SOLD BY
THOMAS BAKER,
85 Charlotte Street,
LONDON.W.1, Eng.

Digitized by the Internet Archive
in 2025 with funding from
Graduate Theological Union

https://archive.org/details/commentariorumin03fons_0

7792

Ligato

COMMENTARIORVM PETRI FONSECÆ LVSITANI, DOCTORIS THEOLOGI SOCIETATIS IESV,

In Metaphyſicorum Ariſtotelis Stagiritæ Libros,

TOMVS TERTIVS.

CONTINET HIC TOMVS VI. VII. VIII. ET IX. Lib. Explicationem.

NVNC A MENDIS QVAMPLVRIMIS, QVÆ PRÆCEDENTIBVS editionibus irrepſerant, ſummo labore purgatus, & in Germania elegantioribus typis, in gratiam ſtudii Philoſophici, quiq; omnium iam votis diu deſideratus eſt, editus.

ACCESSERVNT INDICES CAPITVM, RERVM ET Materiarum multo quam antehac locupletiores.

ALMA COLLEGE
196.81
LIBRARY
F733
Alma, California

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareæ Maieſtatis, & permiſſu Societatis.

COLONIÆ,
SVMPTIBVS LAZARI ZETZNERI BIBLIOPOLÆ.

Anno, M. DC. XV.

24278

ELENCHVS CAPITVM, QVÆSTIONVM, SECTIONVMQVE HVIVS TOMI VI. ſcilicet VII. VIII. & IX. lib. Metaphyſicorum Ariſtotelis ampliſſimus.

Lib. I. Cap. I.

Solam primam philoſophiam agere de Ente vt Ens eſt.

Quidnam ſit ſcientia in ampla ſignificatione ſed tamen propria. quaſt. 1

Quonam pacto actus ſciendi ab actu fidei & opinionis diſtinguatur, ſectio 1.

Horum actuum diſtinctionem non videri recte traditam. ſ.2

Vnde proueniat certitudo euidentia & firmitas aut formido huiuſmodi actibus. ſ.3

Solutio argumentorum quibus tradita diſtinctio actuum ſciendi & opponendi impugnabatur. ſ.4

Poßit ne cum ſcientia actus fidei aut opinionis reperiri. ſ.5

De actu ſciendi quatenus à Philoſophis tractari ſolet. ſ.6

Sitne ſcientia ſimplex qualitas. q.2

Opinio eorum qui dicunt eſſe ſimplicem qualitatem. ſ.1

Opinio eorum probatur qui dicunt quamlibet totalem ſcientiam eſſe multarum qualitatum ordinatam coniunctionem. ſ.2

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ ſ.3

Oppugnatio quorundam authorum aſſertionum ſ.4

Sitne actus iudicatiuus ipſa mentalis affirmatio aut negatio q.3

Argumenta partis negatiuæ ſ.1

Argumenta partis affirmatiuæ ſ.2

Solutio argumentorum ſ.3

Quo pacto aliquando iudicium ſit qualitas ſimplex ſ.4

Quo pacto actus ſciendi, qui demonſtratione comparatur, attingat ſimul concluſionem & præmiſſas q.4

Non videri poſſe ſimul præmiſſas attingere ſ.1

Neceſſario attingere debere quo pacto id fiat ſ.2

Solutio argumentorum partis aduerſæ ſ.3

Duo dubia de aſſenſu concluſionis ſ.4

Num ſcientia recte diuidatur in practicas & contemplatiuas q.5

Non videri recte diuidi in hæc duo genera ſ.1

Quid ſit praxis, iudicium practicum, & practica ſcientia, quid item contemplatio, iudicium & ſcientia contemplatiua ſ.2

Omnem praxin eſſe actionem liberam declaratur ſ.3

An neceſſe ſit, vt habitus practicus ſit de re operabili ab eo ipſo, in quo eſt habitus ſ.4

Num ſcientiæ ex obiectis dicantur practicæ, & à cõtemplatiuis diſtinguantur, an potius ex finibus ſ.5

Sitne adæquata diuiſio ſcientiæ in practicam & contemplatiuam, & tanquam generis in ſpecies ſ.6

Solutio argumentorũ quorundam ſ.7

Quonam pacto practica ſcientia in practias, & contemplatiua in contemplatiuas diuidatur q.6

Aliam eſſe rationem diſtinguendi ſcientiam in practicas, aliam in contemplatiuas ſ.1

Excludẽdas cenſeri apud quoſdam Mathematicos à numero ſcientiarum, Phyſicamque & Metaphyſicam diuidi in plures ſpecies, ab alijs vero omnes contemplantes in vnam confundi ſ.2

Nec excludẽdas Mathematicas à ſcientiarum numero, neque Phyſicam & Metaphyſicam in plures diuidendas, aut omnes contemplantes in vnam confundendas ſ.3

Deturne quartum abſtractionis genus, quæ ſacram Theologiam conſtituat ſ.4

Quid interſit inter ſubiectum Theologiæ ſacræ, & primæ Philoſophiæ, & alia de hac re ſcitu digna ſ.5

Numereturne Theologia ſacra inter eas, quæ proprie dicuntur ſcientiæ ſ.6

Quonam pacto dicatur ſacra Theologia ſcientia ſubalternata ſ.7

Quo pacto Theologia noſtra ad fidem & ad alias ſcientias ſe habeat ſ.8

Cap. II.

Num Entis per accidens poßit eſſe ſcientia q.1

Partis affirmatiuæ argumenta ſ.1

Qua ratione Entium per accidens poßit & non poßit eſſe ſcientia ſ.2

Solutio argumentorum ſ.3

Num in rebus pure naturalibus detur aliquid contingens q.2

Quotuplex ſit contingens, & de quo genere contingentium in hac quæſtione ſit ſermo ſ.1

Quam vim habeant rationes; quæ pro affirmatiua quæſtionis parte afferri ſolent ſ.2

Num in pueris & amentibus, in brutiſque animantibus detur indifferentia in agendo ſ.3

Reſolutio quæſtionis cuiuſdam ſ.4

Qua ratione fatum concedi poßit ſ.5

Num propoſitiones de futuris contingentibus ſint determinationes veræ vel falſæ ſ.6

Ex cauſis ne an ex euentibus iudicanda ſit veritas enuntiationum de futuris contingentibus ſ.7
Diluuntur quædam obiecta contra Ariſtotelem ſ.8
Quænam ſit radix contingentiæ q.3
Variæ ſententiæ in hac quæſtione, & vnde ſint ortæ ſ.1
Explicatio quæſtionis ſ.2
Solutio argumẽtorum quorundam ſ.3
Num Dei præſcientia neceſſitatem imponat omnibus futuris euentibus q.4
Eſſe in Deo futurorum omnium præſcientiam ſ.1
Res omnes, quæ ſunt, fuerunt ac erunt, cognoſci à Deo ex æternitate intuitiua cognitione ſecundum earũ reales & actuales exiſtentias ſ.2
Quo pacto recentiores quidam nitantur Patrum dicta locaque ſcripturæ ſacræ in alium ſenſum interpretari ſ.3
Solutio argumẽtorum quorundam ſ.4
Futura contingentia certo cognoſci à Deo non ſolum intuitiue in ſe ipſis, ſed etiam abſtractiue in aliquo actu diuinæ voluntatis ſ.5
Actus diuinæ voluntatis, in quibus Deus certo præſcit futura contingentia, etſi ſunt determinati ad concurrendum cum voluntatibus creatis, non eſſe tamen determinatiuos earum, ſed approbatiuos aut permiſſiuos actuum illarum ſ.6
Contingentia, quæ reuera aliquando futura ſunt, ſi in ſtatu quidem abſoluto ſumãtur, etiamſi in ideis præcognoſcuntur à Deo, non præcognoſci tamẽ, niſi præcognito actu approbatiuo aut permiſſiuo diuinæ voluntatis ſ.7
Omnia vere futura prius noſtro conſiderandi more certo ſciri à Deo in ſtatu conditionato, quam in abſoluto ſ.8
Deum certo cognoſcere non ſolum vere futura in ſtatu conditionato, ſed etiam pure conditionata ſ.9
An Deus liberam ſuam voluntatis determinationem certo præcognouerit ſ.10
Præſcientiam diuinam nullam futuris euentibus neceſſitatem imponere ſ.11
Num diuina prouidentia omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponat q.5
Quo pacto prouidentia à prudentia & arte diſtinguatur ſ.1
Ad intellectumne, an ad voluntatem prouidentia præcipue pertineat ſ.2
Omnia omnino diuinæ prouidẽtiæ immediate ſubiecta eſſe ſ.3
Diuinam prouidentiam in omnibus rebus eſſe certam & infallibilem ſ.4
Creatas voluntates à Deo in tempore determinari ſ.5
Idem ſuadetur ex diuinis literis & Auguſtini quibuſdam locis ſ.6
Quo pacto actus liberi non ſint ab æterno præfiniti, & quo pacto ſint ſ.7
Voluntates creatas non determinari à Deo in tempore ad actus liberos, ſed ſe ipſos determinare ſ.8
Eædem concluſiones confirmãtur ex diuinis literis & Auguſt. ſententia ſ.9
Eædem concluſiones confirmantur ex aliis Patribus & Scholaſticis ſ.10
Solutio argumentorum ſ.11
Num omnia Chriſti opera ante omnem eorum præſcientiam fuerint prædefinita ſ.12
Solutio argumentorum, quibus ſuadebatur, temporalem voluntatũ creatarum determinationem nõ ab ipſis voluntatibus, ſed à Deo fieri ſ.13
Solutio argumenti cuiuſdam ſ.14
Solutio eiuſdem argumenti ſ.15
Diuinam prouidentiam non omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponere, & alia quædã ad pleniorem quæſtionis reſolutionem ſ.16
Quonam pacto Deus progreſſus videatur apud ſe in actibus æternæ ſuæ præſentiæ ac prouidentiæ q.6
Generalis quidam typus diuinæ præſcientiæ & prouidentiæ ſ.1
Oppoſita quædam ſententia pia etiam, ſed minus probabilis, de ſigno, in quo decretum fuit, vt Verbum Diuinum humanam naturam aſſumeret ſ.2
Diluuntur argumenta quædam ſ.3

LIB. VII. CAP I.

Vtrum inhærentia ſit de eſſentia accidentis q.1
Argumenta pro vtraque parte ſ.1
Quotuplex ſit inhærentia, & de qua intelligenda ſit quæſtio ſ.2
Quæſtionis explicatio ſ.3
Solutio argumentorum quorundam ſ.4
Num ſubſtãtia ſit prior ratione ac tempore ipſo accidente q.2
Qua ratione ſit prior tempore ſ.1
Quo pacto ſubſtantia ſit prior ratione & cognitione accidentibus ſ.2
Aliqua accidentia videri natura qualibet ſua ſubſtantia creata, aut creabili perfectiora ſ.3
Etſi accidentia diuini ordinis nulli ſubſtantiæ poſſint eſſe naturalia, non eſſe tamen ea omnibus ſubſtantiis, quæ creari poſſunt, perfectiora ſ.4

CAP. II.

Qvid in reliquo opere tractaturus ſit author de ſubſtantia.

CAP. III.

Qvo ordine acturus ſit author de duobus generibus ſubſtantiæ.
Num forma ſubſtantialis ſit magis ens, non modo quam materia, ſed etiam quam compoſitum q.1
Etiam formas ſubſtantiales caducarum rerum eſſe in ratione entium materia præſtantiores ſ.1
Formam ſubſtantialem, quatenus eſt actus, eſſe magis ens, quam compoſitum: contra vero rem habere, quatenus eſt forma informans ſ.2

CAP. IV.

De formis in rebus ſenſibilibus.

CAP. V.

Nvm accidentia cõiuncta habeant veram definitionem.

CAP. VI.

NVM idem ſit res & ſua quiditas. Num quod quid eſt ſit idem cum eo, cuius eſt q.1
Arg. ex Ariſtot. pro vtraque parte ſ.1
Quid item in hac quæſt. ſentiendum ſ.2

CAP. VII.

DE generatione rerum.
Num eadem animalia ſpecie & ex ſemine & ex putri materia generari poſſint q.1
Refellitur Auicennas ſ.1
Auerrois opinio refutatur ſ.2
Vtrum cælum in generatione animalium ex putri materia ſit principale agens q.2
Argumenta pro vtraq; parte ſ.1
Refellitur ſententia Auicennæ credentis intelligentias Deo inferiores poſſe virtute ſua introducere formas ſubſtantiales in materiam nullius corporei agentis interuentu ſ.2
Reſolutio quæſtionis ſ.3
Diluuntur alia quædam obiecta ſ.4
Vtrum agentia æquiuoca ſint cauſæ ſuorum effectorum non ſolum in fieri ſed etiam in conſeruari vniuoca verò ſolum in fieri q.3
Agentia vniuoca non eſſe cauſas ſuorum effectorum in conſeruari ſed in fieri tantum ſ.1
Quid in hac re ſentiendum ſ.2. & 3
Quo pacto Deus conſeruet formas per materiam & eius cauſalitatem aliquando ſuppleat ſ.4
Quibus argumentis impugnata ſententia nitatur ſ.5
Refutatio opinionis aſſerentium Actionem conſeruandi ſemper eſſe diuerſam ab actione producendi ſ.6
Refutatio opinionis oppoſitæ aſſerentium ſemper actionem, qua Deus quãque rem conſeruat eandem eſſe cum ea qua illam produxit & approbatio mediæ ſententiæ quæ habet in quibuſdam eandem eſſe, in aliis diuerſam ſ.7
Sententia eorum qui aſſerunt ſolum Deum actiuè concurrere ad conſeruationem formarum quæ educuntur è potentia materiæ ſ.9
Communior ſententia aſſerentium huiuſmodi formas effectiuo concurſu intimè conſeruari non ſolum à Deo ſed etiam à cœleſtibus corporibus & vniuerſe ſtatuitur à quibus agentibus res intime pendeant in conſeruari ſ.9
Solutio argumentorum quorundã ſ.10
Solutio argumentorum obiectorũ ſ.11

CAP. VIII.

QVod ſola compoſita propriè & per ſe fiant.
An ſit neceſſe ponere ideas q.1
Rationes pro hac ſententia ſ.1
Ideas neceſſarias eſſe ad agendum per intellectum ſ.2
Solutio argumentorum ſ.3
Num Ideæ quas Deus in agendo reſpicit in ipſo ponendæ ſint an extra & quonam pacto conſtituendæ q.2
Expenditur ſententia Platonis ſ.1
Ideas diuinas non eſſe res ipſas producendas vt diuino intellectui obiiciuntur, ſed exemplaria quæ re ipſa in ſe exiſtunt ſ.2
Ideas diuinas non eſſe ex ratione ſua ipſam diuinam eſſentiam quatenus conſideratione noſtra præcedit omnem actum intellectus ſ.3
Ideas in Deo neque eſſe ex ratione ſua ipſum intelligendi ſ.4
Fundamenta oppoſitæ ſententiæ ſ.5
Quid & quotuplex ſit Idea & quarum etiam rerum Ideæ ſint ſ.6
De formali ſignificato Ideæ ſ.7
Num verbum mentale in nobis per actum intelligendi producatur q.3
Tres hac de re opiniones ſ.1
Quid interſit inter actionem & rationem agendi ſ.2
Quænam requirantur in actione propriè ſeu præcipuè dicta ſ.3
eandem eſſe, in aliis diuerſam ſ.7
Reiicitur recentiorum opinio ſ.4
Solutio obiectionum ſ.5
Quonam pacto Deus cum ante mundum conditum non eſſet cauſa rerum actu cœperit eſſe actu cauſa ſine vlla ſui mutatione q.4
Non videri tranſire potuiſſe à priori ſtatu in poſteriorem ſine aliqua ſui mutatione ſ.1
Quidnam ſit in qualibet cauſa eius cauſandi ratio ſeu cauſalitas ſ.2
Quædam notatu digna notantur ſ.3
Quamlibet cauſandi rationem ſiue cauſalitatem Dei in ipſo Deo eſſe non in creaturis ſ.4
Cauſalitates Dei ſpecialius explicantur ſ.5
Qua ratione ſequatur Deum mutatum eſſe ex eo quod cœpit eſſe cauſa actu cum ante non fuiſſet ſ.6
Solutio argumentorum quæ initio propoſita ſunt ſ.7
Cur Deus non poſſit nolle quæ ante voluerat, aut velle quæ ante noluerat q.5
Quibus potiſſimum argumentis hæc quæſtio difficilis exiſtat ſ.1
Quid actus liberi addant ſimpliciſſimo actui diuinæ voluntatis iuxta ſententiam Altiſſiodorenſis Aureoli & aliorum quorundam ſ.2
Caietani ſententia in eadem dubitatione ſ.3
Communior ſententia de eadem re & quo ſenſu amplectenda ſ.4
Solutio argumentorum ſ.5
Reſolutio præcipuæ quæſtionis ſ.6
Diluitur quædam obiectio ſ.7

CAP. IX.

CVr quædam tum arte tum etiam caſu fiant, alia non niſi arte.

CAP. X.

AN partes rei in definitione totius ponendæ ſint.

CAP. XI.

QVænam ſint partes ſpeciei ſiue formales quæ item indiuidui ſiue materiales.

Cap. XII.

Cvr quiditas quæ definitioni reſpondet eſt quid vnum.

Quonam pacto ſuperiora prædicata ab inferioribus diſtinguantur q. 1

Refutatio ſententiæ Ioannis Gandauenſis ſ.1

Sententia quorundam de pluribus animabus in vno animali. ſ.2

Vnam tantum eſſe animam in quouis animali ſ.3

Explicatio locorum quorundam Ariſtotelis ſ.4

Solutio rationis ſ.6

Opinio eorum qui ponunt formam corporeitatis diſtinctam re ipſa à formis ſpecialibus ſ.7

Non eſſe ponendam corporeitatis formam ab ſpecialibus formis re ipſa diuerſam ſ.8

Solutio duorum Argumentorum ſ.9

Solutio reliquorum argumentorũ ſ.10

Falſam eſſe ſententiam eorum qui dicunt ſuperiora & inferiora ſola conſideratione actu diſtingui ſ.11

Reprobatur ſententia eorum qui dicunt ſuperiora & inferiora virtute tantum diſtingui ex natura rei & concluditur ea diſtingui actu, traduntur que alia his affinia ſ.12

Diluuntur quædam obiecta recentiorum ſ.13

Solutio argum. partis oppoſitæ ſ.14

Cap. XIII.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias quomodo ſumendum.

Cap. XIV.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias à particularibus ſeparatas.

Cap. XV.

Vniuerſalia ſi ſunt ſubſtantiæ ſeparatæ non poſſe definiri.

Poſſint ne indiuidua definiri q.1

Argumenta quibus ſuadetur hoc ſ.1

Vera quæſtionis reſolutio ſ.2

Solutio argumentorum partis aduerſæ ſ.3

Cap. XVI.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias ſed potentia.

Num partes organicæ animalis proprias habeant ſubſtantiales formas à forma totius diuerſas q.1

Partis affirmatiuæ argumenta ſ.1

Approbatio negatiuæ partis ſ.2

Solutio argumentorum ſ.3

Num Elementorum formæ ſubſtantiales maneant formaliter in miſto an virtute tantum q.2

Quam varie quidam de hac re ſenſerint ſ.1

Approbatio & confirmatio tertiæ ſententiæ ſ.2

Obiecta contra approbatam ſententiam ſ.3

Soluuntur obiecta ſ.4

Sitne temperamentum miſtorum ſimplex qualitas an compoſita ſ.5

Cap. XVII.

De ipſa quiditate rerum ſenſibiliũ, ſiue materialium veriſq; eius conditionibus.

Num totum à ſingulis partibus ſimul re ipſa diſtinguatur q.1

De quo genere totius hæc quæſtio præcipue intelligatur quidque de cæteris dicendum ſit ſ.1

Opinio eorum qui dicunt totum phyſicum non diſtingui re ipſa à materia & forma ſimul ſumptis ſ.2

Verior ſententia de diſtinctione reali totius phyſici à materia & forma ſimul ſumptis ſ.3

Solutio argum. oppoſitæ ſententiæ ſ.4

Lib. VIII. Cap. I.

Diſtinctionem & naturam materiæ ac formæ ſola ratione deprehendi.

Poſſitne materia ſine forma ſubſtantiali poteſtate aliqua exiſtere q.1

Opinio eorum, qui negatiuam partem amplectuntur ſ.1

Refutantur duo fundamenta ſ.2

Exiſtatne humana Chriſti natura ſola exiſtentia verbi diuini ſ.3

Concluditur materiam diuina virtute poſſe ſine forma ſubſtantiali exiſtere ſ.4

Solutio argum. partis diuerſæ ſ.5

Num in corruptione rerum naturaliũ fiat omnium formarum reſolutio vſq; ad materiam primam q.2

De quibus formis hæc poſſit eſſe dubitatio ſ.1

Opinio eorum qui ſentiunt non fieri reſolutionem accidentium vſque ad materiam primam quoad ea quæ conſentanea ſunt rei genitæ atque corruptæ aut etiam neutri repugnantia ſ.2

Num quantitas eadem numero perpetuo materiam comitetur ſ.3

Num accidentia materialia inhæreant materiæ an toti compoſito ſ.4

In omni corruptione fieri reſolutionem vſq; ad materiam primam ſ.5

Solutio argumentorum negatiuæ partis ſ.6

Cap. II.

Formam eſſe actum & perfectionẽ.

Cap. III.

Quæ conueniant formæ.

Poſſit ne dari vera intenſio & remiſſio formarum q.1

Quod nulla forma videatur intendi aut remitti poſſe ſ.1

Non omnes formas ſed quaſdam intendi ac remitti poſſe & qua ratione poſſint ſ.2

Solutio argum. partis negatiuæ ſ.3

Quonam pacto fiat intenſio qualitatũ q.2

Qualitatum intenſionem non fieri amiſſa ſemper præcedẽte vt perfectior acquiratur ſ.1

Qualitatum intenſionem non fieri per maiorem radicationem in ſubiectis ſ.2

Intenſio qualitatum fit addendo gradum ad gradum re ipſa diſtinctum ſ.3

Num quantitas aliqua intendi ac remitti poſſit q.3

Partis affirmatiuæ confirmatio ſ.1
Nullam qualitatem reuera intendi ac remitti ſ.2
Solutio argum. partis aduerſæ ſ.3
Num forma aliqua ſubſtantialis intendi & remitti poßit q.4
Opiniones aliquorum de hac quæſtione ſ.1
Eſſe verè ſubſtantias element. formas ſ.2
Solutio argum. partis oppoſitæ.

C A P. IV.

EXquirit quædam quæ materiæ cõueniunt.

C A P. V.

EXponit quænam res fiant ex materia.
An res aliqua poſtquam eſſe deſiit poßit per cauſas naturales eadem numero redire q.1
Quibus argumentis eadem res numero naturæ viribus videantur redire aut certè redire poſſe ſ.1
Non poſſe rem verè corruptã aut alioqui propria exiſtentia omißa, iterum per cauſas naturales eandem numero redire ſ.2
Solutio argumentorum ſ.3
An res permanentes poſtquam eſſe deſierunt poßint virtute eadem numero reparari q.2
Durandi de hac quæſtione ſententia ſ.1
Quocunq; modo res permanentes eſſe deſinant poſſe omnes diuina virtute reparari ſ.2
Solutio argumentorum ſ.3
Num Entia ſucceßiua eadem numero redire poßint q.3
Sententia communis ſ.1
Pars affirmatiua ſ.2
Quæſtionis vera reſolutio ſ.3
Argumenta communis opinionis ſ.4

C A P. VI.

CVr principia rei quæ definitioni reſpondent ſint vnum item cur numerus.

LIB. IX. CAP. I.

DE Ente potentia & Ente actu.
De diuiſione Entis in potentiam & actum q.1
Huius quæſtionis verus ſenſus ſ.1
Sit ne realis an rationis propoſita Entis diuiſio ſ.2
Ponanturne res in prædicamentis quatenus ſunt actu an quatenus ſunt potentia an vero ratione alia ſ.3
Quotnam ſint genera potentiarum & actuum q.2
Si res diligentius perpendatur duo ſunt apud Philoſophos potentiarum genera, actiuarum & paßiuarum ſ.1
Tria eſſe potentiarum actiuarum genera, duo paßiuarum ſ.2
Sex eſſe actuum genera ſ.3
Sintne dandæ potentiæ obiectiuæ & actus obiectiui? q.3
Sententia eorum qui ſuperioribus potentijs & actibus addunt potentiam obiectiuam realem & actum entitatiuum realem ſ.1
Quo ſenſu non detur potent. obiectiua ſ.2
Quo ſenſu dari poßit non vna tantum ſed etiam plures potentiæ obiect. ſ.3
Quid ſit obedientialis potentia q.4
De diuiſione potentiæ in ordinatam & abſolutam naturalemq; obedientiã ſ.1
Potentiam obedientialem actiuam non eſſe qualitatem rebus extrinſec. impreſſam ſ.2
Potentiam obedientialem actiuam non eſſe ipſas rerum eſſentias ex ſe inchoatæ propenſas ad ſupernaturales actio ſ.3
Quid ſit potentia obedientialis tam actiua quam paßiua & quouis alio modo cauſatiua ſ.4
Quæ ſit actio illa potentiæ obedientialis verborum ſacramentalium, ex quo reſultat mirabilis illa vnio corporis Chriſti cum accidentibus panis ſ.5
Vera ſententia de eadem re ſ.6
Solutio argum. contra hanc rem ſ.7
Solutio argumentorum improbatæ vtriuſq; ſententiæ ſ.9
Num aliquid à ſe ipſo moueri poßit q.5
Quæ in hac re perſpicua quæ item dubia ſ.1
Argum. quibus grauia & leuia à ſe ipſis primo videntur moueri ſ.2
Argum. quibus contradicendum videtur grauia & leuia non à ſe ipſis primo ſed à generantibus moueri ſ.3
Deciditur controuerſia de motu grauiũ & leuium ſ.4
Reſpondetur quæſtioni ſ.5
Cur elementis ad motus locales datæ ſint qualitates motiuæ inſtrumentariæ non item ad eorum naturales alternationes, & num eadem reſq; aliæ in vacuo moueri poſſent q.6
Tribus de cauſis id factum videri ſ.1
Num reuera & elementa & res aliæ moueri poßint in vacuo ſi illud diuina poteſtate detur ſ.2
Num cor à ſe ipſo moueatur q.7
Neque à calore innato neque ab anima moueri ſ.1
Motum cordis eſſe à generante ſ.2
Num motu locali rerum incorporearũ proprio aut motibus impropriè dictis aliquid primo ſeipſum moueri poßit q.8
Vera explicatio quæſtionis ſ.1
Num in operatione qua ſubſtan. ſeparatæ ſe ipſas intelligunt agens & patiẽs modo aliquo diſtinguantur ſ.2

C A P. II.

DE potentiis rationalibus & irrationalibus.
Recte ne tradita ſit diuiſio potentiarum in rationales & rationis expertes q.1
Negatiuæ partis argumenta ſ.1
De quibus potentiis hic ſermo ſit ſ.2
Diuiſionem in potentias rationales & irrationales recte traditam eſſe ſ.3
Solutio argum. partis oppoſitæ ſ.4
Sitne libertas præcipue in intellectu an in voluntate q.2
Opinio eorum qui ponunt libertatem præcipue in intellectu & eorum qui ex æquo in vtraq; facultate ſ.1
Quotuplex ſit libertas ſ.1

Verius

Verius conuenire libertatem voluntati quam intellectui ſ.3
Solutio argum. oppoſitarũ opinionũ ſ.4
A quonam determinentur potentiæ rationales ad actus liberos q.3
Explicatio tituli quæſtionis ſ.1
Omnes potentias quouis modo rationales ſeu liberas à voluntate determinari ad actus liberos ſ.2
Refutatur ſententia eorum qui dicunt voluntatem determinari & quoad ſpeciem actus & quoad exercitium ab vltimo dictamine ſeu iudicio practico intellectus ſ.3
Explicatio veræ ſententiæ ſ.4
Solutio argum. partis aduerſæ ſ.5
Deturne aliquis act. malus in voluntate ſine vlla ignorantia in intellect. q.4
Proponuntur duæ oppoſitæ ſententiæ earumq; argumenta ſ.1
Examinantur vtriuſque ſententiæ fundamenta ſ.2
Voluntatem non eſſe pure paſſiuam potent. ſ.3
In quonam ſenſu vera ſit poſterior communiorq; ſententia ſ.4
Non dari malum actum in voluntate ſine formali ignorantia conſequentis in intellectu ſ.5
Num voluntas ſe ipſam determinet ad actus omnes liberos q.5
Argum. quæ aſtruunt non poſſe illam ſe ipſam determinare ad actus primos idq; videri ſenſiſſ. D. Thomam ſ.1
Vera quæſtionis reſolutio ſ.2
An voluntas feratur in bonum tantum vt bonum eſt ſ.3
Sitne voluntas non ſolum poſſibilium ſed etiam impoſſibilium ſ.4
Num omnis actus voluntatis ſupponat aliquam cognitionem rei in qua fertur ſ.5
Quænam cognitio neceſſaria ſit ad liberam determinationis voluntatẽ ſ.6
Solutio argument. quorundam ſ.7
Quonam pacto intellectus concurrat ad omnes voluntatis operationes q.6
Excludũtur quædã de hac re operat. ſ.1
Verior ſententia in hac queſtione ſ.2
Solutio à rg. in hac quæſt. obiectorũ ſ.3
Num intellectus & voluntas moueantur à phantaſia & appetitu ſenſitiuo ſ.4
Quo pacto potentiæ rationales vtantur locomotiua ſ.5
Ad quam potentiam pertineat imperiũ q.7
Quid ſit imperium & quibus rationib. in voluntate ponatur ſ.1
Imperium ad ſolum intellectum pertinere ſuppoſito nihilominus aliquo actu voluntatis ſ.2
Refutatio ſententiæ eorum qui dicunt imperium aut nullum eſſe reſpectu operationum ipſius imperantis, aut quamuis ſit vtile nullo modo eſſe neceſſarium ſ.3
Solutio argum. prioris ſententiæ ſ.4
Num omnes potentiæ quæ ſunt in homine imperio ſubdantur q.8
Potentias negatiuas nõ ſubdi per ſe imperio ſi earum opera naturalia ſpectentur, ſed tantum aliquando moraliter, loco autem motiuas ſemper vtroq; modo ſubdi ſ.1
Qua ratione pars ſenſitiua imperio ſubdatur ſ.2
Num pars etiam rationalis imperio ſubdatur ſ.3

C A P. III.

COllantur potentiæ cum actibus.

C A P. IV.

REfellitur eorum error qui dicebat potentias dari quarum actus ſint impoſſibiles.

C A P. V.

QVæ potentiæ actu præcedant quæ verò minimè Sintnè habitus in nobis neceſſarii annon q.1

Quibus argumentis non videatur ſ.1
Dandos re vera eſſe habitus non modo infuſos à Deo ſed etiã à nobis acquiſitos qui in nobis inhæreant quid ij ſint & quid eorum neceſſitas ſ.2
Solutio argum. negatiuæ partis ſ.3

F I N I S.

Qua ratione ſpecies intelligibiles & ſenſibiles interiores habituum rationem habeant ſ.4
Num habitus principiorũ veri habitus ſint & à nobis acquirantur q.2
Refutantur tres hac de re opiniones ſ.1
Veræ ſentent. probatio & approbat. ſ.2
Quænam potentiæ habituum ſubiecta eſſe poſſint q.3
Quo pacto ſubiecti nomen in hac quæſtione vſurpetur ſ.1
Num ſenſitiuæ poten. ſint ſubiecta aliquarum virtutum quidque in ea re ſentiat Ariſtoteles ſ.2
Communior de hac re ſententia ſ.3
Solutio argumentorum ſ.4
Quid efficiant habitus in iis potentiis in quibus inſunt q.4
Explicatio tituli & opinionis Durandi aliorumq; eiuſdem ſententiæ ſ.1
Vera Ariſtotelis ſententia ſ.2
Num habitus concurrere poſſit ad actus intenſiores iis à quibus genitus vel auctus eſt ſ.3
Solutio poſterioris rationis & num actus ſit habitu perfectior ſ.4

C A P. VI.

QVid actus propriè ſit.

C A P. VII.

QVo pacto res ſiue in quali diſpoſitione exiſtentes dicantur eſſe in potentia actuum.

C A P. VIII.

DE actus & potentiæ collatione.

C A P. IX.

ACtum eſſe ſubſtantiam priorem potentia.

C A P. X.

DVæ concluſiones in bonis actuum eſſe potentia meliorem in malis deteriorem.

C A P. XI.

ACtum eſſe intelligentia priorem potentia.

C A P. XII.

COnfertur potentia cum actu ſiue Ens potentia cum Ente actu in ratione veri & falſi.

ILLVSTRISSIMO, ET REVERENDISSIMO DOMINO ALFONSO Caſtelbranco, Conimbricenſi Epiſcopo, Comiti Arganilenſi.

INSTITVTI *mei ratio, Præſul illuſtriſſime, iam inde à principio huius operis, in quo de confiniis Philoſophiæ, & ſacræ Theologiæ diſſeritur, ea fuit: vt vtriuſq; ſcholæ cultoribus vſui eſſe poſſet. Neq; enim haſce lucubrationes meas, quaſi ſcholaſtico penſo prælegendas, ſed veluti ſubſidiarias ad vtriuſq; diſciplinæ ſtudia promouenda conſcribere aggreſſus ſum. Hac de cauſa non me ſatis officio meo facturum credebam, ſi philoſophicas tantum quæſtiones explicarem, niſi etiam quæ contra diuinæ ſcientiæ dogmata Ethnici Philoſophi falſo commenti ſunt, pro re & loco refellerem, ſimulq; palam facerem, nuſquam religionis Chriſtianæ myſteria, quæ diuino nobis beneficio, & magiſterio innotuerunt, veræ ſanæque Philoſophiæ ſententiis aduerſari. Quæ, etſi leuiori opera in duobus primis voluminibus, vt res ipſæ ferebant, executus ſum, multo tamen crebrius & impenſius in duobus alteris (tot enim ſupererant) mihi faciendum erat, id nimirum flagitante, ac pene cogente rerum tractandarum materia. Itaq; Tertius hic fœtura huius partus, ab aliis negotiis, quibus neſcio quo fato vita ſemper mea obnoxia fuit: diu coercitus nunc primum aſpicit lucem, dum extremus, qui magna iam ſui parte formatus legitimũ complementum expectat, voto me laxius exoluet. Is enim ſupernæ illius æternæq; regionis, & beatarum mentium, quæ illam incolunt, ſummi præſertim boni Dei Opt. & Max. totius vniuerſitatis authoris contemplationẽ affatim ſuppeditabit: æquum eſt enim, vt non minus affecta, quam deuexa ætas mea, in talium cogitationum, vel otio, vel negotio placidius conquieſcat. Non audet ſe tamen tertius hic in publicum dare, niſi ſub Eccleſiaſtica hoc*

eſt naturæ ſuæ congruente tutela, quamuis ſciat germanos olim ſuos regio ſub nomine, cui honeſtis de cauſis dicandi fuerunt, in lucem prodijſſe. Nec vero diutius mihi cunctandum, aut diſquirendum fuit, quemnam potiſſimum tantis ac talibus patronis in eo nuncupando ſubrogarem. Tui enim generis ſplendor, tui acies ingenij, tua colendæ ſapientiæ aſſiduitas, Patrũque legendorum ſtudium, & obſeruatio animum complebat meum, vt apud alium, hanc quaſi prolem concredere nec debere me, nec vero poſſe arbitrarer: cum præſertim iam olim præclaræ indoli tuæ ſi minus commodare, obſequi certe, & inſeruire ſedulo conatus fuerim: ac minime ſim dubius, quin ſingularis iſta modeſtia, pietas & humanitas hæc noſtra ſcripta legens, partem aliquam ſementis agnoſcat, quam in tam benigno, & opimo agro aliquando feci. Quanquam momentum longe maius ſponte ſua in hanc partem meum inclinantem animum, prorſus impulit tua in noſtrum ordinem beneuolentia mihi ſæpius inſpecta, nec dubiis etiam argumentis deprehenſa & explorata: quæ ſane grauiora ſunt, quam vt tam leui gratitudinis teſtimonio aliquatenus rependi à me poſſint. Quare meæ partes erunt tantæ benignitati tuæ beneuolentiæque, beneuolum ac benignum per omnia Dei numen precari, vt diuina in te collata beneficia magno cum virtutum omnium, ac meritorum fœnore, & in diuinæ gloriæ laudem, & in plurimorum æternam ſalutem exuberent.

Vale. Conimbricæ IV. Idus Iulij anni Domini 1597.

Cenſuræ

Cenſuræ operis:

PErlegi hos commentarios R. P. Doctoris Petri Fonſecæ Societatis Iesv in ſextum librum Metaphyſicorum Ariſtotelis. Nihil in eis reperi catholicæ fidei, aut bonis moribus repugnans, ſed cuncta potius ſingulari quadam doctrina, & exquiſita eruditione referta. Quapropter digniſſimos cenſeo, qui typis mandentur. Datum Serpæ Idibus Decembris, Anno Domini 1599.

O Biſpo de Lamego.

RECOGNOVI hos commentarios admodum Reuerendi Patris, & Doctors doctiſſimi Petri Fonſecæ Societatis Iesv in ſeptimum, octauum, & nonum librum Metaphyſicorum Ariſtotelis, nihil in eis reperi catholicæ fidei, aut bonis moribus repugnans, ſed cuncta potius multa cum diligentia, & exquiſita eruditione diſcuſſa. Itaque digniſſimos cenſeo, qui in publicam vtilitatem typis mandentur. Oliſipone in domo S. Rochi, 23. Decembris. anno Domini. 1600.

Petrus Paulus Ferrer.

Facultas ſupremi Inquiſitionis concilij.

Poſſunt excudi hi commentarij Oliſipone. 3. Ianuarij 1601.

Marcos Teyxeira. *Bertolamenda Fonſeca.* *Ruy Piretz da Veiga.*

Facultas Archiepiſcopi Eberenſis.

Excudi poſſunt hi cõmentarij Eboræ in domo D. Antonij. 16. Ian. 1601.

Arc. de Euora.

Facultas Regii ſenatus.

Excudi poſſunt hi commentarij. Oliſipone. 7. Auguſti. 1602.

D. Daguiar Fonſeca.

Facultas Prouincialis in prouincia Luſitaniæ.

EGo Chriſtophorus à Gouuea Societatis IESV in prouincia Luſitana Prouincialis, poteſtate ad id mihi facta à Reuerendo admodum Patre Claudio Aquauiua Præpoſito noſtro Generali, facultatem concedo, vt tertius tomus commentariorum in Metaphyſic. Ariſtotelis compoſitus à patre D. Petro Fonſeca noſtræ Societatis, & grauium doctorumque hominum eiuſdem Societatis iudicio approbatus, typis excudatur. In quorum fidem has literas manu noſtra ſubſcriptas, ſigilloque noſtro munitas dedimus. Eboræ *11.* die Ianuarij, Anno 1600.

Chriſtophorus à Gouuea.

COMMEN-

COMMENTARII
PETRI FONSECÆ
SOCIETATIS IESV,

IN SEXTVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procœmium.

QVONIAM *Ariſtoteles docuit lib. 4. quibus in rebus verſetur hæc ſcientiæ; in quinto autem earundem rerum multiplicitatem diſtinxit; rationi conſentaneum eſt, vt antequam de his agere incipiat (quod faciet lib. 7.) modum tradat, quo illæ à primo Philoſopho tractandæ ſint, illaque à præcipua huius ſcientiæ conſideratione reÿciat, quæ in ea obiter, & quaſi per tranſennam explicari debent. Neque enim diſtinctio ſcientiarum tam ſumitur ex diſtinctione rerum, quam ex tractationis modo: præſertim cum ſæpe diuerſæ ſcientiæ in eiſdem rebus verſentur. Hæc igitur præſtat duabus diſputationibus huius libri, quæ totidem capitibus continentur. Tradit enim in priori modum, quo primo Philoſopho agendum eſt de ente, eiuſque principiis, partibus, ſubiectis, & affectionibus: in poſteriori autem reiicit ab eius conſideratione entia per accidens, & entia rationis; non quod ab illo cognoſci non debeant, ſed ne quis credat teneri illum ad ea per ſe tractanda.*

Ἀριστοτέλους τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ Ε.

ΚΕΦ. Α.

Αἱ a ἀρχαὶ καὶ τὰ αἴτια ζητεῖται τῶν ὄντων: δῆλον δὲ ὅτι ᾗ ὄντα. ἔστι γάρ τι αἴτιον ὑγιείας καὶ εὐεξίας: καὶ τῶν μαθηματικῶν εἰσιν ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα καὶ αἴτια: καὶ ὅλως δὲ πᾶσα ἐπιστήμη b διανοητικὴ, ἢ καὶ μετέχουσά τι διανοίας, περὶ αἰτίας καὶ ἀρχάς ἐστιν, ἢ c ἀκριβεστέρας, ἢ ἁπλουστέρας.

Ariſtotelis Metaphyſicorum lib. VI.

CAPVT PRIMVM.

ENTIVM a *principia & cauſæ quæruntur: neque obſcurum eſt, quin ea ratione, qua entia ſunt. Eſt enim cauſa aliqua ſanitatis, & bonæ habitudinis: ſunt etiam rerum mathematicarum principia, & elementa, & cauſæ: atque omnino omnis ſcientia, quæ* b *aut intellectiua eſt, aut aliquatenus intelligentiam participat, circa cauſas & principia, aut* c *accuratiora, aut ſimpli-*

EXPLANATIO CAPITIS PRIMI.

ENTIVM a *principia.*] Vt proprium primi Philoſophi conſiderationis modum tradat, illud primum repetit, quod dixerat initio libri 4. cæteras ſcientias de certo aliquo entium genere differere, eiuſque, quatenus tale eſt, principia, cauſas, & affectiones inquirere; primam vero Philoſophiam de iis agere, quæ ab illis prætermittuntur, de ente nimirum in commune, deque eius, quatenus ens eſt principiis, cauſis, & affectionibus. *Solā primā Philoſophiā agere de ente, vt ens eſt.*

b *Quæ aut intellectiua*] Intellectiuas ſcientias vocat eas, quæ non verſantur in actione, aut effectione, ſed in ſola cognitione, quas inferius appellat contemplatiuas. Nomine autem earum, quæ participant intelligentiam, intelligit actiuas, & effectiuas. Nam etſi hæ non tantum in actione, aut effectione, ſed etiam in cognitione verſantur; præcipue tamen ad actionem, aut effectionem referuntur, quemadmodum & ipſa earum cognitio. Cæterum inter eas magis participant intelligentiam actiuæ, quam effectiuæ; ſubalternantes magis, quam ſubalternatæ. Actiuæ enim præcipue in actibus interioribus, effectiuæ in exterioribus verſantur; ſubalter- *Quanam ſcientia dicātur participare intelligentiam.*

c.10.text.50. nantes intelligunt propter quid res ſit: ſubalternatæ an res ſit duntaxat, vt ex lib. 1. Poſt. perſpicuum eſt.

Text. 1.

c *Aut accuratiora.*] Accuratiora principia vocat ea, quæ firmiora ſunt, ſeu quæ maiorem vim afferunt in demonſtrando ſimpliciora, quæ non admodum vrgent.

d *Nec de ipſo, quid eſt.*] Parem rationem eſſe docet in tractatione quiditatis, atque in explicatione entis: æque enim late patet quiditas atque ens; quin etiam ens ab eſſentia, ſeu quiditate dicitur. Itaque ſi ſola hæc ſcientia de ente differit, quatenus ens eſt, neceſſario efficitur, vt ad eam ſolam pertineat agere de eſſentia, & quiditate rerum, quatenus quiditas eſt. Quo

ρας. ἀλλὰ πᾶσαι αὗται περὶ ἕν τι, καὶ γένος τι περιγραψάμεναι, περὶ τούτου πραγματεύονται: ἀλλ᾽ οὐχὶ περὶ ὄντος ἁπλῶς, οὐδὲ ᾗ ὄν, οὐδὲ τοῦ d τί ἐστιν οὐδένα λόγον ποιοῦνται: ἀλλ᾽ ἐκ τούτου, αἱ μὲν αἰσθήσει ποιήσασαι αὐτὸ δῆλον, αἱ δ᾽ ὑπόθεσιν λαβοῦσαι τὸ τί ἐστιν, οὕτω τὰ καθ᾽ αὑτὰ ὑπάρχοντα τῷ γένει περὶ ὅ εἰσιν, ἀποδεικνύουσιν ἢ ἀναγκαιότερον, ἢ μαλακώτερον. διόπερ e φανερὸν ὅτι οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις οὐσίας, οὐδὲ τοῦ τί ἐστιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπαγωγῆς, ἀλλά f τις ἄλλος τρόπος τῆς δηλώσεως. ὁμοίως g δὲ οὐδ᾽ εἰ ἔστιν ἢ μή ἐστι τὸ γένος, περὶ ὃ πραγματεύονται, οὐδὲν λέγουσι, διὰ τὸ τῆς αὐτῆς εἶναι διανοίας, τὸ, τί ἐστι δῆλον ποιεῖν, καὶ εἰ ἔστι τοῦτο. ἐπεὶ δὲ h καὶ ἡ φυσικὴ ἐπιστήμη τυγχάνει οὖσα περὶ γένος τι τοῦ ὄντος (περὶ γὰρ τὴν τοιαύτην ἐστὶν οὐσίαν, ἐν ᾗ ἡ ἀρ-

ſimpliciora verſatur. Verum hæ omnes circa vnum aliquid occupatæ, certumque genus circumſcribentes, de eo differunt: non de ente ſimpliciter, nec qua ratione eſt ens, nec d *de ipſo quid eſt vllam rationem agunt; ſed ex eo, cum aliæ quidem illud per ſenſum perſpicuum fecerunt; aliæ vero ex ſuppoſitione acceperunt ea, quæ per ſe proprio generi inſunt, aut firmius, aut mollius demonſtrant. Vnde* e *patet ex huiuſmodi inductione neque ſubſtantiæ rei, neque ipſius quid eſt vllam eſſe demonſtrationem, ſed* f *aliquem alium declarationis modum. Eodem* g *pacto neque de ea quæſtione, ſit ne, an non ſit genus, in quo verſantur, vllo modo diſputant: eo quod eiuſdem ſit intelligentiæ, quid res ſit, & an ſit, oſtendere.*

h *Cum autem & naturalis ſcientia in quodam entis genere verſetur (agit enim de ea ſubſtantia, in qua principium proprii motus, & quie-*

Quo pacto ſit propriū Metaphyſici agere de rerū quiditate. loco aduerte Metaphyſici proprium eſſe non ſolum agere de quiditate, quatenus quiditas eſt, ſed etiam de ſpecialibus rerum quiditatibus, quatenus ſunt quiditates. Nulla enim particularis ſcientia oſtendere poteſt per ſua principia id, quod aſſumit, vt quiditatem rei, de qua agit, eſſe quiditatem illius: quandoquidem ſolus primus Philoſophus docet, quo pacto ſe habeat quiditas ad rem, cuius eſt quiditas, & ad cætera, quæ de re dicuntur. Ita fit, vt particulares ſcientiæ non demonſtrent, quid res ſit; ſed aliæ ex quiditate rei per ſenſum, ſeu à poſteriori declarata, vt naturalis Philoſophia ex definitione materiæ, quam ex motu colligit; aliæ ex quiditate rei initio ſuppoſita, & ab alia ſuperiori ſcientia deſumpta (*veluti Geometria ex definitione puncti, aut lineæ, quam accipit à Naturali*) proprias illius affectiones aut leuioribus, aut firmioribus demonſtrationibus oſtendunt: firmioribus, vt Arithmetica, & Geometria; leuioribus, minuſque firmis, vt Aſtrologia, Phyſica, & Medicina.

e *Vnde patet.*] Inductione facta non oſtendit Ariſtoteles ſubſtantiæ, ſiue quiditatis rei, quatenus quiditas eſt, nullam eſſe demonſtrationem, ſed quiditatem, quatenus quiditas eſt, nullo modo demonſtrari in particularibus ſcientiis.

f *Sed aliquem alium.*] Modus declarandi, ſiue oſtendendi, num id, quod proponitur vt quiditas alicuius rei, ſit eius quiditas; aut definitio, quæ affertur vt eſſentialis, ſit reuera eſſentialis, partim iam dictum eſt, qualis ſit in particularibus ſcientiis (*eſt enim modus declarandi per ſenſum, ſiue ab effectibus nobis notioribus, aut per ſuppoſitionem, hoc eſt, authoritate ſuperioris ſcientiæ*) partim di-

à cap. 10. & text. 33. cetur lib. 7. vbi Ariſtoteles docebit, definitionem, quiditatemque rei, vt talis eſt, ſola diuiſione à priori colligi: quod idem docuerat poſteriori lib. de poſteriori reſolutione.

cap. 14. à tex. 22.

g *Eodem pacto.*] Parem quoque rationem eſſe ait de exiſtentia rerum, atque de earum quiditate. Et merito quidem: tam late enim patet exiſtentia, quam eſſentia, cum omnia & ſola ea, quæ veram eſſentiam habent, veram ſiue realem habeant exiſtentiam. Ariſtoteles alia ratione vtitur:

Æque late patent exiſtētia & eſſentia. Quia eiuſdem (inquit) intelligentiæ eſt, hoc eſt, quia ad eandem facultatem pertinet, oſtendere rem eſſe, & quid res ſit: quod vtique proprie & à priori ſoli primo Philoſopho conuenit; præſertim cum determinatio quæſtionis, *An eſt*, antecedat determinationem quæſtionis, *Quid eſt*, vt ſecundo libro de poſteriori reſolutione traditur.

Initio cap. 1. h *Cum autem & naturalis.*] Iam docet, quonam modo primus Philoſophus agat de ente, & eius principiis, cauſis, & affectionibus: id quod facit oſtendens primum, naturalem Philoſophiam, quæ apud veteres prima Philoſophia credebatur, eſſe contemplatiuam, hoc eſt, ſolius cogni-

cognitionis cauſa de rebus differentem. Hinc enim perſpicuum relinquitur, primam Philoſophiam, ſi ſuperior eſt naturali, potiori ratione contemplatiuam eſſe: ſunt enim contemplatiuæ actiuis, & effectiuis nobiliores, vt ipſe inferius docebit, iamque docuerat *primo libro, capite 2.* Quod igitur naturalis Philoſophia ſit contemplatiua, ex eo probat Ariſtoteles, quia Naturalis agit de rebus habentibus in ſe principium ſui motus, & quietis, vt de homine, & de lapide; actiuæ autem, & effectiuæ (*quæ etiam ſæpe Græco actiuarum nomine appellantur practicæ*) non item.

hoc ca. tex. 2.

Naturalem Philoſophiã eſſe cõtempl.

ἡ ἀρχὴ τῆς κινήσεως καὶ στάσεως ἐν αὐτῇ (δῆλον ὅτι οὔτε πρακτική ἐστιν οὔτε ποιητική. τῶν μὲν γὰρ ποιητῶν ἐν τῷ ποιοῦντι ἡ ἀρχὴ, ἢ νοῦς ἐστιν, ἢ τέχνη, ἢ δύναμίς τις: τῶν δὲ πρακτικῶν, ἐν τῷ πράττοντι ἡ προαίρεσις. τὸ αὐτὸ γὰρ τὸ πρακτὸν καὶ τὸ προαιρετόν. ὥστε εἰ ἡ ἅπασα διάνοια ἢ πρακτικὴ, ἢ ποιητικὴ, ἢ θεωρητικὴ, ἡ φυσικὴ θεωρητική τις ἂν εἴη, ἀλλὰ θεωρητικὴ περὶ τοιοῦτον ὂν, ὅ ἐστι δυνατὸν κινεῖσθαι, καὶ περὶ οὐσίαν τὴν κατὰ τὸν λόγον, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, οὐ χωριστὴν μόνον.

quietis ineſt) perſpicuum eſt eam neque agentem eſſe, neque efficientem. Nam efficiendarum rerum principium, ſiue mens ſit, ſiue ars, ſiue vis aliqua, in ipſo efficiente eſt; agendarum vero, in ipſo agente, vtpote electio: ſiquidem idem ſunt, quod agi, & quod eligi poteſt. Itaque, ſi omnis intelligentia aut actiua eſt, aut effectiua, aut contemplatiua, naturalis profecto ſcientia contemplatiua quædam erit, ſed contemplatiua eius entis, quod moueri poteſt, in eaq; ſola ſubſtantia verſatur, quæ ratione vt plurimum ſeparari nequit.

1 Δεῖ δὲ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸν λόγον πῶς ἐστι, μὴ λανθάνειν. ὡς ἄνευ γε τούτου τὸ ζητεῖν, μηθὲν ποιεῖν ἐστι. τῶν δὴ ὁριζομένων, καὶ τῶν τί ἐστι, τὰ μὲν οὕτως ὑπάρχει ὡς τὸ σιμὸν, τὰ δ' ὡς τὸ κοῖλον. διαφέρει δὲ ταῦτα, ὅτι τὸ μὲν σιμὸν συνειλημμένων ἐστὶ μετὰ τῆς ὕλης, (ἔστι γὰρ τὸ μὲν σιμὸν κοι-

Non 1 lateat autem oportet, quo pacto quiditas, & ratio habeant: hoc enim prætermiſſo diſputare, nihil agere eſt. Rerum igitur, quæ definiuntur, ipſarumque quiditatum, aliæ ſunt velut ſimum, aliæ velut concauum. Hæc autem ea ratione differunt, quod ſimum cum materia ſimul accipitur (eſt enim ſimum naſus concauus) concauitas autem ſine ſenſibili materia intelligi-

Res enim, in quibus verſantur ſcientiæ effectiuæ, non habent in ſe ipſis principium ſui motus, & quietis, hoc eſt, proprii vſus, & ſtabilitatis (*ſic enim motus & quies accipienda ſunt, quatenus accommodantur huic rerum generi*) ſed in homine. Verbi gratia, nauis non nauigat per ſe ipſam, nec horologium ſtabili progreſſu diſtinguit horas, niſi opera & induſtria humana, quæ & ab intellectu naſcitur, & per artem facilius adhibetur, & vi aliqua membrorum perficitur; quod quidem cernere licet in cæteris, quæ arte conficiuntur. Quanquam ſi loquamur de naturali motu, & ſtatu, qui in huiuſmodi rebus cernitur, vt de caſu ſecuris, qui non eſt proprius motus, ſiue vſus ſecuris, idem dicendum eſt, quod de motu, & ſtatu rerum naturalium; ſed tamen per accidens, vt ait Ariſtoteles *ſecundo Phyſicorum.* Neque enim hic motus, & ſtatus conuenit rebus artificioſis, quatenus artificioſæ ſunt, ſed quatenus ratione naturæ ſunt quædam res naturales. Res item, in quibus verſantur ſcientiæ agentes, hoc eſt, actiones & paſſiones liberæ, non habent in ſeipſis principium ſui motus, & quietis, hoc eſt, proprii progreſſus, & ſtatus (*ſic enim in ſubiecta materia interpretari oportet motum, & quietem*) ſed in libera hominis electione: qui enim ex electione non agunt, ii nullum in virtute, aut vitio progreſſum, aut ſtatum habere poſſunt, vt patet in pueris ante vſum rationis, & in amentibus: hi enim cum naturæ impetu ducantur, ac proinde electione careant, nihil poſſunt agere vt homines: idem enim eſt apud nos, quod ſub humanam actionem, & quod ſub electionem cadere poteſt, vt ait Ariſtoteles. In quibus verbis nomine *actionis* intelligendus etiam eſt vſus, & fruitio rei, vt propoſitio ſit vniuerſe vera: alioquin multa eligi poſſunt, quæ agi non poſſunt, vt res diuinæ, & naturales. Concludit ergo Ariſtoteles: *Cum omnis facultas intellectiua aut effectiua ſit, aut actiua, aut contemplatiua* (aut enim verſatur in actionibus, quæ tranſeunt in exteriorem materiam, aut in iis, quæ manent in agente, aut in ſola rerum cognitione conſiſtit) *neceſſario effici, naturalem Philoſophiam eſſe contemplatiuam, non quidem omnium rerum, quæ ſub contemplationem cadunt, ſed earum, quæ mouentur à principio intrinſeco, nec ratione definitioneve à motu, ſeu mobilitate vllo modo ſeparari poſſunt.* Addit autem [*vt plurimum*] propter animam intellectiuam, quæ quatenus pure intellectiua eſt, & more ſubſtantiarum ſeparatarum intelligit, nullum in ſui conſideratione motum includit. Hoc tamen nihil pugnat cum iis, quæ mox ab Ariſtotele dicentur de proprio modo conſiderandi, & definiendi Philoſophi naturalis, qui nunquam excludit motum. Anima enim intellectiua ſpectata, vt ſine phantaſmatibus intelligere poteſt, non pertinet ad Philoſophiam naturalem. Quod autem ad verba attinet, vbi nos vertimus, [*Efficiendarum, & Agendarum rerum*] Græci

Res ſubiectas ſcientiis effectiuis nõ habere in ſe principiũ ſui motus & quietis.

cap. 1. text. 2. & 3.

Nec itẽ, quæ actiuis ſubiiciuntur.

Text. 2.

Anima rationalis cõſideratio quãdo nõ pertineat ad philoſoph. natur.

codi-

codices habebant *Effectiuarum & Actiuarum* : quod errore ſcriptum eſſe merito putat Alexander in hunc locum. Itaque poſuimus ποιητῶν & πρακτῶν, pro eo, quod erat, ποιητικῶν, & πρακτικῶν.

κοίλη ῥίς) ἡ δὲ κοιλότης ἄνευ ὕλης αἰσθητῆς. εἰ δὴ πάντα τὰ φυσικὰ ὁμοίως τῷ σιμῷ λέγονται, οἷον ῥίς, ὀφθαλμὸς, πρόσωπον, σὰρξ, ὀστοῦν, ὅλως ζῶον, φύλλον, ῥίζα, φλοιὸς, ὅλως φυτὸν (οὐδενὸς γὰρ ἄνευ κινήσεως ὁ λόγος αὐτῶν, ἀλλ' ἀεὶ ἔχει ὕλην) δῆλον πῶς δεῖ ἐν τοῖς φυσικοῖς τὸ τί ἐστι ζητεῖν καὶ ὁρίζεσθαι: καὶ διότι καὶ περὶ ψυχῆς ἐνίας θεωρῆσαι τοῦ φυσικοῦ, ὅση k μὴ ἄνευ τῆς ὕλης ἐστίν. ὅτι l μὲν οὖν ἡ φυσικὴ θεωρητική ἐστι, φανερὸν ἐκ τούτων.

ligitur. Quod ſi res omnes naturales perinde ac ſimum dicuntur, vt naſus, oculus, facies, caro, os, & omnino animal, vt folium, item radix, cortex, & omnino planta (nullius enim huiuſmodi rerum ratio motus eſt expers, ſed ſemper materiam habet) perſpicuum eſt, quo pacto in rebus naturalibus ipſum quid eſt quærere, easque definire oporteat, & cur etiam de quadam anima naturalis Philoſophus conſiderationem inſtituat, de ea, inquam, omni, quæ k non ſine materia exiſtit. Ex quibus l patet naturalem Philoſophiam contemplatiuam eſſe.

Ἀλλ' m ἔστι καὶ ἡ μαθηματικὴ θεωρητική: ἀλλ' εἰ ἀκινήτων καὶ χωριστῶν ἐστι, νῦν ἄδηλον. ὅτι μὲν οὖν ἔνια μαθήματα ᾗ ἀκίνητα καὶ ᾗ χωριστὰ θεωρεῖ, δῆλον.

Sed m & mathematica ſcientia contemplatiua eſt, tametſi nondum conſtat, num in rebus immobilibus & ſeparabilibus verſetur. Atque ab ea quidem quaſdam res Mathematicas quatenus immobiles, & ſeparabiles conſiderari perſpicuum eſt.

Εἰ δέ n τι ἐστὶν ἀκίνητον καὶ ἀΐδιον καὶ χωριστὸν, φανερὸν ὅτι θεωρητικῆς τὸ γνῶναι: οὐ μέντοι φυσι-

Quod n ſi quid eſt immobile, ſempiternum, ac ſeparabile, non dubium eſt, quin eius cognitio ad contemplatiuam aliquam ſcientiam pertineat; non

i *Non lateat autem*] Quoniam Ariſtoteles hactenus docuit, naturalem Philoſophiam eſſe contemplatiuam, reliquum eſt, vt tradat modos contemplandi diuerſos, quibus inter ſe contemplatiuæ ſcientiæ diſtinguuntur, vt ex eo diſcrimine pateat, quonam modo primus Philoſophus de rebus agat, quod diximus eſſe præcipuum eius inſtitutum hoc loco. Quia vero id colligi non poteſt, niſi ex variis modis definiendi, quibus contemplatiuæ ſcientiæ vtuntur; merito Ariſtoteles eius rei gratia diſtinguit modum definiendi Philoſophiæ naturalis, à modis definiendi cæterarum. Accedit, quod definitio eſt medium demonſtrationis, propriumque ſcientiæ principium, vt neceſſe ſit ex diuerſo definiendi modo contemplatiuum ſcientiarum diuerſitatem colligere. Cum igitur duo ſint genera rerum, quæ definiuntur; aliæ, quæ, quatenus tales ſunt, intelligi non poſſunt ſine materia ſenſibili, hoc eſt, ſubiecta motui, veluti ſimum, (*nemo enim ſimum concipit, niſi concepto naſo, atque adeo neque ipſam ſimitatem*) aliæ, quæ, quatenus tales ſunt, ſine materia ſenſibili intelliguntur, cuiuſmodi eſt concauum, conuexum, & alia, quæ tractantur à pure Mathematicis nihil de materia ſenſibili curantibus: cum hæc, *inquam*, ita ſe habeant; docet Ariſtoteles, proprium modum definiendi naturalis Philoſophi eſſe cum materia ſenſibili: omnes enim res naturales perinde ſe habent, atque ſimum, vt inductione patet.

Modus definiendi naturalis Philoſophi proprius.

k *Quæ non ſine materia.*] Huiuſmodi ſunt omnes animæ, præter rationalem. Excepit autem rationalem Ariſtoteles non quia de illa non agat naturalis Philoſophus, ſed quia ratione aliqua ſub conſiderationem naturalis Philoſophiæ non cadit, vt paulo ante diximus.

l *Ex quibus patet.*] Ne intelligas colligi hoc loco, naturalem Philoſophiam ſimpliciter atq; in genere cõtemplatiuam eſſe, quod ſuperius oſtenſum erat; ſed eſſe ſpeciali quadam ratione nunc explicata contemplatiuam, atq; adeo infimam quoad modum contemplandi, cum nihil concipiat ſine materia ſenſibili: tametſi media ſit ratione ſubiecti inter Metaphyſicã & Mathematicã.

Mathematicam eſſe conſiderãdi modo Phyſica ſuperiorem.

m *Sed & Mathematica.*] Tradit aliam ſpeciem contemplatiuam ſcientiarum, quæ in modo conſiderandi ſuperior eſt naturali, *Mathematicam*, inquam. Agit enim Mathematica de rebus, quæ etſi exiſtunt in materia ſubiecta motui, neque ab ea reuera ſeparari poſſunt (*quanquam nondum eſt demonſtratum, num earum aliqua ſeparari queant, quod voluit Plato, contra quem duobus extremis libris late diſſerit Ariſtoteles*) ſunt tamen eiuſmodi, vt ſine materia definiri, ac intelligi poſſint, vt de concauo dictum eſt. Itaque agunt Mathematicæ de rebus mobilibus, & inſeparabilibus à materia ſenſibili; ſed tamen ea ratione, qua ſunt immobiles, & ſeparabiles conſideratione: ſeu (*quod eodem redit*) quatenus in ſui conſideratione non includunt materiam ſenſibilem. Quod tamen Ariſtoteles affirmat de pure Mathematicis, cuiuſmodi ſunt Arithmetica, & Geometria; non autem de miſtis, qualis eſt Aſtrologia, & Perſpectiua. Cæterum aduerte res Mathematicas, etſi conſiderari poſſunt ſine materia ſenſibili, non poſſe tamen ſine intelligibili, vt ipſe auctor docet *libro 7.* hoc eſt, ſine extenſione, quæ rem facit diuiſibilem, vt poſt-

Res Mathematicæ definiri & intelligi poſſunt ſine materia ſenſibili. Non tamen ſine intelligibili.

c.10.text.35.

vt poſtea explicabimus: quidquid enim à materia ſenſibili ſeparari nequit, id ſi accidens eſt, neceſſario extenſum eſt, ac diuiſibile.

quæſt. 6. ſect. 1.

n *Quod ſi quid eſt.*] Tradit tertiam, vltimam ac ſupremam ſpeciem contemplantium, ſub quadam hypotheſi tamen, id eſt, ſi reuera datur aliquod genus rerum immobilium, & ſempiternarum, quæ ſine ſenſibili materia exiſtant, quod ipſe neceſſario concedendum eſſe lib. 12. demonſtrabit. Si enim eiuſmodi res dantur, cum illæ tractari non poſſint à Naturali, nec à Mathematico, vt ex dictis patet; pertinebunt ſane ad alium ſuperiorem Philoſophum, qui poſſit res conſiderare, ac definire non ſolum ſine materia ſenſibili, ſed intelligibili etiam.

Dari ſcientiã Naturali, & Mathematicã ſuperiorem.

φυσικῆς γε (περὶ κινητῶν γὰρ o τινῶν ἡ φυσική) οὐδὲ μαθηματικῆς, ἀλλὰ προτέρας ἀμφοῖν. ἡ μὲν γὰρ φυσικὴ περὶ ἀχώριστα μὲν, ἀλλ' οὐκ ἀκίνητα: τῆς δὲ p μαθηματικῆς ἔνια περὶ ἀκίνητα μὲν, οὐ q χωριστὰ δὲ ἴσως, ἀλλ' r ὡς ἐν ὕλῃ: ἡ δὲ πρώτη καὶ περὶ χωριστὰ καὶ ἀκίνητα. ἀνάγκη ſ δὲ πάντα μὲν τὰ αἴτια ἀΐδια εἶναι, μάλιστα δὲ ταῦτα: ταῦτα γὰρ αἴτια τοῖς φανεροῖς τῶν θείων.

ὥστε

non tamen ad naturalem (cum ea in quibuſdam o rebus mobilibus verſetur) nec vero ad Mathematicam, ſed ad aliquam aliam, quæ vtraque prior ſit. Etenim naturalis de inſeparabilibus, ſed non immobilibus agit: nonnulla p vero Mathematicæ de immobilibus quidem, verum non q ſeparabilibus fortaſſe, ſed r vt in materia exiſtentibus, ediſſerunt: at prima Philoſophia ſeparabilia, & immobilia conſiderat. Neceſſe ſ eſt autem omnes cauſas ſempiternas eſſe, maxime vero has; quippe cum hæ ſint cauſæ earum diuinarum rerum, quæ ſunt manifeſtæ.

Itaq;

o *In quibuſdam.*] Ait [*in quibuſdam*] vt excludat arte facta, quæ & ipſa ſenſibilia ſunt, etiam quatenus arte facta.

p *Nonnulla vero.*] Excludit Mathematicas miſtas, vt Aſtrologiam, & Muſicam. Nec refert, quod Græce ad verbum eſt [*Ipſius autem Mathematicæ nonnulla circa immobilia quidem, &c.*] Intelligit enim vel nonnulla genera ſub Mathematica ſcientia in commune ſumpta, vel (quod eodem redit) quædam ſpecialia theoremata rerum Mathematicarum, quibus conſtant Mathematicæ ſpeciales.

q *Non ſeparabilibus fortaſſe.*] Non dubitat quin omnia Mathematica ſint inſeparabilia re ipſa; ſed loquitur hoc pacto, quia nondum id demonſtrauit.

Text. 43. à text. 56.

r *Vt in materia exiſtentibus.*] Improprie vtitur verbo, Vt, quaſi dicatur [*ſed reuera in materia exiſtentibus*] neque enim Mathematicæ de ijs agunt, quatenus in materia exiſtunt; ſed potius quatenus ſine materia ſpectari poſſunt. Niſi forte verbum [*Vt*] adhibeatur ad ſignificandam materiam intelligibilem, quaſi dictum ſit [*ſed quatenus extenſa, & diuiſibilia:*] id enim ſibi vendicant Mathematica ex dependentia, quam habent à materia ſenſibili, in qua exiſtunt.

ſ *Neceſſe eſt autem.*] Cum proxime dixiſſet primam Philoſophiam verſari in ſeparabilium, & immobilium conſideratione, addit verſari etiam in ſempiternis: de qua conſideratione ſuperius in quadam hypotheſi mentionem fecerat. Id autem ex eo probat, quia neceſſe eſt omnes cauſas eſſe ſempiternas, hoc eſt, in quouis cauſarum genere dari aliquas ſempiternas; maxime vero eas, quæ ſunt ſeparabiles, & immobiles, de quibus agit primus Philoſophus. Prior pars ex eo patet, quia alioqui in cauſis eſſentialiter ſubordinatis procederetur in infinitum: ſi omnis, inquam, cauſa ſuperior & vniuerſalior ab alia ſuperiori genita eſſet: quod tamen neceſſe foret, ſi omnes eſſent genitæ. Neceſſe eſt enim omnem ſucceſſionem rerum eiuſdem ſpeciei ab alia ſuperiori cauſa continuari, vt ipſe 8. *Phyſicorum, cap.* 5. & 2. *de Generatione, cap* 10. & 11. demonſtrat. Poſteriorem vero ex eo probat, quia immobilia & ſeparabilia ſunt cauſæ corporum cœleſtium, quæ appellat diuina manifeſta: diuina, quia ſempiterna; manifeſta, quia ſenſibus patent. Quod autem illa ſint cauſæ horum, aut ſaltem aliquid illius generis, ex eo patet, quia ſunt maxime entia, in quibus proinde neceſſario dandum eſt aliquid ſupremum, vnde cætera omnia pendeant, vt *lib.* 12. patebit. Hinc colligit D. Thomas, falli eos, qui dicunt Ariſtotelem non ſenſiſſe, Deum eſſe cauſam ſubſtantiæ cœlorum, ſed tantum eorum motus. Vetus interpres ſic vertit hunc locum [*Neceſſe vero eſt, communes quidem cauſas, &c.*] Argyropylus vero, vt quidam eius codices habent, hoc modo [*Vniuerſales autem cauſas ſempiternas eſſe neceſſe eſt*] quæ lectio facilior eſſet, ſi Græcus contextus eam pateretur: omnia enim, quæ viderim, exemplaria ſic habent, ἀνάγκη δὲ πάντα μὲν τὰ αἴτια, &c. Quanquam enim τὸ πᾶν ſubſtantiue paſſim pro Vniuerſo ſumatur; adiectiue tamen verbum πάντα pro communibus, & vniuerſalibus rebus, ſiue in ratione prædicandi, ſiue cauſandi (*quo pacto hoc loco accipiendum eſſet, ſi cauſas vniuerſales ſignificaret*) accipi non ſolet.

Primam Philoſophiã agere de rebus ſempiternis.

Senſit Ariſt. Deum eſſe cauſam ſubſtantiæ cœlorum.

ὥστε t τρεῖς ἂν εἶεν φιλοσοφίαι θεωρητικαί, μαθηματική, φυσική, θεολογική. οὐ u γὰρ ἄδηλον, ὅτι εἴπου τὸ θεῖον ὑπάρχει, ἐν τῇ τοιαύτῃ φύσει ὑπάρχει: καὶ τὴν τιμιωτάτην δεῖ περὶ τὸ τιμιώτατον γένος εἶναι. αἱ μὲν οὖν θεωρητικαὶ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν αἱρετώτεραι, αὕτη δὲ τῶν θεωρητικῶν.

Itaq; t tres erunt contemplatiuæ philoſophiæ, Mathematica, Naturalis, Theologia. Neq; u enim obſcurum eſt, quin ſicubi diuinitas exiſtit, in tali natura exiſtat: præſertim cum oporteat præſtantiſſimam philoſophiam in præſtantiſſimo genere verſari. Contemplatiua igitur ſcientiæ cæteris omnibus præponendæ ſunt; hæc autem contemplatiuis præferenda.

ἀπορήσειε x γὰρ ἄν τις, πότερόν ποθ' ἡ πρώτη φιλοσοφία καθόλου ἐστὶν, ἢ περὶ γένος καὶ φύσιν μίαν, οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς τρόπος, οὐδ' ἐν ταῖς μαθηματικαῖς: ἀλλ' ἡ μὲν γεωμετρία, καὶ ἀστρολογία περί τινα φύσιν ἰδίαν εἰσίν, ἐκείνη δὲ καθόλου πασῶν κοινή. εἰ μὲν οὖν μή ἐστί τις ἑτέρα οὐσία παρὰ τὰς φύσει συνεστηκυίας, ἡ φυσικὴ ἂν εἴη πρώτη ἐπιστήμη.

Εἰ δὲ

At enim x dubitauerit aliquis, ſtrum prima philoſophia ſit vniuerſalis, an potius in genere ſno, & natura ſna verſetur? Neque enim idem eſt modus etiam in Mathematicis; ſed Geometria quidem, & Aſtrologia, propriam quandam naturam conſiderant: illa vero omnibus vniuerſe communis eſt. Si igitur alia ſubſtantia nulla eſt præter eas, quæ natura conſtant, Naturalis ſane prima ſcientia fuerit.

Quod

t *Itaque tres erunt.*] Colligit diſtincte, ac proprijs nominibus tres ſpecies contemplantium ſcientiarum, progreſſu facto ab infima ad mediam, & à media ad ſupremam, ratione eius dignitatis, ac præſtantiæ, quæ ex ſubiecto ducitur (*quæ eadem præcipua eſt*) non autem eius, quæ ſumitur ex certitudine demonſtrandi: hac enim ſpectata, contrario ordine progrediendum foret.

Text. 3.

Metaphyſicam merito dici Theologiam.

Text. 4.

u *Neque enim obſcurum.*] Duabus rationibus probat, merito primam Philoſophiam à ſe vocatam eſſe *Theologiam*, hoc eſt, ſcientiam de diuinis rebus. Prior eſt, quia ſi aliquo in genere datur vera diuinitas, ſiue independens natura, non dubium eſt, quin detur in genere rerum immobilium, & à materia ſeparatarum. Poſterior, quia prima, ſeu præſtantiſſima Philoſophia in præſtantiſſimo rerum genere verſetur neceſſe eſt; at ſola diuina ſunt præſtantiſſima. Hæc poſtquam docuit Ariſtoteles, præfert contemplatiuas ſcientias practicis, & primam Philoſophiam cæteris contemplatiuis.

Num ea ſit ſcientia ſniuerſalis? Videri eſſe ſniuerſalem.

x *At enim dubitauerit.*] Ex his, quæ dicta ſunt, oritur dubitatio hæc non parui momenti: num prima Philoſophia ſit vniuerſalis, hoc eſt, anne agat de ente, vt *ens* eſt, deque eius principijs & affectionibus, ac proinde de omnibus entibus; an vero ſit particularis, quæ non egrediatur fines certi alicuius generis. Si enim vera ſunt ea, quæ lib. 4. cap. 1. & initio huius dicta ſunt; erit prima Philoſophia vniuerſalis, & quæ ad omnium rerum genera ſe extendat. Dictum eſt enim ijs locis non agere eam de rebus eo pacto, quo agit Geometria, & Aſtrologia, & aliæ particulares, ita nempe, vt ex tota rerum vniuerſitate particulare aliquod genus abſcindat, deque eo ſolo diſſerat, ſed agere de ente in commune, ſiue quatenus ens eſt, quod aliæ non faciunt. Si vero adhærendum eſt ijs, quæ proxime explicata ſunt, non videtur illa dicenda vniuerſalis, ſed particularis; cum ea ratione diſtincta ſit à Phyſica, & Mathematicis, quod hæ omnes verſentur in rebus non ſeparatis à materia (*tametſi minus à Mathematicis, quæ modo aliquo immaterialia conſiderant*) illa vero ſuſcipiat curam diſputandi de omnino ſeparatis à materia, quod eſt peculiare quoddam genus entium, non totum ens. Hanc dubitationem hunc in modum diſſoluit Ariſtoteles. Si nulla ſit ſubſtantia prior, ac ſuperior naturalibus ſubſtantijs, ſed omnes ſunt materiales, ac mobiles; naturalem Philoſophiam eſſe primam Philoſophiam, atque adeo vniuerſalem ſcientiam, & quæ agat de ente, vt *ens* eſt, ac proinde omnibus entibus, quatenus *entia* ſunt. Nam quæ ſcientia agit de proprio membro cuiuſuis analogi, eadem agit de cæteris, quatenus nomen & rationem illius participant, vt patet in ſcientia de ſano, de bono morali, & ſimilibus. Verum hoc pacto ens, quatenus *ens*, idem erit, atque ens mobile, ſiue materiale. Quod ſi aliqua eſt ſubſtantia immobilis, & quæ materiæ ſit expers, non dubium eſſe, quin hæc ipſa ſcientia, de qua nunc agitur (ad quam ſolam eius ſubſtantiæ conſideratio pertinebit) ſit prima Philoſophia, atque adeo vniuerſalis, quia prima, hoc eſt, quia ſcientia de primo membro entis, ad quod cætera, quatenus entia ſunt, referuntur; ac proinde de ente, vt *ens* eſt, deque eius natura, proprijſque affectionibus. Hoc enim pacto nullam in ſui ratione materiam includit ens; alioquin non complecteretur res omnis materiæ expertes. Itaque duabus de cauſis diſtinguitur hæc ſcientia à cæteris tanquam vniuerſalis à particularibus: vna, quia agit de primis principijs, & cauſis omnium entium, quæ ſunt res immateriales; altera,

Videri è contrario non eſſe?

Reſolutio dubitationis.

quia

Εἰ δέ ἐστί τις οὐσία ἀκίνητος, αὕτη προτέρα καὶ φιλοσοφία πρώτη καὶ καθόλου οὕτως, ὅτι πρώτη: καὶ περὶ τοῦ ὄντος, ᾗ ὄν, ταύτης ἂν εἴη θεωρῆσαι, καὶ τί ἐστι, καὶ τὰ ὑπάρχοντα καθόλου ᾗ ὄν.

Quod ſi immobilis aliqua ſubſtantia eſt, hæc & prior ſcientia, & prima philoſophia erit; atque adeo ſic vniuerſalis, quia prima: ad eamque pertinebit de ente, quatenus eſt ens, & quid illud ſit, quæque illi vniuerſe, quatenus ens eſt, conueniant, conſiderare.

quia agit de ijs, quæ communia ſunt materialibus, & immaterialibus: quorum neutrum vlli cæterarum conceſſum eſt. Quod autem ad verbum attinet, illud [Neque enim idem modus eſt, &c.] hunc ſenſum habet: Neque enim eius tractandi modus idem eſt, qui in alijs ſcientijs, etiam Mathematicis, quæ in modo conſiderandi res ſuas magis ad primam philoſophiam accedunt, tametſi non in rebus conſideratis.

QVIDNAM SIT SCIENTIA IN ampla quadam, ſed propria ſignificatione.

QVÆSTIO I.

Quonam pacto actus ſciendi ab actu fidei & opinionis diſtinguatur?

SECTIO I.

Quæ diſputanda ſint hoc cap.

QVONIAM Ariſtoteles toto hoc capite de ſcientiarum diſtinctione agit, res ipſa poſcere videtur, vt primum aliquanto diligentius explicemus, quid ſit ſcientia, cum in ampla quadam, ſed propria ſignificatione; tum in ſpeciali, & Philoſophis magis familiari: deinde, ſit ne ſimplex qualitas aliqua, an potius multarum qualitatum coniunctio? poſtremo de ipſa ſcientiarum diſtinctione diſſeramus. Nam contra eorum deliramenta, qui nullam veram ſcientiam, certamve cognitionem eſſe contendebant, ad lib. 11. cum Ariſtotele diſputabimus: vbi ille eam diſputationem breuius reſumit, quam lib. 4. ſuſceperat, ad cuius calcem nos eius rei diſcuſſionem in librum illum reiecimus.

Duplex ſcientiæ acceptio.

Scientia, etſi vulgo late admodum patet, tamen apud Philoſophos & Theologos duobus modis proprie ſumitur: vno, vt a fide, & opinione diſtinguitur, etiamſi in rebus ſingularibus, aut per accidens, & contingentibus, quemadmodum & fides, & opinio, verſetur: altero, vt eſt de ijs tantum rebus, quas Philoſophi ex inſtituto tractant, hoc eſt, de ijs ſolis, quas definiunt, diuidunt, & de quibus proprias earum affectiones demonſtrant. Proinde nos in hac quæſtione de vtroque ſcientiæ genere diſputabimus. Sed cum *Scientiæ* vocabulum vtrouis modo acceptum nunc pro ſciendi actu, nunc pro habitu ſumatur, (*quam ſignificationem in nominibus etiam fidei, & opinionis vſurpamus*) habitus autem operarum ex proprijs actibus cognoſcantur; prius a nobis de actu ſciendi, quam de habitu a-

A gendum eſt: modo illud intelligatur, nomen fidei in hac comparatione accipi pro fide catholica & quauis alia ſupernaturali, quæ per ſe Dei donum eſt, non pro fide humana, quæ nomine opinionis late ſumpto intelligitur, vt paulo poſt patebit.

In quo conueniāt actus ſcientiæ, fidei, & opinionis & in quo differant.

Actus ſcientiæ, fidei, & opinionis non ſolum in eo conueniunt, quod omnes pertinent ad ſecundam operationem intellectus; ſed etiam in eo, quod omnes ſunt aſſenſus, ſiue
B approbationes, quibus intellectus id quaſi amplectitur, quod ei, vt verum, aut veriſimile, ſeu probabile proponitur: etiamſi ei ſoli, qui aſſenſum præbet, tale eſſe videatur: neq; enim de eo ſolo vero, aut veriſimili, quod apud omnes, aut plures, aut probatiores tale habetur, nunc agimus; ſed vniuerſe de omni eo, quod vel vni tantum tale eſſe videtur. Dicimus autem aſſenſum, ſiue approbationem intellectus verſari circa id, quod verum
C aut veriſimile eſt, tanquam circa proprium obiectum: quia nunquam intellectus aſſentitur falſo, vt falſum eſt; quemadmodum nec voluntas vnquam malum, vt malum eſt, amplectitur.

Quoad ſcientiam & opinionē ita Ariſt. 1. poſt. c. 26. Vniuerſim D. Th. 2. 2. q. 1. art. 4. & 5. Scot. in 3. d. 24. & cōmuniter doctor. ibid. & in prol. ſentent.

Diſtinguuntur autem huiuſmodi actus inter ſe, quod actus ſciendi eſt certus, & euidens; credendi autem certus, ſed ineuidens; opinandi vero neque certus, neque euidens. Hęc enim diſtinctio omnium conſenſu approbari
D ſolet: modo nomine aſſenſus certi, is, qui omnino certus eſt, intelligatur: quod dixerim propter actum opinādi, qui ſæpe dicitur moraliter certus, non autem omnino certus. Eſt autem aſſenſus omnino certus is, cui falſum ſubeſſe non poteſt: aſſenſus vero euidens, quo intellectus ita perſpicue rem ſe habere iudicat, vt aliter ſentire non poſſit.

Aſſenſus omnino certus.
Aſſenſus euidens.

Vtramque igitur harum duarum conditionum reperiri in actu ſciendi, vt diſtinguitur

tur ab actu credendi, & opinandi, non ſolum ex communi omnium conſenſu patet, vt dictum eſt: ſed etiam ex eo probatur, quia actus ſciendi eſt perfectiſſima operatio iudicatiua intellectus; non eſſet autem perfectiſſima, ſi ei vel certitudo, vel euidentia deeſſet. Reperiri autem ſolam certitudinem in actu credendi, non modo ex eadem communi approbatione patet, & ex ipſa ratione fidei, quæ dicitur eſſe de ijs, quæ non videntur, hoc eſt, quæ non euidenter cognoſcuntur: ſed etiam ex eo perſpicue probatur, quia, ſi euidens eſſet, ſequeretur ex definitione aſſenſus euidentis tradita, vt is, qui credit diſſentire non poſſet ab ijs, quibus fidem adhibuit, quod tamen ſæpe videmus fieri. Neutram vero conditionem actui opinandi conuenire palam eſt, cum ei ſæpiſſime falſum ſubſit, vt eſt luce clarius.

Actum fidei carere euidentia. *Heb.* 11 & 1. *Cor.* 13.

Diuidendus eſt autem actus opinandi, ſiue opinio actualis in commune ſumpta in opinionem preſſe, magiſque proprie acceptam, & fidem humanam: quæ quidem ea ratione inter ſe diſtinguuntur, quod hæc ſpecialis opinio nititur rationibus ex re ipſa deſumptis; fides autem ſola teſtificantis auctoritate.

Diuiſio actus opinandi.

Horum actuum diſtinctionem non videri recte traditam.

SECTIO II.

SED contra hæc ſic aliquis primum obijciat. De concluſionibus olim demonſtratis habetur ſcientia, quia non iam fide ſola, aut opinione tenentur: at fieri poteſt, & ſæpe accidit, vt ij, qui earum ſcientiam habent, obliuiſcantur earum demonſtrationum, quibus illarum ſcientiam aſſecuti ſunt, ac proinde, cum illis ſic aſſentiuntur, non habeant earum euidentiam: non eſt igitur euidens omnis actus ſcientiæ.

Deinde. Si omnis actus fidei ſupernaturalis ſemper eſſet cum certitudine, non deficerent ab ea tam multi & hæretici, & apoſtatæ: nemo enim ea negat, de quibus certus eſt, niſi fortaſſe oretenus per proteruiam ea inficietur: cum ergo multi ex animo fidem abnegent, non eſt vtique eius actus natura ſua certus.

Tertio. Semper altera oppoſitarum opinionum, ſaltem de re præſenti, aut præterita, eſt certa; cum altera pars contradictionis, quæ non eſt de futuro contingenti, ſit determinate vera, *vt ait Ariſtoteles*: non igitur omnis opinio communiter ſumpta eſt incerta.

1. de interpr. cap. 8.

Quarto. Neque omnis actus opinionis ſpecialis, neque item omnis actus humanæ

A fidei eſt cum formidine oppoſiti, quippe cum multi ſuis opinionibus ſic adhæreant, vt nihil formident veritatem oppoſitæ ſententiæ, & ſæpe etiam de multorum teſtimonio nequaquam dubitent: non eſt igitur verum id, quod dici ſolet, *omnem opinionem eſſe cum formidine, ſiue ea ſumatur in commune, vt fidem humanam complectitur; ſiue in ſpecie, vt illi opponitur.*

Poſtremo. Aut dicendum eſt, nunquam
B cum ſcientia, ſiue actuali, ſiue habituali, eſſe poſſe vllum actum fidei, aut opinionis; aut certe negandum diſtingui actus ſcientiæ, & fidei inter ſe per euidentiam; & ineuidentiam, & ab actibus cuiuſcunq; opinionis per certitudinem, & incertitudinem, cum qua ſemper coniuncta eſt ineuidentia. Nam cum actus ſciendi ſit certus & euidens; ipſe vero ſciendi habitus ad huiuſmodi actum inclinet: non ſinet vtiq; intellectum prodire in actum vllum
C ineuidentem aut incertum. Atqui non videtur negandum, poſſe fidelem hominem, qui habet alioqui ſcientiam multarum rerum, quarum notitiam fide catholica profitetur, prodire in actum fidei eiſdem de rebus: (alioqui peioris conditionis eſſet doctus, quam indoctus, cum actus fidei ſint magni apud Deũ meriti) eodemque modo abſurdum videtur, ſi quis dicat, eundem hunc hominem, ſiue de ijs rebus, quæ catholicæ fidei ſubiectæ ſunt,
D ſiue de alijs ſcientiam habeat, non poſſe prodire in actum fidei humanæ, aut opinionis earundem rerum: (præſertim cum & Theologi, & Philoſophi in ijs rebus confirmandis, de quibus habent ſcientiam, multis vtantur rationibus probabilibus, & hominum teſtimonijs) non igitur recte diſtincti ſunt huiuſmodi actus ratione euidentiæ & ineuidentiæ, certitudinis & incertitudinis.

Hæc vt diſſoluantur, ſimulque vt luculen-
E tius intelligatur diſtinctio huiuſmodi actuũ, explicandum eſt, vnde proueniat certitudo actibus ſcientiæ, & fidei ſupernaturalis; euidentia item actui ſcientiæ: vnde etiam firmitas aſſenſus, & oppoſita formido actibus opinionis, & fidei humanæ.

Vnde proueniat certitudo, euidentia, & firmitas, aut formido huiuſmodi actibus?

F

SECTIO III.

QVOD quidem attinet ad certitudinem, & euidentiam, ſunt qui dicant *certitudinem ex euidentia oriri.* Quæ opinio nobis non placet, niſi impropriè certitudinem pro firmitate aſſenſus ſcientiæ accipiant: ſic enim vera eſt eorum ſententia, vt paulo poſt patebit.

Reijcitur quorundam opinio.

Latius patet certitudo, quam euidentia.

bit. Nam ſi certitudo proprie ſumatur, illud in primis conſtat, latius eam patere, quam euidentiam, cum ſcientiæ, ac fidei ſupernaturali conueniat; ac proinde non omnem certitudinem poſſe oriri ex euidentia. Deinde non dubium eſt, quin prius natura certitudo actibus ſciendi, & catholice credendi, quam illis euidentia, & his ineuidentia inſit.

Quod vt intelligas, aduerte, vtranque harum conditionum, certitudinis nimirum & euidentiæ, in actum ſciendi, ſolam vero certitudinem in actum catholice credendi ex obiecto, vt obiectum eſt, deriuari.

Cur ſcientiæ & fidei actus certi ſint.

Idcirco enim actus ſciendi, & catholice credendi, ſunt certi (*hoc eſt, ita veri, vt eis non poſſit ſubeſſe falſum*) quia obiecta vtriuſque, vt ſtant ſub ipſorum rationibus formalibus, ſunt certa, id eſt, certæ & determinatæ veritatis: ſeu (*quod idem eſt*) ſunt certæ, ac neceſſariæ coniunctiones eorum, quæ prædicantur, cum ijs, quæ ſubijciuntur: neceſſariæ, *inquam*, vel ſimpliciter, vel ex ſuppoſitione: quibus modis neceſſarium eſt hominem eſſe animal, aut quinque digitos habere; (*ſpectata nimirum eius natura*) & Socratem ſedere, cum ſedet, aut ſediſſe, cum ſedit; aut ſeſſurum; cum ſedebit: itemque Deum eſſe vnum in eſſentia, trinum in perſonis; ſex diebus mundum fuiſſe conditum, & diem Iudicij generalis, qui futurus eſt, eſſe futurum. Nam quia hæc omnia certa ſunt aut ſimpliciter, aut ex ſuppoſitione, & cognita, vt talia, idcirco actus ſciendi, & credendi, qui circa ea verſantur, ſunt certi, & quibus vel ſimpliciter, vel ex hypotheſi falſum ſubeſſe non poſſit. Atque hinc patet, qua ratione de contingentibus ſcientia, ſeu certa cognitio haberi poſſit.

Actus ſcientiæ cur euidens.

Eodem modo res habet in conditione euidentiæ. Idcirco enim actus ſciendi eſt euidẽs, ſeu ita claræ cognitionis, vt intellectus aliter iudicare non poſſit, quia coniunctio eius, quod prædicatur, cum eo, quod ſubijcitur, ita perſpicua eſt, vt eam intellectus negare nequeat: ſiue id accidat propter omnimodam identitatem prædicati cum ſubiecto, vt cum Deus clare videbitur eſſe ſummum bonum: ſiue propter eorum immediatam coniunctionem, vt in principijs indemonſtrabilibus: ſiue propter medium euidenter cõiungens prædicata cum ſubiectis, vt in concluſionibus demonſtratis.

Ex quibus patet, non prouenire certitudinem ex euidentia, etiam in ipſa ſcientia, ſed vtramque certitudinem & ſcientiæ, & fidei ſupernaturalis naſci ex certitudine obiectorum, quemadmodum euidentia ſcientiæ ex proprij obiecti euidentia. Patet etiam, quo pacto certitudo, & euidentia tam ex parte aſ-

A ſenſuum, quam ex parte obiectorum intelligenda ſit.

Certitudo prior eſt euidentia, vel ineuidentia.

Quod autem prius certitudo actibus ſciendi, & catholice credendi, quam illis euidentia, & his ineuidentia conueniat, ex obiectis etiam intelligi poteſt. Nam verum, aut quod veriſimile alicui eſt, ſeu quod verum eſſe alicui videtur, (*quod ſuperius diximus eſſe obiectum aſſenſus*) diuiditur in verum certum, ſeu neceſſarium aut ſimpliciter, aut ex ſuppo-

Quotuplex ſit verum.

B ſitione, quod eſt obiectum aſſenſus certi; & in veriſimile, ſeu verum incertum, propenſum tamen magis, ſaltem apud aliquem, ad veritatem, quod eſt obiectum aſſenſus incerti, ſeu opinionis in commune acceptæ. Tum verum certum diuiditur in verum certum & euidens, quod eſt obiectum aſſenſus ſcientiæ; & in verum certum, ac ineuidens, quod eſt obiectum aſſenſus fidei ſupernaturalis. Poſtremo veriſimile, quod eſt obiectum opi-

Verum certũ

Veriſimile.

C nionis communiter ſumptæ, diuiditur in veriſimile ex ratione, quæ à reipſa ſumitur, quod eſt obiectum aſſenſus opinionis ſpecialis, & inueriſimile ex autoritate teſtificantis, quod eſt obiectum fidei humanæ. Ex quibus manifeſtum eſt, prius natura conuenire tum obiectis ſcientiæ, & fidei catholicæ, tum etiam ipſis earum aſſenſibus certitudinẽ; quam aſſenſui ſcientiæ conueniat euidentia, & fidei catholicæ ineuidentia: eodemque modo

D prius natura conuenire tum obiectis opinionis ſpecialis, & fidei humanæ, tum etiam earum aſſenſibus incertitudinem; quam opinioni, quod ratione nitatur; fidei autem, quod autoritate teſtificantis.

Vnde autem alijs ex huiuſmodi actibus proueniat firmitas, ſeu firma adhæſio; alijs autem formido oppoſitæ ſententiæ, nunc dicendum. Ac in primis illud notandum, firmitatem, ſeu firmam adhæſionem non poſ-

Firmitas adhæſionis de actibus dicitur non de obiectis.

E ſe dici & de obiectis, & de actibus, quemadmodum certitudo, & euidentia dicitur, tametſi alio & alio modo, vt explicauimus: (*neque enim obiecta firmiter adhærent, cum potius illis firmiter adhæreatur*) ſed de ipſis tantum actibus, quibus obiectis adhæremus, vt perſpicuum eſt. Deinde, etſi firma adhæſio non dicitur de obiectis; eam tamen ex obiectis præcipue in actus aſſentiendi redundare: tametſi ex ſubiectis etiam ſæpe motiuum ali-

Vnde oriatur.

F quod, *vt ita dicam*, accipiat. Nemo enim firmiter aſſentitur alicui enuntiabili, niſi ad id aut ex certitudine, & euidentia rei propoſitæ, aut ex ſola eius certitudine, aut ſaltem ex aliqua illius veriſimilitudine potiſſimum ducatur: quanquam aliquando, vt firmiter, ſeu ſine formidine aſſentiatur, moueatur ab affectu aliquo proprio, qui in aſſenſu quidem fi-

dei ſupernaturalis vocatur pia affectio, in aſſenſu autem fidei humanæ commune affectionis humanæ nomen retinet. Poſtremo, magnum eſſe diſcrimen inter firmitatem aſſenſus ſcientiæ, & fidei catholicæ; & ſimiliter opinionis, ac humanæ fidei, cum quis firmiter, ſeu ſine formidine opinatur, aut humana fide credit. Nam tota firmitas aſſenſus ſcientiæ naſcitur ex illius certitudine & euidentia, nec cauſam aliquam motiuam, ſiue impulſiuam poſcit ex affectu ſcientis, quippe, qui velit, nolit, non poteſt non aſſentiri, aut ſaltem diſſentire nequit. Cum enim prima veritas Deus Opt. Max. à nobis clare conſpicietur, tum ſolum non poterimus non illi aſſentiri vt ſummo, & infinito vero, aut bono, &c. In alijs autem veritatibus certa, & euidenti contemplatione contuendis, etſi poſſumus aſſenſum non præbere, non poſſumus tamen diſſentire: hoc enim poſcit euidentiæ ratio, vt ſuperius explicata eſt. At firmitas aſſenſus ſupernaturaliter credendi, cum aſſenſus ipſe ſit ineuidens, & de re, quæ nobis ineuidens eſt, indiget ex parte noſtra affectione aliqua pia animi captiuantis intellectum in obſequium fidei, quæ affectio ſine ſpeciali Dei munere non datur. Firmitas vero, quæ aliquando reperitur in actibus opinionis, & humanæ fidei, ſi non temere, & ex leuitate emittantur, præter rationes probabiles, aut teſtimonij authoritatem ſæpe indiget humano affectu, & propenſione animi ad aſſentiendum: quæ propenſio ſi deſit, fieri poterit, vt nec quantæuis probabilitatis argumenta, magnæue authoritatis hominis teſtimonium quemquam moueant, vt firmiter aliquid & ſine vlla formidine opinetur, aut credat: vt patet in ijs, qui aut contrariam opinionem penitus imbiberunt, aut odio proſequuntur eos, à quibus teſtimonium profertur.

Quæ cauſa firmitatis in aſſenſu ſcientifico.

Quæ in aſſenſu fidei.

Quæ in actu opinandi.

Vide Ariſt. 7. Et hic cap. 3.

Solutio argumentorum, quibus tradita diſtinctio actuum ſciendi, credendi, & opinandi impugnabatur.

SECTIO IV.

Solutio quædam.

His poſitis facile diſſoluentur argumenta, quibus tradita actuum diſtinctio impugnabatur. Ad primum dici fortaſſe poſſet de concluſionibus, quæ aliquando nobis demonſtratæ ſunt, cum non recordamur earum demonſtrationum, quibus illarum ſcientiam comparauimus, & tamen memoria tenemus habuiſſe nos illarum demonſtrationem, non haberi à nobis actum ſciendi, ſed credendi, quo nimirum credimus eas eſſe euidentes, quia id nobis aliquando demonſtratum eſt.

A Verum, quia de ijs, quæ hoc pacto nobis certa ſunt, & explorata, non dicimur habere fidem, ſed ſcientiam: (*hoc enim pacto, qui Romam vidit, dum recordatur ſe illam vidiſſe, non iam credit, ſed ſcit Romam eſſe: & D. Paulus poſtquam, vt eſt multorum ſententia, vidit in raptu diuinam eſſentiam in tribus perſonis, idque tenuit memoria, non amplius habuit actum fidei de eo myſterio, ſed abſtractiuæ ſcientiæ, vt graues Theologi aſſerunt*) potius dicendum videtur de con- B cluſionibus olim demonſtratis tunc haberi à nobis actum ſciendi formaliter, ac proinde formaliter euidentem, cum actu recordamur totius diſcurſus demonſtratiui, aut ſaltem vltimæ demonſtrationis, ſi concluſiones pluribus demonſtrationibus ſubordinatis oſtenſæ ſunt: quandoquidem etiam tunc, cum illæ nobis primo demonſtrantur, ſæpe accidit, vt iam multarum præcedentium demonſtrationum ſimus obliti, cum vltima C proponitur, ſatiſque eſſe dicimus, quod vltima virtute contineat omnes præcedentes. Si autem earum demonſtrationum, aut ſaltem vltimæ recordemur, & nihilominus actum aſſentiendi eliciamus, quia memores ſumus fuiſſe illas nobis demonſtratas: tunc is actus quemadmodum non erit formaliter actus ſciendi, ſed æquiualenter; ſic etiam non erit formaliter, ſed æquiualenter euidens propter certitudinem, quæ in nobis cum hac memo- D ria remanſit: idque ſatis erit, vt is actus aſſentiendi nec ſit fidei, nec opinionis: non fidei, quia erit æquiualenter euidens, non autem formaliter; non opinionis, quia erit certus non ſolum certitudine adhæſionis, ſed etiam ipſius obiecti. Quod ſi ita obliti ſimus, vt nec recordemur eas concluſiones nobis fuiſſe demonſtratas, certe aut de illis dubitabim⁹, nec vllum aſſenſum eis adhibebimus, aut tantum credemus, aut opinabimur eſſe veras, quia E ſint, verbi cauſa, apud Euclidem, aut ratio aliqua probabilis nobis occurrat, qua eas veras eſſe exiſtimemus.

In his eſt Caiet. 2.2.q.175.ar. 3. Germana ſolutio.

Qualis actus eliciatur, quando medij ſcientif. obliti, recordamur nos iam illud idẽ demonſtraſſe.

Quid ſi hoc etiam obliuiſcamur?

Ad ſecundum dicendum eſt, actum fidei ſupernaturalis ſemper eſſe certum & ex parte obiecti, & ex parte ipſius aſſenſus. Dum enim ea fide quis aſſentitur, certus vtique eſt de ijs, quibus eum aſſenſum præbet, cum & obiectum ſit certum, & ipſi aſſenſui aliquid falſum ſubeſſe nequeat: imo etiam certior eſt, F quam quo ſcientia aliquid tenetur: id quod præſtantiores Theologi non modo ex diuinis oraculis, & Patrum authoritate oſtendunt; ſed etiam his ferme rationibus probant. Primum, quia diuina autoritas certior eſt, quam cauſæ omnes naturales, ex quibus demonſtrationes fiunt, cum Deus ſuptrahere poſſit, & nonnunquam ſoleat, ſuum influxum ad earum effe-

Actum fidei ſemper eſſe certũ ex parte & obiecti & aſſenſus. Eſſe ſciẽtifico certiorem.

Lege D.Th. 2.2.q. 4. arg. 8. D. Bon. in 3. d. 23. q. 4. Scot. q. vnica. Marſ. eod. lib. q. 14. ar. 1. & alios.

rum effecta; imo & quodammodo ſeipſum naturali modo cum alijs cauſis concurrentem impediat: nec tamen vnquam poſſit ſui teſtimonij authoritati derogare, iuxta illud Pauli: *Fidelis permanet, negare ſeipſum non poteſt*: id quod etiam euidenter demonſtratur. Deinde, quia lumen fidei ſupernaturale eſt; & altioris ordinis, quam naturale: vnde fit, vt huius defectus ſæpe ſupernaturali fidei lumine aut corrigantur, aut etiam ſuppleantur. Poſtremo, quia experientia teſtis eſt, Philoſophos, qui ſe naturalem rationem ducem ſequi profitebantur, in tam multos errores incidiſſe, vt nulla ſit abſurditas, nullum delirium, quod patronum aliquem Philoſophum non habeat: cum tamen, quæ fide catholica tenentur, ita cohæreant inter ſe, adeoque ſint rationi conſentanea, aut ſaltem propter rerum altitudinem non diſſentanea, vt quidquid contra ſiue ab Ethnicis Philoſophis, ſiue ab hæreticis & apoſtatis obijcitur, facile diſſoluatur.

2. Timoth. 2.

Quæ ſit in eo firmitas adhæſionis.

Quod ſi de firmitate adhæſionis agitur, concedendum eſt, non ita eſſe firmum aſſenſum catholicæ fidei, vt ab eo Catholicus reſilire non poſſit. Id quod inde prouenit, quod firmitas adhæſionis non naſcitur ex ſolo obiecto, aut ex ſolo Dei dono, quod eſt habitus fidei infuſæ, ſed etiam ex pia credentis affectione, vt dictum eſt: quæ affectio mutari poteſt, & ſæpe etiam mutatur, frequenti potiſſimũ peccandi conſuetudine, iuxta illud, quod Apoſtolus Timotheo cõmendat, vt cum fide bonam conſcientiam retineat: *Quam quidam* (inquit) *repellentes circa fidem naufragauerunt.*

1. Timoth. 1.

Quod ſi motiuum credendi ex parte obiecti, vtpote authoritas Dei teſtificantis, nobis eſſet euidens, (quod credibile eſt quibuſdam Patriarchis, & Prophetis, Baptiſtæ, Apoſtoliſque accidiſſe) ipſa etiam euidentia Dei teſtificantis, quem naturali ratione ſcimus nec fallere, nec falli poſſe, efficeret, vt quod credimus, negare mente non poſſemus: non eſſent tamen propterea euidentia nobis in ſe ipſis ea, quibus Deo ſic teſtante aſſentiremur; ſed tum demum, cum ea ipſe in ſua diuina eſſentia clare perſpecta nobis euidentia faceret, aut de ijs talem nobis ſcientiam abſtractiuam infunderet, qualem in Chriſto Domino, quatenus viator erat, plerique Theologi aſſerunt: nam atteſtatio non eſt cauſa, aut effectus eius rei, quæ ex ea probatur, ſed externum ſignum. Hinc enim fit, vt argumẽta ex authoritate non vocentur a Dialecticis, & Rhetoribus inſita, & artificioſa, ſed extrinſecus aſſumpta, & artis expertia: quia non ex re ipſa, quæ probatur, arte aliqua eliciuntur; ſed aliunde petuntur & vſurpantur. Poſſent

Euidentia Dei teſtificãtis quã vim habeat.

Palud. in 3. d. 14 q. 2. Caiet. ad 3. p. q. 11. ar. 1. & recẽtiores, qui bus eo loco fauet D. Th.

A tamen dici euidentia in teſtificante, quæ euidentia non efficit euidentiam in ijs rebus, de quibus teſtimonium perhibetur; ſed auget eorum certitudinem, & firmitatem aſſentientis. Nam ſola euidentia cauſæ, aut effectus rei, quæ probatur, quia cauſa ad eius eſſe pertinet, & effectus ab eius eſſe manat, poteſt in ea euidentia efficere: quod recte adnotauit Caiet. in commentarijs ſecundæ partis ſummæ Theologiæ D. Thomæ.

B Ad tertium dicendum eſt, ſemper quidem alteram contradictionis partem de re præſenti, aut præterita certam eſſe ex parte rei, non tamen ex parte opinantis, cui non proponitur tanquam certa. Nam ſi tanquam certa proponeretur, nempe vt certa, & euidẽs in ſe; aut per cauſam ſuam certam, & euidentem; aut per certum, & euidentem effectum; aut ſaltem per certum, & infallibile teſtimonium, C quod ſoli Deo teſtificanti tribui poteſt: (*omnis enim creatura intelligens natura ſua poteſt eſſe obnoxia mendacio*) iam aſſenſus non eſſet opinionis, ſed ſcientiæ aut ſupernaturalis fidei. Vnde patet, non eſſe contra rationem opinionis eſſe aſſenſum de re in ſe certa, imo etiam in ſe euidente; ſi modo ea non proponatur vt euidens, aut ſaltem vt certa: ſatis enim eſt, ſi res ex parte aſſenſus certa non ſit: ac proinde etſi certitudo aſſenſus ſemper ex obiecti certitudine oriatur; incertitudinẽ tamen vel ex ſolo D proponendi modo poſſe prouenire, ſiue illud in ſe incertum ſit, ſiue certum ac neceſſarium.

2. 2. q. 1. ar. 4. Semper altera pars contradict. de re præſenti, aut præterita, certa eſt ex parte rei, non tamen ex parte opinantis.

Ad quartum argumentum concedendum eſt totum antecedens, dicendumque recte concludi, non eſſe verum id, quod dici ſolet, *Omnem opinionem eſſe cum formidine aſſenſus*, ſiue ea ſumatur in commune, ſiue ſpeciali ratione, vt à fide humana diſtinguitur: niſi quis vtatur nomine formidinis pro *incertitudinis*. Omnis enim opinio, vt fidem etiam huma- E nam complectitur, incerta eſt: tametſi aſſenſus & ſpecialis opinionis, & fidei humanæ aliquando cum formidine fit, aliquando ſine formidine. Vnde patet firmitatem, ſeu firmam adhæſionem, & oppoſitam formidinem accidentia eſſe tum humanæ fidei, tum ſpecialis opinionis. Primum, quia firma adhæſio etiam in genere aſſenſus certi reperitur, vtpote in ſcientia & fide catholica. Deinde, quia aſſenſus fidei humanæ, quæ aliquando eſt cum F formidine auctis teſtibus efficitur firmus, & ſine vlla hæſitatione, vt Antipodas eſſe. Nam cum id olim cum formidine crederetur, propterea quod non ſatis conſtabat, num gens vlla torridam zonam pertranſiſſet; (*mittenda enim eſt eorum deluſio, qui naturaliter fieri non poſſe putabant, vt homines obuerſis ſibi inuicem veſtigiis inſiſterent*) hodie plurimorum in

Aſſenſus opin. interdũ caret formidine.

Formido opponitur firmæ adhæſioni, & vtraq; eſt accidens opin.

Indiam nauigantium teſtimonio ſine vlla hæſitatione creditur. Poſtremo, quia id ipſum, quod ſine formidine aliquando credimus, adeo etiam probabili opinione tenere poſſumus, vt nihil iam de ea re dubitemus: vt ſi quis ſine tam multorum nauigantium autoritate ſibi perſuaſiſſet Antipodas eſſe, eo quod cogitaſſet oportere climata noſtris oppoſita ſimilem temperiem regioni noſtræ naturaliter habere, nec dubitaret quicquam, quin aliqui zonam torridam pertranſiſſent. Hæc enim ratio, etſi non ſatis per ſe eſſet, vt merito is ſine vlla formidine id affirmaret, iuncto tamen affectu, quo quiſque ſua inuenta diligit, omnem ab eo aſſentiendi, & affirmandi formidinem poſſet depellere. Vnde quotidiana experientia videmus in opinionibus, quæ & vulgo, & in Scholis controuertuntur, non paucos eſſe, qui vel aſſuetudine, vel affectu ita demum adhæreant ei parti, quam probarunt, vt nihil ſibi de oppoſita veritate metuant.

Quod idem apud ſectarios multo eſt apertius, qui primum autoritate alicuius dogmatiſtæ commoti, accedente deinde conſuetudine, vel affectu, errores ſuos fide mere humana quaſi catholica ſuſcipiunt.

Poſſitne cum ſcientia actus fidei, aut opinionis reperiri?

Sectio V.

Postremum argumentum vt diſſoluatur, diſcutienda eſt difficultas illa, *poſſitne cum actuali, aut ſaltem habituali ſcientia actus ſupernaturaliter credendi, aut quomodocunque opinandi reperiri?*

Sententia omnino negãs eſt Dur. q. 1. prol. Capr. in 3. d. 25. q. 1. ar. 1. concl. 2. iũctu ijs, qua dicit ar. 3. ad arg. 1. contra eand. concl.

Sunt enim, qui non ſolum cum actu, aut habitu ſcientiæ exiſtiment actum fidei, aut opinionis de eadem propoſitione in eodem ſubiecto non poſſe dari; ſed neq; habitum fidei, aut opinionis cum habitu ſcientiæ poſſe exiſtere. Quod ea ratione ſibi perſuadet, quod actus ipſi fidei, & opinionis habeant conditiones repugnantes actui ſcientiæ, vt obijciebatur in argumento: habitus autem, qui in actus repugnantes declinant, non minus repugnare videantur inter ſeſe, quam actus ipſi repugnantes. Alij vero vtrunque concedunt, nempe non ſolum habitus cum habitibus ſimul, ſed etiam actus cum actibus (*ſaltem ſucceſſiue*) inueniri poſſe in eodem ſubiecto, idq; nullam repugnantiam inuoluere.

Omnino affirmans D. Bon. in 3. d. 24. ar. 2. q. 3. Alb. arg. 9 Argent. in prol. q. 3. ar. 2. Marſil. q. 3. art. 3. Palud. in 3. d. 31. q. 2. ar. 1. Baſſal. d. 24. q. 1.

1. Aſſertio.

Qua in controuerſia illud inprimis dicendum videtur, cum habitu ſcientiæ poſſe ſimul & habitum fidei, & habitum opinionis de eadem re exiſtere. Primum, quia etſi habitus ſint repugnantes in ordine ad actus con- A ditionum repugnantium, non inde tamen efficitur, vt ſint ipſi inter ſe pugnantes in ordine ad idem ſubiectum: vt enim potentiæ non poſſunt ſimul contrarios habere actus, & tamen poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto; ita poteſt & in habitibus accidere, etſi inclinent ad actus repugnantes. Deinde, quia habenti fidei catholicæ habitum ſæpe aduenit ſcientia de eiſdem propoſitionibus, quas fide tenet: at is fidei habitus non amittitur, niſi per B actum infidelitatis, cuiuſmodi non eſt actus ſcientiæ de eiſdem concluſionibus, cum potius per illum magis firmetur. Eodem modo habenti ſcientiam habitualem ſæpe aduenit fides de rebus eiſdem: ſiquidem fidei habitus, qui in baptiſmo ſuſcipitur, ad omnia catholice credenda ſe extendit: ſcientiæ vero habitus per habitum fidei de rebus eiſdem non ſolum amitti non poteſt, ſed roboratur potius, non quidem ex parte euidentiæ, cuius confir- C matione non indiget, ſed ex parte certitudinis, quæ in fide eſt maior.

Scientia habitus roboratur per habit. fidei de ead. re.

Tertio, quia ſi habenti fidem de primo fidei articulo, qui demonſtrabilis eſt, proponatur eius demonſtratio, non dubium eſt, quin ex ea gignatur ſcientia, cum intellectum non ſolum conuincat actu, ſed etiam conuictũ relinquat, quod ſine habitu non fit. Aut igitur tum de eo articulo amittitur habitus fidei, qui ſimplex eſt qualitas, nec proinde niſi totus amitti poteſt, aut id D ſolum amittitur, quod is habitus non poſſit exire in actũ credendi eundem articulũ, cum euidenter ei intellectus aſſentiatur: at hoc nõ eſt habitum amittere, ſed certum aliquẽ eius actum exercere non poſſe. Poſtremo, quia fidelis aſſequutus poſt baptiſmum ſcientiã de vno articulo, ſi poſtea obliuiſcatur non modo eius demonſtrationis, qua illius ſcientiam comparauit; ſed etiam illum ſibi fuiſſe demõſtratum: (*quod ſaltem lethargia morbo accidere* E *poteſt*) facilime in actum illius credendi exire poteſt: nullo igitur modo amiſit habitum fidei in baptiſmo ſuſceptum per habitum ſcientiæ poſtea acquiſitum. Atque hæc eſt fere Theologorum communis ſententia.

2. Aſſertio. Ita D. Th. 2. 2. q. 1. ar. 4. & 5. & 1. 2. q. 76. ar. 3. Mag. in 3. d. 24. Rich. q. 5. Scot. q. 1. §. Dico igitur. Hiſpal. q. 1. ar. 3. Gabr. d. 31.

Illud ſecundo loco dicendum, neque eundem actum poſſe ſimul eſſe & ſcientiæ, & fidei; aut ſcientiæ, & opinionis; aut denique & opinionis, & fidei: neq; etiam diuerſos poſſe ſimul ab intellectu elici. Prior pars ex ipſis F horum actuum rationibus perſpicua eſt. Poſterior ex eo probatur, quia fieri nullo modo poteſt, vt intellectus eodem tempore, etiam per diuerſos actus, ſimul euidenter, & ineuidenter eidem propoſitioni aſſentiatur, certuſque ſit, & incertus de re eadem: quemadmodum neque aſpectus rem eandem confuſe ſimul, & diſtiucte poſſet aſpicere, etiamſi circa il-

ca illam diuerſos actus ſimul exercere poſſet: quemadmodum poteſt ſucceſſiue per diuerſa conſpicilia modo confuſe, modo diſtincte eandem videre. Nec recte occurres, ſi dicas aliam eſſe rationem in intellectu, atq; in ſenſu, eo quod intellectus alio argumento vtatur ad aſſentiendum eidem propoſitioni per actum ſcientiæ, alio per actum fidei, alio per actum opinionis: neque vllum incommodum videatur, quod per vnum euidenter, per alterum ineuidenter, per tertium ſine certitudine illi aſſentiatur; etſi ſenſus diuerſis ſimul conſpiciliis ſeſe] non impedientibus, quaſi argumentis diſparatis, ad eandem rem videndam vti non poſſit. Non recte, inquam, occurres, quia huiuſmodi reſpectus, & conſiderationes intellectus non tollunt, quo minus ſimpliciter, & abſolute ſimul repugnent euidentia & ineuidentia, certitudo & incertitudo eiuſdem obiecti in eodem intellectu, vndecunque illæ proueniant.

Obiectio. *Solutio.*

Alia obiectio

Obiiciat aliquis, poſſe dari in eodem intellectu ſimul cognitionem confuſam, & diſtinctam; confuſam per conceptum ſimplicem, qualis eſt conceptus definiti; diſtinctam per conceptum complexum, qualis eſt definitiuus, vt cum mente dicimus, hominem eſſe animal rationale: (*ponimus enim retineri poſſe aliquandiu ſimul conceptum ſubiecti cum conceptu prædicati*) ergo pari ratione poſſe dari in eodem intellectu ſimul aſſenſum euidentem per medium neceſſarium, & ineuidentem per medium probabile. Sed reſpondendum eſt diſparem eſſe rationem. Nam obiectum propoſitionis, cui prius aſſentimur ineuidenter per medium probabile, veluti per auctoritatem viri alicuius docti, aut experti; poſtea vero euidenter per cauſam neceſſariam, eſt vnum, & idem & re, & conſideratione: obiectum autem conceptus ſimplicis, & complexi, quamuis ſit vnum & idem re, nunquam tamen eſt idem conſideratione: cum terminet conceptum ſimplicem, vt vnum quiddam indiſtinctum; cõceptum vero complexum, vt plura quædam obiecta partialia illius vnius indiſtincti. Vnde fit, vt hi conceptus poſſint eſſe ſimul in eodem intellectu, quia ſunt in eo reſpectu diuerſorum obiectorum; illi autem aſſenſus non poſſint, quia eſſent in eo reſpectu eiuſdem obiecti.

Solutio.

3. Aſſertio. Gabr. in 3. d. 31. & Maior d. 24. abſolute concedunt non repugnare actus habitibus.

Tertio loco dicendum, neque etiam ſucceſſiue poſſe cum habitu ſcientiæ per modũ habitus exiſtente dari in eodem intellectu de eadem propoſitione actus fidei, aut opinionis: tametſi vterque poſſit, ſi habitus ſcientiæ exiſtat per modum potentiæ. Intelligo autem habitum ſcientiæ per modum habitus exiſtere in intellectu, cum is in quo A eſt habitus, in promptu habet memoriam eius demonſtratiui diſcurſus, quo eius propoſitionis ſcientiam comparauit, aut vltimæ demonſtrationis, ſi per plures ſubordinatas demonſtrata eſt; aut ſaltem memor eſt eam propoſitionem ſibi fuiſſe demonſtratam. Tunc enim vere poterit ille actu ſciendi vti, ſaltem æquiualenter euidente, cum voluerit, quæ eſt propria ratio ſcientiæ habitualis. Tunc autem intelligo actum ſcientiæ eſſe in B aliquo per modum potentiæ, cum is, in quo eſt, non ſolum eſt oblitus diſcurſus demonſtratiui; ſed etiam non recordatur eam propoſitionem ſibi fuiſſe demonſtratam: is enim non ſolum vti non poterit actu ſciendi, cum voluerit; ſed etiam fortaſſe non minus laborabit, vt antiqui diſcurſus demonſtratiui recordetur; quam laborauerit, cum habitum ipſum acquiſiuit exiſtens adhuc in potentia ad illum.

Habitus ſcient. per modum habitus & per modũ potentiæ, quo differant.

C Hæc aſſertio ex eo probatur, quia cum propoſitio aliqua olim demonſtrata proponitur, vt ei aſſentiamur propter alicuius auctoritatem, aut probabilem aliquam rationem; ſi cum habitu relicto adhuc retinemus memoriam diſcurſus demonſtratiui expeditam, & in promptu, aut ſaltem recordamur eam nobis fuiſſe demonſtratam, (quod eſt retinere habitum per modum habitus) ea memoria ſimul cum habitu impedit, ne a- D ctum fidei, aut opinionis circa illam eliciamus; opinionis, propter certitudinem, quam adhuc habemus propoſitionis demonſtratæ; vtriuſque autem, propter euidentiam illius, ſaltem æquiualentem, vt dictum eſt in ſolutione primi argumenti. Si vero neutram memoriam retinemus, (*quod eſt habere habitum per modum potentiæ*) nihil iam in nobis eſt, quod actum fidei, aut opinionis impediat. Ipſe enim habitus ſcientiæ ſolus, ac per ſe ſi- E ne recordatione vlla demonſtratiui diſcurſus, quemadmodum non poteſt in actum exire; ita nec poteſt impedire proprium fidei, aut opinionis actum.

Probatio aſſertionis.

Vltimo loco dicendum eſt, poſſe ſimul cum habitu ſcientiæ concurrere ad eundem actũ non modo habitum fidei ſupernaturalis, ſed etiam opinionis de eadem re, ſi antea in intel- F lectu erat: qui tamen actus nec ſit actus fidei, nec opinionis, ſed ſcientia, ſupernaturalis tamen, quando fidei habitus concurrerit. Hæc aſſertio quoad primam partẽ ex eo primum probatur, quia nihil repugnat eundem hominem aſſentiri alicui propoſitioni de fide, quæ ſimul ſit demonſtrabilis, vt Deum eſſe, tum propter argumenta neceſſaria, & euidentia, quibus vſi ſunt præcipui Philoſophi; tum propter diuinam reuelationem; tum etiam pro-

Vltima aſſer. lege D. Th. 1. 2. q. 67. ar. 3. Dur. 1. & 2. q. Quæſt. prol. Capr. in 3. d. 25. q. Vnica. art. 2.

propter alia argumenta, quæ etſi nec euidentia ſint, nec neceſſaria, habent tamen vim aliquam ad perſuadendum. Omnia enim hæc argumenta videmus proponi, & in prædicanda primum fide catholica, & in corroboranda apud eos, qui fidem ſuſceperunt, & in ipſis etiam libris ſacræ Theologiæ, qua *fides ſaluberrima*, vt ait Auguſtinus, *gignitur, nutritur, defenditur, & roboratur.* Cum hæc igitur non proponantur, niſi vt omnia ad aſſenſum eiuſmodi propoſitionum concurrant, nihilque vnum argumentorum genus alterum impediat, ſed potius corroboret, vt experientia conſtat: efficitur, vt nullum ſit dubium, quin omnes hi tres habitus poſſint ad eundem actum ſimul concurrere, atque adeo ſępe concurrant. Deinde, quia ſi qua ratione ſimul concurrere non poſſent, ea potiſſimum id accideret, quia fides non alium aſſenſum videtur cauſare poſſe, niſi ineuidentem, neque opinio alium, quam formidoloſum, aut ſaltem incertum: quæ conditiones aſſenſui euidenti, quem ſemper cauſat ſcientia, conuenire nequeunt. At hæc ratio nihil efficit, quippe cum, etſi fides per ſe ſola ineuidentem faciat aſſenſum, & opinio incertum: tamen ſi coniungantur hi duo habitus cum habitu ſcientiæ, nec fidei habitus cauſabit ineuidentiam, cum hæc impediatur ab euidentia ſcientiæ, neque habitus, diſpoſitiove opinionis cauſabit incertitudinem, quod hæc impediatur ab vtriuſque illorum certitudine. Tertio, quia ſi habens ſcientiam de propoſitionibus, quæ ſunt de fide, alioqui tamen demonſtrabiles, non poſſet vnquam exercere circa illas actum aliquem à fide catholica profectum: peioris ſane eſſent conditionis (vt proponebatur in argumento) docti Theologi, aut Philoſophi catholici, qui eorum demonſtrationem habent; quam indocti, & rudes, qui fide tantum illis aſſentiuntur. Eſſent enim actus ſcientifici, quibus docti illi aſſentirentur, mere naturales: cum tamen neceſſe ſit ſupernaturali fide tenere Deum eſſe, vt D. Paulus ait: in hunc enim ſenſum ſacra Tridentina ſynodus affert illud eius oraculum: *Credere enim oportet accedentem ad Deum, quia eſt, & inquirentibus ſe remunerator ſit.*

Lib. 14. de Trinit. c. 2.

Seſſ. 6. c. 6. Hebr. 11.

Secunda pars eiuſdem aſſertionis ex eo ſatis conſtat, quod actus ab iis tribus habitibus productus, non poteſt eſſe alius, quam ſcientiæ, cum ſit certus, ac euidens.

Actus procedens ab habitu fidei & ſcient. ſimul, ſupernaturalis eſt.

Tertia ex eo probatur, quia cum cauſa aliqua concurrens ad effectum ſupernaturalis eſt, & cæteræ ſunt naturales, ſi effectus ex omnibus efficitur, neceſſario is ſupernaturalis eſſe debet: habitus autem fidei ſupernaturalis ſupra naturam eſt, quippe cum ſit per ſe infuſum Dei donum ſupernaturalis beatitudinis fini acquirendo proportionatum. Nec te moueat, quod aliæ duæ cauſæ concurrentes, habitus, inquam, ſcientiæ, & opinionis, vt eſt communis fidei humanæ, & opinioni ſpeciali, ſunt naturales, mediiſq; naturalibus innituntur: ſubſeruiunt enim ſæpe ſupernaturalibus naturalia ſuis concurſibus ad effectum ſupernaturalem: vt patet in actibus meritoriis, ad quos cum gratia, & ſpeciali Dei concurſu concurrit liberum noſtrum arbitrium. Quod idem in aſſenſu concluſionis, quæ proprie Theologica eſt, euenire poteſt. Huiuſmodi eſt aſſenſus eius concluſionis, qua aſſeritur, Deum eſſe mortalem factum, cum ex duabus ſumptionibus efficiatur, quarum altera naturalis eſt, nempe, *Omnem hominem eſſe mortalem*; altera ad fidem pertinens, vtpote, *Deum eſſe factum hominem.* Quod ſi ex altera ſumptione lumine naturali cognita, altera ſupernaturali ſupernaturalis aſſenſus efficitur: cur non ex diuerſis argumentis coniunctis, & quaſi conglobatis ad eandem concluſionem, quorum vnum tantum ſit ſupernaturale? Huius generis erit ille aſſenſus, (*vt illo eodem exemplo vtamur*) quo fatemur Deum eſſe, tum quia neceſſe eſt dari in rerum natura aliquid ex ſe neceſſarium, & independens, à quo pendeant cætera; tum quia id ipſum omnia diuina oracula pronuntiant; tum etiam, quia præcipui quique ſapientes in eam ſententiam conſpirarunt.

Si quis autem quærat, quid conferant habitus fidei, & opinionis huiuſmodi actibus: (*namque actus hi, cum ſcientia ſint, vt probatum eſt, ita certi ſunt, vt non indigeant noua certitudine: actus vero opinionis, cum nec certus, nec euidens ſit, nihil videtur ex ſe his actibus conferre poſſe*) reſpondendum eſt, etſi naturalis actus ſcientiæ non indigent noua certitudine naturali, indigere tamen ſupernaturali, vt ſuppleant locum actuum fidei ſupernaturalis, qui cum habitu ſcientiæ per modum habitus exiſtente haberi non poſſunt, vt dictũ eſt. Vnde fit, vt certitudo actuum ſciendi, qui ſimul à ſcientia, & fidei habitibus proficiſcuntur, certiores ſint, & nobiliorem habeant certitudinem, quam ſi à ſolo habitu ſcientiæ prodirent. Quod vero attinet ad opinionis habitũ, etſi is neque ad certitudinem neq; ad euidentiam inclinat, inclinare tamen ad aſſenſum, quod ſatis eſt, vt cũ aliis concurrat: nam ſub illis duab. negationibus, quibus opinio declaratur, incertitudinis, inquam, & ineuidentiæ, poſitiua illa conditio ſignificatur, quam dicimus veriſimilitudinẽ, & probabilitatem, quæ ad aſſenſum, etſi parum confert, haud dubie tamen nonnihil conducit, vt aſſen-

Quid conferat habitus fidei actui, ad quẽ concurrit ſimul cum habitu ſcient.

Quid item habitus opinionis.

Aſſenſus ſcientiæ probabilitate opinatiuæ diſpoſitionis adiuncta procliuius præbeatur, vt patet in propoſita ſapientum conſpiratione ad eam ſententiam, qua Deum eſſe concluditur.

Solutio vltimi arg. Ad vltimum igitur argumentum, cuius cauſa hæc omnia explicata ſunt, dicẽdum eſt, nunquam cum ſcientia ſiue actuali, ſiue habituali (*per modum tamen habitus, & non potentiæ exiſtente*) eſſe poſſe vel actum credendi, vel opinandi; vtrumq; enim impedit euidentia ſcientiæ: ſed tamen non inde effici actus ſcientiæ, & fidei ſupernaturalis non recte diſtinctos à nobis eſſe inter ſe ratione euidẽtiæ, & ineuidentiæ, & ab actibus cuiuſcunq; opinionis ratione certitudinis & incertitudinis.

Nam etſi cum actu ſciendi, aut etiam habitu per modum habitus exiſtente non poteſt ſimul eſſe ſiue actus credẽdi, ſiue opinandi, quod recte probat argumentum, ſi exponatur iuxta ea, quæ à nobis dicta ſunt: poteſt tamen à tribus habitibus ſciendi, credendi, & opinandi ſimul concurrentibus alius actus ſciendi altioris naturæ prodire, qui etſi non ſit actus credendi, aut opinandi, à fidei tamen habitu maiorem, altioremque certitudinem, *Præſtantia actus à fidei & ſcientiæ habitibus eliciti.* præſtantiorem etiam affectionem, & firmiorem adhæſionem accipiat: quibus conditionibus affectus tantundem valebit ad meritum doctorum hominum; quantum ad meritum ſimplicium proprius, & peculiaris actus fidei. Erit enim, vt ab auctoritate diuina profectus, non modo ſupernaturalis, ſed etiam liber, vtpote ex pia affectione ortus, tantaque adhæſione elicitus, vt docti illi per eum non minus parati eſſe poſſint ad mortem oppetendam eius profitendi cauſa, quam ſi eſſet à ſola fide profectus. Cætera, quæ de opinione adduntur, difficultatem iam non habent, ſi ea, quæ dicta ſunt, conſulantur.

De actu ſciendi, quatenus à Philoſophis tractari ſolet.

SECTIO VI.

EX iis, quæ hactenus dicta ſunt, perſpicuum eſt, actum ſciendi, vt ab actu credendi, & opinandi diſtinguitur, late admodum patere. *Quæ comprehendat nomen aſſenſus certi & euidentis.* Aſſenſus enim certus & euidens complectitur omnem certam & euidentem cognitionem ſiue principiorum, ſiue concluſionum, ſiue eorũ, quæ per ſe copulata ſunt, ſiue eorum, quæ per accidens, ſiue quæ neceſſaria ſunt, ſiue quæ contingentia ad aliquã neceſſitatem reducta, ſiue vniuerſalium, ſiue ſingularium, ſiue per compoſitionem conceptuum, aut etiam diſcurſum habeatur, vt ſæpe apud nos, ſiue ſine diſcurſu, aut compoſitione, vt apud Deum, & alias ſubſtantias ſeparatas, ſiue intuitiua illa ſit, quæ ſupponit rerum cognitarum exiſtentiam, ſiue abſtractiua, quæ illam minime ſupponit. Namque in omnibus his aſſenſuum generibus dantur aſſenſus certi, & euidentes.

Verum Philoſophi ex hac tam ampla ſciendi ratione ſelegerunt genus quoddam peculiare, de quo ex inſtituto agerent, ac in vulgatas ſciendi formas diſtribuerent, & ad quod cætera omnia ſciendi genera aut reuocarent, aut ex eo tanquam excellentius quiddam (*quod principiorum cognitio dicitur*) colligerent. Hoc autem eſt ſcire per demonſtrationem: id quod Ariſtoteles aperte docuit *priori libro de poſteriori reſolutione*, cum dixit, *Scire eſſe per demonſtrationem intelligere*; & *demonſtrationem eſſe ſyllogiſmum ſcientificum*, hoc eſt, efficientem, vt ſciamus. *c.1.tex.4. & c.2.tex.5.* Quo fit, vt ex conditionibus demonſtrationis colligendum ſit, qualis eſſe debeat actus ſciendi, de quo Philoſophi ex inſtituto agunt.

1. demonſtrationis conditio. Ac primum, demonſtratio eſſe debet de iis, quæ ſunt, hoc eſt, de iis, quæ ſunt vera: quod ex eo probat Ariſtoteles eodem loco, quia fieri non poteſt, vt id, quod non eſt, ſciatur: ſumit autem eo loco, *Eſſe*, & *non eſſe*, eo modo, quo quinto libro huius operis capite ſeptimo, & hoc ipſo libro capite ſecundo pro vero & falſo. *text.5. text.14. text.4.* Propter quam conditionem excluduntur a ſciendi ratione non modo errores, & aliæ falſæ cognitiones, ſed etiam incertæ: cuiuſmodi eſt actus opinandi, & credendi fide humana. Nam verum eo loco pro vero, certo, & determinato accipi debet, vt ſuperius nomen veri accepimus, non pro veriſimili.

Secunda. Ex Ariſt. 1. poſt.c.2. text.5.c.4.text.7. c.6.tex.15.c.7.text.21.& 6.Ethic.c.3. Secundo loco, eſſe debet demonſtratio de neceſſariis, non ex ſuppoſitione tantum, qualia ſunt multa vera, certa, & determinata, ſed ſimpliciter, hoc eſt, quæ aliter euenire nequeunt, ſeu omnino, (intellige) ſeu naturaliter, vt ſuperius expoſuimus. Qua conditione excluditur cognitio contingentium, etiamſi ex ſuppoſitione ſint neceſſaria.

Tertia. 1.poſt. cap.4. text.9.cap.6. tex.18. Tertio loco, eſſe debet de iis, quæ per ſe coniuncta ſunt, vt ſcilicet vel prædicatum ſit de ratione ſubiecti, vel ſubiectum de ratione prædicati. Qua conditione reiicitur cognitio eorum, quæ per accidens copulantur, etiamſi neceſſario connexa ſint, vt nigredo cum coruo, & albedo cum cygno.

Quarta. 6.Ethic.c.7. 1.poſter.c.7. text.21. Quarto loco eſſe debet de rebus perpetuis. Iudicarunt enim Philoſophi, ea, quæ caduca ſunt, & conſiſtentiam non habent, quatenus quidem talia ſunt, tanto hominum ſtudio, & labore digna non eſſe. Qua conditione excluditur à ratione ſciendi cognitio hiſtorica, quantum-

quantumuis certa ſit, niſi quatenus ad perpetuitatem quandam bonæ adminiſtrationis Reipublicæ conducit: itemque cognitio ſingularium, quatenus per ſe gignuntur, & intereunt; tametſi non omnino reiicitur, quatenus eorũ generatio & corruptio quandã perpetuitatem generationum poſſunt efficere.

Quinta. *1.poſt.cap.7. tex.21. & ca. 26.text.44. 6.Eth.c.6.& 7. Met.c.15. 53.*

Quintam conditionem addiderunt Philoſophi, vt eſſet de rebus vniuerſalibus: tum quod ſingularia eſſent ex ſe incerta numero, & indeterminata ſub communibus naturis, quibus nil repugnat eſſe in pluribus, vel paucioribus indiuiduis; tum quia in naturis vniuerſalibus etiam ipſa fluxa, & caduca ſuo modo ſunt perpetua, vt eorum etiam hoc pacto ſcientia non negligatur; tum ob alias cauſas, quas libro ſequenti cum Ariſtotele proſequemur. Qua ratione excluditur à ratione ſcientiæ cognitio ſingularium, non iam eorum tantum, quæ corruptibilia ſunt, ſed omniũ, quatenus illa ſub vniuerſalibus continentur. Vnde intelliges non excludi cognitionem, quæ de Deo haberi poteſt: diuina enim natura ſub nulla communi continetur; ſed ipſa potius omnes in ſe perfectiſſime continet.

De Deo haberi poteſt ſcientia.

Sexta. *1.poſt.cap.2. text.5. & ca. 10.tex.30.*

Sexta, ac vltima conditio eſt, vt habeatur per cauſas, vel effecta eorum, quæ demonſtrantur: hæc enim ſola merito iudicarunt Philoſophi efficere poſſe, vt ea, quæ demonſtrantur, euidentia euadant, cũ ipſa per ſe euidentia non ſint, ſeu per ſe nota; alioqui demonſtratione non indigerent. Atque hac conditione excluditur à ratione ſcientiæ hoc pacto conſideratæ cognitio, & notitia principiorum, quod hæc per ſe nota ſint, & ex ſuis terminis ſolo intellectus lumine perſpecta. Intelligitur autem ſub hac principiorum cognitione cognitio etiam definitiua, & diuiſiua illa, quæ fit per oppoſita contradicentia, definitiuamque antecedit, vtpote in communiſſimo illo principio fundata, quo præſcribitur, *Quodlibet eſſe vel non eſſe*. Itaque omnis hæc principiorum cognitio per hanc ſextam conditionem excluditur, ſeu (*quod potius dicendum eſt*) eximitur, quod excellentior ſit cognitio, & ſcientia, quam quæ demonſtratione efficitur, vt Ariſtoteles tradit eiuſdem libri *cap.3*. Qua de cauſa ille in ſexto Ethicorum libro ea ratione diſtinxit cognitionem principiorum à ſcientia, quæ per demonſtrationem comparatur, vt illam appellauerit peculiari vocabulo intellectũ; hãc autem communi nomine ſciẽtiam. Proinde, cum parum operæ, ac induſtriæ ponendum eſſet Philoſophis in tradenda ratione cognoſcendi principia, (*ſatis enim ad eam eſt communis inductio ex ſingularibus, & terminorum explicatio*, vt *ipſi ſæpe docuerunt*) tota ferme eorum cura conſumpta eſt in tradenda, & exercenda ſcientia, quæ demonſtratione acquiritur.

Cognitio principij non eſt proprie ſcientia.

4.Met.ca.7. tex.27. cap.6.

Vide lib.1. c.1.q.4.

Excludunt etiam nonnulli hac conditione rationem ſciendi Mathematicorum, quod non tradatur adminiculo eius demonſtrationis, quam præſcripſit Ariſtoteles, nempe conſtantis ſubiecto & paſſione, cauſaque aut effectu eius, quod demonſtratur. Sed eorum ſententia non eſt probanda; tum quia multæ Mathematicorum demonſtrationes ad formam Ariſtotelicæ demonſtrationis redigi poſſunt; tum etiam, quia vbi in iis rebus non apparet cauſa eius, quod demonſtratur, credendum eſt eam latere, ſi non phyſicam & realem, quaſi habeat verum, & realem effectum, certe eam, quæ dicitur ratio à priori. Nam, vt Ariſtoteles ſapienter docet initio librorum Rhetorices ad Theodecten, *Vbi aliquando aberratur, aliquando recte aliquid fit, neceſſe eſt ſubeſſe cauſam aliquam, cur id recte fiat: eamque quærere, ac tradere artis & ſcientiæ officium eſt.*

His fauet Plato 7. de Rep. & Proclus 1. lib. comment. in Euclid.

In Mathem. ſunt proprie dictæ demonſtrat.

Addunt nonnulli eam conditionem, vt ſcientia de veris rebus agat, quales reales vocant, non de entibus rationis, aut nõ entibus, quæ ſunt negationes, (*neque enim alia ſunt non entia, niſi commentitia, de quibus nullo vnquam modo agendum eſt*) eo quod entia rationis, & negationes conſideratione Philoſophica indigna ſint. Verum hæc conditio neceſſaria non eſt: nam & de entibus rationis certa quadam ratione agunt Philoſophi, & de negationibus quamplurimis, iiſque non parui momenti & in Philoſophia, & in Theologia, quod vtraque ad rerum verarum cognitionem non parum conducant, ſuaſque habeant non contemnendas difficultates.

Septima demonſtrat. condit.

Reiicitur.

Alii addunt, *Vt ſcientia ſit ſui ipſius gratia*, hoc eſt, *ſolius cognitionis ſuæ cauſa inſtituta*. Sed hi non vident, quam præclaras morum ſcientias à ſcientiarum choro excludant, vt mittamus eas, quæ proprie artes vocantur, in quibus etiam ſæpe ſunt pulchra, & vtilia problemata, quæ ex veris cauſis, aut effectis demonſtrantur: cum tamen Ariſtoteles hoc capite vtrumque genus ſcientiarum nomine dignetur. Ita patet, qua ſignificatione ſumatur ſciendi actus, quatenus à Philoſophis peculiari ratione tractatur.

Octaua. Improbatur.

text.1.

Vt vero illi non omnem ſciendi actum certum, & euidentem tractandum, & in varias formas diuidendum ſuſceperunt; ſed eum tantum, qui per demonſtrationẽ efficitur: ita neq; omnẽ actum opinandi, ſed eum tantum, qui omnibus communis eſt, aut plurimis, aut ſapientibus, & iis vel omnibus etiam, vel plurimis, vel maxime probatis, & illuſtribus, vt nimi-

De quo actu opinandi agant Philoſophi.

Ariſt. 1.Top. c.8.

nimirum priuatam opinionem huius, vel illius hominis, quæ ſæpe improbabilis eſſe poteſt, & interdum error grauiſſimus, excluderent; ac dialecticum ſyllogiſmum ex iis tantum, quæ communiter probabilia ſunt, conficiendum eſſe docerent. *Atque hæc de actu ſciendi, tum in genere, tum quatenus à Philoſophis ex inſtituto tractari ſolet.*

Quid ſit habitus ſcientiæ.

De habitu autem ſcientiæ id ſolum hoc loco dicendum, nihil illum eſſe aliud, quam id, quod ex actu ſciendi quouis modo ſumpto in intellectu relinquitur, quo plane experimur nos habiliores, & promptiores manere ad ſimiles actus, cum libet, exercendos; quicquid tandem id ſit, de qua re proxima quæſtione commodius agemus: modo, ne iuſto longiores ſimus, ad habitus earum tantum ſcientiarum, quas Philoſophi ex inſtituto tractarunt, & in totales quaſdam ſcientias diuiſerunt diſputationem accommodemus. In qua etiam controuerſia tractanda multa de actu ſciendi, quæ in hac quæſtione dici commode non potuerunt, explicabuntur.

Sitne ſcientia ſimplex qualitas?

QVÆSTIO II.

Opinio eorum, qui dicunt eſſe ſimplicem qualitatem.

SECTIO I.

CVM in calce ſuperioris diſputationis à ſciendi actu ad habitum ſcientiæ tranſitum fecerimus; habitus autem interiores nobis valde occulti ſint, nec niſi coniectura quadam ex actibus, quos experimur, quales, & quam multi ſint, elicere vtcunque poſſimus: neceſſario in expedienda propoſita difficultate labor aliquis ſuſcipiendus eſt, propter varias potiſſimum hac de re grauium auctorum ſententias, nec parui momenti eorum rationes. Sumimus autem in ea nomen *habitus ſcientiæ* pro habitibus concluſionum, vt excludamus habitus principiorum: tameſi alias vtrumque genus habituum comprehendi ſoleat, cum de omnibus iis, quæ ad eandem ſcientiam ſpectant, ſermo incidit.

D.Th.1.2.q.54.ar.4.Cai. ibid. Capr. in prol.q.3. Fer. 1.cont.gentes c.56. Henric. quodl.9.q.4. Dur.q.4. prol.

Hac in re D. Thomas, eiuſque præcipui ſectatores, Henricus etiam Gandauenſis, Durandus, & alii complures aſſerunt, ſcientiam quamlibet totalem ex vulgatis, vt Geometriam, Phyſicam, & Metaphyſicam, eſſe ſimplicem qualitatem, hoc eſt, vnam, nō plures. Vtuntur enim ſcholaſtici in hac quæſtione nomine *ſimplicis* pro *vnius*; tametſi proprie non idem ſignificent *vnum* & *ſimplex*, vt ait

c.7. tex.37.

A Ariſt. *lib.* 12. aut potius eo vtuntur in vtraque ſignificatione, vt primarius ſenſus quæſtionis ſit: *Num ſcientia ſit vna qualitas numero in quolibet, an plures?* Secundarius autem: *Quod ſi vna numero, ſimplex ne ſit, an compoſita ex pluribus?* namque & poſterior ſenſus in eius tractatione attingitur. Argumenta, quæ pro hac ſententia afferuntur, hæc fere ſunt:

Eorum arg.

Primum, quia habitus ſcientiæ eſt in prima ſpecie qualitatis, eiuſque ſpecies quædam: omnis autem ſpecies qualitatis, quemadmodum eſt qualitas, ita & vna qualitas, non plures qualitates: quo etiam pacto omnis ſpecies ſubſtantiæ completæ, quæ eſt genus ſummum in prædicamento *ſubſtantiæ*, eſt vna ſubſtantia completa, non plures.

Deinde, quia habitus fidei catholicæ, etſi eſt de tam multis credibilibus, tamen eſt vna numero qualitas, quæ tota ſimul infunditur in baptiſmo, totaque amittitur ab hæretico, qui vel vnum negat fidei articulum. Eſt igitur eodem modo rationi conſentaneum, vt etſi eadem totalis ſcientia ſit de tam multis ſcibilibus; non ſint tamen plures numero qualitates, ſed vna, & eadem: præſertim cum ſæpe ſcientiæ naturali lumine acquiſibiles infundantur à Deo, vt Salomoni, quemadmodum fides omnibus fidelib. Idem porro argumentum ſumi poteſt ex habitibus ſpei, & charitatis, qui cum ſimplices qualitates ſint à Deo etiam infuſæ; tamen circa multa verſantur, vt charitas circa amicos & inimicos; ſpes autem circa varia bona futuræ beatitudinis.

3. Reg. 3.

Tertio, quia ſinguli habitus virtutum moralium ſunt ſingulæ etiam qualitates. Eadem enim qualitas eſt, qua temperantes vtuntur in recto vſu diuerſarum affectionum guſtus; eadem etiam, qua iuſti propenſi facti ſunt ad reddendum creditori debitum, atq; ad æquale venditori pretium.

E Quarto, quia cum eadem numero potentia (*quam omnes vnam numero qualitatem eſſe confitemur*) verſetur circa plura ſpecie obiecta, vt aſpectus circa plures ſpecie colores, & intellectus circa omnes rerum ſpecies; non eſt, cur non idem concedendum ſit habitui ſcientiæ, vt vnus numero verſetur circa plura ſpecie obiecta: præſertim cum commune proloquium Philoſophorum ſit, *Eandem eſſe contrariorum ſcientiam*, quæ ſemper differunt ſpecie.

Ariſt. 1. Top. c.8. & in probl. ſect. 30. q.7. & q.11. & li. 9. Meta. c.2. text.4.

F Quinto, quia vt ſe habet ſenſus ad obiecta ſenſibilia; ita ſcientia ad obiecta ſcibilia, vt ſæpe docet Ariſtoteles: ſenſus autem non diuiditur in varias ſpecies ſenſuum iuxta varietatem obiectorum materialium, quæ ſunt ipſæ qualitates ſenſibiles, (*alioqui quot ſunt ſpecies colorum, tot eſſent ſpecies ſenſuum qui circa eas verſarentur: eodemque modo quot*

3. de anim. c. 8 text.38 & 4. Meta. c.2. text.2.

ſpecies ſonorum, odorum, ſaporum, & tangibilium qualitatum) ſed diuiditur iuxta varietatem obiectorum formalium, hoc eſt, rationum, ſeu modorum ſentiendi: (*omnes enim colores vno & eodem modo ſentiuntur, omnes item ſoni alio quodam eodem; & ita cætera ſenſibilium qualitatum genera*) ergo & ſcientia non eſt diuidenda in varias ſpecies iuxta varietatem obiectorum materialium, quæ ſunt ipſa pronuntiata demonſtrabilia; ſed iuxta varietatem obiectorum formalium, id eſt, modorum conſiderandi ſcibilia, quorum quiſque communis eſt pluribus pronuntiatis ſcibilibus. Hi autem ſunt modus conſiderandi res naturales, ſeu phyſicas per abſtractionem à ſola materia ſenſibili ſingulari; modus conſiderãdi res mathematicas per abſtractionem à materia ſenſibili, ſiue ſingularis illa ſit, ſiue vniuerſalis, & modus conſiderandi res metaphyſicas per abſtractionem ab omni materia, ſiue ſenſibili, ſiue intelligibili. Quod cum ita ſit, vnus tantum ſpecie eſt habitus ſcientiæ, quo ſciuntur omnia pronuntiata phyſica, & vnus numero in ſingulis, ac proinde vna numero qualitas: & ita in cæteris ſcientiis.

Obiecta formalia varia. rum ſcientiarum.

Vltimo loco, quia ſi quælibet ſcientia non eſſet vna, niſi vnitate ordinis, vt reſpublica, aut exercitus; (*hanc enim vnitatem eſſe dicunt in ſcientiis, qui aſſerunt quamlibet earum eſſe plures numero qualitates*) omnes vtique ſcientiæ eſſent vna ſcientia: quandoquidem omnes habent ordinem congruentiſſimum inter ſe, vt contemplatiuæ ſint ordine dignitatis priores practicis, & inter vtraſque eæ præſtent cæteris, quæ ſunt de præſtantioribus obiectis. Quin etiam eadem ratione omnes virtutes morales eſſent vna virtus numero: quandoquidem omnes apto ordine ſunt connexæ inter ſe, vt morales Philoſophi oſtendunt. At dicere in hominibus vnam tantum eſſe numero ſciẽtiam rerum omnium, vnamque tantum numero virtutem circa omnium virtutum opera, quis non videat valde inſolens, & abſurdum eſſe?

Ariſt. 6. Eth. c. 13. Plato in Protag. Tull. lib. 2. Tuſc. q. D. Th. 1. 2. q. 65. art. 1.

Eſt tamen inter auctores huius ſententiæ non parum diſſidii. Namque alii exiſtimant, habitus concluſionum in vnaquaque ſcientia non eſſe qualitates diuerſas ab habitibus principiorum, ſed hos, allatis aliis atque aliis diuerſarum concluſionum demonſtrationibus, magis perfici, neque vllum alium nouum habitum acquiri, ſicq; paulatim totales ſcientias acquiri. Id quod ex eo probant, quia principia eo cognoſcuntur perfectius, quo plures concluſiones ex ipſis deducuntur: quod non accideret, niſi habitus principiorum per alias atque alias demonſtrationes perficerentur, & ad varias concluſiones extenderentur. Sed cum apertum ſit vniuſcuiuſque totalis ſcientiæ plura eſſe principia, videntur hi ſane cogi, vt dicant, vnum & eundem eſſe habitum eorum omnium principiorum, quæ ad eandem ſcientiam ſpectant: alioqui tenerentur admittere vnamquamque totalem ſcientiam eſſe plures habitus, qualitateſque, quod negant.

Prima huius ſent. append. Hu fauet D. Th. in 2. d. 24 q. 2. art. 4. & Henr. quodl. 9 q. 4.

Alii vero, cum merito diſtinguant habitus concluſionum ab habitibus principiorum, dicunt, vnamquamque totalem ſcientiam ita eſſe vnam numero qualitatẽ, vt eam, quatenus verſatur circa diuerſas cõcluſiones, componant ex pluribus partibus integrantibus: non quidem ſimilaribus, & eiuſdem rationis, quaſi gradibus pertinentib. ad eius intenſionem; ſed diſſimilaribus, diuerſæque rationis, eo quod eã extendant ad varia obiecta materialia. Volunt autẽ has partes vniri inter ſe ad cõpoſitionem totius ſcientiæ, quemadmodum partes diſſimilares animalis ad compoſitionem totius: niſi quod hæ ſunt extenſæ ad extenſionẽ materiæ, & quantitatis; illæ vero, cum ſint in ſubiecto immateriali, non efficiunt extenſionem quantitatiuam, ſed quaſi poteſtatiuam: quo enim ſcientia in eodem intellectu ad plures concluſiones extenditur, eo maiorem habet vim, & poteſtatem.

Secunda.

Alii nullam agnoſcentes actualem compoſitionem ſcientiæ ex partibus integrantibus, dicunt quamlibet ſcientiam eſſe qualitatem omnino ſimplicem ſimplicitate oppoſita actuali compoſitioni ex huiuſmodi partibus: ſed admittunt aliam quandam compoſitionem, quam appellant virtualem, quatenus volunt quamlibet ſcientiam, etſi in ſe ipſa ſimplex qualitas ſit, & minime compoſita aduentu nouarum particularum per alias atque alias demonſtrationes, vt compoſitum eſſe volunt auctores proxime citati, tamen diuerſis demonſtrationibus effici, ita vt idem habitus perinde extendatur virtute ad plures concluſiones, ac ſi illi aduenirent nouæ particulæ diuerſarum rationum. *Extenditur enim*, inquiunt, *ad actus ſpecie diuerſos, ſi in ſe ipſis ſpectentur: quamuis iidem reſpectu eiuſdem obiecti formalis ſcientiæ totalis ſint eiuſdem ſpeciei.*

Tertia appendix. ita Caie. 1. 2. q. 54. c. 4.

Quocirca duplicem latitudinem ponunt omnes hi auctores in qualibet ſcientia; vnam extenſionis, quatenus diuerſis ſpecie actibus ad diuerſas concluſiones extenditur; alteram intenſionis, quatenus eodem actu ſpecie perficitur circa eandem concluſionem, cum ſæpius exercetur: tametſi quidam ex illis dicunt, habitum ſcientiæ non ſolum intendi, cum ſępius exercet circa eandẽ concluſionem alium.

In quo hi conueniant auctores. Caiet. citato loco. Ita videtur ſentire Capr. in prol. q. 3. art. 2. ad 2. Greg. contra 1. reſp.

alium & alium actum eiuſdem ſpeciei; ſed etiam, cum per actus diuerſarum ſpecierum circa diuerſas concluſiones verſatur. Denique in hoc omnes conueniunt, vt dicant, per actum ſolius primæ demonſtrationis acquiri habitum ſcientiæ totalis; per alios autem, ſiue ſpecie diuerſos, ſiue eoſdem ſpecie, non acquiri nouum habitum; ſed eundem vel extendi circa diuerſas concluſiones, vel intendi circa eaſdem. A

B

Probabilior opinio eorum, qui dicunt, quamlibet totalem ſcientiam eſſe multarum qualitatum ordinatam coniunctionem.

SECTIO II.

Scot. hoc li. q. 1. & in prol. q. 3. Och. q. itē 3. Greg. art. 1. Mar. q. 7. ar. 2. Gabr. q. 8. Conrad 1. 2. q 54. art. 4.

SCOTVS vero, eiuſque ſectatores, Ochamus item cum cæteris Nominalibus, & quidam recentiores Thomiſtę volunt potius vnamquamque totalem ſcientiam eſſe plures numero qualitates habituales, habentes tamen ordinem quendam inter ſe ſub formali eius obiecto: tametſi non omnes modo eodem ſuam ſententiam explicant. C

Quorundam explicatio.

Sunt enim, qui eam ſic intelligant, vt dicant, habitum ſcientiæ nihil eſſe aliud, quam ipſas ſpecies intelligibiles earum rerum, quæ cadunt ſub eius obiecto formali. Hæc ſententia proprie eſt Pauli Soncinatis hoc loco, qui ſic eam exponit, vt velit huiuſmodi ſpecierum nomine non eſſe intelligendas ſpecies intelligibiles ſimplicium terminorum, ſed complexorum enuntiabilium. Nam ſpecies, quarum interuentu res ipſæ ſimplicibus conceptibus apprehenduntur, præcedunt in intellectu omnem actum ſciendi, ac proinde omnem habitum ſcientiæ, qui actu ſciendi generatur: at ſpecies quas ponit enuntiabilium, quæ demonſtrantur, (*ſi quæ illæ ſint*) non præcedunt actus demonſtrandi, ſed ſequuntur, vt quæ ex illis gignantur, & in ipſo intellectu relinquantur, ad ſimiles actus eliciendos. Atque ex his ſpeciebus putat ille totalem quamque ſcientiam coactam eſſe. D E

Reiicitur.

Verum hæc ſententia, etſi non facit totalem ſcientiam ſimplicē qualitatem, ſed multiplicem, non eſt tamen in hac probabiliori parte huius quæſtionis ponenda. Neq; enim probabile eſt relinqui in intellectu ex actibus ſciendi nouas ſpecies intelligibiles repræſentatiuas complexorum enuntiabilium, cum ſatis ſint ad repræſentandum eorum extrema per modum habitus, ipſę ſpecies intelligibiles à ſingularib. aut minus vniuerſalibus abſtractæ, & intellectus ipſe ad eorum terminos eliciendos ex ſimplicibus illis ſpeciebus, & in varias complexiones enuntiatiuas copulandos, iudiciumque ferendum de eorum vera copulatione ex veritate præmiſſarum: quibus in rebus tota ratio actus demonſtrandi poſita eſt. Quod ſi obiiciatur, ſatis quidem eſſe primas illas ſpecies & ipſum intellectum ad hæc præſtanda, non tamen, vt ea facile, prompte, & ex habitu fiant: reſpondendum eſt, vt hæc etiam ex habitu & peculiari propēſione fiant, ſatis eſſe ſpecies illas primas perfectiores iam factas per actum primæ demonſtrationis, & ipſum intellectum cum ea habilitate, quæ in eo relinquitur ex eodem primo demōſtrationis actu, vt prompte, ac facile vtatur iiſdem ſpeciebus ad eliciendos ex illis eoſdem ſpecie terminos, & eos inter ſe apte copulandos, tandemque ad iudicium tale, quale diximus, ferendum, quę habilitas in intellectu relicta eſt proprie ipſe habitus ſcientiæ. Vnde illud etiam argumentum contra hanc ſententiā perſpicue deſumitur: quod cum ad habitum ſcientiæ requiratur noua facilitas & promptitudo peculiaris, tam ex parte ſpecierum in repræſentando, quam ex parte intellectus in eliciendis, & copulandis eiſdem terminis, de eorumque copulatione iudicio ferendo: hæc autem, quæ intellectus præſtat, potiora ſint, & in quibus ipſe habitus ſcientiæ formaliter conſiſtit: auctores huius ſententiæ in ſola facilitate repræſentandi ſpecierum poſitam eſſe putant habitualis ſcientiæ naturam, relicto eo, quod præcipuum & formale eſt.

Non dari ſpecies intelligibiles complexorum. F

Obiectio.

De verit. q. 8. art. 16. q. 20. art. 2. & in 3. d. 14 q. 1. art. 1. q. 2. 1. Met. com. 27.

Sed obiiciat aliquis, ſæpe D. Thomam dixiſſe, *ſcientiam habitualem eſſe ipſam ordinatam collectionem ſpecierum intelligibilium*: hinc enim huiuſmodi auctores occaſionem acceperunt, vt ita ſentirent, adiuncta Commentatoris auctoritate, qui idem aſſerit. Scotus quoque docere videtur, ſpeciem intelligibilem ſubiecti attributionis, ſiue totale illud ſit, & commune in tota ſcientia, ſiue particulare ſub eo contentum, eſſe ſcientiam habitualem illius: idque ea ratione, quia quemadmodum obiectum in rerum natura virtute continet omnes veritates de ipſo demonſtrabiles: ita eius ſpecies intelligibilis in mente eaſdem virtute comprehendet.

Locus citatus.

Dilutio.

Ad hanc tamen obiectionem tria dicenda ſunt. Primum, hos auctores non loqui de ſpeciebus intelligibilib. complexorum enuntiabilium, quas nullas eſſe crediderunt: ſed de iis tantum, quæ à particularibus abſtrahuntur. Deinde, non eſſe loquutos de eo, quod formale eſt in ſcientia habituali, ſed de eo, quod eſt quaſi materiale, fundamentumq; & quaſi radix eius, quod formale eſt, quod non dubium eſt, quin ſit ipſa ſpecierum ordinata collectio: id quod etiam eorum interpretes declarant. Pro qua re legendus eſt potiſſimum

Caietanus in commentariis primæ ſecundæ D.Thomæ *ad q.54*. Poſtremo, non mirum eſſe eos hunc loquendi modum vſurpaſſe, cum in ea re Ariſtotelem ſequuti ſint, qui ſæpe ait, *ſcientiam eſſe id, quod ſub ſcientiam cadit*, quod intelligit repræſentatiue, ſiue, *vt dicunt*, intentionaliter, eo quod ſpecies intelligibiles rerum, quæ ſciuntur, ſint earum quaſi vicariæ apud intellectum, à quo res ipſæ tractantur, & earum naturæ, partes, & proprietates explicantur. Nam cum res, quas intellectus in examen vocat, debeant ei eſſe præſentes; nec tamen fieri poſſit, vt illæ per ſe ante eius quaſi tribunal compareant: neceſſe eſt, vt earum locum propriæ ipſarum ſpecies, & ſimilitudines ſuppleat. Eadem ratione ſæpe etiam idem docet, artes & ſcientias, ſiue contemplantes, ſiue agentes, eſſe ipſas rerum rationes, hoc eſt, eſſe earum conceptus, tum ſimplices, tum præcipue definitiuos: id enim propterea ſcribit, quia conceptus expreſſus res ipſas repræſentat, quam ſpecies intelligibiles. Itaq; cum primum fundamẽtum ſcientiarum ſit ipſa rerum præſentia apud intellectum per ſimplices earum ſpecies intelligibiles, in quibus tota illarum ſtructura nititur, & ex quibus quaſi ſeminibus, aut radicibus conſurgit: idcirco hi auctores, habitus ſcientiarum collectiones ſpecierum intelligibilium quodam naturæ ordine in mente diſpoſitas eſſe, dixerunt, cauſali nimirum ſenſu, non formali.

Lib.3.de anima c.5.text. 20.& cap.8. tex.37.

Species intellectui ſunt rerum vicariæ.

vt 7.Meta.c. 7.tex.23.

Primũ ſcientiarum fundament. ſpecies.

Conueniunt igitur D. Thomas, & Scotus in eo, quod ſentiũt, habitum ſcientię non eſſe formaliter ipſam ſpecierum ordinatam collectionem, ſed habilitatem illam, quam diximus in intellectu relictam ad vtendum facile ac prompte ſpeciebus intelligibilibus ad eliciendos ex illis eoſdem ſpecie terminos, eoſque apte copulandos; ac demum ad iudicium ferendum ex virtute præmiſſarum de eorum vera & neceſſaria coniunctione. In eo autem diſſentiunt, quod D. Thomas, & ii, qui pro affirmatiua parte quæſtionis citati ſunt, exiſtimant eam habilitatem in vnaquaque totali ſcientia eſſe vnam ſpecie qualitatem, ac proinde vnam numero in quolibet ſciente; quandoquidem credunt non poſſe plures qualitates numero ſolo diſtinctas eſſe ſimul in eodem ſubiecto: Scotus autem, & cæteri, qui negatiuam partem amplectuntur, credunt tot eſſe ſpecie habilitates in eodem intellectu, ac proinde tot habitus ſcientiæ particulares, quot ſunt concluſiones, quæ in ea demonſtrantur: ordine tamen apte diſpoſitos ſub eius obiecto.

In quo conueniant D. Tho. & Scot.

In quo diſſentiant.

Quod autem id, in quo conueniunt, verum ſit, præterquam quod ex dictis conſtat, facile hunc in modum probatur. Primum,

Probatur doctrina in qua conueniunt.

A quia habitus ſcientiæ per demonſtrationem comparantur: ſpecies autem intelligibiles non comparantur per demonſtrationem, ſed ab ea ſupponũtur, vt probatum eſt. Deinde, quia habitus ſcientiæ eſt iudicatiuus; ſpecies autem non ſunt iudicatiuæ, ſed apprehenſiuæ. Tertio, quia ſpecies intelligibiles pertinẽt ad res obiectas, quarũ vicem gerunt, & ex parte illarum ſe tenẽt, vt dici ſolet; habitus aũt ſcientiæ pertinẽt ad potentiam intel-
B ligendi, quam diſponunt, vt facile, ac prompte eam exerceat. Quarto, quia intellectus, cũ in ſe habeat omnes ſpecies rerum, de quibus agere poteſt, non modo ratione earum, ſed etiam ex ſe ipſo eſt indeterminatus ad vtendum his, vel illis ad demonſtrandum: per habitum vero ſcientiæ propenſus ac facilis redditur, vt vtatur demonſtratiue iis potius, quibus iam in demonſtrando vſus eſt, quã illis, quas nunquam ad demonſtrandum adhibuit. Accedit,
C quod fidei catholicæ habitus (*licet enim ex diuinis humana confirmare*) non eſt repræſentatiuus rerum credendarum, ſed iudicatiuus, ſeu potius approbatiuus veritatis earum. Neque enim in baptiſmo infunduntur ſpecies vllæ, quibus res credendæ repræſententur, ſed habitus, quo intellectus eleuatur ad fidelem aſſenſum illis adhibendum. Quo fit, vt ſimiliter habitus ſcientię non ſit ipſæ ſpecies repræſentatiuæ rerum, de quibus habetur ſcientia, ſed
D veritatis earum demonſtratiuus.

Diſcrimina inter ſpecies intelligib. & habitus.

Habitus fidei non eſt repræſentatiuus.

Quod vero pars negatiua, in qua diſſentiunt ſit veriſimilior, ac proinde amplectẽda, his rationib. probatur: eo tamẽ poſito & conſtituto, habitum cuiuſque concluſionis, aut primæ totius ſcientiæ, ſi vnus eſt omnium ad eandem ſcientiam pertinentium, generari ex actu, quo illa primo demonſtratur, quod perſpicuum eſt, & ab omnibus conceditur. Prima ratio ſit: A cauſis particularibus ſpecie diſtin-
E ctis ſemper generantur effecta ſpecie diſtincta: atqui actus ſciendi diuerſarum concluſionum, etiam eiuſdem ſciẽtię totalis, ſemper ſunt ſpecie diſtincti: ergo & habitus ſciendi, qui ex illis gignuntur; ac proinde nullus habitus idem ſpecie verſatur circa diuerſas concluſiones, etiã eiuſdem totalis ſciẽtiæ; & (*quod hinc ſequitur*) nullus idem numero, vna ve numero qualitas. Maior propoſitio perſpicua
F eſt, ſi intelligatur de cauſis per ſe, cuiuſmodi eſt actus ſciendi reſpectu habitus ſcientiæ ab eo geniti, & relicti in intellectu. Minor autem ex eo probatur, quia actus ſciendi diuerſarum concluſionum, ſiue illæ pertineant ad diuerſas ſcientias totales, ſiue ad eandem, ſemper gignuntur à diuerſis ſpecie antecedentibus. Voco autem diuerſas cõcluſiones eas, *quæ vel vtrumq; terminum, vel alterum habent diuerſum*: ante-

Deciditur quæſtio pro Scoto.

Rationes pro vera ſentent.

Quæ concluſ. & quæ antecedentia ſint diuerſa.

antecedentia autem diuerſa ea dico, *in quibus altera ſaltem ex ſumptionibus diuerſa eſt*: ſi enim ſint eædem, iam concluſiones non erunt diuerſæ, ſi bene exſtructæ fuerint ratiocinationes, vt patet.

Secunda. In totali ſcientia, vt in Geometria, vel Phyſica dantur multæ concluſiones, quarum alia nullo modo pendet ab alia, vt conſtat: vnde fit, vt duæ quælibet ex illis ita ſe habeant, vt vtraq; demonſtretur perfectiſſime ſine vllo reſpectu alterius. Quod cum ita ſit, quemadmodum habitus, qui genitus eſt ex actu, quod hæc demonſtrata eſt, nihil inclinat ad actum ſimilem ei, quo illa eſt demonſtrata; ita neq; habitus, qui genitus eſt ex actu, quo illa demonſtrata eſt, inclinat ad actũ ſimilem ei, quo hæc eſt demonſtrata: habitus enim non inclinant, niſi ad actus ſimiles ijs, à quibus ſunt geniti. Qui ergo fieri poteſt, vt ij habitus ſint eiuſdem ſpeciei, qui non ad eoſdem actus inclinent?

Ad quos actus inclinet habitus.

Tertia. Eorum, quæ ſunt idem ſpecie, (*infimam intellige*) quicquid naturaliter vnum poteſt efficere aut non poteſt, poteſt aut non poteſt alterum; ſi tamen vtrunque æque perfectum ſit, aut imperfectum. Ergo ſi habitus ſcientiæ diuerſarum concluſionũ, quarum neutra quicquam pendet ab altera ſunt idem ſpecie in diuerſis hominibus, in quemcunque actum demonſtrandi poteſt, aut nõ poteſt exire vnus, poteſt aut non poteſt alter, ſi ambo ſint æque perfecti, aut imperfecti: quod tamen eſt contra experientiam. Cum enim Socrates & Plato, *verbi gratia*, habent æque perfectos, aut imperfectos habitus ſcientiæ, ille concluſionis A. hic autem concluſionis B neque ille poteſt exire in actum demõſtrandi B. hic in actum demonſtrandi A. exitu nimirum facili, & prompto, qualis debet eſſe actus ex habitu profectus, quod exploratiſſimum eſt. Nec iam locum hic habet occurſus ille oppoſitæ ſententiæ authorũ, cum dicunt, puerum, & virum eſſe eiuſdem ſpeciei; & tamen virum poſſe generare, quod puer non poteſt. Nam ſi Socrates vir, & Plato puer comparentur inter ſe ratione ætatum diuerſarum, non conſiderabuntur vtique vt eiuſdem ſpeciei: ſi vero ratione humanæ naturæ; iam non ſumentur vt æque perfecti, aut æque imperfecti in illa: proinde mirum non eſt, ſi alter poſſit, quod alter non poteſt. Eſt autem intelligenda hæc ratio de ijs, quæ ita ſunt eadem ſpecie infima, vt neutrum ſit addictum ad certum duntaxat indiuiduum, vt ſunt probabili admodum ſententia ſpecies intentionales indiuiduorum. In his enim perſpicuum eſt, non quicquid vnum poteſt poſſe & alterum; imo nihil videbitur poſſe vnum, quod alterum poſſit.

Quæ conueniunt ſpecie eiuſdem virtutis ſunt.

Praeoccupatur obiectio.

A Quarta. Si qua eſſet ratio, cur idem ſpecie habitus ſcientiæ verſaretur circa diuerſas cõcluſiones, in ijs maxime id haberet locum, quarum vna pendet ab altera, & per eam demonſtratur: at ne in his quidem verum id eſſe poteſt. Propoſitio perſpicua eſt, & libentiſſime admittetur ab ijs, qui contra ſentiunt. Aſſumptio ex eo probatur, quia non minus pendent primæ concluſiones demonſtratæ ex principijs indemonſtrabilibus, ex quibus
B ſunt demonſtratæ; quam concluſiones, quæ demonſtrantur, pendeant ex alijs concluſionibus iam demõſtratis, quod luce clarius eſt: habitus autem principiorum indemonſtrabilium differunt ſpecie ab habitibus concluſionum, quæ ex iis demonſtrantur: ergo etiam habitus concluſionum diuerſarum, quarum aliæ ex alijs pendent, differunt inter ſe ſpecie. Aſſumptio proxima ex eo primum patet, quia habitus principiorum, qui apud Ariſtotelem
C 6. *lib. Ethic.* vocatur intellectus, diſtinguitur eo loco ab habitu concluſionis demonſtratæ, qui vocatur ſcientia, tanquam ſpecies vna virtutis intellectualis ab alia ſpecie. Deinde, quia principia indemonſtrabilia ſunt ex ſe, hoc eſt, ex ſuis terminis nota; concluſiones autem, quæ demonſtrantur, ſunt notæ ex aliquo medio extra eas aſſumpto: hæc autem ratio diſtinguendi notitias eſt plane ſpecifica, & à nemine, quod ſciam dicitur non eſſe
D ſpecifica. Tertio, quia ſi eſſent idem ſpecie, idem quoque eſſent ſpecie habitus ſcientiarum, quarum alia penderet à principijs alterius, vt omnes ſubalternatæ a principijs ſubalternantium, & Geometria ab Arithmetica, cuius principijs ſæpe in demonſtrando vtitur: imo etiam omnes Mathematicæ eſſent vnus & idem ſpecie habitus, cum omnes principijs omnium communibus vtantur; cuiuſmodi eſt illud, *Si ab æqualibus æ-*
E *qualia demas, &c.* atque adeo vnus & idem habitus eſſent omnium ſcientiarum habitus, nec diſtinguendæ eſſent ſcientiæ in varia ſcientiarum genera & ſpecies. Nam cum omnes aut plurimę cõcluſiones demonſtrabiles pendeant ex principijs demonſtrabilibus primæ Philoſophiæ, idem omnino habitus eſſet primæ philoſophiæ, & omnium aliarum ſcientiarum: quod & per ſe abſurdum eſt, & inferius plane refutabitur; neq; id vllo modo ad-
F mittunt præcipui oppoſitæ ſententiæ authores, ſed tantum vnus, aut alter inferioris notæ: quod ipſum argumento eſt partem negatiuam quæſtionis multo eſſe veriorem.

Habitus principiorum ſpecie ſunt diuerſi ab habitibus concluſ. quæ ex iis demonſtrantur. cap. 6.

Quinta. Vt intellectus noſter eſt ex ſe indifferens, & indeterminatus ad omnes notitias pertinentes ad primam eius operationem; determinatur autem habituali determinatione

Per quid determinetur intellectus ad notitias primæ & ſecundæ operationis.

per ſpecies intelligibiles, quas à particularibus accipit: ita ex ſe indifferens eſt, & indeterminatus ad notitias pertinentes ad ſecundam; (*etiam poſtquam habet in ſe multas ſpecies intelligibiles*) determinatur autem habituali determinatione per habitus, quos ex diuerſis aſſenſibus acquirit: atqui non determinatur habituali determinatione ad notitias vniuerſales primæ operationis, niſi per ſpecies intelligibiles ſpecie diuerſas, vt patet: ergo pari ratione non determinatur etiam habituali determinatione ad notitias diuerſarum conclusionum demonſtrabilium, (*quæ etiam ſunt vniuerſales*) niſi per habitus ſcientiarum ſpecie diuerſos, quos ex diuerſis aſſenſibus demonſtratiuis acquirit.

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

SECTIO III.

Scientias totales non eſſe ratione ſui ſub genere qualitatis.

AD primum igitur oppoſitæ ſententiæ dicendum, vulgatas ſcientias totales non eſſe ratione ſui ſub genere qualitatis, quaſi per ſe directo poſitas in eo prædicamento; ſed ratione habituum, quibus ſingulæ concluſiones demonſtrantur: ſola enim ordinata eorum habituum collectio quamlibet totalem ſcientiam proprie conſtituit. Quo etiam pacto mundus non eſt per ſe ſpecies aliqua ſubſtantiæ; ſed ratione earum ſubſtantiarum, ex quibus conſtat: (*eſt enim nihil aliud quam rerum omnium conuenientiſſimus ordo, & diſpoſitio*) cum tamen in libris de Cœlo ſub nomine *cæli* diſtinguatur ab hoc mundo, vt ſpecies quædam ſubſtantiæ à ſuo vnico indiuiduo.

Vide lib. . c. 9. text. 92.

Ad ſecundum, vt reſpondeamus, animaduertendum eſt, longe aliam rationem eſſe de habitu fidei catholicæ, atque de habitu cuiuſcunque totalis ſcientiæ, quod attinet ad propoſitam difficultatem. Nam cum habitus ſcientiæ acquiratur naturali rationis lumine, & in qualibet totali ſcientia quot ſunt concluſiones demonſtratæ, tot ſint media naturalia, quibus illæ demonſtrantur; neceſſe eſt, vt tot ſint ſpecies habituum in qualibet totali ſcientia comprehenſæ, quot ſunt ipſæ eius concluſiones. At in habitu fidei id euenire non poteſt: nam, etſi ſunt plurima credibilia, ſeu credenda pronuntiata; tamen credendi medium in omnibus vnicum eſt, vtpote reuelatio diuina. Vnde fit, vt idem fidei habitus ſpecie ſit in omnibus fidelibus, & idem numero in ſingulis. Ad argumentum igitur dicendum, non ideo fidem catholicam eſſe vnum numero habitum, vnamque nu-

Diſcrimen inter habitũ fidei & totalis ſcientiæ natu alis.

Fidei habitus idem ſpecie in omnibus fidelibus.

A mero qualitatem in quolibet fideli, quia diuinitus infunditur: neque item, quia totus ſimul infunditur, & amittitur: ſed quia vni tantum rationi diuinæ reuelationis innititur. Nam & fides humana, qua multa alicuius viri fide digni teſtimonia creduntur, vnus habitus eſt ſpecie in omnibus, qui ei fidem adhibent; & vnicus numero in eorum quolibet, ſi ratio credendi illa omnia ſit omnino vna, vt inferius explicabitur. Scientiæ quoque,

Fides humana multarũ rerum quando ſit vnus numero habitus.

B quæ naturali lumine acquiri poſſunt, etſi aliquando totæ ſimul à Deo infundantur; non ſunt tamen propterea vnicus habitus, ſed plures ſpecie, ordine inter ſe diſpoſiti in ijs omnibus, in quibꝰ illæ infundũtur, & plures numero in eorum quolibet: niſi Deus aliud genus ſcientiæ altioris ordinis, quale in Angelis eſt, illis communicaret. Atque id, quod de fide dictum eſt, de reliquis duabus Theologicis virtutibus proportione ſeruata dice-

Naturales ſcientiæ licet à Deo infunderentur, nõ eſſent qual. ſimplices.

C re oportet; cum ſoli etiam Deo innitantur, alia tamen & alia ratione, quas Theologi tradunt. Vnde fit, vt cætera omnia, quæ earum virtutum propenſione ſperamus, aut diligimus, ratione etiam illius ſperemus, ac diligamus.

Ad tertium dicendum eſt, quamlibet virtutem moralem, ſi modo ſit infimæ ſpeciei, duabus de cauſis eſſe vnicam qualitatem circa diuerſas materias. Vna eſt, quia etſi quæ-

Cur quælibet virtus moralis infimæ ſpeciei ſit vna qualitas.

D libet verſatur circa materias, & actiones ſpecie diuerſas in genere naturæ; tamen vnaquæque verſatur circa eaſdem ſpecie, in genere moris. Nam etſi ea, quæ venduntur & emuntur, & ipſa etiam emptio & venditio, circa quæ verſatur iuſtitia commutatiua, differunt ſpecie in genere naturæ; tamen earum æqualitas, quam facit huiuſmodi iuſtitia, vna & eadem eſt ſpecie in genere moris: perinde enim ea cernitur, cum vendi-

E tur aut emitur frumentum, atque cum venditur aut emitur vinum. Eodemque modo ſe res habet in iuſtitia diſtributiua; cum eadem æqualitas cernatur, cum eius præſcripto diſtribuuntur ciuibus officia Reipublicæ, atque cum diſtribuuntur agri emeritis militibus. Eodemque modo ſe res habet in temperantia ſpeciali, & cæteris virtutibus ſpecierum infimarum. Altera cauſa eſt, quia virtus moralis non habet ſtatum virtutis in

F ſubiecto, niſi quatenus eſt firma, & conſtans in eo, in quo eſt: quem ſtatum habere non poteſt, niſi, qui ea præditus eſt, in omnibus, aut pluribus, aut difficilioribus materijs ei virtuti ſubiectis, bene, & vt oportet, verſatus ſit: tametſi cum ea incipit acquiri, ſtatim habeat ex natura ſua conſtantiam, & firmitatem; innititur enim ſuapte natura ipſi rationi,

Virtus moralis quando habeat ſtatum virtutis in ſubiecto.

rationi, quæ in homine ſuapte etiam natura dominatur. Vnde fit, vt ille idem numero habitus virtutis, qui initio acquiritur, paulatim perficiatur, & conſtans, ac firmus fiat exercitatione diuerſorum actuum per varias eiuſdem virtutis materias: qua exercitatione intenditur, altioreſque in ſubiecto radices agit, vt quemadmodum natura ſua eſt firmus, & conſtans; ita & in ſubiecto, in quo eſſe cœpit, conſtantiæ, ac firmitatis ſtatum habeat. At in habitu ſcientiæ alia eſt ratio: nam cum actus demonſtrandi non ſolum in ſe ſit certus ac euidens; ſed etiam omnino ſubiecto dominetur; non modo generat habitum natura ſua firmum, & conſtantem; ſed etiam mox illi præbet ſtatum firmitatis, & conſtantiæ in ſubiecto. Vſque adeo enim reuincit intellectum, vt nullum ei relinquat diſſentiendi locum. Vnde fit, vt habitus ſciendi, cum primum genitus eſt, expectare non debeat ex actibus demonſtrandi aliarum concluſionum firmitatem, & conſtantiam in eo ſubiecto. Poteſt tamen ille intendi ad maiorem perfectionem in ſua ſpecie: verum id non fit ijs actibus, quibus aliæ concluſiones demonſtrantur; ſed iteratione actuum eiuſdem ſpeciei. Habitus autem virtutis in eo, qui ſe in ea exercere incipit, nō ſolum indiget iteratione exercitij circa eandem materiam; ſed etiam circa alias, vt acquiſita vtcunque virtus ſtatum virtutis aſſequatur.

Scientia ſimul atq; acquiritur, habet perfectũ ſtatum.

Quibus actibus ſcientiæ habitus intendantur.

Ad quartum dicendum, longe aliam rationem eſſe in habitibus, atque in potentijs, quod attinet ad eorum obiecta: loquimur autem de operatiuis tum potentijs, tum habitibus, diſpoſitionibuſve. Nam cum potentiæ determinentur per varios habitus, aut diſpoſitiones ad varia operationum genera, vt ſenſus omnes ad varias notitias ſenſitiuas per varias ſpecies ſenſibiles, & intellectus ad varias notiones per varias ſpecies intelligibiles, & vterque appetitus humanus per varias virtutes; neceſſe eſt, vt circa pauciora verſetur habitus, quam potentia ea, cuius eſt habitus.

A quibuſnã potentiæ determinētur.

Quo fit, vt non mirum ſit, ſi idem numero habitus ſcientiæ, ſumpto ſcientiæ nomine pro ſcientia totali, determinet intellectum ad plura pronuntiata demonſtrabilia, quam ſi ſumatur pro ſcientia partiali, quæ de vna tantum ſpecie huiuſmodi pronuntiabilium habetur. Vnde cum dicitur, *Contrariorum eandem eſſe ſententiam*, vtroque modo habitus ſcientiæ accipi poteſt, & pro aggregatione habituum ad eandem totalem ſcientiam pertinentium; (*agitur enim in earum qualibet ſicut de vno contrario, ita & de altero, quia ab*
A *eodem genere continentur*) & pro vno, & eodem numero habitu, qui verſatur circa pronuntiatum demonſtrabile vnius contrarij, vt circa illud, *Quod virtus amplectenda ſit*. Nam ex eo colligi poteſt, contrarium vitium eſſe fugiendum: vnde habitu, quo prius pronuntiatū ſcitur, quodammodo poſterius pronuntiatum ſcientia tenetur: tametſi ſimpliciter alius & alius eſt vtriuſque ſciendi habitus, quia diuerſis ſpecie demonſtrationibus
B gignuntur.

Contrariorũ eandem eſſe ſcientiam exponitur.

Ad quintum dicendum eſt, duo eſſe genera obiectorum materialium, hoc eſt, rerum, quæ ſciuntur, in qualibet ſcientia: vnum eorum, quæ proprie dicuntur obiecta, & hæc ſunt pronuntiata, quæ in ea demonſtrantur, cum proprie ad ea terminetur ſcientia: alterum eorum, quæ proprie dicuntur ſubiecta, quia de ijs demonſtrantur affectiones, ſeu paſſiones ad eam ſcientiam pertinentes,
C & tamen nonnunquam dicuntur obiecta ſcientiæ, quia per ſuas definitiones in qualibet ſcientia cognoſcuntur. Duo item eſſe genera obiectorum formalium, hoc eſt rationum, per quas aut ſub quibus obiecta materialia attinguntur. Obiectum formale, quod eſt ratio, per quam attinguntur, complectitur omnia media, quæ aſſumuntur ad demonſtrandum. Obiectum formale, quod eſt ratio, ſub qua attingun-
D tur, continet omnes modos conſiderandi res, de quibus agitur: qui quidem in ſcientijs contemplatiuis ſunt variæ abſtractiones à materia. Nam, cum materia ſit ex ſe ignota, per varias ſpecies, aut quaſi ſpecies abſtractionum ab illa iudicarunt Philoſophi diſtinguendas eſſe contemplatiuas ſcientias, quarum diſtinctio in argumento explicata eſt. In practicis autem, cum illæ dirigantur ad actionem ſingularium materialium, me-
E rito non putarunt illi habendam eſſe abſtractionis rationem ad earum diſtinctionem, tum inter ſe, tum à contemplatiuis, ſed potius (*ſi ita loqui licet*) concretionis: diriguntur enim omnes practicæ ad actionem; quemadmodum contemplatiuæ ad contemplationem. Itaque penes varias concretiones diſtinxerunt Philoſophi practicas ſcientias, vt inferius patebit.

Duplex genus materiali obiectorũ.

Duplex item formalium.

In practicis ſcient. cur nō ſumatur diſtinctio ex abſtractione.

Cum ergo dicitur in argumento [*Vt ſe*
F *habet ſenſus ad obiecta ſenſibilia, ita ſcientia ad obiecta ſcibilia*] ex parte quidem verum eſt; ex parte autem falſum: quemadmodum in alijs rebus omnibus, in quibus aliqua ſimilitudo, aut proportio cernitur. Cum autem additur, ſenſum non diuidi in varias ſpecies iuxta varietatem obiectorum materialium, ſed formalium; diſtinguenda eſt acceptio obiectorum

Per quæ obiecta ſenſus diſtinguãtur.

iectorum formalium. Nam ſi ſumantur pro rationibus, ſub quibus qualitates ſenſibiles attinguntur, ſiue ſentiuntur, vera eſt propoſitio, & recte etiam probatur. Sin autem ſumantur pro rationibus, per quas attinguntur, propoſitio eſt falſa: rationes enim, per quas ſenſibiles qualitates attinguntur à ſenſibus, ſunt peculiares earum naturæ: ſunt enim per ſe ipſæ ſenſibiles; quemadmodum principia demonſtrationum ſunt per ſe ipſa, ſiue ex ſuis terminis intelligibilia: nec tamen ſenſus iuxta talia obiecta formalia diuiditur in ſpecies, cum ſenſus idem ſpecie circa ea omnia verſetur, ad quæ extenditur idem ſentiendi modus. At in ſcientijs vtroque modo acceptis obiectis formalibus vera eſt propoſitio. Nam & ſcientiæ totales diſtinguuntur ſpecie inter ſe penes rationes, ſeu modos, ſub quibus ſcibilia earum materialia tractantur, vt patet in Phyſica, & alijs vulgatis ſcientijs; quemadmodum & ſenſus penes modos ſentiendi, ſeu attingendi ſenſibilia; (*qua in re poſita eſt ſimilitudo, quam Ariſtoteles inter ſenſus, & ſcientias ſpectauit*) & ſcientiæ quoque partiales diſtinguuntur inter ſe penes rationes, per quas earum pronuntiata demonſtrabilia demonſtrantur.

Scientias diſtingui per formalia.

Huius diuerſitatis ratio.

Cur autem ita ſit natura comparatum, vt ſenſus non diſtinguantur ſpecie per obiecta formalia hoc modo accepta, & tamen ſcientiæ diſtinguantur, hæc eſt ratio; quia ſenſus, quemadmodum & cæteræ potentiæ naturales, non acquiruntur, ſed cum ſubiecto ipſo oriuntur: habitus autem ſcientiarum non ſunt nobis ingeniti; ſed poſt longum tempus per varias demonſtrationes, nec ſine magno labore, & ſtudio comparantur. Quocirca neceſſe fuit, vt potentiæ ſtatim ab ortu haberent totam ſuam amplitudinem, & extenſionem ad omnia ſua obiecta: ſcientiæ vero, quæ temporis ſucceſſu acquiruntur, ad ea tantum ſe extenderent, ad quæ ſe diffundunt rationes, per quas demonſtrationes fiunt, donec ex multis ſcientijs partialibus hoc modo genitis ſcientiæ totales complerentur. Quod ſi ſcientiæ nobis eſſent ingenitæ, vt Angelis concreatæ ſunt; tum demum fieri poſſet, vt quemadmodum vnus numero ſenſus verſatur circa omnes qualitates, quæ eodem modo ſentiuntur: (*veluti circa omnes colores interuentu medij diaphani, omnes ſonos interuentu medij per aliquod ſpatium commoti, omnes odores interuentu alicuius defluxus ſubſtantiæ odoratæ, omnes ſapores interuentu certi cuiuſdam humoris, quo lingua indiget, vt deguſtare aliquid poſſit; & omnes tangibiles qualitates interuentu carnis aut alicuius medij, quod vicem carnis ſubeat; quidquid ſit de modo tangen-*

Quid ſi nobis ſciẽtiæ eſſent ingenitæ.

A *di per tale medium, ſitne vnicus, an duplex circa duas contrarietates tangibilium qualitatum?*) ita quoque vnus numero habitus ſcientiæ verſaretur circa omnia ſcibilia, quæ ſub eadem ratione tractandi continerentur. Credibile eſt enim, quemadmodum in Angelis vna & eadem ſpecies intelligibilis repræſentat multas naturas, & eo plures, quo eſt præſtantioris, & eminentioris conditionis; ita & vnum numero habitum ſcientiæ, quo An-
B gelus vtitur verſari circa plura numero ſcibilia pronuntiata, & fortaſſe vnam numero ſcientiam totalem eſſe in eis vnam numero qualitatem. Neque enim nobis probatur Caietani ſententia, qui putat *in Angelis ſolam ordinatam collectionem ſpecierum intelligibilium eſſe ſcientiam*, cum ſcientia ex ratione ſua ſit habitus iudicatiuus non repræſentatiuus.

Probabile eſt ſcient totalem in Angelis eſſe ſimplicem qual. 1.2.q.54.art.4. ad primũ.

Itaque ſcientiæ non diſtinguuntur ſpecie
C penes obiecta materialia, quatenus talia ſunt, quia pronuntiata demonſtrabilia ſunt ex ſeipſis ignota; ſed penes obiecta formalia: partiales quidem ſcientiæ penes rationes, per quas illa demonſtrantur; totales autem penes rationes, ſub quibus materialia obiecta tractantur: quæ eadem diſtinctio dari poteſt de habitibus principiorum. Nam cum omnia principia ſint per ſe nota; ipſa vero omnia inter ſe ſint ſpecie diuerſa: (*ſemper enim in eis ali-*
D *quis ſaltem terminus diuerſus eſt*) habitus quoque principiorum, qui ab illis ſpeciem ſumunt in genere qualitatum, erunt ſpecie diuerſi: & tamen, ſi in eis cõſiderentur rationes, ſub quibus tractantur, tam principia ipſa, quam eorum habitus non different ſpecie, ſi ad vnam & eandem ſcientiam totalem pertinuerint; idq propter vnam & eandem rationem formalem obiecti, ſub qua tractabantur: tametſi prior ratio ſpecificandi eſt vera, & ger-
E mana in genere qualitatum; poſterior vero in genere modorum tractandi.

Etiam habitus principiorum diſtingui per obiecta form.

Ex quibus fit, vt tot ſpecie ſint habitus ſimplices ſcientiarum, quot ſunt concluſiones diuerſis medijs demonſtratæ, tot item ſpecie habitus principiorum, quot ſunt ipſa principia per ſe nota: tametſi ad tot ſpecies, aut quaſi ſpecies ſcientiarum totalium pertineant vtrique habitus, quot ſunt modi conſiderandi, & tractandi pronuntiata, quæ ad
F eas ſpectant.

Quot ſpecie ſint habitus ſimplices ſcientiarum, & principior. indemonſtrab.

Quod ſi quis obijciat, ſæpe diuerſas concluſiones demonſtrari per vnum & idem medium, vt Hominem eſſe diſciplinæ capacem, & aptum ad ridendum, per definitionem hominis; (*ponamus enim non eſſe ordinem in proprijs paſſionibus*) diuerſoſque ſcientiæ ſimplicis habitus in intellectu relinqui: dicendum eſt,

Obiectio.

Reſponſio. Medium diuerſarum cõcluſ. idẽ formaliter eſſe neq́uit, ſi ſit inſitum. Poteſt, ſi extrinſecus aſſumptum.

eſt, etſi medium diuerſarum concluſionum poteſt eſſe vnum & idem in ſe, & quaſi materialiter; tamen formaliter, hoc eſt, vt rationem medij exercet, nunquam eſſe vnum, ſi diuerſa extrema coniungat. Quod in ijs medijs intellige, quæ ex reipſa eliciuntur, & argumenta inſita appellantur; non in ijs, quæ aſſumuntur extrinſecus, & dicuntur *aſſumpta*, atque *artis expertia*. Iam enim ſupra dictum eſt, ex vna & eadem authoritate teſtificantis vnum tantum numero fidei humanæ habitum generari, etſi diuerſa pronuntiata per eam probentur, ſi ratio illa omnia credendi ſit omnino vna: quod tum ſolum accidit, cum plura credimus propter ſolum teſtimonium eius, quem putamus nec falli, nec fallere nos velle. Alioqui ſi ad eius dicta attendamus, eaque examinemus, quod de hominis notitia, aut fidelitate dubitemus, aut etiam, quia, quæ ab eo dicuntur, partim veriſimilia ſint, partim fidem excedere videantur: fieri poteſt, vt alia ab eo dicta credamus, alia non item; & in ijs, quæ credimus, ex varijs rerum ipſarum motiuis ducamur, vt illi fidem adhibeamus. Quod cum ſit, non dubium eſt, quin varij habitus in nobis gignantur, quorum alijs conſeruatis alij amitti poſſint. Hoc autem pacto iam argumenta ex teſtimonio non omni ex parte aſſumpta erunt; ſed partim aſſumpta, partim inſita, & vt genus quoddam medium inter fidem & ſpecialem opinionem.

Alia obiectio.

Si quis item obijciat, ſi diuerſa media in demonſtrando efficiunt habitus ſpecie diuerſos, ergo habitum eiuſdem concluſionis non poſſe intendi per diuerſa media, veluti per diuerſas cauſas, aut diuerſa effecta; quod videtur cum experientia pugnare: reſpondendum eſt, ſemper quidem tot gigni habitus ſcientiæ, etiam circa eandem concluſionem, quot ſunt media demonſtratiua illius, quod recte aduertit Gregorius: proinde eorum quemlibet non intendi, niſi per actum ſimilem ei, à quo genitus eſt, aut per alium qui illum virtute contineat. Vnde ſi poſt habitum genitum per vnum medium demonſtratiuum ita adhibeatur aliud medium ad eandem concluſionem demonſtrandam, vt prius illud omnino exciderit ſaltem eo pacto, vt ne memoria quidem teneatur eam per tale aliquod medium fuiſſe demonſtratam; non eſt, cur intendatur prior habitus, cum potius alius generandus ſit. Quod ſi medium illud, & alia fortaſſe plura, ex quibus eadem concluſio demonſtrata fuit, memoria tenentur, quibus addatur nouum aliud; tunc omnes habitus priores cum nouo medio allato ſimul concurrent ad actum virtute continentem

Dilutio.

q.2. prol. ar. 1.

Quando acquiratur nouus habitus ſcientiæ; quando prior intendatur.

A actus omnes, quibus habitus illi geniti ſunt: proinde non mirum fore, ſi omnes intendantur. Niſi quis velit genitum iri nouum habitum virtute continentem omnes priores, præſertim cum habituum acquiſitorum intenſio fieri debeat per actus ſimiles ijs, à quibus illi geniti ſunt. Quanquam dici ad hoc poſterius poteſt, eum actum, qui ab omnibus ſimul habitibus, & nouo medio eliciatur, cenſeri ſimilem prioribus, quia illos virtute continet.

B

Tertia obiectio.

Demum, ſi quis obijciat, habitus diuerſorum principiorum non eſſe ſpecie diuerſos, quia eadem ratione approbentur, nempe ſolo lumine intellectus: (*hac enim de cauſa nonnulli ex ſchola D. Thomæ aſſerunt vnum tantum numero eſſe habitum omnium principiorum in quolibet intellectu*) reſpondendum eſt, lumen intellectus non eſſe rationem aſſentiẽdi principijs, ſed eſſe ipſum intellectum aſſentientẽ; C rationes autem aſſentiendi eſſe ipſos eorum terminos, vt docet Ariſtoteles, cum ait *in* 1. *poſter.* Nos principia noſſe, quatenus terminos eorum cognoſcimus: certum eſt autem terminos ſemper in diuerſis principijs eſſe ſpecie diuerſos, ſaltem diuerſitate vnius duntaxat; vt mirandum ſit, cur authores citati vnum tantum omnium principiorum habitum fecerint, niſi ipſum lumen intellectus, hoc eſt, ipſum intellectum, habitum principiorum eſſe crediderunt, & qui nequaquam D ſit acquiſitus, contra ea, quæ tradita ſunt ab Ariſtotele *lib.* 1. *huius operis*.

Ban. ad 1. p. q. 1. ar. 3.

Diſſoluitur.

c. 3. text 6.

Cur habitus diuerſorum principiorum ſpecie differant.

c. 1 ac. 2. & 2. poſt c. vlt.

Solutio vltimæ rationis, & impugnatio eorum, quæ pro parte oppoſita à quibuſdam authoribus adiecta ſunt.

SECTIO IV.

E

AD vltimam rationem dicendum eſt, *non quemlibet ordinem, & connexionem multarum partialium ſcientiarum, ſeu ſimplicium habituum inter ſe, poſſe conſtituere vnam ſcientiam totalem, ſed eum tantum ordinem, quo illæ ſub eodem tractandi modo continentur: at non in omnibus vulgatis ſententiis eundem tractandi modum cerni: quod ſatis apertum eſt, & in alia quæſtione fiet apertius.* In F virtutibus autem, cum conceſſum ſit earum quamlibet eſſe ſimplicem qualitatem, non aggregationem ex multis qualitatibus, non poteſt ex illis idem argumentum deſumi. Quod ſi quis petat, quid de prudentia dicendum ſit, cum ſit virtus ad intellectum pertinens, & eodem modo, quo ſcientia videatur acquiri? reſpondendum eſt idem de ea dicen-

Quis ordo vnam totalem ſcient. poſſit conſtituere.

Sitne prudẽtia ſimplex qualitas.

dicendum eſſe, atque de cæteris moralibus virtutibus, eſſe, inquam, vnam ſimplicem qualitatem, ſi modo ſit eiuſdem infimæ ſpeciei: tum, quia etſi verſatur circa diuerſas ſpecie materias, & actiones in genere naturæ, tamen verſatur circa omnes ſub eadem ſpecifica ratione in genere moris; nẽpe quatenꝰ inclinat intellectũ ad iudicandũ de bona electione mediorum, (*conſentanea nimirum fini appetitus recti*) quæ media in particulari à ſolo prudente præſcribuntur, vt patet ex definitione virtutis moralis, cum dicitur, *Habitus electiuus in mediocritate conſiſtens, vt definierit ipſe prudens:* tum etiam, quia non poteſt habere ſtatum virtutis in ſubiecto, niſi is, qui ea eſt præditus, verſatus ſit circa omnes materias illi ſubiectas, aut certe circa plures, aut difficiliores in præſcribendis medijs eius virtutis. Vnde patet, quantum interſit inter prudentiam, & ſcientiam moralem. Virtus enim moralis, etſi ad notitiam vtitur ſcientia morali, aut experientia in morali materia; tamen ad actionem proprium eius munus eſt inclinare mediate, vel immediate voluntatem ad bonam electionem in particulari, ſeu hic, & nunc, *vt dici ſolet*, faciendam, quod non præſtat ſcientia moralis.

2. Ethic. c. 6.

Vt differat à morali ſcientia.

Diluitur fundament. primæ append. poſita ſect. 1.

Ad id autem, quod quidam ex ſectatoribus contrariæ opinionis dicunt, habitus concluſionum non eſſe qualitates à principiorum habitibus diuerſas, quia quo plures concluſiones ex principijs deducuntur, eo principia ipſa perfectius cognoſcantur, ac proinde ad concluſionum cognitionem extendantur: reſpondendum eſt, perfectius quidem illa ſic cognoſci, quod eorum habitus ſemper ex tali vſu intendantur; verum nunquam illos propterea extendi ad concluſiones, niſi tanquam habitus principiorum: quantumcunque enim intendantur in ſe ipſis, & ad plures concluſiones per alias atque alias demonſtrationes extendantur; nunquam tamẽ id aſſequentur, vt per eos directo aſſentiamur alicui concluſioni: id enim proprium eſt habituum concluſionum.

Cur principia varius demonſt. adhibita perfectius cognoſcantur.

Impugnatur 2. appendix.

Ad eam vero ſententiam, quæ facit quidem habitum cuiuſque ſcientiæ totalis vnum numero, ſed eum componit ex partibus diſſimilaribus, ijſque tam multis, quam multos nos dicimus eſſe habitus concluſionum: hoc modo reſpondendum, nullam eſſe rationem, cur ea compoſitio ponatur. Primum, quia qui hoc modo ſentiunt, dum approbant ſententiam eorum, qui dicunt habitum ſcientiæ eſſe vnam, eamque ſimplicem qualitatem, illam ſimul euertunt: componunt enim habitum vnum ex multis habitibus, non virtute ſolo, ſed actu diſtinctis. Deinde A ea compoſitio in vnam qualitatem vere vnam non videtur concedi poſſe: quia quo pacto partes illæ diſſimilares iungantur inter ſeſe, non apparet. Compoſitio enim ex ſimilaribus, cuiuſmodi eſt compoſitio ex gradibus, quibus qualitates intenduntur, facile capitur, quia gradus eiuſdem qualitatis, cum ſint omnes eiuſdem rationis, facile in vnum coaleſcunt, iuxta probabiliorem multorum de intenſione ſententiam, quo fere modo B plures aquæ guttulæ in vnum coeunt: at ex partibus diſſimilaribus, (*quæ aut per ſe, aut ſaltem quoad aliqua neceſſario ſunt diuerſarum ſpecierum; vt ſunt elementa ex eorum ſententia, qui dicunt ea eſſe formaliter in mixto, aut carnes, & oſſa, quæ ſunt in eodem animali*) ex huiuſmodi, *inquam*, partibus nihil componitur, quod ſit vere vnius eſſentiæ, niſi alioqui ſit compoſitum reali compoſitione ex materia & forma, vt arbor aut animal. Hinc enim eſt, cur res C artificioſæ ex pluribus ſpecie materijs compoſitæ nunquam ſint aliquid vere vnius eſſentiæ, neque ex duobus liquoribus ſpecie differentibus fiat liquor vera ſpecie vnus, niſi alter in alterum, aut vterque in tertium aliquem vertatur. Tertio, quia ſi habitus cuiuſque ſcientiæ totalis eſſet actu compoſitus ex pluribus partibus ſpecie differentibus, non totus intenderetur, cum ſæpius iteratur actus eius demonſtrationis, qua pars vna ge- D nita eſt; ſed ea ſola pars. Eſt enim præter rationem aſſerere, cum intenditur vna intendi cæteras; (*quod eorum quidam dicunt*) veluti ſi cum rubor vultus intenditur, reliquarum partium colores intenderentur. Cur ergo non potius dicunt, habitus ex diuerſis demonſtrationibus comparatos eſſe inter ſe diſtinctos? aut quænam vtilitas vni prouenit ex vnione cum altero in aliquem vere v- E nam eſſentiam? Sed mihi videntur hi prius ponere, quod in quæſtione eſt, nempe habitum totalis ſcientiæ eſſe vere vnam qualitatem; deinde quærere, quo pacto id defendãt: vnde fit, vt in plures ſalebras incurrant, in defendenda re, quam ponunt, quam ſi liberam ſibi de ea iudicandi poteſtatem relinquerent. Poſtremo, demus fieri eam multarum qualitatum diſſimilarium actualẽ vnionem, quo- F nam pacto illæ vnientur? oportet enim eas vniri naturali ordine. At, ſi poſt primam acquiratur alia diſparata, nihilque ex illa pendens, vtrumne illi ſtatim vnietur; an expectabuntur aliæ, quæ natura pendeant ex prima, & natura item præcedant ſecundam, vt ordine naturæ, & non fortuito vniantur? Non ita certe fit in vnione graduum eiuſdem qualitatis, qui cum eiuſdem rationis ſint, quiſquis primus poſt alterum acquiritur, perinde propenſus

Habitus non poſſe componi ex partibus diſſimilaribus.

penſus eſt natura ad vnionem cum illo, atque cum quouis altero.

Refellitur tertia appendix.

Ab ijs vero, qui vt abſurda hæc non admittant, dicunt habitum ſcientiæ totalis non eſſe actu compoſitum ex pluribus qualitatibus, ſed virtute, quod videlicet is habitus actu ſimplex ea omnia præſtet, ac ſi eſſet actu ex pluribus compoſitus, quærendum eſt, *cur ad hanc virtualem compoſitionem confugiant, ſi facilius extenſio ſcientiæ præſtatur ponendis nouis habitibus, qui ex nouis demonſtrationibus diuerſis inter ſe ſub eodem communi obiecto formali gignantur?* Nihil enim ſane probabilius dicunt, quam quod eadem virtualis compoſitio cernitur in potentijs, quæ, cum actu ſimplices qualitates ſint, virtute tamen vnaquæque multas potentias partiales continent, per quas ad plura ſpecie obiecta materialia ſe extendit. At in illis alia ratio eſt, cum potentia habeat extenſionem natura ſua ad omnes actus ſub ſuo totali obiecto contentos; neque id ei ex partibus vllis ſeu actualibus, ſeu virtualibus, prouenit, ſed ex ſua ipſius ſimplici natura: habitus autem ad eius ſolius ſpeciei actus natura ſua extenſus eſt, ex quorum vno eſt genitus, & ad eos, ſi qui ſunt, qui ad illum reducantur: cuiuſmodi ſunt actus facile, ac prompte concipiendi terminos eiuſdem ſpecie demonſtrationis, eoſque apte copulandi, vt ſuperius dictum eſt. Namque idem habitus ſciendi facilem, & propenſum efficit intellectum ad hos etiam vſus præcedentes natura ipſum actum aſſentiendi virtute præmiſſarum, qui proprius eſt ſcientiæ.

Cur in potentiis admitti queat virtualis compoſitio, non in habitibus.

Quæri etiam ab eiſdem poteſt, ſi habitus ſcientiæ totalis omnino ſimplices ſunt, quonam pacto intendantur iteratione actuum demonſtrandi? fatentur enim iteratione actuum ſimilium ijs, à quibus geniti ſunt, intendi eorum quemlibet latitudine intenſiua; nouis autem demonſtrationibus extendi latitudine extenſiua.

Peto enim, vtrum iteratione actuum eiuſdem ſpeciei intendantur partes omnes virtuales, an ea ſola, cuius ratione eliciuntur? Nam intendi habitum quoad omnes, præter rationem eſt, & contrarium omnino experimur: cum tamen ſimplicitas habitus videatur non permittere intendi illum penes vnam virtualem partem, quin intendatur penes alias: quandoquidem illæ non ſunt actu diſtinctæ. Quod enim attinet ad extenſiuam latitudinem, certum eſt illos non dicturos, cum vna pars extenditur, extendi quamlibet; ſed ideo totum habitum dici extendi; quia noua actuatione earum, quæ non erant actuatæ, ad plures concluſiones ſcientificus aſſen- A ſus totius habitus extenditur: quod etiam, qua ratione fieri poſſit, non apparet propter habitus ſimplicitatem.

Adde, quod hi ſubtili magis, quam vera philoſophandi ratione quæſtionem hanc expedientes, anſam dederunt ſuperioribus, vt partes illas diſſimilares actu componentes excogitarent: eiſdemque etiam authores fuerunt, vt ſupponerent habitum cuiuſque ſci- B entiæ totalis vnam eſſe numero qualitatem, tum deinde quærerent, cuiuſmodi partibus totalis habitus ſcientiæ conſtaret, (*nam vel ipſum ſcientiæ totalis nomen partes aliquas ſignificabat*) quæ vnitatem illam veræ vnius qualitatis non diſſoluerent: quod quidem vtriſque laborioſum, & minime facile negotium exhibuit.

Denique, ſi quis ab eiſdem petat, vnde rationem vere ſpecificam accipiant totales ha- C bitus ſcientiarum? reſpondent, ex ſpecifica ratione obiecti, ſeu ſubiecti ſcibilis, vt ſcibile eſt, vt in Metaphyſica ex ſpecifica ratione entis, quatenus conſideratur abſtractum ab omni materia. At ſi habitus totalis cuiuſque ſcientiæ habet, vt vnus ſpecie ſit, ex huiuſmodi ſpecifica ratione obiecti: cur non etiam habitus principiorum eodem modo diſtinguantur ſpecie, cum in eis eadem diſtinctio abſtractionum cernatur? Quod ſi id admittant, neceſſario concedant oportet, habitus D omnium principiorum cuiuſque totalis ſcientiæ eſſe vnius ſpeciei: quod credo eos non conceſſuros, niſi fortaſſe velint vnum & eundem eſſe habitum omnium principiorum, & concluſionum eiuſdem totalis ſcientiæ, quod certum eſt eos minime admiſſuros.

Reſtat, vt duo quædam ad complementum huius quæſtionis explicemus. Nam, quia ſuperius diximus, *habitum ſcientiæ eſſe præcipue indicatiuum*; quærat aliquis, *quiſnam ſit actus* E *ipſe iudicandi, diſtinctuſne ab actu mentali affirmandi aliquid aut negandi, an ipſa mentalis affirmatio, aut negatio?* Quia item actus ſciendi, ſeu iudicandi demonſtratiue de concluſione, modo aliquo attingere debet principia; (*quandoquidem ex ipſis iudicamus aſſentiendum ei eſſe*) rogabit aliquis, *num id fieri poſſit, & quonam modo ea attingat?* cum præſertim eius obiectum videatur id ſolum eſſe, quod concluſione ſignificatur. F

Sitne actus iudicatiuus ipſa mentalis affirmatio, aut negatio?

QVÆSTIO III.

Argumenta partis negatiuæ.

SECTIO I.

.2.q.6.ſect.6. AD librum quartum de re hac diſputationem delibauimus; probabile eſſe ſtatuentes, nihil aliud eſſe iudicare aliquid eſſe, vel non eſſe, quam id mente affirmare aut negare, dicturi hoc loco, quid ea de re ſentiremus. Ac non eſſe quidem hæc eadem, ſed diuerſa his argumentis oſtendi videtur.

In hac ſent. eſt Och. in prol. q. 1. Gabr. art. 2. & 4. Maior. q. 2. ad 7. Baſſol. q. 2. art. 2. & alii recent.

Primum, quia omnis quæſtio conſtat ex altera propoſitione affirmatiua, altera negatiua, & æque formatur in mente, atq; in voce: at in quæſtione neutra pars eſt iudicium veri, aut falſi, ſed vtraque dubia proponitur.

Deinde, quia in mente ſæpe dantur propoſitiones dubiæ, quæ proinde non ſunt actus iudicatiui veritatis, aut falſitatis, & tamen ſunt affirmatiuæ, aut negatiuæ, veluti cum dubitamus de hac propoſitione vocali, *Stellæ ſunt paria*: oportet enim aliquam ſimilem vocali eſſe in mente eius, qui de vocali dubitat; ſiquidem *Voces ſigna ſunt eorum, quæ ſunt in mente*:

Ariſt. 1. de Interpr. c. 1.

Tertio, quia ſæpe vtimur & in voce, & in mente propoſitionibus apertè falſis: vt cum Dialectici in terminis non ſignificatis formant ſyllogiſmum aliquem, veluti, *Omne A eſt B. & omne C. eſt A. igitur omne C. eſt B.* imo & in terminis ſignificatiuis, *vt Omnis homo eſt lapis, omnis equus eſt homo; igitur omnis equus eſt lapis*: at nemo, cum ſic argumentatur, iudicat propoſitiones huiuſmodi eſſe veras, aut falſas; ſed tantum ſimpliciter apprehendit illas ad oſtendendam formam ſyllogiſticam, ſiue illæ veræ ſint, ſiue falſæ: ſecus res habebit, ſi quis contendere velit non dari in ea forma antecedens verum & conſequens falſum.

Quarto, quia non datur iudicium, niſi præcedat apprehenſio eius, de quo iudicium ferendũ eſt: alioqui temerarium erit iudicium: imo ne temerarium quidem, niſi ea, de quibus ferendum eſt, apprehendantur. Cum igitur iudicium non feratur, niſi de eo, quod ante affirmabatur, aut negabatur, non idem vtique erit iudicium, atq; affirmatio, aut negatio.

Quinto, quia multi ſunt, qui res facile apprehendant, de quibus tamen difficile ferant iudicium: contraque complures reperiuntur, qui non apprehendant facile, ſed cum apprehenderint, tum demũ facile de re apprehenſa iudicent. Aliud igitur eſt iudicare hoc eſſe illud, aut non eſſe, atque id affirmatiue, aut negatiue apprehendere.

Poſtremo, quia communis Dialecticorum ſententia eſt, in prima operatione intellectus dari ſolam cognitionem, ſiue notitiam A apprehenſiuam: quia nemo, quatenus apprehendit res ſimplicibus earum conceptibus, fert vllum de eis iudicium: in ſecunda autem operatione iam dari vtramque & apprehenſiuam, & iudicatiuam. Et quidem vulgo (vt ita dicam) hæc videri poteſt communior de hac re ſententia: ex qua illud ſequitur, actum iudicatiuum ſcientiæ non eſſe ipſam mentalem affirmationem, aut negationem demonſtratæ concluſionis, ſed aliquem alium actum B poſteriorem, quo de affirmatiua, aut negatiua concluſione iudicamus.

Argumenta partis affirmatiuæ & conciliatio vtriuſque

SECTIO II.

VERUM ij, qui preſſius iſta tractant, ſentiunt nihil eſſe aliud actum iudicatiuum C intellectus, quam illum, quo mens aliquid firmat, aut negat. In qua ſententia, ſi melius conſideretur, reperietur fortaſſe plures eorum, qui creduntur eſſe in oppoſita opinione, aut certe ab illa facile deficient, ſeu potius vtriq; in hanc plene explicatam conuenient. Quod enim ea ſit vera, ex eo primum patet, quia nulla oratione alia noſtrum de rebus iudicium declaramus, quam affirmatione, aut negatione. Quod ſi aliud eſſet iudicium men-D tis, aliud mentalis affirmatio, aut negatio: alijs vtique verbis, quam vocali affirmatione, aut negatione illud ſignificaremus.

In his eſt Gregor. q. 1. prol. ar. 3.

Deinde, quia cum aliquid affirmamus, aliquid alicui tribuimus; cum vero aliquid negamus, aliquid ab aliquo remouemus: hoc autem non fit re ipſa, quaſi intellectus, cum aliquid affirmat, aut negat, illud à parte rei alicui adiungat, aut ab aliquo remoueat; ſed iudicio, & conſideratione, qua quis illud ali-E cui conuenire, aut non conuenire iudicat: nõ eſt igitur aliud iudicare, quam affirmare aliquid, aut negare.

Tertio, quia affirmatio, & negatio nihil ſunt aliud, quam aſſenſus, & diſſenſus: affirmare enim mente, idem eſt, quod aſſentiri: negare autem, idem, quod diſſentire: quis autem dicat aſſenſum, & diſſenſum non eſſe iudicium?

Quarto, quia omnis propoſitio in forma F propoſitionis pronuntiata continet aliquam ſententiam, ſeu veram, ſeu falſam: at omnis ſententia iudicium aliquod eſt. Dico autem [*In forma propoſitionis pronuntiata*] propter eas, quæ in forma quæſtionis, aut interrogationis proponũtur, quæ nullũ mentis iudiciũ ſignificant: ſed potius ex natura ſua dubitationẽ.

Quinto, quia Ariſtoteles id ſæpe ſignificat. *c. de ſubſtan.*

Quid opin. nomine ſæpe intelligat Ariſt. cap. vlt.

cat. Nam in libro prædicamentorum nomine *opinionum* intelligit enuntiationes mentales: & in ſecundo libro de interpretatione appellat opiniones contrarias ipſas mentales *enuntiationes contrarie oppoſitas*: eſſe autem opiniones iudicia quædam, nemo dubitat.

cap. 3. text. 9.

Libro etiam quarto huius operis ait primum illud, & communiſſimum omnium principium: *Impoſſibile eſt aliquid ſimul eſſe, & non eſſe*, ita notum eſſe in veritate, vt mente à nemine negari poſſit: qua certe in re falſum diceret, ſi quis mente negare aliquid poſſet, non iudicando illud eſſe falſum, ſed ſolum apprehenſiue negatiuam propoſitionem formando. Tum denique ſexto Ethicorum ita ſcribit;

cap. 2.

Eſt autem id in appetitu proſecutio, & fuga, quod in mente affirmatio & negatio, pro eo, vt diceret, *Aſſenſus, & diſſenſus*: quod idem ex aliis locis confirmari poteſt.

Aliquid mente affirmare idem eſt ac iudicare illud eſſe verum, &c.

Quapropter quiſquis mente aliquid affirmat, eo ipſo, quo illud affirmat, iudicat eſſe verum: & quiſquis eodem modo aliquid negat, eo ipſo iudicat illud eſſe falſum: neque alius mentis actus eſt, aut vnquam reperietur, quo id fiat, niſi affirmando aliquid, aut negando, ita vt ipſa affirmatio ſit aſſenſus, & ipſa negatio diſſenſus. Alia ratio eſt de affirmatione, & negatione externa. Nam quemadmodum Heraclitus, aut quicunque alius, per proteruiam voce negabat principium illud cõmuniſſimum, quod mente negare non poterat: ita inſipiens ille, ſiue impius, apud Regium Prophetam reuera negabat in corde ſuo Deum eſſe, aut ſaltem malorum eſſe vltorem, quem metu ſupplicii exteriori confeſſione eſſe affirmabat.

4. Meta. c. 3. text. 9.

Pſ. 13. & 52.

Conciliatio harum opin. Notitiã apprehenſ. improprie reperiri in 2. operatione intellectus.

Pro conciliatione igitur harum opinionum aduertendum eſt, apprehenſiuam cognitionem ſine iudicatiua in prima quidẽ operatione intellectus plane reperiri, cum res in ea apprehendantur ſimplicibus cõceptibus, hoc eſt nihil affirmantibus aut negantibus: tametſi complexi illi ſint ſine affirmatione, aut negatione, qualis eſt mentalis definitio ſine definito: ſed tamen improprie reperiri poſſe in ſecunda operatione. Nam cum aliquid affirmamus, aut negamus de ipſa enuntiatione, aut etiam de ipſo enuntiabili, quod per eam ſignificatur, vt ſi dicas, Hæc propoſitio, *Stellæ ſunt paria*, eſt mihi dubia, aut: *Stellas eſſe paria*, eſt mihi dubium: tunc datur cõceptus apprehenſiuus & ipſius enuntiationis, & ipſius enuntiabilis, ſine eorum conceptibus iudicatiuis, vt libro quarto diximus: quia ſic apprehendimus illa, vt nihil de eorum veritate iudicemus. Verum ii conceptus non pertinent ad ſecundam operationem intellectus, ſed ad primam, quia ſunt ſimplices modo iam

c. 2. q. 6. ſect. 9.

A dicto: nam & compoſita, etiam vt compoſita, huiuſmodi ſimplicibus conceptibus apprehendi poſſunt, vt *domus*, aut *exercitus*. Vt enim conceptus pertineant ad ſecundam operationem, non ſatis eſt, ſi ſint de enuntiationibus, aut enuntiabilibus: ſed neceſſe eſt, vt ipſi ſint enuntiatiui, ſeu enuntiationes, quales ſunt ii, quibus de ipſis enuntiationibus, aut enuntiabilibus aliquid affirmamus, aut negamus. Cum autem quæſtionem aliquam pro

Quid requiratur ad hãc operationem.

B vtraque parte expreſſam, aut in forma ſimplicis interrogationis proponimus, vt ſi dicamus: *Vtrum materia prima ſit pura potentia, an non ſit?* aut: *Eſtne Mathematicus Philoſophus?* tunc quidem conceptus, qui huiuſmodi orationib. reſpondent, modo aliquo ad ſecundam operationem intellectus pertinent: verum adhuc non aliter, quã reductitie: completus enim & perfectus, enuntiatiuus procul dubio eſt. Quod idem dicendum eſt de pro-

Quæ ad illã reducantur.

C poſitionibus cõditionatis, nondum completis, & aliis ſimilibus imperfectis ſententiis, cuiuſmodi ſunt, *Si Socrates diſputat, Cum Socrates diſputet*, & cæt. Quia tamen quæſtiones, & interrogationes nihil differunt ab enuntiatiuis conceptibus, niſi ſola interrogationis nota, quæ dubitationem ſignificat: dubitatio autem ad primam operationem nullo modo pertinet, neque item ad tertiam, vt patet: neceſſe eſt, vt ad ſecundam reducantur, quaſi in-

D choatæ quædam enuntiationes: facile. n. huiuſmodi orationes in formam enuntiationis rediguntur. Hac igitur ratione concedi modo aliquo poteſt reperiri in ſecunda operatione intellectus apprehenſiuam enũtiationem ſine iudicatiua: quia etſi huiuſmodi orationes non ſunt enuntiationes, cum ſimpliciter nihil affirment, aut negent: affirmationem tamen, aut negationem, ſiue aſſenſum, aut diſſenſum ſic inchoant, vt ad primam opera-

E tionem non pertineant. Vnde Socrates, *vt qui nihil ſe ſcire profiteretur, ne ipſas quidem propoſitiones ad concludendum ſine nota interrogationis* proponebat, vt *ex Platonicis dialogis* perſpicuum eſt: nec Ariſtoteles *in Topicis* aliter dialecticam propoſitionem, quam interrogationẽ probabilem eſſe definiuit, quod in materia probabili nihil ſecure aſſumi poſ-

Socratis mos in diſputãdo.

1. Top. c. 8.

F ſit ad probandum ſine interrogationis nota, vt habeatur aſſenſus eius, quocum diſputatur, quem aſſenſum ſignificat ipſa reſponſio: quæ cum affirmatiua, aut negatiua ſit, haud dubie iudicatiua eſt.

Dubitatio.

Ex his patet, quid reſpondendum ſit, ſi quis quærat, *qui fieri poſſit, vt intellectus prius copulet extrema enuntiationis, quam de ea iudicium ferat*: (quod etiam ſuperius admiſimus) *nec tamen cum ea ſic copulat, apprehenſiuam*

Reſp. Duob. modis poſſe extrema mente copulari.

henſiuam cognitionem enuntiatiuam ſine iudi- A *catiua habeat?* Dicendum eſt enim, duobus modis fieri poſſe copulationem extremorum in mente ante iudicium: vno obiectiue, nempe cum intellectus eam faciendam, quaſi factam concipit, ſiue enuntiationem aliquam, ſiue ipſum enuntiabile concipiat; altero realiter, cum iam conceptum prædicati cum conceptu ſubiecti enuntiatiue coniungit. Quo pacto faber duobus etiam modis tectum cum parietibus in vnam domum com- B ponit: vno, cum totam domum abſoluendam, quaſi iam abſolutam concipit; altero, cum re ipſa tectum parietibus imponit. Si ergo intellectus, antequam aliquid enuntiet, ipſam enuntiationem quaſi factam, aut eius enuntiabile concipiat: is conceptus ad primam operationem pertinebit, vt ex dictis perſpicuum eſt: vnde nil mirum, ſi apprehenſiuus copulationis ſit, nec tamen iudicatiuus: Si vero iam realiter conceptum præ- C dicati cum conceptu ſubiecti ſic coniungat, vt nondum enuntiatiatio abſoluta ſit, ſed ita inchoata, vt iam oratio non pertineat ad primam eius operationem; pertinebit quidem reductiue ad ſecundam operationem, eritque apprehenſiua plurium enuntiabilium coniunctorum, aut vnius; ſed tamen non erit iudicatiua.

Summa traditæ doctrinæ.

His ergo duobus modis dari poteſt in ſecunda operatione intellectus apprehenſiua D cognitio ſine iudicatiua, quorum vterq; improprius eſt: prior quidem omnino, quia cōceptus eſt ſimplex; poſterior autem minus improprius, quod iam conceptus ſit complexus, & modo aliquo ad apprehenſiuum enuntiatiuum reduci poſſit, qui ſemper reuera eſt iudicatiuus, vt oſtenſum eſt. Atque his modis videntur partis auctores intellexiſſe dari in ſecunda operatione intellectus apprehenſiuum conceptum ſine iudicatiuo, E quod etiam ex ſolutione argumentorum eius partis conſtabit.

Solutio argumentorum.

SECTIO III.

PRIMVM igitur ex proxime dictis ſoluitur. Vt enim quæſtio vocalis aut ſcripta cum nota dubitationis proponitur; ita & in mente formari poteſt; vbi autem dubitatur, F vtra pars vera ſit, vt de neutra fertur iudicium; ita neutra affirmatur, aut negatur. Ecce quomodo ii, qui contra, atque nos videntur ſentire, intelligunt dari in ſecunda operatione intellectus apprehenſionem ſine iudicio, quem modum nos concedimus.

Secundum eodem modo ſoluitur, ſi propoſitio dubia, quam ponunt in mente, cum nota dubitationis formata ſit, vt formari debet; quo pacto iam non affirmat quicquam, aut negat: neque eadem ratio eſt in mentali, atque in vocali, quæ ſine nota dubitationis proponitur, vt patet ex dictis. Quod autem additur, *Voces eſſe ſigna conceptuum*, ſic intelligendum eſt, vt poſſint conceptus ipſos ſignificare, ſeu potius innuere: ſignificāt enim res, & innuunt conceptus, vt libro quarto dictum eſt: atqui dubitatio mentis non innuitur, niſi cum in vocali propoſitione nota dubitationis adhibetur.

cap. 2. q. 6. ſect. 6.

Quo pacto dici queant propoſitiones, quæ ſunt ex terminis non ſignificatiuis.

Tertium ſic diluitur, propoſitiones ex terminis non ſignificatiuis non eſſe propoſitiones, neque orationes, niſi termini ſumantur materialiter pro ſe ipſis, quo iam modo ſunt aperte falſæ: neque enim *A.* eſt *B.* & ſic in cæteris. Cur autem ex iis ſoleant fieri ſyllogiſmi, hæc eſt ratio, quia facilis, & expeditæ doctrinæ cauſa ſumuntur pro veris, & ex hypotheſi tanquam veræ conceduntur. Eadem ratio eſt de iis propoſitionibus ex terminis ſignificatiuis, quæ ſunt aperte falſæ; nam & hæ tanquam veræ ex ſuppoſitione conceduntur, vt vtroque modo forma ſyllogiſtica expedite oſtendatur. Itaque in his propoſitionibus, vt datur ex hypotheſi apprehenſio enuntiatiua; ita & iudicatiua: ſimpliciter autem neutra datur, quia, vt ſimpliciter nemo iudicat *A. eſſe B.* aut *hominem eſſe lapidem*; ita neque illum enuntiatiue apprehendit eſſe lapidem.

Cur ex iis fiant ſyllogiſmi.

Notitia apprehenſ. terminor. & copulæ ſemper præcedit iudicatiuam.

Ad quartum dicito, ſemper notitiam apprehenſiuam terminorum, & copulæ, etiam verbalis, ſaltem naturæ ordine præcedere iudicatiuam: nemo enim copulare extrema poteſt medio aliquo, niſi prius tempore, vel natura apprehendat ea, quæ coniungenda ſunt, & id, cuius interuentu ſunt copulanda. Quare cum obiicitur, non ferri iudicium niſi de eo, quod ante affirmabatur, aut negabatur: occurrendum eſt, etſi aliquando id accidat, vt cum fertur de eo quod alius ante affirmabat, aut negabat; non tamen ſemper id euenire, cum interim nemo aliquid ante affirmet, aut neget, quam ipſe de eo iudicium ferat.

Alios facilius iudicare, quam apprehendāt, alios contra, quomodo intelligendum.

Ad quintum dicendum, facilitatem apprehendendi res ſimplicibus cōceptibus, & complexis etiam quibuſcunque, de quibus non eſt ferendū iudicium, aut etiam memoriæ mandandi ſæpe maiorē eſſe in aliquo, quam iudicandi de veritate, & falſitate eorum enuntiabiliū, quæ proponuntur; & è contrario multos eſſe, quibus facilius ſit iudicare, quam ſit apprehendere: at apprehendere affirmando mente, aut negando, æque facile eſſe aut difficile, atq; iudicare, quæ prædicata, quib. ſubiectis

iectis conueniant, aut non conueniant, cum vtrumque idem ſit.

Ad vltimum dicendum eſt, veriſſimam eſſe Dialecticorum ſententiam, in prima operatione intellectus dari ſolam notitiam apprehenſiuam, vtpote ſine iudicatiua: in ſecunda autem dari vtramque, verum inde non colligitur poſſe dari aliquam apprehēſiuam enuntiatiuam ſine iudicatiua, cum iudicatiua operatio non ſit diuerſa ab apprehenſiua enuntiatiua, & præter eam dari etiam poſſint aliæ plures notitiæ apprehenſiuæ in eadem ſecunda operatione intellectus, quæ non ſint iudicatiuæ, vt dictum eſt.

Si quis autem quærat, vtra conditio prius natura conueniat notitiæ enuntiatiuæ, eſſe ne apprehenſiuam, an iudicatiuam? dicēdum eſt, notitiam apprehenſiuam eſſe communem omnib. notitiis, quia quicquid cognoſcimus, apprehendendo cognoſcimus: ſiue id fiat per ſenſum, ſiue per intellectum: tum vero diuidi notitiam intellectiuam in apprehenſiuam tantum, & apprehenſiuam iudicatiuam. Quo fit, vt prius natura cernatur in notitia enuntiatiua, quod ſit apprehenſiua, quam quod iudicatiua. Vnde colligitur, omnem notitiam iudicatiuam eſſe apprehenſiuam: non contra omnem apprehenſiuam eſſe iudicatiuam. Id etiam colligitur ex eo, quod apprehenſio, notitia, & cognitio idem ſunt: eademque diuiſio notitiæ, & cognitionis in apprehenſiuam, & iudicatiuam fieri poteſt, quæ facta eſt apprehenſionis. Colligitur quoque, notitiam concluſionis, quam parit demonſtratio, eſſe ſimul notitiam: ſiue cognitionem, apprehenſionem, & iudicium: neque iſta effici per demonſtrationem, quaſi tres actus, aut tres formalitates eiuſdem actus, ſed vt re, & ratione vere vnum actum cognitionis ſcientificæ: id quod Ariſtoteles ſignificauit, cum dixit in primo poſteriorum, *Scire eſſe per demonſtrationem intelligere*: quo verbo & conceptio etiam, ſiue apprehenſio intellectiua, & iudiciū intellectus ſignificantur. Demum colligitur, actū ſciendi, qui cauſatur ex præmiſſis, eſſe verbum mentis, quo intellectus enuntiatiue dicit, hoc eſſe hoc, aut non eſſe hoc, propter præmiſſas; ſeu quo enuntiatiue apprehendit hoc eſſe hoc, aut non eſſe; ſeu quo id cognoſcit aut iudicat. Idem enim hæc ſunt. Sitne autem verbum huiuſmodi quo intellectus aliquid affirmat aut negat, aliquando ſimplex qualitas, anne ſemper compoſita? nunc videndum.

Notitia iudicatiua prius natura habet, quod ſit apprehēſiua.

Et aſſenſus concluſ. quod ſit iudicium.

cap. 2. text. 5.

Quo pacto aliquando iudicium ſit qualitas ſimplex?

SECTIO IV.

A QVOD enim nunquam ſit qualitas compoſita ex conceptibus prædicati & ſubiecti, ſed ſemper ſimplex, ex eo primum probatur à quibuſdam, quia cum totum, vt totum eſt, apprehenditur, indiuiſibiliter apprehenditur, vt Ariſtoteles docet *tertio de anima, capite ſexto*: enuntiatio autem, vt enuntiatio eſt, apprehendi debet vt totum quiddam; quare vno ſimplici conceptu, non duobus apprehendatur, neceſſe eſt: quo fit, B vt ſi apprehendere enuntiatiue eſt iudicare, vt diximus, indiuiſibiliter, & non pluribus conceptibus iudicium ferri debeat. Deinde, quia iudicium non fertur, niſi cum in mente profertur copula verbi: ea vero non profertur pluribus conceptibus, ſed vno quodam ſimplici. Tertio, quia iudicare nihil aliud eſt, quam approbare, aut reprobare aliquam affirmatiuam, aut negatiuam enuntiationem, quod aiunt ſemper fieri actu quodam C mentis ſimplici annuentis, aut renuentis; quod in nobis videmur experiri, cum alio affirmante aliquid, aut negante, nos interius, aut exterius etiam ſimpliciſſimo quodam actu probamus id quod dicitur, aut reprobamus.

Nunquam illud eſſe qualitatem compoſitam volunt. Dur. in 1. diſ. 38. q. 2. Gabr. q. 1. prol. art. 4. Grig. art. 3. text. 21.

Quod vero è contrario ſemper ſit compoſita qualitas ex cōceptibus prædicati, & ſubiecti, probatur primum ex ipſo Ariſtotele, qui id plane videtur ſignificare eodem libro D de anima, eodemque capite, vbi ait eam operationem intellectus, in qua iam veritas eſt, & falſitas eſſe compoſitionem conceptuum, quaſi ipſi ſint vnum: moxque ſubdit, id fieri interuentu verbi præſentis temporis, præteriti, aut futuri. Addit autem, [*Quaſi ipſi conceptus ſint vnum*,] ne mentalis enuntiatio credatur eſſe vera vna qualitas ex compoſitione conceptuum reſultans, ſed quaſi vna, nempe propter vnitatem ordinis, quo ſubie- E ctum concipitur, vt de quo aliquid affirmatur aut negatur.

Rationes pro parte omnino affirmatiua.

Deinde probatur ex eo, quod docet primo de interpretatione, ea quæ ſunt in voce, eſſe ſigna eorum, quæ ſunt in mente: cum enim in voce ſemper affirmatio, & negatio componantur, conſequens eſt, vt eadem ratione componantur in mente.

cap. 1.

Poſtremo ex eo, quia ſemper vbicunque eſt ſucceſſio, eſt etiam compoſitio ex partibus, F quarum aliæ aliis ſuccedunt: in proferenda autem propoſitione mentali æque, atque in vocali eſt ſucceſſio prioris, & poſterioris termini, ergo & compoſitio ex illis.

Dicendum eſt igitur ſemper iudicium in mente noſtra eſſe qualitatē aut actu, aut virtute compoſitam ex conceptibus ſubiecti, & prædicati, hoc vel illo modo applicati ſubiecto:

Deciſio quæſtionis.

Iudiciũ ſemper eſſe qual. actu aut virtute compoſitam.

iecto: actu quidem, cum in mente exprimimus ipſum iudicium enuntiatiue aliquid affirmando, aut negando, quod fit verbo quodam mentali compoſito compoſitione ad ſecundam operationem intellectus pertinente; virtute autem cum intellectus breuitatis cauſa ſimplici quodam actu approbat, aut reprobat enuntiationem propoſitam, qui actus reſoluitur in expreſſam affirmationẽ, aut negationem. Quod enim hi ſimplices actus approbatiui, aut reprobatiui poſſint in nobis dari, præterquã quod eos videmur experiri, vt dictum eſt, ratio etiam id expoſcit, cum & exterius ſæpe ſimplicibus verbis aliquid approbemus, aut reprobemus; cũ interim mens in pauciora poſſit, ac ſoleat ea colligere, quæ pluribus externis ſignis explicantur. Quod vero, quandocunq; id accidit, ſemper ii actus virtute contineant affirmationem, aut negationem, ex partitione primum patet: ſemper enim actus annuendi reſoluitur in affirmationem; renuendi vero, in negationem, vt eſt luce clarius. Deinde ex eo, quia actus hi ſimplices annuendi, aut renuendi, ſemper ſupponunt enuntiationem præcedentem, vt patet: vnde nihil aliud ſunt, quam virtuales enuntiationes approbatiuæ, aut reprobatiuæ earum, quæ propoſitæ ſunt ſiue ab aliis, ſiue à nobis ipſis: tantundemque valent, ac ſi intellectus expreſſe diceret, *Hæc enuntiatio eſt vera, hæc alia non eſt vera.* At nos nulla præcedente enuntiatione, quæ ab alio vel à nobis proponatur, ſæpe iudicamus de rebus; vt ſi quis expergiſcens, videnſque lumen ſolis, primo actu iudicet diem eſſe; quod, cum hoc modo fit, ſemper fit expreſſa mentis enuntiatione Poſtremo, quia in externo etiam ſermone verba ſimplicia, quæ integram ſententiam continent, reſoluuntur in integras propoſitiones, vt pluit, tonat, grandinat, & cætera imperſonalia, vt patet apud Grammaticos. Quod ſi mens poteſt in voce ſimplicia verba formare, quæ virtute ſint enuntiationes, & in eas reſoluantur: multo magis id in ſe ipſa poterit efficere: præſertim, cum ea, quæ in inferioribus diſperſa ſunt, ſæpe vniantur in ſuperioribus. Eſt igitur actus iudicandi maxima ex parte, ſeu potius fere ſemper apud nos ipſa mentalis enuntiatio, ac proinde qualitas compoſita ex conceptibus prædicati, & ſubiecti: nonnunquam tamen eſt qualitas revera ſimplex, quã format intellectus propoſita alia enuntiatione: ſed tamen virtute compoſita, & quæ in affirmationem, aut negationem reſoluitur.

Verba externa ſimplicia continere interdum enũtiationem.

Soluuntur rationes partis negatiuæ.

Ad ea igitur, quæ pro parte negatiua allata ſunt, dicendum eam apprehenſionem, qua totum, vt totũ eſt, apprehenditur, ad primam operationem intellectus pertinere: nec de alia intelligi poſſe Ariſtotelem, cum in loco citato id aſſerit: loquitur enim in ea parte contextus de prima operatione intellectus. *Lege D. Thomam eo loco.* Sic igitur apprehenditur enuntiatio, vt totum quiddam, cum dicitur exempli cauſa, Hæc propoſitio, *Mundus fuit ab æterno*, eſt falſa Ita fit, vt argumentum non ſit ad rem.

Copulam ſine extremis non poſſe intelligi. cap. 3.

Ad ſecundum dicito, iudicium per copulam quidem verbi perfici: ſed eam ſine extremis, quæ copulantur, non poſſe intelligi, vt recte ait Ariſtoteles *prio 1 libro de interpretatione*: proinde neceſſe eſſe, vt ſemper in eo conceptu aut actu, aut virtute includatur conceptus prædicati & ſubiecti.

Ad tertium dicendum, non ſemper iudicium eſſe approbationẽ, aut reprobationem propoſitæ alicuius affirmatiuæ, aut negatiuæ enuntiationis; quia non neceſſe eſt, vt propoſitio vlla præcedat, quod iam dictum eſt. Verum, cum id fit ſimplici quodam nutu intellectus annuentis, aut renuentis, ſemper in eo virtute contineri affirmatiuã, aut negatiuam enuntiationem, in quam ille reſoluitur.

Soluuntur arg. partis affirm.

Ad ea vero, quæ pro parte affirmatiua propoſita ſunt, nihil aliud dicendum eſt, quam Ariſtotelem eo loco non agere, niſi de iudicio expreſſo veritatis & falſitatis: tũ quia iudicium, quod fit ſimplici nutu intellectus annuentis, aut renuentis, in expreſſum reſoluitur, tum etiam, quia nunquam fit, niſi propoſita prius enuntiatione aliqua, vt diximus: quod valde particulare eſt, neque eius meminiſſe oportebat.

Greg. Arim. ſent. q. 1. prol. art. 3.

Gregorius tamen Ariminenſis, etſi eandem, quam nos, ſententiam amplectitur de non diſtinguenda propoſitione mentali in iudicatiuam, & apprehenſiuam; hoc tamen potiſſimum argumento ſibi perſuadet, ſemper eam in mente eſſe ſimplicem qualitatem: quia, vt ait, hæc propoſitio, *Omnis albedo eſt entitas*; quod de quacunque alia ſimili dici poteſt) ſi eſſet compoſita ex conceptibus albedinis, & entitatis, & ipſius verbalis copulæ, non magis affirmaret in mente, omnem albedinem eſſe entitatem, quam, omnem entitatem eſſe albedinem: neque enim maior, inquit, ratio eſſet, cur dictio, *Omnis*, iungetur cum conceptu albedinis, quam cum conceptu entitatis. Eſſent enim omnes illæ qualitates ſimul, & indiuiſibiliter in mente, quæ eſt indiuiſibilis; neque eſſet, cur potius vnum ſenſum efficerent, quam alium, vnde fieret, vt propoſita enuntiatio in mente non magis vera eſſet, quam falſa. At ſi mentalis propoſitio ſit ſimplex qualitas, tum tolli omne huiuſmodi dubium: quia propoſitio illa non con-

conſtabit terminis, qui variari poſſint, vt eorum vtrumque vel tanquam ſubiectum, vel tanquam prædicatum ſumatur. Sed argumentum hoc parum habet difficultatis: nam & in voce, & in mente ſemper verbum, *Eſt*, quod ad qualitatem propoſitionis pertinet, iungitur prædicato; contra vero particula, *Omnis*, quæ ad quantitatem ſpectat, vt aliæ ſimiles, ſemper iungitur ſubiecto. Vnde patet, nullam confuſionem eſſe in mente, cum quis pronuntiat, ac iudicat, omnem albedinem eſſe entitatem. Vt autem hoc ſemper accidit in actu enuntiandi, ac iudicandi; ſic etiam in habitu iudicatiuo, qui ex eo relinquitur, vt nimirum inclinet ad ſimilem eiuſdem terminorum vſum.

Reiicitur.

Prædicatum ſemper habet rationẽ formæ, ſubiectũ materiæ.

Quod vt luculentius intelligas, aduerte, ſemper in propoſitione prædicatum habere rationem formę, quia attribuit, & quaſi communicat ſeipſum ſubiecto, quæ conditio ad formæ naturam pertinet; contraque ſemper ſubiectum habere rationem materiæ, quia quaſi ſuſcipit ipſum prædicatum, quæ conditio ad naturam materiæ ſpectat: id quod in propoſitione affirmatiua, & naturali ſeu directa plane cernes, vt in illa eadem, & in his, *Homo eſt animal, Homo eſt riſus capax, Homo eſt albus*, & ſimilibus.

Quod ſi omnis propoſitio de verbo, *Eſt*, quæ vocatur de tertio adiacente (*nempe in qua verbum, Eſt, quaſi tertio loco ad iungendos duos terminos aſſumitur*) reduceretur ad propoſitionem de verbo adiectiuo, vt, *Omnis cygnus eſt albus*, ad hanc, *Omnis cygnus albet*; & hæc, *Philo eſt Platonis imitator*, ad hanc, *Philo Platonizat*; tum plane conſtaret, ſemper verbum, cum officio verbi fungitur, prædicari de eo, cui iungitur, quocunque modo dictiones proferantur voce, aut collocentur, ſiue in papyro, ſiue in mente; eadem enim propoſitio eſt, ſi dicas, Cygnus albet, ac ſi dicas, Albet cygnus; eodemque modo idem eſt dicere, Philo Platonizat, atque, Platonizat Philo. Dixi, *Cum verbum officio verbi fungitur*, quia nonnunquam ſumitur materialiter, & ſubit rationem nominis, vt ſi dicas, *Diſputo* eſt verbum actiuæ vocis. Quoniam igitur ſemper fieri poſſet, vt propoſitiones de verbo, *Eſt*, copulante duos terminos reducerentur ad propoſitiones de verbo adiectiuo, ſi nobis verba externa ſuppeterent: inde fit, vt intellectus, qui naturalibus verbis apud ſe vtitur, quandocunque pronuntiat iudicium aliquod, ſiue enuntiationem, ſemper iungat verbum, *Eſt*, copulatiuum cum eo termino, quod alteri attribuere vult, & ex vtroque vnum quaſi verbum adiectiuum componat. Namque ſolum verbum adiectiuum, aut quod vicem adiecti-

Verbum, quà verbum, ſemper prædicatur.

A ui ſubit, ex ſe, & ex natura ſua habet rationem formæ, vt per ſe ipſum nomini coniunctum efficiat enuntiationem; vnde & ipſum verbum, *Eſt*, in morem adiectiui ſumptum idem efficit, vt cum dicimus, *Pluuia eſt*, hoc eſt, *Pluuia exiſtit*: quo fit, vt quandocunque illud duos terminos iungit, & officio ſolius copulæ fungitur, ſemper ſe teneat, vt ita dicam, ex parte termini, qui prædicatur, vt cum eo vnum quaſi verbum adiectiuum efficiat: quapropter ſi intellectus inuertere vult propoſitionem aliquã, quam apud ſe formauit, conuerſionemque eius facere, ſi propoſitio eſt de verbo adiectiuo, neceſſe eſt, vt prædicatum diſſoluat in nomen, & copulam, & hanc applicet ſubiecto, vt fiat prędicatum: ſi vero propoſitio ſit de verbo, *Eſt*, tertio adiacente, diſſolutione quidem prędicati non opus erit; ſed erit tamen neceſſaria applicatio copulæ ad eum terminum, qui antea ſubiiciebatur, vt ſemper prædicatum, ſi minus ſit verbum adiectiuum, at vim habeat verbi adiectiui. Hæc ſi teneantur, quæ in hac materia perſpicuitatis cauſa dicta ſunt, nihil erit in re propoſita difficultatis. Quo autem pacto aſſenſus concluſionis ſimul cadat in præmiſſas, operæ pretium erit iam expendere.

Solũ verbum adiectiuum habet rationem formæ.

Verbum, eſt, etiam vt ſolum copulat, tenet ſe ex parte prædicati.

Quo pacto actus ſciendi, qui demonſtrationi comparatur, attingat ſimul concluſionem, & præmiſſas?

QVÆSTIO IV.

Non videri poſſe ſimul præmiſſas attingere.

SECTIO I.

NON poſſe actum eundem ſciendi attingere ſimul concluſionem, & præmiſſas, his argumentis videtur oſtendi. Primum, quia, cum notitia præmiſſarum ſit cauſa notitiæ concluſionis, ſi actus idem attingeret præmiſſas, & concluſionem, idem actus eſſet cauſa ſui ipſius, quod fieri nequit.

Sic videtur ſentire Greg. in 1. d. 1. q. 1. art. 2.

Deinde, quia, cum præmiſſæ ſint certiores, & euidentiores concluſione, eadem ratione idem actus eſſet certior & euidentior, & ſimul minus certus, ac minus euidens ſe ipſo, quod nemo dixerit.

Tertio, quia ita ſe habent concluſiones ad principia in intelligibilibus, vt ſe habent media ad ſuos fines in agibilibus, quod Ariſtoteles ſæpe docet: atqui fieri non poſſe vide-

Vt 2. Phyſ. t. vlt. text. 89. & 7. Ethic. c. 8.

E tur,

tur, vt idem actus cadat ſimul in medium, quod propter finem eligit, & in finem, quem intendit, tum quia electio, & intentio ſunt actus voluntatis ſpecie differentes; tum etiam, quia, cum ſæpe propter amorem finis habeamus odio rem, quæ nobis impedimento eſt, ne illum aſſequamur, idem actus eſſet ſimul amoris & odii. Tum denique, quia, cum ſape propter bonum finem eligamus mala media; vt cum quis furatur, vt honeſte alat familiam, aut contra eligit bona media propter malum finem, vt qui inanis oſtentationis cauſa diutius orat, aut ſæpius ieiunat; idem actus eſſet ſimul bonus & malus, quod fieri non poteſt.

Poſtremo, quia ſi idem actus ſciendi cadere debet in concluſionem, & præmiſſas, quia præmiſſæ ſunt cauſæ concluſionis, cum ſæpe in præmiſſis non contineatur cauſa rei demonſtrandæ, ſed effectus; tunc neceſſe non erit, vt actus aſſentiendi concluſioni attingat ſimul præmiſſas: contraque, cum forma conſequentiæ ſit etiam cauſa aſſentiendi concluſioni, neceſſe erit, vt actus ſciendi cadat non modo in concluſionem, & præmiſſas, ſed etiam in conſequentiam ipſam, quod qua ratione fieri poſſit, non conſtat.

Neceſſario attingere debere, & quo pacto id fiat.

SECTIO II.

Ita D.Th. 1. 2. q. 8. art 3. & aliis locis. Dur. in 2. d. 38. q. 3. Arge. q. 1. a. 2. Cap. in 1. d. 1. q. 1. ar. 3. Sonc. hoc lib. q. 10. & alii.

DICENDVM eſt tamen neceſſe eſſe, vt idem actus ſciendi, imo & quicunque alius, qui ex præmiſſis efficitur, cadat modo aliquo non ſolum in concluſionem, ſed etiam in præmiſſas. Primum, quia cum concluſio, ſaltem vt probanda eſt, ſit ignota, (*hac enim de cauſa ante concluſionem in forma quæſtionis proponitur*) ſi aſſenſus, qui ſuper eam cadit, non reſpiceret ſimul præmiſſas, propter quas adhibetur, non dubium, quin eſſet temerarius, nullaque ratione ſuffultus, ac proinde concluſionem notam facere non poſſet.

Deinde, quia concluſio demonſtratiua non eſt per ſe, ſiue ex ſuis terminis nota, alioqui non eſſet demonſtrabilis, ſed principium indemonſtrabile: nihil igitur intellectus in ea inuenit, cuius cauſa illi aſſentiatur: quare neceſſe eſt, vt illi aſſentiatur propter præmiſſas, ac proinde, vt aſſenſus illius modo aliquo attingat præmiſſas.

Tertio, quia, vt ſe habet lumen medii ad colores aſpectui obiectos; ita ſuo quodam modo principia ad concluſiones propoſitas intellectui: atqui aſpectus eodem actu fertur in lumen medium, & in colores obiectos,

A vt patet: ergo & intellectus in principia, & propoſitas concluſiones. Huiuſmodi vero actus non eſt is, quo intellectus ante concluſionem aſſentitur principiis per ſe ſumptis: igitur eſt actus, quo aſſentitur concluſioni propter principia.

Quo pacto præmiſſæ & ſimul ſint cũ concluſ. & eandem præcedant.

Quarto, quia præmiſſæ, quæcunque illæ ſint, continent argumentum, quod eſt ratio formalis aſſentiendi concluſioni: non datur autem aſſenſus ſine formali ratione aſſentiẽ-
B di: vnde etſi principia, quatenus efficientes cauſæ aſſentiendi cõcluſioni, præcedant concluſionem; tamen, quatenus formalem rationem talis aſſenſus continent, modo aliquo debent ſimul cognoſci cum concluſione.

Poſtremo, quia ſi aſſenſus præmiſſarum nõ contineretur modo aliquo in aſſenſu concluſionis, non differrent ſpecie aſſenſus eiuſdem concluſionis per diuerſa media demonſtratæ; imo nec quocunq; modo probatæ: ſi-
C quidem aſſenſus eius in ſe, nõ ſpectata diuerſitate mediorum, quibus probatur, vnus & idem deberet eſſe formaliter: at hoc aſſerere eſſet conuellere omnia, quæ ſupra dicta ſunt de diſtinctione habituum ſcientiæ.

Duplex ſent. de modo, quo aſſenſus concluſ. cadit ſupra præmiſſas. Prior eſt Geruaſ. de notit. 2. dub. fin.

Itaque, cum de re ipſa nulla ſit, aut certe eſſe debeat quæſtio, de modo, quo id fiat, tota reliqua eſt contentio. Nam alii reſpondent actum aſſentiendi concluſioni, quæ demonſtratur, eſſe partem totius aſſenſus, qui adhi-
D betur demonſtrationi, tanquam vni propoſitioni rationali aut cauſali: cum enim aſſenſus totius rationalis, aut cauſalis propoſitionis includat aſſenſum omnium propoſitionum, ex quibus conſtat, (in hoc enim differunt hæ propoſitiones à conditionali, ad cuius veritatem non requiritur veritas partium, vt Dialectici tradunt, efficitur, vt aſſenſus demonſtratiuus ſit vnus totalis aſſenſus principiorum, & cõcluſionis: addere etiam poſſent,

Vide lib. 3. conſtit. c. 15.

E *Et ipſius quoque conſequentiæ*, vt patet in hac demonſtratione, in forma propoſitionis rationalis extructa. Quicquid ex elementis conſtat, corruptibile eſt: omne miſtum ex elemẽtis conſtat: omne igitur miſtum corruptibile eſt. Et in hac, quæ diſponitur in forma cauſalis. Quia quicquid ex elementis conſtat, corruptibile eſt, & omne miſtum ex elementis cõſtat, omne vtique miſtum eſt corruptibile.

Refutatur.

F Verum hi non ad rem loquuntur: neque enim hic agimus de aſſenſu totius demonſtrationis, tanquam propoſitionis alicuius rationalis, aut cauſalis, qui ſupponit non ſolum aſſenſum præmiſſarum, ſed etiam concluſionis, imo & conſequentiæ: prius enim hæc debent eſſe rata & firma, quam aſſentiamur toti rationali, aut cauſali, quia huiuſmodi dictiones, *Ergo* & *Quia*, atque aliæ eiuſdem ſigni-

ſignificationis, debent connectere totum antecedens verum cum conſequente vero, idq; ſub vera ſeu apta conſequentia, ex quibus reſultet veritas totius demõſtrationis, tanquam vnius propoſitionis. At nos non loquimur in hac quæſtione de aſſenſu, qui adhibetur toti demonſtrationi iam confectæ, & abſolutæ, tanquam vni propoſitioni ſupponẽti iam veritatem omnium ſimplicium propoſitionum, ex quibus conſtat: ſed de aſſenſu ſolius concluſionis præcedentibus aut tempore, aut natura præmiſſarum aſſenſibus.

Senſus quæſtionis.

Poſterior alio vũ eſt recent. ad 1. 1. q. 8. art. 3.

Alii volunt, actum aſſentiendi concluſioni, quæ per demonſtrationem probatur, cadere ſub præmiſſas non actu, ſed virtute, idemque dicendum eſſe de aſſenſu concluſionis quouis alio modo probatæ: nam cum aſſentiamur concluſioni ratione præmiſſarum, neceſſe eſt, vt aſſenſus præmiſſarum contineatur modo aliquo in aſſenſu concluſionis, vt iam oſtenſum eſt: quare cum non poſſit contineri actu, quia aſſenſus concluſionis non eſt aſſenſus præmiſſarum, fit, vt contineatur virtute. Quorum ſententia ita demum placet, ſi eam ſic intelligant, vt ad minimum quidem neceſſe ſit eum aſſenſum, de quo eſt quæſtio, cadere virtute ſuper pręmiſſas: poſſit tamen cadere formaliter. Nam, vt in electione mediorum propter finem aliquando vno & eodem appetẽdi actu appetimus medium, quia expreſſe appetimus finem, vt cum volumus potionem amaram, quia recordamur ſanitatis, & expreſſe propter eam appetimus potionem: aliquando autem, cum actu non recordemur ſanitatis, tamen appetimus potionem virtute & efficacia ſanitatis alias actu deſideratæ: ita aliquando accidit, vt cum primum præmiſſis aſſenſum adhibuimus, ſimulque conſequentiam aptam eſſe vidimus, continuo aſſentiamur concluſioni propter expreſſum præmiſſarum aſſenſum: aliquando autem, vel quia poſt aſſenſum præmiſſarum conſequentiam examinauimus, vel quia tantiſper alio diuertimus, aſſentiamur concluſioni virtute præmiſſarum, quibus iam adhibueramus aſſenſum: non tamen quaſi in eo aſſenſu expreſſe admiſceamus aſſenſum præmiſſarum, vt propter quem concluſioni aſſentiamur.

Quo ſenſu placeat.

Poſſe aſſenſum concluſ. cadere formaliter ſuper præmiſſas.

Aduerte autem, vtrouis modo aſſenſus concluſionis cadat ſimul in præmiſſas, ſemper concluſionem attingi ab illo in recto, pręmiſſas autem in obliquo, quaſi dicamus, *Ergo vera & neceſſaria eſt concluſio propter veritatem, & neceſſitatem præmiſſarum.* Duobus enim modis aſſentimur præmiſſis in demonſtratione, & quacunque alia probatione: vno abſolute, ac per ſe ratione ipſarũ, quod fit ante concluſionem, cum quælibet earum proponitur, & conceditur, altero reſpectiue, & tanquam rationi aſſentiendi cõcluſioni: quod fit, cum directe aſſentimur concluſioni, præmiſſis autem, vt quarum ratione illi aſſentimur: quod idem ſignificant ipſæ illatiuæ dictiones. Nam particula, *Ergo*, ſignificat præmiſſarum ratione aſſentiri nos concluſioni, vnde & rationalis dictio appellatur, & cuilibet argumẽtationi adhiberi poteſt: dictio vero, *Quia*, ſignificat ratione cauſæ eius, quod demonſtratur, concluſionem concedi: tametſi aliquando vſurpatur in communiori ſenſu, vt ſignificetur præmiſſas eſſe cauſas efficientes aſſenſus concluſionis, etſi non contineant veram cauſam rei, quæ in concluſione demonſtratur.

Semper illas ab eo attingi in obliquo.

Duplex modus aſſentiendi præmiſſis.

Solutio argumentorum, quæ pro parte oppoſita allata ſunt.

SECTIO III.

AD primum igitur negatiuæ partis argumentum dicendum eſt notitiam pręmiſſarum per ſe ſumptam, ſiue ante concluſionem, eſſe cauſam effectiuam notitiæ concluſionis, eamque æquiuocam: vt autem continetur in ipſa notitia concluſionis, non eſſe cauſam effectiuam illius, ſed id, quod in illa formale eſt: vnum autem & eundem actum intellectus continere poſſe, & id, quod materiale eſt, & quod formale. Quemadmodum in voluntate vnus & idem actus eligendi medium propter finem continet materiale quiddam, quatenus per eum eligitur medium: & quiddam formale, quatenus illud propter finem eligitur. Aut breuius hoc modo, non ex eo, quod actus aſſentiendi concluſioni cadit ſupra præmiſſas, vt ſupra rationem formalem aſſentiendi, ſequi eundem actum eſſe cauſam ſui ipſius: ſed eundem eſſe actum, quo aſſentimur vni propter alterum.

Vt præmiſſarum notitia ſit, aut nõ ſit cauſa effectiua concluſionis.

Ad ſecundum dicendum, præmiſſas idcirco dici certiores & euidentiores concluſione, quia ita faciunt concluſionem certam & euidentem in demonſtratione, vt ipſæ in ea non fiant à concluſione certæ & euidentes: cæterum, quia actus aſſentiendi concluſioni propter præmiſſas non eodem modo ſuper eas cadit, quo ſuper concluſionem, cum cadat ſuper hanc directe, vt ſuper id, cui aſſentimur: ſuper præmiſſas autem indirecte, vt ſuper formalem rationem aſſentiendi: vna tantum eſt certitudo, & euidentia illius actus, quę cauſatur a pręmiſſis, & à concluſione ſuſcipitur, ſeu potius ab enuntiabili demonſtrato: vnde fit, vt nulla comparatio maioris & minoris euidentiæ, aut certitudinis fieri poſſit in eo actu: ſed ſolum in actibus aſſentiendi

Cur illæ ea certiores & euidentiores dicantur.

tiendi præmiſſis ſecundum ſe collatis cum a- A
ctu aſſentiendi concluſioni propter illas: quo
pacto ſemper euidentia, & certitudo præmiſ-
ſarum eſt maior euidẽtia, & certitudine con-
cluſionis ratione iam explicata.

Idem appetendi actus ſimul cadere poteſt ſuper medium & finem.

Ad tertium concedenda eſt ſimilitudo a-
ctuum intelligendi cum actibus appetendi,
vt proponitur: negandumque non poſſe eun-
dem actum appetendi cadere ſimul in medi-
um, & finem, cum medium appetitur propter
finem. Ad primam autem eius rei confirma- B
tionem dicendum eſt, eum actum, quo me-
dium eligitur propter finem, non eſſe inten-
tionem finis, ſed tantum medii electionem
propter finem intentum, vt patet. Quod ſi
medium, ſeu potius res, quæ eſt medium, ex-
petatur propter ſe, vt ab ægroto appetitur
ſuauis potus, qui ſimul eſt ſalubris, nulla ha-
bita ratione ſanitatis obtinendæ, iam actus
voluntatis circa illud non erit electio medii,
ſed intentio cuiuſdam finis. Ad ſecundam di- C
cito eundem numero actum, qui eſt amor fi-
nis, poſſe re ipſa ſimul eſſe odium eius rei, quę
fini intento repugnat: neq; enim hæc pugnãt
inter ſe, tametſi amor & odiũ eiuſdem rei ea-
dem ratione conſideratæ repugnent mutuo,
nõ ſolum in eodem actu, ſed etiam in eodem
ſubiecto. Ad tertiã dices, electionem peruerſi
medii propter bonum finem, eſſe ſimpliciter
malam, quia bonum ex integra cauſa eſt, ma-
lum autem ex ſingulis defectibus, vt Diony- D
ſius docet: eademque ratione electionem rei
bonæ propter finem malum eſſe etiam ma-
lam, non ſimul bonam & malam.

Idem eſſe, amor finis, & odium rei illi repugnantis.

De diuin. nomin. c. 4.

Ad vltimum argumentum, quod ad prio-
rem eius partem attinet, dicendum, præmiſ-
ſas, ſeu potius aſſenſus præmiſſarum & eſſe
cauſas efficientes aſſenſus concluſionis, & ſæ-
pe in ſe continere cauſam eius rei, quæ in con-
cluſione demonſtratur: interdum etiam non
cauſam, ſed effectum, aut aliquid aliud, per E
quod concluſio probetur. Non dicimus igi-
tur actum aſſentiendi cõcluſioni cadere ẽt in
præmiſſas, quia illæ ſint cauſæ efficiẽtes con-
cluſionis, aut ſemper contineant cauſam eius
rei, quæ in cõcluſione demonſtratur: ſed quia
in eis cõtinetur ratio formalis, ob quam con-
cluſioni aſſentimur, nempe argumentum, ſi-
ue illud ex cauſa ſumatur, ſiue ex effectu, ſiue
ex quauis aut re, aut conſideratione alia.

Semper in præmiſſis cõtineri rationem formal. aſſentiendi concluſ.

Quod attinet ad poſteriorem partem argu- F
menti, dicendũ, aliam eſſe rationem in conſe-
quentia, aliam in præmiſſis. Nam præmiſſæ
cõtinent cauſam, aut rationẽ aliã, per quã res
demonſtratur, aliove modo probatur, & ideo
dici ſolent cauſæ concluſionis, late nimirum
accepto *cauſæ* nomine, pro quacunq; ratione
probatiua concluſionis: at conſequentia neu-
tro ex his modis dicitur cauſa aſſentiẽdi con- A
cluſioni, cum potius ſit conditio, ſine qua ne-
que aſſenſus pręmiſſarum efficerent aſſenſum
concluſionis, neq; ratio formalis aſſentiendi
concluſioni quicquã probaret. Nihilominus
tamen negandum non eſt, cadere etiam debe-
re aſſenſum cõcluſionis demonſtratæ, & quo-
uis alio modo probatæ, in conſequentiam, vt
plane indicant dictiones illatiuæ. Quo autem
modo in eã cadat, haud difficile eſt intellige-
re, cũ ſine forma conſequentiæ nec præmiſſæ B
ſint præmiſſæ, nec concluſio, concluſio. Itaq;
eo ipſo, quo aſſenſus cõcluſionis cadit in pr⁊-
miſſas vt præmiſſas, & in concluſionem vt
concluſionem, cadit etiam in conſequentiam,
tanquam in congruentem, & aptam illatio-
nem concluſionis ex præmiſſis.

Etiam ſuper conſequentiã cadit concluſionis aſſenſus.

Duo quædam dubia de aſſenſu concluſionis.

SECTIO IV.

SED cum aſſenſus nihil differat ab affirma-
tione mentali, nec diſſenſus à mentali ne-
gatione, vt ſuperius diximus, quærat aliquis, C
num aſſenſus concluſionis reperiatur in de-
monſtratione, cum concluſio eſt negatiua:
& quo pacto cadat in eius præmiſſas, cum
altera earum neceſſario debeat eſſe negatiua?

Prius dub. de aſſenſu concl. negatiuæ, & quomodo cadat ſuper præmiſſas.

Ad quam dubitationem dicendum eſt, con- D
cluſionem negatiuam demonſtrationis for-
maliter quidem eſſe diſſenſum, ſed tamen
æquiualenter eſſe aſſenſum: idemque dicen-
dum de præmiſſa negatiua: quod admonuiſ-
ſe non eſt inutile, cum ſemper ſit ſermo de
aſſenſibus præmiſſarum, & concluſionis, cum
de hac materia diſputatur. Quapropter ad-
uertendum eſt, cum concluſio negatiua diſ-
ſenſus quidam ſit ſuę contradicentis, inde fie-
ri, vt ea æquipolleat aſſenſui ipſius negati- E
uæ: verbi gratia, in ea demonſtratione Ari-
ſtotelica, *Quæ aſtra prope ſunt, non ſcintillant:*
Planetæ prope ſunt: Planetæ igitur non ſcintillant,
concluſio diſſenſus eſt contradictoriæ huius
concluſionis, *Planetæ ſcintillant*: cum igitur
diſſenſus vnius contradictorii, ſit aſſenſus al-
terius, inde fit, vt diſſenſus ſignificatus per
cõcluſionem negatiuam habeatur pro aſſen-
ſu ipſius negatiuæ: ſicque, cum concludimus
Planetas non ſcintillare, huic eidem negatio- F
ni aſſentiamur, quaſi dicamus: Hoc ipſum,
quod eſt Planetas nõ ſcintillare, verũ eſt: quæ
eſt affirmatiua enuntiatio: proinde, etſi alte-
ra præmiſſarum Ariſtotelicæ argumentatio-
nis negatiua eſt, ac in mente diſſenſus ſuæ cõ-
tradictoriæ: tamen, cum æquiualeat aſſenſui
ipſius negatiuæ, (*q. dicat Ariſtoteles, Hoc ipſum
quod*

Deciditur.

2. de Cœlo. c. 8. tex. 48.

quod eſt, *Quæ aſtra prope ſunt, non ſcintillare, verum eſt : quæ etiam eſt propoſitio affirmatiua)* nihil mirum eſſe, ſi aſſenſus concluſionis non ſolum cadat hoc pacto ſuper concluſionem negatiuam, ſed etiam ſuper negatiuam præmiſſam.

Poſterioꝰ dub. An ſimul cũ aſſenſu aſſumptionis detur concl. aſſenſus. Videri neceſſario dari.

Quærat etiam aliquis, num ſimul cum aſſenſu directo poſterioris præmiſſæ, præcedente aſſenſu prioris, neceſſario detur aſſenſus concluſionis? Nam quod neceſſario detur ex eo primum probatur, quia Ariſtot. *in priori lib. poſt. cap.* 1. aſſerit ſimul cum aſſenſu minoris poſtquam maior approbata eſt, neceſſario dari aſſenſum concluſionis: quod idem dici poteſt fieri cum aſſenſu maioris, ſi præceſſit aſſenſus minoris. Deinde quia aſſenſus præmiſſarum non ſolum ſunt cauſæ aſſenſus concluſionis, ſed etiam cauſæ naturaliter agentes, quibus poſitis neceſſe eſt poni effectum. Tertio, quia vt ſe habet finis ad media, ita principia ad concluſiones: cum ergo poſita voluntate efficaci finis neceſſario appetatur medium ſi vnum ſit tantum: pari ratione dato aſſenſu præmiſſarum, neceſſario dandus eſt aſſenſus concluſionis, quæ ſola ex præmiſſis proxime colligi poteſt. Accedit illa Ariſtotelis ſententia in ſeptimo Ethicorum, quæ plane docet, poſita maiore vniuerſali, & minori ſingulari de re agenda, neceſſario voluntatem ſequi iudicium concluſionis: quod non alia de cauſa dictum eſt, niſi quia iudicium concluſionis neceſſario ſequitur ex iudicio minoris propoſitionis cum maior propoſitio prius conceſſa eſt.

Argumenta pro parte negatiua.

Altera tamen ex parte videtur non eſſe neceſſe; vt aſſenſum poſterioris præmiſſæ ſequatur ſimul aſſenſus concluſionis. Primum, quia difficile eſt duo ſimul directo intelligere. Deinde, quia ſemper eſt liberum voluntati ſuſpendere, aut diuertere intellectum à quouis nouo aſſenſu, qualis eſt aſſenſus concluſionis, etiam poſt aſſenſum vtriuſque præmiſſæ: ſemper enim effectus, ſaltem natura, poſterior eſt ſua cauſa: vbi autem cauſa libera eſt ad ſuſpendendum ſuum concurſum, & potentiarum ſibi obedientium, non dubium videtur, quin poſſit efficere, vt non ſequatur effectus.

Conciliatio vtriuſq; ſententiæ.

Ad hanc dubitationem reſpondendum eſt, ſi neceſſitas in ea quoad ſpecificationem, vt dici ſolet, intelligatur, hoc eſt, quoad ſpeciem iudicij, neceſſario ex aſſenſu vtriuſque præmiſſæ ſequi aſſenſum concluſionis; quia ſi iudicium circa illam exerceri debet, vt ex præmiſſis colligitur, non diſſentiendo, ſed aſſentiendo exercendum eſt: ſi vero intelligatur quoad ipſum exercitium, non neceſſario ex aſſenſu præmiſſarum ſequi aſſenſum conclu-
A ſionis, ſi quod impedimentum afferatur, vt ſi nondum animaduerſa ſit in ipſo diſcurſu forma conſequentiæ; (*poterat enim ſimul animaduerti ſaltem ſi erat in aliquo ex primis quatuor modis primæ figuræ; qui ſunt per ſe noti, & in quibus perſpicue exercentur principia illa duo regulatiua, quæ vocantur, Dici de omni, & Dici de nullo*) aut vehemens attentio intellectus ad minorem non det locum intellectui, vt attendat ad concluſionem, aut voluntas vehementi applica-
B tione alio diuertat intellectum. Quod ſi nullum impedimentum adſit, tunc diſtinctionem adhibendam eſſe: nam ſi voluntas ſinat intellectum ſuum opus agere, neque ille ſit alicui rei ita intentus, vt non attendat ſimul ad præmiſſas, & concluſionem, quæ probatur, non dubium eſſe, quin ſimul cum aſſenſu poſterioris præmiſſæ in eodem inſtanti neceſſario ſequi debeat aſſenſus concluſionis; quia aſſenſus præmiſſarum tanquam integra cau-
C ſa efficiens naturaliter efficiunt aſſenſum concluſionis, & in eo inſtanti nullum iam ſupponitur impedimentum. Atque hactenus videntur omnes conuenire.

De quibus Ariſt. 1 prior. c. 1.

An voluntas queat ſuſpẽdere actum intellectus circa concluſ. poſt præmiſſarum aſſenſ.

Sin autem voluntas ſuæ libertatis tantum cauſa velit ſuſpendere actum intellectus circa concluſionem, vt nullum de ea iudicium eliciatur, hic iam diſſenſio eſt. Nam recentiores nonnulli exiſtimant id poſſe fieri, eo quod aſſenſus concluſionis ſit alius actus ab
D aſſenſibus præmiſſarum directo elicitis, cuiuſmodi ſunt earum aſſenſus ante aſſenſum concluſionis, vt ex ſupra dictis patet; voluntaſque cohibere poſſit intellectum ab eliciendo quocunque alio aſſenſu diuerſo ab aſſenſibus præmiſſarum iam elicitis. Diuus autem Thomas, Scotus, Durandus, & alij graues auctores partim videntur ſentire, partim perſpicue aſſerunt, id fieri non poſſe, quia voluntas non poteſt ſuſpendere actus
E potentiarum naturaliter agentium, cum earum obiectum eſt debite præſens & potentiæ non ſunt impeditæ; quo pacto non poteſt ſuſpendere actus externorum ſenſuum, cum eorum obiecta ſunt debite præſentia, & ipſi non ſunt alio intenti, aut alio modo impediti: atque hæc ſententia, vt communior eſt, ita & magis probanda. Nec refert, quod aſſenſus concluſionis ſit diuerſus ab aſſenſibus præmiſſarum iam directo elicitis, ſi
F is neceſſario ſequitur aſſenſum præmiſſarum: voluntas enim non poteſt cohibere potentias naturaliter agentes, ſufficienter applicatas, & expeditas, ne ſuos actus eliciant, licet eas poſſit diuertere, eiſque alia obiecta, aut materias ſubijcere. Quod ſi oppoſitæ ſententiæ auctores opponant experientiam contrariam, eo quod ſæpe videamur cõcedere

D. Th. 1. p. q. 82. ar. 2. & 1. 2 q. 17. ar. 6. Scot in 1. d. 1. q. 4. §. ad ar. Dur. in 2. d. 25. q. 4. Argent q. 1. ar. 4 Henr. quodl. 3. q. 17. conc. 9. cap. 8.

Probabilius eſt non poſſe.

Obiectio.

maiorem, & minorem, nec tamen adiungamus aſſenſum concluſionis, idque ea ratione ſola, quia nolumus iudicium vllum circa illam exercere; hoc modo occurrendum;

Solutio. Quandocunque intellectus actu recordatur concluſionis ſub forma dubitationis propoſitæ, & maioris propoſitionis, connexionemque videt neceſſariam concluſionis cum præmiſſis, non eſſe credendum quemquam fore, qui experiatur ſe non aſſentiri concluſioni, etſi verbotenus dicat ſe non aſſentiri: quod ſi aliquid horum deſit, non mirum, ſi intellectus non aſſentiatur concluſioni: neque ad id neceſſaria eſt cohibitio, qua voluntas non ſinat intellectum de ea iudicium ferre, cum nondum ſint parata omnia ad iudicium ferendum.

Satisfit argum. partis affirm. Quare ad primum, & ſecundum argumentum affirmatiuæ partis dicendum eſt vtrumque recte concludere ſublatis impedimentis, quo pacto plurimæ rationes naturales concludunt.

Quando efficax voluntas finis ſecum neceſſario trahat appetitionem medior. Ad tertium autem, ſi nomine voluntatis efficacis circa finem intelligatur voluntas circa finem actu finalizantem, vt ita dicam, concedendum eſt voluntatem efficacem neceſſario ſecum trahere appetitionem medij; atque eo pacto efficax iudicium præmiſſarum, & conſequentiæ ſimul, neceſſario ſecum trahere iudicium concluſionis: quod ſi cui placeat, vt volũtas efficax dicatur ea, cui nihil deeſt ex parte ipſius ad cauſandum, quemadmodum ea non neceſſario ſecum affert appetitionem medij, ita nec ſimilis aſſenſus præmiſſarum ſecum affert aſſenſum concluſionis.

Ad quartum dicito id, quod Ariſtoteles eo loco ait, quod quidem ad actum aſſentiendi concluſioni attinet, eum aſſenſum neceſſario ſequuturum ex aſſenſu minoris, ſi nihil impediat, vt dictum eſt: ſed tamen ex eo non neceſſe fore, vt ſequatur conſenſus voluntatis, quia liberum eſt voluntari ſuſpendere actum ſuum ab electione rei iudicatæ, aut ſequi aliud iudicium, quod intellectus alias tulit, aut diuertere intellectum ad quærendam aliam rationem, quam ſequatur: quæ conſentanea ſunt ijs, quæ dicenda erunt lib. 9.

Satisfit rationibus negatiuæ. Ad primum vero partis negatiuæ, in quo proponitur, difficile eſſe duo ſimul obiecta directo intelligere, facilis eſt reſponſio. Eſt enim difficile, ſi vtrique perfecte attendatur, neque alter actus ex altero ſequatur: alioquin cum neutro actu perfecte peculiari obiecto attenditur, nil mirum eſſe, ſi attentio in plures quaſi partiales attentiones diuidatur: ſic enim *Pluribus intentus* (vt vulgo dicitur) *minor eſt ad ſingula ſenſus*. Quod ſi alter

A actus ex altero ſequatur, non modo difficile non erit, ſed procliue etiam, ſeu potius neceſſarium.

Ad ſecundum negandum eſt, quod aſſumitur. Neque enim magis libera eſt voluntas ad ſuſpendendum iudicium intellectus, cum ei debite præſens eſt obiectum, & ipſe ad illud ſufficienter attendit; quam ad ſuſpendendum iudicium ſenſus; cum eius obiectum debite præſens eſt, modo nullum ſit
B impedimentum ex vtraque parte, aut etiam ex parte medij.

Sed quoniam de ſcientia ipſa in ſe ſpectata ſatis dictum eſt hactenus, reliquum eſt, vt de eius diuiſione diſſeramus; ac primum de ea, qua in practicas & contemplatiuas diſtribuitur.

C

Num ſcientia recte diuidatur in practicas & contemplatiuas?

QVÆSTIO V.

Non videri recte diuidi in hæc duo genera.

SECTIO I.

D QVOD ſcientia non videatur recte diuidi in practicas & contemplatiuas, ex eo primum probatur, quia inter ſcientias practicas & contemplatiuas, ſeu potius ante illas videntur dari quædam ſcientiæ, quæ nec practicæ ſint, nec contemplatiuæ, ſed vtriſque adminiculantes, vt eas nonnulli appellant, quales eſſe volunt Dialecticam & Oratoriam. *Ægid ad initiũ ſuæ Log.*

Deinde, quia ſi practicæ ſcientiæ ſunt,
E quæ docent aliquid agendum eſſe, aut quo pacto agendum ſit, ſumpto agendi verbo, vt ſignificationem habet verbo etiam faciendi communem; omnes ſcientiæ, quas dicimus contemplatiuas, erunt etiam practicæ. Nam Geometria multa docet & agenda eſſe & quo pacto agenda ſint, vt inuenire centrum circuli, & quonam modo inueniatur. Phyſica etiam eo ipſo, quod tradit animam noſtram eſſe immortalem, ſatis ſuadet mortalia à no-
F bis contemnenda eſſe, & quærenda ea, quibus illa perpetuo beata eſſe poſſit. Prima item Philoſophia eo ipſo, quod oſtendit vnum eſſe Deum, eumque eſſe, à quo pendent omnia, ſatis oſtendit illum ſummo honore eſſe colendum. Ex quibus fit, vt nulla ſit diſtinctio earum ſcientiarum, quæ practicæ dicuntur, à contemplatiuis.

Tertio,

Tertio, quia, cum ſcientia contemplatiua dicatur ea, cuius finis eſt ſola veritatis cognitio; practica vero, cuius finis eſt opus; mutato fine eadem eſſe poterit modo contemplatiua, modo practica, ac proinde non erit inter eas ſpecificum diſcrimen, vt eſſe dicitur. Nam ſi quis ſolius cognitionis cauſa det operam Architecturæ, aut Nauticæ, aut Medicinæ; eius ſcientia, dum alium finem ſibi non proponit, erit contemplatiua: quod ſi poſtea eam exercere per ſe velit, iam ex contemplatiua fiet practica. Philoſophus etiam, qui habet ſcientiam contemplatiuam de generatione rerum naturalium, aut de nutritione, & accretione viuentium, ſi Deus ei ſubdat res naturales, vt eas facere poſſit, iam eius ſcientia contemplatiua incipiet eſſe practica, idem, inquam numero ſcientiæ habitus.

cap. 3. Quarto, quia Ariſtoteles ſexto Ethicorum libro diuidit habitus ſpeculatiuos, quibus verum dicimus, in habitum principiorum, ſeu intellectum, ſcientiam, & ſapientiam; practicos autem in ſolam artem, & prudentiam, vnde fit, vt nullam ſcientiam videatur practicam facere niſi ſolam artem.

Quinto, quia ſcientia Dei aut non eſt practica, nec contemplatiua, cum non ſit propter finem vllum, qui vel ſit cognitio, vel actio, ad quam eius cognitio dirigatur: aut ſi eſt contemplatiua, & practica, contemplatiua quidem ſui, practica vero creaturarum; vna tantum & eadem ratione eſt vtrumque, quia per cognitionem ſui eſt cauſa effectiua creaturarum: vnde fit, vt practicum & contemplatiuum ne apud nos quidem differant, cum nos ſimiliter ex contemplatione rerum agere poſſimus.

Sexto, quia in fide itidem catholica datur vna & eadem ratio, qua illa ſimul ſit & practica, & contemplatiua, nempe authoritas Dei tradentis cognitionem rerum tum practice, tum etiam contemplatiue, quod idem dici poteſt de Theologia, quæ ex principijs fidei catholicæ creditis pendet: quo fit, vt practicum & contemplatiuum non ſint differentiæ oppoſitæ, vt in hac quæſtione videtur ſupponi.

Poſtremo, quia, ſi vera eſt communis illa diſtinctio inter practicas & contemplatiuas, quod contemplatiuæ ſint propter ſe, ac liberæ; practicæ autem quaſi ancillentur contemplatiuis: ſola prima Philoſophia erit contemplatiua, cum cæteræ omnes humanæ ſcientiæ ei ſubiectæ ſint: ſicque peribit diſtinctio contemplantium, quam hoc loco in tria genera facit Ariſtoteles.

A

Quid ſit praxis, iudicium practicum, & practica ſcientia; quid item contemplatio, iudicium, & ſcientia contemplatiua?

SECTIO II.

SED cum Ariſtoteles tum hoc loco, tum ſecundo libro ſimpliciter diuidat ſcientias *lib. 2. c. 1. text. 3.*
B in practicas, & contemplatiuas, quæ ratio diuidendi vitioſa eſſet, ſi diuiſio non eſſet adæquata, vt argumenta propoſita contendunt: exponendum inprimis eſt, quid ſit praxis, iudicium practicum, & ſcientia practica, quæ à praxi & iudicio practico dicitur: & ſimiliter quid ſit contemplatio, iudicium contemplatiuum, & contemplatiua ſcientia, quæ à contemplatione, & iudicio contemplatiuo ſic appellatur: ex his enim patebit, an diuiſio ſit
C adæquata; & quæ tandem ea ſit generis ne in ſpecies, an aliqua alia?

Quanquam enim pro ijs, quæ hoc loco præmittenda ſunt, ſatis eſſe videretur, ſi lectorem reijceremus ad ea, quæ libro ſecundo præmiſimus, vt oſtenderemus Dialecticam non eſſe contemplatiuam, ſed practicam; tamen, quia hic locus aliquãto ampliorem huius materiæ explicationem poſtulat, partim illis repetendis, partim explicandis, partim a- *c. 3. q. 2.*
D lijs addendis luculentiorem facere conabimur huius rei cognitionem.

Praxis Græce idem eſt, quod Latine actio: ſed cum actio, vt fuſe ſumitur latiſſime pateat; (*complectitur enim eo pacto omnes omnino actiones, ſiue naturales, ſiue liberas, ſiue potentiarum exequentium, ſiue imperantium, atque adeo ipſam contemplationem, cui in hac diuiſione ſcientiarum praxis opponitur*) merito Ariſtoteles, quandocunque practicas *Quid ſit praxis.*
E ſcientias à contemplatiuis diuiſit, nomine actionum eas ſolas intelligendas eſſe voluit, quæ liberæ ſunt, & quatenus tales conſiderantur: has enim ſolas, vt huiuſmodi ſunt, actiones eſſe dixit, & ea ratione in brutis animantibus eſſe negauit, quod omnes operationes ab illis ex neceſſitate naturæ prodeant, per eaſque magis ipſæ agantur, quam agant. Nam neque actiones, quæ natura ſua ſunt liberæ, a nobis vt liberæ prodeunt;
F cum ſine vlla deliberatione, aut conſideratione exercentur, vt patet in motibus voluntatis omnino primis, quos primo primos appellant, qui nec meriti, nec pœnæ vllius digni ſunt, quod à nobis ſolius naturæ, aut conſuetudinis impetu proficiſcantur. Atque hæc eſt Theologorum, præter quoſdam recentiores, communis ſententia, praxes, inquam,

Actiones vocat Ariſt. ſolas liberas, quas tales. 1. Magn. Moral. c. 12. 1. Eth. c. 7. & lib. 6. c. 2. & lib. 2. ad Eudem.

Praxes eſſe actiones liberas.

Henr. 1. par. ſumma ar. 8. q. 2. Scot. in prol. q. 4. Greg. q. 5. ar. 1. Och. q. 4. Capr. q. 2. concluſ. 4. Sonc. hoc lib. q. 2. c. 1. text. 2. & c. 2. tex. 3. tex. 1. Vt Sot. in 4 d. 49. q. 1. ar. 4.

Amorē beatificum non eſſe praxim. Henr. loco ait & Sonc. q. 3.

Amorē boni in commune praxim eſſe.

quam, omnes à quibus practicæ ſcientiæ dicuntur, eſſe actiones liberas, & vt eiuſmodi ſunt, ab illis conſiderari: quod ex eo probant, quia hæ ſolæ indigent directione intellectus, quod alio & alio modo exerceri poſſint, cum tamen naturales actiones ſint certæ, & ad vnum determinatæ, vt Ariſtoteles docet lib. 9. Accedit, quod ipſe quoque Ariſtoteles id plane affirmat hoc loco, cum ait, principia actionum, à quibus actiuæ, & effectiuæ facultates dicuntur, eſſe in nobis, id eſt, in poteſtate noſtra. Vnde patet, neq; eos, qui affirmant amorem, quo eſſentia diuina clare conſpecta à Beatis diligitur, eſſe praxim; neque eos, qui amorem boni in commune, vt bonum eſt, aut beatitudinis in commune, vt beatitudo eſt, praxim eſſe negant, recte ſentire: cum prior ille amor ex neceſſitate naturæ ſequatur claram eſſentiæ diuinæ contemplationem, hic autem poſterior, etſi eſt naturalis, & neceſſarius quoad ſpecificationem, vt non poſſit in ſpeciem odij conuerti, non ſit tamen naturalis, nec neceſſarius quoad exercitium, cum & exerceri, & non exerceri poſſit, qua in re libertas præcipue poſita eſt. Ita perſpicuum relinquitur praxim, vt hoc loco intelligenda eſt, nihil eſſe aliud, quam actum libere à voluntate elicitum, aut imperatum.

Quid ſit iudicium ſeu dictamen practicum.

Iudicium practicum (*quod & practicum dictamen appellatur*) eſt illud, quod natura ſua ad praxim dirigitur: eſt autem tale, cum dictat aliquid agendum, aut quomodo agendum ſit, qualia iudicia ſunt; (*Vt exemplorum varietate eorum diſcrimina oſtendamus*) virtutem eſſe ſectandam; vitia fugienda; habitacula ædificanda; vt medium virtutis teneatur, inclinandum eſſe magis in partem contrariam eius vitij, ad quod quiſque ſe propenſiorem videt; baſes in ædificio ad libellam collocandas; columnas ad perpendiculum erigendas, & alia ſimilia non ſolum affirmatiua, ſed etiam negatiua. In verbo enim, *Agendi*, etiam recuſandi, & fugiendi, abijciendique in hac materia ſignificatio comprehenditur.

Corollaria.

Ex quibus primum patet, non idem eſſe praxim, & iudicium practicum, ſed praxim eſſe finem, ad quem iudicium practicum dirigitur. Patet etiam non eſſe neceſſe, vt praxis, ſiue actio exerceatur ab eo ipſo, in quo eſt practicum iudicium: poteſt enim vnus per iudicium practicum dirigere actionem alterius, qui per ſe ipſum eam exerceat, vt videre licet in præfectis & ſubditis, in nauclero & nautis, in architecto & cœmentarijs ac fabris; quorum ij, qui actionem exercent, ſæpe aliud faciendum, aut alio modo faciendum iudicant, atque ij, qui actionem dirigunt: in A Angelis denique, qui practicis ſcientijs ſæpe non ſolum multa apud nos agunt, ſed etiam nos agere docent.

Quid practica ſcientia.

Practica ſcientia eſt habitus iudicatiuꝰ, qui ſuapte natura ad praxim dirigitur; is vero eſt, qui practico dictamine, quid agēdū, aut quomodo agēdū ſit præſcribit. Satis n. eſt, ſi alterū ex his doceat, vt ex propoſitis exemplis patet.

Duplex illiꝰ genus.

Obſeruandum eſt autem hoc loco ſcientiam practicam aliquando natura ſua reſpi- B cere ſolam actionem, tanquam principalem ſuum finem, quo pacto moralis ſcientia natura ſua dirigitur ad ſolas virtutum actiones: aliquando vero reſpicere non ſolum actionem, ſed etiam, atque adeo principalius, id quod actione confectum relinquendum eſt; quo pacto ars ædificatoris non tantum refertur ad actionem ædificandi, ſed præcipue ad ipſum ædificium; vbi enim actio dirigitur ad aliquid aliud, quod per actionem fit, ſemper C id, quod factum relinquitur, præſtantius eſt ipſa actione, qua fit; vt Ariſtoteles docet initio Ethicorum ad Nicomachum. Cæterum etſi id, quod confectum relinquitur, præſtantius eſt ea actione, qua factum eſt, tamen præſtantior eſt ſcientia, quæ ad actionem ſolam ſuapte natura dirigitur, quam quæ ad opus per actionem conficiendum; tum quia actio, qua nihil vlterius efficitur, ſed ipſa ſola eſt totus agentis ſcopus, præſtantior genere ſuo D eſt, quam ea, qua aliquid efficitur; tum etiam, quia illa pertinet ad perfectionem agentis, vt actio virtutis; hæc ad perfectionem rei externæ, vt ædificatio: quod etiam Ariſtoteles tradit lib. 9. huius operis.

c. 1. Vtrum alteri præſtet.

c. 9. text. 15.

Ex his patet vtrumque genus practicæ ſcientiæ, & quod ad ſolam actionem ſuapte natura dirigitur, & quod etiam ad aliquod opus, quod per actionem fit, complexum fuiſſe Ariſtotelem lib. 2. cum dixit finem practi- E cæ ſcientiæ eſſe opus, quibus verbis hanc practicæ ſcientiæ definitionem innuit, *Practica ſcientia eſt, cuius finis eſt opus*: nam operis vocabulum vtrumque ſignificat, & actionem, quæcunque ea ſit, quæ à practica ſcientia dirigatur, & confectum opus ex actione relictum, quod idem facit verbum Græcum, quod eo loco eſt, τὸ ἔργον. Itaque cum actio ſit opus, nec tamen omne opus ſit actio, conſulto Ariſtoteles non dixit practicæ ſcientiæ F finem eſſe actionem, ſed opus.

c. 1. text 3.

Cur Ariſt. nō actionem, ſed opus finem practicæ ſcient. eſſe dixerit.

Quid ſit contemplatio.

Contemplatio autem, vt praxi in hac ſciētiarum diuiſione opponitur, eſt cognitio intellectus, quæ natura ſua ad praxim non dirigitur, ſed ex genere ſuo ſe ipſa contenta eſt, nec ſpectatur, quatenus imperium voluntatis ſequitur. Explicata vero eſt à nobis poſt praxim, & per negationem eius habitudinis, quam

quam iudicium practicum ad praxim habet: quia res ex genere ſuo excellentes conuenienter admodum per negationem conditionum aliarum inferioris naturæ declarantur. Huiuſmodi autem eſt cognitio rerum diuinarum, & omnium aliarū, quæ à nobis fieri nō poſſunt. itemq; earum, quæ etſi à nobis fieri poſſunt, non tamen eas concipimus, quatenus fieri à nobis poſſunt, ſed quatenus habent hanc, vel illam naturam, aut proprietates. Quo pacto ad Philoſophum naturalem ſpectat conſiderare naturam panis, vini, quorundam medicamentorum, & multarum rerum aliarum, quæ humana opera fiunt. Hæc enim conſideratio ex ſuo genere nobiliſſima omnium eſt, vt quæ ſola in diuinis rebus locum habet, quem non habet conſideratio practica, niſi quatenus de notitia earum, & aſſecutione procuranda & demerēda agi poteſt. Additum eſt autem, non ſpectari hanc cognitionem, quatenus imperium voluntatis ſequitur; quia natura ſua à dominatu voluntatis minime pendet, tametſi quoad executionem pendere poſſit.

Quid iudiciū contemplatiuum. Iudicium vero, ſeu dictamen contemplatiuum, nihil eſt aliud, quam ipſa contemplatio, vt nunc explicata eſt. Vnde patet, quantum interſit inter iudicium practicū, & contemplatiuum reſpectu praxis, & contemplationis: cum illud dirigatur ad praxim, vt ad ſuum finem, hoc vero nihil omnino differat ab ipſa contemplatione.

Quid contēplatiua ſcientia. Denique ſcientia contemplatiua eſt habitus iudicatiuus, qui ad praxim non dirigitur; ſed ipſo contemplatiuo iudicio ex genere ſuo eſt contentus; quæ omnia ex dictis patent. Habet autem hæc definitio contemplatiuæ ſcientiæ eundem ſenſum, atque illa, quam loco citato ſecundi libri innuit Ariſtoteles, nempe, contemplatiuam ſcientiam eſſe eam, cuius finis eſt veritas, hoc eſt, ſola veritatis cognitio, ſumpta veritate pro veritatis fundamento, vt eo loco expoſuimus.

Expenditur id, quod dictum eſt, omnem praxim eſſe actionem liberam.

SECTIO III.

SED circa ea, quæ dicta ſunt, quædam dubitationes ſe offerunt, quas diſſoluere oportet, antequam huius diuiſionis qualitatem expendamus. Quarum prima eſt, non videri recte dictum, praxim, quæ finis practicæ ſcientiæ conſtituta eſt, eſſe neceſſario actionem liberam.

A Primum, quia ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, vt putauit Ariſtoteles, non ageret vtique ex ſcientia practica; (ſi agere ex ea eſt agere libere) ſed ageret ex ſola naturæ diuinæ propenſione, quo pacto ignis calefacit, & aqua frigefacit: cum igitur hoc ipſum & abſurdiſſimum ſit, & pugnet cum eodem autore, qui nihilominus facit Deum intelligentem, & ex ſumma arte agentem, non videtur B neceſſarium omnem praxim eſſe actionem liberam.

Argum. quæ contrarium ſuadent. 9 meth.c.9. tex.17.&lib. 12.c.6 tex.38 & 2.de cœl.c. 3.tex.17. 10.Eth.c.8. met.c.9.tex. 51.

Deinde, quia operationes artium mechanicarum, vt ædificatio; & liberalium, vt mentalis diſcurſus, oratio ſuaſoria, & ſimplicis ſermonis cum altero collatio, ſunt actiones dirigibiles ab intellectu ſine vlla habitudine ad voluntatem: ergo, quatenus eiuſmodi ſunt, non ſubeunt rationem liberarum actionum.

C Tertio, quia ſi operationes ſcientiarum agentium ea ratione ſunt praxes, quia imperari poſſunt à voluntate; non minus erunt praxes contemplationes mathematicæ, ac phyſicæ: *(æque enim poſſunt imperari à voluntate, atq; operationes ſcientiarum mechanicarum, aut moralium)* æque igitur erunt practicæ ipſæ contemplatiuæ ſcientiæ, atque illæ, quas practicas eſſe dicimus.

Non eſt tamen propter hæc argumenta à D communi ſententia recedendum, cum potius eorum occaſione res ipſa clarius intelligenda ſit. Itaque ad primum dicendum, ſi Deus omnia omnino, quæ agit, naturæ neceſſitate ageret, fore, vt non ſolum non ageret ex ſcientia, ſed neque haberet intellectum in quo eſſet vlla ſcientia ſeu practica, ſeu cō templatiua: nam cum in omni re, in qua eſt intellectus, neceſſario ſit voluntas; & in qua E eſt voluntas, neceſſario ſit libertas: *(quæ eſt D. Thomæ, & communis Theologorum quoad vtrāque partem ſententia)* ſi in Deo nulla omnino eſſet libertas, nulla quoque eſſet voluntas; ſi nulla voluntas, nullus intellectus; ſi nullus intellectus, nulla ſcientia. Ita fit, vt nulla in eo eſſet non ſolum practica ſcientia, ex qua ageret; ſed ne contemplatiua quidem, qua quicquam cognoſceret.

Diſſoluūtur. Si Deus omnia natura neceſſitate ageret, ſcientia & intellectu careret. Ita D.Th.1. p.q.19.art.1. & 1.2.q.6.a. 2.ex Ariſt.de anim.c.9.tex 42.Dur.in 1. d.45.q.1. & alii. D.Th.1.p.q. 59.ar.3.& q. 83.ar.1.2. & 3.lib.1.2.q.6. ar.2.&q.17. ar.1. D.Bon. in 2.d.25.ar. 1 q.2.3.& 4. Scot ib.Dur. d.24 q.3.Hē. quodl.1 q.16 lege D. Bernar. in Can. ſerm.81.

F Quod ſi quis dicat Ariſtotelem non putaſſe Deum omnia omnino agere ex neceſſitate naturæ, ſed quædam tantum, cætera vero actione libera: (*hoc enim eſt veriſimilius de eius opinione iudicium, vt patebit lib. 12.*) & quemadmodum nos credimus productiones diuinarum perſonarum eſſe in Deo naturales, & neceſſarias cæterarum autem rerum eſſe liberas; ſic Ariſtotelem putaſſe quaſdam res creatas, vt cœlos, elementa, & materiam primam horum inferiorum eſſe à Deo pro-

ductas naturæ neceſſitate; cæteras vero, aut etiam multo pauciores libere: adhuc quidem in Deo relinquetur intellectus, & voluntas, eiuſque libertas, & vtraq; ſciẽtia tam practica, quam contemplatiua. Verum hoc pacto eæ res, quas naturæ neceſſitate ab eo prodiiſſe affirmabis, etſi per intellectum, tamen non per ſcientiam practicam erunt productæ, quemadmodum nec diuinæ perſonæ; ſed erunt productæ per naturæ fœcunditatem, quæ ex ſe erit determinata ad illas, & non alias, nec alio modo naturæ neceſſitate producendas. At hoc eſt contra rationem effectiuæ ſcientiæ, quæ natura ſua eſt effectiua oppoſitorum, vt ipſe Ariſtoteles tradit libro nono, *c.2.tex.3.* tametſi vnius per ſe, alterius per accidens.

Obiectio. Si quis autem vrgeat hoc argumento: Intellectus diuinus noſtro intelligẽdi more antecedit diuinam voluntatem, ac proinde omnem eius libertatem: ergo ſine vllo incommodo concipere poſſumus Deum agentem, per ſcientiam practicam, & tamen non libere agentem: *Diluitur.* neganda eſt conſequentia. Nam etſi ſcientia, iuxta communiſſimam ſcientiæ rationem, non ſupponit libertatem; tamen ſcientia practica neceſſario illam ſupponit, multoque magis eius executio, vt ex dictis patet. *Non ſcientia in communi, ſed practica, libertatem ſupponit.* Nam neque ipſa practica ſcientia refertur ad opus, niſi quia eius indeterminatio ad oppoſita determinatur ad vnum per electionem voluntatis: neque executio actionis fit, niſi quia voluntas vtitur actuali iudicio ſcientiæ pro altera parte ad exercendum opus ab ea præſcriptum. Non ſolum igitur non euertit libertatem praxeos propoſitum argumentum; ſed etiam magis confirmat. Vnde recte colligit Gregorius *q.5. prol. ar.1* actiones cauſarum ſecundarum naturaliter agentium, quæ ſimul ſunt actiones Dei ad illas concurrentis, quatenus quidem ſunt actiones Dei, eſſe vere praxes, quia liberæ; quatenus vero talium cauſarum ſecundarum, non eſſe praxes, quia naturales ſunt, & non liberæ. *Actiones cauſarum natural pro ut à Deo ſunt, praxes eſſe.*

Aliæ obiectiones. Vnde patet nullius eſſe momenti huiuſmodi obiectiones, quas nonnulli contra hanc veritatem opponunt: nempe ſynderesim eſſe generale dictamen morale, ac proinde practicum; & tamen antecedere omnem voluntatis actum. Itemque actum iudicatiuum particularem prudentiæ planius eſſe practicum, quam generale illud iudicium; cum tamen præcedat ipſum actum eligendi, qui eſt primus actus liber. Tum etiam, eandem actionem poſſe à principio eſſe naturalem, ſi abſq; vlla aduertentia fiat; & tamen in progreſſu eandem poſſe eſſe liberam, ſi libe-
A re continuetur. Denique, artificem prius quidem ſanæ mentis, poſtea vero phreneticum poſſe ſub ipſo morbo, in quo non libere operatur, multa artis opera exercere: ergo ſcientiam practicam, & artem ante omnem liberum voluntatis actum habere veram rationem facultatis practicæ, imo & aliquando exerceri ſine vllo libero voluntatis actu.

Omnibus vna reſponſione ſatisfit. Ad hæc enim omnia hæc vna reſponſio ſatis eſt: B Nec generalia iudicia, neq; etiam particularia poſſe vere dici practica, niſi in ordine ad voluntatem libere determinaturam intellectum ad alterum oppoſitorum, & applicaturam potentias ſibi obedientes ad opus exequendum. Vnde etſi aliquando ex inaduertentia, aut ex morbo liberum vſum auferente fiat opus, quod à ſcientia practica, aut arte proficiſcitur; non eſt tamen ea ſcientia, aut ars ex natura ſua exempta ab ordine ad a- C ctum voluntatis liberum.

Ad ſecundum dicendum, aliud eſſe actiones illas ædificationis, mentalis diſcurſus, & ſimiles dirigi poſſe, ab intellectu; aliud actu dirigi: itemque aliud dirigi poſſe, quaſi potentia remota & per quandam non repugnantiam, ſiue ex ſe; aliud dirigi poſſe potentia propinqua. Quanquam igitur daremus actiones illas eſſe ab intellectu dirigibiles ſine ordine ad voluntatem; non inde tamen D ſequeretur eas aliquando actu dirigi ſine voluntate determinante ſcientiam, & vtente eius directione ad certum effectum, niſi forte id caſu fieret, & indeliberate. Eodemque modo, etſi daremus illas eſſe dirigibiles ex ſe, & potentiam remota ſine habitudine ad voluntatem, non concederemus tamen eas conſulto dirigi, & regulari poſſe potentia propinqua, præciſo omni ordine ad voluntatem.

E Ad tertium concedimus totum illud, æque numerari poſſe in praxibus ipſas mathematicas & phyſicas contemplationes, atque mechanicas, & morales, cum vtræque & ad mores à morali ſcientia, & ad diſſerendi rationem à Dialectica actu dirigi, ac regulari poſſint. Verum inde non efficitur mathematicam ſcientiam, & phyſicam eſſe practicas. Nam etſi vſus earum contemplationum practicus ſit, & bene ac male quoad F mores exerceri poſſit, recteque ac perperam iuxta earum naturas, ac proinde cadant ſub regulas moralis ſcientiæ, vt bene & cum virtute fiant; ſub regulas autem Dialecticæ, vt recte in diſſerendo exerceantur: tamen ipſæ contemplationes in ſe ſpectatæ praxes non ſunt, ſi nullo modo ad voluntatem referantur.

Vnde

Vnde patet, quàm longè à veritate aberrent ii, qui propterea dicunt Dialecticam nõ eſſe practicam, quia non tradit rectum vſum operationum intellectus quoad mores; quaſi vero illæ nulla directione opus habeant, niſi morali: poſſunt enim dirigi, quoad ipſam diſſerendi rationem, in qua multi ſæpe & graues errores contingunt; quemadmodum & operationes aliarum potentiarum, quoad earum liberum vſum ad mores nequaquam pertinentem. Patet enim neque illos ea ratione recte contendere Dialecticam eſſe cõtemplatiuam, quia omnes eius operationes videantur eſſe contemplationes quædam. Nam etſi illa, cum de natura, cauſis, & qualitatibus modorum diſſerendi agit, iudicio, & dictaminibus contemplatiuis vtitur, tamen quatenus hoc vel illo modo diſſerendum eſſe docet, eaque de re præcepta tradit, iudicio plane vtitur, ac dictaminibus practicis.

Vt ſcientia ſit practica, non opus eſt dirigat quoad mores.

vid. lib. 2. c. c. 5. q. 2. ſect. 4

An neceſſe ſit, vt habitus practicus ſit de re operabili ab eo ipſo, in quo eſt habitus?

SECTIO IV.

ALTERA dubitatio eſt de eo, quod diximus, *non eſſe neceſſe, vt practica ſcientia ſit in iis ipſis, qui praxim exercent, cum alii poſſint iudicio practico dirigere; alii id, quod iudicatum eſt, exequi.* Id quod, etſi primo aſpectu veriſſimum videtur, vt ex propoſitis illic exemplis licet intelligere; non deſunt tamen argumenta, quibus oppoſitum oſtendi videatur. Primum, quia ipſe Ariſtoteles perſpicue videtur docere hoc loco practicas ſcientias hac ratione diſtingui à contemplatiuis, quod principia earum rerum, quæ à practicis ſcientiis tractantur, ſunt in iis ipſis, in quibus inſunt; rerum autem, quæ tractantur à contemplatiuis, non item: & hoc libro ſeptimo, ac nono, & alibi ſæpe dicat, artem eſſe principium effectiuum earum rerum, quæ arte conficiuntur ab ipſis artificibus. Deinde, quia vel ipſum nomen practicæ ſcientiæ id indicat, cum practicum idem ſit, quod actiuum, ſiue operatiuum. Tertio, quia ſi ad rationem practicæ ſcientiæ ſatis eſſet intelligere, quo pacto aliquid fiat; nec tamen is, qui ſcientiam habet, id poſſet efficere, ſequeretur in Philoſopho eſſe de facto, vt dicunt, & nullo poſito miraculo practicam ſcientiam, plurimarum rerum naturalium, quas ipſe nullo modo efficere poteſt, idque eo ipſo, quod nouit, quo pacto illæ fiant, vt quo pacto pluuia gignatur, aut cibus in ſanguinem, & carnem conuertatur, itemque in iis, qui intelligunt, quo pacto nauis, aut domus ædificanda ſit, aut quo pacto ſaltare, aut equitare quis debeat. (*multi enim ſunt, qui notent errata eorum, qui in iis actionibus male ſe gerunt; nec tamen ipſi vnquam id in ſe ſint experti*) quæ tamen omnia abſurda videntur.

Rationes pro parte affirm. Tex. 1.

Hoc lib. c. 1. tex. 1. lib. 7. c. 7. tex. 23 lib. 9. c. 1. text. 2. lib. 11. c. 6. lib 2. de partib. animal. c. 1. libr. 2. de gener. animal. cap. 1.

Hoc vt explicetur, videndum eſt prius, quid intelligendum ſit nomine rei operabilis, cum in ſcholis dicitur, *Omnem practicam ſcientiam agere de re operabili, non item ſpeculatiuam.* Sunt enim, qui nomine rei operabilis obiectum practicæ ſcientiæ intelligant. Cum autem ſæpe idem ſit obiectum practicæ ſcientiæ, quod obiectum ipſius praxis, quę ab ea dirigitur; id quidem facile oſtendunt in ſcientiis, artibuſue effectiuis, quæ opus confectum relinquunt, vt in arte fabrili, aut ſtatuaria, quarum obiecta ſunt ipſa opera conficienda: in actiuis autem, quarum obiecta ab artificibus non fiunt, vt in ſcientia de colendo Deo, de obedientia principib. præſtanda, de acquirenda copia rerum naturalium, quæ humana opera fieri nequeunt, in eo ſenſu dicunt accipiendum eſſe obiectum operabile, vt non ſolum comprehendat obiectum factibile, & agibile, ſed etiam attingibile, ſeu acquiſibile, aut quouis alio commodiori verbo ſcientia practica verſari circa illud ſignificetur. Alii vero propter difficultatem rei, & variarum explicationum admodum ambigue hac de re loquuntur.

Quid aliqui nomine rei operabilis intelligant Cap. q. 2. prol. concl. 1.

Nobis tamen illud primum videtur, modum diſtinguendi practicas ſcientias à ſpeculatiuis ratione rei operabilis, & non operabilis, non vſque quaque obſeruari apud bonos autores; ſed ratione praxeos, & contemplationis. Deinde, vt ea diſtinctio apte concipiatur, credimus nomine rei operabilis intelligendum eſſe opus, ſumpto nomine *Operabilis* intranſitiue, vt nihil aliud ſit obiectum operabile, quam res, quæ eſt opus: ſic enim incidet diuiſio hæc in illam Ariſtotelicam, qua docet, ſcientiarum alias eſſe, quarum finis eſt veritas; alia, quarum finis eſt opus: cum autem opus ſignificet & ipſam praxim, & quicquid per praxim confectum relinquitur, vt ſuperius explicatum eſt; vtrumque videtur dictum operabile ab iis, qui diſtinctionem hanc inuexerunt: quia etſi actio non proprie fiat, vt proprie res operabilis dicatur; tamen, cum illa modo aliquo fiat, (*exercetur enim, quod eſt aliqua ratione fieri*) nomine etiam rei operabilis comprehenſa eſt. Ergo ſi vtrumq; & praxim, qua nihil conficitur, & opus, quod confectum relinquitur,

Quid intelligendum.

2. Met. c. 1. tex. 3.

Comprehendi etiam eo nomine.

linquitur, obiectum ſcientiæ practicæ appellare velimus, quod recte fieri poteſt, cum ſcientiæ practicę ferantur per proprios dirigendi actus in hæc duo, tanquam in ea, in quæ præcipue tendunt: tum demum ſine vllo incommodo dici poteſt, hac ratione diſtingui practicas à contemplatiuis, quod practicæ de rebus operabilibus agant: contemplatiuæ autem de non operabilibus: practicæ enim tendunt in opus vtrouis modo ſumptum: contemplatiuæ autem minime. Quod ſi contemplatiuæ aliquando tenduntin opus confectum: non tamen vt confectum eſt, aut confici poteſt, illud conſiderant, vt dictum eſt: quemadmodum, etſi Mathematicæ, & Metaphyſica de iis agunt, quæ re vera ſenſibilia ſunt: non tamen de iis, vt ſenſibilia ſunt, differunt.

Scientiæ cõtẽpla. non tendunt in opus, vt confectũ eſt, aut confici poteſt.

Non igitur hic locum habent obiectiones propoſitæ de Deo, de principibus, deque rebus naturalibus, quæ humana opera fieri nequeunt, cum non hoc modo ſint obiecta noſtrarum ſiue agentium, ſiue efficientium ſcientiarum: ſed eæ tantum praxes; ſiue actiones, aut vſus, fruitioneſue, vt in expoſitione contextus actionis nomen interpretati ſumus, quibus actionibus circa illa verſamur, vt eſt cultus Dei, obedientia legum, & principium, acquiſitio, aut poſſeſſio, ipſeque vſus, aut fruitio earum rerum naturalium, quæ à nobis fieri nequaquam poſſunt. Ita patet, quid nomine rei operabilis, ſiue obiecti operabilis in hac diuiſione intelligendum ſit.

Placet ſcientia negatiua. Capr. in prol. q. 2. & Och. q. 5. Cum D. Th. 1. p. q. 14 a. 16. Cai. ib. Scot. in prol. q. 4. & 5. Gregor. q. 5. ar. 2.

Quod vero attinet ad id, quod præcipue in hac quæſtionis parte quærebatur, etſi multi ſunt, qui partem affirmatiuam approbent ob ea ferme argumenta, quæ propoſita ſunt: dicendum eſt tamen negatiuam eſſe amplectendam. Primum, quia ſcientia ex ſe ipſa, & non ex habente debet dici practica: eſt enim ex natura ſua directiua praxeos, cum præſcribat modum, quo aliquid agendum, aut faciendum ſit, à quocunque tandem executio actionis, aut effectionis exerceatur. Vnde fit, vt inter ea, quæ per accidens eueniunt, numerandum ſit, exequatur ne ipſe artifex actionem practicam, quam dirigit, an aliquis alius, qui ab eo dirigatur? Deinde, quia ſi ii, qui opus aliquod per ſe exequi non poſſunt, per alium quem dirigunt, id efficiant, vere ac proprie dici ſolent habere ſcientiam practicam de eo opere faciendo.

Tertio, quia Angeli, qui plurimas actiones noſtras per ſe exercere nequeunt, vt ſunt ambulare, vere comedere, ſibi medicinam adhibere, & aliæ ſimiles, habent ſcientiam practi- A cam, qua nos in hoc genere nonnulla facere docent, multaq; alia docere poſſunt. Alioqui ſcientia, quæ in nobis eſt practica, eſſet in illis contemplatiua, quod dici non poteſt.

Ad primum igitur argumentum pro affirmatiua parte dicendum eſt, Ariſtotelem hoc ipſo capite agere de ſcientia noſtra, non de ſcientia Dei & aliarum ſubſtantiarum ſeparatarum: tametſi ex ſcientia noſtra tam practica, quam contemplatiua inueſtigandam B vult ſcientiam Dei, & ſupernarum mentium ſublatis imperfectionibus, quæcunq; in illis locum non habent: proinde recte illum dixiſſe principium agibilium, & factibilium (*non omnium videlicet, ſed eorum, quæ à nobis fieri poſſunt*) eſſe in nobis, hoc eſt, in poteſtate, & electione noſtra, ſeu humani generis: etiam ſi in homine vno aliquando ſit eorum agendorum, aut faciendorum ſcientia, in alio vero executio. Hinc autem voluit ille elicien- C dam eſſe generalem rationem ſcientiæ practicæ, vt ſit ſcientia agendorum, aut faciendorum per liberum Principium directiuum eorum, quæ agenda, aut facienda ſunt, ſiue nomine practicæ ſciẽtiæ intelligatur noſtra, ſiue Angelorum, ſiue etiam Dei Opt. Max. Quo fit, vt in aliis quoq; locis, in quibus docet, artifices eſſe principia effectiua rerum, quæ arte fiunt, eodem modo exponendus ſit, vt nimirum artifices directione eius artis, D quam habent, vel ipſi per ſe faciant opus, vel per alios, quos dirigant.

Satisfit arg. affirmatiuæ.

Generalis ratio ſcientiæ practicæ.

Ad ſecundum dicito, etiam eos, qui dirigunt actionem, agere ſeu operari per alios.

Ad tertium, quod quidem attinet ad Philoſophum, qui ſcit, quomodo fiant multæ res naturales, vt pluuia, tonitrua, & huiuſmodi alia, dicendum eſt, eiuſmodi ſcientiã, præterquam quod imperfectiſſime capit modũ, E quo naturæ opera fiunt, non eſſe directiuam eiuſmodi operationum: proinde nec generationem rerum naturalium eſſe praxim reſpectu noſtri, nec ſcientiam quam de iis habemus, eſſe practicam. Quod vero attinet ad reliqua exempla, nullum fore abſurdum dicere cognitionem conſtruendæ nauis, aut domus ædificandæ, ſaltandive, aut equitandi eſſe practicam, ſi quis eam comparare poſſit, ſuaſque aut aliorum actiones dirigere ſine pro- F prio ipſius experimento: vt accidit ingenioſis quibuſdam, qui diſſimulata obſeruatione opificum eorum artes non ſine illorum damno ſuffurantur.

Qui nouit, vt fiant res natur. cur nõ habeat ſcientiam pract.

Num ſcientiæ ex obiectis dicantur practicæ & à contemplatiuis diſtinguantur, an potius ex finibus?

SECTIO

Sectio V.

Tertia dubitatio eſt, ex obiectis ne, an potius ex finibus ſcientiæ dicantur practicæ, & à contemplatiuis diſtinguantur? Quod vt intelligatur, illud memoria repetendum eſt, quod ſupra diximus, obiectum ſcientiæ partialis, quæ eſt ſimplex qualitas, proprie quidem eſſe id, quod ſcitur, nempe enuntiabile, quod demonſtratur, & ſignificatur concluſione; ſed tamen ipſum ſubiectum, de quo fit demonſtratio, quia virtute continet prædicatum, ſæpe appellari obiectum, ſiue partialis ſcientiæ reſpectu eius prædicati, quod de eo demonſtratur; ſiue totalis, reſpectu eorum, quæ de eo demonſtrari poſſunt. Cum ergo dubitatur, num practica ſcientia ſit, & dicatur talis, & à contemplatiua diſtinguatur ex obiecto, an ex fine? nomine obiecti fere non ſolet intelligi enuntiabile, quod ſcitur, & demonſtratur, ſed ſubiectum ſiue res, de qua habetur ſcientia, & fit demonſtratio.

Diſcrimen inter obiectũ & ſubiectum ſcientiæ.

Quid hic obiecti nomine intelligatur.

Illud etiam conſiderandum, nomine finis non eſſe in hac dubitatione intelligendum quemcunq; finem, ſed præcipuum, vt diximus libro ſecundo, ſeu quo non detur alius præſtantior in ſcientia, de qua agitur: qui quidem in contemplatiua ſcientia eſt ipſa contẽplatio; in practica vero ipſum opus: ſiue operis nomine intelligatur actio à voluntate libere elicita, aut imperata, quæ nullum opus confectum relinquat; ſiue opus ipſum confectum per aliquam eiuſmodi actionem. Nam actus ipſe ſcientiæ practicæ, cum non propter ſe quæratur, ſed propter opus, ita eſt illius actus, vt non ſit etiam eius præcipuus finis: vnde efficitur, vt nec finis practicæ ſcientiæ dicatur, ſed medium ad finem.

Quid nomine finis.

c.3.q.2.ſect.3

Quanquam ergo & à Philoſophis & à Theologis multa & varia de hac re diſſerantur, nec ſatis inter eos conueniat; dicendum tamen videtur, etſi origo diſtinctionis practicæ ſcientiæ à contemplatiua ducitur aut ex diuerſis obiectis, aut ex eodem, alio atque alio modo conſiderato; tamen formalem earum quatenus tales ſunt, completamque diſtinctionem duci ex diuerſis finibus. Prior pars huius aſſertionis ex eo probatur, quia rerum, de quibus habetur ſcientia, quædam non ſunt à nobis operabiles, ab vllo, inquam, homine, vt ferme omnes res naturales; aliæ vero ſunt operabiles, vt arte facta: vnde fit, vt illæ non cadant ſub noſtram ſcientiam practicam; hæc vero cadant. Cum vero hæc ſpectari poſſint, vel penes modum, quo conficiuntur, vel penes naturas ſuas, & qualitates, vt dictum eſt de medicamentis, quæ à nobis arte fiunt, non ſolum ſub practicam

Lege Dur in prol.q.6.ſonc hoc lib.qu.4. & alios. reſolut.quæſt

Radicem diſtinctionis ſcientiæ practicæ à ſpecul. duci ex obiecto.

A ſcientiam noſtram, ſed etiam ſub contemplatiuam cadere poſſunt. Itaque niſi obiecta eius naturæ eſſent, vt intellectus alia & alia ratione circa vnum & idem verſari poſſet, nunquam de vno & eodem diuerſæ ſcientiæ exiſterent: at diuerſæ conſiderationes, ſeu potius diuerſa conſiderabilia in eodem obiecto efficiunt, vt illud referri poſſit ad diuerſos fines, in quos diuerſæ ſcientiæ, vel artes intendant.

B Poſterior autem pars ex eo patet, quia etſi obiecta diuerſarum ſcientiarum aliquando eadem ſunt, non totalia, cere partialia; fines tamen ſemper diuerſi ſunt. Quod & inductione patet, & ea etiam ratione probatur, quia diuerſitas actuum propriorum in ſcientiis diuerſitatem finium propriorum inducit. Atque hac de cauſa non dixit Ariſtoteles in tertio de anima intellectum practicum,
C & contemplatiuum; neque in ſecundo libro huius operis practicam, & contemplatiuam ſcientiam ex obiectis diſtingui, ſed ex finibus. Neq; obiicias illum hoc ipſo capite, in quo verſamur, ex obiectis videri diſtinguere huiuſmodi ſcientias, ex rebus, inquam, quæ ſunt in noſtra poteſtate, & quæ non ſunt: ſubaudire enim neceſſario oportet reſpectũ ad finem agendi de iis rebus, vt nimirum de iis, quæ ſunt in noſtra poteſtate, non qua-
D liſcunque notitia tradatur in practicis ſcientiis, ſed ea ſolum, quæ pertineat ad actionem, aut effectionem; non autem ad explicationem eorum naturæ, & qualitatum, qualis traditur de iis, quæ in hominis poteſtate non ſunt.

Formalem & completã ex diuerſis finibus.

c.10.tex.50.

ca.1.tex.3.

Ita patet, ex finibus, non ex obiectis accipiendam eſſe formalem, & completam ſcientiarum practicarum inter ſe, & earum à contemplatiuis diſtinctionem. Num autem
E nomine huiuſmodi finium intelligendi ſint fines ſcientium, an fines ipſarum ſciẽtiarum, etſi ex iis, quæ diximus ad librum ſecundum, intelligetur; magis tamen expendendum nunc eſt.

ca.3.q.2.ſect. 3.

Paulus Soncinas, & alij quidam D. Thomæ ſectatores exiſtimant, ſcientiam non eſſe ſimpliciter practicam, aut contemplatiuam, niſi ratione finis, quem ſibi proponit is, qui ea præditus eſt, non tamen cuiuſuis fi-
F nis, ſed contemplationis, aut operis: penes quos fines Ariſtot. ſcientiam in practicas, & contemplatiuas diuiſit. Itaque aiunt ſcientiam dici non debere ſimpliciter practicam, niſi is, qui eam habet, eius directione opus aliquod intendat; neque item ſimpliciter contemplatiuam, niſi, qui ea affectus eſt, ſolius contemplationis cauſa ea vti velit. Afferunt autem in ſuæ ſententiæ confirma-

Sonc. hoc loco q.5. Iauel. q.5 Capr. q.2. prol. Diſtinctionem hãc tribuunt intentioni ſciẽtium.

art.16. tionem D. Thomam in prima parte ad finem quæſtionis 14 vbi ſic ait: *Si quis ædificator conſideret, qualiter poſſet fieri aliqua domus, non ordinans ad finem operationis, ſed ad cognoſcendum tantum, erit ſpeculatiua operatio.* Pari autem ratione diceret, ſi quis Philoſophus naturalis conſideret naturam, & partes corporis humani, dirigatque eam cognitionem ad curationem ægrotorum, eius conſiderationem fore practicam.

Ad cit. art. D. Thomæ. Reiicitur hæc opinio. Verum Caietanus, & alij ex præcipuis eius doctrinæ alumnis, merito hanc opinionem reiiciunt, aſſerentes, vt ſcientia ſit ſimpliciter practica, aut contemplatiua, ſatis eſſe finem ipſius ſcientiæ: ſiue is, qui ea præditus eſt, ei fini ſe accommodet, ſiue alium ſibi proponat, ita vt ea ſimpliciter ſit practica, quæ ſit per ſe ac formaliter directiua operis; ea contemplatiua, quæ per ſe ac formaliter talis non ſit, ſed ſua ipſius cognitione contenta; quemcunque alium finem intendat is, qui hanc vel illam diſcit, aut exercet. Id quod cum aliis argumentis, tum hoc potiſſimum probant, quia alioquin nulla ſcientia ex ſe eſſet ſimpliciter practica, aut contemplatiua, ſed expectanda eſſet intentio eius, qui ea vteretur vel ad cognitionem ſolam, vel ad opus. Ita nec moralis ſcientia ſimpliciter dicenda eſſet practica: imo ne ars quidem vlla mechanica: nec mathematicæ, & aliæ, quas contemplatiuas eſſe dicimus, abſolute appellandæ eſſent contemplatiuæ. Quod vero ad D. Thomæ ſententiam attinet, cum ex aliis locis conſtet eum non requirere in practicis, & ſpeculatiuis fines ſcientium, ſed ipſarum ſcientiarum, ij melius aſſequi videntur eius mentem in loco citato, qui ſic illum interpretantur, vt loquatur ibi non de habituali ſcientia, qualis non eſt ſcientia Dei, de qua in ea quæſtione agebat; ſed de ipſo actuali vſu ſcientiæ: hoc enim pacto neceſſe eſt, vt qui ſcientiam practicā habet, eius cognitionem ad opus referat, in nobis quidem tanquam ad finem; in Deo autem tanquam ad eius effectum: contra vero ſe habeat, qui contemplatiua vti vult.

Vt ex 1. p. q. 1 art. 4. & ex prol. q. 1. ar. 3. Quæ fuerit in hoc mens Thomæ.

Sit ne adequata diuiſio ſcientiæ in practicam, & contemplatiuam, & tanquam generis in ſpecies?

SECTIO VI.

VT igitur ad quæſtionem reſpondeamus, ſimulque exponamus, qualis nam ſit diuiſio ſcientiæ in practicam & contemplatiuam, quatuor aſſertionibus rem totam explicabimus, quarum prima ſit, adæquatam A eſſe diuiſionem ſcientiæ in practicam & contemplatiuam. Hæc aſſertio primum probatur ex Ariſtotele, qui nec libro ſecundo, neq; hoc loco, neque alibi vnquam ſcientiam ita diuiſit in practicas, & contemplatiuas, vt aliquam ab vtroque horum duorum generum exciperet. Deinde ex eo, quod nulla ſcientia eſſe poſſit, cuius finis non ſit vel ſola eius cognitio, vel opus, ad quod illa dirigatur tanquam medium ad finem: quo fit, vt B diuiſio hæc ſit immediata in genere ſcientiarum, quia importat negationem in membro vno, & affirmationem in altero: ſiquidem ſcientia, quæ eſt propter ſolam ipſius cognitionem, non eſt propter opus, ad quod ea cognitio dirigitur. *c.1. tex.3.*

Tertio, quia omnis ſcientia natura ſua bonum aliquod, perfectionemve expetit, vt eſt apud Ariſtotelem ipſo Ethicorum initio: aut igitur expetit perfectionem ſolius intel- C lectus, præciſa omni conſideratione voluntatis, quo pacto eſt contemplatiua: aut aliquam aliam, quæ imperio voluntatis ſubſit, & vt talis conſideratur, quo pacto eſt practica. *Scientiam natura ſua expetere perfectionem.*

Quarto, quia omnis ſcientia aut propter externarum rerum neceſſitatem inuenta eſt, quo pacto eſt practica effectiua: aut propter actiones humanas in nobis ipſis dirigendas, quo pacto eſt practica actiua: aut ſolius co- D gnitionis cauſa, quo pacto eſt contemplatiua: eſt igitur omnis ſcientia vel practica, vel contemplatiua.

Quinto, cum tria ſint in nobis potentiarum genera, cognoſcendi, appetendi, & exequendi: cognoſcendi autem facultas quoad puram cognitionem cōtemplatiuis ſcientiis perfecte inſtruatur; appetendi autem, & cognoſcendi quoad directionem perficiatur a- E ctiuis; exequendi vero effectiuis: nulla ſcientia eſſe poteſt, quę vel contemplatiua non ſit, vel practica ex actiuis, aut effectiuis. *Tria potentiarum genera.*

Sexto, quia cum duplex ſit humana felicitas, altera contemplatiua, actiua altera, atque ad contemplatiuam ſatis ſint contemplatiuæ ſcientiæ; ad actiuam autem neceſſaria ſit vtraque practica tam effectiua, quam actiua, neque alia præterea occurrat, quæ re- F quiri poſſit; non dubium eſt, quin adæquate diuidatur ſcientia in practicas, & contemplatiuas. *Quid ad felicitatem contempl. & actiuam requiratur. De quibus Ariſt. 10. Eth. c. 7.*

Poſtremo. Id confirmatur ex eo, quod Ariſtoteles ait *tertio de anima, & ſexto Ethicorum, ac primo magnorum Moralium, & aliis locis*, duplicem eſſe intellectum poſſibilem, vnum contemplatiuum, alterum practicum; cum enim id in eo ſenſu intelligi non poſſit, quaſi faciat ex intellectu poſſibili duas poten- *c.10. tex.50. ca.1. & 2. ca. 1.*

potentias; reliquum eſt, vt propterea id aſſerat, quod omnes eius actus, & habitus vel contemplatiui ſint, vel practici.

Aſſertio 2. Habitum ſimplicem totum eſſe vel practicum vel contempl. nõ ita totales ſcient. lege Greg. q. 5. prol. ar. 3.

Secunda aſſertio ſit, ſi diuiſio hæc ad ſimplices ſcientiarum habitus referatur, nullum eſſe, qui totus practicus non ſit, vel totus contemplatiuus: quod ſi referatur ad totales ſcientias, illam cenſendam eſſe practicam, cuius proprius ac præcipuus finis ſit opus, quod agendum, aut efficiẽdum eſt: tametſi multa in ea contemplatiue tradantur: illam contemplatiuam, cuius proprius item ac præcipuus finis ſit ſola contemplatiua rerum cognitio, etſi in ea multa tradantur practice. Non diximus autem eam eſſe practicam, aut contemplatiuam, in qua plures ſint concluſiones practicæ, aut contemplatiuę: quia non ex multitudine pronuntiatorum, ſed ex ſcopo & intentione ſcientiæ eius qualitas diiudicanda eſt. Hæc aſſertio ex eo eſt perſpicua, quia ex propriis, ac præcipuis finibus ſumendæ ſunt rationes rerum, quæ ex finib. ducuntur, non ex communibus, & minus præcipuis vt patet.

Tertia aſſert. Interdũ alia ſciẽtia docet quid agendũ alia quomodo agendum.

Tertia ſit, quamuis vna & eadem totalis ſcientia practica docere poteſt & quæ agenda aut facienda ſunt, & quomodo ſint agenda aut facienda, veluti moralis ſcientia: tamen ad vnam aliquando pertinere, vt doceat, quæ agenda aut facienda ſint: ad alias vero, quo quidque modo agendum, aut faciẽdum. Id quod videre eſt in Politica, quæ eſt practicarum ſuprema: namque ad eam ſpectat præſcribere, quibus artibus & facultatibus vtendum ſit in Rep. ad particulares autem artes, & facultates, quonam modo iis vtendum: tametſi nonnunquam modus etiam aliquis, quo hac vel illa arte vtendum eſt], à Politica præcipitur.

Quarta aſſert. Diuiſ. hanc non eſſe generis in ſpecies. Habitus & per quid diſtinguantur. c. 8. tex. 13. c. 4. tex. 33

Quarta aſſertio ſit, diuiſionem ſcientiæ in practicam, & contemplatiuam non eſſe generis in ſpecies: ſed tamen merito vt talem tractari. Prior pars ex eo primum probatur, quia potentiæ, & habitus operatiui diſtinguuntur per ordinem eſſentialem ad ſuos actus, eorumque actus per ſimilem ordinem ad ſua obiecta, vt eſt commune Philoſophorum dogma ex Ariſtotele nono libro huius operis, & ſecundo de anima, & aliis locis deſumptum: at diſtinctio ſcientiæ in practicam & contemplatiuam, quatenus tales ſunt, non ſumitur formaliter, & complete ex ordine ad earum obiecta, ſed ad earum fines, vt iam oſtenſum eſt. Neque obiicias, earum actus eſſe etiam earum fines: nam neque actus cuiuſque practicæ eſt eius finis, ſed opus, vt commune eſt actui, in quo ſiſtitur, & obiecto, quod per actum fit, vt ex dictis

A patet: neque etiam eadem eſt ratio actus, & ratio finis.

Deinde probatur eadem pars, quia practicum eſſe, & contemplatiuum, non poſſunt eſſe differentiæ ſpecificæ, quæ diuidant ſcientiam in duas primas ſpecies ſubalternas, cum diuidant etiam opinionem in commune, vt fidem humanam complectitur, & habitum item principiorum in cõmune: omnia enim pronuntiata, ſeu vera, ſeu veriſimilia, ſiue etiam

B concluſiones ſint, ſiue præmiſſæ quauis, vel ad praxim, vel ad ſolã contemplationem veritatis ſpectant.

Dubii enodatio.

Tertio, quia ſi quis pro libito dicat has differentias non eſſe vniuocas, quatenus ad opiniones, & habitus principiorum ſe extendunt, ſed tantum quatenus inueniuntur in ſcientiis proprie dictis: primum quidem non recte id dici videbitur, cum iudicia omnia, quæcunque illa ſint, æque videantur perti-

C nere ad praxim, aut contemplationem. Deinde etſi hæ differentiæ non extendantur vniuoce ad opiniones, & habitus principiorum: fieri tamen non poterit, vt diuidant ſcientiam, ſiue immediate, ſiue mediate in practicam & contemplatiuam tanquam in duas ſpecies. Nam ſi immediate diuidant oportebit vtramque ſpecierum reſultantium diuidere in ſcientiam Quia, & Propter quid, quæ etiam differunt ſpecie: ſicque eædem

Scientiam quia & propter quid diſtingui ex obiectis, non ex fine.

D differentiæ diuident duo genera non ſubalternatim poſita. Quod ſi ſcientiam mediate diuidant, ita vt illa prius diuidatur in ſcientiam Quia, & Propter quid: (*quod potius dicendum eſt, quia hæ ſcientiæ non diſtinguuntur ex finibus, ſed ex obiectis formalibus, vtpote ratione mediorum, per quæ ſcientia comparatur*) oportebit ſimiliter vtramque harum ſpecierum diuidere in ſcientiam practicam, & contemplatiuam: ſicque idem incommodum e-

E ueniet. Patet igitur diuiſionem ſcientiæ in practicam & contemplatiuam, ſi proprie loquendum eſt, non eſſe generis in ſpecies, ſed quaſi ſpecies: qualis eſt diuiſio animalis in bipes, & multipes, & aliæ ſimiles, quas Ariſtoteles, & alij Philoſophi ſæpe tractant, vt ſpecificas: vt enim hæc ſunt accidentia quædam animalium, eaque inſeparabilia, quæ non conueniunt primo alicui vni ſpeciei: ita de differentiis practici & contemplatiui ſen-

F tiendum eſt.

Cur diuiſio hæc vſurpetur ac ſi eſſet generis.

Poſterior aſſertionis pars ex eo probatur, quia nulla eſt diuiſio ſcientiæ accommodatior, aut vtilior ad diuidendam primo ſcientiam, quam in practicam, & contemplatiuam. Primum, quia modi tractandi res, quibus ſcientiæ totales inter ſe diſtinguuntur, ex finibus cognitionis, & actionis ſumuntur

tur, non ex diuerſitate ſcientiæ. Quia à ſcientia Propter quid; neque ex diſtinctione ſubalternatæ à ſubalternante; alia ve vlla conſideratione ſcientiæ, ſi qua afferatur. Nam ſcientiæ Quia, & Propter quid de eiſdem, concluſionibus ſunt, & ad eandem totalem ſcientiam ſpectant: ſcientiæ vero ſubalternans, & ſubalternata aut diſtinguuntur, vt ſcientia Propter quid, & Quia ſi principia ſubalternatæ ex effectibus probentur; aut diſtinguantur, vt vera ſcientia à credulitate, ſi concluſiones ſubalternatæ probentur ex principiis fide acceptis in ſubalternante; aut eſt vna & eadem ſcientia, ſi principia ſubalternatæ reſoluta ſint in principia ſubalternantis: quo fit, vt hæ diuiſiones non poſſint conducere ad vulgatam diuiſionem ſcientiarum totalium, ſed ſola diuiſio in practicas, & contemplatiuas. Deinde, quia cum ſcientia ſit fundamentum totius perfectionis humanæ naturæ in puris naturalibus ſpectatæ, &, vt talis eſt, ab auctore naturæ conceſſa ſit, perfectioque humani generis in cognitione veri, & adeptione boni cõſiſtat: nulla eſt diuiſio ſcientiæ, quæ melius hominem inducat ad cognoſcendas huiuſmodi perfectionis partes, quam quæ fit in contemplatiuas, & practicas.

Scientia ſubalternantis à ſubalternata diſtinctio.

Tertio, quia, cum Ariſtoteles tanta aſſeueratione dixerit, duplicem eſſe intellectum poſſibilem, alterum practicum, alterum contemplatiuum, vt eos vocauerit initio ſexti Ethicorum diuerſas animæ partes, atque adeo genere diuerſas, vt in eorum diſtinctione fundauerit diuiſionem virtutum: atque *in primo magnorum Moralium, capite 35.* dixerit: quemadmodum viſus, & auditus diſtinguuntur ſubiectis, hoc eſt, obiectis, colore ſcilicet, & ſono; ita intellectum practicum, & contemplatiuum diſtingui obiecto intelligibili, ſiue vniuerſali, & ſenſibili, ſeu ſingulari: ſatis ſignificauit, ſe velle horum alterum docere, nempe, aut intellectum practicum, & contemplatiuum eſſe reuera duas potentias, vt ſunt viſus, & auditus; aut (*quod ſentiendum eſt*) ſe loqui non de veris ſpeciebus, aut generibus ſcientiarum, ſed quaſi ſpeciebus, ac generibus; quemadmodum cum loquitur de ipſis totalibus ſcientiis, vt ſupra dictum eſt. Adde, quod differentiæ practici, & contemplatiui, etſi non conſtituunt veras ſpecies ſcientiarum; tamen ſemper earum diſtinctio coniuncta eſt cum diſtinctis ſpeciebus, ſi modo ea ſit actualis ex natura rei, vt ex ſolutione argumentorum patebit; quo etiam loco intelligetur, nec ſcientiam, quæ eſt practica, poſſe vnquam fieri contemplatiuam; nec, quæ contemplatiua eſt, practicam. Vnde fit, vt merito hæ differentiæ quaſi ſpecificæ tractentur, & ſcientiæ practica & contemplatiua quaſi primæ ſpecies ſubalternæ ſcientiæ habeantur.

Cap. I.

A

Colligendum ergo ex dictis eſt, quemadmodum ſcientia totalis, vt eſt communis omnibus vulgatis ſcientiis totalibus, non eſt vera qualitatis ſpecies, ſed quaſi ſpecies; ita nec ſcientiam practicam, & contemplatiuam, vt ſunt communes omnibus practicis, & contemplatiuis; tametſi alia & alia ratione. Nam totalis ſcientia nõ eſt vera ſpecies qualitatis, quia non eſt qualitas ſimplex, ſiue vna: practica vero, & contemplatiua non ſunt veræ ſpecies ſcientiæ; tum quia quatenus tales ſunt, conſtituuntur per differentias practici, & contemplatiui, quæ non ſumuntur formaliter ex earum actib. & obiectis, vt talia ſunt, ſed ex finibus, vt earum fines ſunt; tum etiam, quia hæ differentiæ non ſunt ſpecificæ quaſi conſtituentes duas primas ſpecies ſubalternas ſcientiæ.

Scientiã practicam & ſpecul. non eſſe veras ſpecies qualitatis.

B C

Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO VII.

AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio propoſita ſunt, reſpondent quidam recentiores, Dialecticam, & Rhetoricam non eſſe veras ſcientias; proinde non mirum eſſe, ſi nec practicæ ſint, nec contemplatiuæ. Verum id ſatis non eſt, vt excludantur à practicis, & contemplatiuis habitus, cum opinatiuæ etiam diſpoſitiones, quæ ſcientiæ non ſunt, ſint practicæ, aut ſpeculatiuæ. Neque etiam verum eſt, quod aiunt, non eſſe eas veras ſcientias, vt oſtendimus ad librum ſecundum: quod ſi in ſuam ſententiam afferant Ariſtotelem primo Rhetoricæ ad Theodectem, capite quarto reprehendentem eos, qui has artes non vt facultates, ſed vt ſcientias tractant: reſpondendum eſt, ſententiam Ariſtotelis eo loco eſſe, has artes, vt ſcientiæ ſunt, certumque habent ſubiectum, principiaque propria, & concluſiones, non agere de rebus, ſed de orationibus: vt autem facultates ſunt, hoc eſt, quatenus vtramque in partem de quauis re propoſita probabiliter diſſerunt; etſi de rebus agũt, non habere tamen certum ſubiectum, propria principia, & concluſiones, ſed contraria poſſe ſuadere. Quin etiam ex eodem loco plane conſtat Ariſtotelem confiteri eas eſſe ſcientias, non de rebus tamen, ſed de orationibus: ſic enim ait: *Si quis autem aut hanc* Rhetoricam ſcilicet, *aut Dialecticam, non vt facultates, ſed vt ſcientias conſtituere cona-*

D E F

Quorundam ſolutio.

Impugnatur hæc, & traditur germana

c.3 q.1.ſect.7

Ariſt. mens.

Rhetoricam & Dialecticam eſſe ſcientias.

conatur:is earum naturam diſſoluit, ac de medio tollit, quod eas hoc tranſitu non de orationib. tantum agere exiſtimet: ſed inter eas ſcientias conſtituat, quæ de rebus quibuſdam ſubiectis diſſerunt. Atque ex hoc etiam loco (*vt obiter id moneam*) perſpicuum eſt diſtinctionem Dialecticæ in docentem, & vtentem, quam contra quorundam recentiorum opinionem libro ſecundo confirmauimus, & ad vnum & eundem habitum, habituumve ordinatam aggregationē pertinere diximus: vel hiſce verbis ab Ariſtotele conſtitui, cum aſſerat Dialecticam, vt eſt facultas in vtramque partem diſputandi, non eſſe ſcientiam: vt autem agit de oratione ſibi commiſſa, ſeu diſſerendi ratione, quaſi de proprio ſubiecto, eſſe ſcientiā: quod idem de Rhetorica ſuo modo intelligendum eſt, quarum vtramque eodem libro practicam eſſe oſtendimus. Ex quibus ſolutio argumenti perſpicua relinquitur.

Diſtinctio Dialectica in docentem, & vtentem. lib. 2. c. 3. q. 1. ſect. 6.

cap. 3. q. 2.

Ad ſecundum, quod attinet ad exemplum Geometriæ, & alia ſimilia, dicendum multas eſſe poſſe propoſitiones practicas in ſcientiis contemplatiuis; ſed eas tamen referri ad contemplationem quæ eſt finis totalis ſcientiæ: id quod accidit in doctrina de inueniendo medio circuli, & aliis compluribus practico figurarum deſcriptionis adminiculo; quemadmodum multæ ſunt propoſitiones contemplatiuæ in ſcientiis practicis, quæ tamen referuntur ad praxim, vt in morali ſcientia duas eſſe animæ partes, rationalem, & rationis expertem. Quod vero attinet ad cætera exempla, etſi ſunt qui ſatis eſſe putent ad practicum iudicium, ſi ſit virtute directiuum praxeos, quo pacto iudicia, quæ afferuntur, practica dici poſſunt: tamen id omnino non eſſe aſſerendum, cum eorum fines, quatenus ad eas ſcientias ſpectant, ſint mere contemplatiui, ſeu potius ipſæ contemplationes, ac fines earum ſcientiarum, ad quas pertinent. Itaque non ſatis eſt, ſi iudicia ſint virtute practica: ſed neceſſe eſt, vt ſint formaliter & per ſe directiua praxeos? ſiue proxime, vt quæ tradunt modum agendi: ſiue remote, vt quæ dicunt aliquid agendum.

In ſcientiis cō templ. poſſe eſſe propoſitiones practicas, & è contra.

Scot. q. vlt. prol. ad finē.

Eſſe virtute directiuū praxeos, nō ſatis eſſe ad practicum iudiciū.

Ita D. Th. de verit. q. 14. ar. 4. Dur q. 6. prol. Greg. q. 5. art. 2. Capr. q. 2. a. 1 cō cl. 5. Och. q. 4

Ad tertium negandum eſt poſſe mutari ſcientiam contemplatiuam in practicam, aut practicam in contemplatiuam, propter mutationem finis eorum, qui ſcientiis aut comparandis dant operam, aut comparatis vtuntur: cum ſcientiæ dicantur practicæ, & contemplatiuæ non ex finibus ſcientium, ſed ipſarum ſcientiarū, vt oſtenſum eſt: quare nec ſi Deus ſubderet res naturales Philoſopho ſcienti, quonam modo gignantur res naturales, aut fiat nutritio, & accretio viuentium, ſcientia contemplatiua verteretur in practi-

Non poſſe ſcient. practicā mutari in cō templ. vel vice verſa.

A cam. Nam cum Philoſophus non habeat cognitionem earum actionum practice, ſeu directiue, ſed ſolum ſpeculatiue, ſeu, vt ita dicam, obſeruatiue: certe, vt eius ſpeculatio fieret practica, oporteret, vt vel ipſe ex conceſſa ſibi noua ſubiectione earum rerum noua ſibi faceret dogmata de generandis iis rebus, & generandi modis, deque nutriendis, & augendis viuentibus, modiſque nutriendi, &
B augendi: quod facile forſitan facere poſſet ex notitia ſpeculatiua, quam haberet, ſi ad id eſſet ſufficiens, vel Deus ipſi ea dogmata ſimul infunderet, quæ iam nō eſſent priora illa ſpeculatiua.

Ad quartum dicendum, ſcientiam practicam, quatenus de vniuerſalibus agit, quodammodo eſſe contemplatiuam: quatenus autem ad ſingulares actiones ſuam cognitionem dirigit, in eiſque finem ſibi proprium, &
C peculiarem conſtituit, eſſe ſimpliciter practicam. Proinde mentem Ariſtotelis eo loco eſſe, quoniam ſcientia contemplatiua verſatur in vniuerſalibus & neceſſariis: prudentia vero, & ars in ſingularibus & contingentibus, vt ipſe eo loco docet: partim reducendum eſſe habitum ſcientiæ practicæ ad habitum ſcientiæ contemplatiuæ, ratione concluſionum: (*quemadmodum & ad habitum principiorum, ſiue intellectum ratione principio-*
D *rum*) partim vero ad habitum prudentiæ, quoad rectitudinem moralem ſingularum actionum: ad habitum vero artis, quoad alias earum rectitudines. Hoc autem propterea feciſſe videtur Ariſtoteles, quia ſcientiæ practicæ & quodammodo ſunt ſpeculatiuæ, vt dictum eſt: & quanquam ſimpliciter ſint practicæ propter actiones, in quas intendunt, non tamen illas immedia-
E te attingunt, ſed per prudentiam & artem, cum actiones perfecte, & ex inſtituto ſcientiæ exercentur.

Etiā practicam ſcient. cū de vniuerſalibus agit, eſſe quodammodo contemplat.

Si quis autem hoc loco quærat, quænam ſint diſcrimina inter ſcientiam moralē, quæ eſt practicarum præcipua, & prudētiam? hoc modo reſpondendum, moralem ſcientiam in primis non eſſe virtutem ſimpliciter, hoc eſt, quæ bonum ſimpliciter habentem faciat, ſed tantum virtutem veri dicendi, & nun-
F quam falſi: cuiuſmodi etiam virtutes ſunt ex habitibus contemplatiuis intellectus, ſcientia, & ſapientia: ex practicis vero ars: at prudentiam non ſolum eſſe virtutem veri dicendi, ſed etiam boni ſequendi, & quæ bonum ſimpliciter habentem facit: qua ratione Ariſtoteles ſæpe ait, neminem, qui non ſit vir bonus, poſſe proprie prudentem appellari. Ratio vero huius diſcriminis eſt, quia perfecta ſcientia moralis non ſupponit appetitum re-

Diſcrimen inter ſcient. moralem & prudentiam.

9. Eth. c. 12, & c. 13. & magnorum moral. lib. 2. c. 3.

G ctum,

ctum, ſeu honeſto fini dicatum, addictumve; multi enim improbi homines perfectam morum ſcientiam aſſequuntur: prudentia vero perfecta poſcit, ac ſupponit rectitudinem appetitus, quaſi conſecrati non vni tantum honeſto fini, ſed omnibus; cum ſit ipſa naturę ſuæ propenſione coniectatrix mediorum omnium inter oppoſita vitia, vt iis mediis ad vltimum finem hominem dirigat: hoc eſt enim proprium eius munus, & officium, cuius cauſa bonum cõſilium, electio, & præceptio gerendorum operum ad eam ſpectat.

Ariſt. 6. Eth. c. 2. & D. Th. 1. 2 q. 57. ar. 4.

Secundum. Eſt & aliud diſcrimen, quod ſcientia moralis agit de vniuerſalibus concluſionibus ex ſuis principiis deducendis: prudentia vero, etſi nonnunquam eius principiis & concluſionibus vniuerſalibus vtitur ad ſingulares, & practicas concluſiones deducendas, ſectandaſque; (*quicquid nonnulli Sententiarii Theologi velint, exiſtimantes eam ſola experientia inniti*) nũquam tamen concluſionem aliquam moralem ex officio demonſtrat: tametſi experimenti obſeruatione ſæpe & concluſionum moralis ſcientiæ, & principiorum etiam cognitionem aſſequitur, quæ experimentalis cognitio ſæpe ad actionẽ plus confert, quam ipſa moralis ſcientiæ vniuerſalis demonſtratio.

Och. q. 4. prol & in 3. q. 11. ar. 4. ſi. et q. Scot. q. 4. prol §. ad arg. prins.

Tertium. Hinc aliud oritur diſcrimen, quod moralis ſcientia agit in commune de circumſtantiis humanorum actuum: ſola autem prudentia ad eas deſcendit in ſingulis actionibus, cum ex virtute, aut non vitioſe agitur, nec aut temerario impetu gerunt actiones; aut aſtutia, carniſque adulterina prudentia actionibus præſident.

Quartum. Denique ſcientia moralis, etſi dirigit remote actiones humanas; non tamen quaſi pondere aliquo, & impulſu naturæ ſuæ inclinat ad opera virtutum: at prudentia non ad vnum tãtum genus virtutum, ſed ad omnia propenſum facit hominem: vnde & mater cœterarum virtutum moralium appellari ſolet.

Scientiã Dei practicam ſimul & ſpecula. eſſe, & formaliter & eminenter.

Ad quintum dicendum ſcientiam Dei eſſe formaliter & contemplatiuam diuinæ eſſentiæ, & practicam creaturarum, eminenter tamen eſſe contemplatiuam & practicam, ſi cum noſtris ſcientiis conferatur: neque enim eſt habitus, vt noſtræ ſcientiæ: neque finem habet vllum, vt ſit propter cognitionem ſolam, aut propter actionem, vt noſtræ: cum ipſa ſit finis ſupremus rerum omnium: neque etiam contemplatiuum, & practicum iudiciũ diſtinguuntur formaliter in Deo, multoque minus realiter, vt in nobis: ſed ſola imperfecta conſideratione noſtra, quæ more humano diuina vtcunq; concipit. Eſt tamen ſcientia, more etiam conſiderandi noſtro magis contemplatiua, quam practica; quia Deus

A Opt. Max. contemplatione ipſa ſui eſt creaturarum effector: quod in noſtris ſcientiis non accidit, quib. imperfecte res contemplamur. Proinde ſcientia diuina vna & eadem ratione ex natura rei eſt practica, & contemplatiua: noſtra vero non item.

Fides ænigmatica impreſſio diuinæ ſcientiæ.

Ad ſextum eodem pene modo reſpondendum eſt, quod attinet ad fidem catholicam, quæ eſt ſimplex quidam habitus infuſus, & B ænigmatica impreſſio diuinæ ſcientiæ: quanquam enim eius actus practici, & contemplatiui diſtincti ſunt non modo ex natura rei, ſed re ipſa etiam: ipſa tamen fides ſola conſideratione noſtra diſtinguitur in practicam, & contemplatiuam, quemadmodum & intellectus noſter practicus, & contemplatiuus: tametſi formaliter & contemplatiua ſit, & practica, eminenterque vtrumque habeat, ſi cum acquiſitis habitibus contemplatiuis, C & practicis conferatur: ſitque etiam, quemadmodum diuina ſcientia, conſideratione noſtra magis contemplatiua, quam practica.

Catholica fidei habitum contempl. ſimul & practicũ eſſe formaliter.

Varia de Theologia ſententia.

Argent. q. 4. prol. ar. 3. ibi. Ægid. p. 4. q. 1

Alia ratio eſt de Theologiæ ſcientia: nam etſi principiis catholica fide creditis nitatur: tamen cum ſit vnus, aut plures habitus acquiſiti, alij aliter de ea in hac quæſtione ſentiunt. Vt enim mittamus opinionem eorum, qui dicunt eam nec practicam eſſe, nec con- D templatiuam, ſed altiorem practicis, & contemplatiuis ſcientiis, quam proinde Affectiuam appellant: (*quaſi vero ſcientia de Deo altior in nobis ſit, quam in Deo ipſo, in quo vere eſt practica, & contemplatiua; aut cognitiuus aliquis habitus hanc diſtinctionem effugere poſſit*) ſunt, qui velint eam eſſe ſimpliciter practicam, non contemplatiuam, ea nimirum ratione ducti, quod omnis eius cognitio dirigatur ad praxim obſeruationis diuinorum E mandatorum, amoris potiſſimum Dei, & proximi, in quibus tota lex pendet, & Prophetæ. Alij autem contra exiſtimant, eam eſſe ſimpliciter contemplatiuam, non practicam: id quod ea ratione probant, quia quæcunque agenda iudicat, ea omnia ad plenam Dei cognitionem aſſequendam referuntur, iuxta illud Chriſti Domini cum Patre loquẽtis: *Hæc eſt vita æterna, vt cognoſcant te ſolum Deum verum, & quem miſiſti, Ieſum Chriſtum.* F Alij vero aſſerunt eam eſſe ſimpliciter & practicam, & contẽplatiuam: magis tamẽ practicam, quam contemplatiuam: ſimpliciter quidem vtrumque, quod formaliter ſit contemplatiua myſteriorum Dei, & formaliter practica obſeruationis mandatorum: magis autem practicam, quam contemplatiuam, quia omnis cognitio fidei ad opera charitatis in hac vita dirigitur.

Scot. in prol. q. vlt. D. Bon. q. 3. & Greg. q. 5 art. 4. Matth. 22. Henr. in ſumma ar. 8. q. 3. herua. quodli. 1. q. 3. & alii.

Ioan. 17.

Rich. q. 4. prol. Dur. q. 6.

Denique

Quid tandē ſentiendū cū D.Th.q.1. prol.ar.3.&1 p.q.1.ar.4. Caiet.ib. Capr.q.2.ar. 1.concl.6.

Denique alij, quorum ſententiam magis probamus, aiunt, eam eſſe ſimpliciter & practicam, & contemplatiuam: magis tamen contemplatiuam, quam practicam: quia & ſcientia Beatorum, & fides infuſa, quam eius quandam ſupernaturalem impreſſionem eſſe diximus, & cui Theologia noſtra tanquam fundamento innititur, formaliter ſunt & practicæ, & contemplatiuæ: magiſque contemplatiuæ, quam practicæ, vt dictum eſt. Neque obſunt ea, quæ pro prima, & ſecunda opinione dicta ſunt, cum Theologia noſtra vniat in ſe Theologiam contemplatiuam, & practicam quaſi duas ſcientias propter vnitatem habitus fidei, in qua fundatur: vnde fit, vt etſi quadam ex parte dirigit cognitionem Viæ ad opera mandatorum, tamen alia ex parte dirigat ipſa mandatorum opera ad cognitionem Patriæ, cui Theologia noſtra ſubalternatur, vt inferius dicetur, cum qua proinde eſt modo aliquo eadem: ſicque alia, atque alia ratione eſt formaliter practica, & cōtemplatiua. Non obeſt etiam id, quod dictū eſt pro tertia ſententia de directione imperfectæ contemplationis vitæ huius ad praxim, cū cognitio genere ſuo ſit prior, & origine, & perfectione, quam praxis, ſiue operatio, quæ à cognitione reguletur.

Cur practica ſcien. dicātur quaſi Ancillæ contemplātium.

Ad vltimum dicendum eſt, ea de cauſa omnes ſcientias contemplatiuas dici liberas, practicas autem quaſi earum ancillas, quod dum contemplatiuæ pace ac otio cōtemplationis fruuntur (*imo etiam, vt fruantur*) practicæ quaſi bellum cum prauis affectibus ſuſcipiunt, negotiiſque neceſſariis ad vitam recte adminiſtrandam occupantur: hoc autem pacto non ancillantur, ſubiectæue ſunt omnes ſcientiæ inferiores contemplatiuæ ipſi primæ Philoſophiæ, vt patet: ſunt tamen omnes ſcientiæ, etiam ipſæ contemplatiuæ particulares, non modo dignitate ac præſtantia prima Philoſophia inferiores: ſed etiam illi ea ratione ſubiectæ, quatenus per eas ad illā aſcenditur, & per eius principia illarum concluſiones, & principia aut confirmantur, aut defenduntur.

Sint ne omnes contēplatiuæ omnib. practicis nobiliores?

Sed quærat aliquis hoc loco, num omnes contemplatiuæ ſcientiæ ſint abſolute ac ſimpliciter omnibus practicis nobiliores? id enim non ſolum videtur colligi ex hac ipſa reſponſione, cum omnes contemplatiuas fecerimus liberas, practicas autem quaſi earum ancillas: ſed etiam id plane videtur ſentire Ariſtoteles, cum ſimpliciter & abſolute dicat hoc ipſo capite, contemplatiuas eſſe practicis nobiliores: cōtemplatiuarum autem nobiliſſimam eſſe primā Philoſophiam. Contra vero ſentiendum eſſe vel ipſe idē Philoſoph⁹

Tex.2.

A libro 11. aſſerere videtur, cum docet, ſuo quāque ſcientiam ſubiecto (in quo nimirum verſatur) nobiliorem, aut minus nobilem dicendam eſſe: & hoc ipſo capite, primam Philoſophiam eſſe nobiliſſimam, quod in nobiliſſimo ſubiecto conſiderando verſetur: cum interim conſtet ſubiecta quarundam agentium ſcientiarum præſtantiora eſſe ſubiectis quarundam contemplantium.

Cap. 6. *Idē dicit citato ca. li. 1.*

Reſolutio.

Qua in re breuiter dicendum eſt, omnes
B contemplatiuas ex ſuo quidem genere, hoc eſt, ex ipſo earum cognoſcendi modo eſſe omnibus practicis digniores. Primo, quia vt nunc dictum eſt, omnes honeſto otio fruuntur, dum practicæ omnes in negotio verſantur: nobilior enim eſt honeſti otii, quam negotij conditio. Secundo, quia præſtantiſſima contemplantium eſt nobilior præſtantiſſima omnium agentium, & efficientium, nempe prima Philoſophia ciuili ſciētia. Ter-
C tio, quia fœlicitas contemplatiua pręſtantior eſt, quā actiua, cum illa ſit huius finis. Quarto, quia appetitus naturalis nos ad rerum cognitionem magis, quam ad actionem inclinat. Quinto, quia actionis humanæ quædam quaſi veſtigia in brutis animantibus cernuntur, at contemplationis nullum. Sexto, quia immaterialia, æterna, & neceſſaria non cadūt ſub actionem cadunt autem ſub contemplationem. Septimo, quia contemplatiuæ ſunt
D priores natura, & fere ſubalternantes, ac certiores practicæ autem poſteriores natura, magnaque ex parte ſubalternatæ, ac minus certæ.

Actionis humanæ eſſe in brutis veſtigia, non cōtemplationis.

Limitatio reſolut.

Addendum tamen, ſi ſimpliciter & abſolute loquendum eſt, non eſſe omnes contemplatiuas omnibus practicis nobiliores: tum quia morales ſciētiæ aperte ſunt Mathematicis nobiliores, etiamſi illarum demonſtrationes minus certæ ſint, tum etiam, quia ſim-
E pliciter, & abſolute ſcientiarum præſtantia ex ſubiectis, in quibus verſantur, ſumi debet, vt Ariſtoteles in locis pro negatiua parte citatis ait: etſi modus ea conſiderandi & certitudo demonſtrationum, quæ de eis afferuntur, minus præſtantia ſint, vt ille merito de corporibus cœleſtibus, ſubſtantiiſq; materiæ expertib. dixerit in primo de partibus animalium, res illas ſuperiores etſi leuiter attingere poſſumus: tamen ob eius generis cognoſcendi
F excellentiam amplius nos oblectari, quam cum hæc inferiora iuncta omnia tenemus: Cum igitur virtutum actiones, de quibus agit moralis ſcientia, ſint præſtantioris naturæ, quam quantitates, de quibus agunt Mathematici: erit vtiq; moralis ſcientia ſimpliciter, & abſolute præſtantior Mathematicis. Ex qua veluti regula intelligitur primā Philoſo-

Cap. 5.

Moralē ſcien. nobiliorē eſſe Mathem.

phiam eſſe omnium præſtantiſſimam, quia de præſtantiſſimo ſubiecto, non quidem generali & adæquato, ſed particulari & inadæquato differit.

Obiectio. Quod ſi obiicias, primam Philoſophiam non reddere hominem ſimpliciter bonum, & tamen moralem ſcientiam id præſtare; ergo digniorem eſſe moralem ſcientiam prima Philoſophia: *Reſponſio.* occurrendum eſt, formaliter quidem neutram reddere hominem ſimpliciter bonum; id enim ſola virtus facit: etſi autem moralis vtcumque effectiue reddit hominem bonum ſimpliciter; id tamen ex eo ſibi vendicare, quia prima Philoſophia ei oſtendit ſupremum finem, ad quem humanas actiones dirigat. Hinc eſt, quod Ariſtoteles non ſemel præponit ſapientiam (*quæ prima Philoſophia eſt*) prudentiæ, cuius nomine moralem ſcientiam fortaſſe intelligit; eamque ad ſapientiam perinde ſe habere ait, ac miniſtrum atrienſem ad principem domus: quod ſi prudentiæ vocabulo virtutem ipſam prudentiæ ſignificat; non dubium, quin ſapientiam accipiat pro perfecta ſapientia, & quaſi omnibus virtutibus ornata: quo pacto in ſacris literis ſæpiſſime accipitur fides pro ea, quæ charitate formata eſt: præſertim cum ſapientis nomen ſit omnium digniſſimum, quodque nunquam ferme, niſi bono viro, tribuatur.

6.Eth.c.7 & 13. Itē magn. moral. lib. 1. c.35.

Vt.Rō.3.&4. Eph.2. Philip 2. Matth.9. Luc.8. Ioan.3.

Quonam pacto practica ſcientia in practicas, & contemplatiua in contemplatiuas diuidatur?

QVÆSTIO VI.

Aliam eſſe rationem diſtinguendi ſcientiam in practicas, aliam in contemplatiuas.

SECTIO I.

RELIQVVM eſt, vt qua ratione practicæ ſcientiæ inter ſe diſtinguantur, qua etiam contemplatiuæ, explicemus: hinc enim patebit præcipuum Ariſtotelis inſtitutum in hoc libro, quod initio eſſe diximus, tradere modum, quo primo Philoſopho de proprio ſubiecto, in quo verſatur, quodque initio libri quarti conſtitutum erat, nec ſatis explicatum, agendum ſit: qua in re eodem modo, quo in ſuperiori quæſtione progrediemur. Nam vt in illa ex negatione negotij, cui practicas ſcientias præſidere diximus, otium contemplantium conuenienti ordine declarauimus: (*imitati nimirum Ariſtotelem,* A *qui in hoc capite ex negatione principum libri, à quo agenda & facienda pendent, contemplanda explicauit*) ita in hac diſputatione ex negatione concretionis, vnde credimus ortam eſſe conſtitutionem, & diſtinctionem agentium & efficientium ſcientiarum, conſtitutionem & diſtinctionem contemplantium explicabimus: abſtractio enim, à qua contemplantes conſtitui, & diſtingui dicuntur, nihil eſt aliud, quam quædam concretionis B negatio.

Conſtitutionem agentiū & efficientiū ſcientiar. ſumi ex concretione materiæ. Ortam vero eſſe conſtitutionem agentium & efficientium ſcientiarum ex concretione materiæ, quæ in earum obiectis cernitur, ex eo patet: quia, cùm practicæ ſcientiæ doceant, quid agendum ſit, & quo pacto agendum; omnis autem actio in ſingularibus verſetur; tantum abeſt, vt earum conſtitutio & diſtinctio ex abſtractione à materia, conditionibuſq; materialib. ſumi potuerit, quem- C admodum in contemplantibus ſumi dicitur, vt ipſæ potius ſine ordine ad materialia, & omnino ſingularia intelligi nequeant. Nam cum finis contemplantium ſit cognitio veri, quæ fit per quendam quaſi tractum rerum cognoſcēdarum ad cognoſcendi potentiam, & vnionem earum cum illa: finis autem agentiū, & efficientiū ſit aſſecutio boni, quod in rebus ipſis eſt, non in mente, vt capite ſequenti tradit Ariſtoteles: *tex.8.* directione agen- D tium & efficientium ſcientiarum fit, vt appetitus noſter quaſi egrediatur ad bonum obtinendum in ſingularibus; imo & ab eo trahatur ad ſingularia, in quibus cōtractum & ſingulare factum exiſtit.

Vnde petēda ſit practicarū ſcien. nobilitas. Pro ratione igitur maioris, & minoris concretionis boni obtinendi, perfectioniſve acquirendæ, diſtinguendæ erunt ſcientiæ practicæ; vt illæ, quæ agunt de bono minus concreto nobis, aut in ſe minus completo, & per- E fecto, ſint inferiores, & minus præſtātes; quæ autem de eo, quod magis tale eſt, ſint ſuperiores, & præſtantiores: quod contra accidat, neceſſe eſt in contēplatiuis, vt quæ de iis, quæ minus abſtracta ſunt, & quaſi auulſa à materialibus conditionibus, ſeu, quod idem eſt, magis concreta, differunt, eæ inferiores, & minus præſtantes ſint; quæ vero de magis abſtractis, minuſve concretis, ſuperiores, & præſtantiores, ſi non ratione rerum, ſaltem ratio- F ne modi conſiderandi.

Infimum gradum habent effectiuæ. Hac igitur quaſi regula conſtituta, effectiuæ ſcientiæ, ſiue artes infimum dignitatis locum habebunt, vt quarum inſtitutum ſit perficere actionibus iis, quas dirigunt, nō eum, in quo ipſæ ſunt, ſed res externas, quas ſuis actionibus conficiunt, confectaſque & abſolutas relinquunt. Secundum vero locum obti-

obtinebunt ſcientiæ actiuæ, quod actionib. quas dirigunt, eos perficiant, per quos illæ exercentur, ſiue per ſe ipſi eas exerceant, ſiue per alios: quæ duo ſcientiarum genera diſtinxit Ariſtoteles nono libro huius operis, & hac ipſa ratione poſterius priori prætulit, quod illud res externas, hoc autem ipſa agentia perficeret. Huius autem ſecundi generis illæ inferioris dignitatis ſunt, quę dirigunt actiones, quibus etſi nullum opus confectum relinquitur; tranſeunt tamen ipſæ in externā materiam, vt actiones canendi, & citharam pulſandi, equitandi, nauigii gubernandi, & aliæ huiuſmodi: quæ vero dirigunt actiones, quæ in ipſis tantum agentibus manēt, neque in externam materiam tranſeunt, ac proinde nobis magis concretæ ſunt ac propriæ, eę ſcientiæ dignitate proxime dictas præcedunt. Inter has vero Dialectica, vt eſt origine prima, quia dirigit operationes intellectus; ita eſt infima huius generis, eo quod in bonum minus completum, ac perfectum intendat, vtpote in bonum rectitudinis, non moralis, ſed naturalis, quod habentem non facit ſimpliciter & abſolute bonum. Cęteræ autem, quæ ſunt morales, ſuperioris generis habentur, quod verſentur circa bonum, quod malum eſſe non poteſt. Denique cum hoc genus bonorum, quæ ſimpliciter & abſolute bona ſunt (*moralium, inquam, virtutum*) ſuam habeat latitudinē, illudque ſit diuinius, quod plures bonitatis gradus continet; ac demum perfecti⁹ ſit inculpate viuere in vniuerſa Rep. hoc eſt, in omnium ciuium communicatione, ac commercio, quam in conuictu familię, ſeu domeſticæ communitatis, perfectiuſque in hac ſine vitio degere, quam priuatim viuere, merito Ariſtoteles in tres ſpecies, aut quaſi ſpecies morales ſcientias diſtribuit, vt infima (*quam moralem communi nomine appellauit, alii Monaſticam dixerunt*) ageret de virtutibus ad vnumquemque priuatim degentem pertinentibus: media, quam Oeconomicam, ſeu rationem regendæ familiæ nominauit, virtutes ad totam familiam ſpectantes traderet: & ſuprema bonum, ac perfectum ciuem inſtitueret; in quo iam nulla mortalis perfectionis ratio deeſſet.

Cap. 9 tex. 16.

Quæ inter actiuas ſint ignobiliores.

Qui nam ſit locus Dialecticæ.

Qui nam moralium ſcient.

Ita perſpicuum videtur, qua ratione & totum genus ſcientiarum agentium, & efficientium conſtituatur, & à toto contemplantium genere diſtinguatur, ac in ſuas veluti diuidatur ſpecies, ratione videlicet cōcretionis cum materia, materialibuſque rerum ſingularium conditionibus, quarum rerum perfectio per actionem intendatur, & quinam ſit inter eas dignitatis ordo, qui contrarius videtur ei, qui obſeruatus eſt in earum inuentione, vtpote neceſſitatis. Vt enim Ariſtoteles ipſo huius operis procemio ſcribit, prius inuentæ ſunt artes ad parandas res neceſſarias, quam ad degendam vitam, hoc eſt, vt ea commode, & iucunde, atque etiam honeſte traduceretur: iiſque inuentis, in quibus totum genus efficientium, & agentium cernitur, tum demum ii, qui honeſto vacabant otio, ad inueniendas ſcientias de natura rerum, earumque cauſis, & affectionibus animum adiecerunt; quas cum ſola obſeruatione rerum concretarum, ſingularium, inquam, & materialium inuenire non poſſent, abſtractionis adminiculo paulatim ad eas inueniendas, & conſtituendas vſi ſunt: quam triplicem eſſe voluerunt, vnam à materia ſenſibili ſingulari: alteram à materia ſenſibili non modo ſingulari, ſed etiam vniuerſali, verum non à materia intelligibili, tertiam ab vtraque & ſenſibili, & intelligibili.

Quæ artes prius inuentæ fuerint.

Quæ abſtractionum genera, vt melius intelligantur, & ad ſcientias contemplatiuas applicentur, animaduertendum eſt, cum materia ex ſe ignota ſit, vt quæ nullum includit actum, (*per quem ſolum res cognoſcuntur, & diſtinguuntur*) ſed ſit pura omnino potentia, vt oſtendetur libro octauo, ex ea fere totam naſci obſcuritatem, quæ in rebus cognoſcendis reperitur. Nam etſi ea noſtrarum quoque cognoſcendi facultatum imbecillitati tribuitur, earum tamen imperfectio oritur ex coniunctione ipſarum cum materia, ſiue quod in ea inhærent, vt ſenſus externi, & interni, ſiue quod in hac vita, niſi materialium actionum miniſterio, ſuo fungi officio non poſſunt: id quod intellectui, præſertim contemplatiuo, ſeu potius vt eſt cōtemplatiuus, magno impedimento eſt in intelligendis reb. ſublimioribus, quarum exempla ſenſibus noſtris nec ſe offerūt, nec offerre poſſunt. Hinc illud eſt natum, vt qui melius philoſophati ſunt, totam curam, quam adhibebant vt pure & ſyncere rerum naturas contēplarentur, earumque cauſas & proprietates inuenirent, in eo ponerent, vt materiam à ſua conſideratione quam maxime remouerent. Cumque à rebus ſingularibus, quæ materia conſtant, quæque omnes ſunt ſenſibiles, inchoanda eſſet abſtractio, primus illius quaſi gradus fieri neceſſe erat à materia ſenſibili ſingulari, quæ primum occurrebat, vt cognoſcerentur quidem res ſenſibiles, & de eis diſputaretur: verum non de hac, vel illa, ſed de toto aliquo earum genere, quod ſolum munus Philoſopho dignum eſſe merito cenſuerunt. Hæc igitur prima abſtractio à materia à Philoſophis vſurpata fuit, quæ eſt abſtractio vniuerſalium naturarum ſenſibilium à ſuis ſingu-

Ex materia naſci difficultatem in rebus cognoſcendis.

Abſtrahere vniuerſalia Socrates docuit.

ſingularibus; tametſi pauci ex iis, qui ea vtebantur, eam ſatis explicare poterant ad tempora vſque Socratis, vt ait Ariſtoteles 13 huius operis, & aliis locis, quod is primus, quænam eſſent vniuerſales naturæ, apertius explicauerit. Atque hæc abſtractio conſtituit Philoſophiam naturalem, in qua non agitur de hac aut illa re materiali, ſiue ſenſibili, ſed de ipſis earum rerum generibus, & ſpeciebus. Quæ omnia proinde Ariſtoteles hoc capite vt doceret, quo pacto tractanda ſunt à naturali Philoſopho, illud documentum ſtatuit, vt omnia definiantur per materiam ſenſibilem, non quidem ſingularem, quæ ingredi nõ poteſt definitionem naturarum communium, ſed vniuerſalem.

cap. 4.

text. 2.

Conati ſunt deinde Philoſophi remouere etiam à ſua conſideratione materiam omnem ſenſibilem, non ſingularem tantum, ſed etiam vniuerſalem, & inuenire in rebus ipſis materialibus, & ſenſibilibus naturam aliquam, quæ neque ipſa per ſe eſſet ſenſibilis, nec per materiam ſenſibilem definiretur, quo inſtituto inuenerunt quantitatem, quam, vt priorem qualitatibus ſenſibilibus eſſe intellexerunt, quod eas per motum accipiat, & abiiciat: ita merito iudicarunt non indigere in ſua definitione vlla materia ſenſibili: tametſi eam ipſam quantitatem ſic abſtractam, & conſideratione ſeparatam à materia ſenſibili, non abſque ratione etiam putarunt appellandam eſſe materiam intelligibilem; materiam quidem, quia eſſet diuiſibilis in partes extenſionis, & ſubiecta proxime ſenſibilibus qualitatibus; (*Vnde & quidam putauerunt eam non diſtingui ab ipſa materia ſubſtantiali, alii etiam eſſe totam rei ſubſtantiam, vt diximus ad librum primum*) intelligibilem vero, quia quantitas non eſt ſenſibile proprium alicuius ſenſus externi, vt patet ex illis ſex generibus communium ſenſibilium, quæ traduntur ab Ariſtotele tertio libro de anima, motu nimirum, quiete, figura magnitudine, numero, & vnitate, quæ ſine aliquo ſenſibili alicuius ſenſus proprio ſentiri non poſſunt: vnde ſola tertia ſpecies qualitatis dicta eſt ab Ariſtotele qualitas ſenſibilis, licet figura etiam ſit ſenſibilis, quia in ea tertia ſpecie continentur omnia propria ſenſibilia quinque exteriorum ſenſuum. Non pauci tamen volunt propterea quantitatem acceptam per ſe vocatam eſſe intelligibilem, quia ab imaginatione ſine qualitate vlla alicui ſenſui externo propria percipi poſſit, vt nimirum intelligibile hac in re ſumatur pro imaginabili: quo pacto aliquando Ariſtoteles vocat imaginationem, ſiue phantaſiam, intellectum paſſiuum.

Cur quantitas dicta ſit materia intelligibilis.

Vide lib. 5. c. 13. q. 2. ſect. 1.

Ad fin. cap. 5. de Pythagor. quos etiam hoc nomine reprehendit Ariſt. lib. 13. c. 6. c. 1. text. 133.

7. Phyſ. c. 3. text. 15. & 20.

Alex. 7. met. c. 10. text. 55. D. Thom. 1. Poſt. c. 23. Alb. in prin. ſuæ Philoſ. 3. de anima c. 5 text. 20.

Vnde ortæ ſint Math.

A Cum igitur vidiſſent Philoſophi quantitatem percipi poſſe ſine materia ſenſibili, vt ſenſibilis eſt, etiam vniuerſali, hac ipſa ſecunda abſtrahendi ratione peculiare ſubiectum, circa quod verſaretur Mathematica, ipſamque Mathematicam diſciplinam conſtituerunt. Verum, quia numerus adhuc à magnitudine abſtrahi poterat relicta continuitate partium inter ſe, & aſſumpta non ſimul, ſed ſucceſſiue earum multitudine ſe- B paratim: (*poteſt enim in infinitum augeri, quemadmodum & magnitudo in infinitum diuidi*) duas ſpecies pure Mathematicas fecerunt, Geometriam de magnitudine, quæ in hoc genere minus abſtracta eſt, & Arithmeticam de numero, qui eſt abſtractior: ex quibus pure Mathematicis, & quibuſdam partibus Philoſophiæ naturalis natæ ſunt eæ, quæ mixtæ vocantur, Aſtrologia, inquam Muſica, Perſpectiua, & ſi quæ ſunt aliæ hu- C iuſmodi. Non abſtraxerunt autem peculiari abſtractione cætera accidentium genera, tum quia inſtitutum eorum fuit non abſtrahere, niſi ſubſtantias, aut ea, quæ ſubſtantiæ conditionem haberent, quod ea ſola eſſent, de quibus videbatur habenda conſideratio tanquam de ſubiectis, de quibus affectiones eſſent demonſtrandæ, in quorum numero ſolam quantitatem merito ponendam eſſe cenſuerunt; tum etiam, quia cę- D tera accidentia, ſi abſque materia ſenſibili intelligi nõ poſſent, cum ipſis quoque rebus naturalibus abſtraherẽtur à ſola materia ſenſibili ſingulari; ſi vero poſſent, abſtraherentur cum rebus Mathematicis, aut aliis abſtractionibus, ſi quæ eſſent, tanquam earum affectiones.

Cur inter accidentia ſolius quantit. abſtractio curæ ſit philoſophis.

Demum quærere cœperunt, num eſſet in rerum natura aliquid abſtractius, quam à materia ſenſibili, & intelligibili, vt cõſtituen- E dis ſcientiis contemplantibus finem imponerent: cumque nihil inueniſſent in rebus ſenſibilibus, quod ab vtraque materia ſeparari poſſe, etiam cogitationem crederent, in id incubuerunt, vt quærerent, num aliqua natura reperiretur extra res ſenſibiles: eam enim non modo iure putabant ſine materia ſenſibili, & intelligibili concipi poſſe: ſed etiam, ſine vtraque in rebus cohęrere: quam naturam cum pręcipui eorum inueniſſent, & ex effectis materialibus, quæ neceſſario de- F prehenſa ſunt pendere à rebus vtraque materia expertibus, collegiſſent; tum demum à naturis rerum abſtrahendis ceſſarunt, vt qui attigiſſent indagatione ſua primam rerum cauſſam, à qua omnia penderent, & cuius cognitione rerum omnium cognitio complęri poſſet: in eo enim ſupremo rerum gene-

genere neceſſe erat primam cauſam inueniri.

Prima philoſoph. inuētio. Ita factum eſt, vt primæ ac ſupremæ Philoſophiæ ſubiectum reperirent inuento toto genere rerum omnino immaterialiū, ipſamque primam Philoſophiam conſtituerent, & ab aliis ſcientiis contemplantibus diſtinguerent. Quorum alij, etſi vtcumque id *Ariſtot. laus.* præſtare cœperant; nemo tamen felicius, verius, & clarius, quam Ariſtoteles, præſtitit: quanquam enim in hoc rerum genere pro earum dignitate pauca eſt aſſecutus, & nonnulla vt homo Ethnicus peccauit: ea tamen, quæ inuenta exhibere potuit, adeo præclara ſunt & ad rem appoſita, vt in media etiam diuina Theologia explicandis rebus ſummis, & à calumnia Gentilium, ac Hæreticorum vendicandis, nulla ſint ex tota reliqua Philoſophorum ſchola tam illuſtria, tamque ei ſcientiæ familiaria. Ita patet, quanam ratione practica ſcientia in practicas, & contemplatiua in contemplatiuas diuidantur.

Excludendas cenſeri apud quoſdam Mathematicas à numero ſcientiarum, Phyſicamque, & Metaphyſicam diuidi in plures ſpecies: ab aliis vero omnes contemplantes in vnum confundi.

SECTIO II.

SVNT tamen, qui id dicant de Mathematicis ſcientiis, quod ſi verum eſſet, ſatis foret, vt illæ à toto genere non modo contemplantium, ſed etiam ſcientiarum eſſent ex- *Qua ratione alii Mathematicas excludant. c. 2. tex. 3.* cludendæ: aſſerunt enim etiam Mathematicas abſtrahere ab ente. Quod primum ex eo probant, quia abſtrahunt à bono, vt Ariſtoteles docet libro tertio: quicquid enim à bono abſtrahit, ab ente etiam, cum quo conuertitur, abſtrahat neceſſe eſt. Deinde ex eo, quod entia Mathematica eo modo, quo à Mathematico puto conſideratur, non poſſunt in rerum natura exiſtere: quod ſi ita eſt, fieri non poteſt, vt de entibus mathematicis vlla habeatur ſcientia.

Alii tres dēt Phyſicæ ſpecies. Alij nonnulli, etſi non ea dicūnt, quibus vlla ex tribus contemplatiuis ſcientiis conuellatur; Phyſicam tamen in tres ſpecies diuidunt, quod minime placet Ariſtoteli, vt mox patebit. Eorum fundamentum eſt, idem eſſe diuidere ſcientias contemplatiuas penes diuerſas abſtractiones à motu, & mobilitate, atque à materia ſenſibili: vtroque enim loquendi modo promiſcue vtitur Ariſtoteles in hoc capite, & aliis locis: hinc

A autem fit, vt cum corpora cœleſtia abſtrahant, ſeu potius abſtrahantur ab omni alio motu, præterquam locali; corruptibilia vero non viuentia à ſolis motibus accretionis, & decretionis, ac progreſſiuo; viuentia denique, cum omnibus motuum generibus moueantur, à ſolis motibus ſingularibus, neceſſario conſtituendæ ſint tres Phyſicæ ſcientiæ, de cœlo, de ſubſtantia corruptibili non viuente, & de corruptibili viuente. Poſſent
B etiam addere, eadem ratione quartam ſcientiam Phyſicam, nempe de ente mobili in commune, eo quod abſtrahat, quatenus tale eſt, ab omni motu ſecundum ſpeciem: neque enim ſibi aliquem ſpecialem motum vendicat, cum eius natura ad omnes ſit indifferens.

Alij vero ex recentioribus Metaphyſicam, *Alii quatuor Metaphyſicæ.* in quatuor item, aut quinque ſpecies diui-
C dunt, vt diximus libro quarto: quod tamen *cap. 1. q. 1. ſect. 4.* hic neceſſario, ſed plenius repetemus. Ad hanc vero ſententiam, quæ etiam aperte pugnat cum Ariſtotele, hoc argumento ex abſtractione item deſumpto vtuntur: quod rerum ad Metaphyſicam ſpectantium aliæ magis, aliæ minus ſint abſtractæ à materia. Nam anima ſeparata cum ſit veluti in confinio rerum ad Phyſicam, & Metaphyſicam pertinentiū; ſimpliciter tamen ad Metaphy-
D ſicam ſpectet, quod per ſe ſine vlla materia aliquādo exiſtat: proximam Phyſicæ ſcientiam ſibi videtur vendicare, quod cognoſci non poſſit niſi habitudine eſſentiali; quam habet ad materiam. Tum deinde intelligentiæ creatæ ſecundam ſpeciem eius ſcientiæ, poſcunt, quod à materia non tantum re ipſa, ſed ratione etiam ſeiunctæ ſint. Tertiam ſibi vendicant ea prima genera, quæ
E materiam in ſuo conceptu non includunt, quod ratione abſtractiora ſint ipſis creatis intelligentiis, quibus ſunt communia. Quartam Deus Optimus Maximus qui abſtractus eſt non modo ab omni materia, ſed etiam ab omni potentialitate, cum ſit actus omnino purus. Quintam denique tranſcendentia, quæ non tantum de rebus creatis, & finitis, ſed etiam de Deo ipſo dicuntur; nempe ens, vt ens eſt, & ea, quæ illi, vt tale eſt, per
F ſe conueniunt.

Alij denique, cum videant ex hac diuer- *Ant. Mirād. lib. 13. de euerſio. ſing. certa minus ſect. 6. & 7.* ſarum abſtractionum ratione plures, quam par ſit, ſcientias oriri; præſertim cum metuant, ne ſi ſemel hanc diuidendi rationem admittant, tot etiam ſcientiarum ſpecies admittere cogantur, quot ſunt ipſæ rerum ſpecies, & genera; ad id potius confugiunt, vt dicant omnium omnino rerum, quas contemplatiuis ſcientiis comprehendimus vnā dum

axat

taxat eſſe ſcientiam, vtpote eam, quam nos A dicimus Metaphyſicam: vt quæ eorum ſententia deſcendere debeat ad cognoſcendas omnes rerum naturas, cauſas, & affectiones, non quidem ſingulatim per indiuidua, (id enim volunt Ariſtotelē ſignificaſſe initio huius operis, cum dixit: *Non ita tamen, vt omnia ſingulatim ſcientia teneat*) ſed per omnia genera, & ſpecies. Id quod etiam ex eo confirmãt, quia alioquin incidere neceſſe eſſet in difficultates inextricabiles, qualis eſt illa: Si quan- B titas datur peculiaris ſcientia, quam dicimus Mathematicam, cur non dentur quoque aliorum generum ſummorum pertinentium ad alia accidentium prædicamenta, quæ ſimiliter abſtrahunt à materia ſenſibili? itemque: Si vna datur Arithmetica, cuius eſt agere de numero, qui abſtrahit à materia ſenſibili, cur non etiam detur alia, quæ verſetur in eo, qui abſtrahit à rebus omnis materiæ expertibus? & aliæ huiuſmodi complures dubitationes. C Probant quoque eandem ſententiam ex eo, quod abſtractio affectio quædam ſit rebus ipſis extrinſeca, accidentaria, & veluti extranea, à qua proinde ſcientiarum diuiſio deſumi non debeat: quod ſi ex diſtinctione rerum ipſarum deſumere eam quis velit: Obſtat, inquiunt, ſimilitudo dũcta ex ſenſibus, quorum quælibet infima ſpecies in diuerſis ſpecie rebus plane verſatur, vt viſus in albo, & nigro. Tum etiam ea ratione, quia cum ſolus Meta- D phyſicus agat de decem prim s prædicamentorum generibus, quod ea reſultent ex prima & præcipua diuiſione entis, ad eum ſpectet, neceſſe eſt agere de his omnibus, quæ ſub eis ponuntur, aut ad ea pertinent, ſiue vt partes, ſiue vt principia, ſiue vt quiduis aliud Tum demum, quod idem ſentiat Ariſtoteles, qui libro vndecimo aſſerit Phyſicam, & Mathematicam eſſe partes Sapientiæ, hoc eſt, Metaphyſicæ, vt quæ nimirum ex illis quaſi com- E ponatur. Pro qua etiam opinione illud quis fortaſſe afferat: quemadmodum Theologia ſupernaturali lumine tradita vna duntaxat eſt ſcientia & de Deo, & de iis omnibus, quæ ad illum vt ad primum principium reducuntur; rationi conſentaneum eſſe, vt vna ſit tantum, quæ lumine naturali acquiritur. Itaque aiunt vulgatam contemplantium ſcientiarũ diuiſionem ob quandam commoditatem inductam eſſe, non quod eam poſcat rerum i- F pſarum natura.

lib. 1. c. 2.

cap. 3. in fine.

Nec excludendas Mathematicas à ſcientiarum numero, neque Phyſicam, & Metaphyſicam in plures diuidendas, aut omnes contemplantes in vnam confundendas.

Sectio III.

HÆc tamen nihil obſtant, quō minus tripartitam contemplatiuæ ſcientiæ diuiſionem ita retineamus, vt neque Mathematicæ tanquam non veræ ſcientię reiiciantur, nec Phyſica, aut Metaphyſica diuidantur in plures ſcientiarum ſpecies, aut (*quæ abſurdiſſima res eſſet*) ſcientiæ omnes contemplatiuæ in vnam confundantur. Nam quod attinet ad eos, qui dicunt entia Mathematica abſtrahere ab ente, ipſi ſe ſua ſententia explicanda coarguunt: quo enim pacto entia ab ente abſtrahant? qualis enim ſit abſtractio, & quaſi auulſio eiuſdem à ſe ipſo? Quod ſi verbum [*Mathematica*] additum verbo [*entia*] alienat illud à ratione entis, quemadmodum dictio [*pictus*] addita dictioni [*homo*] illam remouet à vera ratione, ſeu ſignificatione hominis: ergo quantitas, vt quantitas eſt, non habet veram rationem entis, quandoquidem Mathematicus agit de quantitate, vt quantitas eſt: at quantitas, vt quantitas eſt, definitur *Ens per ſe extenſum*, vt à ratione entis abſtrahi nullo modo poſſit. Multa vero alia in hac ſententia peccantur. Vnum eſt, quod hæc conſequentia non eſt apta (*abſtrahunt à bono, ergo & ab ente:*) namque vnum, & verum, quæ ſunt priores affectiones entis, & cum eo conuertuntur, quemadmodum & bonum, abſtrahunt etiam à bono, quo ſunt priora; non tamen ab ente, quo ſunt poſteriora. Alterum eſt, quod propterea dicant entia mathematica non tractari, vt entia, quia eo modo, quo conſiderantur, non poſſunt exiſtere in rerum natura: nam & res vniuerſales eo modo, quo abſtractæ apprehenduntur, non poſſunt in rerum natura cohærere; & tamen tractantur, vt vera entia, quia modo alio, hoc eſt, vt contracta ad ſingularitatem in rerum natura cohęrent. Tertium, quod etſi quatenus abſtrahunt à materia ſenſibili, non poſſunt per cauſas naturales habere realem exiſtentiam; poſſunt tamen abſoluta Dei virtute, cum eorum exiſtentia eo modo, quo ſpectantur, nullam inuoluat contradictionem. Quartam, quod aperte pugnant cum Ariſtotele, cum dicunt ea abſtrahere ab ente: aperte enim pronuntiat Ariſtoteles & initio libri quarti, & hoc loco, & alibi ſępe, primam quidem Philoſophiam agere de ente, vt ens eſt; cęteras vero ſcientias de partibus ei ſubiectis, vt ſunt ſpecialia entia, in quibus numerat Mathematicas ſcientias. Quod autem Ariſtoteles libro tertio diſputationis cauſa dicit, in rebus Mathematicis non ſpectari bonum; etſi nihil ad rem facit, quia conſideratio per abſtractionem nō efficit, vt

Entia mathematica non abſtrahere ab ente.

Vtrobiq; c. 1. tex. 1.

An in rebus mathem. detur bonum.

a ca. 2. tex. 3.

cap. 3.

eſt, vt illa, quæ conſiderantur, non ſint in rebus ipſis bona, tamen intelligendum eſt de bono, quod per actionem acquiritur. Vnde Ariſtoteles *lib.* 13. plane docet in mathematicis, vt talia ſunt, dari (*& quidem maxime*) bonum quoddam, quod pulchrum dicitur, ordo nimirum, commenſuratio, & definitio, ſiue determinatio. Alio argumento diximus ſuperius Mathematicas excludi apud quoſdam a numero ſcientiarum, vtpote quia nil demonſtrent per veras cauſas, vt aiunt, & pari ratione nec per vera effecta: cuius argumenti eo loco vim nullam eſſe diximus: nec deſunt ex recentioribus, qui docte, & grauiter eandem ſententiam contra recentiores alios impugnent.

In his eſt Bonamicus li. 1. de motu c. 13.

Non dari tres ſcientias phyſicas.

Scientias non diſtinguit maior, aut minor, ed diuerſa abſtractio a materia.

Iam qui tres Phyſicas ſcientias ex maiore, aut minore abſtractione obiectorum a materia, aut mobilitate colligunt, non recte argumentantur: neque enim maior, & minor abſtractio a materia diſtinguit ſcientias cōtemplantes, ſed varius abſtrahendi modus, aut varia ratio materiæ, a quo fit abſtractio: quēadmodum nec maior, & minor ſenſibilitas obiectorum diſtinguit ſenſus; (*magis enim ſenſibilis eſt albedo, quam nigredo, & acutus ſapor, quam obtuſus; qui tamen eodem ſenſu percipiuntur*) ſed varius ſentiendi modus, per hoc aut illud medium. Neque Arithmetica diſtinguitur a Geometria, quia magis abſtrahat a materia ſenſibili; ſed quia abſtrahit ab alia ratione materiæ, a qua nō abſtrahit Geometria, nempe a quadam materia intelligibili, quæ eſt continuitas, quam conſiderat Geometria; etſi Arithmetica non abſtrahat ab alia intelligibili materia, quæ eſt extenſio non continua, cum in ea conſideranda verſetur. Quanquam igitur cœleſtia corpora magis abſtrahant a materia, & mobilitate, quam corruptibilia non viuentia, & hæc, quam viuentia; non diſtinguunt tamen phyſicas ſciētias, quia non alio modo abſtrahunt, neque ab alia ratione materiæ, ſed ab vna, & eadem, nempe a materia ſignata, ſeu ſingulari, quæ directo non cadit ſub conſiderationem vllius ſcientiæ.

Quæri etiam ab his poteſt, *num ens mobile in commune faciat quartam ſcientiam phyſicam, quia ens mobile abſtrahat ab omni ſpeciali motu*? Si fateantur: Ergo ſcientia cuiuſque generis erit alia a ſcientiis ſuarum ſpecierum, quia illud eſt abſtractius; quod ipſi minime volunt: ſi negent? Ad quam earum pertinebit tractatio phyſicorum librorum, ſeu de ente mobili, vt mobile eſt: æque enim illæ tres eam ſibi poſcunt, vt quæ æque illa indigent? Itaque nullo modo probanda eſt diſtinctio Phyſicæ in alias ſpecies, cum omnis ſcientia contemplatiua generis extendatur ad omnes eius ſpecies, in quibus eadem eſt abſtrahendi ratio a materia: etſi ab eadem magis abſtrahant genera, quam earum ſpecies. Id quod ex eo confirmatur ex Ariſtot. quod primo libro de poſteriori reſolutione, capite ſeptimo eandem facit ſcientiam cuiuſque generis & ſuarum ſpecierum: vbi tamen (*quod ſubaudiendum eſt*) eadem abſtractionis ratio cernitur.

Vnam tantum eſſe Metaphyſicam.

Ex his patet, eos etiam a vera ſcientiæ diuidendæ ratione aberrare, qui plures faciunt Metaphyſicas: nam quod de anima humana obiicitur, cum ea ſit & anima, & ſpiritus; anima, vt eſt forma corporis, illudque animat, vitamve ei ſua actuatione confert; ſpiritus, vt per ſe extra corpus cohærere poteſt: alia & alia ratione ad Phyſicam, & Metaphyſicam ſpectat: vnde fit, vt opus non ſit eius cauſa aliam Metaphyſicam comminiſci. Quod agitur de ſubſtantiis ſeparatis, illud quidem eas a conſideratione Phyſici eximit, & ad primam Philoſophiam transfert, quod in ſuis rationibus materiam nullam includunt, nec ſenſibilem, nec intelligibilem: at quod a materia re ipſa ſeparatæ ſint, nil ad rem facit: res enim ſub ſcientiam cadunt, non vt ſunt, ſed vt vere concipiuntur: præſertim cum ſubſtantia genus ſummum in infinitis prope rebus non ſit re ipſa a materia ſenſibili ſeiuncta, & tamen ad Metaphyſicam pertineat: quod idem vniuerſe cernitur in quantitate reſpectu mathematicæ. Iam etiam, cum dictum ſit, nihil ad rem facere maiorem abſtractionem, (*etiam ſecundum conſiderationem*) vbi non eſt diuerſa abſtractionis ratio; non eſt, quod genera, quæ materiam in ſuo conceptu non includunt, ad aliam Metaphyſicam ſpectent diuerſam ab ea, quæ agat de ſubſtantiis ſeparatis; multoque minus, quod tranſcendentia, quæ communiora ſunt iis generibus, aliam poſcant Metaphyſicam. De Deo alia ratio videbitur eſſe, cum abſtrahat non ſolum ab omni materia, ſed etiam ab omni potentialitate: quæ eſt alia ratio materiæ longe diuerſa a ratione materiæ ſenſibilis, & intelligibilis. Verum de hac re paulo inferius agendum eſt.

Res non eadē re ſub ſcientiam, vt ſunt ſed vt vere concipiuntur.

Plures vna eſſe ſcientias contemplat.

Plato apud Alcin. l. de doctrin. Plat. c. 6. Ariſt. hoc c. tex. 2. & li. 11. c. 6. Boeti. de Trin. c. 2. D. Damaſc. c. 1. ſuæ Phyſiolog. Auic. 1. ſuæ Met. c. 1. Ptolem in Aſmag. l. 1. c. 1. & alij.

Qui denique in vnam ſcientiam cogunt omnes contemplatiuas, turpiter cum tota antiquitate pugnant, quæ ſemper hanc ſcientiarum diuiſionem venerata eſt, eamq; quaſi fundamentum totius Philoſophicæ ſtructuræ ſuppoſuit. Videnturque pari ratione conceſſuri, vnam eſſe duntaxat practicam ſcientiam, ſupremam ſcilicet, quæ ciuilis eſt, vt nemo ſit perfectus ciuis, niſi qui & nauticam

& fabrilem, & ſutoriam, & cæteras teneat: vnam etiam eſſe generalem virtutem moralem prudentiam videlicet, quæ ſit loco omnium particularium. Cumque addunt diuiſionem ſcientiarum ex commoditate inductam eſſe, non videntur intelligere, vnde commoditas illa accipienda ſit, an ex cuiuſq; arbitratu; an vero ex natura rerum, quæ haud dubie certam diſtinctionem earum poſcit? Nam ſi ex arbitratu cuiuſque, cur hactenus omnes eadem diſtinctione vſi ſunt? quod ſi ex natura rerum ipſarum quarum aliæ alio modo cognoſci, & tractari volunt; iam ea commoditas in vera earum, & naturali diſtinctione fundatur. Quanquam vero *lib.* 2. cum de qualitate artis Dialecticæ ageremus, hãc ſententiam, vt omnino abſurdam, obiter quantum ſatis erat, impugnauimus, quia tamen nonnulli ex recentioribus melioris notæ Philoſophi iis fere argumentis, quæ propoſita ſunt, probabilem iudicant, ea a nobis pene inuitis diſſoluenda ſunt.

c.3.q.3.ſect.2.

Ac primum, ſi recte attendant ad ea, quæ ſupra diximus, videbunt vtique, ſi de ſcientiis quidem, quæ ſunt qualitates ſimplices, ſermo eſſet, plurimas eſſe ſcientias, atque adeo multo plures, quam genera & ſpecies rerum, de quibus habentur ſcientiæ; cum tam multi ſint habitus ſimplices ſcientifici, qui in intellectu relinquuntur, quam multæ ſunt demonſtrationes, quæ de iis per diuerſa media fiunt. Verum, quia loquuntur, vt par eſt, de ſcientiis totalibus, non eſt, cur ex varia abſtrahendi ratione vereantur plures ſcientias, contemplantes; vnam Phyſicam, duas pure Mathematicas, & vnam Metaphyſicam colligere. Primum enim non eſt neceſſe, vt alia totalis ſcientia ſit huius aut illius generis, aliæ eius ſpecierum, ſi eadem abſtractionis ratio, ſeu modus abſtrahendi ſit in vtriſque, tametſi maior abſtractio ſit in genere, quam in eius ſpeciebus, vt dictum eſt. Nec vero Ariſtoteles, verbo [*ſingulatim*] in loco citato, excludit ſolam ſingularium conſiderationem; ſed ſingulorum quoque generum, & ſpecierum, quæ materiam includunt, vt ibi dictum eſt.

Deinde, nullæ difficultates, quæ contra afferuntur, ſunt inextricabiles, niſi iis, qui ad pauca reſpiciunt, aut aliquo nouitatis ſtudio ducti minus ea perpendunt, quæ a veteribus accepta ſunt, & hactenus ſeruata. Nam cur de quantitate ſit inſtituta Mathematica, non de relatione, qualitate, actione, paſſione, vbi, & quando, (*ſumptis nimirum iis generibus, quatenus etiam a materia ſenſibili abſtrahunt*) ratio in promptu eſt; quia non dubium, quin ratione hac ad Metaphyſicam pertineant: neque enim neceſſe eſt, vt vel cum materia ſenſibili, vel cum intelligibili, ſiue extenſione aliqua intelligantur: quod ſi ſumantur, vt alteram materiam in ſuo conceptu includunt, iam ad Phyſicam, aut Mathematicam ſpectabunt, vt primæ quatuor qualitates ad Phyſicam, figuræ ad Mathematicam. Illud etiam de duplici Arithmetica, quæ videtur colligi ex duplicis numeri abſtractione, nihil habet momẽti: ſuperuacanea enim foret earum altera, cum eadem omnino principia, & affectiones numerorum æque conueniant vtrique generi, eadem theoremata, & pronuntiata quælibet, vt non fuerit neceſſe, poſtquam res materiæ expertes inuentæ ſunt, aliam de earum numero Arithmeticam conſtituere.

Cur de quantitate inſtituta Mathematica, non de aliis accidentibus.

Quod etiam de abſtractione dicunt, eſſe eam accidentariam; & extrinſecam rebus ipſis, ſiue de actiua loquantur, quæ eſt operatio intellectus, ſiue de paſſiua, & obiectiua, id quidem verum eſt: quia abſtractio paſſiua, & obiectiua pendet ab actiua; res enim, vt ſint obiecta intellectus, ad illum trahantur, neceſſe eſt: veruntamen ſatis eſt huiuſmodi accidentaria, & extrinſeca rerum affectio ad diſtinctionem ſcientiarum; præſertim cum hic non agatur de totalibus ſcientiis tanquam de veris, & ſimplicibus qualitatum ſpeciebus, ſed de quaſi veris, vt ſupra dictum eſt. Non eſt tamen illa omnino extranea a rebus ipſis, cum in earum natura fundetur. Quod ſi quis obiiciat, extraneum, imo & falſum eſſe, concipere quantitatem, non concepta ſubſtãtia, quæ eſt natura prior, & a qua omne accidens pendet, tùm vt ſit, tum etiam vt intelligatur: reſpondendum eſt, quantitatem, vt non intelligitur perfecte ſine ſubſtantia, cui natura ſua innititur; ita nec perfecte ab ea abſtrahi, ſed confuſa quadam cognitione: ſatis tamen eſſe eam abſtractionem ad ea omnia, quæ in Mathematicis ſynceris demonſtrantur: præſertim cum tanta ſimilitudo ſit quantitatis cum ſubſtantia, vt non defuerint veteres, qui quantitatem a ſubſtantia non diſtinguerent, quorum loquendi modum, licet alio ſenſu, Nominales renouarunt.

Abſtractionem rebus, quæ abſtrahuntur, extrinſecam eſſe.

Non tamen prorſus extraneam.

De hu lt: 5. & 13. quæſt. 2.

Quanquam vero ſolus Metaphyſicus agit de decem ſummis prædicamentorum generibus, tanquam de primis, ac præcipuis membris, in quæ ens finitum diuiditur: tamen, quia nec de omnibus eadem de cauſa agit; nec omnes omnium ſpecies perſequi poteſt, eas relinquat neceſſe eſt, quæ propriã eius abſtrahendi rationem ſubterfugiunt. Quod vero additur de partibus ſapientiæ, duobus modis intelligi poteſt; & de partibus ſubie-

A ſubiectis, ſumpto ſapientiæ nomine, vt olim erat in vſu, quo pacto idem ſignificat, quod Philoſophia; & de partibus quaſi integrantibus totam humanam, perfectamque (*vt apud nos eſſe poteſt*) ſapientiam. Neque enim abſolute, ac perfecte ſapientem aliquem dicimus niſi tria propoſita ſcientiarum genera teneat, imo & totam moralem diſciplinam, cuius ratione Socrates dicitur ſapientiam è cœlo deuocaſſe, quod eius ſtudio quaſi vtiliorí ſe totum tradidiſſet.

Cur Socrates ſapientiam dicatur è cœlo euocaſſe apud Cic. 5. quæſt. Tuſc. & alibi ſæpe.

B Denique ad illud, quod additur, [*Non eſſe, cur non ſit vna tantum ſcientia rerum omnium, quæ naturali lumine percipiuntur, ſi vna tantum ſcientia eſt ſacra Theologia, quæ ſupernaturali diuinæ reuelationis lumine & de Deo agit, & de iis omnibus, quæ ad illum referuntur*] tum demum diſtincte reſpondebimus, cum expederimus, detur ne quartum genus abſtractionis, quod ſacram Theologiam conſtituat? quod iam faciendum eſt.

C

Detur ne quartum abſtractionis genus, quæ ſacram Theologiam conſtituat?

SECTIO IV.

AC videri quidem poteſt, non dari aliam maiorem abſtractionem, quam eam, D qua Metaphyſica conſtituitur, nempe a materia ſenſibili, & intelligibili. Primum, quia non traditur a Philoſophis alia materia, a qua abſtractio fieri dicatur. Deinde, quia maxime abſtracto actu abſtractius aliquid dari non poteſt: Deus autem conſideratur in Metaphyſica, vt actus maxime abſtractus, nempe vt actus purus: ita fit, vt nulla detur maior abſtractio, quam Metaphyſica. Tertio, quia ente vt ens eſt, commune, *inquam*, E finito, & infinito, non poteſt dari quicquam abſtractius, quia nec communius, aut vniuerſalius, cum Ariſtoteles dicat, *Ens & vnum eſſe maxime vniuerſalia*. Ita videtur plane oſtendi nullam eſſe quartam abſtractionem, qua ſacra Theologia, aliave vlla ſcientia conſtitui poſſit: præſertim, cum nemo hactenus eam videatur tradidiſſe, vt ſacram Theologiam a cæteris contemplatiuis ſcientiis diſtingueret.

Rationibus aſtruitur non eſſe admittendum.

lib. 3. met. c. 4. tex. 16.

F Si ſcientiarum contemplantium diſtinctio ex diſtinctione tantum luminis naturalis, & ſupernaturalis colligeretur, (*vt nonnulli volunt*) videri fortaſſe poſſet, non eſſe neceſſariam nouam abſtractionem, vt ex ea colligeretur diſtinctio Theologiæ ſacræ ab aliis ſcientiis contemplatiuis; ſatis enim foret lumen ſupernaturale diuinæ reuelationis, vt illa ab omnibus aliis ſcientiis diſtincta eſſe comprobaretur, etſi de rebus eodem modo abſtractis ageret, quo agit Metaphyſica, vtpote ab vtroque genere materiæ & ſenſibilis, & intelligibilis. Verum id dici non poteſt: omne enim lumen, quod rebus obſcuris, & nondum diſtincte cognitis adhibetur, aliquid quaſi contectum, & velatum detegit, ac reuelat; quo pacto oriente ſole colores herbarum deteguntur: ſic ergo naturali lumine adhibito rebus ſenſibilibus ſingularibus deteguntur in eis quaſi primo eius gradu (*vt ita dicam*) plurimæ naturæ vniuerſales ſenſibiles, quarum abſtractione conſtituitur naturalis Philoſophia. Adhibito autem rebus, ſiue ſingularibus, ſiue vniuerſalibus materia ſenſibili conſtantibus, deteguntur quaſi eius ſecundo gradu earum quantitates puræ, tum continuæ, tum etiam diſcretæ, quæ in ſuo primo, & confuſo conceptu nullam materiam ſenſibilem includunt: tametſi earum extenſiones rationem habent materiæ cuiuſdam alterius rationis a ſenſibili, quæ proinde vocatur intelligibilis. Denique adhibito naturali lumine rebus omnibus, quæ rationem aliquam materiæ in ſe continent, ſeu ſenſibilem, ſeu intelligibilem, deteguntur, quaſi eius tertio gradu in eis ipſis, & earum occaſione extra eas multa, quæ neutram materiam in ſuis rationibus includunt: hæc vero ſunt ens in commune, ſubſtantia in commune, accidens in commune, & alia huiuſmodi; & præter hæc alia quædam, quæ cum eiuſmodi ſint, vt ab eorum exiſtentia, & externa virtute omnia materialia pendere intelligantur, immaterialia omnino ſint neceſſe eſt, vt neque in ſuis conceptibus materiam vllam includant, neque ex illa conſtent aut in illa exiſtant. Atque hucuſque progredi potuit tota vis naturalis luminis in detegendo, ac reuelando, ac proinde in abſtrahendo: abſtrahere enim nihil eſt aliud, quam ab aliquo quaſi inuolucro trahere, ac proferre in lucem id, quod in eo latebat, aut ex eo non colligebatur.

Non ſumi diſtinctionē ſci. contemp. tantum ex naturalis & ſuper nat. luminis diſtinctione,

Tres abſtractiones ſequuntur naturale lumen.

Quid ſit abſtrahere.

Cum igitur ſupernaturale lumen diuinæ reuelationis ad aliquid detegendum, ſeu reuelandum adhibeatur; neceſſe eſt, vt ab eo alia quarta abſtractio fiat, atque adeo maior, & natura perfectior iis, quæ a lumine naturali fiunt. Quod ſi dicas, *abſtractionem, quæ fit ab eo lumine, eſſe abſtractionem eorum, quæ naturali lumine abſtrahi, & cognoſci nequeunt*; nihil efficies: id enim eſt, quod quæritur, quidnam, aut quænam ſint illa, quæ naturali lumine cognoſci non poſſunt? Si reſpondeas, illa eſſe multa, vt ſunt diuinarum perſona-

Quartam abſtractionem facit lumen ſupernaturale.

Status quæſtionis.

perſonarum diſtinctio, incarnatio diuini A Verbi, myſteria gratiæ ac gloriæ, cognitio rerum futurarum contingentium, & alia huiuſmodi; (*hæc enim omnia, & alia ſimilia ſolo ſupernaturali lumine cognoſcuntur*) ne hoc quidem modo ſatisfacies. Oportet enim vnum aliquid aſſignare, ſeu vniuocum, ſeu analogum, cui primo conueniat ea ratione abſtrahi, vt eſt in Phyſica ens mobile: in Mathematica vero, ſi in genere ſumatur, quantitas: ſi in ſpecie, quantitas continua, & diſcreta, B demum in Metaphyſica ens, vt eſt commune Deo, & creaturis. Quidnam autem ſit vnum illud, in quo illa omnia ſupernaturali lumine detecta contineantur, hoc ipſum eſt, quod quæritur.

In creaturis ſuprema abſtractio eſt Metaphyſic.

Dicendum eſt igitur, a rebus quidem creatis, aut quæ creari poſſunt, nullam maiorem, altioremve fieri poſſe abſtractionem, quam ſit abſtractio Metaphyſica, a materia, inquam, ſenſibili & intelligibili: ſi qua enim C eſſet alia ratio materiæ, a qua abſtrahi poſſent: eſſet potentia illa paſſiua, quæ potentialitas dicitur, quam habent res omnes, quæ modo aliquo perfici poſſunt: at nihil creatum; aut creabile ab hac materiæ ratione exſolui poteſt: cum omnia, præter Deum, perfectionis alicuius accipiendæ ſint capacia: ſolus igitur Deus eſt, qui ab hac omnium tenuiſſima ratione materiæ immunis eſt, ac proinde abſtrahibilis. Sed cum ille hoc et- D iam modo lumine naturali abſtrahi videatur: (*ſecluſa enim omni ſupernaturali reuelatione adhuc conſideratur a nobis vt actus omnino purus*) quæri poteſt, cur eius hoc modo ſpectati non ſit inſtituta noua Metaphyſicæ ſpecies, & in ſcientiis humano ingenio inuentis numerata.

Solus Deus eſt alio modo abſtrahibilis.

Dubium. Cur de eo non ſit peculiaris Metap.

Actus omnino puri duplex conſideratio.

Ad quam quæſtionem reſpondendum eſt, actum omnino purum duobus modis ſpectari poſſe; vno, vt poteſt cognoſci in ſe ipſo; E altero, vt in rebus aliis, quæ quidem neceſſario erunt eius effecta; ſi in ſe ipſo ſpectetur, non autem, vt relucet, & repræſentatur in ſuis effectis; non poteſt vllo naturali lumine cognoſci, ac proinde nulla ſcientia, ſiue humana, ſiue angelica: ſe enim ſolo in ſe ipſo naturaliter cognoſci poteſt: tametſi ſupernaturali lumine a ſe communicato, & intellectui creaturæ infuſo poſſit ab ea ſic cognoſci. Si vero ſpectetur, vt relucet in ſuis ef- F fectis; poteſt quidem naturali lumine cognoſci, ſcientiaque & angelica, & humana percipi: verum ea cognitio ad id perducere non poteſt vllum creatum intellectum, vt Deus illius adminiculo in ſe ipſo cognoſcatur: quia nullus effectus Dei, neq; etiam omnia, quæ ſimul in rerum natura eſſe poſſunt, eius potentiam exprimere valent, ac proinde neque eius eſſentiam.

Fit ſatis proximo dubio.

Quanquam ergo Deus Opt. Max. lumine naturali vt actus purus cognoſcatur, & a primo Philoſopho ſic conſideretur, atque hac ratione vt aliquo modo ab omni potentialitate abſtractus ſpectetur: tamen cum hoc modo non cognoſcatur, niſi per ſua effecta, ac proinde non ſic percipiatur, vt in ſe ipſo eſt; perſpicuum eſt illum non conſiderari a primo Philoſopho, vt plene abſtractum ab omni potentialitate. Verbi cauſa, cum perfectiones diuinæ potentiæ, ſapientiæ, aut bonitatis, ſeu beneficentiæ per creaturas cognoſcimus, non perfecte eas concipimus; quia ſemper nos latent infinita obiecta, ad quæ illæ extendi poſſunt: quo fit, vt in eas, quatenus noſtræ cognitioni ſubſunt, ſemper aliqua potentialitas ad maiorem perfectionem cadat. Idemque accidit in cæteris diuinis perfectionibus, quæ ad creaturas non referuntur, vt in diuina eſſentia, ſubſtantia, vita, & aliis huiuſmodi. Nam cum & has perfectiones diuinas ex finitis numero, & ſpecie creaturis colligamus; ſemper in eis concipiendis deficimus, ac proinde aliquam potentialitatem in illis, vt noſtris conceptibus ſubduntur, relinquimus. Hoc eodem pacto dicimus ſubſtantias ſeparatas infra Deum, etſi conſiderantur a Phyſico vt abſtractæ a materia ſenſibili, ſeu vt immateriales, quia demõſtrantur ab illo non aliter eſſe poſſe cœleſtium orbium motrices: tamen non complete ab eo conſiderari, vt ſic abſtractas. Nam etſi conſiderantur vt immateriales ex motu, quẽ efficiunt: tamen non conſiderantur vt tales in ſe ipſis, hoc eſt, per ea, quæ pertinent ad earum eſſentias, quo pacto ſpectantur a primo Philoſopho: vnde fit, vt earum abſtractio iure pertineat, non ad Phyſicam, ſed ad primam Philoſophiam.

Obiectio.

Quod ſi obiicias, neq; has ſubſtantias immateriales poſſe a nobis cognoſci, vt in ſe ipſis ſunt: ergo neque in Metaphyſica compleri earum abſtractionem: reſpondendum eſt, Metaphyſicam complecti vtrunque ſtatum, mentis noſtræ, & dum eſt in mortali corpore, & cum ab eo eſt ſeparata: quorum vterque ei naturalis eſt, & poſterior multorum ſententia magis naturalis, quo in ſtatu ſubſtantias ſeparatas in ſe ipſis intelligit. Deus autem vt in ſe ipſo eſt, a nullo intellectu creato, aut qui creari poſſit, naturali lumine percipi poteſt, vt complete ab omni potentialitate abſtrahi cenſeatur: vnde fit, vt hac ratione ſub conſiderationem primæ Philoſophiæ cadere non poſſit.

Solutio. Quo pacto Metaphyſic. non attingat Deum.

Quod ſi ita res habet, & Metaphyſica eſt

ſuprema

ſuprema omnium contemplantium ſcientiarum, A quæ naturali lumine de rebus agunt, eaſque conſideratione ſua ab omni materiæ ratione abſtrahunt: neceſſario danda eſt alia ſuperior ſcientia, quæ ſolum Deum ab omni potentialitate complete abſtrahat, eumque in ſeipſo, non iam vt relucet in creaturis, conſideret: quod quidem per lumen aliquod ſupernaturale fiat, neceſſe eſt. Atque hæc eſt ſupernaturalis ſcientia Beatorum, qui lumine gloriæ, quo eorum intellectus B ad tantam contemplationis ſublimitatem eleuatur, diuinam eſſentiam ſine medio vllo contuentur: cuius vicaria, & quaſi obſes in hac vita eſt ſupernaturalis ſcientia Viatorum hæc enim ſupernaturali fidei lumine Deum cognoſcit, non vt eius cognitio ex creaturis colligitur, neque vt in ſe ipſo eſt, ſed lumine ſolius eius teſtimonii: nec ſolum Deum, ſed etiam omnia ſupernaturalia, quæ conducunt ad claram ipſius contemplationem, C aut ex ea conſequuntur: multaque alia, quæ alioqui naturaliter cognoſci poſſent.

Neceſſario dandam ſupernat. ſcientiam de Deo cum peculiari abſtractio. In Beatis.

In Viatorib.

Quanamſub eam abſtractionem cadant.

Cum ergo quæritur, quidnam ſit vnum illud, quod lumine ſupernaturali complete detegitur, reuelatur, & abſtrahitur ab omni potentialitate, & cuius ratione cætera eius ordinis cognoſcuntur: dicendum eſt, eſſe Devm Opt. Max. in ſe ipſo ſpectatum, clare quidem cognitum in ſuperna illa beatitudine D per lumen gloriæ, obſcure autem, & quaſi ænigmatice per lumen fidei diuinæ authoritatis: atque vtriuſque luminis ratione cognoſci de Deo cætera omnia, quæ naturali lumine cognoſci nequeunt, vt trinitatem diuinarum perſonarum, diuini Verbi incarnationem, myſteria redemptionis humanæ, arcana diuinæ prouidentiæ, gratiæ, ac gloriæ, & ſimilia: quæ omnia perſpicue relucent in ſola diuina eſſentia clare conſpecta E: & ea de cauſa dici ſolent ordinis diuini, quia ſolo ſupernaturali lumine cognoſcuntur, plura nimirum, vel pauciora, pro menſura collati luminis gloriæ in Patria, & vmbraticæ reuelationis in Via. Ita patet, neceſſario dandam eſſe quartam abſtractionem ab omni omnino ratione materiæ, qua ſacra Theologia Beatorum, eiuſque vicaria Viatorum conſtituatur. Nam de illa, quam Devs ipſe de ſe, & de omnibus rebus habet F, cum infinita ſit, nihil attinet agere, cum ſcientiæ in ordinem rediguntur, quod ſit ſupra omnem ordinem.

Quid interſit inter ſubiectum Theologiæ ſacræ, & primæ Philoſophiæ, & alia de hac re ſcitu digna.

Sectio V.

EX iis, quæ dicta ſunt, colligi poteſt, quid interſit inter ſubiectum Theologiæ ſacræ, & primæ Philoſophiæ, ſeu Theologiæ naturalis, quæque ſit ratio formalis, ſiue per quam, ſiue ſub qua vtrumq; conſideratur.

Subiectum materiale, ſiue res, circa quam primo verſatur prima Philoſophia, eſt ens, vt ens eſt: quo pacto ſpectatum eſſentialiter, & quidditatiue de rebus omnibus dicitur: in ſacra autem Theologia eſt ſolus Deus, vt Deus eſt, quo pacto conſideratus de ſolis tribus diuinis hypoſtaſibus ſic prædicatur. Ratio vero, cur ampliſſimum primæ Philoſophiæ ſubiectum ad ſolum Deum in ſacra Theologia quaſi contrahatur eſt, quia ratio, ſub qua conſideratur in ſacra Theologia, cætera omnia excludit, vt patebit. Ratio formalis, per quam de ſubiecto primæ Philoſophiæ propriæ affectiones demonſtrantur, eſt ipſa entis natura, quę analogica eſt in commune: in ſingulis autem generibus, & ſpeciebus vniuoca: ſuaſque habet definitiones & declarationes, quæ etſi non omnes intelliguntur ab intellectu coniuncto cum materia, certe a ſeparato intelligi poſſunt. In ſacra vero Theologia, ſi de ea, quæ Beatorum eſt, agitur, eſt ipſa diuina eſſentia in ſe ipſa perſpicue cognita, cuius ratione cætera diuini ordinis, hoc eſt, quæ naturali lumine intelligi nequeunt, perſpicue cognoſcuntur: ſi vero de Theologia Viatorum ſit ſermo, eſt autoritas Dei teſtificantis: per hanc enim ſolam cognoſcitur Deus in hac Theologia. & cætera diuini ordinis, quæ in ea traduntur.

Materiale ſubiectum vtriuſq.

Formalis ratio, per quam &c.

Ratio formalis, ſub qua ſubiectum primæ Philoſophiæ conſideratur, eſt abſtractio a materia ſenſibili, & intelligibili: ita vt omnia quæ in ſuis rationibus neutram earum includunt, conſiderentur a primo Philoſopho: cætera omnino excludantur, etſi omnia quidditatiue ſint entia. Formalis autē ratio, ſub qua conſideratur ſubiectum ſacræ Theologiæ, eſt abſtractio eius completa, & perfecta ab omni potentialitate: quod fit, cum Deus Opt. Max. in ea conſideratur, non iam, vt relucet in creaturis, quantumcunque multæ vnquam creentur: ſed vt in ſe ipſo eſt, ſuoque ipſius lumine cognoſcitur, vel claro in Patria, vel vmbratico in Via.

Formalis ratio ſub qua, &c.

Ex quibus patet conſultiſſime a D. Thoma ſolum Deum conſtitutū eſſe ſacræ Theologiæ ſubiectum. Nam cum quarta & vltima

Subiectum Theol. Deus.

1.p.q.1.ar.7. & in prol. Sent.q.1.ar. 4.Scot.q.4. Rich.q.6. Hen.in ſumma ar.19.q.1 & D. Bon.q. 1.prol.Och. q.3.Gab.q.9. ar.2. B.Caſſidor. initio pſalm. Hugo in prol. l.1.de ſacrament.c.1. Alens.1.p.q.1. memb.3. C Dur.q.5. prol.

abſtractio, quæ propria eſt ſacræ Theologiæ, A ſit ea, qua ens ab omni potentialitate eximitur, eaque in ſolum Deum conueniat: ſolus ipſe potuit eius ſcientiæ ſubiectum conſtitui. Quo fit, vt minus recte ab aliis Theologis conſtitutum ſit vel res, & ſigna vel *a* opus reparationis humanæ: vel *b* Deus vt ſaluator, vel vt eſt Deus, & homo: vel *c* Deus, vt eſt finis vltimus Viatorum, vel quidvis aliud. Omnes enim aliæ conſiderationes poſteriores ſunt, & ad Deum, vt in ſe eſt, & in ſe ipſo clare B conſpicitur, aut per fidem quaſi in ænigmate deſcribitur, reuocantur.

Cur tam multa tractet Theologia.

Quærat porro aliquis, cur cum Theologia ſacra agat de abſtractis ab omni potentialitate, nihilominus tam multa miſceat, non modo ex entibus ordinis diuini, quæ creata ſunt, ac proinde potentialia, & imperfecta, vt eſt etiam ipſa qualitas diuinæ gratiæ Theologicæ virtutes & Spiritus Sancti dona: ſed etiam ex rebus ordinis naturalis, qui totus C ſubiectus eſt naturali lumini, qualia ſunt ea omnia, quæ de Deo ex creaturis colligi poſſunt, de quibus Paulus ait: *Inuiſibilia enim ipſius per ea, quæ facta ſunt, intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque eius virtus, & diuinitas.* Ad

Rom.1.

Reſponſio.

quam quæſtionem dicendum eſt, ea, quæ præter Deum ſunt ordinis diuini, cum tractari non poſſint in iis ſcientiis, quæ non vtuntur, niſi naturali lumine neceſſario in ſacra Theologia tractari: non tamen per ſe, ſed reductiue, nempe quatenus ad ſupernaturalem Dei D cognitionem reuocantur: de cæteris vero, quæ ſunt ordinis naturalis, tribus potiſſimum de cauſis a Theologo agi.

Prima ratio.

Vna, quia ſæpe illa eadem, quæ nos naturali lumine capere poſſumus, nobis fide tenenda traduntur, qualia ſunt Deum eſſe, atque vnum eſſe, eundemque infinitæ potentiæ, ſcientiæ, bonitatis & ſimilia: quæ quidem vtile valde eſt, ſi rationibus etiam naturalibus demonſtrentur, tum E vt ſuauius teneantur: tum etiam, vt ex eorum euidentia intelligamus, quanta cum ratione ea credere iubeamur omnes: indeque non minimam coniecturam faciamus, cætera, quæ nobis credenda traduntur, non propterea nō demonſtrari, quia non ſint æque certa: ſed quod altiora ſint, quam vt ea naturali lumine capere poſſimus.

Secunda.

Altera, quia probationes, quæ rationibus naturalibus nituntur, etſi non ſunt ſatis ad confirmanda ea quæ ſunt F diuini ordinis, ſunt tamen vtiles ad oſtendendum non eſſe ea impoſſibilia, aut quæ cum ratione pugnent: qua de cauſa vtimur argumento ducto ex infinitate diuinæ eſſentiæ, vt reſiſtamus iis, qui diſtinctionem diuinarum perſonarum impugnant: & ratione ſumpta ex infinitate diuinæ ſapientiæ, vt nos opponamus iis, qui exiſtimant futura contingentia cognoſci a Deo non poſſe.

Tertia ratio.

Tertia, quia ex tractatione rerum, quæ natura ſua nō excedūt vim naturalis luminis, diſponitur paulatim intellectus, vt facilius aſſentiatur iis, quæ captum noſtrum ſuperant: præſertim cum in ipſis rebus naturalibus tam multa ſint mira, & ſtupenda, quæ etſi eſſe negare non poſſumus: tamen quonam pacto fiant, magno etiam ſtudio adhibito aſſequi non valemus: qua ratione ex mirabilibus effectis ventorum, qui non videntur, diſponit Christus Dominus Nicodemum, vt aſſurgat ad credenda effecta Spiritus ſancti: & ex ſegetibus, quæ ſurgunt ex ſeminibus in terram iactis, ac corruptis, diſponit D. Paulus Corinthios, vt facilius capiant generalem corporum reſurrectionem: & D. item Auguſtinus auditores ſuos, vt nihil mirētur, quod Chriſtus Dominus quinque panib. hordeaceis tam multa hominum millia ſatiauerit.

Ioan.3.

1.Cor.15.

De mirabilibus ſacræ ſcripturæ l. 3.c.9.

Numeretur ne Theologia ſacra inter eas, quæ proprie dicuntur ſcientiæ?

SECT. VI.

Duplex Theolog. Beator. & Viator.

Illud videtur ſupereſſe, vt exponamus, poſſitne Theologia ſacra numerari inter eas, quas proprie ſcientias appellamus? An cum, duplex ea ſit, Beatorum vna altera Viatorum: de ea, quæ Beatorum eſt, nulla eſt dubitatio, cum certitudinem, euidentiam, & cæteras omnes ſcientiæ proprie dictas conditiones in ea reperiri certiſſimum ſit: in eſsētia enim diuina perſpicue conſpecta, omnia, quæ cauſas habent, tanquam in eorum prima, ſupremaque cauſa cuiuſque generis pro menſura luminis gloriæ perſpiciuntur: ipſa autem diuina, quæ cauſas non habent vt in prima, ſupremaque ratione omnium intelliguntur. Neque obeſt, quod ea ſcientia nec ſit habitus, ſed actus, nec diſcurſu acquiratur: ſed ſimul per eā videantur cauſæ ac rationes rerum omnium, & ea, quæ ex cauſis, aut rationibus ſequuntur: habitus enim, & diſcurſus non pertinent ad rationem ſcientiæ ſimpliciter, & abſolute cōſideratæ, ſed eius tantum, quæ imperfecta eſt, & aliquando ſuo actu carere poteſt, nec tantā vim habet vt in principiis ipſis ſimul concluſionum veritates per eam intelligantur.

Illam eſſe proprie ſcien.

Habitum & diſcurſum eſſe de ratione ſcientiæ ſimpliciter ſumpta.

De Theologia Viatorum, quæ ſemper in Doctorib. Eccleſiæ fuit, & ſuo etiam modo in Synagogæ magiſtris extitit, tota eſt difficultas: ſit ne vere, & proprie dicta ſcientia. Eam enim eſſe vere, ac proprie ſcientiā Henricus, Franciſcus Marchianus, & alii nonnulli aſſerūt, ea ratione, quod ei ne ipſa quidem euidētia

Ex quo fundamento velint Theologiam Viat. eſſe proprie ſcien. Hen.in ſumma ar.6 q.1. & quod l.12.queſt.2. March. citatus à Greg. q.1.prol.

tia deſit; qua potiſſimum carere videri poſſet: A exiſtimant enim principia Theologiæ, quæ ſunt articuli fidei, eiuſque concluſiones, eſſe Theologis euidentia clariori quodam lumine, quam ſit lumen fidei ſimplicium fidelium.

Probant primo. Id quod præcipue duobus argumentis probant. Vno, quia aliqui doctus Theologus non haberet maiorem cognitionem rerum ac fidem pertinentium, quam idiota fidelis, nec valentius poſſet cum infidelibus, & Hæreticis confligere. *Secundo.* Altero, quia ea, quæ creduntur, tandem reſoluenda ſunt in principia B euidẽtia; alioqui nemo teneretur ea credere.

Ex Patribus Tom.3. 1.Cor.3.& Hebr.4. Accedere videtur pro hac ſententia illud Hieronymi ad Paulinum: *Diſcamus in terris ea, quorum ſcientia nobiſcum perſeueret in cœlis*: & illa Auguſtini comparatio, qua veluti exponens Paulum ſimilem facit fidem ſimplicium *In Pſal.130. & ſæpe alibi.* lacti paruulorum, ſapientiam vero, ſiue ſcientiam Doctorum ſolido cibo: videntur enim iis locis ſcientiam Doctorum in rebus diuinis C euidentem facere, non obſcuram, vt eſt fides ſimplicium, quæ in cœlis non eſt futura, ſed ſola ſcientia eorum, qui in Theologiæ ſtudio proficiunt.

Falſum eſt eorum fundam. Theologia eſt euidens. Hebr.11. Verum hæc ſententia merito vel hac vna ratione a tota Theologorum ſchola exploditur: quod cognitio fidei, qua principia Theologiæ continentur, re vera ſit ineuidens, iuxta illud, quod Paulus affirmat, fidem eſſe argumentum non apparentium, concluſiones au- D tem non poſſint ſuis principiis eſſe notiores.

Quid male addat Holcot in I.q.1. Neque Holcotius vlla ratione audiendus eſt, cum addit, ea, quæ fides tradit, ex ſe euidentia eſſe; ſed tamen non conuincere intellectum eorum, a quibus non ſatis penetrantur: nihil enim refert, ſintne illa ex ſe euidentia, cum quatenus ſub fidem cadunt, ſint ineuidentia, vt ex Paulo oſtenſum eſt.

Reſpondetur ad argum. Ad 1. Nec vero illorum argumenta quicquam efficiunt. Non primum, quia Theologi intra E terminos ineuidentiæ earum rerum, quæ proprie ad ſacram Theologiam ſpectant, explicatius, & profundius principia tenent, ex iiſque multo plures concluſiones, atq; etiam certiori diſcurſu, quam cæteri fideles eliciũt: quæ item per accidens fidei ſubduntur, ſæpe ab eis demonſtratiue, & aliis efficacibus rationibus probantur: vt non mirum ſit, ſi cum ineuidentia eorum, quæ per ſe fide tenentur, valentius poſſint, quam cœteri fideles, Hæ- F reticos & Gentiles conuincere.

Ad 2. Res fidei ad quam euidentiam reſoluantur. Non ſecundum, (*quod Holcotii eſt*) quia non eſt neceſſe, vt res fidei reſoluantur ad aliam euidentiam, quam Eccleſiæ viſibilis, tanquam proponẽtis ea, quæ credenda ſunt: neque enim alia proponit Eccleſia, niſi quæ euidenter credibilia ſunt, non quidem euidentia Mathematica, aut naturali, ſed morali, quæ ſatis eſt, vt ſic propoſita reiici ſine crimine non poſſint.

Exponuntur Patrum dicta. Nec certe Hieronymus, aut Auguſtinus aliud volunt, quam res, quæ proprie ſunt fidei, diſtinctius, profundius, & extenſius intelligi a doctis intra terminos ineuidentiæ, quam a ſimplicibus: eaque, quæ hoc pacto diſcuntur in terris, perſeueratura quidem eſſe in cœlis; non tamen eodem modo, ſed alio ſublimiori, vtpote euidenti, & longe excellentiori. Adde hos Patres, & alios, qui fideles aiunt tunc proficere in fide, cum ad ſcientiam perueniunt, non tam loqui de ſcientia Theologorum, quam de interiori ſenſu ſpiritualium virorum, qui dum ea, quæ ſunt fidei, cum beatiſſima Virgine in cordibus ſuis tum inter *Luc.2.* ipſa conferunt; tum etiam cum iis, quæ vident, & naturali lumine intelligunt, coram Deo in oratione meditantur: multo profundius ſæpe, vberius, & vtilius ea penetrant, quam plurimi Theologi, longo etiam in eis ſtudio poſito.

Theolog. non eſſe ſcient. tenent Scot. q. 3.pro. Dur.q. 1. Och.q.3. Gab.q.7.ar. 1. Greg q.1. 4. Marſil.q. 2.ar.3 con.7 Maior q.4. Mairo.q.14. Baſſol.q.5. ar 3. 1.poſt.c.2.tex. 5.& 1.met. ca.1. Scotus, Durandus, & nominales, aliique his recentiores ſentiunt ſacram Theologiam Viatorum nec vere, nec proprie eſſe ſcientiam: id quod eorum alii ex eo probant, quia vera, & proprie dicta ſcientia debet procedere ex principiis per ſe notis, hoc eſt, per ſe euidentibus, aut ex iis, quæ in eiuſmodi principia reſolui poſſint: qualia principia non ſunt fidei articuli, ex quibus hæc Theologia procedit. Itemque ex eo, quia vt principia probabilia non gignunt niſi opinionem, ita nec principia credita niſi credulitatem, ſeu aſſenſum fidei. Tum etiam ea ratione, quia, vt Ariſtoteles docet, ii qui ſcientiam habent, plane ſciunt ſe ſcire, idque aliis docendo perſuadere poſſunt: Theologi autem ſe ſcire oſtendere nequeunt. Alii addunt hanc rationem, quod vera, & proprie dicta ſcientia, non ſit de contingentibus, ſed de neceſſariis; Theologiam vero ſacram eſſe de multis contingentibus, iiſque in ea præcipue conſideratis.

Eſſe ſcien. ſubalternatam D.Th.1.p.q. 1.art.2.& de verit.q.14. ar.9.ad 3.& alib. Caiet. cit. loc. 1.p. Cap.q.1.prol. ar 1 concl.3. Canus.q.12. de locis c.2. Heru.quodl. 11.q.18. D. Thomas contra videtur exiſtimare, eam ſcilicet eſſe vere, ac proprie ſcientiam; non tamen ex numero earum, quæ dicuntur ſubalternantes, ſed ex iis, quæ dicuntur ſubalternatæ: quod idem ſentiunt Caietanus, Capreolus, & alii complures eius doctrinæ ſectatores. Priorem partem ea ratione oſtendunt, quia ſubalternantes vtuntur principiis per ſe notis intra ſuos ipſarum fines; Viatorum autem Theologia non item. Poſteriorem ex eo probant, quia principia Theologiæ Viatorum fiunt euidentia in Theologia Beatorum per claram, & euidentem diuinæ eſſentiæ contemplationem. Atque hac ratio-

nere-

ne reſpondent hi Autores prioribus tribus argumentis ſuperioris ſententiæ, quę locum nō habent, niſi in ſcientiis ſubalternantib. Quartum autem ea ratione diluunt: quia etſi contingentia non cadunt ſub ſcientias, quę naturali lumine acquiruntur: cadunt tamen ſub diuinam ſcientiam, ac proinde cadere poſſunt ſub ſcientiam reuelatam, qualis eſt ſacra Theologia:

Argumenta contra ſent. D. Thomæ.

Superioris tamen ſententiæ autores contra hanc ſubalternationē Theologię a D. Thoma vſurpatam, vt eam faceret ſcientiam, ſic obiiciunt. Primum, quod nihil conferat ſcientiæ ſubalternatæ, vt ſit vera, & proprie dicta ſcientia, ſi eius principia demonſtrentur in ſubalternante & tum ſumantur vt credita duntaxat in ſubalternata: ſola enim fide tenebuntur cōcluſiones ſubalternatæ quemadmodū & principia, ex quibus deducuntur: hoc autem modo ſe habet Theologia Viatorum ad Theologiam Comprehenſorum.

Deinde, quia ſcientia vere ſubalternata cōtinuari poteſt cum ſcientia ſubalternante, & eſſe cum illa ſimul in eodem ſubiecto: quod Theologiæ noſtræ cum Theologia Beatorū contingere non poteſt, & ratione fidei, cui innititur, & ratione ipſius Theologiæ, quæ ex ea pendet, quarum neutra manebit in Patria: nam & ipſam Theologiæ ſcientiam affirmat Paulus non remanſuram, cum ait, *Siue ſcientia deſtruetur*: id enim de ſcientia quæ per demonſtrationem habetur, intelligi non poteſt.

1. Cor. 13.

Vide lib. 4. c. 1. q. 2.

Tertio, quia Theologiæ noſtræ comparatione Theologiæ Beatorum non conueniunt conditiones ſubalternatæ ſcientiæ, quarum tres potiſſimum tradi ſolent. Vna, vt principia ſubalternatæ demōſtrari poſſint per principia ſubalternantis: quæ conditio tacta eſt in argumentis propoſitis. Altera, vt paſſiones ſubiectorum pertinentiū ad ſubalternantem demonſtrari etiam poſſint de ſubiectis pertinentib. ad ſubalternatam: vt paſſio, ſeu propria affectio trianguli ſimpliciter de triangulo viſuali: id quod in Theologia Viatorū fieri non poteſt, cum nihil eorum, quæ per ſe ad fidem pertinent, poſſit in ea euidenter probari. Tertia, vt ſubiectum ſubalternatæ addat ſubiecto ſubalternantis aliquid accidentarium pertinens ad aliam ſcientiam: quo pacto numerus ſonorus addit numero, *ſonorum*, quod ad Phyſicā ſpectat: id quod in ſubiecto Theologiæ Viatorū comparatione ſubiecti Theologiæ Comprehenſorum non cernitur: idem n. eſt vtriuſq; ſubiectū, nempe Deus, vt Deus eſt, quatenus ſpectatur, non vt relucet in creaturis, ſed vt ipſe in ſe eſt, ſeu (*quod eodem recidit*) quatenus conſideratur ſub ratione abſtractæ ab omni omnino potentialitate, vt ſupra dictum eſt. Nam, quod nonnulli volunt, ſubiectum Theologiæ Viatorum addere ſubiecto Theologiæ Beatorum differentiam obſcure reuelati, ſeu cogniti, non recte dicitur, cum hæc differentia non ſumatur ex parte ſubiecti, vt ſumenda ex accidētaria differentia ſubiecti ſcientiæ ſubalternatæ, ſed ex parte luminis, quo ſubiectum cognoſcitur.

Quonam pacto dicatur ſacra Theologia ſcientia ſubalternata.

SECT. VII.

Conciliantur ſententiæ D. Thomæ, & Scoti.

VErum, ſi quis recte animaduertat, intelliget profecto non eſſe inter tantos Doctores in re ipſa diſſenſionem: tametſi magis probanda videatur ratio loquendi Diui Thomæ. Nam quod omnes re ipſa in eo conſentiant, vt putent illam, quoad ea, quæ per ſe ſub fidem cadunt, non eſſe vere ac proprie ſcientiam, ex eo plane intelligitur, quod cum actus ſciendi ſimpliciter & abſolute dictus duobus modis ſumi poſſit, vno communiſſime, vt eſt certus, & euidens aſſenſus: altero, vt acquiritur per demonſtrationem a Philoſophis traditam: (*quod initio totius huius diſputationis de ſcientia diximus*) perſpicuum eſt, nullum ex vtraq; claſſe Doctorem conceſſurum eſſe, dari poſſe in Theologia noſtra quoad per ſe credita huiuſmodi ſciēdi actum: ſunt enim omnes eius actus vel fidei, ſi ſunt aſſenſus principiorum illius vel ex fide pendentes, ſi ſunt aſſenſus concluſionum.

q. 1. ſect. 6.

Non eſſe in Theologia quoad per ſe credita actus euidentes.

Quod item omnes re ipſa credant illā non eſſe vere, ac proprie ſcientiam ſubalternatam ex eo conſtare poteſt, quia ſcientia ſubalternata, vt talis eſt, non poteſt habere ſtatum ſcientiæ, niſi cum eius principia reſoluuntur in principia ſubalternantis, vt omnes concedunt. Dico autem [vt talis eſt], quia alia ratione non dubium eſt, quin ſubalternatæ ſcientiæ habere poſſint ſtatum ſcientiarum: vt ſi earum principia, aut concluſiones demonſtrentur per effecta: aut ſumantur per experientiam, in qua nulla inſtātia reperiatur. Cum igitur principia noſtræ Theologiæ reſolui nō poſſint in principia Theologiæ Beatorum, dū Viatores ſumus: nec vero poſſint ex effectis demonſtrari, aut per experientiā accipi: quia nulla effecta nobis euidentia poſſunt facere euidentem vllum per ſe fidei articulum: illud plane efficitur, nullum vtriuſvis partis autorem admiſſurum Theologiam noſtrā, ſiue vt ſubalternata eſt, ſiue alia ratione, habere in nobis ſtatum ſcientiæ, ac proinde nullum dicturum, eſſe vere ac proprie ſcientiam ſubalternatam.

Eam non eſſe proprie ſcien. ſubalternatam.

Si quis

Obiectio. *Scot. quodl. 7 Gabr. q. 1. prol. ar. 3. Caiet. 3. p. q. 11. ar. 1. & cõmuniter recent.*

Si quis autem obiiciat, poſſe Viatores abſoluta Dei poteſtate habere euidentem notitiam eorum omnium, quæ per ſe ad fidẽ pertinent, non tamen intuitiuam, ſed abſtractiuam, vt eſt probabilior Theologorum ſententia: (*quam notitiam habuit Chriſtus Dominus per ſcientiam infuſam excellentius compenſantem in eo fidem, quæ in eo eſſe non poterat, & vt quidam volunt, in Paulo poſt raptum, in quo multorum ſententia diuinam eſſentiã intuitus eſt*) ergo non eſſe de ratione Theologiæ Viatorum ineuidentiam; quandoquidem non dubium eſt, quin ea ſcientia vere & proprie Theologia Viatorum fuerit: hunc in modum reſpondendum eſt:

Reſponſio. Nobis hoc loco non eſſe ſermonem, niſi de Theologia pure Viatorum; non alicuius, qui ſimul comprehenſor fuerit, vel ſimpliciter, vt erat Chriſtus Dominus, vel in tranſitu quodam, vt de Paulo dicitur; neque item de extraordinaria Theologia, ſingularive, qualẽ crediderim fuiſſe illam Chriſti Domini; nec deniq; de alia Theologia, quam de ea, quæ vtcunque ſubalternata eſt ſcientiæ Beatorum, & per ſe non habet euidentiam, qualis non erat illa Chriſti Domini ſcientia:

Omnẽ Chriſti Domini cognitionẽ fuiſſe euidentem.

neque enim dubium videtur, quin alia Theologia extraordinaria in nobis eſſe poſſet, cum in theſauris diuinæ potentiæ aliæ plurimæ ſciendi formæ, quas de rebus habere poſſemus, reconditæ ſint.

Ita patet nullam eſſe poſſe inter vtroſque auctores de re ipſa in hac cõtrouerſia diſſenſionem: omnes enim re vera credunt Theologiam pure Viatorum neq; eſſe veram & ꝓprie dictam ſcientiam, nec proprie ſubalternatam: modo excipiantur recentiores quidã, qui putãt euidentiã non eſſe de ratione ſciẽtiæ, contenti ſola certitudine: quorũ ſententia turbat omnia, quæ à principio harum diſputationum dicta ſunt; nec ponit celebre illud diſcrimen inter ſcientiam, & fidem, quod per euidentiam, & ineuidentiã cõſtitui ſolet.

Præfertur modus loquẽdi D. Thomæ.

De modo autem loquendi propterea magis probauerim modeſtiam D. Thomæ, quod nec prorſus neget eſſe ſcientiã, aut ſcientiam ſubalternatam, vt ferme autores prioris claſſis: neq; expreſſe affirmet eſſe vere ac proprie ſcientiam, vt multi poſteriores. Cum n. quæſiuiſſet initio primæ partis ſummæ Theologiæ, An ſacra doctrina pro Theologia Viatorum accepta eſſet ſcientia? *q. 1. ar. 2.* non ſimpliciter & abſolute reſpondit, eſſe ſcientiam, ſed, eſſe ſcientiam ſubalternatam ſcientiæ Dei, & Beatorum. Id enim negare nõ potuit Caietanus, dum verba D. Thomæ exponit cum alioquin minus recte adhibitis quibuſdam diſtinctionibus ſimpliciter, & abſolute iudicet eam eſſe vere, ac proprie ſcientiam.

A Hoc vt melius intelligatur, aduertendum eſt, ſcientiam ſubalternatam, quatenus vtitur principiis à ſubalternante acceptis, nec dum tamen demonſtratis per principia ſubalternantis, etſi habet modũ aliquẽ ſcientiæ, quatenus ex iis principiis deducit ſuas concluſiones: non habere tamen ſimpliciter, & abſolute veram, & propriam ſcientiæ rationem: id quod D. Thomas in fine reſponſionis ſatis innuit, & in quæſtionibus de veritate, aliiſq; locis planius affirmat: idq; ex eo, ꝙ eo pacto nõ vtatur principiis per ſe notis, aut demonſtratis, ſed creditis duntaxat. Quod cum ita ſit, conſtetq; huiuſmodi principia non reſolui in claram diuinæ eſſentiæ contemplationem: (*quod à viatoribus, vt Viatores ſunt, fieri nequit*) perſpicuum eſt idem eſſe in ſubiecta materia reſpondere, Theologiam Viatorum eſſe ſcientiam ſubalternatam, atque dicere, non eſſe ſcientiam ſimpliciter, ſed habere modum ſcientiæ.

Aperitur melius eius mẽs.

Cit. ar. 2. & de verit. q. 14 ar. 9. ad 3 & ſuper Boetiũ de Trinit. q. 2 ar. 2.

B

C Nam ſi vere, ac proprie ſcientiam eſſe credidiſſet, aut vere ac proprie ſcientiæ Beatorum ſubalternatam, prius vtique oſtendiſſet eam habere veram, & propriam rationem ſcientiæ, etiamſi euidens non eſſet: tum deinde docuiſſet eſſe vere ac proprie ſubalternatã, tametſi continuata non eſſet cum clara diuinæ eſſentiæ contemplatione, quæ eſt principium reſolutiuum ſcientiæ Beatorum: at neutrum fecit, ſed addidit in reſponD ſione differẽtiam ſubalternatæ ex principiis creditis, vt non ſcientiam ſimpliciter, ſed ſcientiam ſubalternatam eſſe cõcluderet, additione videlicet modeſte diminuẽte rationem ſcientiæ in propoſita materia. Atque hoc quidem recte atque conſulto fecit, vbi vera ratio ſcientiæ à Theologis expenditur.

At vbi res hæc accurate non exquiritur, merito communem, & vulgatam loquendi rationem ſequitur D. Thomas, vt ſacram E Theologiam ſine additione ſcientiam appellet, ac proinde ſimpliciter ſciẽtiam ſubalternatam. Nam & Scriptura ſacra, cum de accuratiori doctrina fidei innixa ſermo incidit, eã appellat abſolute ſcientiam, vt apud Hieremiam: *Dabo*, inquit, *vobis paſtores iuxta cor meum, & paſcent vos ſcientia, & doctrina*: & Chriſtus Dominus apud Lucam: *Væ vobis legisperitis, quia tuliſtis clauem ſcientiæ*, & cætera. Quam conſuetudinem ſancti Doctores F paſſim ſequuntur, & eo fidentius, quod & ipſam fidem videant in ſacris literis nonnunquam ſcientiam appellari, vt cum illa in cantico Zachariæ dicitur ſcientia ſalutis. Multis aliis de cauſis poteſt Theologia ſacra in communi ſermone ſimpliciter, & ſine additione ſcientia appellari. Primũ, quia vt iam dictum eſt, eodem modo, quo aliæ ſcientiæ, tractatur

Monſtratur bonum eſſe, & vſurpatũ hunc loquendi modum.

Cap. 3.

cap. 11.

Vt Auguſtin. 14 de Trinit. c. 1 & lib. 12. c. 14.

Fidem etiam in ſacris literis ſcient. dici. Luc. 1.

cum deducat ſuas concluſiones ex principiis obſeruatis in omnibus rebus eiſdem diſſerendi formulis, quas aliæ diſciplinæ obſeruant. Deinde, quia eſt habitus acquiſitus, perinde ac cœteræ ſcientiæ, tametſi ſupernaturali cōcurſu fidei, qua eius continentur principia. Tertio, quia etſi non habet aſſenſum euidentem, habet tamen tanto maiorem certitudinem, vt eius compenſatione omnem euidētiam aliarum ſcientiarum ſuperet. Quarto, quia & aliæ ſubalternatæ facultates, etiam cum adhuc ſola fide ſubalternantium artificum tenentur, ſcientiæ ſine additione appellantur. Poſtremo, quia cum quinque tantum à Philoſophis tractentur habitus, quib. ſemper verum aſſeratur, ars, prudentia, ſcientia, intellectus, & ſapientia, quæ eſt perfecta ſcientia; nullo eorum vocabulo aptius appellari poteſt ſacra Theologia, quam ſcientiæ, & ſapientiæ: quemadmodum fides vocari poteſt intellectus, quo habitus principiorum ſignificatur.

Ariſt. 6. Eth. c. 3.

Theolog. vocari poſſe ſapientiam, fidem intellectum.

Quæ autem obiiciebantur contra D. Thomam, nihil reipſa eius ſententię aduerſantur, cum ille non putet Theologiam Viatorum eſſe proprie ſcientiam, ſi res accurate expendatur; ſed ſcientiam ſubalternatam principiis tantum creditis innixam, quæ eſt additio minuens ſcientiæ rationem: tametſi ne ſic quidem exiſtimat eſſe ſcientiam ſubalternatam ratione ſubiecti contracti per differentiam accidentalem extraneam, cum idem omnino ſit, & ab eo eſſe credatur, ſubiectum ſcientiæ Beatorum, & Viatorū: etſi rationes per quas idem in vtraque cognoſcitur, diuerſæ ſint, vt ſuperius oſtenſum eſt. Si tamen noſtra Theologia ſumatur, quatenus eſt practica, non dubium eſt, quin ea modificatione, qua dicitur ſcientia, ſubalternata quoq; ratione finis dici poſſit: quod eſt primum ſubalternationis genus à nobis quarto libro explicatum: eſt enim directiua operum, quibus clara diuinæ eſſentia contemplatio obtinenda eſt.

Satisfit arg. contrariis.

Cap. 1. q. 2. ſect. 2.

Quo pacto Theologia noſtra ad fidem, & ad alias ſcientias ſe habeat.

Sectio VIII.

Illvd vltimo loco operæpretium erit paucis colligere, quonam pacto Theologia ſacra, quæ in nobis eſt, & ad alias ſcientias, & ad fidem ſe habeat. Ac quod attinet ad comparationem eius cum cœteris ſcientiis, in eo omnes conueniunt, quod eiſdem ſciēdi, & omnino diſſerendi formis vtantur; niſi quod Theologia Beatorū nō habet formaliter ſucceſſiuos diſcurſus, alioſue diſſerendi progreſ-

In quo cum reliquis ſcientiis conueniat.

A ſus temporarios, cum Beati omnia ſimul cōtueantur in ipſa diuina eſſentia: tametſi virtute, & conſideratione noſtra diſcurrere in vſu eius ſcientiæ videantur, quemadmodum in naturali etiā Angelorū, & animarum ſeparatarū Theologia multis in rebus id euenit. Diſcurſus enim formalis, & ſucceſſiuus progreſſus temporarius in ſcientiis, accidentarij ſunt, vt ſupra diximus, & qui virtualibus progreſſibus excellentius compenſantur.

B Differt autem multis ex partibus à cœteris ſcientiis. Primum ex parte ſubiecti materialis, ſiue rei, de qua agit, prǣterquam à Theologia Beatorum: agit enim de ſolo Deo vt huiuſmodi ſubiecto, quemadmodum & Beatorum Theologia; cum tamen nulla omnino aliarum ſcientiarum de Deo ſolo agat.

In quibus differat.

Primum diſcrimen.

Deinde ex parte rationis formalis, per quā & ſub quā ſubiectū cognoſcit, & cœtera omnia, quæ ad illud reducuntur, plane ab omnibus aliis

C ſcientiis diſtinguitur: ſola. n. auctoritate Dei teſtificantis id facit; cum tamen cœteræ omnes ſcientiæ, etiam illa Beatorum, per ipſas eſſentias rerum, quas conſiderant, aut per earum cauſas, vel effecta, rationeſve intrinſecas à priori, aut poſteriori id præſtent.

Secundum.

Tertio ex parte rationis formalis, ſub qua ſuum ſubiectum conſiderat, quam diximus eſſe completam eius abſtractionem ab omni potentialitate. Nam etſi hoc pacto non di-

D ſtinguitur à Theologia Beatorum, cum vtraque agat de Deo, non vt relucet in creaturis, ſed vt eſt in ſe, qua ratione complete conſideratur, vt actus purus; tamen ab aliis omnib. hac ratione ſecernitur. Neq; obeſt, quod non hoc pacto diſtinguatur à Beatorum Theologia, cum ſatis ſit, quod ab ea diſtinguatur ratione, per quam Deus cognoſcitur, quam in Theologia Viatorum diximus eſſe ſolum diuinum teſtimonium; in illa autem Beatorum

E ipſam diuinam eſſentiam clare conſpectam. Adde, quod Theologia noſtra non eſt ſcientia ſimpliciter, ſed cum additione minuente, vt dictum eſt.

Tertium.

Poſtremo ex parte principiorum, & concluſionum manifeſte diſtinguitur ab omnib. aliis ſcientiis, cum principiis ineuidentibus vtatur, concluſioneſque ineuidentes concludat, cœteræ autem omnes euidentia principia, & concluſiones habeant. Atque hæc de

F comparatione Theologiæ noſtræ cum cœteris ſcientiis.

Quartum.

Quo autem pacto ſe ad fidē habeat, hinc perſpici poteſt, quod etſi vtraque ſupernaturalis eſt, quia ad neutram gignendam naturales cauſæ ſufficiunt; attamen fides eſt habitus principiorum, quibus Theologia noſtra vtitur; ipſa vero noſtra Theologia eſt proprie habi-

Quo pacto cum fide conueniat & ab ea differat.

habitus concluſionum:illa à Deo infunditur: hæc à nobis concurrente etiam illa acquiritur,illa non ad alia pronuntiata immediate inclinat, quam ad ea, quæ à Deo expreſſe reuelantur: hæc vero ad ea, quæ ex reuelatis deducuntur: illa ſola autoritate Dei reuelantis contenta eſt,hæc variis conſiderationibus,& diſcurſibus ad nouas concluſiones vtitur, illius oppoſitum eſt hæreſis: huius autem concluſionum oppoſita, erronea quidẽ eſſe poſſunt,hæreſes autem formaliter non ſunt, donec Eccleſiæ autoritate concluſio aliqua Theologica de fide eſſe declaretur,cuius oppoſitam eſſe hæreſim formaliter ſit neceſſe quicquid contra Scotus, & alij nonnulli ſentiant, dum credant omnem concluſionem Theologicam, quæ ex vtraque ſumptione de fide manifeſte deducitur, eſſe formaliter de fide:quod ideo nõ placet, quia habitus fidei, à cuius aſſenſu propoſitiones dicuntur formaliter de fide,eſt habitus principiorum, vt dictum eſt:in nulla autem diſciplina habitus principiorum ſunt iidem cum habitib. concluſionum.

Scot. in 3.d. 35.& Aragõ. 2.2 q.11.ar.2 ex Ioan.de Turrecrem.

Concluſ.Theologicas non eſſe formaliter de fide.

Ad 1.p.q 1. art.2.

Caietanus, & quidam alij recentiores addunt,fidem non manſuram in Patria; Theologiam vero maxime: quod etſi vtcunque verum eſſe poteſt, ſumpta Theologia, vt eſt communis noſtræ, & Beatorum Theologiæ: (*dico autem* [vtcunque] *quia non eſt communis vniuoce, ſed Analogice*) non eſt tamen verum de ipſa noſtra Theologia, cuius concluſiones, cum ex ineuidentibus principiis probentur, aut ſaltem ex aliquo ineuidenti, ineuidentes & ipſæ per ſe, & natura ſua ſint, neceſſe eſt:quo fit,vt quemadmodum fides cum Theologia Beatorum eſſe non poteſt: ita nec Theologia à Viatoribus acquiſita: quorum vtrumq; à Paulo doceri, ſuperius oſtenſum eſt.

Theologiã noſtram nõ manere in Patria.

1.Cor.13.

Sect.6.

Si quis autem petat, quales nam ſint Theologiæ noſtræ diſcurſus, breuiter dicendum eſt, præcipuum quidem eorum genus eſſe, cum ex vtraque ſumptione de fide concluſio manifeſte deducitur: ſecũdum autem locum habere eum, qui ex vna de fide, & altera naturali lumine per ſe nota, aut demonſtrata, manifeſte colligitur. Nam ſi cum vna eſt de fide, altera ſit tantum probabilis: aut ſenſus eius,quæ de fide eſt, nondum ſit certus, & exploratus, ſed tamen verus eſſe videatur: aut conſequentia non ſit euidens, ſed probabilis:concluſio nõ erit proprie Theologica,ſed poterit ad Theologicam reduci, quia erit de probabili tantum concluſione, pertinente tamen ex parte ad materiam Theologicam. Cæteri diſcurſus, qui ſine vlla propoſitione de fide, aut quæ de fide eſſe videatur, adhi- A bentur à Theologia ad aliquid probandum, ſiue illi ſint demonſtratiui, ſiue dialectici, ac probabiles,quia communes erunt, & non in materia,quæ proprie Theologica ſit, alia ratione ad Theologiam reduci potuerunt, ſi ſint de rebus pertinentibus ad obſequium fidei,aut de virtutum operibus,quæ à nobis ad ſupernaturalem beatitudinem diriguntur: cuiuſmodi ſunt demonſtrationes, & aliæ rationes,præſertim efficaces, quibus aliquid o- B ſtenditur de Deo,de Angelis,de anima,& bonis moribus.

Quinã diſcurſus ſint proprie Theologici qui reductitie.

Si quis demum petat,quid ſit cauſæ,cur D. Thomas, & alij graues Theologi hac ratione diſtinguant ſubiectum Theologiæ noſtræ ab obiecto fidei, quod ſubiectum Theologiæ ſit Deus,vt Deus eſt:fidei autem ſit prima veritas, vt veritas prima eſt:cum vterque habitus videatur habere idem obiectum, quod reſpectu Theologiæ dicitur ſubiectum pro- C pter attributa, quæ de eo demonſtrantur: ſi quis, inquam,id quærat, hunc in modum reſpondendum videtur, ſubiectum Theologiæ noſtræ idem prorſus eſſe, quod fidei; id quod ex eo plane oſtenditur, quia in noſtra Theologia fides eſt habitus principiorum: ipſa vero Theologia eſt habitus concluſionum, vt dictum eſt: at ſubiectum concluſionis,in qua aliquid concluditur de Deo ex principiis fidei, idem omnino eſt in concluſione, atque D in altera præmiſſarum, vt eſt luce clarius, ſiue ſumatur,vt res eſt,ſiue vt ſubiectum eſt. Cur autem varie vſurpetur, vt eſt ſubiectum Theologiæ,& vt eſt obiectum fidei, hæc videtur eſſe ratio: quia Theologia quemadmodum de Deo, vt Deus eſt,agit:ita & à Deo ipſa nominis etymologia dicitur: fides autem, cum veritati teſtificantis innitatur,& ab ea nominetur:(*fides enim dicitur,quod per eam fiat,quod* E *dictum eſt*) merito primam veritatem pro obiecto habere dicitur. Vtraque tamẽ & fides, & Theologia circa Deum, vt Deus eſt, & circa primam veritatem,vt prima veritas eſt, verſatur:ſiue Deus,vt eſt ſubiectum Theologiæ,& obiectum fidei,ſumatur,vt res eſt, ſiue vt ſubiectum, & obiectum eſt. Nam Deus,vt res eſt, plane eſt prima veritas in eſſendo, ſeu primũ veritatis fundamentum,quiq; ſolus adæquat perfectum conceptum entis: vt autẽ formale F Theologiæ noſtræ ſubiectum,& fidei obiectũ eſt, hoc eſt quatenus conſideratur quoad rationẽ,per quam illum vtroq; habitu & fide & Theologiæ cognoſcimus:plane eſt primũ,ac infallibile teſtificans, quod eſt eſſe primã veritatẽ in dicendo,ſeu teſtificando. Quicqd n. de eo & hac Theologia, & fidei habitu nouimus,ei⁹ ſolius teſtimonio cognoſcimus Atq; hæc de ſcientia, deq; eius diuiſione ſint ſatis.

Dubium.

Ita D.Th.2.2.q.1.art.1. Caiet. & recent.ib.Capr in 3.d.25. Rich.d.24.q.5.

Reſoluitur. Subiectum Theolog.& fidei idem.

Cur tamen varie vſurpetur.

I 2 CAP-

ΚΕΦ. Β

Ἀλλ' a ἐπεὶ τὸ ὂν τὸ ἁπλῶς λεγόμενον λέγεται πολλαχῶς (ὧν ἓν μὲν ἦν τὸ κατὰ συμβεβηκὸς, ἕτερον δὲ τὸ ὡς ἀληθὲς, καὶ τὸ μὴ ὂν ὡς τὸ ψεῦδος: παρὰ ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ σχήματα τῆς κατηγορίας, οἷον τὸ μὲν τί, τὸ δὲ ποσὸν, τὸ δὲ ποσὸν, τὸ δὲ πού, τὸ δὲ ποτὲ, καὶ εἴ τι ἄλλο σημαίνει τὸν τρόπον τοῦτον: ἔτι παρὰ ταῦτα πάντα τὸ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ) ἐπεὶ δὴ πολλαχῶς λέγεται τὸ ὄν, πρῶτον b περὶ τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς λεκτέον ὅτι c οὐδεμία περὶ αὐτό ἐστι θεωρία. σημεῖον δὲ, οὐδεμίᾳ γὰρ ἐπιστήμῃ ἐπιμελὲς περὶ αὐτοῦ, οὔτε πρακτικῇ, οὔτε ποιητικῇ, οὔτε θεωρητικῇ, οὔτε γὰρ ὁ ποιῶν οἰκίαν, ποιεῖ ὅσα συμβαίνει ἅμα

τῇ

CAPVT II.

SED a *cum ens, quod ſimpliciter dicitur, multis modis dicatur* (aliud enim erat per accidens, aliud vt verum, & non ens, vt falſum; ad hæc autem prædicationis figuræ, veluti Quid, Quale, Quantum, Vbi, Quando, & ſi quid aliud hoc modo ſignificat; & præter hæc omnia, quod potentia eſt, & quod actu) *cum ens, inquam, multis modis dicatur; primum* b *quidem de eo, quod per accidens dicitur, id ſtatuendum eſt, nullam* c *de eo conſiderationem exiſtere. Signum eius rei eſt, quod illud nulla ſcientia curæ ſit, neque actiua, neque effectiua, neque etiam contemplatiua. Neque enim qui domum ædificat, efficit, quacunque facta domui ſimul accidunt*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Quomodo reiiciantur à conſideratione metaphyſici entia tũ per accidens, tũ rationis.

SED *cum a ens.*] Docuit Ariſtoteles capite ſuperiori, quo pacto primus Philoſophus agat de ente, eiuſque principiis, & affectionibus: nunc reiicit ab eius conſideratione entia per accidens, & entia rationis; non omnino tamen, ſed eo modo, quo initio attactum eſt. Neque enim de his ea ratione agendum eſt hoc loco, vt omnino caueantur, ac reiiciantur, quo pacto Dialecticus agit de captionibus Sophiſtarum, aut Medicus de venenis, vt quidam hoc loco dicunt; *de multis enim entibus per accidens & rationis agunt Philoſophi, quia ad cognitionem entium per ſe & realium conducunt*) ſed vt intelligatur eorum ratio, & natura in commune, qualiſcunque ea ſit; vt ſi quando dubitatio incidat, ſitne res propoſita ens per ſe, an per accidens? reale, an rationis? id ex communibus eorum rationibus intelligi poſſit. Id autem vt faciat, repetit paucis tripartitam illam diuiſionem entis ſimpliciter dicti, hoc eſt, vniuerſaliter accepti, quam partẽ propoſuerat, partim innuerat ſuperiori lib. cap. 7. prima erat in ens per accidens, & per ſe, quod in prędicamenta diuiditur; ſecunda in ens rationis, (quod nomine veri, & falſi intelligendum eſſe voluit) & reale; tertia in ens potentia, & actu. *tex. 14.*

b *Primum quidem*] Repetita generali diuiſione entis docet primũ communibus argumentis nullam ſcientiam agere de ente per accidens; deinde inueſtigata, quo ad fieri poteſt, natura huiuſmodi entis, elicit ex ea propriam & germanam cauſam, cur eius non ſit ſcientia; tertio agit de natura eius entis, quod dicitur verum, & eius oppoſiti non entis; poſtremo reiicit vtrumque genus entis à conſideratione primi Philoſophi.

Nullam ſciẽtiam agere de entib. per accidens.

c *Nullam de eo,*] Et inductione quadam, & duabus communibus rationibus oſtendit, nullam ſcientiam agere de ente per accidens. In actiuis exemplum eſto, Politicam non agere de iis quæ contingentur accidunt Reipublicæ, veluti, ſit ne coacta ex hominibus proceræ ſtaturæ, an breuis, vel huius, an illius coloris.

Tum quia ſunt incerta.

d *Cum infinita ſint.*] Prior ratio communis, quæ obiter inſeritur, hæc eſt, quia infinita, hoc eſt, incerta ſunt, quæ per accidens eidem conuenire poſſunt: quæ autem ſub ſcientiam cadunt, finita ſunt, ſiue certa. Quo loco aduerte ea, quæ per ſe cuique rei conueniunt, ideo certa eſſe, quia vel in eſſentia illius, quæ certa eſt, & definita, continentur, vel ex ea profluunt. At quæ per accidens cõueniunt, cum aliunde proueniant, nihil prohibet eſſe incerta: quo pacto nihil prohibet domum confectam eſſe diuerſam per accidens ab omnibus pene rebus. Dixi [*Diuerſam per accidens*] quia illa, à quibus quæ res eſt diuerſa per ſe, certa ſunt, & minime dubia; quippe cum ſemper ſit ab illis diuerſa: at illa, à quibus eſt diuerſa per accidens, non ſunt certa, quia fieri poteſt, vt ſit eadem cum illis: domus enim cum non eſt alba, diuerſa eſt per accidens ab albo: cum vero eſt alba, eſt idem per accidens cum alba. Atque hæc eſt cauſa, cur diximus [ab omnibus pene rebus] & non [ab omnibus omnino:] eſt enim domus eadem per accidens cum iis omnibus quæ de ipſa prædicantur per accidens, vt cum albo, iucundo, vtili, & ſimilibus: quæ tamen perpauca ſunt comparatione aliorum, quæ de ipſa dici poſſunt.

e *Quorum nullius.*] Quod ars ædificatoria nihil efficiat eorum, quæ per accidens domui factæ conueniunt; intelligendum eſt de effectione per ſe, quam ſolam tradunt effectiuæ artes. Nihil

enim

enim prohibet, quominus illæ pleraque efficiant per accidens, quæ rebus per ſe effectis per accidens conueniunt, eiuſmodi ſunt omnia vitia rerum artificioſarum, quatenus artificioſæ ſunt.

τῇ οἰκίᾳ γινομένῃ, ἄπειρα d γάρ ἐστι· τοῖς μὲν γὰρ ἡδεῖαν, τοῖς δὲ βλαβερὰν, τοῖς δ' ὠφέλιμον οὐδὲν εἶναι κωλύει τὴν ποιηθεῖσαν, καὶ ἑτέραν, ὡς εἰπεῖν, πάντων τῶν ὄντων· ὧν e οὐθενός ἐστιν ἡ οἰκοδομικὴ ποιητική. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον, οὐδ' ὁ γεωμέτρης θεωρεῖ τὰ οὕτω συμβεβηκότα τοῖς σχήμασιν, οὐδ' f εἰ ἕτερόν ἐστι τὸ τρίγωνον καὶ τρίγωνον δύο ὀρθὰς ἔχον καί. g τοῦτο δ' εὐλόγως συμπίπτει· ὥσπερ γὰρ ὀνόματι μόνον τὸ συμβεβηκός ἐστι. διὸ Πλάτων τρόπον τινὰ οὐ κακῶς περὶ τὴν σοφιστικὴν τὸ μὴ ὂν ἔταξεν. εἰσὶ γὰρ οἱ τῶν σοφιστῶν λόγοι περὶ τὸ συμβεβηκὸς, ὡς εἰπεῖν, μάλιστα πάντων· πότερον h ἕτερον ἢ ταυτὸν μουσικὸν καὶ γραμματικὸν, καὶ i μουσικὸς Κορίσκος καὶ Κορίσκος· καὶ k εἰ πᾶν ὃ ἂν ᾖ, μὴ ἀεὶ δὲ, γέγονεν· ὥστ' εἰ μουσικὸς ὢν, γραμματικὸς γέγονε, καὶ γραμ-

cidunt, cum d infinita ſint: nihil enim prohibet, quominus conſtructa domus aliis ſit iucunda, aliis moleſta, aliis vtilis, & ab omnibus pene rebus diuerſa, quorum e nullius effectiua eſt ars ædificandi. Eodemque modo nec Geometria conſiderat ea, quæ hoc pacto figuris accidunt, nec f vtrum aliud ſit triangulus, aliud triangulus duos habens rectos. Ac g rationi conſentaneum eſt, vt hoc eueniat, quaſi enim ſolo nomine accidens conſtat. Quocirca non male quodammodo Plato ipſum non ens Sophiſtarum arti ſubiectum eſſe dixit: in accidente enim, prope dicam, maxime omnium verſantur Sophiſtarum rationes, quales ſunt huiuſmodi: Eſt h ne diuerſum, an idem Muſicum & Grammaticum. itemque i Muſicus Coriſcus, & Coriſcus ipſe? Non k ne quicquid eſt, non ſemper autem fuit, id factum eſt? Vnde colligunt, ſi is, qui eſt Muſicus, factus eſt Gram-

f *Nec vtrum aliud.*] De triangulo materiali, vt de ligneo, aut lapideo intelligendum eſt hoc priori loco verbum trianguli, vt poſt Alexandrum omnes fere exponunt, ſeu (*quod idem eſt*) de triangulo ſenſibili: nomine autem trianguli habent s duos rectos intelligendus eſt triangulus Mathematicus, in quo ſola per ſe accidentia ſpectantur, quale eſt habere duos rectos, hoc eſt, angulos omnes duobus rectis pares. Non conſiderat igitur Geometria, ſitne triangulus ſenſibilis aliud à triangulo Mathematico, ſeu ſecundum ſe ſpectato, quia per accidens cõuenit triangulo ſecundum ſe ſpectato, vt ſit ſenſibilis, ſeu in materia ſenſibili exiſtens.

g *Ac rationi conſentaneum.*] Secunda ratio communis, quæ perſpicue ab Ariſtotele inducitur, hæc eſt: Quia ens per accidens fere ſolo nomine conſtat, cum tamen reales ſcientiæ, de quibus hic eſt ſermo, non de nominibus, ſed de veris rebus diſſerant. Quod autem ens per accidens veluti ſolo nomine conſtet, ſeu (*quod eodem redit*) proprie accedat ad non ens, probat Ariſtoteles auctoritate Platonis in Sophiſta, quo loco, vt Ariſtoteles interpretatur, ea de cauſſa dixit Plato Sophiſtam verſari circa non ens, quia maxima ex parte verſatur circa ens per accidens, cum præcipue vtatur fallacia accidentis, quæ eſt omnium aptiſſima ad decipiendum, vt patet ex priori Elenchorum libro. Potius tamen crediderim Platonem dixiſſe eo loco Sophiſtam verſari circa non ens, quia cum non tradat veram, ſed apparentem ſcientiam, neque vtatur veris demonſtrationibus, ſed fucatis, & ad fallendum compoſitis, non concludit id, quod verum eſt, ſed falſum, ac proinde non id, quod eſt, ſed id quod non eſt.

Tum quod proxime accedant ad nõ entia.

Auctoritate Platonis id probatur.

Cap 4. & 5. Sophiſtam verſari circa non ens.

h *Eſtne diuerſum.*] Ratio Sophiſtarum ex hac interrogatione ſic extruitur. Nõne ſemper Muſicum eſt aliud à Grammatico? eſt enim ſcientia eorum diuerſa. Nonne aliquãdo Muſicum eſt idem, quod Grammaticum, vt ſi Muſicus fiat Grammaticus? ergo cum ita res habeat, aliquando Muſicum erit aliud à ſe ipſo. Nihil tamen colligit hæc ratio, quia alietas, ſeu diuerſitas ſumitur in priori ſumptione pro diuerſitate per ſe, identitas autem in poſteriori pro identitate per accidens, nempe ratione ſubiecti, ex qua identitate vitium rationis naſcitur.

i *Itemque Muſicus.*] Ex hac quoque interrogatione ſic argumentabantur illi. Nonne ſemper Coriſcus Muſicus eſt aliud à Coriſco ipſo per ſe ſumpto, cum ſemper ratio vnius ſit alia à ratione alterius? Nonne item Coriſcus ipſe aliquando eſt idem, quod Coriſcus Muſicus? eſt enim ſemper Coriſcus, & aliquando eſt Muſicus. Ergo non eſt negandum, quin Coriſcus ipſe ſit aliud à ſeipſo. Nihil etiam colligit hæc ratio, quia eodem vitio laborat, quo ſuperior.

k *Nonne quicquid eſt.*] Hæc ratio ſic extrui poteſt: Quicquid eſt, non ſemper autem fuit, id factum eſt; Socrates autem Muſicus eſt Grammaticus, nec ſemper fuit Grammaticus; ergo Socrates Muſicus factus eſt Grãmaticus: at idem ſunt Socrates Muſicus, & Socrates Grãmaticus: ergo ſi Socrates Muſicus factus eſt Grãmaticus, Socrates etiã Grammaticus factus eſt Muſicus: quia pugnant inter ſe. Nam ſi Socrates Grammaticus factus eſt Muſicus, prius ſane fuit Gram-

maticus, quam eſſet Muſicus; ſi autem Socrates muſicus factus eſt Grāmaticus, prius vtiq; fuit Muſicus, quam eſſet Grammaticus: quæ duo ſimul ſtare non poſſunt. Hæc ratio ideo captioſa eſt, quia Socrates Muſicus, & Socrates Grammaticus non ſunt idem per ſe, ſed per accidens, ſeu (*quod eodem redit*) non ſunt idem ratione ſed ſubiecto. Alii aliter extruunt propoſitam rationē, ſed minus accommodate ad verba contextus.

γραμματικὸς ὢν μουσικός. καὶ ὅσοι δὴ ἄλλοι τοιοῦτοι τῶν λόγων εἰσί. φαίνεται γὰρ τὸ συμβεβηκὸς ἐγγύς τι τοῦ μὴ ὄντος: δῆλον l δὲ καὶ ἐκ τῶν τοιούτων λόγων. τῶν μὲν γὰρ ἄλλον τρόπον ὄντων, ἔστι γένεσις καὶ φθορά· τῶν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς οὐκ ἔστιν. ἀλλ'

Grammaticus, & eum, qui eſt Grammaticus, factum fuiſſe Muſicum. Hæ ſunt, & huiuſmodi aliæ Sophiſtarum rationes. Videtur enim accidens prope accedere ad non ens: quod l huiuſmodi etiam rationibus perſpicuum eſt. Eorum enim, quæ alio modo ſunt, eſt generatio, & corruptio: eorum, quæ ſunt per accidens, non item. Sed

Probatur etiam ratione.

l *Quod huiuſmodi etiam.*] Quod probauit autoritate Platonis, ens, inquam, per accidens ſolo nomine conſtare, ſeu, quod idem eſt, prope accedere ad non ens, vt Ariſtoteles interpretatus eſt, id nunc proponit ſe probaturum rationibus, tametſi fortaſſe ſcribendi feſtinatione oblitus promiſi, vnam tantum affert: vel ſenſus eſt. [*Hac & ſimilibus rationibus conſtat.*] Ratio vero huiuſmodi eſt. Eorum, quæ alio modo ſunt, quam per accidens, eſt generatio, & corruptio, eorum, quæ ſunt per accidens non eſt generatio nec corruptio; eius autem ſolius eſt generatio, & corruptio, quod veram & propriam habet eſſentiam, ſiue quod eſt vere ac proprie ens; igitur ens per accidens non eſt vere ac proprie ens, ſed proprie accedit ad non ens.

Ens per accidens nec generatur, nec corrūpitur. Nec habet cauſam per ſe.

Quod autem entis per accidens non fit generatio, nec corruptio, ex eo primum patet, quia non habet per ſe cauſam, vt ex ſequenti diſputatione conſtabit; quod tamen de particulari ac principali, & in rebus naturalibus intelligendum eſſe, inferius oſtendetur. Deinde id ipſum ex eo probari ſolet, quia etſi vna generatio terminatur ad vnam partem entis per accidēs, veluti ad Socratem; altera vero ad alteram, veluti ad Muſicum, aut Grammaticum; (*complectitur enim hoc loco generatio ſubſtantialem, & accidentalem*) nulla tamen terminatur ad totam complexionem, veluti ad Socratem Muſicum, vel ad Socratē Grammaticum, vel ad Muſicum Grammaticum: ſed cum per ſe generatur poſterior pars cuiuſq; complexionis, tunc cenſetur genita tota complexio. Ita colligitur ens per accidens non generari, niſi per accidens.

Duo genera entium per accidens.

Non deerunt tamen, quibus hæc ratio non videatur intelligenda de omni ente per accidens, ſed de eo, quod conſtat duobus accidentibus, vt de Muſico Grammatico, quæ non conſtituunt vnum compoſitum ex ſubiecto, & forma. Nam entia per accidēs, quæ cōſtant ex ſubiecto, & accidēte, cuiuſmodi ſunt homo Grammaticus, aut homo albus, non per accidens, ſed per ſe generari, ſeu fieri dicenda ſunt: ſiquidem generationes non terminantur per ſe ad formas, ſed ad compoſita: quo fit, vt huiuſmodi entia per accidens magis ſint entia, quam quæ conſtant duobus accidentibus: quæ enim conſtant duobus accidentibus, cum quatenus talia ſunt, non ſint compoſita ex ſubiecto & forma, quæ introducitur, ſed ex duabus formis, nullo modo per ſe generantur, ſed genito prius compoſito ex ſubiecto, & priori forma, cum poſtea introducitur poſterior forma, fit aliud compoſitum ex eodem ſubiecto, & poſteriori forma, & reſultat tertium compoſitum ex vtraq; forma: quo pacto genito homine Muſico, ſi poſtea idem homo fiat Grammaticus, ex illa ſecunda generatione per ſe, quæ terminatur ad hominē Grammaticum, reſultat Muſicum Grammaticum abſq; vlla generatione peculiari illius complexionis. Ita videbitur de ſolo ente per accidens, quod ex duobus accidentibus quaſi cōflatur, intelligenda oppoſita ratio.

De vtroque procedit ratio Ariſt.

Dicendū eſt tamen, de vtroq; genere entis per accidens poſſe intelligi rationem allatam, tametſi magis accommodetur entibus per accidens quæ ex duobus accidentibus conflantur, quā iis, quæ ex ſubiecto, & accidente aliquo. Quanquā enim homo Grammaticus, & homo Muſicus fiunt per ſe tanquā compoſita quædā, ad quę terminātur per ſe eorū qualeſcunq; generationes; nō tamen fiunt per ſe tanquam entia per accidens (*hoc eſt, vt plura entia modo aliquo coniuncta*) vna & eadem generatione

Text. 5.

generatio enim, quę terminatur ad hominem, non terminatur ad Grāmaticum, cum nemo naſcatur Grammaticus, neq; quę terminatur ad Grammaticū, terminatur ad hominem, cum iam homo exiſtat. Quod non ita cernimus in iis compoſitis, quæ aggregātur ex homine, & iis, quæ de illo per ſe dicuntur; quippe cum eadem generatione, qua homo fit, fiāt quoque omnia, quæ illi per ſe conueniant.

Homo riſus capax, & ſimiles coniūctiones, non ſunt entia per accidens.

Vnde patet, huiuſmodi coniunctiones, hominē riſus capacem hominem ad flendum idoneum, & alias ſimiles, non eſſe entia per accidens, vt hoc loco ſumūtur, cum vna & eadem generatione gignantur: tametſi in ea ſignificatione ſint entia per accidens, quia non ſunt vnum ens ſolitarie acceptum, ſed compoſita quædam ex ſubiectis, & eorū per ſe accidentibus.

Ratio D. Th.

Aliam rationem generalem addit D. Th. Quia inquit, ens per accidens non ex eo dicitur ens, quia vna aliqua entitas vere conſtet ex ſubiecto, & accidente, aut ex duobus accidentibus; ſed

ſed quia alterum prædicatur de altero, quaſi entitas talis compoſiti non ſit in ipſo ente per accidens, ſed in affirmatione vnius de altero. Quæ ratio ex eo vim habet, quia, vt ex ſubiecto & accidente, aut ex duobus accidentibus fiat vnum aliquid, ita vt illa modo aliquo tale dici poſſint, neceſſe eſt, vt accidentia ſumantur concrete: ſic enim iam alterum de altero poterit prædicari: ac proinde vnum & idem modo aliquo dici. Quis enim alioqui dicat hominem eſſe Muſicam, aut Muſicam eſſe Grammaticam? quod tamen fateri oporteret, ſi accidentia abſtracte ſumpta modo aliquo vnum dici poſſent, ſeu cum ſubiecto, ſeu inter ſeſe. Cur autem Ariſtoteles dixerit, entia per accidens fere ſolo nomine, non autem ſolo nomine cõſtare, hinc intelligi poteſt, nam etſi ens per accidẽs maiorem vnitatem habet ex parte nominis, ſeu interni, quod format intellectus, ſeu externi, quod voce profertur, aut ſcribitur, cum toti complexioni vnum re vera vocabulum accommodatur, quam ex parte rei ſignificatæ, quę non eſt vna ſimpliciter, ſed plures, tamen nõ omnino caret aliqua vnitate ex parte rei ſignificatæ, cum id, quod dicitur vnũ per accidens, ſemper ſit aliquo modo vnum ratione alicuius ſubiecti, vt ex dictis patet. Quanquam enim cum D. Th. videamur totã vnitatem entis per accidens ad affirmationem vnius accidentis de altero, aut de ſubiecto retuliſſe, tamen id formaliter intelligendum eſt, non fundamentaliter: quo pacto neceſſe eſt dicere, accidentia, quæ in vno & eodem ſubiecto ſunt etiam ante operationem intellectus eſſe aliquo modo vnum & cum ſubiecto, & inter ſe.

Cur entia per accidens non ſint ſimpliciter non entia.

ἀλλ' m ὅμως λεκτέον ἔτι περὶ τοῦ συμβεβηκότος ἐφ' ὅσον ἐνδέχεται, τίς ἡ φύσις αὐτοῦ, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν ἐστίν. ἅμα γὰρ δῆλον ἔσται ἴσως, καὶ διὰ τί ἐπιστήμη οὐκ ἔστιν αὐτοῦ. ἐπεὶ οὖν ἐστιν ἐν τοῖς οὖσι, τὰ μὲν ἀεὶ ὡσαύτως ἔχοντα καὶ ἐξ ἀνάγκης, οὐ τῆς κατὰ τὸ βίαιον λεγομένης, ἀλλ' ἣν λέγομεν τῷ μὴ ἐνδέχεσθαι ἄλλως: τὰ δ' ἐξ ἀνάγκης μὲν οὐκ ἐστίν, οὐδ' ἀεί, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: αὕτη ἀρχὴ αὕτη καὶ αἰτία ἐστὶ τοῦ εἶναι τὸ συμβεβηκός: ὃ γὰρ ἂν μήτ' ἀεὶ ᾖ μήθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τοῦτό φαμεν συμβεβηκὸς εἶναι. οἷον, ἐπὶ κυνὶ ἂν χειμὼν γένηται καὶ ψῦχος, τοῦτο συμβῆναί φαμεν, ἀλλ' οὐκ ἂν πνῖγος καὶ ἀλέα, ὅτι τὸ μὲν ἀεὶ ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, τὸ δ' οὔ. καὶ τὸν ἄνθρωπον λευκὸν εἶναι συμβέβηκεν, οὔτε γὰρ ἀεὶ, οὔθ' ἐπὶ τὸ πολύ: ζῷον δ' οὐ κατὰ συμβεβηκός. καὶ τὸ τὸν οἰκοδόμον ὑγίειαν ποιῆσαι συμβέβηκεν, ὅτι οὐ πέφυκε τοῦτο ποιεῖν οἰκοδόμος ἀλλ' ἰατρός: ἀλλὰ συνέβη ἰατρὸν εἶναι τὸν οἰκοδόμον. καὶ ὀψοποιὸς ἡδονῆς στοχαζόμενος, ποιήσειεν ἄν τι ὑγιεινόν, ἀλλ' οὐ κατὰ τὴν ὀψοποιητικήν: διὸ συνέβη φαμέν. καὶ ἔστιν ὡς n ποιεῖ, ἁπλῶς δ' οὔ.

τῶν

Sed m tamen de accidente illud etiam, quoad fieri poteſt, dicendum eſt, quænam ſit eius natura, & quam ob cauſam ſit: ſimul enim, & cur eius nulla ſit ſcientia, forſitan patebit. Cũ igitur in iis, quæ ſunt, alia ſemper eodem modo ſe habeant, idq; neceſſario, nõ ea quidem neceſſitate, quæ vi appellatur, ſed qua dicimus rem aliter habere non poſſe, alia vero non neceſſario, nec ſemper, nec vt plurimum; hoc ipſum eſt principium & cauſa, cur accidens ſit: quod enim nec ſemper exiſtit, nec vt plurimum, id accidens eſſe dicimus. Exempli cauſa, ſi in Cane hyems ſit, aut frigus id accidiſſe dicimus; non autem, ſi æſtus vigeat, aut calor, quia hoc ſemper, aut vt plurimum euenit, illud vero minime. Accidit quoq;, vt homo ſit albus, neq; enim ſemper, aut vt plurimum albus eſt, at non per accidens eſt animal. Quod item ædium ſtructor ſanitatem effecerit, accidens fuit, quod non ad ædium opificem, ſed ad Medicũ id natura pertineat; accidit autem, vt faber eſſet Medicus. Cocus etiam, qui voluptati in epulis condiendis ſtudet, fecerit ille quidem aliquid ſalubre, at non ex arte cibos conficiendi, atq; eam ob rem accidiſſe dicimus. Et n quodammodo ille quidem facit, ſimpliciter autem, & abſolute non facit.

Illorum

m *Sed tamen de accidente.*] Tradit naturam, & cauſam entis per accidens, quatenus primo Philoſopho conceditur, ſeu in tota Philoſophia fieri poteſt. Nã etſi de ente per accidens in ſpecie, vt ita dicam, nulla ſcientia diſputat, tamen de eo in commune, & quaſi in genere, diſputare poteſt ac debet primus Philoſophus, vt ex propria illius ratione colligat nullã de eo ſecundum ſpeciẽ accepto haberi ſcientiam, quod ipſum in hac diſputatione per propriam, & germanam cauſam demonſtrabit. Docet ergo primum, rationem & naturam entis per accidens in eo poſitam eſſe, quod ſit declinatio quædam ab iis, quæ ſempiterna ſunt, & ab iis, quæ plerunque, ſeu maiori ex parte eueniunt. Deinde cauſam, cur illud in rerum natura exiſtat, hanc eſſe; quia quædam maiori ex parte ſunt. Nam ſi omnia eſſent neceſſaria, nullum eſſet ens per accidens: neceſſaria enim non poſſunt non eſſe, quæ autem ſunt per accidens, poſſunt non eſſe. Nunc autem cum quædam maiori ex parte ſint, ex minore deficiant, neceſſario ſequitur dari entia per accidens; quorum Ariſtoteles quatuor exempla ſubiicit: primum ſumitur comparatione temporis, ſecundum reſpectu ſubiecti, tertium cauſſæ, quartum effectus, vt annotauit D. Thomas.

Ad Metaph. ſpectat diſputare de ente per accidens in cõmune.

Eius natura.

Cauſa cur exiſtat.

n *Et quodammodo.*] Quod ſit per accidens ab artifice, imo etiam ab agente naturali, non dicitur fieri ab eo ſimpliciter, quia non ſit ex intentione, ſed tantum quodammodo fieri

o Illorum

τῶν ο μὲν γὰρ ἄλλαι δυνάμεις ἐνίοτέ εἰσιν αἱ ποιητικαί, τῶν δ' οὐδεμία τέχνη, οὐδὲ δύναμις ὡρισμένη. τῶν γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς ὄντων ἢ γινομένων καὶ τὸ αἴτιόν ἐστι κατὰ συμβεβηκός: ὥστ' ἐπειδὴ οὐ πάντα ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀεὶ ἢ ὄντα ἢ γινόμενα, ἀλλὰ τὰ πλεῖστα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀνάγκη εἶναι τὸ κατὰ συμβεβηκὸς ὄν, οἷον, οὔτ' ἀεὶ, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὁ λευκὸς μουσικός ἐστιν: νῦν δὲ γίνεταί ποτε, κατὰ συμβεβηκὸς ἔσται: εἰ δὲ p μὴ, πάντα ἔσται ἐξ ἀνάγκης. ὥστε q ἡ ὕλη ἔσται αἰτία ἡ ἐνδεχομένη παρὰ τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄλλως τοῦ συμβεβηκότος. ἀρχὴν r δὴ τηνδὶ ληπτέον, πότερον οὐδέν ἐστιν, οὔτ' αἰεὶ, οὔθ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἢ τοῦτο ἀδύνατον; ἔστιν ἄρα τι παρὰ ταῦτα τὸ ὁπότερ' ἔτυχε καὶ κατὰ συμβεβηκός. ἀλλὰ πότερον τὸ ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, τὸ δ' ἀεὶ οὐθενὶ ὑπάρχει, ἢ ἔστιν ἄττα ἀΐδια. περὶ μὲν οὖν τούτων ὕστερον σκεπτέον.

ὅτι

Illorum o *enim alia facultates interdum effectrices ſunt;horum vero nulla ars, nulla potentia definita. Nam eorum, qua per accidens aut ſunt, aut fiunt, & cauſa eſt per accidens. Itaque cum non omnia ex neceßitate, ſemperque aut ſint, aut fiant,ſed plurima maiori ex parte;neceſſe eſt, vt aliquid ſit per accidens. Verbi gratia,neque ſemper, neque vt plurimum albus eſt Muſicus, at cum aliquando id fiat, per accidens erit: ſi* p *minus omnia ex neceſſitate erunt. Erit* q *igitur materia cauſa contingens eius, quod aliter accidit, quam quod vt plurimum euenit. Hoc* r *autem principiũ ſumendum eſt, vtrum nihil ſit, quod neque ſemper, neque vt plurimum exiſtat, an vero id fieri nequeat: Atque eſt ſane prater hac aliquid, quod vtcunque, & per accidens euenit. Sed num id, quod vt plurimum euenit, in rerum natura detur, ſemper autem exiſtere nulli rei conueniat, an vero quadam ſint perpetua? poſtea conſiderandum eſt.*

Quod

Entis per accidẽs in particulari non ſunt determinata cauſa. o *Illorum enim alia.*] Hoc eſt, ea quæ ſunt ſemper, aut frequenter, etiam ſumpta ſecundum ſpeciem, fiunt à cauſis per ſe, ab artibus, inquam, aliiſve facultatibus naturalibus, quæ cauſſæ omnes ſunt certæ, & determinatæ. At ea, quæ ſunt per accidens, etſi ſumpta in commune habeant cauſam determinatam, vt ex dictis patet; ipſam, inquam, naturam rerum, quæ ſunt vt plurimum; tamen ſecundum ſpeciem, vt ſic loquar, nullam certam & determinatam habent, ac proinde nec per ſe, ſed tantum per accidens: quo pacto ſalubre, etſi à ſolo Medico fit per ſe, poteſt tamen fieri per accidens à coquo, à milite, à ſartore, & aliis ſexcentis artificibus. Cæterum hoc non eſſe intelligendum de omnibus omnino cauſis, ſed de particularibus, ac ſecundis, ex diſputatione, quæ de hac re inſtituetur, perſpicuum erit: cauſa enim prima nullus effectus eſt cauſa per accidens.

Si nihil eſt per accidens, omnia eſſe neceſſaria. p *Sin minus omnia.*] Recte quidem ſequitur, Nihil eſt per accidens, ergo nihil eſt, quod maiori ex parte eueniat, & ex minore deficiat, quare omnia ſunt ſempiterna, & (*quod Ariſtoteles conſequens eſſe credit*) neceſſaria. Nam quæ vtramque in partem ex æquo euenire poſſunt, quia libere, & ex electione proueniunt à voluntate, exiſtimat D. Thom. ad ea reuocãda eſſe, quæ maiori ex parte eueniunt, etiamſi ex æquo, aut etiam rarius eueniant, quam oppoſita: idque ea ratione, (*vt videtur*) quia quæ ex electione proueniunt, non neceſſario, aut per accidens, ſed per ſe à voluntate proficiſcuntur; quod poſtea examinandum eſt.

Materiam priuationi obnoxiam eſſe cauſam contingentia. q *Erit igitur materia.*] Colligit ex dictis materiam (*ſubaudi obnoxiam priuationi, qualis eſt ea omnis, ac ſola, qua orbis luna complexu continetur*) eſſe cauſam contingentem, ſeu contingentiæ eorum, quæ fiunt per accidens. Cur enim in hoc mundo inferiori multa eueniant præter intentionem agentium cauſa eſt defectus, aut redundantia, aut indiſpoſitio materiæ. Non tetigit tamen Ariſtoteles his verbis omnem cauſſam huius rei, quia ſæpe effectus per accidens cauſatur ex debilitate efficientis, aut ex communi defectu, qui cernitur in omni virtute creata, etiam Angelica. Quin etiam nec tetigit cauſam principalem, ſed quaſi inſtrumentalem, vt inferius oſtendetur.

r *Hoc autem principium.*] Duas quæſtiones proponit quaſi principia & fundamenta, quibus innititur totius huius diſputationis plena & abſoluta determinatio. Prior eſt, Vtrum nulla res ſit, quæ aut ſemper, aut plerunque exiſtat, ſed omnia ſint per accidens; an vero id fieri nequeat? Ad quam mox reſpondet ex dictis, neceſſario concedenda eſſe aliqua per accidens, ſi in rerum natura dantur non ſolum neceſſaria, ſed etiam, quæ maiori ex parte eueniant. Poſterior eſt, Num ſola ea, quæ plerunque eueniunt (*non excluſis tamen iis, qua raro accidunt, quod ex illis ſequantur*) dentur in rerum natura, an vero aliqua ſint ſempiterna? Quam quæſtionem ideo tangit hoc loco; quia niſi eſſent res, quæ ſemper exiſtunt, nec cætera poſſent exiſtere, vt ipſe docuit 8. Phyſicorum libro cap. 6 à text. 45. & poſteriori de generatione cap. 10. à text. 56. rurſumque docebit 12. libro huius operis, ad quem locum quæſtionis explicationem reiicit. ***à tex. 29.***

ſ Quod

ὅτι δ' ἐπιστήμη οὐκ ἔστι τοῦ συμβεβηκότος, φανερόν. ἐπιστήμη μὲν γὰρ πᾶσα, ἢ τοῦ ἀεί, ἢ τοῦ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ. πῶς γὰρ ἢ μαθήσεται ἢ διδάξει ἄλλον; δεῖ γὰρ ὡρίσθαι ἢ τῷ ἀεί. ἢ τῷ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ: οἷον, ὅτι ὠφέλιμον τῷ πυρέττοντι τὸ μελίκρατον ὡς ἐπιτοπολύ: τὸ δὲ παρὰ τοῦτο οὐχ ἕξει λέγειν πότε οὐ· οἷον, νουμηνίᾳ: ἢ γὰρ ἀεί, ἢ ὡς ἐπὶ τὸ πολύ, καὶ τῇ νουμηνίᾳ: τὸ δὲ συμβεβηκός ἐστι παρὰ ταῦτα. τί μὲν οὖν ἐστι τὸ συμβεβηκός, καὶ διὰ τὴν αἰτίαν, καὶ ὅτι ἐπιστήμη οὐκ ἔστιν αὐτοῦ, εἴρηται.

ὅτι t δ' εἰσὶν ἀρχαὶ καὶ αἴτια γεννητὰ καὶ φθαρτὰ ἄνευ τοῦ γίγνεσθαι καὶ φθείρεσθαι, φανερόν.

εἰ γὰρ

Quod ſ *autem accidentis non ſit ſcientia, perſpicuum eſt. Omnis enim ſcientia aut in eo, quod ſemper, aut in eo, quod maiori ex parte eſt, verſatur. Nam quo pacto aut diſcet quis, aut docebit alium? Certum enim eſſe oportet ſemper id, aut maiori ex parte accidere; veluti quod febri laborantibus maiori ex parte vtilis ſit aqua mulſa: id autem, quod præter hoc eſt, dicere non licebit, nempe quando non ſit, veluti in nouilunio: nam in ipſo etiam nouilunio aut ſemper, aut frequenter eſt vtilis: accidens autem præter hæc ipſa eſt. Quid igitur ſit accidens, & quam ob cauſam quoque eius non ſit ſcientia, hactenus dictum eſt.*

Eſſe t *igitur principia, & cauſas generabiles, & corruptibiles, quæ tamen nec generentur, nec corrumpantur, perſpicuum eſt.*

Alioquin

ſ *Quod autem accidentis.*] Colligit ex dictis propriam & germanam rationem, cur entis per accidens nulla ſit ſcientia. Ea vero eſt, Quia ſcientia non eſt, niſi eorum, quæ aut ſemper ſunt, aut maiori ex parte eueniunt: nemo enim diſcit, aut docet, niſi intelligat id, quod diſcit, aut docet, ſemper, aut fere ſemper ita habere; alioqui quid certi de eo cognoſcere poterit? Quæ ratio ſic concluditur. Demus ſcientiam haberi de eo, quod raro euenit, raro, inquam, non certis temporibus, vt defectio ſolis, (*hæc enim ſemper iis temporibus eueniunt*) ſed indefinite, & incerto euentu, vt hominem habere ſenos digitos, aut aquam mulſam non prodeſſe febri laborantibus. Iam petet aliquis, quando hæc eueniant? ad quam quæſtionem nullum tempus reddi poterit. Nam ſi quis deſignet diem certum, vt V. G. nouilunij, is plane falletur; quia etiam tunc quiſquis naſcitur, quinis fere digitis naſcitur; quicunque etiam eo die laborans febri vtitur aqua mulſa, ferme fit, vt melius habeat Itaque in iis, quæ ſunt per accidens, nullum tempus aſſignare licet, in quo certo eueniant; cum interim ea, quæ per ſe eueniunt, ſemper eueniant, niſi quid impediat, quod tamen raro accidit. Atque hanc cauſam affert hic Ariſtoteles expreſſe: quanquam aliam implicite tradit, quæ præcipua eſt, & fundamentum huius; nempe, quia ea, quæ ſunt per accidens, non habēt certam, & definitam cauſam, ac proinde nec per ſe, quod paulo ſuperius expreſſe dixerat. Hinc enim efficitur, vt nullum certum tempus entium per accidens aſſignari poſſit; vt vere quis dicere queat, illa aut continenter, aut certis quibuſdam temporibus euenire; ſi non conſtanter, at certe ſublatis impedimentis. Hanc tamen eandem cauſam tanquam præcipuam reddit Ariſtoteles in fine capitis, cum entia per accidens à conſideratione primi philoſophi reiicit. Scientia enim aut traditur per effectum certum, aut per certam cauſam; quæ autem cauſam certam non habent, nec per cauſam per ſe, nec per effectum per ſe (*qui ſemper cauſæ per ſe reſpondet*) demonſtrari poſſunt.

Germana ratio, cur entis per accidens non ſit ſcientia.

Tex. 6.

t *Eſſe igitur principia.*] Duo dixerat de entibus per accidens. Vnum fuit, cauſas illorum eſſe per accidens; alterum, neceſſario danda eſſe in rerum natura. Nunc ex poſteriori concluſione tanquam certa, & indubitata priorem probat hac ratione. Si entium per accidens non dantur cauſæ per accidens, ſed per ſe; omnia neceſſario eueniunt, & nihil per accidens; hoc autem fieri non poteſt, vt ſupponitur tanquam certum, & indubitatum; ergo nec illud. Maiorem, quæ ſola probanda reſtat, oſtendit Ariſtoteles longo diſcurſu procedendo retrorſum ab effectibus ad cauſas: ſi enim omnia, quæ fiunt, pendent ex ſolis cauſis per ſe; cum ex cauſa per ſe, remota quacunque alia cauſa per accidens concurrente, neceſſario ſequatur effectus; omnis effectus erit neceſſarius. Vocat autem Ariſtot. cauſas per accidens, cauſas generabiles & corruptibiles ſine generatione & corruptione ſui, hoc eſt, quæ poſſunt incipere, ac deſinere eſſe cauſæ abſque eo, quod generentur, aut corrumpantur, id eſt, abſque eo, quod ad eas terminetur generatio, aut corruptio: quia cauſæ per accidens, etſi incipiunt ac deſinunt eſſe cauſæ per accidens; tamen non ſic eſſe incipiunt, ac deſinunt per generationem aut corruptionem ſui, ſed per concurſum cum cauſis per ſe V. G. Et ſi Socrates, quatenus cauſa per ſe ædium, incipit eſſe per generationem artis ædificatoriæ, & deſinit, cum illam amittit; quatenus vero cauſa per ſe ſanitatis incipit eſſe per generationem medicinæ, & deſinit, cum amittit medicinam; tamen quatenus ædium extructor, non incipit eſſe cauſa ſanitatis per generationem artis ædificandi; neque item quatenus medicus incipit eſſe cauſa ædificij per generationem medicinæ; ſed per ſolum

Entium per accidens cauſas eſſe etiam per accidens.

concurſum artis cum arte & cum eſt faber, fit cauſa ſanitatis, & cum eſt medicus, fit cauſa ædificij; quo concurſu ceſſante, iam nec faber eſt cauſa ſanitatis, nec ædificij medicus.

εἰ γὰρ μὴ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης πάντα ἔσται, εἰ u τοῦ γινομένου καὶ φθειρομένου μὴ κατὰ συμβεβηκὸς αἴτιόν τι ἀνάγκη εἶναι. πότερον x γὰρ ἔσται τοδὶ ἢ οὐ; ἐάν γε τοδὶ γένηται: εἰ δὲ μή, οὔ. τοῦτο δὲ εἰ ἄλλο. καὶ οὕτω δηλονότι ἀεὶ χρόνου ἀφαιρουμένου ἀπὸ πεπερασμένου χρόνου, ἥξει ἐπὶ τὸ νῦν. ὥστε ὅδε ἀποθανεῖται, ἢ νόσῳ, ἢ βίᾳ, ἐάν γε ἐξέλθῃ: τοῦτο δὲ, ἐὰν διψήσῃ: τοῦτο δὲ, ἐὰν ἄλλο: καὶ οὕτως ἥξει εἰς ὃ νῦν ὑπάρχει, ἢ εἰς τῶν γεγονότων τι: οἷον, ἐὰν διψήσῃ: τοῦτο δὲ, εἰ ἐσθίει δριμέα: τοῦτο y δ' ἤτοι ὑπάρχει, ἢ οὔ: ὥς ἐξ ἀνάγκης ἀποθανεῖται, ἢ οὐκ ἀποθανεῖται. ὁμοίως z δὲ κἂν ὑπερπηδήσῃ τις εἰς τὰ γενόμενα, ὁ αὐτὸς λόγος: ἤδη γὰρ ὑπάρχει τοῦτο ἔν τινι, λέγω δὲ τὸ γεγονός. ἐξ ἀνάγκης ἄρα πάντα ἔσται τὰ ἐσόμενα, οἷον, aa τὸ ἀποθανεῖν τὸν ζῶντα: ἤδη γάρ τι γέγονεν, οἷον τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ σώματι: ἀλλ' εἰ νόσῳ, ἢ βίᾳ, οὔπω, ἀλλ' ἐὰν τοδὶ γένηται.

δῆλον

Alioqui omnia ex neceſſitate erunt, ſi u eius, inquam, quod fit, & corrumpitur cauſam aliquam non per accidens neceſſe ſit eſſe. Vtrum x enim hoc erit, an non? Si hoc fiat, erit; ſi non fiat, non erit. Hoc autem erit, ſi aliud fiet. Atque hoc pacto, detracto nimirum ſemper tempore à tempore finito, deueniendum erit ad id, quod nunc eſt. Quare hic morietur morbo, aut vi, ſi exierit; hoc autem erit, ſi ſiti laborauerit, atque hoc, ſi aliud fit: quo pacto veniendum erit ad id, quod nunc exiſtit, aut ad aliquid eorum, quæ iam facta ſunt; veluti ſi ſitierit, idque ſi comederit ſalſa; hoc y autem aut eſt, aut non eſt: quare neceſſario morietur, aut non morietur. Eadem z ratio erit, ſi quis ad ea, quæ facta ſunt, recurrat: iam enim & hoc in aliquo eſt, ipſum inquam, quod factum eſt. Itaque omnia futura ex neceſſitate erunt, vt aa mori eum, qui viuit: iam enim aliquid factum eſt, veluti contraria in eodem corpore: cæterum morbo, an vi moriturus ſit nondum conſtat, ſed ſi hoc fiat.

Manifeſtum

u *Si eius, inquam*] Hoc eſt, ſi omnis effectus habet cauſam per ſe, & non per accidens.

x *Vtrum enim.*] Pro intellectu huius probationis aduerte cauſam per ſe, & non impeditam per accidentarium concurſum alterius, eſſe cauſam neceſſariam, ſeu neceſſario cauſantem. Quia igitur cauſæ neceſſariæ exprimuntur per conditionales orationes, idcirco Ariſtoteles in hac ratione vtitur conditionalibus ad ſignificandas cauſas per ſe non impeditas. Ratio igitur hæc eſt. Si effectus eſt futurus poſita proxima illius cauſa, & huiuſmodi cauſa eſt futura poſita eius cauſa proxima, & hæc poſita alia priori; nihilque impediat efficaciam talium cauſarum; certe data iam in præſenti tempore re aliqua, ex qua ſequatur proxima ex futuris cauſis, omnia
Tex. 7. ex neceſſitate euenient, modo res præſens neceſſario ſequatur ex alia præterita, & illa ex alia, ita vt nunquam poſſit inueniri cauſa, quæ impediatur per accidentarium concurſum alterius cauſæ. Verbi cauſa ſi mors violenta Nicoſtrati exeuntis ex vrbe obſeſſa bibendi cauſa neceſſario ſequatur ex occurſu hoſtium, aut mors naturalis ex ardore ſolis, aut ex nimio aquæ potu; occurſus vero hoſtium, & ardor ſolis, aut potus nimius ex illius exitu ex vrbe menſe Iulio meridiano tempore, exitus autem ex vrbe neceſſario ex vehementi eius ſiti; hæc autem ex eſu rei ſalſæ: certe ſi Nicoſtratus nunc commedit rem ſalſam, neceſſario propediem morietur, aut vi, aut morbo: poſito nimirum ex ſententia aduerſarij iam præteriiſſe cauſam neceſſariam, cur Nicoſtratus nunc comedat rem ſalſam, & aliam cauſam illius neceſſariam, atque ita retrorſum verſus nullam inueniri cauſam, vnde eſus rei ſalſæ per accidens euenerit.

y *Hoc autem aut eſt, aut non eſt.*] Quemadmodum mors Nicoſtrati propediem futura concluditur, ſi iam edit rem ſalſam; ita concluditur non futura ex aduerſarij ſententia, ſi non illam comedit: vult enim aduerſarius mortem craſtinam Nicoſtrati eſſe effectum per ſe eſus hodierni rei ſalſæ.

z *Eadem ratio erit*] Quaſi dicat, Quemadmodum ex re præſenti iam poſita licet concludere ea neceſſario eſſe ventura, quæ ex illa ſequuntur per ſe, & ſine impedimento cauſarum occurrentium per accidens: ita licet concludere, rem præſentem neceſſario eueniſſe ex cauſis præteritis per ſe, & eodem pacto non impeditis. Iam enim & hoc, id eſt, id quod factum eſt, in aliquo eſt, hoc eſt, aliquo modo exiſtit, nempe quia re vera eſt factum: vel ſic, In aliquo eſt, id eſt, exiſtit in effectu præſenti.

aa *Vt mori eum qui viuit.*] Hoc exemplum neceſſitatem abſolutam continet, quia mors viuentis compoſiti ex elementis naturaliter impediri nequit; mors autem violēta, aut ex morbo determinate non ſequitur neceſſitate abſoluta, ſed conditionata. Qui tamen fatum in rebus omnibus crediderunt, hanc incertitudinem euentus non ad incertitudinem cauſarum mediarum, ſed ad noſtram cognitionem referebant, quaſi altera pars aut mortis violētæ, aut ex morbo, futura ſit neceſſario neceſſitate cauſarum, etſi nos id ignoremus. hoc ipſum igitur tenentur

ij di-

ij dicere, qui nullam cauſam per accidens eſſe crediderint, ſed omnes per ſe, & quæ nullo concurſu accidentario impediantur.

δῆλον bb ἄρα ὅτι μέχρι τινὸς βαδίζει ἀρχῆς: αὕτη δ' οὐκ ἔστιν εἰς cc ἄλλο. ἔσται οὖν ἡ τοῦ ὁπότερ' ἔτυχεν αὕτη, καὶ αἴτιον καὶ γενέσεως αὐτῆς οὐθέν. ἀλλ' dd εἰς ἀρχὴν ποίαν, καὶ αἴτιον ποῖον ἡ ἀναγωγὴ ἡ τοιαύτη, πότερον ὡς εἰς ὕλην, ἢ ὡς εἰς τὸ οὗ ἕνεκα, ἢ ὡς εἰς τὸ κινῆσαν, μάλιστα σκεπτέον. περὶ μὲν οὖν τοῦ κατὰ συμβεβηκὸς ὄντος, ἀφείσθω. διώρισται γὰρ ἱκανῶς.

Manifeſtum bb *eſt igitur ad aliquid principium veniendum eſſe, quod rem* cc *aliam non reſpiciat. Erit igitur hoc principium eius, quod vtcunq; acciderit, nec generationis eius vlla cauſa exiſtet. Sed* dd *ad quale principium, qualemque cauſam huiuſmodi reductio facienda ſit, an velut ad materiam, an vt ad id, cuius gratia, an vero tanquam ad id, quod mouit, maxime conſiderandum eſt. Ac de ente quidem per accidens dicere omittamus: ſatis enim de eo definitum eſt.*

τὸ δὲ ee ὡς ἀληθὲς ὄν, καὶ μὴ ὂν ὡς ψεῦδος, παρὰ σύνθεσίν ἐστι καὶ διαίρεσιν: τὸ δὲ σύνολον, περὶ μερισμὸν ἀντιφάσεως; τὸ ff μὲν γὰρ ἀληθὲς τὴν κατάφασιν ἐπὶ τῶν συγκειμένων ἔχει, τὴν δ' ἀπόφασιν, ἐπὶ τῶν διῃρημένων; τὸ δὲ ψεῦδος, τούτου τοῦ μερισμοῦ τὴν ἀντίφασιν.

(πῶς

Ens ee *autem vt verum, & non ens vt falſum, in compoſitione, & diuiſione cernuntur: vtrumque autem ſimul in contradictionis partitione: habet* ff *enim verum affirmationem in coniunctis, in diuiſis negationem, falſum vero huius partitionis contradictionem.*

(Quo

bb *Manifeſtum eſt igitur.*] Iam colligit inſtitutum concludendo ex oppoſito conſequentis oppoſitum antecedentis hoc pacto. Cum igitur abſurdum ſit dicere, omnia neceſſario euenire, nullumque ens per accidens dari in rerum natura; perſpicuum eſt, deueniendum eſſe ad aliquam cauſam, quæ non habeat cauſam per ſe, atque ea erit cauſa per accidens, quæ poſſit euenire, & non euenire, & cuius nulla ſit generatio, vt ſuperius dictum eſt. V. G. etſi vulnera Nicoſtrati fuerunt cauſa per ſe necis illius, & aliæ forſitan præcedentes cauſæ; tamen eſus cibi, qui erat ſalſus, fuit cauſa per accidens ſitis & ſequentium effectorum: accidit enim cibo; vt ſalſus eſſet, neque intentio comedentis fuit ſalſum aliquid comedere, ſed cibo ſe reficere, vnde ipſi eſui accidit, vt eſſet eſus ſalſi: ſed propter coniunctionem accidentariam nimij ſalis cum cibo, conſecutum eſt, vt eſus cibi eſſet eſus ſalſi.

Cõcludit dari cauſas per accidens.

cc *Quod rem aliam.*] Non fuit hoc loco vertendum [*quod aliud*] ne ſubaudiretur [*principium*] quod præceſſerat: neq; enim genere conſentiunt τὸ ἄλλο, & ἡ ἀρχή. Senſus ergo eſt, Quod rem aliam tanquam priorem cauſam principiumve, &c.

dd *Sed ad quale principium.*] Quærit ad quod genus cauſæ pertineat cauſa illa per accidens ad quam effectus per accidẽs reducitur tãquam ad primam per accidẽs; vtrum, inquam, ad genus materialis cauſæ, an vero ad finalis (*ſub quo cõprehendit formalem, quæ eſt finis generationis*) an potius ad efficientis? Ad quam quæſtionem nihil aliud reſpondet, quam quod quæſtio non ſit eiuſmodi, vt leuiter tranſigi poſſit, cum diligentiſſima potius conſideratione indigeat. Quamuis enim ſuperius dictum ſit, cauſam contingentem effectorum per accidens eſſe materiam, hoc eſt, defectum, aut redundantiam, aut indiſpoſitionem materiæ; tamen re melius expenſa non omnia videntur reuocari ad materiam, vt ibi diximus, ſed quædam ad debilitatem agẽtis, aut ad communem defectum virtutis creatæ; quæ quidem pertinent ad genus cauſæ efficientis. Quin etiam, ſi res magis expẽdatur, reductio effectorum per accidens tanquam ad primam cauſam, ob quam dicantur per accidens, videtur facienda ad ſolam cauſam finalem, quia ſunt præter finem intentum; aut potius ad efficientem, quia nec ſunt, nec dicuntur per accidens, niſi quia ſunt præter intentionem agentis. Quare cum res hæc non mediocri diſcuſſione opus habeat, præſertim cum ex ea non contemnenda dubia oriantur, ad finem capitis tractanda eſt.

Ad quodnã genus cauſæ pertineat prima cauſa per accidens.

ee *Ens autem vt verum.*] Iam agit de natura eius entis, quod dicitur verum & oppoſiti non entis, quod dicitur falſum, vt vtrumq; à primi philoſophi conſideratione reiiciat. Ait ergo eorum naturam huiuſmodi eſſe, vt in compoſitione, & diuiſione, hoc eſt, in affirmatione, & negatione conſiſtant, ſeu (*quod idem valet*) vt ex affirmatione & negatione pendeant. Licet autem verum tantum, & falſum tantum æque reperiri poſſint in affirmatione, & negatione: vtraq; enim ex forma ſua poteſt eſſe aut vera, aut falſa: tamen ſi affirmatio, & negatio conſtituant contradictionem, neceſſario in oratione, quæ vtramque partem complectitur, reperietur ſimul verum & falſum ſaltem indeterminate: neceſſe eſt enim, vt altera pars contradictionis vera ſit, altera falſa.

Ens, quod dicitur verũ, & oppoſitũ non ens, in quo cõſiſtant.

Quomodo veritas & falſitas in affirmatione & negatione cernatur. tex. 8.

ff *Habet enim*] Declarat, quo pacto in affirmatione & negatione cernatur veritas & falſitas: atque tũc enũtiationẽ eſſe verã, cũ affirmat cõiũcta eſſe, quæ cõiũcta ſunt, aut negat eſſe diſiũcta,

quæ ſunt diſiuncta;tunc autem eſſe falſam,cum contra facit: quod æque in præterito,& in futuro,atque in præſenti tempore intelligendum eſt.

(πῶς gg δὲ τὸ ἅμα, ἢ τὸ χωρὶς νοεῖν συμβαίνει, ἄλλος λόγος. λέγω δὲ τὸ ἅμα καὶ τὸ χωρὶς, ὥστε μὴ τὸ ἐφεξῆς, ἀλλ' ἕν τι γίγνεσθαι) οὐ hh γάρ ἐστι τὸ ψεῦδος καὶ τὸ ἀληθὲς ἐν τοῖς πράγμασιν, οἷον, τὸ μὲν ἀγαθὸν, ἀληθές: τὸ δὲ κακὸν, ψεῦδος: ἀλλ' ἐν διανοίᾳ. περὶ δὲ τὰ ἁπλᾶ καὶ τὰ τί ἐστιν, οὐδ' ἐν τῇ διανοίᾳ. ὅσα ii μὲν οὖν δεῖ θεωρῆσαι περὶ τὸ οὕτως ὂν καὶ μὴ ὂν, ὕστερον ἐπισκεπτέον. ἐπεὶ ll δὲ ἡ συμπλοκή ἐστιν καὶ ἡ διαίρεσις ἐν διανοίᾳ, ἀλλ' οὐκ ἐν τοῖς πρά-

(Quo gg autem pacto accidat, vt res ſimul, aut ſeparatim intelligatur, alia ratio eſt: dico autem, ſimul, & ſeparatim, ita vt non ſint deinceps,ſed vnum quid fiant) Neque hh *enim verum, & falſum in rebus ſunt, quaſi verum ſit id quod bonum; falſum autem id, quod malum; ſed in mente: non tamen in mente, quæ circa ſimplicia, & quiditates rerum verſatur. Quæcunque* ii *igitur contemplari oportet de eo,quod hoc pacto eſt ens, & non ens, poſtea conſideranda ſunt. Cum* ll *autem complexio, & diuiſio in mente ſint, non in re-*

Duplex datur in mente compoſitio& diuiſio.

gg *Quo autem pacto.*]Duplex eſt in mente compoſitio, & diuiſio: altera ſpectans ad primam intellectus operationem,altera ad ſecundam.In prima fit compoſitio,cum multa ſimul concipiuntur:quatenus conſtituunt vnum quid,veluti,ſi concipias animal rationale,aut hominem album: diuiſio autem,cum multa concipiuntur deinceps, ac ſeparatim, non autem quatenus vnus efficiunt,veluti, ſi concipias animal,& plantam,nihil affirmando,aut negando In ſecũda fit compoſitio,cum duo ſimul in mente ſic vnum fiunt,vt alterum de altero dicatur;diuiſio,cũ ſic fiunt diuerſa,vt alterum de altero negetur. Addidit igitur Ariſtoteles hæc verba, ne quis crederet ſermonem hic eſſe de primo genere compoſitionis,& diuiſionis, (*de quo fiet mentio lib. ſequenti cap.12.*) ſed de ſecundo. Alij cenſent, Ariſtotelem his verbis reiicere lectorem ad libros de anima, vt doceat, compoſitionem & diuiſionem,quæ ad ſecundam intellectus operationem pertinent,fieri ſimul in eodem temporis momento: verum hæc expoſitio minus placet;præſertim cum Ariſtoteles non abſoluat hanc parentheſim his verbis [*vt ſimul intelligantur*] ſed his [*vt vnum quid fiant*] quibus videtur ad ſpecialẽ ſenſum contraxiſſe illa generalia,quib.interiectam declarationem ſic inchoauerat.[Quo autem pacto ſimul,&c] Si quis autem contra ea quæ dicta ſunt,obiiciat,in tertia quoque intellectus operatione cerni verum & falſum, occurrendum erit tertiam operationem reduci ad ſecundam,quia ſemper tertia reſoluitur in aliquam, aut aliquas affirmationes, aut negationes: proinde non mirum eſſe ſi ratione ſecundæ operationis cernatur in ea verum & falſum.

Obiectio.

Solutio.

Verum & falſum in compoſitione & diuiſione conſiſtere, non in rebus ipſis reperiri.

hh *Neque enim verum & falſum*]Probat verum & falſum in compoſitione,& diuiſione conſiſtere,hac ratione. Verũ & falſum nec ſunt in rebus,nec vero in prima intellectus operatione, quæ eſt ſimpliciũ apprehenſio,&ad quam ſpectat quiditatum perceptio,ſunt igitur in ſecunda, quæ dicitur compoſitio & diuiſio.Quod autem non ſint in rebus,hoc argumento probatũ eſſe vult Ariſtoteles,quia verum non eſt perinde ac bonum,nec falſum perinde ac malum,vt quemadmodum dicimus, hoc vel illud eſſe bonum aut malum nulla habita ratione intellectus, ita dicamus eſſe verum aut falſum nullo ſpectato ordine ad illũ:res enim dicuntur bonæ,aut quia perfectæ ſunt, aut quia alicui rei conuenientes:malæ autem, quia carent huiuſmodi cõgruentia,aut perfectione,quæ omnia præciſo omni reſpectu earum ad intellectum rebus cõueniunt: at nunquam ſimpliciter,ac proprie dixeris, hoc vel illud verum eſſe aut falſum, niſi habita ratione intellectus affirmantis,aut negantis aliquid de aliquo. Quod autem verum &falſum non ſint in prima operatione intellectus,ex eo probatum relinquitur,quia affirmatio & negatio ad ſolam operationem ſecundam ſpectant. Dici quoque fortaſſe poſſet cum aliis,verba illa [*quaſi verum ſit id quod bonum, &c.*] ſic exponenda eſſe,vt Ariſtoteles doceat,ſi verum eſſet in rebus, & non in mente,fore,vt idem eſſet,quod bonum quoddam, & perfectio earum, falſum autem idem,quod earum malum quoddam,ſeu imperfectio,formaue earũ bonitati contraria: quandoquidem perfectio & imperfectio rerum extra eas eſſe non debent. Cæterum:etſi facile quis capiat,quo pacto veritas ſimplex eſſet rerum perfectio; ſimplex tamen falſitas quo nam modo eſſet earum malum,non videtur poſſe intelligi: neq; enim res dici poſſunt hoc pacto falſæ,niſi quo pacto aurichalcum eſt aurum falſum,aut homo depictus eſt falſus homo: hæc autem non ſunt mala,imperfectioneſve earum rerum,quibus conueniunt,ſed eorum, qui iſta pro veris rebus accipiunt: imo potius aliqualis eſt earum perfectio,quod res perfectiores modo aliquo imitantur. Quod ſi verum & falſum pro vero & falſo cõplexis accipiantur, vt re vera hic accipi debent,& aliquis contendat ea ſine operatione intellectus eſſe in rebus, certe quicquid de eiuſmodi falſitate dicẽdum eſſet,quo nam,inquam,pacto eſſet in rebus, & qua ratione eſſet earum malum

Quorundam expoſitio.

Refellitur.

malum, tamen non videtur percipi poſſe, quonam pacto veritas ſemper eſſet earum bonitas, & perfectio. Quo enim pacto bonum eſſet homini, qui mendax eſt, eſſe vitioſum, aut non eſſe virtutis ſtudioſum: aut ei qui febri laborat, eſſe ægrotum, aut nõ eſſe bona valetudine præditum, & alia huiuſmodi plurima, quæ omnia vera eſſent. Itaq; non videtur recte dici, ſi verum & falſum eſſent in rebus, & non in mente, fore, vt verum eſſet quoddam earum bonum, & falſum quoddam malum. Quapropter vel ex ea expoſitio bona non eſt, vel Ariſtoteles non vtitur hac conſequentia quaſi à ſe extructa, aut approbata, ſed tantum quaſi ex aliis relata.

ii *Quæcunque igitur.*] Etſi tractatio de vero & falſo verbis proxime ſequentibus à primi Philoſophi conſideratione ſimpliciter & abſolute reiicitur, eo quod vtrumque ab intellectus operatione pendet, tamen quatenus eorum cognitio eſt vtilis, ad finem noni libri differtur.

ll *Cum autem complexio.*] Iam ſimpliciter & abſolute excludit à conſideratione primi Philoſophi ens per accidens, & ens, quod dicitur verum, hoc quidem, quia pendet ab operatione intellectus, quo argumento reiicienda eſſe innuit cætera entia rationis, illud vero, quia non habet cauſam certam, & definitam, vtrumque autem ſimul, quia neutrum eſt ens vere ac proprie dictum. Accedit, quod neutrum ſignificat naturam entis vllam, quæ ſeparata ſit, quaſi exiſtens extra entia vere ac proprie dicta: ſed ſemper circa genus eiuſmodi entium ſpectantur. Verum enim & falſum in coniunctione vel diſiunctione verorum entium, quam facit intellectus, cernuntur, ſaltem mediate: (*quod addiderim propter verum & falſum, quod cernitur in coniunctione & diſiunctione entium rationis*) ens autem per accidens ex accidentario concurſu proprie dictorum entium gignitur. Quo fit, vt, ſi primus philoſophus de entibus proprie dictis agat, de ente etiã per accidens, & de ente vero, quoad ſatis ſit, diſputaſſe videri debeat.

Excluditur à conſideratione primi Philoſophi ens per accidẽs, & quod dicitur verũ.

πράγμασι: τὸ δ' οὕτως ὂν, ἕτερον ὂν τῶν κυρίων (ἢ γὰρ τὸ τί ἐστιν, ἢ ὅ,τι ποιὸν, ἢ ὅ,τι ποσὸν ἢ εἴ τι ἄλλο συνάπτει ἢ ἀφαιρεῖ ἡ διάνοια) τὸ μὲν ὡς συμβεβηκὸς, καὶ τὸ ὡς ἀληθὲς ὂν, ἀφετέον: τὸ γὰρ αἴτιον, τοῦ μὲν ἀόριστον, τοῦ δὲ τῆς διανοίας τι πάθος, καὶ ἀμφότερα περὶ τὸ λοιπὸν γένος τοῦ ὄντος, καὶ οὐκ ἔξω δηλοῦσιν οὖσάν τινα φύσιν τοῦ ὄντος, διὸ ταῦτα μὲν ἀφείσθω: σκεπτέον mm δὲ τοῦ ὄντος αὐτοῦ τὰ αἴτια καὶ τὰς ἀρχὰς ᾗ ὄν. φανερὸν δ' ἐν οἷς διωρισάμεθα περὶ τοῦ ποσαχῶς λέγεται ἕκαστον, ὅτι πολλαχῶς λέγεται τὸ ὄν.

in rebus, quod autem hoc modo eſt ens, diuerſum ſit ab iis, quæ proprie dicuntur entia, (mens enim aut quod quid eſt, aut quod quale quid, aut quod quantum, aut ſi quid eſt huiuſmodi aliud, coniũgit, aut ſeiungit) id profecto ens, quod eſt vt accidens, & quod eſt vt verum, omittendum eſt: illius enim cauſa indefinita eſt, huius autem paſſio quædam eſt mentis, & ambo circa reliquum genus entis ſpectantur, nec vlla entis naturam extra exiſtentem ſignificant. Quapropter hæc quidem miſſa faciamus, eius mm vero, quod proprie eſt ens, qua ratione eſt ens, cauſas, principiaque conſideremus. Perſpicuum eſt autem ex eo loco, in quo, quot modis vnumquodq; dicatur, definiuimus, ens multis modis dici.

mm *Eius vero, quod proprie.*] Reiectis ente per accidens, & ente, quod dicitur verum, eademq; ratione cæteris entibus rationis, aſſumit ens per ſe ac proprie dictum in reliquo opere tractandum, ac explicandum nempe quod in decem prædicamenta, & in actum ac potentiam diuiditur, iuxta diuiſionem entis lib. 5. cap. 7. & initio huius capitis propoſitam. Vnde patet hos ſex libros quoddam eſſe quaſi præludium, & apparatum primæ Philoſophiæ.

NVM ENTIS PER ACCIDENS poſſit eſſe ſcientia.

QVÆSTIO I.

Partis affirmatiuæ argumenta.

SECTIO I.

Tex. 4. & 6. NON eſſe probandam eam rationem, qua Ariſtoteles excludit in hoc capite ens per accidens à conſideratione primi Philoſophi, nimirum, quia de eo non poſſit haberi ſcientia, his argumentis oſtendi videtur.

Primum, quia ſi ſcientia ſumatur pro certa, & euidenti cognitione, non dubium eſt, quin ens per accidẽs ſub ſcientiã cadere poſſit: quicquid enim re vera eſt, certa & euidẽti notitia cognoſci poteſt etiamſi actu non cognoſcatur, aut eius cognitio difficile obtineri poſſit: quandoquidẽ omnis certa cognitio ad intuitiuam aliquam reducitur; vt cognitio

per fidem ad intuitiuam eius, qui certum teſtimonium perhibet. Si vero ſumatur pro cognitione, quæ poteſt demonſtratione philoſophica oſtendi etiam hoc pacto de entibus per accidens habentur multæ ſcientiæ, vt Aſtrologia de magnitudinibus cœleſtibus, Muſica de numero ſonoro, ſiue concentibus, Perſpectiua de lineis viſualibus.

Deinde, quia Metaphyſica etiam ipſa agit de ente per accidens, quod Ariſt. hoc loco à conſideratione primi Philoſophi reiicere conatur: agit enim de ente, vt eſt vnum, vel multa, quæ eſt paſſio diſiũcta entis cuiuſmodi affectio numeri eſt par, & impar: eſſe autẽ multa non poteſt cõuenire enti per ſe, ſed ſoli enti per accidens. Et confirmatur hæc ratio ex eo, quod Ariſt. ſæpe docet, *oppoſitorum eandem eſſe diſciplinam*: ens autem per ſe, & per accidẽs videntur inter ſe opponi, quemadmodum vnũ, & multa.

1. Top. c. 8. & in probl. ſect. 30. q. 7. & 11. item 9. Met. c. 2. text. 4.

Tertio, quia hoc etiam loco multa tradũtur de ente per accidens, nempe eius naturam, ſiue rationem in eo poſitam eſſe, quod deficiat & ab iis, q̃ ſemper & ab iis, quæ maiori ex parte eueniunt, non habere cauſſam determinatam cauſari ab entibus, quæ maiori ex parte accidunt: quo etiam pacto in ſecundo libro Phyſicorum multa traduntur, & demonſtrantur de iis, quæ caſu, & fortuna eueniunt: quæ quidem ſunt effecta per accidens. Nec recte huic argumento occurri videtur, cum dicitur ea tradi, ac demonſtrari de ente per accidens in commune, non item de entibus per accidens in particulari: quicquid enim docetur, & demonſtratur de genere, aut quaſi genere, doceri, & demonſtrari poteſt de eius ſpeciebus, aut quaſi ſpeciebus.

à cap. 4. tex. 39.

Quarto, quia idipſum, quod vere, ac proprie in omni demõſtratione demonſtratur, & per eam ſcitur, eſt ens per accidens, vt Hominem eſſe riſus capacem, & ſimilia: tantum abeſt, vt de eo non poſſit haberi ſcientia. Hęc enim non eſſe entia per ſe, ſed per accidens, ex eo conſtat, quia ſunt multarum naturarum cõiunctiones, non vna aliqua per ſe natura, & quæ ad aliquod vnum prædicamentum pertineat.

Poſtremo, quia entia per accidens fiunt proprie, & per ſe ab agentibus naturalibus: ergo poſſunt vere, ac proprie ſciri. Nam vt ignis ex ligno gignatur, lignum per ſe, & proprie fit calidum ab igne, idque proprie demonſtratur ex virtute ignis: neque enim in ea actione calor fit, qui eſt ens per ſe; ſed lignum calidum, quod eſt ens per accidens.

Qua ratione entium per accidens poſſit, & non poſſit eſſe ſcientia?

SECTIO II.

HÆc difficultas vt explicetur, nonnulla animaduertenda ſunt. Primum, duobus modis accipi à nobis hoc loco ens per accidens: vno, vt eſt aggregatum quid ex quibuſvis duobus, quorum alterum de altero ita dicitur, vt neq; alterum alteri per ſe conueniat, ſiue in primo, ſiue in ſecundo modo dicendi per ſe, neq; vtrumq; eidem tertio, veluti homo albus, & album muſicum. Preſſius enim hic ſumimus hoc genus entis per accidens, quam libro ſecundo, capite ſeptimo, vbi dicebamus ea omnia cenſeri entia per accidens quæ nõ eſſent vnius naturæ ſeparatim: ex quo fiebat, vt aggregata hęc ex pluribus, Homo diſciplinæ capax, Animal hinnibile, Senſitiuũ intellectiuum, eſſent eo loco entia per accidens, quæ tamen hoc loco propterea non dicimus eſſe entia per accidens, ſed per ſe, quia vel alterum ex coniunctis dicitur per ſe de altero, vel vtrumq; de eodem tertio.

Duplex acceptio entis per accidens Prior, pro aggregato, &c.

Quamquam vero artefacta, quæ ex ſubiecto, & pura artis forma, ſeu figura cõficiuntur, vt globus, & ſtatua, ſint re ipſa entia per accidens, quę ad hoc genus pertinere poſſint, (*excludimus enim ea, quæ etſi arte conficiuntur, ſunt tamen per ſe compoſita ex materia prima, & forma ſubſtantiali, vt panis, vinum, & multa, quæ fiunt arte chymica*) tamen non vſurpantur vt talia, niſi cum eorum formæ connotatiue ſuis ſubiect s in oratione iunguntur, veluti, ſi pro globo dicamus æs rotundum, & pro ſtatua lignum humana ſpecie figuratum: hoc enim pacto alterum dicetur de altero, nec tamen per ſe; aut vtrumque de eodem tertio. Nam ſi nomine vno abſoluto vtrumque & ſubiectum, & puram artis formam formaliter ſignificemus, vt ſignificamus, cum globum, aut ſtatuam dicimus, non iam ſumentur vt entia per accidens; ſed quaſi entia per ſe compoſita ex materia, & forma, quarum altera de altera eo pacto non dicitur. Vtroque tamen modo ſub artem, & ſcientiam modo aliquo ea poſſe cadere, ex dicendis colligi poterit.

Artefacta quando vſurpentur vt entia per accidens.

Altero modo dicitur ens per accidens, effectus comparatus cum ea cauſa ſeu vera, ſeu ficta, à qua aut non per ſe prouenit, aut reuera non prouenit, vt ædificium collatum cum Medico, qui ſimul eſt Architectus, & homo arte ſanatus cum Fabro, qui ſimul eſt Medicus, caſuſque fulminis in iter facientem collatus cum matutino eius exitu è cubiculo.

Poſterior, pro effectu collato cum cauſa, à qua per ſe non prouenit.

Etſi

Quod ipſæ cauſæ non dicuntur entia per accidens.

Etſi autem cauſæ per accidens compara- A tæ cum effectis, quæ ab eis non per ſe proueniunt, videri poſſent comprehendendæ in entibus per accidens, quemadmodum comprehenſa ſunt effecta per accidens cum eiuſmodi cauſis collata: ea tamen ratione non ſunt comprehenſæ, quia appellari non ſolent entia per accidens, vt ſolent effecta per accidens.

Effectum per accidẽs æque dari in liberis & naturalibus.

Deinde animaduertendum eſt huiuſmodi ens per accidens pro effectu per accidens B acceptum, poſſe euenire æque in effectibus liberis, atque in naturalibus: niſi quod in liberis dicitur euentus fortuitus, in naturalibus autem caſualis: quia cauſa per accidens quemadmodum & cauſa per ſe, duplex eſt; vna voluntaria, à qua eſt effectus fortuitus: altera naturalis, à qua eſt effectus caſualis, *cap. 5. & 6.* de qua re multa dicuntur in ſecundo Phyſicorum libro: ſed tamen hoc intereſt, quod in naturalibus nunquam datur effectus raro eueniens, qui ſit effectus per ſe: in voluntariis autem datur & per ſe, & per accidens: per ſe, ſi eueniat ex intentione: per accidens, ſi vel contra, vel præter intentionem: nam ſubita remiſſio magnarum iniuriarũ, & alii actus heroici, qui raro accidunt, ſunt effecta per ſe humanæ voluntatis, quia ex animo fiunt: occiſio autem amici, quẽ quis putat inimicum, eſt effectus per accidens, quia non ex animo accidit.

Semper qui in natural. raro euenerit eſſe per accidens: non ita qui in liberis.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, diluuium particulare D alicuius prouinciæ, & eruptionem ignis inſolitam è viſceribus terræ eſſe effecta, quæ in naturalibus raro eueniunt: & tamen euenire à cauſis per ſe: ergo non ſolum in voluntariis poſſe rara effecta euenire per ſe, ſed etiam in naturalibus: hoc modo reſpondendum: Effecta quæ raro eueniunt in naturalibus, poſſe conferri vel cum cauſis raro etiam euenientibus, vt monſtrum cum nimia E redundantia, aut nimio defectu materiæ: vel cum cauſis ordinariis, vt idem mõſtrum cum parentibus abſolute cõſideratis: ſi priori modo conferantur, nullus eſt effectus raro contingens, qui non habeat cauſam per ſe: & hoc modo rara inundatio totius alicuius prouinciæ, aut ignis inſolita eruptio habent cauſas per ſe, ipſam nimirum inſolitam imbrium magnitudinem, & ſulphuris ingentem copiam quæ nec ſemper, nec ſtatis temporibus e- F ueniunt, ſed raro, ac nulla certa ſeruata lege. Si vero conferantur poſteriori modo, vt illa cum ordinario nubium concurſu, hæc autem cum ordinaria diſpoſitione ſolis: non erunt hæ cauſæ per ſe, ſed per accidens talium effectorum: quia huiuſmodi effecta nõ intenduntur ab huiuſmodi cauſis. Atq; hoc modo effecta, quæ raro eueniũt in naturalibus ſunt effecta per accidens.

Diluitur.

Secunda obiectio.

Si quis rurſum obiiciat, prolem maximi, ac inſoliti ingenii, aut pulcherrimæ, & peregrinæ admodum formæ, eſſe effectum raro euenientem: nec tamen eſſe effectum per accidens, quia nihil magis exoptant parentes, quam excellẽtiſſimæ ſobolis procreationem: hoc pacto occurrẽdum; Nomine effectorum raro euenientium non eſſe intelligenda hoc loco quæcunq; raro contingunt, ſed quę deficiunt ab ordinaria perfectione particularis naturæ, quæ nunquam, niſi in paucioribus deficere ſolet. Nam quæ propterea raro accidunt, quia rarę perfectionis ſunt, ea cum iis, quę plerunque eueniunt, ſunt connumeranda: quia natura particularis ſemper, quoad fieri poteſt, perfectiſſima intendit: & quãquam ea in ſe ipſis, niſi raro non aſſequitur; aſſequitur tamen ea, vt poteſt in iis, quæ vt C plurimum eueniũt, quia ab ordinaria naturę perfectione non deficiunt.

Diſſoluitur.

Quænam raro contingere dicãtur.

text. 5.

Tertio loco animaduertendum eſt, cũ Ariſtoteles docet hoc capite, alia ſemper euenire, alia maiori ex parte: alia nec ſemper, nec maiori ex parte, non recte à quibuſdam interpretibus accipi hoc tertium membrum ꝓ iis tãtum, quæ raro eueniunt, cum re vera complectatur etiam ea, quę eueniunt ad vtrumlibet, quod multis argumentis patet. Primum, quia nunquam in toto hoc capite ea dixit raro euenire. Deinde, quia duplex illa negatio [nec ſemper, nec maiori ex parte] vtrumque genus complectitur, & ea, quę raro eueniunt: & ea, quæ ad vtrumlibet, ſeu non magis in hanc, quam in illam partem. Tertio, quia alioqui diuiſio non eſſet adæquata, ſed mutila, cum multa indifferenter eueniant pro vtraque parte. Quarto, quia exempla hominis albi, & albi Muſici, non ſunt ex iis, quę raro eueniunt. Poſtremo, quia id, quod Ariſtoteles oſtendit de entibus per accidens, non eſſe, inquam, eorum ſcientiam, quia non habent cauſſam determinatam, & definitam qualem per ſe cauſſam demonſtrationes requirunt, æque verum eſt in iis, quæ ad vtrumlibet eueniunt, atque in iis, quæ raro accidunt: quo fit, vt non ſit neceſſarius labor eorum, qui cum in tertio membro propoſitæ diuiſionis ſola ea, quæ raro accidunt, contineri putent, conantur reducere ea, quæ ad vtrumlibet eueniunt, ad ea, quæ maiori ex parte accidunt: quod etiam qua ratione fiat, non ſatis oſtendunt. Aiunt enim voluntatem, (*huic enim præcipue ſubſunt ea, quæ ad vtrumlibet eueniunt*) antequam ſe determinet ad vnam partem, non poſſe eſſe cuiuſquã rei cauſam: cũ autẽ ſe determinauit, iam magis

Reiicitur inutilis quorũdam explicatio.

A magis inclinare in vnam, quam in alteram, ac proinde iam eius effecta eſſe numeranda in iis, quæ maiori ex parte accidunt. Quod certe non videtur recte dici: tum quia aliud eſt magis inclinare in hanc, quam in illam partem: aliud ſæpius in hanc, quam in illan: (*poteſt enim voluntas, quæ nunc magis inclinat in hanc partem, ſæpius inclinare in oppoſitam,*) tum etiam, qui ſi propterea intelligunt volũtatem determinatam numerandam eſſe inter cauſſas, quæ maiori ex parte ſuum effectum B habent, quia homines ſæpius amplectantur vnum oppoſitorum, quam alterum, id non eſt verum vniuerſe: plurima enim oppoſita ſunt, in quorum vnum non magis propendent, quam in alterum, vt patet. Itaque non ſola ea, quæ raro accidunt, comprehenduntur in tertio illo membro: ſed etiam, quę indifferenter euenire ſolent in hanc partem, & in oppoſitam.

Aliud eſſe magis inclinare in aliquã partẽ, aliud ſæpius inclinare.

C Quarto loco animaduertendum eſt, ea omnia effecta, quæ ſemper aut maiori ex parte eueniunt, dici neceſſaria, quia vel ſimpliciter & abſolute, vel ſublatis impedimentis ſemper eueniunt, ea vero, quæ aliter eueniunt, dici contingentia, quia raro, aut æque pro vtraque parte accidunt.

Quæ effecta dicantur neceſſaria.

His poſitis ſit hæc prima concluſio. Si ſcientia ſumatur pro quauis certa, & euidenti D notitia, vt initio diſputationum huius libri explicata eſt, entis per accidens, qualecũque illud ſit, ſcientia haberi poteſt. Hæc concluſio priori parte primi argumenti ex eo recte probatur, quia omnis certa notitia ad euidẽtem aliquam reducitur. Quo autem pacto, quæ futura contingentia ſunt poſſint certa, & euidenti notitia cognoſci, ex ſequentibus patebit.

Prima aſſertio.

Secunda concluſio. Sumpta ſcientia pro E ea, quæ demonſtratione philoſophica comparatur, etſi Ariſtoteles abſolute negat entis per accidens poſſe haberi ſcientiam, vt tamen eius mens diſtinctius explicetur, dicendum eſt, Entis per accidens priori modo ſumpti haberi poſſe ſcientiam, atque adeo actu haberi, non tamen vnam omnino. Hæc etiam concluſio quoad priorem partem recte probatur poſteriori parte eiuſdem primi argumenti, exemplo Aſtrologiæ, & aliarum ſimi- F lium ſcientiarum. Quoad poſteriorem autem ex eo patet, quia cum ſubiecta ſubalternatarum ſint compoſita per accidens ex ſubiecto, aut quaſi ſubiecto, & differentia extranea contrahente, aliquando demonſtrationes procedunt ex principiis diuerſarum ſubalternantium, ad quas ſubiecta illa, aut quaſi ſubiecta & extraneæ differentiæ pertinent, vt eſt apertiſſimum in propoſitis ſcientiis: ſępe enim Muſica vtitur principiis Phyſicæ propter vocem: ſæpius principiis Arithmeticæ propter vocum proportiones: ſæpe etiam Aſtrologia vſurpat principia eiuſdem Phyſicæ propter naturam cœleſtium corporum: ſæpius Geometriæ, propter eorum magnitudines, & motuum longitudines.

Secunda.

Eodẽ modo ſentiendum eſt de artefactis, quæ pura artis forma conſtant. Multa enim de illis demonſtrari poſſunt ratione materiæ hoc eſt, rei naturalis ſubiectæ: multa etiam ratione formæ, vt de naui, de domo, & ſimilibus. Poteſt etiam ex eo probari eadem pars, quia ſi de ſcientia omnino vna ſermo ſit, duobus argumentis negat Ariſtoteles huiuſmodi entium per accidens eſſe ſcientiam: vno, quia ens per accidens hoc modo ſumptum ſolo pene nomine eſt ens, quia nimirum ſolo pene nomine eſt vnum, vt in expoſitione cõtextus explicauimus: altero, quia non vna, & eadem generatione generatur: vna enim generatur ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, altera accidens, quod ei per accidens conuenit: quæ autem non eadem generatione gignuntur, non per ſe: ſed per accidens vnum dicuntur, ac proinde ſcientia, quæ de eis habetur, non vna ſcientia omnino erit. Probari quoq; tota concluſio ex eo poteſt, quia definitiones rerum ſunt principia demonſtrationũ, quib. comparantur ſcientiæ: nõ ſolum autem ſubiecta incomplexa definiuntur: ſed etiam modo aliquo ipſa complexa, & compoſita per accidens è ſubiectis, & accidentibus, vt homo albus definitionibus hominis, & albi, vt docet Ariſtoteles lib. 7.

Quid dicendum de artefactis, quæ pura artis forma conſtant.

Ariſt. 1. de anima c. 1. text. 11.

cap. 4. text. 16. & c. 5. text. 17.

Tertia concluſio. Entis per accidens poſteriori modo ſumpti, etſi modo aliquo poteſt haberi demonſtratiua ſcientia omnino vna: ſimpliciter tamen nulla talis ſcientia de eo habetur. Explicat hoc D. Thomas exemplo infiniti. Vt enim infinitum aliquo modo cognoſci poteſt, nempe quoad ipſam infinitatẽ, quæ eſt negatio finitatis: ſimpliciter tamen, & abſolute à nobis cognoſci non poteſt: ita de ente per accidens ſumpto pro effectu per accidens, quodammodo haberi ſcientia poteſt, nempe quoad ipſam eius declinationem, ſeu defectionem à neceſſitate aut conſtante, aut impedibili: (*quæ etiam declinatio priuatio quædam eſt*) ſimpliciter tamen, ſeu quoad rem ipſam ſcientia haberi non poteſt. Prior pars huius concluſionis ex eo probatur ab Ariſtotele, quia de huiuſmodi ente per accidens quatenus tale eſt, ſciri poteſt cauſari illud ab eo genere rerum, quæ maiori ex parte eueniunt: ſeu potius ab earum defectu, quod nimirũ impedimenta varia ſuapte natura admittant

Tertia aſſertio.

hoc loco. lect. 2.

mittant: Si enim hoc genus rerum non eſſet, ſed omnia ex conſtanti neceſſitate euenirent; nullum eſſet huiuſmodi ens per accidens. Poſteriorem partem probat, tum lõga inductione paulo poſt initium capitis, cum oſtendit nullam ſcientiam ſeu practicam, ſeu contemplatiuam curare ea, quæ per accidẽs dici poſſunt de iis rebus, de quibus quæq; ex inſtituto agit; tum etiam ea ratione, quia effectorum per accidens, quatenus talia ſunt, non ſunt cauſæ vllæ certæ, ac definitæ, ex quibus demonſtrationes fieri poſſint; tum deniq; ea ratione, quia nihil demonſtratur, aut ſcitur, niſi quod oſtẽditur ſemper aut maiori ex parte conuenire ſubiecto demonſtrationis: qualia non ſunt ea, quæ dicuntur per accidens; ſed ea ſola, quæ per ſe conueniunt.

Obiectio. Quod ſi quis obiiciat, etiam ea, quæ à voluntate deliberata fiunt, euenire per ſe, quia ex voto, & intentione eueniunt, & tamen nec ſemper, nec maiori ex parte euenire, ſed potius, ſpectata libertatis natura, ex æquo euenire, & non euenire poſſe: ergo aliqua demõſtrari, ac ſciri poſſe more Philoſophico, quæ nec ſemper, nec maiori ex parte eueniunt: ſi quis, inquam, ita obiiciat, hoc modo *Reſponſio.* reſpondendum eſt: Feri quidem per ſe, & non per accidens ea, quæ ex intentione voluntatis fiunt; ſed tamen eum modum, quo ſic fiunt per ſe, non eſſe ſatis ad demonſtrationem: ita enim *1. poſt. ca. 4. tex. 9. & 10.* pertinent ad quartum modum dicẽdi per ſe, vt non incidant in primum, aut ſecundum, qui ſoli admittuntur in demonſtrationem, eo quod ij ſoli numerentur in neceſſariis. De *cap. 4.* qua re priori libro de poſteriori reſolutione agitur.

Secunda & 3 cõcluſ. breui° proponũtur. Poteſt etiam vis ſecundæ, ac tertiæ concluſionis ſic proponi breuius, vt dicamus de entibus per accidẽs, quatenus ſuo modo ſunt entia & prima operatione intellectus apprehenduntur vt entia, poſſe haberi ſcientiam compoſitam vt de ſubiectis; eamque tum definitiuam, tum demonſtratiuam aliquarũ paſſionum: at quatenus ſunt effecta per accidens, & ſecunda operatione intellectus vt enuntiabilia quædam ſumuntur, non poſſe de illis haberi ſcientiam vt de obiectis demonſtrabilibus, ſeu de iis, quæ demonſtrantur, niſi quodammodo, nempe quatenus de illis demonſtrari poteſt, quod demonſtrari non poſſint.

Solutio argumentorum.

Sectio III.

Ad primum igitur argumentum initio propoſitum quid dicendũ ſit, ex prima, & ſecunda concluſione patet.

Ad ſecundum dicendum eſt, cum ſcientiæ particulares agant de multis entib. per acci- A dens priori modo ſumptis, vt patet ex ſecunda concluſione, nil mirum eſſe, ſi in Metaphyſica agatur de ente per accidens in commune, eodem modo ſumpto, quo eſt multa ſimpliciter, & vnum ſecundum quid: quemadmodum è cõtrario plurima ſunt entia per ſe, quæ ſunt vnum ſimpliciter, & multa ſecundum quid, veluti lapis, aut lignum, & alia, quæ diuidi eodem modo poſſunt.

Tertium argumentum ex tertia concluſio- B ne ſolutum relinquitur: loquitur enim iam de ente per accidens poſteriori modo accepto, de quo etſi quædam attributa demonſtrantur quo ad eam declinationem à neceſſariis, & maiori ex parte euenientibus, quam ſignificat, quo pacto illa demonſtrari poſſe fatemur de entib. per accidens in particulari (*hoc enim non recte à quibuſdam negatur*) tamen quoad ipſam rerum coniunctionem per accidens (*quod ab aliis dicitur: Quoad re ſubſtra-* C *tam*) non poteſt illud ſub ſcientiam cadere, quia non habet cauſam vllam certam, & definitam, vt vel ſemper, vel maiori ex parte euenire demonſtretur.

Ad quartum dicito, cum colligitur in demonſtratione concluſio hæc [*Homo eſt riſus capax*] aut alia ſimilis; illud, quod ſcitur, vt *Quodnam ſit ſcitum, quando concluſio demonſtratur.* obiectum, eſſe enuntiabile obiectiuũ, quod enuntiationi reſpõdet: hoc autem acceptum formaliter, nempe vt obiectum eſt, eſſe ens D quoddam, quod appellatur verum, & eſt ens rationis: materialiter autem ſumptum, ſeu pro rebus ipſis, quæ obiiciuntur, etſi eſt ens per accidẽs, vt opponitur ei enti per ſe, quod per ſe ponitur in ſingulis prædicamentis; non tamen, vt hic accipitur, cum prædicatum cõueniat per ſe ſubiecto in ſecundo modo dicendi per ſe.

Ad vltimum dicendum eſt, etſi lignum pro- *Totũ hoc, Lignum calidũ non fit generatione.* prie, & per ſe fit calidum ab igne, idque vna E generatione ſecundum quid, tamen hoc totum, quod dicimus, [*lignum calidum*] non fieri vna, ſed pluribus; nempe vna, qua fit ipſum lignum, & altera, qua illud fit calidum: proinde, ſi lignum calidum ſumatur, vt eſt ens per accidẽs priori modo, illius poſſe modo aliquo eſſe ſcientiam, vt etiam numeri ſonori, aut lineæ viſualis, quatenus de toto aggregato aliquid demonſtrari poteſt. Si vero ſumatur vt ens per accidẽs poſteriori modo, F nempe quatenus calidum accidit ligno, nec ſemper, aut maiori ex parte ei conuenit: dicẽdum eſt, lignum per ſe quidem quarto modo dicendi per ſe fieri calidum ab igne, verum, quia calidum nec ſemper, nec maiori ex parte dicitur de ligno, ac proinde nec per ſe in ſecundo modo, ſeu vt vera paſſio de ſubiecto, idcirco nec demonſtrari, nec ſciri poſſe.

Num in rebus pure naturalibus detur aliquid contingens.

QVÆSTIO II.

Quotuplex ſit contingens, & de quo genere contingentium in hac quæſtione ſit ſermo?

SECTIO I.

Tria cōtingē-tiū genera.

Primū cū res eueniunt præter intentionem.

CONtingentium tria ſunt genera: vnum eorum, quæ propterea dicuntur contingentia, quia præter intentionem eueniunt: ſuntque caſualia, ſi eueniunt præter intentionem agentium naturalium; fortuita vero, ſi eueniunt præter intentionem agentium liberorum. Opponuntur autem huic generi ea, quæ per ſe, hoc eſt, ex intentione eueniunt. Alterum eſt eorum, quæ dici ſolent contingentia in eſſendo, hoc eſt, quæ ex eſſentia, & natura ſua habent, vt poſſint eſſe, & non eſſe, etiamſi nunquam exiſtant: hæc autem ſunt omnia, quæ ſimpliciter, & abſolute nec neceſſaria ſunt, nec impoſſibilia. Atque huic generi nullum ens opponitur, niſi ſolus Deus: omnia cum infra Deum ſunt hoc pacto contingentia, ſoluſque Deus eſt ens ſimpliciter neceſſarium; & ſola ea, quæ contradictionem inuoluunt, ſimpliciter impoſſibilia. Tametſi quædam infra Deum ea ratione dicuntur neceſſaria, quod poſtquam ab eo facta ſunt, non poſſunt per cauſas vllas naturales exiſtentiam ſuam amittere, vt cœleſtia corpora, materia prima, & rationales: quædam etiam aliquando dicuntur impoſſibilia, quod per cauſas naturales fieri nequaquam poſſint, vt quod aliquis videat, poſtquam videndi potentiam amiſit, aut viuat, poſtquam vita functus eſt.

Secundū contingentiū in eſſendo.

Omnia præter Deum eſſe huiuſmodi.

Tertium in eueniendo.

Tertium genus eſt eorum, quæ dici poſſunt contingentia in eueniendo, hoc eſt, quæ eueniunt illa quidem aliquando; ſed tamen ita eueniunt, ab iis ipſis, à quibus eueniunt, poſſent non euenire; cuiuſmodi ſunt ea quæ à liberis agentib' fiunt. Huic vero generi opponuntur ea, quæ poſitis eorum cauſis, & ſublatis impedimentis, ſi qua ſint, neceſſario eueniunt, vt dies poſito ſole ſuper terram, & combuſtio ligni applicato igne, & expedito.

Quæ cauſæ in agendo dicantur cōtingentes, quæ neceſſariæ.

Ex hoc autē tertio genere contingentium: & oppoſito neceſſariorum euentuum colligitur quædam diuiſio cauſarum efficientium in hac materia valde vſurpata, qua aliæ dicuntur contingentes in agendo, aliæ neceſſariæ. Contingentes in agendo ſunt, quæ applicatæ, & expeditæ poſſunt agere, & non agere;

A neceſſariæ autem, quæ eodem modo poſitæ non poſſunt non agere. Itaque priora tria genera contingentium ſunt genera entium, vt entia ſunt, entitatemve aliquam accipiunt, aut retinent; hæc autem duo poſteriora ſunt genera cauſarum, vt cauſæ ſunt, hoc eſt, vt entitatem aliquam conferunt, aut conſeruant. Quæ omnia diligenter notanda ſunt, niſi quis in hac materia, quæ eſt ex difficilioribus in tota Philoſophia, hallucinari, & im-

B plicari velit.

Non procedit quæſt. de 1. genere.

Quæſtio igitur propoſita non eſt intelligenda de contingentibus primi generis, vt talia ſunt: ſatis enim perſpicuum eſt dari in rebus pure naturalibus multa, quæ præter intentionem ſuorum efficientium eueniant, vt noſtra omnia, & alia effecta caſualia; veluti combuſtio arboris fulmine à nubibus eiaculato, & varius animalium brutorum caſualis occurſus. Minus etiam intelligenda eſt de ſe-

C cundo genere contingentium, cum omnia, quæ gignuntur, & intereunt, ex eſſentia, naturave ſua habeant, vt poſſint eſſe, & non eſſe in rerum natura: imo & cœtera omnia entia infra Deum ſpectata eorum eſſentiali dependentia, quam habent à diuina natura; tametſi, quia non experimur cœleſtia corpora deficere, non defuerunt, qui crediderint ea ſemper extitiſſe, neque eſſe natura ſua contingentia, ſed neceſſaria. Intelligenda ergo

Nec de ſecundo.

De his Ariſt. 1. de cœlo c. 8. à tex. 76. & lib. 2. c. 3. tex. 17 & aliis locis.

Sed de 3.

D eſt quæſtio de te tio genere contingentium, videndumque, num in rebus pure naturalibus detur aliquid contingens huius generis, quod nimirum ita eueniat à ſuis cauſis, vt ab eiſdem poſſet non euenire. Nam luce clarius eſt dari in nobis, quatenus arbitrij libertate vtimur, plurima huiuſmodi contingentia: quod vſque adeo perſpicuum eſt, vt recte dicat Scotus, id per aliquid, quod re ipſa no-

Certū eſt dari in cauſis liberis effectus contingentes. In 1. d. 3.

E bis euidentius ſit, demonſtrari non poſſe: nec certe Ariſtoteles, Platove, aut alius magni nominis Philoſophus, ſeu Theologus id hactenus à priori demonſtrauit; ſed tantum ex incommodis, quæ alioquin ſequerentur, coarguunt proteruos, qui ea incommoda eſſe negare non audent: quorum argumentorum pleni ſunt libri & Philoſophorum, & Patrum, & noſtræ potiſſimum ætatis Theologorum, qui contra Lutheranorum inſaniam hac de

F re ſcripſerunt. Si quis tamen in hac vita ipſam animæ noſtræ eſſentiam quiditatiue cognoſceret, nō dubium, quin per eam priori liberi arbitrij noſtræ facultatem demonſtrare poſſit. Itaque in hac re oſtendenda laborandum nobis non eſt, cum id ignorare nemo poſſit, niſi qui ſe hominem eſſe nō meminerit: ſed illud tantum inferius diligenter curandum, vt per ſe notam nobis [illegible]

arbitrij noſtri à calumniis quorundam & Gentilium, & Hæreticorum vendicemus: & libertatem noſtrā cum certa, & infallibili Dei Opt. Max. futurorum contingentium præſcientia, & prouidentia cohærere oſtendamus.

Itaq; de rebus pure naturalibus, ſemota omni liberi arbitrij conſideratione, tota dubitatio eſt, denturne in eis euentus contingentes, ita nimirum, vt ab eis ipſis efficientibus, à quibus aliquid euenit, poſſet non euenire.

Quam vim habeant rationes, quæ pro affirmatiua quæſtionis parte afferri ſolent?

SECTIO II.

1.p.q.14.art.13.& q.14.ar.6.& 2.2.q 95.ar.5.& 3.contra.gent.c.86.de Malo.q.10.art.7.ad 17.de Verit.q.2.ar.14. Ægid quodl.4.Alē.1.p.q.26.mēb.3.ar.2.fauet.Aug 5.de Ciuit.c.26.Scot.in 1.d.2.q 2.& d.8 q.5 & d.39 q.3.& in 2.d.1.q.3.Auic.10.ſua met.c.1.Och.quodl.1.q.17.Gabr.in 1.d.38.ar.1 Ferr.3.cōtra gēt.c.86

IN hac quæſtione oppoſitæ videntur D. Thomæ, & Scoti ſententiæ, quas multi, & graues autores hinc inde tuentur. D. enim Thomas videtur credere non omnia in rebus pure naturalibus neceſſario euenire, ſed multa contingenter, poſito etiam huiuſmodi ordinario progreſſu, ſoloq; Dei concurſu, & remoto quocunq; alio particulari, & extraordinario. Scotus autem plane contrariam ſententiam amplectitur.

Ac dari multa, quæ in rebus pure naturalibus contingenter eueniant, ſuppoſito etiam naturali ordine vniuerſi, ex eo primum probant nonnulli, quia nullæ res magis contingenter euenire videntur, quā monſtra, & portenta, quæ aliquando, tametſi raro, in rebus pure naturalibus euenire conſpicimus. Deinde, quia quicquid per accidens euenit, contingenter euenit, cum præter intentionem eueniat; multa vero in rebus pure naturalibus per accidens euenire nemo eſt, qui dubitet. Verum hæc argumenta nihil aliud probant, quam quod in rebus pure naturalib. dentur contingentia primi generis, quæ nimirum præter intentionem ſuorum efficientium eueniant: de quo genere, vt nemo dubitat, ita nec quæſtio propoſita intelligitur.

Quā vim habeāt hæc arg. pro opin. D. Thomæ.

Aliæ rationes.

Alij partem eandem quæſtionis ex eo primum probant, quia in rebus pure naturalibus dantur plurima, quæ conſtant materia priuationi, & contrariis qualitatibus obnoxia: quæ autem talia ſunt, contingentia ſunt plane cum & eſſe, & non eſſe poſſint. Deinde, quia quicquid eſt in rerum natura, aut eſt neceſſarium, aut contingens: (*præter hæc enim omnia ſunt impoſſibilia*) at in rebus pure naturalibus non eſſe omnia neceſſaria per ſe notum eſt, cum non omnia ſemper exiſtant. Poſtremo, quia niſi in rebus pure naturalibus darentur aliqua vere contingentia, deeſſet in vniuerſo quoddam ex primis entium generibus, ac proinde imperfectus eſſet mū-
A dus: quæ enim poſſunt eſſe, & non eſſe, ſaltem ex ea parte, qua eſſe poſſunt, rationem verorum entium habent.

Quā item hæ vim habeāt.

Sed neq; huiuſmodi argumenta quicquam aliud concludunt, quam quod dentur in rebus pure naturalibus plurima contingentia in eſſendo: quæ talia propterea dicuntur, quod natura ſua poſſint eſſe, & non eſſe: hæc autem omnia pertinent ad ſecundum genus contingentium, de quo etiam non eſt quæ-
B ſtio, quia contingentia in eſſendo per ſe nota ſunt: ſed de vtroque genere dubitatur, num ea quæ in eis continentur, contingenter eueniant, an vero ex neceſſitate? quod iam pertinet ad tertium genus eorum contingentium, quæ appellauimus in eueniendo. Vnde patet argumentorum ſolutio, niſi quod tertium ea etiam ratione peccat, quod videtur cōſtituere mundum ex ſolis pure naturalibus, cum relinquat ea, quæ præcipuæ conſiderationis
C ſunt, nimirum quę ex libero arbitrio pendēt: neque enim ſi contingentia in rebus pure naturalibus deſint, propterea in tota rerum vniuerſitate deerunt: poſſunt enim dari, vt re vera dantur, in iis, quæ ex libero pendent arbitrio, ex quibus etiam mundus conſtat. Itaque, qui propoſitis argumentis vtuntur, nihil de hac quæſtione, vt ea intelligenda eſt, tradunt.

D *Num in pueris, & amentibus, in brutiſque animantibus detur indifferentia in agendo.*

SECTIO III.

Aliorū argumentum eſt dari contingentiam in naturalibus quod in pueris, amentib. & belluis detur indifferētia.

HOc cum alij videant, & nihilominus in effectis pure naturalib. eam contingentiam, de qua eſt ſermo, aſſerere conentur, recurrunt ad argumenta ex inſtantia: ſic enim argumentantur. Pueri ante vſum rationis, amentes etiam, imo & belluæ in quibuſdam
E earum actibus; cenſentur agentia pure naturalia, hoc eſt, non libera, quia non agunt ex libero arbitrio: & tamen ex ſe ſunt indifferentia in agendo, quia ſponte ſua agunt hoc vel illud: vel etiam ab agendo abſtinent: ergo vere, & proprie contingenter agunt, & eorum effecta vere, & proprie contingenter eueniunt. Ac de pueris, & amentibus vel quotidiana experientia res videtur perſpicua. In belluis autem idem ex eo probant, quia, cum di-
F uerſa obiecta eis proponuntur æque appetibilia, æque propinqua, & quæ æque facile adiri poſſint: ipſæ ſe determinant ad hoc, vel ad illud: quod idem videntur aut facere, aut poſſe facere in biuio, & cum è ſomno ſurgunt cum ſcilicet nullum obiectum eas magis trahit in hunc, quam in illum locum.

Quin etiam addunt in non viuentibus eam

Videri etiam eã cerni in nõ viuentib.

indifferentiam agendi aliquando euenire poſſe, veluti cum in vaſe rotundo, beneque obturato, & æqualis vndique craſſitudinis contenta aqua gelatur: neceſſe eſt enim, vt illud tunc vacui vitandi cauſa frangatur: quare cum non maior ſit ratio, cur ea aqua, cum in minorem molem contrahitur, frangat vas in hac parte, quam in illa, ex infinitis nimirum, in quibus illud frangi poteſt: dicendum putant, in ea aqua eſſe indifferentiam quandam agendi, quaſi poſſit illud in quacunque parte frangere.

Sunt qui pueris & amentib. etiam libertatem tribuant.

Et quidem, quod attinet ad pueros, & amentes, non deſunt, qui vtriſque non indifferentiam modo, ſed etiam libertatem aliquam tribuant; non quidem, quæ ſatis ſit ad meritum, & demeritum; ſed quæ ſufficiat, vt eorũ operationes (ſaltem aliquæ) dici poſſint eſſe in eorum poteſtate: id quod alij etiam extendunt ad bruta animalia in iis actibus, in quibus oportere videtur, vt ipſa ſe determinent ad agendum, ne propter indifferẽtiam obiectorum, quæ tunc ſe offerunt, quaſi ligata, & impedita ſint ad agendum: quod eſſet contra propenſionem cuiuſuis naturæ, quæ ex ſe actuoſa eſt in rebus omnibus.

Dari tantũ in iis & in belluis eius ſimilitudinẽ, & veſtigium.

Verum etſi in quibuſdam puerorum, & amentium actibus quædam expreſſior libertatis ſimilitudo cernitur, & aliquando in brutis animantibus quoddam obſcurius veſtigium libertatis: neutro tamen modo in iis omnibus eſt vera libertas, ſiue quæ ſatis ſit ad meritum, & demeritum, ſiue quæ ſufficiat, vt vllæ eorum operationes vere dicantur eſſe in eorum poteſtate. Primum, quia vtraque libertas (*ſi duplex eſt, & non potius vnica*) poſtulat rationis vſum: vbi enim vſus rationis non eſt, non ſolum non poſſunt eſſe virtutum, aut vitiorum operationes, quibus ſolis meremur, aut demeremur, ſed neque operationes vllæ dicuntur eſſe in operantium poteſtate: quandoquidem poteſtas in hac ſignificatione idem eſt, atque dominium; at dominium ſine ratione nullum omnino eſt. Deinde, quia vbi nulla poteſt eſſe deliberatio, ſeu formalis, quæ fit cum diſcurſu, ſeu virtualis, quæ ſine diſcurſu; nulla omnino libertas vera dari poteſt: at in pueris, & amentibus, brutiſque animantibus neutra poteſt eſſe deliberatio: ergo neutra libertas. Tertio, quia etſi daremus, hanc poteſtatem agendi oppoſita non eſſe libertatem, certe in ſolis potentiis rationalibus eam ponit Ariſtoteles libro nono: quæ tamen potentiæ nullæ dantur in brutis animantibus, vt patet: quo fit, vt ſaltem in his nullam omnino ponat ille potentiam agendi oppoſita: ſed vnum tantum, ad quod eorum natura deter-

A minata eſt, niſi quod impediat. Quarto, quia omnes ferme & Theologi, & alij veræ Philoſophiæ cultores parem in agendo rationem aiunt eſſe in pueris, & amentibus, atque in brutis animalibus: nullus autem eorum eſt, qui aſſerat brutum aliquod animal habere vnquam dominium ſui actus, aut eius operationes eſſe in eius poteſtate. Poſtremo, quia nullum re vera eſt aliud fun-

Ariſt. 6. Eth. 13. & de hiſt. animal. lib. 8 c. 1. D. Th. 1. 2. q. 6. ar. ex eod & q. 13. ar. 2. ex Nyſſ. lib. 4 ſuæ Philo. c. 4

B damentum meriti & demeriti, laudiſque & vituperationis, quam quod opus agentis ſit in eius poteſtate; vt patet ex tertio Ethicorum libro: quare ſi puerorum, ac amentium, & aliqua brutorum animantium opera eſſent in eorum poteſtate: non eſſet, cur eis negandum eſſet meritum aliquod, aut demeritum: nullo igitur modo eorum operationes ſunt in eorum poteſtate. Quocirca recte † ea dici ſolent potius agi, quam

Fundamentũ meriti, & demeriti. Cap. 5.

C agere. Accedit communis * Patrum ſententia, qui nullis agentibus libertatem, aut poteſtatem, dominiumue ſuarum operationum tribuunt, niſi ſolis ratione vtentibus: & quod magis vrget, ſacrarum Scripturarum teſtimonium, quæ ex omnibus animantibus ſolum hominem aiunt poſitum eſſe in manu † conſilij ſui, vt ad quæ velit, manum porrigat: nempe, vt intelligamus, rem nullam habere dominium ſuorum actuum, ni-

D ſi quæ conſilio, & deliberatione vti poteſt: bruta vero animalia multis in locis naturali impetu ad agendum ferri pronunciant, quod non habeant ſuarum operationum dominatum.

*† Damaſ. lib 2. fid. c. 27. * Nyſſ. lib. 5. Phil. c 4. Damaſc. 2. fidei c. 24. & 27. D. Th. 1. p. q. 59. ar. 3. & de verit. q. 23. ar 1. & q. 24. ar. 1. & Ariſt 3. Eth. c. 1. & 2. & lib. 2. mor. ad Eudem. c. 10. † Eccl. 16. Pſ. 31. & 48.*

Ad argumentum igitur dicendum, in pueris ante vſum rationis, & in amentibus neque eſſe libertatem vllam veram, ſed quandam expreſſiorem libertatis ſimilitudinem, vt dictum eſt: neque etiam ſpontaneum in

E eis ita cerni, vt indifferenter in hoc, vel illud ferantur, aut, ab actu ſe cohibeant: multoque minus id concedendum eſſe in brutis animantibus. Hæc enim omnia ſic mouentur ab obiectis, vel alia ratione à natura impelluntur, vt niſi quid impediat, ſemper ea, quæ vt appetibiliora ſe illis offerunt, naturæ ductu amplectantur: quæ vt deteriora, reſpuant: quando autem illis obiiciuntur plura æque appetibilia, æque propinqua, & quæ

Pueros amẽtes & bruta, interdũ naturæ ductu operari, interdũ de nouo determinari à Deo.

F æque facile obtineri poſſint: non ipſa ſe determinent ad vnum potius, quã ad alterum: ſed vel tantiſper ſubſiſtant: (*quod nonnunquam in eis videmur experiri:*) vel ſtatim determinentur à prima cauſa, ad quam pertinet in ſimilibus euentibus, qui rariſſimi ſunt, ſupplere defectum ſecundorum agentium. Nam cum illa continenter id faciat in determinandis cauſis particularib. vt potius hunc

numero

c.2.q.9.ſect. 2.& 5.

Idem determinat non viuentia.

numero effectum producant, quam illum ex infinitis eiuſdem ſpeciei, ad quos illę ſunt indifferentes, vt ſuperiori libro oſtendimus: cur non magis id faciat in huiuſmodi rariſſimis euentibus? Atque hinc ſolui poteſt illud de vaſe, in quo aqua gelatur. Dato enim eo euẽtu, à Deo determinandus eſt neceſſario locus ſiue pars, in qua futura eſt fractio: alioquin euentus ille eſſet omnino per accidens ſeu præter intentionem cuiuſcũque cauſę, etiam primæ: à qua item præſciri non poſſet, ſi oporteret eum (*vt nonnulli volunt*) in ſuæ cauſæ penetratione cognoſci: quæ tamen dicenda non ſunt. Fractio enim in hac parte vaſis potius, quam in alia, quemadmodum in eo euentu non intenderetur à cauſa particulari: ita neque à Deo, niſi Deus locum fractionis determinet.

Dubium.

Soluitur.

Siquis autem obiiciat ea, quæ à Deo fiunt, libere fieri: ergo ea, quæ fiunt ab eo ſupplente defectum rerum naturalium in agendo, non neceſſario fieri; hunc in modum reſpondendum eſt: Quemadmodum concurſus Dei generalis, quo concurrit cum rebus naturalibus ad earum actiones, vt cum igne in calcefaciendo, & cum aqua in refrigerando, etſi liber eſt: tamen ea ratione cenſetur neceſſarius, quia Deus quaſi lege lata ſtatuit ſe id ſemper facturum: ita ea, quæ fiunt à Deo ſupplente defectum naturalium agentium, vbicunque propter ipſorum indeterminationem agere non poſſunt, etſi is eſt liber, tamen cenſeri neceſſario fieri, quod etiam ipſe quaſi altera lege id ſe facturum ab æterno ſtatuerit.

Reſolutio quæſtionis.

SECTIO IV.

Aſſertio bimembris.

DICENDVM igitur, etſi in rebus pure naturalibus dantur contingentia in eueniendo comparatione ſuarum cauſarum particularium præciſe ſumptarum, tamen poſito generali ordine cauſarum omnium à Deo inſtituto omnia in eo rerum genere ſimpliciter, & abſolute neceſſitate naturali euenire.

Probatur prior pars. Omnes cauſas ſecundas eſſe naturaliter impedibiles.

Prior pars ex eo probatur, quia cauſſæ omnes ſecundæ naturales, (*loquimur autem de efficientib.*) ſunt naturaliter impedibiles quoad effecta ſublunaria: tum propter indiſpoſitionem materiæ, quæ indiſpoſitio ſæpe obſtat, quominus effectus ſequatur: tum etiam propter imperfectionem virtutis agentium, quæ non ſemper ſibi poſſunt plene materiam indiſpoſitam ſubiicere: at effecta, quę à cauſis impedibilibus eueniunt, contingenter eueniunt reſpectu earum: quia ita ab eis eueniũt, A vt eis præciſe ſpectatis poſſent non euenire: dantur igitur in rebus naturalibus contingẽtia in eueniendo, ſi eorum cauſæ peculiares ſecundum ſe ſpectentur.

Probatur poſterior.

Poſterior pars hunc in modum probatur. A cauſis pure naturalibus, ſi ſint ſufficientes ad agendum, & ſufficienter applicatæ, neque impeditæ, neceſſario ſequitur effectus: (*quod eſt omnium Philoſophorum commune axioma*) ſi autem impediantur ab aliis pure naturali- B bus, illud euenit neceſſario, quod potentiores per ſe, aut impeditæ ſimul, & impedientes communi opera facere poſſunt, veluti cum in elementorum pugna alia in alia, aut in commune miſtum tranſmutantur: quicquid igitur à cauſis pure naturalibus fit, ſiue expeditæ illę ſint, ſiue eis impedimentum naturaliter afferatur, non contingenter, ſed ex neceſſitate euenit. Deinde, cum agens tantæ virtutis eſt, vt poſſit perfecte ſuæ actioni paſ- C ſum ſubiicere, ſi agens ex neceſſitate naturæ agit, effectus neceſſario ſequitur: at tota aggregatio cœleſtium corporum eſt cauſa vniuerſaliter concurrens ad actiones pure naturales, quæ in his inferioribus fiunt: cũ omnes inferiores cauſſæ naturales ab illis ſuperioribus in operando pendeant, vt tradit Ariſtoteles in Meteoris: eademque aggregatio tantæ virtutis eſt, vt poſſit ſibi ſubiicere omnia inferiora, quæ pure naturaliter patiuntur: (*ma-* D *teria enim prima, quæ ſupponitur omnibus actionibus naturalibus, nihil ei omnino reſiſtit: compoſita vero corruptibilia, ſi non virtute vnius corporis cœleſtis, virtute alterius, aut plurium ſuperari poſſunt*) ergo cum tota illa aggregatio ex neceſſitate naturæ agat, quicunque effectus in his inferioribus illius actionem ſequitur, neceſſario ſequetur. Poſtremo. Totus cauſarum naturalium ordo, quem ſupponimus à Deo inſtitutum, non excludit il- E lius intentionem aut efficientiam; ſed potius ſupponit, atque exequitur: cum igitur nihil omnino per cauſas ſecundas ſic à Deo ordinatum, & quaſi naturaliter adminiſtratum ſubterfugere poſſit ordinem huius diuinæ diſpoſitionis, & gubernationis, nullus omnino effectus pure naturalis eſſe poterit, qui ſuppoſito huiuſmodi ordine non neceſſario eueniat.

Cauſarum inferiorum naturalium à cœlo depẽdentia. lib.1.c.2.

Locis ſup.cit. Explicatur mens D.Th.

Vnde quod D. Th. & alii graues autores a- F liquando dicunt dari aliqua effecta in rebus pure naturalibus, quæ non neceſſario à ſuis cauſis, ſed contingenter eueniant, plane intelligitur præciſe comparatione cauſarum particularium, non item vniuerſalium, præſertim primo etiam quatenus more naturalium cauſarum per corpora cœleſtia hæc inferiora gubernat. Sic enim D. Thomas ſcribit

in 1.p.quaſt.19.art.6. Licet aliquid fiat extra ordinem alicuius cauſæ particularis, non tamen fit extra ordinem cauſæ vniuerſalis,ſub qua omnes cauſſæ particulares comprehenduntur: quia ſi aliqua cauſſa particularis deficit à ſuo effectu, hoc eſt propter aliquam aliam cauſſam particularem impedientem, quæ continetur ſub ordine cauſſæ vniuerſalis: vnde effectus nullo modo poteſt exire ordinem cauſſæ vniuerſalis. Et hoc etiam patet in corporalibus: poteſt enim impediri,quod aliqua ſtella inducat ſuum effectum; ſed tamen quicunque effectus ex cauſſa corporea impediente in rebus corporalibus conſequatur, oportet,vt reducatur per aliquas cauſſas medias in vniuerſalem virtutem primi cœli. Hæc Diuus Thomas. Quo loco (*vt de corporalibus,ac pure naturalibus tantum agamus*) nomine primi cœli intelligendum eſt primum cœlum ſimul cum prima cauſſa quaſi naturaliter corporalia omnia gubernante: alioquin ſi intelligeretur ſimul cum primo aliquo mouente creato, vt ſolum eſt mouens motu diurno, non eſſet verum,quod ait Diuus Thomas: non enim omnes motus inferiorum cœlorum ex motu primi pendent, niſi quatenus ab eo attemperantur, vt omnes cœli quotidie totum terrarum orbem circumeant, ne aſtra, quæ circumferuntur,diutius, quam par ſit,eidem regioni præſentia ſint, & longiori temporis ſpatio,quam ſit neceſſe, ab aliis omnibus abſint.

Quid nomine primi cœli intelligat.

Vt ſint neceſſaria reſpectu cauſæ primæ multa contingentia reſpectu ſecundarum.1.p.q.103.art.7.ad 2.poſt Aug. lib.83.q.24.& Boet.5. de conſol.proſ.1.

Quo autem pacto effecta naturalia, quæ ſæpe eueniunt contingenter, & per accidens reſpectu cauſarum particularium, eueniant neceſſario, ac per ſe reſpectu primæ cauſſæ, hunc in modum explicat Diuus Thomas multis in locis. Quia,cum agentia pure naturalia determinata ſint ad vnum, fieri non poteſt,vt in ſuis actionibus intendant effecta per accidens, quæ ſemper coniuncta ſunt ex pluribus, quorum neque alterum per ſeſe ſequatur ex altero; neque vtrumque ex eadem tertia particulari cauſſa: cuiuſmodi ſunt caſus fulminis coniunctus cum deiectione turris,& occurſus ouis cum lupo ad fontem bibendi cauſſa. At agentia per intellectum, cum poſſint plura hoc modo diuerſa in vnum colligere, nihil prohibet, quominus illa intendere,ac efficere poſſint. Hæc luculentius D. Thomas in prima parte vltimo articulo quæſtionis 115. & primo quæſtionis 116.in quorum locorum priori exponendo Caietanus plus æquo laborat, ſeque cruciat, vt effecta per accidens cauſſarum pure naturalium ab omni eueniendi neceſſitate liberet; quam tamen neceſſitatem, etſi D. Thomas confuſius in priori loco tangit, in poſteriori perſpicue aſſerit.

A Ex propoſita aſſertione patet, in rebus pure naturalibus aliqua euenire contingenter reſpectu cauſſarum particularium, quæ non eueniunt contingenter, ſed neceſſario reſpectu cauſſæ vniuerſalis: proinde in eueniendo dari in effectis per accidens pure naturalibus contingentiam ſecundum quid, & neceſſitatem ſimpliciter. Nam quemadmodum actio, qua mercator vi tempeſtatis iactat merces in mare,dicitur à D.Thoma inuoluntaria B ſecundum quid, voluntaria autem ſimpliciter, eo quod mercator,etſi extra illud periculum vellet eas ſeruare,in eo tamen euentu mauult eis priuari, quam naufragii periculo ſe committere: ita in effectis per accidens cauſſarum pure naturalium accidit. Quamuis enim huiuſmodi effecta poſſent non euenire ſpectata natura cauſſarum impedibilium, à quibus proueniunt,& ea ratione dici poſſint contingentia ſecundum quid: tamen, quia C ſuppoſito hoc vniuerſi ordine, nulla eorum ſunt,quæ poſſint non euenire; merito omnia dicenda ſunt ſimpliciter, & abſolute ex neceſſitate euenire.

Summa traditæ doctrinæ.

1.2.q.6.ar.6.

Qua ratione fatum concedi poſſit?

SECTIO V.

D SED contra hæc ſic aliquis obiiciat. Si omnia effecta cauſſarum pure naturaliũ neceſſario eueniunt ratione eius ordinis vniuerſi,qui à Deo inſtitutus eſt; neceſſario in eis concedendum eſt fatum:at Patres † ne in hoc quidem genere illud videntur concedere, inde enim eſt illud* Gregorii, cum loquitur de ſtella,quæ Magos ad præſepe Domini perduxit: *Abſit à fidelium cordibus,vt fatum eſſe aliquid dicant*: (loquitur enim de influentiis na-E turalibus, quas Aſtrologi dicunt in iis, qui naſcuntur ab aſtris imprimi) non igitur omnia effecta cauſſarum pure naturalium neceſſario eueniunt.

Argumentũ contra reſol. traditam.

† Vt Aug.5. de ciu.c.9 & tr.37.in Ioã. & Nyſſ.libr.6.in Philoſ.c.2.

** Greg.homil.10.in Euang.*

Sed vt infirmitas huius argumenti pateat, miſſo errore,ſeu potius ſtultitia eorum, qui omnia temere, caſuve quaſi emerſiſſe, & gubernari crediderunt; illud intelligendum eſt, duobus modis poſſe fatum conſiderari; vno ex parte cauſſarum, altero ex parte effecto-F rum. Ex parte cauſſarum triplex adhuc fuit fati vſurpatio: fuerunt enim, qui dicerent, naturam, & vim cœleſtium corporum eſſe ipſum fatum, quod cœli tãtum dominatum haberent in hęc inferiora, vt etiam hominum voluntates ineuitabili neceſſitate eis ſubderentur. Verum hæc abſurdiſſima opinio veterum quorundam Naturalium, qui intellectum

Duæ fati vſurpationes.

Prior, eaque triplex.

3. de Anima c. 3. text. 150.
† Vt Priſcill. apud Aug. de hæreſ. c. 70.
** Concil. 1. Brachar c. 9. & 10. Leone. 1 ep. 91. c. 11. Aug. 5. de ciu. à c. 1. vſque ad 7. & lib. 7. confeſſ. c. 6. Euſeb. lib 6 de præp. Euang. Damaſc. 2. fidei c. 7. & Iuſtin. lib. 2. de Diuin.*
† Vide Aug. 5. de ciu. c. 8. & ſeq.
** Clem. libr. 3. recogn.*
** Vera de fato ſentent. Iuxta Aug. 5 de ciu. c. 1.*

ctum à ſenſu non diſtinguebant; vt ait Ariſtoteles, (*quæ etiam poſtea fuit quorundam † Aſtrologorum diſtinctionem intellectus à ſenſu agnoſcentium*) non modo à * Patribus, ſed etiam ab omnibus præcipuis Philoſophis damnata eſt. Alii fatum ab ipſa Dei prouidentia ea ratione non diſtinxerunt, quod putarent Deum prouidentia ſua neceſſitate rerum omnium operationes, nullamque creaturam eſſe liberam in agendo, ſed ea tantum agere, ad quæ fatali neceſſitate determinetur, & quaſi impellatur à diuina voluntate; quam non modo abſurdam, ſed etiam blaſphemam ſententiam multi tribuunt Stoicis, cum tamẽ alii ſentiant eos in hac quæſtione de rebus tantum naturalibus, quemadmodum & † Platonem, loquutos eſſe. Illud certum eſt eum errorem poſt Chriſtum in terris natum ortũ eſſe primum à * Simone Mago, quem deinde ſequuti ſunt † Manichæi, poſtea Mahometani, poſtremo Lutherani cum Vvicleſo, & aliis quibuſdam Lutheri præcurſoribus. Denique * alii fati nomen ad bonum, & pium vſum traducentes aiunt, verum fatum nihil eſſe aliud, quam ipſam diuinam prouidentiam attingẽtem à fine vſque ad finem fortiter, & diſponẽtem omnia ſuauiter, hoc eſt, finem cuique rei præſcribentem, eamque congruenti ordine, ac modo iuxta cuiuſque naturam ad illud obtinendum dirigentem. Quæ ſententia, vt vera & pia, Theologorum eſt omnium; niſi quod ea retenta conſulto dicunt à fati nomine abſtinendum, ne iuxta duas priores fati ſignificationes credatur aliquis in rerum omnium creatarum operationibus fatalem neceſſitatem inducere.

Poſter. vſurpatio, etiam triplex.

Ex parte item effectorum tripliciter quoq; fatum vſurpatum eſt, iuxta triplicem eiuſdem ex parte cauſarum acceptionem: verum in effectis etiam fati nomine ea tantum admittenda nobis eſt dependentia, & ſubiectio, quæ prouidentiæ diuinæ omnia ſuauiter diſponenti ex parte creaturarum mutuo reſpondet. Nec vero dubium eſt, hanc dependentiam, & dependendi ordinem fati nomine ſignificari.

Boet. 4. de cõſol. proſa. 6. & D. Th. 1. p. q. 116. ar. 2.
† Quid ſit fatum ex parte effectorum. Infallibile dicendum, non ineuitabile.

Quin etiam veri fati vocabulum potius ex parte effectorum, quam cauſarum Theologi vſurpant, vt verum fatum nihil ſit aliud, quam † infallibilis quædam, ſed ſuauis, & iuxta cuiuſque rei naturã diuinę prouidentiæ executio: quæ quidem in quibuſdam eſt neceſſaria, nempe in quibuſdam diuina prouidentia neceſſarias cauſas præparauit, in aliis vero contingens, in quibus præordinauit cõtingentes, ſemper tamen certa, & infallibilis; quo verbo vtendum eſt pro *Ineuitabili*, quod Indiuitabile ſonat neceſſitatem quandam, &

A veluti coactionem, infallibile autem certitudinem tantum futuri euentus. Pro quà re legendus eſt omnino Auguſtinus 5. lib. de ciuitate Dei, & Boetius quinto de conſolatione philoſophica, quos D. Thomas in prima parte ſummæ Theologicæ, q 116. & aliis locis ſequutus eſt.

3. Contra gent. c. 93. & opuſc 28.
Ad arg. Quo ſenſu Patres fatũ dari negent.

Ad argumentum igitur tria dicenda ſunt. Vnum eſt, cum Patres & priuatim ſcriptis ſuis, & communiter in conciliis fatũ excludunt, B nihilque illud eſſe dicunt, ſiue actiue in ipſa cauſarum diſpoſitione, ſiue paſſiue in effectis intelligatur; eos de prima, & ſecũda fati vſurpatione loqui; quod fatum in vtraq; ſignificatione liberi arbitrii vſum adimat, vel in hominibus tantum, vt prima opinio, vel in Angelicis etiam ſpiritibus, vt ſecunda. Quo fit, vt cũ non excludant tertiam fati ſignificationem, ſed potius approbent, tantumque ab ipſo fati nomine, alioquin ſuſpecto, abſtinẽdum moneant; C adhuc relinquatur fatalis neceſſitas in rebus pure naturalibus, ſimul cum libertate, ac contingentia in humanis & Angelicis operationibus.

Quomodo reduci poſſit ad veri. 1. de fato ſent.

Alterum eſt, ſi à prima opinione de fato tollatur neceſſitas humanarum actionum, tantumq; res pure naturales, aut etiã ipſi homines ratione ſolius corporeæ conſtitutionis dicantur ſubdi cœleſtibus corporibus, nõ dubium eſſe quin ea ſententia ſit vera. Vt enim cœleſtia corpora concurrunt ad generationẽ D rerum naturalium; ita & earum conſeruationem, operationeſq; pure naturales: vnde fit, vt inferiora omnia hoc pacto ſumpta ſequãtur vim diſpoſitionis aſtrorum neceſſitate quadam naturali, impedibili tamen duobus modis. Vno ratione mutabilitatis materiæ horum inferiorum per contrarias qualitates, ob quam ſæpe illa apte diſpoſita non eſt ad recipiendam cœleſtem aliquam impreſſionẽ: ad quod impedimentum reduci poteſt debi- E litas agentium ſublunarium, quorum interuentu cœleſtia corpora in agendo ſæpe in his inferioribus vtuntur. Altera ratione oppoſitionis virtutum cœleſtium: ſæpe enim aſtra vi ſua aliis aſtris ſe opponunt propter varios orbium cœleſtium motus, quibus modo hoc pacto, modo illo in toto cœlo diſponuntur: quod in cauſa eſt, vt alia ab aliis ſæpe quoad propria effecta apud nos impediãtur. Verum hæc naturalis neceſſitas, etſi impedibilis eſt F comparatione huius vel illius cauſæ; tamen ſi ad totius cœli diſpoſitionem reſpiciamus, nẽpe agentium, adiuuantium, & impedientium comparatione effectorum ſublunarium; cum totus hic ordo naturalis ſit, neque in hac cõſideratione admittamus vllam actionem liberam præter eas, quibus & Deus Opt. Max. & ſub-

Dupliciter impediri vim aſtrorũ, quam habẽt in corpora inferiora.

& ſubſtantiæ cœlorum motrices more naturalium cauſarum ad effecta naturalia cōcurrunt, nihil ſane reſtat, à quo naturaliter impediri poſſit. A

Extraordinarios effectus eſſe diuinæ libert. indices.

Illud tamen conſideratione dignum eſt, ſæpe Deum diuerſis ætatibus, non tantum in his inferioribus, ſed in ipſo etiam cœlo oſtendiſſe effecta aliqua, quæ ad cauſas naturales referri non poſſent, vt homines intelligerent (*etiam ii, qui ſola naturalia conſiderant*) primum rerum autorem liberum eſſe in agendo, etſi ordinarie cauſarum naturalium more in huiuſmodi adminiſtratione agat. B Eiuſmodi autem ſunt plurima portenta, quæ etiam apud Gentiles ad aliquid futurum ſignificandum præter omnem naturæ curſum Deo autore extiterunt, vt Auguſtinus 21. libr. de ciuitate Dei ſcribit; id quod in vno cœleſti prodigio ſatis ſe oſtendere exiſtimat: *Quid* ita inquit, *diſpoſitum ab autore cœli, & terræ, quemadmodū curſus ordinatiſſimus ſyderum? quid tam ratus legibus, fixiſq; firmatum? & tamen quando ille voluit, qui ſummo regit imperio, ac poteſtate, quod condidit, ſtella præ cæteris magnitudine, atq; ſplendore notiſſima colorem, magnitudinem, figuram, & (quod eſt mirabilius) ſui curſus ordinē, legemq; mutauit.* C

cap. 8. D. Auguſt. pulchra conſideratio.

De Veneris ſtella loquitur, de qua proxime Marcum Varronem ſic ſcriptum reliquiſſe dixerat; *In cœlo*, inquit, *mirabile extitit portentum: nam in ſtella Veneris nobiliſſima, quam Plautus Veſperuginem, Homerus Heſperon appellat, Varro ſcribit, tantum portentum extitiſſe, vt mutaret colorem, magnitudinem, figuram, curſum: idque ſub Ogyge Rege accidiſſe Adraſtum Cyzicenum, & Dionem Neapolitem Mathematicos nobiles dixiſſe. Quod certe Varro tantus autor* (inquit Auguſtinus) *portentum non appellaret, niſi eſſe contra naturam videretur*: quaſi dicat, Præter curſum, ordinemque naturæ, ſed non præter liberam Dei voluntatem. D Alia vero multa prodigia in cœlo eadem de cauſa conſequentibus ſeculis exhibita hominibus fuiſſe nec pauci, nec ignobiles autores narrant. E Noſtra certe ætate illud fuit admodum inſigne, quod Anno Domini milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo ſecundo viſum eſt in Caſſiopeia, hoc eſt, in ipſo firmamenti loco, in quo ea cōſtellatio infixa eſt: id enim ea ratione demonſtratum eſt à viris doctiſſimis expertiſſimorum hominum obſeruatione, F locíſque diſtantiſſimis accepta, quod iubar illud ſplendidiſſimum vltra menſes quindecim omnibus conſpicuum, deinde fere ad finem biennii paulatim extinctum, ſemper eandem diſtantiam à cæteris aſtris eius figuræ ſeruauerit, eundemque omnino curſum, atque illa, tenuerit: quod prodigium,

Mirum portentum de Veneris ſtella

Noua apparitio in Caſſiopeia, & quid ea fuerit.

etſi nihil noui fortaſſe portenderit, illud eſt magnopere æſtimandum, quod hoc etiam ſeculo toti humano generi diuinæ voluntatis libertatem tanti miraculi nouitate declarauerit. Putamus enim lucem illam in ea firmamenti parte pro eo temporis ſpatio à Deo impreſſam eſſe, nec potuiſſe ab vlla cauſa naturali produci. Nam etſi ab orbe terræ, & aquæ ad nonum vſque cœlum aer porrigeretur, quod nonnulli exiſtimarunt, [*vt etiam mittamus orbem ignis medium, quem de medio tollunt*] aſtraque in eo mouerentur intelligentiarum vi, vt in aqua piſces; non poſſet ab orbe terræ tanta copia exhalationum aſcendere, vt tanto corpori tam longo tempore materiam inflāmationis ſubminiſtraret: erat enim maius multo omnibus fixis ſtellis primæ magnitudinis, quas Aſtrologi vltra centies ac ſepties globum terræ, & aquæ ſuperare affirmant. Mitto longe certiorem Ariſtotelis de incorruptibili natura cœleſtium corporum ſententiam, quæ nobis [*illo etiam non repugnante, vt oſtendemus lib. 12.*] hac in re non minime ſuffragatur.

1. de cœlo c. 3. & lib. 2. c. 1.

Tertium eſt, ex oppoſitione ea, & varietate motuum, qui in orbibus cœleſtibus cernuntur, itemque ex diuerſitate, atque oppoſitione virtutis aſtrorū naſci, vt in his inferioribus, ſalua ea, quam modo diximus, naturali neceſſitate, detur cōtingentia naturalis effectorum reſpectu ſuarum particularium cauſarum. Nam etſi hæ cauſæ ſuapte natura propenſæ ſunt ad ſua effecta non modo edenda, ſed etiam ad perfectionem perducenda; [*agunt enim, quantum poſſunt, ſeu vt dicitur, ſecundum vltimum potentiæ*] tamen varietas motuum, vt dictum eſt, & virium cœleſtium corporum, quibus noſtratia ſubduntur, efficit, vt aliquando vel omnino non agant, vel non aſſequantur perfecte ſuarum actionum finem: vnde fit, vt multa apud nos eueniant per accidens, veluti frigus ſub Canicula, ſub Capricorno æſtus, & vt fulmina turres deiiciant, terræmotibus aquæ terræ inferiores fiant, & varia monſtra ex animalibus naſcantur. Vnde cum nullum corpus cœleſte per ſe, etiam ipſum primum mobile cum ſuo motore, quatenus ad illud determinatus eſt, & quaſi eius naturalis forma factus, [*ponamus enim id, de quo minime dubitabamus, Deum non immediate mouere ſupremum orbem*] cum, inquam nullum cœleſte corpus omnem hanc inferiorum euentuum varietatem poſſit per ſe intendere; [*complectitur enim plura quodlibet ens per accidens, ad quæ ſimul intendenda cauſſa vna ſecunda ex naturaliter aut quaſi naturaliter agentibus non eſt ſatis, vt ſupra diximus*] neceſſe eſt dari cauſam aliquam agentem per intellectum,

Vnde oriatur in effectibus natural. contingentia reſpectu particular. cauſarum.

Curſo lius Dei reſpectu nihil euenit per accidens.

tellectum, quæ nulli orbi cœleſti ſit addicta A quaſi eius naturalis forma, vt poſſit contrariis diuerſorum orbium motibus vti, diuerſiſque & oppoſitis aſtrorum virtutibus ad multa efficienda, quæ in rebus pure naturalibus, quæ apud nos ſunt, per accidens eueniunt; eaque prius natura facienda concipiat, quam per cauſas medias exequatur: quæ cauſa ſolus eſt Deus Opt. Max.

Obiectio.

Quod ſi obiicias, multa apud nos fieri per accidens ratione vnius tantum cauſæ ſecun- B dæ naturalis, nempe ſolis, vt cum in Europa eſt æſtas, ſit hyems in Æthiopia; aut cum floret pyrus, defloreat amygdalus: (*hæc enim his regionibus, & arboribus accidunt*) occurrendum eſt,

Diluitur.

hæc etſi modo aliquo eueniunt per accidens, quia nihil attinet ad Europam, ſi cum in ea eſt æſtas, ſit hyems in Æthiopia; ad pyrumque, ſi ea florente defloreat amygdalus; tamē ſimpliciter non euenire per accidens; quia etſi vnum ex altero non ſequitur per ſe, tamen C vtrumque ſequitur per ſe ex eodem tertio, nempe ex naturali motu ſolis. Hoc enim modo reſponderi ſolet, cum contenditur facultatem flendi in hominibus accidere facultati ridendi, eo quod, vt illa ſit in homine, nihil attineat, ſi hæc ſit cum illa necne. Negatur enim ſimpliciter, quia etſi vna modo aliquo alteri accidat; (*vt ſi non detur ordo in proprietatibus*) ſimpliciter tamen non accidit, quia vtraque per ſe manat ex eodem tertio, nempe D ex humana natura.

Quo pacto ſumendum cœlum, vt omnes ei effectus natural. aſcribantur.

Ex quibus colligendum eſt, ea ratione omnia effecta pure naturalia poſſe aſcribi toti cœleſti machinæ, ſi omnes orbes cœleſtes ſimul accipiantur, & cauſa illa efficiens, quæ omnia per intellectum diſpoſuit, nullique orbi cœleſti quaſi forma naturalis eſt addicta, illis omnibus immediate vti intelligatur, ac ſi eſſet omnium generalis forma naturalis, ſemperque eodem modo agens, vt hæc inferiora E more cauſarum naturalium adminiſtret. Ita patet, qua ratione fatum admitti poſſit, qua item non poſſit; nec pugnare cum dictis Patrum, quod mere naturalia effecta ſimpliciter neceſſario eueniant reſpectu eius ordinis, quem in rebus pure naturalibus prima cauſa inſtituit: etſi comparatione alicuius, aut aliquarum mediarum cauſarum contingenter euenire poſſint, quæ eſt conſideratio ſecundum quid. F

Diluuntur duo quædam argumenta, & expenditur, num propoſitiones de futuris contingentibus ſint determinate vera, aut falſa.

SECTIO VI.

Duo arg. contra aſſertionem poſitam ſect. 4.

SVperſunt tamen duo quædam alia argumenta inter ſe colligata, (*neque ea parui momenti*) quibus videtur oſtendi, non omnia effecta cauſarum pure naturalium ex neceſſitate euenire.

Vnum eſt: ſi omnia effecta, quæ a cauſis pure naturalib. proueniunt, neceſſario ab eis prodirent, fieri poſſet, vt Angeli (*quibus rerum pure naturalium cognitio neganda non eſt*) ſcirent omnia futura contingentia pure naturalia ac proinde motus omnes & operationes animalium etiam minimorum, vt auicularum, culicum, & formicarum: (*ſiquidem omnia, quæ neceſſario eueniunt, aliqua ſuppoſitione facta, eaque euidenter cognita, poſſunt ſub ſcientiam, certamve & euidentem cognitionem cadere*) quod aſſerere abſurdum admodum videtur.

Alterum argumentum eſt, fore, vt omnes propoſitiones de futuris contingentibus in eiſdem rebus eſſent determinate veræ, aut determinate falſæ: quod Ariſtoteles creditur negare, cum vniuerſe videatur pronunciare in priori libro de interpretatione, ſingulares enunciationes de futuris contingentibus nec determinate veras eſſe, nec determinate falſas: quo loco contingentia naturalia non excipit. Sequela vero ex eo probatur, quia ſi hæc omnia neceſſario eueniunt, luce clarius eſt, propoſitiones, quæ de illis formantur, eſſe determinate veras, aut determinate falſas: quandoquidem neceſſaria omnia pronuntiata determinate vera ſunt, & eorum oppoſita determinate falſa.

Diluuntur.

Ad hæc tamen argumenta haud difficilis eſt reſponſio, cum de rebus tantum pure naturalibus propoſita ſint. Nam cum in hoc rerum genere futura omnia habeant cauſas certas, & definitas, poſito huius vniuerſi ordine, & generali Dei concurſu more naturalis cauſæ diſpenſato; non dubium eſt, quin propoſitiones, quę futurum aliquod pure naturaliter euenturum pronuntiant, determinate veræ ſint, ſi ſignificent id, quod ex talibus cauſis ſimul iunctis euenturum eſt; falſæ autem determinate, ſi ſignificēt id; quod ex illis euenturum non eſt. Eademque ratione eſt perſpicuum, poſſe ſciri naturaliter ab aliquo intellectu creato effecta omnia pure naturalia, ſi finita ſint Neque enim excedit facultatem intellectus creati certa, & diſtincta cognitio rerum, quas Deus per cauſas pure naturales efficere poteſt, modo infinitæ numero non ſint, nec quaſi ſphæram capacitatis cuiuſque intellectus excedant.

Propoſit. de futuro pure naturali determinate veras eſſe vel falſas.

Effectus futuros naturales poſſe a creatura cognoſci.

Qua Angeli naturaliter cognoſcant.

Quod igitur priori loco obiectum eſt, hoc pacto diluendum: In Angelis eſſe ſcientiam generum, & ſpecierum omnium rerum naturalium,

A turalium, earum vero indiuidua, complexioneſque horum per accidens tum demum ab eis intuitiue cognoſci poſſe, cum in rerum natura exiſtunt, idque per eaſdem ſpecies intelligibiles, quibus in eis rerum naturalium genera, & ſpecies repræſentantur: futura autem non niſi abſtractiue ab illis percipi, cum intellectum applicant ad ea in ſuis cauſis intelligenda, tantumque abeſſe, vt abſurdum ſit poſſe eos in rebus quantumcunque tenuibus, B & nullius pene momenti tam multa futura, modo tamen hæc, modo illa percipere, vt id potius eos vtcunq; ſimiles in ea re faciat primæ omnium rerum cauſæ, quæ ſimul ad omnia omnino ſe extendit. Quo autem pacto Angeli abſtractiue elicere poſſint ſingularium cognitionem ex eorum cauſis, ſub loco explicandum eſt.

Quas propoſ. de futuro neget Ariſt. eſſe determinate veras.

Ad alterum argumentum dices, cum Ariſtoteles in loco citato neget propoſitiones, ſiue enũtiationes de futuris contingentibus eſ- C ſe determinate veras, aut determinate falſas, non id negare propter enũtiationes de rebus pure naturalibus, ſed propter eas, quæ a libero arbitrio pendent, de quibus conſultatio, & deliberatio haberi ſolet, vt hoc vel illo modo fiant, aut etiam non fiant: hinc enim deſumit ille eius rei probationem. Nam cum voluntas ſit ex ſe indeterminata ad quoslibet actus ſuos, ſiue elicitos, ſiue imperatos, poſſitque non ſolum velle hoc, vel illud; ſed etiam ſe a D quocunque actu libero cohibere, idq; ſuppoſito etiam toto vniuerſi naturali ordine, & quibuſvis circumſtantiis: efficitur, vt ſi veritas enuntiationum de futuro ex cauſis rerum ſignificatarum iudicanda eſt; nulla determinata veritas, aut falſitas ſit in enuntiationibus de futuris voluntariis, ſicut determinata eſt in rebus pure naturalibus. neque enim plus veritatis poteſt eſſe in enuntiationibus, quam in rebus enuntiatis. Atque hoc modo verum E eſt id, quod ab Ariſtotele dicitur, ſi enuntiationes de futuris contingentibus eſſent determinate veræ, aut determinate falſæ, (*ex cauſis, in quan[illegible]uis*) fore, vt omnia ex neceſſitate euenirent. Iniuſte enim cum Ariſtotele agunt, qui illum non recte id collegiſſe dicunt; quandoquidem effecta, quæ nondũ in ſe ſunt, & tamẽ ſunt in ſuis cauſis ad ea determinatis, neceſſario futura eſſe nemo negauerit. Nihil autem refert, quod Ariſtoteles lo- F co citato futura contingentia naturalia non exceperit; tum quia ſimpliciter nulla eſſe putauit, ſed ſolum ſecundum quid, ſiue reſpectu cauſarum particularium duntaxat; tum etiã, quia ex ipſis argumentis, quibus vtitur facile excipienda credidit.

Recte illum ſenſiſſe.

Ex cauſis ne, an ex euentibus iudicanda ſit veritas enuntiationum de futuris contingentibus?

SECT. VII.

Illud tamen merito quis ambigat, ex cauſis ne rerum, quæ nondum ſunt, an potius ex ipſis futuris euentibus iudicanda ſit veritas enuntiationum, quæ illos futuros, aut non futuros eſſe pronuntiant? Si enim ex cauſis tantum iudicanda eſt; recte philoſophatus eſt Ariſtoteles, cum dixit neutram contradictionis partem de futuris contingentibus (*liberis nimirum, vt iam expoſuimus*) determinate, ſeu certo veram eſſe, aut falſam, cum voluntas ex ſe indeterminata ſit ad oppoſita: ſed tamen, quod ait, totam ipſam contradictionem ſub diſiunctione acceptam eſſe hoc pacto veram, vt videlicet certum ſit alteram partem eſſe veram, alteram falſam, non tamen hanc vel illam deſignatam, hoc inquam, non recte dictum videbitur. Si enim neutra pars per ſe ſumpta vera eſt, aut falſa, quo pacto tota contradictio ſub diſiunctione accepta vera erit. Neque enim hic habet locum id, quod nonnulli reſpondent, ſimile omnino hoc eſſe, atque id, quod dicere ſolemus, alterum oculum neceſſarium eſſe ad videndum, neutrum tamen deſignate, cum altero videre poſſimus: eodemque modo nauem aliquam neceſſariam eſſe ad nauigandum, nullam tamen deſignatam, cum in quavis nauigare poſſimus. Nam in huiuſmodi exemplis, diſiunctus ac verus eſt ſenſus ex parte ſubiecti, vt ſi diceres, vel dexter, vel ſiniſter oculus neceſſarius eſt ad videndum; vel hæc nauis, vel illa neceſſaria eſt ad nauigandum: non autem diſiunctiuus enuntiationum, vt ſi dicas, Hic oculus neceſſarius eſt ad videndum; vel ille oculus eſt neceſſarius; eodemque modo de nauibus; ſunt enim hæ omnes enuntiationes ſimplices falſæ, ac proinde & ipſæ totæ diſiunctiuæ, quæ ex illis conficiuntur. Cum igitur contradictionis, cum in vnam enuntiationem diſiunctiuam redigitur, ſemper ſenſus ſit diſiũctiuus; fit, vt ſi nec pars hæc ſit vera, neque etiam illa; nec tota vtique ipſa contradictio diſiunctiue ſumpta vera ſit. Quod ſi non ex cauſis, ſed ex euentibus iudicandum eſt de veritate enuntiationum de futuris, cum alterum ex contradicentibus re vera ſit euenturum; ea certe contradictionis pars, quæ illud ſignificauerit, determinate vera erit.

Arguitur contra Ariſt. ſententiam.

Cathar. in opuſculo de veritate enuntiationum & in libello de prædeſtin.

Multi multa hac in re comminiſcuntur; ſed vera, & plana ſententia hæc eſt, vt dicamus ſimplici-

Quæſtionis reſolutio.

A ſimpliciter quidem, & abſolute veritatem enuntiationum de iis futuris, quę ex libero arbitrio pendent, non ex cauſis, ſed ex ipſis futuris euentibus iudicandam eſſe; ac proinde ſimpliciter, & abſolute alteram partem contradictionis earum determinate veram eſſe, alteram determinate falſam: quod ſi earum veritas ex cauſis iudicetur, ad noſtramve cognitionem referatur; neutram eſſe determinate veram, aut falſam: atque hoc poſte- B riori modo locutum eſſe Ariſtotelem, vereque ſenſiſſe. Quem ſenſum nos pro Ariſtotele ſecuti ſumus ad quartum librum huius operis, vbi ille de eo principio diſputat, quod ait, *Nec ſſe eſſe quodlibet eſſe, aut non eſſe*: & octauo libro dialecticarum inſtitutionum, cum ſuppoſitionem confuſam, & determinatam explicaremus.

Ad initium cap. 7.

cap. 30.

Prima huius aſſertionis pars quæ communis pene omnium Theologorum eſt, his ar- C gumentis conſtat. Primum, quia enuntiationes de quibuslibet futuris non dicunt aliquid eſſe, aut non eſſe in ſuis cauſis, neque etiam fore, aut non fore per ſuas cauſas, vt eſt apertiſſimum; ſed abſolute fore vel non fore. Cum igitur alterum horum effectorum ſimpliciter, & abſolute certiſſimum, & determinatiſſimum ſit; non dubium, quin ſimpliciter, & abſolute altera pars contradictionis in hac materia determinate vera ſit, altera D determinate falſa: etiamſi nos, vtra ſit vera, aut falſa ignoremus. Deinde, quia enunciationem de quolibet futuro (etiam neceſſario) eſſe actu veram, nihil eſt aliud quam eſſe nunc talem in ſignificando, qualis aliquando res erit in eſſendo: falſam autem è contrario: at in hac conſideratione nulla habetur ratio de cauſa, ſed de ipſo euentu: cum igitur vel affirmatiuus vel negatiuus euentus re vera futurus ſit; efficitur, vt ſimpliciter, & abſolu- E te, altera ſit determinate vera, altera falſa. Tertio, quia enuntiationes de futuris actibus liberorum agentium determinate veræ ſunt, aut falſæ apud Deum, ac proinde ſimpliciter, & abſolute veræ aut falſæ: cum ergo voluntas ſit ex ſe indeterminata ad oppoſita, quibuſuis etiam ſuppoſitis circumſtantiis, fit, vt ex ea ſic cognita cognoſci non poſſit determinate futurus eius effectus, ac proinde ex ſolis euentibus futuris iudicanda ſit in F hoc rerum genere veritas enuntiationum de futuro.

D. Bonau in 1. d. 38. ar. 2. q. 1. Scot. d. 9. q. vn. Richa. d. 38. ar. 1. qu. 5. Ocham. q. vn. ad 1. prin. Gabr. q. vn. ar. 1. Greg. q. 2. ar. 2. Marſ. in 2. q. 40. ad 3. princip. & & complurium aliorum.

Quid ſit enuntiationē de futuro eſſe actu veram.

Secunda pars, quæ eſt ex mente * D. Thomæ, & † omnium grauium autorum, ea ratione probatur, quia, vt modo diximus, fieri non poteſt, vt euentus contingenter futuri, quatenus in ſuis cauſis continetur, certi ſint, & determinati: ac proinde, vt vel ipſi a nobis certo prænoſcantur; qui futura ſolum ex cauſis naturaliter cognoſcere poſſumus; vel propoſitiones, quibus ſignificantur, prout in ſuis cauſis continentur, ad noſtramve cognitionem referuntur, determinate veræ ſint, aut falſæ. Quod ſi cum D. Thoma dicas (*quod & verum eſt*) eos euentus ne a Deo quidem, vt in ſuis cauſis continentur, determinate cognoſci; vniuerſe pronuntiare poteris eos vt hoc pacto continentur, & ſignificantur, a nullo intellectu certo præcognoſci poſſe; iiſve propoſitionibus, quibus hac ratione ſignificatur, vllius veritatis, aut falſitatis certitudinem communicare.

** 1. p. q. 14. ar. 13. & q. 57. ar. 3.*

† Vide ſupra citatos, & complures alios in 1. d. 38 & 39. qui negant futura conting. in ſuis cauſis cognoſci. item aureol. in 1. d. 39 q. 1. ar. 1. & 3. Barg. eadem d. Baſſ. d. 38. qui doct. Ari. ſimpliciter defendunt.

Tertia pars, quam iidem fere autores approbant ex eo primum conſtat, quia hoc pacto omnia cohærent; tum illud, quod ait Ariſtoteles contradictiones integras de futuris euentibus eſſe determinate veras; tum etiam illud, ſi partem hanc, vel illam deſignate ſumas, eam nec veram eſſe certo, nec falſam. Vtrumque enim verum eſt, ſi earum veritas, & falſitas ex cauſis, earumque circumſtantiis (*ſi placet*) iudicanda ſit, aut noſtræ cognitionis ratio habeatur; cum nos, niſi ex cauſis, & earum circumſtantiis, de futuris euentibus iudicare non poſſimus. Ex primo enim illo per ſe noto pronuntiato, *Quodlibet eſt, aut non eſt*, quod ad omnia tempora extenditur, hoc certo intelligimus, alterum ex iis, quæ fore dicimus, re vera futurum eſſe, cum tamen neutrum deſignare poſſimus, niſi forte coniectura aliqua probabili ducta ex cauſis, aut circumſtantiis. Deinde ex eo probatur, quia cum in priori libro de interpretatione dixiſſet, ſi omnes enuntiationes ſingulares de futuris contingentibus eſſent determinate veræ, aut falſæ, fore, vt omnia ex neceſſitate euenirent; hoc libro, in quo accuratius de ea re agit, ex cauſis id probauit, cum docuit, ſi omnes cauſæ eorum, quæ apud nos fiunt, eſſet cauſæ per ſe, fore, vt omnia neceſſario euenirent, (*nempe reſpectu cauſarum particularium*) nihilque contingenter, & præter earum intentionem, ſeu naturalem, ſeu liberam: quod aperte falſum eſt, cum multa apud nos caſu, & fortuito reſpectu earum eueniant. Poſtremo, quia hac ſola ratione ſuperuacanea eſſet conſultatio de futuris, ſi illa nobis nota eſſent ex cauſis determinatis, & quarum effecta ſcimus neceſſario euentura. Nunc autem, cum plurimarum rerum cauſas ignoremus, & eas, quas nouimus, ſæpe a nobis pro arbitrii noſtri libertate impediri poſſe intelligamus; merito datur locus conſultationi, vt aduerſis cauſis obuiare; vtilibus autem vti, & cum eis concurrere poſſimus.

Recte ſenſiſſe philoſophum hac in re.

4. Met. c. 7.

Citato c. 8.

c. 2. tex. 5.

Diluuntur quædam obiecta contra Ariſtotelem, datamque eius ſententiæ explicationem.

Sect. VIII.

SEd ex iis, quæ dicta ſunt, ſic licet contra Ariſtotelem obiicere. Primum dici ab eo ſimpliciter, & abſolute non debuiſſe enuntiationes de futuris contingentibus nec eſſe determinate veras, nec determinate falſas: tum quia prima pars noſtræ aſſertionis id aperte damnat: tum etiam, quia inde ſequitur Deum non habere certam cognitionem futurorum contingentium, idque ipſum Ariſtotelem videri ſibi perſuaſiſſe. Neque enim cognoſci a Deo poſſunt certo, & infallibiliter, niſi quæ certo, & infallibiliter ſunt vera.

Deinde. Si veritas enuntiationum de huiuſmodi futuris referenda etiam eſt ad noſtram cognitionem; (quo pacto dictum eſt Ariſtotelem eſſe intelligendum) cum nos multa præterita ignoremus, & ad præſentes cordium cogitationes, voluntatumque determinationes penetrare non poſſimus, dabuntur quoque enũtiationes de præterito, & præſenti, quæ non ſint determinate veræ, nec determinate falſæ, quod negat eodem loco Ariſtoteles.

Particulam, determinate, non eſſe Ari. & quo ſenſu hic vſurpetur

Poſtremo. Si ex cauſis iudicanda eſt veritas enuntiationum de huiuſmodi futuris (*quod dictum eſt Ariſtotelem velle*) non dabitur in eis vera contradictio: hoc enim modo vtraque ex contradicentibus ſignificabit aliquid indeterminatum, vtpote euentum in cauſa ſua ancipitem, ſicque neutra repugnabit alteri, cum tamen Ariſtoteles eas numeret inter vere contradicentes.

Pro ſolutione harum obiectionum aduertẽdum eſt particulam [*Determinate*] quæ tam ſæpe vſurpatur in hac materia, non reperiri omnino in capite citato de futuris contingẽtibus, vbi nõnulli credunt vel ſemel vſurpari: ſed inductam eſſe a Peripateticis, vel ad deſignandas partes cõtradictionis: vt idem ſit dicere, neutram in hac materia determinate eſſe veram, aut falſam, atq; dicere, neutram deſignate, affirmatiuam ſcilic. per ſe, aut negatiuam: vel ad explicandum, de qua veritate ſit ſermo, vt nimirum intelligatur de certa & infallibili, non de probabili duntaxat, vel etiam ad vtrumque. Hinc enim fit, vt cum enuntiationes de huiuſmodi futuris dicuntur nec determinate veræ, nec determinate falſæ, alii iũgant particulam [*Determinate*] cum verbo [*Enuntiationes*] alii cum verbo [*Vera*] alii cum vtroque: ac proinde vterque ſenſus huius particulæ in hac materia recte vſurpetur.

Illud etiam aduertendum, nihil poſſe a nobis certo ſciri, aut ſine aliquo falſitatis periculo affirmari, aut negari, niſi quod per ſe notum eſt: vel ex cauſis, aut effectis, aut circumſtantiis neceſſario rem concludentibus colligi poteſt. Vnde cum contingentia, de quibus eſt ſermo, ſi ſpectentur antequam ſint, nec ſint nobis nota per ſe ipſa: nec habeant cauſas, aut circumſtantias determinatas, ſiue ad eſſe, ſiue ad non eſſe futuri euentus: nec denique adhuc habeant vlla effecta, niſi forte in genere effectus cauſæ finalis, ex quo non certo colligitur euentus finis contingentis, vt ex ædium fabricatione futura earum perfectio, aut habitatio: ſequitur nullo modo quicquam de illis determinate affirmari, aut negari poſſe ſimplici omnino affirmatione, aut negatione; ſed ſola diſiunctiua enuntiatione ex duabus ſimplicibus conflata, qualis eſt: Hic homo lauabit manus, vel: hic idem homo non lauabit manus; aut certe vna ſimplici de extremo diſiuncto, vt: Hic homo lauabit, aut non lauabit manus. Cum enim totus hic contradictionis euentus ſit determinatus in ſua cauſa, (*quandoquidem & hic homo determinatus eſt natura ſua ad lauandas, aut non lauandas manus*) idque nobis ſit per ſe notum, poteſt vtique certo a nobis vtrumque ſine periculo falſitatis aſſeri; cum tamen neutram eius euentus partem eidem homini certo attribuere poſſimus, quia eius voluntas eſt indeterminata, ſiue ad hanc, ſiue ad illam per ſe.

Cur de euentibus contingenter futuru nihil poſſimus ſimplici omnino affirmatione, aut negatione aſſueuerare.

Denique aduertendum eſt, ex iis duobus ſenſibus, quos aſſertione noſtra complexi ſumus, priorem eſſe formalem, vtpote iuxta formam ſignificandi verborum, quæ in quibuſvis enuntiationibus de futuro ſolum ipſum euentum ſignificant, nihilque de cauſa illius curant; poſteriorem autem poſſe dici cauſalẽ ad diſtinctionem formalis, quia ſumitur ex cauſa ipſius futuri euentus, ex qua ſola euentus ipſe, antequam ſit, cognoſci a nobis poteſt. Hinc enim fit, vt quandocunque cauſa ad illum determinata eſt, tunc enuntiatio ſit determinate vera, non ſolum in ſenſu formali, ſed etiam in cauſali, nec tantum in ſe, ſed etiam reſpectu cognitionis noſtræ, vt hæc, Sol orietur cras. At cum cauſa euentus futuri non eſt ad illum infallibiliter determinata, vt voluntas Petri ad lauandas craſtina die manus, tunc enuntiatio in ſe iuxta ſenſum formalem eſt determinate vera, aut determinate falſa; non autem iuxta cauſalem, neque etiam reſpectu noſtræ cognitionis. Quod autem euentus ſignificatus ſit futurus extra cauſam ſuam, aut eius oppoſitum contradictorium, ex eo patet, quia alio-

Duplex ſenſus enuntiationum de futuro.

qui

4. Met. c. 3. Ibid. cap. 7.

qui aut vtrumque ſimul futurum eſſet, quod pugnat cum primo illo principio, quo negatur, idem ſimul eſſe, & non eſſe poſſe; aut neutrum, quod pugnat cum illo, quo affirmatur neceſſe eſſe, vt ſit alterum aut non ſit; ſpectato nimirum ipſo ſolo euentu: non item conditione cauſæ indeterminatæ.

Ad 1. argu. In diuerſo ſenſu dici poſſe ſimpliciter alteram & neutram harum enuntiationum eſſe determinate veram, &c. c. 8. l. 1. de interp.

Ad primum igitur Argumentum dicendum eſt, vtrumque ſimpliciter, & abſolute dici poſſe, nempe & alteram partem contradictionis de his futuris eſſe determinate falſam, vt prima parte aſſertionis noſtræ conſtituimus, & neutram eſſe determinate veram, aut determinate falſam, vt dixit Ariſtoteles; cum diuerſo ſenſu vtrumque dictum eſſe conſtet, & ex capite eodem ſæpius citato colligatur. Eſſe quidem alteram, ſi contingentia ſumantur, vt ſignificantur futura extra ſuas cauſas; neutram vero, ſi ſumantur, vt ſunt adhuc potentia in illis. Nam etſi omnis cauſa euentus contingentis, antequam ille eueniat, eſt natura ſua determinata ad totum contradictorium euentum, nulla tamen eſt determinata ad alteram eius partem, ad fore, inquam, ſeparatim, vel ad non fore, quia natura ſua eſt indifferens ad vtramque.

Mens Ariſt.

Hæc autem ex citato capite colligi diſcurſus ille Ariſtotelicus (*ſi quis animum aduertat*) non obſcure ſignificat. Initio enim docet, in enuntiationibus contradicentibus futurorum contingentium de ſubiecto communi eaſdem leges ſeruandas eſſe, quas ſeruandas docuerat in contradicentibus præſentium, & præteritorum de quacunque materia: vnde quemadmodum in illis dixerat, alteram eſſe determinate veram, alteram falſam; ita ſentiendum eſſe in contradicentibus futurorum contingentium de ſubiecto communi manifeſte declarat: niſi quod addendum voluit in his, quæ de præſenti, & præterito; deſignari a nobis poſſe, quæ nam vera ſit, quæ falſa; in his autem, quæ ſunt de futuro contingenti, minime. Quod ſi huiuſmodi contradicentium altera eſt determinate vera, altera falſa: cum enuntiationes de ſubiecto communi exponantur per eas, quæ ſunt de ſubiecto ſingulari, & per eaſdem verificentur, vt hæc, Omnis homo lauabit manus, per has, Hic homo lauabit manus, & ille homo lauabit manus, & cætera, & hæc, Aliquis homo lauabit manus, per has, Hic homo lauabit manus, vel ille lauabit manus, & cætera: perſpicuum eſt Ariſtotelem ſenſiſſe, contradicentium quoque de ſubiecto ſingulari; quatenus formaliter ſignificant euentum, vt futurus eſt, quemadmodum & illæ vt præſens, aut vt præteritum eſt, alteram eſſe determinate veram, alteram determinate falſam, etſi

A neutra a nobis deſignari poſſit. Atque ita non dubium eſt, quin Ariſtoteles voluerit ſimpliciter, & abſolute loquendum eſſe. Neque enim audiendi ſunt, qui dicunt illum hac in re ſibi repugnaſſe, quod nõ animaduertiſſet enuntiationes de ſubiecto communi exponendas, & verificandas eſſe per enuntiationes de ſubiecto ſingulari, quod vel tyrones Dialecticæ, quotidie in ore habent: valde enim inconſideratum eſt, putare tantum Philoſophum non vidiſſe, quod Philoſophi elementarii non ignorant.

Non illum ſibi repugnaſſe.

B

Hoc igitur Ariſtoteles cum breuiter docuiſſet initio capitis, quia in ſenſu formali par ratio erat in omnibus contradicentibus enũtiationibus, ſeu veritas earum nobis cognita eſſet, ſeu ignota, totum reliquum capitis cõſumpſit in tractando ſenſu cauſali, quo ſpectantur futura, vt adhuc ſunt potentia in ſuis cauſis: in hoc autem ſenſu, cum pro vtraque

C parte diſputaſſet, tandem concluſit, etſi enũtiationes, in quibus totus contradictorius euentus ſiue diſiunctiue, ſiue diſiunctim exprimitur, (ſic enim exponendus eſt contextus) determinate veræ ſunt, imo & neceſſariæ, vt hæc diſiunctiua, Hoc nauale bellum erit cras, vel hoc idem nauale bellum non erit cras; & hæc de extremo diſiuncto. Hoc nouale bellum erit, vel nõ erit cras: tamen neutram partem per ſe ſumptam eſſe neceſſariam, aut et-

D iam veram. Cuius rei nullam aliam rationem reddendam eſſe voluit, aut etiam velle potuit, niſi quia cauſa cõtingens, dum adhuc euẽtus eſt in eius poteſtate, etſi eſt determinata ad totum cõtradictorium euentum, nõ eſt tamẽ determinata ad eius partem affirmatiuam, aut negatiuam. Merito autem tamdiu immoratus eſt ille in poſteriori ſenſu tractãdo, quia, etſi vulgo eſt minus vſurpatus, eſt tamen ma-

E gis Philoſophicus, ſoluſque aperit, cur nullam nos partem contradictionis de huiuſmodi futuris, quæ certo vera ſit, aut falſa, deſignare poſſimus.

Cur ſolum egerit de ſenſu cauſali propoſitionum de ſubiecto ſingulari.

Quod ſi quis quærat, cur Ariſtoteles hunc poſteriorem ſenſum tractauerit in ſolis enũtiationibus de ſubiecto ſingulari, cum par videatur ratio in iis, quæ ſunt de ſubiecto communi? reſpondendum eſt duabus de cauſis id factum videri. Vna, quia contingentia primo

F cernitur in ſingularibus, & eorum ratione in communibus; in communibus autem ſæpius cernuntur cauſæ contingentes, ſeu liberæ, quæ aliquid participent naturalitatis, & vniuerſalitatis: quo pacto voluntas eſt cauſa toti hominum generi interdiu vigilandi, noctu dormiendi, prandendi circa meridiem, & ſimilium. Altera, quia cum tria ſint genera contingentium liberorum, de quibus agimus,

Contingentiam primo cerni in ſingular. & eorum ratione in communibus.

Tria genera contingent. liberorum.

A vnum eorum, quæ maiori ex parte eueniunt, vt quæ modo dicta ſunt; alterum eorum, quæ eueniunt rarius, vt eorum oppoſita, tertium eorum, quæ æque eueniunt in vtramque partem, vt exercere hoc, vel illud vitæ genus, veluti agricolæ, mercatoris, aut fabri: cuiuſmodi eſt bellum nauale, & veſtimenti attritus, aut ſciſſio, quibus exemplis vtitur Ariſtoteles) ea vtique, quæ ad hoc tertium genus pertinent, quia plus habent contingentiæ, commodius in B ſingularibus, quam in communibus ſpectari potuerunt.

Ad argum. in forma.

Vt igitur in forma ad argumentum reſpondeatur, dicendum eſt, primam noſtræ aſſertionis partem non damnare id, quod Ariſtoteles ad finem citati capitis concluſit; ſed aſſerere, quod initio illius breuiſſime in alio ſenſu tradiderat. Quare cum additur in argumento, ex ea Ariſtotelis doctrina ſequi Deum non habere determina- C tam, ac certam futurorum contingentium cognitionem; indeque colligi Ariſtotelem id ibi perſuaſiſſe: etſi tum demum recte diceretur, ſi Ariſtoteles crederet enuntiationes de huiuſmodi futuris in neutro ſenſu eſſe determinate veras, aut determinate falſas, aut Deum non ea cognoſcere, niſi in Ariſtotelis doctrina aliter dicendum ſit, perperam omnino a quibuſdam appoſitum colligitur: de qua re partim inferius hoc D ipſo libro, partim duodecimo plenius diſputabimus.

Non ſequi ex doctrina Ariſt. Deum non habere certam futur. contingentium notitiam.

Cur enuntia. de præſenti aut præter. to etiam de rebus nobis occultiſſimis, ſimpliciter determinate vera vel falſa.

Ad ſecundum dicendum, etſi enuntiationes de præterito, & præſenti fiant de occultiſſimis cordium cogitationibus, aut voluntatum determinationibus; tamen, quia hæc iam ſunt extra ſuas cauſas, & huiuſmodi enuntiationum veritas, ac falſitas naturaliter cognoſci poteſt, cum cognoſcantur ab intellectibus eorum, in quibus E eæ operationes exſtunt, omnes huiuſmodi enuntiationes tam affirmatiuas, quam negatiuas eſſe determinate veras, aut falſas, etiam ad noſtram cognitionem relatas. Neque enim eas dicimus eſſe determinate veras, aut determinate falſas reſpectu noſtri, quia id certo ab omnibus cognoſci poſſit, ſed quia ab aliquo: at futura contingentia a nullo intellectu creato poſſunt cognoſci, niſi diuina reuelatione. Locuti autem ſu- F mus in hac ſolutione de iis contingentibus, quæ non ſunt genere ſuo ſupernaturalia; quia ſupernaturalia etſi præſentia ſint, aut præterita, a nullo intellectu creato naturaliter cognoſci poſſunt: tametſi hoc commune habent cum cæteris præſentibus, & præteritis, quod eis non repugnat ex parte præſentiæ, aut præteritionis naturaliter cognoſci ab intellectu creato: quod tamen repugnat omnibus futuris contingentibus vtriuſq; generis ex parte ipſius futuritionis.

Etiam in enuntiat. de futuris contingentibus dari veram contradictionem.

Ad tertium dicendum eſt, in enuntiationibus etiam de futuris contingentibus dari veram contradictionem, non quatenus contingentia ipſa adhuc ſunt poteſtate in ſuis cauſis, (ſic enim ſibi mutuo non repugnant) ſed quatenus ſignificantur futura eſſe extra illas. Si enim re vera futura ſunt, vt ſignificantur, veræ vtique ſunt enuntiationes: ſin minus, non ſunt veræ, ſed falſæ. Itaque in ſenſu formali non ſignificant ipſos euentus futuros; vt ſunt adhuc potentia in ſuis cauſis, ſed vt ſunt futuri extra illas; ac proinde non ſignificant aliquid indeterminatum vt indeterminatum, ſed vt determinandum, & ex conſequenti verum, ſi re vera determinandum eſt, falſum autem, ſi non eſt determinandum.

Ita patet, qua ratione propoſitiones de futuris contingentibus determinate, ac certo veræ ſint, aut falſæ; qua item non ſint, & quo pacto in hac re intelligendus ſit Ariſtoteles, vbicunque de hac materia loquitur. Illud ſupereſſe videtur, quo tota hæc materia planior fiat, & ſimul etiam quia graues Philoſophi, & Theologi de ea re diſputant, vt diſquiramus, quænam ſit radix, & origo contingentiæ.

Quænam ſit radix contingentiæ.

QVÆST. III.

Variæ ſententiæ in hac quæſtione, & vnde ſint ortæ.

SECTIO I.

9. Met. ca. 9. tex. 17. & lib. 12. c. 6. tex. 30 & 2. de Cœlo c. 3. tex. 17.

Vnde orta ſit præſens quæſtio.

Ex ea ſententia, qua Ariſtoteles putauit, Deum agere ex neceſſitate naturæ, qua ille ſtatuenda, aut potius ſignificanda multa turbauit in Philoſophia, (non parua enim eſt in hac de re eius iudicio controuerſia) orta eſt propoſita quæſtio. Nam cum eius ſectatores ita ſartam, & tectam eſſe vellent rerum contingentiam, vt etiamſi Deus ageret ex naturæ neceſſitate, nihilominus eam futuram aſſererent; dubium erat, qua nam ratione id fieri poſſet, Deo ex naturæ neceſſitate agente. Hinc enim quæri cœptum eſt, quænam eſſet contingentiæ radix, & ori-

& origo, quæ ſimul cum neceſſitate actionis A diuinæ cohærere poſſet.

Prima ſententia biceps.

Hanc difficultatem cum quidam Peripatetici viderent, nec tamen negare poſſent multa contingenter euenire, totam radicem contingentiæ rerum, quæ apud nos cernitur, non ad Deum, ſed ad defectum cauſarum ſecundarum retulerunt: quo pacto contingens immaturitas frumenti menſe Auguſto non ad ſolem, qui ex ſe ipſo neceſſitate B naturæ ſufficientem calorem eo tempore frugibus ſuppeditat, ſed ad in diſpoſitionem ipſarum frugum, propter frequentiam imbrium refertur. Itaque alii materiam horum inferiorum radicem contingentiæ dixerunt: quod natura quædam ſit omnium imperfectiſſima: & facillime agentium omnium impreſſionem admittat, quibus ſæpe ſuperiorum agentium effecta impediuntur. Alii cum hæc impedimenta non ad materiam horum inferiorum, quæ per ſe nulli agenti reſiſtit, C ſed ad contrarietatem agentium referrent, in ipſa potius ſecundorum agentium contrarietate, aut imbecillitate, quod alia ab aliis viciſſim ſuperentur, radicem contingentiæ poſuerunt.

Improbatur. & vera ſtatuitur.

Verum partim quia hi in aſſignanda contingentiæ radice reliquerunt præcipuum contingentiæ genus, quod in effectibus liberi arbitrii cernitur, & ad cauſas naturales referri non poteſt: partim quia D videntur aſſerere iſto modo contingentiam effectorum naturalium eſſe præter intentionem primi agentis, ſimulque quia non animaduerterunt imbecillitatem, & contrarietatem ſublunarium agentium ad varias diſpoſitiones, & motus cœleſtium corporum reduci oportere, vt ſuperius diximus: *q. 2. ſect. 5.* demum quia diſpoſitiones, motuſque varii corporum cœleſtium a primo diſponente, & E ordinante per intellectum, & ſtatuente per voluntatem neceſſario pendent, vt eodem loco probatum eſt; ſapienter Theologi noſtri in vna diuina voluntate totam, aut certe primam contingentiæ radicem ſitam eſſe cenſuerunt. Neque in hac re vlla eſt (*vt eſſe putatur*) inter Scotum, & Diuum Thomam diſſenſio, niſi quod Diuus Thomas diuinam voluntatem ratione ſummæ eius efficaciæ contingentiæ radicem facit; Scotus vero ratione e- F ius libertatis.

In quo differant D. Tho. 1 p. q. 19 ar 8 & de Veri. q. 23. ar. 5 & 1. contra Gen. c. 85 & Scot. in 1. d. 2. & d. 8. q. 5. & d. 39 q. 3. & in 2. d. 1. q. 3. Sententia D. Th. fundam. Caiet. 1. p. q. 14. ar. 13. Ferrar. 3. contr. Gen. c. 67. Cap. in 1. d. 38. q. 1.

Diuus enim Thomas, vt defendendi Ariſtotelis, quoad fieri poteſt, ſtudioſus, quia conatus eſt defendere, (vt eius quidem ſectatores illum interpretantur) etſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, fore tamen, vt adhuc effecta, quæ nunc contingenter eueniunt, tunc etiam contingenter euenirent; noluit in libertate diuina contingentiæ radicem conſtituere, ſed in ſola diuinæ voluntatis ſumma efficacia, qua; tanquam cauſa nullo modo impedibilis, facere poteſt, & quicquid vult: & quocunque modo illud eſſe vult: præſertim cum nihil impoſſibile, aut inordinatum velle poſſit. Hinc enim videtur ſequi, ſiue diuina voluntas libere, ſiue non libere, ſed ex naturæ neceſſitate ageret, non defuturum tamen fuiſſe huic vniuerſo vllum rerum genus, vllumve earum eſſendi modum.

Itaque eorum ratio ſic extrui poteſt: Etſi Deus naturæ neceſſitate ageret, adhuc tamen eſſent effecta contingentia: igitur non in libertate voluntatis diuinæ, ſed in eius ſumma in agendo efficacia ponenda eſt radix, & origo contingentiæ. Conſequutio apta eſt: antecedens probatur, quia ſi Deus ageret neceſſitate naturæ, non aliter ageret generali ſuo concurſu, quam modo libere agit concurſu quaſi naturali, vtpote naturæ cuiuſq; rei accommodato.

Aliam rationem addit Caietanus in hunc modum: Si modus hic, qualis nunc eſt, ex ſeipſo exiſteret, neque a Deo eſſet factus, adhuc tamen darentur contingentia; adhuc enim fulmen deorſum expulſum caſu hominem occideret, & ita in cæteris: non eſt igitur prima radix contingentiæ libertas diuinæ voluntatis. *1. p. q. 19. ar. 3.*

Sententia Sco. fundam. In 2. d. 1. q. 3.

Scotus vero vſque adeo ſibi perſuaſit, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ, nullam fore contingentiam, vt dixerit Philoſophos, qui vtrumque coniunxerunt, latenter pugnantia admiſiſſe: proinde duobus potiſſimum argumentis ſuam ſententiam oſtendere nititur. Vnum (*quod iam ſuperius tetigimus*) huiuſmodi eſt: cauſa mouens inquantum mota, ſi neceſſario mouetur neceſſario mouet; ſed omnis cauſa ſecunda mouet in quantum mota a prima, quia non mouet niſi eius virtute: igitur ſi neceſſario moueretur, neceſſario moueret: ſicq; nullus effectus eſſet contingens, ſed omnes neceſſarii, ſi Deus neceſſitate naturæ ageret. Alterum eſt: prima cauſa prius natura reſpicit effectum, quam cauſa ſecunda: ergo, ſi neceſſitate naturæ ageret, omnis effectus ab ea pendens haberet in illo priori neceſſariam habitudinem ad illam, ac proinde a nulla cauſa ſecunda poſſet habere contingentiam: quia habitudo neceſſarii, & contingentis non poſſunt eidem effectui conuenire, etiam reſpectu diuerſarum cauſarum.

Verum

Vera explicatio quæſtionis.

SECT. II.

VT igitur, quid hac in re dicendum ſit, melius perſpiciatur, animaduertendum eſt, non deeſſe, qui inter effecta contingentia numerent ea, quæ per ſe fiunt a cauſis naturalibus nullo modo impeditis: vt cum equus integer, & non mutilus ab equo generatur. Id quod ex eo probant, quia hæc etſi fiunt a cauſis non impeditis, cum integra, & non imperfecta gignantur; fiunt tamen a cauſis impedibilibus, a quibus poſſent non prouenire: aut certe non integra, & perfecta in ſuis ſpeciebus: quod ſatis eſſe putant, vt numerentur inter effecta contingentia. Sed hæc ſententia non placet: tum quia hæc eueniunt per ſe, ac neceſſario neceſſitate naturali, quæ non excludit impedimenta in paucioribus: tum etiam, quia ea ſola vtcumque dicuntur euenire contingenter, ſiue non neceſſario in naturalibus, quæ præter intentionem particularium agentium eueniunt: qualia non ſunt propoſita effecta.

Bannes 1. p. q. 19. ar. 8.

Effecta naturalia orta à cauſis impedibilibus, ſed non impeditis non eſſe contingentia

Repetita ergo ex initio ſuperioris quæſtionis tripartita illa contingentium diuiſione, in ea, quæ propterea dicuntur contingentia, quia præter intentionem eueniunt: & in ea, quæ dicuntur contingentia in eſſendo: & in ea, quæ appellauimus in eueniendo, tribus concluſionibus quæſtio expedietur, miſſo tantiſper primo genere, & ad tertiam concluſionem reiecto.

Sect. 1.

Prima concluſio ſit. Si contingentia ſumantur pro contingentibus in eſſendo, nulla radix alia, ſiue cauſa eorum contingentiæ quærenda eſt, quam ipſæ rerum contingentium naturæ. Ratio vero eſt, quia contingentia hoc pacto ſumpta generaliter quidem eſt eſſentialis quidam eſſendi modus rerum omnium infra Deum, quemadmodum oppoſita neceſſitas eſt eſſentialis modus eſſendi Dei: ſpeciali autem ratione idem eſt, quod corruptibilitas: quemadmodum neceſſitas illa quam cœlis, materiæ primæ, & ſubſtantiis immaterialibus tribuimus, idem eſt, quod incorruptibilitas: qui ſunt puri modi eſſendi rebus corruptibilibus, & incorruptibilibus neceſſario conuenientes. Semper enim corruptibilia, & incorruptibilia fuerunt, & erunt talia, neque vnquam, cum talia non eſſent, per aliquam immutationem euaſerunt talia. Nam neque homines tranſituri ex mortali ſtatu immortalem aſſequentur, vt non ſint natura ſua corruptibiles: ſed tantum, vt dono Dei interire nequeant. Quod autem ſpecia-

Prima concl. de radice contingentiæ in eſſendo.

A lis hæc contingentia, & oppoſita incorruptibilitas ſint puri eſſendi modi, & non entitates rebus ſic contingentibus, & neceſſariis additæ, vt diximus ſuperiori libro, ex eo patet: quia res, quibus conueniunt in ſuis quæque prædicamentis, non autem per entitates aliorum prædamentorum, ſunt hoc pacto contingentes: ſuoq; modo neceſſariæ: neq; etiam per aliquod earum commune genus, cui primo hæc prædicata conueniant.

c. 6. q. 6. ſec. 2

B Secunda concluſio. Si contingentia ſumantur pro contingentibus in eueniendo, prima radix eorum contingentiæ dicenda eſt ipſa Dei voluntas, non tantum, vt ſumme efficax eſt, ſed etiam, vt libera. Probatio eſt, quia poſita ſimul vtraque conditione diuinæ voluntatis, dari poteſt huiuſmodi contingentia, vt patet, omneſque fatentur, alterutra autẽ ſublata dari non poteſt. Nam ſi diuina voluntas non eſſet ſumme efficax, non eſſet vtique prima cauſa & omnium rerum, & omnium modorum eſſendi, & exiſtendi, & eueniendi. Aut enim eius vis nõ extenderetur ad omnia, quæ fieri poſſunt, eorumque eſſendi, exiſtendi, & eueniendi modos: aut certe poſſet impediri ab efficienda re aliqua, aut a cauſando aliquo eius modo eſſendi, aut exiſtendi, eueniendique. Si vero non eſſet libera, non eſſet determinare ex infinitis rebus, infinitiſque eſſendi, & exiſtendi modis poſſibilibus, quænam eſſet factura. Habet enim Deus infinitam potentiam tum intenſiue, tum extenſiue, quæ ex infinitate, ſeu illuminatione Eſſentiæ diuinæ neceſſario ſequitur, quod Ariſtoteles negare non poteſt, vt oſtendemus libro duodecimo: vnde ſequitur, ſi voluntas diuina, quæ in Deo habet rationem potentiæ, vt diximus ſuperiori libro, non eſſet libera: fore, vt cum illa ſit ſumme efficax, aut infinita ſimul produceret, quod fieri nullo modo poteſt, aut nihil omnino produceret, quia ſeligere nõ poſſet ex infinitis rebus quæ fieri poſſent, quaſnam potiſſimum faceret, ſicque diuina potẽtia nulla eſſet potentia, quæ eſt aperta contradictio.

2. concl. de radice contingentiæ in eueniendo.

c. 2. q. 12. ſe. 3

Tertia concluſio. Proxima radix contingẽtiæ eiuſdem generis contingentium, ſi de rebus quidem immediate a Deo productis, aut de iis, quæ per accidens eueniunt in reb. pure naturalibus, quæ proprie caſualia dicuntur, quæſtio ſit, eſt illa ipſa ſumma efficacia & libertas diuinæ voluntatis, quam primam radicem omnis contingentiæ in eueniendo diximus: ſi vero de rebus, quæ libere & ex inſtituto fiunt a voluntate creata, ſiue ab ea immediate proueniant, ſiue mediate, eſt facultas liberi arbitrii creati, ſeu, quod idem eſt, ipſa creata voluntas; denique ſi de iis, quæ præter inten-

Tertia concl. de radice proxima.

intentionem huius voluntatis eueniunt, quæ A
proprie fortuita appellantur, aliquando quidem eſt increata voluntas, aliquando vero creata.

Probatur 1. concluſ. pars.

Prima pars huius concluſionis ex eo patet, quia quod attinet ad res, quæ immediate a Deo fiunt perſpicuum eſt eas potuiſſe non fieri, cum Deus non agat ex naturæ neceſſitate, ſed ex libertate. Quod autem attinet ad ea, quæ in rebus pure naturalibus per accidens eueniunt, ſeu (*quod idem eſt*) apud nos B
caſu accidunt, ex eo probatur, quia omnis cauſa pure naturalis eſt ad vnum determinata: ac proinde nulla earum poteſt in plura ſimul intendere, quorum neque alterum ex altero ſequatur, neque vtrumque ex eodem tertio: & ex conſequenti neque in totum effectum per accidens, quod ſemper aggregatur ex pluribus, quæ hoc modo inter ſe affecta ſunt, vt ſuperius ex D. Thoma diximus: quo

c.2. q.2. ſec.4

fit, vt nulla effecta, quæ per accidens eueni- C
unt in rebus pure naturalibus, reduci poſſunt ad aliquam cauſam propinquiorem, quam ſit cauſa prima ita diſponens per intellectum, & ſtatuens per liberam voluntatem ipſum rerum naturalium ordinem, vt eiuſmodi effecta ex earum occurſu conſequantur. Omnes enim cauſæ mediæ inter primam, & proximas huiuſmodi effectorum, ſunt naturales, vtpote ad vnum determinatæ: etiam ipſæ intelligentiæ cœlorum motrices, quę more for- D
marum naturalium ad motus ſuorum orbium addictæ ſunt. Poſſunt ergo cauſæ mediæ dici quaſi inſtrumenta diuinæ voluntatis in efficiendis huiuſmodi effectibus per accidẽs: radix autem & origo eorum contingentiæ dici non poſſunt: non ſolum, quia nulla earum intendere poteſt totum effectum per accidens, vt nunc diximus, neq; etiam omnes illæ ſimul acceptæ, vt ſuperius explicatum

c.2. q.1. ſec.2.

eſt: ſed etiam, quia alioquin ea, quæ in hoc E
inferiori mundo accidunt, eſſent præter intentionem primi agentis, quod fieri non poteſt: vnde perſpicuum fit, quo pacto intelligendus ſit Ariſtoteles in primo libro de interpretatione, cum docet contingentiam rerum naturalium ad materiam referendam eſſe: & in ſecundo Phyſicorum, ad cauſas efficientes proximas, cum præter intentionem aliquid faciunt, & hoc capite, in quo verſamur, ad imbecillitatem cauſarum, quæ aliquando, li- F
cet minori ex parte impediri poſſunt: ſunt enim hæc omnia veluti inſtrumenta, quib. diuina voluntas vtitur ad contingentiam huiuſmodi effectorum exequendam: non eius radix, & origo: quo pacto, ſi quis pictor data opera eligat imperfectos colores ad depingẽdam minus perfectam imaginem, non ad colorum imperfectionem, ſed ad electionem pictoris, tanquam ad proximam radicem referendũ eſt, quod imago minus perfecta exeat.

cap. 8.

cap. 5. & 6. Tex. 5.

Probatur 2. pars.

Secunda vero pars ex eo probatur, quia etſi actiones & opera, quæ libere fiunt a voluntate creata, pendent primo a ſumma efficacia, & libertate diuinæ volũtatis, vt cætera omnia creata, & ex ea primum habent, quod poſſent non eſſe: tamen proxime oriuntur a facultate liberi arbitrii creati, quod ipſum natura ſua eſt indifferens ad oppoſita, ſeq; ad ec.um alterum, vel ad neutrum determinat, poſito generali, & quaſi naturali Dei concurſu.

Probatur 3.

Tertia demum pars inde colligitur, quia ſi altera ex cauſis efficientibus eorum euentuum, qui proprie dicuntur fortuiti, ſit naturalis, altera libera: (ſemper enim ad quemlibet duæ cauſæ debent occurrere) proxima radix eorum contingentiæ erit voluntas increata: vt ſi quis arborem plantans inueniat venam auri, aut aquæ, quam venam naturæ autor ibi procreare voluit. Si vero vtraque ſit agens liberum, fieri poterit, vt proxima radix ſit vel creata voluntas, vel increata: creata quidem, vt ſi quis, cum theſaurum defoſſa terra abſcondiſſet, poſtea ruſticum, qui theſauro quærendo nihil cogitabat, loco eodem arborem plantare iuſſit eo inſtituto, vt ille inſcius, imprudenſque theſaurum inueniret: increata vero, vt ſi, cum alius theſaurum abſcondiſſet, alius iniuſſus, nihilque de theſauro cogitans ſponte ibi plantet arborem; vbi theſaurus erat repoſitus. In hoc enim poſteriori euentu ad ſolam diuinam voluntatem, quæ vtriuſque voluntatem ad eum effectum coniunxit, aut ex inſtituto, ac determinate coniungi permiſit, referenda eſt tanquam ad proximam radicem eiuſmodi contingentia: veluti etiam, cum Deus (*quod credere fas eſt*) Pontificatum gerente Gregorio Decimotertio pauperi cuidam Romano inſpirauit, vt certo loco in Eccleſia ſanctorum Martyrum Coſmæ, & Damiani theſaurum effoderet: is autem credens ſe inuenturum auri, aut argenti magnam copiam, inuenit longe excellentiorem theſaurum, corpora videlicet ſanctorum Martyrum Felicis Secũdi Papæ, Abundi Presbyteri, & Abundantii Diaconi, olim eo loco abſcondita: ſola enim diuina voluntas coniunxiſſe videtur concurſum abſcondentium, & inuenientium ad eũdem effectum, qui per accidens fortuitoque euenit comparatione cauſarum particularium: niſi forte a beato aliquo ſpiritu id factum ſit, in quo proinde ponenda erit proxima eius contingentiæ radix. Ita patet, quænam ſit tum prima, tum proxima radix cuiuſvis contingentiæ.

Inuentio corporum ſanctorum Felicis Abundi & Abundantij.

Animaduertendum eſt tamen ita intelligẽdum eſſe in hac diſputatione, voluntatem ſiue increatam, ſiue creatam eſſe radicem vel primam, vel proximam contingentiæ, vt non excludatur intellectus. Qui enim melius hac de re ſentiunt, ac loquuntur, dicere ſolent, intellectum eſſe radicem libertatis, vt patebit libro nono: libertas autem Dei eſt origo omnis contingentiæ, ſeu non neceſſitatis in creaturis. Non ſola ergo voluntas, ſed etiam intellectus eſt radix cõtingentiæ: verum intellectus incompleta, voluntas autem completa. Nam etſi indifferentia intellectus ad oppoſita inquirenda, conferenda inter ipſa, & iudicanda, neceſſaria eſt ad libere, ſeu non neceſſario agendum: non eſt tamen ad id ſatis, niſi accedat electio, quæ eſt voluntatis propria. Itaque voluntas præeunte intellectu eſt completa radix contingentiæ, quia nihil amplius requiritur ad libere, ſeu non neceſſario agendum, vt eodem libro patebit.

Intellectum etiam radicem eſſe contingentiæ.

A B C

Solutio argumentorum, quatenus propoſitæ reſolutioni aduerſantur.

SECTIO III.

SEd antequam diſſoluamus argumenta ea, quæ pro vtraque ſententia D. Thomæ, & Scoti propoſita ſunt, quatenus cum iis, quæ concluſimus, videbuntur pugnare, animaduertendum eſt, nec D. Thomam intelligere nomine ſummæ efficaciæ diuinæ voluntatis conditionem aliquam voluntatis diuinæ, ſed formaliter ipſam diuinam voluntatem ſumme efficacem; neque item Scotum intelligere nomine libertatis vllam eiuſdem voluntatis conditionem, ſed formaliter ipſam voluntatem liberam: proinde argumentum, quo Caietanus obiicit Scoto, libertatem diuinæ voluntatis non poſſe eſſe radicem contingentiæ, quia non eſt formaliter volitio diuina, ſed modus, ſeu conditio volitionis, æque pugnaturum cum Diuo Thoma, ſi vterque nominibus efficaciæ, & libertatis non ipſam diuinam volitionem formaliter, ſed eius modos, conditioneſve intellexiſſent: at cum Scotus ad argumentum propoſitum reſpondere teneatur, ſe nomine libertatis intellexiſſe formaliter ipſam voluntatem liberam, vterque ſane eo modo, quem explicauimus, neceſſario intelligendus eſt.

Quid nomine ſummæ efficaciæ intelligat D. Tho. & libertatis Scotus.

1.p.q.19.ar.3

D E F

Hanc vero eſſe Diuæ Thomæ ſententiam, cum aliis ex locis, tum expreſſius ex vigeſima tertia quæſtione de Veritate art. 5. plane intelliges, vbi ille, ſuppoſita libertate diuinæ voluntatis, ad eius ſummam efficaciam refert, quod in rerum natura ſint euentus contingentes, hoc eſt, ad eius voluntatem non ſolum ſumme liberam, ſed etiam ſumme efficacem. Vnde illud eſt natum, quod ipſe ſæpe ait, ideo Deum effectibus neceſſariis cauſas in agendo neceſſarias præparaſſe, & contingentibus contingentes, aut liberas, vt in neceſſario, & hi contingenter euenirent: ſic enim motibus cœleſtibus, quos neceſſarios eſſe voluit ad inferioris mundi adminiſtrationem, cauſas aptauit neceſſarias, hoc eſt, quæ impediri non poſſent in eis efficiendis; rebus autem ſublunaribus, quas ortus, & interitus, variorumque accidentium, & euentorum capaces eſſe voluit, eas præparauit cauſas, quæ impediri aliquando, aut etiam pro ſuo arbitratu hoc, vel illud agere, vel ab actione abſtinere poſſent. Quod cum Diuus Thomas tam ſępe repetat, cœcus pene ſit, qui non videat illum non ad ſolam efficaciam diuinæ voluntatis, ſed etiam ad eius libertatem contingentiam rerum tanquam ad primam radicem retuliſſe: vt nemo dubitare debeat, quin ſenſerit liberam efficaciam, aut efficacẽ libertatem diuinæ voluntatis eſſe primam omnis contingentiæ radicem. Pro qua etiam re conferendus eſt vltimus articulus quæſtionis centeſimæ decimæquintæ primæ partis cum primo quæſtionis centeſimæ decimæſextæ.

Libertatem non excludi à D. Thom.

1.p.q.19.art. 8. & de Veri. q.23.ar.1.

Ad primum igitur argumentum pro ſententia Diui Thomæ, ſeu potius pro ea, quam illi eius ſectatores tribuũt, dicendum eſt, nullibi videri ab eo expreſſe ſcriptum, ſi Deus ita ageret ex neceſſitate naturæ, vt nullo modo libere ageret, aut egiſſet, fore adhuc, vt darẽtur euentus contingentes in rerũ natura: hoc enim tantum videtur ille aſſerere: etſi Deus in adminiſtratione ſeu gubernatione huius vniuerſi ſic ageret ex neceſſitate naturæ, quomodo nũc generali ſuo cõcurſu libere agit, ſecluſo nimirum quocunque alio eius particulari concurſu; adhuc fore, vt omnia, quæ nunc cõtingenter eueniunt, tunc quoque contingenter euenirent: quod veriſſimum eſt. Adhuc enim darentur effecta voluntaria, ſeu libera, vt modo dantur, agente Deo libero ſuo concurſu generali, ſed more naturalium agentium, vt ſæpe dictum eſt: & quemadmodum nunc in pure naturalibus dantur effecta, quæ etſi non ſunt contingentia ſimpliciter ſuppoſito huius vniuerſi ordine, ſunt tamen ſecundum quid, nempe comparatione quarundam cauſarum particularium præciſe ſumptarum, præter quarũ intentionem eueniunt: ita & tunc darentur. At ſi Deus nec libere ageret in adminiſtratione rerum, nec libere egiſſet

Explicatur mens D. Th.

Quo pacto agente Deo ex neceſſitate natura adhuc daretur contingentia

gi iſſet in earum diſpoſitione, ſed ex neceſſitate naturæ hunc eundem rerum ordinem conſtituiſſet, & conſtitutum gubernaret, non exiſtimat Diuus Thomas fore, vt omnia, quæ nunc contingenter eueniunt, tunc quoque contingenter euenirent. Nunc enim, ſi abſolute loquamur, nec ordinem huius vniuerſi ſupponamus, omnia præter Deum contingenter, ſeu non neceſſario exiſtunt: tunc autem omnia quæ immediate a Deo, aut per **B** cauſas naturales facta eſſent, neceſſario exiſterent, idque neceſſitate abſoluta, vt patet. Vt igitur omnia infra Deum contingenter exiſterent, (quo pacto re vera nunc exiſtunt, ſi abſolute loquendum eſt, & non ſuppoſito hoc vniuerſi ordine) neceſſe fuit præceſſiſſe (*quod paulo ante diximus*) liberam Dei voluntatem, quæ ex infinitate poſſibilium rerum, & modorum eſſendi, ac exiſtendi, eas res, eoſq; eſſendi, ac exiſtendi modos eſſe vellet, eumq; earum ordinem, ac diſpoſitionem eligeret, ex **C** quibus hæc rerum vniuerſitas conſtituta eſt: nec certe D. Thomas aliter ſentire potuit.

Satisfit arg. pro D. Tho. ſententia propoſito.

Ad argumentum igitur quod eius ſectatores communiter pro eo extruunt, diſtinguendum eſt antecedens, & in eo tantum ſenſu cõcedendum, in quo Deus poneretur agere ex neceſſitate naturæ in ſola adminiſtratione mundi eo mundo diſpoſiti, quo nunc diſpoſitus eſt, ita nimirum, vt eum libere ſic condere voluiſſet. In hoc autem ſenſu, etſi recte proba- **D** tum eſt antecedens, perſpicuum eſt negãdam eſſe conſequentiam. Quod ſi Deus poneretur nullo modo libere nunc agere, nec vero libere egiſſe, cum mundum condidit, ſed ex neceſſitate naturæ, negandum plane eſt antecedens: in quo ſenſu illud non recte probatur, nec cohæret cum doctrina Diu. Thom. vt ex dictis patet.

Diluitur argum. Caiet.

Ad argumentum vero Caietani dicẽdum: **E** Si mundus hic hoc eodem modo procedens ex ſe ipſo extitiſſet, neque a Deo conditus eſſet, (*quod intelligendum eſt quoad ſubſtantias ſeparatas, cœlos, & elementa, a quibus, & ex quibus cætera fiunt*) etſi adhuc euenirent ea contingẽtia, quæ nunc eueniunt: non omnia tamen infra Deum contingenter exiſterent, vt nunc exiſtunt, ſi abſolute loquendum eſt: omnia enim, quæ ex ſeipſis exiſterent, aut ab eis neceſſario fierent, abſoluta neceſſitate exiſte- **F** rent, aut fierent.

Deo neceſſario agente non dari contingentia in naturalibus.

Quod vero ad Scotum attinet, non dubium eſt, quin recte dixerit, Philoſophos latenter ſibi ipſis repugnaſſe, ſi a Deo abſtulerunt omnimodam agendi libertatem, & tamen cõfeſſi ſunt dari in rebus pure naturalibus ſimpliciter, & abſolute euentus contingentes. Si enim Deus neque in gubernatione rerum liber eſſet, neque in earum productione liber fuiſſet, ſed ex naturæ neceſſitate omnia ea feciſſet, ac faciat, quæ nunc facta eſſe, ac fieri cernimus: nihil omnino ſimpliciter & abſolute in rebus pure naturalibus contingenter eueniret: ſed tantum reſpectu huius, aut illius cauſæ particularis præter cuius intentionem fieret: namque omnia, quæ ſunt infra Deum, in rebus quidem naturalibus vel facta eſſent, ac fierent immediate ab eo, vel per cauſas naturales neceſſario eueniſſent, ac euenirent. Quo fit, vt ſibi repugnauerint Philoſophi, ſi negata prorſus Deo agendi libertate contingentiam abſolutam in rebus pure naturalibus admiſerunt. Cæterum in voluntariis, ſeu liberis euentibus non recte ſentit Scotus, ſi de iis etiam intelligi voluit, vt nonnulli exiſtimant. Neque enim actus voluntatis creatæ minus liberi tunc eſſent, vt qui ſimpliciter & abſolute poſſent æque eſſe ac non eſſe, atque nunc, libere nimirum Deo agente. Nam vt in hoc rerum ſtatu Deus non determinat vllam voluntatem creatam ad alteram oppoſitionis partem, ſed permittit omnibus, vt iuxta propriam libertatis conditionem ſe ipſas determinent: ita omnino tunc accideret.

Adhuc tamẽ daretur in liberis.

Quamquam ergo Scotus recte ſenſit de prima radice contingentiæ, quam poſuit in libertate diuinæ voluntatis, non excluſa tamen, ſed potius incluſa eius ſumma efficacia, quam expreſſerat Diu. Thom. incluſa libertate, vti diximus: tamen, ſi euentus etiam liberos complecti voluit, duabus in rebus non recte philoſophatus eſt: vna in eo, quod illam ipſam diuinæ voluntatis libertatem putauit eſſe proximam radicem contingentiæ actuũ voluntatis creatæ, cum re vera proxima ſit ipſa huius libertas, qua ſeſe ad oppoſita determinat: altera in eo, quod vniuerſe de rebus infra Deum pronuntiauit, omnes neceſſario euenturas, ſi Deus ageret ex neceſſitate naturæ: ſiquidem etiam tunc actus voluntatis creatæ eſſent liberi.

Quid recte aut non recte hac in re ſenſerit Scot.

Ad primum igitur argumentum eorum quibus hoc pronuntiandum probat, dicendũ eſt, neutram ſumptionem eſſe veram, ſi in vtraque intellexit omnem cauſam mediam prius, ſaltem natura, moueri a prima, ſeu accipere aliquid ab illa, quam ipſa actionem ſuam exerceat: hoc enim, etſi verum eſt in inſtrumentis opificum, & aliquando accidat in cauſis mediis, quæ actionibus interdum præuiis excitantur ad agendum: (*quo pacto oculi per lumen externum, & per ſpecies impreſſas ab obiectis excitantur ad videndum*) tamen in cauſis principalibus, & in multis etiam inſtrumentalibus minus pro-

Diluitur 1. eius argum.

q. 9. ſect. 2. & 3.

pric dictis, non neceſſarium, vt ſuperiori libro explicauimus. Quod ſi ſic intelligendus ſit Scotus, vt nihil aliud velit, quam cauſam mediam non operari, niſi cooperante prima, atque hoc eſſe agere virtute primæ; ſenſus quidem verus eſt, eumque licet apud illum colligere cum aliis locis, tum vero perſpicue ad calcem quæſtionis primæ in quartum Sententiarum; ſed ex eo non efficitur concluſio. Nam etſi prima cauſa ageret ex neceſſitate naturæ cum voluntate creata, adhuc tamen voluntatis creatæ actiones eſſent, vt dictum eſt, liberæ, niſi omnes eſſent ab ipſa prima cauſa ex neceſſitate naturæ prædefinitæ, ac determinatæ: quo pacto Scotus intelligi debet, vt apte concludat haud veram concluſionem, ſed tamen, quæ illi forſitan vera eſſe videbatur.

Diluitur ſecundum.

Ad ſecundum dices: ſi prius reſpicere effectum idem ſit eo loco apud Scotum, atq; priori aliquo actu illum attingere, falſum eſt, prius natura cauſam primam reſpicere effectum, quam ſecundam: vtraque enim vna, & eadem actione ſecundæ cauſæ illum attingit: quo fit, vt nihil in eo ſenſu concludatur. Quod ſi ſenſus antecedentis ſit, ex determinatione primæ cauſæ pendere omnem executionem effectus, ſic quidem, cum Scotus ponere credatur omnem effectum prædefiniri, ac prædeterminari a prima cauſa, dicatque Deo agente ex neceſſitate naturæ omnia effecta neceſſario euentura, apte quidem concludi, prius natura effecta omnia habitura tunc neceſſitatem a prima cauſa, a qua eſſent prædefinita, quam haberent contingentiam a ſecunda, a qua executioni quaſi mandarentur: verum eiuſmodi contingentia non foret cōtingentia ſimpliciter, & abſolute, hoc eſt, omnibus ſpectatis, ſed ſolum ſecūdum quid, nempe reſpectu alicuius cauſæ mediæ, præter cuius intentionem effecta euenirent: quæ contingentia ſimul cohærere poteſt cum neceſſitate ſimpliciter reſpectu totius ordinis vniuerſi, vt dictum eſt.

Summa traditæ doctrinæ.

Ex his, quæ hactenus dicta ſunt de contingentia in eueniendo, habes, hanc contingentiam, de qua præcipue diſputatum eſt, ſuppoſito hoc vniuerſi ordine, ſimpliciter quidem in ſolis actibus liberis, & in rebus quæ ab eis pendent, reperiri: non ſimpliciter autem, ſiue omnibus inſpectis, ſed reſpectu mediarum cauſarum tantum, reperiri etiam in pure naturalibus.

Habes etiam primam, & generalem huius contingentiæ radicem eſſe efficaciſſimam libertatem increatæ voluntatis: proximam vero, in naturalibus quidem eſſe eandem; in liberis autem, partim increatam, partim creatam: cætera vero quæ ad hanc contingentiam exequendam concurrunt, eſſe veluti inſtrumenta increatæ voluntatis, aut creatæ: in naturalibus quidem, materiam priuationi obnoxiam, contrarias formas, agentia contraria, & quocunque modo defectibilia, aut impedibilia, in voluntariis autem ea omnia tam naturalia, quam libera, quibus ſiue increata, ſiue creata voluntas vtitur ad aliquid agendum libere.

Ad quod genus cauſæ reducenda ſit contingentia tex. 5. & 8.

Ex quibus patet, ad quod genus cauſæ reducenda ſit omnis contingentia, tanquam ad primam eius radicem, & originem: de qua re Ariſtoteles in hoc capite propterea valde dubitauit, neq; vllibi quicquam definiuit, quod in eam ſalebram incidiſſet, a qua ſe expedire non poſſet, dum videlicet aſſeruit neceſſitatem agendi * diuinæ naturæ, & ſimul omnem rerum † contingentiam ſeruare voluit. Nam etſi certum eſt illum reuocaſſe contingentiam humanarum actionum ad libertatem humanam tanquam ad proximam radicem, vt patebit ex libro nono; tamen primam originem contingentiæ caſualis, quam in rebus pure naturalibus animaduerterat, & fortuitæ multorum euentuum, quam notauerat in liberis, propterea inuenire nequiuit, quod de conditione diuinæ voluntatis aut non recte ſenſit, aut certe dubitauit: quam tamen quatenus ſummæ efficaciæ, ſummæq; libertatis eſt, eſſe primam radicem omnis contingentiæ, de qua eſt quæſtio, idque in genere cauſæ efficientis, neceſſe omnino eſt fateri.

** Tum alibi, tum 8. Phyſ. cap. 6. tex. 52. & 53.*

† 1. de interp. cap. 8. & 2. Phyſ. c. 4. 5. & 6. & hoc lib. c. 2. tex. 5. 7. & 8.

Quare, cum ſuppoſito huius vniuerſi ordine in rebus pure naturalibus non reperiatur huiuſmodi contingentia ſimpliciter, ſed ſecundum quid; ſola contingentia liberorum actuum nobis per ſe notiſſima deinceps defendenda eſt, partim a nōnullis Ethnicis Philoſophis, partim a quibuſdā Hæreticis, quod illis noſtri arbitrii libertas non videatur cohęrere cum certa Dei præſentia, & prouidentia futurorum euentuum.

Num Dei præſcientia imponat neceſſitatem omnibus futuris euentibus.

QVÆST. IV.

Eſſe in Deo futurorum omnium præſcientiam.

SECTIO I.

Quid ſit præſcientia.

PRAESCIENTIA idem eſt, quod præcedens ſcientia: vnde pręſcientia futurorum euen-

q.1.ſect.1.

euentuum, nihil eſt aliud, quam rerum futurarum, antequam eueniant, ſcientia. Etſi autem ſcientia, quæ in præſcientia includitur, idem ſit, quod certa, & euidens cognitio, vt patet ex iis, quæ ad primum caput diſputata ſunt: nobis tamen in hac quæſtione ſatis eſt prior conditio, quia vel cum ſola eius certitudine, ſeu infallibilitate videtur pugnare contingentia futurorum euentuum. Itaque ſenſus quæſtionis eſt: Vtrum ex eo, quod Deus certa, ſiue infallibili cognitione ex omni æternitate nouit omnia, quæ futura erant, ſequatur, ea omnia fuiſſe, aut eſſe adhuc neceſſario euentura? Qua in quæſtione, cum ſupponatur eſſe in Deo rerum omnium futurorum præſcientiam, hoc ipſum primo loco ſtabiliendum eſt, propoſitis ac refutatis rationibus iis, quæ ex per ſe nota contingentia liberorum actuum contra afferri ſolent: tum videndum, vnde certitudo diuinæ præſcientiæ ſumatur: poſtremo, num ex hac certitudine ſequatur futurorum omnium euentuum neceſſitas, etiam eorum, quæ veriſſime ſupponuntur contingenter, ſiue non neceſſario euenire.

Senſus quæſtionis.

Negatiuæ partis argumenta.

Non eſſe igitur in Deo certam cognitionem omnium futurorum euentuum, ex eo primum probatur, quia ſi eſſet, omnia futura eſſent certa: neq; enim maior poteſt eſſe certitudo in cognitione, quam in obiecto, præſertim cum certitudo cognitionis ex certitudine obiecti deſumatur, vt ſuperius diximus: atqui non omnia ea, quæ in futuro eueniunt, ſunt certa, cum per ſe notum ſit, ea, quæ ex libero arbitrio pendet, vt euenire, ita & non euenire poſſe: ergo non habet Deus certam cognitionem omnium futurorum euentuum.

c.1.q.1 ſect.3.

Deinde, quia omne, quod ſcitur, debet eſſe neceſſarium aut ſimpliciter, aut ex ſuppoſitione, vt ſuperius quoque dictum eſt: atqui non omnia futura ſunt neceſſaria ſimpliciter, aut ex ſuppoſitione: quandoquidem ea, quæ a libero arbitrio pendent, etiam ſuppoſito hoc vniuerſi ordine, non neceſſario eueniunt, vt eueniunt pure naturalia: imo nec quacunque alia circumſtantiarum ſuppoſitione facta, vt etiam ſuperius diximus: ergo, & cætera.

Loco citato.

c.1.q.2.ſect.1 & q 3.

Poſtremo, quia ſi Deus ſciret certo omnes futuros euentus non modo naturales, ſed etiam liberos; aut cognoſceret eos in eis ipſis, aut in eorum effectis, aut in eorũ cauſis, præcipuis vero in determinatione ſuæ ipſius voluntatis de eis efficiendis, (*quandoquidem nihil fieri poteſt, niſi Deo effectiue concurrente*) aut in futuris cauſarum circumſtantiis, aut in rationibus rerum, ſeu ideis, quas ipſe habet in ſe: at nihil horum dici poteſt de omnibus euẽtibus quia non de liberis. Nam quod eos non cognoſcat in eis ipſis, perſpicuum eſt, cum illi, dum adhuc futuri ſunt, nondum exiſtant in rerum natura: quod non in eorum effectis, probatur, quia effecta non exiſtunt ante ſuas cauſas; (*loquimur enim de efficientibus;*) quod non in eorum cauſis particularibus, patet, quia voluntas in ſe eſt indeterminata ad omnes actus liberos, ſiue elicitos, ſiue imperatos: quod neque in vniuerſalibus, ex eo conſtat, quia cauſæ vniuerſales non agunt effecta particularium cauſarum, niſi per ipſas particulares cauſas: quod vero neque indeterminatione ſuæ voluntatis de eis efficiendis, ea ratione intelligitur, quia multi euentus futuri ſunt peccata, ad quæ, vt patrentur, diuina voluntas determinari non poteſt, cum Deus nõ poſſit eſſe peccati vllius autor: quod autem ne in circumſtantiis quidem cauſarum futuris, ea ratione intelligitur, quia circumſtantiæ ipſæ futurorum (*ſaltem plures*) futuræ etiam ſunt, cum euentus adhuc ſunt futuri, præſertim cum, quibuſcunq; earum ſuppoſitis, adhuc intelligi non poſſit, num, & quales euentus futuri ſint. Demum, quod neq; in rationibus, ſiue ideis rerum, quæ in Deo ſunt: eo argumento conficitur, quia res non videntur repræſentari in ideis vt futuræ, ſed vt poſſibiles: ex poſſibilitate autem rerum non concluditur earum futura exiſtentia. Ita nulla ratio ſe offert, qua videantur Deo tribuẽda certa, & infallibilis cognitio omnium futurorum euentuum.

Cicero error.

In hac re grauiſſime errauit Cicero in ſecundo libro de Diuinatione, qui cum hæc, aut ſimilia argumenta diſſoluere nequiret: nec negare poſſet multa apud nos accidere præter intentionem agentium, ac proinde contingenter: maluit negare in Deo eorum præſcientiam, quam vocat præſenſionem, quam illa inficiari: putabat enim vtraque cohærere inter ſe non poſſe: ſic enim ſcribit. *Nihil eſt tam contrarium rationi, & conſtantiæ, quam fortuna, vt mihi ne in Deum quidem cadere videatur, vt ſciat quid caſu & fortuito futurum ſit. Si enim ſcit, certe illud eueniet. Si certe eueniet: nulla fortuna eſt: eſt autem fortuna: rerum igitur fortuitarum nulla eſt præſenſio.* Contra quem errorem diſputat Auguſtinus libro quinto de ciuitate Dei; arguens Ciceronem hac in re impietatis quod dum homines facere vellet liberos, feciſſet ſacrilegos: neganda videlicet Deo futurorum præſenſione, quæ maxime propria eſt diuinæ naturæ. Merito enim intellexit Auguſtinus pari ratione Ciceronem negare in Deo præſenſionem liberorum actuum futurorum, etſi non per accidens, & præter intentionẽ voluntatis euẽturi ſint, ſed per ſe, & ex intentione ſuorum agen-

cap. 9.

tium: eo quod eadem ratio ſit in vtriſq; : imo A vero multo maior in liberis, quam in naturalibus euentibus, quos certo ſciri poſſe naturaliter ſuperius diximus.

a. 2. q. 1. ſect. 2.
Negari non poſſe Deo præſcientiam futurorum.

Dicendum igitur, non poſſe vlla ratione negari eſſe in Deo futurorum omnium præſcientiam, atque, vt Auguſtinus eo loco ait apertiſſimam inſaniam eſſe confiteri Deum, & negari illum eſſe futurorum præſciū. Id, quod in primis manifeſtiſſimis rationibus patet. Primum, quia, cum Deus præſentia cogno- B ſcat, ſi, antequam illa eſſent, ea ignorabat, certe mutatus eſt, vtpote factus ex non ſciente ſciens. Deinde, profecit in cognitione, nec ſemper fuit ſumma ſapientia. Tum etiam, non eſt actus purus, cum ſit etiam hodie iſto modo in potentia ad cognitionem craſtini euentus. Non poteſt quoque habere certam prouidentiam in decernendis ante præmiis, & ſuppliciis ſingulorum hominum pro futuris operibus: ſed expectat futura tempora, vt C poſtquam humana opera fieri, aut etiam facta eſſe intellexerit, tum demum ſtatuat, quæ quibus præmia, aut ſupplicia danda ſint. Adde, quemadmodum diuina potentia extenditur ad omnia fatibilia, ita diuinum intellectū extendi ad omnia intelligibilia: at ea, quæ aliquando futura ſunt, quatenus futura ſunt, intelligibilia eſſe, etiamſi natura ſua ſint contingentia. Cum enim hæc, quando iam ſunt, vera ſint; quicquid autem aliquando verum D eſt, ſemper ex æternitate vere dici potuerit futurum eſſe: neceſſario efficitur, vt ſi, quatenus poſtea ſunt, vera ſunt; quatenus etiam futura erant, vera etiam eſſent. Ita fit, vt nulla futura contingentia ſubterfugere poſſint diuinam cognitionem.

Accedit communis hominum conceptio, & conſenſus: omnes enim natura ipſa duce ponunt in diuina natura omnium euentuum non tantum naturalium, ſed etiam li- E berorum, præſcientiam: vnde fit, vt omnes vbique nationes ad diuina oracula ſuo quæque modo pro quibuſvis futuris euentibus recurrant. Idem docet Plato ex communi hominum ſententia, cum ſcribit ſemper apud omnes fuiſſe certum diuinitatis ſignum futura prænoſcere: & Plutarchus in libro de Theologia Ægyptiorum, cum ait, hanc eſſe Dei beatitudinem, vt ſcientia præoccupet, quæcunque fiunt. F

De fide eſſe Deum futura præſcire.
Pſal. 138.
Eſai. 41.

Denique hoc adeo certum eſt, vt ſit etiam de fide, quod ex plurimis diuinæ ſcripturæ locis conſtat, quale eſt illud Regii Prophetæ: *Intellexiſti cogitationes meas de longe; ſemitam meam, & funiculum meum inueſtigaſti; & omnes vias meas prævidiſti.* & illud Eſaiæ: *Annunciate, quæ ventura ſunt in futurum, & ſciemus, quia Dij eſtis vos.* & illud Danielis: *Domine, qui noſti omnia, priuſquam fiant.* & illud Eccleſiaſtici: *Domino enim DEO, antequam crearentur, omnia ſunt agnita.* & rurſus: *Opera omnis carnis coram illo, & non eſt quicquam abſconditum ab oculis eius: a ſeculo, & vſque in ſeculum reſpicit.* Itaque tam ſæpe in diuinis ſcripturis aſſeritur diuina futurorum omnium prænotio, vt recte dixerit Tertullian. ſecundo libro contra Marcionem, Præſcientiam Dei tot habere teſtes, quot fecit Prophetas.

Dan. 13.
Ecc. 23. & 37

Diluuntur oppoſita arg.

Ad primum igitur argumentum pro parte oppoſita dicendum eſt omnia vere futura, quæcunque illa ſint eſſe certo, & infallibiliter euentura, aut ſimpliciter; (*poſito duntaxat hoc vniuerſi ordine*) aut addita aliqua ſuppoſitione: naturalia quidem, ſimpliciter, voluntaria autem ex ſola ſuppoſitione ſuæ exiſtentiæ futuræ.

Omnia vere futura eſſe infallibiliter euentura.

Poſito enim, quod hæc pars contradictionis futura ſit, certum, & infallibile eſt eam eſſe euenturam: quemadmodum & in præſentibus accidit: inde enim certum, & infallibile eſt, Socratem nunc ſedere, quia ipſa exiſtentia ſeſſionis, ſeu Socratis ſedentis habet vim ſuppoſitionis cuiuſdam non fictæ, ſed veræ; qua poſita certum eſt, & infallibile Socratem ſedere, imo & neceſſarium, vt ait Ariſtoteles: hoc enim pacto intelligendum eſt id, quod ille ait in priori libro de interpretatione, *Omne quod eſt, quando eſt, neceſſe eſt eſſe.* Neque enim ſatis eſt dicere, *Quando eſt*, niſi quid aliud ſubintelligatur, cum voluntaria, quando ſunt, non neceſſario ſint: quandoquidem ſpectata liberi arbitrii facultate etiam tunc poſſent non eſſe; imo vero nunquam contingenter ſint, niſi quando ſunt: quod non accidit in naturalibus, quia eorum cauſæ ſunt determinatæ ad certa effecta. Oportet ergo ita ſententiam Ariſtotelis interpretari, quaſi dicat, *Omne quod eſt, quando eſt*, ex eo quod ponitur eſſe, (*reali nimirum ſuppoſitione*) *neceſſe eſt eſſe.* Quod idem accipit in præteritis: poſito enim, quod fuerint, (*quod iam reipſa factum eſt*) neceſſe eſt ea fuiſſe.

Ad ſecundum eodem modo reſpondendum eſt: ſiquidem certum, ſiue infallibile idem eſt, quod neceſſarium in commune, quod complectitur neceſſarium ſimpliciter, & ex ſuppoſitione. Quanquam vero ea, quæ pendent a libero arbitrio, non ſint in futurum neceſſaria ex ſola ſuppoſitione ordinis vniuerſi; imo neque ex ſuppoſitione cuiuſcunque alterius additæ circumſtantiæ, vt loci, temporis, & aliarum, quæ dici ſolent in moralibus; quia ſemper quibuſcunque poſitis voluntas libera eſt ad oppoſita: ſunt tamen neceſſaria ex ſuppoſitione ſuæ ipſorum futuræ

Quo pacto quæ pendent a libero arbit. ſint in futurum neceſſaria.

futuræ exiſtentiæ, quæ eſt neceſſitas ſecundũ quid, & non excludit contingentiam ſimpliciter: vt etiam in præteritis, & præſentib. quæ ſimpliciter, & abſolute contingenter & extiterunt, & exiſtunt.

Falſa nominalium ſententia circa libertatem voluntatis quando oper. Ocham. in 1. d. 38. q. vnica & quodl. 1. q. 16. Gab. in 1. ibi. & in 2. d. 25. & aliorum.

Hinc manifeſte deprehenditur deceptio quorundam Theologorum, qui contendunt voluntatem in nullo inſtanti eſſe liberam, vt in eo aliquid velit, & non velit, etiam in ſenſu diuiſo: ſed ſi in eo aliquid vult non habere poteſtatem illud nolendi, ſiue non volendi in eodem; ſi autem non vult, non habere poteſtatem idem volendi in illo: poſſe tamen dici libere in quolibet inſtanti velle aliquid, aut non velle, ſi immediate ante illud fuit libera ad idem volendum, & non volendum, habens tunc potentiam ad vtrumque pro inſtanti ſequenti: eodemque modo poſſe dici liberam in quolibet inſtanti pro tempore immediate ſequenti, quia in inſtanti præſenti habet potentiam volendi, & non volendi rem eandem in tempore immediate ſequenti. Falluntur igitur, quia ex hac ſententia ſequitur actus liberos non elici libere, quando ſunt; nec elicitos fuiſſe libere, quãdo fuerunt; nec eliciendos libere, quando erunt: quia cum eliciuntur, aut eliciabantur, aut elicientur à voluntate, non eſt, aut non erat, aut non erit in ea poteſtas ad eos non eliciendos: quod quidem re vera eſt tollere omnem eorum contingentiam, ſeu non neceſſitatem: quandoquidem nihil contingenter eſſe poteſt, niſi quando eſt. Nec vero ſatis eſt addere hos actus dici poſſe contingenter eſſe, cum ſunt propter potentiam præcedentem non natura tãtum, ſed etiam tempore, ad oppoſita: iſto enim modo nec Angeli in primo inſtanti ſui eſſe, nec ipſe Deus Opt. Maxim. in ſua indiuiſibili æternitate libere potuerunt operari: quorum alterum contra communem *Theologorum ſententiam eſt, alterum blaſphemia.

**Scot. in 1. d. 5. q. 2. Gre. q. 1. artic. 1. Maior q. 5. Marſ. q. 3. ar. 2. concl. 3. Gab. d. 4. q. vn. ar. 3 Och. quodl. 2. q. 6. Caiet. ad 1. p. q. 63. ar. 5. & Ferr. 3. contr. Gent. c. 10. & 4. c. 95.*

Voluntas in quolibet inſtanti habet poteſtatem ad oppoſita.

Non eſt igitur negandum, voluntatem eſſe liberam in aliquo inſtanti, pro illo eodem præciſe; nec dicendum (*quod idem eſt*) deeſſe illi potentiam ad oppoſitos actus in eo exercendos; aut vt velit, & non velit rem eandem: ſemper enim voluntas potentiam habet ad oppoſita, ſeu potius ipſa eſt quædam potentia ad oppoſita exercenda, etiam pro eodem inſtanti: alioquin præter ea incommoda, quæ tacta ſunt, in quolibet inſtanti amitteret illa potentiam aliquam, quam antea habuiſſet. Sed animaduertendum eſt, in eodem inſtanti temporis conſideranda eſſe ad minimum duo inſtantia naturæ, ſeu diſtinctionem prioris, & poſterioris natura: quo pacto in momentanea generatione cuiuſque

Diſtinctio inſtantiũ temporis in eo-dem natura.

ſubſtantiæ datur primum inſtans naturæ, in quo introducitur forma ſubſtantialis, quaſi nuda in eo naturæ ordine, datur etiam ſecundum, in quo proprietates emanant ab eſſentia rei genitæ. Eodem igitur modo in eo inſtanti temporis, in quo volũtas creata aliquid vult, diſtinguere oportet eadem naturæ inſtantia, in quorum primo voluntas ſit indeterminata ad oppoſita; in ſecundo autem iam determinata ſit a ſeipſa ad eorum alterum: quandoquidem ad vtrumque ſimul determinari non poteſt, neque vlla etiam eſt potentia ad vtrumque ſimul, vt Ariſtoteles docet libro nono ad calcem quinti capitis; ſed ad eorum alterum indifferenter, ſeu, vt dici ſolet, non poteſt determinari ad vtrumque in ſenſu compoſito, (quod eſt ſimul) ſed in ſenſu diuiſo, quod eſt ad eorum alterum, quod maluerit. Diximus autem hæc conſideranda eſſe in voluntate creata, quia in increata huiuſmodi inſtantia naturæ nõn ſunt actu, ſed virtute: & conſideratione noſtra.

Non dari potentiam ad vtrunq; ſimul, explicatur.

Quis modus loquendi hac in reſeruandus ſit.

In modo tamen loquendi obſeruandum eſt, etſi poſſumus dicere ſine incommodo voluntatem in eodem inſtanti temporis poſſe velle, & non velle rem eandem; imo & in eodem illo priori inſtanti naturæ, quia in eo etiam habet potentiam ad vtrumque oppoſitum: non tamen poſſumus ſine vitio aſſerere, in eodem inſtanti, in quo voluntas determinata eſt ad aliquid volendum, poſſe illud non velle. Quanquam enim id modo aliquo referri poteſt ad idem inſtans temporis, aut etiam ad prius inſtans naturæ, quod in eo continetur: proprie tamen non refertur, niſi ad inſtans determinationis, quod eſt poſterius inſtans naturæ, quod quidem cum iam ſit occupatum vno ex oppoſitis, alterum admittere non poteſt: nec certe ibi datur tertium inſtans naturæ, quod alterum oppoſitum occupare poſſit, quia oppoſita omnia, cum ſibi mutuo repugnent, immediatum ſibi vendicant naturæ ordinem reſpectu potentiæ. Recte tamen, ac ſine vllo vitio dicemus: In eodẽ inſtanti temporis, in quo voluntas aliquid vult, ſeu in quo determinata eſt ad aliquid volendum, poſſet illud non velle, vel potuit illud non velle: ſiquidẽ illa verba [*poſſet*] vel [*potuit*] ſignificant aliud inſtans naturæ in eodem inſtanti temporis determinationem voluntatis præceſſiſſe, in quo voluntas ad neutrum oppoſitorum erat determinata. Quam loquẽdi, & intelligendi rationem, ſi præfati authores aduertiſſent, forſitan ad prioritatem temporis non diuertiſſent. Ita patet ſolutio ſecundi argumenti.

Tertii argu. difficultas.

In tertio argemento tota eſt difficultas, cum videatur omnem rationem certitudi-

nis

nis diuinæ cognitionis circa futura contingẽtia de medio tollere. Quanquam vero reſpõderi poſſet, nihil referre, ſi neſciamus, quonã modo, & ratione futura omnia contingentia a Deo certo, & infallibili notitia cognoſcãtur; ſatiſq; nobis eſſe, ſi intelligamus, imo etiam demonſtremus eam eſſe certam, & infallibilem: (*nam & in rebus naturalibus multa demonſtramus eſſe, quonã autẽ modo, & ratione ſint, in hac vita intelligere non poſſumus*) enitẽdum eſt tamen, vt modum, & rationem aliquam inueniamus, qua illa ab eo certa cognitione ex æternitate percepta ſint.

Res omnes, quæ ſunt, fuerunt, ac erunt, cognoſci a Deo ex æternitate intuitiua cognitione ſecundum earum reales, & actuales exiſtentias.

SECTIO II.

PRIMVM igitur illud eſt expendendum, cognoſcatne Deus ab æterno res omnes, quæ ſunt, fuerunt, ac erunt, intuitiua cognitione, qua illi nimirum præſentes ſint ſecundum proprias ipſarum exiſtentias, reales nimirum, actualeſque. Eſt enim id valde controuerſum apud Theologos: quod idem expendere ad primum etiam Philoſophum ſpectat.

Pars negatiua Scot. in 1. d. 39. q. vni. parag. aliter, Bonau. ar. 2. q. 3. Ocham. d. 38. q. vnic. Dur. quæ. 3. Gab. q. vnic. ar. 2. Alen. 1. p. q. 23. mem. 4. ar. 3. Greg. in 1. d. 39. p. 2 ar. 2.

Scotus, D. Bonauentura, Ochamus, Durandus, Gabriel, & alii complures partem negatiuam amplectuntur his potiſſimum argumentis. Primum, quia, quæ nondum exiſtunt in ſe ipſis, aut iam exiſtere deſierunt, nulli rei coexiſtunt: futura autem nondum in ſe exiſtunt, ſed in ſuis tantum cauſis: præterita vero iam exiſtere deſierunt: non igitur ita coexiſtunt Deo, vt intuitiue ab æterno cognoſci potuerint.

Deinde, quia, quæ non coexiſtunt inter ſe, nõ coexiſtunt eidem tertio: præterita autem, & futura non coexiſtunt inter ſe, neq; etiam præſentibus, vt patet: non ita igitur coexiſtũt Deo, vt ab eo ex æternitate intuitiue cognoſcantur.

Tertia, quia, vt æternitas complectitur omnia tempora, ita localis immenſitas loca omnia: atqui Deus non fuit in hoc mundo, niſi poſtquam mundus extitit: ergo nec coexiſtit huic rei, vt illi niſi poſtquam res ipſa exiſtit; ac proinde nec res altera ex parte coexiſtunt Deo, niſi cum ipſæ actu exiſtunt: vnde ſequitur eas non potuiſſe ab eo ex æternitate intuitiue cognoſci.

Quarto, quia, ſi omnia a Deo ex æternitate intuitiue cognita eſſent, quemadmodum illi coextitiſſent ab æterno, ita & eorum oppoſita, vt Adamum eſſe, & Adamum non eſſe; Adamum vigilare, & Adamum non vigilare: at hæc ſimul vera eſſe non poſſunt.

Quinto, quia, ſi ea, quæ ſucceſſiue ſunt in tempore, eſſent Deo intuitiue ſimul ab æterno præſentia; ſequeretur, ea, quæ prius producuntur, quam ſint producta, ſimul produci & producta eſſe: quandoquidem vtrumque verum eſſet apud Deum: quod tamen nemo ferat.

Sexto, quia, quorum non eſt communis menſura durationis, eorum non eſt communis menſura exiſtentiæ, ac proinde nec coexiſtentiæ: at durationis Dei, & creaturæ nulla poteſt eſſe communis menſura, cum altera æterna ſit, altera temporaria: non coexiſtunt igitur ſimul, ac proinde neque a Deo ex æternitate intuitiue cognoſcuntur.

Poſtremo. Si futura ea ratione intuitiue cognoſcerentur a Deo, quia eius æterna cognitio complectitur omnia tempora: Angeli quoque futura omnia intuerentur, quod eorum æuiterna cognitio comprehendat tempora futura: at hoc erroneum eſſe non dubium eſt, cum CHRISTVS Dominus dicat, vniuerſalem iudicii diem neq; Angelis in cœlo notum eſſe.

Matth. 24.

Addunt eorum nonnulli quædam ex ſcripturis ſacris, quibus partem hanc confirmari exiſtimant, vt illud Regii Prophetæ: *Priuſquam montes fierent, aut formaretur terra, & orbis à ſæculo & vſque in ſæculum tu es*: & illud Prouerbiorum de diuina Sapientia: *Nondum erant abyſſi & ego iam concepta eram.* Afferunt etiam ex prima Nicena ſynodo damnatam in ea fuiſſe illam Arii blaſphemiam, qua de verbo diuino dicebat: *Erat, quando non erat*: ſignificabat enim Arius fuiſſe aliquando tempus, in quo non eſſet verbum Dei: quod ea ratione damnatum eſt, quia proprium id eſſet creaturarum.

Pſalm. 89. Prouerb. 8. In ſymbol. apud Niceph. l. 8. c. 17.

Pars affirmans, & amplectenda.

Partem vero affirmatiuam perſpicue amplectitur præter alios Patres D. Auguſtinus pluribus * locis, præcipue vero libro vndecimo de ciuitate Dei, cap. 21. & in ſecundo ad Simplicianum, quæſtione ſecunda, Eucherius libro primo in libros Regum capit. 14. Beda in libro variarum quæſtionum, quæſtione 13. Boetius quinto libro de conſolatione Philoſophica, proſa vltima, & alii infra citandi: D. Thomas 1. p. quæſt. 14. articul. 13. & aliis locis compluribus, ac Thomiſtæ omnes præter vnum, aut alterum ex recentioribus. Adde Richardum, Marſilium, & alios complures graues autores in eadem opinione eſſe: quæ etiam nobis magis probatur his argumentis.

** Vt 11. conf. c. 1. & in Pſalm. 49. Vt ead. 1. p. q. 57. ar. 3. de Verit. q. 2. ar. 12. & 1. cont. Gent. c. 66. & ſeq. & ibi. Ferr. Capr. in 1. d. 36. q. 1. ar. 1. d. 38. q. 1. ar. 1. & Caiet. in loc. cit. 1. p. Rich. in 1 d. 38. q. 3. & 39. ar. 1. q. 1. Marſ. 40. q. ar. 2. parag. ad rationes.*

Primum

† Rationibus probatur.

Primum. Æternitas eſt † duratio quæ- A dam non ſolum indiuiſibilis in ſe, ſeu tota ſimul; ſed etiam perfectiſſima, præhabens, & comprehendens infinitam temporum ſucceſſionem ex vtraque parte: ergo æterna Dei cognitio æque præſentem ſibi habet quamlibet differentiam temporis, & quamlibet rem in ea exiſtentem: quare nulla vnquam creatura fuit, eſt, aut erit, quam Deus ab æterno intuitiue ſibi præſentem non cognoſcat. Antecedens patet ex ipſa æternita- B tis definitione, quam tradit Boetius in loco citato, cum ait, *Æternitatem eſſe interminabilis vitæ totam ſimul, & perfectam poſſeſſionem* Prior conſequentia ex eo conſtat, quia cognitio, quæ hoc pacto indiuiſibilis eſt, neque vllo modo ſucceſſioni ſubiecta, (*quo pacto æuiterna ſubiecta eſt, quod & breuiari, vt ita dicam, & extendi poteſt cum ipſa æuiternorum exiſtentia*) non poteſt vllo modo expectare, aut retro relinquere vllam temporis differentiam, C vllumve obiectum in ea cognitum. Poſterior vero conſequentia ex eo probatur, quia quæcunque ſuis exiſtentiis præſentia ſunt cognoſcenti, intuitiue ab eo cognoſcuntur, vt patet ex communi intuitiuæ cognitionis explicatione.

Si Deus aliter cognoſceret futura, atque præſentia mutaretur.

Deinde. Si Deus more noſtro (vt Diuus Auguſtinus locis citatis argumentatur) aliter cognoſceret præſentia, aliter præterita; & futura (*præſentia videlicet cognitione intui- D tiua, præterita vero, & futura cognitione abſtractiua*) mutaretur vtique: prius enim cognoſceret futura abſtractiue, quam intuitiue; contraque prius cognouiſſet præterita intuitiue, quam abſtractiue. Cum igitur in diuinam naturam nulla omnino cadat mutatio, neceſſario efficitur, vt ſemper Deus nouerit præterita, præſentia, & futura eodem cognitionis modo: at is modus alius eſſe non poteſt, niſi intuitiuæ cognitionis, quo neceſſe E eſt, vt præſentia cognoſcantur: fit igitur neceſſario, vt Deus omnia, quæ nobis præterita præſentia, & futura ſunt, vt ſuæ æternæ cognitioni vere præſentia contueatur. Hoc idem argumentum, quod Eucherius in loco citato non minus accurate perſequitur, ducitur ex illo communi Patrum pronuntiato, *Non alio modo cognoſcit a Deo facienda, quam facta*: qui modus alius eſſe non poteſt, quam intuitiuæ cognitionis. F

Vt Aug. 10. de ciu. c. 12. & Hier. in c. 1. epiſt. ad Eph.

Quorundã reſponſio.

Sed reſpondent nonnulli, cognitionem intuitiuam, etſi in creaturis perfectior eſt, quam abſtractiua; in Deo tamen non eſſe perfectiorem: alioquin cognitio, quam Deus habet de creaturis, quæ nunquam fuerunt, aut erunt, minus perfecta eſſet, quam ea, quam habet de iis, quæ aliquando fuerunt, aut erunt: proinde, etſi Deus prius cognoſcat res futuras notitia abſtractiua, quam intuitiua; contraque prius cognouerit præteritas intuitiua, quam abſtractiua, non ideo tamen ſequi, illum eſſe mutatum: verum hi nihil efficiunt. Nam neque actus, quo Deus vult creaturam aliquam eſſe in Deo, perfectior eſt eo, quo vult aliam non eſſe: & tamen, ſi Deus prius vellet rem hanc, vel illam eſſe in aliquo certo tempore, aut inſtanti, & poſtea vellet eandem non eſſe in eodem; aut contra prius nollet eam eſſe, & poſtea eſſe vellet, plane mutaretur, vt omnes fatentur, hoc & libro ſeptimo confirmabitur; hoc autem non ea ſola ratione verum eſt, quia id eſſet indicium mutationis conſilii, ſed etiam, quia eſſet vera mutatio voluntatis, vt voluntas eſt. Nulla enim ratio eſt, cur non ſit vera mutatio voluntatis, vt eſt voluntas, velle prius rem aliquam eſſe pro hoc inſtanti, & poſtea nolle eandem eſſe pro eodem, vndecunque id proueniat, vt eodem loco fuſius, & accuratius explicabitur. Sic igitur dicendum eſt, etſi notitia intuitiua Dei non eſt perfectior, quam abſtractiua; tamen ſi Deus rem aliquam prius abſtractiue cognoſceret, & poſtea intuitiue, aut contra, non dubium fore, quin mutaretur, vt Auguſtinus in locis citatis rectiſſime ſentit: tranſiret enim, vt ait, ab vno modo cognoſcendi rem eandem in alium, nec ſolum mutatio cerneretur in re obiecta, quæ prius non eſſet, & poſtea eſſet, aut contra; ſed etiam in ipſo intellectu, qui prius eam non intueretur, & poſtea intueretur, aut prius intueretur, & poſtea ſola memoria teneret, qui ſunt oppoſiti intelligendi modi: etiamſi in Deo ea ſucceſſio non proueniret niſi ex mutatione rerum obiectarum; quæ tamen apud nos ſæpe cernitur non mutatis rebus, ſed quia nos in eas præſentes non intendimus.

Diluitur

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, cognitionem intuitiuam, & abſtractiuam in Deo non diſtingui actu, niſi per relationes quaſdam ad res exiſtentes, & non exiſtentes: proinde nihil eſſe incommodi, ſi eadem cognitio diuina, quæ antea erat abſtractiua, poſtea ſit intuitiua; & quæ intuitiua, abſtractiua: occurrendum eſt, eandem eſſe rationem in actibus volendi, & nolendi diuinæ voluntatis, qui non diſtinguuntur diſtinctione actuali, (*vt interim virtualem mittamus*) niſi per relationes rationis ad res obiectas: cum tamen fieri non poſſit, vt diuina voluntas tranſeat ab actu volendi rem aliquam eſſe pro aliqua temporis differentia, in actum nolendi eandem eſſe pro eadem; quia mutaretur diuina voluntas, vt dictum eſt, etiamſi actus volendi, & nolendi in

Reſponſio.

O Deo

Deo non diſtinguantur actu, niſi per relationes rationis. A

Quapropter illud pro certo haberi debet, quemadmodum id, quod Deus eſſe vult pro aliqua differentia temporis, ſemper ab æterno pro eadem eſſe voluit; & quod non vult, ſemper pro eadem eſſe noluit: ita quicquid pro aliqua temporis differentia intuitiue cognoſcit, ſemper ab æterno pro eadem intuitiue cognouiſſe, & quicquid abſtractiue nunc cognoſcit, ſemper ab æterno abſtractiue intellexiſſe. B

Deum quicquid in tempore intuitiue cognoſcit, id ab æterno intuitiue cognouiſſe.

Quanquã enim hi diuini actus liberi ſunt, poſſentq; ex ratione ſua, hoc eſt, quatenus liberi in Deo non eſſe; tamen poſtquam Deus more conſiderandi noſtro ad eorum alterum ſe ab æterno determinauit reſpectu alicuius temporis differẽtiæ, ſemper eodem modo per eum ad illam ſe habuit, ac habebit. Alia ratio eſt de actibus diuinæ volũtatis, & intellectus, quatenus ſunt virtute tranſeuntes ad extra, vt in creatione, & gubernatione rerũ ſi etſi enim ab æterno ſunt in Deo, non tamen ab æterno tranſeunt in res, quę ab eo fiunt, aut gubernãtur; ſed iis tantum temporibus, aut momentis, in quibus Deus ad extra operari decreuit. C

Cur Patres negent dari proprie in Deo præſcientiam.

Tertio probatur aſſertio ex communi Patrum ſententia, cum negant dari proprie in Deo præſcientiam: ſi enim Deus prius abſtractiue cognoſceret futura, poſtea vero intuitiue, D non vtique negare poſſent dari proprie in eo præſcientiam, cum ſcientia futurorum abſtractiua ſit proprie præſcientia: præcedit enim exiſtentias rerum futurarum, quę poſtea intuitiue cognoſcuntur. Sentiunt ergo plane Deum ab æterno omnia, quę aliquando ſunt, intuitiue cognouiſſe, quod proprie non eſt ea præſciuiſſe, ſed ſcientia viſionis aſpexiſſe. Lege Auguſtinum in loco citato ad Simplicianum, vbi fuſe hanc quęſtionem diſcutit: E *Quid eſt*, inquit *præſcientia, niſi ſcientia futurorũ? quid autem futurum eſt Deo, qui omnia ſupergreditur tempora? Si enim in ſcientia res ipſas habet, non ſunt ei futura, ſed præſentia: ac per hoc non iam præſcientia, ſed tantum ſcientia dici poteſt. Si autem, ſicut in ordine temporalium creaturarum, ita & apud eum nondum ſunt, quæ futura ſunt, ſed ea præuenit ſciendo: bis ergo ea ſentit, vno quidem modo ſecundum futurorum præſcientiam; altero vero modo ſecundum præſentium ſcientiam:* F *aliquid ergo temporaliter accedit ſcientiæ Dei, quod abſurdiſſimum atque falſiſſimum eſt.* Hæc Auguſtinus. Quam eandem ſententiam aliis ſexcentis locis non modo tangit, ſed etiam perſequitur. Vide Eucherium eadem de re loco citato pulchre diſputantem: lege item Gregorium Magnum vigeſimo libro Moralium ſæpius eodẽ modo id explicantem; &* Anſelmum de concordia liberi arbitrii, & de caſu † Diaboli, Hugonem de Sancto * Victore in ſumma ſentẽtiarum tractatu primo, & Boetium in loco citato de Conſolatione philoſophica idem docentem: vbi etiam notat hanc eãdem ob cauſam diuinam noſtrorum futurorũ cognitionem prouidentiam potius, quam præuidentiam appellari. Nam etſi reſpectu noſtri modo aliquo præſcientia dici poteſt, quod Deus per illam ea, quæ nobis futura ſunt, cognoſcat; tamen erroris vitandi cauſa (*vtpote ne quis crederet aliquid eſſe in Dei cognitione futurum*) melius exiſtimat dici potuiſſe prouidentiam, quod procul a rebus infimis conſtituta quaſi ab excelſo rerum cacumine cuncta proſpiciat. Lõgiſſimum eſſet oſtendere, quam multa in hãc ſententiam ſcripta ſint a Patribus.

lib. 1 q. 2.

c. 23. Vide etiam illum li. 9. c. 26.
* *cap. 2.*
† *cap. 21.*
* *cap. 12.*

Probatur eadem ſententia ex ſacris lit.

Poſtremo. Eadem aſſertio probatur ex diuinis ſcripturis, quæ ſæpe dicunt omnia & quæ ſunt, & quæ fuerunt, & quæ futura ſunt, eſſe coram Deo, eſſeque illi præſentia, & ab eo reſpici: quale eſt illud Eccleſiaſtici trigeſimo nono: *Opera omnis carnis coram illo, & non eſt quicquam abſconditum ab oculis eius; à ſeculo, & vſque in ſeculum reſpicit*: & alia ſimilia, quæ Patres vbique de vera, & reali præſentia rerum æterno Dei conſpectui intelligenda eſſe volunt: neque Scholaſtici ad Diuum Thomam vſque, qui luculentius Patrum ſententiam explicauit, oppoſitum ferme cenſuerunt.

Quo pacto recentiores quidam nitantur Patrum dicta, locaque ſcripturæ ſacræ in alium ſenſum interpretari, & ipſum quoq; D. Th. in ſuam ſententiam trahere.

SECTIO III.

NOn deſunt tamen ex recentioribus, qui Patrum dicta, & loca ſcripturæ ſacræ, quæ hac de re citari ſolent, aliter interpretentur, & ipſum etiam Diuum Thomam in ſuã, hoc eſt, oppoſitam ſententiam trahere nitantur. Primum enim, quod Patres aiunt, in Deo non dari proprie præſcientiam, ita exponunt ipſi vt velint nihil aliud ab eis ſignificari, quam quod præſcientia non ſit in Deo, qualis eſt in nobis, incerta nimirum, & confuſa. Deinde, quod Patres dicunt, res omnes quæ ſunt, fuerunt, ac erunt, eſſe Deo ab æterno præſentes, de præſentia obiectiua tantum, non de obiectiua reali intelligendum eſſe volunt. Denique Diuum Thomam, qui perſpicue docuit neceſſariam eſſe realem earũ præſentiam

1. p. q. 14. ar. 5

Quo pacto velint Patres negare in Deo proprie dictam præſcientiam. Quo item aſſerere omnia ipſi ab æterno eſſe præſentia.

ſentiam æterno Dei conſpectui, vt ab eo in ſe A ipſis, ſiue extra ſuas cognoſcantur, ad obiectiuam puram detorquent.

Improbatur 1. expoſitio.

Sed quam aliena ſit eorum prima expoſitio a vera Patrum ſententia, ex eo patet, quia ne ipſi quidem, ſi extra hanc controuerſiam rogarentur, dicere auderent, ea negari poſſe de Deo, quæ nõ eodem modo in eo ſunt, quo ſunt in nobis: ſi enim hoc licitum eſſet, cum nihil eodem modo ſit in Deo, quo eſt in creaturis, liceret quoque de Deo negare ſcientiam, B quia non eodem modo eſt in eo, quo in nobis: & tamen Patres, cum dicunt præſcientiam non proprie dici de Deo, affirmant dici proprie ſcientiam. Deinde præſcientia futurorum ex ratione ſua non includit incertitudinem, aut confuſionem, etiam quatenus eſt in nobis: ſi enim eſt futurorum neceſſario euenientium, etiam in nobis eſt certa, & diſtincta, vt quæ habetur de Solis, & Lunæ defectibus: ſi autem eſt de contingenter ſeu non ne- C ceſſario euenientibus, non eſt vtique in nobis ſed in ſolo Deo. Neque enim nos certo, & diſtincte ea cognoſcimus, ſed ad ſummum aliqua probabili ratione, quæ cognitio non eſt præſcientia, ſed coniectatio: præſcientia enim eſt certa, & diſtincta, imo etiam euidens futurorum ſcientia.

Quod ſi petant, cur ergo Patres negent in Deo proprie præſcientiam, non modo contingentium, ſed etiam eorum, quæ neceſſa- D rio eueniunt, ſi omnia, quę futura ſunt, certo, & diſtincte, euidenterque ab eo prænoſcuntur? reſpondendum eſt, quia futura, etſi nobis futura ſunt, non ſunt tamen eius obtutui futura, ſed præſentia: nec ille ſibi ea præſcit, qui indiuiſibili, & ſimultaneo intuitu omnia contuetur; ſed nobis, qui ſucceſſiue in ordine temporis continemur.

Dubij ſolutio

Impugnatur 2.

Quod etiã non recte dicant, nomine præſentiæ rerum futurarum non realem reſpe- E ctu Dei, ſed obiectiuam tantum eſſe intelligendam, ex eo primum patet: quia abutuntur vſitata diſtinctione præſentiæ realis, & obiectiuæ. Præſentia enim pure obiectiua rerum verarum non dicitur ſimpliciter, & abſolute præſentia illarum, ſed diminute, & ſecundum quid: qua de cauſa ſemper opponi ſolet præſentiæ reali, quæ eſt ſolius rei actu exiſtentis in rerum natura. Vnde nõ dicimus ſimpliciter, & abſolute generalis iudicii diem F eſſe iam nunc nobis præſentem, ſed obiectiue præſentem; cum tamen Patres ſimpliciter, & abſolute dicant res omnes, quæ aliquando exiſtunt, eſſe ex æternitate Deo præſentes. Quid etiam mirum dixiſſent: ſi obiectiue tãtum illi præſentes eſſe intellexiſſent? & tamen miratur multi eorum ſententiam, quia re vera de pręſentia reali plane loqui videntur. Deinde Patribus aperte repugnant, qui res in ipſo earum decurſu nobis realiter futuras, aſſerunt eſſe Deo præſentes; futuras autem negant, vtentes in tota hac copulatiua eadem ſignificatione præſentiæ, & futuritionis nempe realis; niſi eos æquiuoce, & inepte loqui velint. Poſtremo. Omnes cum Patres, tum Scholaſtici appellant cognitionem diuinam eorum, quæ nobis futura ſunt viſionem: at viſio non eſt niſi rerum reali, & actuali exiſtentia præſentium: hinc enim certum eſt nomen hoc ductum fuiſſe.

Obiectio.

Nec nobis obiiciant viſionem Prophetarum, qui, cum olim dicerentur Videntes, tamen res, quas prædicabãt, non erant illis præſentes reali exiſtentia, ſed obiectiua tantum, quia adhuc erant futuræ. Nihil enim hoc refert, quandoquidem non proprie, ſed metaphorice dicebantur Videntes, ea nimirum de cauſa, quod ita certa eſſet eorum prædictio, ac ſi re vera eas viderent præſentes: vnde factum videtur, vt mutatum ſit nomen Videntium in Prophetarum, vt clarius ſignificaretur eos non intuitiue, ſed abſtractiue duntaxat res cognoſcere, cum futurum aliquid prædicunt. Qua etiam de cauſa Baptiſta Ioannes dictus eſt à Domino & Propheta, & pluſquam Propheta, quia non ſolum prædixerat eum venturum ad baptizandum in Spiritu ſancto, ſed etiam illum digito re ipſa præſentem monſtrauerat.

Reſponſio.

Matth. 11.

Obiectio.

At dicunt eorum nonnulli, non eſſe ſupra Dei virtutem efficere, vt ea intuitiue videamus, quæ non exiſtunt realiter, vt ſi me vidente Paulum Deus conſeruet in mea potentia viſiua ſpeciem illius illo annihilato, quod fieri poſſe non eſt dubium. Quod ſi hoc fieri poteſt, multo magis id concedendum eſt intellectui diuino, in cuius eſſentia tanquam in perfectiſſima ſpecie intelligibili repræſentantur res nondum apud nos exiſtentes, aut iam extinctæ. Quin etiam hoc idem volunt hi naturaliter accidere, vt cum ſolem directo aſpicimus, deinde oculos auertimus ſpecie in oculis tantiſper conſeruata: nec enim dubitant, quin aliquo temporis ſpatio eundem intueamur, quem nihilominus ea morula intuéremur, ſi nobis auertentibus oculos Deus in nihilum ſolem redigeret.

Diluitur.

Sed nec obiectio hæc quicquam efficit, cum ad notitiam intuitiuam, veramque viſionem non ſatis ſit conſeruatio ſpeciei viſibilis in potentia, vt etiam diuina virtute conſeruari poſſet in lapide; (*ſupplente nimirum Deo per lapidem vim conſeruatiuam illius, quæ erat in ſubiecto, quod illam ſuſtentabat, & per ſe ipſum illam, quæ erat in ſubiecto viſibili,*

Non poſſe dari notitiam intuitiuam niſi rei exiſtentis.

bili, quod illam impreſſerat) ſed opus eſt præterea, vt potentia viſiua per eam tendat in obiectum, & ad illud re ipſa terminetur: quam terminationem Deus per ſeipſum ſupplere non poteſt, quia nihil terminat viſionẽ, niſi quod videtur. Quod ſi quis putet poſſe illam a Deo ſuppleri per aliud obiectum iam eiuſmodi ſupplementum non erit verum ſupplementum, quia viſio iam non erit eiuſdem obiecti, ſed alterius in locum eius ſubſtituti, etiamſi illud diuina virtute per eandem ſpeciem videri poſſit, aut poſſet. Multo autem minus id naturaliter id accidere in exemplo ſolis monſtrari poteſt. Nam qualitas, quæ in oculis relinquitur ex directo ſolis intuitu, non eſt vera eius ſpecies, ſed qualitas alia ex vehementia ſenſibilis impreſſa, quæ occaſionem præbet internis potentiis, vt ſolem videri iudicent, cum tamen re vera non videatur.

Diſcrimen inter rem abſentem & non exiſtentẽ quoad cognitionem intuitiuam.

Ex his patet longe diuerſam eſſe rationem apud nos inter præſentiam ſecundum locum, & exiſtẽtiam rei, vt res ipſa intuitiue cognoſcatur. Nam etſi res longiſſime diſtet ſecundum locum à potẽtia viſua, nempe extra eius naturalem ſentiendi ſphæram; poteſt tamen diuina virtute videri concurrente Deo extraordinario concurſu & cum potentia & cum obiecto: cum obiecto quidem, vt extra videndi naturalem ſphæram terminet viſionem, cũ potentia vero, vt vi ſua attingat illud. At ſi res non exiſtat in rerum natura, dum potentia exercet actum cognoſcendi circa illam, nullo modo intuitiue ab ea cognoſci poteſt, quia quod non exiſtit in rerum natura, non poteſt reali pręſentia terminare cognitionem, etiam virtute diuina, vt oſtenſum eſt. Adde, quod ſi ad notitiam intuitiuam ſatis eſt, ſi intellectus proprio & diſtincto conceptu feratur in rem abſtractam ab exiſtẽtia reali actuali, quæ futura ſit: ergo Aſtrologus non abſtractiue, vt omnes dicunt, ſed intuitiue cognoſcit futurum Solis, aut Lunæ defectum, quem ex ſua cauſa diſtincte demõſtrat reali, & actuali exiſtentia futurum, & pari ratione præteritum, quem ex aliquo eius effectu demonſtrat reali; & actuali exiſtentia pręteriiſſe: quæ nemo dixerit, præſertim cum cognitio rerum non in ſe ipſis, ſed in earum cauſis, aut effectibus, abſtractiua ſit, non intuitiua, vt eſt commune Philoſophorum, & Theologorum dogma. Accedit, quod ad cognitionem intuitiuam non ſatis eſt cõceptus proprius, & diſtinctus, qui ſimpliciter ſimplex ſit, & nullo modo cõplexus verbali complexione, vt eſt conceptus Socratis, aut Antichriſti, quo ne virtute quidem quicquam affirmamus, aut negamus, ſed debet eſſe ſaltem virtute affirmatiuus, exiſtentiæ rei obiectæ, quo non concipimus rem abſtrahendo illam ab exiſtentia, ſed vt exiſtentem, veluti hominem, cum quo loquimur, aut ſerpentem, quem fugimus: quod oppoſitæ ſententiæ auctores non animaduertunt.

Intuitiuus conceptus eſt virtute ſaltem affirmatiuus exiſtentiæ rei.

Exemplum ad intuitiuam Dei cognit. adumbrandam.

Itaque perinde quodammodo cogitandum eſt de ſcientia, ſeu notitia viſionis diuinæ rerum nobis futurarum, (*quam Patres volunt reſpectu Dei non proprie appellari præſcientiam*) atque de viſione eius, qui eſt in ſuprema feneſtra præaltæ turris in latiſſime patenti campo ſitæ, qua in vtramque partem patet longiſſima via frequenti tranſeuntium agmine. Vt enim is & venientes, & ſub feneſtram tranſeuntes, & inde recedentes ſibi re ipſa pręſentes intuetur, tametſi alios in aliis partibus eiuſdem viæ cernat: ita de Deo in ſumma ſuæ æternitatis ſpecula ſedente cogitandum eſt, vt res omnes ſecundum earum exiſtentiam realem ſibi præſentes in ſuo quamque loco, non in alieno ſimul videat, hoc eſt, in ſua cuiuſque temporis differẽtia: eaſq; ſolas intuitiue non cognoſcat, quæ eandem viam omnes temporum differentias complectentem non percurrunt, nec percurrerunt, nec percurrent; ſed ſola abſtractiua quadam notitia, id eſt, in ipſa diuina eſſentia duntaxat, tanquam in earum ſuprema cauſa eminentiſſima realitate exiſtentes intelligat. Quam ſimilitudinem huic rei valde appoſitam à * Boetio in libris de conſolatione philoſophica præclare expreſſam deſumpſit Diuus Thomas pluribus in locis, aliique ex grauioribus Theologis. Nos vero humi repentes, (*vt omnes vocat Auguſtinus*) cum nimirum ex terrenis ad cœleſtia & ſupramundana non aſſurgimus, non mirum eſt, ſi non plene capiamus, niſi quę in noſtro temporis infirmo ordine ante oculos habemus, quorum nulla intuemur, niſi quæ anguſtiſſima noſtri intuitus menſura continentur: imo etiam videmur in rebus propriis noſtris, hoc eſt, in humanis, ſeu liberis operibus, dum hoc temporis curriculum conficimus, conuerſis retrorſum veſtigiis incedentes præſentia, & præterita noſſe, futura ignorare.

** l. 5. proſ. vl.*

Vt 1. p. q. 14. art. 13. & de ver. q. 2. a. 12.

Quid plene ſenſerit in hac materia D. Th.

Denique de eo, quod aſſerunt, Diu. Thomam non eſſe locutum hac in re de præſentia reali ab æterno, ſed de obiectiua tantum, iure mirari poſſent antiquiores Thomiſtæ, præſertim fideliores, & oculatiores eius interpretes, quod luce clarius, vt ita dicam, ſit, illum de reali præſentia vbique locutum eſſe, vbicunque de hac re diſputatio incidiſſet. Vt hoc autem ex vno, aut altero loco plane conſtet, legendus eſt citatus articulus decimustertius quæſtionis decimæquartæ primæ partis, vbi cum dixiſſet, Deum ſcire omnia, non ſolum,

ſolum, quæ actu ſunt, ſed etiam, quæ ſunt in A potentia ſua, vel creaturæ, addidiſſetque eorum quędam eſſe contingentia futura, proinde etiam ea certa notitia a Deo cognoſci: oſtendere deinde volens, quo pacto a Deo ſciantur (*nam de iis, quæ per cauſas neceſſarias ſunt futura, nullum erat dubium, cum a nobis etiam per eaſdem certo cognoſci poſſint*) duobus modis ait illa poſſe conſiderari: vno in ſe ipſis, ſecundum quod iam ſunt in actu, atque hoc pacto iam non conſiderari vt futura, ſed vt præſen- B tia, neque vt indifferentia in vtramq; partem, ſed vt determinata ad vnum; ſicque infallibiliter cognoſci poſſe etiam à nobis, vt Socratem ſedere, cum ſedet: alio modo poſſe conſiderari, vt adhuc ſunt in ſuis cauſis nondum determinatis ad vnum; atque eo pacto nulla notitia (*etiam diuinam intellige*) certo cognoſci poſſe, ſed tantum coniecturali. Quare, cum Deus cognoſcat omnia contingentia futura, non ſolum in ſuis cauſis nondum de- C terminatis ad vnum, ſed etiam, prout ſunt actu in ſe ipſis, (*quia nimirum eius cognitio, quemadmodum & eius eſſe, menſuratur æternitate, quæ tota ſimul exiſtens ambit omne tempus*) conſequens eſſe, vt omnia, quæ ſucceſſiue exiſtunt in tempore, fuerint ex æternitate Deo præſentia: *Non ſolum ea ratione*, inquit, *qua habet rationes rerum apud ſe præſentes*; (quod ait quoſdam dixiſſe, & inferius commodiori loco explica- D bitur) *ſed quia eius intuitus fertur ab æterno ſupra omnia, prout ſunt in ſua præſentialitate*: nec enim dicit (vt à quibuſdam male citatur locus) *ac ſi eſſent præſentes*; quod etiam nullibi (quod ſciã) ab eo dictum eſt, ſed, *vt ſunt in ſua* (ipſarum ſcilicet) *præſentialitate*, ſeu vt re vera præſentes. Denique ex his concludens, qua ratione Deus certa, & infallibili notitia illa cognoſcat, ſic ait. *Vnde manifeſtum eſt, quod contingentia à Deo cognoſcuntur, in quantum ſubduntur diuino conſpectui ſecundum ſuam præſentialitatem, &* E *tamen ſunt futura contingentia ſuis cauſis comparata*: quibus omnibus nihil pene clarius dici potuiſſet ad oſtendendum illa eſſe Deo ab æterno præſentia, non obiectiue tantum, ſed ſecundum ſuas reales, & actuales exiſtentias. Cui loco adiungenda ſunt, quæ idem docet articulo nono eiuſdem quæſtionis, & primo contra gentes, capite ſexageſimoſexto, ac demum id, quod dilucide admodum ſcribit ſe- F cunda quæſtione de Veritate, articulo duodecimo his verbis: *Ex quo patet, contingens, vt futurum eſt, per nullam cognitionem ſciri, cui falſitas ſubeſſe non poſſit. Vnde cum diuinæ ſcientiæ non ſubſit falſitas, nec ſubeſſe poſſit, impoſſibile eſſet, quod de contingentibus futuris ſcientiam haberet Deus, ſi ea cognoſceret, vt futura ſunt.* Reddens autem huius rei rationem ſubdit: *Tunc autem aliquid cognoſcitur, vt futurum eſt, quando inter cognitionem cognoſcentis, & rei euentum inuenitur ordo præteriti, & futuri: hic autem ordo non poteſt inueniri inter cognitionem diuinam, & quamcunque rem contingentem, ſed ſemper ordo diuinæ cognitionis ad rem quamcunq; eſt ſicut ordo præſentis ad præſens.* Hæc ille non minus ſapienter, quã perſpicue ad explicationem propriæ ſentetiæ.

Quando cognoſcatur quippiam vt futurum.

Adde, quod Diuus Thomas nec in locis citatis, nec alibi vnquam ex eo reddit rationem cur futura contingentia à Deo certa notitia cognoſcantur, quod obiiciantur eius intellectui, ſed quia ſunt in ſe ipſis, ſiue extra ſuas cauſas illi præſentia ſecundum ſuam realem, & actualem exiſtentiam, quam vocat eorum pręſentialitatem, vt eam diſtinguat à potentialitate, quam antea habebant in ſuis cauſis. Quin etiam ſi diceret Deum ea certo cognoſcere, quia obiiciũtur eius intellectui, aut peteret principiũ in hac ratione reddenda, ſumpto verbo [*obijci*] pro eo, quod eſt obiici certo, & infallibiliter; (*de hoc enim erat quæſtio*) aut quærendum reſtaret, ſatiſne eſſet ad eam certitudinem obiici illa quocunque modo: (*quod omnes negamus*) an vero neceſſe eſſet obiici tãquam realiter præſentia, & ex conſequenti vere exiſtentia extra ſuas cauſas, ſub ipſa ſcilicet menſura eiuſdem omnino cognitionis? quod illi negant, nos autem cum D. Thoma, Patribuſque affirmamus. Ita patet nulla ratione dici poſſe Diu. Thomam nomine præſentiæ in hac re ſolam obiectiuam ſine reali actuali intellexiſſe. Cur autem dicat, ſi Deus ea cognoſceret vt futura, impoſſibile fore, vt ea certo cognoſceret, ſequenti diſputatione examinandum eſt.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO IV.

PRo ſolutione igitur primi argumenti partis oppoſitæ, illud iam patet ex dictis, vt DEVS æterna cognitione intuitiua cognoſcat res, quas creare, aut quouis alio modo facere, aut permittere poteſt, non eſſe neceſſe, vt illę ab æterno exiſtant; (*quo pacto nonnulli impugnatores ſententiæ Diui Thomæ dicuntur à Caietano eius opinionem interpretari, quod ipſe Diuus Thomas, vt ait, ne ſomniauit quidem*) ſed ſatis eſſe, ſi exiſtant in ſua quæque temporis differentia. Ipſa enim indiuiſibilitas, & omnimoda inuariabilitas cognitionis Diuinæ omnia, quæ in quauis differentia temporis exiſtunt, ſibi æque facit præſentia non ex meritis (*vt ita dicam*) rerum cognitarum, quæ

ſucceſſui, & varietati ſubiectæ ſunt, ſed ex altitudine, & eminentia ipſius diuinæ notitiæ, quæ omnium exiſtentias indiuiſibiliter, & eminentiſſime ſupergreditur, & infinite ſuperat. Hinc enim fit, vt fallamur, cum more noſtro, vt Auguſtinus ait, de diuina cognitione iudicamus, cui non minus præſentia ſunt, quę apud nos futura, aut præterita ſunt, quam quę hodie apud nos exiſtunt.

11. de Ciuit. cap. 21.

Qui modus loquendi ſit in hac re vſurpandus.

Illud etiam animaduertendum, quod attinet ad modum loquendi de his rebus, non B ſolum hanc propoſitionem eſſe veram [*Deus in ſuo illo Nunc æternitatis intuitiue cognoſcit omnia, quæ facit, fecit, & facturus eſt*] ſed etiam has [*Deus hodie, vel in hoc inſtanti eadem omnia intuetur; Deus heri, vel cras, vel ante mundi conſtitutionem, vel poſt mundi finem intuitiue cognouit, ac cogniturus eſt eadem omnia*] Cum enim dico exempli cauſa [*Nunc Deus intuetur Adamum, aut Antichriſtum*] non ſignifico Adamũ, vel Antichriſtum nunc exiſtere, ſed nunc exi- C ſtere cognitionem, qua Deus Adamum, & Antichriſtum intuetur, quæ ſunt veriſſima; quemadmodum & Deum vtrumque intuitum eſſe in omnibus retro temporibus, & fore, vt intueatur in futuris. Alia enim eſt ratio in cognitione Dei, alia in exiſtentia rerum infra Deum. Nam etſi vere dicimus, Deum & in ſua æternitate, & in qualibet temporis differentia, omnia quæ ſunt, fuerunt, ac erunt, intueri, & intuitum eſſe, ac fore, vt intueatur, D quia eius cognitio eſt indiuiſibiliter æterna; tamen, cum de exiſtentia rerum infra Deum loquimur, quanquam vere dicimus vnamquamque earum eſſe reali ſua exiſtentia Deo præſentem ab æterno, non vere dicemus, aliquam earum exiſtere, aut coexiſtere ſiue Deo ſiue alicui rei alteri in alia temporis differentia, quam in ſua propria, & peculiari; ſiquidē coexiſtentia, ſupponit exiſtētiam, quam nulla res temporalis habet extra propriam tem- E poris differentiam.

Res ſecundum realem exiſtentiam eſſe ab æterno Deo præſentes non tamen illi coexiſtere.

Ad argu.

Ad primum igitur argumentum dicendum, ea, quæ nondum exiſtunt in ſe ipſis, aut iam exiſtere deſierunt, nulli rei coexiſtere pro ea differentia temporis, in qua non exiſtunt, ſed pro ea, qua exiſtunt, exiſtent, aut extiterunt: veruntamen cum hac veritate cohærere illam, vt ſecundum eam realem & actualem exiſtentiam, quam habent, habebunt, aut habuerunt, & hodie intuitiue F a Deo cognoſcantur, & ab æterno cognita ſint, & in æternum ſint cognoſcenda: non quaſi hodiernum ſpatium ſit menſura intuitus diuini; ſed quia & in hoc, quemadmodum & in infinitis præcedentibus, & ſequentibus, Deus omnia intuitus eſt, ac intuebitur. Satis eſt enim ad intuitiuam cognitionem,

A quam Deus habet de rebus extra ſe, ſi res exiſtant in menſura ipſius cognitionis diuinæ, tametſi excedente menſuram exiſtentiæ cuiuslibet earum.

Ad ſecundum negandum eſt ea, quæ non coexiſtunt inter ſe, non coexiſtere eidem tertio, cum tertium in ſua duratione eſt inadæquatum vtrique per ſe ſumpto: huiuſmodi autem eſt æternitas comparationem cuiuſcumque temporis differentiæ.

Ad tertium concedendum eſt, Deum non coexiſtere rebus creatis, nec res creatas Deo, niſi iis temporum differentiis, quibus ipſæ exiſtunt: verum non inde effici, vt ſecundum eaſdem reales exiſtentias, quibus exiſtunt, non ſint intuitiue, ac proinde realiter præſentes Deo ab æterno, & in æternum. Id enim propter immutabilem, & inuariabilem mutabilium, & variabilium rerum, ac proinde ineffabilem diuinæ naturæ cognitionem accidit.

Ad quartum negandum eſt, quod aſſumitur de contradicentibus ſimul veris. Neque enim contradictio eſt, cum vna contradicentium adſignificat vnam temporis differentiam, altera vero aliam.

Ad quintũ dicito, ea quæ ſucceſſiue fiunt, quemadmodum prius apud nos fiunt, quam facta ſint; ita etiam intuitiue cognoſci a Deo prius fieri, quam ſint facta, & abſoluta; ſed tamen non prius cognoſci fieri, quam cognoſcantur facta.

Ad ſextum dicendum eſt, cum res inter ſe inadæquate coexiſtũt, non oportere quærere communem aliquam earum durationis menſuram, vt perſpicuum eſt.

Ad vltimum reſpondent nonnulli, etſi Angelorum ſubſtantia menſuratur æuo, tamen eorum cognitionem, præſertim rerum aliarum ab ipſis, menſurari tempore diſcreto, proinde non eſſe inde colligendum poſſe eos futura intuitiue cognoſcere. Verum ſolutio hæc non eſt ſatis, quia etſi in tempore diſcreto datur ſucceſſio inſtantium, tamen ſæpe vnum eius inſtans complectitur per coexiſtentiam longum aliquod tempus noſtrum: proinde aliter reſpondendum. Pro qua re illud animaduertendum eſt, non ſolum cognitionem Angelicam, (*etiam illam æuiternam, qua Angeli ſemper ſe ipſos intuentur*) ſed etiam ipſam Angelorum ſubſtantiam ita ex ſe eſſe defectibilem per potentiam diuinam, qua continenter conſeruantur, vt neutra ex ſe ſibi vendicet vllum quantumcunque breue tempus futurum, qui coexiſtant, ſed ex ſola Dei largitate, qua vtramque conſeruare poteſt: quod tamen alieniſſimum eſt a diuina natura, & cognitione, quæ ex ſe, & eſſentialiter ſibi vendicant,

Diſcrimen inter durationem cognitionis Angelicæ & humanæ.

cant omnium temporum comprehenſionem. Cum ergo ita res habeat, omniſque Angelorum cognitio tam intuitiua æuiterna, quam temporalia limitata ſit, & concluſa præſenti momento temporis imaginarii, neque vlterius excurrat, niſi futuro Dei beneficio: ſatis apertum eſt, quid ad argumentum ſit reſpondendum. Neganda eſt enim conſequentia, quia non vt æterna Dei cognitio ex ſe cōplectitur tempora omnia, ſic quoq; cognitio Angelica comprehendit vllum futurum tempus, ſed ſolo futuro Dei auxilio, & concurſu id obtinere poteſt.

Ad ea vero, quæ afferuntur ex diuinis literis, & prima Nicena ſynodo, dicendum eſt, credendum non eſſe vel Scotum, vel aliquem alium ex grauioribus autoribus ſibi perſuaſiſſe, Diuum Thomam ſenſiſſe res, quæ aliquando fuerūt, aut futuræ ſunt, modo aliquo ſecundum realem exiſtentiam ab æterno fuiſſe, vt à Deo ex æternitate intuitiue cognoſci poſſent, ſed alios inferioris notæ, qui ad impugnandam eius ſententiam citatis locis vtuntur, aut id ſibi perſuaſiſſe, (*quod etiam vix credi poteſt*,) aut facilius impugnandi cauſa finxiſſe. Nunc autem, cum ex dictis conſtet Diuum Thomam non ſic intelligendum eſſe, perſpicuum eſt eorum argumentum nullius momenti eſſe.

Ita patet omnia, quæ aliquando in rerum natura ſunt, eſſe Deo intuitiue præſentia ſecundum ſuas ipſorum reales exiſtentias, quas in ſuis quæque temporum differentiis aliquādo habent. Verum, an Deus hac ratione ſola certo cognoſcat ea, quæ nobis contingenter futura ſunt: an vero ſit etiam in eo alius modus ea certo, & infallibiliter cognoſcendi, hoc deinceps videndum.

Futura contingentia certo cognoſci a Deo non ſolum intuitiue in ſe ipſis, ſed etiam abſtractiue in aliquo actu diuinæ voluntatis.

S E C T I O V.

Ferrar. 1. contra Gent. ca. 67. Capr. in 1. d. 36. q. vn. ar. 2. & d. 38. ar. 2. concl. 1. & Cathar. in opuſc de præſcient.

NOnnulli Diui Thomæ ſectatores exiſtimant, Deum non aliter eius ſententia certo cognoſcere futura contingentia, quam intuitiue, ſeu quod idem eſt, ſecundum eorū actuales exiſtentias ſibi ex æternitate realiter præſentes: loquuntur autem præcipue de cōtingentib. quæ pendent à libero arbitrio creato, & non à ſola diuina voluntate, vt pendet creatio. Id vero ex illius doctrina his fere * argumentis probant. Primum, quia futura vt paulo ſuperius relatum eſt, duobus tantum modis cognoſci poſſunt: vno in ſe ipſis: altero, vt adhuc continentur in ſuis cauſis, cum ergo huiuſmodi contingentia non habeant eſſe determinatum in ſuis cauſis, efficitur, vt nec à creatura vlla neque ab ipſo etiam Deo certo cognoſci poſſint, niſi in ſe ipſis, ſiue ſecundum proprias, actualeſq; ipſorum exiſtētias, ſecūdum quas (quia ab æterno ſunt Deo præſentes) prius ab eo, quam apud nos ſint, certa, & intuitiua notitia cognoſcuntur: quia vero nobis non ſunt præſentia, niſi cum actu exiſtunt, ideo nobis antequam eueniant occulta ſunt. Atque † hac ratione videtur vti D. Thomas, vbicunq; de hac re diſputat.

** Arg. probantium De- [illegible] D. Th. ſolum [illegible] intuitiue certo cognoſcere futura conting.*

*† Vt 1. p. q. 14 ar. 13. de Ver. q. 2. ar. 12. in 1. d. 38. q. vni. ar. 5. & 1. contra Gent. ca. 66. * 1. p. q. 57. ar. 3.*

Deinde, quia iuxta eiuſdē Doctoris * ſancti doctrinam propria, & germana ratio, cur Angeli non poſſint natura ſua certo cognoſcere futura contingentia, Deus autem poſſit, ea eſt: quia nulla creatura eſt ex ſe æterna, vt ex natura ſua neceſſario ſit futura, ſed pendet in futurum a libera Dei cōſeruatione, vt paulo ante dictum eſt: Deus autem ſolus ex ſe, & natura ſua vtraq; ex parte eſt æternus: at hoc non alia de cauſa aſſeritur, niſi quia futura contingentia certo cognoſci non poſſunt, niſi cum obiiciuntur intellectui ſecundum proprias ipſorum reales, & actuales exiſtentias: ergo non aliter certo cognoſcuntur, niſi quatenus actu exiſtunt.

Vt 1 contra Gent. c. 67. & de Veri. q. 2. ar. 12. ad 7.

Tertio, quia Diu. Thom. non alia ratione conciliat liberum arbitrium cum diuina præſcientia, niſi quia quemadmodum nos, cum videmus Socratem ſedentem, nullam imponimus neceſſitatem eius ſeſſioni, quia illa ſupponitur a viſione noſtra: ita Deus intuens ab æterno omnia, quæ nobis contingenter futura ſunt, vt ſibi præſentia ſecundum reales eorum exiſtentias, nullam eis neceſſitatem imponit, quia eius intuitus eorum exiſtentias ſupponit.

Videtur Diu. Th. admittere duos modos ea certo cognoſcendi.

Sed obiici ſolet, Diu. Thom. plane aſſerere in 1. p. q 14. artic. 13. Deum alia quoque ratione certo cognoſcere futura cōtingentia, cum ſic ait: *Vnde omnia, quæ ſunt in tempore, ſunt Deo ab æterno præſentia, non ſolum ea ratione, qua habet rationes rerum apud ſe præſentes, vt quidam dicunt, ſed quia eius intuitus fertur ab æterno ſupra omnia, prout ſunt in ſua præſentialitate.* Cui obiectioni non omnes eius ſectatores eodem modo reſpondent.

Trahitur in contrarium a Caiet. ad eund. eorum.

Sunt, qui dicant, non ita intelligendum eſſe Diuum Thomam, quaſi velit duobus modis Deum certo cognoſcere futura contingentia: vno in rationibus rerum, ſiue ideis, quas apud ſe habeat: altero in eis ipſis rebus ſecundum reales ipſarum exiſtentias, ſibi ab æterno præſentes: ſed eo pacto, vt vtrumque aſſerat eſſe neceſſarium ad illa certo cognoſcenda

gnoſcenda

gnoſcenda: idque ex eo, quod nec ideæ ſine A ipſa rerum contingentium exiſtentia, neque ipſa earum exiſtentia ſine ideis ſatis ſint, vt illa certo cognoſcantur: quemadmodum in Angelis nec ſpecies intelligibiles ſufficiunt per ſeſe ad cognoſcenda indiuidua, ſine ipſa eorum exiſtentia, neque etiam eorum exiſtẽtia ſufficeret, ſi in Angelis non eſſent ſpecies intelligibiles: quo etiam modo neque in nobis ſatis ſunt intelligibiles ſpecies ſine phantaſmatibus rerum ſingularium ad hanc, vel B illam intelligendam, nec phantaſmata ſine ſpeciebus. Verum hæc reſponſio non videtur recipienda, quia nullum erat dubium, quin neceſſe ſit in quauis opinione fateri neceſſarias eſſe rationes rerum, ſiue ideas ad cognoſcenda futura contingentia, quemadmodum ad cognoſcenda ea, quæ neceſſitate naturali eueniunt: & tamen Diuus Thomas addit verba illa, *Vt quidam dicunt*, vt ſignificet rẽ eſſe dubiam. Accedit, quod ipſa loquendi C forma duas videtur admittere certo cognoſcendi rationes, non vnam ex duabus quaſi integratam.

Impugnatur

Trahitur ab alijs.

Alii ea ratione volunt Diuum Thomam in hac re mentionem feciſſe idearum, vt intelligeretur loqui de cognitione omnium futurorum, tam neceſſariorum neceſſitate naturali, quam contingentium, vt cognitio certa in ideis referatur ad neceſſaria: in ipſis vero rebus exiſtentibus ad contingentia. Sed ne- D que huiuſmodi expoſitio placet, quia iuxta hanc explicationem non oportebat addere, *Vt quidam dicunt*: ea enim, quæ naturali neceſſitate eueniunt poſito hoc vniuerſi ordine, nemo dubitat, quin certo vel in ſolis ideis futura eſſe cognoſcantur.

Impugnatur

Plane admitti ab eo duos illos modos.

Potius ergo crediderim Diuum Thomam duas eo loco tradidiſſe rationes certo cognoſcendi futura contingentia, vnam in æternis rerum rationibus, quæ apud Deum ſunt, alte- E ram in ipſa præſentia rerum contingentium ſecundum reales earum exiſtentias ab æterno obiectas diuino intellectui. Quod autem addit in priori ratione cognoſcendi, *Vt quidam dicunt*, quaſi non placeat ei eorum ſentẽtia, ſic accipiendum eſſe exiſtimo à principio totius periodi, ac ſi diceret: *Vnde omnia, quæ ſunt in tempore, ſunt Deo ab æterno præſentia, non tantum, quia habet rationes rerum apud ſe, vt quidam dicunt,* (*erant enim iam tunc, qui ſentirent* F *ea cognoſci tantum in diuinis ideis, non extra cauſas ſuas, vt videtur ſenſiſſe Alenſis Alexander, cuius ipſe aliquando auditor fuerat*) *ſed etiam, quia eius intuitus fertur ab æterno ſupra omnia, prout ſunt in ſua* (ipſarum ſcilicet) *præſentialitate.* Non igitur addit, *Vt quidam dicunt*, quia ei diſpliceat cognoſci etiam res futuras a Deo

1.p.q.23.m.2 & 3.

priori modo: ſed quia diſplicet, quod illi credant illo modo duntaxat eas à Deo certa notitia cognoſci. Verum quo pacto Diuus Thomas intelligat eas cognoſci à Deo in rationibus æternis, inferius explicandum eſt. Quocirca id, quod paulo ante ex quæſtionibus de veritate retulimus, nempe impoſſibile fore, vt Deus haberet ſcientiam de contingentibus futuris, ſi ea, vt futura ſunt, cognoſceret, hunc ſenſum habet quoad poſterius membrum, [Si ea non alia ratione, niſi quatenus futura ſunt, cognoſceret] vt illi putabant. Si enim ea non cognoſceret vt præſentia æterno ſuo conſpectui comprehendenti indiuiſibili omnino menſura ſua omne tempus: non ea quoque cognoſceret vt futura in tempore: quia quod nunquam eſt, & ex conſequenti nunquam cognoſcitur vt præſens, non poteſt vnquam cognoſci vt re vera futurum.

Sect. 3.

Aſſertio.

Cognoſci futura abſtractiue à Deo in aliquo ſuæ voluntatis actu.

Miſſa ergo interim cognitione contingentium in rationibus æternis, ſiue ideis, de qua inferius agendum eſt, dicendum, illa certo cognoſci a Deo non ſolum intuitiue in ſeipſis ſecundum ſuam realem, & actualem exiſtentiam, qua ab æterno ſunt diuino conſpectui realiter præſentia, vt oſtenſum erat: ſed etiam abſtractiue in aliquo actu abſoluto, ac determinato diuinæ voluntatis, quo Deus ab æterno (*poſt conditionatam tamen præſcientiam*) decreuit, vt fierent, ac proinde efficaciter voluit ad eorum futuram exiſtentiam concurrere: futuram, inquam, non reſpectu æterni Dei conceptus, ſed comparatione præcedentium temporum. Quod iam probabimus.

Primum igitur argumentum eſt, quia ſcientia intuitiua Dei ſupponit realem exiſtentiam earum rerum, quas ille intuetur, vt patet ex definitione intuitiuæ ſcientiæ, quæ dicitur, *Certa cognitio rerum præſentium, vt præſentes ſunt.* Hæc enim definitio intelligi non poteſt, niſi de reali præſentia, quæ ſemper realem exiſtentiam includit: alioquin realis præſentia non diſtingueretur à pure obiectiua: atqui exiſtentia rerum nobis contingenter futurarum ſupponit actum diuinæ voluntatis abſolutum, & determinatum, vel ad eas immediate producendas, ſi à ſolo Deo producendæ ſunt: vel ad concurrendum cum voluntatibus creatis, ſi ab eis ſunt efficiendæ: ergo cum is actus diuinæ voluntatis ſit Deo certo, & infallibiliter, imo & euidenter notus, perſpicuum eſt eas certo, & infallibiliter cognoſci à Deo non ſolum intuitiue in ſe ipſis, quatenus ei realiter præſentes ſunt, vt probatum erat: ſed etiam in eo actu diuinæ voluntatis tanquam in earum cauſa determinata,

minata, ac proinde abſtractiue: omnis enim A cognitio effectus, vt eſt in ſua cauſa, abſtractiua eſt. Deinde, quia Deus cognoſcit omnia eo modo, quo ſunt: futura autem contingentia ſunt in actu, quatenus ſunt Deo præſentia ſecundum ſuas reales exiſtentias: in potentia vero, quatenus nobis ſunt futura ſecundum eaſdem exiſtentias: ergo cognóſcuntur à Deo non ſolum intuitiue in ſeipſis, quatenus ſunt ei realiter præſentia: ſed etiam abſtractiue, quatenus ſunt potentia, ſeu potius B virtute in aliquo actu voluntatis diuinæ determinato ad ea immediate producenda, aut ad concurrendum cum voluntatib. creatis ad ea efficienda.

Poſtremo, quia hunc ipſum noſtræ conſiderationis ordinem exprimit diuina ſcriptura initio lib. Gen. cum ait: *Dixitque Deus: Fiat lux, & facta eſt lux: & vidit Deus lucem, quod eſſet bona, &c.* Significat enim Moyſes Deum prius noſtro intelligendi modo conſideraſſe C lucem in potentia, ac proinde vt futuram, quam actu exiſtentem: & prius actu exiſtentem, quam illam intuitiue vidiſſet, & vt bonam probaſſet. Cum ergo illud imperium, quo Deus dixit, *Fiat lux,* non in tempore, ſed ab æterno pronuntiatum eſſet, vt Auguſtinus ait, & ſimiliter ea viſio, & approbatio lucis in tempore faciendæ ab æterno fuiſſet: ſequitur, Deum prius conſideratione noſtra in eo voluntatis actu, quo lucem facere de- D creuerat, illam in tempore futuram abſtractiue cognouiſſe, quam ſuo conſpectui intuitiue præſentem vidiſſet: ſiquidem differentiæ temporum, in quibus illa erat futura, priores fuerunt, quam ea, in qua ipſa facta fuit: Deus autem ea, quæ ordine temporis priora ſunt, prius etiam modo intelligendi noſtro conſiderat.

De ciuit. l. 11 c. 1. & l. 1. de Gen. ad liter. c. 9.

Occurritur obiectioni.

Quod ſi quis hinc colligat, ergo immerito Patres negaſſe dari proprie in Deo præ- E ſcientiam, ſi ille prius conſideratione noſtra nouit lucem futuram in tempore, quam ſibi videret præſentem in æternitate, iam ex dictis conſtat reſpondendum eſſe, illos non negaſſe in Deo proprie præſcientiam futurorũ nobis, ſed futurorum ipſi, cum Deo nulla ſint futura, neque eſſe poſſint. Adde, quod præcognitio eorum, quæ reuera futura ſunt in tempore, eſt incompleta, ſi intellectus in ea ſiſtat: cum ergo Deus in ea non ſiſtat, ſed illa F quoque videat ſibi præſentia: (*qua cognitio iam non abſtractiua, ſed intuitiua, non incompleta, ſed completa eſt*) merito Patres hac etiam ratione dixerunt non eſſe in Deo proprie præſcientiam, quaſi nondum completam futurorum notitiam, qualis eſt in nobis, cum ea, quæ neceſſario futura ſunt, ſolum abſtractiue, & incomplete cognoſcimus.

Quo ſenſu Patres in Deo negarint proprie dictam præſcientiam.

Obiectio.

Sed contra principalem aſſertionem mox occurrit huiuſmodi obiectio. Cum hic non agatur, niſi de contingentibus liberis, eaque omnia vel ſint bona moraliter, vel moraliter mala, vel indifferentia: etſi bona, & indifferentia ſub determinatione diuinæ voluntatis cadere poſſunt, tamen moraliter mala nõ videntur poſſe cadere: nõ poteſt igitur Deus præſcire omnia futura contingentia in determinatione ſuæ voluntatis. Huic obiectioni occurrendum eſt, aliud eſſe velle, vt ſint mala moraliter, ſeu peccata: aliud velle concurrere generali occurſu, indifferentique ad omnia opera liberi arbitrii, etiamſi mala futura ſint: illud enim non poteſt cadere ſub determinationem, decretumve diuinæ voluntatis: hoc autem maxime: cum enim Deus ſit prima cauſa efficiens rerum omnium, cuius proinde concurſus neceſſarius eſt ad operationem cuiuſq; cauſæ ſecundæ, quemadmodum nulla ſecunda cauſa operari poteſt ſine concurſu primæ: ita nec ſine determinatione voluntatis primæ ad concurrendum cum illa, accommodato videlicet concurſu ad propriam cuiuſque rei naturam. Sed, cum iam hic implicentur multa dubia, quæ ſuis locis commodius expedienda ſunt: reſtat, vt argumentis pro parte oppoſita ex D. Tho. deſumptis reſpondeamus.

Diluitur.

Solutio arg.

Ad primum dicendum eſt, futura contingentia cognoſci à Deo non ſolum in ſe ipſis certa & infallibili cognitione, & in ſuis cauſis nondum determinatis cognitione, vt ait D. Thomas, coniecturali: (*neq; enim docet, cum in ſolis eiuſmodi cauſis cognoſcuntur, aliter intelligi poſſe*) ſed etiam certa ſimul, & infallibili cognitione hoc tertio modo, qui nunc explicatus eſt, hoc eſt, in actu determinato ſuæ voluntatis ad concurrendum cum cauſis eorum particularibus, & forſitan alio, aut aliis modis, de quibus poſt agetur: nec D. Thomam ponendis illis duobus hunc tertium excluſiſſe. Nam cũ in ea diuiſione locutus eſt de cognitione futurorum contingentium in ſuis cauſis, non intellexit nomine cauſarum cauſas iam determinatas, qualis eſt actus abſolutus, & determinatus diuinæ voluntatis ad concurrendum cum particularibus eorum cauſis: ſed intellexit cauſas nondum determinatas, vt perſpicuum eſt apud illum loco eodem cuiuſmodi ſunt volũtates creatæ reſpectu liberorum actuum prius tempore, aut natura, quam operentur.

1. p. q. 14. ar. 13.

Ad ſecundum dicendum, Etſi ratio illa ſatis ſit ad oſtendendum, cur Angeli natura

ſua non cognoſcant certo,& infallibiliter futura contingentia; (ſatis enim patebat non poſſe illos ea certo noſſe in actibus ſuarum voluntatum circa futura ab eorum libertate pendentia, quod ii actus ſint obnoxii pluribus defectibus,& impedimentis) tamen non eſſe ſatis ad oſtendendum non poſſe Deum aliter illa certo cognoſcere,quam ſecundum eorum realem præſentiam in æternitate: cũ actus diuinæ voluntatis, etiam circa futura, ſint efficaciſſimi, & quorum effectum nihil omnino impediri poteſt.

† Vt Aug. 3. de liber arb. c. 4. Boet. 5. de conſolat. proſa. 6. Beda tom. 8. in l. q. q. 13. Dama. in Dial. contra Manich. & alij.

Ad tertium dicendum, Etſi ea conciliandi ratio perſpicua eſt, & popularis, & qua aliquando cum † Patres, tum ipſe quoque D. Thomas vtitur; aliam tamen eſſe potiorem, vt patebit inferius, ad quam intelligendam hæc ipſa non parum iuuat.

Actus diuinæ voluntatis, in quibus Deus certo præſcit futura contingentia, etſi ſint determinati ad concurrendum cum voluntatibus creatis, non eſſe tamen determinatiuos earum, ſed approbatiuos, aut permiſſiuos actuum illarum.

SECTIO VI.

SEd quærat aliquis, quales nam ſint ii actus diuinę voluntatis circa vere contingentia futura, in quibus illa certo, & infallibiliter à Deo cognoſcuntur: num determinati duntaxat ad concurrendum cum volũtatibus creatis ad certos, & determinatos earum actus; an etiam determinatiui earum in tempore.

Scotus ſentit eſſe determinatiuos d. 39 q. vnic. & d. 41. & 47. & quodl. 14.

Ad quam dubitationem reſpondet Scotus *in primum ſententiarum ad diſtinctionem* 38. & *aliis quibuſdam locis*, Deum in ſolis actibus ſuę voluntatis determinatiuis cauſarum ſecundarum ad ſua effecta certo ſcire omnia futura, vt futura ſunt: quod ex eo probat, quia nulla cauſa ſecunda operatur quicquam, niſi determinetur à prima ad certum effectum, cum non moueat niſi mota, vt docet Ariſtoteles, nec (*quod perinde eſt*) quicquam agat, niſi agatur.

1. Phyſ. c. 1. & l. 8. c. 5.

Itaque intelligit Scotus nomine actuũ diuinæ voluntatis eos actus, quibus Deus non ſolum ſe ab æterno determinauit ad concurrendum cum omnibus cauſis ſecundis ad effecta earum futura; ſed etiam ad eas determinãdas in tempore ad eiuſmodi effecta: & quidem cum voluntatibus creatis ad bonos actus quoad eorum ſubſtantiam, & bonitatẽ; ad malos autem quoad eorum ſubſtantiam, non quoad eorum malitiam.

Non recte illum ſentire circa actus liberos.

Dicendum eſt tamen, etſi Scotus recte loquitur de actibus diuinæ voluntatis determinatiuis cauſarum naturaliter agentium, (*omnes enim effectiue determinantur à Deo in tempore, cum primum ab eo eſſe accipiunt*) de actibus tamen determinatiuis creatarum voluntatum ad actus liberos adeo nõ recte ſentire, vt dum putat hac ratione eorum cõtingentiam ſeruare, eos faciat neceſſarios, ac proinde contingentes,& non contingentes, multaque alia incommoda, & abſurda admittere cogatur.

Primum, quia neceſſarium, ſeu neceſſario eueniens, (*de hoc enim neceſſario loquimur, quia opponitur contingenter euenienti*) hoc, inquam, neceſſarium eſt illud, quod etſi forſitan aliter euenire poſſet, tamen omnibus ſpectatis non poteſt non euenire: huiuſmodi autem erunt omnes actus liberi creatarum voluntatum, ſi hæ determinentur à diuina ad alteram oppoſitionis partem; ac proinde erunt liberi, ac non liberi.

Deinde, quia ſi ita res habet, aut in voluntatibus creatis nõ relinquitur poteſtas ad oppoſita, quod dici nullo modo poteſt, cum voluntas huius poteſtatis ratione ſit libera; aut certe relinquitur omnino ligata,& impedita, ne exeat in alium actum, quam in illum, ad quem voluntas diuina illam determinat: hoc autem perinde eſt: hinc enim ſequitur, neminem eſſe dominum ſuarum actionum, ſed ſolam diuinam voluntatem poſſe libere vti creatis voluntatibus.

** 1. d. 38. q. vnic.*
† Ibid. q. 2. ar. 2.

Tertio, quia, vt recte * Ochamus, & † Gregorius argumentantur, aut voluntas creata neceſſario ſequitur actum determinatiuum voluntatis diuinæ, aut minime: ſi neceſſario: igitur nihil differt in agendo à cauſis naturalibus, quæ omnes ſunt ad vnum determinatæ; niſi quod naturales ſemper ſunt determinatæ ad vnum tantum; voluntas autem creata iuxta hãc ſententiam determinatur à Deo modo ad hoc, modo ad illud: quo fit, vt quẽadmodum cauſæ naturales non poſſunt aliter agere, quam quo pacto agunt; ita nec voluntas creata. Si vero non neceſſario ſequitur eum diuinæ voluntatis actum, eo etiam poſito poteſt oppoſitum agere: ergo non poteſt Deus eo actu voluntatis ſuæ certo ſcire, in quem actum creata voluntas proditura ſit. Quod ſi quis pro Scoto reſpondeat, voluntatem creatam neceſſario ſequi eius actus determinationem; veruntamen eam neceſſitatem non eſſe neceſſitatem abſolutam, ſed ex ſuppoſitione talis determinationis; præſto eſt illa quorundam irrefragibilis inſtantia, qua vrgent eam ſuppoſitionem diuinæ determinationis, ſi tolli non poteſt; (*vt certe non poteſt, ſi datur*) tantam inducere neceſſi-

neceſſitatem, ſeu ſeruitutem in voluntatem A creatam, quanta cum vera, & actuali eius libertate ſtare non poteſt.

Quarto, quia ſi diuina voluntas per ſuum actum ſic determinatum determinat in tempore voluntatem creatam ad omnes actus liberos, non in voluntatem creatam, ſed in increatam reiicienda eſt culpa peccatorum omnium: aut certe nulla eſt culpa, quæ in eis reprehendenda, aut punienda ſit. Nam quod dicunt, DEVM non determinare volun- B tatem creatam ad culpam ipſam; ſeu malitiam malorum actuum, ſed ad actus ipſos in eſſe naturali ſpectatos, nihil omnino efficit, cum ad eſſe naturale talium actuum neceſſario in voluntate creata ſequatur malitia: quo fit, vt vel homo non peccet, cum actum ipſum committit efficaciter à Deo inductus in illum: vel Deus, qui illum inducit, ſit autor peccati.

Hoc idem argumentum valet in actibus C moraliter bonis, vt ſimiliter ex hac ſententia ſequatur, nullam revera in eis bonitatem, aut meritum relinqui: aut ſi aliqua cernitur bonitas, eius laudem ſoli diuinæ voluntati tribuendam eſſe: meritum autem nullum ponendum in voluntate creata, vt quæ non agat niſi quæ non poteſt non agere.

Senten. Scoti cum Philoſophia, & Pat. pugnare.

Poſtremo (*vt alia complura incommoda, & abſurda mittamus*) non ſolum perſpicue pugnat hæc ſententia cum principiis veræ Phi- D loſophiæ: ſed etiam pugnare videtur cum decretis fidei, & Patrum communi doctrina. Eſt enim Philoſophiæ moralis firmiſſimum principium ab Ariſtotele libro nono huius operis, capite quinto conſtitutum voluntatem noſtram ſe ipſam determinare ad omnes actus liberos, atq; in hac re poſitam eſſe formaliter totam libertatis rationem: nullamq; potentiam, quę vel per eſſentiam, vel per participationem rationalis non ſit, liberum a- E ctum exercere, niſi id, quod dominatur, hoc eſt, ipſa voluntas indifferentiam ſuam, ſibique ſubiectarum virium ad alterum oppoſitorum ſiue contrarie, ſiue contradictorie determinet. Quod ſi voluntas ſe ipſam, & cæteras potentias quovis modo rationales ad actus liberos determinat: ergo non indiget alia determinatione ad eoſdem actus, ſed tantum, vt Deus generali ſuo influxu ſic cum ea concurrat, vt ipſa ſe actu determi- F nare poſſit, ſine quo determinare ſe ipſam non poſſet, vt libro eodem ex inſtituto docebimus, & inferius in hoc aliquanto diſtinctius exponemus.

tex. 10.
Voluntatem creatam ſe ipſam ad liberos actus determinare

Seſſ. 6. cap. 5. can. 4.

Eſt item dogma orthodoxæ fidei cum in aliis conciliis generalibus, tum poſtremo in ſynodo Tridentina conſtitutum, voluntatem noſtram, etiam præuentam, & excitatã à Deo, vt diuinæ voluntati obſequatur, poſſe ab ea diſſentire. Quod ſi non obſtante nouo diuinæ gratiæ impulſu voluntas creata ita libera relinquitur, vt oppoſitũ agere poſſit: cur non magis id poſſit, ſi in pure naturali ſtatu ſpectetur, quo pacto à Philoſo. conſideratur.

Non eſt igitur verum, neque etiam tutum aſſerere, voluntatem creatam effectiue determinari ab increata, vt Scotus exiſtimat, niſi ſe ipſe alibi correxit: ſed potius, ſi ab ea determinaretur, non eſſent eius actus contingenter, ſeu libere ab ea eliciti.

Quod vero pro defenſione huius ſententiæ & à Scoti ſectatorib. & à quibuſdam doctrinæ D. Thomæ ſtudioſis afferri ſolet de ſenſu compoſito & diuiſo: nimirum etſi in ſenſu compoſito voluntas noſtra à Deo determinata non poſſit oppoſitũ agere, tamen in ſenſu diuiſo poſſe, nulla ratione cohęret cũ Scoti ſententia. Nam ſenſus diuiſus in hac re eſt, ſi voluntas noſtra non ponatur determinari à Deo: hoc autem pacto nihil ea poſſet agere ex opinione Scoti, niſi fortaſſe actum moraliter malum: quanquam ne hoc quidem poſſet, niſi Deus eiuſdem ſententia illam ad ſubſtantiam operis determinaret: vnde ſequeretur Deum eſſe autorem peccati. Ita patet opinionem hanc magnam habere affinitatem cum ſententia eorum, qui omnia fatali neceſſitate euenire cenſuerũt, niſi eo modo exponatur, vt vſum humanorum actuum nobis liberum relinquat: quod eorum multi cõtendunt oſtendere, nec tamen hactenus quiſquã videtur plane aſſecutus. Quanquam nobis valde veriſimile eſt Scotum, re melius expenſa, in commentariis ſecundi ſententiarum ad diſtinctionem trigeſimamſeptimam mutaſſe hanc opinionem, quam tenuerat in locis citatis, reuerſumque fuiſſe ad veram ſententiã, quam ante in tranſcurſu quodam ipſa veritate compellente probauerat ad diſtinctionẽ octauam primi libri, eamque tandem ad primam diſtinctionem quarti confirmaſſe: de qua re commodiori loco inferius agendum eſt.

Ineptam eſſe hanc reſponſionem de ſenſu compoſito & diuiſo.

Scot. mutaſſe ſententiam.
q. 2. parag. Ad ſolut.

q. 5. parag. ad arg. ad opin. Philoſ. q. 1. ad vlt.

Ita patet actus diuinæ voluntatis, in quib. futura cõtingentia certo, & infallibiliter pręnoſcuntur, non eſſe determinatiuos creatarum voluntatum ad actus liberos, de qua determinatione ſermo erat. Id quod etiam, cũ de diuina prouidentia diſputabimus, accuratius explicabitur. Nam ad argumentum Scoti, in quo aſſumit cauſas ſecundas non moueri, nec omnino agere, niſi à prima moueãtur & agantur, vt concludat voluntates creatas à Deo determinari ad actus etiam liberos, iam ſuperius reſponſum eſt.

q.3, ſect.3.

Cuiuſmodi ſint hi actus, in quibus Deus futura prænoſcit.

Cum ergo ex dictis conſtet, eos actus diuinæ voluntatis, in quibus cognitis Deus prænoſcit futura contingentia, non eſſe determinatiuos voluntatum creatarum ad alteram oppoſitionis partem, ſed eam determinationem eſſe propriam ipſarum voluntatum, quæ libere operaturæ ſunt; (*quod quidem eſt ſcire de iis actibus diuinis, quales non ſint*) facile inde colligi poteſt, quales ſint. Nam ſi creatæ voluntates ſuæ libertati relictæ bene operaturę ſunt, aut etiam indifferenter, actus diuinæ voluntatis, quibus Deus ab æterno decreuit ad eas operationes cōcurrere, erunt approbatiui; ſin autem male ſunt operaturæ, erunt permiſſiui. Nam omnia, quæ moraliter bona ſunt, aut indifferentia, (*ſi qua indifferentia in particulari dantur*) Deus approbat, ſeque eorum concurſu ſuo auctorem facit: quæ autem ſunt moraliter mala, ea Deus, cum non impedit, ſed concurſu ſuo liberæ naturæ ſuo modo debito fieri ſinit, dicitur permittere.

Contingentia, quæ re vera aliquando futura ſunt, ſi in ſtatu quidem abſoluto ſumantur, etſi in ideis præcognoſcuntur à Deo, non præcognoſci tamē, niſi præcognito actu approbatiuo, aut permiſſiuo diuinæ voluntatis.

Sectio VII.

Contraria opinio videtur eſſe D. Bonau. in 1. d.39. ar.2. q.3. Caiet. ad 1. p.q.14. ar.13. Capr. in 1. d.36.

Duplex ſtatus eorum contING. quæ vera erunt.

SVnt tamen, qui dicant, *Deum præſcire futura contingentia non ſolum in actibus approbatiuis, aut permiſſiuis ſuæ voluntatis, ſed etiam in ipſis ideis, quæ omnem actum diuinæ voluntatis noſtro intelligendi more antecedunt; ſi modo illa non in ſtatu conditionato, ſed abſoluto ſumantur.*

Quod vt planius intelligatur, aduertendū eſt ea contingentia; quæ re vera futura ſunt, in his duobus ſtatibus conſiderari poſſe, abſoluto ſcilicet, & conditionato: in abſoluto quidem, cum conſiderantur fore, *veluti cum Antichriſtus conſideratur re vera futurus*; in cōditionato autem, cum nondum conſiderantur fore, ſed ſi hoc aut illud fiat: *quo pacto conſiderabatur victoria, quæ, de Turcis Pio V. Pontifice bello nauali obtinenda erat, ſub ea conditione, ſi Chriſtiani Principes ſanctæ illius vnionis fœdere expeditionem ſuſciperent.* Perſpicuum eſt enim vtroq; modo certitudinem futurorum quæri ſolere, & ſimpliciter, An futura ſint? & ex hypotheſi, ſi hoc, vel illud fiat.

Hoc, ſi demas idearum nomen, plane aſſerunt.

Si ergo contingentia; quæ re vera futura ſunt, in actu abſoluto ſpectentur, dicunt illi, ea certo ſciri à Deo ante omnem actum diuinæ voluntatis non ſolum noſtro intelligendi more elicitum, ſed etiam (*vt ipſi videntur exiſtimare*) ante omnem eum actum cognitum. Id quod his pene argumentis oſtendere conantur.

Ocham. in 1. d 38. q. vnic. Gabriel ar.2 & Greg. q.2. ar.2.

Argumenta pro hac ſententia.

Primum, quia quicquid re vera futurum eſt, ab æterno etiam verum fuit eſſe futurum; neque id ſolum in quocunq; inſtanti, ſiue ſigno temporis imaginarii præcedentis, ſed etiam in quouis ſigno conſiderationis: ea nimirum de cauſa, quia re vera futurum eſt. Verbi gratia, quoniam Adamus re vera peccaturus erat, ab æterno etiam, atque adeo in quocunq; conſiderationis ſigno verum fuerat illum peccaturum, etiam antequam cōſideremus Deum voluiſſe permittere illum peccare, aut etiam eum velle condere. Quod ex eo probant, quia altera pars contradictionis de futuro contingenti eſt determinate vera, ante quodcunque tempus, & conſiderationem: & licet nos ignoremus, vtra illarum vera ſit, Deus tamen iam tunc eam certo nouit, vt ſuperius oſtenſum eſt.

c.2.q.1. ſect. 7. & 7.

Deinde, quia, etſi Deus nihil faceret, nec feciſſet, nec facturus eſſet, atque adeo per impoſſibile voluntatem non haberet, & nihilominus haberet totam ſcientiam, quam habet, adhuc ſciret certo, quæ contingentia abſolute eſſent futura, ſi contingentia danda eſſent in rerum natura: poteſt igitur Deus habere certam ſcientiam de futuris contingentibus, quæ noſtro conſiderandi more omnem actum ſuæ voluntatis, etiam cognitum, vt videntur ſentire, præcedat.

Poſtremo, quia pro certo haberi debet, ideas repræſentare omnia vera, non modo ſimplicia, ſed etiam complexa; nec tantum neceſſaria, ſed etiam contingentia; nec modo in eſſe poſſibili, ſed etiam in eſſe futuro: alioqui aut nunquam ea repræſentarent, aut proficerent in eis repręſentandis, quia fortaſſe repræſentarent ſucceſſu temporis ea, quæ ante non repræſentaſſent; quorum neutrum eſt dicendum: atqui Deus ante omnem actū ſuæ voluntatis circa res futuras certo ſcit, quidquid in ideis repræſentatur; ergo ante omnem actum ſuæ voluntatis circa futura contingentia præſcit Deus certo, quænam ſint futura; idque in ſtatu abſoluto, de quo eſt ſermo.

Vera ſententia.

Dicendum eſt tamen: Deum certo quidem præcognoſcere in ideis huiuſmodi contingentia in ſtatu abſoluto ſpectata; non aliter tamen, quam præcognito actu approbatiuo, aut permiſſiuo ſuæ voluntatis. Primum, quia enuntiationes de futuris contingentibus etſi ab æterno ſunt determinate veræ, aut determinate falſæ, vt ſupra oſten-

ſum

ſum eſt; tamen non ſunt tales, niſi Deus velit, aut permittat hoc aut illud contingens fore: quia enim res eſt, aut non eſt, oratio eſt vera aut falſa; id quod de omnibus differentiis temporum dictum eſſe intelligēdum eſt; vt etiam quia res fuit; aut erit, propoſitio de ea præterita, aut futura vera ſit: vt igitur Deus certo ſciat, quid cōtingenter euenturum ſit, neceſſe eſt, vt intelligat actum volūtatis ſuæ, ex cuius concurſu illud pendebit.

Ariſt. in prædicam. c. de modis prioris

A

Deinde, quia etſi ideæ ab æterno repræſentant omnia vera non tantum ſimplicia, vt Scotus vult, ſed etiam complexa, nec ſola neceſſaria, ſed etiam contingentia; nec modo contingentia in eſſe poſſibili, ſed etiam in eſſe futuro, vt oppoſitæ ſententiæ auctores recte probant; tamen, cum neceſſario repræſentent neceſſaria, & cōtingentia in eſſe poſſibili; non neceſſario autem contingentia in eſſe futuro, ſed contingenter, quia ſunt de rebus, quæ pendent à libero arbitrio, ac proinde à libera Dei voluntate approbatiua, aut permiſſiua: neceſſe eſt fateri eorum contingentium repræſentationem, quemadmodum & eorum eſſe, pendere obiectiue ab aliquo libero actu diuinæ voluntatis, qui actus in poſteriori conſiderationis ſigno quaſi eliciendus eſt à voluntate diuina: & ex cōſequenti non poſſe à Deo certa notitia cognoſci contingentia vt futura, niſi cognito diuinæ voluntatis actu eorum approbatiuo, aut permiſſiuo.

In 1 d. 39. q. vnica.

B C D

Tertio, quia ſi Deus certo ſciret aliquid contingens fore, aut non fore, antequam ſciret ſe in poſteriori conſiderationis ſigno id determinate approbaturum, voliturumque aut non voliturum, ſed permiſſurum; nulli fundamento veritatis de ſcientia innitaretur: quod de diuina ſcientia ſentire abſurdiſſimum eſt. Conſequentia vero ex eo patet, quia libera Dei voluntas eſt prima radix, & cauſa omnis contingentiæ, ſeu non neceſſitatis in rebus creatis, vt ſupra oſtenſum eſt. Atque hoc argumento complentur duo ſuperiora. Quod autem Deus prius conſideratione noſtra cognoſcere poſſit, quid ipſe libere voliturus ſit, quam eum actum volendi quaſi eliciat, (*de hac enim re aliquis dubitare poteſt*) inferius patebit.

Hoc c. q. 3. ſect. 2.

E

Quare ad primū oppoſitæ ſententiæ concedendum, quicquid re vera futurum eſt, id omnino in quocunque puncto ſiue temporis, ſiue conſiderationis præcedente verum fuiſſe ea ipſa ratione, quia re vera futurum eſt, neque vnquam cœpit eſſe futurum: non tamen inde ſequitur, in quocunque conſiderationis ſigno illud certo ſciri à Deo ante cognitionem actuum liberorum ſuæ voluntatis, qui in alio poſteriori conſiderationis ſigno ſunt quaſi eliciendi. Nam in eo inſtanti conſiderationis, in quo actus intellectus diuini præcedunt omnem cognitionem actuum liberorum diuinæ voluntatis, nondum ſe offert diuino intellectui prima radix contingentiæ, quæ poſita eſt in liberis actibus diuinæ voluntatis, à quibus quemadmodum ipſa futura pendent, ita & eorum certa cognitio.

Ad argum. oppoſita.

F A

Quapropter diligenter notandum eſt non eſſe negandum, futura contingentia certo præſciri à Deo in priori ſigno conſiderationis, quam ſit illud, in quo voluntas diuina ſe determinat ad hæc, vel illa efficienda; hoc enim non dicimus: ſed quod aſſerimus, huiuſmodi eſt, non prius Deum conſiderari, vt ſcientem futura contingentia, quatenus futura ſunt; quam conſideretur ſcire ſuam voluntatem de eis approbandis, aut permittendis, libere ſe determinaturam ad alteram oppoſitionis partem: quę voluntas ſi in poſteriori conſiderationis ſigno, in quo ſe determinat, non eſſet libere determinanda, neque in priori illo talia contingentia à diuino intellectu certo ſcirentur futura. Quod ideo notandum diximus, quia facile eſt hac in re hallucinari.

Declaratur magis reſolutio tradita.

Ad ſecundum eodem modo negandum eſt, Deum prius conſideratione noſtra ſcire aliquid contingenter futurum, quam ſe id voliturum certo cognoſcat, vt ex dictis patet. Aduerte tamen non ideo ſcientiam Dei aliquando conſiderari à nobis vt imperfectā, quod ſpectari poſſit, vt nondum cognoſcens ea, quæ contingenter futura ſunt. Nam etſi Deus in aliquo ſigno conſiderationis nondum perfecte concipitur vt ſciens, ea tamen imperfectio non tribuitur ſcientiæ Dei, ſed cognitioni noſtræ, quæ nondum completa, & perfecta eſt, quia nimirum in eo ſigno cōſiderationis, in quo Deum concipimus vt ſcientem neceſſaria, & poſſibilia, quatenus poſſibilia ſunt, nondum illum conſideramus vt ſcientem ea, quæ ſunt libera: cuiuſmodi ſunt non modo ea, quæ ſunt libera: cuiuſmodi ſunt nō modo ea, quæ re vera ſunt futura, ſed etiam ipſa determinatio diuinæ voluntatis ad alteram oppoſitionis partem, quæ concipitur quaſi futura in alio conſiderationis ſigno. Nā & in ipſis actibus diuini intellectus deſignari poſſunt varia cōſiderationis ſigna, quorum alia à nobis vt priora ſumantur, alia vt poſteriora, dum ex aliis ad alia progredimur, vt diuini intellectus cognitio complete (*more tamen noſtro*) à nobis habeatur.

Imperfectio conſiderationis noſtræ circa diuina.

Ad tertium dicendum, etſi ſuppoſitiones impoſſibilium obnoxiæ ſunt multis pericu-

Ariſtote. 1. Phyſ. c. 2. tex. 10. & 1. de cœlo, cap. 12. tex. 19.

 lis in

lis in diſputãdo, quia ex impoſſibilibus, vt dici ſolet, ſequuntur quælibet; & in hoc etiam argumento ſupponuntur plura impoſſibilia; nihilominus, ſi aliquid præter Deum condidiſſet, ac gubernaret mundum, (*quod ſine intellectu, & voluntate facere non poſſet*) adhuc neceſſe foret, vt Deus prius conſideratione noſtra intelligeret eius conditoris, & gubernatoris voluntatem determinatam ad ea cõtingentia, de quibus loquimur, approbanda, aut permittenda, quam illa, quatenus futura eſſent, certo futura eſſe intelligeret.

In ideis diuinis omnia repræſentari.

Ad vltimum eodem modo dicendum eſt, in ideis repræſentari quidẽ omnia, quæ ſunt, fuerũt, ac erũt, ſiue ea neceſſaria ſint, ſiue cõtingentia; nec ſolum repræſentari ſimplices terminos, ſiue extrema; ſed omnes etiam cõplexiones, quia in eis repræſentantur omnes veritates, ſeu potius omnia vera non modo ſimplicia, ſed etiam cõplexa, vt iam confeſſi ſumus, magiſq; inferius patebit. Sed tamen addendum, contingentia, quæ in ideis repręſentãtur, nõ certo cognoſci à Deo cognitione abſoluta ante cognitionem liberorum actuum diuinæ voluntatis; tametſi vt dictum eſt, ipſi actus voluntatis diuinæ poſteriores ſint conſideratione noſtra, quam actus intellectus.

Superiori ſect.

Atque ex his patet, nihil efficere argumenta ea, quibus Scotus in locis ſuperius citatis contendit, futura cõtingentia non poſſe certo cognoſci in ideis, quaten⁹ futura ſunt quod illæ noſtro intelligendi more præcedant omnem diuinæ voluntatis actũ. Neq; enim dubium eſſe debet, quin ideæ repræſentent contingentia, vt futura ſunt, ſuppoſito actu liberæ diuinæ voluntatis circa eorum futurã exiſtentiam: at is actus, etſi poſterior eſt noſtro intelligendi modo, quatenus elicitus, nõ tamen quatenus cognitus veluti eliciendus. Nam & ipſas diuinas perſonas docent Theologi prius conſideratione noſtra in ipſa diuina eſſentia concipi vt producendas, quam vt productas.

Poſſunt tamẽ propoſitæ duæ ſententiæ facile conciliari, ſi vtraq; intelligatur de certa futurorum contingentium cognitione ſuppoſito actu approbatiuo, aut permiſſiuo diuinæ voluntatis circa illa: ſed tamen in hoc diſtinguãtur inter ſe, quod prior aſſerat ea certo cognoſci, antequam more intelligẽdi noſtro is actus diuinæ voluntatis eliciatur; poſterior autem neget ea certo cognoſci, antequam is actus quaſi eliciendus cognoſcatur: quæ duo non pugnant inter ſe, ſed potius apprime conſentiunt. Quod ſi hoc pacto conciliari volunt, omnia cohærent, vtiliſq; euaſit pro vtraque parte de tanta re propoſita con- A tentio, cum hac ratione diſſidentes in ea (*vt videbantur*) opiniones percommode componantur.

An detur in Deo cognitio contingentium, quæ actuum diuinæ voluntatis cognitionem non ſupponat.

Num autem ante hanc certam cognitionem futurorum cõtingentium in ſtatu abſoluto detur alia certa eorũ cognitio, quæ nullam ſupponat cognitionem liberorum actuũ diuinæ voluntatis circa hæc aut illa, & quænam ſit ea cognitio, opus omnino eſt, vt explicemus, eſt enim hac de re non mediocris, B nec vulgaris dubitatio. Nã ſi datur alia prior, quæ neceſſario erit conditionata, (*namq; abſolutam priorem nullam aliam dari ex dictis intelligi poteſt*) non ſatis apparet, quonam pacto illa poſſit eſſe certa circa liberos actus voluntatis creatæ, & cætera, quæ ex illis pendent, quæ ſola diximus contingenter, ſeu non neceſſario euenire ſuppoſito huius vniuerſi ordine. Quotcunq; enim circumſtantię ſub cõditione ponantur futuræ, ſemper creata vo- C luntas libere poterit vtramvis partem oppoſitionis eligere, vt nullus intellectus, etiam diuinus, certo ſcire poſſe videatur, quam in partem eis poſitis illa ſe vertet. Si vero dicamus, nullam dari priorem cõditionatam, ſed primam futurorum certam cognitionem eſſe abſolutam, & quæ ſolis decretis diuinæ voluntatis de huiuſmodi euentibus innitatur; certe videmur relabi in ſententiam Scoto attributam, & quorundam recentiorum Tho- D miſtarum propriam, de actibus volũtatis diuinæ determinatiuis liberorum actuum creatarum voluntatum: quæ ſententia, niſi aliter quam vt ſonat, intelligatur, nullo modo eſt admittenda. Nam ſi omnis certitudo huiuſmodi futurorum actuum ex ſolis decretis diuinæ voluntatis pendet; qui fieri poteſt, vt ea decreta non neceſſitent creatas volũtates ad omnes, quoſcunq; elicient? Adde, quod permiſſio circa malos actus nullam certitudinẽ E afferre poteſt diuinæ cognitioni, niſi ſupponat certam illorum conditionatam cognitionem præcedentem, ita vt à Deo certo præſciantur futuri, ſi hæ aut illæ occaſiones peccaturis offerantur; nec tamen Deus maioribus auxiliis eis ſubuenire velit, quam quibus illi poterunt, ſi velint, peccata vitare; ſed quib. tamen certo ſcit eos illa non vitaturos. Nam permiſſio generalis ad bona & mala opera nullam affert certam cognitionem futuri o- F peris, vt etiam ſuperius diximus. Quid igitur in hac præcipua totius huius materiæ difficultate dicendum videatur, Deo, vt ſperamus, fautore, paucis pro materiæ difficultate ac dignitate exponendum eſt.

Omnia

A

Omnia vere futura prius noſtro conſiderandi more certo ſciri a Deo tam in ſtatu conditionato, quam in abſoluto.

Sectio VIII.

ANte annos triginta, quam hæc ſcriberemus, (*ſcribimus autem anno Domini nonageſimo ſexto ſupra milleſimum & quingenteſimũ*) B cum materiam de prouidentia diuina, & prædeſtinatione in publicis lectionibus eſſemus ingreſſi; multæque, ac graues difficultates; quæ in ea occurrunt, ſe nobis obiicerent, nulla faciliori via, & ratione putabamus explicari omnes poſſe, quam conſtituenda ea diſtinctione, quam paulo ante fecimus duplicis ſtatus eorum contingentium, quæ re vera futura ſunt, abſoluti ſcilicet, & conditionati, C aſſerendaque certitudine diuinæ cognitionis circa illa in vtroq; ſtatu; prius quidem in conditionato, deinde vero in abſoluto. Quæ diſtinctio & vtriuſque certitudinis confirmatio, ita nobis omnium pene obiectarum difficultatum tenebras depellebant, vt noua quædam lux noſtræ mentis oculis oborta videretur. Ea enim diſtinctione hac in re vſurpanda, & cum veritate ſacrorum voluminum cohærere videbantur omnia, & D cum veræ Philoſophiæ dogmatis de arbitrii libertate mirifice conſentire, & non mediocre ſolatium anxiis mentibus afferre, dum noſſe percupiunt, quanam faciliori ratione infallibilis Dei præſcientiæ, ac prouidentiæ certitudo nullam creatis voluntatibus in agendo neceſſitatem afferre intelligatur: eas enim ſemper nobis perſuaſimus non ab alio phyſice, (*hoc eſt, vera, & reali actione*) ſed à ſe ipſis ad actus liberos determinari, ad opera- E tiones quidem naturæ, cum cõcurſu Dei generali; ad operationes autem gratiæ, cum cõcurſu eiuſdem ſpeciali. Vnum illud ſcrupulum iniiciebat, ne hac ratione nouum aliquid fortaſſe induceretur, quod non omni ex parte cum communi Patrum doctrina, aut diligenti Scholaſticorum examine, & accurata lima conueniret. Neque enim quiſquã erat, qui hoc pacto libertatem arbitrii noſtri cum diuinæ præſcientia, aut prouidentia a- F perte, & (*vt dicitur*) in terminis conciliaſſet. Sed cum re bene perpenſa omnia eorum dicta hoc pacto melius & explicari, & conciliari viderentur; nihil antiquius habuimus, quam vt prædictam diſtinctionem futurorũ perſequeremur, & diuinæ cognitionis in vtroque eorum ſtatu certitudinem confirmaremus.

Vtilitas inuentæ diſtinctionis contingentium, quæ re vera euenient, in abſoluta & conditionata

Conditionatus rerum ſtatus.

Itaq; rem hunc in modum habere credebamus, vt quemamodum ii, qui ſapienter magnum opus aliquod moliuntur, prius apud ſe cogitant, quid ex eo conſequuturum ſit, quã abſolute, ac determinate illud facere decernant; ita Deum Optimum Maximum more intelligendi noſtro, priuſquam abſoluta, determinataque voluntate vellet mundum condere, quaſi apud ſe deliberantem cogitaſſe, quid eſſet ſequuturũ, ſi cœlum, & terram, & omnia, quæ in eis continentur, hoc ipſo modo, & ordine, quo ea diſpoſuit, conſtitueret. Atque hic ſtatus rerum futurarum adhuc conditionatus erat, cum nondum abſoluta voluntas faciendi quicquam acceſſiſſet. In hoc autem rerum futurarum ſtatu facile fuit certo cognoſcere, quid euenturum eſſet ex caufis naturalibus, ſi hoc ordine, ac modo, quo diſpoſitæ ſunt, conſtituerentur; cum omnes naturæ neceſſitate determinatæ ſint ad certa, & definita effecta. Ex cauſis autem liberis, hoc eſt, ex Angelorum, & hominũ voluntatibus, etſi ſpectata earum indifferentia ad oppoſita effecta, ad agendumq; & non agendum, nihil certi colligi poterat; tamen ex altitudine ſcientiæ, ac ſapientiæ Dei; cuius iudicia incomprehẽſibilia ſunt, certo etiam cognoſci potuiſſe cogitabamus, quid eſſet euẽturum, ſi hæ, aut illæ agendi, aut non agendi occaſiones tum Angelis, tum etiam hominibus offerrentur, quod negari non poſſe ſuo loco oſtendẽdum eſt. Tum vero cœpiſſe ſtatum rerum futurarum abſolutum, cum Deus more cogitandi noſtro quædam ex iis, de quibus quaſi deliberauerat, approbatiuo actu ſuæ voluntatis fieri voluit, vt moraliter bon[a] & naturalia omnia; exceptis quibuſda[m] [e]xtraordinariis, ac miraculoſis operibus, q[u]ib. in naturalium etiam rerum genere ſ[u]am agendi, & non agendi libertatem nobis commendare voluit, vt ſupra diximus, cum de facto ageremus: quædam autem voluit permittere, nempe moraliter mala, quib. tamen faciendis generalem, & quaſi naturalem ſuum concurſum omnibus rebus iuxta cuiuſq; naturam conceſſum noluit denegare; & multos ex iis hominibus, quos in ſtatu conditionato perditũ iri intelligebat, ſaluos facere decreuit; alios in ſua quemq; obduratione relinquere. Atq; in hac voluntate abſoluta, & determinata putabamus, Deum more cogitãdi noſtro abſolutam habere cœpiſſe cognitionẽ eorum omnium, quæ re vera futura erant, quam in priori illo conditionato rerum ſtatu non habuiſſet; ob eamque rationem cœpiſſe ideas eodẽ modo cogitandi noſtro ea repræſentare abſolute futura, quæ prius non niſi conditionate repræſentabant.

Conditionata Dei cognitio.

Abſoluta Dei cognitio.

Vnde

Illam concipi à nobis vt hac priorem.

Vnde aperte colligebamus, Deum ante omnimodam futurorum præſcientiam non prædefiniuiſſe ab æterno, quid voluntates creatæ acturæ, aut non acturæ eſſent: ſed prius modo cogitandi noſtro eas ſeipſas libere vel ad bonum, vel ad malum determinandas conditionata ſcientia cognouiſſe; tũ vero abſoluta voluntate bonos earum actus futuros determinate approbaſſe, eorumque autorem & eſſe, & haberi voluiſſe; malos autem non approbaſſe, ſed propter alia maiora bona, quam ipſa eſſent mala, permittere decreuiſſe.

Hæc eam eo tempore dictare cœpiſſemus, & quod ſupererat, quibuſdam ex auditorib. noſtris verbotenus communicaremus; haud grauate tulimus, quod aliis deinde rebus occupati ea abſoluere poſſemus, dum ratio hæc conciliandæ voluntatis creatæ cum diuina præſcientia, ac prouidentia ſola ſpecie quibuſdam noua paulatim emolliretur. Nec nos certe noſtra fefellit opinio, cum eam hodie ita bene quaſi ſubactam à multis videamus, vt pauca nobis ex iis, quę in ea obſeruauimus neceſſe ſit adiungere.

Vt à Molin. in concord. & 1 p. ad q. 14. deinde a Suario 3. p. q. 1. & in peculiari tract. a Vaſq. 1. p. ad q. 14. a Mendo. in quodlibetis, & ab aliis compluribus.

Illud igitur in primis animaduertendum eſt, ideas diuinas omnia diuino intellectui repræſentare, quæcunque Deus fecit, facturus eſt, ac facere poteſt, vt libro ſeptimo patebit: † ſed quemadmodum in rebus aliæ ſunt communiora, alia minus communia; alia neceſſario inter ſe cohærent, alia contingenter; alia denique aut re, aut ratione in naturis rerum fundata priora ſunt, alia poſteriora: ita etiam modo conſiderandi noſtro alia prius, alia poſterius in ideis reprę́ſentari. Nam quia res non repræſentantur in ideis, vt ſunt eminenter vnitæ in Deo, ſed vt ſunt formaliter diſtinctæ inter ſe; & quia ordine quodam generationis, & compoſitionis accipiunt eſſe à Deo, iſque ordo à communioribus ad minus communia, & à neceſſariis ad non neceſſaria, & ab iis, quæ in conditione poſita ſunt, ad ea, quæ abſolute conueniunt, deſcendit; inde efficitur, vt alia prius noſtro intelligendi more, alia poſterius ordine quodam in ideis repræſententur. Quo fit, vt cum nihil ſit communius in rebus factibilibus à Deo, quam quod ſint poſſibiles, ſiue entia, (*quo in attributo formaliter, ſed analogice primum cum Deo conueniunt*) hoc ipſum, quatenus ad factibilia pertinet, dicendum ſit, more cogitãdi noſtro primum in ideis repræſentari. Deinde iſtud in omnibus exprimi, quod res eædem ſint contingentes in eſſendo; quod iam attributum Deo non conuenit, cum ſolus ipſe ſit ens neceſſarium. Tertio repræſentari peculiares earundem rerum eſſentias ordine maioris, & minoris communitatis ſuorum generum, ſpecierum, & indiuiduorum. Quarto iam loco repræſentari connexiones earũ inter ſe tum neceſſarias, tum contingentes, in eſſe tantum poſſibili: neque enim id ſit per alias ideas, ſed per eaſdem ipſas, quibus repræſentantur ipſarum connexionum extrema. Quinto repræſentari connexiones conditionatas, vt hoc, vel illud futurum eſſe, ſi hoc, vel illud ſit, vel fiat. Sexto repræſentari connexiones contingentes re vera futuras, non iam in ſtatu conditionato, ſed abſoluto, eo quod repræſententur de re ipſa fore: quo in repręſentationis gradu iam ſupponitur diuina voluntas determinate factura, aut permiſſura, quicquid ab æterno futurũ erat. Demum ſeptimo loco repræſentari omnia cum facta, tum facienda, vt actu exiſtentia in ſua quæq; temporis differentia: qua ratione ſunt ab æterno intuitiue Deo præſentia: atq; hanc eſſe omnium repræſentationum vltimam.

† Omnia quidem, ſed alia prius, alia poſterius noſtro concipiendi modo a diuinis ideis repræſentari.

Deinde animaduertendum eſt iuxta hos conſiderationis noſtræ gradus in repræſentatione idearum ſpectatos, conſiderandos eſſe gradus diuinæ ſcientiæ, quæ in ſeipſa ſimpliciſſima eſt. Namque omnia, quæ Deus de creaturis cognoſcit, in earum ideis intelligit: quo fit, vt prior ſit conſideratione noſtra in Deo ſcientia ſimplicis intelligentiæ, qua res factibiles à Deo cognoſcuntur, antequam intuitiue videantur, quam hæc ipſa ſcientia viſionis. Propterea enim prior illa dicitur ſimplicis intelligentiæ, quia non ſupponit viſionem rerum, ſed ab ea quaſi abſtrahit res, quæ per eam cognoſcuntur; vnde etiam ſcientia abſtractiua dici ſolet: hæc autem poſterior, quæ quaſi duplicis intelligentiæ eſt, ideo dicitur intuitiua, quia, cum ſupponat ſimplicis intelligentiæ ſcientiam, addit intuitum rerum earudem, quas more concipi noſtro quaſi abſtractas ab exiſtentia cognouerat. Hac igitur ratione ſcientia ſimplicis intelligentiæ reſpondet ſex prioribus gradibus repræſentationis idearum; ſcientia autem viſionis ſoli vltimo gradui: tametſi non pauci ſunt, qui improprie ſcientiæ viſionis nomen vſurpent in ſexto repræſentationis gradu, quod res per eum determinate repræſententur futuræ; non animaduertentes eam repræſentationem adhuc eſſe abſtractiuam, quia non eſt futurorum, vt iam præſentia ſunt, ſed vt adhuc futura.

Scientia ſimplicis intelligentiæ & viſionis.

Alia vero ratione diſtinguitur Dei ſciẽtia in ſcientiam naturalem, & liberam, ac quodammodo miſtam: eo quod Deus quædam ſciat, quæ non poteſt non ſcire, cuiuſmodi ſunt ea omnia, quæ primis quatuor quaſi gradibus repræſentationis idearum exprimuntur:

Diſtinctio ſcientiæ Dei in naturalẽ liberam, & quodammodo miſtam.

tur:

tur: quædam vero ſciat, quæ poſſet quidem A non ſcire, ſi vellet; ſed cum ſemel ſcire voluit, nō poteſt ea non ſcire, nempe ea, quæ vltimis duobus gradibus repræſentantur: quædam denique etſi poſſet non ſcire, quia voluntates creatæ pro ſua libertate aliter ſeſe determinare poſſent, quam determinat; tamen Deus non poteſt non ſcire, quo pacto illæ ſeſe determinabunt, quibuſcunq; in occaſionibus ponantur: atq; hac quaſi miſta ſciētia cognoſcuntur ea, quæ quinto repręſentationis gra- B du in ideis diuino intellectui obiiciuntur.

Quæ cadant ſub conditionatam Dei ſcientiam.

Tertio loco animaduertendum eſt, hanc quaſi miſtam ſententiam, quam conditionatam appellauimus, (*de hac enim tota eſt difficultas*) pertinere non ſolum ad ea, quæ re vera futura ſunt, ſed etiā ad ea, quæ futura eſſent, ſi Deus alium ordinem, diſpoſitionemve in rebus inſtituiſſet, vt ſi alium mundum creaſſet, aliiſve occaſionib. creatas voluntates poſuiſſet, quæ tamen nunquam in rerum natu- C ra erūt. Vnde naſcitur quędam diſtinctio huius ſcientiæ conditionatæ, vt alia dici poſſit conditionata futurorum, alia pure conditionata, vtpote eorum, quæ re vera futura non ſunt, qualis erat ea, qua Chriſtus Dominus affirmabat Tyrios & Sidonios pœnitentiam acturos, ſi apud eos ea ſigna facta eſſent, quæ ipſe in Corozaino, & Bethſaida feciſſet.

Matth. 11. Luc. 10.

Ex quibus colligitur, vtramq; conditionatam ſcientiam eſſe quaſi mediam inter natu- D ralem, & liberam, vt iam hodie à multis dicitur. Nam cognitio eorum, quæ quatuor primis gradibus repræſentationis idearum exprimuntur, neceſſaria omnino eſt: quæ autem vltimis duobus reſpondet, eſt omnino libera: at conditionata, quæ reſpondet quinto gradui, vtramque participat, quatenus neque in Deo deeſſe potuit, neq; ita affirmatiua eſt vnius oppoſiti his, aut illis conditionibus poſitis, vt non affirmaret alterum, ſi alterum E euenturum eſſet.

Sed cum eadem ſit difficultas in oſtendenda certitudine vtriuſq; ſcientiæ conditionatæ, (*quæ enim re vera futura ſunt, ſi ante determinationem diuinæ voluntatis de eis approbandis, aut permittendis ſpectentur, perinde nullam certitudinem videntur habere, atq; ea, quæ nunquam erunt*) hoc à nobis ſupereſt examinandum, antequam quæſtioni initio propoſitæ reſpōdeamus, Num ſcilicet vtraq; conditionata F contingentium ſcientia ſit in Deo certa, & cui falſum ſubeſſe non poſſit.

Deum certo cognoſcere non ſolum vere futura in ſtatu conditionato, ſed etiam pure conditionata.

SECTIO IX.

Rationes pro parte negatiua.

Partem negatiuam multa, & grauia argumenta ſuadent. Primum, quia nulla conditionalis propoſitio eſt vera, determinate videlicet, ac certo, niſi ſit neceſſaria, vt Dialectici tradunt. Cum igitur conditionatæ, de quibus eſt ſermo, nō ſint neceſſariæ (*neq; enim hic ſermo eſt, niſi de iis, quæ à libero pendent arbitrio*) efficitur, vt nulla earum determinate vera ſit, ac proinde nec certa.

Deinde, quia nullæ occaſiones, aut circumſtantiæ futuræ ſatis ſunt, vt eis cognitis certo cognoſci poſſit, quam in partem voluntas libere inclinabit: quippe cum in hoc ſita ſit tota libertatis ratio, vt quibuſque circumſtantiis poſitis voluntas pro ſuo arbitratu hoc, vel illud amplectatur, aut reiiciat, aut etiam omni actu abſtineat.

Tertio, quia ſi Deus, antequam more cōſiderandi noſtro aliquid determinate fieri voluit, aut permittere, certo ſciuiſſet, quid voluntas creata in hac, vel illa occaſione eſſet factura; non eſſet vtique liber ad volendum, & permittendum oppoſitum eius, quod voluntas creata facit: tum quia velle non poſſet oppoſitum eius, quod certo futurum eſſe ſciuiſſet; tum etiam, quia ſi poſſet, iam ea certa ſcientia non eſſet certa, vt quæ poſſet variari: at Deus eſt maxime liber, antequam more conſiderandi noſtro ſe ipſe ad hanc, vel illam partem oppoſitionis determinet, (*nam & hoc cuique libero agenti in ſuo gradu libertatis concedimus*) eiuſque ſcientia eſt omnium certiſſima: non igitur Deus certo quicquam ſcit ſcientia huiuſmodi conditionata, antequam ſe aliquid facturum, aut permiſſurum decernat.

Quarto, quia ſi Deus certo ſciret, quid creata voluntas in hac, vel illa occaſione eſſet factura, potiori ratione ſciret, quid ipſe quaque etiam occaſione obiecta facturus eſſet, cum non minus certo ſciat ſua, quam aliena: atqui hoc derogat diuinæ libertati: ſiquidem hoc pacto non libere, ſed neceſſario creaſſet mundum in tali inſtanti, quem antequam creare vellet, certo ſciret à ſe in eo eſſe creandum; neque item libere prædeſtinaſſet eos homines, aut Angelos, quos antequam more cogitandi noſtro prædeſtinaſſet, certo ſciret ſe prædeſtinaturum, electurumque: impoſſibile eſt enim volūtatem cuiuſquam conari in oppoſitum eius, quod ipſe certo ſcit eſſe futurum.

Poſtremo, quia etſi quis concedat, ea, quæ revera futura ſunt, poſſe conditionata cognitione certo præſciri, antequam Deus more conſi-

considerandi noſtro ea fieri velit, aut permittere, idque ea ipſa ratione, quia re vera ſunt futura; A non apparet tamen ratio vlla, cur ea, quæ futura nunquam ſunt, ſub præſcientiam cadant. Id quod etiam multorum Patrũ ſententia videtur confirmari poſſe, vt Auguſtin. *primo libro de Prædeſtinatione Sanctorum cap.* 14. Proſperi Aquitanici *epiſtola quadam ad eũdem Damaſceni in libro contra Manichæos*, & aliorũ complurium, qui plane affirmant ea, quæ nec B ſunt, neque vnquam fuerunt; aut futura ſunt, ſub præſcientiam diuinam cadere non potuiſſe.

Patrum, & ſcripturæ autoritas ad id confirmandum.

Anſel. in 1. *de concord. præ. & lib. arb. & Hug. lib* 1. *de Sacram. c.* 16

Accedit Authoritas diuinarum ſcripturarum, quæ cum loquuntur de iis actionibus liberis, quę nunquam erunt, ſed tamen forent, ſi hoc, aut illud accidiſſet, adhibere ſolẽt particulam, *Forte*, aut aliam ſimilem, vt ſignificent non eſſe rem omnino certam, veluti Geneſ. 3. cum de Adamo dicitur: *Ne forte mittat manum ſuam*, &c. & Matthæ. 11. de Sodomis: C *Forte permanſiſſent vſq; adhuc.* Quin etiã Exod. quarto adduntur dubitationes aliæ aliis, cum dicitur: *Si non audierint ſermonem ſigni prioris, credent verbo ſigni ſequentis: quod ſi nec duobus his ſignis crediderint*, &c. *Sume aquam*, & quæ ſequuntur: vbi nulla certitudinis conſtãtia videtur cerni. Quod idem videre licet in aliis locis quamplurimis.

Atque hanc quæſtionis huius partem recentiores quidam ſibi perſuadent, non aliam D tribuentes Deo cognitionem huiuſmodi cõditionalium, quam coniecturalem, tametſi multo certiorem, quam nos, atque Angeli cognitionem earum habeamus. Sed affirmatiuam eſſe omnino amplectendam, cum ex iis, quæ ſuperius dicta & oſtenſa ſunt, tum ex aliis magni momenti rationibus, Patrumq; communi ſententia, & diuinæ ſcripturæ locis patebit. E

Affirmatiua paris, quæ vera eſt, fundamenta.

Prima ratio ſit. Prius ſaltem conſideratione noſtra Deus certo ſciuit, quinam actus liberi creandarum voluntatum futuri eſſent, quam eos intuitiue cognoſceret: (*omnes enim Theologi hodie id concedunt, imo & magna eorum pars exiſtimat prius, non ſolum conſideratione noſtra, ſed etiam tempore id ſciuiſſe*) aut igitur id certo ſciuit, quia ab æterno ante omnem præſcientiam prædefiniuit, quæ voluntas in quos actus proditura eſsẽt: aut quia, cum in- F tellexiſſet hanc in hos, & illã in illos eſſe prodituram, ſi mundum hoc ipſo ordine, quo diſpoſitus eſt conſtituiſſet, eum ſic conſtituere decreuit: atqui ex dictis plane colligi poteſt, & infra euidentius oſtendetur, Deum non prædefiniuiſſe ab æterno ante omnem præſcientiam, quænam voluntates in quo actus udituræ eſſent; alioqui actus earum liberi non eſſent liberi: ergo ea ratione id certo ſciuit, quia intellexit, ſi mundũ hoc pacto conſtitueret, creandęque voluntates has, vel illas occaſiones haberent, fore, vt in hos, vel illos actus liberos prodirent: quæ ſcientia conditionata eſt, non abſoluta.

In 1. *d.* 38. *&* 39 *itemq; ad* 1. *p. D. Th. q.* 14. *ar.* 13.

Secunda ratio. Ad imperfectionem autoris cuiuſque operis ſpectat, ſi non certo intelligat, quid ex opere à ſe conficiendo ſequuturum ſit, in iis præſertim, quæ ſunt maioris momenti; alioquin aut temere aggrederetur opus, cuius non omnem exitum exploratum haberet; aut dubius in eo conficiendo progrederetur: atqui agentia libera, eorumque boni actus ſunt à Deo præcipue intenta in huius vniuerſi opere conficiendo, vt perſpicuum eſt: igitur ad eius imperfectionem aliquam ſpectaret, ſi more conſiderandi noſtro non prius certo ſciret, quinam liberi actus ab agentibus liberis prodituri eſſent, ſi eſſent, ſi hunc mundum conderet, & in eo has agendi occaſiones liberas agentib. offerret, quam illum condere decerneret. Quod ſi obiicias id non eſſe ſcibile, ac proinde ad nullius agẽtis imperfectionem ſpectare, quod non certo ſciatur: recte quidem diceres, ſi ſermo eſſet de intellectu creato, cuius cognitioni non ſubeſt omnis veritas: at de increato, cui omne verum quandocunque, & quomodocunque verum ſit, perſpectum ab æterno eſſe debet, id dici non poteſt: quod euidentius ex dicendis patebit.

Tertia ratio ſit. Eadem difficultas eſt de contingentibus abſolute futuris in ſtatu cõditionato ſumptis, quod ad certitudinem eorum cognitionis attinet, atque de pure conditionatis; cum vtraque videantur æque incerta ante omnem determinationem diuinæ voluntatis de eis approbandis, aut permittendis, vt paulo ante diximus: atqui de abſolute futuris in ſtatu conditionato propterea tandem plurimi Theologi fatentur haberi poſſe à Deo certam cognitionem ante omnẽ determinationem voluntatis diuinæ de eorum futura exiſtentia, quia illa in hac, vel illa occaſione re vera futura ſunt, etiamſi nos id ignoremus: ergo & de pure conditionatis propterea fateri debent haberi poſſe ab eo certam cognitionem ante omnem eiuſmodi determinationem, quia alterum ex oppoſitis re vera futurum eſſet, aut fuiſſet, ſi hæ vel illæ occaſiones ſe obtuliſſent: quorum oppoſitorum Deus ex æternitate certo ſcit, quodnam eueniret, aut eueniſſet. Quid enim intereſt ad certitudinem, vtrum dicas, Si hæc occaſio ſe obtulerit, illud eueniet; an, Si hæc occaſio ſe offerret, aut obtuliſſet, illud eueniret, aut eueniſſet? Æque enim certum eſſet, ſi

In his ſunt Ocham. in 1. *d.* 38. *q. vnic. Gab. ar.* 2. *Greg. q.* 2.

ſet, ſi Chriſtus Dominus dixiſſet Petro poſt reſurrectionem ſuam, Si nocte illa me derelicto extra vrbem manſiſſes, non me negaſſes: (*quæ propoſitio eſt pure conditionata, quia Petrus nec manſit extra vrbem, nec Dominum negare deſiuit*) ac certum fuit, quod illi dixerat ante paſſionem, *In hac nocte (in vrbem videlicet ingreſſus, & in atrio Pontificis militib. adiunctus) me negabis*: ex qua propoſitione abſoluta, hæc conditionata de futuro euentu formari tunc poſſet, Si in hac nocte atrium Pōtificis ingreſſus militibus te adiunxeris, me negabis.

Conuenientia & diſcrimen inter ſcientiam & omnipotentiam diuin.

Quarta. Quemadmodum ad perfectionem diuinæ potentiæ pertinet, vt facere poſſit quicquid poſſibile eſt fieri: ita & ad perfectionem diuinæ ſcientiæ, vt ſcire poſſit, quicquid poſſibile eſt ſciri: niſi quod Deus omnia ſimul ſcire poteſt, etiamſi infinita ſint, quia ſcientia Dei augeri non poteſt; nec tamen omnia ſimul facere, ne infinita ſimul in rerum natura dentur, quæ dari nequeunt; & diuina item potentia exhauriatur, quę exhauriri nullo modo poteſt: atqui huiuſmodi conditionata, etiam re vera non futura, certo ſciri poſſunt: certo igitur à Deo ſciuntur. Aſſumptio ex eo probatur, quia omne verum certo cognoſci à Deo nullo modo dubitari poteſt: vt autem ✝ in contingentibus abſolutis altera contradictionis pars determinate vera eſt, altera determinate falſa: (*ſi modo veritas, & falſitas non ſumantur ex cauſis, ſed ex euentibus, vt ſuperius oſtendimus*) ita & in conditionatis; ſiquidem & in conditionatis dantur re vera contradicentes, in quibus neceſſe eſt, quemadmodū & in aliis quibuſcunque, eandem regulam veritatis, & falſitatis ſeruari. Verbi cauſa, ſi Ionas, cum cœpit Niniuitis prædicare dixiſſet, [*Si pœnitentiam non egeritis, Niniue ſubuertetur*;] alius vero ex aduerſo dixiſſet, [*Non, ſi pœnitentiam non egeritis, Niniue ſubuertetur*;] conſtituta profecto eſſet contradictio: eodemque modo ſi poſt quadraginta dies dicente Iona, [*Si pœnitentiam non egiſſetis, Niniue ſubuerſa eſſet*,] alius è contrario diceret, [*Non, ſi pœnitentiam non egiſſetis, Niniue ſubuerſa eſſet*;] conſtituta ſimiliter eſſet contradictio: cum igitur hæ duæ affirmatiuæ determinate veræ fuerint, & oppoſitæ negatiuæ determinate falſæ, vt patet ex oraculi Prophetici explicatione; & vtraque affirmatiua ſit pure conditionata, quia nec Niniuitæ pœnitentiam neglexerunt, nec Niniue ſubuerſa eſt: manifeſtum relinquitur in omnibus conditionatis poſſe reperiri determinatam veritatem, cum reperiatur in iis etiam, quæ pure conditionatæ ſunt; ac proinde certo ſciri eas poſſe, atque adeo ex æternitate certo ſcitas eſſe.

✝ Etiam in propoſitionib. de futuris cōditionatis alteram contradictionis partem eſſe veram determinate, alteram falſam. q.1. ſect.7.

Obiectio.

Neque obiicias, *Subuerſionem illius vrbis à Deo ſolo pependiſſe, in cuius voluntate ſciebat ipſe, quidnam de ea futurum eſſet: ſatis enim eſt, quod pœnitentia, quæ pro ratione ſeruandæ vrbis à Propheta ſpectabatur, à libera etiam voluntate ciuium pendebat, & euentus certo ſciri à Deo nequiret, ſi in hac materia pure conditionatæ enuntiationes nec veræ eſſent, nec ſub ſcientiam cadere poſſent: quod tamen nonnulli parum conſiderate ex eo videntur comminiſci, quod eis re vera nihil abſolute futurum reſpondeat.*

Solutio.

Incerta foret diuina prouidentia, niſi Deus euentus liberos per ſcientiā conditionatam præſciret.

Quinta. Niſi Deus hac ſcientia conditionata præſciret futuros euentus liberos, non eſſet certa, & infallibilis diuina prouidentia, quæ certis mediis, accommodatis tamen ad rerum ipſarum naturas vtitur ad propoſitos fines ſuarum actionum ad effectum perducendos, iuxta illud Sapientiæ ſeptimo, *Attingit à fine vſq; ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*: at diuinam prouidentiam non eſſe certam, ſed falli poſſe, impium omnino, & impoſſibile eſſe palam eſt: ergo, &c. Sequela ex eo probatur, quia multa intendit Deus abſolute efficere interuentu liberorum actuum creatarum voluntatum. Primum enim in naturalibus multæ ſunt rerum ſpecies, quæ ſine humana opera, & induſtria per cauſas naturales dari non poſſent, quæ tamen ad perfectionem vniuerſi pertinent; vt multæ arborū ſpecies, quæ inſerendi arte procreantur; multa, quæ ad degendam vitam neceſſaria, & incommoda ſunt, & à libera hominum voluntate pendent: vt ad diuinam prouidentiam pertineat certo præſciuiſſe, quinam, & quibus temporibus futuri eſſent mechanicarum artium inuentores, & excultores, quorum induſtria, & labore indiga hominum natura foueretur. Deinde in moralibus multa ſunt tēporum ſucceſſu regna, & aliæ Reſpublicæ, quas Deus certo, ac determinate eſſe voluit, & in quibus certos reges ac præſides conſtituere decreuit; vt præſciuiſſe oportuerit, quinam, & quibus temporibus futuri eſſent & Rerumpublicarum autores, legumque conditores, & liberalium artium, ſcientiarumq; inuentores, & profeſſores, antequā huic quaſi deliberationi de hac rerū vniuerſitate condēda abſoluta eius voluntas quaſi accederet. De quibus tamen omnibus Deus Opt. Max. ambigeret, poſſetne ea ad exitum perducere, niſi prius more cogitandi noſtro certo intelligeret, fore, vt certorum hominum voluntates propoſitis ſibi opportune earum rerum vtilitatib. aut dignitatibus ſibi eſſent obſecundaturæ. Denique (*quod maxime vrget, & ad al-*

tiorem prouidentiam ſpectat) incertus eſſet Deo A prædeſtinatorum numerus, niſi Deus certo præſciret eos, de quibus ex æternitate more intelligendi noſtro ad cœleſtem beatitudinem eligendis quaſi deliberabat, eſſe ad finē vſque in eius gratia liberis omnino actibus perſeueraturos.

Reiicitur quædam reſponſio.

Nam quod ad hæc omnia dicunt nonnulli Deum certo ſcire potuiſſe huiuſmodi fines ſuæ gubernationis tandem euenturos, quia ſimul ab æterno decernebat ita progredi in B huius vniuerſi adminiſtratione, vt, ſi quædam media non ſuccederent, alia atque alia ſubinde adhiberet, donec fines intenti obtinerentur: hoc, inquam, præterquam quod indignum eſt de diuina ſapientia; ac prouidentia ſentire, (*facit enim Deum quaſi dubitabundum de ſingulis mediis, efficacia ne futura eſſent, an inefficacia*) non ſatis quoq; eſt ad certitudinem euentus, niſi, qui ſic reſpondent, fateantur inter ea media, quæ Deus ſibi ab C æterno propoſuit, aliqua concepiſſe, de quibus ipſe nil dubitabat exitum habitura, quod certo ſciret in particulari ea à creatis voluntatibus, ſi certæ occaſiones occurrerent, admittenda fore: atque iccirco ea, vtpote efficacia inter alia, quæ inefficacia fore præſciebat, abſoluta voluntate illis præparaſſe. Illa enim confuſa cognitio nunquam ſatis eſt ad tollendam omnem incertitudinē & ineuidentiam, cum non excedat terminos D probabilitatis.

Omnem cognitionem diuinam eſſe certam, & euidentem.

Quo loco aduerte omnem cognitionem diuinam eſſe certam, & euidentem; quia omnis alia cognitio eſt imperfecta: vnde cum dicimus, in cauſa libera ſecundum ſe ſumpta, & nondum determinata, ne à Deo quidem poſſe certo cognoſci futurum effectum; verum id quidem eſt: neque enim in ea ſic accepta effectus cognoſcitur, niſi vt poſſibilis, ſed tamen certo, & euidenter poſſibilis. E Probabilis autem cognitio, quantumcunque magna ſit, etſi aliquando eſt ſine formidine, vt ſupra diximus, nunquam tamen eſt ſine aliqua incertitudine, & ineuidentia: quo fit, vt in Deum cadere non poſſit. Exempli cauſa, hæc propoſitio probabilis, [*Omnis mater diligit filium*] (quod idem de cæteris huiuſmodi enuntiationibus intellige) etſi apud nos non eſt ſine aliqua incertitudine, & ineuidentia quoad particulares matres; certa F vero, & euidens ſpectata earum communi natura, quod omnes naturali propenſione ad amorem prolis inclinent; tamen translata in Deum, vtroque modo eſt certa, & euidens, tam in veritate, quam in falſitate. Nam, vt Deo eſt certum, & euidens, omnes matres natura ſua (*niſi quid obſtet*) diligere prolem;

c.1.q.1.ſec.4.

ſic ei eſt certum, & euidens, quænam particulares diligant filios ſuos, quę vero habeant odio: cum tamen apud nos id nec euidens, nec certum ſit; tametſi veriſimilius iudicemus eas maiori ex parte eſſe ad amorem illorum, quam ad odium propenſiores. Quare, ſi Deus non aliter cognouiſſet, quænam media in hac, vel illa occaſione liberis agentibus offerenda habitura eſſent effectum, niſi quia aliqua tandem eſſent efficacia futura, ſine deſignatione huius medii, aut illius; confuſa profecto eſſet ea cognitio, nec omnino careret incertitudine, & ineuidentia, neque etiam repugnaret ei cognitioni, præſertim ſi vitæ ſpatium alicuius hominis breue admodum futurum eſſet, nullum mediū, quod in ordinariis occaſionibus illi offerendum eſſet, verbi cauſa ad pœnitentiam agendam habiturum eſſe effectum, niſi Deus certo ſciret, quid ille in quaque occaſione eſſet facturus. Itaque, vt Deus habeat certam, & euidentem cognitionem huiuſmodi futurorū euentuum ante determinationem ſuæ volūtatis, neceſſe eſt, vt determinate cognoſcat, in quam partem quæq; volūtas creata in hac, vel illa occaſione ſe determinatura ſit.

Occurritur obiectioni.

Quod ſi quis velit, de obiecto incerto, & ineuidenti poſſe haberi à Deo certam, & euidentem cognitionem, idque ea ratione, quia certitudo, & euidentia diuinæ cognitionis non pendet ex certitudine, & euidentia obiecti ſecundarii, qualia ſunt omnia obiecta extra Deum: ergo non eſſe neceſſe, vt cognitio diuina certa, & euidens ſit de obiecto certo, & euidenti: dicendum eſt, id quidem noſtræ ſententiæ magis fauere, cum hoc modo ſemper cognitio diuina ponatur certa, & euidens, etiamſi obiectum ſit incertum, & ineuidens; ſed tamen id nec verum eſſe, nec recte probari. Nam, etſi certitudo & euidentia diuinæ cognitionis non pendent ex obiectis ſecundariis, tamen vtramque exigunt in obiecto: nullo enim modo fieri poteſt, vt certa & euidens ſit cognitio, niſi etiam obiectū eo modo, quo illi obiicitur, ſit certum, & euidens vel ſimpliciter, vel ex ſuppoſitione, vt initio diximus.

Diuinam cognitionem exigere certitudinem, & euidentiam in obiecto, licet ab ea non dependeat.

Sexto loco probari poteſt eadem aſſertio ex communi Patrum ſententia, & ſacrarum literarum teſtimoniis, vt ea illi interpretantur. Namque in primis Auguſtinus partim agens de contingentibus pure conditionatis, partim de abſolutis in ſtatu conditionato plane ait in libro de correptione, & gratia exponens illud Sapientiæ 4. *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius, &c.* non niſi peruerſiſſime, atq; inſaniſſime dici vel Deum nō potuiſſe bonos de medio vitæ curſu rapere,

c.1.q.1.ſect.3.

Patrum ſententiis & ſcripturæ teſtimoniis oſtenditur propoſita veritas. Cap.8.

ne ma-

ne mali fierent; vel mala eorum futura, ſi diu A viuerent, non præſciuiſſe. Ecce præſcientiam contingentium pure conditionatorum; re enim vera ea mala non erant futura. Quod idem docet in libro de gratia, & libero arbitrio, & aliis plerifque locis, in quibus etiam pœnitentiam Tyriorum & Sidoniorũ, quæ futura non erat, ſed futura fuiſſet, ſi Chriſtus Dominus apud eos prædicaſſet, (*vt patet apud Matthæum capite vndecimo, & apud Lucam capite decimo*) certo præſcitam, non probabiliter B tantum fuiſſe affirmat. De præſcientia vero abſolutorum contingentium in ſtatu conditionato perſpicue ait in ſecundo de Nuptiis, & concupiſcentiis, *Deum non ideo Dæmonem creare voluiſſe, quia malũ eſſe præſciuit*: quo loco priorem in Deo conſideratione noſtra fuiſſe docet præſcientiam peccati futuri, quam voluntatem creandi. In quo eodem ſenſu intelligenda ſunt, quæ ſcribit contra Creſconium, cum ait, Chriſtum Dominum non ſolum iis C prædicaſſe, (*ſubaudiendum enim eſt, atq; adeo prædicare voluiſſe*) quos credituros eſſe præſciebat, ſed etiã iis, quos nouerat repugnaturos. Vbi ſimpliciter præſcientia præcedit conſideratione noſtra prædicandi voluntatem Chriſti Domini. Infinita pene ſunt loca, in quibus vtramque conditionatam præſcientiam de liberis actibus futuris non ſolum Auguſtinus, ſed etiam alii Patres aſſerunt, quę non opus eſt hoc loco referre: vſq; adeo res in to- D ta antiquitate perſpicua erat, magiſque comperta nunc fuiſſet, ſi veteres Scholaſtici eorum dicta attentius perpendiſſent, & ad propoſitam quæſtionem expreſſius applicaſſent. Nec ſolum vtraque præſcientia plane aſtruitur à Patribus, ſed eam præcedere omne diuinæ voluntatis decretum perſpicue traditur: idque non ſolum explicandis prædictis ſcripturæ locis cum Sapientiæ de raptis ante expletam vitæ periodũ, tum Matthæi, & Lucæ E de Tyriis & Sidoniis; ſed etiam aliis cõpluribus, qualis eſt Deuteronomii ſeptimo, cum dicitur, *Quia ſeducet filium tuum*: & primo Regum vigeſimo tertio de Ceilitis, à quibus tradendus erat Dauid, & tertio Regum vndecimo, vbi eſt illud, *Certiſſime enim auertent corda veſtra*: & Ioannis quinto, cum Dominus dicit, *Si alius veniret in nomine ſuo, illum accipietis*: & eiuſdem Euangeliſtæ 6. cum ait, *Quia ven-* F *turi erant, vt raperent eum, & facerent eum Regem*. Itaq; Patres ſic hos, & alios locos ſimiles exponunt, vt neutram conditionalem præſcientiam in Deo coniecturalem prænotionem eſſe velint; ſed certam, infallibilem, & euidentem: vt mirum ſit non deeſſe ex recentioribus, qui conentur eius certitudinem, & euidentiam eleuare; tam multorumque, ac

Cap. 23. & l. 1. ad Simp. q. 2. & l. 2. de bono perſeuerant. ca. 9. & 10.

Cap. 16.

Lib. 1. c. 8.

Vt Gregor l. 8. ſuæ Phil. c. vlt. & in l. de iis, qui præmaturi abripiũtur, Cyri. l. 3. cont. Iul. Amb. de Parad. c. 9 Hier. l. 3. contra Pelag. Gregor. Naz. orat. 2. de Paſcha, & alij.

Vide etiam eos, qui citãtur ſect. ſeq. quod negent particulam, Forte & ſimiles ſonare in ſcriptura ſacra dubitationem.

tantorum Patrum ſententiam, & ſacræ paginæ interpretationem ad ſolam coniecturam, & ſagacitatem quandam diuinæ cognitionis futurorum traducere, quam vel Ciceronis impia temeritas non negaret, ſed & hæc omnia argumentorum ſolutione magis explicabuntur, & confirmabuntur.

Is enim in li. de Diuinat. Deum fecit futurorum ignarum.

Hanc vero ſententiam, quæ omnibus certa, & indubitata eſſe debet, non confirmamus ex Scholaſticorum tractatibus, non ſolum, quia expreſſe quæſtionem hanc non diſcuſſerũt; ſed etiam, quia ex inferius dicendis patebit, quam ſæpe eam obiter attactam, aut ſuppoſitam probauerint.

Soluuntur oppoſitæ partis argumenta, ſimulque diſcutitur, an Deus liberam ſuam voluntatis determinationem certo præcognouerit.

SECTIO X.

PRo ſolutione igitur primi oppoſitæ partis argumenti aduertendum eſt enuntiationes, quas hoc loco conditionatas appellauimus, non eſſe ex iis, quæ vulgo apud Dialecticos in quotidianis diſputationibus vſurpantur; ſed eſſe quoddam genus innominatarum, quarum veritas non pendet ex cõſequutione ſeu neceſſaria, ſeu probabili, vt priorum illarum, ſed ex ſucceſſu, qui tandem aliquis futurus eſt, aut eſſet data certa occaſione, aut circumſtantiarum coniunctione. His enim ſpectatis, etſi intellectus creatus non poteſt eſſe certus, in quam partem inclinabit voluntas: tamen intellectus diuinus, in cuius rationibus æternis omnis veritas rei, quę futura eſt, aut eſſet, aut fuiſſet poſitis his, aut illis circumſtantiis, certiſſime repræſentatur, certiſſime quoque intelligit, quid futurum ſit, aut eſſet, aut fuiſſet. Eſtque ſimile hoc genus enuntiationum iis, quæ promiſſoriæ dicuntur; (*vt recte quidam animaduertunt*) ea tamen ex parte, qua ex ſucceſſu, non ex conſequutione veritas ipſarum pendet, vt ſi quis dicat, Si hoc feceris, faciam hoc, aut illud: etenim qualis erit ſucceſſus adimpletæ promiſſionis, aut non adimpletæ talis erit veritas, aut falſitas annuntiationis promiſſoriæ.

Quæ hoc loco enuntiationes conditionatæ appellentur.

Non deſunt ex recentioribus, qui dicant, vt conditionales etiam hæ, de quibus in præſentia loquimur, ſint veræ, opus eſſe, vt pars conſequens ratione rei ſignificatæ cohæreat cum parte antecedente; alioquin, ſi diſparatum aliquid ſignificauerit, ſemper totã conditio-

An in conditionatis partes inter ſe cohærere debeant.

 ditio-

ditionalē fore falſam: vt ſi quis dicat, Si cras equitauero, tonabit, aut (*vt clarius apparere videtur falſitas*) de præterito dicat, Si heri equitaui, tonuit. Sed non omnino rectè ſentiunt, ſi nomine cohærentiæ conſequentiam vllam intelligant. Nam quamvis ratione conſequentiæ vel neceſſariæ, vel probabilis poſterioris partis ex priori, quæ in hoc enuntiationum genere non neceſſario ſpectanda eſt, id requiratur: tamen ſi habeatur ratio ſolius euentus, ſiue ſucceſſus, qui ſolus diſtinguit has conditionales ab iis, quibus frequenter Dialectici vtuntur, quique demum in alteram partem infallibiliter futurus eſt, aut iam forte fuit, certe etiamſi poſterior pars diſparatum aliquid, ſiue inconſequens ſignificet reſpectu prioris, (*imo quantumcunque partes præ ratione rerum ſignificatarum nullo inter ſe ordine, cauſalitateue cohæreant*) poterunt totæ conditionales eſſe determinate veræ, aut determinate falſæ, vt in propoſitis exemplis videre licet, ſi ita explicentur, ac ſi ſenſum habeant harum enuntiationum temporalium, Cum cras equitauero tonabit: Cum heri equitaui, tonuit, ſecluſa nimirum ratione omni conſequutionis, & retenta ſola ratione eiuſdem temporis, in quo vtrique illi euentus de futuro, ac præterito concurrant, aut non. Nam ſi futurum re vera eſt, vt cum cras equitauero, tonet, aut iam fortaſſe contigit, vt me heri equitante tonuerit, veræ profecto erunt illæ conditionales prædicto modo explicatæ: ſin autem ſecus accidat, falſæ. Nec mirum eſt, quod interdum propoſitiones conditionales per temporales exponantur, cum & ipſæ temporales ad conditionales in Dialectica reuocari ſoleant.

l. 3. Inſt. Dialect. c. 15.

Ad quid conducat connexio conſequutiua rerum ſignificatarum in conditionalibus propoſitioni.

Itaque connexio conſequutiua rerum ad neceſſitatem quidem, aut probabilitatem propoſitionum conditionalium facere poteſt: ad certam vero, & infallibilem earum veritatem, quæ neceſſaria non ſit, eſt omnino impertinens, ſatiſque ad eam eſt concurſus obiectorum vtriuſq; partis enuntiationis in aliquod tertiū, vt in deſignatum tempus veluti diei craſtini, aut heſterni, vt dictum eſt: vel in veritatem promiſſionis infallibilis, cuiuſmodi eſt diuina: aut certitudinem diuini oraculi, quantumcunque obiecta ipſa diſparata inter ſe, & nullo modo vnum ex altero conſequens, ſignificentur euentura, aut quæ euentura eſſent, vel fuiſſent cum his, aut illis circumſtantiis, &c. Sic enim verum fuit, quod dixit Elias Eliſæo, *Si videris me, quando tollar à te, erit tibi, quod petiſti*, nempe duplex ſpiritus magiſtri: vbi ſola infallibilis veritas promiſſionis diuinæ obiecta illa diſparata

4. Reg. 2.

coniunxit. Et illud, quod Eliſæus dixit Ioæ Regi, *Si percuſſiſſes* (iaculo videlicet terram) *quinquies, aut ſexies, ſiue ſepties, percuſſiſſes Syriam vſque ad conſummationem*. Quo etiam in exemplo ſola diuini oraculi certitudo obiecta adeo diſcrepantia connexuit.

4. Reg. 3.

Argumenta ſoluuntur.

Ad primum igitur argumentum patet ſolutio: nec enim in conditionalibus, quarum veritas ex ſolo ſucceſſu pendet, cuiuſmodi ſunt eæ, de quibus argumentum procedit, verum eſt illud, quod ex Dialecticorum documentis afferebatur. Porro ex dictis intelliges coniunctionem, Si in iiſdem conditionalib. non ſignificare connexionem illatiuam conſequentis ex antecedente, ſed ſolum obiectiuam, qua nimirum res ipſæ ſignificatæ, quæ in illis continentur, ſimul forte coincidant vel in idem tempus, vel aliqua alia certa ratione.

Ad ſecundum dicendum, etſi quibuſcunque circumſtantiis poſitis ſemper voluntas libera relinquitur, re tamen vera ſemper eam in qualibet occaſione aliquid amplecti, aut reiicere, aut certe ab omni actu ſe cohibere: quod qualecunque ſit, Deum latere non poteſt.

Scientiam conditionatam nihil diuinæ libertati derogare.

Ad tertium dicendum eſt, Deum ſcientia ſua conditionata non ſolum ante omne decretum ſuæ voluntatis, ſed etiam antequam ſciret, quid decreturus eſſet circa creaturas, certo ſciuiſſe, quid quæque voluntas creata in hac, vel illa occaſione eſſet factura, vt oſtenſum eſt: nec tamen inde ſequi huiuſmodi ſcientiam illi quicquam libertatis ademiſſe ad volendum, aut permittendum oppoſitum eius, quod voluntas creata facit. Sciuit enim etiam certo, illam, ſi in quibuſdam aliis occaſionibus poneretur, oppoſitum eſſe facturam, at poſtquam per ſcientiam conditionatam intellexit, quid illa in his, vel illis circumſtantiis collocata factura eſſet, idque abſoluta voluntate fieri, aut permittere voluit, iam repugnaret hypotheſi oppoſitum velle fieri, aut permittere: alioqui in Dei voluntate mutatio admitteretur.

An Deus in priori conſiderationis ſigno nouerit; quid in poſteriori eſſet libere decreturus.

Quartum argumentum eam ingerit dubitationem, num quemadmodum dicimus Deum certo ſcire, quid quæque creata voluntas in qualibet occaſione ſit electura, facturaque, ita admittamus illum ab omni æternitate in illa quaſi deliberatione operandi ad extra, quam fecit, antequam more conſiderandi noſtro quicquam facere decerneret, certo ſciuiſſe, quid voliturus ipſe in poſteriori conſiderationis ſigno, quidque in tempore facturus eſſet, in qualibet occaſione ex iis omnibus, quas iam tum mente concipiebat? ſunt enim, qui illud conce-

dant:

Rationes pro parte negatiua.

dant; hoc vero in primis propterea negent, quod libertatem diuinam videatur lædere, non modo in creatione mundi, aliiſque actionibus tranſeuntibus, ſed etiam in ipſo interno actu eligendi prædeſtinatos, & aliis huius generis immanentibus. Si enim Deus ante omnem liberum ſuæ voluntatis actum circa creaturas certo ſciuit, quid in poſteriori conſiderationis ſigno circa illas voliturus erat, aut tranſeunte actione facturus: ergo non libere, ſed neceſſario videtur voluiſſe, quicquid voluit, & feciſſe, quicquid fecit, & facere, quicquid facit, & facturus quicquid faciet: quandoquidem non aliud velle, aut facere potuit, aut poteſt, quam quod certo ſciebat ſe voliturum, facturumque: alioqui poſſet ſcientiam ſuam fallacem reddere.

Præterea, cum ſcientia diuina, quæ more conſiderandi noſtro omnem actum liberum diuinæ voluntatis præcedit, dicatur naturalis & neceſſaria, vt Theologi tradunt, ſi Deus id certo ſciuiſſet, quod voliturus circa creaturas, facturuſque erat, non dubium foret, quin naturaliter, & neceſſario vellet, ac faceret, quicquid circa eas & vult & facit: alioqui ea ſcientia non eſſet certa. Poſtremo, cũ ea ratione ſola videatur Deus certo ſcire, in quam partem flectendæ ſunt creatæ voluntates, quia eius ſcientia infinito exceſſu ſuperat quodlibet ſcibile creatum, ac proinde quamlibet creatam voluntatem; certe cum diuina ſcientia nullo exceſſu ſuperet vllum ſcibile diuinum, ac proinde nec diuinam voluntatem; ſed ſcientia, & voluntas diuina ſint infinitæ, & omnino adæquatæ inter ſe; non potuit Deus certo ſcire, quid ipſe in poſteriori conſiderationis ſigno voliturus eſſet, & in tempore accommodate ad eam voluntatem facturus: ſed opus fuit, vt prius noſtro conſiderandi modo vellet facere hoc, vel illud, quam certo ſciret ſe id facturum.

Affirmatiua pars amplectenda.

Non video tamen, cur Deus non eodem modo certo ſciuerit, quid ipſe voliturus, & facturus erat in qualibet ſibi oblata occaſione, quo certo ſciuit, quid creatæ voluntates erant in ſingulis opportunitatibus voliture, atq; facturæ. Nam quemadmodum diuina voluntas libera eſt reſpectu cuiuſcunque occaſionis; ita in ſuo gradu voluntas creata, vt vel de vtraque diuinus intellectus ſcire potuerit, quid in vnaquaque occaſione voliture eſſent, vel de neutra: niſi quod facilius quodammodo videtur Deus ſcire potuiſſe, quid ipſe voliturus eſſet, facturuſq; in hac, vel illa occaſione, quam quid voluntas creata: nos enim facilius ſcimus, quid futurum ſit, vt ipſi velimus in hac, vel illa importunitate, aut

A faciamus, quam quid alii. Itaque ratio, cur Deus non minus ſuam, quam creatam voluntatem ita penetret, vt certo ſciat, quid vtraque in qualibet occaſione amplectetur, aut reiiciet, eadẽ eſt vtrobique: nempe, quia intellectus diuinus, cum infinitæ ſcientiæ ſit, certo & euidenter cognoſcit omne verum: non dubium eſt autem, quin omnis voluntas, ſeu creata, ſeu increata, in ſingulis occaſionibus ſe ad alterum oppoſitorum determinet,

Cur Deus certo nouerit in quam partem inclinatura ſit, vel eſſet qualibet voluntas.

B quod vtiq; ante omnem actum liberum diuinæ voluntatis intellectui diuino repræſentatur. Quo fit, vt ante omnem huiuſmodi actum voluntatis diuinæ certo ſciri ab eo poſſit, quid vtraque volitura ſit: ſcientia quidem abſoluta, antequam noſtro intelligendi modo is actus voluntatis eliciatur, ſed non antequam eliciendus intelligatur ſcientia vero conditionata, ante vtrumque, eo quod ipſa ſit prima cuiuſque euentus cõtingentis, ſeu non neceſſarii cognitio.

C Accedit hæc ratio ex effectu. Deus antequam more conſiderandi noſtro eliceret abſolutum ſuæ voluntatis actum circa creaturas, cognouit certo & euidenter, quid vnaquæque voluntas creanda in hac, vel illa occaſione electura, aut reiectura eſſet, ſi in ea poneretur, vt probatum eſt: voluntas autem creata nihil velle poteſt, aut reiicere, niſi volente, aut permittente Deo, vt conſtat: ergo, D quemadmodum Deus ante actum abſolutũ ſuæ voluntatis id conditionate cognouit ab æterno de voluntatib. creandis, ita & de ſua ipſius voluntate.

Soluuntur rationes partis negatiuæ.

Nec vero prima ratio oppoſitæ ſententiæ vllam vim habet. Nam, etſi Deus certo ſciens ſe creaturum mundum non potuit illum in ſenſu compoſito non creare; potuit tamen in diuiſo: eodemque modo, etſi ſciens ſe electurum hos prædeſtinatos, non potuit in ſenſu E compoſito illos non eligere; potuit tamen in diuiſo: at libertas non tollitur, ſi quid fieri nequeat in ſenſu compoſito repugnantium ſententiarum; ſed ſi abſolute, & in diuiſo. Quod vt luculentius intelligas, aduerte, cum ſic argumentamur, [*Chriſtus Dominus ſciebat Petrum peccaturum: ergo Petrus non potuit non peccare*,] addimuſque conſequutionem eſſe aptam in ſenſu compoſito, non item in diuiſo; non ſic in ea eſſe intelli-F gendum ſenſum compoſitum, quaſi ſcientia Chriſti Domini aliquam ademiſſet Petro poteſtatem non peccandi. Æque enim ille integram habebat poteſtatem ad peccandũ, & non peccandum, atque ſi Chriſtus illum peccaturum non præſciuiſſet, alioqui Petrus negando Chriſtum non peccaſſet, qui iam propter Chriſti Domini ſcientiã non haberet

Neceſſitas conſecutionis in ſenſu compoſito non tollit libertatem.

beret poteſtatem non peccandi. Sed ſic intelligendus eſt in ea ſenſus compoſitus, vt hæc duo pronuntiata tunc dicerentur ſimul vera [*Chriſtus Dominus ſcit Petrum peccaturum*] & [*Petrus non peccabit*:] neque enim hæc duo ſimul cohærere tunc poterant propter certitudinem ſcientiæ Chriſti Domini, vt patet. Sic ergo dicendum eſt rem ſe habuiſſe in creatione mundi, & electione prædeſtinatorum. Nam etſi hæc duo cohærere non poterāt [*Deus certo ſcit ſe creaturum mundum*] &, *Deus non creabit mundum*:] tamen vtrumque horum per ſe verum eſſe poterat, quia certa Dei ſcientia nihil ei adimebat poteſtatis ad illum creandum, & non creandum: Nam & id certo ſcire poterat, quia poterat facere: & poterat non ſcire ſe facturum, quia poterat non facere: vnde quemadmodum id actu ſciebat, quia actu erat facturus: ita, ſi non eſſet facturus, neque etiam ſe facturum ſciret: idemque dicendum eſt de actu volendi facere, qui eſt immanens, quod de actu faciēdi, qui eſt tranſiens. Quod item in electione prædeſtinatorum obſeruandum eſſe facile intelliges. Hoc ſolum addendum hic eſt, cum hoc genus ſcientiæ diuinæ pendeat noſtro intelligendi modo ab actibus diuinæ voluntatis quaſi futuris, ſemper argumentationem eſſe à priori, cum argumentamur ab actibus voluntatis ad actus huiuſmodi ſcientiæ: à poſteriori autem, cum contra facimus. Quo pacto ſi dicamus [*Deus erat creaturus mundum*: *ergo ſciebat ſe illum creaturum*] argumentatio erat à priori: ſi vero contra [*Sciebat ſe creaturum*: *ergo creaturus erat*] argumentatio erit à poſteriori: & ſimiliter ſi dicamus [*Erat electurus Paulum*: *ergo ſciebat ſe illum electurum*] argumentabimur à priori: ſin autem dicamus [*Sciebat ſe illum electurum*: *ergo electurus erat*] procedemus à poſteriori.

Quæ argumentationes ſint à priori hac in re.

Neq; item altera ratio quicquam efficit: nam, cum Theologi aſſerunt ſcientiam diuinam, quæ omnem actū liberum diuinæ voluntatis more conſiderandi noſtro præcedit eſſe naturalem, & neceſſariam, intelligendū id eſt de ſcientia, quæ & naturalis eſt, & omni ex parte neceſſaria, ſeu neceſſaria ſimpliciter, non de ea, quæ aliqua tantū ex parte neceſſaria eſt, cuiuſmodi eſt hæc conditionata ſcientia, vt ex ſupra dictis patet.

An Deus ſemper occaſione aliqua ſuppoſita nouerit, in quā partem ſua ſe determinatura eſſet voluntas.

Sed quæret aliquis, num, quemadmodum Deus ſuppoſita ſemper aliqua occaſione, quæ noſtræ voluntati ſe offerat, ſcit, quam in partem illa ſe determinabit: ſic etiam cogitare oporteat de diuina voluntate, vt ſemper occaſione aliqua ſuppoſita intellexerit Deus quam in partem ſe eius voluntas determinatura eſſet, vt libere aliquid vellet, aut nollet? Dico autem [*aut nollet*] non autem [*aut non vellet*] quia in Deo non datur purum non velle, ſiue ſuſpenſio actus voluntatis circa vllum obiectum, quemadmodum datur in voluntatib. creatis: ſed circa omnia extra ſe habuit ab æterno poſitiuum actum volendi, aut nolendi, vt alibi patebit.

Erunt fortaſſe, qui dicant non eſſe neceſſe vt ſemper cōſideremus occaſionem aliquam qua poſita Deus nouerit, quam in partem ipſius voluntas ſe determinatura eſſet, veluti circa mundi creationē. Nihil enim eam præceſſerat, quod Deo occaſio eſſe potuerit creandi mundum, ac proinde volendi illum creare: niſi quis dicat eius bonitatem, aliud ve attributum in ea incluſum, veluti eius liberalitatem, aut magnificentiam ei occaſionē fuiſſe, vt ſe extra ſe communnicare vellet. Sed cum aliud ſit cauſa, aliud occaſio: bonitas autem diuina non proprie dicatur occaſio, ſed vera cauſa, propter quam ſe Deus extra ſe communicauit, & communicaturus eſt, potius dicendum videtur, etiam in Deo ſemper noſtro conſiderandi modo ſupponendā eſſe aliquam occaſionem, qua obiecta diuino intellectui, & voluntati, nouit ipſe, vtram in partem ſe diuina ipſius voluntas determinatura eſſet: occaſio enim (ſi proprie loquendum eſt) ſignificat externarum circumſtantiarum aggregationem, vt actio aliqua exerceatur. Et quanquam occaſionis nomen ſæpius vſurpatur pro ſola commoda circumſtantiarū coniunctione, vnde eſt illud Poetę *Poſt hæc occaſio calua*, & Arripere occaſionem, de ſola commoda intelligitur, quę etiam opportunitas appellatur: tamen generaliter & pro commoda & pro incommoda ſæpe ſumitur: quo fit, vt aliquando dicamus cōmodam occaſionem nos inueniſſe, aliquando in incommodum incidiſſe.

Pars affirmatiua vera.

Quid ſit occaſio.

Quapropter aduertendum eſt, omnem occaſionem duas circumſtantias neceſſario complecti, nempe loci, & temporis: omnis enim actio, etiam diuina, ac proinde omnis agendi voluntas locum, & tempus agendi poſtulant, quia nihil omnino fieri poteſt, niſi in loco certo, & certo tempore, aut momento, aliave duratione, cui certum tempus, certūve momētum coexiſtat: modo nomine loci, & temporis intelligatur aut verus locus, verumque tempus, quo eſſe cœperunt in creatione mundi: aut imaginarius locus, & imaginarium tempus, quæ duo ſunt ſpatia illa, extenſiuum nimirum, & ſucceſſiuum, quæ libro quinto diximus eſſe neceſſaria ſimpliciter, & ſuo modo ab æterno extitiſſe. Præter has autem circumſtantias, quas omnis agendi

c. 13. q. 7. ſect. 1. & q. 11. ſect. 2.

gendi occaſio, cum minimum, complectitur, ſæpe iunguntur aliæ complures, vt præſentia, ſiue aſſiſtentia harum, vel illarum perſonarũ, beneficij, aut iniuriæ acceptæ commemoratio, & aliæ huiuſmodi commoditates, aut incommoditates aliquid faciendi.

Probatur proxima ſolutio.

Cum igitur omnis libera Dei ſeu volitio, ſeu nolitio, terminetur ad rem aliquam ad extra, (*vt vocant*) cui Deus aliquod eſſe communicare velit, aut nolit (*nam circa ea, quæ dicuntur ad intra, nullus actus diuinus eſt liber, ſed neceſſarius, ſeu naturalis*) nullæ autem res ad extra poſſint accipere vllum verum eſſe, niſi in loco aliquo, & tempore: ſequitur Deum prius conſideratione noſtra conſpexiſſe infinita temporum, & locorum ſpatia, in quibus rebus poſſibilibus huiuſmodi eſſe communicare poſſet, quam illud abſolute communicare vellet, aut nollet: (*is enim conſpectus eſt neceſſarius, hæc autem volitio, aut nolitio libera*) & ex conſequenti ipſa loca, & tempora conſpecta ei occaſionem fuiſſe quaſi deliberandi, quo loco, & quo tempore rem quamque facturus eſſet, ſi ei tale aliquod eſſe communicare vellet. Vnde perſpicuum relinquitur intellectum diuinum, quem non latebat determinatio quaſi futura diuinæ voluntatis, non niſi ſuppoſita prædicta occaſione, eam determinationem noſtro intelligendi modo præſciuiſſe: veluti ſe conditurum mundum in hac ipſa parte ſpatij extenſiui, & in illo ipſo momento ſpatij ſucceſſiui, in quo re vera illum erat conditurus.

Quod ſi hæc prima (*vt ita dicam*) libera Dei volitio præcognita fuit à Deo ſuppoſita vera, & propria occaſione, antequam more conſiderandi noſtro eliceretur, non dubium, quin de cæteris idem dicendum ſit, nullam videlicet eſſe, quæ non aliqua ſuppoſita occaſione præcognita fuerit, antequam quaſi eliceretur: veluti ſuppoſitis realibus locis, & temporibus, quæ cum mundo eſſe cœperunt, & alijs circumſtantijs, quæ illis adiungendæ diuino intellectui ſe ab æterno obtulerunt: qualis fuit circumſtantia miſeriæ, in quam futurum erat, vt genus humanum per peccatum primorum parentum incideret, qua conſpecta Verbum diuinum voluit eius reparandi cauſa humanam naturam in ſtatu paſſibili aſſumere: & circumſtantia deſolationis viduæ illius, quæ egreſſura erat extra portam ciuitatis Naini, qua ab æterno eidem oblata decreuit eius filium à mortuis excitare: & aliæ infinitæ, quæ circumſtantijs realium locorum, & temporum additæ ſunt, & in poſterum addentur. Itaque quemadmodum liberi actus, non ſolum creatarum volũ-

A tatum, ſed etiam increatæ, ex eo probantur eſſe liberi, quia non reſpectu diuerſarum occaſionum, ſed vnius, & eiuſdem poſſunt indifferenter ſe habere ad oppoſita, vt patebit libro nono, ita ſemper ſuppoſita eadem occaſione (*ſaltem loci, & temporis*) prius conſideratione noſtra ſciuntur à Deo actus liberi eliciendi à creatis voluntatibus in illa, aut quaſi eliciendi ab increata circa illam, quam eliciantur, aut quaſi eliciantur: eademque ratione eliciendos eſſe, aut fuiſſe à creatis, ſi in
B ea ponerentur, aut poſitæ fuiſſent: & ſimiliter ab increata quaſi eliciendos eſſe, aut fuiſſe, ſi ſe illi in eadem occaſione aliæ circumſtantiæ offerrent, aut obtuliſſent.

Demum nec tertia ratio quicquam efficit. Nam quod Deus certo ſciat, in quam partem quæque voluntas in ſingulis occaſionibus inclinatura ſit, non ad infinitum exceſſum ſcientiæ ſupra voluntatem, ſed ad eius infinita-
C tem in ſe ipſa referendum eſt: etiamſi voluntas infinita, vt eſt ſcibile infinitum, non excedatur à ſcientia infinita: ſatis enim eſt infinita perfectio ſcientiæ diuinæ, vt omnes modos ſciendi, omniaque quocunque modo ſcibilia comprehendat: qualia ſunt omnia vera, quocunque tandem modo ſint vera.

Ad vltimum vero principale argumentum non deſunt, qui eo pacto conditionatorum contingentium præſcientiam admit-
D tant, vt rem ipſam fateantur: ſed tamen rationem, & modum, quo ea detur, cognoſci in hac vita non poſſe exiſtiment: habereque videntur pro ſe patronum Auguſt. qui in lib. de bono perſeuer. ſic ait: *Nunquid ideo negandum eſt, quod apertum eſt: quia comprehendi non poteſt, quod occultum eſt?* Et in Pſalm. 49. *Apud quem ſumma poteſtas eſt, ſumma & ſecreta cognitio: & tribuamus hoc Deo laudantes Deum: non audeamus dicere, Quomodo nouit Deus. Ne*
E *forte hoc à me fratres expectetis, vt explicem vobis, quomodo cognoſcat Deus: hoc ſolum dico, Non ſic cognoſcit, vt homo: non ſic cognoſcit, vt Angelus: & quomodo cognoſcit, dicere non audeo, quoniam & ſcire non poſſum.* Verum quia enitendum eſſe diximus, vt rationem aliquam inueniremus, qua res explicaretur: eaque nobis viſa eſt potiſſima, ſi in ratione omnis veri cognoſcendi, & idearum omnimoda expreſſione poſitam eſſe diceremus:
F reſpondendum eſt, in ijs, quæ vera ſunt, dari gradus, vt alia ſint alijs veriora. Proinde etſi ea, quæ nunquam erunt, minus participent rationem veri, quam quæ aliquando futura ſunt: tamen quatenus in his, vel illis occaſionibus eſſent, aut fuiſſent, aliquam veri rationem, quemadmodũ & entis, habere, vt ſuo modo ſub certam Dei cognitionem

Och. in 1. diſt. 39. q. vnic. Gabr. ar. 3. Greg. q. 1. ar. 2.

cap. 14.

Futura pure conditionata aliquã entis, & veri rationem habent.

tionem cadant, nempe pure conditionatam, quæ cognitio præſcientia quoque eorum appellari poteſt, quatenus in hac, vel illa occaſione eſſent, vel fuiſſent.

Quo ſenſu negent Patres pure conditionata cadere ſub præſcientiam diuinam.

Ad id autem, quod ex Patribus objicitur, ſæpe ab eis dici, ea, quæ non ſunt, neque vnquam fuerunt, nec futura ſunt, ſub præſcientiam cadere non potuiſſe, reſpondendum eſt, id apud eos aliquando intelligendum eſſe de præſcientia ſimpliciter dicta, quæ eſt ſola præſcientia vere futurorum, non eorum, quæ eſſent, vel fuiſſent futura, ſi hoc aut illud eſſet, aut fuiſſet, vt ſuperius diximus: aliquando autem de præſcientia eorum, pro quibus præmium, aut pœna debeatur. Hac enim præſcientiæ ſignificatione vſi ſunt ſæpe Auguſtinus, Proſper, & alij nonnulli contra Maſſilienſes, qui dicebant, propterea quoſdam infantes aſſecutos beatitudinem, quod Deus præſciuiſſet eos, ſi vixiſſent, gratia baptiſmi bene vſuros fuiſſe; alios contra excluſos à regno cœlorum, quod Deus præſciuiſſet, ſi vixiſſent, fore, vt illi extra Dei gratiam vitam finirent. Itaque non negant Deum præſciuiſſe, quid cuique euenturum fuiſſet, ſi vixiſſet; quidque in his, aut illis occaſionibus eorum quiſque facturus fuiſſet: ſed ſolum negant, eam præſcientiam ſatis eſſe potuiſſe, vt pro ijs, quæ nunquam facturi erant, alij bearentur, alij à regno cœlorum excluderentur: de qua præſcientia erat Catholicorum cum Pelagianis, & Semipelagianis Maſſilienſibus contentio.

Sect. 2.

Tum alibi, tum locus in argumento citatis.

Particula [Forte] & ſimiles quam vim habeant in Scripturis.

Ad id denique, quod ex diuinis ſcripturis objicitur, dicendum particulam [*Forte*] & alias ſimiles non ſignificare ijs locis vllam in diuino, aut etiam humano Chriſti intellectu dubitationem, incertitudinem, aut ineuidentiam: quod communi conſenſu Patres omnes affirmant, & † Scholaſtici Doctores in tertio ſententiarum diſtinct. 14. & 17. cum de ſcientia animæ Chriſti agunt, ex inſtituto oſtendunt. Etſi enim Deus in ſacris literis more noſtro loquitur, non tamen more noſtro intelligit: proinde non raro vtitur verbis dubitationem, incertitudinem, & ineuidentiam aliquam ex vſu noſtro importantibus, vt ſignificet, ea quæ dicuntur, non ſic eſſe intelligenda, quaſi certitudo diuinorum oraculorum noſtri arbitrij libertatem impediat, quod ſemper ex ſe indifferens eſt ad oppoſita: atque hæc eſt communis † Patrum expoſitio. Vnde neque illud Domini ad Moyſem, *Si non audierint ſermonem ſigni prioris, credent verbo ſigni ſequentis*, & quæ ſequuntur, vllam incertitudinem cognitionis Dei continent, qui omnia, quæ in ea re futura erant, certa & euidenti cognitione præſciebat; ſed futuram libertatem gentis Iſraeliticæ in adhibenda fide ijs, quæ à Moyſe referenda erant, ſignificabant.

† Ita Hieron. in Ezech. 2. & Hierem. 5. & 26 iſdem locis Theodor. D. Amb. lib. 2. de pœnitent. cap. 5. D. Greg. hom. 9. in Ezech. Chryſoſt. ſuper Matt. homil. 78. Aug. Pſal. 2. & ſup. Ioan. tract. 37. Euſ. lib. 6. de Præpar. Euang. cap. 9.

D. Th. 1. p. q. 14 ar. 13. Ferrar. 1. contra Gent. c 66. & 67 Cap. in 1. d. 36. q. 1. & d. 38. q. 1. ar. 2. Marſil. q. 40. ar. 2.

Quod ſi quis objiciat, ſæpe D. Thomam, & alios Theologos aſſerere, Deum non cognoſcere certo futura contingentia in ſuis cauſis: ergo probabili tantum, & opinatiua cognitione: quandoquidem non dubium videtur, quin ea modo aliquo in eorum cauſis cognoſcat: † neganda eſt conſequentia. Nam cognitio diuina non ſiſtit in cauſa euentus contingentis, dum adhuc temporis, aut naturæ ordine indifferens eſt ad oppoſita, nec magis eo pacto ſumpta ad vnum, quam ad alterum determinate propendet: vnde ſic accepta cauſa ſæpe ne probabilem quidem cuiuſquam effectus cognitionem parit. Quod autem addita vna, aut pluribus circumſtantijs coniecturam aliquam in nobis alicuius effectus facere poteſt, non habet locum in intellectu diuino, qui cum omnem veritatem futuram certa, & euidenti cognitione perſpiciat, non eam ex circumſtantijs (*etiam omnibus ſimul*) more noſtro colligit; ſed in æterna repræſentatione ipſius futuri ſucceſſus, aut qui futurus eſſet, aut fuiſſet, infinita diuinæ ſcientiæ altitudine, & perfectione cognoſcit. Itaque ſcit Deus certo & euidenter, quænam in ſe probabilia, & opinabilia ſint, quemadmodum & quæ incerta, & ineuidentia, atque etiam dubia; & quæ nobis ſint talia: ac demum, ex quibus cauſis, aut effectis, aut circumſtantijs, & opportunitatibus ea ſint talia: ſed ipſe tamen nihil probabiliter cognoſcit, aut opinatur, &c. quia non ſiſtit in ipſis cauſis, aut circumſtantijs, ſed ad ipſum ſucceſſum penetrat: vnde fit, vt nulla omnino ſit conſequentia hæc, Non ea cognoſcit certa, & euidenti notitia in earum cauſis aut circumſtantijs: (*quod libenter damus*) ergo cognoſcit ea incerta, aut ineuidenti notitia.

† Quomodo Deus cognoſcat in ſuis cauſis futura.

Præſcientiam diuinam nullam futuris euentibus neceſſitatem imponere.

SECTIO XI.

Reſolutio initio propoſita quæſt.

Ex ijs, quæ hactenus in hac quæſtione diſputata ſunt, plane colligitur eius reſolutio, nempe diuinam præſcientiam nullam futuris euentibus neceſſitatem imponere, hoc eſt, non eſſe in cauſa, vt illi neceſſario eueniant. Quod vt oſtendatur, remouenda ſunt ab hac conſideratione contingentia pure conditionata: nam cum hæc nunquam futura ſint, aut fuerint, ſed tantum eſſent, aut fuiſſent, ſi hoc aut illud eſſet, aut fuiſſet, nihil vtilitatis afferret, ſi diſquiramus eſſent ne illa, aut fuiſſent neceſſario futura, quia

certa

certa notitia cognoſcantur à Deo futura eſſe, aut fuiſſe, ſi hoc aut illud eſſet, aut fuiſſet: præſertim cum & hoc ex ijs, quæ de contingentibus abſolutis dicentur, facile intelligi poſſit.

Diuinam præſcient. quocunq; modo ſumatur imponere futuris rebus neceſſitatem conſequentiæ non conſequentis. Sect. 2.

Quod igitur diuina præſcientia nullam neceſſitatem futuris euẽtibus imponat, hunc in modum colligi poteſt. Si nomine diuinæ præſcientiæ intelligatur cognitio intuitiua rerum, quatenus coexiſtunt æternæ Dei cognitioni; quam non proprie futurorum præſcientiam eſſe diximus, ſed præſentium intuitum, vt Patres loquuntur: cum is intuitus pure ſpeculatiuus ſit, & futurarum nobis rerum exiſtentiam in ſua ipſius menſura illi realiter obiectam ſupponat: perſpicuum eſt huiuſmodi rerum præſcientiam nullam eis neceſſitatem afferre poſſe; niſi conſequentiæ. Neque enim propterea Socrates neceſſario ſedet, quia aliquis eum certo, & euidenter ſedere videt: licet hæc conſequentia ſit neceſſaria [*Plato videt Socratem ſedere, ergo Socrates ſedet*] qui tamen contingenter, ſeu libere ſedet. Atque in hac concluſione, rationeque nulla eſt controuerſia in ſententia Patrum, quam ſequimur, de intuitiua cognitione rerum nobis futurarum, quam in Deo ab æterno ponunt.

Si vero præſcientia ſumatur pro cognitione abſolutorum contingentium, vt futura ſunt, & more conſiderandi noſtro nondum præſentia diuino conſpectui ſuis actualibus exiſtentijs, ſiue ea in ſtatu abſoluto ſumantur, ſiue in conditionato, etſi illa vtroque modo eis affert neceſſitatem conſequentiæ, vt dictum eſt de intuitiua Dei cognitione præſentium ſibi omnium ab æterno rerum: neutro tamen modo illis imponit neceſſitatem conſequentis, vt nimirum ipſa in ſe ſpectata propterea neceſſario eueniant, quia ſic præſciuntur fore.

Prior pars huius concluſionis, quæ admittit neceſſitatem conſequentiæ, perſpicua eſt: quia perinde neceſſario colligitur certus euẽtus futurus ex certa prænotione abſtractiua futurorum, vt futura ſunt, atque certus euentus præſens ex certa eius intuitiua cognitione, vt perſpicuum eſt.

Diuinā præſcient. non eſſe cauſam cõtingentium abſolute futurorum.

Poſterior pars, quæ loquitur de neceſſitate conſequentis, ex eo primum probatur, quia contingentia futura ſi in ſtatu abſoluto ſumantur, non cauſantur à diuina præſcientia: quod ſi ab ea non cauſantur, ergo nec neceſſario cauſantur, vt patet. Antecedens ex eo oſtenditur, quia contingentia futura non propterea futura ſunt, quia præſciuntur fore: ſed ideo præſciuntur fore, quia ſunt futura, vt Patres communi conſenſu docent.

A Ratio vero huius rei eſt, quia eorum eſſe pendet ab arte diuina, diuinaque voluntate, quæ complet rationem primæ cauſæ efficientis rerum omnium: & à ſuis etiam particularibus cauſis, ſi quas habent infra diuinam voluntatem: quæ cauſæ, cum ſufficientes ſint, vt illa eueniant, nulla alia ad eorum eſſe requiritur: vnde, ſi ad eorum eſſe concurrant, euenient: ſi non concurrant, non euenient. Quin etiam, etſi per impoſſibile, nulla eſſet B in Deo contingentium futurorum præſcientia, modo in eo eſſet ars, & voluntas, qua determinaretur ars, & applicaretur ad effectum, adhuc illa eſſe poſſent: quo pacto multa à nobis contingenter, ſeu non neceſſario fiunt, quorum nos, antequam fiant, nullam certam prænotionem habemus: at ſi contingentia non eſſent futura, nulla eorum neque apud nos, neque apud Deum foret abſoluta præſcientia, vt eſt luce clarius. Ita patet, C diuinam præſcientiam neque eſſe cauſam, nec rationem, cur futura contingentia eueniant: ſed potius ipſa contingentia, quæ euentura ſunt, eſſe rationem, cur Deus eorum habeat præſcientiam: veram enim eius cauſam ea eſſe non poſſe perſpicuum eſt. Atque hoc pacto intelligendi ſunt Patres, cum aiunt, *Non quia Deus præſcit futura, iccirco illa futura eſſe: ſed contra, quia illa futura ſunt, iccirco Deum ea præſcire*: ita vt in priori pronunD tiato non ſolum negent diuinam præſcientiam eſſe veram cauſam, ſed etiam rationem futuri euentus: in poſteriori autẽ alterũ tantum afferant nempe futurum euentum eſſe rationem diuinæ præſcientiæ, non item cauſam. Nihil autem eſt aliud futurum euentum eſſe rationem, cur Deus illius præſcientiam habeat, quam eſſe obiectum, quod ſupponitur præſcientiæ: tale autem obiectum pendet in ſuo eſſe à diuina voluntate, & ab E alijs cauſis, quæ concurrent ad futurum euentum, & præcedit conſideratione ipſam diuinam præſcientiam, quæ ad illud obiectum terminatur.

Vt Iuſtin. in ar. ad q. 18. Gentilium, Orig. in epiſt. ad Rom. 8. Theod. ibid. Chryſ. hom. 60. ſupra Matth. Cyrill. lib. 9. ſuper Ioan. c. 10. Damaſ. in Dial. contra Manich. Hier. Ezech. 2. Aug. lib. 5. de ciuit. c. 10. Leo Magnus ſerm. 16. Beda to. 8. q. 3. Anſel. de cõcord. prædeſt. & c. cap. 1. Hugo Vict. lib. 1. de ſacr. p. 2. c. 18. & alij paſſim.

Quod ſi contingentia futura ſumantur in ſtatu conditionato, multo clarius eſt, ea non cauſari à diuina præſcientia: nam cum præſcientia conditionata præcedat abſolutam, ſi abſoluta non eſt cauſa futuri euentus, minus erit conditionata.

F Deinde probatur eadem concluſio ex ratione eorum euentuum, quorum Deus non poteſt eſſe cauſa, ſed ſola peruerſa voluntas. Si enim præſcientia Dei, ſeu diuina futuri euentus notitia eiuſmodi euentui neceſſitatẽ imponeret, certe culpa creatæ voluntatis Deo tribuenda eſſet.

Poſtremo probatur ex ipſa ratione con-

tingentiæ: nam ſi diuina præſcientia futuris contingentibus neceſſitatem imponeret, iam illa non eſſent contingentia in eueniendo, ſed neceſſaria: ſicque contingentia, & non contingentia, neceſſaria, & non neceſſaria.

Obiectio ex D. Aug. cap. 13. eand. ſent. habet lib. 6. cap. 10. & D. Greg. 20 Mor. c. 23 Soluitur.

Auguſtinus tamen huic concluſioni fortaſſis aduerſari videbitur: ait enim decimo quinto de Trinitate, creaturas tam ſpirituales, quam corporales, non quia ſunt, ideo notas eſſe Deo, ſed ideo eſſe, quia illi ſunt notæ: vnde videtur colligi eius ſententiam eſſe, quia Deus nouit, ſeu præſcit futura, ideo illa eſſe. Verum Auguſtinus non intelligit eo loco notitiæ vocabulo præſcientiam, ſed ſcientiam. Quanquam enim diuina præſcientia futurorum euentuum, quæ libera eſt, & poſſet in Deo non eſſe, ſi ipſe nullam creaturam eſſe vellet, non eſt eorum cauſa, vt probatum eſt, tamen diuina ſcientia practica, quæ neceſſaria eſt, & naturalis in Deo, eſt omnium rerum factibilium vera, & propria cauſa, accedente tamen diuina voluntate, qua illa determinatur ad hoc vel illud, & hoc aut illo modo efficiendum, ad ipſumq; opus applicatur: ſenſus ergo loci eſt, creaturas omnes non iccirco ſciri à Deo, quia Deus ab eis ipſis ſcientiam earum accipiat, vt nos accipimus: ſed iccirco eſſe in rerum natura, quia Deus earum ſcientiam effectiuam habet, per quam accedente voluntate, vt dictum eſt, omnes ab eo ſuum eſſe accipiunt.

Ita patet, etſi ſcientia Dei eſt cauſa rerum omnium, accedenteque voluntate multis earum poteſt neceſſitatem imponere, ſi Deus velit, vt aliæ ab alijs neceſſario eueniant; tamen eius præſcientiam, ſeu notitiam futuri euentus, (*etiam neceſſarii*) quemadmodum nullius futuri euentus eſt cauſa, ita nulli eorum neceſſitatem imponere. Num autem diuina prouidentia, quæ, ſi proprie loquendum eſt, & ſcientiam practicam, ſiue artem diuinam ſupponit, & voluntatem adiungit, omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponat, hoc deinceps videndum.

Num diuina prouidentia omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponat.

QVÆST. V.

Quo pacto prouidentia à prudentia, & arte diſtinguatur; quis etiam propoſitæ quæſtionis ſenſus ſit, & qua in re poſita ſit eius difficultas.

SECTIO I.

A PROVIDENTIAM ex ratione ſua eſſe partem prudentiæ, ea ratione patet, quia verſatur circa futura: cum tamen prudentia contineat non ſolum conſiderationem futurorum, ſed etiam præſentium, & præteritorum. Cum autem prudentiæ proprium ſit eſſe ex conſideratione finis, mediorum electricem, prouidentia vtique in eo verſetur neceſſe eſt, vt omnia diſponat, ac ordinet ad futuram finis conſequutionem. Quocirca ad executionem diuinæ prouidentiæ modo aliquo pertinebit, non tantum gubernatio, ſiue administratio rerum, ſed etiam earum productio, & conſeruatio: hæc enim omnia ad aſſecutionem eorum finium ſpectant, quos omnia infra Deum ſibi vendicant vel ex natura ſua, vel ex ordine diuinæ ſapientiæ: Sed cũ duplex ſit ordo rerum, quæ in finem aliquem diriguntur: alter pertinens ad earum eſſe, cõſeruationemque qualis eſt ordo partium domus, aut nauis, aut exercitus, aut vrbis, aut etiam orbis; (*ſeu illæ ordine loci, ſeu dignitatis, ſeu quocunq; alio diſponantur*) alter ſpectans ad earum vſum, qualis eſt ordo ædium ad habitationem, nauis ad nauigationem, & exercitus ad pugnam, & victoriã: prouidentia vtiq; diuina, quatenus ad priorẽ ordinẽ creaturarũ ſpectat, artis vocabulo magis dicitur, quam prouidentiæ: quatenus vero eis vtitur, eaſve gubernat, vt debitos fines aſſequantur, vſurpatius prouidentiæ nomen retinet. Atq; hac ratione diximus paulo ante, prouidentiam, ſi more conſiderandi noſtro loquamur, ſcientiam Dei practicam, artemve diuinam ſupponere: nec tamen impropria locutio erit, ſi interdum promiſcue his vocabulis vtamur, cum Deus re vera & prouidentia ſua effectioni rerum incumbat, & arte etiam in earum adminiſtratione verſetur.

Prouidentiæ munus. (B)

In quo diuina ab arte etiam diuina differat. (C, D)

E Sed cum duplex ſit more conſiderandi noſtro diuina prouidentia; vna, qua Deus, vt eſt auctor naturæ, omnia ad ſuos fines ordinat; quam prouidentiam Philoſophi naturali lumine vtcunque agnouerunt, de qua re libro duodecimo agendum eſt; altera, qua, vt eſt auctor gratiæ, naturam beatitudinis capacem ad ſupernaturalem finem dirigit, quæ prouidentia ſola diuina reuelatione nobis innotuit: ex vtraque autem deſumantur argumenta, quibus induci videatur neceſſitas omnium futurorum euentuum: de vtraque neceſſe eſt intelligatur, & diſcutiatur propoſita quæſtio, vt noſtri arbitrij libertas a calumnia & Gentilium, & Hæreticorum omnium vindicetur.

Duplex prouidentia. (F)

Tota igitur huius quæſtionis difficultas in eo poſita eſt, qui fieri poſſit, vt cum prouidentia

Quæſtionis difficultas.

dentia futurorum ex ipſa ratione ſua ſupponat voluntatem prouidentis de eligendis mediis, ordinandis, ac per ea promouendis rebus ad ſuos fines: diuinaq; prouidentia hac ratione differat à quauis prouidentia creata, quod ſit certiſſima, ſiue omnino infallibilis, & maxime vniuerſalis, ita vt nihil quantumcunque particulare ſeu magni ſeu parui momenti ſit, eam ſubterfugere poſſit, quo minus ſub eius procurationem cadat: qui fieri, inquam, poſſit, vt non omnia futura neceſſario eueniant? Neque enim diuina prouidẽtia eiuſdem conditionis eſt, atque præſcientia, de qua hactenus loquuti ſumus. Præſcientia enim ea, quæ futura ſunt, ſupponit, non cauſat; prouidentia vero eſt vera cauſa rerum omnium futurarum, eaque efficaciſſima, & cui reſiſtere nihil poteſt: vnde videntur effici nihil eorum, quæ ſub eam cadunt, poſſe non euenire. Hæc autem cum de vtraque prouidentia, & qua Deus eſt auctor naturæ, & qua eſt auctor gratiæ, ſentienda videantur, illud peculiare oracula diuina de poſteriori pronuntiant, ita certum eſſe numerum eorum, quos Deus ex æternitate ad ſummam illam gratiam cœleſtis beatitudinis præordinauit, vt nullus eorum poſſit conſequutione illius fruſtrari.

Vt ad Rom. 8. & 2. ad Tim. 2.

Quæ ſint in hac quæſt. tractanda.

Hæc igitur vt diſſoluantur, expendendum eſt in primis, ad intellectum ne, an ad voluntatem prouidentia præcipue pertineat? Deinde, num, & quo pacto omnia prorſus diuinæ prouidentiæ ſubiecta ſint? tum, ſitne illa in omnibus certa, & infallibilis? (*quo loco intelligetur, an includatur in diuinæ prouidentiæ exequutione aſſequutio eorum finium, ad quos ipſa cuncta præordinat, nec ne?*) poſtea vero, ſint ne omnes actus liberi creatarum volũtatum à Deo prædefiniti ex æternitate, an non? His enim poſitis facile propoſitæ quæſtioni reſpondebitur. Ac tandẽ explicabimus, quonam pacto Deus progreſſus fuiſſe videatur apud ſe in actibus æternæ ſuæ præſcientiæ, ac prouidentiæ.

Ad intellectum ne, an ad voluntatem prouidentia præcipue pertineat?

SECTIO II.

Prouidẽtiam ad voluntatẽ ſimul & intellectum ſpectare.

PROVIDENTIAM & ad intellectum, & ad voluntatem modo aliquo ſpectare, nemo dubitat. Nam nec cognitio mediorum in ordine ad propoſitos fines complet rationem prouidentiæ, vt patet in iis, qui eam cognitionem habent; nec tamen vel ſe, vel alios, quibus præſunt, ad eiuſmodi finium aſſequutionem dirigere volunt: neque etiam huiuſmodi directio, quæ iam ad voluntatem ſpectat, aut voluntatis actum ſupponit, dari vnquam poteſt ſine intelligentia ordinis talium mediorum ad finem. Atque hactenus in re hac omnes conueniunt.

Verum alii, hoc conceſſo cum Scoto, Bonauentura, & fere nominalibus, exiſtimant, prouidentiam præcipue ad voluntatem ſpectare, quaſi in voluntatis actu formaliter cõſiſtat. D. autem * Thomas cum Alenſi, quos ſequitur Durandus, Marſilius, & alii complures, ſentiunt, illam præcipue ſpectare ad intellectum, eo quod actum voluntatis potius ſupponat in dirigendis rebus ad ſuos fines, quam formaliter ſignificet. Atque hęc poſterior ſententia nobis magis placet.

Sco. in 1. d. 40. q. vn. Bonau. ib. art. 1. q. 1. Greg. Arim. q. 1. ar. 1 Gab. q. vn. dum id de prædeſtinatione aſſerũt, ſauetq; Damaſc. 2. fidei. c. 29.

† Primum, quia vel nomen ipſum & Græcum τῆς προνοίας, & Latinum prouidentiæ notitiam magis procul intelligentis, & videntis, quam voluntatis actum declarat. Deinde, quia prouidentia, vt iam diximus, eſt pars prudentiæ: at omnes actus prudentiæ ad intellectum pertinent, etſi aliquem voluntatis actum ſupponant, eum ſaltem, quo finis intenditur: ipſa enim non circa finem proprie, ſed circa media verſatur. Tertio, quia dirigere res ad ſuos fines per media conuenientia opus intelligentiæ eſt, ſuppoſito aliquo voluntatis actu, à quo finis appetatur. Poſtremo, quia gubernatio, quæ eſt prouidentiæ exequutio, præcipue ad intellectum pertinet: voluntatis enim magis eſt mouere intellectum, vt pręſcribat, quid faciendum ſit, ipſamque gubernationem exequi, quam gubernare. Atque in hanc ſententiam definit * Boetius diuinam prouidentiam: *Prouidentia*, inquit, *eſt ipſa illa diuina ratio in ſummo omnium Principe conſtituta, quæ cuncta diſponit*, * hoc eſt, apud ſe ad ſuos quæque fines ordinat. Quocirca cum Gregorius Nyſſenus ait, prouidentiam eſſe Dei circa ea, quæ facta ſunt, procurationem, & alii, quos Nyſſenus refert, & Damaſcenus ſequutus eſt, prouidentiam eſſe Dei voluntatem, per quam omnia, quæ ſunt, conuenientem διαγωγὴν, hoc eſt, bene ſe habendi rationem, ſuſcipiũt: eo deſcriptiones hæ pertinent, vt diuinam prouidẽtiam declarẽt, partim ex effectu executioneve illius, quæ eſt procuratio, & promotio rerũ, vt ſuos fines conſequantur; partim ex ipſa ſimul prouidentiæ quaſi radice, quæ eſt diuina voluntas, cuius proprium eſt ex intentione finis conuenientia media eligere. Atque hac de cauſa etiam D. Thomas aliquando prouidentiam voluntati attribuit, imperiumque, quod in prouidentia præcipuus eſt actus, actum voluntatis eſſe nonnunquam ſcribit: (*qua in re Auguſtinum alicubi ſequitur*) quod à voluntate tota mouendi, & agendi vis, in diuina præſertim gubernatione, proueniat.

** D. Tho. 1. p. q. 12. ar. 1. Caiet. q. 23. ar. 1. Alenſ. 1. p. q. 28. m. 1. ar. 2. Dur. in 1. d. 39. q. 3. art. 1. & d. 41. q. 1. Marſ. in 1. q. 41. ar. 1. Cap. d. 40. q. 1. ar. 1. concluſ. 1.*

† Sed præcipue ad intellectum.

Varia prouidentiæ deſcript.

** 4. de conſol. proſ. 6.*

Lib. 8. ſuæ philoſ. c. 1.

2. fidei, c. 29.

8. confeſſ. c. 9.

Actus interni prouidentiæ quinam ſint.

Num autem actus ipſi interni prouidentiæ ſint apprehenſiui, an iudicatiui, an vero imperatiui, quibus intellectus diuinus præcedente noſtro intelligendi more actu aliquo voluntatis dicitur ab æterno rebus prouidiſſe; non prætereunda quæſtio eſt. Ad quam breuiter dicendum, non ſolum apprehenſiones, & iudicia, ſed præcipue etiam imperia interiora ad prouidentiam pertinere: nam poſtquam diuinus intellectus noſtro intelligendi more in quarto illo conſiderationis ſigno à nobis ſuperius notato apprehendit omnes neceſſarias rerum connexiones, & omnes poſſibiles, vt poſſibiles; in quinto autem ſecum quaſi diſquiſiuit, quid euenturum eſſet, ſi hunc vel illum rerum ordinem, hoc eſt, hunc mundum, aut alium quemuis ex infinitis, quos condere poterat, in rerum natura produceret, & omnes procedendi modos, quos in eis ſeruari poſſe intelligeret: tum electo ex omnibus hoc ipſo mundo, quem incolimus, cum eo procedendi modo, qui in eo ſeruatur, illum in ſexto conſiderationis ſigno abſolute ex imperio ſuo futurum eſſe cognouit.

Eorum ordo.

q.4. ſect.6.

In quibus conſiderationibus plane cernis, prius noſtro cogitandi more Deum concepiſſe ſimplici conceptu hunc mundum, quem conditurus erat; deinde illum ex omnibus elegiſſe; tertio loco præcepiſſe, vt certo tempore, ac loco exiſteret. Atque hic completi ſunt interiores actus diuinæ prouidentiæ. Tum acceſſerunt ſuo tempore tres actus illi practici: quorum primus fuit creatio, & quæuis alia rerum creabilium productio & effectio; ſecundus earum conſeruatio; tertius gubernatio: tametſi, vt paulo ante diximus, creatio, & conſeruatio non tam diuinæ prouidentiæ, quàm diuinæ arti tribuantur: gubernatio autem proprie ad prouidentiam ſpectare dicatur; id quod etiam ex definitionibus à Gregorio Nyſſ. & Damaſceno vſurpatus intelligitur, & à D. Th. nonnunquam dicitur. Ratio vero eſt, quia cum res quælibet creatur, aut conſeruatur, ſi ipſa ſola ſpectetur, nulli rei per eam prouidetur; (*neque enim Deus per eam ſibi prouidet, neque etiam ipſi rei per ipſam*) at cum ea gubernatur, iam promouetur, quantum eſt ex parte Dei, ad proprium finem. Poteſt tamen creatio, & conſeruatio rerũ prouidentiæ diuinæ attribui duabus rationibus: prior eſt, quia ſi aliæ res cum aliis conferantur, per alias Deus aliis prouidet, cum nulla omnino ſit, quæ alicui alteri vtilis eſſe non poſſit: poſterior, quia nunquam Deus rem vllã producit ſine peculiarib. proprietatibus, & naturæ ſuæ accommodatis accidentibus; vt vere dicere poſſimus, in ſingulis rebus producendis cerni & vim effectiuam diuinæ prouidentiæ, & conſeruatiuam, & directiuam cuiuſque ad ſuum finem.

Tres illius actus practici.

Sect. 4.

De Verit. q.5. ar.1. ad 9.

Sed vt ad internos prouidentiæ actus redeamus, ad eam primum ſpectat ordinata apprehenſio earum rerum, quæ producendæ, conſeruandæ, gubernandæ ſunt; vt apprehenſio totius ordinis Angelici, machinæ cœleſtis, mundi elementaris, generis humani, & cæterarum tum ſimul tum ſigillatim. Deinde iudicium de eis eligendis inter alias infinitas, quæ intellectui diuino ſe offerunt. Poſtremo imperium, quo illæ quaſi vocantur, & veluti cõparere, aſtare, & in ſuis actionibus, ac vſibus obedire iubentur: vnde eſt illud Pauli: *Vocat ea, quæ non ſunt, tanquam ea, quæ ſunt.* & illud Baruch Prophetæ de Stellis: *Vocatæ ſunt, & dixerunt: Adſumus, & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas.* & illud de Sole & Luna in Geneſi: *Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem*: & cætera huiuſmodi diuina imperia. Horum vero actuum duo priores, apprehenſiuus, & iudicatiuus, pure immanentes ſunt; tertius autem, qui imperatiuus eſt, etſi natura eſt immanens, eſt tamen virtute tranſiens: quia habet totam ſuam exequutionem in rebus ad extra ſeu producendis, ſeu conſeruandis, ſeu adminiſtrandis. Nam etſi in nobis dantur actus immanentes imperatiui reſpectu aliorum immanentium, tamen in Deo dari non poſſunt, niſi reſpectu rerum ad extra: ſiquidem actus imperatiui dominatum habent in ea, quibus imperant, id quod in actibus intellectus diuini reſpectu diuinæ voluntatis locum habere non poteſt. Quo fit, vt de hoc ſolo actu diuinæ prouidentiæ, qui dicitur imperium, & virtute fertur in ea, quæ extra Deum ſunt, intelligenda ſit hæc Theologorum controuerſia, Num prouidentia diuina ad intellectum, an ad voluntatem pertineat? Quæ quæſtio inde ortum habet, quod alii putant, imperium in genere eſſe actum volũtatis, alii actum intellectus: quod nos magis probamus; & verum eſſe, vtcunq; oſtendimus; tametſi de tota re ad librum nonum fuſius diſputabimus.

Ad Rom. 4.

cap. 3.

Geneſ. 1.

Imperandi actus in Deo ſemper eſt virtute tranſiens.

Sed contra hæc ſi aliquis obiiciet, tres tantum eſſe operationes intellectus, ſimplicem apprehenſionem, compoſitionem, & diuiſionem, ac diſcurſum, imperium autem ad nullam earum pertinere: ergo cum prouidentia in imperandi actu præcipue conſiſtat, non eſſe dicendum, prouidentiam ad intellectum pertinere, ſed ad voluntatem. Huic obiectioni occurrendum eſt, imperium reuocari ad compoſitionem, & diuiſionem: cum enim quis imperat, aliquid affirmatiue, aut negatiue præcipit, vt, Fac hoc, Ne facias: in qua præce-

Obiectio.

Reſp. imperiũ reuocari ad cõpoſitionem & diuiſionẽ.

præceptione, ſiue affirmatiua illa ſit, ſiue negatiua, nō ſimpliciter, & nude declaratur voluntas imperantis, vt cum per modum iudicatiuum explicatur; ſed intimatur etiam, & applicatur ad opus exequendum, aut impediendum: omnis autem declaratio, ſiue ſimplex ſit, & iudicatiua tantum, ſiue intimatiua, & quæ ad executionem ſpectet, actus intellectus eſt, cum verbis interioribus fit; actus autem potentiæ motiuæ cum fit verbis exterioribus, quibus interior locutio intellectus exterius exprimitur: habentque ambæ locutiones efficaciam ad executionem, & ab intellectu, qui imperat, & à volūtate, quæ in nobis intellectum ad imperandum mouet, & inferioribus facultatibus ad executionem operis vtitur: in Deo autem more mouentis intellectum ſe habet, & opus exequitur.

Diſcrimen inter agentia naturalia & agentia per intellectum.

Quod, vt melius intelligatur, mandandum memoriæ eſt diſcrimen hoc inter agentia naturalia, & quæ agunt per intellectum, & voluntatem: quod agentia naturalia ab ipſa forma naturali habent & rationem agendi, vt effectus ſit huius ſpeciei, aut illius, & ipſam vim agendi; at agentia per intellectum, & voluntatem, à forma intelligibili, ſiue conceptu rei habent rationem agendi, vt effectus ſit talis, qualis concipitur; à voluntate autem, & appetitu ſenſitiuo, potentiiſque motiuis, quæ voluntati ad nutum obediunt, habent ipſam agendi vim. Nam à formis naturalibus oriuntur naturales vires, quibus agentia naturalia ſibi ſimilia ſecundum naturam efficiunt; agentia vero per intellectum, & voluntatem non habent à forma intelligibili, ſiue conceptu vires vllas, vt exeant in externum opus ſimile conceptui agentis, ſed à voluntate, eique ſubiectis facultatibus appetitiuis, & motiuis ipſam vim agendi expectant: vnde ſi hæ vires deſint, vel quia voluntas ſe ad agendum non applicat, vel quia inferiores facultates reſiſtunt, aut impeditæ ſunt, nihil operis conficitur. Cum igitur imperium & formam intelligibilem, & actum voluntatis exprimat, ac intimet, (*Quod verbum in materia imperandi familiare eſt*) nihil ei iam deeſt ex parte vtriuſque potentiæ ad agendum, ſemperque effectus ſequetur, ſi ex parte inferiorum facultatum ſit omnimoda obedientia, neque vllum eis impedimentum obiiciatur. Ita perſpicuum relinquitur, quo pacto imperium diuinum, ac proinde diuina prouidentia ad intellectum formaliter, & præcipue pertineat; totamque rationem agendi à forma intelligibili, ſeu diuino conceptu habeat; ipſam autem agendi vim ab actu diuinæ voluntatis.

Omnia omnino diuinæ prouidentiæ immediate ſubiecta eſſe.

SECTIO III.

Arg. pro parte negatiua.

NVM autem omnia, ſeu magni, ſeu parui momenti, ſiue bona etiam, ſiue mala, diuinæ prouidentię ſubiecta ſint, nec ne, iam videndum eſt. Nam quod Deus non omnia videatur curare, ex eo primum ſuaderi poteſt, quia quo Principes ſuperiores ſunt, eo plura relinquunt prouidenda inferioribus poteſtatibus, & miniſtris.

Deinde, quia ſi omnia omnino curaret, nihil caſu, aut fortuna eueniret: quæ enim prouidentia præcedente fiunt, ea ex inſtituto eueniunt, non præter intentionem agentium.

Tertio, quia ſi omnia ſubiecta eſſent diuinæ prouidentiæ, non tam multa eſſent in rebus inutilia, & noxia, nec tot, tantaque hominum ſcelera: quippe cum prouidi Principes, quam maxime poſſunt, hæc omnia remoueant; nec dubium ſit, quin Deus omnia, quæ huiuſmodi ſunt, remouere poſſit.

Quarto, quia cum homines ſuo arbitratu propriis rebus proſpiciant, vt qui relinquuntur à Deo in manu conſilii ſui, non videtur Dei prouidentia ad eorum opera ſe extendere.

Poſtremo, quia neque ea, quæ apud nos liberum arbitrium non habent, vt ſe ipſa ratione dirigere ad ſuos fines poſſint, videntur diuinæ prouidentiæ ſubiecta, cum Paulus dicat non eſſe Deo de bobus curam: quod idem de cæteris rebus, quæ apud nos ratione carent, dici eodem modo poteſt. *1. Cor. 9.*

Quam multi errores hac in materia fuerint apud Ethnicos, longiori narratione indiget, cuius rei proprius locus eſt ad duodecimum librum, vbi de prouidentia diuina fuſius diſputabitur. Nunc illud tantum videndum, ad quanam re vera extendatur diuina prouidentia, vt intelligi poſſit, num omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponat, de qua re praſens controuerſia inſtituta eſt.

Omnia diuinæ prouid. ſubdi.

Ad hanc igitur dubitationem breuiter dicendum, nihil omnino eſſe infra Deum, quod diuinæ prouidentiæ non ſubdatur: quod quidem non tantum fidei dogma eſt, iuxta illud Sapientiæ, *Attingit à fine vſque ad finem fortiter, & diſponit omnia ſuauiter*: ſed etiam facile hunc in modum oſtenditur. Ea omnia prouidentiæ alicuius agentis ſubduntur, quæ ab eo ex inſtituto fiunt, aut ex inſtituto permittuntur, vt patet, nihil eſt autem, ſeu magni, ſeu parui momenti, ſiue etiā bonum, ſiue malum, *cap. 8.*

Lege D. Aug. de hac re pulchre diſputātem lib. 5. de ciu. à c. 11. & lib. item 5 de Gen. ad literam, c. 21. & ſeqq. Ambr. 1. off. c. 13. & 14. Gre. Nyſſ. li. 8. ſuæ phil. c. 3. & 4. Theodor. lib. 5. diuin. decret. c. de prouid. D. Th. 1 p. q 22. d. 2. Alenſ. 1. p. q. 26. m. 4. & alios Doctores in 1. d. 39.

lum, quod à Deo ex inſtituto non fiat, aut permittatur: (*eſt enim primum agens, ſine cuius concurſu nihil omnino fit; itemque agens per intellectum, vt nihil eorum, quæ fiunt, eum latere valeat; ac demum ita potens, vt quemadmodum bona omnia facere, ita poſſet mala omnia impedire*) nihil igitur omnino infra Deum eſt, quod eius prouidentiam ſubterfugiat. Præterea, ea omnia ſubiiciuntur prouidentiæ agentis per intellectum, quæ bono aliquo indigent, quod eius ope aſſequi poſſint: (*quod etiam eſt perſpicuum*) atqui res omnes infra Deum indigent bono aliquo, quod niſi ope diuina aſſequi non poſſunt: vt enim nulla earum ex ſe habet eſſe, aut per ſe ſatis eſt ad ſui conſeruationem, vel ad aliquid agendum, aut accipiendum; ita ſine Dei voluntate, atque concurſu hæc habere, aut præſtare non poteſt: nihil igitur omnino infra Deum eſſe poteſt, quod non cadat ſub diuinam prouidentiam.

Immediatene, an mediate.

Quo autem pacto illa diuinæ prouidentiæ ſubiecta ſint, mediatene, an immediate facile eſt intelligere. Si enim de ipſa diuina prouidentia in ſe ſpectata dubitatio intelligatur, certum eſt, omnia illi immediate ſubdi, quandoquidem diuina prouidentia in ſe conſiderata nihil eſt aliud, quam ratio, ſeu diſpoſitio rerum omnium in mente diuina exiſtens, qua illæ in ſuos fines deſtinantur: at huiuſmodi ratio, & diſpoſitio in nulla creatura eſſe poteſt, vt Deus creati alicuius intellectus interuentu de rebus diſponat, perinde ac Principes illiterati doctorum hominum conſilio multa diſponunt, ac ordinant. Quod ſi de prouidentia quoad eius exequutionem ſit ſermo, non dubium eſt, quin plurima faciat cauſarum ſecundarum miniſterio: nam etſi immediate per ſe ſolum dat eſſe rebus immaterialibus, & aliis incorruptibilibus, eaſque per ſe ipſe conſeruat; tamen in aliis producendis, & conſeruandis vtitur cauſis ſecundis, & inſuper ad omnium rerum operationes cum illis ipſis ſimul concurrit.

Soluuntur contraria argum.

Ad primum igitur argumentum in oppoſitum dicendum, Principes propter limitationem intellectus, & imbecillitatem organorum corporis multa committere inferioribus miniſtris, non ſolum quoad executionem eorum, quæ in adminiſtratione ſuarum rerum facienda ſunt, ſed etiam quoad ipſam diſpoſitionem earum in mente: Deus autem, etſi multa adminiſtrat per cauſas ſecundas; (*non excluſo tamen vnquam concurſu*) id tamen non facit propter defectum ſuæ virtutis, ſed vt largitate bonitatis ſuæ dignitatem cauſandi, auctoritatemq; aliquam creaturis impertiatur: cum interim primam illam diſpoſitionem rerum, quam apud ſe facit, nulli omnino cauſæ ſecundæ, etiam in parte, committat, quod nulla creatura eius ſit capax: tametſi agentibus per intellectum peculiarem aliquam, dependentemque ab ipſo rerum ad illa pertinentium diſpoſitionem concedat.

Ad ſecundum iam ex ſupra dictis patet, nihil caſu, aut fortuna euenire reſpectu Dei, ſed ſolum reſpectu cauſarum ſecundarum, præter quarum propenſionem, aut intentionem aliqua eueniunt. *quæſt. 2.*

Nihil eſſe omnino inutile.

Ad tertium dicendum, etſi multa ſunt in rebus, quæ comparatione quarundam inutilia ſint, & ſæpe noxia, tamen nihil eſſe, quod in tota rerum vniuerſitate aliquam vtilitatem non habeat, & ſæpe maiorem multo, quam ſit inutilitas, aut etiam damnum, quod in eis quarundam rerum habitudine cernitur. Videmus enim, corruptiones quarundam rerum eſſe aliarum generationes, & ſingularium interim generationibus ſeruari vniuerſas generabilium, & corruptibilium ſpecies; neque vllam omnino rem ita vilem eſſe, & abiectam, in qua mirandum aliquid non ſit, & conſideratione dignum, vt ait Ariſtoteles primo libro de partibus animalium. *cap. 5.*

Quod autem ad hominum peccata attinet, etſi particularibus miniſtris, quibus incumbit peculiari ratione certa delicta, ne fiant, impedire, aut commiſſa vindicare, non liceat vlla permittere; Principes tamen, ex quorum vniuerſali prouidentia totius reipublicæ adminiſtratio pendet, vitandi alicuius maioris mali cauſa, aut ne bonum aliquod magni momenti impediatur, licite poſſunt quædam mala permittere. Quis autem dubitat, defuturum maximum bonum naturæ in hac rerum vniuerſitate, ſi homines à Deo impedirentur, ne libertate ſibi à natura ad bonum & malum conceſſa vti poſſent?

Prouidentiā humanam ſub diuina contineri.

Ad quartum dicito, prouidentiam, qua homines rebus ſuis proſpiciunt, ſub diuina prouidentia contineri: ſiquidem ad diuinam ſpectat humana opera pro meritis remunerare, aut punire: quod cum ita ſit, neceſſe eſt Deum ab æterno prouidentia ſua decreuiſſe, quæ quibus præmia, aut ſupplicia daturus erat; ac erit in tempore, ne nouum iudicium & propoſitum diuino intellectui, & voluntati poſſet accedere. Qua vero ratione Deus iuſte punire poſſit eas peccatorum actiones, ad quas ipſe concurrit, ex eo intelliges, quia concurſus diuinus ad eas actiones generalis eſt, & in morem naturæ conceſſus, quod ſupra dictum eſt, vt homo propria libertate vti poſſit: ita vt quemadmodum ipſa humana voluntas indifferens eſt ad omnia huma-

Præoccupatur obiectio.

quæſt. 2.

na

na opera, ita & diuinus concurſus ſit indifferens. Nam quod Deus neque æterna prouidentia ſua prædefiniat opera voluntatis creatæ ante eorum præſcientiam, neque ipſam voluntatem in tempore ad vllum opus determinet, quod liberum dici poſſit; (*tametſi ad bona præparet*) ſed ipſa ſe determinat ſuffulta diuino cōcurſu, tum vniuerſali, tum aliquando ſpeciali, partim ex ſuperius dictis intelligi poteſt, partim luculentius paulo inferius explicabitur.

Neq; etiā res expertes rationis negligi à Deo.

Ad vltimum dicendum, ex aliis quamplurimis diuinæ ſcripturæ locis conſtare prouidentiam diuinam etiam res, quæ apud nos rationis expertes ſunt, non negligere: alioquin in nihilum omnes redigerentur. Hinc enim eſt illud Domini apud Lucam: *Nonne quinque paſſeres veneunt dipondio, & vnus eorum non eſt in obliuione coram Deo?* & (quod Matthæus addit) *vnus ex illis non cadet ſuper terram ſine Patre veſtro?* & rurſus apud Lucam: *Sed & capilli capitis veſtri omnes numerati ſunt.* Quod autem Paulus ait, non eſſe Deo curam de bobus, intelligendum eſt de cura paſcendi, & alendi eiuſmodi animalia, quæ in ſacra ſcriptura tradatur, quaſi Deus ea de cauſa iubeat non eſſe os alligandum bobus in area, aut quid ſimile: cum ea omnia potius dicantur figura quadam ad ſignificandum aliquid, quod in hominibus fieri debeat.

cap. 12. *cap. 10.* *cap. 12.*

Diuinam prouidentiam in omnibus rebus eſſe certam, & infallibilem.

SECTIO IV.

Argumenta pro parte negatiua.

ILLVD deinde examinandum eſt, ſitne diuina prouidentia in omnibus rebus certa, & infallibilis? Quod enim negatiua pars ſit vera, ex eo primum probari poteſt, quia cum prouidentia diuina ſit ordo rerum ad ſuos fines in mente diuina exiſtens cum propoſito illum exequendi, eius vtique certitudo in aſſecutione eorum finium conſiſtere videtur: at multi fines rerum intenduntur à Deo in ſua adminiſtratione, quibus tamen fruſtrantur eæ res, quæ ad illos præordinantur: non eſt igitur in omnibus rebus certa, & infallibilis. Minor probatur, quia agentia naturalia præordinata ſunt ad integra, & abſoluta effecta, quæ tamen ſæpe eueniunt imperfecta, & interdum mutila, vt patet in monſtris, & in aliis animalibus, quæ naſcuntur exigua, debilitata, & aliis modis inepta ad exercendas proprias functiones: agentia vero libera præordinata ſunt ad naturalem finem virtutum moralium, & intellectualium, in quo perfecta A beatitudo naturalis poſita eſt; cum tamen pauciſſimi homines eam aſſequantur, vt fere dici poſſit, totum genus humanum eo fine fruſtrari. Denique eadem agentia præordinata etiam ſunt ad finem donorum gratiæ, qui eſt beatitudo ſupernaturalis claræ, & apertæ viſionis diuinæ eſſentiæ. Vnde eſt illud Pauli ad Timotheum, velle Deum omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; cum tamen maior pars hominum excidat ab B eo fine, iuxta illud Domini: *Multi ſunt vocati, pauci vero electi.*

Tim. 2. *Matth. 20.*

Quod ſi ad hæc reſpondeatur, cum Deus dicitur intendere huiuſmodi fines, eoſque velle obtineri a rebus, quarum ſunt fines, figuratam, & interpretatiuam eſſe locutionem, ſignificariq; ea loquendi forma, Deum velle dare rebus omnibus media, quæ ſatis ſint, vt illæ eiuſmodi fines aſſequantur, certumque eſſe, & infallibile, ea omnibus conferri: C obiici poteſt ſecundo loco in hunc modum. Quod quidem attinet ad media naturalia, ſæpe ea deeſſe rebus naturalibus, vt cibum ad nutritionem & accretionem; medicamenta ad ſanitatem; diſpoſitionem materiæ ad generationem, ſimilia; idque, quia ipſa diuina prouidētia diſpoſuit, vt aliæ cauſæ naturales alias impedirent. Quod etiam attinet ad media moralia, ſæpe item deeſſe hominib. occaſiones, aut etiam vires ad exercendas D actiones virtutum, quod multi non habeant vel materiam, vel complexionem idoneam ad eas exercendas: adeo, vt de quibuſdam hominibus dicat Ariſtoteles, fieri non poſſe, vt naturalem beatitudinem aſſequantur. Quod demum attinet ad media ſupernaturalia, ea quoque, etſi nullo adulto negarentur, infantibus tamen in vteris maternis decedentibus non conferri; neque omnibus adultis videri concedi, cum ne ipſa quidem prædicatio, quæ E ianua fidei eſt, ad omnes perueniat. Ita fit, vt prouidentia diuina nec ratione finium, nec ratione mediorum certa videatur, & infallibilis in rebus omnibus.

Varii dicendi modi.

Sunt, qui dicant, prouidentiam diuinam eſſe certam, & infallibilem in iis omnibus, quæ per cauſas neceſſario agentes adminiſtrantur, vt in motibus cœleſtium corporum: in eis autem, quæ adminiſtrantur per cauſas, quæ cōtingenter, & impedibiliter agunt, non F eſſe neceſſe, vt ſit certa, & infallibilis, quod Deus ſic mundum diſpoſuerit, vt ea, quæ ſic euenirent, non eſſent omnino certa, qualis eſt maturitas frugum in æſtiuo tempore, & alia huiuſmodi.

Syluest. in confl. 1. p. q. 22. a. 1.

Alii dicunt, eſſe certam, & infallibilem quoad aſſecutionem finium generalium; non item omnium ſpecialium: eſt enim certa, & infal-

A infallibilis in rebus naturalibus quoad ordinem totius vniuerſi, qui ordo poſtulat quarundam rerum varietatem, & inconſtantiam: in his autem inferioribus eſt certa, & infallibilis quoad perpetuitatem generationum, quæ nunquam deeſſe poteſt naturaliter: ita apte omnia, & conuenienter ad eam diſpoſita ſunt: non item quoad ipſas particulares generationes, quæ ſæpe impediuntur naturaliter, vt res hæc aut illa, quæ gignenda erat, B non gignatur, vel non perfecte, aut accommodate ad naturam gignatur. Denique in ſupernaturalibus eſt certa, & infallibilis quoad generalem finem gloriæ Dei, qui finis ſemper obtinetur in omnibus tam iuſtis præmio afficiendis per largitatem, & miſericordiam, quam peccatoribus per iuſtam criminum punitionem: non item in omnibus quoad finem ſpecialem beatitudinis æternæ, & oſtenſionem largitatis Dei in ea tandem communicanda, C quod multi eam beatitudinem non aſſequantur.

Ferr. 3. contr. Gent. c. 94. cui fauet D. Th. de verit. q. 6. ar. 1. in 1. d. 4. art. 2.

Alii, vt omnino generaliter loquantur, omnem certitudinem, & infallibilitatem diuinæ prouidentiæ referunt ad media, vt nimirum propterea dicatur certa, & infallibilis, quod quemadmodũ Deus ſuperuacanea non inſtituit, ita nec deſit in neceſſariis: quod ſi fines non obtinẽtur à liberis agentibus, eorum negligentiæ imputandum eſſe, quod neceſſariis, D & ſufficientibus mediis non vtantur, effectuſque completus diuinæ prouidentiæ in eis fruſtretur. Nam in agentibus naturalibus, ſi ad totum cœlum reſpiciamus, nunquam in eis fruſtrari finem à Deo intentum.

Vera aſſertio. Ita D. Tho. 1. p. q. 22. art. 2. ad 1. ar. 4. ad 2. q. 23. ar. 6. q. 103. ar. 7. 3. contr. Gent. c. 94. Caie. 1. p. q. 22. art. 1. Eod. modo loquũtur Aug. 5. de ciu. c. 10. & lib. 83. qq. q. 27. Boet. 4. de conſolat. proſ. 6.
** Sap. 9.*

Dicendum eſt tamen, diuinam prouidentiam in rebus omnibus, & ratione finium, & ratione mediorum eſſe certam, & infallibilem, nefaſque eſſe vel hac, vel illa ex parte vllam incertitudinem illi attribuere. Primum, E quia vel ipſa diuina ſcriptura hac ratione diſtinguit prouidentiam humanam à diuina, quod humana incerta ſit; diuina autem certa: *Cogitationes mortalium* (inquit * Sapiens) *timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtræ*: vt nimirum intelligamus diuinam eſſe omnino certam, & fruſtrari nullo modo poſſe. Deinde, quia prouidentia Dei includit eius præſcientiam, & voluntatem abſolutam exequendi id, quod præordinatum eſt: neutra F autem ex parte fieri poteſt, vt illa ſit incerta. Tertio, quia diuina prouidentia aut conſideratur reſpectu rerum naturalium, aut comparatione agentium liberorum: ſi reſpectu rerum naturalium, cum illæ agant ex neceſſitate naturæ, niſi impediantur; impedimenta vero, quę naturaliter quibuſdam obiiciuntur ab ipſa eadem diuina prouidentia ſunt præordinata; non dubium eſt, quin ea ratione ſit omnino certa: ſi vero comparatione agentium liberorum, hoc eſt, hominum, & Angelorum, cum hi partim prædeſtinati ſint, partim reprobati; nec prædeſtinati vnquam reprobandi ſint, aut reprobati prædeſtinandi; certa quoque omnino eſt circa eorum vltimum finem diuina prouidentia: quod ſi incerta in eis eſt aſſecutio aliorum finium, à quibus illi ſępe fruſtrantur, ea incertitudo cadit in ipſorum peculiarem prouidẽtiam, quæ incerta eſt, & à diuino corrigitur certo, & infallibiliter, remunerandis iuſtis, & puniendis iniuſtis. Accedit, quod etiam ratione aliorum finium, qui vltimo ſubordinati ſunt, & mediorum omnium, quæ ad eos obtinendos aſſumuntur, certa, & infallibilis eſt diuina prouidentia reſpectu liberorum agentium propter certitudinem approbationis bonorum operum, & permiſſionis malorum, quæ à Deo infallibiliter ex æternitate futura præſciuntur: neque enim alia vlla opera liberorum agentium exercentur in tempore, quam quæ Deus ab æterno præſcita ipſa ſua prouidentia vel approbauit, vel permittere decreuit.

Fatũ & diuina proui. quo pacto ſint idẽ.
** q. 2. ſect. 5.*
† D. Aug. 5. de ciui. c. 1. & 9. & libr. 2. contr. Fauſt. c. 5. D. Th. 1. p. q. 116. ar. 2.

Poſtremo ex eo probatur aſſertio, quod vera fati ſignificatio actiue ſumpta, vt ſupra * diximus, in diuinam prouidentiam conuenit, vt cum † Auguſtino D. Thom. & alii Theologi affirmant: modo à fati nomine propter vſum quorundam Ethnicorum, & Hæreticorum abſtineatur: at fatum apud omnes ſignificat quidpiam omnino certum, & infallibile; licet apud eos, qui non recte de eo ſentiunt, ſumatur paſſiue, non ſolum pro effectu infallibili, ſed etiam ineuitabili: quod verbum neceſſitatem ſignificat, quam nos non vniuerſe effectibus diuinæ prouidentiæ tribuimus, ſed iis tantum, quos illa ſtatuit, vt neceſſario euenirent.

Humana & diuina differentia.

Vnde patet, etſi in ratione prouidentiæ humanæ non includatur certa finis aſſecutio; ſed ſatis ſit ad rationem vere prouidi, ſiue principis, ſiue ducis, ſiue medici, ſiue cuiuſuis alterius artificis, ſi omnia media adhibeat, quæ humana induſtria, & diligentia adhiberi poſſunt, ſiue ad quietem Reipublicæ aſſequendam, ſiue ad victoriam comparandam, ſiue ad ſanitatem inducendam, & ſic in cæteris, ita vt ipſa finis aſſecutio non ſit omnino certa, ſed probabilis: tamen ad rationem diuinæ prouidentiæ neceſſarium eſſe, vt & finis aſſecutio, & media, quibus obtinendus eſt, ſint certa, & infallibilia: alioquin diuinum propoſitum fruſtrari poſſet. Qua * in re præferenda eſt ſententia Caietani opinioni Capreoli, & quorundam alio-

** Mens D. Th. hac in re. Caiet. 1. p. q. 22. ar. 1. Cap. in 1. d. 40. q. 1. a. 1. concl. 2. Ferr. 3. contr. Gen. c. 64. & 94. & aliis.*

rum

rum Thomiſtarum, qui credunt, D. Thomam vbique ſenſiſſe, aſſecutionem finis non includi in ratione prouidentiæ diuinæ, vt dixerat in quæſtionibus † de Veritate: cum probabilius ſit, eum in ea re ſententiam mutaſſe in prima parte, cum de prouidentia diuina, & prædeſtinatione diſputaret, *vt Caietanus ait*. Poſſent tamen hi authores ea ratione conciliari, quod Caietanus nomine finis intelligat finem abſolutum, & ſine vlla conditione; prouidentiamque diuinam accipiat iuxta completam eius conſiderationem: cæteri vero intelligant qualemcunque finem, & prouidentiam iuxta communem eius acceptionem: ſic enim nulla erit inter eos diſſenſio, vt iam patebit in ſolutione oppoſitæ partis argumentorum.

† q. 6. art. 1.

Solut. 1. arg.

Ad primum enim dicendum eſt, fines agentium pure naturalium, ad quos diuina prouidentia illa deſtinauit, in plurimis eorum ſub ea conditione intelligendos eſſe, ſi modo adſit materia diſpoſita & impedimenta remoueantur: quo pacto certa eſt, & infallibilis in eis diuina prouidentia, quia ſemper hoc pacto accepti obtinentur. Quod ſi abſolute, & ſine vlla conditione ſumantur, etſi in eorum quibuſdam certa eſt, & infallibilis diuina prouidentia, vt in motibus cœleſtium corporum, & in naturali perpetuitate viciſſitudinis generationum, & corruptionum; in aliis tamen particularibus non ſemper eſſe certam, ſi ea ſumatur non ſecundum completam prouidentiæ diuinæ rationem, hoc eſt, non quatenus intelligitur cum præſcientia omnium omnino circumſtantiarum, ſed quatenus refertur ad ſolas ipſas naturas agentium: nam ſi ſumatur, vt per eam prouidetur toti huic vniuerſo iuxta ordinem à Deo inſtitutum, nunquam omnino agentia naturalia fruſtrabuntur iis effectibus, quos poſcit vniuerſalis rerum ordo, cum omnibus ſimul circumſtantiis concurrentib. ad actionem. Atque ea eſt completa conſideratio diuinæ prouidentiæ, ob quam dicitur, attingere à fine vſque ad finem fortiter, & diſponere omnia ſuauiter. A ſummo enim fine diuinæ gloriæ ad infimos vſque rerum omnium, eorumque circumſtantias omnia diſponit, ac ordinat, iuxta quarumlibet rerum conditiones. Vnde fit, vt quamuis res naturales non ſemper aſſequantur fines, ad quos earum naturæ propenſæ ſunt, ſemper tamen aſſequantur finem totius vniuerſi, ad quem diuina prouidentia hoc pacto conſiderata eas præordinauit.

Agentia pure naturalia ſemper conſequi fines vniuerſales, licet à particulari ſæpe deuient.

Agentia libera deſtinata eſſe ad finem beatitudinis naturalis conditionate.

Ad id autem, quod dicitur de agentibus liberis, quatenus illa præordinata ſunt ad finem naturalis beatitudinis, reſpondendum eſt diuinam prouidentiam deſtinaſſe quidem omnes homines ad eum finem, ſed tamen ea lege, ac conditione, ſi eum ipſi aſſequi vellent: quare non eſſe, cur incerta dicatur diuina prouidentia, ſi pauci admodum eum finem aſſequantur, quod pro eo obtinendo laborare nolint.

Duplex conſideratur in Deo voluntas, antecedẽs & conſequens.

** cap. 29.*

Ad id vero, quod additur de eiſdem agentibus, qua ratione ad ſupernaturalem felicitatem præordinata ſunt, dicendum eſt, duplicem eſſe more intelligendi noſtro Dei voluntatem, vt * ait Damaſcenus in ſecundo Orthodoxæ fidei: vnam antecedentem, nempe qua ille, non quaſi à nobis impulſus, ſed veluti à bonitate ſua permotus omnia nobis fauſta cupit; atque hac voluntate velle Deum omnes homines ſaluos facere, cœleſtique beatitudine donare; illa tamen eadem lege, ſi ipſi ſalui eſſe velint, nec propriæ ſaluti, aſſequendæque cœleſti beatitudini obicem ponant: alteram vero conſequentem, hoc eſt, ex factorum noſtrorum occaſione ortam; non tamen bonorum, quod illa ad antecedentem pertineat; ſed malorum, cuiuſmodi ſunt labores, calamitates, morſque ipſa, & ſempiterna damnatio, iuxta illud Oſeæ decimotertio, *Perditio tua Iſrael, tantummodo in me auxilium tuum.* & illud Sapientiæ primo, *Quoniam*, inquit, *Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum.* & poſt pauca: *Impii autem manibus, & verbis accerſierunt illam*: & illud Ezechielis decimooctauo: *Nunquid voluntatis meæ eſt mors impii, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat?* cum igitur voluntas illa, qua Deus vult omnes homines ſaluos fieri, ſit conditionata, vt libere operari poſſint, æternamque felicitatem promereri, nihil obeſt diuinæ prouidentiæ certitudini, ſi non omnes ſalui fiant. Nam nec finis ille abſolute intelligitur, ſed ſub explicata conditione, quæ non in omnibus impletur; nec prouidentia diuina in ea generali præordinatione ſpectata complete conſideratur; ſed tum demum, cum ſingulorum hominum facta præſciri, & pro meritis præordinari concipiuntur, quo pacto ſpectata Dei voluntate certiſſimus eſt euentus diuinæ prouidentiæ.

Solut. 2. arg.

Ad ſecundum argumentum de figurata, & impetratiua locutione, qua aliquid ab aliquo intendi intelligitur, cum media ad illud obtinendum ſufficienter adhibentur, dicendum eſt, vſurpatam quidem eam eſſe: quo pacto parentes intelliguntur velle, vt filii docti ſint, ſi eis abunde libros, & alia neceſſaria ſuppeditent, vt literarum ſtudia ſequantur: ſed cum venitur ad media naturalia, occurrẽdum, etſi ſæpe illa deſunt ad conſecutionem finium

Nunquã deeſſe media naturalia ad cõſecutionem finium vniuerſ.

finium particularium cauſarum ; nunquam tamen deeſſe ad conſequutionem finium omnium cauſarum ſimul concurrentium ex totius vniuerſi ordine: quia defectus mediorum cauſarum naturalium ſubſeruit effectibus,& finibus vniuerſalium. A

Nec moralia ad conſequutionem vltimi.

Quod autem attinet ad media moralia, certum quoque eſt, Deum omnibus dediſſe media, quibus vltimum finem ex parte virtutum moralium aſſequi vtcunque poſſent: ſatis enim eſt ad qualemcunque beatitudinem naturalem, aliquem progreſſum in virtutibus morum feciſſe: quod & Ariſtoteles fatetur,cum docet,quantum quiſque virtutis & prudentiæ habet, tantum habere, ſeu potius participare felicitatis: ad hoc autem non deſunt ſufficientes occaſiones, & materia in humana vita, præſertim cum eæ virtutes actibus interioribus, vbi materia deeſt, vtcunque exerceri poſſint. Nam quod Ariſtoteles ſcribit, quoſdam ad beatitudinem acquirendam eſſe ineptos, ad difficultatem ſignificandam ſpectat; non ad impoſſibilitatem omnimodam ; niſi referatur ad contemplatiuam beatitudinem in iis, qui propter ineptam omnino corporis complexionem ad eam peruenire nequeunt. B C

7.Polit. c.1.

Etiã in paruulis decedẽtibus in originali non deeſſe diuinam prouid.

Denique, quod infantibus in vteris maternis decedentibus deſunt media, quibus cœleſtem beatitudinem aſſequantur, non efficit incertam executionem diuinę prouidentiæ. Nam cum Paulus ait, velle Deum omnes homines ſaluos fieri, Theologique hanc exceptionem addendam volunt, [*Si ipſi velint, neque obicem ponant*] intelligenda eſt pro paruulis nondum rationis vſum habentibus, induſtria parentum, & aliorum, quos parentum loco habent. Vult enim Deus eos quoq; ſaluos fieri, ſi per parentes eorum ſalus procuretur, quandoquidem illi ſibi conſulere non poſſunt. Quocirca,cum initio pro omnibus & paruulis, & adultis datum eſſet primis parentibus generale medium originalis iuſtitiæ ad omnium ſalutem ; quod donum ſi ipſi conſeruaſſent, nemo eſſet morti obnoxius, ſed ex hac vita ad ſupernaturalem beatitudinem tranſiſſet: eo amiſſo ſoli induſtriæ particularium parentum, aliorumque curatorum relicta eſt paruulorum ſalutis procuratio ; niſi quando Deus extraordinario aliquo ſalutis medio alicui ſubuenit, de qua re mira quædam narrari ſolent. Hinc fit, vt aliquando paruuli ſalutem non aſſequantur, quod vel parentum incuria in vteris maternis obeant, vel parentes illis iam natis ſalutis media ante eorum obitum non conquirant; aliquando vero nulla parentum culpa, ſed ſola cauſarum naturalium diſpoſitione abſque ſalutis remedio diem claudant: quod poſterius, cum accidit, non defectui diuinæ prouidentiæ, ſed inobedientiæ primorum parentum aſcribenda eſt cauſa, qui pro ſe, totaque poſteritate donum illud incorruptionis non ſeruarunt : quod ſi ſeruaſſent, omnes paruuli, cum adoleuiſſent, de procuranda cœleſti beatitudine ſibi conſulere poſſent. Ex quibus collige pronuntiatum illud Pauli vel intelligendum eſſe de ſolis adultis ; id quod eius verba omnia, & loci inſtitutum ſatis indicant ; quo pacto nullam vim habet argumentum : vel ſi de paruulis etiam intelligendum eſt, referendum eſſe ſimul ad vtrumque ſtatum & innocentiæ, & naturæ lapſæ; ne ſi referatur ad poſteriorem tantum, colligi poſſit, Deum non velle, ſed nolle potius abſolute ſaluos fieri eos paruulos, qui ſine vlla parentum culpa decedunt, quod ipſe eo pacto naturales cauſas diſpoſuerit, vt illi non habeant vllum ſufficiens ſalutis obtinendæ adminiculum : quod pugnat cum ipſo D. Pauli pronuntiato, ſi vniuerſe pro omnibus intelligendum eſt. Quamuis enim Deus propter originale peccatum omnibus paruulis in eo decedentibus iuſte negare poſſet ſupernaturalia ſubſidia, eoſque regno cœleſti ob præuaricationem lęſæ maieſtatis diuinæ à protoparentibus excludere, vel etiam quibuſdam pro ſuo arbitratu ea dona iuſte negare, aliis miſericorditer concedere: ſi tamen ex ſe, bonitate ve ſua vult omnes homines (*etiam paruulos*) originali peccato infectos ſaluos fieri, opus eſt, vt omnibus quoque velit, donetque ſufficientia auxilia ad ſalutem: quorum nullum habuerant ii paruuli, qui ſine vlla parentum culpa, ſed ſola naturalium cauſarum diſpoſitione à Deo inſtituta, cum originali decedunt. Velle enim cuipiam id, quod niſi nobis auxiliantibus fieri nõ poteſt, deceptorium velle eſt, niſi ei ſufficiens auxilium ad id efficiendum conferamus. D E F

Explicatio loci difficilis Pauli.

Neq; etiã iis, quibus fides non prædicatur.

Quod autem non omnibus adultis fides Chriſti prædicatur, non ſatis eſt, vt vere dici poſſit, deeſſe alicui ſufficientia media ad ſalutem : nam ſi quis eius explicatam cognitionem inuincibiliter non habet, ſatis ei eſt cognitio legis naturæ mentibus omnium impreſſa, adiunctis inſpirationibus,& illuſtrationibus diuinis,quę nulli negantur, vt ſe ad veram fidem, & diuinam gratiam poſſit diſponere.

Summa doctrina tradita.

Ita patet, diuinam prouidentiam, etſi imperfecte adhuc concepta non includit certam omnino, & infallibilem aſſecutionem quorundam finium, idque quia ii fines non ſumuntur abſolute, ſed ſub cõditione aliqua; tamen complete conſideratam certam omnino

mnino, & infallibilem continere aſſecutionẽ eorum, ad quos abſoluta voluntate rem quã-que præordinauit; certa; & infallibilia media reſpicere quibus illi obtinentur. Ex cuius quæſtionis reſolutione intelligitur, quid dicendum ſit ad eam, qua quæri ſolet, Num voluntas Dei ſemper impleatur? eſt enim eodem modo reſpondendum, etſi conditionata non ſemper impletur, quia nec Deus ſemper eam impleri abſolute vult, tamen abſolutam ſemper impleri: quorum vtrumque oracula diuina perſpicue declarant. Sæpe enim conqueritur Deus, quod nolint homines eius voluntati parere: vt cum in Prouerbijs cap. 1. ait, *Vocaui, & renuiſtis: extendi manum meam, & non fuit, qui aſpiceret*: & apud Matthæum cap. 23. *Quoties volui congregare filios tuos quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas, & noluiſti.* Alijs autem locis contra aſſerit, ſuam voluntatem non poſſe non impleri, vt apud Eſaiam cap. 46. cum ait: *Omnis voluntas mea fiet*: quod & Eſther cap. 13. ſuæ hiſtoriæ cum Deo loquens profitetur: *Non eſt*, inquit, *qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati.*

Voluntatem Dei abſolutam ſemper impleri, non ita conditionatam.

Sed quia difficile eſt intelligere, quo pacto diuina prouidentia complete conſiderata, & (*quod eodem redit*) voluntas Dei abſoluta infallibiliter in omnibus euentibus impleatur; nec tamen omnes actus boni creatarum voluntatum ab æterno prædefiniti ſint, & ipſæ creatæ voluntates in tempore à diuina determinentur, cum ex ſe indeterminatæ ſint; preſſius expendendum eſt, num res ita habeat. Nam etſi ſuperius ad confirmandam certitudinem præſcientiæ diuinæ id ſatis explicatum videri poteſt, cum determinatio creatarum voluntatum à diuina, quæ Scoto attribuitur tractaretur; aliud tamen eo loco erat inſtitutum, neque etiam ibi neceſſe fuit rem hanc ad liquidum omnino reſoluere.

Argumenta, quibus omnes actus liberi, ſaltem boni, videntur à Deo ab æterno prædefiniti, & creatæ voluntates ab eo in tempore determinari.

SECTIO V.

PARS igitur affirmatiua, quod attinet ad prædefinitionem æternam, ex eo primum oſtendi videtur, quia alioquin actus liberi futuri non euenirent certo, & infallibiliter ratione diuinæ prouidentiæ, quæ includit voluntatem; ſed fortaſſe ratione diuinæ præſcientiæ, quæ ſpeculatiue tantum verſatur circa futura, & cum abſoluta eſt, ſupponit eorum futuram exiſtentiam.

Probatur æterna prædefinitio.

A Deinde, quia Patres ita diſtinguunt actus creatarum voluntatum inter ſe, vt dicant bonos omnes eſſe prædeſtinatos, hoc eſt, prædefinitos, malos autem eſſe præſcitos. Lege inter multos Auguſtinum ſexto Hypognoſticon, & Leonem IX. in epiſtola quadam decretali ad Petrum Antiochenum. Non loquuntur autem de actibus indifferentibus, vel quia nulli dantur indifferentes in particulari, vt eſt * D. Thomæ, & aliorum complurium docto-B rum ſententia: vel quia parui admodum momenti ſunt, vt alij volunt.

c. 2. 5. & 6. item lib. de præd. ſſ. ſanctor. c. 10. Anſel. de cõcord. prædeſt. & lib. arbit. c. 2. Proſp. ad obiect. Gallorum reſp. 15. & ſententia 15.

Tertio, quia ſi huiuſmodi actus non eſſent à Deo prædefiniti, euenirent vtique fortuito, & præter intentionem Dei, nec caderent ſub prouidentiam diuinam complete conſideratam, aut (*quod eodem redit*) ſub voluntatem Dei abſolutam, ſed conditionatam, & inefficacem: quod videtur dici nullo modo poſſe.

** D. Th. 1. 2. q. 18. a. 9. Alb. in 2. d. 40. a. 4. Richard. a. 2. q. 3. Dur. q. 1. Maior q. 2 concl. 5. Argent. q. 1 ar 2 Æg. q. 3. Capr. q. vnica, Greg. in 1. d. 1. q. 1. a. 1.*

C Quarto, quia voluntas Dei conditionata, cum non ſit determinata in ſe, non poteſt quicquam efficere: oportet igitur, vt ſit abſoluta, & determinata, etiam circa futuros actus creatarum voluntatum, eoſque ab æterno prædefiniuerit, præordinauerit futuros in particulari.

Quinto, quia ad ea omnia ſe extendit diuina prædefinitio, & præordinatio, ad quæ ſe extendit diuina efficientia: (*auctoritatiua nimirum, & non permiſſiua tantum*) quo pacto D intelligendus eſt D. Thomas quæſtione prima de potentia, art. 5. cum æquat prædefinitionem efficientiæ: Deus enim nihil efficit tanquam auctor, cui opus attribuendum ſit, niſi prædefinitum à ſe, & præordinatum: atqui Deus concurrit tanquam auctor ad omnes bonos actus creatarum voluntatum: omnes igitur fuerunt ab eo ex æternitate prædefiniti.

E Sexto, quia aut Deus poteſt prædefinire aliquem actum liberum, ſeruata eius libertate, aut nullum: ſi enim prædefinitio repugnet vni, repugnabit omnibus, ſi ex parte libertatis eſt repugnantia: dicere autem, non potuiſſe Deum ab æterno prædefiniri vel vnum actum liberum creatæ alicuius voluntatis, abſurdum admodum videtur; cum præſertim omnia, quæ in particulari abſolute præcipit, F videatur ab æterno prædefiniuiſſe, vt ea, quæ confirmatis in gratia iniunxit, veluti Paulo Euangelij prædicationem, & actum ſubeundi pro nobis crucis patibulum, quem Chriſto Domino ex obedientia impoſuit.

Septimo, quia ſi actus boni, quibus prædeſtinati beatitudinem aſſequuntur, non eſſent prædefiniti, non eſſet certus numerus ipſorum prædeſtinatorum ex vi prædeſtinatio-

nis, ſed forſitan ex vi præſcientiæ, quæ illam more conſiderandi noſtro præcedit, vt de ipſis actibus iam obiecimus: quod permagnum abſurdum videtur eſſe.

Poſtremo, quia Deus prædefiniuit ab æterno omnes rationales animas, quas creaturus erat in tempore: (omnia enim, quæ ſolus ipſe facit in tempore, ab æterno à ſe facienda prædefiniuit) at animarum creatio poſt duas illas primorum parentum pendet ex libera voluntate ipſorum parentum diſponentium materiam ad infuſionem earum in filiorum corpora: prædefiniuit ergo Deus eas parentum liberas voluntates, quibus ad generationem conueniunt. Atque hæc de prædefinitione liberorum actuum creatarum voluntatum ab æterno.

Voluntatem creatam determinari à Deo in tempore.

Quod vero attinet ad determinationem ipſarum voluntatum in tempore, ex eo primũ probatur, eam fieri à Deo: quia cum voluntas quælibet creata ſubiecta ſit Deo effectiue, non ſolum quatenus aliquando naturaliter fertur in obiectum, veluti in motibus omnino primis, & in clara diuinæ eſſentiæ cõtemplatione; ſed etiam quatenus libere aliquid amplectitur, aut reijcit, veluti in actibus virtutum deliberatis: neceſſe eſt, vt etiam tum, cum ſic operatur, effectiue ſubijciatur Deo, ac proinde à Deo effectiue determinetur.

Deinde, quia, cum Deus prius natura cõcurrat ad effectum cauſæ ſecundæ, quam ipſa cauſa ſecunda, vt traditur in libro de cauſis efficitur, vt prius natura determinet voluntatem creatam, quam ipſa ſe determinet: determinatio enim voluntatis creatæ eſt communis effectus Dei, & ipſius voluntatis, quia voluntas nihil efficere poteſt niſi concurrente Deo. Quod ſi Deus prius natura determinet voluntatem creatam; quam ipſa ſe determinet: ergo non iam ipſa vere ſe determinat, cum prius natura ſit à Deo determinata.

Tertio, quia prima cauſa eſt in agendo efficaciſſima, cum nullum impedimentum ei afferri poſſit: (*iam enim ipſa ſe ipſam impediret, cum omnium impedientium actiones ab ea pendeant*) non eſſet autem (*vt videtur*) omnium efficaciſſima, niſi quemadmodum determinat agentia naturalia ad actiones neceſſarias: ita determinaret libera ad actiones liberas.

Quarto, quia neceſſario, & libere agere, ſunt primæ differentiæ actionum: ergo quẽadmodum prior cadere poteſt ſub determinationem diuinam, ita & poſterior.

Quinto, quia, etſi quis concedat voluntatem creatam ſe ipſam determinare ad actus, quos exercere poteſt cum ſolo concurſu generali, quo Deus indifferenter concurrit ad A omnes illius actus, etiam malos: tamen ad actus ſupernaturales, quos exercere non poteſt ſine concurſu Dei ſpeciali, & ſupernaturali, nullo modo videtur ſe ipſam determinare poſſe.

Sexto, quia ex ijs auxilijs, quibus Deus mouet voluntatem creatam ad actus ſupernaturales, quædam dicuntur apud Theologos ſufficientia, ſed non efficacia, vt quæ repudiari poſſint: alia efficacia, quia ſemper ha- B bent effectum: quanquam igitur voluntas priori genere auxiliorum mota ſeipſam determinaret ad opus ſupernaturale, tamen mota auxilijs poſterioris generis, nullo modo fieri poſſe videtur, quin à Deo determinetur.

Septimo, quia ſi Deus non determinaret ſaltem vltimos actus prædeſtinatorum in hac vita, periculum foret, ne prædeſtinatio eſſet caſſa, & ſine effectu: (*fieri enim poſſet, vt prædeſtinati, qui tunc in peccato lethali eſſent, nollent* C *pro ſua libertate conuerti, vt re vera poſſent*) aut certe cogeretur Deus eorum vitam tamdiu prorogare, donec illi libere reſipiſcerent, ac pœnitentiam agerent, eamque ipſe ſollicitus, imo & incertus expectaret, ne æternæ à ſe factæ electionis propoſitũ fruſtraretur, quod dici nullo modo poteſt.

D *Idem ſuadetur ex diuinis literis, multiſque Auguſtini, & quibuſdam D. Thomæ locis.*

SECTIO VI.

Loca ſacræ Scripturæ.

ACCEDVNT multa diuinæ ſcripturæ loca, quibus pars hæc confirmari videatur cuiuſmodi eſt illud Prouerbiorum 21. *Cor Regis in manu domini, quocunque voluerit, inclinabit illud*: & illud Hieremiæ 10. *Non eſt hominis via eius, nec viri eſt, vt ambulet greſſus ſuos*: E & illud Domini apud Ioannem capite 6. *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui miſit me traxerit eum*: & illud Pauli ad Epheſios 2. *Deus operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate*, nempe ſua: & alia plurima in hanc ſententiam, quæ nullo modo videntur intelligi poſſe, niſi voluntates noſtræ à Deo ab æterno prædefinitæ ſint, & in tempore determinentur.

Teſtimonia D. Auguſt.

Ex Patribus vero Auguſtinus ita partem F hanc ſuadendam ſuſcepiſſe videtur in ijs, quæ ad opera gratiæ ſpectant, vt nihil pene commendatius à quibuſdam credatur in hac materia ſcriptum reliquiſſe: quem proinde vnum pro eius ſingulari ingenio, & ſtudio nobis hoc loco pro omnibus ſatis eſſe exiſtimare debemus.

Primum enim in libro de prædeſtinatione

† ſan-

Prima eorũ † ſanctorum ſic ait: *Hæc gratia, quæ occulte*
claſſis. *humanis cordibus diuina largitate tribuitur, à*
† *cap.* 8. *nullo duro corde reſpuitur: ideo quippe tribuitur,*
vt cordis duritia primitus auferatur. Et rur-
ſus eodem loco, *Vbi eſt*, inquit, *quod ei dici-*
tur, Domine tu conuertens viuificabis nos? aut ſi
non facit volentes ex nolentibus Deus, &c. quid
ergo oramus pro nolentibus credere, niſi vt Deus
cap. 10. *in illis operetur & velle?* Addit etiam: *Etſi fa-*
ciunt, inquit, *homines bona, quæ pertinent ad*
colendum Deum, ipſe facit, vt illi faciant, quæ
præcepit: non illi faciunt, vt ille faciat, quod pro-
miſit: alioqui, vt Dei promiſſa compleantur, non
cap. 20. *in Dei, ſed in hominum eſt poteſtate.* Denique
inferius eodem libro ſic ſcribit: *Scriptura te-*
ſte probauimus, cum Deus vult fieri, quod non
volentibus hominibus oportet fieri, inclinari eo-
rum corda, vt hoc velint. Ex quibus locis a-
perte videtur colligi ſenſiſſe Auguſtinum vo-
luntatem noſtram ad bona opera æternæ be-
atitudini proportionata effectiue à Deo de-
terminari.

Secunda. Deinde in libro de bono perſeuerantiæ ſic
ait: *Illis, qui veritatis exhortationem obedienter*
audiunt, ipſum donum Dei datum eſt, hoc eſt,
obedienter audire: illis autem, qui non ſic audiunt,
cap. 19. *non eſt datum.* Et rurſus eodem libro non ſo-
lum ait Deum, quos dignatur, vocare; ſed
etiam addit ex Ambroſio, quem vult, religio-
ſum facere: *& ſi voluiſſet*, inquit, *ex indeuotis*
feciſſet deuotos. Ergo ſi Auguſtinus credit Deũ
donare nobis, vt obediamus, & efficere, vt
ſimus religioſi, exiſtimat plane voluntates
noſtras ad huiuſmodi opera ab eo effectiue
determinari.

Tertia. Tertio loco afferri poteſt id, quod ait in li-
cap. 16. bro de gratia & libero arbitrio: *Certum eſt*,
inquit, *nos facere, cum facimus; ſed ille facit,*
vt faciamus præbendo vires efficaciſſimas volun
cap. 12. *tati.* Quo etiam pertinent ea, quæ docet in
libro de correptione, & gratia: *Tantum*, in-
quit, *Spiritu ſancto accenditur voluntas eorum*
(qui conuertuntur ſcilicet) *vt ideo poſſint, quia*
ſic volunt; ideo ſic velint, quia Deus operatur,
cap. 14. *vt velint.* Et paulo inferius, *Incrementum*,
inquit, *dat Deus, cui volenti ſaluum facere nul-*
lum hominis reſiſtit arbitrium. Et rurſus ait,
Eodem cap. habere Deum humanorum cordium, ſine
dubio quo placet inclinandorum omnipo-
tentiſſimam poteſtatem. Denique ſubdit,
magis habere Deum in poteſtate ſua volun-
tates hominum, quam ipſi habeant ſuas. Nõ
dubium ergo videtur, quin ſenſerit Auguſti-
nus, Deum efficere in nobis, vt ipſi faciamus,
quod ipſe vult: ſicque voluntates noſtras ab
eo non ſolum efficaciter, (*quocunq; modo ver-*
bum hoc intelligatur) ſed etiam efficienter, ſeu
phyſice determinari.

A Quarto loco ſe offerunt ea, quibus Augu- *Quarta.*
ſtinus vrget illud Chriſti Domini apud Ioan- *Ioan.* 6.
nem, *Nemo poteſt venire ad me, niſi Pater, qui*
miſit me, traxerit eum. Diſtinguit enim libro *cap.* 19.
primo contra duas epiſtolas Pelagianorum, *Tractus, &*
& alibi ſæpe, tractum a ductu: vt ductus ſit *ductus qui*
eius, qui ante volebat; tractus vero eius, qui *diſtinguãtur.*
nolebat. *Trahitur ergo*, inquit, *miris modis,*
vt velit, ab illo, qui nouit intus in hominum cor-
dibus operari. Ecce operationem Patris, qua
B Auguſtinus ait, voluntatem hominis ante
nolentis trahi ad Filium: quod quid aliud eſt,
quam voluntatem nolentis venire, efficien-
ter a Deo determinari, vt veniat? Eodem per-
tinet ſimilitudo illa iumenti, & ſeſſoris, qua
vtitur tertio Hypognoſticon ad ſignifican- *cap.* 11.
dam liberi arbitrij ſubiectionem, & gratiæ in
illud efficacem efficientiam.

Quinto accedunt ea, quibus ille conten- *Quinta.*
dit, eos, qui Deo vocanti, mouenti, & diri-
C genti obediunt, ſibi tribuere non debere,
quod obediant, ſeque à non obedientibus ea
de cauſa diſcernere, eiſque ſe præferre, quod
diuinæ vocationi, ductuique Spiritus ſancti
parendo, ſibi ipſis ſalutem, & progreſſum in
via Domini pepererint: quale eſt illud libro
ſecundo contra duas epiſtolas Pelagiano- *cap.* 7.
rum: *Quis enim*, inquit, *te diſcernit? ait Apoſto-*
lus homini tanquam de ſemetipſo, & de ſuo pro-
prio bono glorianti. Quis enim te diſcernit? vtiq;
D *ab iræ vaſis, à maſſa perditionis?* Et tanquam re-
ſpondiſſet: *Diſcernit me fides mea, propoſitum*
meum, meritum meum: Quid enim habes, in-
quit, *quod non accepiſti? ſi autem & accepiſti,*
quid gloriaris, quaſi non acceperis? hoc eſt, quaſi
de tuo ſit, vnde diſcerneris: ergo ille diſcernit,
qui vnde diſcernaris, impertit. Ecce Auguſti-
num tribuentem Deo ipſam voluntatis no-
ſtræ determinationem, qua illi vocanti & re-
genti obedimus, non ipſi voluntati, quaſi ſe
E ipſa ad opera æternæ ſalutis determinet.
Quod idem argumentum fuſe perſequitur
libro primo ad Simplicianum, & alijs locis *quæſt.* 2.
compluribus.

Sexto loco occurrunt frequentes illæ Au- *Sexta.*
guſtini admirationes incomprehenſibilium
Dei iudiciorum de alijs trahendis ad ſalu-
tem, alijs non trahendis: qualis eſt illa in li-
bro de ſpiritu, & litera: *Iam ſi ad illam*, in-
quit, *profunditatem ſcrutandam quiſquam nos* *cap.* 34.
F *coarctet, cur illi ita ſuadeatur, vt perſuadeatur; illi*
autem non ita? duo ſola occurrunt interim, quæ re-
ſpondere mihi placeat: O altitudo diuitiarum: &,
Nunquid iniquitas apud Deum? Cui reſponſio
iſta diſplicet, quærat doctiores; ſed caueat, ne in-
ueniat præſumptores. Et tract. vigeſimo ſexto
in Ioannẽ, *Magna*, inquit, *gratiæ commendatio,*
Nemo venit ad me niſi tractus: quem trahat, &
quem

quem non trahat: quare illum trahat, & illum non trahat: noli velle iudicare, ſi non vis errare. Nulla autem eſſet admirationis ratio, ſi verũ eſſet Deum trahere hunc, & non illum, quia hic obedit vocanti, il renuit venire.

Vltima claſſis. Poſtremo. Nota ſunt ea, quibus ille tradit duplex eſſe auxilium Dei vocantis ad ſalutem: vnum efficax, & quod ſemper effectum habeat imo etiam ſine quo ſalus haberi non poſſit: alterum non efficax, & quod nunquam effectum ſortiatur. Qua diſtinctione illud plane videtur docere, auxilio efficaci noſtras voluntates ad opera ſalutis determinari: non efficaci autem non determinari, ſed earum determinationem nobis ipſis liberam relinqui. cap. 8. Huiuſmodi eſt illud, quod ſcribit in libro de prædeſtinatione Sanctorum: *Quid eſt,* inquit, *Omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit ad me, niſi, Nullus eſt, qui audiat, & diſcat à Patre, & non veniat ad me? Si enim omnis, qui audiuit à Patre, & didicit, venit: profecto omnis, qui non venit, non audiuit à Patre, nec didicit. Valde remota eſt à ſenſibus carnis hæc ſchola, in qua Pater auditur, & docet, vt veniatur ad Filiũ, &c.* Item eodem loco, *Cum Euangelium,* inquit, *prædicatur, quidam credunt, quidam non credunt: ſed qui credunt prædicatore forinſecus inſonante, intus à Patre audiunt, atq; diſcunt: qui autem non credunt, foris audiunt, intus non audiunt, neq; diſcunt, &c. Hoc eſt, illis datur, vt credant, illis non datur: quia nemo, inquit, venit ad me, niſi* cap. 12. *Pater, qui miſit me, traxerit eum.* Hæc Auguſtinus. In libro etiam de correptione, & gratia, poſtquam fuſe egit de auxilijs, quæ homini in ſtatu innocentiæ data ſunt, & quæ nunc dantur, ſic ait: *Ipſa adiutoria diſtinguenda ſunt. Aliud eſt adiutorium, ſine quo aliquid non fit: & aliud eſt adiutorium, quo aliquid fit. Primo itaq; homini, qui in eo bono, quo factus fuerat rectus, acceperat poſſe non peccare, poſſe ipſum bonum non deſerere, datum eſt adiutorium perſeuerantiæ, non quo fieret, vt perſeueraret, ſed ſine quo per liberum arbitrium perſeuerare non poſſet.* Ecce auxilium non efficax, ſufficiens tamen. Tunc addit: *Nunc vero ſanctis in regnum Dei per gratiam Dei prædeſtinatis, non tantum tale adiutorium perſeuerantiæ datur ſed tale, vt eis perſeuerantia* cap 5. *ipſa donetur.* Ecce auxilium efficax. In libro quoque ſecundo de peccatorum meritis, & remiſſione hæc ſcribit: *Cur illum Deus adiuuet, illum non adiuuet: illum tantum, illum autem non tantum: iſtum illo, illum iſto modo: penes ipſum eſt & æquitatis tam ſecreta ratio, & excellentia poteſtatis.* Quo loco Auguſtinus non dixiſſet, illum adiuuari à Deo, illum non adiuuari, & eos qui adiuuantur, tam varie adiuuari: niſi loqueretur de ſolo adiutorio efficaci: ſufficiens enim alicui denegare quis aſſerat?

A Hæc eadem Auguſtinus tam multis alijs locis inculcat, vt nihil clarius docuiſſe videatur, quam quod Deus vocatione efficaci voluntates quorundam vocatorum effectiue, ſeu phyſice determinet, aliorum vero non determinet.

Denique ex Scholaſticis multi creduntur eandem ſententiam ſequuti, & quod ad æternam prædefinitionẽ attinet, & quod ad temporalem determinationem noſtrarum volun- B tatum. Ex quibus nobis vnus etiam hoc loco ſatis erit D. Thom. cuius præcipua eſt authoritas, vt alios quoſdam, qui ſe eius doctrinam ſequi exiſtimant, & nonnullos aliarum claſſium Scholaſticos omittamus. Sic enim ſcribit in 1. p. q. 25. art. 5. *Non poteſt eſſe, quod Deus aliqua faciat, quæ non præſciuerit, & præordinauerit ſe facturum* Et 1. 2. q. 9. art. 6. *Interdum Deus ſpecialiter mouet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum, ſicut in ijs,* C *quos mouet per gratiam.* Et q. 10. art. 4. *Quod ſi Deus,* inquit, *mouet voluntatem ad aliquid, impoſſibile eſt poni, quod voluntas ad illud non moueatur.* Quod idem alijs in locis ſcriptum reliquit.

Quo pacto actus liberi non ſint ab æterno prædefiniti, & quo pacto ſint?

D SECTIO VII.

SIT igitur pro ſolutione huius difficultatis prima concluſio. Prima concluſ. Ante omnem præſcientiam actuum liberorum nullus eorum fuit ab æterno prædefinitus. Hæc primum ex eo probatur. quia id, quod impedimento eſt, ne voluntas creata in vtramuis partem ſe in tempore determinare poſſit; tollit eius libertatem: huiuſmodi autem eſſet æterna prædefinitio diuina futurorum actuum crea- E tæ voluntatis, ſi more conſiderandi noſtro omnem Dei præſcientiam præcederet. Talis enim prædefinitio, ſeu præordinatio includit abſolutam Dei voluntatem, vt volunt ij, qui eam ponũt ante omnem Dei præſcientiam: voluntas autem Dei abſoluta non poteſt non impleri, vt ex ſuperioribus patet, & omnes Theologi volunt: quo fit, vt tali prædefinitione ſtante ante omnem præſcientiam liberi vſus voluntatis creatæ, non poſſit F ſe creata voluntas vtramuis in partem determinare, hoc eſt, ſua libertate vti.

Quod ſi quis reſpondeat, *prædefinitionem diuinam, quæ ponitur præcedere omnem præſcientiam futuri vſus liberi arbitrij voluntatis creatæ, non tollere naturam ipſius voluntatis, quæ ex ſe indifferens eſt ad vtramuis oppoſitionis partem: ſed tantum tollere, ne de facto* Refellitur quædam reſponſio.

ſe de-

ſe determinet ad eam, quæ oppoſita eſt ei, quam Deus præordinauit ab æterno: facile eſt intelligere, quam friuola ſit reſponſio. Nos enim in tota hac diſputatione de contingentibus, & liberis, non agimus de ijs, quæ natura ſua ſunt contingentia, & libera: ſed de ijs, quæ contingenter, & libere eueniunt. Quid autem prodeſt voluntati, quod natura ſua ſit libera, ſi ſtante tali prædefinitione diuina non poteſt ipſa de facto ſeſe in vtramuis partem determinare.

Prædefinitio ante præſcientiam facta libertatem tolleret.

Deinde probatur concluſio hac illa ratione. Quia, ſi aliquis actus liber ante omnem Dei præſcientiam eſſet prædefinitus ab æterno, ſeu præordinatus, vt eſſet in hac, vel illa temporis differentia: non aliter ea prædefinitio, & præordinatio certo, & infallibiliter impleri poſſet, niſi determinante Deo in ea temporis differentia voluntatem creatam ad talem actum: hoc autem fieri non poſſet per vllam circumſtantiam illius, & quoduis externum auxilium: imo nec per omnia externa, & interna ſimul: quia ijs omnibus poſitis, & relicta ipſa voluntatis vi cum intimo Dei concurſu, adhuc actus omitti poteſt, ſi eſt liber: ergo Deus per ſeipſum intime, ſeu *(vt dici ſolet)* phyſice illam determinaret: quandoquidem, vt nihil intime agit cum voluntate creata ad eius actum eliciendum, niſi ſolus Deus: ita ſolus ipſe eam determinare poteſt, ſi ſeipſa non determinat. Cum igitur determinatio voluntatis, ſi à Deo fiat in tempore, plane tollat libertatem actus, quæ libertas tota conſiſtit in eo, quod voluntas ſeſe determinet ad alteram contradictionis, aut contrarietatis partem, vt patebit libro nono: dicendum nequaquam eſt, vllum actum liberũ futurum in tempore, eſſe ex æternitate à Deo prædefinitum ante omnem eius præſcientiã. Sunt autem hæ duæ rationes adeo efficaces vt non ſit neceſſe tertiam adiungere. Accedit Patrum communis ſententia, quæ pro tertia concluſione affertur, quod eorum dicta modo ad hanc primam concluſionem, modo ad ſecundam, modo ad vtramq; confirmandam valeant.

Secunda concl.

Secunda concluſio. Vt noſtro intelligendi more loquamur, poſt præſcientiam futurorum actuum liberorum in ſtatu conditionato boni tantum ſunt à Deo prædefiniti, ſeu præordinati ab æterno; mali autem etſi non ſunt prædefiniti, eſt tamen prædefinita eorum permiſſio in tempore futura. Hæc concluſio quoad priorem partem ex eo primum probatur, quia poſſibilis, ac vera prædefinitio liberorum actuum futurorum nihil eſt aliud, quam approbatiuum decretum diuinæ voluntatis, quo Deus abſolute vult, vt ſint

Probatur prior pars.

A futuri: etſi autem omnes particulares actus liberi, qui futuri ſunt, præſciuntur à Deo in ſtatu conditionato, vt ex ſupra dictis patet; ſoli tamen boni *(& ſi qui ſunt in particulari indifferentes)* approbantur, & decernuntur fore, vt eſt luce clarius. *q. 4. ſec. 4. 6. & 7.*

Deinde, quia conditionata ſcientia ſecundum ſe ſumpta nullius rei eſt effectiua: ſiquidem conditio, quemadmodum in præſenti tempore nihil ponit in re, nec poſuit in præ-
B terito; ita nec ponit in futuro: ſi ergo Deus per eam ſcientiam aliquorum actuum liberorum eſt futurus auctor, neceſſe eſt, vt decreto ſuæ voluntatis bonos tantum, aut indifferentes eligat, quos eſſe velit in hac, vel illa temporis differentia.

Tertio, quia hac ratione merito dicitur Deus ſuauiter, & iuxta voluntatis naturam concurrere cum creatis voluntatibus: quia prius more conſiderationis noſtræ obſeruauit, quid illæ in his, vel illis occaſionibus a-
C cturæ eſſent, ſi in eis ponerentur; tum deinde, quos actus ea ſcientia bonos, vel etiam indifferentes *(ſi placet)* fore præſciuit, eos tantum futuros eſſe decreuit, eaſque occaſiones illis præparauit, ad quos actus, & cum quibus circumſtantijs ſciebat creatas voluntates à ſe ſeipſis determinandas: alioqui, ſi ante hanc præſcientiam eos futuros eſſe ſtatueret, non ſuaui, ſed rigido, vt ita dicam, & ne-
D ceſſitant e concurſu eorum auctorem ſe faceret: quod etſi Deus facere poteſt, tamen vix vnquam id facere credendus eſt; & cum facit, non vtitur voluntate ad eos eliciendos, vt voluntas eſt, ſed vt natura; neque ij liberi eſſe poſſunt, ſed neceſſarij.

Poſterior pars ea ratione probatur, quia ſine concurſu diuinæ voluntatis, quæ omniũ rerum prima cauſa eſt, nihil omnino ſeu bonum, ſeu malum fieri poteſt: cum autem ma-
E lum, ſeu peccatum, nec quoad id, quod formale eſt, nec quoad id, quod materiale, ad quod ſequatur peccati formalitas, poſſit à Deo approbari; & tamen peccatorum permiſſio propter alia bona, quæ ſæpe eorum occaſione fiunt, ſit bona, & approbari poſſit; neceſſe fuit, vt ſi qua mala permittenda erant in mundo propter alia maiora bona, eorum futura permiſſio approbaretur à Deo, eiuſq; ipſe author eſſe & haberi vellet. Eſt autem permiſſio diui-
F na particularis *(de hac enim ſola hic loquimur)* nihil aliud, quam negatio impedimenti eius mali, quod certo futurum eſt in particulari & tamen alioqui poſſet à Deo impediri: differtq; ab humana permiſſione, quod humana ſæpe eſt de malo, quod in particulari non certo, ſed probabiliter ſcitur futurum eſſe; diuina autem ſemper eſt de eo, quod certum

Probatur poſterior.

Permiſſio diuina quid ſit.

Quo differat ab humana.

T eſt

eſt eſſe futurum. Decernunt enim principes non impedituros ſe quædam peccata, quæ non certo, ſed probabiliter ſciunt committenda in particulari, nempe ab hoc, vel ab illo, ne alia maiora fiant: at Deus decernit non impediturum ſe illa ipſa in particulari, quæ præſcientia ſua certo, & infallibiliter ſcit ab hoc, vel illo committenda, ſi in hac, vel illa occaſione ponatur. Ita perſpicuum relinquitur, quo pacto liberi actus futuri non ſint à Deo prædefiniti ab æterno: & quo pacto, & quales dici poſſint prædefiniti.

Reſpondetur cuidam obiectioni.

Quod ſi quis contra hæc objiciat, omnia vere mala, ſeu peccata etiam in particulari cadere ſub prouidentiam diuinam: prouidentiam autem idem eſſe, atque præordinationem: ergo peccata eſſe à Deo præordinata, & prædefinita: hoc modo reſpondendum eſt: Etiam peccata ſuo modo cadere ſub diuinam prouidentiam, non quidem, vt ſint, ſed vt poſt quam noſtro intelligendi modo certo præſciuntur futura per ſcientiam conditionatam permittantur, (*etiam in particulari*) & ad punitionem præordinentur. Itaque non ſunt præordinata ſecundum ſe, ac ſimpliciter, (*ſic enim eſſent approbata*) ſed ad diuinæ iuſtitiæ manifeſtationem permiſſa, ac deinde ad pœnam præordinata.

Voluntates creatas non determinari à Deo in tempore ad actus liberos, ſed ſeipſas determinare.

Sectio VIII.

Tertia concl.

TERTIA concluſio. Voluntates creatæ non determinātur à Deo in tempore ad actus liberos, ſed ſe ipſæ ad alteram oppoſitionis partē determinant: tametſi Deus prius natura concurrit cum illis ad omnem earum temporalem determinationem.

Probatur prima pars.

Prima pars huius concluſionis probatur primum ex ipſa libertatis natura. Si enim Deus eo concurſu, quo effectiue concurrit ad actum liberum creatæ voluntatis, (*de hoc enim concurſu eſt ſermo, non de concurſu in alio genere cauſæ*) illam ad alteram partem oppoſitionis determinaret: iam voluntati ſic determinatæ non eſſet integrum alteram amplecti: quo fieret, vt is actus non eſſet liber reſpectu voluntatis, ſed ſolius Dei eam determinantis, vt ſupra quoque dictum eſt. Sequela ex eo patet, quia libertas in eo poſita eſt, vt voluntas eius, qui libere agit, ſuppoſitis ijs omnibus, quæ requiruntur ad actionem liberam, poſſit æque vnam oppoſitionis partem, atque alteram eligere: at concurſus; quo Deus intime concurrit ad actum liberum volunta- *q. 4. ſect. 6.*

A tis creatæ, eſt vnum ex ijs, quæ requiruntur ad actionem liberam, atq; adeo præcipuum. Deinde probatur eadē pars ex ratione ipſius concurſus diuini. Aut enim eſt generalis, quo cum rebus omnibus concurrit, vt author naturæ: aut ſpecialis, quo concurrit cum creaturis intellectualibus, vt author gratiæ in ordine ad ſupernaturalem beatitudinem: at generalis concurſus indifferens eſt ad omnes actus voluntatis creatæ, etiam malos: cum B voluntas creata nihil omnino poſſit agere, niſi concurrente Deo ad eius actionem: ſpecialis autem, etſi ad bonos tantum, ſupernaturalique beatitudine proportionatos conceditur, non impedit tamen, quominus creata voluntas oppoſitos actus cum generali concurſu libere exerceat: *neque enim gratia naturam deſtruit, ſed potius perficit*) nullo igitur modo Deus concurſu effectiuo determinat voluntatem vllam creatam ad actus C liberos.

Tertio hac ratione. Si neceſſe eſt, vt voluntas creata per concurſum effectiuum primæ cauſæ ad alteram oppoſitionis partem determinetur, ſaltem ad actus bonos, aut indifferentes: (ad hos enim ſolos authores ij, pro parte oppoſita conſideratius loquuntur, dicunt neceſſario voluntatem noſtram à Deo determinari) vel ea neceſſitas naſcitur ex imbecillitate voluntatis noſtræ, ob quam D fortaſſe indiget, vt efficaci motu ab eo effectiue trahatur ad bonos actus exercendos, potiſſimum vero ad ſupernaturales: vel certe naſcitur ex dignitate ipſius diuini concurſus, quem videtur fas non eſſe, cogitare non eſſe efficacē: at neutrum eſt dicendum: non eſt igitur, cur opus ſit volūtates creatas efficaciter determinari à Deo huiuſmodi concurſu. Prior aſſumptionis pars (*neque enim de propoſitione quiſquam dubitabit*) ex eo proba- E tur, quia nemo iure dicet voluntatem noſtram, vt ſe determinet, ſaltem ad bona moralia non difficilia, qualia ſunt gratificari benemerenti, dirigere in biuio errantem, & ſimilia, eſſe inſufficientem; vt interim mittamus moralia difficilia, & omnia ſupernaturalia, de quibus dicetur commodius in ſolutione argumentorum partis oppoſitæ. Poſterior pars ex eo patet, quia non ſolum fas eſt, ſed etiam maxime decet diuinum concurſum F ita rebus applicari, vt earum naturas, propriaſque operationes non lædat: læderet autem libertatem creatæ voluntatis, ſi illam efficienter ad alteram oppoſitionis partem determinaret, nec integrum ei relinqueret, vt ipſa vtramuis eligeret.

Probatur 2.

Secunda vero pars concluſionis his argumentis probatur. Primum, quia cum ad actus

ctus voluntatis creatæ nihil effectiue concurrat, niſi Deus, & intellectus, ac voluntas ipſa, vt patebit libro nono: Deus autem dum concurrit ad actus eius liberos, non eam effectiue determinet, vt probatum eſt: neq; etiam intellectus, vt libro nono intelligetur: efficitur, vt ipſa ſe in eis omnibus determinet. Deinde quia experientia ipſa non minus per ſe notum eſt nobis voluntatem noſtram ſeipſam determinare ad alteram oppoſitionis partẽ, quam nos eſſe liberos.

Quod argumentum, niſi ſumma proteruia, aut deluſione, inficiari nemo poteſt. Tertio, quia voluntatem ſeſe determinare nihil eſt aliud, quam alteram oppoſitionis partem eligere: nullus autem actus liber eſt magis proprius voluntatis, vt libera eſt, quam electio. Quarto, quia ſola voluntas inter omnes potentias eſt domina oppoſitorum actuum, agendique, & non agendi, vt Ariſtoteles tradit libro nono, *c. 5. text. 10.* vbi hæc res magis confirmabitur: non poteſt autem hic dominatus intelligi, niſi ipſa ad actus liberos ſeſe determinet: tametſi, vt id facere poſſit, indigeat Dei concurſu, generali quidem ad actus naturales: ſpeciali autem ad ſupernaturales, & quoſdam naturales valde difficiles: ſuperuacaneum eſt igitur addere particularem efficientiam, qua Deus eam determinet: (*vt demus id eſſe poſſibile ſeruata libertate voluntatis*) cum tamen Deus & natura, quod eſt commune Philoſophorum proloquium, nihil fruſtra faciant. *Ex Ariſt. 1. de Cœlo. c. 4. text. 33.* Poſtremo, quia voluntates creatæ natura ſua non minus propenſæ ſunt (*ne dicam magis*) ad bonum, quam ad malum: tametſi in nobis propter naturæ corruptionem maior ſit ad actus virtutum, quam vitiorum difficultas: at illæ ſeſe determinant ad actus vitiorum ſolo concurſu Dei generali ſuffultæ: igitur & ad actus virtutum, ſuffultæ tamen ad eos, qui ſupernaturales ſunt, aut ex naturalibus admodum difficiles, concurſu etiam Dei ſpeciali. Nec certe difficultas maior ad opera virtutum, quam ad vitia, quicquam obeſt: *Difficultas tollit facultatem.* nam difficultas non tollit facultatem: quemadmodum difficultas videndi propter imbecillitatem oculorum non tollit facultatem videndi ſed vt hic ſæpe opus eſt externo conſpiciliorum adminiculo, ita illic ſubſidio diuinæ gratiæ. Adde, quod difficilius determinatur voluntas humana ad quædam maxima flagitia, veluti ad parricidia, ad prædonum latrocinia, & ad alia huiuſmodi, quã ad quædam opera moraliter bona: nec tamẽ quiſquam negare poteſt illam ſeſe ad ea flagitia determinare, ne in eam blaſphemiam incurrat, vt propterea dicat neceſſe eſſe, vt à Deo ad illa committenda determinetur.

A Tertia pars ex eo conſtat, *Probatur tertia.* quia voluntas creata eſt cauſa ſecunda: nulla autem ſecunda cauſa poteſt quicquam agere, niſi concurrente prima ad eius actionem: cum igitur prima cauſa prius natura concurrat ad actionem ſecundæ, quam ipſa ſecunda, vt traditur in libro primo de cauſis efficitur, vt Deus, etſi non determinat voluntatem creatam ad actus liberos, ſed ipſa ſe ad eos determinat, vt probatum eſt: tamen prius natura ad

B eius determinationem concurrat, quam ipſa voluntas

Quid ſit, Deum prius natura, quã cauſam ſecundam, ad eius actionẽ concurrere.

Quo loco animaduertendum eſt, non ideo primam cauſam dici prius natura ad actionem ſecundæ concurrere, quam ipſam ſecundam, quia prius aut tempore, aut natura efficiat aliquid in effectu, ad quod ſecunda non concurrat: nihil enim eſt in effectu, ſiue ex ratione ſua commune, ſiue particulare, ad quod vtraque non concurrat: ſed duabus

C potiſſimum rationibus id dici ſolere. Vna, quia cauſa prima agit independenter, ſeu virtute, & efficacia ab alio non accepta: ſecunda autem non agit, niſi ea virtute, & efficacia, quam à prima accepit. Altera, quia effectus proprius, & adæquatus primæ cauſæ, & qui nulli ſecundæ adæquate reſpondere poteſt, eſt ipſum eſſe rerum, ſiue eſſentiæ, ſiue exiſtentiæ, quod commune eſt omnibus effectis adæquatis cauſarum ſecundarum:

D tametſi prima cauſa, cum per ſecundas aliquid agit, eis largiatur, vt etiam illud commune, & cætera intermedia ſecum efficiant. Quo pacto non ſolum Deus, ſed etiam ignis, equus, & homo, cum concurrunt ad generationem ignis, equi, & hominis, non ſolum hæc effecta producunt ſecundum eorum ſpeciales rationes, ſed etiam ſecundum omnes communes, vt rerum naturalium, ſubſtantiarum, & entium: tametſi ſolus Deus ea

E producit per ſe, quatenus entia ſunt, ignis autem, equus, & homo, participatione quadam diuini concurſus, ſeu (*quod idem eſt*) quatenus aſſumuntur à Deo ad eiuſmodi effecta producenda.

Quo autem modo fieri poſſit, vt Deus prius natura concurrat ad determinationem voluntatis creatæ ad actus liberos quam ipſa creata voluntas: nec tamen illam determinet. (*hoc enim argumento oppoſitæ partis authores ex tertia huius conclu-*

F *ſionis parte impugnant ſecundam*) perſpicue oſtendetur in ſolutione argumentorum.

Quarta concl.

Quarta concluſio. Creatæ voluntates, etſi non determinantur à Deo in tempore ad actus liberos, præparantur tamen ad bonos: ad malos autem nec determinantur, nec præparantur. Prima pars huius concluſionis ex

Duplicem eſſe præparationem creatarum voluntatum à Deo.

Æterna.

dictis perſpicua relinquitur. Pro ſecunda vero illud intelligendum eſt, duplicem eſſe præparationem creatarum voluntatum à Deo; vnam æternam, alteram temporalem. Æterna eſt, qua ille nobis aliquid ante tempora parauit: qualis eſt illa, de qua Paulus priori epiſtola ad Corinthios cap. 2. ait: *Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit, quæ præparauit Deus iis, qui diligunt illum.* Et illa de bonis operibus, de qua idem ſcribit in epiſtola ad Epheſios cap. 2. *Ipſius enim ſumus factura, creati in Chriſto Ieſu, in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus*: hæc enim præparatio in ijs, quæ ad ſalutem æternam ordinantur, nihil eſt aliud, quam æterna prædeſtinatio, quæ ab Auguſtino in libro de bono perſeuerantiæ definitur, *cap. 14.* *Præſcientia, & præparatio beneficioꝝ Dei, quibus certiſſime liberantur, quicunq; liberantur.* Temporalis vero eſt ea, qua Deus in tempore diſponit creatas voluntates ad bonum libere amplectendum, veluti ad primam gratiam, vel ad opera, quæ ex gratia, & charitate procedunt: de qua præparatione, quod attinet ad internas motiones, dictum eſt illud, quod habetur in Pſalmo nono: *Præparationem cordis eorum audiuit auris tua.* Intelligenda eſt enim nomine præparationis ea, quam Deus facit, vt ex fonte Hebræo adnotauit doctiſſimus Præſul Genebrardus, quaſi dicat Propheta, Præparationem internam, quam tu feciſti, &c. Quod vero attinet ad externas cauſas, & circumſtantias, quas Deus præparat ad creatas voluntates diſponendas, perſpicuum eſt illud apud Ionam cap. 4. *Et præparauit Dominus, piſcem grandem, vt deglutiret Ionam*; nempe ad pœnitentiam: & illud capite quarto: *Et præparauit Dominus hederam, & aſcendit ſuper caput Ionæ*, ad ſolatium ſcil. gratiarumq; actionem poſt laborem prædicationis: & illud ibidem: *Et parauit Deus vermem aſcenſu diluculi in craſtinum, & percuſſit hederam, & exaruit*: vt nimirum ea ſimilitudine vinceret Ionas tentationem inordinati zeli, qua laborabat pro auctoritate propheticæ prædicationis. Denique tota hæc præparatio interna, & externa, quãdocunque eſt ad primam gratiam, intelligitur nomine conuerſionis apud Hieremiam Threnorum 5. cum ait, *Conuerte nos Domine ad te, & conuertemur*: priori enim loco conuerſio accipienda eſt pro præparatione à Deo facta, quaſi dicat Prophæta, Præpara voluntates noſtras, vt ex toto corde ad te redeamus: hac enim ratione conuerti poſſumus, ſi diuina præueniente gratia ad veram, & plenam conuerſionem præparemur, ac diſponamur, iuxta illud * Proſperi Aquitanici, *Sine gratia non curritur ad gratiam.*

Temporalis.

** Ad obiect. Gallor. reſponſ. 8. & lib. de ingratis cap. 25.*

A Probatur ergo ſecunda pars concluſionis: quia cum Deus more conſiderandi noſtro poſt præſcientiam conditionatam præfinierit omnes actus bonos creatarum voluntatum, hoc eſt, eos fore decreuerit, neceſſe eſt, vt ipſe ex vitalis prædefinitionis, ſeu decreti, eas occaſiones externas, internaſq; motiones pro tempore vnicuiq; eo fine adhibeat, vt tandem ij actus libere eueniant. Eſt enim ea diuina voluntas, non iam conditionata, B ſed abſoluta, quæ ſemper implenda eſt: neque etiam permiſſiua, ſed approbatiua, vt quicquid à Deo pro ea implenda fit, vere, ac proprie rationem præparationis habeat.

Probatur ſecunda pars.

Tertia pars ex eo perſpicua fit, quia, etſi Deus ab æterno ſtatuit dare agentibus liberis adminicula omnia, quibus libere operari poſſent, ſeu bene, ſeu male, pro eorum libertatis arbitrio, tamen non eo propoſito, & inſtituto id fecit, vt eis ad mala opera abuterentur C cum ea potius auerſetur, & præceptis naturalibus, ac poſitiuis legum diuinarum, & humanarum prohibeat. Vnde fit, vt voluntates noſtras ad talia opera per externas occaſiones aliaſve circumſtantias, aut per internum, generalemq; concurſum non ſolum non determinet, verum ne præparet quidem; ſed ſolum ea fieri permittat, hoc eſt, non impediat: quo pacto, qui honeſtum conuiuium adornat, nõ illud eo inſtituto præparat, vt quiſquam inebrietur, ſed vt omnes ſobrie eo vtantur; D tametſi non impedit, quominus conuiuæ ſobrietatis modum excedant.

Probatur tertia.

Eadem concluſiones confirmantur ex diuinis literis, & Auguſtini ſententia.

SECTIO IX.

E POSSVNT etiam propoſitæ concluſiones ex diuinis literis, & communi Patrum, & Scholaſticorum authoritate confirmari; tertia præſertim, in qua pene tota huius quæſtionis difficultas poſita eſt, & ex qua ad cæteras confirmatio redundat. Nam loca omnia diuinæ ſcripturæ, in quibus æqua libertas ponitur in nobis ad bonum, atque ad malum, (vt quod dicitur Eccleſiaſtici 15. *Deus ab initio conſtituit hominem, & reliquit eum in manu conſilij ſui*, &c. & illud Deuterono- F mij 30. *Conſidera, quod hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam, & bonum, & econtrario mortem, & malum*: & alia ſimilia) plane ſignificant dari cuilibet optionẽ, vt æque in hanc, atque illam partem ſe ipſe determinet. Loca etiam, in quibus ad bonum aliquid inuitamur, vt illud Matthæi 10. *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata*: *Si vis perfectus eſſe, vade, & vende*

Voluntatem creatam ſe ipſam ad actus liberos determinare, probatur ex ſacris literis.

uende omnia, &c. aliaque plurima in hanc ſententiam, aperte declarant nos eſſe, qui noſmet ipſos ad bonas actiones communibus, & ſpecialibus auxiliis determinare poſſumus. Denique loca, in quibus reprehendimur, quod non ſequamur bona, vel quod ſectemur mala, quæ paſſim in ſacris literis reperiuntur, perſpicue ponunt in nobis totam voluntatum noſtrarum determinationem; quaſi donata nobis communi libertatis portione, quæ nos contingit, totius male actæ vitæ noſtræ culpam in nos reiiciat ſummus paterfamilias Euangelicus.

Item ex Auguſt. Iam ex Patribus Auguſtinus, qui minus in hac ſententia fuiſſe videri poteſt, quod contra Pelagianos ſcribens totam liberi arbitrii determinationem Dei concurſu tribuere videatur, aperte id ſentit; ſic enim ait quinto de ciuitate Dei, capite 9. *Sicut omnium naturarum creator eſt Deus, ita omnium poteſtatum dator, ſed non voluntatum*, hoc eſt, actuum voluntatis. Id quod ea de cauſa dicit, quia cum Deus generali concurſu nobiſcum indifferenter ad omnes actus voluntatis concurrat; nec ſpeciali etiam nobis quicquam libertatis adimat: nobis ipſis relinquit, vt in hanc vel illam partem noſmet determinemus. *Impugnatur quædam reſponſio.* Neque obeſt, quod alicui videri poteſt, Auguſtinum his verbis non negare voluntates noſtras à Deo determinari ad bonum, ſed ad malum, cum ſubdat: *Malæ quippe voluntates ab illo non ſunt*: re enim vera de omnibus tam bonis, quam malis voluntatibus loquitur; tametſi ex maiori, & euidentiori malarum voluntatum abſurditate rem confirmat. Quocirca animaduertendum eſt, Auguſtinum toto eo capite oſtendere, nullas creatarum voluntatum actiones, ſeu malas, ſeu bonas, fato ſubiectas eſſe, vt fati quidem nomen à quibuſdam Ethnicis Aſtrologis, & Philoſophis vſurpabatur: putabant enim, eo modo, quo naturales facultates à prima cauſa determinate proueniunt, ita prouenire determinate omnes earum actiones: quod etſi verum eſt in actionibus naturalium facultatum; non tamen in actionibus earum, quas dicimus liberas. Senſus ergo Auguſtini eſt, non vt Deus omnium rerum naturis in earum productione determinatas, ac certas facultates effectiue indidit; ſic omnibus facultatibus effectiue præſcribere certas, & determinatas huius, vel illius ſpeciei actiones, quandocunque illæ agunt. Neq; enim id ſentiendum eſt, inquit, de actionibus creatarum voluntatum: alioqui perinde eſſent à Deo malæ actiones, atque ipſarum voluntatum facultates, quæ effectiue, ac determinate à Deo intellectualibus creaturis datæ ſunt. Quod iam vides æque valere in bonis actionibus, atque in malis: tametſi, vt dixi, euidentius abſurdum eſt Deum effectiue determinare voluntatem creatam ad actiones malas, quam ad bonas: quia etſi vtrumque arguit creatarum voluntatum ſeruitutem, eaſque vt omnis meriti, ac culpæ expertes facit, ſic & omnis libertatis: tamen quod Deus malarum actionum ſit vere, ac proprie auctor, in maximam, & apertiſſimam cedit diuinæ naturæ iniuriam. Itaque non oportet ſenſum mutare, cum Auguſtinus tranſit ab affirmatione dandi poteſtates, ſeu facultates ad negationem dandi voluntatum actiones, quod obiectio facit; ſed quemadmodum in affirmatione, ſic in negatione idem ſenſus retinendus eſt, ne quis vitium æquiuocationis incurrat, inſtitutumque Auguſtini negligat: etiamſi alia ratione bonas voluntates à Deo dari certiſſimum ſit, vt poſtea explicabitur. Quæ qui non animaduerterint, in loco Auguſtini citato facile hallucinari poterunt.

Idem patet ex capite 30. ſeptimi libri eiuſdem operis, vbi hæc ſcribit: *Sic itaque adminiſtrat Deus omnia, quæ creauit, vt etiam ipſa proprios exercere, & agere motus ſinat.* Nam, cum proprius actus voluntatis, vt voluntas eſt, ſit, ſeſe libere in hanc vel illam partem vertere, plane ſentit Auguſtinus, voluntatem noſtram, vt libere quid amplectitur, aut reiicit, non à Deo determinari, ſed à ſe ipſa. Ex qua ſententia colligit, libro 12. capite 6. è duobus eadem tentatione pulſatis, eiſdem naturæ præſidiis munitis, eiſdemq; in occaſionibus, & circumſtantiis poſitis, quod vnus tentationi ſuccumbat, alter reſiſtat, æque in eorum voluntate poſitum eſſe. *Diluitur quædam obiectio.* Neq; obiicias, Auguſtinum eo loco non agere de æqualitate internæ lucis, & commotionis diuinæ ad victoriam, ſed præſidiorum naturæ, tentationum, occaſionũ, & circumſtantiarũ præcedentium vtriuſque conſenſum, & diſſenſum, quia putet, gratuitas inſpirationes ſemper eſſe inæquales in quibuslibet duobus, quorum alter conuertitur, alter minime. Nam ſi recte attendas, non omnino ibi prætermiſit Auguſtinus internarum inſpirationum auxilia, cum de tentatione vtriuſque loquutus ſit, cum qua Deus ſemper facit prouentum, (*quod ait Paulus*) vt tentati ſuſtinere poſſint: præſertim, cum eo loco non ſolum agat de alterius caſu, ſed etiam (*vt videre ibidem licet*) de alterius victoria, quæ auxilio internæ inſpirationis obtinetur. Itaque loquitur Auguſtinus de æquali etiam internæ lucis, & commotionis auxilio præueniẽte conſenſum vnius, & diſſenſum alterius; excepto, quod Deus alteri eadem inſpiratione ſubuenit eo tempo-

1.Cor.10.

re, quo præſcit illum tentationi reſtiturum, quæ magna gratia eſt, & in ea ſemper ſuperatur is, qui tentationi ſuccumbit, vt inferius patebit: quod tamen non tollit, quominus ipſæ internæ inſpirationes, & externa præſidia in ſe ſpectata poſſint eſſe æqualia. Quod idem plane intelligitur ex libro de prædeſtinatione, & gratia, cap. 15. vbi Auguſtinus confert Pharaonem, qui flagellis à Deo inflictis induratus eſt, cum Nabuchodonoſore, qui flagellatus pœnitentiam egit: quorum tamen vterque æque fuerat flagellis clementer admonitus, vt ait, hoc eſt, clementi flagellorum interiori admonitione adiutus. Cui loco non alia ratione oppoſitæ ſententiæ authores vlla admittendæ reſponſionis ſpecie occurrunt, niſi excludendo eo libro ex Auguſtini operibus: quo tamen alias ſæpiſſime in hac materia vtuntur, & ex quo Proſper Aquitanicus fidus Auguſtini ſectator multa deſumit; nec certe ſtylus, aut ſententiarum grauitas, & ingenii acumen alium ſibi vendicare poſſunt eius operis authorem.

Librum de prædeſt. & gratia eſſe Auguſtini.

Sed quo pacto verum ſit, vt & vocatio Dei erga electos ad æternam beatitudinem caſſa non ſit, & nihilominus in eorum libertate ſit poſitum, vt ſe ipſi in hanc, vel illam partem determinent, vocationique obediant, aut reſiſtant, plane, & dilucide Auguſtinus explicat in primo libro ad Simplicianum, queſtione 2. oſtendens, hæc duo propterea non pugnare inter ſe, quia Deus ea vocatione vocat electos, qua præſcit eos vocationi obedituros. Sic enim ſcribit: *Si vocatio iſta ita eſt effectrix bonæ voluntatis, vt omnis eam vocatus ſequatur, quomodo verum erit: Multi vocati, pauci electi? Quod ſi verum eſt, & non conſequenter vocationi vocatus obtemperat, atque vt obtemperet, in eius eſt poſitum voluntate, recte etiam dici poteſt: Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis, atque currentis eſt hominis: quia miſericordia vocantis non ſufficit, niſi vocati obedientia conſequatur.* Hactenus difficultatem proponit Auguſtinus; tum reſpondet, *An forte illi, qui hoc modo vocati non conſentiunt, poſſent alio modo vocati accommodare fidei voluntatem, vt & illud verum ſit: Multi vocati, pauci electi? vt quamuis multi vno modo vocati ſint, tamen, quia non omnes vno modo affecti ſunt, illi ſoli ſequantur vocationem, qui ei capiendæ reperiuntur idonei, & illud non minus verum ſit: Igitur non volentis, neque currentis, ſed miſerentis eſt Dei, qui hoc modo vocauit, quomodo aptum erat eis, qui ſecuti ſunt vocationem. Ad alios autem vocatio quidem peruenit: ſed quia talis fuit, qua moueri non poſſent,* (hoc eſt, ad quam ſequendam diſpoſiti non erant, quod mox exponitur, cum dicitur) *vt eam capere apti eſſent, voca-* A *ti quidem dici potuerunt, ſed non electi: & non iam ſimiliter verum eſt: Igitur non miſerentis Dei, ſed volentis, atque currentis eſt hominis: quoniam non poteſt effectus miſericordiæ Dei eſſe in hominis poteſtate, vt fruſtra ille miſereatur, ſi homo nolit: quia ſi vellet etiam ipſorum miſereri, poſſet ita vocare, quomodo illis aptum eſſet, vt & mouerentur, & intelligerent, & ſequerentur. Verum eſt ergo: Multi vocati, pauci vero electi: illi enim electi, qui congruenter vocati.* Hæc Au- B guſtinus. Vbi perſpicue vides eam vocationem ab Auguſtino appellari effectricem bonæ voluntatis, qua eo modo homines vocãtur, quo certum eſt eos accommodaturos fidei voluntatem, hoc eſt, vocationi obedituros. Tales autem eos eſſe ait, qui eo modo affecti ſunt, vt ſequantur vocationẽ, & qui ad eam reperiuntur idonei, hoc eſt, ita affecti, vt ſi certo modo vocentur, infallibili notitia præſciantur vocationem ſequuturi, ac demum, qui eo modo C vocantur, quo illis aptum eſt, vt moueantur, & intelligant, & ſequantur. Quid autem eſt, *Quo illis aptum eſt, vt moueantur*, &c. niſi qui modus talis ſit, vt ſit eorum diſpoſitioni accommodatus, nempe, quo non dubium ſit, quin pro loco, tempore, & aliis circumſtantiis, & auxiliis vocatio ſit ſequenda?

Idem oſtendit Auguſtinus vltimis verbis citati loci, cum vocationem electorum, cõgruentem vocationem appellandam eſſe conclu- D dit: quam eandem vocationis appellationem ſępe alibi vſurpat, & ex ea complura ſoluit dubia. Neque enim eam vocationem cenſet eſſe congruam, quæ neceſſitatem vllam voluntati vocatorum afferat, vt natura ſua reiici non poſſit; ſed quæ eo pacto, & in ea occaſione fiat, in qua præſciatur iuxta vocatorum præſentem diſpoſitionem libenter amplectenda.

Idem quoque docet in libro 83. quæſtionum, vbi ſic ait: *Ad illam cœnam, quam Do-* *quæſt. 68.* E *minus dicit in Euangelio præparatam, nec omnes, qui vocati ſunt, venire voluerunt; neque illi, qui venerunt, venire poſſent, niſi vocarentur. Itaque nec illi debent ſibi tribuere, qui venerunt; quia vocati venerunt: nec illi, qui noluerunt venire, debent alteri tribuere, ſed tantum ſibi; quoniam, vt venirent vocati, erat in libera* (ſcilicet eorum) *voluntate. Vocatio ergo ante meritum voluntatem operatur. Propterea etſi quiſquam ſibi tri-* F *buit, quod venit vocatus, non ſibi poteſt tribuere, quod vocatus eſt. Qui autem vocatus non venit, ſicut non habuit meritum præmii, vt vocaretur; ſic inchoat meritum ſupplicii, cum vocatus venire neglexerit.* Quo loco vides Auguſtinum confitentem poſſe eum, qui venit, ſibi aliqua ex parte tribuere, quod vocatus venerit, hoc eſt, quod vocationi obtemperauerit; non tamen, quod vocatus fuerit: hoc enim

An liceat cuiq; de bono opere gloriari.

ſolius

ſolius gratiæ munus fuit; illud autem gratiæ A ſimul, & liberæ voluntatis eius, qui vocatus eſt, qui in eo, quod vocatus libere obediuit, id fecit, vnde aliqua ex parte gloriari poſſit Veritatem enim dicet, qui ſic gloriabitur, vt ſibi aliquid tribuat, quod Paulus docet ſecunda ad Corinthios capite duodecimo, tametſi id non expediat, ne quis ſibi plus inde aſſumat, quam ſibi debeatur. Quantulum enim debeatur homini pauperrimo, qui magnam eleemoſynam libera voluntate accepit, quod B eam poſſet imprudenter reiicere? Quocirca Chryſoſtomus, & Ambroſius eum Pauli locum ſic intelligunt, vt dicant, non eſſe mendacem eum, qui glorietur, ſi quid boni agat, in eo quod libere agit; ſi tamen taceat, melius illum & prudentius facere, vt faciebat Paulus. Quod ſi vocatus ſibi aliquid tribuere poteſt, quod vocanti obedierit, cū poſſet, quemadmodum & alter, non obedire: ergo vocatio ipſa non ex ſe, & natura ſua illius volunta- C tem phyſice determinauit, ſed ſe ipſe libere cum gratiæ cooperantis concurſu determinauit. Neque obiicias verba illa: *Vocatio ergo ante meritum (hoc eſt, ante conſenſum) voluntatem operatur*, quaſi operationis vocabulo ſignificet Auguſtinus vocationem ipſam, quæ conſenſum præcedit, effectiue operari voluntatis vocatorum determinationem: hoc enim eſt, de quo eſt controuerſia, quænam ſit ea operatio, phyſicane, an moralis, ſiue inuitato- D ria. Nam & Paulus perſpicue ait, Deum operari & velle noſtrum, & perficere: & Dominus apud Ezechielem ſe effecturum pollicetur, vt eius mandata cuſtodiamus: & tamen de eo operandi, & faciendi modo, quo pacto intelligendus ſit ſeruata noſtrarum voluntatum libertate, tota huius quæſtionis Theologorum difficultas eſt.

Chryſoſtom, homil. 26.

Ad Philip. 2.

cap. 36.

Idem planius exponit in libro de ſpiritu & litera, capite 34. *Suaſionibus*, inquit, *agit Deus*, E *vt velimus, & vt credamus*, &c. *Neque enim*, inquit, *credere poteſt quodlibet liberum arbitrium, ſi nulla ſit ſuaſio, vel vocatio, cui credat: profecto & ipſum velle credere Deus operatur in homine, & in omnibus miſericordia eius præuenit nos: conſentire autem vocationi Dei, vel ab ea diſſentire, propria voluntatis eſt.* Vbi vides, ſic ab Auguſtino intelligi Deum præuenienti gratia operari noſtrum velle, hoc eſt, noſtræ voluntatis conſenſum, quo ſuaſiones proba- F biles, cum proponuntur, operantur perſuaſionem, accedente tamen ad æternam ſuaſionem aliquo interiori affectu eius, qui perſuadendus eſt: eiuſmodi enim ſuaſiones aliis perſuadent, aliis minime, vt experientia conſtat. Vnde plane concludit, propriæ voluntatis eſſe ipſum conſenſum, vel diſſenſum; quod nimirum ipſa ſe voluntas determinet, vt vocationem ſequatur, aut reiiciat, præuenienti tamē gratia commota, & in ipſo etiam aſſenſu concurrente ea, quæ concomitans, & cooperans eſt.

Denique in ſermone quodam de tempore, cum quæſiſſet, cur Deus aliquos deſerat, *Reſpondet tibi*, inquit, *Dominus Deus tuus: Quia bonum non denegaui.* Quaſi dicat: Quia vocaui, & obtuli, quicquid neceſſarium erat ad bonum conſequendum: tu vero reſtitiſti vocationi, & abiecisti hanc gratiam tibi oblatam. Vbi iam rogo, an Deus, cum ſignificat ſe obtuliſſe, quicquid neceſſarium erat, intelligat quicquid etiam erat ſatis? Non dubium, quin hoc intelligat: neque enim aliter dici poteſt, dari quicquid neceſſarium eſt ad aliquid conſequendum, niſi detur id, quod eſt ſatis. Si enim ea, quæ dantur, non ſunt ſatis, adhuc aliquid aliud eſt neceſſarium: quo etiam fit, vt conqueri poſſit is, qui non venit, quod non ſatis ſint ea, quæ ſibi dantur, vt veniat. Quod ſi omnia, quæ non modo neceſſaria ſunt, ſed etiam ſatis, æque dantur ei, qui venit, & ei, qui non venit, tametſi plura, & maiora fortaſſe vni dentur, quam alteri: æque igitur vterque venire poteſt, & non venire, etiamſi alter forte facilius, alter minus facile: auxilia enim, quæ vtrique dantur, natura ſua ſatis ſunt, vt ambo veniant.

ſerm. 233.

Refelluntur nonnullorū reſponſiones.

Sed mira eſt quorundam reſponſio. Satis ſunt, inquiunt, natura ſua, vt vterque venire poſſit; non tamen, vt vterque veniat: quo pacto primis parentibus data ſunt auxilia, quibus perſeuerare poſſent; non tamen, quibus perſeuerarent, (*quod Auguſtinus ait, & ſuperius relatum eſt*) quia re vera non perſeuerarunt. Quæro igitur, (*vt alia mittam incommoda*) ſi vtriuſque auxilia ſatis ſunt natura ſua, vt vterque venire poſſit, vnde proueniat, vt auxilia vnius ſint ſatis, vt ille veniat; alterius autem non ſint ſatis, vt ipſe etiam veniat? Reſpondent, quia auxilia eius, qui venit, ſunt efficacia; eius autem, qui non venit, non ſunt efficacia, quæ eſt auxiliorum diuiſio ab omnibus Scholaſticis recepta. Recte quidem; ſed rogo iterum, quid ſit auxilium efficax, quid non efficax? Dicunt, efficax eſſe, quod natura ſua ſemper habet effectum, vtpote cui voluntas creata reſiſtere non poteſt; non efficax autem, (*ne dicatur inefficax, quaſi inſufficiens*) quod natura ſua nunquam habet effectū. Illuditur ergo is, qui poſteriori genere auxiliorum vocatur, & immerito reprehenditur, quod vocatus non veniat, cum ei non dentur alia auxilia, niſi quæ nunquam habent effectum, idque natura ipſa ſua, vt dicunt. Quo ergo pacto ſunt ſufficientia,

vt voca-

vt vocati venire poſſint, quæ natura ſua nunquam habent effectum?

Omnia diuina auxilia eſſe natura ſua ſufficientia, vt volũtas veniat ad Deum.

Dicimus ergo, omnia diuina auxilia, quæ vocatis conferuntur, eſſe natura ſua ſufficientia, non ſolum, vt illi venire poſſint, ſed etiam vt veniant. Ridiculum eſt enim aſſerere, eſſe illa natura ſua ſufficientia, vt venire poſſint, non tamen, vt veniant, cum potentiæ ab actibus ſuis naturam, & diſtinctionem accipiant: eos autem, qui huiuſmodi auxiliis adiuti non veniunt, ſibi tribuere debere, non auxiliorum naturæ, aut vocanti, eaque conferenti, quod non veniant, vt Auguſtinus ſuperius dixit. Sed tamen addendum, etſi omnia natura ſua ſunt ſatis, vt vocati non ſolum venire poſſint, ſed etiam vt veniant; (*præſertim cum multi veniant minoribus natura ſua adiuti, quam alii maioribus*) tamen non omnia dari à Deo abſoluta voluntate, vt veniant, ſed iis tantum, qui ſecundum propoſitum, hoc eſt, abſolute omnino, & ſine vlla conditione vocantur. Id quod Auguſtinus declarat in primis parentibus, quia etſi ſunt inuitati, vt perſeuerare poſſent in ſtatu innocentiæ, non ſunt tamen eo propoſito commoti, & incitati, vt perſeuerarent. Quia etſi Deo conditionata voluntate placebat, vt perſeuerarent, nempe, ſi ipſi vellent; tamen non abſolute ſtatuerat, vt perſeuerarent: quod ſi decreuiſſet, eis vtique dediſſet auxilia, quibus certo præſciret eos perſeueraturos: non quod ea, quæ illis data ſunt, non eſſent ſatis, vt perſeuerarent; ſed quia in prima illa tentatione, qua perſeuerantiam amiſerunt, priori illi Dei voluntati ſufficienter eos iuuanti non ſe accommodarunt. Patet igitur, Auguſtinum longe eſſe alienum ab eorum ſententia, qui volunt, creatas voluntates in operibus gratiæ effectiue, ſeu phyſice à Deo determinari, tametſi velit eas à Deo congruentibus vocationibus præparari, quibus nimirum præſcit eos, qui vocati venturi ſunt, vocationi obtemperaturos. Patet etiam, ea ſola auxilia, quibus hi vocantur, eſſe efficacia, quia ſemper habent effectum, idque ex ipſo propoſito diuinæ voluntatis congruam vocationẽ præparantis; cætera vero non eſſe efficacia, quia vocatorum voluntates non ſe illis accommodant, cum alioqui natura ſua nonnunquam ſint æque, aut etiam magis ſufficientia: quanquam hac vocationis gratia ſemper vincuntur non venientes à venientibus, quod horum vocatio ſemper fit eo tempore, quo præſciuntur venturi; illorum autem minime.

Non tamen omnia à Deo dari hominibus abſoluta voluntate, vt veniant.

Eadem concluſiones confirmantur ex aliis Patribus, & Scholaſticis.

Sectio X.

Eandem ſententiam & ante, & poſt Auguſtinum ſequuti ſunt alii Patres. Ac primum Clemens Romanus libro tertio recognitionum facit D. Petrum reſpondentem Simoni Mago, qui primus poſt Chriſti aſcenſionem libertatem arbitrii neceſſitati diuinæ determinationis ſubiecit, aperte dixiſſe, Deũ non ſtatuiſſe, quid homines agerent, ſed pro actibus & voluntatibus ſuis ſtatuiſſe præmia, aut pœnas, quod de ſtatuto ante omnem pręſcientiam noſtræ determinationis ad bonum, aut malum planiſſime intelligitur.

Dionyſius Areopagita in libro de Diuinis nominibus idem docet, cum ait, Deum non violare naturam, ſed conſeruare, mouereque rem quamlibet iuxta modum, & exigentiam illius, atque idcirco prouidere creaturis rationalibus, vt libero agant arbitrio. Quod cum ipſe, tum alii Patres ſic explicant, vt velint, cæteras creaturas determinari à Deo ad certas ſpecie actiones; rationales autem præceptis, conſiliis, illuſtrationibus, ac inſpirationibus ad bonum induci. Id quod Cyrillus Alexandrinus in Ioannem fuſe, ac perſpicue declarat, itemque libro octauo contra Iulianum: & optime Methodius de libero arbitrio à noſtro Turriano relatus, & è Græco conuerſus, quarto libro contra Magdeburgenſes. *cap. 4.* *Tum alibi, tum li. 4. c. 7.* *cap. 2.*

Origenes etiam in Epiſtolam ad Romanos ait, Deum tanquam bonum diſpenſatorem prænoſcentem vniuſcuiuſque propoſitum vti noſtris voluntatibus ad ea perficienda, quæ vniuſcuiuſque animus, & voluntas eligit. Quod idem tradit Gregorius Nazianzenus in illud Domini, quod eſt apud † Matthæum, *Non omnes capiunt verbum, ſed quibus datum eſt.* Idem docet Hieronymus in epiſtola ad * Edibiam: item Theodoretus † libro quinto diuinorum decretorum: & Anſelmus in * libro de concordia gratiæ, & liberi arbitrii. *in cap. 9.* *Orat. 3. item Or. 2. de Paſc. & Or. de Natiuit. Dom.* *† cap. 9.* ** quæſt. 10.* *† c de prouid.* ** cap. 2.*

Hanc eandem ſententiam vſque adeo amplectuntur alii Patres, vt † alter eius ætatis Gregorius Nyſſæ Epiſcopus, & Magni Baſilii frater libro * ſeptimo Philoſophiæ, qui eſt de libero arbitrio, & libro † octauo, qui eſt de prouidentia, duplicem prouidentiam ponat, vnam diuinam, quam abſolute prouidentiam appellat; alteram humanam: reſque naturales, quæ reſpectu particularium cauſarum caſu accidunt, diuinæ prouidentiæ ſubiiciat; quæ vero in noſtra poteſtate ſunt, noſtræ prouidentiæ ſubdat. Quanquam enim ait, omnia ſubeſſe diuinæ prouidentiæ tanquam primæ cauſæ liberæ omnium rerum, quæ poſſunt eſſe, & non eſſe, vt ſine qua nihil *† Duplex prouid. ex Greg. Nyſſ.* ** cap. 2.* *† cap. 8.*

nihil eſſe poteſt, & quæ proxime diſponit omnia pure naturalia, & ea, quæ caſu apud nos eueniunt: docet tamen ea, quæ in noſtra poteſtate ſunt, à nobis ipſis tanquam ſecundis, ac proximis cauſis libere diſponi, noſque diuina prouidentia adiutos ea ordinare, ac determinare. Vnde poſteriori loco refutans errorem Euripidis, & Menandri, ſic ait: *Sed intellectus* (ſcilicet noſter) *eorum, quæ in nobis ſunt* (hoc eſt, in noſtra poteſtate) *eſt prouiſor, aut agibilium, aut artium, aut contemplationis. Prouidentia vero* (nimirum diuina) *eorum eſt, quæ non ſunt in nobis*, (ſiue in noſtra poteſtate) *vt naturalis complexionis, & cæterorum huiuſmodi.* Quam eandem doctrinam Damaſcenus ſequutus ad finem libri ſecundi orthodoxæ fidei, vt planius de- *cap. 30.* claret, in eo ſitam eſſe noſtræ prouidentiæ rationem, quod ipſi noſmet determinemus in iis, quæ libere agimus; perſpicue docet, diuinam prouidentiam non prædefinire noſtras humanas operationes: ſic enim ſcribit: *Opera pretium eſt cognoſcere, omnia præſcire Deum, non autem omnia prædefinire: præſcit enim ea, quæ ſunt in nobis*; (id eſt, in poteſtate noſtra) *hæc autem non prædefinit. Neque enim vult prauitatem fieri, nec virtuti vim affert*, hoc eſt, nec neceſſitat quenquam ad opera virtutis. Vbi vides, Damaſcenum perſpicue negare in Deo prædefinitionem eorum, quæ nos libere agimus, eamque nobis ipſis, noſtræque prouidentiæ aſcribere, ſiue vt male agamus, ſiue vt recte operemur: quod intelligendum eſt ante præſcientiam conditionatam noſtrorum operum: ſiquidem poſt hanc iam ſuperius oſtenſum in con- *Sect. 7. concluſ. 2.* cluſionibus, Deum approbatiua voluntate prædefinire bona, vt fiant, & remunerentur; mala autem determinate, & abſolute velle permittere, ac punire. Idem tradit Damaſcenus ſub finem libri contra Manichæos iiſdem penè verbis.

Homil. 12. Chryſoſtomus quoque in Paulum ad Hebræos perſpicue ait, Deum non antecedere voluntates noſtras, ne liberum lædatur arbitrium. Quod æque intelligi poteſt de æterna prædefinitione, vt non credatur præcedere noſtro intelligendi more præſcientiam conditionatam noſtri vſus, atque de temporali determinatione, vt nemo putet voluntatem expectare, vt à Deo determinetur: præſertim cum hæc duo connexa ſint neceſſario, vt ſi Deus non determinat in tempore voluntates noſtras, ſed vnicuique relinquit ſuæ voluntatis plenum dominatum, neq; etiam earum actus ab æterno ante eorum præſcientiam conditionatam prædefinierit. Quod ſi ante prædefiniuiſſet, quam præſciuiſſet,

[A] in tempore quoque noſtram determinationem ad bene agendum non expectaret. Si quis autem dicat, hæc vera eſſe de Deo, vt eſt author naturæ, non vt eſt author gratiæ; & de voluntatibus noſtris in eſſe naturæ, non vt ſubduntur gratiæ; id ſane abſque vllo fundamento dicetur, cum Patres de vtraque prouidentia, & de omni libertate voluntatis loquantur, idque Chryſoſtomus homilia quarta de laudibus Pauli in operibus gra- [B] tiæ declaret. *Non cogit*, inquit, *Deus homines vocando*, hoc eſt, non neceſſitat: (de coactione enim proprie dicta nemo dubitabat) *ſed poſt vocationem quoque permittit eos propriarum eſſe dominos voluntatum.* Quo loco notanda ſunt verba, *poſt vocationem*: ſignificant enim plane ſenſum compoſitum, vt ſuppoſita enim vocatione diuina poſſit vnuſquiſque vocationem reiicere. Et homilia vigeſima ſecunda in Geneſin, *Manifeſtum*, inquit, [C] *eſt ſuæ quemque voluntate vel malitiam, vel virtutem eligere: nam niſi ita eſſet, neque illos puniri, neque iſtos virtutum retributionem accipere oportebat. Verum quia in noſtra voluntate totum poſt gratiam derelictum eſt, ideo & peccantibus ſupplicia propoſita ſunt, & bene operantibus retributiones. Poſt gratiam*, inquit Chryſoſtomus, quia ſuppoſita gratia vocationis de facto mouente quemlibet ante liberum eius conſenſum, aut diſſenſum. Quo- *Abſoluitur* [D] circa nulla ratione tantus Eccleſiæ Doctor *Chryſoſt. à* eius erroris inſimulandus eſt, (*quod nonnulli* *calumnia.* *faciunt*) de quo Caſſianus eius olim diſcipulus notatus fuit, poſtquam rediit in Galliam, cum diceret: Aliquando nos à nobis ipſis diſponi ad gratiam per bona liberi arbitrii opera: quandoquidem Chryſoſtomus his locis non agit de diſpoſitione ante vocationem, de qua re reprehenſus eſt Caſſianus. Cætera autem loca, in quibus ille videri po- *Vide Sixtum* [E] teſt idem, quod Caſſianus, ſenſiſſe, pie & ſa- *Senenſ. lib. 5.* lubriter à piis, & doctis viris intelliguntur, & *annot. 101.* explicantur.

Hæc denique, & alia his coniuncta luculenter explicauit Proſper Aquitanicus doctrinæ Auguſtini ſtudioſiſſimus, libro ſecundo de vocatione Gentium, capite vigeſimo ſexto, *Gratia Dei*, inquit, *in omnibus iuſtificationibus principaliter præeminet, ſuadendo exhortationibus, mouendo exemplis, terrendo peri-* [F] *culis, incitando miraculis, dando intellectum, inſpirando conſilium, corque ipſum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo: ſed etiam voluntas hominis ſubiungitur ei, atque coniungitur quæ ad hoc prædictis eſt excitata præſidiis, vt diuino in ſe cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum, quod ſuperno ſemine concepit ad ſtudium. De ſua habet mutabilitate, ſi*

 deficit:

deficit: de gratia opitulatione, ſi proficit, quæ opitulatio per innumeros modos, ſiue occultos, ſiue manifeſtos, omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipſorum eſt nequitia; quod autem à multis ſuſcipitur, & gratia eſt diuina, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, & progreſſus fidelium, ſiue vſque ad finem perſeuerantium cogitemus genus, nulla ſpecies cuiuſquam virtutis occurrit, quæ vel ſine dono diuinæ gratiæ, vel ſine conſenſu noſtræ voluntatis adhibeatur: ipſa enim gratia hoc omni genere medendi, atque auxiliandi agit, vt in eo, quem vocat primam ſibi receptricem, & famulam donorum ſuorum præparet voluntatem: nam virtus nolentium nulla eſt; nec poteſt aſſeri, vel fidem, vel ſpem, vel charitatem eis ineſſe, quorum ab iis bonis conſenſus alienus eſt. Hactenus Proſper. In quam ſententiam Patres omnes conſpiraſſe, diuinaſque ſcripturas intellexiſſe, ſignum eſt certum illud Tridentini concilii decretum ex ſeſſione ſexta * ſuperius citatum, quo tanta libertas diuino illo ſacri ſenatus lumine in noſtra voluntate agnoſcitur, vt illa gratiæ Dei præuenienti poſſit reſiſtere, eamque iam excitantem & mouentem ad præſtandum conſenſum plane repudiare.

c.5. & can.4.
** q.4. ſect.6.*

Idem ſenſiſſe D. Thom.

Porro ex Scholaſticis D. Thomas, quem nonnulli eius ſectatores in contrariam partem trahere conantur, non Deo, ſed nobis aſcribit voluntatum noſtrarum, ſiue in operibus naturę, ſiue gratię liberam determinationem. Nam 1. 2. quæſt. 9. art. 6. ſic ſcribit: *Deus mouet voluntatem hominis ſicut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum: & ſine hac vniuerſali motione homo non poteſt aliquid velle: ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt vere bonum, vel apparens bonum.* Quo nihil clarius dici potuit. Nam quod mox adiungit his verbis, *Sed tamen interdum ſpecialiter Deus mouet aliquos ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum, ſicut in illis, quos mouet per gratiam,* quod idem pro parte oppoſita ſuperius obiectum eſt, nihil traditæ veritati repugnat. Aliud eſt enim Deum mouere voluntatem creatam, aliud eam determinare: namque eam mouere (*ſi proprie loquendum eſt*) eſt illam effectiue inclinare, quod ſoli Deo conuenit: eam autem determinare eſt, non morali, ſed phyſica actione efficere, vt conſentiat aut diſſentiat: quod Deo non conuenit, niſi quando illam neceſſitat ad aliquem talem actum; alias enim ſemper eius determinationem eidem relinquit.

Deum voluntatem mouere, & determinare differunt.

Deum dupliciter eam mouere.

Duobus autem modis dicitur Deus proprie illam mouere, ſeu effectiue inclinare: vno, quatenus eam inclinat ad amplectendum bonum in commune, quod eſt obiectum voluntatis, aut beatitudinem, in qua omne bonum creaturæ intellectualis comprehenditur. Cum enim voluntas noſtra concipit bonum vt bonum, & beatitudinem vt beatitudinem, ſeu vt ſummum bonum noſtrum formale, propterea Deus dicitur illam mouere quoad ſpecificationem, hoc eſt, ad ſolum actum amplectendi, quia illi dedit naturalem propenſionem ad amplectenda hæc obiecta, ita vt non poſſit ea reiicere, aut oppoſita amplecti, malum ſcilicet, vt malum eſt, vel miſeriam, vt miſeria eſt. Altero modo eam dicitur mouere, quatenus eam effectiue inclinat ad affectus quoſdam, quibus eam diſponit ad ipſum conſenſum, aut diſſenſum, cohibitionem ve, aut ſuſpenſionem actus, in quibus affectibus à Deo effectiue cauſatis ſimul ipſa cum Deo effectiue concurrit: & licet ſponte id faciat, (*quod nonnulli vocant libere libertate ſpontanei, ſeu libere à coactione, quæ omnino voluntati repugnat*) non tamen libere libertate contrarietatis amplectendi, vel refutandi hoc vel illud, aut contradictionis amplectendi, vel non amplectendi aliquid, refutandive, vel non refutandi: in qua contradictione præcipue libertas cernitur, vt patebit libro nono.

Explicatur locus D. Th.

Cur ergo D. Thomas ait, Deum vt vniuerſalem motorem mouere voluntatem hominis ad bonum, & ſine hac motione nihil hominem poſſe velle, ad illam efficientiam referendum eſt, qua Deus in ipſa creatione animæ ei contulit voluntatem propenſam ad bonum, vt bonum eſt, & quod conſequens eſt, multo propenſiorem ad bonum felicitatis, in quo comprehenditur omne eius formale, & peculiare bonum. Quo fere modo grauia & leuia dicuntur moueri à generante, ea nimirum ipſa actione, qua illa genuerunt, grauitatemque, & leuitatem illis ad motum dederunt. Quo fit, vt ea diuina motio non ſit referenda ad particulares voluntatis determinationes, quas Deus integre ei relinquit, vt ſeſe per rationem determinet, vt ait Diuus Thomas: (*non excluſo tamen ſuo generali concurſu*) ſed referenda eſt ad illam generalem, qua facta eſt neceſſitate quadam naturali propenſa ad ſolum bonum. Cum autem addit, nihilominus Deum interdum ſpecialiter mouere aliquos ad aliquid determinate volendum, quod eſt bonum, iam loquitur de ſpeciali effectione, non qua determinet eorum voluntates ad aliquid volendum, aut refutandum, ſed qua eas excitat, & inclinat, vt ſe ipſæ determinent ad certum aliquod ac determinatum bonum. Dixit autem, *Sicut in illis, quos mouet per gratiam*, non autem, *In illis tantum*, quia Deus non ſolum vt author gratiæ,

tiæ, ſed etiam vt author naturæ: interdum A
vtitur huiuſmodi ſpecialib. motionibus, quas Ariſtoteles ad calcem lib. 7. moralium Eudemiorum in Deo, vt author eſt naturæ, ſummo ingenio agnouit: docet enim, interdum homines præueniri, & excitari à Deo ad magnũ aliquod bonum amplectendum, aut malum declinandum, attribuens quorundam bonam fortunam Dei inſtinctui, & inſpirationi: tametſi feliciores eſſe ait eos, qui hac ratione magna adipiſcuntur bona, quam qui magna ma- B
la declinant. Itaque etiam tum mouet Deus voluntates noſtras effectiue, ſed non eas effectiue determinat.

Mirum autem mihi admodum videri ſolet, quod non deſint, qui Diui Thomæ audeant oppoſitam ſententiam aſcribere. Nam ſi Deus in æterna illa ſua deliberatione, nulla quaſi ſpectata conditionali notitia futuræ determinationis creatarum voluntatum à ſe ipſis illa ſtatuit determinare in tempore ad a- C
ctus bonos, cur D. Thomas non retulit certitudinem diuinæ præcognitionis futurorum actuum illarum ad cognitionem actus ſuæ ipſius voluntatis, quo ſtatuerat (*vt ipſi volunt*) ſe illas determinaturum ad eiuſmodi actus? Quanquam enim hi non poſſunt cognoſci in ſolis voluntatibus creatis, quod eæ ſint ex ſe indeterminatæ: nonne certiſſime cognoſci poſſent in voluntate increata, à qua Deus certiſſime ſciebat illas iuxta hanc ſen- D
tentiam eſſe determinandas? Multo enim certius id cognouiſſet in actu ſuæ voluntatis determinatiuo illarum, quam in approbatiuo, aut permiſſiuo eorundem actuum, ad quos ſecundum veram ſententiam præſciebat eas à ſe ipſis determinandas, vt nos ſupra conceſſimus, & probauimus, cum de præſcientia diſputaremus. Mitto, quam ſit præter rationem, & naturam creatarum voluntatum, poſſe illas ſe determinare ad actus malos, non item E
ad bonos, & alia multa abſurda, & incongrua in oppoſita opinione, quæ ex ſupra dictis perſpicua relinquuntur. Itaque plane aduerſantur ſancto Doctori, qui creatas voluntates eius ſententia determinari à Deo putant ad actus liberos, vel bonos etiam.

1. p. q. 26. memb. 4. art. 3. & 7. & q. 40. memb. 4. ad 3.

Idem ſentit D. Thomæ præceptor Alenſis Alexander, dum aſſerit, Deum non eſſe cauſam determinatiuam actuum liberorum voluntatis creatę; & cum Damaſceno & aliis Pa- F
tribus, quos Damaſcenum ſequi diximus non eſſe circa actus humanos in Deo prouidentiam determinationis, ſed conceſſionis; quod libero arbitrio creato permittatur, vt quicquid vult, faciat, ſiue bonum, ſiue malum.

Oſtenditur eadẽ veritas ex doctrina Scoti.

Eandem ſententiam re bene expenſa ſequitur Scotus pluribus locis: nam etſi in primo ſententiarum d. 39. q. 3. & in ſecundo d. 1. q. 3. exiſtimauit, ſi Deus ex neceſſitate naturæ ageret, fore, vt nihil con ingenter eueniret, eo quod cauſæ neceſſario agerent, ſi à prima neceſſario agerentur; (qua in re, quo pacto non recte ſenſerit, quo etiam recte ſentire potuerit, ſuperius oſtenſum eſt) tamen extra eam ſuppoſitionem plane docuit, tum in primo d. 8. quæſt. 5. tum in ſecundo d. 37. q. 1. ac demum in quarto d. 1. q. 1. voluntatem creatam in actibus liberis à ſe ipſa, non à Deo determinari.

§. Ad arg. pro opin. Philoſ.

Primo enim loco, cum docuiſſet, Dei voluntatem ſecundum ſe, & ex natura ſua eſſe indeterminatam ad contradictoria, determinarique ad hoc potius, quam ad illud ex ſua libertate, hæc addidit: *Ea voluntas*, inquit, *noſtra eſt indeterminata hoc modo indeterminatione virtutis actiuæ ad vtrumlibet contradictoriorum, & ex ſe poteſt determinari ad hoc, vel ad illud.* Vnde patet, Scotum ſenſiſſe, quemadmodum diuina voluntas à ſe ipſa determinatur, ſic voluntatem noſtram à ſe ipſa vere, & effectiue determinari, concurrente tamen (*quod ſubintelligitur*) voluntate diuina Id quod etiam confirmatur ex iis, quæ ſubiicit: cum enim inquireret, quare voluntas diuina ad hoc potius determinetur, quam ad illud, reſpondet, parum ſapientis eſſe hoc quærere, cum conſtet, nullam aliam cauſam aptiorem dari poſſe huius rei, quam ſi dicamus hanc eſſe voluntatis naturam Alioqui ſi determinare ſe ad hoc non poſſet, voluntas vtique non eſſet. *Itaque huius quæſtionis*, inquit, *Quare voluntas voluit hoc? nulla eſt cauſa, niſi quia voluntas eſt voluntas: ſicut huius, Quare calor eſt calefactiuus? nulla eſt cauſa, niſi quia calor.* Quæ omnia ſapienter annotauit Scotus.

§. Ad ſolutionem.

Secundo autem loco hæc ſcribit: *Sicuti in vno inſtanti natura materia materiat, & efficiens efficit: ita duæ cauſæ efficientes ordinatæ in vno inſtanti naturæ cauſant effectum communem, ita quod neutra tunc cauſat ſine altera: ſed quod effectus non rectus cauſetur, hoc non eſt tunc propter cauſam priorem, quæ quantum eſt ex ſe, recte cauſaret, ſi ſecunda cauſaret: ſed propter defectum cauſæ ſecundæ, quæ in poteſtate ſua habet concauſare cauſæ primæ, vel non concauſare: & ſi non concauſat illi, vt tenetur, non eſt rectitudo in effectu communi ambarum.* Ex quibus apertum eſt, Scotum eo loco tria ſenſiſſe: Vnum eſt, omnes cauſas diuerſorum generum, ſed tamen eiuſdem ordinis, vt materiam, formam, efficiens proximum, & proximum finem, ſimul natura concurrere ad eundem effectum: quod veriſſimum eſt, quia effectus pendet ab omnibus huiuſmodi cauſis & nulla earum in ſuo cauſandi genere pendet ab alia.

Quæ cauſæ concurrant, aut non concurrãt ſimul natura cum effectu.

Alterum eſt, cauſas eiuſdem generis, ſed tamen non eiuſdem ordinis, vt primam cauſam efficientem, & quamlibet ſecundam, ſimul etiam natura concurrere ad effectum ſecundæ, quod proprie loquendo admittendum non eſt, vt inferius patebit. Tertium vero, cauſam ſecundam determinate actionem primæ, & cuiuſcunque intermediæ: quod etſi proprie non eſt dicendum de cauſis ſecundis naturalibus reſpectu primæ, quia re vera omnes huiuſmodi cauſæ à primo agente determinantur, ſeu potius iam inde ab ipſarum productione determinatæ ſunt, vt etiam patebit inferius, tamen in cauſis liberis, de quibus eo loco præcipue diſputat Scotus, verum omnino eſt: non quaſi creatæ voluntates aliquid cauſent in voluntate diuina, ſed quia diuina ſuo concurſu illas indifferenter vti ſinit: atque hac ratione tam culpa operis, quam meritum ſecundo agenti, tanquam deficienti, aut cum primo agente ſe conformanti tribuitur.

Sect. 13. ad 2.
Ibidem.

Denique tertio loco corrigens, vt videtur, eam ſententiam, quam alibi tenuerat, nempe omnes cauſas ſecundas etiam liberas determinandas fuiſſe à prima, ſi prima ageret ex neceſſitate naturæ: docet aliam eſſe rationem in cauſis proprie inſtrumentalibus, aliam in cauſis ſecundis principalibus. Nam etſi inſtrumentales determinantur a principalibus ad talem, vel talem effectum, quia non mouent, niſi moueantur à principalibus: tamen ſecundas principales non determinari à prima, quia non mouentur à prima, vt ipſæ moueant. Quod quidem veriſſimum eſt, cum non loquatur de motione præterita, ſed de præſenti: etenim non ſolum cauſæ liberæ non mouentur actu à prima, cum operantur, ſed ne naturales quidem: tametſi ex hoc poſteriori genere quædam dicuntur moueri, & operari motæ antiqua motione ab iis, à quibus ſunt productæ: id quod dicimus de grauibus, & leuibus, cum mouentur ad ſua loca naturalia, aut reducuntur ad natiuas qualitates proprias: quod etiam dici poſſe de cauſis liberis, ſi creata voluntas conferatur cum bono in commune, aut cum ſummo bono, ex paulo ante dictis patet.

Ad vltimū.
*† Bonauē. in 2. d. 26. q. 6. Abul. in c. 11. Ioſu. q 76. & in c. 18. Mat. q. 36. Ocham in 1. d. 38. q. 1. Greg. q 2. ar. 2. & in 2. d. 28. q. 1. art. 3. ad 12. & d. 37. q. 1. art. 3. Marſ. in 2. q. 16. a. 4. Gab. in 1. d. 38. q. 1. ar. 1. & in 2. d. 37. q. 1. a. 1. Henr. quodl. 9. q. 5. & alii. * Vual. 1. doctri. fid. c. 25. Caſtr. aduer. hæreſ. li. 9. V. Libertas, hæreſi 1. Turria. libr. 4. contra Magdeburg. c. 2. Dried. de capti. & red. tr. 5. c. 4. Scot. 1. de nat. & grat. cap. 16. Ruar. ad a. 7. † tom. 3. li. 1.*

Eandem ſententiam tenent † Bonauentura, Abulenſis, Ochamus, Gregorius, Marſilius, Gabriel, & alii quamplurimi Scholaſtici, quos longum eſſet recenſere: omneſq; ferme, qui * contra Hæreticos huius temporis ſcripſerunt, è quibus Bellarminus † noſter in omni & Patrum doctrina, & aſſidua Hæreticorum lectione, & impugnatione verſatus, ita perſpicue refutat ſententiam eorum, qui dicunt voluntates noſtras effectiue, ſeu phyſice à Deo determinari, & inde eſſe, quod auxilia Dei ſint efficacia, vt aſſerat, eam opinionem aut nihil, aut parum à Caluini, & aliorum Lutheranorum errore diſcrepare.

de gra. & lib. arbit. c. 11. & lib. 4. c. 14.

Solutio argumentorum, quibus ſuadebatur æterna prædefinitio noſtrorum actuum ante omnem præſcientiam.

SECTIO XI.

AD primum igitur oppoſitæ partis argumentum, quo æterna prædefinitio noſtrorum actuum ante omnem præſcientiam ſuadebatur, dicendum eſt, etiam ratione diuinæ prouidentiæ certum, & infallibilem eſſe eorum euentum ſine eiuſmodi prædefinitione præcedente. Nam voluntas diuina, quæ noſtro intelligendi more poſterior eſt eorum præſcientia conditionata, & ex illis ſtatuit, quos futuros eſſe vult, & quos etiam permittere, nullo modo fruſtrari poteſt, cum ſit voluntas abſoluta.

Ratione diuinæ prouid. actus noſtros certos eſſe abſq; prædefinitione omnem præſciētiam præcedente.

Ad ſecundum dicendum, eam prædeſtinationem, ſeu prædefinitionem actuum bonorum, quam Patres ponunt, non præcedere noſtro intelligendi more omnem diuinam præſcientiam, ſed eſſe poſteriorem conditionata: ſicque eorum ſententiam omnino intelligendam eſſe ex dictis perſpicuum eſt: quo etiam modo voluntas permittendi malos actus in particulari non eſt prior, ſed poſterior, quam eorum præſcientia conditionata.

Quā Patres ponant bonorum actuum prædefinitionem.

Ad tertium dicito, ſi neque actus boni vllo modo eſſent prædefiniti, neque etiam malorum permiſſio vlla ratione prædefinita, tum demum futurum fuiſſe, vt vtrique fortuito euenirent, & præter intentionem Dei volentis, aut permittentis, vt eſſent: ex quo fieret, vt non caderent ſub diuinam prouidentiam complete cōſideratam, voluntatemque eius abſolutam. At cum poſt præſciētiam omnium conditionatam alii prædefiniti ſint, aliorum autem permiſſio ſit prædefinita: non eſt, cur oppoſitæ partis autores præter intentionem Dei ex noſtra ſententia, eos euenire contendant.

Sublata omni præfinitione actuum ipſos fortuitos fore.

Ad quartum (*quod intelligitur de ſolis bonis actibus*) dicendum eſt, æternam Dei voluntatem conditionatam de omnium hominum & Angelorum futura beatitudine (*nempe, ſi vellent ſe ipſi ad eam diſponere*) fuiſſe voluntatem antecedentem ex ſola Dei bonitate quaſi ortam: eam vero, vt non fuit abſoluta, ita nihil efficere potuiſſe, niſi poſtquam Deus habita cognitione conditionata futurorum euen-

Volūtas Dei antecedēs de omniū beatitudine.

euentuum abſolute ſtatuit, quoſnam ſe auctore futuros eſſe vellet. Vnde patet eorum prædefinitionem non præceſſiſſe omnem ipſorum præſcientiam, ſed poſteriorem fuiſſe notitia eorum conditionata.

Ad quintum iam patet dicendum eſſe, prædefinitos quidem fuiſſe omnes actus bonos, verum non ante eorum omnem præſcientiam, ſed poſt conditionatam: & quamquam hæc prædefinitio poſtdefinitio potius, quam prædefinitio dici poſſit, ſi referatur ad huiuſmodi præſcientiam; recte tamen dicitur prædefinitio relata ad futuros actus creatarum voluntatum, qui fiunt in tempore.

Ad ſextum negandum eſt, potuiſſe vllum actum liberum ſeruata eius libertate ab æterno prædefiniri ante omnem eius præſcientiam: talis enim prædefinitio præcedens impediret eius actus libertatem, vt ex ſupra dictis patet: prædefinitio autem quæ noſtro intelligendi more poſterior eſt, quam præſcientia conditionata, cum ſuppoſuerit notitiam liberi conſenſus voluntatis creatæ, non potuit libertati futurorum eius actuum impedimento eſſe; ſed potius executioni eorum libertatis quaſi fundamentum poſuit.

Præcepta vt præcepta ſunt, non præfinire actus volũtatis creatæ.

Quod vero attinet ad id, quod additur de præceptis, dicendum eſt, præcepta, vt præcepta ſunt, non prædefinire actus voluntatis creatæ, cum non ſolum præteriri, atque adeo contemni poſſint, ſed etiam ſæpe prætereantur, & contemnantur. Quod autem non prætereantur à confirmatis in gratia, aliunde prouenit, non ex vi præceptorum ipſorum, aut ex vlla prædefinitione futurorum actuũ, quæ omnem præſcientiam præcedat; ſed ex diuino propoſito, quo ab æterno decreuit non concurrere cum confirmatis ad actum peccati; lethalis quidem cum omnibus, venialis autem cum ſola beatiſſima Virgine matre. Atque hoc quidem, quod attinet ad peccata commiſſionis, facile intelligitur, cum ſine Dei generali, & quaſi naturali concurſu committi non poſſint. Quod vero attinet ad peccata omiſſionis, in quæ incurrere poſſent ſine actu nolendi obedire, (vt cum quis culpabiliter obliuiſcitur præcepti, aut non aduertit ad illud, aut non adhibet diligentiam debitam, vt eius notitiam habeat) cum illa incurri poſſint; & per actum nolendi obedire, (*quod tunc fieri poteſt, cum quis memor eſt præcepti*) & quia is qui peccat, culpabiliter diuertitur per aliquem actum ab eius notitia vel procuranda, vel in memoriam reducenda, vel animaduertenda: ad huiuſmodi quoque actum ſtatuit Deus non cõcurrere cum confirmatis, ne ignorent, aut

Cur à confirmatis in gratia non prætereantur.

A obliuiſcantur, aut non attendant ad ea, quæ ex præcepto acturi ſunt.

Obiectio.

Quod ſi quis vrgeat, eos, etiam cum memores ſunt præceptorum, & attendunt ad illa, poſſe per puram negationem cohibere ſe ab actibus iniunctis, neque ab ea cohibitione, ſeu ſuſpenſione impedire poſſe: reſpondendum eſt, Deum nihil abſoluta voluntate præcipere confirmatis in gratia, niſi quæ conditionali notitia præſcit eos, ſuppoſitis

Reſponſio.

B certis occaſionibus, & auxilijs, impleturos: proinde eas occaſiones, motioneſque præuenientis gratiæ illis præparare, quibus certo ſcit illos obedituros. Quod vero attinet ad præcepta, quæ non ſunt impoſita voluntate Dei abſoluta, vt impleantur, qualia ſunt præcepta legis naturalis, quæ ſimul cum ipſa natura voluntate Dei conditionata quaſi promulgantur, quemadmodum & plurima poſitiua, quæ æque obſeruaturis, atque

C non obſeruaturis proponuntur; eadem ratione ſcit Deus certo à confirmatis implenda eſſe, quia ab æterno ſtatuit illos ex eo tempore, quo confirmantur, in ijs occaſionibus conſtituere, ijſque internis motionibus diſponere, quibus ſcientia conditionata præſcit eos illa obſeruaturos. Itaque confirmati omnes in hac vita libere omnino implent præcepta, poſſentque ſimpliciter ea non implere, niſi Deus ſua gratia eos ſic præueniret, & eas

Confirmatos in gratia libere implere præcepta.

D occaſiones, & auxilia eis præpararet, quibus infallibili notitia præſciſſet, eos nunquam poſt confirmationem à ſua amicitia receſſuros. Quo fit, vt confirmatio nihil eis neceſſitatis afferat, niſi conſequentiæ, (*quæ libertati non obſtat*) aut meriti quicquam detrahat. Dixi autem [*In hac vita*] quia confirmati in termino vitæ, etſi liberi adhuc ſunt, tamen ratione ſtatus nec male agere, nec bonis actibus mereri poſſunt: de qua re nihil opus

E eſt hoc loco agere.

Quod ſi quis contra hæc, quæ de confirmatis in hac vita dicta ſunt, obijciat, non videri rationi conſentaneum, vt Deus vnquam ſuum generalem cõcurſum eis deneget; tum quia generalis eſt, & quaſi naturaliter omnibus creaturis impenditur; tum etiam quia ea negatione ſubtraherentur his multæ merendi occaſiones: hoc pacto breuiter reſpondendum. Nunquam Deum illis ſubtrahere ſuum

Quando illis Deus ſubtrahat concurſum generalem.

F concurſum in occaſionibus merendi, ſed certo, & infallibiliter peccandi, hoc eſt, non in ijs, in quibus conditionata ſcientia nouit fore, vt bene operentur, ſed in ijs, in quibus certo ſcit eos præceptum aliquod non impleturos, ſi eis ad illud opus, aut operis voluntatem generalis concurſus non ſubtrahatur. Quare, etſi is concurſus eſt omnibus crea-

turis in qualibet occaſione quaſi debitus, ex illa nimirum libera, ſed veluti naturali lege Dei, cuius ſæpius meminimus; eum tamen aliquando non modo confirmatis, ſed etiam alijs quibuſdam, vt non peccent, ex aliquo ſpeciali priuilegio ſubtrahi. Nam & in bonorum gratiam nonnunquam ille ſubtrahitur rebus naturalibus, ne iuxta proprias naturas agant, vt ſubtractus eſt igni, ne læderet tres pueros in fornace Babylonica. *Dan.3.* De Chriſto Domino difficilior eſt quæſtio, an eius opera, quæ in vita mortali geſſit, fuerint ante omnem præſcientiam eius actuum futurorum prædefinita: quæ proinde ſeorſim poſt reliquorum argumentorum ſolutionem diſcutienda eſt.

Prædeſtinationis certitudo quoad numerum prædeſtinatorum, & eius ordo.

Ad ſeptimum dicendum eſt, non fuiſſe neceſſariam actuum liberorum prædefinitionem ante eorum conditionatam præſcientiam, vt Deus certo ſciret prædeſtinatorum numerum, non ſolum ratione præſcientiæ, ſed etiam ipſius prædeſtinationis. Deus enim cum more conſiderandi noſtro ſibi propoſuiſſet huius vniuerſitatis opus conficiendum, vt ſe in tempore creaturis in honorem, & gloriam ſuam communicaret; ac deinde quaſi deliberans expendiſſet, quænam euentura eſſent, ſi illud conficeret; neque id tantum in rebus naturalibus, ſed etiam in liberis agentibus, iuxta occaſiones, quæ occurrerent, & vſum auxiliorum tam generalis, & quaſi naturalis, quo ipſe cum rebus omnibus concurrit; quam ſpecialium, quibus vt auctor gratiæ ordinarie, vel extraordinarie concurrit cum liberis agentibus; poſtremoque certiſſima, & infallibili notitia intellexiſſet, quinam ex Angelis ſibi obedituri eſſent in ſtatu viæ, qui etiam ex hominibus ſaltem in fine mortalis vitæ, ſi mundum hunc hoc pacto vtriſque auxilijs ſuffultum condidiſſet: tum demum decreuit & illum condere, & eos ſiue Angelos, ſiue homines ad æternam beatitudinem ſupernaturalem dirigere, quos conditionali illa notitia præſciebat diuinæ directioni obſequuturos: in quorum tamen numerum plurimos ex hominibus aſciuit, quos præſciebat perituros, niſi eos extraordinarijs auxilijs iuuaret; nulla interim facta alijs iniuria, quibus decreuit dare ea omnia, quibus, ſi vellent, ſalui eſſe poſſent. Quod cum ita ſit, perſpicuum eſt prædeſtinatorum numerum non ex ſola præſcientia, quæ more intelligendi noſtro hunc delectum anteceſſit; ſed ex decreto diuinæ voluntatis, quo ſtatuit, quoſnam, & quibus medijs prouecturus eſſet in eam beatitudinem accepiſſe certitudinem. Vt enim ante huiuſmodi decretum nullus erat prædeſtinatus: *tametſi iam intelligeba-* A *tur, quinam futuri eſſent prædeſtinati, ſi abſoluta voluntas prædeſtinandi accederet*) ita nec certus prædeſtinatorum numerus. Quod ſi non de præſcientia conditionata, ſed abſoluta, quæ iam determinatam, & abſolutam cognitionem quaſi futuræ voluntatis diuinæ ſupponit, ſit ſermo: multo clarius eſt, prædeſtinatorum numerum non ante cognitionem huius decreti certum fuiſſe, cum prædeſtinatio in eo faciendo poſita fuerit. B Itaque numerus prædeſtinatorum non habet certitudinem à ſola diuina præſcientia, tametſi hæc falli nequeat; ſed à decreto diuinæ voluntatis; quod fruſtrari, irritum ve eſſe non poteſt.

Rationales animas certo numero præfinitas eſſe à Deo.

Ad vltimum dicendum eſt, rationales animas prædefinitas quidem omnes eſſe à Deo ex æternitate, & certo numero comprehenſas, tanquam præcipuas partes ad mundum corporeum pertinentes, & propter quas C mundus ipſe corporeus conditus eſt, quo ſubſtantiæ omnino ſeparatæ non indigebant: recteque probari in argumento eas eſſe hoc modo prædefinitas: neque tamen quicquam obeſſe, quod illæ occaſione liberæ voluntatis humanæ corporibus infundantur, quaſi, quia liberi actus hominum non ſunt prædefiniti, ideo neque animæ corporibus infundendæ prædefinitæ dici poſſint. Nam præterquam quod ex accidenti eſt, quod homi- D nes ad generationem libere concurrant, (*præſertim cum amentes etiam prolem ſuſcipiant*) eum ordinem conſiderari oportet in animarum creatione, ac infuſione (ſimul enim fiunt, & infunduntur) vt prius more intelligendi noſtro Deus præſciat corpora ab his vel illis diſponenda, quam illis has vel illas animas ex numero prædefinitarum velit infundere. Indifferenter enim ſe illæ ex ſeipſis habent ad corpora, tametſi decreto diuinæ voluntatis E hæ ab æterno his corporibus, & illæ illis ſint applicatæ. Sed ad opera Chriſti Domini, quæ huc reiecimus, reuertamur.

Præcipua difficultas in hac materia, num omnia Chriſti opera ante omnem eorum præſcientiam fuerint prædefinita.

SECTIO XII.

Quæ probare videantur partem affirmatiuam.

F IN hac præcipua difficultate, quam ex ſolutione ſexti argumenti in hunc locum diſtulimus, illud pro parte affirmatiua valde vrget, quod Chriſtus Dominus de morte ſua dixit, *Veruntamen filius hominis ſecundum quod definitum eſt, vadit*: quod etiam de alijs ſuis operibus ſæpe idem videtur ſignificaſſe, *Luc 22.*

ſaſſe, vt cum dixit: *Cibus meus eſt, vt faciam voluntatem Patris mei, vt perficiam eius opus:* quaſi tota ei moralis vita, quemadmodum & mors, prædefinita fuiſſet, antequam vllo modo præſcita eſſet. Tum etiam, quia non opus erat, vt Deus conditionali ſcientia prius quaſi diſquireret apud ſe, quibuſnam circumſtantijs, ac occaſionibus, & gratiæ præuenientis motionibus eius voluntas obeditura eſſet diuinis iuſſionibus, quippe qui vt peccare nullo modo poterat, ita nec præceptum vllum tranſilire. Altera vero ex parte ſi eius opera omnia prædefinita ſunt ante omnem præſcientiam eius voluntatis libere obediture, aut ſaltem illud vltimum opus offerendi vitam pro ſalute generis humani: quonam pacto eius opera, aut certe eius paſſio meritoria fuit ſalutis noſtræ, cum illi non fuerit integrum iniuncta opera non facere: Non præteriuimus autem hoc dubium, quia nullum eſt argumentum, quo magis prædefinitio liberorum actuum creatarum voluntatum ſtatui videatur: eſt enim apertiſſimum omnia Chriſti opera & ſummæ libertatis humanæ, & ſummi, imo & infiniti meriti fuiſſe: quæ ſi prædefinita ſunt ante omnem eorum præſcientiam, non eſt, cur diximus, prædefinitionem liberorum actuum ante omnem eorum præſcientiam ipſorum libertati repugnare.

Quæ negatiuam.

Quanti momenti ſit hoc dubium in hac materia.

Duplex modus enodandi hanc difficultatem. Prior. Durand. in 3 d.12.q.2. Scot. q.1. Baſſol.& Lychet. ibid. Poſterior.

Huic difficultati reſpondetur à multis, ſi CHRISTVS Dominus nullo modo potuit præcepta tranſilire, non libere illa impleuiſſe, quod ci ca ea iſto modo non habuerit libertatem contradictionis. Proinde Durandus & alij nonnulli exiſtimant illum, etiam vt particularem hominem ſimpliciter, & abſolute peccare potuiſſe: ſicque quemadmodum ea ſimpliciter tranſilire potuit eorum ſententia, ita libere, & meritorie illa impleuiſſe. Alij autem, etſi ſupponunt non potuiſſe in illum, etiam ſic conſideratum, peccatum vllum cadere, quod ei ratione vnionis hypoſtaticæ omne peccatum repugnaret: (*quæ eſt * D. Thomæ & communis Theologorum ſententia*) addunt tamen eum non libere, ſed † neceſſario præcepta impleuiſſe, & (*quod inde ſequitur*) in operibus iniunctis nihil meruiſſe, ſed in ijs, quæ libere addebat, nempe in alijs actibus, & modis faciendi ea, quæ illi præcepta erant: veluti in actibus voluntatis, quibus ſe ad illa implenda diſponebat: aut in intentione, & perfectione operum non iniuncta, ſed ſupererogata, aut in complacentia faciendorum, vel factorum operum. Quocirca, ſi quis actus ei præceptus eſſet cum omnibus præparatorijs voluntatis actibus, omnibuſ- A que modis faciendi, & complacentijs tum faciendi operis, tum etiam facti, in eo vtique implendo nihil eum mereri potuiſſe, quia non poterat eo pacto præceptum eiuſmodi non implere.

** D.Th.in 3. d.12.q.a.1. Mag. ead.d. Albert.ar.4. Argent.ar.2. Capr.q.1. Palud.q.2. Mai.q.1.*

† His fauet D.Th.in 3.d. 18.q.1.a.2. ad 5. & Gab. q.vni.ar.3.

Vterq; vt abſurdus reijcitur.

Verum, quia prior ſententia periculoſa eſt, & piarum aurium offenſiua: poſterior vero priuat merito omnes Chriſti Domini operationes, ſi omnes cum omnibus præparato ijs voluntatis actibus, & modis fa- B ciendi complacentijſque illi iniunctæ ſunt: (*vt eius authores exiſtimant fieri potuiſſe*) aut certe priuat eam operationem, quæ ſic iniuncta eſſet, qualis credi fortaſſe poſſet eius paſſio, quam tamen omni merito deſtituere impium eſſet, ac erroneum: aliter omnino ſentiendum, ac dicendum eſt. Primum quidem, Chriſtum Dominum, quatenus ſingularis quidam homo eſt, nulla omnino ratione peccare potuiſſe: quia qua- C tenus hic homo eſt, & à cæteris diſtinctus, neceſſario includit perſonalitatem diuinam, neque vllo modo ſumi poteſt vt purus homo: multo etiam minus, vt merum denominatiuum à natura illa humana ſingulari: quia ſic non eſſet prima ſubſtantia, ſed accidentarium quippiam, quorum vtrumque oſtendimus libro quinto: proinde non potuiſſe in ſe admittere vllum peccatum. Quicquid enim in ſuam perſonam admiſit, id ad tan- D tam dignitatem eleuauit, ad tantumque conſortium ſuæ diuinitatis euexit, vt illud deificaret: etiam labores, moleſtias, & mortis ſuæ ignominias: quod tamen de peccato, quod ſolum habet odio, dici nullo modo poteſt. Vt enim nihil odiuit eorum, quæ fecit: ita nihil odio habet, niſi peccatum: odio enim eſt Deo impius, & impietas eius, & non Deus volens iniquitatem eſt.

Chriſtus quà ſingularis quidam homo nullo modo peccare potuit.

c.8.q.7.ſect.3.

Sap. 14. Pſal.5.

Vnde, etſi voluntas naturæ aſſumptæ ipſa per ſe indifferens erat ad tranſgredienda E præcepta, & ipſe etiam CHRISTVS Dominus, non quatenus ſingularis homo, ſed quatenus homo, ſeu habens naturam humanam, admittere peccatum poterat: tamen nec voluntas, vt erat in eo ſingulari homine, neque ipſe ſingularis homo peccatum potuit admittere: neque id ſolum propter gratiam habitualem, & alia dona collata naturæ aſſumptæ, protectionem- F que diuinam, quæ illam agebat, quemadmodum puri homines in gratia confirmati: ſed etiam præcipue propter ipſam vnionem naturæ aſſumptæ cum Verbo diuino, cuius ratione fiebat, vt quatenus ſingularis homo erat, Deus etiam eſſet. Quod ſi humanitas aſſumpta dimitteretur à Verbo, quemadmodum eius voluntas iam eſſet peccati.

Quid, quà homo eſt abſolute.

Quid, ſi humanitas dimitteretur à Verbo.

cati capax; ſic etiam homo is ſingularis, qui ex dimiſſione reſultaret, alia perſona eſſet, non ea, quæ ante fuiſſet: idque propter nouam perſonalitatem humanam, quæ à natura ſibi relicta tanquam naturalis eius terminus quaſi oriretur; eſſetque is iam purus homo.

Quocirca non recte ſentiunt, qui dicunt, Chriſtum Dominum, etſi in ſenſu compoſito peccare non potuit, potuiſſe tamen in diuiſo. Nam ſi ſenſum compoſitū hac in re appellāt eum, in quo Chriſtus Dominus ſumitur ſimul cum gratia habituali, & donis ſupernaturalibus, ipſaque diuina protectione, ac regimine, ſecluſa tantum gratia vnionis hypoſtaticæ; (*hoc enim ſufficit, vt in eo ſenſu peccare non poſſit*) ſenſum autem diuiſum intelligunt eam, quo ille ſumitur cum ſola gratia hypoſtaticæ vnionis; (*vt etiam reuera eſt ſumendus*) falſa eſt eorum ſententia: quia ſi hoc modo vtrumque ſenſum exponant, non ſolum in compoſito peccare non potuit, vt puri homines in gratia confirmati, ſed neque in diuiſo: quandoquidem ſic conſideratus in diuiſo, adhuc ſpectatur vt Deus, & homo propter hypoſtaticam vnionem in eo relictam. Si vero in ſenſu compoſito includant ipſam etiam hypoſtaticæ vnionis gratiam, in diuiſo autem illam excludant; iam nomine Chriſti in ſenſu diuiſo non intelligunt eandem perſonam, ſed vel ipſam ſolam ſingularem humanitatem per intellectum abſtractam: quo pacto vt illa non poteſt exiſtere in rerum natura, vt libro quinto diximus; ita nec operari, nec iam Chriſti nomine, aut etiam hominis appellari: vel certe intelligunt aliam perſonam, alia nimirum perſonalitate reſultante conſtitutam. Quo fit, vt ſi in ſenſu diuiſo idem numero ſuppoſitum intelligendum eſt, eademque perſona, (*vt intelligi debet*) nequaquam in eo ſenſu excludenda ſit vnio hypoſtatica; ac proinde non modo in ſenſu compoſito, vtrouis modo ille ſumatur, ſed etiam in diuiſo neceſſario includente vnionem hypoſtaticam Chriſtus Dominus peccare non potuerit. Qua in re aperte diuerſa eſt ratio Chriſti Domini & confirmatorum in gratia, quos dicimus in ſenſu compoſito peccare non poſſe, in diuiſo autem poſſe: ſemper enim eadem ſuppoſita remanent, cum à ſenſu compoſito includente gratiam habitualem cum cæteris donis, & protectione diuina, tranſitur ad ſenſum diuiſum relinquentem in ijs perſonas ipſas duntaxat conſideratione noſtra donis omnibus ſupernaturalibus, & protectione diuina ſpoliatas.

Male quidā admittunt, Chriſtum in ſenſu diuiſo peccare potuiſſe.

c.8.q.6.ſect.5 ad 4. Scot.

Diſcrimen hac in re inter eum, & confirmatos in gratia.

Obiectio.

Quod ſi quis contra hæc obijciat, humanam Chriſti Domini naturam per vnionem A hypoſtaticam neque accepiſſe quicquam, per quod ei poſſet repugnare peccatum; neque etiam amiſiſſe vllam potentiam, per quam peccatum in nobis committitur; ac proinde Chriſtum Dominum in ſenſu etiam diuiſo, relicta in eo (quod neceſſe eſt) ſola gratia vnionis potuiſſe peccare: hoc modo reſpondendum eſt. Etſi humanitas illa nihil per vnionem hypoſtaticam accepit in ſe ipſa, quo ei repugnaret peccatum, tamen ipſam huma-B nitatem acceptam fuiſſe, ſiue aſſumptam ab eo ſuppoſito, cui peccatum repugnat. Itemque etſi nullam potentiam naturalem amiſit, per quam peccatum in nobis committitur; tamen id amiſiſſe, ſed potius reliquiſſe, ſine quo peccatum non committitur, nempe perſonalitatem creatam.

Reſponſio.

Deinde illud conſiderandum, etſi non opus erat, vt Deus conditionali ſcientia præſciret, quibuſnam occaſionibus voluntas C Chriſti obeditura eſſet diuinis præceptis, antequam abſoluta voluntate ea illi imponeret. (*certum enim erat illum omnibus omnino eſſe obtemperaturum, cum ne in ſenſu quidem diuiſo peccare poſſet*) tamen eam præſcientiam conſideratione noſtra propterea fuiſſe priorem, quia natura ſua præcedit abſolutam de rebus futuris non modo contingentibus, ſeu non neceſſarijs, de quibus loquimur, ſed etiam neceſſarijs: ea nimirum ratione, quia ad ſum-D mi molitoris, & moderatoris perfectionem ſpectat omnia præſcire, quæ ex ſuo opere ſequutura ſint, antequam more conſiderandi noſtro abſoluta voluntate aliquid velit facere, vt ſupra diximus: quod ſi prius conſideratione noſtra præſcita eſt à Deo Chriſti Domini futura obedientia, non abſoluta, ſed conditionali ſcientia, quam vllum ei imponeretur præceptum: ergo eius iniuncta opera non fuerunt prædefinita ante omnem eorum E præſcientiam, ſed ſolum poſt conditionalem ſcientiam, qua Deus illum obediturum eſſe certo præſciebat, ſi illi iniuncta eſſent: tametſi, vt dictum eſt, certitudo eius obedientiæ futuræ illo quaſi examine conditionalis ſcientiæ non indigebat.

Cur nō prius Chriſti opera fuerint à Deo præfinita, quam præſcita conditionata ſcientia.

Poſtremo loco ad propoſitam difficultatem dicendum eſt, definitionem illam, ſeu prædefinitionem, qua Chriſtus Dominus dixit, ſibi fuiſſe definitum ab æterno illud ge-F nus mortis, ad quod ſe offerebat, non eſſe intelligendam ante omnem præſcientiam futuræ ipſius obedientiæ, ſed poſt conditionalem eius operis notitiam; ſicque intelligendum eſſe quodcunque aliud opus ex præcepto illi iniunctum: tametſi non eſt rationi cōſentaneum exiſtimare omnia, quæcunque Chriſtus Dominus in mortali vita geſſit, ex particu-

Non omnia Chriſtum egiſſe ex particular. præceptis.

particularibus præceptis geſta fuiſſe, ſed fortaſſe ſolum opus humanæ redemptionis, eo modo, quo per Prophetas ſignificata erat Dei voluntas, vt illud exequeretur, veluti per venditionem, per flagella, per crucem perque alias quaſdam paſſiones, & actiones. Nam cum Apoſtolis non omnia, quæ facturi erant, fuerint præcepta, quale eſt illud Pauli, vt ſine ſumptu audientium Euangelium prædicaret, & omnia, quæ ex conſilio, aut etiam voto cum ipſe, tum alij omnes obſeruauerunt: abſurdum eſt exiſtimare, nullum opus ſine præcepto Chriſto Domino relictum eſſe. Multo etiam magis, ſi quis credat, omnes quoque eius operum circumſtantias ſub præcepto illi iniunctas fuiſſe: maior enim filijs, (*tali præſertim*) quam ſeruis, libertas conceditur.

1. Cor. 9.

Qua ratione quæ egit ex præcepto, meritoria fuerint.

Sed illud ſupereſt in hac difficultate præcipuum, quonam modo acta Chriſti Domini, quæ ex præcepto geſta dicuntur, meritoria fuerint, cum non videantur fuiſſe ex libertate geſta; neque enim circa illa habuiſſe videtur libertatem contradictionis, ſi non ſolum in ſenſu compoſito, ſed etiam in diuiſo peccare non potuit, vt oſtenſum eſt. Dicere autem, ea nec fuiſſe, nec eſſe potuiſſe ex præcepto geſta, ſed ex mandato non obligante, vt eſt quorundam opinio, cum communi Theologorum ſententia pugnat: omnes enim fere docent, Chriſtum Dominum veram, & proprie dictam obedientiam habuiſſe, quæ tamen nulla eſt, vt obligatio imponi non poteſt: ſi non coactiua, quæ non habet locum, niſi in eos, qui repugnare, ac puniri poſſunt, certe directiua, quæ cadit in eos omnes, qui ratione aliqua vere ſubiecti ſunt.

Re vera habuiſſe præceptum obligans.

Scot. in 3. d. 10. §. Tunc ad q. Gab. ar. 3. dub. 1.

Primus modus reſpondendi ad quæſtionem.

Sunt, qui ad hæc componenda dicant, libertatem voluntatis creatæ nec tolli per vllum præceptum, vt dictum eſt, quia præceptum non neceſſitat voluntatem ſubditi: neque etiam per hoc, quod voluntas creata ſubſiſtat in diuino ſuppoſito, eo quod diuinum ſuppoſitum non impediat perfectionem vllam voluntatis naturæ aſſumptæ, qualis eſt libertas: ſed tantum tolli poſſe duobus modis: vno per obiectum, quod contineat in ſe omne bonum clare conſpectum, quo pacto voluntas beatorum neceſſitatur ad actum diuini amoris: quod tamen non habebat locum in Chriſto, quatenus erat viator, quia clara viſio ſummi boni, quæ in illo erat, non redundabat, ſalutis noſtræ procurandæ cauſa, in humanam Chriſti voluntatem, quatenus viatoris opera exercebat: altero per hoc, quod Deus effectiue determinet voluntatem creatam ad alteram oppoſitionis partem,

A quod etiam non habet locum in actibus liberis vllius creatæ voluntatis. Quare, cum neutro ex his modis ſit ſublata libertas à Chriſti voluntate, non dubium eſſe volunt, quin libera fuerit ad ſeruanda præcepta.

Non ſatiſfacit.

Verum hæc non ſatisfaciunt, cum adhuc non ſit ſolutum dubium illud: Quonam pacto Chriſti Domini voluntas ad præcepta ſeruanda libera fuerit, ſi præterire illa non poterat? Quod ſi quis recurrat ad conditionatam Dei præſcientiam, qua noſtro intelligendi modo præcedente ſentiat non alia præcepta fuiſſe Chriſto impoſita, niſi quæ præſciebantur libere ab eo eſſe implenda, petet omnino (vt dicitur) principium. Neque enim aliter Chriſto obedientia præſcita eſt, niſi quo pacto futura erat: quare ſi Chriſtus neceſſario, & non libere impleuit præcepta, (*de qua difficultate hic vertitur quæſtio*) non libere, ſed neceſſario Chriſtum illa impleturum præſcitum erat.

Reijcitur alius dicendi modus.

Minus etiam ſatisfacient, qui dixerint propterea intelligi Chriſtum Dominum libere ea impleuiſſe, quia diuina prouidentia eo modo naturam aſſumptam regebat, protegebatque, qui ei debebatur ratione vnionis cum diuino ſuppoſito. Nam ſi nomine debiti intelligant debitum decentiæ, (*ita ſcilicet, vt abſolute aliter fieri potuerit*) iam admittent ſimpliciter, & abſolute Chriſtum Dominum potuiſſe præcepta tranſilire: ſin intelligant debitum neceſſitatis: ita nimirum, vt diuina prouidentia, ſuppoſita vnione naturæ humanæ cum Verbo diuino, permittere non potuerit, vt voluntas humana Chriſti præceptum vllum præteriret, oſtendere oporteret, cur id permittere non potuerit, ſi voluntas humana Chriſti, ſuppoſita etiam vnione hypoſtatica, libera erat ad præcepta tranſgredienda: quod ſi potuit permittere, quia id contradictionem non implicaret, ergo Chriſtus peccare potuit.

Vera reſolutio.

Cum igitur nullo ex his modis hic nodus diſſoluatur, alia ratione eius ſolutio quærenda eſt. Dicendum ergo videtur, Chriſtum Dominum & præcepta omnia libere ſeruaſſe, & omnem eorum obſeruationem meritoriam, imo & infiniti meriti fuiſſe. Ratio vero hæc videtur eſſe: quia, etſi Chriſtus Dominus circa præcepta non habuit omnem omnino libertatem, nempe vt ea non ſolum multis modis ſeruare poſſet, ſed etiam tranſilire, quam libertatem nos habemus: habuit tamen omnem perfectam libertatem, hoc eſt, non ad ea prætereunda, ſed pluribus modis ſeruanda. Omnia enim præcepta, quæ illi impoſita ſunt, altero ſaltem è duobus modis perfecta libertate, hoc eſt, non obnoxia peri-

Duo modi obtemperandi præcepto.

culo ſeruitutis peccati, ſeruare potuit quantumcunque reſtricte, & limitate penes circumſtantias, & agendi modos, obediendique rationes, ſeu motiua illi eſſent impoſita: vno, quia tenebatur ea ſeruare; altero vel ea ſola ratione, quia continebant diuini beneplaciti ſignificationem: quæ eſt perfectior præceptorum implendorum ratio. Nam etſi nulla imperfectio obedientiæ eſt, ſed quædam potius eius perfectio, parere ſubditum, quia tenetur, ſeu obligatur præcepto ſui ſuperioris; perfectius tamen obedit is, qui vel ea ſola ratione paret præcepto, quia illud declarat præcipientis voluntatem: quod commune eſt non ſolum omni præcepto proprie dicto, id eſt, obliganti: ſed etiam omni exhortatorio mandato relinquenti liberum ſubdito, vt faciat, quod malit. Ratio vero huius rei duplex eſt: vna, quia qui paucioribus rationibus, ſeu inductiuis indiget, vt præceptum impleat, is perfectius obedit, vt ex ſe patet: altera, quia qui poſteriori modo paret præcepto, adeo propenſo animo obedit præcipienti, vt etiāſi præceptum nullam obligationem importaret, nihilominus illud exequeretur: qui autem obedit priori modo, eo affectu (*tametſi abſq; vllo vitio*) eſſe poteſt, vt ſi non teneretur præcepto, oppoſitum fortaſſe faceret.

Lege D. Th. 2. 2. q. 104. a. 2.

Cur ſit perfectius obedire, quia præceptum ſuperioris voluntatem declarat, quam quia obligat.

Vtroque autem modo Chriſtus Dominus potuit implere diuina præcepta. Verbi gratia, ſi ille, cum duodecim eſſet annorum, præceptum habuit ſubtrahendi ſe in templo a beatiſſima Virgine, & Ioſepho remanendique in Hieruſalem, non dubium, quin potuerit illud implere, vel quia tenebatur; eoque animo, vt ſi non teneretur, potius cum matre ſimul, ac nutritio rediret in patriam; vel quia ſibi ſatis erat ad illud implendum ſola ſignificatio diuini beneplaciti in præcepto incluſa, vt etiamſi nullam obligationem ſecum afferret, illud impleret. Et quanquam fortaſſe Chriſtus Dominus ſemper hoc poſteriori modo tanquam perfectiori præcepta diuina ſeruauit, quod veriſimiliter colligi poteſt ex eo, quod dixit, *Ego, quæ placita ſunt ei, facio ſemper*: tamen integrum illi fuit ea vtrouis modo ſeruare. Nam etſi opera eius omnia erant infinitæ perfectionis, & meriti ex parte ſuppoſiti operantis; tamen ex parte naturæ humanæ, qua operabatur, non erat neceſſe, vt omnia eſſent æque perfecta, & æqualis meriti.

Integrum fuiſſe Chriſto vtrouis modo præcepta ſeruare.

Luc. 2.

Ioan. 6.

Obiectio.

Quod ſi quis obijciat, ſæpe prælatos, intuitu maioris meriti ſubditorum, illis præcepta imponere in virtute obedientiæ, vt exequantur ea, quæ facere poſſent ſola ſuæ voluntatis ſignificatione: ergo perfectiꝰ eſſe implere præcepta, quia obligant, quam ea ratione
A ſola, quia declarant præcipientis voluntatem: reſpondendum eſt, duabus de cauſis id à prælatis fieri: vna propter difficultatem, quæ in natura lapſa eſt ad implenda ea, quæ cum obligatione præcipiuntur; (*nitimur enim in vetitum*) in qua proinde ſuperanda difficultate plus ſæpe meremur, quam cum noſtra ſponte eadem facimus: altera, ne prætereantur ea, quæ prælati fieri volunt, ſubditique eorum merito priuentur. Neutram ve-
B ro cauſam in Chriſto locum habere potuiſſe, vt ei præcepta maioris meriti cauſa imponerentur, perſpicuum eſt. Nam neque vlla erat in eo difficultas ſubijciendi ſe præceptis, neque etiam vllum periculum, ne illa præteriret. Quo fit, vt non ratione maioris meriti ſunt illi impoſita, ſed vt in eis libere implendis omnem perfectæ obedientiæ formam daret. Quod vtique fecit libere adimplendis ijs, quæ ſibi impoſita erant, hac ſaltem indif-
C ferentia obediendi rationum ſpectata, vel quia tenebatur ea ſeruare, vel quia continebant diuini beneplaciti ſignificationem, vt etiamſi non teneretur ea implere, hoc vnum ſatis foret, vt ea impleret.

Reſponſio.

Non fuiſſe Chriſto impoſita præcepta ratione maioris meriti.

Quanquam igitur in Chriſti Domini voluntate reſpectu præceptorum non fuit omnis omnino libertas, quæ in noſtra eſt; quia non fuit libertas ad malum inobedientiæ: tamen fuit omnis perfectio libertatis ad bo-
D num in obediendo. Nam & in diuina voluntate non eſt libertas ad bonum, & malum, ſed ad bonum tantum: tametſi hæc libertas eſt in diuina voluntate per eſſentiam, in Chriſti autem Domini humana voluntate per participationem diuinæ ſubſiſtentiæ. Quanquam enim libertas ad malum mala non eſt, nec formaliter ſeruitus, ſed potius quidam dominatus; eſt tamen imperfecta, & occaſio ſeruitutis peccati, quæ eſt maxima ſeruitus.
E Satis autem fuit libertas ad bonum tantum in Chriſto Domino, vt libere ſeruaret omnia præcepta, tam naturalia, quam poſitiua; tam negatiua etiam, quam affirmatiua; nec tantum, vt perfecte ſeruaret, ſed etiam perfectiſſime. Nam ad ſeruanda negatiua nullo opus erat actu, ſeu libero, ſeu neceſſario, cum nihil agendo ſeruari poſſint: vnde fit, vt cum hoc pacto ſeruantur, nullum in obſeruante ſit meritum, niſi præcedat aliquis actus volun-
F tatis, quo ea libere ſeruare velit: vt autem meritorie ſeruarentur à Chriſto, ſatis patet libere illum elicere potuiſſe actum voluntatis, quo ſe ad ea ſeruanda offerret.

Vide Auguſt. de Prædeſt. ſanctorum, cap. 15.

Etſi in eo non fuit libertas ad malum, tamen fuit omnis perfectio libertatis.

Quomodo libere, & meritorie ſeruarit præcepta negatiua.

Cum autem affirmatiua præcepta ſæpe diuerſis temporibus, & locis, varijſque modis, veluti intenſius, aut minus intenſe, ob diuerſas etiam rationes, ſeu motiua, eaque plura, vel

Quo item negatiua.

vel pauciora ſeruari poſſint, perſpicuum quoque eſt ea libere ab eo ſeruari potuiſſe hoc vel illo tempore, aut loco, in quo iudicaret congruentius ſeruari poſſe, hoc etiam, vel illo modo, quem conuenientiorem putaret: ob has item, vel illas rationes, ſeu motiua, prout illi videretur. Quod ſi omnia, quæ in mortali vita geſſit illi præcepta fuiſſent, nec tantum quoad ſubſtantiam operum, ſed etiam quoad omnes circumſtantias, cum quibus agenda erant; aut ſaltem præcipua opera, veluti ſacræ illius paſſionis: quanquam in his maxime contenditur à recentioribus, quanam ratione ea libere operatus ſit: quo etiam pacto in eis exercendis meruerit, ſi nullo modo ea præterire, aut alio modo exequi potuit: nobis tamen poſita illa duplici implendorum præceptorum ratione, qua generaliter diximus cerni libertatem in actibus obedientiæ Chriſti Domini, nihil difficultas hæc negotij exhibet.

Chriſti opera non fuiſſe à Deo quoad omnes circumſtantias præcepta.

Non putamus tamen vlla probabilitate dici poſſe, omnia opera Chriſti Domini hoc pacto illi fuiſſe iniuncta, nullumque omnino ei liberum relictum eſſe, vt ſuperius quoque ex Apoſtolorum libertate probauimus. Quin etiam credimus, ne vllum quidem opus ſic circumſcripte illi fuiſſe præceptum, vt nullo intenſiori affectu illud exequi poſſet: neque enim id perfectioni operum Chriſti vllo modo congrueret. Adde, quod verba ſcripturæ ſacræ, ex quibus præceptum aliquod Chriſto Domino impoſitum colligitur exponenda ſunt eo modo, quo ſimilia intelligi, & explicari ſolent: atqui præcepta cœteris hominibus, & Angelis etiam impoſita non ſic intelliguntur, aut explicantur, vt cum certis, & præſcriptis omnium generum circumſtātijs, & motiuis imperata credantur: (*eſſent enim diuina præcepta ſi talia eſſent, aut eſſe poſſent, nimiū ſeuera*) ergo neque in Chriſto Domino ſic exponenda ſunt.

Denique dato, & nullo modo conceſſo, vel omnia eius opera, vel ſaltem aliqua iniuncta illi fuiſſe ex præcepto, non ſolum quoad ſubſtantiam operum, & eorum circumſtantias, ſed etiam quoad omnes modos faciendi, vt intenſionis, aut celeritatis, & ſimiles: tamen ſemper ei relicta fuiſſet ea libertas ad maiorem, vel minorem perfectionem operum, quam explicauimus, vt nimirum ea implere poſſet, vel quia tenebatur ex præcepto, vel ea duntaxat ratione, quod præcepta ſibi impoſita includerent in ſe diuini beneplaciti ſignificationem. Nam etſi hoc ipſum ei præceptum eſſet, vt hac poſteriori ratione illa impleret, adhuc tamen integrum illi fuiſſet, vt huiuſmodi præceptum, vel ex priori

A motiuo, vel ex poſteriori exequeretur. Semper enim voluntas eo modo eleuare poteſt opus ſibi iniunctum, (*quibuſcunque circumſtantiis, & motiuis affectum ſit*) vt non illud exequatur, quia cum ijs circumſtantijs, & motiuis obligatur (quæ eſt inferior obediendi ratio) ſed quia quod ſic iniungitur, eſt gratum præcipienti: quæ ratio parendi eſt libera creatura dignior, & in ſe nobilior, & meriti locupletior.

B Adde, quod non deſunt, quibus veriſimile videatur, Chriſtum Dominum in eo momento, in quo naturam noſtram aſſumpſit, addidiſſe votum præceptis diuinis ſibi impoſitis, vt circumſtantiam ad virtutem religionis pertinentem operibus obedientiæ adiungeret, quam Regius Propheta adiunxiſſet, ſi cum † ait, iuraſſe ſe iudicia iuſtitiæ Dei, hoc eſt, mandata diuina ſeruaturum, proprie iurandi verbum vſurpaſſet. Quod ſi Chriſtus
C Dominus eiuſmodi votum emiſit non dubium eſt, quin libere ea opera nouæ illius circumſtantiæ additione perfecerit: quemadmodum & alia quædam minime iniuncta, quæ ad perfectionem pertinebant, vt in ſe ipſo formam daret ijs, qui acquirendæ perfectionis ſtatum erant ſequuturi: quæ eſt pia quorundam, nec parum probabilis opinio. Pluribus ergo modis præſcitum erat à Deo conditionali ſcientia, Chriſtum Dominum
D libere impleturum omnia præcepta, quæ illi imponenda erant, antequam noſtro intelligendi more vllum ei abſolute imponeretur: tametſi certiſſimum eſſet eum illa tranſilire non poſſe, etiam in ſenſu diuiſo: quod maxime ſingulare in eo fuiſſe non dubium eſt.

Chriſtum addidiſſe votū præceptis diuinis, tenent aliqui recentiores, quibus fauet D. Baſilius, & Theodor. dum in Pſ. 21 quem & ipſi & reliqui Patres de Chriſto interpretantur verba illa [Vota mea, &c. exponunt, Promiſſiones. † *Pſal.* 118.

Si quis autem contra hæc omnia, quæ de Chriſti Domini merito, & libertate conſtituta ſunt, obijciat, colligi quidem ex dictis illum libere impleuiſſe præcepta quoad di-
E uerſos operandi modos, diuerſaque motiua: non tamen quoad ipſam operum ſubſtantiam, vt æque ab eo poſſent non fieri, atque fieri: vbi autem non eſt libertas quoad ſubſtantiam operum, non videri vllum meritum reperiri poſſe: hoc pacto reſpondendum eſt. Primū quidem nec præcepta impleri poſſe quoad ſubſtantiam operum, niſi ſub modo aliquo operandi: neq; etiam (ac multo minus) vllum operandi modum, aut motiuum exe-
F cutioni poſſe mandari, niſi ſimul cum ipſa operis ſubſtantia, vt eſt perſpicuum: proinde neceſſe eſſe, vt libertas circa diuerſos operandi modos, & ex hoc, aut illo motiuo in ipſam quoque operis ſubſtantiam redundet. Deinde libertatem implendi præcepta quoad ſubſtantiam operum, non in eo tantum conſiſtere, vt opera iniuncta æque poſſint non fieri

Solutio obiectionis, & ſummæ doctrinæ tradita.

Libertatem circa modos operandi redundare in ſubſtantiam operis.

Perfecta libertas in quo conſiſtat.

atque fieri: ea enim implendi libertas imperfecta eſt, & obnoxia peccandi periculo, quæ libertas in Chriſto Domino eſſe non potuit: ſed in eo ſitam eſſe, (*ſi vtraque eſt comprehendenda*) vt opera, quæ præcipiuntur, non ſub vno modo tantum, neque ex vno tantũ motiuo impleri poſſint, quod eſt commune perfectæ, atque imperfectæ libertati. Nam operandi ſemper eodem modo, & ex appetitu eiuſdem finis, non eſt ratio operandi libere, ſed naturaliter: cum primum autem ex ea determinatione ad vnum deſcenditur, ſeu potius aſcenditur ad indifferentiam diuerſorum operandi modorum, & ex appetitu diuerſorum finium, ſtatim agentia in libertatis quaſi altiorem regionem ingrediuntur; ſiue indifferenter bene vel male operari poſſint, ſiue diuerſis tantum modis, & ex diuerſis motiuis.

Non eſt opus ad meritum libertas ad non implenda præcepta.

Ex quibus duabus conſiderationibus hæc tertia reſultat, vt meritum reperiri poſſit, non ſolum vbi opera iniuncta æque poſſunt non fieri, atque fieri; ſed etiam, vbi poſſunt pluribus modis, & ex pluribus motiuis fieri; dummodo fiant à perſona meriti capace, qualis erat Chriſtus Dominus, quatenus Viator, ſeu (*quod idem eſt*) quatenus nondum omnino erat in termino viæ, hoc eſt, in ſtatu præmij. Omnis enim Viator, quatenus libere operatur, meretur præmium boni operis, quocunque modo, & ex quocunque motiuo illud exequatur. Vnde & nos ipſi, in quibus imperfecte libertas eſt, non ſolum ex eo meremur, quia iniuncta opera æque non facere, atque facere poſſumus; ſed etiam nouum meritum adiungimus, ſi meliori modo, & ex potiori motiuo ea facimus. Plus enim & apud Deum, & apud homines meretur is, qui citius, quam qui tardius intra tempus conſtitutum pecuniam creditoribus reſtituit: & qui præcepta Decalogi ex voto diuini cultus cauſa addito, quam qui ex ſola præcepti obedientia, implet.

Solutio argumentorum, quibus ſuadebatur temporalem voluntatum creatarum determinationem non ab ipſis voluntatibus; ſed à Deo fieri.

SECTIO XIII.

Voluntatem creatam, etiam cum libere agit, ſubiectam eſſe Deo.

QVOD vero attinet ad primum argumentũ eorum, quibus ſuadebatur, temporalem determinationem creatarum volũtatum non ab ipſis voluntatibus creatis, ſed à Deo fieri; credendum eſt quidem, quamlibet creatam voluntatem ſubiectam eſſe Deo, non ſolum cum per modum naturæ determinate fertur in obiectum ſibi propoſitum, ſed et-
A iam cum libere. Verum hanc ſubiectionem non ſic eſſe intelligendam, vt, quemadmodum voluntas, cum per modum naturæ operatur, determinatur à Deo, à quo accepit eam determinatam propenſionem; ita fiat, cum fertur in obiectum libere: tunc enim determinatio non poteſt Deo attribui tanquam auctori naturæ; quia Deus non dedit voluntati determinatam propenſionem, niſi ad bonum in commune, & ad beatitu-
B dinem, quæ eſt ſummum bonum: idque quoad ſpecificationem duntaxat, ita vt exercitium circa ea obiecta ei liberum relinquatur, niſi cum ſupernaturalis beatitudinis obiectum perſpicue, & in ſe ipſo cognoſcitur. Quare ea ſola ratione dicere fortaſſe aliquis poſſet voluntatem libere agentem determinari à Deo in tempore, quatenus Deus eas occaſiones, circumſtantias, & auxilia ei affert, quibus certo ſcit, voluntatem acturam id,
C quod ipſe abſolute fieri vult: at hoc non eſt re vera determinare voluntatem ad opus, ſed eam præparare, vt ipſa ſe libere ad illud determinet, ad quod præſcitur ſe determinatura. Neque enim alio modo ſuauiter cum illa concurreret diuina prouidentia, vt eam libere traheret ad ſui beneplaciti executionem, vt ſupra dictum eſt, ſed vero quodam neceſſitatis vinculo.

Quo pacto ſit vtcunq; dici poſſit eam determinare.

An ad eius determinatione prius natura quã ipſe Deus concurrat.

Ad ſecundum non deſunt recentiores, qui
D negent antecedens, nempe, prius natura Deum influere, ſiue concurrere ad determinationem voluntatis creatæ, quam ipſa concurrat: alij quidem, quia è contrario putant, prius natura voluntatem concurrere ad eam determinationem, quam Deum, alij autem, quia ſimul natura cum Deo. Priores ea ratione ducuntur, quod exiſtiment aliam eſſe actionem tranſeuntem Dei concurrentis, aliam creatæ voluntatis, & vtramque in ipſo
E effectu exiſtentem: ſed ita tamen, vt actio voluntatis creatæ ſit ratio, cur Deus ſuam actionem ad eam determinationem adhibeat, ita nimirum, vt dicere liceat: Non quia Deus concurrit ad actum voluntatis creatæ, ideo voluntas concurrit; ſed quia voluntas concurrit, ideo Deus concurrit; idque ob eam quaſi legem, quia Deus ſtatuit ſe concurſurum cum voluntate ad omnes actus, ad quos ipſa concurreret.

Duplex ſententia pro parte negat. & prioris fundamentum.

Poſterioris argumenta.

F Poſteriores autem duplici argumento vtuntur: vno, quia quemadmodum cauſa ſecunda nihil agere poteſt, niſi concurrente prima; ita nec prima concurrere ad effectum ſecundæ, niſi concurrente ſecunda: hinc enim concludunt vtramque concurrere ſimul natura tanquam duas cauſas partiales eiuſdem effectus. Altero, quia quandocunque prima, & ſe-

A &ſecunda cauſa concurrunt ad vnum & eundem effectum, vna tantum, & eadem eſt vtriuſque actio, quemadmodum vnus, atque idem eſt effectus, cum quo actio re ipſa identificatur; etſi, quatenus illa eſt à prima cauſa, ſit actio primæ, quatenus vero à ſecunda, ſit actio ſecundæ.

Vtraque impugnatur.

Sed contra vtroſque illud inprimis eſt, quod negant illud celebre admodum, & valde vſurpatum in Philoſophia pronuntiatum, ex libro de cauſis deſumptum: aut ſi alias in B eo ſenſu illud concedunt, in quo ſuperius à nobis explicatum, & probatum eſt; tamen hac in re diuertunt ad vſum impioprium, aut etiam falſum prioritatis, & ſimultatis, vt ita dicam, naturæ.

Sect. 8.

Diluitur prioris fundamentum.

Nam quod priores dicunt, ideo Deum concurrere cum voluntate creata ad actus eius liberos, quia voluntas concurrit, non autem contra, verum eſt quidem; ſed ſenſus eſt, concurſum voluntatis creatæ eſſe rationem, ſeu potius occaſionem, C non cauſam, cur Deus concurrat cum voluntate ad eam oppoſitionis partẽ, ad quam ſe ipſa determinat: at voluntatem creatam prius natura, quam Deum, concurrere vt alteram cauſam, ſignificat cauſalitatem voluntatis creatæ priorem eſſe, minuſque dependentem, quam ſit cauſalitas Dei, aut etiam omnino independentem: quod dici nullo modo poteſt.

Item poſterioris prius arg.

Poſteriores autem, dum admittunt actionem illam vnicam eſſe ſimul D actionem primæ cauſæ, vt eſt à prima, & ſecundæ, vt eſt à ſecunda, non recte negant eam prius natura prouenire à prima, quam à ſecunda. Nam etſi ad effectum cauſæ ſecundæ, nec ſecunda concurrere poteſt ſine prima, nec prima ſine ſecunda; (quæ eſt prior eorum ratio) non tamen, ſicut concurſus ſecundæ eſt dependens à concurſu primæ, & in illo innititur; ita concurſus primæ pendet à concurſu ſecũdæ, quaſi ab illo vim aliquam E accipiat. Neque ad hoc quicquam refert, ſintne huiuſmodi concurſus duæ actiones in effectu exiſtentes, vt priores volunt; an vero vna tantum, vt poſteriores: modo diuerſa ſit eius ratio, quatenus eſt à prima, & quatenus à ſecunda.

Poſterioris ſolutio. Quo ſenſu dici poſſit Deũ & volũtatẽ ſimul concurrere.

Vnde etiam horum poſterior argumentatio nihil conficit: tametſi in eo ſenſu dici poteſt, Deum, & voluntatem ſimul natura concurrere ad vnum, & eundem vo- F luntatis actum, quia in eo diſtingui non poteſt, quid à ſolo Deo, & quid à Deo, & à voluntate proueniat, cum tota eius entitas, & quicquid in eo vel ſola conſideratione deſignari poteſt, ab vtroque producatur. Hac enim ſignificatione ſimultatis naturæ, licet minus propria, aliquando vtitur* Scotus, & alii nonnulli auctores.

**Scot. in 4. d. 1. q. 1. ad vlt. Gab. in 2. d. 1. q. 2. a. 2. cõcl. 4. & art. 3. dub. 5. ad 1.*

Alia impug.

Accedit contra vtroſque, quod huiuſmodi concurſus, ſeu actiui influxus non exiſtunt re vera in effectu; nec ſunt plures entitates ab illo diſtinctæ, vt priores volunt, vel vna tantum, vt poſteriores: cum neutri vnquam ſatis oſtendant, aut valeant oſtendere, quo pacto is concurſus primæ cauſæ in effectu exiſtens ſit indifferens ad tam varios effectus, concurſuſque cauſarum ſecundarum: ſed ſunt in ipſis cauſis concurrentibus, vt oſtendimus libro quinto, quemadmodum & concurſus aliarum cauſarum in eis ipſis, quarum ſunt concurſus.

c. 2. q. 15. & q. 18.

Quid ſint, & in quo ſint actiui cauſarum influxus.

Itaque concurſus cauſarum efficientium non diſtinguuntur à principiis earum formalibus, niſi modali diſtinctione; virtuali quidem in Deo, actuali autem in efficientibus creatis, vt eodem libro diximus. Cum igitur actus practicus diuinæ voluntatis ſit principium formale, quo Deus omnia efficit, actioque ipſa formaliter immanens, & virtute tranſiens, vt ex D. Thoma, & aliis ibidem oſtendimus; ille vtique actus eſt actiuus concurſus, ſiue influxus Dei tam generalis, quam ſpecialis: generalis, quatenus Deus per illum generaliter ad omnia effecta concurrit: ſpecialis autem ex Theologorum vſu, quatenus concurrit ad ea effecta, quæ ſunt proportionata ad ſupernaturalem creaturæ intellectualis beatitudinem, vel iuxta communiorem ſignificationem, ad omnia extraordinaria.

Dei influxus generalis, & ſpecialis.

In effectis autem ipſis, quatenus dependent à prima cauſa, & ab aliis cauſis mediis, ſi quæ ſunt interiectæ; nulla eſt alia entitas abſoluta, niſi ipſius effectus; habens tamen tam multas dependentias à ſuis cauſis, quam multæ ſunt ipſæ cauſæ, quæ ad illud concurrunt: quæ dependentiæ non ſunt diuerſæ entitates, ſed diuerſi modi ſe habendi ad illas. Atque hæc eſt plana, & ſincera, facilis, & expedita grauium Philoſophorum, & Theologorum philoſophandi ratio, ad quam tandem volentes nolentes recurrunt prædicti auctores, cum ab eis quæritur, quonam pacto generalis Dei concurſus ſit indifferens ad omnia effecta cauſarum ſecundarum. Dicunt enim, eſſe indifferentem ex decreto diuinæ voluntatis ſtatuentis concurrere cum rebus omnibus ad proprias earum actiones: non autem, quia vlla earum actionum formaliter tranſeuntium, quas ponunt in ipſis effectis, ſit indifferens ad omnia effecta ſecundarum. Hoc igitur modo, quem explicauimus, eſt indifferens generalis Dei concurſus ad omnia effecta cauſarum ſecundarum, per identitatem ſcilicet cum illo generali decreto: ſpecialis autem per identitatem cum ſpeciali decreto ad ea tan-

tum ſe extendit, quæ ſupernaturaliter conducunt ad æternam beatitudinem, eamve complent; & per eum Deus immediate concurrit cum voluntatibus creatis ad effectus,& actus earum ſupernaturales, habituſq; ſupernaturales infundit, vel per ſe tantum, vel ſacramentorum miniſterio, nullis aliis entitatibus actionum tranſeuntium interuenientibus: de qua re fuſius agendum lib. 7.

ad cap. 8.

Quo differãt ab eius auxiliis.

Differunt autem concurſus Dei, tam generalis, quam ſpecialis ab eius auxiliis generali, & ſpeciali, quod concurſus ipſi ſunt in Deo, ſicut in cauſa concurrente, vt dictum eſt; auxilia vero in creaturis, quibus auxilia præſtantur; aut in aliis rebus externis, quibus Deus ſæpe nobis auxiliatur. Auxilium enim ex communi vſu dicitur id, quod præbetur alicui rei, vt ſuas functiones obire poſſit: vnde & vitę ſubſidium, quod indigenti homini honeſtæ alicuius familiæ donatur, auxilium expenſarum vulgo dici ſolet: prædicti vero auctores, quia concurſus & auxilii nomina confundunt, concurſum Dei immerito ponunt in ipſis creaturis, in quibus tamen recte ponunt eius auxilia: tametſi in eo non recte ſentiunt, quod ea faciunt entitates diuerſas ab iis effectis, quæ à creaturis vel ſolo, vel cum cauſis ſecundis fiunt: ipſa enim, quæ fiunt, quatenus à Deo ad aliquid agendum, aut accipiendum donantur, auxilia diuina dicuntur.

Ad argum.

Ad argumentum igitur ſecundum, cuius cauſa hæc præmiſſa ſunt, concedendum omnino eſt illud antecedens, [*Deus prius natura concu rit ad effectum cauſæ ſecundæ, quam ipſa cauſa ſecunda,*] quia videlicet concurrit independenter, & generaliter; cauſa autem ſecunda dependenter, & particulari ratione: ſed neganda eſt illa conſequentia, [*Ergo Deus prius natura determinat voluntatem creatam, quam ipſa ſe determinet.*] Ratio vero eſt, quia non idem ſunt hæc duo, concurrere cauſam primam cum ſecunda, atque determinare ſecundam, vt ex eo, quod prima cauſa prius natura concurrit, colligi poſſit, illam quoque prius natura determinare ſecundam, quam ſecunda ſe determinet. Nam etſi recte ſequitur, primam determinare ſecundas, cum concurrit cum illis ad actus neceſſarios, quo pacto Deus concurrit cum cauſis naturaliter agentibus, & cum ipſa etiam voluntate creata, vt natura eſt, hoc eſt, vt naturaliter, ac neceſſario fertur in obiectum; tamen non recte id ſequitur, cum prima concurrit cum voluntatibus creatis ad actus liberos, de quibus tamen ſolis hic eſt ſermo. Vnde ſi Deus concurſu ſuo voluntatem creatam neceſſitet, ita vt illa ſpon-

A te, non tamen libere operetur, iam Deus eo concurſu illam determinabit ad eam oppoſitionis partem, ad quam illam adegerit, neque ipſa ſe determinabit, tametſi ad ſui determinationem concurret. At cum eam non neceſſitat, ſed ſuos motus agere ſinit, etſi cum ea concurrit, atque adeo prius natura, ſeu independenter, & generali ratione: tamen non ſolum non prius natura illam determinat; verum ne determinat quidem: ſed illa ſola determinat, non ſolitudine, vt ita dicam, concurrentis, ſed ſolitudine determinantis.

Libera determinatio voluntatis eſt actus proprius ipſius, nec poteſt Deum denominare.

B Hoc idem cernere licet in aliis rebus quampluribus. Vt enim dicimus, Deum concurrere cum deambulante, & comedente ad deambulandum, & comedendum, nec tamen ipſum deambulare, aut comedere, quia hi actus ſunt proprii deambulantis, & comedentis, nec ſuperiores cauſas denominare poſſunt: ita neceſſario dicendum eſt, Deum concurrere ad determinationem voluntatis creatæ ad actus liberos, nec tamen illam determinare, quia determinatio ad actus liberos eſt actus proprius, & peculiaris eius ipſius voluntatis, quæ ad eiuſmodi actus determinatur, nec ſuperiori voluntati attribui poteſt.

C Res magis perſpicua eſt in electione, quæ idem omnino eſt, atque determinatio voluntatis ad actus liberos circa eligibilia. Dicimus enim, Deum concurrere ad electiones noſtras, nec tamen eo ipſo, quod nobiſcum ad eas concurrit, eligere, quæ nos eligimus.

D Sunt autem hæc valde conſentanea iis, quæ ſuperius tradita ſunt de radice contingentiæ, ſeu non neceſſitatis: vbi oſtendimus, etſi diuina voluntas eſt prima radix omnis contingentiæ; (*quia ſcilicet, niſi Deus libere vellet omnia condere, conſeruare, & cum cauſis agentibus concurrere, nihil eorum omnino in rerum natura eſſet, aut ageret*) proximam tamen

E eius contingentiæ, quæ eſt in actibus liberis creatæ voluntatis, eſſe ipſam voluntatem creatam ſeſe libere determinantem ad oppoſita.

Ex his patet, minus recte ſentire eos, qui volunt, hominem non eſſe principale agens in omnibus operibus liberis, ſed in iis tantum, quæ operatur ex naturæ viribus: in iis autem, quæ operatur ex gratia, non eſſe niſi tantum inſtrumentale: improprie enim (*cum minimum*) loquuntur, nec ſatis accommodate ad veram intelligētiam naturæ liberi arbi-

In his ſunt Gre. & Cap. in 2. d. 28. q. 1.

F trii, tutioremq; impugnationem noſtræ ætatis Hæreticorum. Primum, quia cauſa illa propriiſſime dici debet in ſuo genere principalis, vt ab inſtrumentali diſtinguitur, quæ ſe ſe determinat ad ſuas operationes; inſtrumentalis autem, quæ determinatur à principali

Hominem & minimum in iis, q̄ libere operatur ex gratia, principalem cauſam dici debere, vt ab inſtrumentali diſtinguitur.

paſſi, vt patet in operationibus artium: at homo (A) (*quod etiam de Angelo, & anima ſeparata dictum intellige*) ſeſe determinat ad omnes ſuas operationes liberas: ad eas quidem, quæ viribus naturæ fiunt, ſuppoſito generali Dei concurſu; ad ſupernaturales autem, ſuppoſito eius concurſu ſpeciali, vt ex dictis conſtat. Dixi [*propriiſſime principalis*] propter eas cauſas ſecundas naturales, quæ principales etiam appellantur; cuiuſmodi ſunt ignis in comburendo, & equus in generando: ſiquidem (B) hæ cum liberis comparatæ minus proprie, quam illæ dicendæ ſunt principales, cum potius agi, quam agere apud Philoſophos, & Theologos dici ſoleant: quia determinantur à Deo in ipſarum productione ad certas operationum ſpecies; cum tamen agentia libera ſibi ipſis relinquantur, vt ſe ipſa ad has vel illas determinent. Quod ſi cauſæ ſecundæ naturales nihilominus dicũtur principales in ordine ſecundarum, (C) cum tamen ſe ipſæ non determinent, ſed à prima determinentur; cur non potius homo, cum libere agit, dicatur principale agens inter ſecundas cauſas, ſi ſuppoſito vtroque concurſu ſe ipſe in vtroque genere operationum ad oppoſita determinat? Deinde idem probatur ex vero, & proprio dominatu, quem habemus noſtrorum actuum, etiam gratuitorum: verus enim dominus ſuorum actuum principalis vtique effectiua eorum cauſa eſt, etſi nõ ſit pri- (D) ma. Tertio probatur ex effectu merendi: cauſa enim mere inſtrumentalis, etſi actum liberum exequatur, vt manus, vel pes, non eſt tamen meriti capax: quo fit, vt nec miniſtri, qui iuſſu magiſtratus, aut ducis aliquid faciunt, negari debeant in hoc ſenſu, quem tractamus, eſſe agẽtia principalia, etiamſi ſint mancipia: (*improprie enim ſunt illorum inſtrumenta, cum ſe ipſi determinent ad ea volenda, & exequenda, quæ ipſis imperantur*) & ea de cauſa ſint me- (E) riti capaces, ſi in bonis operibus miniſtrent; tametſi in exteriori foro aliquando cenſeantur cauſæ mere inſtrumentales. Quarto, quia conſilium, & prouidentia non eſt agentium inſtrumentaliũ, ſed principalium: Deus autem etiam in operibus gratuitis ſuppoſito ſpeciali auxilio, relinquit hominem in manu conſilii ſui, vt docet Sapiens, eumque ſuę particulari prouidentiæ immediate committit, quod tradunt Damaſcenus, & alii Patres, vt (F) ſuperius dictum eſt. Poſtremo, quia ſi quis dicat, nos in operibus gratiæ eſſe proprie cauſas inſtrumentales, quocunque modo id interpretari velit, videbitur conniueri noſtri temporis Hæreticis, qui id affirmant in ſignificatione propria, & germana cauſæ inſtrumentalis: ſi vero dicat, non eſſe nos proprie inſtrumentales; ergo neceſſe eſt nobiſcum ſentiat, qui dicimus eſſe proprie principales, vt ab inſtrumentalibus diſtinguuntur: neque enim in eodem operationum genere poſſumus eſſe ſimul cauſæ proprie principales, & proprie inſtrumentales.

Etiam qui iuſſi agunt, agentia principalia eſſe.

Eccleſ. 15.

Sect. 10.

Dicendum igitur eſt, nos in operibus moraliter malis, vt mala ſunt, non ſolum eſſe principales cauſas, ſed etiam primas: quia malum culpæ non poteſt reduci in Deum; ſed reducitur in defectum proprii cuiuſque peccantis arbitrii: in operibus autem tum bonis, tum indifferentibus; (*ſi qua dantur in particulari*) ſiue ſolis naturæ viribus fiant, ſiue concurrente Deo ſpeciali concurſu; etſi non ſumus cauſæ primæ, tamen eſſe cauſas proprie, atque adeo propriiſſime principales ſecundas, non autem proprie inſtrumentales.

In operib. moraliter malis hominem eſſe & principalē & primam cauſam.

Nec ſatis in partem oppoſitam ſunt ea, quæ contra obiiciuntur in hunc modum. Liberum arbitrium creatum eſſe inferioris ordinis reſpectu ſupernaturalium operationum. Neque item habere ad eas potentiam naturalem, ſed obedientialem: alioqui fore, vt deberetur ei concurſus Dei ſupernaturalis, & gratuitus; ſicque iam diuina gratia non eſſet gratia, ſed res noſtræ naturæ debita. Denique liberum arbitrium noſtrum non efficere quicquam in iis operationibus, niſi eleuatum à Deo per gratiam, & diuinæ cooperationi coniunctum. Non ſatis, inquam, hæc ſunt, vt liberum arbitrium creatum inſtrumentalis cauſa proprie, non principalis in operationibus ſupernaturalibus eſſe concludatur. Quanquam enim in ſe ſpectatum inferioris ordinis eſt reſpectu earum operationum; nec ſine ſpeciali Dei concurſu eas exercere poteſt; neque etiam habet ad illas potentiam naturalem, ſed obedientialem: tamen vt iam eleuatum, & coniunctum Deo cooperanti, cum libere, & non neceſſario eas exerceat, propriiſſimé dicendum eſt principale agens Deo ſubordinatum, non proprie inſtrumentale. Namque etſi ferrum, & aqua naturarum ſuarum viribus calefacere non poſſunt; accepto tamen aliunde calore, vt iam calida ſunt, calefaciunt tanquam vere agentia principalia; tametſi minus proprie, vt diximus, quia non agunt libere. Hac enim ratione omnia agentia naturalia modo aliquo dici poſſunt inſtrumenta Dei, qui ab eo determinantur, & effectiue applicantur ad ſuas, hoc eſt, certas, & determinatas operationes: liberum autem arbitrium etſi poteſt à Deo applicari ad bonas operationes per illuſtrationem intellectus, & commotionem voluntatis; tamen non ab eo determinatur ad illas, ſed finitur, vt ipſum ſe de-

Occurritur obiectionibus quibuſdam.

ſe determinet, ſiue ad has, ſiue ad oppoſitas, ſiue etiam ad nullas. Vnde fit, vt nullo modo proprie dici poſſit cauſa inſtrumentalis.

Cur Patres negēt aliquā do noſtrū arbitrium eſſe principale agens in operibus gratiæ, & illius appellent inſtrumentum.

Quod ſi nonnunquam Patres appellant liberum noſtrum arbitrium, inſtrumentum diuinæ gratiæ, propterea id faciūt, quia conſiderant illud, quatenus eleuatur ad ſupernaturales operationes, quas ſuis viribus exercere nequit, non autem quatenus iam ſic eleuatum operatur. Non raro etiam negant illud eſſe principale agens in noſtræ ſalutis negotio; verum in ſenſu longe alio, quam in quo cauſa principalis confertur cum inſtrumentali. Nihil enim aliud eo pronuntiato ſignificant, quam nos non eſſe noſtræ ſalutis principales authores, quaſi noſtris viribus attribuenda ſit noſtra ſalus; ſed attribuendam eſſe Deo, qui gratuito ſuo concurſu, & aliis donis ſupernaturalibus noſtram iuſtificationem & inchoat & perficit.

Ad 3. argum.

Ad tertium dicendum, potius ex eo colligi potuiſſe Dei voluntatem non fore efficaciſſimam, ſi non alio modo poſſet concurrere ad determinationem agētium liberorum, quam quo concurrit ad determinationem agētium naturalium, ea videlicet determinando: illo enim modo non haberet diuina voluntas efficaciam ad facienda agentia libera, ſed omnia faceret agentia naturalia. Nunc autem, cum ita concurrat cum agentibus liberis, vt nihilominus ipſa ſe determinent ad hanc vel illam actionem, vel ad agendum & non agendum, quod conceſſum non eſt agentibus naturalibus; ſummam, imo & infinitam in hac re ſui efficaciam oſtendit, quatenus generali, & quaſi naturali ſuo concurſu agens libertatis ſuæ participationem quibuſdam agentibus impertit.

Summā efficacia voluntatis diuinæ eſt concurrere cum creatis, quia eas determinet.

Ad quartum ex eodem fundamento neganda eſt conſequentia. Nam etſi ex eo antecedente ſequitur, vtramque differentiam neceſſario, & libere agendi cadere ſub diuinam prouidentiam, vt vtraque, vel neutra dari poſſit in rebus creatis; tamen non ſequitur vtramque cadere ſub diuinam determinationem: cum ſola naturaliter agentia determinari poſſint à diuina prouidentia, ad alteram ſcilicet oppoſitionis partem; quæ autem libere agunt, ſalua eorum libertate, determinari non poſſint ab eadem prouidentia; ſed tantum à prouidentia creata ipſorum liberorum agentium.

Ad quintum dicendum eſt, concurſum ſupernaturalem, ſpecialem ve, neceſſarium quidē eſſe ad actus ſupernaturales, ita vt volūtas nec inchoare poſſit, nec perficere vllum tale opus, niſi Deo huiuſmodi concurſu concurrente; ſed tamen eum concurſum nihil libertatis adimere voluntati, quominus illa eo excitata, atque adiuta ſeſe determinare poſſit ad obedientiam Deo præſtandam.

Ad ſextum quoque ex dictis reſpondendum eſt, nullum eſſe auxilium ſupernaturale præueniens voluntatem ad liberum conſenſum, quod ex ipſa vocationis ſubſtantia, & natura ſit efficax, detrectarique non poſſit, vt in ſacra ſynodo Tridentina decernitur: ſed illud idem præueniens, quod natura ſua eſt ſufficiens, vt vocatus conſenſum ſupernaturalem præbeat, eſſe efficax in iis, qui vocationi diuinæ conſentiunt; non quia præſtitus conſenſus faciat illud efficax, ſed quia iam ante conſenſum eſt efficax, non ex natura ſua, ſed ex diuina applicatione; quia nimirum eo tempore, in iiſque occaſionibus adhibetur, in quibus præſcitur effectum habiturum: de qua applicatione paulo poſt agendum eſt. Itaque nullum auxilium præueniens, ſiue ſufficiens ſit, & non efficax, ſiue ſufficiens & efficax, determinat voluntatem creatam: (*niſi ſi quando Deus eam neceſſitaret, quod fieri non poteſt in ipſo actu conſentiendi libere*) tametſi determinare illam poteſt ad effectus quoſdam, quibus excitatur ad conſenſum præſtandum, vt timoris, ſpei, amoris, & alios huiuſmodi, vt dictum eſt: in quibus effectibus ita voluntas, vt natura eſt, cum Deo concurrit, vt non liberum, ſed ſolum ſpontaneum actum eliciat; neque illo quicquam mereatur, ſed more inſtrumenti à Deo, vitali tamen motu excitetur, vt aſſenſum vocanti, & excitanti præbeat.

Seſſ. 6. c. 5. & Can. 4.

Vnde habeat ſupernaturale auxilium, vt ſit efficax.

Ad quæ determinetur voluntas à Deo.

Ad ſeptimum dicendum, ſi in Deo non eſſet conditionalis illa futurorum præſcientia, quam veluti baſim totius reſolutionis huius difficultatis, & omnium ſimilium conſtituimus, tum demum fore, vt illud magnam vim haberet. Nunc autem nullam omnino habet, quia nullus, ſiue homo, ſiue Angelus prædeſtinatus fuit, antequam Deus certo præſciuiſſet, quid quiſque libere facturus eſſet in quauis occaſione, ſi in ea poneretur; nullusve electus ad ſupernaturalem beatitudinem deſtinatus eſt, antequam conditionata ſcientia certo nouiſſet illum bene vſurum & naturalibus & ſupernaturalibus auxiliis ad eam obtinendam: tametſi nullus prædeſtinatus, & electus eſt, quia bene vſurus erat vtriſque auxiliis, ſed vt bene illis vteretur, & eius boni vſus merito beatitudinem ſupernaturalem conſequeretur.

Prædeſtinatio ſupponit conditionatā præſciētiam.

* *
*

Solutio vltimi argumenti, quatenus ex diuinis ſcripturis, & Auguſtini dictis perperam intellectis extruebatur.

SECTIO XIV.

AD vltimum, quod ducebatur ex diuinis literis, & ex quibuſdam Auguſtini, ac D. Thomæ dictis, reſpondendum in primis eſt, omnia loca ſcripturæ ſacræ, in quibus ſignificatur, Deum de hominum voluntatibus facere, quicquid vult, ſemper in bonam partem exponenda eſſe, vt ille non ad malum, ſed ad bonum hominum voluntates flectere intelligatur. Deinde cum agitur de liberis actibus, vt agi ſolet, (*fortaſſe enim nullus reperietur locus, quem de actibus neceſſariis opus ſit interpretari, ad quos Deus voluntatem creatam adigat*) ſemper actio Dei ad flectendas voluntates intelligēda eſt moraliter, hoc eſt, ſuadendo rationibus, alliciendo commodis, terrendo periculis, erigendo ſpe conſequutionis, comprimendis prauis affectibus, & aliis huiuſmodi auxiliis, quibus ipſe ſcit certo, vt ſummus omnium bonorum autor, ſummæque ſapientiæ rector, voluntatem permouendam: non autem pure efficienter, hoc eſt, ſola efficientia interna, quam phyſicam appellant: quod ea efficientia, ſi determinatiua ſit abſoluti conſenſus voluntatis, & nō motiua tantum per modum affectus, cuique actui libere eliciendo repugnet. Denique ſic intelligendum eſſe illud Prouerbiorum de inclinando corde Regis, & alia ſimilia. Locus vero Hieremiæ, in quo videtur negari voluntati humani ſuorum actuum regimen, & alij eiuſdem ſententiæ, qui plurimi ſunt, de actionibus proportionatis, ſiue accommodatis ad ſalutem ęternam obtinendā exponendi ſunt, ad quas actiones exercendas humana induſtria non eſt ſatis, vt ei neceſſe ſit diuino regimini & protectioni magna ſummiſſione ſe committere.

Generalis ſolutio pro iis ſacræ ſcripturæ locis, in quib. Deus dicitur noſtras flectere volūtates.

Alia ſolutio pro iis, in quibus priuari videmur regimine noſtrorū actuum.

Illud etiam Domini apud Ioannem, *Nemo venit ad me, niſi Pater, qui miſit me, traxerit eum*, de tractu non modo ſpontaneo, ſed etiam libero, & cui reſiſti poſſit (tametſi non ei reſiſtatur) intelligitur. *Quiſquis enim ad ſalutem trahitur, non modo libera voluntate, ſed etiam voluptate trahitur*, vt ipſe Auguſtinus ait in eius loci explanatione. Quod non aliter fieri poteſt, niſi ponendis hominibus in iis occaſionibus, illiſq; iis auxiliis inſtruendis, confortandis, & commouendis, quibus Deus conditionata præſcientia certiſſime nouit eos omnino promouendos, & ad regimen, ducarumque diuinum trahendos.

Exponitur locus Ioannis.

A Ad loca vero Auguſtini ex libro de prædeſtinatione ſanctorum allata dicendū eſt, gratiam vocationis congruæ, quæ pro tempore, loco, & aliis circumſtantiis contemperatur libero arbitrio, etſi à quolibet duro corde ex natura ſua reſpui poſſit, à nullo tamen defacto reſpui. Non reſpuitur autem, quia hoc vocationis genere ita emollitur cor durum, vt eius durities ante conſenſum, vel temporis, vel naturæ ordine, auferatur. Quod vero

Ad loca D. Aug. primæ claſſis.

Cur volūtas cōgruam vocationē nunquā reſpuat.

B addit, Deum operari, aut velimus, vel facere, vt faciamus, ipſe exponit, cum ait libro eodē, Deum inclinare corda hominū, nempe ſuaui illa, quæ explicata eſt, motione, ſed ita certa, vt irrita nunquam ſit: cum Deus, quandocunque illa eſt cōgrua, (*qualis ſemper eſt, cum Deus abſoluta voluntate vult, vt aliquid faciamus*) conditionata ſcientia præſciat noſmet à nobis ipſis determinandas: alioqui, (*vt recte dixerat*) ſi in noſtra eſſet poteſtate, vt ſine vocatio-

C ne diuina implerem⁹ ea, quęDeus præcipit, in noſtra quoq; poteſtate eſſent ea quæ ille pro iis implendis promiſit; noſque ex nobis ipſis cum faceremus æternorum bonorum debitorem. Cum deniq; oramus pro nolentibus credere, vt eos Deus volentes faciat, nihil aliud facimus, quam quod precamur, vt eos à vocatione inuitet, qua præſcit eos, ſi ſic ad fidem vocentur, conſenſuros.

D Eodem modo reſpondendum eſt ad ea, quæ propoſita ſunt ex libro de bono perſeuerantiæ. Nam quandocunq; vocatione illa congrua, & nobis accommodata vocamur, magnum nobis donum donatur, quippe cum alia vocatione vocari poſſemus, quæ etſi ſufficiens eſſet, vt vocanti obediremus; talis tamē eſſe poſſet, vt præſciret Deus nos minime illa permouēdos. Vnde illud etiam veriſſimū eſt, Deum quemcunq; vult, religioſum facere, eo

Ad ſecunda.

E faciendi modo, qui explicatus eſt: & ſi voluiſſet, deuotos ex indeuotis eodem modo feciſſet, nulla prorſus actione phyſica, ſeu reali eos ad conſenſum trahendo.

Ad ea vero exponenda, quæ relata ſunt ex libris tum de libero arbitrio, tum etiā de correptione, & gratia, nihil iam difficultatis eſt, cum eodem modo intelligenda ſint. Vocat autem eas vires, quæ libero arbitrio dantur, efficaciſſimas, quia dantur vt voluntas tam ſublimia opera, quā ſint ſupernaturalia, cum

Ad tertia.

F ipſa ſimul gratia operetur. Idipſum quoque ſignificat, cum ait, tantū accendi Spiritu ſancto voluntates noſtras, &c. Quod totum vocationi cōgruæ attribuit; cum ait: *Quia Deus operatur, vt velint.* Atq; ob hanc etiam vocationem ait, Deum habere inclinandorū cordium omnipotentiſſimam poteſtatem. Maior enim poteſtas eſt ex parte effectorum ſic

Y Deum

Ex parte effectus maius est Deum facere, vt libere velimus, quã si neceſſario vellemus.

Deum ad actus liberos concurrere poſſe, vt nihilominus libere fiant, quam ſi fierent neceſſario: hæc autem tanta Dei poteſtas per ſolam vocationem cõgruam huiuſmod opera conficit. Vnde & poteſtas hæc maiorem quoque ex parte rerum præſcitarum præſciẽtiam arguit, quam poteſtas circa ea, quę per cauſas naturaliter agentes fiunt: quandoquidem ad harum effecta præſcienda non opus erat conditionalem ſcientiam noſtro intelligẽdi modo ita profundam, mirabilemque præcedere; ſed ſatis eſſet ea præſcientia, quæ habetur per cauſas determinatas ad vnum, qua etiam Angelica natura cognoſcit futura rerum naturalium effecta, vt ſupra diximus.

quæſt. 2. ſect. 6.

Denique, quod ait, magis habere Deum in poteſtate ſua hominum volũtates, quam ipſi habeant ſuas, nõ propterea dicitur; quod illæ à Deo determinentur, dum ipſi libere agunt; cum id re vera contradictionem inuoluat: ſed quia Deus poteſt inuenire modum, quo eos omnino permoueat nullo modo læſa eorum libertate, vt etiamſi pertinaciter cõuerti nolint, atq; adeo dicant, ſe nullo modo ſibi perſuadere id poſſe, nullove pacto adduci, vt cõuertantur, eos tamen in cõtrarium affectum, & voluntatem facilime, ſeruata eorum libertate, congrua aliqua, & accommodata eorum ingeniis vocatione mutare poſſit, qua præſciat illos eſſe obedituros.

Ad quarta claſſis loca.

Iam ad ea, quæ quarto loco propoſita ſunt, patet ſolutio ex iis, quæ ſuperius in expoſitione citati ex Ioanne loci diximus; quæ magis etiam confirmantur ex iis verbis, quæ ex Auguſtino afferuntur. Quid enim eſt aliud trahi hominem miris modis ab illo, qui intus nouit in hominum cordibus operari, quam trahi vocatione ita accommodata, & attemperata eius ingenio, vt nihilominus libere velit, quod ante nolebat, & fortaſſe pertinaciſſime nolebat? Mirus enim eſt huiuſmodi tractus, præſertim cum certiſſimus ſit, & omnino infallibilis. Quod ſi Deus hominem nolentem ad volendum effectiua, ſeu phyſica determinatione traheret; (*vt etiam demus id poſſe fieri ſeruata hominis libertate*) quid quæſo id mirum eſſet? quid etiam opus eſſet Deum quaſi diſquirere inter modos trahendi infinitos, quibus poteſt hominem vocare, vt inueniret aliquem, qui tum maxime eſſet accommodatus ad illum perſuadendum, & permouendum? Certe ſatis eſſet illum quacunque in occaſione, & quacunq; vocatione permiſſa, imo etiam nulla præmiſſa vocatione ex nolente volentem facere. Nunc autem cum homines præuenienti gratia vocentur, vt vocationi libere obediant, (*quod oppoſitæ ſententiæ autores non negabunt*) vana omnino eſt illa

Quam ſit mirum à Deo hominẽ trahi, ſed libere.

A phyſica determinatio, quam ponunt longeq; remota ab Auguſtini ſententia. Deniq; illud de equo, & ſeſſore (*ſi liber ille Auguſtini eſt*) ea tantum ratione in ſimilitudinem adducitur, quatenus equus per ſeipſum quædam efficere non poteſt, quæ ſeſſoris gubernatione efficit (*vt venire in quem locum velit ſeſſor*) tametſi alioqui effectiue determinatur à ſeſſore ad ea efficienda.

Ad quintã.

Ad illud autem, quod quinto loco propo-
B ſitum eſt de eo, qui ſe diſcernit ab alio, quaſi ſolus ipſe naturali auxilio innixus conſenſu ſuo libero, poſita diuina vocatione, ſibi ſalutem, & progreſſum in via Domini pepererit; dicendum eſt, aliud eſſe, an is poſſit aliqua ex parte gloriari, ſibique aliquo modo tribuere, quod cõſenſum vocanti dederit, quod alter non fecit; aliud vero, an ſimpliciter, & abſolute poſſit gloriari, ſibique aſſumere, quod vocationi conſenſerit, cum alter id fa-
C cere noluerit. Nam quod priori modo licite gloriari poſſit, iam ſuperius oſtenſum eſt ex ipſo Apoſtolo Paulo, vt eum interpretantur Ambroſius, & Chryſoſtomus; ſed tamen non ſine periculo id fieri, ne ſibi, pluſquam par eſt, attribuat: ſimpliciter autem gloriari de ſuo conſenſu, eumque ſimpliciter, & abſolute ſibi tribuere, ſeque ob eam cauſam à non conſentiente tanquam obedientem, iuſtumque diſcernere, diuinæ gratiæ iniurium eſt.
D Quod enim obediuit, & multo magis, quod iuſtus eſt, ſoli Deo vocanti, & poſt vocationẽ cooperanti, & iuſtificanti eſt tribuendum. Nam & ſolus Deus vocationem libere operatus eſt, cum poſſet non vocare; (*etſi enim is, qui vocatus eſt, ad vocationem ſponte concurrit, quia vitali actu concurrit; tamen non libere concurrit*) & ſolus etiam Deus illum libere iuſtificauit, infundendo nimirum in eum habitualem
E gratiam in eo inſtanti, in quo cum illo libere conſentiente cooperanti gratia concurrit. Vnde neque ipſum obediendi actum ſibi tribuere quiſque poteſt, cum ſupernaturalis ſit propter ſupernaturalem gratiæ cooperantis concurſum; neq; in eo quicquam reperitur, quod ſit à natura, & non ſimul à gratia. Id quod Bernardus in libro de gratia, & libero arbitrio his verbis docet; *Non partim liberum arbitrium, ſed totum* (ſcilicet conſen-
F ſum) *ſingula*, (hoc eſt, gratia, & liberum arbitrium) *opere indiuiduo peragunt.* Quin etiam Auguſtin⁹ in libro de gratia, & libero arbitrio ſoli Deo conuerſionem tribuit peccatoris, *Vt Apoſtolus*, inquit, *Paulus tam magna, & efficaciſſima vocatione conuerteretur, gratia Dei erat ſola.* Quod propter vocationem dixit, & gratiæ habitualis infuſionem: nam conſentiendi actus à Deo ſimul, & Paulo libere operante

An poſſit quis gloriari, quod gratiæ conſenſerit.

rante

Cap. 17.

rante fuit. Et inferius libro eodem iungens cum gratia vocationis gratiam concurſus in libero hominis conſenſu, ſic ait: *Vt velimus, ſine nobis operatur:* (ipſam nimirum vocationem) *cum autem volumus, & ſic volumus, vt faciamus,* (nempe cum conſentimus, & poſt cōſenſum iam iuſtificati operamur) *nobiſcum cooperatur.* Quod fit, vt ipſe etiam conſenſus noſter gratiæ vocationis, & cooperationis ad conſentiendum tribuendus ſit, & ratione etiam illius conſenſus dici poſſit ei, qui conuerſus eſt, *Quid habes, quod non accepiſti? ſi autem accepiſti, quid gloriaris, quaſi non acceperis?*

Ad ſexta.

Quod autem obiicitur de frequentibus illis Auguſtini admirationibus, facile explicatur. Si enim diceremus hunc trahi, & illum non trahi, quia hic ſuis viribus vocationi conſentit, ille non conſentit, nihil eſſet, cur adderemus, merito Paulum ea in re tantopere extollere iudiciorum Dei profunditatem: nunc autem, cum neminem dicamus viribus ſuis conſentire vocationi, ſed præuenienti gratia permotum, & cooperante illi Deo in ipſo conſenſu: illud ſupereſt magna admiratione dignum, Cur, cum Deus vtrumque vocet, alterum tamen trahat, alterū non trahat. In hoc enim magnum eſt errandi periculum, ne quis vel exiſtimet deeſſe Deo ſcientiam, aut potentiam, vt nolentem volentem faciat, ſicque illum libertate eius ſeruata trahere aut neſciat, aut non poſſit; vel eſſe apud illum perſonarum acceptionem, quod cum poſſit vtrumque ſic trahere, alterum tamen quaſi vocatione deluſum reiiciat, vel deniq; eum, qui trahitur, mereri, vt trahatur, alterum minime; atq; ita trahendi gratiā iam non eſſe gratiam, ſed ex meritis fieri: quod vltimum erat Pelagianorum, & ſuo modo Semipelagianorum error: ob quem Auguſtinus docebat eum, qui in hac difficultate contentus non eſſet eius admiratione, pro reſpōſione quærere ad reſpondendum doctiores; ſed caueret, ne inueniret præſumptores, hoc eſt, qui de noſtris meritis ante gratiam gloriari nos poſſe dicerent. Cauſa igitur, cur tam ſæpe admiretur Auguſtinus, quod vnus trahatur, alter non trahatur, eſt, quia duo mirabilia in ea diſparitate cernuntur. Alterum eſt, quo pacto Deus nolentem facere poſſit volentem, ſeruata eius libertate, & ab æterno præſciat illum vocationi conſenſurum: alterum, cur ad vnum vocandum vtatur vocatione, qua certo ſcit illum venturum; ad alterum vero vocatione, qua certo etiam ſcit illum non venturum: quando præſertim vterque eodem modo affectus eſt, cum apud Deum nulla ſit iniquitas, aut perſonarum acceptio. Hæc autem admiratio non minor eſt

Quam mirū ſit è vocatis hunc trahi, illum non trahi.

A ex eo, quod dicimus, Deum non determinare hominum voluntates, ſed alio modo infallibiliter de illis facere, quod vult; quam ſi eas determinaret, cum potius illud, quam hoc ſit multo mirabilius.

Ad vltima claſſis.

Ad vltimum vero de auxilio efficaci, & non efficaci, permittendum eſt facile eſſe intelligere, omnia Dei neceſſaria auxilia (qualia ad vitam æternam ſunt ea, quæ ſpecialia dicuntur) eſſe ex ſe ſufficientia: alioqui Deus B deficeret in neceſſariis. Vnde, quod ex ſpecialibus, de quibus loquimur, quædam non ſunt efficacia, hoc eſt, non ſortiantur effectum, non ex ipſorum natura, ſed ex noſtro defectu prouenit: neque hac de re vllus Catholicus ambigit. Verum vnde proueniat, vt alia ſint efficacia, alia non item, magna ſemper fuit quæſtio, à temporibus potiſſimum Pelagij, & Maſſilienſium, qui Semipelagiani dicti ſunt. *Pelagius enim nimium C tribuens noſtri arbitrij libertati efficaciam diuinæ vocationis noſtræ voluntatis libero conſenſui attribuebat, aſſerens eum, qui diuinæ vocationi conſentit, efficere, vt huiuſmodi auxilium ſit efficax. Contra quos Auguſtinus, & alij eius ætatis ſancti Patres acerrime decertarunt, oſtendentes ex diuinis literis nō ad liberi noſtri arbitrij libertatem, ſed ad ipſam diuinæ vocationis gratiam referendam eſſe eius auxilij efficaciam. Lutherani vero D aſſerentes Deum ita proprie eſſe malorum operum, atque bonorum autorem, è contrario dicunt efficaciam diuinæ vocationis nullum noſtri arbitrij conſenſum requirere; ſed vocatorum voluntates aut mere paſſiue ſe ad vocationem habere, vt quidam eorum ſentiunt, aut (*vt alii volunt*) non libero conſenſu, ſed ſolum ſpontaneo tractu duci ſe ſinere. Catholici autem medium iter, rectumque tenentes ita fatentur contra Pelagianos efficaE ciam diuinæ vocationis ipſi vocationi adſcribendā eſſe, vt dicant contra Lutheranos eam noſtræ voluntatis liberum conſenſum requirere, niſi quod ij, qui putant voluntatem noſtram phyſice à Deo vocante determinari, inſimulant oppoſitæ, veræq; ſententiæ autores cuiuſdam veluti conniuentiæ in Pelagianos; hi vero metuunt, ne illi in Caluiniſmum minime id aduertentes nōnihil inclinent: quod vtrique, vt par eſt credere, pio timore ducti F faciunt.

Quod ſpecialia auxilia non ſortiãtur effectum, ex nobis eſſe.

Ad quod vel ſint, vel non ſint efficacia, vndenam habent.

**Pelagii error.*

Lutheranorum item.

Catholica ſententia.

Crediderim ergo totam hanc difficultatem in eo poſitam eſſe, quod non ſatis dilucide explicatur diuinæ vocationis formalis ratio, & ſubſtantia: quæ ſi plane perſpiciatur, omnem timorem depellet reductis omnibus ad veram huius rei intelligentiam. Quocirca diſtinguenda nobis videtur ſubſtantia diuinæ

In quo re difficultas conſiſtat.

Diſtinctio inter ſubſtātiā vocationis diuinæ,& eius applicationē.

uinæ vocationis ab eius applicatione,non ab ea quidem, quam ponit Gregorius Ariminē-ſis in ſecundo ſententiarum d. 28 quæſtio. 1. (*ait enim eo loco inter vocationem diuinam, & conſenſum noſtrum mediam eſſe applicationem, qua Deus applicat voluntatem noſtram efficaciter ad conſentiendum vocationi: hæc, enim applicatio non poteſt eſſe niſi Phyſica, quæ ſatis iam à nobis expugnata eſt*) ſed ab ea, qua Deus applicat ipſam vocationem iis, qui vocantur. Diſtinguuntur enim duo hæc non obſcura, vt arbitror, diſtinctione. Vocatio enim diuina ex formali ratione ſua ſolum includit illuſtrationem intellectus tantum, tantamque voluntatis commotionem à Deo ſpeciali vocationis auxilio factam, quanta ſatis eſt,vt niſi ſtet per eum, qui vocatur, ſufficiens ſit, vt illum permoueat. Nam cœtera, quæ extrinſecus adhibentur, vt publica prædicatio, cohortationes, & conſilia priuata, exempla virtutum conſpecta, piorum librorum lectio, & meditatio, præmia quæ bonis, pœnæ quæ malis proponuntur, miſeriæ, & calamitates huius vitæ, & alia huiuſmodi, omnia ad illa duo capita illuſtrationis intellectus, & commotionis voluntatis reuocantur. Si enim in his duobus non eſt completa vocationis diuinæ ratio, & ſubſtantia,ſed vlterius requiritur, vt vocatio ſit ita congrua, & accommodata ei qui vocatur, vt certo obediturus ſit,aliquid deerit de vocationis ſubſtantia, & ratione iis vocationibus, quibus non perſuadentur, nec permouentur iis qui non veniunt,quod dici non poteſt. Applicatio autem vocationis hoc modo duntaxat conſideratæ nihil eſt aliud, quam executio diuinæ diſpoſitionis, qua Deus abſoluta voluntate ab æterno decreuit hunc vocandum in hac occaſione, illum in illa,& ſic de cœteris: quæ applicatio cum ex decreto, & propoſito diuino fiat (*neque enim Deus ſine conſilio voluntatis ſuæ aliquid abſolute facere decreuit*) ſi vocatio quidem congrua vocatis fuerit, hoc eſt,effectum in eis ſortitura, ad gratiam quoque præuenientem, quemadmodum & ipſa vocationis ſubſtantia, pertinebit: magna enim gratia fiet ei, qui in ea occaſione vocatur, in qua præſcitur obediturus: ſin autem congrua non fuerit, vt quæ non ſortitura ſit effectum, ipſa quidem vocationis ſubſtantia ad præuenientem gratiam ſpectabit, non tamen huiuſmodi applicatio; ſed ad communem prouidentiam referenda erit, qua Deus non omnibus æqualia tribuit, ſatiſque habet, ſi ea cuique conferat, quæ, niſi ille ſibi deeſſe velit, ipſi ſufficiant ad ſalutem.

Formalis ratio vocationis & quid ad eam reuocetur.

Quid ſit eius applicatio.

A Dicendum igitur, efficaciam diuinæ vocationis neque à libero noſtro voluntatis conſenſu prouenire, vt probatum erat; neque ab ipſa diuinæ vocationis ſubſtantia, vt nunc oſtenſum eſt;cum hæc renuentibus etiam venire non denegetur: ſed prouenire ab ea diuinæ applicationis gratia, qua vocatio in ea occaſione offertur, qua vocatus præſcitur perſuadendus, ac promouendus. Neque enim id fit caſu, aut fortuito, ſed ex B conſilio, vt dictum eſt, diuinæ voluntatis, vt merito Paulus ad Romanos ſic applicatam vocationem appellet. *Secundum propoſitum*, cum ait: *Diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum iis, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti.* Cum enim Deus omnes vocet, vt ſancti ſint; non omnes tamen ad id vocat ſecundum propoſitum, ſeu abſolutam voluntatem, ſed ſi velint ipſi ſancti eſſe: iis vero, quos vocat ſecundum propoſitum, C eam vocationem ſic applicat, vt certus ſit, omnia ad quæ inuitantur, ſeu facilia illa ſint, ſeu laborioſa, in ſalutem illis prouentura. Quanquam enim omnia, quæ ad ſubſtantiam vocationis ſpectant, aliquando ſint paria in eo, qui vocatus venit, & in eo, qui vocatus venire renuit; imo vero, etſi in eo, qui non venit, maior interdum ſit mentis illuſtratio interior, maiorq; affectus commotio ad veniendum: eo tamen ſolo, quod talis vo- D catio in ea occaſione applicatur ei, qui venturus eſt, qua præſcitur obediturus: ei autem, qui venturus non eſt,in ea, qua præſcitur repugnaturus, (*tametſi alia vocari poſſet, qua obediturus præſciretur*) illius vocatio eſt efficax huius autem non efficax: qua de cauſa illam, qua vocatus venit, merito Diuus Auguſtinus in loco citato appellat altam ſecretam, longe remotam à ſenſibus noſtris, excellentis poteſtatis, pertinentem ad eam E ſcholam, qua Pater docet, & auditur, vt veniatur ad Filium. His enim titulis ea rationem illam extollit;quia quantumcunq; æqualia ſint cœtera munera, aut etiam maiora in iis, qui non perſuadentur, nec permouentur; tamen ſecreta illa argumenta, & incitamenta certo noſſe;quibus vocati perſuadendi ſint, & libere permouendi ſint, eaque in omni euentu;& occaſione ſic applicare poſſe, vt irrita non ſint, altiſſimæ ſapientiæ, & F magiſterij æterni Patris eſt ſummæque eius potentiæ.

Vnde proueniat efficacia diuinæ vocationis.

Ad Rom. 8.

Ex quibus,apertiſſime colligi poteſt vera explicatio illius quæſtionis, poſſitne ex duobus hominibus æquali omnino gratia vocatis vnus conuerti,alter non conuerti? Patet enim dicendum eſſe, ſi ſola vocationis ſubſtantia ſpectetur, id fieri poſſe; ſin autem & ſubſtan-

An ex duob. æquali gratia vocatis poſſit vnus cōuerti,alter nō cōuerti.

ſubſtantia, & applicatio ſimul conſiderentur, fieri non poſſe. Nam & illuſtratio intellectus, & commotio voluntatis non ſolum poſſunt eſſe æqualia in vtroque ſed etiam maiora in eo, qui non conuertitur, quam in eo, qui conuertitur, vt dictum eſt. Cum autem applicatio non congrua non ſit ſpecialis gratia, ſed à communi prouidentia profecta, vt etiam eſt dictum, neceſſario efficitur, vt hac ex parte ſemper is, qui non conuertitur, minori gratia vocetur, quam qui conuertitur.

Aliorum reſponſio.

Alij hoc modo quæſtioni reſpondent, In genere quidem rei æqualem vocationis gratiam dari poſſe in eo, qui vocationi nõ obedit, atque in eo, qui vocationi paret, imo etiã maiorem: nunquam tamen in genere beneficij æqualem eſſe in vtroque, aut maiorem in eo, qui non obedit, ſed ſemper minorem. Sẽper enim maius beneficium eſt in ea occaſione vocari aliquem, in qua præſcitur obediturus, quam in qua præſcitur repugnaturus: etſi res ipſa, hoc eſt, illuſtratio intellectus, & commotio voluntatis, ſit æqualis in vtroque, aut etiam maior in eo, qui eſt repugnaturus. Quę reſponſio, vt exhauriat totam difficultatem, ex priori diſtinctione vim habet. Supponit enim vocationis ſubſtantiam in illuſtratione intellectus, & commotione voluntatis ſitam eſſe, ad quas duas excitationes diuinas omnes externæ excitationes reuocantur, vt diximus: atque has ſolas duas excitationes diuinas videtur ſignificare: huiuſmodi reſponſio nomine gratiæ vocationis in genere rei. Si enim hac appellatione ipſam quoque applicationem, ſiue occaſionem complecterentur, qui hoc modo reſpondendi vtuntur, non rectè dicerent poſſe gratiam vocationis in genere rei eſſe æqualem, aut maiorem in eo, qui vocationi reſiſtit, atque in eo, qui obtemperat; cum ſemper vocatio obedientis includat congruam applicationem, ſeu occaſionem vocationis, quam non includit vocatio reſiſtentis. Itaque niſi ante diſtinguatur gratia vocationis in eius ſubſtãtiam, quæ ſola intelligatur nomine vocationis in genere rei; & in eius occaſionem, quam appellauimus applicationem, non poteſt hac reſponſione ſatisfieri propoſitæ difficultati.

Sitne aliqua vocationis gratia per ſe efficax, aliqua per ſe nõ efficax.

Eodem modo colligi poteſt ex priori diſtinctione ſolutio eius dubij, quo quæri ſolet, ſitne aliqua vocationis gratia per ſe efficax, alia vero per ſe non efficax? Perſpicuum eſt enim reſpondendum eſſe negatiue ad vtrumque membrum ſi ſola vocationis ratio & ſubſtantia ſpectetur: cum ea, quæ hoc pacto æqualis omnino ſit, poſſit in vno eſſe efficax, ſi congrue applicetur, in alio non efficax, ſi non applicetur congrue. Quod ſi vocationis ſubſtantia ſimul cum applicatione ſumatur, aperte conſtat aliquam vocationem ſic conſideratam eſſe per ſe efficacem, aliquam per ſe non efficacem: quia congrua vocatio, vt congrua eſt, non ſolum non poteſt non ſortiri effectum, ſed ne cogitari quidem talis, vt illum poſſit non ſortiri: quandoquidem in conceptu congruæ vocationis includitur obedientia futura vocati, cum is conceptus ſupponat obedientiæ futuræ præſcientiam: non congrua vero, vt congrua non eſt, non ſolum non poteſt effectum ſortiri, ſed nec cogitari talis, vt nullum ſortiri poſſit, quia in proprio eius conceptu clauditur inobedientia futura vocati, cum eius præſcientiam ſupponat.

Corollaria quædam, & ſumma traditæ doctrinæ.

Hæc ſi oppoſitarum ſententiarum auctores Catholici conſiderent, nulla iam erit inter eos diſſenſio: conſtat enim ex dictis omnẽ efficaciam diuinæ vocationis à gratia hoc pacto prouenire, non à libero arbitrio: conſtat nihilominus eam liberi arbitrij conſenſuri præſcientiam requirere. Conſtat etiam nullam tantam eſſe poſſe vocationis gratiã, ſi ſola eius ratio, & ſubſtantia ſpectetur, vt à vocatis reijci non poſſit, ſi non congrue vocatis applicetur: contraque nullam tam exiguam, quæ ſi applicetur congrue, repudietur. Cõſtat denique gratiam vocationis, ſiue abſque applicatione conſideretur, ſiue cum ipſa ſimul applicatione, nequaquam vere effectiue, ſeu phyſice determinare vocatorum volũtates ad obediendum, ſed morali tantum ratione excitare vocatorum mentes, poſitis nimirum duntaxat rationibus ad perſuadendũ intellectum, adhibitiſque incitamentis ad alliciendam voluntatem, eaque occaſione quęrenda pro iis, qui ſecundum propoſitum vocantur, qua illi vocationi conſenſuri præſciãtur: quam vocationis rationem pertinax omnino ſit, qui non videat, nullam includere phyſicam à Deo voluntatum noſtrarum determinationem.

Ad vlt. locũ Auguſt. Quo pacto efficacia auxilij à gratia cõgruæ vocationis proueniat.

Quibus præmiſſis, ad vltimum Auguſtini locum de auxilio efficaci, & nõ efficaci ſatis patet, reſpondendum eſſe, efficaciam eius auxilij, quo vocati ad veniendum perſuadentur, & permouentur, à gratia quidem congruæ vocationis prouenire: verum non ex eo, quod ea vocatio phyſice determinet venientium voluntates, non venientium autem voluntatibus integrum relinquat, vt ipſæ ſe ſic determinent: ſed ex eo, quod congrua vocatio includit gratiam congruæ applicationis, quæ ſupponit præſcientiam liberi concurſus futuri eorum, qui venturi ſunt, quam non

ſupponit applicatio vocationis non cõgruæ: quæ applicatio non eſt effectus gratiæ, ſed communis prouidentiæ, vt dictum eſt.

Duplex vocatio congrua. Quo loco aduerte duplicem eſſe vocationem congruam, ſiue ſecundum propoſitum, ſeu (*quod idem eſt*) ſecundum abſolutam Dei voluntatem, quæ ſemper impletur: vnam ad communem gratiam, qua vocantur & prædeſtinati, & reprobi, qui aliquãdo ſunt in ſtatu gratiæ, alteram ad perſeuerantiam, quæ eſt prædeſtinatorum propria. *Prior ad gratiam iuſtificationis.* Nam & ipſum diuinum propoſitum, quemadmodum & abſoluta Dei voluntas, duplex eſt; vnum, quo Deus abſolute vult donare alicui iuſtificationis gratiam, quod propoſitum diuinum ſignificat Paulus quarto ad Romanos, cum ait: fidem reputari nobis ad iuſtitiam ſecundum propoſitum gratiæ Dei: quaſi dicat, vnumquemque noſtrum, cum ex iniuſto fit iuſtus, iuſtificari ex propoſito, abſolutaque Dei voluntate, non ex propriis viribus, de qua tamen iuſtificationis gratia multi excidunt, vt ii, quibus idem Apoſtolus ait 5. ad Galatas: *Euacuati eſtis à Chriſto, à gratia excidiſtis.* *Poſterior ad beatitudinẽ.* Alterũ diuinum propoſitum eſt, quo Deus abſolute vult donare alicui perſeuerantiam, & conſequenter beatitudinem; de quo propoſito intelligitur id, quod idem ad Romanos octauo ſcribit: *Diligentibus*, inquit, *Deum omnia cooperantur in bonum, iis, qui ſecundum propoſitum vocati ſunt ſancti*; hoc eſt, ad permanentem ſanctitatem, non ad eam tantum, quæ præſentis iuſtitiæ appellatur. His enim omnia, tam proſpera, quam aduerſa, cedunt in æternum bonorum cumulum, quia ex vtriſque rerum ſucceſſibus vtilitatem capiunt: imo etiam ex ipſis peccatis, tum grauibus, quæ ante perſeuerantiam commiſerunt, tum etiam leuibus, in quæ poſt acceptam perſeuerantiam aliquando labuntur: *Prædeſtinatio etiam ipſa peccata cooperari in bonum.* quod ex grauibus cautius reſurgant, & ex leuibus feruentius operandi occaſionem accipiant: quæ eſt Diui Thomæ, & fere communis ſententia. Cæteris autem, qui ad tempus tantum diligunt Deum, ipſa etiam vocationis, & iuſtificationis dona ex eorum abuſu illis vertuntur in damna: vnde fit, vt cum Chriſtus Dominus de Iuda proditore dixit, *Melius erat ei, ſi natus non fuiſſet*, dicere quoque poſſet: Si ad iuſtificationis gratiam, ipſumque Apoſtolatus donũ vocatus, & cooptatus non fuiſſet.

Solutio eiuſdem vltimi argumenti, quatenus nitebatur autoritate Diui Thomæ non recte explicata; & refutatio cuiuſdam loquendi modi in hac materia.

SECTIO XV.

Ad loca D. Thom. Ad ea vero, quæ ex D. Thoma propoſita ſunt, iam ex ſupra dictis patet, quid reſpondendum ſit. Illa enim præordinatio, de qua in prima parte loquitur, non antecedit præſcientiam conditionatam, ſed more conſiderandi noſtro poſterior eſt: qua ratione videtur ille præmiſiſſe præſciendi verbum, cum dixit, *Qua non præſciuerit, & præordinauerit ſe facturum.* Quo autem pacto intelligatur ab eo motio, qua Deus mouet voluntatem ad bonum in commune, & ad quædam ſpecialia bona, de qua in priori loco primæ ſecundæ loquitur, ſuperius etiam iuxta noſtram, veramque ſententiam expoſitum eſt. *Sect. 10. §. Duobus autem.* Quod denique ex poſteriori loco eius partis obiecimus, alio modo eſt intelligendum: neque enim D. Thomas ibi loquitur de motione inclinatiua, vt ita dicam, quæ eſt proprie dicta, ſed concurſiua: quo pacto ſæpe Ariſtoteles, & Scholaſtici Doctores loquuntur, cum dicunt cauſas eſſentialiter, ſeu per ſe ſubordinatas non mouere niſi motas à ſuperioribus, *7. Phyſ. c. 1. & lib. 8. c. 5.* hoc eſt, niſi concurrentibus cauſis ſuperioribus, quibus ſubordinatæ ſunt: ſic enim eam loquendi formam neceſſario intelligendam eſſe diximus libro quinto, cum diſputaremus de cauſarum ſubordinatione. Hoc autem modo veriſſimum eſt, concurrente Deo ad aliquem actum liberum creatæ voluntatis, neceſſario neceſſitate conſequentiæ concurrere voluntatem creatam ad eundem actum, non tamen neceſſario neceſſitate conſequentis, ſeu neceſſario ſimpliciter: *c. 2. q. 9. ſect. 2. & 3.* quia ſi ſeipſa non determinaret ad eum actum, (*quod poterat*) neque etiam Deus ad illum concurreret.

Recentiorũ aſſertio, cum voluntas aliquid amplectitur, ſemper intellectum id efficacius, quã oppoſitum conſideraſſe. Operæpretium eſt tamen hoc loco pro iis, quæ paulo ante dicta ſunt, quorundam loquendi modum, qui in hac materia non eſt vſurpandus, ſeorſim examinare. Dicunt enim, quandocunque voluntas noſtra aliquid de facto complectitur, ſemper intellectum efficacius illud conſideraſſe vt amplectendum, quam oppoſitum, prius nimirum vel tempore, vel natura. Ex quo pronuntiato duo conſectaria colligunt. *Conſectariũ. Alterum conſect.* Alterum, fieri non poſſe, vt intellectu æque efficaciter nobis proponente duas res quaslibet vt amplectendas, ſeu eligibiles, voluntas alteram amplectatur, alteram reiiciat, tametſi poſſit ab electione facienda ſe cohibere, ſicque neutram amplecti, aut refutare. Alterum, ſi intellectus æque efficaciter proponat duobus hominibus idem obiectum vt amplectendum, impoſſibile eſſe, vt alter illud amplectatur, alter vero reiiciat: tametſi vterque poſſit ab actu illud ſiue amplectendi, ſiue reiiciendi ſe cohibere-

bere. Quam ſententiam tribus argumentis A confirmant.

Eorum arg. Primo, quia experientia quotidiana, vt aiunt, compertum eſt, quandocunq; duæ res ſe nobis offerunt vt ex æquo eligibiles, ſemper voluntatem hęrere, nec ſe ad alteram eligendam determinare.

Altero, quia, ſi voluntas ex ſe ſola, abſq; diuerſitate vlla cognitionis oppoſitorum, qua ex parte eligibilia, vel refutabilia ſunt, alterū plena cognitione amplecteretur, alterum re- B futaret non ſemper præcederet in intellectu, defectus aliquis ignorantiæ, aut inconſiderationis, cum voluntas amplect tur opus vitioſum neglecta operatione virtutis: quod pugnat cum Ariſtotelis, grauiorumque Theologorum, ac Philoſophorum ſententia, aſſerentium nunquam dari peccatum in voluntate, quin pręcedat in intellectu aliqua ignorantia, aut inconſideratio.

Tertio, quia, cum ſemper intellectus con- C currat cum voluntate ad actum eligendi, ſeu determinandi ſeſe ad alterum oppoſitorum: (quocunque modo id fiat) voluntas autem vnum tantum ex oppoſitis ſit electura: neceſſe eſt, vt ea conſideratio, qua intellectus iudicat illud eſſe amplectendum, ſemper ſit efficacior, quam conſideratio, ſeu iudicium de oppoſito amplectendo.

Impugnatur aſſertio in primo ſenſu, quem præ ſe fert. Verum, quod non recte loquantur, ex eo patet, quia, ſi efficacius aliquid conſiderari D vt amplectendum, idem apud eos ſignificat, atque conſiderari vt melius, non eſt vera eorum ſententia. Nam vt aliquid amplectamur, ſatis eſt, ſi illud conſideremus vt bonum, ſiue propter ſe, ſiue propter aliud: neque enim obiectum adæquatum voluntatis eſt melius, ſed bonum. Vnde cum nobis proponuntur duæ res vt æque bonæ, libera relinquitur voluntas, vt vtramlibet indifferenter amplectatur: imo vero liberior, quam cum proponuntur, vt non æque bonæ. Cum E enim indifferentia intellectus ſit radix libertatis in voluntate, non dubium, quin maior indifferētia ſiue indeterminatio in intellectu viam aperiat ad vſum maioris libertatis in voluntate.

Poſſe voluntatem amplecti quod vt æque bonū repræſentatur. Adde, quod ſi voluntas poteſt amplecti minus bonum cognitum vt tale, non tamen illud eligere vt minus bonum (ſic enim habet rationem mali) ſed vt bonum: cur non F poterit eligere æque bonum repræſentatum vt tale eſt? tametſi illud non amplectatur vt æque bonum, (*ſi ita placet*) ſed vt bonum: veluti alterum è duobus iumentis æque commodis ad iter faciendum: vel alterum è duobus panibus æqualis magnitudinis, & ſimilium omnino qualitatum ad ſedandam famem. Inopinabile igitur videtur, quod hi dicunt, ſtante ſcilicet ea æqualitate rerum, & cognitionis, etſi voluntas poteſt neutrum eligere, non poſſe tamen eligere alterutrum.

Solutio primi arg. Neque vero experientia, quā in primo argumento afferunt, vera ſemper eſt, ſed ſolum cum proponuntur duæ res æque eligibiles, dum adhuc non clare, & expreſſe cognoſcuntur vt æque tales; hinc enim fit, vt ſæpe ſortibus dubium tollamus, ne quis ægre ferat, ſi ei res minus bona obtingat. Quod ſi ſublata iā eſt omnis dubitatio, liberrime ſit electio, quia vtraque res æque commoda eſſe cognoſcitur ad finem electioni propoſitum, vt vtralibet, ſi non vt æque commoda, certe vt commoda ad illum obtinendum eligi poſſit. Neq; eadem ratio eſt in brutis animantibus, ſiquādo ad eiuſmodi iudicii æquilibrium veniūt, cum libertate careant, & ad alteram partem à prima cauſa in eo aduentu determinentur, vt ſuperius oſtenſum eſt.

Impugnatur in ſecundo ſenſu. Si vero, efficacius aliquid cōſiderari, idem eſſe volunt, atque intenſius, vel clarius, ſeu expreſſius, diſtinctiuſve, aut ex maiori conatu intellectu, vel maiori affectu voluntatis: (*neque enim alius comparatiuus ſenſus horum verborum occurrit diuerſus ab eo, qui iam excluſus eſt, de conſideratione maioris bonitatis rei eligendæ*) non eſt etiam hoc pacto verum eorum pronuntiatum. Nam quod ad maiorem intenſionem conſiderationis attinet, ipſi etiam plane fatentur nō eſſe neceſſe, vt intellect is intenſius id conſiderauerit, quod de facto eligimus. Et merito quidem, cum ſæpe eligamus ea, quorum oppoſita ex valde intenſo habitu iudicabamus eſſe eligendā: vt patet in iis, qui peccant repugnantes iudicio prudentiæ, longa virtutum conſuetudine acquiſito.

Non eſſe opus, vt intenſius conſideretur id quod voluntas eligit.

Neq; clarius. Quod autem idem dicendum ſit de maiori claritate, ſiue expreſſione, diſtinctioneue conſiderationis, ex eo patet, quia nihil repugnat æque clare, ſeu expreſſe, ſeu diſtincte (*idem enim iſta hoc loco ſignificant*) vtramque rem propoſitam conſiderari: ſiue vtraque ſit æque bona, ſeu conducens ad finem propoſitum: ſiue altera melior, altera minus bona: ſiue altera ſimpliciter (*hoc eſt omnibus inſpectis*) bona, & amplectēda, vt opus virtutis: altera ſimpliciter mala, & reiicienda, vt opus vitioſum. Stante autem hac æquali cōſiderationis claritate, nihil eſt, cur voluntas indifferenter alteram amplecti non poſſit, alteram reiicere: adhuc enim in vtraque, vel in alterutra inuenire poteſt aliquam rationem boni, ſeu conducibilis ad finem propoſitum, ob quam alteram amplectatur, alterā prætereat: in vtrali-

bet

bet quidem, ſi vtraque ſit æque bona & conducibilis: in alterutra vero, ſi altera ſit melilior, altera deterior: vel altera ſimpliciter bona altera ſimpliciter mala; neq; enim in rerũ natura datur aliquod malum, in quo non reperiatur aliqua ratio boni. Itaq; intellectu æque clare conſiderante malitiam, ac reatum peccati, & honeſtatem, ac præſtantiam actus virtutis, poteſt voluntas eligere peccatum, & negligere actum virtutis: vt patet in Angelis, cum eſſent viatores: & in primo parente Adamo, qui deceptus in præuaricatione non fuit, vt Paulus ait: & nunc etiam in natura lapſa idem contingere poteſt, cum quis pro cõſuetudine exercitatos habet ſenſus, id eſt, mẽtem, ad diſcretionem boni, & mali, & paſſionibus vacuus eſt.

Ad Heb. 5.

Neq; vt maiori conatu intellectus aut affectu voluntatis.

Quod vero non ſit neceſſe, vt quis maiori conatu intellectus, aut affectu voluntatis iudicauerit eam rem eſſe magis eligibilem, quã voluntas de facto eligit: ex eo patet; quia ſæpe vice verſa contingit, vt in coniugijs parum voluntariis, & in aliis pleriſque vitæ inſtitutis, ad quæ multi ſe addicunt repugnantes conatui intellectus, & affectui voluntatis inclinantium in oppoſita. Neque obſcurum eſt ſæpe intellectum ex imperio voluntatis pugnare cum ſuamet propenſione ad reprobãdum oppoſitum: & ipſam etiam voluntatem cum ſuo ipſius affectu ad oppoſitum propendente: vt minus mirandum ſit, ſi intellectu ſæpiſſime ex æquali conatu ſuo, vel æquali affectu voluntatis iudicante duas res, inter quas facienda eſt electio, eſſe æque eligibiles, voluntas nihilominus alterutram indifferenter amplectatur: vt cum alicui proponuntur duæ viuendi rationes, ad quas ille æque affectus eſt & iudicio, & voluntate: vel certe ad quas nullam habet repugnantiam, veluti militia bonorum gratia, & mercatura diuitiarum cauſa.

Efficacior impugnatio.

Adde pro impugnatione totius huius poſterioris ſenſus comparatiui, quod nihil eorum, quæ antecedunt determinationem voluntatis, ſiue illa in intellectu ſint, ſiue in ipſa voluntate, impedit, quominus voluntas ſe vertere poſſit in vtramlibet oppoſitionis partẽ, vt patebit libro nono: hinc enim fit, vt nec maior conſiderationis claritas, nec maior conatus intellectus, nec maior etiam affectus voluntatis pro parte vna, impedimento ſit, ne ipſa voluntas libere oppoſitam amplectatur.

Sol. 2. arg.

Vnde, quod altero argumento proponebatur, ſi intellectus poſset plena cognitione conſiderare malitiam peccati, fore, vt non ſemper præcederet peccatum ignorantia, aut inconſideratio, concedendum quidem eſt, ſi de ignorantia, & inconſideratione formali, ſiue expreſſa, ſit ſermo: ſed negandum, ſi de interpretatiua etiam ſit quæſtio: quo pacto intelligendum eſſe Ariſtotelem, & exponendos eos veteres, qui contra videntur ſenſiſſe, libro nono patebit.

Impugnatur aſſertio in 3. ſenſu.

Si denique accipiunt efficaciorem conſiderationem non iam comparatiue, ſed abſolute nempe pro ea ſola, quæ habitura eſt effectum: vt illud iudicium de eligenda re dicatur efficacius, quod voluntas de facto ſequutura eſt: primum quidem non ſibi conſtant; ſi enim eam conſiderationem intelligunt eſſe efficaciorem, quam futurum eſt, vt voluntas ſequatur, quomodo intellectus poteſt æque efficaciter illi proponere duo oppoſita vt æque amplectenda, cum futurum non ſit, vt vtrumque amplectatur, ſed alterum tantum? Quo etiam pacto fieri poteſt, vt voluntas in eo euentu neutrum oppoſitorum de facto amplectatur, ſi vtriuſque conſideratio in hoc ſenſu ſupponitur eſſe æque efficax? Qua etiã ratione fieri poteſt, vt intellectu æque efficaciter proponente duobus hominibus idem obiectum vt eligendum, neuter illud amplectatur.

Deinde, ſi illi notam æquiuocationis minime veriti ſumunt cõſectaria in ſenſu comparatiuo, accepto pronuntiato in abſoluto, neutrum etiam conſectarium eo modo veritatem continet. Quanquam enim intellectus æque efficaciter in alterutro duorum comparatiuorum ſenſuum proponat eidem homini oppoſita obiecta vt æque amplectenda, aut idem obiectum diuerſis, vt æque ab vtroq; amplectendum: non dubium, quin idem homo poſſit vtrumuis oppoſitorum indifferenter amplecti: & ex duobus alter idem amplecti, alter refutare, vt ex dictis patet.

Soluitur 3 arg.

Quapropter ad tertium argumentũ, quod huic abſoluto ſenſui innitebatur, dicendum eſt, neutram conſiderationem oppoſitorum, quatenus præcedit determinationem voluntatis, eſſe ex ſe abſolute efficacem, ſed fieri efficacem per ipſam voluntatis determinationem ad alteram oppoſitionis partem: poſſe tamen ex ſe eſſe efficacem comparatiue in altero priorum ſenſuum, ſi magis inclinet voluntatem in vnam partem, quam in alteram, ratione ſcilicet maioris bonitatis rei propoſitæ; aut maioris intenſionis, vel claritatis iudicii, conatuſue ipſius intellectus, aut affectus voluntatis: verum plurima eligi à voluntate, quæ non ſunt his modis efficacius conſiderata vt eligibilia: ſed vel æque efficaciter, vel minus etiam, quam quod reiicitur, vel denique quæ ſunt iudicata ſimpliciter non eligibilia, idque quatenus in eis aliqua bonitatis

ſeu

ſeu conducibilitatis ratio cernitur in ordine ad finem intentum, & patet ex dictis, & plenius patebit libro nono.

Ex quibus perſpicuum relinquitur, nihil eſſe non ſolum in cauſis, & circunſtantiis externis, ſed neq; in ipſo intellectu, aut voluntate, etiam per diuinam inſpirationem ante liberam voluntatis determinationem, quod abſolute efficax ſit ad eam determinandam in operibus liberis ad alteram oppoſitionis partem: ſiue illud ſit conſideratio maioris bonitatis rei eligendæ, ſiue maior intenſio, aut claritas iudicij de ea eligenda: ſiue maior conatus, niſuſque intellectus in iudicio ferendo: ſiue maior affectus voluntatis in ea applicando ad ita iudicandum: ſed comparatiue tantum dici poſſe eam conſiderationem eſſe efficaciorem, quæ magis inclinat volũtatem ad hanc, quam ad illam partem amplectendam: etiamſi tandem voluntas oppoſitam, aut neutram amplectatur: vt idem ſit intellectum efficacius rem conſiderare, atque magis inuitare voluntatem ad hoc, vel illud eligendum: neque hoc in actibus pure naturalibus duntaxat aſſerendum eſſe, ſed etiam in ſupernaturalibus. Itaq; omnis abſoluta efficacia auxiliorũ, ſiue naturalium, ſiue ſup naturalium ad actus liberos, ſupponit ſcientiam conditionatam futuræ determinationis voluntatis concurſu naturali, aut ſupernaturali adiutæ: & addit decretum diuinum de præparandis illi, aut permittendis iis occaſionibus, quibus Deus ea ſcientia præſcit illam eſſe conſenſuram, ſi conditiones impleantur.

Diuinam prouidentiam non omnibus futuris euentib. neceſſitatem imponere, & alia quadam ad pleniorem quæſtionis reſolutionem.

SECTIO XVI.

Ex iis, quæ de diuina prouidentia dicta ſunt, perſpicue colligi poteſt, quid ad propoſitam iam dudum quæſtionem reſpondendum ſit. Quærebatur enim, Num diuina prouidentia omnibus futuris euentibus neceſſitatem imponeret? Cuius quæſtionis difficultas in eo tota poſita erat, qui fieri poſſet, vt cum diuina prouidentia eſſet vera rerum omnium cauſa eaque certiſſima, & efficaciſſima, & cui reſiſtere nihil omnino poſſet propter abſolutam Dei volũtatem, quam ſupponit, ſi complete intelligatur: nihilo tamen minus complura eſſent, quæ ea poſita non neceſſario euenirent. Itaque non erat dubium de re ipſa, cum in nobis experiamur plurima euenire non neceſſario, cuiuſmodi

Quæſtionis initio propoſita difficultas.

A ſunt omnes actus noſtri deliberati, & ea opera, quæ libere à nobis fiunt, & ædificia, & cœtera, quæ arte, aut ingenio conficiuntur: ſed dubitabatur de cauſa, ſeu ratione connexionis euentuum non neceſſariorum cum certitudine diuinæ prouidentiæ, à qua omnes pẽdent: cuius cauſæ ignoratione alij maluerunt per ſe notã in nobis libertatem negare quam diuinæ prouidentiæ certitudini (*vt illis videbatur*) repugnare: alij, ne arbitrij libertatem B negarent, impij in diuinam prouidentiam extiterunt.

De his q.2. ſect.5. V. de q.4. ſect.1.

Cauſa ergo huius rei ea eſt, quam D. Thomas ad calcem quæſtionis vigeſimæ ſecundæ primæ † partis ſapienter hunc fere in modum affert. Diuinæ prouidẽtiæ non eſt naturas rerum corrumpere, (*vt Areopagita Dionyſius* * *ait*) hoc eſt, propriorum finium aſſecutione fraudare: eſt enim prouidentiæ munus ordinare, ac promouere, quantum in ipſa C eſt, res omnes ad ſuos fines, qua ordinatione, promotioneque res optime ſeruantur. Cum autem generalis finis rerum omnium creatarum duplex ſit: vnus extra ſeu potius ſupra earum vniuerſitatem, qui eſt ipſe Deus Opt. Max. propter quem ſunt cœtera omnia: alter in ipſa earum communitate, qui eſt perfectus ordo, & continuitas graduum omnium naturarum vniuerſi: ad diuinam D prouidentiam pertinet, ne quis gradus eſſendi huic rerum vniuerſitati deſit. Cum ergo neceſſitas eſſendi ex cauſis, ſeu (*quod idem eſt*) neceſſitas eueniendi, & oppoſita contingentia, ſed non neceſſitas eueniendi, ſint duæ maxime generales cõditiones creatarum rerum, quatenus à ſuis proueniunt: neceſſe fuit, vt diuina prouidentia præpararet rebus prioris generis cauſas neceſſario agentes, vt ex neceſſitate euenirent: rebus autem poſte- E rioris nullum agens præpararet, à quo prouenirent neceſſario: ſed agentia, à quibus vt euenire, ita & nõ euenire poſſent: alioqui diuina prouidentia, cuius perfecta ſunt opera, aut non bene conſuluiſſet rebus iis, quas oportebat neceſſario euenire, ſi nullam cauſam neceſſario agentem illis præparaſſet: aut iis: quas oportebat non euenire neceſſario, ſi ſolas eas cauſas inſtituiſſet, quæ ſolum ex neceſſitate agerent.

Cauſa cur diuina prouidẽtia rerum cõtingentia nõ obſit.

† art. vlt. arg. ſed contra.

** c.4. de diuin. nomin.*

F Itaque ratio, cur contingentia, ſeu non neceſſitas euentuum cohæreat cum certitudine diuinæ prouidentiæ, eſt, quia ad diuinam prouidentiam pertinet efficere, vt alia neceſſario eueniant ex ſuis cauſis, alia non neceſſario: tantum abeſt, vt inter euentus non neceſſarios, & certitudinem diuinæ prouidentiæ vlla ſit repugnantia.

Qua in re operæ pretium eſt conſiderare

Conſideratio Vniuerſalis diſpoſitionis diuinæ prouidentiæ. vniuerſalem diſpoſitionem diuinæ prouidentiæ in iis omnibus, quæ in hac rerum vniuerſitate fiunt. Quædam enim ab ea proueniunt per cauſas neceſſario agentes, & non impedibiles naturaliter, vt motus cœlorum, ſoliſq; ac lunæ defectus: & hæc neceſſario eueniunt naturali neceſſitate. Alia per cauſas neceſſario agentes, & impedibiles, ſed non impeditas in agendo, vt generatio perfecti æqui, aut leonis: & hæc etiam neceſſario eueniunt naturaliter, ſed minori neceſſitate; quia poterant alioqui non euenire: tametſi abſolute, aut ſimpliciter neceſſario eueniunt, quod intelligitur ſublatis ſuarum cauſarum impedimentis. Alia proueniunt per cauſas neceſſario agentes, non ſolum impedibiles, ſed etiam impeditas, vt monſtroſus equus, aut leo: atque hæc, etſi neceſſario eueniunt reſpectu cauſarum omnium ſimul concurrentium; (*quod eſt neceſſario ſimpliciter, ſiue omnibus conſideratis*) eueniunt tamen contingenter reſpectu proximæ cauſæ, quia præter eius intentionem, quod eſt contingenter non ſimpliciter, ſed ſecundum quid, hoc eſt, non omnibus conſideratis, ſed ſola natura cauſæ proximæ, vt ſuperius oſtenſum eſt. *s.2.q.2 ſect.4* Denique alia proueniunt ab eadem diuina prouidentia per cauſas liberas: atque hæc nullo modo ex neceſſitate eueniunt, vt actus humani, & opera, quæ ex iis pendent: hæc enim ſola ſimpliciter, & abſolute ſunt effecta contingentia, ſeu non neceſſaria, vt ſuperius etiam conſtitit. Vnde patet, prouidentiam diuinam his ſolis nullam imponere neceſſitatem, cœteris autem tantum neceſſitatis impoſuiſſe, quantum ea ſubiecit cauſis neceſſario agentibus: proinde omnibus tribus prioribus generibus euentuum præparaſſe cauſas, quæ neceſſario agerent; ſolis autem euentibus quarti generis eas, quæ non neceſſario.

Opinio Caietani. Caietanus tamen in commentariis eiuſdem loci D. Thomæ valde vrget difficultatem huius rei, quaſi eius reſolutio ſuperficietenus ſit à D. Thoma tradita, haud penetrata intrinſecus præcipua dubitatione, quæ ſub hac generali, vera tamē explicatione latebat: quam dubitationem ait ſe nunquam vidiſſe motam à D. Thom. tantumque ipſum in hac materia effeciſſe, vt nihil obſtante certiſſima Dei prouidentia, ſeruaret contingentiam rerum, eamque ab impugnantibus defenderet: nec vero ab aliis Doctoribus alia ratione dubitationem eſſe reſolutam, niſi diſtinctione ſenſus compoſiti & diuiſi, neceſſitatiſq; conſequentiæ & conſequentis, & aliis quibuſdam conſiderationibus, quæ punctum ipſum non attingant.

A Dubitatio vero eſt, cum diuina prouidentia ſit cauſa vniuerſalis rerum omnium, & modorum eſſendi, etſi cum ea poſita non ſolum nihil repugnet, ſed maxime etiam cohæreat præparatio cauſarum neceſſario agentium, & agentium contingenter, vt ab eis omnes gradus entium euenire poſſint, vt eſt probatum: tamen ſi veniatur ad ipſos actus contingentes, ſeu non neceſſarios in particulari, ad quos ſe illa de facto ex æternitate de- *Argum. quo difficultatem auget.*

B terminauit; maximam repugnantiam inter eos, & ipſam diuinam prouidentiam videri reperiri. Si enim ſunt prouiſi, inquit, ergo videntur re vera ineuitabiles: quia ſtante diuina prouidentia, quæ abſolutam Dei voluntatem includit, vitari nullo modo poſsūt: quod ſi hoc pacto ſunt euitabiles, ergo non contingenter, ſed neceſſario eueniunt, quantumcunque natura ſua, & ſpectatis cauſis proximis contingenter eueniant, nempe vtà tali-

C bus cauſis proueniunt. Quid enim hæc, inquit, iuuat, ſi tandem de facto vitari non poſſunt? nihilo enim minus hac ratione omnes actus morales carebunt omni laude, omnique merito, ac ſi non eſſent natura ſua liberi; æque etiam nullus relinquitur locus conſultationi de rebus futuris, perindeq; vana erit omnis exhortatio ad virtutum opera, ac ſi voluntas noſtra ex neceſſitate naturæ operaretur.

D Sed cum ille nihilominus recte ſibi perſuadeat non eſſe admittendam illam conſequentiam de actibus liberis [*ſunt prouiſi, ergo ineuitabiles*] ne eadem abſurda inde ſequantur, quæ ſequerentur, ſi eſſent neceſſarij, ex altera vero parte conſtet hanc eſſe vitioſam collectionem [*ſunt prouiſi, ergo euitabiles*] cum multa prouiſa ſunt ineuitabilia, vt dies hodiernus, aut craſtina lunæ defectio: in eam ſententiam ſe inducendum putauit, vt *Eiuſdem τοῦ ſolutio.*

E crederet, euentus omnes prouiſos à Deo, etiam in particulari, quatenus prouiſi ſunt, neque eſſe euitabiles, neque ineuitabiles; ſed aliquid eis, quatenus prouiſi ſunt, conuenire, cui altitudine, & eminentia rationis ſuæ nec euitabilitas, nec ineuitabilitas formaliter conueniat. Id quod ex altitudine rationis cauſandi diuinæ prouidentiæ colligit. Eſt enim Deus, inquit, per ſuam prouidentiam nec formaliter cauſa neceſſaria, nec formali-

F ter cauſa contingens, ſed eminenter præhabens vtramq; differentiam neceſſario, & contingenter cauſandi, vnde oportere exiſtimat eādem conditionem tribuere rebus prouiſis, quatenus paſſiue reſpondent diuinæ prouidentiæ. Fatetur tamen ſe ignorare, quid tandem id ſit; imo etiam vehementer ſuſpicatur, illud, quale ſit, humano ingenio capi-

nem

non poſſe, eſſeque vnum ex iis à quibus ſcrutandis Sapiens nos monet abſtinendum eſſe cum ait: *Altiora te ne quæſieris*: proinde malle ſe ſuam ignorantiam fateri, quam pugnantia dicere, quæ ille ſibi perſuadet admitti à torrente Doctorum, cum aiunt, omnia promiſſa à Deo eſſe infallibilia. Putat enim idem eſſe hac in re infallibile eſſe, atque ineuitabile, quod plane repugnat contingenti. Itaque concludit, ſuum intellectum ſub hac ſola caligine hac in re quietem inuenire: quemadmodum in materia de Trinitate diuinarum perſonarum, in qua certi ſumus per fidem cohærere ſimul earum realem diſtinctionem cum omnimoda eſſentiæ vnitate, nec tamen, quo pacto id ſit, humano ingenio capere poſſumus. Quocirca cum de prædeſtinatione, quæ præcipua prouidentiæ pars eſt, ſermo incidit, ſalubre conſilium eſſe ait, ſi à nobis ipſis inchoemus, dicamuſque certum eſſe actus noſtros, quos experimur eſſe liberos, euitari à nobis poſſe: quo autem pacto eorum libertas cum certitudine diuinæ prouidentiæ, ac prædeſtinationis cohæret, id intelligere ne laboremus, ſed ea in re Eccleſiæ Catholicæ dogmatis inſtructi credamus hæc duo optime inter ſe conuenire.

Eccl.3.

Quanquam vero ſaluberrimum conſilium eſt in huiuſmodi fidei difficultatibus ad Eccleſiæ doctrinam recurrere, quæ * columna, firmamentumque veritatis eſt: Theologis tamen ex officio incumbit ex principiis luminis naturalis defendere nihil eorum, quæ ad fidem ſpectant, eſſe impoſſibile, etſi oſtendere non poſſint, qua ratione ea ſint vera: quod quidem in propoſita difficultate neceſſarium eſt, cum proponuntur argumenta, quæ probare videntur non poſſe libertatem noſtram cum certitudine diuinæ prouidentiæ cohærere.

Theologorũ eſſe rationib. defendere nihil eorũ quæ fidei ſunt, eſſe impoſſibile.

1.Tim.3.

Dicendum igitur cum communi Theologorum ſententia, illud, quod commune eſt omnibus euentibus & neceſſariis, & contingentibus, quatenus cadunt ſub diuinam prouidentiam: non ſolum capi poſſe ab humano intellectu, ſed etiam eſſe plane perſpectum apud Doctores. Neque enim eſt illud, quod Caietanus ſuſpicatur latere ſub illis duabus negationibus [*nec euitabile, nec ineuitabile*] commune, inquam, per abnegationem euitabilitatis, & ineuitabilitatis, quaſi præhabens vtramque negationem altitudine, & eminentia ſuæ conditionis: id enim non modo humano ingenio capi non poteſt, ſed ne angelico quidem, aut etiam vllo, cum nihil tale ſit, aut eſſe poſſit: ſed eſt commune quiddam per abſtractionem ab

Vera quæſtionis reſolutio.

A euitabili & ineuitabili, quod in ſuis particularibus aut euitabile eſt & contingenter eueniens, aut ineuitabile & eueniens neceſſario. Quo pacto animal in commune acceptum non negatur eſſe rationale, & irrationale, quaſi præhabeat negationem vtriuſque differentiæ altitudine & eminentia naturæ ſuæ: quam eminentiam re vera non habet comparatione differentiarum rationalis, & irrationalis: ſed dicitur in commune ſumptum nec rationale eſſe, nec irrationale, quia ab vtraque differentia abſtrahit: cum in ſuis particularibus, aut rationale ſit ſolum, aut ſolum irrationale, quia oppoſitarum differentiarum repugnantia in particularibus vim habet contradictionis. Eſt autem re vera commune illud nihil aliud, quam infallibile eſſe, & (*quod addere, & vtcunque nominare liceat*) infruſtrabile. Id enim, quod C ſub prouidentiam diuinam cadit, quatenus tale in commune eſt, nec fallere poteſt diuinam cognitionem, quæ in diuina prouidentia includitur: nec fruſtrare, ſeu irritam facere diuinæ decretum voluntatis, ſine quibus diuinæ prouidentiæ ratio non completur: in ſuis autem particularibus, hoc eſt, in hoc, aut illo, euitabile eſt tantum, aut tantum ineuitabile. Neque argumentum Caietani, quo ex altitudine, & eminentia diui- D næ prouidentiæ eandem conditionem colligit in rebus prouiſis, quatenus prouiſæ ſunt, vllam vim habet. Alia enim ratio eſt in cauſis altioris ordinis, & naturæ quam ſint earum effecta: alia in ipſis earum effectis: cum in effectis diſtributa ſint ea, quæ in huiuſmodi cauſis anticipatione quadam naturæ præhabentur.

Commune eſt omnib. euentibus & neceſſariis & contingentibus, prout cadunt ſub diuinam prouidentiam, eſſe infruſtrabiles.

Ratio vero, cur Caietanus hac in re de cõmuni via deflexerit, ea videtur eſſe, quia pu- E tauit idem ſignificare, infallibile eſſe, atq; ineuitabile, vt ipſe eo loco affirmat. Vnde cum vidiſſet, ineuitabile eſſe non poſſe conuenire omnib euentibus, idem credidit ſentendum de infallibili, & fortaſſe etiam (*ſi ei in mentem venit*) de infruſtrabili: cum tamen planum eſſet diſcrimen inter infallibile, & ineuitabile: eo quod infallibile ſolam certitudinẽ cognitionis ſignificet, ineuitabile autem neceſſitatem quandam ratione alicuius cauſæ non F impedibilis, vt monuimus, cum de fato diſputaremus.

c.2.q.2.ſect.5

Quod autem Caietanus ait, D. Thomam non tractaſſe præcipuam huius rei difficultatem, ſiue in loco citato, ſiue in alio, quem ipſe viderit, negandum eſt. Nam vt alia prætereantur loca, in quibus ille fuſius de hac ipſa difficultate diſputat, vel ex allata ratione, iuncta ſolutione argumentorum conſtat

Male Caiet. negat D.Th. hanc quæſtionem enodaſſe.

ſtatillum diſſoluiſſe eum nodum, quem Caietanus præcipuum eſſe affirmat. Docet enim ipſo corpore articuli omnia, quæcunque in rerum natura eueniunt per cauſas ſecundas, (*quorum nomine præcipue intelligenda ſunt particularia: in his enim diuinæ prouidentiæ executio potiſſimum exercetur*) tam quoad eſſe, quã quoad modos eueniendi, nempe vel neceſſario, vel contingenter, cadere ſub diuinam prouidentiam. Tum vero in ſolutionibus argumentorum addit, omnibus commune eſſe, quod infallibiliter eueniant, hoc eſt, certo & reſpectu diuinæ cognitionis, & reſpectu diuinæ voluntatis: vtrumque enim nomine infallibilitatis, & certitudinis intellexit, quemadmodum ferme reliqui Doctores. Vnde patet Diuum Thomam etiam in loco citato plane docuiſſe, cur contingentia euentuum non ſolum non repugnet certitudini diuinæ prouidentiæ, ſed etiam maxime cum ea congruat; neque id tantum ſpectatis ipſis euentibus in commune, ſed etiam in particulari. Quæ ſi vera ſunt, ſoluta relinquitur dubitatio Caietani. Quamquam enim ea, quæ contingenter eueniunt, poſſent non euenire; tamen, quia pro libertate ſuorum agentium de facto eueniunt, Deuſque eorum præſcius ad concurrendum cum eorum cauſis ſe determinauit, iccirco neque ex eorum contingentia poteſt colligi diuinæ prouidentiæ incertitudo, neque ex certitudine diuinæ prouidentiæ eorum neceſſitas, ſeu ineuitabilitas.

Satisfit arg. Caiet. & præcipuæ huius materiæ difficultati.

Ad rationem autem, quam Caietanus contra affert ex efficacia diuinæ voluntatis abſolutæ, quæ de facto ſe ab æterno determinauit ad concurrendum cum creatis voluntatibus exituris in eos actus, quos diuina ſcientia conditionata futuros eſſe præſciebat, (*in qua ratione nos etiam totam huius quæſtionis difficultatem poſitam eſſe diximus*) hoc modo reſpondendum eſt: Triplicem eſſe noſtro intelligendi modo abſolutam Dei voluntatem, qua cum cauſis ſecundis agit, determinatiuam, approbatiuam, & permiſſiuam. Determinatiua eſt, qua concurrit cum cauſis naturaliter agẽtibus, quas omnes ad vnum determinat per naturales propenſiones, & facultates ad certum, & determinatum effectum: atque omnia, & ſola ea, quæ hoc pacto eueniunt, neceſſario eueniunt. Approbatiua eſt, qua concurrit cum voluntatibus creatis ad omnes actus, quos ab æterno præſciuit fore moraliter bonos, aut etiam indifferentes, ſi vlli dantur in particulari: atq; hi omnes contingentes, ſiue non neceſſarij. Permiſſiua denique eſt, qua cum eiſdem voluntatibus concurrit ad actus, quos ab æterno præſciuit fore

Sect. 1.

Dei volũtas determinatiua.

Approbatiua.

Permiſſiua.

A moraliter malos, vtpote non eos impediendo; cum poſſit, ne modo vllo lædatur liberum arbitrium, vt Patres loquuntur; ſed ſuaui procedendi modo ipſis voluntatibus, iuxta earum naturam, ſuum generalem cõcurſum non negando: atque hi etiam actus ſunt contingentes, ſeu nõ neceſſarij: & ea ex parte magis contingentes, quam boni, & indifferentes, quod ſint præter antecedentem, & conditionatam voluntatem, qua Deus vellet eos
B non eſſe; ſed non præter eius volũtatem conſequentem, & abſolutam, qua abſolute eos permittit, ad eoſq; generaliter, & quaſi naturaliter concurrit.

Vide Hier. in c. 26. Hiere. Theod. in Deut q. 37. Chryſ. in epi. ad Hebr. homil. 12. & alibi ſæpe.

Quanquam ergo ex ea voluntate, qua Deus determinatiue concurrit cum qualibet cauſa ſecunda, ſequatur omnes euentus futuros, qui hoc modo ſub diuinam prouidentiam cadunt, euenire neceſſario, vt patet: tamen non ſequitur eos, qui ſub eam cadunt con-
C currente Deo volũtate approbatiua, aut permiſſiua, cum creatis voluntatibus ſeſe determinantibus, neceſſario euenire; ſed contingenter, ſeu non neceſſario, quod eſt libere. Ea enim, quæ primo modo eueniunt, ideo eueniunt, quia diuina voluntas determinat, ac proinde neceſſitat cauſas ſecundas ad earum effecta: quæ autem ſecundo, aut tertio modo eueniunt, non ideo eueniunt, quod Deus creatas voluntates ad earum effecta determi-
D net: ſed contra, quia ipſæ ſe ad illa determinant, iccirco diuina volũtas cum eis in agendo concurrit. Ita fit, vt nõ ſolum diuina præſcientia nullam imponat neceſſitatem futuris euentibus, quia ſpeculatiua eſt, nihilque ipſa per ſe in rebus efficit; ſed neque ipſa prouidentia diuina ratione voluntatis abſolutæ, quam ſupponit, vllam imponat creatis voluntatibus, cum libere agunt, ſed ſolis agentibus pure naturalibus.

Actus qui ſequuntur volũtatẽ Dei determinatiuã, neceſſarios eſſe: nõ itẽ, qui approbatiuam, aut permiſſiuã.

E

Quonam pacto Deus progreſſus videatur apud ſe in actibus æternæ ſuæ præſcientiæ, ac prouidentiæ?

QVÆSTIO VI.

F *Generalis quidam typus diuinæ præſcientiæ, & prouidentiæ.*

SECTIO I.

VT tamen generalem quaſi progreſſum, quem Deus videtur tenuiſſe in hac rerum vniuerſitate apud ſe ab æterno diſponẽda, vt eam in tempore conderet, conſeruaret, ac gu-

Actus intellectus, & voluntatis diuina à nobis conſiderari vt diſtinctos, & alios vt alius priores

ac gubernaret, ſub vnum aſpectum ponamus, illud ex ſuperius dictis memoria repetendum eſt: etſi nulla diſtinctio eſt ſiue realis, ſiue ex natura rei in actibus intellectus, & voluntatis, quibus Deus omnia diſpoſuit, atque adminiſtrat; eos tamen à nobis, qui diuina, vt in ſe ſunt, percipere non poſſumus, noſtro intelligendi modo diſtingui, ratione videlicet diſtinctionis obiectarum rerum. Neque id quidem abſque ratione, ſed fundamento in re ipſa inuento propter eminentiſſimam perfectionem diuinæ naturæ, quæ omnium rerum perfectiones ſemota omni earum imperfectione, complectitur, & quamlibet infinite ſuperat. Qua ratione alii concipiuntur à nobis vt priores, alii vt poſteriores, non tantum collatis iis, qui ad intellectum pertinēt, cum iis, qui ad voluntatem, ſed etiam comparatione facta aliorum cum aliis in eodem quaſi genere. Nam quemadmodum apud nos operationes intellectus & ex natura rei, & re etiam ipſa præcedunt operationes voluntatis, quia nihil volumus, niſi quod alio actu re ipſa priori cognoſcimus: ita & in Deo operationes intellectus tanquam priores operationibus voluntatis merito concipimus, quia ne Deus quidem quicquam velle poteſt, quin ipſi ſit cognitum; tametſi non alio actu vel re ipſa, vel ex natura rei priori. Inter ipſos vero actus intellectus, quemadmodum apud nos ii priores ſunt, qui verſantur circa ea, ex quibus, vel poſt quæ aliquid intelligimus; ii autem poſteriores, qui verſantur circa ea, quæ ex aliis, vel poſt alia percipimus: (*modo ea, quæ poſt alia intelligimus, aliquam dependentiam habeant ab iis, quæ prius intelleximus*) ita & in Deo tales quoſdam priores, tales etiam alios poſteriores noſtrorum ſimilitudine eſſe concipimus: quaſi Deus alia ex aliis more noſtro, aut poſt alia concipiat, quia ex parte obiectorum alia ſunt apta, vt ex aliis, aut poſt alia cognoſcantur. Quo pacto dicimus in Deo etiam cognitionem cauſarum noſtro intelligendi modo eſſe priorem cognitione effectorum; & vniuerſalium notitiam notitia particularium; earumq; rerum, quæ prius in tempore acciderunt, notitia earum, quæ poſtea ordine alicuius dependentiæ ſequutæ ſunt. Denique in actibus voluntatis quemadmodum apud nos vel re ipſa, vel natura priores ſunt ii, qui tendunt in obiecta, ad quę alia ordinātur, ſiue ex merito, vt ita dicam, ipſarum rerum, ſiue ex ſola voluntate ordinantis; eos autem poſteriores, qui tendunt in obiecta, quæ altero ex his modis ordinantur in alia: ita & in Deo alios eodem modo vt priores, alios vt poſteriores eſſe non ſine fundamento cogitamus. Quo enim pacto apud nos prior

Qui actus intellectus in Deo, vt alius priores concipiantur.

Qui item voluntatis.

A eſt actus, qua ſanitatem expetimus, quā quo eius conſequendæ cauſa medicamentum eligimus: ſic apud priorem dicimus illum, quo vult æternam hominum ſalutem, quam quo eos gratuita vocatione ad eam procurandam excitandos, & commouendos eſſe decernit.

Hac diſtinctione, atque ordine in actibus intellectus, & voluntatis diuinæ conſtitutis, haud difficile eſt intelligere, quo pacto Deus
B in rebus futuris ab æterno præſciendis, diſponendiſque noſtro intelligendi more progreſſus ſit; aut certe quam probabiliſſima ratione progreſſus eſſe videatur. Notabimus enim conſideratione noſtra in mente diuina duodecim quaſi ſigna, quorum etſi primum, & vltimum non pertinent ad præſcientiam, aut prouidentiam, ſed ad ſcientiam, eiuſque velut complementum, alia tamen decem, quæ inter hæc extrema continētur, totum progreſ-
C ſum diuinæ præſcientiæ, atque prouidentiæ complectuntur, ea potiſſimum ratione, qua circa intellectuales creaturas verſantur. Quibus ſignis explicandis non parum luminis accipient ea omnia, quæ in duabus proxime ſuperioribus quæſtionibus de præſcientia, & prouidentia diſcuſſa ſunt. Illud interim aduertendum, non eſſe in hac diſputatione ſermonem de prouidentia quoad completum, formalemve eius actum, qui ad intellectum
D pertinet; ſed quoad actum voluntatis, quem ille ſupponit, & ex quo tota prouidentiæ abſoluta ordinatio, & imperium quaſi ex radice oritur.

Duodecim poſſe conſiderari in progreſſu diuinæ præſcientiæ, & prouidentiæ ſigna.

Quo pacto de prouidentia hic ſermo ſit.

In primo igitur ſigno illud certiſſimū eſt, Deum ſuam ipſius eſſentiam tanquam vere ſummum ens, ſummumque bonum contemplatum fuiſſe, eamque ſummo amore cōplexum, quod illa eſſet primum, ac ſummum intelligibile; primumque, ac ſummum ama-
E bile. Cumque ſimul concepiſſet omnia, quæ aliquod eſſe ab ea participare poſſent, cætera, inquam, omnia poſſibilia, non vt quæ iam eſſe haberent, aut habitura eſſent, ſed vt quæ illud habere poterant: (*quod nimirum virtute in infinita eius poteſtate continerentur*) ea ſic ſpectata quodam complacentiæ affectu amaſſe, tanquam in quibus eo poſſibili eſſendi modo aliqua diuinæ bonitatis participa-
F tio eluceret. Quo pacto obiecta ſunt Deo infinita rerum poſſibilium, modorumque eſſendi genera, eorumque omnium infiniti ordines, ſiue coagmentationes, quas mundos appellamus. Et quāquam hi duo primi actus intellectus, & voluntatis diuinæ ea conſideratione noſtra, qua primo terminātur ad diuinam eſſentiam, ſecundaria vero ratione ad creaturas, in duo ſigna diſtribui poſſent:

In primo ſigno cognouiſſe Deum ſe ipſum, & creaturas in eſſe poſſibili.

vtrumq; tamen in vnum, & idem redegimus, A quia vterque eſt penitus neceſſarius, & omnino abſolutus: neuter enim vllum futurum euentum ſiue abſolutum, ſiue conditionatum ſupponit.

In ſecundo futura conditionata.

In ſecundo autem ſigno quaſi cœpit Deus ſub conditione intelligere, quid futurum eſſet, ſi has res, aut illas produceret; hocve, aut illud alia ratione eueniret; aut ipſe hanc, vel illam circumſtantiam rei agendæ ſpectaret: hunc denique, aut illum mundum conderet. Atq; hic ſciendi modus, qui primus præſciēdi fuit, etſi adhuc ex parte Dei erat neceſſarius, quia Deus neceſſario ſcit, quidquid euenturum eſt, aut eſſet, ſub quacunque conditione ponatur, aut poneretur euenturum: tamen neque erat neceſſarius ratione obiectorum, quia erat de non neceſſariis; nec etiam abſolutus, quia Deus nihil per eum ſciebat abſolute futurum; ſed ex ſuppoſitione duntaxat futuri euentus, aut qui futurus eſſe poſſet.

In tertio ſigno, noſtro intelligendi modo cœperunt exerceri actus diuinæ prouidentiæ. Cum enim Deus in primo ſigno intellexiſſet infinita rerum, modorumque eſſendi genera, eorumque infinitas coordinationes à ſe poſſe produci; in ſecundo autem, quidam ex quolibet opere, quodcunque faceret, euenturum eſſet: tum primum noſtro cogitandi more quaſi deliberans, pluresne, an vnam huiuſmodi coordinationum producturus eſſet:)*neque enim decebat res inter ſe diſſolutas, ac minime connexas, & à ſolo Deo pendentes producere*) vnam tantum, eamque perfectam ſe conditurum abſoluta voluntate decreuit: neque enim omnes ſimul condi poterant, cum eſſent infinitæ; & vna tantum abſoluta, & perfecta ſatis erat ad complectenda omnia rerum & modorum eſſendi genera communia omneſq; modos communicationum diuinæ bonitatis, naturæ, inquam, gratiæ, & diuinæ ſubſiſtentiæ, quæ tertia communicatio eſt omnium ſuprema, & ad quam priores duæ tanquam ad finem natura ſua diriguntur. Itaq; in eo ſigno hunc ſolum rerum ordinem, ſiue mundum, quem incolimus, delegit, coagmētatum videlicet ex tribus communibus rerū generibus, ex pure incorporeis, quales ſunt Angeli, & animæ rationis participes; ex pure corporeis, vt ſunt cœleſtia corpora, elementa, & mixta ea, quæ ex formis materialibus compoſita ſunt; & ex iis, quæ ex vtroq; genere conſtant, cuiuſmodi ſunt ſoli homines, propterea quod eorū immateriales formæ incompletæ naturæ ſunt, & compoſitionem cum corporibus natura ſua corruptibilibus ſuapte propenſione deſiderant. Verum, quia neceſſe erat determinate ſtatuere numerum primarum partium huius creandæ vniuerſitatis; deſignatus eſt certus numerus Angelorum, qui ſimul creandi erant cum hac mundi machina tanquam eius adminiſtri; & certus item numerus animarum rationis capacium, non ſimul tamen, ſed ſucceſſu temporis creandarum, certus etiam numerus corporum cœleſtium, quæ futura erant natura ſua incorruptibilia; certus quoque numerus elementorum, quæ ſecundum ſe tota B non corrumperentur, ſed per partes; nec non certus numerus primorum mixtorum, quæ ex formis materialibus conſtarent, ex quibus elementis, & mixtis cœtera deinceps gignerentur; ac demum certus numerus hominum ex quibus totum humanum genus propagari poſſet. Hos autem primos duos tantum eſſe voluit, maſculum, & fœminam, vt eſſet inter omnes poſteros non ſolum naturæ, ſed etiam neceſſitudinis cuiuſdam maior coniun- C ctio: nondum tamen decernente Deo, noſtro intelligendi more, num eos laboribus, mortiq; obnoxios iuxta eorum naturam facturus eſſet, an peculiari beneficio ab his miſeriis immunes.

In tertio hūc mundum à Deo delectū.

Quarum rerum in hoc ſigno deſignatus ſit certus numerus.

Tota vero hæc diſpoſitio pertinebat ad primum modum communicationis diuinæ bonitatis, quam diximus naturæ. Qua ratione verum eſt, ordinem naturæ anteceſſiſſe ordinem gratiæ, ac diuinæ ſubſtantiæ; non D autem quo pacto Caietanus id intelligit, cum ait etiam peccata pertinere ad ordinem naturæ: de qua re merito ab omnibus fere Theologis reprehenditur. Nulla enim peccata in hoc ſigno abſolute præcognita erant, & multa etiam eorum ſupponūt ordinem gratiæ, quem peruertunt, de quo tamen ordine, quo pacto in Angelis, & hominibus in particulari diſponendus eſſet, nondum in hoc ſi- E gno agebatur.

Quo pacto naturæ ordo gratiæ ordinē anteceſſerit.

Ad 3. p. q. 1. a. 3.

Quod autem attinet ad reliquas duas communicationes diuinæ bonitatis, gratiæ nimirum, & diuinæ ſubſtantiæ, (*quibus complenda erat in hoc ſigno huius mundi à Deo concepta, & intenta perfectio*) duo quoque alia in eodem decreta ſunt: vnum, vt tam Angelica, quam humana natura ſuo tempore, ac modo gratia donarentur, depēdantur tamen à communicatione diuinæ ſubſtantiæ, qua F complendus erat internus finis huius vniuerſi. Vtraque enim natura capax erat ſupernaturalis beatitudinis, ad quam tamen obtinendam totus naturæ ordo non erat ſatis. Alterum, vt ipſa diuina ſubſtantia (*quæ cum decentia diuinæ maieſtatis ſoli naturæ intellectu præditæ communicari poterat*) non Angelicæ naturæ, ſed humanæ communicaretur; cum ob alias cauſas, quæ in theſauro diuinæ ſapientiæ

In eodē ſigno ſtatutum, vt Angelica & humana natura gratia donarentur.

pientiæ reconduntur; tum etiam, vt Deus ſibi deuinciret, & in ſe ipſo modo aliquo nobilitaret omnia rerum genera, ſpiritualium, & corporalium, ex quibus natura humana conſtat: in vno, inquam, & eodem ſuppoſito, quod Deus ſimul eſſet, & homo; & per illud, quatenus expedire videretur, ea omnia, iuxta cuiuſque naturam repararet, ſi à prima ſuæ conditionis dignitate decidiſſent. Decreuit autem ſimul, vt huiuſmodi ſuppoſitum eſſet Verbum diuinum, ſecunda videlicet perſona in diuina Triade, vt quemadmodum ad tantam excellentiam euehendum erat medium genus rerum, ex ſpirituali, & corporali naturis conflatum: (*licet à nobis tertio loco claritatis cauſa numeratum ſit*) ita ſuppoſitum diuinæ, & humanæ naturæ eſſet medium inter primam, & tertiam diuinarum perſonarum.

Cum autem ex aſſumptione humanæ naturæ ad diuinam ſubſiſtentiam futurum eſſet, vt communicaretur naturæ aſſumptæ omnis gratiæ plenitudo, quę illi debebatur ꝓpter infinitam dignitatem diuinæ perſonæ; ac proinde non ſolum gratia inchoata cum omnibus virtutibus, & donis, quæ nullum vitium ſupponunt; ſed etiam conſummata perclaram diuinæ eſſentiæ viſionem, & fruitionem: inde colligitur, hanc quoq; gratiæ plenitudinem conſecutiue cum ipſa diuina ſubſiſtentia in eo conſiderationis ſigno naturæ aſſumptæ decretam ac prædeſtinatam fuiſſe.

In eodem tertio ſigno prædeſtinatũ Dominum ꝰt caput omnium prædeſtinandorum.

Itaq; in hoc ſigno prædeſtinatus eſt Chriſtus Dominus futurus Deus, & homo, ante prædeſtination ẽ Angelorum, & hominum, vt qui futurus erat omnium aliorum prædeſtinatorum exemplar, & cauſa meritoria: neq; erat æquum, vt tantum bonum penderet noſtro conſiderãdi modo ex abſoluta præſcientia futurorum ſucceſſuũ, ſed potius vt omnia bona gratiæ futura ab illo penderent. Vnde fit, vt prædeſtinatus ſit non tantum vt vnus ex prædeſtinãdis, ſed etiam vt caput cœterorum prædeſtinandorũ, iuxta diuinam electionem in ſignis ſequentibus faciendam. Denique in hoc ſigno concipimus vſum fuiſſe Deum primo actu libero ſuæ voluntatis, quem ſecutus eſt primus actus abſolutæ ipſius præſcientiæ, qua nihil præſcitur à Deo, niſi in aliquo actu ſuæ voluntatis libero.

In quarto ſigno actum de modo communicandi gratiam Angelis, & boni prædeſtinati à Deo.

In quarto ſigno actum eſt de tempore, ac modo, quo gratia communicanda eſſet naturæ Angelicæ. Nam cum Angeli creandi eſſent ſimul cum ipſa mundi machina, vt dictum eſt; homines autem eſſent formandi ſexto mundi die, in quo totum creationis opus complendum erat; ratio in primis poſtulabat, vt prius de communicanda in particu- A lari Angelis gratia, quam de communicanda hominibus ageretur. Itaq; in eo ſigno decreuit Deus, omnes Angelos in ipſa ſtatim eorum creatione gratia cum omnibus eius prærogatiuis donare; nondum tamen completa: vt futura erat in Chriſto Domino ab ipſo incarnationis momento, ſed inchoata. Vt enim indecens erat, Chriſtum Dominum in gratia proficere; ſic Angelis honorificum bonis operibus complemẽtum eius promereri. Quanquam vero Deus eos omnes ſufficienti gratia B donandos; ſupernaturali beatitudine beare vellet: niſi per eos ſtaret, quominus in gratia perſeuerarent: non omnes tamen in eo ſigno prædeſtinauit: ſed eos tantum, quos conditionata ſcientia præſciebat ex futuris Chriſti Domini meritis in inchoata perſeueraturos: verum, non quia eo pacto id præſciebat, illos prædeſtinauit: ſed quia decernebat ea gratiæ auxilia eis donare, quibus perſeueraturos eſſe prænouerat: cum tamen abſque eorum in- C iuria velle poſſet auxilia eis donare ad perſeuerandum ſufficientia, quibus eadem conditionata ſcientia præſciebat fore, vt non perſeuerarent.

Neminem in hoc ſigno à Deo reprobatum.

Nondum tamen in hoc ſigno quemquam illorum reprobauit, quos eadem cõditionata ſcientia præſciebat non eſſe perſeueraturos: quia nondum more intelligendi noſtro abſoluta notitia id nouerat: ſed tantum permi- D ſit, ſeu potius ſe permiſſurum decreuit, vt caderent, & in ſua obſtinatione perſiſterent: ſiue (*quod id m eſt*) ſtatuit neque eos præſeruare à caſu, nec ſi caderent, ad ſtatum gratiæ erigere. Etſi enim vtrumq; poterat, tamen quia in eo ſigno decernebat ſe daturum omnibus in ipſa eorum creatione ſufficientia gratiæ auxilia ad perſeuerandum cum promiſſione beandi omnes, qui perſeuerarent, æquum erat, & diuinæ prouidentiæ conſentaneum, vt E eos, ſi nollent eſſe obedientes, labi, & iacere etiam ſua ſponte ſineret.

In quinto ſigno malos Angelos à Deo propter eorum demerita reprobatos.

In quinto vero ſigno, cum Deus iam abſolute præſcire poſſet, in eo videlicet permiſſiuo decreto, quod in ſuperiori ſigno fecerat, obſtinationem cœterorum Angelorum futuram; ſimulatq; noſtro intelligendi more id abſolute præſciuit, eos omnes ipſorum futuræ obſtinationis demerito reprobauit, hoc eſt, à futura beatitudine excluſit, & ad alias i- F pſorum inobedientia, obſtinationeq; dignas pœnas deſtinauit. Ratio autem diſtinctionis huꝰ ſigni à ſuperiori eſt, quia, etſi liberaliſſimæ Dei beneficentiæ conſentaneum erat, vt præuia ſola conditionata præſcientia perſeuerantiæ bonorum illos prædeſtinaret (præſertim, cum id fieri nõ poſſet poſt abſolutam præſcientiã eorũ præſeruantiæ, ſiquidẽ hæc ex ipſor

ex ipſorum prædeſtinatione pendebat) non erat tamen æquum, nec diuinæ bonitati conſentaneum, vt quenquam eorum reprobaret, niſi quem abſoluta iam ſcientia præſciret in culpa committenda pertinacem futurum.

In ſexto decreuiſſe Deū hominem creare, donoque originalis iuſtitiæ afficere.

In ſexto ſigno, cum Deus deliberaret de tempore, ac modo donandæ gratiæ puris hominibus, (*quod diuina* * *ſcripturæ poſt Angelorum reprobationem, & eorum inuidiam in totum genus humanum à gratia donata excidiſſe tradunt*) velletque omnes, quemadmodum & Angelos, æterna beatitudine donare, niſi

** Geneſ 3. & Sapient. 2.*

B per eos ſtaret, quo minus eam aſſequerentur: vtrumque protoparentem in gratia inchoata condere decreuit, adiunctis cæteris virtutibus, & donis, quæ nullum præcedens peccatum ſupponunt; *mittamus enim pœnitentia virtutem, & alia dona huiuſmodi, quæ in eo ſtatu neceſſaria non erant*) adiuncto etiam cæteris virtutib. ipſo virtutis perſeuerantiæ habitu infuſo; præparatiſque ſufficientibus auxiliis ad eorum actualem perſeuerantiam neC ceſſariis; ac demum collato eis ſimul dono originalis iuſtitiæ pro ipſis, & pro tota eorum poſteritate, cum quo, ſi vellent, facilime perſeuerare poſſent, & ſtatum illum facilem euitatis omnibus huius vitę miſeriis ad poſteros tranſmittere; ac demum adiuncta cum ipſa virtute ſpei promiſſione ſupernaturalis beatitudinis iis omnibus, qui à ſtatu gratiæ non caderent. Neutrum tamen, aut vllum ex eorum poſteris, in eo ſigno prędeſtinaſſe, aut re-D probaſſe, ex Auguſtini, & aliorum quorundam veriori Patrum ſententia colligitur, qui omnes puros homines prædeſtinatos, & reprobatos eſſe dicunt, præcognita (*neque aliter, quam abſolute futura*) humanæ naturæ infectione per peccatum, quam Deus nondum in eo ſigno abſoluta notitia futuram eſſe præſciebat, cum nondum in eo decerneret, permittere eorum caſum, quem ſola conditionata ſcientia eatenus futurum eſſe noE uerat.

In Enchirid. c. 94. & ſeq. epiſt. 105. & 106. & aliis locis.

Permiſſionem peccati primorum parentum, totius humani generis lapſus in ſeptimo ſigno fuiſſe decretam.

In ſeptimo ſigno decreuit Deus ſe permiſſurum non ſolum, vt primi parentes exciderent à gratia, in qua condēdi erāt, ſed etiam, vt omnes eorum poſteri naturali generatione progignendi, quatenus in eis erant futuri; in eis quoque debitum, ſeu potius naturalem neceſſitatem peccati originalis cōtraherent, & cum huiuſmodi neceſſitate huius quoque vitæ laboribus, & ærumnis, ipſique morti F obnoxii fierent: vnde Paulus edoctus eſt, vt diceret ad Roman. 5. per vnum hominem peccatum intraſſe in mundum, & per peccatum mortem, & ita in omnes homines mortem pertranſiſſe, in quo omnes peccaſſent: quod nihil aliud fuerat, quam Adamo peccante

A omnes in eo naturalem neceſſitatem incidēdi in originale contraxiſſe. Nondum tamen in eo ſigno Deus quemquam prædeſtinauit, aut reprobauit, quia nondum in eo agebat de efficaci directione hominum in beatitudinē, nec de permiſſione peccatorum omnium, ſed ſolum de permittendo caſu primorum parētum & naturali neceſſitate quoad eorum poſteros originalis peccati contrahendi; retenta ſola antecedente voluntate erigendi, & beandi omnes eos, qui ſufficiētibus auxiliis adiuti diuinæ gratiæ non repugnarent.

In octauo decretum eſt, vt Chriſtus veniret in carne paſſibili Redemptor.

In octauo ſigno quaſi deliberauit Deus, num Chriſtus Dominus futurus eſſet redemptor generis humani, quod iam ex decreto permiſſiuo, quod in ſuperiori ſigno fecerat, abſolute præſciebat eſſe ruiturum, & eam gratiam, in qua erat condendum, ſtatumque originalis iuſtitiæ amiſſurum. Decretum vero eſt, vt veniret redemptor, idque in carne paſſibili, quo redemptio eſſet non ſolum diuinæ miſericordiæ, ſed etiam diuinæ iuſtitiæ accommodatior. Quia enim ex tertio ſigno conſtabat illum futurum ſanctificatorem, & quatenus expedire videretur, reparatorem Angelorum, & hominum, ſuoque modo cæterarum rerum, ſi à primæ conditionis ſuæ dignitate exciderent, ex quarto autem intelligebatur non expedire, vt apoſtatæ Angeli ab eo malitiæ barathro, in quod pertinaciter ſe præcipites daturi erant, educerentur; (*tametſi æquum erat, vt eorum ruina in gratiam bonorum Angelorum modo aliquo reſtauraretur*) denique quia ex decreto ſeptimi ſigni permittendum erat, vt primi parentes a primo illo felici ſtatu in peccatum ſua ſponte exciderēt, atque (*vt erat conſequens*) tota eorum naturalis poſteritas neceſſitati originalis peccati, & occaſioni actualium, atque in eorum pœnam laboribus & aſperitatibus huius vitæ, mortique ipſi obnoxia fieret, reliquum erat, vt diuina ſapientia deliberaret, num Verbum diuinum aſſumpturum eſſet carnem humanam in ſtatu paſſibili, quem ipſa natura ſua ſibi vendicat; an à paſſionibus liberam, vt re vera futura erat, ac fuit in primis parentibus, quamdiu in ſtatu innocentię perſtiterunt, eique ex diuina vnione futura debitū erat. Ideo autem decretum eſt, vt eam aſſumeret in ſtatu paſſibili, quia etſi Chriſtus Dominus, quatenus futurus erat Deus, & homo ex omni iuſtitiæ rigore abſque vllo labore naturæ aſſumendæ mereri poterat, non ſolum omnem bonorum Angelorum ſanctitatem, & beatitudinem, eiuſque ordinis ruinæ reparationem; ſed etiam omnium peccatorum humani generis veniam, perfectamque iuſtificationem, & glorificationem; tamen eius aduētus

in car-

Modum, quo Christus homines redemit, cõuenientiſſimũ fuiſſe.

in carne paſſibili accommodatior futurus erat demonſtrando affectui ſummæ eius dilectionis erga genus humanum, quod redimere decernebat, & viciſſim trahendis hominibus ad amorem diuinæ bonitatis, cuius conceſſu ipſe tot, & talia pro eorum ſalute perpeti dignaretur. Atque in hoc decreto tanquam in cauſa determinata cœpit Deus noſtro intelligendi modo abſolute præſcire, quicquid Chriſtus Dominus tanquam Viator pro redemptione generis humani facturus, & paſſurus erat. Quod peculiare beneficium fuit naturæ humanæ in gratiam prædeſtinandorum hominum collatum: Angeli enim, qui iã in quarto ſigno prædeſtinati erant quemadmodum antequam bearētur, non erant peccaturi, ita redemptore à peccati captiuitate, in qua futuri non erant, non indigebant, minus etiam redemptore, qui pro venia, & ſatiſfactione peccatorũ laboribus, & ignominioſæ morti ſemet ipſum offerret.

In ſigno nono prædeſtinatos fuiſſe homines.

Vt 2. ad Tim 1.

In nono ſigno, conſtituto iam Chriſto Domino redemptore humani generis, fieri potuit hominum prædeſtinatio ex futuris eius meritis, vt re vera facta eſt, quod Paulus ad Epheſ. 5. & aliis locis tradit. Cum enim Deus iam inde à ſecundo cõſiderationis ſigno conditionali ſcientia præſciuiſſet, ſi mundus hic conderetur, reſque hoc ipſo modo, quo procedunt, diſponerentur, fore, vt quidam ſolis actualibus peccatis eſſent inficiendi, ipſi nimirum ſoli primi parentes; alij ſolo originali, vt paruuli ante vſum rationis morituri; alij denique & originali, & actualibus, vt cæteri, qui ex Adamo naturali generatione gignendi erāt, excepta beatiſſima Virgine Matre, quæ ſpeciali Chriſti Domini meritorum priuilegio nec actuali vllo, nec etiam originali infecta eſt, etſi in Adamo, quatenus fuerat in illo, quemadmodum cæteri, naturalem neceſſitatem incidendi in originale contraxerat: cum hæc, inquam, ita ſe haberent; quoſcunque quidem Deus conditionali ſcientia præſciebat ad finem vſque naturalis periodi vitæ cum ſufficientib. auxiliis diuinæ gratiæ ex Chriſti meritis donandis in Dei amicitia perſeueraturos, eos omnes prædeſtinauit: ex iis autem, quos eadem conditionata ſcientia præſciebat non perſeueraturos, ſi ſuam quiſque naturalem vitæ periodum confeciſſet,

Sapient. 4.

quoſdam prædeſtinauit, vel decernens eos è medio vitæ curſu tollere, dum adhuc eſſent in gratia; (vnde eſt illud Sapientis, *Raptus eſt, ne malitia mutaret intellectum eius*) vel extraordinario fauore eis ante mortem præparans, vt in gratia vitam finirent, ex quibus fortaſſe fuit Magdalena, è qua ſeptem dæmonia eiecta ſunt, & latro in cruce conuer-

A ſus: cæteros autem, quos eadem conditionali ſcientia præſciebat extra Dei gratiam deceſſuros, etſi in eo ſigno nõ reprobauit, quia nondum abſoluta ſcientia nouerat eos in peccato morituros; tamen eis maioribus gratiæ auxiliis decreuit non ſubuenire: hoc autem nihil aliud fuit, quã decernere ſe in tempore permiſſurum, vt extra ſtatum gratiæ decederent.

In eodẽ ſigno decreuiſſe Deum permittere, vt non prædeſtinati extra ſtatũ gratiæ decederent.

In decimo autem ſigno, cum iam Deus in
B ſuperiori decreuiſſet permittere, vt hi extra ſtatum gratiæ ſua ſponte vita excederent, & in eo decreto abſolute præſcire poſſet; cum primum in hoc ſigno id prēſciuit, eos omnes, etiam paruulos cum ſolo originali deceſſuros, à participatione ſupernaturalis beatitudinis excluſit; (*quæ excluſio dicitur pœna damni*) eos autem, qui in actualibus peccatis morituri erant, ad alias quoque pœnas, quas vocant ſenſus, deſtinauit. Cuius vltimi decreti
C vltimam etiam executiuam ſentētiam Chriſtus Dominus in fine generalis iudicij concludet his verbis: *Diſcedite à me, &c.* Atque ad hæc duo ſigna pertinet tota diſpoſitio futuræ executionis erga prædeſtinatos, & reprobatos vſque ad finem præſentis ſeculi, dum prædeſtinatorum numerus colligitur. Ad quam diſpoſitionem ſpectat decretum de vocatione omnium, & reliquis gratiæ auxiliis, quibus Viatores iuuātur ad æternam beatitudinem,
D inter quæ etiam numerandi ſunt extraordinarij euentus per cauſas naturales à Deo prēordinati ad excitandam in nobis admirationem diuinæ potentiæ, ſapientiæ, libertatiſq; in agendo ſupra vires totius naturæ ad eundem ſupernaturalem finem. Nam ordinarius progreſſus cauſarum, effectorumq; naturalium, gignendis, conſeruandis, iuuandiſque hominibus ad vitam commode, & cum virtute morali traducendam neceſſarius, iam in
E tertio ſigno præordinatus erat, cum ipſarum naturalium cauſarum ordo conſtitueretur; niſi quatenus ex abſoluta præſcientia de ſtatu humanæ naturæ poſt lapſum futuro, (quæ præſcientia nondum in eo ſigno habebatur) mirandi illi euentus extraordinarij noſtræ ſalutis cauſa excipiendi viderentur.

In decimo reprobaſſe Deũ omnes in æternũ dãnandos.

Aliquos effectus extraordinarios per cauſas naturales à Deo præordinatos ad executionem prædeſtinationis.

In vndecimo ſigno egit Deus de futuro mundi ſtatu poſt vltimum generalis iudicij diem, cum Chriſtus Dominus omnia ſibi ple-
F ne ſubiiciet, regnumq; Deo, & Patri tradet, vt Deus ſit omnia in omnibus, quod Paulus ait 1. ad Cor. 15. Decreuit autem, vt deinceps mot⁹ cœlorum ceſſarent, nec amplius eſſet tempus extrinſecum illud, ac generale, quod nũc in primo mobili ponere conſueuimus; ſed omnia, quæ in mundo ſublunari ſunt, ab omni generatione, ac corruptione quieſcerent, re-

In vndecimo actu à Deo de ſtatu mundi poſt vltimũ iudicii diem.

ſolutis mixtis corporibus in elementa pura; purificatiſque, & clarificatis omnibus, quæ ſupra locum reprobatorum ſunt, in perpetuum Beatorum triumphum.

In duodecimo ſigno cognouiſſe Deũ intuitiue quidquid per totã æternitatẽ futurum erat.

Deniq; in duodecimo ſigno cognouit Deus intuitiue, ſed ſcientia viſionis, non ſolũ quidquid vnquam futurum erat in tempore reali ac communi, quod cum generalis iudicij die concludetur, ſed etiam in tota deinceps æternitate. Nam cum ipſius æternæ diſpoſitioni ſuis temporibus ſucceſſerit, & ſucceſſura ſit efficaciſſima diuinæ volũtatis executio, cum qua ipſa realis exiſtentia rerum incipit; perſpicue hinc colligitur intuitiuam Dei ſcientiam, etſi ex natura rei æterna eſt, & nũquam cœpit; poſteriorem tamen eſſe noſtro intelligendi modo omni futurorum præſcientia. Omnis enim cognitio futurorũ, vt futura ſunt, vel eſt conditionata, vel abſoluta: ſi conditionata, non ſolum nihil ſupponit eſſe, ſed ne futurum eſſe: ſi abſoluta, ſupponit quidem aliquid eſſe futurum; ſed futurum eſſe, in rebus, quæ non ſemper ſunt, prius eſt, quã eſſe (*prius enim huiuſmodi res ſunt in ſuis cauſis, quam extra illas, ſiue in ſe ipſis*) Prius ergo noſtro intelligendi modo cognoſcit Deus futura in volũtate ſua abſoluta, factiua ſcilic. aut permiſſiua, quam vt tandem ſunt in ſe ipſis. Ac proinde hæc eſt vltima eorum cognitio, complementumque, vt ita dicam, ſcientiæ diuinæ circa res, quæ aliquando ſunt, vtpote ſuccedens noſtro intelligendi modo omnibus (*vt ita loquar*) gradibus præſcientiæ, & prouidentiæ diuinæ, quæ non ſunt, niſi futurorum, vt futura ſunt; licet ipſa eorum intuitiua cognitio in ſe ſit æterna.

Oppoſita quædam ſententia, pia etiam, ſed minus probabilis, de ſigno, in quo decretum fuit, vt Verbum diuinum humanam naturam aſſumeret.

SECTIO II.

SVNT tamen quædam diuinarum ſcripturarum loca, & ſacrorum Conciliorum decreta, adde etiam complura Patrum dicta, & humanæ rationis argumenta, ex quibus colligi videtur non prius decretum fuiſſe, vt Verbum diuinum naturam humanam ad ſuam ſubſiſtẽtiam aſſumeret, quam humani generis lapſus abſoluta notitia præcognitus eſſet, ſicque diuinam incarnationem nõ fuiſſe decretum in tertio ſigno, ſed in octauo.

Prima huius opinionis probatio ducta ex fine incarnationis.

Quod enim id recte colligatur ex fine incarnationis, videtur primum conſtare, nempe ex ipſa redemptione generis humani, quam multi volunt fuiſſe cauſam adæqua-
A tam, cur Verbum diuinum humanam naturam aſſumpſerit: idq; probant, quia Chriſtus Dominus Luc. 19. & aliis compluribus locis ait, veniſſe ſe quærere, & ſaluum facere, quod perierat: quibus locis non aliam cauſam reddit ſuę incarnationis, niſi redemptionem humani generis, cognito nimirũ abſolute peccato primorum parẽtum. Et Paul. ad Rom. 5. ait, vbi abundauit delictum, ſuperabundaſſe & gratiam: quæ autem maior gratia, maiuſq;
B donum, quam cõmunicationis diuinæ ſubſiſtentiæ in incarnatione? quæ communicatio ſi propter abundantiam delicti delendam præordinata eſt, nõ fuit certe incarnatio Verbi diuini, niſi abſolute præcognito primorum parentum peccato, quod in totum genus humanum redundauit.

Ex ſacris lit. Matt. 18. & Ioan. 3.

Ex Conciliis.

In Nicæna quoque ſynodo, & aliarum poſteriorum decretis concepta ſunt verba illa, quæ habentur in Symbolo: *Qui propter nos ho-*
C *mines, & propter noſtram ſalutem deſcendit de cœlis.* Qua confeſſione non ſolũ videtur excludi Angelica natura à fructu diuinæ incarnationis, quam nos in tertio ſigno præordinatam diximus; ſed etiam tota eius cauſa humanæ redemptioni aſcribi, quam in octauo præparatam fecimus.

Ex Patribus.

Patres etiam ſæpe afferunt eadem de cauſa veniſſe ad nos Dei filium, & (*quod magis vrget*) aliquando addunt, non alia de cauſa eum
D veniſſe, quam vt hominem perditum ſaluum faceret, quale eſt tritum illud Auguſtini ſermo. 8. & 9. de verbis Apoſtoli, nullam cauſam fuiſſe veniend. Chriſto Domino, niſi peccatores ſaluos facere: quod idem alij nõ pauci afferunt.

Ita Naziãz. orat 4. de Theolog. & Ambr. de Incarn. Dominica Sacr. c. 6

**Ex Eccleſiæ elogio.*

Accedit, quod *Eccleſia aperte canit felicem eſſe culpam, quæ talem, ac tãtum meruit habere redemptorem, hoc eſt, cuius delendæ cauſa talis, ac tantus redemptor naturam
E humanam ſuſcepit.

Alia probatio ex effectibus.

Idem quoque videtur colligi ex effectib. incarnationis. Primum, quia ea de cauſa videtur Deus Angelicam naturam non aſſumpſiſſe, quia noluit eam eius partem, quæ lapſa eſt in ſe ipſa, reparare, vt voluit naturam humanam peccato infectam.

Deinde, quia omnia, quæ Chriſtus Dominus in carne geſſit, accommodata erant ad ſatiſfactionem pro peccato, & ad naturam lapſam
F veluti è cœno leuandam, & ad diuina excitandam, atq; ad normam in ſe ipſo dandam earum virtutum, quæ à nobis propter peccati fomitem difficile exercentur.

Tum etiam, quia diuina bonitas magis elucere videtur in operib. miſericordiæ, quam libertatis, & magnificentiæ: nulla autem eſſet proprie dictæ miſericordiæ commenda-tio,

tio, ſi nulla humanæ naturæ miſeria præceſſiſſet, cuius remouendæ cauſa ille carnem aſſumeret.

Quib. autoribus hac opinio placeat. His argumentis plane videtur concludi incarnationem diuini Verbi non fuiſſe decretam in tertio ſigno, in quo nondum abſolute præcognitus erat lapſus humanę naturæ; ſed in octauo, in quo Chriſtus Dominus præordinatus eſt redemptor generis humani. Quæ eſt ſententia D. Thom. & eorum, qui eius doctrinam profitentur; itemque Bonauenturæ, Richardi, Marſilij, & aliorum quorundã non ignoti nominis autorum, quam eiſdem fere autoritatibus, & rationibus probant. Colliguntq; ex ea hoc conſectarium, ſi homo non peccaſſet, futurum fuiſſe, vt Verbum diuinum humanam naturam non aſſumeret; ſiquidem ſublata adæquata cauſa tolleretur effectus. *Conſectariũ propoſitæ ſententiæ. Probatur autoritatib. Patrum.* Quod etiam conſectarium quidam Patres aperte tradunt, veluti Auguſtinus ſerm. 8 de verbis Apoſtoli, cum ait: *Si homo non periiſſet, filius hominis* [Chriſtus ſcilicet] *nõ veniſſet.* Et Leo Papa ſerm. in feſtum Pentecoſtes, cum inquit: *Si homo ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factus in ſua honore naturæ manſiſſet, creator mundi creatura non fieret, neque æternus temporalitatem ſubiret.* Gregorius item Magnus initio libri quarti in libros Regum, cum ſcribit: *Niſi Adam peccaret, redemptorem noſtrum carnem ſuſcipere noſtram non oporteret*: non ait [*pati non oporteret*] ſed *Carnem ſuſcipere.* Quod idem alij complures Sancti ſcriptum reliquerunt. *Vt Iren. lib. 5 c. 14. & Ath. ſerm. 3. cõtra Arian.*

Rationes validiores pro eodem. Sunt etiam pro eodem conſectario priuatim nonnullæ rationes, quæ videntur magni momenti: vna, quia incarnatio diuini Verbi fuit omnium miraculorum maximum: Deus autem miracula non facit, niſi vrgente neceſſitate aliqua, aut noua occaſione: at perſeuerante illo felici ſtatu innocentiæ nulla vrgeret neceſſitas, nulla non occaſio ſe offerret, ob quam verbum diuinum ita nouum, & ſtupendum miraculum faceret.

Altera, quia ſi filius Dei, ſiue peccante homine, ſiue non peccãte, aſſumpturus eſſet humanam naturam, non oſtendiſſet Deus in opere incarnationis, quantum miſertus fuerit huius ſecundi ſtatus noſtri, quantoque odio peccatum habeat, vt qui nihilominus filium ſuum ad nos miſſurus fuiſſet, quamuis genus humanum in hanc calamitatem non incidiſſet: at omnes ſummopere magnificãt Dei miſericordiam in aſſumptione humanæ carnis, vt nos ab hac miſeria eriperet.

Tertia, quia, ſi quis dicat propterea non peccante homine Verbum diuinum aſſumpturum fuiſſe humanam carnem, quod in ea aſſumenda primo intẽderit abſolute id, quod A eſt excellẽtiſſimum bonum factibile, nempe communicationem diuinæ ſubſiſtentiæ, hinc nouum argumentum pro hac ſententia in hunc modum ſumi poteſt. Hæc communicatio maius bonum eſt coniuncta cum paſſione Domini, cum ſacramẽtis, cum pretioſa Martyrum, & aliorum Sanctorum morte, aliarumq; magnarum virtutum actibus, qui poſt peccatum exerciti ſunt, quam fuiſſet ipſa incarnatio per ſe ſine his bonis: cum ergo B certum ſit incarnationem non fuiſſe futuram in ſtatu innocentiæ cum his bonis coniunctam, non fuiſſet quoque ipſa per ſe facta: ſiquidem iam illa non eſſet excellentiſſimum bonum factibile, ſi coniuncta non eſſet cum huiuſmodi bonis.

Sed vt conſtet ſententiam hanc, etſi pia eſt, & graues habet patronos, minus eſſe probabilem, quatuor aſſertionibus id oſtẽdendum eſt. Prima aſſertio. Adæquatus finis incarna- C tionis Chriſti Domini, quatenus facta eſt in carne paſſibili, fuit redemptio generis humani. *Prima aſſertio.* Hæc facile probatur, quia Chriſtus Dominus nulla alia de cauſa venit in carne paſſibili, niſi vt ſatis faceret pro peccatis hominum, eiſque, qui ſibi obtemperarent, fieret per paſſionem, & mortem ſuam cauſa ſalutis æternæ. Si enim genus humanum in accepta gratia perſeueraſſet; nihil attinebat illam laboribus, & diræ morti ſubiici, vt pro hominibus D ſatisfaceret, eoſq; redimeret, qui ſatisfactione, ac redemptione non indiguiſſent. Atq; in hoc ſenſu recte ab iis autoribus infertur conſectarium illud; Si homo non peccaſſet, fore, vt Verbum diuinum humanam naturam non aſſumpſiſſet, nempe in ſtatu paſſibili: at illi non limitate; ſed abſolute inferunt, exiſtimantes futurum fuiſſe, vt nullo modo humanam carnem ſibi vniret.

Secũda aſſertio. Secunda aſſertio. Poſt gloriam Dei adæ- E quatus finis nõ modo incarnationis diuinæ, ſed etiam omnium operum, quæ à Deo facta ſunt, ac fiẽt, fuit gloria Chriſti Domini, vt homo eſt, hoc eſt, vt talis homo [*ſic enim accipiemus Chriſtum Dominum hoc loco, cum de eo vt homine loquemur, non vt præciſe conſideratur, vt homo, ſeu ex parte ſolius humanæ naturæ*] Dixi [*Poſt gloriã Dei*] quia nullũ opus Dei eſt, quod ipſe non modo non faciat propter ſe, iuxta illud Sapientis Prou. 16. *Vniuerſa propter ſemet* F *ipſum operatus eſt Dominus*; ſed nec poſſit propter ſe non facere. *Nullũ opus Deus facere poteſt nõ propter ſe.* Vt enim negare non poteſt ſe eſſe ſummũ bonum, ita nec poteſt ſibi denegare ſuorũ operam gloriam. Et quidem quod attinet ad opera, quæ à Deo facta ſunt, ac fient per Chriſtũ Dominum, aſſertio perſpicua eſt: quidquid enim per nos recte fit in gloriã vtique noſtrã cedit. Quod vero at-

Omnia Dei opera propter Christum facta eſſe.

tinet ad reliqua Dei opera, ac proinde ad omnia, quæ fecit, ac facturus eſt, ex compluribus diuinæ ſcripturæ locis probari poteſt, quorum fere inſigniora hæc ſunt. Paulus ad Hebræos 2. de eo vt homine perſpicue loquens ait, Deum illi ſubieciſſe omnia: tum explicans; quod dixerat, addit: *In eo enim, quod omnia ei ſubiecit, nihil dimiſit non ſubiectum ei.* Quod etiam clarius primæ ad Corinthios decimo quinto exponit his verbis: *Cum autem dicat, Omnia ſubiecta ſunt ei, ſine dubio præter eum, qui ſubiecit ei omnia*, hoc eſt, præter ipſum Deum. Eodemque pertinet id, quod priore loco adiungit: *Decebat*, inquit, *eum, propter quem omnia & per quem omnia*, id eſt, Propter quem omnia facta ſunt, ac fient (*idcirco enim nullam differentiam temporis adiunxit*) ad ſuum finem reducta ſunt; ac reducentur. Et illud Ioannis 13. *Sciens, quia omnia dedit ei Pater in manus*: vbi ſignificat omnia ei prorſus reliquiſſe Patrem regenda, & adminiſtranda. Ex quibus, & aliis ſimilib. locis conſtat Chriſti Domini gloriam eſſe ſupremum finem rerum omnium proxime ſubordinatum gloriæ Dei, ac proinde ipſius etiam diuinæ incarnationis, quæ fuit, atq; erit maximum Dei opus.

Tertia aſſert.

Soli Chriſto datã eſſe gratiam non ad menſuram.

Vt Aug. Chr. Cyril. Beda, Thoph. Euthym. Ruper. ad eũd. locũ, Eucherius in qq. in Ioã & plures alii.

Tertia aſſertio. Poſt gloriam Chriſti Domini adæquatus finis diuinæ incarnationis fuit tota gratia, quæ ad menſuram danda erat, ſeu (*quod idem eſt*) quæ danda erat puris creaturis. Soli enim Chriſto Domino data eſt gratia non ad menſuram, iuxta illud, quod Baptiſta Ioannes ait cap. 3. Ioannis Euangeliſtæ, *Non enim ad menſuram dat Deus ſpiritum*, nempe Filio, vt omnes fere exponunt: ſumit autem ſpiritum pro vniuerſis donis gratiæ. Probatur vero aſſertio primum ex eo, quia nulla gratia ad menſuram danda erat, quæ per Chriſtum data, vel danda non eſſet, vt idem Baptiſta eodem loco eiuſdem Euangeliſtæ addit, cum ſubdit: *Et omnia dedit in manu eius*: loquebatur autem de ſpiritu, ſeu gratia, quam totam inter omnia dona peculiari ratione in manu eius tanquam filij, & vniuerſalis ſanctificatoris conſtituit. Quod idem confirmatur ex cap. 1. eiuſdem Euangeliſtæ, cum de Chriſto Domino ait: *Et de plenitudine eius nos omnes accepimus*: quod D. Thomas in eundem locum merito de Angelis quoque dictum intelligit, cum in genere gratiæ nulla ſit diſtinctio inter nos, & Angelos, etiamſi non parua ſit in genere naturæ. Vnde fit, vt multo potiori ratione intelligatur de gratia accepta à primis parentibus in ſtatu innocentiæ. Deinde probatur aſſertio, quia Chriſtus Dominus eſt cauſa meritoria, & exemplaris prædeſtinationis alio-

Chriſtũ Dominum cauſam eſſe meritoriam,

A rum omnium prædeſtinatorum. Meritoria, quia cœteri omnes in ipſo electi, & prædeſtinati ſunt, vt Paulus ait initio epiſtolarum ad Epheſios, & 2. ad Timotheum, hoc eſt, eius reſpectu, ſiue propter eius merita futura ab æterno præcognita. Exemplaris, quia omnes prædeſtinati ſunt, vt conformes fierent imaginis filij Dei, quod idem ſcribit ad Romonns 8. nempe tanquam præſtantiſſimæ B prædeſtinationis formæ. Nec enim iis locis Angeli excludendi ſunt, cum Paulus de prædeſtinatis ex ipſa prędeſtinationis ratione loquatur, tametſi ea, quæ eiſdem locis tradit, hominibus accommodet. Cum igitur omnis gratia, quæ ad menſuram danda erat, ex prædeſtinatione electorum in Chriſto pẽderet, (quæcunque enim eſt data, ac danda reprobis, in aliquam prædeſtinatorum vtilitatem data, ac danda eſt) efficitur, vt nulla C gratia ad menſuram danda eſſet ab æterno, quæ ex Chriſto Domino non prouenerit, aut prouentura ſit. Tertio, quia Chriſtus Dominus, vt homo, eſt caput non ſolum militantis Eccleſiæ, ſed triumphantis etiam; nec tantum hominum, ſed & Angelorum, vt patet ex citato loco ad Epheſios: id quod potiſſimum quoad gratiam intelligendum eſt; licet quatenus eſt homo, ſit etiam vniuerſalis dominus, poteſtatemq; acceperit dominandi D in cœlo, & in terra. Cum igitur omnis motus animalis à capite deſcẽdat, efficitur, vt omnis motus gratiæ per Chriſtum Dominum communicetur, & communicandus ſit, non ſolum omnibus hominibus, qui vnquam gratiam habuerunt, aut habituri ſunt, ſed etiam omnibus Angelis.

& exemplarē omniũ prædeſtinatorum.

Chriſtũ eſſe caput militãtis, & triumphantis Eccl. in quẽ vtraq; omnia gratiã ab ipſo vt fonte deriuari.

Quarto idem de hominibus priuatim hac ratione probari poteſt: quia ad idem principium colligendum eſt pertinere formatio- E nem, ad quod pertinet perfecta reformatio, vt patet in naturalibus, veluti in perfecta reſtitutione caloris, & cœterarum huiuſmodi qualitatum: Chriſtus autem Dominus, vt homo, reformauit primos parentes iam deformatos, quandoquidem in fide ipſius gratiam recuperarunt, atq; adeo perfectiorem, vtpote gratiam non ſolum iuſtitiæ, ſed etiam perſeuerantiæ: ergo & in fide eius, ſaltem implicita, quam in primo momento habue- F runt, formati erant in gratia ex eius futuris meritis. Id quod etiam Paulus ad Romanos 5. docet, cum ait: *Sicut per vnius delictum in omnes homines in condemnationem: ſic & per vnius iuſtitiam in omnes homines in iuſtificationem vitæ. In omnes*, inquit, nullumque excipit. Quinto, quia & Angeli in primo inſtanti ſui eſſe, & Adamus in ſopore illo ecſtatico, quem paſſus eſt, cum ex eius coſta forma-

Angelos, cũ primũ creati ſunt, & Adamum in ecſtaſi Chriſtum cognouiſſe.

De Angelis id docet Auguſt lib. 5. de Gen. ad liter. c. 19. De Adamo D. Th. 2. 2. q. 2. ar. 4. Fauentque Hieron. in caput 5 epiſt. ad Eph. Aug. lib 9. de Gen. ad lit. c. 19. Proſper. lib. 1. de promiſ. & prædict. Dei part 1. c. 1. & alii Patres.

formata eſt ſocia mulier, Chriſtum Dominum, vel hominem, explicite cognouerunt tanquam ſponſum, & caput futurum Eccleſiæ cœleſtis, & terreſtris, vt quidam Patres docent, & colligi videtur ex Paulo ad Hebræos 1. & ad Epheſios 5. Angelique ipſum adorare iuſſi ſunt, vt hominem: quod etiam Adamo iniunctum eſſe in ea ecſtaſi veriſimile eſt: credendum igitur eſt, Deum voluiſſe, vt omnis gratia ad menſuram danda Chriſto Domino accepta referretur. Poſtremo, quia cum hoc poſſibile fuerit, & maxime decens, non eſt, cur quiſquam factum eſſe negare debeat: tribuendum eſt enim Chriſto Domino, in quo vt homine Patri ab æterno bene complacuit, quidquid dignius, & honorabilius eſt.

Diluitur quædam obiectio.

Obiiciunt contra hæc nonnulli. Si Angeli gratiam habuiſſent ex meritis Chriſti, futurum fuiſſe, vt non coronarentur gloria ante illum, cum indecens ſit milites ante ducem coronari. Hac enim ratione iuſti legis naturæ, & ſcriptæ expectabant illum in Limbo, vt non ſine illo, & aliis pertinentibus ad nouam legẽ conſummarentur, vt ait Paulus ad Hebr. 11. Sed reſpondendum eſt, pluribus de cauſis factum videri, vt boni Angeli quamprimum poſt ſuam creationem bearentur. Vna, quia eorum via iuxta ipſorum naturam breuiſſima erat. Altera; quia nullus eorum peccauerat, vt peccauerant ii, qui in Limbo detinebantur. Tertia, quia omnes erant futuri adminiſtratorii ſpiritus in miniſterium mittendi propter eos, qui hæreditatem caperent ſalutis, vt idem Paulus capit. 1. eiuſdem epiſtolæ ſcribit; conuenienſque erat, vt à facie Domini clare perſpecta ad eam rem imperium acciperent. Poſtrema, quia valde probabile eſt bonos Angelos pro ipſa Chriſti Domini perſona, qua ratione humanam naturam aſſumptura erat, contra Angelos apoſtatas pugnaſſe, quod hi adorare eum renuerẽt, cum ille omnibus reuelatus eſt futurus omnium caput. Nec etiam inſuetum, aut indecens eſt, vt duces, & imperatores ante generalem victoriam, & triumphum aliquos milites coronari velint, ſiquid ſtrenue in bello geſſerint.

Merito Angelos paulo poſt ſuam creationem beatos fuiſſe: non ita homines.

Obiectio alia.

Obiici quoque poteſt, non videri collationem, diſtributionemque vniuerſæ gratiæ ad menſuram dandæ, fuiſſe finem incarnationis diuinæ, ſeu (quod eodem redit) finem Chriſti Domini, vt hominis, cum potius ipſe Chriſtus Dominus, vt homo, fuerit finis omnis eius gratiæ collationis, & diſtributionis, quemadmodum & omnium aliorum operum Dei, vt patet ex ſecunda aſſertione.

Diſſoluitur.

Sed reſpondendum eſt, hæc duo ſecum non A pugnare: etſi enim donatio, & diſtributio huiuſmodi gratiæ fuit finis incarnationis diuinæ, ipſiuſque Chriſti Domini vt hominis; tamen fuit finis ſubordinatus eidem vt homini, tanquam in cuius gloriam ea donatio, & diſtributio facienda erat. Quo pacto, & paſcere oues eſt finis paſtoris, (etiam eius, cuius ſunt oues propriæ) & ipſe etiam paſtor eſt finis paſcendarum ouium. Verum finis huiuſmodi paſtoris in paſcendis ouibus eſt ſubordinatus
B ipſi paſtori, quia ſimpliciter, & abſolute non ipſe eſt propter oues, ſed oues propter ipſum.

Quarta aſſertio.

Quarta aſſertio. Si incarnatio diuini Verbi ſumatur, quatenus facta eſt in carne paſſibili, non oportuit illam eo modo præordinatam fuiſſe ante abſolutam præſcientiam lapſus humanæ naturæ, ſed poſt illam in octauo conſiderationis ſigno: ſi autem ſumatur abſolute, quatenus fuit aſſumptio humanæ naturæ, nondum videlicet determinante
C Deo more intelligendi noſtro ſtatum, in quo aſſumenda eſſet, paſſibiliſne, an impaſſibilis eſſet futurus, non dubium, quin præceſſerit abſolutam præſcientiam lapſus humanæ naturæ, in tertio nimirum conſiderationis ſigno. Prior Pars ex eo probatur, quia incarnatio Verbi diuini in carne paſſibili non fuit neceſſaria, nec etiam decenter fieret, niſi propter redemptionem à peccato: at ſi Deus ex ſe, & nondum abſolute præſcito peccato in-
D tẽdiſſet abſolute redemptionem ab illo, cum redemptio à peccato, ſupponat peccatum, aliquid voluiſſet Deus ex ſe, efficacique voluntate, quod ſine peccato impleri non poſſet. Cum igitur hoc alienum ſit à diuina bonitate, dicendum non eſt Deum præordinaſſe incarnationem in carne paſſibili ante præſcitum lapſum humanæ naturæ, proinde illam hoc pacto in octauo ſigno non in alio præcedente factam fuiſſe. Poſterior pars ea ratio-
E ne patet, quia, cum ſatis eſſet ad præordinandam vnionem naturæ humanæ cum diuina, concipere humanam abſolute, nondum decernendo, vter ſtatus ei dandus eſſet, paſſibiliſne, an impaſſibilis, neceſſe eſt fateri, in tertio ſigno, in quo præordinatum eſt vniuerſum in omni genere diuinæ bonitatis perfectum, conſtitutum fuiſſe, vt Verbum diuinum naturam humanam abſolute aſſumeret, quaſi dilata determinatione ſtatus naturæ
F aſſumendæ in poſteriora conſiderationis ſigna.

Albert. in 3. d. 20. ar. 4. Alenſ. 3. p. q. 2. Memb. 13. Scot. in 3. d. 7. q. 3. Vega. li. 7. in Conc. cap. 19. &

Atque hæc eſt grauium quoque Scholaſticorum ſententia: inter quos ſunt Albertus Magnus, Alexander Alenſis, Scotus, & alii complures, præſertim ex recentioribus, qui quæſtionem hanc preſſius tractauerunt. Quam etiam ex poſterioribus Patribus ex inſti-

20. Pighius lib.8.de lib. arb.c.1. & 2. Galatinus lib.3.de arcanis à cap.3 *† Lib 13. & de gloria Trinitatis lib.3. c.20.*

inſtitutò tradiderat Rupertus Abbas in libris A † de gloria, & honore filii Dei, & aliis locis, qui diligẽtius videtur rimatus præcipua, magiſque generalia diuinæ incarnationis fundamenta. Quod ad priores etiam Patres attinet, etſi alii vt redemptionis myſterium extollerent, ſimulque vt deuotius inhęrerent iis rationibus, quibus multo frequentius Euangelica doctrina cauſam reddit aduentus Chriſti Domini ad nos ſæpe ſolam redemptionem vt eius finem aſſignauerunt, præſertim dum B loquerẽtur de aduentu in carne paſſibili: alii tamen, cum ex altera parte animaduertiſſent ipſam quoque redemptionem humani generis ad ipſius Chriſti Domini exaltationẽ præordinatam fuiſſe tanquam ad gloriam capitis totius ſanctitatis, generaliter locuti ſunt de toto fine incarnationis, ac proinde non ad ſolam redemptionem generis humani incarnationis cauſſam retulerunt, ſed ad gloriam Dei primum, deinde ad gloriam Chriſti Do- C mini, vt hominis; poſtremo ad vniuerſam ſanctificationem, ſiue à principio datam, ſiue redemptionis opere recuperatam, idq; ſiue ſecundum præſentem iuſtitiam, ſiue ſecundum æternam prædeſtinationem.

Vide Cyrill. lib.5.Theſauri c.8.

Vnde patet, multo minus probabilem eſſe oppoſitam ſententiam, quatenus ait, decretũ de vnione naturæ humanæ abſolute conſideratæ cum diuino Verbo non fuiſſe factum, niſi habita abſoluta præſcientia lapſus eiuſdem D naturæ; multo etiam minus certum eſſe eius conſectarium, quam oppoſitum: quod apertius ex ſolutionibus argumentorum intelligetur.

Diluuntur argumenta ſuperioris ſententiæ.

SECTIO III.

Reſpondetur ad probationem ductam ex fine.

QVARE ad priorem eius ſententiæ proba- E tionem, quæ ex fine ducebatur, negandum eſt, finem proximum, & adæquatum incarnationis fuiſſe redemptionem generis humani, cum potius fuerit vniuerſa gratia, quæ ad menſuram danda erat, ſiue illa obtinenda eſſet per opera redemptionis humani generis, ſiue per quaſcunque alias Chriſti Domini actiones. Ad quam gratiam pertinent beneficia, quæ in Angelos initio mundi, & in homines in ſtatu innocentię ex meritis eius pręco- F gnitis collata ſunt. Ad eandem quoque reducuntur immediate omnia beneficia naturæ, vt ipſa mundi creatio, conſeruatio, & gubernatio; mediate autem, ſed principalius ad gloriam Chriſti Domini, vt hominis; mediatius autem, ſed primo, & ante omnia ad gloriã diuinæ maieſtatis.

Explicantur loca Euangelii.

Ad locum autem Euangelii citatum, & ad alia ſimilia dicendũ eſt, quod quidem Chriſtus Dominus venerit in carne paſſibili quærere, & ſaluum facere, quod perierat, non arguere ea ſola de cauſſa illum veniſſe, ſed ad ſummum, ea de cauſa euidentius. Vnde, cùm ab oppoſitæ ſententiæ Scholaſticis obiicitur, in diuinis ſcripturis, vbi redditur ratio diuinæ incarnationis, nullam aliam aſſignari, quam redemptionem generis humani, ergo non aliam eſſe fingendam: reſpõdendum eſt, etſi in iis locis, quos citant, alia ratio expreſse non reddatur, ſatis tamen eſſe, ſi ex nonnullis eorum colligatur, & in aliis etiam (*ſi quis diligenter attendat*) expreſſe tradatur, quorum nonnulli à nobis attacti ſunt. Sic enim in Geneſi, vbi de creatione rerum agitur, nulla fit expreſſa mentio creationis Angelorum: quæ tamen & ex eo libro ſatis colligitur, & in aliis diuinæ ſcripturæ locis aperte traditur.

Declaratur locus Pauli.

Ad locum vero Pauli dicendum, abundantiam delicti eo loco ſignificare multitudinem peccatorum, quæ à principio mundi, ac tandem occaſione legis Moſaicæ (nitebantur enim Hebræi in vetitum, vt fieri ſolet) cõmiſſa erant: ſuperabundantiam autem gratiæ ſignificare vim nouæ legis, quæ veteri ſucceſſit; quod lex vetus non deleret peccata, quorum occaſio erat; noua autem haberet vim delendi omnia. Quanquam illud etiam ſimul eſt verum, cum delicta in toto mundo ad maximum cumulum excreuiſſent, partim ex humana corruptione, partim apud Hebręos occaſione legis veteris, tunc veniſſe Chriſtũ Dominum cum omni gratiarum abundantia; nõ quaſi multitudo delendorum peccatorũ fuerit præciſa ratio vel datæ nouæ legis, vel aduentus Chriſti Domini eius legislatoris. Itaq; de tempore aduentus Chriſti Domini, deque magnitudine gratiæ conceſſæ humano generi, ibi ſermo eſt, non de præciſa ratione incarnationis.

Symboli verba explicantur.

Ad illud Symboli dicendum eſt, verba illa, *Qui propter nos homines*, non coniungi proxime cum illis, *deſcendit de cœlis*: ſed prius explicari per inferta illa, *& propter noſtram ſalutem*, vt intelligamus ſermonem eſſe de aduentu Chriſti Domini, vt Saluatoris, non abſolute de eius aduentu: vnde & poſt pauca referuntur ea, quæ ſpectant ad eius paſſionem. Quare nullum verbum ibi eſt, quod Angelos excludat à fructu aduentus Domini, ſed à ſaluatione, ſeu redemptione, qua illi non indigebant. Vel dicendum, duo illa membra, *Qui propter nos homines, & propter noſtram ſalutem*, ſignificare duplex motiuum incarnationis: vnum generale, in quo nos homines

nes cum Angelis conuenimus, quatenus propter noſtram ſanctificationem deſcendit de cœlis, alterum particulare, quatenus propter noſtram ſalutem, ſeu liberationem à peccato deſcendit.

Satisfit dictis Patrum. Ad ea vero, quæ Patres dicunt (*etiam ad id, quod quidam eorum adiungunt, non alia de cauſſa veniſſe Christum Dominum, niſi ad delenda peccata*) reſpondendum eſt, eos loquutos eſſe de aduentu eius eo modo, quo venit.

Et eccleſiæ. Illud autem, quod Eccleſia canit, felicem culpam, quæ talem, ac tantum habuerit redemptorem, negandum eſt, arguere veniſſe Verbum Dei ad nos ſolius redemptionis cauſa. Perinde enim id accipiendum eſt, ac ſi quis propter grauia delicta vinctus in carcere, adueniente Rege in vrbem beneficia magna omnibus ciuibus, etiam ſontibus, collaturo, eius beneuolentia, & gratia non ſolum à vinculis liberaretur: ſed magnis etiam honoribus afficeretur. Nec enim, ſi is diceret felicia eſſe ſua delicta, quod tantum ſortita eſſent liberatorem, ideo colligendum eſſet illum aſſerere, Regem veniſſe in vrbem ſui ſolius liberandi cauſa.

Ad primum argumentum ex effectibus. Ad probationem autem ex effectibus, primumque argumentum ex ratione ductum, occurrendum eſt non ea tantum de cauſſa Verbum diuinum præteriiſſe angelicam naturam, & humanam aſſumpſiſſe, quia nolebat lapſam Angelorum partem reparare: ſed præcipue, quia in aſſumenda humana, & arctius ſe in homine communicare volebat toti mũdo, qui in homine veluti in ſumma quadam breui collectus eſt: (vnde & paruus mundus dicitur) & plura etiam in eo diuinæ largitatis munera oſtendi poterant; inter quæ fuerunt expreſſiora illa amoris, & commiſerationis ſigna, quæ in paſſibili carne oſtendit, quod amor vehemens quaſi ſpreta maieſtate ſe valde demittere ſoleat, vt eo, quẽ plus amat, fruatur, eique maioribus expenſis ſubueniat. *Cur à diuino Verbo humana natura non angelica ſit aſſumpta.*

Ad ſecundum. Ad ſecundum dicendum opera Chriſti Domini accommodata fuiſſe non ſolum ad ſatisfaciendum pro peccato, excitandamque noſtram naturam lapſam, & fragilem ad ſtrenuas virtutis operationes; ſed etiam ad promerendam gratiam omnibus, & alia dona ſupernaturalia, eaq; ſubmiſſioribus officiis petenda, & impetranda. Quanquã ergo noſtri cauſa venit, vt pro nobis ex rigore iuſtitię ſatisfaceret: tamen pro Angelis etiam venit, vt eis promereretur gratiam, vt quę eſſet ſupra ipſorum etiam naturam. Omnia enim ſupernaturalia eis donata ſunt propter futura merita Chriſti Domini, tanquam capitis vtriuſ- *Chriſtum etiam Angelis gratiam promeruiſſe.*

A que Eccleſię militantis, & triumphantis, vt dictum eſt: ſatiſque fuiſſet ad promerendam Angelis gratiã præſcitus ille actus quo Chriſtus Dominus in inſtanti ſuæ incarnationis gratias egit Patri pro iis donis ſupernaturalibus, quib. angelicam naturam ornauerat; ſiue humanam aſſumſiſſet in ſtatu paſſibili, ſiue in impaſſibili, nulliſque laboribus ſubiecto.

Ad tertium dicendum eſt, etſi in omnibus *Ad tertium.*
B Dei operibus cernitur aliquid miſericordię, iuxta illud Regii Prophetę, *Vniuerſæ viæ Domini miſericordia* (*quatenus nimirum aliqua indigentia, & quaſi miſeria creaturæ in quolibet diuino opere ſuppletur*) tamen quemadmodum peccati miſeria eſt omnium miſerarium maxima, ita & miſericordiam illam eſse pręcipuam, qua miſero peccatori parcitur: & multo maximam, qua pro eo ſatisfit diuinę iuſtitię. Eodemque modo etſi *Pſal. 24.* *Quæ ſit maxima Dei miſericord. erga peccatores.*
C Deus dicitur patienter ferre ea, quę contra diuinam maieſtatem committuntur peccata, quanquã ipſe in diuina natura nihil pati poſſit: tamen eas iniurias tuliſse in natura paſſibili pro nobis ſuſcepta, propriiſſime dictam patientiam fuiſse. Quod ergo magis eluxerit, ſeque commendauerit diuina bonitas in his operibus miſericordię, ac patientię, quę in Chriſto Domino laborioſis ſui cordis internis affectibus, & externe illatis iniuriis, aut
D ſuſceptis à ſe operibus exercita ſunt, quam ſi homine non peccante ſine vllo labore non ſolum hominibus, ſed etiam Angelis promeruiſset omnes ſupernaturales gratias: non arguit incarnationem diuini Verbi factam fuiſse ſolius redemptionis cauſa. Quanquam enim ex parte Dei omnia opera æque perfecta ſunt, & ex parte ipſorum alia aliis præſtantiora: tamen, quæ ſupponunt in creatura peccatum: ſiue vt illud iuſte vindicetur, ſiue vt miſericorditer remittatur, minus cor-
E di ſunt diuinæ bonitati, quam quæ Deus à ſe quaſi motus fieri vult. Niſi enim more intelligendi noſtro præcedat in Deo permiſſio peccati nunquam ab eo huiuſmodi opera miſericordiæ, aut iuſtitiæ exercentur. Quod ex eo ſatis liquet, quia DEVS mallet ex ſe omnes eſſe innocentes, quam pœnitentes, aut iuſte punitos. Et quamquam multi pœnitentes gratiores ſunt Deo, quam complu-
F res innocentes, vt patet in Magdalena, & multis caſtis adoleſcentulis cum illa collatis: tamen ſimpliciter totus ordo innocentium ſuperior, & gratior eſt Deo, quam totus ordo pœnitentium.

Ad confectarium denique quod huius opinionis autores ex ſua ipſorum aſſertione colligunt, ſi homo, inquam, non peccaſ- *Ad confectarium.*

ſet,

ſet, futurum fuiſſe, vt Verbum diuinum naturam humanam non aſſumeret: & ad apertam ſententiam eorum Patrum, qui eandem ſcriptam reliquerunt, reſpondendum eſt, nec fundamentum, quo huiuſmodi Scholaſtici nituntur, eſſe firmum, nec eos Patres aſſertiue id dixiſſe, ſed coniectura quadam probabili, cui aliquam probabiliorem videntur opponere ii, qui contrariam ſententiam magis probant. Eorum fundamentum erat, redemptionem generis humani de facto fuiſſe adæquatum motiuum incarnationis, quod fundamentum iam euerſum eſt. Quod autem ecco dato, & non conceſſo, non inferatur eorum conſectarium, niſi coniectura quadã, eaque minus probabili, quam ſit veriſimilitudo contrariæ ſententiæ, hinc intelligere licebit.

Dupliciter potuiſſe primos hominũ parentes non peccare.

Duobus modis potuiſſent primi parentes non peccare: vno, ſi ſe determinaſſent ad obedientiam Deo præſtandam ſub eo auxilio gratiæ, quod illis conceſſum eſt, & in ea occaſione, quam habuerunt, quod quidem facere poterant, cum dato illis eo auxilio, eiſque in ea occaſione poſitis, ipſi eſſent liberi ad peccandum, & obediendum Deo Hoc autem pacto perſpicuum eſt futurum fuiſſe, vt Deus etiam in conditionali ſcientia non præſciuiſſet illos eſſe peccaturos cum eo auxilio, & circumſtantiis, quia id præſcire non poterat, niſi eſſent peccaturi; neq; enim Deus in hac materia præſcire poteſt, niſi quod futurum eſt, aut eſſet, ſub his aut illis auxiliis, & in his aut illis occaſionibus. Altero modo poſſent non peccare, ſi determinaturi eſſent ad obediendum Deo ſub alio maiori gratiæ auxilio, aut in alia commodiori occaſione: quo pacto neceſſe eſſet fateri, Deũ præſciuiſſe quidem ſcientia cõditionali illos peccaturos ſub eodem auxilio gratiæ, quod de facto habuerunt, & in ea occaſione, in qua fuerunt poſiti: ſed tamen abſoluta præſcientia cognouiſſe illos obedituros diuino præcepto ſub alio gratiæ auxilio, & in alia occaſione. Quanquam ergo adæquatum motiuum diuinæ incarnationis eo modo, quo illa reuera facta eſt, fuiſſet redemptio generis humani, cuius oppoſitum iam oſtendimus; ex neutro tamen modo obediendi primorum parentum certo colligi poſſet, num Verbum diuinum in vtrouis euentu carnem humanam aſſumpturum fuiſſet: eſſet enim id totum poſitum in Dei libertate, qua ſtante colligere certo non poſſumus, quid decreturus fuiſſet, etſi coniectari velimus id fuiſſe ab eo decernendum, quod natura ſua melius, ſeu perfectius eſſet: nec enim ex maiori præſtantia motiuorum, ſeu finium particularium in ſe conſideratorum, concludere poſſumus Deũ determinaturum ſe fuiſſe ad hoc, aut illud, cum non ſemper ea faciat, quæ ex natura ſua meliora ſunt, ſed quæ ipſi magis placent, cum interim omne eius opus decentiſſimum ſit, ſemperque id quod facit, conſilio voluntatis ſuæ faciat, vt interpres ille cœleſtis Paulus docet ad Eph. 1. Quare cum id totum in coniectura noſtra poſitum ſit, non autem in notitia certa, & explorata, credendum non eſt eos Patres, qui negatiuam partem huius dubitationis ſequuti ſunt, aſſertiue, firmaue adhæſione id ſenſiſſe, ſed ex veriſimili aliqua ratione, cuiuſmodi ſunt tres illæ, quas pro eorum ſententia ſubiecimus; quibus tamen diſſoluẽdis aliæ apparebunt, quæ fortaſſe probabiliores videbuntur.

Ad autoritates Patrũ pro conſectario adductas.

Ad 1. rationẽ factam pro eod.

Non omnia miracula fie ri vrgente neceſſitate, aut noua occaſione magna vtilit.

Ad primam enim negandum eſt, omnia miracula fieri vrgente neceſſitate aliqua, aut noua occaſione, alicuius nimirum magnæ vtilitatis occurrẽtis: poſſunt enim fieri ex ſola æterna Dei libera voluntate, vt creatio mundi, quæ fuit ingens miraculum poſt infinita ſecula, quæ præterierant. Sic ergo probabile eſt ex infinita Dei largitate decretum ab æterno fuiſſe, vt ſiue peccante homine, ſiue non peccante, diuina bonitas altiſſimo illo modo vnionis naturæ humanæ cum diuina ſe communicaret, nec alio, quam ſapientiſſimo voluntatis ſuæ conſilio, certe digniſſimo diuina magnificentia, & honorificentiſſimo in totã rerum vniuerſitatem. Illud autem, quod dici ſolet de neceſſitate, aut occaſione ſpectanda in miraculis, regula quædam eſt ad noua, & parum confirmata non facile approbanda, & recipienda.

Ad ſecundã.

Ad ſecundam dicendum, etſi homine non peccante Verbum diuinũ humanam naturã aſſumpſiſſet, maximam tamen fuiſſe clementiam, & miſericordiam; quod non obſtante præſcientia peccati generis humani, vt nobis ſubueniret, fieri homo voluerit: alioqui ſi noluiſſet aſſumere naturam humanã, niſi prius illa ſe peccato infeciſſet, non admodum decẽs id eſſe videretur.

Ad tertiam.

Quid Deus intenderit communicare mundo per incarnationem.

Ad tertiam dicendum, intendiſſe quidem Deũ in aſſumenda natura humana communicare mundo excellentiſſimum bonum factibile, ſed tamen ex primaria, vt ita dicam, voluntate non intendiſſe quodcunque bonum excellentiſſimum ex factibilibus, ſed illud, quod non ſupponeret vllum peccatum: hæc enim bona ſunt, quæ Deus ex ſe ipſo magis approbat, vt dictum iam eſt. At incarnatio cum his bonis, quæ illi adiuncta fuerunt ex præſcientia peccati, maius quidem bonum eſt, quam ipſa per ſe ſola; verum hęc adiuncta bona maxima ex parte ſupponunt pecca-

Etiamſi homo nõ peccaſſet, tria videri futura fuiſſe ſacramenta.

peccatum; quæ autem illud ſupponunt, non A fuiſſent in ſtatu innocentiæ. Nihil tamen repugnat, ſed valde etiam rationi conſentaneum eſt, vt tunc eſſent tria ſacramenta, quæ ex ſe peccatum non ſupponunt; ſacra, inquam, Euchariſtia ad ſpirituale augmentum gratiæ, virtutumque; ſacerdotium ad conſecrandum; & matrimonium ad benedictionem prolis, ſanctioremque conuictum. Adde, quod ſacra Euchariſtia peculiari ratione ad exercendas virtutes fidei, & religionis in B veneratione tanti ſacramenti (*qua veneratio tunc eſſet maxima*) ſummæ fidelibus conſolationi foret, dum Chriſtus Dominus viſibiliter præſens non eſſet. Nec certe tunc deeſſent merita Martyrum meritis æqualia, & multo etiam maiora, tot & tantarum virtutum continuata exercitatione: quando & in hoc ſtatu naturæ lapſæ plurimos Confeſſores multorum Martyrum merita ſuperare nemo dubitat. Denique hoc pacto multo citius fieret C expectatiſſima diuini Verbi incarnatio: multo etiam breuiori tempore, quam nunc, colligeretur prædeſtinatorum numerus; multoque apertius cerneretur veritas illius ſententiæ Chriſti Domini de inferno igne: *Qui paratus eſt Diabolo, & Angelis eius*: non hominibus videlicet, niſi quatenus homines ſolis Dæmonibus prius conſideratione noſtra abſolute præparatum, proprium etiam ſui ſupplicij locum fecerunt. C

Multo probabilius eſſe fore, vt Deus incarnaretur, etiamſi homo non peccaſſet.

Ex quibus patet, etſi vtraque ſententia de eo quod in conſectario colligebatur, probabilis eſt, & pia; tamen eam, quam nos in diſponendis ſignis ſecuti ſumus, multo eſſe probabiliorem; eo vel maxime, quod non facit prædeſtinationem Chriſti Domini poſteriorem prædeſtinatione Angelorum; nec decreto de conferenda gratia primis parentibus in eorum procreatione, vt facit contraria opinio; nec denique ortam ex occaſione abſolutæ præſcientiæ peccati, vt illa; ſed ex ſola diuinæ bonitatis largitate, & peculiari beneuolentia in naturam humanam; quam multo etiam veriſimilius eſt Deum non fuiſſe deſpecturum, ſi illam in primæua gratia perſeueraturam præſciuiſſet, quando conſtat, illi etiam infectæ ſe conſanguineum feciſſe.

Duo præcipua fundamẽta vera cõtingentia futurorum.

Itaque vt finem de vera rerum contingentia faciamus, duo ſunt quaſi cardines, in quibus facillime voluitur tota hæc contingentium machina: vnus ex parte diuinæ prouidentiæ; alter ex parte creatarum voluntatum: quorum ſi vel alter negetur, ne validiſſimi quidem vectes ſufficiant ad eam expediendam. Ex parte quidem diuinæ prouidentiæ ſcientia futurorum conditionata: in quo cardine ſic voluuntur diuinæ prouidentiæ decreta, vt eis non obſtantibus ſuauiter omnia adminiſtrentur. Ex parte vero creatarum voluntatum propria, & peculiaris earum à ſe ipſis determinatio: in quo etiam cardine ea facilitate vertitur liberum arbitrium, vt nihil obſtante, ſed potius concurrente diuino influxu, ipſæ creatæ voluntates libere omnino agant: niſi neceſſitentur præſentia ſummi boni clare conſpecti: aut Deus ipſe velit eas ad alteram oppoſitionis partem determinare; aut ipſe omnino indeliberate agant. Ita patet nihil timendum eſſe veræ doctrinæ de contingentia futurorũ euentuum, quam Ariſtoteles in hoc capite ſtabiliuit, ne argumentis ex præſcientia, aut prouidentia diuina ductis vel ab Ethnicis, vel ab Hæreticis labefactari poſſit.

FINIS LIBRI SEXTI.

COMMENTARII PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV.

IN SEPTIMVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procœmium.

Inſtitutũ Ariſtot. in libris ſequentibus.

DOCVIT Ariſtoteles ſuperiori libro, quo pacto primus Philoſophus agat de ente, reiecitque ab eius conſideratione entia per accidens, & entia rationis: nunc agere incipit de ente per ſe, ac reali. Quod eo ordine præſtat, vt in his quinque prioribus libris de ſolis entibus materialibus diſſerat; (niſi quis obiter de immaterialibus ſermo incidat) in duodecimo autem, & ſequentibus de immaterialibus. Cum autem ens per ſe, ac reale primum diuidatur in prædicamenta, deinde per actum, & potentiam: agit Ariſtoteles in his duobus primis de ente, vt diuidatur in prædicamenta, in tertio autem, hoc eſt, in nono de eodem, vt diuiditur in actum, & potentiam: quem librum recte ſequitur decimus, in quo explicato iam ente, quod veteribus notum erat, agitur de primis entium affectionibus: cui apte ſuccedit vndecimus, in quo Ariſtoteles colligens præcipua quæq; ex iis, quæ de materialibus entibus vnquam dixerat, ad materiam duodecimi ſe accingit.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΤΩΝ μετὰ τὰ φυσικὰ τὸ Ζ.

ΚΕΦ. Α.

ΤΟ a ὂν λέγεται πολλαχῶς, καθάπερ διηλόμεθα πρότερον ἐν τοῖς περὶ τοῦ ποσαχῶς. σημαίνει γὰρ τὸ μὲν τί ἐστι, καὶ τόδε τι: τὸ δὲ, ὅτι ποιὸν, ἢ ποσὸν, ἢ τῶν ἄλλων ἕκαστον τῶν οὕτω κατηγορουμένων. τοσαυταχῶς δὲ λεγομένου τοῦ ὄντος, φανερὸν, ὅτι τούτων πρῶτον ὄν, τὸ τί ἐστιν, ὅπερ σημαίνει τὴν οὐσίαν. ὅταν b μὲν γὰρ εἴπωμεν ποῖόν τι τόδε, ἢ ἀγαθὸν λέγομεν, ἢ κακὸν, ἀλλ' οὐ τρίπηχυ, ἢ ἄνθρωπον: ὅταν δὲ τί ἐστιν, οὐ λευκὸν, οὐδὲ θερμὸν, οὐδὲ τρίπηχυ, ἀλλὰ ἄνθρωπον ἢ

Θεόν

LIBER SEPTIMVS METAPHYSICORUM Ariſtotelis.

CAPVT I.

ENs a *multis modis dicitur, quemadmodum prius expoſuimus, cum quot modis quidque diceretur, traderemus Significat enim partim quod quid eſt, & hoc aliquid: partim quod quale, aut quantũ, aut aliorũ quodq;, quæ hoc pacto prædicantur. Cum autem ens tot modis dicatur, perſpicuũ eſt horum primũ ens eſſe, quod quid eſt, quod vtique ſubſtantiã ſignificat. Nam* b *cum dicimus, quale quid eſt hoc, aut bonum dicimus, aut malũ: non item tricubitum, aut hominem: quando autem, quid ſit, exponimus, non album, non calidum, non tricubitum, ſed hominem, aut Deum*

pro-

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

Cur ſubſtantia dicatur Quid eſt, & hoc aliquid.

ENS a*multis modis.*] Initio huius capitis repetita diuiſione entis per ſe, ac realis in prædicamenta oſtendit Ariſtoteles, etſi ens per ſe, ac reale in decem genera diuidatur, tamen ſe maxime, ac præcipue, ac pene tantum de genere ſubſtantiæ diſputaturum. Quod vt in fine capitis concludat, docet prius, Subſtantiam eſſe primum, ac præcipuũ genus huiuſmodi entium. Quo loco aduerte ideo ſubſtantiã vocari, Quid eſt, & hoc aliquid, hoc eſt, quiditatem, & ſuppoſitum, quia ſubſtantia diuidi ſolet in primam, quæ eſt ſuppoſitum, & in ſecundam, quæ totam quiditatem, ſeu naturam definibilem primarum continet.

Prior ratio cur ſubſtãtia ſit primum ens.

b *Nam cum dicimus.*] Duabus rationibus probat ſubſtantiam eſſe primum ens, Prior ratio eſt, quia ſola ſubſtantia redditur ad quæſtionem, qua quæritur, Quid eſt hoc, aut illud: cætera

cetera enim non redduntur, niſi cum quæritur, quantum eſt, aut quale, &c. Neque obſtat, quod accidentia quoque reddantur ad quæſtionem, qua quæritur, Quid eſt hoc accidens, aut illud: nomine enim ſubiecti, de quo quæritur, quid ſit, non eſt intelligendum hoc loco quodlibet ſubiectum, ſed primum ſubiectum, quod eſt ſola ſubſtantia ſingularis, vt hic homo, hic lapis. Annotarunt autem Auerroes, Alenſis, & vt videtur Albertus, non probari ab Ariſtotele hoc loco ſingulares ſubſtantias eſſe priores indiuiduis accidentibus, quia id per ſe notum erat; ſed quiditatem ſubſtantiarum eſſe priorem quiditatibus accidentium. Vniuerſalia enim prædicata ſunt, quæ de primis ſubiectis, hoc eſt primis, & ſingularib. ſubſtantiis dicuntur; & de his potiſſimum agunt Philoſophi.

Θεὸν. τὰ c δ' ἄλλα λέγεται ὄντα, τῷ τοῦ οὕτως ὄντος, τὰ μὲν ποσότητας εἶναι, τὰ δὲ ποιότητας, τὰ δὲ πάθη, τὰ δὲ ἄλλο τι τοιοῦτον.

Διὸ καὶ ἀπορήσειέ τις, πότερον τὸ βαδίζειν καὶ τὸ ὑγιαίνειν καὶ τὸ καθῆσθαι ἕκαστον αὐτῶν ὄν, ἢ μὴ ὄν; ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁτουοῦν τῶν τοιούτων. οὐδὲν γὰρ αὐτῶν ἐστιν, οὔτε καθ' αὑτὸ πεφυκός, οὔτε χωρίζεσθαι δυνατὸν τῆς οὐσίας, ἀλλὰ μᾶλλον εἴπερ d τὸ βαδίζον τῶν ὄντων τι, καὶ τὸ καθήμενον, καὶ τὸ ὑγιαῖνον. ταῦτα δὲ μᾶλλον φαίνεται ὄντα, διότι ἐστί τι τὸ ὑποκείμενον αὐτοῖς ὡρισμένον: τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ οὐσία καὶ τὸ καθ' ἕκαστον, ὅπερ ἐμφαίνεται ἐν τῇ κατηγορίᾳ τῇ τοιαύτῃ; τὸ ἀγαθὸν γὰρ ἢ τὸ καθήμενον, οὐκ ἄνευ τούτου λέγεται. δῆλον οὖν ὅτι διὰ ταύτην, κἀκείνων ἕκαστόν ἐστιν, ὥστε τὸ πρώτως ὄν, καὶ e οὐ τὶ ὄν, ἀλλ' ὂν ἁπλῶς, ἡ οὐσία ἂν εἴη.

πολ-

pronuntiamus. Cœtera c vero ea ratione dicuntur entia, quod huiuſmodi entis partim quantitates ſint; partim qualitates, partim paſſiones, aut aliquid aliud tale.

Quocirca quærat aliquis, num ipſum ambulare, valere, ſedere, vnumquodq; videlicet ipſorum, aliorumq; ſimilium ſit ens, an non ens? nihil.n. eorum aut per ſe natura aptũ eſt eſſe, aut à ſubſtantia ſeparari poteſt, ſed magis (ſi d quod genus entiũ ſunt) & ambulans, & ſedens, & valens in entib. numerari debent. Atq; hæc iccirco magis vidẽtur entia, quod definitum aliquid ſit id, quod eis ſubiectum eſt: hoc autem eſt ſubſtantia, & ſingulare quiddam, quod in eiuſmodi prædicatione cernitur: bonum.n. & ſedens ſine hoc non dicuntur. Patet igitur propter hanc illorũ quodq; eſſe: atq; adeo ſubſtantiam eſſe id, quod primo eſt ens, & e non quoddam ens, ſed ſimpliciter ens.

Ac

c *Cœtera vero.*] Poſterior ratio eſt, quia ſola ſubſtantia eſt ens ratione ſui: nam cœtera ea ratione dicuntur entia quia ſunt ſubſtantiæ affectiones. Quod autem cœtera dicantur entia ratione ſubſtantiæ, ex eo ſuadet, quia accidentia, quæ non innuunt ſubſtantiam ſubiectam, de qua dici poſſunt, vt ambulatio, & ambulare, valetudo, & valere, aut non ſunt entia, cum nullum accidens exiſtat abſtractum, & ſeparatum à ſubiecto; aut certe, ſi ſunt entia, minus entia eſſe videntur, quam quæ ſubiectam ſubſtantiam innuunt, ac de ea dici poſſunt, vt ambulans & valens, quippe cum hæc in ſubiectis, cum quibus concipiuntur, & de quibus dicuntur, cohæreant Innititur autem hæc ratio illi Ariſtotelico, communique pronuntiario, Propter quod vnumquodq; tale eſt, illud magis eſt tale, vel illi, Quod cauſa cæterorum eſt in aliquo genere, id primum eſt in eo genere. *Poſterior ratio.* *Tex.1.* *Tex.2.* *1.Poſt.cap.2. tex.5.& 2. metaph.c.1. tex.4.*

d *Si quod genus entium ſunt.*] In Græco ſolum eſt verbum εἴπερ: verum quia ſententia reddenda eſt ſententiæ, hoc pacto ex adiunctis vere oportuit. Aut enim verbum aliquod ex contextu excidit, aut Ariſtoteles ſumma breuitate vſus, illud τῶν ὄντων τι coniungendum mente voluit & cum verbo εἴπερ, & cum verbis, τὸ βαδίζον, & ſequentibus, vt contextus ſic habeat: Ἀλλὰ μᾶλλον (εἴπερ τῶν ὄντων τι) τὸ βαδίζον ὂν τὸ ὑγιαῖνον, nempe ſunt τῶν ὄντων τι quem ſenſum in verſione expreſſimus. Non dubitat autem Ariſtoteles his verbis, num accidentia in abſtracto ſumpta ſint entia, licet abſtracte non exiſtant: quemadmodum non dubitat, an figuræ mathematicæ ſint entia, etiamſi non eo pacto exiſtant, quo à Mathematico concipiuntur: ſed vtitur hac loquendi forma, vt ſignificet ea quatenus abſtracta ſunt, in rerum natura naturaliter eſſe non poſſe: quo pacto alibi ſcribit, entia mathematica non eſſe entia quatenus conſiderantur à qualitatibus ſenſibilib. ſeiuncta. Ens.n. nihil eſt aliud, quam quod poteſt exiſtere: accidentia vero, vt ſeiuncta à ſubiectis, veluti mathematica quatenus ſeparata à ſenſibilib. qualitatibus, exiſtere non poſſunt naturaliter: quo pacto hoc loco de exiſtentia accidentium ſermo eſt. *An accidentia abſtracte ſumpta ſint entia?* *Tex.3.* *Tex.4.*

e *Et non quoddam ens.*] Hoc eſt, & non quodammodo ens, ſiue (*vt dicitur*) ſecundum quid. Id quod ex eo patet, quia cum aliquid incipit eſſe album, aut affectum alio accidente, non dicitur incipere eſſe ſimpliciter: ſed tum ſolum, cum eius ſubſtantia eſſe incipit. *Quãdo quid ſimpliciter incipiat.*

f *At multis quidem modis*] Antequam ex conſuetudine philoſophandi eandem concluſionem confirmet, videlicet ſubſtantiam eſſe primum ens, exponit, quo pacto concluſionem intelligat: multis enim modis primum dicitur, vt patet ex initio libri 5. Ait igitur ſubſtantiam eſſe primum ens tribus modis, ratione, cognitione, & tempore. Nam quod quidam contextus habent. *Trib. modis ſubſtãtia eſt prior accidentibus.*

 [Et

[*Et natura*] videtur adiectitium, cum à nullo veterum, quod ſciam, exponatur. Ideo autem ſubſtantia dicitur prior tempore accidentibus, quia cum accidentia à ſubſtantia ſeparari nequeant, ipſa tamen ſubſtantia ab accidentibus ſeparari poteſt. Quod duobus modis poteſt intelligi: vno, quia datur naturaliter ſubſtantia ſine accidentibus, vtpote Deus, & Ariſtotelis ſententia, vt multi volunt, ſubſtantiæ ſeparatæ; non datur autem accidentia ſine ſubſtantia: altero, quia cum nullum accidens poſſit ſeparari à ſubiecto, in quo eſt, & exiſtere in alio; ipſum tamen ſubiectum poteſt ſeparari à quamplurimis accidentibus, & exiſtere ſub aliis, atque aliis, atque hoc pacto videtur ſubſtantia proprie dici prior tempore accidentibus. Cur autem ſubſtantia dicatur prior ratione, ac cognitione accidentibus, perſpicue exponitur in cõtextu: quo ex loco duæ celebres ſententiæ Ariſtotelis colliguntur: vna, Non poſſe vllum accidens exiſtere ſine ſubſtantia, aut ex ſubiecta ſubſtantia in aliam ſubſtantiam migrare; quod verum eſt naturaliter: altera. Non poſſe accidens definiri abſque definitione ſubſtantiæ; quod intelligendum eſt de definitione omnino reſoluta, ſiue explicita: alioquin ſatis eſt, ſi ſubſtantia ponatur in definitione accidentium, nec eſt opus, vt ponatur eius definitio.

Tempore.

Ratione, & cognitione.

Non poſſe accidens extra ſubſtantiam exiſtere.

Nec ſine illius definitione finiri.

e

πολλαχῶς f μὲν οὖν λέγεται τὸ πρῶτον: ὅμως δὲ πάντων ἡ οὐσία πρῶτον καὶ λόγῳ, καὶ γνώσει, καὶ χρόνῳ. τῶν μὲν γὰρ ἄλλων κατηγορημάτων, οὐδὲν χωριστόν: αὕτη δὲ μόνη. καὶ τῷ λόγῳ δὲ τοῦτο πρῶτον: ἀνάγκη γὰρ ἐν τῷ ἑκάστου λόγῳ, τὸν τῆς οὐσίας λόγον ἐνυπάρχειν, καὶ εἰδέναι δὲ τότε οἰόμεθα ἕκαστον g μάλιστα, ὅταν τί ἐστιν ὁ ἄνθρωπος γνῶμεν, ἢ h τὸ πῦρ, μᾶλλον ἢ τὸ ποιὸν, ἢ τὸ ποσὸν, ἢ τὸ ποῦ: ἐπεὶ καὶ αὐτῶν i τούτων, τότε ἕκαστον ἴσμεν, ὅταν τί ἐστι τὸ ποσὸν, ἢ τὸ ποιόν, ἴδωμεν. καὶ l δὴ καὶ τὸ πάλαι τε καὶ νῦν καὶ ἀεὶ ζητούμενον καὶ ἀεὶ ἀπορούμενον, τί τὸ ὄν, τοῦτό ἐστι, τίς ἡ οὐσία. τοῦτο γάρ οἱ μὲν ἓν εἶναί φασιν, οἱ δὲ πλείω ἢ ἕν· καὶ οἱ μὲν πεπερασμένα, οἱ δὲ ἄπειρα. διὸ m καὶ ἡμῖν καὶ μάλιστα, καὶ πρῶτον, καὶ μόνον, ὡς εἰπεῖν περὶ τοῦ οὕτως ὄντος θεωρητέον τί ἐστι.

Ac f multis quidem modis Primum dicitur: ſed tamen primum omnium & ratione & cognitione, & tempore ſubſtantia eſt: aliorum. n. attributorũ nullum eſt ſeparabile: ipſa vera ſola ſeparari poteſt. Eſt autem & hoc ratione primum, quia in cuiuſcunq; ratione ſubſtantiæ rationem ineſſe neceſſe eſt. Scire quoq; tũ demũ rem g quamq; putamus maxime, cum quid ſit homo, aut h ignis, cognoſcimus: magiſq;, quam, cum quale ſit aut quantum, aut vbi intelligimus: quandoquidem & horum i ipſorum tunc vnumquodq; ſcimus, cũ, quid ſit ipſum quantũ, aut quale cognoſcimus. Atq; l hoc ipſum, quod & olim, & nunc, & ſemper quæri, dubitariq; ſolet, quid, inquam, ſit id, quod eſt, nihil eſt aliud, quam quænam ſubſtantia ſit: hoc enim quidam vnum eſſe aiunt, alii plura vno; & alii finita, alii infinita. Quapropter m & nobis tum maxime, tum etiam ſolum (pene dicam) de eo, quod hoc pacto eſt ens, quidnam ſit, conſiderandum eſt.

g *Rem quamque*] hoc eſt, ſuppoſitum, ſeu primum ſubiectum, quod quidem primum occurrit tanquam principale quid, & in quo cœtera exiſtunt.

h *Aut ignis*] Ad exprimendam ſententiam neceſſario ſupplenda ſunt hæc verba [aut quid ſimile] aliave, quæ idem valeant.

i *Horum ipſorum.*] Accidentium videlicet: habent enim & ipſa accidentia ſuo modo quiditatem, & definitionem; pendentem tamen à quiditate, & definitione ſubſtantiæ; vt dictum eſt: quod cap. 4. planius explicabitur.

l *Atque hoc ipſum.*] Confirmat eandem concluſionem ex conſuetudine philoſophandi tum veterum, tum recentiorum. Cum enim inueſtigatur entitas, ſiue eſſentia rerum, (*huic enim rei omnium Philoſophorum, qui contemplationi rerum operam dederunt, ingenium deſudauit*) nihil aliud quæritur, quam eſſentia earum, quæ per ſe cohærent, quæ quidem eſt ſubſtantia. Id quod patet ex opinionibus, quæ de principiis rerum traditæ ſunt: neq; enim Philoſophi curauerunt principia earum, quæ exiſtunt in aliis, ſed earum, quæ exiſtunt per ſeſe. Harum enim Thales Mileſius, & alij veteres naturales vnum principium eſſe dixerunt; harum Empedocles vno plura, ſed finita eſſe aſſeruit; harum Anaxagoras, & Democritus infinita; eodemque modo cœteri: neque alia ſane de cauſa, nisi quia ſubſtantia eſt primum, ac præcipuum ens, & ex cuius cognitione cœterorum omnium tum eſſe, tum perfecta cognitio pendet.

Philoſophi tãtum curarũt principia, & eſſentias rerum per ſe exiſtentium. Lib. 1. ad cap. 7. q. 2.

m *Quapropter & nobis.*] Ex concluſione habenus probata, quod videlicet ſubſtantia ſit primum ens, idque & ratione, & cognitione, & tempore, colligit Ariſtoteles præcipuam concluſionem huius capitis, nempe ſe maxime, & præcipue, & pene ſolum de ſubſtantia diſputaturum. Quæ quam apte colligatur, non eſt difficile videre, cum cœtera omnia attributione quadam ad ipſam, ſeu (*quod idem eſt*) quatenus ſunt affectiones illius, intelligantur; & ideo dixit, Maxime, ſiue præcipue & pene ſolum: neque enim omnino negliguntur accidentia, vt patebit ex progreſſu.

Vtrum

Vtrum inhærentia ſit de eſſentia accidentis?

QVÆSTIO I.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

NON eſſe facile definire, quid hac in re dicendum ſit, ex argumentis quæ pro vtraque parte ſe offerunt, intelligi poteſt. Negatiua enim multis videtur concludi.

Rationes pro parte negatiua.

Primum, quia quæ non ſunt de formali conceptu rerum, non ſunt de earum eſſentia, quandoquidem eſſentiæ rerum conceptibus formalibus earum reſpondent: multa autem accidētia ſunt, quę formaliter ſine vlla inhęrentia concipiantur, hoc eſt nullo concepto ſubiecto, cui inhæreant, vt quantitates, de quibus Geometræ, & Arithmetici diſſerunt: itemque omnia propria accidentia, antequā demonſtrentur de ſuis ſubiectis: hoc enim eſt quod demonſtratur, quibus nam ſubiectis inhæreant.

Deinde, quia accidentia propria non ſunt de eſſentia rerum earū, quarum ſunt propria, cum ab ea oriantur, & quaſi fluant: inhærere autē alicui ſubiecto non minus videtur proprium accidentium, quam ſubſtantiæ per ſe exiſtere: quod quidem inter ſubſtantię proprietates primo loco numerari ſolet.

Tertio, quia vel inhęrentia eſt abſolutum aliquid, vel relatiuum: ſi abſolutum, ergo vel relationes non ſunt accidentia; vel non inhęrent ſubiectis: quandoquidem conſtat, relationes nō eſſe entia eſſentialiter abſoluta: ſi vero eſt aliquid relatiuum, ergo eadem ratione dicendum eſt, aut nihil abſolutum eſſe accidens, aut nullum accidens abſolutum inhęrere ſubiecto: vt enim nullum ens abſolutū eſt eſſentialiter relatiuum; ita nullum relatiuum eſt eſſētialiter abſolutum: alioqui rurſum deorſum omnia confunderentur, nec diſtincta eſſent inter ſe rerum genera.

Quarto, quia ſi inhærentia eſſentialiter diceretur de omnibus accidentibus, aut de illis prædicaretur in quæſtione quid eſt, aut in quæſtione quale eſt: quo fit, vt cum illa videatur eadem ratione dici de omnibus accidentibus, aut eſſet eorum omnium genus, aut differentia: ſicque quantitas, & cętera, quæ dicuntur prima genera accidentium, nō eſſent ſuprema genera.

Quinto, quia ſi quis dicat, inhęrentiā non eſſe entitatem accidentium, ſed purū quendā eorum eſſendi modum, multo clarius apparet non eſſe illam de eſſentia accidentium: tū

A quia modus eſſendi, quicunq; ille ſit, poſterior eſt ea re, cuius eſt modus: tum etiam, quia puri eſſendi modi, cum nō ſint entitates, nullam entitatem, ac proinde nullam eſſentiam accidentibus dare poſſunt.

Poſtremo, quia quædam accidentia ſunt, quæ ſubiectis, hoc eſt, ſubſtantiis inhęrere nequeunt: (*ſumitur enim ab omnibus in hac quæſtione ſubiectum pro ſola ſubſtantia* (huiuſmodi autem ſunt punctus, (*ſi accidens eſt*) B linea, & ſuperficies: nam punctus, & linea, vt ſuperiori libro diximus, non poſſunt exiſtere in re vlla naturali: cum tamen ſolius ſubſtantiæ dici poſſint accidentia. Neque enim ſunt in ea, niſi potentia quadam, quę non poteſt reduci ad actum, niſi linea terminata producatur extra ſubiectum, vt eius termini ſunt puncta: & ſimiliter ſuperficies terminata extra corpus, vt eius terminus ſit linea, qua circumdetur. De ſuperficie quoque, etſi illa in C corpore exiſtit actu, tamen idem ea ratione probari poteſt, quia etſi inhęret moli corporeę, tamen non videtur inhęrere ipſi ſubſtantiæ; aut enim tota inhęreret toti ſubſtantię, & tota cuilibet eius parti: quod aperte falſum eſt, cum non inhęreat partibus interioribus: aut tota toti, & partes partibus, quo pacto inhęret moles ipſa corporea: quod etiam falſum eſt, cum ſuperficies, vt nunc diximus, non inhęreat partibus interioribus. Ita videtur D effici, non ſolum non eſſe de eſſentia accidentium, quod ſubſtantię inhęreant: ſed aliqua etiam eſſe accidentia, quę illi inhęrere non poſſint.

c. 13. *q.* 6. *ſect.* 5

Quod autem affirmatiua pars ſit vera, probatur primum ex communi illo Philoſophorum pronuntiato, *Accidentis eſſe eſt ineſſe*: quod deſumunt ex Ariſtotele hoc ipſo capite, cum ait, accidentia non eſſe entia, niſi quia entis.

Text. 2.

E Deinde, quia accidentia, cum perfecte eorum eſſentia declaratur, neceſſario definiuntur per ſubiectam ſubſtantiam; neq; alia ratione, niſi quia ab ea eſſentialiter pendent, vt per quam, & in qua habent eſſe, quod idem Ariſtoteles mox ſubiicit, cum ait: *Neceſſe eſt enim in cuiuſq;* (nempe accidētis) *ratione eſſe rationem ſubſtantiæ.*

Text. 4.

Tertio, quia ita ſe habet eſſe in alio, ſiue in ſubiecto, ad accidens, vt ſe habet eſſe per F ſe, ſiue non in ſubiecto, ad ſubſtantiam: cum igitur nulla potentia fieri poſſit, vt ſubſtantia non per ſe exiſtat, ſed ſubiecto inhęreat: (*iam enim non eſſet ſubſtantia*) pari ratione nulla potentia fieri poteſt, vt accidens non ſit in ſubiecto, ſed per ſe exiſtat: iam enim non eſſent accidens. Hæc autem non alia de cauſſa vera ſunt, niſi quia, vt per ſe exiſtere

re vera eſt de eſſentia ſubſtantiæ, ita inhærere ſubiecto eſt de eſſentia accidentis.

Quarto, quia vel inhærentia in ſubiecto eſt idem omnino ex natura rei cum accidente, vel aliquid aliud: ſi omnino idem, ergo nõ eſt negandum dici eſſentialiter de accidente, ſi aliud, ergo cum illud etiam debeat ineſſe ſubiecto (*neq; enim ſubſtantia eſſe poterit*) rurſus quærendum erit, num eius inhærentia ſit de eius eſſentia, nec ne, & ſic deinceps in infinitum: quod cum admittendum non ſit, dicendum potius erat à principio, inhærentiam accidentis eſſe de eius eſſentia, aut potius eſſe eius eſſentiam.

Quinto, quia ſi inhærentia v.g albedinis non eſt idem eſſentialiter, quod albedo ipſa; ſed aliquid ſuperadditum albedini, ipſa quoque inhęrebit albedini, vt albedo per eam inhæreat ſubiecto corpori: aut certe duplex inhęrentia erit neceſſaria, vt albedo corpori inhæreat; vna, qua inhærentia ipſa inhæreat albedini; altera, qua albedo corpori: cum igitur vtrumque ſit ſuperuacaneum, ſi albedo per ſe ipſam formaliter, & non per quicquam aliud corpori inhæret, potius dicendum eſt, inhærentiam albedinis nõ eſſe aliud eſſentialiter, ac formaliter ab ipſa albedine.

1. Met. c. 7. Text. 30.

1. phyſ cap 4. Text. 30.

Poſtremo accedunt ea, quæ ſæpe Ariſtoteles ait de accidentibus, vt illud, Si accidentia vniuerſalia, iuxta Platonis ſententiã de ideis, eſſent ſeparata à ſubiectis, fore, vt iam non eſſent accidentia, ſed ſubſtantiæ: & illud, Intellectum quærentem, ſiue enitentem ſeparare paſſiones, ſiue affectiones à ſubiectis, impoſſibilia conari. Quod ſi Ariſtoteles ſentit, intellectu etiam impoſſibile eſſe ſeparare affectiones, ſiue accidentia à ſubiectis inhæſionis, nedum reipſa, ſentit igitur inhærentiam accidentium eſſe de eorum eſſentia.

Quotuplex ſit inhærentia, & de qua intelligenda ſit quæſtio?

SECTIO II.

Duplex inhærẽtia, actualis & aptitudinalis.

† Alenſ. ad hunc locum q 3. Scot. q. 1. & in 4. d. 12. q. 1. Caiet de ente & eſſent. c. 7. q. 15 & aliis.

** Hãc inhærẽtia diſtinct. Ethnicis ignotam.*

DIFFICVLTAS hæc diſtinctione inhærentiæ non difficile explicabitur; ex qua intelligetur, de qua inhærentia præſens quæſtio præcipue propoſita ſit.

Inhærentia duplex eſt, actualis vna, altera aptitudinalis: ſic enim à † Scholaſticis diſtinguuntur. Actualis eſt, qua accidẽtia actu inhærent ſubiectis: aptitudinalis, qua propenſa ſunt ad inhærendum. Quam inhærentiæ diſtinctionem nullus* Philoſophorum aut inuenit aut approbauit, niſi poſtquam fide cõſtitit accidentia ſacræ Euchariſtiæ non exiſtere in ſubſtantia, vt ante conſecrationem inerant. Omnes enim, antequam myſterium hoc diuinitus reuelaretur, exiſtimabant nullam eſſe aliam inhærentiam, niſi actualem; atque adeo implicare cõtradictionem accidenti ita ſeparari poſſe à ſubiectis ſubſtantiis, quibus actu inhærent, vt ſeparata exiſterent in rerum natura: proinde ſic intelligebant commune illud proloquium, *Accidentis eſſe eſt ineſſe*, quaſi apertius declaret accidentis eſſentiam eſse ipſam eius actualem nõ quidem exiſtentiam, (neque enim ignoraſſe videntur accidentium eſsentias ab eorum exiſtentijs diſtingui) ſed inhærentiam: alioquin credebant fore, vt accidens nõ eſset accidens, ſi videlicet ſine ſubiecto exiſteret.

Sunt etiam inter Catholicos nonnulli, qui exiſtiment, etſi quãtitas ſeparari poteſt à ſubiecta ſubſtantia cum qualitatibus, quæ in ea inhærent, ita vt poſt ſeparationem cohęreant in rerum natura, quod fit in ſacra Euchariſtia; tamen qualitates corporales nõn poſse ſeparari à quantitate. Id quod ex eo probant, quia cum quantitas, vt credunt, indiuiduetur per ſe ipſam; (*loquuntur autem de quantitate continua permanente*) qualitates autem corporales per quantitatem; quantitas quidem ſi ſeparetur à ſubſtantia, cui inerat, adhuc remanebit indiuidua, poteſque in rerum natura ſeparatim exiſtere diuina poteſtate; qualitates vero corporales ſi à quantitate ſeparentur, fore, vt iam non remanerent indiuiduæ, ſiue ſingulares, ſed vniuerſales: quod cum abſolute etiam Dei poteſtate fieri nequeat, colligũt non eſſe concedendum, poſſe eas ſeparari à quantitate aut à ſubſtantia ſubiecta, in qua interuentu quantitatis inhærent.

Eorum fundam.

Falſum eos opinari, & ex falſo fundamento.

Verum hi præterquam quod non ſibi conſtant, cum alias dicant poſſe albedinem exiſtere extra ſubſtantiam, & quantitatem: non tamen vt hanc qualitatem ſenſibilem, (*quod etiam vix intelligi poteſt, niſi velint, eam poſſe ſeparatim exiſtere, nec tamen eo modo exiſtentem cerni*) falſo etiam innituntur fundamento de principio indiuiduationis: nam nec quãtitas indiuiduatur formaliter per ſe ipſam, aut per ſubſtantiam ſubiectam, nec qualitates per quantitatem, aut ſubſtãtiam, ſed occaſionaliter, vt ita dicam, quia recipi non poſſunt vel in ſubſtantia, vel in quantitate, niſi contractę per internas, ac propias differentias indiuiduales: ſicque intelligendus eſt D. Th. quem in ea re ſequi ſe exiſtimant. Denique parum abeſt, quin iſto modo cum Ethnicis Philoſophis exiſtiment eſſentiam corporalium qualitatum eſſe ipſam earum actualem inhærentiam, ſi propterea exiſtimant eas à quantitate ſeparari non poſſe, quia ſi ſeparentur, ſingulares non eſſent.

Vide lib. 5. c. 6. q. 4.

4. contra gent. c. 64. & quodlib. 7. art. 10.

Actualem inhær. nõ eſſe de eſſentia accidẽtium.

Quocirca vniuerſe de omnibus acciden-

tibus

Ita Scotus in 4.d.12.q.1. Dur.q.1.Palud. q.2. Marſ.q.9. Capr.q.1. Ferr.4.contra gent c.65

tibus ſentiendum eſt, eorum eſſentiam non eſſe ipſam eorũ actualem inhærentiam, poſſeque ea, quę†abſoluta ſunt, diuina poteſtate ſeparari, ſiue à quãtitate, in qua recipiuntur, ſiue à ſubſtantia, cui inhærent, ſine detrimento eorum ſingularitatis, ſi à Deo conſeruentur ſiue extenſa, totaque in toto ſpatio, & tota in qualibet eius parte, ſiue etiam in pũcto ſpatij duntaxat: ſic enim diximus libr. 5. ſubſtantiam corpoream poſſe conſeruari ſine quantitate.

†Omnia abſoluta poſſe ſeparari. c.13.q.2. ſect.3.

Quæſt. eſſe de ſola inhær. aptitudinali.

Quoniam igitur conſtat, actualem inhærentiam accidentium nõ eſſe eorum eſſentiã, aut de eorum eſſentia, cum abſoluta omnia à ſubiectis ſeiuncta conſeruari poſſint, reliquũ eſt, vt quæſtio propoſita de ſola aptitudinali inhærentia intelligi debeat. Qua in controuerſia, quæ inter ſolos Catholicos Doctores vertitur (*nam & ex Hæreticis nonnulli Ethnicis Philoſophis conſentire videntur, admittentes in ſacra Euchariſtia ſimul cum Chriſti corpore ſubſtantiam panis, in qua huiuſmodi accidentia inhæreant*) nobis adiumento erunt ipſa ab Ethnicis admiſſa principia, quibus perſpectis ne ipſi quidem negarent, quæ nos contra eorum ſententiam cõcludęmus, ſi diuinæ reuelationis lumine circa ſacræ Euchariſtiæ myſterium eſſent illuſtrati.

Quæſtionis vera explicatio.

SECTIO III.

Inhær. aptitudinal. eſſe de eſſentia accidentium negat Scot. in 4.d.12.q.1.& hoc lib. q.1.

†Prior eius ratio.

**Poſterior.*

DE ſola igitur aptitudinali inhęrentia cũ inter noſtros diſputetur, Scotus negatiuam partem quęſtionis tuetur, quam duabus potiſſimum rationibus probat. †Vna, quia aptitudinalis inhærentia, ſiue aptitudo ad inhærendum eſt (vt exiſtimat) proprietas accidentis conſequens eius eſſentiam, non cõſtituens, vt iam retulimus. *Altera; quia talis aptitudo, ſiue ordo ad ſubſtantiam eſt relatio prædicamentalis; relatio autem non poteſt eſſe de eſſẽtia abſoluti: cum igitur cætera accidentium prædicamenta ponantur abſoluta fieri non poſſe colligit, vt aptitudinalis inhęrentia pertineat ad eorum eſſentiam: imo vero nec ad eſſentiam ipſarum prædicamentalium relationum, quia prędicamentalis relatio, vt relatio eſt, nõ dicit ordinem ad ſubiectum, cui inhæret, ſed ad terminum, quem reſpicit. Scotum autem ſequuntur nõ modo eius doctrinæ alumni, ſed etiam alii quidam nullius diſciplinæ addicti, atq; adeo ex ſchola D. Thomę Paulus Soncinas credens ſe ſancti Doctores opinionem ſequi.

Zimara theor.3. Ant. And. hoc lib. q.1. Flandr. q.2. Sconc. q.1.

Omnino affirmandum cum Alenſ. ad hunc locũ quæſt. 3.

Oppoſita nihilominus ſententia nobis omnino probatur. Primum, quia modi eſſendi quibus ens reale finitum contrahitur ad ſubſtantiã, & accidens non poſſunt eſſe accidentia realia; iã enim ſubſtantia contineretur ſub accidẽte, hoc eſt, vnum membrum diuiſionis ſub altero, quod fieri nequit. Non itẽ poſſunt eſſe accidẽntia rationis, ſeu prędicata accidẽtalia, quæ ab operatione intellectus pendeãt: ſic enim ſubſtantia, & accidens non eſſent entia realiter diſtinctã, ſed ratione ſola. Nec vero poſſunt eſſe modi eſſendi puri, hoc eſt, qui nullam entitatem formaliter dicant: neque enim hoc pacto diſtinguerentur ſubſtantia, & accidens vt entia diuerſę eſſentiæ, entitatiſve. Nec deniq; poſſunt eſſe differentiæ, quæ aliquã entitatem enti adiungant, vt conſtituant ſubſtantiam, & accidens: oporteret enim eas differentias eſſe eſſentialiter ſub ente contentas, quod fieri non poſſe pluribus rationibus oſtenſum eſt lib.4. Neceſſe eſt igitur fateri, eos modos eſſendi, quibus ens reale finitum contrahitur ad ſubſtantiã, & ad accidens eſſe modos eſſendi nõ puros, ſed entitatiuos, qui ſint omnino idem eſſentialiter cũ ſubſtantia, & accidente, ſoloq; noſtro imperfecto concipiẽdi modo apprehendantur quaſi differẽtiæ quædam, quæ cũ ente quaſi vniuoco conſtituant ſubſtantiam, & accidens: cũ re vera ens vniuocum non ſit; nec modi, quibus ad ea cõtrahitur, ſint veræ differentiæ, ſed idem penitus ex natura rei cum ſubſtantia, & accidẽte, niſi velis diſtingui ab eis virtuali quadam diſtinctione, de qua ſæpe alibi locuti ſumus. Cũ igitur modus eſſendi, quo ens contrahitur ad accidens, nõ ſit ineſſe actu in ſubiecto, vt probatũ eſt, efficitur, vt ſit, poſſe natura, & eſſẽtia ſua ineſſe ſubiecto, quæ eſt aptitudinalis inhærentia, ac proinde neceſſe eſt fateri, aptitudinalem inhærentiam eſſe de eſſentia accidẽtis, imo ipſam accidentis eſſentiam.

D.Th.in 4. d.12.q.1.art. 1.q.1. Heru. quodl.4.q.9. Caiet. de ente & eſſent. c.7.q.15. Ægid. hoc lib.q. 2 Ian.q.9. Iauell. q.1. Capr. in 1.d. q.42.q.1. art. 3. ad 1. contra 5.& 6. concl.

c.2.q.1.ſect.4

Euertitur prior Scoti ratio.

Deinde probatur eadem aſſertio hunc in modum. Si aptitudinalis inhærentia eſt proprietas accidẽtis, vt credit Scotus, aliquid peculiare eſt in accidente, ratione cuius ab eo quaſi oriatur ea proprietas, quod non ſit in ſubſtantia: aut igitur illud eſt entitas aliqua enti communi adiuncta ad cõſtitutionem accidẽtis; aut ipſa ſimplex, & nullo modo compoſita accidentis natura, quam ipſe Scotus alias vocat ſimplicem. Cum igitur conſtet ex dictis non eſſe entitatem enti adiunctam, erit vtiq; ipſa ſimplex, accidentis natura per ſumma accidentium genera analogice diſtributa: proinde cum illa ex ſe ſit propenſa ad inhærendũ ſubiecto, ſibique ſufficiens ad id munus præſtandum, ſuperuacanea eſt, quæcunque addita proprietas ad id excogitetur.

8. Met q.1.

Tertio. Ita ſe habet eſſe in ſubiecto ad accidens, vt ſe habet eſſe per ſe ad ſubſtantiam: (*quod ex ſe patet, & omnes concedunt*) atqui eſ-

ſentia-

ſentia ſubſtantiæ non in eo poſita eſt, vt actu cohæreat ſine ſubiecto; ſed vt ex ſe ſit apta ad ſic cohærendum: ergo & eſſentia accidentis non in eo conſiſtere dicenda eſt, vt actu inhæreat ſubiecto, ſed vt ex ſe in eo inhærere poſſit.

Quarto. Si quantitas, aut qualitas, aut etiam relatio prædicamentalis per aliquid aliud, quod non ſit formaliter ipſorum eſſentia eſſent apta, vt inhæreant ſubiecto non eſſent vtrique per ſe, & eſſentialiter accidentia: (*quemadmodum nec ſubſtantia eſſet per ſe, & eſſentialiter ſubſtantia, ſi per aliquid aliud, quod non ſit formaliter eius eſſentia, eſſet apta, vt per ſe exiſtat*) hoc autem cõtradictionem implicat: ergo, &c.

Obiectio.

Neque obiicias, ignem eſſe calefactiuum, & per ſe, ſuamve eſſentiã & per calorem; eodemque modo res, alias naturales & per ſuas eſſentias eſſe actiuas aliquarum operationum, & per ſuas proprietates.

Solutio.

Primum enim alia ratio eſt de operationibus, alia de actuali inhærentia, quæ præcedit operationem accidentis: quanquam enim ad eius operationem opus eſſet alicuius proprietatis adiunctæ adminiculo; actualis tamen inhærentia in ipſa ſolius accidentis fundamentali coniunctione cum ſubiecto conſiſtit.

Alia ſolutio.

Deinde, etſi res naturales ſunt actiuæ per ſuas eſſentias; nõ ſunt tamen per eas complete actiuæ, ſed inchoate: cum tamen accidentia omnia per ſuas eſſentias complete ſint inhæſiua, neque aliud expectent, vt inhęrere poſſint.

Euertitur ſecunda Scoti ratio.

Mitto cõtra Scotum quam ſit abſurdum, relationem genus ſummum per aliam relationem ſibi ſubiectam eſſe aptam ad inhærendũ: hoc enim concedat neceſſe eſt, ſi accidens, quod in ſumma accidentium genera diſtribuitur, per inhærentiam aptitudinalem tanquam per proprietatem, quæ ſit relatio prædicamentalis, eſt propenſa ad inhærendum: iſto enim modo non erit relatio genus ſummum, accidens per ſe ipſam, ſed per aliud ſe ipſa inferius: à quo enim ſecundum ſe accepto negatur proprietas, eſſentia quoque negetur, neceſſe eſt.

Explicantur pro hac ſent. argumenta initio poſita pro parte affirm.

Poſtremo accedunt argumenta pene omnia, quæ pro eadem quæſtionis parte initio propoſita ſunt, ſi modo nonnulla exponantur, quæ in eis aut diſtinctione, aut declaratione indigent: *Primum.* quale eſt illud primi argumenti, vt verbum [*ineſſe*] non intelligatur in citato proloquio de inhærentia actuali, ſed aptitudinali. *Secundum.* Et eodem modo exponantur verba illa [*quia entis*] quaſi dicat Ariſtoteles (*quia vt tale eſt, aptum eſt, vt enti inſit*) hoc eſt, ſubſtantiæ. *Tertium.* Eodem modo explicanda ſunt verba per ſe exiſtendi, & inhærendi, in tertio argumento, vt non intelligantur de actuali, ſed apti- A tudinali modo per ſe exiſtendi, & inhærendi: quo pacto verum eſt, quemadmodum per ſe, & eſſentialiter conuenit accidenti, aptum eſſe, vt inhæreat ſubiecto; ita conuenire ſubſtãtiæ, eſſe aptam, vt per ſe exiſtat.

Eſſe aptum, vt per ſe exiſtat, eſt eſſentia ſubſtantiæ.

Vnde cum nulla potentia fieri poſſit, vt ſubſtantia non ſit hoc modo apta, vt per ſe exiſtat; ita nulla poteſtate fieri poteſt, vt accidẽs non ſit hoc modo aptum, vt ſubiecto inhæreat: alioquin nec iam ſubſtantia eſſet ſubſtantia, nec accidens B eſſet accidens. Nec vero oppoſitum euenit ex parte accidentis in ſacra Euchariſtia. Nam etſi diuina poteſtate fit, vt ſacra illa accidentia non inhæreant actu in ſubiecto; non fit tamen, nec fieri vnquam poteſt, vt non ſint per ſe eſſentialiter, & formaliter apta, vt ſubiecto inhæreant.

An diuinitus queat ſubſtan. proprie inhærere ſubiecto?

Sed quærunt huius argumenti occaſione Scholaſtici, num quemadmodum abſoluta Dei potentia fieri poteſt, vt accidentia exiſtant, nec tamen ſubiecto inhæreant: ſic etiam C eadem poteſtate fieri poſſit, vt ſubſtantia in rerum natura exiſtat; nec tamen actu exiſtat per ſe, ſed inhæreat ſubiecto.

Vt Gabr. in Can. ſect. 44.

Omnino negandum.

Ad quam quęſtionem, etſi nonnulli affirmatiue reſpõdent parum conſiderata proportione naturarum ſubſtantiæ, & accidentis inter ipſas, negatiue tamen reſpondendum eſt.

Fundamentum.

Nam, etſi quoad eorum peculiares aptitudines eſſendi æqua eſt inter vtramque naturam proportio, non tamen quoad actum eſſendi. Natura e- D nim accidẽtis ex ſuo peculiari eſſendi modo, quo diſtinguitur à ſubſtãtia, non habet per ſe, ac neceſſario annexã affirmationem exiſtentiæ actualis in ſubiecto, alioquin nunquam poſſet exiſtere, quin ſubiecto inhæreret: ſubſtantia vero ex proprio, & peculiari modo eſſendi, quo diſtinguitur ab accidente, habet per ſe annexam vtriuſque inhærentiæ in ſubiecto negationem, & actualis ſcilicet, & aptitudinalis. Quandocunque enim aptitudo ad E aliquem actum contradictorie repugnat rei, neceſſe eſt, vt actus quoque eodem modo illi repugnet: cum ergo talis inhærentia aptitudinalis, qualis accidenti conuenit, ſubſtantię repugnet, contradictionemque inducat, vt patet ex dictis, & omnes concedere coguntur; (*iam enim ſubſtantia non eſſet ſubſtantia, ſed accidens*) neceſſario efficitur, vt ei repugnet talis inhærentia actualis, qualis conuenit accidenti; nempe vt in ſuo proprio, & peculiari eſſe à ſubiecto inhęſionis pendeat. Poterit er- F go ſubſtantia improprie inhærere ſubſtantię, quaſi ſubiecto, vt aurum poculo inaurato, & pigmenta ſtatuæ, propria tamen inhærentia qualis accidenti conuenit, non poterit, niſi iam non ſit ſubſtantia, & quæ per ſe abſtracta ab ea ſubſtantia, cui ſic inerat, non poſſit naturaliter

turaliter cohærere in rerum natura: ſed ab ea eo modo pendeat, quo accidens pẽdet à ſubiecto, cui ineſt, de hac enim actuali inhærentia eſt quæſtio.

Obiectio ſumpta ex humana Chriſti natura.

Sed obiiciunt oppoſitæ partis autores, naturam humanam eſſe ex ſe independentem ab alieno ſuppoſito, & tamen abſoluta Dei poteſtate factam eſſe dependentem à ſuppoſito diuino in Chriſto Domino: ergo eadem ratione, etſi ſubſtantia ſit independens ab alia ſubſtantia, vt à ſubiecto inhæſionis, poſſe tamen eadem poteſtate fieri, vt hoc modo ab ea ſit dependens. Verum ſimilitudo hæc non eſt ad rem. Natura enim humana à Chriſto Domino aſſumpta, etſi erat ex ſe independens ab alieno ſuppoſito, à nullo tamen determinate ſumpto erat per ſe, & neceſſario dependens, non ſolum alieno, ſed ne proprio quidem, ſiue humano; ſiquidem humanum à diuino (*eoque ſolo, vt eſt D. Thomæ, ac communis Theologorum ſententia*) ſuppleri poterat, vt suppletum eſt: ſubſtantia vero non ſolum ex ſe, ſed etiam per ſe, ac neceſſario eſt independens à quacunque alia ſubſtantia tanquam à ſubiecto inhæſionis, vt dictum eſt: quo fit, vt nulla poteſtate fieri poſſit, vt more accidentis ab eiuſmodi ſubiecto pendeat.

Reſponſio.

3.p.q. 2. ar. 1. Caiet. ibid. Dur. in 3. d. 1. q 5. Palud. q. 1. ar. 2 Henr. quodl. 11. q. 10 & aliorum.

Quartũ, & quintũ arg. Vltimum diſſoluitur.

In quarto, & quinto argumento nulla alia explicatione opus eſt, niſi vt inhærentia pro aptitudinali accipiatur. Poſtremum tantum pro noſtra ſententia non eſt, ſed pro opinione Philoſophorum nõ diſtinguentium inhærentiam aptitudinalem ab actuali: ſic enim concludebant fore, vt ſi accidentia ſepararẽtur à ſubſtantiis ſubiectis, plane amitterent naturam accidentium, ac proinde eorum natura tranſiret in naturam ſubſtantiæ, cum omne ens per ſe, quod in rerum natura eſt, vel ſubſtantia ſit, vel accidens: quare cum hoc fieri nequeat, plane ſequi, intellectum etiam ipſum, qui nititur ſeparare affectiones à ſubiectis, impoſſibilia conari: quod intellige de intellectu perfecte accidentium naturam apprehendente: ſi modo in ea, vt Philoſophi veteres aiebant, non diſtinguitur aptitudinalis inhærentia ab actuali.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO IV.

HINC autem incipit ſolutio eorum, quæ pro parte negatiua propoſita erant, adhibita diſtinctione hac perfectæ, & imperfectæ cognitionis primo argumento. Mathematicæ enim ſcientiæ nõ perfecte apprehendunt naturam accidentium, de quibus agunt

A cum eorum cognitionem non reſoluant in principia ſubſtantiarum, à quibus illa pendent: quo eodem modo accidentia propria, quę per demonſtrationem cognoſcũtur, non perfecte oſtendũtur vt talia, niſi cum per ſubiectorum principia de illis demonſtrantur.

Perfectam accidẽtium cognit. reſolui in principia ſubſtantiarum.

Ad ſecundum dicendum, vt per ſe exiſtere non dicitur proprium ſubſtantiæ, niſi in ea ſignificatione, qua proprium dici ſolet, quod aliquid cum re conuertitur, vt patet ex Topicis; B ita nec ſubiecto inhærere eſt alio modo proprium accidentis.

Quo ſenſu exiſtere per ſe vel in alio dicatur proprium ſubſtan. vel acciden. lib. 1. c. 4.

Ad tertium dicendum, vtramque inhærentiam eſſe modum eſſendi quendam: actualis enim inhærentia eſt modus eſſendi purus, hoc eſt, nullam ſignificans entitatem, quæ accidenti addatur, cum ſubiecto inhæret; aptitudinalis vero eſt modus eſſendi eſſentialis, ſiue entitatiuus, idemque ex natura rei cum accidente, ſolaque operatione in- C tellectus ab eo diſtinctus, quaſi enti adiunctus componat accidens, quod analogice in accidentia abſoluta, & relatiua diſtinguitur. Et quanquã actualis inhærentia contingenter conuenit accidenti, vt ſine qua illud in rerum natura eſſe poteſt, nec proprie eſt abſolutũ aliquid, aut relatiuum; ſed ſuo modo relatiuum, quatenus in aliud tendit, & eſt fundamentum relationis inhærentiæ: tamen inhærentia aptitudinalis neceſſario accidenti D conuenit, & eſt relatiuum quoddam trãſcendens, quod natura ſua eſt abſolutum in abſolutis, & relatiuum in relatiuis prædicamenti ad aliquid, vt patet ex iis, quæ ad librũ quintum dicta ſunt: tametſi in communem, ſeu confuſe ſumptum, cõcipitur vt abſolutum quid: in quo abſoluto nihil vetat, quominus & abſoluta accidentia, & relatiua conueniant; quemadmodum & in ente omnia & abſoluta entia, & relatiua. Analogia enim & entis, & E accidentis, & rationes item tum cõfuſe, tum diſtincte concipiendi, in cauſa ſunt, vt relatiua etiam, quemadmodum in ente, ita quoque in accidente confuſe concipiantur. Quo pacto nihil eſt incommodi, quod accidentia relatiua prędicamẽnti ad aliquid confuſe concipiantur in accidente vt abſoluta, ſeu abſolutorũ more, vt etiam in ente. Nam quod abſoluta accidẽtia & ſint relatiua tranſcendentia, & vt relatiua concipiantur reſpe- F ctu ſubiectorum, nihil mirum eſſe debet, cum ab eis eſſentiali ordine pendeant, quemadmodum & in ipſo prædicamento ſubſtantiæ materia concipitur cum reſpectu eſſentiali ad formam, & forma cum eſſentiali etiam ad materiam.

Quid omnino ſit vtraque inhærent.

Accidentia abſoluta eſſe relata tranſcend. & ita concipi.

Ad quartum negandum eſt, inhærentiam aptitudinalem dici eadem ratione de omni-

bus accidentibus; tametſi id verum ſit de a-ctuali inhærentia pro relatione inhærentiæ actualis accepta, quæ per ſe pertinet ad prædicamentum ad aliquid.

Relatione actualis inhær. Vniuoce dici de omnib. accidentibus.

Ad quintum iam patet, quid reſpondendum ſit: recte enim concludit, inhærentiam aptitudinalem non eſſe purum eſſendi modum; tametſi actualis inhærentia, vt ſumitur pro fundaméto relationis inhærentiæ actualis, purus eſſendi, aut potius ſe habendi modus ſit.

An punctus habeat rationem entis. c.12.q.6.ſect.4.

Ad vltimum dicendum, quod ad punctum attinet, probabilius eſſe illum non habere rationem entis, ac proinde neque accidentis, vt ſuperiori libro diximus; cum ſatis ſit ad terminationem lineæ negatio vlterioris longitudinis, quemadmodum ad terminationem qualitatis gradualis negatio vlterioris intenſionis. At in linea alia ratio eſt cum in termino ſuperficiei non ſit ſatis ſola negatio vlterioris latitudinis, ſed requiratur etiam diuiſibilitas ſecundum longitudinem, qua diuiſibilitate habet lineam veram quantitatis permanentis, veriq; entis rationem.

Linea habet.

Neutrū poteſt per naturales cauſas exſtere. c.13. q.6.ſect.5.

Siue autem punctus, & linea ſint entia, ſiue ſola linea; neutrum tamen per cauſas naturales in rerum natura eſſe poteſt, niſi quoad negationes vlterioris extenſionis longitudinis, vel latitudinis, quas negationes libro ſuperiori in rebus naturalibus eſſe diximus, quaſq; ſolas probatiores Philoſophi in mole corporea actu eſſe ſentiunt: quod cum ita ſit, non eſt neceſſe, vt hæ habeant ordinem ad vllam ſubſtantiam ex naturalibus, cum ſecundum ſe nulli earum actu inhærere poſſint.

Ad nullā natural. ſubſt. ordinem habent.

An habeant ad aliquā ſupra natura ordinem. Reſponſio.

An vero habeant ordinem ad aliquam ſubſtantiam, quę ſupra ordinem naturalem produci, aut conſeruari poſſit, quæſtio eſt. Dicet fortaſſe aliquis, habere illa ordinem aptitudinalem ad ſubſtantiam ſuſtentatricem ipſorum eſſe, quæcunque illa ſit; quia accidentia omnia, vt accidentia ſunt, ſuoq; modo entia, egent ſuſtentaculo ſui eſſe: hoc autem vel eſt ſubiectum ipſorum naturale: vel Deus, quatenus ſupplet eius naturalem ſuſtentādi vim, vt in ſacra Euchariſtia: vel etiam (*quod aliquis probabiliter forſitan extiſtimabit*) ſubſtantia aliqua immaterialis, quæ diuina virtute id præſtare poſſit. Verum, quia hæc ſubſtantia, ſiue ſolus Deus ſit, ſiue alia immaterialis ſubſtantia, nō erit ſubiectum inhæſionis, de quo nobis eſt dubitatio non eſt, cur hæc ſententia probetur.

Nō facit ſatis.

Alia reſpōſio.

Alij fortaſſe dicant, nihil id referre. Accidentia enim etſi naturaliter ſubiectum inhæſionis poſtulant, quo pacto Ariſtoteles illa cōſiderauit, cum ea in ſuo eſſe ab aliqua ſubiecta ſubſtantia pendere docuit; tamen ſim-

A pliciter, & abſolute non eſſe dicendum, illa habere ordinem aptitudinalem ad ſolum ſubiectum, quod importat imperfectionem aliquam, ſed ad ſuſtentaculum, quod, vt tale eſt, imperfectionem nullam ſignificat.

Hoc cap. tex. 2 & 4.

Improbatur.

Sed neque huiuſmodi ſententia probanda videtur. Id enim quod ad eſſentiam cuiuſque rei pertinet, non eſt iudicandum ex ſupernaturali rerum ordine, ſed ex naturali, qui cum non ſatis eſt ad eſſe aliquod rei conſeruandum,
B tum demum opus eſt, vt ſuppleatur per ordinem aliquem ſupernaturalem.

Duo priores reſpondendi modi. Prior.

Duobus ergo modis ad hanc dubitationem reſponderi poteſt. Vno, ſi dicatur, reales poſitiuoſque terminos quantitatum, per quantitates ipſas, quas termināt, vel terminare poſſunt, habere ordinem aptitudinalem ad ſubſtantiam tanquam ad ſubiectum inhæſionis accidētium: etiamſi in ſubſtantia, in qua exiſtunt ipſæ terminatæ quantitates, per ſe ipſos
C non inhæreant. Hoc autem modo habet pūctus, ſi vlla entitas eſt, ordinē ad ſubſtantiam per lineam, linea per ſuperficiem, & ſuperficies per corpus atque horum trium terminorum ſola ſuperficies eſt actu in mole corporea, vt in re terminata: in ſubſtantia vero, vt in ſubiecto, cui inhæret, & à quo ſuſtentatur. Quod tamen ad punctum, & lineam attinet, verius videtur nec etiam per alia, ſeruato ordine naturæ, inhærere poſſe, cū nunquam na-
D turaliter actu exiſtant, niſi quoad negationes paulo ſuperius explicatas.

Quod ſi ſolutio hæc non ſatis eſſe videatur, eo quod credantur aſſignanda eſſe accidentibus, quatenus accidentia ſunt ſubiecta, in quibus aliquando per ſe ipſa tanquam in ſubiecto inhæſionis, & ſuſtentationis eſſe poſſint: non videtur improbabile, ſi dicatur, punctum, & lineam (*de quibus ſolis eſt controuerſia*) habere quidem ordinem terminātium
E ad lineam, & ſuperficiem, tanquam ad ea, quę terminantur: quemadmodum & ſuperficies habet ad molem corpoream: verum hæc omnia alium habere ordinem ad ſubſtantiam ipſam ſecundum ſe tanquam ad ſubiectum inhæſionis, & ſuſtentationis: fierique poſſe ex parte ipſorum, (*tametſi ex parte naturalis ordinis cauſarum externarum id fieri nequeat*) vt hæc omnia immediate inhæreant in ſubſtantia: quo etiam pacto animæ ſeparatæ etſi
F per cauſas naturales iterum introduci in corpora non poſſunt, qua de cauſa non dicuntur habere naturalem potentiā ad ea iterum informanda: habent tamē ad illa aptitudinalē, eſſentialemque ordinem: quemadmodum & qualitates ſupernaturales, quæ nunquam introduci poſſunt per cauſas naturales. Quare quemadmodum moles corporea immediate

Ex ſe aptitudinē habere terminos quātitatis ad inhærendum immediate ſubſtantiis.

diate inhæret materiali ſubſtantiæ actione A naturalium cauſarum,ita ſi Deus nudam ſubſtantiam quantitatis capacem, ſimilariſque, ſeu homogeneæ naturæ,ponat vel in puncto imaginarij ſpatij, vel in imaginaria ſpatij linea,aut ſuperficie: (*quod diuina virtute fieri poteſt*) iam hæc poterunt per ſe ipſa ſubſtantiæ huiuſmodi tanquam ſubiecto inhæſionis, & ſuſtentationis ineſſe. Itaque ex parte ipſorum non ſolum non repugnat, ſed etiam procliue eſt, vt ſubſtantiæ inhæreant, & ab ea ſuſten- B tationem accipiant.

Obiectio. 5.q.2.ſect.3

Neque obeſt id, quod libro quinto diximus, ſi Deus ponat aut relinquat ſubſtantiam materialẽ in ſpatio ſine vlla quantitate, fore,vt tota ſit in toto ſpatio, & tota in qualibet eius parte; vnde videtur fieri non poſſe, vt ea poſita in linea, aut ſuperficie imaginaria ſpatij, & tota quælibet eius pars recipiat totam lineam, aut ſuperficiem realem:quippe cum omnis quantitas cõtinua permanens C ita extendat ſubſtantiam ſubiectam, vt ponat quamlibet eius partem extra quamlibet aliam. Non obſtat,inquam,quia aliud eſt loqui de ſubſtantia materiali,quæ exiſtat omni quantitate priuata ,aliud de ea, ſi diuina poteſtate vel producatur, vel conſeruetur cum reali puncto, aut linea,aut ſuperficie ſibi inhærente.

Diluitur.

Nam etſi hoc dato tota ſubſtantia eſſet ſub puncto tum reali, tum imaginario, totave ſub linea,aut ſuperficie & reali,&imaginaria; D non eſſet tamen tota ſub qualibet parte lineæ; aut ſuperficiei; ſed tota ſub tota linea,aut ſuperficie, & eius partes ſub earum partibus. Vnde patet nõ improbabiliter dici poſſe etiam punctum, (*ſi entitatem habet*) & lineam habere ordinem aptitudinalem,eſſentialemque ad ſubiectum, cui ſuapte natura inhærere poſſint; tametſi non naturalem, quaſi in ordine ad cauſam aliquam efficientem naturalem, quæ illa in ſubiectum poſſit E introducere.

Summa reſpõſionis.

Num ſubſtantia ſit prior ratione, cognitione,ac tempore accidente?

QVÆSTIO II.

Qua ratione ſit prior tempore?

F

SECTIO I.

VT tria hæc non hoc ipſo ordine,quo ab Ariſtotele aſſerta ſunt,ſed quo ſunt probata tractemus;non deſunt argumenta, quibus ille conuinci videatur ſecum pugnare, cum ait, ſubſtantiam eſſe priorem tempore accidente. Primum quia ſiue loquitur de ea tãtum ſubſtantia, quæ ſubditur tẽpori, quales ſunt eæ duntaxat, quæ à tempore patiuntur. vt ipſe tradit lib.4.Phyſicorum; aperte ſibi repugnat, cum hæ omnes ex vtraque parte ſuperentur à tempore, quod eſt accidens: ſiue loquitur vniuerſe de ſubſtantia, id etiam eius ſententiæ aduerſatur, qua ipſe octauo libro eiuſdem operis, & alibi ſæpe docuit, totam hanc rerum vniuerſitatem & ſubſtantiarum, & accidentium & ab æterno fuiſſe.

Argum. quæ aſtruunt Ari. in hoc aſſerẽdo ſecum pugnaſſe.c.12. tex.117.

Maxime c.1. 2 & 3.li.1.de cœlo,c.3.tex. 20.& 23. 12. Met.c.6.tex. 30.

Deinde, quia nihil eſt prius tempore ipſo tempore; alioqui tempus (*ſine quo non datur prius, & poſterius, vt ipſe idem docet eiſdem locis*) eſſet prius ſe ipſo, quod fieri nequit: ſi ergo nihil eſt prius ipſo tempore,cum tempus ſit quoddam accidens, nulla omnino ſubſtantia erit prior tempore omni accidente.

Vt 8.Phyſ.c.1 tex.10.& 12. Met.tex.2.

Tertio,quia ſi comparat ſubſtantiam cum accidentibus, quæ in ea exiſtunt, nulla prorſus datur, quæ tempore ſua omnia accidentia anteceſſerit;ſi vero eam confert cum accidentibus aliarum, non ad rem videtur loqui, cum contra quis dicere poſſit, ſicut ſubſtantiæ quædam ſunt priores tempore aliarum accidentibus,ita quarundam accidentia eſſe aliis ſubſtantiis priora.

Quanquam igitur Ariſtoteles, ſi ei fidei lumen affuiſſet, nullo modo hac in re ſibi repugnaſſet; (*præceſſit enim infinitis temporum ſpatiis Dei Opt. Max. ſubſtantia, in qua nullum accidens eſſe poteſt, omnes alias ſubſtantias, quæ nunquam ſine accidentibus exiſtunt*) tamen vt pateat, quo in ſenſu ille, poſita mundi huius æternitate, ſubſtantiam accidentib. tempore prætulerit, animaduertendum eſt, non omnes modo eodem illum intelligendum ſenſiſſe.

Omnino verũ, ſubſtãtiã eſſe tẽpore priorẽ accidẽtibus.

Quo tamen ſenſu Ariſt. id dixerit, ne ſecum pugnet.

Auerroes exiſtimat loqui Ariſtotelem in hac aſſertione de ſolis ſubſtantiis, quæ gignuntur, & intereunt,deq; ſolis earum accidentibus, propoſitionem autem eſſe veram ratione materiæ primæ, quæ ſemper eadem perſeuerat, ſuccedentibus in ea aliis, atque aliis accidentibus, quemadmodum & aliis,atque aliis formis ſubſtantialibus: quæ ſententia , vt multis non placet, ita nec probanda eſt. Primum,quia Ariſtoteles non agit hoc loco de ſubſtantia reſtricte,ſed vt cõplectitur omnia, quæ pertinent ad primum genus entium, quod eſt prædicamentum ſubſtantiæ. Deinde, quia quam ſubſtantiam ille ait eſſe priorem tempore accidentibus , eandem aſſerit eſſe priorem cognitione , quod ratione materiæ dictum eſſe intelligi nõ poteſt, præſertim cum primo Phyſicorum dixerit, materiam eſſe per ſe ignotam: &cap.3.† huius libri

Primus ſenſus. Hoc lib. com.4. 4. Idẽ videtur approbare Æg. hic q.1. Iãdũ. q.5. Sonc.q. 10.

Refellitur.

c.7.tex. 69. & hoc li.c.10 tex 35. †tex.8.

dicat, materiam neq; eſſe quid, neque quantum, &c. quia nimirum nullum ex ſe habet actum ſiue ſubſtantiæ, ſiue alicuius alterius prædicamenti quod ſi nullum ex ſe habet actum, ergo nullo modo ex ſe cognoſci poteſt. Poſtremo, *quod eſt argumentum ad hominem*) quia ſaltem dimenſiones interminatæ, quas Auerroes ponit coæuas materiæ primæ, non ſunt tempore poſteriores materia. Minus diſſentanea certe eſſet hæc explicatio ſententiæ Ariſtotelis hoc loco, ſi Auerroes admitteret reſolutionem ſubſtantiarum corruptibilium vſq; ad materiam primam, amiſſa videlicet in ipſa corruptione omni quantitate præcedente.

Lib. de ſubſtãt. orbis, c. 1 & 1. Phyſ. cõ. 63, aliis locis.

Secũd. ſenſus † Alenſis, & (*vt multi* volunt*) D. Thom. ita exponunt Ariſtotelem, vt velint illum intelligendum eſſe de ſubſtantia, quatenus ſubſtantia eſt, non de qualibet ſubſtantia; quod inter ſubſtantias aliqua reperiatur, quæ, cum ſit expers omnis accidentis, (*cuiuſmodi re vera eſt ſolus Deus, opinione autem quorundam non recte ſentientium omnes etiam aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ*) non modo æternitate, ſed infinitis etiam tẽporib. imaginariis omnia accidentia præceſſerit. Qui ſenſus, etſi veram, & Catholicam ſententiam continet, non congruit tamen Ariſtotelis opinioni: tum quia putauit, mundum ex æternitate fuiſſe; tum etiam, quia loquitur de vero, ac reali tempore, vt patet ex probatione ipſa: ex eo enim oſtendit ſubſtantiam eſſe priorem tempore accidentibus, quia poteſt ab eis ſeparari, cum tamen nullum eorum ſit ab ea ſeparabile. Nam, vt ait Alexander locum exponens, quanquam ſubſtantia nunquam ſine aliis conſtet, tamen quoniam illa ſeiunguntur ab ipſa, & alia hodie in ipſa ſunt, quam heri, & cras erunt diuerſa, & ſingulis, prope dixerim, diebus euariant, dubitari non debet, quin ipſa tempore cæteris prior habeatur. Accedit, quod Ariſtoteles plane intelligi debet de ſubſtantia, in qua ſunt ipſa accidentia, cum quibus eam comparat: quandoquidem impertinens eam conferre cum iis, quæ in ea non exiſtunt, cum ſubſtantia, & accidens ſe inuicem poſſint tempore præcedere, vt initio obiectum eſt.

† hoc loco. q. 4 ** ſonc. q. 10. lege. Ferr. 1. cõtra gent. c. 18. & 19. §. ad euidentiam.*

Hunc ſenſum non congruere dictis Ariſt.

Quæ omnino fuerit eius mens. Dicendum igitur, miſſis quibuſdam aliis ſenſibus parum veriſimilibus, propoſitionem Ariſtotelicam, iuxta veram, & germanam Alexandri expoſitionem, ſic intelligendam eſſe, quaſi dicat Ariſtoteles ſubſtantiam, quæcunque illa ſit, quæ accidentium capax exiſtat (*cuiuſmodi re vera ſunt eæ omnes, quæ in prædicamento ſubſtantiæ ponuntur*) priorem eſſe tempore quibuſdam (*imo etiam plurimis*) ſuis accidentibus: cum tamen nullum eorum omnino eam præcedat tempore, aut poſſit præcedere: quo in ſenſu probatio eſt aptiſſima, cum dicitur poſſe illam ſeparari à multis, ſibi nimirum inuicem ſuccedentibus: cum tamen eorum nullum ſit, aut eſſe poſſit, ſub quo alia, & alia ſubſtantia ſuccedat. Ita patet in hac propoſitione comprehendi omnes finitas ſubſtantias, vtpote in quibus omnibus, ac ſolis accidentia eſſe poſſunt, etiam ex Ariſtotelis ſententia, vt patebit lib. 12. Etenim non modo in materialibus, ſiue corruptibiles ſint, ſiue corruptionis expertes: ſed etiam in immaterialib. datur frequens accidentium ſucceſſio eadem ſemper ſubſtantia permanente.

Quo pacto ſecũdus ſenſus ſuſtineri poſſit. Non prohibet tamen hæc expoſitio, quominus iuxta ſecundum ſenſum abſolute impugnatum vere dicere quis poſſit, ſubſtãtiam accidẽtium capacem poſſe eſſe modo aliquo priorem tempore omnibus ſuis accidentibus, etiam inſeparabilibus: nempe duab. adiectionibus. Vna eſt, vt id non intelligatur de ſubſtantia accidentium capaci, vt talis ſubſtantia eſt: ſed quatenus ſubſtantia, hoc eſt, ſecundum communem ſubſtantiæ rationem. Altera, vt id nõ dicatur aſſertiue, ſed per non repugnantiam, ac ſi aperte dicat, nulli ſubſtantiæ accidentium capaci, quatenus ſubſtantia eſt, repugnare ſine omni accidente exiſtere. Quod ex eo patet verum eſſe, quia ſi ſic ei repugnaret, nulla omnino ſubſtantia eſſet omnis accidentis expers, quod falſum eſt in ſubſtantia infinita.

Atq; hæc quidem omnia ſic habent, non ſpectata potentia Dei abſoluta, ſed ordinaria duntaxat. Quod ſi abſoluta, ſiue extraordinaria ſpectetur, non modo per non repugnantiam, ſed aſſertiue etiam dici poteſt, omnem ſubſtantiam accidentium capacem, etiam quatenus talis ſubſtantia eſt, poſſe carere omnibus accidentibus abſolutis: quia extraordinaria Dei virtute & produci poteſt, & conſeruari ſine omni accidente abſoluto: tametſi (*vt multis placet*) non ſine omni reſpectiuo, quod ſine relatione actualis dependẽtiæ à Deo nihil omnino effici, aut cõſeruari poſſit. Ita patet, qua ratione vera ſit Ariſtotelis propoſitio, & quo etiam pacto ſecunda eius expoſitio ad omnia accidentia cuiuſque ſubſtantiæ accommodari poſſit.

Quæcunq; ſubſtãtia produci poteſt à Deo ſine accidentib. abſolut. nõ tamẽ ſine omni reſpectiuo. Vide D. Tho. quodl. 6. a. 10.

Ad argum. Ad primum igitur argumentum pro parte negatiua propoſitum dicendum eſt, Ariſtotelem propterea non ſibi repugnare, quia non confert vllam ſubſtantiam cum quouis alio accidente, ſed cum iis tantum, quæ in ipſa ſunt; neque id quidem vniuerſe cum omnibus, ſed indefinite cum aliquibus: qua in comparatione diſpar eſt ratio ex parte altera, cum

cum ſub nullo eodem accidente ſuccedat alia, & alia ſubſtantia.

Ad ſecundum dicendum, non ſolum æternitatem fuiſſe duratione priorem tempore reali, ſed etiam tempus imaginarium, quod reale ab æterno præceſſit: quod autem Ariſtoteles ait: Prius, & poſterius non reperiri niſi in tempore, intelligendum eſſe de differentiis realibus prioris, & poſterioris, quæ neque in æternitate, neque in tempore imaginario reperiuntur: argumentum verò impertinens eſſe, quia ſubſtantia non confertur hoc loco cum quouis accidente, ſed cum iis, quæ in ea exiſtunt, quorum alia in tempore reali aliis ſuccedunt. Vnde patet tertii argumenti ſolutio.

Tertii arg. ſolutio patet.

Quo pacto ſubſtantia ſit prior ratione, & cognitione accidentibus?

Sectio II.

Eſſe priorem definitione planum eſt.

Esse autem ſubſtantiam ratione ſeu definitione priorem accidentibus, quod Ariſtoteles ſecundo loco probat, ex quo patet, quia in definitione cuiuſque accidentis, ſi omnino explicita futura eſt, neceſſe eſt definitionem ſubſtantiæ, rationemue ponere; non item in definitione ſubſtantiæ definitionem vllius accidentis. Id quod Ariſtoteles inferius capit. quarto, & quinto luculentius oſtendit.

Ratio dubitandi, an ſubſtantia ſit cognitione prior accidente.

Eſſe autem priorem cognitione, quod vltimo loco probat, non ſatis conſtat, quo pacto verum ſit: cum potius aut videatur eſſe poſterior; aut idem omnino eſſe dicere, eam eſſe priorem cognitione, atque definitione, vt hoc tertium membrum ſuperuacue additum ſit. Nam ſi ſermo eſt de ea cognitione, quæ prior eſt ordine generationis; priora vtique ſunt cognitione accidentia, quibus inueſtigatur interior cuiuſque rei ſubſtantia: ſi vero de ea, quæ prior eſt ordine perfectionis; cum perfecta cognitio cuiuſque rei per definitionem habeatur, idem omnino eſſe videtur dicere, ſubſtantiam eſſe priorem definitione, atque priorem cognitione: ſicque aut falſa eſt Ariſtotelis propoſitio, aut vnum membrum totius pronuntiati in alterum incidit.

Sunt, qui hoc loco multa dicant de cognitione confuſa, & diſtincta, aliaſque & alias diſtinctiones adhibeant, quæ rem faciunt implicatiorem. Sed cum effugere non poſſint, quominus concedant, confuſa cognitione, ſeu non diſtincta, vel explicita, priora cognitu eſſe accidentia ordine generationis; reliquũ eſt, vt concedere debeant, Ariſtotelem intelligendum de diſtincta cognitione, A quæ eſt definitiua, quo pacto idẽ eſt ſubſtantiam eſſe priorem cognitione, accidentibus, atque priorem definitione, ſeu ratione. * Quanquam vero eorum † quidam contendant, etiam confuſa cognitione prius cognoſci ſubſtantiam, quam accidentia, Ariſtotelemque vtroque modo aſſerere, ſubſtantiam eſſe priorem cognitione accidentibus & diſtincta, & confuſa, eo quod prius imprimantur in intellectu ſpecies intelligibiles ſub- B ſtantiarum, quam accidentium, per quas vtraque cognitio habeatur; non eſt tamen, cur eorum ſententia probetur. Re enim vera, cum ſubſtantiæ in hac vita per accidentia cognoſcantur, non prius imprimi poſſunt in intellectu ſpecies ſubſtantiarum, quam eorum accidentium, per quæ earum cognitio comparatur; ſed vel ſimul cum illis, vel poſt earum impreſſionem aut temporis, aut naturæ ordine. Quamquam vero ſimul imprimantur, prior tamen generationis ordine eſt actualis C cognitio accidentium, quæ nobis ſunt obuia, magiſque familiaria, quam ſubſtantiarum: quo pacto diximus ad librum primum, etſi per ſpecies intelligibiles adminiculo phantaſmatum concipimus & naturas vniuerſales, & res ſingulares; prius tamen generationis ordine concipi ea ſingularia, quorum interuentu vniuerſalium ſpecies acquirimus, quam ipſa vniuerſalia.

** Quidam reſpondendi modus.*

† vt Sonc. q. 13. huius lib. Iauellus. q. 3.

Reiicitur.

Prius confuſe cognoſci accidentia, quam ſubſtant.

c. 2. q 3 ſect. 7

Alii volunt Ariſtotelem ſic eſſe intelligen- D dum, vt cum ait, ſubſtantiam eſſe priorem cognitione accidentibus, accipiatur nomen ſubſtantiæ pro eſſentia, & nomen prioris pro perfectioris, quaſi dicat, perfectiorem eſſe cognitionem, qua quæque res (*ſiue illa ſit ſubſtantia, ſiue accidens*) cognoſcitur per ſuam eſſentiam, quam qua cognoſcitur per ea, quæ illi accidunt. Sed expoſitio hæc etſi re ipſa veram ſententiam continet: non congruit tamen cum inſtituto Ariſtotelis; tum quia Ari- E ſtoteles eam ſubſtãtiam probat eſſe priorem cognitione accidentibus, quam probauerat eſſe priorem tempore: quam plane conſtat eſſe ſubſtantiam, vt diſtinguitur ab accidentibus; non eſſentiam cuiuſque entis, vt diſtinguitur ab iis, quæ illi accidunt: tum etiã, quia inſtitutum eius non erat agere de ſubſtantia pro eſſentia, entitateue cuiuſque entis, ſed primi generis entium, quod eſt ſubſtantia, vt diſtinguitur ab aliis prædicamentis, F quod ex totius capitis progreſſu intelligitur: tum denique, quia vt ille probet ſubſtantiam in ea ſignificatione, qua diſtinguitur ab accidentiũ prædicamentis, eſſe priorem cognitione, vtitur ſimilitudine quadam proportionali ex accidentibus quæ mox explicabitur.

Alius modus reſpondendi.

Non congruit Ariſt. inſtituto.

Quid plane dicendum cũ Aleſ. hic q.5. Sent. qu. 3. Ant. And. q 4.

Subſtantia eſt prior cognit. id eſt, ad cognoſcendũ illuſtrior accid.

† *c.1. tex.2.*

Dicendum igitur, Ariſtotelem, poſtquam probauit ſubſtantiam eſſe priorem definitione accidentibus, in eo ſenſu probare illam eſſe priorem cognitione, quia eſt natura ad cognoſcendum illuſtrior; etiamſi nobis minus ſit nota ob imperfectum noſtræ cognitionis modum, quo ab exterioribus ad intima rerũ penetralia ingredimur: quo pacto dixerat initio † libri primi Phyſicorum, non eadem eſſe nobis, atq; ſimpliciter, ſeu natura nota. Quod æque verum eſt de cognitione confuſa, ſeu ſimplicis conceptus, atq; de diſtincta, ſeu definitiua. Vtroq; enim modo ſubſtantia ex ſe notior eſt, & illuſtrior, quam accidens vllum; tametſi accidens ſit nobis imperfecte cognoſcentibus euidentius, quam ſubſtantia, ſi non cognitione omnino diſtincta, & explicata, quæ pendet ex cognitione ſubſtantiæ, certe confuſa, & ſimplici.

Probatio tradita reſolut.

c.11. tex.20.

Probatio autem huius rei ducitur ex ipſa ſubſtantiæ perfectione, quatenus cũ accidentibus confertur. Nam cum actus, & perfectio idem ſint omnes autem res per actum cognoſcantur, vt Ariſt. lib.9. docet, & omnes Philoſophi aſſerunt; ſubſtantia vero, cum per ſe exiſtat, perfectior ſit, quam quælibet accidentia, cũ hæc eſſentiali ordine à ſubſtantia pendeant, vt ex dictis patet; efficitur, vt ſubſtantia prior, & illuſtrior cognitu ſit, quam vlla accidentia. Quod intellige dictum de ſubſtantia actuali, (*vt patet ex ipſa probatione*) non de pure potentiali, quæ eſt ſola materia prima. Huc autem tendit Ariſtotelis probatio. Ex eo enim rem oſtendit, quem primæ ſubſtantiæ melius, ſeu perfectius intelliguntur, cum cognoſcuntur earum prædicata quiditatiua, ſiue eſſentialia, quam cum accidentalia duntaxat; quod etiam ſimilitudine ſingularium accidentium, quæ nobis notiora ſunt, confirmat. Recte enim ſequitur, ſi prædicata quiditatiua primarum ſubſtantiarum ſunt priora cognitu naturæ, ac perfectionis ordine, quam accidentaria, quæ ad cætera prædicamenta pertinent; cum etiam ipſæ primæ ſubſtantiæ ſint naturæ, ac perfectionis ordine priores cognitu, quam accidentia ſingularia, quæ ſenſibus patent, & per quæ ad ipſas particulares naturas accidentium ingredimur; non dubium, quin naturæ cõmunes ſubſtantiarum, de quibus & Ariſtoteles, & cæteri Philoſophi per ſe ac directo agunt, ſint naturæ, ac perfectionis ordine priores cognitu, quam quælibet accidentia. Hæc autem tota probatio perfectioni ſubſtantiæ actualis innititur; quæ vt natura ſua pendet ab accidentibus, vt ſit; ita neque vt cognoſcatur: tametſi apud nos à poſteriori cognoſcatur per accidentia quodam quaſi manuductionis ordine.

§ ſuperiori, ſect.3.

Non hoc intelligi de materia prima.

A

Aliqua videri accidentia natura ſua qualibet ſubſtantia creata, aut creabili perfectiora.

Sectio III.

Opponere ſe tamen huic ſententiæ videntur accidentia quædam, quæ vt ſupernaturalia, & ordinis diuini dicuntur; (*qualia ſunt lumen gloriæ, gratia, charitas, & alia qualitates ſupernaturales*) ita volunt præferri per-
B fectione ſua omnibus ſubſtantiis tum creatis tum quæ creari poſſunt: quod ſi obtinent, perſpicuum videtur, ea eſſe naturæ, ac perfectionis ordine cognitu priora.

Rationes ad hoc probandum.

Eſſe autem illa qualibet creabili ſubſtantia perfectiora, ex eo primum probatur, quia tota rerum natura infra Deum ordinatur ad illa ſupernaturalia dona, cum propter illa & Angelis, & hominibus communicanda ſit facta: neq; is ordo eſt præpoſterus, aut voluntarius,
C ſed ſpectata inferiori conditione naturæ, & illorum donorum ſublimitate à Deo conſtitutus: nomine autem totius naturæ non dubium eſt, quin comprehendantur omnes ſubſtantiæ certæ, ac creabiles.

Deinde, quia accidentia illa diuini ordinis pertinent ad ordinem gratiæ: ſubſtantiæ vero omnes creatæ, ac creabiles pertinent ad ordinem naturæ, cum eorum exiſtentia naturaliter cognoſci poſſit: at Theologi omnes præ-
D ferunt ordinem gratiæ toti naturæ ordini.

Poſtremo, quia ſubſtantiæ omnes infra Deum fiunt per creationem, aut generationem; dona autem illa excellentiori quadam communicatione diuinæ naturæ, quod D. Petrus his verbis ſignificat, *Maxima, & pretioſa nobis promiſſa donauit, vt per hæc efficiamini diuinæ conſortes naturæ:* longe enim præſtantior eſt ſimilitudo gratiæ, quam cum Deo habent iuſti, quam quæ cum eo omnibus homi-
E nibus intercedit naturæ.

2. Petri c.1.

Modus quidã expediendi difficultatem.

Dicat aliquis, hæc dona ſupernaturalia, cum ſint qualitates quædam, eſſe quidem excellentiora ſubſtantiis omnibus tum creatis, tum creabilibus, ſi ſpectentur ſecundum earum ſpecificas differentias: non item ſi ſpectentur ſecundum communem rationem accidentium, aut qualitatum, quo tamen pacto de accidentibus hoc capite loquitur Ariſtoteles: proinde nullam hac in re eſſe cõtra-
F dictionẽ. Verum hæc conciliatio non eſt admittenda. Accidentia enim conferuntur hoc loco ab Ariſtotele cum iis ipſis ſubſtantiis, quibus inhærent, vt cum veris, ac proprie dictis ſubiectis inhæſionis, at accidentia ſupernaturalia, etiam ſecundum proprias differentias ſpecificas, pendent in ſuo eſſe ab huiuſ-

modi

Modi veris, & proprie dictis ſubiectis, cum vere, ac proprie inhæreant formis immaterialibus, vel per ſe omnino ſubſiſtentib. vel informantib. quo fit, vt non ſint conſideranda hoc loco, quatenus ex ſola communi accidentiũ, aut qualitatum ratione pendent à ſubſtantiis ſed etiam ex propriis, & peculiarib. differentiis, etiamſi ſint ſupernaturalis ordinis, neq; ipſæ eorum ſpecificæ differentiæ à Philoſophis tractentur: ſatis enim eſt, quod accidentium natura in toto ſuo genere à ſubſtantiis eſſentiali ordine tanquam à ſubiectis inhæſionis pendeat.

Alius modus

Dicat fortaſſe alius, has ſupernaturales qualitates eſſe quidem perfectiora entia, quã ſint quælibet creatæ ſubſtantiæ: poſſe tamen alias ſubſtantias creari adeo excellentis naturæ, vt vel ipſæ eminenter contineant huiuſmodi qualitatum perfectionem, vel eas ſibi naturaliter vendicent. Hoc enim modo adhuc eas perfectione propria, & eſſentiali ſuperabunt: quo pacto entia naturalia perfectione ſua eſſentiali ſuperant omnes qualitates, quas ex natura ſua ſibi vendicant.

Aſtruitur prior pars.

Quod autem prior modus ſit poſſibilis, videtur probari poſſe in lumine gloriæ, ex quo ad cæteras huiuſmodi qualitates poterit probatio aptari. Nam cum intellectus beati ſimul cum lumine gloriæ, quo iuuatur ad eliciendum actum viſionis diuinæ, habeat certam, & limitatam virtutem ad intelligendũ: Deus autem quacunque data virtute poſſit efficere perfectiorem in infinitum: fit, vt in creandis intellectibus perfectioribus, quam ſit intellectus certi cuiuſdam beati ſimul acceptus cum ſuo lumine gloriæ, peruenire poſſit ad intellectum adeo perfectæ naturæ, vt ipſe ſecundum ſe, & naturali ſua virtute intelligendi ſuperet virtutem totius illius coniuncti ex intellectu illius beati, & luminis gloriæ, quo affectus eſt.

Aſtruitur poſterior.

Quod idem poſterior modus nil repugnet dari, hoc argumento oſtendi videtur, quia omnis accidentalis forma, quæ eſt ſupra naturam vnius rei, eſt naturalis alteri: id quod & inductione in rebus naturalib. & ratione patet. Inductione, quia motus circularis, qui eſt ſupra naturam ignis, eſt naturalis cœlo: & lux, quæ eſt ſupra naturam aeris, eſt naturalis ſolari corpori, & ſic in cæteris. Ratione autem, quia omnis accidentalis forma videtur habere aptitudinalem, eſſentialemque ordinem ad certum ſubiectum inhæſionis: alioqui non eſſet etiam ipſa certæ, & determinatæ naturæ. Cum igitur quælibet qualitas ſupernaturalis ſit forma vere accidentalis, efficitur, vt quanquam ſit ſupernaturalis reſpectu ſubſtantiarum intellectualium, quæ conditæ à Deo ſunt, poſſint tamen

A aliæ excellentioris naturæ creari, cui illa ſit naturalis: ſicq; nihil pugnat cum Ariſtotelis doctrina hoc modo tradita excellentia ſupernaturalium qualitatum ſupra eas ſubſtantias, quæ hactenus productæ ſunt, cum aliis, quæ produci poſſunt, naturaliter conuenire hoc pacto valeant.

Non dari poſſe creaturã, quæ naturaliter videat Dei eſſentiam.

Sed nec conciliatio hæc recipienda eſt, tũ quia pugnat cum ſcriptura ſacra, communiq; Patrum, & Scholaſticorũ doctrina, dari poſſe B creaturam, quæ luminis gloriæ qualitatem eminenter continens in ſe videat naturaliter Dei eſſentiam, aut cum Deo conſortium ad tantam communicationem ineat: tum etiam quia nulla vis eſt in argumentis, quibus id fieri poſſe probatum eſt.

Probatur ex ſcriptura ſacra ex Patribus & Scholaſt.

Id quod plane conſtat ex priori epiſtola Pauli ad Timotheum capite ſexto, vbi ille de Deo ſic ait: *Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem inhabitat inacceſſibilem, quem nullus* C *hominum vidit, ſed nec videre poteſt.* Hoc enim perſpicue conſtat intelligendum eſſe de viſione diuinæ eſſentiæ ex ſolis viribus naturæ creatæ, aut quæ creari poſſit, vt Patres omnes, & ferme omnes Scholaſtici exponunt: cum ipſa † etiam diuina ſcriptura ſæpe clamet gloriam illam diuinæ viſionis ſine Dei gratia ſpeciali obtineri non poſſe. Ineptum autem eſſet, nedum falſum, excipere eo loco ſubſtantias intellectuales perfectiores, quas D Deus creare poteſt, cum Paulus tanquam re vera proprium Dei pronuntiet, eum ſolum eſſe immortalem, & inuiſibilem, ſolumque eum inhabitare lucem inacceſſibilem, per vires ſcilicet naturæ creatæ: ſiue intellectualis cretaura ſumatur ſine lumine gloriæ, ſiue cum eo naturaliter ſibi debito, atque coniuncto: vtroque enim modo iam Dei eſſentia non eſſet ſimpliciter, & abſolute inuiſibilis ab alio intellectu, ſi ab aliqua creabili E ſubſtantia intellectuali naturaliter videri poſſet. Quod adeo impoſſibile iudicat Dionyſius 1. cap. de diuinis nominibus, vt dicat, *Quemadmodum res corporea, incorpoream videre non poteſt, ita nec creatura Deum*, tametſi in hoc eſt diſcrimen: quod ſupernaturali auxilio etſi ſenſus corporeus non poteſt videre rem incorpoream: tamen intellectus creatus poteſt videre Dei eſſentiam. Itaque de ſententia ſcripturæ ſacræ, Patrumq; † omnium, F & fere Scholaſticorum (quos vtroſque longum eſſet referre) dubitari non poteſt, quin exiſtiment Dei eſſentiam eſſe naturaliter inuiſibilem cuilibet intellectui, ſeu creato, ſeu creabili, vtrouis modo ea viſio naturalis illi eſſe fingatur, ſiue, inquam per ſolas vires ipſius intellectus, ſiue per hoc, quod lumen gloriæ ei ſit naturale.

Aug. in Pſal. 118. concione 6 Beda, Anſ. D. Th. Petrus Lombar. Caiet. & alii ad eund. locum Pauli.

† Pſ. 35. & 38. Eſaias c. 64. ad Roman. 6.

† Lege Aug. Epiſt. 111. *&* 112. *Greg.* 18. *moral. c.* 28. *Ambr. in c.* 1. *Luca, Epiph. hæreſi* 70. *Chryſ. homiliis de incomprehenſ. Dei natura D. Th.* 1 *p. q.* 12. *ar.* 4 *Henr. quodl.* 4. *q.* 9. *Scot. in* 4. *d.* 49. *q.* 11 *Richar. a.* 2 *q.* 6.

Ratio-

Ratio ex Patribus.

A Rationem autem, cur ita res habeat, Patres quidem ex infinitate diuinæ naturæ ducere videntur, cum aiunt, repugnare creaturæ, vt natura ſua increatam perſpicue videat: quod de comprehenſiua quidem viſione non eſt dubium: ſed de participata, cuiuſmodi eſt ea, qua fruuntur beati, cur id fieri nequeat, non ſatis liquet, cum ſit finita, & cuius capax videri poteſt creatus intellectus.

Alia ex D. Th. 1. p. q. 12. a. 5.

Ead. q. art. 2.

Cur lumen gloriæ nulli poſſit eſſe creaturæ naturale.

Forma, & vltima ad eam diſpoſitio ſemper ſunt eiuſd. ordinis.

B D. Thomas hac ratione vtitur, quia cum ad eam viſionem oporteat Deum coniungi intellectui creato per modum ſpeciei intelligibilis: (*neque enim putat vllam ſpeciem creatam poſſe diuinam eſſentiam, vt illa in ſe eſt, repræſentare*) quemadmodum Deus non eſt naturaliter forma intelligibilis vllius intellectus creati, vt ex D. Paulo conſtitit: ita nec lumen gloriæ, quod eſt vltima diſpoſitio ad illam, poteſt ei eſſe naturale, vel in ipſa eius natura eminenter contentum. C Naturalis enim forma, & vltima diſpoſitio ad illam etſi valde diſtent quoad proprias, & peculiares naturas: (*veluti forma ignis, & vltima diſpoſitio ad formam ignis*) tamen ſunt eiuſdem ordinis quoad connaturalitatem, vt cuicunque rei altera eſt naturalis, alteram quoque eidem eſſe naturalem neceſſe ſit: quo pacto exponit D. Thomam Caietanus ad quæſtionem 12. primæ partis art. 5 Ita fit, vt nulla intellectualis creatura poſſit eſſentiam Dei videre, D niſi ſupra naturam ſuam eleuetur à Deo per gratiam, infuſo videlicet eius intellectui lumine gloriæ: aut certe abſoluta Dei poteſtate ſuppleto, vt ei diuina eſſentia per modum formæ intelligibilis coniungi poſſit. Atque hæc eſt cauſa, ob quam initio huius operis cum eodem ſancto Doctore diximus, non eſſe in nobis naturalem potentiam, ſed aptitudinalem ad Dei eſſentiam, vt ipſa in ſe eſt, videndam. E

lib. 1 c q. 2. ſect. 2.

Communis ratio, quod iam creatura ex ſe eſſet impeccabilis.

Communis vero ſchola ea ratione probat fieri non poſſe, vt creabilis vlla ſubſtantia intellectualis per ſe, ac natura ſua eſſentiam Dei videat: quia ex eo ſequetur fore, vt illa per ſe, & natura ſua ſit impeccabilis; quod tamen proprium eſt ſolius diuinæ naturæ. Sequela hac ratione probatur, quia ea ſola voluntas peccare poteſt, quæ relicto ſummo, & vniuerſali bono aliquod particulare aut verum, aut apparens bonum eligere poteſt: F at nulla voluntas, quæ ſummum bonum clare conſpectum poſſideat, qualis eſt voluntas cuiuſcunque beati, poteſt bonum aliud, aut apparens bonum peccando eligere, vt perſpicuum eſt. Quod autem ſolus Deus ſit natura ſua impeccabilis, ita vt nulla ſubſtantia intellectualis creari poſſit, quæ natura ſua peccare non poſſit, cum Patres omnes, tum vero Scholaſtici fere omnes, vno videlicet excepto, quod ſciam, † Gabriele, communi quaſi ore affirmant, ea ratione ducti, quod ſola ea voluntas peccare nequit, ſeu deflectere à rectę rationis regula, quæ ſibi ipſi eſt regula omnium ſuarum actionum: quam quidem ſolam diuinam eſſe voluntatem, nemo eſt, qui ambigat. Omnis enim alia voluntas pendet à prima voluntate, tanquam à prima omnis voluntatis regula, à qua per libertatem propriam poteſt deflectere, ſi nondum ſummi boni poſſeſſione fruatur. Quod idem Patres omnes ex eodem loco Pauli confirmant, intelligentes nomine immortalitatis, quam ille propriam facit ſolius diuinæ naturę, omnimodam immutabilitatem; cum enim omnis voluntas, quæ peccare poteſt, mutabilis ſit, vt quæ deflectere poſſit à rectæ actionis regula: ſi ſolus Deus natura ſua eſt omnino immutabilis, ſolus idem eſt natura impeccabilis. Iam ſi omnis intellectiua ſubſtantia creabilis natura ſua peccabilis eſt; nulla vtique poteſt eſſe diuini ſeu ſupernaturalis ordinis. † Lege Auguſt. Hieronymum, Gregorium, Damaſcenum, Anſelmum, & complures Patres alios vel in propriis ſcriptis, vel apud Scholaſticos: à quibus citantur; omnes enim aſſerunt, quemadmodum ſolus Deus increatus eſt, & immutabilis, ſuaq; natura beatus; ita in eum ſolum natura ſua peccatum cadere non poſſe: neq; alia de cauſa ab eo fieri non poſſe vel Angelum, vel aliam intellectualem naturam impeccabilẽ, niſi quia alium Deum facere non poteſt, ſolaq; gratia ſua poteſt voluntatem creatam in eo ſtatu conſtituere, vt nullo iam modo poſſit obnoxia eſſe peccato.

Solum Deũ eſſe natura ſua impeccabilem.

D. Th. 1. p. q. 63. a. 1. in 2. d. 22 q. 1 a. 1. de Verit. q. 24. ar. 7. & 3 contra Gent. c. 109. Scot. in 2. d. 23. q. vni. Dur. q. 1. Richar. ar. 1. q. 1 Capr. d. 22. q. vnica. ar. 1.

† in 2. d. 25. q. vnica. Ratio.

Ex ſcript. & Patrib.

† Aug. lib. 3. contra Maxim. c. 12 & epiſt. 28. Hieron dialog. 2. cõtra Pelag. cap. 3. & vlt. Gregor. 12. Moral. c. 17. & lib. 25. c 4. Damaſc. lib. 2. fidei c. 3. Anſ. Cur Deus homo lib. 2. c. 10. & in citatum locum Pauli, Ambr. lib. 3. de fide ad Gratiam. c. 2 Nanzianz. oratione 4. contra Iulian. Bernar. in Cant. ſerm. 81.

Obiicit tamen Gabriel huncin modum. Si Deus faciat voluntatem eo modo addictam ad ſequendum intellectum diuinæ voluntati conformẽ, quo appetitus ſenſitiuus ſequitur ſenſum; iam ea voluntas peccare non poterit; id autem fieri nihil repugnat; non igitur impoſſibile eſt fieri à Deo voluntatem aliquam natura ſua impeccabilem. Deinde nihil repugnat fieri à Deo intellectum, qui ſolum iudicare poſſit de vtilibus, & iucundis, ita vt nihil de iuſtis, ſeu honeſtis iudicare poſſit; at voluntas: quæ illum ſequetur, peccare non poterit, cum peccatum omne ſit cõtra honeſtatem; poteſt igitur fieri, vt detur voluntas creata, quæ natura ſua ſit impeccabilis.

Soluitur prius.

Hæc ſunt ex multis præcipua Gabrielis argumenta. Sed nihil efficiunt. Non prius, quia aliud eſt, voluntatem poſſe fieri omnino conformem primę agendi regulæ per gratiam, quod concedimus: *ſiquidem gratia non deſtruit*

Non poſſe võluntatem per naturã cõformẽ eſſe primæ agendi regulæ.

deſtruit naturam) aliud per naturam, quod negamus, ſi non alio modo conformis fieri poteſt primæ agendi regulæ, quam quo appetitus ſenſitiuus eſt conformis ſenſui: hæc enim conformitas, cum ſit ſine vlla indifferentia ad oppoſita, ſed potius cum omnimoda determinatione ad id, quod ſenſus iudicat, omnem libertatem voluntati adimeret, ſicque voluntas hoc pacto primæ agendi regulæ conformata, non eſt voluntas. Non poſterius, quia intellectus, qui de honeſtis iudicare non poterit, intellectus non erit. Neque enim intellectus eſſe poteſt, qui rationem rerum non percipiat: forma autem honeſtatis, ſeu virtutis tota poſita eſt in ratione ſequenda: vnde & prudentia, quæ eſt virtutum norma, nihil eſt aliud, quam recta agendorum ratio, vt Philoſophi eam definiunt. Adde, quod bruta etiam animalia vtilia ſibi, & iucunda, ſeu delectabilia ſentiunt, & in eis ſentiendis ſæpe hominibus antecellunt; ſunt tamen irrationalia, quia ſolum ea ſentiunt apprehendendo, & iudicando ex naturæ inſtinctu; non vero rationes mediorũ, & finium percipiendo, & alia ad alia, quatenus ad illa conducunt, aut non conducunt, referendo; vt ea de cauſa alia ſequantur, alia fugiant. Quare ſi intellectus illi creaturarum intellectualium impeccabilium per naturam, quæ à Deo creari poſſe finguntur, illo priori modo de vtilibus, & iucundis iudicent, non in potentiis rationalibus, ſed irrationalibus, quemadmodum & ſenſus, numerandi erunt: ſin autem poſteriori modo, nihil iam ibi deeſt ad percipiendam veram, & germanã honeſtatis formam: vt iam voluntas, quæ intellectum recte iudicantem ſequatur, laude digna ſit, quæ vero reiiciat, vituperatione. Propriam igitur vocem (*vt dicitur*) ignorant, qui contendunt, voluntatem, quæ ſibi prima agendi regula non eſt, poſſe eſſe natura impeccabilem.

Poſterius. Intellectus, ſi de honeſtis iudicare non poteſt, non intellect. Ariſt. 6. eth. c. c. 5. & D. Th. 2. 2. q. 47 art. 5.

Et ſi accidentia diuini ordinis nulli ſubſtãtiæ poſſunt eſſe naturalia, non eſſe tamen ea omnibus ſubſtantiis, quæ creari poſſunt, perfectiora.

Sectio IV.

1. concl.

DVabus igitur concluſionibus ad ea, quæ de iis accidentibus obiecta ſunt reſpondendum eſt. Prior ſit, huiuſmodi accidentia, de quibus eſt quæſtio, nulli ſubſtantiæ creatæ, aut creabili poſſe eſſe naturalia, ſiue lumen gloriæ, de quo in ſpecie diſputatum eſt: ſiue quoduis aliud, quod proportionem cum illo habeat, ad illudq; dirigatur, veluti
A lumen fidei, ſpes Theologica, gratia, charitas, & alia Spiritus ſancti dona. Quod enim in lumine gloriæ probatum eſt, id ad cœtera pari ratione accommodari poteſt. Quodcunque enim ex aliis naturale eſſet lumen quoq; gloriæ naturale eſſe argueret, quippe ex quo neceſſario colligeretur in ea natura eſſe naturalem appetitum ad viſionem diuinæ eſſentiæ, potentiamq; naturalẽ ad eum actum, ac proinde ad lumen gloriæ, ſine quo diuina eſſen-
B tia ab intellectu creato videri non poteſt.

Ad argumenta, quib. ſuaderi videbatur poſſe creari ſubſtãtiã, quæ eminenter contineat perfectionem qualitatum ſupernaturalium.

Argumenta vero, quæ contendebant, dari poſſe ſubſtantiam intellectualem non ex iis, quæ creatæ ſunt, ſed ex iis, quæ creari poſſunt, cui naturale ſit lumen gloriæ, atq; adeo connaturalis etiam ipſa viſio eſſentiæ diuinæ, facile diluuntur. Ad illud enim, quo prior modus ſuadebatur, dicendum eſt, etſi Deus quacunque dato lumine gloriæ poteſt efficere aliud maius, & quacunque coniunctione
C ex certo lumine gloriæ, & intellectu, cui illud inſit, poteſt facere aliam coniunctionem perfectiorem: tamen effici non poſſe, vt intellectus vllus creatus, quantumcunque perfectus, ſi modo ſit lumine gloriæ deſtitutus, adæquet proportionem eius coniunctionis, quæ fiat ex quocunque inferiori intellectu, & lumine gloriæ: ſemper enim is nudus intellectus remanebit in inferiori ordine reſpectu intellectus cum lumine gloriæ coniunct: vn-
D de nihil mirum erit, ſi eſſentiam diuinam videre nequeat. Quo eodem pacto nunquam creatus intellectus nudatus omni ſpecie intelligibili, quantumcunque perfectus ſit, adæquabit proportionem cuiuſcunque imperfectioris intellectus, cum quauis ſpecie intelligibili ſimul ſumpti in ordine ad eius operationem, vt intelligere poſſit ſolus ipſe per ſe, quod imperfectior intellectus ſimul cum ſpecie intelligibili poteſt intellige-
E re. Itaq; intellectus creatus ſine lumine gloriæ ſemper erit in ſola potentia obedientiali, & remota ad viſionem beatificam: cum tamen quiſquis illo affectus eſt, iam ſit in potentia naturali (hoc eſt, non excedente vim, ac proportionem totius aggregati ex intellectu creato, & lumen) & proxima ad illam, atque adeo in actu eius viſionis: quia ſemper is actus cum ea potentia coniunctus eſt, quod non cernimus in intellectu ſpecie intelligibi-
F li affecto, in quo potẽtia, & habitus ſæpe non eliciunt actum.

Nullam creari poſſe ſubſtãtiã cui cõnaturalis ſit forma aliqua ſupernaturalis.

Ad illud autem, quo ſuadebatur modus poſterior negandum eſt, omnem formam, quæ eſt ſupra naturam vnius rei, eſſe naturalem alteri. Quanquam enim id detur in formis naturalibus: (*tametſi ne in his quidem omnibus id eſt certum*) nihil tamen cogit, vt id

vt id vniuerſe confiteri ſit neceſſe. Quod autem obiicitur de ordine aptitudinali,&eſſentiali,hunc in modum diſſoluitur,eſſentialem ordinem accidentium ad ſubiectum inhæſionis non efficere, vt ea ſint illis naturalia. Etenim ſola accidentia ſunt alicui ſubiecto naturalia,quæ ab eo quaſi oriuntur,aut ad eius conſeruationem, propriamue operationem ſunt neceſſaria. Hac enim de cauſa dicimus potētias eſſe naturales iis ſubiectis quorum naturas conſequuntur: & diſpoſitiones accidentarias iis, quorum formæ earum interuentu introducūtur, & conſeruantur: ſpeciesq; ſenſibiles ſenſibus, & intelligibiles intellectui, quod ad ſentiendum, & intelligendum ſint neceſſariæ: neque alia reperitur naturalitatis ratio. Satis autem patet accidentia, de quibus eſt ſermo, nullo ex his modis fore vnquam naturalia vlli ſubſtantiæ creabili: alioqui ſine illis minus perfecta eſſet quā quæ creatæ ſunt, quibus conſtat ea non eſſe neceſſaria neq; vt ſint, neque vt proprias operationes exerceāt. Hoc ergo ſolum efficit eſſentialis eorum ordo ad ſubiectum, cui inhærent, vt ſine eo naturaliter exiſtere non poſſint. Cum autem obiicitur, [Habent certam, & determinatam naturam: ergo & certum, & determinatum ſubiectum] libenter id damus: ſed tamen inde non colligitur, eſſe ea naturalia talibus ſubiectis, ſed ſine illis naturaliter, hoc eſt, ſine miraculo cohærere in rerum natura non poſſe.

Quæ accidentia ſint naturalia ſubiectis.

2. concl.

Poſterior concluſio ſit Quanquam huiuſmodi accidentia nulli ſubſtantiæ poſſunt eſſe naturalia, ſed ſemper erunt ſupra eorum naturam: non tamen propterea credendum eſt eſſe ea perfectiora in ratione eſſendi iis ſubſtantiis, quibus inhærebunt, vt naturæ, ac perfectionis eſſendi ordine dici poſſint iuxta traditam expoſitionem illis cognitu priora. Hæc concluſio ex eo primum patet, quia totum genus ſubſtantiarum prædicamentalium eſt perfectius in ratione eſſendi, & eo pacto illuſtrius, & nobilius quolibet alio toto genere, vt eſt communis omnium ſententia, imo & omnibus ſimul: quo fit, vt nobiliſſimum in genere ſubſtantiæ ſit nobilius nobiliſſimo in quolibet alio, & in omnibus ſimul, iuxta regulas tertij lib. Topicorum. Aut ergo huiuſmodi accidentia ſunt in ratione eſſendi minus perfecta, quam quæuis ſubſtantia creata, vel creabilis, quod volumus: aut ſunt extra omnia prædicamentorum genera: quod merito negant Theologi. Deinde, quia accidentia quantumcunq; nobilia ſint, & moraliter, vt dici ſolet, magni æſtimentur, tamen omnia in ſuo eſſe pendent ex ſuis ſubiectis, vt ait Ariſtoteles, non item

c.3. reg.34.

hoc cap. tex.2 & 4.

A ſubiecta ab illis in ſuo. Deinde, quia hæc, de quibus eſt quæſtio, ſunt propter ſua ſubiecta, tanquam propter ſuos fines, nō ſubiecta propter illa, Beatitudo enim formalis, ſiue inhærens propter beatos eſt, non beati propter illam: tametſi & beati & eorum formalis beatitudo ſit propter beatitudinem obiectiuam, quæ eſt ipſe Deus Opt. Max. Cum autem Ariſtoteles 2. de Cœlo ait, vnamquamque rem (*ſubaudi, quæ propter aliquid eſt*) eſ-
B ſe propter ſuam operationem, alibi exponimus, ſic intelligendum eſſe, quaſi dicat [*propter ſe operantem*] vt enim quæque res creata in perfectiori ſtatu eſt, cum propriam operationem exercet, quam cum ea caret: ita abſolute ſumpta ſemper dirigitur ad ſe ipſam operantem tanquam ad ſuum finem: quanquam ipſa operatio ſecundum ſe ſumpta ad rem ipſam perficiendam dirigatur. Nam quod 2. Phyſicorum Ariſtoteles ſcribit, eſſe
C nos aliarum rerum, quæ ſunt infra nos, quodam modo fines, (id eſt, alio quodam modo fines, quo ipſæ ſunt fines noſtri) veluti diuitiarum, honorum, & cœterarum rerum, quarum conſequendarum gratia laboramus, (*vt etiam loco alio iuxta diuiſionem finium ab eodem 2. de Anima traditam explicauimus*) de actionibus etiam ipſis internis intelligendum eſt, vt nos ſimus propter illas exercendas, & illæ ſint propter nos perficiendos,
D ſeu potius propter nos perfectos: perfectius eſt enim compoſitum ex operatione, & operante, imo & ipſum operatiuum ſubiectum, ad quod operatio dirigitur, quam ipſa operatio ſecundum ſe. Ita patet, perfectiores eſſe ſubſtantias intellectuales & in ſuo eſſe, & in ratione finium, quam accidentia ſupernaturalia, ſeu diuini ordinis, quibus illæ euehuntur ad ſupernaturalem, ac diuini ordinis ſtatum, ſublimiorum videlicet actio-
E num. Vnde fit, vt merito dicat D. Thomas 1.2. quæſt. 110. art. 2. gratiam eſſe nobiliorem, quam naturam animæ, in quantum eſt expreſſio, vel participatio diuinæ bonitatis, (*tametſi imperfecta*) non autem quantum ad modum eſſendi, entitatiuum intellige, ſiue eſſentialem.

Accidētia ſupernaturalia ſunt propter ſubiecta, quæ perficiūt tanquā propter fines.

c.3. tex.17.

Exponitur dictum Ariſt. Vnamquāq; rem eſſe propter ſuam operationem.

c.2. tex.24.

lib. 5. c. 2. q. 10. ſect.

c.4. t.x.37.

Ad argumenta vero illa, quæ pro parte oppoſita obiecta ſunt, facile occurri poteſt, ſi ad primum dicatur, totam rerum naturam infra
F dona gratiæ comprehenſam ordinari à Deo non ad ſola ipſa gratiæ dona, ſed ad naturam perfectam, & abſolutam per dona gratiæ idq; optimo, & congruo perfectionis ordine, vt ex dictis patet. Eodemq; modo reſpondendum eſt ad ſecundum: ordo namque rerum donis gratiæ perfectarum præferendus eſt ordini naturæ puræ.

Ad argumenta initio ſuperioris ſect. propoſita.

Ad

Ad tertium dicendum, excellentiorem eſſe quidem communicationem ſimilitudinis diuinæ in eſſe gratiæ, quam in eſſe natura: eſt enim quædam ſuo modo diuina generatio: ſed tamen eam communicationem, & generationem in conſortium diuinæ naturæ non terminari propriè ad ipſa dona gratiæ, ſed ad ſubiecta grata, & iis donis perfecta: & quemadmodum in naturalibus formæ ſunt propter compoſita, non compoſita, propter formas: ſic in illa ſuo modo diuina generatione accidere: niſi quod in naturalibus forma ſubſtantialis non eſt propter ſubiectum, quia illud eſt pura potentia, ſed ſubiectum propter formam: in ſupernaturalibus autem dona illa ſunt propter ſubiecta, quibus donantur, & quibus ab æterno præparata ſunt: tametſi cum donis naturalibus collata multo eis ſint præſtantiora.

ΚΕΦ. β.

Δοκεῖ a δ' ἡ οὐσία ὑπάρχειν φανερώτατα μὲν τοῖς σώμασι; διὸ τά τε ζῷα, καὶ τὰ φυτὰ καὶ, τὰ μόρια αὐτῶν, οὐσίας εἶναί φαμεν: καὶ τὰ φυσικὰ σώματα; οἷον, πῦρ, καὶ ὕδωρ, καὶ γῆν, καὶ b τῶν τοιούτων ἕκαστον; καὶ ὅσα ἢ μόρια τούτων, ἢ ἐκ τούτων ἐστὶν, ἢ μορίων, ἢ πάντων, οἷον, ὅ τε οὐρανὸς, d καὶ τὰ μόρια αὐτοῦ, ἄστρα, καὶ σελήνη, καὶ ἥλιος. πότερον δὲ αὗται μόναι οὐσίαι εἰσὶν, ἢ e καὶ ἄλλαι; ἢ f τούτων μὲν οὐδὲν; ἕτεραι δέ τινες, σκεπτέον, δοκεῖ δὲ τισι τὰ τοῦ σώματος πέρατα, οἷον ἐπιφάνεια καὶ γραμμὴ καὶ στιγμὴ καὶ μονὰς, εἶναι οὐσίαι, καὶ μᾶλλον ἢ τὸ σῶμα καὶ τὸ

CAPVT II.

Videtvr a *autem ſubſtantia manifeſtiſſime quidem ineſſe corporibus quapropter animalia, & plantas, parteſq; eorum ſubſtantias eſſe dicimus: item naturalia corpora, vt ignem, aquā, terram, &* b *huiuſmodi ſingula: & quacunque aut horum partes ſunt, aut ex his conſtant, ſiue* c *partibus, ſiue totis, vt* d *cœlum, & partes eius, aſtra, luna, ſol. Num autem hæ tantum, an* e *& alia ſubſtantiæ ſint: an* f *vero nihil horum ſit ſubſtantia, ſed alia quadam ponendæ ſint, conſiderandum eſt. Sunt autem, quibus corporis fines, vt ſuperficies, linea, punctus, & vnitas, ſubſtantia eſſe videantur, atque*

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Videtvr *autem ſubſtantia*] Docet hoc capite, quid præcipue de ſubſtantia in reliquo opere ſit tractaturus. Cum autem duplex ſit genus ſubſtantiarum; vnum ſenſibilium, & materialium, quæ omnibus manifeſtę ſunt; alterum materiæ expertium, quæ à paucis, nec ſatis apte ponebantur: relatis breuiter multorum ſententiis de ſubſtantiis materiæ expertibus ad finem capitis pollicetur ſe de hac ſubſtantiarum diſtinctione diſputaturum, facto diſputationis exordio ab ipſa ſubſtantiæ ratione, quam initio capitis ſequentis explicabimus.

b *Et huiuſmodi ſingula.*] Vt aerem, & cœtera corpora ſimplicia, quæ vocat naturalia, vt orbes cœleſtes. Nam quod quidam dicunt, his verbis intelligi aerem, & media quædā elementa, quæ nonnulli poſuerunt inter ignē & aerem, & inter aerem, & aquam, quod quidem attinet ad eiuſmodi media, non placet: ea enim media (*ſi vlla ſunt*) non ſunt manifeſta ſenſibus de quib. tamen ſolis hic ſermo eſt. Intelliguntur igitur reliqua corpora ſimplicia, qui ſenſibus patent, vt aer, & corpora cœleſtia.

c *Siue partibus, ſiue totis.*] Hoc eſt, ſiue conſtent ex partibus ſimplicium corporum, vt mixta inanimata, (*de his enim hactenus non eſt facta mētio*) ſiue ex ipſis integris corporibus ſimplicibus, vt globus elementorum, & æther. Ille enim ex quatuor vulgatis elementis conſtat: hic autem ex orbibus cœleſtibus.

d *Vt cœlum, & partes eius.*] Siue cœli nomine intelligas totum mundum, vt ſæpe intelligit Ariſtoteles: ſiue compagem ex omnib. orbibus cœleſtibus, aut ex iis ſaltem, qui particulari motui vnius planetæ deſeruiunt: ſiue etiam vnumquemque orbem, verum eſt, quod ait Ariſtoteles. Quouis enim modo non dubium eſt, cœlum, & partes eius aut eſſe partes corporum ſimplicium, aut ex ſimplicib. corporib. conſtare. Nec difficultatem peperit apud interpretes, niſi peruerſa illa interpretatio, qua nomine corporum naturalium ſola ſimplicia corpora corruptioni obnoxia pleriq; intelligunt: cum tamen omnia omnino ſimplicia intelligi debeant, vt dictum eſt. Quod autem ad verba attinet, Argyropilus in accuſandi caſu ea vertit, vt ſe à difficultate, quam proxime tetigimus, extricare poſſet, quaſi dicat Ariſtoteles: Cœlum item & partes eius, vt ſtellas, lunam, ſubſtantias eſſe dicimus. Hæc tamen verſio Græco contextui nullo modo congruit, cum verba hæc ponantur in recto. *Vide 1. lib. de Cœlo, c. 9. tex 96*

e *An & alia ſubſtantiæ.*] Separatæ nimirum, vt ponebat Plato.

f *An vero nihil horum.*] Nec ſeparatarum videlicet ſubſtantiarum, nec etiam ſenſibilium, ſed indiuiſibilia quædam mathematica in ſenſibilibus corporibus exiſtentia, vt ponebant Pytha-

Pythagorici. Putabant enim ſola eiuſmodi indiuiſibilia, ſiue terminos (*qui omnes aliqua ſaltem ex parte ſunt indiuiſibiles*) eſſe rerum ſubſtantias, vt ad cap. 5 libro tertio diximus.

τὸ ϛερέον. ἔτι παρὰ τὰ αἰσθητὰ, οἱ g μὲν οὐκ οἴονται εἶναι οὐδὲν τοιοῦτον, οἱ δὲ πλείω, καὶ h μᾶλλον ὄντα ἀΐδια, ὥσπερ Πλάτων τά τε εἴδη καὶ τὰ μαθηματικὰ, δύο οὐσίας: τρίτην δὲ τὴν τῶν αἰσθητῶν σωμάτων οὐσίαν. Σπεύσιππος i δὲ καὶ πλείους οὐσίας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἀρξάμενος, καὶ ἀρχὰς ἑκάστης οὐσίας, ἄλλην μὲν ἀριθμῶν, ἄλλην δὲ μεγεθῶν, ἔπειτα ψυχῆς: καὶ τοῦτον δὴ τὸν τρόπον ἐπεκτείνει τὰς οὐσίας. ἔνιοι l δὲ τὰ μὲν εἴδη καὶ τοὺς ἀριθμοὺς, τὴν αὐτὴν ἔχειν φασὶ φύσιν: τὰ δὲ ἄλλα ἐχόμενα, γραμμὰς, καὶ ἐπίπεδα, μέχρι m πρὸς τὴν τοῦ οὐρανοῦ οὐσίαν, καὶ n τὰ αἰσθητά.

que adeo magis, quam corpus, ſolidumque. Praeterea, praeter ſenſibilia, alii g nihil tale, alii plura eſſe credunt, & h magis quae ſempiterna ſint, velut Plato, qui formas, & mathematica duas ſubſtantias eſſe: tertiam vero ſenſibilium corporum ſubſtantiam exiſtimat. Speuſippus i vero & plures ſubſtantias facit ab vno incipiens, & principia cuiuſque ſubſtantiae eſſe dicit, aliud quidem numerorum, aliud vero magnitudinum, deinde animae: quo pacto ſubſtantias accumulat. Quidam l formas, & numeros eandem naturam habere, coetera vero, vtpote lineas, ſuperficies, & m vſque ad coeli ſubſtantiam, reſque n ſenſibiles ſecundum locum obtinere inquiunt.*

περὶ δὴ τούτων, λέγεται καλῶς, ἢ μὴ καλῶς, καὶ τίνες εἰσὶν οὐσίαι, καὶ πότερον εἰσί τινες παρὰ τὰς αἰσθητὰς, ἢ οὐκ o εἰσί; καὶ αὗται πῶς εἰσί, καὶ πότερον ἐστί τις χωριστὴ οὐσία, καὶ διὰ τί, καὶ πῶς, ἢ οὐδεμία παρὰ τὰς αἰσθητὰς, σκεπτέον, ὑποτυπωσαμένοις πρῶτον p τὴν οὐσίαν τί ἐστι.

De his igitur, quid recte, quid non recte dicatur: & quanam ſubſtantiae ſint; tum etiam, vtrum praeter ſenſibiles ſint aliae, o necne, & hae quo pacto ſint, ſitne quoque aliqua ſeparata ſubſtantia, & cur, & quomodo, an vero nulla exiſtat praeter ſenſibiles, diſcutiendum eſt, ſi modo ante, quid ſit ſubſtantia, quaſi p figura quadam explicauerimus.

g *Alii nihil tale.*] Vt veteres naturales, qui ſola materialia principia poſuerunt, velut Hippon, & Epicurus, qui impij & diuinarum, immaterialiumve naturarum inficiatores extiterant.

h *Et magis quae ſempiterna ſint.*] Etſi ſenſibilia Platonis ſententia ſunt ſempiterna per ſuas ſpecies, & per entia mathematica, quae etiam ille ſeparabat à ſenſibilibus; tamen ipſas ſpecies, & mathematica magis ſempiterna eſſe neceſſe erat, cum per ſe ipſae ſempernae ponerentur.

Speuſippus tria genera inſenſibiliū ſubſtantiarū ponebat.

i *Speuſippus vero.*] Hic fuit Platonis ex ſorore nepos, eiuſq; auditor, & in Academia ſucceſſor, qui cum praeter ſenſibiles ſubſtantias tria genera inſenſibilium ſubſtantiarum faceret, numerum ſcilicet, magnitudinem, & animam, ſiue mentem; & vnicuiq; generi ſua principia tribueret, (*incipiens videlicet ab vnitate, quam numeri principium eſſe dicebat*) maiorem numerum ſubſtantiarum ſenſibilibus accumulabat.

Tex. 6.

Alii ſolas ideas, reliqua ſenſibilibus adnumerabant.

l *Quidam formas.*] Quinam hi fuerint, non ſatis conſtat, tametſi certum eſt, Platone poſteriores, eiuſque doctrinae aemulos fuiſſe: quippe qui ne tria genera ſubſtantiarum facerent, numeros ſeparatos nihil aliud, quam ſpecies, ſiue Ideas eſſe dicebant; totum autem genus magnitudinum cum ſenſibilibus numerabant: quo pacto duo tantum ſubſtantiarum genera eſſe dicebant, ſpecies nimirum, & ſenſibilia; primumq; dignitatis locum ſpeciebus, ſecundum magnitudinibus, coeteriſque ſenſibilibus attribuebant.

m *Et vſq; ad coeli ſubſtantiam*] Hoc eſt, & coetera, quae quanta ſunt, numerata etiam in hoc genere ipſa coeli ſubſtantia, propterea quod ſit res ſenſibilis.

n *Reſq; ſenſibiles*] Quaſi dicat: Et (vt vno verbo dicam) res omnes ſenſibiles.

o *Aliae necne.*] Nempe eo pacto, quo à Platone ponebantur ſiue ideae ſolae, ſiue ideae, & res mathematicae. Nam quod deinde ſubdit [*Sitne quoq; aliqua ſeparata ſubſtantia*] ad veram ſententiam de ſubſtantiis ſeparatis, prout nimirum ab ipſo ponuntur referendum eſt.

Quid ſit rem figura declarare.

p *Quaſi figura quadam.*] Notio rei tunc velut figura quadam, & primis lineamentis explicari dicitur, cum imperfecte declaratur; quo pacto ſubſtantia exponitur initio capitis ſequentis, vbi explicatur definitione quadam logica, & quae ad ipſam ſubſtantiae naturam non penetrat: quod ipſum eo loco Ariſtoteles docebit.

ΚΕΦ. γ.

Λέγεται a δὴ οὐσία, εἰ b μὴ πλεοναχῶς, ἀλλ' ἐν τέτταρσί γε μάλιστα. καὶ γὰρ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ καθόλου, καὶ τὸ γένος, ἡ οὐσία δοκεῖ εἶναι ἑκάστου, καὶ τέταρτον τούτων τὸ ὑποκείμενον. τὸ δ' ὑποκείμενόν ἐστι, καθ' οὗ τὰ ἄλλα λέγεται, ἐκεῖνο δὲ αὐτὸ

CAPVT III.

SVBSTANTIA a igitur, ſi b non pluribus, certe quatuor modis maxime dicitur. Nam & quiditas, & vniuerſale, & genus ſubſtantia cuiuſq; videntur eſſe, & quartum horum ſubiectum. Id autem eſt ſubiectum, de quo coetera dicuntur, cum

αὐτῷ μηκέτι καθ' ἄλλου. διὸ c πρῶτον περὶ τούτου διοριστέον: μάλιστα d γὰρ δοκεῖ εἶναι οὐσία τὸ ὑποκείμενον πρῶτον. τοιοῦτον e δὲ τρόπον μέν τινα, ἡ ὕλη λέγεται: ἄλλον δὲ τρόπον ἡ μορφή: τρίτον δέ: τὸ ἐκ τούτων. λέγω δὲ τὴν μὲν ὕλην, οἷον τὸν χαλκόν· τὴν δὲ μορφὴν τὸ σχῆμα τῆς ἰδέας: τὸ δ' ἐκ τούτων, τὸν ἀνδριάντα τὸ σύνολον. ὥστε f εἰ τὸ εἶδος τῆς ὕλης πρότερον καὶ μᾶλλον ὄν, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν πρότερον ἔσται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον.

νῦν

cum ipſum non idem de alio dicatur. Quapropter c de hoc primum agendum eſt; quipe cum primum ſubiectum maxime d *videatur eſſe ſubſtantia. Tale* e *autem modo quodã dicitur materia, alio modo forma; tertium, quod ex his conſtat. Dico autem materiam, vt æs, forma vero, vt figuram ſpeciei; quod autem ex his cõſtat totum, vt ſtatuam. Quare* f *ſi forma prior eſt, magisq; ens, quam materia, & id vtiq;, quod ex vtroq; conſtat, eadem ratione prius erit.*

Nunc

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

SVBSTANTIA a *igitur.*] Vbi Ariſtoteles docuit cap. ſuperiore, ſe de diſtinctione ſubſtantiarum materiæ expertium à ſenſibilibus ſubſtantiis, tanquam de re in prima Philoſophia præcipui momenti, diſputaturum, tradit hoc capite, quem ordinem ſeruaturus ſit in agendo de his duobus ſubſtantiarum generibus, & de qua ſenſibili ſubſtantia ſit præcipue acturus. Quod vt commodius faciat, tradit initio quadripartitam ſubſtantiæ diuiſionem, ſeu potius diſtinctionẽ eo tempore receptam, vtpote in quiditatem, ſiue eſſentiam, (quæ analogice æque late patet, atque ens, ſaltem commune) in vniuerſale hoc eſt, in ſpeciem ſeparatam, ſiue ideam iuxta Platonis ſententiam, qui ſolas ſpecies ſeparatas ſubſtantiam rerum ſenſibilium eſſe putabat; in genus cuiuſque rei: (*nam & hoc apud pleroſq; dicebatur ſubſtantia, ac velut materia eius, cuius eſſet genus, præſertim omnium generaliſſimum, vt apud Platonem vnum, & ens*) & in primũ ſubiectum, de quo cætera dicuntur, quod nos dicimus primam ſubſtantiam: quam proinde ſubſtantiam eadem definitione explicat, qua in prædicamentis.

Quatuor receptæ olim ſubſtantiæ acceptiones.

b *Si non pluribus.*] Hoc addit propter opinionem eorum, qui terminos corporum ſubſtantias appellabant, quorum ſententiam, vt parum vſurpatam hic prætermittit.

c *Quapropter de hoc.*] Non tamen de toto, quod eſt res ſingularis, ſed de parte quadam illius, nempe de forma, ſiue natura ſpecifica, quæ exiſtit in ipſo toto, hoc eſt, in prima ſubſtantia; & ex conſequenti de generibus quæ ſunt in natura ſpecifica. De forma enim huiuſmodi prius agendum eſt, quam de formis ſeparatis, vt à Platone ponebantur. Nam de ſubſtantia in primo ſignificatu, ſi tota eius latitudo ſpectetur, non eſt iam quæſtio, cum æque late pateat, atque ens, de quo in tota ſua latitudine non eſt deinceps diſputandum, vt dictum eſt in 1. cap.

Text. 7.

d *Maxime videatur.*] Nec dubitat, quin prima ſubſtantia ſit maxime ſubſtantia, vt aſſeruit in prædicamentis, ſed vtitur hoc loquẽdi modo propter Platonem, qui ſpecies ſubſtantiarum maxime ſubſtantias eſſe dicebat.

cap. de ſubſtantia.

e *Tale autem modo quodam.*] Subdiuidit extremum membrum diuiſionis in materiam, formã, & compoſitum, vt doceat, in qua ſignificatione intellexerit, ſe de primo ſubiecto, ſiue prima ſubſtantia, primo loco diſputaturum. Hæc tamen diuiſio eſt analogica, cum prima ſubſtantia primum dicatur de ea, quæ vere eſt prima ſubſtantia, nempe de ſubſtantiis ſingularibus ſeparatis, & de compoſitis ſingularibus, ſecundo autem loco de forma: (*quo nomine intelligi debet tam ea, quæ eſt altera pars compoſiti, quam natura ſpecifica, vt inferius patebit*) tertio vero de materia: imo vero directo, & ſimpliciter de ſola ea, quæ vere eſt prima ſubſtantia, per ſynecdochen vero de forma, & materia, quæ continentur in ea, quæ vere eſt prima ſubſtantia.

f *Quare ſi forma.*] Confert hæc tria ſubdiuiſionis membra in ratione entis, docetque formam & compoſitum eſſe priora, magiſque entia, quam materiam, tametſi hoc ipſum nõ aperte aſſerit, ſed ſub ea conditione [ſi forma eſt prior magiſq; ens, quã materia] in quo pronũciato aliter ipſe, aliter veteres ſenſerunt. Illi enim præferebant materiam formæ, ipſe vero formam materiæ: in qua re multo verius ſenſit Ariſtoteles, vt late patebit libro 9. quo loco tradit, actum eſſe non ſolum natura, ſed etiam tempore (ſi ſimpliciter loquendum eſt) priorem potentia: vnde liquet, formã ex ſuo genere eſſe vtroque modo priorem materia. Nihil autem expreſſe dixit Ariſtoteles de comparatione formæ cum compoſito, quia ſatis patet compoſitum eſſe prius, magiſque ens quam formam, quæ in eo continetur: vt enim materia eſt propter formã, ita vtraque propter compoſitum. Accedit, quod forma, quæ continetur in prima ſubſtantia, & materia, non ſunt primæ ſubſtantiæ, ſed compoſitum, quod ex iis conſtat, prima autem ſubſtãtia eſt maxime ſubſtantia. Quanquam non dubiũ eſt, quin forma ex ſuo genere, quod eſt actus, ſit prior, magiſq; ens, quã compoſitum, quippe cũ dentur pleriq; actus, qui vtroq; modo antecedunt.

Forma & cõpoſitum ſunt magis entia, quam materia.

Text. 8.

Compoſitũ magis ens, quã forma.

Forma qua ratione ſit magis ens, quã compoſitum.

cedunt omne compoſitum, nempe actus, qui non recipiuntur in potentia, vt Deus Opt. Max. & aliæ ſubſtantiæ ſeparatæ. Quidam codices, etiam Græci, aliter habent hoc loco: dicunt enim formam etiam eſſe priorem, & magis ens, quam compoſitum: id quod D. Thomas verum eſſe ait, quatenus compoſitum includit materiam, quæ eſt poſterior, & minus ens, quam forma. Sed nos cum Alexandro, & aliis interpretib. aliam lectionem ſecuti ſumus. Accedit Budæi correctio, qui pro [τοῦ ἐξ ἀμφοῖν] ſubſtituit [τὸ ἐξ ἀμφοῖν.] Priorem lectionem ſecuti ſunt Auerroes, & ex Latinis Albertus, Alenſis & alii nonnulli, ſed poſteriorem eſſe germanam vel ex eo, quod inferius hoc ipſo capite tradit Ariſtoteles, plane intelligitur, cum ait, id quod ſeparabile eſt, & hoc aliquid, maxime videri eſſe ſubſtantiam: nemo enim dubitat, quin compoſitum cum forma, quæ eius pars eſt, comparatum, magis ſeparabile ſit, hoc eſt, per ſe conſtans, atq; cohærens, & hoc aliquid, ſiue demonſtrabile, quam forma ex qua eſt compoſitum.

νῦν g μὲν οὖν τύπῳ εἴρηται, τί ποτ' ἐστὶν ἡ οὐσία, ὅτι τὸ μὴ καθ' ὑποκειμένου, ἀλλὰ καθ' οὗ τὰ ἄλλα. δεῖ δὲ μὴ μόνον οὕτως· οὐ γὰρ ἱκανὸν, αὐτό τε γὰρ τοῦτο ἄδηλον. καὶ ἔτι ἡ ὕλη οὐσία γίνεται· εἰ h γὰρ μὴ αὕτη οὐσία, τίς ἐστιν ἄλλη διαφεύγει. περιαιρουμένων γὰρ τῶν ἄλλων, οὐ φαίνεται οὐδὲν ὑπομένον. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, τῶν σωμάτων πάθη, καὶ ποιήματα, καὶ δυνάμεις· τὸ δὲ μῆκος καὶ πλάτος καὶ βάθος, ποσότητές τινες, ἀλλ' οὐκ οὐσίαι. τὸ γὰρ ποσὸν οὐκ οὐσία, ἀλλὰ μᾶλλον ᾧ ὑπάρχει ταῦτα αὐτὰ πρώτως, ἐκεῖνό ἐστιν ἡ οὐσία. ἀλλὰ μὴν ἀφαιρουμένου μήκους καὶ πλάτους καὶ βάθους, οὐδὲν ὁρῶμεν ὑπολειπόμενον, πλὴν εἴ τι ἐστὶ τὸ ὁριζόμενον ὑπὸ τούτων. ὥστε τὴν ὕλην ἀνάγκη φαίνεσθαι μόνην οὐσίαν οὕτω σκοπουμένοις. λέγω i δ' ὕλην ἣ καθ' αὑτὴν μήτε τὶ ποσὸν, μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται, οἷς ὥρισται τὸ ὄν. ἔστι γάρ τι καθ' οὗ κατηγορεῖται τούτων ἕκαστον, ᾧ τὸ εἶναι ἕτερον, καὶ τῶν κατηγοριῶν ἑκάστῃ. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα, τῆς οὐσίας κατηγορεῖται· αὕτη δὲ, τῆς ὕλης. ὥστε τὸ ἔσχατον, καθ' αὑτὸ οὔτε ποσὸν, οὔτε ἄλλο οὐδέν ἐστιν. οὐδὲ

Nunc g igitur quaſi figura dictum eſt, quidnam ſit ſubſtantia, nempe cum diximus id eſſe, quod de ſubiecto non dicitur, ſed de quo dicuntur cætera. Oportet autem non ita ſolum dicere: neque enim ſatis eſt, cum & hoc ipſum haud perſpicuum ſit. Accedit, quod & materia ſubſtantia eſſe colligitur: niſi h enim ipſa ſit ſubſtantia, fugit nos, quænam ſit alia: namque ſublatis cæteris nihil aliud videtur remanere. Etenim cætera corporum paſſiones, & affectiones, ac potentiæ exiſtunt longitudo vero, latitudo, & profunditas, quantitates quædam ſunt, non ſubſtantiæ: neque enim quantitas ſubſtantia eſt, ſed id potius eſt ſubſtantia, cui hæc ipſa primo inſunt. At ſublata longitudine, latitudine, & profunditate, nihil videmus ſupereſſe, niſi quid eſt, quod ab his terminetur. Quare hoc pacto conſiderantib. ſola materia ſubſtantia eſſe neceſſario videbitur. Materiam autem eam dico, quæ per ſe ipſam neque quid, neq; quantum, neq; aliud quidquam eorum dicitur, quibus eius ens definitum eſt. Eſt enim quippiam, de quo horum ſingula prædicantur, cuius eſſe ab vnoquoq; prædicamentorum diuerſum eſt: cætera enim de ſubſtantia prædicantur, hæc vero de materia Itaq; id, quod vltimum eſt, neq; quid, neq; quantum, neq; aliud quicquam eſt per ſe. Neq;

g *Nunc igitur quaſi figura.*] Quia videri poſſet ſatis explicata prima ſubſtantia, cum dictũ eſt, eam eſſe id, quod de nullo dicitur, & de quo cætera prædicantur omnia, proindeq; non neceſſe eſt, vt de ea longior inſtituatur diſputatio, quam tamen Ariſtoteles ſe habiturum pollicetur, occurrit, traditam definitionem nihil aliud eſſe, quam adumbratam, & imperfectam ſubſtantiæ explicationem, quippe quæ non ad intimam rei naturam penetret, ſed per quædam illius accidentia tradatur: id quod duob. argumentis oſtendit. Vno, quia qui tenet traditam definitionem non continuo nouit, quid ſit id, cui conditiones illæ conueniunt. Omnib. inquã ſubiici, & de nullo prædicari: neq; enim propoſita definitio id explicat. Altero, quia ex ea (*ſi nihil aliud explicandum ſupereſt*) facile quis ſibi perſuadeat, ſolam materiam eſſe primam ſubſtantiam, atque adeo maxime ſubſtantiam, vt mox explicabit, quod tamen dici nullo modo poteſt.

Traditam primã ſubſtantiæ definitionem eſſe imperfectam.

h *Niſi enim ipſa ſit.*] Quod materia ex tradita definitione videatur eſſe prima ſubſtantia, ex eo probat, quia nihil aliud videtur reperiri poſſe, quod cæteris ſubiiciatur, & de quo cætera dicantur. Quæ enim dicuntur de aliquo, ſunt formæ, ſecundum quas diſtinguuntur prædicamenta. id autem quod omnibus formis ſubiicitur, nihil aliud eſt, quam materia, quippe quæ ſola remanet, ſublatis formis omnibus etiam quantitate ipſa; quæ etſi nunquam videatur deſtituere materiam, ſuccedit tamen in ea per generationes varias alia, & alia numero; & cum non ſuccedit, ratione propria, & peculiari ab ea ſeparari poteſt, vt id quod terminat ab eo, quod terminatur.

Quid materiæ nomine intelligatur.

i *Materiam autem eam dico.*] Cum materia multis modis dicatur, (*nam & ſubiecta dicitur, & obiecta; quæ autem nuncupatur ſubiecta, in primam & ſecundam diuiditur*) ſubdit Ariſtoteles id, quod à ſe dictum eſt, intelligendum eſſe de ea materia ſubiecta, quæ prima eſt. Hæc enim eſt, quæ per ſe ipſam ad nullum prædicamentum pertinet. Nam quod ea nullam peculiarem ſibi vendicet ſpeciem prædicamentalem, ex eo patet, quia ratione diuerſarum formarum ad hanc

hanc vel illam reducitur. Eſt enim humana per formam hominis, equina per formam equi, longa per longitudinem, candida per candorem, eodemque modo per alias, atque alias formas ad alias, atque alias ſpecies reuocatur, cum omnis ſpecifica prædicamentorum diſtinctio à diſtinctione formarum ſumatur: cum autem nullum genus prædicetur de vlla re, de qua ſpecies aliqua eius non dicatur, vt habes libro ſecundo Topic. capite 2. efficitur, vt materia, de qua eſt ſermo, neque ſit per ſe ipſam quid, hoc eſt, ſubſtantia, neque quantum, neque quale, nec denique de ea ſic dicatur vllum genus aliud ex decem primis, in quæ ens actuale, atque completum diuiditur, & quaſi membris continetur. Nec ſolum prima genera non dicuntur per ſe de materia in concreto, vt dictum eſt, ſed multo etiam minus in abſtracto. Abſurdius enim dixeris materiam per ſe ipſam eſſe quantitatem aut qualitatem, quam quantum quid, aut quale. Dixi autem, *Actuale*, atque completum, quia non dubium eſt, quin materia per ſe ipſã ſit genus quoddam entis potentialis, & incompleti. Aliter tamen probat Ariſtoteles materiam nõ eſſe per ſe ipſam quid, &c. nempe quia eſt ſubiectum, de quo cætera ita prædicantur, vt ad eius eſſe, hoc eſt, eſſentiam non pertineant; quæ ſane eſt prædicatio denominatiua: cætera enim prædicamenta non dicuntur de ſubſtantia, niſi denominatiue; neque enim homo eſt quantitas, ſed quantus, & ita res habet in cæteris. Subſtantia item prædicamentalis non aliter prædicatur de materia, quam denominatiue: neque enim materia hominis dicitur homo, ſed humana; niſi dominatio ſumatur ex parte materiæ, vt ſi dicas, Materiatum eſt homo, vt ait D. Thomas, & ſic in cæteris ſpeciebus ſubſtantiæ, atque etiam in genere ipſo. Ita fit, vt ſpecies, & genera prædicamentorum non aliter dicantur de materia, quam denominatiue, ſiue propinque, vt cum dicimus, Hæc materia eſt humana, aut Hoc materiatum eſt homo; ſiue remote, vt ſi dicas, Hæc materia eſt alba, quia nimirum corpus, quod hac materia conſtat, eſt album.

Materia quare per ſe neq; eſt quid, neq; quantum, &c.

Ratio, qua id probat Ariſt.

οὐδὲ l δὴ αἱ ἀποφάσεις, καὶ γὰρ αὗται ὑπάρξουσι κατὰ συμβεβηκός. ἐκ m μὲν οὖν τούτων θεωροῦσι συμβαίνει οὐσίαν εἶναι τὴν ὕλην: ἀδύνατον δέ: καὶ γὰρ τὸ χωριστὸν καὶ τὸ τόδε τι ὑπάρχειν δοκεῖ μάλιστα τῇ οὐσίᾳ. διὸ n τὸ εἶδος, καὶ τὸ ἐξ ἀμφοῖν, οὐσία δόξειεν ἂν μᾶλλον εἶναι τῆς ὕλης. τὴν

Neque l etiam ipſæ negationes; quippe cum hæ per accidens exiſtant. Ex m his igitur, ſi quis ea conſideret, efficitur materiam eſſe ſubſtantiam: at hoc eſſe non poteſt; etenim ſeparabile eſſe, & hoc aliquid, maxime videntur ſubſtantiæ conuenire. Quocirca n tum forma, tum id, quod ex vtraque conſtat, potius quam materia ſubſtantia eſſe videbitur.

l *Neque etiam ipſæ negationes.*] Videri poſſet materia per ſe ipſam eſſe negatio ſubſtantiæ, quantitatis, & cæterorum prædicamentorum, quandoquidem per negationem eorum explicata eſt. Sed occurrit Ariſtoteles, quemadmodum materia non eſt per ſe ipſam ſubſtantia, neque quantitas, &c. ita neque eſſe ipſas horum negationes: negationes enim non exiſtunt, niſi per accidens, quia nimirum ſubiecta earum exiſtunt deſtituta formis, quæ negantur. Nam cæcitas (*verbi gratia*) non exiſtit exiſtentia propria, ſed ideo dicitur exiſtere, quia oculus, in quo non eſt videndi facultas, exiſtit, & ita res habet in cæteris: at materia exiſtit per ſe ipſam, propria nimirum exiſtentia, qua modo huic formæ ſubeſt, modo illi. Adde, aliud eſt dicere, materiam non eſſe per ſe, verbi gratia humanam, longam, albam, quod recte ait Ariſtoteles, & potiori ratione dixiſſet, non eſſe per ſe hominem, aut longitudinem, aut albedinem; aliud vero dicere, materiam eſſe per ſe non humanam, non longam, non albam, quod falſum eſt multoq; magis dicere eam eſſe per ſe negationem hominis, aut longitudinis, aut albedinis. Cuius rei ratio ſatis aperta eſt. Si enim materia eſſet per ſe talis, humana ſcilicet, longa, &c. ſemper eſſet talis: ſi vero eſſet per ſe non talis nunquam eſſet talis; quorum vtrumque eſt falſum: eſt igitur per accidens & talis & non talis ſumptis prædicatis in concretó, quia vtrumque ei accidit. Atque hoc etiam modo exponi poſſunt verba illa [*Quippe cum per accidens hæc exiſtant*] hoc eſt, per accidens materiæ conueniant.

Materiam non eſſe ſubſtantia, & cæterorum entium negationes.

tex. 9.

m *Ex his igitur.*] Interiecta quaſi parentheſi, qua materia prima explicata eſt, repetit concluſionem falſam, quam ex definitione primæ ſubſtantiæ (*ſi nihil aliud reſtat explicandum*) facile quis colligeret; nempe ſolam materiam eſſe primam ſubſtantiam, & (*quam hinc ſequitur*) maxime ſubſtantiam. Quam tamen hac ratione falſam, & impoſſibilem eſſe oſtendit: quia duo ſunt maxime propria primæ ſubſtantiæ, nempe eſſe ſeparabile, hoc eſt, potens exiſtere ſine aliis, & hoc aliquid, hoc eſt, aliquid per ſe demonſtrabile, quod ex priori attributo ſequitur. Hæc autẽ propterea non poſſunt conuenire materiæ primæ, quia eſt pura potentia ac proinde ſine forma exiſtere non poteſt.

Duo maxime propria primæ ſubſtantiæ.

n *Quocirca tum forma.*] Quod compoſitum ſingulare (hoc enim ſolum in hoc capite nomine compoſiti intelligendum eſt) ſit ſeparabile, & hoc aliquid, ſatis conſtat. Quod autem forma

eadem

Quibus formis illa conueniant. eadem attributa ſibi vēdicet, non vniuerſe accipiendum eſt. Nam nec natura ſpecifica, nec formæ naturales, quæ educuntur de potentia materiæ, ſunt hoc aliquid, ſed ſolæ formæ completę ſingulares, nempe intelligentiæ, & ex incompletis ſola forma rationalis: & ideo Ariſtoteles ait, tum formam, tum compoſitum potius, quam materiam, videri primam ſubſtantiam; quia nulla materia eſt prima ſubſtantia, cum interim multæ formæ, & omnia compoſita ſint primæ ſubſtantiæ. *Anima Rationalis non eſt prima ſubſtantia.* Non eſt tamen forma rationalis prima ſubſtantia, quia eſſe ſeparabile, & hoc aliquid, vt omnibus primis ſubſtantiis conueniunt: ita non ſolis conueniunt; dicunt autem maxime propria primæ ſubſtantiæ, quia inter ſubſtantias, quæ directo ponuntur in prædicamentis, omnibus, ac ſolis primis conueniunt.

τὴν o *μὲν τοίνυν ἐξ ἀμφοῖν οὐσίαν (λέγω δὲ τὴν ἐκ τῆς ὕλης καὶ τῆς μορφῆς) ἀφετέον: ὑστέρα γὰρ καὶ δήλη. φανερὰ δὲ πως καὶ ἡ ὕλη. περὶ δὲ καὶ τρίτης] σκεπτέον, αὐτὴ γὰρ ἀπορωτάτη. ὁμολογοῦνται δ' οὐσίαι εἶναι τῶν αἰσθητῶν τινες. ὥστε ἐν ταύταις ζητητέον πρῶτον.*

Ac o *ea quidem ſubſtantia, quæ ex vtraque conſtat (ex materia, inquam, & forma) omittēda eſt: eſt enim poſterior, & ſatis nota: ſed materia quodammodo manifeſta. De tertia igitur, quæ maxime dubia eſt, differendum. Sed, cum omnes fateantur quaſdam eſſe ſubſtantias ſenſibiles, in his primum diſputatio verſabitur.*

o *Ac ea quidem.*] Ex iis tribus ſubſtantiis, in quas primam ſubſtantiam diſtinxit, eligit formam, de qua deinceps in toto hoc opere tanquam de re præcipua ediſſeratur. Compoſitum enim non ſolum poſterius eſt, quam materia, & forma, ſed etiam notius, & clarius, quam vt primus Philoſophus de eo præcipue diſputare debeat; loquitur enim de compoſito ſingulari, & ſenſibili, quod eſt prima ſubſtantia, non de vniuerſali, & intelligibili, quod eſt ſecunda, vt iam diximus. Materia item, licet ſit prior compoſito, tamen ſuo modo manifeſta eſt, nempe vt ſubiectum mutationis, & potentia ad omnes formas. *Cur non intelligamus perſpicue materiam.* Quod enim non admodum perſpicue materiam intelligamus, non tam ex eo prouenit, quod ipſa in ſuis effectis occulta ſit, quam quia parum habet entitatis. Quapropter de ſola forma, cuius ignoratio apud nos maior eſt, atque adeo maioris momenti, vt quæ non ex imperfectione rei, ſed ex imbecillitate noſtri intellectus proueniat, præcipue diſputandum reſtat: primum quidem, hoc eſt, vſque ad librum decimum, de formis ſubſtantiarum ſenſibilium, quas omnes eſſe fatentur; deinde vero de formis ſeparatis. Poteſt & aliter intelligi locus hic, vt dicat Ariſtoteles, non eſſe diſputandum de compoſito, quia vel ſenſus ipſe iudicat eſſe ſubſtantiam; neque item de materia, quia etſi non ita manifeſtum eſt, eam eſſe ſubſtantiam tamen ratione id facile colligitur ex motu. Qua ratione apud omnes veteres Phyſicos nota fuit, tametſi alii aliam poſuerint, quod ipſa in ſe occulta ſit, nullumque intimum actum formalem ſibi peculiarem habeat, per quem cognoſcatur. Quare de forma eſſe differendum, quia maxime dubium eſt, num illa ſit ſubſtantia. *In definitione primæ ſubſtantiæ intelligi etiam immateriales.* Ex his patet in definitione primæ ſubſtantiæ, non ſolum intelligi apud Ariſtotelem ſubſtantias materiales, vt quidam volunt, ſed etiam immateriales. *Nomen formæ duo ſignificat.* Patet etiam nomine formæ in diuiſione primæ ſubſtantiæ ſuperius poſita, non ſolum intelligendam eſſe formam, quæ eſt altera pars compoſiti, ſed etiam naturam ſpecificam. Nam de hac forma, quatenus reperitur in ſubſtantiis ſenſibilibus, incipit Ariſtoteles diſputare initio capitis ſequentis, appellans eam quiditatem.

NVM FORMA SVBSTANTIALIS SIT magis ens, non modo quam materia, ſed etiam quam compoſita.

QVÆSTIO VNICA.

Etiam formas ſubſtantiales caducarum rerum eſſe in ratione entium materia præſtantiores.

SECTIO I.

MATERIAM eſſe magis ens, quam formam non ſolum veteres Phyſici crediderunt, quod exiſtimarent res naturales ſolo accidētario diſcrimine inter ſe differre, vt ex B primo libro cōſtat; *c. 3. & ſeqq.* ſed etiam poſtquā inuen- A tæ ſunt ſubſtantiales formæ, retinendum omnino videri poteſt. Adhuc enim pro materia quædam argumenta pugnant, quibus ei in ratione entis potiores partes tribuendæ videantur.

Primum, quod materia magis per ſe exiſtat, quam formæ ſubſtantiales; cum hæ etſi non exiſtunt in ſubiecto more accidentium, *(accidentia enim cum ſuo ſubiecto ſubſtantiale compoſitum non conſtituunt, vt ſubſtantiales formæ)* exiſtant nihilominus in materia tanquam in ſubiecto, à quo ſubſtinētur, cum tamen

men materia, vt eſt primum ſubiectum, ita à nullo alio ſubiecto ſuſtineri poſſit.

Deinde, quia entia perpetua magis ſunt entia quā quæ caduca ſunt, quod & ex ſe videtur perſpicuum, & ex Ariſtotele libro ſecundo capite primo, textu quarto colligi poteſt, & ex aliis permultis eius doctrinæ locis: formæ autem omnes ſubſtantiales caducarum rerum caducæ etiam ipſæ ſunt, vna excepta forma humanæ naturæ: quo fit, vt hac excepta cœteræ omnes minus entia planè videantur, quam materia, quæ eſt perpetua.

Tertio, quia materia poteſt ſeparari à qualibet forma ſubſtantiali rerū corruptibilium: non item quælibet forma corruptibilium à materia: quis autem neget id eſſe magis ens, quod cum ab alio non pendeat in ſuo eſſe, aliud tamen in ſuo pendet ab illo?

Quarto, quia id magis ens videtur eſſe, quod ſolius Dei actione exiſtere in rerum natura poteſt, quod quod actione etiam cauſarum naturalium: id enim excellentiam quandam eius naturæ declarat: materiam vero huius conditionis eſſe eo demonſtratur, quod cauſæ naturales non poſſunt agere niſi ſuppoſita materia, quæ proinde, niſi iam à Deo ſolo ſit facta, ſupponi nullo modo poteſt.

Poſtremo, quia quæ magis ſubſtantiæ ſunt magis entia ſint, neceſſe eſt, vt ex ipſa analogia entis colligitur: cum ergo ea, quæ magis ſubſtant, ſint magis ſubſtātiæ, vt ex libro prædicamentorum patet: materia vero maxime omnium ſubſtet, cum formis omnibus & accidentalibus, & ſubſtantialibus ſubiecta ſit: nō dubium videtur, quin magis ens ſit, quam ſubſtantiales formæ, ſiue caducarum rerum, ſiue etiam perpetuarum.

1. de ſubſtan.

Vera quæſt. ac ſolutio.

Verum hæc nihil obſtant quominus omnes ſubſtantiales formas, etiam caducarum rerum, magis entia eſſe, quam materiam, fateamur: id quod vna, vel altera ratione patebit. Primum enim, cum ens diuiditur in actum, & potentiam, magis ens eſt actus, quam potentia, vt docet Ariſtoteles libro non capite octauo, nono, & decimo, ergo cum ens per ſe exiſtens, ſeu ſubſtantia diuiditur in ſubſtantiam, quę eſt pura potentia, & in ſubſtantiam, quæ eſt actus, hoc eſt, in materiam primam, & formam ſubſtantialem, magis ens per ſe, ac proinde magis ens erit quælibet ſubſtantialis forma, quam materia prima. Deinde, ea ſubſtantia ſimplex eſt magis ens, ex qua ſumitur maioris, & minoris perfectionis ſubſtantialis diſtinctio: hanc autem eſſe formam ſubſtantialem, nō materiam, haud dubium eſt: iccirco enim viuentia ſunt perfectiores ſubſtantiæ non viuentibus; quia formæ ſubſtantiales viuentium ſunt perfectiores ſubſtantialibus

A forma, nō à materia, ſumitur perfectionis ſubſtā tial. diſtin.

A formis non viuentium, & ita in cœteris: non autem, quia in materia viuentium, & non viuentium ſit vllum ſubſtantiale diſcrimen in his inferioribus. Quod ſi inter noſtra viuentia, & cœleſtia corpora, & inter hæc inuicem collata, datur ſubſtātiale materierum diſcrimen, illud etiam ex ſubſtantiali diſcrimine formarum prouenit. Merito igitur hoc capite ſic præfert Ariſtoteles formam ſubſtantialem materiæ in ratione entis; vt materiam B præ ſubſtantiali forma nihil pene eſſe velit, quod ad prædicamenta pertineat. Ait enim, non eſſe quid, hoc eſt, ſubſtantiam, quatenus nimirum per ſe ad nullam cētā ſpeciem prædicamenti, ſubſtantiæ ſpectat, ſed ratione diuerſarum formarum ſubſtantialium ad diuerſas ſpecies reuocatur.

Præoccupatur obiectio.

tex. 8.

Ad argumenta.

Ad primum igitur pro altera parte propoſitum argumentum negandum eſt, magis per ſe exiſtere materiam, quam formam ſubſtan- C tialem. Nam etſi forma ſubſtantialis modo aliquo ſuſtinetur à materia in genere cauſæ materialis, nempe in ſuo eſſe aut in ſua informatione; tamen materia in ſuo eſſe cōtinetur à forma in genere cauſæ formalis, cum ab ea naturaliter conſeruetur. Adde, ꝙ hoc habet amplius ſubſtantialis forma, quod ei non repugnet in generali ratione formæ exiſtere naturaliter in rebus ſine materia; vt patet in forma hominis; cum tamen repugnet materiæ D naturaliter exiſtere ſine ſubſtantiali forma.

Perpetua non ſemper, ſed cœteris paribus ſunt perfectiora caducis.

Ad ſecundum dicendum, ſi cœtera ſint paria, magis entia eſſe, quæ perpetua ſunt, quā quæ caduca; ſicque intelligendum eſſe Ariſtotelem, cum perpetua caducis in ratione entium anteponit. At materia eſt pura potentia: forma vero actus, & illi repugnat naturaliter exiſterere ſine forma; huic vero, vt actus eſt ſine materia minime. Quanquam & comparatio eorum, quæ perpetua ſunt: cum E caducis, quam facit Ariſtoteles, de completis reb. proprie intelligitur. Quin, etſi nulla forma eſſet perpetua, non minime argueret præſtantiam eius reſpectu materiæ, quod materia principium corruptionis eſt propter appetitum ad eas formas, quas non habet: forma vero principium cōſeruationis, quod cœtera omnia, quæ in quaq; re vtilia ſunt, contineat ac foueat: & illa, quia nullius actiuitatis eſt quibuſuis accidentib. abiectis contenta F ſit, hęc vero quo perfectior eo plura & perfectiora exigat, vt ſuarum operationum munus expleat.

Duæ excellentiæ formæ ſupra materiā.

Tertium haberet vim aliquam, ſi materia caducarum rerum poſſet naturaliter ab omni forma ſubſtantiali ſeparari: nunc autem conſtat eam non poſſe ab omni, ſed tantum à qualibet. Adde, falſum eſſe materiam earun-

Materia rerũ caducarũ pendet in ſuo eſſe ab aliqua forma indefinite.

dem rerum non pendere in ſuo eſſe ab earum formis: etſi enim non pendet ab vlla certa, pendet tamen ab aliqua indefinite: ſiquidem ab aliqua neceſſario conſeruanda eſt, ſi naturaliter exiſtere debet: cum interim aliqua eius forma ſubſtantialis non pendeat in ſuo eſſe ab illa.

Ad quartum dicendum eſt, etſi quædam res ſunt, quæ propter ſuæ naturæ præſtantiam à nulla cauſa naturali produci poſſunt, ſed à ſolo Deo per creationem: tamen id euenire materiæ propter tenuitatem & imperfectionem ſuæ entitatis in genere ſubſtantiæ, cum ex ſe neque vllum actum habeat, ex quo, & ſubiecto aliquo præexiſtente ipſa fieri poſſit: neque ipſa ſit actus, qui in aliud ſubiectum poſſit induci.

Materia cur à ſolo Deo poſſit produci.

Ad vltimum dicendum, quæ magis ſubſtantiæ ſunt, magis quoq; eſſe entia: ſed nõ omniũ quæ quoquo modo magis ſubſtant, magis eſſe ſubſtantias. Quod enim dici ſolet, propriũ quaſi characterem ſubſtantiarum finitarum (*ſiue completæ illæ ſint, ſiue incompletæ*) eſſe ſubſtare accidentibus, non tam de ſubſtando, vt ſignificat ſubiectionem accidentibus, quam vt ſignificat ſuſtentationem accidentium à ſubſtantia in genere cauſæ materialis, intelligendum eſt. Quanquam autem materia magis ſubiecta ſit accidentibus materialibus, quam forma ſubſtantialis, tamen ſubſtantialis forma magis ſuſtinet eſſe accidentium, quam materia: nam & ipſam quantitatem non ſuſtinet materia, niſi ratione formæ, vt verior eorum ſententia, qui volunt in ſubſtãtiarum corruptione fieri reſolutionem omnium formarum & ſubſtantialium & accidentalium vſque ad materiam primam.

Materia magis ſubiecta eſt accidẽtib. forma tamẽ magis ſuſtinet eorũ eſſe.

Formam ſubſtantialem, quatenus eſt actus, eſſe magis ens, quam compoſitum: contra vero rem habere, quatenus eſt forma informans.

Sectio II.

De ea vero controuerſia, ſitne ſubſtantialis forma magis ens, quam compoſitum, an contra, oppoſitæ videntur Philoſophorum ſententiæ. Sunt enim, qui multis contendant argumentis, formam eſſe magis ens, quam compoſitum. Primum, quia vetus interpres, cuius verſio fidelior credi ſolet, plane facit Ariſtotelem dicentem in hoc capite formam eſſe magis ens, quam compoſitum.

Arg ad probãdũ formã eſſe magis ens.

Zimara Theor. 10 Niphus hic diſp. 5 & alii.

Deinde, quia forma eſt per eſſentiam actus, & perfectio: compoſitum autem non eſt perfectio, ſed perfectum, participatione nimirum quadam perfectionis: at perfectius, ac proinde magis ens eſt, quod eſt tale per eſſentiam, quam quod per participationem.

Tertio, quia forma minus pendet in ſuo eſſe à compoſito, quam compoſitum à forma, cum detur forma, quæ naturaliter conſeruatur ſine compoſito, non item compoſitum ſine forma: quis autem neget, magis ens eſſe id, quod in ſuo eſſe minus pendet ab altero, quam alterum ab ipſo.

Quarto, quia compoſitum eſt vnum propter formam: ergo & ens: quare magis ens eſt forma, quam compoſitum iuxta illud commune pronuntiatum, *Propter quod vnumquodque tale, & illud magis.*

Ex Ariſt. 1. Poſt. c. 2. tex. 5. & 2. Met. c. 1. tex. 4.

Poſtremo, quia ſi compoſitum eſſet magis ens, ac proinde perfectius, quam forma: eo maior eius perfectio à materia illi proueniret: (nihil enim habet compoſitum præter formam, niſi materiam) at per materiam nihil perfici poteſt, cum ipſa nec ſit perfectio alicuius alterius, nec perfectionem vllam ex ſe habeat, vt dictum eſt: quare illud ſaltem neceſſario videtur dicendum, non eſſe compoſitum perfectius, quam formam: quemadmodum dicimus totam rerum vniuerſitatem ex Deo & creaturis aggregatam non eſſe perfectiorem ipſo Deo ſolo, eo quod nulla perfectio ſit in creaturis, quæ non eminentius ſit in Deo. Adde, quod Ariſtoteles inferius videtur docere, formam rerum naturalium eſſe totam earum quiditatem, ſeu eſſentiam: quod ſi eſt tota, ergo non magis ens eſt totum, quam eius forma: ſi quidem ens ab eſſentia dicitur. Atque hanc dubitationis partem videntur ſibi perſuaſiſſe Græcorum plerique ea ratione, (*quæ quidem omnes iam dictas complectitur*) quod formæ conditiones ſint compoſitorum conditionibus nobiliores.

c. 10. tex. 35.

Hinc videtur ſtare Græci, vt Alex. hoc loco tex. 7. & Themiſt. 1. Phyſ. tex. 18.

Alij vero totidem argumentis efficacius probant compoſitum eſſe magis ens, quam formam. Primum, quia plures entitates diuerſarum rationum complectitur, quam forma, actus nimirum, & potentiæ: quas vtraſq; veras eſſe entitates, ipſa entis diuiſio in actum, & potentiam ſatis declarat.

Rationes, quæ euincũt compoſitum eſſe magis ens.

Deinde, quia forma informans non eſt prima ſubſtantia, ſed ſolum compoſitum ex forma, & materia rationem habet primæ ſubſtantiæ in rebus naturalibus: at prima ſubſtantia, vt ait Ariſtoteles in prædicamentis, eſt maxime ſubſtantia, ac proinde maxime ens, tanquam id ſcilicet, quod primo, ac maxime per ſe ſubſiſtit.

c. de ſubſtant.

Tertio, quia compoſitum eſt id, quod primo fit, & primo intenditur, (forma enim non fit proprie, ſed incipit eſſe occaſione compoſiti) quod autem primo fit, & primo intenditur,

tur, id etiam præcipue intenditur, & præcipue eſt, ac proinde magis ens eſt, quam quod occaſione fit, & minus præcipue intenditur.

Quarto, quia id magis ens eſt, atque perfectius, cui actio propria competit: forma autem informans non eſt proprie agens, ſed primum agendi principium, quo nimirum primum agens agit.

** Scot. q. 6. Ant. And. q. 5. Sonc. quæſt 18. Item è Græcis Simpl. 1. Phyſ. tex. 52. & lib. 2. tex. 4. Deciditur quæſtio*

Poſtremo, quia ens, quod natura ſua completum eſt, magis eſt ens, quam quod natura ſua eſt incompletum: forma autem informãs natura ſua incompletũ ens eſt, cum interim compoſitum natura ſua ſit completum, & abſolutum ens. Hanc autem partem propoſitæ dubitationis amplectitur D. Thom 1. p. q. 3. a. 7. Scotus † hoc loco, & Latini ferme.

Dicendum igitur, formam ſubſtantialem, quæ eſt altera pars compoſiti naturalis, quatenus eſt actus quidam, perfectius quippiam eſſe, magiſque ens ſeu potius perfectioris rei, magiſque entis rationem admittere, quam compoſitum: quatenus autem eſt forma informans, hoc eſt, ſecundum propriam rationem minus ens eſſe, & quiddam minus perfectum, quam compoſitum. Prior pars fere priorib. argumentis probatur, poſterior poſterioribus. Dico autem priorem fere priorib. probari, qui in eis nonnulla cõtinentur, quæ aut non ſunt admittenda, aut explicatione indigent: cuiuſmodi eſt illud, quod in primo argumento ex antiqua verſione ſumitur: verior enim eſt noſtra verſio, vt in explanatione contextus dictum eſt. Tria vero ſequentia recte quidem concludunt, ſi forma ſumatur ſecundum rationem actus, non ſecũdum rationem actus informatiui.

Ad vltimum ſerum.

Denique poſtremum argumentum non recte colligit. Nam, etſi materia non eſt perfectio, nec perfectionem vllam ex ſe habet, (*niſi tranſcendentem illam, quatenus nihil ei deeſt in ſuo genere*) cauſare tamen poteſt in ſuo cauſandi genere perfectionem compoſiti, quemadmodum &

A ipſius formæ. Quod enim dici ſolet, cauſas non conferre ſuis effectis ea, quæ in ſe ipſis non habent, de efficientibus, iiſque principalibus, non de internis, aut inſtrumentalibus; intelligendum eſt. eo quod efficientes principales vel formaliter, vel eminenter, ac virtute continere debeant in ſe perfectiones ſuorum effectorum. Vnde patet non eſſe ſimile, quod affertur de aggregatione Dei, & creaturarum cum ex iis non componatur vnum aliquod

Quæ cauſæ poſſint, & quæ nõ nẽ, cõferre ſuis effectis id quod in ſe non habent.

B ens per ſe. Quod autem dicitur, Ariſtotelem inferius docere, formam ſubſtantialem eſſe totam quiditatem, ſeu eſſentiam rerum naturalium, *quæ fuit opinio Auerrois, & aliorum quorundam*) non eſt probandum: conſtat enim, Ariſtotelem cap. 10. † docere materiam * vniuerſalem, ſiue in commune acceptam, eſſe partem eſſentiæ compoſitorum communium: materiam vero ſignatam, ſeu particularem, eſſe partem compoſitorum ſingula-

C rium: neq; in alio ſenſu ſignificaſſe, formam † eſſe totam quiditatem compoſitorum, niſi accepto formæ nomine pro ſpeciei, & compoſitorum pro ſingularium compoſitorum, quæ non dicuntur habere quiditates proprias, quemadmodum nec particulares definitiones, quod ſuo loco examinandum eſt: tametſi aliquando Ariſtoteles * vocat formam quiditatem, quia quiditatem complet. Denique nec Græci autores alia ratione volunt

Hoc lib. com. 21. & 34. Alex. 2. Met. tex. 12. Simplic. 3. de anima tex. 9. Themiſt. ibid & tex. 30. Iãdun. hic q. 12

† tex. 35.

** Materiam eſſe partem eſſentiæ compoſitor. etiam iuxta Ariſt.*

† Quam formam u vocet rei quiditat.

** Vt 5. Met. c. 2. tex. 3 & 2. phyſic. c. 3. tex 28. Quid ſenſerint Græci interpretes.*

D formas informantes magis entia, & perfectiora compoſitis, eorumque conditiones eſſe nobiliores compoſitorum conditionibus, niſi quatenus huiuſmodi formæ ſpectãtur ſub communi ratione actus; ſiquidem actus in commune, vt actus eſt, non ſolum nobiliorem rationem entis habet, ſeu potius admittit, quam potentia, ſed etiam, quam compoſitum ex actu, & potentia: quod idem dicere non poſſunt de actu informante, vt ta-

E lis eſt, cum hoc pacto ſpectatus ſit pars compoſiti.

ΚΕΦ. δ.

Ἐπεὶ δ' ἐν ἀρχῇ διειλόμεθα πόσοις ὁρίζομεν τὴν οὐσίαν, καὶ τούτων ἕν τι δοκεῖ εἶναι τὸ τί ἦν εἶναι, θεωρητέον περὶ αὐτοῦ.

περὶ

CAPVT VI.

Voniam a *autem initio diſtinximus, quot modis ſubſtantiam* b *ſumamus, atque eorum vnus videtur eſſe quiditas rei, de ea ipſa agendum eſt.*

Eſt

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Voniam a *autem*] Statuit Ariſt: ad finem capitis ſuperioris ſe primum diſputaturum de formis, quæ reperiuntur in rebus ſenſibilibus: nũc antequam eius ordinis rationem reddat, exponit de quibus formis id intelligendum ſit. Nomine enim formarum, quæ ſunt in rebus ſenſibilibus, intelliguntur non ſolum formæ, quæ materiam informant: ſed etiam naturæ vniuerſales, quæ exiſtunt in particularibus, præſertim ſpecificæ. Ait ergo, in eo ſenſu ſe acturum de formis, quæ exiſtunt in reb: ſenſibilibus, quo nomen formæ ſumitur pro natura ſpecifica, quæ dicitur quiditas rei, iuxta primam ſubſtantiæ ſignificationem initio ſuperioris capitis propoſitam. Et merito quidem: nam forma, quæ eſt altera pars compoſiti, non eſt ens completum: tametſi de ea agendum erit ſuo loco ratione naturæ ſpecificæ, quam conſtituit.

b *Subſtantiam ſumamus.*] Græce eſt, ſubſtantiã definiamus. Verum quia definiendi verbum

Tex.10. hoc loco pro intelligendi, vt exponit Alexander, & quaſi capiendi accipitur: potius pro eo vſi ſumus verbo ſumendi, quod in diſtinctionibus frequenter vſurpatur.

πρὸ ἔργου c γὰρ τὸ μεταβαίνειν εἰς τὸ γνωριμώτερον· ἡ γὰρ μάθησις οὕτω γίνεται πᾶσι, διὰ τῶν ἧττον γνωρίμων φύσει, εἰς τὰ γνώριμα μᾶλλον. καὶ d τοῦτο ἔργον ἐστὶν, ὥσπερ ἐν ταῖς πράξεσι, τὸ ποιῆσαι, ἐκ τῶν ἑκάστῳ ἀγαθῶν, τὰ ὅλως ἀγαθὰ, ἑκάστῳ ἀγαθά: οὕτως ἐκ τῶν αὑτῷ γνωριμωτέρων τὰ τῇ φύσει γνώριμα, αὑτῷ γνώριμα. τὰ e δ' ἑκάστοις γνώριμα καὶ πρῶτα, πολλάκις f ἠρέμα γνώριμα· καὶ μικρὸν, ἢ οὐδὲν ἔχει τοῦ ὄντος. ἀλλ' ὅμως ἐκ τῶν φαύλως μὲν γνωστῶν, αὑτῷ δὲ γνωστῶν, τὰ ὅλως γνωστὰ γνῶναι πειρατέον, μεταβαίνοντας (ὥσπερ εἴρηται) διὰ τούτων αὐτῶν.

καὶ

Eſt enim c *operæpretium ad id, quod notius eſt, tranſire. Diſcimus enim hoc pacto omnes, cum ex minus notis natura ad ea, quæ magis nota ſunt, proficiſcimur. Atque* d *hoc quidem opus eſt, vt quemadmodum in rebus agendis ex iis, quæ vnicuique ſunt bona, ea, quæ omnino bona ſunt, cuiq; bona efficiuntur: ſic ex iis, quæ vnicuique notiora ſunt, ea, quæ natura ſunt nota, fiant eidem cognita. Quæ autem ſingulis* e *nota primaq; ſunt, ſæpe* f *numero parum nota ſunt, & parum,* g *aut nihil entis habent. Attamen ex iis, quæ parum nota ſunt, ſed cuiq; nota, enitendum eſt vt ea, quæ omnino ſunt nota, cognoſcamus, per hæc nimirum ipſa ad illa tranſeuntes, vt diximus.*

Ac

c *Eſt enim operæpretium.*] Tota hæc pars contextus cum particula præcedenti poneretur aptius in fine capitis præcedentis: reddit enim hic Ariſtoteles rationem non eius, quod proxime dixerat, ſed eius ordinis quem in fine ſuperioris capitis ſe ſeruaturum propoſuerat, vt videlicet prius de formis ſenſibilium ſubſtantiarum, quam inſenſibilium ſibi diſſerendum diceret. Ratio igitur ordinis hic eſt. Quia in omni diſciplina ex iis, quæ nobis nota ſunt, ad ea, quæ ignoram[9], intelligenda, procedere oportet: res autem ſenſibiles ſunt nobis notiores iis, quæ ſenſibus non patent. Quia vero inter ſubſtantias ea, quæ nobis ſunt notiores, ſunt minus formales, ac proinde ſuapte natura minus notæ (*forma enim eſt omnis cognitionis principium*) contra vero quæ nobis ignotiores ſunt, cum non conſtent materia, ſed ſint actus per ſe ſubſiſtentes, ſuapte natura ſint notiores: merito ait Ariſtoteles, operæpretium eſſe, vt ab eo genere ſubſtãtiarum, quod ſuapte natura ignotius eſt, nobis autem notius, ad id, quod eſt notius natura, nobis tamen ignotius, tranſeatur. Quod autem ſubditur. [*Diſcimus enim omnes, &c.*] non ita accipiendum eſt, quaſi in omni diſciplina debeat fieri progreſſio à notioribus nobis ad notiora natura: (*Mathematici enim ab iis, quæ vtroq; modo notiora ſunt progredi ſolent*) ſed quaſi dicat Ariſtoteles, cum nota nobis, & ſuapte natura nota opponuntur, tum demum quemq; diſcere, cum ex notis ſibi ad ea, quæ ſuapte natura ſunt, progreditur.

Cõparatione quadã declaratur ratio huius ordinis. d *Atq; hoc quidem opus eſt.*] Reddit rationem propoſiti ordinis ex rebus agendis. Vt enim ex punitione, quæ ſuapte natura bona, & optanda non eſt, ſed tamen abutentibus honoribus, & magiſtratibus eſt bona proceditur ad id, vt ipſi honores, & magiſtratus, qui ſuapte natura ſunt boni, & optabiles, profint ei, qui illis abutitur, & eius exemplo aliis omnibus: ſic ex iis, quæ ſuapte natura non ſunt nota, ſiue illuſtria: ſed tamen nobis nota ſunt, & familiaria, procedendum eſt ad id, vt ea, quæ ſuapte natura nota ſunt, & ſplendida à nobis cognoſcantur. Sic ferme Alexander. Simpliciori tamen expoſitione explicari poteſt comparatio Ariſtotelica, ſi nomine agendarum rerum intelligantur bonæ ciuium actiones, circa proprias perſonas: ex quibus fit progreſſus ad bonam domorum adminiſtrationem, quæ maiori virtutum perfectione indiget, & ex hac ad bonam gubernationem ciuitatis, quæ virtutes continet altioris ordinis: ex quibus etiam redundat maior perfectio in ſingulos ciues. Alij vniuerſalius hanc ſimilitudinem referunt ad progreſſum communem in actiuis, & effectiuis ſcientiis à cognitione particularium rerum ad vniuerſalem notitiam, ex quibus tandem res ipſæ particulares melius cognoſcuntur: quaſi dicat Ariſtoteles, idem faciendum eſſe in contemplatiuis. Sed hæc expoſitio non placet: quia propoſita ſimilitudo non ex notitia rerum agendarum, ſed ex earum bonitate ducitur.

In Mathematicis eadem ſunt primo & nobis, & natura nota. Vt lib. 5. huius operis c. 7. tex. 14. lib. 6. c. 1. tex. 4. & 1. poſt. c. 2. tex. 5.

e *Singulis nota primaq; ſunt.*] Hoc eſt, primo nota ſunt nobis.

f *Sæpenumero parum.*] Ait, ſæpe numero, ne Mathematica comprehendere videatur, in quo genere, vti diximus, ea ipſa, quæ nobis primo ſunt nota, ſunt etiam primo nota ſecundum naturam proinde ſimpliciter nota in eo genere. Huiuſmodi ſunt numeri, magnitudines, & figuræ, per quas multę latentes proprietates demõſtrantur: itemq; communiſſima, & per ſe notiſſima principia, ex quibus mediate, vel immediate demonſtrationes Mathematicæ fiunt.

g *Parum aut nihil.*] Alexander ait, nomine entis intelligi hoc loco verum, vt ſæpe apud Ariſtotelem: quemadmodum & nomine non entis falſum, vt huius loci ſententia hæc ſit: Ea, quæ primo cognoſcimus parum aut nihil veri, ſeu veritatis habent; quale eſt illud puerorum, cum

initio

initio viros omnes vt patres agnoſcunt, & balbutientes appellant. Habet enim id aliquid veri quatenus non equos, aut boues patres vocant: quatenus autem cunctos viros ſic appellant, nihil. Sed hæc expoſitio non placet. Primum, quia hoc loco non tam eſt ſermo de iudiciis, quam de rebus ipſis. Deinde, quia ex falſo non diſcitur verum: Ariſtoteles autem hoc ipſo loco plane docet ex iis, quæ parum aut nihil entitatis habent, (*qua eadem dicit ſuapte natura eſſe parum nota*) enitendum eſſe cognoſcere ea, quæ omnino ſunt nota, & ſuapte natura illuſtria. Itaq; non ſolum ait cognitionem illorum præcedere horum cognitionem, ſed etiam eſſe eius cauſam: quod ſane de falſis illis puerorum iudiciis dici non poteſt. Senſus igitur eſt, quem verba ipſa ſonant, ea nimirum, quæ primo cognoſcimus, parum, aut nihil entitatis habere. Cognoſcimus enim primo accidentia rerum, eaque non omnia, ſed ſenſibilia; accidentia autem parum entitatis habent comparatione ſubſtantiarum, præſertim ſenſibilia, quæ ſunt magis materialia cognoſcimus etiam priuationes, & negationes, vt tenebras, cæcitatem, nuditatem, abſentiam huius, vel illius rei, quæ quidem nihil habent entitatis, cum ſint non entia.

Reiicitur expoſitio Alexandri.

Traditur alia.

καὶ h πρῶτον εἴπωμεν ἔνια περὶ αὐτοῦ λογικῶς. ὅτι ἐστὶ i τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστου, ὃ λέγεται καθ' αὑτό. οὐ γάρ ἐστι τὸ σοὶ εἶναι, τὸ μουσικῷ εἶναι· οὐ γὰρ κατὰ σαυτὸν εἶ μουσικός. ὃ ἄρα κατὰ σαυτόν: οὐ δὲ δὴ τοῦτο πᾶν. οὐ γὰρ τὸ οὕτως καθ' αὑτὸ ὡς ἐπιφανεια λευκὴ, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ ἐπιφανείᾳ εἶναι, τὸ λευκῷ εἶναι. ἀλλὰ l μὴν οὐδὲ τὸ ἐξ ἀμφοῖν, τὸ ἐπιφανείᾳ λευκῇ εἶναι. διὰ τί; ὅτι m πρόσεστιν αὐτη. ἐν ᾧ ἄρα μὴ ἐνέσται λόγῳ αὐτὸ, λέγοντι αὐτὸ, οὗτος ὁ λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ. ὥστ' εἰ τὸ ἐπιφανείᾳ λευκῇ εἶναί ἐστι, τὸ ἐπιφανείᾳ εἶναι λείᾳ, τὸ λευκῷ καὶ λείᾳ εἶναι, τὸ αὐτὸ καὶ ἕν.

ἐπεὶ

Ac h *primum quadam de ea logice dicamus. Quiditas* i *cuiuſque eſt id, quod illud dicitur per ſe. Neque enim tuum eſſe eſt Muſici eſſe, quippe cum tu per te ipſum Muſicus non ſis Quod igitur per te ipſum es: nec tamen id omne. Neque enim quod ita per ſe eſt, quo pacto ſuperficies eſt alba, quippe cum ſuperficiei eſſe non ſit ipſius albi eſſe. Sed* l *neq; id, quod ex vtroq; conſtat, eſſe, inquam, ſuperficiei albæ. Quare? quia* m *hac ipſa ineſt. Ea igitur eſt ratio quiditatis cuiuſque, in qua dicente ipſum non ineſt ipſum Quocirca, ſi ſuperficiei albæ eſſe eſt eſſe ſuperficiei leuis; albi, & leuis eſſe vnum, atque idem eſt.*

Cum

h *Ac primum quadam.*] Hoc loco diſtinguit Ariſtoteles modum diſſerendi de quiditate ſubſtantiarum ſenſibilium, quem ſequetur hoc libro, ab eo, quem tenebit libro 8. In hoc enim logice, in illo phyſice de eo diſputabit. Logicus diſſerendi modus de naturis rerum eſt, cum ex conditionibus definitionis, & partium eius, (*qua quidem ad Logicum, ſiue Dialecticum ſpectant*) quænam illæ ſint, expenditur: phyſicus autem, cum id fit ex conſideratione partium ipſius rei materiæ nimirum, & formæ Quæ porro Ariſtoteles in hoc libro de quiditate, ſiue natura rerũ ſenſibilium logico more tractat, hæc fere ſunt Primum quidem, id eſt, hoc capite, & ſequenti expendit, quidam ſit quiditas, ſiue quod quid eſt, & quarum ſit rerum Deinde capite ſexto, ſit ne eadem, an diuerſa à rebus, quarum eſt quid tas. Tum cap. 7. & duobus ſequentibus, ſit ne opus formis, ſiue quiditatibus ſeparatis ad generationem rerum ſenſibilium. Capite autem decimo, & vndecimo, & duodecimo, ex quibus tanquam partibus conſtituatur quiditas eiuſmodi rerũ. Poſtea capite decimo tertio, & tribus ſequentibus, ſint ne vniuerſalia, vt talia ſunt, quid tates illarum Deniq; capite decimo ſeptimo, an quiditas, ſiue quod quid eſt ſenſibilium rerum, habeat rationem principii, & cauſæ illarum, necne.

Quid ſit more logico de naturis rerũ diſſerere.

Quid more phyſico.

Quæ poſthac tractanda ſint hoc libro.

i *Quiditas cuiuſque.*] Quid ſit quiditas rei, tribus pronuntiatis docet. Vnum eſt, quiditatem cuiuſque rei eſſe id, quod res ipſa dicitur eſſe per ſe, ſeu (*quod eodem redit*) id quod de ea per ſe dicitur. Quod ex eo probat, quia eſſe, ſiue eſſentia rei non eſt eſſe prædicatorum eius per accidens: eſſe enim Socratis non eſt eſſe Muſici, vt perſpicuum eſt: nec alia de cauſa, niſi quia Socrates non eſt per ſe ipſum Muſicus, ſed per accidens Alterum pronuntiatum eſt, non omne, quod res dicitur per ſe, eſſe quiditatem illius eſſe; quod ex eo probat, quia multa prædicantur per ſe de rebus, quorum eſſe non eſt eſſe illarum: cuiuſmodi ſunt omnia, quæ prædicantur ſecundo modo dicendi per ſe, vt de Socrate riſus capax: & quæ prædicantur per ſe, id eſt, tanquam de immediatis ſubiectis, & non interuentu aliorum ſubiectorum, (*ſic enim ſæpe ſumitur verbum per ſe*) veluti album de ſuperficie.

Quid ſit quiditatem rei, primum pronuntiatum.

Alterum pronuntiatum.

Text. 21.

l *Sed neque id, quod ex vtroque.*] Non ſolum eſſe ſuperficiei non eſt eſſe albi, vt dictum erat: ſed neque eſt eſſe ſuperficiei albæ Ratio vtriuſque eſt, quia ſuperficies, quæ eſt ſubiectum vtriuſque enuntiationis, ponitur in definitione vtriuſque prædicati: ſiue enim definias album, ſiue ſuperficiem albam, neceſſe eſt, vt ſuperficiem, aut eis definitionem in definitione adhibeas, vt patet. At modus per ſe, qui hoc loco intelligitur, is eſſe debet, vt ſubiectum non ponatur in de-

Tertiũ pronuntiatum.

finitione prædicati, quo pacto & animal, & rationis particeps dicuntur de homine; in neutrius enim definitione ponitur homo. Ex quibus colligit tertium, ac præcipuum pronuntiatum, eam ſcilicet eſſe rationem quiditatis cuiuſq;, in qua dicente ipſum non eſt ipſum, id eſt, quæ ita prædicatur de eo, cuius dicitur quiditas, vt illud in ſua definitione non admittat: quod quidem eſt proprium prædicatorum primi modi dicendi per ſe. Quod autem ea ſola ſint quiditates rerum, quæ de illis hoc pacto prædicantur, ex eo probat, quia alioquin res plane diuerſæ haberent vnum, atq; idem eſſe, vt album, & læue, quæ aliquo modo dicuntur per ſe de ſuperficie, vt dictũ eſt. Adde tu, Aut etiam riſus capax, & diſciplinæ capax, quæ verius dicuntur de homine ſecundo modo dicendi per ſe. Nam ſi eſſe ſuperficiei eſt eſſe albi, & idem rurſus eſt eſſe læuis; (*eſt enim par ratio*) profecto albi, & læuis vnum, & idem eſſe erit; quandoquidem eſſe ſuperficiei vnum eſt. Similiter ſi eſſe hominis eſt eſſe riſus capacis, idemq; rurſus pari ratione eſt eſſe diſciplinæ capacis, non dubium, quin eſſe riſus capacis, & diſciplinæ capacis, vnum, atque idem ſit; quandoquidem eſſe hominis vnum eſt tantum.

Tex. 12.

Ἐπεὶ n δ' ἔστι καὶ κατὰ τὰς ἄλλας κατηγορίας σύνθετα (ἔστι γάρ τι ὑποκείμενον ἑκάστῳ, οἷον τῷ ποιῷ, καὶ τῷ ποσῷ, καὶ τῷ ποτὲ, καὶ τῷ πού, καὶ τῇ κινήσει) σκεπτέον, ἆρ' ἔστι λόγος τοῦ τί ἦν εἶναι ἑκάστῳ αὐτῶν, καὶ ὑπάρχει τε τούτοις τὸ τί ἦν εἶναι: οἷον, λευ-

Cum n autem ſint & in cæteris prædicamentis compoſita, (eſt enim aliquid, quod cuiq; ſubiectum ſit, vt qualitati, & quantitati, & Quando, & Vbi, & motui) conſiderandum eſt, num eorum quodq; & rationem quiditatis habeat, & eidem quiditas inſit, veluti albo homini, quid, inquam

Quid nomine quiditatis intelligat Ariſt.

Quo loco aduerte, quiditatem apud Ariſtotelem, ſeu (*vt ille vocat*) Quod quid erat eſſe, & quod quid eſt, nihil aliud eſſe quam totam communem naturam, ſiue eſſentiam rei, quæ nimirum eius definitioni reſpondet. Dixi [totam] quia pars eſſentiæ rei non dicitur quiditas illius, quo pacto nec animal ſolum, nec rationale ſolum dicitur quiditas hominis. Dixi, [communẽ] quia natura rei ideo dicitur quiditas, quia perfecte redditur ad quæſtionem, Quid eſt: quæſtioni autem, Quid eſt, non ſatis fit perfecte, niſi per definitionem; definitio vero non eſt, niſi naturarum communium. Itaque licet naturæ ſingulares dici poſſint quiditates ſingulares; tamen ſimpliciter nulla natura ſingularis apud Ariſtotelem (*ſaltem quæ materialis ſit*) dicitur quiditas, ſiue quod quid eſt. Qua de cauſa particularis natura Socratis non dicitur apud illum quiditas Socratis, ſed natura humana, quæ omnibus hominib. communis eſt, dicitur quiditas, ſiue quod quid eſt, omnium hominum. Hinc ſequitur quiditatem, ſiue quod quid eſt, nihil aliud eſſe, quã id, quod primo, & adæquate definitioni reſpondet: quod patet ex ipſa definitionis ratione. Dicitur enim, Oratio, quæ quiditatem rei explicat, ſeu, vt verbis Ariſtotelis vtar, Quæ quid erat eſſe, aut ſi mauis, quid eſt eſſe, ſignificat, vt patet ex 4 cap. primi Topicorum, & aliis locis. Cur autem Ariſtoteles in ſignificanda quiditate vtatur verbo, Erat, alibi explicatum eſt. Alexander ait hoc loco, naturam rei dici quiditatem, cum concipitur ſimplici conceptu; definitionem autem, cum concipitur pluribus, vtpote generis, & differentiæ. Verum id non placet, quia vtroque modo dicitur quiditas, ſiue quod quid eſt, & neutro dicitur definitio, cũ definitio ſit oratio, nõ autem res, quæ oratione explicatur.

Natura ſingulares non dicuntur ſimpliciter quiditates.

Definitionis definitio oſtendit, quid ſit quiditas.

m *Quia hæc ipſa ineſt.*] Hoc eſt, quia ſuperficies ineſt in definitione albi, quod ponitur prædicatum per ſe ipſius ſuperficiei.

Vtrum compoſitum ex ſubiecto & accidente habeant quiditatem.

n *Cum autem ſint.*] Poſtquam expoſuit, quid ſit quiditas, ſiue quod quid eſt, oſtendit, quænã res quiditatem habeant. Supponit igitur tanquam indubitatum, ſubſtantias compoſitas, ſiue ſenſibiles, de quib. ſe primo diſputaturum pollicitus eſt, quiditatem habere: & quærit num compoſita etiam, quæ reperiuntur in aliis prædicamentis, quæ nimirum ex ſubiecto aliquo, & accidente conſtant, cuiuſmodi eſt homo albus, definitionem, & quiditatem habeant. Quia tamen ſtatim obiici poteſt, id, quod definitur debere eſſe vnum quid, hominem autem album non eſſe rem vnam, ſed duas: occurrit Ariſtoteles diſputationis gratia, hominem album, etſi non ſignificatur vno nomine, eſſe tamen vnum quoddam compoſitum, quod facile eſt vno verbo ſignificare, veluti ſi dicatur Indumentum. Quo facto quæri poteſt, quænam ſit indumenti quiditas: non ſecus, atque cum quærimus, quænam ſit quiditas hominis, tametſi homo alioquin duobus etiam verbis animal rationale appelletur, quemadmodum homo albus.

Reſpondet negando.

o *At neque hoc ex iis.*] Reſpondet generaliter quæſtioni propoſitæ: nullum compoſitum ex ſubiecto, & accidente habere definitionem, aut quiditatem, quia non eſt ens per ſe, ſed per accidens.

Alia reſponſio.

Duo genera entium per accidens.

p *An id, quod non,*] Quicquid alii dicant, videtur Ariſtoteles aliam reſponſionem inueſtigantis more ſubiicere, quod ſæpe facit in problematis, idque indicat modus ipſe loquendi, An id, &c. Ait igitur fortaſſe dici poſſe duo eſſe genera entium per accidens. Vnum eorum quæ

ideo

ideo dicuntur entia per accidens, quia non per ſe, ſed additione ad aliquod extrinſecum à ſuo formali ſignificato, quod quidem vt ſubiectum innuunt, habent eſſe; quo pacto album eſt ens per accidens. Nam etſi album quodammodo ſignificat totum compoſitum ex ſubiecto, & qualitate, tamen formale ſignificatum eius non exiſtit, niſi per ſubiectum, quod innuit, quodq; eſt ſibi extrinſecum, vt per hominem, aut aliquid ſimile. Quo fit, vt in definitione illius adhibere oporteat eiuſmodi ſubiectum, aut eius definitionem, vt ſi dicas, Album eſſe corpus affectum tali colore, aut, Eſſe ſubſtantiam corpoream affectam tali colore. Atque hoc genus entium per accidens ſignificat Ariſtoteles non habere definitionem, nec quiditatem. Cuius rei ratio eſt, quia ſi haberet, iam id, quod definiretur, non eſſet formaliter id ipſum, quod in eius definitione poneretur; (*neque enim album eſt formaliter id ipſum, quod corpus*) quod ſane videtur abſurdum. In iis enim, quæ vere habent definitionem, & quiditatem, ſecus accidit: ſiquidem dicimus hominem eſſe formaliter id ipſum, quod animal rationale, & ſic in cæteris. Alterum genus entium per accidens eſt eorum, quæ non ideo talia dicuntur, quia habeant eſſe ex additione ad aliquid extrinſecum à ſuo formali ſignificato, quod quidem extrinſecum innuant tanquam ſubiectum: quippe cum re vera habeant eſſe per ſe ipſa, & non adminiculo eiuſmodi extrinſeci, veluti homo albus quod vno verbo appellauit indumentum. Nec enim homo albus exiſtit per aliquod ſubiectum, quod non ſignificet formaliter. Hoc igitur genus entium per accidens ſignificat Ariſtoteles diſputantis more habere definitionem, & quiditatem, nec alia ratione, vt videtur, niſi, quia dicuntur formaliter ea ipſa, quæ in ipſorum definitionibus ponuntur: (*intelligetamen in recto*) vt homo albus id ipſum, quod animal ratione affectum colore diſpartiente viſum. Sed hæc pro explicatione difficilis admodum loci diuinando magis, quam exponendo dicta ſint.

Prius.

Hoc non habere quiditatem.

Poſterius.

Hoc videri quiditatem habere.

q *Aliud enim ex eo.*] Iuxta traditam expoſitionem hic videtur eſſe ſenſus. Ens per accidens ex additione ideo dicitur ens, (quod quidem ſolum definiri ſolet) quia eſt quædam entis affectio: quod ſatis indicat definitio albi. Neceſſe eſt enim in ea ſubiectum albedinis ponere, aut ſi definitio omnino explicata eſſe debet, definitionem ſubiecti, veluti ſi dicas album eſſe animal rationale affectum colore diſpartiente viſum, poſito, quod ſolus homo ſit ſubiectum albedinis. Ens vero per accidens non ex additione, veluti homo albus, ideo dicitur ens, quia cum conſtet ex ſubiecto, & affectione, talis eſt naturæ, vt non ipſum alii adiungatur quaſi affectio illius: ſed potius aliud adiungatur ipſi quod plane indicat definitio hominis albi, ſiue indumenti ſatis eſt enim, ſi definiatur tradita definitione albi, nullo alio commemorato ſubiecto, aut definitione ſubiecti totius illius compoſitionis. Quapropter etſi ens per accidens prioris generis non videatur habere veram quiditatem, quia non eſt formaliter totum id, quod in eius definitione ponitur, ac proinde nec veram definitionem: tamen contra videtur dicendum de ente per accidens poſterioris generis, quia eſt formaliter totum id, quod de ipſo in definitione dicitur.

Redditur horum ratio.

λευκῷ ἀνθρώπῳ τί ἦν λευκῷ ἀνθρώπῳ. ἔστω δὴ ὄνομα αὐτῷ ἱμάτιον. τί ἐστι τὸ ἱματίῳ εἶναι; ἀλλὰ o μὴν οὐδὲ τῶν καθ' αὐτὸ λεγομένων οὐδὲ τοῦτο. ἢ p τὸ οὐ καθ' αὐτὸ λέγεται διχῶς, καὶ τούτου ἐστι τί: τὸ μὲν ἐκ προσθέσεως, τὸ δὲ οὔ, τὸ q μὲν γὰρ τῷ αὐτὸ ἄλλῳ προσκεῖσθαι λέγεται ὃ ὁρίζεται: οἷον, εἰ τὸ λευκῷ εἶναι ὁριζόμενος, λέγει λευκοῦ ἀνθρώπου λόγον. τὸ δὲ τῷ, ἄλλο αὐτῷ: οἷον, εἰ σημαίνει τὸ ἱμάτιον, λευκὸν ἄνθρωπον, ὁ δὲ ὁρίζει τὸ ἱμάτιον ὡς λευκόν. τὸ r δὲ λευκὸς ἄνθρωπος, ἔστι μὲν λευκόν, οὐ μέντοι τὸ τί ἦν εἶναι λευκῷ ἀνθρώπῳ, ἀλλὰ τῷ ἱματίῳ εἶναι

quam, ſit quiditas albi hominis. Atq; eſto ei nomen indumentum. Quænam eſt igitur indumenti quiditas? At neque o *hoc ex iis eſt, quæ per ſe dicuntur. An* p *id, quod non per ſe eſt, dupliciter dicitur & partim ex additione, partim minime? Aliud* q *n. ex eo dicitur id, quod definitur, quia ipſum alii additur, vt ſi quis albi eſſe definiens, albi hominis rationem dicat. Aliud autem ex eo, quia aliud ipſi adiungitur, vt ſi indumentum hominem album ſignificet, ipſum autem quiſpiam vt albũ definiat. At* r *albus homo eſt ille quidem album, non tamen eius quiditas eſt eſſe albi, ſed indumenti.*

r *At albus homo.*] Diceret aliquis, hominem album, & album ipſum idem eſſe, cum eadem omnino definitione explicentur, vt dictum eſt: proinde, ſi album ipſum non habet quiditatem, nec hominem album quiditatem habere. Cui obiectioni occurrrit, prædicari quidem album de homine albo: (*vere enim dicimus hominem album eſſe album*) ſed tamen non idem prorſus eſſe hominem album, & album ipſum, quia eſſe hominis albi non eſt ſolum id, in quo formaliter conſiſtit eſſe albi, ſed eſt eſſe totius compoſiti, quod formaliter ſignificatur nomine indumenti.

Occurritur obiectioni.

ſ *Eſt ne igitur quiditas*] Quia ſecunda reſponſio nec perſpicue propoſita eſt, nec ſatis videtur vera, cum tribuat quiditatem aliquibus entibus per accidens, quæ tamen à ſcientiis excludi

Tex. 13.

Iterum quærit, an compoſita ex ſubiecto, & accidente habeãt quiditatem?

cludi ſolent: quærit diſtinctius, an compoſita ex ſubiecto, & accidente, ſiue implicita ſint, vt album, ſiue explicita, vt homo albus, (*vtraque in quæſtione ſuperius propoſita intelligenda ſunt, vt patet ex dictu*) re vera quiditatem habeant, ſiue aliquam, hoc eſt, aliquo modo; ſiue Omnino, id eſt Simplıciter: ſignificatum eſt enim, licet ſatis obſcure, compoſita explicata habere quiditatem: cui quæſtioni duabus reſponſionibus ſatisfacit.

εἶναι. ἆρα ſ ἔστι τὸ τί ἦν εἶναι ἢ ὅλως, ἢ t οὔ; ὅπερ γάρ τι ἦν εἶναι, ἔστι τὸ τί ἦν εἶναι· ὅταν δ' ἄλλο κατ' ἄλλου λέγηται, οὐκ ἔστιν ὅπερ τόδε τι· οἷον; ὁ λευκὸς ἄνθρωπος, οὐκ ἔστιν ὅπερ τόδε τι, εἴπερ τὸ τόδε τι ταῖς οὐσίαις ὑπάρχει μόνον.

ὥστε u τοῦ τί ἦν εἶναί ἐστιν, ὅσων ὁ λόγος ἐστὶν ὁρισμός. ὁρισμὸς δ' ἐστὶν, οὐκ ἂν ὄνομα λόγῳ ταὐτὸ σημαίνῃ (πάντες γὰρ ἂν εἶεν οἱ λόγοι ὅροι. ἔσται γὰρ ὄνομα ὁτῳοῦν λόγῳ ταὐτὸν· ὥστε καὶ ἡ Ἰλιὰς ὁρισμὸς ἔσται) ἀλλ' ἐὰν πρώτου τινὸς ᾖ· τοιαῦτα δ' ἐστὶν, ὅσα λέγεται μὴ τῷ ἄλλο κατ' ἄλλου λέγεσθαι. οὐκ x ἔσται ἄρα οὐδενὶ τῶν μὴ γένους εἰδῶν ὑπάρ-

menti. Eſt ſ ne igitur quiditas aliqua, aut omnino, an t non eſt? Quiditas enim eſt id, quod vnũquodq; eſt: cum autem aliud de alio dicitur, non eſt idem, quod hoc aliquid; veluti homo albus non eſt idem, quod hoc aliquid, ſi ipſum hoc aliquid ſubſtantiis tantum ineſt.

Itaque u eorum omnium eſt quiditas, quorum ratio definitio eſt. Definitio vero eſt, non ſi nomen idem, quod oratio, ſignificet; (omnes enim orationes definitiones eſſent, cum cuilibet orationi nomen idem imponi poſſit; atque adeo Ilias eſſet definitio) ſed ſi primi alicuius ſit: talia vero ſunt, quæcunque non ex eo dicuntur, quod aliud de alio dicatur. Nulli x igitur eorum, quæ generis

Simpliciter negat.

t *An non eſt.*] Sunt, qui faciant hæc verba extremam quæſtionis particulam; nobis tamen ea ratione videntur potius ad reſponſionem pertinere, quod ſtatim ſequatur ratio reſponſionis, cum dicitur [*quiditas enim, &c.*] ex quibus verbis alii minus recte reſponſionem inchoant. Itaq; ſenſus reſponſionis eſt, compoſita ex ſubiecto, & accidente nullam quiditatem habere, nec oportere diſtinguere inter Aliquam, & Omnino, ſed ſimpliciter dicendum, nullam habere. Ratio vero eſt, quia quiditas eſt illud ipſum ſolum, quod quidque eſt, ſeu quæque res eſt, & ex conſequenti hoc aliquid, & non quale aliquid: (ſemper enim id, quod eſt quale aliquid, includit, ſeu ſupponit hoc aliquid, & addit affectionem) compoſitum autem, ſiue implicitum, ſiue explicitum, ex ſubiecto, & accidente non eſt hoc aliquid, ſed quale aliquid, quippe cum eſſe hoc aliquid ſolis ſubſtantiis conueniat.

Confirmat hanc reſponſionem.

Non omnis ratio, quæ cũ nomine reciprocatur, eſt definitio.

u *Itaq; eorum omnium.*] Confirmat reſponſionem datam ex natura definitionis. Neque enim definitio cenſenda eſt omnis oratio, quæ cum nomine reciprocatur: hoc enim pacto, cum cuiuis orationi, ſeu potius rei per orationem ſignificatæ, nomen imponi poſſit, quo idem implicite ſignificetur, quod oratio explicite ſignificat; omnis oratio, etiam longiſſima, vt tota Ilias Homeri eſſet definitio; cum tamen, ſi proprie de definitione loquamur, non quæuis huiuſmodi oratio definitio dicenda ſit, ſed ſola breuis, & aliis pleriſque legibus aſtricta: quarum ea præcipua eſt, vt verſetur in explicando aliquo primo. Quiditas enim rei primum aliquid eſſe debet: primum autem, vt ipſe exponit, tale ſit neceſſe eſt, vt de alio priori non dicatur: cuiuſmodi eſſe ſolam ſubſtantiam ex primo capite huius libri patet: vel ſi mauis, vt non includat duo entia completa, quorum alterum de altero dicatur, cuiuſmodi etiam eſt ſola ſubſtantia. Non omne accidens includit modo aliquo ſubiectum, de quo, vt de alio ente completo, dicitur.

Tex. 3. & 4.

Quæ non habeant veram quiditatem, & quæ habeant.

x *Nulli igitur.*] Nomine eorum, quæ non ſunt ſpecies generis, intelligi poſſunt omnia vniuerſalia, quæ non habent verum genus, ſiue ſint genera ſumma, ſiue differentiæ, quæ interdum apud Ariſtotelem ſpecies entis appellantur. Itaque colligit Ariſtoteles ex dictis, nihil horum habere quiditatem, quæ nimirum veræ definitioni reſpondeat; ſed ſola ea, quæ ſub vero genere continentur. Ratio vero eſt; quia ſola hæc habent prædicata vniuoca, & eſſentialia, in quibus cum aliquo alio, aut aliis conueniant. Vniuocam prædicationem vocat eam, quæ non fit per participationem, hoc eſt, qua prædicatum non dicitur per prius, & poſterius, ſeu, quod idem eſt, inæqualiter de ſubiectis: eſſentialem vero, quia id, quod prædicatur, non conuenit ſubiectis vt paſſio, hoc eſt, in ſecundo modo dicendi per ſe, neque item per accidens. Infertur autem hoc conſectarium ex iis, quæ ſupra dicta ſunt. Dictum eſt enim, quiditatem cuiuſque eſſe id, quod res ipſa dicitur eſſe per ſe; non tamen ſecundo modo, ſed primo. Quod ſi hæc deductio longius, quam par eſt, videtur petita; dici poteſt, hoc loco Ariſtotelem inferre principalem concluſionẽ huius prioris reſponſionis, nempe nulli accidenti quiditatem conuenire ſenſumq; verborum eſſe, nulli eorum, quæ non ſunt ſpecies eius generis, quod in definitione illorum adhiberi poteſt, habere quiditatem, quæ nimirum in definitione explicetur: cuiuſmodi ſunt accidentia omnia, poſſunt enim definiri per ſubiecta loco generis accepta, quorum tamen re vera ſpecies nõ ſunt,

Nulli accidenti quiditatem conuenire.

ſunt. Dico autem poſſe eo pacto definiri, non autem ſemper ſic definiri; quia etſi concrete ſumpta definiantur per ſubiecta loco generis poſita, vt ſi dicas, Simus eſt naſus curuus tamen cum abſtracte definiuntur non dubiũ eſt, quin ſubiecta ponantur loco differentiarũ: veluti ſi dicas, Simitas eſt curuitas naſi. Atque hoc modo intelligi poteſt Cõmentator hoc loco, alioquin abſurde admodũ ait, accidentia eſſe formas carentes genere ſuæ naturæ: quod multis errandi occaſionẽ præbuit. Ratio vero concluſionis iuxta hanc expoſitionẽ hæc erit, quia ſolæ ſubſtantiæ non ſententia alicuius prioris entis, vt ſunt accidentia omnia, per participationem ſubſtantiæ: nec ſunt paſſiones, aut aliæ accidentariæ affectiones prioris entis, cum ſint prima entia, vt proxime dictum erat, & primo capite libri probatum eſt.

ὑπάρχον τὸ τί ἦν εἶναι, ἀλλὰ τούτοις μόνον. ταῦτα γὰρ δοκεῖ οὐ κατὰ μετοχὴν λέγεσθαι καὶ πάθος, οὐδ' ὡς συμβεβηκός. ἀλλὰ y λόγος μὲν ἔσται ἑκάστου καὶ τῶν ἄλλων τί σημαίνει, ἐὰν ᾖ ὄνομα: ὅτι τόδε τῷδε ὑπάρχει, ἢ ἀντὶ λόγου ἁπλοῦ ἀκριβέστερος: ὁρισμὸς δ' οὐκ ἔσται, οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι.

ἢ z καὶ ὁ ὁρισμὸς, ὥσπερ καὶ τὸ τί ἐστι πλεοναχῶς λέγεται. καὶ γὰρ τὸ τί ἐστιν, ἕνα μὲν τρόπον σημαίνει τὴν οὐσίαν, καὶ τὸ τόδε τι: ἄλλον δὲ, ἕκαστον τῶν κατηγορουμένων, ποσὸν, ποιὸν, καὶ ὅσα

ris ſpecies non ſint, quiditas conueniet, ſed his tantum: hæc enim non per participationem, paſſionemq́; neque vt accidens videntur dici Sed y erit quidem oratio cuiuſcunq́; etiam aliorum, quæ aliquid ſignificet, (ſi nomen ſit) hoc ſcilicet huic ineſſe: aut pro oratione ſimplici accuratior; definitio vero non erit, nec quiditas.

An z & definitio, quemadmodum & quod quid eſt, multis modis dicitur? Etenim quod quid eſt, vno quidem modo ſubſtantiam, & hoc aliquid ſignificat: alio autem vnumquodque eorum, quæ prædicantur, quantum, quale, & quæcunque alia

y *Sed erit quidem*] Etſi accidentia iuxta traditam reſpõſionem veram definitionem, quiditatemque, quæ veræ definitioni reſpondeat, non habent, vt dictum eſt, concedit tamen Ariſtoteles ea habere explicationem aliquam, quæ nomini reſpondeat, ſi nomine vno ſignificentur, vt album; aut certe expoſitionẽ orationis, ſi ſignificentur oratione, vt corpus album: quod totum partim explicite, partim implicite ſignificatur nomine albi. Hęc enim definitio, corpus affectũ colore diſſipante viſum, reſpectu quidem albi erit explicatio nominis, reſpectu autem corporis albi erit magis accurata oratio, hoc eſt, quædam orationis expoſitio, & explanatio. Quod autem ad verba attinet, cum Ariſt. ait, orationem, hoc eſt definitionem accidentis, quod nomine vno proponitur, vt definiatur, ſignificare hoc huic ineſſe; ſumit definitionem pro tota enuntiatione, quæ definitum etiam complectitur, quaſi dicat, definitionem eiuſmodi affirmare quidem aliquid de accidente, quod ei vere conueniat; ſed tamen (*vt poſt pauca verba ſubdit*) non eſſe veram definitionem, quemadmodum neque illa, quæ orationem exponit. Cum vero ait [pro oratione ſimplici magis accurata] vocat orationem, quæ explanatur, ſimplicem, quaſi rudem adhuc, & parum habentem perſpicuitatis eam vero, per quam, magis accuratam, quod melius, ac plenius rem declaret.

Ad tex. 2.

Loco definitionis cõuenire accidenti explicationẽ aliquam.

Tex. 14.

z *An & definitio.*] Hactenus ita reſpondit Ariſtoteles quæſtioni propoſitæ, vt diceret compoſita ex ſubiecto, & accidente ſiue implicita videlicet, vt album: ſiue explicita, vt corpus album, non habere quiditatẽ, quæ vera definitione explicari poſſit, nec (*quod eſt conſequens*) veram definitionem. Nunc aliam reſponſionem adhibet, habere quidem veram & realem definitionem & quiditatem: non tamen ſimpliciter, ſed quodam modo: quemadmodum nec ſimpliciter dicuntur entia, quaſi ſint entia per ſe, ſed ſuo quodam modo entia. Græce erat, ὥσπερ γὰρ τὸ τί ἐστιν: ſed Budæus expunxit verbum ἐστί. Placet magis lectio Beſſarionis, qui expuncta particula, γὰρ retinuit verbum ἐστί. Ariſtoteles enim ex eo, quod ipſum eſſe, quod verbo, Eſt, ſignificatur, ſiue ipſum ens multis modis dicitur, probat hoc loco, ipſum quod quid eſt multis etiam modis dici.

Alia reſpõſio ad quæſtionem.

aa *Etenim & ipſum quale.*] Lege cap. 7. primi Topicorum, quo loco ipſum quod quid eſt, & definitio in omnibus prædicamentis reperiri dicuntur.

bb *Sed non ens.*] Hoc eſt, ſed eſſe non ens, vt eſſe non ſimpliciter & abſolute dicatur de non ente, ſed cum adiectione eſſe non ens Eodem modo verba illa [*Sed quale*] ſic exponenda ſunt [Sed quid tale] De qua tota re nonnulla diximus lib. 4. c. 2. *Tex. 15.*

cc *Illud igitur conſiderare.*] Senſus eſt, illud etiam attendere quiſque d.bet, quo pacto, loquatur, cum omnibus prædicamentis quiditatem, & definitionem tribuit: ne in modo loquendi à rei veritate diſcordet, quippe cum ſoli ſubſtantiæ ſimpliciter, & abſolute tribui debeant: cæteris autem cum adiectione, quemadmodum & ipſa rerum natura poſtulat. *Ad tex. 2.*

dd *Cum id, quod dicitur.*] Nempe ſolam ſubſtantiam habere ſimpliciter definitionem, cætera autem cum adiectione.

ee *Oportet enim.*] Probat ipſum aliquid, ſiue ens dici ſimpliciter de ſubſtantia, cum adiectione ve-

Ipſum aliquid de ſola ſubſtantia dici ſimpliciter.

ne vero de accidentibus. Vis probationis hæc eſt. Aut res omnes æquiuoce dicuntur entia, aut vniuoce; (*quod ſupplet Alexander*) aut cum adiectione, & detractione: vtpote de accidentibus cum adiectione; de ſubſtantia vero detracta adiectione, quod eſt ſimpliciter: *quo pacto tam quæ ſciri poſſunt, quam quæ ſciri nequeunt, dicuntur ſcibilia: illa ſine adiectione, hæc cum adiectione: vt non ſimpliciter dicamus, non ſcibilia ſciri poſſe; ſed ſciri poſſe, quod ſciri non poſſint*) eſt autem rationi conſentaneum, vt non dicantur æquiuoce, quaſi ſola nominis ſocietate, non item aliqua ipſarum inter ſe communione conueniant; nec vero eodem modo, hoc eſt, vniuoce, quippe cum ratio accidentium, quatenus entia ſunt, includat ſubſtantiam, non item ratio ſubſtantiæ accidentia, vt patet ex capite 1. Igitur dicuntur entia cum adiectione, & detractione, quo pacto homo dicitur ſimpliciter, & ſine adiectione medicus; cœtera autem, quæ idem nomen participant, non niſi cum adiectione medica appellantur, vt medica herba, curatio medica, & inſtrumenta medica. Poteſt item probari tota aſſumptio ex eo, quia quæ dicuntur ſiue æquiuoce, (*intellige autem caſu*) ſiue vniuoce, non dicuntur prius natura de vno, quam de alio: ens autem prius natura dicitur de ſubſtantia, quam de accidentibus. Atque ex hac ratione (quæ non tota eſt formaliter in contextu) duci poteſt prior confirmatio ſecundæ reſponſionis, de qua nunc agitur; namque ad finem capitis adhibetur alia.

tex. 4.

ὅσα ἄλλα τοιαῦτα. ὥσπερ γὰρ καὶ τὸ ἔστιν ὑπάρχει πᾶσιν, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως, ἀλλὰ τῷ μὲν πρώτως, τοῖς δ' ἑπομένως· οὕτω καὶ τὸ τί ἐστιν, ἁπλῶς μὲν τῇ οὐσίᾳ, πὼς δὲ τοῖς ἄλλοις. καὶ aa γὰρ τὸ ποιὸν ἐροίμεθ' ἂν τί ἐστιν· ὥστε καὶ τὸ ποιὸν, τῶν τί ἐστι μέν. ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς: ἀλλ' ὥσπερ ἐπὶ τοῦ μὴ ὄντος λογικῶς, φασί τινες εἶναι τὸ μὴ ὄν, οὐχ ἁπλῶς, ἀλλὰ bb μὴ ὄν· οὕτω καὶ τὸ ποιόν.

Δεῖ cc μὲν οὖν σκοπεῖν καὶ τὸ πῶς δεῖ λέγειν περὶ ἑκάστου, οὐ μὴν μᾶλλόν γε, ἢ τὸ πῶς ἔχει. διὸ καὶ νῦν ἐπεὶ dd τὸ λεγόμενον φανερόν, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ὁμοίως ὑπάρξει, πρώτως μὲν καὶ ἁπλῶς τῇ οὐσίᾳ, εἶτα καὶ τοῖς ἄλλοις (ὥσπερ καὶ τὸ τί ἐστιν,) οὐχ ἁπλῶς τί ἦν εἶναι, ἀλλὰ ποιῷ, ἢ ποσῷ τί ἦν

alia huiuſmodi. Nam vt ipſum, Eſt, omnibus quidem, non tamen ſimiliter conuenit, ſed cuidam primum, cœtera autem deinceps; ita & ipſum, Quid eſt, ſimpliciter quidem ſubſtantiæ conuenit, cœteris autem modo quodam. Etenim aa & ipſum quale, quidnam ſit, rogare poſſumus: quo fit, vt quale in iis etiam, de quib. ipſum quid dicitur, numeretur, non tamen ſimpliciter: ſed quemadmodum quidam logico more de non ente dicunt id, quod non eſt, eſſe non ſimpliciter, ſed bb non ens, ita & ipſum quale.

Illud cc igitur conſiderare etiam oportet, quo pacto de vnoquoque dicere conueniat, nec ſane magis, quam quomodo res ipſa habeat. Quapropter & nunc, cum dd id, quod dicitur, perſpicuum ſit, & ipſum quod quid eſt, ſimiliter inerit, primum quidem, ac ſimpliciter ſubſtantiæ, deinde vero cœteris, (quemadmodum & id, quod aliquid eſt) vt non ſimpliciter quod quid eſt, ſed quod quid eſt qualita-

ff *Aut cum adiectione.*] Senſus eſt Aut potius cum adiectione, & detractione. Hoc enim membrum, quod eſt concluſio propoſitæ rationis, probatur, cum ſubditur [*Quandoquidem rationi, &c.*] Itaque Ariſtoteles prius propoſuit diſiunctionem bimembrem cum approbatione poſterioris partis: tum ſubiecit exemplum non ſcibilis: poſtremo probauit minorem à nobis propoſitam Itaque non male cohæret contextus, vt quidam exiſtimant.

Vtramq; reſponſionem ſuſtineri poſſe.

gg *Atque hæc quidem.*] Confert duas reſponſiones, quæ ad quæſtionem redditæ ſunt, inter ipſas, docetque, parum intereſſe, vtram ſequaris, quod altera ex altera elici poſſit. Illud enim certum eſſe, quod in poſteriori dictum eſt, definitionem, & quiditatẽ ſimpliciter quidem ſubſtantiæ conuenire, cœteris autem ſecundaria ratione: vnde prior etiam reſponſio facile deduci poteſt Rebus enim, quæ habent definitionem, & quiditatem ſecundum quid non male negabit quis & definitionem, & quiditatem.

Poſterior magis probatur.

hh *Neque enim neceſſe eſt.*] Iam expreſſe confirmat poſteriorem reſponſionem huiuſmodi argumentatione. Si qua eſſet ratio, propter quam definitio, & quiditas non eſſent, niſi ſubſtantiæ, ea eſſet maxime, quia, ſi accidentium quoque eſſet definitio, quælibet oratio, quæ cum nomine reciprocatur definitio dici poſſet (*hæc enim ratio inſinuata eſt ſuperius, cum prior reſponſio tractaretur*) hoc autem non neceſſario ſequitur, ſi ponamus, accidentia etiam habere definitionem, & quiditatem; ergo nulla ratio eſt, propter quam accidentibus definitio, & quiditas negari debeat. Aſſumptio ex eo probatur, quia in reſponſione reddita non quælibet oratio, quæ conuertitur cum nomine, cenſeri debet definitio, ſed certa quædam, nempe quæ ſignificet vnum; non quidem ea ratione, quia continuata quadam ſerie procedat, vt Ilias Homeri: nec quia partes illius colligatæ ſint coniunctione aliqua; (*poſſunt enim huiuſmodi orationes ſignificare naturam non vnam*) ſed quia res ſignificata, & explicata ſit vnum eo pacto, quo vnum

tex. 16.

vnum conuertitur cum ente per ſe, quod in decem prædicamenta diuiditur. Tale enim vnum non cernitur, niſi in natura vere vna, & quæ ſub veram definitionem cadat: tametſi alio modo cernatur in ſubſtantia, alio in accidentibus, vt dictum eſt. Breuius, & clarius fieret probatio hoc pacto. Eorum eſt definitio, & quiditas, quæ vere ſunt vnum per ſe, ſiue vnius naturæ: omnia autem, quæ ponuntur in prædicamentis ſunt vnum per ſe, vniuſve naturæ, tametſi alio & alio modo: habent igitur definitionem, & quiditatem, licet alio modo atque alio.

τοῦ εἶναι. δεῖ ee γὰρ ἢ ὁμωνύμως ταῦτα φάναι εἶναι ὄντα, ἢ ff προστιθέντας καὶ ἀφαιροῦντας, ὥσπερ καὶ τὸ μὴ ἐπιστητὸν, ἐπιστητόν: ἐπεὶ τό γε ὀρθόν ἐστι, μήτε ὁμωνύμως φάναι, μήτε ὡσαύτως, ἀλλ' ὥσπερ τὸ ἰατρικὸν, τῷ πρὸς αὐτὸ μὲν, καὶ ἓν, οὐ τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἓν μέντοι οὐδὲ ὁμωνύμως: οὐδὲ γὰρ ἰατρικὸν σῶμα καὶ ἔργον καὶ σκεῦος λέγεται, οὔτε ὁμωνύμως, οὔτε καθ' ἓν, ἀλλὰ πρὸς ἕν.

Ταῦτα gg μὲν οὖν ὁποτέρως τις θέλει λέγειν, διαφέρει οὐδέν. ἐκεῖνο δὲ φανερὸν, ὅτι ὁ πρώτως καὶ ἁπλῶς ὁρισμὸς, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, τῶν οὐσιῶν ἐστιν: οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἐστὶ, πλὴν οὐ πρώτως. οὐ hh γὰρ ἀνάγκη, ἂν τοῦτο τιθῶμεν, τούτου ὁρισμὸν εἶναι, ὃ ἂν λόγῳ τὸ αὐτὸ σημαίνῃ, ἀλλὰ τινὶ λόγῳ: τοῦτο δ' ἐὰν ἑνὸς ᾖ, μὴ τῷ συνεχεῖ ὥσπερ ἡ Ἰλιὰς, ἢ ὅσα συνδέσμῳ, ἀλλ' ἐὰν ὁσαχῶς λέγεται τὸ ἕν: τὸ δὲ ἓν λέγεται, ὥσπερ τὸ ὄν: τὸ δὲ ὂν, τὸ μὲν τόδε τι, τὸ δὲ ποσὸν, τὸ δὲ ποιόν τι σημαίνει. διὸ καὶ ii λευκοῦ ἀνθρώπου ἔσται λόγος, καὶ ὁρισμός; ἄλλον δὲ τρόπον, καὶ τοῦ λευκοῦ καὶ οὐσίας.

qualitatis, aut quantitatis dicatur. Oportet ee enim hæc aut æquiuoce appellare entia, aut ff cum adiectione, & detractione: quo pacto & non ſcibile, ſcibile dicitur: quandoquidem rationi conſentaneum eſt, vt neq; æquiuoce dicantur, neq; eodem modo ſed vt medicum, quod ad vnum, atq; idem referatur, nec ſi vnum & idem, nec vero æquiuoce dicatur: corpus enim & opus, & vas neque æquiuoce, neque ratione vna, ſed ad vnum medica dicuntur.

Atq; gg hæc quidem quouis modo dicere quis velit, nihil intereſt. Illud perſpicuum eſt definitionem, & quiditatem, quæ primo, & ſimpliciter dicuntur, ſubſtantiarum eſſe: cœterorum autem eſſe quidem ſimiliter, ſed non primo. Neque hh *enim neceſſe eſt, ſi hoc ponamus eius definitionem eſſe, cuius nomen idem, quod oratio ſignificet, ſed quod oratio quadam: hoc autem erit, ſi vnius ſit non continuatione, vt Ilias, aut quæuis colligatione, ſed quot modis vnum dicitur: vnum autem dicitur, quemadmodum & ens; ens vero partim hoc aliquid, partim quantum, partim quale quid ſignificat. Quo fit,* ii *vt & albi homini ſit ratio, & definitio: alio tamen modo & albi, & ſubſtantiæ.*

ii *Quo fit, vt & albi.*] Quo pacto hoc ſequatur ex dictis, quód attinet ad hominem album, non plane video. Crediderim ſcriptum fuiſſe ab Ariſtotele hoc modo [*Quo fit, vt & albi, & hominis ſit ratio, & definitio, & cæt.*] Sic enim ſcriptum fuiſſe declarant verba ſequentia, in quibus non repetitur homo albus, ſed album, & ſubſtantia hominis ſeparatim: quo pacto omnia cohærent. Sed quia in omnibus codicibus habetur [*albi hominis*] dici poteſt, Ariſtotelem, cum ait [*Quo fit, &c.*] non inferre aliam concluſionem ex principali concluſione, ſed extendere principalem ad compoſita ex ſubiecto, & accidente formaliter ſumptis: vt quemadmodum accidentia habent definitionem, & quiditatem; deficientem tamen à definitione, & quiditate ſubſtantiæ: ſic dici poſſit, compoſita ex ſubiecto, & accidente habere ſuo modo definitionẽ, & quiditatem: vtpote quaſi in infimo gradu: vt nimirum definitio primũ conueniat ſubſtantiis, quia non definiuntur per extrinſeca: ſecundo loco accidentibus, quia etſi habent veras eſſentias, definiuntur tamen per ſubiecta, quæ non includuntur in ipſorum eſſentiis; tertio loco compoſitis ex ſubſtantia, & accidente, quia non habent veras eſſentias, quæ ex ſubſtantiæ, & accidentis coniunctione reſultent; tametſi imitantur compoſita per ſe, & vnius naturæ, quatenus ex ſubiecto, & forma conſtant. Non datur autem quartus locus coniunctioni duarum formarum, vt albo dulci; quia hæc nec ſunt vnum per ſe, vt quælibet ſubſtantia, aut accidens: nec efficiunt vnum compoſitum, vt coniunctiones ex ſubſtantia, & accidente, ſed ideo dicuntur vnum, quia accidunt alicui tertio, vtpote ſubiecto vtriuſque. Hinc enim fit, vt apud Ariſtotelem ſecundo de interpretatione cap. 2. hæc enuntiatio, Socrates eſt homo albus, cenſeatur vna, hæc autem, Socrates eſt albus grammaticus, non vna, ſed plures. Nec obeſt iis, quæ dicta ſunt, quod Ariſtoteles ſuperius contendebat definitionem, & quiditatẽ potius conuenire homini albo, quam albo per ſe; quod homo albus (*vt dicebamus*) non definiretur per extrinſecum aliquid, vt definitur album. Diſputationis enim gratia id dictum fuit: re autem vera contradicendum eſt. Nam album, etſi definitur per aliquid extrinſecum, eſt tamen vnum per ſe, hoc eſt, vnius eſſentiæ, homo autem albus, etſi non definitur per extrinſecum aliquid, non eſt tamen vnum per ſe, vniuſve eſſentiæ. ***Declaratur mẽs Ariſt. in decidenda quæſtione.***

ΚΕΦ. ε.

Ἔχει a δ' ἀπορίαν ἐάν τις μὴ φῇ ὁρισμὸν εἶναι τὸν ἐκ προσθέσεως λόγον τίνος ἔσται ὁρισμός; τῶν οὐχ ἁπλῶν, ἀλλὰ συνδεδυασμένων: ἐκ προσθέσεως γὰρ ἀνάγκη δηλοῦν. λέγω b δὲ οἷον, ἔστι ῥὶς, καὶ κοιλότης, καὶ σιμότης, τὸ ἐκ τοῖν δυοῖν λεγόμενον, τῷ τόδε ἐν τῷδε: καὶ οὐ συμβεβηκός γε οὔθ' c ἡ κοιλότης, οὔθ' ἡ σιμότης, πάθος τῆς ῥινός, ἀλλὰ καθ' αὑτήν: οὐδ' ὡς τὸ λευκὸν Καλλίᾳ, ἢ ἀνθρώπῳ, ὅτι Καλλίας λευκός, ᾧ συμβέβηκεν ἀνθρώπῳ εἶναι, ἀλλ' ὡς τὸ ἄρρεν τῷ ζώῳ, καὶ τὸ ἴσον τῷ ποσῷ καὶ πάντα ὅσα λέγεται, καθ' αὑτὰ ὑπάρχειν. ταῦτα δ' ἐστὶν ἐν ὅσοις ὑπάρχει ἢ ὁ λόγος, ἢ τοὔνομα, οὗ ἐστι τοῦτο πάθος, καὶ μὴ ἐνδέχεται δηλῶσαι χωρίς; ὥσπερ τὸ λευκὸν ἄνευ τοῦ ἀνθρώπου ἐνδέχεται, ἀλλ'

οὐ τὸ

CAPVT V.

EXISTIT a autem dubitatio, ſi quis non dicat definitionẽ eſſe eam rationem, quæ ex additione fit, cuius nam erit definitio? non quidẽ ſimplicium, ſed coniunctorum; ex additione enim hæc declarare neceſſe eſt. Exempli b cauſa eſt naſus, & concauitas, ſimitasq́; id, quod ex vtroq; dicitur, eo quod alterũ alteri inſit: nec per accidens aut c concauitas, aut ſimitas affectio eſt naſi, ſed per ſe: nec vt album Callia, aut homini (quia nimirum Callias eſt albus, cui accidit eſſe hominem) ſed vt mas animali & æquale quantitati conuenit, & cætera omnia, quæ per ſe ineſſe dicunt. Hæc autem ſunt ea omnia, in quibus ineſt aut ratio, aut nomen eius, cuius eſt hæc affectio, quæq; ſeorſim declarari nequeunt; quo pacto album ſine homine declarari poteſt, fœmina ſine animali non item.

Quæ

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Dubitatio. Nũ accidẽtia coniuncta habeant veram definitionẽ. Non videri habere.

EXISTIT a *autem dubitatio.*] Ex iis, quæ ſuperiori capite dicta ſunt, duæ dubitationes oriuntur. Vna eſt, qui fieri poſſit, vt accidentia coniuncta, ſeu copulata, hoc eſt, quæ proprium & peculiare ſubiectum ſibi vendicant, veram definitionem habeant? Hæc enim ſi vere definiuntur, vt conceſſum eſt, (*dictum eſt enim in poſteriore reſponſione, non ſolum ſubſtantias, ſed accidentia etiam omnia habere definitionem, & quiditatem*) neceſſe eſt, vt additione propriorum ſubiectorum declarentur, quæ ſine propriis ſubiectis intelligi nequeunt: huiuſmodi autem definitiones, cum tradantur per aliquid extrinſecum definito, (*neque enim ſubiecta ad eſſentiam accidẽtium pertinent*) non videntur veræ definitiones; quæ quidem erat quorundam veterum ſententia. Ita videtur dicendum, nullorum accidentium, nõ quidem ſimplicium, hoc eſt, non vendicantium proprium aliquod ſubiectum, cuiuſmodi eſt album, nigrum, rectum concauum & ſimilia, (*de his enim alia ratio videtur eſſe*) ſed coniunctorum, cuiuſmodi ſunt, ſimum, aquilinum, criſpum, mas, fœmina, & ſimilia, eſſe veram definitionem.

Quæ ſint accidentia ſimplicia, coniũcta.

b *Exempli cauſa.*] Reddit rationem, cur accidentium alia ſimplicia, alia coniuncta dicantur. Ratio vero eſt, quia ſimplicia non dicuntur ex peculiari ſubiecto, hoc eſt, non reſpiciũt certum ſubiectum, extra quod non reperiantur; veluti concauitas, quæ quidem & in naſo, & extra naſum cernitur: coniuncta autem ſemper proprium, & peculiare ſubiectum reſpiciunt; veluti ſimitas, quæ & ex concauitate, & ex naſo dicitur, hoc eſt, quæ etſi eſt concauitas, tamen non eſt quæuis concauitas, ſed concauitas naſi. Duo autem ſunt, quæ Ariſtoteles hoc loco coniunctis accidentib attribuit. Vnum, quod non ſint affectiones per accidens, ſed per ſe ſuorum ſubiectorũ: alterum, ꝙ per ſe ſua ſubiecta, aut per definitiones eorum neceſſario definienda ſint, ſi modo definiri pñt: in quorum vtroq; differunt à ſimplicib. quę vt proprium ſubiectum non reſpiciunt, ita ſine proprio ſubiecto intelligi, ac definiri pñt. Aduerte autẽ, non omnia accidentia coniuncta ita eſſe affectiones per ſe ſuorum ſubiectorum, vt neceſſario de iis dicatur. Nam etſi plurima ſunt, quæ neceſſario ſubiectis conueniunt, vt homini diſciplinæ capax: multa tamen ſunt, quæ non conueniunt neceſſario, vt ſimum naſo. Dicuntur tamen affectiones per ſe, quia nunquam in aliis ſubiectis cernuntur, ſeu (*quod in idem redit*) quia etſi non vendicantur per ſe à propriis ſubiectis, tamen ipſa ſibi propria ſubiecta vendicant. Aduerte item ſimplicia accidentia etſi ex propriis rationibus ſuis non habent propria, & peculiaria ſubiecta tamen nihil prohibere, quominus ea ſibi vendicent ex communi ratione accidentis, aut quantitatis, aut qualitatis, & quorundam aliorum ſimilium communium prædicatorum. Quo fit, vt ſi explicita omnino definitione explicari debeat, neceſſario per certum aliquod ſubiectum, extra quod non reperiuntur, definienda ſint, quod Ariſtoteles ad finem capitis innuit.

Duo requirit accidens, vt ſit cõiunctũ.

Explicatur prior cõditio.

Notandum pro ſimplicib. accidentib.

c *Aut concauitas, aut ſimitas*] Non ſumitur hic cõcauitas ꝓ concauitate ſimpliciter: ea. n. cũ extra naſum eſſe poſſit, nõ eſt per ſe affectio naſi: ſed ſumitur pro concauitate naſi, vt ſit ſenſus, Nec per accidens aut concauitas naſi, aut ſimitas (*quā idem eſſe dicta eſt*) affectio eſt naſi.

Soluenda eſt dubitatio iuxta ſu-

d *Quapropter aut horum*] Soluit dubitationem ex iis, quæ ſuperiori cap. dicta ſunt, quaſi dicat:

cat;Quapropter,cum definitiones accidentium coniunctorum tradantur per extrinſecam definitis,aut dicendum eſt ſimpliciter illa non habere definitionem,& ex conſequenti quiditatē, quæ definitione explicetur,vt dictum eſt in priori reſponſione ad quæſtionem propoſitam extrema parte ſuperioris capitis,aut certe alio modo,vt dictum eſt in poſteriori reſponſione. *perioru c.doctrinam.*

οὐ τὸ θῆλυ αὐτοῦ ᾗ ζῷον. ὥστε d τούτων τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ὁ ὁρισμὸς, ἢ οὐκ ἔστιν οὐδενὸς, ἢ εἰ ἔστιν, ἄλλως καθάπερ εἰρήκαμεν.

Ἔστι e δ᾽ ἀπορία καὶ ἑτέρα περὶ αὐτῶν. εἰ μὲν γὰρ τὸ αὐτό ἐστι καὶ σιμὴ ῥὶς, καὶ κοίλη ῥὶς, τὸ αὐτὸ ἔσται τὸ σιμὸν καὶ τὸ κοῖλον: εἰ δὲ μὴ, διὰ τὸ ἀδύνατον εἶναι εἰπεῖν τὸ σιμὸν καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος, οὗ ἐστι πάθος καθ᾽ αὑτό: καὶ ἔστι τὸ σιμὸν κοιλότης ἐν ῥινί: τὸ ῥῖνα σιμὴν εἰπεῖν, ἢ οὐκ ἔστιν, ἢ δὶς τὸ αὐτὸ ἔσται εἰρημένον, ῥὶς, ῥὶς κοίλη: ἡ γὰρ ῥὶς ἡ σιμὴ, ῥὶς κοίλη ἔσται. διὸ ἄτοπον τὸ ὑπάρχειν τοῖς τοιούτοις τὸ τί ἦν εἶναι. εἰ f δὲ μὴ, εἰς ἄπειρον εἶσι: ῥινὶ γὰρ ῥινὶ σιμῇ, ἔτι ἄλλο ἐν ἔσται.

Δῆλον g τοίνυν ὅτι μόνης τῆς οὐσίας ἐστὶν ὁρισμός.

εἰ γὰρ

Quapropter d *aut harum ſiue quiditas, ſiue definitio nulla eſt; aut ſi eſt,certe eſt, quo pacto diximus.*

Exiſtit etiam e *de eiſdem dubitatio altera. Si enim idem ſunt ſimus naſus,& concauus naſus,idem erunt ſimum,ac concauum: quod ſi ea ratione non idem ſint,quia fieri non poteſt, vt ſimum ſine ea re dicatur,cuius per ſe affectio;ſitq; ſimitas nihil aliud,quam in naſo cōcauitas;profecto aut naſum ſimum dicere non licet,aut idem bis dicetur,vtpote naſus,naſus concauus;naſus enim ſimus naſus concauus erit. Abſurdū eſt igitur huiuſmodi rebus quiditatem ineſſe;ſin* f *minus in infinitum fiet progreſſio:naſo enim naſo ſimo aliud præterea inerit.*

Perſpicuum g *eſt igitur ſolius ſubſtantiæ definitionem eſſe.*

Nam

e *Exiſtit etiam*]Proponit aliam dubitationem,quæ ex ſuperiori naſcitur.Ea vero eſt; ſi accidentia coniuncta,ſiue copulata definitionem,& quiditatem habēt,vt dictum eſt ſuperiori capite;&eorum definitio tradenda eſt per proprium ſubiectum,vt in hoc ipſo additum eſt,aut attributa re vera diſtincta nullam diſtinctionem habebunt, aut admittenda erit neceſſario inanis quædam,& nugatoria repetitio eiuſdem nominis,quæ ſunt plane abſurda.Quæro enim nū idem omnino ſint naſus ſimus,& naſus concauus? Si omnino idem:ergo idem omnino ſunt ſimum,& concauum,& nullo modo diſtinguuntur:ab iis enim,quæ idem omnino ſunt, ſi tollatur aliquid commune,idem omnino neceſſe eſt relinquatur,vt ſi ab indumento, & veſtimento tollas manicam :: naſus autem eſt commune quid naſo ſimo; & naſo concauo: ergo ſi naſum tollas,idem omnino erit, quod relinquitur; videlicet ſimum,& concauum: vnde falſum erit, quod verum eſſe ſupponebatur,nempe ſimum definiri naſum concauum, cum concauū eo pacto non definiatur,vt perſpicuum eſt.Si vero propterea non omnino idem ſunt ſimum, & concauum,quod ſimum includat in ſua definitione naſum,concauum autem minime:profecto nemo ſine vitio dixerit naſum ſimum:aut certe approbāda erit inanis,& nugatoria repetitio, quæ abſurda ſunt.Cōſecutio ex eo firma eſt,quia,cum loco nominis in definitione poſiti liceat ponere eius definitionē,ſi loco ſimi ponamus naſum concauū,nihil aliud erit dicere naſum ſimū quā naſum naſum concauum. Nec vitari poteſt hoc incommodum, ſi admittatur idem eſſe omnino naſum ſimum,& naſum concauum,quæ erat prior pars dilemmatis:vt verba illa [*Naſus enim ſimus,&c.*]hunc ſenſum habeant,Alioquin naſus ſimus idem omnino erit,quod naſus cōcauus,quod iam improbatum eſt.Quæ cum ita ſint,dicendum eſt potius accidentia coniuncta non habere definitionem,ſi ea tradēda ſit per additamentum alicuius extrinſeci,vt dictum eſt, ac proinde nec habere quiditatem.

Alia dubitatio.

Text. 18.

Videri admitti in definiēdu accidētibus coniūctis nugatoriam repetitionem.

f *Sin minus in infinitum.*] Addit aliud abſurdum, ſi accidentia coniuncta definiantur per propria ſubiecta,vt re vera definienda ſunt, ſi definitionem habent. Abſurdum vero eſt progreſſio in infinitum,quæ hoc pacto videtur colligi. Quamuis ſimū,& concauum non omnino idem ſunt ſecundum ſe conſiderata:re tamen vera idem omnino eſt naſus concauus, quod naſus ſimus: ſimum enim nihil adiungit naſo, niſi ſolam concauitatem, vt patet.Si ergo,cum dico naſum ſimum,loco ſimi poſuero definitionem illius,quæ eſt naſus concauus; vt tota oratio ſit,naſus naſus concauus:potero rurſus loco naſi concaui ponere naſum ſimum, itemque loco ſimi ponere naſum concauum,vt tota oratio ſit,naſus,naſus,naſus concauus, & ſic deinceps in infinitum.

Itē progreſsū in infinitum.

g *Perſpicuum eſt igitur.*] Concluſio eſt obiectionis propoſitæ contra ea, quæ ſupra dicta ſunt. Sed quonam pacto ſequitur ſolius ſubſtantiæ definitionem fore, cum relinquantur adhuc accidentia ſimplicia, quæ non definiuntur additione proprii ſubiecti, cum illud

Igitur ſolius ſubſtantia eſſe definitionem.

Exponitur hac cõclusio. non habeant? An quia accidentia ſimplicia, etſi ſunt ſimplicia ſecundum proprios conceptus, vt album, quatenus album, tamen re vera ſunt coniuncta, ſiue copulata ſecundum generales, vt accidentis, quantitatis, qualitatis, & ſimilium, ad quorum definitiones tãdem reſolui debent, vt diximus. An etiam (*quod conſequens eſt*) quia etſi non ſunt copulata reſpectu particularium, ſiue ſpecialium ſubiectorum, ſunt tamen reſpectu generalium? Album enim etſi non vendicat ſibi vllam ſpeciem corporis, extra quam non reperiatur, tamen vendicat ſibi ipſum corpus, aut ſuperficiem, extra quam non inuenitur; quod idem dicendum eſt de cæteris. Vnde patet, accidentia non dici ſimplicia reſpectu omnium ſubiectorum ſuorum, ſed reſpectu ſpecialium, cum generalium comparatione omnia ſint copulata, ſiue coniuncta.

εἰ γὰρ καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν, ἀνάγκη ἐκ προσθέσεως εἶναι, οἷον, τοῦ ποιοῦ, καὶ περιττοῦ: οὐ γὰρ ἄνευ ἀριθμοῦ, οὐδ᾽ ὁ τοῦ θήλεος ζώου. τὸ δὲ ἐκ προσθέσεως λέγω, ἐν h οἷς συμβαίνει δὶς τὸ αὐτὸ λέγειν ὥσπερ ἐν τούτοις. εἰ δὲ τοῦτο ἀληθές, οὐδὲ i τῶν συνδυαζομένων ἔσται, οἷον ἀριθμοῦ περιττοῦ. ἀλλὰ l λανθάνει, ὅτι οὐκ ἀκριβῶς λέγονται οἱ λόγοι. εἰ δέ εἰσι καὶ τούτων ὅροι, ἤτοι ἄλλον τρόπον εἰσίν, ἢ καθάπερ ἐλέχθη, πολλαχῶς λεκτέον εἶναι τὸν ὁρισμὸν καὶ τὸ τί ἦν εἶναι. ὥστε ὡδὶ μὲν οὐδενὸς ἔσται ὁρισμὸς, οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι οὐδενὶ ὑπάρξει, πλὴν ταῖς οὐσίαις, ὡδὶ δ᾽ ἔσται. ὅτι μὲν οὖν ἐστιν ὁρισμὸς ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι λόγος, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, ἢ μόνον τῶν οὐσιῶν ἐστιν, ἢ μάλιστα, καὶ πρώτως, καὶ ἁπλῶς, δῆλον.

Nam ſi aliorum quoque prædicamentorum definitio dicatur, neceſſe eſt tam ex additione eſſe, vt qualis, & imparis: neq; enim ſine numero, nec fœmina ſine animali. Ex additione autem voco, in h *quibus accidit, vt idem bis dicatur, quemadmodum in his ipſis. Quod ſi hoc verum eſt, neque* i *coniunctorum erit, veluti numeri imparis. Sed* l *latet non accurate dici definitiones. Quod ſi & horum definitiones ſunt, aut alio modo ſunt, aut quemadmodum dictum eſt, multipliciter dicenda eſt tum definitio, tum etiam quiditas. Itaq; partim nullius erit definitio, nec quiditas cuiquã, præterquam ſubſtantiis, cõueniet, partim erit. Patet igitur definitionem rationem eſſe quiditatis, ipſamq; quiditatem aut ſubſtantiarum eſſe duntaxat, aut maxime, & primo ac ſimpliciter.*

h *In quibus accidit*] Hoc eſt, in quibus colligitur iuxta propoſitam argumentationem idem bis dici, quemadmodum in propoſitis exemplis. Itaque totum hoc ad obiectionem adhuc pertinet.

i *Neque coniunctorum.*] Alio modo videtur hic ſumere coniuncta, nempe pro complexionibus, quæ expreſſe, & formaliter ex propriis affectionibus, & ſubiectis conſtant; cuiuſmodi eſt hoc totum, Numerus impar. Ratio vero eſt, quia eadem inanis repetitio in his ſequetur, quæ in implicitis; vt ſi definiẽs numerum imparem ſic dicas, Numerus impar eſt multitudo finita, multitudo finita, quæ in duas partes æquales diuidi nequit, bis enim dicitur multitudo finita, ſemel ad explicationem numeri, & iterum ad explicationem imparis.

Soluitur hac poſterior dubitatio. Text. 9. l *Sed latet.*] Soluit propoſitam dubitationem ex iis, quæ dicta ſunt, ac primum negat horum eſſe definitiones, aitque definitiones prædictorum accidentium non accurate, hoc eſt, non recte dici definitiones, quia in illis extrinſecum aliquid de definito prædicatur, tametſi hoc vitium, vt inquit, latet eos, qui rationem definitionis ignorant. Deinde ſubdit, ſiquis eas recte dici definitiones contenderit. (*neque enim re vera ſine additamento ſubiectarum ſubſtantiarum definiri poſſunt, cum ab eis eſſentialiter pendeant, vt patet ex iis, quæ ad primum caput dicta ſunt*) neceſſe eſſe, vt vel alio modo, hoc eſt, æquiuoce omnino, tum illas, tum quiditates, quas explicant, definitionis, & quiditatis nominibus comprehendat, vel potius analogice, vt ſupra dictum eſt. Quibus expoſitis colligit paucis, quæ extrema parte ſuperioris capitis diſſeruit.

Occurritur abſurdo de negatoria repetitione. Sed quoniam Ariſtoteles non reſpondet ad incommoda, quæ obiecta ſunt, occurrunt nonnulli, propoſitionem illam [*Loco nominis in oratione poſiti licere ponere eius definitionem*] intelligendam eſſe in ſubſtantiis, non in accidentibus, quod ſubſtantiæ per intrinſeca, accidentia per extrinſeca, hoc eſt, per ſubiecta definiantur. Cum autem illis obiicitur, materiam quoque definiri per formam, & formam viciſſim per materiam, quæ ſibi mutuo ſunt extrinſeca, reſpondent, ſe loqui de ſubſtantiis completis, non de incompletis, cuiuſmodi ſunt materia, & forma, atque hoc pacto non effici, vt cogamur idem nomen nugantium more repetere. Ceterum, quia non declarant, quam ob cauſam, cum res per intrinſeca explicatur, non ſemper liceat modo nominis definitionem adhibere, potius dicendum eſt, ſemper quidem licitum eſſe totam definitionem loco nominis definiti ſubſtituere; verum, cum aliqua eius pars iam poſita eſt, etiamſi ad aliud explicandum ſit adhibita, non eſſe opus, vt iterum repetatur. Itaque cum dicimus, naſum ſimum, non licet loco ſimi totam definitionem illius ſufficere, eo quod naſus, qui quaſi genus ad definitionem ſimi pertinet, iam in orationi ſit expreſſe poſitus. Eodemque modo, ſi quis

quis hominem marem definire velit, non eſt bis adhibendum animal in definitione, ſemel ad explicandum hominem, & iterum ad explicandum ſexum: ſed dicere oportet, hominem marem eſſe animal rationale potens in alio generare, ſiquidem animal ſemel poſitum ſatis eſt ad explicationem vtriuſque: omnes enim differentiæ adiunctæ referuntur ad genus primo loco poſitum. Atque hęc eſt vera cauſa, cur non ſemper liceat loco nominis in oratione poſiti totam definitionem ſufficere. Eodem modo ſi definias hominem, ſubſtantiam corpoream animatam, ſenſitiuam, rationalem, licet vnaquæque differentia per ſe ſumpta per genus, quod proxime diuidit, deſcribi debet, tamen ſi loco differentiarum velis ponere earum explicationes, non opus eſt, vt in eis ponas genera omnia, quæ proxime iis differentiis diuiduntur, ſed ſolum primum, cui illæ ordine quodam adiunctæ cætera inferiora genera conſtituunt.

Ad obiectionem vero de infinitione, ex dictis patet reſponſio: ſemper enim licet commutare nomina ſimi, & concaui, quando iunguntur cum verbo, Naſus, vt idem omnino ſit dicere, Naſum ſimum, atque naſum concauum, vt ſupra dictum eſt. Hoc tamen dato, quod Ariſtoteles in contextu expreſſe confeſſus eſt, nulla ſequitur infinitio, ſi inanem illam repetitionem tollas, quæ priori loco obiiciebatur.

Occurritur alteri de progreſſu in infinitum.

ΚΕΦ. ϛ.

ΠΟ´τερον a δὲ ταὐτό ἐστιν ἢ ἕτερον τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ἕκαστον σκεπτέον. ἔστι γάρ τι πρὸ ἔργου πρὸς τὴν περὶ τῆς οὐσίας σκέψιν. ἕκαστόν b τε γὰρ οὐκ ἄλλο δοκεῖ εἶναι τῆς ἑαυτοῦ οὐσίας: καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, λέγεται εἶναι ἡ ἑκάστου οὐσία. ἐπὶ c μὲν δὴ τῶν λεγομένων κατὰ συμβεβηκὸς, δόξειεν ἂν ἕτερον εἶναι, οἷον λευκὸς ἄνθρωπος ἕτερον καὶ τὸ λευκῷ ἀνθρώπῳ εἶναι. εἰ γὰρ τὸ αὐτὸ ἀνθρώπῳ εἶναι, καὶ λευκῷ ἀνθρώπῳ, τὸ αὐτό.

τὸ d

CAPVT VI.

VTrum a autem quiditas, & vnumquodque idem ſint, an diuerſa, expendendum eſt: erit enim operæpretium ad conſiderationem de ſubſtãtia. Nam b & vnumquodque nihil aliud eſſe videtur, quam ipſiuſmet ſubſtantia; quiditas autem ſubſtantia cuiuſque eſſe dicitur. Ac in c iis ſane, quæ per accidens dicuntur, diuerſa eſſe videbuntur, vt albus homo, & eſſe albi hominis. Si namque hominis eſſe, & albi hominis eſſe, idem ſunt, idem & illa erunt.

Sed d

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

VTrum autem quiditas.] Tractat iam in hoc capite eam quæſtionem, ſintne idem an diuerſa quiditas, & res, cuius eſt quiditas: quam quæſtionem iccirco vtilem eſſe ait ad diſputationem de ſubſtantia rerum, quia valet ad refutationem ſententiæ de ideis, quas Plato cum diceret eſſe quiditates, ac ſubſtantias rerum ſenſibilium, ab iis tamen, quarũ eſſent ſubſtantiæ, rei pſa ſeparabat, ac proinde diuerſas eſſe cenſebat: quæ ſententia inferius ex iis, quæ hoc loco dicentur, refutabitur.

Quæſtio. Num idem ſit res, & ſua quiditas?

b *Nam & vnumquodque.*] Quid ſtatim in hac quæſtione ſeſe offerat, proponit Ariſtoteles. Quis enim non continuo reſpondeat, idem eſſe rem quamque, atque idipſum, quod ipſa eſt, hoc eſt, quod eius definitione explicatur? alioqui rogatus, quid homo ſit, recte dixeris eſſe aliquid aliud ab homine diuerſum, atque ita in cæteris, quo nihil abſurdius. Nec certe deeſt ratio, qua id aperte videatur confirmari. Nam cum ſubſtantia rei idem ſit, quod res ipſa, quiditas autem idem ſit, quod rei ſubſtantia, non dubie videtur colligi, quiditatem rei idem eſſe, atq; rem ipſam.

Videri idem eſſe.

c *Ac in iis ſane.*] Reſpondet propoſitæ quæſtioni duabus concluſionibus, quarum prior eſt, In iis, quæ ſunt per accidens, non idem eſſe quiditatem, atque rem ipſam: verbi cauſſa, non idem eſſe, hominem album, & quiditatem hominis albi. Quod ex eo probat, quia ſi non eſt abſurdum concedere, eſſe hominis, & eſſe hominis albi idem eſſe, tum demum admitti poterit, hominem album, & quiditatem hominis albi eſſe idem, quare cum illud vere abſurdum ſit, & hoc etiam abſurdum eſſe. Aſſumptio, quæ ſupplenda eſt, ſatis eſt perſpicua: ſed de propoſitione non immerito dubitari poteſt. Eius enim veritas huic pronuntiato innititur [*Si homo albus, & quiditas albi hominis idem ſunt, idem quoque erunt eſſe hominis* (per ſe ſcilicet, ac ſeparatim) *& eſſe hominis albi*] quod nullam videtur habere probabilitatem. Sunt, qui reſpondeant, nunquam adiectum ſubiici in propoſitione, niſi ratione ſubſtantiui, cui adiacet, atque ea de cauſa nec quiditatem, nec definitionem hominis albi prædicari de homine albo, niſi quia prædicatur de homine: quare ſi qua quiditas eſt idem cum homine albo.

Duæ concluſiones.

Prior, non eſſe idem in iis, quæ ſunt per accidens.

ne albo, eandem fore idem cum homine, cuius ratione dicitur de homine albo. Hæc tamen reſponſio non placet. Primum, quia etſi adiectiuum nunquam ſubiicitur in propoſitione, niſi ſubſtantiuum, cui adiacet, ſubiiciatur eidem prædicato; tamen ſæpe ſubſtantiuum ſubiicitur ratione adiectiui, vt ſi dicas, [*Animal currens mouetur*] nam quia currens, quatenus currens mouetur, ideo animal, quod dicitur currens, dicitur moueri. Deinde, quia non recte ſequitur [*Adiectiuum non ſubiicitur, niſi ratione ſubſtantiui: ergo quiditas ſignificati per vtrumque eſt idem cum ſignificato ſolius ſubſtantiui*] nunquam enim recte colligitur quiditatem totius compoſiti eſſe idem cum altera parte compoſiti. Poſtremo, quia, ſi reſponſio bona eſſet, ne album quidem per ſe, & formaliter eſſet idem, quid quiditas albi, cuius tamen oppoſitum Ariſtoteles docet inferius hoc ipſo capite. Conſecutio ex eo patet, quia album non ſubiicitur in propoſitione, niſi quia corpus ſubiicitur, vt aiunt. Potius igitur dicendum eſt, propoſitam rationem diſputationis gratia adductam eſſe, quod nec ipſa concluſio firmiter aſſerta ſit, vt patet ex ipſo verborum contextu: & merito quidem, quia inferius limitatur ad certum ſenſum, & alia ratione probatur, quaſi hæc probatio non fuerit ſufficiens. Itaque intelligitur ratio hæc habere eam probabilitatem, quam prædict. autores illi tribuunt, aut aliam quamlibet; firmitatem autem minime.

Text. 20.

Quo loco cum oratio & breuiſſima ſit, & conciſa; illud τὸ αὐτὸ, quod ſecundo loco ponitur, concluſionem propoſitæ conditionalis continet, quia ſignificatur, idem quoque eſſe hominem album, & quiditatem hominis albi, ſi nimirum antecedens eius conditionalis admittatur.

τὸ d αὐτὸ γὰρ ἄνθρωπος, καὶ λευκὸς ἄνθρωπος ὥς φασιν, ὥστε καὶ τὸ λευκῷ ἀνθρώπῳ, καὶ τὸ ἀνθρώπῳ. ἢ οὐκ ἀνάγκη ὅσα κατὰ συμβεβηκὸς, εἶναι ταὐτά. οὐ γὰρ ὡσαύτως τὰ ἄκρα γίνεται ταὐτά. ἀλλ' ἴσως γ' ἐκεῖνο δόξειεν ἂν συμβαίνειν, τὰ ἄκρα γίνεσθαι ταὐτὰ κατὰ συμβεβηκὸς, οἷον τὸ λευκῷ εἶναι, καὶ τὸ μουσικῷ εἶναι: δοκεῖ δὲ οὔ.

ἐπὶ

Sed d enim idem ſunt homo, & albus homo, vt aiunt: quare albi hominis eſſe, & hominis eſſe idem erunt. An non neceſſe eſt, quæcunque ſunt per accidens, eadem eſſe? Neque enim extremo modo eodem eadem fiunt. Illud e tamen fortaſſe videatur accidere, extrema fieri eadem per accidens, vt albi eſſe, & muſici eſſe, at non videtur.

In

d *Sed enim idem ſunt.*] Græcus contextus ſic habet, [*Idem enim ſunt homo, &c.*] ſed quoniam Ariſtoteles hic argumentatur contra id, quod dixerat, vt patet ex ſolutione, quæ mox ſubiicitur, ſenſum potius, quam verba ſecuti, aliter aliquantulum vertimus. Itaque Alexandri ſententia proponit Ariſtoteles breuiſſime rationem Sophiſtarū, quæ ſic habet: Homo idem eſt, quod homo albus: homo autem idem eſt, quod eſſe hominis: (*quod & ex ſe patet, & poſteriori concluſione huius capitus confirmabitur*) igitur eſſe hominis eſt idem, quod eſſe hominis albi, quod abſurdū eſſe credebatur. Cui argumentationi ſic occurrit Ariſtoteles, vt neget cōſecutionem. Nec enim neceſſe eſt, vt duo quælibet extrema, quorum vtrumque, aut alterum per accidens cōuenit medio, concludantur eſſe eadem inter ſe eo pacto, quo res, & eius quiditas debet eſſe vnum, & idē. Cauſa vero eſt, quia non coniunguntur inter ſe modo eodem in concluſione, quo in ſumptionibus coniungebantur cum medio. Verbi gratia, etſi aliquo id videatur recte colligi, vt ſi dicas, Hic homo eſt idem, quod coloratum colore diſpartiente viſum; hic homo eſt idem, quod albū; igitur album eſt idipſum. quod coloratum colore diſpartiente viſum, nempe idipſum per ſe, ac primo: tamen non eſt firma cōſecutio, vt patet ſi dicas: Hic homo eſt idem, quod album, hic homo eſt idem, quod muſicum; igitur muſicum eſt idipſum, quod album, nempe per ſe, ac primo. Sic igitur cum in propoſita Sophiſtarum ratione maius extremum ſit idem per accidens cum medio, nempe homo albus cum homine, non recte efficitur, vt ſit idem per ſe, ac primo cum minori extremo, quod tamen colligendum erat.

Sophiſtarum argumentatio.

Solutio eius.

e *Illud tamen fortaſſe.*] Diceret aliquis, hoc ſaltem colligi ex propoſita Sophiſtarum ratiocinatione, eſſe hominis eſſe idem per accidens cum eſſe hominis albi, quo pacto videtur poſſe colligi in ſecundo à nobis propoſito exemplo eſſe albi eſſe idem per accidens, quod eſſe muſici. Sed reſpondet Ariſtoteles, id non ita eſſe. Cuius rei ratio eſt, quia etſi recte colligeretur eſſe hominis eſſe idem per accidens cum homine albo, & muſicum idem per accidens cum albo: (*tametſi ne hoc quidem firma conſecutione colligitur, vt ex dictis patet*) tamen nullo modo colligi poteſt, quod eſſe hominis ſit idem, quod eſſe hominis albi etiam per accidens: quemadmodum nec colligitur, quod eſſe muſici ſit per accidens idem, quod eſſe albi. Quæ enim per accidens ſunt idem, ſimpliciter, & ſine addito dicuntur idem, vt album eſſe dulce; at nemo dixerit ſimpliciter, & ſine addito, quod eſſe hominis ſit eſſe hominis albi, ant quod eſſe muſici ſit eſſe albi. Eſſe enim in huiuſmodi pronūtiatis ſumitur pro ratione formali: falſum eſt autem

Promouetur Sophiſtarum ratiocinatio.

Rurſus eidē occurritur.

dicere

dicere, rationem formalem hominis eſſe rationem formalem hominis albi, & rationem formalem muſici eſſe rationem formalem albi, ſiue per ſe id intelligas, ſiue per accidens: quandoquidem rationes formales non poſſunt dici idem, niſi per ſe; rationes autem eorum, quæ ſunt idem per accidens, non poſſunt eſſe idem per ſe. Atque hæc de priori concluſione huius capitis, quæ, vt dictum eſt, inferius explicabitur, & firmiori ratione probabitur.

ἐπὶ f δὲ τῶν καθ' αὑτὰ λεγομένων, ἀεὶ ἀνάγκη ταὐτὰ εἶναι: οἷον, εἴ τινές εἰσιν οὐσίαι ὧν ἕτεραι μή εἰσιν οὐσίαι, μηδὲ φύσεις ἕτεραι πρότεραι, οἵας φασὶ τὰς ἰδέας εἶναί τινες. εἰ g γὰρ ἔσται ἕτερον αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν, καὶ τῷ ἀγαθῷ εἶναι: καὶ ζῷον, καὶ τὸ ζῴῳ εἶναι: καὶ τῷ ὄντι, καὶ τὸ ὄν: ἔσονται ἄλλαι τε οὐσίαι καὶ φύσεις, καὶ ἰδέαι παρὰ τὰς λεγομένας, καὶ πρότεραι οὐσίαι ἐκεῖναι, εἰ τὸ τί ἦν εἶναι οὐσίας ἐστί. καὶ εἰ h μὲν ἀπολελυμέναι ἀλλήλων, τῶν μὲν οὐκ ἔσται ἐπιστήμη, τὰ δ' οὐκ ἔσται ὄντα. λέγω i δὲ τὸ ἀπολελύσθαι, εἰ μήτε τῷ ἀγαθῷ αὐτῷ ὑπάρχει τὸ εἶναι ἀγαθῷ, μήτε τούτῳ τὸ εἶναι ἀγαθόν.

ἐπιστή-

In f iis autem, quæ per ſe dicuntur, ſemper neceſſe eſt eadem eſſe; vt ſi quæ ſint ſubſtantiæ, quibus aliæ ſubſtantiæ non ſint, neque naturæ aliæ priores, quales nonnulli ideas eſſe dicunt. Nam g *ſi aliud fuerit ipſum bonum, & boni eſſe; animalque, & animalis eſſe; atque etiam ens, & entis eſſe: erunt illæ profecto aliæ ſubſtantiæ, & naturæ, ac ideæ, præter eas, quæ ponuntur; prioreſque ſubſtantiæ, ſi quiditas ſubſtantiæ eſt. Quod ſi* h *abiunctæ ſunt à ſe inuicem, aliarum quidem non erit ſcientia, aliæ vero non erunt entia. Abiunctas* i *autem eſſe dico, ſi neque ipſi bono inſit boni eſſe, neque huic eſſe bonum.*

Scien-

f *In iis autem, quæ per ſe.*] Addit poſteriorem concluſionem, nempe in iis, quæ ſunt per ſe, idem eſſe rem, & quidditatem eius. Sumit autem ens per ſe pro ſubſtantia ſeparata, ſiue re ipſa, vt ſunt ſubſtantiæ immateriales, & apud Platonem ideæ; ſiue ratione ſola, vt ſpecies ſubſtantiarum ſenſibilium.

Poſterior concluſio, in iis, quæ ſunt per ſe, idem eſſe rem, & eius quiditatem.

g *Nam ſi aliud eſt ipſum bonum.*] Probat propoſitam concluſionem. Et quia, vt quiditas, & res, cuius eſt quiditas, ſint idem, neceſſe eſt, vt non ſolum non ſint naturæ ſeparatæ à ſe inuicem, ſed nec etiam diſtinctæ. Vtrumque probat Ariſtoteles, tametſi prius non eſſe diſtinctas, hoc modo. Si quiditas, & ſubſtantia, cuius eſt quiditas, eſſent naturæ diſtinctæ, cum quiditas etiam ſubſtantia ſit, hoc eſt, ad genus ſubſtantiæ pertineat; (*loquitur enim ſecundum ſubiectam materiam de quiditate ſubſtantiarum*) dabuntur profecto aliæ ſubſtantiæ priores ideis; (*quod negabat Plato*) cum & ipſæ ideæ quiditatem habeant. Quare dabitur aliquod bonum prius ipſo bono, ſiue idea boni, & aliquod animal prius ipſo animali, & aliquod ens prius ipſo ente, quæ ſunt abſurda. Conſequentia ex eo patet, quia ſi quiditas eſt diſtincta ab eo, cuius eſt quiditas, non dubium eſt, quin ſit ſuapte natura prior: erit enim cauſa rei, cuius eſt quiditas. Quo loco aduerte, apud Platonem omnes ideas eſſe ſubſtantias, quia dicebat eas per ſe ſubſiſtere.

Rem & eius quiditatem non eſſe naturas diſtinctas.

h *Quod ſi abiunctæ.*] Probat quiditatem in entibus per ſe, de quibus loquitur, non eſſe ſeparatam à re, cuius eſt quiditas; quod quidem prius probare debuiſſet. Nam ſi non eſt diſtincta, ſatis liquet non eſſe ſeparatam; ſi tamen probatum eſſet, non eſſe ſeparatam, nondum pateret, num eſſet diſtincta; cum multa diſtincta coniuncta ſint, vt quantitas, & qualitas in eodem ſubiecto, & materia, & forma in eodem compoſito. Probatio igitur ducit ad duo incommoda. Alterum eſt: Si eſſet ſaparata, non haberetur ſcientia de ſpeciebus; de quibus tamen ſolis haberi dicitur, quemadmodum & definitio. Conſequentia ex eo patet, quia ſcientia non habetur de re, niſi per ea, quæ ſunt in re ipſa. Loquitur autem de ſcientia ſimpliciter, quæ non habetur, niſi ex propriis, ac intimis rei principiis. Alterum eſt: Si eſſet ſeparata, cum quiditas ſpecierum ſit etiam quiditas indiuiduorum, certe indiuidua non haberent in ſe quiditatem, quare nec exiſtentiam: quod incommodum æque valet in bono, in vno, & in cæteris, atque in ente, vt ſcilicet non ſit futurum bonum, in quo non ſit quiditas boni, neque vnum, in quo non ſit vnius quiditas, &c. Aduerte autem, ideo Ariſtotelem intuliſſe pro incommodis non fore ſcientiam ſpecierum, & indiuidua non fore entia: non autem è contrario, ſpecies non fore entia, & indiuiduorum non fore ſcientiam, quia ſcientia non eſt primo, & per ſe, niſi de ſpeciebus; exiſtentia vero, à qua res dicuntur entia, indiuiduis præcipue conuenit.

Nec item eſſe ſeparatas.

i *Abiunctas autem.*] Quaſi interiecta parentheſi exponit, quo pacto loquatur de ſeparatione quiditatis à re, cuius eſt quiditas, & ait ſe loqui de ſeparatione reali, non autem rationis, ſiue diſtinctione ex natura rei, de qua iam locutus fuerat. Quo loco nomine ipſius boni intelligit ſpeciem boni; nomine autem huius boni, ſingulare bonum.

k *Scien-*

ἐπιστήμη τε l γὰρ ἑκάστου αὕτη, τὸ τί ἦν ἐκείνῳ εἶναι: καὶ ἐπὶ ἀγαθοῦ καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἔχει. ὥστε m εἰ μηδὲ τὸ ἀγαθῷ εἶναι ἀγαθὸν, οὐδὲ τὸ ὄντι ὄν, οὐδὲ τῷ ἑνὶ ἕν. ὁμοίως δὲ πάντα ἐστὶν, ἢ οὐδὲν τὰ τί ἦν εἶναι. ὥστε εἰ n μηδὲ τὸ ὄντι ὄν, οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδενί. ἔτι o ᾧ μὴ ὑπάρχει ἀγαθῷ εἶναι, οὐκ ἀγαθόν. ἀνάγκη p ἄρα ἓν εἶναι τὸ ἀγαθὸν, καὶ τῷ ἀγαθῷ εἶναι: καὶ τὸ καλὸν, καὶ τῷ καλῷ εἶναι: ὅσα μὴ κατ' ἄλλο λέγεται, ἀλλὰ πρῶτα καὶ καθ' αὑτά. καὶ γὰρ τοῦτο ἱκανὸν, ἐὰν ὑπάρχῃ: κἂν μὴ ᾖ εἴδη: μᾶλλον δ' ἴσως, κἂν ᾖ εἴδη.

ἅμα q δὲ δῆλον, καὶ ὅτι εἴπερ εἰσὶν αἱ ἰδέαι οἵας τινές φασιν, οὐκ ἔσται τὸ ὑποκείμενον οὐσία: ταύτας γὰρ οὐσίας μὲν ἀναγκαῖον εἶναι, μὴ καθ' ὑποκειμένου δέ: ἔσονται γὰρ κατὰ μέθεξιν.

οὐκ r

Scientia enim l *cuiuſque cognitio quiditatis illius eſt; idque in bono, & cæteris eodem modo ſe habet. Quare,* m *ſi nec boni eſſe bonum eſt, nec eſſe entis erit ens, nec vnius eſſe vnum. Similiter autem aut omnia ſua quiditates ſunt, aut nihil. Itaque, ſi* n *neque entis eſſe ens eſt, neque aliorum vllum. Præterea* o *cui non ineſt boni eſſe, id bonum non eſt. Neceſſe* p *eſt igitur vnum eſſe ipſum bonum, & boni eſſe, ipſumque honeſtum, & honeſti eſſe, & omnino quæcunque non per aliud, ſed prima, & per ſe dicuntur. Hoc enim ſatis eſt, ſi detur, etiamſi formæ nullæ ſint; magis autem fortaſſe, ſi formæ ſint.*

Simul q *etiam perſpicuum eſt, ſi tales ſint ideæ, quales quidam eſſe inquiunt, non fore ſubiectum ſubſtantiam: has enim neceſſe eſt quidem ſubſtantias eſſe, de ſubiecto autem non dici; alioqui erunt participata.*

Ex r

Duplex ſcientia, altera definitiua, altera demonſtratiua.

l *Scientia enim.*] Obiiciat aliquis: Si ſcientia eſt cognitio quiditatis, ergo ſola definitio efficit ſcientiam, cum quiditas ſola definitione mentali cognoſcatur. Sed reſpondendum eſt, duplicem eſſe ſcientiam apud † Ariſtotelem multis in locis; vnam definitiuam, quæ definitione comparatur; alteram demonſtratiuam, quæ demonſtratione. Sed quia perfecte demonſtratiua ex definitiua pendet; (*neque enim perfecta habetur, niſi per definitionem ſubiecti*) idcirco ab Ariſtotele dictum eſt, ſcientiam cuiuſque rei eſſe cognitionem quiditatis illius; quaſi dixerit, perfectam rerum cognitionem per definitionem haberi, etiam demonſtratiuam; ſeu potius, ſine definitione ſubiecti non haberi, quia hæc ſola penetrat ad intima rei principia. Vnde collige, perfectiorem multo eſſe demonſtrationem, quæ fit per definitionem ſubiecti, quam quæ per definitionem paſſionis, quæ de eo demonſtratur. Quin etiam in hac ſæpe peti principium, ſi definitio non tradatur per veram paſſionis cauſam, vt definitio defectus lunæ per terræ obiectum.

† Vt 1. *Meta. c.7. tex.*48.

Perfecta demõſtratio fit per definitionem ſubiecti.

Per paſſionis definitionem ſæpe petitur principium.

m *Quare ſi nec boni eſſe.*] Docet, eandem rationem eſſe in cæteris, atque in bono, quod proximis verbis dixerat; vt nimirum aut omnium quiditates ſint ſeiunctæ à rebus, quarum ſunt quiditates, aut nulla. Itaque ſenſus eſt: Si quiditas boni non eſt re ipſa coniuncta cum bono, neque quiditas entis erit cum ente coniuncta, neque vnius cum vno, &c. ita vt verba illa [*ſi nec boni bonum eſt*] idem valeant, ac ſi diceret [*ſi natura boni non eſt eadem res cum bono*] & ita de cæteris deinceps.

n *Si neque entis eſſe.*] Hoc loco Græce ſupplendum eſt ex præcedentibus verbum εἶναι, quod fortaſſe librariorum vitio excidit, vt legatur, εἰ μηδὲ τὸ ὄντι εἶναι ὄν.

*Text.*21.

o *Præterea cui non ineſt.*] Iam deducit ſecundum incommodum, ſumpto in exemplum bono: eſt enim, vt dictum eſt, eadem ratio in omnibus. Deductio autem iam à nobis paulo ſuperius explicata eſt.

p *Neceſſe eſt igitur.*] Infert ex dictis propoſitam concluſionem, cuius veritatem ſatis eſſe dicit, nempe ad ſcientiam habendam de ſpeciebus, & non negandam entitatem rebus indiuiduis; quorum oppoſita colligebantur ex contrario pronuntiato, vt patet ex dictis. Additque, etſi hæc concluſio ſatis eſt ad ea, quæ dicta ſunt, non admiſſa opinione Platonis de formis, ſiue ideis; rem tamen eſſe magis perſpicuam propoſita opinione idearum. Magis enim patet, non fore ſcientiam de ſpeciebus, nec indiuidua earum fore entia, ſi quiditates rerum ſint à rebus ſeparatæ (*quod Plato in rebus naturalibus concedit*) quam ſi ſolum ſint diſtinctæ, vt perſpicuum eſt.

Refelluntur ideæ Platonis.

q *Simul etiam perſpicuum eſt.*] Obiter inuehitur in ideas Platonis ex iis, quæ dicta ſunt. Nam ſi ideæ ſunt formæ ſeparatæ ab iis, quas dicimus primas ſubſtantias, vt idea hominis à ſingulis hominibus, plane ſequitur ex dictis, primas ſubſtantias (*quas vocat prima ſubiecta*) non fore ſubſtantias. Si enim ideæ ſunt formæ ſeparatæ, non erunt profecto in ſubiecto inhæſionis vllo, (*quod eſt eas eſſe ſubſtantias*) nec de vllo ſubiecto prædicationis dicentur, quippe quæ dici nequeant de indiuiduis, à quibus ponuntur ſeparatæ, niſi forte denominatione extrinſeca; quod tamen non ſatis eſt, vt eiuſmodi indiuidua dicantur ſubſtantiæ, vt v.c. Socrates dicatur homo, aut animal, aut viuens, aut denique ſubſtantia: ſed ſolum, vt dicatur humanus, aut viuenti ſimilis, aut ſubſtantiale quippiam, quod ipſum hominem ſeparatum aut animal, aut viuens, aut ſubſtantiam imitetur. Nam vt ideæ intrinſeca prædicatione de indiuiduis dicerentur,

tur,

tur, neceſſe foret, vt eſſent ab illis participatæ, hoc eſt, in illis exiſtentes, quod eſt contra hypotheſin. Alio tamen ſenſu conceditur alias à Platone ideas eſſe participatas ab indiuiduis, vt primo libro dictum eſt, nempe eo pacto, quo exemplaria dicuntur ab exemplis participari, id ſimilitudinem ſui illis impertiri. *c. 7. ad text. 38. & ſeq.*

ἔκ r τε δὴ τούτων τῶν λόγων, ἓν καὶ ταὐτὸ οὐ κατὰ συμβεβηκός, αὐτὸ ἕκαστον καὶ τὸ τί ἦν εἶναι· καὶ ὅτι γε τὸ ἐπίστασθαι ἕκαστον, τοῦτό ἐστι τὸ τί ἦν εἶναι ἐπίστασθαι. ὥστε κατὰ ſ τὴν ἔκθεσιν ἀνάγκη ἕν τι εἶναι ἄμφω. τὸ t δὲ κατὰ συμβεβηκὸς λεγόμενον, οἷον, τὸ μουσικὸν, ἢ λευκὸν, διὰ τὸ διττὸν σημαίνειν, οὐκ ἀληθὲς εἰπεῖν, ὡς τὸ αὐτὸ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ αὐτό. καὶ γὰρ ᾧ συμβέβηκε λευκῷ, καὶ τὸ συμβεβηκός. ὥστε ἔστι μὲν ὡς ταὐτόν· ἔστι δὲ ὡς οὐ ταὐτὸ τὸ τί ἦν εἶναι καὶ αὐτό. τῷ μὲν γὰρ ἀνθρώπῳ καὶ τῷ λευκῷ ἀνθρώπῳ οὐ τὸ αὐτὸ, τῷ πάθει δὲ τὸ αὐτό.

ἄτοπον u δ' ἂν φανείη κἂν εἴ τις ἑκάστῳ ὄνομα θεῖτο τῶν τί ἦν εἶναι· ἔσται γὰρ καὶ παρ' ἐκεῖνο ἄλλο τὸ τί ἦν εἶναι ἵππῳ. καὶ

Ex r his rationibus patet, rem ipſam, & eius quiditatem vnum, atque idem non per accidens eſſe; & ſcire vnumquodque, nihil eſſe aliud, quam eius quiditatem noſſe. Itaque per ſ expoſitionem neceſſario efficitur, vt ambo vnum quiddam ſint. Id t autem, quod per accidens dicitur, veluti muſicum, aut album, quia duo ſignificat, nemo vere dixerit ipſum, & eius quiditatem idem eſſe: namque & id, cui album accidit, & id, quod accidit, ſignificat. Itaque partim idem eſt, partim non idem quiditas, atque res ipſa: homini enim & albo homini non idem eſt, affectioni autem idem.

Abſurdum u porro videbitur, ſi quis vnicuique quiditati nomen imponat: erit enim præter illam alia quiditas equi.

At

r *Ex his rationibus patet.*] Repetit concluſionem, quam paulo ante collegerat, additque, quid ſit ſcire, hoc eſt, ipſam quaſi radicem ſcientiæ noſſe, quæ eſt definitiua cognitio rei, de qua habetur ſcientia.

ſ *Per expoſitionem*] In iis, quæ ſunt idem per ſe primo in vno tertio, valet expoſitio, ſiue expoſitorius ſyllogiſmus, quo concluditur illa eſſe omnino eadem inter ſe; vt ſi dicas, ſubſtantia hominis eſt idem, quod animal rationale; ſubſtantia hominis eſt idem, quod homo; igitur homo eſt id ipſum, quod animal rationale; atque ita in cæteris. Non valet tamen expoſitio in iis, quorum vtrumque, aut alterum eſt idem per accidens in tertio, ſiue non per ſe primo; vt ſi dicas, Socrates eſt idem, quod homo; Socrates eſt idem, quod album, igitur album eſt idem, quod homo. *Quando valeat ſyllogiſmus expoſitorius.*

t *Id autem, quod per accidens*] Quia duæ concluſiones propoſitæ non ſatis videntur confirmatæ, ac explanatæ, (*nam præterquam quod vtraque indiget maiori luce, ratio, qua prior probata eſt, magis videtur diſputationis gratia, quam veræ confirmationis adducta, vt ſuperius dictum eſt; in poſteriori autem confirmanda aut ſupponebatur opinio Platonis, quæ poſtea impugnata eſt; aut non omnino concludebatur, idem eſſe rem, & quiditatem eius; ſiquidem ex negatione ſeparationis rerum à ſuis quiditatibus non recte concluditur earum identitas inter ſe, vti diximus*) iterum aggreditur Ariſtoteles vtriuſque probationem, & explicationem. Quod igitur attinet ad priorem, ideo ait, in entibus per accidens non idem eſſe rem, & eius quiditatem, aut potius partim idem eſſe, partim non idem; quia ens per accidens, vt album duo ſignificat, ſubiectum ſcilicet, & affectionem, quæ ſubiecto accidit. Quiditas autem, quæ per nomen ſignificatur, in ſolo eius formali ſignificato conſiſtit: res vero, quæ ſignificatur nomine albi, & ſimilibus, interdum dicitur totum id, quod vocabulum quomodocunque ſignificat, ſubiectum, inquam, ſimul cum affectione; interdum id tantum, pro quo accipitur, vt homo aut nix, aut quid ſimile; interdum id ſolum, quod formaliter ſignificatur, vt albedo. Cum ergo id, quod formaliter ſignificatur nomine albi, non ſit idem, quod homo, aut quoduis aliud ſubiectum albedinis; neq; item idem, quod homo albus, aut nix alba, aut quoduis aliud compoſitum ex ſubiecto, & accidente; efficitur, vt in albo non ſit idem res ſignificata, quod quiditas eius, niſi nomine rei ſignificatæ intelligatur ſola affectio, ſiue qualitas. Quo loco aduerte, merito non eſſe hic ſermonem de ente, per accidens explicito, hoc eſt, ſignificato per duo vocabula, quale eſt corpus album, homo albus, & ſimilia. Hæc enim aut non habent quiditatem, aut habent quiditatem duplicem propter duo ſignificata formalia vocabulorum, quæ non ſunt vna quiditas, ſed duæ: at album, quia vnum quid formaliter ſignificat, iuxta illud Ariſtotelis in prædicamentis, album ſolam qualitatem ſignificat, ſeu ſolum quale, vt quale eſt: (*neque enim formaliter ſignificat ſubiectum, ſed connotatiue*) merito in cõtrouerſiam venire potuit, num eius quiditas ſit idem cum re ſignificata, quod idem dicendum de cæteris ſimilibus. *Iterũ probatur prior concluſio, magiſque explicatur.* *Quid album vtcumque ſignificet.* *cap. 8.*

u *Abſurdum porro.*] Quod attinet ad poſteriorem concluſionem, duabus iterum rationibus eam confirmat, ſimulque explicat, quo pacto ſit intelligenda. Prior ratio hæc eſt: Si in entibus per ſe, vt in homine cõmuni, aliud eſſet res ipſa, aliud quiditas eius; etſi quiditas, vt à re diſtinguitur, duobus vt minimum vocabulis ſignificari ſolet; (*vt quiditas hominis* *Duæ rationes ad probandã poſteriorẽ concluſionem.* *Prior ratio.*

 nomi-

nominibus animalis, & rationalis) poſſet tamen ei vnum nomen imponi, quaſi naturæ cuidam diſtinctæ à re, cuius eſt quiditas: haberet igitur natura illa propriam quiditatem diſtinctam à ſe, veluti quiditas hominis aliam quandam quiditatem; aut certe, ſi quis diceret, quiditatem quiditatis non eſſe diſtinctam à quiditate, pari ratione idem dicere debuiſſet de quiditate rei; cum quiditas rei perinde ſit ſubſtantia rei, atqui quiditas quiditatis eſſet ſubſtantia quiditatis. Qua ratione propoſita docet, quiditatem & rem non ſolum eſſe vnum ſubiecto, vt ſunt homo, & album, aut vnum re, vt ſunt actio & paſſio; ſed etiam vnum, & idem ratione. Dictum eſt enim, quiditatem, & rem, cuius eſt quiditas, non per accidens tantum, ſed per ſe idem eſſe, imo vero per ſe primo, & tanquam vnam, & eandem ſubſtantiam; quod ex proxima ratione patet. Aduerte tamen, non ideo rem, & quiditatem eius dici idem ratione, quod habeat communem rationem, ſiue definitionem (*haberet enim hoc pacto definitio definitionem, quod fieri nequit*) ſed quia non habet diuerſam; idque non alia de cauſa, niſi quia quiditas eſt ipſa ratio obiectiua rei, cuius eſt quiditas.

καίτοι τί κωλύει καὶ νῦν εἶναι x ἔνια εὐθὺς τί ἦν εἶναι, εἴπερ οὐσία τὸ τί ἦν εἶναι; ἀλλὰ μὴν οὐ μόνον ἕν, ἀλλὰ καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτὸς αὐτῶν, ὡς δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων, οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς ἓν τὸ ἑνὶ εἶναι, καὶ ἕν. ἔτι y εἰ ἄλλο ἔσται, εἰς ἄπειρον εἶσιν. τὸ μὲν, γὰρ ἔσται τὸ τί ἦν εἶναι τὸ ἑνὶ εἶναι, τὸ δὲ τὸ ἕν; ὥστε καὶ z ἐπ' ἐκείνων ὁ αὐτὸς ἔσται λόγος.

ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ τῶν πρώτων καὶ καθ' αὑτὰ λεγομένων, τὸ ἑκάστῳ εἶναι καὶ ἕκαστον, τὸ αὐτὸ καὶ ἕν ἐστι, δῆλον. οἱ aa δὲ σοφιστικοὶ ἔλεγχοι πρὸς τὴν θέσιν ταύτην, φανερὸν ὅτι τῇ αὐτῇ λύονται λύσει, καὶ εἰ ταὐτὸ Σωκράτης καὶ Σωκράτει εἶναι. οὐδὲν γὰρ διαφέρει, οὔτε ἐξ ὧν ἐρωτήσειεν ἄν τις, οὔτε ἐξ ὧν λύων ἐπιτύχοι. πῶς μὲν οὖν τὸ τί ἦν εἶναι ταὐτό, καὶ πῶς οὐ ταὐτὸ ἑκάστῳ, εἴρηται.

At vero quid prohibet, etiam nunc quædam x eſſe, quæ continuo ſint ſuæ ipſorum quiditates, ſi quiditas ſubſtantia eſt? quinimo non ſolum vnum ſunt, ſed ratio eorum eſt eadem, vt ex dictis patet: neque enim per accidens vnum ipſum, ac vnius eſſe, vnum ſunt. Præterea y ſi aliud erit, in infinitum fiet progreſſio: hoc enim erit quiditas vnius, illud vero vnum ipſum: quare & in z illis eadem erit ratio.

In iis igitur, quæ prima, & per ſe dicuntur, quiditatem, & rem ipſam vnum, atque idem eſſe, ex iis, quæ dicta ſunt, perſpicuum eſt. Sophiſtarum aa vero redargutiones, quæ contra hanc ſententiam afferri ſolent, qualis eſt illa, ſintne idem Socrates, & Socratis eſſe, non obſcurum eſt eadem ſolutione diſſolui. Nihil enim intereſt, ex quibus rem confirmes, & ex quibus ea, quæ contra obiiciuntur, diluas. Quo igitur pacto quiditas, & res quæque idem ſint, & quo pacto non idem, hactenus dictum eſto.

Res ſingulares non ſunt idē, quod ſuæ quiditates.

x *Quædam eſſe, quæ.*] Non loquitur de omnibus rebus habentibus quiditatem; quia res materiales, & ſenſibiles, vtpote ſingulares corporatæ, non ſunt idem, quod ſuæ quiditates, (*quæ nimirum ſub definitionem cadant*) vt initio capitis diximus. Num autem idem dicendum ſit de rebus ſingularibus materiæ expertibus, & quo pacto hæc omnia intelligantur, ad finem capitis dicendum eſt.

Poſterior ratio.

y *Præterea ſi aliud.*] Poſterior ratio eſt: ſi quis non putet incommodum eſſe, quiditatem rei habere ſuam etiam quiditatem, & eo pacto effugere velit vim ſuperioris rationis: cogetur pari ratione concedere, ſecundam illam quiditatem habere aliam, quæ ſit tertia, & tertiam habere quartam, ſicque dari progreſſum in infinitum in quiditatibus actu exiſtentibus in eadem re: quod nulla ratione admittendum eſt. Quod autem exemplum ſumit in vno, nihil refert: vnum enim apud Platonem erat poſitiuum quid, atque adeo in ſupremo gradu rerum, vt quiditatem merito habere credi poſſet.

Vnum apud Plat. erat qd poſitiuum.

z *Et in illis.*] Hoc eſt, in quiditate vnius, & quiditate talis quiditatis, & ita deinceps.

Soluuntur Sophiſtarum cauilli.

aa *Sophiſtarum vero.*] Docet ex concluſionibus huius capitis, quibus ſoluta eſt quæſtio initio propoſita, diſſolui poſſe captiones, quibus Sophiſtæ vtuntur, vt colligant non idem eſſe vnumquodque, & quiditatem eius: cuiuſmodi eſt illa: Si Socrates idem eſt, quod Socratis eſſe, hoc eſt, quod quiditas, & natura peculiaris Socratis; cum Socrates idem ſit, quod album; (*vere enim dicimus, Socratem eſſe album*) idem erit Socratem eſſe Socratem, atque Socratem eſſe album: cum hoc igitur dici non poſſit, non idem erit Socrates, atque eſſe, ſiue natura Socratis. Ait ergo Ariſtoteles ex dictis poſſe dilui hunc, & alios huiuſcemodi cauillos; vt ſi propoſitæ captioni occurras, Socratem non eſſe per ſe idem, quod album, ſed per accidens; atque idcirco non effici, vt idem ſit Socratem eſſe Socratem, atque Socratem eſſe album. Ex quibus enim recte confirmatur, & ſtabilitur ſententia aliqua, ex iiſdem optime refutantur contraria. Quo loco id, quod Græce eſt ἐξ ὧν ἐρωτήσειεν ἄν τις, ideo vertimus [*ex quibus rem confirmes*] quia familiare eſt Ariſtoteli, vt interrogandi verbum pro confirmandi ac probandi accipiat: id quod ex vſu Dialecticorum deſumptum eſt, qui nihil probant, niſi ex conſenſu reſpondentis, quem interrogationibus obtinent.

Num

Num Quod quid eſt ſit idem cum eo, cuius eſt?

QVÆST. VNICA.

Argumenta, quæ ex Ariſtotele deſumi poſſunt pro vtraque parte.

SECTIO I.

SVNT quædam ab Ariſtotele diuerſis locis conſcripta, quorum alia pro parte negatiua huius quæſtionis, alia pro affirmatiua plane videntur pugnare. Pro parte negatiua tria potiſſimum ſe offerunt. Vnum eſt, quod cap. 10. huius libri ait, formam eſſe quiditatem totius compoſiti: conſtat autem formam aliud eſſe à compoſito, quod ab ea ſimul cum materia conſtituitur. Alterum, quod cap. 11. plane docet, in ijs, quæ ſimul cum materia concipiuntur, aliud eſſe, Quod quid eſt, aliud id, cuius eſt. Tertium, quod lib. 3. de anima c. 4. perſpicue ſcripſit, aliud eſſe magnitudinis quiditatem: quo eodem modo ſubdit, aliud eſſe carnem, aliud carnis eſſe.

Tria arg. ex Ariſt. pro parte negatiua.
text. 35.
text. 41.
text. 9.

Pro affirmatiua etiam totidem occurrunt. Vnum eſt, quod ipſo initio huius capitis veluti rem per ſe notam ait, vnumquodque nihil aliud eſſe videri, quam ipſius ſubſtantiam: quiditatem autem, & ſubſtantiam cuiuſque rei idem eſſe dici. Secundum, & tertium paulo inferius adduntur. Secundum eſt, quod niſi idem eſſent, ſequeretur res vniuerſales (*quas ſolas dicimus ſub ſcientiam cadere*) ſcire non poſſe, perfecta nimirum, & accurata ſcientia: quandoquidem nulla res hoc pacto ſcitur per id ſolum, quod eſt aliud ab ipſa: vnumquodque enim per ſuam ipſius eſſentiam ſic cognoſcitur. Tertium eſt, quod niſi idem eſſent quiditas, & res, cuius eſt quiditas, ita vt quiditas eſſet in re ipſa per identitatem cum illa, ſequeretur res ſingulares, quas ſolas primo entia eſſe dicimus comparatione vniuerſalium, non eſſe entia: neque enim fieri poteſt, vt aliquid ſit formaliter ens per aliquid aliud à ſe. Et quamquam Ariſtoteles in his duobus argumentis non loquitur de alietate ſola, ſed de ſeparatione, vt diximus in expoſitione contextus: tamen quia ſeparatio ſemper ſecum affert alietatem, & alietas ſatis eſt ad concludenda ea incommoda, ad quæ ille opponentem adigit: nec vero vtitur ſeparatione, niſi vt Platoni aduerſetur: conuenientius fuit, vt in eis proponendis ſola alietate vteremur.

Alia item tria pro affirm.
text. 20.

A

Quid ſentiendum ſit in hac quæſtione.

SECTIO II.

VT difficultas hæc enodetur, exponendũ eſt, quid intelligatur hoc loco nomine quiditatis: quid etiam nomine eius, cuius eſt quiditas, ſeu, quod idem eſt, nomine rei habentis quiditatem.

Quid eſt quiditas, quid item id cuius eſt quiditas?

Sunt, qui velint hoc loco nomine quiditatis intelligi conceptum obiectiuum definitionis, veluti nomine quiditatis hominis animal rationale, vt diſtincte reſpondet definitioni hominis: nomine autem rei, cuius eſt quiditas, rem ipſam definitione declarandã, vt hominem ſimplici adhuc conceptu apprehenſum. Verum hæc ſententia non placet, quod nimium aſtricta ſit: neq; hoc pacto explicata præ ſe ferebat vllam difficultatem: neq; etiam adhuc Ariſtoteles loquatur de quiditate more dialectico, quod inferius faciet.

B *Quorundam ſentent.*
Sonc. q. 20.

C Dicendum igitur, profundius quærendum eſſe ſenſum quæſtionis propoſitæ. Itaque nomine quiditatis videtur intelligenda tota natura rei per ſe ſubſiſtentis per modum formæ totius accepta: nomine autem eius, cuius eſt quiditas, res ipſa per ſe ſubſiſtens: quo pacto humanitas eſt Quod quid eſt hominis, Lentulitas Lentuli, albedo albi, & hæc albedo huius albi. Senſus autẽ quęſtionis eſt, Num quiditas ſit idem ex natura rei, hoc eſt, ſine operatione intellectus, cum eo, cuius eſt quiditas: an non idem, ſed aliquid aliud ſimiliter ex natura rei?

Quid potius ſit quiditas.
D *Quæſtionis ſenſus.*

Hac igitur explicatione præmiſſa, videndum eſt, quonam modo concluſiones ab Ariſtotele in hoc capite conſtitutæ intelligendæ ſint. Priorem hanc diximus, in ijs, quæ ſunt per accidens, non idem eſſe quiditatem, & id, cuius eſt quiditas: poſteriorẽ, in ijs, quæ ſunt per ſe, idem hæc eſſe Sed cum duobus modis accipere poſſimus entia per accidens, vno, cum illa expreſſe quoad vtramq; partẽ ſignificamus, vt cum dicimus homo albus, aut nix alba: altero, cum vnam partẽ ſignificamus expreſſe, alterã inſinuatiue, pro qua illud accipimus, vt cum dicimus, albũ: (*exprimimus enim qualitatẽ & ſubiectum inſinuamus*) ea quæ ſunt per accidens, in priore concluſione non ſunt intelligenda priori modo: cum ea ratione nõ pertineant formaliter ad vnum tantum prædicamentum, ſed ad diuerſa: nec proinde vnam quiditatem habeant: cum tamen de vna quiditate, & de vna re non pluribus ſit ſermo, cum quæritur, num quiditas ſit idem cum eo, cuius eſt quiditas? Itaque nomine entis per accidens intelligendum eſt in priori concluſione id, quod duo aliqua continet, quorum alterum expreſſe ſignificatur alterũ inſinuatitie

text. 20.
Duæ concl. Ariſtot. explicandæ.
Duplex acceptio entiũ per ſe.
E
F
Quomodo ea ſit ſumẽda in priori concluſ.

 titie

titie, pro quo illud accipitur. In poſteriori autem concluſione nomine eorum, quæ ſunt per ſe, intelligenda ſunt ea, quæ non quomodocunque per ſe ſubſiſtunt: ſed etiam ſeparata ab omni materia particulari, ſeu ſignata: ſiue illa re ipſa ſeparata ſubſiſtant, vt Deus, & intelligentiæ: ſiue ſola intellectus operatione, vt homo, & quæuis alia ſubſtantia materialis in cōmune ſumpta. Vnde fit, vt etſi primæ ſubſtantiæ materiales omnino per ſe ſubſiſtant, non comprehendantur tamen hoc loco nomine eorum, quæ ſunt per ſe.

Quo item in poſteriori ea, quæ ſunt per ſe.

Primas ſubſtantias material. non dici hic entia per ſe.

Explicantur concl. Ariſt. iuxta ipſius mentem.

Ex his patet vtraque concluſio ex mente Ariſtotelis. Prior quidem, quia in entibus per accidens, ſemper natura, quæ altero nomine formaliter exprimitur, eſt aliud ab eo, quod innuitur, & pro quo nomen accipitur, cuius tamen ratione natura illa per ſe ſubſiſtit. Poſterior autem, quia ex Ariſtotelis ſententia ſubſtantiæ omnes completæ, (*de his enim loquitur*) ſi ſubſiſtunt ſeparatæ à materia particulari, nihil omnino addunt ſuis naturis per modum formarum acceptis, hoc eſt, in abſtracto. Putat enim idem eſſe ex natura rei in ijs ſubſtantijs ſignificatum abſtracti, & concreti, vt quemadmodum ſine operatione intellectus idem eſt omnino in Deo Deus, & Deitas, & in homine communi homo, & humanitas, ſoloque concipiendi modo hæc diſtinguuntur, dum quiditas, ſeu natura concipitur vt forma: id autem, cuius eſt quiditas, per modum habentis formam: ita etiam in ſubſtantijs ſeparatis infra Deū idem ſint iſta, vt V.G. Michael, & propria natura Michaelis. Itaque in ſolis per ſe ſubſiſtentibus includentibus materiam particularem, nempe in ſolis ſuppoſitis materialibus, ſeu primis ſubſtantijs ex materia, & forma conſtantibus, exiſtimat quiditatem eſſe aliud ab eo, cuius eſt quiditas: idque, quia accipit in his quiditatem, ſeu naturam, pro natura communi ſpecialiſſima: rem autem, cuius eſt quiditas, pro cōpoſito ex ea natura, & differentia indiuiduante illi adiuncta, quam à poſteriori ſæpiſſime ſignificat nomine materiæ particularis, ſeu ſignatæ, certa videlicet dimenſione: quod compoſitum vocat σιώολον, quod latine eſt, ſimul totum: & quia quælibet pars eſt aliud à ſuo toto: iccirco in his cōcedit aliud eſſe quiditatem, aliud id, cuius eſt quiditas. Quod ſi acciperet quiditatem cuiuſque ſuppoſiti materialis pro tota natura illius propria, vt Platonem pro Platonit. te, forſitan idem de his dixiſſet, quod de per ſe ſubſiſtentibus ſeparatis à materia particulari, idem nimirum eſſe ex natura rei horum quiditates peculiares, ac proprias, atque ea, quorum eſſent quiditates: ſicque in omnibus ſubſtantijs, quæ ſunt ſiue

Hoc lib. c. 11. text. 41. & alijs locis.

A re ipſa, ſiue per operationem intellectus omnino per ſe ſubſiſtentes, idem eſſe dixiſſet ex natura rei. Quod quid eſt cuiuſque, atque id, cuius illud eſt proprium.

Vera quæſt. reſolutio.

In Deo, & in ſubſtantiis vniuerſalibus idem eſt ex natura rei quiditas, & id cuius eſt.

Verum etſi Ariſtoteles conſentanea ſibi hoc pacto loqueretur: rei tamen veritas aliud habet tam in ſubſtantijs ſeparatis infra Deum, quam in ſuppoſitis materialibus. Quapropter illud certo ſtatuendum eſt, tam in Deo, quam in ſubſtantijs vniuerſalibus idem B eſſe ex natura rei Quod quid eſt, & id, cuius eſt, licet alio atque alio modo: habet enim diuina natura ex ſe realem ſubſiſtentiam, neque eam expectat vel ab vlla differentia, à qua contrahatur: vel ab vllo ſuppoſito, à quo illam accipiat: cum potius ipſa propriam ſubſiſtentiam ſuis ſuppoſitis communicet: ſubſtantiæ autem vniuerſales, ſiue immateriales illæ ſint, ſiue materiales, etſi non habent ex ſe realem ſubſiſtentiam, ſed per ſua C ſuppoſita ſubſiſtunt: neq. etiam habent ſubſiſtentiam obiectiuam à ſe, ſed ab intellectu, cuius beneficio repræſentantur quaſi per ſe ſubſiſtentes: tamen eam ſubſiſtentiam non habent per aliquid, quod ab ipſis ex natura rei diſtinguatur, ſed per ſuas ipſorum naturas, cum ex ſeipſis habeant, quod intellectui ſic obijci poſſint. Ita fit, vt tam in Deo quam in ſubſtantijs vniuerſalibus idem omnino ſit ex natura rei Quod quid eſt, cum eo, cuius eſt: D alio tamen, & alio modo propter diuerſam ſubſiſtendi rationem, realem, & obiectiuam. At in alijs ſubſtantijs ſeparatis, & in ſuppoſitis materialibus alia ratio eſt. Nam ſi quiditas in eis ſumatur pro natura communi ſpecialiſſima, vt eam accipit Ariſtoteles, eo quod ſolæ naturæ communes definiri ſoleant opus eſt adiunctis differentijs indiuiduantibus, vt illa in eis indiuiduetur, fiatque ſingularis: nihil enim per ſe omnino ſubſiſtere poteſt, niſi E ſit ſingulare, ſiue vnum numero. Si vero ſumatur pro natura ſingulari iam conſtituta ex natura ſpecialiſſima, & differentia indiuiduante: adhuc opus eſt complemento illo, quod eſt vltimum in conſtitutione ſuppoſiti creati, ſeu primæ ſubſtantiæ creatæ, quæ eſt vltimum totum in prædicamento ſubſtantiæ. Hoc enim nos docuit diuinæ incarnationis myſterium, cum Verbum diuinum aſſumpſerit ad ſuam ſubſiſtentiam non ſuppoſitum F humanum, ſed humanam naturam ſingularem præuento illo complemento ſuppoſiti humani, quod in ea natura ſingulari reſultaret, niſi à Verbo diuino, quod illud ſuppleuit, præueniretur. Quod idem accidiſſet in natura angelica, ſi Verbum diuinum non noſtram, ſed Angelorum naturam apprehendiſſet, vt D. Paulus loquitur, vſus nomine concreto

Aliter ſe res habet in alijs ſubſtantijs.

Hebr. 2. creto pro abſtracto cum ait, *Non Angelos apprehendit, ſed ſemen Abrahæ apprehendit.*

Cenſura concluſionum Ariſt. Itaque ex duabus concluſionibus, quibus Ariſtoteles propoſitæ quæſtioni reſpondet, prior abſolute vera eſt; poſterior in ſolo Deo quoad realem ſubſiſtentiam, & in ſubſtantijs vniuerſalibus quoad obiectiuam: in alijs autem ſubſtantijs ſeparatis infra Deum, falſa eſt prorſus, non ſolum quia in eis ſuppoſitum, & natura diſtinguuntur ſine operatione intellectus; ſed etiam, quia in eis natura ſpecifica non idem omnino eſt cum natura indiuiduali, vt Ariſtoteles credidit, quod impoſſibile eſſe ad lib. 12 oſtendemus: quo loco patebit, etſi non ſit improbabile, quod D. Thomas, & multi alij Theologi dicunt, omnes Angelos differre inter ſe ſpecie, implicare tamen contradictionem non poſſe creari plures eiuſdem infimæ ſpeciei. Quod vero Ariſtoteles hic admittit in ſuppoſitis materialibus aliud eſſe Quod quid eſt, aliud id cuius eſt, non modo eſt verum ſumpto Quod quid eſt pro natura communi ſpecialiſſima, ſed etiam ſumpto pro natura ſingulari; quod etſi Ariſtoteles forſitan negaret, vt diximus, mirum tamen id non eſt, cum fidei lumine minime edoctus idem negauerit in omnibus ſubſtantijs ſeparatis, in quibus erat eadem ratio, ſumpto vtrobique Quod quid eſt pro natura ſingulari. *D.Th.1.q.p. 50. ar 4. Abul. Parad. 4 c.34. Capr. in 2.d.3.q 1. Heru.q.2. Caiet. de Ente, & eſſent. c.5.q.9.& alij.*

Quid in accidentibus? differt ne etiam quiditas ab eo cuius eſt. Si quis autem extenſo nomine quiditatis quiditatem abſtractorum accidentium roget, num in eis idem ſit Quod quid eſt cum eo, cuius eſt? (*nam & accidentium abſtracta, vt albedo, apprehenduntur ab intellectu ſimplici concepio, quaſi per ſe ſubſiſtentia, quemadmodum ſubſtantiæ vniuerſales*) reſpondendum eſt affirmatiue, ſi cui placet diſtinctio illa Scotica abſtractorum in vltimata, & non vltimata, quam nos lib. 5. non probauimus. Neque id tantum reſpondendum in abſtractis vniuerſalibus, vt in albedine: ſed etiam in ſingularibus, vt in hac albedine. Tuto enim dicetur in ijs omnibus quiditatem idem eſſe cum ijs, quorum quiditates eſſe dicuntur, ſi præciſa omni operatione intellectus ſpectentur; quia alioqui albedo concipitur vt habẽs naturam, quam Scotus vocat albedinitatem, aldedinitas autem vt eiuſmodi natura. Quãquam ea abſtractorum accidentium diſtinctio, vt eo loco diximus, inanis videtur eſſe, & verbotenus conficta. *c.28.q.13. ſect.2. & 5.*

Solutio argumentorum, quæ pro vtraque parte propoſita ſunt.

SECTIO III.

A Ad ea igitur, quibus Ariſtoteles videtur in hac quæſtione ſecum pugnare, facile eſt occurrere. Nam primus locus pro negatiua parte, quo probare quis poſſet compoſitum naturale in commune non eſſe ex natura rei ſuam ipſius quiditatem, dicendum eſt, formam ibi accipi non pro forma vnius partis, hoc eſt materiæ ſed pro forma totius, hoc eſt, omnium ſimul, quæ eſt tota eſſentia, vel (*vt hæc intranſitiue explicari ſolent*) non pro for- B ma, quæ eſt pars, ſed pro forma, quæ eſt totum. Nam & totum reuocat Ariſtoteles lib. 5. ad cauſam formalem, reſpectu omnium partium, ex quibus conſtat, & quibus dat eſſe reductitium certæ ſpeciei: tametſi aliquando alibi Ariſtoteles vocat quiditatem, & * rationem quiditatis, eam formam, quæ eſt altera pars cõpoſiti, quia quiditatem cõplet, vt ſuperius † diximus: & alibi etiam per ſynecdochen vocat totum, quod ſit principalis pars, C & cuius comparatione nihil pene ſit materia, vt 9. Ethicorum libro, cum ait, mentem eſſe hominum quemque. *Non dixiſſe pugnãtia Ariſt. hac in re. Quam formam appellet quiditatem. c.2. text.3. 5. Met. cap. 2. text. 3. * 2. Phyſ. c 3. text.28. † c.3. q. vnic. ad finẽ lect. 2.*

Secundus etiam locus nihil repugnat ijs, quæ dicta ſunt: loquitur enim Ariſtoteles de ijs, quæ concipiuntur cum materia ſignata, quæ ſunt primæ ſubſtantiæ materiales.

Tertius denique eodem modo intelligitur: ſumitur enim in eo magnitudo pro re corporea ſingulari, & realiter per ſe ſubſiſten- D te; eſſe autem magnitudinis pro quiditate eius vniuerſali, quam eo loco Ariſtoteles docet à re ſingulari per intellectum abſtrahi; eodemque modo accipitur nomen carnis pro carne ſingulari, & per ſe realiter ſubſiſtente; eſſe vero carnis pro quiditate carnis vniuerſali: quamquam ſi etiam eſſe magnitudinis, & carnis acciperentur pro ſingularibus quiditatibus, adhuc aliud eſſent magnitudo, & caro, ſeu earum ſuppoſita; aliud earum eſſe, E ſeu quiditates.

Ad primum vero eorum, quæ pro parte affirmatiua allata ſunt, dicendum eſt, id intelligendum eſſe de rebus vniuerſalibus, in quib⁹ confeſſi ſumus idem eſſe, præciſa omni operatione intellectus, res ipſas, & earum quiditates. Eodemque modo reſpondendum ad ſecundum: ſcientiæ enim ſunt de vniuerſalibus, non de ſingularibus.

Ad tertium dices, argumentationem recte F concludere poſita Ariſtotelis ſententia nihil cogitantis de diſtinctione ſuppoſiti creati, ſeu primæ ſubſtantiæ creatæ à natura ſingulari, tam in materialibus, quam in materiæ expertibus, cuius cognitionem Orthodoxa fides adduxit.

ΚΕΦ. ζ.

Τῶν a δὲ γινομένων, τὰ μὲν φύσει γίνεται, τὰ δὲ τέχνῃ, τὰ δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου. πάντα δὲ τὰ γινόμενα, ὑπό τέ τινος γίνεται, καὶ ἔκ τινος, καὶ τί. τὸ δὲ τι, λέγω, καθ' ἑκάστην κατηγορίαν: ἢ b γὰρ τόδε, ἢ ποσὸν, ἢ ποιὸν, ἢ ποῦ. αἱ δὲ γενέσεις, αἱ μὲν φυσικαὶ αὗταί εἰσιν, ὧν ἡ γένεσις ἐκ c φύσεώς ἐστι. τὸ δὲ ἐξ οὗ γίγνεται, ἣν λέγομεν ὕλην. τὸ δὲ d ὑφ' οὗ, τῶν φύσει τι ὄντων. τὰ δὲ τί, ὁ ἄνθρωπος, ἢ φυτὸν, ἢ ἄλλό τι τῶν τοιούτων, ἃ e δὴ μάλιστα λέγομεν οὐσίας εἶναι.

ἅπαντα f δὲ τὰ γινόμενα ἢ φύσει, ἢ τέχνῃ, ἔχει ὕλην:

CAPVT VII.

EORVM a *autem, quæ fiunt, alia natura, alia arte, alia caſu fiunt. Omnia item, quæ fiunt, & ab aliquo, & ex aliquo, & aliquid fiunt. Aliquid vero dico iuxta rationem cuiuſque prædicamenti: aut* b *enim fit hoc, aut quantum, aut quale, aut alicubi. Ac generationes quidem naturales eorum ſunt, quæ* c *à natura gignuntur. Id autem, ex quo res fit materia dicitur. A* d *quo vero fit, in ijs, quæ natura conſtant, numeratur. Denique ipſum Aliquid, eſt homo, aut planta, aut aliquid talium, quæ* e *quidem maxime ſubſtantias eſſe dicimus.*

Omnia f *porro, quæ ſiue natura, ſiue arte fiunt, mate-*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Cur aget hoc cap. Ariſt. de Generatione rerum.

EORVM a *autem.*] Ex ijs, quæ capite ſuperiori dicta ſunt de identitate rerum cum ſuis quiditatibus, duo fundamenta idearum corruerunt, vnum de rerum ſcientia, alterum de earum exiſtentia. Credebat enim Plato res, quæ apud nos ſunt, nec ſciri, nec eſſe poſſe, niſi in ideis, & per ideas. Quæ fundamenta, tantum abeſt, vt firma ſint, vt potius ex idearum ſententia concludatur, nullam eſſe poſſe rerum ſenſibilium ſiue ſcientiam, ſiue exiſtentiã; quippe quæ nec ſciri, nec exiſtere in rerum natura poſſint, ſi earum quiditates ab illis ſeparatæ ſint, vt ex dictis patet. Nunc igitur euerſurus Ariſtoteles tertium fundamentum, quod Plato in generatione poſitum eſſe putabat (*exiſtimabat enim nullam poſſe eſſe generationem, niſi ponerentur exemplaria quædam ſeparata rerum cuiuſque ſpeciei, ad quorum imitationem vnaquæque res fieret*) proponit quædam hoc capite de generatione rerum, ex quibus oſtendet capite ſequenti nihil opus eſſe exemplaribus ſeparatis, vt res ſenſibiles eorum imitatione gignantur. Proponit igitur imprimis duas diuiſiones ad generationem pertinentes, vnam de modo generationis, alteram de ijs, quæ ad generationem concurrunt: quæ pene omnia mox explicantur, reliqua ſunt perſpicua.

b *Aut enim fit hoc.*] Forſitan non nominauit plura prædicamenta, quam ſubſtantiæ, quantitatis, qualitatis, & loci, quia ad ea, quæ ſunt in alijs prædicamentis, non eſt mutatio per ſe, ſed per accidens, vt patet ex 5. Phyſicorum.

Duobus primis capitibus.
Text. 22.

c *Quæ à natura gignuntur.*] Hoc eſt, non ex intentione artis, aut præter intentionem naturæ, ſed ex naturæ propoſito, (*quod eſt natura i generatione*) vt cum aliquid integrum naſcitur. Nam ſi homo naſcatur abſque digitis, aut alia parte humani corporis, non erit generatio naturalis, ſed caſualis, quod res non ſit genita ex propoſito, & intentione naturæ.

Agens naturale debet eſſe quid completum.

d *A quo vero fit.*] Agens, quod his verbis ſignificatur, propterea dicitur numerari in ijs, quæ natura conſtant, quia agens naturale debet eſſe aliquid completum, & per ſe ſubſiſtens; quod quidem in rebus ſenſibilibus (*de quibus tantum hic ſermo eſt*) ſemper conſtat materia, & forma. Quo fit, vt nec materia ignis, nec forma, nec ipſe etiam calor proprie dicatur calefacere lignum, ſed ignis ipſe duntaxat.

cap. de ſubſtantia.

e *Quæ quidem maxime.*] Hoc addit, aut vt ſignificet ſe loqui de ſubſtantijs completis, quæ maxime ſubſtantiæ ſunt comparatione incompletarum, quæ non gignuntur, ſaltem per ſe, vel de ſubſtantijs ſingularibus, quas in prædicamentis vocat maxime ſubſtantias reſpectu ſecundarum quæ per accidens generantur: aut certe cum dixiſſet [*Aut aliquid aliud talium,*] hoc eſt, Aut aliquis alius terminus generationis late ſumptæ, (*loquitur enim de generatione, vt complectitur omnes mutationes de non eſſe ad eſſe*) adiungit hæc verba, vt declaret terminos generationum præcipue eſſe ſubſtantias. Generatio enim ſimpliciter ſumpta eſt generatio ſubſtantiæ; accidentium autem, ſeu potius compoſitorum ex ſubſtantijs, & accidentibus, non niſi ſecundum quid, vt habes priori lib. de Generatione.

Generatio ſimpliciter, eſt generatio ſubſtantiæ.
Cap. 3. tex. 18

Quidquid aut natura, aut arte fit, habere materiam.

f *Omnia porro.*] Quod omnia, quæ ſiue natura, ſiue arte fiunt, materiam habeant, ex eo probat Ariſtoteles, quia & eſſe, & non eſſe poſſunt; quod ex conditione materiæ naſcitur, non quidem cuiuſuis, ſed eius, quæ in generatione ſubſtantiæ cernitur, de qua ſola hic ſermo eſt. Hæc enim, cum ſit procliuis ad formas oppoſitas, verſatilis eſt, & inconſtantis naturæ: itaque & appetit, quas non habet, & admittit diſpoſitiones contrarias, quæ cum eiſdem formis eſſe non poſſunt.

poſſunt. Hinc patet, ea etiam, quæ caſu fiunt, habere materiam, cum ea ſola ratione differant ab iis, quæ à natura, aut arte fiunt, quod, quatenus talia ſunt, non ſint intenta, & ſæpenumero ſint imperfecta.

ὕλην: δυνατὸν γὰρ εἶναι καὶ μὴ εἶναι ἕκαστον αὐτῶν; τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ἐν ἑκάστῳ ὕλη. καθόλου g δὲ, καὶ ἐξ οὗ φύσις, καὶ καθ' ὃ φύσις; τὸ γὰρ γινόμενον ἔχει φύσιν, οἷον, φυτὸν, ἢ ζῶον; καὶ ὑφ' οὗ, ἡ h κατὰ τὸ εἶδος λεγομένη φύσις ἡ ὁμοειδής; αὕτη δ' ἐν ἄλλῳ; ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ. οὕτω μὲν οὖν γίνεται τὰ γινόμενα διὰ τὴν φύσιν.

αἱ i δ' ἄλλαι γενέσεις, λέγονται ποιήσεις. πᾶσαι δέ εἰσιν αἱ ποιήσεις, ἢ ἀπὸ τέχνης, ἢ ἀπὸ δυνά-

materiam habent, quippe cum eorum quodque tum eſſe, tum non eſſe poſſit: quod quidem præſtat materia, quæ in ſingulis exiſtit. Vniuerſe g autem id, ex quo, & id, quo res fit, natura eſt; id vero, quod fit, naturam habet, vt planta, aut anima; & id etiam, à quo fit, natura, h inquam, illa, quæ ratione formæ eiuſdem ſpeciei eſt, & in alio cernitur: homo enim hominem generat. Hoc igitur modo fiunt, quæ natura fiunt.

Cæteræ i vero generationes effectiones appellantur. Omnes autem effectiones aut ab arte, aut à po-

g *Vniuerſe autem.*] Cum tria dixerit concurrere ad generationem, agens, materiam, & generationis terminum ad quem, (*nam de termino à quo, cum ſit priuatiuum quid, parum erat curandum*) diſtincto nunc termino in materiam, & formam, hæc omnia quatuor, quod ad naturalem generationem attinet, reuocat ad naturam; materiam quidem & formam directe, quippe cum natura de vtraque prædicetur; terminum autem, & agens indirecte. Neque enim dicuntur natura, ſed habentia naturam, quæ magis generali vocabulo appellantur naturalia, tametſi adiuncto nomine entis peculiari appellatione dici ſolent entia nāturalia, vt diſtinguantur & à materia, & à forma, quæ vocantur naturæ, & ab accidentibus naturalibus, quæ ſolum dicuntur ſecundum naturam. *Quæ comprehendantur nomine naturæ.*

h *Natura, inquam, illa.*] Naturæ nomen his verbis vſurpat pro eſſentia, iuxta primam ſignificationem huius nominis, de qua lib. 5. cap. 4. patet autem eſſentiam generantis ratione formæ eſſe eiuſdem ſpeciei cum re genita, quippe cum differentiæ rerum naturalium, quæ ſpecierum rationem complent, ex formis ſumantur, vt hoc ipſo libro intelliges. Aduerte autem generans & genitum ideo dici eiuſdem ſpeciei, quia, ſi non conueniunt in ſpecie aliqua infima, certe conueniunt in ſubalterna. Neque enim in hac reuocatione eorum, quæ in naturali generatione cernuntur, ſermo eſt de generatione accidentis, ſed ſubſtantiæ; omnis autem ſubſtantia, quæ gignitur, aut eſt eiuſdem ſpeciei infimæ cum generante, vt homo: aut eiuſdem ſubalternæ, vt mulus. Nec obeſt, quod Deus ipſe eſt generans, qui tamen non habet genus: nec enim loquimur de remoto, ac primo generante, ſed de proximo, ſeu (*quod eodem redit*) de agente, cui proxime generatio attribuitur, vt excludamus inſtrumenta. *text. 5.* *Generans & genitū eiuſdem ſpeciei.*

i *Cæteræ vero generationes.*] Explicata, quantum ſatis erat, generatione naturali, & iis, quæ ad eam concurrunt, agit de cæteris generationibus: docetque primum, cæteras potius vocari effectiones, quam generationes, deinde, omnes effectiones aut ab arte, aut à potētia, aut à mente proficiſci. At dicat aliquis, hæc non congruere cum diuiſione poſita initio capitis, in qua dictum eſt, omnia, quæ fiunt, aut natura, aut arte, aut caſu fieri. Primum, quia in his duabus periodis nulla fit mentio generationum, quæ fiunt caſu. Deinde, quia adhibentur alii duo modi generationum, nempe à mente, & à poteſtate, qui initio capitis prætermiſſi ſunt. Sed occurrendum eſt, generationes, quæ caſu fiunt, ſtatim reuocari ab Ariſtot. ad naturales, & cæteras, quæ commemoratæ ſunt, vt mox dicetur, initio autem capitis, cum fit mentio eorum, quæ arte fiunt, ad ea reuocanda eſſe, quæ à potentia, aut mente proficiſcuntur; quæ tamen hoc loco vberioris doctrinæ cauſa diſtinguuntur ab auctore. Nomine enim effectionum, quæ à potentia proficiſcuntur, intelligendæ ſunt illæ, in quibus ars, & mens, ſiue intellectus parum loci habent: veluti in trahendis per vim corporibus, vt recte exponit D. Thomas: nomine autem earum, quæ fiunt à mente, intelligendæ ſunt effectiones, quæ etſi intelligentiæ multum habeant, non tamen ex habitu proficiſcuntur, ſed ex ſolo mentis diſcurſu, & inuentione. Cur autem hæ omnes generationes, quæ initio capitis nomine generationum artis comprehenſæ ſunt, potius dicantur effectiones, quam generationes, cauſa eſt, quia generationis nomen innuit quandam naturæ propenſionem, & determinationem ad vnum; effectionis autem vocabulum quandam potius libertatem & imperium agentis: vnde non dicimus figulum generare vrceum, ſed facere, ſeu fingere; contra vero nemo dicat ignem facere ignem, ſed generare. *Quæ generationes proprie dicantur effectiones.* *Quæ effectiones ſint à potentia.* *Quæ à mēte.* *Ratio diſcriminis inter generationes, & effect.*

l *Atque earum quædam.*] Reuocat tertium membrum diuiſionis poſitæ initio capitis ad duo priora, hoc eſt, ea, quæ caſu fiunt, ad ea, quæ fiūt natura aut arte. Vt enim caſus miſcetur in genera- *Caſus miſcetur generationibus.*

 ratio-

naturalibus, & artificioſis. rationibus naturalibus, ita & in artificioſis iuxta omnes tres modos, quibus aliquid arte confici diximus, late ſumpto artis vocabulo. Nam vt inter ea, quæ fiunt à natura, nonnunquam reperias aliqua, quæ fiunt præter intentionem agentis particularis; (*quod eſt fieri caſu*) veluti cum animal generatur ex putredine, aut monſtrum ex ſemine: ita & inter ea, quæ arte conficiuntur, vt cum remediis, quæ ad ſanandum adhibentur, augetur morbus; aut contra rebus comparatis ad nocendum corpori acquiritur ſanitas. Dixi [agentis particularis] quia reſpectu agentis vniuerſalis, ſaltem primi, nihil fit caſu, vt patet ex libro ſuperiori: quo fit vt inepte dicat Auerrhoes in 12. librum huius operis, & alibi ſæpe, nihil idem poſſe fieri & à caſu, & per ſe. Comparatione enim diuerſarum cauſarum nihil impedit, quominus id accidat. Aduerte autem hoc loco, quemadmodum ea, quæ arte conficiuntur, diſtinguuntur in ea, quæ ab arte preſſius ſumpta, & quæ à potentia, & quæ à mente proficiſcuntur, ita quæ fiunt caſu (*caſus nomine latius ſumpto, vt iam explicatum eſt*) diſtingui in ea, quæ fiunt à fortuna, & à caſu preſſius accepto. Inter ea enim, quæ caſu fiunt, illa dicuntur fieri à fortuna, quæ accidunt præter intentionem agentis liberi: illa vero retinent commune nomen caſus, quæ fiunt præter intentionem agentis naturalis, ſiue quod ex impetu naturæ ducitur, vt 2. libro Phyſicorum late docet Ariſtoteles.

Quæ fiant à fortuna, quæ à caſu preſſe accepto nomine. c.6. à tex. 57.

δυνάμεως, ἢ διανοίας. τούτων l δέ τινες γίγνονται καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, καὶ ἀπὸ τύχης παραπλησίως, ὥσπερ ἐν τοῖς ὑπὸ φύσεως γινομένοις. ἔνια γὰρ κἀκεῖ ταὐτὰ καὶ m ἐκ σπέρματος γίνεται, n καὶ ἄνευ σπέρματος. περὶ μὲν οὖν τούτων ὕστερον ἐπισκεπτέον. ἀπὸ o τέχνης δὲ γίγνεται, ὧν τὸ εἶδος ἐν τῇ ψυχῇ. εἶδος δὲ λέγω, τὸ τί ἦν εἶναι ἑκάστου, καὶ τὴν πρώτην οὐσίαν. καὶ p γὰρ τῶν ἐναντίων τρόπον τινὰ τὸ αὐτὸ εἶδος. τῆς γὰρ στερήσεως οὐσία, ἡ οὐσία ἡ ἀντικειμένη, οἷον ὑγίεια νόσου: ἐκείνης γὰρ ἀπουσίᾳ δηλοῦται ἡ νόσος. ἡ δὲ ὑγίεια, ὁ ἐν τῇ q ψυχῇ λόγος, καὶ ὁ ἐν τῇ ἐπιστήμῃ.

γίνε-

à potentia, aut à mente proficiſcuntur. Atque l earum quædam à caſu quædam à fortuna fiunt, perinde atque in iis accidit, quæ fiunt à natura. Et illic enim quædam m ex ſemine, & ſine ſemine eadem n gignuntur. Verum de his poſtea conſiderandum. Ab arte o autem fiunt, quorum forma in anima eſt: formam vero dico quiditatem cuiuſque, ſubſtantiamque primam. Etenim p contrariorum eadem quodammodo eſt forma. Namque oppoſita ſubſtantia priuationis ſubſtantia eſt, vt ſanitas morbi; quippe cum illius abſentia declaretur morbus, ſanitas autem eſt ea ratio, quæ & in q anima, & in ſcientia exiſtit.

Fit

Vide quæ diximus hoc ipſo cap. q. 1.

m *Quædam ex ſemine.*] Vtitur verbo [*quædam*] quia non omnia, quæ ex ſemine gignuntur, poſſunt naturaliter generari ſine ſemine, veluti ex putredine, aut alia materia, quemadmodum Auicenna perperam putauit, quem ea de cauſa vehementer reprehendit Auerrhoes in octauum Phyſicorum: tametſi in libro 2. huius operis ait, hanc & alias quaſdam opiniones, quæ Auicennæ tribuuntur, non eſſe Auicennæ adſcribendas. Ratio vero pro Ariſtotelis ſententia eſt, quia ad perfectionem quorundam animalium pertinet, vt non niſi ex ſemine generari poſſint, quippe quæ aluo matris indigeant, in quo natura ſenſim poſſit diſponere eorum materiam, imo & tutari aliquandiu compoſitum, cui plura, & delicatiora organa contulerit ad perfectiores quaſdam operationes obeundas. Quanto enim aliquid perfectioris naturæ eſt, (*quod in his rebus inferioribus intellige*) tanto pluribus indiget, vt abſoluatur, & compleatur.

Text. 23.

Cur non omnia animalia ſine ſemine gigni queant.

n *Eadem gignuntur.*] Hoc eſt, eiuſdem ſpeciei. Quo loco habes, ſententiam Ariſtotelis eſſe, murem, qui ex putredine, & qui à mure generatur, eiuſdem eſſe ſpeciei; quemadmodũ eiuſdem omnino naturæ eſt arbor, quæ ſponte naſcitur, & quæ ex ſemine: quod ſatis indicant fructus, accidentia, & effecta omnia prorſus ſimilia, etiamſi Auerrhoes in loco citato affirmet ea, quæ generantur ex ſemine, & ſine ſemine, æquiuoce conuenire inter ſeſe.

Animantia ex ſemine, & modo alio genita eiuſdem ſpeciei.

o *Ab arte autem fiunt.*] Docet, quo pacto res arte conficiantur: primumque, à quo principio formali agentis prodeant: quod quidem ait eſſe formam exiſtentem in animo agentis, vtpote rationem illam, & conceptum formæ inducendæ in materiam, vt conceptum ſanitatis, conceptum figuræ, domus, & ſimilium formarum. Eam vero formam in animo artificis exiſtentem merito vocat tum quiditatem, hoc eſt, rationem formalem expreſſam, & diſtinctam formæ introducendæ, eo quod ſit mentalis illius definitio; tum etiam primam ſubſtantiam, id eſt, primam formam, quia eſt prior naturæ ordine, quam forma, quæ ab artifice in materiam introducitur, cum ſit cauſa illius, ſeu potius principium formale, quo cauſa efficiens agit. Nam quemadmodum forma naturalis eſt cauſa eius, quæ eſt in mente artificis; (*ſemper enim artifex ex vna, aut pluribus formis naturalibus concipit artificialem*) ita forma, quæ eſt in mente artificis, eſt cauſa eius, quæ ab artifice inducitur.

De forma ſiue idea, quæ artifici eſt principium agendi.

Cur dicatur quiditas.

p *Etenim contrariorum.*] Hæc verba eo pertinent, vt probet aliam eſſe formam, quæ eſt in mente, aliam, quæ in materiam introducitur. Ratio vero eſt, quia formæ, ſiue naturæ contrariorum,

Eſſe diuerſam à forma quæ in materiam inducitur.

riorum, quæ ſunt in materia, non modo ſunt diuerſæ, ſed etiam contrariæ, ac repugnantes inter ſe, quippe cum altera expellat alteram; at formæ contrariorum, quæ ſunt in mente, tantum abeſt, vt ſint contrariæ, & repugnantes, vt vna ſit quodammodo forma alterius. Id quod accidit ex eo, quia ibi non eſt natura ipſa contrariorum, ſed ratio, & conceptus illorum: conceptus autem vnius contrarii, & omnino vnius oppoſiti, non ſolum non impedit conceptum alterius, ſed potius ad illum confert, adeo vt conceptus formæ ſit quodammodo conceptus priuationis, quo pacto conceptus valetudinis dici poteſt conceptus morbi, ſeu potius inualetudinis: quippe cum priuatio explicetur per abſentiam formæ, ſeu potius ſit ipſa abſentia formæ.

q *In anima, & in ſcientia.* In anima, inquit, vt in ſubiecto; in ſcientia vero, vt internum exemplar, ad cuius normam ſanitas in ægrotum à ſcientia inducitur.

γίνεται r δὲ τὸ ὑγιὲς, νοήσαντος, ἐπειδὴ τὸδὶ ὑγίειαν, ἀνάγκη; εἰ ὑγιὲς ἔσαι, τοδὶ ὑπάρξαι, οἷον, ὁμαλότητα: εἰ δὲ τοῦτο, θερμότητα: καὶ οὕτως ἀεὶ νοεῖ, ἕως ἂν ἀνάγκη εἰς τοῦτο, ὃ αὐτὸς δύναται ἔσχατον ποιεῖν. εἶτα ἤδη ἡ ἀπὸ τούτων κίνησις ποίησις καλεῖται, ἡ ἐπὶ τὸ ὑγιαίνειν. ὥστε συμβαίνει τρόπον τινὰ ὑγίειαν ἐξ ὑγιείας γίνεσθαι, καὶ τὴν οἰκίαν ἐξ οἰκίας, τῆς ἄνευ ὕλης τὴν ἔχουσαν ὕλην: ἡ γὰρ ἰατρική ἐστι καὶ οἰκοδομική, τὸ εἶδος τῆς ὑγιείας καὶ τῆς οἰκίας. λέγω δὲ οὐσίαν ἄνευ ὕλης, τὸ τί ἦν εἶναι.

τῶν

Fit r autem ſanum, cum quis hunc in modum cogitat. Quoniam hoc eſt ſanitas, ſi quid futurum eſt ſanum, neceſſe eſt, eſſe hoc aliud, veluti æqualitatem, ſi vero hoc, calorem; quo pacto ſemper ratiocinatur, donec rem deducat ad id vltimum, quod ipſe facere poteſt. Deinde iam ea motio, quæ à talibus incipit, affectio appellatur, quæ ad ſanitatem itur. Ita fit, vt ſanitas ex ſanitate quodammodo fiat, & ex domo domus, ea nimirum, quæ habet materiam, ex ea, quæ ſine materia eſt: artes enim medendi, & ædificandi, ſanitatis, ac domus formæ ſunt. Voco autem ſubſtantiam ſine materia ipſam rei quiditatem.

Genera-

r *Fit autem ſanum.*] Docet, quo pacto ex forma, quæ eſt in mente, prodeat forma, quæ per artem inducitur: prodit autem, vt ait, duobus progreſſibus; altero cogitationis, qui incipit à forma, quæ eſt in mente artificis, & finitur in re, quæ primum facienda eſt, vt forma concepta introducatur in materiam: altero effectionis, qui incipit ab eo, quod primo faciendum eſſe iudicatum eſt, & finitur in introductione formæ conceptæ. Verbi cauſa, Medicus, vt ſanet ægrotum, primum concipere debet naturam ſanitatis, vtpote, quod ſit certa humorum proportio naturæ animalis accommodata: quæ cum obtineri nequeat, niſi humores æquentur, hoc eſt, ad prædictam proportionem reducantur: iudicat neceſſariam eſſe ægroto huiuſmodi æquationem, ſiue reductionem. Quod ſi ægrotus laborat exceſſu frigidi humoris, colligit neceſſe eſſe, vt adhibeatur calor. Denique, quia id iudicat commode fieri confricatione, hanc primum ſtatuit eſſe adhibendam, ſi iam in poteſtate medici proxime ſitum eſt, vt confricationem adhibeat, alioqui cogitabat adhuc vlterius, quibus rebus ſit opus, vt adhibeatur. Atque in hac re, quæ proxime in eius poteſtate ſita eſt, finitur progreſſus cogitationis, & ex eadem incipit progreſſus effectionis, quaſi retrorſum verſus, vt ad introductionē ſanitatis terminetur, qui ſolus progreſſus dicitur ſanatio, hoc eſt, ſanitatis effectio. Siquidem prior ille potius conſultatio de ſanitate, ſeu curatione, quam ſanatio aut curatio appellari debet. Vnde patet, ſanitatem quodammodo fieri ex ſanitate, (*quod idem dicendum eſt de forma domus, quæ hoc loco in exemplum affertur, & de reliquis formis, quæ per artem inducuntur*) vtpote ſanitatem realem ex ſanitate concepta, & formā domus realem ex forma domus concepta, ſeu (*quod idem valet*) ex conceptu formæ domus. In qua re magnū cernitur diſcrimē effectionis artificioſæ à naturali, ſiquidē in naturali nō fit quodammodo forma ex forma, ſed vere fit, ſeu potius introducitur; cū agens agat per formā veram, & realem eiuſdem ſpeciei: at in artificioſa fit forma in materia ex forma extra materiam, h.e. forma realis ex ſua ratione formali, quæ in anima exiſtit, quæ ratio hoc loco etiam ſubſtantia ſine materia vocatur.

Duobus progreſſibus hāc ab illa procedere.
Altero cogitationis.
Altero effectionis.
Sanitas quodammodo fit ex ſanitate.
Diſcrimē inter introductionē formæ naturalis & artificioſæ.

ſ *Generationum autem.*] Priorem progreſſum, quem Ariſtoteles hic vocat cogitationem, ſiue conſiderationem, ſiue intelligentiam, (*hæc enim omnia ſignificat verbum νόησις, tametſi hoc loco commodius cogitationem, ſiue diſcurſum mentis*) vocant recentiores progreſſum intentionis, quod incipiat à conceptione rei, quæ præcipue intenditur: poſteriorem autem vocant exequutionis, quod agens per eum exequatur, quod faciendum cogitauit. Ex hoc & aliis locis ſimilibus deſumitur commune illud pronuntiatum, Quod eſt primum in intentione, dicitur vltimum in exequutione: & contra: Primum in exequutione, vltimum in intentione.

Hinc deſumi pronuntiatū, Quod eſt primū in intentione, &c.

t *Quod ſi cauſa efficit.*] Docet, quo pacto ſanitas fiat caſu: vnde ſatis intelligi poterit, quo pacto res aliæ caſu eueniant. Ait ergo, tum demum ſanitatē euenire caſu reſpectu agētis per artem ſiue liberi, cum initium ſumitur ab eo, quod eſt primum in ſecundo progreſſu, ſiue in exequutione, hoc eſt, cum non præcedit deliberata intentio faciendi illud propter ſanitatem, veluti

Quomodo ſanitas caſu acquiritur.

 cum

cum quis aliud agens, nihilq; de ſanitate cogitans, ſtomachum fricat, eiq; calorem conciliat, vt bene digerat, tametſi ſanitas hoc pacto comparata poſſit dici naturaliter acquiſita, ſi referatur ad naturam impellentem ad confricationem ex intentione primi agẽtis, qui rebus ad ſe conſeruandum naturalem impetum impreſſit. Hinc patet, tum demum res fieri caſu, ſiue operationibus artis, ſiue naturæ, cum fiunt præter intentionem agentis proximi, vt ſuperius dictum eſt.

u *Pars eſt ſanitatis.*] Vt cum morbus conſiſtit in ſolo caloris defectu.

Τῶν ſ δὲ γενέσεων καὶ κινήσεων, ἡ μὲν νόησις καλεῖται, ἡ δὲ ποίησις: ἡ μὲν ἀπὸ τῆς ἀρχῆς καὶ τοῦ εἴδους, νόησις: ἡ δ' ἀπὸ τοῦ τελευταίου τῆς νοήσεως, ποίησις. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τῶν μεταξὺ ἕκαστον γίνεται. λέγω δὲ οἷον, εἰ ὑγιανθῇ, δεῖ ὁμαλυνθῆναι. τί οὖν ἐστι τὸ ὁμαλυνθῆναι; τοδί. τοῦτο δ' ἔσται, εἰ θερμανθήσεται. τοῦτο δὲ τί ἐστι; τοδί: ὑπάρχει δὲ τοδὶ δυνάμει: τοῦτο δὲ ἤδη ἐπ' αὐτῷ, τὸ δὴ ποιοῦν, καὶ ὅθεν ἄρχεται ἡ κίνησις τοῦ ὑγιαίνειν, ἐὰν μὲν ἀπὸ τέχνης, τὸ εἶδός ἐστι τὸ ἐν τῇ ψυχῇ. ἐὰν t δ' ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου, ἀπὸ τούτου δηλονότι, ὅ ποτε τοῦ ποιεῖν ἀρχὴ τῷ ποιοῦντι ἀπὸ τέχνης: ὥσπερ καὶ ἐν τῷ ἰατρεύειν, ἴσως ἀπὸ τοῦ θερμαίνειν ἡ ἀρχή; τοῦτο δὲ ποιεῖ τῇ τρίψει. ἡ θερμότης τοίνυν ἡ ἐν τῷ σώματι, ἢ μέρος u τῆς ὑγείας, ἢ ἕπεταί τι x αὐτῇ τοιοῦτον, ὅ ἐστι μέρος τῆς ὑγείας, ἢ διὰ πλειόνων; τοῦτο δ' ἔσχατον,

Generationum ſ autem, motionumque, hæc idem cogitatio, illa vero effectio vocatur: quæ enim ab ipſo principio, & forma incipit, cogitatio; quæ vero ab eo, quod in cogitatione vltimum eſt, effectio dicitur. Eodemque modo fit vnumquodque cæterorum, quæ inter hæc interiecta ſunt. Exempli cauſa, ſi ſanabitur, ad æqualitatem oportet redigatur. Quid igitur eſt ad æqualitatem redigi? hoc certe; at hoc erit, ſi calefiet. Hoc vero quid eſt? nempe hoc, quod quidem fieri poteſt, at hoc iam eſt in poteſtate huius. Id igitur, quod efficit, & vnde incipit motio, qua ſanitas comparatur, ſi ex arte quidem efficit, forma eſt ea, quæ in anima exiſtit. Quod ſi t caſu efficit, ab eo incipiet, quod principium eſt faciendi ei, qui ex arte efficit; quemadmodum in curatione forſitan à calore inducendo initium ſumitur, quod ille fricatione facit. Calor igitur, qui in corpore genitus eſt, pars u eſt ſanitatis, aut illum x continuo ſequitur tale aliquid, quod ſit ſanitatis pars, aut per plura: quod quidem vltimum eſt id, quod

x *Aut illum continuo ſequitur.*] Verbum [*continuo*] non eſt in Græco, ſed ſenſus illud neceſſario poſtulat; ſequitur autem coutinuo aliquid, quod ſit pars ſanitatis, cum morbus non conſiſtit in defectu caloris, ſed in defectu, aut exceſſu alicuius rei, quæ ſolius caloris interuentu recuperari, aut ad mediocritatẽ reduci poteſt; vt cũ morbus ex ſola indigeſtione ſtomachi prouenit, quam calor recuperat: quod tamen non continuo accidit, ſi morbus conſiſtat in defectu, aut exceſſu alicuius rei, quæ proxime per calorem ad debitam proportionem reduci non poſſit; ſed per aliud, aut alia media, vt cum calor ex confricatione membrorum excitatus aperit meatus corporis, quibus deinde apertis fit expedita motio ſpirituum: facto autem libero diſcurſu ſpirituum diſſoluuntur humores aliqui, quorum compactione partes aliquæ corporis laborant.

y *Quod ſanitatem efficit.*] Græce tantum eſt [*quod efficit*] ſed oportet ſubaudire, ſanitatem. Senſus vero eſt, id vltimum, quod efficitur per curationem, efficere, hoc eſt, complere, & abſoluere ſanitatem.

Nihil fieri, niſi ex aliquo præexiſtente, quod ipſius pars ſit.

Text.24.

Imo & pars quiditatis ipſius.

z *Quare quemadmodum.*] Confirmat ex iis, quæ dicta ſunt, vulgatum illud pronuntiatum, quo dici ſolet, Impoſſibile eſſe quicquam fieri, ſi nihil ante exiſtat, quod eius pars ſit futurum: quod quidem pronuntiatum verum eſt in iis, quæ fiunt per veram mutationem, quo pacto hoc loco de iis, quæ fiunt, ſermo eſt. Et quidem, quod neceſſe ſit præexiſtere partem rei, quæ fit, hoc eſt, rei ſingularis, ex eo probat, quia materia eſt pars quędam præexiſtens, cum & inſit, hoc eſt, pertineat ad rei compoſitionem, & fiat ſub formam, id eſt, per mutationẽ ſuccedat ſub nouam, & quæ ante non extiterit, niſi ſecundum ſpeciem in agente, vt dictum eſt ſupra. Quod autem nõ ſolum præexiſtat pars, ex qua res fit, ſed etiam, ex qua fiat eius quiditas, quæ definitione explicatur; ex eo patet, quia ipſa eadem materia, quæ eſt pars, ingreditur rationem, ſiue definitionem quiditatis, vt patet in circulo æneo, ſiquidem in definitione ænei circuli & materiam ponimus, & formam, vtpote æs, & figuram planam rotundam, quæ quidẽ eſt genus, aut potius quaſi genus ænei circuli. Dicimus enim æneum circulũ eſſe figurã planam rotundam in ære: vel figuratũ quid planum, ac rotundũ ex ære confectum. Habet igitur æneus circulus materiã, quæ ante extitit, non ſolum pertinentẽ ad compoſitionẽ rei, ſed etiã quiditatis, quæ ratione, ſiue definitione explicatur. Quod quidem puto colligi ab Ariſtotele propter Platonem, qui quiditates rerum materialium ſeparabat, ac proinde immateriales eſſe dicebat: & quanquam ille non ſeparabat quiditates rerum, quæ arte conficiuntur, vt inferius patebit; ſumit tamen ſuo more Ariſtoteles hic exemplum in arte factis loco rerum naturalium. Alii aliter exponunt hunc locum, ſed non admodum ad rem. Illud tamen aduerte, etſi codices Græci habent [æneus autem circulus

in

in ratione materiam habet] tñ in antiqua verſione pro, Autem, legi, Itaq;, ꝙ ſane conſentit & cũ lectione Alexandri, & cũ plano ſenſu loci huius. Ex his ſatis oſtẽſum eſſe putat Ariſt. quicquid fit ex materia præexiſtente fieri; quo ꝓnuntiato tanq̃ præcipuo huius capitis vtetur capite ſequẽti.

ὂν τὸ ὑ ποιοῦν· ἢ τὸ οὕτως, μέρος ἐστὶ τῆς ὑγιείας, ἢ τῆς οἰκίας, οἷον, οἱ λίθοι, καὶ τῶν ἄλλων. ὥστε, καθάπερ λέγεται, ἀδύνατον γενέσθαι εἰ μηδὲν προϋπάρχοι. ὅτι μὲν οὖν τὸ μέρος ὑπάρξει ἐξ ἀνάγκης, φανερόν· ἡ γὰρ ὕλη μέρος, ἐνυπάρχει γὰρ καὶ γίνεται αὕτη· ἀλλ' ἆρα καὶ τῶν ἐν τῷ λόγῳ. ἀμφοτέρως δὲ λέγομεν τοὺς χαλκοῦς κύκλους τί εἰσι, καὶ τὴν ὕλην λέγοντες, ὅτι χαλκός· καὶ τὸ εἶδος, ὅτι σχῆμα τοιόνδε· καὶ τοῦτό ἐστι τὸ γένος, εἰς ὃ πρῶτον τίθεται. ὁ δὴ χαλκοῦς κύκλος ἔχει ἐν τῷ λόγῳ τὴν ὕλην.

aa Ἐξ οὗ δὲ ὡς ὕλης γίνεται, ἔνια λέγεται, ὅταν γένηται, οὐκ ἐκεῖνο, ἀλλ' ἐκείνινον· οἷον, ὁ ἀνδριὰς οὐ λίθος, ἀλλὰ λίθινος, ὁ δὲ ἄνθρωπος ὁ ὑγιαίνων, οὐ λέγεται ἐκεῖνο ἐξ οὗ.

αἴτιον

quod y ſanitatem efficit; atq; id, quod hoc pacto ſe habet, pars eſt ſanitatis, quemadmodum & lapides partes ſunt domus, & alia aliorũ. Quare, quemadmodum dici ſolet, impoſſibile eſt quicquam fieri, ſi nihil antea exiſtat. Perſpicuũ eſt igitur partem aliquã neceſſario exiſtere; eſt enim materia pars quædam, quippe cũ hæc inſit, & fiat, ſed & eorum vtiq; eſt, quæ in ratione ſumantur. Vtroq; enim modo dicimus æneos circulos, quidnam ſint, & materiã dicentes, quæ eſt æs, & formã, quæ eſt figura talis, quæ quidem eſt genus, in quo primũ ponitur. Itaq; æneus circulus in ipſa ratione materiam habet.

Porro autem aa quædam cum genita ſunt, non illud dicuntur, ex quo vt materia fiunt, ſed ab illo cognominantur; qua ratione ſtatua non lapis dicitur, ſed lapidea; homo autem ſanus non dicitur illud, ex quo.

Cauſa

aa *Porro autem quædam.*] quia docuit, omne, ꝙ fit, ex aliquo prius exiſtente fieri; quærat fortaſſe aliquis quæ cauſa ſit, cur quædam poſtquam facta ſunt, nullo modo dicantur eſſe illud, ex quo præexiſtente facta ſunt; quo pacto homo, qui ex ægroto factus eſt ſanus, non dicitur ægrotus: quædam vero etſi non dicuntur eſſe illud; tamen ab illo cognominantur; quo pacto ſtatua, quæ facta eſt ex ligno, etſi non dicitur lignũ, tamen dicitur lignea: quædam deniq; dicuntur eſſe illud, quo pacto Socrates, qui ex homine factus eſt ſanus, vere, ac proprie dicitur homo. Ad hanc quæſtionẽ reſpondet Ariſtoteles cauſam eſſe, quia ſubiectum, ex quo aliquid fieri dicitur, duobus modis accipi poteſt; vno vt priuatum; altero abſolute, & non adiuncta priuatione. Si ergo ſumatur vt priuatum, cum ſenſus ſit hoc illi ſuccedere, non mirum eſt, ſi non dicatur eſſe illud. Si vero ſumatur abſolute, duobus item modis id poteſt accidere: aut enim id, quod fit, proprie dicitur fieri ex illo, vt ſtatua ex ligno; aut improprie, vt ſanus ex homine. Si proprie, cum ſenſus ſit hoc fieri ex illo; vt ex materia proprie dicta; materia autem proprie dicta non prædicetur de toto compoſito, niſi denominatione quadam, hæc cauſa eſt, cur id, quod fit, non dicatur eſſe illud, ſed ſolum denominetur, ſiue cognominetur ab illo. Si vero improprie, eo quod ſubiectum non proprie dicatur materia, non eſt, quod quiſquam mirari debeat, ſi vere, ac proprie dicatur eſſe illud. Aduerte autem, eam hoc loco cenſeri materiam proprie dictam, ex qua fit cõpoſitum per modum ſubſtantiæ, quale eſt illud, quod totum, hoc eſt, & ex parte formæ, & ex parte materiæ formaliter ſignificatur vno nomine. Huiuſmodi autem materia eſt nõ ſolum materia prima, ſed etiam materia compoſitorum artificialium. Vt enim hoc nomen, Homo ſignificat formaliter materiam, & formam hominis, ſeu potius naturam conſtantem ex vtraque; ita hoc nomen, Statua, ſignificat formaliter & ſubiectum effigiei humanæ, & ipſam humanam effigiem; & ita res habet in cæteris, quæ arte conficiuntur, vt in veſte, gladio & ſimilibus. Vnde fit, vt cum pars realiter conſtituens non prædicetur de toto, quod nomine vno formaliter ſignificatur, niſi quadam denominatione; (*quo pacto Socrates non dicitur caput, ſed capitatus, nec anima, ſed animatus*) merito materia proprie dicta non dicatur de compoſito, niſi denominatione quadam, vt ex dictis patet. At materia improprie dicta, ex qua ſcil. non fit compoſitum per modum ſubſtantiæ, veluti homo comparatione hominis ſani, (*neq; enim & homo, & ſanitas formaliter ſignificantur vno nomine, quippe cum homo ſolam humanam naturam ſignificet formaliter, ſanum autem ſolam ſanitatem, nec aliud vſurpari ſoleat, quod vtrumq; formaliter ſignificet*) ideo dicitur de compoſito, vt etiam de nomine, quo ſignificatur, quia ſemper huiuſmodi compoſita ſignificantur duobus nominibus concretis, quæ accipiuntur, ſeu ſupponunt pro eodem; quæ autem pro eodem ſupponunt, nõ dubium eſt quin de ſe inuicem prædicari poſſint. Verum quia materia proprie dicta, vt à nobis explicata eſt, ſæpe vſurpatur pro materia priuata; potiſſimũ vero cum priuatio formæ introducẽdæ nomine caret, vt fere in rebus quæ arte cõficiuntur; ideo ſæpe in eo ſenſu dicimus ſtatuã fieri ex ligno, & domũ ex lateribus ac ſi diceremus ſtatuã fieri ex rudi ligno, & domũ ex diſſolutis lateribus qui ſenſus non diſſimilis eſt illi, quo dicimus, ſanũ fieri ex ægroto, ſeu ſanitate priuato. Quo fit, vt materia proprie dicta, non ea tantũ de cauſa quia eſt proprie dicta; ſed interdum etiam, quia vſurpatur pro materia priuata, non dicatur de re, quæ ex illa facta eſt, niſi denominatione quadã, vt dictũ eſt. Quin etiam, vt addit Ariſt. ſi quis rem diligentius expendat, non ſolum negabit ſtatuam eſſe

Quædam nullo modo, quædam modo aliquo dici eſſe id, ex quo facta ſunt.

Etiam artefactorum materia hic cenſetur proprie dicta.

Text. 25.

Text. 26.

 lignum

lignum, & domum eſſe lateres, ſed etiam illam fieri ex ligno, & hanc ex lateribus, eo pacto, quo ſanus fit ex ægroto; quod tamen paulo ſuperius admiſſum fuerat. Caremus enim nominibus ſignificantibus priuationem formarum artificialium; ſiquidem re vera ligni, & laterum vocabula abſolute ſumpta, nihil aliud ſignificant, quam materiam, quæ permanet in compoſitione: id autem, ex quo aliquid fit, vt ex materia priuata, non permanet priuatum in compoſitione, ſed mutatur in ipſa effectione rei, & amittit priuationem.

αἴτιον δ᾽, ὅτι γίνεται ἐκ τῆς στερήσεως καὶ τοῦ ὑποκειμένου, ὃ λέγομεν τὴν ὕλην: οἷον καὶ ὁ ἄνθρωπος καὶ ὁ κάμνων γίνεται ὑγιής. μᾶλλον μέντοι λέγεται ἐκ τῆς στερήσεως γίνεσθαι, οἷον ἐκ κάμνοντος ὑγιής, ἢ ἐξ ἀνθρώπου. διὸ κάμνων μὲν ὁ ὑγιὴς οὐ λέγεται, ἄνθρωπος δὲ, καὶ ἄνθρωπος ὑγιής. ὧν δ᾽ ἡ στέρησις ἄδηλος καὶ ἀνώνυμος, οἷον ἐν χαλκῷ σχήματος τὸ ὁποιονοῦν, ἢ ἐν πλίνθοις καὶ ξύλοις οἰκίας, ἐκ τούτων δοκεῖ γίνεσθαι, ὡς ἐκεῖ ἐκ κάμνοντος. διὸ ὥσπερ οὐδ᾽ ἐκεῖ, ἐξ οὗ τοῦτο ἐκεῖνο οὐ λέγεται, οὐδ᾽ ἐνταῦθα ὁ ἀνδριὰς ξύλον, ἀλλὰ παράγεται ξύλινος, οὐ ξύλον: καὶ χαλκοῦς, ἀλλ᾽ οὐ χαλκός: καὶ λίθινος, ἀλλ᾽ οὐ λίθος: καὶ ἡ οἰκία πλινθίνη, ἀλλ᾽ οὐ πλίνθοι. ἐπεὶ οὐδὲ ὡς ἐκ ξύλου γίνεται ἀνδριάς, ἢ ἐκ πλίνθων οἰκία, ἐάν τις ἐπιβλέπῃ σφόδρα, οὐκ ἂν ἁπλῶς εἴποι, διὰ τὸ δεῖν μεταβάλλοντος γίνεσθαι ἐξ οὗ, ἀλλ᾽ οὐχ ὑπομένοντος. διὰ μὲν bb οὖν τοῦτο οὕτως λέγεται.

Cauſa vero eſt, quia res fiunt ex priuatione, & ex ſubiecto, quod materiam appellamus, quo pacto & homo, & ægrotus fit ſanus. Magis tamen ex priuatione fieri dicitur, vt ex ægroto ſanus, quam ex homine. Quare ſanus quidem ægrotus non dicitur, ſed homo, & homo ſanus. Quorum autem priuatio occulta eſt, & nomine caret, vt in ære priuatio cuiuſq; figuræ, aut in lateribus, & lignis priuatio domus; ea ex his fieri videntur, vt illic ex ægroto ſanus. Quocirca quemadmodum illic non dicimus, hoc eſſe illud, ex quo fit; ita & hic ſtatuam, non lignum, ſed ligneam; non æs, ſed æneam; non lapidē, ſed lapideam deductione quadam appellamus: eodemq; modo domum non vocamus lateres, ſed lateritiam. Quin etiam, ſi quis diligenter attendat, non vtiq; ſimpliciter dixerit, vel ex ligno fieri ſtatuam, vel domum ex lateribus: oportet enim id, ex quo aliquid fit, non permanere, ſed mutari. Atq; hac bb *quidem de cauſa ſic dicitur.*

bb *Atq; hac de cauſa.*] Hæc verba referuntur non ad proximam periodum, ſed ad præcedentem, quaſi Ariſtoteles dicat: Atque ea de cauſa, quæ proximam ſententiam præcedit, & communis vſus rationem tradebat, ſic loqui conſueuimus.

NVM EADEM ANIMALIA SPECIE ET ex ſemine, & ex putri materia generari poſſint?

QVÆST. I.

Refellitur Auicennæ opinio.

SECTIO I.

Theophraſti hæc de repronuntiatum.

ETSI experientia compertum eſſe videtur id, quod Theophraſtus ſcriptum reliquit initio librorum de plantis, animalium, & plantarum in eo ſimilem eſſe originis rationem, vt in vtroque genere quædam ſolo ſemine, quædam ſponte tantum naturæ, quædam vtroque modo gignantur; tamen, quia identitatis, & diuerſitatis ſpecificæ iudicium intellectui magis, quam ſenſuum experimēto committendum eſt; non deſunt & quidem ex magni nominis Philoſophis, qui primam partem huius pronuntiati falſam eſſe dicant; neque etiam, qui tertiam negandam exiſtiment.

Quædam ſolum gigni ex putri materia.

Nam de ſecunda nemo eſt, qui dubitet cum ſit luce clarius quædam eſſe adeo imperfecta animalia, vt ex ſola putri materia generentur cuiuſmodi ſunt plurimi vermiculi.

Putat Auicen. quodvis animal vtroq; modo gigni poſſe.

Auicenna in libro de diluuio, quem Paulus Soncinas hoc libro q. 21. magnum Albertum in hac re ſequutum eſſe ait, & quidem recentiores non reijciunt, negat vllum animal ex

A ſemine gigni, quod non idem ſpecie ex putri materia generari poſſit, quantumcunque ſit perfectum. Eorum argumenta hæc ſunt præcipua.

Lege Iuſt. martyr. in Paran. Diod. Sicul. lib. 1. c. 1 & 2. Euſeb. lib. 7. de præpar. Euang. c. 7.

Primum, quia quicquid poteſt virtus inferior, poteſt etiam ſuperior, in cuius virtute inferior continetur, virtus autem generatiua inferiorum agentium continetur in virtute cœli, quæ ex corporalibus eſt omnium ſuprema: ita fit, vt quidquid ex ſemine particula- B rium agentium gignitur, virtute etiam cœleſti ſine ſemine generari poſſit.

Argumenta pro Auicenna.

Alterum, quia eiuſdem agentis eſt diſponere materiam, & introducere formam; quippe cum per diſpoſitionem materiæ introducatur forma: cum igitur omnis diſpoſitio materiæ poſita ſit in certa quadam temperie qualitatum primarum, & aliarum ſecunda- C rum, quæ illas conſequuntur, omniſque primarum commixtio cœlo ſubiecta ſit: negari non poteſt, quin omnis diſpoſitio materiæ, quæ fit à generante per ſemen, à cœlo etiam ſine ſemine fieri poſſit, ac proinde omnis forma viuentis ſine vi ſeminis introduci.

Tertium, quia eadem eſt materia generationis viuentium, quæ nutritionis, vt tradit Ariſto-

c. 8. text. 49. Ariſtoteles 2. libro de generatione: cum ergo cœlum, & elementa tanquam viuentium adminiſtri omnem materiam nutritionis præparent, eadem ſolam materiam cuiuſque ipſorum præparare potuerunt.

Poſtremum, quod ex ratione ducatur eſt, quia cum homines libere ad generationem conueniant, poſſintque conuenire, non bene conſuluiſſet natura conſeruationi generis humani, niſi prouidiſſet, vt alia etiam ratione quam humano ſemine, propagari poſſint.

Ab experientia. Accedit experientia à perfectis animalibus ducta, in quibus tota eſt difficultas. Conſtat enim in inſulis à continenti diſiunctiſſimis inuenta eſſe plurima perfecta animalia, vbi poſt generale diluuium, antequam in eas nauigarent homines, non potuerunt illa vel enatando peruenire, vel aliter, quam ex putri materia generari. Addit Auicenna viſum aliquando vitulum in nubibus genitum cum imbre decidiſſe. Alij exemplo Phœnicis vtuntur, qui ex cineribus demortui, non ex ouo genitus a multis dicitur, & a Patribus nonnunquam ad declarandam hominum reſurrectionem refertur: vt mirum non ſit, ſi aliquando potuit materia virtute cœli ſic diſponi ad generationem hominis, vt in eam humana forma ſine humano ſemine introduceretur; quo forſitan ſenſu Poetæ mentiti ſunt genus humanum poſt generale diluuium reparatum fuiſſe.

De Phœnice vide Tertull. lib. de reſurrect. Ambr. 5. hexamet. c. 23. Clem. 5. conſt. Apoſt. c. 6. Cyrill. catech. 18. Ruffin. in ſymb.

Impugnatur hæc ſentent. Verum hæc opinio adeo abſurda eſt, & in hominum genus contumelioſa, vt niſi poſſibilitate niteretur, (*quam euertere ſæpe non eſt facile*) authoreſque non ignoti nominis haberet, iure omittenda eſſet. Quantam vero habeat abſurditatem, ex eo primum conſtat, quia ſicubi animalia perfecta, vt equus, leo, & ſimilia ex putri materia generari poſſent, certe aliquando in continente noſtra genita eſſent, ne ad remotas inſulas prouocemus; quod autem nunquam à mundi exordio per tot annorum millia viſum eſt, id naturaliter fieri poſſe non exiſtimandum. Deinde, quia ratio poſtulat, vt perfecta animalia, cum præſtantiorem habeant naturam, excellentioreſque operationes exerceant, plura exigant, quam vt viliſſima, & abiectiſſima generandi ratione ex putri materia fieri poſſint. Poſtremo, quia natura non generat ea, quæ conſeruare nequeat, ne fruſtra aliquid faciat, ſuiſque rebus proſpicere non poſſit: id autem plane accideret, non modo ſi hominem, qui longiſſima indiget parentum cura, & ſollicitudine; ſed etiam ſi pleraque alia perfecta animantia ex putri materia produceret: ſiquidem, cum primum orta eſſent, deſtituta genitorum procuratione, na- A turaliſque imbecillitatis adminiculis, continuo interirent.

Soluuntur arg. ex ratione. Neq; argumenta, quibus opinio hæc ſuffulcitur, vlla habent firmitatẽ. Nam quod ad primũ attinet, concedimus quidquid inferior virtus poteſt, poſſe ſuperiorem, ſi in ſuperiori tota vis inferioris contineatur; quo pacto omnis virtus ſecundorũ agentiũ in virtute primi continetur: falſum eſt autem totam virtutem generatiuam perfectorum animaliũ contineri in virtute cœli, cum cœlum non ſit animal; neque aliquid anima i præſtantius. B

In virtute cœli non continetur tota virtus generatiua perfectior animalium. Nec vero ſecundum quicquam efficit quia etſi omnis diſpoſitio materiæ cœlo ſubiecta eſt, non omnis tamen eſt ſubiecta cœlo proxime, ſiue immediate immediatione ſuppoſiti: cum multæ ſint diſpoſitiones, quas cœlum facere non poteſt, niſi interuentu certorum quorundam inferiorum agentium, cuiuſmodi eſt diſpoſitio materiæ ad formas perfectorum animalium. C

Tertium minus habet difficultatis, quia cum Ariſtoteles ait, eandem eſſe materiã generationis viuentium, quæ nutritionis, non intelligit nomine eiuſdem materiæ proximã, quam patet eſſe diuerſam, (*ſanguis enim, aut aliquid ſanguini proportione reſpondens eſt materia nutritionis; ſemen autem generationis*) ſed remotam, nempe alimenta.

Generationis & nutritionis eadem eſt materia remota, non proxima. D Poſtremæ rationis ſolutio eſt, neque omnes homines libere conuenire ad generationem, cum etiam mente capti prolem ſuſcipiant; nec timendum eſſe, ne ſanæ mentis hominibus libertas impedimento ſit, quominus generationi dent operam; cum potius ea ſit in cauſa, cur ſæpe contra id, quod ratio præſcribit, ad generationem incumbant, idque propter maxime naturalem propenſionẽ ad propagandam ſpeciem, quæ eſt in viuentibus, vt ait Ariſtoteles 2. lib. de anima cap. 4. *text. 34.*

Satisfit experientijs. E Denique ad id, quod de inſulis affertur, dicimus primum, multas, & quidem magnas eſſe, in quibus inuentum eſt pleraque animalia ex minus etiam perfectis deeſſe, cuiuſmodi ſunt capræ, cuniculi, & alia his inferiora, vt de perfectioribus taceam; (*quod Luſitanorum noſtrorum longa, & varia nauigatio detexit*) vbi tamen propter humoris copiam cum calore cõiuncti abundat putredinis materia. Deinde, ſi alias continentes inſularum F nomine appellemus, Americam ſcilicet, & quæ Auſtralis terra dicitur, non ſunt illæ vſque adeo à noſtra diſiunctæ, (*quanquam nondum ſcimus certo, an omni ex parte diſſitæ ſint*) vt ex noſtra non potuerint multa ex perfectis animalibus ad illas adnatare, aut ab hominibus facile aduehi; præſertim cum inter eas, qua parte nauigatum eſt, non admodum lata

freta

freta reperiantur. Denique illud de vitulo ab Auicenna ex alijs relatum non habet fidem apud viros in cognitione rerum verſatos; niſi turbinis alicuius, aut ventorum vi aliunde abreptus ſimul cum imbre ceciderit; aut certe prodigioſe ad aliquid ſignificandum à bonis, aut malis ſpiritibus Dei voluntate, aut permiſſu formatus ſit. Nam illud de Phœnicis ortu ex cineribus demortui confictum videtur, vt eius auis raritas, & ſolitudo, quæ cara admodum videtur eſſe, ſignificaretur; præſertim cum non deſint, qui plures aliquando ſimul viſos ſcribant: neque omnes, qui de eius generatione ſcripſerunt, eodem modo ex funere vnius alium ſpeciei eiuſdem naſci referant; (*namque eundem numero à nemine affirmari crediderim*) ſed alij etiam dicant, illum cum vitæ periodum exegit, ſe ipſum vellicantem interimere, atque ex ſanguine putrefacto vermem gigni, ex quo alius demortuo ſimilis oriatur; alij ex toto veteri in ſaniem redacto alium exurgere. Quæ variandi ratio non obſcurum eſt ſignum excogitatæ ſucceſſionis eius alitis ab ijs, qui eum vnicum in mundo eſſe crediderunt. Nec certe Patres ſic huius auis exemplo ex cineribus exurgentis vſi ſunt ad reſurrectionem hominum ex puluere declarandam, quaſi hiſtoriam veram eſſe affirment; ſed vt velint, ſi ea vera eſt, haberi ex ea maiorē reſurrectionis ſimilitudinē, quam qua vſus eſt Paulus ad Corinthios, ſegetis nimirum ex ſeminato frumento exorientis.

Quid de Phœnicis ortu ſentiendum.

Epiſt. 1. c. 15.

Contraria Auerrois opinio refutatur.

SECTIO II.

Nullum animal idem ſpecie ex ſemine & modo alio gigni, putat Auerr. 8. Phyſ. com. 46. & in lib. 1. de generat. cap 1. D. Th in 1. d. 10. q. vn a. 5. Æg. 2. Hexā. c. 28 Iandun. hoc lib. q. 15. Fland. q. 13. art. 4.

Rationes pro hac ſententia.

CONTRARIA omnino ſententia Auerroi probatur, qui exiſtimat nullum idē ſpecie animal & ex ſemine, & ex putredine poſſe generari; ſed omnia, quæ vtroque modo naſci videntur eadem ſpecie, diuerſarum re vera ſpecierum eſſe, vt murem ex mure genitum, & eum, qui in naui recens fabricata per ſe naſcitur. Hanc ſententiam ſecutus eſt aliquando D. Thomas, quam conſtanter amplectitur eius diſcipulus Romanus Ægidius, & nonnulli recentiores. Eorum argumenta hæc fere ſunt.

Primum, quia determinati effectus determinata cauſa eſſe debet; alioqui ex effectu nō liceret cauſam demonſtrare.

Secundum, quia ſi vnus generationis modus ſat eſt ad viuentia eiuſdem ſpeciei generanda, alter eſt ſuperuacaneus; natura autem ſuperuacanea reſpuit.

A Tertium, quia formæ eiuſdem ſpeciei eandem materiam proximam habeant neceſſe eſt, cum eandem proximam diſpoſitionem poſtulent; ſiquidem actus actiuorum, vt tradit Ariſtoteles 2. *de anima*, ſuſcipitur in patiente diſpoſito; vnde fit, vt pro varia diſpoſitione materiæ, variæ formæ introducantur: at putris materia non eſt eadem materia proxima cum ſemine.

c. 2. text. 24.

B Quartum, quia eiuſdem ſpeciei animalia habent ſimiles operationes: vt patet: genita autem ex putri materia non habent operationes ſimiles ijs, quæ cernuntur in animalibus genitis ex ſemine, vt docet Ariſtoteles lib. 5. de hiſtoria animalium *cap. 1. & 1. de generatione animalium cap. item 1. & 16.* Ait enim ea, quæ ex ſemine procreantur, alia quoque ſibi ſimilia generare poſſe; ea vero, quæ gignuntur ex putri materia, generare quidem poſſe, ſed nō ſibi ſimilia.

C Poſtremum, quia cum idem effectus numero non poſſit naturaliter produci à diuerſo agente numero; pari ratione neque idem effectus ſpecie ab efficiēte diuerſo ſpecie produci poterit.

Sed nec ſententia hæc probari debet. Primum, quia non modo in animalibus, ſed etiam in plantis, (*vt ſignum ſit omnibus viuentibus corporeis commune*) figura eſt vnum ex præcipuis naturæ ſpecialis indicijs; adeo vt ex figura, quæ externa ſpecies eſt, ducta ſit internæ ſpeciei appellatio: at in ijs animalibus, quæ genita ſunt ex ſemine, & in ijs, quæ ex putri materia gignuntur, eadem prorſus eſt figura, membrorumque compoſitio. Itaq; fit, vt hæc non tantum eiuſdem ſpeciei eſſe videantur, ſed etiam re vera ſint.

Refellitur.

D *Figura eſt vnum è præcipuus naturæ ſpecialis indiciis.*

Deinde, quia aliud ex maximis ſpecificæ naturæ ſignis in viuentibus (*quod etiam eſt non viuentibus commune*) eſt propria operatio, quia vnumquodq; eſt propter ſuam operationem, vt ex Ariſtotele receptum eſt 2. lib de cœlo; & quemadmodum ex motu inueſtigata eſt materia, ita ex operationibus inueſtigantur formæ, quod eſt commune Philoſophorum pronuntiatum; atqui animalia, quæ ex putri materia gignuntur, eaſdem operationes habent cum ijs quæ ex ſemine generantur, etiā ipſam generationis operationem, vt patet in muribus, ranis, piſcibus, & ſerpentibus, ac ſimilibus, quorum fœminæ ex putri materia primum genitæ, grauidæ ſæpe inueniuntur; vt aliæ eædem operationes omittantur, quæ per ſeſe notiores in vtroque genere cernuntur.

E *c. 5. text. 17.*

F Poſtremo, (*res enim eſt patentior, quam vt pluribus eam probare ſit neceſſe*) quia cum ſtirpes plurimæ ex ſemine, & ſponte è terra omnium confeſſione eædem ſpecie gignantur, non

non eſt, cur animalibus imperfectis idem contingere poſſe negetur. Itaque quemadmodum calor, & ignis etiam ipſe, non ſolum ex calore, & igne; ſed etiam ex luce, & ex attritu corporum ijdem ſpecie gignuntur, vt eſt per ſe notum: ita plantarum plurimæ, multaque animalia imperfecta & ex ſemine, & ex humida materia calore modo quodam concepto propter facilitatem diſpoſitionis ad eorum formas eadem ſpecie oriuntur. Ariſtoteles in problematis eam cauſam reddit, cur quædam animalia & ex ſemine, & ſponte naturæ procreentur, *Quia his*, inquit, *gignendi tempus breue ſtatutum eſt*: quæ cauſa ad facilitatem diſponendæ materiæ ad eorum formas apte reuocatur.

Sect. 10. probl. 64.

Ad argumenta.

Ad primum igitur argumentum pro parte oppoſita reſpondendum eſt, id quod dicitur, determinati effectus determinatam cauſam eſſe debere, ſic intelligendum eſſe, ac ſi dicatur, non vagam, ſed certam, aut certis ſpecie rebus comprehenſam, vt ſi non ſit vnius naturæ tantum, ſit tamen vel huius naturæ, vel illius. Quo fit, vt etiam ſi in quibuſdam ex effectu certo non demonſtretur certa numero cauſa demonſtretur tamen disiunctim aliqua ex certis numero.

Qua ratione ex certo effectu certa cauſa demõſtretur.

Ad ſecundum dicendum, ea, quæ vtilia ſunt non eſſe ſuperuacanea: eſſe autem vtile, vt aliqua pluribus modis fieri poſſint, non eſt dubium. Huiuſmodi autem eſt, vt plantarũ plurimæ & ſponte è terra, & ex ſemine gignãtur, propter multas hominum, & cæterorum animalium vtilitates; idemq; dicendum de animalibus imperfectis, quibus perfectiora ad paſtum maxima ex parte vtuntur.

Ad tertium cui hæc ſententia præcipue innititur, dicendum eſt, materiam proximam, ſi de immanente agitur, eandem ſpecie eſſe debere in genitis ex putri materia, atq; in ijs, quę alioqui ex ſemine gignũtur, cum materia prima in vtriſque eodẽ modo debeat eſſe diſpoſita, idq; recte probari in argumento: at materiam proximã tranſeuntem, qualis eſt putris materia in genitis ſine ſemine, & ſemen in ijs, quæ ex eo gignuntur, nõ eſſe neceſſe, vt ſit eadem ſpecie, cum forma eiuſdem ſpeciei in eã introducenda eſt; ſed vt proxime eodem modo diſponatur, hoc eſt, vt tendat proxime ad eam diſpoſitionem qualitatum, quæ futura eſt in materia prima cum forma eiuſdem ſpeciei introducetur: talis autem eſt putris materia cum ſemine collata, ſi iam vtraq; proxime diſponitur ad eandem animalis ſpeciem.

Materiam proximam tranſeuntem non ſemper eſſe eand. ſpecie in genitis eiuſd. ſpeciei.

Ad quartum dices Ariſtotelem ijs locis intelligendum eſſe de ijs tantũ, quæ nunquam ex ſemine aliorum eiuſdem ſpeciei, ſed ſolum ſponte naturæ ex putri materia naſcuntur, nõ

A de ijs, quæ vtroq; modo generantur. Hæc enim ſimilia ſibi generant, vt mures, ranæ, & huiuſmodi alia; quemadmodum & ſtirpes plurimæ: illa vero nequaquam, vt pulices, & alij plurimi vermiculi. Quanquam ea, quæ vtroq; modo gignuntur, cum ſine ſemine procreantur, ſæpe imbecilliora ſunt, & ad generanda ſibi ſimilia minus idonea. Multũ enim confert vis, & natura materiæ tranſeuntis ad perfectas functiones rei genitæ. Hinc enim fit

B vt ex melioribus alimentis, robuſtioribuſque vegetiora, & robuſtiora corpora & nutriantur, & generentur.

Ad vltimum dicendum, diſparem eſſe rationem: nam idem effectus numero propterea non poteſt produci ab alio agente numero, quia limitatam omnino habet naturam: effectus autem idem ſpecie, cum vere dicatur de pluribus numero, ac proinde plures numero complectatur, non habet naturam omni-

C no limitatam, niſi ad ſpeciem tantum: quo fit, vt in vno pendere poſſit ab vna cauſa, in alio autem ab alia.

Cur idẽ ſpecie effectus produci queat ab agentibus diuerſis ſpecie, non ita vero idem numero à diuerſis numero.

Cum igitur probatum ſit contra Auicennam, non omnia animalia, quæ ex ſemine gignuntur, generari poſſe ex putri materia; contra Auerrhoem autem, aliqua eſſe, quæ vtroque modo eadem ſpecie gignantur; ſitque per ſe notum, quædam eſſe, quæ ex ſola putri materia generentur, vt initio diximus; perſpi-

D cuum relinquitur, affirmatiue reſpondendum eſſe ad quæſtionem propoſitam, complura ſcilicet eſſe animalia, quæ eadem ſpecie & ex ſemine, & ex putri materia non modo generari poſſint, ſed etiam generentur: id quod Ariſtoteles cum hoc capite, tum etiam 9. *& in probl. ad calcem ferme ſect.* 10. aperte docet. Atque in hoc ſenſu patet veram eſſe, non apparentem ſolum citatam Theophraſti diuiſionem initio relatam; Animalium, in-

Summa & reſolutio totius quæſt.

text. 23. text. 31. probl. 64.

E quam quemadmodum & plantarum, quædam ſolo ſemine, alia ſponte naturæ tantum, alia vtroque modo generari. Quam ſententiam hoc ipſo capite ſequuntur D. Thomas, Alenſis, Paulus Soncinas, & alij complures; in ſententijs vero † Scotus, Ochamus, & alij plurimi; quam eandem ex Auguſtino * 3. de Trinitate, & alijs Patribus accipiunt.

Sed quoniam omnes in eo conueniunt, vt in generatione animalium ex putri materia

F ad cœli virtutem recurrant; nec tamen facile ſit intelligere, quonam pacto cœlum principale agens in eis gignendis eſſe poſſit; (*qua eadem dubitatio in plantis locum habet*) operæpretium erit, ſi hoc loco id diſcutiamus.

D. Th. ad text 23. Alẽſ. in q. ad eund. text. Sonc. q. 21. Niph. diſp. 8. Antõ. And. q. 8. Ferr. cont. gent. c. 69.

† Scot. in 1. d. 2. q. 7. Och. in 2. q. 23. Rich. d. 17. q. 2.

** 6. 4. & 10. & D. Ambr. de incarnat. Verbi.*

⁂

Ii Vtrum

Vtrum cœlum in generatione animalium ex putri materia ſit principale agens?

QVÆSTIO II.

Argumenta pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Ratio pro parte negatiua.

FIERI non poſſe, vt cœlum ſit principale agens in generatione animalium ex putri materia, his argumentis probari ſolet.

Primum, quia principale agens aut tantam, aut maiorem virtutem habere debet, quam eius effectus: tantam, ſi ſit agens vniuocum; maiorem, ſi æquiuocum, hoc eſt, altioris naturæ, vniuerſalioriſque virtutis: cœlum autem non modo non eſt altioris naturæ, quam noſtratia viuentia, ſed nec æqualis virtutis, cum re vera non ſit viuens, vt lib. 10. patebit, omneq; viuens ſit perfectius non viuente, vt ex ſe patet, & probari ex Auguſtino ſolet ergo, &c. *lib. 11. de ciuit. c. 16. & de vera relig. c. 29.*

Deinde, quia cœlum duobus modis ſpectari poteſt: vno per ſeipſum ſemota nimirum intelligentiæ motricis conſideratione; altero, vt eſt cum intelligentia coniunctum: neutro autem modo videtur illud generare poſſe viuens vllum. Nam ipſum per ſe nullas habet operationes vitales, vt earum interuentu generare poſſit rem viuentem: intelligentia vero illa coniuncta neq; eſt eius forma, vt ei vitales operationes communicare valeat, neq; illi virtutem aliquam poteſt imprimere, cum communis Theologorum ſententia ſit, non poſſe intelligentias infra Deum vi ſua vllam qualitatem rebus corporeis imprimere. *Lege D. Th. 1. p. q. 110. ar. 2. & in 2. d 7 q. 3. ar. 1. & de Malo q. 16. ar. 9. & 3. cõt. gent. cap. 103. Alenſ. 2. p. q. 43. membr. 2 D. Bon. in 2. d. 7. q. 2. & alios ead. diſtin. fauetq; Aug. 22. de ciu. c. 24. & 25 & lib. 3. de Trinit. c. 8.*

Poſtremo, quia cœlum agit in generatione viuentium tanquam inſtrumentum motricis intelligentiæ: opus autem, quod ad generanda viuentia per inſtrumentũ fit, non attribuitur inſtrumento, ſed ei agenti, quod illo vtitur: ita fit, vt cœlum non agat in generatione viuentium tanquam agens principale, de qua ſola re quæſtio eſt propoſita.

Arg. pro affirm.

Contra vero cœlum eſſe agens, cui tribuẽda ſit imperfectorum animalium generatio tanquam proximo agenti principali, ex eo primum probatur, quia inter cœlum, & huiuſmodi viuentia, cum ſic gignuntur, nullum aliud agens reperitur, cui eorum generatio tanquam principali agenti tribui poſſit, vt inductione perſpicuum eſt.

Deinde, quia perfectorum quoque anima- A lium generatio cœlo tribuitur, tanquã agenti principali, tametſi non proximo, cum illud Ariſtotelis 2. Phyſicorum omnibus probetur, Solem, & hominem generare hominem. *c. 2. text. 26.*

Tertio, quia cœlum poteſt per ſe, & nullius viuentis inferioris interuentu perfecte diſponere materiam ad formas huiuſmodi animalium: ergo per ſe poteſt eorum formas introducere: cuius enim agentis eſt per ſe, ſeu vi ſua diſponere perfecte materiam, eiuſdem eſt B inducere formã, quod in ſuperiori quæſtione approbatum eſt.

Refellitur opinio Auicennæ credentis intelligentias Deo inferiores poſſe virtute ſuo introducere formas ſubſtantiales in materiam nullius corporei agentis interuentu.

SECTIO II.

C AVICENNA facile ſe ab hac quæſtione expediebat: putabat enim omnes formas ſubſtantiales rerum corruptibilium imprimi in materiam ab intelligentia quadam, quam vocabat agentem, quæ præſideret huic inferiori mundo; agentia vero corporea ſolum diſponere materiam ad eas formas recipiendas: proinde nihil difficultatis eſſe in ijs animalibus, quæ ex putri materia gignuntur: quando perfecta & illa etiam eadem, cum ex D ſemine generantur, eodem modo ab ea intelligentia producerẽtur. Id quod his fere argumentis videtur ſibi perſuaſiſſe. *1. ſufficientiæ c. 10. & in ſua Metaphyſ. tract. 9. cap. 4.*

Rationes pro Auicenna.

Primum, quia virtus immaterialium ſubſtantiarum maior eſt, quam materialium: ſunt enim, vt perfectiores magiſque actuales, cum ſint actus per ſe ſubſiſtentes, ita magis ad agendum aptæ. Cum ergo materiales ſubſtantiæ poſſint vi ſua quaslibet formas accidentales in materiam inducere, ergo immateriales E poſſunt vi ſua inducere nõ modo accidentales, ſed etiam ſubſtantiales.

Deinde, quia agentia materialia ſunt inſtrumenta immaterialium; ab his enim illa mouentur, & aſſumuntur ad hæc inferiora adminiſtranda: at inſtrumẽta etſi aliquid agunt virtute propria, vt ſecuris, quatenus ſecat; tamen aliquid excellentius agunt virtute agentis principalis, vt ſecuris, quatenus facit ſcamnum. Cum ergo agentia materialia vi ſua F diſponant materiam imprimendis in eam quibuslibet formis accidentalibus; conſequens eſt, vt ſi quo modo ſubſtantiales inducunt, id non faciant virtute propria, ſed virtute immaterialium ſubſtantiarum, quarum ſit proprium vi ſua ſubſtantiales imprimere.

Tertio, quia hæc ipſa quæſtio, de qua agitur, videtur cogere, vt id concedatur. Neque enim

enim alia ratione animalia videntur ex putri materia generari poſſe, niſi quia aliqua viuẽs ſubſtantia ſuperior omnibus materialib⁹ eorum formas vi ſua inducit, cũ nullum materiale viuens inueniatur, à quo illæ inducãtur, quandocunque illa ſine ſemine gignuntur: neq; etiam à non viuentibus induci poſſint, quia ſunt præſtantioris naturæ, quam formæ non viuentium. Quod ſi inducendis formis ſubſtantialibus horum animalium imperfectorum incumbit aliqua immaterialis ſubſtantia, cur non etiam formis perfectorum tanquam dignioribus imprimendis.

Improbatur hæc ſentent.

Verum hæc opinio quatenus negat agentia materialia vi ſua inducere formam ſubſtãtialẽ, ſed ſolas accidentales, ab omnibus alijs Philoſophis reijcitur, vt mittamus errorem Platoni attributum de impreſſione earum ab ideis. Nam ea ſaltem agentia materialia, quæ aut perfectiora ſunt effectis ſuis, aut ſaltem æque perfecta, non eſt, cur negentur poſſe vi ſua illas inducere, vtpote aut inferiores ſuis, aut etiam ſimiles, cum neutro modo effectus excedat virtutem ſuæ cauſæ. Quatenus vero aſſerit, ſubſtantiam aliquam immaterialem infra Deum poſſe vi ſua illas imprimere communi Theologorum conſenſu exploditur; cum potius negent vllam eiuſmodi ſubſtantiam poſſe vi ſua vel accidentalem inducere. Quanquam enim concedunt, materiales ſubſtantias ſubiectas eſſe immaterialibus quoad motum localem; negant tamen illis ſubijci quoad cæteras mutationes, niſi ratione materialium; cum nimirum immateriales actiua materialia paſſiuis applicant; quo pacto poſſunt applicato igne calefacere lignũ, ignemq; generare, quod nos itidem facimus: tametſi illæ celeritate applicationis, multipliciq; applicandi modo mira, & ſtupenda facere poſſunt, & quæ nullo cauſarum naturalium, vt ita dicam, curſu effici poſſent.

Vide quos citauim⁹ ſect. ſuper. itemq; Heru. q. 4 de vnit. form.

Ratio D.Th. cur ſubſtantia immater. nequeant immed. vllã formam inducere in materiam.

Cur autem nullam formam ſiue ſubſtantialem, ſiue accidentalẽ vi ſua inducere poſſint, ea ratione probat † D.Thomas, quia, cum omne agens aliquid ſibi ſimile facere nitatur; id autem, quod proprie fit, ſit compoſitum, vt capite * ſequenti oſtendit Ariſtoteles; neceſſe eſt, vt agens vel ſit etiam cõpoſitum, quo pacto ignis ignem generat, & equus equum; vel contineat virtute ſua ipſum compoſitum quod faciendũ eſt, hoc eſt, nõ tantum quoad formam, ſed etiam quoad materiam. Cum igitur ſubſtantiæ immateriales infra Deum non contineant virtute ſua materiam, quod ea à ſolo Deo per creationem produci poſſit; efficitur, vt vi ſua nullum compoſitum, ſiue ſubſtantiale, ſiue accidentale, generare valeant, niſi interuentu alicuius ſubſtantiæ ma-

*† 1. part. q. 65 a. 4. & q. 110 ar. 2. de potentia q. 6. ar. 3. & lib 3. contra gent. c. 69. & 163. * text. 26. 27. & 32.*

A terialis, quæ etſi virtute ſua non continet materiam, cum eam quoq; producere nequeat, eſt tamen compoſita ex materia & forma.

Hanc rationem Durandus etſi ex eo impugnat, quod ſatis eſſe videatur, ſi effectus aſſimiletur agenti ſecundum formam, quæ per actionem inducitur, quamuis ei non aſſimiletur ſecundum materiam, neque eam agens virtute ſua contineat; nullam tamen meliorem affert, ſed potius friuolam ſatis, & nul-
B lius pene momẽti. Ea vero eſt, quia cum materiales ſubſtantiæ ſatis ſint ad omnes formas vi ſua inducendas in materiam, nõ fuit opus, vt ea vis daretur immaterialibus. Quaſi vero ſuperuacaneum ſit, aut inſuetum in rerum natura, vt eadem res pluribus modis fieri poſſit. Non ſatis eſt igitur, ſi effectus aſſimiletur efficienti ſecundum formam, quam accipit; ſed etiam neceſſe eſt, ei aſſimiletur quoad totum id, quod per ſe fit, & poſtquam eſt factũ,
C per ſe eſt; quod eſt ipſum compoſitum, vt eodem loco tradit Ariſtoteles; aut certe quidquid eſt in effectu, virtute contineatur in efficiente: alioqui effectus ipſe non per ſe fiet ab agente; ſed per aliquid aliud, quod ſit compoſitum; quo pacto plurima compoſita fiunt à ſubſtantijs immaterialibus interuentu rerum naturalium, quæ etiam compoſitæ ſunt. Sic enim maligni ſpiritus incãtatione maleficorum Ægypti quædam animalia produxe-
D runt ijs ſimilia, quæ virtute diuina per Moyſen producta erant.

Male eam impugnat Dur. in 2. d. 7. q. 4.

Stabilitur.

Exod. 8.

Obiectio.

Quod ſi quis obijciat, ſubſtantias immateriales multa compoſita facere non virtute rerum naturalium, ſed propria, ac ſua, vt ſi templum, aut pontem fabricent: occurrendum eſt, quæ ſine alteratione fiunt, ſed ſola additione, aut detractione, ea cum ſola virtute locomotiua fiant, non eſt alteratiua, quæ nulla eſt in ſubſtantijs immaterialibus infra Deum,
E non eſſe negandum fieri per ſe ab eiuſmodi ſubſtantijs, in quibus multo potentior eſt virtus locomotiua, quam in materialibus. Vnde colligendum eſt, cum Theologi communi conſenſu dicunt, materiam non eſſe ſubiectã Angelorũ poteſtati quoad formam, ſed quoad locum excipiendam eſſe formam, quæ ſolius motus localis interuentu inducitur, & ipſe etiam impulſus qui in corpora, vt moueantur, ſæpe imprimitur: cuiuſmodi eſt for-
F ma pure artificioſa, vt pontis, aut ædificij, viſque impreſſa in proiecta corpora. Nam & in his totus effectus aſſimilatur agenti, etiam quoad materiam, quia conceptus artificum, quibus conceptibus huiuſmodi compoſita aſſimilantur, non ſolum formam inducendam, ſed etiam materiam, in qua illa inducenda eſt, complectuntur.

Reſponſio, cur poſſint formam artificioſam inducere.

Ad argum. Auicennæ.

Ad primum igitur Auicennæ negandum eſt effici, vt ſi maior eſt virtus ſubſtantiarum immaterialium, quam materialium: materialeſque non poſſunt formas ſubſtantiales vi ſua inducere, poſſint id efficere immateriales. Non enim quicquid minus perfecta virtus non poteſt, poteſt perfectior; fieri enim poteſt, vt neutra id poſſit, vt creare, aut independenter agere. Adde falſum eſſe, ſubſtantias materiales non poſſe vi ſua ſubſtantiales formas inducere, cum forma effectus nō eſt perfectior quam forma efficientis, vt propterea quærenda ſit aliqua virtus immaterialis ſubſtantiæ, quæ id poſſit efficere.

In quibus agentia materialia ſint immaterial. inſtrumenta.

Ad ſecundum dicendum, agentia materialia non eſſe inſtrumenta immaterialium agētium infra Deum, niſi quoad motum localē, ſi proprie loquendum eſt; & hac quidem ratione multa poſſe fieri inſtrumentaliter per materialia, quæ ipſa materialia vi ſua efficere non poſſent, vt ædificia, & alia opera pure artificioſa: atque eorum effectorum formas virtute immaterialium induci. At in ijs, quæ fiunt alijs motibus, nempe alterationis, & ijs, qui alterationem coniunctam habent, materialia non habere vim inſtrumentorum, niſi cum id quod efficitur, ſuperat virtutem efficientis, vt propterea quærendum ſit aliquod immateriale efficiens, quod vi ſua id poſſit efficere; cuiuſmodi non eſt vlla ſubſtantia immaterialis infra Deum, vt ex dictis patet, magiſque patebit ex dicendis.

Tertio, quoniam in eo poſita eſt propria quæſtionis propoſitę difficultas, ipſa quæſtione reſoluenda ſatisfaciendum eſt.

Reſolutio quæſtionis, & ſolutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO III.

*Prima ſententia eaque affirmatiua. † Marſ. in 1. q. 1. a 2. & Cabr. lect. 41. ſuper Canon. * Fundamētum Marſilij.*

SVNT igitur, qui † dicant, cœlum, non habita etiam ratione intelligentiæ motricis, eſſe principale agens in generatione viuentium ex putri materia, etiamſi ipſum ea conſideratione ſpectatum non ſit viuens. * Credunt enim, aut credere ſe ſimulant, illud commune pronuntiatum, *Omne viuens eſt perfectius non viuente*, non eſſe vniuerſe verum, cum afferant quædam non viuentia eſſe multo nobiliora infimæ conditionis viuentibus, vt pretioſa metalla vermiculis: atque hoc pacto corpora cœleſtia, etiam per ſe ſpectata, eſſe perfectiora viuentibus ijs, quæ ex putredine gignuntur, quod & perpetua ſint, & horum inferiorum cauſæ à natura conſtitutæ.

Refellitur.

Sed hi, cum non aliud ſuffugium inueniant, quam negando receptiſſimo, & rationi maxime conſentaneo principio, non ſunt audiendi. Adde, quod perpetuitas, & cauſalitas non viuentis non efficit, vt illud ſit præſtantius, & nobilius ſuapte natura viuente aliquo: quod patet in materia prima horum inferiorum collata cum compoſitis corruptibilibus, & eorum formis quantumcunque abiectæ conditionis. Itaque ex natura ipſa potius, & operatione naturæ debita, quam ex perpetuitate, & cauſalitate æſtimāda eſt perfectio rei propoſitæ; quæ duo multo perfectiora ſunt in quolibet viuente, quam in præcipuo etiam non viuente. Quod ſi cauſalitas effectiua corporum cœleſtium, cum per ſe conſiderantur, eſſet principalis, & non potius inſtrumentalis reſpectu viuentium, quæ apud nos ſunt, tum demum fatemur cœleſtes orbes eſſe præſtantioris naturæ; quam noſtra viuentia, cum non ſint agentia vniuoca: de qua tamen re tota eſt controuerſia, in qua verſamur.

Vnde probetur perfectiora eſſe viuentia non viuentibus.

Fundamentum Gabr.

Alij eo etiam progreſſi ſunt preſſi difficultate argumenti præcipui negatiuæ partis, vt aliud euidentius principium negandum potius putauerint, quam cœleſtibus corporibus eam quaſi iniuriam facerent, vt eis ne imperfecta quidem viuentia tanquam principalib⁹ agentibus attribuerent. Eſt autem illud principium, *Cauſam efficientem principalem* (hoc eſt, quæ vi ſua, & non vt inſtrumentum alterius aliquid efficit) *eſſe perfectiorem, aut æque perfectam ſuo effectu.* Aiunt enim id non eſſe neceſſarium, cum ipſa quoq; accidentia, quæ longe inferioris naturæ ſunt comparatione formarum ſubſtantialium, quam cœleſtia corpora reſpectu noſtrorum viuentium, ſint agentia principalia (*vt ipſi volunt*) in earum introductione. Sed quoniam hos lib. 5. ſatis impugnauimus, non eſt, cur in eorum ſententia refutanda immoremur.

Reijciuntur. c. 2. q. 6. ſect. 2.

Secunda ſent. † Capr. in 2. d. 14. q. vnica a. 3. Sonc. 12. Metaphyſ. q. 13.

Quidam D. Thomæ † ſectatores exiſtimant, cœlum non eſſe principale agens in generatione horum animalium, ſi ſecundum ſe ſumatur: verum, ſi ſumatur ſimul cum intelligentia motrice, quaſi eius forma, tum poſſe dici principale: quia cum hoc pacto ſit ſuo modo viuens, non eſt, cur ei animalium generatio non attribuatur: præſertim cum Ariſtoteles ſolem faciat principalem cauſam, atque adeo ſuperioris ordinis in generatione hominis. Sed cum ſententia hæc re vera incidat in opinionem Auicennæ, quæ iam impugnata eſt, ſi ſumit intelligentiam motricem pro intelligentia creata, quæ cuique orbi mouendo coniuncta eſt: *neque enim cœlum cum intelligentia motrice creata poteſt generare viuens vllum, niſi ab ea virtutem aliquam ſeu qualita-*

2. Phyſ. c. 2. text. 29.

Improbatur.

litatem ad illud gignendum accipiat, quod vtique ſolus Auicenna cum quibuſdam illorum concedit) illa reiecta, hæc quoque impugnata cenſeri debet.

Diſcutitur. Durandus in 2. diſt. 14. part. 2. dicta q. 1. exiſtimat, ſe inueniſſe viam facilem huius difficultatis diſſoluendæ, cum aſſerit, cœlum eſſe quaſi ſemen idoneum non ſolum ad producenda ea animalia, de quibus eſt quæſtio, ſed etiam omnia generabilia, quod ad id, cum conditũ eſt, ſeminariam virtutem acceperit. B Sed non videtur conſideraſſe, ſe hoc pacto negatiuam quæſtionis partem probare, dum affirmatiuam ſtabilire nititur. Virtus enim ſeminaria ab alio accepta inſtrumentarii agentis eſt, nõ principalis; quæſtio autem de principali propoſita eſt. Nec refert, quod non ait abſolute eam virtutem eſſe ſeminariam, ſed quaſi ſeminariam: ſatis enim eſt, ſi ſit virtus accepta, agenſque, quod ea præditum eſt, virtute alterius agat, (*etiamſi ſimul cum ipſa natura eam acceperit*) vt non principale, C ſed inſtrumentale dicendum ſit. Id enim videmus in ſeminibus, quæ tamen nemo dicit eſſe agentia principalia. Adde, quod Durandus ſibi ipſi repugnat, quatenus eodem modo loquitur de virtute cœlorum reſpectu non viuentium, atque comparatione viuentium: conſtat enim cœlum ſecundum ſe ſumptum, ſi cum non viuentibus conferatur, eſſe principale agens: quod tamen apud illum ſequitur D eſſe inſtrumentale; ſi tanquam ſemen omnium, quæ gignuntur, agit.

Vera reſolut. Dicendum igitur, cœlum, non quidem ſi ſecundum ſe ſpectetur: nec ſi ſumatur ſimul cum intelligentia motrice particulari, ſeu creata; ſed ſi cum generali, & increata ſumatur, eſſe principale agens, cui primo, & immediate tribuenda ſit horum animalium generatio. Prima huius concluſionis pars probatur iis argumentis, quæ pro negatiua par- E te quæſtionis initio propoſita ſunt. Secunda vero partim probata eſt ſecundo argumento ex tribus eiſdem primis, partim impugnatione ſententiæ Auicennæ. Tertia vero ex vtraque plane ſequitur. Nam ſi generatio viuentium, de quibus eſt quæſtio, non poteſt attribui cœlo ſecundum ſe ſumpto tanquam agenti principali, quia non eſt viuens: nec intelligentiis particularibus orbium cæleſtium motricibus, quia nullam virtutem illis inpri- F mere poſſunt, vt viuentia ipſarum virtute gignant: & tamen quærendum eſt aliquod agens, cuius virtute cœlum diſponat materiam ad eorum formas introducendas, ſitque inſtrumentum, quo illæ introducantur: perſpicuum relinquitur, cœlo, vt coniunctum eſt cum intelligentia generali, prima, & in- A creata, eorum generationem tanquam principali agenti proxime tribuendam eſſe, quandocunque illa ſine ſemine gignuntur. Accepit enim à Deo totum cœlum in ipſa creatione virtutem inſtrumentariam ad diſponendam materiam huiuſmodi animalium modo eodem, quo diſponitur per ſemen ab animalibus eorum ſpeciei deciſum, cum ſemen deeſt, & tamen ſuppetit materia ad eam diſpoſitionem apta: tametſi ſæpe non ita perfecte hoc B modo diſponatur, ſicut diſponitur per ſemen, vt perfecte omnes ſuas functiones obeant, vt ſuperius diximus. Atque hæc aſſertio de huiuſmodi animalibus intelligenda quoque eſt de ſtirpibus, cum ſine ſemine ſponte naturæ gignuntur: eſt enim in omnibus eadem ratio.

Sup. q. ſect. 2. Et iã de ſtirpibus genitis ſine ſemine procedit.

Dur. & Tho. non eſſe nobis contrarios. Quo pacto citata Thomiſtarum opinio, Durandique cum vera ſententia conciliari poſſunt, ſi illi nomine motricis intelligentiæ C primam intelligant totius cœli motus moderatricem, præſertim cum probabile ſit totum cœlum ad generationem cuiuſque rei concurrere; Durandus autem fateatur, vt dictis etiam ſuis tenetur, cœlum ſecundum ſe non eſſe principale agens in generatione eorum viuentium, de quibus eſt quæſtio, ſed inſtrumentale reſpectu Dei, à quo ad id inſtrumentariam virtutem accepit. Atque hanc plane crediderim eſſe ſententiam D. Thomæ, vt D colligi poteſt ex ratione, qua vtitur contra Auicennam in loco paulo ſuperius à nobis citato, qua oſtendit, totum compoſitum propter materiam non contineri virtute in vlla intelligentia particulari cœlorum motrice; ſed in ſola prima, & vniuerſali, quæ eſt ſolus Deus Opt. Max.

Quid de D. Thomas

Prox. ſect.

Alia pbatio. c. 2. q. 2. ſect. 5. Sunt autem hęc valde conſentanea iis, quæ ſuperiori libro docuimus, cum de rerum contingentia ageremus; oſtendimus enim ea de- E mũ ratione poſſe aſcribi cœlo effecta omnia pure naturalia, ſi cœlum ſumeretur pro tota coniunctione orbium cœleſtium, particulariumq; intelligentiarum motricium, & ipſius etiam primæ intelligentiæ, quæ omnia diſpoſuit, ac moderatur, quatenus generali concurſu, quaſi naturali lege cum omnibus cauſis naturalibus operatur. Hoc enim pacto ei neceſſe eſt immediate attribuantur ea effecta pure naturalia, tanquam principali agenti, F quæ nulli inferiori agenti tanquam principali attribui poſſunt. Quod ibi peculiari ratione dicendum eſſe oſtendimus de effectis per accidens, quæ à cauſis pure naturalibus proueniunt, vt excludantur ea, quæ proueninnt ab agentibus liberis.

Soluuntur arg. partis affirm. Quare ad primum argumentum pro parte affirmatiua quæſtionis propoſitum dicendum

dum eſt,etſi inter cœlum, & animalia, imo & viuentia omnia, quæ ſine ſemine gignuntur, nullum inueniatur agens, cui eorum generatio,tanquam principali,tribui poſſit,inueniri tamen ſupra cœlum, ipſam nimirum primam intelligentiam, quæ vim inſtrumentalem generandi huiuſmodi viuentia cœleſtibus corporibus impreſſit.

Quo pacto cœlū cenſeatur princip. agens in generatione perfectorum animal. Ad ſecundum dicito,non aliter quoque perfectorum animalium generationem tribui cœlo, vel ſoli tanquam principali agenti, B (*tametſi non vt proximo immediatione ſuppoſiti, vt in generatione procreatorum ſine ſemine*) quam quatenus cœlum vel ſol non ſumuntur per ſe, ſed cum prima intelligentia quaſi naturaliter coniuncta.

Cur ſimpliciter dicatur princ. agens. Ad tertium dicendum, poſſe quidem cœlum ſecundum ſe ſumptum diſponere materiam ad imperfectorum animalium formas introducendas: verum non tanquam agens principale, ſed tanquam inſtrumentale: tam- C etſi vt coniunctum quaſi naturaliter, non ſolum cum particularibus intelligentiis,ſed etiam cum vniuerſali ac prima, tanquam principale agens id faciat.

Diluuntur alia quadam obiecta.

SECTIO IV.

Prima obiectio. OBIICIAT tamen aliquis contra ea, quæ dicta ſunt,primum,aut Deum con- D currere vniuerſali concurſu ad generationem imperfectorum animalium, & plantarum, quæ ſine ſemine generantur, aut particulari: non particulari, ne demus in eorum generatione perpetuum miraculum: ergo vniuerſali; at concurſus vniuerſalis primæ cauſæ non tollit, quominus cauſa ſecunda concurrens ſit principalis in ſuo genere: non eſſe igitur,cur cœlum,quod tanquam cauſa ſecunda cõcurrit ad generationem huiuſmodi viuen- E tium, non ſit in ſuo ordine principalis eorum cauſa efficiens.

Secunda. Deinde aut virtutem ſeminariam,vel quaſi ſeminariam procreandorum huiuſmodi viuentium continenter communicari cœlo ſupra eius naturam: aut nihil eſſe aliud, quam naturalem aliquam eius proprietatem; at neminem conceſſurum priorem partem diſiunctionis, ne admittat cœlum ſupra ſuam naturam agere;ergo nihil eſſe aliud,quam natura- F lem quandam cœli proprietatem:ſicq;cœlum naturaliter, & ex ſe eſſe generatiuum huiuſmodi viuentium, tanquam principalem eorum cauſam in ſuo ordine, & non virtute primi agentis duntaxat.

Tertia. Tertio, ſi Deus ponitur cauſa particularis imperfectorum viuẽtium,cur non etiam perfectorum? maior enim dignitas rerũ eſt,quod perfecta habeant Deum pro cauſa particulari efficiente ſui, quam pro generali, & communi tantum. Id quod ex eo cõfirmatur,quia inter omnes ſubſtantias, quæ temporum ſucceſſu producuntur, ſola rationalis anima dici ſolet à Deo tanquam à cauſa particulari produci.

Vltima. Poſtremo, cauſas æquiuocas eſſe verius cauſas ſuorum effectorum, quam vniuocas: tum quia virtute ſua perfectius ea continent; tum etiam,quia non tantum ſunt eorum cauſæ in fieri,ſed etiam in conſeruari, quod de vniuocis dici non poteſt:at cœlum eſſe cauſam æquiuocam imperfectorum viuentium; ergo eſſe perfectius eorum cauſam,quam ſint vniuocæ reſpectu effectorum eiuſdem rationis, & naturæ;cum igitur hæ ſint principales,non eſſe, cur cœlum principalis cauſa huiuſmodi viuentium eſſe negetur.

Satisfit obiectionibus. Verum hæc non difficile ſoluuntur. Nam ad primum dicendum eſt, Deum concurrere ad generationem huiuſmodi viuentium non particulari concurſu,ſiue extraordinario, ſed generali & ordinario,ac ſuo modo naturę debito; id tamen non tollere, quominus ad ea generanda concurrat & vt cauſa vniuerſalis, & vt particularis: vt vniuerſalis quidem,quatenus concurrit cum omnibus cauſis mediis, quæ in eorum generatione operantur: vt particularis verò,quatenus ei ſoli immediate tribuitur eorum generatio tanquam principali agenti,eo quod,etſi nõ ſit compoſitus ex materia, & forma, ſolus tamen ipſe eiuſmodi effecta, & quoad formam, & quoad materiam virtute contineat, vt dictum eſt. *Deum cõcurrere ad has generat. & vt cauſam vniuerſalẽ,& vt particul.*

Sect.2. Virtus ſeminaria ad viuentia producenda eſt naturalis cœli proprietas. Ad ſecundum dicendum, ſeminariam, aut quaſi ſeminariam virtutem cœli ad huiuſmodi viuentia producenda non eſſe ſupra eius naturam, ſed naturalem eius proprietatem: inde tamen non ſequi, cœlum eſſe principalem eorum cauſam. Nam & verum ſemen naturali virtute ſibi propria producit animal, aut plantam, non tamen vt principale agens, ſed vt inſtrumentale, quia diſponit materiam virtute eius viuentis, à quo deciſum eſt.

Ad tertium, non eſſe eandem rationem in viuentibus perfectis, vt habeant pro cauſa particulari Deum, atque in imperfectis, cum ſine ſemine gignuntur. Nam perfecta, cum non generentur niſi ſemine, ſemper habent pro particulari cauſa ex principalibus in ſuo ordine ea viuentia, à quibus ſemen deciſum eſt;quod non habet locum in imperfectis, ſiue ea nunquam gignantur ſemine, ſiue actu non gignantur, licet gigni alias poſſint. In indaganda enim cauſa particulari *Cur Deus ſit cauſa partic. imperfectior viuentium, non item perfect.*

lari

lari principali, ſeu cui ſimpliciter, & abſolute effectus tribuatur, non conquieſcit philoſophicus diſcurſus in elemento vllo, aut miſto non viuente, aut vero in cœleſti vllo corpore, corporibuſve, aut denique in intelligentia vlla creata, ſed in ſolo Deo, cuius virtute tanquam ſeminali accepta in iis corporibus, quibus ille vtitur ad eorum generationem, illa gignuntur.

Nec tamen ſit maior dignitas eorum generationis, quã perfect.

Nec tamen maior dignitas eſt horum generationis, quam perfectorum viuentium à ſuis cauſis particularibus. Nam etſi ſolus Deus eſt illorum particularis cauſa principalis, tamen ea generat plurimorum corporum interuentu, quorum nullum eſt viuens: at perfecta non generat, niſi interuentu perfectorum viuentium. Quod ſi Deus illa immediate produceret, (*hoc eſt, non per quicquam aliud*) quemadmodum producit animam rationis participem; (*quod ordo naturæ non fert*) tum demum eorum generatio dignior habenda eſſet. Atq; in hoc ſenſu dici ſolet, nullam ſubſtantiam earum, quæ temporum ſucceſſu producuntur, habere pro cauſa particulari Deum, niſi animam rationalem, quæ à ſolo Deo per creationem producitur.

Cauſæ æquiuocæ principales verius dicũtur cauſæ, quam vniuocæ.

Ad vltimum dicendum eſt, cum cauſæ æquiuocæ verius dicantur cauſæ, quam vniuocæ, intelligendum id non eſſe de inſtrumentalibus, ſed de principalibus: quo pacto cœlum eſt cauſa non viuentium, tametſi reſpectu viuentium non ſit principalis. Principales enim, cum æquiuocæ ſunt, altiorem naturam habent, quam earum effecta, perfectiuſque ea continent, quam vniuocæ: quod de inſtrumentalibus dici non poteſt, quia non continent ea, niſi virtute, vt ita dicam, miniſteriali. An autem ſola, & omnia agentia æquiuoca principalia ſint cauſæ ſuorum effectorum non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari; vniuoca vero ſolum in fieri, quia res eſt difficilis, & in dubitationem adducit nonnulla eorum, quæ dicta ſunt, diſcutiendum id per ſe eſt.

Vtrum agentia æquiuoca ſint cauſæ ſuorum effectorum non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari; vniuoca vero ſolum in fieri?

QVÆSTIO III.

Agentia vniuoca non eſſe cauſas ſuorum effectorum in conſeruari, ſed in fieri tantum.

SECTIO I.

Solũ hic agi de cauſis æquiuocis corruptibilibus.

A IN tota hac quæſtione, quoties de agentibus æquiuocis ſermo incidit, non ſunt intelligenda quæuis agentia æquiuoca, ſeu diuerſæ rationis, & naturæ à ſuis effectis; ſed ea tantum, quæ & principalia ſunt (vt excludantur inſtrumentalia, quemadmodum in ſuperiori quæſtione) & ſuperioris ordinis inter ſubſtantias, vt excludantur agentia corruptibilia, etiamſi præſtantioris naturæ ſint, quam B eorum effecta, qualis eſt equus comparatione muli à ſe geniti; ſolaque incorruptibilia comprehendantur, cuiuſmodi ſunt cœleſtia corpora, & intelligentiæ comparatione corruptibilium. Itaque ſolas ſubſtantias incorruptibiles nomine agentium æquiuocorum intelligi hoc loco volumus, quibus hæ noſtrates corruptibiles ſubiectæ ſunt.

Et quæ item ſint per ſe.

Non quæruntur etiam in hac diſputatione cauſæ per accidens, ſed per ſe; tum quia C per accidens ſunt, negliguntur ab arte; tum etiam, quia cauſæ omnes, etiam eiuſdem ordinis cum ſuis effectis, poſſunt illa per accidens conſeruare, remouendis nimirum eorum contrariis, ſi adſint, aut impediendis, ne adſint; quo pacto Rempub. Reges conſeruant interficiendis ſceleratis ciuibus, & arcendis externis hoſtibus.

Probatur prior pars.

His poſitis, quod ad vniuoca agentia ſpeciatim pertinet, illud inprimis aſſerendum D eſt, agentia vniuoca, etſi ſunt cauſæ ſuorum effectorum in fieri, non eſſe tamen in conſeruari; ſi modo ſint vniuoca non ſolum quoad formas, quibus agunt, ſed etiam quoad modum habendi eiuſmodi formas, vt nimirum eæ in vtriſque ſint naturaliter. Prior pars ex eo probatur, quia agentia vniuoca ſunt eiuſdem rationis, & naturæ cum ſuis effectis; in iis autem, qua talia ſunt, non eſt maior ratio, cur hoc pendeat ab illo in ſuo E eſſe, quam illud ab hoc. Quod argumentum vſque adeo premit Diuus Thomas 1. p. quæſt. 104. articulo 1. & 3. contra Gentes, capit. 65. vt dicat, agentia vniuoca non eſſe cauſas ſuorum effectorum quoad eſſe eorum; quia alioquin eſſent cauſæ ſuæ ſpeciei, in qua illa cum ſuis effectis continentur, ac proinde eſſent cauſæ ſui ipſorum; eſſe tamen cauſas eorum quoad fieri, quia ſunt cauſæ, quibus effectorum formæ introducantur in proprias

Probatur poſterior.

F ipſorum materias. Poſterior pars, quæ priorem magis explicat, inde patet, quia ſi huiuſmodi agentia ſint talia, vt poſſint communicare ſuis effectis non ſolum formas, quibus agunt, ſed etiam earum naturalitatem, hoc eſt, efficere, vt eas vendicent naturaliter; tunc, cum eo peruentum fuerit, paria omnino erunt agentibus ipſorum effecta;

neque

neque erit maior ratio, cur effecta in ſui conſeruatione pendeant ex cauſis, à quibus facta ſunt, quam cauſæ ex effectis: quod patet in igne generante reſpectu ignis geniti. At ſi huiuſmodi agentia ſint talia, vt poſſint quidem ſuis effectis communicare formas, quibus agunt, non tamen earum naturalitatem; euenire poteſt, vt illa ſint cauſæ ſuorum effectorum, nō ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari. Quo pacto ſol, quatenus luminoſus eſt, & hac ratione multorum ſententia cum aere luminoſo vniuoce conuenit, ita communicat aeri lumen, vt ei communicare non poſſit eius naturalitatem: neque enim aer accipere poteſt formam ſolis, ex qua lumen naturaliter quaſi fluat. Diximus euenire poſſe, nō autem ſemper euenire; quia ignis, quatenus luminoſus eſt, communicare poteſt aeri non ſolum lumen, ſed etiam eius naturalitatem (*quia nimirum poteſt ei communicare formam ignis, ex qua naturaliter ſit luminoſus*) & tamen eſt cauſa luminis in aere producti, non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari. Itaque non tradimus hic cauſam adæquatam, cur quædam agentia naturalia ſint cauſæ ſuorum effectorum in fieri, & conſeruari; ſed cur ea, quæ & quoad agendi formas, & quoad earum naturalitatem vniuoce cum effectis conueniunt, non ſint eorum cauſæ in conſeruari, ſed in fieri tantum; vt in cauſas vniuocas ab hac diſputatione excludamus: cuius diſputationis tota difficultas poſita eſt in intelligendo, quænam agentia æquiuoca ſint ſuorum effectorum cauſæ, non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari: id, quod ex indigentia effectorum, & facultate cauſarum inueſtigandum eſt in diuerſis rerum generibus. Quod enim omnia & vniuoca, & æquiuoca ſint cauſæ in fieri, apertius eſt, quam vt de eo dubitare quiſquam poſſit.

Quæ agentia vniuoca poſſint eſſe cauſæ in fieri, & cōſeruari.

In quo ſit huius quæſt. difficultas.

Obiectio.

Obiiciat tamen aliquis contra aſſertionem propoſitam, agentia vniuoca introducere eas diſpoſitiones in materiam rerum à ſe generandarum, quibus non ſolum formæ eorum introducantur, ſed etiam conſeruentur; ergo eſſe cauſas ſuorum effectorum non ſolum in fieri, ſed etiam in conſeruari: hinc enim fit, vt cum grauia, & leuia ſe reducunt ad natiuum ſtatum ſuarum qualitatum, ea reductio tribuatur generantibus, & ab eis fieri dicatur. Neque obeſt, quod diſpoſitiones, quæ ante ipſarum formarum ingreſſum introducebantur à generantibus, perierint in ipſo earum ingreſſu; cum id fiat præter eorum intentionem, & earum virtute ſuccedant aliæ ſimiles in rebus genitis, quibus earum formæ conſeruantur.

Reſponſio.

Huic obiectioni reſpondendum eſt, conſeruari quidem hac ratione effecta vniuoca à ſuis vniuocis agentibus; verum in hac quæſtione nomine conſeruationis non eſſe intelligendam aliam conſeruationem, niſi eam, quæ fit ab agente actu exiſtente: eſt autem per accidens, vt vniuocum agens, quale à nobis explicatum eſt, ſit actu exiſtēs, cum eius effectus hac ratione ab eo conſeruatur. Itaque tota reliqua diſputatio eſt de ſola conſeruatione per cauſas, quarum actualis exiſtentia ſit per ſe neceſſaria ad conſeruationem ſuorum effectorum: quales ſunt tantum cauſæ æquiuocæ, nempe Deus Opt. Max. & fortaſſe etiam corpora cœleſtia, de quibus nunc diſſerendum eſt.

Quæ effectorum conſeruatio hic negetur agentibus vniuocis.

Argumenta, quibus ex parte vna videtur efficí res creatas non indigere aliis cauſis conſeruantibus, niſi remouentibus, vel impedientibus contraria; ex altera vero ſolum Deum eſſe cauſam omnium conſeruatiuam.

Sectio II.

Offervnt ſe tamen argumenta non leuia, quibus videri poteſt, non eſſe opus aliis cauſis conſeruatiuis rerum, niſi quibus corruptibilia liberentur, aut protegantur à contrariis, quæ eſt conſeruatio per accidens; aut certe, quibus creata omnia à ſolo Deo conſeruari videantur.

Rationes, quæ aſtruunt res non indigere per ſe cauſis conſeruatricibus.

Quod enim res omnes ſint ex ſe ſufficientes, vt ſe conſeruent, niſi à contrariis lædantur, ex eo primum probatur, quia cum quælibet res ex ſe ipſa maxime propenſa ſit ad ſui conſeruationem, eaque propenſio, cum ſit naturalis, non fruſtra ei data ſit; conſequens eſt, vt ſi ab ea remoueantur, aut arceantur omnia, quæ illi noxia, & quocunque modo aduerſa ſunt, ipſe per ſe ſit ſufficiens, vt ſe ipſa conſeruet.

Deinde, quia vt demus res corruptibiles indigere omnino cauſis conſeruantibus, (*quanquam non deſunt, qui dicant, eas etiam non amiſſuras vnquam ſuum eſſe, ſi ab omnibus contrariis protegantur*) certe res incorruptibiles ſuum eſſe retinere, perpetuoque ex ſe ipſis permanere poſſe, palam videtur eſſe.

Tertio, quia etſi quis oſtendat omnia, quæ facta ſunt, indigere cauſis conſeruantibus, ſaltem fieri aliqua à Deo poſſe, quæ facta ſeſe conſeruent in ſuo eſſe, non videtur dubitandum: cum & nos ipſi multa faciamus, quæ, poſtquam facta ſunt, ſeſe ipſa conſeruant, niſi ab aliis lædantur, & diſſoluantur, vt vinum, & alia plura.

Poſtremo, quia per quamlibet actionem, ſi ſit *efficax*, fit aliquid in effectu; ſi ergo Deus in conſeruandis rebus, quæ vel ab ipſo ſolo, vel

vel ab alijs etiam agentibus factæ ſunt, aliquid agit, non dubium eſt, quin vel actum agat, (*quod dici non poteſt*) vel ſemper aliquid noui rebus factis adiungat, ſicque non poſſit rem vllam in eodem ſtatu conſeruare, quod abſurdiſſimum eſſet aſſerere. Ita patet non eſſe, cur aliæ cauſæ conſeruatiuæ rerum quærendæ ſint præter eas, quibus per accidens conſeruentur.

Arg ad probandum res à ſolo Deo per ſe conſeruari.

Quod vero, ſi quæ cauſæ per ſe conſeruantes dandæ ſunt, id cadere non poſſit, niſi in Deum Opt Max. inaniterque orbes cœleſtes dicantur conſeruatiui rerum ſublunarium, hoc argumento oſtendi videtur. Quia non minoris videtur eſſe virtutis conſeruare omnia in ſuo eſſe, quam ea ex nihilo feciſſe: at facere aliquid ex nihilo eſt proprium Dei; ergo & omnia in ſuo eſſe conſeruare. Id quod ex eo etiam confirmatur, quia vtraque virtus efficiendi, & conſeruandi reſpicit effectum, vt ens eſt, qui eſt proprius effectus Dei.

Quid certum in hac re ſit, quid re vera controuerſum, & vtra controuerſiæ pars amplectenda, ac demum quo pacto intelligenda?

Sectio III.

Res omnes à Deo pendere in fieri & conſeruari de fide eſt.

IN hac difficultate illud certum eſt, etſi nulla ratio naturalis ad id probandum ſuppeteret, de fide tamen eſſe res omnes infra Deũ ita pendere ab eo in fieri, & conſeruari, vt nec produci vlla poſſit, nec vero conſeruari, niſi Deo ad eius productionem, & conſeruationem concurrente. Hæc aſſertio patet ex loco illo Ioannis, *Omnia per ipſum facta ſunt*; & ex illo, *Pater meus vſq; modo operatur, & ego operor*; & ex verbis Pauli, cum ait, *in ipſo enim viuimus, & mouemur, & ſumus*; & alibi, *Ex ipſo, & per ipſum, & in ipſo ſunt omnia*; & ex alijs compluribus diuinæ ſcripturæ ſententijs: vt Patres omnes communi conſenſu eas interpretantur. Neque obeſt illud, quod Moyſes de Deo in fine fabricæ mundi ait, *Et requieuit die ſeptimo ab vniuerſo opere, quod patrarat*: intelligenda eſt enim ea ceſſatio ab opere creandi, & res nouas initio mundi ex alijs faciendi; non item à conſeruandi deinceps, gubernandique, vt Auguſt. exponit. *Alioquin omnia,* vt ait, *continuo dilaberentur Creatoris namq; potentia, & omnipotentis, atq; omnitenentis virtus cauſa ſubſiſtendi eſt omni creaturæ: quæ virtus ab eis, quæ creata ſunt, regendis ſi aliquando ceſſaret, ſimul & illorum ceſſaret ſpecies, omniſque natura concideret.* Et alio loco. *Hic,* inquit, *credamus, vel ſi poſſumus, etiam intelligamus, vſq; nunc operari Deum, vt ſi conditis ab eo rebus operatio eius*

cap 1. cap. 5. Act. 17. Rom. 11. Vide hac de re lib. 5 c. 2. q. 9. ſect. 2. Gen 2. lib. 4. de Geneſi ad lit. c. 12. lib. 5. c. 20.

A *ſubtrahatur, intereant.* Id quod etiam Anſelmus in monologio his verbis docet: *Neceſſe eſt, vt ſicut nihil factum eſt, niſi per creatricem præſentiam eſſentiam; ita nihil vigeat, niſi per eiuſdem ſeruatricem potentiam.* *cap. 12.*

Huius rei præcipua ratio, & à priori traditur à D. Tho. 1. p. q. 104. ar 1. cuius hæc eſt vis. Quia, cum ſolus Deus ſit ens per eſſentiam, & cætera omnia per participationem, ſeu (*quod idem eſt*) cum ſolus ipſe
B neceſſario, & eſſentialiter ſit actu exiſtens; cætera vero non exiſtant, niſi communicata illis ab eo exiſtentia efficitur, vt cætera omnia neque exiſtentiam accipere in ſui productione, neque eam retinere in ſui conſeruatione poſſint, ſine aliqua Dei producentis, & conſeruantis communicatione: eſt enim conſeruatio nihil aliud, quam exiſtentiæ continuatio. Quæ ratio 12. libro explicabitur, & expendetur. Alias rationes adhibet
C 3. contra gent. cap. 65. & alijs locis, inter quas illa eſt magis popularis argumento à minori ducto, qua ſic argumentatur. Non minus pendent creata omnia à Deo in ſuo eſſe, quam lumen aeris diurnum à ſole: at luminis exiſtentia pendet à ſole non modo in fieri, ſed etiam in conſeruari: ergo & exiſtentia rerum omnium creatarum à Deo.

Ratio huius veritatis à priori. *Alia ratio.*

Itaque de hac re nullum eſt dubium. Il-
D lud eſt controuerſum, num res omnes poſtquam productæ ſunt, à quauis cauſa ſint factæ, à ſolo Deo conſeruentur; an ab alijs etiam cauſis? quod ſi ab alijs etiam, quonam pacto omnes ad conſeruationem earum concurrant.

Quid ſit in hac re controuerſum.

Hanc controuerſiam proponit D. Th. in loco citato primæ partis ar. 2. ſub his verbis, *Vtrum Deus immediate omnem creaturam conſeruet*, hoc eſt, ſolus ipſe, & ſine concurſu
E alicuius cauſæ ſecundæ. Et quanquam præcipue loquitur de cauſis effectiue conſeruantibus, alias tamen quocunque alio modo conſeruantes in diſputatione admittit, de quibus etiam nobis agendum eſt. Reſpondet autem negatiue, oſtendens non ſolum Deum, ſed etiam alias cauſas ad conſeruationem multarum rerum concurrere; nec ſolum id intelligendum eſſe de conſeruatione indirecta, & per accidens, quo pacto
F conſeruant ea, quæ contraria remouent, vel impediunt; ſed etiam de conſeruatione directa, & per ſe. Quæ reſponſio optima eſt, & aptiſſima ratione ab eo probatur. Quia Deus, vt ait, multis rebus dat eſſe per cauſas ſibi ſubordinatas, vt rebus corruptibilibus per incorruptibiles; talis autem ſubordinatio rerum poſtulat, vt per eaſdem cau-

1. p. q. 104. *Sententia D. Th. in hac controuerſia.* *Ratio, qua eam probat.*

ſas illæ conſeruentur, per quas eſſe accepe-runt, ſi modo (*quod ſubaudiendum eſt* (eiuſmodi cauſæ ſunt ſuperioris ordinis, (*vt excludantur cauſæ vniuocæ*) aut ad conſtitutionem earum pertineant. Cur autem hæc ſubordinatio poſtulet, vt per quas huiuſmodi cauſas res fiunt, per eaſdem conſeruentur, hæc poteſt eſſe ratio: quia intentio omnium cauſarum non in eo tantum poſita eſt vt dent eſſe ſuis effectis, ſed etiam vt ea, quoad fieri poteſt, in dato eſſe conſeruent. Cum ergo cauſæ ſuperioris ordinis ſint incorruptibiles, nec perire poſſint, ſimulatque ſua effecta produxerunt, vt perire poſſunt vniuocæ, ſed cum eis ad eorum conſeruationem concurrere poſſint; non eſt, cur ea directo ac per ſe non conſeruent. Quanquam vero ratio hæc de ſolis efficientibus cauſis apertius proponatur, eius tamen vis ad materiales etiam, & formales, multoque magis pertinet. Nam quemadmodum corpora cœleſtia neceſſario permanent poſt generationẽ corruptibilium, eaque fouent tranſacta eorum generatione; ita etiam, & multo magis cauſæ materiales, & formales, quod ad eorum compoſitionem pertineant. Ad cauſas autem materiales reduci poſſunt diſpoſitiones naturales, quia reddunt propriam cuiuſque rei materiam; tametſi ea etiam ratione reduci poſſunt ad cauſas efficientes, quatenus in generatione ſunt earum inſtrumenta ad inducendas formas, & quoad fieri poteſt, conſeruandas.

Poſſe eam ad cauſas formales, & materiales accommodari.

Diſpoſitiones ad quod genus cauſæ ſpectent.

Aſſertio cõmunis.

Dicendum igitur Deum ea omnia, quæ ipſe ſolus efficit (*modo eo aliter fieri nequeant*) ſolum etiam effectiue conſeruare, vt Angelos, animam rationalem, cœleſtia corpora, materiam primam, & dona ſupernaturalia: quæ autem efficit per cauſas medias, per eaſdem quoque illa conſeruare; ſi modo illæ ſint efficientes ſuperioris ordinis, aut ad eorum conſtitutionem pertineant; concurrente tamen ſemper ipſo immediate, vt prima cauſa in omnibus cauſandi generibus. Dixi in priori parte aſſertionis [*Modo aliter fieri nequeant*] quia ſi ſolus Deus producat equum, aut rem aliam naturalem, quæ per generationem quoque produci poſſet, (*quo pacto multa corruptibilia produxit, cum mundum condidit*) ſimulatque eam producet, continuo illam ſuis naturalibus cauſis in ſuo cuique genere conſeruandam relinquet, quod D. Thomas eodem loco tradit feciſſe Deum initio mundi; retento tamen ſibi primo, ſupremoque conſeruandi concurſu, quem nulli cauſæ ſecundæ communicare poteſt. Quod ſi ea, quæ creauit, cum alias naturaliter produci poſſent, ſimulatque ſolus produxit, continuo cauſis etiam naturalibus conſer-

A uanda reliquit; quanto magis ea, quæ poſtea cum ipſis cauſis naturalibus produxit? Addidi autem in poſteriori parte illud [*Si modo ſint efficientes ſuperioris ordinis*] vt excluderentur cauſæ vniuocæ, quæ tantum ſunt cauſæ in fieri. Deinde illud [*Aut ad eorum conſtitutionem pertineant*] vt includerentur materia, & forma; quæ non tantum ſunt cauſæ in fieri, ſed etiam in facto eſſe. Itaque omnia hæc non per accidens, ſed per ſe concurrunt ad

B conſeruationem rerum, vnumquodque in ſuo ordine: quæ eſt ſententia omnium grauiorum Philoſophorum, & Theologorum. Neque opus eſt, vt eam valentiori ratione probemus, quam quæ relata eſt ex D. Th. Quo autem modo huiuſmodi cauſæ ad conſeruationem rerum concurrant, nunc videndum.

Quo pacto concurrant Materia.

Atque vt ab internis ordiamur, materia concurrit ad conſeruationem compoſitorum

C ſuſtinendo eſſe formarum, aut earum informationem, vnde reſultat conſeruatio ipſorum compoſitorum. Formæ autem ſubſtantiales concurrunt ad eorundem conſeruationem continendo à priori ipſum eſſe materiæ, vnde etiam reſultat compoſitorum conſeruatio ex parte ipſarum. Formæ vero accidentales, quæ ſpectant ad naturalem eorum diſpoſitionem, concurrunt ad ea conſeruanda continendo à poſteriori ipſum eorum eſſe,

Formæ ſubſtant.

Accidentales

D quod ſine diſpoſitione naturæ ipſorum debita conſeruari nequit. Vnde quemadmodum ſi Deus annihilet materiam, aut formam ſubſtantialem, in eodem momento peribit compoſitum defectu cauſæ internæ; ita ſi annihilet naturalem eius diſpoſitionem, idem quoque peribit defectu diſpoſitionis requiſitæ ad exiſtendum; niſi Deus ſuppleat vim illius à poſteriori conſeruantis. Denique cauſæ efficientes, ſi ſunt ſecundæ ac ſu-

Efficientes ſecundæ.

E perioris ordinis, concurrunt ad conſeruationem eorum, quæ genuerunt, per eaſdem diſpoſitiones naturales, quas in illa induxerunt, quod quo pacto intelligendum ſit, poſtea patebit. Si vero eſt prima cauſa efficiens, ipſa ſola effectiue conſeruat ea effecta, quæ ſola produxit, vt dictum eſt: cætera vero ſimul cum eis ipſis cauſis medijs, cum quibus ea produxit, & in eiſdem cauſandi generibus, quibus illæ ea conſeruant, ſine vlla tamen

Prima.

F imperfectione ſui cauſandi modi: cum materia quidem ſuſtinendo formas; cum formis vero continendo materiam: (*quæ duo ſuſtinendi, & continendi vocabula vſurpat Gregorius Magnus lib. 2. Moral. c. 8. dum de diuinis cauſandi generibus prolixius diſſerit*) demum cum efficientibus ſuperioris ordinis aliquid cum eis efficiendo per diſpoſitiones naturales,

Cum materia ſuſtinet formas, cum formis continet materiã.

quas

quas induxerunt: ſemper tamen vt prima, & independens in vno quoque cauſandi genere ac proinde in generib⁹ etiam cauſandi exemplaris & finalis cauſæ, quæ cum prima efficiente neceſſario copulantur. Quæ omnia partim dicta ſunt expreſſe lib. 5. cum de cauſis ageremus: partim ex illis intelligi poterant, niſi commodius eſſet ea nunc ſimul diſtinctius colligere. Rurſumque explicatiſſime cōmonſtrabimus infra, quid ſit in qualibet cauſa eius cauſandi ratio, ſiue cauſalitas: vbi de diuinis cauſalitatibus adhuc accuratius diſputabimus, vt complurium votis ſatisfiat.

ad c. 8. q. 4. ſect. 2. & ſeq.

Quo pacto Deus conſeruet formas per materiam, & eius cauſalitatem aliquando ſuppleat?

SECTIO IV.

Prima obiect. contra doctrin. traditam.

Quod nullus Philoſ. dicat Deum concurrere cum materia vt cauſ. primã in eo genere.

† Satisfit obiect. lib. 5. c. 2. q. 12. ſect. 4.

NON deſunt tamen, quibus non placeat id, quod eo loco diximus, Deum conſeruare formas per materiam in eodem communi cauſandi genere, in quo materia illas conſeruat: eas nimirum ſuſtinendo, vt explicauimus. Ac inprimis illud obijciunt, nullum Philoſophorum aut Theologorum aſſeruiſſe Deum concurrere cum materia tanquam primam cauſam materialem. Verum hoc † nihil ad nos, qui non ſolum id non aſſeruimus, ſed etiam expreſſe negauimus, idque in proprio loco, hoc eſt, vbi de ſubordinatione omnium cauſarum primæ cauſæ diſputauimus. Ibi enim illud tantum diximus, Deum eſſe cauſam primam non ſolum in genere cauſæ exemplaris, efficientis, & finalis, ſed etiam in alijs duobus cauſandi generibus; non quidem nominatim, ſiue ſpeciatim materialis, & formalis informantis, (*quaſi diceremus illum concurrere cum materia, & forma tanquam primam cauſam materialem, aut primam formalem informantem: hoc enim nullus Philoſophorum, aut Theologorum aſſeruit*) ſed in duobus quibuſdam generibus innominatis: quorum alterum diximus appellari poſſe ſuſtentatiuum, (*formarum ſcilicet à ſubiectis pendentium*) ſub quo eſt cauſa materialis, & alia quædam ſuſtentans cauſa, quæ non eſt ſubiectiua, ſeu materialis, Deoque conuenit: alterum contentiuum, (*videlicet ſubiectæ materiæ*) ſub quo eſt cauſa formalis informans, & alia cauſa continens, quæ non eſt informans, ſimiliterque in Deum quadrat. De quibus communibus generibus quemadmodum Philoſophi & Theologi expreſſe non diſſerunt, ſic etiam multa docent, cũ de cauſarũ ſubordinatione agunt, ex quib. ea nec negaſſe, nec negare potuiſſe plane colligitur. Itaq; cum aperte nega- A uerimus Deũ concurrere cum materia vt primam cauſam materialem: & cum formis informantibus vt primam informantem, quod obijcientes nobis attribuunt, quemadmodum & alia plura vel non bene percepta, vel minus fideliter relata (*quod ſemel admonuiſſe ſit ſatis*) nihil eſt, quod de hac obiectione curandum ſit.

Secunda obiect. ſuperflue à nobis tribui Deo ſuſtentatiuum & contentatiuum cauſandi genus

Probatio 1.

Secunda.

Obijciunt deinde, ſuperuacaneum eſſe tribuere Deo alias cauſandi rationes ſecundum B proprietatem, quam efficientis, finalis & exemplaris: quod duobus argumentis probant. Vno, quia, vt Theologi oſtendant Verbum diuinum nullam exercere cauſalitatem terminando humanitatem aſſumptam, ſatis eſſe putant, ſi probent nullam exercere effectiuam, quod patet non exercere illud in ea terminanda cauſalitatem finalem, aut exemplarem. Altero, quia præter vim cauſandi finaliter, & exemplariter, nõ agnoſcunt in Deo C aliam, niſi omnipotentiam, quę ſolum eſt potentia effectiua.

Diluitur obiect.

Sed ad hoc dicimus, ex vulgatis quidem generibus cauſarum materialis formalis, informantis, efficientis, exemplaris, & finalis, merito Theologos ſola tria poſtrema Deo ſecundum proprietatem tribuiſſe quod prima duo ſub expreſſa conſideratione cauſæ materialis, & formalis informantis imperfectionem includant, quam non includũt cætera tria: non tamen proinde negaſſe ea ge- D nera, ſub quibus duo prima continentur, eſſe Deo ſecundum proprietatem tribuenda, cum potius ex eorum cõmuni doctrina pateat omnem cauſalitatem, in qua nulla imperfectio includitur, illi eſſe tribuendam: ac proinde genera illa duo innominata cauſandi nullatenus ei eſſe deneganda.

Ad 1. prob.

Vnde, quod opponentes aiunt, Theologos non aliter probare Verbum diuinum nullam exercere cauſalitatem in terminanda dependentia humanitatis E aſſumptæ, niſi oſtendendo illud nullam exercere effectiuam, & ſupponendo nullam exercere finalem, & exemplarem, verum non eſt. Id enim probant generali ratione illa, quia nulla cauſalitas conuenire poteſt vni perſonæ, quæ non conueniat cæteris, quæcunque illa cauſalitas ſit: quamuis nominatim excludant efficientem, quæ ex vulgatis videri poſſet diuino Verbo conuenire.

An aliquam cauſalit. exerceat Verbũ diuin. reſpectu naturæ aſſumptæ.

Re autem vera generalis hæc ratio, qua vtuntur, excludit F etiam cauſalitatem ſuſtentantis, & continentis, ſeu perficientis: quarum poſteriorem etſi ſuppoſita humana exercentur naturis, quas terminant: (*neque enim ſolum eas terminant, ſed etiam perficiunt in genere cauſæ formalis informantis, quæ etiam toti reſpectu partium tribuitur*) tamen diuini Verbi ſuppoſitum, vt à cæteris diſtinguitur, eam exercere non po-

teſt, ſed ſolam naturæ humanæ puram terminationem, quæ nullam cauſalitatem importat: tametſi, vt cum cæteris diuinis ſuppoſitis conuenit, exercet cauſalitatem formalē continentis naturam aſſumptam, quam continuiſſet, ac perfeciſſet ſuppoſitum humanū, quod reſultaret, ſi illa non aſſumeretur à diuino.

Ad 2. prob.

Quod etiam addunt, Theologos præter vim cauſandi exemplariter, & finaliter, nullam aliam in Deo agnoſcere, præter omnipotentiam, eamque eſſe ſolam potentiam effectiuam, abunde ſolutum à nobis eſt in loco citato lib. 5. hoc tantum nunc addimus, non poſſe dari in Deo potentiam in genere cauſæ effectiuæ, niſi etiam detur in alijs omnibus cauſarum generibus, quia non poſſet Deus omnia factibilia efficere, niſi etiam poſſet omnem actionem in ſuam bonitatem tanquā finem dirigere: omnibuſque rebus faciendis exemplaria ſibi proponere: omnes etiam formas informantes, quæ à ſubiecto aliquo pendent, ſuſtentare: & omnem materiam, ſubiectaque continere, atque perficere. Cætera de hac re vide eo loco fuſe explicata.

Tertia obiect. Quod omnis cauſalit. materia, & forma includat formaliter imperfect.

Obijciunt tertio loco, omnem cauſalitatem materiæ, ac formæ informantis imperfectionem formaliter includere, eo quod formaliter conſiſtant in vnione intrinſeca, & formali vnius cum altera: Deum autem non ſic vniri poſſe, vt vel ſubijciatur formæ, vel informet materiam.

Reſpondetur obiect.

Sed hæc obiectio non eſt ad rem. Admittimus enim omnem cauſalitatem materiæ, & formæ informantis includere formaliter imperfectionem: ſed non inde ſequitur cauſalitatem cauſæ concurrentis cum materia, & forma in genere non materialis cauſæ, aut formalis informantis, ſed ſuſtentantis, & continentis, dicere imperfectionem. Mitto, quod cauſalitates materiæ, & formæ informantis non ſub quacumq; cōſideratione includunt imperfectionem, quia non ſub conſideratione cauſalitatis, nec ſub conſideratione cauſalitatis ſuſtentantis, aut cōtinentis: ſed ſub proprijs, & ſpecialibus conſiderationibus cauſalitatis materialis, & formalis informantis: quemadmodum neque eſſe animal ſub conſideratione entis, aut ſubſtantiæ, aut etiam viuentis communiſſime accepti, dicit imperfectionem: ſed ſub propria conſideratione talis ſubſtantiæ, aut talis viuentis.

Quarta obiect. Quod concipi non poſſit modus cauſandi Dei ad extra abſque efficiētia.

Poſtremo obijciunt vix poſſe concipi modum cauſandi Dei ad extra abſque efficientia, vt ſic argumententur. Non poteſt modus cauſandi Dei ad extra concipi abſque efficientia: ergo non poſſunt vlterius dari in Deo ij duo alij cauſandi modi, quos ponimus.

Probatio.

Antecedens ex eo probatur, quia in effectu non eſt aliquid reſpectu Dei præter entitatem eius

A & actionem: neque effectus pendet à Deo, niſi media actione: neque actio, vt actio eſt, dicit habitudinem niſi ad efficiens: quamuis vt ordinata ad talem terminum, vel talem formā, poſſit reſpicere cauſam finalem, vel exemplarem.

Diſſoluitur obiect.

Verum iam hic plura peccantur. Si enim dicere volunt nullum effectum in rerum natura eſſe poſſe ſine aliqua Dei efficientia concurrente ad realem effectus exiſtentiam: recte quidē ſentiunt: ſed non inde ſequitur, nōn

B dari in Deo illos alios cauſandi modos, quibus concurrat cum materia, & forma in communibus earum cauſandi generibus quemadmodum non ſequitur non dari in eo alios duos modos cauſandi exemplaris, & finalis cauſæ, diſtinctos à modo cauſandi efficienter. Ita fit vt vitioſa concludendi forma non veram concluſionem colligant. Quod ſi ſignificare volunt non aliter Deum reſpicere effectum ad extra, niſi efficienter, & duobus illis,

C qui quaſi ſe tenent ex parte efficientis, (*exemplaris nimirum, & finalis*) & petunt principium & falſum antecedens aſſumunt.

Ad prob.

Sed nec rationes, quibus illud probare nituntur, aliquid efficiunt. Nam quod aiunt, nihil eſſe in effectu Dei, niſi entitatem eius, & actionem: ſi verbo [*nihil*] excludere volunt omnem aliam entitatem, admittimus, quod dicunt, quanquam de actione, quia nihil ad rem eſt, non eſt, quod laboremus. Quod ſi excludunt et-

D iam omnem alium modum ſe habendi effectus ad Deum præter illum, qui eſt dependentia eius à cauſa efficiente: negamus, quod aſſumunt; cum tam multæ ſint dependentiæ cuiuſque effectus à Deo, quam multis modis Deus eſt cauſa illius.

Effectum non pendere à Deo ſolum mediante actione.

Vnde & illud, quod adduntfalſum eſt, effectum, inquam, non pendere à Deo, niſi mediante actione, cum pluribus modis ab eo pendeat, etiam tranſacta actione: ratione nimirum materiæ, & formæ,

E quæ ſibi inuicem dant eſſe, concurrente cum illis ipſa prima cauſa, quæ primo dat omne eſſe. Quo fit, vt etſi verum ſit, quod adiungūt, actionem ſcilicet vt actio eſt, nullam habitudinem dicere niſi ad cauſam efficientem, nihil tamen inde ad rem colligi poſſit.

Rationes, quibus alibi noſtram doctrin. confirmauimus.

Cum autem pergunt reſpondere trib. quibuſdam rationibus, quas inter alias eodem loco propoſuimus, in plura incommoda incidunt. Vna ex illis (*vt paucis repetantur*) hæc

F erat.

Prima.

Omnis cauſa in ſuo quæque genere dat eſſe: ergo Deus concurrit cum quacumque creata ad eum ſpecialem modum dandi eſſe, quo ipſa dat illud; ſiquidem ad Deum primo pertinet dare eſſe quouis modo detur.

Secunda.

Altera. Omnis cauſa ſecunda pendet à Deo non ſolum in eſſendo, ſed etiam in cauſando: (*vt enim nihil creatum poteſt eſſe independens in eſſendo i-*

do, ita neque in cauſando) ergo Deus concurrit A cum qualibet cauſa ſecunda ad eius ſpecialem cauſandi modum. *Tertia.* Tertia, Deus ſupplere poteſt omnem cauſalitatem cauſæ ſecundæ, quatenus ea cauſalitas nullam includit imperfectionem; ſuſtinere autem formam, & continere materiam nullam imperfectionem importat: ergo etſi materia non ſuſtinet formam naturaliter, niſi cum ei ſubiicitur; nec forma naturaliter continet materiam, niſi cum eam informat: tamen quatenus mate- B ria ſuſtinet formam; (*dando nimirum illi per ſe, ſuoque peculiari cauſandi modo eſſe*) & forma continet materiam, (*dando illi item per ſe in ſuo cauſandi genere proprium illius eſſe*) poteſt Deus ſine ſubiectione ſui, & ſine informatione alterius cauſalitatem vtriuſque ſupplere in ſuſtinenda forma, & continenda materia. Igitur cum materia & forma informans concurrunt ad ſua effecta, Deus quoque cum illis concurrit in iiſdem duobus cauſandi generibus, qui- C bus illæ ſubſunt.

Reſp. aduerſariorũ, etiã cum materia & forma Deũ concurrere efficienter. Ad hæc omnia cum nihil ſolidi reſponderi poſſit, ad id confugiunt, vt dicant, concurrere quidem Deum cum materia, & forma informante ad eos cauſandi modos, quos ipſæ exercent; (*neque enim id negare poſſunt, cum materia, & forma peculiaribus concurrendi modis ſibi inuicem, & ipſi compoſito dent eſſe, quibus modis illud non datur ab efficientibus*) verum non aliter id præſtare, niſi in D genere cauſæ efficientis. *At quãta in ea peccant. Primum cõuellunt commune illud, cauſas eſſentialiter ſubord. eſſe eiuſdem generis.* Qua reſponſione complura incommoda, & abſurda admittere coguntur. Inprimis conuellunt receptiſſimum illud principium, & quaſi alphabeticum in prima Philoſophia, Omnes cauſas eſſentialiter ſubordinatas eſſe eiuſdem generis: ipſi enim excipiunt cauſam materialem, & formalem, quas volunt non aliter eſſentialiter ſubordinari Deo, niſi vt cauſæ efficienti. Vnde ſequitur eſſe cauſas ſubordinatas, & E non ſubordinatas: nihil enim eſt aliud cauſam cauſæ ſubordinari, (*per ſe nimirum, ſiue eſſentialiter, vt dici ſolet*) quam in eodem genere cauſandi ſub ea poni, & ab illa in cauſando intra id genus cauſæ pendere. Et prætérquam, quod huiuſmodi exceptiones, quæ occaſione ſoluendorum argumentorum dantur cum in propria ipſius rei materia datę non ſunt, ſuſpectæ admodum habentur; nulla eſt ratio, quam afferũt, vt hanc ordinariam cau- F ſarum ſubordinationem in ſola materia, & forma peruertant. *Occurrunt huic incommodo.* Dicunt enim, etſi cauſa vna creata non poteſt per ſe concurrere cum alia ſibi ſubordinata, niſi intra idem genus, cauſæ; Deum tamen poſſe id facere in alio genere cauſæ, ſicque poſſe concurrere, vt cauſam efficientem cum materia, & forma ad proprium earum cauſalitatum exercitium; eodemque modo poſſe in genere cauſæ efficientis earum cauſalitates ſupplere, ſi quando illę deſint. Nec vero id abſurdum eſſe, quia etſi cauſa ſecunda non continet eminenter modos cauſandi aliorum generum; tamen prima cauſa, quatenus efficiens eſt, continet eminenter modos cauſandi cauſæ materialis, & formalis.

Vrgentur. A quibus illud primum quæri poteſt, quid ſit Deũ, quatenus efficiens eſt, eminẽter continere modos cauſandi materiæ, & formæ? an poſſe exercere formaliter omnes earum cauſalitates; an aliquas tantum, nempe eas, quæ nullam imperfectionem includunt? an vero nullam, ſed aliquid efficere in materia, & forma, quo illæ poſſint eas formaliter exercere, eas nimirum in ſuo eſſe conſeruãdo? Primum illud non dabunt, ſiquidem Deus non poteſt ſubiici formæ, nec informare materiam; hoc autem tertium non ſatis eſt, vt Deus dicatur concurrere cum materia, & forma in cauſando, niſi per accidens, quod vtique dicere non audebunt, ne in errorem Durandi incidant, qui hoc pacto duntaxat cenſuit Deum cõcurrere cum cauſis efficientibus in cauſando. Dabunt igitur ſecundum; quod vtique vt concederent, non neceſſe erat confugere ad cauſalitatem efficientem primæ cauſæ, quandoquidem cauſare, (*hoc eſt, dare per ſe eſſe*) in quocunque genere cauſę ſine imperfectione vlla concipiatur, Deo formaliter tribui poteſt.

Deinde; cur non ẽt omnia cauſar. genera finali ſubordinentur. Præterea, ſi hæc licentia ſumitur, vt præter regulas Philoſophiæ cauſa diuerſorum generum dicantur eſſentialiter ſubordinatæ inter ſe; cur non eadem licentia dicantur omnia cauſarum genera, præter finale, finali eſſe eſſentialiter ſubordinata; præſertim cum finis ſit ſuprema cauſarum omnium, & hac ratione cauſa cauſarum dici ſoleat? *Vera ratio.* At ratio, ob quam aliæ cauſæ non dicuntur ab vllo Philoſopho, aut Theologo eſſentialiter ſubordinatæ cauſæ finali, nulla eſt alia, niſi quia vnumquodque genus cauſæ in ſuo cauſandi modo eſt ſibi ſufficiens, neque illum accipere, & quaſi emendicare poteſt ab alio genere cauſæ; ſed ſi cauſa inferior eſt, & ſubordinata ſuperiori eiuſdẽ generis, ab ea, hoc eſt, ab eius concurſu accipit ſuam peculiarem cauſandi vim in eo genere.

Præterea non aſſignãt actionem per quam Deus, finita gen. cõpoſiti, concurrat cũ mat. & forma in ſe ſuas cauſalit. exercentibus. Adde, quod materia, & forma informans exercent ſuas cauſalitates in ſe inuicem, etiam tranſacta actione, qua Deus ad compoſiti generationem concurrebat; neq; alia eius actio ſuccedit, quam exerceat in materiam, & formam; niſi ea, qua ipſe ſolus effectiue cõſeruat materiam, quam ſolus creauit; & ea, qua ſolus etiam ipſe, aut cum aliis ſecundis agentibus ſibi

ſibi, ſubordinatis conſeruat formam, quam cum illis in materiam induxit: at hæ actiones non ſunt actiones cauſandi cum materia, & forma, ſed eas in ſuo eſſe conſeruandi: ergo cum actiones cõſeruandi cauſas terminentur ad cauſas conſeruatas, vt res ſunt; cauſalitates autem ad effecta cauſata, vt cauſata ſunt; nulla ratione fieri poteſt, vt Deus per tales actiones cõcurrat cum materia, & forma ad earum peculiares cauſalitates, niſi per accidens. Ponere autem alias Dei actiones in materiam, & B formam abſoluta generatione compoſiti ad concauſandum cum eis præter eas, quibus vtramque conſeruat, fictio eſt, quæ nullo nititur fundamento.

Nec itẽ quid cum eis in eis cauſat effectiue.

His adiunge, quod ex eorum ſententia concurſus effectiuus cauſæ vniuerſalis exiſtit in effectu, & eſt identificatus cum concurſu cauſæ particularis, quem nonnulli eorum faciunt entitatem abſolutam: quænam autem entitas abſoluta ſit in forma, per quam materia illam C ſuſtineat: aut in materia, per quam forma illam contineat: quidque Deus per eas entitates effectiue cauſet in forma, aut materia, intelligi nullo modo poteſt.

Vltimum, & efficax cõtra aduerſ. arg.

Poſtremo, ſi propterea dicunt, Deum non concurrere cum materia, & forma in communibus earum cauſandi generibus ad concauſanda cum eis earum effecta, quia ſpeciales earum cauſandi modi ab imperfectione exolui non poſſunt: ergo eodem modo di- D cant oportet, illum non concurrere effectiue cum efficientibus particularibus in communi genere cauſæ efficientis, quia eorum modi cauſandi ſpeciales nullo modo poſſunt ab imperfectione eximi: omnia enim efficientia particularia agunt depẽdenter; plurima etiam agunt per contactum, alia denique agunt in ſe ipſa, ſeque agendo perficiunt; & aliis ſexcentis modis particularibus, qui Deo vt agenti conuenire nequeunt. Pugnant ergo ſecum ipſi, E cum aiunt, propterea Deum agendo concurrere cum agentibus particularibus, quia in eorum imperfectis modis agendi includitur modus aliquis agendi, in quo nulla cernitur imperfectio agendi; & tamen negant, Deum ſuſtentando formas, & continendo materias cõcurrere cum materiis, & formis informãtibus plane vidẽtes includi in eorũ imperfectis modis ſuſtentandi, & continendi (*nempe cum ſubiectione, & informatione*) modo ſuſtentandi, F & cõtinendi, qui ſine vlla imperfectione concipiuntur; præſertim cum recte aſſerant, eos à Deo ſuppleri poſſe, quanquã non recte addãt in genere cauſæ efficientis. Quod ſi Deus in genere cauſę efficientis concurrit cum imperfecte efficientibus. & alioqui eorum cauſalitates per ſe ipſum ſine imperfectione vlla ſup-

Etiam particulariũ agentium ſpeciales cauſandi modos nõ eximi ab imperfectione.

A plere agendo poteſt: cur etiam in genere ſuſtentantis, & continentis non concurrat cum imperfecte ſuſtentantibus, & cõtinentibus, & alioqui eorum cauſalitates ſine vlla etiam imperfectione ſupplere nõ poſſit? Eſt igitur aperta repugnantia in eorum dictis, dum alterum affirmãt, alterũ negant, præterquam quod, vt negent ſecundũ, in quo eſt eadẽ ratio, fruſtra & ſine vllo fundamento miſcent cauſas diuerſorum generum ad effecta vnius, & eiuſdem B particularis cauſæ, vt talis cauſa eſt, cauſanda; quod, vt nunc oſtendimus, lib. 5. aliis rationibus probauimus, abſurdiſſimum eſt.

Aperte ſibi repugnant.

Quibus argumentis impugnata ſententia nitatur, eorumque ſolutio.

SECTIO V.

Primum authorum aduerſa partis arg.

SED operæ pretium eſt intelligere, quibus argumentis illi ad ſubordinandam materiam in cauſando primæ cauſæ vt efficienti, à vera philoſophandi via diuerterint. Vnum deſumunt ex modo cauſandi, quem Deus exercet in ſuſtentandis ſine ſubiecto accidentibus ſacræ Euchariſtiæ, quæ accidentia ante conſecrationem a ſubiectis naturalibus panis, & vini, concurrente illo vt prima cauſa ſuſten- D tabantur. Vtuntur enim in ea re quaſi apto argumento, illa communi Theologorum ſententia, qua dicunt, Deum in eis accidentibus ſine ſubiecto ſuſtentandis non exercere proprium officium materialis cauſæ, ſed (*vt quidam eorum volunt*) efficientis.

Secundum.

Alterum accipiunt ab ipſis rationibus cauſandi materiæ ac formæ informantis, vt ſic argumententur. Materia nõ ſuſtentat formam, niſi ſubiectione ſui; nec forma continet ma- E teriam, niſi ſua informatione: ergo implicat contradictionem, quod Deus ſuppleat officium materiæ in ſuſtinenda forma, niſi formæ ſubiiciatur; & officium formæ in continenda materia, niſi illam informet: at fieri non poteſt, vt Deus ſubiiciatur formæ, aut informet materiam: ergo non ſupplet earum cauſandi rationes in ſuſtinenda forma, & continenda materia, niſi in genere cauſę efficientis; quandoquidem certum eſt, eas non ſuppleri à Deo in genere cauſæ finalis, aut exemplaris.

Tertium.

Tertium deſumunt ex immutabilitate Dei, quem exiſtimãt mutatũ iri, ſi aliter, quam effectiue incipiat ſuſtentare aliquã formam, aut continere aliquã materiã, cum antea non ſuſtentaſſet, nec cõtinuiſſet. Verum quia tertium hoc argumentum æque valet, aut non valet in omnibus cauſandi generibus Deo attribu- tis,

Solut. huius arg. patebit c. 8. q. 4.

tis, vt capite ſequenti oſtendemus, cum de ideis diſputabimus; eo loco patebit, quam ſit infirmum.

Ad primum. Quare ad primum dicendum, veriſſimam eſſe Theologorum ſententiam, cum dicunt, Deum in ſuſtentandis accidentibus ſacræ Euchariſtiæ ſine ſubiecto nõ exercere proprium officium materialis cauſæ; quia quemadmodum ille nunquam eſt cauſa materialis, aut formalis informans; ita nec propria earum officia, vt tales ſunt, exercere poteſt, quia imperfectionem includunt; ſed exercet officium cauſæ ſine ſubiectione ſuſtentantis, quod eorum accidentium ſubiecta cum ſubiectione ſui exercebant.

Accidẽtia in S. Euchariſt. ſola diuina virtute ſuſtẽtari affirmãt veteres; quo cauſalitatis genere non curarunt. Quo loco aduertendum, omnes Theologos in eo conuenire, vt dicant, accidentia illa ſacra non à ſubiecto vllo, ſed à virtute diuina ſuſtentari: nomine autem diuinæ virtutis potẽtiam Dei abſolutam intelligunt, quocunque modo id fiat. Neque enim ſunt ſoliciti de peculiari modo, quo illa ſupernaturaliter ſuſtentantur, dummodo pateat, nõ ſuſtentari ab vlla ſubſtantia ſubiecta; quia, vt miraculi illius rationem reddant, parum refert, hoc, an illo modo diuina potentia in ea re ſine ſubiectione præſtet id, quod naturalia ſubiecta non ſine ſubiectione præſtabant. At diuina potentia in omni cauſalitate diuina non ſolum effectiua, ſed etiam finali, & exemplari, ac demum ſuſtentatiua, & contentiua exercenda cernitur vt lib. 5. oſtenſum eſt, & paulo ſuperius repetitum. *cap. 2. q. 12. ſect. 4.*

Quod autem eorum quidam nomine diuinæ virtutis, quæ in eo myſterio locum cauſalitatis ſubiectorum præcedentium ſupplet, ſolam potentiã effectiuam intellexerunt, mirandum non eſt, quia nondum erant diſtincte comperta duo hæc communia ſuſtentantium, & continentium genera. Sicut enim veteres Scholaſtici multa dilucidarunt, quæ à Patribus minus explicata fuerant; ita poſteris alia à ſe minus dilucide tradita explicanda reliquerunt. Hoc tamen pro eorum ſententia cum hac communi coniungenda dici poteſt, ſubiecta naturalia, quæ per conſecrationem eſſe deſierunt, duplicem cauſalitatem habuiſſe in accidentia, quæ poſt conſecrationem relicta ſunt: alteram ſuſtentatiuam, quam exercebant, non ſolum in proprietates, & diſpoſitiones ſibi naturales, ſed etiam in accidentia communia; atq; hanc ſuppleri à Deo ſuſtentatiue, & non effectiue, vt dictum eſt: alteram effectiuam, quam ſuo modo exercebant in ſolas proprietates, naturaleſque diſpoſitiones, quæ ab ipſorum formis, naturiſque in primo inſtanti ſuæ generationis emanaueſant; atq; hanc ſuppleri à Deo effectiue. Mittimus hic virtutem, qua Deus effectiue conſeruabat in ſubiectis præcedentibus accidentia omnia, ſiue ſolus ipſe ſiue cum corporibus cœleſtibus: (*de qua re paulo poſt*) hæc enim ſemper exercetur, dum accidentia remanent, nec per hanc ſuppleri poteſt cauſalitas ſubiectorum præcedentium, vt patet ex dictis. *Quid loco ſubiectorũ deſinentiũ Deꝰ ſupplet ſuſtentatiue. Quid effectiue.*

Pro 2. arg. Ad ſecundum, vt reſpondeamus; animaduertendum eſt, ſi ſubiectio, qua materia ſubiicitur formæ ad compoſitionem totius, & ſuſtentatio, qua illam in ſuo eſſe ſuſtentat, eſſent omnino idem; & ſimiliter idem eſſent informatio, qua forma materiam informat ad eiuſdem totius compoſitionem, & continentia, qua illam in ſuo eſſe continet; tum demum fore, vt implicaret contradictionem, Deum ſupplere officium materiæ in ſuſtinenda forma, nec tamen illi ſubiici; & ſimiliter, ſupplere officium formæ in continenda materia, nec tamen illam informare; quandoquidem eorum, quæ omnino eadem ſunt, non poteſt vnum affirmari, alterum negari de eadem re ſine contradictione. At non ita res habet. Nam ſubiectio, qua materia ſubiicitur formæ, non ſolum non eſt idem, quod ſuſtentatio, qua formam in ſuo eſſe ſuſtinet; ſed etiam ab ea ſeparari poteſt: quod eodem modo ſentiendum eſt de informatione, qua forma materiam informat, & de continentia, qua illam in ſuo eſſe continet. Nam in homine materia naturaliter ſubiicitur formæ, nec tamen illam in ſuo eſſe ſuſtinet: in equo autem idem videtur ſupernaturaliter accidere poſſe, ſi Deus conſeruata vnione materiæ cum forma ſuſpendat eum concurſum, quo cum materia ad formam ſuſtentandam concurrebat, vicemque materiæ in ea ſuſtentanda ſuppleat, quod nullam cõtradictionem videtur implicare: eodemque modo, ſi ſeruata vnione vtrarumque partium inter ſe, Deus ſuſpendat concurſum, quo cum vtraque forma materiam in ſuo eſſe continebat, vicemque vtriuſque in materia continenda ſuppleat; (*quod ſimiliter nihil videtur repugnare*) iam dabitur informatio, qua eædem formæ ſuas materias informent, nec tamen eas in ſuo eſſe contineant. *Poteſt ſaltem diuinitus ſubiici materia formæ, quin eam ſuſtent. Et forma informare materiam, quin eam in eſſe contineat.*

Itaque non dubium videtur, quin naturaliter, aut ſupernaturaliter fieri poſſit, vt materia ſubiiciatur formæ, quam in ſuo eſſe non ſuſtineat, & forma informet materiam, quam in ſuo eſſe non contineat. Num autem materia poſſit ſuſtinere formam, cui non ſubiiciatur, aut forma cõtinere materiam, quam non informet, etſi maius eſt dubium, nihilominus dicendum videtur, etſi naturaliter id fieri non poteſt, poſſe tamen ſupernaturaliter. Nihil enim videtur repugnare, quominus Deus poſſit *Poteſt etiam materia ſuſtinere formã, cui nõ ſubiiciatur & forma continere materiã, quã nõ informat.*

poſſit ſubtrahere ſuum concurſum ad vnionem materiæ cum forma, illumque alium relinquere, ac continuare, quo cum forma concurrebat ad eſſe materiæ; cum hi concurſus ſint diuerſi, & concurſus diuinus ad eſſe vtriuſque ſit ſuapte natura prior, quam concurſus, quo concurrit cum eiſdem ad earum vnionem, & ab eo independens. Nam forma humana, & ſimiliter materia cuiuſque rei naturalis prius natura habent eſſe, quam vniantur; cæteræ autem formæ, etſi naturaliter ſimul habent eſſe, & vniuntur materiæ, ſupernaturaliter tamen prius poſſunt habere eſſe, quam informent; ſi nimirum prius à Deo ſolo ſupplente concurſum materiæ in eis ſuſtinendis producantur, quam vniantur materiæ: cum interim materia & forma nec naturaliter, nec ſupernaturaliter, ſiue prius tempore, ſiue natura vniri poſſint, quam eſſe habeant. Quo fit, vt concurſus ad eſſe materiæ, & formæ non pendeant à concurſu ad earum vnionem, poſſintque relinqui, ac continuari, ſiue in homine, ſiue in quaq; alia re naturali, diſſoluta vnione materiæ cum forma, ſiue illæ maneant in eodem ſitu, ſiue in diſtantibus. Sublata enim neceſſitate vnionis earum ad earum eſſe, nihil refert, ſi in ſitibus diſtantibus ponantur, vt diuina poteſtate altera poſſit ad eſſe alterius concurrere: quemadmodum in cauſis agentibus, ſublata per diuinam potentiam neceſſitate contactus, aut debitæ propinquitatis naturalis ad agendum in paſſum, nulla diſtantia quantumcunque magna obſtat, quominus eadem agentia diuina virtute in illud agant, vt Theologi docent. Ad quæ omnia nobis viam aperuit ſubiectio, qua materia hominis ita ſubiicitur humanæ formæ, vt illam in ſuo eſſe non ſuſtineat. Quod ſi quis obiiciat, ſubiectionem materiæ, quæ in homine eſt, non eſſe eiuſdem rationis cum ea, qua materia ſubiicitur aliis formis ſubſtantialibus: reſpondendum eſt, id nec verum eſſe, neque etiam tutum aſſerere. Nam cum informatio, qua humana materia informat, ſit eiuſdem rationis cum informatione, qua illam informant cæteræ formæ ſubſtantiales: (*neque enim vere, ac propriè anima humana eſt forma hominis, atque cæteræ formæ ſubſtantiales aliarum rerum naturalium, vt in concilio Viennenſi, & Lateranenſi 3. decernitur*) eiuſdem quoque rationis ſit neceſſe eſt ſubiectio materiæ, quæ illi ex altera parte reſpondet.

Etiamſi locis diſtent.

Vide Scot. in 1. d. 37. Palu. in 4. d. 1. q. 1. Caiet. ad 3 p. q. 13. art. 2. & recentiores ibid.

Ad arg. in forma.

Ad argumentum reſpondendum eſt, etſi maior eſt vera ſpectata potentia naturali materiæ, ac formæ: non eſſe tamen veram, ſpectata earum potentia obedientiali, quæ ſupernaturali Dei virtute ad actum reducitur. Addendum etiam conſequentiam eſſe vitioſam, niſi ſumatur in antecedente, idem omnino eſſe ſubiici formæ, atque eam in ſuo eſſe ſuſtentare, eodemque modo informare materiam, atque eam in ſuo eſſe continere: quod vt diximus, falſum omnino eſt. Quare non recte deinde colligitur, neceſſe eſſe Deum concurrere cum materia, & forma in genere cauſæ efficientis ad proprias earum functiones exercendas in ſuſtinenda forma, & continenda materia, aut eas, cum deſunt, ſupplendas, cum id præſtare poſſit in ipſis generibus ſuſtinentis, & continentis, quæ ſunt ab efficientis genere diuerſa.

Atque hæc pro explicatione diuini concurſus cum materia, & forma informante ad proprias earum cauſalitates ſiue fundandas, ſiue, cum deſunt, ſupplendas, dicta ſint: quem concurſum ſi quis negauerit, non bene de amplitudine diuinarum cauſandi rationum ſentiet: ſin contenderit eum non eſſe alium, quam effectiuum, non bene philoſophabitur.

Refutatio opinionis aſſerentium, actionem conſeruandi ſemper eſſe diuerſam ab actione producendi.

SECTIO VI.

HACTENVS egimus de ratione conſeruandarum rerum per cauſas materiales, & formales; reſtat, vt de modo conſeruandi, qui adminiſtratur per effectiuas, diſſeramus. Quod facilius præſtabimus, ſi prius videamus, num ſemper actio conſeruandi ſit diuerſa ab actione producendi; an vero in aliis rebus ſit eadem, in aliis diuerſa.

Sent. Henr. & vt videtur etiam Greg. in 2. d. 1. q. 6.

Henricus Gandauenſis quodl. 1. quæſt. 7. & quodl. 9 q. 1. aliique nonnulli exiſtimant, effectiuam conſeruationem earum rerum, quæ per primum ſui eſſe incipiunt, ſemper eſſe diuerſam actionem ab ea, qua producuntur. Id quod abunde ſe probare exiſtimãt in iis, quæ creantur; ex his enim potiori ratione merito probatum exiſtimant, idem ſentiendum eſſe de iis, quæ fiunt per generationem. Primum eorum argumentum eſt, quia actio temporaria ſemper eſt diuerſa à momentanea; conſeruatio autem rerum, quæ creantur, ſemper eſt temporaria; cum tamẽ creatio ſemper ſit momentanea. Secundum eſt, quia ſi actio, qua res creata conſeruatur, eſſet eadem cum actione, qua fit; quamdiu illa cõſeruatur, tamdiu fieret: vnde cum conſeruatio non ſit, niſi in tempore, iam eiuſmodi res fieret in tempore, & non in inſtanti, vt ſupponitur. Tertium, quia quarum actionum termini ſunt diuerſi,

Eorum argumenta.

A & ipſæ quoque ſunt diuerſæ, cum diſtinctionem à ſuis terminis accipiant: terminos autem creationis, & conſeruationis ex eo diuerſos eſſe probant, quia terminus conſeruationis rei creatæ ſupponit rem creatam; nihil autem ſeipſum ſupponit.

Reiicitur in iis, q̃ creatur. A D. Th. 1 p. q. 104. art. 1. & de potent. q. 5. a. 1. ad. 2. Ægid. de Eſſe & eſſ. nt. q. 7. Ferr. 3. contr. gent. cap. 65. Cap. in 2. d. 1. q. 2 a. 1 concl. 3. Heru. tr. de ater. mũ. q. 1.

Verum hæc ſententia non eſt probanda, & ab omnibus pene aliis reiicitur in iis rebus, quæ fiunt per creationem. Primum, quia effectiua conſeruatio huiuſmodi rerum nihil aliud reuera eſt, quam continuata quędam ſeu B potius permanens productio; tamdiu enim illæ accipiunt eſſe, quamdiu cõſeruari dicuntur; quemadmodũ & lumen, quod à ſole producitur, tamdiu à ſole profluit, quamdiu durat illuminatio. Deinde, quia cum res, quæ hoc modo producitur, & conſeruatur, ſit vna, & eadem, neq; illi per conſeruationem quicquam addatur, nihil in ea inuenitur, quod eius conſeruationem à productione diſtinguat.

Obiectio. *Solutio.*

Quod ſi quis obiiciat, reperiri duratio- C nem temporariam in re conſeruata, quæ duratio in ea non reperitur, cum producitur; reſpondendum eſt, creationem non fieri in inſtanti temporis noſtri, ſed in inſtanti permanente, cui tamen tempus noſtrum poteſt coexiſtere, & ſemper coexiſtit, cum res creata conſeruatur.

Alia ſolutio.

Nihil enim Deus creat, vt ſolo momento exiſtat, quod ſi crearet, non vtique diceretur illud cõſeruare. Accedit, quod conſeruatio non terminatur directo ad duratio- D nem, ſed ad rem conſeruatam, ſeu durantem, cuius accidens quoddam, aut exiſtentia perſeuerans (*vt multi volunt*) eſt ipſa duratio.

Diſtinctio inter product. & conſeruat. rei, quæ creatur.

Poſtremo, quia cum inter conſeruationem, & productionem huiuſmodi rerum ſatis ſit diſtinctio quædam connotatiua, non eſt, cur in eis maior diſtinctio requiratur. Eſt autem huiuſmodi diſtinctio, vt res, quæ in inſtanti noſtri temporis, aut in eius coexiſtentia incipiũt eſſe, non dicãtur produci, niſi cum immedia- E te ante non fuerunt; neque etiam conſeruari, niſi cum iam ante extiterint, vt patet.

Ad argumenta.

Quare ad primum argumentum in oppoſitum dicendum eſt, nec conſeruationem rerum, quæ per ſolam creationem produci poſſunt, eſſe temporariam, niſi ratione exiſtentiæ cum tempore, nec earum productionem eſſe momentaneam ex momento temporis, quod ſubito tranſit ſed ex inſtanti permanen- F te, quod tempori etiam coexiſtit. Itaque tam creationem, quam conſeruationem huiuſmodi rerum eſſe permanentes, & tempori noſtro coexiſtentes; atq; adeo eſſe vnam & eandem actionem Dei; quæ tamen dicitur creatio, quatenus res creata immediate ante non fuit: conſeruatio autem, quatenus coexiſtit tempori ſequenti.

Vnde rei creatæ conſeruatio dicatur temporaria, & productio inſtantanea.

Res creata, dum conſeruatur, fit.

Ad ſecundum concedendum eſt, re quidem ipſa, quamdiu res per ſe creata conſeruatur, tamdiu fieri, atque adeo & fieri, & conſeruari in duratione permanente, quæ coexiſtit tempori; ſed tamen in ratione loquendi eſſe diſtinctionem, cum vſus obtinuerit, vt non dicatur produci, niſi cum primum incipit tempus, cui illa coexiſtit; ſic enim tunc eſt, vt immediate ante non fuerit.

Terminum eſſential. creationis, & cõſeruat. eſſe eundem.

Ad tertium negandum eſt diuerſos eſſe terminos creationis, & conſeruationis: ſi enim diuerſi eſſent, iam conſeruatio non eſſet conſeruatio, ſeu eiuſdem rei quaſi manutenentia: neque vllum eſſe incommodum, quod eadem res vno modo ſpectata ſupponat ſeipſam alio modo conſideratam, ſeu (*quod idem eſt*) in alio ſtatu præteritam; atque hoc pacto res, quæ conſeruatur, ſupponit ſeipſam productam. Falluntur tamen hi authores, quatenus accipiunt varias conditiones, ſeu ſtatus eiuſdem termini eſſentialis pro variis terminis; quaſi ipſum incipere per creationem ſit terminus ipſius creationis; & ipſa quaſi manutenentia eſſe accepti ſit terminus conſeruationis; & non potius vtriuſque terminus ſit ipſa res, cuius eſſe ſimul re ipſa & producitur, & conſeruatur.

Refutatio opinionis oppoſitæ, aſſerentium, ſemper actionem, qua Deus quamque rem conſeruat, eandem eſſe cum ea, qua illam produxit; & approbatio mediæ ſententiæ, quæ habet in quibuſdam eandem eſſe, in aliis diuerſam.

SECTIO VII.

Ita Ferra. & Cap. locus ſup. ſect. citatis, licet hic nomen creationis ꝑ quauis productione vſurpet, vt patet cõcl. 4.

ALII oppoſitam ſententiam ſibi perſuadent, quam eandem volunt eſſe D. Thomæ, nempe actionem, qua Deus quamlibet rem conſeruat, eſſe ſemper eandem cum ea, qua illam produxit. Id quod primum ex eo probant, quia in omnibus rebus producendis & conſeruandis idem eſt directus, & intrinſecus terminus productionis, & conſeruationis; cum eadem res, quæ conſeruatur, ſit ea ipſa, quæ producta erat, vt modo dictum eſt, alioqui non diceretur conſeruari.

Argumenta ad hoc probandum.

Deinde, quia conſeruatio rerum nihil aliud videtur eſſe, quam continuatio exiſtentiæ earum à cauſa dante illam: id quod Diuus Thomas perſpicue aſſerit 1. par. q. 104. ad calcem primi articuli, cum ait, conſeruationem rerum à Deo non eſſe per aliquam nouam actionem, ſed per continuationem actionis, qua dat eſſe.

Poſtremo, quia ratio illa communis, & pene vulgaris, qua ſupra vſi ſumus, idem *Sect. 3.*

oſtendit;non minus,inquam,creaturā quamlibet pendere à Deo, ſed multo etiam magis, A quam lumen à ſole: ex hoc enim antecedente ſequitur, quemadmodum ſol eadem actione conſeruat in aere lumen, qua illud produxit; ita & multo etiam magis, dicendum eſſe eadem actione, qua Deus vnamquanque rem produxit,eam quoque conſeruare.

Impugnatur hac ſentētia in iis,quæ generantur.

Sed neque huiuſmodi ſententia probanda eſt, ſi intelligatur etiam de conſeruatione rerum, quæ producuntur per generationem. B Primum, quia ad generationem plurimarum rerum concurrunt cauſæ vniuocæ, quæ cum non dicantur cauſæ, niſi in fieri, non poſſunt, poſtquam genuerunt, ad conſeruationem earum concurrere: vnde fit, vt in his actio, qua Deus cum huiuſmodi c. uſis rem quamque generat, non fit eadem cum illa, qua eam conſeruat. Deinde, quia generatio finita eſt in eo inſtanti temporis, in quo primo ingreſſa eſt forma in ſubiectū, nec reipſa C diſtinguitur ab alteratione præcedente, qua diſponebatur materia, vt etiam eſt ſententia D. Thomæ; conſeruatio autem effectiua non eſt actio alteratiua, quia tum maxime res conſeruantur, cum minime alterantur. Tertio, quia ſi authores huius ſententiæ dicant ſe nomine actionis intelligere ſolum Dei effectiuum concurſum, ſiue influxum, ne hoc quidem modo vera eſt vniuerſe eorum ſententia: ſiquidem in generatione non ſupplet D Deus cōcurſum vniuocorum agentium, quibus vtitur ad dandum eſſe effectibus; quem tamen ſupplet in conſeruatione: idem enim eſſe effectiue conſeruatur in rebus, quod in generatione effectiue dabatur: quo fit, vt maiori concurſu effectiuo concurrat Deus in conſeruatione plurimarum rerum, quam in earum generatione.

Generatio & præcedens alteratio, re ipſa idem.

Vide 2. contr. gent. c. 17. ad fin. & 1. 2. q. 113. art. 7. ad quintum.

Deus in conſeru. ſupplet concurſum agentium vniuocorum.

In his rebus productio, & conſeru. non à termino, q. eſt idē vtriuſque, ſed ab agentibus ſumūt diſtinct.

Quapropter ad primum huius ſententiæ argumentum dicendum eſt, etſi in rebus etiam, quæ generantur, idem eſt terminus E productionis, & conſeruationis; tamen quia plures cauſæ efficientes concurrunt, aut concurrere poſſunt, ad earum generationem, quam ad conſeruationē, idcirco non ſequi ex identitate termini identitatem actionis in generatione, & conſeruatione. Actio enim, vt actio eſt actus agentis; vnde fit, vt cum agentia non ſunt eadem, neque actiones, vt actiones, ſint eædem. F

Quid ſit conſeruatio.

Ad ſecundum dices, conſeruationem non eſſe proprie continuationem exiſtentiæ, ſed permanentiam eius; ſiue interim ipſa exiſtentia permaneat virtute eiuſdem continuatæ actionis, ſiue alterius diuerſæ; D. autem Thomam in loco citato loqui de conſeruatione rerum, quæ à ſuis cauſis particularibus efficientibus pendent in fieri, & conſeruari; vt earum, quæ per ſe creantur, luminiſque, & aliarum huiuſmodi. Alioqui ſibi repugnaſſet articulo ſequenti, cum dixit, Deum in ipſo mundi initio omnia immediate creaſſe; ſed tamen inſtituiſſe, vt quædam ex illis ab aliis conſeruarentur: quod certum eſt per actionem creationis nullo modo fieri, aut etiam fieri poſſe.

Ad tertium dicendum, vel ea ratione magis pendere creaturā quamlibet à Deo, quam lumen à ſole; quod lumen non pendet à ſole, niſi effectiue; à Deo autem & ipſum, & alia omnia creata, non ſolum effectiue, ſed aliis etiam dependendi modis, quibus Deus eorum omnium & author & cōſeruator eſt. Adde, quod non omnis productio & conſeruatio eſt ſimilis productioni & conſeruationi luminis, vt proinde eadē actio dici debeant, quemadmodum illuminatio productiua, & conſeruatiua.

Vera ſententia.

Media igitur, tertiaq; ſententia atque approbanda eſt, in iis rebus, quæ ſola creatione fieri poſſunt, & in iis etiam, quæ ita fiunt ex ſubiecto, vt pendeant in fieri, & conſeruari à particulari agente creato eandem eſſe actionem conſeruationis, quę fuit productionis: at in reliquis non vniuerſe ita rem habere. Hæc ſentētia ex dictis colligitur, ſiquidē prior pars probata relinquitur ex impugnatione primæ opinionis; poſterior autem ex refutatione ſecundæ. Dico autem [*non vniuerſe*] quia in iis, quæ generātur ab agentibus æquiuocis principalibus; fortaſſe non repugnat eandem actionem eſſe conſeruationis, quæ fuit generationis. De qua re paulo poſt.

Præcipua quæſtio initio poſita difficultat poſthac diſcutienda.

Sed cum ex ſuperius dictis habeamus ea, quæ generantur, conſeruari effectiue à Deo ſimul cum cauſis mediis vniuerſalibus, quæ ſunt corpora cœleſtia; quæſtio ſatis impexa ſe offert, num quemadmodum in generatione hæ cauſæ ſimul cum particulari generante attingunt per ſe, ac intime ipſum eſſe formarum, quas per accidentia tanquam inſtrumenta educunt è potentia materiæ; ita etiam in conſeruatione, excluſo vniuoco generante ab officio per ſe conſeruandi eaſdem formas, cæteræ omnes cauſæ efficientes eſſentialiter ſubordinatæ primo agenti per eadem, aut ſimilia accidentia eas per ſe, ac intime conſeruent: an potius ſola prima cauſa, finita generatione, per ſe, ac intime eaſdem effectiue conſeruet; cæteræ autem hoc tantum præſtent, vt diſpoſitiones materiæ formis accommodatas extrinſecus foueant, & cum à naturali ſtatu cadunt, ad earum reſtitutionem concurrant.

Sententia

Sententia eorum, qui aſſerunt, ſolum Deum effe-ctiue concurrere ad conſeruationem formarum, quæ educuntur è po.entia materia.

SECTIO VIII.

Argumenta, quibus id aſtruunt.

SVNT, qui aſſerant, huiuſmodi formas à ſolo Deo effectiue conſeruari, quod his rationibus probãt. Primum quia ſi conſeruatio huiuſmodi formarũ non eſſet actio ſolius Dei propria, & peculiaris, non poſſet Deus eas annihilare; nihil enim aliud eſt annihilatio (*vt volunt*) quam ſuſpenſio actionis, qua Deus rem quamlibet conſeruat: at Deus vt omnia potuit ex nihilo producere, ita & in nihilum redigere.

Deinde, quia videmus, calorem, quem ignis inducit in aquam, aliquandiu conſeruari, remoto aut extincto igne: cum ergo is calor nõ conſeruetur ab igne, quem ponimus remotum, aut extinctum; neq; etiam ab aqua quæ potius, quantũ poteſt, illum expellit; nec denique à cœlo, cum cœlum nõ agat in aquam, niſi interuentu particularium agentium, & potius enitatur conſeruare aquam in ſua naturali diſpoſitione, quam qualitatem à contrario agente introductam: relinquitur eam retentionem calori à ſolo Deo fieri per intimi influxus actionem.

Sect. 3.

Poſtremo, quia diuinæ Scripturæ id videntur ſignificare, Patreſque ſentire, & rationes ſuperius propoſitæ probare, vbi oſtendimus, quid in hac re certum eſſet, quid controuerſum: omnes enim illæ videntur concludere, ſolum Deum actione peculiari, ac ſua res omnes conſeruare. Sed & D. Thomas Scholæ facile princeps idẽ videtur aſſerere 1. p. q. 104. ad calcem primi articuli, itemq; contra Gent. cap. 65. ad finem rationis quartæ, quibus locis ait, conſeruationem eſſe actionem ſine motu & tempore, & impoſſibile eſſe manere alicuius rei eſſe, niſi per operationem diuinam. His enim verbis plane ſenſiſſe videtur, primum quidem omnem conſeruationem, qua Deus rem quamque in ſuo eſſe cõſeruat, eſſe actionem, eamque tranſeuntem: deinde eam actionem eſſe ſolius Dei, cum dicatur eſſe ſine motu, & tempore; quandoquidem agentia naturalia non agant ſine motu, & tempore, vt idem tradit iiſdem locis.

Ex Ariſtot. 3. Phyſ. c. 3. tex. 22.

Soluuntur facile.

Annihilatio quib. modis dari queat.

Verum hæ rationes nõ probant inſtitutum. Nam ad primam dici poteſt, non omnem annihilationem eſſe ſuſpẽſionem actionis, cum res annihilari poſſint per ſuſpenſionem ſuſtentationis aut continentiæ; quo pacto annihilari poſſunt omnes formæ eductæ è poten- A tia ſubiectorum; imo & omnes, quæ pendent in ſuo eſſe à ſubiectis, etiamſi ſint ſupernaturales; atque adeo ipſa materia, ſi Deus ſuſpendat continentiam formarum, à quibus ipſa conſeruatur in genere cauſæ formalis, neque ipſe earum defectum in ea re ſuppleat.

Quomodo aqua ſuſtentet calorẽ, quem nititur expellere.

Ad ſecundum vere quoque reſponderi poteſt, eum calorem conſeruari tantiſper ab ipſa aqua, non vt aqua eſt, quia ſic aduerſatur calori per natiuum frigus, ſed vt eſt ſub- B ſtantia corporea, qua ratione eſt capax non ſolum frigoris, ſed etiam caloris: hæc autem conſeruatio ſuſtentatiua eſt, non effectiua; ad quam ſuſtentatiuam conſeruationem Deus concurrit tanquam primum ſuſtentans, etiam tunc, cum aqua, vt aqua eſt, pedetentim per natiuum frigus effectiue expellit eundem calorem; ad quam expulſionem ſimul concurrũt effectiue cauſæ efficientes vniuerſales, quibus aqua, vt aqua eſt, in agendo eſſen- C tialiter ſubordinatur.

Operatio latius patet, q̃ actio & quaſlibet cauſalitates complectitur.

Ad tertium occurri poteſt, operationis nomen ſæpe ita ample vſurpari, vt quoslibet etiam cauſarum concurſus, ſeu cauſalitates complectatur. Quod idem apud eos Scholaſticos, qui formalium ſignificationum ſtudioſiores ſunt, ſæpe videre licet, vt cum dicunt, ad diuinam gubernationem (*ſi in genere loquendum eſt*) duo ſpectare; vnum, vt res omnes creatas in ſuo eſſe conſeruet; alterum, D vt omnibus cooperetur ad finem totius gubernationis, hoc eſt, ad omnes earum operationes concurrat. Qua loquendi forma nomine operationum intelligunt non ſolum omnes veras actiones creaturarum, ſed etiam quoslibet concurſus, ſeu cauſalitates ſecundarum cauſarum, quæ etiam cauſalitates modo aliquo dici poſſunt earum actus ſecundi: ad omnes enim huiuſmodi operationes, ſiue actus, Deum gubernatione ſua, concurſuque E generali concurrere non dubium eſt, vt ipſi fatentur. Hoc igitur modo intelligenda ſunt allata ſacræ Scripturæ loca, & alia ſimilia, Patrumq; variȩ expoſitiones, quȩ ſæpe apud eos reperiuntur. Quin & ipſa Auguſtini, & Anſelmi citata verba (*qualia etiam ſunt ea, quæ libro quinto ex Dionyſio retulimus*) hanc multiplicitatem diuinorum concurſuum in omnium cauſarum generibus non obſcure ſignificant. F Nam illud Auguſtini [*creatoris potentia*] efficientiam Dei declarat: illud autem [*omnitenentis virtus*] omnem vim conſeruandi, præſertim ſuſtentatiuam: quos eoſdem varios concurſus euidentius explicat Anſelmus, cum ſcribit, neceſſe eſſe, vt ſicut nihil factum eſt, niſi per creatricem præſentem eſſentiam: ita nihil vigeat (*hoc eſt, conſeruetur*) niſi per eiuſdem ſeruatricem potentiam. Sed patrem omnium

Hoc pacto dici Deũ omnibus cooperari.

Sect. 3. c. 2. q. 12. ſect. 4.

omnium apertiſſime loquitur Gregorius Magnus, qui ad cap. 1. Iob. lib. 2. Moral. c. 8. præter alia cauſandi genera, de quibus nulla quæſtio eſſe poteſt, duo etiam illa minus vulgata, quæ addimus, hoc eſt, genus cauſæ ſuſtentantis, ſiue ſuſtinentis, itemque continentis, agnoſcit diſertis verbis in Deo: ſic enim ait: *Ipſe* (nimirum Deus) *ſupra omnia, ipſe infra omnia: & ſuperior eſt per potentiam, & inferior per ſuſtentationem; ſurſum regens, deorſum continens; vbique præſidendo ſuſtinens, ſuſtinendo præſidens. Vnde ſuperius præſidens, inde inferius ſuſtinens: ſine inquietudine ſuperius regens, ſine labore inferius ſuſtinens.* Hæc ille.

Quid illi hac in re curarint.

Accedit, quod hoc vnum curæ eſt in hac materia tum diuinis ſcriptoribus, tum etiam toti Patrum, Scholaſticorumque conuentui, vt oſtendant, quemadmodum nihil ſine Deo produci poteſt, ita nihil ſine eius virtute, atq; concurſu poſſe conſeruari: in quibus vero cauſarum generibus, & quo pacto id fiat, non ita enucleate explicant. Denique cum omnia, quæ proprie creantur, generantur, & conſeruantur, & in quibus conſeruantur cætera, ſint res per ſe ſubſiſtentes; & vel creatæ ſint, vt ſubſtantiæ ſeparatæ, corpora cœleſtia, & anima rationis particeps; vel conſtent materia, quæ & ipſa creata eſt; dici quoque poteſt, omnia, quæcunque facta ſunt, hac etiam ratione conſeruari per actionem diuinam, quatenus ipſe ſolus effectiue conſeruat formas per ſe ſubſiſtentes, & materiam, ex qua res materiales conſtant, in quibus omnes formæ, quæ in ſuo eſſe pendent à ſubiectis, exiſtunt. Hoc enim effectiuo concurſu ſublato, ſeu ſuſpenſo, omnia in nihilum redigerentur. Atque hoc eiam modo intelligi poſſunt diuinæ Scripturæ, ſancti omnes, & Scholaſtici, quandocunque expreſſe dicunt, ſublata Dei actione omnia peritura, vt etiam diximus *lib. 5.* Quod autem D. Thomas ait, conſeruationem eſſe actionem ſine motu, & tempore, primum quidem non intelligitur de omni conſeruatione, ſed de effectiua tantum: deinde dici poteſt non intelligi de omni effectiua, ſed de effectiua, qua res per ſe creatæ conſeruantur. Nam cum altero loco ait, impoſſibile eſſe manere alicuius rei eſſe, niſi per operationem diuinam, vtroque modo accipi poteſt diuina operatio, vel pro quouis eius concurſu, vel pro effectiuo duntaxat.

Quo pacto Deus omnino etiam effectiue conſeruet.

c. 2. q. 9. ſect. 2.

Quam cōſeruationem D. Tho. vocarit Actionem ſine motu & tempore.

Quamquam etſi huiuſmodi authoritatibus probaretur, Deum non niſi effectiue conſeruare formas pendentes in ſuo eſſe à ſubiectis; non probaretur tamen, eas à cœſtibus etiam corporibus intimo concurſu effectiuo non conſeruari.

Quapropter aliis rationibus probabilius

A hæc ſententia confirmari poteſt. Primū, quia ſi quod creatum agens formam à ſe introductam intime conſeruaret, non terminaretur eius intentio ad ipſam formæ introductionem: at terminatur, ſiquidem forma introducenda eſt finis agentis, & ea introducta ceſſat actio: quorum vtrumque tradit Ariſtoteles 1. de generat. cap. 7. ergo ſi qua vlterius datur actio conſeruatiua formæ in ſubiecto, à nullo agente creato, ſed à ſolo Deo ſit neceſſe eſt.

Arg. alia validiora ad probandū à cœlo nō conſeruari intimo cōcurſu effectiuo formas è materia eductas.

B Deinde, quia actio, qua vnaquæque res intime conſeruatur, non poteſt eſſe motus, aut omnino mutatio: alioqui quidquid conſeruatur, dum conſeruatur, mutaretur: quod falſum eſſe perſpicuum eſt, cum potius ea magis proprie dicantur conſeruari, quæ in eodem omnino ſtatu perſeuerant: ſiquidem ea, quæ depulſa à ſuo natiuo ſtatu ad illum reuocantur, quodammodo generantur: quæ C autem ab eo depelluntur, quodammodo corrumpuntur: at corpora cœleſtia, à quibus ſolis, præterquam à Deo, videri poſſent huiuſmodi formæ intime conſeruari, non agunt, niſi mouendo, aut mutando id, in quod agunt, quemadmodum & cætera corpora, vt ait Diuus Thomas, & communiter dici ſolet: nullum igitur agens creatum conſeruat vllam huiuſmodi formam intimo concurſu effectiuo (*ſaltem eo tempore, quo illa in eodem* D *omnino ſtatu perſeuerat*) ſed ſolus Deus. Nam cæteræ ſubſtantiæ immateriales non agunt ad introductionem, aut conſeruationem vllius formæ corporeæ, niſi mediante actione alicuius corporis.

De potent. q. 5. art. 1. ad 7. & 3. contra gent. 95.

Hoc autem argumentum perſpicue videtur confirmari ex iis, quæ D. Thomas ait in quæſt. 5. de potentia Dei, art. 1. ſic enim ſcribit: *Actio agentis corporalis non ſe extendit vltra motum: & ideo eſt inſtrumentum primi agentis in e-* E *ductione formarū de potentia in actum, quæ eſt per motum: non autem in conſeruatione earum, niſi quatenus ex aliquo motu diſpoſitiones in materia retinentur, quibus materia fit propria forma: ſic enim per motum corporum cœleſtium inferiora conſeruantur in eſſe.*

Poſtremo idem ex eo probatur, quia huiuſmodi formæ non videntur eſſentialiter ſubordinatæ cœleſtibus corporibus, nec quoad operationes ſuas, nec quoad ſuum eſ- F ſe. Nam noſtratia hæc agunt in ſe inuicem, & in ſuo eſſe conſeruantur ſine concurſu cœleſtium corporum, quia ad agendum; & ex conſequenti ad ſui eſſe conſeruationem (*vnumquodque enim ens creatum eſt propter ſuam operationem*) nec indigent eorum motu, nec eorum luce, aliiſve influentiis; ſiquidem immota tota cœleſti machina vnius diei ſpatio, Ioſue

Ariſt. 2. de cœlo c. 3. text. 17.

Ioſue bellum gerente cum Amorrhæis omnia ſuas actiones exercebant, ſuumque eſſe retinebant: quod idem faceret ignis ſi poneretur in vacuo prope materiam combuſtibilem.

Communior ſententia aſſerentium huiuſmodi formas effectiuo concurſu intime conſeruari non ſolum à Deo, ſed etiam à cœleſtibus corporibus, & vniuerſe ſtatuitur, à quibus res intime pendeant in conſeruari.

Sectio IX.

Aſſertio cōmunior circa formas è materia eductas.

QVAMQVAM vero ſententia hæc ſuam habeat probabilitatem, communior tamen eſt, & veriſimilior oppoſita, nempe has formas, de quibus eſt quæſtio, effectiuo concurſu intime conſeruari non ſolum à Deo, ſed etiam à cœleſtibus corporibus.

Præcipuum eius fundam.

Quæ ſententia, cum videatur eſſe omnium pene Philoſophorum, & maioris notæ Theologorum, non parum auctoritatis habere debet; præſertim cum nitatur eſſentiali ſubordinatione inter ſublunaria & cœleſtia, ipſumque rerum omnium auctorem Deum, quam ſubordinationem omnes fere ponunt.

Quod igitur hæ formæ intimo concurſu effectiuo à Deo conſeruentur, *(quæ eſt prior huius aſſertionis pars)* nec ſatis ad id ſit ſuſtentatiua conſeruatio, qua ab eo primum conſeruantur mediantibus ſubiectis, è quorum potentia educuntur, vt ex ſuperius dictis perſpicuum eſt, his rationibus oſtenditur. *Sect. 4. & 5.*

Primum, quia cum tres ſint rationes conſeruandi, ſuſtentatiua, contentiua, & effectiua, cum qua ſemper coniunctæ ſunt exemplaris, & finalis, vt ſupra dictum eſt, generalis participatio eſſendi, quam res omnes, earumque omnes partes, ac gradus in rerum natura neceſſario habere debent à Deo tanquam ab ente per eſſentiam, effectiua eſt, non ſuſtentatiua, nec contentatiua; ſiquidem hæ duæ poſteriores participandi rationes ſunt particulares, nec omnibus participantibus communes, ſed quibuſdam tantum, vt patet: cum ergo formæ, quæ educuntur è potentia ſubiectorum, aliquod eſſe participent à Deo, nō ſolum cum incipiunt eſſe, ſed etiam cum conſeruantur, vt perſpicuum eſt; efficitur, vt non ſubſtantiue tantum, ſed effectiue etiam ab eo conſeruentur. Deinde, quia nō minus dependentes eſſe debent à Deo huiuſmodi formæ, quam earum ſubiecta, quod nemo negauerit: cum igitur primum earum ſubiectū pendeat in conſeruari à Deo, non ſolum in genere cauſæ continentis, tanquam à primo continente,

A ſed etiam in genere cauſæ effectiuæ conſeruātis, tanquam à primo effectiue cōſeruante, vt patet ex ijs, quæ traduntur de materia prima; conſequens eſt, vt formæ quoq;, quæ è potentia ſuorum ſubiectorum educuntur, pendeāt ab eo in conſeruari, nō ſolum in genere cauſæ ſuſtentantis, tanquam à primo ſuſtinente; ſed etiam in genere cauſæ efficientis; tanquam à primo effectiue conſeruante; eſt enim par ratio in vtriſq;. Tertio, quia ſi Deus ſolo ſuſten-
B tatiuo concurſu conſeruaret huiuſmodi formas, pluribus modis penderet effectiue lumē à ſole, aut lucerna, quam illæ à Deo, nempe & in fieri, & in conſeruari, quod abſurdiſſimum dictum eſt. Accedit, quod diuinæ Scripturæ etſi omnem conſeruandi rationem; quæ ſine vlla imperfectione concipitur, Deo attribuunt; effectiuam tamen generaliſſime reſpectu omnium, quæ in rerum natura ſunt, ei ſpecialius tribuere videntur: quod idem de Patri-
C bus, & ſcholaſticis, ſentiendum eſt.

Ita deinde conſeruari à cœlo, oſtenditur.

Quod autem eædem formæ intimo etiam concurſu pendeant effectiue in conſeruari à cœleſtibus corporibus *(quæ aſſertionis pars minus perſpicua eſt, quam prior)* his rationibus probatur.

Solum efficit nunc Deus vt cauſa particularis, quæ excedunt facult. ſecundar.

Primum, quia Deus poſtquam produxit mundum, nihil ſolus efficit tanquam particularis cauſa, niſi quod excedit facultatem ſecundarum cauſarum: eſſet enim partim ſu-
D peruacaneum, partim quodammodo iniurium, vſurpari à Deo iterum eam facultatem, quam earum naturis conceſſit: atqui conſeruatio formarum, quę è potentia ſubiectorum educuntur, non excedit facultatem cauſarum efficientium mediarum: ergo non fit à ſolo Deo, vt particulari cauſa, ſed vt prima, & generali, interuentu ſubordinatarum ſibi cauſarum efficientium. Maior eſt communis Philoſophorum, & Theologorum ſententia. Mi-
E nor ex eo probatur, quia difficilius, aut ſaltem non minus difficile ex parte rei eſt, ſemperque fuit à Philoſophis, & Theologis exiſtimatum, rem aliquam de nouo producere, quam productam conſeruare: productio autem formarum, quæ educuntur è potentia ſubiectorum, *(quæ proprie eductio appellatur)* non excedit facultatem cauſarum efficientium mediarum, vt ex eorundem communi ſententia ſupponimus, cum de ſubordina- *2. Phyſ. cap. 2. text. 26.*
F tione cauſarum diſputant, & illud pronunciatum Ariſtotelicum explicant, *Sol & homo generant hominem*, vt patet: neq; id negatum video, niſi ab ijs recentioribus, qui oppoſitam ſententiam tuentur, vt qui vident, quantum momenti in hoc argumento ſitum ſit. Deinde, quia Deus, vt D. Thomas recte annotauit 1. p. q. 104. art. 2. ita res corruptibiles,

Lege Auguſt. 7. de Ciuit. c. 30. Baſil. homil. 9. hexamer. & Damaſc. 3. de fide c. 16.

ex quibus primo mundus conſtitit: initio creauit, vt eas continuo cauſis ſibi ſubordinatis conſeruandas reliquerit nec ſolum per accidens, & indirecte, (*impediendo ſcilicet, vel remouendo contraria*) ſed etiam directo, ac per ſe, retenta ſibi tantummodo primaria ratione concurrendi cum eis ad earum conſeruationem: quod idem Patres ſæpenumero affirmant: at Deus in eis creandis intime attigit eſſe earum formarum, ex quibus illas cõpoſuit: ergo retenta ſibi vniuerſali ratione attingendi illarum eſſe in eis conſeruandis: quam ſecundis cauſis relinquere non potuit, particularem intimam eis reliquit. Tertio, quia quod non ſolum nihil repugnat, ſed magis etiam ad rerum naturas accomodatum eſt, non eſt, cur fieri negandum ſit; hinc enim eſt cur Ariſtoteles ſæpe dicat naturam ex ijs, quæ poſſibilia ſunt ſemper meliora moliri; non ſolum autem nihil repugnat res ſublunares intime conſeruari ab eiſdem agentib⁹ generalibus, à quibus genitæ ſunt, cum id contradictionem non implicet, vt patet; ſed etiam accommodatius eſt ad ipſas earum naturas. Omnis enim cauſa effectiua, quæ propenſa eſt ad dandum eſſe ſuo effectui, propenſa quoque eſſe iudicanda eſt ad illud in eo effectiue conſeruandum, niſi quid obſtet, vt obſtat perfecta vniuocatio inter cauſam effectiuam, & eius effectum, ob quam agens vniuocum eum produxit effectum, nihil amplius ei conferre poteſt, quod ipſe effectus non habeat, vt initio quæſtionis explicatum eſt; quod non habet locum in cœleſtibus corporibus reſpectu ſublunarium.

Vt de generat. animalium lib. 1. c. 4. de part. animal. lib. 2. c. 14. & lib. 4 c. 10.

A quorum agentium intimo influxu res qualibet pendeat in ſui conſeru.

Atque hæc, quod attinet ad formas, quæ educuntur è potentia materiæ. Vt autem conſtet vniuerſim, à quorundam agentium intimo concurſu res pendeant in ſui conſeruatione, duabus hoc aſſertionibus complectemur. Conſiderandumque in primis eſt, duo eſſe rerum genera: vnum permanentium, alterum ſucceſſiuarum. Permanentes ſunt, quæ totæ ſimul in eodem inſtanti exiſtere poſſunt, vt homo, albedo: ſucceſſiuæ, quæ non poſſunt totæ ſimul exiſtere, vt motus, & tempus. Deinde aduertendum eſt, rerum permanentium quaſdam eſſe, quæ natura ſua non indigent motu, vt producantur, veluti lumen, & actus ſentiendi, ac intelligendi: tametſi aliquando per motum produci poſſunt, vt lumen, cum inducitur in aerem per egreſſum lucernæ à ſphæra ſuæ actiuitatis; tunc enim producitur in externo ſpatio non per primum ſui eſſe, ſed per vltimum non eſſe, vt alibi oſtenditur; alias vero eſſe, quæ natura ſua indigent motu vt producantur: cuiuſmodi ſunt formæ ſubſtantiales, quæ educuntur è potentia materiæ

Permanent. alia vt producantur nõ indigent motu natura ſua.
Alia indigent.

A & accidentia, quæ habent contrarium: tametſi aliquando produci poſſint ſine motu: quo pacto initio mundi producta ſunt à Deo elementa, eorumque formæ ſubſtantiales, & propriæ qualitates. Poſtremo aduertendum ea, quæ natura ſua indigent motu, vel indigere illo, vt intima inchoatione ſui; quo pacto indigent motu qualitates habentes contrariũ cuius expulſione introducendæ ſint, vt calor, & frigus: vel vt inſtrumento ſuæ productio-
B nis, quo pacto indigent motu formæ ſubſtantiales, quæ educuntur è potentia materiæ; non autem forma humana, niſi tantum vt corpus informet. Quibus poſitis, duabus aſſertionibus res hæc explicanda eſt.

Idq; altero è duobus modis.

Prior aſſertio, de ſucceſſ. & ijs permanent. quæ nõ indigent motu.

Prior aſſertio. Succeſſiua, & quæ natura ſua non indigent motu, vt producantur pendent effectiue, ac intime à ſuis particularibus agentibus in fieri, & conſeruari, & ex conſequenti à ſuis agentibus vniuerſalibus, ſi qua
C ſint quibus agentia particularia eſſentialiter ſubordinentur. Hæc aſſertio, quod attinet ad ſucceſſiua, ſatis perſpicua eſt, cum eorum fieri, & eſſe non diſtinguatur. Quod vero attinet ad permanentia, quæ natura ſua non indigent motu, vt producantur, ex eo probatur concluſio, quia hæc partim produci non poſſunt, niſi per creationem, vt ſubſtantiæ ſeparatæ, anima rationalis, corpora cœleſtia, & materia prima, donaque ſupernaturalia, quæ
D à Deo infunduntur; quæ omnia nemo dubitat à ſolo Deo fieri, & effectiue conſeruari, tanquam à particulari cauſa efficiente, quæ nulli vniuerſali ſubordinatur; partim ita fiunt per eductionem formarum è potentia ſubiectorum, vt ſublatis particularibus agentibus continuo huiuſmodi formæ eſſe deſinant, veluti lumen in aere, ſublato corpore lucente, à quo producitur: & ſpecies ſenſibilis in medio, ſublato obiecto ſenſibili: &
E actus potentiarum apprehendentium, ſublatis ipſis potentijs, à quibus, tanquam particularibus agentibus producuntur, ſeu eliciuntur, quæ obiecta imprimẽtia ſpecies, & potentiæ à quibus eliciuntur actus, eſſentialiter ſubordinata ſunt, ſaltem Deo effectiue cum illis concurrente.

Poſter. aſſertio de permanentibus quæ motu indigent.

Poſterior aſſertio. Permanentia, quæ natura ſua indigent motu, vt producantur, etſi non pendent effectiue, ac intime in conſerua-
F ri, ſed in fieri tantum à ſuis per ſe agentibus particularibus: pendent tamen à ſuis agentibus vniuerſalibus. Prior pars quotidiana experientia conſtat; poſterior iam probata eſt, & ex communi grauiorum Philoſophorum, & Theologorum ſententia confirmata.

* * *

Solutio argumentorum, quæ pro ſententia oppoſita allata ſunt.

SECTIO X.

AD primum igitur oppoſitæ ſententiæ argumentum dicendum eſt intentionem agentis creati, quoad generationem quidem terminari ad ipſam formæ introductionem, in quo ſenſu loquitur Ariſtoteles; non item quoad introductæ conſeruationem, cum cõſeruatio ſublunarium magnæ etiam curæ ſit agentibus vniuerſalibus.

Agentia corporalia conſeruant res ſine motu, etſi non producant ſine illo.

Ad ſecundum negandum eſt pronuntiatum illud, quod aſſumebatur, Agentia nimirum corporalia nihil agere, niſi mouendo, aut mutando id, in quod agunt: neque enim verum eſt vel ipſo D. Thoma iudice, niſi quoad nouæ formæ introductionem. Id quod patet in conſeruatione luminis in aere, quę tunc eſt vera, & ſincera conſeruatio, cum lumen in eo nec intenditur, nec remittitur: & tamen fit à corpore lucente ſine vlla mutatione aeris qui in eo ſtatu nec fit luminoſus ex non luminoſo, nec magis, aut minus luminoſus ex minus, aut magis luminoſo; ſed tum ſolum mutatus fuit, cum initio lumen accepit, aut ex minus luminoſo factus eſt magis luminoſus; eademque ratione mutabitur, ſi ex luminoſo fiat non luminoſus, aut minus luminoſus. Quod ipſum D. Thomas 1. p. q. 104. art. 1. ad tertium aperte docet. *Nulla*, inquit, *creatura poteſt eſſe cauſa alterius, quantum adhoc, quod acquirat nouam formam, vel diſpoſitionem, niſi per modum alicuius mutationis; quia ſemper agit præſuppoſito aliquo ſubiecto. Sed poſtquam formam, vel diſpoſitionem induxit in effectu, abſque alia immutatione effectus huiuſmodi formam, vel diſpoſitionem conſeruat; ſicut in aere, prout illuminatur de nouo, intelligitur quædam mutatio: ſed conſeruatio luminis eſt abſque aeris immutatione ex ſola præſentia illuminantis.*

Si quis autem quærat, (*quod mox occurret*) quonam pacto formæ, quæ educuntur è potentia ſubiectorum, ſine eorum mutatione intimo concurſu effectiuo conſeruentur; reſpondendum fortaſſe eſt, (*etenim res eſt non parum difficilis*) altero è duobus modis id fieri poſſe; vno continuata eductione earum è potentia ſubiectorum; altero noua earundem, poſtquam eductæ ſunt, effectiua retentione.

Duo modi, quorum altero hæ formæ intime conſeruari videntur.

Prior aſtruitur.

Prior modus ex eo ſuadetur, quia quemadmodum conſeruatio rerum, quæ per ſe ex nihilo fiunt, nihil aliud eſt, quam continuata quædam eductio earum ex nihilo: ita conſeruatio formarum, quæ educuntur è potentia ſubiecti, nihil aliud eſſe debet, quam continuata etiam earum eductio ex potentia illius; eſt enim in vtriſque eadem proportio. Quod ſi quis objiciat, Ergo omnes formas, quæ è potentia materiæ educuntur, eſſe pendentes à ſuis agentibus in fieri, & conſeruari, quod pugnat cum communi, & vulgata diuiſione huiuſmodi formarum in eas, quæ pendent à ſuis agentibus ſolum in fieri, & in eas, quæ etiam in conſeruari: reſpondendum eſt eam diuiſionem eſſe intelligendam reſpectu agentium particularium, non autem comparatione vniuerſalium, à quibus nihil repugnat vtrumque genus pendere in conſeruari, idque interuentu diſpoſitionum earum, quas cum particularibus agentibus in materiam induxerant, vel ſimilium, iuxta diuerſas opiniones.

Obiectio.

Diluitur.

Neque obeſt, quod formæ ſemel eductæ è potentia materiæ in generatione non videantur indigere, vt poſtea educantur. Nam eductio ſequens non eſt alia eductio, ſed continuatio eiuſdem eductionis, ſupplente primo agente concurſum agentis particularis, quod concurrerat in generatione ad dandum eſſe effectui cum cauſis vniuerſalibus; quemadmodum eductio metaphorica rerum per ſe creatarum ex nihilo in earum conſeruatione non eſt alia creatio, ſed eiuſdem creationis continuatio: tametſi loquendi vſus non fert, vt vel res dicantur creari, poſtquam primo eſſe cœperunt; vel formæ eductæ è potentia materiæ educi è potentia eiuſdem, poſtquam primo eductæ ſunt, vt ſupra dictum eſt.

Præuenitur alia obiect.

Sect. 6.

Alia ratio.

Accedit alia ratio ad hunc modum conſeruandi ſuadendum, quia cæteræ cauſæ continuatione etiam eiuſdem cauſalitatis conſeruant ſua effecta, vt materia continuando ſuſtentationem formarum à ſe pendentium, & formæ continentiam materiæ, & ita in cæteris cauſis, exemplari, & finali.

Poſterior modus ſuadetur.

Poſterior modus ea ratione primum non improbabilis fortaſſe videatur, quia præter conſuetudinem non ſolum loquendi, ſed etiam ſentiendi videtur, vt formæ, quæ non dicuntur pendere in conſeruari à ſuis agentibus particularibus, ve uti forma equi, & albedo cygni, poſtquam eductæ ſunt, adhuc educantur è potentia ſubiectorum. Deinde, quia minoris negotij, ac muneris videtur eſſe retinere eductam formam, quam non eductã educere; vnde fit vt ſi cauſæ vniuerſales effectiue educunt huiuſmodi formas in generatione, effectiue quoq; eas eductas retineant in conſeruatione. Poſtremo, quia vt datur retentio ſuſtentatiua formarum huiuſmodi, & contentiua ſubiectorum pendentium in ſuo eſſe

eſſe à formis; ita æquum eſt, vt detur retentio effectiua, quam comitantur exemplaris & finalis.

Neque obeſt, quod res per ſe creatæ ea ratione dicantur conſeruari, quia continenter educantur ex nihilo, vt ſimiliter dicendum videatur formas; de quibus loquimur ea ratione conſeruari, quia etiam perfecta generatione continenter educantur ex ſubiecto: creatio enim, & rerum per ſe creatarum conſeruatio, non fiunt in tempore: ſed in inſtanti permanente, cui tempus conſeruationi reſpondens coexiſtit. Vnde fit, vt earum conſeruatio non proprie dicatur continuatio creandi, ſeu (*vt magis proprie loquimur*) dandi eſſe ex nihilo; ſed permanens eſſendi continuatio. At formæ; quæ educuntur è potentia ſubiectorum, educuntur vel in tempore, vt forma equi, aut ignis: vel in inſtanti temporis, vt lumen, quod ſubito producitur: vnde ſequitur non eſſe eandem rationem in vtrarumque effectiua conſeruatione; ſed res, quæ per ſe creantur, in permanenti durationis menſura creari, & conſeruari; formas autem, quæ educuntur è potentia ſubiectorum, ſucceſſiue tranſire à menſura eductionis ad menſuram conſeruationis; quod non alia ratione fieri poſſe videtur, quam tranſeundo ab eductione ad retentionem in eodem cauſandi genere.

An effectiua retentio harum formar in ſuo eſſe ſit actio.

Neque etiam obeſt, quod omne cauſæ efficientis exercitium, ſiue actuatio, fit per aliquam actionem: in huiuſmodi autem formis conſeruandis, poſtquam eductæ ſunt è potentia ſubiectorum, nulla actio dari poſſe videtur, niſi continuata earum eductio è potentia illorum. Dici enim poteſt retentionem harum formarum, poſtquam eductæ ſunt, etſi non eſt actio productiua, eſſe tamen actionem conſeruatiuam, quæ actio eſt complementum præcedentis actionis productiuæ quod complementum non minus à cauſa efficiente eſſe debet, quam quies in fine obtenta eſt ab eo ipſo fine, propter quem obtinendum agens operabatur, vt diximus lib. 5. Itaque quemadmodum exercitium cauſæ finalis eſt non ſolum allicere agens ad agendum propter finem, ſed etiam conquieſcendum in illo obtento; ita exercitium agentium vniuerſalium eſt non ſolum agere educendo prædictas formas è potentia ſubiectorum: ſed etiam eas eductas retinendo in eiſdem ſubiectis.

c.2.q.10. ſect. 3.

Nec denique obeſt, quod Ariſtoteles docet 5. libro Phyſicorum, actionis non eſſe actionem, vt propterea actio eductiua formarum terminari non debeat ad actionem retentiuam earum; loquitur enim Ariſtoteles

c.2. text.10. & ſeq.

A de ſolis actionibus productiuis, nulla habita ratione de conſeruatiuis. Adde, quod actiones productiuæ non determinantur ad conſeruatiuas tanquam ad terminum acquiſitum, ſed tanquam ad terminum ſuccedentem.

Obiect. contra hos conſeruandi modos. † *Vt 1. p. q.104. ar.1. ad 4.*

Quod ſi quis contra hos duos conſeruandi modos obijciat, conſeruationem eſſe ſine motu & tempore, vt ſæpe ait D.† Thomas: actionem autem conſeruandi formas, ſiue fit B per continuatam eductionem earum è potentia ſubiectorum, ſiue per nouam retentionem in illis, ſubijci tempori, quia eſſe rerum corruptibilium tempori ſubijcitur: reſpondendum eſt actionem conſeruandi, vtcumuis modo intelligatur, non eſſe coniunctam cum motu, ſed cum quiete, quia res, quæ pure, hoc eſt, ſine vlla ſui varietate conſeruantur, nullo modo mutantur, vbi autem nullus eſt motus, nullum etiam eſt tempus intrinſecum, ſiue inhærens; à quo tempore libera eſt C pura conſeruatio rerum corruptibilium: licet non ſit libera à tempore extrinſeco, quo menſurantur non ſolum omnes motus: ſed etiam quietes.

Soluitur. Actio conſeruandi cõiuncta eſt cum quiete, nõ cũ motu & tempore.

Vter ex his modus potior.

Has duas effectiue conſeruandi rationes, quæ formis è potentia ſubiectorum eductis videntur accommodari poſſe, perpendat, qui volet, eamque eligat, quam veriſimiliorem iudicauerit. Atque hactenus de D ſoluendo ſecundo argumento oppoſitæ ſententiæ.

Exponitur mens D. Th.

Ad confirmationem vero ex D. Thoma vel dicendum eſt, illum mutaſſe in melius ſententiam citata quæſtione centeſima quarta primæ partis: (*quod probabilius eſt*) vel nomine retentionis diſpoſitionum in materia innuere voluiſſe retentionem etiam formarum per ipſas diſpoſitiones: quo pacto fauebit eius authoritas poſteriori conſeruandi E modo, qui proxime explicatus eſt. Quod ſi ita res habet, nomine illius motus, quo diſpoſitiones in materia retinentur, intelligendus erit, vel aliquis occultus motus per cœleſtes influentias, vel is, quo natiuæ rerum qualitates depulſæ nonnunquam à natiuo ſtatu auxilio cœleſtium corporum ad illum reuocantur.

Hæc inferiora quoad formas eductas è materia, cœlo eſſentialiter ſubordinari & quoad eſſe, & quoad operat.

Ad vltimum dicendum eſt, inferiora hæc quoad formas, quæ è potentia materiæ edu F cuntur, eſſentialiter ſubordinata eſſe cœleſtibus corporibus ſimul ſumptis, primoque agenti Deo, vt eſt communis ſententia, ab eiſque pendere quoad ſuas operationes, & quoad ſuum eſſe, ac proinde indigere, non quidem motu cœleſtium corporum, (*niſi ad diuturnum & ordinatum ſtatum ſuarum operationũ*) ſed eorum influxu. Motus enim cœlorum nihil

nihil eſt aliud, quam applicatio aſtrorum, ex A quibus & lux, & reliquæ omnes influentiæ (*quas plurimas eſſe oſtendemus libro decimo*) ad hanc, vel illam plagam huius mundi inferioris noſtratium rerum generandarum, & conſeruãdarum cauſa dimanant. Quo fit, vt potuiſſet quidem illa cœlorum quies tempore Ioſue detrimentum aliquod, nec minimum etiam, afferre huic mundo: (*diutius nimirum, quam ſolerent, præſentibus aſtris vni plagæ, & abſentibus cæteris*) verum ex ea quiete nõ ſequeretur B non conſeruari eo temporis ſpatio res noſtrates à cœleſtibus corporibus, ſed minus cõmode conſeruari: quia non propterea impedirentur omnino lux, & cæteræ influentię, ſed tantum minus commode applicarentur. vnde factum eſſet, vt paſſæ fuiſſent non minimum res omnes ſublunares, niſi Deus alio miraculo iacturam illam compenſaſſet, vt compenſatam exiſtimamus. Quod ſi Deus tunc totam machinam cœleſtem, ignemque, C & aerem, quorum interuentu cœli in hęc inferiora influunt, annihilaret, non ſolum non operarentur ea, quæ apud nos ſunt; ſed etiam non conſeruarentur, niſi Deus cõcurſum annihilatorum agentium, quibus hæc ſubordinata ſunt suppleret; quemadmodum certum eſt formas, quæ à ſubiectis in ſuo eſſe pendẽt, omnino perituras: ſi eis diuina poteſtate ſubiecta omnino ſubtrahantur, nec Deus in eis ſuſtinendis illorum ſuppleat concurſum: ſi- D militerq; materiam primam ad nihilum redigendam eſſe, ſi ſubſtantiales formæ pereãt, nec Deus illam loco pereuntium formarum in ſuo eſſe contineat. In quo ſenſu quærunt non ſolum Philoſophi, ſed etiam Theologi, num hæc omnia inferiora ſint cœleſtib. corporibus per ſe ſubiecta? reſpondentque ferme, omnia quidem materialia ſubiecta eſſe: ſpiritualia vero, vt animam humanam, eiuſque ſpiritales operationes, (*exceptis quibuſdam Ethnicis, qui omnia fato ſubiiciunt*) E non item, niſi aliquãdo per accidens; ratione nimirum corporis, eiuſque organorum, quorum miniſterio vtitur. Quin etiam D. Thomas in ſecundis reſponſionibus ad Ioannem Vercellenſem vſq; adeo pendentes facit res noſtrates à cœleſtibus corporibus, vt doceat earum conſeruationem pendere non ſolum ab illorum influentiis, ſed etiam ab ipſo eorum motu. Sic enim ait: *Ceſſante motu cœli organum cor-* F *poris non poſſet ab anima moueri, quia non remaneret viuum*: & poſt pauca verba: *Si tamen diuina virtute præter naturæ ordinem corpus hominis viuum remaneret ceſſante motu cœli, & conſeruaretur in ea diſpoſitione, qua mobile ab anima poſſet homo per liberum arbitrium quamlibet partem mouere corporis.* Quod intelligendum videtur de longa ceſſatione cœleſtiũ motus, vel de ceſſatione nõ ſolum paſſiua ab intelligentiis, ſed etiam actiua in hæc inferiora per lucem & influentias, iuxta ea, quæ modo diximus. Sed quod nobis hæc minus credibilia videantur, inde prouenit, quia nunquam experti ſumus, quid futurum eſſet, ſi cœli longo tempore non mouerentur, aut in hæc inferiora vel breuiſſimo temporis ſpatio non influerent lucem, occultáſq; qualitates: quarum priuationes vel in defectibus Solis, & Lunæ, eorumque oppoſitionibus & coniunctionibus noſtro incommodo ſæpe patimur: aut etiam ſi cœlum aliquod, aut plures deeſſent: quemadmodum etiam non ſumus experti, quid euenturum eſſet, ſi Deus materiam alicuius rei, aut eius formam ſubſtantialem in nihilum redigeret, non ſuppleto eius concurſu ad alterius conſeruationem. Itaque veriſimile eſt admodum, ſi ignis, & propinqua ſtuppa in vacuo diuina virtute ponerentur, nec Deus ſuppleret concurſum cœleſtium corporum in eorum conſeruatione, fore, vt non ſolum neutrum ageret, aut pateretur; ſed etiam, vt immediate poſt vtrumq; annihilaretur.

Poſſe illa vtcunq; ſine eius motu conſeruari, & operari.

Non tamen ſine influxu.

Etiam motũ videtur omnino requirere D. Th. Opuſc. 10. reſponſ. 8.

Cur hæc minus credibilia.

Solutio argumentorum, quæ ad initium quæſtionis propoſita ſunt.

SECTIO XI.

AD primum igitur, & ſecundum argumentum eorum, quibus ſectione ſecunda contendebatur ſatis eſſe ad quamque rem conſeruandam, ſi ab ea remoueantur, aut arceantur contraria, dicendũ eſt, quemadmodum non ſatis eſt communis propenſio rerũ omnium ad propriam ipſarum conſeruationem, niſi ab iis, quæ ſunt obnoxię contrariorum nocumento, contraria ipſa remoueantur, cùm adſunt, aut arceantur, cum non adſunt; ita non ſatis eſſe ad conſeruationem aliarum, quod ſint immunes ab omni contrariorum læſione, niſi earum eſſe ſi ab alio pendet, ab alio etiam teneatur.

Non ſatis eſt ad rerum conſeru. defendi à contrariis aut iis carere.

Ad tertium dicendum, poſſe quidem à nobis fieri multa, quæ poſtquam facta ſunt, nõ pendeant à nobis in eo eſſe, quod à nobis acceperunt; verum neque à nobis neque à Deo ipſo quicquam fieri poſſe, quod in ſuo eſſe ab illo non pendeat, cum ipſe ſit prima cauſa omnis eſſe, nec magis poſſit rem vllam à ſe independentem facere, quam alium Deum producere.

Deus nihil poteſt facere à ſe independens.

Ad quartum dices, Deum in conſeruandis rebus, quas fecit, nihil nouum agere, nec

tamen actum agere: quia etſi illud idem eſt, A quod fecit, & quod conſeruat, alia tamen ratione illud facit, alia cõſeruat; facit enim poſt non eſſe, conſeruat autem poſt eſſe. Cum autem obiicitur, per quamlibet actionem, ſi efficax eſt, aliquid fieri: reſpondendum eſt, id quidem verum eſſe, niſi iam ſit factum: poteſt enim per eam, ſi iam factum eſt, conſeruari, in rebus quidẽ, quæ per ſe creantur permanenter, ſeu (*quod idem eſt*) in inſtanti permanente, cui coexiſtit & primũ inſtans tem- B poris, in quo res cœpit eſſe, & tẽpus aliquod conſequens; in cæteris autem ſucceſſiue, hoc eſt in tempore noſtro, tanquam in propria menſura earum exiſtentiæ. Nam ſiue conſeruentur per cõtinuatam eductionem è potentia ſubiectorum, ſiue per nouam retẽtionem effectiuam eductarum in eiſdem ſubiectis, ſemper menſura earum exiſtentiæ conſeruatæ eſt tempus continuum, non autem æuum, aut inſtans permanens, vt oſtendimus libro C quinto.

An per omnẽ actionem aliquid fiat.

c. 13 q. 12, ſec. 3. & 4.

Quas res æquali quas maiori concurſu Deus conſeruet, quam producat.

Aduertendum eſt autem hoc loco, Deum in conſeruandis rebus ſucceſſiuis, & iis etiam, quæ per ſe creantur, aut alia ratione à ſuis particularibus agentibus creatis pendent in fieri, & conſeruari, ſemper adhibere eundem concurſum adæquate, quem adhibuit in producendis: in cæteris autem maiorem adhibere in conſeruando, quam adhibuerat in producendo: ſiquidem in eis conſeruandis D ſupplet concurſu ſuo particulari dandi eſſe eum concurſum, quem agentia particularia, cum exercuiſſent in producendo, exercere non poſſunt in conſeruando.

Ad illud autem argumentum, quo cõtendebatur à ſolo Deo res conſeruari, dicendum eſt, non minoris quidem virtutis eſſe conſeruare omnia in ſuo eſſe, quam ea ex nihilo feciſſe: vtrumque enim eſt proprium DEI: ſed tamen minorem virtutem requiri ex parte effectorum ad conſeruationem quorundam, quam ad vel vnum ex nihilo producendum. Nam & materia conſeruatur per formã in genere cõtinentis, & forma pendens à materia conſeruatur ab illa in genere ſuſtentantis: formæ item ſublunarium à materia pendentes cõſeruantur intime à corporibus cœleſtibus in genere cauſæ efficientis: concurrente etiam ſimul Deo cum omnibus cauſis conſeruantibus in omnibus cauſarum generibus, vt primo conſeruante. Quo fit, vt non ſolus Deus conſeruet omnia: ſed quemadmodũ ad producenda plurima ſibi adſciſcit cauſas ſecundas, ita & ad conſeruanda: neque id ſolum per accidens, ſed & per ſe: neq; extrinſecus modo, ſed etiam intime.

Ex parte effectorum minoris virtut. eſt quædam conſeruare quã vel vnum creare.

Denique ad confirmationem eiuſdem argumenti dicendum, etſi proprius, & adæquatus effectus Dei eſt eſſe, tamen ad illud ponendum in rerum natura, & conſeruandum nihil repugnare, quominus ille cauſas alias ſibi ſubordinatas participes faciat ſuæ virtutis cauſandi, non ſolum in dando primum aliis rebus eſſe, ſed etiam in eo conſeruando.

Dare & conſeruare eſſe ita eſt propriũ Dei vt poſſit cauſas adiutrices aſſumere.

ΚΕΦ. η.

Ἐπεὶ a δὲ ὑπό τινός τε γίνεται τὸ γιγνόμενον (τοῦτο δὲ λέγω ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεώς ἐστι) καὶ ἔκ τινος. ἔστω δὲ μὴ ἡ στέρησις τοῦτο, ἀλλ' ἡ ὕλη (ἤδη b γὰρ διώρισται ὃν τρόπον λέγομεν τοῦτο) καὶ ὃ γίνεται (τοῦτο δ' ἐστὶν ἢ σφαῖρα, ἢ ὁ κύκλος, ἢ ὅ, τι c ἔτυχε τῶν ἄλλων) ὥσπερ οὐδὲ τὸ ὑποκείμενον ποιεῖ τὸν χαλκὸν, οὕτως οὐδὲ τὴν σφαῖραν, ἢ e εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς, ὅτι ἡ f χαλκῆ σφαῖρα, σφαῖρά ἐστιν, ἐκείνην δὲ ποιεῖ. τὸ γὰρ τόδε τι ποιεῖν, ἐκ g τοῦ ὅλως ὑποκειμένου τόδε ποιεῖν ἐστι. λέγω δ' ὅτι τὸν χαλκὸν στρογγύλον ποιεῖν ἐστιν, οὐ h τὸ στρογγύλον, ἢ τὴν σφαῖραν ποιεῖν, ἀλλὰ ἕτε-

CAPVT VIII.

CVM a *autem id, quod fit, & ab aliquo fiat, (hoc autẽ id eſſe dico, vnde generationis principium eſt) & ex aliquo, (eſto autem hoc non priuatio, ſed materia; iam* b *enim* d *finitum eſt, quo pacto ita loquamur) & fit etiam id, quod fit, vt globus, aut circulus, aut* c *quicquid aliud contingat, (id ſane,* d *à quo res fit) quemadmodum ipſum æs, quod ſubiectum eſt, non facit, ita neq; globum niſi per* e *accidens, quia* f *nimirum globus æneus quem facit, globus vtiq; eſt. Etenim hoc aliquid facere, eſt hoc ex* g *omnino ſubiecto facere. Dico autem æs rotundum facere non idem eſſe, atq; ipſum* h *rotundum facere, aut globum, ſed aliud quiddam veluti hanc*

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Sola compoſita proprie, & per ſe fieri.

CVm a *autem id, quod fit.*] Oſtenſurus hoc cap. Ariſtot. formas ſeparatas non eſſe neceſſarias ad rerum naturalium generationem, vt Plato exiſtimabat, probat prius ſola cõpoſita proprie ac per ſe fieri: dico autem [*proprie*] vt excludatur creatio, quæ non eſt proprie effectio, ſed ſimplex rei productio: [*per ſe*] autem, vt excludantur effectiones per accidens, qualis eſt effectio relationum, cum fiunt fundamenta, & termini relationum. Itaque breuiter, & dilucide repetita diuiſione eorum, quæ ad generationem concurrunt, de quibus ſuperiori capite latius egerat, ex pronuntiato illo, Quicquid fit, ex materia præexiſtente fieri, (*quod quaſi præcipuum ex antea congerat*) oſtendit primum, materiam non fieri: deinde nec formam: poſtremo fieri com-

compoſitum. Materiam quidem non fieri, quia quod ſupponitur in omni effectione, non fit: nec vero formam, quia oporteret fieri ex alia materia, & alia forma, de qua rurſus eſſet quæſtio num fieret etiam ex alia materia, & alia forma: & rurſus de illa tertia, ac deinceps de aliis, atq; aliis in infinitum: ex qua re ſequeretur, infinitas materias, & formas eſſe in eodem compoſito, quod fieri non poſſe libro ſecundo oſtenſum eſt. Deniq; fieri compoſitum, quia, quicquid fit, diuiſibile eſſe debet in duas partes re ipſa diſtinctas, quarum altera ante exiſtat, & actionem agentis ſuſcipiat: altera ab agente adiungatur, quale eſſe cõpoſitum ipſum, quod generatur, perſpicuum eſt. Hæc continentur priori parte capitis præter quædam, quę obiter explicanda ſunt.

στρογγύλη, οἷον τὸ εἶδος i τοῦτο ἐν ἄλλῳ. εἰ γὰρ ποιεῖ, ἔκ τινος ἂν ποιοίη ἄλλου: τοῦτο γὰρ ὑπέκειτο, οἷον, ποιεῖν χαλκῆν σφαῖραν. τοῦτο δὲ οὕτως, ὅτι ἐκ τουδί, ὅ ἐστι χαλκός, τοδὶ ποιεῖ, ὅ ἐστι σφαῖρα. εἰ οὖν l καὶ τοῦτο ποιεῖ αὐτό, δῆλον ὅτι ὡσαύτως ποιήσει, καὶ βαδιοῦνται αἱ γενέσεις εἰς ἄπειρον. φανερὸν ἄρα, ὅτι οὔτε m τὸ εἶδος, ἢ ὅ, τι δήποτε χρὴ καλεῖν τὴν ἐν τῷ αἰσθητῷ μορφήν, οὐ γίνεται, οὐδ᾽ ἔστιν αὐτοῦ γένεσις, οὐδὲ n τὸ τί ἦν εἶναι τοῦτο. τοῦτο γὰρ ἐστιν, ὃ ἐν ἄλλῳ γίγνεται, ἢ o ἀπὸ τέχνης, ἢ ἀπὸ φύσεως, ἢ δυνάμεως: τὸ δὲ χαλκῆν σφαῖραν εἶναι ποιεῖ, ποιεῖ γὰρ ἐκ χαλκοῦ καὶ σφαίρας. εἰς τοδὶ γὰρ τοδὶ τὸ εἶδος ποιεῖ: καὶ ἔστι τοῦτο σφαῖρα χαλκῆ, τοῦτο δὲ σφαῖρα εἶναι. τοῦ δὲ p σφαίρᾳ εἶναι, ὅλως εἰ ἔστι γένεσις, ἐκ τινός τι ἔσται. δεήσει γὰρ διαιρετὸν εἶναι ἀεὶ τὸ γιγνόμενον, καὶ εἶναι τὸ μὲν τόδε, τὸ δὲ τόδε: λέγω δ᾽ ὅτι τὸ μὲν ὕλην, τὸ δὲ εἶδος. εἰ δή ἐστι σφαῖρα τὸ ἐκ τοῦ q μέσου σχῆμα ἴσον, τούτου τὸ μὲν ἐν ᾧ ἔσται, ὃ ποιεῖ: τὸ δ᾽, ἐν

hanc i formam in alio: ſi enim facit, ex alio quodam faciet: hoc enim poſitum erat, cuiuſmodi eſt æneum globum facere. Quod idem ita accidit, quia agens ex hoc, quod eſt æs, hoc facit, quod eſt globus. Quod ſi l & hoc ipſum facit, perſpicuum eſt eodem modo eſſe facturum, ſicque generationes in infinitum procedent. Patet igitur neque m ſpeciem fieri, ſiue quo alio nomine formam, quæ eſt in re ſenſibili, appellare oporteat: neque eius eſſe generationem: neque n etiam hanc eſſe quidditatem: hæc enim eſt, quæ in alio fit, ſiue o ab arte, ſiue à natura, ſiue à potentia: facit autem æneum globum eſſe quia ex ære & globo facit: in hoc enim hanc formam facit, & hoc quidem eſt æneus globus, hoc autem globi eſſe. Quod ſi p & ipſius eſſe globi omnino eſt generatio, erit vtique aliquid ex aliquo: ſemper enim id, quod fit, diuiſibile eſſe oportebit, & aliud hanc partem, aliud illam eſſe, hoc, inquam, materiam, illud vero formam. Itaque ſi globus figura eſt à medio q æqualis: alia quidem rei pars erit id, in quo agens aliud

b *Iam enim definitum eſt.*] Patet hoc ex parte vltima ſuperioris capitis, in qua expoſitum eſt aliter vſurpari verbum (*Ex*) cum dicimus rem fieri ex aliquo, vt ex termino à quo, ſiue vt ex materia priuata: aliter, cum dicimus fieri vt ex materia abſolute ſumpta.

c *Aut quicquid aliud contingat.*] Hoc addit, quia re vera nec globus, nec circulus fiunt, ſed globoſum aliquid, & circulare, vt mox oſtenditur. *Non fit globus ſed globoſum.*

d *Id ſane, à quo res fit.*] Etſi verba hæc nõ habentur Græce: ſenſus tamen ea omnino poſtulat.

e *Niſi per accidens.*] Idcirco non dixerat materiam fieri per accidens, quia materia non incipit eſſe cum re genita: tametſi incipiat eſſe ſub forma geniti, quod eſt illam fieri ſub formam. Atq; in hoc ſenſu dictum eſt ſuperiori capite materiam fieri, vt expoſuimus. At forma merito dicitur fieri per accidens, quia incipit eſſe cum re genita, idque non alia effectione, quam illa ipſa, qua per ſe, ac primo generatur compoſitum, modo forma educatur de potentia materiæ. Nam quæ de materiæ potentia non educitur, alia productione incipit eſſe, atque adeo non per accidens, ſed per ſe, vtpote creatione, qualis eſt ſola anima rationis particeps. *Non forma, ſed materia dicitur fieri per accidens.*

f *Quia nimirum globus.*] Quemadmodum natura ſpecifica ideo dicitur per accidens produci, quia dicitur de indiuiduo, quod per ſe producitur, & cum illo incipit eſſe per generationem: ita de formis, quæ ex potentia materiæ educuntur, dicendum eſt comparatiõne compoſitorum: niſi quod natura ſpecifica eſt idem re cum ſuo indiuiduo, forma vero non item cum compoſito. Quem locum emendatius legit vetus interpres, & Argyropylus ſine negatione ἐκείνην δὲ ποιεῖ quam Beſſerio, & Perionius, ἐκείνην δ᾽ οὐ ποιεῖ: quod item correctio Regii exemplaris Lutetiæ oſtendit. *Natura ſpecifica fit per accidens.*

g *Ex omnino ſubiecto.*] Hoc eſt, ex materia informi, ſiue prima: nulla enim generatio ſubſtantiæ fit ex materia formata, quæ eo pacto in compoſitione permaneat. *Subſtantia non fit ex materia formata.*

h *Ipſum rotundum.*] Id eſt, rotunditatem ipſam, ſiue formam rotundi, vt tale eſt, cuiuſmodi eſt globus, ſiue ſphæra, quæ eſt quædam ſpecies figuræ. *Tex. 27.*

i *Veluti hanc formam in alio.*] Aliud eſt facere hanc formam, aliud facere illam in alio, hoc eſt, facere, vt ſit in alio: facere n. formã, eſt facere, vt forma ſit, quod agens proprie dictum nunquã facit per ſe: at facere formã eſſe in alio, nihil eſt aliud, quam facere, vt ſit compoſitũ quod vtiq; *Quid ſit facere formam, quid facere vt ſit in alio.*

per ſe fit ab agēte. Similitudo quædam huius rei ſatis apta ſumi poteſt in pictoribus, neq; enim faciunt colores ipſos ſimplices, ſed faciunt, vt ſint in tabula.

l *Quod ſi & hoc ipſum.*] Senſus eſt, ſi & hanc ipſam æ nei globi formam, ſiue ipſum globum ſine materia ſpectatum proprie facit, vtpote ex materia, & forma, perſpicuum eſt eam ex materia etiam, & forma eſſe facturum.

Forma ſæpe dicitur ſpecies.

m *Neq; ſpeciem fieri.*] Formam, ex qua fit compoſitum, ſæpe appellari ſpeciem, multis in locis apud Ariſtotelem videre licet.

Non eſt tota quiditas rei.

n *Neq; etiam hanc eſſe quiditatem.*] Quid apertius dicere potuit Ariſtoteles, vt ſignificaret, formam non eſſe totam eſſentiam, ſiue quiditatem compoſitorum naturalium, vt Auerroes delirat?

o *Siue ab arte.*] Complectitur nomine artis etiam mentem ſine arte, quia ars ab ipſa mente eſt.

p *Quod ſi & ipſius eſſe globi.*] Hoc eſt ſi, ipſius globi. Dicit tamen [*ipſius eſſe globi.*] quia nomen globi, ſiue ſphæræ ſæpe vſurpatur pro ipſo compoſito ex figura, & ſubiecto naturali, quemadmodum cætera nomina figurarum Mathematicarum.

q *A medio æqualis.*] Hoc eſt, cuius omnis extremitas æque diſtat à medio.

r *Sed coniunctum, quod ex ea.*] Nomine coniuncti, ſiue conuentus vtriuſque partis ſignificat compoſitum. Itaque ſi forma ante compoſitum, quemadmodum & materia, exiſteret (*vt accidet in reſurrectione generali*) adhuc tamen concurſus vtriuſque partis vere, ac proprie compoſitum efficeret. Neque enim neceſſe eſt ad eſſe compoſiti, vt tum primum forma exiſtat, ſed ſolum, vt materiæ iungatur. Appellari autem compoſitum ex forma, ſeu dici ſecundum formam, vt Græce eſt ad literam, nihil eſt aliud, quam ex forma proprium nomen accipere, quod veriſſimum eſſe ex eo patet, quia quemadmodum ſola forma in cauſa eſt, vt compoſitum ad certam ſpeciem infimam rei naturalis pertineat, ita quoque ipſa ſola efficit, vt peculiare nomen habeat.

Compoſitum accipit nomē à forma.

ἐν ἐκείνῳ· τὸ δὲ ἅπαν, τὸ γεγονὸς, οἷον, ἡ χαλκῆ σφαῖρα. φανερὸν δὴ ἐκ τῶν εἰρημένων, ὅτι τὸ μὲν ὡς εἶδος, ἢ ὡς οὐσία λεγόμενον οὐ γίγνεται· ἡ δὲ r σύνοδος ἡ κατὰ ταύτην λεγομένη γίνεται. καὶ ὅτι ἐν ἅπαντι τῷ γενομένῳ ὕλη ἔνεστι, τὸ μὲν τόδε, τὸ δὲ τόδε.

Πότερον οὖν ſ ἔστι τις σφαῖρα παρὰ τάσδε, ἢ οἰκία παρὰ τὰς πλίνθους; ἢ οὐδ' ἄν ποτε ἐγίγνετο, εἰ οὕτως ἦν τόδε τι, ἀλλ' ὅτι τοιόνδε σημαίνει· τόδε δὲ καὶ ὡρισμένον οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ ποιεῖ καὶ γεννᾷ ἐκ τοῦδε τοιόνδε· καὶ ὅταν γεννηθῇ, ἔστι τόδε τοιόνδε· τὸ δὲ ἅπαν τόδε Καλλίας ἢ Σωκράτης ἐστὶν, ὥσπερ ἡ σφαῖρα ἡ χαλκῆ ἡδί· ὁ δ' ἄνθρωπος· καὶ τὸ ζῶον, ὥσπερ σφαῖρα χαλκῆ ὅλως; φανερὸν ἄρα, ὅτι ἡ τῶν t εἰδῶν αἰτία (ὡς

aliud ineſſe facit; alia, quod in illa ineſt; totum vero id, quod factum eſt, vtpote æneus globus. Perſpicuum eſt igitur ex iis, quæ dicta ſunt, id non fieri, quod vt forma, ſiue vt ſubſtantia dicitur; ſed r coniunctum, quod ex ea appellatur. Itemq; in omni re, quæ fit, materiam ineſſe, & aliam partem eſſe hoc, aliam illud.

Eſt ſ ne igitur globus aliquis præter hos, aut domus præter lateres? An ſi ſic eſſet, nunquam factum eſſet hoc aliquid, ſed quod tale aliquid ſignificat, quod quidem definitum non eſt. Sed facit, ac generat ex hoc tale quid, quod cum genitum fuerit, erit hoc tale, totum vero hoc Callias eſt, aut Socrates, quemadmodum hic globus æneus; cum interim homo, & animal ſint veluti globus æneus ſimpliciter? Patet igitur formarum t cauſas (vt

Formas ſeparatas non eſſe vtiles, vt res generent.

ſ *Eſt ne igitur globus.*] Eo peruenit, cuius cauſa à principio ſuperioris capitis multa de rerum generatione dixerat; eo, inquam, vt oſtendat, formas ſeparatas, quemadmodum à Platone ponebantur, nihil conferre ad rerum naturalium generationem. Id quod duobus argumentis oſtendit; vno, quia non ſunt vtiles, vt generent; altero, quia nec vt ſint exemplaria, quorum imitatione res naturales gignantur. Quod igitur non ſint vtiles, vt generent, hunc in modum oſtendit. Si daretur globus communis, & vniuerſalis ſeparatus ab hoc æneo, & hoc lapideo, & cæteris particularibus, & ſenſibilibus; aut domus communis ſeparata ab hac lateritia, & illa lapidea, (*ſumit autem ſuo more exemplum in artefactis, vt idem intelligatur in rebus naturalibus, quarū tantum ideas eſſe voluit*) nunquam eius actione fieret hoc aliquid particulare, & ſenſibile; at hoc pugnat cum iis, quæ ſunt per ſe nota; ergo & illud. Propoſitio ex eo probatur, quia formæ ſeparatæ, vt à Platone ponuntur, cum non ponantur particulares, ſed vniuerſales, non ſignificant vtiq; hoc aliquid, ſed tale aliquid, hoc eſt, aliquid, quod tale ſit in vno, quale eſt in alio: (*ſic enim re vera accipienda eſt natura vniuerſalis, quicquid Plato dicere velit*) quod autem huiuſmodi eſt, indefinitum eſt, & indeterminatum; quo fit, vt, ſi quid generat, non generet niſi indefinitum aliquid, & indeterminatum, ac proinde non generet hoc aliquid. Neque enim agens dat effectui aliquid melius eo, quod in ſe habet; determinatio autem, & ſingularitas melior eſt indeterminatione,

Quid ſit formas ſeparatas non ſignificare hoc aliquid, ſed tale aliquid.

Determinatio & ſingularitas melior indeterminatione & communitate.

natione,& communitate: hinc enim fit,vt in Deo nihil ſit cõmune cum aliis rebus, ſed omnia ſingularia. Quod ſi quis dicat agentis propoſitum eſſe facere aliquid tale,non autem hoc tale, quia intentio generantis fertur in ſpeciem,non autem in certum indiuiduum; concedendum id quidem eſt;ſed tamen cum id faciat ex materia particulari,in quam agit,neceſſe eſt,vt illud tale,quod facit,ſi hoc tale propter materiam particularem , ex qua rem facit; quemadmodum globus æneus,qui fit,eſt hic globus æneus,propter hoc æs,ex quo fit ; homo autem,& animal, & cæteræ formæ,ſiue naturæ vniuerſales, ſunt veluti globus æneus ſimpliciter hoc eſt vniuerſaliter ſumptus. Quo fit,vt generare non poſſint hunc hominem,aut hoc animal;atque ita res habet in cæteris. Alexander aliter intelligit rationem Ariſtotelis; putat enim ex eo probari hoc loco formas ſeparatas non eſſe vtiles ad generationem, quia generatio ex rebus ſeparatis,quæ in vnum coeunt,veluti mulſi ex vino, & melle, & parietis ex lateribus, & calce,non ſunt vere generationes,ſed compoſitiones quædam,quia in his materia non diſponitur per alteratione͂, vt introducatur forma. Verum hæc expoſitio nec contextui ſatis accommodatur,nec congruit inſtituto:ſatis enim conſtabat Platonem non eo pacto dicere formas ſeparatas eſſe neceſſarias ad rerum naturalium generationem,quaſi ex illis,& materia fierent compoſita naturalia.

Agens ſemper facit hoc quid

Tex. 8.

t *Formarum cauſas.*] Hoc eſt, formas,quæ ſunt cauſæ,ſeu potius;quæ cauſæ eſſe ponuntur, ſi quæ ſint,&c. Sumitur enim hoc loco verbum [*Formarum*] intranſitiue,veluti ſi diceremus Animalium vnipeda,pro, Animalia vnipeda,ſi vſquam reperiantur.

u *Etenim in quibuſdam.*] Iam probat formas ſeparatas non eſſe vtiles,vt ſint exemplaria,quorum imitatione res naturales gignuntur , ſatis enim eſſe ſimilitudinem geniti cum generante, vt generans habeat,quod imitetur in generando; præſertim cum omne generans ipſo generãdi actu ſe ipſum quatenus poteſt,perpetuum efficere nitatur , quod cum facere nequeat generando aliquid,quod ſecum vnum, atq; idem ſit numero , (*neceſſaria enim eſt diſtinctio numeralis gen ti à generante vel propter materiam ,ex qua generatur*) ſemper nititur generare alterum ſibi ſimile in ſpecie. Quanquam vero in iis,quæ fiunt per artem,idem quodammodo accidat ; (*artifex enim,quatenus artifex,per formam conceptam dicitur artifex, quæ quodammodo eſt idem ſpecie cum forma,quæ arte conficitur*) tamen in rebus naturalibus perſpicuum eſt tale re vera eſſe genitum ſecundum ſpeciem,quale eſt ipſum generans,niſi quid præter naturam,hoc eſt,præter intentionem naturæ particularis accidat, vt cum equus mulum generat;tametſi , cum ita accidit,non omnino deeſt ſimilitudo ſpecifica geniti cum generante. Quanquam enim non ſunt idẽ ſpecie infima,ſunt tamen idem ſubalterna proxima, quæ forſitan perinde eſt genus proximum equi,& aſini,atq; eſt muli:hoc enim ſignificant verba illa [*Fuerint autem ambo fortaſſe veluti mulus.*] quaſi dicat , Fortaſſe enim idem genus proxime dicitur de equo, & aſino,quod dicitur de mulo,quod quidem appellatur iumentum,& complectitur etiam alias ſpecies,vt camelum,& cætera omnia,quæ iumenti nomine ſignificantur. Vnde fit,vt quanquam in ea generatione equus non generet equum,iumentum tamen iumentum generet; & (*quod hinc ſequitur*) licet talis generatio ſit præter naturam reſpectu equi,quatenus equus eſt, non ſit tamen præter naturam,qua ratione equus eſt iumentum.

Nec item eſſe vtiles vt ſint exemplaria rerum naturalium.

Agens naturale ſemper nititur generare ſibi ſimile in ſpecie.

Imo & artifices, qua tales

In naturalib. nunquam omnino deeſt ſimilitudo ſpecifica.

(ὡς εἰώθασί τινες λέγειν) τὰ εἴδη εἰ ἔστιν ἄττα παρὰ καθ᾽ ἕκαστος πρός τε τὰς γενέσεις καὶ οὐσίας οὐδὲν χρήσιμα, οὐδ᾽ ἂν εἶεν διά γε ταῦτα οὐσίαι καθ᾽ αὑτάς. ἐπὶ μὲν u δή τινων καὶ φανερὸν, ὅτι τὸ γεννῶν τοιοῦτον μὲν, οἷον τὸ γεννώμενον, οὐ μέν τοι τὸ αὐτό γε, οὐδ᾽ ἓν τῷ ἀριθμῷ, ἀλλ᾽ ἓν τῷ εἴδει, οἷον ἐν τοῖς φυσικοῖς (ἄνθρωπος γὰρ ἄνθρωπον γεννᾷ) ἐὰν μή τι παρὰ φύσιν γένηται, οἷον, ἵππος ἡμίονον: καὶ ταῦτα δὲ ὁμοίως: ὃ γὰρ ἂν κοινὸν εἴη ἐφ᾽ ἵππου καὶ ὄνου, οὐκ ὠνόμασται τὸ ἐγγυτάτω γένος: εἴη δ᾽ ἂν ἄμφω ἴσως, οἷον ἡμίονος.

ὥστε φανερὸν ὅτι οὐδὲν δεῖ, ὡς παράδειγμα, εἶδος κατασκευάζειν (μάλιστα x γὰρ ἂν ἐν τούτοις ἐπεζητεῖτο: οὐσίαι γὰρ αἱ μάλιστα αὗται) ἀλλὰ ἱκανὸν τὸ γεννῶν ποιῆσαι, καὶ τοῦ εἴδους αἴτιον εἶναι ἐν τῇ ὕλῃ.

τὸ

(vt quidam formas dicere conſueuerunt) ſi quæ ſint præter ſingularia , ad generationes , & ſubſtantias nihil prodeſſe; nec propter hæc ſubſtantias illas ponendas eſſe ſeparatas. Etenim in u *quibuſdam etiam perſpicuum eſt tale eſſe id, quod generat ,quale eſt,quod generatur ,non tamen idem,nec vnum numero,ſed ſpecie vnum; vt in rebus naturalib. (homo enim hominem generat) niſi quid præter naturam fiat,vt cum equus generat mulum:tametſi & hæc ſimpliciter fiunt ; genus enim proximum,quod forte equo, & aſino commune eſt,nomine caret ;fuerint autem ambo fortaſſe veluti mulus.*

Itaq; apertum eſt non opus eſſe veluti exemplar formam comminiſci : in x *his enim maxime quærendæ eſſent formæ , cum hæc maxime ſubſtantiæ ſint. Sed id ,quod generat ,ſatis eſt, vt faciat, ſitq; cauſa formæ in materia.*

Tota

x *In his enim maxime.*] Hoc eſt,in rebus naturalibus. Cum enim res naturales ſint magis ſubſtantiæ,quam quæ arte,aut potentia,aut mente efficiuntur;propter harum potiſſimum genera-

Maxime propter generationes naturales ponendæ eſſent ideæ ſeparatæ.

rationem ponendæ eſſent formæ ſeparatæ, atque adeo in iis maxime quærenda eſſent huiuſmodi exemplaria.

Τὸ δ' ἅπαν ἤδη τὸ τοιόνδε εἶδος, ἐν ταῖς δὲ ταῖς σαρξὶ καὶ ὀστοῖς Καλλίας καὶ Σωκράτης· καὶ ἕτερον μὲν διὰ τὴν ὕλην (ἑτέρα γὰρ) ταὐτὸ δὲ τῷ εἴδει· ἄτομον γὰρ τὸ εἶδος.

Tota y autem iam talis forma in his carnibus, & oſſibus Callias eſt, & Socrates: & diuerſa quidem propter materiam, (eſt enim diuerſa) ſed tamẽ ſpecie idem: indiuiſibilis enim eſt forma.

Formam fieri hanc numero propter materiã ſignatam.

y *Tota autem iam talis forma.*] Docet obiter, quo pacto tota, hoc eſt, communis forma abſolute ſumpta, fiat hæc numero forma, (*neq; enim agens intendit certam numero formam introducere, ſed formam certæ ſpeciei*) & ex ea cum materia hoc numero compoſitum. Ait ergo propterea id accidere, quia forma recipitur in materia ſignata quãtitate, & diſtincta numero à materia generantis: cuiuſmodi eſt corpus humanum, in quo genitor introducit humanam formam. Diſtinctio enim naturalis geniti à generante, etſi non minus pendet ex diſtinctione formæ geniti à forma generantis, quam materiæ à materia, tamen ea ratione potius tribuitur diſtinctioni materiæ quam formæ, quia diſtinctio materiæ præcedit diſtinctionem formæ. Ante enim quã forma geniti exiſtat, ac proinde vere diſtinguatur à forma generantis, iam materia, quæ futura eſt ſub illa, eſt vere diſtincta à materia generantis, & cauſa diſtinctionis formæ geniti à forma generantis. Forma enim ſpecifica ex Ariſtot. ſententia, ſi materiam tollas, diuidi non poteſt in plures numero: diuidi autem poteſt, ſi nihil ei repugnet recipi in aliis, atque aliis materiæ portionibus.

An ſit neceſſe ponere ideas?

QVÆST. I.

Rationes pro vtraq; parte.

SECTIO I.

Cur hic agendum de ideis.

TAm multis in locis agit Ariſtoteles de ideis contra Platonem, vt paſſim occurrat occaſio de illis diſſerendi, expendendiq; vtrum ponendæ ſint: quarum etiam rerum, & quo pacto cõſtituendæ. Et quanquam extremi duo libri huius operis ſuo iure hãc diſputationem ſibi vendicabant: tamen quia illi

Iudicium de l. 13. & 14.

B poſt duodecimum quaſi adiectitii, & minime neceſſarii iuſtis de cauſis reiecti ſunt, quas cauſas initio decimitertii exponemus, (*eſt enim veriſimilimum eos libros, cum ſcriberentur, duodecimum præceſſiſſe*) non ab re multi eorum, qui huius operis difficultatib. tractandis dant operam, hunc locum delegerunt, vt de ideis agerent: quorum nos cõſilium ea ratione probauimus, quod proximis capitibus 6. & 7. iacta ſint hac de re præcipua veritatis funda-

C menta, & hoc ipſo de eadem re directo diſputetur: præſertim cum ſit facile huc breuiter adſciſcere, quicquid aliud de hac materia, ſiue in hoc libro ad finem vſque cap. 16. ſiue alibi ab Ariſtotele ſcriptum ſit, quod ad rem facere videatur.

Ideæ nomen quid ſignif.

Concipimus autem ideæ nomine (*vt rudi Minerua hoc loco res explicetur*) formam imitabilem ab agente per intellectũ: ſiue ea ſit realiter in intellectu, ſiue obiectiue tantum: dũ-

D modo ſit occulta ſenſibus noſtris: exemplaria enim externa, quia ſenſib. patent, non dicuntur ideæ, ſed tantum exemplaria.

Rationib. aſtruitur non dari ideas.

Non eſſe igitur neceſſe vllas ponere ideas, eo argumento primum quis probet, quia videntur ſuperuacaneæ, ſiue ad naturæ operationes,

A ſiue ad actiones artis, ſiue prudentiæ. Naturæ quidem, quia nec brutæ animantes, nec homines etiam ipſi ideam vllam rei efficiendæ imitantur, cum naturaliter agunt, nõ ſolum cum ſe nutriunt, augentque, ac ſibi ſimilia generant: ſed etiam, cum videntur in agendo naturalem facultatem excedere: veluti cum auiculæ nidos extruunt, apes fauos cõficiunt, & aranei araneas texunt. Artis autem, & prudentiæ, quia ad artis opera ſatis ſunt artes ipſæ cum potentia executiua, & inſtrumentis artium: ad opera vero prudentiæ, quæ omnibus virtutibus moralibus præſidet, ſatis ſunt prudentia ipſa, & virtutes cæteræ, quib. illa præeſt. Namque artifices ex arte formant ſibi internas ideas, ſiue exemplaria, quemadmodum & externa, vt vel ipſi, vel alii ad eorũ imitationem facilius artis opera conficiant. Vnde patet non artem in agendo ex illis pendere, ſed illas ex arte. Qui autem ex virtute agunt, poſtquam virtutum operibus ſe diu exercuerunt, tum demum (*neque omnes quidem, ſed viri in virtute excellentes*) poſſunt ideam aliquam, ſeu formam excellentis operis apud ſe formare, & aliis tradere, vt in actione quoq; virtutum non earum opera ex eiuſmodi ideis pendeant, ſed haſce ex illis.

Deinde, quia ideæ ponuntur tanquã perfectiſſimarum, & abſolutiſſimarum rerũ exemplaria, vt perfectiſſimi hominis, aut equi perfectiſſimi, perfectiſſimi ſapientis, aut oratoris: at huiuſmodi res viribus naturæ effici poſſe non videntur; ſed ne diuina quidem virtus adeo perfectum aliquid huiuſmodi efficiat, quod nõ poſſit perfectius efficere. Vnde ſapienter Ariſtoteles ſcripſiſſe à multis iudicatur 1. Ethic. li. cap. 7. ideas perfecti, & abſoluti

luti boni inutiliter inquiri, vt res, quæ fiunt, ad earum normam fiant.

Tertio, quia prius natura eſt, vt res ſint factibiles, quam imitatione alicuius exemplaris fiant: non pendent igitur per ſe primo ab ideis vllis, ſiue exemplarib. eſſentiali dependentia: quo tamen pacto volunt eas dependere ii, à quibus ponuntur ideæ.

Quarto, quia ſi eorum omnium, quæ fiunt, neceſſariæ ſunt ideæ; quemadmodum illæ ponuntur bonorum, ita & malorum ponendæ eſſent: plura enim mala, quam bona apud nos fiunt: at ponere malorum ideas, ſiue per ſe ſeparatas, & quæ malis omnib. quaſi præſideant, ſiue in Deo exiſtentes, impium & nefarium eſt.

Item autorit. Ariſtot.

Poſtremo, quia nunquam Ariſtoteles tantus vir, tanto etiam ſtudio vbiq; fermè ideis ſe opponeret, niſi intelligeret nullas eſſe ideas ad agendum neceſſarias.

Arg. ab autoritate ſuadetur eas dari.

Cicero 1. Tuſcul. quæſt.

Vt tamen illas neceſſarias eſſe concedamus, illud inprimis non parui faciendum eſt quod de Platone earum autore magnus quidam vir ſic ſcribēdum exiſtimauit: Vt rationem, inquit, nullam Plato afferret, (*vide quid hominitribuam*) ipſa autoritate me frangeret. Accedunt Patres omnes, qui communi ſententia neceſſarias eſſe ideas pronūtiant: quorum plurimi Platonem ſic interpretantur, vt illum eo modo, quo ipſi, de hac re ſenſiſſe affirment. Poſtremo nullus Scholaſticorum Theologorum eſt, (*penes quos præcipuum huius rei examen vertitur*) qui ad agendum neceſſarias eſſe non aſſerat.

Ideas neceſſarias eſſe ad agendum per intellectum.

SECTIO II.

Ratio.

Eſſe igitur neceſſarias ad agendum, non omnibus tamen agentibus, ſed agentib. per intellectum, hac vna Theologorum, & Philoſophorum communi ratione plane intelligitur. Omne agens per intellectum habere debet penes ſe rationē rei faciendæ, cui effectum ſuum conformare nitatur: hæc autem ratio nihil aliud eſt, quam idea, ſiue exēplar rei faciendæ: ſunt igitur ideæ omni agēti per intellectum neceſſariæ. Dictum eſt autem [*non omnibus*] quia nec caſu, nec naturaliter agentibus eſt vlla idea neceſſaria. Quæ enim caſu agunt, non ſolum non concipiunt id, quod ſic actura ſunt, ſed ne alia quidem ratione in illud intendunt: quæ autem agunt naturaliter, etſi in effecta ſua intendunt, non ea tamen ex conceptione, ſed ex impetu naturæ faciunt: at quæ agunt per intellectum, (*ſi tamen actio ſit propria, vt cum per eam aliquid vere dependens ab agente producitur*) ſemper ſpectent neceſſe eſt internam aliquam rei faciendæ rationem, ſeu obiectiuam, ſeu formalem, (*de hoc enim ſolo controuerſia eſſe poteſt*) ad cuius præſcriptum in agendo accommodat: quo pacto Medicus ex conceptu ſanitatis progreditur ad ſanitatem in ægrotum inducendam.

Caſu, aut naturaliter agentibus non eſt opus ideis.

In 1.d.35.q.5. art.1.

Verbi diuini cur non detur idea.

Loquūtur autem de actione proprie dicta, ne Verbum diuinum, quod per intellectum producitur, credatur habere ideam, de qua re male audit Cameracenſis apud Gabrielem, quod id affirmauerit. Etſi enim Verbum diuinum per intellectum producitur; quia tamen in ſuo eſſe non habet dependentiam à producente, ſed identitatem ſui eſſe cum illo; dici non poteſt ea ratio interna, qua inſpecta à Patre producitur idea. Mitto abſurdius quoque illum poſuiſſe ideam Spiritus ſancti, qui non per intellectum, ſed per voluntatem producitur.

Qui Phi. non curarint mūdum archety. aut ideas.

Ex his efficitur, vt qui mundum hunc vel caſu factum eſſe, vel ex ſe extitiſſe crediderunt, velut Democritus, & Epicurus, (*quod quidem attinet ad præcipuas eius partes*) nihil curarint de mundo archetypo in mente alicuius artificis exiſtente, ex quo hic externus emanarit; nec de vllis ideis, ſiue exemplaribus eius partiū mentionem fecerint: qui vero bona omnia per intellectū primi alicuius agentis fieri confeſſi ſunt, ii omnium eorum ideas poſuerint, vno excepto Platone (*& ſi quis alius in ea re illum ſectatus eſt*) qui proprias, & peculiares ideas rerum ſingularium negauit, quas tamē merito ponunt Theologi. Socrates aūt, quem ante Platonem idearum notitiam habuiſſe certum eſt, quanquam Plato nominis † inuentor fuit) etſi dubitauit, num vtiliſſimarum rerum eſſent ponendæ ideæ; tamen in eo dialogo, qui Parmenides, ſiue de ente inſcribitur, à Parmenide iure reprehenditur.

Qui bonorū omniū ideas poſuerint.

Vide Ariſt. 1. Met. c. 6. & 7

Earum inuētor, Socrat.

Lege Euſeb. l. 11. de Præp. Euan. c. 1.

† Nominis Plato: teſte Aug. l. 83. qq. q. 46.

Autoritates Patrum pro ideis ponēdis.

Patres deniq; omnes in hanc communem ſententiam conueniſſe palam eſt. Nam Areopagita Dionyſius Apoſtolorum æqualis c. 5. de diuinis nominibus ideas in Deo appellat Rationes ſubſtantificas, ſecundum quas ſuperſtantialis eſſentia omnia bona prædefiniuit, ac producit. Quem deinde ſecutus eſt Iuſtinus Martyr in oratione parenætica ad Gētes: hunc vero Clemens Alexandrinus 5. libr. Stromatum, quo loco vocat ideas Dei intelligentias, diuinaſq; rerum rationes.

Li. 11. de ciui. c. 10. & 11. li. 12. c. 26. l. 5. de Gen. ad lit. c. 13. & 14. epiſ. 115. & alibi ſæpe.

q. 46.

Atque vt reliquos Græcos, qui eandem ſententiam ſecuti ſunt, omittamus, Auguſtinus † ex Latinis omnibus plurima de ideis ſcribit, à quibus eſt illud in lib. 83. quæſt. *Quis audeat dicere Deum irrationabiliter omnia condidi-*

didiſſe? Quod ſi rectè dici, & credi non poteſt, reſtat, A *vt omnia ratione ſint condita, nec eadem ratione homo, qua equus,* &c. *Singula igitur*, ait, *propriis ſunt creata rationibus.* Denique omnes Latini Patres idem ſenſerunt, quibus ii, qui Theologiam ita, & ratione tradunt nemine excepto ſubſcripſerunt.

Vt Boet. 3. de conſol. metro 9. D. Anſ. in Monol. c. 5 & ſæpe in ſeque. D. Bern. ad fi. epiſt. de vita ſolit. ad frat. de Monte Dei. Nec repugnat D. Amb. li. 1. Hexam. ad fin. c. 2.

Rectè autem, necne de ideis Plato ſenſerit; & cum merito ab Ariſtotele reprehendatur; in qua etiam ſententia Ariſtoteles ipſe de hac re fuerit, commodius proxima diſputatione B explicabitur.

Solutio argumentorum, quæ contra initio propoſita ſunt.

SECTIO III.

AD primum igitur argumentum pro parte oppoſita dicendum, in operibus quidem naturæ non eſſe ideas neceſſarias, ſi naturales actiones referantur ad agentia ſecun- C daria, quæ impulſu naturæ; non propriæ intelligentiæ ductu operantur: ſi tamen referãtur ad primum agens, cùm illud non agat naturæ neceſſitate, ſed intellectu, & voluntate, neceſſarias omnino eſſe, vt quibus præſcribãtur omnia, quæ ab eo ſiue ſolo, ſiue cum cauſis ſecundis facienda ſunt. Quod vero attinet ad artis, & prudentiæ opera, ſatis quidem eſſe artem, & prudentiam ad ea facienda: verum nec artem, nec prudentiam vllam eſſe poſſe, D vbi non ſit ratio rei faciendæ, quicquid tandem ea ſit ratio, & ſiue ab arte, aut prudentia, aut intellectu quaſi procreetur; ſiue potius hæc ipſa præcedat, de qua etiam re proxime diſputandum eſt.

Etiam quoad opera natura requiri ideas in primo agente.

Nec artem nec prudent. eſſe, vbi abeſt ratio rei.

Ad ſecundum dicendum eſt, Ariſtotelem argumentatione ſua non ſimpliciter, ſed ad hominem vſum fuiſſe. Plato enim, cum ſpecierum tantum ideas poſuiſſet, omnem poſſibilem perfectionem ſingularium in eis cõ- E ſtituẽdam exiſtimauit: proinde Ariſtotelem merito dicere, inutiliter inquiri eiuſmodi virtutum ideas, quarum perfectionem nemo aſſequi poſſit. At veræ ideæ non aliæ conſtituendæ ſunt, quam quas indiuidua ad vnguem referre poſſint: tales autem ſunt, quæ à Scholaſticis Theologis, qui hæc minutius tractãt, conſtituuntur. Nam ideæ ſpecierum æque perfecte participantur ab earum indiuiduis; indiuiduorum autem ideas ipſa ſola indiui- F dua, quorum illæ ſunt propriæ, & peculiares, perfecte referunt. Quo fit, vt exhortatio ad virtutes non eo tendat, vt homines ad ſummam earum perfectionem inducat; ſed ad eam, quæ ſolet mortalibus contingere.

Quo ſenſu dixerit Ariſt. inutiliter inquiri perfecti boni ideam.

Ad tertium dicendum, res, quæ fiunt per intellectum, prius quidem natura eſſe factibiles, quam exemplarium imitatione fiant; ſed non prius, quam poſſint eorum imitatione fieri, quod eſt eas eſſe poſſibiles, atq; in eo poſitam eſſe rerum ſic faciendarum eſſentialem dependentiam à veris, primiſque ideis, vt alibi oſtendimus.

Ad quartum non deſunt, qui velint Platonem re vera ſenſiſſe, quemadmodum bonorum, ita & malorum eſſe ideas: ſcribit enim Socratis nomine in Theæteto, duo eſſe exemplaria, vnum bonorũ omnium, alterum malorum; vnum beatiſſimum, alterum miſerrimum; vnum diuinum, alterum Dei expers: vnde volunt Manichæorum errorem manaſſe. Sed quicquid Plato de ea re ſenſerit, & quo pacto exponi poſſit, argumenti ſolutio in eo poſita eſt, vt negentur ideæ eorum, quæ quatenus talia ſunt, ſub actionem non cadunt: mala autem, vt mala ſunt, ſub actionem cadere non poſſunt, quia nemo ad malum reſpiciens operatur, vt docet Dionyſius; nec tã peccatur agendo, quam à rectæ actionis regula deficiendo. Itaq; mala, vt mala ſunt, nec per ſe fiunt, ſed per accidens, dum aliquid fit, quod priuatio alicuius boni conſequitur; nec per proprias ideas, ſed per ideas bonorum cognoſcuntur: *rectum enim, vt* dici ſolet *index eſt & ſui, & obliqui.*

Non eſſe ponendas. c. 4. de diuin. nominib.

Ex Ariſt. 1. de anima, c. 5. tex. 85.

Ad vltimum dicendum, Ariſtotelem non impugnaſſe veras ideas, ſiue exemplaria rerum, quæ à Deo fiunt, cum ne in opificibus quidem eas negauerit; ſed in id totis neruis incubuiſſe, vt Platonicas extruderet, quod iure ne, an ſecus fecerit, nunc videndum eſt. Expendendum eſt enim, vbi nam ſint ideæ, quas Deus in agendo reſpicit, & qua ratione ponendæ.

Ariſt. non impugnauit veras ideas.

Num ideæ, quas Deus in agendo reſpicit, in ipſo ponendæ ſint, an extra, & quonam pacto conſtituendæ?

QVÆST. II.

Expenditur ſententia Platonis.

SECTIO I.

QVATVOR ſunt in ſententia de primariis ideis, quæ Platoni abſque vlla controuerſia tribuuntur. Vnum eſt, eſſe perpetuas; alterum, participari ab iis indiuiduis, quorum dicuntur ideę; tertium, non exiſtere in ipſis indiuiduis; quartum, eſſe ipſas indiuiduorum

Quatuor Platonis aſſerta de ideis.

duorum

uidorum communes, ſeu vniuerſales natu- A ras,& eſſentias. Ac tria quidem priora omnino vera ſunt,&comperta apud omnes Theologos, veroſque Philoſophos. Namq; Deus, vt eſt omnium rerum molitor, & moderator, ita nunquam ideis tanquam præſentibus ſibi exemplaribus eorum, quæ vnquam facit, aut facturus eſt, carere potuit, alioqui eſſet mutabilis. Quod ſi ideæ (*ea ſaltem, quæ magis propriè exemplaria dicuntur*) exemplaria multorum ſunt; non dubium eſt, quin ab eis omni- B bus participentur: imitatio enim participatio quædam eſt. Denique, ſi exemplaria ſunt, ac proinde externæ cauſæ eorum, quæ illas imitantur, extra illa exiſtant, neceſſe eſt. Illud extremum (*niſi aliter, quam vt ſonat intelligatur*) Platonis opinionem inopinabilem fecit, omninoq; perturbauit, quod illas cum à ſingularibus ſeparaſſet, naturas tamen, & eſſentias eorũ eſſe dixit. Hinc enim multa, & grauiſſima ſequuntur abſurda, & quæ nequaquã C admitti poſſunt. Sequitur enim primum, omnia vniuerſalia eſſe ſubſtantias, atque adeo primas ſubſtantias, cum ponatur ſeparatim, ac per ſe exiſtere; ac proinde albedinem vniuerſalem, calorem, & alia accidentia, quæ de pluribus dicuntur eſſe, primas ſubſtantias. Deinde ſequitur, vnam numero ſubſtantiam inſenſibilem eſſe quiditatem, & natura multarum numero ſenſibiliũ: vnde quadã ex parte efficitur, vt multæ numero ſenſibiles, ſint D vna numero inſenſibilis, vna hæc numero de illis quiditatiue dicitur: alia vero ex parte, ſi de illis non dicitur, non eſſe, cur earum quiditas aſſeratur.

Tria priora, vera.

Quartum in opinabile.

Quæ abſurda ex eo ſequuntur.

Tertio ſequitur, ſi propterea vniuerſalia ſeparata exiſtunt à ſuis ſingularibus, quia nõ falſo, ſed vere concipiuntur ſine conditionibus ſingularium, (*hæc enim eſt ratio, quam D. Th. ſæpe ait, ex Ariſtotelis ſententia, impuliſſe Platonem, vt vniuerſalia à ſingularibus ſeparat*) E fore, vt dentur etiam ideæ † generum, & aliarum multarum rerum, quarũ Plato ideas negaſſet, * vt relationum & entium per accidẽs, quandoquidem & hæc concipi poſſunt vera conceptione ſine conditionibus eorum plurium, de quibus dicuntur, vt animal ſine differentia hominis, & beſtiæ; relatio item, & artefactum in commune accepta ſine differentiis ſpecialium relationum, & artefactorum. F Tum etiam ſequitur, vt ex homine communi ſeparato; & ſenſibilib. hominib. alius quoque tertius homo dandus ſit, qui vera conceptione abſtrahi poſſit ab vtriſq; relictis iis, in quibus illi differrent. Quod ſi tertius ſeparari poteſt ab vtriſq;, ergo ſemper ſeparatus fuit: in perpetuis enim non ſeiungitur vnquã poſſe & eſſe, vt Ariſt. 3. Phyſ. l. docet.

Vt 1. Metap. c. 7. ad tex. 30
† Ita argumentatur Ariſt. hoc l. c. 14. tex. 5. & l 1. c. 7. tex. 33
** Vide eundẽ citato cap. 7. tex. 28.*
c. 4. tex. 32.

Demum ſequuntur duo illa, quæ Ariſt. ſæpe obiicit, huiuſmodi ideas neque ad rerum ſenſibilium exiſtentiam, neq; ad earum perfectam ſcientiam eſſe neceſſarias. Nihil enim in ſe ipſo exiſtentiam habere poteſt, niſi in ſe quoque habeat quiditatem, ſiue eſſentiam, quam exiſtentia cõſequatur; nihil etiam perfecte ſcitur, niſi per ea ſciatur, quæ intrinſecus in ſe ipſo continet; quæ omnia Ariſtoteles partim hoc libro, partim in aliis potiſſimũ vero 13. & 14. tum colligit ex Platonis ſententia, tum etiam impugnat ipſe, & inter ſe etiam pugnantia eſſe oſtendit.

Hoc c. tex. 28 & toto c. 14. & l. 1. c. 7. te. 31. ac ſeq.

Ita patet, quantum Platonis pronũtiatum (*vt quidem ſonat*) falſum omnino eſſe, & impoſſibile, recteq; ab Ariſtotele eſſe refutatum. Qua in re merito ab eo laudatur Socratis iudicium l. 14. huius operis, Platoniſq; eius diſcipuli ſententiæ præfertur, cum ſic ait: *Duo ſunt, qui Socrati iure proprio quiſpiam attribuat, inductiuas orationes, & definitionem vniuerſale: at Socrates*, inquit, *vniuerſalia non ponebat ſeparata; quidam vero ſepararunt, ac talia entium ideas appellarunt*. Hæc c. 4. eius l. Ex quibus perſpicuum relinquitur, in coniunctione quarti pronuntiati cum tribus præcedentib. omnes abſurditates ſententiæ Platonis, vt ea ab Ariſtotel. refertur, & plane in illius dialogis ſcripta reperitur poſitas eſſe. Nam ſi ideæ ſubſtantiæ ſunt ſeparatæ à ſenſibilibus; non ſunt vtiq; eorum communes eſſentiæ, ſeu quiditates: ſin autem ſunt eorum quiditates, non ſunt profecto ſubſtantiæ ab illis ſeparatæ: ex qua repugnantia cæteræ omnes abſurditates conſequuntur.

In Timæo Phædone, Cratylo, & aliis.

Sunt, qui velint, Platonẽ non aliud ſenſiſſe, quam quod Ariſt. de eius ſententia refert; quib. numerantur ex Patribus Iuſtinus Martyr in oratione ad Gentes, Tertullianus in li. de anima, & Irenæus 2. de hæreſibus; credentes Platonem ſenſiſſe, Deum in agẽdo ad exemplaria quædam à ſe, & à rebus ſenſibilibus ſeparata in cõſtitutione mundi aſpexiſſe. Ex interpretibus vero huius operis Alexander, † D. Thom. Auerroes, & alii non pauci. Et eſt quidem illud pro hac opinione non contemnendum argumentũ, quod incredibile videatur, Ariſtotelem ea Platoni pene adhuc viuenti tribuiſſe, quæ eo tempore conſtaret non placuiſſe Platoni; aut certe verba tantũ illius non ſententiam tam ſerio, & tam multis in locis impugnare voluiſſe. Quod idem de Platone iudicium probatur à Varrone Ciceroniano in Academicis, vbi ait Ariſtotel. primũ labefactaſſe ſpecies (*hoc eſt, ideas*) quas mirifice Plato erat amplexatus, vt in iis diuinum quiddam eſſe diceret; non ait [*diuinas eſſe diceret*] quaſi in Deo exiſterent [*diuinum quiddam*

Quinam idẽ quod Ariſtoteles tribuũt Platoni.
Cap 19. vide etiam Amb. l. 2. Hexam. c. 1. & 2. & l. 4. de fide c. 3. Naz. orat. 33. ibid. Eliam Cret. & Cyrill. l. 2. contra Iulia.
† Itemq; 1. p. q. 6. art. 4. & alibi ſæpe.
1. Ac. 2. edit.

quiddam habere] quod à rebus ſenſibilibus eſſent ſeiunctæ.

Qui contra velint illum recte ſenſiſſe.

Nobis tamen, quo abſurdiora ſunt ea, quæ Ariſtoteles ex illis dictis colligit, eo veriſimilius eſt, non in omnibus, quę ab Ariſtotele ex illius ſcripturis referuntur, idem illum ſenſiſſe, quod verba primo aſpectu declarant; ſed eam ſententiam de ideis habuiſſe, quam nos ex probatioribus Theologis inferius trademus: niſi quod in ea conſtituenda nonnulla peccauit, & incaute de tota quæſtione loquutus eſt. Qua in re vnus pro multis nobis ſatis eſſe poſſet Auguſtinus cum libro duodecimo de Ciuitate Dei: tum aliis locis compluribus, niſi plerique alii eſſent eiuſdem ſententiæ vt Clemens Alexandrinus quarto, & quinto libro Stromatum, Seneca Philoſophus plurib. ad Lucillum epiſtolis, Plutarchus primo de placitis * Philoſophorum, & noſtræ pene ætatis Iohannes Franciſcus Picus, Beſſarion, Marſilius Ficinus, & alii non tantum noſtrorum, ſed etiam externorum multi.

*c.26. & l.7. c. 28. & l.83. q. q.46. & li.1. Retract. .3. Vt epiſt.58. & 65. * Cap.10. Picus de examine vanitatis gent. & verit. Chriſt. l. 6. c.15. Beſſa. ſæpe in libris contra calumniat. Plat. Ficin. in q. de ideis. Tullius 1. de Orat. & in Acad. Apulei de dog. Plato. Laert. in vita eiuſd. Euſtr. & Simplicius apud D. Th. l.4. de regim. princ. c.4. Eugub. de peren philoſ. l.1. c.12.*

Non eſt tamen propterea reprehendendus Ariſtoteles, quod tam ſæpe, tantaq; ſolicitudine eam Platonis ſententiam, quæ in propatulo erat, impugnauerit: id enim ſyncero veritatis amore feciſſe videtur, vt Platonicæ diſciplinæ ſtudioſi cautius ſe gererent, cum in hac de naturis communibus præcipua doctrina, tum in aliis rebus eiuſdem generis, quod Plato non omnino eliminaſſet Pythagoreorum figuratam philoſophandi rationē, quæ clara, & aperta eſſe debet. Quod qui non obſeruarunt, in multa præcipitia imprudentes corruerunt, vt initio huius operis monuimus.

Duob. modis eum defendi poſſ; & poni ideas ſeparatas à reb.

Itaque in quarti illius pronuntiati explicatione veritas Platonicæ ſententiæ requirēda eſt, vt cum vera Philoſophia conſentiat. Poteſt enim ea ſeparatio naturarum communium à rebus ſingularibus, quam ponit, intelligi, non vt illæ ſunt extra Deum, ſed in Deo, idque duobus modis, & vtroq; vere. Vno ſecundum proprias & peculiares rationes, ſed obiectiue altero realiter, ſed eminenter, id eſt vt virtute cōtinentur perfectione diuinæ eſſentiæ: quæ ſunt duæ Theologorum ſententiæ in ſchola receptæ. Sunt enim, qui dicant ideas, quas Deus vt exemplaria in producendis rebus ſpectat, eſſe res ipſas, vt obiiciuntur diuino intellectui, antequam in rerum natura producantur. Verbi gratia ideam hominis communis eſſe ipſum hominem cōmunem, vt à Deo ſecundum propriam & peculiarem rationem concipitur; quo pacto ſeparatus eſt obiectiue à ſingulis hominibus, quia ſine differentiis indiuiduantibus apprehenditur, & ſic de cæteris naturis communibus. Alii autem volunt, ideas eſſe ipſam diuinam eſſentiam virtute, continet res omnes à Deo producibiles; quo pacto, vt eſt varie imitabilis à rebus producendis, ita infinitorum exemplarium vim habet. Qua quidem ratione naturæ communes reali quidem exiſtentia ponūtur in Deo, verum non ſecundum proprias & peculiares rationes, ſed vt continentur in altiſſima illa, & eminentiſſima ratione diuinæ naturæ; quo pacto naturę communes nobiliſſima ſeparatione reali ſeiuncta ſunt à rebus ſingularibus extra Deum exiſtentibus. Quapropter ſi expenderimus, vtra nam harū opinionum magis probāda ſit, (id enim proprie noſtri inſtituti eſt) ſimul etiam patebit, qua potiori ratione Platonis ſententia explicari poſſit, vt cum vera doctrina congruat; tametſi parum refert, quid homo Ethnicus ſenſerit, ſi minus eius placita ad recta, & pia dogmata trahi poſſint.

Duplex de diuin. ideis Theolo. ſent. Vide hos ſect. ſequenti.

Ita D. Th. 1. p. q.15. ar.1. & l.1. cont. Gen. c.54. & aliis locis. Henric. quodl.9. q.2. Alen.1. p. q.2. memb.4. a.1. Alb. in 1 diſt. 35. ar.9. Bon. a 1. q.1. Æg. d.36. a.2. q.2. Capr. q. vni ar.1. concl. 1 Arg. a. item 1. Cai. & Fer. ad citata loca D. Th. & plures alii.

Ideas diuinas non eſſe res ipſas producendas, vt diuino intellectui obiiciuntur, ſed exemplaria, quæ re ipſa in Deo exiſtunt.

SECTIO II.

Ideas eſſe ipſas produc. ſent. Scot. in 1 d.36 q.3. Oc. d.35. q.5. G. q.5. a.2 q.2. Aliac. in 1. q. 6. a.3. & Maior. d.35. q.1.

SCotus, Durandus, Ochamus, & alii non pauci credūt diuinas ideas nihil eſſe aliud, quam res ipſas à Deo producendas, quatenus diuino intellectui obiiciūtur; quo pacto homo producendus, quatenus à Deo conceptus fuit ex æternitate, eſt idea hominis, & leo producenda idea leonis, & ſic cætera: quā ſententiam his potiſſimū argumentis probant.

Argumenta quibus id probant.

Primū, quia idea nihil eſt aliud, quam exemplar intelligibile, ad cuius imitationē expreſſam, & adæquatam (*ſic enim intelligunt*) res aliqua fit: res autem, quę fiunt à Deo, nō imitantur expreſſe, & adæquate quicquam, quod ſit in Deo realiter, vt eſt luce clarius, ſed ſe ipſas, vt ab eo conceptas.

Deinde, quia internæ artificum creatorum ideæ, quas mente concipiunt, & ex quibus ad ideas increati agentis aſſurgendum eſt, nihil aliud ſunt, quam ipſa artificioſa opera ab illis præconcepta: quo pacto ſanitas in anima, vt loquitur Ariſtoteles, (*hoc eſt, à Medico præconcepta*) eſt idea, ſeu intelligibile exemplar ſanitatis, quam ille inducit materiam.

Hoc lib. ca.4. tex.23.

Tertio, quia hoc differt agens per intellectum ab agente naturali, quod naturale non agit ex præcognitione rei producendę, ſed ex naturæ impulſu; agens autem per intellectū non agit, niſi ex præconceptione rei, quam efficit: cum igitur nulla alia præconceptio ſit

neceſſaria ad rem efficiendam, niſi prius rei A efficiendæ; (*præoiſe enim quauis al a, & hac ſola relicta, res fieri per intellectum poteſt, & abſq; ea fieri non poteſt*) efficitur, vt ſola res, quę facienda eſt, quatenus præconcipitur, vt fiat, dicenda ſit exemplar, & idea quam agens agendo per intellectum imitatur.

Poſtremo, quia Ariſtoteles non reprehendit in opinione Platonis, quod dixerit naturas communes eſſe ideas; ſed quod eas poſuerit ſeparatas à rebus ſingularibus tanquam B per ſe exiſtentes, ac proinde primas quaſdam ſubſtantias materiæ ſaltem particulares expertes. Nec docuit earum cognitionem non eſſe neceſſariam primo agenti ad agendum, ſed agentibus naturalibus, quod etiam Plato non negaret: Deumque non accipere, & quaſi mendicare cognitionem earum ab ipſis, cũ in ſe omnia cognoſcat: (*ſic enim neceſſario intelligendus eſt ille lib. 12. vt eo loco dicemus*) ſenſit igitur, ideas non eſſe res aliquas ſeparatas à C ſe ipſo, & à ſingularib. ſed naturas ipſas communes, vt præconceptas à Deo in ſua ipſis eſſentia.

Refellitur hæc ſententia.

Verum hæc opinio, vt intelligi, & explicari ſolet, non eſt probanda. Primum, quia ideæ diuinæ, hoc eſt, quas Deus agendo reſpicit, ſunt cauſæ primæ ſimpliciter, ac principales in ſuo genere, nullamq; ex ratione ſua imperfectionem importantes: ſolus autem Deus poteſt habere rationem huius generis cauſæ, D cum ſolus ipſe & in eſſendo, & in cauſando ſit independens. Deinde, quia diuinæ ideæ debent eſſe ex ſe perpetuæ, & vt ita dicam, incauſatæ; quia Deus nec ſine ideis eſſe vnquã potuit, ne mutatio aliqua in eum poſſet cadere, nec ipſæ, ſi cauſatæ eſſent, dici poſſent primæ cauſæ in ſuo genere; oporteret enim ab aliis prioribus ideis cauſari: at res producendæ, etiam vt à Deo præconceptæ, non ſunt ex ſe perpetuæ, nec eo modo incauſatæ; ſed ab E ipſa Dei conceptione factæ perpetuæ ſecundum quid, hoc eſt, ſolum ſecundum eſſe cognitum. Tertio; quia nulla res dici poteſt ſui ipſius cauſa; alioquin à ſe ipſa per ſe penderet, quod repugnantiam inuoluit; quatenus enim à ſe penderet, & haberet, & non haberet ex ſe eſſe; quod facile eſt intelligere.

Nihil poteſt eſſe cauſa ſui ipſius.

Reſponſio.

Quod ſi quis reſpondeat, rem eandem alio, & alio modo ſumptã poſſe eſſe ſui ipſius cauſam: quo enim pacto ſanitas in eſſe concepto F eſt ſui ipſius cauſa finalis in eſſe reali; ita videtur fieri poſſe, vt eadem ſit ſui ipſius cauſa exemplaris: ne ſic quidem effugiet vim argumenti. Nam etſi eſſe conceptum poteſt eſſe cõditio, ſine qua res aliqua non cauſat, vt patet ex eis, quæ de ratione cauſandi cauſe finalis dicta ſunt ad librum quintum, non poteſt tamẽ eſſe ipſa ratio realiter cauſandi; alioqui ratio dependentiæ effectus realis (quæ realis eſt) nobilior eſſet in ratione eſſendi, quam ratio cauſandi, à qua effectus pẽderet. Adde, quod finis ipſe conceptus, in ſe ſpectatus, & non formaliter, vt eſt conceptus, non eſt cauſa ſui ipſius in eſſe reali; ſed mediorum quibus obtinetur: quo pacto forma introducenda non eſt cauſa ſui, ſed eius motus, quo introducitur. Quapropter aliud eſſe debet idea ſanitatis, aliud ſanitas ipſa, quæ ab ea exemplariter cauſatur, cum ne finis quidem, qui non cauſat niſi conceptus, ſit cauſa ſui ipſius.

Impugnatur

c. 2. q. 11. ſe. 3.

Ideas eſſe agentibus rationes cognoſcendi, & efficiendi idea.

Quarto ſic licet argumentari. Ideæ ſunt ipſis agentib. per intellectum rationes cognoſcendi & efficiendi ideata, vt vocatur, res autem producendæ non ſunt Deo rationes cognoſcendi nec efficiendi ſui ipſarum: nõ ſunt igitur ſui ipſarum ideæ. Maior propoſitio eſt communis aſſertio Platonis, Ariſtotelis, & † Philoſophorum, ac Theologorum omniũ, quam ſæpius * D. Thomas refert: aſſumptio ex eo conſtat, quia Deus neque cognoſcit res producendas, neq; eas efficit per eas ipſas, ſed per aliquid, quod in ipſo ſit.

† Lege Senec. epiſt. 65. & D. Aug. locis ſupra citatis

** D. Th. 1. p. q. 15. ar. 1. & 1 cont. Gent. c. 54. & de ver. q. 3. ar. 1.*

De diuinis nominib. c. 5.

Accedit illud Areopagitæ Dionyſii, ideas eſſe rerum effectrices; quod pronũtiatum de rebus ipſis, quæ à Deo fiunt, intelligi non poteſt, quaſi ipſæ ſint ſui ipſarũ effectrices. Nec præter rem eſt hoc argumentum ex efficiendi ratione deſumere: nam etſi ideæ, quatenus ideæ ſunt, non pertineant ad genus cauſæ efficientis, alia tamen ratione non dubium eſt, quin pertineant; cum alioqui habeant rationem formarum, quibus agens per intellectũ agit, quicquid eo pacto agit. Ita perſpicuum relinquitur res producendas ne vt intellectui quidem diuino obiiciuntur, eſſe ideas.

Solutio argu.

Ad primum igitur argumentum in oppoſitum dicendũ, nihil eſſe, quod ſe ipſum imitetur: res autem omnes, quæ à Deo fiũt poſſe imitari & expreſſe, & adæquate rationes eas, quæ illis in mente diuina reſpondent; nõ quidem ſecundum earum eſſe, quod eſt infinitum, & independens; ſed ſecundum earum repræſentationem, vt poteſt, patebit.

Vtinam poſſint res adæquate imitari ideas diui.

Ad ſecundum, ideas artificum non eſſe res ipſas, quæ faciendæ ſunt, ſed earum conceptus formales, quib. repræſentantur; nec Medicum imitari in curatione ſanitatem futuri, ſed ſanitatis conceptum. Quod quo pacto intelligendum ſit, ſuo loco dicetur.

Ad tertium, agens per intellectum, agere quidem ex præcõceptione rei; ſed rem ipſam præconceptam non habere rationem ideæ ſui ipſius, ſed eius præconceptionem, cuius præſcriptum vt imitetur, & aſſequatur, agens laborat.

Ariſt. non fauet oppoſitæ ſententiæ.

Ad vltimum dicendum, non negaſſe quidem Ariſtotelem naturas communes, vt cõceptas à Deo, eſſe ideas; ſed non inde ſequitur id affirmaſſe: neque item docuiſſe, non eſſe neceſſariam earum cognitionem primo agenti; verum non inde etiam ſequitur illum docuiſſe, eas, vt cognitas, eſſe exemplaria, quæ ille in earum productione reſpiciat. Denique etſi Ariſtoteles recte ſenſit Deum non accipere cognitionem à rebus à ſe productis, aut producendis, ſed à ſua ipſius eſſentia, vt ſuo loco intelligetur; tamen non inde efficitur, vt crediderit, illas eſſe ſui ipſarum exemplaria, quatenus ſic diuino intellectui obiiciuntur, cum adhuc eo pacto non poſſint eſſe primæ cauſæ in vllo cauſæ genere, vtpote & in eſſendo, & in cauſando independentes.

Ideas eſſe re ipſa in Deo.

Ex quibus omnibus ſequitur, ideas, quas Deus agendo reſpicit, in mẽte diuina exiſtere, non obiectiue tantum, ſed reipſa; æquumque eſſe, vt & Plato, & Ariſtoteles ſic exiſtimauerint, vt præcipui Patres ſentiunt. Sintne autem illæ ipſa diuina eſſentia, vt eminenter continet res omnes, quæ à Deo fieri poſſunt, & conſideratione noſtra præcedit omnem actum intelligendi; an potius ipſe diuinus intelligendi actus; an vero diuina eſſentia, vt ei obiicitur; an denique formalis conceptus rerum factibiliũ, quatenus conſideratione diſtinguitur in plures conceptus formales rerũ factibilium, deinceps videndum. His enim quatuor modis intelligi poteſt, illas eſſe re ipſa in Deo, nec deſunt pro quouis eorum nõ contemnendi autores.

Idq; iuxta vnum è quatuor dicendi modis.

Ideas diuinas non eſſe ex ratione ſua ipſam diuinam eſſentiam, quatenus conſideratione noſtra præcedit omnem actum intellectus diuini.

SECTIO III.

Affirm. recentiorum ſent. Hi fauet. Baſſol. in 1. d. 36. q. 1. ar. 2. & Richar. 2. principa. q. Vide ad finẽ ſect. 1.

IDeas in Deo eſſe ipſam diuinam eſſentiam, vt conſideratione noſtra præcedit omnem actum intellectus diuini, quorundam recentiorum ſententia eſt, quam his argumentis communiunt.

Primum ex illo communi Theologorum pronuntiato, ideas eſſe ipſam diuinã eſſentiam, quatenus eſt imitabilis à creaturis: cõſtat enim eam eſſe imitabilem ab eis, antequã conſideratione noſtra exeat in actum intelligendi vllum; quippe cum ex ſe ipſa propter infinitam perfectionem, quam cõtinet, ſit imitabilis ab omnibus, quæ aliquod eſſe participant.

Deinde, quia quemadmodum ad perfectam rationem intelligendi diuini intellectus requiritur diſtincta cognitio omnium, quæ à Deo fieri poſſunt: ita ad perfectam eorum repræſentationem in eſſentia diuina requiritur diſtincta eorundem repræſentatio; præſertim cum Ariſtoteles ſæpe doceat, ſitque ab omnibus receptum, aſſimilationem rei intelligibilis cum intelligente præcedere intellectionem. Cum igitur diuinus intellectus omnia, quæ facere poteſt, diſtincte intelligat; efficitur, vt diuina eſſentia ante omnem intelligendi actum eadem omnia diſtincte repræſentet, ac proinde ſit cuiuſq; factibilis rei peculiaris idea.

Vt de anima c. 4. tex. 16. & c. 8. tex. 37 & 38. dum ait intellectũ in actu eſſe rem ipſam.

Tertio, quia ſiquid obſtaret, quominus in diuina eſſentia eſſent plures ideæ ante omnẽ actum diuini intellectus; eſſet fortaſſe, quia ante illũ nulla eſt actualis diſtinctio in Deo, quoad ea, quæ omnibus diuinis perſonis ſunt communia: at hoc nihil obſtat. Nam cum diſtinctio virtualis ſatis ſit, vt attributa diuina omnibus perſonis communia dicantur ſimpliciter, & abſolute plura, ſatis quoq; erit, vt ideæ ea ratione dicantur plures, quod ante omnem operationem intellectus virtute diſtinguantur.

Improbatur.

Verum hæc ſententia ab omnibus pene alicuius nominis Theologis reiicitur; ac merito quidem. Nam cum entia infra Deũ non ſint poſſibilia, ac proinde nec factibilia, niſi per ordinem ad artem diuinã, & (*quod ſequitur*) ad aliquem actum diuini intellectus; fit neceſſario, vt non ſint idiata, niſi per ordinem ad aliquem eiuſmodi actum: vnde ſequitur, ea ante omnem actum intellectus diuini ideas habere non poſſe. Qua impugnatione omnia propoſitæ opinionis argumenta corruunt.

Soluuntur arg. Deus ante actum intellect. ſolum remote eſt imitabilis.

Ad primum enim patet dicendum eſſe, diuinam eſſentiam non eſſe imitabilem ante omnem actum intellectus diuini, niſi potentia remota: at idearum ratio conſiſtit in imitabile propinqua, non in remota.

Cur repræſentatio rerum in Deo ante omnẽ actum diuini intellect. non ſit ſatis ad rationem idearum.

Ad ſecundum dicendum, repræſentationem rerum in diuina eſſentia ante omnem operationem diuini intellectus non eſſe ſatis ad rationem idearum; tũ quia non eſt diſtincta, vt patet; tum etiam, quia creaturæ non ſunt producibiles à Deo per naturam, ſed per intellectum. Si enim eſſent producibiles per naturam, cum nulla earum poſſit imitari totum eſſe diuinum, quod infinitum, & independens eſt; neceſſe foret, vt præcederent in diuina eſſentia tam multa exemplaria ex natura rei diſtincta inter ſe, quot ſunt creaturæ producibiles, quod falſum eſt, & impoſſibile. Cum igitur non ſint producibiles per naturã, ſed per intellectum; expectanda vtrique eſt more conſiderandi noſtro diſtinctio actualis,

lis, qua per operationem intellectus diuini re- A præſentatio ſpecificitur, circumſcribatur, & limitetur ad hanc, vel illam creaturam, quæ producenda eſt, qua circumſcriptione ideæ diuinæ quaſi conſtituuntur. Vt enim repræſentatio rerum producibilium in diuina natura ante omnem operationem diuini intellectus nullã omnino habet actualem diſtinctionem: ita diuina earum cognitio in illa eſt actu diſtinctiſſima, cum Deus in ſua eſſentia cognita omnia producibilia diſtinctiſſime B cognoſcat.

Ratio, cur ideæ ne virtute quidem plures dici poſſint ante operationem intellectus diuini.

Ad tertium dicendum, hoc eſſe diſcrimen inter ideas, & attributa diuina, quod ideæ nomen ex formali ſignificatione ſua importat diſtinctionem actualem vnius ab alia, cum ſignificet ſpecificationem rationis rei factibilis, eiuſque circumſcriptionem, & limitationem, vt dictum eſt: proinde fieri non poſſe, vt ante operationem intellectus diuini actu diſtinguentis omnium rerum factibiliũ C rationes, vlla in Deo ſpectetur idea, vt in eo ſic ſpectato plures dici poſſint vel actu, vel etiam ſola virtute. Nam cum ideæ vocabulum formaliter importet actualem diſtinctionem vnius ab alia, vt dictum eſt; eſſet implicatio in adiecto, ſi quis diceret ante actualem diſtinctionem aliarum ab aliis dari ſolam virtualem earum diſtinctionem. Eſſet enim nihil aliud, quam aſſerere actu diſtincta eſſe ſola virtute diſtincta, ac proinde actu diſtincta D & non actu diſtincta.

Attributa diuina poſſe duobus modis concipi.

At attributa diuina duobus modis concipi poſſunt. Vno quatenus ſignificantur nominibus primæ intentionis infinitatem omnis perfectionis in ſuo formali ſignificato admittentibus, vt ſunt ſapientia, iuſtitia potentia, & alia huiuſmodi, quæ de Deo, & creaturis prædicari poſſunt: altero, quatenus ſignificantur nomine attributorum, quod eſt ſecũdæ intentionis, & formaliter importat abſo- E lutum prædicatum neceſſario conueniens Deo, vt Deus eſt, & conſideratione diſtinctum ab aliis eius talibus predicatis; quandoquidem nec prædicata relatiua, nec libera, neque ea, quæ continent formaliter omnem Dei perfectionẽ, vt ſunt actus purus, ens infinitum, ens independens, aut ipſe Deus, vel diuina eſſentia; numerantur in diuinis attributis. Cum igitur attributa diuina his duob. modis ſpectentur, prioriq; modo admittant F infinitatem omnis perfectionis; (*quo pacto ſapientia diuina ex natura rei, ſiue ante omnem operationem intellectus, includit perfectionem iuſtitiæ, & aliorum omnium attributorum, ac proinde non importat diſtinctionem ab illis; et ſi poſteriori modo illam formaliter importet, vt ſi loquaris hu verbis, Attributum ſapientiæ non eſt attributum iuſtitiæ*) inde fit, vt quãquam poſteriori modo non poſſint dici plura ſiue actu, ſiue etiam virtute ante operationem intellectus, ne ſimul dicantur actu diſtincta, & non actu diſtincta, vt de ideis dictum eſt; tamen priori modo dici poſſint virtute diſtincta. Cum enim dicimus, ſapientiam, & iuſtitiam Dei eſſe attributa ante omnem operationem intellectus virtute diſtincta, non negamus ea eſſe ex natura rei vnum, & idem in Deo, ipſam nimirum diuinam eſſentiam, quæ formaliter, & ex natura rei eſt vtrumq; ſed affirmamus, poſſe ea noſtro intelligendi more, quo imperfecte diuina concipimus, diſtingui inter ſe. Verum dicere hoc pacto diuina attributa ſub nominibus primæ intentionis concepta eſſe plura, non eſt ſimpliciter, & abſolute ea plura eſſe confiteri, ſed cum adiectione; ſiquidem eſſe plura virtute, non eſt ſimpliciter, & abſolute eſſe plura, ſed cum adiectione diminuente, & ſecundum quid. At ideæ poſſunt dici actu, & ſimpliciter, ac abſolute plures, quia non ſunt ideæ, niſi per operationem intellectus diuini omnia factibilia diſtinguẽtis; & ſimiliter diuina attributa, quatenus attributa ſunt, per operationem intellectus noſtri imperfecte ea concipientis. Num autem Deus, & beati cognitionem beatifica diſtinguere poſſint attributa diuina, & quo pacto id facere queat, cum omnia perfecte, & ſicuti ſunt, concipiant, inferius attingetur. Alia ratio eſt idearum, quia cum ſint rerum factibilium, ac proinde finitæ, ac limitatæ, nullum eſt dubium, quin & à Deo, & à beatis etiam diſtincte concipiantur.

Actus purus ens infinitũ, & ſimilia prædicata, cur non ſint attributa.

Quonammodo neq... & quo... tra qua... attributa dici virtute diſtincta ante operat. intellectus.

Ideæ dici poſſunt actu, & ſimpliciter plures, ſimiliter attributa qua talia.

Ideas diſtincte Deus concipit.

Ad argumentum igitur conceſſa maiore neganda eſt minor: atque ad probationem dicendum, neque attributa diuina dici ſimpliciter, & abſolute plura ante operationem alicuius intellectus ea diſtinguentis; ſed ſolum virtute plura, idque ſumptis illis, vt ſignificantur nominibus primæ intẽtionis neque etiam ideas ante operationem intellectus diuini vllo modo eſſe plures ſiue actu, ſiue etiam virtute; quia includunt formaliter circumſcriptionem, & diſtinctionem actualem aliarum ab aliis, quam non includunt expreſſa attributa diuina, vt nominibus primæ intentionis ſignificantur.

Ita perſpicuum relinquitur, diuinam eſſentiam non habere rationem idearũ, vt conſideratione noſtra præcedit omnem actum intellectus diuini: licet ſimpliciter, & abſolute dicere poſſimus plures eſſe in Deo ideas propter ipſam huius nominis formalem ſignificationem; quemadmodum & plura attributa diuina, ſi attributorum nomine formalis ſignificatio ſpectetur.

Ideam in Deo neq; eſſe ex ratione ſua ipſum intelligendi actum, vt à conceptu formali diſtinguitur: neque ipſam diuinam eſſentiam, vt eſt conceptus obiectiuus, ſed vt formalis.

SECTIO IV.

Eſſe ipſum intelligendi actum tenent docti recentiores ad 1. p. D. Th. q. 15. ar. 2. quib. fauet Marſ. in 1. q. 1. ar. 1.

ALii videntur credere, ideas eſſe ipſum intelligendi actum, vt cognitio, qua Deus cognoſcit creaturam quatenus eſt imitabilis ab ea. Huius ſententiæ fundamenta duo videntur eſſe. Vnum, quod nonnulli Patres appellant ideas ipſas Dei cognitiones, vt patebit inferius: alterũ, quod hi autores non videntur diſtinguere actũ intelligendi à conceptu formali: vnde quia conceptus formalis rei faciendæ eſt eius exemplar, vt etiam inferius patebit; inde fit, vt ſine diſtinctione pronuntient, ideas eſſe in Deo ipſum eius intelligendi actum, quatenus ipſe Deus eſt à creaturis imitabilis. Quod ſi ita ſentiunt, non eſt, cur hoc loco opinio hæc vel approbetur, vel impugnetur, cum id ad extremum modum ſentiendi de ideis pertineat.

Cenſura.

Ita Henric. quodl. 9. q. 2. Ægid. in 1. d. 36. ar. 2. q. 2. Fer. 1. contra Gent. cap. 54. Caiet. & fere recentiores ad 1. p. q. 15. ar. 2.

Alii vero dicunt, ideas in Deo eſſe ipſam diuinam eſſentiam, vt eſt imitabilis à creaturis: non tamen, vt eſt conceptus formalis, ſed obiectiuus: idque quatenus eminenter creaturas omnes in ſe continet: quæ ſententia à nonnullis creditur eſſe D. Thomæ Alenſis, & aliorum quorundam grauium doctorũ. Huius opinionis fundamenta ſumuntur ex iis, quæ de ideis tradi ſolet: quod aptius videantur conuenire in eſſentiam diuinam, vt obiicitur diuino intellectui, quam vt eſt eius cõceptus formalis.

Primum eorum fundamentum.

Primum, id quod dicitur, ideam eſſe formã à creaturis imitabilem, nec videtur conuenire vlli creaturæ producendæ, vt contra primam opinionem probatum eſt: nec diuinæ eſſentiæ ante omnem operationem intellectus diuini, niſi remote, vt oſtenſum eſt contra ſecundam: nec deniq; conceptui formali, vt probabitur: ergo ſoli diuinæ eſſentiæ tanquam conceptui obiectiuo, vt eſt imitabilis ab alia creatura: neque enim quicquam aliud ſuccurrit, cui conuenire poſſe videatur, niſi forte ipſi actui intelligendi, de quo eadem, aut potior eſt ratio, quam de conceptu formali.

Prima eius probatio.

Quod autem non conueniat conceptui formali, ex eo primum probant, quia conceptus formalis, & verbum idem ſunt: Verbum autem diuinum eſt perſonale quid, nõ eſſentiale, creaturæ vero non imitantur in ſuo eſſe perſonalia, ſed eſſentialia, quæ ſunt omnibus perſonis communia. Deinde, quia ſi Verbum eſſet forma imitabilis in productione creaturarum, præcederet vtique ipſum intelligendi actum, tanquam exemplar internum ad quod Deus in agendo reſpiceret: at verbũ videtur poſterius intellectione, & per eã produci tam in Deo, quam in nobis: vnde ſequitur, vt etiam à nobis prius aliquid ſit factibile per actum intelligendi practicum, quam verbum per eum actum exprimatur, ſiue eliciatur. Tertio, quia nullus artifex intẽdit imitari in agendo ſuum conceptum formalem, tum quia cõceptus formalis eſt qualitas quędam ſpiritualis animæ inhærens repræſentatiua rei obiectæ: artifex autem non intendit ſimilem aliquam qualitatem per artem efficere: tum etiam, quia cum idea ponatur exẽplar, ad quod artifex in agendo reſpicit, perſpicuum eſt, id non conuenire conceptui formali, cum nemo reflectatur ſupra ſuum formalem conceptum, vt eum intueatur, & imitetur, quod experientia perſpicuum eſt.

Secunda. *Tertia.*

Secundum fund.

Deinde, id quod dici ſolet, ideã eſſe principium cognoſcendi ideatum, nulli ſiue rei, ſiue rationi magis conuenit, quam diuinæ eſſentiæ quatenus diuino intellectui obiicitur vt imitabilis ab aliqua creatura. Nam eſſe principium cognoſcendi, quod ad præſentem diſputationem attinet, nihil eſt aliud, quam eſſe id quod cognitum facit nos aliud cognoſcere, ſiue eadem, ſiue alia cognitione, ad eum modum, quo cauſæ cognitio ducit nos in cognitionem effectus, qui virtute in ea cõtinetur: Deus autem in eſſentia ſua cognita cognoſcit primo res omnes poſſibiles, & modos omnes, quibus efficere eas poteſt.

Tertium.

Poſtremo, id quod addi conſueuit, ideam eſſe principium operandi, maxime conuenit diuinæ eſſentiæ eo modo, quo dictum eſt conſideratæ. Neque enim dubium eſt, quin diuina agendi virtus primo conueniat eſſentiæ diuinæ, vt eminenter continet omnes creaturas, quo pacto diuino intelligendi actui obiicitur.

Veriſimilior ſententia, eſſe formal. cõceptus.

Ita Scholaſt. videntur ſentire. Alenſ. 1. p. q. 13. mem. 4. ar. 1. d. 35. ar. 1. q. 1. & Cap. d. 36. q. vn. ar. 1. ad 1. Durandi.

Alii denique multo veriſimilius dicunt, ideas in Deo eſſe ipſas creaturarum rationes formales in mente diuina exiſtentes, quatenus ab eo ſpectantur imitandæ, aut imitabiles in agendo tanquam primaria, & æterna exemplaria rerum omnium, quæ ab eo fieri poſſunt: quam ſententiam nos ſuperioribus libris ſecuti ſumus, quod ſit non modo rationi, ſed etiam patrum doctrinæ, & præcipuis Scholaſticorum placitis magis conſentanea.

Probatur rationibus.

Primum, quia primaria artificum exemplaria, ex quibus ad diuina conſcendimus, nõ ſunt illa, quæ ipſi extrinſecus ſibi proponunt imitanda, aut res ipſæ faciendæ: ſed rationes

eæ

ex,ſiue conceptus rerum faciendarum, quas ſibi in mente formant. Quandoquidem externa,& vulgata exemplaria ab internis pendent, & illorum imitatione fiunt: res autem ipſæ faciendæ exemplaria ſui ipſarum eſſe nõ poſſunt, quemadmodum nec ſui ipſarum cauſæ, vt ſupra oſtenſum eſt; etiamſi Deus infunderet artifici notitiam illius ſingularis artefacti,quod productum eſt. Vnde Ariſtoteles, & cæteri Philoſophi non vocant ideas artificum ipſa exemplaria externa, quæ non ſunt ad agendum neceſſaria, tametſi iuuant ad formanda, aut retinenda interna; nec res ipſas materiales, quas facturi ſunt;ſed earum conceptus immateriales, quos in mente formant; appellantq; eos domum ſine materia, ſtatuam ſine materia, & ſanitatem ſine materia,&c. D. etiam Thomas, cuius & in Philoſophia, & in Theologia præcipua eſt auctoritas,1.p.q.15.art.1.& vbicunq; de ideis loquitur,vt ex primariis artificum exemplarib. diuina colligat, ſic ait, ideam domus eſſe ſimilitudinem domus præexiſtentem in mente artificis,cui artifex intendit aſſimilare domum,quam facit. Intelligit autẽ ibi, & vbiq; nomine ſimilitudinis, nõ ſimilitudinem impreſſam,quæ eſt ſpecies intelligibilis, ſed expreſſam,quæ eſt conceptus,& ratio formalis domus faciendæ,vt apud illũ luce clarius eſt.

Domus ſine materia, ſtatua ſine materia,&c. idea.

Deinde, quia proprium eſt ideæ eſſe quid primo expreſſiuum, & declaratiuum rei faciendæ: hoc enim conuenit primario cuique exemplari, ſi ad eius imitationẽ tanquã primariæ cauſæ formalis ipſum agens ſe cõponat neceſſe eſt: cum igitur in Deo nihil ſit, cui prius conueniat eſſe expreſſiuum, & declaratiuum rei faciendæ,quam ratio eius formalis, quam diuinus intellectus noſtro conſiderandi more format, vt apertum eſt; non dubium, quin ipſa ſit idea. In eſſentia enim diuina,quatenus antecedit formalem rerum omnium conceptum, nulla eſt expreſſio, & declaratio,vt conſtat.

Tertio, quia de ratione ideæ eſt diſtinctio eius ab alia cum ideæ ſint circũſcripta quædam,& limitata rerum exemplaria: (*propterea enim nihil incircumſcriptum ſimpliciter, & illimitatum, quatenus tale eſt, poteſt eſſe idea, quia nulla res incircumſcripta & illimitata fieri à Deo poteſt*) atqui prima diſtinctio in Deo, quo ad ea, quæ omnibus diuinis perſonis ſunt communia, ad rationes formales diuini intellectus, non ad obiectiua pertinet. Si quam enim diſtinctionem actualem rerum factibilium in ipſa diuina eſſentia cogitamus, ea ex diſtinctione formalium rationum quaſi naſcitur.

Cur nihil illimitatum ſit idea.

Poſtremo, quia relatio ideati ad ideam in diuina mente exiſtentem, nihil aliud videtur eſſe,quàm relatio veri dependentis, & limitati: relatio autem huius veri eſt quædam relatio conformitatis, quæ terminatur ad conceptum formalem, quem Deus de ſe, & de aliis omnibus rebus habet, vt oſtendimus libro 4. non quidem quatenus per illum ſuam eſſentiam percipit; (*ſic enim vt nullum ens aliud ei conformari poteſt, ita nec ſimile fieri, niſi ſimilitudine quadam infinite deficiente, quæ ideato, vt tale eſt, non conuenit*) ſed quatenus propria, & peculiari ratione vnamquamque rem factibilem concipit; quo pacto propria veritas equi eſt relatio conformitatis illius ad ſuam rationem formalem, quæ continentur in diuino conceptu, quo Deus ſe, & omnia factibilia concipit; & propria veritas leonis eodem modo ad rationem formalem leonis, & ſic de cæteris. Nam & veritas primi, & independentis veri in conformitate etiam ad eundem formalem conceptum continentem rerum omnium peculiares rationes formales poſita eſt neceſſario, vt eodem loco diximus.

Relatio ideati & veri dependentis, ead.

c.2.q.6.ſect. 12.

Hanc vero eſſe Patrum communem ſententiam ex eo primum patet, quia vbicunq; ſcriptura ſacra ſignificat omnia eſſe facta in Verbo Dei, ſeu per verbum Dei, omnes intelligunt facta eſſe in illo, ſeu per illud, tanquam per cõmune omnium exemplar, continens in ſe omnium factibilium proprias, & peculiares rationes à diuino intellectu quaſi formatas, & productas cum ipſo diuino Verbo. Id quod non ſic dictum eſſe intelligendum eſt, (*vt nonnulli perperam intelligunt*) quaſi in ſolo Verbo diuino, nõ item in Patre, & Spiritu Sancto dicantur eſſe omnium rerum factibilium rationes; ſed appropriate, & attributiue. Nam quia ideæ in Deo ſunt rationes formales rerum factibilium per actum intellectus diuini omnia diſtinguentis quaſi formatæ, inde fit, vt verbo diuino appropriate attribuatur, quod ſit commune exemplar omnium factibilium: procedit enim à Patre per modum expreſſæ ſimilitudinis paternæ: quo etiam pacto diffuſio charitatis in corda noſtra attribuitur Spiritui ſancto, quia Spiritus ſanctus procedit à Patre, & Filio per modum amoris: cum alioqui omnes perſonæ diuinæ ratione communis conceptus formalis omnium rerum ſint vnum, & idem commune exemplar omnium factibilium, & ratione communis amoris diffundatur in corda noſtra diuinum charitatis donum. Ex his locis ille inſignis eſt, in quo initio Geneſis dicitur, *In principio creauit Deus cœlum & terram*. † Quicunq; enim nomine principii, ſeu in ſenſu hiſtorico, ſeu figu-

In hanc ſent. exponi à Patribus multa loca ſacræ ſcripturæ.

Quo ſenſu in diuino Verbo dicantur eſſe rationes rerũ factib.

† In his Orig. hom. 1. in Geneſ. Baſil. & Ambr. in Hexam. ad eum locum Rupert. & Hugo Victor. fauet etiam Hieron. in quæſtionib. ſuper Geneſ. & in Pſal. 109

rato

** Vt Baſ. ho. 9. Gen. Amb. l. 6. Hexam. c. 7. Orig. ho. 1. D. Bernar. in Medit. c. 1. & in Cant. ſer. 80 † Am. 3. de fide c. 3. Tert. contra Herm. Clem. Ale. l. 1. Ped. c. 6. Atha ad Tib. Papam Cyp. l. 2. contra Iudæ. c. 3. Cyr. l. 1. in Io. c. 6. Naz. ora. de fide Aug. ad eum locū & in quæſt. ad Oroſium q. 1. & aliis locis D. Th. 4 contra Gent. c. 13. D. Anſ. in Mon. c. 34 * Lege D. A. Petr. Lomb. & recentiores ad eundem locum. † Lect. 2.*

rato Verbum diuinum intelligunt, omnes per A illud velut expreſſum, ac productum rerum omnium exemplar, cœlum, & terram creatam eſſe dicunt. Id quod etiam in expoſitione eius loci, in quo Adamus ad imaginem, & ſimilitudinem Dei factus eſſe dicitur, * plurimi declarant. Idem colligunt plurimi † Patrum ex init. Euangelii Ioannis. Cum enim dixiſſet. *Omnia per Verbum facta eſſe, & ſine ipſo factum eſſe nihil* (communior enim lectio hic punctum figit) ideo ſtatim ſubieciſſe dicūt, B *Quod factum eſt, in ipſo vita erat*; vt ſignificaret quicquid à Deo factum eſt, id omne, antequā fieret, fuiſſe ab eo in Verbo ipſo vitaliter præconceptum ac proinde in eo tanquam communi omnium factibilium exemplari ideificatum. Verbum enim mentale apud nos opus maxime vitale eſſe non dubium eſt. Denique idem colligunt plerique ex loco illo Pauli ad ad Hebræos * cap. 11. *Fide intelligimus aptata eſſe ſecula Verbo Dei, vt ex inuiſibilibus viſibilia fierent*: C eum enim ſenſum eſſe volūt, quaſi dicat Apoſtolus, fide profiteri nos, res omnes diſpoſitas, & præconceptas eſſe per Verbum Dei ab æterno, vt ex propriis earum rationibus: quæ in eo exprimuntur, & nobis occultæ ſunt, fierent ea, quę facta eſſe videmus, aut facienda intelligimus. Quo loco † Diuus Thomas, quem patronum contrariæ ſententiæ nonnulli faciunt, plane docet, nomine D Verbi Dei intelligi conceptum formalem, nō obiectiuum, ſic enim ait: *Verbum Dei eſt ipſe conceptus Dei, quo ſe ipſum, & alia intelligit: Deus autem comparatur ad creaturam, ſicut opifex ad opus ſuum: videmus autem, quod artifex facit domum in materia ad ſimilitudinem domus, quam formauit in mente.* Non dixit eſſe conceptum quem Deus intelligit, ſed quo intelligit: nec domum quam artifex menti ſuæ propoſuit, ſed quam in mente lectione ſua formauit: vt E intelligeremus conceptum non obiectiuum, ſed formalem: & inferius concludit ex inuiſibilibus rationibus idealibus in Verbo Dei, per quod omnia facta ſunt, res viſibiles eſſe productas.

Aliæ pro hac ſent. & Patr. & Phil. aut. De diuinis nomini. c. 5.

Nec ſolum in exponenda ſcriptura ſacra, ſed alias etiam eandem ſententiam in lectione plurimorum Patrum inueniet, qui ſcripta eorum euoluerit. In quibus eſt illud Dionyſij ſupra citatum, ideas eſſe Dei prædefinitiones, & bonas voluntates. F Nam prædefinitio intellectus ad formalem conceptum pertinet, non ad obiectiuum: bonas autem volūtates appellat, quod ad participatam communicationem, diffuſionemq; ſui eſſe pertineant. Et illud Clementis Alexandrini in 5. Stromatum aſſerentis, idem eſſe Dei intelligentiam: non diſtinguit enim, vt alii plurimi conceptum formalem ab actu intelligendi. Complura etiam huiuſmodi ſunt apud Auguſtinum multis in locis, & apud Anſelmum in monologio, vbi ideam ſæpe appellat verbum, ſermonem internum, conceptum, locutionem. Sed & apud externos eadem ſententia paſſim inuenitur, quale eſt illud, quod Euſebius * Cæſarienſis de Philone Iudæo refert, idearum omnium ideam eſſe DEI Verbum: quod nos communem rerum omnium ideam appellauimus, quod in ſe omnes formales ideas contineat: & illud Plotini * Enneade quarta, cum ideas in commune acceptas vocat rerum imagines in mente exiſtentes. * Quod idem ex aliis longum eſſet recenſere.

*Vt l. 83. qq. q. 46. lib. 6. de Trini. c. vlt. 9. de Ciuit. c. 22. & l. 11. c. 29. † c. 9. 11. & 28. & aliis locis. * li. 11. de præpar. Euang. c. 12. † l. 7. c. 10. cōſonant, quæ ſcribit Enn. 5 li. 9. à c. 6. * Vide Eug. l. 1. de perenni Philo. à c. 10.*

Denique hanc ſententiam eſſe præcipuis Scholaſticorum placitis conſentaneam, ex infirmatione fundamentorum ſuperioris ſententiæ intelligetur.

Fundamenta oppoſitæ ſententiæ non eſſe firma.

SECTIO V.

VT igitur oſtendamus nihil habere firmitatis primum fundamentum oppoſitæ ſententiæ, quod ad probandum ideas in D Deo eſſe ipſam diuinam eſſentiam, prout eſt conceptus obiectiuus, in idearum imitabilitate vim facit: nonnulla ante animaduertenda ſunt.

Primum notabile pro euertendo primo oppoſitæ ſentent. fundamento.

Primum eſt, verbum mentale, conceptum formalem & rationem formalem idem ſignificare: ſed tamen horum vocabulorum vſum non omnino eundem ſemper eſſe. Nam etſi hæc tria ſignificant ſimilitudinem expreſſam rei, quæ intelligitur: tamen non omnia ſemper vſurpantur eodem modo apud recentiores Scholaſticos. Quanquam enim in diuinis omnia ab antiquioribus eorum promiſcue applicabantur eſſentialibus, & perſonalibus, (*nam & Verbum dicebatur eſſentialiter, & perſonaliter: eſſentialiter quidem, quatenus eſt ſimilitudo diuinæ eſſentiæ, ac creaturarum non realiter, ſed noſtro intelligendi modo expreſſa, quo pacto omnes diuinæ perſonæ per ſe loquuntur: perſonaliter autem quatenus eſt expreſſa realiter, quo pacto ſolus Pater per ſe loquitur, ceteræ autem perſonæ per Patrem*) tamen hodie in ſchola non bene audiret, qui nomine Verbi in eſſentialibus vteretur, eo quod ex conſideratiori vſu, magiſque conformi ſcripturæ ſacræ, perſonale eſſe iudicetur, ſi proprie loquendum eſt, & expreſſionem realem productionemque ſignificet. Vnde D. Tho. cum

An in diuinis vſurpari debeat Verb. eſſentialiter.

† in 1.d.27. q.1.ar.2. * q. 4.ar.2.*
† Vt 1.p.q.34 ar.1.& 1.2.q. 93.ar.1.ad 2.

cum in iis, quæ ſcripſerat in ſententias † Magiſtri, & in quæſtionibus de * Veritate illud in eſſentiale, & perſonale diſtinxiſſet: in † partibus tamen, quas velit vltimum teſtamentum reliquit, perſonale, non eſſentiale eſſe oſtendit, quandocunque proprie vſurpetur: idque, quia in nobis verbum ſemper realiter exprimitur, & producitur diſtinctum re ab intellectu. At in conceptu formali, & formali ratione alius eſt vſus: æque enim vſurpatur in eſſentialibus, atque in iis, quæ proprie de perſona Filii dicuntur: omnes enim perſonæ diuinæ proprie dicuntur concipere & naturam diuinam, & creaturas omnes eminenter in ea contentas, rationemque formalem omnium formare, quod ſatis ad id fit, ſi vel noſtro intelligendi modo ea exprimantur. Eſt tamen inter conceptum formalem, & ratione formalem hoc diſcrimen, quod etſi non dicimus eſſe in diuinis plures conceptus formales, ſed vnum tantũ (*vt monuimus l.4.*) tamen dicere poſſumus, eſſe plures rationes formales, ob eam cauſam, quæ inferius tradetur.

Conceptus formalis, & form. ratio, quo pacto ſumantur in diuinis.

c.2.q.6.ſect.1
Ad 1. huius fundamenti probation.

Hinc ad primum argumentum: quo ſuadebatur; rationem ideæ non conuenire conceptui formali, reſpondendum eſt, etſi Verbum in diuinis (*ſi proprie loquamur*) non eſt eſſentiale, ſed perſonale: tamen conceptum vtroque modo vſurpari, idemq; eſſe eſſentialiter acceptum, atque verbum improprie dictum: ſicque cum vtrumque idem ſit, vtrumque etiam cadere ſub imitationem creaturarum omnium.

Secundum nota. Magna opinionum varietas de diſtinct. verbi mentalis ab actu intelligendi: qua de re vide q. ſeq.

Secundo loco animaduertendum eſt, maximam eſſe inter Theologos controuerſiam de diſtinctione verbi mentalis ab actu intelligendi apud nos, vt ex ea vtcunque percipiatur, qualis illa ſit in Deo. Alii enim in nobis eam faciunt realem, vt rei à re: alii formalem vt rei eiuſdem à ſe ipſa ſecundum aliam, & aliam entitatem: alii nullam. Et alii quidem ſentiunt, verbum eſſe poſterius origine ipſo intelligendi actu, tanquam ab eo ortum: alii è contrario: eſſe prius, vt nimirum prius formetur verbum, quam intelligamus Deinde alii dicunt verbum eſſe id, quod proxime intelligimus, tanquam terminum, & obiectum intrinſecum: alii non eſſe id, quod intelligimus, ſed quo intelligimus: alii nec quod intelligimus, nec quo intelligimus: ſed quo interius nobiſcum quaſi loquimur. Alii deniq;, eſſe neceſſarium in omni actu intelligendi: alii in ſolo eo: quo abſtractiue aliquid intelligimus: alii in intuitiua etiã cognitione: quorum alii in omni intuitiua notitia formari verbum exiſtimant: alii eam excipiunt, qua beati Deum vident. Cum igitur in hac re tanta ſit opinionum varietas, vt ex iis, qui accuratius hæc tractant, vix duos notæ autoritatis inuenire liceat, qui eadem via ingrediantur: nec fieri poſſit, vt ex ſectatoribus Diu. Th. quem vbique ſuſpicimus, aliquid ad liquidũ reſoluatur, quod inter eos omnes conueniat, præſertim cum ipſe D Thom. in hac materia variis locis ſecum pugnare videatur: non erit, cur nobis quiſquam vitio vertat, ſi quam probabiliſſima ex omnib. quæ in ſchola dicuntur, ſibique ipſis maxime conſentanea, & iis, quæ alibi docuimus, ſeligamus.

Quid ſit verbum in nobis

Dicimus ergo in primis, verbum in nobis eſſe ſimilitudinem rei, quæ intelligitur, expreſſam, productam ve ab intellectu, & ab ſpecie intelligibili, quæ vocatur ſpecies impreſſa, & ab vtroque realiter diſtinctam. Atque in hoc pronuntiato omnes, quicunque ſpecies intelligibiles impreſſas, & expreſſas agnoſcunt, ſine controuerſia conueniũt. Dicimus deinde, intelligere apud nos nihil eſſe aliud, quam verbum, ſiue conceptum in intellectu ab ipſo intellectu productum recipi: hac enim ratione intellectus noſter intelligit quia à ſe ipſo ſpecie intelligibili informato recipit expreſſam ſimilitudinem rei, quam intelligit. Nam ſi fieri poſſet, vt expreſſam ſimilitudinem produceret, nec tamen eam reciperet, diceret quidẽ, ſeu loqueretur interius: (*quo pacto productio verborum vocalium, quæ in aere formantur, loquutio eſt, & dictio*) ſed per eã nõ intelligeret: quod ſi eam reciperet, nec tamen produceret, (*vt ſi Deus illam produceret in intellectu noſtro, non concurrente ipſo intellectu ad eius productionem*) ne hoc quidem modo per eam intelligeret. At quia à ſe ipſo eam in ſe recipit, ideo dicitur intelligere. Atque hac de cauſa ait Ariſtoteles 3. de anim. intelligere eſſe quoddam pati: quod ita exponendum, ac diſtinguendum eſt, vt intelligere habitualiter, ſeu per ſpeciem impreſſam, ſit pati ab obiecto; intelligere autẽ actualiter, ſeu per ſpeciem expreſſam, ſit pati à ſe ipſo, ſpecie impreſſa iam informato. Eadem de cauſa dixit Ariſtoteles 1. Poſter. eum ſyllogiſmum ſcientiam efficere, quo ſcimus eum ipſum habendo. Vnde patet actum intelligendi eſſe naturæ ordine poſteriorem productione verbi, quemadmodum paſſio eſt actione poſterior. Verum hæc inferius magis explicabuntur.

Quid intelligere.

c.4 tex. commentatoris. 2. & 3.

c.2. tex.5.
Actus intelligendi natura ordine poſterior productione verbi.

Ad 2. probationem.

Ex dictis reſpondetur facile ad ſecundum argumentum. Si enim loquamur non de verbo proprie, ſed de conceptu formali, negandum eſt actum intelligendi eſſe illo priorem, ſiue in Deo, ſiue in nobis. Nam etſi conceptus in Deo eſſentialiter conſideratus præcedit productionem verbi proprie dicti quemadmodum & cætera eſſentialia præcedunt

Quo ſe ordine præcedent in Diuinis con-

 perſo-

ceptus form. actus intelligendi & verbum.

† 1.p.q.34.a.1.& de Pote. q.8.ar.1.& de Verit.q.4.ar.2.& alib.ſæp.

perſonalia: (*quo pacto verum eſt, quod † Diuus* A *Thomas non raro docet, productionem diuini Verbi noſtro intelligendi modo ſupponere actum intelligendi*) tamen actus intelligendi non præcedit ipſum cõceptum formalem communem tribus diuinis perſonis. Prius enim noſtro conſiderandi more producitur conceptus diuinæ eſſentiæ, & omniũ, quæ in ea relucent, quam actus intelligendi ſit completus: non tamen prius producitur verbum proprie dictum, cum per actum intelligendi, vt in Pa- B tre eſt, producatur. At in nobis nullo modo actus intelligendi præcedit verbum productum, ſed potius verbum productum præcedit actum intelligendi completum, ſeu (quod idem eſt, actus intelligendi complementum.

Nihil eſt proxime factibile à Deo ante conceptum form.

Quo fit, vt negandum ſit, aliquid eſſe factibile à Deo potentia proxima ante eſſentialem conceptum formalem noſtro intelligendi more productum; licet potentia remota omnia ab eo ſint factibilia per ipſam diuinã C eſſentiam, vt more intelligendi noſtro antecedit eiuſmodi cõceptum. Quo etiam pacto in nobis ante productionem verbi res ſunt factibiles potentia remota, per intellectum informatum ſpeciebus intelligibilibus, quæ non habent rationem exemplariũ, ſed principiorum agendi remotorum. Sola enim verba mentalia ſunt principia proxima, non ſolũ exemplaria, ſed etiam effectiua in iis, quæ fiunt per intellectum. D

Ad tertiam prob.

Quo pacto artif. ideas ſeu conceptus form. imitentur, & ſupra eos reflectant

Ad tertium reſpondendum eſt, omnes artifices in agendo imitari conceptus formales earum rerum, quæ faciendæ ſunt; non tamen in eſſe reali ipſorum conceptuum, ſed in intentionali; nempe quatenus rerum ipſarum vicem ſubeunt, & pro iis accipiuntur. Vt autem illos ſic imitentur, non eſt neceſſe, vt reflectantur ſupra ipſos cõceptus ad intuendas eorum entitates, ſed ad videndum, quo pacto res iuxta eorum præſcriptum faciendæ ſint. E Vnde fit, vt Ariſtoteles ipſam cognitionem rei repræſentatæ vocare ſoleat cognitionem imaginis repręſentãtis, non vt imago res eſt, ſed vt imago eſt. veluti cum ait in tertio libro de anima, impoſſibile eſſe intelligentẽ phantaſmata non ſpeculari, hoc eſt, res per phantaſmata repræſentatas: ipſa enim phantaſmata, quæ ſunt qualitates inſenſibiles, nemo ſpeculatur cum res alias intelligit, ſed rem aliquam illis obiectam. F

c.8.tex.39. Vide etiam quæ ſcribit li. de Memoria & reminiſc. cap.1.

Obiectio.

Quod, ſi quis obiiciat, ergo iam fateri nos, ideas eſſe res ipſas conceptas, non ipſos earum formales conceptus, ſi exemplaria cognoſci non poſſunt, vt exemplaria ſunt, niſi cognitis rebus, quæ per ea repræſentantur;

Solutio.

neganda eſt conſequentia: ſiquidem vnum etiam relatiuum cognoſci nõ poteſt, niſi cognito eius correlatiuo, & tamen cognitio vnius non eſt cognitio alteri°.

Secundum fund. euertitur.

Quod etiam ſecundum fundamentum oppoſitæ ſententiæ firmitatem non habeat, ex eo patet, quia conceptus formalis, cum ſit ſimilitudo expreſſa ideati, eſt vere, ac proprie principium illius cognoſcendi. Vere enim, & proprie cognoſcitur res per ſuam expreſſam ſimilitudinem, etiamſi ſimilitudo ipſa in ſe, ſeu vt res quædam eſt, non cognoſcatur.

Deus omnia cognoſcit in ſuo conceptu formali cognito.

Adde, quod, quemadmodum Deus in eſſentia ſua vt cõceptu obiectiuo cognito cognoſcit omnia à ſe factibilia, ita illa cognoſcit in cõceptu ſuo formali à ſe cognito: niſi quod rerum factibilium cognitio in conceptu formali cognito propinquior in Deo eſt ad opus noſtro intelligendi more, quam cognitio in eſſentia, ſiue conceptu obiectiuo cognito.

Tertium diluitur.

Tertium denique fundamentum eodem modo, proportione ſeruata, infirmum oſtenditur, quia eſſentia diuina, antequam noſtro intelligendi more conceptus formalis eliciatur, etſi eſt principium operandi, non eſt tamen noſtro cogitandi modo proximum, ſed remotum.

Quid, & quotuplex ſit idea, & quarum etiam rerum ideæ ſint?

Sectio VI.

EX iis, quæ dicta ſunt, diſtinctius intelligi poteſt, quid & quotuplex ſit idea, & quo pacto ideæ inter ſe diſtinguantur.

Non idem ſunt idea & exempl.

Quod ad primum attinet, idea non idem omnino eſt, quod exemplar: nam etſi omnis idea eſt exemplar, non tamen omne exemplar eſt idea: formæ enim agentium naturalium ſunt exemplaria, quæ illa exprimere conantur in ſuis effectis, nec tamen ſunt ideæ: quia ideæ ſunt exemplaria imitabilia per intellectum, non per naturam. Externæ etiam formæ, quos ſibi opifices ante oculos proponũt ſuis actionibus exprimendas in materia, etſi exemplaria ſunt, non tamen ſunt ideæ, quia ideæ non dicuntur, niſi quæ interiori cognitione percipiuntur. Cum ergo probatum ſit ideas non eſſe res ipſas factibiles à Deo vt eius intellectui obiiciuntur: neque etiam ipſam diuinam eſſentiam, vt præcedit diſtinctum, & circumſcriptum earum conceptum formalem: nec denique eandem eſſentiam, vt illum ſequitur: efficitur, vt nihil aliud ſit idea, quam circũſcriptus conceptus formalis, ſeu (quod idem eſt) peculiaris ratio formalis cuiuſque rei factibilis à Deo in mẽte diuina exiſtens.

Deſcriptio ideæ in Deo.

Vnde Auguſtin. in libr. 83. quæſtionum, vt tradat diſtinctionem idearũ

inter

A inter ipſas ſingularumque circumſcriptionem, ait, alia ratione, conditum eſſe hominẽ alia equum, ſicque res cæteras; vt autem doceat nomine harum rationum non eſſe intelligendas rationes obiectiuas, quæ ſunt in rebus ipſis, ſed formales, quæ ab æterno ſunt in Deo, & quibus ille diſtinguit obiectiuas, reſque ipſas in tempore producit, ait, ideas eſſe principales formas, & rationes rerum ſtabiles, atque immutabiles, quæ ipſæ formatæ non ſunt, ſed quibus cætera formantur. B

** Ita Henric. quodl. 8 q. 1. idemq́; inſinuat ſæpe D Th. vt 1. p. q. 15. a. 3 † vide D. Th. de ver. q. 3. ar. 3. & de potent. q. 1. art. 5.*

Quod attinet ad ſecundum diſtingui ſolent ideæ in * ſpeculatiuas, & practicas: † itemque in ideas actu, & potentia. Speculatiuas appellant eas, quibus Deus cognoſcit res omnes factibiles, quas non fecit vnquam, nec faciet: practicas autem, quibus nouit ſola ea, quæ facta, aut facienda ſunt. Sed cum idea ex ratione ſua ſit forma imitabilis ab agente per intellectum, atque adeo cauſa formalis extrinſeca rei, quæ fit, aut fieri poteſt: C

Omnem ideã vt idea eſt, eſſe practicam.

potius dicendum videtur, omnem ideam, vt idea eſt, eſſe practicam, quia eſt de re factibili, vt factibilis eſt: modum autem faciendi, qui ad praxim neceſſarius eſt, à ſcientia practica ex ipſis rationibus formalibus rerum factibilium colligi. Nam rationes formales eorum, quæ factibilia non ſunt, vt Dei Optimi Maximi & diuinarum perſonarum, itemque poſſibilium, non ideæ, ſed rationes tantum dicendæ ſunt. D

Quomodo ſumpta diſtingui poſſit in practic. & ſpeculatiu.

Quod ſi idea ſumatur, non vt idea, ſiue exemplar eſt, ſed vt ratio rei repræſentatæ abſolute ſumpta, (*quæ conſideratio communis eſt rationibus factibilium, & non factibilium*) tunc poteſt diſtingui in ſpeculatiuam, & practicam: erit enim ſpeculatiua, ſi ſumatur vt ratio rei repræſentatæ abſolute ſumpta: practica vero, ſi ſumatur vt imitabilis, qua ſola conſideratione eſt idea, & ad ſcientiam practicam pertinet, quæ ſcientia ex ea ſic conſiderata accipit modum, quo res imitatione illius ſit facienda. E

Diſtinctio alia in ideas actu, & pot.

Diſtinctio autem idearum in ideas actu, & potentia, non diſſimilis eſt diſtinctioni efficientium cauſarum in efficientes actu, & potentia, ſeu virtute; vt vtraque ſint cauſæ actu, cum effecta cauſantur, potentia vero, cum nondum cauſantur, cauſari tamen poſſunt: quo pacto Deus ex æternitate fuit potentia, ſeu potius virtute cauſa efficiens, & exemplaris in tempore autem cœpit eſſe cauſa vtriuſque generis; F quod item in cæteris duobus cauſandi generibus, quo pacto Deo conueniunt, intelligendum eſt.

Quod ad tertium attinet, ſi ideæ ſumantur pro rationibus rerum in mente diuina exiſtentib. quæ aliquando ſunt actu cauſæ exemplares: perſpicuum eſt, non omnium rerum factibilium eſſe ideas in Deo: infinita enim ſunt, quæ fieri à Deo poſſunt, nec tamen vnquam fient. Si vero ſumantur pro iis rationibus quibus Deus vti poteſt tanquam exemplaribus ſiue eis vnquam vſurus ſit, ſiue nunquam, hic iam dubitatio propoſita locũ habet, Num omnium, quæ quoquomodo fieri poſſunt, peculiares ideæ ſint in Deo, an quorundam tantum?

An omnium factibil. ſint in Deo peculiares ideæ.

Ac eſſe omnium omnino ea ratione conſtare videtur, quia, quicquid modo aliquo fieri poteſt ab agente per intellectum, peculiarem rationem in eo habeat neceſſe eſt, cuius imitatione ſuo modo fiat: nihil enim agens per intellectum facere nititur, quod mente non conceperit.

Contra vero, non omnium rerum quocunque modo factibilium eſſe peculiares ideas in Deo, ea ratione probatur, quia vt faber vno tantum conceptu vnius ædificii totum ædificium, eiuſque partes fabricat: ita Deus vna tantum totius huius mundi idea, & totum ipſum, & omnes eius partes videtur condidiſſe.

Solum habẽt in Deo ideas res, quæ ſunt vere factibil. Non negationes, entia ration. & pure modi.

Ad hanc dubitationem illud inprimis dicendum eſt, ea ſola, quæ vere, ſeu re ipſa fiũt, aut fieri poſſunt, habere in Deo ideas: vbi n. effectus nõ eſt verus, & realis, nec vera, & realis cauſa ponenda eſt, cuiuſmodi eſt quælibet idea. Vnde patet, nec negationum, nec entiũ rationis eſſe in Deo ideas: ſed hæc cognoſci à Deo, atque etiam ſuo modo fieri per ideas aliorum: negationes quidem per ideas eorum, in quibus illa fundantur. Ex qua aſſertione cõſtat, nec puros eſſendi, aut ſe habendi modos habere in Deo ideas, cùm nullam entitatem habeant; id n. quod nullo modo eſt ens, nec vera cauſa, nec verus effectus eſſe poteſt.

Deinde dicendum, vt totum aliquid fiat ab agente per intellectum, neceſſarias eſſe ideas eius partium, ſi modo & ipſæ ab eodem agente fieri debent. Ratio perſpicua eſt, quia quicquid re vera fit per intellectum, ratione aliqua ſiue conceptu fiat neceſſe eſt: alioqui iam non intellectu, ſed temere fieret. Vnde patet, ideam totius mundi, quia eſt quoddã compoſitum per accidens, (*tametſi per ſe ordinatum*) conſtare ex ideis omnium eius partium Alia ratio eſt in agentibus creatis, quę vt ſemper ſupponunt partem aliquam in compoſito faciendo, quam ipſa non fecerint: (*veluti cæmentarius lapides, & lutum figulus, & omnino materiam primam*) ita ideam, ſeu mentale exemplar eius partis faciendæ in mente non habent: tametſi habent eius rationem, ſiue conceptum pure ſpeculatiuum, quia non coniunctum cum arte, qua illam efficiant.

Connexiones non habent proprias ideas.

A Tertio, nec neceſſarias connexiones, neque etiam contingentes verorum entium habere proprias ideas. Id quod ex eo patet, quia neceſſariæ connexiones etſi poſſunt habere cauſam demonſtratiuam, ſi ſunt mediatæ, (*habent enim medium, per quod à priori demonſtrari poſſint*) non habent tamen cauſam efficientem, vt oſtendimus lib. 5. ac proinde nec exemplarem, vllamve aliam. Contingentes vero, etſi habent cauſam efficientem eorum, quæ connectuntur, non habent tamen ſui i- B pſarum, ac proinde neque ideam ſibi propriã: ſed vtræque intelliguntur per ideas eorum, quæ connectuntur: & contingentes hoc peculiare habent, vt fiant per ideas eorum, quorum alterum de altero contingentes dicitur, veluti homo albus per ideas hominis, & albi.

An accidentia habeant peculiares ideas. 1. p. q. 15. ar. 3.

Quarto loco dubitatio eſſe poteſt de ideis accidentium. D. enim Thomas ait, accidentia, quæ per ſe conueniunt ſubſtantiis, non habere alias ideas ab ideis ſubſtantiarũ, qui- C bus ſic conueniunt: accidentia autẽ, quę conueniunt per accidens, ſuas habere peculiares. Altera vero ex parte nulla videtur eſſe ratio, cur non omnia accidentia habeant ſuas peculiares ideas, cum omnia ſint entia realia & reale eſſe accipere poſſint.

Reſolutio.

Cui dubitationi occurrendum eſt, D. Thomam non loqui de ideis accidentium, quatenus illa ſunt in ſuis quæque generibus: ſic enim non dubium eſt, quin omnia peculiares ideas habeant diſtin- D ctas & inter ſe, & ab ideis ſubſtantiarum: ſed quatenus eiſdem actionibus fiunt, aut diuerſis ab actionib. quibus fiunt ſubſtantiæ ſubiectæ. Hoc enim pacto cum accidentia per ſe eiſdem generationibus gignuntur, quibus eorum ſubiecta, accidentia vero per accidens non item: merito fit, vt accidentia per ſe dicantur non habere alias ideas ab ideis ſubiectorum, accidẽtia vero per accidens ſuas habere peculiares. Nam ideæ cum exemplaria E ſint, ac proinde, vt tales ſunt, habeant ordinẽ ad actionem, non ab re earum idẽtitas, & diuerſitas ex identitate, aut diuerſitate actionũ deſumi poteſt. Verum hæc poſterior conſideratio minus præcipua eſt. Eo enim modo, quo accidentia proprias, & peculiares quiditates habent, proprias etiam, ac peculiares ideas habeant, neceſſe eſt: etiam ſi eadem actione fiant, qua fiunt eorum ſubiecta: ſatiſq; eſt, ſi intendi poſſint ab agentibus, etiamſi ſe- F cundaria intentione intendantur, vt in generatione ſubſtantiarum intenduntur earum proprietates. Alioqui ſatius eſſet dicere, nulla accidentia ſiue per ſe, ſiue per accidens, habere proprias ideas ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quemadmodum non habent quiditatem, & definitionem ſimpliciter, ſed ſecundũ quid, vt Ariſtoteles fuſe probauit in hoc libro cap. 5. & 6.

1. p. q. 15. ar. 3. & de Verit. q. 3. a. 5. Quid ſentiendum de idea materia prima.

Quinto loco, vt de materia prima loquamur, D. etiam Th. docet illam non habere ideam aliam ab idea formæ ſubſtantialis, per quam intelligitur: quod crediderim eſſe intelligendum de materia, quatenus ad certam ſpeciem prædicamenti ſubſtãtiæ ſpectat. Materia enim prima non ſolum non ponitur per ſe in prædicamento ſubſtantiæ, quemadmodum nec ſubſtantialis forma: ſed etiam non determinat ſibi certam ſpeciem eius prędicamenti, niſi ratione formæ: at forma non ſolũ determinat ſibi certam ſpeciem prædicamentalem; ad quam reducitur, ſed etiam eam per ſe dat compoſito eiuſmodi ſpecie, vt conſtat. Alioqui non eſt, cur materia non habeat propriam ideam, cum realem quiditatem peculiarem habeat, realemq; exiſtentiam ſibi propriam, & peculiari actione facta ſit diuerſa ab iis formis, quæ per generationes ſubſtantiales eſſe incipiũt. Nec refert, quod materia per ideam totius compoſiti intelligitur, & fit huius, vel illius ſpeciei ſubſtantiæ prædicamentalis. Nam præter ideam totius compoſiti per ſe, dandæ ſunt ideæ eius partium, vt dictũ eſt.

Quid de ideis generum ſpecierum & indiuiduorum.

Poſtremo, vt de ideis eorum generũ, ſpecierum, & indiuiduorũ, quæ in prædicamentis ponuntur, intelligatur, quid dicendũ ſit, num videlicet omnium ſint ponendæ ideæ, an ſpecierum tantum, an ſolum indiuiduorum; illud dicendum videtur, non ſatis hic eſſe identitatem, & diuerſitatem eorum expendere ex identitate, & diuerſitate actionum, quibus ideata fiunt. Sic enim cum eadem actione fiant naturæ ſpecificæ, ac genericæ omnes, quibus fiunt indiuidua: ſola indiuidua habebunt ideas ſibi peculiares, quod tamen abſurdum videtur. Tollũtur enim hoc pacto de medio ideæ ſpecierum, quæ tamen ſolæ ponuntur à Platone, neque eas reiicit Ariſtoteles, ſed modum tantum, quo ponuntur: Patres autem, ac Scholaſtici fere omnes, has vt magis proprie dictas, præcipue probãt, quod multis in locis apud * Auguſtinum, & † Diuum Thomam videre licet: placet enim omnibus, niſi vnum, aut alterum excipias, vt illæ magis ſibi idearum rationem vendicent, quæ magis ſibi vendicant exemplariũ rationem: huiuſmodi autem eſſe ideas ſpecierum non dubium eſt, cum à pluribus exemplatis, ſeu potius exemplis participari poſſint, quemadmodum vnicũ exemplar externum à multis exemplis quæ illius imitatione fiunt ideæ autem indiuiduorum non ſunt exemplaria multorum, ſed ſingulorum ſingulæ.

Specierum ideas omnes probant.

Lege quæ ſcribit hoc l. c. 14 & l. 1. c. 7. ar. tex. 25. & notat. eod. li. D. Th. ad tex. 32. Scot. hoc l. q. 11. Ant. And. q. 10. & alii.

** Maxime epiſt. 115.*

† Vt 1. p. q. 15 ar. 3. & q. 3. de Veri. ar. 8. & apertius quodl. 8. q. 1. art. 2. lege etiam Henr. quodl. 3. q. 5. Heru. in 1. d. 36. q. 1. ar. 4. & Scot. in 2. d. 3. q. 1.

Dicendum igitur, etſi ſpectata ratione cauſæ exemplaris communiter ſumptæ o-

mnium huiuſmodi generum, ſpecierum, & indiuiduorum concedendæ ſunt in Deo ideę peculiares: cum ideæ ſint omnium huiuſmodi rerum propriæ ac peculiares cauſæ exemplares, ſeu potius Deus per eas ſit cauſa exemplaris eorum omnium, quæ in prædicamentis ponuntur: (*parum enim refert, eademne, an diuerſa actione hæ res fiant*) tamen conſiderata cauſa exemplari, quatenus in vnoquoque genere principalem naturæ intentionem exequitur aut exequi poteſt, merito à Theologis non haberi rationem idearum vllius naturæ genericæ, ſed ſpecialium tantum, & indiuiduorum: magis tamen proprie ab eis dici ideas ſpecierum, quam indiuiduorum. Prior pars huius pronuntiati ex eo probatur, quia intentio naturæ in vnoquoque genere fertur præcipue in ſpecies, aut indiuidua, nõ in genera vlla. Nam in producendis indiuiduis rerum corruptibilium fertur præcipue in ſpecies, quia etſi indiuidua perfectiora ſunt, tamen non permanent, & eorum generatio ad conſeruationem ſpecierum dirigitur, vt ait Ariſtoteles: in producendis autem indiuiduis incorruptibilium, in illa ipſa præcipue fertur naturæ intentio, quia & perfectiſſima ſunt in ſuis generibus, & perpetuo permanent. Poſterior pars ex eo proxime probata erat, quia exẽplar, ſi proprie loquendum eſt, eiuſmodi eſſe debet, vt multorum exemplorum eius imitatione factibiliũ cauſa eſſe poſſit: quod non conuenit in ideas indiuiduorum: vt enim vnum indiuiduum in plura eiuſdem rationis diuidi non poteſt, ita nec idea vllius indiuidui propria à plurib. indiuiduis participari. Vnde idea huius mundi, cuius imitatione dicimus fieri à Deo poſſe plures alios huic ſimiles, non eſt idea huius ſingularis mundi, ſed mundi ſecundum ſpeciem, aut quaſi ſpeciem.

In producendis corruptib. præcipue intenditur ſpecies, in incorruptibil. indiuiduum.
Li. 2. de Gen. c. 10. tex. 59. & 1. De onomic. c 3. & 2. de anima c. 4 tex. 35.

De formali ſignificato ideæ, & diuinarum diſtinctione inter ſeſe.

SECTIO VII.

Variæ ſent. de ſignificato.

DE diuinarum idearum diſtinctione inter ſeſe maior eſt difficultas propter eam quæſtionem, qua quæritur, Quodnam ſit formale ideæ ſignificatum, abſolutum ne cũ relatione ſimul, an abſolutum, ſolum, an ſola relatio. Sunt enim, qui videantur ſentire, vtrumque ſimul rationem ideæ formalem ingredi, cum ipſum abſolutum per ſe ſatis non ſit ad rationem ideæ, ipſe, inquam, conceptus diuinus, qui vnicus eſt, nec niſi relationibus in plures ideas diſtingui poteſt: ſiue nomine conceptus intelligatur obiectiuus, iuxta quorundam ſententiam, ſiue formalis, vt re vera intelligi debet. Alii, quoniam abſolutum cum reſpectu ſimul non eſt vnum aliquid per ſe, ſed aggregatum per accidens, exiſtimant ideam formaliter eſſe ſolum abſolutum illud, notato ſimul, ſiue inſinuato reſpectu, quo à poſteriori idea declaratur. Verum, quia abſolutum illud vnicum eſt, ideæ vero ſunt plures, dicunt alii ideam ſignificare formaliter ſolum reſpectum imitabilitatis, qui multiplex eſt in Deo: connotare autem, ſiue inſinuare quaſi ſubiectum noſtro intelligendi more ipſum diuinum conceptum.

Vt Caie. ad 1. p. q. 15. ar. 2.

Nobis tamen iuxta ea, quæ lib. 5. de cauſis conſtituimus, dicendum videtur, ideæ nomen nec ſignificare formaliter conceptum diuinum cum relatione ſimul, nec ſolum conceptum, nec ſolam relationem, imitationis nimirum paſſiuæ: ſed fundamentum, ſeu potius rationem fundandi talis relationis: quemadmodum & nomina cæterarum cauſarum materialis, formalis informantis, efficientis, & finalis. Oſtendimus enim eo loco, nomine cauſæ, ſi cauſa, vt cauſa eſt, ſumatur, nec ſignificari rem abſolutam, quæ denominatur cauſa, nec relationem cauſæ ad effectum, ſed fundamentum eius relationis, quæ dicitur cauſalitas, & cauſandi ratio: ac proinde cauſæ vocabulum, quia vim habet nominis concreti, non accipi, niſi pro re, quæ eſt cauſa, vel cauſandi principium, quatenus concurrit ad effectum, vel potentia ſcilicet, vel actu, iuxta diſtinctionem cauſarum in cauſas potentia, vel actu, ſeu potentes cauſare, & actu cauſantes: ſic enim omnia, quæ in hac de re cauſis dicuntur, inter ſe cohærent. Quia vero cauſandi ratio non eſt entitas vlla, ac proinde nec entitas abſoluta, nec relatiua, ſed purus quidã ſe habendi modus cauſæ ad effectum, nempe cõcurſus ad illum: ſequitur ideam in Deo nihil eſſe aliud, quam ipſum diuinum conceptum, quatenus concurrere poteſt, aut actu concurrit ad effectũ tanquam imitabilis ab illo, iuxta eandem cauſarum diuiſionem.

Vera reſol. ca. 28. q. 1. ſect. 2. & ad ca. 2. cũ de cauſalitatibus ageremus, itemq; lib. 1. c. 7. q. 1. ſect. 3.

Itaque conceptus formalis in Deo, quatenus eſt varie, atque adeo infinite imitabilis à creaturis, habet rationem infinitarum idearum: Imitabilitates autem ipſæ non ſunt relationes, ſed puri modi ſe habendi ad creaturas, in quibus ſe habendi modis infinitæ relationes imitabilitatis fundantur: quæ relationes non ſunt reales, ſed rationis. Habent autem imitabilitates ipſæ actualem diſtinctionem inter ſe ex parte rerum, quæ diſtincte concipiuntur, & ex parte Dei concipientis, ab

Diſtinctio idearum in Deo. Imitabilitates in eo quid ſint.

a b actu directo diuini intellectus diſtinctiſſime concipientis omnia factibilia, ideaſque eorum quaſi formantis: alioqui (*hoc eſt, ante eum actu*) nõ dantur in eo imitabilitates actu diſtinctæ, ſed virtute duntaxat. Ideæ autem ſic formatæ non intelliguntur, vt tales ſunt, niſi actu reflexo, quo Deus conſiderat, quam varie ſuus conceptus ſit imitabilis à rebus factis, faciendis, & quæ fieri poſſunt. Conceptus enim Dei (*qui imperfecto modo conſiderandi noſtro in directum, & reflexum diſtinguitur*) quatenus quidem fertur in res conceptas, in ipſam videlicet diuinam eſſentiam, & in omnia factibilia, quæ eminenter in ea continentur, dicitur directus: quatenus autem fertur in ipſum conceptum, tanquam in rationem formalem ipſius diuinæ eſſentiæ, & in rationes formales rerum omnium factibilium, quæ in ea formali ratione continentur, dicitur reflexus. Hoc autem pacto cognoſcuntur eæ rationes formales vt exemplaria, ad quæ Deus reſpicit, cum iuxta earum præſcriptum aliquid creat, vel alio modo efficit. Id quod Diuus Thomas appoſita ſimilitudine artificum declarat, cum 1. part. quæſt. 15. de ideis agit: *Artifex*, inquit, *dum inteligit formam domus in materia, dicitur intelligere domum: dum autem intelligit formam domus vt à ſe ſpeculatam, ex eo quod intelligit ſe intelligere eam, intelligit ideas, vel rationem domus; Deus autem non ſolum intelligit multas res per eſſentiam ſuam, ſed etiam intelligit ſe intelligere multa per eſſentiam ſuam; ſed hoc eſt intelligere plures rationes rerum, vel plures ideas eſſe in intellectu eius vt intellectu*. Hæc Diuus Thomas. In quibus verbis plane vides, actum reflexum intelligendi intellectionem ipſam rerum factibilium, eſſe apud Diuum Thomam actũ intelligendi ideas, ſeu rationes formales, quibus directo cõceperat res ipſas factibiles: idque colligi à D. Thom. ex modo, quo nos intelligimus noſtra ideas. Niſi quod nos non intelligimus noſtras in ſe ipſis, quia ſunt immateriales, ſed per res obiectas: Deus autem intelligit ſuas, vt ipſæ in ſe ipſis ſunt, qui ſunt ipſa diuina eſſentia.

Diſtinct. conceptus diuini in directum & reflexum.

Artic. 2.

Creatos artifices reflexe cognoſcere ſuas ideas.

Cur ſimpliciter plures dicantur ideæ diuinæ.

Sunt tamen hic quædam dubia non prætereunda. Vnum eſt, qua de cauſa dicamus, in Deo vnicam eſſe ſcientiam, & vnicam ſapiẽtiam, nec tamen vnicam ideam, ſed plures, & infinitas: præſertim cum eodem modo ſcientia, vel ſapientia, reſpicit plura ſcibilia, quo diuinus conceptus reſpicit plura factibilia. Qua in dubitatione etſi multi multa dicunt, reſponſio tamen Diui Thomæ eſt omnium optima: nempe ea, quæ in Deo principium intelligendi ſignificant, vnum aliquid importare: quia id, quo intelligit, eſt vnicum, ipſa nimirum diuina eſſentia: at ea, quæ ſignificant terminum intellectionis, ſeu ea, quæ intelliguntur tanquam intellecta ſecundaria eſſe plura, & infinita: cum ergo ſcientia, vel ſapientia principium intelligendi ſignificet, non terminum: ideæ autem ſignificent, varios intelligendi terminos intrinſecos, hoc eſt, varias rationes formales, in quas Deus reſpicit, vt ex earum præſcripto omnia efficiat: plane ſequitur tum ſcientiam: tum ſapientiam dicendam eſſe vnicam: ideas vero dici debere plures. Lege, quæ diximus de hac re ad caput ſecundum libri quarti, cum de veritate ageremus.

Cum D. Au. in l. 83. q. q. 40 D. Th. 1. p. q. 15. a. 2. Alen. 1. p. q. 23 mẽb. 4. ar. 1. Bona. in 1. d. 35. ar. 1 q. 3. & alius communiter ad eand. diſt. & ſeq. art. 2. tato.

q. 6. ſect. 13.

Alterum eſt, ſitne verum id, quod diximus, ideas quaſi formari per actum directum diuini intellectus. Duobus enim argumentis id falſum videtur. Vno, quia diſtinctio idearum ex communi ſententia Theologorum fit per relationes rationis ad diuerſa ideata, ſeu factibilia: hoc autem genus relationum nõ videtur fieri, niſi per actum comparatiuum, vt iidem videntur velle: actus vero comparatiuus ſemper eſt reflexus, cum ſupponat cognitionem comparatorum. Altero, quia in conceptu diuino, qui per actum directum quaſi elicitur, nulla omnino eſt diſtinctio, aut eſſe poteſt, cum ſit ſimpliciſſimus.

Duabus rationib. aſtruitur ideas non diſtingui per actum direct. diuini intell. Vide Scot. in 4. d. 1 q. 2. Lych. in 1. d. 3. q. 9. & in 2 d. 1. q. 1. Heru. de ſecun. int. q. 2. a. 3. & alios.

Sunt, qui dicant diſtinctionem idearum non fieri per vllum actum intellectus diuini, ſiue directum, ſiue reflexum, ſed per actum intellectus noſtri, & omnino creati viatorũ. Quod probant ſimilitudine ducta ex diſtinctione attributorum diuinorum. Nam cum Deus, & Beati omnes, quatenus per viſionem beatificam diuina cognoſcunt, omnia intelligant, ſicuti ſunt: attributa autem diuina, vt ſunt in Deo, non admittant vllam diſtinctionem, quod perſpicuum eſt, ſed ſint ipſa ſimpliciſſima Dei natura: fieri non poteſt, vt attributa ſic accepta, ſiue à Deo, ſiue à Beatis per viſionem diuinæ eſſentiæ diſtinguantur. At quia intellectus Viatorum illa concipit, non ſicuti ſunt, ſed ſicuti participatione quadam reperiuntur in creaturis, velut diuinam ſapientiam per conceptum ſapientiæ communis creatæ & increatæ, qui analogicus eſt: nec diuinam ſapientiam, vt in Deo eſt percipit, & eodem modo cætera: iccirco ea vtcunque diſtinguere poteſt, quia imperfecte concipit. Eo enim pacto: quo ea ſic à nobis concipiũtur, nullum attributum eſt de ratione formali aliorum, cum omnia finite, & limitate à nobis concipiantur: at in Deo cum omnia ſint infinitæ perfectionis intenſiue, & extenſiue, (*ſunt enim formaliſſime ipſa diuina eſſentia*) nullum eſt, quod cætera omnia formaliter non includat. Eodem igitur modo volunt hi rem habere

Diſtinct. idearum diui. fieri tantum per conceptũ viatorum tenent aliqui recent. ad 1 p. D. Thom.

habere in diſtinctione idearum. Nam, vt illæ [A] ſunt in Deo, omnes ſunt vnicus ille conceptus, quo Deus ſe, & alia omnia intelligit, quem conſtat eſſe ſimpliciſſimum, nullamq; eo pacto diſtinctionem admittere: vt autem à nobis concipiuntur, diſtinctas habent in Deo rationes, quia concipiuntur à nobis diſtinctis conceptibus.

Impugnatur hæc ſententia

Sed hi non recte ſentiunt. Primum, quia ex hac ſententia ſequitur ideas non eſſe æternas, vt ponuntur ab omnibus cum Philoſo- [B] phis, tum Theologis, ſed temporales: neque enim diſtincta, vt diſtincta ſunt, poſſunt eſſe antiquiora diſtinguentibus. Quod autem pro reſponſione afferunt, nempe ſatis eſſe, quod diſtingui poſſint ab intellectu creato, vt dicantur ab æterno diſtinctæ, pugnantia continet, vt patet: hoc enim eſt nondum eſſe diſtinctas, & iam eſſe diſtinctas. Deinde, quia non recte dicunt, eãdem eſſe rationem in diſtinctione idearum, atque in diſtinctione at- [C] tributorum. Nam etſi apte probant attributa, vt ſunt in Deo, nullo modo nec ab ipſo, nec à Beatis per viſionem beatificam diſtingui poſſe; tamen ideæ, vt in Deo ſunt, non ſolum à nobis, ſed etiam ab ipſo diſtinguuntur imo vero à nobis imperfectiſſime, quod vix vllius rei naturę veram, & ſinceram rationem teneamus: à Deo autem perfectiſſime, quod apud ſe omnium rerum poſſibilium formales, ſinceraſque rationes habeat. Poſtremo, [D] quia vt Angelicam etiam diſtinguendi rationem admittamus, ſi diſtinctio idearum penderet ex actib. diſtinguendi intellectus creati, cum illarũ diſtinctio neceſſaria ſit ad productionem creaturarum omnium (*alia in m ratione formali productus eſt homo, alia equus, vt ſupra ex Auguſtino dictum eſt*) penderet vtique Deus in productione omnium rerum à conceptibus intellectuum creandorum, quod ridiculum eſt. [E]

l. 83. q. q. 46

Attributa ſolum à nobis diſtingui; at ideas etiam à Beatis, & à Deo.

Fatemur ergo, neque à Deo poſſe diſtingui diuina attributa, vt ipſa in ſe ſunt; neque etiam à Beatis per ipſam diuinæ eſſentiæ viſionem: ſed hac ratione tantum ea fuiſſe ab æterno diſtincta per intellectum diuinum, quatenus Deus ex æternitate diſtincte nouit, quibus nos conceptibus, aut Angeli in puris naturalibus conſiderati, ea diſtinguere poſſimus. Et quanquam hæc attributorum co- [F] gnitio in nobis, & Angelis ſic ſpectatis, confuſa, & imperfecta eſt, nec poteſt in DEVM cadere, tamen cognitio huius cognitionis creatæ de diuinis attributis, quam Deus habet, non eſt confuſa, & imperfecta, ſed diſtincta, & perfecta. Deus enim etſi confuſa, & imfecta cognoſcit: non tamen confuſe, aut imperfecte illa cognoſcit. Aliam tamen ratio- [A] nem eſſe dicimus in diſtinctione idearum. Neque enim Deus ea ſola ratione diſtinxit ab æterno ideas, quatenus nouit, quibus nos conceptibus, aut etiam Angeli, eas diſtinguamus, ſed perfectiſſima diſtinctione immediate à ſe facta per actum directum intelligendi ſe, & factibilia omnia, ſe quidem, vt obiectũ primarium: factibilia vero infinita vt obiecta ſecundaria: cum vnamquamque rem factibilem diſtinctiſſime, hoc eſt, propria, & pecu- [B] liari ratione conceperit.

Soluitur prior ratio.

Ideas diſtingui per imitabili. quæ ſunt relationum fund. q. 4. ſec. 2. & 5.

Ad priorem igitur rationem pro parte oppoſita dicendum, cum Theologi aſſerunt ideas diſtingui per relationes rationis nomine huiuſmodi relationum comprehendere etiam earum fundamenta, quæ ſunt imitabilitates ipſæ infinitæ: imo non deeſſe, qui has ab illis non diſtinguant: quod tamen eos nõ recte facere inferius oſtendemus. Siue autem relationes illæ ſint eædem cum imitabi- [C] litatibus, ſiue diuerſæ, non opus eſt actu cõparatiuo; vt eiuſmodi relationes ſequantur actum intellectus diuini diſtincte concipientis omnia: cum ad id ſatis ſit ipſa diſtincta omnium rerum factibilium conceptio. Namque eodem modo oſtendimus li. 5. non opus eſſe actu comparatiuo vniuerſalium, cũ ſuis particularibus, vt illa ad ſe inuicem referantur; ſed ſatis ad id eſſe actum directũ, quo intellectus concipiat vniuerſalia iis conce- [D] ptibus, quibus illa diſtinguantur à ſuis particularibus. Quemadmodum igitur in materia vniuerſalium nihil aliud fit per actum cõparatiuum, qui ſemper eſt reflexus, niſi quod per eum relationes vniuerſalium ad particularia, & particularium ad vniuerſalia cognoſcuntur, & per eum exiſtunt, eo modo, quo (*quod ſolum eſt obiectiue*) cum iam per actum directum rebus ſubſtratis conueniſſent: ita accidit in materia idearum. Nam cum pri- [E] mum Deus actu directo diſtincte percipit factibilia omnia, quæ ſunt eius ſecundaria obiecta: tunc primum eius conceptum, quatenus illa ſic percipit, ſequuntur infinitæ imitabilitates, illius relationeſq; rationis, quæ in illis fundantur: per actum vero reflexum, qui noſtro intelligendi more poſterior eſt, & comparatiuus idearum ad ideata, hoc tantum fit, vt concipiat Deus rationes ipſas, quibus diſtincte factibilia intellexit tanquam [F] eorum exemplaria, & viciſſim exempla tanquam eorum exempla: ſicque obiectiue exiſtant ab æterno in Deo ideæ per diſtinctas imitabilitates quaſi conſtitutæ, & per relationes etiam ipſas conſequentes ſecundaria ratione diſtinctæ. Quod ergo à Theologis dici ſolet, relationes rationis fieri per actum comparatiuum, intelligendum eſt (*vt vera ſit*

c. 18. q. 10.

Quid ideæ per actum direct. diuini intell. quid per reflexum ſortiantur.

An relationes rationis fiant per actũ comparatiu.

ra ſit opinio) de relationibus quod earum eſſe cognitum, propriamque ipſarum exiſtentiam, non quoad conuenietiam, vt citato loco libri quinti, & libro etiam quarto oſtendimus. Id quod Diuus Thomas in materia idearum ſatis explicauit loco ſuperius citato, cum dixit actum, quo Deus reflectitur in rationes rerum factibilium, quas conceperat actu directo, eſſe actum cognoſcendi, ſiue intelligendi ideas, vbi non dixit, *Faciendi* ſeu *Conſtituendi*.

l.4.c.2.q.7. ſect.9.
1.p.q.15.ar.2.

Ad 2. ration.

Ad alteram rationem diſtinctione opus eſt. Conceptus enim Dei, quo diſtincte omnia directo percipit, etſi eſt ſimpliciſſimus in eſſendo, & in præſentando etiam obiecto primario; tamen eſt infinite multiplex in repræſentandis ſecundariis, quatenus infinita diſtincte repræſentat. Non tamen hac de cauſa dicendum eſt, eſſe in Deo infinitos conceptus huiuſmodi obiectorum, etiam in repræſentando; ſiquidem vnitas, & multiplicitas conceptus ex primario obiecto ſumendæ ſunt: ſed infinitas rationes formales in ſecundariis repræſentādis, quas Deum penes ſe ab æterno habuiſſe * D. Thom. & cæteri Theologi dicunt.

Non dici in Deo eſſe plure conceptus, ſed plures rat. form.
** D. Th. 1.p. q.15. ar.2. & 1. cont. Gen. c.54. Alex. 1. p.q.23. mem. 4. ar.1. Her. quodl.9. q.1. Argent. in 1. d.36. q. vn. a. 1. & omnes alii ſecuti Aug. ſt. l. 83. q.q. 46. & alios Patres.*

Ex his collige, etſi omnes creaturæ fuerunt ab æterno confuſe in Deo, vt in cōceptu obiectiuo, (*quanquam infinite perfectius: quam in ſe ipſis*) tamen, vt in conceptu formali, omnes in eo fuiſſe expreſſas, ac diſtinctas, cum earū rationes formales in eo ſic cōſiderato expreſſæ ex æternitate fuerint. Atque hæc fuit præcipua ratio, cur potius in conceptu Dei formali quam in obiectiuo ideas poneremus.

Præcipuum fundamentū ponendi ideas in conceptionib. formal.

Quod ſi quis obiiciat, ex diſtinctione conceptus formalis redūdare diſtinctionem in obiectiuo; occurrendum eſt, redundare quidem in obiectiuo, quod diſtinctionis capax eſt, non in eo, quod diſtinctionem non admittit: ſicque in obiecto ſecundario diuini intellectus, quod eſt ens factibile, redundaſſe omnium factibilium diſtinctionem ex diſtinctione formalium rationum, quę erant in conceptu Dei formali, quandoquidem creaturarū diſtinctio inde ortum habuit, non ex diſtinctione materiæ, aut aliunde, vt Theo. tradūt. Quanquam, etſi diſtinctio aliqua ex conceptu formali Dei redundaſſet in primarium eius obiectum, (*quod impoſſibile erat*) adhuc in eius conceptu formali non obiectiuo ponendæ eſſent ideæ, cum prima omnium factibilium diſtinctio ad ideas eorum pertineat, vt ſupra diximus.

Quando ex conceptu formali redundet diſtinc. in obiectiuo.
Vt D. Th. 1.p. q.47. ar.1. & l. cont. Gent. c.40. & ſeq. quodl. 8. q.1. ar.1. itemq; Alb. in Poſt prædic. c.9.

Tertium dubium eſſe poterat, quonam pacto Deus, cum per ideas, quas ab æterno apud ſe habuit, fuiſſet cauſa exemplaris rerum in potentia duntaxat, cœperit eſſe cauſa earum in actu ſine vlla ſui mutatione. Verum, quia dubitatio hæc in cæteris etiam cauſandi generibus, quæ Deo ex tempore tribuuntur, locum habet: commodius poſt ſequentem diſputationem ſub generali cauſarum titulo expedietur.

Num verbum mentale in nobis per actum intelligendi producatur?

QVÆST. III.

Tres hac de re opiniones, & refutatio prima ac ſecunda.

SECTIO I.

NVnc, vt melius intelligatur id, quod paucis in ſuperiori quęſtione diximus, mentale verbum in nobis non produci per actum intelligendi completum, ſed potius modo aliquo illius complementum præcedere: diſcutiendum id eſt paulo fuſius: ſunt enim hac in re tres præcipue, nec parum diſcrepantes ſententiæ.

Prima ſent.
Ita Cai. ad 1. p.q.27. ar.1. Hiſp. in 1. d. 27. notab. 4. Fer. 1. contra Gent. cap 53. Capr. in 1. d. 17. q.2. Torr. 1. p. q.27. art. 1. diſp.4.

Prima eſt, verbum in nobis produci per actum intelligendi realiter à ſe diſtinctum, nec quouis modo realiter, (*multi enim realem diſtinctionem pro diſtinctione etiam ex natura rei accipiunt*) ſed vt rem vnam ab alia re: quā ſententiam tribuunt * D. Tho. non modo multi eius doctrinæ ſectatores, ſed etiam alii complures. Præcipuum argumentum huius ſententiæ defenſorum eſt huiuſmodi. Principiū formale productiuum alicuius rei in creaturis eſt ab ea diſtinctum tāquam res à re; actus intelligendi, ſiue intellectio eſt in nobis tale productiuum principium verbi: eſt igitur diſtincta à verbo tanquam res à re. Maior propoſitio ex eo oſtendi ſolet, quia per ſe notum eſt, producens eſſe rem aliam à producto, cū productio eſt vera, & proprie dicta: alioqui eadem res ſui ipſius eſſet productiua: atqui principium formale productiuum eſt id, quo producens producit: quo pacto forma ignis eſt id, quo ignis principaliter producit ignē: & calor eſt id, quo inſtrumentaliter: non minus autem diſtinguitur realiter in rebus creatis principium formale productiuum ab eo, quod producitur, quam ipſum producens, vt inductione patet. Minor autem ea ratione probatur, quia quicquid ſit verbum, nemo dubitat illud ab intellectu noſtro produci, ac formari: neque aliud eſt quicquam, quo videatur produci, ſeu formari poſſe, quam intellectio.

Secunda ſententent. Hi referunt pro ſe Victoriam & Scotum.

Secunda ſententia eſt quorundam recentiorum Thomiſtarum, qui dicunt verbum in nobis produci per actum intelligendi non realiter diſtinctum à ſe tanquam rem vnam ab alia re, ſed ratione ratiocinata : ſeu ex natura rei: quam diſtinctionem volunt Diuum Thomã vocaſſe in hac materia realem, quia non pendet ex ſola operatione intellectus.

In quo differt à ſuperiore.

Differt autem hæc opinio à ſuperiori non ſolum in eo, quod ſuperior ponit diſtinctionem realem, vt rei à re inter verbum, & intellectionem, hæc autem ſolam diſtinctionem ex natura rei: ſed etiam in eo, quod ſuperior ait, intellectionem eſſe principiũ productiuum verbi : hæc autem non eſſe principium eius productiuum, ſed ipſam eius productionem, quam vult eſſe entitatem pertinentem ad prædicamentum actionis, ſicut verbum eſt entitas pertinens ad prædicamẽtum qualitatis, licet vtraque entitas ſit vna, & eadem res.

Rationes pro hac ſententia

Probatur ergo ab eis primum hæc ſententia hac ratione. Actio non diſtinguitur realiter à forma, quæ aut in ſubiecto, aut per ſe producitur: intellectio eſt actio, qua verbum producitur in intellectu, vt in ſubiecto : non igitur diſtinguitur à verbo, tanquam res à re, ſed tantum ex natura rei. Maiorem, quoad identitatem, ſeu non diuerſitatẽ realem, non ſolum inductiue oſtendunt in actione, qua introducitur calor, & in aliis naturalibus ex tertio Phyſicorum, & in creatione ſubſtantiarum ſeparatarum : ſed etiam ea ratione probãt, quia vbi ſatis eſt diſtinctio ex natura rei, non eſt cur alia maior quęratur. Minorem ex eo oſtendunt, quia actio, qua verbum producitur, debet eſſe immanens; nulla autem alia eſſe poteſt, niſi intellectio. Et confirmatur, quia intelligere nihil aliud eſt, quam mente dicere, ſeu formare verbum internum : verbi autem formatio idem omnino eſt, atq; actio qua verbum formatur.

Alterum argumentum eſt, quia verbum, & intellectio habent aliquem ordinem inter ſe, vt alterum ſit origine prius altero: cum ergo dici non poſſit verbum eſſe prius productum, quam intellectus intelligat, (*alioqui non intelligeret, quæ interius ſecum quaſi loqueretur, quod dici non poteſt*) efficitur, vt prius intelligat: quam verbum ſit productum, tametſi nõ prius tempore, ſed ſolo naturæ ordine, quem habet actio ad id quod per eam fit.

Tertium eſt, quia potentiæ prius natura terminatur ad actus: quam ad obiecta: (*diſtinguuntur enim ipſæ per actus, quemadmodum actus per obiecta, vt patet ex 2. de Anima*) cum ergo verbum ponatur ad internum obiectum intellectus: intellectio autem ſit actus, quo in-

c.4. tex.23.

A tellectus circa illud verſatur: efficitur, vt prius natura intellectus vnamquamque rem intelligat, quam de ea formet verbum : ſicque per intellectionem illud producat.

Poſtremum eſt, quia in diuinis non prius conſideratione noſtra Pater producit verbũ, quam intelligat: ſed è contrario prius intelligit, quam verbum producat, atque adeo per ipſum intelligendi actum.

Tertia, eaq; amplectenda.

Tertia ſententia eſt, verbum in nobis nec
B realiter, vt rem à re, nec ex natura rei, tanquã entitatem vnam ab alia entitate, diſtingui ab actu intelligendi, ſed tanquam vnam, & eandem qualitatem prius natura expreſſam, & elicitam ab intellectu, quam ipſa ſit in eodem intellectu recepta. Quam ſentẽtiam, vt multo probabiliorem ſuperioribus ſentẽtiis paulo ante ſecuti ſumus: poteſtq; probari & duarum præcedentium impugnatione, & propria ipſius confirmatione. *q. ſup. ſect.5.*

Improbatur prima.

C Impugnatione quidem primæ, tum quia extra ſcholam Diui Thomæ vix vllus eam ſequitur, & ex Thomiſtis pauci ſunt admodũ, qui illam in eo, vt ita dicam, rigore amplectantur : tum etiam, quia nulla eſt neceſſitas multiplicandi res : vbi diuerſa ratio eiuſdem eſt ſatis.

Impugnatur ſecunda.

Infirmatione autem ſecundæ, quia aut intellectio, vt intellectio eſt, diſtinguitur à verbo, vt incompleta entitas à ſe ipſa iam com-
D pleta, & perfecta: aut vt vna completa ab alia completa. Primum dici non poteſt, tum quia intellectio, quemadmodum & viſio, eſt accidens completum, neq; expectat, vt compleatur, quod Ariſtoteles docet libr. nono, diſtinguens eos actus à motu, qui eſt actus incompletus, & imperfectus tendens in ſuum terminum, vt ſuum complementum : tum etiã, quia ſi eo pacto diſtingueretur à verbo, non poneretur, quatenus intellectio eſt, in præ-
E dicamento actionis, vt authores huius ſententiæ volunt : (*dicunt enim nihil aliud formaliter eſſe intelligere, quam producere verbum, eu dicere*) ſed tantum reductitie in prædicamento qualitatis, in quo ſine controuerſia ponitur verbum.

Intellectio eſt accidens completum. *c.9. tex 16.*

Non tamen entitas diſtincta ab entitate Verbi.

Nec vero ſecundum dici poteſt, quia ſi intellectio, vt eſt intellectio, eſt entitas completa diuerſa ab entitate verbi, &, vt talis eſt, in
F ſolo prædicamento actionis ponitur, vt exiſtimant; aut dicendum eſt, eam eſſe entitatem abſolutam, aut relationem, cum ergo non poſſit eſſe relatio, cum nulla res per relationem agat : nec vero alia entitas abſoluta, quæ propria ſit prędicamenti actionis, (*omnis enim entitas abſoluta, quæ in actione cernitur, pertinet ad aliud prædicamentum, quatenus abſoluta entitas eſt, vt entitas accretionis ad prædicamẽ-*

Tribus primis capitibus.
† c.13.q.8. ſect.2.

A *tum quantitatis, & entitas abſoluta alteratio- nis ad prædicamentum qualitatis, vt patet ex Ariſtotele tertio libro Phyſicorum, noſque libro quinto huius † operis docuimus, & paulo poſt fuſius oſtendemus*) reliquum eſt, vt non diſtinguatur à verbo, vt vna entitas abſoluta, & completa prædicamenti actionis propria, ab alia abſoluta, & completa entitate prædicamenti qualitatis: ac proinde nullo modo diſtinguatur à verbo, & vna entitas ab alia entitate. B

Refellitur ſimul vtraq; & probatur 3.

Denique infirmatione vtriuſque opinionis, primæ ſcilicet, ac ſecundæ, & ipſius tertiæ propria confirmatione, ex eo primum probatur, quia ad producendum verbum non opus eſt intellectione, ſed dictione, ſiue expreſſione, & quaſi parturitione illius; (*eſt enim verbum primus quaſi fœtus intellectus fœcundi*) ipſa autem dictio, ſiue expreſſio verbi non eſt intellectio, niſi receptione verbi expreſſi compleatur, vt ſupra oſtenſum eſt. C Itaque non iam intellectio, vt intellectio eſt, eſſe poteſt actio productiua verbi, ſed potius verbi productio eſt intellectionis inchoatio.

Dictio, ſiue expreſſio verbi, non eſt intellectio.
q. ſup ſect. 5.

Deinde, quia ad productionē verbi, quod eſt ſimilitudo expreſſa, ſatis eſt concurſus ipſius intellectus in actu primo, hoc eſt, informati ſimilitudine expreſſa, quæ eſt ſpecies intelligibilis: concurſus autem, quo formaliter D quælibet cauſa concurrit ad ſuum effectum, non eſt entitas vlla media inter cauſam & effectum, ſed purus quidam ſe habendi modus ad effectum, qui varius eſt pro varia ratione cauſarum, vt libro quinto oſtenſum eſt, & inferius † confirmabitur.

Ad c.2. q.13.
† q. ſeq. ſect. 2.

Tertia, quia omnis cognitio fit formaliter per ſimilitudinem intentionalem rei cognitæ; quemadmodum autem habitualis fit per habitualem, ita actualis fieri debet per a- E ctualem: non datur ergo actualis cognitio ante expreſſam ſimilitudinē rei, quæ cognoſcitur, ſiue temporis ordine, ſiue etiam naturę; ſed cognitio actualis eſt ipſa expreſſa ſimilitudo rei, quæ actu cognoſcitur, quatenus non ſolum à potentia cognoſcente producitur, ſed etiam in eadem recipitur.

Quarto, quia ſi verbum producitur per intellectionem tanquam per entitatem diſtinctam, ac mediam inter intellectum conſtitu- F tum in actu primo, & ipſum verbum, idque per ſe, vt volunt primæ, & ſecundæ ſententiæ authores; ergo eſt perfectius ipſo intelligendi actu. Semper enim id, quod per ſe fit, eſt perfectius ipſius effectione, ſi effectio eſt entitas media, cuius interuentu illud fiat: id quod ex ſe patet, & Ariſtoteles docet libro nono huius operis, & ipſo initio Ethicorum

Cap. 9. tex. 16.

A ad Nicomachum: at intelligendi actus eſt vltima perfectio intellectus, cum ipſa felicitas in eo conſiſtat, vt idem oſtēdit ad calcem eiuſdem operis: ergo verbum non eſt alia entitas, quæ producatur per intellectionem tāquam per aliam entitatem interiectā; ſed eſt ipſe intelligendi actus immanens, pertinenſque ad prædicamentum qualitatis, qui quatenus elicitur, verbum, ſeu ſimilitudo expreſſa; quatenus autem recipitur, ſit completa in- B tellectio.

10. Ethic. c.7.
Actum intelligendi pertinere ad præd. qualitatis.

Poſtremo, quia multi Patres, præcipue vero Auguſtinus, docent, verbum in nobis procedere ex memoria ſeu habituali cognitione, non ex actuali; proinde illud appellat Auguſtinus locutionem, notitiam, cognitionem, & cogitationem. Idem ſentiunt Damaſcenus primo orthodoxæ fidei, & Anſelmus fuſe in Monologio, & alii complures. Id ipſumque ex Scholaſticis Diuus Thomas, qui C minime omnium videri poteſt in hac ſententia eſſe, aſſerit cum aliis locis, tum prima parte quæſtione centeſima ſeptima articulo primo, & in opuſculo de natura verbi: vbi exponit, quod alibi ſæpius dixerat, verbum procedere ex intellectione, vt non intelligatur ex actuali, ſed ex habituali, ſiue ex intellectu conſtituto in actu primo, ſeu (quod ait) vt ex radice intellectionis, quæ ſpecies impreſſa; ne D ſcilicet credatur procedere poſſe ex nudo intellectu. Vnde Ioannes Capreolus, & Franciſcus Ferrarienſis ſecuti Diuum Thomam aſſerunt, etſi actus intelligendi, vt eſt dictio, ſeu expreſſio, & quaſi parturitio verbi, eſt prior ipſo verbo dicto, ſiue expreſſo, tamen vt eſt intellectio, eſſe illo poſteriorem, hoc eſt, (quemadmodum nos explicauimus) vt recipitur in ipſo intellectu dicente, ſiue exprimēte, vt ſuperius ex Ariſtotele oſtendimus. Atq; hoc idem par eſt cred revoluiſſe, aut conceſ- E ſuros fuiſſe omnes autores, qui verbum actu intelligendi non diſtinxerunt; tameſi nō eodem modo id explicauerint, cuiuſmodi ſunt Scotus, Durandus, Bonauentura, Ochamus; Paludanus, Gabriel, & alii quamplurimi, vt opinio hæc merito communis haberi poſſit.

Aug. lib. 9. de Trin. c.7 & l. 15. à c.10. Damaſ. c.18 Anſ. in Mono. c.32 46. & 47.
Capr. in 1. d. 27. q. 2. ar. 3. Fer. 4. contra Gent. c. 13.
q. ſuper. ſect. 5.
Sco. in 1. d. 27 q.1. Dur. q.2. D. Bon. q.1 & 4. Ocha. q.1. Paluda. q. 4. Gabriel q.1. Rich. ar. 2. pr. q.1. Alen. 1. p. q.62. memb. 1. ar. 1. Henri. quodl. 11 q. 3. & pleriq; alij.

F *Quid inter ſit inter actionem, & rationem agendi?*

SECTIO II.

VErum vt ea, quæ dicenda ſunt in ſoluendis argumentis primæ ac ſecundæ opinionis melius percipiantur, nonnulla præmittere oportet, quæ iis etiam, quę dicta ſunt ſuperius,

periꝰ, & aliis pleriſque rebus non parum lucis afferent, quod à nobis partim repetendis partim augendis iis, quæ libr. 5. de actione, & cauſandi ratione, ſeu cauſalitate agentium diximus, faciendum eſt. A

Duo diſcrim.

Primo loco præmittendum eſt, non idem eſſe actionem, atque agendi rationem: duo enim ſunt potiſſimum, in quibus differunt.

Prius, omnẽ actionem eſſe verum ens; at agendi rationem, purum ſe habendi modum.

Vnum eſt, omnem actionem eſſe verum ens, nullam autem agendi rationem eſſe verum ens, ſed purum quendam ſe habendi modum ad patiens, vel ad effectum. Nam quod omnis actio ſit verum ens, ex eo patet, quia vel eſt tranſiens, vel immanens; tráſiens autem eſt ſubiectiue in patiente, immanens vero ſubiectiue in agente: (*niſi vbi agens, & actio immanens ſunt idem ex natura rei, quod in ſolo Deo concedimus*) Quod autem eſt ſubiectiue in aliquo, verum ens eſt, & multo verius id, quod idcirco in ſubiectoineſſe non poteſt, quia per ſe exiſtit, cuiuſmodi ſunt actiones Dei immanentes. Accedit, quod omnis actio, quæ diſtinguitur ex natura rei ab agente, oritur ab illo, & ab eo per ſe pendet, ac proinde eſt verus effectus agentis; quod autem eſt verus effectus, verum eſt ens. Quod vero nulla agendi ratio, ſeu cauſalitas actiua, ſit verum ens, ex eo conſtat, quia ſi eſſet verum ens, cum non ſit prima cauſa, eſſet verus effectus, ac proinde alia agendi ratione effectiue cauſaretur, quæ etiam pari ratione eſſet verum ens, ac verus effectus; ſicque procederetur in infinitum, ſi vlla earum eſſet verum ens, veruſque effectus. Vnde cum motus à quibuſdam dicitur ratio agendi ipſius mouentis, aut efficientis aliquid per motum, impropria locutio eſt; quippe cum motus ſit verus effectus agentis, à quo oritur, & inducitur in rem, quæ patitur, & à quo per ſe pendet: nec differat à forma, quæ in fine motus acquiſita eſt, niſi tanquam imperfectum quippiam à perfecto, & abſoluto; nec denique alia de cauſa dicatur ratio agendi ipſius mouentis, niſi quatenus confertur cum forma perfecta, & abſoluta, & eſt quaſi via ad illam. B C D E

Poſterius omnem agendi rationem eſſe in agente; non ita actionem.

Alterum eſt, non omnem actionem eſſe in agente, vt etiam patet ex diuiſione actionis in tranſeuntem, & immanentem; at omnem agendi rationem, ſeu cauſalitatem actiuam in ipſo agente eſſe, non tamen, vt in ſubiecto cum ipſa non ſit verum ens, ſed vt purus quidam ſe habendi modus ad patiens, vel effectum, hoc eſt, vt concurſus actiuus, & actiuus influxus in eo, quod ſic concurrit, & influit. F

Vnde patet non recte ſenſiſſe eos, qui actionem tranſeuntem diſtinxerunt in actionem agentem, & actionem actam; agentemque poſuerunt in agentibus, actamque in patientibus. Neque enim id verum eſt, niſi nomine actionis agentis intelligitur actio, quæ formaliter immanens, & virtualiter tranſiens eſt, vt ſunt actus practici intellectus & volútatis; aut actio agens abuſiue ſumatur pro ratione agendi, veluti pro concurſu, quo ignis agit in aquam, cum eam calefacit. A

Actionis nomine ſignificari interdũ rationes agendi art. 1.

Quo fortaſſe modo intelligi poteſt Caietanus, qui ad quæſtionem vigeſimam quintam primæ partis aſſerit ſuas illas quaſi primarias actiones tranſeuntes ex Diu. Thomæ ſententia in ipſis agentibus eſſe; quod ipſe putat Philoſophos latuiſſe. B

Neque enim eas vocat entia, ſed tantum ait eſſe aliquid in ipſis agentibus, quaſi dicat, non eſſe omnino nihil, quod homo ingenioſus fortaſſe viderit eſſe puros ipſarum cauſarum concurrendi modos. C

Quin etiam ex iis, qui nuper in eam partem Diui Thomæ commentarios ediderunt, non deſunt, qui fateantur, ſe capere non poſſe, quo pacto in agentibus, (*creatis intellige*) quæ agunt actione tranſeunte, cum actu agunt, non ſit noua aliqua entitas, aut nouus modus realis præter relationem ad patiens aut effectum, in quo nimirum relatio ipſa fundetur.

Corrigunt enim ſeſe merito, cum in ea diſiunctione adiungunt entitati modum realem, hoc eſt, minime pendentem ab operatione intellectus. D

Quænam requirantur in actione proprie, ſeu præcipue dicta?

SECTIO III.

Tres cõditiones neceſſ.

Secundo præmittẽdum eſt Scotum ad tertiam diſtinctionem primi ſententiarum quæſtione ſexta & nona vtrobique ad finem eam ſolam actionem proprie dictam appellare, in qua tria reperiantur. E

Vnum eſt, vt, quamdiu exercentur, ſemper ſit in fieri.

Qua conditione excluduntur à ratione actionis omnes formæ in eſſe quieto, vt ita loquar, veluti calor, albedo, & aliæ qualitates, cum earum ſubiecta ſecundum eas non alterantur, quantumcunque illæ ſint remiſſæ, aut imperfectæ. Alterum eſt, vt habeat ſubiectum inhæſionis, in quo exerceatur; qua cõditione excluditur actiua creatio, quæ in Deo creante eſt. Tertium eſt, vt ſit F

productio alicuius termini, ita ſcilicet, vt id, A quod per eam producitur, quatenus producitur, ſit imperfectum quippiam tendens in terminum tanquam in aliquid completum, & perfectum in ſuo genere: ſic enim intelligenda eſt hæc conditio, quia terminus, dum ſic producitur, non habet complementum, ſed tum demum, cum primum productus eſt.

Paſſiua creatio, momentanea illuminatio, &c. excluduntur à ratione proprie dictæ actionis.

Hoc pacto calefactio eſt actio, per quam producitur calor in aliquo certo gradu; non B tamen paſſiua creatio, quouis modo ea in creatura ponatur: quia, quod creatur, ſimul producitur, & productum eſt: & eadem ratione nec momentanea illuminatio, quæ fit in aere ex momentanea inflammatione verbi gratia ſtupæ, aut pulueris tormẽtarii: tametſi à ratione actionis huius generis excludi non poteſt ea illuminatio, qua lumen intenditur in eodem ſubiecto ex appropinquatione lucentis corporis, cum in ea modo aliquo C diſtinguatur lumen, quod ſucceſſiue acquiritur a ſe ipſo iam in eſſe completo, & quieto. Quod autem dictum eſt de illuminatione ſubita, dicendum eſt etiam de calefactione momẽtanea, ſi diuina virtute fiat, de quauis alia ſimili acquiſitione qualitatis habentis contrarium, ſi eadem poteſtate tota ſimul introducatur.

Item actus intelligendi.

Ex his conditionib. quas grauiſſimi quiq; Theologi admittunt, colligit Scotus intelli- D gendi actus non eſſe actiones proprie dictas, ſed qualitates, quod idem aſſerit D. Thomas de Veritate q. 8. ar. 6. quem ſequuntur Caietanus 1. p. q. 79. ar. 2. Capreolus, Paulus Sonc. & alii non pauci vtriuſq; claſſis Theologi. Idem ſentiunt Durandus, & Nominales ad 1. ſent. d. 27. Omnium vero ratio eſt, quia etſi primæ duæ conditiones conueniunt actibus intelligendi, non conuenit tamen tertia, eo quod intellectio non ſit productio alicuius E termini, qui per eam intrinſecus compleatur & paulatim perficiatur, ſed ipſa eſt vltima perfectio intellectus: tametſi aliquando eſt principium productiuum alicuius alterius qualitatis, vt alicuius habitus in intellectu, aut alicuius affectus, habituſve in voluntate. Aliud enim eſt eſſe productionem non differentem à producto, niſi tanquam imperfectum quippiam à perfecto: quæ nunquam datur, niſi cum datur aliquid formæ, quæ inducitur, F necdum tamen tota ipſa: aliud vero eſſe principium productiuum, quod in rebus quidem creatis, de quibus loquimur, ſemper eſt diſtinctum realiter à producto, & ſæpe datur, cum adhuc nihil exiſtit eius, quod produci ab eo poteſt.

Capr. in 2. d. 1. q. 2. ar. 3. ad 12. Sonc. 9. Met. q. 21. Henr. quodl. 11. q. 3 Æg de menſura angel. q. 10. Ferr. 2 cont. Gent. cap. 9. & 82. Heru. quodl. 2. q. 8. Dur. Och. Gabr. q. 2 ad citatam diſtin. & alij.

Productio, & principiũ product. diuerſa.

Nemo autem miretur, quod tam multi, tamque graues autores excludant à ratione propriæ actionis omnes momentaneas rerũ productiones, quibus non paulatim, ſed in inſtãti res aliqua fit: ea enim ratione permoti videntur ad eas excludendas, quia quæ per eas fiunt, ſimul fiunt, & facta ſunt: quod autẽ iam factum, & abſolutum eſt, potius dici ſolet factum eſſe, quam fieri: nec immerito: cũ enim perfectius ex ratione ſua ſit factum eſſe, quam fieri (*ſiquidem fieri eſt eſſe acquirere, factum vero eſſe eſt ipſum eſſe habere, ac poſſidere*) conſequens eſt, vt ea, quæ ſimul fiunt, & facta ſunt, potius facta eſſe, quam fieri dici debeant.

Ratio, cur hæc excludantur.

Quod ſi quis obiiciat, ergo agentia, à quibus illa in momento fiunt, non proprie dici agentia, vt Deum, cum in momento creat formam humanam in corpore, aut Angelum ſeparatim: & ignem, cum in momento aerem illuminat: (*neque enim quicquam videtur proprie dici agens, niſi ab actione proprie dicta*) hoc modo reſpondendum eſt. Primum quidem, vt aliqua dicantur proprie agentia in aliquid aliud à ſe, non neceſſe eſſe, vt denominentur agentia ab aliqua actione formaliter tranſeunte in illud tanquam ab actione: ſed ſatis eſſe, ſi denominentur agentia à ſuis agendi rationibus, ſeu actiuis concurſibus, & à ſuis etiam effectis: (*hæc enim duo communia ſunt omnibus proprie dictis agentibus*) aut denique ab aliqua actione formaliter immanente, & virtute tranſeunte. Nam Deus, cum creat animam, vel Angelum, aut cum igne in momẽto illuminat aut in tempore calefacit aerem, aut opinione quorundam mouet immediate primum mobile, dicitur propriiſſime agens ad extra: & tamen non denominatur agens ab vlla actione formaliter tranſeunte, tanqnam ab actione ſua: ſed in creando dicitur agens à ratione agendi, & ab ipſo affectu, qui eſt creatura ipſa, & ab actione etiam ſua immanente, & virtute tranſeunte: illuminando autem, & calefaciendo aerem, & mouendo etiam immediate primum mobile (ſi id per ſe facit) dicitur agens, non ſolum à ratione agendi, & ab actione formaliter immanente, & virtute tranſeunte, ſed etiam ab actione externa, non tamen tanquam ab actione ſua, ſed tanquam à ſuo effectu, vt docet Diuus † Thomas: ac merito quidem. Nam actio formaliter tranſiens, vt actio eſt, eſt actus, ſeu perfectio non ſolum patientis, ſeu recipientis, ſed etiam ipſius agentis, vt tradit Ariſt. 3. Phyſic. * c. 3. cum agit de motu, cum interim nihil poſſit eſſe actus, ſeu perfectio reſpectu Dei. Neque obeſt, quod idem lib. 9. huius operis † cap. 9. ait agens, quod tranſit in externam materiam, non perfici per ſuam actionem,

Obiectio.

Solutio.

Quid ſit ſatis vt quid denominetur proprie agens.

Deum ab actione externa denominari, non vt ab act. ſed vt ab effectu.

† 1. p. q. 25. a. 1. l. 2. contra gent. c. 6.

Etiam actio formaliter tranſiens, vt actio eſt perfectio agentis.

** A tex. 18.*

† Tex. 16.

nem, ſed perficere id, quod patitur: loquitur A enim eo loco de ſola perfectione intrinſeca, ſeu inhærente; in tertio autem Phyſicorum tam de intrinſeca, quam de extrinſeca: cum tamen Deus neutro modo perfici poſſit.

Explicantur magis aſſignatæ cõditiones.

Deinde addendum eſt Scotum, & cæteros, qui in actionibus proprie dictis tres illas conditiones requirunt, non eſſe locutos de quouis genere actionum proprie dictarum, ſed de iis, quæ cum paſſione coniunctæ ſunt, vt patet ex ſecunda conditione, in qua di- B cunt requiri, vt ſint in ſubiecto inhæſionis. Vnde fit, vt excludatur apud eos à ratione actionis proprie dicta actio creandi, etiamſi quis exiſtimet illam eſſe in creatura, quandoquidem cum ea nulla vera paſſio coniuncta eſſe poteſt.

Nomine proprie dictæ actionis ſignificari præcipue dictam: & quæ ea ſit.

Tertio loco dicendum, eoſdem authores preſſius adhuc accepiſſe nomen propriæ actionis: durum enim eſt admodum negare illuminationem momentaneam eſſe proprie C dictam actionem eo ſolo, quod lumen non paulatim, ſed ſimul introducatur. Quo fit vt nomine propriç actionis præcipue dictam ſignificare voluerint: nempe eam, quæ habet aliquam diſtinctionẽ enitatiuã ab eo, quod per eam producitur, ſeu à termino actionis, vt Scotus loquitur: quod intelligendum eſt de termino formali, non de totali, cuiuſmodi actio eſt calefactio, aut continuata luminis intenſio: in quibus actionibus minus en- D titatis reperitur, quam in termino actionis, quia ſunt actus imperfecti, & incompleti tẽdentes in ſuam perfectionem, & complementum. Has enim actiones inter eas, quæ cum paſſione coniunctæ ſunt: eſſe præcipue dictas ex eo patet, quia magis proprie dicimus actionem eſſe id, quo aliquid fit, quam eſſe id ipſum, quod fit, neq; ab eo vlla entitatis parte diſtinguitur.

Alia ſolutio.

Ad obiectionem ergo dicendum, etſi E Deus, cum creat, aut etiam aliquid in creaturis agit, eſt propriiſſime agens: non tamen, cum creat, dici agentem ab aliqua actione cum vera paſſione coniuncta: aut cum agat in creaturis dici agentem ab actione formaliter tranſeunte, tanquam ab actione ſua, ſed tanquam à ſuo effectu: itemque agentem dici ab actu practico ſuæ voluntatis, & à ratione agendi, ſeu concurſu ſuo actiuo. Ignem vero, cum in momento illuminat, etſi dicitur F proprie agens ab illuminatione formaliter tranſeunte; quæ ſit actio proprie dicta, nõ tamen tanquam à præcipue dicta, quia deeſt illi tertia conditio, diſtinctionis ſcilicet entitatiuæ à ſuo termino.

Quæ actio momentanea tranſiens habeat rationẽ actionis.

Quapropter ſi quis pĕtat explicationem actionis momentaneæ tranſeuntis, de qua obiectio propoſita eſt, quæ actio non ſolum habeat rationem effectus reſpectu agentis, ſed etiam rationem actionis: reſpondendum eſt, quemadmodum actiones temporariæ ſunt actus incompleti, ſiue imperfecti tendentes in ſuam perfectionem, non tamen abſolute ſumpti; (ſic enim habent rationem motus, non autem actionis) ſed quatenus ab agente procedunt tanquam eorum actus, perfectioneſve externæ: ita actiones momentaneas eſſe actus completos, ſeu perfectos, non tamen abſolute ſumptos: (*hoc enim pacto habent illæ rationem qualitatis, aut alicuius alterius formæ, non vero actionis*) ſed quatenus procedunt ab agente tanquam eorum externi actus, perfectioneſque. Addidi [*tanquam eorum actus*] quia ad rationem actionis non ſatis eſt, quod ſit actus ab agente procedens, (*hoc enim pacto habet illã rationem effectus duntaxat, non actionis*) ſed oportet adiungere, quod procedat ab eo tanquam actus, & perfectio eius. Actio enim, vt actio eſt, duo includit alterũ eſſe effectum agentis, alterum eſſe aliquam eius perfectionem.

Actio & paſſio quo modo inter ſe & à termino diſtinguantur.

Ex his patet actionem, quæ cum paſſione coniuncta eſt, & paſſionem ipſam, ſiue illæ ſint temporariæ, ſiue momentaneæ, non diſtingui inter ſe, niſi puris ſe habendi modis ad agens & patiens: vtramque tamen, ſi temporaria ſit, diſtingui entitatiue à ſuo termino tanquam actum imperfectum à perfecto, ſeu completo: ſi autem ſit momentanea, nec actionem, aut paſſionem, neque vtramque ab ipſo actu, qui ab agente inducitur, & à patiẽte ſuſcipitur, entitatiue diſtingui, cum hæc tria ſint vnus, atque idem actus completus. Ex quibus collige in patiente vnam tantum eſſe entitatem abſolutam, cum formam vnã ſuſcipit, non plures, quarum vna ſit ipſa forma, quæ introducitur, altera actio, tertia paſſio, vt quidam recentiores volunt, contra quos proxime diſputandum eſt.

Reiicitur quorundam recentiorum opinio, qui in patientibus, & effectis quædam accidentia abſoluta, præter formas, quæ introducuntur, & res, quæ producuntur, adiungunt.

SECTIO IV.

TERTIO igitur loco præmittendum eſt (*quod iam libro quinto tetigimus*) non eſſe probandam quorundam recentiorum ſententiam, à quibus in quolibet patiente, dum patitur, præter formam, quæ in illud inducitur, tria quædam abſoluta accidentia po- *c.2.q.13.*

nuntur, & totidem in quolibet effectu, cum A ſine ſubiecto fit. Verbi cauſa volunt in ligno, cum calefit, præter formam caloris (*quæ paulatim in lignum introducitur, & reductiue ad prædicamentum qualitatis tanquam incompletum quippiam reuocatur*) eſſe accidens quoddam abſolutum, quod dicũt eſſe motum formaliter, vt motus eſt, alterum eſſe actionem, qua motus inducitur, tertium paſſionem, qua motus ſuſcipitur: Cum autem in eo conueniant, vt actionem ponant per ſe in prædicamento actionis, & paſſionem in prædicamento paſſionis, de motu tamen, vt motus eſt, diſſentiunt. Alii enim dicunt illum formaliter ſumptum ad prædicamentum quantitatis pertinere, quem proinde fluxum formæ appellant, quod putent eius eſſentiam in ſola continuitate conſiſtere. Alii autem, quia videnc reuera continuitatem non eſſe ipſam eſſentiam motus, ſed eius quandam proprietatem, vt oſtendimus libro quinto exiſtimãt illum reducendum potius ad idem prædicamentum, ad quod reuocatur forma, quæ paulatim acquiritur. Eodem autem modo volũt in ſubiecto momentaneæ mutationis, qua, verbi cauſa, forma ignis in materiam diſpoſitam, & lumen in aerem circumſtantem introducitur, totidem accidentia abſoluta dãda eſſe, quæ & in materia ignis; & in aere, qui circumcirca eſt, inhæreant, ſintque idem re cum forma, quæ in momento introducitur; ſed quæ tamen eſſentialiter inter ſe, & à forma diſtinguantur, vt tria ſuperiora, quorum vnum dicunt eſſe ipſam momentaneam mutationem, alterum actionem, qua forma inducitur, tertium paſſionem, qua ſuſcipitur; primumque ſimiliter reduci ad prædicamentum ipſius formæ, ſiue illa ſit accidens, ſiue ſubſtantia. Deniq; dicunt in re, quæ creatur, eundem numerum accidentium abſolutorũ inueniri, tametſi non omnia ſub eadem ratione. Nam etſi in ea ponunt primum accidens, quod eſt ſimplex productio, & ſecundum, quod eſt actio, non ponunt tamen tertium, quod erat paſſio; quia res, quæ creatur, ex nullo ſubiecto fit, ſed eius loco ponunt aliud accidens, quod volunt eſſe dependentiam, qua res, quæ creatur, à creatore dependet, à quo accidente dicunt illam denominari effectum creatoris, quemadmodum volunt creatorem denominari cauſam agẽtem à primo illo accidente abſoluto eiuſdem rei, quod dicunt eſſe actionem.

Cum forma per motum inducitur, tria ponunt motum, actionem, & paſſionem.

B

Cap. 13. q. 8. ſect. 3.

C

Tria item, cum, per moment. mutationem.

D

Cum res creatur, alia tria.

E

F

Non eſſe autem admittendam opinionem hanc nuper excogitatam, primo oſtendimus lib. 5. partim clarius ex ſequentibus patebit: eſt enim non inutilis modo, ſed etiam multis incommodis obnoxia. Dicimus itaque in A motu præter continuitatem eius peculiarem, quæ eſt propria eius affectio, fluxuſq; formæ appellari poteſt, & ad prædicamentum quantitatis pertinet, (mittamus enim tempus peculiare cuiuſque motus, cuius entitatem eo libro probabile eſſe diximus, diſtingui ab entitate continuitatis ipſius motus) nullum eſſe aliud accidens abſolutum, niſi incompletũ illud & imperfectum, tendenſq; in perfectionem, quod dicitur forma fluens, & ad illud prædicamentum reducitur, in quo per ſe ponitur forma completa, ſiue in eſſe quieto: in quo accidente ſic incompleto poſita eſt ratio motus, vt motus eſt. Ab hoc enim accidente incompleto, quod Ariſtoteles ſæpe admodũ vocat actum imperfectum, & actum entis in potentia, vt in potentia eſt, non ſolum agens dicitur formaliter agens, ſed etiam patiens dicitur patiens: agens vt ab actione, quam infert, & per quam ſuo modo perficitur, ſi modo perfici poſſit; patiens vero vt à paſſione, quam ſuſcipit, & per quam ſemper tanquam per veram formam ſibi inhærentem, aut quaſi inhærentem perficitur. Neque enim opus eſt aliis vllis accidentibus abſolutis, à quibus alterum dicatur abſolute agens, alterum abſolute patiens. Nam relatiue vtrumque denominatur à relatione, quã habet in ſe: agens ab ea, quæ refertur ad patiens, fundata in ratione agendi: & patiens ab ea, qua refertur ad agens, fundata in ratione patiendi, hoc eſt, ſubiectiue ſeu materialiter concurrendi.

Quid dicendum in motu

c. 13. q. 8. ſec. 3 & q. 12. ſect. 5

Vt 3. Phyſ. c. 2. tex. 6. & 16 & c. 3. tex. 23

In momentaneis autem mutationibus ſatis eſt forma ſic introducta, additis duabus dependentiis, qui ſunt puri modi ſe habendi, vnus ad cauſam agentem, alter ad patientem, ſeu materialem; ſatis, inquam, eſt, vt forma introducta poſſit denominare cauſam agentem, & ipſa poſſit denominari effectus & agẽtis, & patientis. Nec video, quid aliud ad hæc præſtanda grauis aliquis Philoſophus, aut Theologus requirat.

Quid in mutat. moment.

Denique in creatione euidentius eſt accidẽtia illa tria abſoluta, quæ illi in re, quæ creatur, comminiſcuntur, eſſe ſuperuacanea, & contra communem Theologorum ſententiam, qui ſine eiuſmodi abſolutis accidentibus omnia in ea materia ſalua eſſe volunt, vt patet ex ſententia Diu. Thomæ, Scoti, & Durandi, (*in quorum conſenſione ſcholæ veritas vulgo eſſe dicitur*) aliorumque grauiſſimorum Doctorum, Magni Alberti, Alenſis, Bonauentu. Richard. Capreol. Caietan & aliorum huius notæ, quorum nullus, quantumcunque ſit entitatum multiplicandarum ſtudioſus, agnoſcit in creatura, cum creatur, accidens vllum abſolutum, quod ſit vel productio ipſa ſimplex, vel actio, vel paſſio. Id quod ea ratione

Quid in creatione.

D. Th. 1. p. q. 45. a. 3. Scot. in 2. d. 1. q. 5. Dura. Albe. Bonau. Rich. Capr. eadem diſt. Alenſ. p. q. 6. Caiet. ad 1. p. q. 25. a. 1. & q. 45. ar. 3.

A tione oſtendunt, quia cum creatio nec ſit motus, nec vera mutatio, ſed tantum imaginaria, (*vt dictum ſæpe eſt*) non relinquitur in ea vlla alia entitas, niſi relatio actualis dependentiæ ad Deum creantem, quæ ſimplicem rei productionem conſequitur. Itaq; omnes hi (*hoc eſt totum ſcholaſticæ Theologiæ pódus*) excludunt à creatione omnem omnino veram paſſionem; actionem autem in ea nullam aliã eſſe aſſerunt, niſi immanentem in Deo, nempe B actum practicum voluntatis diuinæ, cuius efficacia res creantur in eo momento, aut tempore, in quo ipſe ſtatuit, vt res aliqua per creationem eſſe incipiat: eius autem accidentis abſoluti, quod ſimplicem productionem prædicti recentiores appellant, ne meminerunt quidem. Quo fit, vt mirum videatur, quod auſus ſit quiſquam tantæ authoritati ſe opponere introducendis in creatione huiuſmodi abſolutis accidentibus. Nec certe Nominales, quorum authoritate hi ſe protegere C nituntur, talia accidentia diſtincta formaliter, & eſſentialiter in creatione admittunt: ſed ea ratione dicunt creationem eſſe actionem tranſeuntem, & in re, quæ creatur, exiſtentem, quatenus res ipſa, vt à Deo procedit extrinſecus denominat, aut denominare poteſt Deum creantem. Sunt enim nominales, vt multiplicitatis realitatum, entitatumve, & eſſentiarum oſores, ita plurium denominationum amatores; paſſionem autem ea ſola D ratione in creatione ponũt, quatenus eadem res concipitur quaſi tunc primum recipiens eſſe, cum ante quaſi fuiſſet ſub non eſſe, quæ eſt ficta, vt diximus, non vera paſſionis, & mutationis ratio.

Vide l. 5. c. 13. q. 8. ſect. 1.

Quid de creatione ſentiãt Nominal.

Quod autem eandem opinionem multa incommoda ſequantur, ex eo primum patet, quia cum motus, vt motus eſt, nõ diſtinguatur à termino, niſi tanquam idem actus imperfectus, tendenſque in perfectionem, à ſe E ipſo iam perfecto, ſiue in eſſe quieto; (*quæ eſt communis omnium ſententia, quam vel ipſi etiam aduerſæ partis autores aliis amplectuntur*) multoque minorem diſtinctionem ponere debeant inter introductionem momentaneam, & formam, quæ in momento introducitur, abſurdum permagnum eſt, quod aſſerant, introductiones formarum, & vniuerſe momentaneas rerũ productiones eſſe accidentia abſoluta eſſentialiter diſtincta à formis, quæ quouis F modo introducuntur & à rebus aliis, quę in momento producuntur. Deinde, quia multo abſurdius id eſſe cernitur in ſubſtantiali ũ formarum introductione, ſubſtantiarumque per ſe ſubſiſtentium momentaneis productionib. maior enim diſtinctio eſſentialis eſt inter ſubſtantias, & accidentia, quam inter ipſa accidentia: quo fit, vt ſi diſtinctio eſſentialis accidentium inter ſe impedit, ne vnum ſit ipſa intima productio alterius, multo magis impediat, ne ſit ipſa intima productio ſubſtantiæ. Tertio, quia nulla accidentia abſoluta poſſunt eſſe formarum ſubſtantialium introductiones momentaneæ. Oporteret n. vt naturę ordine exiſtentiam ipſarum formarum præcederent, cum eadem numero illas tempore præcedere non poſſint iuxta veriorem, & ſolam Ariſtotelicam doctrinam de reſolutione cõpoſiti vſq; ad materiam primam: at omne accidens abſolutum, quod ſimul eſt cum forma ſubſtantiali in eo inſtanti, in quo ipſa incipit eſſe, poſterius natura introducitur, quam ipſa forma, cũ ab ea per ſe pendeat in ſuo eſſe ſuiq; conſeruatione. Deniq;, quia multo etiam minus fieri poteſt, vt in re, quæ creatur, productio momẽtanea, & actio momentanea (*ſi accidentia abſoluta ſunt*) præcedãt naturæ ordine exiſtentiam ſubſtantiæ creatæ: ſubiectum enim prius natura exiſtat neceſſe eſt, quam vllum accidens ſuſtineat.

Probatur noſtra ſenten. oppoſita impugnatione.

Abſurdum quoque eſt dicere actionem, & paſſionem (*maxime ſi ſunt accidentia diuerſa inter ſe, & à forma, quæ inducitur*) ita in patiente eſſe vt alterum ſit ratio agendi ipſi agenti, alterum ratio patiendi ipſi patienti, vt eorum nonnulli volunt: neq; enim id verum eſſe poteſt. Primum, quia rationes cauſandi nõ ſunt entia, ſed puri concurrendi modi, vt oſtenſum eſt. Deinde, quia alię cauſę, nempe vtraque formalis, & finalis etiam, non indigent vllis accidentib. ad cauſandum, vt ipſi etiam fatētur; cur ergo illis indigebunt cauſa efficiens, & ſubiectiua, ſeu materialis? quaſi tres illæ potentiores ſint ad cauſandum immediate, & ſine adminiculo huiuſmodi abſolutorũ accidentium, quam cauſa efficiens, & materialis: præſertim cum exemplaris ſeparata ſit ab eo, quod fit, & finalis nõdum exiſtat in rerum natura, vt potius videantur indigere accidentium interuentu ad cauſandum. Accedit, quod iſto modo prius cauſa effectiua erit actu cauſa quam ſit actu cauſa quod eſt aperta contradictio. Nam ſi actio, quæ in patiente, aut in effectu eſt ponitur ratio agẽdi ipſius agentis & eſt accidens quod ab eo nihilominus oritur, ac proinde eſt verus eius effectus; (*licet non proprie fiat*) prius vtiq; agens erit illius cauſa efficiens, quam vlla detur eius cauſandi ratio, & (*quod ſequitur*) quam ipſa ſit cauſa efficiens.

Hæc, & alia plura incommoda, & abſurda admittat neceſſe eſt, qui huiuſmodi accidentia adiungit in patiente, aut effectu; præſertim ſi velit quædam eorum eſſe primas agendi, & patiendi, ſeu ſuſcipiendi rationes. Id

Bene recentiores facere actiones, & paſſiones, puros ſe habendi modos.

quod

quod nuper recentiores quidam probe animaduerterunt, [A] concedentes plane actiones, & paſſiones, productioneſque rerum, & formarum inductiones, quæ in patientibus, aut effectis eſſe dicuntur, non addere ipſis reb. productis, aut formis inductis entitates vllas ſed puros ſe habendi modos ipſorum effectorũ, aut formarum, quę inducuntur, ad ipſa agentia, & patientia. Quod ex eo recte probant, quia hæc, quæ adduntur, nec ſunt ſubſtantię, nec accidentia, quibus opus ſit ad ipſa effecta [B] producenda, formaſve inducendas: eandemque rationem eſſe aiunt in iis, quæ fiunt ex ſubiecto, atque in iis, quæ ex nihilo.

Quam multa tamen adhuc peccent hac in re.

Quanquam ſubinde nonnulla dicunt, quæ nec cohærent inter ſe, nec nobis probantur. Nam quod adiungunt, actiones, & paſſiones ne modaliter quidẽ diſtingui inter ſe, pugnat cum eo, quod conceſſerant, eas addere rebus, quæ fiunt, & formis, quæ inducuntur, puros quoſdam modos ſe habendi rerum inter ſe ipſas. [C] Quod etiam aiunt, actionem nihil aliud eſſe formaliter, quam dependentiam effectus ex cauſa, verum eſſe non poteſt: tum quia actio, & paſſio non ſunt ipſæ dependentiæ, ſed actus dependentes: tum etiã, quia dependentia non conſtituit, nec denominat cauſam in eſſe cauſæ, ſed effectum in eſſe effectus, vt luce clarius eſt. Vt enim concurſus actualis cõſtituit cauſam in actu, quia cauſa in actu nihil eſt aliud, quam cauſa actu concurrens ita [D] actualis dependentia conſtituit effectum in actu, quia effectus in actu nihil eſt aliud, quã effectus actu dependens. Illud etiam, quod addunt, dependentiam creaturæ à Deo creãte, aut formã aliquam inducente, habere rationem actionis tranſeuntis reſpectu Dei, nõ recte dicitur non ſolum, quia dependentia non denominat cauſam, ſed effectum, vt nũc dicimus: verum etiam, quia etſi ſumatur quaſi materialiter pro re, quę producitur, aut forma, [E] quæ inducitur, non actionis, ſed ſolius effectus rationem habet reſpectu Dei, vt ſuperius cum Diuo Thoma oſtenſum eſt. Denique vt alia ſimilia mittamus, illud parum conſequenter aliquãdo admittunt, hos modos ſe habendi rerum habere aliquam entitatem, vnde ſequitur eos habere naturam ſubſtantiarum, aut accidentium, quod recte negauerant: cum potius in rebus bene conſtitutis nec vacillare oporteat, nec longioris diſputationis [F] ſtudio ea, quæ diſtincta erant iterum confundere. His ergo fuſius, ſed, vt puto, non inutiliter præmiſſis facile ſoluentur argumenta primæ: ac ſecundæ opinionis de eo, quod præcipue in hac diſputatione quærebatur.

Superiori ſec.

Solutio argumentorum primæ & ſecundæ opinionũ.

Sectio V.

Creata diſtingui re ipſa a ſuis principio form. productiuo.

AD ſecundum igitur pro prima ſententia propoſitum concedendum eſt in rebus creatis principium formale productiuum rei eſſe ab ea diſtinctum, vt rem vnam ab alia re, ſed negandum, intelligendi actum eſſe principium formale, quo producatur verbum, cũ ne formaliter quidem à verbo diſtinguatur vt entitas vna ab alia entitate, ſed ſolum vt eadem egrediens & recepta ab intellectu, à ſe ipſa vt egrediente duntaxat.

Quanquam vero argumenta ſecundæ opinionis nihil nobis nocent, quatenus nituntur oſtendere verbum non diſtingui ab actu intelligendi tanquam rem vnam à re alia, cum nos idem fateamur: tamen, quia contendunt diſtingui ab intellectione tanquam entitatem vnam ab alia entitate abſoluta, qua producitur, poſita in prædicamento actionis, ſoluenda nobis ea ex parte ſunt omnia.

Ad primum eorum dicendum, quicquid ſit de maiori propoſitione, quæ non eſt de quacunque actione vera vniuerſe, ſed de actione formaliter tranſeunte (*namque actiones formaliter immanentes, & virtute tranſeuntes differunt realiter à formis quæ per eas in ſubiectis, aut ſeparatim producuntur*) falſam eſſe minorem. Intellectio enim non eſt actio, qua producatur verbum: tum quia actus intelligendi, & alii ſimiles, non ſunt proprie actiones, ſed qualitates, vt oſtendimus: tum quia eo modo, quo dicuntur actiones, non ſunt productiones vlteriorum terminorum, cum ipſi ſint vltimi termini interni ſuarum potentiarum, quaſi earum perfectiones vltimæ, ac præcipuæ: tametſi eſſe poſſint principia, aut quaſi principia productiua multorum habituum: tum denique, quia intellectio, & verbum ſunt vnum, & idem eſſentialiter, & vtrumque producitur ab intellectu; nec differunt, niſi quatenus eadem intellectio, vt egreditur, ſiue exprimitur ab intellectu, eſt verbum: quatenus autem ab eo egreſſa ab eodem ſuſcipitur eumque actuat, ac perficit, eſt intellectio. Vnde etſi verbum, & intellectio ſunt ſimul origine tanquam eſſentialiter idem actus, is tamen prius natura completur vt verbum, quam vt intellectio. Vnde patet confirmationem argumenti nihil efficere: quia intelligere non eſt idem, quod mente dicere, ſeu formare internum ver-

Per intellectionem non produci verbum, ſect. 3.

verbum: ſed verbum formare, ſiue exprimere nihil aliud eſt, quam intellectionem inchoare.

Prius eundẽ actũ perfici, qua eſt verbum, quam qua intellectio.

Ad ſecundum eodem modo reſpondebis, non prius verbum exprimi, quam intellectio inchoetur, cum ſint ambo vnus, & idem intelligendi actus: prius tamen naturæ ordine actum eundem compleri vt verbum, quam vt intellectionem. Neque incommodum eſſe vllum, quod intellectus apud ſe prius quaſi loquatur, quam intelligat. Nam etſi in exteriori locutione noſtra abſurdum eſſet prius quemquam loqui, quam intelligat, præſertim cum verba externa ex internis conceptibus neceſſario oriantur, eiſque reſpondeant, vt habes ipſo initio prioris libri de interpretatione: tamen in interiori ſermone non ſolum abſurdum id non eſt, ſed etiam neceſſarium: locutio enim interna, qua ſecum quiſque loquitur, nihil eſt aliud, quam expreſſio ſimilitudinis rei intelligendæ, ſine qua veluti imagine intellectio haberi non poteſt; non quia res intelligenda intelligatur in imagine, ſed quia intelligi non poteſt, niſi per expreſſam imaginem. Eadem ratio eſt in locutione Angelorum, animarumq; ſeparatarum inter ſe. Nam, etſi Angelus, cum ſecum ipſe loquitur, prius natura exprimit ſimilitudinẽ rei intelligendæ, quã eius interuentu rem intelligat: tamen cum Angelorũ locutio probabiliori D. Th. ſententia in directione conceptuum poſita ſit, eaq; directio fiat per actum voluntatis, qui actum intelligendi ſupponit: prius ſane Angelus intelligit res quaſlibet, quam ſuos earum conceptus aliis manifeſtet, quod idem dicendum eſt de anima ſeparata. Eſt & alia conſideratio in diuinis, cui hęc videntur conſentanea. Etſi enim generatio Verbi diuini poſterior eſt noſtro concipiendi modo, quam eſſentialis intelligendi actus, qui eſt tribus perſonis communis, & illum ſupponit: tamen eſſentialis cõceptus formalis cogitatione noſtra præcedit ipſum intelligendi actum: ſemper enim actus intelligẽdi ſupponit actualem rei intelligendæ ſimilitudinem, qua res obiecta intelligatur, in nobis quidem expreſſam realiter, in ipſa autem diuina eſſentia noſtro cogitandi modo quaſi elicitam.

Cur neceſſe ſit intellectũ prius apud ſe quaſi loqui, q̃ intelligat.

Angelorum locutio.

1. p. q. 107. art. 1.

Cur ẽt in Deo cõceptus formal. conſideretur vt prior actu intelligendi.

Ad tertium dicendum eſt, verbum, cum directo aliquid intelligimus, non recte dici à quibuſdam obiectum, [*Quod*] hoc eſt, quod intelligitur: actu enim directo non ipſum verbum, conceptumve, ſed rem conceptam percipimus. Illi rectius loquuntur, qui dicunt, illud eſſe obiectum [*Quo*] vel [*In quo*] nempe quo, vel per quod res intelligitur. Nam cum illud modo aliquo poſſit appellari obiectum, (*quatenus ſcilicet eſt ſimilitudo rei obiectæ, &*

Cum directo intelligimus, verbum eſt obiectũ Quo.

A *eius vicem gerit, ſiquidem verba mentis pro rebus ipſis accipimus*) non male quis illud appellet obiectum [*Quo*] vel [*In quo*] nempe quo, vel in quo res intelligitur, quia ſine illo non intelligitur. Alia ratio eſt in actibus reflexis, quibus, poſtquam directo res intelleximus, reflectimus conſiderationem in ipſos earum conceptus, vt aliquid eorum imitatio ne faciamus. Tunc enim recte illi appellantur obiecta [*Quæ*] quaſi exemplaria, quæ interius B modo aliquo aſpicimus, & imitari agendo conamur: tametſi id apud nos non fit ſecundum eorũ eſſe reale, vt ſuperius diximus, ſed intentionale. Quare etſi prius intelligimus, quam verſemur circa ipſa verba mentis, ſiue conceptus, tanquam circa exemplaria, & obiecta [*Quæ*] tamen non prius intelligimus, quam ea directis actibus intellectus exprimamus.

Cum reflexe, obiectum, Quod.

Ad vltimum ex dictis patet reſpondendum C eſſe, etiam in diuinis, ſi de conceptu eſſentiali loquamur, qui improprie in Deo verbum dicitur, prius illum conſideratione noſtra quaſi elici, quam actus diuini intelligendi compleatur; ſecus vero dicendum eſſe de Verbo proprie dicto, quod, cum perſonale ſit, & omnia eſſentialia ſupponat, poſterius conſideratione noſtra generatur, quã actus intelligendi ſit completus. Atq; hac de cauſa retractat Auguſtinus id, quod dixerat in libro 83. D quæſtionum, Patrem in diuinis eſſe ſapiẽtem ſapientia genita, hoc eſt, conceptu à ſe perſonaliter producto, docet enim tum 7. de Trinitate, tum etiam 1. retractationum, Patrem prius conſideratione noſtra eſſe ſapientem per eſſentialem conceptum, quam perſonalem producat. Vnde patet, in hoc inter alia eſſe diſſimilem productionẽ verbi noſtri à productione Verbi diuini, quod nos producimus verbum, vt per illud intelligamus, & ſapia- E mus: Pater autem æternus, non vt intelligat, & ſapiat, quia per conceptum eſſentialem eſt intelligens, & ſapiens, ſed vt conceptum eſſentialem, per quem intelligens, & ſapiens eſt, cum ipſa diuina natura Filio communicet: in hoc autem eſſe ſimilem, quod quemadmodum Verbum diuinum realiter exprimitur, & producitur, ita & verbum noſtrum. Patet etiam nihil mirum eſſe, ſi noſtra intellectio inchoetur ipſa expreſſione, ſeu productione verbi ab intellectu F fœcundo, ſeu ſpecie intelligibili informato, & compleatur eiuſdem verbi receptione in eodem fœcundo intellectu: intellectio autem diuina neque inchoetur productione Verbi diuini ab intellectu Patri fœcundo, hoc eſt, quaſi informato ipſa diuina eſſentia omnia repræſentante, neq; vlla receptione illius in eodem compleatur,

Quædam de product. diuini verbi.

q. 23.

c. 2. c. 26.

Pater non producit Verbum, vt intelligat.

Diuina intellectio neq; productione Verbi inchoatur, nec vlla eius receptione completur, vt noſtra.

tur. Nam verbum noſtrum eſt accidens neceſ- A ſarium ad intelligendum: Verbum autem diuinum eſt ſubſtantia per ſe ſubſiſtens, nec neceſſariũ, vt pater per illud intelligat, cũ prius noſtra conſideratione intelligat, quam verbum producat: imo per actum intelligendi illud exprimat, ac producat, non quidem quatenus actus intelligẽdi eſt in omnibus perſonis, ſed ſolum quatenus eſt in prima. Nam quemadmodum memoria Dei fœcunda, vt docent omnes fere graues Theologi, eſt po- B tentia generatiua Filii, non tamen vt eſt in omnibus diuinis perſonis, ſed vt eſt in illa, quæ eſt prima ordine originis, (*de quo ordine nonnihil diximus lib. 5.*) ita diuinus intelligendi actus eſt generatio Filii, non vt eſt in perſonis omnibus, ſed vt eſt in ea, quæ originis ordine cæteras præcedit perſonas. Hæc tamen non obſtant, quominus eſſentialis Dei conceptus more conſiderandi noſtro prius eliciatur ab intellectu diuino, qui ex ſe fœcundus eſt, C quam diuina intellectio ipſa quaſi receptione diuini conceptus in eodem compleatur: id quod in nobis non conſideratione ſola, ſed re etiam ipſa fit. Vnde, quia in nobis productio verbi tam vocalis, quam mentalis, realis eſt, idcirco diuinę literæ, vt more noſtro loquantur, ea, quæ Deus facit conceptu eſſentiali, omnibuſq; perſonis cõmuni, attributione quadam ſæpe dicunt fieri Verbo perſonali, cuius expreſſio realis etiam eſt. Eodemq; modo ea, D quæ facit eſſentiali amore quaſi mouente intellectum diuinum, vt dictet quid faciendum ſit attributione ſimili fieri pronuntiant Spiritu S. ſeu amore perſonali, cuius item expreſſio eſt realis: nec tantum fieri Verbo, & Spiritu ſancto, & per Verbum, & Spiritum ſanctum: ſed etiam Verbum, & Spiritum ſanctum ea ipſa facere, quia ſubſtantiæ per ſe ſubſiſtentes ſunt, quarum proprium eſt facere. Quale eſt illud Pſal. 32. *Verbo Domini cœli firmati ſunt,* E *& ſpiritu oris eius omnis virtus eorum.* & illud Ioan. 1. de Verbo, *Omnia per ipſum facta ſunt.* & quod Paulus ait de Spiritu ſancto 1. Corinth. 2. *Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum ſuum.* & illud de Sapientia genita Prouerb. 8. *Cum eo eram cuncta componens.* & illud Iob. 26. *Spiritus eius ornauit cœlos.*

In 1. ſent. d. 7. & ad 1. p. D. Th. q. 41. a. 5.

c. 1. q. 3 ſect. 2.

Id tamẽ modo noſtro cum petit cõceptui eſſentiali.

Cur quædam opera attribuantur Verbo.

Quædam Spiritui ſancto.

Quonam pacto Deus, cum ante mundum conditum nõ eſſet cauſa rerum actu, cœperit eſſe actu cauſa ſine vlla ſui mutatione? F

QVÆSTIO IV.

Non videri tranſire potuiſſe à priori ſtatu in poſteriorem ſine aliqua ſui mutatione.

SECTIO I.

REPETENDVM nunc eſt, & generalius etiam tractandum dubium illud, quod ſuperius in hunc locum diſtulimus, qui fieri potuerit, vt cum Deus ante mundi conſtitutionẽ non eſſet exemplaris cauſa in actu, cœperit eſſe actu cauſa ſine vlla ſui mutatione? Cum enim quæſtione proxima multa inſeruerimus de cauſa efficiente, actioneque, & cauſandi ratione, commodius erit, ſi propoſitam dubitationem de Deo in omni cauſandi ratione diſputemus; præſertim cum ex iis, quæ *lib. 5.* de hac re in genere diximus, non ſatis intelligant nonnulli, quid priuatim de rationibus cauſandi, ſeu cauſalitatibus Dei dicendum ſit, idq; noſſe cupiant. Et quanquam diſputationem hanc in lib. 12. vt in proprium locum differebamus, iuſtis tamen de cauſis anteuertendam iudicauimus.

q. 2. ſect. vlt.

Quod igitur Deus non videatur tranſire potuiſſe à priori ſtatu in poſteriorem ſine aliqua ſui mutatione, ex eo primum probabit aliquis, quia id mutari dicitur, quod aliter ſe habet nunc, quam prius, vt tradit Ariſt. 5. *Phyſ. lib.* Deus autem aliter videtur ſe nunc habere, quam prius, ſi cœpit eſſe cauſa in actu, cum ante non fuiſſet.

Arg. quæ id videntur oſtendere.

c. 1. tex. 7.

Deinde, quia quicquid prius eſt in potẽtia, & poſtea in actu, habet potẽtiam receptiuam actus, ac proinde paſſiuam; quicquid autem tale eſt, mutabile eſt proculdubio, atq; adeo mutatur, cum à potentia tranſit ad actum; cum ergo Deus prius videatur fuiſſe cauſa in potentia, & poſtea cauſa in actu, iuxta diuiſionem cauſarum communiter receptam, & ex Ariſtotele deſumptam libro 5. in cauſas in potentia, & cauſas in actu; non dubium videtur, quin mutatus ſit.

c. 2. tex. 3.

Tertio, quia ſi Deo creanti mundum aduenisset aliqua realis relatio, merito diceremus illum mutatum, non quidem mutatione illa vulgata, quam Ariſtoteles in varias ſpecies diuidit *quinto Phyſicorum libro*, negatq; habere locum in relationibus; ſed vera tamen quandoquidem reale aliquid per eam acquiſiuiſſet; at Deus videtur modo aliquo reali, vtpote non pendente ab operatione intellectus aliter ſe nunc habere ad res, quas condidit, atq; antequam mundum condidiſſet, ſi nunc eſt earum cauſa in actu, cum ante non fuerit; eſt igitur in aduentu huiuſce modi ſe habendi mutatus.

c. 1. tex. 10. & 18.

Quarto, quia à Deo remouenda eſt non ſolum omnis vera mutatio, ſed etiam omnis

muta-

mutationis vmbra; quo pacto videtur intelligendum illud Iacobi de Deo, *Apud quem non eſt tranſmutatio, nec viciſſitudinis obumbratio*; at ex tranſitu, quem Deus fecit à priori ſtatu ad poſteriorem, ſi non aliquam veram mutationem, ſaltem aliquam mutationis vmbram ſubiiſſe non dubium eſt, quam vmbram Apoſtolus à Deo eodem modo videtur remouere, quo tranſmutationem; ergo negari non poſſe videtur, quin Deus in eo tranſitu modo alio mutatus ſit. A

cap. 10.

Poſtremo, quia Patres ſæpe docent, ſi Deus quoad intellectum, & voluntatem aliquo modo ſe nunc haberet, quàm prius fore, vt vere mutaretur; quod patet ex Auguſtino 11. de Ciuit. Dei c. 21. Bernardo in Cantica ſermone 80. & aliis compluribus; eadem autem ratio eſſe videtur, ſi alio modo nunc ſe habeat, quam prius, quoad potentiam executiuam: præſertim cum hæc non diſtinguatur ab eius voluntate, vt diximus libro 5. ergo, cum non videatur dubium, quin Deus quoad potentiam executiuam aliter nunc ſe habeat, quam habuit, antequam mundum conderet, non dubium quoque videtur, quin vere mutatus ſit. B C

Legeēt Iuſti. in explic. 36. q. Gen. & Cyryll. lib. de recta fide ad Theodo. c. 15. q. 8. ſect. 4.

Atque his ipſis argumentis videtur etiam probatum relinqui, eum, cum ex ſtatu illo potentiali in actualem tranſiuit, compoſitionem aliquam in ſe admiſiſſe; quandocunque enim actus aliquis potentiæ coniungitur, compoſitionem cum ea faciat neceſſe eſt. D

Ead. arg. adſtruunt compoſitionem aliquam in ſe admiſiſſe.

Sed quia diuinæ ſcripturæ Deum omnino immutabilem faciunt, vt patet ex nunc citato Iacobi loco, & ex illo Malachiæ 3. *Ego Dominus, & non mutor.* & ex aliis compluribus, ex quibus etiam omnimoda ſimplicitas diuinæ naturæ colligitur; quorum vtrumque vera Philoſophia ex eo demonſtrat, quod Deus ſit actus omnino purus; diſcutiendum eſt, qua ratione Deus in eo quaſi tranſitu nullo modo mutatus ſit, nullamque omnino compoſitionem in ſe admiſerit. Quoniam vero tota difficultas huius rei in eo poſita eſt, quænam ſint rationes cauſandi Dei, & quo diſcrimine diſtinguantur à rationibus cauſandi creaturarum; primo loco clarius repetendum eſt ex libro quinto, quidnam ſit in qualibet cauſa eius cauſandi ratio, ſiue cauſalitas: deinde addendum, quid ſibi proprium, & peculiare habeant rationes cauſandi Dei: poſtremo videndum, cur Deus nullo modo mutatus ſit, nullamque omnino compoſitionem ex actu, & potentia in ſe admiſerit, cum ex priori illo ſtatu nihil cauſandi in poſteriorem actu cauſandi tranſiuit. E F

Quid fide certum hac in re.

Quæ ſint hac q. tractanda.

Ad cap. 2.

***

Quidnam ſit in qualibet cauſa eius cauſandi ratio, ſeu cauſalitas?

SECTIO II.

NOMINE rationum cauſandi, quas vocant cauſalitates, (*vt confuſo conceptu, vero tamen, ac proprio rem initio explicemus*) intelligenda ſunt ea, quibus res per ſe primo ſunt actu cauſæ: quæ enim potentia tantum, aut virtute cauſæ ſunt, non ſunt ſimpliciter, & abſolute cauſæ, ſed poſſunt eſſe cauſæ. Eæ autem ſunt actu cauſæ, quæ ſimul ſunt, & non ſunt cum effectis, vt docet Ariſt. c. 3. lib. quinti; hoc eſt, quæ tunc cauſant, cum effecta cauſantur, & vice verſa, quæ cum hæc cauſantur, ipſa cauſant.

De quib. cauſalitatib. ſit ſermo.

Tex. 3. ad fi. c.

Hoc poſito, ſit prima concluſio. Cauſandi rationes non ſunt res ipſæ, quæ ſunt cauſæ, abſolute ſumptæ, neque earum potentiæ, habituſve, aut actus interni. Hæc perſpicue ſequitur ex nunc poſita cauſandi rationum explicatione: quia fieri poteſt, vt hæc omnia ſint actu in rerum natura, nec tamen actu cauſent, vt patet non ſolum in agentibus naturalibus, cum non habent materiam, in quam agere poſſint; ſed etiam in liberis, cum ſe ad agendum non applicant; tametſi agere poſſint, & ſæpe artem ad agendum habeant, imo etiam agere velint. Hæc eadem concluſio ad effecta eodem modo accommodari poteſt. Nam res, quæ ſunt effecta earum cauſarum, quæ appellantur in fieri tantum, prius deſinunt ab illis cauſari, aut deſinere poſſunt, quam ipſæ in rerum natura eſſe deſinat. Prius enim nauis, & ſtatua habere deſinunt rationem effectuum in actu, quam ipſi artifices in rerum natura eſſe deſinant.

1. concluſ. Cauſalitates non eſſe res ipſas abſolute ſumptas &c.

Effectis etiā accommodatur.

Secunda concluſio. Cauſandi rationes non poſſunt eſſe relationes. Hæc ex eo primum probatur, quia ſi eſſe poſſent, eſſent maxime relationes illæ, quæ conueniunt cauſis, vt cauſæ ſunt, cum per ſe de illis dicantur, vt relatio generantis de igne generante, & relatio ædificantis de homine ædificante; at hæ, etſi per ſe conueniunt cauſis, vt cauſæ ſunt, nō tamen eis primo conueniunt, ſed per ipſas cauſandi rationes, in quibus fundantur. Neque enim ignis ignem generat, aut homo domum ædificat, quia referuntur ad illa; ſed potius referuntur, quia ille generat, & hic ædificat; eodemque modo res habet in cæteris cauſarum generibus. Deinde ea ratione probatur, quia relationes, quemadmodum ad agendum nullo modo ſpectant, (*quæ eſt communis Philoſophorum conceptio*) ita nec ad vllum alium cauſandi modum; ſed ſunt rerum multarum ſimul exiſtentium, quatenus certo aliquo modo inter ſe affectæ ſunt, quædam quaſi

2. concluſ. Non eſſe relationes.

Etiã in effe-ctis valet. appendices & ſequelæ. Eadem concluſio in effectis etiam valet. Neque enim res ſunt actu effecta, quia actu referuntur ad ſuas cauſas: ſed actu referuntur ad illas, quia ſunt earum effecta, vt patet in eiſdem exemplis: eſtque concluſio hæc ab omnibus recepta, quemadmodum & prima.

3. concluſ. Non eſſe accid. abſoluta. Cap. 2. q. 13. ſect. 4. Tertia concluſio. Cauſandi rationes non ſunt accidentia abſoluta, quæ ſunt in ipſis cauſis aut effectis. Hæc concluſio cum loco citato libri quinti fuſe aliquanto probata ſit, & in hoc ipſo libro ſuperiori quæſtione ſatis confirmata: non eſt, quod nunc diligentius vniuerſe probari debeat: tametſi paulo inferius in cauſalitatibus Dei peculiaribus rationibus magis ſtabilietur. Illud vnum hic addendum (*quemadmodum proportione ſeruata additum eſt in duabus ſuperioribus concluſionibus*) nec rationes cauſatorum, ſeu effectorum, eſſe vlla accidentia abſoluta, quibus illa formaliter ſint, & dicantur cauſata. Quæ additio ea ratione probatur, quia non eſt maior ratio, cur effectus indigeat aliquo accidente abſoluto, vt ſit effectus in actu, quam cauſa, vt ſit cauſa in actu: ſed potius eo minor, quod effectus ex ratione ſua eſt quiddam dependens, ac indignum: cum igitur ex dictis conſtet, rem, quę eſt cauſa, non indigere vllo accidente abſoluto, vt cauſet, (*quod muneris communicatiui eſt*) cur eo indigeat res, quę cauſatur, vt à cauſa aliquod eſſe accipiat, nulla eſt ratio.

Idem in effectis dicẽdum.

4. concluſ. Eſſe ipſos rerum concurſus. Quarta concluſio. Rationes cauſandi (*vt rem expreſſius declaremus*) nihil aliud ſunt, quam peculiares concurſus earum rerum, quæ ſunt cauſæ ad ſua effecta, ſeu (*quod idem valet*) quam res ipſæ, quæ ſunt cauſæ, quatenus ad ſua effecta concurrunt. Qua in concluſione nomine rerum, quæ ſunt cauſæ, intelligenda ſunt præcipue ea principia, quibus res ipſæ vim cauſandi habent, vbi modo aliquo talia principia diſtinguuntur à rebus, quę ſunt cauſæ. Potius enim dicemus, concurſum ignis ad calefaciẽdam aquam eſſe re ipſa eundem cum forma ignis, aut calore, quæ ſunt calefaciendi principia, quam eundem cum toto ipſo igne, & ſic in cæteris. Itaque accipimus nomen rerum indifferenter, tam pro rebus, quæ ſunt cauſæ, quam pro principiis, ſiqua ſunt, quibus illæ cauſant, quia ſæpe in cauſis non datur huiuſmodi diſtinctio, vt in materia, & forma, & in Deo etiam, niſi noſtro imperfecto conſiderandi modo.

Quid rerum nomine intelligendum.

Probatur. Hæc igitur concluſio ex eo primum patet, quia nulla alia ſe offerunt, quæ cauſandi rationes eſſe poſſint, vt inductione patebit. Quod enim non ſint res ipſæ abſolute ſumptæ, nec relationes additæ, nec vero accidentia vlla abſoluta eiſdem rebus adiuncta, ex tribus concluſionibus propoſitis perſpicuum eſt. Deinde, quia huiuſmodi concurſibus poſitis, eo ipſo (*hoc eſt, per ſe primo*) ponuntur cauſæ in actu; eiſque ſublatis eo ipſo tolluntur. *c. 7. q. 1. ſect. 3.* Tertio, quia ex ipſa ratione cauſæ, quæ tradita eſt ad librum, id colligitur; dicitur enim cauſa id, à quo aliquid per ſe pendet; nihil autem dicitur per ſe pendere ab aliquo, niſi quia illud ad eius eſſe per ſe concurrit. Poſtremo, quia totum negotium, ſeu adminiſtratio, ſeu actualitas, ſeu quouis alio nomine cauſarum in actu exercitium nuncupetur, in earum concurſu ad earum effecta conſiſtit; & tunc primũ intelligi, & explicari creditur, cum primum ille intelligitur, & explicatur. Quod patet tam apud Philoſophos, cum agunt de cauſis & per ſe, & per accidens ſubordinatis; (*quarum illas ſic explicant, vt dicant, ſuperiores ſimul cum inferioribus in cauſando concurrere, has vero ita declarant, vt doceant, priores non ſimul concurrere cum poſterioribus*) quam etiam apud Theologos, cum agũt de concurſibus generali, & ſpecialibus, quibus tota Dei cauſandi ratio continetur. Nec vero à ratione alienum eſt, quod Deo accommodemus nomen concurſus etiam tunc, cum ipſe ſolus aliquid facit, vt in creatione. Quanquam enim concurrendi verbum ſignificet multarum ſimul cauſarum exercitium; tamen cum Deus in omnibus effectis ſit prima cauſa efficiens, finalis, & exemplaris; in iis autem, quæ ſunt compoſita, ſit etiam prima cauſa ſuſtinẽs formas pendentes à ſubiectis, & continens ſubiecta, vt ſæpius oſtendimus; ſemper ei, vt eſt cauſa vnius generis, proprie congruit concurrendi verbum; vel ſecum, ſcil. vt eſt cauſa in aliis etiam cauſarum generibus, vel etiam cum cauſis ſecundis.

Nomen concurſus cur Dei cauſalitati accommodetur, etiã cum ſolus agit.

Quid dicendum de effectis. Eodem modo proportione ſeruata dicendum eſt, ac probãdum, rationes cauſatorum, ſeu effectorum, vt effecta ſunt, h. e. vt cauſantur, nihil eſſe aliud, quam dependentias rerum, quæ ſunt effecta à ſuis cauſis, ſeu (quod idem valet) quam res ipſas, quæ ſunt effecta, quatenus à ſuis cauſis pendent. Ita enim hæc connexa ſunt, concurſus ſcil. cauſarum cum dependentiis effectuum, vt alia ſine aliis neq; eſſe, neq; intelligi poſſint. Non eſt autem hic ſermo de dependentiis aptitudinalibus, quæ rebus ſecundum ſuas eſſentias conueniunt, (*qualis eſt eſſentialis dependentia materiæ à forma, & formæ à materia*) ſed de actualibus, quæ per actualem cauſarum concurſum rebus, quæ ſunt effecta, conueniunt.

Atque hæ concluſiones de cauſis ad effecta etiam accommodatæ, eo magis probandæ ſunt, quod in eis nullum genus cauſæ, aut effe-

effectus excipitur; ſed omnia, quæ in eis de cauſis, & effectis pronunciantur, omnibus cauſarum, & effectorum generibus conueniunt; quod veritatis doctrinæ non mediocre ſignum eſt: vnde fit, vt vel hac ex parte ſuſpicione non careat eorum philoſophandi ratio, qui ab eis cauſas efficientes excipiunt. Sed quia mox quæri ſolet, quidnam ſit ipſe cauſarum concurſus, & ipſa effectorum dependentia, ſeu quid hæc addant rebus ijs, quæ ſunt cauſæ, & effecta, abſolute ſumptis; aliquam ne entitatem, qua formaliter actu cauſant aut actu cauſentur; proxima concluſione id explicandum eſt.

5. concluſio. Non addere rebus entitatem, ſed puros ſe habendi modos. Quid puri modi.

Quinta concluſio. Cauſarum concurſus ad ſua effecta non addunt entitatem vllam rebus ijs, quæ ſunt cauſæ, ſed puros quoſdam modos ſe habendi ad illa. Dico autem *puros*, hoc eſt, omnis entitatis expertes; quia, etſi non ſunt nihil, tamen ex ratione ſua non ſunt in aliquo genere, aut ſpecie entis, nec partes vllæ, aut gradus pertinentes ad compoſitionem alicuius entis; ſed ſolum modi eſſendi, aut ſe habendi entium, vt eſſe actu in ſe, eſſe potentia, aut virtute in ſuis cauſis, eſſe in ſubiecto naturaliter eſſe extra ſubiectum ſupernaturaliter, eſſe completum, incompletum, neceſſarium, ſeu incorruptibile, eſſe vnitum, ſeparatum, diuerſum, contrarium, (*pro rationibus nimirum fundandi relationum vnionis, ſeparationis, diuerſitatis, & contrarietatis*) & alij infiniti, vt oſtendimus libro quinto capite ſexto, & ſeptimo; è quorum numero in hac concluſione dicimus eſſe cauſarum concurſus ad ſua effecta, & pari ratione dependentias effectorum à ſuis cauſis.

Prior pars huius concluſionis ex eo probatur; quia perſpicue ex quarta concluſione ſequitur. Nam cum cauſarum concurſus, & rationes cauſandi idem ſint; hæ vero nec ſint ſubſtantiæ, nec relationes, nec abſoluta accidentia, vt in ea probanda ex ſuperioribus concluſionibus oſtenſum eſt; efficitur, vt non ſint entia vlla, vllamve entitatem adiungant rebus ijs, quæ ſunt actu cauſæ, cum omnia entia, quæcunque ſunt, aut ſubſtantiæ ſint, aut accidentia abſoluta, aut relatiua. Poſterior pars ex priori colligitur, quia nihil aliud ſupereſt, quod cauſarum cōcurſus eſſe poſſit, ſi non eſt formaliter ens, præſertim cum non ſit attributum negatiuum, vt patet. Atque hæc etiam concluſio æque accommodari poteſt rationibus cauſatorum, ſeu effectorum, & eodem modo in illis probari.

In effectis ead. eſt ratio.

Quædam notatu digna circa quintam concluſionem.

A

Sectio III.

Svnt tamen hoc loco quædam non indiligenter animaduertenda. Vnum eſt, hos modos ſe habendi rerum ea de cauſa loco eodem à nobis puros appellari cœpiſſe, ſiue omnis entitatis expertes, vt eos diſtingueremus ab ijs, qui ſunt formaliter illa ipſa entia, quorum dicuntur modi: cuius generis ſunt illi, quibus ens ad prima quatuor prædicamentorum genera contrahi, & ipſa inter ſe

Modi puri. Vide c. 6. q. 6. ſect. 2.

B diſtingui ſolent. Neque enim hi poſteriores (*qui entitatiui dici poſſunt*) ſunt differentiæ, quibus ens ex ipſa rei natura contrahatur ad compoſitionem eorum generum, ſed ſola rudi quadam conſideratione noſtra, cum alioqui nec natura entis tanquam ratione vere vna diuidatur, & additione horum modorum quaſi differentiarum in plures partes ſubiectas multiplicetur: ſed ſunt ipſiſſimæ eſſentiæ ſimplices eorum generum nulla

Modi entitatiui.

C compoſitione metaphyſica conſtitutæ, & in omnibus ſubiectis generibus, ſpeciebus, & indiuiduis incluſæ: quas tamen ſimplices eſſentias commodius ad differendum diſtinguere ſolemus in confuſum entis cōceptum, & in his modos entitatiuos, vt in eis eſſentijs aliquando conſideremus analogicam earum cōuenientiam; aliquando vero peculiarem cuiuſque naturam, & rationem. Qua etiam ſignificatione ipſæ quoque qualitates

D prædicamentales dici aliquando ſolent modi ſubſtantiæ: relationes vero modi ſe habendi rerum aliarum ad alias; cum tamen hæc omnia ſint vere, & formaliter entia. Itaq; hi poſteriores modi certas habent ſedes in prædicamentis; illi autem priores nec ſunt entia, partesve, aut gradus conſtitutiui entium, nec vllam habent in prædicamētis ſedem, ſiue directam, vt genera, ſpecies, & indiuidua, ſiue reductitiam ad alicuius entis conſtitutionem

Vt differant.

E pertinentem; ſed ſub eodem conceptu (*qui ſæpe vniuocus eſt*) vagantur per varia genera, ac ſpecies rerum, tanquam quædam eorum cōmunes conditiones, quibus illa modaliter, vt ita dicam, inter ſe conueniunt, aut diſtinguūtur: quas conditiones, ſiue attributa, quæ nemo vnquam, quod ſciam, negauit ratione aliqua eſſe diſtincta à rebus, quibus cōueniunt, aut illis per operationem intellectus conuenire dixit; hos, inquam, modos ſiquis minus

F conſiderate in aliquam entium coordinationē redigere voluerit, omnia ſurſum deorſum miſcebit, neq; vllum prorſus ſui inſtituti exitum inueniet, quod experienti perſpicuū fiet. Dicuntur autem in eo ſenſu apud omnes hi puri modi eſſe idem re cum entibus quorum ſunt modi, in quo ſenſu priuato dici ſolet idē re cum materia, & vnum eadem natura cum

ente; nempe, vt quemadmodum priuatio dicitur idem re cum materia, quia non eſt res alia ab illa, nec extra illam reperitur; & ſimiliter vnum dicitur eadem natura cum ente, quia non eſt alia natura poſitiua ab ente diuerſa, aut extra illud reperta; ſic etiam hi puri modi ſe habendi rerum intelligantur non eſſe res aliæ, aut aliæ entitates ab entitatibus rerum, quarum ſunt modi, aut quicquam, quod extra illas reperiatur. Eſt igitur ſenſus in his locutionibus negatiuus, & ſimul ad hoc vtilis in hac diſputatione, vt cauſarum concurſus non credantur eſſe extra ipſas cauſas concurrentes, nec dependentiæ effectorum extra ipſa effecta dependentia, niſi concurſus (*qui in genere cauſæ efficientis dicitur influxus*) ſumatur pro concurſu, aut influxi paſſiuo, qui eſt in patiente, aut effectu, & effluxus appellari poteſt.

Hos puros modos partim eſſe abſolutos, partim relatiuos.

Alterum eſt, quemadmodum entia partim ſunt abſoluta, partim relatiua, ita hos puros rerum ſe habendi modos vel abſolutos eſſe, vel reſpectiuos. Abſoluti ſunt ij, quibus res hoc, vel illo modo ſe habent in ſe ipſis vt eſſe actu in rerum natura, (*ſi de creaturis agitur*) eſſe potentia, eſſe completum, eſſe incompletum, eſſe finitum, eſſe infinitum, vt Scotus ait; eſſe neceſſarium, eſſe contingens, ſi hæc duo ſumantur pro incorruptibili, & corruptibili in creaturis, vt explicauimus libro ſexto; inter quos Ariſtoteles libro duodecimo capite ſeptimo † ponit eſſe ſimplex, & pari ratione ponendum eſt eſſe compoſitum. Reſpectiui ſunt ij, quibus res hoc, vel illo modo ſe habent ad alias, vt eſſe contrarium eſſe differens, diuerſum, vnitum, ſeparatum, propinquum, remotum, & alia huiuſmodi ſumpta, non vt ſignificant relationes, ſed earum fundandi rationes, vti diximus. Huius autem poſterioris generis modorum, nempe aliarum rerum ad alias eſſe, eſſe cauſarum concurſus ad ſua effecta, & dependentias effectorum a ſuis cauſis apertum eſt.

In quodl q. 5.

c. 2. q. 3. ſect. 2

† text. 37.

Diſcrimen inter modum eſſendi, & ſe habendi.

Tertium eſt, etſi purus ſe habendi modus in commune ſumptus recte appellari poteſt & modus ſe habendi, & modus eſſendi, eodemque pacto ij omnes, quos abſolutos diximus; tamen reſpectiuos non vniuerſe appellandos eſſe modos eſſendi, ſed tantum ſe habendi ad aliud, ne putentur eſſe abſo uti, quibus nimirum res hoc, vel illo modo ſe habeant in ſe ipſis.

Puris ſe habendi modis ſex vltima prædic. diſtingui.

Quartum eſt, his puris ſe habendi modis ſex vltima prædicamenta à primis quatuor, & inter ſeſe diſtingui, vt à nobis dictum eſt eiſdem locis lib. 5. qua in re ſecuti ſumus veriorem D. Thomæ opinionem, imo etiam Germanam Ariſtoteles ſententiã. Vt enim de diA ſtinctione prædicamentorum actionis & paſſionis nunc loquamur, (*hæc enim ſola ad rem præſentem facit*) actio, & paſſio, quæ illa conſtituunt, ſi de entitate earum agitur, non ſunt aliud, niſi vna, & eadem abſoluta entitas motus vt motus eſt, nempe actus imperfecti, tendentiſq; imperfectionem, veluti albedinis in fieri. Hæc enim quatenus proficiſcitur ab agente, vt ſuo modo eius actus, & perfectio, eſt actio, vt recipitur in patiente paſſio.

D. Th. 1. p. q. 45. a. 3 de Potent. q. 3. a. 3. 2. contra Gent. c. 18. & alijs locis, Scot. in 2 d. 1. q. 4. & 5. Hos doct. non repugnare noſtræ 5. cõcluſ.

B Neque vero D. Thomas, aut Scotus (*vt credo*) propoſitæ concluſionis quintæ oppoſitũ ſentiunt, dum in creatione paſſiua non videntur aliquid aliud agnoſcere, niſi rem, quæ creatur, & relationem realem ad creatorem; quam eandem relationem dicunt eſſe ipſam creationem paſſiuam, haud expreſſe nominata ſeorſim actuali dependentia creaturæ à Deo, quam dicimus non eſſe relationem, ſed modum purum ſe habendi ad illum. Neque e-
C nim credendum eſt tanta ingenia non vidiſſe eiuſmodi relationem eſſe poſteriorem ipſa actuali dependentia, & in ea fundari, cum creaturæ non pendeant actu à Deo, quia ad illum referuntur; ſed potius ad illum referantur, quia actu ab illo pendent.

Quid intelligant in creatione paſſiua nomine relationis dependentiæ.

Dicendum igitur, vtrumque Doctorem eius relationis nomine ipſam dependentiam à Deo ſignificaſſe, quod vel ex ipſo nomine relationis dependentiæ, quo vſi ſunt patet.
D Dicitur enim relatio dependentiæ, quia in ipſa dependentia fundatur. Et quanquam multi dicunt Scotum in ea materia nomine dependentiæ ſolam aptitudinalem intellexiſſe, crediderim tamen illum intellexiſſe actualem, quod aptitudinalis pertineat ad eſſentiam omnium creaturarũ, nec fundetur in creatione, ſed illam præcedat, perpetuoque creaturis conueniat, vt materiæ aptitudinalis dependentia à forma, & formæ a materia accidenti-
E umq; à ſubſtantia, & ſcientiæ ab obiecto, etiã antequam iſta in rerum natura ponantur. Niſi quod multis videtur D. Thomas credidiſſe relationem actualis dependentiæ realiter differre à creatura; Scotus autem ſola ratione formali; quod alijs D. Thomæ recentioribus interpretibus, nobiſq; etiam placet. Potius tamen vterq; creationem paſſiuam eius relationis nomine, quam ipſius dependentiæ appellauit, quod actualis dependentia nec ſit for-
F maliter ens, ſed purus quidam entis modus, vt diximus, nec per ſe, ſed reductitie ad prædicamenta pertineat; relatio autem & ſit formaliter ens, & habeat per ſe, ac directo locum in prædicamento relationis, faciliuſq; intelligi poſſit. Quanquã D. Thomas nonnunquam eandem paſſiuam creationẽ eſſe ait ipſam dependentiam, veluti in 2. cont. Gent. c. 18. vbi ſic

Caiet. ad 1. p. q. 45. a. 3. Ferrar. 2. cont. Gent. c. 18 & Capr. in 2. d. 1 q 2.

Vt differat actualis à rebus, & cur vterque Doctor relationis nominẽ ſit vſus.

D. Th. etiam vocat dependentiam.

& ſcribit, *Non enim creatio eſt mutatio, ſed ipſa dependentia eſſe creati ad principium, à quo inſtituitur.* Quibus verbis plane vocat creationem paſſiuam non relationē dependentiæ actualis, ſed ipſam actualem dependentiam. Cum autem paucis interpoſitis ſubdit, *Si creatio relatio quadam eſt, rem eſſe quandam*; iam creationem vocat relationem, tametſi moderatione adhibita, quaſi dicat, *Si illam quis relationis nomine appellet:* quod idcirco addit, quia minus ei placet ea conſuetudo, qua tamen ſæpiſſime vtitur, vt doceat, hoc pacto creationem dici poſſe rem quandam, nempe accidens reale. Neque refert, quod vtramque, & ipſam dependentiam actualem, & relationem, quæ in ea fundatur, dicat eo loco eſſe de genere relationis: eſt enim id intelligendum vel reductiue, vel per ſe. Quæ certe omnia cohærent & inter ſe, & cum ijs, quæ hactenus diximus. Libenter enim interpretamur ſanctum Doctorem præclarum totius Scholæ lumen, pro veritate, cuius ille fuit vbique ſtudioſus, quod nobis eius doctrinam ſanctæ memoriæ Pater IGNATIVS nominatim commendarit.

Vt 1. p. q. 45. ar. 3. de potēt. q. 3. art. 3. & quodl. 7. q. 4. a. 3.

Adde, quod ex ipſo quærendi modo inuectum eſt, vt creatio paſſiua relatio diceretur. Quærebatur enim in Scholis D. Thomæ ætate, eſſet ne creatio paſſiua aliquid in creatura: (*actiuum enim apud omnes conſtabat eſſe in Deo*) ad quam quæſtionem, cum verbo [*Aliquid*] ens aliquod ſignificari ſoleat, nec reſponderi poſſet eſſe aliquod accidens abſolutum, iis nimirum de cauſis, quas ſuperius expoſuimus; nec vero ipſa actualis dependentia creaturarum à Deo eſſet ens aliquod, vt etiam probatum eſt: neceſſario reſpondendum erat ſi quid (*hoc eſt, ſi quod ens*) ea eſſet præter creaturam, non eſſe aliud, quam relationem actualis dependentiæ à Deo creante, quæ relatio verum ens reale eſt. Quanquam ſumpto etiam fuſius nomine, *Aliquid*, pro ente, aut modo entis, apte reſponderi poſſet eſſe aliquid relatiuum, cum actualis dependentia ſit modus relatiuus non abſolutus, vt paulo ante diximus. Quocirca multi, & graues D. Th. interpretes, & inter eos duo recentiores Salmanticenſes, fatentur creationem paſſiuam dici à D. Thoma relationem dependentiæ, non quod formaliter relatio ſit, ſed quod ſine ea aut nullatenus, aut difficile creatio paſſiua intelligatur; quod idē dicunt de creatione actiua, quæ in Deo eſt, cū eam complent per relationē rationis ex parte Dei creantis, quæ relationi actualis dependētiæ creaturarum reſpondet. Quin etiam ad hunc ſenſum reuocari poteſt Nominalium, & aliorum complurium ſententia cum dicūt creationem paſſiuam eſſe ipſam creaturam, quatenus dependet à Deo creante, idque ſibi

Vnde inuectum, vt creatio paſſiua diceretur relatio.

Super. quæſt. ſect. 4.

Bannes ad 1. p. q. 45. a. 3. dub. 4. Cumel. q. 65. ar. 3. quæſt. ſua 3 Poſſe alios autores ad noſtram ſent. redaci.

Vide Gabr. in 2. d. 1. q. 1. & Gregor. q. 6. concl. 2.

A videntur colligere ex Damaſceno dicente, *creaturam*, ſeu vt alij vertunt, *creationem eſſe ex Dei voluntate opus exiſtens, & non coæternum Deo.* In hoc enim recte illi philoſophantur, quod in ratione creationis paſſiuæ ſolā creaturam, quatenus à Deo pendet, concipiunt; quaſi relatio inde ſecuta poſterius quiddam ſit, & ad explicationem eius à poſteriori fere neceſſarium; etſi eorum alij, atq; alij hoc, vel illud nomine relationis intelligant.

lib. 1. fidei c. 8

B Ex quibus efficitur probabile admodum eſſe Scotum nomine relationum extrinſecus aduenientium, quas à prædicamento ad aliquid excluſit, intellexiſſe eos puros modos ſe habendi rerum, quibus ſex vltima prædicamenta diſtingui diximus, eoſq; appellaſſe relationes, quia ſunt reſpectiui, & multarum relationum prædicamenti ad aliquid fundandi rationes; id quod videntur multi partim aperte ſenſiſſe, partim ſubodorati eſſe.

Hos modos intellexiſſe Scot. nomine relat. extrinſecus aduenien.

4. ſentent. d. 13. q. 1. & quodl. 11. a. 4.

C Ita patet duas proximas cōcluſiones quartam, & quintam, ſi res diligentius expendatur, omnium alicuius nominis authorum eſſe communes: Adeoque rationi conſonans, vt fidendum ſit fore, vt ſi qui alij non ita ſentirent, ordine tamen interrogati (*quod Ariſtoteles de quibuſdam veteribus non ſemel ait*) eiſdem ſubſcriberent. Atque hæc de rationibus cauſandi omnium cauſarum in commune acceptis ſint ſatis.

D

Quamlibet cauſandi rationem, ſiue cauſalitatem Dei, in ipſo Deo eſſe, non in creaturis.

SECTIO IV.

NVNC priuatim de cauſandi rationibus, ſiue cauſalitatibus, quæ in Deo ſunt, illud primum colligendum eſt ex dictis, diuinas cauſalitates non in creaturis, ſed in ipſo Deo eſſe, idemque proprijs argumentis ex diuina natura ductis confirmandum: deinde addendæ ſunt aliæ concluſiones, quibus diuinæ cauſalitates ſpecialius explicentur. Eſſe igitur illas in Deo, non in creaturis, ex proximis cōcluſionibus plane conſtat Cauſalitas n. nihil eſt aliud, quā concurſus cauſæ; concurſus autem cauſæ non eſt aliud realiter à cauſa ipſa concurrente, aut aliquid ab ea ſeparatū, vt patet ex cōcluſione quarta, & ipſius explanatione. Item concurſus cauſæ non addit cauſæ cōcurrenti formam aliquam ſubſtantialem, aut accidentalem, ſed purum quendam ſe habendi modum ad effectum; purus autem modus ſe habendi cuiuſque rei non eſt aliud realiter à re ſic ſe habente, aut aliquid ab ea ſeiunctum, vt patet ex quinta concluſione, & eius explica-

Colligitur hoc ex dictis.

explicatione. Prætereaita ſe habet concurſus cauſæ ad cauſam concurrentem, quemadmodum dependentia effectus ad effectum dependentem; quandoquidem in his conſiſtunt eorum propriæ, & peculiares rationes: ſed dependentia effectus non eſt res alia ab effectu dependente, neque etiam aliquid ab eo ſeparatum, ex ſe patet, & ex appendicibus earundem concluſionum: ergo concurſus cauſæ neque eſt res alia, neque in re alia à cauſa concurrente.

Propriis argum. monſtratur in cauſalit. actiua.

Proprijs autem argumentis ex diuina natura ductis. Primum, quia, vt de cauſalitate tantum actiua loquamur, (*de cæteris enim id facile conceditur*) vel cauſalitas agentis eſt vera actio,& quæ veram rationem entis habeat, vt quidam volunt; vel eſt purus concurrendi modus effectiue, qui ex communi ratione ſua, in Deo autem noſtro conſiderandi modo, nullam dicit entitatem, ſed eam ponit in effectu, vt ſentiunt ij, qui conſideratius rem expendunt: vtrouis autem modo quis philoſophetur, non in creatura vlla, ſed in Deo ipſo ponenda eſt eius cauſalitas. Propoſitio patet ex diuerſitate opinionum. Aſſumptio ex eo probatur, quia, ſi quis magis probet cauſalitatem agentis eſſe veram actionem, concedat neceſſe eſt, eam eſſe immanentem in Deo; tum quia omnis actio tranſiens, quæ in creatura eſt, pendet ab actione Dei immanente: tum etiam, quia actio creandi ex mente omnium grauium Theologorum non eſt in creatura, ſed in Deo; eademque ratio eſt de quauis alia actione, qua Deus aliquid efficit; nec oppoſita opinio eſt, niſi pauciſſimorum quorundam recentiorum: tum denique, quia actio tranſiens, quæ in creatura eſt, non poteſt habere rationem actionis, ſed effectus reſpectu Dei, vt conſideratiſſime tradit, & grauiſſime probat D. Thomas 1. p. q. 25. ar. 1. & alijs locis compluribus. Si quis autem potius malit eſſe purum Dei effectiuum concurſum, qui ex communi ratione ſua, in Deo autem noſtro conſiderandi modo, nullam entitatem formaliter importet, euidentius habetur propoſitum, cum purus modus ſe habendi cuiuſque rei ad rem aliam non diſtinguatur realiter à re, quæ ſic ſe habet ad illam, nec ſit in re alia, vt dictum eſt, & omnes communiter ſentiunt.

D. Th. 1. p. q. 45. a. 3. Alb. in 2. d. 1. a. 6. Scot. ead. diſt. q. 5. Dur. q. 2. Rich. q. 2. & 3 Capr. q. 1. a 1 Caiet. ad 1. p. q. 25. a. 1. Ferr. 2. cont. Gent. c 18. & aliorum.

Cauſalit. actiua Dei eſt modus amãdi creaturas amore communicationis.

Deinde, quia cauſalitas actiua Dei eſt modus amandi creaturas, non quidem amore complacentiæ, qui in Deo eſt neceſſarius; (neque enim creaturæ poſſunt non placere Deo, quatenus ſunt eius quædam participatæ ſimilitudines) ſed amore communicationis, vt paulo intelligetur, qui amor liber eſt in Deo, vt quo libere Deus aliquod eſſe verum,

A & reale eis communicare decreuit: hoc enim amore omnia efficit Deus, ſola temporis, aut momenti circumſtantia adueniente: atqui modus ſic amandi creaturas non eſt quærendus in ipſis creaturis aliquando futuris, ſed in Deo ipſo; ergo nec cauſalitas eius actiua.

Generalis Dei concurſus dici nequit indifferens, niſi ſit in ipſo.

Tertio, quia cauſalitas generalis Dei eſt eius generalis concurſus: (per eum enim eſt Deus cauſa generalis in actu) at generalis Dei B concurſus dicitur eſſe indifferens ad omnia Dei effecta, quæ non ſunt extraordinaria, & ſupra naturæ curſum: nihil autem eſt in creatura vlla, quod ſit indifferens ad omnia huiuſmodi effecta, etiam identice, ſiue realiter, cum omnia in qualibet creatura ſint limitata; in Deo autem voluntas concurrens ad omnia opera ordinaria eſt ad omnia illa indifferens: non igitur in creatura vlla eſt cauſalitas generalis Dei, ſed in ipſo Deo identificata C realiter cum diuina voluntate, quatenus cōcurrit ad opera ordinaria. Quod idem ſuo modo dicēdum eſt de cauſalitate eius ſpeciali, quoad omnia effecta, quæ communem naturæ curſum excedunt.

Diſcrimen inter generale Dei auxilium & concurſ.

Quod ſi quis obijciat concurſum Dei generalem idem eſſe, quod generale auxilium, concurſumque ſpecialem idem, quod auxilium ſpeciale; hæc autem auxilia eſſe in creaturis, quibus auxilium præſtatur, non in ipſo D Deo; ergo & vtrumque concurſum in creaturis eſſe, non in Deo: negandum eſt, idem eſſe re vera auxilium, atque concurſum, niſi concurſus ſumatur pro paſſiuo concurſu, de quo non agimus. Actiuus enim concurſus in concurrente eſt, neque eſt aliquid acceptum, ſed conferens, ſeu potius, quo aliquid confertur: auxilium autem, cum ſit id, quod confertur, ſeu quo indigenti ſubuenitur, in eo eſt, cui confertur & cui ſubuenitur, aut illi exterius E offertur. Itaque concurſus actiuus Dei in Deo eſt, auxilium autem in creaturis, quod etiam concurſus paſſiuus, ſiue acceptus appellatur; cuiuſmodi ſunt ipſæ actiones particularium cauſarum, quatenus Deus ad eas concurrit; & qualitates item, quas Deus ſæpe infundit, vt per eas cauſæ particulares aliquid agant, aut alia externa ſubſidia, quæ alicuius boni gratia exterius offeruntur: hæc enim omnia dicuntur auxilia vel generalia, vel ſpecialia, F quatenus à Deo ordinarie, aut extraordinarie proueniunt. Quibus expoſitis addendæ ſunt reliquæ concluſiones.

Reliquæ concluſiones, quibus cauſalitates Dei ſpecialius explicantur.

SECTIO V.

SEXTA

6. concluſ. Quid ſit in Deo cauſalitas finalis.

SExta concluſio. Cauſalitas finalis cauſæ in Deo nihil eſt aliud, quam concurſus ſummæ eius bonitatis ad omnia, quæ quocunque modo fiunt, quatenus modo aliquo gratia illius fiunt; ſeu (*quod eodem redit*) nihil eſt aliud, quam ipſa ſumma Dei bonitas, quatenus hoc modo concurrit. Hæc concluſio ex quarta perſpicue deducitur. Nam cum nullus finis alliciat cauſam efficientem ad agendum, niſi quatenus bonitatem aliquam continet, ſeu veram ſeu apparentem, hoc eſt, aliquam perfectionem naturalem, vel moralem, quæ in honeſtate, aut vtilitate, aut iucunditate aliqua conſiſtit; bonitas autem diuina omnem bonitatem, perfectionemve eminentiſſime contineat; efficitur, vt ea ſit, cuius gratia modo aliquo agantur omnia, ſiue illius manifeſtandæ cauſæ, ſiue quouis modo obtinendæ, aut participandæ. Vnde eſt illud, quod initio Ethic. ad Nicomachum tradit Ariſt. *Bonũ eſt, quod omnia appetunt*, iuxta eorum expoſitionẽ, qui eo loco bonum pro ſummo bono ob præpoſitum Græce articulum interpretantur.

In his Euſtratius, nec repugnat D. Thomas ad eum locum.

7. concluſ. Quid exemplaris.

Septima concluſio. Cauſalitas exemplaris cauſæ in Deo nihil eſt aliud, quam concurſus diuinarum idearum ad omnia, quæ fiunt, quatenus earum imitatione fiunt; ſeu (*quod in idẽ recidit*) nihil eſt aliud, quam ipſæ diuinæ ideæ; quatenus hoc modo concurrunt. Quæ concluſio ex eadem quarta concluſione pari ratione deducitur. Nam vt ſumma Dei bonitas eſt principium, quo Deus cauſat, vt finalis cauſa; ita diuinæ ideæ ſunt principia, quibus cauſat vt cauſa exemplaris.

8. concluſ. Quid effectiua.

Octaua concluſio. Cauſalitas cauſæ efficientis in Deo eſt concurſus diuinæ voluntatis ad efficienda omnia, quæcunque fiunt; ſeu (*quod idem valet*) nihil eſt aliud, quam ipſa voluntas, actusve practicus diuinæ voluntatis, quatenus hoc pacto concurrit. Quæ etiã concluſio ex eadem quarta concluſione patet; quandoquidem principium, quo Deus hoc modo concurrit, eſt ipſe practicus diuinæ voluntatis actus, ad quem ſpectat omnis vis efficiendi, quia potentia executiua in Deo eſt *15. q. 8. ſect. 4.* idem cum voluntate Dei, quatenus ad praxin refertur, vt patet ex lib. 5. Et quanquam intellectus, etiam diuinus, practicus, ſeu potius practicus eius conceptus, eſt principium omnis effectionis, nullius tamen rei complete, & vltimate effectiuus eſt niſi ab actu voluntatis practico determinetur, & compleatur, vt ad praxim perducatur.

9. concluſ. Quid ſuſtentatiua & cõtentiua.

Nona concluſio. Cauſalitates cauſæ ſuſtentantis, & continentis, in Deo ſunt concurſus ipſius diuinæ eſſentiæ ad ſuſtentandas formas dependentes à ſubiectis, & ad continendas materias, ſeu (*quod idem eſt*) ſunt ipſa A diuina eſſentia, quatenus ipſa per ſe his modis concurrit. Dico autem [*per ſe*] quia quemadmodum materia, & quodlibet aliud ſubiectum, non per actionem vllam, qua aliquid agant, nec per quicquam aliud, ſed per ſe ipſa ſuſtinent formas pendentes à ſubiectis; ita Deus quatenus concurrit cum illis ad ſuſtentandas formas in ſuo eſſe, non per actionem vllam, nec per quicquam aliud quouis modo diſtinctum à diuina eſſentia eas ſuſtinet: idẽ- B que proportione ſeruata dicendum eſt de Deo quatenus continet in ſuo eſſe materias. Vnde & diuina eſſentia; quatenus in beatis ſubit rationem formæ intelligibilis continentis in eſſe diuini conſortij intellectum beatorum, nõ per quicquam aliud quouis modo diſtinctũ à ſe, ſed per ſe ipſam in eo eſſe illum continet. Probatur autem concluſio hæc ex eadẽ quarta concluſione, quia diuina eſſentia per ſe ipſam, & non per quicquam aliud, etiã ratione C diſtinctum has cauſalitates exercet; tametſi nunquam eas exercet, niſi cum ſimul aliquid effectiue cauſat per intellectum, & voluntatẽ, vt ſuperius explicauimus.

10. concluſ. Diuinas cauſal. eſſe formaliter æternas, & virtute temporal.

Decima concluſio. Diuinæ cauſalitates, quatenus ſunt idem cum diuina eſſentia, ſunt & formaliter æternæ, & virtute temporales. Pro huius concluſionis intelligentia animaduertendum eſt diuinas cauſalitates non ſolum eſſe idẽ realiter cum diuina eſſentia, ſed D etiam formaliter: hoc enim eſt proprium, & peculiare diuinarum cauſalitatum. Nam eſſentia diuina, propter ſuam infinitam perfectionem cum ſumma ſimplicitate coniunctam, identificat ſibi non ſolum realiter, ſed etiam formaliter ea omnia, quæ ſunt in Deo; tametſi non eodem modo identificat illa omnia inter ipſa, propter relatiuam oppoſitionem perſonarum diuinarum, perſonaliumq; proprietatum, quæ, etſi realiter, & formaliter E ſunt idem cum diuina eſſentia, tamen nec formaliter, nec realiter ſunt idem inter ſe, vt diximus lib. 5. cum de variis diſtinctionum generibus ageremus. Quare cum quidquid in Deo reperitur, ſit realiter, & formaliter ipſa diuina eſſentia, (alioqui Deus non eſſet actus purus, vt patebit lib. 12.) diuinæ autem cauſalitates non ſint in creaturis, ſed in Deo, vt ex dictis perſpicuum eſt; efficitur, vt non ſolum ea principia cauſandi, quæ in Deo reperiun- F tur, & noſtro intelligendi more à diuina eſſentia diſtinguuntur, ſed etiam ipſæ cauſalitates ſint idem realiter, & formaliter cum diuina eſſentia. Imo etiam & inter ſe, quia inter hæc non cernitur relatiua oppoſitio, cum ſint omnibus perſonis communia.

Eſſe idem formal. cum diuina eſſentia.

Cap. 6. q. 4.

Probatur.

Hoc poſito, perſpicua relinquitur prior pars concluſionis, quia diuina eſſentia formaliter

æterna eſt, poſterior pars ex eo probatur, quia cum diuina eſſentia virtutem habeat concurrendi ad effecta temporalia; recte dicere poſſumus diuinas cauſalitates, quatenus ſunt idẽ cum illa, eſſe virtute temporales, quia perinde diuina effecta cauſantur in tempore ac ſi illæ eſſent formaliter temporales. Et confirmatur tota concluſio ex eo, quod Deus determinatur ad cauſandum per actum practicum diuinæ voluntatis; is vero actus, quatenus eſt actio formaliter immanens, eſt formaliter æternus; quatenus autem virtute tranſiens, vt ſæpe diximus, eſt virtute temporalis.

11. concluſ. Quadrimẽbris.

Quid Deo attribuatur, quando dicitur actu cauſa.

Vndecima concluſio. Etſi Deus non dicitur actu cauſa, niſi cum eius effecta actu cauſantur; tamen hæc affirmatio nihil reale ei attribuit, quod nouum ſit, ſiue ex tempore, niſi terminatiue, atque etiam noſtro intelligendi more. Pro qua concluſione illud animaduertendum eſt, quemadmodum in explicatione ſuperioris diximus, diuinas cauſalitates eſſe idem cum diuina eſſentia, non ſolum realiter, ſed etiam formaliter; ita pro explicatione huius intelligendum eſſe, eas diſtingui ab illa nõ ſolum actu per operationem intellectus, quæ dicitur diſtinctio rationis ratiocinantis, ſed etiam virtualiter, & eminenter ex natura rei, quę diſtinctio nõ eſt ex natura rei ſimpliciter, ſed ſecundum quid, vt diximus lib. 5. & à multis appellatur rationis ratiocinatæ, non quod intellectus eam inueniat in rebus, (*quod eſt eſſe ſimpliciter ex natura rei, vt eodem loco addidimus*) ſed quod in eis habeat fundamentum: quod fundamentum in Deo eſt ſumma diuinæ naturæ altitudo, & ſublimitas, quæ ſumma ſimplicitate ſua infinite perfectius, & eminentius præſtat ea omnia, quæ præſtaret, ſi complecteretur multa ex natura rei diſtincta.

Quo pacto cauſalit. diſtinguantur à diuina eſſent.

C. 6. q. 6. ſect. 3.

Probatur prima pars concluſ. ex Ariſtot. lib. 5. c. 2. text. 3

Sect. 2.

Sect. 3.

Hac explicatione poſita, prima pars concluſionis probatur ex illo ſæpe repetito principio, cauſam in actu, & effectum in actu ſimul eſſe, & non eſſe: itemq; ex ipſa cauſalitatũ explicatione tum rudi, & vulgata illa initio ferme huius quæſtionis poſita; tum etiam ex ea expreſſiori, quæ in explicatione quartæ, & quintæ concluſionum ſubiecta eſt.

Probatur 2.

Secunda pars ea ratione probatur, quia cum dicimus Deum eſſe actu cauſam alicuius effectus aut ſumimus nomen cauſæ, vt ſignificat relationem Dei ad eiuſmodi effectum; aut vt ſignificat ipſam actualem cauſalitatem, hoc eſt, ipſum actualem concurſum, in quo ea relatio fundatur. At ea relatio, etſi eſt noua, non eſt tamen reale quicquam, ſed rationis. Ipſe vero concurſus, etſi eſt realis, non eſt tamen ſimpliciter & abſolute nouum aliquid, ſiue ex tempore. Primum, quia nihil dicitur ſimpliciter, & abſolute nouum, ſeu tempora-

Dei concurſus non eſt ſimplicit. ex tempore.

A le, niſi modo aliquo cauſatum ſit: at cõcurſus diuinus nullo modo cauſatus dici poteſt, quia ex natura rei eſt formaliter ipſa diuina eſſentia, vt patet ex concluſione decima. Deinde, quia alioqui iam aperte ſequeretur in Deo mutatio ex ſtatu potentiali ad ipſam actualẽ, realemq; nouitatẽ. Poſtremo, quia idem colligitur ex reſolutione eius quæſtionis, quã quærunt Theologi, Nũ actio, qua Deus creauit mundũ, quatenus actio, fuerit ab æterno,
B an ex tempore? Nam etſi, quatenus actio altera ex parte videatur fuiſſe ab æterno, cũ eſſet immanens in Deo; ex altera vero ex tempore, cum videatur ſimul eſſe debuiſſe cũ effectu; tamen D. Thomas ſimpliciter, & abſolute reſpondet eam fuiſſe ab æterno, quia erat actio immanens in Deo: additq; non inde tamen colligi poſſe mundum fuiſſe ab æterno conditum: *Quia poſita*, inquit, *actione non ſequitur effectus, niſi ſecundum exigentiam formæ, quæ*
C *eſt principium actionis: Vnde, quia in agentibus per voluntatem id, quod conceptum eſt, & prædefinitũ,* (hoc eſt, ipſa præconceptio, & prædefinitio rei faciendæ) *accipitur vt forma, quæ eſt principium actionis; iccirco non eſt ſecutus ex æterna Dei actione effectus eius æternus, ſed qualem Deus voluit, vt ſcilicet haberet eſſe poſt non eſſe.* Ex hac ergo reſolutione ſic licet argumentari. Non poteſt dari actio, quatenus actio, niſi cum ea ſimul detur ratio agẽdi, ſeu actiua cauſalitas, vt patet:
D atqui actio, qua Deus creauit mundum, etiam quatenus actio ab æterno fuit: ergo & actiua cauſalitas, & pari ratione cæteræ eius cauſalitates; ac proinde ſimpliciter, & abſolute diuinæ cauſalitates non ſunt dicendæ nouæ, ſiue ex tempore, ſed ex æternitate.

1. p. q. 46. ar. 1. ad 9. & 10.

Actionem, qua Deus creauit mundum, ſimpliciter æternã vocat D. Th.

Quid de ea Caietanus.

Caietanus in eum locum reſpondet actionem, qua Deus creauit mundũ, quatenus erat actio, fuiſſe ab æterno ſecundũ id quod actio, in quantũ actio, ponit in agente; ſed ſecundũ
E id, quod ex ſe effectum infert, non fuiſſe actu ab æterno. Quæ ſolutio eundem ſenſum habet. Nam actio ea, quæ formaliter eſt immanens, & virtute tranſiens, ponit in agente, in quantum actio non ſolum ſeipſam, ſed etiam ipſam agendi rationem; quod idem eodem modo ad alias cauſandi rationes accommodandum eſt. Illud tamen non placet, quod Caietanus addit, non ſolum actionem Dei, quatenus erat actio, fuiſſe ab æterno, ſed etiam
F Deum ab æterno fuiſſe actu cauſam. Nunquã enim datur cauſa in actu, niſi cum cauſalitas terminatur ad effectum.

Deus non fuit ab æterno cauſa actu.

Quid ſignificauit Albert. cum dixit creationem fuiſſe ab æterno.

Ex quibus facile explicari poteſt iuxta veram ſententiam ea opinio Alberti Magni, qua in librum Dionyſij † Areopagitæ de cœleſti hierarchia, vt vulgo citant, docet creationem mundi ab æterno fuiſſe, etſi mundus in tem

† cap. 4.

pore

pore creatus eſt. Neq; enim huic ꝓnuntiato, tanquam extraneo, & inopinabili, reſiſtendũ eſt neganda omnino priori eius parte, vt quidam faciunt dicentes, creationem includere relationẽ rationis Dei actu creantis, quæ non fuit ab æterno ſed potius exponenda, vt intelligatur de creatione quoad id totũ, quod ponit in Deo: ſic enim verũ eſt, eam fuiſſe ab æterno. Non eſt tamen vſurpanda hæc Alberti locutio ſub expreſſo nomine creationis, quia creatio præ ſe fert actum practicum diuinæ voluntatis completum, & terminatum, quo pacto eum ſequitur relatio creantis. Cautius loquitur D. Thomas, qui non ait creationem fuiſſe ab æterno, ſed actum, ſeu actionẽ creandi. Hæc n. (*etiam vt actio eſt*) concipi poteſt, ac ſolet vt nondum completa, & terminata. Adde, quod ab his non minime peccatur in eo, quod dicunt creationem includere relationẽ Dei creantis: potius enim ea relatio ſequitur creationem, quam in ea includatur. Quanquam perinde erit probare ex relatione, quæ creationem ſequitur, non eſſe vſurpandã Alberti locutionem, atq; ex ipſa formali ratione creationis, quæ includit completum, & terminatum Dei creantis concurſum.

Cautius D. Th.

Pro tertia cõcluſ. parte.

Tertia pars vt planius, & vtilius intelligatur, animaduertendum eſt, actum diuinæ voluntatis, qui in ſe ipſo vnicus, ſimpliciſſimus, & inuariabilis omnino eſt, tribus modis terminari: vno ad ipſam diuinam eſſentiam, quæ eſt primum, & immediatum obiectum voluntatis diuinæ; quo pacto is actus eſt neceſſarius, quia Deus non poteſt eſſentiam ſuam nõ infinite amare: altero ad ea, quæ virtute in ea cõtinentur, hoc eſt, ad omnia factibilia, quatenus ſecundũ ſuas naturas ſunt participationes quædã, ſiue imitationes diuinæ eſſentiæ; quo etiam pacto idem actus eſt neceſſarius, quia Deus non poteſt nõ amare amore complacentiæ ea omnia, quæ quauis ratione ipſi ſimilia ſunt, quatenus ſuis quæque gradibus diuinam perfectionem imitantur, vt etiã ſuperius tetigimus: tertio ad ea, quibus Deus ab æterno decreuit aliquod eſſe ſecundum realem exiſtentiam communicare; quo pacto is actus (*hoc eſt, quatenus ſic terminatur*) non eſt neceſſarius, ſed liber; quia Deus nihil extra ſe producit ex neceſſitate naturæ, ſed omnia operatur ſecundum conſilium voluntatis ſuæ, vt Paulus ait, & veri Philoſophi, ac Theologi demonſtrant: vnde quemadmodum extra ſe omnia libere producit, ita etiam libere vult producere. Quocirca non omnia amat amore huiuſce communicationis, ſed alia hoc pacto amat, alia non amat: & quæ hoc modo amat, etſi ab æterno amat, nõ tamen pro quouis tẽpore amat; quia quemadmodũ ab æter-

Tribus modis terminari actũ diuinæ voluntatis.

Omnia factibilia Deus amat neceſſario amore cõplacentiæ. Amore communicationis nil extra ſe neceſſario.

Ad Epheſ. 1.

A no decreuit aliquod eſſe quibuſdã cõferre, ita decreuit alijs non conferre; neque ijs, quibus illud conferre voluit, decreuit ſemper cõferre, ſed certo ac determinato tẽpore. Quapropter etſi in prima determinatione illius diuini actus nulla omnino varietas cernitur, quemadmodum neque in ipſo primo, & immediato obiecto, in quo omnia ſunt vnum infinite perfectum ens; tamen in ſecunda iam hæc varietas noſtro conſiderandi modo ſpectatur, quod ꝓ B diuerſitate perfectionis obiectorũ alia magis, alia minus amãtur a Deo amore complacentiæ; non intenſiue tamen, quia in actu amoris diuini nõ datur intenſio aut remiſſio, ſed appretiatiue, quia alia pluris, alia minoris æſtimat. At in terminatione tertia non ſolum circa res, ſed etiam circa tempora conſideramus varie terminari diuinum actum; quia neq; eadem omnibus cõmunicare decreuit, neq; etiam ſemper, ſed certis temporum differentiis.

In primo modo nulla varietas.

In ſecundo, quænam concipiatur.

Quæ item in tertio.

C Varietas igitur ſecundæ terminationis illius ſimpliciſſimi actus nihil eſt aliud, quam varietas modorum amandi omnes creaturas poſſibiles amore complacentiæ. Nam varietas relationum rationis, quibus Deus per eum ſimpliciſſimum actum varie refertur ad illas, (vt omnes fatentur) poſterior eſt varietate modorum amandi omnes; quia non propterea Deus alio, & alio modo eas amat quia alio, & alio modo refertur ad illas; ſed propterea alio, D & alio modo ad illas refertur, quia alio, & alio modo eas amat. Itaque ſimpliciſſimus ille actus propter infinitæ perfectionis eminentiam, qua adæquatur in amando infinitæ Dei perfectioni, virtute continet infinitos actus diuinæ voluntatis circa creaturas, infinitaſq; eorum terminationes, quia idem præſtat, ac ſi in Deo eſſent infiniti, eorumque terminationes infinitæ.

Secunda terminationis varietas eſt modorum amandi amore cõplacent.

Vt autem hæc ſecunda terminatio ſimpliciſſimi illius actus fit (*ſeu potius fieri intelligitur*) E per varios amandi modos ſine vllo ordine ad tempus, quia eſt terminatio amoris cõplacentiæ, quæ omne tempus reſpicit: ita tertia terminatio eiuſdem actus fit per alios varios amandi modos habentes ordinẽ ad tempus, quia eſt terminatio amoris cõmunicatiui alicuius eſſe realis in tẽpore. In quo ſenſu ſæpe diuinæ ſcripturæ vtuntur nomine pluriũ voluntatũ in Deo, vt cũ Deus de Dauide ait, F *Inueni virum ſecundũ cor meum, vt faciat omnes voluntates meas*: & ipſe de Deo, *Magna opera Domini exquiſita in omnes voluntates eius*. Atq; vt in priorib. illis modis ſe habẽdi Dei ad creaturas fundatur perpetuæ ex vtraq; parte relationes rationis, ita in poſterioribus fundantur relationes non perpetuæ, ſed temporales. Relatio n. rationis, qua Deus denominari cœpit

Tertia varietas eſt modorum amorũ communicationis.

1. Reg. 16.

Pſal. 100.

creator cœli, & terræ, hoc eſt, creans, aut qui creauit cœlum, & terram, (*nam alioqui ſemper fuerat eorum creator, hoc eſt, potens creare*) ex eo tempore cœpit conuenire Deo, quo ipſe mundus conditus eſt. Quia igitur modus ille amandi, quo Deus ab æterno mundum condere decernebat, terminandus erat ad mundum pro eo tempore, quo illum condidit; (*antea enim non conferebat illi eſſe, ſed collaturus erat, quod tum demum contulit, cum illum produxit*) idcirco cauſalitas effectiua, qua illum produxit, erat in ſe æterna, quia erat idem re ipſa cum æterno decreto diuinæ voluntatis de illo producendo, & cum ipſa diuina eſſentia omnia diuina ſibi formaliter identificante: terminatiue autem fuit temporalis, quia terminata eſt ad effectum temporalem. Quod idem in cæteris rebus particularibus, quæ poſtea factæ ſunt, fiunt ac fient, facile eſt intelligere, & ad reliquas Dei cauſalitates accommodare.

Quo igitur pacto Dei cauſalit. formaliter æternæ ſint; terminatiue, temporales.

Probatur 2. & 3. pars ex Aug.

Sicque perſpicua relinquitur tertia pars propoſitæ concluſionis. Quam partem ſimul cum ſecunda Auguſtinus lib. 16. de Ciuit. Dei, cap. 6. agens de decreto diuinæ voluntatis faciendi quid, his verbis complexus eſt: *Dei*, inquit, *ſublimior ante ſuum factum locutio ipſius ſui facti immutabilis ratio, quæ non habet Sonum ſtrepentem atque tranſeuntem, ſed vim ſempiterne manentem, & temporaliter operantem.* Quibus verbis ſignificat rationem operandi Dei non eſſe temporalem, ſed æternam, & tamen eam ad temporale opus terminari. Atque hoc pacto (*hoc eſt, terminatiue*) intelligendum eſt id, quod breuius, & properantius aliquanto diximus lib. 5. quod eius rei plenam explicationem in librum duodecimum differremus, rationem ſcilicet agendi Dei eſſe ex tempore. Quatenus enim illa formaliter, hoc eſt, ratione ſua peculiari, quam more intelligendi noſtro concipimus, diſtinguitur à ſuo agendi principio, quod eſt ipſe actus diuinæ voluntatis; (*ſic enim eo loco accepimus formalem diſtinctionem, vt paſſim vſurpari ſolet*) ea ratione temporalis, ſiue ex tempore dici poteſt, quatenus terminatur ad effectum temporalem. Nam quatenus eſt idem cum ſuo cauſandi principio, & ex conſequenti cum ipſa diuina eſſentia, & ab ea nec realiter, nec formaliter diſtinguitur, eſt formaliter æterna, vt patet ex nona concluſione.

Cap. 2. q. 18. ſect. 5.

Probatur 4. pars concluſ.

Quarta demum pars ex eo perſpicua eſt, quia quemadmodum nos attributa diuina, quæ in ſe ipſis ſunt maxime vnum, in plura diſtinguimus, & ipſas etiam diuinas perſonas, quæ in ſe ſunt maxime ſimplices, & eſſentia, & proprietatibus perſonalibus veluti componimus; quia tanquam rudes, & ignari ſub-
A limitatis earum rerum, diuina cum humanis comparamus, vt ea vtcunque percipere poſſimus: (*Veluti ſapientiam, & iuſtitiam diuinam cum ſapientia, & iuſtitia noſtra, naturamque diuinam, & diuinam patris perſonalitatem cum natura, & perſonalitate Socratis, aut Platonis*) ita diuinas cauſalitates, quæ in ſe æternæ ſunt, tanquam temporales apprehendimus, cum eas ad effecta temporalia terminari concipimus; idque quia apud nos cau-
B ſæ omnes temporalibus cauſandi rationibus ſua effecta cauſant, cum ad earum eſſe concurrunt. Id quod recentiores quidam non ſatis explicant, cum dicunt, etſi in Deo non eſt alia ratio fundandi relationum temporalium ad creaturas, niſi ipſa diuina eſſentia; tamen non poſſe eam à nobis percipi, vt illarum fundandi rationem, niſi quatenus concipitur vt aliquo modo temporalis, pro eo, ac ſi diſtinctius dicerent, quatenus
C concipitur, vt ad effecta ipſa temporalia terminatur.

Itaque etſi diuinæ cauſalitates ſimpliciter, & abſolute non nouæ, ſed æternæ ſunt; quælibet tamen ex his tribus additionibus nouæ dici poſſunt, virtute, ſeu eminenter, terminatiue, & noſtro intelligendi more, vt ex dictis patet; quod eſt eas ſecundum quid eſſe nouas, ſiue temporales.

Summa doctrinæ huius concluſ.

Duodecima concluſio. Etſi cauſalitates
D ſecundarum cauſarum perfectionem aliquam addunt ijs rebus, quæ ſunt cauſæ; tamen diuinæ cauſalitates, quatenus à diuinis cauſandi principijs, ipſaque diuina eſſentia noſtro intelligendi more diſtinguuntur, nullam perfectionem Deo addere poſſunt. Hæc prima concluſio ex eo probatur, quia cauſæ ſecundæ perfectiorem ſtatum habent, cum actu cauſant, quam cum non cauſabant, quod de Deo dici non poteſt. Antecedens patet, quia
E cauſæ ſecundæ propter finem aliquem ſuum, quo perficiuntur, inſtitutæ ſunt; quod in Deum cadere non poteſt, cum ſit ſupremus finis, ſummaque perfectio. Quod ſi quis obijciat cauſas agentes actione tranſeunte, etiamſi ſint ſecundæ, non perfici cum agunt, ſed perficere res eas, quæ patiuntur, hoc eſt actionem ſuſcipiunt, vt Ariſtoteles tradit cap. nono, noni libri: neque etiam animam rationis participem perfici, cum informat
F corpus, ſed perficere illud, efficereque, vt ſit humanum: ad priorem obiectionem hoc modo reſpondendum, cum Ariſtoteles ait agens actione tranſeunte non ſe perficere, quemadmodum agens actione immanente, ſed perficere rem, quæ patitur; nomine perfectionis intellexiſſe perfectionem aliquam ſubſtantialem, aut accidentalem, quæ per

12. concluſ. Cauſalit. ſecundis cauſis nouam aliquam addere perfect. nullã primæ.

Duæ obiect.

Text. 16.

Soluuntur.

per formam ſubſtantialem, aut accidentalem acquiratur: cuiuſmodi non eſt cauſalitas vllius cauſæ agentis, quam diximus eſſe ſolum actiuum eius concurſum. Ad poſteriorem dicendum, etiam rationalem animam, cum informat, ac perficit corpus, in eo perfici, quod fit actu humana forma. Eſt enim & ipſa incompleta ſubſtantia, quæ ſuapte natura ordinatur ad eam, quæ completa eſt.

Qua ratione non ſequatur, Deum mutatum eſſe ex eo, quod cœpit eſſe cauſa in actu, cum ante non fuiſſet?

Sectio VI.

His omnibus ſic explicatis, qua ratione colligi non poſſit, Deum mutatum eſſe ex eo, quod cœpit eſſe cauſa in actu, cum ante non fuiſſet, (*quod erat totius diſputationis inſtitutum*) ex ipſa communi ratione actionis, & omnino cauſalitatis, probari primum poteſt. Nam cœpiſſe aliquid agere, aut quouis alio modo aliquod eſſe rebus communicare, aut ab eis aliquod eſſe detrahere, non eſt cœpiſſe pati, aut quouis modo alio aliquid accipere, aut amittere, vt eſt luce clarius. Cum igitur nihil mutetur, niſi cum aliquid accipit, aut amittit, vt inductione patet: efficitur, vt ex eo ſolo, quod Deus cœpit agere, & quauis alia ratione aliquod eſſe rebus communicare nullo modo colligi poſſit, illum eſſe mutatum.

Primum fundamentum.

Quicquid mutatur, aliquid accipit aut amittit.

Deinde idem oſtenditur ex ipſa communiſſima ratione mutationis. Quantumcunque enim illa extenuetur, tria tamen ſemper neceſſe eſt retineat. Vnum eſt, vt ſemper ſupponat potentiam aliquam paſſiuam in re, quę mutatur. Alterum, vt habeat pro vno ex terminis (*à quo ſcilicet, vel ad quem*) aliquam priuationem, quæ ratione aliqua præcedat id, quod per mutationem acquiritur: aut ſubſequatur id, quod per eam amittitur. Dico autem [*ratione aliqua*] quia etſi creatio temporalis, & annihilatio non ſunt propriè mutationes, eo quod in eis nō datur ſubiectum, quod ſucceſſiuè in rerum natura ſub vtroque termino exiſtat; tamen cum ea ratione mutationes quodammodo dicantur, quod eſſentia rei, quæ creatur, abſolutè ſumpta acquirat eſſe per creationem, & per annihilationem illud amittat, neceſſe eſt, vt in ea concipiatur aliqua potentia paſſiua ad accipiendum, & amittendum proprium eſſe, (*quicquid ea potentia ſit*) & præterea priuatio talis eſſe, quæ in creatione cogitatione præcedat, & in annihilatione ſubſequatur. Tertium eſt, vt id, quod acquiritur, aut amittitur, ſit entitas aliqua, aut (*quod ad mutationem idem valet*) perfectio aliqua rei, quę mutatur, etiamſi illud non ſit entitas vlla, ſed purus aliquis modus eſſendi, aut ſe habendi eius rei, quæ modo aliquo mutatur. Hoc enim tertium poſcunt prima illa duo iam poſita, nempe potentia paſſiua, & priuatio. Potentia enim paſſiua, cum ſit ex ſe imperfecta, quandiu ſua perfectione caret, non expletur niſi per aliquid, quo perficiatur, ſiue illud ſit entitas, ſiue ex iis puris eſſendi, aut ſe habendi modis, quibus aliquid perfici poſſit, qualis eſt eſſe actu in rerum natura. Quocirca cum diximus libro quinto, nihil mutari, (*acquiſitiua nimirum mutatione*) niſi cum nouam entitatem realem aliquam accipit, non excluſimus per eam negationem eos puros eſſendi, aut ſe habendi modos, quibus res perficiuntur. Particulæ enim excluſiuæ quemadmodum non excludunt concomitantia, (quod pronuntiatum à Theologis in materia de Trinitate ſæpe vſurpatur) ita neque excludunt æquiualentia; quo pacto is, qui dicitur non eſſe debitor, niſi frumenti, non excluditur à debito æquiualentis pecuniæ. Tantundem autem valere ad mutationem nouū eſſendi aut ſe habendi modum, quo res perficiatur, atq nouam entitatem, ex eo patet, quia noua entitas non eſt terminus mutationis, niſi quatenus eſt actus, & perfectio: vnde ſi quid ſit actus, & perfectio, etiamſi non ſit vera entitas, terminus eſſe poterit alicuius mutationis.

Secundum.

Tria dantur in omni mutatione.

Potentia paſſ.

Priuatio.

Entitas aut perfectio aliqua, quæ acquiratur aut amittatur.

c. 2. q. 18. ſect. 3.

Satis eſt ad mutationem nouus modus.

Quo loco plenioris doctrinæ cauſa animaduertendum eſt, vt aliquid mutetur mutatione phyſica, de qua egit Ariſtoteles in 3. & 5. Phyſicorum, neceſſe eſſe, vt acquirat, aut amittat formam aliquam abſolutam, quæ vel ſubſtantia ſit, vel quantitas, vel qualitas, vel locus continens: ad cæteras enim, vel à cæteris aut non eſt mutatio phyſica, aut non per ſe, vt ille probat. Vt autem mutetur vera mutatione, etſi non phyſica, ſi more quidem Philoſophorum loquendum eſt, neceſſe eſt, vt acquirat, aut amittat entitatem aliquam; eo quod eam ſolam veram mutationem eſſe dicant, quæ eſt via ad aliquod eſſe, aut ab aliquo eſſe, entitatiue. Quam poſteriorem mutationis rationem vſurpatam ſæpe eſſe à Patribus, cum exponunt locum illum Pauli de Deo, *Qui ſolus habet immortalitatem*, haud obſcurum eſt; veluti apud Auguſtinum 1. de Trinitate, cap. 1. Gregorium libro 12. Moralium, capite decimoſeptimo, Bernardum in Cantica, ſermone 81. & apud D. Thomam, qui ex Scholaſticis inter Patres etiam vere numerari poteſt. Is enim in Canonicam Iacobi ſecutus cæterorum Patrum expoſitionem

Quid ſit opus ad mutationem phyſ.

Quid ad veram, &c. ſi non ſit phyſ.

1. ad Tim. 6.

Ad c. 1.

Cur in Deo immutabilitas dicatur immortalitas.

nomine immortalitatis intelligit omnimodam immutabilitatem: quia omne, quod mutatur, quodammodo moriatur, quatenus aliquod eſſe amittit, vt aliud eſſe entitatem ve acquirat. Quorum omnium loquendi morem nos ſecuti ſumus loco citato libri quinti, cum diximus nihil mutari, niſi entitatem aliquam accipiat.

Tertium veræ mutationis genus.

Verum nec nos, quemadmodum neque illi, nomine entitatis excluſimus eos puros eſſendi aut ſe habendi modos, quibus res perficiuntur, ſed potius per æquiualentiam incluſimus; vt tertio modo vniuerſaliſſime dicendum ſit, id re vera mutari, quod re ipſa acquirit, aut amittit perfectionem aliquam, etiamſi ea perfectio non ſit entitas vlla, ſed purus aliquis modus eſſendi, aut ſe habendi, quo res perficiatur. His enim tantum duabus de cauſis vere dici poteſt aliquid tranſire à potentia paſſiua, ſeu potentialitate ad actum, vel ab actu ad potentialitatem: ac proinde modo aliquo priuatum eſſe, cum nondum eam entitatem aut perfectionem habet, aut ante habitam amiſit, vt in eo vera mutatio ſub hac maxime generali mutationis ratione ſumpta locum habet.

Nullam dari in Deo actu cauſante.

Cum igitur Deus, quatenus cauſa, nullam entitatem acquiſierit, ex eo, quod cœpit eſſe actu cauſa rerum, quas condidit, vt patet ex concluſione quinta; quatenus autem prima cauſa eſt, ex eo ipſo cauſandi opere nulla ei perfectio accedere potuerit, vt patet ex concluſione duodecima: hinc vero ſequatur nullam in eo eſſe priuationem, aut potentiam paſſiuam, efficitur, vt, ſpectata ipſa mutationis communiſſima ratione, nulla ex parte colligi poſſit, Deum eſſe mutatum incipientem eſſe actu cauſam, cum ante non fuiſſet.

Tertium fundamentum.

Tertio idem probari poteſt, non iam ex communibus rationibus cauſalitatis, & mutationis, ſed ex ipſa peculiari ratione diuinarum cauſalitatum. Cum enim diuinæ cauſalitates ex natura rei, non ſolũ realiter, ſed etiam formaliter ſint idem cum ipſa diuina eſſentia, vt patet ex concluſione decima: nihil autem, quod tale eſt, aduenire Deo, aut ab eo excludi poſſit: efficitur, vt etſi Deus per eas cœpit eſſe actu cauſa, cum ante non fuiſſet, nullo tamen modo ipſe ſecundum eas mutatus ſit, ſed tantum illa, quæ condita ſunt, mutationem aliquam per eas ſubiiſſe.

Probatur hæc veritas ex Patribus.

Poſtremo idem confirmatur authoritate totius antiquitatis Patrum, quibus cum obiiceretur à Gentilibus Peripateticis, ex nouitate mundi, quam nos profitemur, colligi, Deum mutatum fuiſſe: hoc conueniebat inter vtroſque, id quidem non ex eo effici, quod nos

A credamus, Deum omnia in temporis initio condidiſſe, & reale cuique eſſe communicaſſe. Videbant enim omnes ex vtraque parte cum Patres, tum Philoſophi, ea ſola communicatione dici non poſſe illum eſſe mutatũ, ſed ea tantum eſſe mutata ex nullo eſſe ad eſſe, quæ ille ex nihilo quaſi extraxiſſet. Sed de eo tota erat controuerſia, eſſetne illa noua Dei communicatio ſignum mutationis diuini conſilii & voluntatis. Si enim in diuino cõſilio aut vo-

Etiã Philoſ. videbãt ex ſola cõmunica. noui eſſe non ſequi, Deum fuiſſe mutatum. Sed inde nouitatem conſilii & voluntatis arguebant.

B luntate data eſſet nouitas, omnes fatebantur & illi, & noſtri, fore, vt Deus eſſet mutatus. Itaque hic erat ſtatus totius controuerſiæ. Illi n. contendebant, dici nõ poſſe, Deũ tranſiiſſe ab infinitorũ ſeculorũ otio ad nouum huius operis negotium ſine nouo conſilio & voluntate: proinde cum nouitas conſilii & voluntatis dari non poſſit in diuina natura; (*nam & in hac re idem illi, quod nos ipſi, ſentiebant*) vrgebant illi noſtros, vt hãc mundi machinam ex

C omni æternitate extitiſſe faterentur, ne admitteremus, diuinam naturam eſſe mutationi obnoxiam. At Iuſtinus Martyr, ac Philoſophus, & alii primitiuæ Eccleſiæ Patres doctrina & ſanctitate cõſpicui, aliiq; eorum ſucceſſores, & pene æquales, cum viderent in eo quaſi puncto eſſe totam difficultatem apud Peripateticos, ſapienter ſic occurrebant, communicationem noui eſſe non ſolum non efficere in Deo vllam mutationem, vt illi etiam

Vide illum in reprehenſ. reſpon. Gentil. ad 2. interro. Chriſtian. & in reſponſ. ad 36. q. Gentil. item Iſid. lib. 1. de ſummo bono, cap. 1. Hanc Patres negabant.

D fatebantur, ſed neq; eſſe indicium mutationis diuini conſilii & voluntatis: quippe cum ne in nobis quidem nouum opus ſignum eſſet noui conſilii & voluntatis, vt quæ poſſent, ac ſæpe ſolerent in mente noſtra multis annis nouum opus antecedere. Ita fieri, vt noui eſſe communicatio, qua mundus eſt conditus, ex æterno conſilio, & voluntate diuina, Deo decernente, quo temporis momento mundũ eſſet conditurus, proueniſſet. Vnde factum eſt, vt cum

E D. Auguſtinus intellexiſſet, præcipuos ex illis eam ſententiam probare, qua nos dicimus animam humanam ſine vlla diuini conſilii, aut voluntatis nouitate habere initium, nec habituram finem, eadem hac ratione eos conuinceret lib. 11. de Ciu. Dei, c. 4. vt mundi principium fateri non renuerent, hunc in modum diſputationem concludens: *Sic ergo*, inquit, *credant & mundum ex tempore fieri potuiſſe: nec tamen ideo Deum in eo faciẽdo æternum conſilium*

F *voluntatemque mutaſſe*. Ita patet iudicio Patrum ex eo, quod Deus cœpit eſſe cauſa effectiua huius vniuerſitatis, nulla ratione colligi poſſe Deum eſſe mutatum, niſi ſi inde ſequeretur illum ad eam rem nouo conſilio & voluntate indiguiſſe. Quod autem de effectiua cauſandi ratione dictum ab illis eſt, eodem modo valet in quauis alia.

Doctrina Patrũ in omnibus cauſalitatibus vim habet.

Sed

Ad agendum opus eſt forma, qua agẽs agat, determinatio ad certum effectũ, applicatio ad opus & actualis concurſus.

(Sed vt is progreſſus, quo Deus ad noui operis negotium, mundi videlicet creationem, conſeruationem, & gubernationem, noſtro intelligendi more progreſſus eſt, melius intelligatur, animaduertendum eſt, tria eſſe neceſſaria ad agendum, præter formam, qua agens agit, determinationem ad certum effectum, applicationem ad opus, & actualem concurſum in eo faciendo. Atq; in actionibus cauſarum naturalium forma principalis, qua agens agit eſt forma ſubſtantialis; inſtrumentalis vero eſt aliquod accidens; determinatio autem ad certum effectum eſt ipſa limitatio formæ naturalis ad vnum, (*ſecundum ſpeciem intellige*) quæ limitatio eſt contraria indifferentiæ ad oppoſita, vt Ariſtoteles lib. 9. docet. Applicatio ad opus eſt ipſa agentium naturalium propenſio ad agendum: neque enim poſſunt non agere, ſi modo materiam ad agendum habeant, neque impediantur: quo fit, vt ſemper ex ſe applicata ſint ad agendum. Actualis vero concurſus eſt ipſa iam actiua communicatio alicuius eſſe, ſeu influxus actiuus in effectum. Itaque in hoc genere agentium determinatio effectus, & applicatio ad agendum antiqua ſunt, ſemperque comitantur formam, quæ eſt agendi principium: at concurſus ipſe eſt in eis nouus omnino ex natura rei, vt qui nunquam datur, niſi cum iam ex eo prouenit effectus.

In naturalib. agentibus.

c. 2. text. 3. & c. 5. text. 10.

In liberis qua ſit forma, & quãdo detur determinatio.

In actionib. autem liberorum agentium, forma quæ eſt agendi principium (*tametſi incompletum*) eſt formalis conceptus rei faciendæ. Sed cum ea forma ſit indifferens ad oppoſita effecta, (*agens enim voluntarium poteſt per eam intelligere, quo pacto oppoſitum effectum moliri poſſit, vt patebit lib. 9.*) neceſſe eſt, vt eius determinatio ad certum ſpecie effectum à voluntate agentis proueniat, & quaſi præfigatur, à qua determinatione completur agendi principium in liberis agentibus. Nec ſolum neceſſe eſt, vt præfigatur ad certum effectum ſpecie, ſed etiam ad certum numero, & tempus, & locum, in quo res facienda eſt.

Diſcrimen inter creatum, & increatum agens.

Verum hoc intereſt inter agentia creata, & increatum, quod increatum ſimul determinat non ſolum ſpeciem, & indiuiduum effectus, ſed etiam certum numero & tempus, & locum cuiuſq; rei faciendæ; in agentibus autem creatis (*quod in nobis experimur*) ſæpe determinatio rei faciendæ præcedit determinationem temporis, & hæc etiam nonnunquam determinationem loci, vt patet in determinatione domus extruendę, & aliorum huiuſmodi operum.

Applicatio ad opus, quãdo detur.

Applicatio autem liberorum agentium ad opus, in agentibus quidem creatis ſæpe præcedit cócurſum, quo effectus fit, (*quod etiam experimento in nobis didicimus*) quia ſæpe nos ad opus aliquod applicamus, nec tamen inde quicquam operis ſequitur, quia vel ſegniter in re inchoanda nos gerimus, vel nobis impedimentum aliquod obiicitur: at in agente increato ſimul eſt applicatio eius ad agendum cum determinatione temporis, & loci, ſed tamen pro eo tempore, aut momento duntaxat, quo res facienda decernitur. Vt enim applicatio naturalium agentium ad agendum ſemper comitatur naturalem determinationem eorum ad certum effectum, ita applicatio Dei ad agendum ſemper comitatur liberam eius determinationem ad id, quod faciendum ſtatuit: niſi quod applicatio cauſarum naturalium eſt ad ſemper agendum quantum in ipſis eſt; applicatio autem Dei eſt ad agendum eo ſolo tempore aut momento, quod ipſe præſcripſit. Nec mirum, quod Deus ſemper applicatus ſit ad aliquid agendum, & tamen illud nondum agat: id enim non ex eo naſcitur, quia eius applicatio inefficax ſit, vt ſæpe eſt in nobis, aut quia impediatur, (*quod non nobis tantum, ſed naturalib. etiam cauſis ſæpe accidit*) ſed quia eius applicatio, quemadmodum & determinatio temporis, & loci, etſi in eo eſt ſemper, non tamen eſt, vt ita dicam, ad ſemper.

Quando demum concurſus.

Deniq; concurſus liberorum agentiũ, ſiue creata illa ſint, ſiue increatũ, tum demum datur, (ſaltem terminatiue) cum opus ipſum fit, quemadmodũ & concurſus naturalium. Dico autem [*ſaltem terminatiue*] quia diuinus influxus, etſi ſimpliciter, & abſolute æternus eſt, cum ſit idẽ quod ipſum agendi principium, neque ab eo diſtinguatur ex natura rei, niſi virtute, & noſtro etiam intelligendi more; tamẽ nõ terminatur, ſeu (*quod idem eſt*) non confert actu eſſe ſuis effectis, niſi in prædefinito tempore. Quare in agentibus liberis, ſi creata ſint, determinatio ad ſpeciem effectus, & ad certum numero tempus, & locum, & ipſe etiam concurſus ſunt libera, & ex natura rei tẽporalia: in Deo autem etſi hæc omnia ſunt libera, tamen determinatio ad certum opus, certumque tempus, & locum, & applicatio eius ad actionem æterna ſunt; ſoluſq; concurſus, quo influit in opus, & quo tandem eſt actu cauſa, etſi eſt ex natura rei æternus, vt ſupra diximus, eſt tamen terminatiue temporalis; adde, & virtute, & noſtro etiam intelligendi more, vt ſupra diximus. Quod idem de cæteris cauſandi rationibus Deo attributis dicendum eſt.

Super. ſect.

Ita patet, nulla ratione colligi poſſe, Deum eſſe mutatum ex eo, quod cœpit initio mundi eſſe actu cauſa rerum, cum ante non fuiſſet, de qua re quæſtio propoſita erat.

Non fuiſſe in Deo vllam compoſitionem.

Quod autem neq; inde colligi poſſit, Deum compoſitionem aliquam in ſe admiſiſſe, (*nam & hoc explicandum initio diximus*) hac vna ratio-

ratione patet: quia, ſiqua compoſitio inde inferri poſſet, nulla eſſet alia, niſi quæ fit ex potentia paſſiua, & actu informante, ac perficiente, vt patebit diſcurrenti per omnes compoſitionis modos; cum igitur ex eo, quod Deus cœpit eſſe actu cauſa, cũ ante non fuiſſet, non ſequatur fuiſſe in eo potentiam paſſiuam, quæ prius priuata fuerit perfectione aliqua, quam poſtea communicando nouum eſſe rebus acceperit; perſpicuum eſt, non inde colligi illum compoſitionẽ aliquam in ſe admiſiſſe. Reliquum eſt igitur, vt argumẽtis pro parte oppoſita initio allatis reſpondeamus.

Solutio argumentorum, quæ initio propoſita ſunt.

SECTIO VII.

Vt quid mutetur, debet in ſe ipſo aliter ſe nunc habere, atq; prius.

AD primum igitur dicendum, id ſolum mutari, quod in ſe ipſo aliter ſe habet nunc, quam prius: ſicque intelligendum eſſe Ariſtotelem in loco citato; Deus autem, cum cœpit eſſe cauſa in actu, non aliter ſe habere cœpit in ſe ipſo, ſed in ordine ad creaturas, formaliter quidem per varias relationes rationis, quæ in eo nihil ponunt; virtualiter autem per ipſam diuinam eſſentiam, quæ virtute, & eminentia ſua continet omnes eius ſe habendi modos poſſibiles ad creaturas, in quibus ex natura rei ſola virtute diſtinctis à diuina eſſentia fundantur omnes huiuſmodi relationes. Nec mirũ id videri debet, cum in ſola virtuali diſtinctione attributorum intellectus, & voluntatis fundentur ipſæ reales, perſonaleſque relationes diuinæ Paternitatis, & Filiationis, Spirationiſque actiuæ, & paſſiuæ, vt Theologi docent.

Deũ non bene dici cauſam in potentia, cum non cauſat.

Ad ſecundum ex dictis patet, non recte dici Deum aliquando fuiſſe cauſam in potentia, quia locutio hæc imperfectionem præ ſe fert, & aliquam indigentiam. Nam etſi id recte vſurpatur in cauſis ſecũdis quę pendent in cauſando à cauſa prima, eiuſq; concurſum expectant, vt poſſint actu cauſare; tamen in Deo non habet locum, quia in cauſando à nulla cauſa ſecũda pendet. Neq; obiicias illũ quoq; pendere à cauſis ſecundis in producendis actibus vitalibus, & aliis quibuſdam effectibus, quos ſine illis producere non poteſt. Nam cum Deus ad nutum habeat omnes cauſas ſecundas, non ſolum vt cauſent, ſed etiam vt ſint: non ſine vitio dici poteſt illũ ab eis pendere in cauſando, aut illis indigere ad cauſandum, qui bonorum noſtrorum non indiget.

Pſal. 15. Bene tamen, cauſam potẽtem.

Recte tamen dicimus, Deum eſſe cauſam potentem, cum non operatur, ſeu non cauſat; operantem autem, cum cauſat: quia cauſa potens nullam præ ſe fert imperfectionem, eſtq; idem, quod cauſa virtutem habens cauſandi, non potentialitatem, & indigentiam alicuius vel rei, vel concurſus, quæ non ſint in eius poteſtate. Nec deniq; Ariſtoteles in loco citato diuiſit cauſas in cauſas in potentia, & cauſas in actu; ſed in cauſas potentes, & operantes, hoc eſt, cauſantes actu: vt etiã videatur in ea re modum loquendi rectum & decentem tradere voluiſſe: licet vulgo minus accurate inde deſumatur diuiſio cauſarum in cauſas in potentia, & cauſas in actu.

Patres fere ſolum curarũt excludere à Deo abſolutor. mutationem. Licet Ambroſ. 1. de fide cap. 5. & Auguſt. 5. de Trin. c. 16. ẽt relat. realiũ.

Ad tertium vt reſpondeamus, notandus eſt progreſſus, quo primum Patres, deinde Scholaſtici omnẽ mutationem à Deo remouerunt. Pleriq; enim Patrum, ſiue quia credebant præter relationes, quibus diuinæ perſonæ diſtinguuntur, cæteras omnes eſſe relationes rationis, vt veteres illi putabant, quos Auerrhoes in lib. 12. huius operis † refert, quos etiam Aureolus ex Scholaſticis ſecutus eſt: ſiue quia exiſtimabant, nullam relationum nouitatem poſſe arguere in Deo mutationem, quod fortaſſe crederent, nõ inde colligi, Deũ alio modo prius, alio poſterius ſe habere in ſe ipſo, ſed ad res alias duntaxat: ſola nouitate abſolutorum ab eo excludenda rem confectam putauerunt. Vnde cum in Deo tria ſint abſolutorum prædicatorum genera, penes quæ dubitari poſſet, num Deus alio modo prius, alio poſterius ſe habere poſſit; vnum eorum, quæ pertinent per ſe, & eſſentialiter ad ipſum eſſe diuinum, vt eſſe, ac viuere: alterum eorum, quæ pertinent ad liberas operationes intellectus, vt præſcire ab æterno mundum futurum; tertium eorum, quæ ſpectant ad liberas operationes voluntatis, vt voluiſſe humani generis redemptionem: in his tribus generibus prædicatorum dumtaxat ſatis eſſe crediderunt, ſi oſtenderent, Deum eſſe immutabilem, vt omnino immutabilis haberetur: nempe quia nec in ipſo eſſe diuino, nec in libera rerum notitia, nec in liberis voluntatis affectibus dari poſſet in Deo vlla nouitas, aut etiam ſucceſſio, ſecundum quam ille alio modo prius, alio poſterius ſe haberet in ſe ipſo.

† Ad tex. 19.
** In 1. primæ part. diſtinct. 30. art. 30.*

Tria in Deo abſolutorum prædicat. genera.

In primo genere non dari in Deo ſucceſſionẽ, aut nouitat. ex Patrum.

Primum modum aliter prius, aliter poſterius ſe habendi Dei, excludit Irenæus libro 2. aduerſus hæreſes c. 64. cum ſic ait: *Solus Deus eſt eodem modo ſemper ſe habens*: conferens enim immortalitatem animæ noſtræ cum immortalitate Dei ſic ratiocinatur, ſolum Deum eſſe ex ſe immortalem, ac proinde ſemper eodem modo ſe habentem quoad ſuum eſſe: animam vero noſtram, etſi ſemper erit, tamen quia non ex ſe ipſa habet eſſe, ſed Dei beneficio, idcirco quemadmodum non ſemper fuit, ita

ita non alia ratione ſemper fore, niſi Deo eam cõſeruante, nec ſinente, vt in nihilum, ex quo condita eſt, reuertatur. Quod autem ait de ipſo eſſe diuino, pari ratione intelligendum eſt de omnibus attributis, ſine quibus natura diuina ſubſiſtere non poſſet; de quibus Bernardus in Cantica ſermone 80. ſic ait: *Nempe in ſe manens*, (ſcilicet Deus) *quod habet, eſt; & quod eſt, ſemper, & eodem modo eſt.* Secundum modum excludit Auguſtinus 11. de Ciuit. Dei cap. 21. ſic ſcribens: *Non more noſtro ille, vel quod futurum eſt, proſpicit, vel quod præſens eſt, aſpicit, vel quod præteritũ eſt, reſpicit, ſed alio modo quodam à noſtrarum cogitationum conſuetudine longe, lateque diuerſo. Ille quippe non ex hoc in illud cogitatione mutata, ſed omnino incommutabiliter videt; ita vt illa quidem, quæ temporaliter fiunt, & futura nondum ſint, & præſentia iam ſint, & præterita iam non ſint; ipſe vero hæc omnia ſtabili, ac ſempiterna præſentia comprehendat.* Et paucis interpoſitis: *Nec aliter nunc, & aliter antea, & aliter poſtea; quoniam non ſicut noſtra, ita & eius quoque ſcientia trium temporum, præſentis videlicet, & præteriti, & futuri varietate mutatur.* Demum adiungit: *Neque enim eius intentio de cognitione in cognitionem tranſit, &c.* Tertium denique modum excludit idem Bernardus libro citato ſermone ſequenti: vbi cum expoſuiſſet illud Pauli de Deo, *Qui ſolus habet immortalitatem*, quaſi dixerit, Qui ſolus habet immutabilitatem, vt paulo ante retulimus, hæc de anima noſtra ſubiicit: *Cum conſtet ſuis affectibus mutari eam, agnoſcat ita eſſe Deo immortalitate ſimilem*, (nempe quoad ſuum eſſe, eo tamen defectu, quem Irenæus expreſſerat) *vt ſciat ſibi deeſſe non modicam immortalitatis partem*, (vtpote propter affectuum mutabilitatem) *ſoli Deo cedens abſolutam, perfectamque immortalitatem*, hoc eſt, immutabilitatẽ. Quanquam vero nomine affectuum diuinorum proprie intelligantur in Deo actus diuinæ voluntatis; tamen inſtituti Bernardi erat eo loco complecti quoque actus diuini intellectus; vt ſimul à Deo excluderet duos poſteriores modos aliter ſe habendi Dei in ſe ipſo, & quoad actus intellectus, & quoad actus voluntatis.

Neq; in ſecundum.

Neq; in tertio.

ad Timoth. 6

At Scholaſtici ſubtilius hæc diſcutientes addiderunt eam quæſtionem. Num nouitas relationum Dei ad creaturas arguere in eo poſſet mutationem aliquam? Quia vero cõſtabat relationes rationis nihil ponere in Deo omnes communi conſenſu in eo conuenerunt, vt aſſererent nouitatem huius generis relationum nullam conuincere mutationem in Deo, quod Deus per eas non aliter, atque aliter ſe habeat in ſe ipſo, ſed ad alia duntaxat. Quod vero attinet ad relationes reales, etſi Nominales dixerunt eas non eſſe ſatis, vt Deus illis aduenientibus, aut recedentibus dicatur, idque verum eſſet, ſi relationes huius generis nihil aliud eſſent, quam denominationes quædam à veris rebus, vt quinto libro ex eorum mente explicauimus: tamen quia id verum eſſe non poteſt, vt ibidem oſtendimus, & communis etiam grauiorum Philoſophorum, & Theologorum ſententia eſt, B relationes reales aliquid ponere in rebus, quæ referuntur, eſſeque vera accidentia, & quæ vere in eis inhæreant, ſiue realiter, ſiue (*quod verius eſt*) formaliter à ſuis fundamentis diſtinguantur, dicendum eſt fore, vt Deus vere mutaretur, ſi ei nouæ relationes reales aduenirent, aut ab eo decederent; quia non ſolum aliter, atque aliter ſe haberet ad creaturas; ſed etiam in ſe ipſo propter nouas entitates receptas, aut amiſſas.

Cum Mag. in 1. d. 30. D. Th. 2. contra gent. c. 12. & de potentia q. 7. ar. 10. Scot. in 1. d. 1. q. 4.

Ocham. in 1. d. 30. q. 5. Gabr. ibid. Greg. d. 28. q. 3. ar 1. Marſ. q. 32. a. 1. itemq; Dur. d. 30. q. 3. c. 15. q. 2. ſect. 1. & 2.

Si noua relationes reales Deo aduenirent vere mutaretur.

C Ad argumentum igitur conceſſa propoſitione neganda eſt aſſumptio, acceptis modis ſe habendi realibus non ea ratione, qua ſunt in cauſis ſecundis, in quibus alii actu adueniunt, cum illæ actu cauſant; alii decedunt, cum cauſare deſinunt; ſed qua ſunt in Deo, in quo virtute ſola eorum nouitas, & ſucceſſio dari poteſt, propter eorum non ſolum realem, ſed etiam formalem identitatẽ cum diuina eſſentia. Quod ſi quis obiiciat fore, vt D Deus magis immutabilis cogitetur, ſine virtute quidem detur in eo horum modorum ſe habendi nouitas, aut deceſſio; ergo, cum omnimoda immutabilitas Deo tribuenda ſit, hanc quoque virtualem nouitatem ab eo remouendam eſſe: hoc pacto reſpondendum eſt, eam cogitationem veram eſſe non poſſe, proinde nihil hac obiectione confici: ſimilis enim paralogiſmus fieret, ſi quis Iudæus; aut Ethnicus Philoſophus hoc modo argumen- E taretur: Magis vnus, ſeu magis indiuiſus concipitur Deus, cum à me apprehenditur vt vnica perſona, quam cum à vobis vt trinus in perſonis: ergo, cum omnimoda vnitas tribuenda ſit Deo, dicendum non eſt Deum eſſe trinum in perſonis, ſed vnum tantum. Nam vt is fallitur, cum concipit Deum magis vnum in vnica perſona, quam nos in tribus: (*æque enim indiuiſus eſt in tribus, atque eſſet in vna tantum, ſiquidem perſonarum diſtinctio in diuinis* F *nullam ſecum affert diuiſionem naturæ, cum illa non numeretur ad numerationem perſonarum, vt in nobis humana numeratur*) ſic fallitur is, qui putat fore, vt Deus eſſet magis immutabilis, ſine virtute quidem in eo daretur nouitas modorum ſe habendi ad creaturas. Virtualis enim nouitas non arguit vllam mutationem, ſed ſola actualis, in qua nimirum

Soluitur in forma 3. arg.

Obiectio.

Solutio.

Nõ eſſet Deus magis immutabil ſi careret modis ſe habendi virtute nouis.

Sine hac virtuali nouitate non poſſet in tempore, dici actu cauſa.

terminus ad quem actu ſuccedat termino à quo. Quin etiam virtuali nouitate horum modorum ſe habendi Dei ſublata, ſimul tolleretur eſſe illum aliquando actu cauſam, cum ante non fuiſſet, quod eſt contra huius quæſtionis principalem hypotheſin. Nam ſi hactenus ex omni æternitate eodem prorſus modo (hoc eſt, ne virtute quidem alio, & alio) erga creaturas, quo nunc ſe habet, habuiſſet; certe vel ab æterno mundus hic extitiſſet, vt Ariſtoteles putauit, vel ſemper hactenus in otio fuiſſet, vt opinabantur † Epicurei de ſua illa infinitate eorum omnia complentium, quod exiſtimarent nullam ab eis omnino prouenire rerum adminiſtrationem: idem enim eodem modo ſe habens, idem agere (*idest, aut non agere*) aptum eſt, vt recte ait * Ariſtoteles. Quod argumentum in hac re maiorem vim habet, quam eo loco, in quo ille hoc pronunciato vſus eſt. Idem quoque colligitur ex eo, quod nulla daretur ex parte Dei ratio fundandi nouas relationes rationis ad nouas creaturas, a qua tamen ratione fundandi oritur ratio fundandi relationes nouarum creaturarum ad Deum. Niſi enim diuina natura virtute contineret varios concurrendi modos ad eſſe creaturarum, nec creaturæ vnquam eſſent actu effecta Dei, nec Deus actu cauſa creaturarum.

† 8. Phyſic. toto fere libro & 1. de cœlo à cap. 10. aliiſq; locis.

† vide Tulliũ in lib. de Na. Deorum.

** 2. de gen. c. 10 text. 56.*

Mala quædam abſurda colligi ex hac noſtra modorũ poſitione.

Qua ex re patet parum conſiderate colligi à nonnullis ex diſtinctione, ac varietate modorum ſe habendi Dei ad creaturas, quam non actualem, ſed virtualem ponimus, id ſequi, vt quandocunque particulares cauſæ aliquid faciunt, aut omnino cauſant, reſultent in Deo noui eius ſe habendi modi actu diſtincti inter ſe, & (*quod peius eſt*) qui in eo inſideant, illumque afficiant, & in eo paſſiuam aliquam potentiam ſupponant. Primum enim modi illi ſe habendi virtute diſtincti priores ſunt natura, quam effecta cuiuſcunque cauſæ: vnde fit, vt ex concurſu particularium cauſarum reſultare in Deo non poſſint; reſultare enim ex aliquo, pendere eſt ex illo, & ab eo aliquo modo cauſari: qua ratione dicimus proprietates reſultare ex ipſis rerum naturis, & relationes ex fundamentis, ac terminis. Deinde puri illi modi ſe habendi Dei ex ratione quidem communi non ſunt accidentia, vt inſidere in re vlla, & eam afficere poſſint; vnde ne in cauſis quidem creatis, quibus noui adueniunt, inſident, illaſve proprie afficiunt: ex particulari autem ratione, qua diuini ſunt, non diſtinguuntur ex natura rei ab ipſa diuina eſſentia, niſi virtute tantum, vt ex dictis patet. Poſtremo potentia paſſiua non colligitur ex virtuali horum modorum nouitate, ſed ex abſurda opponentium illatione, qua

A efficí putant illos, ſi ponuntur in Deo alios aliis actu ſuccedere, eique inſidere, & illum afficere.

Loci D. Iacobi tres recentiores expoſitiones.

Prima.

Ad quartum dicendum eſt, locum Iacobi citatum, in quo tota vis argumenti ſita eſt, tribus modis à quibuſdam recentioribus exponi. Alii enim obumbrationis, ſiue vmbræ nomen videntur accipere pro adumbrationis, quaſi dicat Apoſtolus, in Deo non ſolum nullam eſſe mutationem, ſed ne vllam B quidem mutationis vel adumbratam ſpeciem, hoc eſt, vllam mutationis, vt ita dicam, apparentiam. Verum hi ſi hoc pacto Apoſtolum intelligunt, ne audiendi quidem ſunt, cum falſum ſenſum diuinæ ſcripturæ attribuant. Nam ſi mutationes quoque apparentes à Deo remouendæ eſſent, non dicerent diuinæ Scripturæ pœnituiſſe Deum, quod hominem feciſſet, Verbumque diuinum factum eſſe carnem, paſſum, & mortuum, iterumque C à mortuis excitatum; & alia plurima huiuſmodi, quæ cum veræ mutationes non ſint, videntur tamen vel maximæ mutationes. Itaque fieri non poteſt, vt omnium mutationum vmbræ, ſiue apparentiæ à Deo remoueantur; neque id neceſſarium eſt, vt Deus ſit omnino immutabilis.

Impugnatur.

Non eſſe remouendas à Deo apparẽtes mutationes.

Geneſ. 6. Ioan. 1.

Secunda.

Alii aperte dicunt Apoſtolum priori parte ſui pronunciati excludere omnem veram mutationem; poſteriori autem excludere neD ſcio quid minus vera mutatione, quod dicunt Apoſtolum ſignificaſſe per viciſſitudinis obumbrationem; atque id tale eſſe, vt quamuis non ſit vera mutatio, ſit tamen ſatis, vt ſi in Deo reperiretur, Deus per illud cenſendus eſſet mutabilis. Quare etſi alius, atque alius modus ſe habendi Dei ad creaturas non inducat in Deo veram mutationem; tamen quia inducit (*vt aiunt*) viciſſitudinis obumbrationem, ſatis id eſſe concludunt, vt E Deus per eam cenſeatur mutabilis. Verum hi aut nolentes incidunt in priorum refutatam expoſitionem, (neque enim ſatis intelligi poteſt, quid ſit illud minus vera mutatione, niſi fortaſſe ſit apparens aliqua mutatio) aut certe fingunt medium, vbi medium dari non poteſt, & ſibi etiam ipſi repugnant. Quod enim aiunt, nihil aliud eſt, quam facere viciſſitudinis obumbrationem medium quid inter veram mutationem, & nullam veram F mutationem, quæ ſunt contradicentia. Nam viciſſitudinis obumbratio nec cenſetur ab eis vera mutatio, neque etiam nulla mutatio, cum eam ſatis eſſe dicant, vt Deus per illam dicatur mutabilis, nec dubium, quin vere mutabilis, vt eorum ſententia diſtinguatur à ſuperiorum opinione. Repugnant quoque ſibi ipſis, cum volunt, per non veram mutationem

Reiicitur.

tionem fieri aliquid mutabile; quod fieri non poteſt, niſi per veram mutationem.

Tertia. Tertii intelligunt nomine obumbrationis certum indicium verę mutationis, vt Iacobus verbis citatis excludat à Deo non ſolum omnem veram mutationem: ſed etiam omne certum veræ mutationis indiciũ: quo pacto vmbra ſolis eſt certum indicium corporis interiecti. *Eius cenſura* Quamquam vero iſtorum ſententia in ſe ſpectata vera eſt, quia vbi non datur vera mutatio, non poteſt dari verum illius indiciũ, ſignumve certum, & vbi hoc dari poteſt, poteſt & illa: tamen cùm ſubſumunt varietatem modorum ſe habendi Dei tanquam cauſæ efficientis ad creaturas (*ſi tamen intelligatur eo modo, quo à nobis explicata eſt*) eſſe certe indicium veræ mutationis in illo, aperte ſumunt quod erat probandum. Id enim negatũ ſemper eſt, nec vlla ratione probari poteſt, niſi varietas hæc eſſet certum ſignum mutationis conſilii, & voluntatis vt oſtenſum eſt. *Sect. 6.*

Vera & communis loci expoſitio. Adde, quod hi, quemadmodum & vtrique ſuperiores, valde aberrant a vera expoſitione loci propoſiti, cuius ſententia iuxta Petrum, & communem aliorum expoſitionẽ hæc eſt. Etſi pater luminum corporalium (*hoc eſt, Sol*) mutabilis in ſe eſt, & mutatione ſua, qua circuit terram modo accedens ad noſtrũ hemiſphærium, modo ab eo recedens, eſt cauſa nõ tantum diei apud nos, ſed etiam noctis: tamẽ pater numinum ſpiritualium (*id eſt*, Deus) neque in ſe ipſo mutabilis eſt neque in nobis aliqua voluntatis ſuæ mutabilitate (*quæ nulla eſt*) eſt cauſa viciſſitudinis luminis gratiæ, & vmbræ peccati quaſi quemadmodum à benigno affectu, & veluti acceſſu ad nos nobis communicat lumen gratiæ; ita affectu contrario, & veluti receſſu cauſet in nobis tenebras peccati. Hic eſt verus, & germanus ſenſus Apoſtoli, vt intelligamus a nemine reiiciendã eſſe cauſam ſuorũ peccatorũ in Deum, quaſi ipſe nos in ea impellat: (*quod nunc miſeri Lutherani delirant*) ſed ſic ſentiendum eſſe de Deo, quaſi ipſe ſit Sol quidam immobilis, paratuſque, vt omnibus ſuæ gratiæ radios communicet; nos vero ea de cauſa in tenebras peccatorum incurramus, quia concupiſcentia noſtra noſmet ab eo auertimus; perinde atque ſi ſole corporeo fixo permanente ipſe terræ globus in ipſam ſuam vmbram huius hemiſphærii faciem impelleret, atque immitteret. Ita exponit locum Interlinealis gloſſa, quæ præcipuæ eſt authoritatis, cum de patre luminum ſic ait; *In cuius natura nulla mutabilitas, ſed identitas, & non ſolum in natura, ſed etiam in diſtributione bonorum, quia ſola dona lucis, & non tenebras eorum immittit.* Exterior autem idem ſic habet: *Lumen eius aliqua vmbra non intercidit, vt aliqua mala immittat, ſed ſemper bona lucis dona.* August. quoque lib. de ſpeculo ſic ſcribit: (*Apud Deum non eſt transmutatio, & ideo apud eum curſus temporis diei, noctiſque alternatione nequaquam variatur.* *cap. 30.* Id quod ad Dei progreſſum in rebus ad ſalutem pertinentibus referendũ eſt. Quod idem Gregor. lib. 12. Moralium ſic ait; *Quia in Deo mutabilitas non venit, nulla eius lumen vmbra viciſſitudinis intercidit.* *cap. 17.*

Denique ex Scholaſticis D. Thomas, vt cæteri omittantur, ſic eum locum explicat in eius epiſtolæ commentariis: *Sicut Sol materialis author eſt luminum materialium; ita Sol intelligentiæ luminum ſpiritualium: apud quem non eſt transmutatio in natura ſua, quia omnino immortalis eſt* (hoc eſt, omnino immutabilis, vt ex eius, Patrumque ſententia ſuperius expoſuimus) *nec viciſſitudinis obumbratio in effectu, quia ab ipſo ſemper procedit lux, nunquam tenebræ.* Hæc D. Thomas & alia in eandem ſententiam.

Vſus eſt autem Apoſtolus his verbis [*Apud quem*] quæ græcè ſunt, παρ' ᾧ, quia duplicem ſignificationem habent nempe [*In quo*] & [*à quo*] vt priori ſignificatione doceret non eſſe in Deo ipſo vllam mutationem, potiſſimum vero (quod hoc loco magis ad rem eſt) contrariorum affectuum; poſteriori autem non proficiſci ab eo mutationem à lumine gratiæ in vmbram peccati, vt totius ſententiæ ſenſus ſit; in quo non eſt mutatio, & a quo non eſt luminis, & vmbræ viciſſitudo. *Duplex ſignificatio in ſcript. verborum, Apud quem.* Exemplum prioris ſignificationis eſt in lib. Iob cap. 12. *Apud ipſum, inquit, eſt fortitudo, & ſapientia*, id eſt, in ipſo: poſterioris vero eſt in Pſalmo 39. cum ait Propheta, *Apud Dominum greſſus hominis dirigentur*, id eſt, a Domino: & in Pſal 129 *Copioſa apud eum redemptio*, hoc eſt, ab eo. Vtrique autem ſenſus ſimul exemplo eſt illud Eccleſiaſtici cap. 11. *Scientia legis apud Deum*, hoc eſt, in Deo, *& via bonorum apud ipſum*, id eſt, ab ipſo. Nec dici poteſt Iacobũ vſum eſſe verbis [*Apud quem*] in ſola priori ſignificatione, quatenus iunguntur cum vtraq; parte pronuntiati; quod perperam volunt propoſiti argumenti authores, vt à Deo excludant nõ ſolum omnem veram mutationem, ſed etiam omnem mutationis vmbrã; vtroui, modo vmbram mutationis intelligant. Nam etſi vtilis erat Apoſtolo prior ſignificatio, vt remoueret à Deo ipſo omnem veram mutationem; tamen poſterior erat ei directo neceſſaria, vt doceret viciſſitudinem luminis gratiæ, & vmbræ peccati in nobis non eſſe Deo tanquam autori tribuendam, ſed priorem effectũ ſoli Deo, poſteriorem vero nobis ipſis duntaxat: hoc enim erat præcipuum eius loci inſtitutum. Hæc dixerim pro expoſitione citati

 loci,

loci, quod videam illum inuitum omnino trahi à quibuſdam ad eas improprias, & à ſenſu Apoſtoli alienas ſententias, quæ relatæ à nobis ſunt: quarum priores duæ ſunt falſæ, tertia vero etſi in ſe vera eſt, non eſt tamen propria eius loci, neq; ad concludendum id, quod opponentes volunt, accommodata.

Quoad actus ſua potent. ſine ſui mutatione aliter ſe poteſt habere Deus, quam prius: non ita quoad actus intellectus, & voluntat. † *C. 15. q. 8. ſect. 4.*

Ad vltimum dicendum eſt, longe diuerſam eſſe rationem in actibus intellectus diuini, diuinæque voluntatis, atque in actibus diuinæ potentiæ, vt Deus his recte dicatur ſine vlla ſui mutatione alio modo ſe nunc habere, quã prius, non autem illis; ſiue potentia executiua ſit conſideratione noſtra diſtincta potentia in Deo ab intellectu, & voluntate, vt alii credunt; ſiue eadem cum voluntate, vt practica eſt, quod nos putamus, & lib. 5. † verius eſſe conſtituimus. Nam ſi Deus alio modo nunc ſe haberet quoad actus intellectus, & voluntatis, & alio prius habuiſſet, vt nimirum modo ſciret, aut præſciret, quod ante non ſciuiſſet, aut præſciuiſſet; & vellet, quod ante nõ voluiſſet, aut contra; propterea re vera mutatus eſſet, quia non ſolum alio, & alio modo ſe haberet ad res alias, ſed etiam in ſe ipſo. Habere autem ſe quoad actus potentiæ executiuæ terminatos, & ex intentione diuina externo opere completos aliter nunc, quam prius habuerit, vt modo faciat, quæ prius non faciebat, aut alia ratione eſſe rebus communicet, quod ante non communicabat, aut contra, propterea nullam in Deo mutationem inducit, quod Deus hoc pacto non aliter, atque aliter ſe habet in ſe ipſo, ſed tantum ad creaturas, tranſeunte nimirum ad illas virtute ſua actu diuinæ voluntatis, vel non tranſeunte, aliove, & alio modo tranſeunte ad externa opera.

Arg. quod compoſitionem in Deo aſtrub. nullã. enim. habet.

Ex iis quæ hacten⁹ dicta ſunt, patet ſolutio argumenti, quod adiungebatur de cõcedenda in Deo cõpoſitione aliqua ex actu, & potentia, ob eaſdẽ nimirum rationes, quib. contendebatur dari in eo aliquam mutationem. Nam cum illæ omnes ſolutæ ſint, non eſt, cur noua ſolutio ei argumento adhiberi debeat: conſtat enim ex præcedentiũ ſolutione nulla ratione probari concedendã eſſe in Deo præexiſtentem aliquam potentiam paſſiuam, ſeu receptiuam, cui aliquando cõiungatur actus aliquis adueniens; hoc enim modo duntaxat poſſet in eo ratione alicuius mutationis dari compoſitio aliqua ex actu, & potentia.

Cur Deus non poſſit nolle, quæ ante voluerat, aut velle, quæ ante noluerat; & ex conſequenti non noſſe futura, quæ ante nouerat, aut noſſe, quæ non nouerat?

QVÆSTIO V.

Quibus potiſſimum argumentis hæc quæſtio difficilis exiſtat?

SECTIO I.

SI perſiſtendum eſt in iis, quæ in ſuperiori queſtione dicta ſunt, ſatis conſtat ea potiſſimum ratione Deum mutatum iri, ſi nollet ea fore, quæ ante fore voluerat, aut vellet fore quæ fore noluerat: & ex conſequenti ſi non noſſet ea futura eſſe, quæ ante futura eſſe nouerat, aut è contrario noſſet futura eſſe, quæ futura eſſe non nouerat; in hoc enim manifeſtiſſima eſſet mutatio diuini conſilij, quam omnes ſemper cum noſtri, tum etiam Ethnici Philoſophi, & Theologi à Deo remouendam eſſe cenſuerunt. Verum huius rei adeo non eſt facile rationem reddere propter ſummã Dei libertatem, vt non deſint recentiores, quibus cum nulla veterum ratio ſatisfaciat, nolint etiam ipſi argumento vllo vti; cui tanquam penitus idoneo, & inſolubili niti videantur. Tria vero ſunt potiſſimum, quæ difficilem huius rei explicationem efficiunt.

Arg. ad aſtruendum poſſe Deum nolle, quæ ante volue- rat.

Primum, quia cum Deus habuerit ab æterno ſummam libertatem, vt vellet, aut nollet mundum condere, neque eam in tempore vllo amiſerit; qua vtique libertate ab æterno illum ex nihilo facere decreuerat, eadem ante annos viginti, quam illum condidit, videtur potuiſſe illum nolle producere. Neque enim oberat, quod iam ab æterno illum condere conſtituerat; quandoquidem per illum eundẽ actum ſimpliciſſimum, quo illum cõdere decreuerat, poterat in tempore ante illum conditum velle non cõdere, ſola ceſſante relatione condituri, quam habebat ad illum, quæ cũ eſſet relatio rationis nullam in diuina voluntate mutationem argueret. Quod ſi quis dicat oportere, vt ceſſaret etiã extenſio diuinæ voluntatis, in qua relatio condituri mundum fundatur, nihil id etiam referret: neque enim ea ceſſatio fieret actu, ſed virtute dũtaxat, perinde nimirũ ſe habente deinceps ſimpliciſſimo diuinæ volũtatis actu, atq; ſi in eo ceſſaret aliqua extenſio ab eo formaliter diſtincta.

Deinde, quia in liberis actibus intellectus ſimilis quædam viciſſitudo oppoſitorum actuum videtur neceſſario euenire. Nam notitia, quam Deus de mundo futuro ab æterno habebat, antequam illum conderet, non alia videtur eſſe potuiſſe, niſi abſtractiua, cum intuitiua non ſit, niſi de re exiſtente in rerum natura. Cum ergo abſtractiua, & intuitiua notitiæ oppoſitum veluti effectum formalem faciant in intellectu; (*abſtractiua enim facit non*

non intuentem, intuitiua autem intuentem) non dubium videtur, quin Deus, cum mundum condidit, re vera tranſierit ab actu non intuitiuo ad intuitiuum, quorum vterque in Deo erat non neceſſarius, ac proinde vere liber, idque ſine mutatione ſimpliciſſimi actus intelligendi, quo Deus ſe ipſum intelligit; ſed ſolum varietas, formaliter quidem relationibus rationis abſtractiue cognoſcentis, & intuentis; virtualiter autem, extenſionibus diuini intellectus ad mundum nondum exiſtentem, & iam exiſtentem. Quod ſi hæc varietas extitit in intellectu diuino, cur dari non poterat alia quædã varietas in diuina voluntate prius volendi, & poſterius nolendi ſucceſſiue, vt mundus eſſet propter ſummam eius libertatem? præſertim cum dicta varietas intellectus ex libertate diuinæ voluntatis ortum habeat.

Poſtremo, quia re vera libere ab æterno decreuit Deus ſe naſciturum ex Virgine, ac proinde libere id nouit futurum; tranſacto autem die ſuæ natiuitatis, non amplius id voluit futurum, aut futurum nouit.

Sed quoniam hæc difficultas expediri facile non poteſt, niſi planius intelligatur, quidnam liberi actus diuinæ voluntatis, & intellectus addant ſimpliciſſimis, ac neceſſariis actibus earum potentiarum; referendę prius ſunt, quę de hac re habentur opiniones, ac potiſſimum de actibus voluntatis, (*ex iis enim facile intelligetur, quid dicendum ſit de actibus intellectus*) deinde reſolutio quæſtionis adhibenda.

Quid actus liberi addant ſimpliciſſimo actui diuinæ voluntatis, iuxta ſententiam Altiſiodorenſis, Aureoli, & aliorum quorundam?

SECTIO II.

Reiicitur ſententia, quæ nulla ratione hos actus diſtinguit ab ipſa eſſentia.

MITTENDA eſt inprimis opinio, quæ immerito videtur tribui Ochamo, & Gabrieli ad 45. diſtinct. primi ſententiarum, quaſi eo loco dicant, actum liberum, quo Deus vult creaturas, non ſolum re, ſed etiam ratione eſſe omnino idem cum diuina eſſentia: duabus enim de cauſis tanquam extranea ſententia reiicienda eſſet. Vna, quia cum duo aliqua ſunt & re, & ratione penitus idem, non poteſt vnum ſine altero intelligi: at is, qui diuinam eſſentiam concipit, non ideo concipit, Deum volentem creaturam aliquam eſſe. Altera, quia Deus non concipitur cauſare quidquam per ſuam eſſentiam præciſe ſumptam; alioqui non magis conciperetur cauſare rem hanc, quam illam: cum igitur omnes cauſet per ſuum velle, efficitur, vt velle creaturas eſſe non ſit omnino idem cum diuina eſſentia, ſed aliquid ei addat.

Itaq; hac omiſſa opinione, tria cogitari poſſunt ab actibus liberis diuinæ voluntatis includi, præter ſimpliciſſimũ illum, nempe aut aliquid re ipſa exiſtens extra Deum, aut vero aliquid re ipſa exiſtens in Deo, aut demum aliquid obiectiue tantum exiſtẽs in intellectu: nec certe vlli tripartitę huius diuiſionis membro authores deſunt.

Sent. quæ habet, hos actus ſolum addere actui ſimpliciſſimo ipſa effecta, &c.

Quidam veteres Scholaſtici, quos refert ac ſequitur Altiſiodorenſis in prima parte ſuæ ſummæ Theologicæ cap. 13. & poſt eum Aureolus in 1. d 45. art. 3. exiſtimant, nihil aliud addere liberos actus voluntatis diuinæ ſimpliciſſimo illi actui, quam ipſa Dei effecta, quatenus à Deo proueniunt: imo vero nihil eſſe aliud, Deum velle aliquid libere, quã produxiſſe illud extra ſe, aut producere, aut producturum eſſe, & omnino cauſam fuiſſe, aut futurum eſſe rei alicuius. Cum autem illis obiicitur, Deum iſto modo non proprie, ſed metaphorice dici velle aliquid, (*hoc enim pacto dicimus Deum iraſci, quia perinde ſumit vindictam, ac ſi affectu iræ moueretur: & Verbum Dei veniſſe ad nos è cœlo, quia venientis more nobis in carne apparuit*) id concedere non recuſant. Eorum vero ratio eſt, quia liberi actus diuinæ voluntatis non poſſunt quicquam includere, quod ita re ipſa ſit in Deo, vt potuerit in eo non eſſe: neque item poteſt eſſe aliquid quod habeat tantum eſſe obiectiuum in intellectu, cum Dei libertas ab operatione intellectus non pendeat: quo fit, vt illud neceſſario ſit in rebus ipſis, quod quidem aliud eſſe non poteſt, niſi ipſa Dei effecta, quatenus à Deo proueniunt.

Refellitur.

Sed hæc ſententia merito à cæteris Theologis reiicitur tanquam parum conſona diuinis ſcripturis, & in ſe valde abſurda. Primum, quia diuinæ literæ perſpicue diſtinguunt ipſa opera Dei libera (*vt libere etiam à Deo proueniunt*) à libera volũtate, quã ea facit, ipſumque actum diuinæ voluntatis liberum reddunt pro ratione operum, vt apud Ioannem, cum Chriſtus Dominus ait: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret.* & apud Paulum, cum inquit: *Elegit nos ante mundi conſtitutionem, vt eſſemus ſancti*, & aliis locis quamplurimis. Vnde patet non habere actum ſimpliciſſimum diuinæ voluntatis ab ipſis Dei operibus, vt ſit liber; ſed potius opera ipſa habere, vt ſint libere facta ab actu Dei libero. Deinde, quia actus volendi, & eligendi non dicuntur metaphorice de Deo, ſed proprie, atq; adeo maxime, ſiue illi neceſſarii ſint, ſiue liberi, quemadmodum & actus intelligendi. Poſtremo quia ſumere rationem libertatis diuinæ à rebus externis, nullamq; inuenire in ipſa Dei voluntate, cur hoc potius

cap. 3.

Epheſ. 1.

In ipſa diuina voluntate ponenda eſt ratio libert.

Ss 3

non deſumenda à rebus externis.

tius faciat, qnam illud, aut cur nunc faciat, nunc vero non faciat, aut hoc modo, non illo modo faciat, nihil eſt aliud, quam ponere radicem libertatis diuinæ extra Deum, noſtramque libertatem facere digniorem diuina, quod nos liberorum operum externorum, quæ exercemus, reddamus rationem ex electione noſtra, intentioneque interiori; hi vero authores in diuinis ad ſola externa facta recurrant: quod quidem etſi ad colligendam à poſteriori actualem diuinæ naturæ libertatem vtile eſt; tamen ad eam conſtituendam, ſeu à priori colligendam res eſt abſurdiſſima.

Caietani ſententia in eadem dubitatione.

SECTIO III.

Vult Caiet. includi in actibus liberis diuinæ volũtatis perfectiones quaſdã, quæ ab æterno poterant non eſſe.

CAIETANVS vero ad 1. p. D. Thomæ q. 19. art. 2. & ad 3. p. q. 1. art. 1. aſſerit, in actibus liberis diuinæ voluntatis includi perfectiones quaſdam diuinas, in Deo quidem exiſtentes, ſed quæ in eo ex æternitate poterant non eſſe, tametſi poſtquam ſemel in eo fuerunt, abeſſe ab eo non poſſint. Idcirco autem nõ putat vllum eſſe incommodum hoc genus perfectionum potuiſſe non eſſe in Deo, quod ſint voluntariæ, & omnino liberæ, præſertim (*vt eius ſectatores addunt*) cum loco earum, quę in Deo ſunt, non defuiſſent aliæ, quæ tantundem valerent; quod hunc in modum explicant.

Explicatur vis huius ſententiæ.

Nam ſi Deus, inquiunt, noluiſſet facere hunc mundum, & alium facere voluiſſet, aut etiam nullum facere, æque perfectus eſſet is voluntatis actus, atq; ille, quẽ habuit vt hunc faceret; & ita res habet in cæteris actib. quos Deus neq; habet, neq; habebit vnquam. Nam cum omnis bonitas, & perfectio actuum voluntatis circa media ducatur ex fine; Deus autem nihil extra ſe eſſe, aut non eſſe velit, niſi propter ſuam bonitatem tanquam propter omnium rerum aliarum ſupremum finem; certe ſiue Deus velit hanc rem eſſe, ſiue illam, ſiue etiam hanc, vel illam non eſſe, ſiue etiam nullam, ſemper ii actus erunt æque perfecti: etiamſi res volitæ aliæ aliis ſint in ſe ipſis perfectiores, aut minus perfectæ; aut etiam Deus velit hanc, aut illam non eſſe, aut deniq; nullam eſſe: nam ipſum non eſſe creaturarum volitum à Deo eſſe poteſt. Itaque ii maiori veriſimilitudine Caietani ſententiam explicabũt, qui dixerint, omnes actus liberos, quibus diuina voluntas determinate vult, aut determinate permittit res eſſe, aut determinate vult non eſſe, non ſolum eſſe perfectiones diuinas, ſed etiam æquales inter ſe perfectiones, quia eadem ratione formali, quæ à ſumma Dei bonitate ducitur, perfectionum ratio-
A nem habent. Nec dici poteſt, Caietanum intelligendum eſſe de actibus liberis diuinæ voluntatis, quatenus præciſe tendunt in Deum, tanquam in rationem volendi, aut nolendi libere: ea enim tendentia, vt ſic dicam, neceſſaria eſt, quia fieri non potuit, vt Deus ab æterno non moueretur à bonitate ſua, vt determinate vellet, aut determinate permitteret rem quamque poſſibilem aut eſſe aliquando, aut non eſſe: ne diuina voluntas vnquam ſuſpen-
B ſa eſſet, & omnino indeterminata, quod nequaquam dici poteſt, vt ſuo loco oſtẽdemus.

Hanc eſſe germanam explicationem.

Intelligendus eſt igitur Caietanus de actibus Dei liberis, vt tendebant ab æterno in quaſdã res poſſibiles, vt eſſent, quemadmodum in alias, vt non eſſent: & ſub hac conſideratione dixit, hos actus eſſe perfectiones in Deo. Addit tamen, eos non eſſe perfectiones ſimpliciter, ſed cum additione diminuente, & ſecundum quid, nempe voluntarias, & omnino li-
C beras, vt quæ poſſent non eſſe, nec perficere Deum intenſiue, ſed extenſiue.

Probat Caiet.

Quod igitur huiuſmodi actus in Deo ſint perfectiones quædam, duobus argumentis probat. Vno, (quod ex D. Thoma ſumit) quia ad perfectionem cuiuſque rei pertinet, non ſolum, vt ſit perfecta in ſe, ſed etiam vt quatenus poteſt, & vt decet, ſuam perfectionem aliis communicet. Id quod ex eo colligitur in rebus naturalibus, quia tunc aliquid ſi-
D bi ſimile producit, cum propriam perfectionem eſt aſſecutum.

Ex Ariſt. 2. de anim. c. 4. tex. 34.

Altero, quia cum actus intellectus, & voluntatis ſint nobis cum Deo communes; in nobis autem ſint perfectiones quædam habentes admixtam imperfectionem, non dubium eſt, quin ſublata ab eis omni imperfectione tanquam puræ perfectiones Deo tribuendi ſint.

Tertio quoque idem ex eo confirmari po-
E teſt, quia Deus præciſe per actum illum ſimpliciſſimum, quo ſeipſum eſſe vult, non denominatur velle quicquam aliud ſiue eſſe, ſiue non eſſe, vt patet: aliquid ergo præterea in eo eſt, quo denominari poſſit velle creaturas eſſe, aut non eſſe, quod idem ſit reale, ac minime pendens ab operatione intellectus: quicquid autem realiter eſt in Deo, perfectio aliqua eius ſit neceſſe eſt.

Quod autem huiuſmodi perfectiones ita
F ſint in Deo, vt potuerint non eſſe in illo, ea ratione probatum ſupponit, quia ſunt liberæ, ac proinde non neceſſariæ.

Impugnatur ſent. Caiet.

Verum & hæc Caietani opinio recte ab omnibus ferme poſterioribus Theologis reiicitur. Eſt enim vt audacior aliquanto, ita & parum tuta. Primum, quia Deus in ſe ipſo, & ante omnem ordinem ad creaturas in eſſe reali futuras,

futuras, eſt infinite perfectus; alioqui diuina natura in ſe ſpectata eſſet alicuius boni indiga, quod negant diuinæ & humanæ literæ: at ei, quod eſt infinite perfectum, nulla omnino perfectionis additio fieri poteſt. Deinde, quia quod aliũde modo aliquo perficitur, aliunde etiam modo aliquo pendeat neceſſe eſt; Deũ autem nullo modo pendere à creatura, aut ex ordine ad illam, ſed in ſe eſſe omnino independentem ex eo perſpicitur, quia alioqui nõ eſſet prima omnium rerum cauſa. Tertio, quia ſi Deus modo aliquo perficitur extenſione ad creaturas ſecundum earum eſſe reale: ergo extenſione huiuſmodi actuatur: actus enim, & perfectio idem ſunt: ergo modo aliquo eſt in potentia paſſiua, ſeu receptiua vlterioris perfectionis, ſicque non eſt actus purus, quod eſt error in Philoſophia, & Theologia. Adde, quod huiuſmodi extenſiones ad eſſe reale creaturarum ſunt in Deo rationes cauſandi, ſeu cauſalitates; hæ vero, quatenus conſideratione noſtra à diuina natura diſtinguuntur, nullam perfectionem Deo adiungunt, vt ſuperius probatum eſt. Poſtremo, quia ratio, ob quam agentia creata extenſiue perficiuntur ex ordine ad ſua effecta, eſt, quia per ea modo aliquo obtinent aliquid, quod ipſis deeſt, nec loco illius habent aliquid excellentius; quo pacto agentia corruptibilia per ea, quæ generant, & qui res præclaras gerunt, per eas ipſas modo aliquo aſſequuntur perpetuitatem: at Deus infinite excellentius habet in ſe ab æterno, quicquid perfectionis ex ordine ad res futuras quouis modo aſſequi poſſet. Non bene igitur cohærent duo hæc, quæ Caietanus coniungit, nempe actum liberum diuinæ voluntatis addere perfectionem aliquam ſimpliciſſimo actui, quo Deus ſe amat, ſibique in rebus à ſe factibilibus complacet, & eam perfectionem potuiſſe non eſſe in Deo. Aut enim ea perfectio non datur in Deo, (*ſeu potius id, quod ait eſſe perfectionem, non eſt perfectio*) aut ſi datur, non potuit illa in Deo non eſſe. Quod idem de actibus liberis intellectus diuini dicendum eſt, nempe viſionis intuitiuæ, & futurorum præſciẽtiæ. Sicut enim Deus nullius omnino perfectionis additione libere voluit, vt mundus hic eſſet; ſic nulla perfectione adiuncta libere illud ab æterno intuitus eſt, & nobis futurum certo perſciuit.

queſt. ſup. ad fin. q. 5.

Communior ſententia de eadem re, & quo ſenſu amplectenda.

SECTIO IV.

Cõmunis ſententia hos actus

COMMVNIOR ſententia aliorum Theologorum eſt actus liberos diuinæ voluntatis ſolam relationem rationis addere ſimpliciſſimo, & infinite perfecto diuinæ voluntatis actui: quod eodem pacto de actibus liberis diuini intellectus ſentiunt, reſpectu ſcientiæ ſimplicis intelligentiæ. Hanc autem ſententiam ex impugnatione duarum ſuperiorum hoc modo colligunt. Cum actus diuinæ voluntatis non addant aliquid, quod re ipſa extra Deum exiſtat, vt contra primam oſtenſum eſt; neque etiam aliquid, quod re ipſa B ſit in Deo, ſiquidem oporteret (*vt aiunt*) illud eſſe perfectionem aliquam, quæ potuiſſet in Deo non eſſe, quam perfectionem ſecunda opinio non recte in eo ponit: reliquum eſt, vt nihil aliud addant quam relationem aliquam rationis ad ea, quæ Deus ſecundum eſſe reale aliquando eſſe decreuit.

ſolam addere actui ſimpliciſſimo relat. rat. Vide Fer. 1. cont. Gent. c. 75. & 76. Capr. in 1. d. 45. q. vn. a. 2. ad arg. contr. 1. & 2. concl. Syluest. & recent. ad ar. 2. q. 19. 1. p. D. Thom.

Sed contra hanc ſententiam, ſi intelligatur, vt verba ſonant, haud leuiora argumenta, quam aduerſus ſuperiores duas, occurrunt. C Vnum eſt: Relatio rationis non poteſt vllo modo conferre Deo, vt libere velit creaturas eſſe: non igitur ab ea habet ſimpliciſſimus voluntatis diuinæ actus, vt ſit liber. Antecedens probatur tum ex eo, quod velle creaturas eſſe, eſt aliquid reale in Deo, vt patet; relatio autem rationis non confert vllum eſſe reale, vt etiam perſpicuum eſt: tum quoque ex eo, quod relatio Dei volentis ad creaturam volitam fundatur in ipſa volitione, eamque D ſupponit: (*quod etiam huius ſententiæ authores fatentur*) nullo igitur modo eam conſtituit in eſſe actus liberi. Quod argumentum nonnulli eorum dicunt eſſe inſolubile in hac vita, dum ipſa Dei voluntas ſicuti eſt, clare à nobis non cernitur: mihi vero ne in futura quidem vita videtur ſolui poſſe: arguit enim ſuos authores apertæ contradictionis, quatenus aſſerunt, ſimpliciſſimum illum actum diuinæ voluntatis à relatione rationis habere, E vt ſit liber, & tamen eandem relationem in eo ipſo actu fundari, quod eſt illum ſupponere: vnde perſpicue ſequitur, eam relationem conſtituere, & non conſtituere, ſupponere, & non ſupponere diuinum actum liberum.

Refellitur.

Alterum argumentum eſt. Voluntas Dei libera (*etiam vt libera*) eſt cauſa rei futuræ: ideo enim res futura eſt, quia Deus libere vult eam fore: non igitur ratione relationis eſt libera, F ſed alicuius (*quicquid demum id ſit*) quod naturæ ordine relationem antecedat: ſiquidem relatio volẽtis ad volitum ſimul natura eſt cum relatione voliti ad volentem, vt patet ex oppoſitarum relationum proprietate: relatio autem voliti fundatur in re volita, quæ, vt volita, poſterior natura eſt ipſo actu voluntatis, à quo cauſatur.

Nec vt ſit cauſa rerum.

Tertium

Tertium eſt. Actus liber diuinæ voluntatis eſt actio formaliter immanens, & virtute tranſiens, vt ſæpe dictum eſt: non poteſt autem habere à relatione rationis, ſiue quod ſit immanens, vt patet, ſiue quod virtute tranſeat: (*ſiquidem huiuſmodi relationum nulla eſt virtus*) non ergo à relatione rationis habet, vt ſit liber.

Poſtremum. Actus liberi diuinæ voluntatis ſunt actus diuinarum virtutum, vt charitatis, liberalitatis, miſericordiæ, iuſtitiæ, & ſimilium: actus autem virtutum non conſtituuntur in eſſe virtutis per huiuſmodi relationes, vt conſtat: ergo nec actus diuinæ voluntatis ab eis habent, vt ſint liberi.

Vt quidam explicent hãc ſententiam.

Sunt, qui reſpondeant, cum dici ſolet, actus liberos diuinę voluntatis relationibus rationis inter ſe diſtingui, intelligendum id eſſe quoad noſtram cognitionem, non quoad eorum conſtitutionem: ſunt enim priores quam noſtra cognitio; nec tamen poſſunt à nobis cognoſci, quatenus liberi, niſi relatione, comparationeq; earum rerum, ad quas terminantur in eſſe reali. Quanquam vero hi non ad rem loquuntur, cum quæſtio nõ ſit de cognitione actuum liberorum Dei, ſed de eorum eſſe, quod ipſorum cognitionem antecedit, tamen ad id, quod quærimus, viam aperiunt. Si enim relationes huiuſmodi, comparationeſque, quas hoc genere relationũ facimus, nobis declarant libertatem illius actus ſimpliciſſimi; aliquid ergo in eo ſubeſt, quod primi authores huius ſententiæ hiſce relationibus innuere voluerunt, à quo actus ille habet, vt ſit liber: aut certe illud idem extenſo relationis nomine complexi ſunt, quo pacto ſuperius diximus, D. Thomam, Scotum, & alios graues authores, qui fidentius pro aliis nominibus aliis nonnunquam vtuntur, creationem tum actiuam, tum paſſiuam ſæpe relationes appellaſſe, cum re vera relationes non ſint, ſed relationum fundamenta, ſeu potius fundandi rationes.

Quatenus admittenda explicatio.

Super. quæſt, ſect. 3.

Vera reſolut. addere extenſionẽ non neceſſariã, &c.

Dicendum igitur, actus liberos diuinæ voluntatis, quatenus liberi ſunt, non includere effecta vlla, ſiue res externas, quatenus à Deo proueniunt, vt prima opinio dicebat; neque vllam perfectionem, quæ in Deo potuerit non eſſe, vt dicebat ſecunda; nec vero vllam relationem rationis, vt d ci à compluribus ſolet; ſed ſolam extenſionem non neceſſariam ſimpliciſſimi illius actus ad creaturas, in qua relatio ad eas fundatur. Quæ aſſertio etſi ex dictis ſatis probata relinquitur, maioris tamen perſpicuitatis gratia confirmanda eſt quoad ea, quæ de extenſione dicimus. Cum enim ſupra oſtenſum ſit, actum illum vnicum, & ſimpliciſſimum diuinæ voluntatis terminari primum ad ipſam diuinam eſſentiam tanquam ad primarium eius obiectum; ſecundaria vero ratione, ſed ex neceſſitate ad omnes creaturas in eſſe poſſibili; tertio demum loco, ad quaſdam earum in eſſe reali, ſed non ex neceſſitate; (*neque enim hoc pacto poteſt terminari ad omnes, quia nunquam omnes, etiam ſucceſſiue, erunt in rerum natura*) conſtetque actum illum ex eo quod non neceſſario fertur in creaturas, eſſe liberum, efficitur, vt quatenus liber hanc ipſam terminationem includat, & per varias huiuſmodi terminationes virtute diſtinctas in plures actus liberos noſtro intelligendi more diſtinguatur. Quod autem hæc extenſio nulla ſit perfectio in Deo, ex hoc ipſo patet, quia non eſt neceſſaria, potuitq; ex ratione ſua in eo non eſſe. Quod vero eadem extenſio non ſit relatio rationis, ex eo perſpicuum eſt, quia re ipſa eſt in Deo, nec pendet in ſuo eſſe ab operatione intellectus. Quod deniq; relatio ad creaturas in hac ipſa extẽſione fundetur, ex eo patet, quia cum neceſſario fundari debeat in ipſo actu ſimpliciſſimo diuinæ voluntatis, nec poſſit in eo fundari, quatenus præciſe fertur in diuinam eſſentiam, aut in creaturas ſecundum earum eſſe poſſibile; neceſſario fundari debet in eo, vt fertur in eſſe reale quarundam.

q. ſup. ſect. 5.

Hoc eſt, varias terminationes virtute diſtinctas ab actu ſimplici.

Idem dicendum de actibus liberis diuini intellectus.

Idem porro dicendum eſt de actibus liberis diuini intellectus, qui ſunt actus præſcientiæ, & intuitiuæ cognitionis. Includunt enim extenſionem vnici actus ſcientię ſimplicis intelligentiæ ad ea, quæ in aliqua differentia temporis exiſtunt, in qua extẽſione virtute diſtincta in plures variæ relationes Dei præſcientis, & intuitiue cognoſcentis fundantur.

Solutio eorum argumentorum, quæ in eadem dubitatione pro aliorum ſententiis allata ſunt.

SECTIO V.

Ad arg. primæ opin.

QVARE ad argumentum primæ opinionis dicendum eſt, liberos actus diuinæ voluntatis includere eam extẽſionem, quam diximus; nec magis eſſe incommodum, quod ea in actu exercito (*de quo mox dicendum*) potuiſſet nõ eſſe in Deo, quam quod hoc pacto non ſit neceſſaria, ꝙ omnes fateantur neceſſe eſt.

Ad arg. Caietani.

Actualis cõmunicatio nõ eſt perfectio agẽtis increati, ſed creati.

Ad primum vero Caietani dicendum, etſi ad perfectionem cuiuſque agentis creati pertinet actualis eius communicatio, tamen id non pertinere ad perfectionem agẽtis increati; quia infinite perfectius habet in ſe, quicquid ſuis effectis communicare poteſt. Nec vero D. Thomas oppoſitum docet, ſed hoc tantum ſignificat, ex perfectione agentis prouenire, vt aliis ſe communicare poſſit. Vnde fit, vt ſignum perfectæ rei naturalis ſit poſſe generare ſibi ſimilem, vt colligitur ex Ariſto-

tele

tex. 34. tele 2. de Anima, cap. 4. & ſignum item ſcientis poſſe docere, vt idem ſcribit in præfatione huius operis.

Ad ſecundum dicendum, in actibus intellectuum, & voluntatum creatarum duo cerni: vnum, quod ſint qualitates, alterum, quod tendant in obiecta propria, quorum habitudine inter ſe formaliter diſtinguuntur; & vtraque ratione hos actus dicere perfectionem in ſuis quemque generibus, eamque imperfectione admixtam. Cum autem hæ variæ perfectiones, quas huiuſmodi actus & ratione ſuorum generum, & ratione ſuarum differentiarum habent, ad vnicam & ſimpliciſſimam perfectionem actus intelligendi, & volendi Dei reducuntur, neceſſe eſt, vt ii actus diuini ab omni differentiarum diſtinctione quaſi exſoluti relinquantur: quo fit, vt in actu intelligendi Dei relinquatur id ſolum, quod ſit actus intelligendi perfectiſſimum intelligibile, & in actu volendi id ſolum, quod ſit actus volendi perfectiſſimum appetibile: extenſiones vero eorum actuum ad creaturas iam in eis non reperiantur ex natura rei diſtinctæ, ſed virtute, & eminentia duntaxat; quia excellentia naturæ ſuæ perinde ſe habent ad creaturas, atque ſi ex natura rei diſtinguerentur: actu autem tum demum diſtinguantur hæ extenſiones & inter ſe, & ab ipſis ſimpliciſſimis actibus, cum operatione intellectus more concipiendi noſtro vt diſtinctæ intelliguntur. Itaq; abſtractio ipſa oſtendit, perfectionem, quæ relinquitur in ſimpliciſſimis actibus intelligendi, & volendi Dei, non pertinere ad illos, vt extendutur ad creaturas ſecundum eſſe earum reale, ſed vt terminantur ad perfectiſſimum intelligibile, & perfectiſſimum appetibile, vnde manat, vt terminentur neceſſario ad ea, quæ ratione illius ex neceſſitate ab eo intelliguntur, & amantur. Quo fit, vt non ſequatur, actus liberos in Deo compleri per vllam perfectionem, quæ ſimpliciſſimis Dei actibus intelligendi & volendi adiungatur.

Has extenſiones non addere perfectionem in Deo.

Ad tertium dicito, non quidquid realiter in Deo eſt, eſſe ex peculiari ratione ſua (hoc eſt, quatenus more conſiderandi noſtro ab eo diſtinguitur) perfectionem diuinam, vt patet in relationibus perſonalibus, quæ etſi re ipſa ſunt in Deo, atque adeo formaliter ipſa diuina eſſentia, ac proinde vnica perfectio infinita; tamen, vt more conſiderandi noſtro à diuina natura diſtinguuntur, nullã perfectionem illi adiungunt, cum diuina natura omnem omnino perfectionem includat. Sic ergo fere res habet in extenſione actus intelligendi, & volendi Dei ad creaturas in eſſe reali: etſi enim ea extenſio eſt realiter in Deo, atque adeo idem formaliter cum diuina eſſentia, quæ, vt ſupra dictum eſt, identificat ſibi realiter, & formaliter omnia, quæ in Deo ſunt; (*poſitiua intellige*) tamen quatenus more intelligendi noſtro diſtinguitur ab ipſis ſimpliciſſimis actibus intelligendi, & volendi, tanquam modus quidã purus habendi ſe ad eiuſmodi creaturas, & non neceſſarius nullam perfectionem illis adiungit, vt propterea illi perfectiores ſint, quia ad creaturas ſic ſpectatas extenduntur, ac terminantur. Id quod etiam ex eo confirmatur, quia huiuſmodi extenſiones, & puri modi non neceſſarii ſe habendi Dei ad creaturas ſunt ipſæ cauſalitates, quibus iuxta propoſitũ Dei completis, ac terminatis Deus formaliter eſt cauſa rerum omnium; vt ſuperius oſtenſum eſt: vbi etiam eſt probatum, ſolas cauſas ſecundas in cauſando perfici.

Eſſe modos puros ſe habendi ad creaturas.

Prox. quæſt. ſect. 4. & 5.

Ad id autem, quod Caietanus probatum ſupponit, eas perfectiones, quas inducit, potuiſſe in Deo non eſſe, quia ſint liberæ, ac proinde non neceſſariæ, dicendum eſt, non bene hæc duo cohærere, (*vti diximus*) & quod illæ ſint perfectiones diuinæ, & quod potuiſſent in Deo non eſſe; quantumcunque earum perfectio imminuatur. Cæterum quatenus nomine earum perfectionum non intellexit entitates vllas diſtinctas inter ſe (*vt perſpicuum eſt*) ſed ſimpliciſſimorum actuum illorum extenſiones, nihil eſt, quod in ea probatione ab eo ſuppoſita reprehendendum ſit; ſed aliquid tamen, quod ad eam pertineat, paulo poſt explicandum.

Denique ad id, quod communiter cæteri ferme Theologi dicunt, actus liberos in Deo ſolam relationem rationis ſimpliciſſimis illis actibus adiungere, iam diximus, veriſimile eſſe primos authores eius locutionis nomine relationum rationis aut inſinuaſſe, aut complexos fuiſſe eas extenſiones, in quibus eiuſmodi relationes fundantur: idque vt à Deo excluderent relationes reales ad creaturas, quæ in eo locum non habent. Verum probatio hæc, qua nunc recentiores quidam vtuntur [*Id quod additur ſimpliciſſimis illis actibus, vt ſint liberi, eſt re ipſa in Deo: ergo eſt aliqua perfectio diuina*] hæc, inquam, probatio vitioſa eſt: neque enim quidquid re ipſa eſt in Deo, ſi ſumatur quatenus more intelligendi noſtro, additur diuinæ eſſentiæ, aut eius actibus eſſentialibus, eſt eius perfectio, vt iam oſtendimus.

Ad fundam. communis ſententiæ.

Contra hæc tamen ſic aliquis obiiciat. Quidquid re ipſa eſt in Deo, eſt Deus: extenſio voluntatis diuinæ ad eſſe reale creaturarum eſt re ipſa in Deo: ergo eſt Deus: atqui Deus potuit voluntate ſua non extendi ad eſſe reale creaturarum: ergo Deus potuit non

Duæ obiect. circa modum loquendi in hac re.

eſſe Deus. Prima propoſitio, quæ ſola videbitur indigere probatione, ex eo conſtat, quia eſſentia diuina (*& ex conſequenti Deus*) identificat ſibi realiter, & formaliter omnia, quæ re ipſa ſunt in Deo, vt dictum eſt ſupra.

Deinde, Deus eſt ſumma perfectio: extenſio diuinæ voluntatis ad eſſe reale creaturarum eſt ipſe Deus, quia non eſt aliquid Deo additum: ergo ea extenſio eſt ſumma perfectio; non igitur recte dictum eſt, eam extenſionem non eſſe vllam perfectionem, quam actus liberi in Deo habeant.

Prioris ſolutio. Sed hæc iam ſpectant ad modum loquendi. Prior enim argumẽtatio, ſeu potius ſophiſma ex non bene obſeruato verborum vſu decipere poteſt. Quapropter conceſſa tota prima conſequentia, in ſecunda eſt vitium figuræ dictionis, quod nonnulli Theologi aduertunt. *Vt Alenſis 1. p. q. 34. membro 2.* Nam etſi id, quod eſt extẽſio diuinæ voluntatis ad eſſe reale creaturarũ, eſt ipſe Deus, Deuſque voluntate ſua potuit non extendi ad eſſe reale illarum; idcirco tamen nõ ſequitur Deum potuiſſe non eſſe Deum, quia fit tranſitus ex vno quaſi prædicamento ad aliud: nam Deus ex modo ſignificandi ſuo importat ſubſtantiam: extendi autem voluntate ad hoc vel illud importat actionem exercitam: quo fit, vt non quicquid de vno infertur, poſſit de altero inferri, propter varium ſignificandi modum. Quod ſi in aſſumptione eiuſdem ſecundæ conſequentiæ diceretur, Deum poſſe non eſſe id, quod eſt extenſio voluntatis ſuæ ad creaturas; cum nomẽ abſtractum extenſionis ſignificet extenſionẽ quaſi per ſe ſtantem, non autem per modum adiacentis exercitam, ac proinde ſignificet actionem per modum ſubſtantiæ, conſequentia quidem apta eſſet, ſed aſſumptio eſſet negãda: quia etſi Deus potuit non extendi volũtate ſua ad creaturas, tamen fieri non potuit, vt non eſſet id, quod eſt ipſa extenſio, quæ eſt ipſa diuina eſſentia. Itaque, cum dicimus, Deum potuiſſe non extendi voluntate ſua ad eſſe reale creaturarum, ſenſus eſt, potuiſſe illum nõ habere rationem extendentis voluntatem ſuam ad illud, etiamſi non potuerit non eſſe id, quod eſt ipſa extenſio.

Potuiſſe Deũ non extendi voluntate ad eſſe reale creatur. non tamen non eſſe id, quod eſt ipſa extenſio.

Quo pacto ſumpta hæc extenſ. ſit perfectio, & quo non ſit. In poſteriori argumẽtatione poſterius conſequens diſtinguendum eſt, ſeu potius explicandum. Nam etſi in priori argumentatione recte concluditur, extenſionem, quatenus ſignificatur per modum ſubſtantiæ, eſſe ſummam perfectionem, idq; ex natura rei, ſiquidem hoc pacto eſt idem & realiter, & formaliter cum Deo: tamẽ id, quod in poſteriori conſequente refertur, dictum ſcil. eſſe, eam non eſſe vllam perfectionem, ſic exponendum eſt, vt intelligatur de extenſione ſignificata per modum actionis exercitæ, nempe concreta

A dictione verbi extendendi: quo pacto nullam perfectionem ſignificat, quæ ſimpliciſſimis, ac neceſſariis actibus diuinę voluntatis ac intellectus adiungatur. Atq; hoc modo intelligendum eſt id, quod hactenus eſt dictum, extenſionem diuinæ voluntatis & intellectus ad eſſe reale creaturarum non eſſe in Deo vllam perfectionem; ſumpta nimirum extenſione in actu exercito, non in actu ſignato, ſeu conceptu abſq; exercitio, quo fere modo lib. 5. dice-

B bamus relationem in actu exercito conſtituere relatiuum, non item in actu ſignato & conceptu. *c. 15. q. 6. ſect. 5.* Itaq; tota deceptionis occaſio in modo loquendi ſita eſt, niſi propoſita diſtinctio & explicatio obſeruetur.

Iuxta hæc facile videre licet omnes, qui de hac re diſputarunt, etſi nõ idem omnino ſenſerunt, aliquid tamẽ obſeruaſſe, quod verum ſit ſicq; omnes aliquid in reſolutionem explicatæ veritatis contuliſſe. *Singulas relatas ſententias aliquid veri ſaltem innuiſſe.* Nam Ochamus, &

C Gabriel, & qui ex Nominalib. in hac re Ochamum ſecuti ſunt, etſi à cæteris Theologis pene non ſunt auditi, tamen eatenus recte ſenſerunt quatenus ſignificare voluerunt, eos actus vt liberi ſunt, nihil habere entitatis diuinæ naturæ adiunctum. Veteres autem Scholaſtici, qui libertatem eorum actuum in ipſis effectibus ponere viſi ſunt, illud credẽdi ſunt ſpectaſſe, ac explicare voluiſſe, nunquam liberos Dei actus ſine ordine ad externa opera

D intelligi poſſe, vt poſſunt noſtri; quandoquidẽ electio, quæ eſt primus libertatis actus, ſola media reſpicit, quæ nulla ſunt in ipſo Deo, ſed in creaturis tantũ: proinde ſi quid entitatis præter ſimpliciſſimũ Dei actum concipere oportet ad eorum libertatem intelligẽdam, id totum in creaturis ponendum eſſe. Caietanus quoq; eatenus recte philoſophatus eſt, quatenus dixit, id, quod liberi actus addunt vnico, & neceſſario illi actui, (*quidquid id ſit*) potuiſſe

E in Deo non eſſe. Id quod de extenſione nõ abſtracte, ſed concrete, & in actu exercito ſignificata intelligendum eſt. Iam vero qui nihil expreſſe addiderunt ſimpliciſſimis actibus intellectus, & voluntatis, niſi varias relationes rationis, de additione quoq; entitatum intelligendi ſunt; quaſi dicãt, ſi quam entitatem liberi actus Deo afferunt, quæ dici de eo poſſit, eam non eſſe aliam, niſi relationum rationis.

F Deniq; quicunq; dicimus illos actus nihil entitatis addere, nec quæ ſit in rebus externis, nec quæ ſit in Deo, ſed ſolam extenſionem exercitam non neceſſariã illorũ actuum ſimpliciſſimorum ad eſſe reale creaturarum; omnia conſideramus, & quæ excludẽda ſunt, & quæ includenda, ne nos tangat ea reprehenſio, qua Ariſt. quoſdam veteres perſtringit, quod paucis inſpectis, facile de rebus pronuntient. *1. Meta. c. 7. text. 12. & 1. de gener. c. 2. tex. 7.*

Reſolutio.

Reſolutio præcipuæ quæſtionis.

SECTIO VI.

Status quæſt.

HIs in hunc modum explicatis, reddenda eſt ratio, cur in Deo propter ſummā eius libertatem non ſit potentia logica ad oppoſitós actus liberos voluntatis & intellectus ſucceſſiue exercendos, cum ab æterno eam habuerit, vt ſe ad alterum indifferenter determinaret: in hoc enim poſita eſt tota huius quæſtionis difficultas.

Recent. confugiunt ad repugn. moralis inconſtant.

Non deſunt ex recentioribus, qui totam repugnātiam huius ſucceſſionis quoad actus voluntatis in inconſtantia morali, quæ nullo modo poteſt Deo attribui, ponendam exiſtiment; ita vt ſi nulla huiuſmodi inconſtantia colligeretur ex eo, quod Deus nollet: quę voluiſſet, aut vellet, quæ noluiſſet, nihil iam obſtaret, quominus in eo eſſe poſſet hæc ſucceſſio ad oppoſita. Sed certe ſi aliunde nulla eſſet repugnantia, nō videtur ea ex hoc capite colligi. Nulla enim moralis inconſtantia, aut leuitas eſt vel pro ſola libertatis vi probanda, & oſtendenda, bono aliquo fine propoſito, ſaltem in rebus indifferentibus, nolle, quæ ante volueris, aut velle, quæ nolueris. Quòd ſi illi contendant, fore, vt in ſubiecta materia (*hoc eſt, in actibus diuinis, de quibus eſt quæſtio*) id eſſet inconſtantia, & leuitas moralis, aut inde colligi poſſet expreſſior aliqua repugnantia; primum quidem, quicunque negauerit eam ſucceſſionem arguere in Deo vllam mutationem, æque negabit ex ea ſequi inconſtantiam vllam in diuina natura. Deinde, ſi qua inde ſequitur certior repugnantia, ea tandem reddenda eſſet pro ſolutione huius difficultatis: quod ſuo quiſque modo fecerunt omnes retro graues Theologi; nec recurrendum eſſet ad ſolutionem, cum minimum dubiam, neq; omnino neceſſariam.

Vera reſolut. fore, vt Deus mutaretur. Vide Ferr. 1. contra Gent. c. 83. & Baſ. ſol. in 1. d. 45. p. 2. art. 3.

Communis ſolutio huius difficultatis pro vtriſque actibus liberis, tam voluntatis quam intellectus, hæc fundatiſſime dari ſolet. Si in Deo daretur ſucceſſio huiuſmodi oppoſitorum actuum (*eo modo videlicet, quo in eis oppoſitionem concipimus*) daretur quoque ſucceſſio oppoſitarum relationum, quæ illos conſequerentur: at hæc nullo modo dari poteſt, niſi Deus mutetur; ergo nec illa. Maior patet: minor autem probatur ex ea communi, & ab omnibus recepta propoſitione, Impoſſibile eſt dari nouam relationem, niſi facta mutatione in vtroque, aut ſaltem in altero extremorum, quam deſumunt ex celebri illo Ariſtotelis pronuntiato 2. de generatione, capite 10. *Idem eodem modo ſe habens idem facere aptum eſt*: quod pronuntiatum multo vni- A uerſalius quam loco illo vſurpatur, iidem accipiunt, & illo ad plurima confirmanda vtuntur. Cum ergo ante mundum conditum nulla mutatio in eo facta ſit, vt patet, (*quod enim non eſt, nec incipit, aut deſinit eſſe, nullo modo mutatur*), certe ſi Deus ante mundum conditum referretur ad illum noua relatione nolentis illum fore: poſtquam illum fore voluerat, mutatus ipſe ſecundum voluntatem proculdubio eſſet, quandoquidem mundus (*vt* B *dictum eſt*) nondum eſſet mutatus. Quod ſi Deus non potuit nolle mundum fore, poſtquam fore voluit, ergo non potuit preſcire illum non futurum, poſtquam futurum preſciuerat; ſiquidem præſcientia futuri, quæ eſt liber actus intellectus diuini, ſequitur voluntatem abſolutam de euentu futuro.

Nouā relat. non dari ſine aliqua vnius extremorum mutatione. tex. 56.

Obiectio.

Si quis autem dicat, hoc ipſum, quod eſt rem aliquam eſſe nolitam, vt ita dicam, poſtquam volita fuit, aut volitam, poſtquam fuit C nolita, eſſe eam aliquo modo mutatam, vt quidam exiſtimant: proinde ſi Deus ante mundi conſtitutionē, dum adhuc nulla realis mutatio facta erat in rebus, nollet, vt illæ eſſent, quas prius voluerat, aut eas eſſe vellet, quas fore noluerat, non deeſſet tunc in rebus mutatio, quæ ſatis eſſet, vt in ea relatio illarum fundaretur: quemadmodum dicunt, res fuiſſe etiam ab æterno mutatas ab ipſo, quod Deus alias futuras eſſe voluit, alias vero no- D luit, & ob id in eis fundatas eſſe relationes, quas ad Deum ab æterno habuerunt: ſi quis, inquam, hoc pacto occurrat, facile reſponſio refutabitur.

Diluitur. Nō mutatur res præciſe, q ſit volita.

Primum, quia falſum eſt, ſola alterius voluntate res modo aliquo mutari hoc ſolo, quia volitæ ſint, ſi voluntas nondum in eas executiue tranſeat: alioqui Deus modo aliquo mutaretur, cum voluntas noſtra aliter, atque antea, veluti modo per amorem, modo E per odium, in eum fertur. Deinde, quia cum dici ſolet, neceſſariam eſſe mutationem, ſaltem alterius extremi, vt in vtroque relatio reſultet, non eſt hoc pronuntiatum intelligendum de relatione æterna, ſed ex tempore, vt pronuntiatū ipſum præ ſe fert: proinde velle illud ad relationes, quæ nunquam eſſe cœperunt, accommodare, vt ii faciunt, eſt omnino propriam, vt dicitur, vocem ignorare: præſertim, cum in omni mutatione ſupponatur terminus F à quo, ſaltem ficte, eſſe prius tempore in ſubiecto mutando, quam in eo ſit terminus ad quem, vt ſupra dictum eſt, quod quidem in æternitate nec vere, neque etiam ficte locum habet. Poſtremo, quia omnes, qui de hac difficultate diſputant, ſupponunt ſola voluntate ſine executione vlla nō mutari res volitas; ſiquidē ex eo argumentantur ad proban-

Vt ab æterno relationes cōueniant, non indigent mutatione extremor.

ſup. q. ſect. 6.

dum non potuiſſe reſultare oppoſitas relationes rerum factibiliũ ad Deum ex ſola ſucceſſione oppoſitarum eius voluntatum; quo fit, vt propoſita reſponſio id aſſerat, quod tanquã præter omnium opinionem ſit reiiciendum.

Alia ratio pro vera reſolutione.

Alia ratio hunc in modum extrui poteſt: Si Deus nollet ea fore, quæ ante voluerat, aut fore vellet, quæ ante noluerat, (*pro eodem nimirum tempore, quo pacto in obiecto voluntatis eſt oppoſitio*) cum omnis Dei voluntas de re futura, aut non futura ſit efficaciſſima, B vtrunque oppoſitorum effectuum eodem futuro tempore fore oporteret, & quod eiuſmodi res eſſent, & quod non eſſent, quæ eſt aperta contradictio; aut igitur voluntas Dei non eſt efficax, vt quidquid vult fore, ſit re vera futurum, & quidquid vult non fore, non ſit re vera futurum, quod eſt contra perfectionem infinitam diuinæ voluntatis; aut fieri nequit, vt Deus nolit ea fore, quæ ante fore voluerat, aut velit fore, quæ ante noluerat. C Ex qua ratione, quemadmodum ex ſuperiori ſequitur fieri etiam non poſſe, vt Deus præſciat non fore, quæ ante fore præſcierat; aut fore præſciat, quæ fore non præſcierat: ſiquidem diuina præſcientia, vt dictum eſt, in abſoluta Dei voluntate de re futura, aut non futura fundatur.

Peculiaris ratio quoad actus diuini intellectus.

Eſt & alia ratio à priori, quod attinet ad diuinam præſcientiam, quæ hunc in modũ fieri poteſt: Deus ab æterno præſciuit, quidquid re D vera aliquando futurum, aut non futurum erat, ſiquidem nulla veritas eum latere potuit: ergo ſi præſcierit aliquid nõ futurum eſſe pro aliquo tempore, quod pro eodem futurum præſcierat: aut præſciret eſſe futurum, quod non futurum præſcierat, ſimul vtrumque ab æterno præſciuiſſet; & ex conſequenti darentur in intellectu diuino cõtraria iudicia; nam iudicia de contradictoriis obiectis contraria E ſunt, vt tradit Ariſtotel. vltimo capite ſecundi de Interpretatione; vt quo iudicamus aliquid eſſe bonum, & quo iudicamus idem eſſe non bonum: at contraria iudicia non ſolum in diuino intellectu, ſed nec in humano ſimul dari poſſunt.

Contraria iudicia in eodẽ intellectu ſimul dari nequeunt, & quanã eiuſmodi ſint.

His ergo rationibus patet, etſi in Deo ab æterno fuit potẽtia logica ad oppoſitos actus liberos ſuæ voluntatis & intellectus non fuiſſe tamen ad oppoſitos ſucceſſiue, ſed ad alterum tantum. F

Diluitur quædam obiectio contra ea, quæ dicta ſunt.

SECTIO VII.

Proponitur.

ERVNT fortaſſe, qui contra ea, quæ dicta ſunt, ſic obiiciant. Duabus potiſſimum A de cauſis dictum eſt ſuperius, Deum non mutari, cum incipit eſſe actu cauſa rei alicuius: vna, quia cum actu cauſat, nullo modo perficitur, vt ſuo modo perficiuntur cauſæ ſecundæ, altera, quia cum cauſare incipit, eius concurſus non eſt actu nouus, ſed tantum virtute: at vtrumq; cerneretur in Deo, ſi per impoſſibile nollet, quod ante voluiſſet, aut vellet, quod ante noluiſſet: veluti ſi nunc nollet, vt eſſet Antichriſtus, quem hactenus futurum eſſe voluit: aut vellet, vt motus cœli in æternum duraret, quem hactenus noluit, vt vltra diem iudicii procedat: ergo ſi Deus non mutatur, cum incipit eſſe actu cauſa alicuius rei, non etiam mutaretur, ſi nollet, quod antea voluiſſet, aut vellet, quod noluiſſet. Maior ex ſuperius dictis perſpicua eſt, ſi modo intelligatur de mutatione acquiſitiua: nam quod Deus, cum cauſare incipit, non mutetur mutatione abiectiua, ſeu deperditiua, luce clarius erat, quemadmodum neque vlla alia cauſa mutatur. Minor ex eo probatur, quia par videtur eſſe ratio in vtroque. Nam nec Deus per actum liberum, vt liberum, perficitur, quod ſuperius quoque oſtenſum eſt: vt autem aliquid nolit, quod ante volebat, aut contra, ſatis videtur eſſe virtualis nouitas diuinæ volitionis, aut nolitionis, quemadmodum ſatis eſt virtualis nouitas diuini concurſus ad cauſandum actu id, quod antea non cauſabat. Quo fit, vt vel ſuperius non recte definitũ ſit Deum non mutari, cum incipit eſſe actu cauſa alicuius rei, quod dici nullo modo poteſt: vel certe ſine vlla ſui mutatione poſſit nolle, quod prius voluerat, aut velle, quod prius noluerat; quod nunc impoſſibile eſſe dictum eſt.

Ad hanc obiectionem neganda eſt minor propoſitio, neque admittenda eius probatio. Nam etſi Deus non perficeretur per nouam volitionem, aut nolitionem, (*ſi per impoſſibile daretur*) quod etiam ex dictis intelligitur; tamen ea volitio aut nolitio non eſſet noua virtute tantum, quo pacto eſt nouus is concurſus, quo Deus actu cauſare incipit, ſed vere actu noua. *Reſpondetur.* *Si in Deo daretur poſt volitionem nolitio eiuſdem rei, &c. non eſſet ſola virtute noua.*

Quod vt planius intelligatur, aduertendum eſt, duobus modis fingi poſſe Deũ nolle, quod antea voluerat, aut velle, quod ante noluerat; vno, ſi volitio rei alicuius faciẽdæ, aut permittendæ, quam prius facere, aut permittere noluiſſet, præcederet tempore ſuum effectum: vt ſi Deus ab æterno noluiſſet mundum condere, annis autem imaginariis viginti, antequam illum condidit, eum cõdere voluiſſet: altero, ſi ea volitio eſſet ſimul, in eodem tempore vel momento cum ſuo effectu: vt ſi Deus non ſolũ ab æterno noluiſſet mundũ cõdere,

ſed etiam in eo actu perſtitiſſet vſque ad illud momentum excluſiue, in quo illum ſimul & voluit condere, & condidit. Neutro autem modo ea volitio eſſet ſola virtute noua ſed vere actu noua. Si enim præcederet ſuum effectum, non eſſet vtique virtute noua cum eſſe inciperet: nullus enim volendi actus dici poteſt virtute nouus, niſi cum vi ſua nouum cauſat effectum; quo pacto diuinæ cauſalitates non dicuntur virtute nouæ, niſi cum effectus cauſatur: ſin autem ea volitio ſimul eſſet cum ſuo effectu, eſſet quidem virtute noua, quia vi ſua nouum cauſaret effectum: verumtamen non eſſet ſola virtute noua, ſed etiam actu noua. Is enim ſolus actus dici poteſt in Deo ſola virtute nouus, qui cum alioqui ab æterno fuerit eiuſdem omnino obiecti: tamen ita in tempore incipit ſe habere ad illud, ac ſi actu eſſet nouus: qualis fuit actus diuinæ voluntatis de mundo condendo in eo inſtanti, in quo Deus illum condidit. Semper enim fuerat eiuſdem omnino obiecti, cuius tunc erat, nempe de mundo in eodem inſtanti condendo: ſed tunc ita ſe habuit ad illum dans illi nouum eſſe, ac ſi Deus tunc primum illum condere vellet.

Qui actus in Deo ſint ſola virtute noui.

His ſimilia ſunt, quæ apud nos accidunt. Si quis enim, cõtinuato per horam integram actu volendi in vltimo eius quadrante deambulare, ex vi eius interni actus in eo deambulet; is actus internus erit in eo quadrante ſola virtute nouus, quia alioqui iam ab initio horæ ea volitio fuerat eiuſdem omnino obiecti, nempe de deambulando in eo quadrante. Quod ſi antequam deambularet, nolebat in eo deambulare, erit vtique ea volitio deambulandi ita virtute noua, vt ſit iam actu noua. Nec ſolum eſſet actu noua propter nouitatẽ realem ipſius actus, (*id enim quaſi per accidens eſſe concedit is, qui per impoſſibile fingit Deum per actum realiter eundem, imo etiam eundem formaliter prius nolle aliquid eſſe, & poſtea velle idem eſſe*) ſed præcipue propter nouitatem tendentiæ in nouum obiectum, quod erit deambulare, cum antea eſſet non deambulare. Eſſe enim, & non eſſe eiuſdem rei non ſolum poſſunt eſſe diuerſa obiecta voluntatis, ſed etiam ſunt contradictorie oppoſita. Vnde, ſi Deus prius nollet aliquid eſſe, & poſtea vellet idem eſſe pro eodem tempore, aut momento, non eſſet vtique is volendi actus verſatus ab æterno circa idem obiectum, & ex conſequenti non eſſet ſola virtute nouus, ſed vere actu nouus. Eadem ratio foret, ſi in Deo actus nolendi aliquid facere, aut permittere ſuccederet actui, quo voluiſſet illud idem in eodem tempore, aut momento facere, aut permittere: eſſet enim ea nolitio de obiecto actu nouo

In nobis item quinam virtute ſola, qui virtute ſimul, & actũ ſint noui.

Quomodo ex obiectis attẽdenda hæc nouitas.

A comparatione prioris obiecti, circa quod ante verſata erat diuina voluntas, vt patet. Atq; hæc, quæ dicta ſunt de actu volendi, intelligenda ſunt de actu nolendi poſitiuo: nihil enim aliud eſt poſitiue aliquid nolle, quã velle, vt illud non ſit.

Si quis autẽ quærat, quid ſi fingamus Deũ mere negatiue ſe habuiſſe circa rem aliquã faciendam, vel permittendam, ita vt eam prius nec vellet facere, nec permittere, neque etiam B nollet; poſtea vero eam vellet facere, aut permittere in eodem tempore, vel momento? reſpondendũ eſt, primum quidem voluntatem diuinam circa rem nullam in particulari, cum omnibus neceſſarijs circumſtantijs acceptã, eſſe omnino ſuſpenſam, & indeterminatam, vt ſuperiori libro patet. Deinde, ſi per impoſſibile id fieret, eadẽ ratione concedendum eſſet actum volendi facere, aut permittere rem eandem, quã ante per merã ſuſpenſionẽ actus nec C facere, nec permittere voluiſſet, eſſe non ſolũ virtute nouum, ſed etiam actu nouum; ſi quidem circa illud diuina voluntas antea verſata non eſſet. Quod idem accidiſſet ſi prius vellet aliquid facere, aut permittere; poſtea vero eã volitionem ſuſpenderet. Itaq; prior varietas diuinæ voluntatis eſſet motus proprius volũtatis, vt voluntas eſt; quia fieret à termino poſitiuo in poſitiuum: poſterior autem eſſet accidentalis quædam generatio, aut corruptio D in voluntate, vt etiam voluntas eſt, quia fieret inter terminos contradictorios.

C.2.q.4.ſect. 10.

Si per impoſſib. in Deo daretur ſuſpenſio actus, qui poſtea ſequeretur eſſet actu nouus.

Quod ſi quis obiiciat hominẽ eundẽ poſſe prius odio haberi à Deo, ſi ſit iniuſtus, poſtea vero diligi, ſi ſit iuſtus, & vice verſa, ſine vlla diuinæ volũtatis mutatione; ergo nihil repugnare quominus diuina volũtas nullo modo mutata tranſeat à nolitione in volitionem rei eiuſdẽ, ex dictis patet ſolutio. Deus n. nõ eundem odio habet, ac diligit pro eodẽ tempore E ſed pro diuerſis. Adde, ꝙ etſi in eodẽ homine iuſtitia ſuccedit peccato, aut peccatũ iuſtitiæ, tñ odio, quo Deꝰ illum proſequitur vt peccatorem, non ſuccedit amor, quo illũ diligit vt iuſtum, aut contra; ſed vterq; affectus diuinus æternus eſt reſpiciens diuerſos hominis ſtatus, quorum alter alteri ſuccedit in tempore.

Obiectio.

Solutio.

Ex his patet, quanta ſtabilitate fundata ſit communis ratio de noua mutatione diuinæ voluntatis neceſſario concedenda, ſi Deus F poſterius nollet, quod ante voluiſſet, aut cõtra; etiam ſi diuina voluntas per actum realiter eundem (imo etiam formaliter, vt re vera eſt) hæc ipſa præſtaret. Quod ſi nemo eſſet tam mentis inops, vt negaret Socratem mutatum iri vera, & propria voluntatis mutatione, ſi per impoſſibile actu realiter, & formaliter eodem prius vellet certo tempore de-

Summa doctrinæ tradita.

deambulare, poſtea vero nollet in eodem deambulare, aut cōtra quis erit tam iniquus rerum æſtimator vt in Deo idem neget, ſi quid ſimile in Deo per impoſſibile accideret? vtrobiq; enim hac eadem impoſſibilitatis hypotheſi vtimur. Quo fit, vt inanis ſit labor eorũ qui contendunt non recte colligi, Deum fore mutandum, ſi in eo daretur ſucceſſio volendi & nolendi rem eandem pro eodem tempore,

A vel momento, quia; vt aiunt, cum id facturus eſſet actu realiter, & formaliter eodem, nulla maior ſucceſſio ibi dari poſſet, quam oppoſitarum relationum rationis, quæ veram mutationem efficere non poteſt; fruſtra enim ad ſolam ſucceſſionem huiuſmodi relationum recurrunt, vbi nec eſſe eſſet dari veram, & propriã voluntatis, vt voluntas eſt, mutationem in qua ea relationum ſucceſſio fundaretur.

ΚΕΦ. θ.

Ἀπορήσειε a δ' ἄν τις διὰ τί τὰ μὲν γίγνεται καὶ τέχνῃ καὶ ἀπὸ ταὐτομάτου, οἷον ὑγίεια: τὰ δ' οὔ, οἷον οἰκία; αἴτιον δ', ὅτι τῶν μὲν ἡ ὕλη, ἡ ἄρχουσα τῆς γενέσεως ἐν τῷ ποιεῖν καὶ γίνεσθαι τι τοῦ

CAPVT IX.

DVBITABIT a fortaſſe aliquis quid cauſa ſit, cur quædam & arte, & caſu fiant, vt bona valetudo: quædam vero minime, veluti domus, cauſa vero eſt, quia materia, quæ in ea generatione principatum obtinet, cum fit ac generatur aliquid eo-

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

Dubium. DVbitabit a autem fortaſſe.] Diſſoluit Ariſtoteles in hoc capite tria quædam dubia, quæ in iis, quæ dicta ſunt, ſeſe offerunt.

Cur quædam tum arte, tũ etiam caſu fiant, alia nō niſi arte? Primum eſt cur quædam tum arte tum etiam caſu fiant, veluti ſanitas, vt cap. 7. dictum eſt; alia vero non niſi arte gignantur, veluti domus? Ad quod dubium reſpondet, cauſam huius diſcriminis eſſe, quia in materia, quæ principatum obtinet in generatione artificioſa, & in qua pars aliqua rei, hoc eſt, formæ ineſt, alia eiuſmodi eſt, vt à ſe ipſa, id eſt, ſine opera externi motoris moueatur: alia non item. Et ea, quæ à ſe ipſa mouetur, poteſt quidem in quibuſdam *Reſponſio.* moueri hoc modo, id eſt, quo pacto ab artifice moueretur: in aliis autem, licet à ſe ipſa moueatur, non poteſt tamen proinde moueri, vt moueretur ab artifice. *Verbi cauſa*, homo eodem modo ſeſe *Text. 29.* mouere poteſt ſaltando, quo mouetur is, qui ſaltat edoctus ab alio, vt patet in iis qui formas ſaltandi inuenerunt: at canis, licet ſeſe mouere poſſit, non tamen id facere poteſt ſaltando, niſi ab homine ſuo modo doceatur; Quod idem de multis animalibus dici poteſt, vt de equo, elephanto & aliis, quæ quodam modo ſunt diſciplinæ capacia; imo & de plantis etiam quibuſdam: Multæ enim ſunt, quæ, etſi fructus ex ſe ferunt, bonos tamen & ſuaues ferre non poſſunt, niſi arte & induſtria humana iuuentur. Alia ratio eſt in rebus inanimis, cuiuſmodi ſunt lapides, & ligna ſucciſa: hæc enim, cum non moueantur à ſeſe, ſed ab alio non ſolum non poſſunt ſeſe perfecte mouere ad formam domus, aut alterius rei, quæ arte conficiatur, ſed ne vlla ex parte quidem: quo fit, vt niſi ope artificis in domum conformari non poſſint.

Contra reſponſionem obiect. Duo tamen dixit Ariſtoteles in diſſolutione huius dubii, quæ non minorem dubitationẽ ingerunt. Vnum eſt, materiam principem locum obtinere in generatione artificioſa; quod ea ratione falſum videtur, quia ſemper forma, quæ introducitur, cum det ſpeciem rei, quæ fit, præcipua pars rei genitæ cenſeri debet; præſertim cum forma in genere actus, ſubiectum in genere *Alia obiectio* potentiæ ponatur. Alterum, partem formæ eſſe in materia, antequam res efficiatur. Quis enim dicat aliquam partem formæ ſecuris præfuiſſe in globo ferreo, antequam ex eo ſecuris efficeretur.

Prioris ſolutio. Sunt qui ad priorem dubitationem dicant, cum Ariſtoteles ait materiam principatum obtinere in generatione, nihil aliud ſignificari, quam quod materia ſit principiũ generationis. Quod quidem ea ratione non placet, quia verba Ariſtotelis plane ſignificant dignitatem aliquam, vt *Improbatur.* ita dicam, materiæ, quæ illi non ſit communis cum alijs principijs generationis, hoc eſt, cum *Alia ſolutio.* forma, & priuatione. Alii dicunt ſignificari iis verbis materiam eſſe priorem partem rei, quæ *Etiam refellitur.* fit, comparatione formæ, quippe cum tempore illam præcedat. Verum hoc etiam commune eſt materiæ rerum, quæ arte conficiuntur, cum materia rerum naturalium; cum tamen Ariſto*Non placet Alexandri expoſitio.* teles ſatis innuat ſe tradere peculiare aliquid materiæ rerum, quæ arte conficiuntur. Alexander ita accipit eadem verba ac ſi Ariſtoteles dicat [*quæ principium effectiuum eſt in generatione artificioſa.*] Verum neque huiuſmodi expoſitio placet, quia non ſemper materia naturalis effectiue concurrit ad generationem rerum, quæ arte conficiuntur, vt patet in domo, ſtatua, & ſimilibus.

Quid dicendũ videatur. Potius ergo cenſerem ea ratione dictum eſſe materiam principem locum obtinere in generatione artefactorum, quia comparatur cum forma artificioſa, vt ſubſtantia cum accidente, quod quidem eſt naturæ multo inferioris, quam ſubſtantia; quod ſecus accidit in rebus naturalibus, cum

cum earum materia conferatur cum forma naturali, vt ſubſtantia potentialis cum ſubſtantia actuali, quæ longe præſtantior eſt potentiali. Vnde fit, vt in Politica etiam æſtimatione fere materia ſit maioris pretij, quam forma, &, quaſi rarius oppoſitum accidat, dictum ſit illud, materiam ſuperabat opus. Neque obeſt, quod forma artificioſa dat ſpeciem rei, quæ fit, & comparatur cum ſubiecto naturali, vt actus cum potentia: hæc enim in genere accidentis duntaxat vera ſunt, cum interim ſimpliciter præſtantius ſit ſubiectum formæ, quæ per artem inducitur quam ipſa forma, quæ inducitur.

Ad poſteriorem dubitationem ſunt qui dicant, Ariſtotelem nihil proprium tradere materiæ artificialium, cum ait in ea partem formæ ante exiſtere, quam res efficiatur. Id enim commune eſſe omnibus rebus, quæ fiunt ſiue à natura, ſiue ab arte. Partem autem huiuſmodi alii eſſe dicunt quandam inchoationem formæ introducendæ, à qua iuuatur agens in agendo, ne generatio ſit prorſus violenta, & ad quam nullam opem ferat materia. Alii eſſe aptitudinem ad formā, quæ pars quædam formæ cenſeri poteſt, cum ſine aptitudine ad formam, forma introduci nequeat. Sed miſſa vtraque expoſitione (*priore quidem tanquam prorſus abſurda, poſteriori autem, quia Ariſtoteles in prædictis verbis plane ſignificat ſe non loqui de materia vniuerſe, ſed de materia quadam, ſiue ex ea res fiat artificioſe, ſiue naturaliter*) dicendum eſt, partem formæ hoc loco cenſeri accidens aliquod, quod ſimul cum forma, aut parte formæ, quæ introducitur, totalem formam complet. Exempli cauſa, ſi materia ad ſecurim conficiendam ſit dura, deſit autem figura ad ſecandum, tum demum tota forma ſecuris abſoluta & perfecta cenſebitur, cum figura apta ad duritiem acceſſerit. Neque enim ſatis eſt figura ſecuris ad ſecurim conſtituendam ex quauis re naturali, cum cerea ſecuris, aut lignea, ſecuris non ſit; ſed neceſſe eſt præextitiſſe in re naturali naturalem duritiem, vt ſecuris conficiatur, cui cum figura addita fuerit, tota iam ſecuris forma cōpleta erit. In curatione etiam, ſiue ea fiat ab arte, ſiue à caſu ſeu potius à natura (*licet dicatur fieri à caſu reſpectu agentis per artem, vt cap. ſeptimo dictum eſt*) ſemper pars aliqua ſanitatis exiſtit in ſubiecto, antequam ſubiectum ſanetur; ſiue partis nomine intelligas qualitatem excedentem, quæ per curationem remittenda eſt, ſiue qualitatem deficientem, & quam fouere, ac augere oporteat. Itaque licet in generatione naturali non ſemper exiſtat in ſubiecto pars formæ, antequam res genita ſit (*neque enim in ſubſtantiali generatione vlla ante exiſtit*) in generatione tamen artificioſa ideo ſemper aliqua ante exiſtat neceſſe eſt, quia non quoduis artefactum ex quauis re naturali conficitur, vt de ſecuri dictum eſt, ſed ex ea tantum, in qua iam ſit accidens aliquod, quod ſimul cum accidente introducendo formam rei artificioſæ abſoluat, ac compleat. Vnde patet nunquam ab arte introduci totam formam rei artificioſæ. Quod tamen intellige de forma artificioſæ rei, vt diſtinguitur à ſola ſubſtantia naturali, ex qua res artificioſa conficitur. Hoc enim pacto intelligendus eſt Ariſtoteles. Nam ſi formam rei artificioſæ ſumas pro eo ſolo, quod ab arte introducitur, & nomine ſubiecti complectaris ſubiectum naturale non ſolum quoad ſubſtantiā, ſed etiā quoad qualitates, quas habet, cum ex eo res artificioſa cōficitur; etſi aliquando pars formæ præexiſtit in materia, vt ſi vna menſa fiat ex duabus coniunctis, & copulatis, ſæpe tamen accidet, vt nihil illius præexiſtat, veluti cum ſecuris fit ex globo ferreo; ſed, vt dixi, non ita loquitur Ariſtoteles, vt patet in exemplo ſanitatis, quæ quidem nunquā tota per artem induci poteſt, quia ſemper pars aliqua præcedit in ſubiecto, quod ſanatur.

Poſterioris obiectionis variæ ſolutiones.

Vera ſolutio.

τῶν ἀπὸ τῆς τέχνης, ἐν ᾗ ὑπάρχει τι μέρος τοῦ πράγματος, ἡ μὲν τοιαύτη ἐστὶν, οἵα κινεῖσθαι ὑφ' αὑτῆς ἡ δ' οὔ. καὶ ὡσαύτως b ἡ μὲν ὡδὶ οἵα τε, ἡ δὲ ἀδύνατος. πολλὰ γὰρ δύναται μὲν ὑφ' αὑτῶν κινεῖσθαι, ἀλλ' οὐχ ὡδὶ, οἷον ὀρχήσασθαι. ὅσων οὖν τοιαύτη ἡ ὕλη, οἷον οἱ λίθοι, ἀδύνατον ὡδὶ κινηθῆναι, εἰ μὴ ὑπ' ἄλλου. ὡδὶ μέντοι, c ναὶ, καὶ τὸ πῦρ. Διὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἔσται ἄνευ τοῦ ἔχοντος τὴν τέχνην, τὰ δὲ ἔσται: ὑπὸ γὰρ τούτων κινηθήσεται τῶν οὐκ ἐχόντων μὲν τὴν τέχνην, κινεῖσθαι d δὲ δυναμένων αὐτῶν, ἢ ὑπ' ἄλλων οὐκ ἐχόντων τὴν τέχνην, ἢ ἐκ μέρους.

Δῆλον

quid eorum, quæ arte conficiuntur, & in qua pars aliqua rei ineſt, alia talis eſt, vt à ſe ipſa moueatur, alia minime: & hæc b *partim hoc modo moueri poteſt, partim non poteſt. Multa enim ſunt quæ à ſe ipſis moueri poſſint, verum non hoc pacto, veluti ſaltando. Quorum igitur materia talis eſt quales ſunt lapides, ea hoc modo moueri non poſſunt, niſi ab alio: cuiuſmodi certe* c *ignis etiam eſt. Hac de cauſa alia non erunt ſine artifice, alia erunt: ab ijs enim mouebuntur, quæ artem non habent; poſſunt autem* d *moueri, aut ab alijs artem non habentibus, aut ex parte.*

Per-

b *Et hæc partim.*] Hoc eſt & eius, quæ à ſe ipſa moueri poteſt; alia hoc modo, &c. Sæpe enim pronomen demonſtratiuum apud Græcos refertur ad id, quod remotius eſt.

c *Cuiuſmodi certe ignis.*] Hoc exemplum vel idcirco addit, vt in omnibus rebus, inanimis verum eſſe intelligatur nihil à ſe ipſo moueri; vel potius, vt doceat, etſi ignis ex omnibus *Text. 20.*

rebus

rebus inanimis maxime ſeipſum videtur mouere ad aliquid efficiendum, multa tamen eſſe, quæ facere non poteſt niſi arte humana, vt gladium, aut ſtatuam conflatilem.

Quomodo, quæ ſolent arte fieri, alias fiant ſine arte.

d *Poſſunt autem moueri.*] Docet quibus modis ea, quæ aliquando arte fiunt, alias etiam ſine arte efficiantur; aitque id duobus modis accidere; vno, ab agente extrinſeco, vt ſi ægrotus ſanetur eſu, aut potu alicuius rei, quam non ex præſcripto artis ſumat, ſed ad ſedandam famem, aut ſitim, aut certe voluptatis cauſa; altero, ſi ſanetur ex ſeipſo, hoc eſt actione vnius partis in aliam, parte videlicet ſana iuuante ægram, eamque ad congruentem naturæ ſtatum perducente, vt accidit in curationibus, quæ ſola ſubtractione cibi, aut potus perficiuntur. Aduerte tamen nunquam rem, quæ arte conficitur, poſſe fieri ſine arte, niſi iuuante effectiue parte aliqua ſubiecti naturalis, vt videre eſt in eodem exemplo ſanitatis. Nihil enim cibus, aut potus conferret, niſi ſtomachus decoqueret, &c. atque ob hanc cauſam ait Ariſtoteles nihil idem fieri & ab arte, & à caſu; hoc eſt, ſine arte, niſi cum materia, ſubiectumve tale eſt, vt ſeipſum mouere poſſit; quod quidem nunquam accidit, niſi cum altera pars ſubiecti mouet, altera mouetur, vt idem in Phyſicis, & alijs pleriſque locis docuit.

Vt lib. 7. c. 1. text. 1. & ſeq. & lib. 8. c. 4. text. 28.

Δῆλον e δ' ἐκ τῶν εἰρημένων, καὶ ὅτι τρόπον τινὰ ἅπαντα γίγνεται ἐξ συνωνύμου, ὥσπερ τὰ φύσει ἢ ἐκ μέρους συνωνύμου, οἷον, ἡ οἰκία ἐξ οἰκίας: ἢ ὑπὸ νοῦ (ἡ γὰρ τέχνη, τὸ εἶδος) ἢ ἐκ f μέρους, ἢ ἔχοντός τι μέρος ἐὰν g μὴ κατὰ συμβεβηκὸς γίγνηται. τὸ h γὰρ αἴτιον τοῦ ποιεῖν πρῶτον καθ' αὑτὸ μέρος: θερμότης γὰρ ἡ ἐν τῇ κινήσει, θερμότητα ἐν τῷ σώματι ἐποίησεν: αὕτη i δ' ἐστὶν ἤτοι ὑγίεια, ἢ μέρος, ἢ ἀκολουθεῖ αὐτῇ μέρος τι τῆς ὑγιείας, ἢ αὐτὴ ὑγίεια. διὸ καὶ λέγεται

Perſpicuum e eſt autem ex ijs, quæ dicta ſunt, omnia quodammodo ex vniuoco fieri, vt ea, quæ natura conſtant, aut ex parte vniuoca, veluti domus ex domo, aut à mente, (ars enim eſt ipſa forma) aut f ex parte; aut ex habente partem aliquam, ſi g modo non per accidens fiant. Cauſa h enim faciendi pars eſt prima per ſe, ſiquidem calor, qui eſt in motu, calorem efficit in corpore; hic i autem aut ſanitas eſt, aut ſanitatis pars; aut ipſum pars aliqua ſanitatis, aut ipſa ſanitas ſequitur: quapropter & facere dici-

Alterũ dub. An quidquid fit ab vniuoco fiat.

e *Perſpicuum eſt autem*] Alterum dubium, quod in hoc capite diſſoluit, huiuſmodi eſt. Num quicquid fit, eiuſdem ſit nominis, & rationis cum eo, à quo fit? Etenim ſub finem ſuperioris capitis id plane aſſertum eſt in rebus naturalibus, cum dictum fuit ſemper in eiuſmodi rebus genitum eſſe eiuſdem ſpeciei cum generante, ſi non infimæ, certe ſubalternæ; & tamen multa vidimus fieri naturaliter diſſimilia ijs, à quibus genita ſunt, vt filiam reſpectu patris, & arborem comparatione ſeminis, ex quo genita eſt, & rem calidam reſpectu motus, cuius agitatione facta eſt calida. De ijs etiam, quæ arte conficiuntur, eadem eſt ambiguitas; dictum enim fuit cap. 7. ſanitatem, quæ fit in corpore, fieri ex ſanitate, quæ in intellectu eſt, & domum, quæ habet materiam, ex domo, quæ ſine materia in mente artificis exiſtit. Ex quibus verbis quadam ex parte videtur poſſe colligi, omnia, quæ arte fiunt, eiuſdem eſſe rationis cum ijs, à quibus fiunt; alia vero ex parte non item. Huic igitur dubio vt occurrat, docet, ex ijs, quæ dicta ſunt, ſatis poſſe colligi quid in ea re ſentiendum ſit. Si enim recte ea conſiderentur, perſpicuum eſt omnia quodammodo ex vniuoco proprie dicto fieri, aut alijs tribus modis, quibus vniuocatio participatur; tametſi quidam codices pro [*Ex vniuoco*] habent [*Ex æquiuocis*] quod tamen exponendum eſt, Ex ijs, quæ ſunt eiuſdem nominis, ſubaudiendumque [*Et rationis.*] Eſt enim tractatio hæc de naturis rerum, non de ſolis nominibus: cur autem dixerit [*Omnia quodammodo*] inferius exponet.

Vno è quatuor modis omnia fieri ab vniuoco.

Primus modus.

Docet igitur quatuor modis omnia poſſe fieri ex vniuoco. Primo, ac principaliter, cum id, quod fit, eſt omnino vniuocum cum eo, à quo fit, hoc eſt, eiuſdem naturæ; ſiue identitas naturæ ſit ſecundum ſpeciem infimam, ſiue ſecundum ſubalternam: cuiuſmodi vniuocatio cernitur inter genitum naturale, & generans naturale, ac principale; vt inter hominem genitum, & eum, qui genuit, inter iumentum, & iumentum. Dixi [*Ac principale*] vt excludam inſtrumenta, veluti ſemen animalis, & caloris ignis. Secundo, cum id, quod fit, non eſt omni ex parte vniuocum cum eo, à quo fit, ſed tantum ex parte formæ, ita tamen vt vniuocatio cernatur inter totam formam geniti, & totam generantis: quo pacto artefacta ſunt vniuoca cum artificibus. Nam forma domus eſt vniuoca cum forma, qua ædificator ædificat, hoc eſt, cum forma, quæ eſt in mente ædificatoris, licet ſubiectum vtriuſque formæ ſit longe diſſimile; quippe cum forma domus, quæ inducitur per artem, ſit in lapidibus, & lignis; ea autem, qua ædificator ædificat, ſit in animo. Vnde cum Ariſtoteles ait [*Veluti domus ex domo, aut à mente*] ſic expone, Veluti domus ex forma domus, quæ eſt in mente artificis, aut ab ipſa mente artificis, quatenus eſt informata per formam domus: ars enim ædificandi eſt ipſa forma domus, quod quo pacto

Secundus.

verum

verum ſit, libro ſuperiori expoſitum eſt. Aduerte tamen formam, quæ eſt in mente artificis, & formam rei, quæ arte conficitur, non ideo dico vniuoce conuenire, quia habeant aliquam eandem rationem ſibi communem; ſed quia forma, quæ eſt in mente artificis, eſt ratio formæ rei artificioſæ. Tertio, cum id, quod fit, non eſt vniuocum agenti ratione totius formæ, ſed ratione partis formæ: quo pacto homo ſanus eſt vniuocus comparatione potionis calidæ, quando non per eam ſolam ſanus effectus eſt, vt ſi ægrotus laborabat defectu non ſolum caloris, ſed etiam humoris. Quarto, cum id, quod fit, non eſt vniuocum agenti niſi virtute, hoc eſt, cum nec ratione totius formæ, nec ratione partis formæ illi aſſimilatur, ſed ratione virtutis, quæ eſt in agente, quæ quidem etſi non eſt ſimilis formæ agenti, nec parti eius: tamen, quia agens poteſt per illam vel totam formam, vel partem eius inducere, dicitur habere virtute partẽ aliquam, hoc eſt, vel totam formam rei, quæ eſt pars rei, vel aliquam formæ partem: quo pacto motus confricationis dicitur habere calorem, aut ſanitatem, vt Ariſtoteles paulo poſt exponit. Aduerte tamen, in prioribus duobus modis vniuocationis, id quod fit, conferri cum principali agente, in poſterioribus autem duobus cum inſtrumentali.

Tertius. *Quartus.* *Notandum.*

f *Aut ex parte.*] Non repetuntur inaniter eadem verba: ſenſus enim eſt, Aut ex parte partis vniuocæ, hoc eſt, formæ, de qua in proximo diuiſionis membro locutus fuerat.

g *Si modo non per accidens.*] Excepit ea, quæ fiunt per accidens. Hæc enim, cum non fiant ex intentione agentis, non eſt neceſſe, vt ſint vlla ex parte ſimilia agenti, ſiue ſecundum naturam, ſiue ſecundum conceptum. At quæ fiunt per ſe, ſiue ex intentione, ſemper fiunt aut præconcepta, aut ex propenſione naturali directa à primo agente, vt ſimilia producant, qua ratione ſe quatenus poſſunt, perpetua efficiant: ita fit, vt mirum non ſit, ſi domus, quæ quibuſdam moleſta eſt, facta ſit à non moleſto artifice: atque ita res habet in cæteris.

Effecta per accidens non eſt opus vt ſint ſimilia agenti.

h *Cauſa enim faciendi.*] Probat in iis, quæ fiunt per ſe ſemper requiri ſimilitudinem aliquam eius, quod fit, cum eo, à quo fit, atque ita vniuocationem aliquam. Ratio vero eſt, quia cauſa formalis, qua agens per ſe agit, eſt pars prima per ſe, hoc eſt, primo intenta, ſeu quam agens primo intendit communicare effectui: ſiue eam habeat formaliter, quo pacto ignis habet calorẽ; ſiue virtute, quo pacto illum habet motus.

Quæ per ſe fiunt opus eſt vt ſint ſimilia.

i *Hic autem à ſanitas eſt.*] Eadem prope verba expoſita ſunt cap. 7. quem locum conſule. Quamuis autem ſanitas non conſiſtat in vna qualitate ſola, ſed in multarum temperie tamen aliquando calor dicitur ſanitas, ſi ſanitas ſolo calore recuperetur: quod idem de reliquis eadem ratione dici poteſt.

γεται ποιεῖν, ὅτι ἐκεῖνο ποιεῖ τὴν ὑγίειαν, ᾧ ἀκολουθεῖ καὶ συμβέβηκε θερμότης. ὥστε l ὥσπερ ἐν τοῖς συλλογισμοῖς πάντων ἀρχὴ ἡ οὐσία (ἐκ γὰρ τοῦ τί ἐστιν οἱ συλλογισμοί εἰσιν) ἐν ταῦθα δὲ αἱ γενέσεις. ὁμοίως m δὲ καὶ τὰ φύσει συνιστάμενα τούτοις ἔχει: τὸ μὲν γὰρ σπέρμα ποιεῖ ὥσπερ τὰ ἀπὸ τέχνης: ἔχει γὰρ δυνάμει τὸ εἶδος: καὶ ἀφ' οὗ τὸ σπέρμα ἐστί πως n ὁμώνυμον. οὐ γὰρ πάντα οὕτω δεῖ ζητεῖν, ὡς ἐξ ἀνθρώπου ἄνθρωπος: καὶ γὰρ γυνὴ ἐξ ἀνδρός. διὸ ἡμίονος οὐκ ἐξ ἡμιόνου. ἀλλ' ἐὰν μὴ πήρωμα ᾖ. ὅσα o δὲ ἀπὸ τοῦ αὐτομάτου ὥσπερ ἐκεῖ γίνεται, ὅσων ἡ ὕλη δύναται καὶ ὑφ'

dicitur, quia illud ſanitatem efficit, quod ſequitur, & cui accidit calor. Itaque l *quemadmodum in ratiocinationibus ſubſtantia eſt omnium principium, (ex eo enim, quod quidque eſt, ratiocinationes exiſtunt) ita & hic generationes. Eodem modo* m *ſe habent, quæ natura conſtant: namque ſemen eodem modo facit, quo fiunt ea, quæ ab arte ſunt: habet enim poteſtate formam; & id, à quo ſemen proficiſcitur, modo* n *aliquo vniuocum eſt. Neque enim omnia ita exquirenda ſunt, vt ſint velut homo ex homine: namque & fœmina ex viro eſt, quocirca nec ex mulo mulus naſcitur. Verum id quidem, ſi læſio non ſit. Sed quorum* o *materia etiam à ſe ipſa eo motu, quo ſemen mouet,*

l *Itaque quemadmodum.*] Vtitur ſimilitudine demonſtrationum. Vt enim demonſtrationes per ſe procedunt ex ſubſtantia, hoc eſt, ex definitione, tanquam ex primo, & præcipuo principio, quod eſt formalis ratio: ita generationes per ſe, quæ fiunt per artem, habent originem à forma, ſiue ratione formali rei faciendæ, quæ eſt in mente artificis. In iis enim, quæ fiunt per ſe, idem eſt primum principium faciendi, quod eſt primum principium excogitandi, quo pacto res facienda ſit: quippe cum ex formali ratione rei faciendæ deducat artifex, vnde aggredi rem, & quomodo ad eam perficiendam progredi debeat.

Text. 31. In arte factis

m *Eodem modo ſe habent.*] Cum ars naturam imitetur, neceſſe eſt, vt actiones quoque naturales, ſi modo ſint per ſe, & ex naturæ propoſito, (*de his enim ſermo eſt*) à principio etiam formali, quod in agente eſt, procedant. Verum hoc intereſt inter agentia naturalia, quod quædam habent formaliter eiuſmodi principium in ſe, vt ignis formam ignis; quædam autẽ virtute.

In naturalibus.

Dupliciter aliquid virtute continetur in alio.

Quod quidem dupliciter accidit: aut enim habent illud virtute in excellentiori aliqua natura quod dicunt eminenter; quo pacto Deus Opt. Max. habet formas omnes in ſimpliciſſima, ac perfectiſſima illa diuinitatis natura: aut ideo dicuntur habere illud virtute, quia ſunt inſtrumenta principalis agentis; quo pacto calor ignis dicitur habere virtute formam ignis, & ſemen formam viuentis, quod ſemine procreatur. Quocirca verbum illud [*Poteſtate*] non eſt accipiendum pro potentia paſſiua, quo pacto materia dicitur habere poteſtate formam, ſed pro virtute, & poteſtate effectiua.

Naturalia modo aliquo ab vniuoco fieri.

n *Modo aliquo*] Verbum πῶς, non idem valet hoc loco, atque quodammodo, quaſi ſignificet Ariſtoteles generans per ſemen non eſſe vere vniuocum genito, (*id enim falſum eſſet, cum vtrumque neceſſario ponatur ſub genere viuentis*) ſed idem valet, quod, Modo aliquo; hoc eſt, ſecundum formam aliquam, ſiue rationem; licet aliquando non ſit ſecundum eam, quæ in locutione exprimitur. *Verbi cauſa*, licet mulier ex viro genita non ſit illi vniuoca, quatenus mulier viro; tamen eſt, quatenus homo homini: quamuis etiam mulus non ſit vniuocus equo, vt mulus equo; tamen eſt, vt iumentum iumento. Addit tamen Ariſtoteles vniuocationem hanc tum demum neceſſario conſequi, cum læſio nulla eſt in generatione, quæ fit per ſemen; tanta enim læſio eſſe poteſt, vt id, quod naſcitur, non ſit per ſe intentum à generante, à quo ſemen eſt profectum, vt ſi ex ſemine naſcatur monſtrum: de qua generatione, cum ſit per accidens, non eſt hic ſermo. Quapropter licet monſtra ratione aliqua vniuoce conueniant cum generantibus particularibus, vtpote in genere viuentis; non tamen id prouenit ex eorum propria, ac peculiari intentione: quin etiam hac ex parte nihil prohiberet, quominus eſſent prorſus diuerſa genere, & quæ ſola analogica communione conuenirent, ſi id fieri poſſet.

In monſtris id non opus eſſe.

Quædam naturalia fieri, more artefactorum, etiam à non ſimilibus.

o *Sed quorum materia.*] Addit alteram ſimilitudinem eorum, quæ natura fiunt, cum ijs, quæ arte, tametſi hæc potius illa imitantur, quam contra; ſimilitudo vero hæc eſt. Quemadmodum illic, hoc eſt, in ijs, quæ arte fieri poſſunt, ea non ſolum fiunt ab arte, ſed etiam à caſu, (*hoc eſt, non ab arte, ſed à natura*) quorum materia perinde à ſe ipſa moueri poteſt, ac ſemen ſe ipſum mouet, vt patet in corpore ægro, *aliquando enim corpus ægrum ſe ipſum ſanat abſq; arte, quemadmodum ſemen abſque artificis opera fit animal, aut planta*) ea vero ab arte ſola fieri poſſunt, quorum materia non ita ſe ipſam mouet, ſed indiget artificis opera, vt patet in materia domus; ita accidit in rebus naturalibus. Quorum enim materia non ſolum à virtute impreſſa a generante ſimili, ſed etiam ſine illa ſe ipſam mouere poteſt, ea non ſolum fiunt à ſibi ſimilibus, ſed etiam ab alijs, vt patet in imperfectis quibuſdam animalibus, & in plantis. Quorum autem materia à tali virtute duntaxat moueri, & ad perfectionem perduci poteſt, ea nullo alio modo fieri poſſunt, quam ab ipſis, hoc eſt, quam à ſibi ſimilibus, vt patet in animalibus perfectis. Vnde patet non eſſe Ariſtotelem in ea ſententia, vt putet omnia, quæ gignuntur per ſemen, poſſe etiam ſine ſemine generari. De qua re ad finem capitis agendum eſt.

ὑφ' αὑτῆς, κινεῖσθαι ταύτην τὴν κίνησιν, ἣν τὸ σπέρμα κινεῖ. ὅσων δὲ μή, ταῦτα ἀδύνατα γίγνεσθαι ἄλλως πως, ἢ ἐξ αὐτῶν.

οὐ p μόνον δὲ περὶ τῆς οὐσίας ὁ λόγος δηλοῖ τὸ μὴ γίνεσθαι τὸ εἶδος, ἀλλὰ περὶ πάντων ὁμοίως τῶν πρώτων κοινὸς ὁ λόγος, οἷον ποσοῦ, ποιοῦ καὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν. γίνεται γὰρ ὥσπερ ἡ χαλκῆ σφαῖρα, ἀλλ' οὐ σφαῖρα, οὐδὲ χαλκός, καὶ ἐπὶ χαλκοῦ γίνεται: ἀεὶ γὰρ δεῖ προϋπάρχειν τὴν ὕλην καὶ τὸ εἶδος: οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ τί ἐστι, καὶ ἐπὶ τοῦ ποιοῦ, καὶ ποσοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως κατηγοριῶν. οὐ γὰρ γίνεται τὸ ποιόν, ἀλλὰ τὸ ποιὸν ξύλον: οὐδὲ τὸ ποσὸν ἀλλὰ τὸ ποσὸν ξύλον, ἢ ζῶον.

ἀλλ' q ἴδιον τῆς οὐσίας ἐκ τούτων λαβεῖν ἐστιν, ὅτι ἀνάγκη προϋπάρχειν ἀεὶ ἑτέραν οὐσίαν ἐντελεχείᾳ οὖσαν, ἣ ποιεῖ, οἷον ζῶον, εἰ γίνεται ζῶον: ποιὸν δ', ἢ ποσὸν οὐκ ἀνάγκη, ἀλλ' ἢ δυνάμει μόνον.

mouet, moueri poteſt, ea à caſu, quemadmodum & illic, fiunt; quorum autem non poteſt, ea nullo modo alio, quam ex ipſis fieri queunt.

Porro p *autem non in ſubſtantia ſolum oſtendit ratio formam non fieri, ſed omnibus etiam primis æque communis eſt, vt quantitati, qualitati, & cæteris prædicamentis. Vt enim fit globus æneus non globus, neque æs: & in ære fit globus (ſemper enim & materiam, & formam ante exiſtere oportet) ita & in ipſo quid eſt, & in quali, & in quanto, & alijs prædicamentis eodem pacto res habeat; neque enim fit ipſum quale, ſed quale lignum; neque ipſum quantum, ſed quantum lignum, aut animal quantum.*

Verum q *ex his proprium ſubſtantiæ ſumere licet, quod neceſſe ſit ſemper aliam antecedere ſubſtantiam, quæ actu exiſtat, aut faciat, vt animal, ſi animal fiat: cum interim quale, aut quantum non neceſſe ſit ante exiſtere, niſi poteſtate ſolum.*

CAPVT

p *Porro autem.*] Tertium dubium, quod ſeſe in ſupradictis offerebat, eſt, num id, quod dictum eſt, formam non fieri poſſe, de formis etiam accidentalibus intelligendum ſit; an ſolum de ſubſtantialibus? Nam cum accidentales non ſint partes alicuius entis per ſe, ſed ipſa per ſe ſint quædam entia completa; non eſt, cur ſubire debeant eandem conditionem, quam ſubeant formæ ſubſtantiales, quæ ſuapte natura partes ſunt entis per ſe, & incompleta entia. Huic dubio reſpondet Ariſtoteles, rationem eam, qua probatum eſt formam non fieri per ſe, ſatis oſtendere non ſolum id verum eſſe in forma ſubſtantiali, ſed in omnibus omnino primorum generum, ſiue prædicamentorum formis. Nam & ſimilitudo globi ænei ſumpta ex rebus artefactis, & ratio ea, qua ſuperiori capite concluſio probata eſt, (*vtpote quia nihil fit, niſi ex materia præexiſtente actu, & ex forma exiſtente in virtute agentis*) æque omnibus accommodatur. Si enim nulla forma fit, neceſſe erit infinitas formas in eadem re eſſe, vt eo loco dictum eſt. — *Tertium dubium. Num formæ etiam accidentariæ non fiant per ſe. Reſponſio. Text. 32.*

q *Verum ex his.*] Etſi commune eſt omnibus, quæ per ſe fiunt, vt ſint compoſita; hoc tamen proprium ſubſtantiarum eſſe docet, nullam fieri, niſi ab alia eiuſdem ſpeciei actu exiſtente, veluti equus ab equo, & iumentum a iumento. Accidentia enim non ſemper fiunt ab alijs eiuſdem ſpeciei, etiam ſubalternæ. Nam calor fit per motum localem, hoc eſt, à mouente ſecundum locum, quod quidem, vt tale eſt, non eſt calidum actu, ſed poteſtate ſolum, id eſt virtute neque conuenit cum calido non ſolum in eadem ſpecie, ſed nec in eodem genere. Hoc tamen ſatis patet intelligendum eſſe de agente per naturalem actionem, de hoc enim tantum loquitur Ariſtoteles; alias enim plurimæ ſubſtantiæ fiunt per ſe, ac proxime à ſolo Deo, cum quo tamen nulla creatura in genere vllo conuenit. — *Proprium eſſe ſubſtantiæ, non fieri, niſi ab alia eiuſdem ſpeciei.*

ΚΕΦ. ι.

Ἐπεὶ δ' ὁ ὁρισμὸς λόγος ἐστὶ, πᾶς δ' λόγος μέρη ἔχει. ὡς δ' ὁ λόγος πρὸς τὸ πρᾶγμα, καὶ τὸ μέρος τοῦ λόγου πρὸς τὸ μέρος τοῦ πράγματος ὁμοίως ἔχει: ἀπορεῖται ἤδη, πότερον δεῖ τὸν τῶν μερῶν λόγον ἐνυπάρχειν ἐν τῷ τοῦ ὅλου λόγῳ, ἢ οὔ; ἐπ' ἐνίων μὲν γὰρ φαίνονται ἐνόντα, ἐπ' ἐνίων δ' οὔ. τοῦ

Caput X.

Cum autem omnis definitio ratio ſit, omniſque ratio partes habeat; atq; vt ratio ad rem, ſic pars rationis ſe habeat ad rei partem: dubitatio iam exiſtit, num ratio partium in ratione totius ineſſe oporteat, an non? in quibuſdam enim ineſſe videtur, in alijs non item. Circuli enim ratio ſegmen-

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Docuit hactenus Ariſtoteles à principio cap. 4. quidnam eſſet quiditas; quarum eſſet rerum; eſſetne idem cum rebus, quarum eſt quiditas; & an quiditates rerum ſenſibilium ponendæ eſſent ſeparatæ, vt earum ope res ipſæ naturales gignerentur. Nunc, hoc eſt, duobus his capitibus hanc quæſtionem tractat, anne quiditas (*logico more ſumptam intellige*) conſtet partibus, & cuiuſmodi partibus? quam vt commodius diſcutiat, ad duas dubitationes controuerſiam reuocat, quibus diſſolutis rem totam explicatam cenſet. Prior dubitatio eſt, num ratio partium rei, ſeu (*quod eodem redit*) partes rei in definitione totius ponendæ ſint: habet enim id non parum difficultatis. Etenim ſi quis rationem ſequatur, omnes res videntur definiendę per partes; quælibet enim definitio partes habet, quæ quidem (*ſi proportio ſeruanda eſt*) non minus reſpondere debent partibus rei, quam definitio tota reſpondet toti rei, & tamen quædam per partes definiri ſolent, vt ſyllaba per elementa; (*eſt enim ſyllaba, quod & ipſum nomen ſonat, collectio quædam, nec certe niſi elementorum ſermonis*) quædam vero definiuntur nulla facta mentione partium, veluti circulus, vt patet ex vulgata eius definitione, cum tamen ei non deſint partes; neque enim minus in ſegmenta diuiditur, quam ſyllaba in elementa. Quod autem omnis definitio partes habere debeat, ex eo oſtendi poteſt, quia cum res omnes per ſuas quiditates partim cum alijs rebus conueniant, partim etiam diſtinguantur; (*neq; enim id per accidens rebus conuenit*) idem autem nomen explicare nequeat & conuenientiam, & diſcrimen; efficitur neceſſario; vt omnis definitio ad minimum conſtare debeat duobus nominibus, quorum altero ſignificetur, quid res commune habeat cum cæteris; altero, quid proprium & peculiare. — *Quæſtio hæc, & ſequenti cap. tractanda. Text. 33. Dubitatio, an partes rei in definitione totius ponendæ ſint.*

Quod autem ad verba attinet, aduerte, cum Ariſtoteles ait omnem definitionem eſſe rationem, nomine rationis intelligendam eſſe orationem, quæ duo minimum categoremata contineat; neque enim oratio, quæ vno tantum conſtat, definitio eſſe poteſt, vt omne animal: quippe cum ſyncategorema, quemadmodum ſubijci per ſeſe non poteſt, niſi materialiter accipiatur, ita nec prædicari poſſit, vt patet; neque etiam naturam aliquam ſignificet, vt ad explicandam conuenientiam, aut diſcrimen rerum ſit aptum. Non vertimus autem prima verba hoc pacto [*Cum autem omnis definitio ſit oratio.*] tum ne à communi omnium interpretum vertendi ra- — *Definitionẽ duo minimũ continere categoremata.*

di ratione diſcederemus; tum etiam, ne nomine orationis intelligeretur quæuis oratio, falſóq; adderetur, omnem orationem habere partes, ſignificatiuas nimirum, & prædicatiuas per ſe, quales definitio poſtulat; cum ſæpe conſtet altera conſignificatiua, & quæ apta non ſit, vt per ſe formaliter accepta prædicari poſſit.

Altera dubitatio, num partes ſint priores toto. Videri eſſe priores. Videri non eſſe.

b *Ad hæc, ſi partes.*] Poſterior dubitatio eſt, num partes ſint priores, an poſteriores toto? Quod ideo quærit, quia ſi quæ ſint priores, eæ videbuntur admittendæ in definitione; ſi poſteriores, minime. Quod igitur ſint priores, ex ipſa partium ratione videtur conſtare: partes enim ſunt quæ totum conſtituunt; quæ autem conſtituunt aliquid, priora ſunt eo, quod ex illis conſtituitur; ſi non tempore priores (*quod nonnunquam accidit*) certe natura, vtpote tanquam eius principia, ac cauſæ. Quod autem non videantur priores, ex eo probat Ariſtoteles, quia partes definiuntur per totum, & ab illo tum nomen, tum naturam habent, vt angulus acutus à recto, & digitus ab animali. Dicitur enim acutus angulus, qui minor eſt recto; & digitus, pars animalis ad certum quendam vſum. Accedit ea ratio, quod ea priora dicuntur, quæ ſine alijs eſſe poſſunt; poſteriora vero, quæ illis ſublatis non conſiſtunt: quo pacto pleraque tota cenſebuntur priora partibus, vt homo digito, aut manu: his enim abſciſſis animal eſſe non deſinit; cum interim nec digitus, nec manus conſiſtant, ſi ab animali ſeparentur; quippe cum abſciſſa ſolum nomen retineant, non ſecus, ac digitus ligneus, & manus lapidea.

τοῦ μὲν γὰρ κύκλου ὁ λόγος, οὐκ ἔχει τὸν τῶν τμημάτων: ὁ δὲ τῆς συλλαβῆς, ἔχει τὸν τῶν στοιχείων: καίτοι διαιρεῖται καὶ ὁ κύκλος εἰς τὰ τμήματα, ὥσπερ καὶ ἡ συλλαβὴ εἰς τὰ στοιχεῖα. ἔτι b δὲ εἰ πρότερα τὰ μέρη τοῦ ὅλου, τῆς δ᾽ ὀρθῆς ἡ ὀξεῖα μέρος, καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ ζώου: πρότερον ἂν εἴη ἡ ὀξεῖα τῆς ὀρθῆς, καὶ ὁ δάκτυλος τοῦ ἀνθρώπου: δοκεῖ δ᾽ ἐκεῖνα εἶναι πρότερα: τῷ λόγῳ γὰρ λέγονται ἐξ ἐκείνων: καὶ τῷ εἶναι δὲ ἄνευ ἀλλήλων πρότερα.

ἢ c πολλαχῶς λέγεται τὸ μέρος; ὧν εἷς μὲν τρόπος, τὸ μετροῦν κατὰ τὸ ποσόν. ἀλλὰ τοῦτο μὲν ἀφείσθω: ἐξ ὧν δὲ ἡ οὐσία ὡς μερῶν, τοῦτο σκεπτέον. εἰ οὖν ἐστι τὸ μὲν ὕλη, τὸ δὲ εἶδος; τὸ δ᾽ ἐκ.

mentorum rationem non continet; ratio autem ſyllabæ elementorum rationem complectitur: & tamen circulus in ſegmenta, quemadmodum ſyllaba in elementa, diuiditur. Ad b *hæc, ſi partes priores ſint toto, rectique pars eſt acutus angulus, & animalis digitus; prior ſane acutus recto, & homine digitus erit: cum tamen illa priora eſſe videantur; ratione enim ex illis hæc dicuntur; & quæ ſine alijs eſſe poſſunt, eo ipſo priora ſunt.*

An c *pars multis modis dicitur? Eorum certe vnus eſt, quod quantitate menſurat. Verum id quidem omittatur; ex quibus autem tanquam partibus ſubſtantia rei conſtet, ea conſiderentur. Ac ſi aliud quidem materia eſt, aliud forma, aliud quod ex his conſtat; ſubſtantiaq; d tum*

Text. 7. & 8. Partiũ ſubſtantialium duplex acceptio.

c *An pars multis modis dicitur.*] Diſſoluit ſimul vtramque dubitationem ex quadam diſtinctione partium. Atque vt ea, quæ fuſius ſcribit, in pauca contraham, diſtinctio hæc eſt. Partium aliæ pertinent ad quantitatem rei, de quibus hoc loco non attinet diſputare, cum agatur de rerum quiditate, non de earum quantitate; aliæ ad ſubſtantiam, cuiuſmodi ſunt materia, & forma; nam & hæ, quemadmodum & compoſitum, ſubſtantiæ ſunt, vt cap. 3. dictum eſt. Rurſus, partes ſubſtantiæ aut ſumuntur in commune, vt materia, quatenus materia eſt, & forma, quatenus forma; aut ſub ratione particulari, veluti materia, quatenus materia eſt, ſiue ſenſibilis, vt hæ carnes, & hæc oſſa; ſiue intelligibilis, vt hæc linea, hæc ſuperficies, ſine qualitatibus ſenſibilibus conſideratæ; & forma, quatenus hæc forma eſt, vt Socratis propria, aut Platonis. Partes ſubſtantiæ, quatenus ſumuntur in commune, dicuntur partes formæ, non eius quidem, quæ eſt altera pars compoſiti, ſed eius, quæ proprie dicitur ſpecies; qualis eſt homo, equus, & ſimiles ſubſtantiæ completæ, quæ nonnunquam formæ appellantur, quo pacto carnes, & oſſa in commune ſunt partes ſpeciei humanæ: quatenus autem ſumuntur ſub ratione particulari, dicuntur partes materiæ particularis, quæ propria eſt indiuidui materialis, quod Ariſtoteles vocat σύνολον, quaſi dicat Totum, vel ad verbum, Simul totum, quia complectatur & naturam ſpeciei, & materiam particularem deſignatam.

Quomodo dicãtur partes formæ. Quomodo partes materiæ. Diſſolutio prioris dubitationis.

Ex hac igitur diſtinctione reſpondet Ariſtoteles ad priorem dubitationem, partes modo quodam poni in definitione totius, modo autem alio non poni: ſi enim totum ſumatur pro ſpecie, & partes pro partibus ſpeciei, ponendas eſſe proculdubio in definitione totius, cum per ſe conſtituant ſpeciem; ſi vero totum eodem modo ſumatur, partes autem ſumantur pro partibus materiæ particularis, quatenus nimirum ſunt hæ, aut illæ, nequaquam eſſe ponendas in definitione totius, quippe cum non conſtituant illud per ſe, ſed potius illi accidant: neque enim ſpecies humana per ſe conſtat his carnibus, & his oſſibus, ſed per accidens,

verbi,

verbi cauſa, ratione Socratis, qui ex illis conſtitutus eſt. Quod ſi totum ſumatur pro ſimul toto, ſiue indiuiduo materiali, & illud definiri poſſet, (*quod Philoſophi non admittunt*) tum demum dicendum fuiſſet, partes ſumptas ſub ratione particulari ponendas eſſe in definitione totius, vt has carnes, & hęc oſſa, quibus Socrates conſtat, in definitione Socratis. Atque hęc de ſolutione prioris dubitationis. Ex quibus haud difficile eſt argumenta in vtramque partem propoſita diſſoluere. Nam quod ſyllaba definiatur per literas, circulus autem non definiatur per ſemicirculos, cauſa eſt, quia literæ in commune ſumptæ, nempe vocalis, & conſonans, ſunt de ratione ſyllabæ, cum actu, ac diſtincte in ea contineantur; quo pacto ſemicirculi non ſunt in circulo, ſed potentia duntaxat, atque adeo confuſe, ne redigantur ad actum, & diſtinctionem, niſi cum circulus aliquis ſingularis diuiditur in particulares ſemicirculos. Num autem ſemper partes definitionis reſpondeant partibus rei definitæ, & quo pacto reſpondeant; (*id quod argumentum pro altera parte dubitationis aſſumebat.*) inferius diſcutietur. *Text. 24.*

Ad poſteriorem vero dubitationem eodem modo ex propoſita diſtinctione reſpondet Ariſtoteles, partes ſpeciei eſſe priores ſpecie, cum ponantur in eius definitione: partes autem materiæ, quæ ſunt indiuidui propriæ, ſi conferantur quidem cum ſpecie, poſteriores eſſe, cum illi accidant; ſi vero cum ipſo indiuiduo, ea quidem ratione, qua illud conſtituunt, eſſe priores: quatenus vero indiuiduum ſine quibuſdam earum eſſe poteſt, vt Socrates ſine digito, aut pede, ea ratione quaſdam eſſe poſteriores. Vnde patet, quid reſpondendum ſit ad argumenta, quæ pro vtraque parte propoſita ſunt: niſi ad illud, quod aſſumit partes definiti per totum, ac proinde poſteriores eſſe toto: quod non ſolum verum eſt de iis partibus integrantibus, ſine quibus totum exiſtere poteſt, ſed etiam de iis, ſine quibus non conſiſtit, cuiuſmodi ſunt in animali cor, aut cerebrum. Ad id tamen dicendum eſt, non eſſe incommodum, ſi alia ratione partes ſint priores toto, quod conſtituunt; alia poſteriores: ſunt enim priores in genere cauſæ materialis, poſteriores autem in genere cauſæ formalis, cum conferantur cum toto, tanquam materia cum forma, vt dicitur in 2. lib. Phyſicorum. Quibus ita explicatis, ſatis erit reliqua huius capitis carptim, & quaſi obiter exponere. *Diſſolutio poſterioris.* *c. 3. text. 31.*

d. *Subſtantia quod tum materia.*] Hoc eſt, & quodlibet horum trium ſubſtantia eſt.

e. *Partim quidem & materia.*] Idem poſſet dicere de forma, quæ eſt altera pars compoſiti, quia par eſt ratio in vtraque.

f. *Sed ea ex quibus.*] Senſus eſt: Sed ea dicentur partes eius, quod definitur, ex quibus conſtat ratio formæ, hoc eſt, ſpeciei. Quo loco cum in Græcis codicibus legeretur ἀφ' ἧς γίνεται; ita textum correximus, vt legatur ἐφ' ἧς γίνεται, vt legiſſe videntur vetus interpres Argyropilus, & Beſſarion.

ἐκ τούτων· καὶ οὐσία d ἥ τε ὕλη, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὸ ἐκ τούτων· ἔστι e μὲν ὡς καὶ ἡ ὕλη μέρος τινὸς λέγεται, ἔστι δ' ὡς οὔ· ἀλλ' f ἐξ ὧν ὁ τοῦ εἴδους λόγος. οἷον τῆς μὲν κοιλότητος οὐκ ἔστιν ἡ σὰρξ μέρος, (αὕτη γὰρ ὕλη ἐφ' ἧς γίνεται) τῆς δὲ σιμότητος g μέρος τι. καὶ h τοῦ μὲν ὅλου ἀνδριάντος μέρος ὁ χαλκός

tum materia eſt, tum forma, tum quod ex his componitur; partim e *quidem & materia pars alicuius dicetur, partim vero non dicetur, ſed ea,* f *ex quibus formæ ratio conſtat. Verbi cauſa, caro pars curuitatis non eſt, cum ſit materia, in qua illa fit; & tamen eſt pars* g *ſimitatis quadam. Totius* h *item ſtatuæ pars eſt æs; eius autem, quod*

g. *Pars ſimitatis.*] Simitas etſi intrinſecus non includit, niſi figuram, & differentiam curuitatis, quia tamen naſum connotat, ideo quodammodo cenſetur componi ex curuitate, & naſo; ſed aptior eſt ſimilitudo ſtatuæ, quæ deinde ſubiicitur.

h. *Totius idem ſtatuæ.*] Alexander & alii intelligunt nomine totius ſtatuæ compoſitum ex materia naturali, & figura ſtatuæ; nomine autem eius, quod vt forma ſtatuæ dicitur, ipſam figuram. Poteſt tamen fortaſſe aptius intelligi, nomine quidem totius ſtatuæ ſingularis ſtatua, aut certe ſtatua ex certæ materiæ ſpecie confecta, vt ex ære: nomine autem eius, quod vt forma ſtatuæ dicitur, ipſa ſtatua in cōmune, nempe conſtans ex figura, & materia naturali in commune ſumpta. *Quid ſit vt forma in ſtatua.*

i. *Dicenda eſt enim.*] Exponit his verbis, cur ſtatuam particularem, ſiue ex certa materia confectam, ſtatuam etiam appellet; & non potius nomen deſumat ex particulari materia, in qua ſtatuę forma cernitur. Ratio autem, quam reddit, hæc eſt, Semper nomen rei ſumi à forma. Quicquid enim nomen habet, aut eſt forma, aut à forma appellationem accipit. Quod ſi à materia res aliqua denominatur, non ab ea per ſe ac ſola, ſed ſimul à forma nuncupari ſolet. Exempli cauſa, ſtatuam in commune dicimus, ſtatuam item particularem appellamus hanc ſtatuam, nunquam tamen particularem ſtatuam dicimus, aut æs, aut æneum ſine adiectione; ſed æneam ſtatuam: & merito quidem. Inde enim res nominamus, vnde eas cognoſcimus: cognoſcimus autem quanque non ex ſola materia, ſed præcipue ex forma, à qua res ſpeciem, & peculiarem naturam *Nomen rei ſemper ſumi à forma.*

 habet.

habet. Atque hæc eſt Alexandri ſententia. Aliter exponit locum D. Thomas, & recte quidem ad quæſtionem, de qua hic agitur, verum non ſatis accommodate ad verborum contextum.

χαλκός, τοῦ δ᾽ ὡς εἴδους λεγομένου ἀνδριάντος, οὔ: λεκτέον i γὰρ τὸ εἶδος καὶ ᾗ εἶδος ἔχει ἕκαστον: τὸ δ᾽ ὑλικὸν, οὐδέποτε καθ᾽ αὑτὸ λεκτέον.

διὸ μὲν τοῦ κύκλου λόγος οὐκ ἔχει τὸν τῶν τμημάτων: ὁ δὲ τῆς συλλαβῆς, τὸν τῶν στοιχείων. τὰ l μὲν γὰρ στοιχεῖα τοῦ λόγου, μέρη τοῦ εἴδους καὶ οὐχ ὕλη: τὰ m δὲ τμήματα τούτων οὕτω μέρη ὡς ὕλη, ἐφ᾽ n οἷς ἐπιγίνεται: ἐγγυτέρω o μέντοι τοῦ εἴδους, ἢ ὁ χαλκός, ὅταν ἐν χαλκῷ ἡ στρογγυλότης ἐγγένηται. ἔστι δ᾽ ὡς οὐδὲ τὰ στοιχεῖα πάντα τῆς συλλαβῆς ἐν τῷ λόγῳ ἐνέσται, οἷον, ταδὶ τὰ κήρινα, ἢ p τὰ ἐν τῷ ἀέρι: ἤδη γὰρ καὶ ταῦτα μέρος τῆς συλλαβῆς, ὡς ὕλη αἰσθητή. καὶ q γὰρ ἡ γραμμὴ οὐκ εἰ διαιρουμένη εἰς τὰ ἡμίση φθείρεται, ἢ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὰ ὀστᾶ καὶ νεῦρα, καὶ σάρκας: διὰ τοῦτο καὶ εἰσὶν ἐκ τούτων οὕτως ὡς ὄντων τῆς οὐσίας μερῶν, ἀλλ᾽ ὡς ἐξ ὕλης.

καὶ τοῦ μὲν συνόλου μέρη: τοῦ εἴδους δὲ καὶ οὗ ὁ λόγος, οὐκ ἔτι: διόπερ οὐδ᾽ ἐν τοῖς λόγοις. τῶν μὲν οὖν ἐνέσται ὁ τῶν τοιούτων μερῶν λόγος, τῶν δ᾽ οὐ δεῖ ἐνεῖναι, ἂν μὴ r ᾖ τοῦ συνειλημμένου: διὰ γὰρ τοῦτο ἔνια μὲν ἐκ τούτων ὡς ἀρχῶν ἐστιν, εἰς ἃ φθείρονται, ἔνια δ᾽ οὐκ ἔστιν.

ὅσα

quod vt forma ſtatuæ dicitur, minime: dicenda i eſt enim forma ipſa, & res quæque, qua ratione formam habet, materiale vero nunquam per ſe dicendum eſt.

Hinc fit, vt in circuli ratione ſegmentorum ratio non ſit: & tamen in ratione ſyllabæ ratio ſit elementorum: elementa l enim orationis ſunt partes formæ, & non materia: ſegmenta m vero ita ſunt horum partes, vt materia, vtpote in quibus forma n gignitur, cum tamen propinquiora o ſint formæ, quam æs, ſi in ære rotunditas inducatur. Quodam autem modo neque elementa omnia in ratione ſyllabæ inerunt, vt hæc cerea, aut p quæ ſunt in aere: iam enim & hæ ſyllabæ pars ſunt, tanquam materia ſenſibus ſubiecta. Neque q enim ſi linea corrumpitur, cum in dimidia, aut homo, cum in oſſa, neruos, carneſque reſoluitur; idcirco illa ex his vt partibus ſubſtantiæ conſtat, ſed vt ex materia.

Ac totius quidem partes ſunt; forma autem ac eius, cuius ratio eſt, non item; quo fit, vt neque in rationibus aſſumantur. Quarundam igitur talium partium ratio inerit: quarundam vero non oportet ineſſe, niſi ſit r ipſius ſimul ſumpti. Hac enim de cauſa quædam ex hiſce conſtant, tanquam ex principiis, in quæ corrumpuntur, quædam non conſtant.

Quæcunque

l *Elementa enim orationis.*] Literæ in commune partes ſunt formæ, hoc eſt, ſyllabæ in commune ſumptæ, quæ eſt ſpecies quædam; non autem ſunt materia deſignata, & particularis, tametſi ſubeunt rationem materiæ communis, quatenus ſyllabam in commune componunt.

m *Segmenta vero.*] Intellige actu deſignata, ac diſtincta, quo pacto iam ſunt ſingularia, nec ad circuli rationem pertinent.

n *In quibus forma gignitur.*] Quaſi dicat, Ex quibus circulus efficitur, vt cum ex duobus ſemicirculis æneis fit æneus circulus; tametſi non ſemper circulus fit ex diſtinctis actu ſemicirculis; licet ſemper ex ſingularibus, actu, aut potentia diſtinctis.

o *Propinquiora ſint formæ.*] Segmenta circuli ænei ſunt propinquiora circulo, quam æs, quia poſſunt abſtrahi à materia ſenſibili; (*etiam quatenus ſingula ia ſunt*) quemadmodum & circulus: cum interim æs, nec vt ſingulare, nec vt vniuerſale, à ſenſibili materia abſtrahi poſſit. Vel potius hoc dicit Ariſtoteles, quia natura circuli ſingularis, qui in ære eſt, conficitur ex ſemicirculis, non item ex ære. Nam æneum eſſe, etiam huic circulo, quatenus hic circulus eſt, accidit, alioquin, quatenus ſingularis eſt, non poſſet ab ære abſtrahi, quod tamen falſum eſſe ſæpe eſt dictum.

p *Aut quæ ſunt in aere.*] De literis vocalis orationis loquitur, quæ quidem in aere ſunt, vt in ſubiecto, quemadmodum & vox ipſa.

q *Neque enim ſi linea.*] Occurrit obiectioni, qua quis diceret, dimidietates lineæ circularis eſſe partes per ſe ſubſtantiæ, ſiue quiditatis circularis lineæ, cum linea circularis corrumpatur, quando in eas diuiditur; ac proinde non dubium eſſe, quin circularis linea per dimidietates definienda ſit: eademque ratione dicendum eſſe, hominem definiendum eſſe per carnes, & oſſa, in quæ, cum reſoluitur, corrumpitur. Negat igitur conſequentiam, quia hæ partes ſub particulari ratione ſumptæ, quo in eas fit totius corruptio, ſunt partes materiæ, non formæ, hoc eſt, per ſe conſtituunt indiuiduum, non ſpeciem: tametſi ſpecies, vt eſt in indiuiduo, ac proinde per accidens, corrumpitur, cum illud per ſe corrumpitur. Atque in hoc ſenſu ſubdit Ariſtoteles, eiuſmodi partes eſſe partes totius, hoc eſt, indiuidui, non autem eius, cuius eſt ratio, ſiue definitio, id eſt, ſpeciei.

Carnes & oſſa quo pacto dicantur partes materiæ, non formæ.

r *Niſi ſit ipſius.*] Quaſi dicat, Niſi quis indiuiduum ipſum per ſe, ac primo definire velit, quod tamen non faciunt Philoſophi.

ſ Quæcunque

ὅσα ſ μὲν οὖν συνειλημμένα, τὸ εἶδος καὶ ἡ ὕλη ἐστίν, οἷον, τὸ σιμόν, ἢ ὁ χαλκοῦς κύκλος, ταῦτα μὲν φθείρεται εἰς ταῦτα, καὶ μέρος αὐτῶν ἡ ὕλη: ὅσα δὲ μὴ συνείληπται τῇ ὕλῃ, ἀλλὰ ἄνευ τῆς ὕλης, οἷον λόγοι τοῦ εἴδους μόνον, ταῦτα οὐχ φθείρεται, ἢ ὅλως, ἢ οὕτως γε. ὥστ' ἐκείνων μὲν ἀρχαὶ ταῦτα, καὶ μέρη τὰ ὑφ' αὐτά: τοῦ δὲ εἴδους οὔτε μέρη, οὔτε ἀρχαὶ ταῦτα. καὶ διὰ τοῦτο φθείρεται ὁ πήλινος ἀνδριὰς εἰς πηλόν, καὶ ἡ σφαῖρα εἰς χαλκόν, καὶ ὁ Καλλίας εἰς σάρκα καὶ ὀστᾶ, ἔτι δὲ ὁ κύκλος εἰς τὰ τμήματα: ἔστι γάρ τι, ὃ συνείληπται τῇ ὕλῃ: ὁμωνύμως t γὰρ λέγεται κύκλος, ὅ, τε ἁπλῶς λεγόμενος, καὶ οἱ καθ' ἕκαστα, διὰ τὸ μὴ εἶναι ἴδιον ὄνομα τοῖς καθ' ἕκαστον.

εἴρηται u μὲν οὖν καὶ νῦν τὸ ἀληθές: ὅμως δ' ἔτι σαφέστερον εἴπωμεν ἐπαναλαβόντες. ὅσα γὰρ μὲν τοῦ λόγου μέρη, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ὁ λόγος, ταῦτα πρότερα, ἢ πάντα, ἢ ἔνια. ὁ δὲ τῆς ὀρθῆς λόγος οὐ διαιρεῖται εἰς ὀξείας λόγον ἀλλὰ τῆς ὀξείας εἰς ὀρθήν: χρῆται γὰρ ὁ ὁριζόμενος τὴν ὀξεῖαν, τῇ ὀρθῇ, ἐλάττων γὰρ ὀρθῆς ἡ ὀξεῖα. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ κύκλος, καὶ τὸ ἡμικύκλιον ἔχουσι: τὸ γὰρ ἡμικύκλιον τῷ κύκλῳ ὁρίζεται: καὶ ὁ δάκτυλος τῷ ὅλῳ. τὸ γὰρ τοιόνδε μέρος ἀνθρώπου, δάκτυλος. ὥσθ' ὅσα μὲν μέρη ὡς ὕλη, καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται ὡς εἰς ὕλην, ὕστερα: ὅσα δὲ ὡς τοῦ λόγου, καὶ τῆς οὐσίας τῆς κατὰ τὸν λόγον, πρότερα, ἢ πάντα, ἢ ἔνια.

ἐπεὶ

Quæcunque ſ igitur ſimul ſumpta, forma, & materia ſunt, veluti ſimitas, aut æneus circulus, ea in hæc corrumpuntur, & pars eorum eſt materia: quæ vero non ſimul cum materia ſumuntur, ſed ſine materia, vt rationes formæ ſolum, ea non corrumpuntur, aut omnino, aut certe hoc pacto. Hæc igitur illorum quidem principia ſunt, & partes, & quæ in eis contineantur; ipſius autem formæ neque partes ſunt, neq; principia. Atque idcirco lutea ſtatua in lutum, globus in æs, & Callias in carnem, & oſſa corrumpitur, itemque in ſegmenta circulus: eſt enim aliquid, quod ſit, cum materia ſimul ſumptum: namque t eodem circuli nomine appellantur, & qui ſimpliciter dicitur, & ſinguli, eo quod ſingulis non ſit proprium nomen impoſitum.

Ac u dicta quidem nunc eſt rei veritas; ſed tamen clarius adhuc repetentes dicamus. Quæcunque enim rationis partes ſunt, & in quæ ratio ipſa diuiditur, ea aut omnia, aut aliqua priora ſunt. Nec vero recti ratio in rationem acuti, ſed acuti in rectum diuiditur: vtitur enim recto, qui acutum definit, ſiquidem acutus minor eſt recto. Eodemque modo ſe habet circulus, & ſemicirculus: etenim ſemicirculus circulo definitur: etiam digitus toto; eſt enim digitus talis quædam pars hominis. Itaque omnia, quæ ſunt partes, vt materia, & in quæ vt materiam fit diuiſio, poſteriora ſunt; quæ autem vt rationis, ſubſtantiæque, quæ rationi reſpondet, ea ſunt priora, aut omnia, aut quædam.

Quo-

ſ *Quæcunque igitur ſimul.*] Concludit reſponſionem ad obiectionem propoſitam. Loquitur autem de materia particulari, & de forma pro ſpecie ſumpta, aitque, indiuiduum corrumpi, ſpeciem autem aut non corrumpi, aut certe non eodem modo, quo indiuiduum, nempe per ſe. Quo loco ſic Alexander: [*Omnino igitur non perit homo me pereunte, quoniam poſt meum interitum alius viciſſim homo exiſtit; ſed quoniam ego ſubiicior illi, ac eius ſum pars, ille me intereunte interit ex accidente.*] *Speciem perire per accidēs pereunte indiuiduo.*

t *Namque eodem circuli nomine.*] Græce eſt [*Namque æquiuoce dicuntur, &c.*] Senſus melius exprimitur, vt vertimus. Reddit ergo Ariſtoteles rationem, cur dixerit, circulum corrumpi, cum tamen circulus ſit ſpecies, quæ ſimpliciter non eſt dicenda corrumpi: ratio autem eſt, quia indiuidua circuli carent nominibus propriis, quibus non carent indiuidua hominis; vnde fit, vt eodem nomine vtamur ad ſignificandum circulum ſingularem, qui corrumpitur, appoſito ſolo pronomine demonſtratiuo, quo ſignificamus, communem, qui non corrumpitur; id quod facere non cogimur, cum de homine loquimur: dicimus enim Calliam corrumpi, hominem autem non corrumpi, alio vocabulo ſignificantes indiuiduum, alio ſpeciem. Sunt, qui hæc verba de vera æquiuocatione exponant; quod non placet: neque enim circuli nomen æquiuoce ſignificat circulum communem, & ſingularem; ſi enim apponas pronomen demonſtratiuum, non erit idem omnino nomen, quod tamen in vera æquiuocatione eſſe neceſſe eſt. Quod ſi non apponas, non ſignificabit certe vocabulum ſingularem circulum, niſi mediate: cum tamen in definitione nominis æquiuoci immediata ſignificatio intelligi debeat. Accedit, quod cum eadem ſit omnino ratio circuli, atque huius circuli, quatenus circuli nomine ſignificatur, nullo modo dici poteſt, nomen circuli per ſe ſumptum eſſe vere æquiuocum circulo communi, & ſingulari. Si tamen ſpeciei nomen immediate imponeretur & ſpeciei, & indiuiduis, (*quod tamen non fit*) non iam dubium eſſet, quin de ſpecie, & indiuiduo æquiuoce diceretur, neque enim eadem eſſet ratio vtriuſque ſecundum idem nomen. *Albertus. Nomē circuli ad cōmunem & ſingulares nō eſſe æquiuocum. Fore tamen, ſi hos, & illū immediate ſignificet.*

u *Ac dicta quidem.*] Etſi vtraque dubitatio initio capitis propoſita ex dictis diſſolui poteſt; (*ex his enim haud difficile erit intelligere, quænam partes ſint priores, hoc eſt ſpeciei; quæ item poſteriores, quod ad poſterioris dubitationis explicationem ſatis eſt*) quia tamen de ea diſſoluenda nihil aperte eſt dictū & in

diſſol-

Dilucidius reſpondet Ariſt. poſteriori dubitationi initio poſitæ.

diſſoluenda priori quædam dicta ſunt, quæ maiori explicatione indigent; pleraque repetit, ac declarat Ariſt. initio ſumpto ab iis, quæ ad poſteriorem dubitationem ſpectant. Ait ergo, partes rationis, ſiue etiam ſubſtantiæ, formæve, quæ illi reſpondet, aut omnes, aut quaſdam eſſe priores toto; materiam autem, eiuſque partes eſſe poſteriores. Cur autem dicat [*Aut omnes, aut quædam*] & quo pacto nomen totius accipiat, ipſe mox exemplo quodam exponet.

ἐπεὶ x δὲ ἡ τῶν ζώων ψυχὴ (τοῦτο γὰρ οὐσία τοῦ ἐμψύχου) ἡ κατὰ τὸν λόγον οὐσία, καὶ τὸ εἶδος, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι τῷ τοιούτῳ σώματι: ἑκάστου γοῦν τὸ μέρος ἐὰν ὁρίζηται καλῶς, οὐκ y ἄνευ τοῦ ἔργου ὁριεῖται, ὃ οὐχ ὑπάρξει ἄνευ αἰσθήσεως: ὥστε τὰ ταύτης μέρη πρότερα, ἢ πάντα ἢ ἔνια τοῦ συνόλου ζώου: καὶ καθ' ἕκαστον δὴ ὁμοίως. τὸ z δὲ σῶμα καὶ τὰ τούτου μόρια, ὕστερα ταύτης τῆς οὐσίας, καὶ διαιρεῖται εἰς ταῦτα ὡς εἰς ὕλην, οὐχ ἡ οὐσία, ἀλλὰ τὸ σύνολον. τοῦ aa μὲν οὖν συνόλου, πρότερα ταῦτά ἐστιν ὡς, ἔστι δ' ὡς οὔ: οὐδὲ γὰρ εἶναι δύναται χωριζόμενα. οὐδὲ γὰρ ὁ πάντως ἔχων, δάκτυλος ζώου, ἀλλ' ὁμώνυμος ὁ τεθνέως. ἔνια δ' ἅμα, ὅσα κύρια, καὶ ἐν ᾧ πρώτῳ ὁ λόγος, καὶ ἡ οὐσία, οἷον εἰ τοῦτο καρδία ἢ ἐγκέφαλος: διαφέρει γὰρ οὐδὲν πότερον τοιοῦτον.

Quoniam x vero animalium anima (hoc enim eſt animantis ſubſtantia) eſt ſubſtantia, à qua ratio, & ſpecies ducitur, & quiditas talis corporis (cuiuſque enim animantis pars, ſi recte definiatur, non y ſine opere ſuo definietur, quod quidem abſque ſenſu ei non ineſt) huius profecto partes, aut omnes, aut quædam, toto animali priores ſunt, eodemque modo res habet in ſingulis. Corpus z autem, eiuſque partes hac ſubſtantia ſunt poſteriores, atque diuiditur in eas, vt in materiam non ſubſtantia ipſa, ſed id, quod eſt ſimul totum. Toto aa igitur modo quodam hæ partes priores ſunt, modo alio non item: neque enim eſſe poterunt, ſi ſeparentur. Nam neque is, qui quouis modo habet, digitus eſt animalis, ſed æquiuoce dicitur, qui mortuus eſt. Quædam autem ſimul ſunt, quæcunque nimirum principales, ea præſertim, in qua ratio ipſa prima, & ſubſtantia ineſt, veluti ſi ea cor ſit, aut cerebrum: vtra enim talis ſit, nihil refert.

Homo

Anima quo ſenſu dicatur ſubſtantia animalis, & quiditas talis corporis.
Text. 35.

x *Quoniam vero animalium.*] Exemplo exponit, quod dixerat. Et quoniam ratio, & ſpecies à forma ducitur; ex partibus animæ ſenſitiuæ, docet Ariſtoteles, partes ſpeciei, & rationis, qua ſpecies definitur, eſſe priores ſpecie. Quo loco, cum audis, huiuſmodi animam eſſe ſubſtantiam animantis, ne intelligas eſſe totam ſubſtantiam, (*id enim pugnaret cum iis, quæ paulo poſt ab Ariſtotele dicuntur*) ſed eſſe id, quod dat eſſe animantis; inde enim probat Ariſtoteles, eſſe formam animalium. Cum autem audis eſſe quiditatem talis corporis, nempe quale eſt ſubiectum animæ ſenſitiuæ, intellige quiditatis nomine id, per quod declaratur, quid tale corpus ſit. Id enim probatur altera parentheſi, quaſi dicatur: Si partes corporis animantis non niſi per partes animæ ſenſitiuæ definiuntur; ergo & corpus animantis per animam ſenſitiuam. Eadem enim eſt ratio totius ad totum, quæ eſt partium ad partes. Hæc vbi dixit, concludit partes animæ ſenſitiuæ, per quam animal in eſſe animalis conſtituitur, eſſe priores animali, ſi non omnes, certe quaſdam. Nam etſi quædam animalia habent omnes partes animæ ſenſitiuæ; ſunt tamen quædam, quæ ſolum tangendi, & guſtandi partibus; alia, quæ pluribus prædita ſint. Intellige tamen nomine partium formæ non potentias ipſas, quæ à forma oriuntur, ſed intrinſecam, & eſſentialem perfectionem formarum, cuius loco, quia nobis ignota eſt, potentias ipſas, ſeu vires formæ vſurpamus. Quia tamen nondum expoſuit, quo pacto accipiat animal, num pro communi, an pro ſingulari, nondum ex his patet, num partes formæ ſint priores ſpecie, quam forma conſtituit.

y *Non ſine opere, &c.*] Cum partes diſſimilares viuentium non ſolum ſint materia animæ ſubiecta, ſed etiam viuentium organa, ſiue inſtrumenta, inde fit, vt ſine ordine ad peculiaria opera definiri nequeant.

z *Corpus autem eiuſque partes.*] Vt diſtinctius rem explicet, comparat formam, primum quidem cum materia; deinde vero cum compoſito confuſe ſumpto: poſtea diuiſo compoſito in vniuerſale & ſingulare, concludit, quænam partes ſint priores. Docet igitur primum, corpus animalis, & partes eius eſſe poſteriores hac ſubſtantia, id eſt, anima ſenſitiua, quod ex dictis patet, cum per animam ſenſitiuam, & partes eius definiantur: atque diuidi in huiuſmodi partes, vt in materiam ſenſibilem, non formam ipſam, ſed compoſitum, quod ex materia, & forma conſtituitur.

Partes materiales alio, & alio modo eſſe priores, & poſteriores toto.

aa *Toto igitur.*] Adhuc ſumit compoſitum confuſe, docetque partes materiæ animalis cum toto collatas, modo quodam, nempe quatenus animal conſtituunt, eſſe priores; modo vero alio, vtpote quatenus per animal definiuntur, eſſe poſteriores; eas præſertim, ſine quibus animal eſſe poteſt: hæ namque non ſolum ratione, ſed etiam exiſtendi conſequentia poſteriores ſunt.

ſunt. Alia ratio eſt de parte, quã primũ forma occupat, & cum qua totũ ſimul eſſe deſinit, * qualis eſt † Ariſtotelis ſententia, cor, Platonis, & Hippocratis, cerebrum, tametſi hoc commune eſt omnibus partibus animalis, vt abſciſſæ à reliquo corpore non iam naturam ſuam, ſed ſolum nomen retineant. Auerrhoes ſic explicat locum, vt huiuſmodi partes ſignificentur eſſe priores toto in genere cauſæ materialis, quia illud componunt; poſteriores autem in genere cauſæ formalis, quia totum reſpectu illarum habet rationem formæ, vt dicitur 2. Phyſic.

** Quæ pars primũ in animali viuat.*

† Ariſtot. de iu. & ſeneƈt. c.1. & li.3. de par. animal. c.4. & lib.2. de gen. anim. c.1. & 4. Pla. in Tim. Hipp. in libr. de natura pueri. c.3. text. 31.

ὁ δ' bb ἄνθρωπος, καὶ ὁ ἵππος, καὶ τὰ οὕτως, ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα. καθόλου δ' οὐκ ἔστιν οὐσία, ἀλλὰ σύνολόν τι ἐκ τουδὶ τοῦ λόγου, καὶ τησδὶ τῆς ὕλης, ὡς καθόλου. καθ' ἕκαστον δ' ἐκ τῆς ἐσχάτης ὕλης ὁ Σωκράτης ἤδη ἐστί: καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ὁμοίως.

μέρος cc μὲν ἦν ἐστι καὶ τοῦ εἴδους (εἶδος δὲ λέγω τὸ τί ἦν εἶναι) καὶ τοῦ συνόλου τοῦ ἐκ τοῦ ἐκ εἴδους, καὶ τῆς ὕλης αὐτῆς: ἀλλὰ τοῦ λόγου μέρη, τὰ τοῦ εἴδους μόνον ἐστίν: ὁ δὲ λόγος dd ἐστὶ τοῦ καθόλου: τὸ γὰρ κύκλῳ εἶναι

Homo bb *vero, & equus, & huiuſmodi alia in ſingulis exiſtunt. Vniuerſale autem non eſt ſubſtantia, ſed totum quiddam ex hac ratione, & hac materia, vniuerſali: ſingulare autem ex vltima materia conſtitutum Socrates iam eſt, & in cæteris eodem modo res habet.*

Eſt cc *igitur & forma pars (formam autem appello ipſam quiditatem) & ipſius item totius, quod ex forma, & ipſa materia conſtat: ſed formæ partes eæ ſolum ſunt, quæ ſunt rationis partes, ratio* dd *autem eſt eius, quod vniuerſale eſt: nam circuli*

bb *Homo vero, & equus.*] Iam diſtinguit vniuerſale compoſitum à ſingulari, qua in re tria docet notatu digna. Vnum eſt, hominem communem, equum communem, & reliqua, quæ de pluribus in eodem nomine, & ratione dicuntur, eſſe in ſuis ſingularibus: quod intellige non per inhærentiam, vt formas in ſubieƈtis, ſed per identitatem non reciprocam, quam identitatem Ariſtoteles ex identitate partium ſignificat, cum ait [*Ex hac ratione, & hac materia vt vniuerſali*] quibus verbis docet, & rationem, id eſt, formam, & materiam rei vniuerſalis, & ſingularis eſſe eandem: nec differre inter ſe, niſi quatenus ſumuntur vt vniuerſales, vel vt ſingulares. Dixi [*Non reciprocam*] quia homo communis ita eſt idem cum ſingularibus, vt quidquid ſit hic deſignatus homo, ſit etiam abſolute homo; non item quicquid ſit homo, ſit etiam hic deſignatus homo, & ſic in cæteris.

Naturas vniuerſales eſſe in ſuis ſingularibus.

Alterum eſt, rem naturalem vniuerſalem non eſſe ſubſtantiam, hoc eſt, formam (*intellige autem informantem, ſeu inhærentem*) ſed compoſitum quiddam ex ſingulari forma, & ſingulari materia. Quibus duabus ſententiis contradicit Platoni aſſerenti, huiuſmodi res vniuerſales eſſe non ſolum ſeparatas à ſingularibus, ſed etiam omnis materiæ expertes. Vnde patet, errare toto cœlo Auerrhoem, cum † putat, idque ſententiæ Ariſtotelis conſentaneum eſſe autumat, ſolam formam, quæ eſt altera pars compoſiti, eſſe quiditatem rei naturalis, verbi cauſa, ſolam animam equi eſſe quiditatem equi, & ita in cæteris. Patet item, quam longe aberrent ab opinione Ariſtotelis Nominales, cum aiunt, nullas eſſe res vniuerſales, ſed ſola nomina eſſe vniuerſalia, quia multa indiuidua eadem ratione ſignificent; quippe cum eædem res, vt ait Ariſtoteles, alia tamen & alia ratione, ſint vniuerſales, quod expreſſis verbis affirmat de materia, & forma, & eadem ratione innuit de compoſito.

Non eſſe ſubſtantias, quæ ratione intelligendum.

Formã nõ eſſe totam quiditatem rei naturalis.

† Hoc lib. tex. 21. & 34.

Refelluntur Nominales.

Tertium eſt indiuiduum, quatenus indiuiduum, vt Socratem aut Platonem eſſe compoſitum ex vltima materia, hoc eſt, ex materia vt ſingulari: ſubaudiẽdum vero eſt pari ratione, Et ex forma vt ſingulari. Vnde patet, neceſſarias omnino eſſe hæcceitates, ſiue vltimos rerum gradus intrinſecos ad earum indiuiduationem; alioqui materia non poſſet diſtingui in materiam vniuerſalem, ſiue abſolute ſumptam, & materiam hanc, ſiue ſingularem; eademque ratione neque forma, neque compoſitum ex vtraque, vt 5. lib. diximus.

Negari non poſſe hæcceitates.

c.6. q.4. & 5.

cc *Eſt igitur & formæ pars.*] Ex diſtinƈtione poſita inter compoſitum vniuerſale, & ſingulare, iam perſpicue docet, quæ ſint partes formales, ac priores ſpecie; quæ item materiales, & ſpecie poſteriores. Ait ergo, & formam, hoc eſt, ſpeciem, & quiditatem communem indiuiduorum (*ſic enim ait, ſe accipere nomen formæ in hac explicatione partium formalium*) habere partes, & ipſum etiam totum, hoc eſt, indiuiduum ex huiuſmodi forma, ſiue quiditate, & ex ipſa materia, hoc eſt, ex materia, quatenus eſt vltima, ſiue ſingularis, conſtitutum, ſuas item habere partes proprias nimirum, & peculiares, partes autem huiuſmodi formæ, ſiue formales, eas ſolas eſſe cenſendas, quæ ſunt partes definitionis, hoc eſt, quæ per ſe pertinent ad ſpeciem; ſiquidem hæ tantum ad definitionem aſſumuntur. Quibus verbis innuit, cæteras partes in partibus materiæ, ſiue materialibus eſſe numerandas. Vnde collige, non ſolum formam, ſed etiam materiam, quatenus vniuerſaliter ſumuntur, poſſe appellari partes formales; quatenus autem ſumuntur vt ſingulares, non ſolum materiam, ſed etiam formam poſſe appellari partes materiales.

Quæ ſint partes formales, quæ materiales.

dd *Ratio autem eſt.*] Poſtquam docuit partes rationis eſſe partes formales, docet quarũ rerum

ſit

εἶναι καὶ κύκλος, καὶ ψυχῇ εἶναι καὶ ψυχή, τὸ αὐτό. τοῦ δὲ συνόλου ἤδη, οἷον κύκλου τουδὶ τῶν καθ' ἕκαστόν τινος, ἢ αἰσθητοῦ ἢ νοητοῦ (λέγω ee δὲ νοητοὺς μὲν οἷον τοὺς μαθηματικοὺς: αἰσθητοὺς δὲ, οἷον τοὺς χαλκοῦς καὶ ξυλίνους) τούτων δὲ δὴ οὐκ ἔστιν ὁρισμὸς, ἀλλὰ μετὰ νοήσεως, ἢ αἰσθήσεως γνωρίζονται. ἀπελθόντες ff δὲ ἐκ τῆς ἐντελεχείας οὐ δῆλον, πότερόν ποτέ εἰσιν, ἢ οὐκ εἰσίν, ἀλλ' ἀεὶ λέγονται καὶ γνωρίζονται τῷ καθόλου λόγῳ. ἡ δὲ ὕλη gg ἄγνωστος καθ' αὑτήν. ὕλη δὲ ἡ μὲν αἰσθητή ἐστιν, ἡ δὲ νοητή: αἰσθητὴ μὲν, οἷον χαλκὸς, καὶ ξύλον καὶ ὅση κινητὴ ὕλη· νοητὴ δὲ, ἡ ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ὑπάρχουσα, μὴ ᾗ αἰσθητά, οἷον τὰ μαθηματικά. πῶς μὲν οὖν ἔχει περὶ ὅλου καὶ μέρους, καὶ περὶ τοῦ προτέρου καὶ ὑστέρου εἴρηται.

περὶ

circuli eſſe & circulus, & animæ eſſe ac anima, idem ſunt. Eius vero, quod iam totum ſimul eſt, vt circuli huius & alicuius ſingularis, ſiue ſenſibilis, ſiue intelligibilis, (voco ee autem intelligibiles, velut mathematicos, ſenſibiles autem, vt æneos & ligneos) horum, inquam, non eſt definitio, ſed intellectu, aut ſenſu cognoſcuntur; cum ff autem ab actu receſſerunt, obſcurum ſane eſt, ſintne aliquando, an non? tametſi ſemper vniuerſali ratione & dicuntur, & cognoſcuntur. Materia gg autem ignota per ſe eſt: eſtque alia materia ſenſibilis, alia intelligibilis; ſenſibilis, vt æs, & lignum, & quæcunque motui ſubiicitur; intelligibilis, quæ in ſenſibilibus exiſtit, non vt ſenſibilia ſunt, vt res mathematicæ. Ac quo pacto quidem de toto, & parte res habeat, itemque de priori, ac poſteriori, dictum eſto.

Ad

ſit ratio; ſiue ea formalis ſit, quæ dicitur definitio mentalis; ſiue obiectum, quæ eſt res ipſa, quatenus definitioni reſpondet. Ait ergo rationem non eſſe ſingularium, (*ſubaud. quatenus ſingularium*) ſiue illa ſenſibilia ſint, ſiue intelligibilia; ſed vniuerſalium, eorum videlicet, quæ ſunt idem omnino ex natura rei cum ſuis quiditatibus; veluti circulus abſolute ſumptus cum quiditate circuli, & anima in commune cum quiditate animæ, vt cap. 6. dictum eſt: quo loco ſimul eſt negatum, res ſingulares eſſe idem omnino cum ſuis quiditatibus. Id quod nunc apertius factum eſt, cum dictum ſit, res ſingulares, & vniuerſales (*quarum tantum definitiones traduntur*) eſſe idem identitate non reciproca, quod certe non eſt eſſe idem omnino ex natura rei.

Rationem ſolum eſſe rerũ vniuerſaliũ.

Res vniuerſales & ſingulares diſtingui ex natura rei.

ee *Voco autem intelligibiles.*] Exponit Ariſtoteles interiecta parentheſi, quinam ſint circuli ſenſibiles, quique intelligibiles. Intelligibiles vocat Mathematicos, quia non intelligantur in materia ſenſibili, tametſi in ſenſibili materia exiſtant: ſenſibiles autem æneos, ligneos, & eiuſmodi alios, qui, quatenus tales ſunt, ſine ſenſibili materia intelligi nequeunt. Addit etiam, huiuſmodi ſingulares triangulos, etſi non definiũtur, intellectu tamen aut ſenſu cognoſci. Quo loco non accipit nomen intellectus pro potentia illa immateriali, quæ cum anima à corpore ſeparatur, ſed pro potentia quadam ſenſitiua interiori, qua res ſingulas ſine qualitatibus ſenſibilibus percipiuntur, quæ quidem dicitur in brutis animantibus æſtimatiua, in homine cogitatiua, & ratio particularis appellatur; cui etiam in homine propter coniunctionem cum intellectu tribuunt Philoſophi, vt ratiocinari poſſit in terminis ſingularibus. Atque hoc eodem modo vſurpat Ariſtoteles nomen intellectus in 3. de anima, cum ait; Intellectus autem poſſibilis extinguitur; nempe, cum corpus ab anima deſeritur, quod ea vis animæ organo corporis affixa ſit.

Qui ſint circuli ſenſibiles qui intelligibiles.

Cogitatiuã dici intellectum, & diſcurrere circa ſingularia. text. 6. c. 5. tex. 20.

ff *Cum autem ab actu receſſerunt.*] Hoc diſcrimen ponit Ariſt. inter ſingularia corporalia, & eorum vniuerſalia, quod ſingularia, cum ab actu receſſerunt, hoc eſt, cum deſinunt cognoſci ſenſu aliquo exteriori, aut interiori, (quem intellectum vocat) nemo intelligere poteſt, ſintne, an non, id eſt, nemo illa poteſt diſtinguere inter ſe, quemadmodum nec diſtincte concipere; tametſi, quatenus ea continentur in ſuis vniuerſalibus, ſuorumve vniuerſalium ratione, & cõceptu, & ſignificentur voce, & cognoſcantur mente. Non loquitur Ariſtoteles de cæteris ſingularibus, quia credit ea non diſtingui ſub ſpecie, ſed per eaſdem differentias præciſe conſtitui in eſſe indiuiduali, per quas conſtituuntur in eſſe ſpecifico, vt lib. 5. diximus, & 12. latius oſtendemus. De ſingularibus corporalibus ſic ait Albertus; Singulare extra ſenſum poſitum eſt incertum; vniuerſale autem eſt vbique & ſemper, & locus eius eſt intellectus.

Singularia corporalia ſolo ſenſu diſtingui.

c. 6. q. 4. ſect. 1.

gg *Materia autem ignota.*] Quia Ariſtoteles putauit, cauſam, cur indiuidua diſtinguantur ſub ſpecie, (*ſaltem ſine qua non diſtinguerentur*) eſſe materiam, vt 5. libro diximus; credit D. Thomas, illum reddere hoc loco rationem ex materia ipſa, cur indiuidua materialia non percipiantur ab intellectu, ſiue mente. Nam cum materia ipſa per ſe ignota ſit, vt quæ eſt pura potentia, & per ſolum actum, ſiue formam cognoſcitur, ſitque ipſa principium indiuiduationis non ſolum in naturalibus, in quibus dicitur ſenſibilis, propter qualitates ſenſibiles, ſed etiam in mathematicis, in quibus dicitur intelligibilis, ſeu imaginabilis propter quantitatem ad materiam potius, quam ad formam ex qua ſumitur ratio ſpecifica, referenda eſt cauſa, cur ea, quę ex ipſa conſtant, percipi non poſſint.

Redditur huius ratio.

At

At dices: Si materia eſſet in cauſa, cur indiuidua materialia non percipiantur ab intellectu, eſſet etiam in cauſa, ne perciperentur ſpecies, quæ ex ea conſtant; quippe cum ea non ſit minus pura potentia in ſpeciebus, quam in indiuiduis; nec item forma minus conſtituat indiuidua, quam ſpecies. Occurrendum eſt tamen negando conſequentiam. Nam etſi materia collata cum forma tam ſit pura potentia in ſpeciebus, quam in indiuiduis: tamen, ſi quatenus eſt in ſpeciebus, conferatur ſecum: quatenus eſt in indiuiduis, hac ratione minus potentialitatis habet in ſpeciebus, quam in indiuiduis. Nam, vt eſt in ſpeciebus, eatenus habet conditionem actus ſeu formæ, quatenus dat eſſe huic, & illi materiæ ſingulari, quo pacto vniuerſalia dicuntur ab Ariſtotele formę dantes eſſe ſuis particularibus per hoc, quod à particularibus participantur: materia autem ſingularis, vt ſingularis eſt; huius ſcilicet vel illius compoſiti, nullo modo habet conditionem formæ, quia non participatur, ſed eſt vltimum participans: ſicque nullo modo habet rationem actus, qui eſt principium omnis cognitionis, ſed ſolius potentiæ. *Obiectio.* *Reſponſio.*

Quo loco aduerte, res materiales dici ab Ariſtotele materiam ſenſibilem, & res mathematicas, hoc eſt, res quantas, vt quantæ ſunt, materiam intelligibilem, ſeu imaginabilem, non reſpectu formarum, quibus illæ ſunt naturales, & hæ quantæ, ſed reſpectu figurarum. Æs enim, aut lignum non eſt materia ſenſibilis reſpectu formæ æris, aut ligni, ſed reſpectu figuræ artificioſæ, aut etiam naturalis. Res etiam quantæ, vt quantæ ſunt, non ſunt materia reſpectu quantitatis; ſed reſpectu figuræ trianguli, quadranguli, & cæterarum. Sed de materia ſenſibili, & intelligibili, quæ hic deſiderari poſſunt, ex iis, quæ ſexto libro diximus, petenda ſunt. *Quid materia ſenſibilis, quid intelligibilis.*

πρὸς hh δὲ τὴν ἐρώτησιν ἀνάγκη ἀπαντᾶν, ὅταν τις ἐρωτᾷ, πότερον ἡ ὀρθὴ καὶ ὁ κύκλος, καὶ τὸ ζῷον πρότερον, ἢ εἰς ἃ διαιροῦνται, τὰ ἐξ ὧν εἰσι τὰ μέρη, ὅτι οὐχ ἁπλῶς. εἰ μὲν γάρ ἐστι καὶ ἡ ψυχὴ ζῷον, ἢ ἔμψυχον, ἢ ἕκαστον ἡ ἑκάστου, καὶ ὁ κύκλος τὸ κύκλῳ εἶναι, καὶ ἡ ὀρθὴ τὸ ὀρθῇ εἶναι, καὶ ἡ οὐσία τῆς ὀρθῆς, τὶ μὲν καὶ τινὸς φατέον ὕστερον: οἷον τῶν ἐν τῷ λόγῳ, καὶ τινὸς ὀρθῆς. καὶ ii γὰρ ἡ μετὰ τῆς ὕλης ἡ χαλκῆ ὀρθὴ, καὶ ἡ ἐν ταῖς γραμμαῖς ταῖς καθ' ἕκαστα. ἡ δ' ἄνευ ὕλης, τῶν μὲν ἐν τῷ λόγῳ ὑστέρα, τῶν δ' τῷ καθ' ἕκαστα μορίων προτέρα. ἁπλῶς δὲ οὐ φατέον. εἰ δ' ἑτέρα, καὶ μή ἐστιν ἡ ψυχὴ ζῷον: καὶ οὕτω τὰ μὲν φατέον, τὰ δ' οὐ φατέον, ὥσπερ εἴρηται.

Ad hh *interrogationem vero, qua quis quærat, num rectus, & circulus, ac animal priora ſint, an vero partes, ex quibus conſtant, & in quas diuiduntur; ita occurrere neceſſe erit, vt non ſimpliciter reſpondeatur. Nam ſi anima eſt animal, ſiue animans, aut vnumquodque ea, quæ eſt cuiuſque, & circulus circuli eſſe, & rectius recti eſſe, ac ſubſtantia recti; aliquid quidem aliquo poſterius eſſe dicendum eſt; veluti aliquo eorum, quæ in ratione continentur, & aliquo recto. Et is* ii *enim, qui cum materia æneus eſt, rectus eſt; & is etiam, qui in ſingularibus lineis exiſtit. Qui autem ſine materia eſt, partibus quidem rationis poſterior cenſeri debet; iis vero, ex quibus ſingularia conſtant, prior eſt. Nec ſimpliciter reſpondendum. Quod ſi anima diuerſa eſt, nec eſt animal; hoc etiam modo alias priores eſſe dicere oportebit, alias non item, quemadmodum diximus.*

hh *Ad interrogationem vero.*] Accommodat ea, quæ dicta ſunt, ad poſteriorem quæſtionem earum, quæ initio propoſitæ ſunt: aitque, ſiue quiditas totius compoſiti ſit ſola forma, vt quibuſdam placuit, veluti ſola anima (*quod de ſenſitiua intellige*) quiditas animalis, ſeu (quod idem eſt) animantis, non ſecus, ac cum dicimus, angulum rectum in commune eſſe ſuum eſſe, quiditatemve, eodemque modo circulum in commune eſſe ipſam quiditatem circuli; ſiue non ſit ſola forma, ſed aliquid ex materia, & forma conſtans, non vt materia, & forma ſingulares ſunt, ſed vt vniuerſales, ſeu communes, vt ſuperius dictum eſt, non ſimpliciter reſpondendum eſſe, ſed cum diſtinctione. Totum enim ſingulare, vt hic angulus rectus, ex his nimirum lineis confectus, poſterius dicendum eſt eſſe partibus definitionis, quæ dicuntur formales; (*ſiue id, quod definitur, ſit ſola forma, ſiue compoſitum ex materia & forma*) imo etiam toto vniuerſali, vt angulo recto communi, quem etiam hoc loco vocat aliquem rectum, hoc eſt, non hunc, ſed talem in vno, qualem in alio, quod dicere ſolemus, eiuſdem rationis in omnibus rectis. Totum autem vniuerſale, etſi eſt poſterius partibus definitionis, tamen prius eſt partibus ſingularibus, vt ſingulares ſunt, atque adeo toto ipſo ſingulari, quod huiuſmodi etiam partibus poſterius eſt. Exempli cauſa, angulus communis, etſi eſt poſterior partibus definitionis, tamen prior eſt partibus, ex quibus conficitur, & in quas reſoluitur quæ quidem ſunt ſingulares dimidietates, & aliæ huiuſmodi portiones, & (*quod hinc ſequitur*) toto etiam ipſo ſingulari angulo, qui huiuſmodi etiam partibus poſterior eſt. *Qua ratione totũ ſit prius, & qua poſterius ſuis partibus.*

ii *Et is enim.*] Probatio eſt, ſeu potius explicatio eius, quod obſcurius dixerat allato aliquo re-

ſto in exemplum communis prædicati. Nam & rectus æneus, qui cum materia ſenſibili concipitur, & rectilineus mathematicus, qui ſine materia ſenſibili conſideratur, ſed non ſine materia intelligibili ſingulari, id eſt, ſine ſingularibus lineis, continentur ſub aliquo recto, id eſt, ſub communi recto.

ΚΕΦ. ια.

Ἀπορεῖται a δὲ εἰκότως, καὶ ποῖα τοῦ εἴδους μέρη, καὶ ποῖα οὔ. ἀλλὰ τοῦ συνειλημμένου, καίτοι τούτου μὴ δήλου ὄντος, οὐκ ἔστιν ὁρίσασθαι ἕκαστον: τοῦ γὰρ καθόλου καὶ τοῦ εἴδους ὁ ὁρισμὸς· ποῖα οὖν ἐστι τῶν μερῶν ὡς ὕλη, καὶ ποῖα οὔ, ἐὰν μὴ ᾖ φανερά, οὐδὲ λόγος ἔσται φανερὸς ὁ τοῦ πράγματος.

ὅσα b μὲν οὖν φαίνεται ἐπιγιγνόμενα ἐφ᾽ ἑτέρων τῷ εἴδει, οἷον κύκλος ἐν χαλκῷ, καὶ λίθῳ, καὶ ξύλῳ: ταῦτα μὲν οὖν δῆλα εἶναι δοκεῖ, ὅτι οὐδὲν τῆς τοῦ κύκλου οὐσίας ὁ χαλκὸς, οὐδ᾽ ὁ λίθος, διὰ τὸ χωρίζεσθαι αὐτῶν. ὅσα c δὲ μὴ ὁρᾶται χωριζόμενα, οὐδὲν μὲν κωλύει ὁμοίως ἔχειν τούτοις: ὥσπερ κἂν εἰ οἱ κύκλοι πάντες ἑωρῶντο χαλκοῖ: οὐδὲν γὰρ ἧττον ἦν ὁ χαλκὸς τοῦ εἴδους: χαλεπὸν δὲ ἀφελεῖν τοῦτο τῇ διανοίᾳ. οἷον, τὸ τοῦ ἀνθρώπου εἶδος ἀεὶ ἐν σαρξὶ φαίνεται, καὶ ὀστοῖς, καὶ τοῖς τοιούτοις μέρεσιν. ἆρ᾽ οὖν καὶ ἔστι μέρη ταῦτα τοῦ εἴδους καὶ τοῦ λόγου, ἢ οὔ, d ἀλλ᾽ ὕλη; ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ καὶ ἐπ᾽ ἄλλων ἐπιγίνεσθαι, ἀδυνατοῦμεν χωρίσαι.

Ἐπεὶ

CAPVT XI.

MERITO a autem dubitatur, quænam ſint ipſius formæ partes, & quæ non ſint, ſed eius, quod ſimul ſumitur; hoc enim ſi manifeſtum nō ſit, nō licebit rem vllā definire: vniuerſalis enim rei, ac formæ definitio eſt. Quænam igitur partes ſint, vt materia, & quæ non ſint, niſi perſpicuum exiſtat, nec ratio ipſa rei manifeſta erit.

Ac omnia b quidem, quæ in diuerſis ſpecie rebus fieri cernuntur, vt circulus in ære, lapide, ac ligno, ea perſpicua eſſe videntur; neque enim quicquam ſubſtantiæ circuli eſt æs, aut lapis, eo quod ab eis ſeparetur circulus. Quæ c autem non cernuntur ſeparari, nihil quidem prohibet eodem modo atq; hæc, ſe habere: quemadmodum ſi circuli omnes cernerentur ænei; nihilo enim magis æs ad formam circuli pertineret; tametſi difficile foret hanc cogitatione ſeiungere. Sic & hominis forma ſemper in carnibus, & oſſibus, aliiſq; huiuſmodi partibus cernitur. Suntne igitur & hæ formæ, ac rationis partes, an non, d ſed materia? Verum quia non in alia quoque re ineſt, idcirco eam ſeparare non poſſumus.

Cum

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

Tex. 37. MERITO a *autem.*] Hoc caput quaſi appendix eſt ſuperioris. Exponit enim in eo Ariſtoteles, quænam ſint partes ſpeciei, ſiue formales: quæ item indiuidui, ſiue materiales: id quod non admodum perſpicue ſuperiori capite docuerat: tum addit, quæ in hoc libro tractanda ſuperſint: poſtremo colligit in epilogum, quæ hactenus de quiditate, & eo, cuius eſt quiditas, tradita ſunt. Rationem vero cur accuratius dictarum partium diſcrimen exponere oporteat, eam eſſe ait, quia, cum ſola vniuerſalia definiantur; vniuerſalia autem, cum ſint formæ quædam, per formales partes definiri debeant; certe niſi formales à materialibus probe dignoſcantur, non licebit rem vllam ſine erroris periculo definire.

Quæ partes plane ſint nō formales. b *Ac omnia quidem*] In propoſita dubitatione explicanda id primum aſſerit Ariſtoteles, quod perſpicuum eſt, & à nemine negari poteſt, nempe, quandocunque forma in diuerſis ſpecie ſubiectis indifferenter eſſe cernitur, tum partes eiuſmodi ſubiectorum cenſendas eſſe non formales, ſed materiales; eo quod forma à quibuſuis earum ſeparari poſſit, ac proinde ex illis non conſtet: quo pacto partes æris non ſunt partes formales circuli, ſed materiales, eo quod circulus non in ære tantum, ſed in ligno etiam, aut lapide exprimatur. Vnum patet, eadem ratione digitum, aut manum, imo etiam totum corpus humanum, vt eſt hoc deſignatum, non eſſe partes formales humanæ ſpeciei, ſed materiales, quia humana ſpecies ſine his plane conſiſtit.

De quibus ſit dubitatio. c *Quæ autem non cernuntur.*] Addit, quæ in re ſit difficultas, quam quidem in eo poſitam eſſe ait, quod ſæpe forma non cernitur extra certam materiam, vt humana ſpecies extra carnes, & oſſa. Quo fit, vt merito de eiuſmodi materia, & partibus eius dubitari poſſit, ſintne partes formales, an materiales. Quod enim ſint formales, ex eo videtur oſtendi, quia forma, ſiue ſpecies ſine eis non conſiſtit: quod autem non ſint formales, ſed materiales, ex eo ſuaderi poteſt, quia, etſi nunquam forma cernatur apud nos extra huiuſmodi materiam, nihil tamen videtur prohibere, quin ſeparari poſſit. Quemadmodum etſi omnes circuli apud nos ænei eſſent, non proinde tamen dicendum foret, æs, aut partes eius eſſe partes formales circuli; ſiquidem æs non magis tunc ad formam circuli tanquam pars eius pertineret, quam nunc pertineat,

neat, cum plane cernimus illam ſine ære conſiſtere; tametſi difficile tunc foret eiuſmodi formam ſine ære concipere, quia nemo illam ſine ære cerneret. Quo loco vertenda illa particula ἐάν γὰρ ὁρῶν, non verba, ſed ſenſum expreſſimus.

d *An non, ſed materia?*] Reſpondet dubitantis more, vt ſolet, non tamen ex propria ſententia, ſed diſputationis cauſa, vt paulo poſt dicet. Reſponſio ducta eſt ex Platonis opinione, qui dicebat carnes, & oſſa, non eſſe partes ſpeciei humanæ, ſiue ideæ hominis; quod idem dicebat de quauis materia ſenſibili: ex qua ſententia ſequitur, partes ſenſibiles materiæ non eſſe formales, ſed materiales; tametſi difficile ſit formam, ac ſpeciem naturalem ab huiuſmodi materia ſeiungere, quia apud nos extra eam non cernitur. *Reſpondet dubitationi aliorum ſententia.*

e *Cum autem hoc accidere.*] Cum duplex ſit materia, quædam ſenſibilis, intelligibilis altera; addit Ariſtoteles quoſdam eſſe, qui perinde ſentiant de partibus materiæ intelligibilis, atq; de ſenſibilis, vtpote, neutrius materiæ partes eſſe partes formales, ſed materiales, quemadmodum dictum eſt de carnibus, & oſſibus. Atque hi quidem fuerunt Pythagorici, qui idcirco negabant, figuras mathematicas per quantitatem continuam eſſe definiendas, quod partes continui non aliter ſe habere videantur ad figuras, atque carnes, & oſſa ad hominem. Itaque dicebant, quiditatem lineæ communis non conſtare partibus continuitatis, ſed eſſe numerum quendam ſeparatum, vtpote dualitatem quandam: quibus verbis, vt placet Alexandro, ſignificabant, lineam eſſe primum dilatabile. Cauſa vero, quantum licet coniicere, ea videtur, quia quemadmodum binarius numerus eſt prima dilatatio vnitatis, ita linea eſt prima dilatatio puncti: & quia punctus non eſt pars continuitatis, putabant illi ſe hoc pacto abſtrahere lineam ſpecificam à partibus continuitatis, ac proinde à materia intelligibili: quod idem eodem modo, atq; adeo potiori ratione de ſpeciebus numerorum aſſerebant, cum magis perſpicuum ſit vnitatem non eſſe partem continuitatis, ac proinde eorum ſententia nec partem materiæ intelligibilis. *Pythagorici negant partes materiæ intelligibilis eſſe formales.*

Ἐπεὶ e δὲ τοῦτο δοκεῖ μὲν ἐνδέχεσθαι, ἄδηλον δὲ πότε, ἀποροῦσί τινες ἤδη καὶ ἐπὶ τοῦ κύκλου καὶ ἐπὶ τοῦ τριγώνου, ὡς οὐ προσῆκον γραμμαῖς ὁρίζεσθαι, καὶ τῷ συνεχεῖ, ἀλλὰ ταῦτα πάντα ὁμοίως λέγεσθαι, ὡσανεὶ σάρκες ἢ ὀστᾶ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ χαλκὸς καὶ λίθος κύκλου: καὶ ἀνάγουσι πάντα εἰς τοὺς ἀριθμούς, καὶ γραμμῆς τὸν λόγον, τὸν τῶν δύο εἶναί φασι. f τῶν τὰς ἰδέας λεγόντων, οἱ μὲν αὐτογραμμὴν τὴν δυάδα, οἱ δὲ τὸ εἶδος τῆς γραμμῆς: ἔνια μὲν γὰρ εἶναι τὰ αὐτὰ τὸ εἶδος, καὶ οὗ τὸ εἶδος, οἷον, δυάδα καὶ τὸ εἶδος δυάδος. ἐπὶ γραμμῆς δὲ οὐκ ἔτι. συμβαίνει g δὴ ἕν τε πολλῶν εἶδος εἶναι, ὧν τὸ εἶδος φαίνεται ἕτερον: ὅπερ καὶ τοῖς Πυθαγορείοις συνέβαινε. καὶ ἐνδέχεται ἓν πάντων ποιεῖν αὐτὸ εἶδος, τὰ δ' ἄλλα μὴ εἴδη. καίτοι οὕτως ἓν πάντα ἔσται. ὅτι μὲν οὖν ἔχει ἀπορίαν τινά, τὰ περὶ τοὺς ὁρισμούς, καὶ διὰ τίν' αἰτίαν, εἴρηται.

Διὸ

Cum e autem hoc accidere videatur, nec tamen manifeſtum ſit, quando accidat; ſunt qui iam de circulo, & triangulo dubitent, quaſi non expediat, vt lineis, atq; continuo definiantur, ſed hac omnia perinde dicantur, atq; carnes, & oſſa hominis, & æs, ac lapis circuli: itaq; omnia ad numeros reuocant, lineæq; rationem duorum rationem eſſe aſſerunt. Eorum f quoq;, qui ideas ponunt, alij ipſam lineam dualitatem eſſe inquiunt, alij lineæ formam; in quibuſdam enim idem eſſe aiunt ipſam formam, & id, cuius eſt forma, vt dualitatem, & formam dualitatis; in linea vero non ita ſe habere. Ac g ſane fit hoc pacto, vt multorum vna ſit forma, quorum ſpecies diuerſa eſſe cernitur; quod idem & Pythagoricis accidebat. Quin etiam euenit, vt vna omniū forma conſtituatur, cætera vero formæ non ſint. Quo quidem modo omnia vnum erunt. Eſſe igitur dubitationem aliquam de ijs, quæ ad definiendi rationem pertinent, & quam ob cauſam, dictum eſto.

Qua-

f *Eorum quoque*] Multos etiam Platonicorum eiuſdem ſententiæ eſſe aſſerit; tametſi quidam diſtinctione vtebantur. Erant enim, qui etſi idem aſſerebant de ſpeciebus numerorum, (*dicebant enim ſpeciem dualitatis, & cæteros alios numeros ſpecificos, eſſe formas ſeparatas ab omni materia*) id tamen negabant de ſpeciebus magnitudinum. Negabant enim lineam eſſe formam abſtractam à continuitate: quod idem de cæteris magnitudinibus, quas medias inter ideas, & naturalia eſſe dicebant. Nos autem cum Ariſtotele etiam numeros ſecundum ſpeciem facimus participes materiæ intelligibilis, quia licet careant extenſione continuitatis, non tamen carent extenſione multitudinis. *Text. 38. Platonici diſtinctione vtuntur.*

g *Ac ſane fit hoc pacto.*] Refutat propoſitam Platonicorum, & Pythagoreorum ſententiam. Primum, quia ſi numeri ſunt formæ, ſiue ſpecies rerum, quæcunque eadem ſpecie infima numeri participant, erunt eiuſdem infimæ ſpeciei, etiamſi plane cernantur ſpecie, ac definitione differre, vt hic numerus binarius, & hæc linea, quia participant dualitatem, vt aiunt; *Vtroſq; refutat Ariſt.*

 & hic

& hic triangulus, atque hic ternarius, qui eorum ſententia participant triadem; atque ita in cæteris. Deinde, quia cum numeri etiam ipſi à materia intelligibili re vera abſtrahi nequeant

Text. 39. (*neque enim numerus fingi poteſt etiam ſecundum ſpeciem, qui extenſione careat, & diuiſibilis non ſit in partes vere integrantes, & extenſionem facientes*) certe ſi formæ, ſiue ſpecies rerum, intelligibili etiam materia carent, reliquum eſt, vt ſola vnitas ſit ſpecies rerum omnium, etiam ipſarum idearum; quo fit, vt ex eorum ſententia colligatur, cætera omnia præter vnitatem non eſſe formas abſtractas ab omni materia; atque adeo ipſas etiam ideas, quas numeros eſſe dicunt, non eſſe formas ſimplices, ac per ſe ſubſiſtentes, ſed formatas per vnitatem, atque compoſitas, quod alias pugnat cum eorum placitis. Poſtremo, quia iſto modo omnia vnum erunt: ſiquidem vnitas, vt ex dictis ſequitur, eſt omnium forma, & quiditas. Alio modo inducit rationem hanc Alexander, quaſi dicat Ariſtoteles, ſi datur aliquid, quod cum ſit ſpecies infima, tamen contineat ſub ſe res, quæ manifeſte ſunt diuerſarum ſpecierum; eadem ratione poterit inueniri aliquid, quod eodem pacto contineat res omnes, ſiquidem par abſurdum eſt id concedere in paucis, atque in multis. Sed prior ſententia, quæ eſt D. Thomæ, magis placet; quia tertia hæc ratio naſcitur ex ſecunda, cuius tamen non meminit Alexander. Cum igitur abſurda ſint, & inter ſe pugnantia, quæ ex prædicta ſententia colligantur, concludit Ariſtoteles, non abſque cauſa dubitatum eſſe de propoſita quæſtione. Altera enim ex parte eſt authoritas grauiſſimorum hominum, ex altera non contemnendæ rationes.

Reſpondet dubitationi ex propria ſententia.

Materiã, quã vniuerſalis, eſſe partem formalem: & formam quã ſingularis, materialem.

cap. ſuperiori ad text. 35.

h *Quapropter omnia.*] Reſpondet propoſitæ quæſtioni ex propria ſententia, & quoad naturalia, & quoad mathematica. Reſponſionis ſumma eſt; nec res naturales poſſe definiri ſine materia ſenſibili, nec mathematicas ſine intelligibili; neutras tamen definiri per materiam ſingularem, & deſignatam, quatenus talis eſt, ſed per communem, ſiue vniuerſalem: proinde materiam etiam ipſam, parteſque materiales, quatenus ſunt vniuerſales, in partibus formalibus numerandas eſſe. Vnde è contrario ſequitur, partes formæ, & formam etiam ipſam, quatenus ſingularis eſt, nomine partium materialium, vt hoc loco ſumuntur, eſſe intelligendam, vt ſupra diximus; nec alia ſane de cauſa, niſi quia Ariſtotelis ſententia diſtinctio materiæ eſt in cauſa, vt indiuidua ſub ſpecie diſtinguantur; forma autem eſt præcipuum id, cui eorum inter ſe ſimilitudo attribuitur. Quæ omnia ſuperius partim dicta, partim inſinuata ſunt.

i *Hoc pacto reducere.*] Ad numeros videlicet, vel vnitatem, cauſa excludendæ materiæ à naturis ſpecificis: hoc autem ideo ſuperuacaneum eſſe ait, quia, cum pugnet cum rebus manifeſtis, nemini, qui vel paululum attendat, perſuaderi poterit.

Διὸ h καὶ τὸ πάντα ἀνάγειν i οὕτω, καὶ ἀφαιρεῖν τὴν ὕλην, περίεργον. ἔνια γὰρ ἴσως, τόδ᾽ l ἐν τῷδ᾽ ἐστίν, ἢ ὡδὶ m ταδὶ ἔχοντα. καὶ ἡ παραβολὴ ἡ ἐπὶ τοῦ ζῴου, ἣν εἰώθει λέγειν Σωκράτης n ὁ νεώτερος, οὐ καλῶς ἔχει. ἀπάγει γὰρ ἀπὸ τοῦ ἀληθοῦς, καὶ ποιεῖ ὑπολαμβάνειν ὡς ἐνδεχόμενον εἶναι τὸν ἄνθρωπον ἄνευ τῶν μερῶν, ὥσπερ ἄνευ τοῦ χαλκοῦ τὸν κύκλον: τὸ δ᾽ οὐχ ὅμοιον: αἰσθητὸν γάρ τι ἴσως τὸ ζῷον, καὶ ἄνευ κινήσεως οὐκ ἔστιν ὁρίσασθαι: διὸ οὐδ᾽ ἄνευ τῶν μερῶν ἐχόντων πῶς. οὐ γὰρ πάντως τοῦ ἀνθρώπου μέρος ἡ χείρ, ἀλλ᾽ ἡ δυναμένη τὸ ἔργον ἀποτελεῖν; ὥστε o ἔμψυχος οὖσα: μὴ ἔμψυχος δὲ οὐ μέρος.

περὶ

Quapropter h *omnia hoc pacto* i *reducere, materiamque de medio tollere, ſuperuacaneum eſt. Quædam enim fortaſſe hoc* l *in hoc ſunt, aut hæc* m *ita ſe habentia. Atque comparatio illa de animali, qua iunior* n *Socrates vti ſolebat, haud recte habet. Abducit autem à vero, efficitque, vt ita de homine opineris, ac ſi abſque partibus poſſit exiſtere, quemadmodum circulus ſine ære; quod tamen non eſt ſimile: fortaſſe enim ſenſibile quiddam eſt animal, nec ſine motu, aut (quod hinc ſequitur) ſine partibus modo quodam habentibus definiri poteſt. Etenim non quæuis manus pars hominis exiſtit, ſed quæ poteſt opus perficere: itaque* o *quæ animata eſt, pars eſt; quæ anima caret, pars non eſt.*

Quod

l *Hoc in hoc ſunt.*] Hoc eſt, ſunt formæ in materia, ſeu potius compoſita quædam, quæ reſultent ex formis exiſtentibus in materia quibus verbis Ariſtoteles ſignificat res naturales.

m *Aut hæc ita ſe habentia.*] Alexander refert verba hæc ad res artificioſas, quæ non conſtant materia, & forma ſubſtantiali, ſed multis rebus naturalibus certo ordine diſpoſitis, vt eſt domus, aut nauis. Verum nec Plato, nec Pythagorici ſeparabant artificialia à materia, quaſi dicerent ſpecies eorum eſſe prorſus expertes materiæ extra mentem artificis, vt inferius, quod ad Platonem attinet, fatebitur Ariſtoteles. Diuus Thomas intelligit his verbis res mathematicas,

quæ etſi

quæ etſi non conſtant materia, & forma ſubſtantiali, tamen ſunt ea ex parte ſimiles compoſitis naturalibus, quod figuræ mathematicæ ita ſe habeat ad lineas, quemadmodum forma hominis ad carnes, & oſſa. Poteſt etiam dici, verba hæc adiecta eſſe, vt explicarent alio modo id, quod proxime præcedentibus explicatum erat; quaſi dictum ſit, vt hæc forma in hac materia, non vt ſunt hæc, & illa, ſed hoc modo ſe habentia, id eſt, vniuerſaliter, vt ſuperius dictum eſt. Vel dicito, verba hæc [*Aut hæc ita ſe habentia*] ſignificare, compoſitum naturale eſſe formam in materia non nuda; ſed certis diſpoſitionibus affecta, quam dicimus ſenſibilem. Vel potius dicito, ſenſum eſſe, Aut hæc ita ſe habentia, id eſt, partes materiæ informatæ, & ad motum diſpoſitæ: ſiquidem omnia naturalia, quatenus naturalia ſunt, mobilia ſunt, nec ab eis aptitudo ad motum auferri vel cogitatione poteſt. Quam expoſitionem ipſe Ariſtoteles poſt pauca verba videtur ſubiicere.

A naturalibus nec cogitatione auferri poſſe aptitudinem ad motum.

n *Quia iunior Socrates.*] Aut ſignificat Platonem, quem ideo iuniorem Socratem appellat, quod ſemper inducat Socratem præceptorem ſuum in dialogis præcipuam perſonam ſuſtinentem: vel potius (*vt Alexander ait*) Socratem Geræneſem alterum Socratis diſcipulum, quem Plato inducit colligentem, non aliter concedendum eſſe dari in rerum natura ſpeciem humanam ſine carnibus, & oſſibus, in quibus apud nos exiſtit, atque datur ſpecies circuli extra æs, in quo ſæpe cernitur. Quam comparationem Ariſtoteles ex ipſo definiendi modo reprehendit. Nam etſi circulus ſine ære definitur, animal tamen ſine partibus ad certum motum, certaque opera perficienda diſpoſitis, ac proinde ſine materia ſenſibili definiri nequit. Vnaquæque enim res, vt ipſe alibi docet, propter operationem eſt. Quod ſi operari nequit opus huius, vel illius ſpeciei, certe ad eam ſpeciem non pertinet.

Socrates iunior.

Animal definiri nequit ſine mate ia ſenſibili. 2. de cœlo c. 2. text. 17.

o *Quæ animata eſt.*] Non poteſt autem intelligi animata ſine certis quibuſdam qualitatibus ſenſibilibus: quia forma naturalis non poteſt naturaliter nudam materiam informare, ſed certo modo diſpoſitam: quo fit, vt ſi manus exaruerit, & proprium motum, & operationem exercere nequiuerit, non iam pars hominis cenſeri debeat.

περὶ p δὲ τὰ μαθηματικὰ διὰ τί οὐκ εἰσὶ μέρη οἱ λόγοι τῶν λόγων, οἷον κύκλου τὰ ἡμικύκλια; οὐ γάρ ἐστιν αἰσθητὰ ταῦτα. ἢ q οὐδὲν διαφέρει; ἔσται γὰρ ὕλη ἐνίων, καὶ μὴ αἰσθητῶν, καὶ παντὸς, ὃ μή ἐστι τί ἦν εἶναι καὶ εἶδος αὐτὸ καθ' αὑτὸ, ἀλλὰ τόδε τι κύκλου μὲν οὖν οὐκ ἔσται τοῦ καθόλου: τῶν δὲ καθ' ἕκαστα, ἔσται μέρη ταῦτα, ὥσπερ εἴρηται πρότερον. ἔστι r γὰρ ἡ ὕλη, ἡ μὲν αἰσθητὴ, ἡ δὲ νοητή.

Δῆ-

Quod vero p attinet ad mathematica, cur quæſo rationes non ſint rationum partes, veluti partes circuli ipſi ſemicirculi: neque enim hæc ſenſibilia ſunt. An q nihil intereſt? erit enim quorundam etiam non ſenſibilium materia, omniſque eius rei, quæ non eſt quiditas, & forma per ſeſe, ſed hoc aliquid. Hæc igitur vniuerſalis circuli partes non erunt, ſed ſingularium, vt dictum eſt. Eſt r enim materia alia ſenſibilis, alia intelligibilis.

Iam

p *Quod vero attinet.*] Cum dixerit non eſſe parem rationem de animali, atque de circulo, eo quod circulus ſine ære poſſit exiſtere, animal vero ſine carnibus, & oſſibus nequaquam: quibus verbis innuit figuras, & cætera mathematica, poſſe concipi ac definiri ſine materia ſenſibili: (*par enim eſt ratio de quauis alia ſenſibili materia, atque de ære*) videri alicui poſſet ſatis eſſe ad definitionem rerum mathematicarum, ſi ab eis materia ſenſibilis excludatur, ac proinde omnes partes, quæ non ſunt materiæ ſenſibilis poſſe admitti ad definitiones eiuſmodi rerum, & (*quod hanc ſequitur*) eſſe partes formales: quare cum ſemicirculi non ſint partes materiæ ſenſibilis, nullam omnino eſſe cauſam, cur admitti non debeant in definitione circuli, & partes formales illius cenſeri. Verum, quia hoc ſupra negatum eſt, merito quærit quid cauſæ ſit, cur rationes huiuſmodi partium, ſeu (*quod eodem redit*) partes ipſæ non ingrediantur rationem totius: verbi cauſa, cur ſemicirculi non ponantur in definitione circuli, vt ſupra dictum eſt, cum non ſint partes materiæ ſenſibilis, ſed abſque qualitatibus ſenſibilibus intelligi poſſint.

c. 10 text. 33.

Cur ſemicirculi non ponuntur in definitione circuli.

q *An nihil intereſt.*] Reſpondet propoſitæ dubitationi, dicens nihil referre, quod ſemicirculi non ſint ſenſibiles, cum nihilominus habeant materiam (*deſignatam videlicet, & ſingularem*) quam quidem habent non ſolum indiuidua rerum naturalium, ſed etiam quicquid aliud non eſt ipſa ſola natura ſpecifica ſed hoc aliquid compoſitum ex natura ſpecifica, & entitate alia ſuperaddita, vt ſit hoc aliquid ſub ſpecie ſua, cuiuſmodi ſunt omnia indiuidua mathematica propter materiam intelligibilem, per quam ſub eadem ſpecie multiplicari poſſunt. Vt enim multiplicatio indiuiduorum naturalium ſub eadem ſpecie naſcitur ex diuiſione materiæ ſenſibilis, ita multiplicatio rerum mathematicarum oritur ex diuiſione materiæ intelligibi-

Reſponſio.

ligibi-

ligibilis; proinde in ſolis rebus abſtractis ab vtraque materia non datur multiplicatio indiuiduorum ſub eadem ſpecie ex ſententia Ariſtotelis, vt ſæpe dictum eſt. Cum ergo duo ſemicirculi concipi non poſſint ſine materia intelligibili, vt particulari, (propter hanc enim diſtinguuntur ſub ſpecie ſemicirculi, efficitur, vt neque in in definitione circuli admitti poſſint, neque in partibus formalibus cenſeri debeant.

r *Eſt enim materia, &c.*] Adde, & vtraque eſt in cauſa, cur indiuidua, quæ ex illa conſtant habeant aliquid vltra naturam ſpecificam, quod certe in materialibus rei partibus numerari debet, non in formalibus, & ad ipſam quiditatem ſpecificam pertinentibus.

ſ *Iam illud perſpicuum eſt.*] Exemplo quodam colligit in ſummam, quæ fuſius de partibus formalibus, & materialibus dixerat, atque hominem aut animal, vt eſt vniuerſale quiddam (*ſic enim definitur*) non eſſe animam ſolam, aut ſolum corpus, ſed aliquid ex vtriſque conſtans; itemque ipſum hominem, aut animal eſſe Socratem, aut Coriſcum, ſi anima ſit duplex quiddam, hoc eſt, ſi in ea quoque datur diſtinctio vniuerſalis, & ſingularis, vt re vera datur, loqui enim poſſumus vel de anima, vt anima eſt quod eſt loqui de anima vniuerſaliter; vel de hac ſingulari anima, quæ iam totum eſt quiddam ex natura ſpecifica animæ & differentia quadam particulari ſimul coniunctum. Quare cum anima, quæ vniuerſalis dicitur, re ipſa ſit hæc anima, & reliquæ ſingulares, corpuſque etiam ipſum commune pari ratione ſit hoc corpus, & cætera ſingularia corpora, efficitur, vt quemadmodum vniuerſale conſtat materia, & forma, ita & ſingulare, quod ſub eo continetur. Vnde ſequitur eaſdem partes re ipſa eſſe materiales, & formales, licet alia, & alia ratione: formales quidem, vt rem vniuerſalem conſtituunt: materiales, vt ſingularem: imo etiam materiam ipſam, vt eſt vniuerſalis, cenſeri in formalibus, & formam, vt eſt ſingularis, numerari in materialibus, id quod non ſemel iam diximus. Alij aliter exponunt, ſed, quantum arbitror, non admodum ad rem.

Etiam in anima dari diſtinctionē vniuerſalis, & ſingul. Eadem partes re ipſa ſunt materiales, & formales.

Δῆλον ſ δὲ καὶ ὅτι ἡ μὲν ψυχὴ οὐσία ἡ πρώτη, τὸ δὲ σῶμα ὕλη: ὁ δ' ἄνθρωπος, ἢ τὸ ζῷον τὸ ἐξ ἀμφοῖν, ὡς καθόλου: Σωκράτης δὲ καὶ Κορίσκος, εἰ μὲν ἡ ψυχή, διττόν: οἱ μὲν γὰρ ὡς ψυχήν, οἱ δ' ὡς τὸ σύνολον. εἰ δ' ἁπλῶς ἡ ψυχὴ ἥδε, καὶ τὸ σῶμα τόδε, ὥσπερ τὸ καθόλου καὶ τὸ καθ' ἕκαστον.

πότερον t δὲ ἐστὶ παρὰ τὴν ὕλην τῶν τοιούτων τις οὐσιῶν ἄλλη, καὶ δεῖ ζητεῖν οὐσίαν αὐτῶν ἑτέραν τινά, οἷον ἀριθμοὺς ἤ τι τοιοῦτον, σκεπτέον ὕστερον. τούτου γὰρ χάριν καὶ περὶ τῶν αἰσθητῶν οὐσιῶν πειρώμεθα διορίζειν, ἐπεὶ u τρόπον τινὰ τῆς φυσικῆς, καὶ δευτέρας φιλοσοφίας ἔργον ἡ περὶ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας θεωρία. οὐ γὰρ μόνον περὶ τῆς ὕλης δεῖ γνωρίζειν τὸν φυσικόν, ἀλλὰ καὶ τῆς κατὰ τὸν λόγον, καὶ μᾶλλον. ἐπὶ δὲ τῶν ὁρισμῶν, πῶς μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ, καὶ διὰ τί εἷς λόγος ὁ ὁρισμός (δῆλον γὰρ ὅτι τὸ πρᾶγμα ἕν, τὸ δὲ πρᾶγμα τίνι ἕν, μέρη γε [ἔχον]) σκεπτέον ὕστερον.

τί

Iam ſ illud perſpicuum eſt, animam ſubſtantiam eſſe primam, corpus materiam, hominē vero, aut animal eſſe id, quod ex vtriſque conſtat, vt vniuerſale quiddam: aut certe Socratem, Coriſcumve, ſi anima ſit duplex quiddam: alii enim vt animam dicent, alii vt totum ſimul. Quod ſi anima ſimpliciter eſt hæc anima, & corpus hoc corpus, tanquam id quod vniuerſale eſt, & quod ſingulare.

Num autem præter materiam huiuſmodi ſubſtantiarum ſit alia quadam, & aliquam aliam ſubſtantiam quærere oporteat: vt numeros, aut aliquid eiuſmodi, poſtea conſiderandum. Huius enim gratia & de ſenſibilibus ſubſtantiis ſtatuere aliquid enitimur; modo enim quodam naturalis ſecundæq; Philoſophiæ munus eſt ſenſibilium ſubſtantiarum contemplatio. Neq; enim de materia tantum, ſed etiam atque adeo magis de ea, à qua ratio rei ducitur, cognitionem habere debet naturalis Philoſophus. Quod vero ad definitiones attinet, quonam modo ſe habent partes, quæ in ratione continentur: & quam ob cauſam ipſa d finitio vna ſit ratio (perſpicuum eſt enim vnum quidem eſſe rem ipſam eamq; quæ partes habet, aliquo vnum eſſe) poſtea diſcutiendum eſt.

Dictum

t *Num autem præter materiam.*] Docet, quid ſuperſit agendum de ſubſtantiis. Primum ac præcipuum, & cuius cauſa de rebus naturalibus in hac ſcientia diſſeritur, eſt, ſit ne genus aliquod ſubſtantiarum materia expertium: qua de re lib. 12. & ſequentibus agendum eſt. Alterum eſt, quonam modo ſubſtantia naturalis, cum ex partibus re ipſa diſtinctis conſtet, ſit vna quiditas, & eſſentia per ſe, hoc eſt, quid ſit in cauſa, cur vna ſit & quam ob cauſam definitio ſit vna ratio? Nam quod res ipſa vna ſit, vel ſenſu ipſo patet: res autem, quæ conſtat partibus re diſtinctis, per aliquid eſt vna, vt faſcis per vinculum, & menſa per glutem, & ita cætera: vnde ſequitur definitionum quoque rationem vnam eſſe debere. Id quod hoc libro quoad definitiones, ſequenti autem quoad res expendet Ariſtoteles.

u *Modo*

u *Modo enim quodam.*] Non verti [*quodammodo enim*] ne quis putet docet Ariſtotelem hoc loco alienum eſſe à munere naturalis Philoſophi agere de ſubſtantiis ſenſibilibus, nec id facere ex præcipuo inſtituto: crederet enim hoc pacto, nullam ſciẽtiam ex præcipuo inſtituto agere de ſenſibilib. ſubſtantiis, cum proxime dixerit primam Philoſophiam non agere de huiuſmodi ſubſtantiis, niſi gratia materiæ expertium. Senſus ergo eſt, naturalem Philoſophum agere modo quodam de ſenſibilibus ſubſtantiis id eſt, ſub quadam conſideratione, non ſub omni. Neque enim agit de iis, quatenus ſubſtantiæ ſunt, (*id enim eſt primi Philoſophi*) ſed quatenus materiales, ſiue ſenſibiles: quod tamen ipſum eſt ex præcipuo inſtituto de eis diſſerere. Quia vero aliquis fortaſſe crederet naturalem Philoſophum de ſola materia diſputare, totamque formarum tractationem ad Metaphyſicum pertinere: occurrit Ariſtoteles naturalem Philoſophum non ſolum agere de forma, ſed magis etiam, quam de materia. Ac merito quidem, quia & materia per formam cognoſcitur, & rerum ipſarum naturalium definitiones ex varietate formarum ducuntur.

Phyſicũ non ſub omni conſideratione agere de ſubſtantiis ſenſibilib.

Tex. 40.

Magis præcipue agere de formis, quã de materia.

τί x μὲν οὖν ἐστι τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ πῶς αὐτὸ καθ' αὑτό, καθόλου περὶ παντὸς y εἴρηται: καὶ z διὰ τί τῶν μὲν ὁ λόγος ὁ τοῦ τί ἦν εἶναι, ἔχει τὰ μόρια τοῦ ὁριζομένου, τῶν δ' οὔ: καὶ ὅτι ἐν μὲν τῷ τῆς οὐσίας λόγῳ τὰ οὕτω μόρια, ὡς ἡ ὕλη, οὐκ ἔνεστι (οὐ γάρ ἐστιν ἐκείνης μόρια τῆς οὐσίας, ἀλλὰ τῆς συνόλου) ταύτης aa δέ γ' ἐστί πως λόγος, καὶ οὐκ ἔστι: κατὰ μὲν γὰρ τῆς ὕλης, οὐκ ἔστιν (ἀόριστον γάρ) κατὰ τὴν πρώτην δ' οὐσίαν ἐστίν, οἷον, ἀνθρώπου ὁ τῆς bb ψυχῆς λόγος. ἡ γὰρ οὐσία ἐστὶ τὸ εἶδος τὸ ἐνόν, ἐξ οὗ καὶ τῆς ὕλης ἡ σύνολος λέγεται οὐσία: οἷον ἡ cc κοιλότης, ἐκ γὰρ ταύτης καὶ τῆς ῥινὸς, σιμὴ ῥίς, καὶ ἡ σιμότης ἐστί: δὶς γὰρ dd ἐν τούτοις ὑπάρχει ἡ ῥίς. ἐν δὲ τῇ συνόλῳ οὐσίᾳ, οἷον σιμῇ, ἢ Καλλίᾳ, ἔνεστι καὶ ἡ ὕλη καὶ ee ὅτι τὸ τί ἦν εἶναι καὶ ἕκαστον, ἐπὶ τινῶν μὲν ταὐ-

Dictum eſt x hactenus Vniuerſe de quiditate quidnam ſit, & quopacto ipſa ſit per ſe: & quam z ob cauſam ratio quiditatis quorundam partes habeat eius, quod definitur, quorundam vero non habeat: parteſque eas, quæ vt materia ſunt, in ſubſtantiæ ratione non ineſſe (neque enim illius ſubſtantiæ partes ſunt, ſed eius, quæ totum eſt quiddam) atque huius aa partim rationem eſſe, partim non eſſe: cum materia enim non eſt, quippe cum ſit indefinitum quippiam: ſecundum vero primam ſubſtantiam eſt, vt hominis ipſa bb animæ ratio. Ipſa enim ſubſtantia eſt forma, quæ ineſt, ex qua & materia tota ſubſtantia dicitur. Exemplo cc concauitas, ex hac enim & naſo naſus ſimus & ipſa ſimitas conſtat: bis dd enim in hiſce naſus inerit: in tota vero ſubſtantia, vt in naſo ſimo, aut Callia, etiã materia ineſt. Dictũ ee quoq; eſt quiditatem, & v-

x *Dictum eſt hactenus.*] Epilogus eſt eorum, quæ hactenus in hoc libro ab initio capitis quarti dicta ſunt.

y *Quidnam ſit, &c.*] Paulo poſt initium capitis quarti docuit Ariſtoteles, quod quid eſt, ſiue quiditatem cuiuſque eſſe aliquid per ſe, hoc eſt, conflatum quippiam ex iis, quæ de re dicuntur per ſe, & non per accidens.

z *Et quam ob cauſam.*] Veluti, cur ſyllabæ definitio tradatur per partes ſyllabæ, definitio autem circuli non item per ſemicirculos. Cuius rei ratio ex proximis verbis reddi poteſt, quia, inquam, litera vocalis, & cõſonans in commune ſunt partes formales ſyllabæ, ſemicirculi autem, cum non poſſint eſſe duo, niſi vt ſingulares, non ſunt formales partes, ſed materiales: dictum eſt enim partes communes eſſe formales, ſingulares autem materiales: atque illas adhiberi in definitionibus, has non adhiberi, quia non ſunt partes ſubſtantiæ communis quatenus communis eſt, ſed compoſiti ſingularis.

Hi non ſunt duo, niſi vt ſingulares.

aa *Atq; huius partim.*] Dictum quoq; eſt rem eandem eſſe compoſitum ſingulare, & commune: vnde conſtat, compoſitum ſingulare partim definiri, partim non item: non definitur enim, vt ſingulare eſt, ſed quatenus ſine ſingularitate ſumitur, ſeu (*quod eodem redit*) non definitur ratione materiæ, cui tribuitur indiuiduatio ſub ſpecie, (*eſt enim materia ſiue communis, ſiue ſingularis, indefinitum quippiam, & indeterminatum ad certam ſpeciem rei naturalis*) ſed ratione primæ ſubſtantię, hoc eſt, formæ communis: (quo etiam nomine eam paulo inferius appellat) quia ratio, & appellatio ſpeciei à forma communi ducitur.

Cõpoſitũ ſingulare partim definiri, partim non item.

Tex 41.

bb *Ipſa animæ ratio.*] Impropria locutio eſt. Ratio enim animæ non eſt ratio hominis: cum hominis ſubſtantia dicatur conſtare ex forma, & materia, vt ipſe mox dicit, ſed ſenſus eſt, rationẽ hominis ex ratione animæ duci. Nã & genus, & differentia hominis ex diuerſis gradibus animæ ſimul cum materia acceptæ ſumuntur, vt perſpicuum eſt.

Ratio hominis ex animæ ratione dicitur.

cc *Exemplo eſt concauitas.*] Quod compoſitum ſingulare, non autẽ ſpecificum, conſtet ex materia deſignata, ac ſingulari, oſtendit, exẽplo naſi ſimi, & ſimitatis, quæ concipi nõ poſſunt, niſi vt ſingularia, cum ſint entia per accidens, itaque, vt totum hoc, naſus ſimus, conſtat ex conca-

uitate, *(quæ vt in naſo eſt, nihil aliud eſt, quam ſimitas, vt ſupra diximus)* & ex naſo ſingulari, *(nec enim accidentia per accidens inſunt ſpeciebus, niſi ratione ſingularium ſubiectorum: quod idem dici poteſt de ſimitate, ſi ponatur ad vtrumq; formaliter ſignificandum)* ſic quodammodo Callias, & aliæ ſubſtantiæ naturales, quæ ſub ſpeciebus continentur, conſtant natura ſpecifica, & materia ſingulari, ac deſignata.

Ad c.5.tex.18

Sola cõpoſita ſingularia cõſtare ex materia ſignata.

dd *Bis enim in hiſce.*] Alexander putat Ariſtotelem his verbis reddere rationem, cur ſingularia materialia non definiantur: quia, ſi definirentur, bis materia in eorum definitione poneretur: quod quo pacto efficiatur, ſi nihil aliud ſubaudiatur, non video, ſi ea attendere oporteat, quæ cap.5. in definitionibus accidentium obſeruanda eſſe diximus. D. Thom. ait Ariſtotelem probare naſum non eſſe partem concauitatis, quia ſi pars eſſet, bis diceretur naſus cum dicitur naſus concauus, ſed *(quod ſupra idem eſſe diximus)* naſus ſimus. Iuxta quam ſententiam, quæ vera eſt, ſubaudiendum eſt immediate ante propoſita verba [*non autem ipſius concauitatis*] vt deinde ſequatur [*bis enim, &c*] hoc eſt, ſi enim cõcauitas naſi, aut ſimitas cõſtaret ex naſo, certe in ſimitate definienda bis poneretur naſus, *(ſumpta tamen ſimitate, ac ſi & naſo, & concauitati formaliter ſignificandis impoſita eſſet, vt diximus)* nempe ſemel ratione concauitatis, & iterum ratione ſui. Ex quo exemplo ad rem propoſitam accommodato colligi poteſt, ſi quis poneret materiam deſignatam in definitione ſpeciei, fore, vt in definitione indiuidui bis poneretur materia deſignata, ſemel ratione ſpeciei, in qua formaliter includeretur, & iterum ratione indiuidui, cũ illi cõueniat, quatenus ab aliis indiuiduis eiuſdem ſpeciei diſtinguitur. Atque hac ratione diximus in ſuperiore annotatione, Ariſtotelem oſtendere exemplo, compoſitum ſingulare, nõ autem ſpecificum conſtare ex materia deſignata, & ſingulari.

Ad ſinẽ capi.

Materiã deſignatã non poni in definitione ſpeciei.

ταὐτὸ, ὥσπερ ἐπὶ τῶν πρώτων οὐσιῶν· οἷον, καμπυλότης καὶ καμπυλότητι εἶναι, εἰ πρώτη ἐστί. λέγω δὲ πρώτην, ἣ μὴ λέγεται τὸ ἄλλο ἐν ἄλλῳ εἶναι, καὶ ὑποκειμένῳ ὡς ὕλῃ. ὅσα δ᾽ ὡς ὕλη, ἢ ὡς συνειλημμένα τῇ ὕλῃ, οὐ ταὐτὸ εἰ μὴ κατὰ συμβεβηκὸς ἕν· οἷον ὁ Σωκράτης καὶ τὸ μουσικόν. ταῦτα γὰρ ταῦτα κατὰ συμβεβηκός.

& vnum quodque, idem in quibuſdam eſſe, veluti in ſubſtantiis primis vt curuitatem, & curuitatis eſſe, ſi prima ſit. Eam vero dico primam, quæ non ex eo dicitur, quod aliud in alio ſit, & in ſubiecto vt materia. In iis autem omnibus, quæ vt materia ſunt, aut ſimul cum materia ſumuntur, non idem eſſe, niſi per accidens vnum: quo pacto ſe habet Socrates & muſicum: ſunt enim eadem per accidens.

An quib. idẽ omnino ſit res, & quiditas ipſius: in quib. nõ itẽ.

ee *Dictum quoque eſt.*] Hæc tradita ſunt cap.6. tametſi hoc loco planius exponitur, quibus in rebus idem omnino ſit res, & quiditas eius, & in quibus non item. In priori genere ponit Ariſtoteles omnia prima, id eſt omnes ſubſtantias ſeparatas, & omnia vniuerſalia, quæ ideo dicuntur prima, quia ſunt ordine generationis priora omnibus ſuis particularibus. Hęc enim omnia talia ſunt, vt non includant in ſuis rationibus particulare ſubiectum materiamve deſignatam; quo pacto ſe habet curuitas, & curuitatis quiditas, ſi curuitas ſecundum ſpeciem ſumatur. In poſteriori autem genere intelligit omnia, quæ vel ſumuntur vt exiſtentia in materia deſignata, ſubiectove particulari, cuiuſmodi ſunt formæ omnes ſingulares, quæ ſubiectũ informant, ſiue ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia: vel ſimul cum materia deſignata tanquam parte ſua concipiuntur: cuiuſmodi ſunt non tantum res omnes naturales ſingulares, ſed etiam omnia compoſita per accidens, vt homo albus, & ſimilia. Hæc enim non ſunt vnum, & idem cum ſuis quiditatibus niſi vnitate & identitate quadam per accidens hoc eſt, non per ſe primo; quo pacto ſe habent Socrates, & Muſicum. Expoſui autem [*Non per ſe primo*] quia ſingularia, quæ exiſtunt in materia, aut ex illa conſtat, non ſunt idem per accidens cum ſuis quiditatibus vniuerſalibus, vt forma Socratis cum quiditate formæ hominis, & Socrates ipſe cum quiditate hominis; niſi quo pacto eſſe idem per accidens ſumitur pro non eſſe idem per ſe primo, vt ſæpe c. 6. vſurpatum eſt. Quo fit, vt exemplo Socratis, & muſici, quod hic affertur, ea ex parte vtatur Ariſtoteles ad explicandam identitatem ſingularium cum quiditatibus ſuorum vniuerſalium, quatenus Socrates, & Muſicum non ſunt idem per ſe primo: nõ autem quoad omnem modum identitatis, quam inter ſe habent.

Materia nomẽ ſumptum pro re materiali.

Aduerte autem hoc loco materiã in hac vltima parte cõtextus accipi pro re materiali ſingulari: ſiue illa materialis dicatur, quia conſideratur vt eſt in materia ſingulari: ſiue quia ſpectatur, vt ex illa conſtat. Vnde nil mirum eſt, ſi materiæ nomen hoc loco & græce, & latine in nominandi caſu ſumatur: Sic enim & materialis forma dicitur materia, hoc eſt, materialis: & compoſitum etiam eadem ſignificatione materia appellatur.

ΚΕΦ. ιβ.

Νῦν a δὲ λέγωμεν πρῶτον, ἐφ' ὅσον ἐν τοῖς ἀναλυτικοῖς περὶ ὁρισμοῦ μὴ εἴρηται. ἡ γὰρ ἐν ἐκείνοις ἀπορία λεχθεῖσα, πρὸ ἔργου τοῖς περὶ τῆς οὐσίας ἐστὶ λόγοις. λέγω δὲ ταύτην τὴν ἀπορίαν, διὰ τί ποτε ἕν ἐστι τὸ ὁριστόν, οὗ τὸν λόγον ὁρισμὸν εἶναι φαμέν, οἷον, ὁ τοῦ ἀνθρώπου τὸ ζῷον δίπουν: ἔστω γὰρ οὗτος αὐτοῦ λόγος. διὰ τί δὴ τοῦτο ἕν ἐστιν, ἀλλ' οὐ πολλά, ζῷον καὶ δίπουν: ἐπὶ μὲν γὰρ τοῦ b ἄνθρωπος καὶ λευκόν, πολλὰ μέν ἐστιν, ὅταν μὴ ὑπάρχῃ θατέρῳ θάτερον: ἓν δέ, ὅταν ὑπάρχῃ, καὶ πάθῃ τι τὸ ὑποκείμενον ὁ ἄνθρωπος: τότε γὰρ ἓν γίνεται, καὶ ἔστιν ὁ λευκὸς ἄνθρωπος. ἐν ταῦτα c δ' οὐ μετέχει θάτερον θατέρου. τὸ γὰρ γένος, οὐ δοκεῖ μετέχειν τῶν διαφορῶν: ἅμα γὰρ ἂν τῶν ἐναντίων τὸ αὐτὸ μετεῖχεν; αἱ γὰρ διαφοραὶ ἐναντίαι, αἷς d διαφέρει τὸ γένος. εἰ δὲ e καὶ μετέχει, ὁ αὐτὸς λόγος, εἴπερ εἰσὶν αἱ διαφοραὶ πλείους, οἷον, πεζόν, δίπουν, ἄπτερον. διὰ τί γὰρ ταῦτα ἕν, ἀλλ' οὐ πολλά: οὐ γὰρ ὅτι ἐνυπάρχει: οὕτω μὲν γὰρ ἐξ ἁπάντων ἔσται τὸ ἕν. δεῖ f δέ γε ἓν εἶναι ὅσα ἐν τῷ ὁρισμῷ: ὁ γὰρ ὁρισμὸς λόγος τίς ἐστιν εἷς, καὶ οὐσία: ὥστε ἑνός τινος δεῖ αὐτὸν εἶναι λόγον. καὶ γὰρ ἡ οὐσία ἕν τι, καὶ τόδε τι σημαίνει ὥς φαμεν.

Δει

CAPVT XII.

NVNC a *autem id primum dicamus, quod in Analyticis de definitione non diximus. Dubitatio enim, quæ eo loco poſita eſt, tractationi de ſubſtantia nō parum conferet. Eſt autem huiuſmodi dubitatio, qua tandem de cauſa id, quod definitur, vnum ſit, cuius rationem definitionem eſſe dicimus: vt hominis, Animal bipes? Eſto enim hæc illius ratio. Cur igitur hoc non multa eſt, ſed vnum animal, inquam, & bipes? Homo* b *enim & album multa quidem ſunt, cum alterum alteri non ineſt cum autem ineſt, & ſubiectum, quod eſt homo, albedinem accipit, vnum ſunt: tunc enim vnum fit, atque eſt homo albus. Hic* c *autem alterum non eſt alterius particeps. Neque enim genus particeps videtur eſſe differentiarum: idem enim ſimul contrariorum eſſet particeps: quippe cum differentiæ, quibus* d *genus differt, contrariæ ſint. Quod ſi* e *particeps eſt eadem erit ratio, ſi differentiæ plures ſint: vt greſſibile, bipes, alarum expers. Cur enim hæc vnum, non plura ſunt? nec enim ea de cauſa vnum erunt quia inſunt: hoc enim pacto ex omnib. vnum extiſtet. At* f *oportet vnum eſſe ea omnia, quæ in definitione ſunt: quandoquidem definitio ratio quædam vna atq; ſubſtantia, eſt, quare neceſſe eſt vt ipſa vnius cuiuſdam ſit ratio: etenim ſubſtantia vnum quid, & hoc aliquid, vt cenſemus ſignificat.*

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

NVNC a *autem id*]Explicata ea quæſtione, conſtet ne quiditas, quæ definitione declaratur, partibus definiti, & eiuſmodi partibus? quam Ariſtoteles duobus ſuperioribus capitibus tractauit: rationi conſentaneum fuit, vt proxime explicaretur ea, quæ ſecundo poſterioris reſolutionis libro propoſita fuit, ſed minime ſoluta, nempe, Qua de cauſa id, quod definitur, hoc eſt, quiditas, quæ definitioni reſpondet, vnum ſit, & non potius multa, veluti animal rationale: Cohæret enim quæſtio hæc cum ſuperiori, quia, cum non ſemper ex multis fiat aliquid vere vnū, vt patet in aceruo lapidum, oportet reddere rationem, cur ex genere & differentia, ex quibus rei quiditas conſtat, aut etiam ex pluribus differentiis, quę ſæpe in eadem ſpecie cernuntur, aliquid vere vnum efficiatur. Hanc igitur quæſtionem expedit Ariſtoteles hoc capite propoſitis primum, vt moris eſt, argumentis pro vtraque parte. *Tex. 24. cap. 6. Cur quiditatis quæ definitioni reſpondet, eſt quid vnum.*

b *Homo enim.*] Suadet fieri non poſſe, vt ex partibus definitioni reſpondentibus vnum fiat: primumque non poſſe fieri vnum ex genere, & differentia: ſi enim fieret, aut genus participaret differentiam aut differentia genus: ex ſubiecto enim, & qualitate non fit vnum, niſi cum ſubiectum participat qualitatem, vt homo albedinem: alioqui homo, & album non vnum ſunt, ſed multa. Cum ergo genus non participet differentiam participaret enim ſimul contrariis, idque ſimpliciter & abſolute cum à contrariis differentiis ſimpliciter denominetur, vt animal à rationis participe, & rationis experte, ac greſſibili, & reptili, neque item differentia illius, & materia, vt perſpicuum eſt efficitur, vt ex genere, & differentia non poſſit vnum aliquid fieri. *Non videri poſſe fieri vnū ex genere, & differētia. Nec item ex plurib. differētiis.*

c *Hic autem.*]In materia, de qua agitur, vtpote in genere, & differentia.

d *Quibus genus differt*] Quibus in differentia diuiditur.

e *Quod ſi particeps eſt.*] Suadet non poſſe fieri vnum ex pluribus differentiis, etiamſi ratione aliqua cōcedatur genus eſſe particeps differentiarū quib. diuiditur veluti quatenus eſt ad hāc & illam ſpeciē contractum. Ratio vero eſt, quia ſi differētiæ omnes, quæ in eadē ſpecie requirūtur, vnum eſſet: non alia ratione id concedi poſſet, niſi quia vni inſunt, nempe vni generi quo pacto greſſibile, bipes, & alarū expers, q̄ de homine dicūtur, inſunt animali: q̄ tamē ratio nulla eſt: hoc n. pacto omnia vnū eſſent. Nā ſi formę, quia ſunt in eodē ſubiecto, vnum ſunt: pari ratione

 ſub-

ſubiecta, quæ ab eadem forma continentur, vnum erunt: quare cum diſparatæ admodum formæ cernantur in eodem ſubiecto, vt quantitas, qualitas, & relatio in eodē homine, & viciſſim diuerſa admodum ſubiecta ſubſint eidem formæ, vt homo, & lapis albedini; nullæ res erunt adeo diuerſæ, vt vnum dici non poſſint.

Δεῖ g δ' ἐπισκοπεῖν πρῶτον περὶ τῶν κατὰ τὰς διαιρέσεις ὁρισμῶν. οὐδὲν γὰρ ἕτερόν ἐστιν ἐν τῷ ὁρισμῷ, πλὴν τό, τε πρῶτον λεγόμενον γένος, καὶ αἱ διαφοραί: τὰ δ' ἄλλα γένη ἐστὶ, τό, τε πρῶτον, καὶ μετὰ τούτου αἱ συλλαμβανόμεναι διαφοραί: οἷον τὸ πρῶτον, ζῷον: τὸ δὲ ἐχόμενον, ζῷον δίπουν, καὶ πάλιν ζῷον δίπουν, ἄπτερον. ὁμοίως δὲ κἂν διὰ πλειόνων λέγηται. ὅλως δ' h οὐδὲν δια-

Oportet g autem primum de definitionibus, quæ per diuiſiones conficiuntur, conſiderationem habere. Nihil enim eſt aliud in definitione, niſi genus, quod primum dicitur, & differentiæ: quandoquidem cœtera genera ſunt primum illud, & differentiæ cum eo ſimul collectæ. Exempli cauſa, animal eſt primum, quod proxime ſequitur animal bipes: rurſus deinde animal bipes alterum expers. Eadem autem eſt ratio, ſi per plura dicatur. Atque h omnino nihil refert, per mul-

Neceſſario ea quæ partibus definitionis reſpōdent vnum eſſe.

f *At oportet vnum eſſe.*] Suadet alteram Quæſtionis partem, vtpote neceſſe eſſe, vt omnia, quę in definitione ſunt, ſeu potius omnia quæ partibus definitionis reſpondent, vnum ſint. Id quod probat ex vnitate tum definitionis, tum etiam quiditatis, quæ definitione explicatur. Nam cum definitio ſit vna quædam ratio, & ſubſtantia, hoc eſt, vna quædam ſubſtantialis, ſiue eſſentialis ratio, (*neque enim deſcriptiones accidentales definitionis nomine proprie comprehenduntur*) & ipſa etiam ſubſtantia rei, quæ definitur, ſit vnum quid, & hoc aliquid, quaſi dicat, & non concurſus aliquis multarum rerum, veluti atomorum temere coeuntium, vt quidam crediderunt, ſed aliquid certæ cuiuſdam naturæ, vt ipſe cenſet: neceſſe eſt, vt ipſa definitio ſit ratio vnius cuiuſdam, hoc eſt, ſuis illis diſtinctis partibus ex quibus conſtat, ſignificet ea, quæ vnum quid efficiant.

Quare hic nō inueniuntur definitiones, quæ fiunt per materiam, & formam.

c. 5.

g *Oportet autem primum.*] Propoſitis pro vtraq; parte rationibus, duo tradit Ariſtoteles. Alterum eſt, cur ex genere, & differentia vnum fiat, ſeu potius conſtet: alterum cur ex plurib. differentiis primo generi adiunctis. Nec de aliis partibus quiditatis loquitur Ariſtoteles, quia definitiones eſſentiales per has ſolas directo, ac proprie traduntur. Quamquam enim in definiendis rebus naturalibus ſæpe fiat mentio materiæ, & formæ, nunquam tamen hæc de definito prædicantur, ſed poſito genere rei, quæ definitur, ſolet differentia indicari per materiam in obliquo poſitam, aut per formam, aut per vtrumque, vt lib. 5. Dialecticarum inſtitutionum diximus. Proinde Ariſtoteles merito hic ait, nihil aliud in definitionibus contineri: (*quod nimirum de re, quæ definitur, affirmetur*) quam genus quod primum de re prædicatur: & differentias, quæ illud diuidunt, & de re, quæ definitur dicuntur: quandoquidem inferiora genera, ſi qua ſunt inter primum, & ſpeciem, quæ definitur, conſtant ex primo genere, & omnibus differentiis interiectis ſimul illi adiunctis. Quod igitur ait, oportere definitiones, quæ per diuiſiones conficiuntur, conſiderare, hunc ſenſum habet, oportere diligenter attendere, recte ne an perperam huiuſmodi definitiones fiant: ſunt enim & aliæ, quæ fiunt per collectionem ſimilitudinis multorum inferiorum, de quib. in 2. poſteriorum, & 1. Topic. libris agit, quæ tamen imperfectæ ſunt, nec niſi inuentionis via ſunt in vſu. Quid autem Ariſtoteles requirat in hoc definitionum genere, huiuſmodi eſt. Non eſſe genera diuidenda per differentias per accidens, vt ex iis definitiones colligantur: ſed per differentias per ſe: niſi quis penuria differentiarum per ſe cogatur vti differentiis per accidens: id quod paulo poſt docebit. Cur autem initio huius particulæ contextus ſit vſus verbo Primum, ad calcem capitis dicetur.

Varii modi cōficiendi definitiones.

Tex. 43.

cap. 4.

cap. vltimo.

h *Atq; omnino nihil.*] Nihil referre ait, per plures ne, an pauciores differentias definitio tradatur: quia fieri poteſt, vt in definitione vel ponatur primum genus, hoc eſt, remotiſſimum, vel ꝓximū: ſi ponatur primum, oportebit adiungere omnes medias differentias: ſi vero proximum, ſatis erit vltimam adiungere, quia cœteræ omnes in proximo genere continentur.

Ratio cur ex genere & proxima differētia fiat vnū.

i *Si igitur genus.*] Reddit rationem, cur ex genere, & vna differentia, quæ tamen illi proxima, & immediata ſit, fiat vnum quid, redditurus ſtatim cauſam, cur etiam vnū fiat ex genere, & plurib. differentiis. Rationem igitur, cur ex genere, & proxima differentia vnū fiat, hanc eſſe ait, quia genus ſimpliciter, hoc eſt vniuerſe, (*vt de omnibus generib. ſit ſermo*) vel non aliud ab iis, quæ ſunt velut ſpecies illius hoc eſt, à differentiis, quib. per ſe, ac ꝓxime diuiditur: aut certe, ſi eſt aliud, ita ſe habet ad quālibet earum, vt materia ſeſe habet ad verā, ac ſubſtantialem formam. Vtrauis autē diſiunctionis pars ſatis eſt ad propoſitū oſtendendū, ſi recte intelligatur. Nam ſi genus nō eſt aliud à differentia, ſed vtrumq; dicit vnā, & eandem naturam, enitatemve, vt ens per ſe ſubſiſtens,

ſtens, accidens & per ſe extenſum, (quod idem videre licet in analogis reſpectu differentiarum, ſiue modorum eſſendi, quibus ad analogata contrahuntur, vt ex 4. lib. patet) ideo dicendum eſt, *cap. 2. q. 2.* genus, & differentiam conſtituere vnum quid, quia conceptui generis, & differentiæ non reſpondent in re duæ entitates, ſed vna tantum, atque eadem; quod idem de analogis diximus. Quo pacto intelligendus eſt Ariſtoteles 3. Phyſicorum lib. cum ait, motum non eſſe quicquam *c. 1. tex. 4.* præter res, ſiue formas, quæ per motum acquiruntur; ſignificat enim eſſe vnam, & eandem entitatem, non autem aliam & aliam. *Quem ſenſum habeat, Motum non eſſe quidquã præter res.* Hæc tamen diſiunctionis pars non placet Ariſtoteli: neq; enim putat, genus, & differentiam eſſe vnam tantum, & eandem entitatem, quemadmodum ſunt motus, & forma, quæ per motum acquiritur, itemque analogum, & differentiæ, ſiue modi eſſendi anologatorum, in quæ diuiditur. Si vero genus eſt aliud à differentia, ita nimirum vt alia entitas reſpondeat conceptui generis, alia conceptui differentiæ; (*quæ re vera eſt Ariſtotelis ſententia*) cum entias generis ſit indeterminata ad quamlibet ſpeciem, entitas vero differentiæ determinata ac determinans illud ad vnam tantum; habebunt ſe genus, & differentia in ſpecie eo modo, quo ſe habent materia, & forma in compoſito naturali: atque hæc erit ratio, cur ex genere, & differentia fiat, ſeu conſtet aliquid vere vnum. Ratio enim cur ex materia, & forma vnum fiat, nulla eſt alia, quam quia materia eſt materia, forma vero eſt forma; ſiquidem materia, & forma ex ſe ipſis habent aptitudinem, vt vniantur, & in vnam naturam coeant, vt patebit libro ſequenti. Aduerte tamen, etſi genus, & differentia ea parte ſunt ſimilia materiæ, & formæ, qua genus eſt vt potentia, differentia vt actus, non eſſe tamen ſimilia, quatenus genus eſt idem re cum differentia: vna enim atque eadem res eſt vox, atque differentia vocis, quæ illam contrahit ad literam, ſiue elementum vocale, & ad reliquas ſpecies vocis, vt patet, cum ſit vna tantum, atque eadem qualitas, vt perſpicuum eſt. Ex his ſolui poteſt argumentum in oppoſitam *Solutio argumenti partis oppoſitæ.* partem initio propoſitum. Dicendum eſt enim, quemadmodum materia ſecundum ſe non participat vllam formam, ſed quatenus eſt pars compoſiti naturalis, ita genus ſecundum ſe nõ participare vllam earum differentiarum, per quas diuiditur, ſed quatenus iam ad certam ſpeciem contractum eſt. Vnde quemadmodum non eſt incommodum concedere materiam, quatenus ſucceſſiue eſt in diuerſis compoſitis, participare oppoſitas formas: ita nec genus, quatenus ſimul eſt in diuerſis ſpecieb participare, & quaſi informari oppoſitis differentiis. Eſt tamen difficultas non mediocris, cur natura generis, cum ſit actualis, & completa, conſtituat vnum per ſe cum differentia. Nam ratio, ob quam materia cum forma vnum per ſe efficit non eſt, quia eſt quomodocumq; in potentia ad formam, ſed quia eſt pura potentia expectans omnem actualitatem entitatiuam à forma ſubſtantiali, quæ eſt prima forma, alioqui nulla eſſet ratio, cur ex ſubſtantia completa, quæ eſt in potentia ad quantitatem, aut qualitatem, & ex ipſa quantitate, aut qualitate non fieret vnum per ſe. Verum de hac difficultate, quia non poteſt paucis expediri, inferius agendum eſt.

διαφέρει διὰ πολλῶν, ἢ δι' ὀλίγων λέγεσθαι: ὥστ' οὐδὲ δι' ὀλίγων, ἢ διὰ δυοῖν: τοῖν δυοῖν δὲ, τὸ μὲν διαφορὰ, τὸ δὲ γένος: οἷον τοῦ ζῶον δίπουν, τὸ μὲν ζῶον, γένος, διαφορὰ δὲ, θάτερον. εἰ οὖν τὸ γένος ἁπλῶς μὴ ἔστι παρὰ τὰ ὡς γένους εἴδη: ἢ εἰ ἔστι μὲν, ὡς ὕλη δ' ἐστὶν (ἡ μὲν γὰρ φωνὴ, γένος καὶ ὕλη: αἱ δὲ διαφοραὶ, τὰ εἴδη καὶ τὰ στοιχεῖα ἐκ ταύτης ποιοῦσιν) φανερὸν l ὅτι ὁρισμός ἐστιν, ὁ ἐκ διαφορῶν λόγος.

ἀλλὰ

multa ne dicatur, an per pauca: certe non per pauciora, quam duo; duorum autem alterum differentia eſt, alterum genus: veluti cum dicimus, Animal bipes, animal quidem genus eſt, alterum vero differentia. Si igitur i genus ſimpliciter non eſt, præter ea, quæ vt generis ſpecies ſunt: aut ſi eſt quidem, eſt tamen vt materia: (vox enim genus & materia eſt: differentiæ autem conficiunt ex hac ſpecies, & elementa) perſpicuum l eſt definitionem rationem ex differentiis eſſe.

At

l [*Perſpicuum eſt definitionem*] Quaſi dicat; perſpicuum eſt definitionem (*vniuerſe ſcilicet, ſeu pro omnibus definitionib. acceptam*) eſſe rationem vnam ratione differentiarum, quæ generibus adiunguntur. Vnitas enim compoſiti, etſi ex materia, & forma ſumitur, magis tamen ex forma, quam ex materia naſcitur; cum materia multa compoſita ſit indifferens. *Definitionẽ eſſe vnam ratione differentiarum.*

m [*At vero differentia.*] Docet iam, quid in cauſa ſit, cur ex pluribus differentiis generi adiunctis vnum quid fiat, ſæpe enim neceſſe eſt, vt differentia generis propoſiti diuidatur in alias differentias, & forſitan ex illis ea, quæ rei definitæ conuenit, in alias item differentias, donec ad ſpeciem, quæ definitur, perueniatur: id quod ſemper faciendum eſt per differentias per ſe, non per accidens, vt paulo ſuperius diximus. Quod ſi ſpecies infinitæ definiendæ erunt, *Ratio cur ex pluribus differentiis adiunctis generi vnum fiat.*

 opor-

ἀλλὰ m μὴν, καὶ δεῖ γε διαιρεῖσθαι τὴν τῆς διαφορᾶς διαφοράν: οἷον ζῴου διαφορὰ τὸ ὑπόπουν: πάλιν τοῦ ζῴου τοῦ ὑπόποδος τὴν διαφορὰν δεῖ εἰδέναι, ᾗ ὑπόπουν. ὥστε οὐ λεκτέον τοῦ ὑπόποδος, τὸ μὲν πτερωτὸν, τὸ δὲ ἄπτερον ἐάνπερ λέγηται καλῶς (ἀλλὰ διὰ τὸ ἀδυνατεῖν ποιήσει τοῦτο) ἀλλ' εἰ τὸ μὲν χιζόπουν, τὸ n δ' ἄχιστον: αὗται γὰρ διαφοραὶ ποδός. ἡ γὰρ χιζοποδία, ποδότης τίς ἐστιν. καὶ οὕτως ἀεὶ βούλεται βαδίζειν, ἕως ἂν ἔλθῃ εἰς τὰ ἀδιάφορα. τότε δ' ἔσονται τοσαῦτα εἴδη ποδὸς, ὅσαιπερ αἱ διαφοραὶ, καὶ τὰ ὑπόποδα ζῷα ἴσα ταῖς διαφοραῖς.

εἰ δὴ ταῦτα οὕτως ἔχει, φανερὸν ὅτι ἡ τελευταία διαφορὰ ἡ οὐσία τοῦ πράγματος ἔσται, καὶ ὁ ὁρισμός: εἴπερ o μὴ δεῖ πολλάκις ταῦτα λέγειν ἐν τοῖς ὅ-

ρις

At vero m *differentia per differentiam oportet diuidatur. Verbi cauſa, animalis differentia eſt pedes habere: rurſus ſcire oportet, quæ ſit animalis pedes habentis, qua ratione pedes habet, differentia. Itaque non dicendum eſt, pedes habentis aliud alatum, aliud alarum expers, ſi recte dicere dicere quis velit (tametſi ita faciet, ſi recte diuidere non valeat) ſed aliud fiſſipes eſſe, aliud non* n *fiſſipes; ſiquidem hæ ſunt pedis differentiæ; pedis enim fiſſio quædam peditas eſt. Atque hoc pacto ſemper progrediendum præcipitur, donec ad ea, quæ differentia carent, perueniatur: tunc autem tot erunt pedis ſpecies, animaliaq; pedes habentia, quot erunt pedis differentiæ.*

Si hæc igitur ita ſe habent, perſpicuum eſt vltimam differentiam ſubſtantiam rei ac definitionem fore; ſi o *non oportet eadem ſæpius in definitionibus dicere; eſt enim ſuperuacaneum.*

Quod

oportebit progredi diuidendo vſq; eo, dum veniatur ad differentias, quæ in alias ſpecificas non diuidantur. Nam de indiuiduantibus cum ſint infinitæ, & ſingulares, non eſt curandum, iuxta præcepta Ariſtotelis, & Platonis, qui ſingularia, & infinita relinquenda eſſe monent in diſciplinis. Repertis autem differentiis, quæ in alias ſpecificas non diuidantur, quas Ariſtoteles vocat differentias carentes differentia, tot erunt ſpecies generis vltimi, (*quod ſcilicet conſtitutum erit per differentiam, quæ vltimo loco diuidetur*) quot erunt differentiæ, quæ ex diuiſione illa vltima reſultabunt; & pari ratione tot omnino ſpecies infimæ, quot differentiæ reſultabunt ex omnibus vltimis diuiſionibus. Si ergo contextum ad veritatem rei magis, quam ad mentem Ariſtotelis interpretari velimus; cum differentia, quæ hoc pacto vltimo loco ſumetur, ſiue ad definiendam ſpeciem infimam, ſiue ſubalternam, ſit ſubſtantia, & definitio illius ſpeciei, hoc eſt, illam claudat, & abſoluat, quaſi forma, & perfectio illius intima, & eſſentialis; perſpicuum eſt cauſam ob quam ex multis differentiis generi adiunctis vnum quid efficiat, hanc eſſe, quia vltima differentia ſe habet vt forma, cæteræ autem cum primo genere ſe habent, vt materia: conſtituunt enim cæteræ cum primo genere genus proximum ſpeciei, quæ definitur, genus autem omne

Solutio argumenti partis.

reſpectu differentiæ, qua proxime diuiditur, ſe habet velut materia reſpectu formæ, vt paulo ante eſt dictum. Hinc patet ſolutio alterius argumenti, quo initio ſuadebatur, non poſſe fieri vnũ quid ex pluribus differentiis. Neque enim ratio, cur vnum fiat ex omnibus, eſt ea, quæ afferebatur, nempe quia vni generi accidant, ſed quia omnes, præter vltimam, ſimul acceptæ cum primo genere, cui accidunt, ſunt veluti materia reſpectu vltimæ; quod quidem non euenit in pluribus formis accidentalibus exiſtentibus in eodem ſubiecto, nec in pluribus ſubiectis, quæ ſubſunt eidem formæ, cum ibi non ſit verum, quod cætera, præter vltimum, ſimul accepta ſint aliquid vnum per ſe, & quaſi materia illius. Neq; ibi datur ordo eſſentialis, vt aut compoſitio per ſe, aut vltimum aliquid dati poſſit.

n *Non fiſſipes.*] Sub hac negatione intelligitur ſolidipes, vt ſit etiam quædam, vt ſic dicam, peditas, hoc eſt, poſitiua differentia pedis, quatenus pes eſt.

o *Si non oportet*] Probat Ariſtoteles, vltimam differentiam eſſe ſubſtantiam rei, & definitionum illius. Et, quantum licet ex ipſa probatione colligere, concluſio probanda hunc ſenſum habet; vltimam differentiam continere formaliter totum reliquum ſubſtantiæ, ſiue eſſentiæ rei, præter primum genus; eamque ſolam eſſe primo generi adiungendam in definitione. Contendit enim Ariſtoteles oſtendere, niſi ſola vltima differentia primo generi adiungatur, fore, vt toties idem repetatur in definitione, quot ſunt cæteræ differentiæ, eo quod ſuperiores in inferioribus cõtineantur, vt habens pedes in bipede. Et quanquam hoc incommodum non admodum perſpicue videatur accidere, cum ſuperiores præponuntur inferioribus, vt ſi dicas hominem eſſe animal, pedes habens, bipes; ſemper tamen re vera accidere, vt patet, ſi differentiæ omnes explicentur. Dicere enim, Animal pedes habens bipes nihil eſt aliud, quam dicere animal pedes habens, duos pedes habens: vbi iam planius cernitur nugatoria repetitio habentis pedes. Additque multo etiam planius cerni vitium inanis repetitionis, cum inferiores præponuntur ſuperioribus, vt ſi dicas, Animal bipes, pedes habens. Dicto enim bipede, plane redundat illud,

Vltimam differentiã duntaxat in definitione primo generi adiungendam, ne nugatoria fiat repetitio.

Pedes

Pedes habens, eo quod pedes habens formaliter in bipede includatur, vt patet ex propoſita explicatione bipedis: nihilque omnino iam neceſſe eſt addere, Pedes habens: cum tamen ſi inuerſo ordine dicatur, Pedes habens bipes, dicere quis poſſit, verbum [*Bipes*] adhiberi, vt determinet illud pedes habens, ad certam videlicet ſpeciem habẽtis pedes, quo pacto per appoſitionem dicere poſſumus, Socratem eſſe animal hominem, quaſi dicamus eſſe animal, quod eſt homo, nõ tamen eſſe hominem animal, quaſi hominem qui eſt animal, cum omnis homo ſit animal, non omne animal homo. Quia tamẽ aliquis fortaſſe obiiceret, nõ eſſe pro arbitratu interuertendũ ordinem partium definitionis, eo quod in eſſentia rei detur ordo prioris, & poſterioris, qui neceſſario in ipſa etiam definitione ſeruandus ſit, ſi recte definire quis velit; proinde nanquam licere præponere inferiores differentias ſuperioribus: occurrit Ariſtoteles in ſubſtantia, ſiue eſſentia rei, non eſſe ordinem, vt entitas nimirum generis ſit prior, aut poſterior entitate differentiarum, aut entitas vnius differentiæ entitate alterius differentiæ, atque adeo incommodũ illud nugatoriæ repetitionis non naſci ex eo, quod inferior differentia præponatur ſuperiori; ſed ex eo, quod inferiores includant formaliter ſuperiores. Iuxta quam ſententiam (*quæ ex contextu plane & ſine vlla vi deducitur*) ratio, ob quam plures differentiæ efficiunt vnum cum primo genere, hæc erit, quia omnes æquiualent vni tantum, nempe vltimæ: vna autem differentia cum genere, quod immediate diuidit, ideo efficit vnum, quia ſe habet ad illud, vt forma ad materiam. Et conſequenter hunc in modum diſſolui poſſet argumentum, quod paulo ante ſolutũ eſt: plures differentias eiuſdem generis non ideo eſſe vnum, aut efficere vnum, quia vni generi inſunt, vt obiiciebatur: ſed quia idem valent, quod vna. Hanc tamen ſententiam non amplectitur Ariſtoteles abſolute, ſed dum melior alia non occurrit: & ideo ait [*Hæc primum dixiſſe ſit ſatis*] vtpote alibi dicturus, quid tandem hac de re ſentiat. Id enim ſignificant Græca verba: nam illud, τὴν πρώτην, quod [*primum*] vertimus, eleganter more Attico idem valet, quod τὴν πρώτην σκέψιν, hoc eſt, prima conſideratione, aut primo aſpectu, aut quid ſimile. Mitto hic, quantam vim afferant contextui plerique interpretes, & in quæ incommoda incurrant, vt Ariſtotelem toto hoc capite iuxta veram, & alibi explicatam ſententiam exponant. Vbinam autem ille, quid de re vera ſentiat, aperuerit, & quænam vitia in hac extrema contextus parte inueniantur, inferius dicendum erit.

In eſſentia rei non eſſe ordinem prioris, & poſterioris.

Quæ ſit ratio iuxta hãc doctrinam, cur ex pluribus differentiis vnum fiat.

Ariſtotelem non amplexũ fuiſſe hanc ſententiam.

ρεῖς: περίεργον γάρ. συμβαίνει δέ γε τοῦτο. ὅταν γὰρ εἴπῃ ζῷον ὑπόπουν δίπουν, οὐδὲν ἄλλο εἴρηκεν ἢ ζῷον πόδας ἔχον, δύο πόδας ἔχον. κἂν τοῦτο διαιρῇ τῇ οἰκείᾳ διαιρέσει, πλεονάκις ἐρεῖ, καὶ ἰσάκις ταῖς διαφοραῖς. ἐὰν μὲν δὴ διαφορᾶς: p διαφορὰ γίνηται, μία ἔσται ἡ τελευταία τὸ εἶδος καὶ ἡ οὐσία. ἐὰν δὲ κατὰ συμβεβηκός, οἷον εἰ διαιροίη, τοῦ ὑπόποδος· τὸ μὲν λευκὸν, τὸ δὲ μέλαν, τοσαῦται q ὅσαι ἂν αἱ τομαὶ ὦσιν. ὥστε φανερὸν ὅτι ὁ ὁρισμὸς λόγος ἐστὶν ὁ ἐκ τῶν διαφορῶν, καὶ τούτων τῆς τελευταίας κατά γε τὸ ὀρθόν. δῆλον δ' ἂν εἴη, εἴ τις μεταταξειε τοὺς τοιούτους ὁρισμοὺς, οἷον τὸν τοῦ ἀνθρώπου, λέγων ζῷον δίπουν ὑπόπουν: περίεργον γὰρ τὸ ὑπόπουν, εἰρημένου τοῦ δίποδος. τάξις δὲ οὐκ ἔστιν ἐν τῇ οὐσίᾳ: πῶς γὰρ δεῖ νοῆσαι τὸ μὲν ὕστερον, τὸ δὲ πρότερον; περὶ μὲν οὖν τῶν κατὰ τὰς διαιρέσεις ὁρισμῶν, τοσαῦτα εἰρήσθω τὴν πρώτην, ποῖοί τινές εἰσιν.

Quod ſane in hunc modum accidit. Si quis enim dicat animal pedes habens bipes, nihil aliud dixerit, quam animal pedes habens duos pedes habens. Quod ſi hoc ipſum propria diuiſione diuidat, ſæpius adhuc, atque adeo toties idem dicet, quot differentias proferet. Itaq; p ſi differentia differentia fiat, vna illa, quæ vltima eſt ſpecies & ſubſtantia rei erit. Quod ſi per accidens diuidat, vt ſi dicat, Habentũ pedes aliud album, aliud nigrum eſſe: tot q erunt differentiæ, quot diuiſiones. Perſpicuum eſt igitur, definitionem rationem eſſe eam, quæ ex differentiis conficitur, atque adeo ex earum vltima, ſi recte quis definire velit. Quod quidem apertum fiet, ſi quis ordinem huiuſmodi definitionum mutauerit, veluti ſi hominem definiens dicat, Animal bipes, pedes habens: redundet enim illud pedes habens dicto antea bipede. Non eſt autem ordo in ſubſtantia: quo enim modo aliud poſterius, aliud prius intelligere oportet? Ac de definitionibus quidem per diuiſiones conficiendis cuiuſmodi quædam ſunt, hæc primum dicta ſint.

p *Si differentia differentia fiat.*] Hoc eſt, ſi differentia ſpecifica in aliam ſpecificam diuidatur.

q *Tot erunt differentiæ.*] Tot differentiæ aſſumentur ad definitionem, quot erũt diuiſiones, ex quibus colligentur: quod ideo accidit, quia in differentiis per accidens non datur ordo, ac proinde nec vltima, in qua cætera omnes contineantur.

In differentiis per accidens non datur ordo.

Quo-

Quonam pacto ſuperiora prædicata ab inferiorib. diſtinguantur?

QVÆSTIO VNICA.

Refutatio ſententiæ Ioannis Gandauenſis de tot formis ſubſtantialibus in vnoquoq; compoſito naturali, quot ſunt eius quiditatiuæ prædicata.

SECTIO I.

Tres de princip. quæſt. ſentent.

DVæ ſunt in hac quæſtione extremæ opiniones, & vna media, quæ & amplectenda eſt, altera extremarum eſt, diſtinctionem ſuperiorum (*ſaltem quorundam*) ab inferioribus fieri per formas realiter diſtinctas. Altera, fieri ſola appellatione, aut conſideratione noſtra. Tertia, quæ media eſt, fieri ex natura rei per gradus quoſdam perfectionis naturarum communium, & particularium, non per formas re ipſa diſtinctas, nec ſola nuncupatione, aut conſideratione noſtra.

Primum primæ membr. eſt opinio Iand.

2. Met. q. 10. & 7. Phyſ. q. 8. & 1. de anima quæſt. item 8.

Prima opinio in plures diuiditur iuxta numerum totalium formarum ſubſtantialium, quæ in eodem compoſito naturali eſſe creduntur. Quarum prima illa ſit, tanquam minime omnium probanda, quam Iandunus, ſiue Ioannes Iandauenſis amplectitur, nempe omnia quiditatiua prædicata rerum naturalium diſtingui per formas ſubſtantiales re ipſa diuerſas. Hanc autem opinionem plurib. locis ſibi perſuadet potiſſimum vero ad ſecundum librum huius operis, & ſeptimum Phyſicorum: nec referenda eſſet, niſi locis quibuſdam Ariſtotelis niteretur, qui primo aſpectu ei patrocinari videntur. Rationes enim, quibus ad eam aſtruendam vtitur minoris momenti ſunt, quam vt per ſe tractandæ viderentur.

Probatur ex Ariſtot.

† tex. 28. tex. 3.

Tres ſunt loci præcipui apud Ariſtotelem quibus innititur. Primus eſt 2. *Phyſicorum capite* † 3. *& 5. huius operis cap.* 2. vbi Ariſtoteles reuocat partes definitionis, quæ ſunt genera & differentiæ ad cauſas formales; quod non alia ratione factum eſſe putat, niſi quia genera, & ſpecies rerum naturalium proprias, & peculiares habent formas ſubſtantiales.

† tex. 10. 11. & 12.

tex. 34. & duob. ſeqq.

Alter locus eſt *cap. 2. lib. 2.* † *huius operis*, vbi Ariſtoteles, vt concludat non dari infinitionem in formis phyſicis, probat non dari infinitionem in prædicatis quiditatiuis: quod idem generalius probauerat in rebus omnibus priori libro de poſteriori reſolutione ca. 15. & ſequentibus. Ex qua re colligi non poſ-

A ſe videtur inſtitutum Ariſtótelis, niſi tot ſint formæ ſubſtantiales in vnoquoque compoſito naturali, quot ſunt eius quiditatiua prædicata.

tex. 35.

Tertius locus habetur cap. 10. huius libri, in quo verſamur, vbi Ariſtoteles ait, *omnem definitionem habere partes, partes autem definitionis reſpondere partibus rei, quæ definitur*: quod idem in hoc libro ſæpius repetit: cum ergo partes definitionis cuiuſq; ſpeciei, ſiue infi-
B mæ, ſiue ſubalternatæ, ſint genus, & differentia, perſpicue videtur colligi, in compoſitis naturalibus per aliam formam cōſtitui compoſitum genericum, per aliam vero re ipſa ab ea diuerſam compoſitum ſpecificum. Quo loco animaduertendum eſt, hunc autorem cum ſuo Auerroe putaſſe, genus ſummum, quod de rebus naturalibus dicitur, eſſe compoſitum ex materia & forma, nec dari aliud ſuperius, quod de ſubſtantiis quoque ſimplicibus, hoc eſt, non compoſitis ex materia, &
C forma dicatur, ſiue illæ ſint incorporeæ, ſiue etiam corporeæ.

19. Met. 9. 21. Auer in Porphyr. c. de ſpeciei. & lib. 10. met. tex. 26.

Rationibus confirmatur.

Eandem ſententiam confirmat totidem potiſſimum rationibus ex multis, quæ affert. Prima eſt, quia in quibus rebus naturalibus ſunt diuerſæ proprietates diuerſæ quoque, vt ait, formæ ſubſtantiales ſint neceſſe eſt; genera autem omnia, & ſpecies rerum naturalium diuerſas habere proprietates nemini dubium
D eſt; aliæ enim, exempli cauſa, ſunt proprietates animalis, vt animal eſt, aliæ hominis, vt homo eſt, & ita in cæteris. Huiuſmodi enim proprietates cum ſint variæ, nec ſumantur ex materia, quæ eiuſdem ſpeciei eſt in omnibus compoſitis naturalibus, vt ipſe exiſtimat, (*putat enim cum Auerroe cœlum non eſſe compoſitum ex materia, & forma*) ex diuerſis formis ſuperiorum, & inferiorum, oriantur neceſſe eſt.

8. met. 9 7. Auer. lib. de ſubſtant. orbis c. 2. & 1. de cœlo tex. 7. & 10.

Secunda eſt, quia ſimilitudo, & diſſimilitu-
E do rerum interſe ex formarum varietate ſumitur: ſpecies autem ſunt ſimiles in naturis ſuorum generum, diſſimiles autem in propriis eſſentiis; aliæ igitur ſunt formæ generū, aliæ ſpecierum.

Tertius, quia alius eſt conceptus generis, alius cuiuſque eius ſpeciei: cum ergo conceptus varii ex variis actibus deſumantur, fit, vt varia compoſita generalia, & ſpecialia ſubſtantiarum ex variis actibus ſubſtantialibus, hoc eſt, ſubſtantialib. formis conſtituta ſint.
F Hæc ſunt argumenta præcipua huius autoris ad probabilitatem, quoad fieri potuit, accommodata.

Etiam in accidentibus vult locum habere.

Cum autem ab eo quæritur, quid dicendum de ſpeciebus tam ſubalternis, quam infimis accidentium? reſpondet eas quoque conſtare ex entitatibus generum, & differentiarum

tiarum re ipſa inter ſe diſtinctis, idq; eiſdem argumentis paulo immutata prima ratione ſuaderi poteſt.

Impugnatur. Verum hæc ſententia, quæ abſurditate ſua ſingularem pene ſibi auctorem vendicauit (*fuiſſe enim quondam Auicebrontis Arabis D. Thomas auctor eſt*) facile refutari poteſt. *1. de gent. tex. 24.* Primum, quia ſuperuacaneum eſt tam multas formas ſubſtantiales, & totales re ipſa differentes in eodem ſingulari compoſito comminiſci, (*mittamus enim partiales, ſeu quæ de totis non dicuntur, vt elementorum de miſto, & membrorum ſubſtantiales de animali, de quibus poſt diſputandum eſt*) vbi ſatis eſt vna tantum ſecundum varias conſiderationes, aut varias perfectionis gradus. Deinde, quia ſi omne genus, quod de rebus naturalibus dicitur, eſt compoſitum ex materia, & peculiari ſibi forma diuerſa re ipſa à formis, quibus compoſitæ ſunt eius ſpecies, plura inde ſequuntur incommoda. Vnum eſt, quod res naturales non ſint in eodem prædicamento cum ſubſtantiis ſimplicibus, quæ re vera ſunt ſolæ ſubſtantiæ immateriales opinione vero auctoris, & ſui Commentatoris, etiam cœleſtia corpora vt dictum eſt. Vnicum enim prædicamentum ex vnico genere omnium, quæ in eo ponuntur, dicitur.

Nec refert, quod hic auctor facile hoc incommodum deuorat: pro magno enim incommodo habendum eſt, quod ſit contra communem Philoſophorum ſententiam de vnico prædicamenti ſubſtantiæ ſummo genere. Alterum eſt, quod genera rerum naturalium non poſſent iſto modo prædicari in quæſtione quid eſt de ſuis ſpeciebus, & (*quod conſequens eſt*) nec de earum indiuiduis: oportet enim iuxta hanc ſententiam genus, & differentiam cuiuſque ſpeciei re ipſa differre inter ſe, & à ſpecie ipſa: partes autem, quæ diuerſæ ſunt re & à ſe inuicem, & à toto compoſito, non poſſunt de eo dici in quæſtione quid eſt. Cum enim quæritur, quid ſit hoc, aut illud, nunquam veram reſponſionem reddit qui ait, eſt hoc, aut illud, oſtendendo rem aliam. Vnde ſequitur hominem, quatenus homo eſt, non eſſe animal, nec viuens, nec ſubſtantiam corpoream, ſed aliquid conſtans animali, & viuente, & ſubſtantia corporea, quemadmodum ſtatua non eſt æs, aut lapis, ſed aliquid conſtans ære, aut lapide.

Poſtrema ratio ſit. Quia cum non tantum res ex materia, & forma compoſita, ſed etiam accidentia vera habeant genera, veriſ-

A que ſpeciebus ſubiiciantur, (quandoquidem aliæ cum aliis vniuoce, & in quæſtione quid eſt conueniunt, & ab aliis eſſentialiter differunt) neque in eis ſpecies diſtinguantur inter ſe per aliquid re ipſa diuerſum à ſuis generibus, vt ex ſe patet, & infra planius patebit; non eſt cur idem de omnibus generibus, ſpeciebus, & indiuiduis dici non poſſit, cum in omnibus ſit eadem ratio. Alia argumenta contra hanc ſententiam de- B ſumi poſſunt ex iis, quæ deinceps contra alios plurium formarum auctores diſputabuntur.

Ad primum igitur locum Ariſtotelis dicendum non ea cauſa ibi reuocari genera, & differentias ad cauſas formales, quia genera & ſpecies conſtent diuerſis re ipſa formis; (*eſt enim id impertinens ad eam rem, de qua eo loco agitur*) ſed quia dant per ſe ipſa aliquod eſſe ſpeciebus generalem nimirum eſſentiam gene- C ra, ſpecialem differentiæ. *Explicãtur loca Ariſtot.*

Ad alterum locum dices Ariſtotelem in eo cap. non ſolum à formis phyſicis, ſed etiam à metaphyſicis, in quibus numerantur ſuperiora omnia comparatione inferiorum velle excludere infinitionem. quia etiam ſuperiora ſuo modo ſunt cauſæ inferiorum: demonſtrat enim eo loco Ariſtoteles, cauſas in nullo genere eſſe infinitas, ſed in omnibus ſemper deueniendum ad aliquam primam, D de qua proinde ſolus Metaphyſicus ex officio agere debet.

Ad tertium locum dicendum, partes rei, quæ definitur, non eſſe ibi accipiendas pro partibus realiter diſtinctis, ſed obiectiue tantum; ſiue illæ appellatione ſola, conſiderationeue noſtra, ſiue ex ipſa rei natura pro ratione diuerſarum opinionum diſtinctæ ſint. *Ad rationes.*

Ad rationes autem propoſitas, quibus hic E autor vtitur, dicendum, gradus perfectionis ſubſtantialis eiuſdem formæ ſatis eſſe, vt ex alio, atque alio alia, atque alia proprietas oriatur, itemque, vt in aliis, atque aliis ſpecies eorum generum ſint ſimiles, & diſſimiles; ac demum, vt conceptus generalis compoſiti ſit diuerſus à conceptibus ſpecialium compoſitorum.

F *Sententia quorundam de pluribus animabus in eodem animali.*

SECTIO I.

Alii ſunt, qui ſentiant, plures animas re ipſa diuerſas in eodem animali eſſe. *Secundũ memb. primæ ſent.*

 Id

Id quod ſibi perſuadent primum autoritate Ariſt. locis quibuſdam, in quibus id affirmare videtur. *Nam* 2. *de generatione animalium cap.* 3. plane docet in generatione hominis prius fœtum habere animam vegetatiuam, deinde ſenſitiuam poſtremo rationalem quę extrinſecus aduenit. Nam cur priores animæ abiici debeant, cum poſteriores ſuccedunt, nulla videtur ratio reddi poſſe. Neque enim ibi agens vllum videtur eſſe, quod expellat priores, cum omnes introducātur, virtute ſeminis: quæ vnica eſt: neque aliud agens particulare ibi cernatur, à quo priores expelli poſſint. Cur etiam natura inducat formam quæ ſtatim expellenda eſt, præſertim cum non minus ſit vtilis ad poſterioris conſeruationem, quam fuerit ad introductionem.

Aſtruitur ex Ariſt.

In ſecundo etiam, ac tertio libro de anima, ſæpe de tota anima loquitur, ſæpe etiam de partibus animæ: nec dubium videtur, quin totam animam appellet collectionem omnium animarum, quæ ſub anima in commune in eodem animali reperiuntur: partium autem nomine eas ipſas particulares intelligat animæ in commune ſumptæ ſubiectas. Neque enim vna anima numero integrari poteſt ex pluribus.

In libro etiam de vita: & morte cap. 1. diſtinguit animam ſenſitiuam à nutritiua, quaſi re diuerſas: quarum principium, & quaſi primam ſedem in corde conſtituit, vt videlicet in eo velut in communi officina ſpiritus & vitales, & animales, ad vtriuſque facultatis miniſteria fabricentur, Nam rationali, tanquam ſuperiori & extrinſecus aduenienti, nullam peculiarem ſedem deputat niſi ratione phantaſiæ proxime eius adminiſtræ, quam in capite quaſi totius corporis arce omnes collocant.

Rationib. probatur.

Deinde quatuor potiſſimum rationibus idem confirmant. Vna eſt, quia in aliis partibus eiuſdem animalis cernuntur opera tam vegetatiuæ animæ, quam ſenſitiuæ, vt in carne, ac neruis, in aliis autem, vt pilis, & capillis, ſolius vegetatiuæ: quod euidenti argumento videtur eſſe duas animas in quouis animali, cum omne animal vegetetur, ac ſentiat.

Altera quia quælibet anima eſt forma ſimplex ſeu minime compoſita ex materia, & forma aut ex pluribus animabus: forma autem ſimplex non dat, niſi vnum eſſe: qui ergo fieri poteſt, vt per vnam animam homo habeat eſſe & hominis & animalis, & viuentis, quæ habent diuerſa eſſe.

A Tertia, quia cum diuerſæ proprietates oriantur à formis diuerſarum ſpecierum in diuerſis ſpecie indiuiduis, vt à forma hominis facultas ridēdi in Socrate, & à forma equi facultas hinniendi in Bucephalo: videtur fieri non poſſe, vt in vno, & eodem indiuiduo diuerſæ proprietates ſequantur formam vnam numero.

Quarta ratio ſaltē animam ration. reipſa diſtingui à ſenſitiua, & veget.

Quarta, & poſtrema ratio, quia, etſi ad-
B mittatur animam vegetatiuam, & ſenſitiuam in eodem animali non eſſe re ipſa diuerſas, certe rationalem in homine eſſe rem eandem cum vtraque nullo modo videtur dici poſſe Primum quia vegetatiua, & ſenſitiua educuntur è potentia, materiæ, & vere producuntur ab homine generante, tametſi non generentur ipſæ quia generatio non eſt niſi compoſitorum: rationalis autem extrinſecus aduenit, & à ſolo Deo produci-
C tur per creationem. Deinde quia alioqui homo virtute ſua non generaret hominem, ſed ſolum corrumperet embryonem ex anima vegetatiua, & ſenſitiua ante conſtitutum vt Deus loco earum (*vel eius ſi vna ponatur*) crearet rationalem: quis autem dicat cauſam naturaliter efficientem, eamque adeo præſtantem, vt eſt homo, corruptiuam tantum eſſe in generatione hominis, non autem generatiuam? eſſet enim in ea re ho-
D mo deterioris conditionis, quam bruta animalia.

Primum ad hos probādum arg.

Secundum.

Tertio.

Tertio, quia cum natura non deficiat in neceſſariis, ſi homo eſt cauſa efficiens diſpoſitiua materiæ ad formam aliquam introducendam in ipſa hominis generatione, neceſſe eſt fateri aliquam formam produci ab illo, cum homo generatur. Si enim ſolus Deus producit formam, qua homo tum primum fit, cum ea productio non ſit naturalis, ſed
E ſupra vires totius naturæ, deficere omnino videtur natura in rebus naturalibus efficiendis: niſi abſurdiſſime quis dicat hominem genitum non eſſe rem naturalem, (*propter quem tamen tota natura inſtituta eſt*) ſed ſupranaturalem: oportet igitur hominem in generatione ſui ſimilis attingere formam aliquam quoad eius eſſe, qua inducenda ſibi ſimilem effectum producat; cum ergo ea forma non ſit rationalis, quam ſolus Deus
F producit in corpore, neceſſe eſt, vt ſit alia, quæ ſimul producatur ab homine, cum Deus rationalem infundit.

Quarto.

Quarto, quia rationalis anima: & ſenſitiua ſunt interna, primaq; principia contrariorum motuum quos vnus quiſque ſimul in ſe ipſo experitur. Propoſito enim eodem

A dem obiecto ſæpe eodem tempore idem approbamus iudicio ſenſus, & reiicimus iudicio intellectus aut contra: at ſenſus ſenſitiuam animam ſequitur, vt intellectiuam intellectus.

Quo autem pacto eadem anima ſimul inclinet hominem ad contraria eodem tempore & circa idem obiectum ſubeunda ad contraria, inquam, iudicia motuſque contrarios amoris & odij, lætitiæ atque iuſtitiæ, & cœteros huiuſmodi: B Hac de cauſa videtur Paulus optaſſe liberari à mortali hoc corpore vt anima ſenſitiua pereũte, rationalique ipſa per ſe permanente, ceſſaret illa, quam patiebatur, aſſidua pugna.

Rom.7.

Vltimum. Poſtremo, quia vtraque anima & vegetatiua, & ſenſitiua ſunt corruptibiles, & extenſæ in corpore, rationalis autem inextenſa & incorruptibilis: id quod Ariſtot. quod attinet C ad comparationem corruptibilis, & incorruptibilis, docet 2. de Anima ca. 2. collata ratione intelligitur collata cum vegetatiua: nullo autem pacto videtur fieri poſſe, vt forma incorruptibilis, & inextenſa det eſſe extenſi, & corruptibilis, quod tamen eſt neceſſe, ſi eadem anima eſt ſimul rationalis, & vegetatiua, ac ſenſitiua.

tex.21. & 22.

Hãc diſtinct. animæ rationalis aſſeruit Plato in Timæo, Galen. de placitis Hippoc. & Plat. li.5.c.12. & lib.6.c.2. Alcin. de doctrina Plat c.17. & plures alii.

Hanc quæſtionis partem amplexi ſunt non ſolum Ethnicorum multi, ſed etiam quidam D ex noſtris, quibus inter Scholaſticos adnumeratur* Ochamus, & ex eadem claſſe Nominalium nonnulli: qui omnes ſenſitiuam animam ab intellectiua re ipſa diſtinguunt, priores autem illi, etiam vegetatiuam à ſenſitiua. Inter Catholicos autem Philoſophos quidam tam libenter admittunt diſtinctionem realem intellectiuæ à ſenſitiua vt ſint, qui credant ex Ariſtotelis ſententia non modo re ipſa diſtingui has animas, ſed etiam ra- E tionalem tum demum extrinſecus aduenire homini, cum rationis vſum exercere incipit: afferuntque illum pro ea re 7. *lib. de Republica. cum ait, Rationem & mentem procedente ætate in pueris fieri natas eſſe.* Parumque abeſſe videtur, quin eis abſolute placeret ea ſententia, niſi orthodoxa fide eſſent imbuti: ita frigide ſubſtinent, rationalem animam in fœtum introduci, nullis vel obuiis argumentis naturalibus ad veritatem con- F firmandam aſſumptis.

**Och. in 2.q.22. & in 4.q.7. & quodl. l.2.q.10. & Maior. in 2.d.17.*

†Anton. Bernar. Mirand. de euerſione ſingularis certamin. lib.33 ſect.3.

Vnam tantum eſſe animam in quouis animali.

SECTIO II.

Cõmunis, & vera ſentent.

CONTRARIA tamen ſententia de vna tantum anima in quouis animali eſt commune Theologorum dogma, veterumque Philoſophorum placitum. Quorum omnium aſſertio ex eo inprimis probatur, quia vel plures animæ habent eum ordinem inter ſe, vt vna recipiatur in corpore interuentu alterius, ita vt poſterior addatur compoſito ex priori ad conſtitutionem poſterioris compoſiti: aut omnes immediate recipiuntur in corpore: ſi eo ordine, vt poſterius compoſitum conſtituatur per ſe ex priori compoſito, id iam refutatum relinquitur iis rationibus, quibus opinio Ianduni impugnata eſt: ſin autem immediate, & ſine ordine vllo; tot erunt compoſita viuentia in eodem animali, quot in eo ſunt animæ; neque eiuſmodi viuentia erunt vnum viuens, niſi per accidens, ratione nimirum corporis; quo pacto album dulce eſt vnum ſenſibile ratione ſubiecti: nec iam homo erit per ſe viuens, aut ſenſitiuum, ſed per accidens, quod dici nullo modo poteſt.

Lege D. Th. 1 p q.76.a.3 & 4. 2. cõt. gẽt. c.58. q. vnica de anima a.11. opuſc.3. à c.90. & aliis locis Alb. lib. de orig. animæ & tract. de homine c.x Aleſ.2.p.q.62. mẽbro.2. Henr. quodl.2.q.2. & 3. Scot. in 4.d.11 q.3. Ægid. in opuſc. de gradib formar. Argent. in 4.d.13.a.1. concluſ.2. Greg. in 2.d.16.q.2 Cap.d.15. Auic. li.6 naturaliũ p.1.3. Auerr. li 1. de anima ad c.7. & alib. ſæpe. Thomã à vega. de locis affectis ſect.1. & Valleſ. l.4 cõtrou.c. vlt. de Philoſ. ſacra.c.5.

Deinde, ſi plures eſſent animæ in eodem animali, idque ordine quodam, (*hoc enim huius ſententiæ autores demum fatemur*) omnes priores forent omnino ſuperuacaneæ, quia iuxta ea, quæ tradit Ariſtoteles *in 2. de anima cap.* * *3. & 8. libro huius operis cap. item 3.* & ab omnibus recipitur, eſtque conſentaneum ordini perfectionis rerum, vegetatiua continetur in ſenſitiua, & ſenſitiua in intellectiua, veluti binarius in ternario, & ternarius in quaternario: id quod propterea docet, quia ita poſteriores ſunt poſteriores prioribus, vt exercere poſſint opera priorum atque adeo excellentius: quod ſi excellentius: ergo cum illæ adſunt ſuperuacaneæ ſunt priores. verbi cauſa ſuperuacanea eſſet talis anima vegetatiua in animali, qualis eſt in plantis, ſi ſenſitiua vegetat, atque adeo excellentius, (*nempe generando carnem*) quam vegetatiua: eodemque modo ſuperuacanea eſſet in homine ſenſitiua talis, qualis eſt in equo, ſi rationalis cum eſt in corpore, habet vim ſentiendi, eamque nobiliorem, (*nempe miniſtrando intellectui*) quam vis ſenſitiua equi.

†tex.31.
**tex.10.*

Quo ſenſu doceat Ariſt. vegetatiuã contineri in ſenſitiua, & hanc intellect.

Tertio idem probatur ex limitata virtute animalium: ſæpe enim actiones intelligendi, ſentiendi, & vegetandi mutuo ſe impediunt: dum enim vehementer homo intentus eſt contemplationi rei alicuius, nec ſenſus externi funguntur ſuo munere nec vires

vires altricis facultatis digeſtionem perficiunt: cuius rei alia cauſa eſſe non poteſt, niſi quia vna tantum anima eſt in homine, eademque, aut etiam priori ratione in cœteris animalibus; cum finita virtus, dum vni operationi vehementius intenta eſt, aliis aut parum, aut nihil intendere poſſit. Pro qua re videndus eſt D. Thomas 1.*p.quæſt.76.* quæque nos diximus *libro primo* cum formam ſubſtantialem ex actionibus rerum naturalium, & earum conſeruatione colligeremus.

c.7.q. 4.ſect. 5 & 7.

Quarto loco idem oſtendi poteſt ex communi illo Philoſophorum pronuntiato ex Ariſtotele priori libro de generatione capite 3. deſumpto, *Generationem vnius eſſe corruptionem alterius*; & contra: *Vnius corruptionem eſſe alterius generationem.* Neque enim verum id eſſet, ſi ex viuente genito inducta forma vegetatiua, gigneretur animal addita forma ſenſitiua retenta priori vegetatiua; eodemque modo ex animali genito gigneretur homo addita forma rationali, retenta ſenſitiua: nec repugnaret abunde rationali remanere ſenſitiuam, & hac expulſa remanere vegetatiuam; atque adeo ex homine emergere animal brutum, & ex hoc plantam. Aut certe ſi omnes animæ ſimul introducuntur, ſimulque expelluntur, non eſt vtique vllius animalis vnica generatio, ſed duplex, vel triplex, quia tot ſunt generationes rerum ſubſtantiales, quot introducuntur ſubſtantiales formæ rem totam denominantes.

Text.17.

Poſtrema ratio. Si plures eſſent animæ, quarum priori ante introducta introduceretur poſterior, generationes animalium non eſſent generationes ſimpliciter, ſed ſecundum quid: quæcunque enim forma aduenit enti in actu, eſt forma accidentaria & ſecundum quid, vt Ariſt. ſæpius docet contra priſcos Naturales, qui diſtinguentes entia naturalia per formas accidentarias, omnem generationem ſubſtantialem, quæ ſola eſt generatio ſimpliciter, de medio tollebant. Quo fieret, vt dici nullo modo poſſet rationalem animam eſſe ſubſtantiam, niſi à quo illa negaretur eſſe vera forma corporis, neque alia ratione in eo eſſe, niſi quaſi auriga in curru, aut Nauclerus in naui. Quod etſi Plato exiſtimauit, & alij Ethnici de ſenſitiua olim crediderunt, hodieque apud Indos Brachmanas retinetur; Ariſtoteles tamē omnes animas veros actus informantes, & Entelechias, à quibus ſubſtantia viuentium conſtituatur, eſſe docet. Cui ſententiæ in

Vti Met. maxime ad finē capitis 4. & 1 de gen. c. 1. tex. 1e

In Alcib. primo Vt lib. 2. de anima c. 1. tex. 4. 5. & 6. 7. item 12. tex. 17. & aliis locis.

A B C D E F

conciliis Viennenſi ſub Clemente V. (quod habetur in Clementina vnica de ſumma Trinitate & fide Catholica cap. firmiter) & in Lateranenſi 3. ſub Leone X. ſeſſione 8. aſtipulata eſt veritas fidei orthodoxæ, quod attinet ad animam rationalem, de qua ſola dubitatio aliqua eſſe poterat propter eius immortalem & incorpoream naturam. Nec mirum eſt, quod Nyſſenus Greg. in 2. libro ſuo de anima cap. 5. aſſerat, eam non eſſe informantem, ſed aſſiſtentem, reprehendatque Ariſtotelem, quod dixerit eſſe informantem, nondum enim Eccleſia quicquam de ea re definierat. Mirandum magis, quod Simplicius, & Auerroes putarint Ariſtotelem eam feciſſe aſſiſtentem, non informantem.

Anim. rational. eſſe verā hominu formam.

Simpl. in lib. 1. de anima. tex. 7. Auer. in 3. con. 5.

Addenda denique eſt pro aſſertione vnius tantum animæ in homine communis Patrum ſententia, ex qua non mediocre argumentum deſumi poteſt ad vnitatem animarum in cœteris viuentibus, in quibus multo minor varietas operationum cernitur: omnes enim ſentiunt rationalem cum corpore humano totam hominis ſubſtātiam complere, atque vt in Chriſti Domini morte nulla pars ſubſtantiæ periit, ſed corpus ſolum relictum eſt in ſepulchro; ſola vero rationalis anima, quæ ſentientis, & vegetantis officio fungebatur, ad inferos deſcendit, ita in cuiuſcunque hominis obitu accidere, vt reſurrectio, nihil aliud ſit, quam earum partium iterata vnio. Et quanquam in 8. ſynodo ſub Adriano Papa 2. actione 10. canone 11. non ſit directo definitum rationalem animam eſſe eandem cum ſenſitiua, & vegetatiua, ſed tantum in quouis homine vnam eſſe tantum rationalem, quod Manichæorum inſania negabat: tamen eo ipſo, quod propenſio ad malum, quæ à ſenſitiua præcipue nobis prouenit, vni & eidem animæ, quæ bonum amplectitur, in eadem Synodo aſcripta eſt; plane colligitur ſenſiſſe illorum Patrum generalem conuentum eandem in nobis eſſe rationalem animam, atque ſenſitiuam: quod ſi eandem cum ſenſitiua; ergo potiori ratione cū vegetatiua, cuius munia rationalis animæ operationibus aut nihil, aut multo minus repugnant. Itaque ſine aliqua impietatis ſpecie affirmari non poſſe videtur, plures animas eſſe in eodem homine, quarum aliqua, vel aliquæ in morte omnino pereant.

In homine eſſe vnā tantā animā docet Aug. 10. de Gen. ad lit. c. 12. & 13. li. 83 quæſt. q. 40. & de ſpiritu & anima c. 9 Iuſt. Mart. in paranet. ad gent. Origen. lib. 4. contra Celſ. & lib. 3. periarch. c. 4. Greg. Mag. hom. 12. in Ezech. Damaſ lib. 2. fidei c. 1 Nyſſ. de creatione hom. c. 15. Lactant. de ira Dei c. 11 & alii pa tres.

An ſit de fide.

Exp li-

Explicatio quorundam locorum Ariſtotelis, & ſolutio priorum trium argumentorum oppoſitæ ſententiæ.

SECTIO III.

AD primum igitur locum Ariſtotelis quẽ pro ſe afferunt oppoſitæ ſententiæ autores, ſunt qui reſpondeant, Ariſtotelem eo loco non de progreſſu temporis, ſed tantum naturæ loqui, quaſi dicat, prius natura conuenire, fœtui in generatione, quod ſit viuens quam quod ſit animal; & quod ſit animal, quam quod in hominem euadat. Sed falluntur, cum expreſſe loquatur de progreſſu temporis, vt cuilibet legenti eſt luce clarius. Accedit enim experientia quod fœtus prius ſit tempore viuens quam animal & animal prius quam homo: quia fœtus antequam animam rationalem accipiat augeri cernitur, idque vero viuentium augmento & fortaſſe etiam poſtea ſentire, ſeque, cum læditur, conſtringere ante quadrageſimum diem in maribus & ante octogeſimum in fœminis.

Dicendum igitur progreſſu temporis ab Ariſtotele conſtitutum in generatione hominis (quem etiam proportione ſeruata agnoſcit in generatione equi, cæterorumque animaliũ) nihil obſtare aſſertioni vnius tantum animæ in quolibet viuente. Anima enim vegetatiua, cum ſenſitiua aduenit, abiicitur; & ſimiliter ſenſitiua, cum aduenit rationalis; quia priores in poſteriorib. virtute continentur, nec præcedentium expulſio intenta per ſe eſt ab agentibus, ſed per accidens, quia non ſunt neceſſariæ cum ſubſequentibus: virtus enim ſeminis ad omnes eas ordine quodam diſponit materiam, licet non ſit eadem re ipſa ſub præcedentibus, ſed ratione aliqua; agens vero externum, hoc eſt, virtus vteri, vel eius continentis, quod vtero proportione reſpondet, vt in excluſione auium, & piſcium ex ouis, eodem quoque tendit, vt ad ſubſequentem animam diſponat materiam per præcedentem.

Quo ſenſu anima dicatur habere partes.

Ad alterum locum dicendum eſt, nomine totius, & partes in ea re intelligi debere non totum aggregatum ex pluribus, & plura aggregata in vnum aliquid, ſed totum virtuale, ſeu poteſtatiuum, & partes virtutis, ſeu poteſtatis: quod explicari ſolet per potentias; vt totum ſit illud, quod plures potentias natura ſua ſibi vendicat; partes autem ſunt ipſæ plures potentiæ, ſeu facultates in eo virtute

A contentæ. Itaq; in homine anima ipſa rationalis, ſiue intellectiua eſt totum, facultas autem intelligendi, ſentiendi, & vegetandi ſe, ſunt eius partes, & ſic in cæteris.

Tertius locus nihil aliud oſtendit, quam, quod alia ſit facultas alendi, alia, vel aliæ ſentiendi; quas vtraſque Ariſt. veluti in prima radice ponit in corde propter primam ſpirituum officinam, quorum ii, qui animales dicuntur, & ſenſitiuæ animæ deſeruiunt,

Prima ſpirituum officina, cor.

B in capite perficiuntur, in quo eſt apertum, & vt ita dicam, publicum ſenſuum omnium domicilium.

Ad 1. Arg.

Ad primam vero rationem dicendum eſt, etſi in eodem animali vna eſt tantum anima, quæ totum animal denominat, & in omnibus eius partibus, quæ illa informantur, exiſtit, tamen non omnes eius potentias eſſe in omnibus. Quan quam enim potentiæ, quæ rationali animæ inhærent, comitantur il-

C lam in quauis corporis humani particula, in qua illa ineſt; tamen potentiæ, quæ in toto compoſito vt in ſubiecto inhæſionis inſunt, certas ſibi ſedes in corpore vendicant, vt oculos videndi facultas, linguam guſtandi, & ſic cæteræ. Vnde nihil obſtat vnitati animæ vegetatiuæ, ac ſenſitiuæ in eodem animali, ſi animal in aliis partibus vegeretur tantum, nec ſentiat; in aliis & vegetetur, & ſentiat.

Cur animal in aliis partib. tantum vegetetur, in aliis etiã ſentiat, &c.

An pili viuant? Prima ſentent. Garbius libr. 1. tract. 4. q. 34. Valleſ. lib. 2. controuerſ. c. 1. Fernel. li. 2. z. Phyſiolog. c. 2. & alii ſecuti Gal. lib. de arte med. c. 9. & lib. 2. de temperament. cap. 11. & 12.

D Sed vt obiter nonnihil de pilis, & capillis, quibuſdamque aliis animalium partibus dicamus, illud intelligendum eſt, duas eſſe hac de re oppoſitas opiniones. Nam Medicorum quidam exiſtimant capillos (eadem autem ſit ratio de pilis) nullo pacto viuere, tum quia nullo modo videntur nutriri, cum non in omnem partem accreſcant, ſed tantum in longitudinem; tum

E etiam, quia non videntur habere terminum ſuæ magnitudinis, quod proprium eſt non viuentium; tum vero, quia in mortuis etiam augentur; tum denique, quia creſcunt ab ima radice, non ab ipſa inciſura, vt ait Ariſtoteles; de hiſtoria animalium, cum tamen plantæ ab inciſura creſcant.

Secunda. D. Thom. in 4. d. 44. q. 1. a. 2 q. vnc. 2. Abul. in 22. c Matth. qu. 242. Th. à Veg. lib 31. de locis affectis cap. 4.

Alii in quibus eſt D. Th. Abul. Thom. à Vega præſtantiſſimus noſtra ætate Medicus

F exiſtimant viuere re vera capillos, eademque ipſa anima, qua totum animal viuit, quod & partes animalis ſint; non fluidæ, & mutabiles, vt ſanguis, & alii humores, qui plane non viuunt; ſed fixæ, ac ſtabiles, in quibus eſt anima, quemadmodum & in auium pennis; & nutriantur etiam ipſi, ac

vere creſcant ſuſcepto intus alimento, ſicut; & arborum folia, tametſi ſubtiliori quadam ratione, quam illa; atque inde fieri, vt pro ratione nutrimēti color etiam capillorum aut varius ſit à principio, aut etiam aliquando mutetur.

Nec mirum eſſe, ſi in hominibus viuant ipſa rationali anima ſolaq; abſciſſio ſatis ſit, vt ab illa deſerantur: nam etſi eis abſciſſis non deeſt diſpoſitio ſimilis ei, quam habebant, cū inhærebant corpori; deeſt tamen diſpoſitio neceſſaria, vt in eis ſolis exiſtat, præterquam quod non habent quantitatem, & figuram ad id requiſitam. Atque eſt quidem probabilis hæc opinio.

Tertia, & probabilior. D. Bon. in 4. d. 44. q. 2. Dur. ibid. q. 1.

Probabilior tamen videtur Bonauenturæ, Durandi, & aliorum quorundam ſententia quibus placet viuere quidē capillos, nutririque, & augeri, vt recte probatum eſt: non tamen eadem anima, qua totum animal, ſed alia quadam peculiari, ac ſua, quæ vegetatiua tantum eſt, non item ſenſitiua. Argumento eſt in primis, minus digne videri de anima rationali ſentire eos, qui illam capillos informare credunt: præſertim cum veriſimiliori ratione informari videantur ſola vegetatiua; ea vero ratio eſt, quod creſcant in cadauerib. etſi minus multo; veluti ſtirpes, quæ translatæ in ſolum ſterile incommodius, & breuius in eo ſubſiſtunt.

Soluuntur rationes oppoſ.

Quod autem primæ opinionis auctores aiunt, non augeri capillos in omnem partem, non omnino verum eſt, cum ſæpe craſſiores aliquanto fiant. Quod autem augeantur in mortuis, tantum abeſt, vt noſtram infirmet ſententiam, vt eam potiſſimum confirmet: negandum eſt etiam non habere capillos certum ſuæ longitudinis terminum; vix enim vnquam viſi ſunt longiores humana ſtatura. Denique illud de inciſura, nec certum omnino eſt; nec ſi ſit, quicquam obeſt. Nam neque omnes ſtirpes, qua parte inciduntur, augentur; & diſſimilis admodum vegetationis ratio, quæ in capillis cernitur, longe alium poſcit, atque in aliis viuentibus, accretionis modum.

Quid dicendum de vnguibus.

Idem porro dicendum videtur de vnguibus, qui etiam in cadaueribus augentur, ſuſcepto ex illis nutrimento, vt tradit Ariſtoteles 3. de hiſtoria animalium cap. 11. Quod ſi partes hæ ſola vegetatiua anima viuunt, atque iccirco naſcuntur in animali & ad decorem, & ad alios vſus neceſſarios; idem fortaſſe dicendum erit de dentibus, ac cornibus, quæ certis temporibus in animali quaſi ſtirpes quędam oriuntur. Videntur enim nō ſolum non ſentire per ſe ipſa, vt eſt probabilior Medicorum ſententia, ſed etiam ſola vegetante anima informari, proinde in ceruis ſua ſponte cadere, quaſi exſiccata radice, vt iis accidit, quæ è terra naſcuntur: vnde cuti potius quam oſſi adhærent, vt etiam tradit Ariſtoteles ibidem cap. 9.

Quid de dentibus & cornibus.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, ea, quæ ſola vegetatiua anima viuunt, dici plantas, diuidique ſolere in arbores, frutices, & herbas, in quibus generibus non ponuntur capilli, quemadmodum neque vngues, & cæteræ partes huiuſmodi: occurrendum eſt, non omnia, quæ ſola vegetante anima viuunt, dici plantas, nec diuidi in illa tria vulgata genera, niſi quæ è terra naſcuntur, & per ſe ipſa ita ſunt tota quædam, vt non etiam ſint aliorum viuentium partes, vtpote ad eorum integritatem pertinentes.

Solutio. Non omnia, quæ ſolū habent animā veget. dici plantas.

Quid de cornibus & oſſibus.

Alia ratio eſt de cornibus, & oſſibus aliiſque primæ conſtitutionis præcipuorum animalium, & iis, quæ huiuſmodi partibus in aliis proportione reſpondent. Viuunt enim omnes eadem ipſa anima ſenſitiua, qua totum animal viuit; tametſi non omnes ſentiant, quod facultatem ſentiendi in ſe ipſis non habeant. Eſt enim communis pene Philoſophorum opinio, oſſa per ſe ipſa non ſentire, quod defectu requiſiti temperamenti inepta ſint ad percipiendas tangibilium qualitatum differentias, qua in re poſita eſt prima, generaliſque ſentiendi facultas. Atque hæc pro reſpōſione ad primam affirmatiuæ partis rationem.

Oſſa cur non ſentiant. Auic. prima primi doctr. 5. Gal. lib. 16. de vſu part. c. 10. & li. 13. Method. c. 22. Alber. 2. p. ſumma de hom. quæſt. de tact.

Potentiæ rationales quo pacto vtantur locomotiuis.

SECTIO IV.

IN hac ſectione explicabimus quo pacto quatuor interiores potentiæ, duæ apprehenſiuæ, & totidem appetitiuę, quæ ſuo quæque modo in rationalibus numerantur, vtantur potentiis motiuis, quæ ſunt in membris ac muſculis, ad motum localem animalem, ſiue internum, ſiue externum, exercendum: ad quam dubitationem tria breuiter dicenda ſunt.

Prima aſſertio.

Vnum eſt, potentias motiuas animalium motu progreſſiuo (de his enim hac in re cum Ariſtotele agimus) eſſe diſtinctas ab apprehenſiuis, & appetitiuis, non ſolum ratione, & natura, ſed etiam reipſa. Tum quia in a-

in animalibus, quæ habent vim progreſſiuam apprehenſiuæ, & appetitiuæ, quibus progreſſio dirigitur, & principaliter adminiſtratur, habent certas ſedes in corpore; motiuæ autem per totum diffuſæ ſunt. Tum quia ſæpe apprehenſiuæ & appetitiuæ ſunt integræ, cum motiuæ ſunt læſæ, ac debilitatæ, vt in paralyticis.

Secundum.

Alterum eſt, non tantum apprehenſiuas, & appetitiuas, ſed etiam motiuas habere rationem actiuarum; imo etiam motiuas, quatenus motiuæ ſunt, eſſe formaliter tranſitiuas, apprehenſiuas autem & appetitiuas non ita, ſed in ſuis ipſarum ſubiectis tantum eſſe formaliter operatiuas; tametſi virtute, & efficacia in aliud ſubiectum tranſire poſſint: ſatis autem patet rationem potentiæ actiuæ magis participari à potentiis, quatenus in aliud ſubiectum tranſire poſſunt, quam quatenus in ſuis operantur. Quod vero motiuæ habeant rationem actiuarum, ex eo primum conſtat, quia ſunt principia operationum vitalium: progreſſio enim operatio animalis eſt; nedum vitalis. Tum etiam, quia ab Ariſtotele, & aliis philoſophis, inter potentias actiuas numerantur, vt patet in 2. de Anima pluribus locis. Tum denique, quia ipſe etiam Ariſtoteles vbi 3. lib. eiuſdem operis cap. 10. & 11. agit de potentia motiua animæ, etſi docet animal eatenus eſſe motiuum, quatenus appetitiuum; (intellige, rei abſentis) tamen fatetur illud indigere aliquo alio vt inſtrumento, quo ſeipſum moueat: & quanquam loquitur de primo inſtrumento, quod putat eſſe cor, tamen eadem eſt ratio in toto corpore, vbicunque ſunt peculiaria principia mouendorum membrorum. Quare, cum inſtrumentum omne actiuum ſit, & ad genus cauſæ efficientis reducatur; non dubium eſt, quin quatenus inſtrumentum, potentiam aliquam actiuam habeat. Vnde fit, vt ad motum progreſſiuum tria principia effectiua ſint neceſſaria; directiuum, quod pertinet ad potentias apprehenſiuas; impulſiuum, quod ad appetitiuas; & executiuum, quod ad motiuas. Sed tamen pro his omnibus merito ab Ariſtotele tanquam præcipuum principium ſtatuitur appetitus rationalis in hominibus, & ſenſitiuus in brutis animantibus; quia eſt completum principium principale adminiſtratiuum includens directionem intellectus aut ſenſus, & vtens motiuis potentiis, vt inſtrumentis: ſatis enim patet effectum magis tribuendum eſſe principali principio, quam inſtrumentali. Vnde fit, vt minus recte ſen- A tiant, qui exiſtimant, potẽtias motiuas, quia diſponunt membra, vt moueantur ab appetitu, non eſſe actiuas, ſed paſſiuas; quaſi vero non eadem potentia poſſit indigere concurſu alterius ſuperioris potentiæ (quod eſt ſuo modo poſſe ab ea pati) & ſimul cum ea, effectiue concurrere ad communem effectum vtriuſque. Nec exiſtimãdum eſt D. Thomam huic ſententiæ refragari, ſed potius vbicunq; docere videtur, potentias motiuas, animali- B um eſſe paſſiuas, nihil aliud velle, quam non eſſe principales actiuas, ſed inſtrumentales aliarum; præſertim, cum aliquando, eas appellet virtutes, quibus ſe animalia mouent, vt 1.p.q. 78. ad calcem 1. arg. Et in materia grauium, & leuium, non raro docere ſoleat, qualitates eorum motiuas, imo & formas ſubſtantiales eſſe principia paſſiua; quod non alia ratione, intelligitur, niſi quia non ſunt motiua principalia, ſed quaſi inſtrumenta- C lia generantium, quibus motus grauium, & leuium tribuitur; cum interim conſtet, eius etiam confeſſione, ea eſſe vere, ac proprie actiua.

ria princi- a effectiua nt opus ad otum pro- eſſiuum.

ale quidã ent. moti- s ponunt paſſiuas.

Tertium aſſertum.

Tertium eſt; in brutis quidem animantibus ſemper duas facultates cum potentiis motiuis effectiue concurrere, phantaſiam ſcil. & appetitum ſenſitiuum; in homine autem quatenus, vt homo eſt, operatur, & has, & ſimul intellectum, & voluntatem. Id quod D primum ex eo probatur, quia apprehenſiuæ ſemper concurrunt effectiue cum appetitiuis ſibi mutuo reſpondentibus, vt ex ſuperiori diſputatione patet: quod autem appetitiuæ eodem etiam modo concurrant cum motiuis, potiori ratione cõcedendum eſt. Apprehenſiuæ enim ex prima ſui conſideratione non tendunt in res obiectas, ſed eas potius ad ſe trahunt per earum ſpecies, vt eas apud ſe cognoſcant; appetitiuæ autem ex i- E pſa etiam prima ratione ſua feruntur in res, quas appetunt, & ad eas quodammodo egrediuntur: cum ergo apprehenſiuæ nihilominus virtute ſua quaſi ſecundaria egrediantur ad appetitiuas, & ad earum actus concurrant, vt probatum eſt; potiori ratione appetitiuæ egredientur ad locomotiuas, vt effectiue cum eis concurrant. Vnde fit vt vtræque, tam apprehenſiuæ, quam appetitiuæ cõcurrant effectiue ad operationes motiua- F rum. Deinde, quia qui aliquid ex parte conficiunt, per artem ipſam, quæ in ipſis eſt, ſunt cauſſæ efficientes externorum operum, vt omnes fatentur, cum Ariſtotele ipſo; Cum ergo non poſſint illa conficere, niſi applicante ad id voluntate, motiuam aliquam poten-

potentiam, tanquam inſtrumentum operis faciendi: Applicatio autem inſtrumenti non fiat, niſi effectiue concurrente applicatiuo principio, ad opus inſtrumenti, neceſſario efficitur vt in operibus artis ſuperior apprehenſiua quæ eſt intellectus & ſuperior appetitiua, quæ eſt voluntas, effectiue concurrunt cum motiuis ad ipſarum motiuarum opera. Idem autem dicendum eſt, de operibus quæ non fiunt ex arte, ſed ſolo intellectu & voluntate, ac demum in motibus, qui ſola imaginatione & appetitu fiunt, vt in brutis animantibus, & hominibus etiam quantocunque in ſuis motibus operatione intellectus non vtuntur: Eſt enim in omnibus par omnino ratio.

Poſtremo quemadmodum cætera animalia memoriis, aut imaginationibus ſine memoria viuunt, hoc eſt, exercent operationes animalium proprias, ita homines arte aut ratione ſine arte exercent operationes humanas, vt Ariſtoteles tradit ipſo huius operis initio: At omnes huiuſmodi operationes cum vitales ſint procedunt effectiue, à principis internis eorum à quibus exercentur, ergo omnes operationes brutorum animaliũ propriæ procedunt effectiue ab imaginatione cum memoria, aut ſine memoria, & omnes eæ, quæ ſunt propriæ hominum procedunt effectiue à ratione arte prædita, aut adhuc artis expertæ. Cum ergo motus locales animalium proprii, quos vocamus progreſſiuos, & in vitalibus operationibus numeramus, non procedant ab his principiis, niſi per appetitum ſenſitiuum, aut rationalem. Neque ab appetitu niſi per aliquod inſtrumentum internum, vt idem docet. 3. de Anima cap. 10. efficitur, vt imaginatio & appetitus ſenſitiuus concurrant effectiue, cum potentiis motiuis ad omnes motus locales animalium, vt animalia ſunt, & intellectus ac voluntas cum potentiis motiuis hominum, vt homines ſunt ad omnes eorum motus locales humanos.

Primum notandum. Hæc tamen vt melius intelligantur, nonnulla animaduertenda ſunt. Primum, potentias appetitiuas eſſe per ſe ſubordinatas apprehenſiuis, quia non ſequuntur formas in eſſe reali, ſed in eſſe apprehenſo, vt ſuperius dictum eſt; verum non omnes eſſe vtrique apprehenſiuæ ſubordinatas, ſed appetitiuam rationalem rationi, & ſenſitiuam, hoc eſt, iraſcibilem, & concupiſcibilem imaginationi. Quod enim rationalis appetitus ſit per ſe rationi ſubordinatus, ex eo patet, quod tam in bonis actibus, quam in peruerſis ſemper ſequitur aliquod iudicium rationis, vel abſolutum ſcilicet, vel conditionatum, vt ſupra oſtenſum eſt. Quod autem ſenſitiuus non ſit per ſe rationi ſubordinatus, non ſolum ex eo patet, quia in brutis animantibus nulla eſt ratio; ſed etiam, quia in hominibus mente etiam ſanis, & vigilantibus ſæpe appetitus ſenſitiuus in ſuis actibus anteuertit omnem operationem intellectus. Vnde fit, vt cum neceſſario ſequi debeat iudicium aliquod ſenſitiuum, non per accidens, ſed per ſe ſit ſubordinatus imaginationi, quæ omne iudicium ſenſitiuum complectitur.

Secundum. Appetitum ſenſitiuum non ſubordinari per ſe voluntati. Secundo loco illud conſiderandum, ſenſitiuum appetitum non eſſe per ſe ſubordinatum voluntati, non ſolum, quia reperitur etiam in brutis animantibus, in quibus non eſt voluntas, & ſæpe in hominibus anteuertit omnem voluntatis operationem, etiam tunc, cum nullo modo ratio ligata, ſeu impedita eſt; ſed etiam, quia ſæpe repugnat voluntati contra iudicium intellectus, quod voluntas ſequitur, vt patet in continentibus. Vnde patet non ſemper voluntatem effectiue concurrere cum appetitu ſenſitiuo, ſed tunc ſolum cum iudicium imaginationis, quod hic appetitus ſequitur, eſt conſentaneum iudicio intellectus, quod ſequitur voluntas.

Hoc autem cum ſit, intenſior eſt actus appetitus ſenſitiui, propter concurſum effectiuum voluntatis ſuperadditum ad eiuſmodi actum eliciendum. Quin etiam tunc videtur actus voluntatis intenſior eſſe, quam ſi appetitus ſenſitiuus ei repugnaret: non quia ſenſitiuus aliquid agat in voluntatem, ſed propter conſenſionem, qua ſuperiores potentiæ quaſi applaudunt operationibus inferiorum politice ſibi obedientium, cum hæ ſe ſuperioribus accommodant.

Tertium. Tertio loco illud intelligendum, potentias motiuas, etſi in brutis animantibus, & in homine, etiam cum ratione non vtitur, ſunt per ſe ſubordinatæ appetitui ſenſitiuo; in homine tamen, cum ratio ſoluta ac libera eſt, non appetitui ſenſitituo, ſed ſoli voluntati eſſe per ſe ſubordinatas. Imperante enim voluntate potentiis motiuis, nulla earum eius imperio reſiſtit, quantumcumque repugnet appetitus ſenſitiuus, vt patet in actu Scæuolæ, cum manum prunis impoſuit, & in acerbiſſimis Martyrum tormentis. Contraque licet appetitus ſenſitiuus impellat hominis animum, vt in alium locum etiam optatiſſimum ſe conferat, aliumue motum exer-

exerceat, qui ei maxime ſit cordi, ſi volun- A tas repugnet, nihil omnino efficiet motiua potentia. Loquimur ſemper de ea, quæ per ſe cognitionem aliquam ſequitur, ne quis in hac aſſertione comprehendi exiſtimet motum cordis, ac genitalium membrorum.

Ratio autem, cur appetitus ſenſitiuus ſæpe non obediat voluntati, imo etiam aliquando obedire non poſſit; huiuſmodi autem potentiæ motiuæ ſemper, ac neceſſario B illi obediant, niſi vi aliqua, aut indiſpoſitione ſubiecti impediantur, hæc eſt quia nimirum appetitus ſæpe habet obiectum repugnans obiecto voluntatis; vt ſunt in homine continente & incontinente honeſtas, & impura voluptas, in homine autem forti & ignauo, bellica gloria, & indecora incolumitas, qua de cauſa non eſt ille per ſe ſubordinatus voluntati, aut potentiæ motiuæ, cum non aliud obiectum ſeu potius ſuarum opera- C tionum terminum habeant, in homine vtente libero arbitrio, niſi quem ratio ſeu recta ſeu peruerſa illi præſcribit; neceſſe eſt, vt ſint per ſe ſubordinatæ voluntati, quidquid appetitus ſenſitiuus obmurmeret, aut etiam à ſuo ſubiecto deflectere, & voluntati obedire non poſſit.

An Sacramenta compleantur per quid indiuiſibile poſitiuum. D

SECTIO V.

QVÆRAT fortaſſe aliquis num completum ſit ſacramentum nec ne, ſi baptizetur aut abſoluatur aliquis, tum in vltimo inſtanti prolationis moriatur iſte? Si dicamus eſſe completum quod videlicet mo- E tus in eo inſtanti ſola negatione vlterioris progreſſus compleatur tum denuo obiicietur: Ergo dari à nobis completum ſacramentum circa illum ſine effectu ſacramenti; qui enim baptizabatur aut abſoluebatur non iam exſtat, aut certe fateri nos ſacramentalem formam habere effectum in anima quæ iam tunc eſt à corpore ſeparata: quorum vtrumque abſurdum putabit, cum tamen opponens neutrum admittere cogatur: dicet F enim ſacramentum non eſſe completum in propoſito euentu, quia deerit illi complementum illud indiuiſibile, quod exiſtimat produci à miniſtro in fine abſolutionis, aut prolationis verborum.

Verum hæc obiectio parum, aut nihil habet momenti: tum quia non dicimus ſacramentum eſſe completum circa hominem in eo momento vita functum, cum immediate ante non eſſet completum; in eo vero inſtanti eſſe completum, ſed non circa illum, quia iam non extat. Tum etiam, quia nihil habet abſurditatis, completum eſſe ſacramentum, nec tamen habere effectum gratiæ ab aliquo ſuſceptæ, poteſt enim id accidere defectu ſuſcipientis, vel quia in eo momento iam non extat, vt in propoſito euentu; vel quia, ſi adhuc extaret, fortaſſe obicem peccati poneret. Proinde non eſt obiicienti formidandum, ne aliquid incommodi admittat, ſi fateatur ſacramentum tunc eſſe completum etiam ſuo illo indiuiſibili poſitiuo, ſi alioqui dari poteſt. Tum etiam, quia licet concederemus dari id indiuiſibile (quod nobis in has quæſtione obiicitur) nihil tamen contra nos colligeretur, quia ſi illud datur in ſacramentis (vt verbi gratia ſi quis infans cum ſpiritum ageret baptizaretur, aut abſolueretur quis à ſuis peccatis in mortis agone, & in vltimi verbi huius abſolutionis prolatione moreretur) aut non poteſt vllam habere cauſam efficientem, aut ſi aliquo modo fit non fit niſi per actionem temporariam præcedentem per modum reſultationis & complementi conſequentis illam; quo pacto nos dicimus per accretionem quantitatis, quæ temporaria eſt, effici conſecutiue poſitiuum terminum externæ ſuperficiei, quæ illam ambit; & formam ſubſtantialem reſultare in materia ex temporaria diſpoſitione præcedente. Nec enim fieri poteſt, vt illud in eo inſtanti producatur à miniſtro, qui nihil ibi agit, niſi per motum ablutionis ſacramentalis, ac verborum prolationis, qui motus iam in eo inſtanti non exiſtit; neque alia cauſa proxima occurrit, à qua illud in eo produci poſſit. *Reſponſio.*

Deus enim in ſacramenti gratiæ infuſione non niſi per ſacramentum, & cum ſacramento agit. Quod ſi indiuiſibile illud producitur conſecutiue per actionem temporariam prolationis verborum iam tunc non exiſtentem; cur non poterit per eandem in eodem inſtanti inſtrumentaliter gratia infundi, ſi nullus ſit defectus ex parte ſuſcipientis. Neque obeſt, quod D. Thom. 3. p. quæſt. 78. ait, in vltimo inſtanti prolationis verborum verba ſacramentalia conſequi virtutem efficiendi; vnde videtur colligi putaſſe illum aliquid ſacramenti exiſtere in *Non illud ponit in ſacrament. D. Th.*

eo inſtanti, quod virtutem totius ſacramenti habeat; quod quidem aliud eſſe non poteſt, niſi illud indiuiſibile poſitiuum, & completiuum. Senſus enim eius loci eſt, verba ſacramentalia, quorum virtus completur cum ſua ſignificatione in eo inſtanti, in eo quoque conſequi virtutem efficiendi, hoc eſt, complementum virtutis efficiendi: ſeu (quod eodem redit) efficaciam virtutis efficientis, quæ efficacia ſine effectu non habetur.

Non agnoſcit ergo ſeu vera, & germana Philoſophia, ſeu ſacra Theologia in iis rebus, in quibus hæc obſequio illius vtitur, vllum indiuiſibile terminatiuum motus, aut mutationis, quod per nouam actionem momentaneam producatur, niſi vbi forma in ſuo eſſe non pendet à materia, vt in generatione hominis in qua humana forma à ſolo Deo per creationem accipit eſſe, & ab homine generante per reſultationem in fine motus diſpoſitiui, veræque generationis, accipit ineſſe.

Solutio quartæ rationis.

SECTIO VI.

Diſſoluūtur quinq; eius fundamēta.

HIs præmiſſis facile diluentur quinque illa argumenta, quib. aſtruebatur quartæ rationis inſtitutum, ſuadebaturque fieri non poſſe, vt anima rationalis eſſet eadem re ipſa cum ſenſitiua, & vegetatiua in homine. Primum enim diſſoluitur hac diſtinctione: vegetatiuam, & ſenſitiuam extra hominem educi de potentia materiæ, quia ſunt aliæ à rationali: at in homine non educi, nec vere produci ab homine, ſed à Deo creari: quia ſunt eadem cum rationali, quæ eſt immaterialis, & à nullo agente naturali produci poteſt.

In homine creat Deus animā vegetatiuā & ſenſitiuam.

Secundum non recte colligit fore, vt alioqui homo virtute ſua non generaret hominem: ſed ſolum corrumperet embrionem: ſatis enim ad generationem hominis eſt, ſi homo virtute ſua vniat animam rationalem cum corpore humano nec eſt neceſſe, vt effectiue cauſet ipſum eſſe animæ: ſeu, quod idem eſt, ſatis eſt, ſi ſit cauſa efficiens ineſſendi animæ, etiamſi non ſit eſſendi.

Homo generat homin. dū attingit ineſſe animæ rational.

Tertium, quod eodem vitio laborat, hunc in modum diſſoluendum: non propterea naturam deficere in neceſſariis, quod homo in ſibi ſimili generando non poteſt effectiue dare eſſe animæ rationali, ſed tum demum futurum fuiſſe, vt deficeret, ſi ei dare non poſſet, *vt ineſſet*. Quanquam vero ſolus Deus, qui eſt ſupra omnem naturam, conferat eſſe animæ, non tamen propterea dicendum eſt, illum ſupernaturaliter, ſeu miraculoſe concurrere in generatione hominis producendo animam rationalem: producit enim illam more agētium naturalium, quia eo quaſi pacto naturali, quod cum hac rerum vniuerſitate pepegiſſe videtur id veluti pollicitus eſt, vt quandocunque materia ab homine diſponeretur ad formam humanam, nunquam ipſi deeſſet in producenda ex nihilo eiuſmodi forma. Id quod non defectui humanarum virium attribuendum eſt, ſed excellentiæ humanæ formæ, quæ tanta eſt, vt a ſolo Deo produci poſſit.

Non miraculoſe Deus concurrit in gen. hom.

Retorqueri autem commode poteſt propoſitum argumentum in ſuos auctores hunc in modum. ſi ad generationem ſui ſimilis neceſſe eſt, vt generans producat formam, qua genitum ei ſimile futurum eſt, eique det eſſe; ergo etſi homo in generando homine producat in corpore animam ſenſitiuam, cum Deus producit rationem, non erit id ſatis, vt quatenus homo producat ſibi ſimile, ſed quatenus animal. Erit igitur homo in generando ſibi ſimili deterioris cōditionis, quam quodlibet aliud animal; niſi dicatur, (quod aſſerimus) vt homo, quatenus homo, ſi generet ſibi ſimile, ſatis eſſe, ſi per virtutem ſui ſeminis diſponat materiam ad ſuſceptionem humanæ formæ; quod idem pene conceptis verbis ſcribit D. Thom. ad calcem citati loci primæ partis.

Retorquetur arg. in aduerſar.

q.118.a.c.4.

Quod ſi quis obiiciat, animam humanam eſſe immaterialem; ergo non poſſe attingi ab homine actione materiali, vt eam ille corpori vniat: etſi obiectio male vexat recentiores quoſdam dicendum eſt, tamen hunc in modum eam facile poſſe dilui: etſi anima humana non poteſt ſecundum ſe materiali actione naturaliter attingi, tamen eius vnionem cum corpore attingi poſſe, quia materialis eſt ex parte corporis. Modus enim ſe habendi corporis vniti ad animam, cui vnitur, (in quo modo ex parte corporis relatio vnionis fundatur) materialis eſt, quia eſt idem re cum corpore, à quo tantum modaliter diſtinguitur. Vnde fit, vt cum corpus materiali actione diſponitur, vt vniatur animæ ſimul etiam anima diſpoſitione ipſa corporis, non ſua diſponatur, vt vniatur corpori. Nam quemadmodum actione in rem vnam poteſt reſultare relatio in altera non mutata; ita reſultare poteſt purus ſe habendi modus ad illam, in quo relatio

Obiectio.

Solutio.

Cum anima rational. attingi neque at actione materiali, cur poſſit eius vnio cū corpore.

tio

tio eius ad eandem fundetur, par enim eſt ratio in hiſce rerum ſe habendi modis, cum reſpectiui ſint, atque in ipſis reſpectibus, ſiue relationibus, quæ in eis fundantur. In idem ergo redeunt hæc duo, hominem materiali actione efficere, vt corpus vniatur animæ, atque efficere, vt anima vniatur corpori. Ac proinde, etſi homo non poteſt animam ſecundum acceptam materiali actione attingere, poſſe tamen attingere eius vnionem cum corpore. Neque ij, qui hac in re difficultatem ſentiunt, alia de cauſa laborant, niſi quia putant generationem hominis eſſe momentaneam actionem, qua anima cum nuda materia vniatur; cum re vera vnio harum partium fiat actione præcedenti, qua materia diſponitur ad formæ introductionem, quæ in fine diſpoſitionis reſultat. Vnde collige, nihil eſſe aliud diſpoſitiones præcedentes attingere coniunctionem formarum ſubſtantialium cum materia, quam eſſe inſtrumenta, quibus agentia id faciunt: tametſi, hoc eſt, diſcrimen ex parte formarum, quod cœteræ omnes, præter rationalem, ſimul natura exiſtunt, & materiæ vnitæ ſunt, quia ab ea in ſuo eſſe pendent; rationalis autem prius natura exiſtit, & eſt intime indiſtans ab illa, quam illi ſit vnita, quia non pendet ab ea in ſuo eſſe, ſed in ſuo ineſſe.

Quid ſit diſpoſit. præcedẽtes attingere coniunct. formar. cum materia.

Quartum recte ſoluet, qui dixerit, naturam animę rationalis, quia virtute continet ſenſitiuam, & vegetatiuam, tantæ amplitudinis eſſe, vt poſſit eſſe principium contrariorum motuum ſecundum alium, & alium naturæ gradum, & conditionem. Nam ſecundum gradum vegetatiuę inclinat ad motus, qui rationi non obediunt; ſecundum gradum ſenſitiuæ inclinat ad ſequendum iudicium ſenſus, quod ſæpe eſt cõtrarium iudicio intellectus; deniq; ſecundum eam conditionem, qua eſt incorruptibilis forma corporis, inclinat ad temporalia; ſecundum eam vero, qua in ſuo eſſe non dependet à corpore, inclinat ad æterna. Atq; ob huius pugnæ moleſtiam optabat natura humana in Paulo, vt eius anima à mortali corpore liberaretur, quam tamen moleſtiam Dominus ſuo gratiæ dono vincẽdam illi eſſe dicebat.

Vnde habeat anima ratio nal. quod ſit principiũ contrarior. motuum.

Ad Rom. 7.

Ad vltimum, quatenus corruptibilitati hominis innititur, dicendum eſt corruptibilitatem nõ prouenire ex forma, ſed ex ea materia, quæ multarum formarum ſubſtantialium eſt capax; quia dum appetit, quas non habet, expulſionem molitur eius, quam habet, etiamſi hæc natura ſua ſit incorruptibilis: ſatis enim eſt quod ſit ſeparabilis. Sed quoniam argumentum ratione extenſionis corporeæ humanæ naturæ moleſtiorem difficultatem mouet, ſuamqte diſputationem per ſe poſtulat, operæ pretium erit, ſi ſub hoc generali dubitationis titulo diſcutiatur, Num præter formas ſpeciales danda ſit in quouis compoſito naturali forma corporeitatis re ipſa à ſpecialibus formis diuerſa, quæ forma det eſſe corporeum, & extenſum ſubſtantiis compoſitis.

Corruptibilitas prouenit à materia.

Opinio eorum, qui ponunt formam corporeitatis diſtinctam reipſa à formis ſpecialibus.

SECTIO VII.

DARI formam corporeitatis, per quam quælibet ſubſtantia compoſita, aut ſaltem quælibet animata in eſſe corporeæ conſtituatur: eamque eſſe re ipſa à ſpecialibus formis diuerſam, opinio eſt, quam amplectuntur in quartum ſententiarum Scotus, Ochamus, Richardus, & alij complures non modo eorum ſectatores, ſed etiam qui Commentatoris doctrinæ in iis, quæ ad res fidei orthodoxæ non pertinent, ſunt ſtudioſi, quod dicant id eum ſignificaſſe multis in locis. In homine autem ſolo id concedendum eſſe ſentit Henricus Gandauenſis pluribus quodlibetis. Quod igitur in omnibus compoſitis ſubſtantiis eiuſmodi forma ſit concedenda, ſequentibus argumentis aſtruitur. Primum igitur ſit quo clare oſtenditur in omnibus compoſitis ſubſtantiis dari eiuſmodi formam: quia forma, per quam compoſita ſubſtantia eſt corporea, nunquam ſeparatur à materia; ſiquidem nunquam ex incorporea ſubſtantia fit corporea, neque ex corporea incorporea; cum tamen formæ ſpeciales ea rum, quæ gignuntur, & intereunt, per generationem inducantur, per corruptionem ſeparentur.

In omnib. ſubſtantiis cõpoſit. dari, docet Auicen. 1 ſufficientia. c. 2.

Saltẽ in viuẽtib. Scot. d. 10 q 4. & d. 11. q. 3. Ocham. q. 6. & 7. Rich. d. 11. a. 1. q. 3. & in 2. d. 17. a. 1. q. 5. vnica Baſſol. d. 17. Ant. Andr. hoc lib. q. 17.

Dari in ſolo homine tenet Hẽr. quodl. 1. q 4. quodl. 2. q. 2. quodl. 3. q 9. & 8. quodl. 4. & 18 & aliis locis.

Deinde, quia formæ ſpeciales non poſſunt induci in materiam puram; quæ ex ſe inextenſa eſt; ſed in eam, quæ mole corporea affecta ſit, actionemq; generantis ſuſcipere poſſit; moles autem corporea neceſſario ſupponit in materia ſubſtantialem corporeitatis formam.

Arg q. aſtruunt dari in omnibus.

Tertio, quia cum materia diſponitur ad nouæ formæ ſubſtantialis introductionem, neceſſe eſt, vt diſpoſitiones, quæ in eam introducuntur, maneant in eadem materia ſub

 forma

forma ſubſtantiæ genitæ; cum iccirco introducantur, vt illa per eas inſtrumentaliter inducatur, & conſeruetur: quod ſi ita eſt, (*quod etiam Ariſtoteles docere videtur in mutua generatione elementorum, cum alterum generatur ex eo, cum quo conuenit in altera primarum qualitatum, idemq́ patet in motu cadentis animalis, quod in medio eiuſdem numero motus interit*) nō dubium videtur, quin ſemper in materia ſubſtantiarum, quæ gignuntur, & intereunt, ſubſit corporeitatis forma, ratione cuius idem accidens permaneat in ſubſtātia genita, quod fuit in corrupta.

2. de gen. c. 4. tex. 35.

Alia, quæ oſtēdunt dari in viuētib. aut ſaltem in homine.

Propriis autem, & peculiaribus rationibus id concedendum eſſe in viuentibus, potiſſimum vero in homine, multis in philoſophicis, & theologicis argumentis videtur omnino concludi.

Primum, quia cum anima, & corpus diſtinguantur tanquam res à re, (*vt omnes concedūt*) neceſſe omnino videtur eſſe, vt corporeitatis forma eodem modo diſtinguatur ab anima; corpus enim non minus per formam corporeitatis conſtitui debet, quam album per formam albedinis, id eſt, per albedinem.

2. De anima, tex. 1. tex. 6.

Deinde, quia anima definitur actus corporis; materia autem prima non eſt corpus, ſed id, ex quo primo componitur corpus, quod ponitur per ſe in prædicamēto ſubſtantiæ, vt molis corporeę ſit capax: dicim⁹ enim vnumquodq; viuens eſſe compoſitum ex corpore, & anima: cum interim nemo dicat, nō viuentia, vt aquam, & lapidem eſſe compoſita ex corpore, & forma, ſed ex materia, & forma. Id quod recte annotauit Auerroes, cum dixit formam non viuentis eſſe formam entis in potentia, formā autem viuentis eſſe formam entis in actu.

Tertio, quia anima non definitur actus cuiuſcunq; corporis, ſed phyſici organici: huiuſmodi autē corpus neceſſario includit corporeitatis formam, vt patet.

Quarto, quia viuentia, potiſſimum vero ſenſitiua, continent animam vt partem mouentem, & corpus vt partem motam: id autem quodmodum ſuſcipit, corporeitatis formam habeat neceſſe eſt, quia ſubiectum motus non eſt pura potentia: vt docet Ariſtoteles 5. Phyſic. & 1. de generatione, ſed ens in actu; quod non eſt tale niſi per formam ſubſtantialem, qua conſtituitur in eſſe corporis.

5. 1. tex. 7. & 1. c. 4. tex. 24

Quinto, quia homo (vt de eo ſolo ſit ſermo) eſt corporeus, & extenſus, vt ſuperius argumentabamur: forma autem humana) cum ſit incoporea, & inextenſa, non poteſt,

A dare eſſe corporei, & extenſionem habentis: vnde fit, vt neceſſario ſupponat formam aliquam corporeitatis, qua homo ſit corporeus. Quod idem probari poteſt de quibuſdam aliis animalibus perfectis, ſi eorum formę ſunt indiuiſibiles, & inextenſæ, vt eſt D. Thomæ ſententia.

1. p. q. 76. 8. & 2. cōtra gent. c. 72. In 2. d. 18. & ad 1. p. D. Th q. 118. ar. 2.

Sexto, quia homo ratione corporis eſt ex traduce, vt Theologi loquuntur, hoc eſt à parentibus trahit originem, ratione vero animæ non eſt ex traduce, ſed à ſolo Deo: aliquam ergo formam corporis accipit homo à parentibus re ipſa diuerſam ab anima, quæ à ſolo Deo creatur: vnde Auguſtinus lib. 3. de Trinit. *Eſt* inquit *in corpore humano quædam moles carnis*, (id eſt, corporis) *& formæ ſpecies, & ordo, diſtinctioque membrorum, & temperatio valetudinis: hoc corpus inſpirata anima regit, eademq́ rationalis.* Quod idem luculente docet Ambroſius in lib. de Incarnatione Domini, Damaſcenus lib 3. orthodoxæ fidei, & alij Patres multis in locis.

B

C

cap. 9.

cap. 2.

Septimo, quia idem fuit Chriſti corpus mortuum, quod fuerat, & futurum erat viuum, eadem defuncti, & viuentis caro, vt Auguſtinus ſcribit in Pſalmum 49. Hilarius 10. de Trinitate, & alij Patres iuxta * illud propheticum, *Caro mea requieſcet in ſpe*, & illud † Euangelicum, *Mitte manum tuam in latus meum*, &c. adeo, vt * Henricus in quodlibetis de fide eſſe credat idem prorſus numero & quoad materiam & quoad formam fuiſſe corpus Chriſti Domini in ſepulchro, quod fuerat in cruce, & futurum erat glorioſum. Si ergo idem fuit, & quoad materiam, & quoad formam; (alioqui ſimpliciter, & abſolute non eſſet idem numero) ergo alia re ipſa erat, ac eſt in Chriſto viuente forma corporis, vt corpus eſt? alia forma viuentis, vt viuens eſt. Accedit, quod corpus Chriſti mortui, & viuentis non poteſt ſimpliciter dici idem numero ratione ſolius materiæ; alioqui res genita, & corrupta dici poſſent propter communem eandem materiam ſimpliciter, & abſolute eadem numero; cum tamen vere, & abſolute dicantur differre non numero tantum, ſed etiam ſpecie. Adde, quod in ſepulchro Domini nec fuiſſe videtur ſola materia prima; neque etiam materia informata forma viuentis, vt patet; nec denique materia informata per nouam formam ſubſtantialem; ergo informata per aliquam corporeitatis formam. Quod autem non per nouam, ex eo oſtenditur, quia oporteret eam formam aſſumi à Verbo diuino, quandoquidem neque

Athan. ad liber. Greg. homil. 29. in Euang & Leo. ſer. 1 de Aſcē. *Pſal. 15.* †*Ioan 20.* *Quodl. 1. q. 4. & quodl. 2. q. 3.*

D

E

F

ea per.

ea per ſe ſubſiſtere poſſet, quia eſſet materialis; neque interuentu materiæ aſſumeretur, cum forma non ſit aſſumpta per materiam, ſed materia per formam, vt tradunt Theologi; atque adeo fieret, vt aſſumpta in triduo ea noua forma dimitteretur in reſurrectione, ſicque aliquid aſſumpſiſſet verbum diuinum, quod aliquando dimiſiſſet, quod pugnat cum illo Damaſceni pronuntiato à tota Theologorum ſchola recepto *Quod verbum diuinum ſemel aſſumpſit, nunquam dimiſit.*

3. fidei c. 3. & 26. & lib. 4. c. 1.

Denique ea noua forma eſſet forma cadaueris, cadauer autem cum ſuapte natura ſit putredini obnoxium, indecenter vtique aſſumeretur à Verbo eius forma. Quo fit vt potius dicendum ſit, formam corporis Chriſti Domini vita mortali defuncti fuiſſe eandem, quæ fuerat in viuente: cum ergo non fuerit anima ipſa, quæ cum primum à corpore ſeparata eſt ad inferos deſcenderat; perſpicuum videtur fuiſſe illam, qua Chriſtus viuens erat corporeus, & ea ratione putredini minime ſubiectus.

Poſtremo, idem probatur ex ſacro Euchariſtiæ myſterio. Cum enim in eo ex ipſa vi verborum conuertitur panis in corpus Chriſti & vinum in eius ſanguinem, tota ſubſtantia panis conuertitur in totam ſubſtantiam corporis Chriſti, & tota ſubſtantia vini in totam ſanguinis ſubſtantiam; atque hac ratione ea conuerſio cõmuni catholicæ Eccleſiæ vſu aptiſſime transſubſtantiationẽ appellatam eſſe ſancta Tridentina Synodus declarat.

Seſſ. 13 c. 4.

Cum ergo nominibus panis & vini intelligantur compoſita quædam ſubſtantialia, non materia ſola, nec materia cum accidentibus panis, & vini; intelligenda quoque erunt nominib. corporis, & ſanguinis Chriſti Domini compoſita ſubſtantialia, non materia ſola, nec materia cum accidentibus: atqui nomine corporis ex ipſa Chriſti Domini inſtitutione intelligitur indifferenter corpus eius ſeu viui, ſeu mortui, vt illud eſt pro tempore quo verba conſecrationis proferuntur: (*abſolute enim prolata ſunt, vt etiam in triduo mortis conuerſionem panis operari poſſent*) ergo corpus Chriſti Domini, quod in ſepulchro iacuit, non erat ſola materia non materia cum ſolis accidentibus, ſed compoſitum ex materia, & forma corporeitatis ſubſtantiali ab anima abſente re ipſa diuerſa, & eadem, atque illa, qua corpus Chriſti viuentis erat conſtitutum in eſſe corporis. Accedit, quod Chriſtus Dominus corpus ſuum vocauit, cum dixit, *Caro mea vere eſt cibus*; caro autem non eſt ſola materia, nec materia

Ioan. 6.

A cum accidentibus, nec item materia cum anima ipſa quandoquidem hac ſeparata eadẽ caro in ſepulchro iacuit, vt Patres communi conſenſu volunt: eſt igitur compoſitum quippiam ex materia, & forma corporeitatis, quæ fuerat in Chriſto viuente.

Quæ addant autores formæ corporeitatis.

Illud autem in hac opinione animaduertendum in primis eſt, eos, qui vniuerſe in omnib. ſubſtantiis compoſitis huiuſmodi formam eſſe exiſtimant, addere conſequenter, B formam hanc eſſe coæuam materiæ, neq; vnquam induci aut expelli. Deinde omnes eos velle illam diſponere materiam ad alias formas ſubſtantiales recipiendas: quo fit vt quidam eam appellent inchoationem formarũ nempe ſpecialium. Præterea eſſe ex iis, qui dicant in morte hominis illam relinqui ſolam in materia.

Scotus cum ſuis.

Addit vero Henricus (qui interdum illam quemadmodum & Scotus, mixtionis formã nominat) id factum eſſe ſupernaturaliter in C Chriſto Domino, cum in aliis hominibus oppoſitum aſſerat. Denique, adiungit, eandem cum materia non conſtituere ſuppoſitum, eo quod eadem numero potentia materiæ, qua recipitur, ampliorem perfectionem expectet ex rationalis animæ aduentu, & informatione.

Quodlib. 2. q. 2. & quodl. 3. q. 8.

Quodl. 4. q. 12.

D *Non eſſe ponendam corporeitatis formam ab ſpecialibus formis re ipſa diuerſam; & ſolutio argumentorum, quibus ea vniuerſim aſtruebatur.*

SECTIO VIII.

Autores & rationes pro vera ſentent. D. Th. 1. p. q. 76. a. 4. de anima q. 9. quodl. 9. a. 11. & quodl. 11. a. 5. Abul. in Matth. c. 22. q. 283. Hern. tract. de vni. form. q. Vlt. Greg in 2. d. 17 q. 2. Marſ. in 3. q. 13. a. 1. Argen. in 4. d. 13 q. 1. ar. 1. Capr. in 2. d. 13. q. Vni. a. 1. Hiſpal. ibid. a. 4. Caie. ad cit. locum primæ partis Ferr. 2. cõtra gent. c. 58. & lib. 4. c. 64. & plerique alii.

NON eſſe tamen ponendam corporeitatis formam materiæ coæuam, & ab ſpecialib. formis re ipſa diuerſam, eſt haud dubie Ariſtotelis ſententia quam D. Tho. & alii plurimi graues autores ſequuntur.

E Primum quia huiuſmodi forma ſuperuacanea eſt, cum quælibet ſpecifica ſecundũ eam perfectionem, in qua cum omnib. aliis ſubſtantialibus conuenit, det eſſe corporei. Quid enim ſit illud, quod quælibet cum omnibus aliis habet commune, niſi quod det eſſe corporeum nihil omnino inuenies: ſubſtantia enim corporea in commune, vt etiam cœlum complectitur, compoſita eſt ex materia, & forma, vt libro decimo patebit.

F Deinde, quia ſaltem in iis ſubſtantiis, quæ gignuntur, & intereunt, ea forma dari non poteſt; in quibus tamen ſolis ea à ſuis autoribus ponitur à ſpecialibus re ipſa diuerſa. Hoc enim intereſt inter ſubiectum generationis, & corruptionis, ac ſubiectum cuiuſcunque

cunque motus quod illud eſt pura potentia, hoc eſt, ens potentiale deſtitutum omni forma, hoc autem eſt in actu: ſeu compoſitum ex materia, & forma, vt Ariſtoteles tradit 1. & 5. Phyſicorum, & priori libro de Generatione. Vnde patet, antequam per generationem introducantur formæ ſpeciales, nullam ſubſtantialem formam eas præcedere in materia vt illi coæuam, aut poſt corruptionem in eadem remanere.

c.7.tex.69. c.tex.7.& 8. c.4.tex.13.& 24.

Tertio, quia ſi forma corporeitatis eſſet coæua materiæ, omnes aliæ formæ, quæ in ea inuicem ſuccederent, eſſent accidentales, vt Ariſtoteles contra veteres Naturales lib. 1. huius operis, & aliis locis aſſerit, ex quo dogmate colligit nullam re vera eos poſuiſſe generationem, aut corruptionem ſubſtantialem, cum omnes primum ſubiectum feciſſent ens in actu, aut aquam, aut aerem, aut quid ſimile.

Ad finem c. 4. & lib. 1. de gener. c. 1. tex. 1. & lib. 2. c. 1.

Neque audiendi ſunt hac in re quidam noſtræ ætatis Philoſophi, qui volunt Ariſtotelem non negaſſe ſubiectum generationis eſſe ens in actu, niſi in generatione elementorum: vniuerſe enim loquitur Ariſtoteles de quauis ſubſtantiali generatione, vt luce clarius eſt eiſdem locis. Quamquam pro nobis etiam ſunt hac ex parte hi autores, cum ſaltem in elementorum generatione fateantur nullam formam corporeitatis elementorum formis ſubeſſe.

Vt Bonamicus libr. 6. de motu c. 13.

Quarto, quia ſi ſubſtantiæ corporeæ ſpeciales ab alia forma ſubſtantiali ſunt corporeæ, ab alia vero ſunt huius, vel illius ſpeciei; redeunt argumenta omnia, quæ ſuperius cõtra Iandunum propoſita ſunt: hoc enim pacto eadem eſſet ratio de omnibus generibus mediis inter ſubſtantiam corpoream, & ſpeciem infirmam cuiuſque rei naturalis, vt omnia per formas re ipſa diſtinctas conſtituta eſſent.

Quinto, quia quælibet ſpecialis ſubſtantia corporea non ſolum eſt eſſentialiter corporea: ſed etiam eſſentialiter ſubſtantia, vt patet: aut ergo per eandem formam eſt ſubſtantia, per quam eſt corporea, aut per aliam: ſi per aliam, ergo formam corporeitatis antecedit alia ſubſtantialis forma quod oppoſitæ ſententiæ autores negant, ſi vero per eandem, ergo negare non debent per eandem ſpecialiſſimam formam poſſe ſubſtãtias corporeas eſſe & tales ſubſtantias, & ſubſtantias corporeas.

Poſtremo, quia ſi alia re ipſa eſſet forma corporeitatis à forma ſpecifica cuiuſq; ſubſtantiæ corporeæ, (*ſiue in omnibus rebus naturalibus id concedendum eſſet, ſiue in ſolũ viuẽtibus aut etiam in ſolis hominibus iuxta varias opiniones.*) certe compoſitum ex materia, & forma corporeitatis eſſet ſubſtantia incompleta, quia re ipſa, naturaq; ſua eſſet pars reali compoſitione conſtituens ſubſtantiam completam. Aut igitur ignis, verbi cauſa, & homo nõ eſſent ſubſtantia corporeæ, ſed compoſita quædam poſteriora ex corporea ſubſtantia, & ſuis ſpecialib. formis conſtituta; aut ſi ſunt corporeæ ſubſtantiæ, (*vt re vera, & quidditatiue ſunt*) alia vtique ratione ſunt corporeæ ſubſtantiæ, quam per formam corporeitatis à ſuis ſpecialibus re ipſa diuerſam, nempe per ipſas eaſdem quibus in ſuis ſpeciebus conſtituuntur, ſpectatas tamen ſecundum communem perfectionis gradum in quo cum cæteris conueniunt.

Soluuntur arg.

Ad primum igitur oppoſitæ ſententiæ dicendum, corpoream ſubſtantiam nunquam per ſe generari, quemadmodum nec ſubſtantiam, neque ens neq; etiam ſubſtantiam corruptibilem, vt talia ſunt; quia nunquam fieri poſſunt ex non talibus; per accidenſque omnia hæc generari, & corrumpi, cum ſpeciales ſubſtantiæ generantur, & corrumpuntur. Nã dum animalia quædam ex aliis animalibus immediate gignuntur, vt ex vermibus quibuſdam papiliones, non generatur per ſe animal, cum non gignatur ex non animali, ſed generatur per accidens, quia cum forma talis animalis abiicitur per ſe tunc animalis forma abiicitur per accidens, ſeu (quod idem eſt) ratione formæ ſpecialis quæ eadem re ipſa eſt cum generali. Hunc ergo in modum abiicitur vera forma corporeitatis in omni generatione; quia cum ſit eadem re ipſa cum ſpecialibus, his expulſis illa quoque ratione earum expellitur.

Ens ſubſtantia, item corporea ſubſtã. & corruptibilis, vt talia ſunt, cur nunquam generentur per ſe.

Ad ſecundum dicendum, materiam ex ſe inextenſam eſſe, & propterea poſſe ſuſcipere formam ſubſtantialem, quæ in fine eius actionis qua generans generat introducitur; molem autem corpoream, quæ neceſſaria eſt ad actionem generantis ſuſcipiendam, non ſupponere aliam formam corporeitatis, quã rei, quæ tunc corrumpitur vt ex ea corrupta alia generetur.

Ad tertium dices non ſolum non eſſe neceſſe, vt diſpoſitiones, quibus materia præparatur ad nouæ formæ ſubſtantialis introductionem, maneant in ea ſub forma rei genitæ, ſed etiam id fieri non poſſe naturaliter; quandoquidem cum forma, quæ expellitur, ipſæ quoque diſpoſitiones introductiuæ naturali ordine expelluntur, vt nouam formam aliæ

Diſpoſit. quæ præparant materiam, cur non maneant ſub forma geniti.

aliæ ſimiles conſeruatione,atq; adeo iam cō pletæ, virtute præcedentium naturaliter ſequantur. Et quamquam generantis intentio eſt, vt introductiuæ diſpoſitiones ſint etiam conſeruatiuæ formæ inducendæ; per accidens tamen euenit,vt introductiuæ expellantur; cum forma præcedens expellitur: eo quod materia prima non ſit ſatis ad eas retinendas abiecta forma;ſub qua eas à generante acceperat. Vnde quod Ariſtoteles ait de elementis conuenientib. inter ſe in altera primarum qualitatum, (*quæ elementa ille vocat ſymbolica, quod eam qualitatem quaſi ſocietatis ſymbolum commune habeant*) ſic intelligendū eſt, vt qualitas communis geniti, & corrupti ſit eadem numero per ſe, hoc eſt, ex intentione generantis; ſed tamen ſit alia numero per accidēs, quia præter eius intentionem expellitur ad expulſionem formæ corrupti. Quod autem additur de animali moriente in medio motu, cum à loco aliquo præalto cadit, etſi verum apparet, quia ſenſus iudicat eum motum eſſe vnum numero,ratione tamen,ad quam præcipue ſpectat iudicium de identitate, & diuerſitate rerum, deprehenditur non eſſe vnum numero ſed duos, quorum alter ſine quiete media ſuccedit alteri propter diuerſitatem ſubiectorum mobilium, quorum identitas numeralis requiritur ad identitatem numeralem motus,vt Ariſtoteles 5. Phyſicorum docet.Itaque in eo inſtanti, quo primum animal eſſe deſinit, & cadauer eſſe incipit, non datur vllum mutatum eſſe, nec terminatiuum motus animalis quod tunc primum non eſt; nec continuatiuum motus alicuius mobilis, quod antea fuiſſet, & poſtea futurum eſſet. Atq; in eo & ſimilibus euentibus ditur motus terminatus, cuius nullus eſt intrinſecus terminus.

Vt ſit elemēt. ſymbolicus communis eadē numero qualitas.

cap.4.tex.35.

Solutio duorum argumentorum ex iis, quibus aſtruebatur dari formam corporeitatis in ſolis viuentibus,quidq; ſit corpus vt eſt altera eorum pars.

SECTIO IX.

AD primum vero eorum, quæ pro forma corporeitatis viuentium proponuntur, dicendum eſt, etſi anima diſtinguitur à corpore viuente tanquam res à re; tamen quia corpus viuens per animam eſt non ſolum viuens ſed etiam corpus non ſequi veram corporeitatis formam eſſe in eo diſtinctam ab anima vt rem vnam ab alia re.

Ad ſecundum plures ſunt modi reſpondendi, quia non ſatis conſtat, quid intelligatur nomine corporis, cum anima definitur eſſe actus corporis, & viuens dicitur conſtare anima, & corpore.

Quid eſt corpus, prout eſt altera pars viuentis?

Ac miſſa opinione eorum, qui corpus (*quod hac in dubitatione ſubſtantiam eſſe ſupponimus*) non diſtinguunt à trina dimenſione, cuius ſententiæ videtur fuiſſe Philonus lib. 11 contra Proclum; tres ſunt veriſimiliores ſentiendi modi de hac re.

Reiicitur 1. opinio.

B Nominales fere dicunt corpus, vt ab anima diſtinguitur, eſſe ſolam materiam nulla omnino forma incluſa, aut connotata; quos ſequuntur in hac re recentiores quidam etiā Philoſophi. Id quod duabus potiſſimum rationibus probant. Vna quia eſſe corporeum, & materiale idem ſunt: quo fit, vt corpus quoque, & materia, à quibus illa dicuntur, idem ſunt. Altera; quia omnia corpora conueniunt vniuoce in eo, quod ſunt corpora: cum ergo C non conueniant ratione formæ, quia corpora non ſunt formæ, conuenient vtiq; ratione materiæ quia ſunt materiæ.

2. ſententia. Vt Gab. in Can. lect.41. Maior in 4. d.10 q.5. Zabarel.lib.2.d. 1.rerum materia à c.17. & alii.

Verum hæc ſententia non eſt probanda cū plus aliquid ſignificetur nomine corporis, quam materia prima nude conſiderata; alioqui recte quis diceret, ignem lapidem, & alia non viuentia conſtare ex corpore, & forma, quod tamen nemo dicat: cum potius hæc ipſa appellentur corpora. Nec prior eorum ra- D tio quicquam efficit; Nam etſi materiale & corporeum idem ſunt re ipſa; tamē eorū ratio diuerſa eſt: materiale enim à materia ſola dicitur, corporeum autem materia cū forma aliqua ſubſtantiali, aut accidentali, vel incluſa, vel connotata, vt mox patebit. Nec vero poſterior ratio aliquid cōcludit, quia quemadmodum corpora particularia non ſic conueniunt in forma, vt ſint formæ; ita etiam nō E ſic conueniunt in materia, vt ſint ſolæ materiæ: conueniunt ergo in materia certo quodā modo effecta, vt explicabitur.

Refellitur.

Soluuntur eius rationes.

Alii partim nominales, partim Auerroiſtæ, volunt materiam ſub quantitate dici corpus: verū non eodem modo id intelligunt. Priores enim nomine materiæ ſub quantitate ſignificant materiam, vt eſt quantitatis capax; poſteriores autē, vt actu eſt quanta, quod accipiunt ex ea Auerroris opinione, quæ ex- F iſtimat quantitates interminatas eſſe coæuas materiæ. Huius totius ſententiæ ratio eſt, quia materia quatenus nuda omnino conſideratur, nō habet rationem corporis. Neutri tamen recte ſentiunt, non ſolum ea ratione, qua impugnata eſt proxima opinio, cum etiam ex hac ſequatur recte dici poſſe non viuentia

3. Sent. eaque biceps.

Improbatur.

uentia conſtare corpore,& forma, quæ locu- A tio abſurda eſt; ſed etiam,quia accipiunt corpus mathematice, hoc eſt, præciſa ratione, reſpectuq; qualitatum, quo pacto corpus ſumi non poteſt in definitione animæ: hac enim ratione iam corpus non conſideratur vt naturale, ſed vt mathematicum, fundamentaliter, aut formaliter. Accedit contra poſteriorum ſententiam, quod dimenſiones interminatæ, ac coæuæ materiæ nullæ ſunt, vt proximo libro patebit. Neq; argumentum quo vtriq; vtuntur, vllam vim habet, quia alia ratio materiæ inueniri poteſt, ſub qua illa dicatur corpus, vt patebit.

4. ſenten. eaque Thomiſtarum & item bimembris.

Denique alii ſentiunt, nomine corporis & in definitione animæ, & cum viuentia (*præſertim animalia*) diuiduntur in corpus, & animam, intelligendam eſſe materiam cum anima ipſa aut ſimul ſumpta, aut certe connotata, ſeu inſinuata; non tamen, vt anima dat eſſe animati, ſed quatenus dat eſſe corporei, ſumpta differentia corporei, vt cōſtituit ſubſtantiam corpoream in prædicamento ſubſtantiæ, præciſa omni conſideratione quantitatis trinæ dimenſionis. Atque hæc bipartita opinio propria eſt ſectatorum D. Thomæ, qui & in 1. p. q. 76. & aliis locis intelligit nomine corporis non ipſam materiam ſolam, ſed materiam cum anima, quatenus dat eſſe corporeum, altero ex modis explicatis, iuxta aliam, atque aliam Thomiſtarum explicationem.

Art. 4. ad 1. & in quæſt. de anima q. 1 a 1 & alibi.

Ac priores quidem his fere rationib. ſuam ſententiam confirmant. Primum, quia corpus & in definitione animæ, & cum viuentia diuiduntur in animam, & corpus, ſumi debet, vt eſt pars ſubſtantiæ viuentis, ac proinde vt eſt ſubſtantia, ſiquidem ſubſtantia non cōponitur ex non ſubſtantiis, vt Ariſtoteles docet 1. Phyſicorum: non poteſt autem ſumi pro ſola materia, vt probatum eſt: ergo ſumitur, inquiunt, pro materia informata per animam: atqui non per animam, vt dat eſſe animati, quia corpus vt corpus eſt, non eſt idem, quod aliquid animatum; ergo vt dat eſſe corporeum præciſe.

Prioris membri auctores ſic illud probant.

c. 6. tex. 52.

Deinde, quia anima expreſſe dicitur in definitione eſſe actus corporis naturalis, non mathematici: corpus autem naturale non eſt materia nuda; nō item materia cum accidente aliquo, aut accidentib. ergo materia cum anima ipſa ſimul, quatenus dat eſſe corporei in prædicamento ſubſtantiæ.

Poſtremo, quia transſubſtantiatio in ſacramento Euchariſtiæ terminatur ad totam aliquam ſubſtantiam, quia eſt conuerſio totius ſubſtantiæ in totam ſubſtantiam: ergo panis non transſubſtantiatur in ſolam materiam; neq; in materiam cū accidente aliquo aut accidentibus: ſed in materiam cum anima ſimul, vt dat eſſe corporei. Et confirmatur primo, quia vinum etiam tranſubſtantiatur non in ſolam materiam ſanguinis, ſed in totā ſanguinis ſubſtantiā. Secundo, quia corpus Chriſti Domini, cum erat in ſepulchro, poterat eſſe terminus conuerſionis ſacramentalis, ſi tūc B fieret: at non erat ſola materia, ſed materia cū forma cadaueris, ergo, &c. Atq; hæc eſt communior Thomiſtarum ſententia, videturque plane à D. Thom. explicata; per q. 75 art. 6. ad 2. vbi ſic ait: *Conuertitur igitur forma panis in formam corporis Chriſti, ſecundum quod dat eſſe corporeum, non ſecundum quod dat eſſe animatum tale anima.*

Palud. in 4. d. 11. qu. 3. Capr. in 2. d 15. q. vnica ar. 3. Hiſpal. ar. 4. Caiet. 1. p. q. 76. articul. 4. Ferr. 4. contra gen. c. 64. Sonc. 8. metaph. q. 11. & aliorum.

Impugnatur rationibus.

Sunt tamen contra hanc ſententiam nec pauca, nec infirma argumenta, quorum primum C huiuſmodi ſit. Anima non eſt actus compoſiti ſubſtantialis, neque ad illud refertur tanquam ſubſtantialis perfectio ad ſuum proprium perfectibile, ſed ad materiam primam apte diſpoſitam per accidentia, quibus fit capax animæ recipiendæ: at materia prima ſimul cum anima, vt dat eſſe corporei, conficit compoſitum ſubſtantiale: cum igitur anima definitur per corpus tanquam actus, & perfectio per ſuum proprium D perfectibile, non ſumitur corpus pro compoſito ex materia, & anima ipſa, vt dat eſſe corporei.

Ariſt. 2. de anima. c. 1. tex. 6.

Secundum. Anima non ſolum definitur Actus corporis, ſed etiam, naturalis organici, quale eſt omne corpus viuentis: ergo ſi corpus in ea definitione ſumitur pro compoſito ex materia prima, & anima ipſa, certe anima non erit intelligenda ex parte corporis, vt E dat ſolum eſſe corporei, ſed etiam viuentis ſiue animati, vt ſit definitionis ſenſus animam eſſe actum viuentis, ſeu animati, vt animatū eſt: quod etſi D. Thomas aliquando videtur concedere, vt anima intelligatur definiri per ſuum effectum formalem, quo pacto qualitas definitur per quale, & lux per lucidum; tamen id aſſerere abſurdum videtur; tum quia hoc pacto facillimum eſſet omnes formas definire, cum tamen animæ definitio non F parum laboris exhibuerit Ariſtoteli: tum etiam, quia definitiones huiuſmodi à poſteriori, & imperfecte naturam formarum declarant, cum tamen Ariſtoteles à priori progreſſus ſit, ea prioritate, qua potentia in ſuo genere eſt prior eo actu, quem recipit: tum denique, quia ſi anima, non ſolum vt dat eſſe

1 p. q. 76. a. 4 ad 1.

Definitiones per effectum formal. à poſteriori, & imperfecte naturam rei declarant.

eſſe corporei, ſed etiã vt dat eſſe animati, in- A cluditur in corpore organico, iam corpus organicum non ſumitur in ea definitione pro altera parte viuentis, ex qua cum anima viuens conſtituitur, vt eſt omnium communis ſententia, & ex diſcurſu Ariſtotelis in colligenda animæ definitione plane cernitur.

Tertium. Si nomine corporis, quod in definitione animæ ponitur, intelligeretur compoſitum ex materia, & anima, vt dat eſſe corporei, iam corpus in ea definitione poſitum B eſſet ſubſtantia corporea, ac proinde poneretur directo ſub genere ſummo prædicamenti ſubſtantiæ, prædicareturq; in recto, & quidditatiue de viuente, ſeu corpore animato; ac denique nullum eſſet diſcrimen inter corpus, quod eſt altera pars cõpoſiti, & corpus, quod ponitur ſpecies ſubſtantiæ prædicamentalis contra diuiſa ſpiritui: quæ omnia ſunt contra communem Philoſophorum, & Theologorum ſententiam. Id autem ſequi ex eo pa- C tet, quia corpus in ea definitione pro materia viuentis ſumitur ab Ariſtotele, vt legenti perſpicuum eſt.

Quartum. Quemadmodum diuiſio, & ſeparatio animæ à corpore, cum viuens moritur, realis eſt: & ita eorum coniunctio in viuente debet eſſe realis: cum igitur expulſa in morte anima à corpore nihil animæ relinquatur incluſum in corpore: ita cum in generatione iungebantur, nihil animæ in eo in- D cludebatur, ſed realiter tanquam res à re diſtinguebantur, realemq; compoſitionem faciebant, faciuntq; in quolibet viuente, ita vt nihil reale includatur in vno, quod in altero includatur. Atque ob hanc cauſam ait Athanaſius in Symbolo, *Sicut anima rationalis, & caro*, hoc eſt, corpus, *vnus eſt homo; ita Deus, & homo vnus Chriſtus*, vt oſtendat naturam diuinam, & humanam non eſſe confuſas in Chriſto Domino, vt Eutychiani dicebant: E ſed quemadmodum nihil animæ includitur in corpore, nihilq; corporis in anima, ita nihil humanitatis includi in diuinitate, nihilque diuinitatis in humanitate.

Alia rationes ducta è ſacra Euchari.

Poſtremo idem probatur ex ſacro Euchariſtiæ myſterio Primũ quia ſi nomine corporis intelligeretur cõpoſitum ex materia, & anima, quatenus eſt forma dans eſſe corporis: cũ panis conuertitur in corpus Chriſti, non conuerteretur in aliquid ſingulare: niſi per F accidens: nam gradus, quo anima dat eſſe corporei, nõ eſt aliquid ſingulare: niſi quatenus contrahitur per inferiores differẽtias ad hanc animã ſingularem: at cõuerſio panis in eo myſterio fit per ſe, & ex vi verborum in aliquid ſingulare, ꝙ formaliter & determinate ſignificant verba illa [*corpus meum*] ergo, &c.

Deinde, quia ſi corporis nomine ſignificatur compoſitum ex materia, & anima, quatenus dat eſſe corporis: pari ratione nomine corporis Chriſti formaliter, & expreſſe ſignificabitur compoſitum ex materia, & anima Chriſti, quatenus dat eſſe huius humanitatis Chriſti: ac proinde cum conuerſio panis fiat ex vi verborum in corpus Chriſti: hoc enim formaliter ſignificant verba illa ſacra [*Hoc eſt corpus meum*] terminabitur vtique conuerſio panis ex vi verborum ad totam humanitatẽ Chriſti, ac proinde ad animam Chriſti, non ſolum vt eſt forma corporis, vt voluntij, contra quos diſputamus; ſed etiam eſt anima Chriſti; quod pugnat cum doctrina Concilij Tridentini ſeſſione 13. cap. 3 vbi conuerſio panis dicitur non terminari ad animam ex vi verborum, ſed ex naturali concomitantia animæ cum corpore: quin etiam terminabitur eadem panis conuerſio ex vi verborum ad ſanguinem, (quod eodem decreto negatur) quia ſanguis eſt de integritate humanitatis Chriſti.

Ad quid terminetur ex vi verbor. cõuerſio panis.

Tertio, quia ſi corpus, quod contradiuiditur animæ, includit in ſua ratione animam, vt eſt forma corporis: non fuit vtique corpus Chriſti Domini in hac mortali vita, nec nunc eſt in illa beata, illud idem ſimpliciter, quod fuit in ſepulchro: at Patres ſimpliciter idem ſcribunt fuiſſe corpus Chriſti, quod natum eſt de Virgine, atque id, quod iacuit in ſepulchro, quodq; nunc eſt in cœlo; adduntque † Scholaſtici, quod in triduo paſſionis eſſet in Euchariſtia, ſi tũc conſecratio fieret Sequela perſpicua eſt, quia anima Chriſti Domini in triduo paſſionis, cum eſſet ſeparata à corpore iacente in ſepulchro, non potuit ei dare eſſe corporis; quare nec dare eſſe eius corporis. Nec vero forma cadaueris, quæ animæ ſucceſſit, eam identitatem continuare potuit, cum mutata ſubſtantiali forma non iam ſit idem compoſitũ ſubſtantiale, niſi per accidẽs, & ſecundum quid, nempe ratione eiuſdem materiæ ſubeuntis aliam, & aliam formam; aut eiuſdem ſuppoſiti ſuſtinentis ſucceſſiue aliam, & aliam naturam.

Idem Chriſti corpus, quod ſumptũ eſt de virgine, & nũc eſt in cœlo, iacuit in ſepulchro.

Ambr. 4. de ſacra. c 4. & 6. Aug. cõtra Felician. c. 14 & ſerm. 3. de Aſcenſ. & alii, quos vide ſupra ſect. 7.

† D. Th. 3. p. q. 76. a 1. & 2 & q. 81. a 4 & plerique omnes.

Dicendum igitur, corpus, per quod anima definitur tanquam per alteram partem, ex qua tanquam ex materia viuens generatur, atque componitur, & in quod etiam reſoluitur, non includere animam, nec quatenus ex forma corporis, nec quatenus anima; ſed eo nomine, cũ de hac re diſputatur, ſignificari materiam quatenus apta eſt præciſe ad animam recipiendam: ſic enim eſt altera realis pars viuentis. Quia vero illa non fit præciſe apta ad animam recipiẽdam, niſi diſponatur & quantitate debita, & figura inſtrumentorum

Vera difficul. reſolutio. Ita Greg. in 2. d. 16. q. 2 Argẽ. in 4 d. 13. q. 1 a. 1 Æg. à theorẽ 26 vſq; ad. 31. Alẽſ. 4. p. q. 38. mẽb. 5 imo & D Th de Spiritualibus creaturis q. 1. a. 3. ad 2.

torum

torum ad opera vitæ exercenda, & qualitatibus toti, & cuiq; parti debitis; iccirco etſi ſolam materiam formaliter ſignificat, eam tamen non ſignificat, niſi connotando ſimul, ſiue inſinuando, adſignificandove accidentia omnia, quibus eius aptitudo, quam habet ad varias formas, limitatur ad hoc, vt ſit propria viuentis. Atque hac de cauſa explicat Ariſtoteles materiam, vt eſt proprium, & peculiare animæ ſubiectum, per tres quaſi gradus diſpoſitionum à communiorib. ad minus communia progreſſus; ita vt primo loco dicat, animam eſſe actum corporis, hoc eſt, ſubiectæ ſubſtantiæ, vt capax eſt quantitatis trinæ dimenſionis: deinde, naturalis, id eſt, capacis, qualitatum ſenſibilium, quibus naturalia à mathematicis diſtinguuntur: poſtremo, potentia vitam habentis, hoc eſt, potentis ſubiectiue exercere opera vitæ: quam tertiam, & vltimam diſpoſitionem mox declarat nomine corporis organici. Opera enim vitæ non exercentur, niſi diſtinctis inter ſe organis, ſiue inſtrumentis, quorum aliud ab alio moueatur: vt verum ſit de omnibus, ac ſolis viuentibus, quod à ſe ipſis moueantur.

Explicatur Ariſtotelica animæ definitio.

Vnde patet alio modo accipi corpus, cum quælibet ſubſtantia materialis completa dicitur corpus, veluti 1. lib. de cœlo cap. 2. cum Ariſtoteles omnia entia naturalia corpora appellat: alio, cum anima dicitur actus corporis, & cum viuentia dicuntur conſtare animo, & corpore. Priori enim modo corpus ſumitur pro quodam genere prædicamenti ſubſtantiæ contra diuiſio ſpiritui, ſeu ſubſtantiæ immateriali completæ: poſteriori autem pro ſola materia viuentium, quæ non eſt ſubſtantia completa, nec directo ponitur in prædicamento ſubſtantiæ. Vnde fit, vt nullam formam dicamus eſſe actum corporis, niſi animam: nullamq; ſubſtantiam dicamus conſtare corpore, niſi viuentem, quia vt materia ſit propria viuentium, non ſatis eſt, ſi ſubſit trinæ dimenſioni, quod eſt commune omni materiæ, etiam abſtractæ à qualitatibus ſenſibilibus: nec ſi ſubſit etiam qualitatibus ſenſibilibus, quod commune eſt omni materiæ rerum naturalium: ſed neceſſe eſt, vt ſubſit quodq; organorum diſtinctioni. Quocirca cæteras ſubſtantias completas ſola priori locutionis formula appellamus corpora, neq; eas dicimus conſtare corporibus, etiam ipſa viuentium cadauera: quod eorum organa iam non ſint vniuoce organa, ſi ad philoſophicam veritatem res expendatur, cum iam opera vitæ exercere nequeant.

Duplex corporis acceptio. tex. 5.

Cur nulla forma, præter animam, dicatur actus corporis: nulla ſubſtantia, niſi viuens, cõſtare corpore.

Hæc autem ſententia, (quæ etiam ferme tota eſt altera ſectatorum D. Thomæ opinio, & explicatio) probata relinquitur impugnatione ſuperiorum. Nam cum nomine corporis, quod eſt altera pars viuentis, non poſſit intelligi compoſitum ex materia, & forma corporeitatis re ipſa diuerſa ab ſpecialibus formis, vt primo loco oſtenſum eſt: neque item nuda materia ſine vlla conſideratione diſpoſitionum, quibus ſit per ſe apta, ſeu limitata ad animã recipiendam, vt eſt probatum ſecundo loco: nec vero materia ſolum, vt eſt quantitatis capax, aut aliquibus qualitatibus affecta, quod tertio loco conſtitit: nec denique compoſitum ex materia & anima ipſa, vt dat eſſe corporis, quod vltimo loco oſtendimus: reliquum eſt, vt intelligenda ſit formaliter ſola materia, connotatiue autem, ſiue inſinuatiue adſignificentur diſpoſitiones eæ, quibus illa limitatur ad animam recipiendam, vitaleſq; operationes ſubiectiue adminiſtrandas.

In hãc ſent. recidit poſterius opinio-nis Thom. Vide Sot. in 4. diſ. q. 1. a. 1. Leo deſm. 1. p. q. 17. a. 1.

Probatur.

Quare, vt redeamus ad ſolutionem ſecundi argumenti eorum, quibus prima ſententia contendebat ſaltem in viuentibus dari formam corporeitatis re ipſa diuerſam ab anima, (eius enim ſoluendi occaſione digreſſi ſumus ad explicandum, quid nomine corporis in definitione animæ intelligendum ſit) dicendum eſt animam definiri ab Ariſtotele per corpus tanquam per materiam, vt ipſe eo loco expreſſe ait: etſi autem materia non eſt corpus in ea ſignificatione, qua corpus eſt ſubſtantia completa quantitatis capax: eſt tamen corpus, quatenus hoc nomen ſignificat alteram viuẽtium partem realem animæ ſubiectam, qua eſt materia organis diſtincta.

Soluitur tandem 2. arg.

Solutio reliquorum argumentorum, quæ pro forma corporeitatis viuentium propoſita ſunt.

SECTIO X.

EXPEDITA igitur ſolutione eius ſecundi argumenti, ad tertium, quod ſequebatur dicendum eſt corpus phyſicum organicum duobus modis ſumi poſſe: vno pro toto ipſo viuente, in ea ſignificatione, qua corpus ſignificat ſubſtantiam completam materialem, quo pacto eſt compoſitum ex materia, & forma: atque hac ratione non dubium eſſe, quin includat formam, quæ dat eſſe corporis: verum nec formam hanc eſſe formam corporeitatis re ipſa diſtinctam ab ſpecialibus formis, nec corpus hoc pacto ſumi ab Ariſtotele in definitione animæ. Alio modo ꝓ parte materiali viuentis: atq; hac ratione intelligi corpus, & explicari ab Ariſtote e eo loco. Vnde fit, vt profundior ſit ſignificatio illorũ verborum

Ad 3. argu. Corpus phyſicum organicum duobus modis ſumi.

verborum[*potentia vitam habentis*]quam verbi[*organici*] quo Ariſtoteles magis populariter illa explanat. Nam potentia vitam habere proprie conuenit parti materiali, cum totum viuens magis dicatur habere actu, aut virtute vitam, quam potentia; etiamſi potentia, quæ eo loco intelligitur, non ſit ſumenda pro potentia, quæ tempore actum præcedat, ſed pro ea, quæ actui coniuncta eſt; id quod Ariſtoteles ſignificat, cum ait, *Non eſt autem id potentia viuens, quod abiecit animam, ſed quod eam habet*: quod idem intelligi vult de eo, in quo nondum anima inducta eſt.

Quo differat corpus organicũ, & potẽtia vitam habens.

Ib. tex. 10.

Ad quartum dices, nomine partium mouentis, & motæ non eſſe intelligendas partes eſſentiales, quæ realiter eſſentiam conſtituunt, formam ſcilicet, & materiam viuentium; ſed partes integrantes, vt cor, & reliqua membra, vt patebit lib. 9. quæ membra etſi cõſtant materia, & forma dante eſſe corporis, non eſt tamen ea forma re ipſa diſtincta ab anima.

Ad quintum dicendum, etſi difficile eſt capere, quo pacto forma incorporea, & inextenſa in ſe poſſit dare eſſe corporeum, & extenſum; (*quod argumentum pro oppoſita opinione præcipuam habet probilitatatis ſpeciem*) tamen diſtinctione corporei, & extenſi haud difficile intellligi poſſe. Nam ſi corporeum, & extenſum ſumerentur vt ſignificant effectum formalem molis corporeæ, & extenſionis ad prædicamentum quantitatis ſpectantium, & quæ formaliter ponunt alias partes cuiuſq; ſubſtantiæ materialis extra alias; tum demum foret non modo difficile, ſed etiam impoſsibile, capere, quo pacto forma incorporea, & inextenſa in ſe, redderet ſubiectam ſubſtantiam corpoream, & extenſam. At corporeum, & extenſum non ſunt hic ſumenda pro formali effectu molis corporeæ, & extenſionis, ſed pro ſubiecta ſubſtantia, quæ virtute, ac eminentia naturæ ſuæ præhabet molem corpoream, & extenſionem, etiam tum, cum diuina virtute omni quantitate ſpoliaretur, & ſine ea conſeruaretur. Hanc autem virtualem extenſionem dari à forma incorporea, & inextenſa nullum eſt incommodum: præſertim cum omnis forma, quæ in ſe vna eſt, det ſubſtantię, quam conſtituit virtualem potentiarum multitudinem, quæ ex eſſentia à ſe compoſita quaſi naſcuntur.

Dupliciter accipi corporeũ & extenſum & quo pacto id dare poſſit anima incorpor. & inextẽſa.

Ad ſextum dicendum, nihil eſſe aliud animam humanam non habere originem à parentibus, quã non habere ab illis exiſtentiam, ſed à ſolo Deo per creationem, & conſeruationem, etiamſi à parentibus habeat coniunctionem cum corpore quod virtute ſeminis diſponitur, vt illam recipiat, vt ſupra oſtendimus. Dicitur autem caro, ſeu corpus, à Patribus eſſe ex traduce, quia & ſubſtantiatio materiæ, & accidentia ipſa, quibus illa diſponitur ad animam, ab ipſis parentibus effectiue proueniunt, imo & ipſa coniunctio animæ cum corpore, vt dictum eſt. Itaque & diſpoſitio materiæ, & ipſe etiam homo, eiuſq; membrorum cõpoſitio ex traduce ſunt, quia accipiunt eſſe à parentibus: ſola autem anima inter ea, quæ in generatione eſſe accipiunt, ex traduce non eſt, quia à ſolo Deo inſpiratur.

Quid ſit corpus imo & hominẽ eſſe ex traduce: non item animam.

Ad ſeptimum plures ſunt modi reſpondendi. Nam qui nomine corporis intelligũt materiam ſine vlla cõſideratione accidentium, ij vel maxime tueri poſſunt, idem fuiſſe corpus Chriſti in ſepulchro iacentis, quod fuerat mortalem adhuc vitam degentis, & futurum erat reſurgentis. Verum ij non recte vſurpant hac in re nomen corporis, niſi eorum opinio ad veram, quam ſequimur, ſententiam reuocetur. Qui autẽ volunt nomine corporis viuentis intelligi compoſitũ ex materia, & anima vt dat eſſe corporeum duntaxat, ij minime omnium defendere poſſunt idem fuiſſe corpus Chriſti mortui, quod ante, ac poſt viuentis: recedente enim anima in cruce, & ſuccedente in eius locum forma cadaueris diuerſa fuiſſent neceſſe eſt compoſita ex iis formis, & materia ſubiecta. Vnde, vt idem corpus dicatur eſſe Chriſti viuentis, & mortui, vt Patres communi conſenſu dicendum cenſent, nec aſſerendum eſt nomen corporis accipiendũ eſſe pro compoſito ex materia, & forma: nec ad verificandam identitatem taliũ compoſitorum ſibi inuicem ſuccedentiũ ſatis eſt, quod eorũ materia ſemper fuerit eadem, aut etiam ſuppoſitum, quod vtramq; naturã compoſitum ſuſtinuerit, vt paulo ſuperius diximus. Reliquum eſt igitur vt dicendum ſit, propterea à Patribus dici idem fuiſſe corpus CHRISTI vita mortali defuncti, quod modo eſt, & ante fuerat viuentis, quod materia in humanã ſpeciem externam conformata ſemper eadem fuerit; materia quidẽ, quæ formaliter nomine corporis humani ſignificatur, omnino eadem; ipſa vero membrorum diſtinctio, quæ adſignificatur, eadem ad ſenſum, ſeu vulgari appellatione eadem: quanquã ſi ad trutinam Philoſophicam hæc reuocentur, non fuerit ſemper eadem numero, ſed alia & alia propter reſolutionem in morte vſque ad materiã primam, in qua accidentia omnia cum forma ſubſtantiali expelluntur: quæ ſententia nobis, & (*vt credimus*) omnibus vere philoſophantibus ita probatur, vt contrariam, & cum ratione, & cum Ariſtotelica doctrina pugnare non dubitemus. Decebat autem, vt Patres vulgari loquendi cõſuetudini ſe accõmodarent

An fuerit idẽ corpus Chriſti mortui, quod antea ac poſt viuentis.

Sup. ſect. Vera reſolutio.

Quoad cõnotata vulgata tantũmodo fuiſſe idem.

A rent, (*quemadmodum & de vſu Chriſti Domini ſentire dignius eſt*) quam vt ſubtilitatem philoſophicam relicto communi ſermone obſeruarent: præſertim cum loquendum ſit vt plures, etiamſi ſæpe ſentiendum ſit vt pauci, quod celebre pronuntiatum eſt in Topicis.

lib. 2. c. 2.

Admittendũ ne ſit fuiſſe omnino idem miraculoſè.

Quod ſi quis potius miraculorum admittendorum in rebus alioqui mirabilibus ſtudioſus ſit, non deerunt patroni, quibus autoribus dici poſſit cicatrices, quæ in Chriſto B Domino cruci affixo fuerunt, ſemper eaſdem numero virtute ſupernaturali in eius corpore permanſiſſe, non vulgari tantum opinione, ſed philoſophico etiam examine. Sunt enim, qui ſupernaturali poteſtate dicant ſeruatam in triduo mortis Chriſti Domini materiam ſine vlla forma ſubſtantiali, ne formam cadaueris putredini obnoxiam tantiſper animæ ſucceſſiſſe admittant: eodemque modo ſentiant, remanſiſſe in ea accidentia omnia eadem numero, quæ communia eſſe poterant & corpori prius viuenti, & poſtea vita priuato. Quod idem facile dicent de corpore iterum per reſurrectionem viuificato, quod attinet ad ea accidentia, quæ vel glorificato etiam corpori congruebant, vel ad ſolamen redemptorum diuino Chriſti ſanguine, amoriſque erga nos eius ſignificationem in beato illo corpore relinqui expediebat. Verum nos cum D. Tho. & grauioribus Theologis priorem ſententiam magis probamus, vt perinde accidentia Chriſto viuenti, & mortuo ad ſenſum communia, eadem dicamus fuiſſe, ac eſſe, atque in cœteris viuentibus, & mortuis eadem eſſe dicimus, ne communem loquendi modum peruertamus, & noua miracula, vbi non eſt neceſſe, requiramus.

Marſ. in 3. q. 3. a. 1. & q. 13. a. 1. Maior in 4. d. 17. q. 5. eademq; virtute factũ credit Henr. quodl. 3. q. 8. vt cũ ſola forma mixti Chriſti corpus mãſerit.

D. Th. 3. p. q. 50. a. 5. Caie. ibidẽ & aliis. Nõ eſt opus.

Fuiſſe in Chriſti corpore formã cadaueris & noua accidentia.

Dicimus ergo, ſucceſſiſſe in Chriſti Do- E mini corpore formæ viuentis formam cadaueris, vt in cœteris hominibus cum moriuntur: quod vel in iis maxime debuerit fratribus aſſimilari, quæ pro ſalute noſtra in ſacra illa paſſione, ac morte perpeſſus eſt. Eodemquemodo dicimus ſucceſſiſſe in eo corpore vita priuato alia quidem numero accidentia, ſed tamen ſenſu, & communi ſermone eadem. Nec denique refert quicquam, quod forma cadaueris natura ſua ſit putredini obnoxia, cum præſeruatum fuerit ſacrum illud Chriſti corpus ab omni putredinis corruptione hypoſtaticæ vnionis cauſa, quod indecens eſſet in corpore vniuerſæ ſalutis adminiſtro corruptionem putredinis permitti. Nec vero putamus abſurdum, ſed potius maxime conſentaneum rationi, formam cadaueris conſecutione quadam aſſumptam in

Eam itẽ formã aſſumptã à Verbo.

illo triduo fuiſſe à Verbo diuino. Nam cum verbum per mortem Chriſti neutram partem naturæ aſſumptæ dimiſerit, ſi forma cadaueris non aſſumeretur, neceſſe foret eam ſubſiſtere aliqua ſubſtantia creata reſultante ex vnione eius cum materia olim vnita Verbo: ac proinde eadem materia duplici ſubſiſtentia ſubſtitiſſet in triduo; vna increata, & altera creata, quæ per introductionem formæ cadaueris reſultaſſet, quod nequaquam eſt aſſerendum. Potius ergo dicendum eſt, formam cadaueris aſſumptam fuiſſe in triduo mortis ad illam eandem ſubſiſtentiam; per quam ſubſiſtebat materia naturæ humanæ in ipſa incarnatione aſſumptæ; nec præter rationem eſſe, quod forma imperfecta aſſumpta ſit mediante materia iam ſubſiſtente in Verbo diuino: tametſi à principio ipſa materia ſit aſſumpta mediãte forma humana: cum non fuerit aſſumpta ratione ſui, C ſed quatenus pars totius naturæ, quæ ab anima rationali habet, vt ſit humana. Nec denique incommodum eſſe dimiſſam poſtea fuiſſe formam cadaueris in reſurrectione, cum non fuerit aſſumpta niſi occaſione mortis, & ſepulturæ, quæ vltra ſpatiũ illud tridui, quo anima ſeparata fuit, non erat duratura. Nam & partes materiæ, quæ in mortali Chriſti vita per nutritionem cõtinenter aſſumebantur ad diuinam Chriſti ſubſiſtentiam, cum non aſ- D ſumerentur, niſi nutritionis occaſione, vt tandiu ſubſiſterent ſubſiſtentia Verbi, quandiu ex corpore non reſoluerentur, paulatim quoque in ipſa reſolutione à Verbo dimittebantur. Etenim commune illud Theologorum pronuntiatum, *Quod Verbum aſſumpſit, nunquam dimiſit*, de integris partibus eſſentialibus humanæ naturæ, corpore nimirum, & anima intelligendum eſt; præſertim cum & ipſa natura humana dimiſſa ſit in morte, & per reſurrectionem reaſſumpta, vt eſt Athanaſij ſententia à ſententiarum Magiſtro in tertio ſententiarum relata.

Explicatur illud, Quod Verbũ aſſumpſit, nunquã dimiſit.

d. 21.

Ad vltimum argumentum dicendum eſt in ſacro Euchariſtiæ myſterio, etſi vtraque tranſubſtantiatio ex vi verborum eſt conuerſio totius ſubſtantiæ compoſitæ, nempe panis, & vini, non eſſe tamen vtramque ex vi verborum (*hoc eſt, ſpectata verborum ſignificatione*) conuerſionem in totam aliquam ſub- F ſtantiam compoſitam: neque id colligi poſſe ex natura trãſubſtantiationis, quæ vt æque fieri poteſt ſimplicis ſubſtantiæ in ſimplicem, & compoſitæ in compoſitam; ita fieri poteſt compoſitæ in ſimplicem, & ſimplicis in compoſitam. Quare etſi tranſubſtantiatio vini ex vi verborum eſt conuerſio ſubſtantiæ compoſitæ in compoſitam, hoc eſt, in ſanguinem;

Non eſt opus ad tranſſubſtantiationẽ, vt res cõpoſita conuertatur in cõpoſitam, aut ſimplex in ſimpl. &c.

guinem; tamen tranſſubſtantiatio panis non eſt ex vi verborum conuerſio in compoſitam; ſiquidem ſubſtantia corporis non eſt compoſita, ſed ſimplex. Neque enim ſubſtantiæ panis ex vi verborum ſuccedit forma humanitatis Chriſti, aut ſubſtantiæ vini corpus organicum, niſi per concomitantiam, vt patet ex Concilio Tridentino. Atque hæc intelligenda ſunt facta cõſecratione exiſtente Chriſti anima in corpore. Nam ea ſeparata, diſſolutaque per mortem humanitate, eiuſq; ſanguine effuſo, ſi fieret conſecratio, non fieret conuerſio panis, niſi in corpus Domini ab anima ſeiunctum, nec conuerſio vini, niſi in ſanguinem effuſum, & à corpore ſeparatum, niſi quis etiam in corpore remanſit: in vtramque tamen partem, (*corpus, inquam, & ſanguinem*) quatenus vtraque adhuc Verbo diuino coniuncta erat, vt etiam tunc vere dici poſſet in perſona Chriſti, *Hoc eſt corpus meum, Hic eſt ſanguis meus.* Vt ergo in hoc myſterio nomine corporis viuente Chriſto Domino intelligitur materialis pars compoſitæ naturæ, animæ retinendæ accommodata; ita eo mortuo intelligenda eſſet eadem pars, vt erat conſentanea formæ cadaueris. Quanquam enim Chriſtus nec viuens, nec cum mortuus erat, poſſet dici corpus, quemadmodum neq; anima, ne diceretur eſſe pars humanæ naturæ; tamen ſemper & ipſe, & eius nomine Sacerdos dicere potuit, *Hoc eſt corpus meum*, quia in ſua perſona vtroque tempore illud ſuſtinebat. Dici quoque poteſt; & forſitan probabilius, nomine corporis ex vi verborum intelligi tunc potuiſſe in conſecratione totum compoſitum ex materia, & forma cadaueris; quia vulgari intelligentia, & ſermone illud idem dicebatur depoſitum de cruce, fuiſſeque animæ ſubiectum; quo pacto conſecratio ex vi verborum terminaretur ad totum illud compoſitum. Nec deeſt pro hac parte non contemnenda ratio. Nam mortuorum cadauera non dicuntur conſtare corpore, ſed eſſe corpora, vt paulo ante. diuertimus. Quod autem diximus de corpore, intelligendum eſt de carne, cum caro pro corpore vſurpatur.

Seſſ. 13. c. 3.

Si triduo paſſionis fieret conſecratio, quid ſignificaretur nomine corporis.

An totum cadauer.

Quæ vero adduntur in fine propoſiti argumenti, falſa ſunt, & partim ex dictis refutata, partim refutanda libro ſequenti, cum de materiæ natura diſputabitur.

Falſam eſſe ſententiam eorum, qui dicunt ſuperiora, & inferiora ſola conſideratione actu diſtingui.

SECTIO II.

A CVm ergo ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, pateat neq; ſuperiora omnia, neq; etiam vlla diſtingui ab inferioribus per formas realiter inter ſe diſtinctas, quæ, vt diximus, eſt altera ex contrariis opinionibus in hac materia; reliquum eſt, vt expendamus oppoſitam omnino ſententiam eorum, qui nullã actualem diſtinctionem agnoſcunt inter ſuperiora, & inferiora, niſi quæ fit operatione intellectus; ita vt, niſi quis concipiat animal, hominem, & Socratem, tribus diſtinctis conceptibus, nulla omnino fit inter ea actualis diſtinctio, ſed eadem omnino entitas Socratis reſpondeat tribus illis conceptibus ſine vlla prorſus actuali diſtinctione ex ipſa rerum natura, hoc eſt, quæ actu præcedat eam conceptuum diſtinctionem.

ſect. 1.

Pro qua citari ſolent Caiet. 1. poſt c. 3. & l b. de ente & eſſent. q. 5 Cap. in 1. a. 8 q. 2. a. 3. & in 3. d. 5. q. 3 Her. quodl. 1. q. 9. Ferrar. contra gent. c. 95. Sonc. 7. d. Met. q. 36. Iauellus q. 18 & alii.

B Horũ opinio ea ratione diſtinguitur à Nominalium ſententia quam 5. lib. refutauimus; quod Nominales dicunt, vniuerſalia eſſe ipſa nomina mẽtalia multis communia, quorum C vicem gerunt vocalia, & ſcripta; hi autem dicunt, eſſe entitates ipſas ſingulares, quatenus communib. vocabulis reſpondent, ſeu ſignificantur. Proinde argumenta, quæ pro Nominalibus eo loco propoſita ſunt, pro his quoq; ſuo modo propoſita cenſeantur; quib. etiam addi poſſunt, quæ ſequuntur.

Cap. 28 q. 2. Vt differant hæc & Nominal. ſententia.

Prima ex ipſa rerum exiſtentia. Si enim ſuperiora diſtinguuntur ex natura rei à ſuis inferioribus, non dubium, quin habeant ſuas D peculiares exiſtentias, diſtinctas ab exiſtentiis ſuorum inferiorum: quod duab. de cauſis non videtur admittendum. Vna, quia exiſtentia rerum, quemadmodum & earum generatio, primo conuenit ſingularibus, quæ per ſe gignuntur, ac exiſtunt, & per ſingularia conuenit vniuerſalibus. Altera, quia ſi vniuerſalia ſuas peculiares exiſtentias haberent, nihil repugnarent ea exiſtere diuina poteſtate ſine ſin- E gularibus: quod tamen fieri non poſſe omnes aſſerunt, & Ariſtoteles contra Platonem, qui illa ſeparatim exiſtere exiſtimabat, plane tradit Iam enim (vt docet) non eſſent vniuerſalia, ſed ſingularia.

Rationes pro hac opin.

1. Met. c. 6 & li. 7. c. 14. tex. 51. & 52. & c. 16. tex. 57. & 58.

Deinde ex earum vnitate. Nam ſi ſuperiora ex natura rei diſtinguerentur à ſuis inferioribus, haberent vtiq; ſuas peculiares vnitates ab vnitatibus ſuorum particularium diſtinctas; at ſuperiora nõ habent ex natura rei F alias vnitates, niſi quę illis conueniunt in ſingularibus, quæ omnes numerales ſunt: Vnitates enim, quæ illis conueniunt, quatenus ſunt vniuerſales, per operationem intellectus illis adueniunt, cum communibus conceptibus apprehenduntur.

Tertio ex contractione naturarum communium in ſuis ſingularibus. Si enim natura-

tura, V. G. humana, ante operationem intelle- A ctus diſtinguitur à naturis ſingularibus Socratis, & Platonis, etiam contracta in vtraque diſtinguetur à naturis vtriuſque: at natura humana, quatenus eſt contracta in Socrate, & Platone, iam eſt ſingularis in vtroque, nec tamen per vllas differentias ſibi intrinſecas, ſiquidem per ſolas differentias conſtitutiuas Socratis, & Platonis dicitur fieri ſingularis: ergo aliquid ſingulare datur in rebus creatis, quod non ſit ſingulare per aliquid ſibi intrin- B ſecum, quod videtur fieri nullo modo poſſe. Quo enim pacto diſtinguatur à Socrate hæc humanitas incluſa in illo, niſi per aliquid intrinſecum diſtinctiuum ſui à Socrate, & ſic in cæteris?

Quarto ex compoſitione, quam oppoſita ſententia facit ex generibus, & differentiis ad compoſitionem ſpecierum materia, & forma conſtantium. Sequitur enim ex ea opinione materiam ſæpius includi in eadem C re. Nam materia corruptibilium includitur in differentia, qua ſubſtantia corporea corruptibilis differt à corporea incorruptibili, vt patet, & iterum in differentia, qua corpus animatum differt ab inanimato, ſiquidem differentia animati non eſt re ipſa ſola forma corporis animati, ſeu viuentis, ſed materia ſimul cum forma, & licet in eadem forma dicantur dari diuerſi gradus eſſentiales, ſecundum quos illa dat eſſe corporei, & cor- D ruptibilis, & viuentis, & ſenſitiui, & rationalis, tamen in materia corruptibilium non ponuntur hi gradus, ſed ſecundum eundem ſpecificum, quo differt à materia incorruptibilium, componit omnia inferiora ſubſtantiæ corruptibilis: quo fit, vt ſæpius includatur ſecundum eundem gradum in omnibus inferioribus ſpeciebus illius, quod abſurdum eſt.

Quinto, quia ex eadem opinione ſequitur E expediri nunquam poſſe eam dubitationem, qua quæritur, Num ſubſtantia genus ſummum componatur ex materia, & forma, an ſint ſubſtantia ſimplex? Cum enim genus ſit realiter idem cum ſuis inferioribus, ſi ſpecies ſint compoſitæ ex materia, & forma, genus quoque ex eiſdem compoſitum ſit neceſſe eſt: ſi vero non ſint compoſitæ ex materia, & forma, nec genus ex illis compoſitum eſſe poteſt: ſi ergo ſuperiora, & inferiora diſtinguun- F tur ex natura rei, erit vtique ſubſtantia genus ſummum compoſita ex materia, & forma, quia continet ſub ſe ſpecies eo modo compoſitas: & ſimul erit ſimplex ſubſtantia, ſiue non compoſita, quia continet ſub ſe ſimplices, incompoſitasve, quod nemo non dixerit abſurdiſſimum.

Poſtremo, quia vt fiat abſtractio generum A & ſpecierum, ſatis eſt ex parte rerum aliqua conuenientia, & ſimilitudo earum inter ſe magis, vel minus perfecta, cum aliqua diſſimilitudine, & diſconuenientia: ex parte vero intellectus ſatis eſt, quod poſſit id, in quo res conueniunt, percipere per modum vnius præciſe, quod totum fieri poteſt abſque diſtinctione graduum, quæ ſit in rebus ipſis, vt patet in vi calefactiua, quæ eſt in ſole, & B in igne, & in vi etiam exſiccatiua, quæ eſt in hoc, & in terra: in vi quoque percipiendi colores, quæ eſt in viſu, & in ſenſu communi: in vi percipiendi ſonos, quæ in hoc eſt, & in auditu, & in ſimilitudine, quæ eſt in mediis coloribus cum extremis: in vna item virtute media cum altero extremorum, ad quod magis inclinat: in aliiſque rebus quampluri- mis, in quibus ſi gradus diſtincti ex natura rei requirantur, quibus vnum aliquid commu- C ne diſtinguatur à particularibus inter ſe ſimilibus, in infinitum abeat neceſſe eſt huiuſmodi graduum multitudo, cum nullæ ſint res adeo diuerſæ, vt in eis hæ comparationes fieri non poſſint.

Sed horum ſententia facile refutatur. Ac primum teſtimonio, & autoritate ipſorum Nominalium, quorum principiis ipſi magna ex parte innituntur. *Impugnatur hæc ſenten. rationibus.* Nam etſi vtrique ne- D gant, res, quas nos dicimus vniuerſales, eſſe ex natura rei diſtinctas à ſuis particularibus: & vtrique etiam confitentur dari nihilominus communes earum formales conceptus, nō modo ex natura rei ab eis diſtinctos, ſed re etiam ipſa; tamen Nominales adeo abſurdum putarunt aſſerere, ea, quæ ſunt per ſe ſingularia, fieri vniuerſalia, quatenus communibus conceptibus reſpondent, (*eſt enim re vera abſurdiſſimum*) vt potius conceptus ipſos communes, quam res ſignifi- E catas, nomine vniuerſalium & appellandos, & habendos eſſe cenſuerint. Qua in re etſi Nominales ea ratione grauiter hallucinati ſunt, quod de rebus agentes ad nomina potius, quam ad res ipſas ſuam philoſophandi rationem accommodarunt, in eo tamen ſibi conſequentius locuti ſunt, quod non putauerunt (*vt hi*) rem vllam dici poſſe vniuerſalem ab eo, qui res omnes crederet eſſe per ſe ſingulares. *Nominales loqui ſibi conſequentius.*

Deinde ex ipſa cuiuſque conceptus vni- F uoci repræſentatione. Aut enim communis cōceptus hominis repræſentat totam entitatem cuiuſq; ſingularis hominis, aut partem: ſi totā, ergo eſt æquiuocus, vt cōceptus Alexandri Alexandro Paridi, & Macedoni: (quanquam pura æquiuocatio in cōceptu vltimato, vt dici ſolet, dari non poteſt) ſi partem *Vniuoca repræſentatio conceptus rei communis.*

cum

cum ea neceſſario debeat eſſe communis, (*neque enim re vera is conceptus repræſentat ſingulos, quatenus diſtinguuntur inter ſe, ſed quatenus conueniuntur inter ſe, ſed quatenus conueniunt*) ergo aliquid inuenit, ac detegit eiuſmodi conceptus in ſingulis hominibus, in quo omnes ita conueniunt ante operationem intellectus, vt in eodem non diſtinguantur. Eſt igitur natura humana, in qua omnes conueniunt, diſtincta ex natura rei a differentiis indiuiduantibus ſingulorum, quibus diſtinguuntur: quod idem dicendum eſt de natura animalis comparatione particularium animalium, & ita in cæteris huiuſmodi.

Eadē omnino natura non poteſt eſſe ratio, cur aliqua & vniuoce conueniant, & differant.

Tertio ex ipſa ratione conuenientiæ, & differentiæ particularium inter ſe Nam cum fieri non poſſit, vt eadem omnino natura ſit ratio, cur aliqua vniuoce conueniant inter ſe, & cur etiam differant; (*ſiquidem ea, quæ vniuoce conueniunt in aliquo, ſunt eiuſdem omnino rationis in illo, & nihilominus ſimpliciter differunt inter ſe peculiaribus differentiis: quæ oppoſita effecta præſtari non poſſunt ab vna, & eadem omnino natura*) nequaquam dicendum eſt, naturam Socratis eſſe rationem, ſiue principium conueniendi cum Platone, & differendi ab illo, ſed ante operationem intellectus diſtinguitur in illo natura humana à differentiis eorū particularium nam & ante operationem intellectus illi vere, ac vniuoce conueniunt in natura humana & differunt peculiaribus differentiis; eodemque modo res habet in cæteris ſingularibus ſub eadem ſpecie contentis.

Obiect. lib. 4 c. 2. q. 2. ſect. 7.

Quod ſi quis obiiciat, dixiſſe nos alibi, eamdem omnino entitatem poſſe eſſe principium conuenientiæ, & diſcriminis quarundam rerum: quo pacto ſimplex entitas ſubſtantiæ generis ſummi eſt principium conuenientiæ in ente finito cum ſummis generib. accidētium, & principium diſcriminis ab eiſdem itemq; eſſentia cuiuſque rei creatæ eſt principium conueniendi cum Deo in ente reali, & principium diſcriminis ab eodem, ac deniq; natura alicuius medii coloris, vt talis eſt, vere dicitur principium magis conueniendi cum vno externo, quam cum altero, & ſimul etiam diſſidendi ab vtroque, non recte argumentabitur.

Solutio.

Vt analogica conueniant, & differant.

Neque enim ibi ſermo erat de conuenientia vniuoca, ſed analogica, quæ cum ſit conuenientia ſecundum quid, poteſt ſimul cohærere in eadem omnino natura cum diuerſitate ſimpliciter: at Socrates, & Plato, & cætera vniuocata ante operationem intellectus & ſimpliciter conueniunt in natura vniuocante, cum eadem omnino ratione conueniant, & ſimpliciter differunt inter ſe peculiaribus

A differentiis, vt patet: huiuſmodi autem conuenientia, & diſcrimen cum præcedant omnem operationem intellectus non poſſunt fundari in vna omnino, & eadem natura, in qua nulla ſit diſtinctio.

Diluitur inſtantia de natura diuina.

Neq; vlla inſtātia eſt, quam quidā afferunt ex natura diuina, quæ vna omnino cum ſit, eſt principiū conueniētiæ, & diſtinctionis diuinarū perſonarū: tum quia natura diuina eſt vna numero in omnib. diuinis pſonis, nec ipſæ perſonæ vniuocatorū B more differunt inter ſe, cum natura in perſonis nō multiplicetur, vt multiplicatur natura vniuoca in vniuocatis, tū etiam, quia diuina natura etſi eſt vna omnino in eis omnibus, eſt tamen infinita, & illimitata, identificans ſibi omnia, quæ ſunt in diuinis, etſi non omnia identificet inter ipſa, vt ſupra dictum eſt.

Aptitudo, vt res ſint in pluribus præcedit oper. intellectus.

Quarto ex aptitudine, quam habent res, quas communes dicimus, vt per identitatem ſint in pluribus. Neque enim hæc aptitudo C datur ab intellectu, ſed aliæ huiuſmodi res ex ſe habent aptitudinem, vt ſint in his particularibus, & nō in illis: aliæ, vt ſint in illis, & non in his pro diuerſitate naturarum: cum igitur hæc aptitudo præcedat operationem intellectus, quæ non conſtituit naturas rerum, ſed ſupponit cōſtitutas, nec conueniat rebus per ſe ſingularib. ſed iis, quas denominamus vniuerſales, neceſſe eſt, vt hæ ſint ex natura rei diſtinctæ à ſingularibus.

D Quinto ex vnitate earum de rerū propria, & peculiari. Nam cū res, quæ ex ſe aptæ ſunt, vt ſint in pluribus, prius naturę ordine poſſint exiſtere, quam actu exiſtant, idque tam reali exiſtentia, quam obiectiua, in ſtatu autem illo potentiali, in quo ſolo aptæ ſunt, vt ſint in pluribus, vnitatem aliquam habeant: (*ſiquidē omne ens, quà ratione ens eſt, vnum eſt*) ea autem vnitas non poſſit eſſe numeralis, qua ſingularia numerantur, cum ſingularia de vno E ſolo dici poſſint; fit, vt illæ ab his ante operationem intellectus diſtinguantur, quod eſt ex natura rei.

Sexto loco peto ab iis, qui oppoſitam ſententiam tuentur, vtrum vniuocata conueniant in ſolo nomine, & ratione formali, quę in mente eſt, an etiam in ratione aliqua obiectiua, quæ ſit in ipſis rebus vniuocatis? Certe non dicent in ſolo nomine, & ratione mentali, ſed in ratione etiam aliqua obiectiua, F quæ ſit in rebus: alioqui plane faterentur ſe Nominales nō modo re ipſa, quod nō omnino negāt, ſed etiā profeſſione, quod fateri renuunt: quamquā nec Nominales omnino videntur negare rationes obiectiuas, ſed eis vniuerſalitatis appellationem non accommodant. Aut igitur ea ratio obiectiua eſt omnino ſimilis in omnib. vniuocatis, aut pro-

portione ſimilis, vt quodam modo ſit ſimilis A ſimpliciter autem diſſimilis; ſi omnino ſimilis,hoc ipſum eſt, quod volumus, cum dicimus naturam eiuſdem omnino rationis eſſe in illis,& hanc denominatiue communem,& vniuerſalem appellamus; ſin autem proportione tantum ſimilis; non conueniunt igitur vniuocata apud illos, niſi analogica conuenientia, ſicque omnia vniuerſalia ſunt illis analoga, neq; alia apud eos vniuoca dari poſſunt,niſi quorum analogata minus diſſimilia ſunt inter ſe in rationib.obiectiuis,quod proculdubio eſt re ipſa totum genus vniuocorũ de medio tollere; quæ ſententia an ſit homine Philoſopho digna, nemo non videat. Sola enim vniuocatio diſtinxit apud Philoſophos omnia rerum genera in quaſdam rerum claſſes, eaq; à toto genere æquiuocorum, & anologorum diſcreuit. Hanc autem poſteriorem reſponſionem, de ſimilitudine, inquam, ſecundum quid inter vniuocata eis placere perſpicuum eſt.Nam cum ab eis petitur,quodnam ſit fundamentum veræ vniuerſalitatis, ſeu vniuocationis in rebus, reſpondent ii, qui nuperrime conſideratius loqui videntur,eſſe ſimilitudinem aliquam naturarum incompletam,& imperfectam, ſecundũ quam illæ aſſimilentur non ſimpliciter, ſed ſecundum quid. Quo fit, vt aſſimilatio ſimpliciter apud eos in natura aliqua communi dari non poſſit, niſi in diuinis perſonis, quæ omnino aſſimilantur in diuina eſſentia: quæ tamen non eſt vniuerſalis, cũ in eis non multiplicetur, euertiturque apud eos definitio veri vniuerſalis,quod ab omnibus æquiuocis, & analogis diſtinguitur, nempe qua vniuerſale dicitur id,quod ratione omnino vna prædicatur de pluribus, in quibus illud multiplicatur.

Qui negant tollunt vera vniuocationis,& vniuerſal.ratio.

Refelluntur quoque hi aperte ab Ariſtotele multis in locis. Primum hoc libro cap. 10. cum ait, omnem definitionem habere partes: partes autem definitionis reſpondere partibus rei definitæ. Nam cum huiuſmodi partes ſint genus, & differentia vna vel plures; perſpicuũ relinquitur ex Ariſtotelis ſententia rem,quæ definitur, conſtare tanquam ex partibus genere aliquo, & aliqua differentia,atqui operatio intellectus non componit rem definitam, ſed eius definitionem ſeu declarationem,quæ poſterior eſt re, quæ definitur, & eam ſupponit naturæ ordine priorem: ergo Ariſtotelis ſententia genera, & differentiæ diſtinguuntur inter ſe ante operationem intellectus tanquã partes quædam, quas vocant metaphyſicas. Quo fit, vt ſola definitio,ſeu declaratio eorum,quæ mente confinguntur,vt Chimæræ, ſit prior naturæ ordine, quam quæ ſic definiuntur; cum hæc ſola non habeant alias partes, niſi quas in eis intellectus confingit. Id quod etiam ex eo confirmatur, quia ſæpe idem ait definitionem non dici vnam,quia ſit coniunctione, ſeu ligamine aliquo vna: ſed quia eſt vnius naturæ,ſcilicet communis: quibus locis plane conſtat illum docere rem, quæ definitur, prius naturæ ordine eſſe vnam, quam definiatur, neque à definitione, conceptuve vllo formali B habere vnitatem, & ex conſequenti diſtinctionem ab iis pluribus, in quibus reperitur, ſed à ſe ipſa. Deinde, quia hoc ipſo capite, in quo nunc verſamur, non alia de cauſa ſuſcepit grauem illam quæſtionem diſcutiendam. Quo pacto ex genere, & differentia vna, vel pluribus vnum aliquid conſtare poſſit? niſi quia ſunt ex natura rei diſtincta: ſiquidem nulla eſſet in ea difficultas, ſi diſtinguerentur ſola conſideratione noſtra, quia prius C communiori, confuſoque conceptu apprehendimus genus rei definitæ, deinde eandem proprio & peculiari; quod idem facimus in analogis, in quibus conſtat non eſſe verum genus Sed & ex ſolutione, quam adhibet eidem quæſtioni, idem colligitur. Ait enim propterea ex genere, & differentia fieri vnum quia natura generis & differentiæ aut ſunt vna,& eadem natura: (*vt nimirum ens,& quodlibet genus ſummum*) aut ſic ſe habent, vt materia D ad formam;ita ſcilicet,vt natura generis ſit ex ſe indeterminata ad ſuas ſpecies; differentia autem ex ſe determinata ad illas,naturamq; generis determinans; quam poſteriorem diſiunctionis partem ipſe vbique amplectitur, ac ſequitur. Tertio,quia friuola eſſet quæſtio quã idem tractauerat c.6.cum quæſiuit, Eſſet ne idem quod quid eſt, & id, cuius eſt? ſi primæ ſubſtantiæ, & earum communes naturæ, ſeu quiditates E (*quæ ſunt ipſum quod quid eſt*) idem omnino eſſent ex natura rei, & à ſolis conceptionibus noſtris diſtinctionem haberent, Falſumque eſſet, remota conſideratione noſtra, id, quod idem ait 3 de Anima cap. 4. aliud eſſe magnitudinem, nempe ſingularem, aliud magnitudinis eſſe, ſeu quiditatem communem. Inaniter etiam quæreretur tanta contentione apud eum, & alios Philoſophos; Quodnam ſit in rebus earum F indiuiduationis principium; quo nimirum addito rebus communibus illæ fiant indiuiduæ, ſiue ſingulares? ſi tota hæc diſtinctio non ab ipſo rerum, & naturarum communium ordine, ſed à noſtris apprehenſionibus petenda eſſet.

Refellitur etiam hæc ſentent. ex Ariſt. Tex.33. Partes definitionis reſpondere partibus rei definita.

Vt 8. Met. 6. 6.tex.15 & 2.Poſt c.10. tex.6

Cur definitio ſit vna.

tex. 43.

tex.9.

Refutantur etiam facile ex iis, quæ ab aliis Philoſophis, & Theologis communiter dicuntur. Cuiuſmodi eſt illud Porphyrii, differentiam

Refutatur ex aliis autorib. c.de differ.

ta. de ſpec.

tentiam id eſſe, quo ſpecies ſuum genus exce- A dit, in ſui nimirum intrinſeca compoſitione, non in noſtra apprehenſione. Et illud eiuſdē participatione ſpeciei plures homines eſſe v-num hominem: non participatione eius con ceptus communis, quem de omnibus, quate- nus homines dicuntur, formamus, ſed ea, qua illa communem hominis naturam habent. I-temq; ex ea communi ſententia, qua genera ſumma, & differentiæ omnes ſpecificæ dicun-tur ſimpliciter ſimplices, qui nimirum ſua, B non noſtra cōceptione eiuſmodi ſunt, vt non componantur ex aliis generibus, & differen-tiis. Ac demum ex eo, quod paſſim & Ariſto-teles, & alij afferunt, inferiora in eodem præ-dicamento eſſe perfectione priora ſuperiori-bus: contraque ſuperiora eſſe priora eiſdem generatione, ſiue cōſtitutione: vnde naſcitur, vt primas ſubſtantias comparatione ſecun-darum primo, ac præcipue ſubſtantias eſſe * dicat: hæc enim omnia vera ſunt non ex di- C ſtinctione, quam facit intellectus inter ſupe-riora, & inferiora, eorumque differentias, ſeu ex ea, quæ in rebus ipſis reperitur.

Colligitur ex Ariſt. 1. phyſ. 1. tex. hoc l. 4. tex. 10 & alÿs locis. Idē exprimit D. Th. 1 p. q. 85. a. 3. ad 1. & ſæ pe alibi Scot. in 1. d. 3. q. 2. & pleriq; omnes.

** In præd. c. de ſubſt. idem: quod nos ſenſiſſe D. Th. 1 p. q. a. 3.*

Sed & D. Thomas, quem multi dicunt ſola conſideratione noſtra hæc diſtinxiſſe, eandem ſententiam videtur damnare pluri-bus locis. Nam cum diſputat eam quæſtio-nem, Num Deus ponatur ſub genere aliquo, ea ratione potiſſimum negatiuam partem amplectitur, quia omne genus ſe habet ad D differentiam, vt potentia ad actum: & quia in Deo nulla includitur potentia, quæ per a-ctum perficiatur, cum ipſe ſit actus purus, id-eo colligit Deum non poſſe poni ſub vllo ge-nere. Nam ſi D. Thomas loqueretur de po-tentia, quam habent quælibet communiora prædicata (*etiam analoga*) vt determinentur actu in ſuis particularibus: (*quam potentiam habet ſubſtantia in commune reſpectu creatæ, & increatæ: & ſimiliter ſapientia, quæ de creata, & increata prædicatur*) nullum eſſe incommo- E dum concedere includi, ſeu reperiri in Deo e-iuſmodi potentiam, quia in eo includuntur multa prædicata, quæ eiuſmodi potentiam habent: quo fit, vt neceſſe ſit intellexiſſe D. Thomam potentiam alicuius naturæ com-munis habentis ordinem ad actum, quo per-ficiatur: quæ potentia eſt in omni natura ge-nerica reſpectu differentiarum, quibus con-trahitur, imo & in omni natura vniuoca. I- F dem quoq; ſæpe ait hoc intereſſe inter præ-dicata vniuoca, & analoga, quod vniuoca cō-trahuntur, ac diuiduntur in plura vniuocata additione differentiarum, quæ nō includun-tur in naturis ipſorum vniuocorum commu-nibus: analoga vero ſunt ex ſe ipſis diuiſa, & plura ſimpliciter, niſi quod habent aliquam

Vt 1. cōtra gēt. c. 3. de ver-it. q. 1. a. 1 & q. 21. art. 3.

attributionem ad vnum aliquid, aut proportionem inter ſe. Quod ſi ille crederet nihil eſſe ex natura rei ſuperius ipſis rebus ſingularibus, vt ea ſententia exiſtimat: nihil eſſet quod putaret opus eſſe differentiis contrahentibus, vt commune ſignificatum vniuoci nominis in plura vniuocata contraheretur, & in ea diuideretur. Hæc, & alia multa tradit D. Thom. quibus ſignificat ſuperiora, & inferiora, eorumque differentias non diſtingui ſola conſideratione noſtra, ſed ex ipſa rei natura, formali nimirum diſtinctione, quo diſtinctionis genere, ac nomine Caietanus ad primam p. q. 3. artic. 5. & Ferrarienſis ad primum contra Gent. ca. 45 perſpicue dicunt genera à ſuis differentiis ſpecificis diſtingui.

Neque obeſt, quod D. Thomas prima parte quæſtione 50. art. ſecundo ait in rebus materialibus genus ſumi à materia, & differentiam à forma: ſed in rebus immaterialibus non accipi genus, & differentiam ſecundum aliud, & aliud: ſed ſecundum vnum, & idem, quæ tamen differunt ſecundum conſiderationem noſtram. *In quantum enim* (*vt ait*) *intellectus noſter conſiderat rem illam vt indeterminate, accipitur in eis ratio generis. In quantum vero conſiderat vt determinate accipitur ratio differentiæ.* Et q. 76. artic. tertio ad quartum, *Non oportet* (inquit) *ſecundum diuerſas rationes, vel intentiones logicas, quæ conſequuntur modum intelligendi, diuerſitatem in rebus naturalibus accipere, quia ratio vnum & idem ſecundum diuerſos modos apprehendere poteſt. Quia igitur, vt dictum eſt, anima intellectiua virtute continet id, quod ſenſitiua habet, & adhuc amplius, poteſt ſeorſum ratio conſiderare, quod pertinet ad virtutem ſenſitiuæ, quaſi quoddam imperfectum, & materiale. Et quia hoc inuenit commune homini, & aliis animalibus, ex hoc rationem generis format. Id vero, in quo anima intellectiua ſenſitiuam excedit, accipit quaſi formale, & completiuum, & ex eo format differentiā hominis.* Hæc D. Th. Quibus locis videtur ille non diſtinxiſſe ſuperiora ab inferioribus ex natura rei, ſed ſola conſideratione noſtra. Verum, ſi recte quis attēdat, non ita eſt. Nam in priori loco nihil aliud vult D. Tho. quam in rebus materialibus id, à quo tāquam prima radice ſumitur ratio generis, eſſe rem diuerſam ab eo, à quo tanquam prima etiam radice ſumitur ratio differentiæ: quia nimirum materia eſt primum id, cui attribuitur indifferentia naturæ genericæ materialis, forma autem id, cui attribuitur determinatio ſpecialis naturæ: in rebus autem immaterialib. non eſſe res diuerſas, ſed vnam, & eandem, quia non conſtant materia, & for-

Quadā eius loca, quæ vi-dentur aduer ſarius fauere.

Explicatur prior locus.

A diuerſis principiis deſumi rationē generis & differ. in materialib. at in materia expertib. nō itē.

A & forma: alioqui in vtroque rerum genere id, à quo proxime ſumuntur rationes generis, & differentiæ, eſt vna, & eadem res. Quæ recte animaduerſa ſunt à Ferrarienſi 2. contra Gent. cap. 95. in rebus enim materialibus eæ rationes ſumuntur ex toto compoſito, ex quo conſiderato, vt nondum naturæ ordine determinatum eſt ad ſpeciem rei propoſitæ, ſumitur conceptus formalis naturæ genericæ: ex eodem autem conſiderato, vt iam eodem ordine determinatum eſt ad ſpeciem, B ſumitur ratio, ſiue conceptus formalis differentiæ ſpecificæ: in rebus autem materiæ expertibus ſumuntur eædem rationes nō ex vllo compoſito reali, ſed ex eadem re ſimplici prius conſiderata, vt nōdum determinata ad ſpeciem rei propoſitæ, & poſterius conſiderata, vt iam determinata ad illam. Hoc autem non eſt dicere ea, quæ ſic conſiderantur, & concipiuntur, non eſſe diſtincta in eadem re ante eam conſiderationem: ſed non conſiderari, ſeu concipi vt diſtincta, niſi cum ſic conſiderantur. C

Exponitur poſterior. In poſteriori autem loco plane etiam loquitur de diuerſitate reali, quam negat eſſe neceſſariam inter id, à quo ſumitur ratio, ſeu conceptus generis, & à quo ſumitur ratio differentiæ. Hinc enim efficitur, vt quanquam anima vegetatiua plantarum eſt diuerſa realiter ab anima ſenſitiua brutorum animalium: & hæc ab anima intellectiua, quæ eſt ſolius hominis: tamen quia intelle D ctiua virtute, hoc eſt, perfectione ſua includit perfectionem ſenſitiuæ, & vegetatiuæ, iccirco non eſt neceſſe, vt in homine ab alia anima realiter diuerſa ſumatur ratio vegetatiui, ab alio ratio ſenſitiui, ab alia intellectiui, ſeu rationalis. ſed ab vna, & eadem ſecundum diuerſos gradus eſſentialis perfectionis.

His etiā locis nobis plane fauere D. Th. Itaque in vtroque genere rerum tam materialium, quam immaterialium, ſentit D. Th. eiſdem locis, & alibi ſæpiſſime, genera ſumi E ex gradu entitatis earū indeterminato, quem etiam vocat id, quod in eis quaſi materiale eſt: differentias vero ex gradu earum determinante, quod etiam appellat id, quod eſt in eiſdem quaſi formale. Vnde cum intellectus noſter nequeat hos gradus rebus conferre, ſed eos in rebus ipſis inueniat, vt idem docet in poſteriori loco ex proxime citatis: nec gradus, qui natura ſua eſt indeterminatus ad ſpeciem, poſſit eſſe idem natura ſua cum gradu ſuapte natura determinante, & formante, ſi- F ue actuante: non dubium eſt, quin D. Th. ſenſerit hanc diſtinctionem graduum, & compoſitionem ex illis non pendere ab operatione intellectus: ac proinde ſuperiora, & inferiora actu diſtingui ex natura rei, formali nimirum diſtinctione. Quo pacto illum aperte interpretantur non pauci eius ſectatores: ex reliquis autem eius doctrinæ alumnis multi ſunt, qui eodem modo re ipſa illum intelligant, etſi verbis aliud ſignificare videantur, ſecuti eius morem, qui ſuperiora, & inferiora ſola ratione diſtingui aſſerit, vt nimirum ab eis realem diſtinctionem excludat. Veteres enim Scholaſtici, vt libro 5. diximus, omnem diſtinctionem aut realem, aut rationis eſſe dicebant: tametſi ſub diſtinctione rationis eam quoque comprehendebant, quæ ita realis non eſt, hoc eſt, tanquam rei a re, vt tamen ex ipſa rei natura omnem conſiderationem intellectus antecedat.

Vt Caiet. 1. p. q. 3. a. 5. & Ferrar. 1. contra gent. c. 42.

c. 6. q. 7. ſect. 3

Excluditur ſententia eorum, quæ dicunt ſuperiora, & inferiora virtute tantum diſtingui ex natura rei, & concluditur ea diſtingui actu, traduntúrque alia his affinia.

Sectio XII.

Svnt qui propter argumenta, quæ hactenus propoſita ſunt, negare non poſſint ſuperiora, & inferiora ratione different earum, quibus illa diuiduntur, & hæc conſtituuntur, diſtingui aliquo modo ante cōſiderationem noſtram, ac proinde modo aliquo ex natura rei, verum non actu, ſed virtute: quia nimirum ſuperiora remota omni operatione intellectus perinde diuidantur in inferiora per differentias, & inferiora ex vtriſque conſtituantur, ac ſi omnia ante omnem operationem intellectus eſſent actu diſtincta. Horum ratio præcipua eſt, quia vbi ſatis eſt diſtinctio virtualis, non eſt requirenda actualis iuxta commune illud pronuntiatum, Non eſſe requirenda plura, vbi pauciora ſufficiunt. Satis autem ad id eſſe virtualem diſtinctionem ex eo probant, quia eadem res ſingularis (*vt Socrates, aut hæc albedo*) habet in ſe ſufficiens fundamentum ad terminandos conceptus formales eorum prædicatorum, in quibus illa conuenit cum aliis rebus ſingularibus, & ab illis etiam differt. Addunt exemplum in diuina natura, perſoniſque diuinis, quæ etſi ſimplicia omnino ſunt, tamen diuina natura propterea dicitur virtute diſtingui in plura attributa, quia eminentia perfectionis ſuæ poteſt terminare multos eorū formales conceptus: & diuinæ perſonæ propterea dicuntur virtute conſtitui ex eſſentia, & proprietatibus perſonalibus, quia poſſunt terminare formales conceptus naturæ, & proprietatum. Deniq; idem probant rationibus iis, quæ initio huiuſce diſputationis ꝓpoſitæ ſunt, quibus probari exiſtimant ſuperiora, & inferiora non

Præcipua horum autorū ratio.

Exēplum ex diuinis petitum.

non diſtingui actu ante operationem intellectus, niſi virtute ſola. Nam ſi ante diſtinguũtur modo aliquo ex natura rei, vt probatum eſt: & tamen non actu, vt ſe probare exiſtimant: ergo virtute tantum.

Refellitur hæc ſentent. Sed horum ſententia facile refutatur. Primum, quia argumenta omnia, quæ proxima ſectione allata ſunt ad probãdam diſtinctionem ſuperiorum, & inferiorum inter ſe, concludunt diſtinctionem ex natura rei, non virtualem tantum, ſed actualem, vt ei patebit, qui ſingula perpenderit.

Deinde, quia Nominales, qui, quemadmodum & hi, dicebant ſuperiora, & inferiora eſſe non ſolum realiter, ſed etiam formaliter idem ex natura rei, vbicunque ſe Realibus opponebant, in eo ſenſu eos impugnabant, quod Reales putarent, ac docerent ea diſtingui actu ex natura rei: idem enim ita perſpicue conſtabat, vt nominales non dubitauerint ſe eorum ſententiam pœnitus euertere ſi in eo ſenſu eam refutarent, vt patet apud Ocham̃um ad 2. diſtinctionem primi ſententiarum: quo fit, vt, cum autores, quibuscum diſputamus, ſolam virtualem diſtinctionem inter ea ponunt, iis Realibus Philoſophis, ac Theologis, quos Nominales impugnabant, plane contradicant. *q.4.& ſeque.*

Tertio, quia quæ virtute tantum diſtinguuntur, aut aliquid componunt, ſiue conſtituunt, nõ ſimpliciter dicuntur inter ſe diſtingui, aut aliquid ſimpliciter componere, vt inductione patet: neque enim dicimus in Deo ſimpliciter, & abſolute ſapientiam eſſe diſtinctam à iuſtitia, ſed eſſe diſtinctum attributũ ab illa: & ita in cœteris: vt nimirum ſignificemus ea diſtingui attributione quadam per operationem intellectus, non potẽtis illa percipere, vt in ſe ipſis ſunt. Neque item ſimpliciter dicimus naturam diuinam cum ꝓprietatib. perſonalibus conſtituere diuinas perſonas, ſed veluti conſtituere duntaxat: tranſlatitia nimirum, & remotiſſima ſimilitudine ducta ab actuali cõſtitutione indiuiduorum ex natura ſpecifica, & differentiis indiuidualibus: at genera ſpecies, & indiuidua ſimpliciter, & abſolute dicuntur diſtingui inter ſe, & inferiora ſimpliciter, & abſolute à ſuperioribus, eorumque differentiis diuiſiuis conſtitui: ſicque omnes Philoſophi ſemper locuti ſunt.

Vide D. Th. opuſc. 42. c. 7. Scot. in 2. d. 3. q. 1. & hoc li. q. 10. Ant. Andr. q. 17. Sonc. q. 40. Poſtremo, quia, quæ habent diuerſas vnitates, ſimpliciter, & abſolute diſtinguuntur, vt patet, neque hi autores id negant: at naturas communes, & ſingulares diuerſas vnitates habere cõmunes quidem formalem, ſingulares autem numeralem † communis ſententia eſt inter Reales Philoſophos: quo fit, vt

A hi, cum formales vnitates negant, ad Nominales plane in hac deficiant.

Iauell. li. 8 q. 13. Caiet. de Ente & eſſẽt. c. 4. & alios. *Diſſoluitur eorũ ratio.* Nec vero eorum ratio quicquam concludit. Nam etſi vna & eadem res ſingularis poteſt terminare conceptus formales eorum prædicatorum, in quibus illa cum aliis reb s ſingularibus conuenit, & eos, quibus à cœteris differt: tamen non poteſt priores illos terminare ſecundum eaſdem rationes obiectiuas,

B quibus terminare poteſt poſteriores, atque adeo conceptum ſui ipſius proprium, vt patet: aut ergo rationes obiectiuæ priorum ſunt omnino ſimiles, in ea re ſingulari, & in aliis, cum quibus illa conuenit: aut analogice ſimiles: ſi omnino ſimiles, iam admittunt naturam communem ſimpliciter vnam, ac proinde actu ex natura rei diſtinctam à ſingularibus, quæ ſunt ſimpliciter plura: namque obiectiua ratio ſimpliciter vna, vnius

C ſimpliciter naturæ eſt, quia, vt iam ex Ariſtotele retulimus, definitio eſt ſimpliciter vna, quia vnius ſimpliciter naturæ eſt: ſin autem analogice ſimilis, iam excludunt à tota Philoſophia omnem vniuocationem: ſicque audiendi non ſunt, vt qui præcipuum fundamentum Philoſophiæ (*quantum in ipſis eſt*) euertunt. *Sup. ſect.*

Reiicitur exemplum. Exemplum quoque, quod ex diuinis deſumunt, non eſt ad rem. Nam formales conceptus,

D quos formamus de diuinis attributis, non terminantur ad illa diuina obiecta, ſicuti in ſe ſunt, ſed ſicuti remotiſſima ſimilitudine (infinite nimirum deficiente) ex noſtris attributis ea concipimus: at attributa ſiue eſſentialia, ſiue accidentalia noſtratium rerum terminãt, aut terminare poſſunt noſtros formales cõceptus, ſicuti ipſa in ſe ſunt, quia ſunt in ſe ipſis limitata, & circumſcripta ex ipſa rei natura.

E Ita patet ſuperiora, & inferiora ratione differentiarum, quibus illa ad hæc contrahuntur, diſtingui actu inter ſe ex natura rei, vt diximus lib. 5. Vt tamen hoc luculentius intelligatur, ponenda eſt ante oculos tota ſeries ſubſtantiarum, quæ primum prædicamentum conficiunt, vt idem de cœteris prædicamentis ſit exiſtimandum: tum ſumenda ſunt ipſa genera per ſeſe, antequam eorum contractio ad ſpecies conſideretur, eodemq; *c. 6 q. 6. ſect. 1.* *Quædam pro maiori noſtræ ſent. explicatione.*

F modo ſpecies, antequam ſpectetur earũ contractio ad indiuidua: videndumque quænam eis attributa ſic conſideratis conueniant: intelligemus enim profecto quædam eis ſic conuenire, vt ea ſecum ferre poſſint, atq; etiam debeant ad inferiora; alia vero neceſſario ab eis retinenda eſſe, nec inferioribus communicanda. *Ex attributis naturar. cõmunium, quædã cum iis deſcendere ad infer. quædam minime.*

Quæ deſcendant. Facile autem eſt perſpicere, quænam ſint

attributa prioris generis ſunt enim plane ea omnia, quæ illis per ſe conueniunt, ſiue in primo eorum modorum, qui ab Ariſtotele traduntur 1.Poſteriorum, vt homini eſſe animal, & eſſe rationalem: ſiue in 2. vt eſſe diſciplinæ, aut riſus capacem: hæc enim non poſſunt non comitari ſuperiora omnia, ſiue vbi contracta ſunt, & limitata per differentias, ad quas ſunt in potentia, ſiue vbi poſtquam ſic cõtracta ſunt, iterum per intellectum abſtrahuntur, & ad ſuam illam priſtinam ſolitudinem obiectiue reuocantur. Quæ enim per ſe primo, vel ſecundo modo cõueniunt ſemper, & vbique conueniunt. Ex hoc autem attributorum genere eſt vnitas tranſcendens, quæ propria eſt cuilibet gradui entis, & ei, quatenus tale ens eſt, per ſe conuenit: vnde fit, vt illa neceſſario deſcendat cum naturis ſuperiorum omnium ad ſua inferiora, vt quemadmodum homo V. G. ex natura animalis, dicitur animal, & ſenſus capax, &c. ita ex vnitate naturæ animalis dicatur vnum animal, & ita in cœteris.

c.4.tex.9.

Genus eſt vnitas formal.

Attributa vero poſterioris generis etſi non ita ſunt omnibus obuia, facile tamen perſpicientur, ſi ſuperiora præciſe ſumantur in ſtatu illo potentiali, ſeu (*quod idem eſt*) in illo prioritatis ordine, in quo adhuc ſunt primæ illi ſolitudini quaſi alligata. Huiuſmodi autem attributa (*quod ad rẽ præſentem ſatis eſt*) duo ſunt: vnum eſt aptitudo, vt illa ſint in pluribus: alterum vnitas præciſionis, quæ per ſe hanc aptitudinem ſequitur, vt diximus libro 5. & in iſagoge † philoſophica. Aptitudo enim naturæ communis, vt ſit in pluribus particularibus, & in eis multiplicetur, (*in qua tota vniuerſalitatis ratio poſita eſt*) quia non conuenit illi, niſi quatenus præcedit natura contractionem eius ad particularia: neque etiam in particularibus reperiri poteſt, vt priori excitatis locis fuſe oſtendimus, non poteſt cum natura ipſa ad particularia deſcendere. Vnde fit, vt etſi dicimus naturam animalis eſſe aptam, vt ſit in quolibet homine, & quolibet equo: non admittamus tamen naturam hominis, aut equi eſſe aptam, vt ſit in hoc homine, & illo equo: ſed illam in ſingulis tantum hominibus, & hanc in ſingulis, quorum tamen naturas non dicimus eſſe aptas, vt dicantur de pluribus. Vnitas autem præciſionis, quæ per hanc aptitudinem ſequitur, nihil eſt aliud, quam indiuiſio naturæ communis in ſua particularia, non quidem negatiua, & quæ aptitudinem ad eam diuiſionem non ſupponat, qualis indiuiſio eſſe poteſt etiam in particularibus: ſed priuatiua, vtpote quæ aptitudinem ſupponat, ſed actu diuiſionis careat. Quo pacto animal eſt

Non deſcendũt aptitudo & vnitas præciſ. c. 28. q. 4. & 5.

† cap.6.

A indiuiſum, ſi ſumatur præciſe, quatenus aptum eſt diuidi in hominem, & brutum animal, nec dum tamen ſumatur vt diuiſum: & ſimiliter homo, ſi ſumatur, quatenus eſt aptus diuidi in ſingulos homines, nec dum tamen diuiſus.

Et quibus patet, quaslibet naturas rerum vniuerſalium, vt animalis, hominis, & cœterarum, poſſe exiſtere in rerum natura ſimul B cum ſua formali vnitate, at cum aptitudine, quam habent, vt ſint in pluribus, & cum vnitate præciſionis, quæ illam ſequitur, fieri nullo modo poſſe, vt eodem libro oſtendimus. & à D. Thoma in † opuſculo de natura generis ſapienter explicatum eſſe diximus. Vnde fit, vt huiuſmodi naturæ obiectiue duntaxat exiſtere poſſint cum his duabus affectionibus: quamuis vnicuique earum in eſſe potentiali (*hoc eſt, antequam ad ſua particularia* C *contrahantur*) vtraque affectio conueniat. Atque hoc eſt, quod Magnus Albertus præclare dixit: *Intellectus*, inquit, *dum abſtrahit vniuerſale, vniuerſalitatem in ipſo facit, quam de natura ſua iam antea habebat.* Quaſi dicat, facit, vt cum ipſa vniuerſalitate ſuo modo exiſtat, quam ex natura ſua in eſſe potẽtiali habebat, hoc eſt, quæ illi in potentiali ſtatu cõueniebat. Nam cum, fieri, ad rerum exiſtentiam pertineat, ita vt nihil dicatur, fieri, niſi D quod exiſtentiam aliquam accipit ſeu realem, ſeu obiectiuam: habere autem aliquid, ad conuenientiam illius ſpectet, ita vt ea etiam, quæ non exiſtunt, dicantur haberi, & cõuenire, vt roſæ non exiſtenti, quod habeat naturam floris, ſeu, (*quod eodem redit*) quod natura floris ei conueniat: conſiderate dixit Albertus intellectum efficere, vt vniuerſalitas rerum, ſeu res cum ſua vniuerſalitate exiſtat, quo pacto exiſtere poteſt; etſi illa ante E operationem intellectus naturis earum conueniebat, imo etiam antequam in rerum natura exiſterent, aut ad ſua particularia cõtraherentur. Id quod eius doctrinæ alumnus D. Thomas appoſite explicauit, cum huiuſmodi naturis ante earum exiſtentiam; ſiue realem; ſiue obiectiuam, attribuit eas vnitates, & (*quod ex illis infertur*) eas aptitudines, quæ nunquam in rerum natura eſſe poſſunt, ſed ſolum obiectiue in intellectu. Quam D. F Thomæ ſentẽtiam eodem loco Capreolum, & Soncinatem ſequutos eſſe diximus. Nec cum ea pugnat Caietanus in expoſitione libelli de ente, & eſſentia; quod eo loco cum D. Thoma loquatur de prædictis duabus affectionibus, non quatenus rebus conueniunt; ſed quatenus exiſtunt eo modo, quo exiſtere poſſunt: nec de naturis vniuerſalibus, quatenus in ſtatu potentiali præcedunt ſua ſingu-

laria;

Naturas cõmun. poſſe actu exiſtere cũ ſua vnitate formali: at cũ aptitud. & vnitate præciſ. tantũ obiectiue.

c.28.q.3.ſect. 4.

† Opuſc.42. c 7. & deinceps. Conueniunt tamen eis ante vllã contract.

In Proph. tractatu 2.c.3.

Eodẽ opuſc. 43.c.7.

laria; ſed quatenus ab illis abſtrahuntur, poſtquam in eis actu contractæ ſunt.

Singulis generibus vel ſpeciebus ſingulas conuenire aptitud. & vnitates præciſ.

Hæc tribus de cauſis animaduertenda duximus. Primum, vt perſpiciamus in quolibet prædicamento præter vnitates formales, quæ per ſe conueniunt naturis genericis, ac ſpecificis, tot numero aptitudines eſſendi in pluribus, totque numero vnitates præciſionis eiſdem naturis conuenire, quot ſunt ipſa genera, & ſpecies in eo contentæ. Cum enim neutra affectio deſcendere poſſit cum naturis communibus ad inferiora, & in eis multiplicari; neceſſe eſt, vt quælibet earum ſit vna numero duntaxat. Deinde, vt cum hæc omnia rebus cõueniant ante operationem intellectus conſiderantis eorum ordinem, & diſpoſitionem, magis confirmemur in ea ſententia, quam lib. 5 multo veriorem eſſe diximus, nunc autem proxime probabimus, ſuperiora, & inferiora non diſtingui actu ſola conſideratione, ſed ex ipſa rei natura. Poſtremo, vt conſideremus hunc naturæ ordinem in eo conſiſtere, vt naturæ, quæ contrahuntur, & multiplicantur in particularibus, ſe habeant vt materiæ ex ſe indeterminatæ ad ea particularia tam ſpecifica, quam indiuidualia; differentiæ autem contrahentes vt formæ ex ſe determinantes: quo pacto inter hæc cernitur vera diſtinctio actualis, & ex eiſdem actualis compoſitio, non realis tamen, tanquam inter res diuerſas, ſed formalis, & vt dicitur, metaphyſica inter gradus eſſentiæ rerum quorum graduum ſuperiores minorem eſſendi perfectionem continent, quam inferiores.

c. 6. q. 6. ſect. 2. & aliis locis.

Quæ compoſitio fiat ex genere, & differentia.

tex. 43.

Atque hoc eſt, quod Ariſtoteles in genere, & differentiis ſpecificis oſtendit in hoc cap. cum iuxta noſtram expoſitionem, quam veriſſimam putamus, docet, genus vel non eſſe aliud præter differentias, vel ſi eſt, tanquam materiam eſſe. Cum enim quæſiuiſſet, quid eſſet in cauſa, cur ex genere, & differentia vna natura conſtaret, quæ definitione explicaretur? hanc adhibuit reſponſionem, genus, & eas, quæ ſunt veluti eius ſpecies, hoc eſt, differentias ſpecificas, & ſi qua forte ſint alia, quibus genus contrahatur ad ſuas ſpecies, (*quanquam re vera nulla ſunt*) aut non eſſe præter illa, hoc eſt, aut non eſſe aliam naturam à natura contrahentium; quo pacto ſe habet ens ad ſubſtantiam, & reliqua ſumma genera; aut ſi alia natura eſt, (quam partem ipſe eligit, licet vtrique quæſtioni ſatisfaceret) ita ſe illam habere ad quamlibet differentiam contrahentem, vt ſe habet materia ad formam. Vt enim materia non eſt eadem natura cum forma, ſed per formam perficitur; ita nec genus eſt eadem

A natura cum differentia, ſed per eam actuatur. Id quod fuit in cauſa, vt lib. 3. diſputationis *cap. 3. tex. 10.* gratia (*pro parte tamen vera quæſtionis*) probauerit, ens non poſſe eſſe genus, quia omne genus eſt extra eſſentiam differentiæ, à qua veluti forma informatur; ens autem non eſt extra eſſentiam vllius differentiæ: quam quæſtionis partem hoc loco ex poſteriori parte disiunctionis propoſitæ determinandam eſſe innuit. Vnde perſpicuum relinquitur, genus, B & differentiam non eſſe vnam entitatem ſimplicem ſimplicitate oppoſita cõpoſitioni ex gradibus rerum eſſentialibus, indeterminato ſcilicet ex ſe ad ſpeciem, & formali, ſiue determinante; ſed eſſe duas entitates non realiter ſed formaliter diuerſas, vnam vt materiam, alteram vt formam.

Diluuntur quædam obiecta recentiorum magiſq; illuſtrantur ea, quæ dicta ſunt. C

SECTIO XIII.

SVNT tamen, qui non ſatis capiant, quo pacto aptitudo naturarum communium, & vnitas præciſionis earum illis conueniant ante operationem intellectus, nec tamen exiſtant in indiuiduis, vt modo diximus, & lib. 5. fuſius probauimus. Primum, quia quod ante operationem intellectus conuenit, realiter D conueniat; nihil autem realiter conuenire, niſi in indiuiduis realiter exiſtentibus, aut in ordine ad exiſtendum in illis.

c. 28. q. 4. ſect. 2. Argu. quæ aſtruunt aptitud. & vnitatem præciſ. non conuenire rebus ante operationem intellect.

Deinde, quia nullum prædicatum ſiue poſitiuum, ſiue negatiuum cõueniat naturis ſecundum ſe ſumptis, niſi vel illis conueniat in primo, aut ſecundo modo dicendi per ſe, vel certe poſſit illis in indiuiduis conuenire; aptitudinem autem, & vnitatem præciſionis, quæ illam ſupponit, nec per ſe conuenire naturis E ſecundum ſe ſumptis, nec poſſe earum indiuiduis conuenire; quod vtrique dicimus.

Tertio, quia naturæ communes nõ diſtinguantur ex natura rei à ſuis indiuiduis, vt poſſint prius naturæ ordine ſibi vendicare eam aptitudinem, & vnitatem, quam ad indiuidua quaſi deſcendant: quo fit, vt cum eas habere nequeant in indiuiduis, ſola operatione intellectus eas conſequi poſſint.

Poſtremo, quia naturæ, quas dicimus communes, non diſtinguantur ante operatio- F nem intellectus ab indiuiduis, non ſolum acceptæ in eſſe actualis exiſtentiæ, ſed etiam in eſſe poſſibili: (*nihil enim poſſibile eſt, niſi quod actu exiſtere poteſt*) at indiuiduis etiam in eſſe poſſibili repugnare huiuſmodi aptitudinem, & vnitatem: (*alioqui indiuidua eſſent vniuerſalia, aut eſſe poſſent, quod fieri ne-*

quit) repugnare igitur naturis, quas communes dicimus, talem aptitudinem, & vnitatem, ſi ante operationem intellectus ſumantur.

Non videri etiam aptitud. poſſe eſſe modum poſitiuum.

Quia vero eodem loco diximus huiuſmodi aptitudinem eſſe modum quendam eſſendi purum, quem ſequitur, ſeu in quo fundatur negatio repugnātiæ, vt ſint in multis, hoc quoque ea ratione impugnant, quod is modus, cum à nobis ponatur realis, vtpote conueniens rebus ante operationem intellectus, neceſſario claudatur ſub latitudine entis realis: cum autem nullum ſit ens reale, niſi in ordine ad actum exiſtendi realiter, qui actus nō habetur, niſi in indiuiduis; nullum tamen eſſendi modum, qualis à nobis ponitur ante indiuidua aſſerendum eſſe. Nec iuuare ſimilitudinem eius potentialis modi eſſendi, quem ibidem diximus habere res, antequam exiſtāt, quatenus adhuc ſunt in ſuis cauſis. Nullus enim eſt, vt aiunt, talis eſſendi modus, cum res dicantur eſſe in ſuis cauſis ſola negatione ſuę exiſtentiæ nondum habitæ, & denominatione extrinſeca à virtute cauſæ, à qua produci poſſunt.

Nec probari debere exemplum cauſarum, &c.

Sed nil mirum eſt, ſi ii, qui non percipiunt, quo pacto ſuperiora, & inferiora diſtinguantur naturæ ordine ante omnem operationem intellectus, rem vtique liquido conſtantem in Philoſophia; non etiam capiant, quo pacto aptitudo, & vnitas, de quibus eſt ſermo, conueniant ſuperioribus prius eodem naturæ ordine, quam ad indiuidua contrahantur. Eadem enim eſt ratio in vtroq; documento, cū ex altero alterum ſequatur.

Ad argum.

Quare ad primum eorum argumentum dicendum, duob. modis intelligi poſſe aliquid alicui conuenire realiter; vno ſecundum exiſtentiam realem; altero ante operationem intellectus. Quanquam vero nunquā diximus, aptitudinem illam, & vnitatem cōuenire realiter naturis communibus, ne id dictum acciperetur in priori ſenſu, qui magis proprius, magiſque vſitatus eſt, (*tametſi in hac re falſus*) ſed ſolum conuenire illis ante operationem intellectus, quod eſt ex natura rei; tamē ſi cui placet eo verbo vti in vtroque ſenſu, neganda eſt maior propoſitio in priori, in poſteriori autem concedenda, in quo ſenſu falſa eſt minor, vt patet. Multa enim conueniunt naturis communibus in ſtatu earum potentiali ante operationem intellectus, quæ illis conuenire nequeunt, ſiue vt exiſtunt in rerum natura, ſiue in ordine ad talem exiſtentiam, vt eſſe definibiles, eſſe contrahibiles ad particularia, & alia ſimilia; cuiuſmodi etiam eſt aptitudo, de qua diſſeritur.

Ad ſecundum neganda eſt maior propoſitio, quæ non eſt vera, niſi cum ſubiecta enun-A tiationum ſupponunt perſonaliter, hoc eſt, accipiuntur pro indiuiduis, quæ ſub illis continentur; vt cum eſſe riſus capacē, aut album, prædicantur de homine. Alioqui, ſi ſubiecta ſumantur in oppoſitione ſimplici, ſeu cum præciſione ab indiuiduis, falſa eſt maior, (*vt etiam ipſi tenentur confiteri*) non ſolum cū prædicata ſunt poſitiua, velut cum dicimus, Homo eſt ſpecies; (*nam nec per ſe, nec ratione ſuorum indiuiduorum eſt ſpecies*) ſed etiam cum pri-B mitiua, vt cum dicimus, Homo in commune, ſeu præciſe ſūptus eſt ingenerabilis: hoc enim non conuenit ei per ſe, cum nulli ſingulariū conueniat; nec ratione vllius ſingularis hominis, vt perſpicuum eſt.

Multa conuenire naturis præciſe ſumptis, nec per intellect. nec per ſe, nec ratione ſingularium.

Ad tertium ex dictis patet, negandam omnino eſſe maiorem, cuius oppoſitum pronūtiatum hactenus fuſe probatum eſt.

Ad vltimum ſimiliter neganda eſt maior. Naturæ enim communes non ſolum ab indi-C uiduis actu exiſtentib. ſed etiam ab eiſdem acceptis in eſſe poſſibili, diſtinguuntur ex natura rei: ordo enim naturæ, qui eſt inter ſuperiora & inferiora, non ſolum intelligitur, cū vtraque exiſtunt, ſed etiam antequā exiſtant. Vnde fit, vt in vtroq; ſtatu & actualis exiſtentiæ, & potentialitatis, indiuidua priora ſint ſuis ſpeciebus, & generibus eo naturæ ordine, qui dicitur perfectionis: quo pacto primæ ſubſtantiæ ſunt priores natura, quam ſpecies, D & ſpecies quā genera: contra vero genera ſint priora ſpecieb. & ſpecies indiuiduis eo naturæ ordine, qui dicitur compoſitionis, & generationis. Quarum diſtinctionum, & ordinum, ex natura rei inter ſuperiora, & inferiora, pleni ſunt libri & Ariſtotelis, & omnium alicuius nominis Philoſophorum.

Quo ordinē naturæ communes ſint poſteriores, quo priores indiuiduis.

In eo autem, quod obiiciunt, aptitudinem de qua eſt quæſtio, nō eſſe modū eſſendi purum, non leuiter peccatur, cum dicitur, eum E modum, ſi realiter, hoc eſt, ante operationem intellectus conuenit rebus, neceſſario claudi debere ſub latitudine entis realis. Non enim, quia ille ante operationem intellectus conuenit naturis cōmunibus, iccirco eſt ens reale: (*nihil enim eſt aliud claudi ſub latitudine entis realis, ſi proprie loquuntur, quam eſſe ens reale*) imo, etſi per impoſſibile realiter exiſteret in indiuiduis, non iccirco eſſet ens reale, cum alii plerique puri eſſendi modi realiter in eis F exiſtāt, nec tamen ſint entia realia: iccirco enim eos puros appellamus, quia ſunt omnis entitatis expertes, vt ſæpe dictū eſt. Suſpicionem autem præbent opponentes, ſe in hoc ſenſu loquutos, quia ſæpe agunt de hoc modorum genere tanquam de veris entib. realibus, nec ſyncere videntur perſiſtere in vera, & propria eorum diſtinctione à toto genere entium,

Male improbatur, aptitud. eſſe modum purum.

c.3.q.3.ſect.4 tium, (*vt ſupra diximus*) quod tamen erat neceſſe. Quod ſi impropriè loquuntur, idque dicere volunt claudi ſub latitudine entis realis, quod realiter exiſtit in indiuiduis, etſi non ſit ens reale; non rectè id ex eo antecedente colligunt de ea aptitudine, quod, inquam, naturis communibus dicatur conuenire realiter; hoc eſt, ante operationem intellectus, vt patet ex ſolutione primi argumenti.

Exemplum de cauſis.

Quod denique notant in exemplo modi eſſendi, quem diximus res habere in ſuis cauſis; parum momenti habet. Idcirco enim res, ea negatione, & extrinſeca denominatione, quas ponunt intelliguntur eſſe adhuc in ſuis cauſis, quia per eas hic eſſendi modus declaratur. Nihil autem mirum eſt, ſi modus hic eſſendi dicatur potentialis, & minime exiſtēs in rerum natura, cùm res quoq; ipſæ, quibus conuenit adhuc etiam ſint in eſſe potentiali; qui proinde modus eſſendi tunc incipit non conuenire, cum illæ incipiunt eſſe in rerum natura, ſiue (*vt dicitur*) extra ſuas cauſas.

Non eſſe nouam opin. quæ tenet vniuerſalit. conuenire reb. ante operat. intellect.

Alia quædam adiungunt, quæ parum cohærent inter ſe, & minus difficultatis habent. ſed ea omnia legendis noſtris, vbi eodem loco de vnitate, & aptitudine vniuerſalium diſputauimus nullo negotio diluentur. Illud addendum, non rectè videri opponentibus ſententiam hanc, quam libro † eodem fuſius explicauimus, nouam eſſe, & pene ſingularem. Oſtendimus enim ſubinde, in ea potiſſimum quæſtione, qua expendebamus, num res vniuerſales operatione intellectus, eam eſſe ſententiæ omnium grauium autorum conſentaneam. Excluſis enim Nominalibus, quorum philoſophandi ratio in hac re audienda non eſt, reliqui omnes cum dicunt res fieri vniuerſales ſola operatione intellectus, loquuntur de vniuerſalibus quoad exiſtentiam vniuerſalitatis. Inter quos eorum præcipui, vt ſunt D. Thomas, Magnus Albertus, Scotus, & alii nonnulli, vlterius progreſſi ſunt, vt docerent, etiam ante operationem intellectus abſtrahentis naturas communes à ſingularibus, imo & ante contractionem earum in ſingularibus illis conuenire vniuerſalitatem, tametſi non habentem realem exiſtentiam in ſingularibus, ſed expectantem ab intellectu obiectiuam, cuius ſolius eſt capax. Qua eorum profundiori huius rei conſideratione, omnia, quæ ad hanc materiam ſpectant, cohærere inter ſe oſtendimus; neque aliud præſtitimus, niſi quod fortaſſe familiarius hæc explicauimus. Dies enim diei eructat verbum & nox nocti indicat ſcientiam, dixit Regius Propheta, vt doceret, repetitam rerum occultarum conſiderationem, quæ per nocturnam quietem potiſſimum habetur,

† lib. 5. c. 28. q. 5.

D. Th. opuſ. 42. c. 7. & 8. Scot. in 2. d. 3. q. 1. & hoc li. q. 16. Albert. in Porphyr. tractu 2. c. 3.

Pſal. 18.

A multum conferre ad clariorem earum cognitionem, & explicationem.

Solutio argumentorum, quæ initio huius poſterioris controuerſiæ pro parte oppoſita allata ſunt.

SECTIO XIV.

HIs explicatis, ad primum argumentum eorum, quæ initio huius diſputationis B pro parte oppoſita allata ſunt, dicendum; etſi ſunt, qui vnicam exiſtentiam ponant in quouis indiuiduo, etiam compoſito ex materia, & forma, per quam ſuperiora omnia, parteſque eorum exiſtant; multo tamen probabiliorem eſſe ſententiam eorum, qui dicunt, quot ſunt partes indiuiduorum actu diſtinctæ ex natura rei, graduſque entitatum eſſentiales in eis contenti, tot in eis contineri exiſtentias. Cui ſententiæ ſuffragatur illud com- C mune proloquium, exiſtentia eſſe actualitatem omnis formæ, quod nos libr. 4. ad actualitatem omnis entitatis extendimus, ea potiſſimum ratione, quod puta etiam potentia ſuam peculiarem exiſtentiam habeat, nihilq; aliud ſit exiſtentia cuiuſque entitatis, quam purus quidem eius eſſendi modus extra ſuas cauſas. Quod autem dicitur, exiſtentiam primo conuenire indiuiduis, & per ea ſuperioribus naturis, quæ in eis continentur; ſic intel- D ligendum eſt, vt præcipue indiuiduis conueniat tanquam iis, ad quorum exiſtentiam diriguntur omnium partium; graduumque eſſentialium exiſtentiæ, & in quibus omnes continentur. Cum vero adiungitur, ſi omnia ſuperiora ſuas peculiares res haberent exiſtētias, fore, vt vniuerſalia exiſtere poſſent diuina virtute extra ſingularia, in quibus exiſtunt; neganda eſt conſequentia. Singularitas n. eſt conditio neceſſaria ad exiſtentiam realem, E quam ſingularitatē naturæ vniuerſales extra res per ſe ſingulares diuina etiā poteſtate habere non poſſunt. Id quod ex eo patet, quia plures apertaſq; contradictiones inuoluit. Primū, quia ſequetur fore, vt natura, quæ ſublata omni ſingularitate ꝓducitur, ſic cōmunis ſimul, & non communis; communis, quia indeterminata ad omnē ſingularitatē, vt ponitur; non communis, quia ſi ponatur à Deo producta, demonſtrabilis vtiq; erit aut ſenſu, F aut intellectu, & ex conſequenti veri hæc, aut illa, ita vt de pluribus dici non poſſit. Quo etiam pertinet, fore, vt ſit addicta certo loco, & tempori, quod eſt eſſe hic, & nunc, quib. conditionib. ſingularitas certo declaratur apud omnes. Deinde, qui ſequetur fore, vt natura. V. G. humana ſic producta ſit plures numero,

Naturas cōmunes ſuas habere exiſtent.

c. 2. q 4. ſect. 4.

Quo ſenſu ſit verum exiſtent. primo conuenire indiu. & per ea naturis ſuperioribus.

Has nec diuinitus poſſe ſine ſingularibus exiſtere.

A mero, & non plures numero, plures numero; quia oportebit eam eſſe idem re cum natura particulari alicuius hominis aut exiſtentis, aut poſſibilis; alioqui non erit natura communis, aut quæ communis eſſe poſſit: quod ſi ſit idem re cum natura particulari alicuius hominis; ergo pari ratione idem re cum naturis particularibus cæterorum; ſicque cum particulares homines ſint plures numero, erit & ipſa plures numero; at ſi producatur extra ſingularia neceſſario etiã erit vna nume- B ro, quia non erit coniuncta cũ differentiis indiuiduãtib. quibus diſtinguatur numero: erit ergo plures numero & nõ plures numero. Poſtremo, quia ſequetur fore, vt ſit conformis, & non conformis certæ alicui ideæ, ſeu rationi exiſtenti in mente diuina. Nam cum in mente diuina ſint non ſolum ideæ indiuiduorum, ſed etiam ſpecierum, imo vero magis proprie ſpecierum, quam indiuiduorum, quatenus illæ dicuntur rerum exemplaria, vt patet ex iis, C *q. 2. ſect. 6.* quæ diximus cap. 8 natura vtique illa ſic ſeparatim exiſtens erit conformis ideæ ſpeciei humanæ, quia non repræſentabitur in ea cũ differentia vlla indiuiduante; & ſimul non erit illi conformis, quia non erit communis per identitatem omnibus particularium hominum naturis; alioqui ſi illa producatur, producentur ſimul omnes particulares eo- *c. 28. q. 4. ſect. 4.* rum naturæ, & ea ſublata peribunt, vt lib. 5. contra eos argumentabamur, qui vnam nu- D mero vnitatem communis naturæ in omnibus particularib. eiuſdem naturæ ponebant. Atque hæc non tam pro re vllo modo dubia dicta ſint, quam pro detegenda radice datæ ſolutionis de neceſſaria ſingularitatis conditione ad omnium rerum exiſtentiam. Poteſt etiam ſolui argumentum ex inſtantia. Multa enim habent diſtinctas exiſtentias, quæ diuina poteſtate non poſſunt ſeparata exiſtere, vt relationes à ſuis fundamentis, cum quibus re ipſa idem ſunt. Correlatiua quoque habent E *Ita Scot. in 2. d. 1. q. 4. & 5. & d. 12 q 2. Dur. in 3. d. 1. q. 1. Capr. in 1 d. 30. q. vn. a. 1. Bargius. d. 28. q. 3. & alii.* diuerſas exiſtentias, (*etiam re ipſa*) & tamen nulla poteſtate (*Vt eſt communis fere omnium ſententia*) alterum ſine altero exiſtere in rerum natura poteſt.

Ad ſecundum dicendum, ſuperiora omnia ſuas habere vnitates formales diſtinctas à numeralibus rerum ſingularium propriis; eas tamen non exiſtere, niſi in ipſis ſingularibus; falſumque eſſe, omnes vnitates rerum vniuerſalium illis aduenire per operationem in- F tellectus, cum id dici non poſſit de his ipſis vnitatibus earum formalibus, ſed de vnitatibus præciſionis; neque id quidem quoad conuenientiam (*cum ſemper eis conueniat, vt præcedunt ſui contractionem ad particularia*) ſed quoad exiſtentiam, quam habere non poſſunt, niſi obiectiuam, vt oſtenſum eſt.

Ad tertium, quo Ochamus, & alii nominales exultant, dicendum eſt humanam naturam, quam abſolute dicimus eſſe ſine operatione intellectus actu diſtinctam à Socrate, & Platone, eſſe etiam in illis actu diſtinctam ab vtroque, & ſuo modo factam ſingularem per differentias indiuiduantes vtriuſque; & tamen eſſe diſtinctam ab vtroq; per modos eſſendi puros, quos ex ipſa contractione per differentias indiuiduantes vtriuſque conſequitur.

Alium enim eſſendi modum habet humanitas in Socrate, alium in Platone; quemadmodum alium confitemur illam habere in Chriſto, alium in puris hominibus. Quo etiam pacto dicimus, quamlibet naturam genericam, etſi eiuſdem rationis eſt in qualibet eius ſpecie, à qua diſtinguitur ex natura rei, tamen alium eſſendi modum, atque adeo nobiliorem habere in vna ſpecie, quam in alia; neque id per aliquam entitatem ſibi intrinſecus additam, ſed per hoc ſolum, quod contracta eſt per aliam differentiam ab ea, per quam contracta eſt in alia: quæ differentia ſemper inter ſe nobilitate aliqua naturæ diſtinguitur.

Diſtinct. inter inferiora & ſuperiora material. interdum ſumi à materia, ſemper à forma.

Ad quartum dicendum eſt, etſi diſtinctio ex natura rei inter ſuperiora, & inferiora materialia aliquando prouenire poteſt ex diſtinctione graduum eſſentialium tam materiæ, quam formæ; vt inter immediatas ſpecies ſubſtantiæ corporeæ, quæ ſunt ſubſtantia corporea corruptibilis & corporea in corruptibilis; (*materia enim ſubſtantiæ corporeæ eſt materia in commune, quemadmodum & forma eius ſubſtantialis eſt forma ſubſtantialis in commune; materia autem ipſarum ſpecierum ſunt materiæ ſpecie differentes, quemadmodum & formæ ſubſtantiales*) tamen non eſſe neceſſe, vt ſemper proueniat ex diſtinctione graduum eſſentialium materiæ, ſed formæ; cum materia omnium ſubſtantiarum corruptibilium ſit eiuſdem ſpeciei, & à ſolis gradibus formarum eſſentialibus ſumatur earum diſtinctio. Verum, quia materia corruptibilium ratione ſuæ ſpecialis differentiæ, quæ illam in gradu ſpecifico conſtituit, eſt ex ſe indifferens ad omnes formas corruptibilium, ac proinde habet capacitatem quandam infinitam reſpectu illarum; iccirco fit, vt etiamſi eius capacitas expleta ſit per ſuperiorem gradum formæ ſubſtantialis; nondum tamen ſit expleta; ſed adhuc quaſi vacua reſpectu inferiorum graduum earundem formarum pertinentium ad omnes inferiores ſpecies, & indiuidua. Includitur ergo ſæpius materia corrupti-

rupti-

ruptibilium & ſecundum rem, & ſecundum eundem gradum eſſentialem ſuæ naturæ in ſubſtantia corruptibili, & in omnibus eius ſpeciebus, & indiuiduis, quod nullum eſt incommodum; non tamen ſecundum totam ſuam capacitatem, quia quæ capacitas expletur per ſuperiorem gradū formæ non deſcendit cum materia, vt expleatur per inferiorem, cum per ſuperiorem expleta ſit: eſſe autem incommodum, ſi ſecundum totam ſuam capacitatem in omnibus includeretur.

Quod attinet ad quintum, ſi totum Phyſicum non diſtingueretur, ſaltem eſſentialiter à ſuis partibus ſimul ſumptis, hoc eſt, vt eſsētia quædam tertia à pluribus eſſentiis materiæ, & formæ, (*mittamus enim diſtinctionē realem, de qua tamen idem ſentiendum putamus, vt inferius oſtendemus*) vix, ac ne vix quidem diſſolui poſſet propoſita difficultas: ſed cum re vera ab eis ſic diſtinguatur, haud difficile expedietur. Quod vt intelligatur, aduertendum eſt, in tota qualibet ſerie ſubſtantiarum corporearum duplicem eſſe compoſitionem: vnam phyſicam ex materia, & forma: alteram metaphyſicam ex generibus, & differentiis ſpecificis, & ex ſpecie infima, & differentiis indiuiduantibus. Inter quas compoſitiones hoc eſt diſcrimen, quod phyſica eſt natura prior, metaphyſica autem poſterior; quia ex compoſitione Phyſica reſultant ſubſtantiæ completæ, ex quibus ſolis cōſtant omnes ſeries ſubſtātiarum corporearum, quarum baſes, & quaſi fundamenta ſunt primæ ſubſtātiæ corporeæ. Quod cum ita ſit; primum cōpoſitum vtriuſque compoſitionis in toto genere ſubſtātiarum corporearum eſt ipſa ſubſtantia corporea, quæ prius componitur ex primo gradu eſsētiali materiæ, & primo gradu formæ, quam componatur ex genere, & differentia. Reſultante enim ex priore compoſitione ſubſtantia corporea completa vniuoce comparabili cum ſubſtantia incorporea cōpleta in eo, quod vtraq; per ſe exiſtit, iam in vtraq; dantur partes compoſitionis metaphyſicæ vtriuſque, quia iam in vtraq; reperitur fundamentum omnimodæ ſimilitudinis, in aliquo tertio, diſſimilitudinis, ſeu differentię inter ipſas: ſimilitudinis quidē in eo, quod vtraq; per ſe exiſtit: diſſimilitudinis autem in eo, quod altera eſt corporea, altera incorporea: hoc autem nihil eſt aliud, quam dari in iis duabus ſpecieb. genus vnum, & duas oppoſitas differentias, ex quibus duo compoſita metaphyſica cōſtituuntur. Deniq; eædem duæ compoſitiones phyſica, & metaphyſica in omnibus inferioribus ſubſtātiis corporeis cernuntur; prior ſecundum alios, atque alios gradus ſaltem formarum cum materia poſte-

Duplex compoſitio ſubſtantiarum corporear. phyſ. & metaphyſ.

Quod ſit primum compoſitum in vtraq;.

A rior ſecundum aliam, atque aliam naturam communem, & alias, atque alias differentias communes, vel indiuiduales: at in inferioribus ſubſtantiis incorporeis poſterior tantum reperiri poteſt.

Quæ cum ita ſint, cum quæritur ſitne ſubſtantia genus ſummū compoſita, an ſimplex? reſpondendum eſt (quod breuius fecimus libro 5.) etſi realiter vtrumq; dici poteſt cum re ipſa ſit compoſita in cōpoſitis, & in ſimplici- B bus ſimplex: tamen formaliter, ſiue ex ratione ſua, neq; eſſe cōpoſitam, neq; ſimplicem: quia in natura ſua, (*quæ eſt entis per ſe exiſtentis*) neutram compoſitionem includit: vtraque enim compoſitio incipit in duabus iam dictis immediatis ſpecieb. ſubſtantiæ generis ſummi: phyſica nimirum ſimul, & metaphyſica, in ſubſtantia corporea; metaphyſica ſola vero in incorporea. Quo fit, vt non ſolum nullum C ſit abſurdū, ſed etiam neceſſarium fateri ſubſtantiam genus ſummum re ipſa eſſe compoſitam in compoſitis, & in ſimplicibus ſimplicem, in natura autem ſua neq; eſſe compoſitam, neq; ſimplicem. Deniq; addendum eſt nihil referre aduertendas naturas cōmunes, ſiue quod ſuperiora, & inferiora diſtinguantur actū ex natura rei, ſiue quod virtute: ſiue quod ſola conſideratione: quouis enim modo quis de eorum diſtinctione ſentiat (*quod oppoſitæ opinionis autores non animaduertunt*) ad D naturas communes admittēdas veniatur neceſſe eſt, ſi modo concedatur conuenientia in ſubſtantia genere ſummo, & in aliis generibus & ſpeciebus ſecundum eandem omnino rationem. Nam quod eorum quidam dicunt, ſatis eſſe dari eam conuenientiam ex parte conceptus formalis, etiamſi non detur ex parte obiectiui, abunde refutatum eſt ad c.2.l.4. & ad c.8.l.5. quæ pro huius rei intelligentia recolenda ſunt.

E Ad vltimum ex eodem fundamento dicēdum, etſi in intellectu magna vis eſt ea vniendi, quæ in rebus diuerſa, & ſeparata etiā ſunt: non poſſe tamen illum efficere, vt ea, quæ in rebus ſimpliciter non ſunt vnum, ex eo ſolo, quod concipiantur vt vnum, vniuoce inter ſe conueniant. Poteſt enim intellectus, ea, quæ nō vniuoce, ſed analogice tantū conueniūt, vnire in vnum conceptum formalem, aut omnino confuſum, aut partim confuſum, partim F diſtinctum, ſiue expreſſum, vt diximus lib. 4. eaque dicere in rebus ipſis aliquo modo ſecundum eum conceptum eſſe vnum; nō tamen efficere poteſt, vt vel is conceptus formalis ſit omnino vnus in repræſentando, vel in rebus ipſis illi reſpondeat obiectum omnino vnum. Poteſt etiam componere apud ſe vnū aliquid ex multis, quemadmodū à parte rei

Sitne ſubſtantia genus ſummum compoſita, an ſimplex. c.8. q.4. ſe.?.3.

quæſt. 2. q. 4

Quæ ſimpliciter non ſunt vnum, neque unt vniuoce conuenire ex eo quod concipiantur vt vnum.

quæſt. citata

terei

te rei ſæpe fit per artem veluti domū, aut exercitum, illudq; pluribus numero eiuſmodi compoſitis ex æquo attribuere: at efficere nō poteſt, vt illud vnum, ſi à parte rei non eſt veræ vnius naturæ ſeu eſſētiæ, ſit verum genus, aut ſpecies, ad quod neceſſe eſt, vt illud ſit veræ vnius eſſentiæ: vnde patet non ſatis eſſe, ſi plura ſint inter ſe modo aliquo ſimilia, vt ex iis intellectus abſtrahat conceptum generis, ſpeciei: quantumcunque ille rerum diuerſarum vnitiuus ſit. Adde, quod exempla, quæ afferuntur, neque ad rem faciunt, quia in eis non datur vera vniuocatio: nec, ſi daretur, negāda eſſet in illis dictorum graduum diſtinctio, ſiue in infinitū abiretur in generibus, & ſpeciebus rerum colligendis, ſiue in aliquibus conſiſtendum eſſet. Quanquam illud eſt certum, comparationes rerum in prædicatis vniuocis realibus non poſſe fieri in quantumcunq; diuerſis rebus, vt obiicitur, cum verorum generum, & ſpecierum multitudo terminum habeat, & ſurſum verſus, & quaſi in latus; vt Ariſtoteles oſtendit .li. poſterior. & 2. huius oper. Vnde hac præcipue de cauſa ab his inaniter laboratur in impugnanda diſtinctione formali inter vera genera ſpecies, & indiuidua ſubordinata: eorumque differentias, quia ſine ea veram vniuocationem tueri non poſſunt: & hac etiam ex parte peccant argumenta omnia, quibus illi ſuam ſententiam confirmant: & ſolutiones eorum, quæ illis ab oppoſitæ partis autoribus obiiciuntur.

c.18. à tex. 15. c.2. tex. 5. & ſeq.

A Si quis autem contra ea quæ in hoc capite præcipue definita ſunt, obiiciat id, de quo in expoſitione contextus dubitatum eſt qui fieri, inquam, poſſit, vt ex natura contracta, ſiue generica, ſiue ſpecifica, & differentia contrahente conſtituatur vna natura, per ſe, cū natura generica, & ſpecifica ſint naturæ actuales, & non pure potentiales; & Ariſt. ſæpe doceat, propterea ex materia prima, & forma ſubſtantiali fieri vnū ens per ſe, quia materia B prima eſt pura potentia & forma ſubſtantialis eſt primus eius actus hunc in modū reſpōdendum eſt. Id, quod Ariſt. docet in hoc pronuntiato, intelligendum eſſe vbi natura contrahens, & contracta ſeu determinata, & determinans non ſunt vna, & eadem res, vt patet in materia prima, & forma ſubſtantiali: ſecus non eſſe, vbi eiuſmodi naturæ ſunt grad[9] eſſentiales ac immediati inter ſe vnius, & eiuſdē rei vt ſunt natura animalis, & differen- C tia ſpecifica reſpectu ſpeciei natura item ſpecifica, & differentia indiuidualis reſpectu indiuidui. Huiuſmodi n. determinatio vnius naturæ per alteram, non eſt determinatio per accidens, vt eſt determinatio ſubiecti actualis per formam accidentalem; nec determinatio per ſe remota ſed determinatio per ſe prima, & immediata. Atq; hac de cauſa ait Ariſt. hoc capite, animal pedatum non eſſe diuidēdum in ſpecies, aut quaſi ſpecies, per differen- D tias alarum, ſed pedum, quæ eſt prima, & immediata diuiſio animalis pedati. *Tex. 43.*

ΚΕΦ. ιγ.

Ἐπεὶ δ' α περὶ τῆς οὐσίας ἡ σκέψις ἐστὶ, πάλιν ἐπανέλθωμεν. λέγεται δ' ὥσπερ τὸ ὑποκείμενον οὐσία εἶναι, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι, καὶ τὸ ἐκ τούτων, καὶ

CAP. XIII.

Sed a quia de ſubſtantia conſideratio inſtituta eſt, ad eam rurſus redeamus. Dicitur autem ſubſtantia, vt ſubiectum, vt quid erat &

CAPITIS DECIMITERTII EXPLANATIO.

Tex. 44. Vniuerſalia, qua talia ſunt non eſſe ſubſtantias. Tex. 45.

Sed a *quia de ſubſtantia.*] Docuit Ariſtoteles tribus ſuperioribus capitibus, quibus ex partibus quiditas rerum ſenſibilium conſtituatur: nunc id eſt, hoc capite, & tribus ſequentibus docere inſtituit, ſintne vniuerſalia quiditates rerum ſenſibilium. Quod vt oſtendat fieri non poſſe, probat hoc cap. vniuerſalia non eſſe ſubſtantias. Vtrumq; aūt intelligendum eſt de vniuerſalib. quatenus vniuerſalia ſunt, non de rebus ipſis abſolute ſumptis. Homo enim, & animal, etſi quatenus æque reſpiciunt ſua particularia, ſubſtantiæ non ſint, imo vero ne in rerum quidem natura exiſtant; (*neq; enim datur res vlla, quæ re ipſa ſit indifferens ad multa differentia, nec vt ſit magis addicta quam alteri*) tamen ſi abſolute ſpectentur, homo, inquam, quatenus homo, & animal quatenus animal, non dubium eſt, quin exiſtant in rerum natura, atq; adeo vere, ac proinde ſubſtantiæ ſint, & cauſæ internæ ſuorū particularium. Suſcepta eſt aūt hæc diſputatio propter Platonem, qui putabat vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, eſſe ſubſtantias, & cauſas rerum, tametſi non exiſtentes in particularibus, nec cauſas eorum internas, ſeu externas, quæ omnia Ariſt. euertere conatur. Repetita igitur diuiſione ſubſtantiæ, quæ propoſita fuit initio capitis tertii, prætermiſſoque tertio eius membro (*quod, erat, Genus*) eo quod eadem ſit ratio de genere, atq; de ipſo vniuerſali in communi diſtinctoq; membro quarto (*quod erat ſubiectum*) in materiam, quæ eſt ſubiectum formę, & in ipſum compoſitum, quod eſt ſubiectum accidentium: explicatiſq; hactenus tum quiditate, tum etiam ſubiecto vtroq; modo ſumpto, ait Ariſtot. reliquum eſſe, vt agat de vniuerſali, intellige autem, quatenus vniuerſale eſt, vt diximus.

Licet contra conſerit Plato

καὶ τὸ καθόλου. περὶ μὲν οὖν τοῖν δυοῖν εἴρηται: καὶ γὰρ περὶ τοῦ τί ἦν εἶναι, καὶ τοῦ ὑποκειμένου, ὅτι διχῶς ὑπόκειται, ἢ ὡς b τόδε τι ὄν, ὥσπερ τὸ ζῶον τοῖς πάθεσιν, ἢ ὡς ὕλη τῇ ἐντελεχείᾳ.

δοκεῖ c δὲ καὶ τὸ καθόλου αἴτιον τισὶν εἶναι μάλιστα, καὶ εἶναι, καὶ ἀρχὴν τὸ καθόλου: διὸ ἐπέλθωμεν καὶ περὶ τούτου. ἔοικε d γὰρ ἀδύνατον εἶναι, οὐσίαν εἶναι ὁτιοῦν τῶν καθόλου λεγομένων, πρῶτον e μὲν γὰρ οὐσία ἡ ἑκάστου, ἣ οὐχ ὑπάρχει ἄλλῳ: τὸ δὲ καθόλου κοινόν: τοῦτο γὰρ λέγεται καθόλου, ὃ πλείοσιν ὑπάρχειν πέφυκε. τίνος f οὖν οὐσία τοῦτ' ἔσται, ἢ γὰρ πάντων, ἢ οὐδενός. πάντων δὲ οὐχ οἷόν τε: ἑνὸς δ' εἰ ἔσται, καὶ τἆλλα τοῦτ' ἔσται. ὧν γὰρ μία ἡ οὐσία, καὶ τὸ τί ἦν εἶναι ἕν, καὶ αὐτὰ ἕν. ἔτι g οὐσία μὲν λέγεται, τὸ μὴ καθ' ὑποκειμένου τινὸς λέγεται ἀεί. ἀλλ' h ἄρα οὕτω μὲν οὐκ ἐνδέχεται, ὡς τὸ τί ἦν εἶναι. ἐν αὐτῷ δὲ ἐνυπάρχει, οἷον τὸ ζῶον, ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἵππῳ; οὐκοῦν i δῆλον, ὅτι ἔστι τις αὐτοῦ λόγος. διαφέρει δ' οὐδέν.

οὐδ'

& quod ex his conſtat, & vniuerſale. Ac de duobus quidem iam dictum eſt, de quiditate, inquam, & ſubiecto; quod duobus modis ſubijcitur, aut vt hoc b aliquid exiſtens, quo pacto animal effectionibus ſubiicitur: aut vt materia actui.

Sunt c autem quibus vniuerſale etiam ipſum cauſam, & principium maxime eſſe videatur: quapropter de hac etiam agere aggrediamur. Videtur enim d fieri non poſſe, vt quodvis eorum, quæ vniuerſe dicuntur, ſubſtantia ſit. Primum enim e ſubſtantia cuiuſque rei eſt, quæ alii non ineſt; vniuerſale autem commune eſt; idem enim vniuerſale dicitur, quod in pluribus natura aptũ eſt eſſe. Cuiuſnam f igitur ſubſtantia hoc erit? aut enim omniũ, aut nullius: at omnium eſſe non poterit; vnius vero ſi fuerit, cætera hoc ipſum erunt: quorum enim ſubſtantia vna eſt, ac quiditas vna, ipſa quoq; vnum ſunt. Deinde g id ſubſtantia appellatur, quod non de ſubiecto dicitur; vniuerſale autem ſemper de ſubiecto aliquo dicitur. Sed h nunquid eo modo non poteſt, quo quiditas; in ipſo autem ineſt, veluti animal in homine & equo? perſpicuum eſt igitur fore eius rationem aliquam.

Nihil

b *Hoc aliquid exiſtens*] Completum aliquid per ſe exiſtens, & vel ſingulare, vel abſolute ſumptum: veluti hoc animal, aut animal, quatenus animal: nam vt vniuerſale eſt, non exiſtit in rerum natura.

c *Sunt autem quibus.*] Iccirco Plato, eiuſque ſectatores cenſebant vniuerſalia eſſe maxime cauſas rerum, & principia, quia ponebant illa ſeparata, & non immixta rebus ſingularibus, ac proinde nobiliori modo largientia eſſe ſingularibus, quã ſi ab illis continerentur, & quaſi concluderentur. At Ariſtoteles, quia illa in ſingularibus eſſe exiſtimat, imo etiam eadem re ipſa cum ſingularibus, non putat ea eſſe maxime rerum cauſas, ſed potius infimo quaſi gradu & imitatione potius quadam materiæ, aut formæ, quam proprias earum cauſas. Quæ enim re ipſa non differunt ab effectu, quonam modo cauſæ vere, & proprie dici poſſunt?

Vniuerſalia iuxta Plat. eſſe maxime cauſas rerum
Non tamen iuxta Ariſt.

d *Videtur enim fieri non poſſe.*] Argumentum eſt totius capitis, quo loco verba illa (*vt quodvis*) pro (*vt aliquod*) vel (*vt vllum*) poſita ſunt. Argumenta enim, quæ ad hanc concluſionem confirmandam afferuntur, eo tendunt, vt nullum vniuerſale ſubſtantiam eſſe concludant.

e *Primum enim ſubſtantia.*] In pleriſq; Græcis codicibus habetur, Prima enim ſubſtantia. Sed verior eſt noſtra lectio, qua vetus etiã interpres vſus eſt, & quam Alexander, & grauiſſimi quique autores in ſuis commentariis ſequuntur. Eſt igitur prima ratio Ariſtotel. huiuſmodi: Subſtantia eſt propria eius, cuius eſt ſubſtantia nec alii ineſſe poteſt; vniuerſale pluribus ineſſe poteſt: non eſt igitur vniuerſale ſubſtantia cuiuſquam ſui particularis. Sumit autẽ hoc loco ſubſtantiam pro quiditate, quo pacto maior eſt vera: vniuerſale autem ſecundum communem de vniuerſali ſententiam.

Nullum vniuerſale eſſe ſubſtantiam.
Prima ratio.

f *Cuiuſnam igitur.*] Secunda ratio eſt: Aut vniuerſale eſt ſubſtantia omnium eorum, quibus ineſt, aut vnius tantum (*quod membrum excidit in disiunctione, & ex probatione ſupplendum eſt*) aut nullius. Non poteſt autem eſſe omnium, cum ſubſtantia cuiuſq; ſit illi propria, & alii ineſſe nequeat, vt in ſuperiori ratione dictum eſt, nec vero poteſt eſſe ſubſtantia vnius eorum tantum: (*hinc enim fieret, vt cætera omnia eſſent illud vnum, cuius eſſet ſubſtantia, cum non minus inſit cæteris, quam illi*) vniuerſale igitur non eſt vllius ſubſtantia.

Secunda.

g *Deinde id ſubſtantia.*] Tertia ratio. Subſtantia nunquam dicitur de ſubiecto: vniuerſale ſemper dicitur de ſubiecto: Vniuerſale igitur ſubſtantia non eſt. Loquitur autem de ſubſtantia omnino per ſe ſubſiſtente, quo pacto ideæ apud Platonem erant ſubſtantiæ.

Tertia.
Tex. 46.

h *Sed nunquid eo modo.*] Reſponſio eſt, quamuis ad primam rationem afferet in hunc modum, vniuerſale non ſic eſſe ſubſtantiam eius, cui ineſt, quo pacto quiditas eſt ſubſtantia eius, cuius eſt quiditas, ſed ineſſe in eo, & eſſe ſubſtantiam illius eo modo, quo animal eſt ſubſtantia hominis & equi.

Reſp. ad primã rationem

i *Perſpicuum eſt igitur.*] Occurrit propoſitæ reſponſioni dicens negari non poſſe, quin ani-

Oppugnatio reſponſionis

mal, ſi ſubſtantia eſt, ſit propria alicuius ſubſtantia: habebit enim definitionem, & *(quod hinc ſequitur)* erit quiditas, & ſubſtantia ſibi propria, vt patet ex c. 6. huius libri, quo loco dictum eſt

Tex. 21. quiditatem, & id cuius eſt quiditas *(ſi de ſpeciebus ſit ſermo)* vnum, atq; idem eſſe: aut certe ſi non haberet definitionem (neq; enim neceſſe eſt, vt omnia, ſiue in ſubſtantia, definitioneve inſunt, definiantur, vt patet in generibus ſummis & differentiis, tamen adhuc eſſet ſubſtantia alicui propria, vt homo communis propria ſubſtantia ſui. Vnde ſequitur idem incommodum, quod prima ratione afferebatur, nempe, ſi vniuerſale ſubſtantia eſt, non poſſe pluribus cõuenire, erit enim talis ſubſtantia alicuius ſubſtantię propria, vt animal, quod eſt ſpecies quędam viuentis, ſubſtantia propria ſui: quo fiet, vt pluribus ineſſe nequeat.

Obiectio. *Tex. 47.* *Solutio.* *Tex. 48.*

Dicat aliquis dilutionem hanc cauillatoriam plane eſſe. Neque enim abſurdum eſt dicere eſſe aliquid proprium vnius, & tamen commune multis, quæ ſub illo non continentur. Verum etſi cauillatoria eſt ſimpliciter, non tamen ad hominem, Platonem videlicet, qui omnem ſubſtantiam eſſe primam ſubſtantiam exiſtimabat, hoc eſt, per ſe ſingulariter in rerum natura cohærentem. Atque in hoc ſenſu, quemadmodum explicatæ ſunt rationes propoſitæ, ita & proponendæ, quod omnes contra Platonem extruantur.

οὐδ' εἰ μὴ πάντων λόγος ἐστὶ τῶν ἐν τῇ οὐσίᾳ: οὐδὲν γὰρ ἧττον οὐσία τοῦτ' ἔσται τινός, ὡς ὁ ἄνθρωπος τοῦ ἀνθρώπου, ἐν ᾧ ὑπάρχει, ὥστε τὸ αὐτὸ συμβήσεται πάλιν: ἔσται γὰρ οὐσία, ἐκείνου οὐσία, οἷον τὸ ζῷον, ἐν ᾧ εἴδει ὡς ἴδιον ὑπάρχει. ἔτι l δὲ καὶ ἀδύνατον, καὶ ἄτοπον, τὸ τόδε καὶ οὐσίαν, εἰ ἔστιν ἔκ τινων, μὴ ἐξ οὐσιῶν εἶναι, μηδ' ἐκ τοῦ τόδε τι, ἀλλ' ἐκ τοῦ ποιοῦ. πρότερον γὰρ ἔσται, μὴ οὐσία τε καὶ τὸ ποιόν, οὐσίας τε καὶ τοῦ τόδε: ὅπερ ἀδύνατον: οὔτε λόγῳ γάρ, οὔτε χρόνῳ, οὔτε γενέσει οἷόν τε τὰ πάθη τῆς οὐσίας εἶναι πρότερα, ἔσται γὰρ χωριστά. ἔτι m τῷ Σωκράτει οὐσίᾳ ἐνυπάρχει οὐσία: ὥστε δυοῖν ἔσται οὐσία. ὅλως n δὲ συμβαίνει, εἰ ἔστιν οὐσία ὁ ἄνθρωπος, καὶ ὅσα οὕτω λέγεται, μηθὲν τῶν ἐν τῷ λόγῳ εἶναι μηδενὸς οὐσίαν, μηδὲ χωρὶς ὑπάρχειν αὐτῶν μηδ' ἐν ἄλλῳ. λέγω δ' οἷον, οὐκ εἶναι τι ζῷον παρὰ τὰ τινά, οὐδ' ἄλλο τῶν ἐν

Nihil vero refert ſi non omnium, quæ in ſubſtãtia ſunt ratio ſit: nihil enim minus hoc ipſum ſubſtantia alicuius erit, vt homo hominis, in quo eſt. Itaq; idem rurſus eueniet; erit enim ſubſtantia illius ſubſtantia, vt animal eius ſpeciei, in qua proprium eſt. Preterea l impoſſibile, atq; abſurdũ eſt, hoc aliquid & ſubſtantiam, ſi ex quibuſdam conſtat, non ex ſubſtãtiis, nec ex eo quod eſt hoc aliquid ſed ex quali conſtare. Prius enim erit non ſubſtantia, atq; quale, quam ſubſtantia, quod fieri nequit, quippe cum nec ratione, nec tempore, nec generatione effectiones ſubſtantia priores eſſe poſſint; eſſent enim ſeparabiles. Ad hæc m Socrati, qui ſubſtantia eſt, ſubſtantia inerit; ex qua re fiet, vt duorum ſit ſubſtantia. Omnino n autem accidit, ſi homo, & quidquid hoc pacto dicitur, ſubſtantia ſit, nihil eorum, quæ in ratione continentur, ſubſtantiam eſſe cuiuſq;, neq; ſeorſum ab eis, neq; in alio exiſtere; verbi cauſa neq; animal eſſe quidquam præter quædam, neq; aliud prorſus eorum, quæ in rationibus inſunt. Ex his, ſi ea conſiderentur, perſpicue efficitur, nihil eorum, quæ vniuerſe exiſtunt, ſubſtantiam eſſe, nihilque

Quarta ratio l *Preterea impoſſibile.*] Quarta ratio hæc, quæ magna ex parte ſupplenda eſt, probat, ſpecies ſubſtantiarum non eſſe ſubſtantias, hunc in modum. Si ſpecies ſubſtantiarum ſubſtantiæ ſint, vniuerſalia etiam, ex quibus conſtant, ſubſtantiæ erunt: *(impoſſibile enim eſt, vt ſubſtantia conſtet ex non ſubſtantiis; erit enim non ſubſtantia prior, quam ſubſtantia, quod pugnat cum iis, quæ primo capite & dicta, & probata ſunt)* at hoc ipſum abſurdum eſt: *(nam cum vniuerſalia, ex quibus ſpecies conſtat, dicantur de ipſa ſpecie, fiet, vt homo, verbi cauſa, ſit multa ſubſtantia, vtpote & homo, & animal, & rationale, & alia ſuperiora genera, & differentia)* non ſunt igitur ſpecies ſubſtantiarum ſubſtantiæ.

Quinta. m *Adhac Socrati.*] Quinta hæc ratio idem probat, quia ſi ſpecies ſubſtantiarũ eſſent ſubſtantiæ, vna, & eadem ſubſtantia eſſet duarum rerum ſubſtantia. Nam Socrati, qui ſubſtantia eſt, ineſſet alia ſubſtantia, nempe homo: quare cum ſubſtantia hominis ſit etiam ſubſtantia Socratis, ſequeretur duarum rerum vnam, & eandem eſſe ſubſtantiam.

Sexta. n *Omnino autem.*] Sexta hæc ratio probat nullum vniuerſale, per quod ſpecies vlla ſubſtantiæ definiatur, eſſe ſubſtantiam, poſito, quod ſpecies ipſæ ſint ſubſtantiæ. Vis autem rationis videtur ſumenda ex duabus ſuperioribus, quaſi dicat Ariſtoteles: Alioqui vna ſubſtantia erit plures ſubſtantiæ, & viciſſim plures ſubſtantiæ erunt vna ſubſtantia. Nam homo erit tum animal, tum rationale, tum alia etiam ſuperiora: & homo item, ac animal erunt ipſa ſubſtantia animalis, & ſic in cæteris. Itaq; hac de cauſa vniuerſalia ea, per quæ ſpecies ſubſtantiæ definiuntur, non poſſunt eſſe ſubſtantiæ earum: neq; vero extra illas, aut in aliquo quod extra illas ſit, exiſtere. Quibus dictis infert vniuerſalem concluſionem, quam probare inſtituebat, nullum vniuerſale, quatenus tale eſt, eſſe ſubſtantiam, ſiue, *(quod Plato pro eodem accipit)* hoc aliquid per ſe ſubſiſtens, ſed eſſe tale quippiam in vno particulari, quale eſt in cæteris.

o *Sin minus & alia.*] Auget argumenta ad eandem concluſionem confirmandam. Miſſis autem aliis rationibus ab incommodo, quæ afferri poſſent, addit ſeptimam, quæ huiuſmodi eſt: Si vniuerſalia ſint ſubſtantiæ, concedendum eſſe neceſſario, dari tertium hominem, qui (*vt Alexander exponit*) communis ſit particularibus hominibus, & homini communi. Nam ſi homo communis eſt hoc aliquid, quia homines particulares in eo eadem ratione conueniunt: cur nō etiam ponatur vltra quemlibet particularem, & communem illum, tertius quidam alius, qui ſit etiam hoc aliquid per ſe ſubſiſtens, cum quilibet particularium eodem pacto cum communi conueniat? id autem concedere, plane abſurdum eſt, & contra ſententiam eorū, qui hominem communem hoc aliquid eſſe dicunt: ſi quis enim ſecundum, & tertium conceſſerit, qui ternarium efficiant cum quolibet particulari, eadem ratione admittet infinitos, quorum quilibet ſequens ſit communis præcedentibus. Septimā.

ἐν τοῖς λόγοις οὐδέν. ἔκ τε δὴ τούτων θεωροῦσι, φανερὸν. ὅτι οὐδὲν τῶν καθόλου ὑπαρχόντων οὐσία ἐστὶ, καὶ ὅτι οὐδὲν σημαίνει τῶν κοινῇ κατηγορουμένων τόδε τι, ἀλλὰ τοιόνδε. εἰ δὲ o μὴ, ἄλλα τε πολλὰ συμβαίνει, καὶ ὁ τρίτος ἄνθρωπος. ἔτι p δὲ καὶ ὧδε δῆλον. ἀδύνατον γὰρ οὐσίαν ἐξ οὐσιῶν εἶναι, ἐνυπαρχουσῶν οὕτως, ὡς ἐντελεχείᾳ· τὰ γὰρ δύο οὕτως ἐντελεχείᾳ, οὐδέποτε ἓν ἐντελεχείᾳ· ἀλλ' ἐὰν δυνάμει δύο ᾖ, ἔσται ἕν· οἷον ἡ διπλασία ἐκ δύο ἡμίσεων δυνάμει γε. ἡ γὰρ ἐντελέχεια χωρίζει. ὥστε εἰ οὐσία ἕν, οὐκ ἔσται ἐξ οὐσιῶν ἐνυπαρχουσῶν, καὶ κατὰ q τοῦτον τὸν τρόπον, ὃν λέγει Δημόκριτος ὀρθῶς. ἀδύνατον γὰρ εἶναί φασιν ἐκ δύο ἕν, ἢ ἐξ ἑνὸς δύο γενέσθαι. τὰ γὰρ μεγέθη τὰ ἄτομα, τὰς οὐσίας ποιεῖ. ὁμοίως r δῆ-

hilque eorum, quæ communiter prædicantur, hoc aliquid, ſed tale ſignificare. Sin o *minus & alia complura accidunt, & ipſe tertius homo. Id ipſum* p *& hoc modo patet. Impoſſibile enim eſt ex ſubſtantiis, quæ ita inſunt, vt ſint actu, ſubſtantiam vllam conſtare: duo enim, quæ hoc pacto ſunt actu, nunquam ſunt vnum actu; ſed ſi potētia duo ſunt, erunt vtiq; vnum: quo pacto duplicitas ex duobus dimidiis potētia conſiſtit: actus enim ſeparat. Quapropter ſi ſubſtantia vnum eſt, non conſtabit ſane ex ſubſtantiis, quæ in ea inſint, & quidem* q *eo modo, quem recte Democritus exponit. Ait enim fieri non poſſe, vt ex duobus vnum, aut ex vno duo efficiantur: indiuiſibiles enim magnitudines ſubſtantias eſſe cenſet. Eodem* r *igitur modo perſpicuum eſt rem*

p *Id ipſum & hoc modo.*] Octaua ratio hæc eſt. Id quod eſt vnum actu, non conſtat ex iis, quæ ſunt actu duo (*completa intellige*) ſed potentia duntaxat, quo pacto tabula duorum palmorum conſtat duabus tabulis: vniuerſalia autem, quæ de eadem ſubſtantia dicuntur, ſi ſubſtantiæ etiam ipſa ſunt, (*per ſe videlicet, & non per aliud, ſubſiſtentes*) ſunt actu plura: non conſtant igitur illis ſubſtantiæ particulares, quarum quælibet plane cernitur eſſe actu vna: aut certe ſi conſtant, *quod re vera, & ſententia vniuerſalium bene explicata dicendum eſt*) vniuerſalia non ſunt ſubſtantiæ. Propoſitio ex eo probatur, quia actus eſt, qui diſtinguit, ac diuidit: differentiæ enim omnes, quibus inter ſeſe res diſtinctæ differunt, ſemper ab aliqua forma, aut quaſi forma ſumuntur; (*quod addiderim propter gradus indiuiduales ex quibus indiuiduales differentiæ ſumuntur, cum ſe habeant ad communiores quaſi formæ ad materiam*) forma autem omnis actus eſt quidam. Vnde colligit Diuus Thomas vt aliqua ſint vnum actu, oportere, vt omnia ſub vna, & eadem forma cōtineantur, nec habeant ſingula ſingulas formas, vt quidam de membris vnius, & eiuſdem viuentis autumant. Octaua. Tex.49.

q *Et quidem eo modo.*] Cōfirmat propoſitionem eandem auctoritate Democriti, qui propterea ex duabus magnitudinib. indiuiſibilibus, quas rerum ſubſtantialia principia eſſe cenſebat, aliquid vere vnum conſtare non poſſe affirmabat, quia duæ eiuſmodi magnitudines, ſiue atomi, ſemper erant duæ actu, nec dualitatem ſuam amittebant, quaſi conflatæ in maſſam vnam. Id quod ex eo accidere putabat, quia non erant aptæ, vt paterentur, quemadmodum, quia indiuiſibiles ponebantur, neutra earum diuidi poterat. *Autoritas Democriti ad idem probandum.*

r *Eodem igitur modo.*] Colligit ex eadem propoſitione hoc conſectarium: Si numerus eſt quędam compoſitio vnitatum, vt à quibuſdam dicitur, hoc eſt, ſi eſt quippiam ex vnitatibus cōpoſitum, ita vt nihil aliud ſit, quam ipſarum vnitatum aggregatio; aut dicendum eſſe, illū non eſſe vere vnum quid, ſiue vnum per ſe; aut certe vnitates non eſſe in eo diſtinctas actu, ſed potentia duntaxat. *Conſectariū de modo, quo ſe vnitates habent ad numerum.*

ſ *At enim id quod.*] Obiicit contra ea, quæ dicta ſunt, non mediocrem, vt videtur ſententiarū repugnantiam. Nam ſi verum eſt, quod hoc ipſo capite dictum eſt, nullam ſubſtantiam ſingularem conſtare ex vniuerſalibus, iis potiſſimum rationibus, quia vniuerſalia ſubſtantiarum aut non ſint ſubſtantiæ, ſed qualia quædam aut ſint ſubſtantiæ actu diſtinctæ, ex quibus nihil vere, ac per ſe vnum conſtare poteſt; omnis vtique ſubſtantia, quæ vere, ac per ſe vna fuerit *Tex.50. Grauis obiectio.*

compoſitione carebit; ac proinde nulla omnino definiri poterit. Si autem vera ſunt, quæ in ſuperioribus ſunt explicata, certe aut ſolius ſubſtantiæ, aut eius maxime definitio concedenda erit: id enim & aſſertum, & confirmatum eſt cap. 4. eſtque omnium Philoſophorum communis ſententia. Vnde fit, vt ſi nullius ſubſtantiæ definitio eſt, quemadmodum ex dictis in hoc capite collectum fuit: nullius omnino rei futura ſit definitio: quod planius pugnat cum omnium ſententia. Quod autem ex iis, quæ dicta ſunt hoc capite, ſequatur omnem ſubſtantiam, quæ vere vnum ſit, eſſe incompoſitam, ex quo patet, quia alioqui aut ſubſtantia conſtaret ex non ſubſtantiis, aut certe conſtaret ex ſubſtantiis actu diſtinctis: quorum neutrum fieri poſſe aſſertum eſt. Nam quod omne, quod definitur, partes habere debeat, ex eo conſtat, quia omnis definitio partes habet: partes autem definitionis reſpondent partibus rei, quæ definitur, vt dictum eſt initio capitis decimi.

τοίνυν δῆλον, ὅτι καὶ ἐπ' ἀριθμοῦ ἕξει, εἴπερ ἐστὶν ὁ ἀριθμὸς σύνθεσις μονάδων, ὥσπερ λέγεται ὑπό τινων. ἢ γὰρ οὐχ ἕν, ἡ δυὰς ἢ οὐκ ἔνεστι μονὰς ἐν αὐτῇ ἐντελεχείᾳ.

ἔχει ſ δὲ τὸ συμβαῖνον ἀπορίαν. εἰ γὰρ μήτε ἐκ τῶν καθόλου οἷόν τ' εἶναι μηδεμίαν οὐσίαν, διὰ τὸ τοιόνδε, ἀλλὰ μὴ τόδε τι σημαίνειν, μήτ' ἐξ οὐσιῶν ἐνδέχεται ἐντελεχείᾳ εἶναι μηδεμίαν οὐσίαν σύνθετον, ἀσύνθετον ἂν εἴη οὐσία πᾶσα: ὥστε οὐδὲ λόγος ἂν εἴη οὐδεμιᾶς οὐσίας. ἀλλὰ μὴν δοκεῖ γε πᾶσι, καὶ ἐλέχθη πάλαι, ἢ μόνον εἶναι οὐσίας ὅρον, ἢ μάλιστα. νῦν δ' οὐδὲ ταύτης. οὐδ' ἑνὸς ἄρ' ἔσται ὁρισμός. ἢ τρόπον τ μέν τινα ἔσται, τρόπον τινὰ οὔ; δῆλον δ' ἔσται τὸ λεγόμενον, ἐκ τῶν ὕστερον μᾶλλον.

rem habere in numero, ſi numerus quidem vnitatum ſit compoſitio, vt à quibuſdã aſſeritur. Aut enim dualitas non eſt vnum, aut in ea non ineſt vnitas actu. At enim ſ id, quod ex dictis efficitur, difficultate non caret. Si enim neq; ex vniuerſalibus vlla ſubſtantia conſtare poteſt, quia non hoc aliquid, ſed tale ſignificent: neq; fit, vt ex ſubſtantiis actu ſubſtantia vlla ſit compoſita: incompoſitum quippiam profecto fuerit omnis ſubſtantia: ex qua re fiet, vt nullius ſubſtantiæ ſit ratio: at cunctis eſſe videtur, noſq; iamdudum aut ſubſtantiæ tantum, aut eius maxime definitionem eſſe diximus nunc vero ne huius quidem eſſe concluſimus: vnde fit, vt nullius rei ſit futura definitio. An t modo quidem aliquo erit, modo alio non item? Verum hoc ex iis, quæ dicentur, magis dilucidum erit.

Solutio.

t *An modo quidem aliquo.*] Innuit propoſitæ difficultatis ſolutionem, eius tamen perſpicuam explicationem partim in reliquam huius libri partem, partim in librum ſequentem differt. Solutio vero eſt, ſubſtantiam non conſtare ex ſubſtantiis actu diſtinctis, atque completis, & quæ numerari poſſint: ſed diſtinctis potentia, aut incompletis, aut certe quæ ſint vnum, & idem re, vt patebit in progreſſu.

ΚΕΦ. ιδ.

Φανερὸν δὲ ἐξ αὐτῶν τούτων τὸ συμβαῖνον, καὶ τοῖς τὰς ἰδέας λέγουσιν οὐσίας τε καὶ χωριστὰς εἶναι ἅμα, καὶ ἅμα τὸ εἶδος ἐκ τοῦ γένους ποιοῦσι, καὶ τῶν διαφορῶν. εἰ b γὰρ ἔστι τὰ εἴδη, καὶ τὸ ζῷον ἐν τῷ ἀνθρώπῳ, καὶ ἵππῳ, ἤτοι ἓν καὶ ταὐτὸν τῷ ἀριθμῷ ἐστιν, ἢ ἕτερον. τῷ μὲν γὰρ λόγῳ δῆλον ὅτι ἕν, τὸν γὰρ αὐτὸν διέξεισι λόγον ὁ λέγων ἐν ἑκατέρῳ. εἰ c οὖν ἐστί τις ἄνθρωπος αὐτὸ καθ' αὑτὸ, τόδε τι, καὶ κεχωρισμένον, ἀνάγκη καὶ ἐξ ὧν, οἷον, τὸ ζῷον, καὶ τὸ δίπουν, τόδε τι σημαίνειν, καὶ εἶναι χωριστὰ, τῆς οὐσίας:

CAP. XIV.

Ex his a ipſis perſpicuum eſt, quid iis etiam accidat, qui ideas & ſubſtantias eſſe, & ſeparatas aiunt: ſimulq; formam ex genere, differentiiſq; conſtituunt. Nam ſi b formæ ſunt, animalq; ipſum in homine, & equo eſt, aut vnum, atq; idem numero eſt, aut diuerſum: quod enim ratione vnum ſit, apertum eſt; etenim qui illud oratione declarabit, eandem in vtroq; rationem proferet. Itaq; ſi c aliquis homo eſt ipſum per ſe hoc aliquid, ac ſeparatum: & ea quoq; ex quibus conſtat, veluti animal, & bipes, hoc aliquid ſignificare, & ſeparata eſſe, ac ſubſtantias, neceſſe eſt, quare d & animal ipſum: At ſi

CAPITIS DECIMIQVARTI EXPLANATIO.

Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias à particularib. ſeparatas.

Ex *his a ipſis.*] In his tribus capitibus, in quibus Ariſtoteles vniuerſalium materiam perſequitur, hæc tria traduntur. In hoc quidem, vniuerſalia non eſſe ſubſtantias à particularib. ſeparatas; in proximo autem, ſi vniuerſalia ſunt ſubſtantiæ à particularibus ſeparatæ, nõ poſſe illa definiri: denique in ſequenti, non eſſe ſubſtantias actu, ſed potentia: Vt ergo primum illud exequatur, proponit inprimis præcipuam quaſi radicem difficultatis, quæ in Platonis opinione de vniuerſalibus occurrit. Ea vero eſt, quod dixerit, ſpecies eſſe ſeparatas à ſuis indiuiduis, & eas nihilominus ex genere, & differentia conſtare affirmauerit: quæ omnino videntur inter ſe pu-

ſe pugnare, vt ex iis, quæ dicta ſunt, (*id enim ſignificant verba illa, Ex his ipſis*) plane colligi poteſt: quemadmodum ex iis, quæ in hoc capite dicentur, apertum erit. Qua enim ratione Plato ſeparauit ſpecies ab indiuiduis, eadem cogitur ſeparare genera, & differentias: quod omnino repugnat conſtitutioni ſpecierum ex generibus, & differentiis. *Videri Platonē dicere repugnantia.*

b *Nam ſi formæ ſunt.*] Dilemmate quodam oſtendit, genera non eſſe ſubſtantias ſeparatas à ſuis ſpecieb. & nihilominus conſtituere ſuas ſpecies. Eſt autem argumentatio huiuſmodi. Aut animal, exempli cauſa, eſt vnū, atq; idem numero conſtituens hominem, & equum: aut aliud, ac aliud numero: ſi eſt vnum numero, non conſtituit hominem, & equum: ſi eſt aliud, ac aliud numero, non eſt ſeparatum ab vtroq;: non eſt igitur dicendum animal & eſſe ſeparatum ab homine, & equo, & conſtituere hominem, & equum, quare cum negari non poſſit, animal conſtituere hominem, & equum, cum de illis eadem ratione dicatur in quæſtione quid eſt neceſſario efficitur, vt animal non ſit ſubſtantia ſeparata ab homine, & equo: quod idem pari ratione dicendum eſt de cæteris generibus comparatione ſuarum ſpecierum. *Non poſſe genera eſſe ſubſtantias ſeparatas à ſuis ſpecieb. & tamen eas conſtituere. Dilemma. Tex. 51.*

c *Itaq; ſi aliquis homo.*] Probat priorem partem dilemmatis tribus rationibus: ante quarum primam oſtendit, ex opinione Platonis plane effici, animal cōmune eſſe vnum atq; idem numero. Nam cum homo communis propterea apud Platonem ponatur ſeparatus quod eadem ratione dicatur de ſingulis hominibus, nec eius natura ad vllum particularem hominem addicta ſit, eadem ratione animal, & bipes, ac multipes, & quæcunque alia de homine, & equo eadem ratione dicuntur erunt ab eis ſeparata: ergo cum homo communis, ex vi ipſius ſeparatiōnis à ſingulis hominibus, ſit vnus numero per ſe exiſtens, & nō per ſua indiuidua: eadem ratione dicendum eſt, animal commune eſſe vnum numero per ſe exiſtens, & non per hominem, aut equum, aut aliam ſpeciem animalis. *Sequi ex ſententia Platonis animal commune eſſe vnum numero.*

d *Quare & animal ipſum.*] Diſcrimen eſt inter animal, vt eſt coniunctum cum bipede, (quo pacto ponitur in definitione hominis) & vt eſt abiunctum à bipede, & cæteris differentiis, quibus diuiditur in ſpecies. Quia tamen vtroq; modo eſt vniuocum, de eo vtroque modo ſumpto infert Ariſt. quod ex Platonis ſententia ſit vnum numero.

σίας .: ὥστε d καὶ τὸ ζῷον. εἰ e μὲν οὖν τὸ αὐτὸ καὶ ἐν τῷ ἵππῳ, ὥσπερ σὺ σαυτῷ, πῶς ἓν χωρὶς οὖσιν ἓν ἔσται; καὶ f διὰ τί οὐ καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἔσται τὸ ζῷον τοῦτο; ἔπειτα g εἰ μὲν μεθέξει τοῦ δίποδος καὶ τοῦ πολύποδος, ἀδύνατόν τι συμβαίνει; τἀναντία γὰρ ἅμα ὑπάρξει αὐτῷ, ἑνὶ καὶ τῷδε ὄντι εἰ δὲ μή, τίς ὁ τρόπος, ὅταν εἴπῃ τις τὸ ζῷον εἶναι δίπουν, ἢ πεζόν; ἀλλ' ἴσως h σύγκειται, καὶ ἅπτεται, ἢ μέμικται. ἀλλὰ πάντα ἄτοπα. ἀλλ' ἕτερον i ἐν ἑκάστῳ; οὐκοῦν ἄπειρα, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἔσται, ὧν ἡ οὐσία ζῷον; οὐ γὰρ κατὰ συμβεβηκὸς ἐκ ζῴου ὁ ἄνθρωπος. ἔτι l πολλὰ ἔσται αὐτὸ τὸ ζῷον; οὐσία τε γὰρ τὸ ἐν ἑκάστῳ ζῷον; οὐ γὰρ κατ' ἄλλο λέγεται. εἰ δὲ

At ſi e *illud quidem & in equo vnum atq; idem eſt quemadmodum tu idem es, quod tu ipſe: quonam pacto in iis, quæ ſeparatim ſunt, vnum erit? cur etiam* f *hoc ipſum animal à ſe ipſo non erit ſeiunctū? Deinde ſi* g *bipedis, & multipedis particeps erit, eueniet ſane aliquid, quod fieri nequeat: vni enim ipſi, atque huic exiſtenti, contraria ſimul inerunt. Sin minus quis modus eſt, cum quis animal bipes eſſe, aut progreſſiuum pronuntiat? At* h *componuntur forſitan, & iungunt ſeſe, aut miſcentur. Sed omnia abſurda ſunt. At* i *diuerſum eſt in vnoquoq;? Ergo infinita, vt ita dicam, ea erunt, quorum ſubſtantia animal eſt, nec enim homo ex animali per accidens conſtat. Deinde* l *multa erit ipſum animal, ſiquidem & animal, quod vnicuique ineſt, ſubſtan*

e *At ſi illud quidem.*] Prima ratio ad priorem partem dilemmatis eſt huiuſmodi. Quod eſt vnum numero, non exiſtit in diuerſis numero: homo, & equus ſunt diuerſa numero, cum ſpecie differant; ſi ergo animal commune eſt vnum numero, (*ita quod ex ipſa Platonis ſententia dicendum eſſe colligimus*) non exiſtit vtiq; in homine & equo, ac proinde nec hominem, & equum conſtituit. Propoſitio ex eo patet, quia quod eſt vnum numero, eſt proprium illius rei, de qua ſecundum ſubſtantiam dicitur, vt Socrates de ſe ipſo: hinc enim indiuidui nomen accepit, alioqui diuiduum eſſet & commune, ac proinde non ſingulare, ſiue vnum numero. Aduerte autem hominem, & equum eſſe diuerſa numero, tum quia ſunt diuerſæ numero, ſpecies, tum quia ſunt idem re cum indiuiduis, quæ ſunt diuerſa numero, vt cum Socrate, & Bucephalo. *Prima probat. prioris partis dilemmatis. Tex. 52.*

f *Cur etiam hoc ipſum animal.*] Secunda ratio ducit ad hoc incommodum, vt animal ſit ſeiunctum, ac ſeparatum à ſe ipſo. Si enim eſt vnum numero, & nihilominus ad eſſentiam hominis, & equi pertinet: plane ſequitur, ſi homo ab equo ſeparatus eſt, & animal, à ſe ipſo ſeiunctum eſſe. *Secunda.*

g *Deinde ſi bipedis.*] Tertia ratio hoc incommodo vrget. Si genus in conſtituendis ſpeciebus eſt particeps differentiarum, quibus ſpecies diuiditur, quas bipedis & multipedis hominibus *Tertia.*

ſigni-

ſignificant idque eo modo,quo materia eſt formæ particeps, neque enim alius modus occurrit,quo genus cum differentiis conſtituat ſpecies fore, vt vnum, & idem numero ſit particeps contrariorum ſimpliciter nimirum,& perfecte,ita vt ab vtroque ſimul denominetur:ſequitur enim illud vnum numero animali commune, fore ſimul rationis particeps,& rationis expers: idq; ſimpliciter,& perfecte,quod fieri nequit.

Reſponſio ad uerſariorum. h *At componuntur forſitan*] Si quis occurrat, animal non eodem modo conſtituere ſpecies adiunctis differentiis quo compoſitum efficitur ex materia, & forma, (*eo enim modo licet genus denominare ex d fferentiis, quemadmodum materia denominatur à forma, vt in argumento dicebatur*) ſed eo pacto,quo pleraq; compoſita fiunt ex rebus perſpicue diſtinctis inter ſeſe,aut etiam cōfuſis,vt domus ex lapidibus ac lignis & mulſum ex vino,& melle,vbi vnum non denominatur ab alio,niſi forſitan improprie; vrget Ariſtoteles aliis incommodis quæ quia aperta ſunt non putat eſſe recenſenda,cuiuſmodi ſunt,fore, vt iſto modo genus, & differentia non poſſint de ſpecie prædicari,cum partes integrantes non prædicentur de toto; nec ſimplicia de miſtis,fore etiam,vt hoc modo genus,& differentiæ ſint res diuerſæ;& quemadmodum coniuncta, ſic etiam & disiuncta poſſent exiſtere: & alia complura. *Refellitur.*

Prima probatio poſterioris partis dilemmatis. i *At diuerſum eſt.*] Probat poſteriorem dilemmatis partem quinque rationibus,quæ omnes eo tendunt,vt ſi aduerſarii cōcedant,animal eſſe diuerſum numero in homine, & equo,& cæteris ſpeciebus,neceſſario fateantur non eſſe ab eis ſeparatum. Primum,quia ſi animal eſt diuerſum numero in diuerſis ſpeciebus, non eſt vtiq; ſubſtantia vnius tantum rei per ſe exiſtentis,ſed prope infinitarum;nempe ſpecierum ſuarum,quæ & ſunt prope infinitæ,& in toto hoc dilemmate ſupponuntur per ſe ipſas, & non per indiuidua exiſtere. Quod autem id ſequatur, ex eo patet,quia animal non dicitur per accidens,ſed per ſe,hoc eſt eſſentialiter de ſuis ſpeciebus,quicquid autem hoc pacto dicitur de multis,vere,ac identice in illis exiſtit, ac proinde ad numerationem eorum neceſſario numeratur:vnde fit,vt non poſſit eſſe vnum præter illa.

δὲ μὴ ἐξ ἐκείνου ἔσται ὁ ἄνθρωπος, καὶ γένος αὐτοῦ ἐκεῖνο. καὶ ἔτι m ἰδέαι ἅπαντα, ἐξ ὧν ὁ ἄνθρωπος. οὐκοῦν οὐκ ἄλλου μὲν ἰδέα ἔσται, ἄλλου δ' οὐσία· ἀδύνατον γάρ. αὐτὸ ἄρα ζῷον ἔσται, ἕκαστον τῶν ἐν τοῖς ζῴοις. ἔτι n ἐκ τίνος τούτου, καὶ πῶς ἐξ αὐτοῦ ζῴου; ἢ o πῶς οἷόν τε εἶναι τὸ ζῷον, ὃ οὐσία τοῦτο αὐτό, παρ' αὐτὸ τὸ ζῷον; ἔτι p δ' ἐπὶ τῶν αἰσθητῶν ταῦτά τε συμβαίνει, καὶ τούτων ἀτοπώτερα, εἰ δὴ q ἀδύνατον οὕτως ἔχειν, δῆλον ὅτι οὐκ ἔστιν ἰδέα αὐτῶν οὕτως, ὡς τινές φασιν.

ſubſtantia eſt: neq; enim per aliud dicitur. Quod ſi non ita res habet, ex illo conſtabit homo, eiuſque genus illud erit. Ad hæc, m *omnia, ex quibus homo conſtat, ideæ erunt: hinc fiet, vt non huius quidem idea ſit, illius vero ſubſtantia, cum id fieri nequeat. Erit igitur ipſum animal vnumquodque eorum quæ in animalibus inſunt. Præterea* n *ex hoc aliquo erit: & quonam modo ex ipſo animali? aut* o *quo pacto fieri poteſt, vt animal, quod hoc ipſum ſubſtantia eſt, præter ipſum animal exiſtat? Sed* p *& in ſenſibilibus hæc, & alia abſurdiora accidunt. Quare,* q *ſi hoc modo habere nequeunt, perſpicuum eſt non ſic eſſe eorum ideam, vt quidam dicunt.*

Secunda. l *Deinde multa erit.*] Secundæ huius rationis quæ parum differt à ſuperiori,ſenſus eſt, Si animal eſt diuerſum numero in diuerſis ſpeciebus, & nihilominus ſeparatum ab illis erit vtique quatenus animal tum vnum numero,quod ſignificat verbis illis,[*ipſum animal*] tum etiā multa numero: quæ omnino repugnāt; quare aut non erit diuerſum numero in diuerſis ſpeciebus aut ſi diuerſum eſſe ponitur, non erit ab eis ſeparatum. Quod autem re vera ſit diuerſum nu-

Animal non eſſe vnum numero in diuerſis ſpeciebus ſententia Ariſt. mero in diuerſis ſpeciebus, (*hæc enim eſt Ariſtotelica,atq; adeo vera ſententia*) ex eo rurſus probatur, quia dicitur de illis per ſe, & non per accidens. Nam ſi diceretur per accidens, non eſſet illorum genus,ſed illud potius,cui ipſum accideret; vt quia album accidit homini,& equo,idcirco non eſt genus vtriuſq; ſed id,cui album accidit.Aduerte autem Ariſtotelem in his duab. rationibus plus accepiſſe ad oſtendendam diuerſitatem numeralem animalis in ſuis ſpeciebus quam neceſſe foret. Non ſolum enim ea,quæ per ſe conueniunt, ſed etiam quæ per accidens, (*modo tamen vere inſint*) numerantur ad numerationem eorum,in quibus inſunt, vt albedo ad numerationem ſubiectorum,quibus inhæret.

Tertia. m *Adhæc omnia.*] Tertia ratio eſt:Si animal eſt diuerſum numero in diuerſis ſpeciebus,& nihilominus eſt ab eis ſeparatum,idem omnino dicendū erit de omnibus generib.& differentiis, ex quibus ſpecies cōſtant:par enim eſt in omnib.ratio: quo fiet,vt rerum omnium ſit idea,ſiue ſingularium,inquam,ſiue etiam vniuerſalium:quare non erit admittenda diſtinctio illa Platonica, qua inquit ſingularium quidem ſenſibilium, veluti ſingulorum hominū, eſſe ideam ſiue quiditatem ſeparatam:vniuerſalium autem, veluti hominis,& equi,non eſſe ideam,ſed prædicata eorum communia eſſe illis intrinſeca,& eſſentialia;fieri n.nō poteſt,vt alterum negetur,

ſi al-

ſi alterum concedatur. Ergo ſi animal eſt diuerſum numero in diuerſis ſpecieb. vt re vera eſt, vel ipſo Platone iudice, non eſt vtiq; ponendum ab illis ſeparatum, ſed identificatum, vt ſic dicam potius cum diuerſis illis numero animalibus.

n *Praeterea ex hoc.*] Quarta ratio eſt; Si animal eſt diuerſum numero in diuerſis ſpecieb. & nihilominus datur animal commune ſeparatum ab omnib. dicendum erit, ſpecies animalis conſtare ex particularibus animalibus non autem ex communi. Quare cum negandum non ſit cõſtare ex communi, (conſtant enim ex genere, & differentia, vel ipſo etiam Platone cõſentiente) efficitur, vt animal commune non ſit aliud, quam diuerſa illa numero animalia, (& quod hinc ſequitur) ſi eſt numero diuerſum in diuerſis ſpeciebus, non eſſe ab illis ſeparatum. *Quarta.*

o *Aut quo pacto.*] Quinta ac extrema ratio eſt huiuſmodi: Si animal commune eſt diuerſum numero in diuerſis ſpeciebus, & nihilominus ab eis ſeparatum: erit profecto ſeparatum à ſeipſo, hoc autem fieri nullo modo poteſt: ergo, ſi eſt diuerſum numero in diuerſis, vt re vera dicendum eſt, non erit vtique ab illis ſeparatum. Propoſitio ex eo patet, quia nulla eſt alia cauſa, quare ſit diuerſum numero in diuerſis, niſi quia eſt idem cum ſuis particularibus: hinc enim fit vt ad numerationem ſpecierum, imo etiam quorumcunque inferiorum, neceſſario numeretur, vti diximus. *Quinta.*

p *Sed & in ſenſibilibus.*] Quia eædem rationes, quibus oſtenſum eſt genera non eſſe ſeparata à ſuis ſpeciebus, paucis mutatis, & ad ſubiectam materiam accommodatis, valent ad probandum ſpecies non eſſe ſeparatas à ſuis indiuiduis: ſuperſedet Ariſtoteles à labore vlterius impugnãdi ſeparationem vniuerſalium à ſuis particularibus: eadem enim abſurda, & alia etiam maiora, accidunt ponentibus ſpecies ſeparatas à ſuis indiuiduis. Et quia non ſolum Platonis, ſed etiam Ariſtotelis ſententia, indiuidua immaterialia non diſtinguuntur ex natura rei à ſpecieb. vt ſæpe diximus, ac proinde nec Plato poſuit ſeparationem ſpecierum ab eiuſmodi indiuiduis, ſignificat Ariſtoteles hoc loco indiuidua nomine ſenſibilium, quod de eorum ſpecieb. tantum ſit controuerſia, ſiue ſumantur vt ſenſibilia ſunt, vt apud Phyſicos, ſiue quædam eorum vt intelligibilia, imaginabilia ve, vt quantitates apud Mathematicos: ab vtriſq; enim Plato ſeparauit ſpecies. Quod autem Ariſtoteles ait, maiora abſurda accidere iis, qui ponũt ſpecies ſeparatas ab indiuiduis quam ſi ponerent genera ſeparata à ſpeciebus; ea forſitan de cauſa dictum eſt, quod ſint euidentiora, vtpote quæ in rebus magis particularibus, nobiſq; magis familiaribus oſtendantur: alioquin paria incommoda ſequuntur, ſi quis ſeparet genera à ſpeciebus, imo etiam ea ratione maiora, quod natura generis, cum ſit vna minori vnitate, quam natura ſpeciei, vt l. 5. dictum eſt, minus apta eſt ad ſeparationem, quam natura ſpeciei. *Cur Ariſt. nomine ſenſibilium intelligat indiuidua.* *Cur dicat maiora abſurda eueni re ponentib. ſpecies ſeparatas.*

q *Quare ſi hoc modo*] Hoc eſt, ſi res ſingulares ſenſibiles, aut in ſenſibilibus exiſtentes, non poſſunt habere ſpecies à ſe iunctas, & ſeparatas, efficitur, vt non ſint ponendæ earum ideæ eo modo, quo à Platonicis ponuntur, vtpote ſeparatæ non ſolum à ſuis indiuiduis, ſed etiã diſtinctæ à natura primi opificis Dei Opt. Max. Addit autem Ariſtoteles verba illa (*Non ita eſſe*) quia non negat ideas in mente diuina ab ipſa diuina eſſentia minime diſtinctas, Ita patet, vniuerſalia non eſſe ſubſtantias ſeparatas, quod erat hoc capite probandum, tametſi etiam in ca. 16. id ipſum peculiari ratione probabitur de quibuſdam maxime vniuerſalibus. *Ad cap. 6. Non eſſe ponendas ideas diſiunctas ab indiuiduis, & natura primi artificis Dei.*

ΚΕΦ. ιε.

Ἐπεὶ δ᾽ οὐσία ἑτέρα, τό, τε σύνολον καὶ ὁ λόγος: (λέγω δ᾽ ὅτι ἡ μὲν οὕτως ἐστὶν οὐσία σὺν τῇ ὕλῃ συνειλημμένος ὁ λόγος, ἡ δ᾽ ὁ λόγος ὅλως) ὅσαι b μὲν οὖν οὕτω λέγεται, τούτων μὲν ἐστι φθορά: καὶ γὰρ γένεσις. τοῦ δὲ λόγου οὐκ ἔστιν οὕτως, ὥστε φθείρεσθαι: οὐδὲ γὰρ γένεσις. οὐ γὰρ γίγνεται τὸ οἰκίᾳ εἶναι, ἀλλὰ τὸ τῇδε τῇ οἰκίᾳ. ἀλλ᾽ ἄνευ γενέσεως καὶ φθορᾶς εἰσι καὶ οὐκ εἰσί: δέδεικται γὰρ, ὅτι οὐδεὶς ταῦτα γεννᾷ, οὐδὲ ποιεῖ.

Διὰ

CAPVT XV.

CVm a autem alia & alia ſit ſubſtantia, totum ipſum, inquam, & ratio, (dico autem aliam eſſe ſubſtantiam, vt rationem cum materia ſimul ſumptam; aliam vero eſſe omnino rationem) eorum b quidem omnium, quæ illo modo dicuntur, eſt corruptio: quandoquidem & generatio: rationis autem non eſt corruptio, quippe cum eius non ſit generatio. Neq; enim fit eſſe domus, ſed huiuſce domus: tametſi hæc ſine generatione, & corruptione ſunt, & non ſunt, demonſtratum eſt enim neminem hæc generare, aut facere.

Hæc

CAPITIS DECIMIQVINTI EXPLANATIO.

CVm a *autem alia.*] Inſtitutum Ariſtotelis in hoc cap. eſt oſtendere vniuerſalia, ſi ſubſtantiæ ſeparatæ ſunt, non poſſe definiri. Non loquitur autem de vniuerſalibus rerum immaterialium, quia illæ non ponebantur à Platone ſeparatæ à ſuis ſingularibus. Quin etiã credibile eſt, *Plato non poſuit ſeparatas à ſingularibus ideas*

 quem-

verum immaterialium. Tex.54.

quemadmodum Ariſtoteles exiſtimat, in eorum vniuerſalium genere per eaſdem differentias primo conſtitui indiuidua, per quas conſtituuntur ſpecies infimæ, ac proinde nec cogitari quidem poſſe plura indiuidua immaterialia eiuſdem ſpeciei (*quod de completis rebus intellige, vt formam humanam excipias*) ita quoque Platonem ſenſiſſe. Repetita igitur diſtinctione ſubſtantiæ materialis, & completæ, in compoſitum ex forma, & materia deſignata, & in formam ipſam per ſe, hoc eſt, in ſpeciem, (*quæ diſtinctio continetur in ea, quæ initio quarti capitis tradita eſt*) docet primum Ariſtoteles compoſita quidem huiuſmodi non minus proprie ac per ſe corrumpi, quã generentur, at formas, ſiue ſpecies non ita generari, vt corrupto hoc vel illo compoſito omnino eſſe deſinant: quippe cum non generentur per ſe, vt generantur ea, quæ per corruptionem omnino eſſe deſinunt: tametſi vt ſunt in ſuis indiuiduis, hoc eſt, in hoc vel illo, modo ſint, modo non ſint, eodemque pacto eſſe, ac non eſſe incipiant: quæ omnia ex cap. 8. plenius intelligi poſſunt.

Compoſita ſingularia per ſe corrumpi, non ita ſpecies.

b *Eorum quidem omnium.*] Ne credas Ariſtotelem ſentire hoc loco cœlos non eſſe compoſitos ex materia, & forma, quod alibi doceat eas corrumpi non poſſe. Loquimur enim hoc loco ex Platonis ſententia, qui credidit eſſe genitos, ac proinde ex ſeſe diſſolui poſſe, tametſi Dei beneficio nunquam diſſoluendos eſſe dixerit: quod ipſe reprehendit extremo primo libr. de cœlo, & mundo. Hinc intelliges, cur Plato cœleſtium etiam corporum ideas poſuerit: id enim fecit, quia diſſolubiles eſſe putauit, atque ea de cauſa nec ſub definitionem, nec ſub demonſtrationem cadere poſſe.

In Timæo. Plato poſuit cœleſtium corporum ideas.

Διὰ c τοῦτο δὲ καὶ τῶν οὐσιῶν τῶν αἰσθητῶν τῶν καθ' ἕκαστα, οὔτε ὁρισμὸς, οὔτε ἀπόδειξίς ἐστιν, ὅτι ἔχουσιν ὕλην, ἧς ἡ φύσις τοιαύτη, ὥστ' ἐνδέχεσθαι καὶ εἶναι, καὶ μή. διὸ φθαρτὰ πάντα τὰ καθ' ἕκαστα αὐτῶν, εἰ d οὖν ἥ τε ἀπόδειξις τῶν ἀναγκαίων, καὶ ὁ ὁρισμὸς ἐπιστημονικὸς, καὶ e οὐκ ἐνδέχεται, ὥσπερ οὐδ' ἐπιστήμην, ὁτὲ μὲν ἐπιστήμην, ὁτὲ δ' ἄγνοιαν εἶναι (ἀλλὰ δόξα τὸ τοιοῦτόν ἐστιν) οὕτως οὐδ' ἀπόδειξιν οὐδ' ὁρισμόν: ἀλλὰ δόξα ἐστὶ τοῦ ἐνδεχομένου ἄλλως ἔχειν: δῆλον ὅτι οὐκ ἂν εἴη αὐτῶν, οὔτε ὁρισμὸς οὔτε ἀπόδειξις. ἄδηλά τε γὰρ f τὰ φθειρόμενα τοῖς ἔχουσι τὴν ἐπιστήμην, ὅταν ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀπέλθῃ: καὶ

Hac de c cauſa ſingularium ſubſtantiarum ſenſibilium nec definitio eſt, nec demonſtratio, quod materiam habeant, cuius ea natura eſt, vt & eſſe, & non eſſe poſſit. Quocirca omnia earum ſingularia corruptioni ſunt obnoxia. Itaq; d ſi & demonſtratio neceſſariorum eſt, & definitio ſcientiam efficit fieriq; non e poteſt, vt quemadmodum neque ſcientia nunc quidem ſcientia eſt, nunc vero ignoratio: (cum tale quid opinio ſit potius) ita neque demonſtratio, nec definitio; ſed potius opinio in iis verſetur, quæ aliter habere poſſunt: perſpicuum eſt non eſſe eorum ſiue definitionem, ſiue demonſtrationem. Neq; f enim quæ corrumpuntur, manifeſta ſunt

Vniuerſalia, ſi ſunt ſubſtãtiæ ſeparatæ ab indiuiduis, non poſſe definiri. Prima ratio ad hoc probandum. c. 8. tex. 46.

c *Hac de cauſa.*] Prima ratio, qua probat vniuerſalia, ſi ſunt ſubſtantiæ à ſuis indiuiduis ſeparatæ, non poſſe definiri, huiuſmodi eſt. Nulla ſingularis ſubſtantia ſenſibilis definiri poteſt: vniuerſalia huiuſmodi, ſiue ideæ ſubſtantiarum ſenſibilium ſunt ſingularia, & eiuſdem rationis cum ſenſibilibus: non poſſunt igitur definiri. Propoſitionem oſtendit ex ipſa natura materiæ, non quidem cuiuſvis, ſed eius, quæ formæ in generatione ſubiicitur: eſt enim eiuſmodi, vt eſſe & non eſſe poſſit, hoc eſt, cuilibet formæ & ſubeſſe, & non ſubeſſe. Simili locutione vſus eſt ſupra, cum dixit, formam fieri, quaſi diceret, in materia fieri, ſeu in materiam induci. Cum ergo definitio, quemadmodum & demonſtratio, ſit eorum, quæ aliter ſe habere non poſſunt, efficitur, vt eiuſmodi ſingularium ſubſtantiarum non ſit definitio.

Demonſtrationem & definitionem eſſe de neceſſariis. c. 5. q. 1 Vt colligitur ex l. 1. huius operis cap. 7. tex. 48.

d *Itaq; ſi demonſtratio.*] Demonſtratio dicitur neceſſariorum, ſiue eorum, quæ aliter habere nequeunt, non ſolum quia verſatur in confirmandis connexionibus neceſſariis, quæ in rebus etiam per ſe caducis, quemadmodum in ſempiternis, reperiũtur, vt l. 5. diximus: ſed etiam quia res ipſæ, quæ connectuntur, ſunt neceſſariæ, hoc eſt, per ſe ipſas deficere non poſſunt: atque in hac poſteriori conditione ſimilis eſt definitio demonſtrationi: neque enim definimus connexiones neceſſarias, ſed res neceſſarias, ſeu (*quod idem valet hoc loco*) quæ per ſe deficere, interireque non poſſunt. Dicitur autem definitio ſcientiam efficere, ſiue quia parit notitiam quandã, quæ alius ſciendi modus nonnunquam ab Ariſtotele appellatur: ſiue quia eſt medium totumque robur demonſtrationis ad ſcientiam efficiendam.

Cur ita ſe habeant.

e *Fieriq; non poteſt.*] Cur demonſtratio, & definitio ſint rerum neceſſariarum, ex conditione habitus ſcientiæ confirmat, qui eiuſmodi eſt, vt nunquam ſit ignoratio, ſed ſemper ſcientia, hoc eſt nunquam pariat falſum iudicium, ſed ſemper verum. Qua in re diſſimilis eſt ſcientiæ habitus opinionis, cuius ea eſt natura, vt aliquando ſit verus, aliquando falſus, id quod etiam in ſcientia eueniret, ſi aut demonſtrationis habitus aut definitionis, verſaretur in rebus nullo pacto neceſſariis. Si enim res, de quibus habentur, per ſe eſſe deſinerent, quo pacto ſingularia corrupti-

corruptibilia deſinunt: fieri poſſet, vt demonſtratio, & definitio eſſent eorum, quæ nec ſunt, nec eſſe adhuc poſſunt: ſed eorum, quæ fuerunt, & eſſe potuerunt: quod eſt contra communem conceptum de definitione: & demonſtratione.

f *Neq; enim quæ corrumpuntur.*] Senſus eſt: quæ per ſeipſa corrumpuntur, cum deinceps non maneant, ac proinde deſinant ſenſu exteriori cognoſci, neceſſario deſinunt manifeſta eſſe ſcientiam habentibus, hoc eſt, neceſſario ii, qui ſcientiam habent, cum primum illa intereunt, deſinunt cognoſcere ſint ne, an non: quare cum omnes, qui ſcientiam habent, certi ſint ea, de quibus agunt, aut ſemper, aut ſtatis temporibus in rerum natura eſſe, (id enim aut demonſtratur, aut in demonſtratione ſupponitur) efficitur, vt eorum, quæ per ſe corrumpuntur, non ſit ſcientia, atq; adeo nec definitio, de qua eadem eſt ratio.

καὶ σωζομένων τῶν λόγων ἐν τῇ ψυχῇ τῶν αὐτῶν, οὐκ ἔσται οὔτε ὁρισμὸς ἔτι, οὔτε ἀπόδειξις. διὸ δεῖ τῶν πρὸς ὅρον, ὅταν τις ὁρίζηταί τι τῶν καθ' ἕκαστα, μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι g ἀεὶ ἀναιρεῖν ἔστιν. οὐ γὰρ h ἐνδέχεται ὁρίσασθαι, οὐδὲ δὴ ἰδέαν οὐδεμίαν ἐστὶν ὁρίσασθαι: τῶν γὰρ καθ' ἕκαστον ἡ ἰδέα, ὥς φασι, καὶ χωριστή. ἀναγκαῖον i δὲ καὶ ἐξ ὀνομάτων εἶναι τὸν λόγον· ὄνομα δ' οὐ ποιήσει ὁ ὁριζόμενος: ἄγνωστον γὰρ ἔσται. τὰ δὲ κείμενα, κοινὰ πᾶσιν. ἀνάγκη ἄρα ὑπάρχειν καὶ ἄλλοις ταῦτα. καὶ εἴ τις σε ὁρίσαιτο ζῷον, ἐρεῖ ἰσχνὸν, ἢ λευκὸν, ἢ ἕτερόν τι, ὃ καὶ ἄλλῳ ὑπάρξει.

εἰ

ſunt ſciẽtiam habentibus, cum à ſenſu abſcedant: ſeruatisq; in anima eorum rationibus, non amplius definitio erit, aut demõſtratio. Quamobrem ſiquis eorum, qui definiendis rebus ſtudet, rei alicuius ſingularis definitionem tradat: non ignoret oportet, ſemper euerti g *poſſe, cum definitio tradi nequeat. Neq;* h *igitur idea vlla definiri poteſt, cum ſit ſingularis, vt aiunt, ac ſeparata. Neceſſe* i *eſt autem, vt ratio ex nominibus conſtet. Nec vero qui definit, nomen faciet; erit enim ignotum. Quæ autem ponuntur, communia ſunt omnibus. Neceſſe eſt igitur, vt & aliis hæc inſint. Verbi gratia, ſiquis te definiat, animal dicet gracile aut album aut aliud quippiam, quod & aliis inſit.*

Quod

g *Euerti poſſe.*] Ad verbum (*tolli poſſe*) ſiue (*perimi poſſe*) quæ verba refert Diuus Thomas ad ipſa ſingularia. Rectius Alexander ea refert ad ipſam definitionem, quaſi dictum ſit, ſemper eiuſmodi definitionem euerti poſſe, cum nullius rei ſingularis, de qua ſermo eſt habitus, definitio tradi poſſit, ne aſſignetur rebus non perpetuis.

h *Neq; igitur idea.*] Concluſio eſt primæ rationis, cui ſtatim ſubiicitur aſſumptio, in qua ſubaudienda eſt poſterior pars; vtpote ideas rerum per ſe ſenſibilium (*quas res Plato omnes per ſe corruptibiles eſſe putabat, vt diximus*) eſſe eiuſdem rationis cum ſenſibilibus, ac proinde eſſe per ſe corruptibiles: alioquin ratio Ariſtotelis nihil concluderet. Quocirca eorum, qui hanc particulam in aſſumptione non ſupplent, alii dicunt Ariſtotelem idcirco addidiſſe rationes ſequentes, quia hæc non eſt firma: alii ab his verbis ſecundam rationem inchoant, vt præcedens non adducta ſit ad vniuerſalem huius capitis concluſionem probandam, ſed ad quandam eius partem, qua ſingularia corruptibilia complectitur. verum Ariſtoteles non ſolet vti ratione aperte vitioſa, qualis hæc eſſet, vt à prioribus intelligitur: nec ipſe verborum contextus videtur pati, vt concluſio in his verbis contenta, & ratio ſubiuncta à prima argumentatione disiungatur. Itaque crediderim ſupplendam eſſe particulam illam in aſſumptione more Ariſtotelis, qui interdum ſumit contra aliquem id, quod ille aperte negat, ſi modo alioquin ex dictis illius ſequatur. Quare cum ex dictis ponentium ideas ſequatur illas eſſe eiuſdem rationis cum rebus ſenſibilibus: efficitur, vt ſi ſunt ſingulares, (quod aperte fatentur) ſint etiam per ſe corruptibiles. Eadem fere argumentandi ratione vſus eſt Albertus. *Tex. 54. Concluſio primæ rationis. Diu. Thom. Alenſis.*

i *Neceſſe eſt autem.*] Secundam rationem adhibet, quæ huiuſmodi eſt. Definitio neceſſario conſtat nominibus notis, & vſurpatis, non autem confictis ab eo, qui definit: quæ autem hoc pacto in definitione ponuntur, ſunt communia multis rebus, alioqui non eſſent nota, & vſurpata apud omnes: omnis igitur definitio conuenit pluribus rebus: quare nulla res ſingularis definiri poteſt, ſiquidem nulla res ſingularis poteſt eſſe pluribus rebus communis, pluribus, inquam, diſtinctarum numero eſſentiarum, quam ſolam realem diſtinctionem plurium rerum Ethnici Philoſophi agnouerunt. Aduerte tamen ideo ſola nomina cenſeri hoc loco nota, & vſurpata apud omnes, quia res ipſæ ſingulares fere ſunt addictæ certo loco, & tempori, atq; ex ſe non aptæ, vt ſemper & ab omnibus cognoſcantur: tametſi aliquæ earum ex accidẽti aut omnibus, aut plurimis notæ ſint, vt Adamus, Alexander Magnus, & ſimiles. Dixi autem (*Fere ſunt addicta, &c.*) propter ſolum Deum Optimum Maxim. qui nullo loco, aut tempore circumſcribitur: & tamen ſuæ infinitatis ratione definiri nequit. Alii ſic exponunt verba illa (Nec vero *Secun. ratio. Omnem definitionem conuenire pluribus rebus, nec eſſe poſſe ſingularium. Diu. Thom.*

is, qui

is, qui definit, nomen faciet) id eſt, vno duntaxat nomine vtetur: erit enim adhuc ignota res, quæ definienda proponitur: ſiquidem principia intrinſeca rei definiendæ vno duntaxat nomine explicari nequeunt: oportet igitur, vt definiens adhibeat plura nomina, atq; adeo communia. Nam ſi in definitione rei ſingularis ponantur nomina ſingularia, erunt ſynonyma eiuſdem rei, ac proinde non explicabunt rem ipſam, ſed forſitan clarius nomen exponet vocabulũ obſcurius. Magis tamen placet prior expoſitio, quam Alexander innuit. Multa enim ſunt nomina, quæ etſi conuertantur cum re, tamen illam declarent, quo pacto rationis particeps, diſciplinæ capax, & ſimilia, hominẽ declarant. Quo fit vt nihil impediat, quo minus nomen, quod vni tantum indiuiduo conuenit, poſſit illud notum facere, atque adeo à priori; cuiuſmodi erit illud, quod ſignificauerit differentiam illius indiuiduantem, aut etiam formam ſingularem, vt ſingularis eſt ex qua illud conſtet. Nam ſi ea ex parte dicatur id facere non poſſe, quia non eſt aptum, vt apud omnes ſit notum, & vſurpatum, vt dictum eſt (*cuiuſmodi nomina duntaxat cenſuerunt Philoſophi in definitionibus non eſſe aſſumenda*) recte dicetur. Accedit quod non omnia nomina, quæ vni tantum indiuiduo conueniunt, ſunt ſynonyma. Aliam enim entitatem ſignificat nomen indiuidui, aliam vero nomen differentiæ indiuiduantis, & cuiuſq; alterius ſingularis formæ, quatenus ſingularis eſt, in eo exiſtentis, ſiue illa eſſentialis ſit, ſiue accidentaria.

Vnum nomẽ poſſe à priori notum facere indiuiduũ quodlibet.

Non omnia nomina, quæ vni tantum conueniunt indiuiduo, eſſe ſynonyma.

εἰ δὲ l τις φαίη μηδὲν κωλύειν, χωρὶς μὲν πάντα πολλοῖς, ἅμα δὲ μόνῳ τούτῳ ὑπάρχειν· πρῶτον m μὲν, ὅτι καὶ ἀμφοῖν· οἷον, τὸ ζῷον δίπουν, τῷ ζῴῳ καὶ τῷ δίποδι. καὶ τοῦτο ἐπὶ μὲν τῶν ἀϊδίων. καὶ n ἀνάγκη γε εἶναι, πρότερά γ' ὄντα καὶ μέρη τοῦ συνθέτου. ἀλλὰ μὴν καὶ χωριστά, εἴπερ τὸ ἄνθρωπος χωριστόν·

Quod ſi l quis dicat nihil prohibere quominus omnia ſeorſim quidem multis, ſimul autem huic ſoli inſint. Primum m quidem occurrendum eſt, ambobus etiam ineſſe: veluti animal bipes, & animali & bipedi. Et hoc quidem in ſempiternis. Atque ita n rem habere neceſſe profecto eſt, quia priora ſunt, & compoſiti partes. Quinetiam & ſeparata, ſi homo eſt quid ſeparatum: aut o enim nullum,

Obiectio.

l *Quod ſi quis.*] Obiiceret aliquis contra rationem propoſitam: etſi ea omnia, quæ ponuntur in definitione rei ſingularis, ſeparatim ac per ſeſe pluribus rebus conueniant, tamen fieri poſſe, vt ſimul iuncta conueniant vni duntaxat ſingulari. Id quod Porphyrius in Iſagoge tanquam veriſſime dictum vſurpauit, cum expoſuit quid eſſet indiuiduum. Neq; etiam diſſimile videtur illud pronuntiatum, quo Ariſtoteles vtitur in 2. libro de reſolutione, cum ait, differentias, quæ aſſumuntur ad definitionem ſpeciei, per ſe quidem ac ſingulatim ſumptas latius patere, quam ſpeciem definiendam, ſimul autem iunctas, cum illa recurrere: quod patet in greſſibili, & bipede, quibus homo definitur. Nulla autem ratio ſuccurrit, cur idem accidere non poſſit in definitione rei ſingularis.

Cap. de ſpecie

Cap. 14.

Solutio prior

Communia attributa etiam ſimul ſumpta poſſe multis ineſſe.

m *Primum quidem.*] Occurrit Ariſtoteles obiectioni propoſitæ duobus modis. Primum quidem: communia attributa, etiam ſimul iuncta, poſſe multis rebus ineſſe, nihilque repugnare, quo minus pluribus numero conueniant, vt ipſe ad finem capitis exponit. Quin etiam ex dictis Platonis, cõtra quem hæc diſputatio inſtituta eſt, plane colligi ea quibus ſempiterna, hoc eſt, ſpecies ſeparatæ, definiuntur, etiam ſimul iuncta non conuenire iis ſolis ſpeciebus, in quarum definitionibus ponuntur, ac proinde ſpecies ſeparatas non poſſe definiri. Nam ſi quis Platonis dicta perpendat, animal & bipes ſimul iuncta non ſolum dicuntur de homine illo ſeparato, ſed etiam de animali per ſe, & de bipede per ſe, tanquam de rebus diuerſis, & numero differentibus, vt mox probabit. Ait autem, (*Et hoc quidem in ſempiternis*) quia exemplum adductum non habet locum in ſingularibus caducis. Animal enim & bipes, quæ ſunt in Socrate, non diuerſæ res, ſed vna atque eadem ſunt, vtpote ipſe Socrates.

Probatur.

n *Ita rem habere.*] Probat quod proxime dixerat, animal, inquam, & bipes ſimul iuncta (*quod idem de aliis quibuſuis communibus attributis reſpectu ſpecierum ſeparatarum dictum intellige*) non homini ſoli ſeparato, ſed animali etiam, & bipedi ſeorſum, tanquam diuerſis numero rebus conuenire. Quia enim ſunt partes eſſentiales (vt gratia exempli eſſe ſupponuntur) quod Plat. concedit, ac proinde idem re, & cum homine, & inter ſeſe, poſſunt vtiq; ſimul iuncta prædicari de ſe ipſis ſeorſim acceptis: eſt enim identica prædicatio, Animal eſt animal bipes, bipes eſt animal bipes, & vice verſa, cum omnia tria ſint vna atque eadem res. Quia vero ſingula per ſe ſunt priora ſuapte natura, homine, tanquam illius principia, & cauſæ, imo etiam ab eo ſeparata (*vt colligi poteſt ex rationibus, quibus Plato ſpecies ab indiuiduis ſeparabat,*) item quia ſunt ordine quodam communiora (*quæ quidem hoc loco appellantur priora ipſo eſſe, hoc eſt, ipſa eſſendi conſequentia iuxta ea, quæ dicuntur in prædicamentis*; denique quia ſunt ſimpliciora, imo (*quod ex dictis ſequitur*) ſimpliciores ideæ, quam ſit idea hominis, quę ex illis neceſſe eſt componatur, non dubium eſt,

quin

quin coniuncta dicantur de ſe ipſis ſeorſim acceptis, tanquam de rebus numero diuerſis & ab homine, & inter ſe, quod erat probandum.

o *Aut enim nullum.*] Senſus eſt, aut nihil commune eſt ſeparatum à particularibus, aut, ſi ſpecies ponitur ſeparata, dicendum quoque eſt vtrumque eſſe ſeparatum, nempe animal, & bipes, eodemque modo reliqua omnia genera, & differentias. Si igitur nihil commune ſeparatum eſt tum demum obtinebit Plato id, quod hac ex parte vult, vtpote genus non eſſe ſeparatum à ſpecie, & eadem ratione nec differentiam: quod ſi aliquid ſeparatum eſt, vt ipſe exiſtimat, (*ponit enim ſpeciem ſeparatam*) erit etiam differentia ſeparata, & potiori ratione genus, cum naturæ ordine præcedat differentiam.

χωριστόν. ἢ γὰρ οὐδὲν, ἢ ἄμφω. εἰ μὲν οὖν μηδέν, οὐκ ἔσται τὸ γένος παρὰ τὰ εἴδη: εἰ δ' ἔσται, καὶ ἡ διαφορά. εἶθ' ὅτι πρότερα τῷ εἶναι: ταῦτα δὲ οὐκ ἀνταναιρεῖται. ἔπειτα δὲ εἰ ἐξ ἰδεῶν αἱ ἰδέαι, (ἀσυνθετώτερα γὰρ τὰ ἐξ ὧν) ἔτι p ἐπὶ πολλῶν δεήσει κἀκεῖνα κατηγορεῖσθαι ἐξ ὧν ἡ ἰδέα: οἷον, τὸ ζῶον καὶ τὸ δίπουν. εἰ δὲ μή, πῶς γνωρισθήσεται; ἔσται γὰρ ἡ ἰδέα τις, ἣν ἀδύνατον ἐπὶ πλειόνων κατηγορῆσαι, ἢ ἑνός: οὐ δοκεῖ δὲ ἀλλὰ πᾶσα ἰδέα εἶναι μεθεκτή.

ὥσπερ

lum, aut vtrumq́ꝫ. Si igitur nullum, non erit genus præter ſpecies; quod ſi erit, erit etiam differentia. Itẽ quia ſunt priora ipſo eſſe; hæc autem non viciſſim tolluntur. Accedit, quod ex ideis ideæ conſtant: ſiquidem minus compoſita ſunt ea, ex quib. aliquid exiſtit. Deinde p de multis oportebit illa etiam, ex quibus idea conſtat, prædicari, vt animal, & bipes: ſin minus quonam modo cognoſcentur, erit enim idea quædam, quæ de pluribus, quam vno prædicari non poſſit: quod tamen non placet, cum omnis idea participabilis eſſe videatur. Tex. 55.

Quem-

p *Deinde de multis.*] Alio rurſus modo occurrit propoſitæ obiectioni. Prior enim ſolutio in ſempiternis tantum habebit locum, vt dictum eſt; hæc autem caducis etiam rebus accommodari poterit: tametſi de ſempiternis etiam, quemadmodum & illa, tradatur. Itaq; poſteriori hac ſolutione occurrit Ariſtoteles, communia attributa, (*vt animal, & bipes, ex quibus conſtat infima ſpecies, quam Plato ideam facit*) etiam quatenus coniuncta ſunt inter ſeſe, de pluribus, quam de ipſa idea prædicari oportere: alioquin nemo cognoſcet, aut probare poterit, eiuſmodi attributa eſſe ſimpliciores quaſdam ideas, ex quibus idea ſpecifica conſtet: quod tamen neceſſario concedendum eſſe ex dictis apertum eſt. Hæc autem conſequentia ex eo probatur, quia ſi coniunctim ſumpta de ſola idea prædicari poſſunt, dabitur idea, quæ de pluribus numero rebus prædicari nequeat, illa nimirum differentia, quæ reſtrinxerit cætera communia prædicata, vt de ſola ſpecifica idea coniunctim dicantur. Nunquam enim generalia attributa reſtringi poſſunt ad vnam duntaxat ſpeciem infimam, niſi per aliquod attributum, quod illi ſpeciei ſoli conueniat: dari autem ideam, quæ de vna duntaxat re ſingulari dici poſſit, pugnat cum ſententia eorum, qui ideas induxerunt: quibus non placet aliquam eſſe ideam, quæ multis participari, & de multis dici nequeat. Exemplar enim, qua ratione eſt exemplar, ad multa, imo vero ad indefinita, indifferens eſt. Conſiſtit igitur tota vis huius ſolutionis in eo, quod communia attributa, etiam vt coniuncta ſunt, non deſinant eſſe communia, niſi addatur aliquid ſingulare. Vnde patet non ſolum vniuerſalia, ſi ſint ſubſtantiæ ſeparatæ, non poſſe definiri per ſola communia attributa, quantumcunque multa iungantur; ſed multo etiam minus indiuidua, quæ ſub eiuſmodi vniuerſalibus continentur. Collectio enim multorum communium etſi aliquando reperiatur in vna tantum re ſingulari, ſiue ſeparata à materia, ſiue materiali & ſenſibili: nihil tamen repugnabit vnquam, quominus aliis compluribus conuenire poſſit. Quocirca recte ait D. Thom. collectionem multarum formarum, etſi aliquando in vno tantum indiuiduo reperiatur, quia tamen id ex accidente euenit, nunquam eſſe principium indiuiduationis talis indiuidui: non quidem ea ratione, qua ipſe vtitur, quia nimirum formæ omnes, quæ recipiuntur in materia, ſunt ex ſe indifferentes ad plura ſubiecta, limitantur autem ad hoc, vel illud indiuiduum per materiam ſignatam: (*nam & materia ipſa deſignata per tantam vel tantam quantitatem eſt indifferens ex ſe ad plures formas, niſi differentia indiuiduante deſignetur*) ſed quia communia attributa, vti diximus, etiam vt coniuncta ſunt, non ſunt determinata ad vnum numero, niſi per accidens, etiam materia ipſa. Quo fit, vt non ſolum in formis omnibus, ſed etiam in materia ipſa oporteat quærere vltimum quendam entitatis gradum, cum naturæ communes fiant ſingulares: per quem quidem gradum, quem differentia indiuiduans formaliter ſignificat, definiendæ eſſent res ſingulares, ſi ille aptus eſſet, vt ſemper & ab omnibus agnoſceretur, vt ex dictis patet. Quare ad illud Porphyrii dicendum erit, nõ eſſe eam indiuidui expoſitionem accuratam, ſed qualis per communia attributa tradi poteſt. Verum hæc ſecunda ratio ex tertia plenius intelligetur.

Solutio poſterior.

Non placet Platoni dari ideam, quæ à multis participari nequeat.

q *Quem-*

ὥσπερ q οὖν εἴρηται, λανθάνει ὅτι ἀδύνατον ὁρί-σασθαι ἐν τοῖς ἀϊδίοις, μάλιστα δὲ ὅσα μοναχά: οἷον, ἥλιος, καὶ ἡ σελήνη. οὐ μόνον γὰρ διαμαρτάνουσι τῷ προστιθέναι τοιαῦτα, ὧν ἀφαιρουμένων, ἔτι ἔσται ἥλιος ὥσπερ τὸ περὶ γῆν ἰόν, ἢ νυκτικρυφές. ἂν r γὰρ στῇ ἢ φανῇ, οὐκ ſ ἔτι ἔσται ἥλιος. ἀλλ' ἄτοπον, εἰ t μή: ὁ γὰρ ἥλιος οὐσίαν τινὰ σημαίνει. ἔτι ὅσα ἐπ' ἄλλου ἐνδέχεται: οἷον ἐὰν ἕτερος γένηται τοιοῦτος, δῆλον ὅτι ἥλιος ἔσται: κοινὸς u ἄρα ὁ λόγος: ἀλλ' x ἦν τῶν καθ' ἕκαστα ὁ ἥλιος, ὥσπερ Κλέων, ἢ Σωκράτης. ἐπεὶ διὰ y τί οὐδεὶς ὅρον ἐκφέρει αὐτῶν ἰδέας; γένοιτο γὰρ ἂν δῆλον πειρωμένων, ὅτι ἀληθὲς τὸ νῦν εἰρημένον.

Quemadmodum q igitur dictum eſt, latet fieri non poſſe, vt definitiones in perpetuis tradantur, in iis maxime, quæ vnica ſunt, vt Sol, & Luna. Nec enim hoc ſolum peccant, quod ea addant, quibus ſublatis adhuc Sol erit, cuiuſmodi eſt, quod terram circumeat, aut noctu occultatur. Si enim ſteterit, aut r apparuerit, non ſ amplius erit ſol. Attamen abſurdum eſt, ſi non t ſit: ſol enim ſubſtantiam quandam ſignificat. Præterea ea ſumunt, quæ de alio dici poſſunt. Exempli cauſa, ſi alter talis fiat, perſpicuum eſt illum futurum ſolem: erit u igitur communis ratio tradita: at x Sol ſingularis erat, vt Cleon, aut Socrates. Nam y cur nemo eorũ ideæ definitionem profert? fiet enim profecto manifeſtum, ſi eam afferre conentur, verum id eſſe, quod modo dictum eſt.

Tertia ratio. q *Quemadmodum igitur.*] Adhibet tertiam rationem ad principalem concluſionem confirmandam, quæ huiuſmodi eſt. Si qua indiuidua definiri poſſent, maxime id concedendum eſſet indiuiduis perpetuis, quæ ſunt vnica in ſua ſpecie, vt in ſole hoc, & hac luna, quam cernimus: contra hæc enim nihil re vera concludit prima ratio, cum iuxta veram de rebus cœleſtib. ſententiam interire non poſſint. Neque item ſecunda videtur quicquam colligere, cum communia attributa, per quæ illa definiuntur, in nulla re alia ſimul reperiantur, aut etiam videantur poſſe reperiri: atqui definitiones, quæ de iis tradi exiſtimantur, non ſunt re vera illorum definitiones, ſed rerum communium: nulla igitur indiuidua definiri poſſunt, ac proinde nec vniuerſalia, ſi ſint ſubſtantiæ ſeparatæ, & (*quod ſequitur*) indiuiduæ. Aſſumptionem probat Ariſtoteles non ſolum ex eo, quia definitiones, quæ de iis creduntur tradi, interdum aſſignantur per quædam accidentia, quæ ſi tollerentur, non continuo tolleretur ſubſtantia rerum, quæ definiuntur: ſed etiam quia re vera quæcunq; communia attributa ſimul iuncta ſumantur, ſem-

Etiam in perpetuis communia attributa ſimul ſumpta eſſe indifferentia pluribus. per erunt indifferentia pluribus rebus numero. Quanquam enim aliud aſtrum per naturã fieri nequeat, ſi tamen aliud tale fieret, quale eſt Sol, iam eadem definitio ſolis in illud conueniret: idque non alia de cauſa, niſi quia re vera eſt ex ſe indifferens ad plura, quod ex eo accidit, quia ex communibus attributis conficitur.

Obiectio. *Solutio.* Quod ſi quis obiiciat, ſi ratio hæc bona eſt, eadem poſſe probari, ſi quis tradat definitionem Socratis per naturam ſpecificam, & differentiam indiuiduantem Socratis, eam definitionem fore communem pluribus: (*quandoquidem, ſi alius fieret omnino ſimilis, iam in illum conueniret eiuſmodi ratio*) occurrendum eſt non eſſe parem rationem, quantumcunque enim alius homo fiat ſimilis Socrati, nunquam tamen in illum poterit conuenire eiuſmodi Socratis definitio: quia ſimilitudo quantumcunque magna ſit, ſemper ſupponit diſtinctionem ſimilium, propter quã nunquam definitio tradita per differentiam indiuiduantem Socratis poterit alteri conuenire, niſi (*quod repugnat omnino*) fiat aliquis alius à Socrate, qui omnino ſit idem, quod Socrates. At ſi alius Sol fieret ſimilis huic noſtro, iam in illum conueniret definitio ſolis tradita per communia prædicata, eo quod non per differentiam vllam indiuiduantem, aut aliquid aliud ſingulare traderetur. Quod autem ad verba attinet ad initium huius particulæ contextus hunc in modũ exponendum eſt: Quod igitur impoſſibile ſit ſingularia definiri, quemadmodum dictum eſt, obſcurum eſt ſane: nec verum videtur in ſempiternis: maxime in iis, quæ ſunt ſenſibilia & vnica in ſpeciebus. Nam in ideis, quæ non ſunt ſenſibiles: hactenus verum eſſe probatum eſt.

r *Aut apparuerit.*] Noctu ſcilicet, vt apparet habitantibus ſub circulo Arctico, cum apud nos ſunt noctes æſtiuæ.

ſ *Non amplius erit Sol.*] Si traditæ nimirum definitiones bonæ ſunt.

t *Si non ſit.*] Hoc eſt, ſi non ſit Sol ſublato motu illius, aut occultatione, cum hæc ſint accidẽtia, ille vero ſubſtantia. Hinc colliges non eſſe proprium Solis moueri circa terram ſublata enim proprietate neceſſe eſt tolli ſubiectum: tametſi eo modo poteſt dici proprietas Solis, quo

c.4.q.2.ſect. 6.& 7. motus cœli dicitur naturalis cœlo: de qua naturalitate nõnihil dictũ eſt l.5.& plura dicẽtur l.10

u *Erit igitur communis.*] Quæ tamen peculiaris, & propria huic Soli putabatur.

x *At Sol*] Vt à principio ſumebatur, & reciproca definitione per communia attributa definiri credebatur.

y *Nam cur nemo.*] Cum hactenus rationibus probauerit, vniuerſalia, ſi ſeparata ſunt, ac proinde ſingularia, non poſſe definiri: nũc id ipſum probat autoritate eorum, qui illa ſeparata eſſe dixerunt.

Neminem vnquam idea ſeparatæ, aut ſingularium definitionem tradidiſſe.

dixerunt. Nemo enim eorum tradit definitionem vllam, quæ ſoli ideæ conueniat, vt patet ex definitionibus hominis, equi, leonis, & cæterarum rerum, quæ circumferuntur, quas perſpicuum eſt rebus noſtratibus aſſignari, & ex illis colligi. Senſus autem verborum hic eſt: Nam ſi ſingularia, maxime autem, quæ perpetua ſunt, definiri poſſunt: cur nemo eorum, qui ideas induxerunt, vllam ideam definiuit vnquam? Si quis enim conetur inuenire definitionem, verbi cauſa, hominis ſeparati: is profecto cum in caſſum ſe laborare intellexerit, plane dabit manus, noſtræq; ſententiæ vel inuitus ſuffragabitur.

Poſſintne diuidua definiri?

QVÆST. VNIC.

Argumenta, quibus ſuadetur indiuidua non ſolum poſſe definiri, ſed etiam præcipue definiri.

SECTIO I.

ETSI ex iis, quæ in hoc capite ab Ariſtotele dicuntur, perſpicuum eſt ſenſiſſe illum, indiuidua non poſſe definiri, neque tantum id intellexiſſe de caducis indiuiduis, ſed etiam de perpetuis; nec modo de perpetuis materialibus, ſed etiam de immaterialibus, qualia ſuperius collegerat eſſe ideas Platonicas: ſunt tamen non pauca, nec leuia argumenta, quibus oſtendi videatur, non ſolum poſſe ea definiri, ſed etiam præcipue definiri.

C

Primum, quia de quouis indiuiduo contento ſub ſpecie poteſt haberi proprius, & peculiaris conceptus confuſus, quo diſtinguatur non ſolum à cæteris indiuiduis ſuæ ſpeciei, ſed etiam à natura ſpecifica, ſub qua cũ cæteris continetur: cum ergo is conceptus explicari poſſit per conceptum naturæ ſpecificæ, in qua cum cæteris conuenit, & per cõceptum differentiæ indiuidualis, qua ab eiſdem differt, nihil eſt, cur illud non poſſit per eas conuertibiliter explicari, ac proinde definiri. Loquimur autem hoc loco ſolum de indiuiduis contentis ſub ſpecie, quia perſpicuũ eſt indiuiduum, quod nulli ſpeciei ſubiicitur aut nullo modo definiri poſſe, ſi ſit infinitæ perfectionis eſſentialis, cuiuſmodi eſt ſolus Deus; aut non definiri per vllum conceptum vniuocum, & eſſentialem communem ſibi cum aliis, ſed vtcunque deſcribi, & declarari, cuiuſmodi ſunt differentiæ indiuiduales Socratis, & Platonis.

Ad cap. 8.

Deinde, quia definitiones rerum reſpondent earum ideis in mente diuina exiſtentibus, vt patet ex iis, quæ ſuperius de ideis diſputata ſunt: at eo loco conſtitutæ ſunt ideæ non ſolum ſpecierum, sed etiam indiuiduorum: quin etiam non deſunt, qui exiſtiment dari ſolum ideas indiuiduorum, aut certe eas eſſe præcipuas.

A

Tertio, quia vt differentia ſpecifica eſt id, quo ſpecies eſſentiali incluſione ſuperat ſuũ genus: ita differentia indiuidualis eſt, qua indiuiduum eodem modo ſuperat ſpeciem, ſub qua continetur: (*neq; enim indiuiduũ conſtitui poteſt ex natura ſpeciei, & vllius accidentis ipſius indiuidui additione, vt patet ex iis, quæ l. 5. dicta ſunt*) qua igitur ratione definitio ſpeciei conficitur ex genere, & differentia ſpecifica, eadem conſtitui poterit definitio indiuidui ex ſpecie, & differentia indiuiduante.

ca. 6. quæſt. 11.

B

Quarto, quia ſpecies eſt ſimpliciter prius, magiſq; nota, quam genus, vt oſtenſum eſt l. 1. ergo ſpecies non ſolum æque apta, ſed etiam aptior erit ad definitionem indiuidui, quam genus ad definitionem ſpeciei: cum igitur differentia quoque indiuidualis videatur notior, quam ſpecifica, quia & ipſum indiuiduum eſt notius, quam ſpecies: efficitur, vt ea non ſolum æque apta, ſed etiam aptior ſit ad definitionem indiuidui, quam eſt ſpecifica ad definitionem ſpeciei.

Poſtremo, quia quæ magis, & verius entia ſunt, verius quoque habent eſſentiam, ſiue entitatem: (*ab entitate enim, eſſentiaq; ens dicitur*) cum ergo indiuidua ſunt magis, ac verius etiam, quã genera, & ſpecies ſub quibus continentur, (*per ea enim, & in eis ſuperiora omnia exiſtunt, vnde & primæ ſubſtantiæ ſunt maxime ſubſtantiæ comparatione ſpecierum, & generum, quibus ſubiiciuntur*) non dubium videtur, quin eandem non modo definitionem habere poſſint, ſed etiam veriorem ſibi vendicent: ſiquidem definitio nihil eſt aliud, quam eſſentiæ rei per ſuæ entitatis gradus explicatio.

c. 2. q. 2. ſec. 6.

D

Vera quæſtionis reſolutio.

E

SECTIO II.

Non poſſe à nobis in hac vita definiri.

DIcendum eſt tamen cum Ariſtote. communique Philoſophorum, & Theologorum ſententia, nulla indiuidua à nobis in hac vita (*neq; enim de cognitione Dei, aut Angelorum, animarumve à corpore ſeparatarum loquuntur*) proprie definiri poſſe. Hæc enim eſt authorum omnium mens, & intelligentia, ſi recte excutiatur.

Ita Ariſt. toto hoc c. D. Th. hic lect. 15. & 1. p. q. 29. a. 1. ad 1. Scot. in 4. d. 1. q. 2. & alij.

F

Primum,

Primum, quia nos in hac vita ex proprietatibus rerum colligimus earum inter ſe differentias, non ex communibus accidentibus quæ aliis etiam conuenire poſſunt: at ſingularium, vt ſingularia ſunt, nullæ ſunt peculiares proprietates. Id quod in iis, quæ gignuntur, & intereunt, plane experimur: (*in quibus tamen veriſimilius eſſet dari peculiares proprietates ſingulorum*) quidquid enim vnum eorum poteſt, & eo modo, quo poteſt, idem, eodem que modo poteſt quodlibet aliud eiuſdem ſpeciei infimæ, niſi ſit imperfectum adhuc, læſum, aut debilitatum, vt oſtendimus libr. 5. at nullum huiuſmodi indiuiduum poteſt alterum producere ſibi ſimile in natura indiuiduali, ſed ſpecifica, vt patet. Neque enim Sophroniſcus cõmunicauit filio Socrati ſuam ipſius indiuidualem naturam, ſed aliam eiuſdem infimæ ſpeciei, quod idem eodemque modo facere poſſunt ſinguli homines: quo fit, vt omnes habeant eiuſdem rationis generandi proprietatem, potentiamque, nõ ſinguli ſingulas diuerſæ inter ſe rationis, & naturæ. Eſt enim in creaturis omnibus natura ſingularis effœta, ſeu potius ſterilis, ratione differentiæ indiuidualis, vt alteri rei communicari nequeat, niſi ratione incluſæ in ſe naturæ ſpecificæ: cum ſola diuina natura, quæ eſt omnium maxime ſingularis, ob infinitatem ſuę perfectionis ſui ipſius ſit fœcũda, & communicatiua. Vnde in creaturis natura ſingularis, vt ſingularis eſt, non eſt primum principium generatiuum, ex quo quaſi oriatur propria generandi potentia, ſeu facultas, quæ eſt proximum generandi principium: ſed ſola natura ſpecifica, quæ in ea includitur. In Deo autem principium & primum, & proximum ſe interius communicãdi (*nulla enim ibi diſtinctio eſt ex natura rei inter primum & proximum*) eſt ipſa ſingulariſſima diuina natura, quæ vt eſt in prima hypoſtaſi, eſt potentia generandi Filium; vt autem in prima, & ſecunda, eſt potentia producendi Spiritum ſanctum, quibus eadem ſingularis eſſentia, & natura communicatur. Quo etiam pacto & potentia hominis, quę eſt communicatiua humanæ naturæ, quæ illam ſequitur, eſt ex ſe generatiua omnium hominum, quemadmodum & ipſa natura, ex qua illa quaſi naſcitur: verum, vt fuit in Sophroniſco, erat generatiua Socratis, & aliorum filiorum eius: vt autem fuit in Socrate, non erat generatiua eorundem propter diuerſitatem ſuppoſitorum, quæ ſunt ea, quæ generant, non ipſa formalia generandi principia, quibus fit generatio. Cum igitur in creaturis nulla ſit peculiaris proprietas rei ſingularis, vt ſingularis eſt: nil mirum eſt, ſi nulla quoque à nobis in hac vita cognoſci poſſit differentia indiuidualis: ſolumque cognoſcere, & demonſtrare poſſimus ex intimo rerum ſingularium diſcrimine differentias indiuiduales eſſe, ipſas vero conuertibiliter cognoſcere non poſſimus, quare nec per eas indiuidua definire.

cap.28.q.16. sect.2.

In creaturis natura ſingularis ex ſe eſt ſterilis: ſola diuina eſt ex ſe fœcunda.

Non poſſe ſingularia definiri per accidentia.

Deinde, quia ſi quis dicat, ea poſſe definiri per plura accidentia ſimul iuncta, ne in rebus quidem incorruptibilibus (*imo neq; in iis, quæ vnicum habẽt indiuiduum*) reperientur talia accidentia. Nam ſi ſermo ſit de accidentibus natura ſua cõtingentibus, qualia ſunt ſolem, aut lunam circum terram volui, noctu occultari, & ſi quæ ſunt alia huiuſmodi, quãquam ea vel ſemper, vel ſtatis temporib. corpora illa comitentur, nihil tamen repugnat, quominus ab eis ſalua eorum corporum ſubſtantia remoueri poſſint: ſi vero ſunt neceſſaria, & quæ per ſe illis conueniant, quantũcunq; etiam plura iungantur, non conuertẽtur tamen cum eiuſmodi corporibus: quia ſi alius eſſet Sol, & alia Luna, eiſdem quoque conuenirent. Vnde patet, indiuidua incorruptibilia, & quæ ſemper ſine vllo impedimento eodem modo progrediuntur, non ſolum eſſentiali definitione apud nos, vt patet ex ſuperiori ratione, ſed neq; etiam deſcriptiua conuertibili, vt modo apparuit, poſſe definiri: ac proinde, ſi quando per coniunctionem multorum accidentium, ſiue contingentiũ, ſiue neceſſariorum definiuntur, improprie definiri, & ſolum ſecundum præſentem rerũ ſtatum. Atque hæc eſt tota via tertiæ rationis Ariſtotelis, quam ille in contextu addit ad ſupplendam primam, & luculentius explicandam ſecundam. Eadem enim eſt vis ſecundæ ac tertiæ. Ex quibus duo colliges. Vnum ſit, Ariſtotelem nullam proprietatem poſuiſſe, quam non putarit communem omnibus eiuſdem ſpeciei infimæ indiuiduis; quod nos aſſumpſimus in ſuperiori argumẽto. Alterum non putaſſe illum eſſe impoſſibile ſimpliciter dari alium Solem, & aliam Lunam, aliumve mundum, ſed ſolũ per cauſas naturales: alioqui non recte argumentaretur. Si enim crederet eſſe ſimpliciter impoſſibile dari alium numero ſolem, lunam, aut mundum, non recte dixiſſet, quodcunque accidens de his numero dicitur, etiamſi ſit ex iis, quæ neceſſario conueniunt, poſſe pluribus ſimilibus, ſiue eiuſdem ſpeciei conuenire: qua confeſſione volens nolens admittere debet potentiam diuinam ſupra omnem curſum, ordinemq; naturæ, vt patebit libro duodecimo.

Sentit Ariſt. poſſe dari alium Solem, Lunam, & mundum alium.

Tertio, quia quæſtio: Quid eſt? de quolibet indiuiduo contento ſub ſpecie, non petit

tit quiditatem eius ſingularem, ſed commu- A nem totius ſpeciei: ea enim, qua quærimus, quid ſit Socrates? optime ſoluitur, cum reſpondemus, Eſt animal rationis particeps. Quod ſi petatur, Quis eſt? tum ad accidentia conuertimur, quæ nunquam tam multa accumulamus, vt non in alium hominem conuenire poſſint, aut certe poſſent: id quod non alia de cauſa accidit, niſi quia quiditas particularis cuiuslibet talis indiuidui completur per differentiã indiuiduantem, quę non mo- B do non eſt nobis nota in hac vita, ſed neq; etiam conuertibiliter per vlla accidentia ſignificari poteſt. Quod ſi quis obiiciat, cum dicimus, Hic homo demonſtrato V.C. Socrate: illud verbum, *Hic*, ſignificare peculiarem eius differentiam indiuiduantem, vt alibi docuimus: ergo per pronomina, *Hic*, vel *Hoc*, &c. poſſe indiuidua omnia conuertibiliter definiri: reſpondendum eſt, poſſe quidem ſignificari, hoc eſt, innui differentiam Socrat. ver- C bo, Hic, verum non conuertibiliter cũ formali ſignificato huius pronominis. Quid n. eſt, *Hic*, niſi qui nunc eſt hoc loco, vel hic albus, hic procerus, hic à me digito, aut alio ſigno demonſtratus. At hæc omnia accidentia ſunt, quæ etſi pro tempore, quo fit demõſtratio, in alium hominem non cadant: nihil tamen repugnat cadere potuiſſe. Conuerti ergo nũc formalis ſignificatio eius pronominis cum differentia indiuiduante Socratis po- D teſt, abſolute autem, & pro quouis tempore non poteſt.

Obiectio. l.5.c.6.m xime q.4.ſec.4 & q.5.ſect.3.

Solutio.

Quarto, quia ſi idẽ corpus ponatur à Deo circumſcriptiue in duobus locis ita propinquis, vt illud in vtroq; exiſtens perſpicue videamus eiuſdem menſuræ eſſe, eiuſdemque coloris: quæro, an iudicabimus eſſe vnum, an vero duo? haud dubium, quin dicturi ſimus, eſſe duo? quia videbimus illud in diuerſis locis: quemadmodum ſi à contrario duo E æqualia, & omnino ſimilia in eodem loco ponantur, (*quod etiam diuina poteſtate fieri poteſt*) plane iudicabimus eſſe vnum: ſemper igitur falli poſſumus in dignoſcendis indiuidualibus rerum differentiis in hac vita: quod non accideret, ſi per eas, aut per aliquid conuertibile indiuidua definire poſſemus.

Quinto, quia de iis ſolis fit potiſſima demonſtratio, quorum habetur definitio: atqui de indiuiduis non fit apud nos vlla de- F monſtratio, niſi tanquam de ſecũdariis ſubiectis, vtpote ratione ſpeciei, ſub qua illa cõtinentur: non definiuntur ergo indiuidua apud nos, niſi ratione ſpecierum, quibus ſubiiciuntur. Propoſitio ex eo patet, quia potiſſima demonſtratio fit per definitionem ſubiecti demonſtrationis, vt Dialectici tradunt, & Ariſtoteles libro ſuperiori, & aliis locis innuit. Aſſumptio ex eo primũ probatur, quia demõſtratio non eſt, niſi de rebus perpetuis, & neceſſariis, quod cum ipſe libr. primo Poſteriorum, tum alii omnes Philoſophi tradũt idq; nos ſuperiori libro, cum de ſcientia ageremus, quo pacto intelligendum ſit, explicauimus: at indiuidua rerum corruptibilium nec ſunt perpetua, nec neceſſaria. Atque in hac probatione vim habet prima ratio Ariſtotelis. Deinde, quia demonſtratio fieri nõ debet, niſi per ea, quæ natura ſua omnibus nota eſſe poſſint: (*nam & hoc ipſum demonſtrationis nomen ſonat, & ab omnibus Philoſophis vſurpata conſuetudo poſcit*) vnde fit, vt natura ſua ſemper, & vbique eſſe poſſint, hoc eſt vt ad nullum certum tempus, aut locum addicta ſint: at propriæ indiuiduorum differentiæ, & quaſi peculiares eorum characteres non ſolum in rebus, quæ gignuntur & intereunt, C ſed etiam in iis perpetuis, quæ ſenſib. noſtris ſubiecta ſunt, certo tempore, aut certo loco exiſtunt. Vnde iidem omnes colligunt, demonſtrationem nec niſi de rebus vniuerſalibus eſſe, nec niſi ex mediis vniuerſalibus cõfici: vniuerſalia enim, vt non ſunt addicta certo loco, aut tempori, ſed natura ſua indifferentia ad omnem locum & tempus, ita natura ſua ſemper, & vbique nota eſſe poſſunt: atq; in hac poſteriori probatione aſſumptio- D nis vim habet ſecunda ratio Ariſtotelis.

6.1 tex.1. & hoc l.c.6.tex. 10. & 1. de anima cap.1. tex.1.

De ſingularibus non fieri demonſtrationes c.6 tex.15. & c.7 tex.21.c.5.q. 1.ſect.6.

Poſtremo probari poteſt propoſita à nobis aſſertio Platonis autoritate, communiq; Philoſophorum & Theologorum conſenſu. Plato enim, vt Porphyrius refert in ſua Iſagoge, ſub ſpecies infimas deſcendendum eſſe vetabat: quod cũ non ita intelligi poſſit quaſi putarit negligendam eſſe in Philoſophia ipſorum indiuiduorum particularem cognitionem, cum potius ab huiuſmodi eorũ notitia ad vniuerſalia colligenda inductionis adminiculo aſcendendum eſſe diceret: reliquum eſt, vt intelligendum ſit de cognitione diſtincta, qua diuiſionis interuentu ab vniuerſalib. per differentias diuiſiuas deſcenditur, vt qui ſapienter viderit ſub ſpecieb. infimis nullam à nobis in hac vita certam, & deſignatam ſingulariũ rerum notam niſi per communium accidentium notitiam cognoſci poſſe, quæ fallax ſæpe eſſet, & Philoſopho indigna. Communis autem Philoſophorum, & Theologorum Schola duabus potiſſimum de cauſis iudicat indiuidua non eſſe definiẽda. Vna, quia nihil repugnat ea eſſe infinita ſub ſpeciebus, à quibus continentur: altera, quia ſunt æqualis perfectionis eſſentialis ſub vnaquaq;, vt laborandum ſapientiæ ſtudioſo non ſit, ſiue pro peculiari cognitione rerũ quæ

c. de ſpecie.

Communis ſchola negat definienda indiuidua, quod poſſint eſſe infinita.

Vide Albert. Mag. in Porphyr tract. 4 c.1. & quæ di

ximus li. 5. c. 18. q. 16. Et quod ſubead. ſpecie ſint æqualis perfec.

quæ percurri nunquam poſſunt, ſiue pro A ea, cum ſit rerum omnino ſimilium inter ſe, quod attinet ad earum particulares eſſentias, proficere non valeat. Proficiunt tamen Chronologi, Geographi, & hiſtoriæ Scriptores in cognitione, & obſeruatione multarum rerum ſingularium, temporum, locorum, perſonarum, & actionum: quia non ad ipſas internas naturas particulares attendunt, ſed ad ea accidentia, quibus illæ quaſi veſtiuntur, quorum accidentium obſeruatio B non parum ad prudentiam, & cæteras morum virtutes conducit.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO III.

Qvare ad argumēta omnia, quæ pro parte affirmatiua propoſita ſunt, dicendum eſt, poſſe quidem à nobis definiri indiuidua, C ſiue eorū ſingulares naturas & eſſentias, diſtinctè cognoſci, cum animus à mortali corpore ſeiunctus fuerit; quod in eo ſtatu rerum ſingularium particulares eſſentias, non per ſola earum accidentia, ſed per ipſarum etiam eſſentiarum internos gradus, ſit percepturus: at in hac vita non poſſe, vt probatum eſt.

Vbi migrabimus è corpore poſſe à nobis definiri indiuid.

Illud tamen quod in quarto argumento dicitur, differētiam indiuidualem videri notiorem ſpecifica, neque in hac vita verum eſt D in qua illa non cognoſcitur, quænam ſit, ſed tantum, quod ſit: neq; etiam in futura. Nam etſi indiuidualis differentia aliquid perfectionis eſſentialis adiungit indiuiduo, ſicque indiuiduum ſit perfectius ea ſpecie, à qua continetur: maior tamen perfectio eſt ſpecificæ differentiæ, quam indiuidualis: ſiquidem indiuiduales differentiæ ad ſolam diſtinctionē indiuiduorum inter ſe vtiles ſunt: non item ad ea varie perficienda, variiſque proprieta- E tibus ornanda, & inſtruenda: ſpecificæ vero non ſolum ſpecies diſtinguunt, ſed etiam varios perfectionis eſſentialis gradus eiſdē conferunt variaſque, & diſſimiles admodū proprietates in eiſdem quaſi fundant. Id quod

Differentia ſpecif. perfectior, & notior natura ſua eſt indiuiduante.

fortaſſe in cauſa fuit, cur Scotus differentias A indiuiduantes materiæ nomine reſpectu naturæ ſpecificæ nonnunquam appellauerit, tametſi non recte Ariſtotelem iis locis in eūdem ſenſum expoſuerit. Vnde nihil refert, quod indiuiduum ſit notius, (*etiam natura*) quam ſpecies: vt inde colligatur, differētiam quoque indiuiduantem eſſe eodem modo notiorem quam ſpecificam: etſi enim perfectio indiuidui ſuperat perfectionem ſpeciei, B non inde tamen ſequitur vtramque partem definitiuam indiuidui ſeparare vtramq; definitiuam ſpeiei, cum vna poſſit alteram ſuperare, & altera ab altera ſuperari.

Vt in 2. d. 3. q. 6.

Illud etiam, quod in vltimo argumento concluditur perfectiorem eſſe quiditatem, & naturam indiuidualem, quam ſpecificam, etſi verum eſt: non efficit tamen, vt eius declaratio, qualis in hac vita haberi poteſt, ſit verior definitio, quam definitio ſpeciei: cum ne C conuertibilis quidem ſimpliciter deſcriptio eius eſſe poſſit, vt ex dictis patet. Quanquam neque in alia vita forſitan definitio indiuidui eſt verior definitio, quam definitio ſpeciei: quia definitiones rerum reſpondent ideis diuinis, quatenus ſunt rerum exemplaria: ideæ autem ſpecierum verius, magiſque proprie dicuntur exemplaria, quam ideæ indiuiduorum, vt c. 8. diximus, quod Ariſtoteles plane docet ad finem ferme huius cap. vbi pro D magno abſurdo reputat, eſſe ideam aliquam, quæ à pluribus participari non poſſit.

Definitiones rerum reſpōdent ideis diuinis.

q. 2. ſect. 6. tex 55.

Non deſunt tamen, qui dicant, nos libr. 5. poſtquam impugnauimus eam Nominaliū ſententiam, qua tollunt de medio omnem differentiam indiuiduantem, & naturas omnes, quas communes dicimus, aſſerunt eſſe ex ſe ipſis indiuiduas, iterum in impugnatā E ſententiam incidiſſe. Quod ſi verum eſſet, tota huius quæſtionis ſtructura corrueret. Sed luce clarius eſt nihil tale eſſe in loco, quē citant: nec aliud quicquam, vnde colligi poſſit: cum potius vbicunque de hac re agitur, perpetua nobis ſit ea cum Nominalib. quos illi plane ſequuntur, contentio.

c. 28 q. 1.

ΚΕΦ. ις.

Φανερὸν δ' ὅτι καὶ τῶν δοκουσῶν οὐσιῶν εἶναι, αἱ πλεῖσται δυνάμει εἰσὶ, τά τε μόρια τῶν ζώων: οὐδὲν γὰρ κεχωρισμένον αὐτῶν ἐστιν; ὅταν δὲ χωρισθῇ

CAPVT XVI.

Manifeſtum a eſt autem plurimas earum quæ ſubſtantiæ exiſtimantur, potentia eſſe: vt partes animalium: nulla enim earum ſeparata

CAPITIS DECIMISEXTI EXPLANATIO.

Inſtitutum Ariſtotelis in hoc cap.

M*Anifeſtum a eſt autem.*] Quoniam ad finem cap. 13. ſub dubio reliquerat, quonam pacto ſubſtantiæ ex ſubſtantiis conſtarent; idq; ſolum in genere innuerat modo quodam conſtare ex ſubſtantiis, modo alio non item: id iam quo pacto intelligendum ſit, exponit hoc loco Ex qua re patebit, vniuerſalia non eſſe ſubſtantias actu, ſed potentia. Deinde, vt plenius abſoluat tra-

trat tractationem quæſtionis illius, ſintne vniuerſalia ſubſtantiæ, an non? de qua egerat cap. 14. docet, ne ens quidem, aut vnum, quæ quibuſdam maxime videbantur eſſe ſubſtantiæ, in ſubſtantiis eſſe numeranda. Poſtremo pro huiuſce diſputationis contra Platonem complemento, ſubdit, qua in re ille recte dixerit in poſitione idearum, qua perperam. Quod ergo ad primum attinet, ſumma doctrinæ eſt: vt aliqua ſubſtantia ſit actu, & non potentia duntaxat: duo eſſe neceſſaria. Vnum eſt, vt habeat propriam operationem: cum enim vnumquodque ſit propter ſuam operationem, nunquam ſane erit actu, niſi cum propriam operationem habere potuerit. Alterum, vt ſit diſtincta a cæteris omnib. ipſe enim actus diſtinguit, ac ſeparat, vt c. 13. dictum eſt. Hinc fit primum, vt partes, quibus ſubſtantiæ integrantur, veluti manus, pes, oculus, & aliæ plurimæ; quæ propter diſtinctas operationes quas habent in toto exiſtimantur eſſe actu ſubſtantiæ, non ſint actu ſubſtantiæ, ſed potentia. Nam etſi illis non deeſt quodammodo propria operatio, deeſt tamen non propria, & actualis diſtinctio ab aliis partibus eiuſdem totius, quippe cum omnes ſub vna & eadem forma totius contineantur. Dixi autem (*quodammodo*) quia, ſi proprie loquendum eſt, non partes ipſæ operantur, ſed totum per partes, vt primo capite primi libri dictum eſt. Id quod ex eo liquet, quia cum ſeparatæ ſunt, nec iam ſub eadem forma totius continentur: etſi conſecutæ ſunt propriam diſtinctionem, quæ erat altera conditio ſubſtantiarum actu, non tamen habent propriam operationem. Ita fit, vt manus abſciſſa non ſit manus, niſi ſola nominis communione: alioquin manus lignea, quæ eandem habet figuram, eſſet vere manus, & ſtatua lignea verum corpus humanum. Fit deinde, vt ſubſtantiæ vniuerſales (*quod Ariſtoteles hoc loco præcipue docere voluit*) quemadmodum & partes integrantes, non ſint actu ſubſtantiæ, vt Plato exiſtimauit, ſed potentia: non quod ita ſint potentia, vt aliquando poſſint eſſe actu, veluti partes integrantes: (neq; enim vniuerſales ſubſtantiæ poſſunt actu ſeparari à ſingularib. niſi cogitatione) ſed quia habent eſſe in ſingulari ſubſtantia, cui primo cõuenit & operatio, & diſtinctio, ac proinde veluti materiales, & potentiales partes accipiunt complementum additione differentiarum, quibus contrahuntur ad ſingulares ſubſtantias.

Vt aliquæ ſubſtantia ſit actu, duo requiri.

Tex. 49.

Ita ibi Ariſt. & nos q. 5.

Manum abſciſſam non eſſe manum.

Vniuerſalia eſſe ſubſtantias tantum potentia.

χωρισθῇ, καὶ τότε ὄντα ὡς b ὕλη πάντα, καὶ γῆ, καὶ πῦρ, καὶ ἀήρ. οὐδὲν c γὰρ αὐτῶν ἕν ἐστιν, ἀλλ' οἷον σωρὸς πρὶν ἢ πεφθῇ, καὶ γένηταί τι ἐξ αὐτῶν ἕν. μάλιστα δ' d ἄν τις τὰ τῶν ἐμψύχων ὑπολάβοι μόρια, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς παρεγγὺς ἄμφω γίνεσθαι, ὄντα καὶ ἐντελεχείᾳ, καὶ δυνάμει, τῷ ἀρχὰς ἔχειν κινήσεως ἀπό τινος ἐν ταῖς καμπαῖς: διὸ ἔνια ζῷα διαιρούμενα ζῇ. ἀλλ' ὅμως δυνάμει πάντα ἔσται, ὅταν ᾖ ἓν καὶ συνεχὲς φύσει, ἀλλὰ μὴ βίᾳ, ἢ συμφύσει: τὸ γὰρ τοιοῦτον, πήρωσις. ἐπὶ

parata eſt: cum autem ſeparata fuerint, tunc etiã omnes erunt vt b *materia, terra, ignis, aer. Nihil* c *enim eorum vnum eſt, ſed veluti cumulus, antequam digeratur, & ex ipſis vnum fiat. Maxime* d *vero eorum, quæ anima prædita ſunt, ipſiuſq; animæ partes prope ad hoc accedere aliquis exiſtimabit, vt vtræq; & actu ſint, & potentia: quod principia motus ab aliquo inflexuris habeant: qua de cauſa quædam animalia diuiſa viuunt. Attamen omnia potentia erunt, cum vnum, continuumque natura fuerint, non vi, aut copulatione: tale enim læſio eſt.* Cum

b *Erunt vt materia.*] Vt materia vocantur partes omnes comparatione totius: quemadmodũ & totum, vt totum eſt, quia perfectum eſt reſpectu partium, ad formam reuocatur 2. Phyſicor. lib. Inter partes autem eæ præcipue cenſentur vt materiæ, quæ integrantes appellantur, de quibus hic eſt ſermo: & earum eæ maxime, quæ per diuiſionem totius priuantur forma totius, cuiuſmodi ſunt in animalibus manus, pes, caro, & omnes aliæ, quæ in toto viuunt, extra totum vita priuantur: itemq; in miſto elementa, quippe cum in illo habeant formam miſti, eo autem reſoluto redeant ad proprias formas abiecta forma miſti.

c. 3. tex. 31.

Quæ partes præcipue vocentur vt materia.

c *Nihil enim eorum.*] Quod elementa ante miſtionem, & poſt reſolutionem miſti ſint veluti materia, ſimilitudine rerũ, quæ arte conficiuntur, videtur innuere. Sunt enim elementa in hac rerum vniuerſitate veluti cumulus quidam materialium partium, quæ ad generationem miſtorum aſſumuntur, & ex eorum reſolutione reſultant, non ſecus ac cumulus lapidum, lignorum, & aliarum rerum, ex quibus ædificia, & alia huiuſmodi conficiuntur, & in quas confecta diſſoluuntur. Vnde patet, ſphæram elementorum non eſſe vnum quid per ſe: multoque minus ex elementis, & corporibus cœleſtibus conſtare aliquid vnum per ſe, vt pleriq; putauerunt.

Elementa eſſe veluti materiam miſtorum.

d *Maxime vero partes.*] Quia ſunt quædam partes integrantes animatorum, hoc eſt, animantium (ſic enim videtur hoc loco, vt alibi ſæpe, accipi animatorum nomen) quæ per totius diuiſionem non ſtatim priuantur operationibus, quas habebant in toto, ac perinde nec forma totius, cuiuſmodi ſunt partes multorum reptilium, & eorum animaliũ, quæ inſecta dicuntur: videri non ſine cauſa alicui poſſet, tota, quæ ex huiuſmodi partib. conſtituta ſunt, cõſtare ex ſubſtantiis actu, idq; non ſolum dicendum eſſe de totis huiuſmodi, ſed etiã de eorum formis, quæ cum totis ipſis in ſuas etiam partes integrantes, ac poſt diuiſionẽ permanẽtes, diuiduntur. Cui cogitationi occurrit Ariſtoteles, huiuſmodi partes merito quidẽ dici poſſe prope ad hoc accedere,

Mundum non eſſe vnũ ens per ſe.

Nec etiam partes animantiũ quæ ſeparatæ viuunt, eſſe ante ſeparatio- nem actu ſubſtantias.

Quid partes monſtri ex duobus animalibus colligati?

dere, vt in toto non modo ſint potentia ſubſtantiæ, ſed etiam actu: eo quod principia motus ab aliquo in flexuris habeant, id eſt, quia habent principia effectiua ſui motus in partibus, quibus ſe in orbem flectunt, quaſi propria ipſis partibus, & quæ minime à toto pendeant: re tamen vera non eſſe ſubſtantias actu in toto, ſed potentia, eo quod deſit illis, dum in toto ſunt, altera conditio ſubſtantiarum actu, vtpote diſtinctio aliarum ab aliis, in toto, inquam, quod natura continuum ſit, non vi, aut copulatione, cuiuſmodi ſunt monſtra quæ naſcuntur compoſita ex duobus animalibus numero colligatis inter ſeſe. Talia enim non habent vnitatem naturalem in toto, ſed violentam, & præter naturam, & cum detrimento, & læſione potius partium, quam vt partes à toto ipſo habeant eſſe. Quapropter talia non ſunt, vnum per ſe, ſed per accidens: nec partes eo modo vnitæ ſunt ſubſtantiæ potentia, ſed actu. Atque id, quod de animalibus inſectis, & aliis quibuſdam imperfectis dictum eſt pari ratione colligi poteſt de ſtirpibus. Nam etſi earum partes diuiſæ à toto adhuc viuunt, imo vero diutiſſime: nec minus, quam tota ipſa, à quibus deciduntur: non tamen ſunt actu ſubſtantiæ in ſuis totis, ſed potentia, propter naturalem vnionem ſub forma totius: niſi forte copulatione aliqua, aut etiam vi cõiuncta ſint, vt patet in inſitionibus, & aliis colligationib. quæ ita vniuntur, vt videantur eſſe vna numero, cum tamen re vera ſint plures actu propter formalium ſubſtantiarum multitudinem.

ἐπεὶ e δὲ τὸ ἓν λέγεται ὥσπερ καὶ τὸ ὄν, καὶ ἡ οὐσία ἡ τοῦ ἑνὸς μία, καὶ ὧν μία ἀριθμῷ, ἓν ἀριθμῷ, φανερὸν ὅτι οὔτε τὸ ἓν, οὔτε τὸ ὂν ἐνδέχεται οὐσίαν εἶναι τῶν πραγμάτων: ὥσπερ οὐδὲ τῷ στοιχείῳ εἶναι, ἢ ἀρχῇ. ἀλλὰ ζητοῦμεν, τίς οὖν ἡ ἀρχή; ἵνα εἰς γνωριμώτερον ἀνάγωμεν. μᾶλλον μὲν οὖν τούτων οὐσία τὸ ὄν. καὶ ἕν, ἢ ἥ τε ἀρχὴ, καὶ τὸ στοιχεῖον, καὶ τὸ αἴτιον. οὔπω δὲ οὐδὲ ταῦτα, εἴπερ μηδ' f ἄλλο κοινὸν μηδὲν οὐσία. οὐδενὶ γὰρ ὑπάρχει ἡ οὐσία, ἀλλ' αὐτῇ γε καὶ τῷ ἔχοντι αὐτὴν, οὗ ἐστιν οὐσία.

ἔτι

Cum e autem vnum perinde, atque ens dicatur, & ſubſtantia vnius vna ſit, eaque ſint vnum numero, quorum ſubſtantia eſt vna numero: perſpicuum eſt neq; vnum, neque ens rerum ſubſtantiam eſſe poſſe; quemadmodum neque elementi eſſe, aut principii: ſed quærimus, quodnam ſit ipſum principium, vt ad notiora pergamus. Horum igitur magis ſubſtantia eſt ens, & vnum, quam & principium, & elementum, & cauſa. Sed neque etiam iſta: ſiquidem f neque aliud quicquam commune ſubſtantia eſt. Nulli enim ſubſtantia ineſt, niſi ſibi ipſi, & habenti ipſam, cuius nimirum eſt ſubſtantia.

Præ-

Ens, & vnũ, vt ſunt communia, non eſſe rerum ſubſtantias. cap. 2. tex. 3.

e *Cum autem vnum.*] Probat, ne ens quidem, aut vnum, eſſe ſubſtantiam rerum, quæ tamen quibuſdam maxime videbantur eſſe rerum ſubſtantiæ. Intellige tamen, non eſſe ſubſtantiam rerum, vt communia ſunt: alioquin ſecum pugnaret Ariſtoteles, qui libro 4. docuit, ens & vnum dicere vnam, atque eandem naturam, ſiue ſubſtantiam: imo etiam hoc ipſo loco, vbi cum dixiſſet, vnum perinde dici, atque ens, hoc eſt, æque late patere: ſubdit, ſubſtantiam vnius vnã eſſe & ea eſſe vnum numero, quorum ſubſtantia eſt vna numero. Quorum verborum hic eſt ſenſus: Id, quod eſt vnum, ex ſubſtantia ſua dici vnum, & ex ſubſtantia vna numero dici vnum numero, non autem per aliquid aliud adiunctum. Itaque ſententia Ariſtotelis eſt, ens & vnum, vt communia & abſtracta ſunt, non eſſe rerum ſubſtantiam, quaſi ſeparatam ſcilicet, ac per ſe ſubſiſtentem. Si qua enim vniuerſalia ſunt ſeparata à rebus ſingulis, non ſunt niſi ſola nomina, quo pacto mihi videtur hoc loco intelligendus Alexander, cum ait, Ens, vnum, & cætera vniuerſalia non eſſe: niſi mera nomina, alioqui in errore Nominalium verſaretur, ſecumque ipſe pugnaret, cum aliis locis ſentiat, vniuerſalia, vt vniuerſalia ſunt, eſſe res ipſas, quæ per nomina de multis dicuntur, non re ipſa, ſed mente ſola à particularibus abſtracta, & ſeiuncta. Probat autem Ariſtoteles propoſitam concluſionem tribus argumentis. Primum eſt, quia perinde ſe habent ens, & vnum ad res omnes, quo pacto ſe habent principium, cauſa, & elementum ad res, quas dicimus eſſe principia, cauſas, & elementa: hæc autem non ſignificant ſubſtantiam ipſam rerum, quæ ſunt principium, cauſa, & elementa, præſertim ſeparatam à rebus ipſis, cum potius ſint attributa, quæ rebus accidunt: (*quæ quidem attributa inueſtigamus, vt per ea, tanquam per notiora nobis, & faciliora, perueniamus ad cognitionem ſubſtantiæ ipſarum rerum, quarum iſta ſunt attributa, quæ ſubſtantia eſt notior natura ſua, etſi nobis cognitu difficilior*) igitur nec ens, nec vnũ ſignificant ſubſtantiam rerum omnium, ipſis nimirum rebus communem, & ab illis ſeparatam. Addit tamen Ariſtoteles magis accedere ens, & vnum ad ſubſtantiam rerum, quam principium, cauſam, & elementum: vel quia hæc ſunt relatiua, illa abſoluta vel quia ſaltem ens re vera ſignificat formaliter, & principaliter ſubſtantiam rerum, non tamen vt communem, & ſeparatam, quemadmodum dictum eſt: principium autem, cauſa, & elementum, non ſignificant

Prima ratio ad id probandum.

Ens & vnum magis accedere ad ſubſtantiam rerum, quam principium, cauſam, & elementum.

for-

formaliter ſubſtantiam rerum, quæ ſunt principia, cauſæ, & elementa, ſed accidentia earum. Sunt, qui aliam rationem afferant, quia (inquiunt) ens, & vnum ſignificant aliquid, quod conuenit rebus omnibus ratione ſuæ ſubſtantiæ, ac proinde ſignificant proprias affectiones rerum omnium; illa vero minime. Quæ quidem aſſertio, etſi de vno vera eſt, de ente tamen nõ placet. Ens enim abſolute ſumptum, & non vt commune eſt, non ſignificat aliquid conſequens ſubſtantiam rerum, ſeu ipſam earum ſubſtantiam, niſi ſumatur, vt ſignificat exiſtentiam, quo etiam modo non ſignificat proprietatem vllam rerum, ſed contingens quoddam attributum omnium præterquam Dei Opt. Max vt l. 4. diximus. *cap. 2. q. 4.*

f *Siquidem nec aliud.*] Secundum argumentum deſumitur ex iis, quæ ſuperius c. 13. dicta ſunt. Quia inquit, ſubſtantia cuiuſq; eſt propria ſibi, & habenti ipſam, nec aliis eadem numero ineſt: quod tamen neceſſe eſſet fateri, ſi ens & vnum eſſent ſubſtantiæ ſeparatæ, & nihilominus communes pluribus, vt dictum eſt de cæteris vniuerſalibus. *Secunda rat. Tex. 45.*

ἔτι g εἰ τὸ ἓν πολλαχῇ, οὐκ ἂν εἴη ἅμα· τοῦτο δὲ κοινὸν ἅμα πᾶσι πολλαχῇ ὑπάρχει. ὥστε δῆλον ὅτι οὐδὲν τῶν καθόλου ὑπάρχει παρὰ τὰ καθ᾽ ἕκαστα χωρίς. ἀλλ᾽ h οἱ τὰ εἴδη λέγοντες, τῇ μὲν ὀρθῶς λέγουσι χωρίζοντες αὐτά, (εἴπερ οὐσίαι εἰσί:) τῇ δ᾽ οὐκ ὀρθῶς, ὅτι τὸ ἓν ἐπὶ πολλῶν εἶδος λέγουσιν. αἴτιον i δ᾽ ὅτι οὐκ ἔχουσιν ἀποδοῦναι τίνες αἱ τοιαῦται οὐσίαι αἱ ἄφθαρτοι παρὰ τὰς καθ᾽ ἕκαστα, καὶ αἰσθητάς. ποιοῦσιν οὖν τὰς αὐτὰς τῷ εἴδει τοῖς φθαρτοῖς (ταύτας γὰρ ἴσμεν) αὐτοάνθρωπον, καὶ αὐτόϊππον, προστιθέντες τοῖς l αἰσθητοῖς τὸ ῥῆμα, τὸ αὐτό: καίτοι m κἂν εἰ μὴ ἑωράκειμεν τὰ ἄστρα, οὐδὲν ἂν ἧττον, οἶμαι, ἦσαν οὐσίαι ἀΐδιοι, παρ᾽ ἃς ἡμεῖς ᾔδειμεν. ὥστε καὶ νῦν, εἰ μὴ ἔχομεν τίνες εἰσίν, ἀλλ᾽ εἶναί γε τινὰς ἴσως, ἀναγκαῖον. ὅτι n μὲν οὖν οὔτε τῶν καθόλου λεγομένων οὐδὲν οὐσία, οὔτ᾽ ἐστὶν οὐσία οὐδὲ μία ἐξ οὐσιῶν, δῆλον.

Præterea g ſi quid vere vnum eſt, plurib. in locis ſimul nõ erit, quod autem omnibus commune eſt, ſimul eſt in pluribus locis. Itaq; planum eſt, nihil vniuerſale ſeorſim præter ſingularia exiſtere. Sed h *qui formas inducunt, partim recte dicunt, cum eas ſeparant, (ſi ſubſtantiæ quidem ſunt) partim non recte, quia vnam in multis formam dicunt. Cauſa* i *eius rei eſt, quia exponere nõ poſſunt, quales nam ſint eiuſmodi ſubſtantiæ incorruptibiles præter ſingulares, & ſenſib. ſubiectas. Faciunt igitur illas eaſdem ſpecie cum iis, quæ corrumpuntur, (has enim nouimus) ipſum, inquam, hominem & ipſum equum, addito verbo, ipſum rebus,* l *quæ percipiuntur ſenſib. &* m *tamen ſi aſtra non vidiſſemus, nihilominus, vt arbitror, eſſent perpetuæ ſubſtantiæ, præter eas, quas ſciremus. Quare nunc quoque, etſi quales nam ſint, minime teneamus, eſſe tamen quaſdam forſitan neceſſe eſt. Quod* n *igitur nec eorum, quæ ſubſtantiæ dicuntur, quicquam ſubſtãtia ſit, nec vlla ſubſtantia ex ſubſtantiis conſtet, palam eſt.*

g *Præterea ſi quid vere vnum*] Tertium argumentum. Subſtantia vna numero (*cuiuſmodi eſſent, ens, & vnum, ſi eſſent ſubſtantiæ ſeparatæ*) non poteſt eſſe ſimul pluribus in locis: quod autem commune eſt, pluribus in locis ſimul ineſt. Ens igitur, & vnum, cum ſint communia rebus omnibus, non ſunt earum ſubſtantia ſeparata, ac proinde vna numero. Qua ratione concluſa colligit Ariſtoteles vniuerſalem concluſionem de non ponendis vniuerſalibus ſeparatis à ſingularibus. Illud autem εἰ τὸ ἓν, propterea vertimus ἓν, ſi quid vere vnum eſt, quia illud τὸ emphaſim habet hoc loco, vt ſignificetur, illud vnum accipiendum eſſe non pro quouis vno, ſed pro vno numero. *Tertia ratio.*

h *Sed qui formas.*] Ne omni ex parte videatur Platonem reprehendere, docet, illum ea in re ſibi conſentanea dixiſſe, quod vniuerſalia ſeparauerit, cum illa ſubſtantias eſſe, atq; adeo præcipuas ſuppoſuiſſet. Si enim præcipuæ, ſeu primæ ſubſtantiæ ſunt, non in aliis ſubſtantiis exiſtũt, ac proinde ab iis, quæ apud nos ſunt, ſeparatæ ſunt. Id tamen peccaſſe, quod vnamquamque eiuſmodi ſubſtantiarum in multis eſſe dixerit: hoc enim non ſolum repugnat earum ſeparationi, ſed etiam inducit illud incommodum non ſemel commemoratum, quod vnum num. ſit in multis numero, & (*quod hinc ſequitur*) indiuiſum ſimul, & diuiſum numero, quod fieri nulla ratione poteſt. Quod ſi quis contendat, Platon. nunquam docuiſſe vniuerſalia eſſe in multis, ſed ſolum extra multa, calumniamque eſſe id Platoni aſcribere: adduci poſſunt multa Platonis † loca, in quib. ille vniuerſale vnum in multis eſſe definiuit. Cum ergo idem tam ſæpe alibi dixerit vniuerſalia eſſe ſeparata à particularib. calumnia nulla eſt, vtrunq; pronunciatum illi attribuere: niſi forte quis dicat, Platonem duo vniuerſalium genera poſuiſſe, ac proinde duo genera ſpecierum differentiarum, ac etiam generum: quod veriſimile non eſt: præſertim cum ſit ſuperuacaneũ ponere vniuerſalia ſeparata, ſi ſemel cõcedantur aliqua in particularib. exiſtẽtia. *Quod Plato ſibi pugnans quid conſonũ dixerit de vniuerſalibus. Tex. 58. Ea eſſe in multis apud illum, &c. † Vt in Hippia maiore, in Parmenid. in Minoe, in Thaeteto.*

i *Cauſa eius rei eſt.*] Docet, cur Plato ſubſtantias illas ſeparatas in multis eſſe, & de multis dici aſſeruerit. Cauſa vero eſt, quia ratione ſcientiæ, (*quæ non eſt niſi de rebus perpetuis, & incorruptibilibus*) *Cur ſpecies rerum poſuerit ſeparatas à corruptibilibus.*

bus) & aliis quibuſdam rationibus videbatur cogi, vt fateretur ſpecies rerum eſſe omnino incorruptibiles, ac proinde ſeparatas à corruptibilibus. Cum autem rogantibus multis, quales eſſent eiuſmodi ſubſtantiæ, exponere non poſſet, num haberent naturam aliquam ab his noſtratibus diſſimilem, quod illas nunquam vidiſſet, nec expertus eſſet: eo confugiebat, vt diceret, eſſe eiuſdem rationis, ſiue ſpeciei cum noſtratibus, nihilq; ab his differre, niſi puritate quadam ſignificata per particulam (*ipſum*) quam nominibus communibus ad eas ſignificandas præfigebat. Verbi cauſa, cum ab illo quærebatur, quid eſſet idea hominis: proferebat in mediũ Calliam, Phædonem, & alios homines ſenſibiles (vt Alexander inquit) illamque hoc ipſos eſſe dicebat, demptis omnibus iis, quæ naturæ, & eſſentiæ eorum accidebant, ſeu, quod idem eſt, eſſe puram ſenſibilium hominum eſſentiam à ſingulis eorum participatam. Quæ ſententia, ſi quis recte attendat, ad veriſſimam de naturis vniuerſalibus doctrinam reduci poteſt. Vniuerſalia enim ſecundum ſe nihil aliud ſunt, quam eſſentia ipſa multis particularibus communis, nullo incluſo accidente, aut differentia contrahente.

Et tamen eiuſdem rationis.

l *Rebus, quæ percipiuntur.*] Hoc eſt, nominibus rerum, quæ percipiuntur ſenſibus.

Hoc poſterius non bene colligi à Plat.

m *Et tamen ſi aſtra.*] Reprehendit modum philoſophandi Platonis, quo ille ſubſtantias illas materiæ expertes eiuſdem ſpeciei cum ſenſibilibus eſſe colligebat, ea nimirum ratione, quod oporteret ex ſenſibilibus intelligibilia inueſtigare. Quod pronuntiatum, etſi verum eſt quoad eſſe rerum intelligibilium, non tamen eſt verum quoad naturas earum, & quiditates. Inueſtigamus enim Deum eſſe ex creaturis, cum interim Deus nõ ſit eiuſdem rationis cum vlla creaturarum. Nec certe ideo ſubſtantiæ immateriales dicendę ſunt eiuſdem rationis cum noſtratibus, quaſi, ſi non ſint ſimiles iis, quas videmus, & experimur, periculum ſit, ne eas non eſſe in rerum natura fateri cogamur. Nam in ſenſibilib. etiam ipſis ſubſtantiis (ne longius abeat Ariſt.) fallacem eſſe huiuſmodi philoſophandi rationem demonſtrat. Nihil n. minus perpetua, inquit eſſent corpora cœleſtia, ſi ea ſola intelligẽtia teneremus, quam modo ſunt, cum vel oculis ipſis perpetua eſſe cernimus: & tamen, ſi ea philoſophandi ratio bona eſſet, colligendum potius foret, illa eſſe corruptioni obnoxia, qualia experimur eſſe omnia, quæ ſunt in hoc inferiori orbe. Quare nunc quoq;, cum ſubſtantias materiæ expertes non videamus, ac proinde quales nam ſint, hoc eſt, cuiuſmodi rationis, & naturæ, minime teneamus: nihilo tamen minus forſitan neceſſe eſt fateri, quaſdã eſſe in rerum natura, non quidem eiuſdem rationis cum ſenſibilib. quales Plato eſſe autumat, ſed diuerſæ admodũ rationis, & eſſentiæ: de quib. tamen, quia nondum hactenus diſputauit (quod faciet l. 12.) nihil firma aſſertione pronuntiat hoc loco.

Non eſſe negandas ſubſtantias immateriales, quod non ſint ſimiles ſenſibilibus.

n *Quod igitur nec.*] Epilogus eſt horum quatuor extremorum capitum, in quo nomen ſubſtantiæ pro ſubſtantiis actu ſumendum eſt.

NVM PARTES ORGANICÆ ANIMAlis proprias habeant ſubſtantiales formas à forma totius diuerſas?

QVÆSTIO I.

A

Partis affirmatiuæ argumenta.

Sectio I.

Reiicitur paradoxũ, quod anima ſolum ſit in corde. Vide Garbiũ li. 1. ſummæ, quæſt. 30.

ETſi fuerunt, qui dicerent animam non eſſe in toto animali ſecundum ſubſtantiam, ſed ex corde quaſi propria ſede totũ corpus animalis ſpirituum miniſterio viuificari: tamen cum conſtet omnes eius partes, quæ continuatæ ſunt interſe, re vera per ſe viuere quæri ſolet, vtrum præter animam, qua totũ B animal tanquam vera ſubſtantiali forma viuit, dentur aliæ formæ ſubſtantiales in ſingulis partibus organicis, ſeu inſtrumentalibus, quæ vel præcedant totalem formam, vel ſimul cum illa introducantur, vel certe illam componant, vt vna earum ſit in capite, alia in brachio, alia in pede, & ſic in cæteris.

Qui velint dandas eſſe has formas. q. vlt. itemq; in 3. d. 1. q. 3. Ant. And. q. penult. & Barg. in 1. d 30.

A Dandas autem eſſe huiuſmodi formas: nõ pauci Medicorum aſſerunt, quorum ſententiam tuetur Scotus in hunc librum, & alii nonnulli. Ita tamẽ placet Scoto hæc opinio, vt velit ex omnib. his formis vnam totalem quaſi conflari. Quod idem veriſimile eſt Medicos ſenſiſſe, iis exceptis, qui Galeni † exiſtimatam ſententiam de animæ ſubſtantia ſequuntur, quatenus eam in quodam qualitatum temperamento videtur eſſentialiter B conſtituiſſe. Certe Scotus † totalem organorum formam, quam organizationis appellat, non videtur diſtinguere à forma corporeitatis, quam miſtionis quoque appellauit, vt * ſuperius dictum eſt.

† Quam tenuit l. 3. de locis aff. c. 6. & in l. Quod animi mores corporis temperament. ſequantur.

† Quid ſentiat Scot. de hac ſua forma organizationis.

Eorum argumenta hæc ſunt fere. Primũ, quia diuerſitas rata, & cõſtans accidentium, figura-

c.12. q. vnic. ſect 7.

figurarum,& operationum, diuerſitatis formarum ſubſtãtialium potiſſimum eſt ſignũ: quæ omnia diuerſa eſſe in diuerſis partibus organicis palam eſt.

A

Deinde, quia nonnullæ partes organicæ eiuſdem animalis, etiã præcipuæ, ſibi mutuo aduerſantur, ſecumq; pugnãt, vt ſemper cor, & cerebrum, ac nonnunquã hepar, & ſtomachus: contrariæ autem actiones à contrariis formis proueniunt, niſi abſurde quis dicat eandem formam ſibi perniciem moliri.

B

Tertio, quia partes organicæ ante gignuntur, quã totum animal coaleſcat: & eo diſſoluto eędem omnino relinquuntur. Argumẽto eſt, quod naſus recens abſciſſus, aut vi frigoris decidens facile iterũ vnitur, & cõtinuatur ei patri, cui adhærebat. Neq; obeſt, quod Ariſtoteles ait & hoc ipſo lib. c. 10. & 2. de Anima c. 1. oculũ, & reliquas partes organicas æquiuoce dici, cum ſeparantur à toto. Nam etſi æquiuoce dicuntur, quatenus operatiuæ ſunt non eſt tamen; cur æquiuoce dicantur ſpectata earũ conſtitutione: neq; hac ex parte parui momenti argumentũ eſt, quod cõmuni hominum ſermone, & vſu vniuoce appellentur.

tex. 35.
tex. 9.

C

Quarto, quia prima pars, quæ Ariſtotelis ſententia viuit in animali, eſt cor: at cor non eſt animal: alia igitur in animali forma eſt forma cordis, alia totius animalis.

Poſtremo, quia poma viuunt in arbore eadem forma, qua viuit arbor, cum nutriantur, & augeſcãt eodem alimento intus ſuſcepto, non minus quam rami ipſi, ac folia: & tamen eandem formam ſubſtantialem habent poſt quam decerpta ſunt, quam habeant in arbore, cum eaſdem omnes proprietates retineãt quod certe verum eſſe non poſſet, niſi in ipſa arbore vltra ſubſtantialem formam totius aliam quoq; peculiarem haberent.

D

Approbatio negatiuæ partis.

SECTIO II.

E

SED tamen oppoſita D. Thomæ & aliorũ complurium ſententia, imo & Ariſtotelis hoc loco, & aliis nõnullis probanda eſt. Primum, quia ſi partes organicæ diſtinguerentur inter ſe formis ſubſtantialib. ſpecie vtiq; differrent: quare nõ potentia ſolum ſed actu eſſent multa entia; quod tum hoc loco, tum c. 13. negat Ariſtoteles, atq; adeo ex eo probat, quia ex duob. entibus actu non fit vnum ens actu; *actus enim*, inquit, *eſt, qui diſtinguit*.

D. Th. 1. p. q. 76. a 5. & li. 2. cont. gen. c. 46. Aleſ. 2. p. q. 59. mẽb. 2. Greg. in 2. d. 16 q. 2. Capreol. d. 15. q vnic. ar. 1. Gabr. in Canon. lect. 42. & Sonc. 8. Met. q. 10. tex. 5.

F

Deinde, quia non continuarentur inter ſe; quæ. n. ſpecie differunt, continuari non poſſunt, vt idem docuit c. 4. lib. 5. eſſe autem eas inter ſe continuatas, ſi non omni ex parte, ſaltem ex aliqua, dubium non eſt.

Tertio, quia quibus rationibus partes organicæ maiores, vt caput, & brachium, dicuntur habere diuerſas formas ſubſtantiales, eiſdem dicendæ ſunt habere diuerſas quæcunq; minores; vt in capite oculus, lingua, maxilla, & in manib. digiti, & ſinguli digitorum articuli; at harum ſubſtantialium formarum diuerſitatem ad minimos articulos extendere, & ad ſingulos neruiculos venas, & arterias ridiculum eſt; nec qua parte incipiat ſubſtantialis forma vnius, & deſinat alterius, aſſignare quiſquam valebit.

Quarto, quia ſi formæ organicarum partium vnam totalem corporeitatis, aut miſtionis formam conficiunt, ne corpus animalis, etiam vt diſtinguitur ab anima, ſit multa entia ſimpliciter, (hoc enim maiorem veriſimilitudinis ſpeciem habet) eiſdem argumentis, quibus corporeitatis forma reiecta eſt, refutari poteſt affirmatiua pars huiuſce quæſtionis.

Quinto, quia maior operationum diſtinctio, & diuerſitas cernitur in partib. organicis, quatenus ſunt partes animalis, quã quaten⁹ ſunt partes corporis miſti, vt perſpicuũ eſt, & planius colligitur collatis earũ operationib. dum animal viuit, cum iis, quas habuerunt, tum antequam animalis forma inducta eſſet, tum etiam poſtquã corpus vita priuatum eſt; at quatenus ſunt partes animalis, vna tantum anima informantur, vt etiam aduerſæ partis autores fatentur; ergo non eſt cur etiam quatenus ſunt partes miſti corporis, quod animæ ſubiicitur, non habeant vnã tantum formam ſubſtantialem nequaquam ex multis formis compoſitam.

Poſtremo, quia, vt in animalib. ſunt partes organicæ, ita & in plantis, vt patet ex generali definitione animæ, quæ vegetatiuam etiam complectitur; at in plantis nõ ſolent diſtingui formæ ſubſtantiales organicarũ partium, quod earũ diſtinctio ſit obſcurior: ergo nec diſtingui debent in animalib. luculẽtior enim, & obſcurior huiuſmodi partium diſtinctio non variat earum ſubſtantiam.

Dicendum igitur, quemadmodum vna eſt tantum anima in quolibet viuente, quæ eſt primum principium intrinſecum omniũ eius vitalium operationum, & eo pluriũ, quo anima eſt perfectior; ita in eius corpore, antequã recipiat animam, & ſimiliter poſtquã illam amittit, vnam tantũ eſſe formam ſubſtantialem, quæ forma certæ cuidã miſtioni qualitatum conueniens eſt; niſi quod alia eſt antequam corpus animam recipiat; alia quæ mortuo viuẽte in materia relinquitur: quod volunt ii, qui formam corporeitatis, miſtioniſque ab anima diuerſam faciunt.

Quid omnino dicendum.

Solutio

Solutio argumentorum partis affirmatiuæ.

SECTIO III.

Diuerſitas accidentium eſt indic. diu. ſpeciei forma. in diuerſis materiis, non in ead.

PRimum igitur partis affirmatiuæ argumentum facile diſſoluetur, ſi dicas, in diuerſis quidem materiis diuerſitatem accidentium, figurarum, & operationum, eſſe potiſſimum indicium diuerſarum ſpecie formarũ B ſubſtantialium: at in partib. diuerſis eiuſdem materiæ non eſſe indicium, niſi perfectioris formæ, quam ſit in iis rebus, quæ pauciores operationes habent.

Moderata pugna aliar. partium cum aliis, tribuenda animæ, non item immodica.

Ad ſecundum dicendum, ab eadem forma poſſe prouenire, vt partes aliæ, quas informat, in alias agant, & ab aliis patiantur: non quouis tamen modo, ſed quatenus ad rei cõſeruationem earum moderata pugna ſubſeruit: qualis eſt pugna cordis cum cerebro, corde ſubminiſtrante cerebro calorem, cerebro C autem cordi refrigerationem: quamquam aliquando partes organicæ pugnant inter ſe non ex animæ propenſione, & quaſi præſcriptio, ſed ex praua corporis diſpoſitione: quo pacto ſtomachus, & hepar nonnunquam ſe mutuo lædunt, quæ pugna reducitur ad formas diuerſas, vt ignis, & aquæ à quibus immoderatus calor, & frigus proueniunt.

Quæ partes philoſophice quæ vulgo dicantur organicæ.

Ad tertium dicendum eſt, partes non dici D organicas proprie, niſi cum ſuis miniſteriis fungi poſſunt, vulgo tamen eas etiam dici organicas, quę ſunt in potentia proxima, aut non valde remota, vt ſuis miniſteriis fungantur: ac deniq; quæ ſuis miniſteriis fungi deſierunt. Itaq; Philoſophice non ſunt eædem partes organicæ hominis viuentis, quæ embryonis, aut cadaueris. Quo fit, vt ratione philoſophica merito dicat Ariſtoteles partes organicas à toto ſeparatas æquiuoce dici: E at vulgi conſuetudine eaſdem cenſeri partes organicas eius corporis, in quo anima introducitur, aut à quo proxime excluſa eſt, atq; eius, quod animæ præſentis vi ſuis functionibus vti poteſt. Quod ſi partibus organicis, cum multas, & varias operationes vitales habent, vna viuentis forma ſubſtantialis ſatis eſt: non eſt, cur non ſit ſatis vna ſubſtantialis forma miſti, cum admodum paucas, & longe inferiores exercere poſſint, vt iam eſt dictũ. F

Ad quartum dicendum, formam ſubſtantialem, quæ in primam partem integrantem animalis introducitur, (quæcunque pars illa ſit, quam nunquam crediderim eſſe vnam tantum ex præcipuis, ſed plures ſimul) eſſe illam eandem formam, quæ in totum animal, hoc eſt, in omnes integrantes inducitur A Et quamquam cor, ſeu potius eæ partes, quæ primo viuunt animalis vita, non ſunt animal integrum integritate partium, & quantitate adfunctiones debitas pertinente: ſunt tamen animal integrum integritate eſſentiæ animalis, quia vere ſunt animal, & ſuppoſitum, primaque ſubſtantia per ſe omnino ſubſiſtens, ſub genere animalis directo poſitum in prædicamento ſubſtantiæ.

Fructus non informatur anima ead. qua planta.

Ad vltimum dicendum, probabile eſſe ad- B modum poma, & reliquos plantarũ fructus non informari eadem anima, qua planta ipſæ informantur, fructus enim in plantis fructiferis non videntur eſſe ipſarum plantarum partes, ſed partus, & fines, propter quos huiuſmodi plantæ inſtitutæ ſunt ab autore naturæ. Vnde quemadmodum oua, quæ in ouiparis, & fœtus, qui in viuiparis innaſcuntur, ſuas habent peculiares formas ſubſtantiales, & ab Ariſtotele l 5. c. 4. σύμφυτα dicuntur, hoc *Tex. 5.* C eſt, congenita, ſeu intus nata, ita plantarum fructus, qui in earum extremitatibus aduaſcuntur, vt per ſe cohæreant, & animalib. ſint vſui, ſuas quoque peculiares formas habent & ab eodem appellantur πρόσφυτα quaſi adgenita, ſiue adnata. Nec refert, quod cum nutriuntur, & augetur, & ſæpe etiam matureſcunt in ipſis plantis, alantur eodem plantarum alimento: eo enim ſuſcepto in ſe ipſis habent ſuæ nutritionis, & incrementi, & ma- D turitatis effectiua principia: quod idem de capillis, dentibus, & cornibus veriſimile eſſe ſuperius diximus. Niſi quod hæc omnia partes ſunt, etſi non ad animalium eſſentiam, tamen ad eorum integritatem pertinentes: fructus autem neutro modo ſunt plantarũ partes, ſed veri partus, vti diximus. Quod ſi cui magis placet hæc omnia eadem forma informari, qua ipſa animalia, & plantæ: dicere poſſet ad argumentum poma, & (*quod addẽdum* E *erit*) reliquos fructus deſertos ab anima, qua ante informabantur in arbore, obtinere in generatione propria, & peculiari, (*nempe cum decerpuntur*) ſimiles qualitates iis, quas habebant in arbore: proinde etſi videantur habere eaſdem numero proprietates, non habere tamen numero eaſdem, ſed ſpecie.

Viuunt tamẽ & vere nutriuntur.

C. 12. q. vni. ſect. 4.

F

Num elementorum formæ ſubſtantiales maneant formaliter in miſto, an virtute tantum?

QVÆST. II.

Quam

Quam varie quidam de hac re ſenſerint?

SECTIO I.

QVæſtionem hāc propterea ſuperiori adiũximus, quod ii, qui affirmatiuam amplectuntur partem, admittant, aut admittere cogantur, dari non ſolum in quolibet viuente, ſed etiam in quolibet miſto partes integrantes diſtinctas inter ſe per diuerſas formas B ſubſtantiales, ac proinde multa, ac pene infinita entia actu in eodem compoſito; quod eſt contra præſcriptum Ariſtotelis in hoc cap.

Quæſt. ſenſus

Eſt autem quæſtionis ſenſus, An elementorum formæ ipſæ per ſe, & non per ſuas tantum virtutes, ſeu peculiares qualitates, maneant in miſto, cum mixtum ex elementis generatur: & poſtea eodem modo perſeuerēt in aliis miſtis, quæ ex illo gignuntur; an vero aliquo alio modo res habeat? Ad quam quæ- C ſtionem quatuor modis reſponderi poteſt. Vno, manere in miſto non modo ipſas eorũ formas, ſed etiam eorum virtutes: altero, non manere neque eorum formas, neque eorum virtutes: tertio, non manere eorum formas, ſed eorum virtutes: quarto manere eorũ formas, ſed non eorum virtutes. Verum, quia quartus modus non cadit in diſputationem, quia accidere naturaliter non poteſt, vt, cum forma manet in aliqua materia, non maneat D in eadem eius virtus: tribus tantum modis ad eam reſponſum eſt, atque adeo reſponderi potuit à Philoſophis: vno omnino affirmatiue: altero prorſus negatiue: tertio negatiue quoad formas, affirmatiue autem quoad virtutes.

1. ſent. formas ſimul & virtutes manere Alber. Mag. in 3. de Cœlo, tract. 2. c. 1. & 8. & in l. 1. de Generat. tr. 6 c. 5. Iandun. 6 Phyſ. q. 4. Zimar theore. 27. Fern. l. 2. ſua Phyſ. c. 6. & alij.

Auicenna in primo libro ſufficientiæ cap. 10. & poſt eum Auerroes in tertium librum de Cœlo comment. 67. (quem non pauci Medicorum, & aliorum Philoſophorum ſequũ- E tur) exiſtimant, in quolibet miſto manere formas ſimul, & virtutes elementorũ. Quanquam ea ex parte diſſentiunt, quod Auicenna credit formas ipſas manere † integras, & nequaquam refractas, ſeu debilitatas, tametſi diuiſas in minutiſſimas materiæ particulas, & inter ſe permiſtas; virtutes autem, ſeu qualitates earum peculiares, nonniſi retuſas, & attemperatas inter ſe, & ad quandam mediocritatem reductas, prout natura miſti poſtu- F lat. Id quod ex eo priuatim ſibi perſuadere potuit, quia cum ſubſtantia non ſit ſubſtantiæ contraria, neque item magis, & minus ſuſcipiat, vt Ariſtoteles tradit in prædicamentis, putauit ille nihil eſſe incommodi, ſi ad veram miſtionis rationem tuendam diceret, manere formas ipſas elementorum in propriis ma- A teriis diſtinctas, & per totum miſtum minutiſſime confuſas, quod inter eas ſecundum ſe nulla ſit formalis repugnantia, ſed tota earum oppoſitio ex qualitatibus ipſarum proueniat: quare cum qualitates formaliter ſint contrariæ, neceſſario eas retundi debere, vt poſſint in eodem miſto pacifice (vt ita dicam) permanere.

† Quid priuatim ſentiat Auic. c de ſubſt.

Quid Auer.

Auerroes autem, etſi, quod attinet ad virtutes elementorum, nihil diuerſum ab Auicenna ſenſerit: tamen quia non exiſtimauit earum temperiem ſatis eſſe ad veram elemētorum miſtionem, niſi formæ quoq; eorum ſubſtantiales temperarentur, & in vnam miſti ſubſtantialem formam euaderent, (*niſi enim id fieret, nequaquam putauit quamlibet partem miſti fore miſtam, quod erat contra Ariſtotelis ſententiam*) nouam ſibi hac de re cudit opinionem. Commentus eſt enim, formas, etiam ipſas ſubſtantiales elementorum refrangi, & imminui in miſtione, vt ex illis refractis & attemperatis vna reſultaret forma miſti, ſicq; quælibet pars miſti eſſet miſta, quod Auicenna defendere non poteſt. Addidit autem Auerroes, mirum eſſe non debere, quod elementorum formæ, tametſi ſubſtantiales, refrangantur, & quaſi remittantur: ſunt enim, inquit, imperfectæ, & ſuo modo mediæ inter alias ſubſtantiales, & accidentales, atque ea ex parte, qua cum accidentibus conueniunt, poſſunt ſuo modo remitti ex illo quaſi rigore, quem extra miſtum retinent. Itaque hi affirmatiuam omnino partem quæſtionis amplectuntur.

Ariſt. 1. de Gener. cap. 10. tex. 86.

Omnino autem negatiuam ſequuti ſunt alii nonnulli, credentes neque elementorum formas, neque earum virtutes manere in miſto. Non formas ipſas, quia re vera abiiciuntur in generatione miſti ex elementis, quod ipſis etiam mox confirmabimus: non etiam virtutes earum proprias, tum quia amiſſa forma amittitur omnis eius virtus, ſeu operatiua qualitas: tum etiam, quia in locum amiſſarum qualitatum non ſuccedunt in miſto (*vt exiſtimant*) aliæ ſimiles elementaribus, ſed vna ſimplex qualitas, quam ſequi volunt eſſentiam miſti. Neque enim putant temperiem illam qualitatum, quæ inuenitur in quolibet miſto, eſſe aggregationem aliquam ex qualitatibus earundem ſpecierum, quarum erant illæ, quæ erant in elementis: ſed eſſe vnam tantum qualitatem ab eis omnib. ſpecie diuerſam, quemadmodum ſubſtantialis forma miſti eorum ſententia (*quæ vera, & pene omnium communis eſt*) non eſt aggregatio aliqua ex elementorum formis, ſed vna ſimplex forma, quæ eſſentiam miſti conſtituit, ac complet.

2. Sent. nec formas, nec virt. manere. Ita Greg. in 1 d. 17. q. 3. ar. 2 Bargius in l. 1. ſummæ tr. 2. q. 4. Hern. in tra. de vnit. form. q. 15. So c. 10. Met. q. 22. & alij.

3. & commu-nis ſen. D.T. 1.p.q.76 art. 4. Scot. in 2. d.15. Argent. Capr. Gabri. ead. d ſt. Ric. ar.1.q.1 Och. quodl.3 q.4. Ferr.2.contr. Gen.c.56. & fere recent. ad 2.l. de Gener. Hanc eſſe plane Ariſt.

Tertia ſententia eſt D. Thomæ Scoti, & omnium pene magni nominis Philoſophorũ, ac Theologorum, formas ſcilicet elementorum non manere formaliter, ſeu ſecundum ſe in miſto: ſed eorum virtutes inter ſe contemperatas.

Approbatio, & confirmatio tertiæ ſententiæ.

SECTIO II.

A Huius ſententiæ vtraq; pars in primis non obſcure proponitur ab Ariſtotele ipſo initio libri ſecundi de partibus animaliũ, vbi docet tres eſſe compoſitiones animalium ex partibus vtcunq; integrantibus, vnam ex elementis: alteram ex partibus ſimilaribus: tertiam ex diſſimilaribus: exponenſq; primam ait, potius dicendum eſſe eam confici ex virtutibus elementorum. *Humiditas enim*, inquit *ſiccitas, caliditas, & frigiditas, materia corporum ſunt compoſitorum*, hoc eſt, miſtorum. Nam cum negat eam fieri ex elementis, perſpicue docet formas elementorum non ingredi cõpoſitionem miſtorum corporum: nulla enim res ſine ſua forma ſubſtantiali vllibi eſſe poteſt. Cum autem addit eam fieri ex virtutib. elementorum, quas declarat eſſe primas qualitates, plane aſſerit virtutes elementorũ manere in miſto, ſeu (vt dici ſolet) elementorum formas manere in eo virtute: & cum maneãt tanquam propriæ diſpoſitiones materiæ miſtorum, non eſt alienum à ratione, quod dicantur eſſe materia, ſeu materiales, integranteſq; eorum partes. Idem quoq; dixerat (*tametſi dubitantis more*) 1 de Generatione, miſtilia inquam, nec prorſus manere actu in miſto, vt corpus, & album: nec penitus interire, ſed ſeruari ipſorum vires.

ca.10.tex.84.

Non manere formaliter ipſas formas, probatur c.1. tex.7. & 8.c. 1 tex 1 cap.4 tex.24. † c.3. paulo poſt principium.

Prior igitur pars huius ſententiæ, quæ nobis omnino probatur, priuatim oſtẽdi poteſt multis argumentis. Primum ex generatione miſtorum, quæ negari non poteſt. Nam cum Ariſtoteles doceat 5. Phyſicorum, & 1. de Generatione, & 1. item † libro huius operis, formã in generatione non recipi in ente actuali, ſed in materia prima: miſta vero omnia vere gignantur, peculiareſq; habeant formas ſubſtantiales: alioqui non eſſent vere entia per ſe generabilia, & corruptibilia, quod pugnat cũ omniũ ſententia: efficitur, vt cũ ea gignũtur, ſiue immediate, ex elemẽtis, ſiue ex aliis miſtis, nunquam eorũ formæ recipiantur in ente, aut entib. habentib. ſuas peculiares formas ſubſtantiales: iam n. non reciperentur in materia prima, ſed in pluribus entibus actualib.

1. de genera. c. 10. tex 90. Miſtio definitio exponitur. Dan. 2. & 3.

Deinde ex ipſa communi miſtionis ratione, quam etiam tradit Ariſtoteles. Definitur enim miſtio, *Miſtilium alterutrorum vnio*. Dicitur (*miſtilium*) quia miſtio non fit ex iis, quę apta nõ ſunt, vt permiſceantur, & ſe inuicem penetrent, vt lutum, & ferrum in pedibus ſtatuæ, quam vidit Nabuchodonoſor. Dicitur (*alteratorum*) quia fieri non poteſt ex iis, quæ ſe inuicem alterare non poſſunt, vt ſunt corpus, & anima & omnino materia, & forma.

B Denique dicitur (*Vnio*) quia nec fit ex iis, quæ ſe inuicem alterare poſſunt, vt aqua, & vinum, niſi in vnam formam ſubſtantialem amiſſis propriis formis vniantur. Nam cum aqua, & vinum, exempli cauſa, non vniuntur niſi in vaſe, ſed adhuc diſtincta inter ſe ſunt: aut alterum conuertitur in alterum; non fit vlla vera miſtio, ſed aggregatio quædam, & confuſio duorum liquidorum corporum in vaſe vno, aut generatio vnius ex altero.

C Quo fit, vt neceſſe ſit formas ſubſtantiales miſtilium amitti, & recipi in eorum materiis formam miſti, qua omnium materiæ vniantur, & vnum corpus ex pluribus componatur. Si ergo miſtio eſt vnio miſtilium alteratorum in vnam ſubſtantialem formam: neceſſe eſt elemẽtorum formas in vera miſtione amitti. Neque occurri poteſt, vnionem elementorum fieri in materia, aut in temperamento aliquo duntaxat quatuor primarum

D qualitatum. Nam nec materia elementorum antequam recipiat formam vnam numero, vna numero eſt, vt poſſit eſſe cauſa vnitatis numeralis miſti: neq; ad eam ſatis eſt vnitas temperamenti primarum qualitatum, (*etiamſi vnum numero temperamentum eſſe poſſet in pluribus numero materiis*) cum miſtum, vt miſtum eſt, ſit ſubſtantia quædam non aggregatio accidentium.

1. de gene. c. 10 tex. 86. Quãlibet partem miſti eſſe miſtam.

E Tertio ex conditione partium miſti, quam etiam ponit Ariſtoteles. Neceſſe eſt enim, quamlibet partem miſti eſſe miſtam, alioqui miſtio non eſſet niſi multorum ſimplicium aggregatio: ac proinde miſtum nihil eſſet aliud, quam multa entia naturalia ſimul, nõ vnum ens naturale ſimpliciter. Quod ſi quis negato illo vero Philoſophico dogmate, formam ſubſtantialem non recipi, niſi in nuda materia, dicat, miſtum eſſe vnum ens naturale ſimpliciter ratione vnius formæ miſti ſu-

Effugium, de vna forma miſti ſuperaddita formis elementis.

F peradditæ formis ſubſtantialibus elementorum & ea ratione, quamlibet partem miſti eſſe miſtam, quia quælibet particula cuiuslibet elementi informatur non ſolum forma eius elementi, ſed etiam forma ipſius totius miſti: nec ſic quidem euadet vim argumenti. Cogetur enim iſto modo admittere eadem ratione, quamlibet particulam elementi, quæ fingi-

Nec earum dari.

A fingitur eſſe in homine, eſſe hominem, quia informabitur iuxta hanc ſententiam forma hominis. Deinde quælibet eiuſmodi particula erit ſimul, verbi gratia ignis: & homo, & ſic in cæteris. Iam enim omnes elementorum particulæ diuerſæ inter ſe per aliorum elementorum particulas inſertas, erunt ſimul plurima entia ſimpliciter, & vnum ens ſimpliciter; plurima ſimpliciter, quia informabuntur plurimis numero formis ſubſtantialibus inter ſe diſcretis, & diſiunctis: vnum B autem ſimpliciter, quia omnes informabuntur vnica numero forma miſti: quod reſpondens abſurde admittet, vt faciat ex omnibus vnum ens ſimpliciter. Accedit, quod neque eiuſmodi forma ſubſtantialis ſuperaddita elementaribus re vera ſatis erit, vt miſtum ſit vnum numero: dum enim materiæ ſunt plures numero; fieri non poteſt, vt ex illis omnibus, & forma vna numero fiat vnum numero compoſitum, cum ea ſola entia naturalia ſint C vnum numero, quorum materia eſt vna, vt patet ex definitione vnius numero ab Ariſtotele tradita, & ab omnibus recepta, quæ de ſolis rebus naturalibus intelligitur, vt l. 5. diximus. Denique nec naturaliter fieri poteſt, vt vna numero forma informet materias plures numero, ſed potius illæ ſub forma vnius rei, quæ corrumpatur, aut certe ſimul cum vna ex pluribus gignatur, debent vniri, ac continuari inter ſe, vt forma in eas introducta ſit D ſit vna numero. Si enim diſcretæ ſunt plures numero formæ in eas introducantur neceſſe eſt: vt patet in pluribus lignis, quæ ſimul ab eodem igne inflammantur.

Nec, ſi daretur ſatis fore, vt miſtum euaderet vnũ ſimpliciter.

5. met. cap. 6. tex. 12. In explan. eiuſdem loci.

Quæ abſurda ſequantur ſent. Auerr.

Quarto ex comparatione formarum ſubſtantialium cum accidentalibus. Nam cum accidentales diuerſarum ſpecierum non poſſint conflare vnam, quæ ſit tertiæ ſpeciei, vt inductione patet: (tametſi aptiores videantur ad compoſitionem vnius ex pluribus, quod E eis nõ repugnat, quatenus accidentales ſunt, componi ex diuerſis gradibus, vt ſubſtantialibus repugnat) multo minus admittendum id erit in ſubſtantialibus.

Vnum.

Poſtremo ex abſurditate propoſitæ ſententiæ, vt ab Auerroe traditur. Nam quatenus ea Auicennam quoque tangit, iam multa eius incommoda ex dictis patent. Suffugium autem Auerrois de vnione formarum elementarium, quas retundit, & contemperat F in vnam formam miſti, hęc habet propria incommoda. Vnum, quod re vera facit formas ſubſtantiales recipere magis & minus, intendique, & remitti, quod Ariſtoteles in Prædicamentis negat fieri poſſe, quam ſententiam eo loco ipſe quoque Auerroes probat: ſimulque hac inducenda opinione admittit ad ſubſtantiam eſſe motum, quod vterque 5. Phyſicorum docet fieri non poſſe. Nam quod quidam eius ſectatores aiunt, retuſionem, & imminutionem formarum elementarium non eſſe verum remiſſionis motum, quia non fiat continue, ſed per inſtantia, nullum habet fundamentum. Nam, cum pugna elementorum inter ſe in ipſa miſtione ſit continua, neceſſe eſt, vt continua quoque ſit imminutio, & refractio elementarium formarum: quemadmodum in decretione accidit, in qua continua immutatione decreſcit ſubſtantia viuentis ſimul cum quantitate, quæ continue imminuitur. Eodemque modo corruptio ligni ſemel inflãmati, cum forma ignis vlterius ſerpit, continua eſt, nec amiſſio formæ ligni fit in inſtãti, niſi cum primum inflammatur lignum præcedentibus aliquandiu diſpoſitionibus ad formam ignis recipiendam in minori portione materiæ, quam requiratur ad eius formæ introductionem. Namque deinceps tam generatio ignis, quam corruptio ligni, ſeu potius aggeneratio vnius, & imminutio ſubſtantiæ alterius, continenter fiunt, nec iam opus eſt, vt fiant per inſtantia.

c. de ſubſtan.

c. à tex. 8.

Reiicitur Auerroiſt. reſp.

Alterum.

Alterum incommodum eſt, quod ex formis elementorum refractis facit formam miſti: quæ tamen ex illis nulla ratione fieri poteſt. Nam aut particulæ elementorum ſe à principio inuicem penetrantes, & in ſe mutuo agentes, retinent eas ſolas formas elementorum, quas ante coniunctionem habebant: aut, cum in ſe inuicem agunt, ſimul recipiunt aliorum formas, hoc eſt, formas eiuſdem ſpeciei cum aliorum formis: ſi ſolas antiquas retinent: ergo non quælibet pars miſti eſt miſta, quod paulo ante conſtitit, & in Auicennæ ſententia Auerroi diſplicuit. Si vero recipiunt aliorum formas, vt ex omnibus vna forma miſti quaſi confletur; primum quidem confirmatur intenſio, & remiſſio formarum ſubſtantialium, quæ continua introductione vnius, & expulſione alterius perinde fieri conceditur, atque in qualitatibus contrariis: quam doctrinam falſam omnino eſſe libro ſequenti oſtendemus. Deinde, quo pacto ex pluribus formis natura differentibus, præſertim non ſubordinatis, fieri poſſit vna forma, non apparet. Nunquam enim ex duobus huiuſmodi actibus fit vnus, niſi alter ſe habeat vt potentia reſpectu alterius, quod in formis elementorum conſtat nequaquam eſſe admittendum. Dico autem [*natura differentibus*] quia ex duobus gradibus caloris, qui eiuſdem naturæ ſunt, fit vnus calor: & ex duabus lineis fit vna linea: & ex duabus formis aquæ nu-

Ex formis elementor. refractis non poſſe fieri formam miſti, vt ille vult.

mero diuerſis,cum guttæ confluunt in vnum A locum, fit vna aqua numero. Poſtremo,cum elementorum formæ diuerſarum rationum, & naturarum ſint,quonā ordine,& qua coniunctione inter ſe iungantur nemo demonſtrare poteſt.

Duæ Auerr. huius abſurdi vitandi rationes.

Ita Aureo. apud Argent. in 1.d.15.q. vnic.ar.3. Vide etiam Garbium l.1.ſummæ tract.1. q.1.

Refelluntur

His de cauſis diligentiores Auerrois ſectatores varie exponunt hac in re ſuum authorem. Alii diſtinguũt in formis elementorum realitatem,& formalitatem, dicuntq; in miſto manere earum realitates, ſed non formalitates B Alii volunt formas elementorum accipi poſſ ,vel vt ſunt actus potentiæ admiſti, ſeu vt actus confuſi, vel vt ſunt actus ſimpliciter,hoc eſt, retinentes ſuam rationem ſpecificam, prioriq; modo manere in miſto,nō poſteriori. Itaque priores volunt elementorum formas amiſſis ſuis formalitatibus quoad ſuas realitates conſtituere formam miſti. Sed quid in eis ſit realitas,quid formalitas,& quo pacto hæc inter ſe diſtinguãtur, aut quo C pacto realitates amittant ſuas formalitates, aut demum qua ratione realitates ſuis formalitatibus ſpoliatæ conuenire poſſint in vnam miſti formam,neque oſtendunt,neq; oſtendere poſſunt.Neque etiam poſterioris explicant,aut explicare poſſunt,quo pacto eę formæ maneant in miſtis, ſi ſuas rationes ſpecificas in miſtione amittant;quidque ſit manere eas in actu confuſo,ſeu confuſionis, vt appellant Ac fortaſſe priores (liceat enim quaſi D diuinare) nomine realitatum intelligunt ipſarum formarum eſſentias, nomine autem formalitatum ſignificant modos eſſendi puros,quos ipſæ habebant extra miſtum, vt potecum nōdum erant partes formæ miſti. Verum hoc nihil dicere eſt: hoc enim quæritur, quo pacto earũ eſſentiæ in vnam formæ miſti eſſentiam euadant,nec tamē ipſę pereant, ſed ſolum modum eſſendi liberum, & extra compoſitionem exiſtendi, amittant. Forte E etiam poſteriores volunt, formas elementorum reuera perire in miſtione,nec manere in miſto, niſi vt confuſe continentur in forma miſti. Quod cum ad veram ſententiam de corruptione elementorum in miſtione pertineat cui Auerroes cum Auicēna ſe oppoſuit; credendum nō eſt hunc eorum interpretum Auerroiſticæ doctrinæ germanum ſenſum, potiuſque verendum ne hi confuſionis nomine,in quo alii facete ludunt,confuſionem F mentis ſuæ contexerint. Itaque hæc Commentatoris tela, qua miſtorũ formas ex formis elementorum conficit, nullo veritatis ſtamine conficitur.

Tertium incommodum eſt, feciſſe Auerroem formas elementorum medias inter reliquas ſubſtantiales, & accidentales. Dico autem [inter reliquas ſubſtantiales,] quia etſi aliquãdo viſus eſt ſentire, elementorum formas eſſe eorum qualitates motiuas,quę ſunt accidentia: nec defuerunt etiam qui temere putauerint id muneris tribuendum eſſe ipſis quatuor primis qualitatibus: Auerroes tamen non aliter intellexit qualitates motiuas eſſe eorum formas,quam vt mobilia ſunt motibus ſuis ſimplicibus; id quod ex Ariſtotele in tertio, & quarto de cœlo videtur colegiſſe, vbi ille ex quatuor qualitatib. eorum motiuis tanquam ex quatuor formis eſſentialiter cōſtitutiuis numerum eorum ſpecificum videtur demōſtraſſe:cum alioqui idem Auerroes plurimis in locis plane,ac perſpicue proprias elementorum formas faciat ſubſtantiales, verum medias inter alias ſubſtantiales,& accidentales, vt diximus. Eſt tamen & hoc ipſum valde abſurdum neque alia de cauſa ab Auerroe inductum,niſi ad ſuadendam earum refractionem,remiſſionemque,ob participationem, quam cum accidentalibus eas habere fingit:cum præſertim nihil ſit medium inter ſubſtantias, & accidentia quaſi naturam vtriuſq; generis participet. Quod ſi participaret, iam elementa quoq; ipſa, quæ ex formis ſuis eſſentialiter conſtituuntur,& diſtinguuntur,eſſent media inter alias ſubſtantias, & accidentia,quod ridiculum eſt.

Tert. abſurdum Veræ ſententiæ de form. element. 4. li. cœlo. com. 20. & l. 2. de anima com. 108. Alex. Aphr. 12. met. com. 12. Phil. 2. generat. com. 7. & Gal. 1. l. de Element. Zimera ad l. 2. de anima te. 18. & alij.

Poſterior pars noſtræ multoque communioris ſententiæ hac ratione probatur. Elementorũ formæ modo aliquo veriori, quam potentia paſſiua, manent in miſto, is autem non poteſt eſſe alius, quam virtute, hoc eſt, per ſuas virtutes, ſeu qualitates actiuas con temperatas: manent igitur hoc pacto in miſto. Quod modo aliquo maneant in miſto, ex eo conſtat, quia communi conſenſu dicitur miſtum ex elementis conſtare, & in ea reſolui, idque ſignificat miſtionis nomen quæ enim nullo modo ſunt, quonam pacto permiſta in aliquo eſſe poſſunt? Quod autem veriori modo, quam potentia paſſiua ſint in miſto, ea ratione probatur, quia res omnes corruptibiles ſunt potentia in quauis re corruptibili, cum ex quauis earum fieri poſſint, ſeu proxime,ſeu rēmote: nec ſimpliciter, & abſolute quæuis earum dicitur eſſe in alia; cum tamen ſimpliciter, & abſolute elementa dicantur eſſe in miſto; vnde neceſſe eſt, vt eorum formæ aliquo modo maneant actu in miſto, quod ex illis genitum eſt, vt nimirum referantur,& ad ſe inuicē tanquam commiſta inter ſe, & ad vnum illud, in quo commiſta ſunt. Cum igitur illæ non maneant actu in miſto per ſe ipſas, vt ex probatione prioris partis huius ſententiæ patet: relinquitur, vt maneant per ſuas virtutes, ſeu quali-

Elementor. formas virtute manere in miſto, probatur

qualitates actiuas: at non manent per eas intenſas, quo pacto ſunt in ipſis elementis ante miſtionem, quod vel ſenſu perſpicuum eſt: manent igitur per eaſdem contemperatas, & ad mediocritatem aliquam reductas.

Obiecta contra approbatam ſententiam.

SECTIO III.

VErum contra hanc ſententiam multa obiici poſſunt, quibus vtraque eius pars videatur labefactari.

5.met.c.3. tex. 4. Primum, quod elementum definiatur ab Ariſtotele *Id ex quo inexiſtente res fit*: quod ita accipiendum eſt, vt res non fiat ex eo per accidens; alioqui priuatio eſſet elementum cũ res fiant per accidens ex priuatione, quia fiũt ex materia, cui accidit priuatio. Cũ ergo miſtum fiat per accidens ex qualitatib. elementorũ, quia accidentia non ingrediuntur compoſitionem miſti, efficitur, vt niſi elementorum formę maneant in miſto, dici non poſſit ipſa eſſe elementa miſti.

Deinde, quod miſtum ſignificet quoddam genus ſubſtantiæ corruptibilis, nempe compoſitę ex elementis, quod genus diſtinguitur a ſubſtantia corruptibili ſimplici, quæ adæquate dicitur de quatuor elementis; cum ergo virtutes elementorum non pertineant ad compoſitionem ſubſtantiæ, non ſatis eſt, ſi elementa maneant in mixto ratione ſuarum qualitatum, niſi etiam maneant ratione ſuarum formarum ſubſtantialium.

c.2.tex. 12. Tertio, quod Ariſtoteles ad initium librorum de Cœlo doceat miſta moueri ſurſum, vel deorſum ratione prędominantis elementi: cum igitur id non fiat ratione materiæ, ſequitur fieri ratione remanentium formarum ſubſtantialium.

c.8.a.tex.66. Quarto, quod idem 3. de Cœlo diſputans, contra Platonem, doceat elementa nõ habere figuram aliquã propriam: alioqui ita poſſent manere in miſto, vt omnium eius partium formis ſe accommodarent: cum ergo ſentiat elementa manere in miſto, ſentit vtique manere eorum formas, quarum ratione de figuris eorum agitur, non ratione primarum qualitatum, quæ eorum virtutes dicuntur.

c.4.tex.59. Quinto, quod idem Ariſtoteles li. 2. de Anima in ea diſputatione, quam contra Empedoclem inſtituit, perſpicue doceat, elementorum formas non poſſe diu in miſto perſeuerare, niſi in eo ſit aliquid, quod eas contineat: alioqui ignis in ſublime ferretur, & flueret ex eo aqua, terra ad centrum properaret, aerq; incluſus vaporaret ad externum; ſentit A igitur eorum formas manere in miſto, eiſq; ſuperadditam eſſe in quolibet miſto propria eius ſubſtantialem formam quæ reliquas cõtineat: materia enim non eſt apta ad eas continendas, cum alias appetat.

Sexto, quod ex eiſdem conſtemus, quibus alimur: nec dubium, quin alamur elementis, vel ſynceris, vt aqua: vel coniunctis, & contemperatis: quod ſi elementis, & ipſis: ergo & eorum formis, neque enim qualitatibus, aut B materia ſola quam qualitatibus nutriri poſſumus, ſed certis ſubſtantiæ compoſitis.

Septimo, quod mixta perſpicue videantur in elementa reſolui, vt patet in ligno viridi, cum incenditur: cernimus enim illud partim abire in aquam effluentem per extremitates: partim in fumum reſolui, qui mox in aerem euaneſcit; partim in ignem conuerti; partim in puluerem redigi quod idem cerni poteſt in cadaueribus, cum putreſcunt & in ſaniem C exhalationes, vapores, terramq; aperte reſoluuntur: quod ſi mixta in hæc reſoluuntur; ergo ex his conſtabant, iuxta eam Phyſicorum regulam, vnumquodq; in ea reſolui, ex quibus conſtabat. *l.1.c.7.tex.65*

Poſtremo, quod in mixto nullæ qualitates elementorum relinqui videantur, ſed vna qualitas ſimplex, quæ ſequatur formam ſubſtantialem mixti, vt autores ſecundæ ſententiæ ſuadebant; nulla enim maior ratio eſt, cur D elementa ſuas habeant ſimplices qualitates, quæ eorum formas conſequantur, quam miſta, cum vtrorumque formæ ſint ſubſtantiæ ſimplices, vt tertiæ ſententiæ autores dicunt. Quod ſi virtutes elementorum propriæ non manent in mixto, ſed alia quædam ſimplex qualitas ab eis omnibus ſpecie diuerſa dici non poteſt elementa manere in eo per ſuas qualitates.

E

Soluuntur obiecta.

SECTIO IV.

SEd ad primum dicendum, quatuor vulgata elementa ſæpe ab † Ariſtotele dici non eſſe proprie elementa: ſed cum additione, (*nempe vulgo ſic appellata*) quia non primo inſunt in rebus, quæ ex illis conſtare dicuntur, cum tamen elemẽtum definiatur eſſe id, F ex quo aliquid ita fit, vt primo inſit. Non inſunt autem primo elementa in miſto, quia prius inſunt eorum materiæ; nec eorum formæ in eo inſunt, niſi ratione ſuarum qualitatum, per quas etſi per ſe ineſſe dici poſſunt, quia per ſuas proprietates, tamen non dicuntur ineſſe primo. Itaque ſecundaria ratio-

Quatuor vulgata non eſſe proprie elem.

† Vt 2. de generat. c. 1. tex. 1. & 4. 1. phy. c. 4. tex. 32. & l. 3. c. 5. tex. 45

ratione comprehenduntur vulgata elementa in tradita elementi definitione, non primaria eo ſcilicet modo, quem explicauimus lib.5. *cap.3.q.1.*

Secundum nihil aliud probat, quam quod elementa non ſint formaliter in miſto, ſed per ſuas vires, ac virtutes contemperatas, idque quia non ingrediuntur eius compoſitionem per ſuas formas, ſed per ſuas materias: tametſi per ſuas virtutes ingrediantur eam diſpoſitionem, per quam forma illius inducitur, & conſeruatur, & ad ſuas operationes fit idonea.

Ad tertium dicendum, miſta moueri ſurſum, vel deorſum & ratione formarum ſubſtantialium eorum elementorum, quæ ad miſtionem concurrerunt: & ratione qualitatum motiuarum, quæ in miſto relictæ ſunt: ſed non inde effici, vt formæ, a quibus hæ qualitates originem duxerunt, in ipſo miſto maneant. Nam & ipſa etiam elementa moueri dicuntur principaliter à ſuis generantibus, quorum ſubſtantiales formas in ſe ipſis non habent, neque etiam fortaſſe iam tunc in rerum natura exiſtunt,

Ad quartum dices, ſi elementa proprias haberent figuras, ſine quibus conſeruari non poſſent, vt habent omnia viuentia, fore quidem, vt non eſſent ad miſtionem apta, vt recte concludit Ariſtoteles: verum non inde efficitur, vt quoniam non habent proprias figuras, neceſſario dicendum ſit ea ingredi miſtionem cum ſuis formis ſubſtantialibus. Nam etſi hæ, quia figuras proprias ſibi non vendicant, permittunt, vt elementa ipſa ſe inuicem penetrent; alia tamen ratione non ferunt, vt, quandiu diſtinctas materiæ particulas informant, forma mixti in eaſdem particulas inducatur.

Ad quintum dicito, argumentationem illam Ariſtotelis eſſe ad hominem. Ponebat enim Empedocles elementa eſſe formaliter in quolibet miſto, hoc eſt, ſecūdum integras ſuas ſubſtantias, quas putabat eſſe ſimplices, & nequaquam compoſitas ex materia & formis ſubſtantialibus: quo pacto quidam exiſtimant corpora cœleſtia eſſe ſubſtantias diuerſæ naturæ inter ſe, nec tamen compoſitas ex materia, & forma. Quod ſi ita res haberet in elementis, oporteret vtique adiungere cuilibet elementorum aggregationi, cū ex illis miſtum conflatur; vinculum aliquod naturale, quod ea contineret, ne eorum quoque diſſoluta miſtione in ſuum locum diſcederet. At poſita vera ſententia de compoſitione quatuor elementorum ex materia, & propriis earum ſubſtantialibus formis, reſolutioniſque cuiuſque in proprias materias, ſuſcepta forma miſti, nullo alio præterea naturali vinculo opus eſt ad ea retinenda, ne in varia loca diffugiant: cum nec formæ ipſæ elementorum ſubſtantiales in eorum materiis relinquantur, nec ea temperatio qualitatum, qua eorum materiæ diſponuntur ad ſuſcipiēdam formam miſti, ſit contra naturam miſti, ſed potius ei naturalis, & ad virtualem cōſeruationem elementorum in eo accommodata. Quod vſque adeo verum, & receptum eſt, † vt multi valde probabiliter ſentiant, miſta non viuentia nunquam corruptum iri ab intrinſeco, ſi deſit extrinſecum agēs, quod eam temperiem diſſoluat: cuius oppoſitum de viuentibus omnes aſſerunt propter diſtinctionem diſſimilarium partium, quibus conſtant variaſque earum diſpoſitiones, quibus aliæ in alias agunt, remoto ét externo agente, quod earum diſpoſitioni aduerſetur. Quæ opinio tum demum admitti poteſt, ſi excipiantur ea miſta non viuentia, ex quibus proxime, vel etiam non valde remote fiunt viuentia, & in quæ eodem modo corrumpuntur: nam & ſemina, & fœtus nondum animati, & cadauera, poma, & ſtirpes euulſæ, earumque partes deciſæ, & vita priuatæ, ab intrinſeco etiam corrumpuntur, vt perſpicuum eſt. Denique in iis miſtis inanimatis, quæ ſimilaria omnino ſunt, vt in vitro, aut adamante veriſimile eſt, ſi nullum adeſſet externum corrumpens, fore, vt perpetuo ſubſiſterent: tametſi vix, ac ne vix quidem fieri poſſet, vt nullum eſſet externum agens, à quo illa corrumperentur, ſi mundus æternum duraret: cum probabile ſit non defuturum longo admodum ſeculorum ſpatio motum aliquem influentiamve cœleſtem, qua illa tandem aliquando in aliam ſpeciem mutarentur. Atque hac ratione vera eſſe poteſt contraria plurium ſententia de neceſſaria corruptione cuiuslibet miſti ab extrinſeco ſecundum communem naturę ordinem propter concurſum externorum agentium quibus illa ſubordinata ſunt.

An miſta nō viuentia corrumperentur ſi deeſſet externum agēs.
† Ita Dur. in 2.d.30.q.1. num.1.

Ad ſextum dicendum, neq; omnino verū eſſe viuentia ſimplicibus ali, vt Ariſtoteles docet; nec quatenus modo aliquo eis alūtur, illis ſeruatis nutriri, ſed corruptis, & in naturas ipſorum transformatis. *2. de generat. c.8. tex. 49. & l. de ſenſu & ſenſib. c.5.*

Ad ſeptimum dices, poſſe quidem miſta in elementa proxime reſolui; ſed ex propoſitis exemplis id non colligi. Ea enim, in quæ proxime lignum viride, cadaueraq; reſoluuntur, miſta adhuc ſunt, ſed propinquiora reſolutioni in pura elementa. Regula vero Phyſicorum propoſita, intelligenda eſt proprie de materialibus partib. vt ſit vniuerſalis: qualis eſt reſolutio domus in lapides, & ligna, cæteraque, quibus conſtructa eſt: eodemq; modo reſolutio

Explicatur commune illud, vnumquodq; in ea reſolui ex quibus conſtat.

reſolutio numeri in vnitates,ex quib.eſt conſtitutus.Nam in formam non dicitur fieri reſolutio, niſi ea ſit per ſe ſubſiſtens, vt eſt ſola humana: nihil enim proprie reſoluitur reſolutione reali,niſi in ea, quæ poſt reſolutionẽ permanent,tametſi mens multa componit ex iis,ac in ea reſoluit, quæ in rerum natura aut non exiſtunt,aut non eodem modo exiſtunt. Dici tamen vtcunque poteſt, quemadmodũ miſta conſtant materiis elementorum ſecũdum ſe acceptis,eorumque formis virtute relictis,ita in hæc ipſa poſſe reſolui: vel etiam regulam ſic intelligendam eſſe, vt vnũquodque dicatur reſolui in ea,ex quibus cõſtabat, non tamen ſemper modo eodẽ accepta, quo pacto paulo ante diximus eiſdem nos nutriri ex quibus conſtamus:cum interim alimenta alio modo ſumãtur ad nutritionem,alio modo in nobis ſint,cum iam nobis ſunt copulata: alioqui lignum conſtaret fumo, cadaueraque ex ſanie erumpente, quod in hæc ipſa reſoluantur.

Sitne temperamentum miſtorum ſimplex qualitas an compoſita?

SECTIO V.

Prima ſent.

Vide quos ſec. 1. citauimus pro ſecunda opin.

AD vltimum dicendũ,varias eſſe de qualitatibus miſtorum quatenus ex elemẽtis conſtare dicuntur, opiniones. Nam quidam exiſtimant (quod iam in exponenda ſecunda ſententia diximus) ex mutua elementorum actiõne,quæ generationem miſti præcedit,reſultare in omniũ materiis coniunctis vnã qualitatem ſimplicem, quæ virtute contineat temperamentum quatuor primarum qualitatum,quæ cum ipſis elementorum formis expelluntur; vt quemadmodum ex elementorum actione vna reſultat ſimplex forma miſti,pereuntibus elementorũ formis,ita vt vna reſultet ſimplex qualitas propria eius miſti, quod generatur,pereuntib. etiam ſpecie propriis elementorum qualitatibus.

Secunda. His videtur fauere D. T. opuſ. 33. & in 4. d. 44. q. 1. a. 1. q. 1. ad 4.

Alii credunt reſultare quidem in materiis elementorum cum forma miſti eam ſimplicem qualitatem: ſed non idcirco perire quatuor primas qualitates cum elementorũ formis:qualitas enim illa ſimplex, quam faciũt propriam eius miſti, quod generatur, eſt vt aiunt,illis naturale temperamentum:at temperamenta naturalia non variantur,dum miſta ſubſiſtunt; cum interim magna admodũ varietas primarum qualitatum in quolibet miſto cernatur per totam eorũ vitæ, aut ſubſiſtentiæ periodum,& ſingulis pene momentis ſole, vento, cibo, potu, quiete, motu, mileque aliis circumſtantiis earum proportio varietur.Atque in hac varietate ſanitatem,& morbum conſiſtere certum eſt haud mutato naturali temperamento,quod in animalibus complexio appellatur.

Tertia ſent. tempera. hec nõ eſſe ſimpl. qualitatẽ leg. quos ſect. 1. citauimus pro tertia opin. Item Vales. controu. med. li. c. 6.

At plane ita ſenſit Gal. 1. l. de elem. c. vlt. & Hipp. in l. de carni.

Alii deniq; ſentiunt, nec perire in miſtione prima elementorum qualitates, aut eas, quæ ex illis ſequuntur, ſed eaſdem ſpecie comitari formam miſti contemperatas;cũ præſertim earũ ratione elementorum formæ in eo cenſeantur remanere, vt ex dictis patet: neq; etiam ex illis reſultare ſimplicem illam qualitatem, quam ſuperiores duæ opiniones ponunt.

Primum,quia elementaribus ſimiles temperatione adhibita ſatis ſunt ad præſtanda omnia,ad quæ ſimplex illa ponitur.

Deinde, quia ſi ea ſola ponatur in miſto expulſa elementarium qualitatum multitudine mirum, aut potius impoſſibile merito videatur,quo pacto illa,ſimplex cum ſit,poſſit eſſe proximum principium calefaciendi ſimul, & refrigerandi, humectandi,& exſiccandi. Nam quod idem remotum,ac primũ principium harum actionum eſſe poſſit:ac re vera ſæpe ſit ipſa miſti ſubſtantialis forma, haud difficile declaratur, cum (*exempli cauſa*) manus temperate calida calidiorem refrigeret, & frigidiorem calefaciat ipſius formæ miſti virtute, cui in agendo ſubordinata eſt.

Tertio, quia aut qualitas illa ſimplex eſt vnica,ac vniformis in toto viuente,aut quælibet totius diſſimilaris pars ſuam habet peculiarem: ſi vnica, & vniformis in omnibus; ergo idem eſt temperamentum cordis,& cerebri,oculorum,& pedis,quod aperte falſum eſt: ſi vero quælibet eiuſmodi pars ſuam habet peculiarem, innumerabiles pene erunt eiuſmodi ſimplices qualitates iuxta numerũ diſſimilarium partium,quæ vix internoſci & numerari poſſunt: aut certe ex omnium huiuſmodi partium ſimplicibus temperamentis, vnum totius viuentis temperamentum, vt ex partibus integrantibus componetur,vt iam ſimplex eiuſmodi qualitas ſimplex non ſit,ſed ex pluribus compoſita.

Miſta ratione formar. habere proprias qualitates,præter eas quas accipiunt ab elem.

Neq; ea,quæ contra allata ſunt,quicquam huic ſententiæ obſtant. Nam præter primas qualitates elemẽtarias,& ſecundas,quæ illarum coniunctionem ſequuntur, alias quoq; ſibi proprias habet vnumquodq; miſtũ, quæ iam nõ pertinent ad diſpoſitionem materiæ, quam facit mutua elementorũ pugna,ſed ſequuntur ipſas miſtorum formas:qualis eſt in non viuentibus virtus magnetis, ſuccini, & aliæ huiuſmodi: & in viuentibus nutritiua, generatiua,& locomotiua, quas omnes ſimplices qualitates eſſe non negamus.

Quod

De immutabilitate naturalis temper. ſeu complex. Non eſſe proprietat. illius miſti.

Quod autem additur de naturalis tempe- A ramenti, complexioniſque immutabilitate, cum primarum quatuor qualitatum proportio ſæpiſſime mutetur, magnamque varietatem valetudinis in animalibus efficiat, facile in hunc modum diſſolui poteſt; complexionem, & omnino temperamentum naturale, non eſſe proprietatem illius miſti. Id quod in viuentibus, & familiariſſime in nobis intelligere poſſumus. Si enim certa complexio eſſet proprietas humanæ naturæ, omnes homi- B nes eſſemus vnius, & eiuſdem complexionis: nullæ enim ſunt proprietates indiuiduorum, quæ non ſint omnibus eiuſdem ſpeciei communes, vt diximus ſuperiori capite, & libro quinto oſtendimus; alioqui indiuidua vnius, & eiuſdem infimæ ſpeciei differrent eſſentiali diſcrimine, ac proinde ſpecie, quod contradictionem inuoluit. Cum igitur variæ ſint admodum hominum cōplexiones, quemadmodum & cæterorum animalium; ea ratione C vnaquæque dici poteſt propria eius indiuidui, cui conuenit, & eſſe inuariabilis naturaliter in illo, quia temperamentum miſtorum etſi oritur à primarum qualitatum varia proportione, tamen cōpletur per ſecundas qualitates; vt patet in quatuor humoribus, quibus animalium complexiones diſtinguuntur, quibus in cæteris viuentib. & miſtis non viuentibus, alia temperamenta proportione D reſpondent: ſtatus enim diſpoſitionis materiæ, qui completur per ſecundas qualitates propinquius eam diſponētes ad formam miſti, vt per raritatem, aut ſpiſſitudinem, mollitudinem, aut duritiem, & alias huiuſmodi, aut nunquam (*niſi quodammodo per ætates*) aut vix vnquam variatur, vt vehementiſſimo aliquo morbo, caſuve inſignis alicuius calamitatis. Vbi enim primum forma miſti occupauit materiam moroſiore illa (*vt ita dicam*) ſe- E cūdarum qualitatum diſpoſitione affectam, ſic conſeruat complementum eius temperamenti, in quo virtus primæuæ proportionis primarum qualitatum tanquam in ſuo effectu continetur, vt illud diſſolui (*niſi vt diximus*) aut nunquam, aut vix vnquam patiatur, variata interim ſæpe proportione earundem primarum qualitatum actione externarum cauſarum in non viuentibus & internarum quoque partium diſſimilarium in viuētibus. Poteſt etiam dici (*quod gratius fortaſſe Medicis erit*) natiuum temperamentum in ſola primæua qualitatum proportione conſiſtere, in ea videlicet, cum qua res res genita, aut (*ſi ſit viuens*) nata eſt; ſi modo illa non actu, ſed habitu intelligatur eſſe fixa, & pene immutabilis. Quāuis enim ea proportio ſæpe varietur actu, habitu tamen ſemper ferme eſt eadem, quia facile vnumquodque miſtum ſe reducit ad illam tum virtute ſuæ formæ ſubſtantialis, tum etiam adiumento: & limitatione ſecundarum qualitatum, quibus materia propinquius ad illam diſpoſita eſt: forma enim ſubſtantialis ipſa per ſe non magis hoc vel illud temperamentum indiuiduale, quam aliud quodlibet ad eandem ſpeciem pertinēs ſibi vendicat. Nec certe alia ratione diſtingui poteſt natiuum temperamentum ſingulariū miſtorum ab inconſtanti temperie quatuor primarum qualitatum, quæ deinceps in quolibet eorum ſæpiſſime cernitur: niſi quis temere recurrat ad reprobatam ſententiam de compoſitione formæ miſti ex realitatib. ſubſtantialium formarum elementarium, quam qui admittunt, diuerſam quoque illam faciunt in diuerſis indiuiduis prout realitates formarum elementarium permiſcentur in compoſitione formæ miſti: hanc enim compoſitionem dicunt eorum nōnulli eſſe natiuum, ac inuariabile temperamentum, ſiue complexionem. Cuius opinionis abſurditas hoc nouo refutatur argumento, quod nō diſtinguit ſubſtantias ſingularium miſtorum ab eorum complexionibus.

q. 7. ſect. 2. c. 28. q. 10. ſec. 2

Cur ſit inuariabil. in vnoquoq; indiuiduo.

Alia reſpōſio, habitu, non actu, eſſe immutab. l.

Vide Velleſ. l. 1. controuer. cap. 6.

ΚΕΦ. ιζ.

Τί a δὲ χρὴ λέγειν, καὶ ὁ ποῖόν τι τὴν b οὐσίαν; πάλιν ἄλλην οἷον ἀρχὴν ποιησάμενοι λέγωμεν.

CAPVT XVII.

Qvid a vero, & quale quid ſubſtantiam dicere b oporteat ab alio rurſus quaſi princi-

CAPITIS DECIMISEPTIMI EXPLANATIO.

Quam connexionē habeat huius capitis & ſuperiorū doctrina.

Q*Vid a vero & quale.*] Docuerat Ariſt. à c. 4. vſque 12. multa de Subſtantia, hoc eſt, quiditate rerum materialium (ſub qua ratione eo loco de ſubſtantia ſe deinceps acturum dixit) vtpote ex quibus attributis, ſiue prædicatis conſtaret; quarum eſſet rerum; eſſetne idem cum iis, quorum eſſet quiditas; gignereturne, & ex quibus partibus cōſtituta eſſet. Deinde c. 13. & trib. ſequentibus, paululum digreſſus à præcipuo inſtituto, oſtenderat contra Platonem vniuerſalia, vt talia ſunt, nō eſſe rerum quiditates; nec enim eſſe ſubſtantias, nec ſi eſſent definiri poſſe; nec vero vniuerſalia iuxta ſanam de vniuerſalibus ſententiam ſubſtantias eſſe actu, vt Plato exiſti-

exiſtimabat. Nunc rediens ad id, de quo præcipue diſputationem inſtituerat, de ipſa, inquam, quiditate rerum ſenſibilium, ſiue materialium, veriſque eius conditionibus; docet hoc extremo cap. quiditatem eſſe principium & cauſam omnium eorum, quæ de re dicuntur; & eo pacto eſſe in re, vt nec elementum ſit, nec ex elementis conſtet; ſed eſſe ſubſtantiam quandam formalem, ſola ratione ſeparabilem.

b *Subſtantiam dicere.*] Hoc eſt, quiditatem; vt ſit ſenſus, Quid autem, & qualis ſit quiditas rerum ſenſibilium, ad rem propoſitam redeuntes, iterum dicamus.

γωμεν. ἴσως c γὰρ ἐκ τούτων ἔσται δῆλον καὶ περὶ ἐκείνης τῆς οὐσίας, ἥτις ἐστὶ κεχωρισμένη τῶν αἰσθητῶν οὐσιῶν, ἐπεὶ d οὖν ἡ οὐσία ἀρχὴ, καὶ αἰτία τίς ἐστιν, ἐντεῦθεν μετιτέον. ζητεῖται e δὲ τὸ διὰ τί αἰεὶ οὕτως; διὰ τί ἄλλο ἄλλῳ τινὶ ὑπάρχει, τὸ γὰρ ζητεῖν διὰ τί ὁ μουσικὸς ἄνθρωπος, μουσικός ἐστιν ἄνθρωπος, ἤτοι ἐστὶ τὸ f εἰρημένον ζητεῖν διὰ τί ὁ ἄνθρωπος μουσικός ἐστιν, ἢ ἄλλο. τὸ μὲν οὖν διὰ τί αὐτό ἐστιν αὐτὸ, οὐδέν ἐστι ζητεῖν: δεῖ γὰρ τὸ ὅτι: καὶ τὸ εἶναι g ὑπάρχειν δῆλα ὄντα. λέγω δ' οἷον, ὅτι ἡ σελήνη ἐκλείπει. αὐτοῦ h δὲ, ὅτι αὐτὸ εἷς λόγος, καὶ μία αἰτία ἐπὶ πάντων: διὰ τί ὁ ἄνθρωπος, ἄνθρωπος, ἢ ὁ μουσικὸς, μουσικός: πλὴν

principio facto dicamus: ex c his enim forſitan & ſubſtantia illa, quæ à ſenſibilibus ſubſtantijs ſeparata eſt, aperta fiet. Itaque d cum ſubſtantia principium ſit, & cauſa quædam hinc ordiendum eſt. Quæritur e autem ipſum propter quid hoc pacto ſemper? propter quid aliud alij alicui inſit? hoc enim quærere, cur muſicus homo ſit muſicus homo, aut eſt quærere quod f dictum eſt; propter quid homo ſit muſicus, aut aliud. Quærere igitur cur ipſum ſit ipſum, nihil quærere eſt: nam g & ineſſe & eſſe manifeſta ſint oportet; veluti quod luna deficiat. Cur h autem ipſum ſit ipſum, vna ratio, vnaque eſt cauſa in omnibus, cur, inquam, homo ſit homo; aut muſicus, muſicus: niſi

e *Ex his enim.*] Hoc eſt, ex iis, quæ toto hoc libro; & ſequenti de ſenſibilium quiditate diſſeruntur, via parabitur ad ſeparatarum ſubſtantiarum cognitionem, de quibus lib. 12. agendum eſt. Nam etſi illæ non ſunt eiuſdem rationis cum noſtratibus, vt Plato exiſtimauit, ex iis tamen, quæ ſenſibus ſubiecta ſunt, inueſtigandæ & cognoſcendæ erunt.

d *Itaque cum ſubſtantia.*] Inſtitutum eſt prioris partis huius capitis: ſenſus vero eſt, cum ſubſtantia, ſiue quiditas, omnium ſententia principium ſit quoddam; prius de hoc agendum eſt; quaſi de quæſtione minus difficili & ordine naturæ priori, quam quale principium illa ſit, exponatur. *Quiditatem eſſe principiũ quoddam. text. 59.*

e *Quæritur autem*] Vt propoſitum concludat, oſtendit primum quibus in rebus locum habeat quæſtio propter quid: hæc enim ſola quæſtio eſt, quæ aperte quærit principium & cauſam. Docet igitur hanc quæſtionem non habere locum, niſi cum aliud de alio quæritur. Cuius rei ratio eſt, quia, cum idem de ſe ipſo quæritur, aut nulla quæſtio eſt, aut inanis, & puerilis quæſtio. Omnis enim quæſtio, quæ nomine quæſtionis digna ſit, talis eſſe debet, vt quanquam ſupponat aliquid notum (*nemo enim quicquam rogat de re, quam penitus ignorat*) de eo tamen, quod expreſſe quæritur, merito dubitari poſſit, nemo autem mentis compos dubitarit, cur homo ſit homo, aut homo muſicus ſit homo muſicus: niſi poſterior hæc quæſtio ſic intelligatur, cur homo, qui eſt muſicus, ſit muſicus, eſt enim cauſa aliqua, propter quam ſit muſicus, cum muſicum eſſe effectus quidam ſit. Vt autem homo ſit homo, aut totum hoc homo muſicus ſit totum hoc homo muſicus, nulla cauſa eſt, cur effectum nunquam ſit, vt homo eſt homo, aut homo muſicus eſſet homo muſicus. *In quæſtione propter quid, debere aliud de alio quæri.*

f *Quod dictum eſt.*] Hoc eſt, aliud de alio, vt muſicum de homine, vt mox exponitur [*Aut aliud.*] Hoc eſt, aut alterum illud propter quid homo muſicus ſit homo muſicus, vt verba ipſa ſonant, quod eſt, idem de eodem quærere.

g *Nam & ineſſe.*] Exponit, quid cognitum ſupponi debeat in quæſtione, Propter quid, atque, duo eſſe ante cognoſcenda. Vnum eſt, in exiſtentia prædicati, hoc eſt, quod prædicatum conueniat ſubiecto, quod ſignificatur dictione ὅτι, alterum, exiſtentia ſubiecti, hoc eſt, quod ſubiectum ſit res, cui non repugnat eſſe in rerum natura; quam rem omnem Ariſtoteles, quia vniuerſalem eſſe voluit, putauit, aut ſemper, aut ſtatis temporibus exiſtere; quod tamen ſimpliciter, & abſolute non eſt neceſſe, cum multa vniuerſalia ſint; quæ nunquam fuerunt, aut futura ſunt per ſua ſingularia. Prætermiſit autem cognitionem, Quid nominis, terminorum, quia hæc in omni ſermone ſupponitur. *In ea duo præcognita ſupponi. Ex ſententia Ariſt. omnẽ rem vniuerſalem ſaltem ſtatis temporib⁹ exiſtere.*

h *Cur autem ipſum.*] Admittit vtcunque Ariſtoteles dari cauſam, cur homo ſit homo, & ſimilium identicarum connexionum; verum ineptam, & puerilem, quemadmodum & ipſa quæſtio eſt, & quæ vere cauſa ſi eſſet, non tamen eſſet quærenda, cum ſit omnibus manifeſta Si quis enim quærat, Cur homo ſit homo, reſponderi poterit, quia eſt homo. Si enim vlla cauſa eſt, *Quærere cur homo ſit homo, & cauſã reddere vtrũ que ineptum*

eſt, nulla propinquior, & interior inueniri poteſt. Vtraque tamen tam quæſtio, quam reſponſio ridicula eſt: quæſtio quidem, quia cauſa, quæ redditur omnibus quantumcunque rudibus manifeſta eſt, proinde non quærenda quaſi dubia, reſponſio vero, quia nihil eſt cauſa ſui, quæ tamen hic cauſa redditur.

πλὴν i εἴ τις λέγοι, ὅτι ἀδιαίρετον πρὸς αὑτὸ ἕκαστον· τοῦτο δ' ἦν τὸ ἓν εἶναι. ἀλλὰ τοῦτο κοινόν τε κατὰ πάντων, καὶ τὸ σύντομον.

ζητήσειε δ' ἄν τις διὰ τί ὁ ἄνθρωπος ἐστὶ ζῶον τοιονδί. τοῦτο μὲν οὖν δῆλον, ὅτι οὐ ζητεῖ διὰ τί, ὅς ἐστιν ἄνθρωπος, ἄνθρωπός ἐστι. τί ἄρα l κατά τινος ζητεῖ, διὰ τί ὑπάρχει. ὅτι δ' ὑπάρχει, δεῖ δῆλον εἶναι: εἰ γὰρ μὴ οὕτως, οὐδὲν m ζητεῖ. οἷον, διὰ τί βροντᾷ; διότι ψόφος γίνεται ἐν τοῖς νέφεσιν.

ἄλλο γὰρ οὕτως κατ' ἄλλου ἐστὶ τὸ ζητούμενον. καὶ διὰ τί ταδί, οἷον πλίνθοι καὶ λίθοι, οἰκία ἐστί; φανερὸν n τοίνυν ὅτι ζητεῖ τὸ αἴτιον. τοῦτ

niſi quis i dicat, quia vnumquodq; ad ſe ipſum indiuiſibile eſt, quod quidem erat vnum eſſe. Verum hoc & commune quiddam eſt ad omnia & nimis compendioſum.

Quærat autem aliquis, cur homo ſit animal tale? atque hoc quidem perſpicuum eſt, non illum quærere, cur is, qui homo eſt, homo ſit: quærit l igitur aliquid de aliquo, cur inſit. Quod autem inſit, manifeſtum ſit oportet; ſin minus nihil m quærit. Verbi cauſa, cur tonat? quia fit in nubibus ſonus.

Hoc enim pacto aliud de alio eſt id, quod quæritur. Et cur hæc, veluti lateres, & lapides, domus ſunt? Cauſam n igitur illum quærere perſpicuũ eſt. Quæ

Obiectio.
c 5. q. 1. ect. 4
Solutio.

i *Niſi quis dicat.*] Dicat fortaſſe aliquis cauſam, cur homo ſit homo, non eſſe quia eſt homo, ſed quia eſt indiuiſibilis à ſe, ſeu quod idem eſt, vt ex quinto libro patet, quia eſt vnum ſibi, quod quidem non videtur eſſe notum omnibus nec Philoſophi reſponſione indignu. Occurrit tamen Ariſtoteles, eam & communem eſſe, quæque omnibus quæſtionibus propter quid reddi poſſit, & compendioſam, hoc eſt, quæ ſi bona eſſet, infinito quoq; labore liberaret Philoſophos. Nam cum hominem eſſe hominẽ nihil aliud ſit, quam hominem eſſe idem homini, hoc eſt, eſſe idem ſibi; ſi cauſa data ſatis eſſet ad reſpondendum propoſitæ quæſtioni, ſatis quoque eſſet ad reſpondendum omnibus quæſtionibus propter quid recteque reſponderet Philoſophus, cum rogatur, cur homo ſit diſciplinæ capax, quia eſt diſciplinæ capax. Nam hominem quoque eſſe diſciplinæ capacem, nihil eſt aliud, quam eſſe idem diſciplinæ capaci. Ita fieret, vt nullus eſſet labor reſpondendi ad quæſtiones propter quid, quod qui diceret, merito ridiculus haberetur. Nec refert, quod indiuiſio, ſiue vnitas rei, quæ prædicatur, cum re quæ ſubiicitur, ſit fundamentum, ac proinde cauſa identitatis (quæ relatio quædam eſt) eius quod prædicatur, cum eo, quod ſubiicitur: Philoſophi enim cum de rebus agunt, non quærunt cauſas relationum, ſed rerum ipſarum, earumve realium, & fundamentalium coniunctionum, quibus res cum rebus copulantur. Cum igitur nulla quæſtione quæratur, cur ipſum ſit ipſum, relinquitur nullam omnino dari quæſtionem propter quid (quæ quidem digna ſit homine Philoſopho) in qua non quæratur aliud de alio, quod erat probandum, veluti cum quæritur, cur homo ſit animal tale, vt ait Ariſtoteles. Caue tamen accipias verbum [*tale*] vt ſignificat qualitatem eſſentialem, ſiue ſpecificam hominis differentiam, ſed ſolam proprietatem; hæc enim per veram cauſam conuenit ſubiecto, illa non item.

l *Quærit igitur aliquid de aliquo.*] Id eſt, aliquid de alio.

Non eſſe philoſophi falſum, aut dicere, aut innuere.

m *Nihil quærit.*] Nempe Philoſophi more. Neque enim Philoſophus dicere, aut innuere debet falſum aliquid, cum ſit veritatis amator; qui autem quærit, cur tonat, aut cur luna deficiat, ipſo quærendi modo innuit ſe, noſſe quod tonet, quodque luna deficiat, vel in præſentia, vel ſuis temporibus: quare ſi id quærat ignorans, an tonet, lunave deficiat, non proponit vtique quæſtionem homine Philoſopho dignam. Eodemque modo inepte quæreret aliquis, cur lateres ac lapides eſſent domus ipſa, ſeu in domum conformati, niſi noſſet domum ex lateribus, & lapidibus confectam eſſe.

Non fieri ſatis quæſtioni, propter quid, niſi reddita quiditate ſubiecti.

n *Cauſam igitur.*] Hactenus docuit, quibus in rebus haberet locum quæſtio propter quid; oſtendit que hoc genus quæſtionum non vſurpari à Philoſophis, niſi cum id, quod prædicatur, eſt aliud a ſubiecto; & cum ipſa coniunctio prædicati cum ſubiecto nota eſt, & ipſum ſubiectum exiſtit, & (quod hinc ſequitur) ipſum etiam prædicatum, quod neſcitur ineſſe ſubiecto. Nunc oſtendit, ad huiuſmodi quæſtionem non ſatis omnino fieri, niſi reddita quiditate ſubiecti. Vnde fit, vt quiditas rei ſit principium, & cauſa omnium, quæ de re dicuntur; quod in hac priori parte capitis oſtendendum diximus. Nomine autem quiditatis, ſeu quod quid eſt, intelligit Ariſtoteles formam rei, vt patebit ſub finem capitis; ſeu formæ vocabulum accipias pro forma, quæ eſt altera pars compoſiti; (nam & ad hanc reuocationem poteſt quæſtio propter quid, tanquam ad primam cauſam intrinſecam) ſeu potius pro ipſa natura, ſiue eſſentia rei; quatenus tamen

tamen diſtinctè ſumitur in formam definitionis more logico reſoluta, ſic enim aſſumitur in demonſtrationem. Atque hæc eſt vna ratio, cur Ariſtoteles addiderit, Vt logice dicam. Altera vero eſt, vt complecteretur obiecta multarum definitionum, quæ per cauſam finalem aut efficientē traduntur, vt in rebus artefactis, & pleriſque naturalibus; quæ etſi apud logicum, hoc eſt, probabili diſputandi ratione vtentem pro veris quiditatibus ſumantur, non ſunt tamen veræ quiditates, cum aliquid includant, quod non contineatur in eſſentia rerum, quæ definiuntur.

Obiecta definitionũ procedentium per cauſas finales & efficientes, non eſſe veras quiditates.

Artefacta ferme definiri per finem.

τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ τί ἦν εἶναι, ὡς εἰπεῖν λογικῶς. ὃ ἐπ' ἐνίων μέν ἐστι τίνος ἕνεκα. οἷον o ἴσως ἐπ' οἰκίας, ἢ κλίνης: ἐπ' ἐνίων δὲ τί ἐκίνησε πρῶτον, αἴτιον γὰρ καὶ τοῦτο: ἀλλὰ p τὸ μὲν τοιοῦτον αἴτιον, ἐπὶ τοῦ γίνεσθαι ζητεῖται καὶ φθείρεσθαι, θάτερον δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ εἶναι.

λανθάνει q δὲ μάλιστα τὸ ζητούμενον ἐν τοῖς μὴ κατ' ἀλλήλων λεγομένοις, οἷον, ἄνθρωπος τί ἐστι ζητεῖται: διὰ τὸ ἁπλῶς λέγεσθαι, ἀλλὰ μὴ διορίζειν, ὅτι τάδε, ἢ τόδε. ἀλλὰ δεῖ διορθώσαντας ζητεῖν: εἰ δὲ μή, κοινὸν τοῦ μηδὲν ζητεῖν, καὶ τοῦ ζητεῖν τι γίγνεται.

ἐπὶ

Quæ quidem, vt logice dicam, eſt ipſum quod quid eſt; atq; in quibuſdam eſt id, cuius gratia, vt in o domo fortaſſe, aut in lecto; in quibuſdam, quod primum mouit, eſt enim & hoc cauſa: ſed tamen p huiuſmodi cauſa in ipſa generatione, & corruptione quæritur, altera vero in ipſo etiam eſſe.

Latet q autem maxime etiam id, quod quæritur, in iis, quod aliud de alio non dicitur, vt cum quæritur, propter quid eſt homo, eo quod ſimpliciter, nec definite dicatur, hæc, aut hoc. Oportet igitur quæſtionem corrigere; ſin minus commune quippiã ſit eius, quod nulla quæſtio eſt, & eius, quod aliqua quæſtio.

Cum

o *In domo fortaſſe*] Fortaſſe, inquit, quia ſæpe artefacta non definiuntur per finem, tametſi ferè ſoleant definiri per finem, idque vſurpatius, quam naturalia, quia magis perſpicuum eſt nobis ea fieri propter finem.

p *Sed tamen huiuſmodi cauſa*] Sic intelligendus eſt hic locus, vt omnis cauſa efficiens quæratur in ipſo fieri, non omnis autem in ipſo eſſe; cum interim omnis cauſa finalis quæratur in vtroque, finis enim rei non ſolum eſt cauſa, cur res fiat, ſed etiam cur conſeruetur; at cauſæ efficientes, etſi concurrunt omnes ad generationem effectus, non omnes tamen concurrunt ad eius conſeruationem, cuiuſmodi fere ſunt cauſæ efficientes particulares; vt pater reſpectu filii, & faber reſpectu lecti. Pro qua re lege, quæ diximus lib. 5. cum de huiuſmodi cauſis ageremus, & hoc etiam libro ad caput ſeptimum.

Cauſam efficientem quæri ſolum in ipſo fieri finẽ etiam in eſſe.

Ad cap. 2.

q *Latet autem maxime*] Occurrit obiectioni quæ fieri poteſt contra illud primum, quod docuit, quæſtionem ſcilicet propter quid non habere locum, niſi cum aliud de alio quæritur: videtur enim falſum eſſe, cum ſæpe fiat quæſtio propter quid, in qua non quæratur, cur aliud alii conueniat, ſed propter quid ſit hoc, aut illud, vt homo, aut domus, aut quid ſimile. Ait igitur in iis etiam quæſtionibus, in quibus aliud de alio non dicitur, hoc eſt, non expreſſe dicitur, illud obſeruari, vt re vera aliud de alio quæratur, ſi modo corrigantur, tametſi id ante correctionem lateat, quia ſimpliciter dicitur, hoc eſt, quia vnum tantum extremum quæſtionis definite proponitur, & alterum indefinite; vtpote exprimendo in particulari hoc, aut hæc, à parte ſubiecti. Corrigetur autem quæſtio, ſi id, quod indefinite intelligitur à parte ſubiecti, perſpicue ponatur; vt ſi quæſtiones illæ, Propter quid eſt homo? propter quid eſt domus? hunc in modum exponantur: Propter quid Socrates; aut materia, & forma hominis; aut caput, manus, thorax, pedes hominis, ſunt homo? aut lapides, lateres, & ligna ſunt domus? Tunc enim patebit quæri de alio. Quæ vt melius intelligas, aduerte quæſtiones huiuſmodi, propter quid ſit homo, propter quid ſit domus, non proponi ab Ariſt. in eo ſenſu quaſi quærat, cur exiſtentia conueniat homini, aut domui, ſed quaſi diceret, propter quid aliquid, vel aliqua ſint homo, aut dom⁹? Solus enim hic ſenſus colligitur ex contextu, vt patet ex antecedentibus, & conſequentibus. Quæſtionibus autem ſic propoſitis, apertum eſt non definite dici, cur hoc, vel hæc ſint homo, aut domus; ſed indefinite, cur aliquid, vel aliqua; ac proinde non determinate exprimi alterum quæſtionis extremum. Hinc fit, vt in quæſtionibus propter quid, cum hoc modo proponuntur, lateat, num aliud de alio quæratur. Nam etiam cum idem de ſeipſo quæritur aliquid de aliquo, aut aliquibus, quæritur. Proinde corrigendas eſſe huiuſmodi quæſtiones, definiteque proponenda eſſe earum ſubiecta, & in particulari, ne communes ſint aptis, & ineptis, id eſt, ne nõ ſolum in ſenſu apto, ſed etiã in inepto intelligi poſſint. Illud etiã aduerte, vbi nos vertimus, Propter quid eſt homo, haberi Græce ad verbũ, Quid eſt homo. Verum cum particula [*quia*] ſumatur hoc loco pro [*cur*] vel [*vel propter quid*] vt Alexander recte aduertit, quemadmodum ſæpe apud Græcos, & Latinos; potius vertendum duximus [*propter quid*] vt fecit Argyropylus; ne occaſionem daremus tam multa præter rem comminiſcendi, quam multa hoc loco Latini interpretes excogitant, vt Ariſtotelem ad rem, & ad veritatem loqui faciãt de quæſtione, Quid eſt.

Semper in quæſtione, propter quid, aliud de alio quæri, etiamſi non exprimatur.

Quomodo corrigendæ quæſtiones, vt aliud aliud exprimatur.

Text. 60.

 r *Cum*

ἐπεὶ r δὲ δεῖ ἔχειν ſ τε, καὶ ὑπάρχειν τὸ εἶναι, δῆλον δὴ ὅτι τὴν ὕλην ζητεῖ διὰ τί ἐστιν; οἷον, οἰκία ταδί. διὰ τί; ὅτι ταδὶ ὑπάρχει, ὃ ἦν οἰκίᾳ εἶναι. καὶ ἄνθρωπος ὁδί, ἢ τὸ σῶμα τοῦτο τοδὶ ἔχον. ὥστε τὸ αἴτιον ζητεῖται τῆς ὕλης· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ εἶδος, ᾧ τί ἐστι· τοῦτο δ' ἡ οὐσία. Φανερὸν t τοίνυν, ὅτι ἐπὶ τῶν ἁπλῶν οὐκ ἔστι τις ζήτησις, οὐδὲ δίδαξις, ἀλλ' ἕτερος τρόπος τῆς ζητήσεως τῶν τοιούτων.

Cum r autem & ſ habere, & exiſtere ipſum eſſe oporteat; perſpicuum ſane eſt de materia quæri, propter quid ſit. Exempli cauſa, iſta ſunt domus: cur igitur? quia hæc ſunt, quod erat eſſe domui. Et homo cur hoc? aut corpus, cur hoc tale habet? Itaque cauſa materiæ quæritur; hæc autem eſt forma, qua aliquid eſt; hæc vero ſubſtantia ipſa. Patet igitur t in ſimplicibus quæſtionem nullam eſſe, nec vero doctrinam, ſed alium earum rerum eſſe quæſtionis modum.

ἐπεὶ u δὲ τὸ ἔκ τινος σύνθετον οὕτως, ὥστε ἓν εἶναι τὸ πᾶν, ἀλλὰ μὴ ὡς σωρὸς, ἀλλ' ὡς ἡ συλλαβή. ἡ δὲ x συλλαβὴ οὐκ ἔστι τὰ στοιχεῖα, οὐδὲ ταὐτὸ τὸ β καὶ α, οὐδ' ἡ σὰρξ καὶ πῦρ, καὶ γῆ (διαλυθέντων γὰρ, τὰ μὲν οὐκ ἔτι ἐστὶ, οἷον, ἡ σὰρξ, καὶ ἡ συλλαβή. τὰ δὲ στοιχεῖά ἐστι τὸ πῦρ, καὶ ἡ γῆ) ἔστιν ἄρα τι ἡ συλλαβὴ οὐ μόνον τὰ στοιχεῖα, τὸ φωνῆεν, καὶ ἄφωνον, ἀλλὰ καὶ ἕτερόν τι· καὶ ἡ σὰρξ οὐ μόνον πῦρ, καὶ γῆ, ἢ τὸ θερμὸν, καὶ ψυχρὸν, ἀλλὰ

Quoniam vero u id, quod ex aliquo compoſitum eſt, ita ex eo conſtat, vt totum ſit vnum non autem vt cumulus, ſed veluti ſyllaba; ſyllaba vero x non eſt ipſa elementa, nec idem quod B. & A; nec caro, ignis, & terra (iis enim diſſolutis non amplius illa ſunt, caro inquam, & ſyllaba, cum interim elementa exiſtant, ignis videlicet ac terra) aliquid profecto eſt ſyllaba, non ſolum elementa, vocalis, inquam, & muta, ſed etiam aliud quippiam: & caro non ſolum ignis & terra, calidumve, & frigidum,

r *Cum autem.*] Docet, quid exprimendum ſit in quæſtionibus, quas dixit corrigendas eſſe; aitque, exprimendum eſſe id, quod materiale eſt: ſemper enim in eiuſmodi quæſtionibus quæritur, cur id, quod materiale eſt, pertineat ad talem, aut talem ſpeciem; veluti, cur lapides, & ligna ſint domus? cur hoc, nempe Socrates, aut quiuis alius ſit homo? (*nam & Socrates cenſetur hoc loco aliud ab homine, id eſt, diſtinctum ab illo ex natura rei*) cur corpus vitam habeat? & ideo ad eas reddenda eſt cauſa formalis; vt lapides, & ligna eſſe domum, quia ſunt, quod quid erat eſſe domus, id eſt, quia habent in ſe formam, ſiue quiditatem domus; & ita in cæteris. Id quod ex eo probat, quia in eiuſmodi quæſtionibus ſupponitur & coniunctio prædicati cum ſubiecto, & exiſtentia illius, vt ex dictis patet; ſpecies autem non conuenit habentibus ſpeciem, & diſtinctis ab illa ex natura rei, niſi tanquam iis, quæ ſunt materialia reſpectu illius.

ſ *Et habere.*] Hoc verbo ſignificatur coniunctio prædicati cum ſubiecto, ſeu quod prædicatum conueniat ſubiecto. Sed melius vteretur Ariſtoteles verbo haberi, loquitur enim de prædicato, quod eſt ipſum eſſe, id eſt, ſpecies, ſiue quiditas.

Quonam modo in ſubſtantijs ſeparatis non ſint quæſtiones & demonſtrationes propter quid.

t *Patet igitur in ſimplicibus.*] Colligit ex dictis, in ſimplicibus, hoc eſt, in ſubſtantiis ſeparatis à materia, quæſtionem non eſſe, nempe Propter quid, & qua vera principia, & cauſæ internæ quærantur, neque etiam doctrinam demonſtratiuam, quæ per huiuſmodi principia, & cauſas tradatur, (*de hac enim quæſtione, & doctrina proximus ſermo erat, nec in alio ſenſu recte colligitur ex dictis conſectarium hoc*) ſed alium eſſe modum quærendi, & demonſtrandi. cum agitur de ſubſtantiis ſeparatis. Vſurpantur enim in earum tractatione quæſtiones, An eſt, & Quid eſt, & Quale eſt, interdumque propter quid eſt, quæ cauſas externas petat, & doctrina demonſtratiua per effecta, aut cauſas externas, vt patebit ex libro 12. Ratio huius rei eſt, quia ſubſtantiæ ſeparatæ non conſtant materia & forma, vt per eas tanquam per interna principia poſſint demonſtrari paſſiones, aut materia per formam; nec conſtant genere, & differentiis nobis notis, per quæ tanquam per Principia interna affectiones earum demonſtremus. Vnde etiam fit, vt neque etiam genus in eis per differentias (quod in aliis facimus) demonſtrare poſſimus. Nam quod per genus non demonſtretur differentia (quo pacto per materiam propriam & peculiarem demonſtratur forma) in materialibus etiam ſubſtantiis apertum eſt, cum genus latius pateat, quam differentia. Aduerte tamen duobus modis poſſe aliquid demonſtrari à priori, etiam per entitatem intrinſecam de ſubſtantiis ſeparatis. Vno, quatenus ſubſtantiæ ſunt; hac enim ratione conueniunt cum materialibus. Altero, non tanquam per entitatem, quæ ſit vere cauſa, ſed aliquid prius noſtro intelligendi modo; vt ſi quis demonſtret de Deo eſſe ens infinitum, quia eſt actus purus.

Ex multis interdũ fieri vnum ſimpliciter, interdũ ſecundum quid.

u *Quoniam vero id.*] Vt doceat quiditatem rerum materialium nec eſſe elementum, nec ex elementis, exponit prius, ſeu potius innuit duobus modis fieri vnum ex multis; vno, ita vt id, quod fit, ſit vnum ſimpliciter, quo pacto ſyllaba fit ex literis, & miſtum ex elementis; altero, vt non ſit vnum ſimpliciter, ſed ſecundum quid, quo pacto aceruus lapidum fit ex lapidi-

lapidibus in vnum locum congeſtis, nulloque certo ordine diſpoſitis; & populus tumultuarius nullis certis legibus deuinctus. Ex eiſdem autem rebus, ex quibus fit vnum ſecundum quid, poteſt fieri vnum ſimpliciter, vt ſi ex aceruo lapidum fiat paries, aut ex populo tumultuario fiat reſpublica, aut exercitus. Id tamen ſolum, quod priori modo fit ex multis, merito vocat Ariſtoteles compoſitum ex aliquo, quia quod non eſt vnum ſimpliciter, non tam compoſitum, quam aggregatum dici debet. Aduerte autem, non, quidquid eſt vnum ſimpliciter, & abſolute, continuo eſſe vnum ens per ſe, hoc eſt, vnius naturæ; poteſt enim complecti plures naturas non componentes vnam; quo pacto erit vnum per ſe ordinatum, non autem per ſe compoſitum.

Quid proprie dicatur compoſitum.

x *Syllaba vero non eſt.*] Alterum præmittit ad rem propoſitam concludendam; nempe ea, quæ ſunt vnum priori modo, non eſſe ipſas partes materiales duntaxat, quas vocat elementa, ſed aliquid etiam aliud. Nam, cum in eo genere totius, diſſoluto toto, partes quidem materiales maneant, ipſum vero totum non maneat, neceſſario efficitur non eſſe eiuſmodi totum partes ipſas abſolute ſumptas, ſed etiam aliquid aliud, quod ſit intrinſecum ipſi toti, non extrinſecum; quo pacto locus eſt extrinſecus aceruo lapidum, qui ratione illius dicitur vtcunque vnum aliquid. Eſt autem triplex adiunctum illud intrinſecum, quod totum continet præter partes, vt D. Thomas aduertit. Vnum eſt, ordo, vt in republica, aut exercitu. Alterum, compoſitio, quæ fit per contactum, vt in contignatione tabularum. Quæ duo ſæpe reperiuntur ſimul, vt in domo, in naui, in ſyllaba, & aliis huiuſmodi. Tertium eſt, forma ſubſtantialis, vt in iis miſtis, in quibus formæ eorum, quæ miſcentur, pereunt, veluti in viuente, quod ex quatuor vulgatis elementis conſtat. Nam in cæteris, quale eſt mulſum, antequam ea, quæ miſcentur, corrumpantur, nihil eſt vltra ea, quæ miſcentur, niſi compoſitio quædam. Atque hinc ſumi poteſt optimum argumentum ad probandum dari formam ſubſtantialem in miſtis, ſi ponamus, ea, vt talia ſunt, eſſe ſubſtantias. Quod ſi elementa formaliter manerent in miſto, nihil concluderet hæc ratio: diceret enim aduerſarius, habere quidem miſtum aliquid aliud præter elementa, verum id nihil eſſe aliud, quam compoſitionem quandam, qua partes elementorum permiſcentur; quemadmodum dicimus de mulſo, antequam vinum & mel corrumpantur. Quod ſi verum eſſet, non eſſet vtiq; miſtum formaliter ſubſtantia, ſed ſubſtantiarum quædam compoſitio. Quapropter cum Ariſtoteles ait, carnem eſſe non ſolum ignem & terram, ſed etiam aliquid aliud, nominibus ignis, & terræ, non ignem, & terram actu, ſed virtute, vt ipſe alibi exponit, intelligere oportet.

Quia ſunt vnum ſimpliciter, eſſe aliquid præter partes materiales.

Dari in miſtis formam ſubſtantialē.

Quod ſi quis contra ea, quæ dicta ſunt, obiiciat, etiam aceruum lapidum diſperſis lapidibus perire, ſeruatis interim lapidibus, ergo parem eſſe rationem in vtroque genere totius: occurrendum eſt, huiuſmodi tota duobus modis ſpectari poſſe; vno, quatenus eorum partes ſeſe contingunt, aut propinquæ ſunt inuicem; altero, quatenus ſunt multitudines quædam. Priori modo multi lapides dicuntur aceruus, & multi homines dicuntur caterua; & quatenus hoc pacto ſumuntur, efficiunt vnum ſimpliciter, nempe ratione propinquitatis partium inter ſe, quæ propinquitas eſt intrinſecus quidam reſpectus aliarum ad alias; vnde non mirum eſt, ſi diſſipatis partibus pereat totum. Poſteriori autem modo multi lapides non dicuntur aceruus, nec multi homines caterua, ſed vtrique dicuntur quædam multitudines, quæ quidem eſſe eſſe non deſinunt, quantumcunque partes diſiungantur. Atque hoc poſteriori modo ſumuntur aceruus lapidum, & caterua hominum, cum dicuntur vnum ſecundum quid, nempe ratione ſolius externi loci, non interni reſpectus propinquitatis aliarum partium ad alias: tametſi abſolute & ſine adiectione nec aceruus lapidum dicendus eſt vnum ſimpliciter, neque hominum caterua, aut aliud ſimile, quod ratione ſolius loci, in quo eſt, dicatur vnum. Ex iis, quæ dicta ſunt, colliges numerum non eſſe vnum ſimpliciter, niſi quatenus mens ordinem aliquem in vnitatibus conſtituit, vt 5. lib. diximus.

Obiectio.

Solutio.

Numerū non eſſe quid vnū ſimpliciter.

c 13. q. 4.

λὰ καὶ ἕτερόν τι. εἰ y τοίνυν ἀνάγκη κἀκεῖνο ἢ στοιχεῖον, ἢ ἐκ στοιχείων εἶναι: εἰ μὲν στοιχεῖον, πάλιν ὁ αὐτὸς λόγος ἔσται, ἐκ τούτου γὰρ, καὶ πυρὸς, καὶ γῆς, ἔσται ἡ σὰρξ, καὶ ἔτι ἄλλου: ὥστ᾽ εἰς ἄπειρον βαδιεῖται. εἰ δὲ ἐκ στοιχείου, δῆλον ὅτι οὐχ ἑνὸς, ἀλλὰ πλειόνων, ἢ ἐκεῖνο αὐτὸ ἔσται. ὥστε πάλιν ἐπὶ τούτου τὸν αὐτὸν ἐροῦμεν λόγον, καὶ ἐπὶ τῆς σαρκὸς, ἢ συλλαβῆς. δόξειε z δ᾽ ἂν εἶναί τι τοιοῦτο, καὶ οὐ στοιχεῖον, καὶ αἴτιόν γε τοῦ εἶναι

gidum, ſed aliud etiam quippiam. Quod ſi y & illud aut elementum, aut ex elementis eſſe neceſſe eſt; ſi elementum quidem fuerit, eadem rurſus erit ratio; ex hoc enim, & igne, ac terra caro conſtabit, & inſuper ex alio; itaque in infinitum progrediendum erit: ſi vero ex elemento, palam eſt non ex vno, ſed ex pluribus, quam illud ipſum fore: quare de hoc rurſus eandem, atque de carne, aut ſyllaba, rationem eſſe dicemus. Videbitur z autem, illud eſſe aliquid eiuſmodi, non elementum, & cauſa tamen eſſendi; hoc vero caro eſſe, illud

εἶναι; τοδὶ μὲν σάρξ, τοδὶ δὲ συλλαβή, ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. οὐσία δὲ ἑκάστου μὲν τοδί· τοῦτο γὰρ αἴτιον πρῶτον τοῦ εἶναι. ἐπεὶ δ' ἔνια οὐκ οὐσίαι τῶν πραγμάτων, ἀλλ' ὅσαι οὐσίαι κατὰ φύσιν, καὶ φύσει συνεστήκασι, φανείη ἂν τισιν καὶ αὕτη ἡ φύσις οὐσία, ἥ ἐστιν οὐ στοιχεῖον, ἀλλ' ἀρχή. στοιχεῖον δ' ἐστιν, εἰς ὃ διαιρεῖται ἐνυπάρχον ὡς ὕλην, οἷον τῆς συλλαβῆς τὸ α καὶ τὸ β.

ſyllaba, & in cæteris eodem modo. Atque hoc quidem ſubſtantia eſt vniuſcuiuſque: eſt enim prima eſſendi cauſa. Cum autem rerum quædam non ſint ſubſtantiæ, ſed quæcunque ſubſtantiæ ſunt, ſecundum naturam, & natura conſtitutæ ſint: non deerunt profecto, quibus hæc natura ſubſtantia eſſe videatur, quæ quidem non elementum, ſed principium eſt. Eſt autem elementum id, in quod inſitum, vt in materiam res diuiditur, vt A, & B, ipſius ſyllabæ.

Quiditatem rerum materialium neque eſſe elementũ, neque ex elementis.

y *Quod ſi & illud.*] Iam probat, quiditatem rerum materialium neque eſſe elementum, neque ex elementis. Vocat enim quiditatem illud, quod res naturalis habet præter partes materiales, ſiue elementa. Probatio eſt, ſi eſt elementum, eadem difficultas erit, qua ratione ex illo, & cæteris, quæ primo ſumebantur, fiat vnum ſimpliciter, atque vna ſubſtantia; quod ſi quis aſſumat aliud elementum ad eam vnitatem efficiendam, eadem redibit quæſtio de illo aſſumpto, quippe cum eadem ſit ratio de omnibus: quo fiet, vt, qui adiunctum illud elementum eſſe dixerit fruſtra in infinitum progredi compellatur quærendo aliud atque aliud. Si vero non eſt elementum, ſed ex elementis conſtitutum, (*neque enim fingi poteſt conſtare illud ex vno tantum elemento, quia contra rationem partis eſt, quod Sociam non habeat*) cur non à principio dicebatur, miſtum conſtare ex ipſis elementis duntaxat, nec quidquam aliud adiungi oportere, vt illa ſint vnum; eadem enim eſt ratio de vtroque.

Eſſe ſubſtantiam.

z *Videbitur autem illud.*] Docet, quiditatem rerum materialium eſſe hoc aliquid, id eſt, ſubſtantiam, & primam cauſam intrinſecam eſſendi, hoc eſt, formalem, & ſola ratione ſeparabilem. Quod enim ſit hoc aliquid, ſiue ſubſtantia, ex eo patet, quia dat eſſe ſubſtantiæ, veluti carnis; quod adeo verum eſt, vt videri poſſit nihil intereſſe inter carnem, & quiditatem carnis: quarum tamen diſtinctionem Ariſtoteles agnoſcit libro tertio de Anima, capite 4. noſque de ea diximus libro quinto, cum ſextum caput exponeremus: tametſi, quod quiditas ſit ſubſtantia, etſi forſitan vniuerſe alicui videatur verum, non ita tamen eſt. Neque enim res omnes ſenſibiles, quæ fiunt, ſubſtantiæ ſunt; (quandoquidem ſyllaba, & alia pleraque arte confecta non proprie appellantur ſubſtantiæ,) ſed eæ tantum, quæ ſecundum naturam, & natura conſtitutæ ſunt, hoc eſt, naturali ordine, ac forma. Quod vero ſit cauſa formalis, ex eo patet, quia primo dat eſſe; quiditate enim carnis inducta, tum primum eſt caro, ea abiecta eſſe deſinit, remanentibus interim partibus materialibus, ex quibus caro conſtabat. Quod denique ſola ratione ſit ſeparabilis, etſi non expreſſe dicitur hoc loco, tamen ex iis, quæ Ariſtoteles ait ad finem capitis ſatis innuitur. Ex eo enim iterum probat, quiditatem non eſſe elementorum, quia elementum definitur eſſe aliquid intrinſecum, in quod vt in materiam res diuiditur, eo pacto, vt poſt diuiſionem permaneat; (*ſic enim locus intelligendus eſt*) quiditas autem non ſolum non permanet in rerum natura diſſoluta re, ſed nec ſubit rationem materiæ; vnde patet, illam ſola ratione eſſe ſeparabilem, vt ipſe author dixerat hoc ipſo libro, cap. vndecimo, & mox repetet primo capite libri ſequentis. Loquitur autem de prioribus duabus conditionibus quiditatis more dubitantis, quia hæc conſideratio quiditatis phyſica eſt, & quæ potius ad librum ſequentem videatur pertinere. Quod ſi quis obiiciat contra ea, quæ dicta ſunt, fieri non poſſe, vt quiditas ſumatur hoc capite tum pro natura rei, tum pro forma ſubſtantiali, vt initio diximus; (*nam quiditas miſti conſtaret ex elementis, quod tamen hic videtur negare Ariſto. ſi eos recte illum expoſuimus, & forma ſubſtantialis hominis videretur elementum, cum poſt reſolutionem hominis remaneat*) hunc in modum reſpondendum eſt: Ariſtotelem non ſic eſſe intelligendum hoc loco, quaſi dicat, quiditatem miſtorum non conſtare omnino ex elementis, aut aliis quibuſuis partibus materialibus: ſed non conſtare ex iis ſolis, vt ea, quæ ſunt vnam ſecundum quid, ſiue per aggregationem: quo pacto Democritus, & Anaxagoras res naturales vnum eſſe putabant. Formam vero hominis, etſi permanet diſſoluto homine, non tamen in illam diuidi hominem, vt in partem materialem, ſeu accipientem eſſe, ſed dantem: quod tamen de aliis formis, quæ pendent in ſuo eſſe ab eſſe totius, non omnino dici poteſt: vnde fit, vt quodammodo ſubeant rationem materiæ, non tamen elementi, quia non remanent reſolutis compoſitis. Attamen viri ſancti ſæpe appellant animam rationalem elementum, eo quod ita ſit pars hominis, vt permaneat poſt mortem, & iterum cum corpore coniungenda ſit. Quin etiam ipſe Ariſtoteles, ſumpto elementi nomine pro quauis parte intrinſeca, nonnunquam formas omnes ſubſtantiales comprehendit, vt lib. 5 diximus, cum de elemento ageretur.

text. 9 & 10.

Eſſe cauſam formalem.

Eſſe ſola ratione ſeparabilem.

text. 37.

text. 3.

Obiectio, non videri hic ſumendam quiditatem tum pro natura rei, tum pro forma ſubſtantiali.

Diluitur.

Animam rationalem interdum dici elementum.

c. 3. § 2. ſect. 2.

Num

Num totum ab omnibus ſimul partibus re ipſa diſtinguatur.

QVÆST. VNICA.

De quo genere totius hæc quæſtio præcipue intelligatur, quidque de cæteris dicendum ſit.

SECTIO I.

OCCASIONEM nobis præbet hoc loco Ariſtoteles hanc quæſtionē tractandi, cum non ſemel dicat totum non eſſe elementa, hoc eſt, partes, ex quibus conſtat, ſed præterea aliquid aliud; vbi plane diſtinguit totū non ſolum ab vnaquaque eius partium, ſed etiam ab omnibus, eo quod pereunte per diſſolutionem toto, non ſingulæ modo partes, ſed etiam omnes permanere poſſint. Verum, quia multiplex eſt totum, & eorū quodque peculiares ſibi partes vendicat: videndum eſt primum, de quo genere totius quæſtio præcipue intelligatur; deinde, quid de cæteris dicendum ſit; poſtremo expendetur præcipua quęſtionis difficultas, quæ de reali diſtinctione totius ab omnibus partibus ſimul ſumptis propoſita eſt.

Quinque genera totius.

Cum ergo quinque ſint genera totius, vnum eſſentiale phyſicum ex materia, & forma compoſitum; alterum eſſentiale metaphyſicum, conſtans genere, & ſpecifica differentia, aut ſpecie, & differentia indiuiduante; tertium integrale ex partibus intenſionis aut extenſionis ſimilaribus, aut diſſimilaribus conſtitutum; quartum vniuerſale, quod complectitur prædicationis ſuæ ambitu plures partes ſubiectas, quintum potentiale, ſeu virtuale, continens in ſe ipſo, non actū tamen, ſed virtute, plures facultates: Ariſtoteles in hoc capite de ſolo toto primi generis loquitur, nec id quidem comparatione materiæ, & formæ, ſed quatenus confertur cum partibus materialibus, ſi ex pluribus conſtitutum eſſe dicatur, vt miſtum ex elementis, quemadmodum diximus in expoſitione contextus.

De ſolo phyſico eſſe quæſt.

Verum nos, quia diſtinctio realis totius phyſici à partibus materialibus ſimul ſumptis perſpicua eſt; continet enim præter partes materiales formam ſubſtantialem, quam veteres non agnoſcebant, quæ forma re ipſa diſtinguitur ab omnibus materialibus partibus ſimul acceptis: id ſolū diſcutiemus, num totum phyſicum re ipſa diſtinguatur à materia, & forma ſimul ſumptis. Nam quod ab vnaquaque per ſe hoc pacto diſtinguatur, luce clarius erat: cum diſtinguatur à materia [A] incluſione formæ, & à forma incluſione materiæ. Accedit illud Ariſtotelis in 1. Phyſicorum, cap. 2. ſi totum compoſitum idem eſſet re ipſa cum parte vna, idem quoque re ipſa eſſet illa cum quauis altera: quandoquidem quæ ſunt eadem vni tertio; eadem inter ſe ſint neceſſe eſt, eo modo, quo illi ſunt eadem quod pronuntiatum in omnibus rebus creatis valet, in quibus ſolis totius, & partium diſtinctio locum habet.

Tex. 17.

Quid dicendum de toto eſſentiali metaphyſico.

[B] Vt igitur nos à cæteris totius generibus, de quibus obiter agimus, breuiter expediamus: quod quidem attinet ad totum eſſentiale metaphyſicum, facile ex dictis colligi poteſt, illud nec ab omnibus ſimul partibus, neque etiam à ſingulis re ipſa diſtingui. Omnia enim genera, & differentiæ, quæ de vnoquoque indiuiduo eſſentiali prædicatione dicuntur, ſunt vna & eadem res cum quouis indiuiduo, de quo ſic prædicantur, ſoloq; [C] graduum eſſentiæ illius diſcrimine inter ſe diſtinguuntur, vt ſuperius oſtenſum eſt: quod ſi genera, & differentiæ omnes cuiuſque indiuidui ſunt eadem res cum quouis indiuiduo: ergo & inter ſe. Ita fit, vt homo idem re ipſa ſit & cum animali per ſe, & cum rationali per ſe, & cum vtroque ſimul; eodemque modo Socrates & cum homine, & cum differentia ſui conſtitutiua: atque ita in cæteris. Sed inferius dicetur, ſi quid hoc loco de di[D]ſtinctione huius generis totius à ſuis partibus deſideratur.

c. 12. q. vnicæ ſect. 11 & ſequentibus.

Quid de integrali.

Quod autem attinet ad totum integrale, dicendum eſt, illud à ſingulis partibus re ipſa diſtingui, non item ab omnibus ſimul ſumptis, ſed eſſe idem prorſus re ipſa atque omnes ſimul acceptas. Nam quod re ipſa diſtinguatur à ſingulis, ex eo patet, quia ratione cuiuſlibet earū, quæ vel mente deſignetur in continuis ſimilaribus, vel ſine deſignatione ſit [E] actu ab aliis diſtincta, vt in diſcretis, & continuis diſſimilaribus, vt diſſimilaria ſunt, totum re ipſa plus realitatis habet, quam quælibet alia pars per ſe ſumpta, vt inductione perſpicuum eſt. Atq; hac ratione in hoc genere totius præcipue intelligitur illud commune effatum, *Omne totum eſt maius ſua parte*. Quod autem non diſtinguatur re ipſa ab omnibus ſimul ſumptis, ex eo probatur, quia totum [F] continuum ſimilare ante omnē operationem intellectus, qua partes actu diſtinguantur, non eſt, niſi vnum quippiam actu, cum nulla tunc ſit actualis partium diſtinctio, vt eo pacto dici poſſit diſtinctum ab illis tanquam à multis actu: totum autem diſcretum, totumque continuum diſſimilare, vt diſſimilare eſt, iam ante omnem operationem intellectus eſt plura quædam actu, neque alia, (vt

con-

conſtat) niſi partes ipſæ actu diſtinctæ, ex quibus nulla entitas vera reſultat, vt realitate ſua ab illis diſtingui poſſit: quod ex iis, quæ diximus ad caput 4. & 13. libri quinti, perſpicuum eſt. Quod ſi de diſtinctione rationis, ſeu puræ conſiderationis ſermo ſit, dicendum erit, totum continuum ſimilare, ſiue illud permanens ſit, ſiue ſucceſſiuum, etſi ante operationem intellectus nullo modo diſtinguatur à ſuis partibus ſimul ſumptis, quia nullæ ſunt deſignatæ, diſtingui tamen à deſignatis per intellectū, quia deſignatio eſt de ratione partium deſignatarum, non autem de ratione totius. Quod idem dicendum eſt de toto intenſiuo, quod ad totum continuum ſimilare reducitur; ſecus vero res habet in toto diſcreto, aut continuo diſſimilari, vt diſſimilare eſt, quia vt actualis diſtinctio eſt de ratione eiuſmodi partium, ita & de ratione vtriuſque generis totius, tametſi vtrumque totum aliquid addit diſtinctioni partium quo ſecundū quid dicatur vnum, cuius additi ratione multa attributa dicuntur de toto, quæ non dicuntur de partibus ſimul ſumptis; & vice verſa multa de partibus ſic ſumptis, quæ non dicuntur de toto, vt quod partes componant totū, totum vero componatur ex partibus; neq; enim totum componitur ex toto, aut partes componunt ſe ipſas.

q.3. Maxime q.12. ſect.5. Quid ſi ſermo ſit de diſtinct. rationis.

Eandem eſſe rationem de toto intenſiue.

Quod vero attinet ad totum vniuerſale, ſi illud quidem eſſentiali prædicatione dicatur de partibus ſubiectis, iam in ſecundo genere totius explicando patuit illud eſſe idem re, non modo cum omnibus eiuſmodi partibus ſimul ſumptis, ſed etiam cum ſingulis ſeparatim. Quod ſi dicatur accidentali prædicatione, aliquando quidem erit idem re & cum omnibus, & cum ſingulis ſeorſim: nempe cum forma, quæ ſignificabitur per prædicatum, fuerit idem re cum ſubiectis; quo pacto ſe habet figuratum reſpectu quantitatum, quæ figuratæ ſunt, & relatum reſpectu eorum, quæ fundamentaliter referuntur; aliquando vero re ipſa diſtinguetur, cum videlicet forma ſignificata per prædicatum fuerit re ipſa diſtincta à ſubiectis: quo pacto album ſe habet ad cygnum, & niuem; ſemper tamen totum vniuerſale dicendum eſt eſſe ratione, imo & ex natura rei diuerſum à ſuis particularibus, ſi de hac diſtinctione ſit quæſtio, vt etiam patet ex iis, quæ ſuperius diſputata ſunt.

Quid de toto vniuerſali, non eſſentiali.

Quod demum attinet ad totum potentiale, ſeu potius virtuale: noſtra quidem, communiorique, ac multo grauiorum authorum ſententia, dicendum eſt, illud neque eſſe idem re cum ſingulis partibus virtutis, ſeu poteſtatis; nec cum omnibus ſimul, quia facultates, quibus ſubſtantiæ operantur, ſunt omnes re ipſa diſtinctæ ab earum eſſentiis, vt ſæpius libro 5. diximus, tametſi Scotus, & alii nonnulli oppoſitum ſentiunt.

Quid deniq; de toto potentiali.

Vide c.2. q.6. ſect.3. & 5.

Opinio eorum, qui dicunt, totum phyſicum non diſtingui re ipſa à materia, & forma ſimul ſumptis.

SECTIO II.

Vt ergo veniamus ad totum phyſicum comparatione materiæ, & formæ, (*quod præſentis inſtituti eſt*) Nominales ferme, Durandus, Paludanus, & multi recentiores exiſtimant illud non diſtingui re ipſa ab eiuſmodi partibus ſimul ſumptis; ſed eſſe omnino cum illis hoc pacto dem:id quod etiam nonnulli iuniores Thomiſtæ D. Th. placuiſſe volunt, & ad Alexandum Aphrodiſienſem, alioſque Græcos Ariſtotelis expoſitores, Ariſtotelemque ipſum referunt; quod item Patres ſenſiſſe exiſtimant.

Authores huius ſent. Dur. in 3. d.2. q.2. Æg. ad 1 Ph. c.2. Greg. in 1. d.24. q.1. a.1. Palud. in 3. d.1. q.1. Niph. hoc lib. q.19. & recētiores ad c.2. lib.1. phyſ. c.1. tex.10.

Ac Ariſtotelem id voluiſſe probant ex initio ſecundi libri de Anima, vbi ait, vt pupilla, & aſpectus eſt oculus, ita anima, & corpus eſt animal: quod non diceret, ſi animal non eſſet idem re ipſa cum anima, & corpore. Idem colligunt ex primo Phyſicorum, capite ſecundo, vbi Ariſtoteles eo pacto loquitur de hac quæſtione, vt in affirmatiuam partem omnino videatur inclinare: nec dubitet Auerrhoes eodem loco, & alibi ſæpe, illum in eum ſenſum exponere: qua in expoſitione videtur Græcos etiam enarratores ſequutus. Diuum autem Thomam idem ſenſiſſe probant ex 4. contra Gent. c.81. vbi ſic ait: *De humanitate vero non eſt intelligendum, quod ſit quædam forma cōſurgens ex coniunctione formæ ad materiam, quaſi realiter ſit alia ab vtroque*: & alia plura in hanc ſententiam.

tex.17.

Vi hoc lib. com.20. & 44.

Idem quoq; voluiſſe aſſerunt Athanaſium in Symbolo, cum dixit: *Sicut anima rationalis, & caro vnus eſt homo: ita Deus & homo vnus eſt Chriſtus.* Itemque Auguſt. num.7. de Trinitate: *Homo*, inquit, *nihil eſt aliud, quam anima, & corpus*: quod idem paſſim apud alios Patres inuenire licet. Accedit illud Dionyſii de cœleſti Hierarchia: *Mors in nobis*, inquit, *non eſt ſubſtantiæ conſumptio, ſed vnitorum ſeparatio*: quod verum non eſſe aiunt, ſi totum eſſet tertia entitas, quæ in morte periret.

cap.4.

cap.2.

Afferunt etiam complures rationes pro hac quæſtionis parte. Earum potiores hæ ſunt, quas nos etiam, quantum poterimus, faciemus probabiliores.

Prima eſt. Si totum phyſicum diſtingueretur re ipſa à materia, & forma coniunctis, poſſet

Rationes pro eadem.

poſſet illud diuina virtute ab eis ſeparari, aut ſaltem impediri in ipſa generatione, ne ex earum coniunctione reſultaret; vt impedita eſt perſonalitas humanæ naturæ propria in ipſa formatione humanitatis Chriſti Domini: poſſetque ſeparari quæcunque perſonalitas ſuppoſiti creati, vt eius natura ad ſubſiſtentiam diuini ſuppoſiti aſſumeretur, quod omnes Theologi concedunt; at totum ſeparari à ſuis partibus, etiam diuina virtute, nemo dicat.

Secunda. Totum phyſicum nullam realitatem ſubſtantialem addit materiæ, & formæ coniunctis, ſed ſolam coniunctionem, quæ vel eſt relatio, vel modus eſſendi purus, quem habent partes coniunctæ diuerſum ab eo, quem habebant diſiunctæ; non diſtinguitur ergo re ipſa ab his partibus ſimul coniunctis, niſi accidente quodam, aut modo eſſendi puro ipſarum partium, cum tamen hæc quæſtio intelligatur de diſtinctione reali ſubſtantiali, quamquam nec relatio, nec modus eſſendi purus diſtinguitur realiter à partibus coniunctis, vt eius ratione totum dicatur realiter ab eis diſtingui.

Tertia ſit. Materia coniuncta cum forma non eſt iam pura potentia, ſed ens actuatum; cum igitur quicquid aduenit enti in actu, ſit accidens, non ſubſtantia, vt Ariſtoteles ſæpe numero aſſerit; non eſt vtique totum phyſicum ſubſtantia, ſed accidens, ſi eſt re ipſa diſtinctum à materia, & forma coniunctis, & illis ſic coniunctis aduenit.

Vt 1. Metaph. c. 4 ad finem & hoc lib. c. 13. text. 4. & 1. de generat. c. 1. text. 1.

Quarta. Totum integrale, ſiue integrum non diſtinguitur re ipſa à ſuis partibus integrantibus ſimul ſumptis, vt probatum eſt; ergo nec totum phyſicum: nulla enim videtur diſparitatis ratio in vtriſque: præſertim cum totum integrale ſit compoſitum ex partibus re ipſa diuerſis, quemadmodum totum phyſicum, tametſi modo alio, vt dictum eſt vt lib. 5.

Ad c. 26.

Quinta. Si quo argumento oſtenderetur totum phyſicum eſſe aliud re ipſa à materia, & forma coniunctis, illo maxime concluderetur, quia totum phyſicum eſt vnum ens per ſe, materia vero, & forma, etiam coniunctæ, ſunt plura entia per ſe, nec videntur eſſe vnũ aliquid, niſi per accidens, nempe per coniunctionem alterius cum altera per modum informationis: at re vera materia, & forma, quatenus coniunctæ ſunt, non ſunt plura, ſed vnum, alioqui non magis vnum eſſent cõiunctæ, quam diſiunctæ, quod dici nullo modo poteſt: nulla igitur ratione oſtendi poteſt, illud eſſe re ipſa diſtinctum à materia, & forma ſimul inter ſe vnitis.

Sextam hunc in modum deſumant ex diuino Incarnationis myſterio. Si totum phyſi-

A cum re ipſa diſtinctum eſſet à materia; & forma, ex earumq; coniunctione reſultaret, non dubium eſſet, quin Verbum diuinum dimiſiſſet in morte naturam humanam, quam in Incarnatione ſuſcepiſſet, cum in triduo mortis forma Chriſti humana ab eius materia ſeparata ſit; at Theologi communi aſſenſu approbant illud Damaſceni, nihil aſſumpſiſſe Verbum diuinũ in Incarnatione, quod poſtea dimiſerit; non diſtinguitur ergo, &c.

3. de fide c. 3. & 26. & lib. 4. c. 1.

B Poſtremo pugnat pro hac parte commune illud argumentum, non eſſe res multiplicandas, vbi non eſt neceſſe.

Verior ſententia de diſtinctione reali totius phyſici à materia, & forma ſimul ſumptis.

SECTIO III.

C QVanquam vero hactenus propoſita, & confirmata opinio ſuam habet probabilitatem: tamen oppoſita multo eſt probabilior, non ſolum, quia D. Th. Scoti, & aliorum complurium grauium Doctorum authoritate nititur; ſed etiam, quia fortioribus rationibus concluditur: nec dubitamus eam fuiſſe Ariſtotelis, aut † veteres eius interpretes eam ſibi per ſuaſiſſe; aut certe in eam pedibus ituros fuiſſe, ſi vt eſt diligentius à recentioribus
D diſcuſſa, ſic illis propoſita eſſet; quod idem de Patribus ſentire rationi conſentaneum eſt. Certe D. Th. in 3. ſententiarũ & in 3. ſuæ* ſummæ parte aperte ait, Verbum diuinum aſſumpſiſſe humanitatẽ reſultantem ex vnione formæ cum materia. Quod autem ille contra videtur dicere loco citato ex 4. libro contra gentes, ſic intelligendũ eſt, quaſi dicat, totum non ita conſurgere ex coniunctione formæ cum materia, quaſi ſit res quædam ab illis omnino
E diuerſa, vt ſunt qualitates propriæ emanantes ab eſſentia, quam illę cõſtituunt, aut vt forma à materia; quo pacto illum præcipui eius enarratores exponunt.

*Autores affirmatiuæ & verioris ſent. D. Th. in 3. d. 2. q. 1. a. 3. Item 3. p. q. 6. ar. 5. ad 3 & alijs locis. Scot. in 3. d. 2. q. 2 Capr. ead. d. Ferrar. 4. cõtra gent. c. 81. Caiet. ad 3. p. q. 6. a. 5. Argent. in 2. d. 15. q. vn. a. 4 Heru. quodl. 2. q. 14 † Vide Auerr. hoc lib. com. vlt. & lib. 5. com. 6. & 3. de anima. cõ. 5. * Locis citat. Lege Ferr. ad eũ locum.*

Eſſe autem eam Ariſtotelis, cum ex hoc ipſo capite, tum ex cap. 6. libri ſequentis, tum vero ex cap. 1. libri 2. de Anima, licet intelligere. Nam hoc loco plane docet, totum (*loquitur autem de toto, quod conſtat ex partibus re ipſa diuerſis*) non eſſe ſolas partes, ſed
F etiam aliquid aliud, hoc eſt, non ſolum includere partes ipſas, ſed eſſe quippiam reſultans ex earum coniunctione: verbi cauſa, ſyllabam BA (*quam more ſuo accipit pro ente naturali, non quouis tamen, ſed mixto*) non eſt ſolum B. & A, ſed compoſitum reſultans ex coniunctione B. cum A, id eſt, non eſſe ſola elementa ſed compoſitum quippiam reſultans ex

text. 6. text. 13. text. 2.

 elemen-

elementorum coniunctione per formam ſubſtantialem miſti: quod idem oſtendit in carne. Et quanquam ſumit partes pro partibus materialibus diſtinctis re ipſa, vt diximus in expoſitione contextus; tamen eadem ratio eſt de quibuſcunque partibus realiter conſtituentibus eſſentiam entis materialis. Libro autem ſequenti perſpicue ſcribit, totum (*intelligit autem plane totum phyſicum*) non eſſe veluti aceruum, hoc eſt, res plures nulla vnione coniunctas, ſed aliquid præter illas. Si ergo Ariſtoteles ſentit totum phyſicum eſſe ſubſtantiam quandam reſultantem ex materia, & forma, non eſt, cur dubitetur, ſenſiſſe illum diſtingui reipſa huiuſmodi totum à materia, & forma coniunctis. Coniunctio enim quoddam accidens eſt, aut modus eſſendi purus, non ſubſtantia: coniunctio autem materiæ, & formæ non reſultat ex earum coniunctione, ſed ſubſtantia, & natura entis realis. Denique in citato loco librorum de Anima diſtinguit tria genera ſubſtantiarum, duæ incompletæ naturæ, quæ ſunt materia, & forma; & tertium naturæ completæ ex vtriuſque coniunctione per ſe reſultans: quod autem per ſe reſultat ex aliquorum coniunctione, non realiter eſt ipſa coniuncta. Poteſt etiam ſententia hæc his argumentis confirmari.

Rationibus probatur.

Primum (*quod iam in 5. ſuperioris opinionis ratione tanquam præcipuum huius ſententiæ fundamentum tactum eſt*) ex his ipſis locis ſic deſumi poteſt. Totum phyſicum eſt vnum ens per ſe: materia, & forma, etiam vt coniunctæ, ſunt plura entia per ſe: non ſunt igitur idem reipſa, ſeu eadem res, huiuſmodi totum, ac materia, & forma coniunctæ. Neque efficit quicquam reſponſio ab aduerſæ partis authoribus ibi allata, cum aiunt, materiam, & formam disiunctas eſſe plura entia per ſe, coniunctas autem iam non eſſe plura entia per ſe, ſed vnum per ſe. Nam etſi aliud eſt materiam, & formam eſſe coniunctas, aliud disiunctas, totum tamen phyſicum, quod vere vnius naturæ ſubſtantialis eſt, non ſignificat earum coniunctionem, neque illas vt coniunctas; ſed naturam ſubſtantialem per ſe vnam ex earum coniunctione reſultantem.

Reijcitur aduerſar. reſponſio.

Secundum, quod tandem eodem redit, huiuſmodi ſit. Nulla res eadem ſe ipſam componit: materia, & forma coniunctæ componunt totum phyſicum: (*neque enim disiunctæ illud conſtituunt*) non ſunt igitur, etiam vt coniunctæ, eadem res, quæ totum phyſicum. Neque obiicias, milites, vt certo ordine coniunctos, componere exercitum, & ſimul etiam eſſe realiter ipſum exercitum; eodemque modo lapides, & cæteras partes domus in formam

Obiectio.

A domus diſpoſitas componere domum, & tamen domum non eſſe aliud realiter ab illis in eam formam redactis. Nihil enim eſt ad rem obiectio. Nam nec domus, nec exercitus, nec res vlla artificioſa puro motu locali (*vt alteratiuum excludamus*) ex pluribus rebus compoſita eſt alicuius vnius veræ entitatis, ſiue naturæ, quæ ex illarum qualicunque coniunctione reſultet, vt eſt totum phyſicum: quod idem dicendum eſt de quocunque

Solutio.

B alio compoſito per accidens, vt de homine albo, aut equo indomito: niſi quod artificioſæ res dicuntur ſimpliciter, & abſolute vnum aliquid, quia ſunt per ſe ordinatæ in ſe ipſis; cætera vero compoſita per accidens, quia non ſunt per ſe ordinata, ſed vt forte accidit, coniuncta, non dicuntur ſimpliciter, & abſolute vnum quid.

Niſi totum diſtinguatur, &c. non poſſe dici hominem generare homin.

Tertium. Si homo V. C. non eſſet res alia ab eius materia, & forma coniunctis, dici non
C poſſet homo generare hominem: cum hoc igitur ſit abſurdum, illud quoque abſurdum ſit neceſſe eſt. Propoſitio ex eo patet; quia homo non generat materiam, neque item formam, vt patet, nec denique ipſam earum coniunctionem, aut conflatum aliquid ex materia, & forma, & earum coniunctione, quam aut relationem, aut modum eſſendi purum vtriuſque eſſe diximus, id enim quod generatur ſubſtantia eſt: niſi ergo genitus homo ſit
D res alia ab eius materia, & forma coniunctis, dici non poteſt ab homine generari.

Reſponſio.

Huic argumento occurri poteſt, hominem generare hominē nihil aliud eſſe, quam per diſpoſitiones materiæ formam humanam cum propria eius materia coniungere, vt patet ex iis, quæ ſuperius dicta ſunt: quanquam igitur homo genitus non ſit tertia quædam res à materia, & forma ſimul iunctis diſtincta; adhuc tamen verum eſt hominem ab ho-

6. 12. q. vnica ſect. 6.

E mine generari: ſed nihil conficit obiectio. Aliud eſt enim loqui de actione, aliud de actionis termino tam partiali, quam totali. Quanquam igitur hominis actio in generando homine nulla ſit alia, quam actio diſponendi materiam; tamen eius diſpoſitionis terminus totalis eſt ipſe homo genitus, qui reſultat ex coniunctione formæ humanæ cum humana materia: tametſi terminus partialis propter excellentiam humanæ formæ à
F ſolo Deo efficienter cauſetur; cum tamen in generationibus aliorum entium naturalium vterque terminus accipiat effectiue eſſe à generante, cuius virtute educitur è potentia materiæ.

Refellitur.

Poſtremo loco confirmari poteſt hæc ſententia ex Athanaſio à D. Thoma relato: *Maledictus*, inquit, *qui totum hominē, quem aſſumſit Dei*

3. p. q. 50. a. 3.

poſſit Dei filius, denuo aſſumptum, vel liberatum tertia die à mortuis reſurrexiſſe non confitetur. Ex qua ſententia colligit D. Th. non fuiſſe denuo partes humanitatis Chriſti tunc aſſumptas, (*eas enim nunquam dimiſerat*) ſed totalitatem naturæ aſſumptæ, quæ in morte diſſoluta erat. Ita patet, quam vera, quamque rationi conſentanea ſit hæc ſententia, quæ etiã ſolutione argumentorum oppoſitæ magis confirmabitur.

Solutio argumentorum oppoſitæ ſententiæ.

SECTIO IV.

Explicantur Ariſt. & ſanctorum loca.

AD ea igitur, quæ ex Ariſtotele, & aliis referuntur pro oppoſita ſententia dicendum eſt, cum Ariſtoteles in lib. de Anima citato comparat oculum cum toto animali, oculum accipi, quatenus eſt inſtrumentum videndi: ſic enim oculus conſtat pupilla, & facultate videndi, quæ eſt in animali viuente, quemadmodum animal conſtat anima, & corpore. Verum, quia exempla non in omnibus ſimilia eſſe poſſunt, in eo differt oculus à toto animali, quod pupilla habens facultatem videndi eſt compoſitum per accidens, ac proinde non vnum per ſe ens, ſed multa ſimpliciter; animal autem eſt compoſitum per ſe, ac proinde vnum per ſe ens, non ſimpliciter multa entia. Cum autem 1. Phyſicorum videtur inclinare in partem non diſtinguentem totum à partibus ſimul iunctis, ſentireque eſſe illud ſuas partes ſimul vnitas, ſenſum eſſe cauſalem, quo ſæpiſſime non modo ipſe, ſed plurimi alii præſertim grauiores autores vtuntur, in quib⁹ numerandi ſunt Athanaſius, & Auguſtinus in locis citatis, itemq; Dionyſius, cum ait mortem hominis non eſſe ſubſtantiæ conſumptionem, ſenſus enim eſt, neutram hominis partem qua ſubſtantia eius cõſtituitur; perire in eius morte; quod contra eos dictum eſt, qui putant animam humanam cum corpore viuente ſimul extingui

Cur totum nec ſeiungi queat à ſuis partib. nec impediri, ne ab earum cõiunctione reſultet.

Ad primam vero rationem neganda eſt illa conſequentia: Totum eſt re ipſa diſtinctum à ſuis partibus ſimul ſumptis: ergo poteſt ab illis ſeparari, aut certe impediri, ne ex earum coniunctione reſultet. Nam quia totum ita diſtinguitur realiter à ſuis partibus vt illas tamen includat, non efficitur, vt poſſit illud à partibus ſeiungi, non ſolum ab omnibus, ſed ne à ſingulis quidem; vt autem impediatur, ne reſultet ex earum coniunctione, propterea fieri non poteſt, quia totum phyſicum eſt effectus formalis ſuæ formæ quatenus ab illa cauſatur; at effectus formalis nulla ratione impediri poteſt poſita forma in materia, ſubiectove, quo pacto poſita albedine in corpore nulla poteſtate fieri poteſt, vt corpus non ſit album, hoc eſt, albedine affectum. Alia ratio eſt in perſonalitate reſpectu humanæ naturæ, etiam ſingularis, cum ad eius conſtitutionem non pertineat, vt patuit lib. 5. vbi diximus, illam eſſe terminum naturæ ſingularis, non aliquid, ex quo conſtituatur. (*c. 8. q. 6 ſect. 4*) Adde, minus pendere vnum correlatiuorum ab altero, cum ex illo non conſtet, quam totum à partibus, ex quibus compoſitum eſt; & tamen cum realiter diſtinguatur, communem ſententiam eſſe non poſſe alterum ſine altero exiſtere.

Lege Ferrar. 4. contra Gent. c. 81.

Tres modi quib. poteſt aliquid ab alio diſtingui realiter.

Pro ſolutione ſecundæ rationis notanda eſt illa approbatæ ſententiæ autorum diſtinctio, qua dicunt tribus modis aliquid ab alio poſſe realiter diſtingui. Vno, ſi tota eſſentia vnius ſit realiter diſtincta ab eſſentia alterius, quo pacto ſe habent Alexander, & Bucephalus, Socrates, & Plato. Altero, ſi vnum includat aliquid realiter à ſe diſtinctum, quod alterum non includit; qua ratione diſtinguitur homo à ſuo corpore, quia includit animam realiter à ſe diſtinctam, quam corpus non includit, & viciſſim diſtinguitur ab anima, quia includit corpus, quod illa minime includit. Tertio, ſi vnum ſit res aliqua per ſe vna: alterum vero, vel potius alia ſint plura entia ſimul ſumpta, & realiter diſtincta inter ſe, etiamſi hæc ad illius compoſitionem pertineant. Et quamquam difficile ſit tradere in commune, quid ſit realiter diſtingui, libro tamen 5. explicauimus, quid de eo diſtinctionis genere quam probabiliſſime dici poſſit, (*c. 6. q. 6. ſect. 1*) ne omnem diſtinctionem ex natura rei ſiue quæ ab operatione intellectus non pendet, dicamus eſſe realem, quod nonnulli faciunt contra conſuetudinem Ariſtotelis, & omnium Peripateticorum, qui actionem, & paſſionem, & alia plurima, quæ ante operationem intellectus inter ſe diſtinguuntur, negant eſſe realem.

Tertio ex his modis totum diſtingui à partibus.

Ad ſecundam igitur rationem dicendum eſt, totum phyſicum non diſtingui à materia & forma ſimul ſumptis per aliquam realitatem adiunctam materiæ, & formæ, ex qua etiam ipſum componatur, ſed ſeipſo, ſuaque totalitate ſubſtantiali, quod erat tertium genus diſtinctionis proxime propoſitum: diſtinguitur enim ab illis tanquã ens per ſe vnum ſubſtantiale, atque completum a pluribus entibus ſubſtantialibus, & incompletis. Nam illud ratione vnius diſtinguitur realiter ab altera: cur non etiam ratione ſui ipſius realiter diſtinguetur ab vtraque.

Ad tertium ſic reſpondendum eſt, ſi totum

tum adueniret materiæ actuatæ per formam ſubſtantialem, aut enti actuali per ſe ſubſiſtenti, quale ens putabant veteres Phyſici eſſe materiam, eſſet vtique accidens, vt recte probatum eſt ex Ariſtotele: at totum non aduenit materiæ actuatæ per formam ſubſtantialem, quaſi ſecunda forma, quæ illis adiungatur, ſed ex illis ipſis componitur, & ex earum coniunctione reſultat.

Diuerſa ratio inter totum phyſicum, & integrale. 6.6.q.6.ſect.2.

Ad quartum dices, non eſſe parem rationem in toto phyſico, atque in toto integrali. Nam etſi in toto integrali ante operationem intellectus eſt aliqua realis diſtinctio partium (*in diſcreto quidem actualis, in continuo autem homogeneo, ſiue ſimilari potentialis; quam ob cauſam potentialem diſtinctionem inter diſtinctiones reales libro 5. numerauimus*) tamen partes totius diſcreti, & ſimiliter totius continui heterogenei, vt tale eſt, non conſtituunt vnum ens per ſe, ſeu vnius veræ eſſentiæ: partes autem totius continui homogenei, quod eſt vnum ens per ſe, etſi modo aliquo diſtinguuntur realiter inter ſe, tamen non diſtinguuntur actu, ſed potentia, tanquam entia quædam, cum interim materia, & forma non ſolum conſtituant vnum ens per ſe; ſed etiam actu inter ſe diſtinguantur realiter tanquam vera entia. Vnde nil mirum, ſi totum phyſicum diſtinguatur realiter ſua realitate per ſe à materia, & forma cõiunctis; non autem totum integrale à ſuis partibus integrantibus.

Materia, & forma vnita tantum cauſaliter ſunt vnum.

Ad quintam dicendum, illud ipſum argumentum, quod reprehenditur, eſſe aptum, & efficax: ſed falſum eſſe, quod additur, materiam ſcilicet, & formam coniunctas eſſe vnum aliquid; niſi id intelligatur in ſenſu cauſali, quia nimirum ſunt cauſæ cõponentes ipſum totum, quod eſt per ſe vnum: neque vllius momenti eſſe probationem illam: Non ſunt vnum coniunctæ: ergo non magis ſunt vnum coniunctæ, quam diſiunctæ. Si enim, qui ſic argumentantur, loquuntur de vnitate per ſe, etſi recte concludunt, tamen non recte addunt, id dici nullo modo poſſe: nam materia, & forma ſimul iunctæ non ſunt vnum per ſe, niſi in ſenſu cauſali, vt dictum eſt. Si vero loquuntur de quauis vnitate, non recte concludunt; ſiquidem materia, & forma, vt coniunctæ, ſunt vnum per accidens ratione vnionis & modalis, & relatiuæ; quam vnionem non habent, cum diſiunctæ ſunt.

Verbũ diuin. in reſurrect. aſſumpſiſſe de nouo humanitat. Proxima ſect.

Ad ſextam fatemur cum Athanaſio, & D. Thoma in locis ſuperius citatis, Verbum diuinum aſſumpſiſſe de nouo in reſurrectione totalitatem naturæ humanæ, quæ in eius morte diſſoluta erat, cum in triduo mortis Chriſtus Dominus homo eſſe deſiit, vt Theo-

A logi communi vſu loquuntur. Illud autem Damaſceni intelligendum eſſe de partibus integris per ſe pertinentibus ad conſtitutionem humanæ naturæ, vt ſuperius etiam explicatum eſt: id quod propterea dixit Damaſcenus, ne corpus Chriſti Domini in ſepulchro ab anima relictum, à diuino etiam Verbo dimiſſum eſſe crederetur.

D.Th.3.p. q. 50. ar.4. & alij doctores in 3. d.22.

Ad vltimam dicendum, cum vnum per ſe, & multa per ſe, ſint attributa repugnantia, in-
B de oriri neceſſitatem aſſerendi totum phyſicum eſſe aliud realiter à materia, & forma ſimul ſumptis: neque enim res eadem poteſt ſimul dici vnum ens per ſe, & multa entia per ſe. Et quanquam non deſunt, qui contendant ſatis ad hoc incommodum vitandum videri, ſi totum phyſicum dicatur eſſe aliud ex natura rei à materia, & forma ſimul ſumptis, etiamſi non dicatur aliud realiter ab eis, diſtinctio tamen realis harum partium inter
C ſe, & cauſalitas earum realis in totum ipſum, maiorem arguunt diſtinctionem inter totum, & partes, quam ex natura rei, vt huiuſmodi totius a partibus diſtinctio non ſolum dicenda ſit independens ab operatione intellectus, ſed etiam realis. In metaphyſica tamen compoſitione ſpeciei ex genere, & differentia, indiuiduique ex ſpecie, & differentia indiuiduante, perſpicuum eſt ſatis eſſe diſtinctionem ex natura rei inter totum conſtitutum,
D & conſtituentia ſimul ſumpta, non ſolum quia partes metaphyſice componentes non ſunt res diuerſæ; ſed etiam, quia earum coniunctio non fit per actionẽ vllam realem, vt fit coniunctio phyſica. Nulla enim actio realis efficere poteſt, vt animal V. G. fiat rationale, aut rationale fiat animal, cum hæ connexiones ſint neceſſariæ, ac perpetuæ. Quod ſi quis obiiciat id, quod Ariſtoteles ait, Petitionem eſſe principii ſumere defini-
E tionem ad probandũ aliquid de definito, aut definitum ad probandum quid de definitione: ergo ſpeciem, quæ definitur, & genus cũ differentia, per quæ definitur, non ſolum non diſtingui realiter, verum neque ex natura rei, ſed ſola conſideratione noſtra: hoc modo reſpondendum. Non ideo Ariſtotelem numerare inter vitia petitionis principii (hoc eſt, eiuſdem ad idem probandum) vſum definitionis ad concludendum aliquid de definito,
F aut contra, quia obiectiui conceptus vtriuſq; non diſtinguantur ex natura rei; & genus cũ differentia non ſint ante operationem intellectus priora, & notiora notitia diſtincta, quam ſpecies; præſertim cum ea conſuetudo paſſim vſurpetur in demonſtrationibus: ſed quia apud eos, quibus cum diſputamus, ſi rei propoſitæ definitionem teneant, perinde ſæ-

Cur non ſit ſatis diſtinct. ex natura rei inter totum phyſ. & ipſius partes cum ſit ſatis in metaphyſica.

Obiectio. 8.Top. cap.5.

Reſponſio. Cur Ariſt. numeret inter vitia petitionis principii vſum definitionis, &c.

de ſæpiſſime eſt vti definitione ad aliquid ſuadendum, atque vti definito; quod illi dicere poſſint, æque ſibi notum eſſe definitum, atq; eius definitionem, vti diximus in dialecticis inſtitutionibus.

Lib.8.c.13.

Num totum & phyſicum & metaphyſ. ſit eſſentialiter diuerſum à ſuis partibus? item, an diuerſam habeat exiſtentiam?

Quærat demum hoc loco aliquis de toto tam phyſico, quam metaphyſico, ſitne eſſentialiter diuerſum à ſuis partibus ſimul ſumptis? Itemque, num habeat exiſtentiam ab exiſtentiis illarum diuerſam? Ad quarum dubitationum priorem dicendum, ſi nomine diuerſorum eſſentialiter intelligantur ea, quæ ita inter ſe affecta ſunt, vt alterum aliquid eſſentiæ, entitatiſve includat, quod alterum non includat, vt homo & equus, homo & animal, non eſſe tota, de quibus eſt ſermo, diuerſa eſſentialiter à ſuis partibus ſimul ſumptis, vt ex dictis perſpicuum eſt: ſi vero intelligantur ea, quæ ſunt eſſentiæ quædam, entitateſve diuerſæ inter ſe, eſſe illa diuerſa eſſentialiter: tametſi hæc poſterior locutio ſine explicatione vſurpanda non eſt; quia ſi proprie loquamur, diuerſa eſſentialiter aut ſunt primo diuerſa, vt genera ſumma, & oppoſitæ differentiæ diuidentes genera in ſpecies, ſpecieſve in indiuidua, aut certe ſunt differentia. Differentia autem ſunt, quæ cum in attributo aliquo vniuocæ naturæ conueniant, nihilominus inter ſe differunt. Itaque vt proprie loquamur, vnumquodque totum horum duorum generum differt à ſuis partibus ſimul ſumptis, vt vna quædam eſſentia, & entitas à pluribus eſſentiis, ac entitatibus, ex quibus ipſum eſſentialiter coaleſcit. Quod ſi quis quærat, cur ergo in definiendo toto phyſico tria quædam adhibeantur, nempe compoſitum, & materia, ac forma; (*dicimus enim, hominem, verbi gratia, eſſe compoſitum quoddam ex corpore recto, & anima rationali*) in definiendo autem toto metaphyſico duo tantum vſurpemus, genus ſcilicet, & differentiam, vt cum dicimus, hominem eſſe animal rationale? reſpondendum hoc modo eſt; Cauſam huius rei eſſe, quia in definitione phyſica materia, & forma ſimul ſumptæ declarant differentiam, quæ adhibetur in definitione metaphyſica. Itaq; in vtraque cernere eſt duo tantum attributa, quorum alterum genus eſt, alterum differentia, alio, & alio modo ſignificata.

Reſolut. prioris dubii.

Reſol. poſter.

Ad poſteriorem dubitationem dicendum, aliam eſſe exiſtentiam totius tum phyſici, tum metaphyſici, alias vero partium ſimul ſumptarum: non ita tamen vt exiſtentia totius quaſi conflet ur ex partium exiſtentia, vt in toto homogeneo, cum ex partibus prius ſeparatis, deinde coniunctis componitur; ſed ita, vt tam totum, quam partes, quia diſtinguuntur inter ſe vt vna entitas à pluribus entitatibus, ſuas peculiares, & inconfuſas exiſtentias ſibi vendicent. Neque enim, vt entitas totius phyſici, aut metaphyſici conſtituitur ex entitatibus ſuarum partium, ſic exiſtentia totius ex earum exiſtentiis: omnes enim rerum creatarum exiſtentiæ ſunt puri quidam eſſendi modi diſtincti, & inconfuſi inter ſeſe. Atque hæc ſatis ſint pro explicatione libri ſeptimi, quando alia complura temporis anguſtiis explicare non licet.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

COMMENTARII PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN OCTAVVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS,

Procœmium.

EXPOSITA *ſuperiori libro à cap. 4. quiditate rerum ſenſibilium more logico, nunc explicat eandem more phyſico. Quod antequam exequatur, initio primi capitis rationem ſubducit, atque in ſummam colligit non pauca eorum, quæ de ſubſtantia, præſertim ſuperiori libro dicta ſunt, vt additis iis, quæ dicenda adhuc videntur de ſenſibili ſubſtantia, diſputationi de eius quiditate, & natura finem imponat. Tum vero in reliqua eius capitis parte agit de materia, de forma autem in proximo. Deinde traditis in tertio, & duobus ſequentibus, attributis quibuſdam vtrique communibus, agit tandem in ſexto de earum vnione, ex qua ipſa ſenſibilium ſubſtantiarum quiditas reſultat.*

Inſtitutum Philoſophi hoc libro.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ
τὸ η.

ΚΕΦ. α.

Ἐκ δὴ τῶν εἰρημένων συλλογίζεσθαι δεῖ, καὶ συναγαγόντας τὸ κεφάλαιον, τέλος ἐπιθεῖναι. εἴρηται a δὴ ὅτι τῶν οὐσιῶν ζητεῖται τὰ αἴτια, καὶ αἱ ἀρχαὶ καὶ τὰ στοιχεῖα. οὐσίαι δὲ, αἱ μὲν ὁμολογούμεναί εἰσιν ὑπὸ πάντων: περὶ δὲ ἐνίων ἰδίᾳ τινὲς ἀπεφήναντο. ὁμολογούμεναι μὲν αἱ φυσικαί: οἷον, πῦρ, γῆ, ὕδωρ, καὶ τἆλλα τὰ ἁπλᾶ σώματα: ἔπειτα τὰ φυτὰ, καὶ τὰ μόρια αὐτῶν: καὶ τὰ ζῶα, καὶ τὰ μόρια τῶν ζώων, καὶ τέλος ὁ οὐρανὸς, καὶ τὰ μόρια τοῦ οὐρανοῦ. ἰδίᾳ δέ τινες οὐσίας λέγουσιν εἶναι, τά τ' εἴδη, καὶ τὰ μαθηματικά. ἄλλας b δὲ δὴ συμβαίνει ἐκ τῶν λόγων οὐσίας εἶναι, τὸ τί ἦν εἶναι καὶ τὸ ὑπο-

ARISTOTELIS
Metaphyſicorum
lib. VIII.

CAPVT I.

EX iis, quæ dicta ſunt, ratiocinari oportet, ſummaque collecta finem imponere. Dictum a itaque eſt ſubſtantiarum cauſas; principia, & elementa quæri; ſubſtantiarum autem aliæ ab omnibus conceſſæ ſunt, de quibuſdam vero nonnulli priuatas opiniones habuere. ac conceſſæ quidem naturales ſunt, vt ignis, terra, aqua, & alia ſimplicia corpora: deinde plantæ, & earum partes, animalia, parteſque animalium, & tandem cœlum, ac partes cœli. Priuatim vero quidam formas, & mathematica ſubſtantias eſſe dicunt. Alias b porro eſſe ſubſtantias rationibus efficitur, quiditatem nimirum, & ſubiectum;

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

D*ictum a itaque eſt.*] Hoc ex principio libri ſuperioris colligi poteſt, iunctis iis, quæ initio quarti, & ſexti dicta erant. Oſtenſum eſt enim 1. cap. lib. 7. ens ſimpliciter dictum eſſe ſolam ſubſtantiam, reliqua autem dici entia, quatenus ad ſubſtantiam referuntur; ſæpe autem dictum fuerat, præſertim locis citatis, entis, quatenus ens eſt, principia, cauſas, & elementa quæri. Dictum eſt igitur, hæc quæri præcipue de ſubſtantia, minus præcipue de cæteris, quo pacto hic locus intelligendus eſt. [*Subſtantiarum autem aliæ.*] Hæc dicta ſunt cap. 2. lib. 7.

Text. 1.

b *Alias porro eſſe.*] Hæc fere dicta ſunt initio capitis tertii eiuſdem libri. Ait autem, rationibus effici quiditatem, & ſubiectum, hoc eſt, formam, & materiam eſſe ſubſtantias; quia forma non eſt ſeparabilis à materia, niſi ratione, vt ipſe ſæpe ait, & paulo poſt dicet. Vnde fit, vt ſola ratione deprehendatur earum diſtinctio, & natura, vt nimirum vna det eſſe, altera ſuſcipiat; & tamen vtraque ad ſubſtantiæ ſenſibilis eſſentiam pertineat. Poteſt etiam ſumi hoc loco nomen quiditatis, qua ratione formam, & ipſam, quæ proprie quiditas eſt, complectitur; nomen autem ſubiecti, vt ſignificat non ſolum materiam, ſed etiam primam ſubſtantiam. Nam & ſpeciem ab indiuiduis

Diſtinct. & naturā materiæ, ac formæ ſola ratione deprehendi.

diuiduis ſola ratio diſtinguit, præſertim cum nulla poteſtate alterum ab altero ſeiungi poſſit, quod tamen nil repugnat fieri in omnibus formis, & re ipſa fit in humana, quatenus intellectiua eſt; de qua tamen Ariſtoteles, cum de naturalibus formis agit, ferme non loquitur, quia partim eſt naturalis, partim ſupra naturam.

ὑποκείμενον. ἔτι c ἄλλως τὸ γένος μᾶλλον τῶν εἰδῶν, καὶ τὸ καθόλου τῶν καθ' ἕκαστα. τῷ δὲ καθόλου, καὶ τῷ γένει, καὶ d αἱ ἰδέαι συνάπτουσι· κατὰ τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον οὐσίαι δοκοῦσιν εἶναι. ἐπεὶ δὲ τὸ τί ἦν εἶναι οὐσία, τούτου δὲ λόγος ὁ ὁρισμός, διὰ τοῦτο περὶ ὁρισμοῦ, καὶ περὶ τοῦ καθ' αὑτὸ διώρισται. ἐπεὶ δὲ ὁ ὁρισμὸς λόγος, ὁ δὲ λόγος μέρη ἔχει, ἀναγκαῖον καὶ περὶ μέρους ἦν ἰδεῖν, ποῖα τῆς οὐσίας μέρη, καὶ ποῖα οὔ. καὶ εἰ ταῦτα καὶ τοῦ ὁρισμοῦ δεῖ. ἔτι τοίνυν οὔτε τὸ καθόλου οὐσία, οὔτε τὸ γένος.

περὶ e δὲ τῶν ἰδεῶν, καὶ τῶν μαθηματικῶν, ὕστερον σκεπτέον· παρὰ γὰρ τὰς αἰσθητὰς οὐσίας ταύτας λέγουσί τινες εἶναι. νῦν δὲ περὶ τῶν ὁμολογουμένων οὐσιῶν ἐπέλθωμεν· αὗται δ' εἰσὶν αἱ αἰσθηταί. αἱ f δ' αἰσθηταὶ οὐσίαι πᾶσαι ὕλην ἔχουσιν. ἔστι g δ' οὐσία τὰ ὑποκείμενα, ἄλλως μὲν ἡ ὕλη, ἄλλως δὲ ὁ λόγος.

ὕλην

iectum; ac modo c alio genus magis, quam ſpecies, & vniuerſale, quam ſingularia. Vniuerſali autem, atque generi & ipſæ d ideæ copulantur, eadem enim ratione ſubſtantiæ eſſe videntur. Quoniam vero quiditas ſubſtantia eſt, huius autem ratio & definitio, idcirco de definitione, & de ipſo per ſe, definitum eſt. Et quia definitio ratio eſt, ratio autem partes habet, illud etiam neceſſe erat, vt de parte videremus, quænam eſſent partes ſubſtantiæ, quæ non item; & num eaſdem definitionis partes eſſe oporteret. Adde, neque vniuerſale, neque genus ſubſtantiam eſſe.

Ac de e ideis quidem, & mathematicis poſtea agendum eſt: has enim quidam præter ſenſibiles ſubſtantias eſſe dicunt. Nunc autem de iis ſubſtantiis, quæ conceduntur, diſſeramus; eæ vero ſunt ipſæ ſenſibiles. Senſibiles f autem ſubſtantiæ omnes materiam habent: ſunt g autem ſubſtantiæ ea, quæ ſubiiciuntur, alio quidem modo materia, alia vero forma.

Materiam

c *Propterea modo alio.*] Rationibus etiam efficitur apud Platonem, vt genus, quatenus genus eſt, ſit magis ſubſtantia, quam ſpecies; & vtrumque, quatenus quodque eorum vniuerſale eſt, quam ſingularia. Nam ſi diſtinctio ſpeciei ab indiuiduis eſt in cauſa, vt illa ſit ſeparata, ac proinde per ſe ſubſiſtens, ſiue ſubſtantia; profecto genus, quod remotius eſt ab eiſdem, magis erit de ſubſtantia. Quæ quæſtio agitata eſt lib. 3. c. 3. Atq; ſecundum hanc ſententiam Ariſtoteles ſuperiori libro initio cap. 3. genus, & omnino vniuerſale (*intellige autem, quatenus talia ſunt*) inter ſubſtantias numerauit. Ait autem, Modo alio, quia ipſi non placet hæc opinio, cum libro ſuperiori cap. 13. oſtenderit vniuerſalia, vt talia ſunt, non eſſe ſubſtantias.

Ex Platonis doctrina ſequi genus eſſe magis ſubſtantiam, quã ſpeciem.

d *Et ipſæ ideæ copulantur.*] Hoc exponitur verbis proxime ſequentibus. Nec aliud diſcrimen eſt inter ideas, & vniuerſalia, niſi quod Plato non ponebat genera ſeparata à ſpeciebus, ſolaſque ſpecies ideas faciebat; tametſi non aduertebat eiſdem rationibus æque effici, genera eſſe à ſpeciebus ſeparata, ac proinde magis ſeiuncta à ſingularibus ſenſibilibus. [*Quoniam vero quiditas.*] Colligit, quæ dixit cap. 4. & ſequentibus libri ſuperioris.

e *Ac de ideis quidem.*] Quia ex diſtinctione ſubſtantiæ, quæ ad Platonem vſque cognita fuit, non colliguntur aliæ ſubſtantiæ, niſi ſenſibiles, ideæ, & mathematica; de ſecundis quidem, ac tertiis ait ſe poſtea diſputaturum, ex præcipuo nimirum inſtituto, quod faciet libro 13. & 14. de primis autem nunc, id eſt, hoc ipſo libro, ex quibus lib. 12. veras ſubſtantias ſeparatas eſſe demonſtrabit, quas Plato ea ratione conuincitur non poſuiſſe, (*etſi non omnino prætermiſit*) quia idearum functione omnia gignebat: alii fere omnes ne attigerunt quidem.

Text. 2.

f *Senſibiles porro ſubſtantiæ.*] Incipit agere de materia ab hoc pronuntiato, Omnes ſubſtantias ſenſibiles habere materiam, quod pronuntiatum paulo poſt demonſtrabit. Vnde patet, in cœlo etiam Ariſtotelis ſententia materiam eſſe. Verum, intelligatne primam materiam, & quæ ſecundum ſe informis ſit, an materiam, hoc eſt, ſubiectum motus, & aliorum accidentium cœleſtium, licet cœli ſubſtantia ſit forma quædam ſubſiſtens, quæſtio eſt. Mihi certe & re vera, & Ariſtotelis ſententia videtur in cœlo eſſe materia prima ſubſtantiali formæ ſubiecta, vt è veſtigio patebit.

Omnem ſubſtantiam ſenſibilem habere materiã.

Etiã cœlum. Materiã formal. & cõpoſ. nõ eod. modo eſſe ſubſtant. c. 3. tex. 7.

g *Sunt autem ſubſtantiæ.*] Ex materiæ definitione docet, etſi ſubſtantia ſuperiori libro diſtincta eſt in materiam, formam, & compoſitum, non eſſe tamen materiam eodem modo, ſubſtantiam, quo forma, & compoſitum ſubſtantiæ ſunt. Nam etſi hæc omnia ea de cauſa dicuntur ſubſtantiæ, quia ſuapte natura ſubiiciuntur, ſiue ſubſiſtant accidentibus; (quæ eſt ratio nominis

Tex. 3.

ſubſtan-

ſubſtantiæ ſenſibilis, imo etiam ſubſtantiæ creatæ, ſecundum veram ſententiam de ſubſtantiis ſeparatis) tamen non ita materia eſt ſubſtantia, vt ſic hoc aliquid actu, hoc eſt, pertinens ad aliquam determinatam ſpeciem entis naturalis, quaſi per ſe poſſit aut eſſe naturaliter, aut intelligi, cum eius natura in ſola potentia conſiſtat, vnde & dicitur pura potentia: forma vero (quæ etiam ratio appellatur, quia ab ea ratio, & definitio rei ducitur) etſi eſt hoc aliquid actu, non ita tamen id ſibi vendicat, vt per ſe poſſit exiſtere, ſed ſolum intelligi, quod quidem eſt eſſe ſeparabilem ratione. Quo autem pacto intelligendum ſit, formam poſſe intelligi ſine materia, mox dicetur. At compoſitum ideo dicitur ſubſtantia, quia poteſt per ſe, hoc eſt, non per aliquid extrinſecum ſibi, non ſolum intelligi, ſed etiam exiſtere, quod eſt eſſe ſimpliciter, ſiue omnino ſeparabile. Id quod ex eo patet, quia ſolum compoſitum per ſe generatur, atque corrumpitur. Hinc luce clarius eſt, Ariſtotelis ſententiam eſſe, dari in cœlo materiam primam, & quæ ſit ex ſe ipſa pura potentia. Alioqui non dubium foret, quin crederet, materiam cœli eſſe hoc aliquid per ſe ſubſiſtens, & ſimpliciter ſeparabile, quod ipſe hoc loco de materia vniuerſe negandum cenſuit.

Compoſitum eſſe ſimpliciter ſeparabile.

ὕλην δὲ λέγω, ἣ μὴ τόδε τι οὖσα ἐνεργείᾳ, δυνάμει ἐστὶ τόδε τι. ἄλλως δὲ ὁ λόγος καὶ ἡ μορφή· ὃ τόδε τι ὂν, τῷ λόγῳ χωριστόν ἐστι. τρίτον δὲ τὸ ἐκ τούτων, οὗ γένεσις μόνου, καὶ φθορά ἐστι, καὶ χωριστὸν ἁπλῶς. τῶν h γὰρ κατὰ τὸν λόγον οὐσιῶν, αἱ μὲν, αἱ δ' οὔ.

ὅτι δ' i ἐστὶν οὐσία ἡ ὕλη, δῆλον· ἐν πάσαις γὰρ ταῖς ἀντικειμέναις l μεταβολαῖς, ἐστί τι τὸ ὑποκείμενον ταῖς μεταβολαῖς· οἷον, κατὰ τόπον, τὸ νῦν μὲν ἐνταῦθα, πάλιν δ' ἄλλοθι· καὶ κατ' αὔξησιν, ὃ νῦν μὲν τηλίκον, πάλιν δ' ἔλαττον, ἢ μεῖζον· καὶ κατ' ἀλλοίωσιν, ὃ νῦν μὲν ὑγιὲς, πάλιν δὲ κάμνον· ὁμοίως δὲ

Materiam autem dico, quæ non hoc aliquid eſt actu, ſed potentia. Alio vero modo ratio, & forma, id, inquam, quod cum ſit hoc aliquid, ratione ſeparabile eſt. Tertium autem, quod ex his conſtat, cuius ſolius generatio eſt, & corruptio, quodque ſimpliciter eſt ſeparabile. Namque h earum ſubſtantiarum, quæ rationi congruunt, quædam ſeparari poſſunt, quædam minime.

Quod i autem materia ſubſtantia ſit, apertum eſt: in omnibus enim oppoſitis l mutationibus eſt aliquid, quod mutationibus ſubiiciatur, vt mutationi loci, quod nunc quidem eſt hic, rurſus vero alibi; & mutationi accretionis, quod nunc tantum eſt, poſtea minus, aut maius; & alterationis, quod modo ſanum eſt, alias ægrum: eodemque modo in mutatione ſecundum ſubſtantiam,

Formam, ſola ratione.

h *Namque earum ſubſtantiarum.*] Exponit, quo pacto intellexerit formam eſſe ſola ratione ſeparabilem: aitque, id non eſſe intelligendum vniuerſe, quemadmodum de compoſito vniuerſe verum eſt, quod ſit ſimpliciter, ſiue omnino ſeparabile. Formarum enim quædam re etiam ipſa ſeparari poſſunt, cum ſint immortales, vt animæ rationis compotes; aliæ non poſſunt vt equi, leonis, & ſimilium. Atque hæc eſt Alexandri expoſitio, qui nomine ſubſtantiarum ſecundum rationem intelligit ſolas formas, vt ſæpe alibi intelligi ſolent apud Ariſtotelem. Verum ſi nomine ſubſtantiarum ſecundum rationem intelligas ſubſtantias ratione ſeparabiles, dices Ariſtotelem reddere rationem, cur dixerit, compoſita eſſe ſimpliciter ſeparabilia, quia, inquit, ſubſtantiarum, quæ ratione ſeparari poſſunt, quædam re etiam ipſa poſſunt ſeparatim exiſtere, vt compoſita omnia; quædam non poſſunt, vt formæ, quod intellige de pure naturalibus, vt ſuperius diximus. Quo autem pacto formæ poſſint ſeparari ratione, cum ſine materia intelligi nequeant, per non repugnantiam intelligendum eſt: formæ enim, quatenus eſt actus, non repugnat intelligi ſine materia, cum dentur actus, qui nullo pacto à materia pendeant, vt ſubſtantiæ ſeparatæ. Oppoſita omnino eſt conditio materiæ; quippe quæ etiam quatenus potentia eſt, ſine forma intelligi non poteſt. Quod ſi quis obiiciat, materiam, quatenus eſt ens, poſſe intelligi ſine forma, occurrendum eſt, non eſſe hoc loco ſermonem de materia, & forma, & compoſito, quatenus conueniunt in ente, ſed quatenus diſtinguuntur, vt potentia, actus, & conſtans actu & potentia.

Quo pacto id intelligendũ?

Dari in reb⁹ materiam, & eſſe ſubſtantiam.

i *Quod autem materia.*] Vna eademque probatione oſtendit & materiam eſſe ſubſtantiam, & neceſſario exiſtere in rerum natura. Nam quo pacto probamus materiam ſecundam, nempe ſubiecta mutationum accidentalium neceſſario exiſtere, quia nimirum neceſſe eſt, vt aliquid eiuſmodi mutationibus ſubiiciatur, quod vno accidente abiecto oppoſitum eius, vel poſitiuum, vel priuatiuum recipiat, quod quidem eſt munus ſubſtantiæ: eodem pacto concluditur, materiam primam neceſſario eſſe dandam, in qua vna forma ſubſtantiali abiecta, alia ſubſtantialis cum priuatione illius ſuccedat. Quod officium materiæ non ſolum eſt munus ſubſtantiæ, ſed etiam videri poteſt argumentum, quo materia magis eſſe ſubſtantia demonſtretur, vt dictum eſt libro ſuperiori; quo enim ſubiectum eſt prius, eo magis videtur eſſe ſubſtantia. Eſt tamen

e 3. q. vn. ſect. 1.

tamen hæc ratio fallax, cum intelligenda ſit de ſubiecto, quod poteſt per ſe, ac ſeparatim exiſtere, cuiuſmodi non eſt materia prima.

l *Oppoſitis mutationibus.*] Ex abundanti loquitur Ariſtoteles, ſatis enim eſſet aſſumere in vnaquaque mutatione; dantur enim in ſingulis oppoſiti termini, quorum vnus abiicitur, alter acquiritur. Poteſt tamen contextus ſic intelligi, ac ſi diceretur, in omnibus mutationibus, quæ quidem omnes ſunt inter oppoſita.

δὲ καὶ κατ' οὐσίαν, ὃ νῦν m ἐν γενέσει, πάλιν δ' ἐν φθορᾷ, καὶ νῦν n ὑποκείμενον ὡς τόδε τι, δ' ὑποκείμενον ὡς κατὰ στέρησιν: καὶ o ἀκολουθοῦσι δὴ ταύτῃ αἱ ἄλλαι μεταβολαί: τῶν δ' ἄλλων ἢ μιᾷ ἢ δυοῖν αὕτη οὐκ ἀκολουθεῖ. οὐ γὰρ ἀνάγκη, εἴ τι ἔχει ὕλην τοπικὴν, τοῦτο καὶ γεννητὴν καὶ φθαρτὴν ἔχειν. τίς μὲν οὖν διαφορὰ τοῦ ἁπλῶς γίγνεσθαι καὶ μὴ ἁπλῶς, ἐν τοῖς φυσικοῖς εἴρηται.

ſtantiam, quod nunc m *in generatione eſt, nunc in corruptione; & nunc* n *ſubiectum eſt, vt hoc aliquid, rurſus ſubiectum vt priuatum. Et ſequuntur* o *quidem hanc cætera mutationes, hæc vero aut vnam, aut duas cæterarum non ſequitur. Neque enim neceſſe eſt, ſi quid habet materiam mutationi loci ſubiectam, id & generationi & corruptioni obnoxiam habere. Ac* p *quid interſit inter ſimpliciter fieri, & non ſimpliciter, in Phyſicis dictum eſt.*

m *Quod nunc in generatione eſt.*] Id eſt, Nunc ſub generatione, nunc ſub corruptione, tanquam commune vtriuſque ſubiectum.

n *Nunc eſt ſubiectum, vt hoc aliquid.*] Hoc eſt, Nunc eſt ſub determinata forma, per quam & ſit demonſtrabilis, & ad certam ſpeciem entis naturalis pertineat; iterum autem ſub illius priuatione, tametſi ſub alia forma. Ex his manifeſtum eſt, generationem, & corruptionem duxiſſe Philoſophos in cognitionem materiæ primæ; & ideo veteres materiam non agnouiſſe, quia generationem, & corruptionem ab alteratione non diſtinguebant, vt patet ex libro primo. *Text. 4.* *Ex generatione & corruptione partã cognitionem materiæ.*

o *Et ſequuntur quidem hanc.*] Docet, non in omnibus ſubſtantiis ſenſibilibus eſſe materiam generationi, & corruptioni obnoxiam, ſiue ſubiectam, quia etſi hanc materiam ſequantur cæteræ omnes mutationes, hoc eſt, licet ex materia generationi, & corruptioni ſubiecta inferatur aptitudo ad ſuſcipiendas quaſuis alias mutationes, nempe ſecundum quantitatem, qualitatem, & locum; (*nam eadem omnino aptitudine, qua eiuſmodi materia propenſa eſt ad formam ſubſtantialem ſuſcipiendam, quod ſi per alterationem, propenſa etiam eſt ad perfectionem illius, qua habetur per augmentationem, & ad locum eius conſeruatiuum, qui obtinetur per motum localem, vt recte adnotauit Alenſis*) non tamen ipſa infertur ex quibuſuis aliis mutationibus. Nam etſi mutatio ſecundum quantitatem, quia ſemper coniuncta eſt cum aggeneratione partium ſubſtantiæ, non inuenitur, niſi in materia, quæ generationi, & corruptioni ſubiicitur; alteratio tamen, & loci mutatio, aut ſi proprie loquendum eſt, ſola loci mutatio ſine eiuſmodi materia reperitur, nempe in cœlo. Dixi [*ſi proprie loquendum eſt*] quia in cœlo non eſt vera, & proprie dicta alteratio, quæ eſt via ad generationem; (*hac enim non eſt niſi inter qualitates contrarias, quæ in cœlo locum non habent*) ſed eſt ſola alteratio improprie dicta, quæ eſt mutatio inter qualitatem, & priuationem qualitatis, vt inter lumen, & tenebras. Atque hac de cauſa ait Ariſtoteles [*Vnam, alteramve.*] In cœlo enim eſt vna tantum propria mutatio, quæ eſt ſecundum locum; altera vero eſt impropria, quæ fit ſecundum qualitatem non habentem contrarium. *Non omnem materiã eſſe generationi & corruptioni ſubiectam.* *In cœlo non datur proprie dicta alteratio.*

p *Ac quid interſit.*] Quia conſequens eſſe videbatur, vt diſtingueret generationem in generationem ſimpliciter, & ſecundum quid, (*nam ex generatione ſecundum quid, quæ eſt via à priuatione formæ accidentariæ ad formam accidentariam, non ſatis eſt ad colligendam materiam primam*) reiicit lectorem ad libros Phyſicos, hoc eſt, ad primum, & quintum de naturali auſcultatione, & ad priorem de generatione, quibus locis de ea re late diſſeruit. Itaque innuit, ſe hoc loco non de generatione ſecundum quid, ſed de generatione ſimpliciter locutum fuiſſe. Id quod ex eo perſpicuum eſt, quia alioqui falſo docuiſſet, non eſſe in cœlo materiam generationi, & corruptioni ſubiectam.

POSSITNE MATERIA SINE FORMA SVBſtantiali poteſtate aliqua exiſtere?

QVÆSTIO I.

Opinio eorum, qui negatiuam partem amplectuntur.

SECTIO I.

MVLTI graues authores exiſtimant, veram eſſe negatiuam partem huius quæſtionis, quam nonnulli ad hunc librum diſcutiunt, occaſione eorum verborum, quibus Ariſtoteles primo hoc capite de materia ſic loquitur: *Atque materiam eam dico, quæ non actu hoc aliquid, ſed potentia eſt.* In iis numeratur D. Thomas 1. part. quæſt. 66. art 1. & † aliis locis compluribus, maiorq; ſectatorum pars ex Dominica familia, Hugo de ſancto Victore, Magiſter ſententiarum, Bonauentura, Durandus, & alii non pauci, quorum argumenta, & alia, quæ pro eadem parte ſe offerunt, hæc fere ſunt.

*text. 3. † Vt q. 4. de poten. a. 1. & quodl. 3. ar. 1. Capr in 2. d. 13 Caie. ad 5. c. lib de Ente & Eſſ. q. 8. Ferr. 3. contr. gen. c. 4. Hen. quodl. 6. q 1. * li. 1 de ſacr. p. 1. c. 4. Mag. in 2. d 12. Bonauent. ibid. q. 1. Dur. q. 2. Arg. q 1. Æg. lib. 1 hexam. c. 1.*

Primum, quia contradictio aperta eſt dari rem actu ſine actu; Ariſtoteles autem hoc loco plane fatetur materiam ex ſe nullum habere actum: cum igitur proprius actus materiæ adueniens ſit forma ſubſtantialis, quemadmodum proprius actus adueniens compoſito eſt forma accidentalis, fit, vt materia nullo modo eſſe poſſit ſine forma ſubſtantiali. Hanc eandem rationem ſic fere alii proponũt. Quidquid eſt actu in rerum natura, aut actus eſt, aut proprium, & peculiarem ſibi actum habet: materia non eſt actus; eius autem proprius, & peculiaris actus eſt forma ſubſtantialis: non poteſt igitur eſſe in rerum natura ſine forma ſubſtantiali.

Deinde, quia proprium formæ eſt dare eſſe, vt patet ex doctrina ab Ariſtotele tradita, & ab omnibus recepta; propriumque formæ ſubſtantialis eſt dare eſſe ſubſtantiale: non poteſt igitur materia, cum ſit ſubſtantia, habere eſſe in rerum natura ſine forma ſubſtantiali.

Tertio, quia quo pacto ſe res habet ad eſſe, ita ad cognoſci, quod eſt commune Philoſophorum proloquium: cum igitur materia nullo modo cognoſci poſſit ſine forma ſubſtantiali, efficitur, vt nullo modo ſine illa eſſe poſſit.

5. Meta. c. 8. text. 15. & 2. de anim. c. 4. tex 36 & 2. Phyſ. c. 1. tex. 12. Auerr. ib. & 2. de ani. text. 8. & D. Tho. 2. contr. Gent. c. 54. & 55. Ex Ariſto. 2. Metaph. c. 1. tex. 4.

Quarto, quia ſi materia poſſet exiſtere ſine forma, haberet vtique propriam, & peculiarem exiſtentiam: at non habet propriam; alioqui, res conſtans materia, & forma haberet plures exiſtentias, vnam materiæ, & potiori ratione alteram formæ, quod fieri non poteſt; vt enim vnius rei vna eſt eſſentia, ita & vna exiſtentia, quia exiſtentia eſt proprius actus eſſentiæ.

Quinto, quia ſi qua eſſet ratio; cur materia exiſtere poſſet ſine forma, ea eſſe maxime, quia re ipſa diſtinguitur à forma vt vnum ens abſolutum ab alio; ſiquidem omne abſolutum, quod re ipſa diſtinguitur ab alio abſoluto, ſaltem diuina virtute videtur haud dubie poſſe ſine altero exiſtere: at hæc ratio nulla omnino eſt, quia multa abſoluta diſtinguuntur inter ſe realiter, quorum alterum ab altero ſeparari nequit; quo pacto ſe habent multæ proprietates collatæ cum propriis ſubiectis, totumque, & eius partes conſtitutiuæ.

Poſtremo, quia aptior videtur eſſe natura ſingularis ſubſtantiæ compoſitæ, vt exiſtat ſine ſuppoſito, quam materia, vt exiſtat ſine forma ſubſtantiali, cum illa ſit completa, & actualis, hæc autem incompleta, & potentialis: cum igitur natura ſingularis ſubſtantiæ compoſitæ non poſſit vllo modo exiſtere ſine ſuppoſito, quod eſt prima ſubſtantia, (hinc enim factum eſt, vt in Verbi diuini incarnatione ſuppletum ſit ſuppoſitum humanum per ſuppoſitum diuinum) efficitur vt materia nullo modo exiſtere valeat ſine forma ſubſtantiali.

Refutantur duo fundamenta, quibus nixi quidam recentiores affirmatiuam partem defendunt.

SECTIO II.

QVIDAM tamen ex recentioribus D. Thomę ſectatoribus affirmatiuam partem veriorem eſſe ſibi perſuadent duobus innixi fundamentis, quæ firma, & ſtabilia eſſe exiſtimant. Alterum eſt, omnem exiſtentiam prouenire à forma, ſine actu, ita vt materia, quia pura potentia eſt, nullam ſibi propriam exiſtentiam vendicet; ſed omnis, quã in rebus habet, à forma ei communicetur: quo in fundamento cum negatiuæ partis autoribus conueniunt. Alterum (quod eorum peculiare eſt) ſic habet poſſe materiæ ſeparatim exiſtenti diuina virtute communicari exiſtentiam formæ ſubſtantialis, per quam in compoſito exiſtebat. Qua ratione fortaſſe volunt D. Th. negatiuam ſententiam explicare, vt intelligatur de exiſtentia propria materiæ, quam nullam eſſe volunt non autem de exiſtentia, quam forma illi communicare ſolet, cum in ea exiſtit, quod virtute diuina eidem ſine forma exiſtenti communicare poſſit. Verum hanc expoſitionem ſi quis probet, fallatur plane: D. enim Thom. ſimpliciter, & abſolute docet materiam non poſſe exiſtere ſine forma; quod non aſſereret, ſi eam aliena exiſtentia ſibi communicata poſſe ſine forma exiſtere exiſtimaſſet.

Prius fundã. *Alterum fũd.*

Ac prius fundamentum non ſolum argumentis

Confirmatio prioris.

Eo vtitur D. Th. 1. p. q. 3. a. 4. Scot. in 2. d. 3. q. 3. Æg. quodl. 1. q. 7. & alii.

† Cap. 3.

Libr. 12. c. 7. & 8.

Cap. 5.

mentis negatiuæ partis ſtabiliunt, ſed etiam confirmant ex celebri illo Scholaſticorum pronuntiato, exiſtentiam eſſe actualitatem omnis formæ: nec enim ait omnis entitatis, ſiue rei, ſed omnis formæ: vt ſignificet eam à ſola forma ad materiam, & compoſitum deriuari: id quod ex *Boetio in lib. de † Trinitate,* & in opuſculo de vnitate, & vno deſumũt. Addunt etiam, ſi materia aliquam ſibi propriam exiſtentiam vendicaret, non diceretur vtiq; apud Auguſtinum in confeſſion. prope nihil: vere enim, & prope ens eſt, quidquid veram, & propriam habet exiſtentiam. Denique idem ex Dionyſ. co ligunt. Nam cum ille liber de diuinis nominib. aſſerat ipſum eſſe rerum creatarum eſſe præcipuam diuinæ eſſentiæ participationem, exiſtimandum, inquiunt, non eſt, materiam aliquod actuale eſſe participare poſſe, quod ei per formam tanquam per actum potentiæ permiſtum à puro C actu non proueniat.

Confirmatio poſterior.

Alterum vero fundamentum ex eo firmũ eſſe oſtẽdere nituntur, quod nullam contradictionẽ inuoluat, communicari materiæ diuina virtute exiſtentiã, quæ illi ſecundum ſe non debeatur. Eſt n. exiſtentia modus quidã eſſendi; multi autem modi eſſendi communicantur diuina poteſtate rebus iis, quibus alio qui non conueniũt, vt accidentibus panis, & vini, quæ in ſacra Euchariſtia relinquuntur, modus eſſendi ſine ſubiecto; & corpori Chri D ſti Domini in eo diuino myſterio exiſtẽti modus eſſendi in loco proprius ſubſtãtiarum ſeparatarũ, vtpote ſine extenſione in ordine ad locum; humanitati etiam Domini, vt ſubſiſtat ea ipſa ſubſiſtentia, qua Verbum diuinum ſubſiſtebat.

Prius fundamentũ nullum eſſe.

Omnem realem entitatẽ propriã habere exiſtent.

Cap. 2. q. 4. ſect. 4. c. 8. q. 5. ſect. 9.

Sed quanquam eorum aſſertio placet, tamen fundamẽta, quibus eam ſuffulciunt, infirma omnino ſunt, & à veritate prorſus aliE ena. Nam, vt de priori loquamur, iam oſtenſum eſt *ib* 4. & 5. omne ens reale, imo & omnem realem entitatem ſuam ſibi vendicare peculiarem exiſtentiã realem, nõ per ſe tamen, niſi res ſit ſimpliciter infinita, vt eſt ſolus Deus; ſed actione cauſarum, à quibus res ipſæ fiunt, & concurſu aliarum à quibus modo alio cauſantur. Id quod etiam hac ratione oſtẽditur, quia cum quæque ſiue res, ſiue entitas ſuam peculiarem habeat potentiam, ſiue aptitudiF nem, vt ſit in rerum natura, (*neque enim vna eſt apta, vt ſit in rerum natura per aptitudinem alterius*) efficitur, vt vnaquæque, cum iam eſt actu, ſuam propriam, & peculiarem habeat exiſtentiam, ſiquidem peculiari aptitudini peculiaris actus reſpondere debet.

De materia id pluribus ſtabilitur.

De materia autem priuatim, de qua ſola in hac controuerſia dubitatio eſt pluribus A argumentis idem probatur. Primum, quia materia creata eſt initio mundi propria, & peculiari creatione; id quod patet ex propria & peculiari eius conſeruatione. Nam cũ formæ, quæ initio cum materia horũ inferiorũ concreatæ ſunt, perierint ipſa vero materia ſemper cõſeruata ſit, perſpicuũ eſt eam ſuam habere peculiarem conſeruationem, ac proinde peculiarem exiſtentiam ab exiſtentia formarum diuerſam: alioqui ſi per eam ſoB lam extitiſſet, per quam primæ formæ exiſtebant, iis pereuntibus materia quoq; periiſſet: conſeruatio enim nihil eſt aliud, quam eiuſdem numero exiſtentiæ cõtinuatio. Idem autem potiori ratione dicendum eſt de materia cœlorum. Nam ſi materia horum inferiorum ſuam peculiarem habet exiſtentiam ab exiſtentia formæ diuerſam, cur non etiam materia cœlorum, quæ præſtant a ſua non admittit formarum ſucceſſionem? Nec reC fert, quod formæ omnes ſubſtantiales initio concreatæ poſt inſtans ſuæ creationis concurrerint in ſuo genere cauſæ ad materiæ cõſeruationem, vt illis expulſis è materia inferiorum neceſſe fuerit illam perire: ſuppletur enim primarum formarum cauſalitas in conſeruanda materia per alias formas, quæ primis ſucceſſerunt, ac ſuccedent.

Vide Ganda. quodl. 1. q. 0 Scot. in 2. d. 12. q. 2. Ri. b. q. 4. Gabr. q. 1. a. 3. Greg. q. 2. & alios.

Magis à materia pendere formas eductas ex eius potentia, quã eam ab ipſis.

Deinde, quia magis pendent à materia formæ, quæ è potentia eius educuntur, quam ab D illis materia; ſiquidem materia non pendet ab illis in fieri, ſed tantum in conſeruari; illæ autem pendent à materia vtroq; modo: ergo cum huiuſmodi formæ ſuam habeant peculiarem exiſtentiam, potiori ratione materia habebit ſuam. Nam quemadmodum cauſæ efficientes, ſic etiam materiales, & formales non cauſant, niſi prius naturę ordine exiſtant, quam in ſuo quæque genere cauſent.

Non poſſe permanere rem eand. numero amiſſa propria exiſtent.

Poſtremo, quia materia permanet eadem E numero ſub vtroque tranſmutationis termino: ergo variata exiſtentia formarum non variatur exiſtentia materiæ, & ex conſequenti alia exiſtentia materiæ ab exiſtentia cuiuſlibet formæ. Prior conſequentia ex eo patet, quia non poteſt eadem res numero permanere, amiſſa ea, quam habebat, exiſtentia: vt enim exiſtentia ponit formaliter rem quamlibet in rerum natura, ita ea pereunte deſinere debet quælibet in rerum natura eſſe; quanF doquidem deſitio nihil eſt aliud, quam exiſtentiæ amiſſio.

Satisfit cõfirmationi prioris fund.

Pronuntiatum vero illud, Exiſtentiam eſſe actualitatem omnis formæ, fortaſſe ab iis inuectum eſt, qui negatiuam partem huius quæſtionis probant: quanquam D. Thomas 1. par. quæſt. 3. art. 4. ipſa veritate dictante non ait tantum [*Omnis forma*,] ſed [*Omnis forma,*

ma vel natura.] Nec certe ex Boetio recte illud A deſumitur, cum ille hoc tantum velit omne eſſe eſſentiæ, completum, prædicamentale ab aliqua forma prouenire. Nos certe pronuntiatum eo modo probamus, quo nunc illud ex D. Tho. retulimus, ſi nomine naturæ quæcunque entitas intelligatur.

Iam illud Auguſtini nihil nobis nocet, cum non dicat materiam nihil eſſe, ſed proprie nihil. Nam ſi eſt pene nihil, adhuc aliquid eſt, atque adeo verum ens, peculiaremque cum B peculiari natura exiſtentiam ſibi vendicat.

A materia eſſe participari diuinum.

Demum nec ex illo Dionyſii loco ſe iuuare poſſunt oppoſitæ ſententiæ authores. Nam etſi eſſe exiſtentiæ (*quamquam ille forſitan de eſſe eſſentiæ loqui videbitur*) ſit præcipua diuini eſſe participatio: non tamen inde ſequitur, nullum eius gradum peculiarem à materia participari: alioqui deriuatio eſſe diuini non deſcenderet ad omnes rerum creatarum gradus. Deſcendit autem ad materiam per C formam, non per hoc, quod materia exiſtat per ſolam exiſtentiam formæ: ſed per hoc, quod habet ſuum eſſe eſſentiæ in intrinſeca, & eſſentiali habitudine ad formam: vnde & habet ſuum eſſe exiſtentiæ, ſiue cum naturaliter exiſtit cum forma, ſiue diuina poteſtate exiſteret ſine illa.

Improbatur poſterius fundamentum.

Alterum vero fundamentum non ſolum infirmum eſt, ſed forte etiam infirmius. Primum, quia exiſtentia rerum creatarum non D diſtinguitur ab earum eſſentia, & quauis entitate vera, niſi tanquam prius quidam eſſendi modus, qui declaratur per hoc, quod ponit quamlibet rem extra ſuas cauſas. Vel igitur quælibet res, aut entitas, quæ dicitur exiſtere, poſita eſt extra ſuas cauſas: vel adhuc eſt in potentia ſuarum cauſarum: ſi iam extra ſuas cauſas poſita eſt, ergo iam vere, ac ſimpliciter exiſtit ſua peculiari exiſtentia, (*neque dici poteſt, eſſe poſita extra ſuas cauſas, ex eo* E *ſolum, quod res alia extra ſuas poſita eſt, vt eſt luce clarius*) tametſi poſſit aliena ſimul exiſtere; quo pacto materia hominis exiſtit non tantum ſua exiſtentia, ſed etiam humana, quia humana natura exiſtit, in qua ipſa exiſtit. Quo fit, vt ad exiſtendum ſimpliciter nulla res indigeat aliena exiſtentia, licet fortaſſe indigeat, vt hoc, vel illo modo exiſtat, quo pacto ægrotus indiget exiſtentia lecti, vt ipſe exiſtat in lecto. Si vero nondum eſt poſita extra ſuas F cauſas, ergo nondum ſimpliciter exiſtit, & (*quod ſequitur*) nec ſua, nec aliena exiſtentia exiſtit; niſi forte exiſtentia potentiali aut virtuali, vt in potentia materiæ, aut in virtute agentium, ſi hæc iam exiſtant.

Nihil exiſtere poſſe ſola aliena exiſt.

Deinde, quia effectus formalis nec re, nec cogitatione poteſt ſeparari à ſua cauſa formali, vt album ab albedine: at exiſtere ſimpliciter, eſt effectus formalis propriæ, & peculiaris exiſtentiæ, non potentialis, nec virtualis, ſed actualis, quæ ſola eſt exiſtentia ſimpliciter: non poteſt igitur res, aut entitas ſimpliciter exiſtens, prout exiſtens eſt, ſeparari etiam cogitatione ab exiſtentia. Quare nihil exiſtere poteſt ſimpliciter, & abſolute exiſtentia alterius rei, aut entitatis, niſi ipſum ſua peculiari exiſtentia exiſtat.

Exiſtere ſimpliciter eſſe effectum formal. propriæ exiſt.

Refellitur confirmatio poſterioris fund.

Quæ autem contra allata ſunt pro ſtabilitate huius euerſi fundamenti his explicatis refelluntur facile. Dicimus enim implicare contradictionem aliquid actu exiſtere ſine ſua exiſtentia, quemadmodũ eſſe album ſine ſua albedine. Nam vt albedo eſt actus intrinſecus rei albæ, vt alba eſt, adeo, vt neque eſſe, neque cogitari poſſit alba ſine albedine; ita actualis exiſtentia eſt actus intrinſecus rei, aut entitatis exiſtentis, vt exiſtens eſt; neq; illi inhærens tantum, vt albedo rei albæ, ſed identificata cum illa tanquam eius purus eſſendi modus. Dicere igitur aliquid actu exiſtere, & non ſua exiſtentia exiſtere nihil eſt aliud, quam dicere illud exiſtere & non exiſtere, ſeu (*quod idem eſt*) eſſe extra ſuas cauſas, & non eſſe extra ſuas cauſas.

Nec vero allatæ inſtãtiæ ſunt ad rem. Nam etſi complures alii eſſendi modi poſſunt communicari rebus aliis, quibus alioqui nõ conueniunt, vt ii omnes, qui à contrariæ partis authoribus proponuntur; tamen actualis exiſtentia, ſi per eam aliquid dicitur ſimpliciter exiſtere, non poteſt eſſe, niſi propria, & peculiaris eius rei, quæ ſic exiſtit: quandoquidem per eam ſolam poteſt res quælibet poni ſimpliciter, & abſolute in rerum natura.

Obiectio.

At obiiciunt eorum nonnulli. Actualis exiſtentia creaturarum diſtinguitur realiter (*ſic ipſi putant*) à rebus exiſtentibus, aut ſaltem ex natura rei: poteſt igitur ſeparari à rebus exiſtentibus, ſuppleríque à Deo per alterius rei exiſtentiam: quo pacto ſubſiſtentia humanæ naturæ ſeparari ab ea poterat in homine iam ſubſiſtente, & ſuppleri per diuinam ſubſiſtentiam; de factoque in Incarnatione Domini non ſeparata, ſed præuenta fuit per ſubſiſtentiam Verbi diuini. Sed conſequentia plane vitioſa eſt, tum quia non quidquid diſtinguitur ab alio ex natura rei, poteſt ab illo ſeparari, vt gradus naturæ genericæ à gradu differentiæ, & actio à paſſione: tum etiam, quia ineptum eſt ex quibuſdam particularibus aliud particulare determinate colligere, præſertim ſi in eo alia ſit ratio, atq; in iis, quæ afferuntur, vt hîc re vera eſt. Nam ratio exiſtendi ſine ſubiecto, quæ ſupernaturaliter cõfertur qualitatibus panis, & vini in ſacra Euchari-

Diluitur.

Non omnia ex natura rei diſtincta poſſe inuicem ſeparari.

chariſtia, non tollit propriam earum exiſtentiam ſed naturalem earum exiſtendi modum; ſimiliterq; modus exiſtendi corporis Chriſti Domini ſine extenſione locali nō tollit ab eo propriam eius extenſionem corporalem; denique noua ſubſiſtentia diuina collata ſupernaturaliter humanæ naturæ non tollit propriam eius exiſtentiam, ſed modum ſubſiſtendi naturalem, qui ſuppletur per ſupernaturalem: at exiſtentia, qua aliquid non hoc, vel illo modo, ſed ſimpliciter, & abſolute exiſtit, ei⁹ conditionis eſt, vt ea ſublata neceſſario res exiſtens omnino tollatur è rerū natura. Vnde fit, vt etſi contradictionem non implicat tolli naturales illos eſſendi modos, qui obiiciuntur, & ſupernaturalibus ſuppleri, ac commutari, remanentibus rebus ipſis in rerum natura; tamen contradictio aperta ſit tolli à quauis re propriam eius exiſtentiam, qua ſimpliciter, & abſolute dicatur exiſtere, & tamen rem ipſam remanere in rerum natura. Atque hæc eſt communis Theologorum ſententia, non poſſe, inquam, rem vnam ſimpliciter, & abſolute exiſtere per ſolam alterius rei exiſtentiam, vt patet ex eorum commentariis in tertio ſententiarum lib. ad diſt. 5. 6. & 9.

Naturales quoſdā modos ſuppleri poſſe ſupernaturalib.

Exiſtat ne humana Chriſti natura ſola exiſtentia Verbi diuini?

SECTIO III.

SED quia præcipuum argumentum oppoſitæ opinionis ſumitur ex eo, quod humana natura in Chriſto, ſi rationem, Patrumque dicta conſulamus, videtur exiſtere ſola diuini Verbi exiſtentia; hoc expendam⁹ diligentius. Nam quod ita res habeat, ex eo primum videtur cōſtare, quia ſubſiſtentia idem eſt, quod perfecta exiſtentia ſubſtantiæ, vt diximus lib. 5. natura autem humana Chriſti aſſumpta eſt ad diuinam ſubſiſtentiam, vt per eam ſubſiſteret; ergo & ad diuinam exiſtentiā, vt per eam exiſteret.

Aſſerunt Caiet. 3. p. q. 17. a. 2. Capreol. in 3. d. 6. Ferrar. 4. contra gent. c. 35. & 41. Henr. quodl. 3. q. 2. & alij.

Argumenta pro hac parte. c. 8. q. 5. ſect. 9

Deinde, quia id, quod terminat actionem realem, eſt ſuppoſitum, vt patet ex 1. lib. vbi Ariſt. ſic exponi ſolet, ac ſi dicat, actiones eſſe ſuppoſitorum, quod nos terminatiue etiam verum eſſe diximus: ergo exiſtentia, quæ per quamlibet actionem realiter obtinetur, eſt exiſtentia alicuius ſuppoſiti, at in Chriſto Domino non eſt aliud ſuppoſitum, niſi diuinum: ergo exiſtentia, quam humana eius natura per actionem obtinuit Incarnationis, non fuit alia, niſi diuina.

cap. 1.

Tertio, quia ſi Chriſtus Dominus haberet exiſtentiam humanam ſimul cum diuina, haberet vtique duplex eſſe, ac proinde duplicē vnitatem, quia vnitas rerum ſequitur earum

A eſſe: cum ergo ille non ſit duo entia, ſed vnū, fieri non poteſt, vt habeat exiſtentiam humanam ſimul cum diuina.

Accedunt multa Patrum dicta à Theologis relata, quibus ſentire videntur in Chriſto Domino duplicem quidem naturam; ſed vnum tantum Eſſe concedere oportere. Ex quibus eſt illud Patriarchæ Sophronii de duabus naturis, quæ ſunt in Chriſto Domino: *Vnum*, inquit, *eſſe ſortitur natura duplex*: & alia
B plura in hunc ſenſum.

Confirmatur ex Patribus.

In Epiſt. ad 6 Synod. habeturq́; act. 11.

Hæc tamen nihil traditæ à nobis doctrinæ nocent; quin potius ex ipſa diuini Verbi incarnatione peculiaria quædam argumenta ſumuntur, quibus plane oſtenditur humanā Chriſti naturam non exiſtere ſola diuini Verbi exiſtentia, ſed etiam humana, ac ſua. † Primum, quia alia fuit actio, qua Chriſti humanitas Spiritus ſancti virtute formata eſt; alia, qua diuino Verbo vnita; tametſi vtraque eo-
C dem temporis momento perfecta: id quod conſtat ex duplici vtriuſque termino. Terminus enim formationis fuit ipſa humanitas ex materia præexiſtente, & forma humana creata; terminus vero vnionis fuit Verbum caro factum, hoc eſt, Filius Dei factus homo: at naturæ humanæ formatio præcedit natura vnionem ſui cum Verbo diuino: (*ſiquidem extrema prius natura exiſtunt, quam ex iis tertium aliquid reſultet*) nulla autem natu-
D ra formatur, niſi cum accipit exiſtentiam: ergo in Chriſto Domino exiſtentia humanæ naturæ præceſſit natura vnionem ſui cum Verbo diuino, & ex conſequenti eam participationem, quam per vnionem aſſecuta eſt, diuinæ exiſtentiæ, quatenus ſcilicet naturæ humanæ exiſtentia per coniunctionem cum diuina facta eſt ſuo modo diuina. Deinde, quia natura humana eodem naturæ ordine præceſſit ſui aſſumptionem ad ſubſiſtentiam
E Verbi diuini: ergo prius natura extitit, quam ab illo aſſumeretur. Conſecutio aperta eſt, quia non aſſumitur, quod nondum eſt, ſed ꝙ iam eſt, & ex conſequenti, ꝙ vel tempore, vel natura aſſumptionem præceſſit. Differunt autem aſſumptio, & vnio, ꝙ quemadmodū aſſumptio actiua ex vna tantum parte intelligitur, ita etiam paſſiua ex altera duntaxat; Verbum enim ſolum aſſumpſit, ſolaque natura humana aſſumpta eſt: at vnio non diſtingui-
F tur in actiuā, & paſſiuam, ſed ex vtraq; parte denominat extrema vnita: vt enim humanitas vnita eſt Verbo, ita & Verbum humanitati. Tertio, quia humanitas aſſumpta dimitti poteſt, & ſuæ naturæ relinqui, vt omnes Theologi concedunt; qua dimiſſione (*ſi fieret*) reſultaret in ea noua perſonalitas humana, ꝙ etiam admittitur; tametſi nonnulli vlterius

Humanæ Chriſti naturæ eſſe propriam exiſt.

Ita Altiſiod. lib. 3. ſum. tract. 1. cap. 1. q. 8. Albert. in 3. d. 6. q. 2. a. 4. & ibi Scotus Dur. Gabr. Bonau. d. 5. a. 2 q. 1. Henr. d. 9. q. 1. a. 3. & alij.

Quo differāt aſſumptio, & vnio.

Non poſſe humanit. conſeruari non perſonatam.

addunt, poſſe illam hoc modo dimitti impedita ſimul reſultatione perſonalitatis, ſicque non perſonatam exiſtere: quod non probamus Si ergo eadem numero natura conceditur manere poſſe poſt dimiſſionem, perſpicuũ eſt eam non exiſtere nunc per eam ſolam exiſtentiam diuini Verbi, per quam ſuo modo eſt diuina; ſed exiſtere ſimpliciter, & abſolute per ſuam ipſius exiſtentiam.

Addi ſolet alia ratio ex cognitione angelica hunc in modum. Si humana Chriſti natura non exiſteret, niſi per ipſam diuinam exiſtentiam, non poſſet Angelus ſuæ naturæ viribus perſpicue intelligere eam exiſtere in rerum natura: quia non poteſt clare ſuis viribus diuinam exiſtentiam cognoſcere. Verum ſi hæc ratio quicquam efficit, eadem probari poſſet Angelum non poſſe ſuæ naturæ viribus clare intelligere humanam Chriſti naturam eſſe perſonatam: neque enim poteſt ſuis etiã viribus clare conſpicere diuini Verbi perſonalitatem, qua eſt perſonata: cum ergo neceſſe ſit fateri deſertores Angelos cognouiſſe perſpicue naturam humanam Chriſti eſſe perſonatam, nec tamen cognouiſſe eam eſſe perſonatam diuina perſonalitate, (*alioqui perſpicue cognouiſſent eum hominem eſſe Deum*) non recte inde concluditur naturam Chriſti non exiſtere per ſolam diuinam exiſtentiam, quod alioqui non potuerit Angelus, ſeu bonus, ſeu malus, ſuis viribus perſpicue cognoſcere illam eſſe in rerum natura.

Quid circa perſonalit. & exiſtentiam humanæ Chriſti naturæ Dæmon cognouerit.

Quare, ne in nos etiam redundet huius rationis vitium, dicimus Cacodæmonem clare cognouiſſe naturam humanam Chriſti eſſe perſonatam, quemadmodum & exiſtentem in rerum natura: neque id tantum à poſteriori, argumento ſcilicet deſumpto ab eius actionibus, ſed etiam à priori exiſtere quidem per ſuam exiſtentiam peculiarem, humanam ſcilicet, ſine qua exiſtere nullo modo poterat; perſonatam vero per aliquam perſonalitatem indefinite, quia perſonari & propria perſonalitate naturaliter, & aliena ſupernaturaliter poterat; quod Cacodæmonem non latebat, tametſi dubitabat, quidnam de facto accidiſſet, non permittente nimirum diuina prouidentia (*ſaltem ad tempus*) vt perſpicax mali Dæmonis ingenium aduerteret non eſſe in Chriſto Domino perſonalitatem creatam; quemadmodum non permiſit vt aduerteret beatiſſimam Virginem concepiſſe, ac peperiſſe integram.

Solutiones argumentorum. Dupliciter accipi ſubſiſtentiam.

Ad primum igitur oppoſitæ ſententiæ argumentum dicendum eſt, ſubſiſtentiam duobus modis accipi poſſe, quatenus huic loco eſt ſatis. Vno pro ſuppoſito ſubſiſtente; alio pro exiſtentia propria ſuppoſiti, quæ ſola in

A rebus creatis eſt perfecta exiſtentia: natura enim ſubſtantiæ creatæ etiam ſingularibus, antequam intelligatur ſuppoſitata, non vendicat ſibi perfectam exiſtentiam, ſed quandam quaſi inexiſtentiam, quia non poteſt exiſtere, niſi in ſuppoſito ex natura rei à ſe diſtincto. In hoc ergo poſteriori ſenſu concedimus ſubſiſtentiam idem eſſe atque perfectam exiſtentiam. Vnde etſi natura humana aſſumpta eſt ad diuinam ſubſiſtentiam,
B vt per eam ſubſiſteret, ſeu perfecte exiſteret: tamen non eſt aſſumpta, vt per eam ſolam ſimpliciter, & abſolute exiſteret. Nam exiſtentia, qua aliquid ſimpliciter, & abſolute exiſtit, eſt actualitas, qua vnaquaque ſiue res, ſiue entitas in ſuo quæque gradu cauſabilis, ponitur extra ſuas cauſas; in Chriſto autem Domino omnia, quæ ſunt aſſumpta, ſunt etiam (*imo, & prius natura*) cauſata, ſiue extra ſuas cauſas poſita.

Duobus modis actionem ad ſuppoſitũ terminari.

C Ad ſecundum dicito duobus item modis actionem terminari poſſe ad ſuppoſitum; vno, vt ſuppoſitum incipiat eſſe, veluti cum Angelus creatur, aut homo generatur; altero, vt incipiat habere aliquod eſſe ſuperadditum veluti cum homo fit iuſtus, aut cum Deus factus eſt homo. Vtroque igitur modo per actionem acquiritur aliqua exiſtentia, ſed non in eadem re. Nam cum ſuppoſitum incipit eſſe, ipſum eſt, quod exiſtentiam accipit; cum
D autem incipit habere aliquod eſſe ſuperadditum, ſiue ſubſtantiale illud ſit, ſiue accidentale, tunc non ipſum incipit ſimpliciter, & abſolute habere exiſtentiam, ſed ea ſola, quæ illi ſuperadduntur, ſi antea non exiſtebant: quamquam & ipſum ſuppoſitum incipit ea, quæ illi adueniunt, eorumque exiſtentias ſuppoſitare, eiſque ſubſiſtentiam, perfectam ve exiſtentiam communicare viciſſimque ab eis aliquod eſſe, nomenque accipere.
E Quanquam ergo in Chriſto Domino, vt obiiciebatur, non eſt aliud ſuppoſitum, niſi diuinum; non inde tamen ſequitur humanam naturam in Incarnatione diuini Verbi non accepiſſe aliam exiſtentiam, niſi diuinam. Nam etſi ratione aſſumtionis ſolam diuinam ſubſiſtentiam obtinuit; prius tamen naturæ ordine in ipſa ſcilicet humanitatis formatione, quæ in eodem inſtanti eſſe cœpit, acceperat exiſtentiam humanam.

Quo pacto in Chriſto duplex eſſe concedi poſſit. Quo itẽ illud Patres negẽt. Vide quæ diximus lib. 5. c. 8. q. 5. & Baron. tom. 4 anno Chriſti 362.

F Ad tertium dicendum, ſi de re ipſa ſit quæſtio, duplicem eſſe in Chriſto Domino exiſtentiam quemadmodum & duplicem naturam: diuinam ſcilicet, & humanam: atque hoc modo potuiſſe in Chriſto Domino duplex eſſe affirmari. Sed quia verbum, eſſe, cum agitur de ſubſtantiis, ſæpe ſumitur pro ſubſtantia, pro qua non ſumitur exiſtentiæ vocabulum;

bulum, nomen autem ſubſtantiæ & apud Patres, & apud ipſum Ariſtotelem duobus modis potiſſimum vſurpatur, vno pro ſuppoſito, altero pro natura ſubſtantiæ; nõ auſi ſunt Patres confiteri in Chriſto Domino duplex eſſe, ne quis putaret admitti ab eis cum Neſtorio duplex ſuppoſitum in Chriſto. Iuxta hanc ergo Patrum cautam, & piam vſurpationem negatur prior illa conſequentia [Chriſtus Dominus habet duplicem exiſtentiam, ergo & duplex eſſe:] poſterior autem illa [Si haberet duplex eſſe, (ſumpto eſſe pro ſuppoſitali, haberet duplicem vnitatem] propterea conceditur, quia vnitas ſuppoſiti multiplicatur cũ multiplicatione ſuppoſiti, non autem cum multiplicatione naturæ ſiquidem vnum, & idem ſuppoſitum (*ſaltem diuinum*) poteſt plures naturas ſuppoſitare, etiam completas, & ſubſtantiales Dixi [ſaltem diuinũ] quia multo probabilius eſt ſolũ diuinũ poſſe ſuppoſitare plures naturas ſubſtantiales completas.

Atq; hoc modo intelligẽdus eſt Sophronius & cæteri omnes Patres, cum dicunt duplicem Chriſti naturam ſortiri in eo vnum, & idem eſſe, nempe ſuppoſitale, quod nihil eſt aliud, quam eas ſubſiſtere per vnam ſuppoſiti diuini ſubſiſtentiam. Nam cum alioqui accipiunt eſſe pro exiſtentia, plane fatentur humanam Chriſti naturam habuiſſe ſuum eſſe in Verbo, non autem per Verbum, quaſi per ſolam Verbi exiſtentiam.

Vt Damaſ. lib. 3. fidei c. 11. & 12.

Quod ſi lubet contra multorum D. Thomæ ſectatorum opinionem ſententiam ferre, placet nobis Paludani iudiciũ, qui exiſtimat D. Thomam nunquam negaſſe naturam humanam habere in Chriſto Domino, habuiſſeque prius natura, quam aſſumeretur, propriam exiſtentiam, ſed ſolum negaſſe eam habuiſſe perfectum eſſe niſi per ipſam Verbi ſubſiſtentiam; quod cum ex aliis locis compluribus, tum vero ex 3. p. q. 2. ar. 6. & q. 17. ar. 2. videtur aperte colligi. Priori enim loco dicit, humanam naturam aſſumptam eſſe in Chriſto ad vnum eſſe, non vt eſt eſſe naturæ, ſed vt eſt eſſe perſonæ: id quod propterea dicit, quia eſſe, ſiue exiſtentia naturæ præceſſit naturæ ordine aſſumptionem: in poſteriori autem loco ait eſſe pertinere ad naturam, & ad hypoſtaſim, hoc eſt, ſuppoſitum; ad naturam, vt ad id, quo aliquid habet eſſe; ad hypoſtaſim vero vt ad id, quod habet eſſe: cuius rei hæc eſt ratio, quia exiſtentia naturæ eſt imperfecta, tanquam eius, quod per ſe eſſe non poteſt; ſed poteſt tamen dare aliquod eſſe, & eſſe id, quo aliquid eſt: exiſtentia vero hypoſtaſis eſt perfecta, & completa exiſtentia tanquam eius, quod omnino per ſe exiſtit. Quare etſi D. Thomas non putauit materiam habere pecu-

Palud. in 3. d. 6. q. 5.

D. Thomam in hac eſſe ſententia.

A liarem exiſtentiam, quia eſt pura potentia, ſed
eam accipere à forma; (qua in re non pauci eius doctrinæ alumni ab eo diſſentiunt) tamen crediderim illum exiſtimaſſe humanam Chriſti naturam, quia eſt ens actuale, propriam ſibi vendicare exiſtentiam per quam ipſa exiſtit tametſi à Verbo diuino, atque in illo habeat perſonalem exiſtentiam, ſiue ſubſiſtentiam, quæ ſola in creaturis eſt perfecta exiſtentia.

B

Concluditur materiam diuina virtute poſſe ſine forma ſubſtantiali exiſtere.

SECTIO IV.

Ex iis, quæ dicta ſunt, patet materiam habere propriam, ſiue peculiarem exiſtentiam ſuæ naturæ debitam, nec poſſe exiſtere in rerum natura per ſolam exiſtentiam formæ, aut cuiuſquam rei alterius. Num au-
C tem diuina, ſupernaturalique virtute ſine
forma ſubſtantiali poſſit exiſtere, (nam ſine omni accidentali impoſſibile eſt, cum non poſſit exiſtere ſine relatione actualis dependentiæ à Deo) id iam videndum eſt. Namque id fieri non poſſe naturaliter nullus Philoſophus dubitat; tum quia naturæ inſtitutum non eſt ſpoliare materiam forma aliqua, niſi vt alia inducatur: (*neque enim agentia intendere poſſunt meram priuationem, ſed actum ali-*
D *quem perfectionemque, cui coniuncta ſit aliqua pri-*
uatio) tum etiam, quia ex naturæ præſcripto nihil otioſum permittitur, cum vnaquæque res propter aliquam operationem ſit condita, materia autem ſine forma abſoluta exiſtens nihil poſſit agere.

Materiam non poſſe exiſtere naturaliter ſine forma ſubſtantiali.

Poſſe igitur illam ſupernaturali Dei virtute ſine ſubſtantiali forma exiſtere, ex eo primum probatur, quia nulla in ea re implicatur contradictio. Illa enim, quam ſolam oppoſi-
E tæ ſententiæ autores afferunt, ac afferre poſ-
ſunt, fore, inquam, vt materia exiſtat actu ſine actu, non eſt vera contradictio; quia aut in ea æquiuocatio committitur, aut aſſumitur id, quod negatur. Nam ſi nomine actus in priori loco intelligitur actus, ſeu actualitas exiſtentię, in poſteriori autẽ actus ſubſtantialis, ſeu ſubſtantialis forma, aperta eſt æquiuocatio: ſin vtroq; loco intelligatur forma ſubſtantialis, iam ſumitur in priori id, quod non
F damus, & impingitur nobis contradictio, quã
non inducimus, nempe materiam exiſtere ſub forma ſubſtantiali, cum ponimus illam ſine forma ſubſtantiali exiſtere.

Probatur poſſe diuina virtute.

Deinde, quia non minus credibile eſt fieri poſſe, vt materia ſupernaturali Dei virtute exiſtat ſine forma ſubſtantiali, quam vt accidẽtia in ſacra Euchariſtia exiſtãt ſine ſubiecta

ſub-

ſubſtantia; neque enim minus pendent accidentia a ſubiecta ſubſtantia, à qua in aliam migrare non poſſunt, quam materia à forma ſubſtantiali, quæ aliam, atque aliam ſubire poteſt: at certo credimus diuina virtute accidentia illa ſacra exiſtere ſine ſubiecta ſubſtantia; ergo dubitare non debemus fieri poſſe eadem virtute, vt materia exiſtat ſine forma ſubſtantiali. Nec iam locum hic habet illa reſponſio, Accidentia eſſe actus quoſdam, atque iccirco non ex eo, quod actu exiſtant ſine ſubiecto, effici, vt actu exiſtant ſine actu; quod tamen de materia dici debet, cum ſit pura potentia; iam enim oſtenſum eſt, non recte concludi materiam eſſe actu ſine actu, ſi ponatur exiſtere ſine forma ſubſtantiali. Nam etſi ipſa non ſit actus, eſt tamen actu per ipſum exiſtendi actum: vnde impertinens eſt dicere accidentia eſſe actus quoſdam, vt negentur eſſe actu in ſacra Euchariſtia ſine actu: aliud enim eſt illa eſſe actu, quod habeant per ſolam exiſtentiam actualem, & non per ſe ipſa formaliter: aliud eſſe actus, quod per ſe habent etiam tunc, cum actu non exiſtunt in rerum natura.

Quidquid Deus conſeruat per cauſas ſecundas externas poteſt ſolus conſeruare non tamen facere, quidquid cũ eis facit.

Tertio, quia quicquid Deus conſeruat per cauſas ſecundas non pertinentes ad conſtitutionem rei conſeruatæ, ſe ſolo conſeruare poteſt; cum igitur conſeruet materiam per formam ſubſtantialem, quæ non pertinet ad illius conſtitutionem, poterit eandem ſine forma conſeruare. Non dixi [*Quidquid facere poteſt*] ſed [*Quidquid conſeruare*] quia multa facit Deus per cauſas ſecundas, quæ non poteſt ſe ſolo facere: quo pacto concurrit effectiue ad actus vitales creaturarum, & ad alia quædam opera non vitalia, quæ tamen ipſe ſolus efficere non poteſt; veluti ad actum comedendi, ambulandi, tangendi eo modo, quo non viuentia tangunt. Additum eſt [*Non pertinentes ad conſtitutionem rei conſeruatæ*] quia Deus non poteſt conſeruare totum cõpoſitum ſine ſuis partibus non modo omnibus, ſed ne ſingulis quidem. Excipiunt quidam aduerſæ partis authores à pronuntiato, quod ſumpſimus, ea, quæ conſeruantur per cauſas formales: quia effectus formalis, inquiunt, non poteſt conſeruari ſine cauſa formali. Verum indiſtincte loquuntur, nec colligunt inſtitutum. Nam exiſtentia materiæ non eſt effectus formalis proximus, & immediatus formæ ſubſtantialis, (*in ſolo enim genere proximorum effectuum formalium verum eſt effectum formalem alicuius formæ non poſſe ſine ea conſeruari, vt patet in calido, vt calidum eſt, & in calore, quo eſt calidum*) ſed eſt eius effectus mediatus, & remotus; proximus enim eſt informatio materiæ; remotus vero

Effectus formalis proximus non poteſt à ſolo Deo conſeruari.

A eſt conſeruatio eiuſdem in genere cauſæ formalis: quo pacto etiam calor in genere cauſæ formalis conſeruat exiſtentiam rei, quæ eſt calida, ſi calor ad eius conſeruationem eſt neceſſarius. Quanquam ergo nulla virtute fieri poteſt, vt materia ſit informata ſine forma, tum quia forma eſt de intima ratione rei informatæ, vt informata eſt: tum etiam, quia Deus non poteſt ſupplere per ſe ipſum vicem cauſæ formalis, quoad informatio-
B nem, quia informare importat imperfectionem formæ; tamen diuina poteſtate fieri poteſt, vt materia conſeruetur ſine forma, quia Deus ſupplere poteſt per ſeipſum vicem formæ quoad conſeruationem materiæ in genere cauſæ formalis, quatenus illam continere poteſt in ſuo eſſe, quia id nullã imperfectionem ſecum affert, vt lib. 5. diximus. *cap. 2. q. 12.*

Materiam ſine forma conditam inſinuant Aug. de Gen. contra Manich. c. 7. confeſſ. li. 12. Ambr. 1. Hexam. c. 8. Baſil. hom. 2. Chryſ. Eucher. & alii ad eund. locũ.

Accedunt nonnulli Patres, qui non ſolum fieri poſſe concedunt, vt materia exiſtat ſine
C vlla forma ſubſtantiali, ſed etiam id factum eſſe initio mundi aſſerunt: hoc enim volunt Moyſen de materia ſignificaſſe, cum dixit: *Terra autem erat inanis, & vacua,* hoc eſt, informis: quod idem quidam Scholaſtici Doctores ſentiunt, quanquam id factum fuiſſe minus eſt veriſimile.

Solutio argumentorum partis aduerſæ.

D

Sectio V.

** Marſ. in 2. q. 8. ar. 2. & Gabr. d. 12. q. 1. art. 3. & q. 2. ar. 1.*

QVARE ad primum argumentum negatiuæ partis dicendum eſt nullam inuolui contradictionem in eo, quod materia ſine forma exiſtere ponatur, vt oſtenſum iam eſt: nam contradictionem ex eo recte concludi, quod Ariſtoteles ait materiam ex ſe nũllum habere actum. Quanquam enim primus actus, qui ei de facto aduenit, eſt forma ſub-
E ſtantialis: poteſt tamen habere actum exiſtendi ſine illa. Tum demum autem fieret, vt materia eſſet actu ſine vllo actu, ſi aliquando illa daretur in rerum natura non ſolum ſine vlla forma, ſed etiam ſine exiſtendi actu. Ad aliam vero extructionem eiuſdem argumenti concedendum eſt, quidquid ex actu in rerum natura, eſſe actum, aut peculiarem ſibi actum vendicare, ſi nomine actus etiam actus exiſtendi, & non ſola forma, quæ veram entitatem habet intelligatur. Quanquam vero pro-
F prius, & peculiaris actus materiæ ſit forma ſubſtantialis: poteſt tamen materia eo ſpoliari conſeruata eius exiſtentia ſupernaturali Dei virtute, ſupplentis nimirum in genere cauſæ formalis, vt continens eſt, defectum ſubſtantialis formæ.

Ad ſecundum dicendum proprium quidem

dem eſſe formæ ſubſtantialis dare eſſe ſubſtantiale, tum informando materiam, tum etiam conſeruando illam: cæterum, etſi Deus illam ſe ſolo informare non poteſt, poſſe tamen ſe ſolo conſeruare, ſuppleto ad id conſeruatiuo concurſu formæ ſubſtantialis, non mutato in effectiuum, vt quidam non recte exiſtimant.

Exponitur illud, Vt res ſe habet ad eſſe, ita ad cognoſci.

Ad tertium dicendum propoſitionem illam [*Quo pacto ſe res habet ad eſſe, ita & ad cognoſci*] intelligendam eſſe quoad rerum eſſentias, non quoad earum exiſtentias: alioqui non poſſet vlla forma ſubſtantialis exiſtere ſine materia, neque vlla accidentalis ſine ſubiecto; quia illæ ſine materia, hæc autẽ ſine ſubiecto intelligi non poſſunt.

Compoſitum tam phyſ. quam metaphyſ. habere ſuam pecul. exiſtentiam.

Ad quartum dices nihil obeſſe vnitati compoſiti, quod materia peculiarem habeat exiſtentiam diſtinctam ab exiſtentia formæ: nam præter eas exiſtentias, totum etiã ipſum habet ſuam peculiarem exiſtentiam, eamque vnicam, ſiue ſit phyſicum, ſiue metaphyſicum; quia, vt eſt per ſe vnius eſſentiæ, vnitatiſve diſtinctæ ab entitatibus & vnitatibus partium, ita etiam eſt vnius peculiaris exiſtentiæ.

Ad quintum dicendum, verum eſſe, quod dicitur, omne abſolutum diſtinctum realiter ab alio abſoluto poſſe diuina virtute ſine illo conſeruari, ſi modo aliud non pertineat ad conſtitutionem illius: at formam ſubſtantialem non pertinere ad conſtitutionem materiæ; proinde nihil impedire, quo minus materia ſine forma ſubſtantiali diuina virtute conſeruetur. Quod autem obiicitur de proprietatibus rerum, & partibus, ex quibus totum conficitur, partim negandum eſt, partim concedendum, illæſa ſententia, quam ſequimur. Nam proprietates eæ, quæ ſunt vera entia, & non aptitudines quædam puræ, ita ſe habent ad ſubiecta, vt ſubiecta ſine illis, & illæ ſine ſubiectis diuina virtute conſeruari poſſint, vt lib. 5. diximus; totum vero ſine partibus, ex quibus conſtituitur, conſeruari nullo modo poteſt, vt oſtendimus lib. ſuperiori.

Quæ proprietates poſſint ſine ſubiecto conſeruari. cap. 5. q. 1. ſec. 5. c. 17. q. vn. ſect. 4.

Ad poſtremum negandum eſt aptiorem eſſe naturam ſingularem ſubſtantiæ compoſitæ, vt exiſtat ſine ſuppoſito, quam materiam, vt exiſtat ſine ſubſtantiali forma. Nam etſi ſingularis ſubſtantia compoſita eſt completæ, & actualis naturæ, quia includit actum ſubſtantialem, materia vero incompletæ, & pure potentialis, quia nullum actum includit: tamen in eo ſunt pares, quod nec natura exiſtere poteſt naturaliter, niſi in ſuo proprio ſuppoſito, nec materia, niſi ſub aliqua forma ſubſtantiali, cuius ſit capax: ſupernaturaliter autem vtraque poteſt, cum Deus per ſe ipſum

A ſupplere poſſit & terminum naturæ, quo naturaliter completur ſuppoſitum, & cauſalitatem formæ, qua materia per illam conſeruari ſolet. Pro qua re lege, quæ fuſius diximus ad caput octauum libri quinti.

Maxime q. 6 ſect. 4. & 5.

B

Num in corruptione rerum naturalium fiat omnium formarum reſolutio vſque ad materiam primam?

QVÆSTIO II.

De quibus formis hoc loco poſſit eſſe dubitatio.

C

SECTIO I.

Text. 19.

ETSI huius quæſtionis occaſionem arripiunt nonnulli ex iis, quæ Ariſtoteles tradit cap. 4. cum ait duobus modis hoc ex hoc fieri ſolere, aut cum progreſſione ad interiora, aut cum reſolutione ad principium; tamen quia materiam primam attingit, neque admodum aliena eſt à ſuperiori, eam hoc loco tractare non grauabimur. Eſt autem quæſtionis ſenſus,

Quæſt. ſenſus

D An cum res quælibet naturalis corrumpitur, omnes formæ, quæ in eius materia erant, expellantur, vt formæ rei, quæ generatur, introducantur? Cumque hoc intelligi poſſit vniuerſe tam de formis ſubſtantialibus, quam de accidentalibus, quod quidem ad ſubſtantiales attinet, paucis expediri res poteſt.

Variæ ſent. circa formæ ſubſtant. reſolut.

Vide quæ diximus lib. ſup. c. 12. q. vn. à ſect. 7.

Tres fere ſunt hac de re Philoſophorum ſententiæ. Vna eorum, qui in nulla corruptione putauerunt fieri earum reſolutionem

E vſque ad materiam primam, quod in omnibus rebus, quæ gignuntur, & intereunt poſuerint formam corporeitatis materiæ coæuam: quam ſententiam pauciſſimi ſunt, qui ſequantur. Altera eorum, qui crediderunt in aliis eam reſolutionem admittendam eſſe, in aliis non eſſe, quod exiſtimarunt in ſolis viuẽtibus dari corporeitatis formam ab anima diuerſam, vt quæ eam præcedat in generatione, & in corruptione, ſeu reſolutione comitetur;

F tametſi aliter hi, atq; illi ſuperiores corporeitatis nomen accipiunt, videl. pro organizationis, vt ſic dicã proinde non admittunt eam reſolutionem, de qua eſt quæſtio, niſi cũ elementa corrumpuntur, vt gignantur alia elementa, vel miſta; aut etiã corrumpuntur miſta non viuentia, vt gignantur quæcunq; non viuentia. Nã cum viuens ex nõ viuente generatur,

tur, non putant illi aliquam ibi eſſe corruptionem, ſed ſolam nouæ formæ viuentis introductionem: cum autem viuens corrumpitur fatentur iidem eſſe ibi reſolutionem, ſed non ad materiam vſque primam, cum adhuc in materia remaneat illa eorum corporeitatis forma, quam miſtionis appellant. Atque hæc ſententia nec paucorum eſt, nec ignobilium Philoſophorum, ac Theologorum. Tertia eſt eorum, qui dum vnam tantum ſubſtantialem formam in quolibet ente naturali ponant, conſequenter fatentur in omnibus corruptionibus fieri reſolutionem formarum ſubſtantialium vſque ad materiam primam, quia expulſa vna, quæ adeſt, nulla reſtat expellenda: quæ ſententia vt eſt plane Ariſtotelica, potioribuſque Philoſophis placet, ita & nobis probatur, eaque ex ſuperiori libro perſpicua relinquitur.

Ariſtotelica ſentent. hac de re.

De accidentalibus autem formis, quæ in vnaquaque re multæ ſunt, & eo plures, quo illa eſt perfectior, tota reliqua eſt dubitatio. Verum nec de omnibus æquum eſt, vt diſſeratur, cum certum omnino ſit quædam accidentia eſſe, quæ partim materiã, partim formam nequaquam deſerant, ſed ſemper comitentur vel materiam, quouis modo illa mutetur: vt relatio actualis dependentiæ illius à Deo; & exiſtentia eius in loco, ac tempore: vel formam ſubſtantialem, quæ expellitur, ſiue cum ea permaneant extra materiam vt intellectus, & voluntas cum anima rationali: ſiue cum ea pereant, vt facultates propriæ brutorum animantium. De his enim omnibus non eſt, cur diſputetur, cum conſtet, quid de ſingulis dicendum ſit. At de iis, quæ æque videntur conuenire rei, quæ generatur, atque ei, quæ corrumpitur, vt eſt quantitas, multæque qualitates vtrique conſentaneæ, aut certe neutri repugnantes, merito quæri poteſt, ac debet, permaneãt ne re vera in re genita, quemadmodum fuerant in ea, quæ interiit, an potius omnes expellantur, vt aliæ introducantur. Senſus enim (*imo & intellectus, cum ſenſuum iudicium, & experientiam ſequitur*) iudicat non eſſe diuerſas, vt calorem in cibo, & ſanguine in quem conuertitur, aut in ſanguine & carne, quæ ex illo generatur. Intellectus vero ſecutus quædam principia, & fundamenta, quibus generatio ex materia prima, & forma ſubſtantiali ſtabilitur apud Ariſtotelem, & alios primarios Philoſophos, iudicat, quandocunque pellitur forma ſubſtantialis, quæ prima eſt in quaque re, accidentia omnia, quæ non ſunt materiæ propria, & peculiaria, ſimul cum ea expelli; vt quæ poſtea cernuntur in re genita, non ſint eadem numero, ſed ad ſummum ſola ſpecie. Itaque cum

Quædam acciden. ſemper in corruptione comitari materiam alia formã.

De quibus accidentalib. formis procedat quæſt.

Senſum in hac re cum ratione pugnare.

A ratio in hac re pugnet cum ſenſu, neque omnes rationi aſſentiantur contra ſenſuum iudicium, niſi cum valde luculenta eſt demonſtratio, operæ pretium erit controuerſiam hanc aliquanto diligentius diſcutere.

B *Opinio eorum, qui ſentiunt non fieri reſolutionem accidentium vſque ad materiam primam, quorundam, quæ conſentanea ſunt rei genitæ, atq; corruptæ, aut etiam neutri repugnantia.*

SECTIO II.

IN hoc igitur communi accidentium genere non fieri reſolutionem vſque ad materiam primam, ſed eadem numero manere in genito, quæ fuerant in corrupto, ſententia eſt multorum: non eorum tantum, qui plu- C res formas ſubſtantiales ponunt in eodem compoſito, quarum aliqua aut ſemper, aut ſæpe relinquatur in materia: ſed etiam quorundam ex iis, qui vnam tantum huiuſmodi formam in eodem agnoſcunt: quorum argumenta hæc ſunt ferme.

Vt Auic. 1. ſuff. c. 7. Gãd. quodl. 15. q. 7. Och. quodl. 2. q 18. Greg. in 2. d. 12. q. 2. & Gabr. d. 16. q. 1.

Primum, quia ſi accidentia omnia rei, quæ corrumpitur, & cuius forma eſſe deſinit, (*Vt pro hac ſententia hominem excipiamus*) in ipſo inſtanti corruptionis pereunt, non eſt, cur potius forma huius, D vel illius ſpeciei, quam cuiuslibet alterius introducatur: nulla enim tunc erit diſpoſitio in materia, qua illa potius ad hanc, quam ad illam ſpeciem determinetur.

Argumenta pro hac ſententia.

Deinde, quia nullum in eo inſtanti erit inſtrumentum, quo agens principale educat formam è potentia materiæ: ſicque aut nihil gignetur, aut dabitur effectus in actu ſine cauſa in actu, quod fieri poſſe ipſe Ariſtoteles negat lib. 5. cap. 2.

text. 3.

E Tertio, quia ſi in eo inſtanti neceſſe eſt alias numero diſpoſitiones præcedentibus ſimiles ſuccedere, nulla omnino eſt ratio, cur præcedentes perire debeãt; natura enim nihil fruſtra, ac ſine ratione facit.

Ex Ariſt. 1. de cœlo. c. 4 text. 33.

Quarto quia nullum eſt agens in eo temporis momento, à quo illæ expellantur; ſiquidem ſolum generans (*concurrentibus tamen iis agentibus, quibus illud in agendo ſubordinatum eſt*) eas induxerat, vt earum interuentu in- F duceretur forma rei generandæ: non poteſt autem vllum agens in agendo ſibi eſſe contrarium.

Quinto, quia non eſt agens vllum, à quo in momento introductionis formæ diſpoſitiones illæ nouæ gignantur; aut enim præcedent natura formam, aut ſubſequentur, quorum neutrum fieri poteſt. Nam ſi præcedunt

dunt natura quonam pacto introducuntur in materiam nudam, qualis præcedit natura in eo inſtanti formam ſubſtantialem? agens enim naturale in materiam nudam agere non poteſt. Sin ſequuntur formæ introductionem; ergo forma eo temporis momento introducta eſt in materiam indiſpoſitam, quod fieri nequit: agentium enim actus, vt Ariſt. ait 2. de Anima cap. 2. ſunt in patiente diſpoſitio. Accedit, quod diſpoſitio materiæ non
Text.14. eſt proprietas formæ, vt eius introductionem conſequatur.

Sexto, quia in cadaueribus recens genitis ex nimio frigore reperitur calor: is autem nõ potuit induci à nimium frigido agente: relictus ergo fuit idem numero in ipſa animalis materia, etiamſi nulla in eo ſit forma corporeitatis ab anima diuerſa.

Septimo, quia & quotidiana experientia, & pia obſeruatio in hanc eandem opinionem conſpirant. Nam & miſtis experimur variam temperationem primarum qualitatum, quæ fuerant in elementis, & in pharmacis compoſitis varias virtutes ſimplicium, ex quibus conflata ſunt; eaſdemque veneramur cicatrices ſanctorum corporum, & eaſdem oſſium figuras; vt cum communi hominum ſenſu, & ſana religione puguare contraria opinio videatur.

Octauo, quia etſi nullum aliud accidens concedatur in genito, quod fuerit in corrupto, certe quantitas nunquam materiam deſerere videtur; quod multis, & magni momenti rationibus graues authores probant, vt paulo poſt dicetur.

Poſtremo, quia ſi quid obſtaret, quo minus eadem communia accidentia eius, quod corruptum eſt, permanerent in genito, id eſſet maxime, quia cum res corrumpitur amittitur vnica forma ſubſtantialis, quæ in
c. 12. q. vnic. ſect. 1. & ſeq. quolibet ente naturali eſt, vt ex ſuperiori libro conſtat: ea autem amiſſa nullum ſupereſt ſubiectum, in quo huiuſmodi accidentia conſeruentur, quod ſubiectum eſſe debet actuale, non pure potentiale, vt eſt materia prima: at hoc falſum eſſe multis quoque rationibus nobiles Philoſophi oſtendunt, contendentes materiam primam æque accidentium corporalium, atque formarum ſubſtantialium, eſſe proprium, & germanum ſubiectum, vt paulo etiam inferius dicetur. Accedunt plura Ariſtotelis teſtimonia, quibus illum hanc quæſtionis partem ſibi perſuaſiſſe
c. 3. text. 24. c. 4. text. 25. & c. 5. tex. 34 non dubitant huius ſententiæ patroni: quale eſt illud 1. de Generat. eaſdem affectiones perſpicuitatis, & frigiditatis eſſe in aere genito, quæ fuerant in aqua corrupta: & illud 2. lib. eiuſdem operis, faciliorem eſſe tranſitum in

A elementis, quæ eandem communem qualitatem, quaſi commune ſymbolum, habent, quam in iis, quæ non habent.

Num quantitas eadem numero perpetuo materiam comitetur?

SECTIO III.

B VT hæc controuerſia dirimatur, duo prius videnda ſunt. Vnum eſt an quantitas eadem numero ſemper comitetur materiam? ſi enim res ita habet, ſaltem hac ex parte conſtabit non fieri reſolutionem omnium accidentium communium vſque ad materiam primam, habebiturque via facilis ad oſtendendum, qua ratione cætera accidentia, quæ in quantitate recipiuntur, permanere poſſint eadem numero in genito, quæ fuerant in corrupto. Cuius dubitationis partem affirmati-
Auerr. opin. 1 Phyſ. cõm. 63. & lib. de ſubſt. orbis c. 1. & 4. & in Epitome Metaph. tract. 2. c. vlt.
C uam probat Auerrhoes multis in locis, quam vt ſtabiliat, diſtinguit dimenſiones (ſic enim appellat quantitatem trinæ dimenſionis, quæ in materia cernitur) in eas, quæ interminatæ ſunt, & in eas, quæ terminatæ: interminatas appellat non eas, quæ careant termino in rerum natura, cum nullæ ſint, ſed ipſas terminatas, quatenus ſecundum ſe ſpectantur, ſuamque terminationem, figurationemque naturæ ordine præcedunt: terminatas vero, cum
D iam ſpectantur vt his, vel illis terminis circumſcriptæ. Ait ergo interminatas eſſe coæuas materiæ; terminatas ſæpe variari, ſeu potius ipſas interminatas, figurataſque hoc modo eſſe, nunc illo. Auerrhoem ſequuntur non ſolum Arabes, ſed multi etiam ex Latinis in quibus ſunt complures recentiores Philoſophi eius ſectatores in iis, quæ ad naturæ doctrinam pertinent; & ex Theologis ſcholaſticis Aureolus, Gregor. & alii non pauci: pro
Aureol. apud Capr. in 2. d. 13. q. 1. ar. 2. Greg. d. 12. q. 2.
E qua re multa congerunt argumenta, ex quibus hæc pauca licet deſumere.

Argumenta pro Auerrois ſentent.
Primum. Vt qualitas eſt propria formæ, ita quantitas materiæ: at qualitates, quæ ſunt propriæ formarum, nunquam eas deſerunt, vt inductione patet in forma humana, equina, bouina, & cæteris: ergo quantitas, quæ eſt propria materiæ, nunquam deſerit materiam.

F Secundum. Si qua de cauſa quantitas non eſſet coæua materiæ, ea maxime ratione non eſſet, quia eſſet actus natura ſua poſterior, quam forma ſubſtantialis; ſicque eam ſupponeret in materia, vt illa adueniente adueniret, recedenteq; recederet: atqui hoc dici non poteſt, tum quia quantitas, cum extendat materiam, vt habeat partes extra partes, neceſſario præcedit non ſolum natura, ſed et-

iam tempore, formam quamlibet ſubſtantialem, quæ recipi omnino non poteſt, niſi in materia extenſa, vt inductione patet; tum etiam, quia introductio formæ ſubſtantialis ſupponit diſtinctionem materiæ, in qua recipitur, à materiis aliarum rerum: non expellitur ergo præcedens quantitas à materia, ſed eſt illa coæua.

Tertium. Aut quantitas, quæ dicitur eſſe alia, atque alia cum alia etiam, atque alia forma ſubſtantiali, recipitur in materia quanta, aut non quanta; ſi in materia quanta, ſuperuacanea eſt, quæ aduenit; ſi in non quanta, ergo in materia indiuiſibili: at quæ indiuiſibilia ſunt, diuiſibilia fieri non poſſunt, quemadmodum quæ immaterialia, non poſſunt fieri materialia: non poteſt igitur materia nouam quantitatem recipere, ſed ſemper habet eandem ſibi coæuam.

Quartum. Si in corruptione ſubſtantiæ præexiſtens quantitas expellitur à materia, aut expellitur per ſe, aut per accidens, nempe ad expulſionem ſubſtantialis formæ: at per ſe expelli non poteſt, quia nulla forma ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis, quæ in materiam induci poteſt, contraria eſt quantitati, aut ei modo aliquo repugnat; nec vero ad expulſionem formæ ſubſtantialis præexiſtentis, quia æque congruit cum ſubſequenti. Ergo nullo modo expellitur, ſed perpetuo materiam comitatur.

Poſtremum. Si in generatione ſubſtantiæ noua quantitas introduceretur, educeretur ſane è potentia materiæ: at quandocunque actus vnius ſpeciei eſt in materia, nullum agens intendit inducere alium eiuſdem ſpeciei; quia intentioni agentis æque ſatisfit per vnum, atque per alterum: non ergo introducitur quantitas noua in generatione vllius rei.

Quid efficiãt hæc arg.

Sed argumenta hæc, ſi qua eorum aliquid probant, illud tantum efficiunt, vt oſtendant, quantitatem nunquam per ſe, ſiue ex intentione agentium, aut ex propenſione materiæ expelli à materia, ſed ſemper ab eis ſupponi, & quantum in ipſis eſt, foueri, & conſeruari; quia neque actio, aut paſſio vlla eſſe poteſt, niſi in materia quanta, ſiue extenſa, (*indiuiſibilia enim moueri, & omnino pati ab agentibus naturalibus non poſſunt*) ſatiuſque illis eſſet hac ex parte pro generatione rerum complenda, ſi eadem numero quantitas ſemper in materia perſeuerare poſſet. Itaque hæc quantitatis ſpecies ex intentione quidem agentium, & propenſione materiæ coæua ipſi materiæ eſt, adeo vt etiam à D. Thom. qui alias perſpicue docet, eam amitti in cuiuuis rei corruptione, ſæpe numero dica-

Quo ſenſu quãtitas dici queat mat. coæua.

A turilli coæua, vt patet ex iis, quæ ille ſcribit de dimenſionibus interminatis in 4. ſent. *d.* 12. *q.* 1. & *d.* 44. *q.* 1. & 4. *contra Gent. cap.* 80. & *aliis locis*: hoc autem de ſola quantitate molis dicitur, quia de nulla qualitate ſpecie dici poteſt: nulla enim eſt in rebus corruptibilibus, cuius expulſio non intendatur ab aliquo agente naturali, & ab ipſa etiam materia non appetatur, vt introducatur alia diuerſæ ſpeciei. At ſi intentio agentium, propen- B ſioque materiæ non attendatur, ſed ſolum quæratur, quid re ipſa in corruptione cuiuſque rei per accidens eueniat; (an ſcilicet propter defectum ſubiecti, in quo quantitas conſeruatur, præcedens eſſe deſinat?) hoc, inquam, ex ea dubitatione explicanda pendet, Quodnam ſubiectum aſſignandum ſit huiuſmodi quãtitati, & quanam ratione illud eam ſuſcipiat, & retinere poſſit; quæ dubitatio mox diſcutienda eſt.

Cur non ita qualitates.

Deciſio huius dub. vnde eiicienda.

C Quare ad primum argumentum dicendum, etſi quantitas modo aliquo dici poteſt proprietas materiæ, nempe quatenus materia nunquam naturaliter eſſe poteſt ſine quãtitate aliqua, dubium tamen eſſe, num ſemper eadem numero in illa eſſe debeat, an ſatis ſit, ſi ſit eadem ſpecie. Nam etſi proprium, etiam cuiuſque corporis, dicimus eſſe in loco, non eſt tamen neceſſe, vt illud ſit ſemper in loco eodem numero. Nec refert, quod aliter acci- D dat in proprietatibus formarum ſubſtantialium, quarum vnamquamque certum eſt eandem numero ſuæ formæ coæuam eſſe, vt animæ humanæ eundem numero intellectum, & formæ ſolis, ſeu potius ſoli ipſi eandem numero lucem: ſunt enim varii proprietatum gradus, quibus variæ conditiones conueniunt. Sed num eadem numero materia, an eadem ſpecie tantum, ſit in re genita, quæ fuit in corrupta, paulo poſt patebit: ſatis ſit E hoc loco argumentum nihil conficere in eo ſenſu, in quo quantitas modo aliquo materiæ proprietas dici poteſt.

Satiſfit arg. Auerroiſt.

Quantitas quonam modo ſit proprietas materiæ.

Ad ſecundum dicendum, ſi quantitas re vera poſterior eſt natura, quam forma ſubſtantialis, non eſſe dicendum recipi formam in materia formaliter extenſa, ſed extenſionis capaci, & ex conſequenti in materia capaci diſtinctionis ab alia materia. Et quamquam dum durat actio introductiua, (*quæ in* F *generatione non diſtinguitur à motu*) adhuc materia eſt formaliter quanta ad recipiendum motum; in ipſo tamen introductionis momento dubium adhuc relinqui, an ſit formaliter quanta prius natura, quam formam recipiat.

Ad tertium eodem modo dicendum eſt, quantitatem nouam, ſi datur in generatione,

Materiã ſine quantitate eſſe diuiſibilem remote.

ne, recipi in materia non quanta, ſed quantitatis capaci; materiam autem, etſi quatenus talis eſt, non eſt proxime diuiſibilis, eſſe tamen diuiſibilem remote, vtpote per quantitatem, cuius eſt capax: quo fit, vt etſi eo pacto indiuiſibilis priuatiue dici poſſit, (*non negata videlicet aptitudine ad diuiſionem*) negatiue tamen indiuiſibilis dici nequeat, negata eiuſmodi aptitudine: quo pacto nunquam id, quod indiuiſibile eſt, poteſt fieri diuiſibile; ſicut neque materiale id, quod eſt immateriale.

Quantitatẽ non deſinere per ſe in corruptione.

Ad quartum, & quintum dices, ea nihil aliud colligere, niſi quantitatem non deſinere per ſe in corruptione, cum quo tamen verum eſſe poteſt, deſinere illam per accidens ac deſitionem, aut expulſionem formæ rei, quæ corrumpitur, etiamſi æque congruat cum forma rei, quæ generatur: hoc enim neceſſe eſt fateri, ſi illa in ſuo eſſe, aut à re, quæ corrumpitur, aut ab eius forma pendet. Pro cuius reſolutione iam ſecundo loco videndum eſt, quodnam ſit ſubiectum accidentium materialium, à quo illa in ſuo eſſe pendeant.

Num accidentia materialia inhæreant materiæ, an toti compoſito?

Sectio IV.

IN hac altera dubitatione nihil refert, quod proprietates materiales compoſitorũ cum ipſis compoſitis incipiant eſſe, ac deſinant, vt propterea videantur ſine controuerſia illis inhærere, non materiæ: poſſunt enim cum compoſitis incipere eſſe, ac deſinere, & nihilominus in materia eſſe, vt in ſubiecto inhæſionis, ſi à formis compoſitorum pendeant. Itaq; de omnibus accidentibus materialibus, ſiue propria ſint, ſiue communia, hæc dubitatio proponitur.

Prima ſent. Greg. in 2. d. 12. q. 2. art. 2. Gabr. d. 16. q. 1. art. 1.

Tres ſunt in hac re ſententiæ. Prima eſt Gregorii, Gabrielis, & fere Nominalium, qui dicunt, ſubiectum inhæſionis accidentium materialium eſſe materiam primam ſine vlla dependentia à certa forma ſubſtantiali, ſed ſolum ab aliqua differenter, quatenus materia non poteſt naturaliter ſine aliqua earum exiſtere: quam dependentiam alii vocant dependentiam per accidens, alii conditionem ſine qua non ita tamen, vt ſi materia ſine forma ſubſtantiali poſſet naturaliter exiſtere, nihil iam ad recipienda, ſuſtinendaque vera, & abſoluta accidentia ea requireret, quod ipſa per ſe ſit ſufficiens ſubiectum materialium accidentium.

Huius opinionis argumenta hæc ſunt præcipua: Vnum, quia quemadmodum accidentia immaterialia inſunt formæ ſine depẽdentia per ſe à materia: ita materialia ineſſe debent materiæ ſine dependentia per ſe à forma: eſt enim par in vtriſque ratio.

Alterum: quia in eo ſubiecto inſunt accidentia materialia, è cuius potẽtia educuntur: certum eſt autem, illa educi de potentia ſolius materiæ, non formæ, nec compoſiti, niſi forte ratione materiæ: cum igitur nemo dixerit illa educi de potentia materiæ ratione formæ, ſeu dependenter à forma eius rei, in qua ſunt, (ſæpe enim ei formæ repugnant, vt patet in aqua, quæ calefit) ſequitur ea in ſola materia vt ſubiecto inhæſionis in eſſe ſine vlla per ſe dependentia à forma ſubſtantiali eius rei, in qua ſunt, multoque minus à forma alicuius alterius.

Tertium: quia in eo ſubiecto inhærent huiuſmodi accidẽtia, quod ad formam ſubſtantialem diſponunt: cõſtat autem ea ſolam materiam ad illam recipiendam diſponere; quod ſi materia ſola diſponitur, & prius natura diſponitur, quam formam ſubſtantialem recipiat, non vtiq; materia recipit huiuſmodi accidentia dependenter à forma, ſed potius formam dependenter ab illis.

Vt l. 4. Phyſ. c. 9. text. 84. hoc c. text. 4. & l. 2. de gen. c. 1. tex. 6. quo ad accidentales, quoad alias paſſim.

Poſtremum: quia materia prima eſt commune ſubiectum formarũ omnium, tam ſubſtantialium, quam accidentalium, quod Ariſtoteles ſæpius tradit; cum ergo non recipiat ſubſtantiales, niſi interuentu accidentalium, perſpicuum relinquitur, eſſe eam ſubiectum inhæſionis accidentium ſine dependentia per ſe à ſubſtantialibus, ſed ſolum per accidens, quatenus naturaliter exiſtere in rerum natura non poteſt ſine aliqua forma ſubſtantiali.

Secũda ſent. D. Th. 1. p. q. 76. a. 6. & q. 77. a. item 6. & q. de ſpiri. cre. a. 3. Alb. in ſum. de ho. 2. p. q. An nutrit. fiat ex ſimi. a 1. Dur. in 1. d. 8. 2. p. q 4. Cap. in 2. d. 13. q. 1. cõcl. 3. Caie. de Ente & Eſſ. c. 7. q. 16. Ferr. 4. cont. gen. c. 81

Secunda ſententia eſt complurium ſectatorum D. Thomæ, quam non modo dicunt eſſe illius, ſed etiam eius præceptoris Alberti, & Durandi. Ea vero eſt ſubiectum inhæſionis accidentium materialium nõ eſſe materiam primam, ſed totum compoſitum ex materia, & forma, quod his fere argumentis probant.

† Arg. quib. probatur.

** Vt lib. 1. de gene. c. 4. tex.*

† Primum, quia eadem ſunt ſubiecta formarum, quæ mutatione aliqua acquiruntur, & ipſarum mutationum, cum mutationes, & formæ, quæ per eas acquiruntur, re ipſa non differant: at de Ariſtotelis ſæpe* repetita, & ab omnibus recepta ſentẽtia hoc differt ſubiectum mutationum accidentalium, ſeu motuum, à ſubiecto ſubſtantialium, hoc eſt, generationis, & corruptionis, quod harum ſubiectum eſt pura potentia, illarum autem ens actuale, quod eſt totum compoſitum; igitur hoc differt ſubiectum accidentium, quæ mo-

24 & 5. Phy. c. 1. text. 8. tu acquiruntur, à ſubiecto formarum ſubſtantialium, quę generatione introducuntur, & corruptione abiiciuntur, quod harum ſubiectum eſt materia prima, illorum autem totum compoſitum.

Deinde quia illud eſt proprium, & germanum accidentium ſubiectum, & ſuſtentaculum, cuius virtute illa operantur, tanquam quædam illius inſtrumenta: quis autem dicat, accidentia materialia virtute ſolius materiæ tam multa, & tam varia operari? Etſi enim materia omnia fieri poteſt, tantum abeſt, vt omnia poſſit facere, vt nihil potius facere poſſit. Quanquam vero hæ duæ rationes non de omnib. omnino accidentib. loquuntur, ſed de iis tantum, quæ mutatione aliqua acquiruntur, & de iis, quæ ſunt inſtrumentaria agendi principia; non eſt tamen, cur non idem dicendum ſit de cæteris.

Tertio, quia illud eſt ſubiectum accidentium, à quo illa eſſentiali habitudine pendet, & per quod eſſentialiter definiuntur, vt patet ex primis capitibus *lib.* 7. at accidentia materialia non pendent eſſentiali habitudine à ſola materia, ſed à toto compoſito; nec per eam ſolam, ſed per totum compoſitum definiuntur, vt apertum eſt: ergo, &c.

Quæſt. 5. Quarto, quia, vt dictum, & probatum eſt in proœmio primi libri, omnes veræ, ac reales actiones ſunt ſuppoſitorum, hoc eſt, ſingularium naturaliter per ſe ſubſiſtentium, vt eo loco interpretati ſumus ſuppoſitorum vocabulum in hac re vſurpatum à Scholaſticis: cum ergo eo loco oſtenſum ſit eas eſſe ſuppoſitorum non ſolum effectiue, & terminatiue, ſed etiam ſubiectiue; materia vero naturaliter non per ſe ſubſiſtat; efficitur, vt materia non ſit earum ſubiectum, ac proinde nec accidentium materialium, quæ per eas in rebus naturalibus introducuntur, ſed ipſa naturalia compoſita, quæ per ſe ſubſiſtunt.

c. de ſubſtant. Poſtremo, quia ſubiecta omnium accidentium ſunt primæ ſubſtantiæ, vt ſentit Ariſtoteles in prædicamentis, cum docet, cætera omnia, quæ prædicantur de primis ſubſtantiis, aut de eis dici eſſentiali prædicatione, ſi ſunt ſubſtantiæ, aut in illis ineſſe, ſi ſunt accidentia: cum ergo materia prima non ſit prima ſubſtantia, ſed ſoli compoſito in rebus materialibus hæc dignitas competat, non illa, ſed compoſitum dicendum eſt ſubiectum accidentium materialium.

Tertia ſent. & quo pacto ea vera ſit. Tertia ſententia à recentioribus quibuſdam Diui Thomæ ſectatoribus ex prima, & ſecunda explicatis, & correctis quaſi conflatur. Alii enim diſtinguunt ſubiectum in ſubiectum Quo, & ſubiectũ Quod: alii (tametſi eodem pene ſenſu) in ſubiectum inhæſionis A proprium, & ſubiectum denominationis pręcipuę. Tum dicunt, primam opinionem, ſi intelligatur de ſubiecto Quo, ſiue inhæſionis proprio, nempe cuius interuentu accidentia in compoſito inſunt, ſeu cui proprie inhærent, veram ſententiam continere, ſi alioqui corrigatur; ſecundam vero, ſi intelligatur de ſubiecto Quod, præcipuæque denominationis, (*quod ſcilicet accidentia vi ſua ſufficienter ſuſtinet, præcipueque denominatur, vt aqua à* B *calore calida, non tantum habens calorem, quod etiam de materia aquæ dici poteſt*) ſi hoc, inquam, modo intelligatur, veram quoque eſſe, noſque eam probamus, ſi modo & in ipſa nonnihil caueatur.

In ſola materia proprie inhærere accidentia. Materialia. Quod igitur ſubiectum Quo, ſiue inhæſionis propriæ accidentium materialium ſit in ſola materia, recte probant omnia argumenta primæ opinionis, neque opus eſt alia adiungere; ſed illud in ea corrigendum, quod C tollit dependentiam per ſe eorum accidentium à formis ſubſtantialib. compoſitorum, & ex conſequenti ab ipſis compoſitis, in quibus exiſtunt, & à quibus per ſe ſuſtinentur; quam dependentiam ſecunda opinio recte probat, & aperte, phyſico tamen, & metaphyſico more, demonſtrat.

Satisfit argumẽtis primæ ſententiæ. Vnde ad primum argumentum primæ opinionis, quatenus tollit dependentiam per ſe materialium accidẽtium à formis ſubſtan- D tialibus dicẽdum eſt, diſparem eſſe rationem in iis accidentibus, atque in immaterialibus. *Cur immaterialia accidẽtia non pendeant à materia, vt materialia à forma.* Propterea enim immaterialia non dependent per ſe à materia, quia materia non eſt illorum cauſa, à qua nimirum accipiant eſſe ſimpliciter; licet poſſint accipere aliquod eſſe ſecundum quid, quo pacto intellectus accipit à corpore humano, vt intelligat cum phantaſmatibus: at materialia accidentia per ſe pendent à fŏrma ſubſtantiali eius compo- E ſiti, in quo ſunt, cum per ſe pendeant ab ipſo compoſito à quo ſuſtinẽtur in ſuo eſſe, quod compoſitum ab eadem forma eſſentialiter pendet.

Ad ſecundum, quatenus contendit, eiuſmodi accidentia non pendere per ſe à forma eius compoſiti, in quo ſunt, dicendum eſt, etſi illa non educantur è potentia materiæ ratione talis formæ, ſeu dependenter ab illa, quaſi illi ſint conſentanea, ſed ratione potentiali- F tatis ipſius materiæ; ſuſtineri tamen per ſe in ſuo eſſe ab ea forma, & à compoſito, quod ex ea conſtat.

Ad tertium, quatenus eandem dependentiam inficiari nititur, dicendum, dependere quidem formam ſubſtantialem à diſpoſitionibus, quæ ad illam diſponebant materiam in re, quæ corrupta eſt potius, quam eas diſ-

poſitiones

poſitiones ab illa: (*quandoquidem diſpoſitiones præcedentes formam non accipiunt eſſe à forma, quæ nondum introducta eſt, ſed potius forma ab illis, quatenus ſunt agentis inſtrumenta*) at diſpoſitiones, quæ exiſtunt in ipſa re genita, potius pendere ab eius forma ſubſtantiali, quam ab illis formam: pendent enim illæ à forma, tanquam à ſua cauſa per ſe, quod eam conſecutæ ſint, & ab illa accipiant eſſe in ipſo eius introductionis momento; forma autem non pendet ab illis, niſi quatenus ab eis conſeruatur in materia. A B

Ad vltimum, quod attinet ad eandem dependentiam, eodem modo reſpondendum. Materia enim, etſi recipit formam ſubſtantialem interuentu accidentalium, quæ præceſſerant in re corrupta, tamen non recipit ea interuentu accidentalium, quæ conſequuntur in ipſa re genita; ſed has potius interuentu illius, cuius beneficio illæ, & incipiunt eſſe in re genita, & in ea viciſſim conſeruantur. C Quo fit, vt non recte dicant, authores primæ opinionis, accidentia materialia communia (*de his enim loquuntur*) non pendere per ſe à forma ſubſtantiali eius rei, in qua ſunt, ſed per accidens, & tanquam à conditione ſine qua non; à ſola autem materia pendere per ſe vt à ſubiecto ſuſtinente: neque etiam ſit verum id, quod addunt, ſi per impoſſibile materia poſſet naturaliter exiſtere ſine forma ſubſtantiali, fore, vt ad ſuſtentanda vera, & abſoluta D accidentia eam minime requireret. Adhuc enim ei deeſſet ratio ſuſtinendi eiuſmodi accidentia, quæ eſt forma ſubſtantialis, vt ex dicendis patebit.

Etiam communia acci. materiał. pēdere per ſe à forma rei, in qua ſunt.

Materia ſine forma nō poſſet ſuſtinere accident.

Quid in ſecūda ſent. eiuſque argum. cauendum.

In ſecunda vero ſententia illud cauendum, ne accidentia materialia credantur ſic in eſſe in toto compoſito vt ſubiecto Quod, & præcipuæ denominationis, vt inſint vtrique eius parti, quod Durandus exiſtimat: nec enim inſunt formæ ſubſtantiali. Itaque inſunt toti, ſed non totaliter; quia per ſolam materiam, cui proprie inhærent, inſunt, ſeu inhærent toti. E

Quod ſi quis quærat: Num ſaltem proprietates, quæ oriuntur ab ipſa eſſentia compoſiti, inhæreant proprie toti compoſito, vt diſtinguitur à materia, & forma ſimul ſumptis? reſpondendum eſt, eas proprietates, ſi vera ſunt accidentia, hoc eſt, veram habent entitatem, & inhærentiā, non inhærere proprie, niſi materiæ, quia materia eſt commune ſubiectum non ſolum formarum ſubſtantialium, ſed etiam accidentalium materialium. F Non ſunt tamen ponendæ in hoc numero proprietates quædam ſpirituales, quæ homini conueniunt per animam, quatenus eſt rationis particeps; ſiquidem hæ ab anima oriuntur, vt in hominem redundent, & in materia ineſſe non poſſunt. Quod ſi proprietates totius compoſiti non ſint vere accidentia, vt veram habeant exiſtentiam, ſed ſint propenſiones quædam naturales, quæ in puris eſſendi modis numerandæ ſunt; hæ vt non habent veram entitatem, nec peculiarem ſibi vendicant exiſtentiam: ita nonnulli rei inhærent, ſed ſunt idem cum rebus ipſis, quarum ſunt proprietates, ſola modali diſtinctione ab eis diſtinctæ. Ita patet, quodnam ſit ſubiectū materialium accidentium, tum Quo, & propriæ inhæſionis, tum etiam Quod, & præcipuæ denominationis; primamque materiam non poſſe ſuſtinere vera, & abſoluta accidentia, niſi informatam ſubſtantiali forma.

In quo inhæreant proprie tates, quæ ab eſſentia compoſiti oriuntur.

In omni corruptione fieri reſolutionem vſque ad materiam primam.

SECTIO V.

Ex his facile intelligi poteſt, affirmatiuam quæſtionis partem eſſe amplectendam, non ſolum quoad formas ſubſtantiales, vt oſtenſum erat, ſed etiam quoad accidentales: tametſi neceſſario excipiendæ videantur eæ accidentales, ſine quibus materia exiſtere non poteſt, vt eſt relatio actualis dependentiæ illius à Deo, & exiſtentia in ſpatio extenſiuo, & ſucceſſiuo; ab his enim nunquam nudari poteſt, ſi manere debet in rerum natura, etiam ſi diuina virtute ſine forma ſubſtantiali creetur, aut conſeruetur. Vnde non recte dicunt nonnulli, ne relationem quidem vllam poſſe dari in materia ſine forma ſubſtantiali, cum neceſſario ſint excipiendæ illæ, quæ non poſſent non ſequi materiam, ſi abſoluta Dei poteſtate ſine forma ſubſtantiali exiſteret.

Concluſio.

Eſt D. Th. 1. p. q. 76. ar. 6. & l. 1. de gen. c. 4. text. 24. Alen. 4. p. q. 57. m. 4. Caiet. c. 7. lib. de ente & eſſ. q. 17. Cap. in 2. d. 13. q. vn. a. 3. & aliorū.

Quæ accid. ſemper in materia perſeuerent.

Quod igitur hoc pacto in omni corruptione fiat reſolutio formarum accidentalium vſque ad materiam primam, (ea tamen exceptione, quam modo fecimus, neceſſario ſubaudita) patet primum ex eo, quod de ſubiecto accidentium definitum eſt. Nam cum eorum ſubiectum principale, ſeu quod ea in ſuo eſſe ſufficienter ſuſtinet, ſit totum compoſitum, cui ſoli, inter materialia conuenit per ſe ſubſiſtere, eo diſſoluto neceſſe eſt, vt omnia materialia accidentia, quæ in eo erant, eſſe deſinant; alioqui iam migrarent è ſubiecto in ſubiectum, quod non minus impoſſibile eſt, ſi ſermo ſit de ſubiecto, quod ea omnino in ſuo eſſe ſuſtentabat, quam de eo, cui illa proprie inhærebant. Nam etſi accidentibus non aliud, ſeu alia natura ſit eſſe, alia ineſſe, eo modo, quo initio libri ſuperioris explica-

Probatur rationibus.

1. q. 1. ſect. 2.

c

explicatum eſt: tamen quodammodo prius A eis conuenit eſſe, in quo cum omnibus entibus cōueniunt, quam in eſſe, quod eſt eorum proprium. Vnde fit, vt ſi illa naturaliter non poſſunt ineſſe in alio ſubiecto, quàm in quo inerāt: minus etiam eſſe poſſint in alio, quam à quo plene ſuum eſſe habebant.

Deinde idem probatur ex ordine eſſendi ſimpliciter, & ſecundum quid ipſius materiæ. Nam cum prius natura aliquid eſſe debeat ſimpliciter, quam ſecundum quid, vt inductione patet; B (*prius enim natura eſt, hominem eſſe, quam eundem eſſe album, & ita in cæteris*) materia vero naturaliter non poſſit eſſe ſimpliciter in rerum natura, niſi per formam ſubſtantialem, fit, vt naturaliter eſſe non poſſit per ſolam formam accidentalem: quare ſi materia in corruptione compoſiti ſpoliatur omni forma ſubſtantiali, omni quoque accidentali nudetur neceſſe eſt. Quod plane vidit Scotus, & alii, qui vt defenderent eadem numero accidentia manſiſſe in corpore Domini C ſepulti, neceſſario concedendum eſſe dixerunt, manſiſſe quoque in eo ſubſtantialem corporeitatis formam.

Scot. in 4. d. 11. q. 3. & Henr. quodl. 2. q. 2. & aliis locis.

Tertio idem probatur ex ordine primi actus, & ſecundi, qui inter ſe ſunt eſſentialiter ſubordinati. Vt enim ſe habet actus ſecundus in operando ad actum primum in operando: ita ſe habere debet actus ſecundus in eſſendo ad actum primum in eſſendo: actus D autem ſecundus in operando non poteſt vllo modo elici ſine actu primo: vt actus videndi ſine potentia viſiua, & actus intelligendi ſine potentia intellectiua: ergo & actus ſecundus in eſſendo, cuiuſmodi eſt forma accidentalis reſpectu ſubſtantialis, non poteſt vllo modo eſſe ſine ſubſtantiali.

Actum 1. & 2. vt in operando, ita & in eſſendo eſſe natura ſubord.

Obiectio.

Sed contra ſic aliquis obiiciat, conſeruari quidem formas accidentales rei corruptæ, antequam corrumpatur, per eius formam E ſubſtantialem, eiuſque concurſum: ſed tamen eum concurſum, quo illæ per eam conſeruantur, poſſe ſuppleri per formam ſubſtantialem rei genitæ quoad eas formas accidentales, quæ vtriq; formæ ſubſtantiali ſunt conſentaneæ; quemadmodum & concurſus formæ rei corruptæ in conſeruanda materia ſuppletur per formam rei genitæ. Huic obiectioni vt planius reſpondeatur, aduertendum eſt, F cum omnes qualitates recipiantur in materia interuentu quantitatis, (mittamus enim relationes) perſpicuum eſſe, omnem difficultatem propoſitæ obiectionis reuocari poſſe ad quæſtionem de ſola quantitate, vt ſi eadem numero quantitas, quæ conſeruabatur per formam rei corruptæ, conſeruari poteſt per formam rei genitæ, idem quoque dici poſſit de qualitatibus corporalibus in ea receptis: ſi vero illa non poteſt, neque etiam hæ poſſint. Non poſſe eandem numero quantitatem, quæ cōſeruabatur per formam rei corruptę, conſeruari per ſuccedentem formam rei formam rei genitæ, ex eo patet, quia etſi quantitas aliquando dicitur proprietas materiæ, eo quod omnis ſubſtantia materialis ſit corporea; non eſt tamen re vera eius proprietas, ſed totius compoſiti ex materia, & forma. Materia enim, cum ſit pura potentia in toto genere entium, non poteſt ex ſe ſola quaſi parturire quantitatem, quæ eſt ens actuale, ſed ſimul copulata cum forma ſubſtantiali, quatenus ea forma dat eſſe corporei in genere ſubſtantiæ. Oritur enim quantitas trinæ dimenſionis ex ſubſtantia corporea, quemadmodum & cæteræ proprietates corporales, quæ in materia interuentu quantitatis recipiuntur: niſi quod quantitas oritur ex coniunctione primi gradus eſſentialis materiæ, & formæ; cæteræ autem huiuſmodi proprietates ex coniunctione inferiorum graduum earundem. Quanquam infra primum gradum formæ ſubſtantialis tot ſunt eius gradus eſſentiales, quot ſunt ſpecies ſubſtantiarum corporearum, quas conſtituunt; ſub primo autem gradu materiæ non ſunt plures eius gradus immediati, quam duo; vnus materiæ corruptibilium, quæ amplitudine ſuæ naturæ potentialis ſub eodem gradu capax eſt ſucceſſiue infinitarum formarum; alter materiæ incorruptibilium, quæ ſub ſe tot gradus eſſentiales continet, quot ſunt ſpecies corporum incorruptibilium. Vnde quemadmodum aliæ materiales proprietates ſubſtantiarum corporearum, pertinentes ad prædicamentum qualitatis, pereunt diſſolutis earum ſubiectis, neque conſeruantur in eadem materia per ſuccedentes formas ſubſtantiales: ita & quantitas, quæ eſt proprietas huius, vel illius ſubſtantiæ corporeæ, cum illa diſſoluitur.

Nō poſſe eandem numero quantit. manere in re genita.

Cuiuſnam ſit proprietas & à quo oriatur.

Atque hæc ſit vltima, & præcipua ratio pro concluſione propoſita, quę ſic habeat. Quantitas cuiuſque ſubſtantiæ compoſitæ ex materia, & forma perit per corruptionem ipſius ſubſtantię corporeę, cum ſit eius proprietas, & ex conſequenti omnes materiales qualitates, quæ illius interuentu materiæ inhærent: ergo in omni corruptione fit reſolutio omnium formarum abſolutarum ad materiam vſque primam: neque enim alias formas accidentales abſolutas ponimus præter quantitatem, & qualitates.

Præcipua ratio p̄ concluſ.

Ad obiectionem ergo reſpondendum eſt, non eſſe parem rationem in concurſu formæ ſubſtantialis rei genitæ ad conſeruandam eandem

Diſſoluitur obiectio.

eandem numero quantitatem rei corruptæ, & ex conſequenti cætera accidentia abſoluta vtrique conſentanea, atque in concurſu eiuſdem formæ ad conſeruandam eandem numero rei corruptæ materiam. Nam quemadmodum quantitas rei corruptæ erat propria illius formæ ſubſtantialis, ſicut & totius compoſiti, à quo oriebatur; ita & concurſus ipſius, vnde non potuit per aliam formam ſuppleri: at formæ rei corruptæ concurſus ad conſeruandam materiam non erat proprius illius, ſed communis cuicunque formæ ſubſtantiali, quæ in ea exiſteret, vt perſpicuum eſt; proinde poſſe eius concurſum ad conſeruandam materiam per formam rei genitæ ſuppleri.

Poſtrema ratio ex authoritate Ariſt. Text. 23.

Poſtremo probatur eadem aſſertio ex aperta Ariſtotelis ſententia in primo de Generat. cap.4. docet, corruptionem ſubſtantialem eſſe mutationem totius nullo eodem ſenſibili manente: vnde ille pari ratione vult colligendum eſſe, generationem eſſe mutationem in totum nullo eodem ſenſibili manente. Ait autem, corruptionem eſſe mutationem totius, hoc eſt, totius compoſiti, qualecunque ſit, (*ſiue per ſe ſcilicet, ſiue per accidens*) ab eſſe ad non eſſe; quia omnis corruptio tendit ad aliquod non eſſe rei: quo etiam modo generatio eſt mutatio in totum aliquod compoſitum, quia omnis generatio tendit ad aliquod eſſe. Addit autem, *Nullo eodem ſenſibili manente*, vt diſtinguat generationem, & corruptionem ſubſtantialem a cæteris mutationibus: in cæteris enim ſemper aliquid ſenſibile manet ſub vtroque mutationis termino. Cur ergo Ariſtoteles excludat à generatione, & corruptione ſubſtantiali omne commune ſubiectum ſenſibile: materia vero cum accidente materiali ſit ſubiectum ſenſibile; perſpicuum relinquitur, illum docuiſſe eo loco nullum accidens materiale, ſiue ſenſibile relinqui in materia geniti, quod fuerit in materia corrupti.

Reijcitur quædam explicatio loci Ariſt.

Reſpondent quidam negatiuæ partis defenſores, Ariſtotelem ſe ipſum mox interpretatum eſſe in eam ſententiam, quam ipſi ſuſtinent. Aiunt enim, cum ille dixiſſet, *Nullo eodem ſenſibili manente*, propterea addidiſſe, *Vt ſubiecta*, ne quis crederet, nullum ſenſibile accidens remanere in genito, quod fuerit in corrupto: id enim dicunt ab eo non negari, ſed tantum negari, remanere illud vt ſubiectum. Sed hi multis modis peccant. Primum enim non recte ſic argumentantur, [*Non negauit, ergo affirmauit.*] Deinde quis ſanæ mentis Philoſophus in dubium vertat, num accidens ſenſibile ſit commune ſubiectum in generatione, & corruptione, vt Ari-
A ſtoteles hac explicatione, quam adhibet, tam ineptæ dubitationi occurrat? Præterea, etſi quis temere admittat, Ariſtotelem accepiſſe verbum [*ſenſibili*] pro accidente ſenſibili, non pro ſubiecto ſenſibili; tum addere eam explicationem, vt intelligatur non remanere illud vt ſubiectum tranſmutationis; quid inde habetur, quod pertineat ad explicationem ſubiecti generationis, & corruptionis, quod ibi erat tradendum, & opponendum ſubiecto al-
B terationis quod proxime traditum erat? Qui enim docet non manere accidens ſenſibile vt ſubiectum, non docet, quid maneat vt ſubiectum? Poſtremo ſub finem capitis, cum iuxta ea, quæ dicta erant; generatio, & corruptio conferuntur cum cæteris mutationibus, nomine manentis ſenſibilis perſpicue intelligitur ſubiectum ſenſibile, non accidens ſenſibile; ſic enim dicitur. *Ac cum id non manet, in quo affectio altera, aut omnino accidens inſit,*
C *cum vnius generatio eſt alterius corruptio.* Itaque explicatio illa, *Vt ſubiecto*, ab Ariſtotele addita eo pertinet, vt verbum, *ſenſibile*, non ſumatur pro accidente ſenſibili, vt ſæpe accipi ſolet, ſed pro ſubiecto affecto accidente ſenſibili, vt nimirum ſententia loci ſit; Cum totum mutatur non manente eodem ſubiecto ſenſibili, ſeu actuali ſub vtroque termino, ſed pure potentiali, tum eſſe vnius generationem, alterius corruptionem. Neque inſuetum eſt,
D ſed maxime vſurpatum, vt particula ὡς, ſumatur pro, Quatenus, quo pacto hic ſumitur, vt ſenſus ſit, *Nullo eodem ſenſibili manente*; quatenus verbum, *ſenſibili*, ſumitur pro ſubiecto ſenſibili, non pro ſenſibili accidente. Ita patet non modo rationibus, ſed aperta etiam Ariſtotelis ſententia, nullum accidens ſenſibile, ſeu materiale manere in genito, quod fuerit in corrupto, etiamſi ſit quantitas ipſa, quæ omnibus rebus, quæ generantur, æque atque
E iis, quæ corrumpuntur, congruit, ſicque in omni ſubſtantiali corruptione fieri reſolutionem formarum tam ſubſtantialium, quam accidentalium vſque ad materiam primam, iis exceptis, quæ materiæ neceſſario conueniunt, ſi diuina poteſtate exiſteret ſine forma ſubſtantiali.

F *Solutio argumentorum negatiuæ partis.*

SECTIO IV.

Per quid determinetur materia ad formam ſubſtantialem.

AD primum igitur negatiuæ partis argumentum dicendum eſt materiam determinari ad formam ſubſtantialem, quæ introducenda eſt, per diſpoſitiones immediate præcedentes; quia productio ſubſtantialis formæ

formæ in eo inſtanti, in quo introducitur, non eſt actio, ſi illa educitur è potentia materiæ, ſed actionis immediate præcedentis terminatio: quod ſi non educitur è potentia materiæ, quod ſoli humanæ contingit, eius productio eſt vera actio, quia creatio; ſed eius introductio, quæ poſterior natura eſt, quam creatio, eſt etiam actionis præcedentis terminatio; quia homo cum hominem generat, etſi non dat formæ geniti eſſe, dat tamen illi ineſſe, ſeu coniungi materiæ, quod eſt terminare humanam generantis actionem virtute ſeminis exercitam.

Ad ſecundum dicendum, actionem, qua forma educitur à potentia materiæ, immediate præcedere inſtans introductionis; tunc autem, cum actio exiſtit, exiſtere inſtrumenta, quibus forma educitur, nempe diſpoſitiones proxime præcedentes. Neque opus eſſe, vt inſtrumenta exiſtant, cum effectus eſt abſolutus, ſed cum fit; quo pacto ſemen non eſt, cum fœtus eſt genitus, ſed cum generatur. Illud autem, quod Ariſtoteles lib. 5. de cauſa in actu, & effectu in actu docet, non ſic intelligendum eſt, vt cauſa tunc actu cauſet, cum effectus iam cauſatus eſt, ſed cum adhuc cauſatur.

Solum dum res fit, opus eſt exiſtãt inſtrumenta.

Ad tertium ſic reſpondendum, ſi fieri poſſet, vt eædem diſpoſitiones, quæ fuerant in corrupto, manerent in genito, id quidem natura faceret; fruſtra enim præcedentes expelleret è materia, vt alias ſimiles introduceret: at quod dici ſolet, *Naturam ſemper meliora moliri*, intelligendum eſt de ſibi poſſibilibus.

Ex Ariſt. 1. de gener. animal. c. 4. lib. 2. de partib. animal. c. 1. & lib. 4 c. 10.

Ad quartum dicendum ſæpe per accidens fieri, vt agens aliqua ex parte ſibi ſit in agendo contrarium, veluti cum cor repentino metu ſalutis ſuæ cauſa ad ſe trahit dilectum ſanguinem, cuius copia aliquando ſuffocatur. Sic ergo generans (*potiſſimum vero generale*) cum diſponit materiam, vt per diſpoſitiones, quas inducit, formam ſubſtantialem non ſolum inducat, ſed etiam conſeruet, dum formam præcedentem per eas diſpoſitiones, expellit, ipſas quoque diſpoſitiones, quibus ſequentem induxerat, neceſſario cum præcedente expellere cogitur.

Sæpe agens ſibi eſt per accidens contrarium.

Ad quintum dicendum, diſpoſitiones completas, quæ cum forma geniti in eodem inſtanti introducuntur, non præcedere natura formam, ſed ſequi: ſunt enim propriæ eius formæ, quæ introducitur: non eſſe tamen ſimplicia accidentia, vt ſunt aliæ plurimæ proprietates, ſed plurium accidentium coniunctiones. Vnde non efficitur, formam introduci in materiam indiſpoſitam, cum proxime diſpoſita fuerit à generante, & ad formam determinata, vt dictum eſt.

A Ad ſextum dicito, eſſe quidem nimis frigidi agentis intentionem totum calorem animalis viuentis expellere, ſed quia minor frigoris intenſio ſatis eſt ad illud interimendum, inde fieri, vt cum illud interimit, nondum ſit in partibus interioribus omnis calor expulſus, ſi de expulſione per ſe, & ex intentione agentis ſit quæſtio: at de expulſione per accidens non eſt dubium, quin omnis calor tum expellatur, quem tamen alius ſimilis in interioribus cadaueris partibus ſequitur, propter B qualitates in materia immediate præcedentes, quas agens non potuit tam celeri alteratione omni ex parte vincere.

Cur in his, quæ propter frigus intereunt, calor maneat.

Ad ſeptimum dices in iis, quæ non ſenſu, ſed ratione examinanda ſunt, qualis eſt identitas, & diuerſitas numeralis rerum, maxime vero ſimilium, repugnandũ omnino eſſe ſenſui, cum ratio oppoſitum demonſtrat: vt in duobus eiuſdem gallinæ ouis omnino ſimili- C bus, ſi quis ſucceſſiue ea videat; neque enim ex vi viſionis ea poterit numero diſtinguere, quæ tamen diuerſa eſſe ratione demonſtrabit ei, qui nouerit eam gallinam bis tantum peperiſſe, & ouum, quod idem homo prius viderat, ab alio comeſtum eſſe. Idem interdum accidit in magnitudinibus, vt ſolis, & lunæ, quas æquales, aut etiam maiorem eſſe lunæ ſenſus iudicat; cum tamen ratio ex diſtantia, quam comperit inter vtrumque aſtrum, de- D monſtret ſolis magnitudinem pene quingentis partibus lunæ magnitudinem ſuperare. Certe qui tantopere ſenſuum iudicium contra iudicium rationis extollunt, parum abeſſe videntur ab eorum veterum ſententia, qui quidquid videretur eſſe, id re vera eſſe credebant, vt Iridis colores eſſe veros, quia veri viderentur. Quare etſi qualitates primæ, quæ ſunt in miſtis, videantur eſſe eædem numero, atque illæ, quæ fuerunt in elementis, & cica- E trices cadaueris, oſſiumq; figuræ eædem numero, atque illæ, quæ fuerunt in corporibus, & oſſibus viuentium: potius tamen credendum eſt rationi oppoſitum demonſtranti, quod ad eius tribunal interior illa, & inſenſibilis differentia numerica ſimilimarũ rerum, potius quam ad externum ſenſuum iudicium pertineat. Quo fit, vt neque ad communem vulgi opinionem, neque etiam ad pietatem ſpectet huius diſtinctionis examen. Quod ſi F quis miretur, cur in rebus genitis gignantur vſque adeo ſimilima accidentia, vt videantur eadem numero, is ſciat mirari magis ſe oportuiſſe, ſi non ita ſimilia ſequerẽtur: talis enim diſpoſitio materię præcedit, vt diſſimilia prouenire, niſi magno miraculo non poſſint.

Rationem ſenſui anteferendam.

Ad octauum iam patet ex dictis, ne quantitatem quidem eandem numero manere in genito,

genito, quæ fuit in corrupto; tametſi à multis autoribus eadem dicatur, quia nunquam per ſe ab agentibus expellitur, vt ſuperius oſtenſum eſt. *ſect. 3.*

Ad vltimum dicendum, materiam primam non eſſe ſubiectum accidentiũ, niſi vt informata eſt ſubſtãtiali forma, à qua etiam, atque adeo præcipue illa quoad exiſtentiam pendent, vt etiam ſuperius eſt oſtenſum.

Exponuntur loca Ariſt. Ad ea vero loca Ariſtotelis, quæ videntur admittere eadem numero accidentia in genito, atque in corrupto, dicendum eſt, primum quidem locum ſic eſſe intelligendum, quaſi dicat Ariſtoteles, etſi quis ponat (*neque enim rem affirmat*) eandem numero qualitatem manere in aere genito, quæ fuerat in aqua corrupta non propterea tamen inde colligi poſſe eam mutationem eſſe alterationem & non potius generationem. Neque enim quouis modo manente eodem ſenſibili di- A ctum erat fieri alterationem, ſed manente eodem ſubiecto ſenſibili: conſtat autem qualitatem aquæ corruptæ, quæ manet in aere genito, (etſi ponatur eſſe eadem numero) non eſſe ſubiectum ſenſibile, circa quod verſetur mutatio aquæ in aerem. Alia ratio eſt, cum homo albus fit homo niger, aut homo muſicus fit homo immuſicus: manet enim ſemper idem ſenſibile ſubiectum homo mutatis qualitatibus.

B Ad alia vero duo loca reſpondendum eſt, non propterea dici ab Ariſtotele faciliorem eſſe tranſitum in ſymbolicis elementis, quam in aſymbolicis, quia idem numero ſymbolum maneat in genito, quod fuit in corrupto; ſed quia minor eſt pugna, cum fit tranſmutatio in ſymbolicis. Nam quæ ſymbolum non habent, duabus qualitatibus contrariis vtrinque decertant; quæ autem habent vnica duntaxat. *Cur facilius transmutentur inuicem elementa ſymbolica.*

ΚΕΦ. β.

Ἐπεὶ a δ' ἡ μὲν ὡς b ὑποκειμένη καὶ ὡς ὕλη οὐσία, ὁμολογεῖται, αὕτη δ' ἐστὶν ἡ δυνάμει, λοιπὸν τὴν ὡς ἐνέργειαν οὐσίαν τῶν αἰσθητῶν, εἰπεῖν τίς ἐστι. Δημόκριτος μὲν οὖν τρεῖς c διαφορὰς ἔοικεν οἰομένῳ εἶναι. τὸ μὲν γὰρ ὑποκείμενον

CAPVT IV.

Quia a vero ſubſtantia ea, quæ eſt vt b ſubiectum, & materia, ab omnibus eſſe conceditur, hæc autem eſt illa, quæ potentia eſt; ſequitur, vt de ea ſenſibilium ſubſtantia, quæ eſt actus, quænam ſit, exponamus. Democritus c igitur

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Quia a vero ſubſtantia] Expoſita ſuperiori capite materia, quam Philoſophi omnes, tametſi non eodem modo, quo ipſe poſuerunt; exponit hoc capite formam, de qua, cum præcipuũ eſſet rerum ſenſibilium principium, ſuperiores partim nihil dixerunt partim perperam, aut obſcure locuti ſunt, vt 1. libro dictum eſt. In hac igitur diſputatione propoſita primum opinione Democriti, qui hac in re magis naturaliter videtur loquutus, eaque deinde impugnata, reliquũ eſſe vult, vt intelligamus veram formam, & quæ ad eſſentiam rerum pertinet, non eſſe has externas, quas cernimus, ſed eam partem interiorem, & minime patentem ſenſibus, per quam res eſt huius, aut illius ſpeciei, proinde non eſſe ens potentiale, quaſi eius natura nullam dicat perfectionem, ſed ſolum perfectionis fundamentum; (vt eſt materia, de qua iam diſputatum eſt) ſed eſſe actum, & perfectionem, qua eſſentia cuiuſque rei naturalis abſoluitur, atque perficitur. *Formam eſſe actum & perfectionem.*

b *Quæ eſt vt ſubiectum.*] Hic loquendi modus, materiam eſſe vt ſubiectum, formam eſſe vt actum, non ſignificat ſimilitudinem, quaſi materia non ſit ſubiectum, formam eſſe vt actum, non ſignificat ſimilitudinem, quaſi materia non ſit ſubiectum, ſed ſimilis ſubiecto, aut forma non ſit actus, ſed actui ſimilis; ſed exprimit modos eſſendi, quos materia, & forma habent in rebus naturalibus, quorum alterum eſt ſubiici, alterum actuare, ac perficere. Quod idem paſſim apud Ariſt. obſeruandum eſt. *Modos, quos inuicem habent materia & forma, vt innuat Ariſt.*

c *Tres differentias.*] Differentias vocat vt ſæpe alibi, contrariarum differentiarum complicationes. Nam figuræ nomine intelligit rectum & curuum: nomine ſitus, ſupra & infra, ante & retro, dextra, & ſiniſtra: nomine ordinis prius, & poſterius, quod videtur intelligere ſecundum locum. Semper enim in principio formali ponendo Philoſophi, qui de eo phyſice loquuti ſunt, contrarietatem aliquam conſtituerunt. Quod ſi petas, quid differentiarum nomine intelligamus, cum dicemus complicationes differentiarum contrariarum: ſunt, qui dicant, differentiarum nomen non accipi hoc loco pro formis, ſed pro iis, quæ denominatiue dicuntur à formis: quod formæ non prædicentur de rebus, quarum ſunt formæ, ſed quæ denominatiue dicuntur à formis, cuiuſmodi eſt non curuitas, ſed curuum, non rectitudo, ſed rectum & ita res habet in cæteris. Sed hi non videntur aduertere Ariſtotelẽ ſæpius vti hoc loco denominantibus, *Text. 5. Quid hic differentiarum nomine.*

nantibus, vt duritie, mollitudine, denſitate, & raritate quam denominatiuis: imo vero non vti denominatiuis, niſi cum ſumuntur pro denominantibus, aut cum denominatiua iunguntur cum abſolutis, vt ex vtriſque fiant definitiones: quod etiam accidit in quauis alia forma phyſica, cum per eam res naturalis definienda eſt. Dicendum eſt igitur differentiarum nomine intelligi hoc loco formas, ſiue principia formalia, quibus res naturales inter ſe differunt, ſiue denominatiuis nominibus ſignificentur, ſiue denominantibus.

κείμενον σῶμα τὴν ὕλην, ἓν d καὶ τὸ αὐτό: διαφέρειν δὲ ἢ e ῥυσμῷ, ὅ ἐστι σχῆμα: ἢ τροπῇ, ὅ ἐστι θέσις: ἢ διαθιγῇ, ὅ ἐστι τάξις. φαίνονται f δὲ πολλαὶ διαφοραὶ οὖσαι: οἷον, τὰ μὲν συνθέσει λέγεται τῆς ὕλης, ὥσπερ ὅσα κράσει, καθάπερ μελίκρατον: τὰ g δὲ γόμφῳ, οἷον κιβώτιον: τὰ δὲ δεσμῷ, οἷον φάκελος: τὰ δὲ κόλλῃ, οἷον βιβλίον: τὰ δὲ πλείοσι τούτων: τὰ δὲ θέσει. οἷον οὐδὸς καὶ ὑπέρθυρον, ταῦτα γὰρ τῷ κεῖσθαί πως διαφέρει: τὰ δὲ χρόνῳ, οἷον δεῖπνον καὶ ἄριστον: τὰ δὲ τόπῳ, οἷον h τὰ πνεύματα: τὰ δὲ τοῖς τῶν αἰσθητῶν πάθεσιν, οἷον σκληρότητι καὶ μαλακότητι, καὶ k πυκνότητι, καὶ μανότητι, καὶ ξηρότητι, καὶ ὑγρότητι: καὶ τὰ i μὲν ἐνίοις τούτων, τὰ δὲ l πᾶσι τούτοις: καὶ ὅλως m τὰ μὲν ὑπεροχῇς τὰ δὲ ἐλλείψει. ὥστε n δῆλον ὅτι καὶ τὸ ἐστι, τοσαυταχῶς λέγεται. οὐδὸς γὰρ ἐστιν, ὅτι οὕτως κεῖται, καὶ τὸ εἶναι, τὸ οὕτως αὐτὸ κεῖσθαι σημαίνει: καὶ τὸ κρύσταλλον εἶναι, τὸ οὕτως πεπυκνῶ-

tur tres c eſſe differentias videtur exiſtimare: cenſet enim ſubiectum corpus, quod materia eſt, vnum, d atque idem eſſe: differre autem aut e ῥυσμῷ *quod eſt, figura; aut* τροπῇ, *quod eſt ſitus; aut* διαθιγῇ, *quod eſt ordo. At vero f multæ differentiæ eſſe videntur: exempli cauſa, quædam compoſitione materiæ eſſe dicuntur; vt ea omnia, quæ temperamento conſtant, veluti mulſum; alia g clauo, vt arca, alia vinculo, vt faſcis; alia glutino, vt liber; alia horum pluribus, quædam vero ſitu, vt limen, & ſuperliminare, hæc enim certa quadam collocatione differunt; alia tempore, vt cœna, & prandium; alia loco, vt h venti; alia ſenſibilium affectionibus vt duritie, mollitudine, denſitate, raritate, ſiccitate, & humore; atque alia i horum quibuſdam; alia l his omnibus; & omnino m alia exceſſu, alia defectu. Hinc n patet & ipſum eſſe totidem modis dici. Eſt enim limen, quia ſic eſt poſitum, eiuſque eſſe, ſic illud poſitum, eſſe ſignificat, & glaciem eſſe, hoc pacto eſſe concretam.*

d *Vnum atque idem eſſe.*] Quanquam enim Democritus infinitas atomos principium materiale eſſe cenſuit, tamen quia omnes poſuit eiuſdem rationes inter ſeſe, idcirco Ariſtoteles ait vnum atque idem omnium rerum principium ab illo aſſertum fuiſſe.

Quid de forma ſenſerit Democritus. e *Aut* ῥυσμῷ.] Ariſtoteles ipſe interpretatur verba, quibus Democritus ſuam ſententiam ſignificabat. Affectabat enim ille in ipſa dictione obſcuritatem vt de & τοῦ σκοτινοῦ nomen inuenit vt in proœmio diximus: ſignificat autem ῥυσμὸς græce quidem fluxum, Abderitarum autem lingua figuram. Itaque Democritus aut peregrina lingua ſignificationem occultare voluit, aut vſus eſt nomine fluxus ad ſignificandam figuram, quia fluida facile in omnem figuram verti poſſunt pro ratione receptaculi, cui facillime omnium corporum ſe accommodant. Nomine τῆς τροπῆς, quod eſt conuerſio, ideo ſignificabat ſitum Democritus, quia ſitus partium ſola conuerſione rei mutari poteſt, etſi locus non mutetur. Denique nomen τῆς διαθιγῆς, quod ſignificat contactum, idcirco accipiebat pro ordine prioris, & poſterioris ſecundum locum, quia quæ immediato ordine diſpoſita ſunt, ſeſe mutuo contingunt.

Reprehenditur. f *Videntur tamen complures.*] Reprehenſio prima Democriti eſt, quod quando ei ſatis eſſe videbantur formæ accidentariæ ad diſtinguendas, conſtituendaſque res naturales, multo plures aſſerere debuiſſet. Sunt enim accidentaria diſcrimina, quæ ex accidentariis formis ducuntur, prope infinita, quorum plurima ad ea, quæ Democritus poſuit, redigi non poſſunt, vt ipſe Ariſtoteles exemplis declarat. Itaque complures differentias ſeu complicationes differentiarum eſſe ait, ac ſi dicat, complures alias.

g *Alia clauo.*] Dicet aliquis, Quorſum iſta, quæ non natura, ſed arte conficiuntur? Democritus enim de differentiis artefactorum agere non inſtituit, nec id ad naturalem Philoſophum pertinet. Si quis tamen attendat, non abs re loquitur Ariſtoteles. Qui enim accidentarias formas principia rerum naturalium conſtituit, is nullam accidentariam reſpuere debet; præſertim cum figura, ſitus, & ordo, quæ ille principia naturalium rerum facit, de iis etiam, quæ arte inducuntur, æque dici poſſint.

Venti tantũ differunt loco vnde flãt. h *Vt venti.*] Nec enim differunt ſubſtantia, ſed loco, vnde flant, vnde ab Auſtro Auſtrales, à Septentrione Septentrionales appellantur.

i *Alia horum quibuſdam*] Vt elementa inter ſeſe.

l *Alia his omnibus.*] Vt miſta ea, in quibus omnes primæ qualitates ſenſibiles reperiuntur, & aliæ, quæ has conſequuntur, quanquam aliter, & aliter.

m *Et omnino alia exceſſu.*] Ad ea, quæ differunt ſenſibilibus qualitatibus, videtur hoc referri.

Diffe-

Differunt enim ſæpe inter ſeſe ſi non contrariis qualitatibus, (*ſæpe enim eaſdem habent, vt de miſtis dictum eſt*) at intentione earum, & remiſſione; tametſi quæ contrariis differunt, exceſſu etiam & defectu differre dici poſſunt, quia alterum contrariorum ſemper iudicatur vt exceſſus, alterum vt defectus, cum alterum ſemper excedat alterum perfectione. Alii aliter interpretantur locum, reducentes iam hic omnia principia formalia ad exceſſum, & defectum, cum tamen Ariſtoteles inferius loquatur de eorum reductione. *Vnum contrariorum ſemper alterum perfectione excedit.*

n *Hinc patet & ipſum eſſe.*] Cum forma det eſſe, ſiue eſſentiam rebus, quorum eſt forma; ex dictis effici, ait Ariſtoteles, tot modis dici rei eſſentiam, quot prædictæ formæ dicuntur. Omnes enim ſunt vere formæ, ſi illæ, quas poſuit Democritus, in formis numerandæ ſunt. Quibus verbis tacite mihi videtur reprehendi Democritus. Nam etſi res artificiales, vt limen, & aliæ etiam quædam naturales, quæ ſunt compoſita accidentalia, vt eſt aqua gelata, flumen, & ſimilia, habent ſuum eſſe à formis accidentalibus; ſubſtantias tamen ipſas à formis accidentalibus eſſentiam habere, ex dictis videtur facile poſſe intelligi, quam ſit à ratione alienum. Erit enim hoc pacto neceſſe, vt paulum remiſſa, aut intenſa forma, eſſentia rei mutetur. Nam & hoc accidentarium quoddam diſcrimen eſt. *Artefacta, & compoſita accidentalia habere ſuum eſſe à formis accident.*

o *Quorundam vero eſſe his omnibus.*] Non quod aliqua ſint, quæ his omnibus definiantur, ſed quod inter ea, quæ ab huiuſmodi formis habent eſſe, quædam his, quædam illis, quædam aliis ſimilibus, definiantur; quod ſequentia verba declarant.

πυκνῶσθαι. ἐνίων ο δὲ τὸ εἶναι καὶ πᾶσι τούτοις ὁρισθήσεται, τῷ τὰ μὲν μεμῖχθαι, τὰ δὲ κεκρᾶσθαι, τὰ δὲ δεδέσθαι, τὰ δὲ πεπυκνῶσθαι, τὰ δὲ ταῖς ἄλλαις διαφοραῖς κεχρῆσθαι, ὥσπερ ἡ χείρ, ἡ πούς. λεπτέα p οὖν τὰ γένη τῶν διαφορῶν· αὗται γὰρ ἀρχαὶ ἔσονται τοῦ εἶναι· οἷον τὰ τῷ μᾶλλον καὶ ἧττον· ἢ πυκνῷ καὶ μανῷ, καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς τοιούτοις; πάντα γὰρ ταῦτα ὑπεροχὴ, καὶ ἔλλειψίς ἐστιν. εἰ δέ τι σχήματι, ἢ λειότητι, ἢ τραχύτητι, πάντα εὐθεῖ καὶ καμπύλῳ. τοῖς δὲ τὸ εἶναι, τὸ μεμῖχθαι ἔσται, ἀντικειμένως δὲ, τὸ μὴ εἶναι.

φανερὸν q δὲ ἐκ τούτων, ὅτι εἴπερ ἡ οὐσία αἰτία τοῦ εἶναι ἕκαστον, ὅτι ἐν τούτοις ζητητέον, τί τὸ αἴτιον τοῦ εἶναι r τούτων ἕκαστον. οὐσία μὲν οὖν οὐδὲν τούτων, οὐδὲ ſ συνδυαζόμενον· ὅμως δὲ τὸ ἀνάλογον

tam. Quorundam vero eſſe his omnibus definietur, quod eorum quædam miſceantur, alia temperentur, alia vinciantur, alia denſentur, alia aliis differentiis gaudeant, vt manus, aut pes. Sumenda p ſunt igitur differentiarum genera: hæc enim ipſius eſſe principia erunt, vt ea, quæ in ipſo magis, aut minus, aut raro, & denſo, & aliis huiuſmodi conſiſtunt: hæc enim omnia exceſſus ſunt, atque defectus. Si quid autem figura, aut leuitate, aut aſperitate tale eſt, id omne à rectitudine, aut curuitate dicitur. Quorundam vero eſſe erit miſtum eſſe, non eſſe vero oppoſito modo ſe habere.

Perſpicuum q eſt igitur ex his, ſi ſubſtantia cauſa eſt, vt vnumquodque ſit, in his quærendum eſſe, quidnam ſit cauſa eſſentiæ r vniuſcuiuſque horum. Ac nihil quidem iſtorum, etiamſi plura ſ ſimul accipias, ſubſtantia eſt, ſed tamen eſt vno quo-

p *Sumenda ſunt igitur.*] Vtcunque res habeat, docet Ariſt. reuocandam eſſe varietatem tam multarum differentiarum ad prima capita, quemadmodum Thales Mileſius reuocabat ad rarum, & denſum, quæ plus, vel minus habere de materia ſignificant; plus autem & minus ſunt exceſſus quidam & defectus. Primæ enim differentiæ, & quæ cæteras ſuo ambitu complectentur, eſſentiæ totius generis rerum naturalium principia erunt. Videntur enim res omnes naturales ad vnum genus reuocari, ac proinde differentiæ omnes reduci ad primam aliquam vnam contrarietatem. Vnius enim generis vna eſt prima contrarietas, vt Ariſt. ait 1. *Phyſ. & 10. huius operis libro.* Quod ſi non omnes iſto modo reduci poſſunt ad vnam duntaxat primam contrarietatem, quæ duo tantum contraria complectatur, (*eo quod forſitan non omnes res naturales ſint vnius generis*) conſtituantur certa quædam earum capita, vt rectum, & curuum earum, quæ figuras conſtituunt, miſtum & ſimplex earum, quæ res miſtas, & quouis modo temperatas, ac ſimplices; & ſic in cæteris, vt vna atque eadem communis ratio ex propriis principiis reddi poſſit de iis, quæ ad vnumquodque genus pertinent. *Rarũ & denſum ſignificant plus vel minus habere de materia.* c. 6. tex. 50. & 56. c. 10. tex. 23.

q *Perſpicuum eſt igitur.*] Iterum aperte reprehendit Democritum; caput autem reprehenſionis (*quod præcipuum habetur in hac re*) huiuſmodi eſt: Si ſubſtantia, hoc eſt, forma, eſt cauſa præcipua eſſentiæ rerum naturalium, (*vt re vera eſt*) & eæ differentiæ, quas poſuit Democritus, ac aliæ id genus, ſunt formæ rerum naturalium, nec aliæ interiores quærendæ ſunt; non dubium eſſe, quin in iis ponenda ſit cauſa formalis, & præcipua vniuſcuiuſque rei naturalis: hoc autem abſurdiſſimum eſt: (*alioqui paululum mutatis huiuſmodi formis eſſentiam rei mutari neceſſe foret, vt paulo ante diximus: &, vt Albertus recte colligit, eadem res haberet plures formas ſubſtantiales inter ſe non ſubordinatas, & quarum vna non eſſet in potentia ad aliam, quod fieri nullo modo poteſt.*) potius igitur dicendum eſt, nullam huiuſmodi differentiarum, quæ *Non poſſe formas accidẽt. eſſe ſubſtantiis formalia principia eſſendi.*

exterius patent, eſſe veram formam rei naturalis, (*tametſi vnaquaque earum proportionum habet cum vera forma, quatenus eſt quidam actus, & perfectio*) ſed intus latere formas, quæ ſint præcipua eſſendi principia, quæque eædem non obiiciantur quauis accidentaria mutatione, ac per has eſſe res naturales definiendas, quemadmodum res artificioſæ, & alia quædam compoſita per accidentarias definiuntur.

Dandas eſſe formas ſubſtantiales.

r *Vniuſcuiuſque horum.*] Hoc eſt, vniuſcuiuſque rei naturalis, quæ quidem res proprie dicitur. Nec enim his verbis intelligendæ ſunt ipſæ formæ accidentariæ, quia idem non quæritur pro cauſa ſui.

Tex. 6.

ſ *Etiam ſi plura ſimul.*] Eandem rationem ait eſſe Ariſt. ſi plura accidentia ſimul accipiantur pro forma rei naturalis, atque ſi vnum tantum ſumatur. Omnia enim accidunt ſubſtantiæ iam conſtitutæ per formam ſubſtantialem.

Quo pacto forma prædicetur de materia.

t *Id quod de materia prædicatur.*] Forma dicitur prædicari de materia, quia denominatiuum formæ prædicatur de materia, vt de ligno, aut lapide, per quod quaſi genus definitur lignum. Nec enim de ligno prædicatur talis ſitus aut collocatio, ſed collocatum eſſe hoc vel illo modo, nec de lateribus, & lignis, per quæ definitur domus, tanquam per materiam, prædicatur diſpoſitio, ſed diſpoſita hæc eſt certo quodam modo, & ita res habet in cæteris. Qua autem ratione genus non ſit ipſa materia, nec differentia ipſa forma, ſed tamen illud à materia, hęc à forma ſumatur, ſuperiori libro expoſuimus.

λόγον ἐν ἑκάστῳ. καὶ ὡς ἐν ταῖς οὐσίαις τὸ t τῆς ὕλης κατηγορούμενον, αὐτὴ ἡ ἐνέργεια, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ὁρισμοῖς u μάλιστα: οἷον εἰ οὐδὲν δέοι ὁρίσασθαι, ξύλον ἢ λίθον ὡδὶ κείμενον, ἐροῦμεν: καὶ οἰκίαν, πλίνθους καὶ ξύλα ὡδὶ κείμενα. ἤτι δὲ τὸ οὗ ἕνεκα ἐπ' ἐνίων ἐστίν. εἰ δὲ κρύσταλλον, ὕδωρ πεπηγὸς ἢ πεπυκνωμένον ὡδί: συμφωνία δὲ, ὀξέος καὶ βαρέος μῖξις τοιαδί: τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Φανερὸν x δὴ ἐκ τούτων, ὅτι ἡ ἐνέργεια ἄλλη ἄλλης ὕλης, καὶ ὁ λόγος. τῶν μὲν γὰρ ἡ σύνθεσις, τῶν δ' ἡ μῖξις, τῶν δὲ ἄλλο τι τῶν εἰρημένων. διὸ y τῶν ὁριζομένων, οἱ μὲν λέγοντες τί ἐστι οἰκία, ὅτι λίθοι, πλίνθοι, ξύλα, τὴν δυνάμει οἰκίαν λέγουσιν: ὕλη γὰρ ταῦτα. οἱ δὲ ἀγγεῖον σκεπαστικὸν χρημάτων καὶ σωμάτων, ἤ τι καὶ ἄλλό τοι οὗτο προσθέντες, τὴν ἐνέργειαν λέγουσιν. οἱ δ' ἄμφω ταῦτα τιθέντες, τὴν τρίτην, καὶ τὴν ἐκ τούτων οὐσίαν.

ἔοι

quoque eorum quædam proportio. Et quemadmodum in ſubſtantiis t *id, quod de materia prædicatur, ipſe actus eſt, ita res habet in cæteris definitionibus* u *maxime: verbi cauſa, ſi limen definire oporteat, lignum, aut lapidem hoc modo poſitum dicemus, & domum lateres, & ligna ſic collocata; ac forſan in quibuſdam id etiam, cuius gratia, adiungendum erit: ſi vero glaciem, aquam congelatam, & compactam hoc modo: concentum vero certam quandam grauis & acuti miſtionem: ac in cæteris eodem modo.*

Ex x *his patet, aliam materiam alium ſibi actum rationemque vendicare. Quorundam enim ratio compoſitio eſt: aliorum miſtio: aliorum aliquid aliud eorum, quæ dicta ſunt. Quocirca* y *eorum, qui domum definiunt, quodque ea ſit, exponunt, ii quidem qui lapides, lateres, ac ligna eſſe dicunt, domum potentia declarant: ſunt enim hæc materia: qui vero aiunt eſſe receptaculum ad tuendas res, ac corpora accommodatum, aut aliquid etiam huiuſmodi aliud adiungunt, ii actum dicunt. Iam qui hæc ambo adhibent, tertiam, & quæ ex his conſtat, ſubſtantiam explicant.*

Ratio

u *Maxime.*] Ait [*maxime*] quia cum formæ accidentariæ magis à ſubiecto pendeant, quam ſubſtantiales à materia, vt perſpicuum eſt, magis illæ, quam hæ, dici poſſunt prædicari de ſubiecto, quemadmodum & à ſubiecto pendere.

Diuerſarum materierum diuerſas eſſe formas.

x *Ex his patet.*] Colligit ex dictis duo conſectaria: Alterum eſt, diuerſarum materiarum diuerſas eſſe formas: quod cum ex dictis inductione patet, tum vero ea ratione probari poteſt, quia diuerſæ formæ indigent materia alio ac alio modo diſpoſita, vt ipſe alibi ſæpe docet. Et quanquam, quod attinet ad res naturales, diuerſa materia ſumitur hoc loco pro materia prima alio atque alio modo diſpoſita, vt diximus; non ita tamen res habet, quod attinet ad arte confecta, & alia accidentia compoſita, quæ conſtant materia ſecunda, ſiue compoſito ſubſtantiali. In his enim diuerſa materia pro diuerſo compoſito naturali ſumenda eſt, vt patet in domo, in mulſo, & cæteris huiuſmodi.

Res naturales & arteſacta quando perfecte definiantur.

y *Quocirca eorum.*] Alterum conſectarium eſt, non perfecte definiri res naturales, aut artificioſas cum ſola materia explicatur, aut ſola forma: (*etiamſi aliquid aliud explicationi formæ adiungatur, vt finis, aut efficiens*) ſed tum demum, cum materia ſimul, & forma declarantur. Hæc concluſio ſatis patet ex dictis. Materia enim non eſt res ipſa actu, ſed potentia, vt patet in lapidibus, & lignis comparatione domus. Forma vero, etſi eſt actus, per quem res eſt talis naturæ, non tamen eſt res ipſa, ſed id, quod ex vtraque conſtat, res ipſa eſt.

z Ra-

ἔοικε z γὰρ ὁ μὲν διὰ τῶν διαφορῶν λόγος, τοῦ εἴδους καὶ τῆς ἐνεργείας εἶναι: ὁ δ' ἐκ τῶν ἐνυπαρχόντων, τῆς ὕλης μᾶλλον. ὁμοίως δὲ καὶ οὓς Ἀρχύτας ἀπεδέχετο ὅρους: τοῦ συναμφοτέρου γάρ εἰσιν: οἷον, τί ἐστι νηνεμία; ἠρεμία ἐν πλήθει ἀέρος: ὕλη μὲν ὁ ἀήρ, ἐνέργεια δὲ καὶ οὐσία ἡ ἠρεμία, τί ἐστι γαλήνη; ὁμαλότης θαλάττης: τὸ μὲν ὑποκείμενον ὡς ὕλη, ἡ θάλαττα: ἡ δὲ ἐνέργεια καὶ ἡ μορφή, ἡ ὁμαλότης. φανερὸν aa δὲ ἐκ τῶν εἰρημένων τίς ἡ αἰσθητὴ οὐσία ἐστὶ, καὶ πῶς: ἡ μὲν γὰρ ὡς ὕλη, ἡ δ' ὡς μορφή, ὅτι ἐνέργεια, ἡ δὲ τρίτη, ἐκ τούτων.

Ratio z enim, quæ per differentiam traditur, formæ, ac actus videtur eſſe; quæ autem ex iis, quæ inſunt, conficitur, materiæ potius. Huiuſmodi ſunt definitiones, quas Archytas probabat: ſunt enim vtriuſque ſimul, veluti, Quid eſt ſerenitas? Quies in aeris multitudine. Hic materia eſt aer actus, & ſubſtantia quies. Quid tranquillitas? Maris æquabilitas: vbi ſubiectum vt materia mare eſt, actus, & forma æquabilitas. Perſpicuum aa eſt igitur ex iis, quæ dicta ſunt, quænam ſit ſubſtantia ſenſibilis, & quo pacto ſit. Eſt enim alia vt materia: alia vt forma, cum eſt actus: tertia, quæ ex his conſtat.

z *Ratio enim, quæ per differentias.*] Hæc verba quaſi per parentheſin legenda ſunt, vt confirmatio ex definiendi modo, quem vnum Archytas Tarentinus admittebat ad definitiones, quæ per materiam, & formam traduntur, planius referatur. Quod igitur ait, rationem, quæ ex differentiis traditur, formæ ac actus eſſe, &c. non ſic intelligendum eſt, quaſi ſentiat Ariſtoteles, ſolam formam per differentias definiri: ſed ita accipiendum, ac ſi diceret, definitionem, in qua non plane poſito genere ſolæ differentiæ adhibentur formam potius explicare, quam materiam, aut totum compoſitum; quæ autem traditur per ea, quæ inſunt, hoc eſt, per ſolas partes integrantes, ex quibus res conſtat, materiam potius, quam formam, aut compoſitum exponere. Nam vt differentiæ ſumuntur ab eo, quod formale, ac perfectius eſt in re, & genus ab eo, quod eſt materiale, ſiue minus nobile; ita partes integrantes, earumque extenſio, & diuiſibilitas materiæ potius, quam formæ attribuuntur, præſertim cum res immateriales huiuſmodi partibus non conſtent.

aa *Perſpicuum eſt igitur.*] Epilogus eſt eorum, quæ hactenus hoc libro explicata ſunt.

ΚΕΦ. γ.

Δεῖ a δὲ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι ἐνίοτε b λανθάνει πότερον σημαίνει τὸ ὄνομα τὴν σύνθετον οὐσίαν, ἢ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν μορφήν, οἷον ἡ οἰκία πότερον σημεῖον τοῦ κοινοῦ, ὅτι σκέπασμα ἐκ πλίνθων, καὶ ξύλων, καὶ λίθων ὡδὶ κειμένων: ἢ τῆς ἐνεργείας καὶ τοῦ εἴδους, ὅτι σκέπασμα. καὶ γραμμή, πότερον c δυὰς ἐν μήκει, ἢ ὅτι δυάς. καὶ ζῷον, πότερον ψυχὴ d ἐν σώματι, ἢ ψυχή: αὕτη γὰρ οὐσία, καὶ ἐνέργεια σώματός τινος. εἴη e δ' ἂν καὶ ἐπ' ἀμφοτέροις τὸ ζῷον, οὐχ ὡς ἑνὶ λόγῳ λεγόμενον, ἀλλ' ὡς πρὸς ἕν.

ἀλλὰ

CAPVT III.

NON *a ignorare autem oportet, interdum b latere, vtrum nomen compoſitam ſubſtantiam ſignificet, an vero actum, & formam: veluti domus, ſitne ſignum eius, quod commune eſt, tegumenti, inquam, ex lateribus, & lignis hunc in modum collocatis, an potius actus, & formæ, vtpote tegumenti: & linea, dualitatene c in longitudine, an ipſam dualitatem ſignificet: & animal, num ſit anima d in corpore, an anima ipſa: hæc enim ſubſtantia eſt, & actus cuiuſdam corporis. Fuerit e autem & in vtriſque animal, non tamen vt id, quod vna ratione, ſed vt id, quod ad vnum dicitur.*

Verum

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

NON *a ignorare autem.*] Tradito vtroque principio conſtitutiuo quiditatis rerum ſenſibilium, materia, inquam, & forma; in his tribus ſequentibus capitibus addit quædam vtriuſque attributa, vt melius cognoſcantur: priuſque hoc capite agit de iis, quæ conueniunt formæ, (*de hac enim proxime loquutus fuerat*) quam diſſerat de iis, quæ materiæ conueniunt. Et quia ſolus Plato ex tota antiquitate perſpicue viſus eſt principium formale ſubſtantiam poſuiſſe: tota hæc dubitatio vertitur in tractandis quibuſdam quæſtionibus de forma, quæ Ariſtoteli cum Platone erant communes, ex quarum explicatione partim ea attributa colligenda eſſe vult, quæ Plato formis aſcribebat, partim contraria. Exorditur autem ab huiuſmodi quæſtiuncula, Vtrum nomina ſubſtantiarum ſenſibilium ſignificent totum compoſitum, (*quod hic vocat id, quod commune eſt, quia materiam & formam complectitur*) an vero ſolam formam? Quod enim non ſignificent ſolam materiam, luce clarius eſt, cum materia ſecundum ſe ſit communis, ac indifferens ad omnia, quæ gignuntur, & intereunt, nomina autem cuique generi, & ſpeciei peculiaria. Tex. 7. *Quæſtio. Vtrũ nomina ſubſtantiarũ ſenſibil. ſignificent compoſitum an formam.*

b *Interdum latere.*] Ait [*interdum*] vel quia nemo dubitat, quin nomina accidentium, præſertim abſtracta, ſignificent formas: vel potius, quia certũ & indubitatũ eſt, nomina ſingularium

ſub-

ſubſtantiarum ſenſibilium ſignificare compoſita ipſa. Quæſtio enim de ſolis nominibus ſubſtantiarum ſenſibilium videtur proponi, vt diximus, tametſi Ariſt. more ſuo ſumit exemplum in arte factis, & mathematicis.

Text. 8.

c *Dualitatemne.*] Apud Platonem dualitas erat forma lineæ, longitudo autem, hoc eſt, magnitudo materia. Æquius eſt enim, Platonem hoc pacto longitudinis nomẽ accepiſſe, cum longitudo ipſa ſit linea, magnitudo autem commune genus lineæ, ſuperficiei & corporis. Dicebat autem Plato, lineæ formam eſſe dualitatem, quia linea eſt primus progreſſus puncti, quemadmodum dualitas eſt primus progreſſus vnitatis.

d *Anima in corpore.*] Hoc eſt, anima, & corpus ſimul, quod eſt totum compoſitum.

e *Fuerit autem & in vtriſque.*] Permittit, vt nomen animalis more Platonico dicatur de anima ſeorſum, & de anima, ac corpore ſimul: quo pacto ipſe etiam hominis vocabulo nonnunquam vtitur, vt 9. Ethicorum libro cap. 8. cum ait, Videri quemque eſſe ſuam mentem: verum id accommodate ad mores, non autem ſpectata ipſa hominis natura phyſice, vt Plato videtur ſpectare, cum in priori Alcibiade hominem eſſe animam ſolam, non ſolum ait, ſed etiam probaſſe ſe putat. Verum ne quis exiſtimet, hoc pacto ſolui quæſtionem; ſubdit Ariſt. idem nomen non dici de forma & compoſito eadem ratione, ſed attributione vnius ad alterum, proinde non diſſolui hoc pacto difficultatem, quandoquidem quæſtio hoc in ſenſu intelligitur, formamne an totum compoſitum præcipue ſignificet vocabulum.

Senſus quæſtionis.

ἀλλὰ f ταῦτα πρὸς μέν τι ἄλλο διαφέρει· πρὸς δὲ τὴν ζήτησιν τῆς οὐσίας τῆς αἰσθητῆς οὐδέν· τὸ g γὰρ τί ἦν εἶναι, τῷ h εἴδει καὶ τῇ ἐνεργείᾳ ὑπάρχει. ψυχὴ μὲν γὰρ καὶ ψυχῇ εἶναι, ταὐτόν· ἀνθρώπῳ δὲ καὶ ἄνθρωπος, οὐ ταὐτόν, εἰ μὴ καὶ ἡ ψυχὴ ἄνθρωπος λεχθήσεται. οὕτω δὲ τινὶ μὲν, τινὶ δ' οὔ. οὐ i φαίνεται δὴ ζητοῦσιν, ἡ συλλαβὴ ἐκ τῶν στοιχείων οὖσα καὶ συνθέσεως· οὐδ' ἡ οἰκία, πλίνθοι τε καὶ σύνθεσις· καὶ τοῦτο ὀρθῶς· οὐ γάρ ἐστιν ἡ σύνθεσις, καὶ ἡ μίξις ἐκ τούτων, ὧν ἐστι σύνθεσις ἢ μίξις· ὁμοίως δὲ οὐδὲ τῶν ἄλλων οὐδέν· οἷον οὐδὸς θέσει, οὐκ ἐκ τοῦ οὐδοῦ ἡ θέσις, ἀλλὰ μᾶλλον οὗτος ἐξ ἐκείνης. οὐδὲ δὴ ὁ ἄνθρωπός ἐστι τὸ ζῶον καὶ δίπουν, ἀλλά τι δεῖ εἶναι, ὃ παρὰ ταῦτά ἐστιν, εἰ ταῦθ' ὕλη· οὔτε δὲ στοιχεῖον, οὔτ' ἐκ στοιχείου, ἀλλ' ἡ οὐσία, ὃ ἐξαιροῦντες τὴν ὕλην, λέγουσιν.

εἰ οὖν

Verum f quo pacto hæc habeant, ad aliquid quidem aliud refert, ad quæſtionem vero de ſenſibili ſubſtantia, nihil: quiditas g enim h formæ, atque actui conuenit. Namque anima, & animæ eſſe idem ſunt: hominis vero eſſe, & homo, non idem, niſi & anima homo dicatur. Hoc autem modo alicui conueniet, alicui non item. At i quærentibus profecto non videtur ſyllaba ex elementis, & compoſitione conſtare, neque domos eſſe lateres, & compoſitio: & id quidem recte. Neque enim compoſitio, aut miſtio ex iis eſt, quorum eſt compoſitio, aut miſtio, eodemque modo nec aliorum quicquam: vt ſi limen collocatione eſt, collocatio non eſt ex limine, ſed magis hoc ex illa, nec homo eſt animal, & bipes, ſed aliquid ſit oportet, quod præter hæc exiſtat, ſi hæc materia ſunt; nec vero elementum, aut ex elementis, ſed ipſa ſubſtantia, quam materia ſublata ſignificant.

Si

Reiicitur ad Dialecticos.

f *Verum hæc.*] His verbis reiicit quæſtionem ad Dialecticos, quod ſit de nominum ſignificatione. Neque enim ad Dialecticos parum refert, hoc, an illud primo ſignificet vocabulum, vt pro eo ſimpliciter, & abſque cauillationis periculo ſumi poſſit; cum interim artifices, qui de rebus ſenſibilibus agunt, nihil de vocabulorum ſignificatione curent, ſatiſque hac in re ſuo munere fungi ſe putent, ſi intelligant formam eſſe priorem compoſito, eique Eſſe, propriamve naturam conferre. De quæſtione tamen propoſita alii exiſtimant, nomina ſubſtantiarum ſenſibilium præcipue ſignificare formam, minus præcipue compoſitum, vtpote attributione quadam ad formam, à qua compoſitum accipit eſſe: alii contra ſentiunt; alii vtroſque conciliant. Veritas eſt, nomina ſenſibilium ſubſtantiarum ipſa compoſita primo ac præcipue ſignificare, vt ex cap. 4. huius libri colligitur; ſed tamen formas eſſe rationes, ob quas compoſita ſignificent. Namque omne nomen ſumitur à forma, aut à proprietate aliqua, au actu, qui à forma progrediatur.

Reſolutio. text. 11. 12.

g *Quiditas enim formæ.*] His verbis docet, formam eſſe priorem compoſito, quia forma eſt ſuum eſſe, ſiue quiditas, hoc eſt, non accipit eſſentiam ſuam formaliter ab alio: (*vt ſenſus ſit negatiuus*) compoſitum autem non eſt ſua quiditas, id eſt, accipit eſſentiam ſuam formaliter ab alio, (*vt ſenſus ſit oppoſitus ſuperiori*) eo quod eam accipiat à forma. Quo pacto expoſito contextu non habet locum ambiguitas, quæ hic ſeſe offert de identitate rei cum quiditate ſua, de qua actum eſt libro ſuperiori cap. 6. Nam ſi de ea hoc loco loqueretur Ariſtoteles, plane ſecum pugnaret. Etenim iuxta doctrinam eius loci, & compoſitum in commune ſumptum eſt ſua quidi-

Formam eſſe ſuã eſſentiã, compoſitum nõ item, quo pacto intelligendum.

quiditas, & forma phyſica in particulari non eſt ſua quiditas: omninoque eadem ratio eſt de forma, & de compoſito, quod hic negatur, niſi quis ſumeret formam pro ſpecie: quo pacto hic non accipi luce clarius eſt, quippe cum anima dicatur forma, homo vero compoſitum: ſitque apertiſſimum, animam non eſſe ſpeciem compoſitorum ex corpore, & anima, cum pars phyſica de toto non dicatur. Quod ſi quis Platonem ſequutus dicat, hominem eſſe ſolam animam, tum demum dicere poterit, idem eſſe hominem, atq; hominis eſſe, in eo nimirum ſenſu, quem expoſuimus. Itaq; hoc pacto, id eſt, ſpectatis his duabus opinionibus de homine, ait Ariſtoteles [*Alicui conueniet, alicui non item.*] hoc eſt, homini Platonico conueniet eſſe ſuum eſſe, homini vero Ariſtotelico, cum ſit compoſitus ex anima & corpore, non conueniet. Ex propoſitæ quæſtionis explicatione, quæ libro ſuperiori fuſius tractata eſt, & iis, quæ hoc loco adiuncta ſunt, hoc attributum formæ colligitur, ipſam eſſe cuique rei ſenſibili rationem eſſendi, & cuiuſque vocabulo rationem ſignificandi: quandoquidem ratio ſignificandi ſequitur rationem cognoſcendi, & ratio cognoſcendi, rationem eſſendi.

Ad t.6. Formã eſſe rei ſenſibili rationẽ eſſendi, & vocabulo rationem ſignificandi.

h *Forma atque actui conuenit.*] Vtpote non per aliud, quo pacto quiditas compoſiti conuenit compoſito per formam. Id quod verbis ſequentibus declaratur iuxta traditam expoſitionem.

i *Ac quærentibus profecto.*] Ex alia quæſtione, quæ eo tempore agitabatur, aliud attributum formæ colligendum eſſe vult. Quæſtio erat, An ne forma eo modo concurreret cum materia ad compoſitionem rerum naturalium, quo materiales partes concurrere ſolent, (*velati lateres ad conficiendam domum, & elementa ad conſtitutionem miſti*) nempe per ſe ante exiſtentes, & ex noua coniunctione inter ſe nouum eſſe à toto accipientes. In qua quæſtione etſi placet Ariſtoteli Platonis ſententia, quatenus aſſerebat formam non eo pacto concurrere ad conſtitutionem compoſiti, (*neque enim miſtio, hoc eſt, forma miſti, cenſenda eſt eſſe ex genere earum partium, quæ extrinſecus ad miſti compoſitionem conueniunt, quod idem dicendum eſt de cœteris formis*) ea tamen ex parte diſplicet, qua dicebat, formam, quæ dat eſſe compoſitis, eſſe ſubſtantiam ſeparatam: ſic enim ſubſtantiæ nomen in fine huius particulæ contextus accipienda eſt. Nam cum forma ſit cauſa eſſendi non efficiens, ſed conſtituens, ac abſoluens, atque hoc, id eſt, res, cuius illa eſt cauſa eſſendi, ſit ſubſtantia quædam per ſe, vt Socrates, aut Plato, non poterit vtiq; forma dici ſubſtantia per ſeſe, ac ſeparatim exiſtens: aut ſic (*vt exponit Alenſis*) non poterit forma dici ſubſtantia huius, cuius dicitur forma. Implicant enim hæc contradictionem, quod aliquid ſit ſeparatum ab hoc, & quod ſit ſubſtantia huius. Quod vero attinet ad duo exempla interiecta liminis, & hominis, ſic intelligendus eſt contextus, vt dicat Ariſtoteles, ſi limen à collocatione, ſiue ſitu formaliter habet, vt ſit limen: non eſſe collocationem ex limine, id eſt, non accipere eſſe ex limine, (*quo pacto partes materiales conuenientes ad compoſitionem accipiunt eſſe à toto*) ſed potius limen eſſe ex collocatione, quia ab ea accipit eſſe liminis, tametſi non eſt ex ea, vt ex parte materiali, vt dictum eſt. Item ſi homo conſtat ex animali, & bipede, tanquam partibus materialibus, non eſt vtique formaliter animal bipes, ſed aliquid præterea detur oportet, quod præter eiuſmodi partes ad conſtitutionem concurrat, quod idem eas vniat, atque in materia tertiam naturam iungat: quodq; non ante exiſtat, veluti pars materialis, ſed ſimul cũ toto eſſe incipiat. Et omnino ſemper præter elementa, hoc eſt, partes materiales, dandum eſt aliquid, quod, cum ſubſtantia ſit, non ſit tamen elementum, aut ex elementis, vt ad finem ſuperioris libri dictum eſt. Ex hac quæſtione illud attributum formæ colligitur, quod conſtituat rem non tanquam aliquid concurrens ad compoſitionem, quaſi ante per ſe exiſtens, ſed ſimul in compoſito, & cum compoſito incipiens.

Alia quæſt. Cõcurrat ne anima ad cõpoſitionem totius vt pars materialis. Quid recte hac in re Plato quid perperam.

Tex. 9. Formã cõcurrere ad cõpoſitionem totius, ſimul in ipſo & cum ipſo incipiendo.

εἰ οὖν τοῦτ' αἴτιον τοῦ εἶναι, καὶ οὐσία τοῦτο, αὐτὴν ἂν τὴν οὐσίαν οὐ λέγοιεν. ἀνάγκη l δὲ ταύτην ἢ ἀΐδιον εἶναι, ἢ φθαρτὴν ἄνευ τοῦ φθείρεσθαι, καὶ γεγονέναι ἄνευ τοῦ γίγνεσθαι. δέδεικται δὲ καὶ δεδήλωται ἐν ἄλλοις, ὅτι τὸ εἶδος οὐδεὶς ποιεῖ, οὐδὲ γεννᾶται, ἀλλὰ ποιεῖται τόδε: γίγνεται δὲ τὸ ἐκ τούτων. εἰ m δ' εἰσὶ τῶν φθαρτῶν αἱ οὐσίαι χωρισταὶ, οὐδέν πω δῆλον: πλὴν ὅτι γε ἐνίων οὐκ ἐνδέχεται, δῆλον, ὅσα μὴ οἷόν τε παρὰ τὰ τινὰ εἶναι, οἷον οἰκίαν ἢ σκεῦος. ἴσως n μὲν οὖν οὐδ' οὐσίαι εἰσὶν, οὐδέ τι αὐτῶν τούτων, οὔτε τι

τῶν

Si hoc igitur cauſa eſſendi eſt, atque hoc ſubſtantia eſt, non vtique eam ſubſtantiam dixerint. Neceſſe l *vero eſt, hanc aut ſempiternam eſſe, aut certe corruptibilem ſine corruptione, & quæ ſine generatione gignatur. Demonſtratum eſt autem, ac declaratum alibi, neminem eſſe qui formam faciat, nullamque eſſe, quæ gignatur, ſed fieri hoc, idque demum generari, quod ex his conſtat. An vero* m *rerum earum quæ intereunt, ſubſtantiæ ſeparatæ ſint, nondum eſt manifeſtum, niſi quod perſpicuum eſt, quædam non poſſe ſeparari, ea, inquam, omnia, quæ præter quædam eſſe non poſſunt, veluti domus, aut vas. Ac forſitan* n *neque hæc ipſa ſubſtantiæ ſunt, aliquid ue, neque*

l *Neceſſe vero eſt.*] Alia quæſtio de formis erat celebris apud Platonem, eſſent ne ſempiternæ, an caducæ? cuius ſolam priorem partem Plato admittebat, quia veras formas à materia ſeparabat. Ariſtoteles igitur etſi ea ex parte cũ Platone non conuenit, quatenus ille omnes ſempiternas eſſe cenſebat, cum ipſe credat illas incipere ac deſinere cum compoſitis, quæ eſſe incipiunt ac deſinunt, vt dictum eſt, tamen ea ex parte ſententiam Platonis approbat, qua Plato eas negabat habere generationem, aut corruptionem. Docet enim Ariſt. eas poſſe generari & corrũpi, hoc eſt, incipere ac deſinere ſine generatione, & corruptione, qua ipſæ per ſe generentur, aut corrumpantur. Quod libro ſuperiori cap. 8. ex eo oſtenderat, quia quicquid per ſe generatur, præterquam quod ſingulare eſt, conſtitui etiam debet ex his, id eſt, ex partib. materiæ deſignatæ. Ex huius quæſtionis definitione hoc formæ attributum colligimus, quod eius non ſit per ſe generatio, aut corruptio, quod illi cum materia cõmune eſt, licet hoc habeat proprium, quod in quibuſdam eſſe, ac non eſſe cum compoſitis incipiat.

Forma nō eſt per ſe generatio, aut corrupt.

Nondũ cōſtitutũ apud Ariſt. an formæ naturales ſeparari poſſint.

m *An vero rerum.*] Quod attinet ad opinionem de ſeparatione formarum, ob quam Plato illas ſempiternas eſſe dicebat, vt ex ſuperiori annotatione patet, ſubdit Ariſtoteles nondum eſſe omnino conſtitutum quid dicendum ſit, quod de ea extremis duobus libris huius operis late ſit diſputaturus; niſi quod de formis artificialium (*quæ μορφαὶ etiam, & εἴδη, quemadmodum & formæ rerum naturalium, appellari ſolent*) nil ſit, quod lector dubitet, cum plane & omnium conſenſu à rebus naturalibus, in quas inducuntur ſeparari nequeant: Id quod in cauſa fuit, vt Plato rerum, quæ arte conficiuntur, ideas non poſuerit.

Artefactorũ nō eſſe ideas apud Plat.

Eorũ formas ſeparari non poſſe.

n *An forſitan neq; hæc ipſa.*] Reddit rationem, cur formæ domus, & vaſis, aliorumq; arte factorum ſeparari nequeant etiam apud Platonem, cuius cauſa dubitandi verbo vti voluit. Cauſa vero eſt, quia forma artificioſa non eſt ſubſtantia, aliquidve per ſe exiſtens, ſiue non in ſubiecto. In iis enim, quæ gignuntur, & intereunt, ea ſola forma, quæ eſt natura, ſiue principium motus intrinſecum, ſubſtantia dicenda eſt.

τῶν ἄλλων ὅσα μὴ φύσει συνέστηκε· τὴν γὰρ φύσιν μόνην ἄν τις θείη τὴν ἐν τοῖς φθαρτοῖς οὐσίαν.

ὥστε ο ἡ ἀπορία, ἣν οἱ Ἀντισθένειοι, καὶ οἱ οὕτως ἀπαίδευτοι ἠπόρουν, ἔχει τινὰ καιρὸν λυθῆναι, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ τί ἐστιν ὁρίσασθαι (τὸν γὰρ ὅρον, εἶναι λόγον μακρὸν) ἀλλὰ ποῖον μέν τι ἐστιν, ἐνδέχεται καὶ διδάξαι· ὥσπερ ἄργυρον, τί μέν ἐστιν οὔ, ὅτι δὲ οἷον καττίτερος. ὥστ' p οὐσίας ἔστι μὲν, ἧς ἐνδέχεται εἶναι ὅρον καὶ λόγον, οἷον τῆς συνθέτου, ἐάν τε αἰσθητὴ, ἐάν τε q νοητὴ ᾖ· ἐξ ὧν δ' αὕτη πρώτων, οὐκ ἔστιν· εἴπερ τι r κατὰ τινὸς σημαίνει ὁ λόγος ὁ ὁριστικὸς, καὶ δεῖ τὸ μὲν ὥσπερ ὕλην εἶναι, τὸ δὲ ὡς μορφήν.

Φανε-

que quicquam aliorum, quæ natura non cõſtant: naturam enim ſolam, quæ in reb. caducis eſt, ſubſtantiam quis merito poſuerit.

Quare o dubitatio ea, quam Antiſthenis ſectatores, & eiuſmodi ineruditi homines agitabant, opportune nunc diſſolui poteſt, non poſſe, inquam, quid res ſit, definiri: (namq; definitionem orationem eſſe longam) ſed quale quid quicquam ſit, poſſe doceri: veluti argentum non quid ſit, ſed quale eſt ſtannum. Itaq; p eſt quidem ſubſtantia, quæ definiri poſſit, qualis eſt compoſita, ſiue ea ſit ſenſibilis, ſiue q intelligibilis: illa autem, ex quibus primis hæc conſtant, definiri non poſſunt: quandoquidem definitiua oratio r aliquid de aliquo ſignificat, & alterum vt materia ſit oportet, alterum vt forma.

Illud

o *Quare dubitatio ea.*] Cum Ariſt. hactenus ſæpe dixerit ea, per quæ aliquid definitur, eiuſmodi eſſe debere, vt alterum velut materia ſit, alterum vt forma; ex hoc documento ſumit occaſionem ſoluendi dubitationem illam, hoc eſt, difficilem argumentationem, vt putabatur, qua Antiſtenis ſectatores, & alij ineruditi homines, hoc eſt, Dialecticæ expertes (*hos enim fere ſignificat, cum ἀπαιδεύτους vocat*) nullam omnino rem definiri poſſe contendebant. Nam cum definitio, ſi vlla eſt, debeat eſſe ſermo longus hoc eſt, pluribus verbis conſtans; idque ex dictis videatur ſequi, cum debeat continere, vt minimum, duas partes, quarum altera ſit vt materia, altera vt forma; ea autem, per quæ res definitur, definienda etiam ſint, ne ex ignotis ignotum declaretur; effici omnino videtur, vt nunquam definitio rei propoſitæ abſolui poſſit. Quæcunque enim ad definiendas partes aſſumentur, per alias priores partes declaranda erunt, ſicque nullus erit finis in definienda re propoſita. Ita videtur concludi nihil omnino poſſe definiri, ſed ſolum quale ſit, declarari, veluti non quid ſit argentum dicere, ſed quod tale quiddam ſit, quale eſt ſtannum atq; ita in cœteris. Qualitas enim rei poteſt exponi per ſimilitudinem aliarum rerum, natura autem explicari non poteſt, niſi omnia, quæ in ea continentur, definiantur. Quo loco aduerte, potius verba illa λόγον μακρὸν, conuerſa à nobis eſſe, ſermonem longũ, vt vertit Beſſario, quã orationẽ longã, vt alij, quia λόγος interdũ ſumitur pro quacunq; voce articulata, & ſignificante, quæ quidem eſt genus dictionis ſimplicis, & orationis, hoc eſt, dictionis cõplexæ, quod

Videri ſequi ex dictis nihil poſſe definiri.

ræ;quod genus,etſi innominatum eſt,tamen vocari poteſt vel locutio,vel dictio,vel,quod magis placet,ſermo Alenſis accipit orationem longam,vt habet vetus interpres, pro oratione infinita,quod non placet,tametſi alioqui eius expoſitionem, quam hoc loco ſequimur, expoſitioni Aphrodiſienſis,D.Th.& aliorum complurium prætulerimus.

p *Itaq; eſt quidem ſubſtantia.*] Quoniam propoſita argumentatio ex dictis ab Ariſt. videbatur accepiſſe vires,oportune eam his verbis diſſoluit,concedens quidem aduerſariis,omnem definitionem conſtare, cum minimum, duabus partibus, quarum altera ſit vt materia,altera vt forma;ſed negans,omnia,ex quibus definitio conſtat definiendã & ipſa eſſe, oportet enim deuenire ad aliqua prima, quæ nullo pacto ſint compoſita, ſed omnino ſimplicia, cuiuſmodi ſunt ſola genera ſumma,& differentiæ omnes,quibus illa diuiduntur; hæc autem definiri non poſſunt,ſed alio modo, quam per definitionem cognoſcenda ſunt, vtpote per deſcriptiones quaſdam à poſteriori,quo pacto ſubſtantiam dic mus ens per ſe, ſiue non in ſubiecto exiſtens; rationale ens,quod poteſt ratione vti.Eodem modo diſſoluit Ariſt.1. de poſter ori reſolut. ſimilem argumentationem eorundem Philoſophorum,qua nihil demonſtrari poſſe probabant, quaſi neceſſe eſſet,vt omnis enuntiatio, quæ ad demonſtrandum ſumeretur, demonſtraretur etiam ipſa: quod ea ratione negat Ariſt. quia neceſſe eſt tandem deuenire ad pronuntiata medio carentia,quæ ſunt per ſe,ac ex ſuis tantum extremis nota.

Solutio propoſita veterum argumentationis.

Genera ſumma,& differ. non poſſe definiri.

c.3.tex.6.

q *Siue intelligibilis.*] Subſtantias intelligibiles vocat entia mathematica, vt aiunt Alexander, & Auerroes,idq; quia forſitan Antiſthenes ea ſubſtantias eſſe dicebat,vt Alexander addit.Poſſent autem verius intelligi ſubſtantiæ ſeparatæ;nam & huiuſmodi ſubſtantiæ habent ſua genera,& differentias,quibus definiantur,quarum genera ſe habeant vt materiæ,differentiæ vt formæ.Itaq; non ſunt numerandæ huiuſmodi ſubſtantiæ inter prima illa, quæ non definiuntur,vt D.Th. hoc loco innuit,& l.ſuperiori c.17. apertius docuit. Nec enim ſunt ſimpliciter ſimplicia, ſed compoſita ex genere & differentia. Verum quia Ariſt.in his duobus libris non loquitur ex inſtituto,niſi de ſubſtãtiis materialibus,nihil repugnat huic veritati,quod ſubſtantiæ intelligibiles ſumantur hoc loco more Platonis pro ſubſtantiis materialibus intelligibilibus, hoc eſt, quæ ſola imaginatione apprehendi poſſunt,cuiuſmodi ſunt entia mathematica,vt diximus ſuperiori lib.tametſi re vera non ſunt ſubſtantiæ;aut potius pro ſubſtantiis materia,& forma conſtantibus:cum & hæ,vt vniuerſales ſunt,non ſubdantur ſenſibus etiam internis.

Subſtãtias ſeparatas habere genera & differ.

Ad c.10. tex. 35.

Tex.10.

r *Aliquid de aliquo ſignificat.*] Hoc eſt,alterum,quod directo & naturaliter de altero prædicari poſſit,cuiuſmodi eſt differentia reſpectu generis.

Φανερὸν ſ δὲ καὶ διότι, εἴπερ t εἰσί πως ἀριθμοὶ αἱ οὐσίαι, οὕτως εἰσί, καὶ οὐχ ὥς τινες λέγουσι μονάδων. ὅ τε γὰρ ὁρισμὸς ἀριθμός τις (διαιρετός τε γὰρ, καὶ εἰς ἀδιαίρετα: οὐ γὰρ ἄπειροι οἱ λόγοι) καὶ ὁ ἀριθμὸς δὲ τοιοῦτος. καὶ u ὥσπερ οὐδ᾽ ἀπ᾽ ἀριθμοῦ ἀφαιρεθέντος τινὸς, ἢ προστεθέντος, ἐξ ὧν ὁ ἀριθμός ἐστιν, οὐκέτι ὁ αὐτὸς ἀριθμός ἐστιν, ἀλλ᾽ ἕτερος, κἂν τοὐλάχιστον ἀφαιρεθῇ, ἢ προστεθῇ: οὕτως οὐδὲ ὁ ὁρισμὸς, οὐδὲ τὸ τί ἦν εἶναι, οὐκέτι ἔσται ἀφαιρεθέντος x τινὸς, ἢ προστεθέντος. καὶ y τὸν ἀριθμὸν δεῖ εἶναί τι ᾧ εἷς, ὃ νῦν οὐκ ἔχουσι λέγειν τίνι εἷς, εἴπερ ἐστὶν εἷς: ἢ γὰρ οὐκ ἔστιν ἀλλ᾽ οἷον σωρός: ἢ, εἴπερ ἐστὶ, λεκτέον τί τὸ ποιοῦν ἓν ἐκ πολλῶν. καὶ ὁ ὁρισμὸς εἷς ἐστίν: ὁμοίως δὲ οὐδὲ τοῦτον ἔχουσι λέγειν. καὶ τοῦτο εἰκότως συμ-

Illud ſ *etiam perſpicuum eſt*: t *ſi quo modo ſubſtantiæ numeri ſunt, quanam de cauſa eo pacto ſint,* & *non vt quidam auint, numeri vnitatum. Nam* & *definitio numerus quidam eſt, quippe cũ ſit diuiſibilis,atq; adeo in indiuiſibilia: neq; enim definitiones infinitæ ſunt: numerus vero tale quiddam eſt.* Et u *quemadmodum ſi quid eorum ex quibus numerus conſtat, ablatum à numero, aut additum fuerit, non idem iam numerus, ſed diuerſus exiſtet, etiamſi minimum quid auferas aut adiungas: ita neque definitio, aut quiditas eadem conſiſtet, ſi quicquam* x *aut auferatur, aut adiiciatur. Eſſe* y *etiam aliquid oportet, quo numerus ſit vnus, quod nunc dicere non poſſunt, quo, inquam, ſit vnus, ſi vnus quidem eſt: aut enim vnus non eſt, ſed veluti cumulus: aut certe ſi eſt, dicendum ſane eſt, quid ſit illud, quod ipſum efficit vnum ex multis. Definitio quoque vna eſt: ſed*

ſ *Illud etiam perſpicuum eſt.*] Erat alia quæſtio,quæ ætate Ariſtotelis agitabatur eſſent ne formæ numeri,vt Plato, & Pythagorici affirmabant, ex qua tandem colligit Ariſt. hoc loco quædam attributa, in quibus formæ ſunt numeris aliqua ex parte ſimiles Aduerte tamen formas non appellari in hoc textu nomine formarum,ſed ſubſtantiarum, quia non agitur immediate de ſimilitudine formarum phyſicarum cum numeris,ſed quid tatum ſpecificarum. quæ etiam formæ appellantur,vt ſæpe d ximus:tametſi ex earum attributis ſimilia quædam formarum phyſicarum attributa collig poſſunt cum ex gradibus formarum oriantur gradus ſpecierum,vt ſuperiori libro dictum eſt.

Prima quiditatũ ſpecificatarum cũ numeris ſimilitudo.

t *Si quomodo ſubſtantia.*] Negat quidem Ariſtoteles quiditates ſpecificas eſſe numeros ſimpliciter, hoc eſt, conflatos ex ipſis vnitatibus: ſed tamen hoc primum attributum illis concedit cum numeris commune, vt quemadmodum numeri diuiduntur in vnitates indiuiſibiles, ita quiditates ſpecificæ diuidantur, ſiue reſoluantur in prædicata indiuiſibilia, ſiue irreſolubilia in alia priora, vtpote in genus ſummum, & differentias, ex quibus conſtant. Neque enim definitiones infinitæ ſunt, id eſt, diuiſibiles in infinitum, quemadmodum neque numeri.

Secunda.

u *Et quemadmodum.*] Alterum, quo fatetur ſpecies eſſe ſimiles numeris, huiuſmodi eſt additione, & ſubtractione differentiarum mutari ſpecies rerum, quemadmodum ſpecies numerorum mutantur, cum additur, aut detrahitur vel ſola vnitas. Iam enim dictum eſt differentias eſſe indiuiſibiles, ſiue irreſolubiles in alia priora prædicata, qua in re ſunt vnitati ſimiles. Exemplo eſſe poſſunt ternarius, addita aut detracta vnitate: & animal, addito rationali, aut detracto ſenſitiuo.

Tertia.

x *Si quicquam.*] Non poteſt autem minus aliquid auferri, quam differentia. Genera enim ſubalterna non ſunt minima, quia reſoluuntur in genera, & differentias: genus autē ſummum, etſi minimum quid eſt, & quod in minora reſolui nequeat, tamen ſi tollatur, omnes differentias ſecum aufert.

y *Eſſe etiam oportet.*] Hoc tertium habere ſpecies rerum cum ſpeciebus numerorum commune docet Ariſt. vt quemadmodum in numeris oportet exponere, quæ ſit formalis ratio, & cauſa, quare multæ vnitates, alioqui diſcretæ interſe, ſint vnum quid, ita in ſpeciebus rerum, earumq; definitionibus aſſignari debet, quid ſit in cauſa, cur prædicata, quæ de ſpecie ſecundum eſſentiam dicuntur, ſint vnum quid, atque vna natura. Alioqui nec numerus eſſet vnum quid, ſed veluti aceruº quidam lapidum, nec ſpecies vlla rerum, aut illius definitio. Quid autem ſit illud tam in numero, quam in ſpecie & quiditate rei, quod ex multis vnum conſtituat, cap. 6. docebit Ariſtoteles. Interim tamen admonet eos, qui numerum nihil aliud eſſe dicunt, quam vnitates ipſas, docere non poſſe, quid illum formaliter efficiat vnum ex multis. Eodemque modo rem habere in definitione, ipſaque natura rei definitæ, ſi nihil aliud in ea requirant, quam vt ſit multa quædam prædicata, in quorum aliquo conueniat cum multis, & in alio vel aliis ab eiſdem differat.

συμβαίνει: τοῦ αὐτοῦ z γὰρ λόγου, καὶ ἡ οὐσία ἓν οὕτως, ἀλλ' οὐχ ὥς λέγουσί τινες, οἷον μονάς τις οὖσα, ἢ στιγμή, ἀλλ' ἐντελέχεια, καὶ φύσις τις ἑκάστη. καὶ aa ὥσπερ οὐδὲ ὁ ἀριθμὸς ἔχει τὸ μᾶλλον, καὶ τὸ ἧττον, οὐδὲ ἡ κατὰ τὸ εἶδος οὐσία: ἀλλ' bb εἴπερ, ἡ μετὰ ὕλης. περὶ cc μὲν οὖν γενέσεως καὶ φθορᾶς τῶν λεγομένων οὐσιῶν, πῶς ἐνδέχεται, καὶ πῶς ἀδύνατον γίνεσθαι, καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν ἀριθμὸν ἀναγωγῆς, ἔστω μέχρι τούτων διωρισμένον.

ſed eodem pacto neque in hac id docere poſſunt: id quod merito accidit, cum vtrumque z eiuſdem rationis ſit, & ſubſtantia ſit vnum hoc modo, non vt quidam dicunt, quaſi vnitas, aut punctus, ſed actus, & natura quadam vnaquæque. Et aa quemadmodum numerus magis, & minus non habet: ita neq; ſubſtantia, quæ ſecundum formam dicitur: ſed bb *ſi qua id habet, ea eſt, quæ cum materia eſt. Ac* cc *de generatione quidem, & corruptione earum ſubſtantiarum, quæ dictæ ſunt, quo pacto accidant, & quo pacto eſſe nequeant, item de reductione ad numerum, hactenus definitum ſit.*

z *Cum vtrumq; eiuſdem rationis ſit.*] Numerus, & definitio rei, ipſaq; natura, quæ per definitionem explicatur, eiuſdem rationis ſunt quoad hoc, quod non ſint vnum quippiam indiuiſibile, veluti vnitas, aut punctus, vt Plato videbatur exiſtimare, ſed vnum hoc modo, id eſt, vna quædam forma, ſiue natura ex multis conſtituta. Aduerte tamen videri Ariſtotelem loqui his verbis de ſola natura rei naturalis, & de compoſitione reali ex materia & forma: tametſi verum ſit omnem naturam ſpecificam eſſe alio modo cōpoſitam. Id quod dixerim, quia Plato non negabat ſpecies, rerum naturalium, ſiue ideas earum, conſtare ſuis generibus & differentiis, ſed tantum dari in illis compoſitionem ex materia & forma.

Quarta ſimilitudo.

aa *Et quemadmodum numerus.*] Quartum attributum, quod colligit ex ſimilitudine ſpecierum cum numeris, huiuſmodi eſt: Quemadmodum ſpecies numerorum non dicuntur magis & minus (*neq; enim hic ternarius eſt magis aut minus ternarius, quam quiuis alius, & ita res habet in cæteris numeris*) ita neq; ſpecies rerum: quas vocat ſubſtantias ſecundum formam quia non includunt materiam deſignatam: vt forma ſumatur hoc loco pro natura communi, quemadmodum ſæpe alibi.

Obiectio.

Solutio.

bb *Sed ſi qua id habet.*] Cum omnis natura ſpecifica, de qua hic erat ſermo, cum materia exiſtat, etiam ipſi numeri; dicet aliquis Ariſtotelem his verbis aperte contradicere proximo pronuntiato. Hac de cauſa dicendum eſt ea, quæ Ariſt. docuit de natura ſpecifica in hac extrema

parte

parte capitis comparatione numeri, etſi de natura, quæ eſt ſubſtantia, præcipue intelligenda ſunt, vberioris tamen doctrinę cauſa de omnibus ſpeciebus communiter dicta eſſe. Nulla enim ſpecies abſtracte accepta [*quo pacto rationē formæ habet*] dicitur de ſuis indiuiduis, cum aduerbiis magis, & minus; tametſi multæ ſunt, quæ ne concrete quidem ſumptę cum huiuſmodi aduerbiis dicantur, cuiuſmodi ſunt omnes ſpecies ſubſtantiæ, & numerorum. Cum ergo Ariſt. ait, ſi qua ſpecies dicitur magis & minus, eam eſſe, quæ cum materia eſt, nomine materiæ intelligendum eſt ſubiectum inhæſionis, vt quod dictum eſt, verum ſit in accidentibus, non omnibus tamen, ſed in quibuſdam, vt albo, calido, & ſimilibus de qua re explicatius differendum hoc loco eſt.

c c *Ac de generatione*] Epilogus eſt eorum, quæ præcipue in hoc cap. tractata ſunt, de generatione quam, ac ratione formarum, quo pacto concedenda ſit, & quo pacto neganda, & de reductione naturarum ſpecificarum ad numeros.

POSSIT NE DARI VERA INTENſio, & remiſſio formarum?

QVÆSTIO I.

Quod nulla forma videatur intendi, aut remitti poſſe.

SECTIO I.

DISPVTATIO hæc de intenſione, & remiſſione formarum, quę multas quęſtiones complectitur, excitari hoc loco ſolet occaſione eius pronuntiati, quo Ariſtoteles ait, formas, ſiue eſſentias rerum eſſe veluti numeros, quibus ſiquid addatur, aut detrahatur, non iā idē fit numerus, ſpecie videlicet. Ex quo pronuntiato primum, ac præcipuum argumentū deſumitur contra formarum intenſionem, ac remiſſionem. Ex eo enim cōſtat, rerum eſſentias conſtitui per formam aliquam indiuiſibilem, quemadmodum quęlibet numeri ſpecies conſtituitur per vltimam vnitatem: vnde cum formam intendi, aut remitti, nihil aliud eſſe videatur, quam gradum aliquē nouæ perfectionis acquirere, aut veteris amittere, quod diuiſibilitatem formæ perſpicue arguit; fit, vt nulla earum intendi, aut remitti poſſit, niſi mutata in aliam ſpeciem, quod iam non eſt intendi formam eandem, aut remitti, ſed vni aliam ſuccedere.

Hoc c. tex. 10

Vnde præcipua ratio deſumatur.

Alterum argumentum eſt, quia ſi forma vlla vere, & in ſeipſa intenderetur, aut remitteretur, diceretur vtique magis, aut minus talis: [*alia ratio eſſet, ſi à ſubiecto perfectius, aut imperfectius participaretur, ipſa ſua indiuiſibili perfectione ſeruata, vt rationalis anima modo in ſano corpore eſt modo in ægro*] atqui non dicimus aliquando albedinem eſſe magis, aut minus albedinem, aut lucem magis, aut minus lucē, atque ita in cæteris: ergo nulla vere, & in ſe intenditur, aut remittitur.

Tertium, quia ſi quæ formæ eſſent, quæ hoc modo intendi, aut remitti poſſent, maxime eſſent illæ, quæ ſecundum ſe habent ordinem eſſentialem ad obiecta, vt eſſent perfectiores, cum plura attingerent, imperfectiores autem, cum pauciora; cuiuſmodi ſunt habitus operatiui, vt ſcientiæ, & virtutes: at Ariſtoteles docet 7. *Phyſicorum lib.* ad primā ſpeciem qualitatis, in qua ſunt omnes habitus, non eſſe per ſe alterationis motum: ſine motu autem nulla intenſio, aut remiſſio dari poteſt: nulla ergo forma vere, ac in ſe intendi poteſt, aut remitti. *c. 3. à tex. 15.*

Poſtremum, quia ſi quo modo forma vlla intendi poſſet, aut id fieret per expulſionem formæ contrariæ; aut per acceſſum ad ſummam eius perfectionem, aut per receſſum à nullo perfectionis gradu, ſeu à non gradu, vt dicitur, aut quia ſemper forma acquiſita expelleretur, & alia perfectior acquireretur; aut per maiorem radicationem in ſubiecto, aut denique per additionem gradus noui realiter aduenientis, eademque ratione per modos oppoſitos remitti poſſet: hi enim ſunt modi, quibus dici ſolet poſſe formas intendi, & remitti. At primus modus non eſt ſatis, quia dātur formæ intenſibiles non habentes contrarium, vt lumen: ſecundus non videtur poſſibilis, quia non datur in formis intenſibilibus tāta perfectio, quin maior dari poſſit: tertius non eſt ad rem, quia negatio omnis gradus perfectionis non debet eſſe regula, & quaſi norma maioris, minoriſue perfectionis: tres denique poſteriores non ſunt admittendi, quia multa habent incommoda, vt in progreſſu oſtendetur: nullo igitur modo aliqua forma intendi, aut remitti poteſt.

Non omnes formas, ſed quaſdam, intendi, ac remitti poſſe, & qua ratione poſſint?

SECTIO II.

Non idem eſſe formam extendi, atq; intendi.

Vt quæſtio hæc explicetur, illud in primis intelligendum eſt, nō idem eſſe formam eandem extendi, atque intendi: poteſt enim extendi non aucta perfectione propria, vt forma ignis, eiuſq; qualitates, cum ſerpunt longius in eodem ligno, cum interim nihil aliud ſit formam intendi, quam nouam perfectionem ſibi intimam acquirere, quemadmodum & remitti nihil aliud, quam aliquid intimæ perfectionis amittere, neq; enim ſatis eſt ad intenſionem, & remiſſionem formarū, ſi aliquid externæ ſibi perfectionis aut acquirant, aut amittant: qua ratione nec ſuperficies vultus intenditur, aut remittitur, cùm eius color viuidior fit, aut marceſcit; neque item anima rationalis cum in ſcientia, aut virtute proficit, aut deficit: ſed ipſe color eſt, qui intenditur, aut remittitur, quia alicuius internæ perfectionis gradum acquirit, aut amittit, eodemque modo ſcientia, & virtus, cæteraque huiuſmodi.

Quid ſit eā intendi, quid remitti.

Deinde illud conſiderandum, imo & ex eo, quod iam dictum eſt, colligendum, vt antiqua forma intendi, & remitti poſſit, neceſſe eſſe, vt aliquam perfectionis internæ latitudinem habeat, ſecundum quam poſſit incrementum, & decrementum perfectionis accipere; quare cum perfectio rerū ſpecifica conſiſtat in indiuiſibili eſſentiæ gradu, vt hoc loco perſpicue docet Ariſtoteles, cum ait rerū eſſentias eſſe ſimiles numeris, in quibus ſpecies, vel vna tantum vnitate addita, vel detracta, variatur: fieri non poteſt, vt forma vlla ſecundum ipſam ſpeciem intēdatur, aut remittatur, vt nunc ad maiorem ſpecificam perfectionem promoueatur, nunc in minorem degeneret: tanta enim ſpecifica perfectio eſt duorum graduum caloris, quanta eſt trium, (*alioqui non ex æquo conuenirent in ſpeciem caloris*) etſi non tanta indiuidualis. Vnde fit, vt etſi latitudo perfectionis, quæ ad intenſionem, & remiſſionem formarum neceſſaria eſt, in natura ſpecifica in commune repetitur, tamen ipſum intēſionis, & remiſſionis, vt ita dicam, exercitium in perfectione indiuiduali inueniatur, vt in hoc, & illo calore, & in hac, & illa virtute.

Nullam formam ſecundum ipſam ſpeciem intendi, vel remitti poſſe.

Obiectio. c.28. q.16.

Siquis autem nobis obiiciat id, quod lib. 5. oſtendimus, nulla eiuſdem infimæ ſpeciei indiuidua inæqualis perfectionis eſſe inter ſe, ex qua re videtur perſpicue effici, nullam formam habere intimam latitudinem perfectionis indiuidualis, ſecundum quam intendi, aut remitti poſſit: reſpondendum eſt, id, quod eo loco diximus, hanc ſententiam continere, nulla indiuidua eiuſdem infimæ ſpeciei eſſe inter ſe inæqualis perfectionis, ſi ab eis detrahatur omne accidentarium diſ- A crimen, qualis eſt varia terminatio qualitatū diuerſorum graduum inter ſe. Nam etſi gradus perfectionis formarum ad internam cōſtitutionem earum pertinent, tamen vnicuique, etiā ſingulari formæ earum accidit conſtare pluribus, vel paucioribus; cum eadē differentia indiuidualis ex pluribus, vel paucioribus re ipſa conſtare poſſit. Itaque non diximus eo loco qualitatem duorum graduū eſſe eiuſdem perfectionis indiuidualis cum qua- B litate trium, ſed cum alia qualitate duorum, quia nullo accidentario diſcrimine inter ſe differunt: quam æqualitatem perfectionis indiuidualis negant ii, qui credunt omnia indiuidua eiuſdem ſpeciei infimæ eſſe inæqualis perfectionis eſſentiarum indiuidualium, contra quos eo loco diſputabamus.

Dilutio.

In quo omnes conueniant circa intenſionem & remiſſionem formarum.

Poſtremo illud animaduertendum, etſi alii aliter de intenſione, & remiſſione formarum ſentiunt; omnes tamen in eo conuenire, vt C concedant, neceſſariam eſſe latitudinem aliquam internorum graduum perfectionis in iis formis, quæ intenduntur & remittuntur, ſiue ii gradus ſint re ipſa diſtincti inter ſe, ſiue ſola virtute, de qua difficultate præcipua eſt in hac re controuerſia.

Quæ intendantur, & remittantur quæ non itē.

His poſitis perſpicuum relinquitur, dicēdum eſſe ad propoſitam quæſtionem omnes formas, in quibus datur latitudo intimæ perfectionis, vt modo in eadem ſpecie perfectio- D res eſſe poſſint, modo minus perfectæ, poſſe (*ſi nihil obſtet*) intendi, & remitti; eas autem in quibus huiuſmodi latitudo non datur, nec intendi, nec remitti poſſe: atque hinc patere rationem, & cauſam, cur aliæ intendi, ac remitti poſſint, aliæ non poſſint.

Dari augmentum, & decretum in aliquibus ſupernaturalib. omnino certum.

Eſſe autē plurimas huiuſmodi formas experientia quotidiana conſtat in primis quatuor qualitatibus, & in iis, quæ ex earū commiſtione reſultant, itemque in habitibus ſci- E entiarum, virtutum, aliarumq; diſpoſitionum tum corporis, tum animæ. Neque id tantum compertum eſt in naturalibus, & acquiſitis qualitatibus, ſed etiam omnino certum in ſupernaturalibus, vt in gratia, fide, ſpe, & charitate, aliiſque donis ſpiritualibus, quorum incrementum Dei Opt. Max. beneficio decrementum autem noſtræ negligentiæ aſcribi paſſim ex diuinis Scripturis conſtat. Ac in qualitatibus quidem vtriuſq; generis, ſi non F omnibus, certe plurimis, hæc reperiri perſpicuum eſt. Num autem quantitas aliqua aut forma ſubſtantialis intendi & remitti poſſit, (nam de cæteris formis, vt de relationibus, & aliis, ſi quæ ſunt, non eſt in hac re habenda ratio) ex iis, quę diſputabuntur, patebit. Nunc de ſola qualitatum intenſione, ac remiſſione, de qua nihil dubitatur, agendum eſt, quo pacto

ĉto fiat, ſi prius reſpondeamus ad argumenta initio propoſita.

Solutio argumentorum partis negatiuæ.

SECTIO III.

Specificas differentias dici formas indiuiſibiles.

AD primum dicendum eſt, formas indiuiſibiles, per quas eſſentię rerum ſpeciales conſtituuntur, eſſe differẽtias ſpecificas, quæ propterea dicuntur indiuiſibiles, quia in genera & differentias diuidi non poſſunt: quo fit, vt quauis addita, aut detracta, mutetur ſpecies, vt ſi animali addas rationale, conſtitues ſpeciem humanę naturæ, ſi detrahas ſenſitiuum, conſtitutam relinques aliam ſpeciẽ, quæ eſt corpus animatum, ſeu viuens. Nihil autem repugnat differentias rerum habentiũ intrinſecam latitudinem graduum, quibus integrantur, eſſe ex ratione ſua indiuiſibiles in genera & differentias metaphyſica diuiſione, & tamen re ipſa eſſe diuiſibiles diuiſione phyſica in diuerſos gradus, ſeu re ipſa, ſeu virtute diſtinctos: quo pacto nihil repugnat rationale eſſe differentiam indiuiſibilem metaphyſice, phyſice autem eſſe re ipſa diuiſibilem in materiam, & formam, aut in partes integrantes humanæ naturæ, cum quibus re ipſa eſt idem.

Poſſe eandẽ formam indiuiſibilem eſſe metaphyſice, phyſice diuiſibilem.

Formas ſolũ connotatiue ſumptas dici cum aduerbiis, magis, & minus.

Ad ſecũdum negandum eſt formam, quæ intenditur, aut remittitur, poſſe dici magis, aut minus talem, niſi ſumatur non ſolũ concrete, ſed etiam connotatiue, hoc eſt, eo pacto, vt connotet ſubiectum, de quo dicatur accidentaliter, vt ſi albedo ſignificetur nomine albi, & lux nomine lucidi: ſic enim dicimus aliquid eſſe magis, aut minus albũ, magis aut minus lucidum. Ratio vero eſt, quia forma informans non intenditur, nec remittitur, niſi in ſubiecto, cui accidentaliter conuenit, quam variam perficiendi rationem nõ ſignificant cum aduerbiis, magis, & minus, nomina abſtracta, aut alioqui abſoluta, ſed ſola connotatiua, quibus forma connotato ſubiecto ſignificetur. Vnde nec nomina concreta ſubſtantiarum, vt animatum, vel rationale, quatenus ab anima in commune, aut à rationali anima dicuntur, (*quæ etiam connotatiua ſunt reſpectu generum, quæ per eas diuiduntur*) prædicantur cum aduerbiis magis, & minus, de vllis particularibus viuentibus, neque id ſolum, quia formæ ſubſtantiales non habent latitudinem gradualem, vt inferius patebit; ſed etiam, quia vt ſignificantur iis nominibus, non connotant vlla particularia viuentia quaſi ſubiecta, quibus accidentaliter conueniant, cum ad eorum eſſentias pertineant.

Habitus operatiui quo pacto intendantur.

c.1.q.2 ſect.4

Ad tertium concedendum eſt habitus operatiuos, vt ſcientiarum, & virtutum, quo ex minus extenſis ad plura obiecta extenſiores fiunt, eo magis intendi, quo pacto diximus, libro ſexto habitus principiorum fieri intenſiores, cum per ea principia plures concluſiones demonſtrantur, quod idem dicendum eſt de habitibus concluſionum, quę ad plures alias demonſtrandas aſſumuntur. Cum autẽ obiicitur, Ariſtotelem docere ad qualitates primæ ſpeciei non eſſe alterationis motum, intenſionem autem, & remiſſionem ſine motu dari non poſſe, neganda eſt poſterior propoſitio. Nam & ſcientiæ, & virtutes per inſtãtia & acquiſitionem acquiri, & intendi poſſunt: eaque fuit cauſa inter alias, cur Ariſtot. dixerit, ad qualitates primæ ſpeciei non eſſe motum alterationis: acquiſitio enim, quæ fit per inſtantia, motus non eſt.

Intenſionem & remiſſionem ſine motu dari poſſe.

Ad vltimum dicendum eſt, recte oſtenſum eſſe non acquiri primo modo vniuerſe maiorem intenſionem per expulſionem contrarii. Quod autem ad ſecundum attinet, non recte eſſe negatum dari ſummã perfectionem qualitatum, ſi perfectio ſumatur pro ea, quæ naturaliter acquiri poteſt: datur enim ſumma intenſio caloris in igne, ſummum frigus in aqua, & ita in cæteris: *quanquam ea ſummitas non in puncto indiuiſibili ſumenda eſt, ſed cũ latitudine excedente intenſionem earundem qualitatum in aliis rebus*) tametſi ſpectata ſupernaturali Dei virtute non detur earum tanta perfectio, quin maior eſſe poſſit. Ac per eam ſummam perfectionem naturalem, quaſi per normam quandam menſurandas eſſe aliarum ſimilium perfectiones, iuxta eam regulam, quã tradit Ariſtot. 2. lib. huius operis, cum ait: Id, quod maxime tale eſt, eſſe cauſam (*ſubaudi exemplarem, aut quaſi exemplarem*) cęterorum: & illam, quam tradit lib. 10. cum ait: Id, quod primum in vnoquoque genere eſt, eſſe menſuram cæterorum, & quæ ſunt in eo genere. Vnde patet recte probatum eſſe tertium modum eſſe inutilem, & improbandum, in quo tamen examinando nonnulli recentiores inutiliter laborant. Num autem aliquis ex trib. poſterioribus probandus ſit, id iam exponendum ſupereſt.

Qualitates habere naturalem terminum perfectionis.

c.1. tex.4.

c.2. text.2. & ſeq.

Quonam pacto fiat intenſio qualitatum?

QVÆSTIO II.

Qualitatum intenſionem non fieri amiſſa ſemper præcedente, vt perfectior acquiratur.

SECTIO I.

DV-

Quæſt. 7.

A

DVRANDVS ad diſtinct. 17. 1. libr. ſentent. Burleus in tractatu de intenſione formarum, & alii nonnulli exiſtimant, qualitatum intenſionem fieri amiſſa ſemper præcedente, vt perfectior acquiratur: niſi quod Durandus ait, qualitatem, ſecundum quam fit intenſio eſſe vnam, & eandem continuatione quadam toto corpore intenſionis, cæteri autem ſentire videntur eſſe continenter aliam, atque aliam. Eorum omnium argumenta, quæ alicuius momenti ſint, hæc ſunt ferme.

B

Argumenta ad probandũ præcedentem amitti.

Primum, quia termini motus, à quo, & ad quem, cum ſint contrarii, ſimul eſſe non poſſunt: cum igitur in motu intenſionis forma remiſſa ſit terminus à quo, forma autem intenſa terminus ad quem, neceſſe eſt, vt forma præcedens, quæ remiſſa erat, expellatur, cum intenſa introducitur. Quod vero forma remiſſa, non autem negatio, ſeu priuatio formæ intenſæ, ſit terminus à quo in motu intenſionis, ex eo patet, quia in nullo motu terminus à quo eſt negatiuus, ſed poſitiuus, hac enim ratione differt ille à termino à quo generationis, ſiue ſubſtantialis, ſiue accidentalis.

Deinde, quia vt ſe res habet in motu locali, quo mobile magis accedit ad locum in quem mouetur, ita ſe habet in motu intenſionis, cum ſubiectum ad perfectiorem formam tendit; at in motu locali continenter amittitur locus acquiſitus, & acquiritur alius propinquior loco vltimo, omneſq; amiſſi, ſeu potius relicti ſunt, cum vltimus acquiritur: ergo cum forma intenditur, ſemper alia, atq; alia imperfectior amittitur, & perfectior acquiritur.

Tertio, quia motus, & forma, quæ per motum acquiritur, idem re ipſa ſunt: cum ergo in motu ſemper id, quod decurſum eſt, amittatur, vt ei id, quod ſequitur, ſuccedat, fit, vt forma etiam imperfecta, quæ iam per eum in medio curſu acquiſita eſt, amittatur, vt eã perfectior, quæ nondum eſt acquiſita, ſequatur.

Vt Godefr. apud Capr. in 1. d. 17 q. 2.

Aſſertio communis.

D. Th. q. 12. q. 52. ar. 2. ad 2. & 3. Scot. in 1. d. 17. q. 2. Och. q. 6. Gabr. & Greg q 4 1. 2. q. 53. ar. 1.

Hanc tamen ſententiam, quam antiquiores aliqui Scholaſtici videntur tenuiſſe, impugnant D. Thomas, Scotus, & Nominales ferme, ſibi omnino perſuadentes eandem numero qualitatem permanere in toto intenſionis tempore, in eoq; nouam perfectionem ſenſim acquiri; id quod his potiſſimum argumentis oſtendunt. Primum, quia (*vt Diuus Thomas argumentatur*) nulla forma abſoluta expellitur, niſi actione contrarii agentis, vel deſitione ſubiecti, vel (*quod addendum eſt*) remotione conſeruantis, vt frigus aquæ, cum ea calefit, calor aeris, cum is in ignem tranſmutatur, & lumen diaphani corporis, cum ab eo ſol recedit: cum igitur nullo ex his modis qualitas, quæ acquiſita erat in priori parte motus intenſionis, expelli poſſit; (*nam & agens, & ſubiectum ſunt eadem, & ad eius eſſe cauſandum, & conſeruandum idonea*) non eſt, cur id, quod acquiſitum erat expellatur, vt perfectior qualitas acquiratur. Deinde, quia vt addit Scotus, ſi in intenſione formarum qualitas acquiſita periret, idem habitus operatiuus ſe per actum inteſiorem, quo ſe intendere nititur, interimeret, nempe vt alius perfectior acquireretur; hoc autem dici non poteſt, cum quælibet res ſe ipſam nitatur conſeruare, ergo, &c. Et quanquam hoc argumentum facile illudent oppoſitæ ſententiæ autores, ſi nihil addatur; (*dicent enim hoc eſſe habitum ſe ipſum per ſe, ſiue ex intentione interimere, ſed per accidens, & præter intentionem, quod multis aliis in rebus ſæpe euenit*)

C

tamen id fieri in vno, & eodem inſtanti nequaquam admittendum eſt, nempe vt habitus in eodem inſtanti operetur, & in eodem alius habitus ei ſuccedat: (quod tamen ab oppoſitæ ſententiæ autoribus concedendum eſt, cum poſita ſit cauſſa ſufficiens, vt alius perfectior gignatur) ſic enim habitus generans perfectiorem habitum erit, & non erit, quia operabitur; [*vt ponitur*] non erit, quia ſimul cum alio perfectiori eſſe non poterit.

D

Tertio, quia vel qualitas præcedens amittitur in tempore, vel inſtanti. Si in tempore, ergo non tota ſimul, ſicque aliquandiu perſeuerat eadem, nec ſemper eſt alia, & alia præterquam quod eo pacto neceſſe erit dicere ſequentem quoque in tempore acquiri, atque ita vel ſimul alia amittetur, alia acquiretur, vt ambæ ſimul exiſtant in eodem ſubiecto, imperfectior, & perfectior, quod fieri nequit: vel ſi in diuerſis temporibus, ſequi-

E

tur neutram qualitatem fore in medio inſtãti, quod etiam abſurdiſſimum eſt, præſertim in qualitatibus, quæ in inſtanti operantur, vt in lumine, & ſcientia. Quod ſi præcedens amittitur in inſtanti, ſequenſque in eodem illi ſuccedit, ita vt præcedens deſinat per primum ſui non eſſe, ſequens vero incipiat, per primum ſui eſſe; (*quod dicimus de formis ſubſtantialibus*) tria ad minimum incommoda ſequentur. Vnum eſt motum intenſionis

F

qualitatum nunquam fore continuum, ac proinde nec motum. Alterum, inter quælibet inſtãtia qualitatem eandem numero perſeuerare, & non perſeuerare; perſeuerare quidem, quia (vt ponitur) non deſinit, niſi in inſtanti, quod quidem certum, & deſignatum eſſe debet; non perſeuerare autem, quia inter quælibet deſignata inſtantia dantur infinita,

in quibus eadem ratione neceſſe erit, vt perfectior qualitas imperfectiori ſuccedat. Tertium, quia ſi per inſtantia fiat intenſio, cum eadem ſit ratio de omnibus, cur in quolibet certa aliqua perfectio qualitatis acquiratur; dabitur in fine motus intenſionis qualitas infinite menſa, quod & falſum perſpicue eſt, & impoſſibile. Poſtremum argumentum eſt, quia eadem ratio eſſe debet in remiſſione qualitatum, quæ in earum intenſione, vt nimirum imperfectior qualitas perfectiori ſuccedat, quod tamẽ etiam ipſi merito fieri poſſe negant, quia agens, quod inducendo vnam ex contrariis qualitatibus alteram remittit, non habet vim inducendi remiſſiorem, cum agat per eius contrariam: neque ibi eſt aliud agẽs, à quo remiſſior inducatur, ſeu per ſe, ſeu per accidens, vt cernere licet cum aer frigidꝰ remittit calorem aquæ prius calefactæ: neque enim vllum agens ibi eſt, quod vel per accidens inducat minorem calorem, cum maior expellitur, vt eſt luce clarius. Ita patet nulla ratione fieri intenſionem qualitatum expulſa ſemper imperfectiori, & perfectiori introducta.

Soluuntur arg. contraria.

Quare ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ dicendum eſt, formam remiſſam non eſſe terminum à quo motus intenſionis, niſi quatenus remiſſa eſt, ſeu cum ipſa ſimul remiſſione, imperfectioneve; quemadmodum minor quantitas non eſt terminus à quo in motu accretionis, niſi quatenus eſt minor: hoc autem modo non manet remiſſa qualitas cum intenſa in fine motus, quemadmodum nec minor quantitas cum maiori: quandoquidem vt quantitas minor iam eſt facta maior in fine accretionis: ita & qualitas remiſſa eſt facta intenſior, ſeu perfectior in fine intenſionis.

Non eodem modo acquiri gradus qualitatum, atq; loca adæquata.

Ad ſecundum negandum eſt eandem eſſe rationem in motu locali, atq; in motu intenſionis: neq; enim, vt loci adæquati acquiruntur, ſic acquiruntur gradus qualitatum, quæ motu intenſionis perficiuntur: ſed vt loci acquiruntur, ſic gradus acquiſiti ſunt hoc eſt, eorum acquiſitio completur. Alia ratio eſt in acquiſitione loci inadæquati, cui ſimilis eſt acquiſitio cuiuſque gradus qualitatis: locus enim inadæquatus eſt ſpatium, in quod per partem poſt partem mobile inducitur: is autem locus non acquiritur totus in vltimo inſtanti, ſed in eo acquiſitus eſt.

Ad tertium dicendum, etſi motus, & forma, quæ per motum acquiritur, idem reipſa ſunt, tamen non eſſe eandem vtriuſque rationem. Eiuſmodi enim forma non habet ex ratione ſua, quod incompleta ſit: at motꝰ, vt motus, forma incompleta eſt, ſeu actus

A nondum perfectus perfectione acquirenda, ſed tendens in eam: ac ratione huius ſucceſſionis, & continuitatis partes omnes eius præcedentes præeunt, vt eis ſequentes ſuccedant.

Qualitatum intenſionem non fieri per maiorem radicationem in ſubiectis.

SECTIO II.

Ita fieri tenet D. Th. 1. 2. q. 52. a. 1. & 2. itẽ 2 q. 24. a. 5 Caiet. eiſd. & 1 2. q. 54. a. 4. Cap. in d. 17. q 2. Æg. quodl. 2. q. 14 & in 1. d 17. q. 1 Arg quæ. 2.

B Divi Thomæ ſententia eſt intenſionem qualitatum fieri per maiorem radicationem earum in ſubiectis, quod idem ſentiunt cum omnes eius doctrinæ ſectatores, tum Ægidius, Romanus, Argentinas, & alij nonnulli: tametſi nonnihil in ea conſtituenda diſſentiunt.

Quid ſit qualitat. magis in ſubiecto radicari.

Quid ergo ſit qualitatem magis radicari in ſubiecto, etſi alij aliter exponunt, tamen in eo omnes conueniunt, vt dicant nihil eſſe aC liud, quam perfici magis in eodem ſubiecto, eademque parte ſubiecti, ſi partes habeat: magis autem perfici in ſubiecto, cum intelligi non poſſit ſecundum latitudinem in ſpecie ipſa conſideratam, vt ex ſuperiori quæſtione conſtat, ſed in indiuiduis, cũ in eis dari poteſt, nihil aliud eſſe dicunt nonnulli, quam magis dominari ſubiecto, non quatenus qualitas ſit permanẽtior, aut difficilioris expulſionis à ſubiecto, in quo eſt: (ſæpe eD *nim qualitates minus intenſæ permanentiores ſunt, & difficilius expelluntur, vt mediocris rubor naturalis in facie, quam maior ex verecundia contractus*) ſed quatenus magis actuat ſubiectum. Quod tamen cum idem ſit, atque magis illud perficere, nihil noui declarat hæc expoſitio.

Magis perfici, quid aliqui velint eſſe.

Quid alii.

Alij ita rem explicant, vt dicant qualitatem magis perfici in ſubiecto idem eſſe atque magis participari ab illo: idque tum fieri, cum qualitas magis educitur è potentia ſubE iecti. Poteſt enim educi, quemadmodum ad actum, ſic etiam ad maiorem perfectionem actus. Sed nec expoſitio hæc magis explicat, quod ſit hoc, quod eſt magis perfici eandem numero formam: idem enim eſt magis perfici in ſubiecto, atque educi de potentia illius ad maiorem perfectionem: oportet autem exponere, in quo conſiſtat ea maior perfectio.

Quid D. Th.

Atq; hoc ipſe D. Thom. declarat, cum ait formam, quæ intenditur, perfici ſecundum eſſe, F hoc eſt, non ſecundum nouam entitatẽ, quæ illi addatur, ſed ſecundum nouam exiſtentiam vt exponit Capreolus: vel ſecundum nouum quendam eſſendi modum, quem Caietanus vocat nouam terminationem eiuſdem formæ. Quod equidem dictum crediderim propterea, quod Caietanus exiſtimat in formis,

q. cit. a. 1. ad 1 Aureol. & a. 2. ad arg. Greg. 2. 2 q 24 a. 4 & 5.

mis, quæ intenduntur, & remittuntur, eſſe latitudinem quandã virtualem: tum vero nihil eſſe aliud formam intendi, quã virtute ſua ſic ſe habere, ac ſi noua aliqua entitas gradualis illi accederet, cum tamen nihil ei per intenſionẽ adueniat, niſi nouus ille modus eſſendi, quo virtute ſua magis perficit ſubiectũ, potioremque denominationem ei tribuit, & perfectiorem effectum ſibi vendicat; quod contra accidere exiſtimat in remiſſione. Atq; hæc eſt veriſimilior D. Thomæ ſententiæ expoſitio. Nam illa Capreoli de noua exiſtentia eiuſdem formæ adueniente merito ab aliis abſurda reiicitur. *Præfertur Caiet. expoſitio.* B

Arg. pro hac opin. Quod igitur intenſio qualitatum fiat per maiorem radicationem in ſubiectis hoc modo explicatam, his argumentis probatur. Primum, quia accidentis eſſe eſt ineſſe: hinc autem fit, vt perfici in ſubiecto nihil aliud ſit, quam perfectius ineſſe, ſeu magis radicari in ſubiecto. C

Deinde, quia ſi qualitas intenderetur additione noui gradus entitatis, aut is gradus eſſet eiuſdem ſpeciei cum præcedente, aut diuerſæ: ſi diuerſæ, iam mutaretur ſpecies: ſi eiuſdem, ergo nec ſe haberet ad illum vt actus ad potentiam, nec vt potentia ad actum, quia eſſent eiuſdem rationis, ac proinde non conſtitueret cum illo vnam per ſe qualitatem, ſed eſſent duæ qualitates eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, quod pugnat cum Ariſtotelis doctrina lib. 5. cap. 10. vbi docet duo accidentia eiuſdem ſpeciei infimæ non poſſe eſſe ſimul in eodem ſubiecto: quod propterea dictum eſſe aiunt huius ſententiæ autores, quia indiuiduatio non modo compoſitorum, ſed etiam formarũ ſub ſpecie infima, fit per materiam ſubiectum, vt iuxta illud eiuſdem Philoſophi libro eodem, cap. 6. *Ea ſunt vnum numero, quorum materia eſt vna.* *tex. 16.* D *Tex. 11.*

Tertio, quia ſi gradus ille entitatis, qui dicitur addi in intenſione eſſet reipſa diſtinctus à præcedente (*ſic enim ſentiunt huius ſententiæ autores*) poſſet vtiq; addi virtute diuina qualitati exiſtenti ſine ſubiecto, vt illi vniri in vnam numero qualitatem: at duæ qualitates non poſſunt coaleſcere in vnam extra ſubiectum: quia nec ratione ſubiecti (*quod non haberent*) fiẽt vnum, nec ratione alicuius termini communis, quo iungantur, quemadmodum diuerſæ quantitates: quandoquidem in qualitatibus non videtur dari communis terminus, vt datur in quantitatibus. E F

Quarto, quia ſi additione gradus ad gradum reipſa diſtinctum, & non ſola additione noui modi eſſendi eiuſdem qualitatis, fit eius intenſio: cum in infinitum alij atque alij præexiſtenti qualitati adiungi poſſint, neque A inter eos vt vllus naturæ ordo, nulla erit ratio, cur ab agente hic gradus potius addatur præexiſtenti quam quiuis alius: at hoc eſt abſurdiſſimum, ſiquidem ab indeterminato omnino agente, & patiente nullus determinatus effectus prouenire poteſt.

Quinto, quia cum corpus, quod denſatur, ſi eſt album, fiat album, ſi calidum, fiat calidius nulla addita noua qualitate, non eſt, cur negandum ſit intenſionem fieri ſine noua additione gradus ad qualitatem reipſa ab eo diſtinctam.

Poſtremo, quia quantitas in rarefactione perficitur ſecundum latitudinem perfectionis indiuidualis, ac proinde vere intenditur: nec tamen intenditur additione quantitatis re ipſa diſtinctæ à quantitate præexiſtente, nec plures moles corporeæ ſint in eodẽ ſubiecto: ergo pari ratione fieri poterit intenſio qualitatis nulla ei noua entitate qualitatis addita, quod ſi poteſt, cur non potius fiat, quam additione graduum realium?

Idem confirmant tum ex hoc capite, cum Ariſtoteles ait, ſi quid addatur formæ, continuo mutari ſpeciẽ, vt in numeris: tum etiam ex 4. Phyſ. cap. 9. vbi docet, ex calido fieri magis calidum nullo facto calido, quod non eſſet antea calidum, hoc eſt, vt ipſi interpretantur, nullo nouo addito calore, qui non antea in ſubiecto eſſet. *Tex. 10.* *Tex. 84.*

Verum hæc opinio etſi ſuam habet probabilitatem, potiſſimum vero propter tanti Doctoris autoritatem, non ſine cauſa tamen cõmuni ſcholæ non probatur. Primum, quia potiſſimum fundamentum huius ſententiæ eſt, materiam eſſe principium indiuiduationis ſub ſpecie infima, nec compoſitorum tantum, ſed etiam earum formarum, quæ in materia recipiuntur: quod pronuntiatum vſurpatum eſt in ſecundo argumento: patet autem ex iis, quæ loco ibidem citato fuſe diſputauimus, etſi materia in rebus materialibus modo aliquo dici poſſit indiuiduationis principium, ſimpliciter tamen, & vniuerſe nõ materiam, ſed differentiam indiuiduantem cuiuſque rei ſingularis habentis principium, & cauſam, eſſe principium, & rationem, cur illa ſit indiuidua. *Refellitur hæc opin.* *Alb. in 1. d. 17. a. 10. Bon. 2. p. diſt. a. 1 q. 1. Scot. q. 3. Rich. a. 2. q. 2. Och. q. 6. Gr. q. 2. Gabr. quæſt. 4. Marſ. in 1. q. 1 ar. 1. Ad cap. 6 q. 4. & 5.*

Deinde, quia ſi qualitates, quæ intendi, & remitti poſſunt, non haberent gradus re ipſa diſtinctos, ſed eſſent omnino indiuiſibiles in partes integrantes, (*quidquid dicendum eſſet de modo, quo intendi poſſunt*) non poſſent haud dubie introduci per motum, ſed ſolum in inſtanti: at hoc dici non poteſt, ergo nec illud. Maior ex eo patet, quia quæ in ſe ipſis indiuiſibilia ſunt, non poſſunt diuiſibiliter introduci, ac proinde nec per motum.

Minor

Minor ex eo probatur, quia huiuſmodi qualitates re vera poſſunt introduci in tempore: imo vero, ſi habeant contrarium neceſſario introducuntur in tempore, ſi per ſe, & non per accidens naturaliter introducuntur. Nam qualitates habentes contrarium, cum per ſe introduci non poſſint, niſi expulſione contrariorum ſibi reſiſtentium, non poſſunt introduci naturaliter in inſtanti, quantumcunque agens applicatum ſit patienti, & intra ſphæram actiuitatis illius: tametſi aliter res habet, cum introducuntur per accidens, ſeu potius conſecutiue in generatione, vt calor ille numero, qui ſimul cũ forma ignis in momento introducitur: aut ſi ſupernaturaliter introducantur, expulſis ſimul in inſtanti diuina virtute contrariis qualitatibus. Lumen autem v.g. ex qualitatibus non habentibus contrarium, etſi poteſt introduci in inſtanti, ſi patiens ſit intra ſphæram actiuitatis ipſius agentis, veluti cum primum ignis in aere genitus aerem illuminat; tamen poteſt etiam introduci in tempore, ſi per motum appropinquationis luminoſi introducatur. Cum enim ſphæra actiuitatis agentium non terminetur intrinſecus, ſed extrinſecus, nempe ſuperficie quadam ambiente totam eiuſmodi ſphæram, in quam ſuperficiem agens agere non poſſit, & circa quam poſſit: ſi luminoſum moueatur in quamlibet poſitionis differentiam, cum vltra illam ſuperficiem non detur prima pars ſpatij, in quam introducat lumen, ſed ante quamlibet detur alia minor, quæ prius illuminata ſit, (*vtpote dimidium cuiuslibet, & dimidium dimidii, & ita in infinitum, retrorſum verſus iuxta diuiſionem ſpatii, in quod agit, & temporis, in quo agit*) perſpicuum relinquitur lumen illud nouum non introduci in inſtanti, ſed in tempore. Atque in hoc extrinſeco ſphæræ actiuitatis termino paria ſunt omnia agentia naturalia, quæ à ſummo gradu qualitatis, quem producere poſſunt, vſque ad non gradum, ſeu non qualitatem, vniformiter, difformiter, hoc eſt, eadem ſemper proportione minorem eam introducunt: ſiue ea qualitas contrarium non habeat, vt lumen, ſiue habeat, vt calor. Hoc tantum eſt diſcriminis, quod cum patiens eſt intra ſphæram actiuitatis agentis, ſi qualitas introducenda non habeat contrarium, ſtatim in primo inſtanti introducetur qualitas aliqua tantæ intenſionis, quantam poſtulauerit propinquitas patientis reſpectu agentis, quia nihil erit, quod reſiſtat agenti: at ſi qualitas introducenda habeat contrarium, nulla qualitas introducetur in primo inſtanti actionis, ſed tantum incipiet introduci propter contrarij reſiſten-

Qualitates habẽtes contrariũ quo pacto produci queant in inſtanti.

Lumẽ interdũ produci in tempore.

A tiam. Ita fit, vt qualitas intenſibilis nõ habens cõtrarium poſſit introduci & in inſtanti, & in tempore: quæ autem contrarium habet, non poſſit naturaliter introduci, niſi in tempore, etſi vtraq; habeat latitudinem graduum diſtinctorum realiter. Hæc de ſecundo argumento.

Eandem pene vim habet hæc argumentatio: Si nulla qualitas eſſet partibilis in gra- B dus re ipſa diſtinctos, omnis qualitas introduceretur in ſubiectum per primum ſui eſſe: hoc autem fieri nequit, ergo nec illud. Maior patet, quia quæ re ipſa partibilia nõ ſunt, aut tota ſimul realiter producuntur, aut nihil eorum producitur. Minor autem probatur, quia quæ producuntur per motum, non poſſunt incipere per primum ſui eſſe, quemadmodum nec motus ipſe, cum quo realiter identificantur: alioquin in motu daretur C primum mutatum eſſe, quod fieri non poſſe demonſtrat Ariſtoteles libro 6. Phyſicorum.

Cap. 5. à text. 45.

Tertio impugnatur eadem aſſertio hac ratione, quia ſi qualitates, quæ intenduntur, & remittuntur, non haberent gradus, re ipſa diſtinctos, introducta iam qualitate nihil deinde inhęrens mobili acquireretur per motum, quo illa intenditur: at in omni motu, præterquam in locali, aliquid acquiritur, quod in D mobili inhæreat, vt docet Ariſtoteles 8. Phyſic. cap. 7. habent igitur eiuſmodi qualitates gradus re ipſa diſtinctos. Nec reſpondeas acquiri nouum modum eſſendi in ſubiecto: nam is modus quicunque ille ſit, non acquiritur per ſe in motu, ſed acquiſitione noua entitatis realis: neque enim modus eſſendi eſt terminus motus, ſed forma, quæ acquiritur per motum, vt patet ex diuiſione terminorum motus, quam Ariſt. & omnes Philoſo- E phi tradunt.

Tex. 59.

Nullũ eſſendi modũ eſſe terminũ motus.

Quarto, quia intenſio qualitatum non differt ſpecie à motu, quo illæ producũtur, tantumque eſt diſcriminis inter earum productionem, & intenſionem, quod productio ex communi ratione ſua nihil earum ſupponit in ſubiecto: intenſio autem ſupponit: cum ergo earum productione aliqua realitas introducatur, intenſione quoque aliqua introducetur.

F Quinto, quia, vt Scotus argumẽtatur qualitates contrariæ non poſſunt eſſe ſimul in eodem ſubiecto in gradibus intenſis, poſſunt autem in remiſſis: aliquid ergo reale habent, cum intenſæ ſunt, quod non habebant, cum erant remiſſæ.

Vide Ariſt. & interpretes 3. Phyſ. c. 1. & 2 & lib. 5. capitẽ 1. & 2.

Nec eſt, quod ad nouos eſſendi modos cõfugias, nam prius natura (*quod idem adiungit*) qualitates contrariæ ſibi ipſis repugnãt,

quam in eodem ſubiecto, cum ex earum naturali repugnantia proueniat, vt in eo ſimul eſſe non poſſint. vnde fit vt quæ ſibi ipſis non repugnant, (*veluti calor, & ſiccitas*) neque in ſubiecto eodem repugnant: in entitatibus ergo ipſarum, non in modis eſſendi quærenda eſt earum repugnantia: præſertim cum contrarietas ſit propria affectio entium, vt ait Ariſtoteles non modorum eſſendi.

Poſtremo, quia ſi ſola maior radicatio in ſubiecto, ſeu (*quod idem eſt*) maior actuatio ſubiecti eſſet cauſa intenſionis qualitatum, non poſſet qualitas abſoluta Dei poteſtate à ſubiecto ſeparata intendi, ſeu perfectior effici: hoc autem abſurdiſſimum videtur, ergo & illud.

Nonnulli Thomiſtæ non putant hoc abſurdum eſſe, quia ſi qualitas, inquiunt, ſepararetur à ſubiecto haberet omnem modum eſſendi ſuæ ſpeciei ſicque intendi, ſeu perfici non poſſet, quia in ſuo genere eſſet infinita. Verum hoc abſurdius ſonat, quam aſſerere non poſſe eam qualitatem ſeparatam quacunque poteſtate intendi, etiamſi non ſit infinita, idq; euenturum propter defectum ſubiecti, non propter infinitatem qualitatis: mirabile eſt enim ſolam conſeruationem qualitatis extra ſubiectum effecturam, vt qualitas, quæ finite intenſa erat in ſubiecto, ſola ſeparatione fiat infinite intenſa.

Colligitur intenſionem qualitatum fieri per additionem gradus ad gradum reipſa diſtinctum: & ſoluuntur argumenta ſuperioris opinionis.

SECTIO III.

Reſol. quæſt. pro qua vide Authores ſup. ſect.

EX his patet intenſionem qualitatum non fieri per maiorem radicationem in ſubiectis ſeu maiorem eorum actuationem, vt à ſuperioris opinionis autoribus intelligitur, hoc eſt, ſine vlla realium graduum acquiſitione: ſed re vera intendi qualitatem nihil eſſe aliud, quam ſubiectum nouum aliquem eius gradum realem acquirere, qui cum præcedente, aut præcedentibus vnam quandam perfectiorem qualitatem conſtituat.

Vt 1. p. q. 42. art. 1. ad 1. & 1. 2. q. 52. ar. 1. in corp. 2. 2. q. 24. ar. 4. & de virtutib. q. 1. ar. 11. Sup. q. ſect. 2

Ac mirum ſane eſt, cur D. Thomas in hanc ſententiam non venerit, cum locis compluribus tradiderit, prius natura intenſionem reperiri in ipſa formæ intenſibilis eſſentia, quam in vllo eius effectu: ſatis enim patet actuationem ſubiecti eſſe effectum formalem formæ actuantis. Non intelligit tamen D. Thomas intenſionem reperiri actu in ipſa eſſentia ſpecifica, ſed in eſſentia ſingulari, ſeu indiuiduali, vt ſupra diximus. Quanquam enim latitudo, quæ ad intenſionem requiri-

Latitudo intenſ. in ſpecie. intenſio in indiuiduis reperitur.

A tur, reperiatur in eſſentia ſpecifica, vti diximus: tamen ipſa intenſio non reperitur actu, niſi in eſſentia ſingulari quemadmodum nec terminatio latitudinis maior, vel minor, quæ ex ſingulari eſſentia in ſpecificam ſuo modo per accidens redundat, vt cœtera accidentaria prædicata realia, quæ primo indiuiduis conueniunt, & per accidens in ſpecificam naturam redundant.

Diluuntur a g. c. 1. q. 2. ſect. 3.

B Quare ad primum argumentum oppoſitæ ſententiæ dicendum eſt, etſi accidentis eſſe eſt ineſſe eo modo, quo initio libri ſuperioris explicatum eſt: & eius maior perfectio (*ſi latitudinem perfectionis habeat*) in eo poſita eſt, quod magis perficiat, aut perficere poſſit ſubiectum, tamen eam maiorem perfectionem non acquiri per intenſionem, niſi additione nouæ entitatis ad entitatem exiſtentem.

Gradũ aduenientẽ eiuſdẽ eſſe ſpeciei cũ præexiſtente.

C Ad ſecundum dicendum eſt, nouum gradum aduenientem eiuſdem ſpeciei eſſe cum præexiſtente, neque habere rationem actus, aut potentiæ reſpectu illius, ſed vtrumque rationem potentiæ reſpectu qualitatis, quæ ex vtroque conſtat: ſicque non eſſe plures qualitates, ſed plures partes graduales eiuſdem qualitatis, quo pacto duæ aquæ coniunctæ non iam duæ aquæ ſunt ſingulares, ſed partes integrantes extenſiuæ vnius aquæ ſin-
D gularis. Quocirca etſi verum eſſet vniuerſe id, quod Ariſtotel. tradit in loco citato, duo accidentia eiuſdem ſpeciei non poſſe ſimul eſſe in eodem ſubiecto, vt multi credunt contra atque nos ſentimus: tamen nihil inde concluderetur contra exiſtentiam duorum graduum qualitatis eiuſdem ſpeciei in eodem ſubiecto, cum non ſint duo accidentia, ſed partes graduales vnius, & eiuſdem accidentis. Neque oppoſitum colligitur ex citata defi-
E nitione eorum, quæ ſunt vnum numero in qua ſola indiuiduatio ſubſtantiarum materialium à poſteriori explicatur, vt diximus eo loco.

Qualitatẽ extra ſubiectũ intendi poſſe à Deo.

Ad tertium concedimus poſſe addi diuina virtute qualitati ſeparatæ à ſubiecto nouum qualitatis gradum, eique vniri in vnam numero qualitatem: non tamen per terminum aliquem communem, (quem ne in mediis quidem quantitatibus continuis actu eſſe di-
F ximus) ſed per hoc, quod Deus ſuppleat vim ſuſtentatiuam, & vnitiuam illius ſubiecti, excepta ſubiectione, quæ in Deum cadere non poteſt. Putamus enim non alia de cauſa nouum gradum cum præexiſtente, & omnino plures gradus inter ſe in vnam numero qualitatem vniri niſi quia recipiuntur in eodem ſubiecto, vt poſteriori loco citati libri diximus: cuius ſubiecti vim in eis vniendis

Cur plures vniãtur in vnitam qualitatem.

Deus

Deus ſupplere poteſt, aut etiam alicui creaturæ communicare.

Ad quartum dices, etſi in infinitum alii, atque alii gradus præexiſtenti qualitati adiungi poſſent ab agente naturali, tamen determinatum eſſe illum, qui poteſt in hoc verbi grati a momento, aut tempore ab hoc agẽte, & in hoc ſubiectum introduci, non quod vel momentum hoc, aut tempus, vel hoc agens, ſubiectumve ſeu patiens, vel hæc omnia ſimul natura ſua ſint determinata ad huiuſmodi gradus productionem, cum ad omnes eiuſdem ſpeciei gradus ſuapte natura ſint indifferentia, ſolumque agẽs, ſi ſit naturale, determinatum ex ſe ſit ad gradum ſpecificum, ad eumque determinet ſubiectum, in quod agit, ſed quia ex æternitate præſcriptum eſt à primo agente, quinam effectus ex iis omnib. eiuſdem ſpeciei, quos hoc agens in hoc momento, aut tempore, & in hoc ſubiecto, aut ex hac materia producere poſſet, produci debeant. Nec recte philoſophantur, qui putant pie magis hoc dici, quam philoſophice, cum oppoſitum & minus pium ſit, & à philoſophica conſideratione non parum alienum. Vt enim ab vno indeterminato nihil determinatum prouenire poteſt, ita nec à pluribus indeterminatis ſimul ſumptis, id quod Ariſtoteles recte animaduertit cap. 15. ſuperioris libri, cũ dixit indiuiduum definiri non poſſe pluribus prædicatis communibus, quantumcunque multa iungantur, quia ſemper ea, quæ communia ſunt, ſiue vnum ſiue plura ſimul ſumantur, poſſunt ſuapte natura pluribus conuenire.

Agentia naturalia ad effectus ſingulares determinari à Deo.

Text. 54.

In denſatione corporum intendi qualitates.

Ad quartum dicendum, corpus cum denſatur, ſi eſt album, non fieri intenſius album, aut ſi calidum, intenſius calidum, ſed tamen videri intenſius album, aut calidum, quia magis mouet ſenſum, propterea quod partes ob denſitatem magis vniuntur, fortiuſque agunt in ſenſum.

Exponuntur loca Ariſtot.

Ad vltimum, quia præcipuam in hac re ingerit difficultatem, proxima diſputatione reſpondendum eſt. Quæ vero afferuntur ex Ariſtotele, facile refellutur. Namq; ex dictis patet, non omni additione mutari ſpeciem, ſed ſola additione differentiæ ſpecificæ. Quod autem ex 4 Phyſicorum libro refertur, non recte exponitur: ſenſus enim verus eſt, non ex eo ſubiectum aliquod fieri magis calidum, quia aliqua eius pars fiat calida, quæ ante nõ eſſet calida, cum totum ſubiectum minus caloris haberet, (*id enim non eſſet aliquid fieri magis calidum, ſed extenſius calidum*) ſed tunc iudicandum eſſe aliquid factum eſſe calidius, ſeu intenſius calidum, cum etſi nulla alia eius pars facta ſit calida, quæ ante calida nõ erat, A illa eadem, quæ iam calida erat, nouum calorem concepit. Itaque non ſolum nõ pugnat is locus cum approbata ſententia, ſed potius eam haud minime confirmat.

Num quantitas aliqua intendi ac remitti poſſit.

QVÆSTIO III.

B *Partis affirmatiua confirmatio.*

SECTIO I.

CVm hactenus de intenſione qualitatum diſputatum ſit, compertumque, quonã modo intenſio in eis locum habeat, ſupereſt, vt paucis videamus, quid de quãtitate, ac ſubſtantia ſit ſentiendum, num ſcilicet in aliqua earum, aut in vtraque intẽſione reperiri poſſit. Ac primum in quantitate aliquam dari in- C tenſionem, & remiſſionem his argumentis probari poteſt.

Primum, quia cum intendi nihil aliud ſit, quam formam perfici intima perfectione indiuiduali, vt ex dictis conſtat; qualitas autẽ intendatur additione nouæ qualitatis eiuſdẽ ſpeciei aduenientis, non eſt, cur quantitas etiam continua non intendatur aduentu nouæ quantitatis ſpeciei eiuſdem, quod fit in augmentatione, & forſitan dici etiam D poteſt fieri in motu, & tempore. Nam ſi ſingularis qualitas perficitur additione nouæ qualitatis eiuſdem rationis, cur non etiam quantitas ſingularis ſucceſſiua additione quantitatis eiuſdem naturæ? Nam quid refert, partes motus, & temporis præcedentis labi, ſi motus, & tempus partibus ſubſequentibus perficiuntur, vt perfici videntur? perfectius enim eſt, quod magis ad finem, complementumque propinquat, præſertim cum E & motum dicamus intendi, & tempus compleri.

Deinde, quia etſi qualitates non perficiuntur extenſione, hoc eſt, cum extenduntur, quia extenſio non pertinet ad earum intimam perfectionem, tamen cum quantitatis natura poſita ſit in ipſa extenſione, non eſt, cur illa in ſuis indiuiduis non intime intendatur, ſeu perficiatur, cum magis extenditur.

F Tertio, quia idem ſunt intendi, & remitti, atq; ſuſcipere magis, & minus: at multæ quãtitates magis, & minus ſuſcipiunt, dicimus enim res fieri magis, & minus longas, magis & minus latas, aut profundas: ergo in his ſatem negari non poteſt dari quantitatis intenſionem, & remiſſionem.

Poſtremo, licet in cæteris quantitatibus non detur intenſio, & remiſſio, certe in iis, quibus per rarefactionem, aut condenſationem res fiunt maiores aut minores, non videtur illæ poſſe negari: eadem enim quantitas nulla extrinſecus addita fit extenſior per rarefactionem, & contractior per condenſationem, ac proinde perfectior, vel minus perfecta indiuiduali perfectione, quod eſt intendi & remitti.

Nullam quantitatem re vera intendi, ac remitti.

SECTIO II.

In ſola rarefactione habere quæſtionem difficultatem.

VT hæc quæſtio enodetur, animaduertendum eſt, ſolam rarefactionem iniecisse hac in re difficultatem, nō ratione ipſius raritatis, in qua, cum qualitas ſit tertiæ ſpeciei, propria intēſio cernitur: ſed ratione maioris magnitudinis, quæ raritatem ſequitur. Nam augmentatio, ſiue quæ per iuxtapoſitionem fit in non viuentibus, vt cum lapides in lapidicina adhærente terra paulatim augeſcunt, ſiue quæ ſuſcepto intus, & conuerſo alimēto fit in viuentib. cum fiat additione nouæ materiæ, nō perficit idem omnino ſubiectū, ſed ſubiectum auctum noua parte ſubſtantiali: quo fit, vt nihil mirum ſit, ſi res huiuſmodi augmentatione, & diminutione fiat maior, & minor: at quod nulla materia addita, vel detracta, res fiat maior, aut minor, quod fit in rarefactione, & cōdenſatione, hoc difficile perceptu eſt, niſi intenſio, & remiſſio perinde concedatur in quantitatibus, atq; in qualitatibus: quod tamē nemo concedit. Nā quia raritas, & denſitas ſunt qualitates contrariæ, vt Ariſtoteles innuit 4. *Phyſ. c. 9. & D. Thom. in 1. de generatione, & aliis locis compluribus* plane docet, grauioreſque omnes Philoſophi, & Theologi tradunt, facile intelligimus eas poſſe eſſe terminos oppoſitos alterationis, permiſcerique in gradib. remiſſis in medio motu, quo res fiunt ex denſis raræ, aut ex raris denſæ. Quo autem pacto magna, & parua quantitas poſſint eſſe termini oppoſiti eius accretionis, & decretionis, quæ huiuſmodi alterationem conſequitur, nulla extrinſecus accedente, aut decedente materia quanta, hoc videtur omnino capi non poſſe: aut enim neceſſe eſſet quantitatem præexiſtentem continenter labi, vt noua alia maior, vel minor continenter ei ſuccederet; quod fieri nequit, non ſolum quia continenter quoque laberentur qualitates omnes materiales, quæ eius interuentu inhærent ſubſtantiæ ſubiectæ, atque adeo ipſa raritas, & denſitas: (*Vnde etiam fieret, vt ſubſtantia ſubiecta corrumperetur*) ſed etiam, quia iterum redirent argumenta ea, quæ cōtra ſimilem ſententiam de qualitatib. continenter fluentib. & ſuccedētib. in alteratione, ſuperius propoſita ſunt: aut certe opus eſſet permiſceri magnitudinem maiorem, & minorem in media huiuſmodi accretione, & decretione, quarū magnitudinum altera paulatim introduceretur, altera abiiceretur, quod etiam fieri nullo modo poteſt; nec enim duæ magnitudines trinæ dimenſionis, hoc eſt, duæ moles corporeæ poſſunt naturaliter eſſe ſimul.

Text. 85. D. Th. lect. 14. & 3. p. q. 77. art. 2. Auer. 4. Phyſ. tex. 84. Dur. in 2. d. 18. q. 1 Cap. d. 9. q. 11 ar. 4. Burle. ad citatum locum Ariſt. Sonc. hoc lib. q. 27.

q. 2. ſect. 3.

Hac tamen difficultate nō obſtante, quod forſitan res minus accurate à nonnullis expenſa ſit, tres ſunt in hac controuerſia ſententiæ, quæ nobis non probentur. Vna eſt Marſilii, & aliorum quorundam, qui exiſtimant in rarefactione, & condenſatione nouam quantitatem continenter acquiri, & præexiſtentē continenter amitti. Quam ſententiam de nouo impugnare opus non eſt.

Tres ſunt de hac re opiniones. Prima. In 4. q. 9. ar. 2.

Altera eſt Scoti, qui in 4. Sent. contendit, neceſſario in rarefactione nouam aliquam quantitatis partem acquiri, cum ſubſtantia ſubiecta fiat extenſior, ex qua eadem ratione ſequitur, in condenſatione præexiſtē tem aliquam partem amitti, cum per condenſationem ſubſtantia ſubiecta fiat contractior. Quæ ſententia effugere non poteſt, quin per rarefactionem admittat duas moles corporeas ſimul in eodem ſubiecto, & per condenſationem partem aliquam ſubiecti mole corporea deſtituat. Nulla enim pars ſubſtantiæ, quæ rarefit, caret mole corporea, antequam recipiat aduenientem illam quantitatis partem, quam Scotus inducit, vnde fit, vt niſi præexiſtentem abiiciat noua adueniente (*quod prima opinio abſurde admittebat*) duæ iam moles corporeæ ſint naturaliter in eodem ſubiecto, (*quocunque modo Scotus id intelligat*) ſiue in toto ſubiecto permiſtæ, ſiue in parte aliqua. Duas autem moles corporeas eſſe ſimul naturaliter in eadem ſubſtantia ſubiecta impoſſibile eſt, cum naturaliter altera alteram excludat, non ſolum ab eodem ſubiecto, ſed etiam ab eodem loco. Nulla etiam pars ſubiectæ ſubſtantiæ, quæ condenſatur, eſt, quæ re vera per condenſationem mole corporea, ſeu trina dimenſione deſtituatur; vnde igitur auferatur pars illa quantitatis, quam Scotus amitti exiſtimat in condenſatione, nulla ratione apparet.

Secunda. d. 11. q. 4. itē Caiet. ad 3. p. q. 77. ar. 5. & Hiſpal. in 2. d. 18. q. 1.

Impugnatur.

Tertia ſententia eſt Capreoli in 2. & 4. ſententiarum, vbi recte quidem aſſerit, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatē, nec in condenſatione veterem vllam amitti: quod iam

Tertia. d. 18. q. & in 4. d. 12. q. vnica. ar. 3.

iam ex dictis patet vere dictum eſſe: ſed tamen nõ recte addit, (*Vt mox patebit*) eandem quantitatem, dum magis extenditur aut cõtrahitur, intendi aut remitti. Et quanquam poſteriorem hanc partem probat ex D. Tho. qui 1. 2. quæſt. 52. art. 2. ad 1. ait duobus modis fieri argumentum quantitatis, vno additione ſubiecti ad ſubiectum, vt in viuentibus, altero per ſolam intenſionem abſq; omni additione, vt in iis quæ rarefiunt: ſunt tamen in primis, qui mendum exiſtiment librariorum eſſe in verbo [*intenſionem*] quod putent à D. Thoma ſcriptum fuiſſe [*extenſionem*.] Deinde intelligi poteſt nomine intenſionis intenſio non quantitatis, ſed raritatis, ad quam ſequitur maior extenſio quantitatis. Nam etiam, cum dixerat augmentum quantitatis vno modo fieri additione ſubiecti ad ſubiectum, non intellexit nomine ſubiecti ſubiectum vt ſubiectum, ſed vt quantum, ſiquidem augmentatio viuentium non fit formaliter addito ſubiecto, ſed addita quantitate alimenti, quod in ſubſtantiam aliti conuerſum, eſt nouum ſubiectum quantitatis adiunctæ. Poſtremo ſic exponi poteſt illud [*Per ſolam intenſionem*] quaſi dictum ſit [*Per modum ſolius intenſionis*] ſic enim loquitur 2. 2. quæſt. 24. art. 5. ad primum argumentum, *Quantitas vt eſt forma accidentalis, habet proprium augmentum, ſicut & aliæ formæ accidentales per modum intenſionis eius in ſubiecto, ſicut patet in iis, quæ rarefiunt*: vbi non dixit [*Per intenſionem eius*] nempe quantitatis, ſed [*Per modum intenſionis eius.*]

Sot. cap. de Quantit.

Exponitur locus D. Th.

Dicimus ergo, nec in rarefactione acquiri nouam quantitatem, nec in condenſatione veterem vllam amitti, ſed eandem omnino extendi, & contrahi ſine intenſione, aut remiſſione. Prior pars huius aſſertionis ex impugnatione primæ, ac ſecundæ ſententiæ ſatis refutata relinquitur. Poſterior autem, quam omnes Thomiſtæ, vno (quod ſciam) excepto Capreolo, tuentur, difficile in opinione D. Thomæ de intenſione formarum probari poteſt. intendi enim forma nihil eſt aliud, quam perfici in eodem ſubiecto, eademque ſubiecti parte, ſi partes habet; quantitatem autem per rarefactionem perfici in eodem ſubiecto, eademque ſubiecti parte, & per condenſationem perfectionem aliquam amittere, non videtur dubium. Nam vt tota ſubſtantia ſubiecta per rarefactionem extenditur, ſic etiam & qualibet eius pars: quo fit, vt Thomiſtæ, qui Capreolo ſuccenſent, quod dicat quantitatem intendi, & remitti in rarefactione, & condenſatione, recte quidem illi hominem reprehendant, quod communem loquendi modum peruertat; at quod

Ita Greg. in 2. d. 12. q. 2. ar. 1. Aeg. quodl. 2. q. 11. Sonc. hoc lib. q. 27. fauet q; Ariſt. 4. phyſ. c. 9. tex. 84.

A re ipſa ſpectata non loquatur conſequenter ad opinionem de intẽſione formarum, quam profitetur, non video, quo pacto probare poſſint.

Vt ergo poſterior noſtræ, communiſque aſſertionis pars ex vera ſententia de intenſione formarum probetur, aduertendum eſt, partimque ex ſuperius dictis repetendum, intenſionem, & extenſionem non tantum nominibus, ſed re etiam ipſa inter ſe diſtingui.
B Extendi enim, ſi vis nominis ſpectetur, eſt extra tendere; intendi autem, intus tendere, ſeu progreſſum interiorem facere. Quod ſi de re ipſa ſit quæſtio etſi in extenſione formarum accidentalium omnes conueniunt, vt ſit progreſſio ad alia ſubiecta, aliaſve partes eiuſdem ſubiecti; tamen in earum intenſione partim conueniunt, partim diſſident. Conueniunt quidem, quatenus omnes cõcedunt, oportere intẽſionem exerceri in eodem
C ſubiecto, ſubiectique parte, ſi partes habet: diſſentiunt autem quatenus alii concedunt ſatis eſſe ad intenſionem eiuſdem formæ, ſi illa perficiatur in ſolo modo eſſendi in ſubiecto, quod eſt Thomiſtarum placitum, alii autem credunt non ſatis eſſe eum perfectionis modum ſine noua entitatis additione, vt forma ipſa intendi dicatur: quæ ſententia nobis omnino placet. Primum quia omnis motus intenſionis eſt verus motus: omnis autem
D verus motus eſt acquiſitio alicuius actus ſeu formæ, non modi eſſendi formæ, vt ſuperius patere diximus ex 3. & 5. phyſicorum, quib. locis traditur motum terminari ad actum, formamve entis, quæ ante erat in potentia, motumq; diuidi iuxta diuiſionem prædicamentorum, ad quæ per ſe motus eſſe poteſt, h. e. iuxta diuiſionem actuum, formarumve prædicamentalium, quæ per ſe acquiruntur per motum. Hinc enim fit, vt motus localis cir-
E cularis [*ad quem reuocatur mutatio ſitus non per motum perfecte circularem in eodem loco*] nõ habeat rationem veri motus, niſi quatenus mobile quoad partes ſuas alias partes eiuſdẽ loci relinquit, alias acquirit; acquirere n. animalium ſitum in eodem loco non eſt acquirere locum, qui eſt externa forma mobilis, niſi quoad alias, & alias loci partes; ſitus enim ipſe per ſe non eſt forma mobilis, ſed modus eius eſſendi in loco, vt D. Thomas annotauit.
F Deinde, quia intenſio prius cernitur in ipſa eſſentia formæ, quæ intẽditur, quam in modo eſſendi eius in ſubiecto, quod † ſuperius quoq; nõ ſine admiratione oſtendimus à D. Thoma pro noſtra, communique ſententia pluribus locis traditum eſſe. Hinc enim ſequitur non ſatis eſſe ad intenſionem, ſi nouus modus eſſendi eiuſdem formæ in ſubiecto

acqui-

Intenſio, & extenſio quo modo differant.

Non fieri intenſ. ſine acquiſitione noua entitatis.

q. 2. ſect. 2.

Cur, & quãdo circul. motus non habeat rationẽ veri motus.

† q. 2. ſect. 3.

acquiratur, niſi acquiratur entitas aliqua per tinens ad ipſam indiuidualem formæ eſſentiam, in quo poſita eſt ipſa intenſionis ratio, formæve intima perfectio. Tertio, quia intendi, & remitti eſt formam ſuſcipere magis & minus, hoc eſt, admittere in ſe aliquid, quod ad eius integritatem pertineat, aut amittere, hoc autem non eſt acquirere, aut amittere modum perfectiorem eſſendi in ſubiecto, quia hoc modo variato poteſt forma non magis, nec minus quicquam in ſe ipſa habere. Poſtremo, quia formam intendi, & remitti in ſubiecto eſt magis, aut minus ab illo participari, vt omnes ſuo quiſque modo dicunt: at ſubiectum magis, aut minus participare formam, ſi proprie loquendum eſt, nihil eſt aliud quam partem eius maiorem, aut minorem capere; quo ſenſu credendum eſt, inductam eſſe à Philoſophis hanc loquendi formam. Et quamquam alia ratio eſt de maiore, & minore participatione formæ ſeparatæ, ſiue exemplaris, quæ participatio prius à Philoſophis vſurpata eſt, (*ſiquidem exemplar non eſt in ipſo participante, vt eſt forma inhærens*) tamen in ea etiam participatione cernitur perfectiorem entitatem eſſe in eo à quo exemplar, plus participatur, quam in eo, à quo minus: non autem ſolum perfectiorem eſſendi modum.

Quid formæ intendi, & remitti in ſubiecto.

Exemplaris participatio qualis ſit.

Ex quibus iam patet probatio poſterioris partis aſſertionis propoſitæ. Nam cum in rarefactione nulla entitas quantitatis acquiratur, nec in condenſatione amittatur, perſpicuum relinquitur, quantitatem nec intendi in rarefactione, nec in condenſatione remitti tametſi perfectiorem eſſendi modum habeat in ſubiecto: cum extenſior eſt, quam cum contractior.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

Sectio III.

Ad primum igitur partis oppoſitæ argumentum dicendum eſt, cum quantitas quantitati additur, ſemper cum ea addi nouam materiam, formam autem non intendi, niſi cum in eodem ſubiecto, eademque ſubiecti parte noua entitatis additione perficitur vt cum gradus vnus qualitatis adueniens gradui præexiſtenti adiungitur in toto aliquo ſubiecto, aut in tota aliqua eius parte. Ita patet, cur quantitas non intendatur, neque in augmentatione viuentium, neque in ea, quæ per iuxtapoſitionem fit in non viuentibus. Cur autem non intendatur in ea augmentatione, quæ ſequitur rarefactionem,

A cauſa eſt, quia nulla forma, aut formæ pars in ea acquiritur. Denique nec tempus, nec motus vt fluxus formæ eſt, (hoc enim modo ad quantitatem ſpectat) etiam intenduntur, quia etſi partes ſequētes vtriuſque vtrumque abſoluunt, ſeu finiunt: non tamen perficiunt ſi proprie loquendum eſt: id enim, quod iam non eſt, abſolutum quidem, finitumque dici poteſt, at perfectum dici nō poteſt; quia perfectio, quæ rei aduenit, exiſtentiam eius ſupponit. B Quod autem dicimus nihil aliud eſſe intendi formam in ſubiecto, quam eam perfici in illo intelligendum ſic eſt, vt id, quod eius acquiſitum erat, permaneat cum eo, quod aduenit. Qua de cauſa Ariſtoteles 2 phyſicorum Poetam quendam reprehendit, quod mortem hominis cuiuſdam appellauerit finem, ob quem (*vt dicebat*) natus erat, eo quod eſſet extremum vitæ, credens idem omnino eſſe extremū, ac finem, cuius ratione aliquid C fit, aut eſt. Dicitur tamen motus, & actio aliquando intendi vel ratione formæ, quæ per motū acquiritur: vel quia intenſio pro acceleratione ſumitur, qua ad finem, extremum ve magis properatur.

Cur nec motus, nec tempus intendatur.

C.2. text.23.

Quo pacto motus aliquando intēdi dicatur.

Ad ſecundum dices, duplicem extenſionem conſiderari poſſe in quantitate continua permanente, (*hæc enim ſola eſt, quæ extenditur nulla noua quantitate addita, vt dictum eſt*) vnam eſſentialem, alteram accidentalem. D Eſſentialis eſt, quæ ponit partes ſubſtantiæ ſubiectæ extra partes, hoc eſt, alias extra alias in ordine ad totum, vt caput extra collum, & collum extra pectus, & in hac poſita eſt natura quantitatis, quocumque modo partes ſe habeant inter ſe, & reſpectu totius materiæ, aut etiam comparatione loci: quæ extenſio non habet oppoſitam contractionem, quia quantumcunque cōtracta ſit res quanta, ſemper extenſionem aliquam habet, vt poteE partes alias extra alias. Accidentaria autem extenſio eſt, qua ſubſtantia ſubiecta habet parum materiæ ſub magnis dimenſionib vt extenſio flammę, cui oppoſita eſt contractio, qua nimirum ſubſtantia ſubiecta habet multum materiæ ſub paruis dimenſionibus, veluti contractio ignis in materia denſa. Atque hæc extenſio, & oppoſita contractio, nō tam ſunt, aut dici debent quantitates, quam puri quidam eſſendi modi quantitatis cum natuF ra, & eſſentia quantitatis in eo ſita non ſit, vt inhęreat ſubſtantiæ habenti multum, aut parum materiæ, ſed vt alias eius partes ponat extra alias.

Duplex permanentis quantitatis extenſio.

Accidentaria extenſio eſt modus quantitatis.

Ad argumentum igitur dices, etſi natura quantitatis poſita eſt in extenſione prioris generis, tamen quantitatem non intendi in indiuidua vlla quantitate, quia nulla quantitas

Secundũ eã poſſe quantitatẽ perfici in eodẽ ſubiecto. titas in eodem ſubiecto, eademque ſubiecti A parte perficitur per aduentum nouæ quantitatis, etſi perfici poſſit per aduentum noui modi eſſendi eiuſdem quantitatis, qui in noua extenſione poſterioris generis conſiſtit, vnde patet, quid de contractione dicendum ſit.

tex.84. Explicatur locus Ariſt. Aduerte autem hoc loco, quandocunque Ariſtoteles 4. Phyſic. lib. c. 9. & aliis locis definiens rarum, & denſum, ait, rarum eſſe, quod parum habet materiæ ſub magnis di- B menſionibus, & denſum, quod multum materiæ ſub paruis, iccirco explicaſſe naturam raritatis, & denſitatis, quæ ſunt qualitates contrariæ per maiores, & minores dimenſiones, quia hæ ſunt illarum effecta, vt dictum iam eſt: tametſi quantitas ipſa non ſit earundem effectus.

Quo pacto ſint aut non ſint idẽ intendi ac remitti, & ſuſcipere magis ac minus. Ad tertium concedendum eſt, idem eſſe intendi, & remitti, atque ſuſcipere magis & minus entitatis formæ in eodem ſubiecto, C eademque ſubiecti parte, ſi partes habet, & è contrario aliquid entitatis amittere; atq; ob hanc cauſam negari ab Ariſtotele in prædicamentis, quantitatem ſuſcipere magis, & minus. At ſi ſuſcipere magis & minus ad modum eſſendi referatur, quo pacto eadẽ quantitas in rarefactione conſequenter fit lõgior, latior, & profundior, & in condenſatione oppoſitos eſſendi modos ſuſcipit; non idem eſſe intendi & remitti atq; ſuſcipere magis & mi- D nus, nec ob id dicendum eſſe vllam eandem quantitatem intendi, & remitti, quod res aliqua per eam hoc pacto magis, & minus longa, lata, aut profunda fiat.

Ad vltimum iam ex dictis patet, dicendum eſſe, eam perfectionem maiorem, quam eadem quantitas per rarefactionem aſſequitur, ſeu potius per eam extenſionem, quæ ſequitur rarefactionem, non pertinere ad ipſam quantitatis eſſentiam indiuidualem, ſed eſſe E purum quendam eius eſſendi modum, vt etiam eſt contractio, qua eadem fit minus perfecta. Atque ex huius argumenti ſolutione patet, quid etiam reſpondendum ſit ad vltimum, quod ſuperiori quæſtione ad finem ſectionis 2. ex eo inſolutum reliquimus, quia eius ſolutio ex huius quæſtionis explicatione pendebat. *Ratio totalis quare quantitas non intenditur.* Itaque tota ratio, cur maior perfectio eiuſdem qualitatis indiuidualis ſatis ſit ad intenſionem, non item maior perfectio F eiuſdem quantitatis, eſt, quia illa perfici poteſt in eodem ſubiecto, eademque ſubiecti parte nouæ entitatis aduentu hæc autem non poteſt, ſed nouo tantum puro eſſendi modo.

Num forma aliqua ſubſtantialis intendi, & remitti poſſit?

QVÆSTIO IV.

Opiniones eorum, qui exiſtimat formas ſubſtantiales plures, vel pauciores intendi poſſe, & remitti.

SECTIO I.

ANTONIVS Andreas in librum 11. huius operis exiſtimat, omnes formas ſubſtantiales præter animam humanam intendi, & remitti, nec tantum habere partes extenſiuas ad extenſionem materiæ ſubiecti, ſed etiam intenſiuas, ſeu graduales, quæ ad earum eſſentias indiuiduales pertineant. *Ant. Andr. vult omnes formas intendi, præter rationalem.*

Primum id probat ex propriis rerum qualitatibus. *Argum. pro hac opinio.* Calor enim eſt propria qualitas ignis; ergo cum ille, inquit, ad ſenſum intendatur, & remittatur, forma quoq; ignis, quæ eſt eius cauſa naturalis, intendetur, & remittetur; cauſæ enim naturales agunt ſecundum vltimum potentiæ, ſiue quantum poſſunt, quo fit, vt ſi magis, & minus poſſunt, magis quoque & minus in ſeipſis perfectæ ſint. Idem etiam ex eo confirmat, quia ignis cum agit in aquam, ſimul cum calore neceſſario inducit formam ignis; alioqui, vt ait, daretur proprietas ſine forma, à quo oriretur: cum ergo non ſtatim inducat intenſam formam ignis, quemadmodum nec calorem intenſum; inducet vtique formam remiſſam, quam deinceps intendet, cum magis intenſum calorem induxerit.

Deinde ex partibilitate termini ad quem. Nam in omni motu neceſſe eſt mobile, cum mouetur, partim eſſe in termino à quo & partim in termino ad quem, etiam in generatione: quam probat eſſe verũ motum, tum quia Ariſtoteles eam perſpicue comprehendit in definitione veri motus tradita in 3. Phyſicorũ tum etiam, quia de omni vero motu aſſerit initio lib. 5. omnem motum eſſe in tempore, *c.1. & 2.* quod alibi ſæpius affirmat, etiam de ipſa generatione nominatim: *c.1. tex.3.* terminus autem, qui *Vt lib. 6. c. 6. tex. 59.* in tempore acquiritur, partibiliter acquiratur neceſſe eſt.

Poſtremo ex coniunctione vnius formæ cum altera. Nam cum in duabus formis plus perfectionis ſit, quam in vna tantum; *lib. 4. c. 1.* (*quod probat ex Auguſtino dicente in libris de Trinitate, perfectionem, quæ poteſt eſſe in pluribus, maiorem eſſe in pluribus, quam in vno tantum*) ſi Deus ponat formam vnius ignis

palmaris in alio palmari, ſimul cum forma illius, non dubium, quin reſultet vna forma ex duabus, quę forma neceſſario erit perfectior, & intenſior. A

Auerroiſtæ ſolas elementares formas intendi & remitti volūt.

Ex Auerrois autem ſectatoribus alij de hac re aliter ſentiunt. Nam etſi in eo omnes conueniunt, vt nullam ſubſtantialem formam intendi, & remitti exiſtiment, niſi elementarem, idque propter compoſitionem miſtorū ex elementis: tamen in ipſis elementaribus formis conſtituendis variant. B

Alii dicunt eas eſſe primas qualitates.
Cap.2.tex.7. & 8.
Alex.12.met. com.12. & li. 4.q.natural. q.4. Amo. in prædic.cap.de ſubſtāt. Phil. 2. de gener. tex.7.

Alij enim volunt formas elementares eſſe ipſas primas quatuor qualitates, quod Ariſt. per eas diſtinguat elementa in 2. de Generatione, eaſq; differentias illorum eſſe dicat, & earū ratione nonnunquā elementa ipſa contraria appellet: quod idem exiſtimant ſenſiſſe Alexandrum, & pene alios Græcos Ariſtotelis interpretes. Neque obeſſe, quod formæ elementorum (*vtpote ſubſtantiarum*) debeāt etiam eſſe ſubſtantiæ: reducuntur enim, inquiunt, ad prædicamentum ſubſtantiæ, & hac ratione ſunt ſubſtantiales qualitates, quemadmodum vt ſunt qualitates accidentales, pertinent ad prædicamentum qualitatis. C

Dubit.2.
Diſt.7. dicto 7.
Alii eſſe loco motiuas.
Ca.8.tex.77.

Aquilinus vero Auerrois etiam ſtudioſus in libro de Elementis credit potius, qualitates motiuas, nempe duplicem grauitatem, & duplicem leuitatem, vtraſque nimirum inter ſe ſpecie differentes, eſſe formas conſtitutiuas elementorum, idq; ſuo autori placuiſſe multis ex locis demonſtrare nititur, potiſſimum vero ex fine libri 3. de Cœlo, vbi Ariſtoteles ait grauitatem, & leuitatem eſſe propriiſſimas elementorū differentias. Habetque, vt putat, vrgētiores pro ſe rationes, quam ſuperiores. Primum, quia quatuor illæ qualitates actiuæ, ſunt principia mouendi res alias: hæ vero mouendi ipſa elementa, in quibus ſunt, in quo ratio naturæ conſiſtit. Deinde, quia hæ ſunt principia primi motus, nempe localis: illæ ſecūdarij, qui eſt alterationis. Poſtremo, quia per has obtinētur loca propria, quaſi elementorum fines, non per illas: cum potius per illas elementa extrudantur è propriis locis mixtionis faciendæ cauſa. Sed tamen habet contra ſe, quod hæ ſint qualitates ſecundæ, illæ primæ: quodque per has elementa non ſint apta ad compoſitionem rerum præſtantiorum, ſed potius, ne miſceantur, in ſua loca diſcedant. D E F

** Phyſ. q. 4.*
† Lib. 1. de element.
Eſſe re vera formas ſubſtantiales.

Iandunus * tamen, Gaſpar † Contarenus, & alij non ferunt aſcribi ſuo commentatori, eam ſententiam, vt putarit formas elemētorum eſſe qualitates: (*quocunq; etiam modo quis reducere eas velit ad prædicamentum ſubſtantia*) ſed eſſe re vera ſubſtātiales formas, tāetſi qua ratione credunt eas modo aliquo participare naturam accidentium iudicant refringi poſſe, & quaſi manſueſcere ad mixtionem. Quo autem pacto id fieri exiſtiment, ſuperiori libro explicauimus. *C.16.q.2.*

Eſſe vere ſubſtantias elementorum formas: nullamque ſubſtantialem formam intendi, & remitti poſſe.

SECTIO II.

Omnino tamen oſtendere oportet, nullam formam ſubſtantialem poſſe intendi, aut remitti, modo prius miſſos faciamus eos, qui elementorum formas qualitates faciunt, ſiue vt eas facilius ad mixtionem remitti doceant: ſiue quia verba magis ſpectare ſolent quam interiorem ſententiam in Ariſtotele quærere. In primis enim pugnant cum Ariſtotele, qui primo Phyſicorum celebre illud pronuntiatum ſtatuit, Quod ſubſtātia eſt, nulli ſit accidens quod etiam conuerſo ordine accipiendum eſt, vt quod accidēs eſt, nulli ſit ſubſtantia. Nam etſi nonnunquam ſubſtantia reipſa accidens eſt, & accidens ſubſtantia, vt relatio dependentię ſubſtantiarum omnium à Deo, & vnio materiæ cum forma, ac formæ cum materia: imo etſi ſubſtantia habere poteſt rationem accidentis extrinſecus adhærentis, vt veſtis, aut vas: tamen neq; id, quod natura ſua vere, ac realiter inhæret, ſubſtantiæ (*cuiuſmodi ſunt qualitates, de quibus eſt ſermo*) ſubſtantia eſſe poteſt, neq; ſubſtantia accidens. Deinde, non quælibet reductio qualitatum ad prædicamentum ſubſtantiæ, ſat eſt, vt illæ poſſint ingredi conſtitutionem ſubſtantiæ: reduci enim poſſunt ad ſubſtantiam, vt ſubſtantiarum proprietates, aut aliquo alio modo, quo pacto plurimæ aliæ reductiones fieri ſolent: ſic autem reduci, vt pertineant ad ipſum eſſe ſubſtantiarum, quarum dicantur formæ, fieri nullo modo poteſt, ſiquidem eſſe ſubſtantiæ eſt per ſe ſubſiſtere: accidentis vero ſubſtātiæ inhærere. Poſtremo faciūnt elementa compoſita per accidens, vt minus errauerint ij veteres, qui ea ſimplices ſubſtantias, & nequaquā eſſe compoſitas dixerunt, his omnibus qualitatibus ſubiectas. Tametſi hoc commune vitium vtroſque ſequitur, quod nullam re vera ponāt ſubſtantialem elementorum generationem, aut corruptionem.

Elementorū formas non eſſe qualitates.
Ca.3.tex.27.
Quæ accidentia eſſe neque ant reipſa ſubſtantia.

Nec refert, quod Ariſtoteles in locis citatis vocauerit huiuſmodi qualitates principia, & differentias elementorum Locutus eſt enim in 3. de Cœlo de elementis, vt mobilia ſunt loco, quo pacto de primis partib. materialib. vtriuſque mundi, Cœleſtis nimirum, & ſublunaris, in iis libris differebat, in 2. autē de Ge-

Quo ſenſu Ariſt. innuat qualitates eſſe formas elementorū.

de Generatione, de eiſdem, vt alterabilia, & generabilia ſunt, ac corruptibilia: & quia eorum formę ſubſtantiales per ſe ſenſibiles non ſunt, merito priori loco vſus eſt qualitatibus locomotiuis, poſteriori autem actiuis, & paſſiuis, vt quanta eſſet vis latentium formarum ſubſtantialium intelligeretur. Quod idem de Alexandro, & cœteris Græcis autorib. & Arabibus, quandocunq; viſi ſunt feciſſe formas elementorum qualitates, exiſtimandum eſt. Illud vtilitatis habuit eorũ contentio de qualitatibus actiuæ ne, ac paſſiuæ an potius loco motiuæ ſufficiendæ eſſent pro formis ſubſtãtialibus elementorum, vt facilius conſiderari poſſet elementorum ſtatus, & conditio. Nam qualitates actiuæ, & paſſiuæ magis indicant eorum vſum ad præcipuas ſpecies huius mũdi ſublunaris procreandas, loco autem motiuæ, quib. illa nunquam vtuntur, niſi cum vi aliqua è propriis locis per partes ſuas pelluntur, oſtẽdunt eorum peculiarem dignitatem in vniuerſo corporeo, in quo proprias quaſi ſedes, eaſq; fixas, ac ſtabiles, quemadmodum & cœleſtia corpora, ſibi vendicant. Atque ex hac diſtinctione ſoluuntur vtriuſque factionis argumenta.

Probatur nullã formam ſubſt. intẽdi, aut remitti poſſe.

Quod igitur nulla forma ſubſtantialis intendi, aut remitti poſſit, ex eo primum probatur, quia, cum intenſio cõtinua ſit verus motus: vt patet ex iis, quæ Ariſtoteles tradit 5. Phyſicorum, & omnes fatentur, ſi forma aliqua ſubſtantialis continue intendi poſſet, daretur verus motus in prædicamento ſubſtantiæ: cum tamen verus in eo motus nõ admittatur ab Ariſt. ſed tantũ in tribus illis prædicamentis, Quantitatis, Qualitatis, & Vbi: loquimur autẽ de intenſione continua, de qua loco citato agit Ariſtoteles, vt excludamus intenſionem momentaneam, qualis datur in habitibus intellectus, & voluntatis: ſola enim continua verus eſt motus. Non eſt autem dubium, quin oppoſitæ ſententiæ autores continuam intenſionem ſubſtantialium formarum admittant. Nam etſi eorũ aliqui fortaſſe dicent primum earum ingreſſum in materia non eſſe, niſi momentaneum: tamẽ deinceps nihil erit apud eos, quod continuam earum intenſionẽ impediat, ſi gradus habent, quib. intrinſecus, ſiue in ſe ipſis perfici poſſint.

5. de ſuſt.

Deinde, quia ſi forma aliqua ſubſtantialis intenderetur, & remitteretur, iam ſubſtãtia ſuſciperet vtiq; magis, & min⁹: quod item negat Ariſtoteles in Prædicamentis. Nec recte occurrunt aduerſæ partis autores id intelligi de ſubſtantiis compoſitis, vt de equo, aut de lapide, non de earum formis. Nulla eſt enim ratio, cur compoſita non fiant perfectiora, & min⁹ perfecta ſub ſpecie ſua, cum earum for-A mæ ſub propria ſpecie perficiuntur & minus perfecta fiunt. Alioqui neq; ex perfectiori albedine, aut calore fieret aliquid perfectius album aut calidum, Minus etiam apte reſpondent alij ſententiam Ariſtotelis eſſe, ſubſtantias nõ ſuſcipere magis, & minus in ſpeciebus ſed in indiuiduis, quia non perficiuntur ſecũdum ſpeciem, ſed ſecundũ gradus indiuiduales: quaſi vero non idem dicendum ſit in quaB litatib. quas ipſe docet ſuſcipere magis, & minus. Verum eorum quidam, cum res premitur, quemadmodum deuorant incõmodum prioris argumenti admittentes verũ motum in ſubſtantia, ita & incommodum huius, concedentes in eadem magis & minus.

Tertio, quia formæ, quæ intenduntur, & remittuntur, ſi introducuntur expulſione aliarum ſibi repugnantium, patiuntur illas ſimul eſſe ſecum in gradib. remiſſis, vt inductione C patet, ſi ergo forma vlla ſubſtantialis eſt, quæ intendatur, & remittatur, cum ſemper neceſſe ſit illam introduci expulſione alterius ſibi repugnantis, & reſiſtentis, vt ẽt experientia cõſtat, fiet vtiq;, vt dũ illa paulatim ingreditur, & altera egreditur, nõ minus vtraq; ſit in eadem materia, quam ſunt qualitates cõtrariæ vtrinq; depugnantes in eodẽ ſubiecto: ꝙ etſi ab aduerſariis admittitur, magna tamen importat incõmoda. Ex his enim duab. formis, D præſertim ſi non ſint ſubordinatæ in eodem cõpoſito (vt nullæ re vera ſunt) duo cõpoſita ſubſtãtialia conſtabunt, duæque primæ ſubſtantiæ, tunc præſertim cum ad medium, & quaſi æquilibrium venietur) forma n. quælibet ſubſtantialis conſtituit hoc aliquid vt patet ex initio 2. de Anima) eruntq; in aqua calida, in eo potiſſimum euentu, duæ primæ ſubſtantiæ. Ignis ẽt, qui ex aqua generabitur iam ſimpliciter erit, cum generabitur: quod E Ariſtoteles negat & fieri neqt. Eius quoque generatio nõ erit generatio ſimpliciter, quia forma ignis aduenìet enti in actu, vtpote materiæ informatæ per formam aquæ. Quod ſi ad denominationes recurrant, vt cõpoſitum quod generabitur, nõ dicatur ignis, niſi cum eius forma medietatẽ graduũ excelſerit: præterquam quod in formis, quæ dant eſſe ſimpliciter, ea regula non habet locum quid dicendum erit, cum gradus formarum æquati F fuerint? Certe neutrum compoſitũ aut aqua, aut ignis erit: cumque non ad aliquam aliam ſpeciem ſubſtantię pertineat: & tamen ſit ens, conſtetque non eſſe accidens: erit medium quid inter ſubſtantiam, & accidens, ſicq; nec per ſe exiſtens, nec in alio.

Cap. 1. tex. 2.

6. phy. c. 6. tex 59. & lib. 8. c. 8. tex. 689.

Quarto, quia ſi formæ ſubſtantiales partibiliter acquiruntur per gradus, non incipiunt vtique per primum ſui eſſe, nec datur

minimum intrinſecum in generatione ſubſtantiarum, quod eſt contra communem ſcholæ doctrinam. Denique omnia pene dogmata philoſophiæ, quæ ad generationem, & corruptionem ſubſtantialem ſpectāt, conuelluntur, ſi, hæc formarum ſubſtantialium intenſio, & remiſſio vel in vna tantum admittatur.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO III.

Quo pacto calor proprium ſit ignis.

QVARE ad primum partis oppoſitæ argumentum dicendum eſt, calorem non ſic eſſe proprium ignis, vt alias quaſdam qualitates, quæ ita ſunt propriæ quarundā rerum, vt ab aliis participari non poſſint, qualis eſt potentia ridendi comparatione hominis, & ſentiendi comparatione animalis: ſed ideo dici proprium ignis, quia in ſummo gradu ſoli igni in ſua naturali diſpoſitione conuenit. Quocirca ſemper ignis eſſet ſumme calidus ea caloris perfectione, quam naturaliter habere poteſt, ſi nulla re impediretur: prodit enim ex illius natura ſummus calor naturaliter poſſibilis, tanquam à ſua cauſa, & origine naturali. Vnde patet, non propterea quod eius calor remittitur, à cauſis externis, vel etiam intenditur, cum ſe ipſe ad natiuum calorem reducit, recte colligi eius formam aut remitti, aut intendi. Atque hinc patet ſolutio confirmationis adiunctæ: non enim cum quocūq; calore introducitur forma ignis, ſed cum ſummo, aut certe eo tanto vt cum alia forma eſſe non poſſit.

Cum quo calore introducatur forma ignis.

Terminũ motus, prout eſt generatio, nō eſſe partibilē.

Ad ſecundum dicendum omnem terminum motus, vt motus eſt, eſſe partibilem, & partibiliter acquiri: non autem omnem terminum motus, vt generatio eſt. Nam terminus motus, vt motus eſt, acquiritur per totū motum, & in quolibet eius durationis inſtanti aliquid illius acquiſitum eſt, vt patet in calefactione ligni, ex quo generandus eſt ignis: at terminus eiuſdem motus, vt generatio eſt, cum partibilis nō ſit partibiliter acquiri non poteſt, ſed acquiritur in toto generationis tempore, in quo id, quod generatur, nondum eſt, & in ſolo vltimo eius inſtanti totus ſimul acquiſitus eſt. Quod autem Ariſtoteles ait in omni motu, dum fit, partim mobile eſſe in termino à quo partim in termino ad quem, intelligendum eſt in motu, vt motus eſt, non vt generatio eſt.

Duplex cōſideratio motus qui materiā ad ſubſtātialē formā diſponit.

Quod vt melius intelligas, aduerte, motum, quo diſponitur materia ad introductionem formæ ſubſtantialis, eſſe ſimul motum diſpoſitiuum, & generationem ſubſtantialem: neq; vnquam Ariſtotelem aliam generationem poſuiſſe, niſi illum eundem motum, quo materia ad formam diſponitur, ob eamque cauſam illam comprehendiſſe in definitione motus, vt ex eo loco patet: atque ob id etiam ſæpe dixiſſe, generationem fieri in tempore: & quod generatur, dum generatur, non eſſe. Vnde diſtinctio inter generationem, & motum diſpoſitiuum, vt motus eſt, ex terminis ſumenda eſt: terminus enim diſpoſitiui motus, vt eſt generatio, ſi de formali quidem ſit ſermo, eſt forma ſubſtantialis: ſi de totali, eſt ſubſtantiale compoſitum: terminus autem eiuſdem motus, vt alteratio eſt, ſi de formali ſit quæſtio, eſt talis diſpoſitio, qualis formæ ſubſtantiali congruit: ſi de totali, eſt ſubiectum diſpoſitiuum. Quare cum alter terminus formalis ſit partibilis, alter impartibilis, etſi vterque eodem motu acquiritur, tamen is, qui partibilis eſt, partibiliter acquiri poteſt: quia autem impartibilis eſt, partibiliter acquiri non poteſt. Vnde patet non eſſe ſimpliciter verum id quod aſſumebatur in argumento, terminum, qui in tempore acquiritur, neceſſario acquiri partibiliter, tametſi ratione partibilis diſpoſitionis, qua acquiritur, partibiliter acquiratur.

Vt li. 6. phyſ. cap. 6. tex. 59. & lib. 8 tex. 69.

Obiectio.

Sed vrgeri poteſt argumentum hunc in modum Ignis, quo lignum diſponitur ad recipiendam formam ignis, prius diſponit ligni medietatem, quam totum lignum; priuſque medietatem medietatis, quam totam medietatem, & ita retrorſum verſus in infinitum eadem proportione: ergo nulla eſt pars ligni, quæ primo diſpoſita ſit ad formam ignis, ſeu qua nō ſit alia priꝰ diſpoſita: aut igitur forma ignis non introducitur ab igne in quamlibet partem diſpoſitam, ſed expectat, vt tota aliqua certa quantitas ligni omnino diſpoſita ſit vt in eam introducatur; aut partibiliter introducitur, quemadmodum & ipſa diſpoſitio: at dici non poteſt eam expectare, vt certa aliqua pars ſit omnino diſpoſita: prius enim erit diſpoſita eius dimidietas, à qua forma ligni neceſſario expelletur, quia non poteſt ſimul eſſe cum diſpoſitionibus, quæ debentur formæ ignis: igitur neceſſe eſt fateri formam ignis partibiliter introduci, quemadmodum & ipſam diſpoſitionem ad formam ignis: alioqui expulſa forma ligni ab ea dimidietate oporteret materiam manere ſine forma ſubſtantiali, quod naturaliter fieri non poteſt.

Solutio.

Verum in hoc argumento diſſimulanter tranſitur à partibilitate intēſiua, de qua erat ſermo, & quæ cernitur in qualitatibus, ad partibilitatem extenſiuam, quam non negamus in iis formis ſubſtantialibus, quæ per ac-

cidens

cidens extenſæ ſunt ad extenſionem materiæ diſpoſitæ,qualis eſt forma ignis. Quanquam ne in hoc quidem ſenſu colligitur formam ignis,aliamve ſimilem, partibiliter acquiri à principio generationis, ſeu motus diſpoſitiui,ſed tantum ex eo momento, quo primo lignum inflammatum eſt. Eſt enim deinceps continua generatio ſeu potius aggeneratio ignis ſerpentis per reliquam ligni materiam. Quod vero additur, prius diſpoſitam fuiſſe medietatem eius partis, quæ primo inflammata eſt,concedendum id quidem eſt,ſed negandum inde effici,continuo ab ea expulſam fuiſſe formam ligni. Nam cum difficilius ſit deſerere materiam,quam forma ſemel occupauit,quam nouam quaſi ſedē inuadere; non ſine cauſſa patitur natura rei corrumpendæ, vt pars aliqua ſuæ materiæ tantiſper retineat propriam formam cum diſpoſitionibus alienæ formæ congruentibus donec cogatur totam deſerere.

Quando acquiratur partibiliter forma ſubſtantialis extenſiue partibilis.

Ad tertium dicendum eſt,quomodocunq; Auguſtinus intelligendus ſit, ſi duæ formæ ignis pedalis in eadē materia iungātur, (quod fieri diuina virtute poſſe non negamus) eas nō effecturas vnam numero formam, ac proinde nec formam perfectiorem, quia nō ſunt aptæ,vt inuicem iungantur tanquam gradus diuerſi vnius & eiuſdem formæ ſubſtantialis, quemadmodum iunguntur duo gradus caloris in vnum calorem perfectiorem: gradus enim,qui vniuntur in vnam numero qualitatem diuiſibiles & ipſi per ſe ſunt,quemadmodum & tota qualitas, imo & diuiſibiles in infinitum, at formæ ſubſtantiales eiuſdem ſpeciei non ſunt per ſe diuiſibiles: ex rebus autem diuerſis eiuſdem ſpeciei, ſi per ſe diuiſibiles non ſint, nullum ens per ſe conſtare poteſt. Informabunt igitur illæ duæ formæ ignis diuina virtute eandem materiam, ſed non efficient vnam intenſiorem formam.

Duas formas ſubſtātiales vniri non poſſe in eadem numero materia.

ΚΕΦ. δ.

ΠΕρὶ a δὲ τῆς ὑλικῆς οὐσίας, δεῖ μὴ λανθάνειν, ὅτι εἰ καὶ ἐκ τοῦ αὐτοῦ πάντα πρώτου, ἢ τῶν αὐτῶν ὡς πρώτων, καὶ ἡ αὐτὴ ὕλη ὡς ἀρχὴ τοῖς γιγνομένοις, ὅμως ἔστι τις οἰκεία ἑκάστου: οἷον b φλέγματός ἐστι πρώτη ὕλη τὰ γλυκέα, ἢ λιπαρά: χολῆς δὲ τὰ πικρά, ἢ ἄλλ' ἄττα: ἴσως δὲ καὶ ταῦτα ἐκ τοῦ αὐτοῦ. γίνονται c δὲ πλείους ὕλαι τοῦ αὐτοῦ, ὅταν θατέρου ἡ ἑτέρα ᾖ: οἷον φλέγμα ἐκ λιπαροῦ εἰ γλυκέος, εἰ τὸ λιπαρὸν ἐκ τοῦ γλυκέος: ἐκ d δὲ χολῆς τῷ ἀναλύεσθαι

CAPVT IV.

DE a *materiali autem ſubſtantia non lateat, oportet,etſi omnia ſint ex eodem primo, aut iiſdem tanquā primis,eademq; materia vt principiū ſit eorum,quæ fiunt,eſſe tamen aliquā cuiuſq; propriam: verbi cauſa pituitæ* b *materia prima, ſunt dulcia, aut pinguia: bilis vero amara, aut alia quadam,forſitan autem & hæc ex eodem ſiunt. Sunt* c *autem eiuſdem rei plures materiæ, cum altera alterius eſt: quo pacto pituita ex pingui & dulci fit,ſi pingue fiat ex dulci, ex bili* d *vero ea ratione, qua in materiam primam bilis reſol-*

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

DE a *materiali autem.*) Tradidit Ariſt.ſuperiori cap.quædam attributa formarum;nunc, i.e. hoc capite & ſequenti exquirit quædam alia,quę materiæ conueniunt. Diſtinguuntur autem hæc duo capita ea ratione inter ſe,quod in hoc exponuntur ea,quæ pertinent ad materiā, quatenus res ex ea conſtant,aut in ea habent eſſē,in ſequenti,quatenus ex ea fiūnt. Ac in hoc quidem primum agitur de materia eorum,quæ gignuntur & intereunt; deinde de materia ſempiternorum corporum;tertio de materia,ſubiectove accidentium. Quod igitur primum tradit de materia rerum caducarum,huiuſmodi eſt. Etſi omnes conſtant ex eodem primo principio materiali,aut ex eiſdem primis,tamen vnamquamque ſpeciem habere ſuam propriam, & peculiarem materiam Si enim attendamus ad ipſam materiam nudam, quo pacto prima ſimpliciter appellatur,omnes ex eadem materia conſtant:ſi autem ad materiam diſpoſitam, quæ dicitur ſecunda, elementa quidem poſſunt dici quoquo modo materia prima miſtorum omniū, nempe quatenus miſta ſunt miſta:attamen tam miſtorum,quam ipſorum elementorum datur propria & peculiaris materia in vnaquaque ſpecie;idque quia formæ diuerſarum ſpecierum indigent diuerſis diſpoſitionibus,non ſolum vt introducantur à ſuis agentibus,ſed etiam vt compoſita,quæ ex illis conſtant,proprias operationes exerceant. Id quod ex earum definitionibus patet,cum per materiam aliter ac aliter affectam definiantur.

Vnamquamq; ſpeciem rerū natural. habere propriā materiam. Text. 11.

b *Pituitæ materia prima.*) Vt ſæpe vtitur exemplis artificialium, ita nunc medicinalium, in quo genere dulcia,aut pinguia cenſeri poſſunt materia prima pituitæ ſiue flegmatis. Fit enim pituita ex dulcibus,aut pinguibus,nec Medici vlterius progrediuntur in ea reſoluenda, tametſi hæc ipſa,& alia omnia,quæ fiunt,ex eodem principio materiali fiunt apud Phyſicos, vt dictum eſt:qua de cauſa vtitur particula,forſitan,vt ſolet.

Eiuſdem rei quo pacto nõ ſint, aut plures materiæ.

c *Sunt autem eiuſdem rei.*] Alterum, quod de materia tradit, tale eſt, eiuſdem rei non eſſe plures materias, niſi cum altera conſtat ex altera, quo pacto omnes res naturales conſtant duplici materia, prima nimirum, & ſecunda, quia ſecunda conſtat ex prima, & quædam etiam conſtant duplici ſecunda materia, vt miſta omnia ex propria ſua, & communi elementorum coniunctione, ex qua materia peculiaris cuiuſque conſtat, & quædam etiam miſta ex duplici materia ſecunda ſpecialis miſtionis, vt ſi pingue fiat ex dulci, vtrumq; poteſt dici materia pituitæ, alterum propinqua, alterum remota.

d *Ex bili Vero.*] Hoc etiam pertinet ad exemplum multiplicis materiæ eiuſdem rei, ſed oppoſito modo; nempe per reſolutionem. Nam cum bilis reſoluatur in pituitam, dicere quoque poſſumus pituitam eſſe ex bili, tanquam ex materia, & ex eo humore, qui in bilem reſoluitur, vt ex ſanguine: nam particula (*Ex*) materiam deſignat. Duobus autem modis aliquid ex aliquo fieri dicitur; Vno, quia aliquid vlterius erit, hoc eſt, cum in materia forma perfectior acquiritur, vt cum ex non viuente fit viuens, & ex pituita fit bilis; (*eſt enim pituita crudus adhuc humor; bilis autem magis iam decoctus, & formatus*) altero, quia, reſoluta, in principium reditur, id eſt, cum res perfectior in imperfectiorem reſoluitur, vt cum ex viuente fit non viuens, & ex bili fit pituita. Ita non dubium eſt, quin dicere poſſimus rem eandem habere plures materias, ex quibus per reſolutionem fiat, quo pacto pituita habet pro materia bilem, & interdum ſanguinem, ſi ſanguis in bilem reſoluatur, verum ſatis improprie vſurpatur nomen materiæ, cum accipitur pro re, ex qua alia imperfectior per reſolutionem fit. Nec enim animal proprie dicitur materia cadaueris. Poteſt & alio modo intelligi locus, vt non ſignificet Ariſt. id ex quo aliquid per reſolutionem fit, poſſe dici illius materiam, ſed materiã poſſe dici dupliciter, ſiue quia ex ea aliquid componatur, ſiue quia in eam reſoluatur, & vtroque modo rem eandem poſſe habere duplicẽ materiam, vnam propinquam, & alteram remotam, aut etiam plures ordine quodam. Multa enim reſoluuntur in aliqua, ex quibus non fiunt (*ſaltem proxime*) vt animal in cadauer, & tamen dicuntur reſolui in ea, vt in materiam.

Duobus modis aliquid ex alio fit.

θαι εἰς τὴν πρώτην ὕλην τὴν χολήν. διχῶς γὰρ τόδ᾽ ἐκ τοῦδε, ἢ ὅτι πρὸ ὁδοῦ ἔσται ἢ ὅτι ἀναλυθέντος εἰς τὴν ἀρχήν.

ἐνδέχεται e δὲ μιᾶς τῆς ὕλης οὔσης, ἕτερα γίνεσθαι διὰ τὴν κινοῦσαν αἰτίαν: οἷον, ἐκ ξύλου, καὶ κιβωτὸς καὶ κλίνη. ἐνίων δ᾽ ἑτέρα ἡ ὕλη ἐξ ἀνάγκης, ἑτέρων ὄντων: οἷον πρίων οὐκ ἂν γένοιτο ἐκ ξύλου, οὐδ᾽ ἐπὶ τῇ κινούσῃ αἰτίᾳ τοῦτο: οὐ γὰρ ποιή- σε

reſoluitur. Duobus enim modis hoc fit ex hoc, aut quia aliquid vlterius erit, aut quia reſoluta in principium reditur.

Accidit e *autem, vt materia exiſtente Vna, diuerſa tamen propter mouentem cauſam efficiatur, veluti ex ligno & arca, & lectus. Quorundam vero cum diuerſa ſint, neceſſe eſt, vt materia ſit diuerſa: quo pacto nunquam ex ligno fit ſerra, neque id in poteſtate mouentis eſt, neque enim Vnquam aut ex lana, aut ex ligno* ſerram

Eadem exiſtente materia fieri diuerſa ſpecie compoſita ob diuerſitatem agentium.

e *Accedit autem Vt materia exiſtente vna*] Tertium, quod docet de materia rerum caducarum, eſt huiuſmodi, ea exiſtente vna, fieri diuerſa ſpecie compoſita propter ſpecificam diuerſitatem agentium, vt patet in arca, & lecto, quæ ambo fiunt ex ligno, ſed tamen in quibuſdam neceſſario eſſe diuerſam, vt in ſerra, & naui, cum illa neceſſario debeat eſſe ferrea, hæc vero lignea, niſi quis æquiuoce ſumat hæc nomina, neque enim ſerra lignea eſt vera ſerra, aut nauis ferrea vera nauis. At ſtatim dices hoc pronuntiatum eſſe falſum in rebus naturalibus, propter quas Ariſtoteles exempla accepit in artefactis, niſi inepte, & præter rem loqui velit. Nam ſi intelligatur de materia prima, poſterior pars eſt falſa, ſi de ſecunda, falſa eſt prior pars, vt perſpicuum eſt ex dictis hoc ipſo capite. Quod ſi prior pars intelligatur de materia prima, poſterior vero de ſecunda, vt quidam intelligunt, inepte videbitur loqui Ariſtoteles, vt qui loquatur æquiuoce de materia in eodem pronuntiato, & ineptius affirmabit in quibuſdam neceſſario eſſe diuerſam materiam ſecundam, cum neceſſe ſit, vt in omnibus ſit diuerſa, quemadmodum primo pronuntiato dictum eſt. Occurrendum eſt tamen materiam in hoc pronuntiato accipi pro materia ſecunda, nec Ariſtotelem de ſolis artefactis loqui, ſed de naturalibus etiam, tametſi latius, ac preſſius in vtroque genere intelligi poteſt materiæ vocabulum. Nam quod attinet ad priorem partem pronuntiati (in quo tota eſt difficultas) etſi materiæ nomen accipi poteſt pro materia permanente, quatenus in artefactis cernitur, vt patet in exemplo arcæ, & lecti, tamen quatenus ſpectatur in naturalibus, accipi debet pro materia tranſeunte, vt cum ex materia, quam equa ad generationem ſuppeditat, fit equus, aut mulus, pro diuerſitate marium, & cum ex eodem pabulo fit caro diuerſarum ſpecierum, pro diuerſitate animalium, quæ eo vtuntur. Nam etſi diuerſæ ſpecies artificialium poſſunt conſtare eadem ſpecie materia, in naturalibus tamen id negandum eſt, vt recte annotauit Auerroes, dummodo materia pro

Obiectio.

Solutio.

pro ſecunda accipiatur. Ex iis, quæ dicta ſunt colliges nomina artefactorum non ſignificare ſolas formas per artem introductas, ſed peculiarem etiam materiam, alioquin ſerra lignea, & nauis ferrea, aut papyracea vniuoce his nominibus ſignificarentur, quod in forma, ſiue figura nihil differant.

Nomina artefactorum & formam & materiã ſignificare.

σε πρίονα ἐξ ἐρίου ἢ ξύλου. εἰ f δ' ἄρα τὸ αὐτὸ ἐνδέχεται ἐξ ἄλλης ὕλης ποιῆσαι, δῆλον ὅτι ἡ τέχνη, καὶ ἡ ἀρχὴ ὡς κινοῦσα, ἡ αὐτή. εἰ γὰρ ἡ ὕλη ἑτέρα, καὶ τὸ κινοῦν, καὶ τὸ γεγονός. ὅταν g δή τις ζητῇ τί τὸ αἴτιον, (ἐπεὶ πλεοναχῶς τὰ αἴτια λέγεται) πάσας δεῖ λέγειν τὰς ἐνδεχομένας αἰτίας: οἷον, ἀνθρώπου τίς αἰτία ὡς ὕλη; ἆρα τὰ καταμήνια; τί δ' ὡς κινοῦν; ἆρα τὸ σπέρμα; τί δ' ὡς τὸ εἶδος; τὸ τί h ἦν εἶναι. τί δ' ὡς οὗ ἕνεκα, τὸ

ſerram conficiet. Quod f ſi ex alia materia idem facere accidat, perſpicuum eſt artem, principiumq; mouens idẽ eſſe. Nã ſi materia ſit diuerſa, itemq; mouens, id etiã, quod fit, diuerſum erit. Cũ igitur quis rogauerit, quænam ſit cauſa rei propoſitæ; quoniam multis modis cauſæ dicuntur, omnes, quæ illius cauſæ eſſe poſſunt, reddere oportebit: verbi cauſa, quænam eſt cauſa hominis, vt materia? nempe menſtrua. Quæ vt mouens? vtique ſemen. Quæ vero, vt forma? h quiditas. Quæ autem vt id, cuius

Cum materia eſt diuerſa, & effectus idem ſpecie, agens eſſe ſpecie idem.

f *Quod ſi ex alia materia.*] Quartum pronuntiatum de materia eſt huiuſmodi; Cum materia eſt diuerſa ſpecie, & effectus idem ſpecie neceſſario cauſam agentem eſſe ſpecie eandem. Id quod ex eo probatur, quia ſi materia ſit ſpecie diuerſa, & cauſſa agens diuerſa item ſpecie, neceſſe eſt, vt effectus ſit ſpecie diuerſus. Exemplum in naturalibus eſto. Cum ex diuerſis ſpecie cibis fit caro humana: in artefactis, ſi phiala vna fiat ex auro, alia ex argento, & alia, ſi placet, ex luto, ſed dices, ergo ſi phiala aurea, argentea, & fictilis ſunt eiuſdem ſpeciei, non iucluditur profecto certa materia in ſignificatione phialæ, eademque ratione neque in ſignificatione aliorum artefactorum, quod pugnat cum eo, quod proxime deduxeramus ex dictis. Occurrendum eſt tamen, omnia artefacta vendicare ſibi peculiarem aliquam materiam, tametſi multæ artefactorum ſpecies poſſunt fieri ex eadem, vt de arca & lecto dictum eſt. Verum cum dicimus ea vendicare ſibi certam materiam, nomine certæ materiæ intelligenda eſt omnis ea, quæ apta eſt ad vſum artefacti, vt ſecandum, ad ſeruandas res, quæ ſuis terminis continentur, aut fluidas, & ita in cæteris. Quo fit, vt etiamſi artefactum fiat ex diuerſis ſpecie rebus naturalibus, ſi tamen eæ ſunt aptæ ad vſum illius artefacti, eiuſdem ſpeciei cenſendæ ſint, veluti aurum & argentum, & lutum decoctum ad vſum phialæ. Eodem modo occurri poteſt ei, qui obiecerit, artem argẽtarii, aurificis, & figuli, à quibus fiunt vaſa eiuſdem ſpeciei, diuerſas eſſe; ergo falſum eſſe, quod docet Ariſtoteles cum ex diuerſis materiis idem ſpecie compoſitum per artem efficitur, eandem eſſe artem ſpecie. Dici enim poteſt, has materias, etſi ſunt diuerſarũ ſpecierum ſimpliciter, quod tamẽ attinet ad vſum artis cenſeri eiuſdem ſpeciei. Vel potius dicito, artis nomine intelligi hoc loco, vt ſæpe albi, exemplar formæ, quæ introducitur, quod quidem non eſt negandum idem eſſe in huiuſmodi artificibus, etſi artes ipſæ, habitusve operatiui, quibus illi ſciunt, quo pacto res efficien dæ ſunt, diuerſi ſint. Alexander ait huiuſmodi artes, etſi ex ea parte ſint eædem tamen ſimpliciter eſſe diuerſas, quia multa fiunt ab vna, quæ ab aliis fieri nequeunt, ſed media ſolutio magis placet. Illud etiam obiiciat aliquis ex ſemine, & putredine, quæ ſunt materiæ ſpecie diuerſæ, generari eundem ſpecie murem & à mure, & à ſole, quæ agentia differunt ſpecie, ergo nec probationem qua vtitur Ariſt. nec ipſum pronuntiatum admitti debere. Sed dicendum eſt, ſolem etſi differt ſpecie à mure generante, tamen virtute ſua, ſiue eminenter eo modo, ſeptimo libro explicitum eſt, continere vim & naturam muris, nec aliarum rerum, quæ generantur virtute ſolis, efficientia autem diuerſarum ſpecierum hoc loco nõ eſſe iudicanda, niſi quæ ita ſunt diuerſa, vt alterum in altero non contineatur virtute, vt ſunt homo, & equus. Quod ſi quis dicat, ab equo, & aſino, qui hoc pacto differunt ſpecie, ex diuerſis ſpecie materiis generari mulum eiuſdem ſpeciei, puto reſpondendum eſſe mulum genitum ab equo differre ſpecie ab eo, quem aſinus generat, quod & figura, & proprietates nonnullæ ſatis declarant.

Non videri artefact. nomina ſignificare materiam.

Reſponſio.

Alia obiectio.

Solutio.

Tertia obiectio.

Diluitur.

c. 7. 9. 2.

Mulos ab equo, & aſino genitos videri ſpecie diuerſos.

g *Cum igitur quis rogauerit.*] Quintum, extremumque pronuntiatum eſt; Cum igitur de rebus caducis, & mortalib. non eſt ſola materia reddenda pro cauſa [quod faciebant veteres phyſici vt ex 1. lib. patet,] ſed cætera etiam tria cauſarum genera, idque aſſignatis cauſis quantum fieri poſſit propinquiſſimis. Quod pronuntiatum ex eo probatur ab Ariſt. quia res, quæ gigni ac interire poſſunt, omnes huiuſmodi cauſas habent, nec quicquam perfecte ſciri poteſt, niſi omnes illius cauſæ teneantur, quod de maxime propinquis præcipue intelligendum eſt.

Non ſolam materiam aſſignandã pro cauſa rerum natur.

h *Quiditas.*] Hoc eſt, id vnde res habet ſpeciem & quiditatem, vt ſenſus ſit cauſalis, quod ſæpe diximus, vel ipſam naturam ſpecificam vocat formam more Platonis.

τὸ τέλος ἴσως i δὲ ταῦτα ἄμφω, τὸ αὐτό. δεῖ δὲ καὶ τὰ ἐγγύτατα αἴτια λέγειν. τίς ἡ ὕλη; μὴ πῦρ, ἢ γῆν, ἀλλὰ τὴν ἴδιον.

Περὶ μὲν οὖν τὰς φυσικὰς οὐσίας καὶ γεννητὰς, ἀνάγκη οὕτως μετιέναι. εἴ τις μέτεισιν ὀρθῶς, εἴπερ ἄρα αἴτιά τε ταῦτα καὶ τοσαῦτα, καὶ δεῖ τὰ αἴτια γνωρίζειν. ἐπὶ δὲ l τῶν φυσικῶν μὲν, ἀιδίων δὲ οὐσιῶν ἄλλος λόγος. ἴσως γὰρ ἔνια οὐκ ἔχει ὕλην, ἢ οὐ τοιαύτην, ἀλλὰ μόνον κατὰ τόπον κινητήν. οὐδ' ὅσα m δὴ φύσει μὲν, μὴ οὐσία δέ· οὐκ ἔστι τούτοις ὕλη, ἀλλὰ τὸ ὑποκείμενον ἡ οὐσία: οἷον, τί αἴτιον ἐκλείψεως, τίς ὕλη; οὐ γάρ ἐστιν, ἀλλ' ἡ σελήνη τὸ πάσχον. τὸ δὲ αἴτιον, ὡς κινοῦν, καὶ φθεῖρον τὸ φῶς, ἡ γῆ. τὸ δὲ οὗ ἕνεκα, ἴσως οὐκ ἔστι· τὸ δ' ὡς εἶδος, n ὁ λόγος,

cuius gratia? finis: ac fortaſſis i *hæc ambo idē ſunt. Oportet autem quam propinquiſſimas etiam cauſas reddere; vt ſi materia reddenda eſt non ignem non terram, ſed propriam.*

Ac de naturalibus quidem ſubſtantiis, & quæ gigni poſſunt, hoc pacto agendū eſt, ſi quis recte velit differere, quandoquidem hæ ac tot cauſæ ſunt, omneſq; cauſas cognoſcere oportet. De l *naturalibus autem ſubſtātiis, ſed ſempiternis alia ratio eſt: fortaſſe enim quædam materiam non habent, aut nō talem, ſed loco duntaxat mobilem. Neque* m *vero quicquam eorum, quæ natura quidem ſunt, ſed tamen non ſunt ſubſtantiæ, materiam habent, tametſi id, quod ſubiicitur, ſubſtantia eſt: Exempli cauſſa. Quænam eclipſis cauſſa eſt? quæ quidem vt materia? Nulla, ſed luna eſt id quod patitur. Quæ vero vt cauſſa, vt quod mouit, lumenque corrumpit? Terra. Id autem, cuius gratia, forſitan non eſt; forma vero* n *ratio ipſa; tametſi*

o *ratio*

i *Ac fortaſſis*] Explicatum eſt hoc lib. 5. c. 2.

Quædam corpora ſempiterna aut habere materiam aut non qualem corruptibil.

l *De naturalibus autem*] Iam de materia ſempiternorum corporum hoc tradit Ariſtoteles, quædam eorum aut nullam materiam habere, aut non talem, qualem ea, quæ gignuntur & intereunt. Ait autem quædam, vt excipiat elementa integra quæ tota nunquam intereunt, cum interim habeant eandem materiam, quam cætera mortalia. Videtur autem Ariſtoteles loqui in hoc pronuntiato de materia cum priuatione coniuncta, quæ quidem nulla eſt in cœlo, ſi priuatio ſumatur pro priuatione formæ ſubſtantialis. Neque enim materia cœli eſt capax alterius formæ vt cum illa careat, priuata dici poſſit. Si vero priuatio ſumatur pro priuatione alicuius accidentis, negari non debet materia in cœlo reſpectu huius, & illius loci partium, quæ ſemper ex vno in alium mutatur. Verum hæc materia non eſt prima illa, & informis ex ſe, ſed eſt corpus ipſum cœleſte atque adeo informatum quantitate, quæ neceſſaria omnino eſt ad mutationem loci, tanquam ratio formalis occupandi locum. Vtrum autem corpus ipſum cœleſte corporum ſit ex materia prima nec ne colligitur ex hoc loco vtra pars aſſerenda ſit de Ariſtotele ſententia, ſed aliis ex locis id iudicandum eſt, cum hic videatur loqui de ſola materia priuata.

Accidentia naturalia non habere materiam.

m *Neque vero quidam.*] Agit de tertio illo, habeant ne accidentia materiam. Qua in re excluſis ea forſitan ratione accidentibus artificialibus, quia nomina artefactorum ſignificant formaliter etiam ipſum ſubiectum formæ inductæ per artem, vt paulo ante diximus, docet accidentia naturalia non habere materiam tametſi habeant pro ſubiecto ipſam rei ſubſtantiam, quæ quoquo modo materia eorum dici poteſt. Quo loco videtur Ariſtotelem exiſtimare totum compoſitum, non autem materiam primam eſſe ſubiectum immediatum inhæſionis accidentium corporalium. Additque huiuſmodi ſubiecta reddenda eſſe pro cauſſa materiali accidentium eo modo, quo illa materiam habere poſſunt; neque vero accidentium dūtaxat, ſed priuationum etiam, vt defectus lunæ explicandam eſſe materiam ſubiectumve, ſimul tamen cum aliis cauſis, vt dictum fuerat de ſubſtantiis, quæ gignuntur & intereunt. Nam etſi ſempiterna corpora non habent cauſam efficientem naturalem, nec (quod ſequitur) naturalis effectionis, tamen accidentia, & accidentium priuationes, quæ per motum aliquem quoquo modo efficiuntur, habent non modo huiuſmodi cauſam materialem, ſed etiam cætera cauſarū genera, niſi quod priuationes, vt docet Ariſtoteles, non habent forſitan cauſam finalem; idque vt ait D. Thomas, quia ea, quæ ad defectum pertinent, potius proueniunt ex neceſſitate naturæ, vel cauſſæ agentis, quam propter finem, vel quia potius eueniunt per accidens, quam ex intenſione. Adde neque proprie habere cauſam efficientem, ſed deficientem potius, nec item veram, vt ita dicam formalitatem, & quæ aliquid ponat in rebus, ſed pro eſſentia & formalitate, ipſam defectus & informitatis rationem. Ait autem (*forſitan*) quia per accidens non dubium eſt, quin priuationes habeant cauſam finalem, quo pacto finis eclipſeos lunæ eſt ipſe idem finis interpoſitionis terræ, cuius datur vera & propria cauſa finalis.

n *Ratio ipſa.*] Id quod definitioni reſpondet, ſiue ratio obiectiua definitiua, dicitur forma,

quem-

quemadmodum & natura ſpecifica more Platonis. Quanquam in priuationibus hæc omnia improprie dicuntur.

λόγος· ἀλλ' o ἄδηλος, ἐὰν μὴ μετὰ τῆς αἰτίας ὁ λόγος ᾖ. οἷον, τί ἔκλειψις; στέρησις φωτός. ἐὰν δὲ προστεθῇ ὑπὸ γῆς ἐν μέσῳ γιγνομένης, ὁ σὺν τῷ αἰτίῳ λόγος οὗτος. ὕπνου p δ' ἄδηλον τί τὸ πρῶτον πάσχον. ἀλλ' ὅτι τὸ ζῷον· ναί, ἀλλὰ τοῦτο κατὰ τί. καὶ τί πρῶτον; καρδία, ἢ ἄλλο τι. εἶτα ὑπὸ τίνος. εἶτα τί τὸ πάθος τὸ ἐκείνου, καὶ μὴ τὸ τοῦ ὅλου, ὅτι ἀκινησία τοιαδί; ναί. ἀλλ' αὕτη τῷ τί πάσχειν τὸ πρῶτον.

o ratio non erit manifeſta, niſi cum cauſa ſit coniuncta. Verbi cauſa, quiditas eclipſis, eſt priuatio luminis: ſi autem addatur, A terra in medio interpoſita, hæc erit ratio cum cauſa ſimul. De ſomno p vero obſcurum eſt, quid ſit id quod primum patitur. At dices eſſe animal: fateor, ſed hoc ratione alicuius accidit, eſtque aliquid primum, cor, inquam, aut aliquid aliud. Deinde ab aliquo patitur. Iam etiam, quænam ſit illius affectio, non autem quæ ſit totius exponendum eſt. Ais eſſe certam quandam immobilitatem? ſit ita, ſed hæc accidit, quia ipſum primum aliquid patiatur.

o *Tametſi ratio non.*] Duplex eſt definitio accidentium ſeu quaſi accidentium; notionis vna, cauſalis altera: ſeu (*quæ idem valent*) quid eſt, & propter quid eſt; de quibus agit Ariſtoteles libro 2. de poſteriori reſolutione. Prior explicat ſolum conceptum formalẽ, ſimplicem ve notionem definiri, per ea quæ interna ſunt definitio: poſterior adiungit cauſam, cur id, quod definitur cõueniat ſubiecto Vtrumq; genus tangit hoc loco Ariſt. præfertque poſterius priori quod faciat rem omnino manifeſtam. Data enim definitione ſecundi generis ceſſat omnis quæſtio de accidentibus, quia ſatisfacit quæſtionibus quid eſt, & propter quid eſt; quarum prior ſupponit quæſtionem An eſt, poſterior autem, Quale eſt, ſeu An conueniat alicui, quo pacto quæſtio, quale eſt accidentibus, & quibuſuis attributis quatenus talia ſunt, accommodatur.

Duplex accidentium definitio. c. 10. tex. 9. & 10.

p *De ſomno vero obſcurum eſt.*] Quia dixerat, quam propinquiſſimas cauſſas eſſe reddendas, docet hoc ſolo in reddenda materia, ſubiectove affectionum non ſolum reddendum eſſe ſubiectum principale, ac primum denominationis, cuiuſmodi eſt animal reſpectu ſomni, ſed etiam primum inhæſionis, quod in animali eſt pars illa, quæ eſt prima ſedes vigiliæ oppoſitæ, ſiue ea ſit cor, vt credit Ariſtoteles, ſiue cerebrum vt Plato exiſtimauit, & medici aſſerunt. Nam etſi proprie non dicimus cor, aut caput dormire, ſed animal ipſum: ipſe tamen ſomnus non inhæret primo, aut quaſi inhæret toti animali, ſed interuentu eius partis, in qua eſt fons & origo ſenſuum, vnde aliis partibus communicatur. Deinde vt ſit definitio propter quid, ait Ariſtoteles oportere adiungere cauſam efficientem proximam, & immediatam, ac (*quod ſequitur*) finalem: vt refrigerationem à vaporibus cibi & potus exhalantibus ob quietem animalis, aut ſimile quid. Nec ſatis eſſe dicere ſomnum immobilitatem ſenſuum totius animalis, tametſi id verum eſt: ſed oportet explicare qualis ſit immobilitas, ſiue quies illius partis, quæ primum patitur ſomnum, & ad cœteras illum diffundit, & quæ eius rei cauſa ſit.

Quo pacto ei definit. propter quid, aſſignandæ ſint cauſæ accidẽtium.

ΚΕΦ. ε.

Ἐπεὶ a δ' ἔνια ἄνευ γενέσεως καὶ φθορᾶς ἐστι, καὶ οὐκ ἔστιν, οἷον αἱ στιγμαί, εἴπερ εἰσί, καὶ ὅλως τὰ εἴδη, καὶ αἱ μορφαί (οὐ γὰρ τὸ λευκὸν γίγνεται, ἀλλὰ τὸ ξύλον λευκόν, ἢ ἔκ τινος, καὶ τί πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεται) οὐ πάντα ἂν τἀναντία γίγνοιτο ἂν ἐξ ἀλλήλων, ἀλλ' ἑτέρως λευκὸς ἄνθρωπος ἐκ

CAPVT V.

Qvoniam a vero quædam ſine generatione, & corruptione ſunt, & non ſunt, veluti puncta, (ſi vlla exiſtunt) & omnino ſpecies, ac formæ (neque enim ipſum album fit ſed lignum album, ſi quicquid fit, & aliquid, & ex aliquo fit) non omnia vtique contraria alia ex aliis fiunt: ſed alio modo fit albus homo ex homine nigro:

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

QVONIAM *vero.*] Docet hoc caput quæ conueniant materiæ, quatenus ex ea res fiunt. Exponit igitur primum, quænam res fiant ex materia: deinde quo pacto materia ſe habeat ad ea, quæ, etſi ex materia non fiunt, in ea tamen eſſe incipiunt. De reb. quæ fiunt, hoc pronuntiat Ariſt. ea ſola fieri ex materia, quæ per ſe generantur, & corrũpuntur: hæc vero non eſſe formas, aliquidve aliud ſimplex, vt punctum, ſed compoſita, eo quod omne, quod fit per ſe, & ex aliquo præcedente fiat, & aliquid efficiatur (vt patet ex ſuperiori libro cap. 8.) quod quidem niſi per nouæ formæ acquiſitionem accidere non poteſt: alioqui nihil differret id, quod

Sola cõpoſita per ſe fieri ex materia.

fit, ab eo, ex quo fit: & (quod eſt conſequens) id, quod fit, nequaquam fieret, ſed iam omnino eſſet, quod contradictionem inuoluit. Quo circa docet Ariſtoteles non omnia contraria eodem modo fieri ex ſe inuicem. Compoſita enim, vt homo albus, & homo niger fiunt per ſe: ſimplicia vero, vt album, & nigrum per accidens, idq; quia incipiunt eſſe cum compoſitis, quæ per ſe fiunt. Eodemque modo dicendum eſt de corruptione. Ea enim ſola dicuntur corrumpi per ſe, quorum forma abiicitur, & materia remanet, quo pacto ſola compoſita eſſe deſinunt. Nam formæ ideo dicuntur corrumpi, quia deſinunt eſſe diſſolutis compoſitis, ea forma excepta, quæ propriam operationem habere poteſt, abſq; materia. Aliter Alexander exponit: vt contraria compoſita fiant ex ſe inuicem vt ex materia (*intellige tamen vnum fieri ex alio, id eſt, ex parte alterius, vt dicitur inferius*) at ſimplicia non item, ſed fieri ex ſe inuicem, id eſt, vnum poſt alterum.

Tex. 14. *Quæ contraria per ſe, quæ per accidens.*

ἐκ μέλανος ἀνθρώπου, καὶ λευκὸν ἐκ μέλανος: οὐδὲ b παντὸς ὕλη ἐστίν, ἀλλ᾽ ὅσων γένεσίς ἐστι, καὶ μεταβολὴ εἰς ἄλληλα: ὅσα δ᾽ ἄνευ τοῦ μεταβάλλειν ἐστίν, ἢ μή, οὐκ ἔστι τούτων ὕλη:

ἔχει c δ᾽ ἀπορίαν, πῶς πρὸς τἀναντία ἡ ὕλη ἡ ἑκάστου ἔχει: οἷον, εἰ τὸ σῶμα δυνάμει ὑγιαίνει ἐναντίον δὲ νόσος ὑγιείᾳ, ἆρα ἄμφω δυνάμει; καὶ τὸ ὕδωρ δυνάμει ὄξος καὶ οἶνος: ἢ τοῦ d μὲν καθ᾽ ἕξιν, καὶ κατὰ τὸ εἶδος ὕλη τοῦ δὲ κατὰ στέρησιν, καὶ κατὰ φθορὰν τὴν παρὰ φύσιν: ἀπορία δέ τι ἐστὶ καὶ διὰ

nigro: alio ex nigro album: nec b *cuiuſuis rei materia eſt, ſed eorum, quorum mutua generatio eſt: quæ autem ſine mutatione & ſunt, & non ſunt, eorum non eſt materia.*

Exiſtit c *autem dubitatio, quonam modo cuiuſque rei materia ad contraria ſe habeat, vt ſi corpus potentia ſanum eſt, contrariumque morbi eſt ſanitas, num vtrumque ſit potentia: & aqua potentia acetum, ac vinum? An* d *alterius quidem ſecundum habitum, & formam materia eſt: alterius vero ſecundum priuationem, & corruptionem præter naturam? Eſt* e *item dubitatio quædam, cur vinum non ſit*

b *Nec cuiuſuis rei materia eſt.*] Sumit materiam non ſolum proprie, vt excludatur ſubiectum actuale, quo non carent accidentia: ſed etiam vt eſt cum priuatione cõiuncta quemadmodum ſuperiori capite. Hoc enim pacto verum eſt ſola ea, quorum eſt mutua inter ſe generatio & corruptio, materiam habere: alioqui cœlum habet veram, & proprie dictam materiam.

Materiam non eſſe æque in potentia ad formas oppoſitas.

c *Exiſtit autem dubitatio.*] Quo pacto ſe habeat materia ad contraria, quæ in ea ſuccedunt (*hæc enim ſunt quæ non fiunt ex materia, ſed in ea eſſe incipiunt*) docet Ariſtoteles in hac poſteriori parte capitis duabus tractandis quæſtionibus, quarum prior eſt, Num materia ex æquo ſit in potentia ad vtrumque contrarium hoc eſt, ad formam nobiliorem, & ad minus nobilem, veluti corpus ſenſitiuum ad ſanitatem & morbum, & aqua, iuxta ſententiam Thaletis, ad formam vini & aceti.

d *An alterius quidem.*] Reſpondet propoſitæ quæſtioni, materiam non ex æquo eſſe in potentia ad formas contrarias, ſeu oppoſitas. Eſt enim alterius ſecundum habitum & formam, id eſt, in potentia ad formam nobiliorem, tanquam ad habitum & formam: alterius vero ſecundum priuationem & corruptionem præter naturam, hoc eſt, in potentia ad formam minus nobilem, tanquam ad priuationem & corruptionem alterius. Cuius rei hæc eſt ratio, quia materia etſi appetit omnes formas, magis tamen appetit eas, quæ conferunt nobilius eſſe. Quo fit, vt cum illis informata eſt, tum demum formam habere cenſenda ſit, cum vero eiſdem caret, priuata videatur, tametſi ſit informata ignobiliori forma. Addit autem (præter naturam) quia etſi forma etiam nobilior vtrumq; dici poteſt priuatio & corruptio ignobilioris, tamen, quia materia natura ſua magis eſt propenſa ad nobiliorem dicetur vtique nobilior, naturalis priuatio & corruptio ignobilioris: ignobilior autem priuatio & corruptio præter naturam nobilioris. Itaque ſumma ſolutionis eſt, materiam, ſi eius naturalis propenſior ſpectetur, propinquius eſſe in potentia ad alterum contrariorum, quippe cum ſemper alterum ſit altero nobilius, neque quodammodo eſſe in potentia ad minus nobile, niſi quia non ſemper habere poteſt id, quod eſt nobilius. Vnde ſequitur, eam quodammodo eſſe per accidens in potentia ad ignobiliorem formam, hoc eſt, ſecundaria quadam ratione. Eſt etiam alius modus, quo materia poteſt dici non eſſe ex æquo in potentiam ad vtrumq; contrarium, quia etſi, quando eſt ſub forma animalis, eſt in potentia proxima ad formã cadaueris, tamen cum eſt ſub forma cadaueris, non eſt propinque in potentia proxima ad formam animalis, vt in fine capitis docet Ariſt. quod in pleriſque rebus cernere eſt.

Quomodo et forma nobilior ſit priuatio ignobilioris.

e *Eſt item dubitatio.*] Altera quæſtio cur res, quæ corrumpuntur in eas ex quibus non fit immediatus regreſſus ad formam præcedentium, non dicantur materia earum, in quas corrumpuntur: cum tamen hæ ex illis fieri dicantur; veluti cur non dicamus, viuens eſſe materiam mortui

mortui & vinum aceti, cum tamen dici ſoleat mortuum fieri ex viuente, & acetum ex vino, idque ex quo aliquid fit, alias materia illius merito dicatur.

Διὰ τί ὁ οἶνος οὐχ ὕλη τοῦ ὄξους, οὐδὲ δυνάμει ὄξος; (καίτοι γίγνεται ἐξ αὐτοῦ ὄξος) καὶ ὁ ζῶν δυνάμει νεκρός; ἢ f οὔ, ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκὸς αἱ φθοραί: ἡ δὲ τοῦ ζώου ὕλη αὐτὴ κατὰ φθορὰν νεκροῦ δύναμις, καὶ ὕλη, καὶ τὸ ὕδωρ ὄξους: γίγνεται γὰρ ἐκ τούτων ὥσπερ ἐξ ἡμέρας νύξ. καὶ g ὅσα δὴ οὕτω μεταβάλλει εἰς ἄλληλα, εἰς τὴν ὕλην δεῖ ἐπανελθεῖν: οἷον, εἰ ἐκ νεκροῦ ζῷον, εἰς τὴν ὕλην πρῶτον, εἶθ' οὕτως ζῷον, καὶ τὸ ὄξος εἰς ὕδωρ, εἶθ' οὕτως οἶνος.

ſit materia aceti, neque acetum potentia: (tametſi ex eo acetum fit) neque is, qui viuit potentia ſit mortuus. An f non ita res habeat, ſed per accidens ſunt ipſæ corruptiones? ita vero animalis materia ratione corruptionis potentia eſt, & materia mortui, & aqua item aceti? fiunt enim hæc ex illis, quemadmodum ex die fit nox. Ac g ſane quæcunque hoc pacto mutuam ſubeunt mutationem, in materiam redeant oportet: veluti ſi ex mortuo anima oriri debet, primum in materiam regreſſio fiat neceſſe eſt, deinde hoc pacto animal gignetur: & acetum in aquam mutatur, deinde fit vinum.

f *An non ita res habet.*] Reſpondet ſecundæ quæſtioni, merito nec viuens dici materiam mortui, nec vinum aceti, quia corruptiones ipſæ, hoc eſt, res deteriores, in quas nobiliores corrumpuntur, (*vt recte Alexander, & D. Thomas exponunt*) per accidens ſunt, ac fiunt ex nobilioribus. Ideo enim ex illis eſſe, ac fieri dicuntur, quia fiunt ex eorum materia, quæ, quia non ſemper poteſt eſſe ſub forma nobiliori, eſt deterioris formæ capax. Nam quod attinet ad ipſa integra compoſita, non aliter deterius fit ex nobiliori, quam ex die nox. Vt enim nox non fit ex die permanente, ac ingrediente compoſitionem noctis (*quod tamen neceſſe foret, vt dies eſſet materia noctu*) ita neo res deterior ex meliori. Id quod accidit ratione formarum, quarum altera alteri ſuccedit, vt nox diei. Aduerte tamen, etſi res nobilior non poteſt dici materia ignobilioris, quia non perficitur per introductionem formæ ignobilioris, nec in perfectione ignobilioris continetur: tamen ignobiliorem modo aliquo poſſe dici materiam nobiliores. Nam etſi vtraque corrumpitur, cum altera generatur, tamen res minus perfecta quodammodo continetur in perfectiori. Atque hac ratione dictum eſt ſupra, elementa eſſe materiam miſti, & ſemen materiam viuentis, & cibum materiam ſanguinis, non modo tranſeuntem, ſed quodammodo etiam permanentem. Quo fit, vt res nobiliores quodammodo per ſe fiant ex ignobilioribus.

g *Ac ſane quæcunq.*] Ex iis, quæ hic addit Ariſtoteles, patet illum non fuiſſe loquutum in hac quæſtione de quacunq; generatione deterioris rei ex perfectiori, ſed de ea, à qua non poteſt fieri immediatus regreſſus in perfectiorem. *Non vniuerſum de rebus nobiliorib. ſermonem fuiſſe.*

Docet igitur his verbis in huiuſmodi rebus non fieri regreſſum ex deteriori in meliorem, niſi prius redeatur in materiam aptam ad accipiendam formam ſimilem ei, quæ amiſſa eſt: quod quidem nunquam fit, niſi interuentu multarum generationum: vt ſi ex cadauere futurum ſit animal, prius ex illo oportet fiat herba, deinde ex herba ſanguis, tum ex ſanguine ſemen, ex ſemine embrio, ex quo tandem fiet animal. Vel breuius, ex carnibus cadaueris ſanguis, ex ſanguine ſemen, &c.

Quo etiam pacto, vt ex aceto fiat vinum, opus eſt vt prius veniatur ad aquam, aut aliquid ſimile, quod ſit aptum ad recipiendam formam vini. Quod certe non accidit in generatione cuiuſcunque rei imperfectioris ex perfectiori: poſſunt enim elementa ex ſeſe mutuo generari, cum interim non ſint æqualis perfectionis. Cauſa vero huius rei eſt, quia quædam formæ, vt introducantur, indigent materia prius diſpoſita per alias quaſdam medias diſpoſitiones, quæ ſecum afferunt medias etiam quaſdam formas: quædam vero ſunt eiuſmodi, vt materia ad illas immediate diſponi poſſit. *Cur quædam non immediate gignantur ex aliis.*

Quod autem ad verba attinet, quidam codices Latini habent: [*Quæcunque hoc pacto mutuam ſubeunt mutationem, in materiam primam redire oportere, vt ſi ex mortuo futurum ſit viuens, aut ex aceto vinum*] ſed præterquam quod Græci codices non ita habent, interpretatio etiam ipſa non eſt ad rem, niſi nomen materiæ primæ ſumatur pro materia ſecunda, ex qua prius facta eſt res perfectior. Si enim materia prima ſumatur pro materia nudata omni forma, nunquam fit reſolutio ad illam, quia nunquam materia exiſtit ſine forma. Si vero ad materiam primam ſecundum ſe, vt ſenſus ſit, nihil in generatione reſtare oportere ex re corrupta in genito, niſi ſolam materiam, in omni generatio-

ne ſit huiuſmodi reſolutio: aut certe ſi nõ ſit in omni, niſi cum generantur elementa, aut ex elementis miſtum (*vt eſt quorundam ſententia*) non eſt neceſſe reſolui cadauer hoc pacto in materiam primam, vt ex eo fiat animal, quod patet ex propoſitis exemplis. Vnde patet nõ recte dicere Alexandrum, Auerroem, & Albertum non poſſe ex mortuo fieri viuum, niſi mortuum prius reſoluatur in elementa.

AN RES ALIQVA, POSTQVAM ESſe deſiit, poſſit per cauſas naturales eadem numero redire.

QVÆST. I.

Quibus argumentis eadem res numero naturæ viribus videantur redire, aut certe redire poſſe.

SECTIO I.

OCCASIONE ſumpta ex iis, quæ Ariſtoteles & hoc, & ſuperiori capite ſcribit, haud præter rem quæri poteſt hoc loco, redire ne poſſint res eædem numero, per naturales cauſas, aut ſaltem abſoluta Dei virtute, nec ne?

Ac miſſis falſis quibuſdam reuocationibus mortuorum ad vitam, quas vel Poetæ fingunt, vel deluſoria malorum dæmonum fictio mentita ſæpe eſt: vel re vera nonnũquam accidiſſe multi crediderunt, quod quidam, nondum omnino anima à corpore ſeparata, remediis, ac medicamentis quibuſdam vitæ functionibus ſunt reſtituti: exploſa denique illa Pythagoreorum erroris plena palingeneſia, ſiue animarum regreſſu ad eadem corpora poſt varias aliorum corporum informationes, non deſunt argumenta, quibus oſtendi videatur multa, quæ iam eſſe deſierũt, vel naturaliter eadem numero redire, vel certe redire poſſe.

Primum, quia eædem res artificioſæ, poſtquam diſſolutæ ſunt, aut diſſipatæ, iterum ex eiſdem partibus per cauſas naturales inſtaurantur, vt domus, veſtis, exercitus, & ſimilia: ſumimus enim hoc loco cauſas naturales, nõ vt diſtinguuntur ab artificialibus, & aliis liberis, ſed à ſupernaturalibus. [*Quo pacto hic ſumamus cauſas naturales.*]

Deinde, quia in naturalibus idem ſæpe accidit, vt ſi quis aquæ ſextarium in plures partes diuidat, eaſque iterum coniungat: deſinet enim eſſe per ſolam diuiſionem, deinde per ſolam iteratam coniunctionem idem redibit. Sed & vera generatione per alterationem facta videmus rem eandem redire poſt veram corruptionem, amiſſionemque ſubſtantialis formæ, vt cum naſus abſciſſus, & iterum coniunctus alterationis interuentu eandem formam amiſſam recuperat. Quid enim iam A deeſt, quominus idem ſit naſus, eadem materia, & eadem forma conſtans?

Tertio, quia idem eodem modo ſe habens, vt Ariſtoteles ait 2. de Generatione, ſemper aptum eſt facere idem, ſi modo (*quod ſubaudiendum*) agit in eandem materiam, ſubiectumve, vt hoc ipſo loco dicitur. Cum ergo ſæpe accidat, vt agentia naturalia eodem modo ſe habeant ad eaſdem materias, B circa quas verſantur, quo ſe ante habuerant: non dubium videtur, quin eadem iterum efficiant, quæ antea fecerunt, & quæ poſtea eſſe deſierunt. Atque huic quaſi fundamento inniti videtur non modo vetus illa conuerſio, & reuerſio perpetua rerũ omnium, quam Empedocles confingit: itemque id, quod Ariſtoteles poſita mundi æternitate docet primo * de Cœlo, & primo etiam † Meteorologicorum opiniones, inquam, eaſdem C infinities redire: vterq; enim forſitan putaſſe videbitur cauſarum omnium diſpoſitionem poſt longiſſima tempora certis interuallis infinitis vicibus eandem rediiſſe, ac redituram. Quo etiam pertinet illud, quod Platoni tribuitur, completo curſu anni maximi, hoc eſt, motu eius orbis, qui primus contra, atque primum mobile, mouetur, fore, vt omnia eadem redeant, ita vt Plato iterum doceat in Academia, eoſdemque auditores D habeat, & ſic cœtera eodem modo eueniant: tametſi ſunt, qui negent id Platonem ſenſiſſe. [Cap. 10.] [*Vt habes 1 de cœlo. c. 10. tex 102.* *ca. 3. tex. 22* † *cap. 3.* *Platonis placitũ de anno maximo.* *Vide Aug. 12. 12. de ciuit. c. 13.*]

Quarto, quia ſi non accidit vnquam, vt eædem omnino res euenerint, quæ iam eſſe deſierant, eo quod non omnes cauſæ, quæ ad eundem numero effectum concurrere debuerant, re vera vnquam in eadem diſpoſitione fuerunt, aut erunt: (*ſiquidem nec mundus ex æternitate fuit, nec tot annorum millibus duraturus videtur, vt annus ille maximus compleatur*) E ſaltem id nihil omnino videtur repugnare, Nam & vniuerſum hoc tam apto ordine diſpoſitum eſt, vt

eſt,vt poſſit perpetuo durare,eodemque modo,quo nunc procedere:& in vnaquaq; etiam cauſa eadem eſt potentia ad omnia ipſius effecta,poſtquam eorum cauſa fuit, quæ antea fuerat;tum quia,cum cauſa,quemadmodum nullum eſſe amittit, ita nulla naturali potentia,ſeu difficultate priuatur:tum etiam, quia, vt de materia loquamur, ſicut illa in generatione tranſit à priuatione ad habitũ, ſeu formam,ita in corruptione reuertitur ab habitu ad priuationem: idem enim eſt terminus ad quem in corruptione, qui eſt à quo in generatione:at priuatio formæ amiſſæ non poteſt eſſe in materia ſine potentia ad illam, cũ priuatio definiatur, *Negatio in ſubiecto apto nato, vt forma inſit*.

Ex Ariſt. in prædic. c. de oppoſ.

Poſtremo,quia cum Angeli videantur poſſe diſponere materiam hominis vita functi eiſdem diſpoſitionibus,quibus diſponenda eſt in generali reſurrectione,vt iterum eadem anima informetur;idemque facere potuiſſe in corpore Lazari,vt denuo eadem anima informaretur, non dubium videtur, quin mortui naturali eorum facultate poſſint ad vitam reuocari.

Non poſſe rem vere corruptam,aut alioqui propria exiſtentia amiſſa,iterum per cauſas naturales eandem numero redire.

SECTIO II.

Quid veri habeat affir. ſentent.

IN hac quæſtione non deſunt Theologi,qui dicant,nihil cum ratione,aut etiam cũ experientia pugnaturum, qui dixerit,poſſe res complures,poſtquam eſſe deſierunt, eaſdem numero per cauſas naturales redire. Atque id quidem de rebus artificioſis recte dicitur. Videmus enim res multas arte cõfectas, ſi poſtea diſſoluantur, eadem arte iterum reſtitui, vt recte in primo argumento aſſumptum eſt. Quin etiam & de quibuſdam rebus naturalibus, ſi ſola diuiſione diſſoluantur, in qua nulla formæ ſubſtantialis cernatur expulſio, idem dici poteſt, vt in diuiſione aquæ ſextarii, iterataque partium vnione, quod exemplum in ſecundo argumento vſurpatum eſt. Sed nec de quibuſdam partibus quarundam rerum naturalium,id eſt negandum,vt de naſo recens abſciſſo, & iterum vnito vt patet ex eodem argumento. Nam cum in ea parte reſtituenda vera aggeneratio alteration s interuẽtu exerceatur, iterumque eadem materia,eademque forma inter ſe iungantur, non dubium,quin prior ſubſtantia eius partis ea-

Res artificioſas, & quaſdam etiam naturales, redire eaſdẽ.

A dem numero redeat,modo forma ſubſtantialis totius compoſiti ſit indiuiſibilis,vt eſt anima rationis particeps, & D. Thomæ ſententia,cuiuſuis alterius perfecti animalis. In cæteris enim cum tot ſint partes formæ, quot ſunt partes materię,ſi pars abſciſſa,poſtquam formæ prioris partem amiſit,iterum vniatur, alia iam numero erit eius ſubſtantia propter nouam formæ partem è potentia eius portionis materiæ eductam. Atque in hoc

1.p.q.76.art. 8. & 2.contra gent.c.72

B ſenſu propoſitæ aſſertionis omnes, & Theologi, & Philoſophi conuenire videntur, ac debent.

Sed plus volunt eius autores: Richardus* enim, qui propoſitam ſententiam in 4. Sententiarum ſtatuit,& Scotus, † qui eodem libro eam cenſuit probabilem, non eam intelligunt de ſolis rebus artificioſis, aut etiam de iis,quæ ſola diuiſione diſſoluuntur, & oppoſita vnione redintegrantur, aut denique

** Diſt. 43. q. 1. art. 3.*
† q. 3. art. 1.

C de partibus, quæ alterationis interuentu iterum formam totius accipiunt, ſed etiam de rebus ipſis integris, quæ ſi non de facto eædem numero redeant, ſaltem nihil obſtat, quominus redire poſſint:id quod ipſi fere tertio,& ſequentibus argumentis ſibi perſuadẽt, multiſque Scoti doctrinæ ſectatoribus placet.

Dicendum eſt tamen, ſi ſermo ſit de rebus integris,quæ vere corruptæ ſunt, aut alia ra-

Vera q. reſolutio.

D tione propriam exiſtentiam vere amiſerunt, rem nullam,ſiue ſubſtantia ſit,ſiue accidens, per cauſas naturales redire poſſe. Quæ ſententia eſt D.Thomæ, & pene reliquorum omnium Theologorum. Quam primum probare licet autoritate Ariſtotelis, qui ad calcẽ ſecundi de Generatione, aliiſque locis compluribus ait fieri non poſſe,vt res, quæ ſemel eſſe deſierunt,iterum redeant, niſi ſecundum ſpeciem.Deinde ſequentibus rationibus Pri-

D.Th.4.cõt. gent.c.81. & quodl. 4.ar.5 Henr. quodl. 7.q.16. Dur. in 4.d. 43.q. 2. Capr. q.1. art.1.

E ma eſt, quia ad identitatem numeralem effectus neceſſaria eſt identitas numeralis formæ, & materiæ, ſi effectus res naturalis eſt, vt patet:itemque agentis,patientis,actionis, qua fit, & temporis, in quo fit, quæ communia ſunt omnibus effectis naturalibus: (*neque enim aliis indiciis probamus, aut probare poſſumus, effecta aliqua eſſe diuerſa numero, niſi in his detur numeralis varietas*) at tempus

c.11.text.70. & 5.phyſ.c.4 text 37.

Quæ requirantur ad numeri eam identitatem effectus.

F nullo modo idem numero redire poteſt;quare nec actio vlla naturalis, quæ tempori ſubditur; quod ſi non redit eadem numero actio naturalis, ergo nec idem effectus naturaliter.

Altera eſt, quia etſi agentia naturalia ſunt ex ſe indifferentia ad infinita effecta eiuſdem ſpeciei, etiam in eodem momento

c.2.q.9 ſect.2 & q.14 ſect.3

 tem-

Agentia naturalia à Deo determinari ad ſingulos effectus.

temporis,vt diximus lib.5. determinantur tamen à prima cauſa cum illis concurrente ad vnum tantum ex iis, quæ producere poſſunt; ſiquidem omne agens naturale determinatum eſſe debet in ſingulis actionibus ad vnũ non ſolum ſpecie,ſed etiam numero, alioqui aut infinita ageret:aut nihil ageret: quare cũ non ſit determinatùm ex ſe,niſi ad vnum ſpeciem,neceſſe eſt,vt ab alio determinetur in hoc tempore,aut inſtanti ad vnum numero, quæ determinatio ab alio, quam è primo agente fieri nequit.Cumque primum agens generali concurſu agat more naturalium agentium, hoc eſt,inuariabiliter, inde colligimus illud deſignaſſe ab æterno,qui effectus numero ab hoc, aut illo efficiente naturali in quolibet tempore,aut inſtanti,eſſet producendus, nec deputaſſe vnum, & eundem effectum eidem agenti in pluribus temporibus, aut momentis,ſed vnum in vno,& alia in aliis.Vnde fit,vt ex hac quaſi naturali lege nullus effectus naturalis idem numero naturaliter redire poſſit;ſecus eſt,ſi ab hac communi lege effecta aliqua excepit,vt,verbi cauſa, idem adoleſcẽs, qui mortuus efferebatur ex ciuitate Naim, iterum per CHRISTVM Dominum in vitam rediret à mortuis excitatus. Quod autem dicimus de efficientibus naturalibus, quæ ad certam ſpeciẽ effectorum determinata ſunt, intelligimus etiam de efficientibus liberis: poſtquam ſe ad hanc,vel illam ſpeciem actionis determinant; quandoquidem in quolibet tempore & inſtãti,ſuppoſita ipſorum determinatione ad ſpeciem, determinantur à prima cauſa ad certum effectum numero Atque ex hac ſecunda ratione complectur à priori prima ratio.

Quid dicendum ſit de liberis.

Tertia eſt,quia ſi agentia, quæ naturaliter agunt,poſſent producere naturaliter in hoc, verbi cauſa,tempore aut momento, non modo vnum illum numero effectum, quem de facto producunt, ſed etiam alium numero, quem antea produxiſſent:non eſſet vlla ratio naturalis, cur non poſſent producere quemlibet alium iam à ſe productum; Cum igitur hoc dici non poſſit, ne abſurdiſſime concedatur omnia effecta æque præterita, atq; futura, infinities contineri in virtute naturali ſuæ cauſæ,eaque proxime productiua:potius dicendum eſt, nullum antiquum effectũ naturalium cauſarum actione eundem numero redire poſſe.

o. de oppoſ.

Sunt qui vtantur ratione alia ſumpta ex natura priuationis,hunc in modum A priuatione ad habitum non eſt regreſſus,vt Ariſtoteles tradit in prædicamentis, ergo cũ forma quædam tranſit ab eſſe ad nõ eſſe, non poteſt iterum tranſire à non eſſe ad eſſe. Sed hæc ratio

A nec firmo nititur fundamento, nẽc etiam eſt ad rem,ſiquidem Ariſtoteles non loquitur de regreſſu ad eandem numero formam (*quã ſupponit eſſe impoſſibilem naturaliter*) ſed ad eandem ſpecie, nec de regreſſu remoto ſed proximo: nec vniuerſe de omni priuatione, ſed de ea,à quo non poteſt rediri ad formam niſi per varias tranſmutationes,hoc enim pacto exponendus eſt locus ille ex iis, quæ in hoc capite dicuntur.

A priuatione ad habitũ non eſſe regreſſum, quo modo intelligendum.

B Poſtrema ratio,eaque precipua eſt,quia omnis noua diſpoſitio,quæ ab agente naturali fit,eſt eductiua nouæ formæ è potentia ſubiecti,ſi illa eſt educibilis de potẽtia illius, aut nouæ inductiua, ſi illa à ſolo Deo produci poteſt; quemadmodum & actio ipſa, naturaliter diſpoſitiua, eſt noua, neque vnquam naturaliter rediens, vt inferius patebit.

Præcipua ratio.

C

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO III.

QVARE ad tertium argumentum oppoſitæ ſententiæ(duo enim ſuperiora ſoluta ſunt)hoc modo reſpondendum Ariſtotelem iis locis non de eodem numero,ſed de eadem ſpecie locutum eſſe.Niſi quod,illud de reditu earundem opinionum & artium, quia futurum eſſet, vt ex libera applicatione volunta-

Initio ſuperioris ſect.

D tis pendent, non ita accipiendum eſt, quaſi Ariſtoteles putauerit eaſdem omnino ſpecie reuerſuras, ſed morali quodam modo, quo pacto futurum eſſet, vt alii philoſopharentur,alii mercaturam exercent,& ita in cæteris. Nam quod de reditu earundem numero rerum Platoni imponitur, nõ eſt cur à graui vllo philoſopho credi potuerit eius placitum fuiſſe.

E Ad quartum dicendum, etſi mundus in æternũ hoc ipſo ordine duraturus eſſet; quod optime fieri poſſet (*tanta ſapientia & potentiaq; conſtitutus eſt*) annuſq; ille maximus reuera complendus eſſet, nunquam tamen eadem numero effecta, ſed ſpecie tantum, fore reditura. Quod autem obiicitur de potentia cauſarũ,quam non amittunt cũ actu cauſant nihil ad rem facit, cum ad cauſandum non ſatis ſit potentia, niſi adſit potentiæ determi-

Ad cauſandum requiri potentiæ determinationem.

F natio ad effectum: quæ determinatio ad vnũ tãtum numero neceſſaria eſt, in quolibet tẽpore aut inſtanti,vt diximus.Reſpõderi quoque poteſt,ſi de potentia proxima(*vt nonnullis loquuntur*) ſeu potius de potentia expedita ſit quæſtio,quãlibet cauſam effectiuam creatam, cum actu cauſat, amittere in poſterum eiuſmodi potentiam actiuam naturalem ad eundem

Potentiam proximam ad idem amitti per actum cauſandi.

eundem effectum, quem efficit. Quo etiam pacto materia in corruptione amittit eius generis potentiam paſſiuam ad ſuſcipiendam in poſterum formam expulſam. Quo fit, vt non ſit mirum, ſi corrupta re non maneat in eius materia priuatio formæ expulſæ, quandoquidem nõ manet talis potentia ad illam, ſed ad alias, quæ introduci in eam poſſunt. Vnde plane intelligitur, etſi priuatio, quæ in generatione dicitur terminus à quo, eſt priuatiue oppoſita formæ introducendæ tamẽ eam, quæ in corruptione eſt terminus ad quem, non eſſe priuatiue oppoſitam formæ expulſæ, quia non ſupponit potentiam proximam ad illam eandem numero recuperandam. Ex qua re patet non omnino eundem eſſe terminum ad quem in corruptionẽ, qui fuit terminus à quo in generatione, ſed eſſe eundem, quatenus eſt priuatiuus formæ ſecundum ſpeciem.

Oppoſitio priuationis & formæ vel introducendæ vel expulſæ.

Quomodo ſit idem terminus ad quem in corruptione, & à quo in generatione.

In 4. d. 43. & 44.

An poſſit angelus vi propria mortuũ ſuſcitare.

Ad vltimum dicendum communem eſſe Theologorum ſententiam non poſſe angelos propria virtute mortuum ad vitam reuocare, tametſi multi laborant in inuenienda cauſa, cur id facere nõ poſſint, Neq; enim videtur excedere facultatẽ naturalem angelicæ naturæ, vt actiua paſſiuis applicando perinde poſſit diſponere materiam cinerũ in die iudicii ad recipiendas mortuorum animas, atq; diſpoſitus eſt initio mundi limus terræ ad ſuſcipiendam animam primi parentis, & quatriduanum Lazari cadauer, vt eius animã reſumeret. Quod ſi angeli hoc facere poſsũt, aut qui creati ſunt, aut qui creari poſſunt (neque enim omnes habent æquales vires naturales) non dubium videtur, quin poſſint ſuis viribus mortuos ad vitam reuocare. Nã propterea parentes viuentem prolem efficiunt, quia diſponunt materiam, vt animam rationalem ſuſcipiat. Quod ſi dicatur non poſſe angelos ita cineres diſponere, vt in beata corpora euadant, eo quod ſine ſupernaturalibus gloriæ dotibus beata eſſe non poſſunt; quid dicetur de corporibus damnatorum, ad quæ viuificanda ſatis videtur eſſe communis humanæ materiæ diſpoſitio? Quanquam nec de beatorum corporibus ſatis erit ea reſponſio, cum dotes illæglorioſæ nõ pertineant ad diſpoſitionem materiæ, ſed à beatis animabus in corpora redundaturæ ſint.

Geneſ. 2. Ioan. 11.

Quidquid tamẽ dicendum ſit de hac dubitatione, poſſint ne angeli propria virtute actiua paſſiuis applicãdo perfecte diſponere materiam, vt animam rationalem in prima introductione ſuſcipiat, aut ſaltem animas aliorum perfectorũ animalium cũ illa gignuntur (*de imperfectis enim non eſt dubium, quin facere id poſſint, cum malorum angelorum opera incantatores Ægyptii ranas, ſerpentes, & alia imperfecta produxerint.*) non poſſunt tamen vllum ſiue hominem, ſiue aliud animal è mortuis excitare, imo neque vllam formam ſiue ſubſtantialem ſiue accidẽtalem, ſiue quæ ante deſiiſſet, eandem numero in materiam ſubiectumve reuocare: Ratio vero eſt illa præcipua; quia omnis noua ſubiecti diſpoſitio eſt eductiua nouæ formæ è potentia ſubiecti, ſi ea forma educibilis ab eo ſubiecto eſt, vel nouæ formæ inductiua, ſi illa à ſolo Deo produci poteſt, vt dictum eſt; Itaque ſi angeli eodẽ modo poſſunt applicanda actiua paſſiuis diſponere materiam ad formam humanam, aut ſaltẽ ad formas aliorum perfectorum animalium recipiendas, quo ipſa animalia, à quibus illa generari ſolent, eam diſponunt, generare quidem ipſi eo modo poterunt ea animalia, nunquam tamen vllum eorum, aliudve compoſitum naturale regenerabunt, hoc nunquã efficient, vt materia ſubiectumve vllam formam amiſſam recuperet. Vnde fit, vt ſi angeli poſſunt perfecte diſponere materiam cadauerũ, aut cinerum in quos illa redacta fuerint, vt animam rationalem accipiãt, poſſint illi quidem ſuis virib⁹ perfecta animalia procreare, vt poſſunt animalia imperfecta, non tamen reparare perfecta ipſa animalia iam emortua; neq; enim diſponere materiam poterũt ſine Dei concurſu, concurrente autem Deo cum illis ad perfectam illius diſpoſitionem, ſemper ex generali lege primi & vniuerſalis agentis ſubſequetur in ea noua forma animalis generandi, vel educta è potentia materiæ, vel tum primum creata. Non admittũt nihilominus Theologi poſſe angelos perfecte diſponere materiam ad formas perfectorum animalium; ſiue id accidat, quia Deus id non permittit (*plurima enim & boni angeli & mali facere poſſent, quæ quia non expediunt nõ illis permittuntur*) ſiue quia aliqua latet repugnantia, cur id fieri nequeat. At mortuum ſuſcitare, reſtituta nimirum eadem numero anima, à nulla poteſtate creata ſuis tantum naturalibus vſa viribus fieri poteſt; eo quod omnis diſpoſitio & actio naturalis creatorum agentium nouam ſemper poſcat, & inducat formam: nihilque refert ſi Scotus in 4. d. 43.* & Henricus quodl. 10.† oppoſitum ſentire videantur. Atque hæc eſt ratio præcipua cur propria ſit Dei Optimi Maximi mortuorum reſuſcitatio. Quod autem de anima probatũ eſt, idem de quauis forma alia intelligere oportet, vt nimirum à Deo ſolo, aut ab alio agente inſtrumentaria eius virtute, eadem numero, poſtquam eſſe deſiit, redire poſſit: de qua re iam diſputandum eſt, ac primum de rebus permanentibus.

Omnino negandum.

Itemq; poſſe perfecte diſponere materiã ad formas perfector.

** q. 3. † q. 4.*

An res

An res permanentes poſtquam eſſe deſierunt, poſſint diuina virtute eædem numero reparari?

QVÆST. II.

Durandi ſententia negatiua, ſi res omnino, aut quoad aliquam ſui partem eſſe deſierunt.

SECTIO I.

Idem videtur ſentire Abul. in 22. c. Math. q. 238.

CVM rerum aliæ permanentes ſint, aliæ ſucceſſiuæ (*quarum vtrumque genus duas peculiares habet in hac controuerſia difficultates*) de permanentib. quidem hæc ſentit Durãdus in 4. ſententiarum d. 43. q. 3. nullam omnino rem permanentem, etiam diuina virtute, eãdem numero reparari, ſi vel ipſa tota, vel aliqua eius pars eſſe deſiit; quod ſi nulla pars eius periit, ſed ſola vnio earum inter ſe, tunc poſſe à Deo eandem numero reſtitui. Verbi cauſa, ea quæ annihilantur, (*ſi vlla vnquam per annihilationem res pereunt*) & accidentia, quæ expelluntur è ſubiectis, quia alio modo pereunt, brutum etiam animal, quia cum corrumpitur, etſi materia ſeruatur, tamen forma perit, non poſſe diuina etiam poteſtate eadem redire, at hominem, quia vtraq; eius pars permanet poſt mortem, eundem numero per nouam earundem partium vnionem reparari poſſe.

Argumenta pro ſententia Durandi.

Priorem partem, in qua tota eſt difficultas, his potiſſimum argumentis probat. Primum, quia Deus libere agens non plus poteſt, quam ſi ageret ex neceſſitate naturæ, quandoquidem libertas non ei addet poteſtatem agendi, ſed tantum, vt poſſit agere indifferenter hoc, vel illud, agere item vel non agere, & hoc aut illo modo agere: at ſi ageret ex neceſſitate naturæ, ageret more aliorum agentium naturalium, quæ (*vt probatum eſt*) non poſſunt idem numero corruptum reparare, ergo nec ipſe poterit, ſiue res tota, ſiue aliqua eius pars eſſe deſiit.

Deinde, quia ſi Deus poteſt reparare id, quod agens naturale reparare nequit, aut id accidit propter differentiam virtutis agendi, quia nimirum Deus agit infinita virtute, agens autem naturale finita: aut propter modum agendi, quia Deus poteſt agere ſine ſubiecto, agens autem naturale non item; atqui differentia virtutis finitæ, & infinitæ nihil eſt ad rem in iis effectibus, quæ Deo, & agentibus naturalibus cõmunia eſſe poſſunt; quan-A doquidem effecta, quæ ſecundum ſpeciem à virtute finita producuntur, nunquam poſtulant virtutem infinitam; modus autem agendi eadem effecta ſemper eſt cum mutatione aliqua ſubiecti: quia vt ſubiectũ aliter ſe habet, quam prius, actione agentis naturalis, ita & actione ſolius Dei; ergo, ſi agens naturale reparare nequit rem permanentem, nec diuina poteſtas eam reparare poterit.

Tertio, quia ſi eadem res numero ab aliquo agẽte reparari poſſet, id proculdubio fie-B ret per actionem aliam numero ab ea, per quã primum eſſe cœpiſſet; atque fieri non poteſt, vt duæ numero actiones terminentur ad rem eamdem numero, quæ per vtramque eſſe incipiat: (ſecus eſt de actionibus, quibus nulla res eſſe incipit, vt de duobus motibus localibus, qui terminantur ad eundem locum iam exiſtentem) ergo, &c.

Quarto, quia ſi Deus productum Angelũ annihilaret, eundemque iterum produceret, C eæ productiones eſſent plures numero: at nõ eſſent plures numero, numeratione producẽtis, qui eſſet idem numero, ergo numeratione rei productæ, vel (*quod eodem redit*) durationis rei eiuſdem, idem enim eſſe cenſet durationẽ rei, atque rem ipſam: eſſet igitur is Angelus vnus numero, & non vnus numero, quod eſt contradictio.

In 4.d.43.q.1 c.4.tex.30.

Quinto argumentatur Aureolus apud Capreolum hunc fere in modum. Quod eſt in D rebus ſucceſſiuis ſucceſſio, id eſt, in permanentibus permanentia: at in ſucceſſiuis, interrupta ſucceſſione motus non iam motus qui ſequitur, eſt idem numero, quia continuitas motus eſt neceſſaria ad vnitatem numeralem ipſius, vt tradit Ariſtoteles 5. Phyſicorum, ergo in permanentibus, interrupta permanentia, non iam res permanens, quæ poſt interruptionem ſequetur, erit eadem numero res.

In 4.d.44 q.1.ar.2.ad 4

Qua materia ſit eſſentialis indiuidui. Diſt. citata, q.1. Ead. q. ar. 1. Capr. ibid. Caiet. de Ente & Eſſ. ad c. 2 q.3. Heru. de vnitate forma. Ioan. de Neapol. quodl. 21. q. 6 & Marſ. 2. de gener. q. vltima.

E Poſtremo confirmat Durandus ſuam ſententiam (*quod raro ſolet*) autoritate D. Thom. pluribus locis, in quibus videtur idem, quod ipſe ſentire, niſi quod in ea re illi repugnat, quod Durandus putat poſſe eundem hominem numero reſurgere, etſi nihil habeat eius materiæ, quam habebat, dum viueret, quia credit nullam determinatam materiam pertinere ad eſſentiam vnius ſingularis compoſiti, ſed ſatis eſſe aliquam indeterminate, F quod Diuus Thomas, & cæteri Theologi negant. Itaque præter hominem, cuius anima eſſe non deſinit, nullum aliud naturale compoſitum exiſtimat diuina virtute poſſe idem numero reparari, quia cæteræ corruptibilium formæ in ipſa eorum corruptione per-

pereunt. Citantur quoque pro Durandi ſententia alij nonnulli, quos videre non libuit.

Quocunque modo res permanentes eſſe deſinant, poſſe omnes diuina virtute reparari.

SECTIO II.

Aſſertio cōmunis.
In 4.d.43.D. Th. quodl. 4. q.3.ar.5.&4 contra gent. c.81. Henr. quodl. 7.q.16. Egid. Theor.1
Oſtenditur poſſibilis reſurrect.

COMMVNIS tamen Theologorum ſententia eſt, res omnes permanentes poſſe eaſdem numero reparari, ſiue nulla earum pars ſiue aliqua tantum, ſiue etiam totæ ipſæ omnino perierint. Atq; homines eoſdem numero reparandos eſſe in generali reſurrectione, multoſq; diuina virtute à mortuis excitatos olim fuiſſe, de fide eſt, vt patet ex Apoſtolico ſymbolo ab OEcumonicis Concilijs explicato, & ex vtraq; paginarum noui tum veteris teſtamenti. Neq; tantum id de fide eſt, ſed etiam poſſibile eſſe ex eo oſtendi poteſt, quia naturali lumine cognoſci poteſt animam humanam eſſe immortalem: poſſe autē illam iterum coniungi corpori diuina potentia ex eo intelligitur, quia Deus per ſe efficere poteſt, quidquid per cauſas ſecundas facit: quod item naturali ratione patet, additis huic pronunciato, quæ addi ſolent.

Confirmatur aſſertio.

Vniuerſe autem res omnes permanentes, quocunq; modo eſſe deſinant, poſſe diuina virtute eaſdem numero redire, his rationibus oſtenditur. Primum, quia nec Deo repugnat rem permanentem iterum producere, cum eius poteſtas nihil imminuta ſit ex eo, quod illam ſemel produxit: nec rei etiā ipſi repugnat iterum produci: vt enim ſemel tranſiuit à nō eſſe ad eſſe, ſic iterum tranſire poteſt, nec denique alia ex parte id repugnat, vt patebit ex ſolutione argumentorum partis oppoſitæ.

Deinde, quia vna ex rationibus, ob quas res permanentes non poſſunt eædem numero redire per cauſas naturales, ea eſt, quia naturales cauſæ vt certam aliquam earum producant, addictæ ſunt certo, & determinato tempori, aut momento, quo tranſacto non poſſunt vi ſua illam eandem producere. Deus autem, vt vnam, & eandem producat, nulli certo tempori, aut momento ſubiectus eſt: potuit enim hunc eundem mūdum prius, aut poſterius creare, & ita cœteras res omnes permanentes, vt interim de ſucceſſiuis nihil dicamus. Altera ratio eſt, quia cauſæ naturales non agūt denuo, niſi nouo motu, & mutatione: nouus autem motus, & mutatio ad nouā formam, & quæ nunquam fuerat, neceſſario terminatur, vt ex dictis patet; niſi ſit forma extrinſecus acquiſita, cuiuſmodi eſt locus, quæ forma hic non eſt ad rem: at Deus poteſt agere ſine motu & mutatione quamlibet rem permanentem, cum poſſit quamlibet earum creare: ergo, &c.

Deum ad rerū productionem non eſſe addictum certo tempori. c.3 q.2.ſect.2 & q.3 ſect.2.

Facilius eſt reparare quod fuit, quam de nouo creare.
Homil. 27. in Euan. Vide et Aug. 22. de ciuit. c.20. & de Verbis Dom. ſerm. vlt.
c.4 tex.33.

Tertio, quia facilius ex ſe creditum eſt, rem, quæ iam fuit, poſſe eandem numero reparari, quam quæ nunquam fuit, ex nihilo fieri: hoc enim primum Patres communiter aſſerunt: vnde eſt illud Diui Gregorij, *Longe minus eſt Deo reparare, quod fuit, quam creare, quod non fuit*. Deinde idem conſtat ex omni antiquitate, cum videamus multos Philoſophos ſibi perſuaſiſſe, aliquando tandem res omnes eaſdem numero eſſe redituras, cum interim nullus eorū ſibi perſuaſerit ex nihilo aliquid fieri potuiſſe, vt Ariſtoteles aſſerit 1. Phyſicorū libro. Poſtremo ea ratione idē probatur, quia rem quæ iam fuit, conſtat & ratione, & experientia eſſe poſſibilem, vt ea ſaltem ex parte facilius perſuaderi poſſit eam, cum iam ſemel extiterit, poſſe iterum in rerum natura eſſe: quæ autem nunquam fuit, etſi conſtare ratione poteſt eſſe eam poſſibilem, tamē non dum id experientia compertum eſt. Cum ergo demonſtratiue conſtet, ex nihilo aliquid fieri poſſe, imo & hanc rerum vniuerſitatem nullo modo eſſe potuiſſe, niſi ex nihilo fieret, vt libro duodecimo patebit: conſtat facilius, perſuaderi poſſe ex parte rerum ipſarum res permanentes, poſtquam eſſe deſierunt, quocunque modo eſſe deſierint, eaſdem numero reparari poſſe, quam, cum nunquam fuiſſent, ex nihilo fieri poſſe.

Demonſtrari poſſe orbis creationem.

Solutio argument. partis oppoſita.

SECTIO III.

QVARE ad primum argumentum neganda eſt vtraque ſumptio. Plus enim poteſt Deus libere agens, quam ſi non ageret niſi ex neceſſitate naturæ: neq; enim iam Deus eſſet, ac proinde nec haberet potentiam infinitam. Quod ſi quis fieri potuiſſe fingat Deum habere potentiam infinitam, nec tamen libere agere: adhuc tamen ageret independenter propter infinitam potentiam, & (quod hinc ſequitur) non eſſet addictus certo tempori, aut momento ad rem quamlibet permanentem producendam: tametſi ex hoc impoſſibili illud etiam ſequeretur, vt, cum libere non ageret, vel in omnibus momentis, aut temporibus rem eandem produceret, vel in nullo.

Plus poteſt Deus libere agens, quam ſi ageret neceſſario.

Ad ſecundum dicendum ex parte infinitæ potentiæ, vt ex parte modorum agendi poſſe Deum reparare rem eandem numero quam agens naturale reparare nequit. Nā ex infinitate diuinæ potentiæ prouenit, vt

Deus ex infinitate virtutis & ex modo agendi habet, vt reparare queat rē corruptā.

Deus ad eam producendam non ſit addictus certo tempori, aut momento, vt dictum eſt: quod de agente naturali dici nō poteſt. Vnde etſi in effectis, quæ Deo, & agentibus naturalib. communia eſſe poſſunt, nūquam res, quæ à virtute finita producuntur, poſtulent virtutem infinitam in proximo generante: tamen in regenerante eam poſtulant. Ex varietate quoque modorum agendi Dei, & agentium naturalium, naſcitur, vt Deus reparare poſſit rem eandem, permanentem quam agens naturale reparare nequit. Nam ad reparandam rem eandem corruptam agens naturale indiget motu diſpoſitiuo materiæ. Deus autem minime: motus autē diſpoſitiuus ſi ſit diuerſus numero, ad formā numero diuerſam naturaliter terminatur. Vnde etſi Chriſtus Dominus eandem animam in corpus Lazari defuncti iterum potuit inducere, quia non indigebat diſpoſitiuo motu præcedēte, nullum tamen agens naturale id poterat. Quocirca nihil refert, quod corpus Lazari mutatum ſit ingreſſa rurſus eius anima, vtpote aliter tum primum habens, quam prius, cum eiuſmodi mutatio à nullo agente naturali fieri potuerit per ipſum proprium, & peculiarem agendi modum naturalium agentium.

Ioan. 11.

Ad tertium dicendum eſt, etſi agens naturale non poteſt ſemel, ac iterum agere per vnam & eandem numero actionem, nec per duas actiones numero rem vnam, & eandem producere, quia limitatum eſt à primo agente ad certum numero effectum certo tempore, aut momento, & certa actione producendum, tamen agens ſupernaturale vtrumq; poſſe, quia non eſt alligatum certo tempori, aut momēto etiam imaginario, pluribuſque modis poteſt rem eandem producere veluti per generationem, & creationem, quod magis patebit ex iis, quæ dicenda adhuc ſunt.

Per eandē & per diuerſas numero actiones poteſt idē ſæpius producere.

Ad quartum dicendum non difficilius eſſe Deo eandem productionem Angeli, quam eundem numero Angelum reparare, etiamſi actio creandi eſſet accidens abſolutū exiſtens in creatura, vt quidam exiſtimant, & non potius actus diuinæ voluntatis tam multiplex virtute, quam ſunt ea, quæ creantur: proinde non opus fore, vt reparatio, ſeu reditio illius actualis, aut virtualis ſit alio numero productio ab ea, qua prius productus erat, ſed eadē altero ex his modis iterata. Nec verum eſt, quod Durandus addit, durationem Angeli eſſe ipſam Angeli ſubſtantiam, & quæ prius illi conueniat, quam eius vnitas numeralis, vt ſi eius duratio foret alia ante eius annihilationē, alia poſt reparationem: neceſſario quoq; alia foret ipſa Angeli ſubſtantia: eſt n. duratio Angeli accidens ipſius, quod mutari poteſt, manente eadē numero ſubſtantia. Quanquā & durationem Angeli, quemadmodū & eius ſubſtantiam, eandem numero reparari nihil repugnat, quoad eius entitatem, licet reparari nequeat quoad differētiam temporis imaginarij, in qua cœpit, aut finita eſt, quod magis perſpicue ex dicendis intelligetur.

Durationem Angeli non eſſe ipſam eius ſubſtantiam.

Ad quintum concedendum eſt eandem proportionem eſſe ſucceſſionis ad res ſucceſſiuas, atq; permanentiæ ad permanentes: natu-
B raliterq; quemadmodum interrupta ſucceſſione, ſeu continuitate ſucceſſiua, nec manet, nec redit eadem numero res ſucceſſiua, ſic etiam interrupta permanentia nec manere, nec redire naturaliter eandem numero permanentem. At ſupernaturaliter, etſi fieri non poteſt, vt interrupta permanentia non pereat res permanens, quemadmodum fieri nequit, vt interrupta ſucceſſione non pereat res ſucceſſiua: tamen de reditu earundem rerum a-
C lia ratio eſt: quanquam enim neutrum genus rerum naturaliter redire poteſt, vt patet ex dictis: tamen ſupernaturaliter nihil repugnat redire eaſdem permanentes, vt etiam probatum eſt: de ſucceſſiuis autem non parua eſt controuerſia, de qua ſequens diſputatio inſtituetur. Quo loco, quam vim habeat argumentum ex 5. Phyſicorum deſumptum ad negatiuam partem ſuadendam, planius intelligetur.

Proportio ſucceſſionis ad res ſucceſſiuas, & permanentiæ ad permanentes.

D Quod demum attinet ad ſententiam Diui Th. quam Durandus pro ſe affert, ſunt, qui velint ſanctum Doctorem ſæpe dubitaſſe de reparatione rei, cuius forma omnino periiſſet, & propterea varie de ea re loquutum eſſe. Etſi enim in locis à Durando citatis, & 4. etiam contra Gent. c. 81. negatiuam partem defendiſſet: in quodlibeto autem 4. ar. 5. & in opuſculo 9. c. 82. affirmatiuam probaſſet: nun-
E quam tamen ſatis ſibi feciſſe, vt alteram omnino aſſereret. Veriſimilius eſt tamen, quod alij dicunt, illum affirmatiuam partem re vera ſibi perſuaſiſſe de potentia Dei abſoluta, de qua nos loquimur: negatiuam autem, de ordinaria: quod ex eo ſatis videtur conſtare, quod nonnunquam in hac re tractāda negat fieri poſſe quædam, quæ plane conſtat fieri poſſe abſoluta Dei poteſtate.

Quid de hac re ſenſerit D. Th.

Illud interim animaduertendum eſt, id quod diximus de reparatione rerum perma-
F nentium, etſi proprie intelligi ſolet de rebus abſolutis, tamen de relatiuis etiam, & relationibus intelligendum eſſe. Nam præter quam quod argumenta propoſita eodem modo valent in relatiuis, cum vera entia permanentia ſint, quo in abſolutis: quis neget eaſdem numero relationes filij, & matris fuiſſe in Chriſto Domino, & in Beatiſſima Virgine poſt re-

Etiā relationes poſſe eaſdem numero redire.

De facto rediſſe eaſdem filii & matris in Chriſto & B. Virgine.

ſurrectionem

ſurrectionem Filij primũ reſurgentis, de- A
inde Matris à mortuis excitatæ, quæ ante
mortem vtriuſq; fuerant? itemq; relationes
vnionis animæ, & corporis tam Filij, quam
Matris, quæ per mortem ſeparata erant? Æ-
que enim eaſdem numero, atque ſpecie tan-
tum, reſtituere potuit diuina virtus, & cõſen-
taneum rationi erat, vt eædem numero repa-
rarentur, cum probabile ſit in reſurrectione
quoque cœterorum ad beatam vitam eadem
numero accidentia abſoluta, quæ ante habe- B
bant, reſtituenda eſſe, vt reſurrectio, & remu-
neratio omnino ſit perfecta: tametſi non erit
imperfecta nec reſurrectio, nec remuneratio,
ſi alia numero tunc futura ſunt: ſatis enim e-
rit, ſi reſuſcitandi, & remunerandi, ſint iidem
numero.

Quid in hac quæſt. ſentiẽdum de puris eſſendi modis.

De modis eſſendi puris, poſſint ne iidem
numero redire, vt eadẽ numero ſeſſio, ſtatio,
accubitus, & alij huiuſmodi, maior eſt dubi-
tatio. Et quanquam parum referat, quid de C
his minitiſſimis rerum affectib. ſentiendum
ſit, cum neq; vllam entitatem habeant, neq;
in eis cernatur vera diſtinctio numeralis, aut
ſpecifica, quæ non cadunt proprie niſi in vera
entia, tamen breuiter non nihil de iis dicen-
dum. Quod quidem attinet ad exiſtentiam
rerum, eadem poteſtate, qua res permanentes
eaſdem numero redire poſſe probatum eſt, ꝓ
certo habendum ſemper redire eaſdem nu-
mero earũ exiſtentias, nec ſatis eſſe ſi redeant D
eædem ſpecie, aut potius quaſi ſpecie: ſemper
enim quælibet res numero dum exiſtit, habet
eandem numero exiſtentiam, neq; eam vn-
quam amittit ſeruata re ipſa, aut cum alia ex-
iſtentia commutat. De cœteris autem earun-
dem rerum puris eſſendi, aut ſe habendi mo-
dis, nihil videtur repugnare, quin diuina po-
teſtate poſſint iidem numero redire, vt idem
numero cõcurſus cauſæ, cum redit idem nu-
mero effectus, eademque effectus dependen- E
tia, in reſurrectione etiam eadẽ numero ſub-
iectio formæ, & informatio materiæ, depen-
dentiaq; compoſiti ab vtraque. Denique de
modis eſſendi, aut ſe habendi, qui comitantur
res ſucceſſiuas, quatenus ſucceſſiuæ ſunt, hoc
eſt, ipſam motus, aut temporis cõtinuitatem,
cuiuſmodi ſunt celeritas, & tarditas motus,
eiuſdemq; vniformitas, & difformitas, illud
adiungendum, ſi res ipſæ ſucceſſiuæ non poſ-
ſunt redire eædem numero, nec modos quo-
que hos poſſe reparari. Quod idem videtur F
dicendum de modis, qui ſolo locali motu re-
ſultant, vt de ſeſſione, ſtatione, accubitu, & ſi-
milibus neque enim videntur iidem numero
redire poſſe: ſed de hiſce tenuiſſimis rerum
attributis fuſiꝰ diſputare, haud omnino vitio
caret.

Non poteſt exiſtere eadẽ res numero ſine eadem numero exiſtentia.

Num entia ſucceſſiua eadem numero redire poſſint.

QVÆSTIO III.

Sententia communis, quæ negat poſſe eadem numero redire.

SECTIO I.

Aſſertio communis.

D. Th. quod. D. a. 5. Henr. quodl. 7. q. 15 Dur. in 4. d. 43 q. 3. Capr q. 1. Ferr. 4. contra. gent. c. 81.

DE entibus ſucceſſiuis, vt ſunt motus, & tempus, & fortaſſe ſonus, communis fere omnium ſententia eſt, non poſſe ea reparari eadem numero. Quæ ſentẽtia probari primum poteſt ex illo communi pronunciato, quod in omnium ore verſatur, Fugit irreuocabile tempus. Quod ſi tempus reuocari idẽ numero non poteſt, ergo nec motus, ac proinde nec ſonus, ſi ſucceſſiuum ens eſt, & motum quendam localem ſequitur. Nam ſi motus reuocabilis eſſet, cum motus omnis ſuum peculiare tempus habeat, reuocari quoque poſſet idem tempus numero, & idem numero ſonus. Sed relinquamus ſonum.

Rationib. probatur.

c. 4. tex. 39.

Deinde probari ſolet hoc argumento, quia cum de ratione eiuſdem numero tum motus: tum etiam temporis, ſit continuitas, vt patet ex 5. Phyſicorum, vbi Ariſtoteles ad vnitatem numeralem motus requirit, vt ſit continuus: (*quod idem eadem ratione dicẽdum eſt de tempore*) certe interrupto motu, vel tempore, non iam idem numero vel motus, vel tempus eſſe poteſt, alioqui ſimul eſſet idem, & non idem numero.

Tertio probatur hac ratione. Motus, & tempus reale (*de hoc enim ſolo tempore quæſtio eſt, cum de entibus agatur*) non habent vnitatem numeralem, niſi quatenus incidunt in hoc, aut illud imaginarium ſpatium ſucceſſiuum, vt hodiernus motus ſolis, ac hodiernus dies, ex eo quod incidant in hodiernum ſpatium imaginarium ſucceſſiuum: quandoquidem ſi incidiſſent in heſternum, iam non eſſent hodiernus motus, aut tempus hodiernum, ſed heſternus motus, & tempus heſternum: atqui nulla virtute fieri poteſt, vt hodiernum imaginarium ſpatium ſucceſſiuum redeat, & ſic cœtera huiuſmodi ſucceſſiua ſpatia, vt oſtendimus libr. 5. ergo nec motus, aut tempus reale eadem numero redire poſſunt.

c. 13 q. 11 ſect 2.

Quarto, quia, vt argumentatur Durandus, ſi vlla virtute tempus, aut motus idem numero reparari poſſet, non eſſet impoſſibile totũ tempus futurum, motumve primi mobilis, fore vnum tantum diem, aut horam vnam, reparando nimirum ſemper quolibet die

imaginario eundem diem realem, aut horam, quod tamen niſi abſurdiſſime nemo concedit.

Quinto, quia, vt idem concludit, ſi motus elapſus, aut tempus præteritum redire poſſet idem numero, ſequeretur vnum oppoſitorum vere dici de altero, prius nimirum de poſteriori quod fieri nequit. Sequela probatur, quia cum differẽtia prioris, & poſterioris neceſſaria omnino ſit in quolibet motu, & tempore, (alioqui non eſſent ſucceſſiua) ſi prior pars motus, aut temporis reparari poſſet eadem numero, iam poſterior pars vtriuſuis eſſet eadem, quæ prior, vereque iam prior diceretur de poſteriori, quod nemo admittet.

Poſtremo, quia, vt alij ratiocinantur, ſi motus, aut tempus idem numero reparari poſſet, daretur potentia ad præteritum, quæ potentia etiam Deo negatur. Quid enim eſt aliud dari potentiam ad præteritum, quam vt præteritum redeat? Quod ſi non hoc ſit dari potentiam ad præteritum, ſed efficere poſſe, vt præteritum non fuerit: hoc quoque ſequitur, ſi idem numero motus, aut tempus redire poſſit. Nam ſi hora nona redeat hora decima, iam vtique fiet, vt hora nona non fuerit: ſi enim & tunc fuit, & modo etiam ſit, iam eadem hora erit duplo longior ſeipſa, quod fieri non poteſt.

Nonnulli etiam ſic argumentantur. Facilius eſt retinere rem eandem, ne elabatur, quam efficere, vt poſtquam elapſa eſt, iterum redeat; nulla autem poteſtate fieri poteſt, vt motus, & tempus non elabantur, cum eſſentialiter ſint ſucceſſiua: ergo minus fieri poterit, vt cum elapſa fuerint, eadẽ numero redeant. Sed cum maior propoſitio non ſit vera, niſi in permanentibus, vt patet, nihil hoc pacto conficiunt.

Quo ſenſu recentiores affirmatiuam partem defendant.

SECTIO II.

Recentiores nonnulli quadam adhibita diſtinctione affirmatiuam huius quæſtionis partem magis probant, tum quia rationes, quæ in ſuperiori quæſtione pro reparatione earũdem numero rerum permanentium allatæ ſunt, idem valere illis videntur in ſucceſſiuis: tum etiam, quia argumenta omnia, quibus negatiua confirmata eſt, haud difficile ſolui poſſe exiſtimant. Eorum diſtinctio ſic ſe habet.

Dupliciter ſpectari entia ſucceſſiua. Entia ſucceſſiua duobus modis videntur ſpectari poſſe. Vno, quatenus incidunt in certum aliquod ſpacium ſucceſſiuum imaginarium, quod tempus imaginarium dicitur. A Hoc pacto motus primi mobilis, qui hodie conficitur, & tempus commune reale: quod ſimul cum eo motu, & in eo tranſigitur, incidunt in hoc idem ſpatium imaginarium ſucceſſiuum, in quo exiſtunt: in quo ſpatio nullus motus, aut tempus reale eſſet, ſi Deus in primo eius momẽto omnia annihilaſſet, aut à principio mundum hunc non condidiſſet. Altero, quatenus ſumuntur ſecũdum ſe, nulla habita ratione ſpatij ſucceſſiui imaginarij, B vt hodiernus motus primi mobilis pro integra eius reuolutione, ſiue in hodierno ſpatio imaginario fiat, ſiue in quocunque alio fieret: & hodiernus dies pro tempore reali 24. horarum æqualium, ſiue in hoc eodem ſpatio imaginario tranſigitur, ſiue tranſigeretur in aliquo alio. Quæ eadem diſtinctio in motu alterationis, & particulari tempore, quod in ea eſt, itemq; in motibus accretionis, & decretionis, earumque particularibus temporibus C videtur poſſe obſeruari.

Hac igitur diſtinctione poſita, duabus concluſionibus expediunt controuerſiam iidem recentiores. *Prior recẽtiũ concluſio.* Prima eſt huiuſmodi. Si motus, & tempus reale ſumantur, quatenus incidunt in certa quædam tempora imaginaria, non poſſunt eadem numero redire. Hæc concluſio ex eo conſtat, quia cum partes temporis imaginarij nullo modo redire poſſint, vt patet ex iis, quæ lib. 5. dicta ſunt, *c.23.q.11.* conſequens D eſt, vt motus etiam ipſi, & tempora realia, quatenus in illa incidunt, redire eadem non poſſint. Quæ eadem concluſio ex ſimilitudine proportionali, quæ in loco cernitur, oſtendi poteſt. Vt enim locus realis, quatenus incidit in ſuperficiem immobilem, immobilis eſt, etiamſi multæ ſuperficies continentes locatum imaginarium in illam incidant: ſic motus, & tempus reale, quatenus incidunt in tempus imaginarium omnino fluE xum, & irreuocabile, fluxa etiam omnino, & irreuocabilia ſunt.

Poſterior. Poſterior eorum concluſio eſt. Si motus & tempus reale ſumantur abſolute, non quatenus in tempora imaginaria incidunt, ſed quatenus certam extenſionem habẽt (pro vt videl. non ad prædicamentũ Quando, ſed ad quantitatis prædicamentũ ſpectant) eadem numero diuina poteſtate redire poſſunt. Hãc concluſionem ex eo primum probant, quia F (*vt exiſtimant*) rationes, quæ pro rerum permanentium reditu ſuperiori quæſtione propoſitæ ſunt, reparationem quoq; rerum ſucceſſiuarum eſſe poſſibilem oſtendunt, ſi hæ ſumantur abſolute, & non vt incidũt in tempora imaginaria. Deinde, quia Deus plurimis ante ſeculis imaginariis potuit creare hunc numero mundum, eiſdem numero motibus,

tibus, realibuſque eorum durationibus progreſſurum, neque id videtur poſſe negari, niſi quis dicat Deum, vt illum hoc pacto crearet, neceſſario expectaſſe illud inſtans imaginarii temporis, in quo illum creauit, eademque imaginaria tempora cõſequentia, vt res conditæ his numero motibus mouerentur: quod ſi multo ante illũ creare poterit eiſdẽ numero motibus, & realibus temporibus progreſſurum, cur, ſi illum inde ad centum annos annihilaſſet, non potuiſſet iterum ſic creare in illo eodem inſtanti, in quo illum creauit, vt eſſet eiſdem numero motibus progreſſurus; durum enim videtur admodum hæc negare, cũ nullam cõtradictionem inuoluat. Poſtremo, quia quod de motu dicendum eſt, idem quoque de tempore reali, cum quo reipſa idẽ eſt, dici poteſt: cum igitur motus idem ſit re ipſa cum re abſoluta, quæ motu acquiritur, probatumque ſit in ſuperiori quæſtione res abſolutas poſſe diuina virtute eaſdem numero redire, non dubium videtur, quin idem dicẽdum ſit de motu, ac proinde de tẽpore, ſi non ſumantur, vt incidunt in tempora imaginaria, ſed abſolute, ac ſecundum ſe.

Statuitur vera quæſtionis reſolutio, & ſoluuntur recentiorum argumenta.

SECTIO III.

Tria in motu ſpectari.

NOBIS tamen alia diſtinctione præmiſſa, tribus concluſionibus, quæ diſtinctius, & verius rem attingant, & cõmunem ſententiam planius explicent, expedienda quæſtio eſt. Diſtinctio ſit, in motu tria ſpectari, formã abſolutam, quæ ſucceſſiue acquiritur, ipſam continuitatem ſucceſſiuę acquiſitionis, & tẽpus, ſeu duratione̋ ſucceſſiuam motui intrinſecam, h. e. in eo exiſtentem. Quæ tria etſi reipſa idem ſunt inter ſe, tamen rationibus formalibus diſtinguuntur.

Prima concluſio.

Sit ergo prima concluſio. Si motus ſumatur pro forma abſoluta, quæ ſucceſſiue acquiritur, motus quidem alterationis, accretionis, & decretionis, idem numero diuina poteſtate redire poteſt; localis autem nõ poteſt. Prior pars (*in cuius ſenſu vera eſt affirmatiua prædictorum recentiorum ſententia*) ex ſuperiori quæſtione probata relinquitur, vbi oſtẽſum eſt res omnes abſolutas, quocunq; modo eſſe deſierint, ſiue omnino, ſiue ex parte, eaſdem numero diuina poteſtate redire poſſe: quod ſi poſſunt, parum igitur refert, ſi ſimul veluti per iteratam creationem, aliamve ſimplicem productionem, an paulatim, ſiue per motum redeant. Quam etiam concluſio**A**nis partem non negabunt communis ſententiæ autores, ſi illis hunc in modum proponatur. Poſterior vero pars ex eo probatur, quia forma abſoluta, quæ motu locali acquiritur, eſt locus, vt libr. 5. oſtendimus: locus autem, vt locus eſt, nunquam deſinit, vt de eo quæri poſſit, an idem numero reparari queat. Nam locus, vt locus eſt, neq; eſſe, neq; intelligi poteſt ſine immobilitate, alioqui rupes in fluuiis, & turres in aere fluente, continenter locũ **B** mutarent, quia continenter ſubeunt alias, atque alias ſuperficies aquæ, aut aeris: nunc autem propterea dicuntur ſemper eſſe in eodem loco, quia id, quod in eo quaſi formale eſt, & rationem loci complet, ſemper eſt idem numero, neq; vnquam mutari, aut deſinere poteſt, nempe ipſa loci imaginarii ſuperficies, in quam incidit realis locus. Secus res habet in motu alterationis, accretionis, & decretionis, in quibus formæ, quæ acquiruntur, incipiunt eſſe, ac deſinunt, vt merito de illis quæ**C**ratur, an diuina poteſtate eædẽ numero redire poſſint. Itaque nec locus, qui motu recto acquiritur, neque is, in quo mobile motu circulari voluitur, & alio atque alio modo illum obtinet, iidem numero redeunt, quia re vera non redeunt, cum formaliter eſſe non deſierint. In hoc autem ſenſu neq; ii recentiores, qui oppoſitam huius quæſtionis partem tuentur, hanc concluſionis partem negabunt, niſi qui contra Ariſtotelis expreſſam ſenten**D**tiam crediderint per motum localem acquiri formam quandam abſolutam diſtinctã formaliter, & eſſentialiter à loco, & mobili inhærentem, quorum opinionem libr. 5. refutauimus.

C. 13. q. 7. ſect. 2. & q. 9 ſect. 4.

Locum, vt locus eſt, nũquam poſſe deſinere.

Locis citatis & c. 15 q 7. ſect. 5.

Secunda concluſio.

Secunda cõcluſio. Si motus, & tempus ſumantur, quatenus incidunt in tempora imaginaria, non poſſunt eadem numero redire, ſiue motus ſumatur pro re abſoluta, quæ acquiritur per motum, ſiue motus, & tẽpus pro **E** ipſorum ſucceſſiuis continuitatibus. Hæc concluſio eodem modo probari poteſt, quo probata eſt prior iuniorum concluſio: in ea enim eiuſq; probatione omnes omnino conueniunt.

Tertia.

Tertia concluſio. Si motus ſumatur pro continuitate ſucceſſiua, qua forma abſoluta acquiritur, aut alio & alio modo obtinetur, tempus vero pro duratione ſucceſſiua in ipſo motu exiſtente, non poſſunt vlla virtute ſeu **F** motus, ſeu tempus eadem numero redire. Hæc concluſio, quæ præcipuum ſenſum huius quæſtionis continet, & de qua eſt tota, aut præcipua controuerſia, ex eo probatur, quia, etſi motus hoc pacto ſumptus eſt ens reale, & tempus etiam ens reale; motuſque non poteſt vllo modo eſſe ſine particulari

c.11. & 12. c 11. tex. 101. & 108.

tempore in ipſo exiſtente, (*eſt enim tempus propria & per ſe affectio motus, vt 4. Phyſ. tradit Ariſt.*) tamen tempus, quod definitur eodem lib. *Numerus motus ſecundum prius, & poſterius,* neceſſario completur per prioritatem, & poſterioritatem, ſucceſſiuam temporis imaginarii. Oportet enim eam prioritatem, & poſterioritatem ſumere non ex partibus ſucceſſiuæ continuitatis motus, vt motus eſt, cum celerius, aut tardius poſſint aliæ alias præcedere: ſed ex partibus ſucceſſiuæ continuitatis totius ſpatii ſucceſſiui imaginarii, quia hæ ſic aliæ alias præcedunt, vt ſemper certam, & ratam habeant ſuæ durationis moram, quę certitudo, &, vt ita dicam, ratitudo, neceſſaria eſt in quolibet tempore tam vero, quam imaginario, tam particulari etiam, quam communi.

Tempus verum compleri prioritate & poſterioritate temporis imaginarii.

c.4. tex. 41.

Immobilitas loci vnde ſumenda.

Hoc enim pacto docet Ariſt. eodem libro non eſſe accipiendam immobilitatem loci ex immobilitate huius, vel illius rei, in qua eſt ſuperficies continens locatum, cum moueri omnes poſſint, ſed ex immobilitate totius vniuerſi corporei, quod ipſe putauit ſimpliciter eſſe immobile: nos autem dicimus, aut potius interpretamur, ſumendam eſſe ex immobilitate totius ſpatii extenſiui imaginarii, quod ſimpliciter immobile eſt, in cuius certã ſuperficiem concauam incidit ſuperficies realis concaua corporis continẽtis, quæ etiam, quemadmodum & totum ſpatium, eſt ſimpliciter immobilis. Quod ſi continuitas motus neceſſario ſecum habet continuitatem temporis realis, continuitas autem huius tẽporis non ſolum communis, & extrinſeci, ſed etiam intrinſeci, & particularis, neceſſario completur per continuitatem temporis imaginarii, cum continuitas imaginarii temporis non amplius redeat eadem numero, non redibunt etiam tempus, & motus, quatenus continua ſucceſſiua ſunt, eadẽ numero. Hoc autem facilime intelligetur, ſi ponamus entitatem temporis non eſſe aliam ab entitate continuitatis ſucceſſiuæ ipſius motus, quod probabile eſſe diximus lib. 5. nunc autem eò probabilius exiſtimamus, & libentius amplectimur, quod eſt opinio plane conſentanea huic ſententiæ, & ſuperuacanea reſpuit. Illa eadem entitas continuitatis ſucceſſiuæ, quæ eſt continuitas motus, quatenus incidit in certam, & determinatam portionem temporis imaginarii, & ab illa completur, habere poteſt rationem temporis veri, ac realis; quemadmodum locus à certa ſuperficie cõcaua loci imaginarii habet rationem veri, ac realis loci.

Tempus non eſſe aliam entitatem ab entitate cõtinuitatis ſucceſſiuæ motus.

c.13. q. 10. ſect. 2.

Obiectio.

Sunt tamen, qui hoc pacto contra argumententur. Motus, & tempora, quatenus A quidem ſunt hæc, vel illa, complentur per tẽpora imaginaria, in quæ incidunt, quia re vera non poſſunt eſſe hæc, vel illa, niſi quatenus in hanc, vel illam temporis imaginarii portionem incidunt: at quatenus abſolute ſumuntur, non complentur per tempora imaginaria, quia non eſt de ratione motus, aut temporis, ſi abſolute ſumantur, fieri, aut eſſe in tempore imaginario, præſertim, cum ſi per impoſſibile nullum eſſet tempus imagina- B rium, adhuc eſſet motus, ac tempus reale: poſſunt igitur motus, & tempus reale hoc pacto ſpectata eadem numero redire, quia non ſunt ad certum tempus imaginarium alligata.

Refellitur.

Hæc tamen obiectio multa peccat. Primum, quod, cum tota hæc quæſtio, quemadmodum & ſuperior, intelligatur de rebus, quatenus ſingulares ſunt, ſeu quatenus ſunt hæ, aut illæ, præter rem eſt ſumere motum, C & tempus, non quatenus hic ſingularis motus, & hoc ſingulare tempus ſunt, ſed abſolute, quatenus ſunt motus, & tempus. Deinde, quia res quæ deſierunt eſſe, nec deſierunt, nec redire poſſunt, niſi vt ſunt hæ, aut illæ. Tertio, quia ſi de ratione huius temporis realis, quatenus continuum eſt, (*ſeu huius continuitatis ſucceſſiuæ illius*) eſt hæc portio temporis imaginarii, de ratione quoq; temporis realis abſolute ſumpti erit tempus imaginarium: D quo pacto, quia de ratione huius loci realis eſt hæc ſuperficies immobilis imaginaria, in quam, incidit, de ratione quoque loci realis abſolute accepti erit ſuperficies immobilis imaginaria, ſeu (*quod eodem redit*) immobilitas. Poſtremo, quia ponere nemo poteſt (*etiam per impoſſibile*) tempus imaginarium non eſſe, ſi ſimul ponat tempus reale eſſe; neque enim hæc duo ſunt compaſſibilia.

Satisfit argumentis iuniorum.

Ad primum igitur argumentum eorum, quibus affirmatiuæ partis autorum poſte- E rior concluſio ſuadebatur, negandum eſt, rationes, quæ pro reparatione earundem numero rerum permanentium allatæ ſunt in ſuperiori quæſtione oſtendere, ſucceſſiuas quoque redire poſſe eaſdem numero, niſi hæ intelligantur quoad ea, quæ per motum, & in tempore acquiruntur, excepto tamen adhuc loco, qui acquiritur motu locali, aut in quo mobile voluitur, qui locus, vt nunquam formaliter eſſe deſinit, ita nunquam F poteſt iterum eſſe incipere. Atque hinc patet ſolutio tertii eorum argumenti pro eadem concluſione.

Solutio tertii.

Ad ſecundum concedimus, hunc numero mundum, quoad res permanentes multis ante ſeculis imaginariis creari potuiſſe, & poſtea annihilatum eundem numero potuiſſe re-

Hunc mũdũ non potuiſſe alio tempore creari eũdem numero.

quoad res ſucceſſiuas. ſe reparari: cæterum quoad ſucceſſiuas ratione continuitatis earum ſucceſſiuæ neq; antequam conditus fuit, neq; poſtquam conditus eſt, potuiſſe creari, quia hoc pacto nec motus ſine tempore reali fieri potuit, (res nimirum ſine ſua proprietate omnino inſeparabili) nec tempus reale extra certã numero portionem temporis imaginarii, quæ redire eadem numero non poteſt. Reliquum eſt igitur, vt quam vim habeant argumenta, quibus communis, meritoque amplectenda opinio probari ſolet, expẽdamus, & in vero ſenſu pro noſtra concluſione tertia eſſe oſtendamus.

Expenduntur, & approbantur argumenta communis opinionis.

SECTIO IV.

Rectè dici tẽpus irreuocabile. PRIMVM argumentum rectè ſumitur vulgatum illud, *Fugit irreuocabile tempus*, cum verum ſit non modo quoad tempus imaginarium, ſed etiam quoad reale; cum hoc neque habeat rationem huius ſingularis temporis, neque etiam temporis abſolutè ſumpti, niſi quatenus incidit in tempus imaginarium. Cum autem tempus neutro modo idem numero reuocari poſſit, rectè inde colligitur, nec motum eundem reuocari poſſe, cũ tempus ſit eius propria affectio, ſine qua illud eſſe non poteſt, non ſolum naturaliter, ſed ne virtute quidem vlla.

Quodl. 4. art. 5. Secundum, quod eſt D. Thomæ, etſi ingenioſe impugnat Durandus, *quanquam in negatiua concluſione cum communi ſententia conuenit)* altius tamen videtur D. Thomas illud fundaſſe, quam vt Durandus euertere potuerit. *Impugnatio rationis D. Thomæ ex Durando.* Impugnatio eius hæc eſt, continuitatem, quæ requiritur ad vnitatem numeralem motus, aut temporis, non eſſe continuitatem eius cum alio motu, aut tẽpore, quia ſine hac poteſt quilibet motus, aut tempus eſſe vna numero quantitas continua, neque etiam eſſe continuitatem eiuſdem cum ſeipſo, ſiquidem eadem quantitas non continuatur ſecũ, ſed eſſe continuitatem partium conſtituentium vnum motum, aut vnum tempus: proinde ſolam interruptionem oppoſitam huic continuitati ſoluere vnitatem numeralem motus aut temporis, atque hinc fieri, vt etſi concipiamus eundem motum aut tempus regredi cum omnibus ſuis partibus, nihil tamen concipiamus repugnans eorum vnitatib numeralibus, etiamſi interruptæ ſint eorum durationes, quibus prius, & poſterius extiterũt. Vnde colligit Durandus propoſitum argumentum nihil conficere.

A Verum D. Thomas in eo proponendo profundius credendus eſt vim eius concepiſſe. *Propugnatur D. Thomæ ratio.* Cum enim intellexiſſet interruptionem cuiuslibet motus, & cuiuslibet temporis realis, ſoluere continuitatem eorum cum quolibet motu, ac tẽpore reali futuro, potiori ratione concepit, eam interruptionem ſoluere identitatem eorum numeralem. *Plura acquiri, vt dua quantitates ſint eadem numero, quã vt inter ſe continua.* Plura enim requiruntur, vt quantitates A. & B. ſint eædem numero, quam vt continuentur inter ſe: cum B prorſus omnia requirantur eadẽ in vtraque, vt ſint eædem numero, ſola autem earũ coniunctio ſufficiat, vt ſint continuatæ inter ſe. Itaque tota vis argumenti D. Thomæ in hac ratione poſita eſt: Nullus motus, nullumque tempus reale poteſt continuari cum motu, aut tempore vllo futuro, propter interruptionem ſui & ex conſequenti temporis imaginarii cum futuro tempore imaginario; ergo potiori ratione nullus motus, nullumq; reale C tempus poteſt eſſe idem numero cum vllo futuro: interruptio enim temporis imaginarii efficit, vt non ſolum ii motus, & tempora non poſſint continuari, ſed multo etiam magis, vt non poſſint eſſe eadem numero, quia nimirum numeralis vnitas tẽporis, & ex conſequenti motus pendet ex vnitate numerali temporis imaginarii, ſeu certæ, & deſignatæ illius portionis.

D Tertium argumentum eſt illud ipſum, quo primo loco probauimus tertiam concluſionem, quæ præcipuum ſenſum negatiuæ partis huius quæſtionis continet.

Quod ad quartum argumentum attinet, oppoſitæ partis autores ea ratione negant ſequelam, quia omnes dies futuri eſſent partes realiter diſtinctæ inter ſe vnius numero temporis: abſurdum autem foret admittere rem eandem eſſe partem ſui ipſius integrantem. Verũ etſi dies præcedentes vel breE uiſſimis quietibus à proxime ſequentibus diſtinguerentur, (*quod fieri poſſet*) idem abſurdum eſſet dicere: poſſe eos omnes eſſe vnum diem, atque dicere id habere poſſe continuatos inter ſe, vt hactenus continuati ſunt: adhuc enim extenſio omnium ſimul futura eſſet maior, quam extenſio ſingulorum; (propter extenſiones ſcilicet temporis imaginarii, in quas inciderent) & ex conſequenti maior eſſet extẽſio eiuſdem diei, quam eiuſdem F diei: neq; id accideret ratione temporis imaginarii tantum, ſed etiam temporis realis ſic interrupti; ratione videlicet moræ illius intrinſecæ, quam oppoſitæ ſententiæ defenſores tribuunt motui, & tempori reali abſolute ſumptis, etiam ſine reſpectu temporis imaginarii. Accedit, quod nulla ratio eſt, cur idem dies numero nõ poſſet reparari immediate,

mediate, poſtquam eſſe deſiit, & poſſet mediate: abſurdum enim, quod colligunt, ſi mediate repararetur, non naſcitur ex coniunctione, ſed ex abſurda eorum opinione.

Quintum quoque ex eo vim habet, quia cum vnitas numeralis temporis realis, & ex conſequenti motus, pendeat ex vnitate numerali tẽporis imaginarii, ſeu potius ex certa eius portione, in qua ambo tranſiguntur, fieri non poteſt, vt eadem numero redeant, quin id, quod formaliter eſt prius, dicatur de eo, quod formaliter eſt poſterius, & ex conſequenti vnum oppoſitum de altero.

Poſtremum denique in poſteriori ſenſu recte concludit, ſi aduerſæ partis autores concedant, moram vnam reparari poſſe immediate, poſtquam tranſacta eſt: erit enim duplo maior ſeipſa. Verum ſi id non concedant, ne ſuam ſententiam coarguant, adhuc illud abſurdum non vitabunt, etſi mora aliqua interponatur, nihilominus extenſionem intrinſecam repetitæ horæ fore duplo maiorem extenſione ſui ipſius. Accedit, quod etſi prior ſenſus non eſt verus in permanentibus, eſt tamen (velint ipſi, vel nolint) verus in ſucceſſiuis.

ΚΕΦ. ζ.

ΠΕρὶ a δὲ τῆς ἀπορίας τῆς εἰρημένης περί τε τοὺς ὁρισμοὺς, καὶ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς, τί ἐστιν αἴτιον τοῦ ἓν εἶναι. πάντων b γὰρ ὅσα πλείω μέρη ἔχει, καὶ μή ἐστιν οἷον σωρὸς τὸ πᾶν, ἀλλ' ἔστι τὸ ὅλον παρὰ τὰ μόρια, ἔστι τι αἴτιον. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς σώμασι τοῖς μὲν ἁφὴ αἰτία τοῦ ἓν εἶναι, τοῖς δὲ γλισχρότης ἤ τι πάθος ἕτερον τοιοῦτον. ὁ δ' ὁρισμὸς, λόγος ἐστὶν εἷς οὐ συνδέσμῳ, καθάπερ ἡ Ἰλιὰς, ἀλλὰ τῷ ἑνὸς εἶναι. τί οὖν ἐστιν ὃ ποιεῖ ἓν τὸν ἄνθρωπον, καὶ διὰ τί ἕν, ἀλλ' οὐ πολλὰ οἷον, τό, τε ζῶον, καὶ τὸ δίπουν, ἄλλως c τε καὶ εἰ ἔστιν ὥσπερ φασί τινες αὐτό τι ζῶον καὶ αὐτὸ δίπουν. διὰ τί γὰρ οὐκ ἐκεῖνα αὐτὰ ὁ ἄνθρωπός ἐστι, καὶ ἔσονται κατὰ μέθεξιν οἱ ἄνθρωποι οὐκ ἀνθρώπου οὐδενὸς, ἀλλὰ δυοῖν καὶ ζώου καὶ δίποδος: ὅλως δὴ οὐκ ἂν εἴη ἄνθρωπος ἕν, ἀλλὰ πλείω ζῶον καὶ δίπουν.

Φανε-

CAPVT VI.

DE a dubitatione autem propoſita circa definitiones, & numeros, quænam eſt cauſa, vt vnum ſint? Omniũ b enim, quæ plures partes habent, nec vniuerſum eſt vnum quaſi aceruus, ſed aliquid eſt totum præter partes, cauſa eſt aliqua, cur vnum ſint. Nam & in corporibus quibuſdam contactus eſt cauſa vnitatis, in aliis tenacitas, aliquæve alia ſimilis affectio. Definitio autem oratio eſt vna non coniunctione, vt Ilias, ſed quia vnius eſt. Quid igitur eſt id, quod hominem facit vnum? & cur vnum non multa ſunt exempli cauſa, animal, & bipes, præſertim c ſi quid ſunt, vt quidam aiunt, ipſum animal, & ipſum bipes? Cur enim homo non ſit illa ipſa? neq; erũt homines participatione non vnius, ſed plurium animales, inquam & bipedis? omninoque non erit vnum quid homo, ſed plura illa, animal, & bipes.

Perſpicuum

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Quæſtio. Cur principia rei, quæ definitioni reſpondent, ſint vnum. Item cur numerus.

DE a *dubitatione autem.*] Expoſitis hactenus principiis internis ſenſibilis ſubſtantiæ, agit hoc caput de eorum vnione, ex qua ſenſibilis ſubſtantiæ quiditas reſultat. Qua in re primum proponit quæſtionem, deinde ſoluit, tertio reiicit oppoſitas aliorum ſententias. Quæſtio igitur eſt; Quid ſit in cauſa, cur definitio, hoc eſt, principia rei, quæ definitione ſignificantur, itemque numeri, ſeu potius vnitates, ex quibus numeri conſtant, vnum ſit: de qua re libro ſuperiori cap. 12. & hoc ipſo lib. cap. 3. dubitatum eſt.

b *Omnium enim quæ plures*] Cauſam dubitationis hãc eſſe ait Ariſtoteles, quia omnium, quæ ſunt per ſe vnum, & non per accidens tantum, vt eſt aceruus, ſeu (*quod idem eſt*) in quibus totum non eſt partes ipſæ duntaxat, ſed aliquid aliud præter partes abſolute ſumptas (*vt dictum eſt libro ſuperiori cap. 17.*) cauſa eſt aliquid, ſubaudi, cur vnum ſint, hoc eſt cur partes vnum conſtituant, quo pacto contactus eſt cauſa vnitatis lapidum in pariete, & tenacitas, cauſa vnitatis tabularum in menſa, quæ ex pluribus agglutinatis conſtat, & aliæ affectiones in aliis generibus totius Satis autem patet definitionem non dici vnum ratione ſolius coniunctionis, hoc eſt, Grãmaticæ copulationis, quo pacto hiſtoria belli Troiani poteſt dici vna, ſed ea etiam de cauſſa, atque adeo præcipue, quia explicat naturam vnam. Quare cum definitio ſignificet & genus & differentiam, quæ efficiunt vnum per ſe, dubium eſt, cur genus & differentia, cum plura ſint, vnum tamen quid conſtituant. Eadem vero, imo & maior eſt dubitandi cauſa de numeris, ſi numerus eſt vnum per ſe. Eſt enim diſcretum quid, nihilque aliud eſſe videtur, quam vnitates ipſæ.

c *Præſertim ſi quid ſunt.*] Augetur dubitatio, ſi vera ſit opinio Platonis de ſeparatione generis & differentiæ à ſpecie, & a ſe inuicem, quæ ſeparatio colligitur ex illius ſententia de Ideis, vt

ſæpe

ſæpe dictum eſt. Difficilius eſt enim reddere rationem, cur res ſeparatæ à ſe inuicem vnum ſint, quam ſi ponantur coniunctæ, quanquam & hoc non careat ſua difficultate.

Φανερὸν d δὴ, ὅτι οὕτω μὲν μετιοῦσιν, ὡς εἰώθασιν ὁρίζεσθαι καὶ λέγειν, οὐκ ἐνδέχεται ἀποδοῦναι καὶ λῦσαι τὴν ἀπορίαν. εἰ e δέ ἐστιν ὥσπερ λέγομεν, τὸ μὲν ὕλη, τὸ δὲ μορφὴ, καὶ τὸ μὲν δυνάμει, τὸ δὲ ἐνεργείᾳ, οὐκ ἔτι ἀπορία δόξειεν ἂν εἶναι τὸ ζητούμενον. ἔστι f γὰρ αὕτη ἡ ἀπορία ἡ αὐτὴ κἂν εἰ ὁ ὅρος εἴη ἱματίου ὁ στρογγύλος χαλκός: εἴη γὰρ ἂν σημεῖον τοὔνομα τοῦτο τοῦ λόγου. ὥστε τὸ ζητούμενόν ἐστι, τί αἴτιον τοῦ ἓν εἶναι τὸ στρογγύλον καὶ τὸν χαλκόν; οὐκ ἔτι δ᾽ ἡ ἀπορία φαίνεται, ὅτι τὸ μὲν ὕλη, τὸ δὲ μορφή. τί οὖν τούτου τὸ αἴτιον, τοῦ, τὸ δυνάμει ὄν, ἐνεργείᾳ εἶναι, παρὰ τὸ ποιῆσαν ἐν ὅσοις ἐστὶ γένεσις; οὐδὲν γάρ ἐστιν αἴτιον ἕτερον τοῦ τὴν δυνάμει σφαῖραν, ἐνεργείᾳ εἶναι σφαῖραν: ἀλλὰ g τοῦτ᾽ ἦν τὸ τί ἦν εἶναι ἑκατέρῳ.

ἔστι h δὲ τῆς ὕλης μὲν νοητὴ, ἡ δὲ αἰσθητή: καὶ ἀεὶ τοῦ λόγου τὸ μὲν ὕλη, τὸ δὲ ἐνέργειά ἐστιν, οἷον ὁ κύ-

Perſpicuum d *ſane eſt, ſi ita tractanda res ſit, vt à quibuſdam definiri, & explicari conſueuit, fieri non poſſe, vt reddatur ratio aut dubitatio diſſoluatur. Si* e *vero, vt aſſerimus, alterum materia eſt, alterum forma; & illud potentia, hoc actu, nullus iam videbitur dubitandi locus de eo, quod quæritur. Eſt* f *enim dubitatio hæc eadem, ac ſi definitio veſtis æs rotundum eſſe ponatur; erit enim hoc nomen huius rationis ſignum. Itaque id, quod quæritur, huiuſmodi eſt, quænam ſit cauſa, cur æs, & rotundum vnum ſint. Nec vero vlla præterea videtur propoſita dubitatio, quia alterum materia eſt, alterum forma. Quid igitur huius rei cauſa eſt in iis, quæ gignuntur, vt id, inquam, quod potentia erat, actu ſit præter id, quod fecit? Nulla enim alia eſt cauſa, cur id, quod potentia erat globus, eſſet actu globus; ſed* g *hæc erat vtriuſque quiditas.*

Eſt h *autem materia alia intelligibilis, alia ſenſibilis; & ſemper in ratione alterum materia eſt, alterum actus, vt cum circulus dicitur figura*

d *Perſpicuum ſane eſt.*] Reſpondet propoſitæ quæſtioni. Ac primum quidem docet apud Platonem non ſolum difficile eſſe, ſed etiam impoſſibile quæſtionem diſſoluere, quod ad definitiones attinet, cum ex eius ſententia colligatur, genus & differentiam eſſe res per ſe ſubſiſtentes, & à ſe inuicem ſeparatas. Quo loco videtur innuere, non ſolum apud Platonem, ſed etiam ſimpliciter inſolubilem eſſe quæſtionem quoad numeros, ſi ſumantur vt ſunt in rebus ipſis, quo pacto nihil eſt, quod vnitates coniungat, & vnum efficiat. *Apud Plato. quæſtionem eſſe indiſſolubilem. tex.15. Etiā quoad numeros.*

e *Si vero, vt aſſerimus.*] Docet, apud ſe quæſtionem propoſitam nullam habere difficultatem, quippe ex cuius ſententia colligi nequeat, genus & differentiam eſſe res ſeparatas inter ſe, ſed potius naturali quaſi affectu coniunctas; cum ſæpe dixerit, genus eſſe vt materiam, differentiam vero vt formam, quarum illa ſuapte natura potentia eſt, hæc vero actus & perfectio illius. *Reſponſio.*

f *Eſt enim dubitatio hæc.*] Affert exemplum more ſuo in artefactis. Eſtque ſenſus loci, perinde reſpondendum eſſe quæſtioni propoſitæ, ac ſi quis quærat, cur æs rotundum, quod poteſt dici definitio veſtis (nempe ſi nomen veſtis imponatur toti compoſito, quod nomine caret) ſit vnum quid, & non potius plura, quemadmodum & vocabula ipſa. Dicendum eſt enim, cauſam eſſe, quia alterum vocabulum ſignificat materiam & potentiam ad perfectionem artis; alterum ipſam formam, & perfectionem inductam. Quo fit, vt nihil opus ſit quærere extra naturas materiæ & formæ, quid ſit cauſa vnitatis eorum, quorum alterum vt materia ſe habet, alterum vt forma, & perfectio illius; cum perfectio, & id, cuius eſt perfectio & abſolutio, naturaliter copulentur. Niſi quis velit adiungere cauſam efficientem vnitatis, ſeu vnionis, & (quod conſequens eſt) finalem, vt ſi dicat cauſas etiam vnitatis æris cum rotunditate eſſe fabrum ærarium, & vſum ænei globi. Verum hæ cauſæ externæ non ſunt vniuerſales cauſæ vnitatis, cum in Mathematicis non dentur. *Exemplo declaratur.*

g *Sed hæc erat vtriuſque*] Senſus eſt: Sed cauſa, quæ eſt ſimpliciter, & vniuerſe reddenda, eſt quiditas & natura materiæ, & formæ, vt dictum erat.

h *Eſt autem materia alia*] Docet, dictam cauſam reddendam eſſe non ſolum in iis, quæ gignuntur & intereunt, ſed in omnibus omnino rebus, quæ naturam habent ſiue ſenſibilem, cuiuſmodi ſunt res omnes naturales, etiamſi ſint incorruptibiles; ſiue intelligibilem, quales ſunt mathematicæ: ſemper enim in definitionibus rerum vtriuſque generis cernitur materia, & forma, quæ inter ſe, vt dictum eſt, naturalem quaſi effectum ad vnionem habent, vt in definitione animalis tale corpus, & talis anima, & in definitione circuli ſuperficies recta, & figura rotunda. Itaq; cauſa, cur genus & differentia vnum quiddam ſint, non ea redditur his verbis ab Ariſtotele, quia genus ſit vt materia, & differentia; vt forma, ſed quia ſemper in definitionibus *Quibus rebus accommodanda. tex.16.*

huiuſmodi rerum reperitur vera materia, & vera forma, quæ etſi ſunt diuerſa entia, nec de toto prædicantur, forma tamen ſuapte natura eſt perfectio materiæ. Videtur autem Ariſtoteles feciſſe tranſitum à genere & differentia, ad veram materiam, & veram formam, duabus de cauſis; primum, quia vbi non eſt compoſitio ex vera materia, & vera forma, non videtur habere locum propoſita dubitatio. Quis enim dubitet, cur genus & differentia coloris, qualitas, inquam, viſibilis, ſint vnum quid, cum ambo perſpicue pro vna eademque qualitate ſumantur. Et tamen multi dubitant, cur corpus & animatum, quæ ſunt genus, & differentia viuentis, vnum conſtituant, cum videantur eſſe res diuerſæ, tametſi re vera non ſunt. Deinde, quia in iis, quæ ita conſtant genere & differentia, vt non conſtent vera materia & forma, non cernimus alteram rei partem ante aliam exiſtere, vt cernimus in plurimis earum, quæ conſtant vera materia, & vera forma, in omnibus, inquam, quæ gignuntur & intereunt, in quibus quidem ſemper materia præcedit formam. In his autem ea ratione magis congruit genus cum vera materia, quam in cæteris, quia in his tantum videtur genus exiſtere ante differentiam; quo pacto in generatione hominis prius exiſtit corpus informatum anima viuentis, deinde animalis, & tandem hominis.

In quib. quæſtio hæc ſit perſacilis.

ὁ κύκλος σχῆμα ἐπίπεδον. ὅσα i δὲ μὴ ἔχει ὕλην, μήτε νοητὴν, μήτε αἰσθητὴν, εὐθὺς ὅπερ ἕν τι εἶναί ἐστιν ἕκαστον, ὥσπερ καὶ ὅπερ ὄν τι, τὸ l τόδε, τὸ ποιὸν, τὸ ποσόν: διὸ m καὶ οὐκ ἔνεστιν ἐν τοῖς ὁρισ-

figura plana. Quæcunque i *vero neque ſenſibilem, neque intelligibilem materiam habent, ſtatim eorum quodque quidquid eſt, vnum quoddam eſſe eſt, quemadmodum & quidquid eſt, ens quoddam eſt, hoc,* l *inquam, quale, quantum. Quare* m *neque ens, neque vnum in definitionibus inſunt,*

In quibus locum non habeat.

i *Quæcunque vero neque ſenſibilem.*] Docet, quæſtionem propoſitam non habere locum in iis, quæ neque ſenſibilem, neque intelligibilem materiam habent. Et quantum primo aſpectu apparet, videtur hanc rationem reddere. Quia non conſtant genere & differentia, ſed ſtatim eorum quodque ſine vlla comparatione eſt vnum quoddam eſſe, hoc eſt, vnum quid, quemadmodum & ens quoddam. Atque hæc eſt expoſitio Alexandri, credentis, nomine materiæ intelligibilis ſignificari etiam quæcunque genera. Verum, quia credendum non eſt, Ariſtotelem putaſſe, ſubſtantias ſeparatas carere genere, vt libro duodecimo oſtendemus; nec etiam dicendum eſt cum Alexandro, genera omnia comprehendi nomine materiæ intelligibilis, ſed ea ſola entia, quæ extenſionem habent partis extra partem, vt diximus libro ſexto, alio modo eſt locus exponendus. Senſus ergo eſt, Ea, quæ prorſus carent materia, non habere vnitatem ab alio formaliter, quemadmodum neque entitatem. Nihil enim in eis reperitur, quod ſit pura potentia, ac proinde ſuapte natura accipiens formaliter entitatem ab alio, vt reperitur in rebus materialibus; ſed quicquid in eis cernitur, eſt actus & forma, ac proinde ex ſe formaliter eſt ens & vnum. Hoc tamen non impedit, quo minus res immateriales conſtent genere, & differentia. Neque enim neceſſe eſt, vt genera omnia ſint puræ potentiæ; quin etiam pauciſſima ſunt huiuſmodi, ea nimirum ſola, quæ prædicantur in quæſtione quid eſt de aliqua ſpecie materiæ primæ, ſeu (quod idem eſt) quæ ſunt materiæ primæ aptæ, vt diuidantur in plures ſpecie materias primas. Hæc autem videntur eſſe tantum duo; vnum materia prima in commune; alterum materia corporum incorruptibilium, quæ diuiduntur in tot ſpecies primarum materiarum, quot ſunt corpora incorruptibilia ſpecie diuerſa, vt patebit libro decimo.

Quæ genera dicantur materiæ intelligibilis.

6.1.q.6.ſect.1.

Quæ eorum ſint puræ potentiæ.

l *Hoc, inquam.*] Id eſt, ſubſtantia actualis, quæ ſola per ſe ponitur in prædicamentis. Quod autem Ariſtoteles connumerat qualitatem inter entia prorſus expertia materiæ, indicat, illum non negaſſe qualitates immateriales ſubſtantiarum ſeparatarum, & animæ rationalis. Quod vero adiungit quantitatem, quæ tamen re vera ſine materia non intelligitur, vel referri poteſt ad quantitatem, quatenus dicitur de numeris idealibus, (dicebantur enim ideæ numeri quidam) vel ita late ſumitur quantitas, vt de numeris rerum ſeparatarum dicatur.

Agnouiſſe Ariſt. qualitates in ſubſtantiis ſeparatis.

m *Quare neque ens.*] Elicit obiter ex proxime dictis, cur neque ens, neque vnum in definitionibus poni ſoleant. Neque enim in definiendo aſcendunt Philoſophi vltra genera ſumma. Cauſa igitur eſt, quia ens & vnum non ſunt genera. Quod enim non ſint differentiæ, perſpicuum eſt. Quod autem non ſint genera, ex ſimilitudine generum ſummorum cum rebus immaterialibus colligendum eſſe vult. Nam quemadmodum ſubſtantiæ immateriales non conſtant pura potentia, & actu; ita neque ſubſtantia, qualitas, aut quantitas, ex genere & differentia. Quare ſi hæc non componuntur ex genere, ſatis liquet, neque ens, neque vnum eſſe genera: eſſent enim horum generum proxima. Et loquitur de vno, quatenus eandem naturam ſignificat, quam ens, vt quarto libro, & alibi ſæpe.

Ens & vnũ cur nõ ponantur in definitionibus.

n *Ipſaque.*

ὁριςμοῖς, οὔτε τὸ ὄν, οὔτε τὸ ἕν· καὶ τὸ n τί ἦν εἶναι εὐθὺς, ἕν τί ἐστιν, ὥσπερ καὶ ὄν τι. διὸ o οὐκ ἔστιν ἕτερόν τι αἴτιον τοῦ ἓν εἶναι οὐδενὶ τούτων, οὐδὲ τοῦ ὄν τι εἶναι· εὐθὺς γὰρ ἕκαστόν ἐστιν ὄν τι καὶ ἕν τι, οὐχ p ὡς ἐν γένεσι τῷ ὄν τι καὶ τῷ ἑνὶ, οὐδ᾽ ὡς χωριστῶν ὄντων παρὰ τὰ καθ᾽ ἕκαστα.

Διὰ q ταύτην δὲ τὴν ἀπορίαν οἱ μὲν μέθεξιν λέγουσι, καὶ αἴτιόν τι τῆς μεθέξεως, καὶ τί τὸ μετέχειν ἀποροῦσιν. οἱ δὲ συνουσίαν r ψυχῆς, ὥσπερ Λυκόφρων φησὶν εἶναι τὴν ἐπιστήμην τοῦ ἐπίστασθαι, καὶ ψυχῆς. οἱ s δὲ σύνθεσιν ἢ σύνδεσμον ψυχῆς, σώματι

inſunt, ipſaque n quiditas ſtatim vnum quid eſt, quemadmodum & ens quoddam. Quo o fit, vt nihil aliud ſit cauſa, cur nullum horum ſit vnum, aut ens: ſtatim enim vnumquodque ens quoddam, & vnum quiddam eſt; nec p ſunt in ente, & vno vt in genere, neque quaſi ſeparata, & præter ſingularia.

Ob q hanc autem dubitationem quidam participationem, & participationis cauſam quandam aiunt; verum quid ſit participatio, addubitant: alii r animæ copulationem; quo pacto Lycophron ſcientiam copulationem ipſius, ſcire, & animæ dicit: alii ſ ipſum corporis viuere, compoſitionem, aut

n *Ipſaque quiditas.*] Si hoc nomine ſignificat formam, vt ſæpe, ſenſus eſt, formam vt non eſt vnum per compoſitionem ex pura potentia, & actu, ita neque ens. Si vero intelligit eſſentiam in commune, prout cum ente conuertitur, quod magis cohæret cum verbis proxime præcedentibus, ſenſus eſt, Quemadmodum nec ens, neque vnum ſunt abſtracta à generibus ſummis, ſed eorum nomina immediate ſignificant ipſa genera ſumma; ita nomen quiditatis immediate ſignificare ipſas quiditates generum ſummorum.

Nõ dari qditatem vnam communẽ generibus ſummis.

o *Quo fit, vt nihil aliud.*] Sunt, qui hoc referant ad cauſam efficientem, vt Ariſtoteles hic colligat, res materiæ expertes carere cauſa efficiente per motum, quæ tamen conceſſa fuerat paulo ante rebus caducis, vt efficiens vnitatis earum. Videtur tamen Ariſt. intelligendus de cauſa formali vnitatis & entitatis earum, quaſi dicat, cauſam huiuſmodi in harum rerum genere non eſſe aliud quidpiam ab ipſis rebus, vt in rebus compoſitis ex materia & forma (*eſt enim forma aliud à compoſito*) ſed quamque ipſarum per ſe ipſam primo eſſe ens, & ex conſequenti vnum. Tametſi ex hoc pronuntiato illud aperte ſequitur.

Res immaterial. non habere præter ſe ipſas cauſam formalẽ ſuæ vnitatis.

p *Nec ſunt in ente, & vno.*] Duo negat, quorum oppoſita Plato affirmabat: alterum res materiæ expertes eſſe in ente & vno, tanquam in genere, quod ex dictis ſequitur; alterum eſſe ſeparatas, & præter ſingularia, quod Plato de Ideis cenſebat. Adeo enim hoc poſterius ſibi perſuadet Ariſt. vt putet, ſpecies rerum immaterialium non ſolum re, ſed ne ratione quidem diſtinctas eſſe à ſuis ſingularibus, ac proinde non plura eſſe earum indiuidua, quam ſpecies.

Non eſſe ſeparatas à ſingularibus.

q *Ob hanc autem dubitationem.*] Reiicit oppoſitas aliorum ſententias de cauſa vnitatis principiorum ſenſibilis ſubſtantiæ, materiæ, inquam, & formæ, recitatis primum quorundam ea de re opinionibus. Aiunt enim Platonici, participationem eſſe cauſam, cur vnum ſint cauſamq; etiam ipſius participationis adiungunt. Verum quid ſit participatio, addubitant, hoc eſt, ſatis explicare nequeunt. Dicunt enim, homines particulares, quos materiæ nomine appellant, propter participationem hominis communis, quem formam ſiue ideam nuncupant, eſſe idem cum illo: adduntq; cauſam ipſiꝰ participationis hãc eſſe, vt homines particulares & ſint, & modo aliquo ſub ſcientiam cadant. Sed cum ab eis quæritur, quid ſit ipſa participatio, exponere quidem conantur, ſed non omnino ſatisfaciunt rogantibus: ſiue enim dicant eſſe imitationem exemplaris, ſiue quiduis aliud non ſatis videntur reddere cauſam, cur particularia ſint vnum & idẽ cum cõmuni.

Quã cauſam reddebãt Platonici, cur ex materia, & forma vnum fiat.

r *Alii vero animæ copulationem.*] Lycophron ſophiſta dicebat, copulationem eſſe cauſam vnitatis materiæ cum forma; quo pacto ſcientia, quam aiebat eſſe copulationem animæ cum ipſo ſcire, videtur cauſa vnitatis vtriuſque. Quod ſi ſcire hic ſumeretur pro actu ſciendi, non abſque veriſimilitudine aliqua loqueretur Lycophron. Habitus enim eſt medium quid inter potentiam & actum: at cum non videatur ſumi pro ſcire actu, ſed habitu, vt ſemper copulatio, & ea, quæ copulantur, intelligantur eſſe ſimul; crediderim potius locum corruptum eſſe à librariis, commutatione verborum ſcire, & ſcientiæ, vt ſic legendum eſſet [*Quo pacto Lycophron ipſum ſcire copulationem ſcientiæ & animæ eſſe dicit.*] In eandem enim formam ſequuntur cætera exempla contextus, & Ariſt. paulo poſt ait, eandem eſſe rationem in omnibus.

Quam Lycophron.

ſ *Alii ipſum viuere.*] Erãt, qui dicerẽt ipſum viuere eſſe vinculũ aut cõpoſitionem animæ cũ corpore, quia tandiu anima eſſet vnita corpori, quãdiu corpus viueret. Quid aũt interſit inter copulationẽ, vinculũ, & cõpoſitionem, ſic videtur exponendũ, vt copulatio intelligatur media inter copulata, veluti gluten inter tabulas agglutinatas; vinculũ vero aliquid extrinſecus adhærẽs, ac vniens; cõpoſitio aũt pura cõiunctio eorũ, quæ ante ſeparata erãt; quo pacto lapides quadri, qui parietẽ abſq; calce aut alia media materia cõficiunt, dicũtur cõpoſiti in pariete, aut parietẽ componere. Atq; his trib. modis ſignificatur omnis ratio vniẽdi res, q̃ ante erãt actu diuiſæ à ſe inuicem.

Quam alii veteres Philoſophi.

cem. Vniuntur enim aut re alia interiecta, vel extrinſecus ſtringente, aut ſola coniunctione alterius cum altera.

σώματι τὸ ζῆν. καίτοι t ὁ αὐτὸς λόγος ἐπὶ πάντων. καὶ γὰρ τὸ ὑγιαίνειν ἔσται ἢ συνουσία: ἢ σύνδεσμος, ἢ σύνθεσις ψυχῆς καὶ ὑγιείας: καὶ τὸ τὸν χαλκὸν εἶναι τρίγωνον, σύνθεσις χαλκοῦ καὶ τριγώνου: καὶ τὸ λευκὸν εἶναι, σύνθεσις ἐπιφανείας καὶ λευκότητος. αἴτιον u δ' ὅτι δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας ζητοῦσι λόγον ἑνοποιὸν καὶ διαφοράν. ἔστι δ', ὥσπερ εἴρηται, καὶ ἡ ἐσχάτη ὕλη καὶ ἡ μορφὴ ταὐτό, τὸ μὲν δυνάμει, τὸ δὲ ἐνεργείᾳ. ὥστε ὅμοιον τὸ ζητεῖν τοῦ ἑνός τι αἴτιον, καὶ τοῦ ἓν εἶναι: ἓν γάρ τι ἕκαστον: καὶ τὸ x δυνάμει καὶ τὸ ἐνεργείᾳ ἕν πως ἐστίν. ὥστε αἴτιον οὐδὲν ἄλλο πλὴν εἴ τι ὡς κινῆσαν ἐκ δυνάμεως εἰς ἐνέργειαν. ὅσα y δὲ μὴ ἔχει ὕλην, πάντα ἁπλῶς ὅπερ ὄντα τι.

aut vinculum animæ aſſerunt. Atqui t eadem eſt in omnibus ratio: etenim ipſum ſanum eſſe, animæ, & ſanitatis aut copulatio, aut vinculum, aut compoſitio erit; & as eſſe triangulum compoſitio erit æris, & trianguli, item album eſſe vnum, compoſitio ſuperficiei, & albedinis. Cauſa u vero eſt, quia potentiæ, & actus rationem vnientem, & differentiam quærunt. Materia autem vltima, & forma, vt dictum eſt, idem ſunt; illud quidem potentia, hoc autem actu. Itaque vnius cauſam aliquam, & cur vnum ſit, quærere non differunt: quodlibet enim vnum quippiam eſt; & x quod potentia eſt, & quod actu, vnum quodammodo ſunt. Quare cauſa alia nulla eſt, niſi vt id, quod ex potentia in actum mouit. Quæ y autem materiam non habent, ea omnia ſimpliciter quod quid ſunt.

Refutantur omnes. t *Atqui eadem eſt ratio.*] Refutat propoſitas ſententias. Cum enim eadem ſit ratio in omnibus, cur forma & materia vnum efficiant: etſi in quibuſdam dubium eſſe poteſt, ſitne vera aliqua ex prædictis ſententiis, vt in vnione animæ cum corpore (de hac enim, quo pacto fiat, alii aliter ſenſerunt, quibuſdam dicentibus, animam copulari cum corpore, interueniente quadam ſubſtantia media, aliis coniunctione ſola, & aduentu ante exiſtentis animæ in corpus præparatum,) tamen de quibuſdam perſpicua res eſt, non poſſe vnitatis cauſam ad aliquid ex tribus prædictis reuocari. Valere enim nec copula eſſe poteſt valetudinis cum anima, hoc eſt, cum re animata, nec etiam vinculum, cum ſit potius effectus valetudinis exiſtentis in animali; & ex conſequenti poſterius quid ſuapte natura vnione vtriuſque. Nam quod non ſit compoſitio, ex eo patet, quia compoſitio hoc ſaltem habet, vt nõ ſit niſi eorum, quæ ante ſeparata fuerunt, vt dictum eſt. Quo eodem modo eſt perſpicuum, nec triangulum eſſe, poſſe dici cauſam, cur æs, & figura trianguli ſint vnum; nec album, cur albedo & ſuperficies ſint vnum; ſiue hæc dicantur copulationes, ſiue vincula, ſiue compoſitiones. Hæc breuiter potius inſinuat Ariſt. quam aperte docet, ſignificans verbo [*Erit*] adeo perſpicua abſurda in his exemplis poſſe cerni contra prædictas ſententias, vt explicatione non egeant.

Quæ omnib. fuerit cauſa errandi. u *Cauſa vero.*] Tradit cauſam erroris dictorum Philoſophorum. Ea vera eſt, quia quærebant rationem aliam, cauſamve venientem potentiæ & actus præter efficientem, aliam, inquam, ab ipſa natura potentiæ & actus; id quod faciebant, quia perinde quærebant, ac iudicabant de differentia potentiæ & actus, ac ſi forent res penitus diuerſæ, & quæ non eſſent ad vnionem naturaliter propenſæ. *Vnitatis rerum material. quæ ſit vera cauſa.* Eſt autem id falſum, quia vltima materia, hoc eſt, vltima præparatione diſpoſita, & forma, quæ præbet rei ſpeciem, idem ſunt quodammodo (*vt paulo poſt exponitur*) hoc eſt, vnum & idem ex ſe ipſis conficiunt. Quare cum nulla alia ſit quærenda cauſa vnitatis rerum, quam eſt entitas earum: (*eſt enim vnitas entitatis proprietas, quæ ſimul eadem generatione conficitur*) entitatis autem nulla præterea cauſa quæratur, niſi efficiens, & quæ ex ea ſequitur, finalis: ridiculum ſane eſt aliam quærere vnitatis præter ipſam potentiam materiæ, & perfectionem actus, quæ nimirum ab efficiente & fine diuerſa ſit.

Ens prius potentia, poſtea actu, idem eſt. x *Quod autem potentia eſt.*] Hoc eſt, potentia ipſa & actus. Nam ens, quod modo potentia eſt, modo vero actu non quodammodo tantum, ſed prorſus idem eſt. Idem enim ignis numero eſt, qui ante fuit potentia, & poſtea factus eſt actu, tametſi ex hac perfecta identitate naſcitur identitas illa inchoata potentiæ & actus, ſiue materiæ & formæ, ex quibus vnitas, ac identitas rei compoſitæ conficitur, cum ad eam naturaliter dirigatur.

Quam cauſam effic. vnitatis earum neget Ariſt. rebus immaterial. y *Quæ autem materiam.*] Repetit, id quod de cauſa vnitatis rerum prorſus materialium dixerat, videlicet non eſſe in eis quærendam cauſam vnitatis ab illis diuerſam, ſiue internam, ſiue externam, mouentem ex potentia in actum, vt proxime dixerat, hoc eſt, diſponentem potentiam ad introductionem actus. Ex quibus verbis planius intelliges, cum Ariſtot. paulo ante negauit cauſam efficientem rerum immaterialium, de mouente ſola intelligendum eſſe neceſſario, non de quouis modo producente, vt diximus.

COM-

COMMENTARII PETRI FONSECÆ SOCIETATIS IESV,

IN NONVM LIBRVM METAPHYSICORVM ARISTOTELIS.

Procemium.

EXPEDITA eſt adhuc diſputatio de ente, vt diuiditur iu decem prædicamenta. Tametſi ſolum ferme primum genus eà ratione explicatum eſt, quod cætera ratione illius & ſint, & dicantur entia, & ipſius natura perſpecta de iis ſorſim agere non videbatur neceſſe. Nunc vero, id eſt, toto hoc libro eam diuiſionem entis perſequitur Ariſtoteles, quam lib. 5. cap. 7. poſt ſuperiorem proxime propoſuerat, nempe, quæ illud in potentiam, & actum diſtinguitur. Quæ diuiſio non modo complectitur genera omnia ſuperiora, ſed in ſingulis etiam certa quadam ratione reperitur. Et quoniam potentia in naturalibus (à quibus ad ſupernaturalia gradum facimus) generationis ordine prior eſt actu; agit primum Ariſtoteles de potentia vſque ad fin. 5. cap. tum cap. 6. & 7. de actu, poſtremo in reliquis de comparatione potentiæ, & actus inter ſeſe.

Quæ ſit materia huius libri.

Text. 14.

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ
τῶν μετὰ τὰ φυσικὰ
τὸ Θ.

ΚΕΦ. Α.

ΠΕρὶ a μὲν οὖν τοῦ πρώτως ὄντος, καὶ πρὸς ὃ πᾶσαι αἱ ἄλλαι κατηγορίαι τοῦ ὄντος ἀναφέρονται, εἴρηται, περὶ τῆς οὐσίας. κατὰ b γὰρ τὸν τῆς οὐσίας λόγον λέγεται τἄλλα ὄντα, τό, τε ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν, καὶ τἄλλα τὰ οὕτως λεγόμενα: πάντα c γὰρ ἕξει τὸν τῆς οὐσίας λόγον, ὥσπερ εἴπομεν ἐν τοῖς πρώτοις λόγοις. ἐπεὶ d δὲ λέγεται τὸ ὂν, τὸ μὲν τὸ τί, ἢ ποιὸν, ἢ ποσὸν, τὸ δὲ κατὰ δύναμιν, καὶ ἐντελέχειαν, e καὶ κατὰ τὸ ἔργον, διορίσωμεν καὶ περὶ δυνάμεως καὶ ἐντελεχείας καὶ f πρῶτον περὶ δυνάμεως, ἣ λέγεται μὲν μάλιστα κυρίως, οὐ μὴν g χρησίμη ἐστὶν πρὸς ὃ βουλόμεθα νῦν. ἐπὶ πλέον γὰρ ἐστιν ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια τῶν μόνον λεγομένων κατὰ κίνησιν. ἀλλ' εἰπόντες περὶ ταύτης ἐν τοῖς περὶ τῆς h ἐνεργείας διορισμοῖς, δηλώσομεν καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

ὅτι

ARISTOTELIS
Metaphyſicorum
Lib. IX.

CAPVT I.

AC a de primo quidem ente, & ad quod cætera omnia entis prædicamenta referuntur, dictum eſt; de ipſa, inquam, ſubſtantia. Namque b *ratione ſubſtantiæ cætera dicuntur entia, & quantum, & quale, & reliqua, quæ hæc modo dicuntur. Omnia enim ſubſtantiæ* c *rationem habebunt, vt in primis ſermonibus diximus. Sed* d *quoniam ens partim dicitur quid, aut quale, aut quantum, partim potentia, & actu,* e *atque ab opere; de potentia quoque, & actu diſſeremus; ac* f *primum de potentia, quæ maxime propriè dicitur, tametſi ad id, quod nunc volumus, vtilis* g *non eſt. Plura enim complectuntur potentia, & actus, quam quæ ſolum ex motu dicuntur. Cæterum de hac cum dicemus in* h *diſputationibus de actu de aliјs etiam explicabimus.*

Quod

CAPITIS PRIMI EXPLANATIO.

AC a *de primo quidem.*] Facit tranſitum initio libri ab iis, quæ in ſuperioribus duobus tractauerat ad explicationem entis potentia, & entis actu, quæ in hoc ipſo expedienda ſunt.

b *Namq; ratione ſubſtantiæ*] Hoc probatum eſt initio quarti, & ſeptimi.

c *Subſtantiæ rationem habebunt.*] Id eſt, ſi omnino reſoluantur eorum definitiones, rationeſve rationem ſubſtantiæ continebunt. *Text. 1.*

d *Sed quoniam ens.*] Etſi Ariſtoteles lib. 5. cap. 7. inter has duas diuiſiones eam diſtinctionem inſeruit, qua Verum dicitur ens, & Falſum non ens, (*quæ etiam quaſi genera quædam ſuas quodammodo habent ſpecies*) hic tamen merito prætermiſſa eſt, quod ens hoc pacto ſumptum non ſit ens reale, ſed rationis, & vtrunque ad prædicamenta ipſa ſuo quodque modo reuocetur. *Text. 14.*

e *Actu, atque ab opere.*] Duobus nominibus æque ſignificari ſolet actus apud Ariſtot. dicitur

enim

enim & ἐντελέχεια, & ἐνέργεια; ſed quia verbum ἐνέργεια ἀπὸ τοῦ ἔργου, hoc eſt, ab opere deducitur, idcirco Ariſtot. vitandæ ſimilitudinis cauſa non dixit hoc loco, καὶ ἐντελέχειαν καὶ ἐνέργειαν, ſed καὶ κατὰ τὸ ἔργον, quaſi dixerit, Et eo nomine, quod ab opere ducitur, quod nomen eſt ἐνέργεια. Sed de vi vtriuſque verbi, & quodam ſignificationis eorum diſcrimine, inferius non nihil dicemus. Quo fit, vt non recte ſentire videantur, qui hoc loco nomen actus & nomen operis, pro eodem poſita ſentiunt; cum opus minus late pateat, quam actus, etſi nomen τῆς ἐνεργείας quod ab ope deductū eſt, omnia actuum genera complectatur.

f *Ac primum de potentia.*] Cum potentia, & actus duobus modis ſumi poſſint; vno, vt contracta ſunt ad res mobiles, ſiue naturales; altero, vt in rebus etiam immobilibus inueniuntur; ratio autem philoſophandi poſtulet, vt ea, quæ ſunt in rebus immobilibus, ex mobilibus inueſtigentur, merito ait Ariſt. ſe prius explicaturum in hoc libro potentiam cum motu cõiunctam, actumque ei reſpondentem (*quod ſubaudiendum eſt*) quam diſſerat de potentia & actu, quatenus ad immobilia etiam pertinent, quod ex proprio inſtituto faciet lib. 12. præſertim cum potentia in communi vſu maxime proprie dicatur de potentia, quæ cernitur in rebus mutationi ſubiectis, vt hic ait Ariſt. Qua ex re illud obiter colligi poteſt, plane cognouiſſe Ariſt. potentiam effectiuam ſine motu, quod quidam Philoſophiæ deprauatores negant. Etenim propter hanc potiſſimum, & actum ei reſpondentem, docet hoc loco latius patere potentiam, quam potentiam naturalem, & actum etiam, quam naturalem actum, ſeu cum motu coniunctum. Alexander tamē in huius loci expoſitione variat, nec verum ſenſum attingit. Illud interim aduerte, etſi Ariſt. ad lib. 12. differt propriam & peculiarem explicationem eius actus & potentiæ, quæ cum motu coniuncta non ſunt, in hoc tamen libro cum de actu phyſico diſſerit, nonnulla de illorum vtroque attingere, vt cap. 6. patebit: quod idem hic pollicetur, cum ait, Cæterum de hac, & quæ ſequuntur.

Cognouiſſe Ariſt. potentiam effectiuam ſine motu.

g *Vtilis non eſt.*] Potentia, quæ cernitur in rebus materialib⁹, dicitur non eſſe vtilis ad hanc tractationem, non quia vtilis non ſit, ſed quia non eſt vtilis quaſi propria ſolius Metaphyſici, quod idem intellige de proprio actu, quem reſpicit: alioqui vtilem eſſe vel hic ipſe liber ſatis declarat, quem Ariſt. magna ex parte in ea explicanda ponit. Hinc iudicat Alexander verbum [*vtilis*] pro admodum vtili accipiendum. Quod ſi non eſſet tanta conſenſio codicum legentium οὐ μὴν χρησίμη, probaremus lectionem veteris cuiuſdā manu ſcripti habentis pro χρησίμη χρησιμωτάτη, id eſt, vtiliſſima. Dici quoque poteſt potentia phyſica non vtilis huic tractationi, quia, ſi ſola ea intelligatur in diuiſione entis in actum, & potentiam, non exhauriet vtique totam entis, vt ita dicam, potentialitatem; quemadmodum neque actus ei reſpondens totam eiuſdem actualitatem. Itaq; quod ad hanc diuiſionem attinet, non eſt vtilis, etſi alioqui ſit non parum vtilis.

Vt ſit, aut non ſit vtilis huic tractationi potētia rerum materialium.

h *In diſputationibus de actu.*] Vocat librum hunc diſputationes de actu, quia etſi in eo de potentia phyſica & actu phyſico diſſerit, aſſcribit tamen tractationem ſoli actui, quod actus, & perfectior ſit, & abſolute notior.

ὅτι μὲν ἰ οὖν λέγεται πολλαχῶς ἡ δύναμις, καὶ τὸ δύνασθαι, διώρισται ἡμῖν ἐν ἄλλοις· τούτων δ' ὅσαι μὲν ὁμωνύμως λέγονται δυνάμεις, ἀφείσθωσαν. ἔνιαι γὰρ ὁμοιότητί τινι λέγονται, καθάπερ ἐν γεωμετρίᾳ καὶ δυνατὰ καὶ ἀδύνατα λέγομεν τῷ εἶναί πως, ἢ μὴ εἶναι. ὅσαι δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ εἶδος, πᾶσαι ἀρχαί τινές εἰσι, καὶ πρὸς πρώτην μίαν λέγονται, ἥ ἐστιν ἀρχὴ μεταβολῆς ἐν ἄλλῳ ἢ ᾗ ἄλλο. ἡ μὲν γὰρ τοῦ παθεῖν ἐστι δύναμις, ἡ ἐν αὐτῷ τῷ πάσχοντι ἀρχὴ μεταβολῆς παθητικῆς ὑπ' ἄλλου ἢ ᾗ ἄλλο. ἡ δ' ἕξις l ἀπαθείας τῆς ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ φθορᾶς τῆς ὑπ' ἄλλου ἢ ᾗ ἄλλο, ἀρχῆς μεταβλη-

Quod i igitur potentia, ipſumq; poſſe multis modis dicatur, alibi à nobis definitum ſit. Et eæ quidē potentiæ, quæ æquiuoce dicuntur, omittantur. Nonnullæ enim ſimilitudine quadam dicuntur: quo pacto in Geometria & poſſibilia, & impoſſibilia dicimus, quod modo aliquo ſint, aut non ſint. Quæcunq; vero ad eandem ſpeciem pertinent, eæ omnes principia quædam ſunt, & ad vnam primā dicuntur, quæ principiū eſt mutationis in alio, quatenus aliud eſt. Quædā enim eſt patiendi potentia, quæ in patiente ipſo principiū mutationis paſſiuæ eſt ab alio quatenus aliud eſt. Quædā vero habitus impaſſibilitatis in deterius, eiuſq; corruptionis, quæ ab alio mutandi prin-

i *Quod igitur potentia*] Aggreditur diſputationem de potentia, de qua quidem ſecundum ſe ſumpta, deque oppoſita impotentia diſſerit in hoc cap. In ſecundo autem de eadem, quatenus inuenitur in his, aut illis rebus; denique in duobus ſequentibus de eius diſtinctione ab actu. Perſtringit ergo paucis, quot modis dicatur potentia, reiiciens lectorem ad lib. 5. in quo eius multiplicitatem c. 12. explicauit. Ac primum excludit ab hac diſputatione potentias, & impotentias æquiuoce dictas cuiuſmodi eſt potentia, & impotentia, ex qua dicimus poſſibile eſſe diametrum quadrati duplum quadratum conficere, impoſſibile autem lateri commenſurari; poſſibile eſſe hominem eſſe animal. impoſſibile eſſe lapidem; neque enim aut diameter dicitur poſſe quadratum conficere, aut homo eſſe animal per actiuam, aut paſſiuam aliquam potentiam veram ac realem,

Text. 2.

Text. 17.

Quæ ſint potentiæ æquiuoce dictæ.

ac realem, quæ in eis ſit ad talem actum; ſed per quandam conuenientiam, aut repugnantiã terminorum, vt vocant, quæ translatitie dicitur potentia. Denique his reiectis aſſumit ad diſputationem futuram potentias eas, quæ non æquiuoce, ſed analogice dicuntur, vtpote à quibus res vere ac realiter poſſe agere, aut pati dicuntur, veluti ignis calefacere, & aqua calefieri, quæ aut ſimpliciter agendi vel patiendi, aut bene agendi, vel bene patiendi principia dicuntur. Atq; has omnes (quas ait ad eandem ſpeciem pertinere, eo quod proprie dicantur, non translatitie) docet eam habere analogiam inter ſe, vt ad actiuam ſimpliciter, quæ eſt principium agendi in alio, vt aliud eſt, referantur cæteræ. Quæ omnia ex iis, quę loco citato dicta ſunt, facile intelligi poſſunt. Ex quo ſupplendam eſſe vult Ariſt. in definitionibus potentiarum actiuæ & paſſiuæ particulam [*Aut*] vt ſenſus ſit, potentiam actiuam eſſe principium mutationis in alio, aut quatenus aliud eſt, vt eſt ſcriptum eo loco, & exemplo medici ſe ipſum curantis explicatum. Illud forſitan miretur aliquis, cur doceat hoc loco potentias, quas hic reiicit, non dici analogice potentias, ſed tantum æquiuoce; nam quæ ſimilitudine dicuntur talia, analogice dicuntur, vt patet ex iis, quæ de analogis lib. 4. expoſita ſunt; at potentiæ Mathematica, & Logica dicuntur quadam ſimilitudine, vt ipſe author hic affirmat Sed dicendum eſt preſſius hic accipi analogorum nomen quam cum de toto genere analogorum diſputatũ eſt, nempe pro iis tantum, quæ non figurate dicuntur talia, ſed proprie: ac merito quidem id fieri, quemadmodum in 5. etiam lib. factum eſt, cum potentiæ analogia explicaretur: neq; enim ad Metaphyſicum attinet de potentiis improprie dictis diſputare, quemadmodum nec de improprie dictis cauſis, aut effectibus & huiuſmodi aliis.

Reliquas omnes habere analogiam ad pot. act.

c. 2. q. 1.

Cur quaſdã poten. vocet Ariſt. non analogice, ſed æquiuoce tales.

l *Quadam vero habitus impaſſibilitatis.*] De hoc genere potentiæ, quod etiam loco citato attulit illud intelligendum eſt, poſſe eam ad actiuam reuocari: quæ enim reſiſtunt, quatenus aut omnino non cedunt, aut parum, & cum difficultate cedunt, ſuo quodam modo agere cenſentur, cum lædentium actionem impediant, tametſi re vera non agant: quo pacto qualitas ea, quam Theologi dotem impaſſibilitatis appellant, omnino impediet, ne beata corpora ab iniuriis elementorum quicquam patiantur, & durities adamantis in cauſa eſt, vt ille difficile admodum frangatur Reliqua ex eodem loco lib. 5. perſpicua ſunt.

c. 11. text. 17.

Potentiam reſiſtẽdi poſſe ad actiuam reuocari.

βλαπτικῆς. ἐν γὰρ τούτοις ἔνεστι πᾶσι τοῖς ὅροις ὁ τῆς πρώτης δυνάμεως λόγος. πάλιν δ᾽ αὗται αἱ δυνάμεις λέγονται, ἢ τοῦ μόνον ποιῆσαι, ἢ τοῦ παθεῖν, ἢ τοῦ καλῶς. ὥστε καὶ ἐν τοῖς τούτων λόγοις ἐνυπάρχουσί πως οἱ τῶν προτέρων λόγοι δυνάμεων.

Φανερὸν m οὖν ὅτι ἔστι μὲν ὡς μία δύναμις τοῦ ποιεῖν καὶ πάσχειν (δυνατὸν γὰρ ἔστι καὶ τῷ ἔχειν αὐτὸ δύναμιν τοῦ παθεῖν, καὶ τῷ ἄλλο ὑπ᾽ n αὐτοῦ) ἔστι δὲ ὡς ἄλλη: ἡ γὰρ ἐν τῷ πάσχοντι, διὰ γὰρ τὸ ἔχειν τινὰ ἀρχὴν, καὶ εἶναι καὶ τὴν ὕλην ἀρχήν τινα, πάσχει τὸ πάσχον, καὶ ἄλλο ὑπ᾽ ἄλλου. τὸ λιπαρὸν μὲν γὰρ καὶ καυστόν: τὸ δ᾽ ὑπεῖκον ὡδὶ θλαστόν: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἡ δ᾽ ἐν τῷ ποιοῦντι, οἷον τὸ θερμὸν, καὶ ἡ οἰκοδομικὴ, ἡ μὲν ἐν τῷ θερμαντικῷ, ἡ δ᾽ ἐν τῷ οἰκοδομικῷ. διὸ ᾗ o συμπέφυκεν, οὐθὲν πάσχει αὐτὸ ὑφ᾽ ἑαυτοῦ: ἓν γὰρ, καὶ οὐκ ἄλλο.

καὶ

principio quatenus aliud eſt, proueniat. In his enim omnibus definitionibus primæ potentiæ ratio ineſt. Rurſus autem hæ potentiæ aut faciendi ſolum, patiendive, aut benefaciendi, patiendiue dicuntur. Quo fit, vt rationibus quoq; harum modo aliquo inſint priorum potentiarum rationes.

Patet m igitur modo quodam vnam eſſe faciendi, & patiendi potentiam, (eſt enim aliquid potens, & quia ipſum habet patiendi potentiam, & n quia aliud ab ipſo) alio vero aliam Nam quædam in patiente eſt. Etenim quia principium quoddam habet, & quia materia principium quoddam eſt, patitur id, quod patitur, & ab alio aliud. Pingue enim comburi poteſt, & quod hoc modo cedit, premi poteſt. Eodemque modo res habet in cæteris. Quædam vero eſt in faciente, vt calefaciendi, & ædificandi, illa quidem in eo, quod calefacere, hæc vero in eo, quod ædificare poteſt. Quare o nihil quatenus congenerum eſt, ipſum à ſe ipſo patitur, vnum eſt enim, & non aliud.

Iam

m *Patet igitur.*] Auerroes putat colligi ab Ariſt. hoc loco potentiam actiuam & paſſiuam poſſe reſpectu diuerſorum eſſe vnam ſubiecto, ſiue in eodem ſubiecto, vt ſunt ea, qua aer humectat terram, & ea, qua idem calefit ab igne: eiuſdem vero reſpectu non poſſe eandem eſſe ſubiecto. Sed obſtat, quod idem agere poteſt in illud idem, à quo patitur, nec ſolum ſecundum diuerſas qualitates ſed etiam ſecundum eandem; vt patet in re calida, quæ ſecundum calorem ſimul agit in frigidam, & à frigida patitur. Accedit, quod hoc conſectarium non colligitur de potentia actiua & paſſiua diſparatis, cuiuſmodi eſt potentia humectandi, & patiendi calorem, ſed de actiua & paſſiua ſibi mutuo reſpondentibus, vt de actiua caloris, & paſſiua eiuſdem. Dicendum igitur has potentias eſſe quodammodo vnam, & eandem, vel quia conſpirant in vnum & eundem motum, qui ab vna infertur ab altera ſuſcipitur, vt Alexander exponit; vel quia ſeſe mutuo reſpiciunt, vt ait D. Th. aut potius, ſeu clarius, vt Alenſis ſcribit, quia inuicem ſe continent & in agendo & patiendo à ſe inuicem modo aliquo pendent, quatenus altera ſine altera

Potentias actiuã & paſſiu. eſſe quodã modo eaſd.

nihil

nihil agit, aut patitur; ideo enim inquit, hoc poteſt fieri, quia illud poteſt facere, & vice verſa. Eſſe autem modo alio, atque adeo ſimpliciter, diuerſas ex eo probatur, quia & ratione, & vt ait Ariſt. ſubiecto diuerſæ ſunt. Ratione quidem, quia definitiones actiuæ & paſſiuæ potentiæ diuerſæ ſunt; ſubiecto autem, quia actiua eſt in agente, paſſiua in patiente: nec res eadem poteſt in ſe ipſam proprie ac per ſe agere, niſi forſitan ſecundum aliam, & aliam partem, quo etiam modo neceſſe eſt, vt agendi & patiendi potentiæ ſubiecto ſint diuerſæ. Eſſe autem patiendi potentiam in patiente ex eo probat Ariſt. quia aliquod principium intrinſecum eſſe debet in eo, quod patitur vt patiatur, alioqui nihil pateretur ab agente: principium autem tale nihil eſt aliud, quam potentia paſſiua; quod ſimiliter de actiua dicendum eſſe ait. Hinc fit, vt cœlum non incendatur ab igne proximo, quia non habet in ſe principium patiendi calorem: nec ſubſtantiæ ſeparatæ locum repleant, quia non habent molem corporeã, quæ ſola capax eſt replendi locum. Cum autem materia ſit primum principium paſſiuum mutabilitatis, ab ea prouenire docet Ariſt. vt omne id, in quo ipſa exiſtit, ſit paſſibile ac mutabile.

Eſſe ſimpliciter diuerſas.

Paſſiuam eſſe in patiente actiuam in agente.

Quidquid habet materiam eſſe mutabile.

n *Et quia aliud ab ipſo.*] Ne ſic intelligas [*Quia aliud ab ipſo habet potentiam*] ſed [*Quia aliud ab ipſo pati poteſt*] ſignificatur enim his verbis actiuam potentiam in agendo à paſſiua ſuo modo pendere, vt ex Alenſi diximus.

Nihil quatenus congeneũ pati à ſe ipſo.

o *Quare nihil.*] Ex eo quod dixerat, potentias agendi & patiendi ſibi mutuo reſpondentes eſſe in diuerſis ſubiectis, colligit nihil pati à ſe ipſo, quatenus congeneum eſt, id eſt, eiuſdem naturæ ac conditionis in omnibus partibus, quod idem dicitur ſimilare. Vnum enim, inquit, eſt, & non aliud atque aliud, non ſolum ratione continuitatis partium inter ſe, quæ datur etiam in diſſimilaribus, ſed etiam ratione qualitatum earundem: vbi autem eædem qualitates ſunt non poteſt dari actio & paſſio vnius partis in aliam. Atque hoc vocat hic Alexander continuum (*quaſi dicat veriſſime continuum*) quia nec qualitatum quidem, vt ita dicam, contiguitas, in eo cernitur. Beſſario pro eo, quod græce eſt ᾗ συμπέφυκεν, reddit, quatenus connaturale eſt, magis ſane ad verba: quam ad ſenſum: connaturalia enim ſunt os & caro, quæ tamen in ſe mutuo agunt: quia non ſunt congenea.

καὶ ἡ p ἀδυναμία καὶ τὸ ἀδύνατον, καὶ ἡ τοιαύτῃ δυνάμει ἐναντία, στέρησίς ἐστιν. ὥστε τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ πᾶσα δύναμις, καὶ ἀδυναμία. ἡ δὲ στέρησις λέγεται q πολλαχῶς. καὶ γὰρ τὸ μὴ ἔχον, καὶ τὸ πεφυκὸς. ἂν μὴ ἔχῃ, ὅλως, ἢ ὅτε πέφυκε, καὶ ἢ ὡδὶ, (οἷον παντελῶς) ἢ κἂν ὁπωσοῦν, ἐπ' ἐνίων δὲ, ἂν πεφυκότα ἔχειν μὴ ἔχῃ βίᾳ, ἐστερῆσθαι ταῦτα λέγομεν.

Iam p impotentia, & impotens, & quæ eſt tali potentiæ contraria, priuatio eſt. Itaque eiuſdem, & per idem potentia eſt omnis, & impotentia. Priuatio autem multis q modis dicitur. Nam & quod non habet, & quod aptum natura eſt, ſi non habeat, aut omnino, aut quando natum eſt, aut certo quodam modo (veluti omni ex parte) aut vtrumq́; in quibuſdã vero, ſi natura ſunt apta, vt habeant, & vi non habeant: hæc priuata eſſe dicimus.

p *Iam impotentia.*] Differit de impotentia, quam affirmat eſſe priuationem eius potentiæ, de qua eſt actum, non illius metaphoricæ, quæ cernitur in Mathematicis rebus, & pronuntiatis dialecticis; eodemque modo impotens id eſſe, quod prædicto genere potentiæ præditum eſt. Quare cum priuatio & habitus circa idem verſentur, & ſecundum idem ſpectentur, vt viſus, & cœcitas circa colorem & in oculis, efficitur, vt potentia & impotentia oppoſitæ eandem legem ſubeant. Itaque potentiæ calefaciendi non alia impotentia reſpondebit, quam calefaciendi; & ſic in cæteris.

Potentiam, & impoten. ei priuatiue oppoſitam, in eod. eſſe, & circa idem verſari.

q *Multis modis.*] Ex tam multis generibus priuationum, quæ tradi ſolent, innuit hoc loco poſſe colligi, quam multa poſſint aſſignati impotentiarum genera; alio enim modo dicitur lapis habere impotentiam videndi, quod ne naturam quidem habeat capacem videndi facultatis; alio homo cœcus ſiue in ipſo etiam matris vtero, ſiue eo iam tempore, quo videre poterat, quod etſi naturam habeat ad videndum idoneam, nec eis tamen in ea re beneficio fruatur; alio is, qui vtroque orbatus oculo eſt, quod nihil penitus videre poſſit; alio, qui luſcus ſit, parumque videat: alia denique peculiari ratione is dicitur ad videndum impotens, cui vi adhibita impeditur videndi vſus, vt ſi cui opecientur oculi, aut feneſtræ claudantur, quod in his omnibus diuerſa ſit ratio priuationis, aut potentiæ, aut eius vſus.

Varia impotentiar. genera.

Text. 3.

DE DIVISIONE ENTIS IN potentiam, & actum.

QVÆSTIO I.

Qui-

Quinam è tribus huius diuiſionis ſenſibus verus ſit, & germanus?

SECTIO I.

Triplex hu9 diuiſionis ſenſus.

MERITO dubitari poteſt, quo ſenſu accipi debeat ea diuiſio, qua ens diuidi ſolet in potentiam, & actum (*cuius explicandæ cauſa hic liber inſtitutus eſt*) num eo pacto, vt diuidatur in potentiam, & actum veluti in partes ſubiectas, quaſi omne ens ſit vel potentia, vel actus; an vero quaſi in partes, ex quibus conſtet, ita vt omne ens reſolui poſſit in potentiam & actum; an denique ſenſus huius diuiſionis ſit is, quem ſæpe innuit Ariſtoteles, vt omne ens ſit vel ens actu, vel ens potentia: quo pacto dicimus, rude lignum eſſe potentia ſtatuam, aut viridem ſpicam eſſe potentia frumentum: ipſam vero imaginem, verbi cauſa, Cæſaris ex ligno confectam, eſſe actu ſtatuam, & grana tritici matura, eſſe actu frumentum.

Primum eſſe falſum, poſſe tamen ad veritatem reduci.

Ad hanc dubitationem breuiter dicendum eſt, primum ſenſum, ſi nihil addatur, neque vſurpatum eſſe, neq; verum; cum plurima ſint entia, quæ omnium cōfeſſione nec ſint actus, nec potentię, ſed compoſita ex actu & potentia, vt res omnes & naturales, & artificioſæ. Cæterum ſi tertium quoddam membrū ſubaudiatur, vt omne ens dicatur vel actus, vel potentia, vel ex actu, & potentia compoſitum, & verum eſſe ſenſum, & à Philoſophorum vſu minime abhorrentem.

Quo pacto ſecundus ſit falſus.

Secundum vero ſenſum, ſi quæſtio ſit de ente in toto ambitu ſuæ ſignificationis, (loquimur autem de ente per ſe, ac reali) falſum plane eſſe, cum Deus Opt. Max. ſit actus purus, & prima materia ſit pura potentia; tametſi hæc, ſi ſumatur vt exiſtens, conſtet potentia, & actu.

Et quo verus.

Verum, ſi ſermo ſit de eo ente ſolo, quod ponitur in prædicamentis, dici poſſe diuiſionem eſſe aptam, neq; inuſitatam apud Philoſophos, cum omne huiuſmodi ens, (quod ſolum, ac omne creabile eſt) ſaltem vt actu exiſtens in rerum natura, conſtet eſſentia ſua quaſi potentia, & exiſtentia quaſi actu, vt interim mittamus complures alias compoſitiones ex potentiâ, & actu, quæ in plurimis cernuntur, vt in omnibus ſpeciebus & indiuiduis, quæ directo in prædicamentis collocantur.

Tertium eſſe omnino verum.

At vero tertium ſenſum eſſe omnino verum & admittendum, ſiue ens pro quouis ente ſumatur, ſiue quatenus in prædicamenta diſtribuitur. Nam & Deus Opt. Max. ex ſe ipſo eſt ens actu, & ſecundum eſſentiam, & ſecundum exiſtentiam, ac proinde nunquam ratione vlla eſt ens potentia: & omnia alia, ſi ex

A ſe ſpectentur, ſunt actu entia, ſumpto ente, vt ſignificat eſſentiam, ſiue illa actu exiſtant; ſiue non exiſtant; potentia vero entia ſunt, ſi ens ſumatur, vt ſignificat exiſtentiam, illa vero actu non exiſtant. Atque hic eſt præcipuus huiuſce diuiſionis ſenſus, tum quia in hoc ipſo capite, cum Ariſtoteles diuiſionem propoſitam ex quinto libro repetit, non ait, ens aut eſſe actum, aut potentiam; nec item, aut conſtare actu, aut potentia: ſed partim dici

Text.1. c.12.tex.17.

B potētia, partim actu, vt etiam loco eodem, ex quo diuiſio repetitur; tum quia c. 6. huius libri, vt explicet, quid ſit actus, exponit, quid ſit actu rem exiſtere; tum etiam, quia ſæpe innuit, diuiſionem hanc omnia entia cōplecti: tum denique, quia etſi loco eodem libri 5. & c. 12. huius ſignificat, diuiſionem hanc ad ea ſola pertinere, quæ in prædicamentis ponuntur, plane prædicamentorum nomine comp'ectitur non ſolum ea, quæ directo in prædi-

tex. 11.

tex.21.

C camentis locum habent; ſed etiam ea, quæ reductiue, atque adeo Deum Opt. Max. qui nec directo, nec reductiue in eis ponitur, ſed eſt tanquam id, ad quod reuocantur omnia, vt dictum eſt ad c.8. libri 5.

q.1.

Sitne realis, an rationis propoſita entis diuiſio?

SECTIO II.

Quid dicendum in tertio ſenſu.

D EX his facilis eſt reſponſio ad eam quæſtionem, quæ hunc in modum proponi ſolet, ſitne diuiſio entis in actum, & potentiam, realis, an rationis? Nam ſi tertius diuiſionis ſenſus aſſumatur, perſpicuum eſt, non eſſe eam realem, tanquam rei à re; ſiquidem res, quæ nunc eſt actu, eſt illa eadem, quæ antea erat potentia, ſiue in potentia: quod cum ex ſe patet, tum vero ab Ariſtotele traditum eſt lib. 8. cap. 6. vbi Auerrhoes illud adiungit,

Adſi. tex.15.

E *Actum, & potentiam*, hoc eſt, rem actu, & potentia, *non facere multitudinem*. Itaq; ens actu, & potentia, non differunt tanquam res à re, ſed tanquam res eadem à ſe ipſa penes modos eſſendi, nempe vt ante exiſtens in cauſis ſuis tantum, à ſe poſtea exiſtente in ſe ipſa. Quæ diuiſio neque eſt realis ſimpliciter, neque ſolius rationis, ſed ex natura rei, quia non pendet ab operatione intellectus. Tametſi hoc

F genus diuiſionum à quibuſdam dicitur reale, quia non pendet ab intellectu, à quibuſdam vero rationis, (*inuenta tamen in rebus*) quia non eſt rei à re.

Quid in primo & ſecundo.

Quod ſi diuiſio ſumatur in primo, aut ſecundo ſenſu, non dubium eſt, quin partim ſit realis, partim rationis; ſæpe enim actus, & potentia differunt vt res à re, veluti materia, & forma, facultates naturales, & earum actus

ſæpe etiam ratione concepta, ſeu in rebus inuenta, quæ item dicitur ex natura rei, vt eſſentia, & exiſtentia; quod luculentius ex ſequenti quæſtione patebit. Tametſi Ariſtoteles 1. lib. de Anima, cap. 1. abſolute ait, potentiam & actum non parum differre: quod non alia de cauſa docet, niſi quia etiam tum, cum non differunt vt res à re, eorum rationes ſunt admodum diuerſæ; quod Auerrhoes in eum locum ſic explicat, vt vniuerſe dicat, eorum differentias eſſe valde oppoſitas.

Text. 6.

Ponanturne res in prædicamentis, quatenus ſunt actu, an quatenus potentia, an vero ratione alia.

SECTIO III.

SED quærat aliquis, vtra ratione iſtarum res ponantur in prædicamentis; an vero quærenda ſit alia, qua præcipue ad illa pertineant? Quod vt pateat, illud retinendum eſt, quod nũc ex Auerrhoe diximus, eſſe actu, & eſſe potentia, rationes eſſe oppoſitas, ac repugnantes inter ſe: quod enim eſt actu, iam non dicitur eſſe potentia, & quod potentia eſſe dicitur, id nondum eſt actu; id quod ex Ariſtotele tum hoc ipſo libro, tum vero aliis locis colligitur. Illud etiam addendum, hanc oppoſitionem non eſſe immediatam more contradictionis, vt res omnis, ſiue ſit in rerum natura, ſiue non ſit, aut actu, aut potentia ſit. Multæ enim res, poſtquam eſſe deſierunt, neque actu ſunt, neque potentia; idque non ſolum naturaliter, qua ratione dici ſolet à priuatione ad habitum non dari regreſſum, ſed etiam ſpectata virtute ſupra naturam, vt patet in rebus ſucceſſiuis: tempus enim, quod præteriit, eſſe omnino irreuocabile, motumque hodiernum quemcunque non amplius poſſe reuerti diuina etiam poteſtate, eſt præſtantiſſimorum Theologorũ placitum. Sunt igitur horum rationes oppoſitæ more quodammodo contrarietatis mediatæ, quod non neceſſe ſit alterum de qualibet re dici. Dico autem, *Quodammodo*, quoniam contraria dicuntur mediata, reſpectu etiam rei actu exiſtentis, vt calidum, & frigidum comparatione exiſtentis aquæ, cum tamen eſſe actu, & potentia cum re exiſtente conferri non poſſit, ſed cum re abſolute ſumpta.

Eſſe actu, & eſſe potentia, ſunt rationes oppoſitæ.

Vt 3. Phyſ. c. 2. à tex. 8.

Non contradictorie.

Vide lib. ſup. q. vlt.

Sed quodammodo contrarie.

Hæc cum ita ſint, perſpicuum eſt, res non poni in prædicamentis, vel quatenus ſunt actu, vel quatenus potentia, vel etiam quatenus indifferenter ſunt actu, aut potentia: alioquin, ſi nec ſint actu, nec potẽtia, ad prædicamenta minime pertinebunt, quod dicendum non eſt. Eſſe item actu, & eſſe potentia, accidunt rebus, quæ ponuntur in prædicamentis; hæ autem non ponuntur in eis per ea, quæ ſibi accidunt, ſed per ſe ipſas, & quatenus habent hanc, vel illam eſſentiam, entitatemve. Adde, quod ea ratione ponuntur, qua definiuntur; ad prædicamenta enim reiicit Ariſtoteles 1.* Topicorum lib. & 1.† de Anima, eos, qui rerum definitiones exquirunt: at rerum definitiones non includunt earum eſſe, vt patet ex 2. Poſteriorum cap. 7. neque alia ſane ratione, niſi quia eſſe accidit rebus, quæ in prædicamentis ponuntur, quæ ſolæ etiam definiuntur. Quod ſi eſſe actu rebus accidit, ergo & eſſe potentia, cum eſſe actu excludat ipſum eſſe potentia. Poſtremo, eſſe actu eſt eſſe ſimpliciter; eſſe autem potentia eſt eſſe ſecundum quid ait: at eſſe actu, ſiue ipſa realis exiſtẽtia, qua res ſunt actu, reducitur ad prædicamenta, vt patuit libro 5. ergo potiori ratione eſſe potentia. Quo fit, vt neque alterum, neque vtrumque indifferenter ratio eſſe poſſit, ſub qua res ponantur in prædicamentis.

Non poni res in prædicam. vt ſunt actu, aut potent.

* *Cap. 5.*

† *C. 1. tex. 6.*

Tex. 7.

c. 7. q. 4. ſec. II

Quod ſi eſſe potentia ſumatur pro eſſe pendens ab aliqua potẽtia, non dubium eſt, quin dici poſſit collocari res in prædicamẽtis, quatenus ſunt potentia in Deo: omnes enim pendent per ſe, & ſecundum ſuas eſſentias à diuina potentia, quod ad lib. 5. cap. 5. oſtenſum eſt. Verum hic ſenſus eſt improprius nec in eo eſſe actu, & eſſe potentia, opponuntur, ſed potius actus perficit potentiam

Improprius modus eſſendi potentia.

q. 1. ſect. 4.

Dicendum igitur, etiam poni in prædicamentis, quatenus habent hanc vel illam eſſentiam, entitatemve, & abſtrahunt (quod dicitur) non ſolum ab omni alia entitate ſibi accidentaria, ſed etiam ab omni puro eſſendi modo eorum in ſe, aut ſe habendi ad alia entia, vt hominem, quatenus homo eſt, & animal, quatenus eſt animal.

Quo pacto res ponantur in prædicam.

Quotnam ſint genera potentiarum, & actuum?

QVÆST. II.

Si res diligentius expendatur, duo tantum eſſe apud Philoſophos potentiarum genera, actiuam & paſſiuam.

SECTIO I.

VT hæc quæſtio expediatur, illud repetendum eſt ex iis, quæ in explanatione huius capitis dicta ſunt, in quatuor genera contractas eſſe ab Ariſtotele omnes potentias proprie dictas, quas lib. 5. fuſius tractauerat; miſſa ea potentia, quæ per translationem

dici-

dicitur, quod realis non ſit, vt poſtea dicetur. Prima potentia eſt actiua abſolute; ſecunda abſolute paſſiua: tertia facile actiua, aut paſſiua conuenientis actus; (*nam quæ incommodum, & noxium actum facile admittit, impotentia potius vocabulo digna cenſetur*) quarta demum eſt potentia ad reſiſtendum apta, quæ vt à cæteris diſtinguatur, ſic intelligenda eſt, vt non reſiſtat agendo, ſed impediendo tantum actionem aduerſam, & noxiam. Nam quod ab omni paſſiua diſtinguatur, perſpicuum eſt, cum id, quod patitur, ſiue actionem alterius ſuſcipit, quatenus eam admittit, nullo modo ei reſiſtat.

Quatuor potentiarum genera.

Tertium ad 1. & 2. reuocari. in fine.

Illud etiam ſatis apertum eſt, tertium genus ad primum, & ſecundum reuocari; cum omnis potentia, quæ facile agit, aut patitur, omnino agat, aut patiatur, vt Ariſtot. c. 2. ait, neque alia de cauſa, vt videtur, niſi vt hoc genus ad primum, & ſecundum reducat. Vnde ſi res expendatur, perſpicuum relinquitur tria tantum eſſe apud Ariſtotelem genera potentiarum, actiuam, paſſiuam, & pure ad reſiſtendum idoneam; multa enim ſunt, quæ non agendo reſiſtant, ſed ſolùm impediendo actionem contrarii agentis, vt patet in duritie, qua adamas diuiſioni reſiſtit; in mole corporis replentis locum, quæ ingreſſum alterius prohibet, aliiſque ſexcentis rebus naturalibus, & in illa ſupernaturali dote corporis glorioſi, quam Theologi Impaſſibilitatis appellant, qua Beati ſine actione vlla iis reſiſtunt, à quibus alioqui lædi poſſent.

Multa non agendo reſiſtere.

Potentiam impeditiuam non habere proprium actum.

Verum ex his tribus potentiis duæ tantum priores habent proprie actum ſibi proxime reſpondentem, actiua quidem actionem, paſſiua vero paſſionem. Nam impeditiua potentia (*liceat enim hoc verbo vti actiuæ ac paſſiuæ nominibus perſimili*) non modo actum non habet, ſi pure impeditiua ſit, vt eam ſumimus, ſed etiam actum impedit. Quod ſi conſeruatio rei dicatur eius actus, verbo quidem actiuæ vocis ſignificabitur, actus tamen re vera non erit, quia quæ ſolum impediendo lædentium actionem rem conſeruant, non per actum vllum, ſed per ſe ipſa conſeruant, idque remouendo, ſeu non admittendo actionem noxiam, quod etiam eſt genus quoddam per accidens conſeruandi. Quapropter & quia actum proprie non habet hæc potentia, (*tametſi realis ſit, nec figurate dicatur*) & quia per accidens conſeruat, mittenda poſthac eſt, tantumque priores duæ retinendæ, actiua, & paſſiua, quæ ſola duo genera in luce, vt ita dicam, fori apud Philoſophos & Theologos verſantur.

Ideo omitti, & actiuã ſolum, ac paſſiuam tractari.

Sed quærat aliquis, qua ratione factũ fuerit, vt cum actiua potentia deſumpta ſit ex genere cauſæ agentis, & paſſiua ex genere materialis, non etiam ex aliis cauſarum generibus deſumpta ſint ab Ariſtotele alia potentiarum genera: neque enim minus potens eſt finis ad mouendam, trahendamque agentem cauſam; nec forma minus ad perficiendam materiam, ſiue extrinſecus per modum ſigilli, quod facit exemplar; ſiue intrinſecus, atque, vt ita dicam, inhæſiue, quod præſtat forma inhærens; quàm ſit agens ad agendum, & materia, ſubiectumve ad patiendum; quod etiam nos confeſſi ſumus, atque adeo verum eſſe oſtendimus ad c. 2. lib. 5.

Alia eſſe potentiarum genera.

Redditur ratio, cur ea nõ curarit Ariſtoteles.

Huic dubitationi occurrendum eſt, tribus de cauſis id factum videri: vna, (*qua vſi ſumus eo loco*) quia potentiæ actiuæ, & paſſiuæ poſſunt eſſe entia diſtincta à rebus, quarum ſunt potentiæ: cæteræ enim non ſunt aliud quicquam, quam puri quidam modi ſe habendi rerum, quod ex eo loco planius intelligas. Altera, quia Ariſtoteles ea ſola potentiarum genera conſtituit, quę genere ſuo poſſent tempore antecedere ſuos actus, idque vt res dici poſſint eſſe potentia in illis, cum nondum ad actum reductæ ſunt; qua ratione nec potentiam finis acquirendi, nec formæ informantis inter potentias connumerare debuit, quod hæ potentiæ non antecedant tempore ſuos actus: ſed potius finis ſequatur actionẽ, quæ ad illum dirigitur, forma vero ſimul ſit cum informatione. Neq; obeſt, quod anima ſeparata habeat potentiã, quæ tempore præcedit eam informationem, qua aliquando corpori vnietur; is enim actus non eſt poſſibilis per cauſas naturales, ac proinde non curatur, aut potius non conceditur ab Ethnicis Philoſophis. Tertia eſt, quia etſi in aliis cauſarum generib. dantur potẽtiæ, earum tamen aut nullus, aut pene nullus eſt vſus; quare merito ab Ariſtotele prętermiſſæ ſunt: etiamſi alioqui potentia exemplaris ad extrinſecus imprimendam quodammodo ſui ſimilitudinem imitatiuam, præcedat tempore ſuum actum. Ita re diligentius expenſa patet, cur apud Philoſophos duo tantũ potentiarum genera propria, realia, ac per ſe conſtituta ſint, actiua, & paſſiua. Nam quod his non ſit adiungenda potentia obiectiua, quam quidam Scholaſtici addiderunt, commodius poſt expendetur. Nunc videndum eſt, quot ſint actiuæ potentiæ, quot item paſſiuæ, quotque actuum genera conſtitui debeant.

Tria eſſe potentiarum actiuarum genera, duo paſſiuarum.

SECTIO II.

ACTIVA potentia tribus quaſi gradibus ab inferioribus aſcendentibus diſtingui-

Triplex gen.ˢ potentiæ actiuæ. ſtinguitur. Aut enim eſt actiua per motum, A ſub qua ratione hoc † loco, & lib. 5. * cap. 12. definita eſt, cuiuſmodi eſſe dicimus potentiam ignis ad calefaciendum, ac generandum ignem, & alias naturales huic ſimiles. Aut eſt actiua ſine motu, ſed non tamen ſine ſubiecto, quam potentiam ſæpe vſurpat Ariſtoteles, eiuſque diſcrimen à ſuperiori tradit hoc ipſo libro, cap. 6. cuiuſmodi eſt potentia videndi & intelligendi. Aut demum eſt actiua ſine motu, & ſubiecto, ſed non ſine differentia B eſſentiali eius, quod producitur, ab eo, quod producit; cuiuſmodi eſt ſola potentia creandi, quæ Dei eſt propria, neque vlli creaturæ communicari poteſt, vt cum præſtantioribus Theologis ad librum quintum oſtendimus; quam etiam minime negaſſe Ariſtotelem oſtendemus ad librum 12.

† Tex. 2.
** Tex. 17.*
Tex. 11.
Ad c. 2. q. 8.

Cur potentiæ generatiuæ, & ſpiratiuæ in Deo non ſint propriè actiuæ. Vnde perſpicuum eſt, potentias illas, quibus diuinæ perſonæ producuntur, (*generatiuam, & ſpiratiuam appellant Theologi*) non eſſe C propriè actiuas, ſed productiuas; quia id, quod per eas producitur, non differt eſſentiali diſcrimine à producente, ſed perſonali tantum; neque propriè ibi vſurpari nomina illa generationis actiuæ, & ſpirationis actiuæ, multoque minus generationis paſſiuæ, & paſſiuæ ſpirationis; quia non eſt ibi actio propriè, ſed productio; nec paſſio, ſeu receptio actionis in aliquo ſubiecto, ſed ſimplex communicatio, & acceptio eſſentiæ, ſiue naturæ perſonæ D producentis.

Vide D. Th. 1. p. q. 41. & 42. & in 1. d. 7. q. 1. art. 1. ad 3.

Duplex eſt potentia paſſiua. Paſſiua aũt potentia duplex eſt tantum: Vna eſt paſſiua, ſiue receptiua cum motu, vt potentia aquæ ad recipiendum calorem, & potentia materiæ ignis ad recipiendam formam ſubſtantialem ignis: atq; hæc expreſſe definita fuit hoc loco ab Ariſtot. quemadmodum & lib. 5. reſpondetq; potentiæ actiuæ cum motu. Altera eſt paſſiua, ſeu receptiua ſine motu, vt potentia viſiua, & intellectiua; quæ potentia E reſpondet actiuæ illi, quæ ſine motu quidem, ſed non ſine ſubiecto agit, & iiſdem locis, quibus illa vel vſurpatur ab Ariſt. vel etiam explicatur. Non datur autem tertium genus paſſiuæ potentiæ, quæ ſit paſſiua, ſeu receptiua ſine ſubiecto, & tertio generi actiuarum reſpondeat, quia inuoluit contradictionem, dari potentiam receptiuam, & id, quod per eam recipitur, non recipi in ſubiecto. Ad hanc tamen F reuocari poteſt ea potentia, quam habet res quælibet ad ſuam exiſtentiam realem, quæ ſimul cum ea, & in ea incipit eſſe tanquam actus, quo illa in rerum natura ponitur. Non eſt tamen ea propriè receptiua, quia, vt propriè reciperet exiſtentiam, oporteret prius ſaltem natura exiſtere, quam illam reciperet, quod etiam contradictionem implicat.

Tex. 2.
c. 12. text. 17.
Cur non detur hic tertiũ genus.
Ad quod nã genus ſpectet potentia ad exiſtendum.

Sex eſſe actuum genera.

SECTIO III.

Primum genus eſt motus. ACTVVM vero ſex genera conſtituenda videntur. Primus, ac infimus eſt motus, qui, quatenus infertur ab agente, eſt actio, quatenus vero recipitur à patiente, eſt paſſio; quo fit, vt re quidem ſit vnus, ratione vero ſit duplex. Atque hic actus primo cognitus, ac nominatus fuit, vt tradit Ariſtot. cap. 3. reſpondetque primo generi potentiarum actiuæ, & paſſiuæ. *Tex. 7.*

Secundum operatio immanens. Secundus eſt operatio immanens, quæ etſi non eſt motus, ſiue actus imperfectus, tendenſq; continenter in perfectionem, ſed perfectus; & completus; eſt tamen actio in ſubiecto, qualis eſt viſio, & intellectio, ſaltem ea, quæ eſt ſine diſcurſu; ſiquidem diſcurſus intellectus ſuam quandam habet rationem motus. Atque hic actus reſpondet ſecundo generi vtriuſque potentiæ.

Tertium eſt creatio. Tertius eſt actio agentis ſine patiente, ſeu recipiente actionem, quæ quidem actio eſt ſola creatio, hoc eſt, productio entis ex nihilo, ſeu nullo ſuppoſito ſubiecto, ex quo pendeat id, quod producitur: quæ actio nulla eſſe poteſt ſine eſſentiali diſcrimine rei productæ à producente. Proinde hic actus non ſolum ſic reſpondet tertio generi actiuæ potentiæ, vt nulli paſſiuæ reſpondeat; ſed neque in hoc habent locum actus illi notionales, quibus diuinæ perſonæ producũtur, quos Theologi vocant generationem actiuam, & paſſiuam, actiuamque, & paſſiuam ſpirationem, quæ diuinis potentiis generatiuæ, & ſpiratiuæ reſpondent: quas potentias diximus non propriè eſſe actiuas, ſed productiuas tantum. Atque hæc tria actuum genera ſunt proxima, & immediata ſuis potentiis.

Actus notionales diuini non huc ſpectant.

Quartũ formæ informantes. Quartum genus eſt actuum informãtium, qui & mediati ſunt ſuis potentiis, & per aliquem ex tribus prædictis actibus accipiunt eſſe: cuiuſmodi ſunt inprimis omnes formæ informantes, tam accidentales, quam ſubſtantiales, quæ per motum introducuntur, ſiue illæ per ſe introducantur, vt formæ, ad quas eſt per ſe motus, aut generatio; ſiue per accidens, vt quæ inde reſultant; cuiuſmodi ſunt plurimæ relationes. Deinde illæ, quæ introducuntur in ſubiectum per actionem, quæ non eſt motus, aut ex ea reſultant; cuiuſmodi eſt lumen, quod per momentaneam illuminationem producitur, & ſi qua alia ſunt huiuſmodi accidentia: in quibus etiam numeranda ſunt ea, quæ concreantur cum ſubſtantiis immaterialibus, vt intellectus, voluntas, & potentiæ earum motiuæ, omneſque habitus

tus infuſi, ſiue qui Angelis quaſi naturaliter inditi ſunt, ſiue qui & illis, & nobis ſupernaturaliter communicantur. Poſtremo in his quaſi in ſupremo gradu numeratur anima rationalis, quæ etſi in ſubiecto producitur, eſtque actus informans non accipit tamen eſſe à ſubiecto, ſed ſolum à Deo per creationem.

Quintum ſubſtantiæ ſeparatæ.

Quintum genus eſt actuum per ſe ſubſiſtentium, & non informantium; cuiuſmodi ſunt omnes, ac ſolæ ſubſtantiæ ſeparatæ: atque hi iam actus ex genere ſuo non reſpiciunt vllam potentiam, ſiue actiuam, ſiue paſſiuam: ſed dicuntur actus, quia ex ſe & actiuitatem habent, & ex genere ſuo eſſe etiam ex ſe habere poſſunt, quod dictum ſit propter Deum Opt. Max. qui inter omnes ſubſtantias ſeparatas ſolus ex ſe ipſo eſt. Quanquam infra Deum omnes reſpiciunt potentiam Dei actiuam ſine ſubiecto, ſeu creatiuam, cui mediate reſpondent, cum per creationem producantur.

Cur hæ dicãtur actus.

Sextum, exiſtentia.

Sextum genus eſt ipſa exiſtentia, à qua ſola res omnes ſimpliciter dicuntur eſſe actu, & ſine qua nihil dicitur eſſe in rerum natura, niſi forte diminute, ac in potentia ſuæ cauſæ exiſtentis, ſi cauſam habet. Hic enim actus ex genere etiam ſuo non reſpicit vllam potentiam, ſeu actiuam, ſeu paſſiuam, cum Dei exiſtentia cauſam non habeat, ſed ſit omnino independens, vt ipſa diuina eſſentia, cum qua idem eſt formaliter. Habent tamen in omnibus infra Deum non ſolum actiuam potentiam, ſed etiam paſſiuam, tametſi improprie dictam, cum exiſtentia rerum creatarum nec ſit entitas vlla; nec proprie recipiatur in ipſis rerum naturis, vt paulo ante dictum eſt; ſed ſit quidam modus eſſendi purus, iſque omnium vltimus. Illud hoc loco addendum eſt, ſubſiſtentiam partim directo pertinere ad hoc genus actuum, partim reductitie. Si enim ſumatur pro perfecta exiſtentia, qualis eſt ſola exiſtentia primarum ſubſtantiarum, non dubium eſt, quin directo pertineat, cum ſit præcipua quædam ſubſtantiarum exiſtentia, qua nimirum illæ omnino per ſe exiſtunt. Si vero ſumatur pro ea ſubſtantiali entitate incompleta, quæ in creaturis primas ſubſtantias complet, ac omnino per ſe exiſtentes reddit, ad quartum genus, quod erat actuum inhærentium, reduci poteſt, cum ſit entitas quædam, quæ adeſſe, & abeſſe poteſt à naturis ſingularibus ſubſtantiarum: tametſi quatenus nulla facit compoſitionem cum eiuſmodi naturis, (*vt diximus ad cap 8. lib. 5.*) ad hoc quoque ſextum genus reuocari poteſt. Vt enim exiſtentia realis, quia eſt modus quidam eſſendi purus, non efficit rem exiſtentem magis compoſitam, quam ſi non

Ad finem ſuper. ſect.

Ad quod actuum genus pertineat ſubſiſtentia.

q. 5. ſect. 10. in fine.

Cur ſuppoſitalitas non faciat compoſitionem.

A exiſteret; ſic entitas illa ſubſtantialis, quam ſubſiſtentiam dicimus, quia eſt purus terminus primæ ſubſtantiæ creatæ, ſeu creati ſuppoſiti, non efficit, vt ſubſtantia ſingularis ſit compoſitior, quam ſi non ſubſiſteret.

Quid de aliis puris modis.

Reduci quoque non poſſunt (*atque adeo magis proprie*) ad hoc genus actuum alii modi eſſendi puri, qui reali actione rebus adueniunt, qualis eſt inhærentia actualis accidentium in ſubiectis, quæ illis eſt naturalis, & B motus eſſendi ſine ſubiectis, quem habere poſſunt virtute diuina.

Ita patet, quot ſint actiuæ potentiæ, quot item paſſiuæ, quotque ſint actuum genera, ſiue qui natura ſua vniuerſe reſpiciunt vel vtramque potentiam actiuam, & paſſiuam, vel actiuam ſolam, vel etiam nullam, ſi totum eorum genus ſpectetur; & qui tandem ſit actus, à quo ſolo res ſimpliciter dicantur eſſe actu, quique actus ad illum reducantur. C

Sint ne dandæ potentiæ obiectiuæ, & actus obiectiui?

QVÆSTIO III.

D *Sententia eorum, qui ſuperioribus potentiis, & actibus addunt potentiam obiectiuam realem, & actum entitatiuum realem.*

SECTIO I.

ETSI Ariſtoteles, & alii veteres eius ſectatores non agnoſcunt alias potentias reales, E aliosque reales actus præter eos, qui ſuperiori quæſtione explicati ſunt, ex Scholaſticis tamen Scotus, & Ochamus in ſecundum ſententiarum, & alii quidam recentiores aliam potentiã realem addiderunt, quam vocant obiectiuam; & alium realem actum, quem entitatiuum appellant. Referunt autem eorum nonnulli hanc opinionem ad Alexandrum Alenſem in hunc locum, & in ſeptimum librum huius operis, atque ad eius F pene æqualem Henricum Gandauenſem in ſuis quodlibetis; ſed immerito, vt ſuo loco patebit, quanquam fortaſſe illis, vt ſic opinarentur, occaſionem dederunt.

Scot. d. 12. q. 1. & d. 16. q. vn. Och. q. 24.

Quodl. 1. q. 10. & quodl. 3. q. 9.

Explicatur, & confirmatur hæc ſententia.

Dicunt igitur hi authores, potentiam obiectiuam eſſe rem quamlibet, antequam exiſtat; actum vero entitatiuum eſſe rem eandem, cum iam in rerum natura exiſtit. Quod

autem

autem hæc potentia, & hic actus ſuperioribus potentiis, & actibus adiungi debeant, ex eo probant, quia res antequam exiſtant, ſunt poſſibiles, non ſolum per potentiam ſuorum agentium, ſuorumque patientium; (*ſi à ſubiecto aliquo pendent*) ſed etiam per potentiam, quam ipſæ ex ſe habent, vt eſſe in rerum natura poſſint, à qua potentia credunt eas prius eſſe poſſibiles, quam effectiuam ſui cauſam, aut paſſiuam reſpiciant. Neque enim putant eas ideo eſſe poſſibiles, quia effici poſſunt, ſed ideo effici poſſe, quia ex ſeſe ſunt poſſibiles. Cum autem huiuſmodi potentia non poſſit eſſe aliquid præter res ipſas, (*ſublatis enim quibuſcunq; rerum accidentibus adhuc ipſæ ex ſe ſunt poſſibiles*) concludunt illi, res ipſas, antequam exiſtant, non ſolum habere huiuſmodi potentiam, ſed etiam eſſe ipſam talem potentiam. Vocant autem rem ipſam, quæ nondum eſt, potentiam obiectiuam, quia in eam efficiendam intendit agens, tanquam in ſuum obiectum; actum vero entitatiuum, cum iam eſt, quia eſſe eſt commune omnibus entibus, quæ ſunt, etiam ipſi materiæ, quæ alioquin dicitur pura potentia.

Ratio horum nominum.

Quocirca illud animaduertendum eſt, totum negotium huius controuerſiæ ſuſcipi ab his authoribus, vt doceat materiam non eſſe omni ex parte puram potentiam. Nam etſi concedunt, eam eſſe ex ſe puram potentiam, quatenus potentia diſtinguitur ab actu informante, cum nec talis actus ſit, nec illum includat; negant tamen eſſe puram potentiam, vt potentia diſtinguitur ab omni actu, quia per creationem accipit, vt ſit actu, atq; adeo, vt ſit actus, cum per ſe ipſam formaliter, & non per quicquam aliud ſit actu.

Quo ſenſu negent materiam eſſe puram potentiam.

Conſectariũ.

Addunt denique conſequenter ad ſuam ſententiam, res antequam ſint, non ſolum eſſe in potentia ſuorum agentiũ, aut etiam ſuorum patientium; (ſi ſunt formæ informantes, idq; ſaltem quoad informationem) ſed etiam in potentia ſui ipſarum, cum ex ſe potentiam habeant, vt in rerum natura exiſtant.

Quo ſenſu non detur potentia obiectiua.

Sectio II.

Impugnatur rationibus hæc ſententia.

VERVM hæc ſententia non eſt probanda, ſi facit potentiam obiectiuam diſtinctam ab omnibus potentiis enumeratis, hoc eſt, ab omnium cauſarum potentiis, vt eam eius autores videntur facere; quod his rationibus patet. Primum, quia, vt res, quæ potentia ſunt ponantur in actu, ſatis eſt, ſi ſint potentia in ſuis cauſis, & cauſæ omnes re-

A quiſitæ ad cauſandum applicentur, vt patet, & impedimenta omnia remoueantur. Deinde, (*quod eandem rationem confirmat*) quia omnis potentia concurrit ad ſuum actum, ſiquidem omnis actus, qui potentiæ reſpondet, pendet ab illa: at præter cauſarum concurſus, nullus eſt alius ad eſſe rerum cauſarum neceſſarius: ergo neque vlla alia potentia. Tertio, quia nulla res eſt cauſa ſui ipſius; alioqui penderet à ſe ipſa in ſuo eſſe, B ſeu (*quod idem eſt*) vt eſſet, quod fieri nequit, licet pendere à ſe poſſit in ſua conſeruatione, hoc eſt, à ſuis operationibus, & aliis ſuis accidentibus: non eſt igitur res vlla potentia ſui ipſius. Neque obeſt, quod res eadem, antequam ſit, videatur eſſe cauſa finalis ſui ipſius, & multorum etiam opinione cauſa ſui exemplaris: neque enim hæc vera ſunt; ſiquidem res, quæ eſt finis, neque eſt cauſa finalis, niſi eorum, quæ diriguntur in finem, vt patet C ex lib. 5. neque etiam exemplaria vlla ſunt, niſi reſpectu eorum, quæ ipſorum imitatione fiunt, cum interim nulla res fiat imitatione ſui, vt patet ex lib. 7. Poſtremo, quia nulla res dicitur eſſe potentia, aut virtute in ſua cauſa, niſi ea cauſa ſit actu: hac enim ratione dicimus res, quæ gignuntur, & intereunt, fuiſſe potentia in Deo ante mundi conſtitutionem; non autem in ſole, aut in materia, quia nec ſol, nec materia tunc realiter exiſtebat: D atqui nulla res, antequam producta ſit, exiſtit in rerum natura; ergo nulla tunc dici poteſt eſſe potentia in ſe ipſa. Nam præterquam quod fictitium eſt illud eſſe reale diminutum, quod Scotus dicitur tribuiſſe ab æterno rebus factibilibus, vt alibi oſtendemus; argumentum hoc innititur vero, ac integro eſſe reali cauſarum, non imminuto, & ſecundum quid, à quo, etiamſi daretur, prouenire non poſſet verum, ac integrum eſſe reale E effectorum.

Nihil eſt cauſa ſui.

Obiectio.

Diluitur.

Cap. 2. q. 10.

Cap. 8. q. 1. & 2. Non dici rem eſſe potentia in cauſa non exiſtente.

In 1. d. 35. & 36.

Accedit, quod hi non recte loquuntur de actu entitatiuo, in quem tendere dicitur potentia obiectiua. Nam etſi concedimus actualem exiſtentiam ea ratione dici poſſe actum entitatiuum, quia eſt vltima actualitas omnis entitatis, vt diximus ad librum quartum; tamen nec res omnes, quæ fiunt in ſe ipſis conſideratæ, nec ſumptæ ſimul cum ſuis exiſtentiis poſſunt dici actus. Nam nec F compoſitum naturale, nec materia prima ſunt actus; ſed illud primum eſt compoſitum ex actu, & potentia; hæc vero eſt pura potentia, vt fuſe oſtendimus ad cap. 7. lib. 1. qui locus repetendus hic eſt; tametſi & compoſita naturalia, & materia ipſa dicuntur eſſe actu: nulla vero eſt conſequentia inferre: Hoc eſt, actu, ergo eſt actus. Quod in cauſa fuit, vt

Non recte hos authores loqui de actu entitatiuo.

Cap. 2. q. 4. ſect. 4.

q. 3. à ſect. 7.

†Sco-

† In 2. d. 12. q. 1. Mentem Scoti & veterum ſolum fuiſſe materiam poſſe creari ſine forma.

†Scotus in hac controuerſia caute dixerit de materia, *ſiue*, inquit, *exiſtens in actu, vel actus non curo*: tantum enim id proprie confectum eſſe volebat, materiam eſſe per ſe creationis terminum, poſſeque ſine vlla forma creari, quod concedimus, etſi * D. Thomas repugnat; contra quem Scotus tanta probabilitate hac in re diſputat, vt eum quoque deſerant ex Dominicana familia Franciſcus Victoria, Dominicus Sotus noſtræ memoriæ illuſtres Theologi, & alii nonnulli. Atque hoc tantum re vera docere voluerunt Alexander Alenſis, & Henricus Gandauenſis, poſſe, inquam, materiam eſſe per ſe creationis terminum, habereque propriam exiſtentiam, & eſſe ens actu, non autem eſſe actum. Quapropter, quod illa à recentioribus Scoti ſectatoribus, & fere à Nominalibus, dicatur actus entitatiuus, ſiue vt præcedit natura exiſtentiam, ſiue cum ipſa ſimul exiſtentia, hoc ſane proprium horum videtur eſſe inuentũ. Hanc vero opinionem ſibi ex eo perſuadent Scoti eſſe, quia Scotus quidem de potentia obiectiua plane locutus fuerit; actum vero entitatiuum quibuſdam verbis, non ſolum eodem loco, ſed alibi etiam non obſcure ſignificauerit; quod fecit ille quidem, ſed non omnino, vt ipſi, locutus eſt. Quanquam igitur materia prima cum actu exiſtit, non per aliam entitatem, ſed per ipſam ſuam entitatem fit actu; non eſt tamen dicendum, illam eſſe actum, ſed accidere ei, vt ſit actu, hoc eſt, vt habeat illum accidentarium eſſendi modum, quem vocamus exiſtentiam, vt oſtenſum eſt ad librum quartum. Ex quibus patet, nullam dari potentiam obiectiuam, ſi ea ponatur diſtincta ab omnium cauſarum potentiis.

** 1. p. q. 66. ar. 1. de potẽt. q. 4. ar. 1. & alijs locis.*

† Sot. 1. phyſ. q. 6.

Et, prout exiſtit, actu eſſe, non actum.

Quo ſenſu dari poſſit non vna tantum, ſed etiam plures potentiæ obiectiuæ?

SECTIO III.

** q. 2. ſect. 1.*

Potentias cauſæ finalis, & exemplaris vocari à Scot. & alijs, obiectiuas.

SI quis tamen ex hac controuerſia occaſionem ſumere velit confirmandi id, quod ſuperius oſtendimus, non tantum ex cauſa agente, & materiali, ſeu paſſiua, ſed etiam ex aliis cauſarum generibus deſumi poſſe genera potentiarum; non ſine magna veriſimilitudine dicet autores impugnatæ ſententiæ eum fortaſſe ſenſum habuiſſe in aſtruenda potentia obiectiua, vt potentias cauſæ finalis, & exemplaris, actiuæ & paſſiuæ potentiis adiungerent; aut certe ad id non aduertentes, ipſa veritate non impellente eas tetigiſſe. Potentia enim obiectiua (*ſi res ſignificatæ verbis reſpondere debent*) nihil eſt aliud, quam po-

A tentia rei obiectæ; res autem, quæ agentibus obiiciuntur, vt potentiam actiuam in paſſiua, aut ſine paſſiua exerceant, ſunt cauſæ finales, & ex non recta quorundam ſententia, exemplares: ex qua re fit, vt nomine potentiæ obiectiuæ vtramque potentiam & finis & exemplaris inducere voluerint; aut certe aliud agentes re ipſa induxerint. Ac merito quidem, ſi de exemplari recte ſentirent. Nam cum ex quinque ſpecialibus cauſarum generibus
B (*diuiſa nimirum formali in exemplarem, & formam informantem*) efficiens materia & forma informans, nihil immediate in ſuo genere cauſare poſſunt, niſi actu exiſtant; (*quod nemo non concedit*) ſolus autẽ finis omnibus approbantibus cauſat, cum nondum exiſtit ipſe, aut certe cum nondum acquiſitus eſt; opinione autem Scoti, & Nominalium etiam cauſæ exemplares, quas putant eſſe res ipſas faciendas, aut acquirendas, vt patet ex lib. 7. reliquũ *Cap. 8 q. 2. ſect. 2.*
C eſt, vt ex horum ſententia non vna tantũ obiectiua potentia rerum nondum exiſtentium, ſed duplex colligatur; vna cauſæ finalis, quæ obiicitur vt res facienda, aut acquirenda; altera cauſæ exemplaris, quæ obiicitur vt res imitanda. Re autem vera ea duplex potentia obiectiua, quæ colligitur, non eſt vtraq; rerũ nondum exiſtentium, ſed ſola obiectiua cauſæ finalis; ſiquidem potentia obiectiua cauſæ exemplaris non eſt rerum, quæ nondum exi-
D ſtunt, ſed idearum diuinarum, quæ ab æterno extiterunt; has enim imitantur agentia in agendo, non res ipſas, quæ agendæ ſunt, vt ex eodem loco perſpicuum eſt.

Quoad potentiam cauſæ finalis approbatur loquendi modus.

Cum hoc autem ſenſu non parum congruunt fere omnia, quæ à citatis autoribus de potentia obiectiua dicuntur. Quale eſt illud, quod aiunt potentiam obiectiuam eſſe rem quamlibet, antequam exiſtat; actum vero entitatiuum eſſe rem eandem, cum iam exi-
E ſtit. Appellant enim nomine potentiarum res ipſas potentes, quia in his tribus cauſarum generibus, finalis, exemplaris, & formalis informantis, potentiæ cauſandi nec realiter, nec formaliter (quaſi aliquam entitatem habentes) diſtinguuntur vnquam ab ipſis rebus, quæ ſunt cauſæ, vt ſæpe diſtinguuntur in cauſis agentibus & patientibus: (*vt paulo ſuperius, & lib. 5. diximus.*) ſed ſunt aptitudines quædam earum ad cauſandum; quæ aptitu-
F dines, quemadmodum ſunt puri quidem earum rerum ſe habendi modi, ita modaliter tantum ab eis diſtinguuntur. Ipſas vero res, quæ ſunt effecta, appellant actus entitatiuos, quia eſſe effecta nihil adiũgit rebus, quæ ſunt effecta, niſi exiſtentiam, & actualem dependentiam à ſuis cauſis, ſola etiam modali diſtinctione ab iis rebus diſtinctas.

Videri plane hanc eſſe eorum mentẽ circa potent. obiectiuam.

Sup. q. ſect. 6.

Ad cap. 2. q. 11. ſect. 3.

Quod

Quod item potentiam obiectiuam colligunt ex ipſa rerum nondum exiſtentium poſſibilitate, non ſolum huic ſenſui non repugnat, ſed etiam plurimum fauet; quia vt agentia actu agant, formaſque in potentia inducant, aut per ſe ac ſeparatim producant, prius naturæ ordine neceſſaria eſt in rebus faciendis aptitudo, vt alliciant cauſam agentem ad agendum, & de eorum ſententia, neceſſaria eſt in eiſdem rebus aptitudo ad ſpecificanda effecta, præſcribendaque; re autem vera non in rebus faciendis, ſed in exemplaribus diuinis, quæ ab æterno exiſtunt.

In hoc ſenſu etiam materiam habere potentiam obiectiuam, & dici poſſe actum entit.

Denique hoc pacto, non ſolum res actuales, quæ ſunt actu, aut actu, & potentia conſtant, ſed etiam ipſa pura potentia, quæ eſt materia prima, habet potentiam obiectiuam ad cauſandum, ſuntque ipſæ potentiæ obiectiuæ, (*vt ijdem auctores loquuntur*) quatenus ipſa etiam materia prima per ſe, ac ſeparatim poteſt eſſe obiectum Dei creantis, & ea ratione dici poteſt, eorundem loquendi conſuetudine, actus entitatiuus, quatenus eius peculiaris exiſtentia ab ipſa eius eſſentia ſolo modali diſcrimine diſtinguitur.

Non tamen dici poſſe res faciendas in ſui ipſarum eſſe potentia.

Duo tamen ſunt, quæ non poſſunt non reprehendi in eorum ſententia. Vnum eſt, quod aiunt, res faciendas, antequam fiant, eſſe in potentia ſui ipſarum. Neque enim dici poſſunt eſſe in potentia, aut virtute in ſuis cauſis, niſi illæ actu exiſtant, quo pacto formæ ſunt in potentia materiæ, & effecta omnia in virtute primi efficientis, & vt ita dicam, exemplantis, ſeu præſcribentis cuique rei propriã naturam, & rationem. Quod ſi Scotus & Henricus accipiunt potentiam obiectiuam pro potentia, ſeu aptitudine rerum faciendarum, quam ipſi putant eas habere ſecundum illam ſuam exiſtentiam realem diminutam ab æterno ab ideis participatam, vt per eam accipiant in tempore veram, & ſimpliciter dictam exiſtentiam realem; ea ſane potentia alia eſſe non poteſt, niſi paſſiua, receptiuaque, tametſi impropriè talis.

Res eſſe poſſibiles quia fieri poſſunt à Deo.

De efficien. c. 5. q. 1. ſect. 4.

Obiectio.

Alterum eſt, quod credunt non ideo res infra Deum eſſe poſſibiles, quia effici ab eo poſſunt; ſed ideo effici poſſe, quia ſunt ex ſe, & ſine reſpectu ad illum poſſibiles. Id enim ex eo refutatum à nobis eſt libro quinto, quia res omnes, quæ à Deo fieri poſſunt, pendent ab eo eſſentiali dependentia tanquam à cauſa finali, exemplari, & efficiente. Quod ſi obiiciant, res non dici impoſſibiles, quia fieri à Deo non poſſunt, ſed fieri ab eo non poſſe, quia ex ſe ſunt impoſſibiles: ergo pari ratione nõ ideo eſſe poſſibiles, quia fieri poſſunt à Deo; ſed ideo fieri ab eo poſſe, quia ſunt ex ſe, & ſine reſpectu ad illum poſſibiles: negan- A da eſt conſequentia.

Solutio.

Alia enim ratio eſt in impoſſibilitate, vt merito primum tribuatur ipſis rebus impoſſibilibus, ſeu inuoluentibus contradictionem; alia in poſſibilitate, vt primum reſpiciat virtutem primæ cauſæ, ex qua deriuetur in rem poſſibilem.

Ex ſe tamen habere, vt ſint impoſſibiles.

Impoſſibilitas enim, cum non poſſit contineri in virtute, aut potentia alicuius cauſæ; (*alioqui iam res impoſſibilis eſſet poſſibilis*) non aliunde habet originem, ſed ipſi rei ex ſe impoſſibili, ſeu in- B cludenti repugnantiam, primo, & immediate tribuenda eſt. At poſſibilitas, etſi primo, & immediate conuenit primo poſſibili, quod eſt Deus, qui ex ſe eſt ipſum eſſe; tamen non conuenit cæteris poſſibilibus niſi per illud, ſeu (*quod idem eſt*) per dependentiam eſſentialem ab illo. Poteſtque exemplum ſumi ex primis principiis complexis, & concluſionibus, quarum veritas ex veritate illorum deriuatur; cum tamen earum contradictoriæ C non ideo dicantur falſæ, quia non ſunt conformes veritati primorum principiorum; (*ſiquidem etſi illa non eſſent vera hæ tamen eſſent falſæ*) ſed quia ipſæ in ſe veritati repugnant.

Præoccupatur obiectio.

Ex Ariſt. 1. poſt. c. 10. text. 30.

Non obſtat autem huic reſolutioni commune illud pronuntiatum, *Si affirmatio eſt cauſa affirmationis, negatio eſt cauſa negationis*; vt ſi res, quæ eſſe poſſunt ſunt poſſibilis, quia poſſunt fieri à Deo, eæ quoque, quæ eſſe non poſſunt, non ſint poſſibiles, quia non poſſunt ab eo D fieri. Neque enim hoc pronuntiatum (vt ipſum præ ſe fert) locum habet, niſi vbi negatio poteſt habere cauſam, à qua pendeat, & non ipſum ex ſe tale eſt; cuiuſmodi eſt, non eſſe nauem ſeruatam à gubernatore non vigilante à quo vigilante erat ſeruanda. At negatio poſſibilitatis non eſt referenda in aliam cauſam, ſed in ipſam repugnantiam terminorum incluſam in re ipſa impoſſibili. Quo fit, vt Theologi non ſolum erroris vitandi cauſa E dicant, non ideo aliquid eſſe impoſſibile, quia fieri à Deo non poteſt, ſed ideo fieri à Deo nõ poſſe, quia eſt impoſſibile; ſed etiam (*atque adeo præcipue, & ſecundum veram Philoſophiam*) quia res ipſæ impoſſibiles per ſe primo ſunt impoſſibiles, neque aliunde accipiunt ſuę impoſſibilitatis rationem.

Potentia logica non eſt quid poſitiuum.

Non eſt igitur ponenda poſitiua vlla potentia præter eas, quæ ſumuntur ex cauſis. Nam potentia logica, quæ addi ſolet, non eſt F poſitiua, ſed negatiua, vtpote negatio repugnantiæ, (ſeu vt dicitur) non implicatio contradictionis, vt aliquid ſit; quæ negatio non eſt prior ipſa poſſibilitate, ſeu entitate rerum, ſed eſt quaſi proprietas cuiuſque rei poſſibilis & iudicium, quo à poſteriori eius poſſibilitas probari ſolet; quia quicquid non implicat contradictionem, poteſt eſſe in rerum natura,

Potentia & actus mathematici.

Potentia itẽ & actus metaphyſ. ad numerata genera reuocantur.

natura, ſuppoſita Dei potentia infinita, quam neceſſariam eſſe oſtendemus libro duodecimo. Potentiæ vero mathematicæ, quæ dicuntur eſſe in numeris, ac magnitudinibus, & in vtrorumque figuris actuiq; illis reſpondentes, itemque potentiæ, & actus metaphyſici, ex quibus naturæ inferiorum ex ſuperioribus, adiectiſque differentiis conſtituuntur; & aliæ potentiæ, & actus, quæ ſæpe vſurpantur in prima Philoſophia, in quibus nec realis compoſitio cernitur, neque vlla vera, & realis actio, qua potentiæ ſuos actus recipiant; hæc, inquam, omnia in ipſis poſitiuis generibus potentiarum, & actuum, quæ enumerata ſunt, continentur, aut ad ea vel proprie, vel propter aliquam ſimilitudinem reuocantur.

Quid ſit obedientialis potentia?

QVÆSTIO IV.

De diuiſione potentiæ in ordinatam, & abſolutam, naturalemque, & obedientialem.

SECTIO I.

EX Theologorum diſputationibus duę extant potentiæ diuiſiones ſæpe vſurpatæ; vna in potentiam ordinatam, & abſolutam; altera in natura'em, & obedientialem. Prior diuiſio traditur de potentia Dei; poſterior de potentia creaturarum. Illam nos breuiter attingemus, quod videatur Theologorum eſſe magis propria; hanc (*vtpote quam Philoſophi ſuo ſibi iure vendicent*) pertractabimus diligentius, inueſtigando, quid omnino ſit obedientialis potentia; nam quoad naturalem non admodum difficilis eſt quæſtio.

Quid ſit iuxta D. Thom. ordinata Dei potentia.

Item 3. contra Gent. c.98.

Potentiam igitur ordinatam (*quæ appellatur à quibuſdam recentioribus potentia ordinaria, ſed minus recte; eſt enim non ſolum de effectis ordinariis, ſed etiam aliquando de extraordinariis, vt patebit*) ait D. Thomas 1. p. q. 25. ar. 5. eſſe ipſam Dei potentiam, quatenus determinata eſt ad aliquid agendum per diuinam voluntatem, quæ nihil niſi ordinate, hoc eſt, ſapienter, & iuſte facere poteſt: abſolutam vero eſſe eandem diuinam potentiam, quatenus conſideratur ſecundum ſe, hoc eſt, vt nondum determinata noſtro intelligendi more per diuinam voluntatem ad vllum effectum. Vnde cum nobis non ſit nota determinatio voluntatis diuinæ, niſi aut per ea, quæ videmus in rebus fieri, aut per diuinam reuelationem facta eſſe, aut facienda nouimus; ea

Quid abſoluta.

Quæ ad vtramlibet pertineant.

A omnia, ac ſola iuxta hanc explicationem neceſſe eſt dicamus fieri per potentiam Dei ordinatam, quæ vel naturali notitia euenire intelligimus, vt hominem naſci bipedem, & aliquando etiam vnipedem, quia vtrumque iam in ſpecie fieri experti ſumus; vel diuina reuelatione, vt Deum paſſum & occiſum eſſe in propria perſona, ſed non in propria natura, mundumque hunc poſt generalis iudicii diem aliam formam accepturum,
B quia vtrumque nobis diuinitus reuelatum eſt. Ea vero omnia, ac ſola iuxta hanc expoſitionem dicenda erunt fieri poſſe per potentiam Dei abſolutam, quæ cum fieri quidem poſſint à Deo, nunquam tamen aut facta ſunt, aut fient; vt cœlos, & elementa ab æterno fuiſſe, aut cœli motum in æternum eſſe duraturum, quia horum oppoſita nobis diuinitus reuelata ſunt. Verum cum hoc pacto nihil vnquam fiat per potentiam Dei abſolutam,
C ſed tantum fieri poſſit, (*quidquid enim fit, determinata Dei voluntate fit, ac proinde per potentiam Dei ordinatam, iuxta hanc expoſitionem*) vſurpatius loquuntur alii fere Theologi; qui quemadmodum dicunt multa fieri per potentiam Dei ordinatam, multa quoque aſſerunt, non ſolum fieri poſſe, ſed etiam facta eſſe, faciendaque per potentiam Dei abſolutam, vt creationem mundi; incarnationem Verbi diuini, & alia miraculoſa, & inuſitata, quæ facta eſſe, faciendave nouimus.

Vide Scot. in 1. d. 44. q. 1. & Maiorem d. 43 quæſt. 1.

Quid potius ſit potentia ordinata.

Et quæ ad eam ſpectent.

D Eſt igitur potentia ordinata, iuxta communem Theologorum, & Philoſophorum vſum, ipſa Dei potentia, quatenus accommodata eſt, & quaſi debita exequendæ alicui communi legi à Deo inſtitutæ, ſiue tanquam ab authore naturæ, ſiue tanquam ab authore gratiæ. Hoc pacto dicemus omnia, quæ ab eo fiunt per cauſas naturales, (*ſiue ordinarie fiant, vt perfectæ proles animalium, ſiue*
E *extraordinarie, vt imperfectæ, monſtroſaque, dummodo fiant iuxta communem ordinem in rebus inſtitutum, qui admittit, imo & poſcit, vt aliæ cauſæ aliquando alias impediant*) hæc, inquam, omnia dicimus fieri per potentiam Dei ordinatam, quia eius potentia eſt quaſi debita executioni eius communis ordinis, ſiue legis, quam ipſe in cauſis naturalibus conſtituit. Eadem quoque potentia dicimus fieri in nobis, quæcunque à Deo fiunt per communes
F inſpirationes ſupernaturales & habitus diuinitus infuſos, ſiue ordinarie fiant, vt bene mori eum, qui bene vixit; ſiue extraordinarie, vt eum, qui male vixit, bene mori: quia nimirum his communibus auxiliis concurrit Deus ad exequutionem eius legis communis, quam ad æternam hominum ſalutem inſtituit; quibus auxiliis qui bene vtuntur, dum

 viuunt,

viuunt, ordinarie in gratia Dei vita excedunt; qui autem ea ſpernunt in vita, raro, & extraordinarie eiſdem bene vtuntur in morte.

Quia abſoluta. Potentia abſoluta à pleriſque dicitur potentia Dei, quatenus poteſt, quidquid non implicat contradictionem; quo pacto abſoluta potentia complectitur ordinatam. Sed quia nos agimus de potentia abſoluta, vt opponitur ordinatæ, dicendum potius eſt, potentiam abſolutam eſſe potentiam Dei, quatenus ſoluta eſt omni lege, ſeu (*quod idem eſt*) prout nulli communi ordini diuino in rebus inſtituto quaſi addicta eſt, & ſuo modo ei exequendo debita. *Et quæ ſub eam cadant.* Per hanc autem potentiam dicimus factum eſſe mundum ex nihilo; non tamen creari ſucceſſu temporum animas rationis participes, quia earum creatio neceſſaria eſt ad executionem communis legis de generatione ſucceſſiua hominum. Per eandem quoque dicimus fieri à Deo in rebus naturalibus, quidquid aliquando fit ſuper omnem vim naturalium cauſarum: quo pacto facta eſſe creditur iudicio præſtantiũ Mathematicorum in Caſſiopœa noua illa lux, quæ viſa eſt Anno Domini 1572. & quædam alia huiuſmodi, quæ variis retro ſeculis ſupra regionem elementarem, in ipſis nimirum cœlis apparuerunt. Incarnatio etiam diuini Verbi per hanc inprimis potentiam facta eſt. Item miracula, quæ à Chriſto Domino, & à ſanctis hominibus diuina virtute patrata ſunt: raptus etiam quorundam hominum è medio curſu naturalis periodi vitæ, dum in gratia Dei ſunt, qui alioqui conditionata ſcientia perituri præſciuntur, ſi totam periodum abſoluant. Extraordinariæ quoque quorundam vocationes, & conuerſiones eorum, qui conditionata ſcientia prænoſcuntur communibus aliis gratiæ præſidiis, tametſi ſufficientibus, non iuſtificandi. Denique priuilegia pleraque in rebus ad ſalutem æternam pertinentibus, vt præſeruatio beatiſſimæ Virginis Matris ab originali peccato. Ac demum quidquid aliter fit, aut fieri poteſt ſine contradictione, modo non fiat per potentiam ordinatam, vt ſi cui daretur æterna beatitudo ſine vllis meritis; aut ex inferno igne damnatorum extraheretur, quod quidam (falſo licet) factum eſſe putant in Traiano Imperatore Diui Gregorii Magni precibus.

Quid ſit potentia naturalis creaturarum. Potentia naturalis, creaturarum nimirum eſt, quæ viribus naturæ earum cum generali Dei concurſu poteſt perduci ad actum, vt potentiæ calefaciendi, & frigefaciendi. Qua potentiæ ſignificatione vnaquæq; etiam potentia libera eſt potentia naturalis, vt naturalis opponitur obedientiali; veluti potentia equitandi, aut diſputandi. Ad hoc genus potentiæ pertinet ea, quam Scotus in prologo primi ſentent. q. 1. vocat Neutram, conſtituens eam inter naturalem, & violentam; vt naturalis ſit, quæ inclinet in actum; violenta, quæ actui repugnet, neutra, quæ nec inclinet in actum, nec illi repugnet. *Item in 2. d. 2. q. 6.* *Non dari potentiam violentam: neutram inter naturales numerandã.* Verum nos nec potentiam violentam agnoſcimus, (*quo enim pacto vlla potentia rationem potentiæ ſibi vendicaret reſpectu eius actus, cui repugnat?*) neque eam, quam ille vocat neutram, à naturalibus excludimus, vt naturalis potentia à nobis nunc explicata eſt. Quamuis enim Caiet. 1. p. q. 1. ar. 1. concedit Scoto potentiam neutram reſpectu formarum pure artificialium, vt nauis, aut ſtatuæ, quod res naturales nec inclinare ad huiuſmodi formas, nec illis repugnare videantur; nec vero artifices (vt quidem ars à natura diſtinguitur) ſint cauſæ naturales reſpectu earum, ſed liberæ; nos tamen, qui cauſas liberas hoc loco inter naturales comprehendimus, non reiicimus à potentiis naturalibus eam, quam illi appellant neutram, cum eius actus viribus naturæ introduci poſſit: imo addimus res naturales habere inclinationem, propenſionemve naturalem ad formas artificioſas; quia etſi ars imitatur naturam, tamen natura arte perficitur ipſius naturæ viribus, neque ad id opus habet ſupernaturali virtute.

Potentia obedientialis. Potentia obedientialis etſi facilis eſt explicatu, ſi ſub communi conceptu, & quaſi Quid nominis ſumatur, (*eſt enim nihil aliud, quam potentia, qua quæque res creata obedit Deo veluti ad nutum ſupra ſuam naturam, qualis fuit potentia luti, qua Chriſtus Dominus cæcum à natiuitate illuminauit*) tamen, ſi inquiratur eius natura, quæ ſub eo conceptu latet, non minimas habet difficultates.

Tres de ea, quatenus actiua eſt, ſententia. Nam quod attinet ad potentiam obedientialem actiuam, aliquibus fortaſſe videbitur eam eſſe qualitatem aliquam à Deo omnibus creatis rebus impreſſam, qua vnaquæque eleuari poſſit ad ſupernaturales operationes. Nõ deſunt etiam, qui velint hanc potentiam non eſſe quidquam extrinſecus additum rebus creatis; ſed ipſam cuiuſque rei eſſentiam, ex ſe ipſa inchoate propenſam ad huiuſmodi operationes. Alii denique dicunt, non eſſe eam quidquam poſitiuum, ſed ſolam negationem repugnantiæ ad eas operationes, quatenus nihil creatum eſt, quod Deo repugnare poſſit, ſi velit ipſe ſuis creaturis vti ad ea, quæ ſuperant earum vires naturales.

Quotuplex ſit. Sed quoniam de genere obedientialis potentiæ dubitari poteſt, ſitne actiua duntaxat, an etiam paſſiua, vt reſpondeant duobus generibus cauſarum efficientis, & materialis; an vero adhuc addenda ſit aliqua alia, quæ ad

ad aliud genus cauſæ pertineat, noſtram quoque de re hac ſtatuemus ſententiam.

Potentiam obedientialem actiuam non eſſe qualitatem rebus extrinſecus impreſſam.

SECTIO II.

Aſtruitur eſſe qualitatem rebus impreſſam.

ATQVE vt de potentia obedientiali actiua, quæ præcipua eſt, potiſſimum loquamur, erunt fortaſſe, qui hac ratione ducantur, vt credant, eam eſſe qualitatem extrinſecus à Deo rebus impreſſam, quod omni effectiua potentia in creaturis inter qualitates numerari ſoleat: cum ergo obedientialis non ſit dicenda innata, ne quis colligat eſſe naturalem, efficitur, vt ſit extrinſecus impreſſa; nec ſane ab alio, quam à Deo, cum ſit ad opera ſupernaturalia. Atque hoc pacto videmus rem ſe habere in naturalibus; ſic enim ferrum eleuatur à magnete impreſſa in illud qualitate quadam, & paleam ſimiliter à ſuccinis; ſic etiam aqua calefacit deforis ei calore impreſſo, cum natura ſua calefactiua non ſit. Hæc ſententia conſentanea eſt iis, quæ à Scoto traduntur in 4. d. 1. q. 4. & 5. cum ait, ſi Chriſtus Dominus miraculoſa opera faciebat non mora iactione veluti impetratoria, ſed vere effectiua illorum, quæ phyſica dici ſolet (quod ipſi non placet) neceſſario aſſerendum eſſe fuiſſe in illo qualitatem aliquã ſuperioris ordinis; qua illa poſſet facere; quãdoquidem viribus naturæ aſſumptæ ea facere non poterat. Nonnulli autem Thomiſtæ, in quibus eſt Capreolus & alii non ignoti nominis Doctores recte ſentientes de phyſica Chriſti Domini actione in faciendis miraculis plane in hanc ſententiam venire videbuntur, vt omnia ſupernaturalia opera, non niſi per ſuperioris ordinis qualitatem extrinſecus impreſſam fieri exiſtiment, quod in Chriſto Domino id factum aſſerant: tametſi in eo diſſentiant inter ſe, quod alii † putent in eo impreſſam fuiſſe huiuſmodi qualitatem per modum permanentis; * alii per modum tranſeuntis tantum, nempe tamdiu præciſe, quandiu ille miraculoſe operabatur: hi enim poſteriores ſentiunt tamdiu motam fuiſſe ſacram illam humanitatem ad miracula facienda, quandiu illa in iis operibus ſe exercebat, nec ſane ſentire poſſunt eam ad id moueri tunc ſolitam fuiſſe alio motu, quam qualitatis alicuius ſuperioris ordinis per modum tranſeuntis.

† *Capr. in 4. d. 1 q. 1. & d. 13. q. 1. Palud. d. 1. q. Ferr. 3. contra Gent. c. 56.*
* *Sot. in 4. d. 1. 7. 3.*

Improbatur hæc ſent ent.

Sed hæc ſententia vera eſſe non poteſt, ſiue intelligatur de qualitate permanente ſiue tamdiu ſolum durante, quandiu vnaquæque creatura eleuatur ad ſupernaturales operationes.

A Intelligendæ autem ſunt in hac quæſtione nomine ſupernaturalium operationũ, non ſolum illæ, quæ ſunt ſupernaturales quoad eſſentiam, vt actus fidei, ſpei, charitatis; ſed etiam quoad modum, quo fiunt, qualis fuit operatio luti in reſtituenda cœco Euangelico facultate videndi, quæ facultas alioqui ex eſſentia ſua erat naturalis.

Quid ſignificetur hic nomine actionis ſupernatural.

Ratio, qua ab aliquibus impugnatur.

Erunt autem, qui huiuſmodi ratione hanc ſententiam impugnent. Vel ea qualitas eſſet B per ſe ipſam naturaliter propenſa ad actus ſupernaturales, vel per aliam, qua ad illos eleuaretur: ſi per ſe ipſam, non obedientialis, ſed naturalis eſſet; ſi per aliam, qua eleuaretur, procederetur vtiq; in infinitũ, niſi veniretur ad aliquam naturaliter propenſam, quod potius dicendum erat de prima; quæ tamen ea de cauſa non eſſet dicenda obedientialis, ſed naturalis, quia eſſet naturaliter propenſa ad huiuſmodi actus. Facile tamen ſoluetur ratio, C ſi quis reſpondeat, eſſe quidem propenſam naturaliter ad actus ſupernaturales, vt eſt habitus fidei ad actum credendi, & charitatis ad actum amandi Deum ſuper omnia; nec tamen inde ſequi eſſe naturalem; quia vt eſſet naturalis, oporteret, vt non ſolum eſſet propenſa ad eos actus, ſed etiam, vt eſſet, aut eſſe poſſit alicui creaturæ naturaliter congenita, quod fieri nullo modo poteſt, vt patet ex iis, quæ lib. 7. dicta ſunt.

Diluitur.

Cap. 1. q. 2. ſect. 3. & 4.

Alia ratio.

D Addent fortaſſe & hanc rationem. Aut ea qualitas extrinſecus impreſſa vnica eſſet in qualibet re, aut tam multæ eſſent, quam multa ſunt effecta ſupernaturalia, quæ per quamlibet fieri poſſunt: at horum vtrumque incredibile eſt, imo & impoſſibile. Vnica enim ſi eſſet, haberet infinitam virtutem inſtrumentalem, quandoquidem infinita effecta ſupernaturalia ſpecie diſtincta per quamlibet creaturam operatiuam à Deo fieri poſ- E ſunt: at virtus infinita etiam in inſtrumento dari non poteſt. Si vero eſſent tam multæ, quam multa ſunt effecta ſupernaturalia, quæ per quamlibet creaturam fieri poſſunt, daretur infinitum numero ſimul in rerum natura. Verum hæc ratio, etſi efficax eſt contra eos, qui volunt eam qualitatem eſſe permanentem; nihil tamen conficit aduerſus illos, qui volunt eam imprimi per modum tranſeuntis, quandiu opus ſupernaturale per creaturam F efficitur.

Quam vim habeat.

Aliis rationibus refellitur.

Aliis ergo rationibus impugnanda eſt hæc ſententia. Primum, quia huiuſmodi qualitas nec poteſt eſſe permanens; ſiue vna ſit ſola, ſiue plures, vt nunc probatum eſt; nec vero tranſiens, quia obedientialis potentia comitatur quamlibet rem creatam ab ipſo eius ortu, neq; eam vnquam deſerit Deinde, quia etſi nulla

nulla qualitas rebus creatis extrinſecus imprimatur, ipſæ tamen res per ſe non poſſunt non obedire Creatori ad nutum, quandocunque eis vti velit ad omnes operationes ſupernaturales, quæ earum miniſterio fieri poſſunt: *Omnes enim creatura*, vt ait Hieronymus, *ſentiunt Creatorem*, (imperantem videlicet) *non errore*, inquit, *Hæreticorum, qui omnia putant animantia, ſed maieſtate conditoris*. Si ergo in eis eſt aliqua potentia obedientialis actiua, vt ſupponitur, non poteſt illa eſſe qualitas aliqua extrinſecus impreſſa, ſed ante impreſſionem cuiuſque alienæ qualitatis in ipſis rebus reperiri debet. Tertio, quia etſi multæ qualitates imprimantur in creaturis, vt exercere poſſint actus ſupernaturales, & habitus fidei, ſpei, & charitatis intellectui, & voluntati: tamen eæ qualitates ſe tenent ex parte Dei eleuantis creaturas ſuas, ſuntque quaſi inſtrumenta, quibus ab eo eleuantur: potentia vero obedientialis ſe tenet ex parte creaturarum, quæ eleuantur, & in eis ipſis ante eleuationem vel tempore, vel natura prius reperitur; quod etiam in ſequentibus fiet apertius. Poſſunt igitur huiuſmodi qualitates appellari habitus, vel diſpoſitiones; potentiæ autem obedientiales actiuæ haud quaquam. Vnde ſententia hæc nullius, quod ſciam, authoris eſt; ſed diſputationis gratia ex hypotheſi à nobis propoſita: Scotus enim, qui neceſſariam eſſe dicit, qualitatem ſuperioris ordinis ad opera ſupernaturalia vere, ſeu phyſice efficienda; & Thomiſtæ ii, qui eam ponunt in Christo ad opera miraculoſa, non dicunt eſſe potentiam obedientialem, ſed habitum, vel diſpoſitionem ſupernaturalem.

In cap. 8. Matth.

Refutatam ſentent. vt eſt propoſita, nullũ habere authorem.

Potentiam obedientialem actiuam non eſſe ipſas rerum eſſentias ex ſe inchoate propenſas ad ſupernaturales operationes.

SECTIO III.

Proponitur hæc ſentent.

SECVNDA ſententia, qua nonnulli volunt potentiam obedientialem actiuam nullatenus diſtingui ab ipſis creaturarum rerum entitatibus, recentiorum quorundam eſt propria: qui recte ſupponentes, nullam qualitatem extrinſecus impreſſam, vllumve aliud accidens naturis rerum adiunctum, eſſe potentiam earum obedientialem actiuam, conantur oſtendere eas non eſſe actiuas operum ſupernaturalium per ſolum principium actiuum, quod eſt in Deo; ſed neceſſe eſſe, vt ſint actiuæ per proprium aliquod, & peculiare principium actiuum, quod ſit in eis ipſis; quod nullum aliud eſſe volunt, quam ipſas earum naturas, entitateſve, quibus creaturas

A omnes, quotquot ſunt, volunt inſtrumentaliter concurrere cum Deo ad eiuſmodi operationes. Probant autem ſuam ſententiam tribus potiſſimum argumentis.

Primum, quia quemadmodum actio, quæ eſt actus quidam ſecundus; ſupponit in agente principali principium actiuum principale, quod etiam eſt principalis actus primus; ita ſupponere debet in agente inſtrumentali principium actiuum inſtrumentale, quod in B eo ſit actus primus inſtrumentalis; ſiquidem ex actu ſecundo recte colligitur actus primus in eo ipſo agente, à quo actio procedit. Quod cum ita ſit, nec obedientialis potentia ſit qualitas vlla extrinſecus impreſſa in rebus creatis, *(quod illi nobiſcum recte ſentiunt)* eiſdemque rationibus neque aliud accidens illis adiunctum; neceſſario colligitur, vt aiunt, nullam aliam potentiam obedientialem actiuam in eis eſſe, quam ipſas earum eſ- C ſentias.

Argum. ſtabilitur.

Deinde, quia duæ cauſæ efficientes non cõcurrunt ad eundem effectũ, niſi prius, ſaltem natura, quam operentur, vniantur inter ſe, vel loco, vel aliquo alio modo ſufficienti, vt ſimul operari poſſint: Deus autem, & creaturæ, vt concurrant ad opera ſupernaturalia, nõ poſſunt inter ſe accommodate vniri ad eandem operationem, niſi per hoc, quod quemadmodum Deus habet in ſe potentiam acti- D uam principalem ad illam, ita & creatura habeat in ſe actiuam inſtrumentalem ad eandẽ: cum igitur hæc potentia non poſſit eſſe quicquam additum ipſis entitatibus rerum creatarũ, vt patet ex dictis, efficitur, vt ab eis nullatenus diſtinguatur. Propoſitio perſpicua eſt. Aſſumptio ex eo probatur, quia vnio localis, ſiue ſecundum indiſtantiam, quam omnes creaturæ habent cum Deo, non eſt ſatis, vt Deus per illas agat ſupernaturalia opera; alio- E qui ſemper ea ageret: nec alia ratio vnionis ſe offert, quæ ſatis ſit, vt vniantur cum eo ad huiuſmodi opera, niſi quæ nunc dicta eſt.

Poſtremo, quia nulla res quicquam efficit per extrinſecum principium actiuum, niſi denominatione extrinſeca, & ex conſequenti per accidens; inſtrumentum autem non per accidens, ſed per ſe concurrit cum principali agente ad eandem actionem: concurrunt ergo creaturæ cum Deo inſtrumentaliter ad F opera ſupernaturalia per principium effectiuum, quod in ſe habent; quod quidem aliud eſſe non poteſt, quam ipſæ earum entitates, vt iam patuit. Id etiam ex eo confirmant, quia alioqui, ſi per ſolum principium, quod in Deo eſt, agerent, potius illæ agerent per Deum, quam Deus per illas, quod dicendum nequaquam eſt.

Vo-

Summa huius ſententiæ, quæ etiã procedit de potẽtia paſſiua. Volunt igitur hi Authores, in omnibus rebus creatis, etiam in materia prima, & in ipſis quoque relationibus, quæ nullius pene entitatis eſſe dicuntur, ineſſe hanc potentiam obedientialem actiuam, vt per eas Deus poſſit efficere vera, ſeu phyſica efficientia, quidquid in rebus creatis non implicat contradictionem: quemadmodum in eiſdem eſt potentia obedientialis paſſiua, vt in illis, & ex illis, concurrente Deo ſpeciali concurſu, fiat, quidquid ſimiliter in rebus creatis contradictionem non inuoluit, quam etiam potentiam, quemadmodum & actiuam, volunt nulla ratione diſtingui ab ipſis rerum entitatibus. Id autem confirmare nituntur ex D. Th. in 4. ſentent d. 8. q. 2. art. 3. & ex Alen. 4. p. q. 36. membr. 5. & ex Caiet. 3. p q. 78. art. 4. *Non eam bene colligi ex D. Thom. & aliis.* Nihil tamen aliud inde obtinent, niſi quod quemadmodum in rebus creatis datur potentia obedientialis paſſiua, ita & actiua, quod eſt res ſatis perſpicua: neque enim D. Thom. aut cæteri iis locis dicunt, quemadmodum in rebus omnibus datur paſſiua, ita dari in omnib. actiuam: neque etiam dicunt, ſiue actiuam, ſiue paſſiuam, non eſſe quidquam aliud, quam ipſam cuiuſque entitatem.

Improbatur. Neq; materiam primã, neq; relationes eleuari poſſe ad operandum. Dicendum eſt igitur, hanc opinionem non eſſe admittendam. Namque inprimis illud probandum non eſt, materiam primam eleuari poſſe ad exercendas ſupernaturales actiones: quod enim nullo modo eſt actus, ſed, pura potentia, quo pacto ſine contradictione principium effectiuum eſſe poteſt? Neque etiam illud probandum, relationes creaturarum eſſe poſſe principia effectiua: quanquam enim ſunt actus ad actuandum, non ſunt tamen actus, niſi ad reſpiciendum terminum, qui nullo modo effectus earum eſſe poteſt, proinde ſunt actus quidam ſteriles, & quaſi appendices, ac ſequelæ rerum ſimul exiſtentium, quatenus modo aliquo inter ſe affectæ ſunt. *Vniuerſum refellitur rationibus.* Tum etiam, ſi ipſæ omnes rerum creatarum entitates eſſent ex ſe ipſis principia effectiua operum ſupernaturalium, rationi conſentaneum foret, vt quæ perfectiores ſunt, eſſent ex ſe aptiores ad ea efficienda: at omnia, quæ aſſumi poſſunt ad opera ſupernaturalia, ſunt æque apta ad illa exercenda, cum æque obediant creatori ad ea patranda, vt etiam ipſi volunt: non ergo ex principio actiuo, quod ex ſe habeant, antequam eleuentur, ſed ex eo, quod illud in Deo eſt, habent, vt poſſint ad ea concurrere. Adde, quod ſi quælibet res creata habet in ſe virtutem actiuam ad ea opera, neque expectat à Deo, niſi proportionatum concurſum ad ea facienda, non eſt vtique inſtrumentalis cauſa huiuſmodi operum, ſed principalis ſubordinata principaliori: inſtrumentum enim cum operatur vt inſtrumentum, nõ agit virtute propria, ſed virtute principalis agentis, vt eſt cõmunis omnium Philoſophorum ſententia: quanquam aliquando diſponit ad operationem illius, quod in hac re non ſemper habet locum, ſed potius rariſſime, vt etiam ipſi fatentur.

Præterea, ſi potentiæ obediẽtiales ſunt ipſæ entitates rerum, vt dicunt, ſunt vtiq; potentię naturales earum; quid enim tam naturale eſt cuiq; rei, quam ipſa eius entitas & natura. Vnde inprimis ſequitur, non diſtingui huiuſmodi potentias obediẽtiales ab iis, quæ dicuntur naturales, tanquam non naturales à naturalibus, ſed tanq̃ quædã naturales ab aliis naturalibus: nos autẽ in hac controuerſia agimus de earum diſtinctione tanquam non naturalium à naturalib. Sequitur etiam, entitatib. rerum creatarum plene cognitis (quod naturaliter fieri poteſt, ſaltem ab Angelis) poſſe cognoſci effecta omnia ſupernaturalia, quæ à Deo per eas fieri poſſunt, quod nequaquã dicendũ eſt: Sequela probatur, quia cognita plene potentia actiua (*ſi eſſentia quædam eſt*) cognoſci poſſunt omnia, ad quæ illa vim habet. Nec ſolum hoc verum eſſe debet in potẽtia agentis principalis, ſed etiam inſtrumentalis, ſi illa poſitiue in inſtrumento eſt, ac proinde diſtincta à potentia, quæ eſt in agente principali. Tum ẽt cum Deus tanquam naturæ author ſuo modo debeat rebus à ſe creatis, quicquid neceſſariũ eſt, vt earum naturalis appetitus expleri poſſit, plane colligitur ex eorum opinione, gratiam, & cætera dona ſupernaturalia deberi à Deo creaturis horum donorum capacibus; hoc autem dici nullo modo poteſt, cum pugnet cum multis locis ſcripturę ſacræ. Nec ſatis eſt, quod dicunt, naturas rerum creatarum non eſſe ſimpliciter propenſas ad actus ſupernaturales, ſed inchoate; cũ Deus ne inchoate quidem dicendus ſit debitor ſupernaturalium donorum: conniuebunt enim nonnihil, qui hoc conceſſerint, Pelagianorum reliquiis, vt ex lib. 6. intelligi poteſt. *c.2.q.5.ſect.14.* Quanquam quo pacto inchoate tantum propenſæ ſunt, ſi ex totis ſuis naturis ſunt propenſæ? Neque enim ideo dicendæ ſunt inchoate propenſæ, quia expectant à Deo (*quod aiunt*) proportionatum concurſum, vt earum propenſio, & appetitus expleatur: hoc enim habent omnes cauſæ naturales ſecundæ reſpectu primæ, aliarumque interiectarum comparatione eorum actuum, ad quos ſunt naturaliter propenſæ; cũ tamen non dicantur ad eos inchoate propenſæ, ſed integre, ſiue ſimpliciter. Adde, abſurdiſſime ab illis concedendum fore, potẽtiã obediẽtialem ſimul eſſe naturalem,

& ſupernaturalem, naturalem, quia ex eorum ſententia eſt poſitiuum quippiam ipſis rerum naturis cōgenitum, ſeu potius eſt ipſæ earum naturæ; ſupernaturalem, quia iuxta eorum ſententiam vnaquæque creatura eſt per eam in ſuo ordine effectorum ſupernaturaliū productiua in actu primo, tanquam per propriū, & peculiare principium actionum, antequam eleuetur ad ſupernaturalem operationem, quod nulli potentiæ naturali contingit.

His adiunge, potentiam obedientialem apud eos, ſi poſitiuum eſt quiddam, eſſe ſimul & vnius ſpeciei, & diuerſarum, atq; adeo prope infinitarum: vnius, quia apud eos eſt vnius obiecti, quod eſſe volunt, quidquid per creaturam fieri non implicat contradictionē; diuerſarum, quia ponūt eam identificatam formaliter cum diuerſis, & prope infinitis ſpecie entitatibus exiſtentibus in rerum natura. Ad hoc reſpondent non omnes potentias ſpecificari, & diſtingui per ſuos actus, & obiecta; ſed eas, quæ ſuapte natura, & primaria intentione ſunt ordinatæ ad ſuos actus, cuiuſmodi non eſſe volunt potentiam obedientialem, quia non ordinatur ſuapte natura ad actus ſupernaturales. Sed nihil efficiunt. Primū, quia obiectum potentiæ obedientialis actiuæ non eſt, quidquid per creaturam fieri non implicat contradictionem, vt ipſi volunt. Nam etſi demus, per quamlibet creaturam poſſe fieri à Deo quamlibet aliam, (*quod non concedimus*) tamen nulla fieri poteſt per ſe ipſam; quo fit, vt creaturæ, quæ habent potentiam obedientialem actiuā, habeant illam ſpecie, aut quaſi ſpecie diſtinctam à potentia obedientiali actiua cuiuslibet alterius. Deinde, quia potentia obedientiali, quatenus obedientialis eſt, ſuapte natura reſpicit actus ſupernaturales, & ſupernaturalia obiecta, idq; primaria, imo vero omnimoda intentione, quia non alia intentione obedientialis eſt: at entitates rerum creatarum, vt ſunt earū entitates, nullo modo reſpiciunt actus, & obiecta ſupernaturalia: vnde patet, non idem formaliter eſſe potentiam obedientialem actiuam cuiuſq; rei creatæ, atque ipſam eius entitatem.

Potentias obedientiales actiuas, ſpecie, aut quaſi ſpecie diſtingui in ſingulis creaturis.

Quid ſit potentia obedientialis tam actiua, quam paſſiua, & quouis alio modo cauſatiua.

Sectio IV.

Quid omnino ſit obediētialis potentia actiua.

Dicendvm igitur inprimis eſt, nihil poſitiuum præcedere in creaturis, quod dici poſſit potentia obedientialis actiua, ſed ſolam negationem repugnantiæ, quam habent ad effectiue concurrendum cum Deo ad quamlibet ex iis ſupernaturalibus actionibus, **A** quæ per eas fieri poſſunt. Hæc aſſertio ex impugnatione duorum præcedentium modorum dicendi probatur: neque enim aliud quicquam relinquitur, cui obedientialis potentiæ nomen conuenire poſſit, quam huiuſmodi negatio. Nec vero alienum eſt ab vſurpata loquendi conſuetudine, vt negationes repugnantiarum dicantur potentiæ, in aliqua potentiæ ſignificatione: quod enim non repugnat fieri, hoc eſt, quod non eſt **B** impoſſibile fieri, dicitur poſſibile apud Dialecticos: omne autem poſſibile ab aliqua potentia ducitur, quidquid ea tandem ſit. Vnde cum nihil ſit in creaturis, à quo poſſibile dicatur fieri ab eis aliquid ſupernaturale, cum ad id aſſumuntur à Deo, niſi negatio repugnantiæ ad concurrendum cum Deo ad huiuſmodi opus; non eſt, cur ea negatio non dicatur earum potentia in latiſſima quadam potentiæ ſignificatione. Neque obiicias ſatis **C** eſſe, quod id dicatur poſſibile à potentia, quæ eſt in Deo; niſi enim ſimul poſſibile eſſet ab aliqua potentia creaturarum, eſſet vtique ex parte earum omnino impoſſibile, quod nequaquam dicendum eſt. Quod autem huiuſmodi potentia merito dicatur obedientialis, ex eo colligitur, quia nunquam creatura concurrit ad ſupernaturalem actionem, niſi cum actu ſubiicitur, & quaſi obedit primæ cauſæ eam eleuanti ad huiuſmodi actionem, **D** per quidquid demum id fiat.

Secundo loco dicendum, ipſas quoque entitates rerum, ſiue illæ ſubſtantiæ ſint, ſiue accidentia, (*ſi modo ex natura ſua aliquid agere poſſunt*) dici poſſe non quidem ſimpliciter potentes, ſed obedientialiter potentes reſpectu actionum ſupernaturalium, quatenus obedientia quadam eleuandæ, & quaſi confortandæ, poſſunt ad illas concurrere; non tamen, quod, antequam eleuentur, ſint ſuapte **E** natura propenſæ, ſiue integre, ſiue inchoate ad eas exercendas; ſed quia eis non repugnet ad illas concurrere, ſi à ſupernaturali agente ad eas exercendas aſſumantur. Hæc aſſertio ex ſuperiori facile deducitur; quia ſi non repugnantia ipſa eſt potentia obedientialis, cur non ex ea dicentur res obedientialiter potentes? Adde, in ſenſu etiam identico negatiuo poſſe huiuſmodi entitates dici potentias obedientiales actiuas, nempe non ſolum **F** nomine connotatiuo *potentium*, ſed etiam abſoluto *potentiarum*, quia negationes ipſæ repugnantiæ, non ſunt res aliæ ab ipſis naturis rerum, quarum ſunt potētiæ: quo pacto apud Ariſtotelem vnum, & ens dicuntur eadem natura, quia non ſunt diuerſæ. Locuti autem ſumus de ſolis entitatibus, quæ ex natura ſua actiuæ ſunt, quia probabilius eſt, eas, quæ ex natura

Quo pacto res ab ea dici queant Potentes.

Imo & Potentia.

4. Met. c. 2. tex. 3.

natura ſua nullo modo ſunt actiuæ (*quod dicimus de materia & relationibus*, non poſſe eleuari ad ſupernaturales actiones.

Quid opus ſit rebus, vt ſint in actu primo ad actiones supernat.

Tertio dicendum, vt res creatæ habentes aliquam efficientem ſibi naturalem ſint in actu primo ad eas actiones ſupernaturales, ad quas eleuari poſſunt, neceſſe quidem eſſe, vt habeant aliquod principium effectiuum ſupernaturale, quod ad ipſas modo aliquo pertineat: verum non eſſe neceſſe, vt illud habeant in ſe ipſis, ſed ſatis eſt, quod habeant illud in Deo. Hæc aſſertio non melius probari poteſt, quam ex ipſis actionibus ſupernaturalibus, quas Orthodoxa fide confitemur. Prima enim eius pars ex eo perſpicua eſt, quia principia actionum ſupernaturalium effectiua ſupernaturalia quoque eſſe debent: reſpicit enim ſeſe principia effectiua, eorumque actiones appellatione reciproca, vt vtraque vel naturalia ſint, vel ſupernaturalia: vnde, ſi res creatæ ad eas concurrunt, aliquod principium effectiuum ſupernaturale modo aliquo habeant, neceſſe eſt, à quo huiuſmodi actiones effectiue procedant, quacunque ratione illud habeant. Secunda vero & tertia ex eo ſimul probantur, quia etſi actus ſupernaturales ſecundum eſſentiam, vt actus fidei, & charitatis, poſt infuſionem habituum ſupernaturalium effectiue procedunt ab ipſis habitibus, tanquam à principiis ſupernaturalibus in nobis exiſtentibus; tamen abſoluta Dei poteſtate ſolo ipſius ſpeciali concurſu in nobis elici poſſunt, vt omnes fatentur: imo etiam ſæpe in ipſo momento infuſionis habituum, prius natura eliciuntur ſupernaturales actus, quam ipſi habitus infundantur. Eodemq; modo, etſi actus beatificus videndi Deum procedit effectiue ab habitu luminis gloriæ, quo eleuatur intellectus creatus, vt diuinã eſſentiã videre poſſit; tamen abſoluta Dei potentia ſolo Dei concurſu ſpeciali ab eodem intellectu elici poteſt, ſupplente Deo concurſum luminis gloriæ in productione eiuſmodi actus, vt omnes etiam fatentur. In quibus euentibus nullum principium effectiuum eorum actuum eſt, aut eſſet in nobis, ſed in Deo concurrente nobiſcum ſupernaturaliter ad productionem illorum. Quin etiam ipſa diuina eſſentia clare viſa, eſt veluti ſpecies intelligibilis intellectui creato, & ex conſequenti eſt principium effectiuum viſionis beatificæ ſanctorum: nec tamen ineſt ipſis eorum intellectibus. Idem quoque confirmatur ex actionibus, quæ viribus naturæ fieri poſſunt. Actiones enim, quæ procedunt ab artificibus per inſtrumenta, nullum principium effectiuum habent in ipſis inſtrumentis, ſed in artificibus; neque enim principium effectiuum pingendi, aut ſcribendi, eſt in pennicillo, aut calamo, ſed in pictore, aut ſcriptore, & ſic in cæteris. Quo etiam pacto principium effectiuum miraculorum Chriſti Domini non erat in rebus iis, quibus ipſe vtebatur ad faciẽda miracula, ſed in ipſo.

Effectiua principia actionum ſupernatur. debere eſſe ſupernatural.

In inſtrum. artificum nõ eſt principiũ effect. actionũ artific.

Diſcrimen inter res liberas & nõ lib. quando eleuantur ad actus ſupern. c. 2. q. 5. ſect. 13.

Hoc tamen aduertendum eſt, agentia libera in actibus ſupernaturalibus liberis non eſſe proprie inſtrumenta, ſed cauſas principales ſubordinatas primæ cauſæ ſpecialiter cum illis concurrenti, vt oſtendimus libro ſexto contra quoſdam, qui oppoſitum ſentiunt; res autem, quæ non agunt libere, quandocunque per eas aliquid fit ſupernaturaliter, ſemper eſſe agentia inſtrumentalia, quia nec agunt virtute propria: nec ſi in eis daretur qualitas aliqua ſupernaturalis impreſſa, (*de qua re dubium eſſe poteſt*) ſe ipſas determinare poſſent ad agendum. Quod ſi in eis inſit principium effectiuum naturale earũ actionum, quæ per eas fiunt, vt per inſtrumenta: tunc poterunt illæ quidem dici cauſæ principales ſubordinatæ reſpectu agentium, quæ illis vtuntur: verum non ſubordinatæ per ſe, ſed per accidens, vt cum quis applicata ignita face comburit ſyluam, aut conſcenſo, & directo equo iter facit.

Quid ſentiendum de potentia obedientiali paſſiua, &c.

Quarto loco dicendum eſt, quod oſtendimus in potentia obedientiali actiua, idem intelligendũ eſſe de obediẽtiali paſſiua, & quouis alio modo cauſatiua; vt nimirum res, quæ à Deo aſſumuntur ad cauſandũ aliquid ſupra earum vires, nihil habeant in ſe, antequã aſſumantur, quod earum potentia obedientialis dici poſſit, niſi non repugnantiam ad id, quod per eas cauſandum eſt: quanquam res ipſæ, quatenus eis non repugnat, concurrere ad ſupernaturalẽ effectum, dici poſſunt obedientialiter potentes ad illum cauſandum; & in ſenſu identico negatiuo obedientiales potentiæ, vt dictum iam eſt. Hæc aſſertio non alia ratione neceſſe eſt probetur, quã quia eadem ratio eſt in potentiis obedientialibus, quæ ad alia cauſarum genera ſpectãt, quæ eſt in obedientiali actiua.

Exempla potent. obedientialis, materialis, & formalis.

Atque hoc pacto in eadem numero materia eſt non repugnantia, vt ſimul informetur pluribus formis eiuſdem ſpeciei: & in eadem numero forma, vt ſimul informet plures numero materias. Porro ad genus cauſæ formalis reducitur non repugnantia eiuſdem numero corporis, vt ſimul ſit in pluribus numero locis, aut in eodem ſimul cum aliis numero corporibus. Repugnantia enim, quam naturaliter habent corpora, vt vel vnum ſit in pluribus locis, vel plura in eodem ſimilis eſt repugnãtię formarum, vt ſimul vna ſit in pluribus materiis, aut plures in eadem: quæ

quæ tamen naturalis repugnantia ſupernaturaliter vincitur per potentiam obedientialem ipſorum corporum, & ſupernaturalem Dei concurſum ei ſimilem, quo vel eadem forma ponitur ſimul in pluribus materiis, vel plures ſimul in eadem.

Quam potēt. habeat corpus Chriſti ad ſuſtentanda accidētia ſacrament.

Hoc eodem pacto Chriſti Domini corpus in cœlo exiſtens, antequam præſens ſit apud nos ſub accidentibus ſacramentalibus, nihil aliud habet, quod potentia obedientialis dici poſſit, vt ea ſuſtineat, vt ſtatim probandum eſt, & illis vniatur ſine ſubiectione, quam non repugnantiam quandam ad illa ſic ſuſtinenda: quæ ſuſtinentia, ſiue ſuſtentatio, pertinet ad genus cauſæ ſuſtentantis, quod commune eſt materiali, ſiue ſubiectiuæ, & non ſubiectiue.

Quam accidentia ad illud continendum.

Hoc etiam pacto accidentia panis ante conſecrationem nullam aliam potētiam obedientialem habent ad continendum ſacramentaliter corpus Chriſti Domini poſt conſecrationem, & illud ſecum ex loco in locum transferendum, niſi ſolam nō repugnantiam ad illud continendum ſine inhæſione; quæ continentia pertinere non poteſt ad aliud genus cauſæ, quam continentis, quod commune eſt formæ informanti, & non informanti, vt oſtendimus lib. 5. & 7. *lib. 5. cap. 2 q 12. à ſect. 4.* Neque enim hoc fit per ſolam potētiam obedientialem actiuam, quod iidem recentiores volunt; credunt enim, accidentia ante conſecrationem habere potentiam obedientialem attractiuam corporis Domini ad ſe in eo inſtanti, in quo primo ſacramentum confectum eſt, aut immediate poſt illud: aut certe corpus Chriſti ex altera parte habere potentiam obedientialem attractiuam illorum ad ſe ipſum, quo pacto magnes ferrum ad ſe trahit: ſicque aut accidentia attrahere ad ſe corpus Domini, aut corpus Domini accidentia, aut ex vtraque parte dari mutuam attractionem. Nam neque id ſatis eſſet, ſi fieret immediate poſt inſtans conſecrationis abſolutæ: oportet enim corpus Domini, & accidentia illa eſſe vnita ſacramentaliter in ipſo vltimo inſtanti prolationis verborum. Neq; etiam ſatis eſſet, ſi fieret in eo ipſo inſtanti: attractio enim ea, ſi tūc fieret, etſi efficeret immediationem, ſiue indiſtantiam accidentium, & corporis Chriſti Domini: non efficeret tamen eam vnionem, quæ neceſſaria eſt inter illa extrema, niſi ſecum afferret alias cauſalitates nōn pertinentes ad cauſam efficientem, vt nimirum accidentia continerent corpus Domini ſine inhæſione, & corpus Domini ſuſtentaret illa ſine ſubiectione: nihil enim aliud facit attractio, quam indiſtantiam attrahentis, & attracti: (præſertim quæ non fit per qualitates impreſſas, quo pacto hæc non fieret, ſi daretur) quæ tamen indiſtantia per ſe ipſam non eſt ſatis, vt extremorum alterum contineat, alterum contineatur. Quare cum & Patres, & Scholaſtici Theologi, imo & duæ generales Synodi, conuentu, & vnione vtriuſque Eccleſiæ Græcæ, ac Latinæ celebres (*Lateranenſis, inquam, ſub Innocentio I I I. & Florentina ſub Eugenio IV.*) aſſerant, vnionem ſpecierum panis tanquam vnius extremi cum corpore Domini, tanquam cum altero extremo eſſe vnionem continentis, & contenti: neceſſario dicendum eſt, hanc vnionem non conſiſtere in effectiua attractione: quæ fingitur; ſed ex parte ſpecierum eſſe illam eandem contentiuam, qua ſpecies continebant panem, excepta inhærentia; & ex parte corporis Domini eſſe item illam eandem ſuſtentatiuam, qua panis ſuſtentabat ſpecies, excepta ſubiectione, ſeu paſſiua informatione. *In quo conſiſtat vnio ſacramentalis ſpecierum, & corp. Chriſti.* Neque enim ſpecies continent corpus Domini eo modo, quo vas continet id, quod in illud ingeritur, cum vas ſolum extrinſecus ambiat, ſpecies autem etiam intrinſecus contineant corpus Domini, & ab eo diuina virtute ſuſtentētur. Qui modi continendi, & ſuſtinendi, cum ante conſecrationem non pertinuiſſent ad genus cauſæ efficientis, vt perſpicuum eſt, ſed ad duo illa continentis, & ſuſtentantis, non debent etiam poſt conſecrationem ad aliud cauſæ genus pertinere, quandoquidem per ſacramentalem actionem hoc reſultat in ſpeciebus, & corpore Domini, vt ſpecies relinquant ſolam inhærentiam, quam habebant in pane, & retineant continentiā reſpectu corporis Domini, corpus autem Domini non admittat ſubiectionem, quam panis habebat ſub ſpeciebus, ſed ſolam ſuſtentationem, qua illas ſuſtinebat; ſicq; fiat mirabilis illa coniunctio ſacramentalis, quæ ne Angelis quidem in mentem tanquam futura veniſſet, niſi Deus tanti myſterii autor noſtri cauſa eam inueniſſet, ac reuelaſſet.

Quod ſi hæc coniunctio nulla eſſet alia, quam quæ fieret ex pacto, quo Deus inſtituiſſet, vt ſpecies ſacramentales nunquam delererent corpus Domini, & per ſolam indiſtantiam illud comitarentur, vt quidam videntur exiſtimare; præterquam quod id non ſatis eſſet ad vnionem continētis & contenti, vt dictum eſt, non tantopere mirabilis ea eſſet apud omnes, qui de illa diſputant, eiuſque difficultatem extollunt. Neque enim valde mirabile eſt, conſeruari ſemper effectiue à Deo in eadem indiſtantia ſpecies, & corpus Domini, vbicunque ſpecies ſint, & quocunque moueantur: ſed illud ingens miraculum eſt, *Cur ſit mirabilis.*

eſt, quo pacto ſpecies contineant corpus Do- A mini formali continentia ſine inhæſione, ſeu informatione; & viciſſim corpus Domini contineatur ab eis, eaſq; ſuſtentet ſine ſubiectione, ſeu paſſiua informatione: in hoc enim vnionis modo valde inuertitur ex vtraq; parte naturalis rerum ordo.

Quænam ſit, iuxta quorundam ſententiam, actio illa potentia obedientialis verborum ſacramentalium, ex qua reſultat mirabilis illa vnio corporis Christi Domini cum acciden-tibus panis? B

SECTIO V.

Eſſe inprimis tranſubſtantiationem.

SED quærat aliquis, quænam ſit actio, ex qua reſultat vnio illa mirabilis corporis Domini cum accidentibus, quæ fuerant panis præcedentis? Ad quam dubitationem inprimis reſpondendum eſt, eſſe conuerſionem C panis in corpus Domini, quæ continenter, & proprie à ſancta Catholica Eccleſia transſubſtantiatio eſt appellata, vt tradit Tridentina Synodus ſeſſione 13. c. 4. Quod idem eſt dicendum de actione, qua vinum conuertitur in ſanguinem.

Productionē eam eſſe volunt recentiores.

Verum, quid ſit ea conuerſio, ſeu transſubſtantiatio, non inter omnes conuenit. Sunt enim ex recentioribus, qui exiſtiment, tranſſubſtantiationem panis in corpus Domini D eſſe productionem ſubſtantialem eius corporis, non ſimpliciter tamen, cum iam illud extet productum, ſed productionem eius in loco panis, qui conuertitur; quam productionem hac ipſa de cauſa volunt eorum nonnulli, conſeruationem potius ſubſtantialem dicendam eſſe, quam productionem, ſed tamen talem conſeruationem, vt ſi corpus Domini nullibi exiſteret in rerum natura, poſſet per eam ſimpliciter, ſeu de nouo produci: quo pa- E cto ipſa hodierna conſeruatio Angeli aut cœli dici poſſet ſimpliciter eorum productio, ſi antea non extitiſſent. Quam ſententiam his fere argumentis probant.

Argumenta eorum.

Primum, quia hæc conuerſio non eſt accidentalis, ſed ſubſtantialis: (*ob id enim transſubſtantiatio eſt appellata*) nulla autem eſſe poteſt ſubſtantialis conuerſio, niſi per quam producatur aliqua ſubſtantia, aut ſimpliciter, aut vbi prius non erat. F

Deinde, quia conſeruatio, qua corpus Domini in cœlo conſeruatur, non eſt ſatis, vt illud conſeruetur in ſacramento, cum in cœlo ſit naturali modo, in ſacramento autem ſupernaturali.

Tertio, quia noua conuerſio intelligi non poteſt ſine nouitate aliqua termini ad quem; nec conuerſio ſubſtantialis ſine nouitate ſubſtantiali: cum ergo in ſacra Eucharistia non fiat ſimpliciter noua productio ſubſtantiæ corporis Domini, fiet vtique in loco panis, cui ſuccedit.

Quarto, quia ſi formalis terminus ſacramentalis actionis non eſt huiuſmodi productio, erit vtique ſola præſentia corporis Domini in loco panis præcedentis: at hic terminus eſt accidentalis, & qui proinde non eſt huic ſacramentali actioni tribuendus.

Poſtremo, quia Patres nonnunquam dicunt, corpus Christi Domini creari in ſacra Euchariſtia: hoc autem ſimpliciter dicere non poſſunt, quod noua productione ſimpliciter producatur; ergo, quia totali productione & ex parte materiæ, & ex parte formæ producitur in loco panis.

Vide ſupr. tomo 3. diſput. 50. ſect. 4.

Vera, & communior ſententia de eadem re.

SECTIO VI.

Aſſertio communis.

SED hæc opinio oppoſita eſt communiori Theologorum ſententiæ, quæ nullam ponit productionem corporis Domini factam per verba ſacramentalia; ſed ſolam poſitionem eius per modum ſubſtantiæ ſub accidentibus panis præcedentis; vbicunque tamen ponitur corpus Christi, ſimul ſemper ponitur eius intima cōſeruatio paſſiua, quam habet in cœlo. Quanquam vero hæc ſententia tribuitur Scoto, tanquam ei, qui clarius eam propoſuit in 4. diſt. 10. & 11. tamen eam ſequuntur plerique Nominales, & fere reliqui graues ſententiarii, ſi quis eorum dicta conſiderate perpendat, ac nouiſſime Cardinalis Bellarminus libr. 3. de Euchariſt. cap. 18. Nihil enim aliud ab eis in hac tranſubſtantiatione requiri videbit, quam vt virtute verborum ſacramentalium corpus Christi Domini ponatur per modum ſubſtantiæ ſub accidentibus panis; quod fieri poſſe ſine eius productione etiam ipſi aduerſæ opinionis authores plane confitentur; ſed ſolum dicunt, probabilius eſſe, & ad rationem transſubſtantiationis accommodatius, ſi id dicatur fieri per productionem corporis Domini, nō ſimpliciter, ſed in loco panis. Quod ergo contradicendum ſit, retinendaq; potius communis ſententia, his rationibus probatur.

Et in quodl. q. 10.

In 4. d. 10. & 11. Mari. q. 6. Alenſ. 4. p. q. 34. fauetque D. Th. 3. p. q. 78. art. 3.

Probatur rationibus.

Prima.

Primum, quia in hoc myſterio non ſunt aſſerenda, niſi quæ perſpicue ſignificantur per verba ſacramentalis formæ, vel vniuerſalis Eccleſiæ authoritate intelligenda traduntur; vel ex illis colligi certum eſt: verba autem formæ ſacramentalis, quæ ſunt Christi Domini per Sacerdotem prolata, nihil aliud ſigni-

A gnificant, quam illud, quod oſtenditur, ſub velamine ſacramentalium accidentium, eſſe corpus Chriſti: neque vlla vniuerſalis Eccleſiæ traditio eſt, quæ declaret, illud noua productione produci in loco panis, vt patet; neq; item vlla ratio eſt, quæ conuincat ita ſentiendum eſſe, vt patebit ex ſolutione earum, quæ pro eadem ſententia propoſitæ ſunt: ita fit, vt ea productio inducenda non ſit.

Secunda ratio.

Deinde, quia ſuperuacanea, ac proinde B reiicienda ſunt ab hoc myſterio ea, quæ neceſſaria non ſunt ad veram conuerſionem totius ſubſtantiæ panis in corpus Chriſti Domini, & totius ſubſtantiæ vini in eius ſanguinem; illaque ſunt retinenda, quæ ſunt ſatis ad hanc conuerſionem tuendam, & omni fidelitate venerandam: ad hoc autem ſatis eſt, ſi ponatur corpus Chriſti Domini ſine vlla productione ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ, & eius ſanguis eodem modo C ſub accidentibus vini: ergo, &c. Maior patet. Minor probatur, quia ex vi poſitionis corporis Domini ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ, (*quod idem intelligatur de ſanguine*) perit tota eius panis ſubſtantia: hoc autem dato nihil deeſt in hac conuerſione ad rationem conuerſionis vere ſubſtantialis, etiam ſi terminus ad quem illius non producatur in loco panis.

Poni Chriſti corpus ſub ſpeciebus panis per modum ſubſtantiæ, duo includit.

Prior propoſitio huius argumentationis ex eo probatur, quia poni corpus Chriſti D Domini ſub ſpeciebus panis per modum ſubſtantiæ duo includit: vnum eſt, poni ſub eis indiuiſibiliter, ſiue inextenſe, ſeu (*quod eodem redit*) totum ſub tota quantitate panis, iiſque accidentibus, quæ illi inhærent, & totum ſub qualibet eius parte: alterum eſt, eas ſuſtentare more panis præcedentis, ſublata imperfectione ſubiectionis, quæ in pane reſpondebat mutuo earum inhærentiæ in illo. Cum ergo E panis præcedens non ſuſtentaſſet eas ſpecies, niſi cum ſubiectione ſui reſpondente earum inhærentiæ, efficitur, vt ſuppleta earum ſuſtentatione per corpus Domini poſiti ſub illis per modum ſuſtentantis illas, & viciſſim ab illis cõtenti ſine vlla ſubiectione, ſiue paſſiua informatione, pereat tota ſubſtantia panis, quæ ſuis accidentibus deſtituta naturaliter conſeruari non poteſt. Prouidentiſſime autem id inſtitutum eſt à Chriſto Domino, F quia, ſi eius corpus poneretur ſimul cum pane, non ſublatis à pane ſpeciebus, (*quod fieri poſſet*) præterquam quod nulla ibi eſſet conuerſio ſubſtantialis, quemadmodũ nulla ſubſtantiarum ſucceſſio; non poſſet pronomen *Hoc*, quod in forma conſecrationis poſitum eſt, demonſtrare corpus Domini, ſed ſolum panem. Ea enim ſola ſubſtantia demonſtratur

Cur per poſitionem corporis Chriſti deſinat panis.

eſſe ſub his, aut illis accidentibus, quæ illa ſuſtentat, & ab illis continetur, ſiue per eorum inhærentiam ab eis contineatur, ſiue per ſolam continentiam: at in eo caſu non corpus Chriſti, ſed panis ſuſtentaret accidentia.

Duplex conuerſio, formalis, & ſubiectiua.

Poſterior propoſitio oſtendi poteſt ex diuiſione conuerſionis. Nam quod ad rem attinet, duplex eſt conuerſio: altera formalis, in qua vna forma ſuccedit alteri formæ in eadem numero materia, vt cum ex aqua per generationem fit aer: altera ſubiectiua, in qua vnum ſubiectum, aut quaſi ſubiectum ſuccedit alteri ſubiecto, aut quaſi ſubiecto ſub eadem numero forma: vt cum ex alimento per nutritionem fit humana caro, deperdita ſimul per repaſſionem parte carnis præcedentis: ſuccedit enim tunc ſub eadem forma materia elementi, quod corrũpitur, materiæ eius carnis, quæ reſoluitur per calorem natiuum, aut peregrinum, vt noua caro gignatur. Cur autem nomine ſubiecti complexi ſimus quaſi ſubiectum, hoc exemplo intelligetur. Duobus modis poſſet panis diuina virtute in lapidem conuerti: vno, ſi lapis, in quem conuerteretur, ſubiret eodem modo accidentia præcedentis panis, quo panis ſub illis continebatur; ita ſcil. vt illa ſucceſſiue inhærerent vtrique, & ex conſequenti ab vtroque ſucceſſiue ſuſtentarentur: altero, ſi lapis ita ſubiret accidentia panis, vt non ſubiiceretur eorum inhærentiæ, ſed tantum diuina virtute illa ſuſtentaret, ne viciſſim illa ei inhærerẽt, ſed tantum eadem poteſtate illum ſine inhæſione continerent. Priori igitur modo lapis ſuccedens pani eſſet proprie ſubiectum, quia ſubiiceretur iis accidentibus, quæ viciſſim illi inhærerent: poſteriori autem non eſſet proprie ſubiectum, quia accidentia illa, etſi inhęſiſſent pani, tamen non inhærerent lapidi, ac proinde is non proprie illis ſubiiceretur, ſed eatenus tantum diceretur eorum ſubiectum, quatenus ea ſuſtentaret, & ab illis contineretur. Hoc igitur ſecundo modo ſuccedit corpus Domini toti ſubſtantiæ panis præcedentis, & ideo non ſuccedit illi vt proprie ſubiectum, ſed quaſi ſubiectũ; quia per actionem verborum ſacramentalium reſultat in eo duplex illa conditio ſubiecti, in quarum neutra includitur imperfectio; vna, vt accidentia panis ſuſtentet; altera, vt ab eis contineatur.

Proportio inter conuerſionem formalem, & conuerſ. panis in Chriſti corpus.

Quibus ita conſtitutis probatur propoſitio ex proportione conuerſionis ſubiectiuæ cum conuerſione formali: habent enim inter ſe proportionalẽ ſimilitudinem. Vtraq; enim eſt à termino poſitiuo, qui conuertitur in terminum poſitiuum, in quem conuertitur: proinde neutra eſt mutatio ſimplex, quæ eſt ex termino negatiuo in poſitiuum, aut ex poſiti-

uo in negatiuum; ſed complexa, quæ proprie A dicitur Græce μεταβολή, Latine tranſmutatio, quia eſt tranſitus ab vno termino poſitiuo in alium poſitiuum, vt diximus li. 5. cum de motu ageremus. Deinde, quemadmodum in conuerſione formali tranſitur ab vna forma ad aliam formam in eodem ſubiecto: ita in conuerſione ſubiectiua tranſitur ab vno ſubiecto ad aliud ſubiectum ſub eadem forma. Denique, quemadmodum ea ſola conuerſio formalis eſt ſubſtantialis, qua tranſi- B tur ab vna forma, quæ eſt ſubſtantia ad aliam, quæ etiam eſt ſubſtantia: ita omnis conuerſio ſubiectiua eſt ſubſtantialis, quia ſemper in ea tranſitur ab vno ſubiecto, aut quaſi ſubiecto, quod eſt ſubſtantia, in aliud ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, quod ſimiliter eſt ſubſtantia. Nam & illud, quod eſt quaſi ſubiectum, ſubſtantia ſit neceſſe eſt, cum & per ſe exiſtat, & ſuſtineat accidentia: (*tametſi ab illis non informetur, vt patet ex dictis*) quorum C vtrumque proprium eſt ſubſtantiæ creatæ ſeu finitæ.

Quid ſatis ſit, vt conuerſio ſit ſubſtãtialis.

Propoſitio igitur ex eo probatur, quia quemadmodum conuerſio formalis à forma ducitur: ita ſubiectiua à ſubiecto, aut quaſi ſubiecto: vt autẽ conuerſio formalis ſit ſubſtantialis, ſatis eſt, ſi forma ſuccedẽs in eadem materia ſit ſubſtantia, ſiue producatur in illa, ſiue iam producta ponatur in ea per modum informantis, vt patet in conuerſione aquæ D in aerem, & in conuerſione cadaueris in hominem rediuiuum: igitur, vt conuerſio ſubiectiua ſit ſubſtantialis, ſatis erit, ſi ſubiectum, aut quaſi ſubiectũ, ſuccedens ſub eadem forma ſit ſubſtantia, ſiue producatur ſub illa, ſiue iam productum ponatur ſub ea per modum ſubſtantiæ ſuſtinentis illam; eſt enim in vtraque conuerſione par omnino ratio, ſeu proportio. Nihil ergo deeſt conuerſioni panis in corpus Domini, quominus ſit ſubſtantialis, E etiamſi corpus Domini non producatur ſub quantitate panis, & accidentibus in ea exiſtentibus.

Diſcrimen inter conuerſionẽ formalem & ſubiectiuam.

Ad pleniorem huius conuerſionis ſubſtantialis intelligentiam ex parte rei, quæ conuertitur, aduertendum eſt, in conuerſione formali nunquam totam ſubſtantiam rei, quæ conuertitur, perire: ſed vel formam eius tantum conſeruata materia, vt cum aqua conuertitur in aerem: vel ne formam F quidem ipſam perire, ſed ſolum excludi à materia, veluti cum homo moritur: in conuerſione autem ſubiectiua non ſemper eodem modo ſe rem habere. Nam quidquid ſit in ea ſubiectiua, in qua conuerſio fit ſub aliqua forma ſubſtantiali, certe in ea, in qua fit conuerſio ſub aliqua forma accidentali, vt ſi panis conuertatur in lapidem vtrouis modo ex ſupradictis, totum ſubiectum, aut quaſi ſubiectum, quod conuertitur, perit tam quoad formam, quam quoad materiam: atq; hæc ſola conuerſio dici poteſt tranſſubſtãtiatio, quia eſt conuerſio totius ſubſtantiæ rei, quæ conuertitur in ſubſtãtiam eius, in quam conuertitur; quo pacto panis conuertitur in corpus Chriſti Domini.

Tertia ratio.

Tertia ratio eſt, quia ſi quid impediret, quo minus in hoc myſterio daretur vera cõuerſio ſubſtantialis ſine productione corporis Chriſti Dñi, vbi erat panis, id maxime eſſet, quia ſequeretur, cõuerſionem nihil aliud eſſe, quam adductionẽ corporis Domini (*vt eã vocat Scot.*) ad locum ſpecierum panis, vt initio huius diſputationis oppoſitæ ſententiæ authores argumentabantur: ea aũt adductio non eſſet quicquam aliud, quam motus quidam localis, cuius terminus ad quem non eſt ſubſtantia, ſed locus, ſiue ſpatium; at hoc non ſequitur, ergo nihil impedit. Quod autem id nõ ſequatur, ex eo patet, quia adductio corporis Domini ad locum ſpecierum non eſt motus localis illius, quod ex eo probat D. Tho. 3. p. q. 75. art 2. & 4. quia humanitas Chriſti Domini non deſerit locum, quem occupat in cœlo; nec pertranſit loca media, vt inde deſcendat ad altare; neq; eſt in ſacramento localiter (*ſeu circumſcriptiue ſcilicet, ſeu definitiue*) vnde nec Scoti loquutio caret aliqua improprietate, cum adductio ſonet motũ localem rei aliunde aduectæ; ſed eſt mutatio quædã ſimplex, qua corpus Domini ponitur in inſtanti ſub ſpecieb. panis per modum ſubſtantiæ. Deinde idem ex eo conſtat, quia terminus per ſe, ac primus eius actionis, qua corpus Chriſti Domini ponitur in ſacramento, non eſt locus ſeu ſpatium, vbi erat panis, ſed eſt eſſe ſub ſpecieb. panis per modum ſubſtantiæ. Cum primum enim hic terminus acquiſitus eſt ſiue in hoc ſpatio ſiue in quouis alio, tum primum corpus Domini eſt in ſacramento: & quandiu illud eſt ſub hoc termino, tandiu manet in ſacramento, ſiue locum mutet, ſiue in eodem perſeueret; ſpatiũ enim non acquiritur à corpore Domini, niſi conſequutiue, & quaſi per accidens ad acquiſitionem ſpecierum, quia nimirum non poſſunt in rerum natura poni, niſi ſint in aliquo ſpatio, vt quælibet alia res creata.

Poſitio corporis ſub ſpeciebus non eſt adductio localis.

Quid ergo.

Quinam ſit eius terminus.

Obiectio.

Quod ſi illi vrgeant, etiam hoc pacto non dari in hac cõuerſione actionẽ ſubſtantialem ſed accidentalem; ſiquidem eſſe ſub ſpeciebus eſt terminus accidentalis reſpectu corporis Domini, proinde neceſſe eſſe vt detur ibi productio illius: reſpondendum, poſitionem corporis Dñi ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ, etſi ſecundũ ſe terminatur ad terminum

Solutio.

minum accidentalem; tamen ex intentione Chriſti Domini conuertentis panē in corpus ſuum terminari ad terminum ſubſtantialem. Idcirco enim illud ponitur per modum ſubſtantiæ ſub accidentibus panis, vt ſuccedat pani pereunti ad eius ingreſſum. Itaque actio illa dici poteſt & accidentalis, & ſubſtantialis: accidentalis, quia terminatur ſecundum ſe ad terminum accidentalem, qualis eſt huiuſmodi exiſtentia corporis Domini ſub ſpeciebus panis: ſubſtantialis autem, quia ex illa iuxta intentionem Chriſti Domini reſultat conuerſio totius panis in ſubſtantiam corporis Chriſti, per hoc, quod illud ex vi poſitionis, qua ponitur per modum ſubſtantiæ ſub ſpeciebus panis, ſuccedit ſub illis toti ſubſtantiæ panis pereuntis, in eiſq; ſuſtentandis officium panis exercet ſine imperfectione ſubiectionis. Huius autem rei habemus ex parte aptam ſimilitudinem in conuerſione formali ſubſtantiali, hoc eſt, in ſubſtantiali generatione. Generatio enim rei naturalis ex ſententia D. Thomæ, grauiorumq; Philoſophorum, ac Theologorum, quam vbique ſequimur, eſt eadem actio cum motu diſpoſitiuo materiæ ad introductionem formæ ſubſtantialis: hic autem motus etſi terminatur ſecundum ſe ad terminum accidentalem, qui eſt diſpoſitio eius completa; (*ſiue extrinſecus ſcilicet, ſiue intrinſecus, ſecundum diuerſas opiniones*) ex intentione tamen generantis terminatur ad ſubſtantialem formam, quæ ſecundum veriorem, grauioremque eorundem ſententiam reſultat in materia ex ipſo diſpoſitiuo generationis motu.

Hanc actionem dici poſſe & accidētalem, & ſubſtantialem.

Vltima ratio.

Facilior hæc ſententia, q̃ oppoſita.

Vltima ratio ſit, quia ea ſententia potius amplectenda eſt, in qua pauciora, & minora ſunt dubia, & ad quam tuēdam pauciora miracula ſunt neceſſaria, vt patet ex regulis probabilium opinionum: at in hac ſententia ita res habet comparatione oppoſitæ opinionis: ergo ea tenēda eſt. Minor probatur primum, quia multi dubitant, num res, quæ iam exiſtit, dum exiſtit, iterum in alio loco produci poſſit: ſunt enim, qui putent, impoſſibile eſſe, & implicare contradictionem, vt idem, dum retinet ſuum eſſe, iterum illud accipiat, quaſi illud non habeat; ſicque illud accipiat, & non accipiat: nec credunt, locorum diuerſitatem id efficere poſſe, cum in vtroque ponatur vnum atq; idem eſſe, quod nō poteſt ſimul ac-cipi, & non accipi. Alii, etſi perſpicuam cōtradictionem non inueniunt, probabile tamen credunt eam inueniri poſſe; quemadmodum & in infinito actu, quod fere omnes putāt dari non poſſe, cum tamen nemo hactenus apertam contradictionem eius rei inuenerit. At omnes Theologi, etiam ii pauci, qui cōmuni ſententiæ aduerſantur, fatentur, ad conficiendum hoc ſacramentum ſatis eſſe, ſi Chriſti Domini corpus ponatur per modum ſubſtantiæ ſub accidentibus panis, etiamſi ſub illis non producatur, vt initio huius dubitationis diximus, (*Nam & naturaliter quoque eadem forma ſine ſui productione ponitur in parte materiæ aduenientis, exiſtens ſimul in aliis partibus, vt patet in nutritione: & idem Angelus exiſtens in dimidietate eius loci, quem naturaliter occupare poteſt, ponitur ſimul à ſe ipſo in alia dimidietate, ſine ſui productione*) tametſi aduerſarii in hoc ſacramento oppoſitū accidere de facto exiſtimant. Præterea etſi poſſibile ſit (neque enim forſitan eſt omnino impoſſibile) produci corpus Domini in ſacramento, dum ipſum alibi extat: tamen ea ratione id videtur re vera non fieri, quia eius productio, ſi daretur, non ſatis per ſe eſſet ad confectionem ſacramenti: corpus enim Domini ex vi talis productionis præciſe non efficeret, vt panis præcedens periret; ſiquidem ex eo ſolo, quod illud produceretur, non ſequeretur tolli à pane accidentia, quæ illum conſeruabant: at ex eo tantum, quod illud ponitur ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ, plane ſequitur perire panem: ex quo fit, vt hoc potius amplectendum ſit. Quod ſi authores oppoſitæ opinionis dicant ſe non aſſerere ſolam productionem corporis Domini in loco panis, ſed ſimul poſitionem illius ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ; cum hoc poſterius etiam ipſorum confeſſione ſufficiat, non eſt, quod illud prius aſſerere debeant. Poſtremo, quia vt alia plura mittamus incommoda, ſi corpus Domini per conſecrationem produceretur; (*quanquam non ſimpliciter, ſed in loco panis, vt dicunt*) tamen neceſſe foret, vt quoties fieret, toties quoque illud idem aſſumeretur à Verbo diuino ad vnionem hypoſtaticam; alioqui corpus illud non eſſet corpus Chriſti Domini: quis autem vel Patrum, vel antiquorum Theologorum diceret, aut ferret, ſi audiret nouas nunc fieri vniones hypoſtaticas totius naturæ humanæ cum diuina, non ſimpliciter, ſed in altaribus totius Eccleſiæ, tam multis ſcilicet myriadibus conſecrationum, quam multæ fiunt quotidie: cum re vera vnio hypoſtatica ſit omnium miraculorum maximum: at in ea ſententia, quam ſequimur, nihil tale neceſſe eſt admittere.

Non periret panis præciſe niſi accideret poſitio ꝑ modum ſubſtāt.

An in confectione huius ſacramenti fiat de nouo vnio hypoſtatica?

Summa tradita doctrinæ.

Ita patet, actionem illam potentiæ obedientialis verborum ſacramentaliū, qua fit mirabilis illa vnio corporis Domini cū accidentibus panis, nō eſſe productionem eius in loco, ſeu ſpatio, in quo erat panis, neque etiam ſub illius accidentibus, ſed eſſe nouam poſitionem eius ſub illis per modum ſubſtantiæ.

Quæ

Cuius virtute fiat poſitio corporis Christi ſub ſpecieb.

Quæ poſitio principaliter fit per Verbum diuinum ipſius diuinitatis virtute: inſtrumentaliter autem; tanquam per inſtrumentum coniunctum, per humanitatem aſſumptam denique inſtrumentaliter, tanquam per inſtrumentum ſeparatum, per ipſa verba ſacramentalia ſeu (*quod in idem recidit*) per Sacerdotem conſecrantem. Item ex ea actione reſultare concurſum ipſius corporis Domini in genere cauſæ ſuſtentantis ad ſuſtinenda ſine ſubiectione, ſeu informatione paſſiua eadem accidentia ſacramentalia, quæ à pane cum ſubiectione ſui ſuſtentabantur in eodem cõmuni cauſæ genere: & viciſſim concurſum ipſorum accidentium in genere cauſæ continentis ad continendum corpus Domini ſine inhæſione, cum prius panem cum inhæſione continuiſſent. Quo pacto in generatione ſubſtantiali, ſeu termino eius (*ſecundum varias opiniones*) ex ipſa actione generantis, aut eius termino (*imo etiam ex actione, qua compoſitum ſubſtantiale aliquando creatur*) reſultant concurſus materiæ in ſuſtinenda forma cum ſubiectione, ſeu paſſiua informatione ſui, & viciſſim concurſus formæ in continenda materia cum informatione illius: quod idem proportione ſeruata accidit in productione compoſitorum accidentalium, vt ex corpore, & albedine, & ex anima; & ſcientia. Tantæ vtilitatis fuit, cum ad alias plurimas naturales difficultates, tum ad hæc eadem, & ſimilia fidei myſteria melius intelligenda omnia cauſarum officia ſuo loco, hoc eſt, lib. 5. preſſius explicaſſe, & ea inter ipſa planius diſtinxiſſe; neque his tribus officiis, quæ nunc tetigimus, confundendis, ſolius actionis munere (*quod hodie nonnulli faciunt*) ea omnia ſine fundamento velle præſtare.

Quam vtilis ſit diſtinctio cauſalitatũ.

Adc. 2.

Conſectariũ, de vi verborum ſacramental. ſi nunc annihilaretur Christi humanitas.

Patet etiam non recte dici ab his authoribus, ſi humanitas Chriſti Domini nunc annihilaretur, fore, vt corpus Domini per verba ſacramentalia produceretur ſimpliciter in rerum natura. Id enim non recte dici ex eo primum patet, quia non datur tunc talis productio in loco panis, qualem ipſi fingunt, vt oſtenſum eſt. Deinde, quia etſi daretur, tamen ſi illa fit ex inſtitutione Chriſti virtute humanitatis aſſumptæ, vt eſt quam probabiliſſimum, hac annihilata non poſſet illud per eam produci; præſertim, cum etiam nunc ea productio per ipſam humanitatem exiſtentẽ fieri non poſſit: quia eſſet re ipſa creatio, quam putamus ne inſtrumentaliter quidem per creaturam poſſe fieri, vt cum D. Th. aliiſque primis Theologis, & Patribus probauimus lib. 5. Tertio; quia communis ſententia eſt eſſe corporis Chriſti Domini in ſacramento ex ipſa Chriſti Domini inſtitutione pendere ab

5. 2. q. 8.

A eſſe naturali eius extra ſacramentum, ſi non effectiue, ſaltem denominatiue, ſeu obiectiue: quia tale eſt, aut fuit in ſacramento, quale eſt, aut fuit extra ſacramentum, vt pote nunc glorioſum, vt eſt in cœlo: in cœna autem viuum, ſed mortale, quale tunc erat ante mortem: in triduo vero mortis (*ſi tunc ſeruatæ ſunt ſacramentales reliquiæ*) mortuum, vt erat in ſepulchro: ex quo fit, vt ſi nunc annihilata Chriſti humanitate, aut à Verbo depoſita,
B Sacerdos in perſona diuini Verbi diceret (*vt modo dicit*) *Hoc eſt corpus meum*, non ſolum nihil conficeret ſpectata Chriſti Domini inſtitutione, ſed falſam quoque enuntiationem proferret. Alia ratio eſt, ſi quæſtio ſit de potentia Dei abſoluta, nec ſupponamus actionem ſacramentalem pendere ab humanitate Chriſti, ſed à ſola diuinitatis virtute. Poſſet enim à Deo inſtitui Sacerdos, quo dicente loco Verbi diuini, *Hoc eſt corpus meum*, in eo in-
C ſtanti, in quo ſignificatio verborum compleretur, tria hæc naturæ ordine fierent; primum vt crearetur re vera corpus humanum aut ex aliqua materia fieret: deinde, vt aſſumeretur à Verbo diuino, vt vere dici poſſet corpus Chriſti Domini; tertio, vt poneretur ſub ſpeciebus panis per modum ſubſtantiæ; ſic enim iam Sacerdos vere dicere poſſet loco Chriſti Domini; *Hoc eſt corpus meum*. Nam & hunc naturæ ordinem quoad duo prima ſigna naturæ
D conſideramus in Incarnatione Verbi diuini: prius ſcilicet formatam eſſe naturam humanam: deinde à Verbo diuino aſſumptam. Atque id, quod dicimus de potentia abſoluta poſt diuini Verbi Incarnationem, ſi Sacerdos ſic, vt diximus, inſtitutus diceret verba ſacramentalia, intelligendum eſt fieri potuiſſe ante Incarnationem. Quo pacto conciliari poſſunt hac de re oppoſitæ Scoti, & Caietani ſententiæ, & aliorum vtriuſque partis ſectato-
E rum; vt Caietanus loquatur de potentia ordinata, Scotus autem de abſoluta: quidquid illi re vera ſenſerint.

Quid de potentia Dei abſoluta.

Solutio argumentorum impugnatæ opinionis de actione, qua corpus Christi Domini vnitur ſacramentaliter accidentibus panis.

SECTIO VII.

F

AD primum igitur argumentum impugnatæ ſententiæ negandum eſt, ad conuerſionem ſubſtantialem (*etiam formalem*) neceſſe eſſe, vt per eam producatur aliqua ſubſtantia, vbi erat ſubſtantia præcedens: cum ad eam ſatis ſit noua ſucceſſio ſubſtantialis termini ad quem in eadem nu-

mero materia, aut ſub eadem numero forma, vt palam oſtenſum eſt. Vnde in ſacra Euchariſtia non datur hoc pacto ſola ſubſtantiarum ſucceſſio, vt quidam calumniantur, ſed etiam ſucceſſio ſubſtantialis, quod etiam ex dictis conſtat.

Sup. ſect. ratione 2.

Ad ſecundum dicendum, etſi conſeruatio, qua corpus Chriſti Domini intime conſeruatur in cœlo, non ſit ſatis, vt illud ſacramentaliter conſeruetur in altari; tamen ſatis eam eſſe, vt ſecundum ſe intime conſeruetur, vbicunque ponatur: vbi enim ponitur quæque res, ibi ponitur eius intima conſeruatio paſſiua, de qua eſt ſermo. Quocirca notandum, eandem intimam corporis Chriſti conſeruationem in tot locis poni, in quot corpus ipſum conſtituitur diuina virtute. Itaque vnam, & eandem pluribus in locis prodire à Deo, iiſque cauſis, quas ille ſibi ſubordinauit.

Ad tertium reſpondendum eſt, ſicut ad primum: ex qua ſolutione, & ſuperius tradita doctrina, colligendum eſt, vbi non datur idem numero ſubiectum, in quo ſibi ſuccedant diuerſi termini formales; aut eadem numero forma, ſub qua ſibi ſuccedant diuerſi termini ſubiectiui, non dari proprie dictam conuerſionem, ſed ſimplicem, ſeu meram ſucceſſionem vnius rei ad deſitionem alterius: vt ſi Deus hic annihilet, aut corrumpat panem, vt alibi creet, aut generet lapidem. Loquor autem de ſucceſſione per ſe, ſiue ex intentione conuertentis rem hanc in illam; nam ſucceſſio per accidens nullo modo conuerſio dici poteſt: vt ſi panis hoc loco corrumpatur, dum alibi forte ſuccedit productio lapidis non intenta à corrumpente panem, vt lapis gignatur. Nec vlla ratione placet ſententia Scoti, qui non requirit ad proprie dictam conuerſionem aliquid vnum numero commune, in quo, aut ſub quo ea exerceatur: concedit enim rem vnam proprie conuerti poſſe in aliam alibi ſibi ſuccedentem. Quod ſi quis quærat, num idem numero locus, aut vas poſſit eſſe forma, aut quaſi forma ſub qua fiat proprie dicta conuerſio ſubſtantialis; reſpondendum eſt non eſſe id concedendum. Nam etſi conuerſio illa Euangelica aquæ in vinum, quæ in hydriis nuptiarum tempore facta eſt, fuit proprie dicta conuerſio ſubſtantialis; non ea ratione tamen videtur fuiſſe proprie dicta conuerſio, quia ſub iiſdem numero vaſibus quaſi formis facta eſt; ſed quia credibile eſt eam fuiſſe formalem, ſuccedente formæ aquæ forma vini in eadem numero materia per generationem momentaneam, quæ alia eſt à naturali ſubſtantiali. Quanquam enim fieri potuit, vt ponente

Quæ ſucceſſio vnius ad alterum dici poſſit conuerſio.

in 4. d. 10. q. 1.

An ſatis ſit, quod ſibi ſuccedant in eodem vaſe? Ioan 2. De aqua in nuptiis in vinum conuerſa.

A Deo, in iiſdem vaſibus toto vino ex alia materia confecto, periret tota aqua, quæ in illis erat: tamen ea deſtructio aquæ non fieret per eam actionem, qua vinum produceretur, aut aliunde inibi poneretur; quandoquidem vinum illud non ſubiuit accidentia præcedentis aquæ, vt dicere poſſemus ſuffuratis, vt ita dicam, à vino virtute diuina accidentibus aquæ, aquam illis deſtitutam periiſſe: ſed Deus illam proprie annihila-
B ret ſubtracto concurſu, quo eam conſeruabat.

Ad quartum dicendum eſt, terminum ſacramentalis actionis neque eſſe corpus Domini productum, vt oſtenſum eſt, in loco panis, nec ſolam eius præſentiam ſub ſpeciebus panis, cum ea præſentia ſit accidentaria corpori; ſed eſſe ipſum corpus Domini ſub ſpeciebus panis per modum ſubſtantiæ, qui terminus non eſt accidentalis, ſed ſubſtan-
C tialis ſub eo modo accidentali. Quod etiam neceſſario admittunt oppoſitæ ſententiæ authores, qui non dicunt ſolum corpus Domini productum in loco panis eſſe quomodocunque terminum illius actionis; (eſſet enim id omnino falſum, quod plane vident) ſed vt ſtat ſub accidentibus panis per modum ſubſtantiæ.

Ad vltimum dicendum omnes Scholaſticos aſſerere illam loquutionem duorum,
D vel trium Patrum, cum dicunt corpus Domini creari in Euchariſtia, eſſe impropriam, & exponendam. Exponitur autem optime, cum dicitur eos ſignificare voluiſſe corpus Domini incipere eſſe ſacramentaliter in Euchariſtia more earum rerum, quæ creantur; quatenus nec fit ibi ex aliqua ſui parte præexiſtente, vt ea, quæ generantur; nec per motum localem aliunde adducitur: ſed totum ſimul in eodem momento incipit eſſe ſub
E ſpeciebus ſacramentalibus, perinde ac ſi tunc crearetur. Si quis autem huius rei occaſione quærat, num panis præcedens annihiletur, cum corpus Domini ſub eius ſpeciebus ponitur; etſi Scotus, & alii complures non reformidant id concedere, verior tamen ſententia eſt, non annihilari; quia etſi omnino deſinit eſſe & quoad materiam, & quoad formam, tamen deſinit eſſe conſequutiue per eandem actionem, qua corpus Domini ſub
F eius ſpeciebus per modum ſubſtantiæ ponitur, non autem per meram ſubtractionem diuini concurſus, quo ille conſeruabatur; quo pacto annihilari deberet, ſi annihilaretur; quod tamen à Deo nunquam eſſe factum in creatura vlla Theologi communiter aſtruunt.

Quo ſenſu dicatur ibi creari.

An panis annihiletur? Scot. in 4. d. 11. q. 4. Gabr. & Maior. q. 1. Ochan. q. 6.

Solutio

Solutio argumentorum vtriuſque improbatæ ſententiæ de actiua obedientiali potentia, & quædam ſcitu digna de principio eff ctiuo cauſæ inſtrumentalis, & vnione inſtrumenti cum agente principali.

SECTIO VIII.

AD argumentum igitur prioris ſententiæ reſpondendum eſt, id quod dici ſolet, omnes potentias actiuas creaturarum eſſe qualitates naturis earum adiunctas, intelligendū eſſe de potentiis naturalibus, vt diſtinguuntur non ſolum à potentia actiua Creatoris, quæ eſt ipſa eius eſſentia, ſed etiam à potentia creaturarum paſſiua, quæ ſæpe non eſt qualitas, ſed ſubſtantia, vel quantitas; multoque magis vt diſtinguuntur à potentia obedientiali. Neque exempla illa qualitatum impreſſarum à magnete, ac ſuccinis quicquam obſtant: nam illæ qualitates non ſe tenent ex parte ſubiectorum, quæ eleuantur ad motus ſupra ipſorum vires, ſed ex parte rerum, à quibus eleuantur, vt ſint quaſi earum inſtrumenta ad illa attrahenda. Iam vero actiones ad quas aqua per calorem eleuatur, ſunt ipſi naturales, ſaltem ex parte materiæ, cum per cauſas naturales ad eas eleuetur; nec ad id opus ſit ſupernaturali Dei virtute ſiue quoad eſſentiam effectorum, ſiue quoad modum illa faciendi.

Principium actiuum operationis non requiri in inſtrumento per ſe, ſed principali agente. Sect. 4.

Ad primum autem poſterioris opinionis dicendum eſt, ſemper quidem actionem, vt actum ſecundum, ſupponere principium aliquod actiuum, vt actum primum: ſed tamen cum actio fit per inſtrumentum per ſe, & non per accidens, non eſſe illud principium requirendum in inſtrumento, ſed in principali agente duntaxat, vt diximus de principio actiuo pingendi, & ſcribendi; & patet etiam in principio effectiuo motus, quo primum mobile ſecum rapit inferiores orbes, quod in ſola intelligentia motrice eſt; & in principio effectiuo percuſſionis, qua baculo globū propellimus, quod in nobis eſt, non in baculo. Quod cum in actionibus naturalibus accidat, nihil mirum ſi de ſupernaturalibus aſſeratur. Hoc tamen intereſt, quod in naturalibus ſæpe neceſſarius eſt motus, quo inſtrumentum moueatur, vt ad actionem principalis agentis poſſit concurrere, quod in propoſitis exemplis cernimus; in ſupernaturalibus autem etſi aliquando id accidat, veluti cū Chriſtus Dominus, & Apoſtoli impoſitione manuum ægrotos ſanabant, nunquam tamen eſt neceſſarius. Dixi in naturalibus actionibus ſæpe eſſe neceſſarium motum, non autem

Motio inſtrumenti ſæpe neceſſaria eſt in naturalibus in ſupernaturalibus nunquam.

A ſemper; quia potentiæ actiuæ, quæ dicuntur inſtrumenta formæ ſubſtantialis, nō mouentur ab illa, nec noui quicquam patiuntur, ſiue accipiunt, vt cōcurrant ad actionem ſubſtantialis formæ, ſeu potius ſuppoſiti, quod per ſuam formam ſubſtantialem tanquam per principale agendi principium operatur.

Potentiæ non ſunt propr. inſtrumenta.

Non ſunt tamen ipſæ potentiæ inſtrumenta proprie dicta, ſiue formarum ſubſtantialium, ſiue ſuppoſitorum, quia non habent B ſubſiſtentiam, ſed ſolam inhærentiam; cum tamen inſtrumentum proprie dictum ſubſiſtentiam aliquam habere debeat, vt iam diximus, ſaltem partialem, qualem habent manus, ac pes in corpore.

Poſſe agens nec habere in ſe principium actionis, nec eſſe inſtrumentale.

Aduertendum eſt tamen etſi quandocunq; agens principale agit per aliud agens ſibi ſubordinatum tanquam per inſtrumentum per ſe, ſemper principium actiuum eſt in ſolo agente principali; tamen non eſſe vice verſa C ſentiendum, vt quandocunque principium actiuum eſt in ſolo agente principali, ſemper agens illi ſubordinatum ſit agens inſtrumentale: vt patet in actionibus ſupernaturalibus liberorum agentium, quandocunque principium actiuum eſt in ſolo Deo: nihil enim id obſtat, quominus agentia ſubordinata Deo, ſi libera ſint, ac proinde ſe ad actiones ſuas determinent, agant tanquam agentia principalia, vt diximus.

lib. 6. c. 1. q. 5. ſect. 13. ad 2.

Vt duæ cauſæ efficientes ad eundem effectum vniantur, non ſufficit vtrāque habere principium effectiuum illius.

D Ad ſecundum, in quo præcipua difficultas huius quæſtionis tangebatur, dicendum eſt, vt vna cauſa efficiens vniatur cum alia efficiente ad communem effectum vtriuſque, non ſatis eſſe, quod quemadmodum vna in ſe habet principium effectiuum talis effectus, ita alia in ſe habeat aliud effectiuum eiuſdem effectus; ſiue ambæ ſint principales, & per ſe ſufficientes in ſuis ordinibus, vt ſol, & homo; ſiue principales in eodem ordi-
E ne, vt duo equi in trahendo eodem curru; ſiue vna principalis, alia inſtrumentalis per ſe, vt ſcriptor, & calamus (demus enim his authoribus in calamo eſſe principium aliquod effectiuum inſtrumentale ad ſcriptionem.) Nam ſæpe accidit, vt hæ cauſæ habeant in ſe huiuſmodi principia, nec tamen ex tali vnione virtutis ſequatur effectus, quia fortaſſe adhuc ſunt ſeparatæ, vel non applicatæ ad agendum, aut principalis vti non vult ea in-
F ſtrumentali. Itaque etiamſi duæ cauſæ hoc modo ſe habeant, vt volunt, qui ſic argumentantur; erunt quidem illæ ſuo modo ſimiles in eo, quod vtraque habebit in ſe principium effectiuum alicuius effectus; vnitæ autem ad agendum non erunt, ſi nihil aliud addatur. Vnde cum inſufficiens, imo etiam impertinens ſit hic modus vnionis ad agendū, cum

&

& eo dato non ſemper ſequatur actio, & aliquando etiam non dato ſequatur, vt ex dictis patet, & magis etiam patebit ex ſequentibus; oportet aliam rationem vnionis quærere, vt huiuſmodi agentia communem effectum agere poſſint. Ac vnio localis eſt illa quidem ſatis agentibus particularibus naturaliter agentibus, ſi paſſum ſit intra ſphæram actiuitatis vtriuſq;, vt cum duæ lucernæ ſunt in eadem domo: verum hæc vnio non ſatis eſt in aliis quamplurimis, etiam partialibus, præſertim cum vtrumque, aut alterum eſt liberum maxime ſi alterum ſit ſupernaturale, vt inductione perſpici poteſt.

Quia ſit ſatis quando ſunt particulares.

Quid, quando altera eſt alterius inſtrum.

Quare, vt loquamur de agente principali, & inſtrumentali, (de hoc enim præcipua eſt quæſtio) quandocunque principale eſt liberum, ſiue illud ſit naturaliter actiuum, ſiue ſupernaturaliter, ſemper vnio inſtrumenti cum illo ad communem actionem conſiſtit in ipſa aſſumptione inſtrumenti ad agendum, quæ aſſumptio nihil aliud eſt, quam actus voluntatis efficax, quo principale agens vti vult inſtrumento commode præparato, & expedito ad vſum: hoc enim actu communicatur inſtrumento idem principium actiuum principalis agentis, vt vtrumque per illud agat, principale quidem principaliter, inſtrumentale autem inſtrumentaliter. Cum autem principale non eſt liberum, ſed tantum ſpontè actiuum, actus appetitus ſenſitiui eſt, qui eodem modo vnit inſtrumentum cum principali agente ad ſic agendum, vt in pueris, & amentibus, brutiſque animantibus. Denique cum agens principale non agit actione libera, nec ſpontanea, ſed mere naturali, ſeu per naturam, vt natura diſtinguitur ab anima; id quod vnit inſtrumentum cum principali agente, eſt ipſa naturalis propenſio principalis agentis, qua non poteſt non agere per inſtrumentum præſens, niſi impediatur; quo pacto aqua ab ipſo ſui ortu vnit ſibi frigus ad frigefaciendum; & magnes non ſolum ab ortu eam qualitatem, qua ferrum ad ſe trahere poteſt, ſed etiam, cum ferrum adeſt, eam, quam in illud imprimit, vt ipſum ad ſe trahat; eodemque modo ignis, cum in arcto bombardæ loco ex puluere tormentario generatur, vnit ſibi eam qualitatem inſtrumentariam, quam imprimit in globum, vt illum à ſe repellat, ſibique tantum ſpatii tribuat quantum propria raritas poſtulat. Verum hæ qualitates non ſunt inſtrumenta proprie dicta, vt iam explicauimus, quia non ſunt ſubſiſtentia etiam partialia: ſed quid de ſemine, quod eſt inſtrumentum generantis, & tali modo ſubſiſtens? Reſpondetur, ea quæ dicta ſunt intelligi debere de inſtrumentis, &

Notandum.

A aliis ſubordinatis agentibus, quæ ſimul concurrunt cum principalibus, dum ipſa principalia exiſtunt, & actu cum eis operantur, quale non eſt ſemen.

Quid, vt altera eleuetur ad actus ſupernat.

Hæc vſque adeo vera ſunt, vt etiam cum agentia ſubordinata non ſunt inſtrumentalia, ſed libere agũt, idem poſſit accidere; vt cum Deus nos mouet ad actus ſupernaturales ante habitus infuſos, quod iam non ſemel dictum eſt: tunc enim ipſo actu voluntatis ſuæ efficaci nobis communicat illud B idem principium actiuum, quod in ſe habet, vt eundem actum ſupernaturalem cum illo agere poſſimus, quem per nos ipſos non poſſemus agere. Quod ſi obiicias non deeſſe in nobis in hoc euentu actiua principia huiuſmodi actuum, antequam à Deo moueamur, nempe intellectum, & voluntatem, quibus eos eliciamus; iam ex dictis patet reſpondendum eſſe; nihil poſitiuum præcedere in eis potentiis, quo illæ ſiue integre, ſiue inchoate C propenſæ ſint ad eliciendos eiuſmodi actus; & ex conſequenti nullum eſſe in eis appetitum innatum, quo illos ſiue ſimpliciter, ſiue inchoate appetant; ſed ſolam non repugnantiam, vt eleuentur ad participationem illius ipſius principii effectiui, quod in Deo eſt, & cuius ſolius communicatione ponuntur in actu primo, quandocunque in eis non infunduntur habitus operatiui eorum actuum. Eſt D autem hoc principium potentia Dei executiua, ſiue illa ſit ratione diſtincta ab intellectu, & voluntate, vt quidam exiſtimant, ſiue ipſa diuina voluntas, vt alii verius iudicant, quod nobis lib. 5. placuit. *c. 15. q. 8. ſect. 4.*

Ad vltimum dicendum; poſtquam principale agens ſibi vniuit inſtrumẽtum, aut aliud agens ſubordinatum, quod in ſe non habet principium effectiuum cooperandi cum illo, ſed in ipſo principali tantum, non eſſe E iam tale principium iudicandum extrinſecum, aut per accidens ipſi ſubordinato, cum iam vtrumque agens ſit vnitum in illo; & ex conſequenti vtrumque per ſe, & non per accidens concurrat ad eundem effectum. Ad confirmationem vero dicendum, modo aliquo dici poſſe, & Deum per creaturas agere, & creaturas per Deum, ſi Deus intelligatur operari per creaturas tanquam ipſius miniſtras; creaturæ autem per Deum tanquam F per eum, à quo potentiam operandi habent. Sic enim & in moralibus dicimus Regem per Magiſtratum Rempublicam adminiſtrare, & miniſtrum per Regem, hoc eſt, per poteſtatem ab eo acceptam: & in naturalibus ſolem per ſemina germinare, & ſemina per ſolem, id eſt, virtute ſolis. Tametſi vſitatior loquendi modus eſt, vt principale agens dicatur agere per

Vt dici poſſit, creaturas agere per Deũ.

re per

Particula, Per, qua agentia afficit. re per ſubordinatum, non ſubordinatum per principale; quia particula, *Per*, ſignificato ſuo ſimpliciter, & abſolute afficit non ſolum inſtrumentale agens, cum de eo ſermo eſt, ſed etiam illud principale, quod ordine aliquo (etiam ſolius originis) poſterius eſt: quo pacto Rex dicitur adminiſtrare Rempublicam per Magiſtratus, non vice verſa; & Pater in diuinis creaſſe mundum per Filium, & Spiritum ſanctum dediſſe rebus virtutem, & efficaciam; non Filius, aut Spiritus ſanctus per Patrem.

Summa doctrina hac quaſt. tradita. Habes ex huius quæſtionis reſolutione potentiam obedientialem, ſiue actiuam, ſiue paſſiuam, aut ſuſtentatiuam; ſiue etiam formalem, aut contentiuam, eſſe non repugnantiam rerum omnium creatarũ, vt per eas fiat, & quomodocunque cauſetur, quicquid earum interuentu ſupra earum vires fieri, & omnino cauſari ſine contradictione poteſt; ſeu (quod eodem redit) eſſe res ipſas, quatenus hoc ipſum illis non repugnat.

Habes etiam hanc potentiam tunc eſſe in actu primo, quaſi proxime præparatam ad actum ſecundum, cum res creatæ per actum voluntatis diuinæ efficacem ſubiunguntur principio effectiuo, & quocunque alio modo ſupernaturaliter cauſatiuo. Quod tunc fit, cum huiuſmodi principium vel ponitur à Deo in ipſis creaturis, vt cum in nobis infunduntur habitus ſupernaturalium virtutum comparatione eorum actuum, qui per illos exercentur; vel cum ipſum principium in Deo exiſtens ſola creaturarum eleuatione, aſſumtioneve ad ſupernaturaliter operandum, aut alio modo cauſandum, illis communicatur.

Obedient. pot. proprie, & improprie dicta. Quoniam vero obedientialis potentia ſolis creaturis conuenit; ipſæq; non ſolum non poſſunt ſupernaturaliter quicquam operari, niſi concurrente Deo cum ipſis ſupernaturali concurſu, ſed etiam non poſſunt eſſe in rerum natura, niſi à Deo producantur: hinc naſcitur diuiſio quædam potentiæ huius in propriam, & impropriam in hoc metaphorico obedientiæ genere; vt propria dicatur creatarum rerum, cum iam ſunt, vt ſupernaturaliter operentur; impropria vero appelletur earum creaturarum, quæ nondum vlla ex parte ſunt, vt ſupra vires totius naturæ fiant, hoc eſt, creentur, ſiue accipiant eſſe ex nihilo, & ad ſolum veluti nutum diuinæ voluntatis quaſi vocatæ adſint. Maiori enim improprietate dicuntur res obedire, cum nondum ſunt, etiamſi quaſi vocatæ ſubito extent; quam cum iam exiſtentes ſine vlla earum repugnantia diuinæ voluntati obſequuntur. Eſt & aliud

Quotuplex vtraq; ſit. diſcrimen harum obedientialium potentiarum inter ſe, quod obedientialis ad eſſe, eſt ſuo modo in ſolo genere cauſæ materialis impropriæ, & finalis propriæ; materialis, vt res quaſi fiat ex eſſentia, & eſſe; finalis, quatenus intenditur producenda: obedientialis autem ad operari complectitur alia cauſandi genera, vt ex dictis in hac, & ſuperiori quæſtione patet.

A

Si quis autem quærat, quid interſit inter potentiam obedientialem, & logicam, quam multi dicunt eſſe non repugnantiam terminorum; reſpondendum eſt, primum quidem logicam potentiam non eſſe à nobis dictam in expoſitione contextus ſolam non repugnantiam terminorum; ſed eorum conuenientiam, aut non repugnantiam. Neque enim dicimus, poſſibile eſſe hominem eſſe animal ex eo ſolo, quod ei non repugnet eſſe animal; quo pacto dicimus poſſibile eſſe hominem eſſe muſicum, aut beatum cœleſti etiam beatitudine; ſed quia ita conueniunt extrema eius enuntiabilis, quod ſignificamus hac enuntiatione [*Homo eſt animal*] vt vnum neceſſario ſibi vendicet alterum. Deinde latius hac ratione patere potentiam logicam, quam obedientialem: quia logica potentia eſt ad omnes actus, quotquot eſſe poſſunt; obedientialis autem ad ſolos ſupernaturales, prout à nobis explicati ſunt. Poſtremo, quia potentia logica intelligitur proprie in ea cõplexione rerum, quæ explicatur per verbalem copulam; obedientialis vero proprie cernitur in ipſis rebus ſimpliciter acceptis. *Discrimen inter potentiam logicã & obed.* *Sect. 2.*

B

C

D

Num aliquid à ſe ipſo moueri poſſit?

QVÆSTIO V.

E

Quæ in hac reperſpicua ſint, quæ item dubia?

SECTIO I.

SED quia in hoc capite ſæpe docuit Ariſtoteles potentiam actiuam ſemper agere in alio, aut in eodem, vt aliud eſt; operæpretium erit intelligere, num aliquid moueri à ſe ipſo poſſit; quæ quæſtio apud Phyſicos non parum difficultatis habet. Ac primum, ſi de motu proprie dicto, qui eſt actus imperfectus, quæſtio intelligatur, nec ab eo fiat extenſio ad eas actiones, quæ ſunt actus perfecti; illud eſt apertiſſimum, non eſſe ſumendum in ea motum, quatenus generationem complectitur, quo pacto ſumitur in ipſa motus definitione libro tertio Phyſicorum: *De quibus mot. non procedat quæſt.* *c. 1. text. 6. & c. 2. text. 16.*

F

8. Phyſ. c. 8. text. 69.

eorum: luce enim clarius eſt, rem nullam à ſe ipſa generari poſſe, cum id, quod generat, cum generat, ſit; quod autem generatur, non ſit, vt tradit Ariſtoteles.

Deinde conſtat, non eſſe quæſtionem intelligendam de motu, quo aliquid à ſe ipſo mouetur per accidens, cum ſit apertiſſimum multa hoc modo paſſim ſe ipſa mouere, vt is, qui vehitur equo, quem agitat, aut traiicit flumen ſcapha, quam remis impellit; ſed ſolum de eo motu, quo aliquid per ſe à ſe ipſo mouetur, & non ad motum rei alterius, quam ipſum moueat.

Poſtremo, nomine motus intelligendum eſſe motum naturalem; nam de eo, qui fit cõtra naturam eius, quod mouetur, aperte falſa eſt pars affirmatiua, cum conſtet rem nullam per ſe ſibi eſſe aduerſam: eum autem, qui eſt præter naturam, ab alio etiam externo fieri perſpicuum eſt, qualis eſt motus ignis elemẽtaris, & ſupremæ partis aeris à motu orbis lunæ. Atque hæc ad explicationem motus pertinent, vt quæſtio de motu proprie dicto, per ſe, & naturali intelligatur.

De quo procedat.

Quot modis res à ſe ipſis moueantur.

Quod vero attinet ad explicationem eius, quod eſt à ſe ipſo moueri, illud etiam apertum eſt, moueri à ſe, vno modo idem eſſe, atque libere moueri; quo pacto conſtat hominem à ſe ipſo moueri. Alio modo idem eſſe, quod moueri ſponte affectu nimirum cupiditatis, aut alio ſimili; qua ratione videmus, animalia omnia motu quæque ſuo ſe ipſa mouere. Alio modo idem eſſe, atque rem à ſe ipſa motum inchoare, etiam poſtquam naturaliter quieuit; quo pacto cernimus, non tantum animalia omnia ſe ipſa mouere, ſed ſtirpes etiam, quippe cum certis temporibus à ſe ipſis frondeſcant, floreſque, ac fructus emittant; alias vero ab iis motibus quieſcant. Quod genus mouendi ſe, viuentium omnium eſt proprium, & peculiare; eo enim vel ſolo quæcunque illa ſint, à non viuentibus diſtinguuntur: quod poſt Platonem in eo dialogo, qui de Anima, ſeu Phædrus inſcribitur, aliiſque locis Ariſtoteles † ſæpe docet, ac in primis 8. Phyſicorum * libro; quibus locis id propterea accidere affirmat, quod in omnibus viuentibus ea detur partium integrantium diſtinctio, vt aliæ ab aliis moueri poſſint, motumque inchoare; in animalibus quidem clarius, in plantis autem obſcurius, ſed tamen vere, & proportione aliqua cum animalibus ſeruata; quæ partium diſtinctio, aliarumque ab aliis motus excitatio in rebus inanimis nequaquam cernitur. Atque hoc diſcrimen viuentium à nobis viuentibus, vt illa ſe moueant, hæc vero minime, vſque adeo vulgus approbat, vt quæcunque videan-

Quo genere mouendi ſe ipſa, differant viuentia à non viuentibus.

*† Vt 1. de Ani. c. 2. text. 19. & lib. 2. c. 2. text. 13. * c. 4. text. 29*

Cur quædam inanima vulgus appellet viua.

A tur ex ſe moueri, etſi re vera ex ſe non moueantur, nomine viuentium appellet. Quam conſuetudinem ſecutæ literæ ſacræ ordinem aſtrorum octaui orbis vocant militiam cœleſtem; Aſtrologi autem inferiorum ſtellas errantes nominant, interdumque ſtationarias eſſe dicunt, interdum retrogradas; communique ſermone flammæ ignis viuæ, deuorante ſque appellantur; aquæ viuæ, quæ ſcaturiunt, aut diſcurrunt; argentumque vi- B uum, quod motum ex ſe multiplicem habere videatur; cum tamen hæc omnia vnicum habeant, ac ſimplicem, eumque non à ſe proprie, ſed ab alio, vt ex dicendis patebit. Atque hæc quidem in propoſita quæſtione haud obſcura ſunt.

Vt Deut. 17.

Cur ſcriptura ſtellas militiam cœleſt.

Sed quoniam alius eſt eorum verborum ſenſus, vt ſi apertius quæratur, num aliquid primo à ſe ipſo moueri poſſit, hoc eſt, non ita vt pars alia aliam moueat, ſed vt totum C ipſum ſe totum moueat; hoc quidem modo haud facilis eſt quæſtio, quod cum Philoſophorum communi ſententia, & ratione aperte videatur pugnare quotidiana experientia.

Quid hic ſit à ſe ipſo moueri.

Ratio enim Philoſophica poſcit, vt agentis, & patientis diſſimiles ſint diſpoſitiones; cum omne agens nitatur aſſimilare ſibi id, quod patitur, nec ſimile quicquam agat in ſimile. Quod ſi ita eſt, cum nihil ſimilius ſit D cuique rei, quam ipſa ſibi, ſeu (*vt proprie loquamur*) cum nulla ſibi ſit diſſimilis, nulla omnino res in ſe ipſam primo agere poterit, & primo ſe ipſam mouere. Ex qua ratione videtur ducta communis illa 7. & 8. Phyſicorum, ſæpiuſque repetita, & inter Philoſophos celebrata ſententia, Omne, quod mouetur, ab alio moueri; & definitio ea, qua quinto libro huius operis, & hoc ipſo loco potentia actiua dicitur principium mutationis in a- E lio, quatenus aliud eſt. At experientia contrarium videtur oſtendere. Videmus enim totam aquam, cum calida eſt ſe ipſam totam alterationis motu frigidam facere; & lapidem in aere ſibi relictum, ipſum ſe totum deorſum mittere; neq; enim id ab alia vlla cauſa efficiente fieri cernimus; quod quidem non ſolum cætera elementa ſuo modo faciunt, cum propria loca petunt; ſed etiam miſta vi, ac poteſtate prædominantis elementi, cum F extra eius locum ponuntur.

Ratio, quæ monſtrat nihil ita moueri.

c. 12. text. 17.

Contrarium ſuaderi experientia.

Argumenta, quibus grauia, & leuia à ſe ipſis primo videantur moueri.

SECTIO II.

ADEO

Scot. in 1. d. 2. q. 10. Greg. d. 6. q. 1. Maior. d. 14. q. 6. Abul. in 22 c. Matth. q. 224.

ADEO controuerſa res hæc eſt inter Philoſophos & veteres, & recentiores, vt non modo ex Scholaſticis alii cum Scoto ſentiant, elementa primo à ſe ipſis moueri; alii cum Diuo Thoma moueri à generante; ſed etiam Ariſtoteles ipſe aut inconſtans, aut certe ambiguus in eadem quæſtione videatur.

Arg. ex locis Ariſt. c. 1. text 3.

Multis enim locis affirmat, eſſe in elementis principia vere ſe ipſa mouendi, ac primum quidem 2. Phyſicorum in ipſa naturæ definitione id aperte innuit; tradit enim, naturam eſſe principium per ſe, internum, ac primum, cuius ratione res omnes naturales, ſuis quæque motibus mouentur; quod intelligi non poteſt de ſolo paſſiuo principio, ſiue materiali, cum eius ratione non magis naturale ſit terræ deſcendere deorſum, quam ſurſum aſcendere, eodemque modo cæteris motibus moueri. Cum igitur intelligi debeat non ſolum de materiali principio, ſed etiam de formali: (*forma enim eſt, cuius ratione quæque res proprium ſibi motum vendicat*) forma vero ſit non ſolum formale principium eſſendi, ſed etiam effectiuum operandi; non dubium eſt, quin Ariſtoteles in ipſa naturæ definitione doceat, res omnes naturales, ac proinde grauia, & leuia à ſe ipſis moueri.

text. 2. Deinde 4. lib. de Cœlo cap. 1. ait Ariſtoteles, grauia & leuia habere in ſe ipſis quaſi momenta ſuorum motuum; apertius autem

text. 24. cap. 3. aſſerit, ea habere in ſe ipſis ſuarum mutationum principia, in eoque differre ab iis quæ mouentur arte, quod hæc non in ſe ipſis per ſe, ſed foris artificioſi motus principium habeant: quæ omnia non de materiali tantum principio, ſed de formali etiam, & effectiuo, plane intelliguntur.

c. 2. text. 10. Poſtremo, cum ait ſeptimo Phyſicorum libro, omne quod per ſe ab alio mouetur, aut pelli, aut trahi, aut circumuolui, (mittimus enim vectionem, quia eſt motus per accidens) perſpicue videtur ſentire, elementa non moueri naturaliter ab alio, ſed a ſe ipſis; ſiquidem tres huiuſmodi ſpecies motus proprie violenti ſunt, non naturales. Quanquam, ſi quo modo naturales dicantur, nulla ratio apparet, quare elementa cum ad ſua loca mouentur, aut dicantur trahi à virtute ſuorum locorum, quæ nulla eſt, (*ſaltem in centro mundi, quo terra deſcendit*) aut ab aliquo pelli: quid enim ignem à centro ſurſum pellat, ſi nulla in centro vis eſt? Nam vertigine certum eſt, ea à ſe non moueri, cum proprius eorum motus ſit rectus. Quod a cœlo quis dicat alia deorſum trudi, alia ſurſum trahi, cum cœlum ſit cauſa vniuerſalis, aliæ

A particulares ei iungendæ eſſent, vt hos particulares motus efficerent præſertim cum contrarii ſint; & eo etiam pacto omnes cæterarum rerum motus à cœlo effici, pro libito dicere aliquis poſſit.

Aliæ rationes. Ex Ariſt. 5. Metaph. c. 2. text. 3.

Sunt quoque pro hac quæſtionis parte aliæ item non parui momenti rationes, quas Scotus, & alii afferunt, ex ipſo etiam Ariſtotele deſumptæ: quarum illa eſt vna, cauſam in actu, & effectum in actu, oportere ſimul

B eſſe actu. Nam cum elementa actu mouentur, ſi illa ſe ipſa non mouent, aliquid aliud ſit actu neceſſe eſt, à quo actu moueantur: at illud non eſt cœlum, vt oſtenſum eſt: nec vero ſunt ipſæ res particulares, quæ illa genuerunt, cum illæ iam ſæpe non ſint actu, cum genita mouentur: oportet igitur confiteri, elementa ipſa cum mouentur naturaliter, à ſe ipſis moueri. Quod enim dicere ſolent contrariæ partis authores; moueri à virtute reli-

C cta à generante, cum virtus illa, ſi in ipſo elemento genito recepta eſt, non ſit alia, quam qualitas motiua: qualitates autem non ſint principalia principia, ſed inſtrumentalia; aliud ſane principale principium in eis eſt, cuius qualitates illæ ſint inſtrumenta: quod principium aliud eſſe non poteſt, niſi forma ſubſtantialis elementorum, ſi de proprio & peculiari, non de generali ſiue communi, quale eſt materia, ſit ſermo.

D Præterea, quicquid eſt cauſa cauſæ, eſt cauſa cauſati, vt dici ſolet, eſtque id deſumptum ex iis, quæ Ariſtoteles docuit ſecundo libro huius operis, cum oſtendit non dari in cauſis per ſe ordinatis infinitionem: at motus elementorum, cæterorumque grauium, & leuium, quatenus in eis elementa prædominantur plane efficitur à qualitatibus motiuis elementorum; (*neq; enim id quiſquam negat*) qualitas autem elementorum motiuæ, c. 2. text. 3.

E ſunt eorum propriæ affectiones: propriæ vero affectiones effectiue emanant ab eorum eſſentiis, præcipue autem ab eorum formis, vt cæteræ rerum proprietates ab iis naturis, quarum ſunt proprietates: (*id quod etiam D. Thomas, & cæteri contrariæ partis fautores aſſerunt*) eſt igitur motus elementorum, & cæterorum grauium, & leuium, quatenus talia ſunt, effectiue ab ipſis elementis, cæteriſque grauibus, & leuibus.

F Poſtremo, non minus egent elementa, & cætera grauia, & leuia, quatenus ſunt talia, principiis internis, tum principalibus, tum inſtrumentalibus, vt in propria loca ſe conferant; quam viuentia, vt ſe nutriant, magnitudinemque ſibi debitam acquirant ſeque etiam ipſa loco, aut in loco moueant: quippe cum locus, ſiue eſſe in loco, perfectio quæ-

...n.22.&23

dam ſit, ac forma quædam elementorum, vt Ariſt. affirmat. 4. lib. de Cœlo, c. 3 at viuentia omnia ſe ipſa nutriunt, ſeque augent, & à loco in locum, aut in loco modo aliquo mouentur cum maiorem, aut minorem locum occupāt; (*quod dixerim propter plantas, imperfectaque animalia, quæ ſolo dilatationis, conſtrictioniſque motu mouentur*) eiſque omnibus data ſunt vtraque principia, quibus ſeſe moueant motibus ſui ipſorum propriis, quibus proprias perfectiones acquirant: ergo & elementis, cæteriſque grauibus, & leuibus non ſunt neganda.

Obiectio.

Neque vero huic ſententiæ obſtat, quod agentis, & patientis rationes ſunt oppoſitæ, quæque eidem omnino rei reſpectu eiuſdem actionis dicantur non poſſe conuenire.

Solutio.

Ea enim oppoſitio non eſt intelligenda inter id, quod agit, & patitur; ſed inter ipſa agendi, & patiendi principia: nam in viuentibus etiam videmus, id quod agit, & id quod patitur motum vitalem augmenti, & decremēti, & hunc, aut illum motum animalem, eſſe vnum, & idem ſuppoſitum; actiones enim, & paſſiones ſunt ſuppoſitorum, ſiue ſingularium ſubſiſtentium, vt dictum eſt lib. 1. ſed tamen in eis forma eſt principium agendi, materia vero patiendi, quarum non dubium eſt, quin oppoſitæ ſint rationes. Sic ergo videtur in elementis, aliiſque grauibus, & leuibus accidere, vt vnum, & idem ſit agens, & patiens; ſed tamen forma ſit ratio agendi, materia vero patiendi; niſi quod intereſt inter viuentia, & nō viuentia, quod viuentia partes etiam habent integrantes, quarum aliæ ſuo modo agant in alias, quibus carent grauia, & leuia.

Cap. 1. q. 5.

Argumenta quibus contradicendum videtur, grauia, & leuia non à ſe ipſis primo, ſed à generantibus moueri?

Sectio III.

D. Th. 1. p. q. 18. ar. 1. & 1. contra gent. c. 97. Caiet. & Ferr. eiſd. locis Ægid. quodl. 5. q. 16. & Capr. in 2. d. 6. Arg. ex locis Ariſt. a text. 29. Text. 25.

Aliis tamen locis oppoſitam ſententiam, quæ D. Thomæ, eiuſque ſectatoribus, aliiſque etiam ex antiquioribus placuit, adeo aſſeueranter tradit Ariſtoteles, vt ſuperiorem omnino mutare videatur.

Primum enim multis locis affirmat, grauia, & leuia non moueri à ſe, ſed à generantibus; potiſſimum vero cap. 4. lib. 8. Phyſicorum, & cap. 3. lib. 4. de Cœlo. Deinde illo eodem cap. lib. 8. Phyſicorum conceptis verbis aſſerit, ea non habere in ſe ipſis principia agendi, ſed patiendi.

Tum etiam loco eodem non ſolum tradit, ſed etiam probat, illa à ſe non moueri, idque tribus rationibus: & quia moueri à ſe ſit opus vitale; & quia non poſſint conſiſtere, ac de- A inde motū inchoare; & quia non moueantur ad omnes loci differentias. Quod ſi quis dicat, vt nonnulli reſpondent, non probaſſe eo loco Ariſtotelem, ea non moueri à ſe, ſed non moueri à ſe more viuentium; id iam ineptum erit. Qualis enim ſit hæc ratio: Eorum motus non eſt vitalis: ergo non mouentur à ſe more viuentium. Adde non id eo loco ſatis fuiſſe probare: ſed num omnino à ſe mouerentur, an ab alio; ſiue vt viuentia, ſiue vt non B viuentia mouerentur: id enim poſcebat inſtitutæ diſputationis ratio?

Refellitur quadam reſponſio.

Accedit argumentum, quod ille mox ſubiicit, non moueri à ſe grauia, & leuia, quod partes non habeant diſſimilares, à quarum aliis aliæ moueantur: hanc enim conditionē iudicauit neceſſariam in iis omnib⁹, quæ motu phyſico, de quo nunc agimus à ſe ipſis mouerentur; ſiue ea eſſent viuentia, motuque multiplici, ac vario mouerentur; ſiue non vi- C uentia, quæ vnico mouerentur.

Hinc etiam eſt, quod non ſolum in eo loco, ſed in aliis etiam compluribus, vt hoc ipſo libro cap. 1. & 1. de Generat. cap. 9. aſſerit nihil copulatum, ſiue ſimilare corpus, quod & homogeneum dicitur, à ſe ipſo pati: quod non ſolum de motu alterationis intelligendum eſt, ſed de omni motu, vt ex citato libri 8. Phyſicorum loco perſpicuum eſt.

Text. 23. Text. 78. Vide etiam 2. de partibus anim. c. 1.

Corruit etiam tota ſtructura demonſtra- D tionis Ariſtotelicæ ad inueniendum primum motorem immobilem, quæ 7. & 8. Phyſicorum libris ab Ariſtotele inſtituitur, ſi elementa, & pari ratione corpora cœleſtia, quæ etiam carent partibus, quibus aliæ ab aliis moueantur, à ſe ipſis moueri concedantur. Iam enim non neceſſe erit quærere omnium motorem immobilem, cum dici poſſit, primum mouens eſſe etiam mobile, & à ſe ipſo moueri poſſe. Itaque cæcus pene videatur, qui non E intelligat, Ariſtotelem plane ſenſiſſe, ac docuiſſe, grauia, & leuia non à ſe ipſis, ſed à generantibus per ſe moueri, per accidens autem à remouente prohibens, cum illa extra ſua loca in aliquo detinentur; quod eiſdem capitibus quarto octaui Phyſicorum, & tertio quarti de Cœlo perſpicue tradit.

Text. 23. Text. 25.

Denique cum grauia, & leuia, quatenus talia ſunt, duobus tantum modis moueri poſſint, ad qualitatem ſcilicet, & locum: qua- F litates autem, ad quas illa naturaliter mouētur, locaque, ad quæ ſuapte natura feruntur, ſint eorum naturales proprietates; neceſſe eſt confiteri, vtraque illis à generantibus ſimul cum formis ſubſtantialibus per ſe conferri: quare, ſi quod impedimentū occurrat, quominus aut huiuſmodi qualitates integræ conſeruentur, aut propria loca à principio

Ratio fundamentalis.

non

A non obtineantur, vel certe ab eis poſtea vi pellantur; eiſdem viribus generantium tribuendum eſt, quod ea poſtea recuperentur, aut obtineantur: quo pacto motus rerum proiectarum, cum propter oppoſitum impedimentum in reflexione aliquantulum interrumpitur, & poſtea redintegratur, vere, & effectiue tribuitur iis, à quib. illæ initio proiectæ ſunt: niſi quod motus rerum proiectarum breui ſpatio temporis ceſſat, quia impetus impreſ- B ſus violentus eſt: propenſio autem rerum ad ſuas proprietates perpetuo cum illis perſeuerat, quia naturalis.

Deciditur controuerſia de motu grauium, & leuium: & oſtenditur, quam vim habeant vtriuſque partis argumenta.

SECTIO IV.

C HÆc cum recte pro vtraque parte conſtabilita videantur, enitendum eſt exponere, quo pacto à ſuis authoribus, ipſoq; Ariſtotele, à quo accepta ſunt, intelligantur, ne ſibi repugnent.

Aſſertio tenenda. Dicendum igitur, grauia, & leuia effectiue quidem conuertere ad ſuos naturales motus, non tamen vt agentia principalia: nec proprie à ſe ipſis moueri, ſed per ſe quidem à generantibus, per accidens autem à remo- D uentibus ea, quæ motum eorum prohibent.

De quibus motibus procedat. Quæ concluſio de ſolis motibus alterationis, & locali neceſſario intelligenda eſt; cum motus augmenti, & decrementi non habeat locum niſi in viuentibus. Atque hos motus ſolos agnoſcit Plato in Parmenide quaſi puros, & ſinceros: accretio enim, & decretio coniunctam habent aliquam ſubſtantiæ mutationem.

Grauia, & leuia effectiue concurrere ad motus ſibi natural. Quod igitur effectiue concurrant, ex eo E conſtat, quia eorum motus ab aliquo proximo efficiente pendeat neceſſe eſt, quod quidem tum ſit actu, cum illa mouentur actu: nullum vero aliud tunc eſſe actu, à quo proxime ille motus pendeat, quam ipſa grauia, & leuia, quæ mouentur, inductione perſpicuum eſt. *Hoc probant affirm. partis arg.* Atque hoc oſtendunt argumenta, quæ pro affirmatiua quæſtionis parte propoſita ſunt. Et quanquam primum eorum, quod ex definitione naturæ deſumptum eſt, F non videatur rem conficere: quia libro 5. di- *c. 4. q. 2. ſect. 3.* ctum à nobis eſt, vt ea definitio formis non viuentium cõueniat; ſatis eſſe, ſi particula illa [*Principium, & cauſam*] de eiuſmodi formis verificetur, quatenus ſumitur pro principio formali, & finali duntaxat, id tamen diximus, quia ſub dubio relinquebamus eo loco, an eorum formæ eſſent principia quoque effectiua eorum motus naturalis, nec ne. Nunc autem addimus, eſſe non ſolum formalia, & finalia, ſed etiam efficientia, quia is motus ab eis vere efficienter pendet, tanquam à primo principio interno; proinde illam particulam eſſe intelligendam de principio etiam effectiuo, quatenus omnes formas ſubſtantiales complectitur reſpectu motuum naturalium, quibus ipſa compoſita mouẽtur, tametſi non in omnibus ſit principale.

Nec arg. partis negat. obſtant. Neque argumenta, quæ pro negatiua parte allata ſunt, huic primæ parti noſtræ aſſertionis repugnant, cum id tantum probẽt grauia, & leuia non concurrere ad ſuos motus vt agentia principalia; quo ſenſu intelligendum eſt id, quod Ariſtoteles expreſſe dixit 8. Phyſicorum, non eſſe in illis principia agendi, ſed patiendi. Nam ſi de principalibus agitur, eſt in eis quidem principale principium patiendi, quod eſt materia, non autem principale principium agendi, quod eſt forma generantis, vt tunc patebit.

Non tamen concurrere vt principalia agentia. Nam quod grauia, & leuia non concurrant ad ſuos motus naturales vt agentia principalia, (*quæ erat ſecunda pars oppoſitæ aſſertionis*) ex eo oſtenditur, quia motus grauium, & leuium, vt talia ſunt, ab eiſdem agentibus principaliter oriuntur, à quibus illa formas ſubſtantiales accipiũt: ſunt enim ii motus acquiſitiones naturalium quarundam eorum proprietatum, nempe, vel naturalium qualitatum, vel locorũ naturalium: proprietates autem, cum naturaliter ſequantur formas ſubſtantiales eorum, quibus conueniunt, ab eiſdem principaliter procedunt effectiue, à quibus ipſæ formæ effectiue proueniunt. Vnde cum earum acquiſitiones ab eiſdem ſint effectiue, à quibus ipſæ formæ, quæ acquiruntur, neceſſario efficitur, vt eiuſmodi motus effectiue oriantur à generantib. tanquam à principalibus agentibus; à formis autem ſubſtantialibus generantium, tanquam à principalibus principiis agendi. *Hoc probant negat. partis arg.* Atque hoc ipſum probant argumẽta, quæ pro parte negatiua quæſtionis propoſita ſunt, ex quibus hæc probatio plenius intelligetur.

Nec obſtant affirm. rationes. Nec vero argumenta partis affirmatiuæ huic veritati contradicunt; cum id tantum probent, grauia, & leuia vere, ac per ſe concurrere effectiue ad ſuos motus naturales: neque enim concludunt, ea id facere vt agentia principalia. Quod ſi quis vrgeat argumento illo, in quo dicebatur, motum ab alio, eſſe aut pulſus, aut tractus aut vertiginis: eoſq; omnes violentos eſſe; aut ſaltẽ nõ naturales: reſpondendum eſt, ne in rebus quidem corruptibilibus hęc omnino vera eſſe. Nam & pulſus, quo emittuntur fructus, & fœtus, & tractus la- *Non omnes motus vertiginis tractus, aut pulſus eſſe violẽtos.*

pidis à magnete, & palearum à ſuccinis, & quodammodo circularis motus cordis, naturales motus ſunt: motus autem grauium & leuium à generantibus quidam pulſus naturalis eſt, quo illa diriguntur, & quaſi mittuntur ad proprias ipſorum perfectiones, data eis forma ſubſtãtiali, cuius virtute eas aſſequantur, & amiſſas, aut labefactatas recuperent, ac redintegrent.

Obiectio.

At obiiciat aliquis: Si grauia, & leuia non ſunt agentia principalia reſpectu ſuorum motuum naturalium: ergo ſunt inſtrumentalia; quare præter virtutem propriam aliquam accipiant à generantibus neceſſe eſt, vt reliqua inſtrumenta: quæ tamen virtus nulla eſt, nihil enim amplius habet genitum, quam generãs, ſi vniuoce ſe reſpiciunt, quo pacto in hac controuerſia ſumuntur. Nam etſi aliquando generans eſt æquiuocum, vt ſol in generatione ignis, nihil tamen magis accipit ab eo genitum, quam alias accipiat ab vniuoco.

Diluitur.

Grauia & leuia non eſſe agẽtia inſtrumental.

Natural. inſtrumenta non indigent virtute addita.

Dicendum eſt tamen, primum quidem non recte colligi, grauia, & leuia eſſe agentia inſtrumentalia (*ſaltem proprie*) ſuorum motuum naturalium, quia non ſunt principalia, ſed hoc tantum effici, eſſe minus principalia. Deinde, inſtrumenta quidem non naturalia indigere virtute addita ſuæ virtuti naturali; vt ſagittam ad attingendum ſcopum, & ſecurim ad faciendum ſcamnum; at naturalia non item ad ſuos motus naturales, vt patet in potentiis naturalibus, & membris corporis, quæ ſuis tantum viribus naturalibus, & nulla alia adiuncta principali agenti miniſtrant. Quanquam vero generans, & genitum, de quibus loquimur, (*vt ignis genitus, & generans*) vniuoce conueniant in natura ſpecifica, vt vel hac vna ratione neutrum vllo modo videatur dici poſſe inſtrumẽtum alterius, aut minus principaliter agere, quam alterum, cum vtrumq; agit in aliud: non cõueniunt tamen vniuoce ea ex parte, qua alterum pendet ab altero, & eſt eius effectus. Collatis enim inter ſe generante, ac genito, quatenus illud generat, hoc autẽ generatur, generans prius natura eſt genito: vt hac ex parte genitum modo aliquo inferioris rationis ſit, & vtcunque inſtrumentum generantis dici poſſit, nempe vt motibus ſuis naturalibus, virtute ſuæ formæ à generante accepta ſe ipſum perficiat.

Vt præſtet generans vniuocum.

Nõ moueri proprie à ſe ipſis, ſed à generant. &c.

Quod deniq; grauia, & leuia non proprie à ſe ipſis moueantur, ſed per ſe à generãtibus, per accidens vero à remouentibus ea, quæ prohibent, hac ratione probatur. Quia nimirum nulla res, ſi proprie loquendum eſt, dicitur moueri à ſe ipſa, niſi in poteſtate eius ſit, ſeu libera, ſeu naturali, vt motum inchoet, & à motu deſiſtat, varieq; moueatur, ac denique poſſit moueri, & non moueri, ſaltem temporibus diuerſis; hac enim de cauſa dicimus, ſaxa non moueri à ſe ipſis, quia niſi pellantur, aut trahuntur ab aliquo, ſemper immota permanent, neque vllam varietatem ex iis, quas nunc diximus, habent. Quo fit, vt per ſe non moueantur naturaliter, niſi à ſuis generantibus, à quibus acceperunt virtutem propria loca petendi, cum extra illa poſita ſunt: per accidens autem ab iis, qui terram, aut aliquid aliud, cui innitantur, eis ſubtrahunt. Atque hæc eſt ratio diſtinctionis, quam initio quæſtionis ex communi ſentiẽdi loquendique conſuetudine inter viuentia, & non viuentia poſuimus, vt viuentia à ſe ipſis proprie, non viuentia vero ab aliis moueri dicantur. Quam eandem rationem vſurpauit Ariſtoteles 8. lib. Phyſicorum cap. 4. cum grauia, & leuia non ſolum aſſeruit, ſed etiam probauit, non moueri à ſe; ſed per ſe à generantibus; (*ſi de motu naturali ſit ſermo*) per accidens autem ab iis, quæ prohibentia remouent, vt in tractanda negatiua quæſtionis parte explicatum eſt.

Vnde habeãt viuentia, vt ſe ipſa moueant.

Quia vero hæc poteſtas viuentium, vt ſe ipſa moueant, ex eo naſcitur, quod habeant partes integrantes diſſimilium conditionum, taleſque, vt alia ab alia moueri poſſit; hinc ducitur alia quædam ratio quaſi fundamentalis, vt grauia, & leuia proprie à ſe ipſis non moueantur, quod huiuſmodi partibus careant; elementa quidem, perſpicue, cætera vero ratione dominantis elementi. Quam eandem rationem Ariſtotelem eo loco tetigiſſe diximus.

Aliam mouere poteſt res, quæ ſe ipſam nequit.

Accedit, quod mouere ſe, ſeu moueri à ſe præ ſe fert quandam, vt ita loquar, principalitatem mouendi: cum igitur grauia, & leuia non concurrant principaliter ad ſuos motus, vt ex ſecunda parte aſſertionis patet, non poſſunt vtique dici mouere ſe, ſeu moueri à ſe: etſi proprie dicuntur mouere alia, & moueri ab aliis. Idem cernimus modo quodam ſimili in motu proiectorum; ſagitta enim etſi proprie mouet id, quod percutit: non proprie tamen ſe mouet, ſed mouetur à ſagittario, etiam remoto, & fortaſſe etiam ſubitanea morte vita functo.

Obiectio.

Vt 3. de anima. c. 12. tex. 59.

Sed obiiciat aliquis, etſi viuentia motibus augmenti, & decrementi, & localibus eorum propriis vere à ſe ipſis moueri dicantur, in eaque re à non viuentibus diſtinguantur; (*nam nec ſemper augentur, etiam in ipſo accretionis tempore, vt ſæpe Ariſtoteles ait, ſed aliquando ſunt in ſtatu, aliquando etiam decreſcunt*) tamen motu nutritionis quo pacto nutritio vtcunque motus nomine appellari poteſt, non videri moueri illa à ſe ipſis, ſed à generanti-

Moueantur ne viuentia à ſe motu nutritionis, an à generantibus.

nerantibus; tum quia non eſt in eorum poteſtate non nutriri, dum viuunt, nec eis deeſt alimentum, tum etiam, quia per nutritionem ſe conſeruant ac perficiunt, vt elementa, cum ſuas natiuas qualitates recuperant, naturaliaque loca petunt. Quare cum viuentia omnia, quatenus viuētia ſunt, nutriantur, imo etiam ex eo primum in gradu viuētium conſtituantur; non eſſe recte poſitum diſcrimen hoc inter viuentia, & non viuentia, quod illa à ſe ipſis, hæc à generantibus moueantur.

Solutio.

Huic obiectioni occurrendum eſt, diſparem eſſe rationem in motu grauium, & leuium, atque in motu (*ſi ita loqui libeat*) nutritionis. Motus enim grauium & leuium non fit per hoc, quod ipſa agant in alia, ſed per hoc, quod in eis ipſis reſultet motus eorum naturalis more proprietatis cuiuſdā inchoatæ, quo illa perfectum ſtatum ſuarum qualitatum, aut quietem propriam in loco ipſorum naturali acquirunt. At nutritio fit per hoc, quod viuentia primo, & per ſe agunt in aliud, hoc eſt, in alimentum, (*quæ eſt actio propria, & principalis*) non autem in ſe ipſa, niſi conſecutione quadam, quatenus ea nutritione ſe conſeruant, & perficiunt. Neque obeſt, quod non poſſunt ab eo quaſi motu ceſſare; ceſſant enim quoad aliquot effecta, cuiuſmodi ſunt accretio, ſtatus, & generatio, quæ omnia altrici facultati tribuuntur; quod ſatis eſt, vt hac etiam ex parte viuentia à non viuentibus diſtinguantur.

Reſpondetur quæſtioni, & rationibus dubitandi initio propoſitis.

SECTIO V.

Aſſertio.

AD totam igitur quæſtionem initio propoſitam reſpondendum eſt, motu proprie dicto, de quo illa excitata eſt, nihil primo, ſiue quoad omnes partes ſimul à ſe ipſo moueri; ſed viuentia quidem moueri à ſe ipſis, non tamen primo, ſed per hoc, quod pars alia ex integrantibus aliam mouet: non viuentia vero moueri quidem primo, aut ſaltem poſſe moueri, vt cum lapis cadit deorſum, aut aqua ſe reuocat ad natiuum frigus, vel tota ſcilicet, vel ex parte, à qua remouetur externum calefaciens; non tamen moueri à ſe ipſis, etiamſi effectiue concurrant ad ſuos motus; ſed per ſe à generantibus, per accidens autem ab iis, quæ prohibentia remouent. Nec credimus, re ipſa vllam eſſe inter Scotum, & D. Thomam in hac aſſertione controuerſiam. Nam D. Thomas, etſi in p. q. 77. ar. 6. vniuerſe docet, potentias rerum proprias ab eſſentiis rerum effectiue profluere;

Conciliātur D. Thom. & Scot.

(*quod fit emanatione quadam potius, quam actione proprie dicta, & vulgata*) aliis tamen locis agens ſpeciatim de principio motus grauium, & leuium, vt in 3. ſent. d. 22. & in 3. item contra Gentes cap. 23. plane concedit, eſſe in eis internum principium effectiuum naturalium eorum motuum. Scotus vero etſi ad 2. & 25. diſtinctiones ſecundi ſententiarum multis contendit, grauia, & leuia effectiue concurrere ad ſuos motus; nunquam tamen eiſdem locis negat ea principaliter moueri à generantibus; ſed potius id videtur admittere, cum fatetur, eiuſmodi motus eſſe paſſiones eorum naturales, etſi aliquo fortaſſe contradicendi ſtudio non id aperte concedat.

q. 3. art. 2. *q. 10. q. vnic.*

Arg. ſolutio.

Ex his etiam facile ſolui poſſunt argumenta ea, quæ pro vtraque parte de non viuentibus initio propoſita ſunt. Nam quod eo loco dicebatur, nihil agere niſi in id, quod diſſimile ſit, de alteratione, quæ ſola in qualitate fit, & ad quam ſimilitudo pertinet, intelligendum eſt, nec de omni, ſed de ea, quæ non ſit pura emanatio qualitatis ab ipſa rei ſubſtantia, ſed vera, & propria actio, vt cum aqua calida frigidam calefacit. Namque in id, quod iam tale eſt, quale ab agente fieri poteſt, actio non exercetur, vt fiat tale.

Nil agere, niſi in diſſimile, exponitur.

Vt verum ſit, omne, quod mouetur, ab alio moueri.

Illud autem pronuntiatum, *Omne, quod mouetur, ab alio mouetur*, quod eſt ab omnibus receptum, veriſſimum eſt in viuentibus, & non viuentibus; ſi modo intelligatur de motu proprie dicto, non de operatione, quæ eſt actus perfectus, vt inferius patebit. In viuentibus quidem, ratione partium integrantium, quarum alia proprie agat in aliā per veram, & realem potentiam: in non viuentibus autem, ratione totius, quia mouentur à generantibus, neq; habent eiuſmodi partes internas, à quarum aliqua moueri poſſe dicantur. Hinc enim fit, vt de viuentibus vtrumque dici poſſit, & moueri illa à ſe, & moueri ab alio, eo quod internum mouens proprie dictum habeāt, à quo moueātur, quod mouens non eſt idem, quod ipſa. De non viuentibus autem id ſolum dici poteſt, (*ſi quis proprie loqui velit*) ea moueri ab alio, quia internum motorem nullum habent. Nam etſi eorum forma eſt primū principium effectiuum motus ipſorum naturalis, & materia prima paſſiuum; tamen nec forma eſt mouens, nec materia eſt mota, vt etiam Scotus adnotauit ad 25. diſtinctionem libr. 2. ſententiarum; quod multi eorum, qui ſe illum ſectari credūt, non animaduertunt: ſic enim ait: *Manifeſtum etiam eſt, cum aqua calefacta redit ad propriam naturalitatem, & frigiditatem, quod tota aqua agit, & tota patitur: forma enim non agit in materiam ſuam, quam actu informat.*

q. vnica. §. ad primam.

Illud

Actiua potentia vt ſit principium agendi in aliud: & paſſ. patiēdi ab alia.

Illud etiam, quod potentia actiua ſemper A eſt principium agendi in aliud, & paſſiua patiendi ab alio, de potentia proprii & principalis agentis, & patientis intelligendum eſt, modo nomine talis agentis, & patientis non excludantur partes integrātes diſſimilares, quarum alia plane agit in aliam.

Denique illud, quod tota aqua dicitur ſeſe aliquando alterationis motu frigidam facere & lapis ſibi relictus ſe totum locali motu deorſum mittere, improprie dictum eſſe acci- B piendum eſt, etſi ea proprie efficienter ad proprios motus concurrant.

Cæterum, quia grauia, & leuia duob. tantum motibus naturaliter mouentur, alterationis, & locali; alteratio autem eiuſmodi eſt quædam pura reſultatio natiuarum qualitatum, quæ cuique conueniunt: motus autem eorum localis fit interuentu qualitatum motiuarum; quærat aliquis non immerito, cur ad motus eorum locales datæ ſint elementis C eiuſmodi inſtrumentariæ qualitates, non autem ad eorum naturales alterationes? quod nunc ſeorſim expendendum eſt.

Cun elementis ad motus locales datæ ſint qualitates motiuæ inſtrumentariç, non item ad eorum natura'es alterationes: & num eadem, reſque aliæ in vacuo moueri poſſent? D

QVÆST. VI.

Tribus de cauſis id factum videri.

SECTIO I.

Cauſa quadā, quæ poſſet aſſignari.

AD hanc quæſtionem dicet fortaſſe ali- E quis, ea de cauſa datas eſſe elementis qualitates motiuas ad ſuos motus locales, non item ad naturales eorum alterationes, (*naturales, inquam, ex parte formarum, nec ſolum ex parte materiæ*) quia elementa per motum localem agunt in externa corpora, vt ea propellant, non item per naturales iſorum alterationes, vt ſe ad natiuum ſtatum ſuarum qualitatum reuocent. Quæ tamen F ratio dubia videtur.

Non ſatisfacit.

Nam ſi qualitates motiuæ neceſſariæ ſunt ad motum localem ratione medii corporis propellendi, ſimili ratione dici poteſt, alias eſſe neceſſarias ad eorum motum alterationis naturalem, vt expellantur qualitates contrariæ, quæ à contrariis agentibus introductæ ſunt. Quod ſi ad has expellendas ſatis eſt ipſa natura rerum, quæ ſeſe ad naturalem ſtatum ſuarum qualitatum reducit; cur non etiam ſatis ſit ad medium corpus propellendum, ac de proprio loco excludendum.

Tres veræ cauſæ. Prima.

Ad hanc quæſtionem reſpondendum eſt, tribus de cauſis à natura id factum videri. Vna eſt, quia qualitates contrariæ, quæ expellendæ ſunt à ſubiecto, quod ſeſe ad naturalem ſtatum reuocat, ſunt in eo præter naturam, nempe in alieno ſubiecto, vt facile ſit eas ab eo expellere, remoto externo conſeruante: at corpora interiecta, quæ in motu locali expellenda ſunt, in ſuis naturalibus locis quieſcūt, vt maiori præſidio ad ea extruenda ſit opus. Quanquam hæc ratio in fine motus localis vim non habet; quia medium corpus, quod vltimum locum deſerendum occupat, non ſolum non reſiſtit ingreſſui venientis, ſed etiam ſuapte natura cedit, vt ad proprium etiam ſeſe reducat; quod facit ea aeris, aut aquæ pars, in qua lapis deſcendens in ſuperficie terræ quieſcit.

Secunda.

Altera eſt, quia naturalium qualitatum reſtitutio magis naturalis eſt, quam proprii loci occupatio; cum locus naturalis ſit forma externa: qualitates autem naturales, internæ, ſeu vere inhærentes, vt ad eas recuperandas ſatis ſit ipſa formæ ſubſtantialis propenſio.

Tertia, & præcipua.

Tertia, eaque præcipua eſt, quia qualitates elementorum motiuæ neceſſariæ ſunt non ſolum ad extruendum corpus mediū, quod mobili reſiſtit, ſed etiam ad ipſum locum pedetentim acquirendum; quia vbi etiam nullum medium corpus eſſet, non poſſet totus locus in momento temporis acquiri: cum tamen tota latitudo qualitatis naturalis, quæ recuperanda eſt ad reſtituendum naturalem rei ſtatum, ſi nulla eſſet contrariæ qualitatis reſiſtentia, in inſtanti naturaliter acquiri poſſet.

Cur qualitas vbi deeſt contrarii reſiſtentia, acquiratur in inſtanti: non ita locus ſine reſiſt. medii.

Nam ſi diuina poteſtate totus calor ab aqua calida in inſtanti expellatur, in eodem ipſo tota reliqua latitudo frigoris recuperabitur ab ipſa elementi natura quaſi profluens; quo pacto in eo temporis momento, quo primum lucerna accenſa eſt, tota luminis latitudo, quæ ex eo loco in aere circūſtante produci poteſt, ſimul introducitur: eo quod in eo nulla ſit reſiſtentia ad illud recipiendum, cum lumen non habeat contrarium quod ab aere expellendum ſit. At ſi eadem poteſtate domus omni corpore fiat vacua, lapiſque applicetur, & contiguus fiat ſupremæ parti parietis, ſibiq; ipſi relinquatur, non poterit ille in momento temporis ad pauimentum peruenire; non quidem propter reſiſtentiam medii corporis, quod nullum erit, ſed propter extenſionem ſpatii, & parietis deorſum verſus percurrendi, quæ nulla virtute poteſt tota in inſtanti pertranſiri: alioqui

lapis

lapis deſcendens ſimul in pluribus eſſet ſpatij partibus, contiguuſque diuerſis partibus parietis, quod fieri nullo modo poteſt. Cum igitur hæc ſucceſſio ſit neceſſaria, non ſolum propter medij corporis reſiſtentiam, cum domus eſt plena, ſed etiam cum eſt vacua propter ſpatij, parietiſque extenſionem, quæ ſimul percurri non poteſt: neceſſaria eſt vtique grauitas maior, aut minor, quæ lapidi deſcendenti certam moram præſcribat. Neque enim ad eam rem ſatis eſſe videtur ipſa natura lapidis deſcendentis: cum natura eadem ſit in toto lapide, & in qualibet eius parte, & tamen videamus totum lapidem citius deſcendere, quam partem ab eo deciſam.

Vt poſſet adhuc reſponderi. Quanquam ad hoc fortaſſe dici poſſet, totum lapidem deſcendere citius, quam partem deciſam, quia etſi eadem natura, & propenſio eſt in toto lapide, & in qualibet eius parte, minor tamen extenſiue eſt in parte, quam in toto, vt in toto ipſo maior quodammodo ſit multitudo partialium propenſionum naturalium propter minorem multitudinem materiæ: quo etiam pacto in rebus denſioribus dicimus eſſe plus caloris, quam in rarioribus, etſi in vtriſq; æqua ſit eius intenſio. Nec forſitan obſtaret, quod grauitas ipſa manifeſte videatur qualitas ſenſibilis, vt patet in ponderibus, quæ premunt, & lædunt animalia, à quibus portantur: id enim dici poſſet fieri ab ipſo impetu naturæ lapidis tendentis in proprium locum. Quod idem de leuitate aeris in aqua aſcendentis, cœteriſque grauibus, & leuibus dici poſſet, vt par eſſet eorum conditio ad recuperanda loca naturalia ſolius naturæ vi, nulliuſq; qualitatis interuentu, atq; ad reſtituendum in ſe ipſis naturalem ſtatum ſuarum qualitatum. Addi quoque poſſet, grauitatem, & leuitatem non videri re vera vnquam intendi, aut remitti. Nunquam enim corpora videntur fieri grauiora, aut leuiora, niſi accedente, aut decedente aliqua parte materiæ: quo pacto ligna plus habent ponderis, cum vireſcunt, aut humido in loco poſita ſunt, quam cum ſicca: & poma leuiora ſunt, cum marceſcunt, quam cum erant recens ab arbore decerpta. Quæ ſi concedantur, par erit omnino ratio in acquiſitione loci naturalis ſine vlla qualitate inſtrumentaria, atque in recuperatione naturalium qualitatum, earumve naturalis perfectionis.

Reiicitur hæc reſponſio. Sed quia communes ſententiæ, & ab omnibus receptæ non ſunt deſerendæ: & omnia, quæ dicta ſunt de acquiſitione loci naturalis, facilius intelliguntur effici qualitatibus motiuis, quam ſola propenſione naturæ grauium, & leuium: præſertim cum rationi magis conſentaneum ſit, vt putemus datas eſſe elementis qualitates ad agendum in res alias, quam ad agendum in ſe ipſa, vt in aliis rebus aperte cernimus: & in proiectis etiam negari non poſſint qualitates motiuæ à proiicientibus impreſſæ, vt alibi oſtendimus: retinendum omnino eſt, ad eam moram præſcribendam, quæ nulla poteſtate deeſſe poteſt in acquiſitione loci naturalis elementorum, neceſſarias eſſe qualitates eorum motiuas, etſi ad recuperandas naturales qualitates, earumve naturalem ſtatum non ſit opus vlla inſtrumentaria qualitate.

Num re vera & elementa, & alia moueri poſſint in vacuo, ſi illud diuina poteſtate detur?

SECTIO II.

SED quærat aliquis, num in vacuo motus re vera fieri poſſit, ſi illud diuina poteſtate, aut alia creata detur, quod nos paulo ante in deſcenſu lapidis iuxta parietem domus vacuæ conceſſimus.

Ad hanc dubitationem reſpondet Ariſtoteles 4. Phyſicorum libro, ſi vacuum daretur, (exiſtimant enim eſſe rem poſſibilem) fore, vt nec grauia deſcenderent, nec leuia aſcenderent: alioqui eorum motus fierent in non tempore, ſeu in inſtanti, quod inuoluit eam contradictionem, quæ ex iis, quæ ſuperius diximus, colligi poteſt. Eueniret enim, (quod exiſtimat) vt corpus, quod in vacuo moueretur, ſimul eſſet in diuerſis locis, ac proinde eſſet, & non eſſet in eorum quolibet. Nam cum eiuſmodi mot⁹ celeritas augeatur ea proportione, qua reſiſtentia medij corporis minuitur: in vacuo autem (ſi detur) nulla poſſit eſſe proportio reſiſtentiæ ad reſiſtentiam pleni, cum in vacuo nulla omnino talis reſiſtentia concipi poſſit, nulla quoq; proportio erit celeritatis motus in vacuo ad celeritatem motus in pleno, ſed omnino fiet in inſtanti. De motu vero animalium, & proiectorum nihil ait, quia in eo eo loco nihil ad rem erat. *Quæ hac in re mens Ariſt c.8. à tex.64.*

Dici tamen ad hanc dubitationem poteſt, ſi de motu quidem animalium ſit quæſtio, cum ille indigeat re aliqua, cui animal innitatur, relicta quidem terra ſola in medio mundi, exinanitoque toto reliquo ſpatio ad orbem vſque lunæ, fore, vt animalia ſuper terram moueri poſſent (ſaltem obrependo) tantiſper, dum ſine reſpiratione viuerent, aues tamen volare non poſſent, quia nihil eſſet, quod eas in volatu ſuſtineret. Si vero *Quid dicendum de motu anim. in vacuo.*

Quid de motu proiectorum.

A ſermo, ſit de proiectorum motu, etſi non deſunt, qui velint fore, vt tunc iacula hinc inde contorqueri, ac emitti poſſent, nobis tamen id non probatur. Nam præterquam quod multi ſunt, qui velint, aerem, qui à tergo recurrat ad proiecta pellenda, neceſſarium eſſe ad eorum motum: *(de qua re alias)* non eſſet etiam tunc quicquam, quod iacula hinc inde emiſſa in medio motu ſuſtineret, vt de auibus dictum eſt: præſertim cum ij, qui
B contra ſentiunt, exiſtiment grauia, ſi in medio eius vacui ponerentur, naturaliter deſcenſura, & ſimiliter leuia ibidem poſita, naturaliter aſcenſura: quod non probamus, vt mox dicetur. Accedit, quod credimus, nullo pacto aut iacula in eo euentu deſertura manum eius, qui ea mittere eniteretur; aut etiam globum tormentarium relicturum inſtrumentum, quo emitti ſolet in pleno: ne iſta vacuum permittant inter ſe, & ea, quæ il-
C la à ſe ſeparare conabuntur. Hac enim de cauſa videmus in pleno & leuia deſcendere, & aſcendere grauia: duas tabulas omnino planas nulla vi poſſe ſeparari, niſi ea ratione flectantur, vt ſpatium, quod inter ſe deſerunt, ab alio corpore recurrente poſſit occupari. Quia igitur in dato euentu nulla res erit, quæ inter proiicientia, & proiecta poſſit intercedere, non credimus vlla poteſtate creata *(tantum abeſt, vt dicamus naturali)* fieri poſſe,
D vt tunc proiecta à proiicientibus ſeparentur, tantam enim dedit naturæ autor propenſionem rebus corporeis, ne vacuum aliquid inter ſe permittant quo earum ſocietas diſſolui poſſit, vt earum quælibet nihil non patiatur potius, quam vt omnino ab omnium aliarum conſortio, & quaſi contubernio ſe diſiungat Quo nobis ſane fit omnino probabile, ne Angelica quidem poteſtate poſſe in rerum natura vacuum dari.

Vacuum nec Angel. poteſtate dari poſſe.

Quid ſentiendum de motu grauium & leuium in vacuo.

E De motu tamen grauium, & leuium non vna reſponſio eſt. Nam ſi omnia quidem corpora annihilarentur, ita vt relinqueretur inane totum ſpatium, quod quoquouerſum infinitum eſt, tum ſi Deus lapidem, aut ignem crearet, vbicunque illum poneret, immobilis vtiq; permaneret, quo enim naturaliter moueretur, nihil haberet, quia nec ſupra ibi eſſet nec infra. Atque hæc eſt Ariſtotelis plana demonſtratio in 4 Phyſicorum libro.

F Quod ſi relicta terra, & orbibus cœleſtibus ſpatium interiectum poteſtate diuina inane fieret, ſunt, qui dicant, lapidem in concauo orbis lunæ poſitum continuo deſcenſurum: ignemq; elementarem in terra productum ſtatim aſcenſurum, & quidem celerrime: quia nihil erit, quod motum retardet, niſi ſola locorum diſtantia, iuxta ea, quæ iam diximus. Quod idem euenturum dicunt, ſi lapis, aut ignis in medio huiuſmodi vacui poneretur: moueretur enim vterque vt aiunt, naturaliter: lapis quidem ad terræ orbem tanquam pars ad locum totius: ignis vero ad lunæ concauum tanquam ad ſuum locum naturalem.

Nõ ea diuulſum iri, ſi eſſent rei alteri contigua.

At nobis non idem videtur, ſed potius in vtroque euentu & lapidem, & ignem immobilem permanſurum. Nam lapis in eo concauo orbis lunæ poſitus, ne ſe ab ea rerum ſocietate diſiungeret, cum quibus eſſet coniunctus, vacuumque inter ſe, ac cœlum admitteret, & in illud ſe inferret, nullo pacto inde deſcenderet: multoq; minus, ſi totum ſpatium, quod elementa occupant, eſſet inane: tametſi eorum nonnulli multo abſurdius dicũt, etiam tum lapidem deſcenſurum ad centrum tanquam ad ſuum locum naturalem: quaſi vero aut punctus ille imaginarius, aut imaginarium ſpatium, quod nunc à terra occupatur, ſit locus terræ naturalis, & non potius vbique ſuperficies concaua elementi ſuperioris ſit naturalis locus inferioris, vt Ariſtoteles tradit quarto libro Phyſicorum. Atq; eadem ratione dicendum eſt, ignem in eo euentu nõ aſcenſurum è terra, ne inane aliquid inter ſe, & terram, cui coniunctus eſſet, medium eſſe pateretur, vacuoque ſe ipſum committeret, in quo nulla ſibi eſſet cum cœteris rebus coniunctio.

Non punctus centri, ſed ſuperficies qua eſt locus terræ.

c.4 & 5. maxime tex. 43.

Quid ſi eſſent in medio vacuo.

Illud eſt difficilius oſtendere, cur lapide, ac igne tunc poſitis in medio inanis ſpatij inter cœlum, & terram, nec lapis ad terram deſcenderet, nec ignis ad cœlum aſcenderet: cum præſertim tunc darentur loci naturales vtriuſque, ad quos ſe poſſent naturaliter conferre. Id enim videbatur Ariſtoteles deſiderare in vacuo vndequaque infinito, vt gleba terræ in eo poſita ad centrum, naturalemq; locum moueretur. Eſſet etiam is motus lapidis, & ignis via quædam, vt aduerſum ſibi, & pernicioſum vacuum fugerent, ſeque cum rebus aliis ſibi cognatis optata ſocietate coniungerent.

4 Phyſ. ca. 8. tex. 67.

Adhuc non mouerentur.

Sed nihilominus dicendum videtur, ne tum quidem fore, vt mouerentur ex ea parte inanis ſpatij, vbi ponerentur. Vt enim tunc à ſolo Deo conſeruarentur, ab eoque ſolo penderent, ita neque aliud requirerent. Neque etiam motus eorum per vacuum eiuſdem rationis eſſet cùm motu in pleno, vt eorum interuentu ſua loca naturalia peterent. Nec vero lapis quaſi diuinare poſſet, vbinam eſſet terra, aut ignis, vbi lunæ orbis, vt ad illa ſe conferret. Quod enim in pleno & lapis nunc ex eadem diſtantia ad terram deſcendit, &

Cur è medio aere ignis ſurſum, terra deorſ. tendat.

dit, & ignis aſcendit ad lunæ orbem, ex eo accidit, quia lapis in medio aere poſitus habet iuxta ſe elementum, cui ſe naturaliter ſubiiciat tanquam naturaliter ſuperiori: & ignis habet, quod naturaliter ſuperet tanquam inferius, vt ordo vniuerſi ab autore naturæ inſtitutus, in quo eorum naturalis conſeruatio, & perfectio ſita eſt, ſeruari poſſit. Neque obſtat illud Ariſtotelis negantis glebam motum iri in vacuo vndequaque infinito, quod ibi nec eſſet ſupra, nec infra: quaſi, ſi eſſet, iam illa per vacuũ ad ſuum locum moueretur: non obſtat, inquam, quia vt ille negaret, motum ibi futurum, ſatis erat oſtendedere non fore ibi locum ſuperum, & inferum: tametſi, vt illum concederet, adhuc medium corpus, in quo gleba moueretur, eſſet neceſſarium: eoque magis iuxta eius ſententiam, ſi cum veteribus credidit totam ſucceſſionem motus localis ex reſiſtentia medij prouenire.

Non ſenſum, ſed rationem hic conſulendam.

Sed mirum nobis videtur, quod lapis non ſit è medio talis vacui, nempe inter cœlum, & terram interiecti, deſcenſurus, nec ignis aſcenſurus: quod ideo accidit, quia ſenſum magis, quam rationem ibi conſulimus, vbi totum iudicium à ratione petendum eſt. Vt, ſi quis ex media plebe rogetur, num ſi Deus annihilet interiecta corpora inter nos, & cœlum, ſol à nobis conſpiciendus ſit, continuo reſpondebit fore, vt multo clarius videri poſſit: & tamen ratio oſtendit nullo pacto conſpiciendum, idque propter defectum medij, per quod ad nos perueniant aſtrorum ſpecies viſibiles.

In ſpatio ex altera parte vacuo mouerentur grauia & leuia.

Eo igitur modo duntaxat credendum eſt futurum motum grauium, & leuium in vacuo, ſi corpori alicui apte applicentur ad deſcendendum, aſcendendumve: vt ſi lapis applicetur ſupremæ parti parietis in domo vacua, vti ſupra diximus, aut ignis infimæ: mouebuntur enim naturaliter hic ſurſum, ille deorſum. Ad motum enim naturalem non eſt neceſſe, vt totum corpus circundetur alio corpore, ſed ſatis eſt, ſi iuxta corpus, fiat, vt ad cap. 13. libri quinti oſtendimus: ſat enim eſt, ſi in motu grauis partes ſuperioris corporis, iuxta quod mouebitur, deſerantur, & petantur inferiores: contraque fiat in motu leuis.

Quam vim habeant rationes Ariſt.

Ad ea vero, quæ Ariſtoteles quarto Phyſicorum ſe oſtendiſſe credit, ſi daretur vacuum, fore, vt motus fieret in non tempore: ac proinde motus non eſſet motus, & (quod ex his ſequitur) nulla ratione poſſet dari vacuum: reſpondendum eſt, quanquam ille recte concludit, ſi tota mora, quæ in motu expenditur, proueniret ex reſiſtentia medij corporis,

A (quod forſitan veteres Philoſophi ſenſerunt, contra quos diſputat, & non ſimpliciter, vt multis placet) abſolute tamen nihil efficere. Nam etſi ſpatium temporis, in quo fit motus, tantum minuatur, quantum minuitur medij corporis reſiſtentia, ſemper tamen excipiẽda eſt ea mora, qua mobile moueretur, vbi nullam interiecti corporis reſiſtentiam inueniret, quæ nulla omnino eſſet in vacuo.
B Quanquam enim ea mora parua admodum eſſet, aliqua tamen eſſet certa reſpectu certæ grauitatis, aut leuitatis. Atq; hoc eſt grauiorum Scholaſticorum de demonſtrationibus Ariſtotelis iudicium.

Vide D. Th. in 4.d.44.q. 2 a.3.& Sco. in 2.d.2.q 9.

Intenſionem qualitat. motiuæ ſequeretur motus velocitas, etiã in vacuo.

Quod ſi intenſio grauitatis, aut leuitatis augeretur in infinitum, tum demum mora etiam illa parua in infinitum minueretur: ſin autem illa minueretur in infinitum, hæc in infinitum augeretur. Quod ſi omnino tota
C qualitas motiua tolleretur, iam omnino non moueretur corpus graue, aut leue, quia non eſſet inſtrumẽtarium principiuum, quod neceſſariæ ſucceſſionis moram præſcriberet. Si quis autem è contrario ponat motiuam qualitatem eſſe factam actu infinite intenſam, tum demum Ariſtoteles demonſtraſſet abſolute, motũ, quia eius impetu fieret, futurum eſſe in inſtanti, nec ſolum in vacuo, ſed etiam in pleno: quia motiua qualitas actu infinita
D non ſolum vinceret omnem medij corporis reſiſtentiam, ſed omnem quoq; moram, quæ ratione extenſionis ſpatij expenditur. Ex reſumi poteſt efficax argumentum ad oſtendendum nulla poteſtate dari poſſe qualitatem motiuam, quæ ſit actu infinite intenſa: quod ea data fieret motus in non tempore, motuſque plane non eſſet motus. Neq; enim dici poteſt, ea data fore, vt mobile, quod ea
E præditum eſſet, nõ inclinaret ad motum, aut extra ſuum locum naturalem quieſceret: cum id nulli mobili contingat, in quo ſit remiſſior grauitas, aut leuitas. Atque hæc de motu grauium, & leuium ſint ſatis.

Num cor à ſe ipſo moueatur?

F
QVÆSTIO VII.

Neque à calore innato, neque anima moueri.

SECTIO I.

Ratio dubitandi, an à ſeipſo cor moueatur.

ALIA dubitatio eſt de motu cordis, qui motus animalis proculdubio eſt. Quæret enim aliquis, num illud à ſe ipſo, an ab alio moueatur. Nam cum non

 viuen-

viuentia ea ratione non moueantur à ſeipſis, quia non habent primam aliquam partem internam, à qua moueantur: cor autem ſit prima pars animalium, quæ corde prædita ſunt, neq; aliam priorem habeat, à quo moueri poſſit: pari ratione non mouebitur illud à ſe ipſo. Et tamen, ſi quis conſideret duplicem eius motum, diaſtoles nimirum, quo ſe impellit, & extendit: & ſyſtoles, quo ſe ipſum contrahit: cum hi motus contrarij videantur, non dubitabit forſitan aſſerere, illud à ſe ipſo moueri.

Volunt quidam moueri à calore innato.

Ad hanc dubitationem ſunt qui dicãt, moueri cor à calore innato, atq; ea de cauſa dici à ſe ipſo moueri: innatus enim calor, à quo moueri volunt, primam ſedem habet in corde. Verum hæc ſententia, vt alia mittamus abſurda, in quæ incurrit, nõ eſt ad rem. Quærimus enim non principium, quo moueatur:

Refelluntur.

ſiue principale illud aſſeratur, quod non poteſt eſſe calor, cum ſit accidens: ſiue inſtrumentale: ſed quærimus principium, quod ipſum moueat, ſeu mouens ipſum, à quo moueatur: quod calor eſſe nullo modo poteſt. Quod ſi nomine caloris innati intelligant ſubſtãtiam calidam ſpirituum vitalium, quibus alij motus in animali manifeſte adminiſtrantur: ea ſubſtantia primus cordis motor eſſe non poteſt, cum à corde gignatur.

Aliorum ſententia eſt, cor non moueri quidem à ſeipſo eo modo, quo animal, ita ſcil. vt partes habeat integrantes, quarum alia ab alia moueatur, ſi enim in corde daretur ea partium diſtinctio, non eſſet cor prima pars ex integrantibus, à qua motus omnis, qui in animali cernitur, oriretur: ſed ea pars ſola à qua cœteræ mouerentur: de qua rurſus eadẽ quæſtio eſſet, atq; de corde, num à ſe ipſa moueretur, an ab alio motore. Sed dicunt illud

Alii moueri ab anima.

moueri ab anima, quæ, cum ſubſtantia ſit, & pars interna tum cordis, tum animalis, poteſt & cor ipſum, & totum animal ita mouere, vt vtrumque dici poſſit vere, ac proprie à ſe ipſo moueri: tametſi animal non ſolum ab anima, ſed etiam à corde moueatur.

Probant. Cap. 4. tex. 36. 37. Cap. 8. Item de partibus animal. lib. 3. c. 4.

Hanc vero ſententiam confirmant ex eo, quod anima dicitur ab Ariſtotele 2. lib. de Anima eſſe in viuentibus cauſa non ſolum formalis, ſed etiam efficiens, & finalis motuum omnium, ſiue operationum vitalium. Tum ex eo quod idem ait in libro de motu animalium, cor eſſe veluti quoddam ſeparatum animal, quaſi in ſe ipſo habeat internum motorem. Cum ergo id (quidquid ſit tandem) non ſit pars aliqua prima ex integrantibus, (neq; enim iam illud eſſet prima pars: eſſet enim diuiſibile in priores partes) neceſſario efficitur, vt ſit anima ipſa.

Impugnatur hæc ſentent. Lib. 2. de anima cap.

A Sed neq; ſententia hæc probanda eſt, quia anima, etſi eſt primum principium effectiuum, Quo (vt vocãt) omnium operationum vitalium, vt patet ex illa eius definitione; *Anima eſt id, quo viuimus, ſentimus, loco mouemur, & intelligimus primo*: (quo pacto intelligendum eſt illud Ariſtotelis, eam eſſe cauſam efficientem vitalium operationum) non eſt tamen illa ipſum efficiens, quod Scotus recte a-

q. 5. ſect. vlt.

B nimaduertit, noſq; ſuperius ex eo citauimus. Non ſecus accidit in genere artificialiũ. Nam etſi ars eſt principium effectiuũ, Quo, artificioſi operis, non eſt tamen ipſa id, quod efficit opus. Quapropter quærendum eſt, quid intus ſit, quod ipſum cor moueat, non quo principio cor ipſum ſe ipſum moueat. Hac enim de cauſa ſemper Ariſtoteles in viuentibus corporeis quærit partem aliquam integrantem, quæ primũ moueat: ac merito quidem:

Vt 8. phyſ. c. 4 tex. 28. Cap. 1. q. 5.

C nam actiones omnes, vt 1. libro dictum eſt, ſunt ſingularium ſubſiſtentium. Etſi autem partes integrantes nõ ſunt per ſe ſubſiſtentes, hoc tamen plus habent, quam anima ipſa, quod ſunt compoſitæ ex illa, & corpore, potentiaſq; habent corporeas, per quas motum

Cur pars integrans dici queat principium, quod moueat, non item anima.

adminiſtrent, quas ipſa anima in ſe habet: niſi loquamur de anima rationis participe, quæ etiã non habet in ſe aliam potentiam motiuam præter eam, quam tum demum exerce-

D bit, cum fuerit à corpore ſeparata. Quo fit, vt partes integrantes in hoc magis accedant ad ſingularia per ſe ſubſiſtentia, quod compoſitæ ſint ex materia, & forma, & in toto ipſo peculiares actiones exercere poſſint per motiuas potentias, quas in ſe habent, quod formis ipſis non cõceditur. Quin ne anima quidem rationis particeps in hac vita ſine concurſu eius partis, in qua ineſt phantaſia, quicquam intelligit, niſi valde ſit à ſenſibus ab-

E ſtracta, quod rariſſime accidit. Cum igitur motus vitales requirant non ſolum principium, quo ſiue cor, ſiue animal moueatur, ſed etiam, quod moueat: anima autem, etiam rationis particeps, nihil mouere poſſit, ſed ſolum principium primum, quod & animal, & omnes eius partes moueat: efficitur, vt dici non poſſit cor à ſeipſo moueri, quia ab anima moueatur.

F

Motum cordis eſſe à generante.

SECTIO II.

Quæſt. reſolutio.

DICENDVM igitur, cor efficienter ad ſuum motum concurrere, ſed tamen, ſi proprie loquendum eſt, moueri illud à generante, vt de elementis dictum eſt. Atque hæc ſententia eſt D. Thomæ in opuſcu. 35. quod

Capr. in 2.d. 7.q.2. & Ferrar. lib.1.cōtra gent.c. 97.

quod de motu cordis conſcripſit, quem non pauci ſequuntur. Hoc tamen intereſt inter motum cordis, & elementorum, quod motus cordis vitalis eſt, elementorum non item: procedit enim ab anima tanquam principio effectiuo, non quatenus eſt forma mixti aut etiam viuentis ſecundum gradum vegetatiuum, ſed quatenus eſt forma animalis habētis ſanguinem. In hoc enim genere primum ineſt cor: quanquam in cæteris animalibus aliquid eſt, quod proportione cordi reſpondeat, tanquam prima eorum pars, vt Ariſtot. tradit lib. 2. de partibus animalium. Neq; obeſt, quod motus cordis præuenit ſenſitiuam apprehenſionem, vt propterea non dicatur animalis, eſt enim in eo genere ad illam ipſam exercendam conceſſus.

Diſcrimen inter motū cordis, & elementor.

Anima, quæ forma animal, habentis ſanguinē eſt principiū effectiu. motus cordis. cap. 1.

Ratio huius ſententiæ, quod ad priorem partem attinet, ea eſt, quia motus cordis vere pendet ab anima, à qua illud informatur; nec ſolum tanquam à principio finali, & formali, ſiue ſpecificatiuo, ſed etiam effectiuo, vt à quo oritur potentia illius motiua: quod idem de elementis eſt dictum, quatenus effectiue concurrunt ad proprium motum localem. Atque hoc modo intelligendum eſt id, quod Ariſtot. ait, cor eſſe quaſi quoddam animal ſeparatum, quia cum moueatur motu quodam animali peculiari, ac ſuo, non mouetur tamen ab alia parte vt cæteræ, quæ ſunt in animali, ſed quaſi ſolitarium ſua ipſum vi mouetur: tametſi in eo ſimilitudo claudicat, quod non vere moueatur vt animal, ſed quaſi animal.

q. 5. ſect. 4.

Quod vero attinet ad poſteriorem, præter id, quod nunc dictum eſt de verbis illis [*Quaſi quoddam animal*] quibus impropria locutio declaratur, ea ratione oſtenditur, quia motus cordis etſi exercetur per quandam potētiam motiuam localis motus, vt etiam exercetur localis elementorum, eſt tamen & ipſe proprietas quædam à generante collata ad alios motus animales adminiſtrandos. Neque enim præter naturam, aut rationem, qua natura dicitur, eſt, vt proprietas, vna per aliam oriatur à forma, aut compoſito, cuius eſt proprietas, quæ eſt D. Thomæ recepta ſententia, & in ipſis etiam elementis cernitur, nam proprietates, quas habent exiſtendi in propriis locis naturalibus, per motus eorum proprios acquiruntur, & recuperantur. Niſi quod hoc plus habet motus cordis, quod eſt perennis, & quaſi continuus, nec niſi propter reflexionem breuiſſimis morulis interrumpitur.

Probatur moueri cor à generante.

1. p. q. 77. art. 4.

Nec vero eſt neceſſe, vt eæ tātum proprietates, quæ in ipſo generationis momento rebus conferuntur, à generantibus collatas eſſe intelligamus: quæ enim in ſucceſſione cō-

Non omnia, quæ ſunt à generan. dari in generat. momento.

A ſiſtunt, etiam ſucceſſiue neceſſe eſt conferantur, id quod in motu elemētorum patet, præcipue vero in alteratione eorū naturali, quæ immediate ab eſſentiis eorum ſucceſſiue oritur. Dirigi autem motum elementorum ad eorum quieté, & motum cordis ad alios perfectiores motus animalis, magna cum ratione accidit, quia vt perfectio elementorum in quiete conſiſtit, ita motus animalium, quæ ſanguine prædita ſunt, in eo motuum genere,

B ad quos motu cordis diſponuntur. Nam, vt Ariſt. tradit initio ſecundi libri de partibus animalium, vis ſentiendi, vis mouendi, vis nutriendi in corde continentur, quod ita interpretatur Auicenna Fen. 1. doctrina 5. vt velit Ariſt. cor eſſe omnium facultatum principiū radicale, etſi facultates in aliis membris exerceantur, vt animales in cerebro, naturales in iecore. Certe Galenus, qui in multis ſe Ariſtoteli opponit, ſcribit libr. 6. de placitis, omnes

Cap. 1.

C Medicos concedere, munus elaborandi ſanguinem arterialem, qui venali ſubtilior eſt, itemque efficiendi ſpiritus vitales, qui omnium tenuiſſimæ partes ſunt, cordi demandatum eſſe.

Accedit, quod ea ratione cor non dicitur proprie à ſe ipſo moueri, quia non poteſt à ſe ipſo motum inchoare, & cum mouetur, à motu deſiſtere, varieq; moueri, vt poſſunt omnia viuentia; quæ proprie à ſe ipſis moueri

D dicūtur: quod etiam in ipſo toto animali habenti cor euidentius cernitur. Neque obeſt, quod in corde dentur motus quaſi contrarii diaſtoles, & ſiſtoles, interpoſita quiete, quique videantur diuerſis potentiis motiuis adminiſtrari. Nam etſi parum id referat, cum ſemper eodem modo accidat, neque ea interruptio eueniat niſi per accidens, re tamen vera vna ſola eſt in eo potētia motiua, quæ cum impellit, efficit diaſtolem cum impulſum re-

E mittit, efficit ſyſtolem, vt præſtantes Medici volunt.

Ad motus cordis vnam tantum dari potent.

Neq; etiam obſtat, quod motus, qui fiunt à generante, propterea non videantur eſſe vitales, quod viuentia quatenus talia ſunt à ſe ipſis, non ab alio extra ſe moueri dicantur. Hoc enim de totis ipſis viuentibus intelligēdum eſt, non de omnibus eorum partib. alioquin motus etiam vitales earū partium, quæ à corde mouentur, non eſſent vitales, quod

Poſſe motū eſſe ab alio, & tamen vitalem.

F ab alio, quod in ipſis non includitur, effectiue proueniant. Quin potius maxime conſentaneum rationi eſt, vt quemadmodum viuentia ea ex parte, qua ſunt grauia, & leuia, à generantibus mouentur: (quorum generātium nomine non ſunt excludēda cœleſtia corpora, eorumq; motores) ita qua ex parte ſunt viuentia, aliquem peculiarem motum habeāt,

qui generantibus tribuatur, vt ex illis, nō ſolum quatenus grauia, & leuia ſunt, ſed etiam quatenus viuentia, inueſtigari poſſit primus eorum motor immobilis, eo quaſi aſcenſu, quod celebri illo pronuntiato continetur, *Omne quod mouetur, ab alio mouetur*, quod in omnibus gradibus viuentium verum eſſe ſuo loco oſtendemus.

Quo ſenſu animal dicatur vt ciuitas externis principiis nō indigens. *Cap. 7.* Quod ſi quis obiiciat illud Ariſtotelis in libro de motu animalium Animal eſſe quaſi ciuitatem, ſiue Rempublicam, quæ non eget externo principe, ergo cor non moueri à generante, ne animal ipſum externo motore indigeat: hunc in modum reſpondendum eſt, ſimilitudinem hanc, quod ad regimen attinet, de quo aperte intelligitur, veram eſſe omnino; animal enim ſenſibus, aut ratione regitur, quæ eſt perfectiſſima vitæ functio: vnde eſt illud eiuſdem initio huius operis, *Cap. 1.* cætera animalia imaginationibus, & memoriis, genus autem hominum arte viuere, & ratione. Nec certe hac ex parte indigent animalia externo motore, à quo dirigantur. Quod vero attinet ad alias vitæ functiones, nihil obeſt, quod ab æterno motore pendeant: quo pacto multæ ſunt Reſpublicæ, quæ cum in regimine ſibi ſufficientes ſint, in rerum tamē neceſſariarum vſu, vt comeatu, aut præſidio, ab aliis pendent: at motus cordis non in gubernando animali, ſed in adminiſtrandis cæteris motibus vitalibus conſiſtit, vt mirū non ſit, ſi aliunde pendeat.

Num motu locali rerum incorporearum proprio, aut motib. improprie dictis, aliquid primo ſeipſum mouere poſſit?

QVÆST. VIII.

Vera explicatio quæſtionis.

SECTIO I.

IAm ſi de motu rerum incorporearum proprio, & aliis operationibus, quæ improprie motus dicuntur, ſit quæſtio, poſſitne aliquid ſeipſum mouere, tribus concluſionibus breuiter reſpondendum eſt.

1. Concluſio. *Motum verū incorpor. eſſe proprie dictū, non tamen phyſ.* Prima concluſio ſit, Res incorporeas primo ſe ipſas locali motu mouere poſſe. Motus localis, de quo in hac concluſione ſermo eſt, etſi adhuc eſt motus proprie dictus, vtpote quo locus pedetentim acquiritur, non cenſetur tamen motus phyſicus, quia mobilia per eum non acquirunt locum circumſcri- A ptiuum, hoc eſt, in quo partes mobilis reſpōdeāt partibus loci, ſeu (quod idem eſt) in quo totum ſit in toto, & partes in partib. ſed definitum, i. e. in quo totum ſit in toto loco, & totum in qualibet eius parte. Quapropter cum res incorporeæ dicuntur immobiles, nō propterea id dicitur, quod moueri non poſſint vero motu, ſed quia nō mouentur motu phyſico, quo pacto mouentur res naturales, quæ omnes ſunt corporeæ, & in loco circumſcri- B ptiuo continentur. Iaque hac ratione accipit Ariſt. nomen motus localis, vbicūque diſtinguit res naturales, & materiales ab incorporeis, & immaterialibus per differentias mobilis, & immobilis.

Hæc concluſio ex eo perſpicua eſt, quia moueri à ſe primo, vt ſupra explicatum eſt, *q. 5. ſect. 1.* nihil eſt aliud, quam moueri non à parte aliqua integrante interna, quo pacto animalia ſeipſa mouent, ſed ita exercere in ſe actum C mouēdi ſe, vt totum & moueat, & moueatur: patet autem in reb. incorporeis non dari partes integrantes. Atque hoc modo mouentur non ſolum ſubſtantiæ ſeparatæ, ſed etiam animæ à corporibus ſeiunctæ, & participatione quadam immortalia beatorum corpora, imo & aliquando mortalia, diuino conceſſu, vt diximus cap. 15 lib. 4.

Secunda concluſio ſit. Motu improprie di- *q. 8. ſect. 4. 2. Concluſio.* cto poſſe etiam aliquid primo ſe ipſum mo- D uere. Nomine motus improprie dicti intelligenda eſt ea operatio, quam Ariſt. vocat actū *Motus improprie dictus quinam ſit.* perfectum, ad diſtinctionē actus imperfecti, hoc eſt, entis in potētia, vt in potentia eſt; ſeu (quod eodem redit) intelligēda eſt operatio, quæ ſimul ſit, & facta eſt, vt Ariſt. eam explicat 6. huius libri ad diſtinctionem actus, qui *Text. 11.* non ſimul ſit, & factus eſt, ac proinde non dicitur abſolute actus, ſed actus imperfectus, & proprie motus.

E Concluſio hæc facile probatur in operationibus intelligendi, & volendi, quæ ſunt actus perfecti & improprie motus. Nam cum anima ſe ipſam intelligit, aut amat, imo etiam quamcunque rem aliam, certum eſt non id fieri eo modo, vt pars moueat partem, cum partium ſit expers: vnde cum Ariſtotel. 3. de *Cap. 3. 9. & 10.* Anima appellet omnes operationes intellectus, & voluntatis motus quoſdam, tametſi improprie dictos, non dubium, quin anima F huiuſmodi motibus dici poſſit primo ſe ipſam moueri.

Idem quoque probari poteſt in operationibus ſenſitiuarum facultatum, ſiue apprehenſiuæ illæ ſint, ſiue appetitiuæ: nam & has operationes vocat Ariſtoteles actus perfectos, quod non prius fiant, deinde factæ ſint, ſed ſimul & fiant, & ſint factæ. Probatio *Cit. tex. 11.* autem

autem inde ſumitur, quia etſi huiuſmodi facultates ſunt extenſæ in ſubiecto, totæ tamen ſimul ſuſcipiunt actus ſuos, ſimul enim videmus vna parte pupillæ, cum videmus alia, & ſic in cæteris potentiis ſenſitiuis: quanquam, ſi quæſtio ſit de vero motu, qui ſæpe coniungitur cum operationibus harum potentiarum, potiſſimum vero appetitus ſenſitiui, vt iræ, triſtitiæ, & nimiæ lætitiæ, vna pars ſubiecti aliam alteret humoris alicuius commotione aut concurſu, à quo motu coniuncto operationes appetitus ſenſitiui paſſionis nomen acceperunt, vt D. Thomas aduertit.

Cur operationes appetitus ſenſit. vocentur paſſiones. 12. q. 22.

3. Concluſio.

Tertia concluſio ſit, ſiue res aliqua primo ſeipſam moueat, ſiue non primo, ſed quia pars vna mouet aliam, ſemper tamen dari aliquam diſtinctionem inter agens & patiens. Hæc concluſio intelligenda eſt de omnibus motibus ſiue proprie, ſiue improprie dictis, modo non ſint emanationes naturales. In his enim fieri poteſt, vt agens à patiente nullo modo diſtinguatur, vt cum aqua calefacta ſe reuocat ad natiuum frigus, tametſi non in omnibus id accidit, vt in motu locali elementorum: in hoc enim agens eſt elemētum cum qualitate motiua ſimul, patiens vero ipſum elementum per ſe: ea enim motiua qualitas non eſt principium, ſeu potentia patiendi, ſed agendi tantum.

In quib. motibus agens ſemper diſtinguatur à patient.

Probatur autem concluſio ex diuiſione actionum. Nam cum omnes actiones ſint vel tranſeuntes, vel immanentes; In tranſeuntibus quidem res perſpicua eſt, cum ipſa ratio tranſeuntis id declaret, modo concluſio intelligatur de immediato agente, & patiente. Quod addiderim propter motus animalium proprie dictos, in quibus etſi ſuppoſitum agens, & patiens eſt omnino idem, tamen immediata non ſunt eadem, quia ſemper pars, quæ agit, eſt diſtincta ab ea, quæ patitur. In actionibus autem immanentibus ea ratione probatur concluſio, quia actiones immanētes vel ſunt operationes potentiarum apprehendentium, vel appetentium; in his autem ſemper aliquid concurrit ex parte agentis, quod non concurrit ex parte patientis. Nam potentiæ apprehenſiuæ non operantur, niſi concurrentibus ſimul obiectis, aut ſaltem eorum ſpeciebus, tanquam aliis agendi principiis, vt patet in ſenſibus externis, & internis & in ipſo etiam intellectu: appetitiuæ autem nō niſi concurrentibus notitiis apprehenſiuarū, vt patet in vtroque appetitu & ſenſitiuo, & rationali: (*incognita enim neq; appetuntur rationali, aut etiam animali, neq; item refutantur*) cum interim neque obiecta, eorumve ſpecies concurrant cum potentiis apprehenſiuis ad

Agi hic de immed. agente, & patient.

A recipiendas earum operationes, nec notitiæ cum appetitiuis ad recipiendos eorum actus appetendi, vt perſpicuum eſt.

Num in operatione, qua ſubſtantia ſeparata ſe ipſas intelligunt, agens, & patiens modo aliquo diſtinguantur.

B

SECTIO II.

SED contra hanc concluſionem ſic obiici poteſt. Subſtantiæ ſeparatæ intelligunt ſe ipſas non per ſpecies vllas, ſed per ſolam ipſarum ſubſtantiam, & potentiam intelligēdi, vt eſt communis Theologorum ſententia: ergo in ea operatione nulla eſt diſtinctio agentis à patiente, ſeu ſuſcipiente actionem. Nam vt ipſa earum ſubſtantia, & intellectus C ſunt principia producendi eiuſmodi operationem, ita & ſuſcipiendi, tametſi ſubſtantia primum & principale, intellectus autem ſecundarium, & inſtrumētale. Quod idem obiici poteſt de anima ſeparata, cum non per ſpeciem vllam, ſed per ſe ipſam ſe intelligat, tametſi dum eſt in corpore, niſi per ſpecies aliarum rerum, & argutiue, vt dici ſolet, ſe intelligere non poſſit.

Obiectio cōtra 3. concl.

Huic obiectioni, miſſa opinione eorum, qui putant Ariſtotelem ſenſiſſe, omnes D ſubſtantias ſeparatas eſſe actus puros, ac proinde eſſe ipſos ſuos actus intelligendi, quod in ſolo Deo eſt verum, occurrat fortaſſe aliquis, illas quatenus ſe ipſas per ſuas eſſentias intelligunt, non eadem ratione conſiderari, vt agentes ſunt, & vt patientes. Nam & quatenus habent potentiam intelligendi, & quatenus ſunt obiecta ſui ipſarum, concurrunt actiue ad actum intelligendi, tanquam duæ cauſſæ actiuæ vnam totalem conficientes, & tamen E non concurrunt paſſiue ad eundem actum, quatenus ſunt obiecta ſui: (*obiectum enim, vt obiectum eſt, non eſt paſſiuum,*) ſed ſolum concurrunt, quatenus habent potentiam intelligendi, quæ ſimul actiua eſt, & paſſiua, vt cæteræ potentiæ actionum immanentium: has autem rationes diuerſas eſſē nemo dubitauerit.

Lib. 12. metā c. 9 tex. 51.

Solut. quædam.

Improbatur.

Verum, quia ratio obiecti, vt obiectum eſt, ſi formaliter ſumatur, non eſt abſoluta, ſed F relatiua: abſolutum vero illud, quod à relatione denominatur, non eſt diuerſum vllo modo in ſubſtantiis ſeparatis ab ipſis ſubſtantiis: Ariſtoteles autem in definitionibus potentiæ actiuæ, & paſſiuæ plane videtur requirere diuerſitatem aliquam inter agens, & patiens, nō in ipſis tantum relationibus, neq; etiam

Ratio obiecti formaliter eſt relatiua.

Hoc lib. & 6. text. 2. & lib. 5. c. 12. text. 17.

etiam in ſolis rationibus agendi, & patiendi, ſed in rationibus abſolutis eius, quod agit, & eius, quod patitur, alia ſolutione vtendum eſt.

Vera ſolut. & quaſt. deciſio.

D.Th.2.contra gent.c.97. Ferrar. ibid. Heru. in 2.d 1.q.4. Durand.q.8. Capr.q.2. ar.3.Caiet.1.p.q.58.art.2.

A ſubſtant. ſeparatis oriri actum ſe intelligendi, vt paſſionũ natural.

Dicendum eſt igitur nihil mirum, ſi in hac operatione agens, & patiens nullo modo diſtinguantur, cum actus intelligendi (*quod itẽ Diuus Thomas, & fere eius ſectatores aſſerunt*) quo ſubſtantiæ ſeparatæ ſe ipſas intelligunt, oriatur ab illis per modum paſſionis proprię, & naturalis propter intimam præſentiam, qua perpetuo ſuis intellectibus obiiciuntur, nõ ſolum in eſſe reali, ſed etiam intelligibili. Neque enim ſpiritualiores, vt ita loquor, ſibi fieri poſſunt, aut coniunctiores ſuis intellectibus, quam per ſe ipſas ſint, cum ſint omnino immateriales. Quo fit, vt ſemper ſine vlla intermiſſione quaſi germinent ſui cognitionem, neque ab ea naturaliter diuerti poſſint, niſi ſi qua vehemẽti attentione in rem aliam eam tantiſper intermittant, quæ intermiſſio interdum nobis accidit, cum apertis oculis in rem aliquam, quam intuemur, aut vehementi applicatione ad nouum aliquid, quod audimus, aut cogitamus, ita diuertimur vt rem præſentem minime videamus. Quod idem dicendum de actu, quo ſubſtantiæ ſeparatæ ſe ipſas naturali amore proſequuntur. Nec mirum eſt id in puris illis ſpiritibus accidere, cum nos, qui non ſemper nobis in eſſe intelligibili præſentes ſumus, tamen freq́uentiſſime, & pene in omni re in qua verſamur, de nobis ipſis cogitamus, noſq; amãdo nobis aliquid boni, aut veri, aut apparentis volumus.

Idem dic de actu amoris.

Praeuenitur obiectio.

Neque obeſt, quod is actus intelligendi ſubſtantiarum ſeparatarũ producitur per potentiam intelligendi, vt propterea naturalis earum proprietas dici non debeat. Nam & proprius motus localis elementorum, & cordis, vt ſupra diximus, ſunt eorum proprietates, & tamen producuntur per qualitates ipſorum motiuas. Neq; enim quicquam impedit, quominus vna proprietas à re, cuius eſt proprietas, per aliam proprietatem oriatur, vt etiam dictum eſt. Hoc tamen intereſt, quod in motibus localibus elementorum, & cordis, abſoluta ratio agentis eſt diuerſa à ratione abſoluta patientis, cum in illis qualitates motiuæ ita pertineant ad rationem abſolutam agentium, vt non pertineant ad rationem abſolutam patientium, cum tamen ſubſtantiæ ſeparatæ recipiant actus omnes intelligendi mediante intellectu, qui non ſolum actiua potentia eſt, ſed etiam paſſiua, quæ omnia patent ex dictis. Sed de modo intelligendi ſubſtantiarum ſeparatarum, & aliis rebus huic diſputationi coniunctis, ſuo loco, hoc eſt, lib. 12. ex inſtituto agendum eſt.

q 5.ſect.4.& q.7.ſect.2.

ΚΕΦ. β.

Ἐπεὶ δ᾽ a αἱ μὲν ἐν τοῖς ἀψύχοις ἐνυπάρχουσιν ἀρχαὶ τοιαῦται, αἱ δ᾽ ἐν τοῖς ἐμψύχοις, καὶ ἐν ψυχῇ, καὶ τῆς ψυχῆς ἐν τῷ λόγον ἔχοντι, δῆλον ὅτι καὶ τῶν δυνάμεων αἱ μὲν ἔσονται ἄλογοι, αἱ δὲ μετὰ λόγου. διὸ b πᾶσαι αἱ τέχναι, καὶ ποιητικαὶ καὶ αἱ ἐπιστῆμαι, δυνάμεις εἰσὶν ἀρχαί: γὰρ μεταβλητικαί εἰσιν ἐν ἄλλῳ ᾗ ἄλλο.

CAPVT II.

Cvm a autem huiuſmodi principia partim in rebus inanimis: partim in animatis inſint, atq; adeo in anima, eaq́; animæ parte, quæ eſt rationis particeps, illud perſpicuum eſt, fore, vt potẽtiarum aliæ ſint rationis expertes, aliæ cum ratione. Hinc b fit, vt artes omnes, & quæ effectiuæ ſunt, & quæ ſcientiæ, in potentiis numerentur. Sunt enim principia mutationis in alio quatenus aliud eſt.

Atq;

CAPITIS SECVNDI EXPLANATIO.

Potentiæ rational & irrational.

Viuentium potentias eſſe in anima.

Maxime in rational.

C*Vm a autem.*] Diſtinguit in hoc capite omnes potentias, quæ principia agendi ſunt, aut patiendi, ratione earum rerum, in quibus reperiuntur, in actiuas tantum, vt credit Auerroes: atque potẽtiarum alias eſſe rationis expertes, alias cum ratione, ſiue rationales, quod aliæ inſint in rebus inanimis, quæ omnes ſunt rationis expertes, aliæ in animatis, quarum rerum cum quædam ſint rationis participes, neceſſe eſt quaſdam etiam earum potentiarum eſſe rationales. Addit autem rerum animatarum potentias ineſſe itẽ in anima ipſa, ac proinde in ea animæ parte, ſiue ſpecie, quæ eſt rationis particeps, quia omnes potentiæ rerum animatarum, ſeu viuentium, ab anima ipſa tanquam à radice peculiari ratione prodeunt, quo fit, vt eis peculiari quoq; ratione ineſſe nõ iniuria dici poſſint. Nam & cõmune eſt omnib potentiis rerum naturalium præcipue prodire, ac quodammodo pullulare ex formis (namque aliæ formæ alias ſibi vendicant facultates, cum interim materia, vt ex ſe indifferens eſt ad omnes formas, ita ſit ad omnes potentias) tamen cum propter animæ excellentiam proprium ſit rerum animatarum à ſe mouere, non immerito earum, quatenus animatæ ſunt, potentiæ ſeu facultates in anima etiam ipſa peculiari ratione ineſſe dici poſſunt: multoque iuſtius in anima rationis participe,

quod

quod potentiæ rationales, non modo ab ea oriantur, ſed etiam earum præcipuæ in ea inſint tanquam ſubiecto per ſe primo exiſtentiam habente. Quæ omnia Ariſtoteles paucis verbis hoc loco videtur innuere.

Omnes omnino artes eſſe potentias.

b *Hinc fit, vt artes.*] Quia ex conditione artium traditurus eſt diſcrimen inter potentias rationales, & rationis expertes, perſpicue colligit ex definitione actiuæ potentiæ (generalius tamen ſumptæ, quam vt dicitur principium veri ac proprie dicti motus) artes omnes eſſe potentias: nec tantum eas, quæ effectiuæ ſunt, & in externam materiam tranſeunt, vt ſunt mechanicæ omnes: ſed etiam eas quas præſtantioris ſcientiæ nomine dignamur, vt ſunt ſcientiæ morales, & aliæ, quæ in agendo verſantur, etſi earum artifices nihil extra ſe operentur, vt Dialectica, cuius officium in dirigendis operationibus intellectus præcipue poſitum eſt: ſunt enim omnes huiuſmodi ſcientiæ principia agendi in alio ſubiecto, vt fabrilis in ligno: aut in eodē, in quo ſunt, alia tamen ratione ſpectato, vt Medicina in ipſo medico, non quatenus medicus eſt, ſed quatenus ægrotus: & moralis ſcientia in morali artifice non quatenus præditus eſt recta ſalutariq; morum cognitione, ſed quatenus eius ſcientiæ directione opus habet, vt affectiones ſuas operationeſq; alioqui liberas rectæ rationi conformet: & ars item Dialectica in Dialectico, non quatenus ſcit quo pacto recte diſſerendum ſit, ſed quatenus in diſſerendo errare poteſt, eiuſq; artis, ne erret, præſidio indiget.

Scientias contempl. nō eſſe potentias.

Alexander ait artis vocabulum ita fuſe accipi hoc loco, vt per illud intelligantur etiam contemplatiuæ ſcientiæ, idq; ea ratione, quod hæ quoq; id muneris habeant, vt animam moueant ad aliquid conſiderandum. Verum ſcientiæ contemplatiuæ, etſi concurrunt cum intellectu tāquam formæ quædam, quib. producitur ipſe actus contemplandi, ſiue quoad ſubſtantiam actus, ſiue quoad modum, (*de qua re poſtea agendum eſt*) non dicuntur tamen actiuæ ſeu practicæ, ſed potius practicis opponi ſolent, quod nihil agere doceant, nec vllas tradant agendi regulas, tantum abeſt, vt doceant efficere contraria; quod tamen Ariſtoteles toto hoc capite iis ſcientiis attribuit, quas in potentiis actiuis numerauerat. Neq; etiam illud probandum eſt ſcientias contemplatiuas mouere animam ad aliquid conſiderandum, ea enim motio à voluntate eſt, quæ omnes ſibi ſubiectas potentias ad ſuum quamq; opus applicat. Tametſi etiam Dialectica modo aliquo dici poteſt mouere intellectum ad rectam conſiderationem, quatenus eius operationes dirigit, qua de cauſa merito à nobis lib. 2. in actiuarum genere comprehenſa eſt: tametſi in contemplatiuis ea ratione quodāmodo numerari videatur, quod contemplatiuis præcipue miniſtret, vt ibidem diximus.

Non moueri animam ad conſiderationem à ſcientiis cōtempl. *Cap. 3. q. 2.*

Primum & ſecundum qualitatum genus, vt diſtinguātur. *Cap. 14. q. 1. ſect. 4.*

Illud porro animaduertendum eſt potentiam non accipi hoc loco preſſe, nempe pro naturali potentia, quæ ſecundū genus qualitatis conſtituit: cum ſcientiæ, quæ hic potentiæ dicuntur, non ſint à natura inditæ. Eſt enim (*noſtra quidem ſententia*) veriſimilior ratio diſtinguendi ſecundum genus qualitatis à primo, quod inter qualitates inſenſibiles, primum acquiſitas continet, ſecundum vero innatas: id quod ad quintum librum, etſi vtramq; partem liberam reliquimus, non obſcure ſignificauimus.

Illud etiam conſiderandum, cum quælibet ſcientia actiua dicitur potentia, non ſignificari potentiæ nomine entitatem aliquam, ſiue naturam additam naturæ, ſiue entitati ſcientiæ, quaſi potentia ſit proprietas eiuſmodi ſcientiæ, ſed ſignificari ipſam ſcientiæ actiuæ naturam ſub cōmuniori quodam conceptu. Eſt enim ſcientia actiua pars quædam ſubiecta potentiæ actiuæ fuſe acceptæ, quæ analogum eſt quippiam.

καὶ αἱ c μὲν μετὰ λόγου πᾶσαι τῶν ἐναντίων αἱ αὐταί, αἱ δ' ἄλογοι, μία ἑνός: οἷον, τὸ θερμὸν τοῦ θερμαίνειν μόνον, ἡ δὲ ἰατρική, νόσου καὶ ὑγιείας. αἴτιον d δὲ ὅτι λόγος ἐστὶν ἡ ἐπιστήμη: ὁ δὲ λόγος ὁ αὐτὸς

Atque c *ea quidem, quæ cum ratione ſunt, in contrariis eadem verſantur: quæ autem ſunt rationis expertes, vna vnius eſt: quo pacto calidum calefaciendi ſolum vim habet: Medicina vero morbum, & ſanitatem efficit. Huius* d *rei cauſa eſt, quia ſcientia ratio eſt: ratio autem*

Rational. poten. in contrariis verſari, non item rationis expertes.

c *Atq; ea quidem.*] Tradit diſcrimen inter potentias rationales, & rationis expertes, quod rationales in contrariis verſentur, veluti medicina in ſanitate, ac morbo, quorum vtrumq; medicus efficere poteſt, & aliquando efficit, id; per eam ipſam medicinæ cognitionem, qua præditus eſt, ſi ea abuti velit. Rationis vero expertes vnum tantum efficiant: vt calidum per naturā ſuam calorem tantum, non item frigus, vt frigidum frigus tantum, non etiam calorem. Quod idem de paſſiuis potentiis, quatenus paſſiuæ ſunt, ſuo modo dicendum eſt, cum omnes ſunt rationis expertes, idq; tantum admittant, quod ab agente inducitur, non illud & contrarium indifferenter, vt poſtea patebit.

Omnes paſſiuas eſſe rationis expertes.

d *Huius rei cauſa eſt*] Exponit quo pacto & cur rationales potentiæ contraria ſeu oppoſita

Cur rational ſint ad contraria.

efficiant;quod oſtendit in ſola ſcientia actiua,ſeu practica, quam in potentiis rationalibus numerauerat;tametſi poſt expoſitionem eius capitis intelligetur, quid de cœteris potentiis modo aliquo rationalibus dicendum ſit. Cauſa vero eſt, quia ſcientia eſt ratio, hoc eſt, definitiua rei cognitio,quæ & diuiſam ſupponit, & demonſtratiuam parit, vt in ea perfectam rei ſcibilis cognitionem conſiſtere non iniuria dici poſſit, qui autem definitiuam habet, non ſolum cognoſcit formam rei, ſed etiam eius priuationem, vt ſi ſanitas eſt certum quoddam humorum temperamentum, qui ſanitatem definitiue cognoſcit, morbum quoque cognoſcat neceſſe eſt, priuatione videlicet defectuve eius temperamenti, ſeu *(quod eodem redit)* defectu earum rerum quæ ad eiuſmodi temperamentum concurrere debent, ſiue vna deſit, ſiue plures. Hinc enim fit, vt qui ſcientiam actiuam habet vtrumque efficere poſſit, & rem ſcilicet, & priuationem illius, cum vtrumque cognoſcat.

Sed hoc intereſt, quod, quemadmodum per ſe, & quatenus artifex, directo cognoſcit rem quam ſibi ex artis præſcripto faciendam proponit, eius vero priuationem non niſi ex accidente, & occaſione perfectæ eiuſdem rei cognitionis, ita rem ipſam per ſe efficit, eius autem priuationem per acc dens, & non ex intentione artis. Vocat porro Ariſtoteles id, quod ab arte intenditur, & rem ipſam, & habitum, & quod ineſt, quia ſemper eſt poſitiuum aliquid, veluti ſanitas.

Cur oppoſitũ eius, quod ab arte indítur, dicatur priuatio.

Quid nomine priuationis intelligendum.

Ca. 7. tex. 25.

Contrarium autem vocat priuationem, non quia ſit mera priuatio, ſed quia ſemper defectum aliquem habet eorum, quæ requiruntur in eo, quod per ſe intenditur, id quod in morbo perſpicuum eſt; priuatio enim ipſa per ſe ſpectata à nullo fit artifice, qui nullum omnino à ſe habet. Nomine etiam priuationis primæ non intelligit Ariſtoteles priuationem proprie & quaſi in ſpecie ſumptam, nempe iis circumſtantiis comitatam, quibus habitui priuatiue oppoſita dici ſolet, vt cæcitas aſpectui *(quod credit Alexander)* ſed potius communiter acceptam, & in genere cuiuſque defectus, quo ſenſu ipſe libro ſequenti ait primam contrarietatem eſſe habitum & priuationem; accipit enim eo loco priuationem pro negatione cuiuſcunque perfectionis, ſeu *(quod idem eſt)* pro quocunque defectu; quo pacto in quauis differentia imperfectiori eiuſdem generis eſt priuatio ſiue defectus perfectioris differentiæ, & in quouis contrario inferioris notæ priuatio nobilioris cõtrarij; ſic enim fit, vt priuatio ſit primum contrarium *(quod hic appellat contrarium ipſum)* quaſi origo cuiuſcunque contrarietatis, & in omni contrarietate cernitur.

αὐτὸς δηλοῖ τὸ πρᾶγμα καὶ τὴν στέρησιν, πλὴν οὐχ ὡσαύτως· καὶ ἔστιν ὡς ἀμφοῖν, ἔστι δ' ὡς τοῦ ὑπάρχοντος μᾶλλον. ὥστ' ἀνάγκη καὶ τὰς τοιαύτας ἐπιστήμας, εἶναι μὲν τῶν ἐναντίων, εἶναι δὲ τοῦ μὲν καθ' αὑτὰς τοῦ δὲ μὴ καθ' αὑτάς. καὶ γὰρ ὁ λόγος τοῦ μὲν καθ' αὑτὸ, τοῦ δὲ τρόπον τινὰ κατὰ συμβεβηκός· ἀποφάσει γὰρ καὶ ἀποφορᾷ δηλοῖ τὸ ἐναντίον. ἡ γὰρ στέρησις ἡ πρώτη, τὸ ἐναντίον· αὕτη δὲ ἀποφορὰ θατέρου.

ἐπεὶ e δὲ τὰ ἐναντία οὐκ ἐγγίνεται ἐν τῷ αὐτῷ· ἡ δ' ἐπιστήμη δύναμις τῷ λόγον ἔχειν· καὶ ἡ ψυχὴ κινήσεως ἔχει ἀρχήν· τὸ μὲν ὑγιεινὸν ὑγίειαν μόνον ποιεῖ, καὶ τὸ θερμαντικὸν θερμότητα, καὶ

autem, & rem. & priuationem eadem oſtendit, niſi quod non eodem modo cum partim vtriuſque ſit, partim eius magis, quod ineſt. Quo fit, vt neceſſe ſit, eiuſmodi ſcientias contrariorum quidem eſſe: veruntamen vnius per ſe, alterius non per ſe. Etenim ratio vnius quidem per ſe eſt, alterius vero quodammodo per accidens: negatione enim ablationeque contrarium oſtendit, ſiquidem priuatio prima contrarium eſt ipſum, hæc autem alterius amotio eſt.

Quoniam e vero contraria in eodem eſſe non poſſunt. ſcientia vero eſt potentia, eo quod rationem habet: & anima ipſa principium habet motus: ſalubre quidem ſanitatem efficit ſolum: & quod calidum efficere poteſt, calorem, &

Potentiæ rationis expertes vnum tã tum efficiãt.

e *Quoniam vero contraria.*] Exponit conſequenter, cur potentiæ rationis ex pertes vnum tantum efficiant, non contraria, cauſa vero eſt, quia huiuſmodi potentiæ non agunt per cognitionem, ſed per formam naturalem, quo pacto calefactiua agit per calorem, non per cognitionem caloris, & frigefactiua per frigus, non per cognitionem frigoris: etſi autem cognitio contrariorum ſimul eſſe poteſt in eodem ſubiecto, quia cognitio vnius non eſt contraria cognitioni alterius, ſed potius ad eam conducit, ipſæ tamen formæ naturales cõtrariæ nõ poſſunt ſimul eidem ineſſe Itaq; medicus per ipſam medicinæ cognitionem, ſeu habitualem, ſiue actualem,

Medicina eſt principiũ faciendi ſanũ & ægrum.

qua ſanitatem & morbum cognoſcit, poteſt ægrotum ſanare, & ſanum ægrotum facere; quia medicina per cognitionem, ſiue conceptum vtriuſq; eſt principium vtrunq; faciendi; at ipſum medicamentum ſalubre, quia operatur per formam ſuam, quæ eſt ſanitatis inducendæ principium, non item morbi, nõ poteſt efficere niſi ſanitatem; eodemq; modo res calida ſolum calorem, quia non agit per formam caloris, & res frigida ſolum frigus, quia agit per formã frigoris

Repetis

καὶ τὸ ψυκτικὸν ψυχρότητα: ὁ δ' ἐπιστήμων ἄμφω. λόγος γάρ ἐστιν ἀμφοῖν μὲν, οὐχ ὁμοίως δὲ, καὶ ἐν τῇ ψυχῇ, ἣ ἔχει κινήσεως ἀρχήν. ὥστε f ἄμφω ἀπὸ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς κινήσει πρὸς τὸ αὐτὸ συνάψασα.

διὸ

& quod frigidum, frigus: is vero, qui ſcientia praditus eſt, vtramque: ratio enim vtriuſque eſt, tametſi haud modo eodem, idque in anima, quæ motus principium habet. Itaque f ab eodem principio vtrumque mouebit ad idem coniungens.

Quocirca

Repetit autem breuiter hoc loco Ariſtoteles id, quod paulo ante docuerat: ſic nimirum iſta intelligenda eſſe, vt tamen ſcientia non credatur eodem modo vtrumque contrarium facere, ſed vnum per ſe, alterum non per ſe, ſed per accidens. Quod tamen & falſum videtur & omnino inficiari ipſum diſcrimen quod hic ponitur inter ſcientiam ac cœteras potentias rationales, & eas quæ ſunt rationis expertes: nempe quod illæ contraria efficiant, hæ vero non item. Nam medicina per ſe & ex arte aliquando extenuat ægrotum & aliquando paſcit & repleta liaque complura contraria inter ſe ex arte efficit. Vtcunque autem reſpondeatur, eam facere alterum per accidens, in promptu eſt, quod obiiciatur: nempe calidum quoque non ſolum per ſe calefacere, ſed etiam per accidens frigefacere, quo pacto aer calidus in æſtate frigefacit puteales aquas, & ſtomachum: eodemque modo frigidum non ſolum per ſe frigefacere, ſed etiam per accidens calefacere, qua ratione idem aer frigidus in hyeme eaſdem aquas ſtomachumque calefacit. *Illud per ſe, hoc per accidens.* *Tex. 4.* *Obiectio.*

Reſpondendum tamen eſt, cum ſcientia, ſiue ars dicitur non efficere per ſe vtrumque contrarium, ſed alterum per ſe, alterum per accidens, non id intelligendum eſſe de contrariis, quæ directo cadunt ſub artis conſiderationem, vt in medicina de iis, quæ faciunt ad ſanitatem inducendam: ea enim omnia per ſe conſiderantur ab arte, vt à medico ſalutaris extenuatio, & repletio: ſed intelligendum de iis, quorum alterum ab arte intenditur, alterum ab eadem vitatur, cuiuſmodi ſunt in medicina ſanitas & morbus. Cum vero obiicitur potentias quoq; naturales per accidens facere contraria, vnum per ſe, alterum per accidens: dicendum eſt magnum eſſe inter hæc diſcrimen: nam calidum, verbi gratia, nunquam efficit per naturam ſuam niſi calidum, etſi accidat, vt aliquando calidum efficiendo ſequatur frigus in alio ſubiecto, aut etiam in eodem: at medicina, cuius agendi vis non in forma naturali, ſed in cognitione conſiſtit, per ipſam cognitionem ſuam poteſt efficere morbum, cum per eam ipſam medicus intelligat morborum cauſas, mediaque, quibus effici poſſint: tametſi non ex intentione artis faciet, ſi morbum intendat, cum ſit extra finem artis. Et hæc eſt cauſa, cur Ariſtoteles ait medicum per accidens ægrotum facere: vel enim intendens in ſanitatem, accidit vt cauſam morbi non percipiat, & pro ſalutari medicamento noxio in curatione vtatur, vel peruerſo animo ſciens ac prudens vtitur noxio ad morbum inducendum. Itaque morbum nunquam efficit ex artis præſcripto ac fine, ac propterea dicitur non per ſe, ſed per accidens illum efficere. At, cum ex cognitione artis vtrumque contrarium efficere poſſit, & id, quod ab arte intenditur, & id, quod ab arte vitandum eſt (*vtrumq; enim vt medicus cognoſcat neceſſe eſt*) vtrumque dici poteſt facere per ſe, ſi morbum peruerſo animo velit inducere: quia licet morbus ſit præter intentionem artis, tunc tamen non erit præter intentionem artificis male vtentis cognitione artis. Atque hæc videtur eſſe cauſa, cur Ariſtoteles paulo ſuperius non omnino dixerit, rationem ſiue cognitionem artis efficere per accidens contrarium, ſed quodammodo per accidens: quia ſi conſideretur ipſius artificioſæ cognitionis finis ab arte præſcriptus: nunquam ea cognitio quidquam efficiet contrarium iis, quæ ab arte intenduntur: ſi vero ſola cognitio artis ſpectetur, quæ ſemper ad contraria extenditur, non dubium quin artifex poſſit illud per ſe, & ex intentione ſua per cognitionem artis efficere: id quod nunquam ſimiliter accidere poteſt in actione potentiarum rationis expertium, ſiue naturalium, nunquam enim dicuntur quidquam efficere præter finem intentum à ſua natura, niſi omnino per accidens, hoc eſt, vi & actione alicuius alterius agentis: tametſi per ſe multa contraria efficiant ſub ambitu ſuæ intentionis, cum agentia ſint æquiuoca, quo pacto ſolis potentia qualitates contrarias efficit, gignitque & corrumpit res eaſdem. *Solutio.* *Quæ cõtraria facit ars per ſe, quæ per accid.* *In faciend. contrar. per accid. diſcrimen inter artes & potent. natural.* *Artifex vt dici queat per ſe vtrumque contrar. ex arte efficere.*

f *Itaque ab eo principio.*] Senſus eſt, itaque is, qui ſcientia contrariorum effectiua præditus eſt, ab eodem principio formali agendi, quod eſt ipſa ſcientia ſcientiæq; cognitio, vtrumque cõtrarium mouendo, agendove efficiet ad idem principium ea coniungens, id eſt, ad ipſam ſcientiam in eorum effectione reſpiciens, ratione nimirum eorum conceptuum, quos ſcientia format de eiuſmodi contrariis; ſic enim artifex aſſimilat ſibi id, quod patitur, inducendo formas eorum contrariorum, quorum conceptus quaſi internas ideas penes ſe habet: cum *Qua ratione artifex efficiat contraria.*

interim

Rationales potent facere contraria iis, quæ fiunt à natur.

interim res, quæ agunt per potentiam aliquam rationis expertem aſſimilent ſibi ea, quæ patiuntur, inducendo tantum eas formas, quæ naturales ipſorum formas imitantur.

διὸ g τὰ κατὰ λόγον δυνατὰ τοῖς ἄνευ λόγου δυνατοῖς, ποιεῖ τἀναντία· μιᾷ γὰρ ἀρχῇ περιέχεται τῷ λόγῳ. φανερὸν h δὲ, καὶ ὅτι τῇ μὲν τοῦ εὖ δυνάμει, ἀκολουθεῖ ἡ τοῦ μόνον ποιῆσαι ἢ παθεῖν δύναμις· ταύτῃ δ' ἐκείνη οὐκ ἀεί. ἀνάγκη γὰρ τὸν εὖ ποιοῦντα, καὶ ποιεῖν· τὸ δὲ μόνον ποιοῦντα, οὐκ ἀνάγκη εὖ ποιεῖν.

Quocirca g ea quæ ratione poſſunt, iis, quæ ſine ratione poſſunt, contraria faciunt: vnum enim principium ratione continetur. Illud h autem manifeſtum eſt ex ea, quæ eſt bene recteve faciendi, aut patiendi potentia, eam ſequi quæ ſolum eſt faciendi, aut patiendi, ex hoc vero illam non ſemper. Is enim, qui bene quid facit faciat omnino neceſſe eſt, is vero, qui ſolum facit, non neceſſe eſt, vt bene item faciat.

g *Quocirca ea.*] Concludit vniuerſe potentias rationales facere contraria iis, quæ à ratione expertibus fiant, faciunt enim plura per vnum rationale principium, quod cõtraria indifferentes complectitur: cum rationis expertes vnum tantum faciant per vnum principium naturale quod determinatum eſt ad vnum effectum: cum igitur plura vni contrarie opponantur, vt † li. ſequenti dicetur, & * lib. 4. à nobis explicatum eſt, perſpicuum eſt rationales potentias facere contraria iis, quę fiunt a potentiis rationis expertibus. Dici quoq; poteſt illud [*contraria faciũt*] idem valere hoc loco, atque [*contrario modo faciunt*] æquum eſt enim Ariſtotelem his verbis ſignificaſſe potentiam rationalium libertatem in agendo & non agendo præcipue poſitam eſſe, quod hæc ſint ea contraria, quæ potentia libera potiſſimum primumque ſpectantur, vt ſupra diximus: rationis vero expertium ſiue naturalium conditionem in agendo tantum. Vt enim præſente materia ſublatiſque impedimentis, liberæ ſic agere poſſunt, vt poſſint non agere, ita naturales ſic agunt, vt non poſſint non agere agunt: enim (vt dici ſolet) neceſſitate naturæ non electione.

† ca. 1. tex. 9.
** ad c. 2. tex. 4.*
Vel certe contrario modo.

Quod poteſt bene facere, poſſe ſimpliciter facere: nõ è contrario. tex. 2. ex lib. 5 c. 14. tex. 17.

h *Illud autem manifeſtum.*] Confert modos illos potentiarum, bene ſimpliciterq; faciendi aliquid, inter ipſos, quos item cap. ſuperiori ex lib. 5. repetierat, aitq; ex priori inferri poſteriorem, non etiam neceſſario ex poſteriori priorem.

RECTENE TRADITA SIT DIVISIO potentiarum in rationales, & rationis expertes.

QVÆSTIO I.

Negatiuæ partis argumenta.

SECTIO I.

NON eſſe recte traditam eam diuiſionem potẽtiarum, quam Ariſtoteles facit hoc capite, in rationales, & rationis expertes: neque earum explicationem eſſe congruentem, vt rationales dicãtur, quæ circa oppoſita verſari poſſunt; rationis vero expertes, quæ ad vnum determinatę ſunt, ex eo primum probatur, quia non ſolum rationis expertes, ſed etiam rationales ſunt ad vnum determinatæ, vt intellectus ad aſſentiendum per ſe notæ veritati, & voluntas ad amandam ſummam bonitatem: neutra enim ferri poteſt in oppoſitũ, vt aut intellectus diſſentiatur per ſe notæ veritati propoſitæ, vt per ſe nota eſt: aut voluntas non amet ſummam bonitatem perſpicue propoſitam.

Deinde, quia cum Ariſtoteles ait potentias rationis expertes eſſe ad vnum determinatas, ſi nomine vnius, intelligit obiectum, aut operationem adæquatam potentiæ, quemad-

A admodum rationis expertes ſunt per ſe determinatæ ad vnum, vt aſpectus ad colorem, viſionemque, & auditus ad ſonum, & auditionem; atq; ita cœteræ: ſic etiam rationales, vt intellectus ad verum, & veri cognitionem: voluntaſque ad bonum, & boni appetitionem: nullum enim potentiarum genus egredi poteſt ambitũ ſui obiecti adæquati, niſi per accidens: quo etiam pacto vt aſpectus percipit tenebras, & auditus ſilentium: ſic etiam intellectus aſſentitur falſo, & volũtas ſæpe malum expetit.

B Si vero intelligit obiectum inadæquatum, ſeu quod ſub adæquato continetur, aut inadæquatam operationem circa illud quemadmodum rationales ferũtur per ſe in oppoſita obiecta ſub adæquato cõtenta, vt intellectus in oppoſita enunciabilia, alterum negando, alterum admittendo: & voluntas in oppoſita expetibilia, alterum amplectendo, alterum reiiciendo: ita & rationis expertes, vt aſpectus, & auditus in oppoſitos colores, aut ſonos. Ita fit, vt nullum ſit diſcrimẽ,

C quod ponitur inter potentias rationales, & rationis expertes.

Tertio, quia ſi earum diſcrimen in eo poſitum eſt, quod poſitis iis, quæ requirūtur ad agendum, & ſublatis impedimentis, rationales poſſint oppoſita agere, aut etiam agere, & non agere, rationis vero expertes nō poſſint nō agere vnum illud, quod certo modo aptæ ſunt agere: quemadmodum rationis expertes poſitis iis, quæ requiruntur ad eam actionem, & ſublatis impedimentis, non poſſunt non agere, ignis verbi gratia non poteſt non inflammare ſtupam propinquam, & non impeditam: ſic etiam rationales, vt patet in intellectu, & voluntate, quas potentias ſupponimus aut ſolas, aut præcipue eſſe rationales. Intellectus enim, conceſſis præmiſſis, & conſequentia demonſtrationis, non poteſt non aſſentiri concluſioni: & voluntas propoſita re appetibili, & approbata ab intellectu vt neceſſaria, non poteſt illam non amplecti.

Quarto, (*quæ eſt confirmatio ſuperiorū argumenti*) quia quemadmodum Deus prius natura concurrit cum potentiis rationis expertibus, quia eſt prima cauſa, & independens in cauſando, ita cum potentiis rationalibus: at poſito concurſu diuino cum cauſis ſecundis non poſſunt earū potentiæ non operari; quia concurſus paſſiuus cauſæ primæ idētificatur cum effectu cauſæ proximæ; ergo in cauſando nullum eſt diſcrimen Ariſtotelicum inter potentias rationales, & rationis expertes; ſi hoc modo intelligendum eſt, vt hæ poſitis omnibus requiſitis, & ſublatis impedimentis, neceſſario agere debeant, atque adeo vnum tantum agere, illæ vero poſſint agere oppoſita, aut etiam agere, & non agere. Quod ſi quis reſpondeat rationales determinare ſpecifice in homine concurſum diuinum, qui eſt indifferens ad omnia humana opera, vt homo bene, vel male operari poſſit: rationis vero expertes eſſe ex ſe determinatas ad ſpecifica effecta: vrgeri poterit reſpondens hoc modo, Deum ipſum determinare concurſum omniū cauſarum ſecundarum ad certa indiuidua ſub eadem ſpecie contenta, vt ſæpius à nobis eſt dictum; non poſſe autem diuinum cōcurſum determinare effectum ad certa indiuidua, niſi etiam illum determinet ad certam ſpeciem. Vt igitur potentiæ rationis expertes nō poſſunt oppoſita agere, ſed determinātur à Deo, non ſolum ad ſpeciem effectus, ſed etiam ad certum numero indiuiduum; ita & rationales.

Reſponſio.

Dilutio.

Quinto, quia potentiæ rationales, quatenus nondum determinatæ ſunt ad vnum oppoſitorum, nihil omnino operātur; quatenus vero ſunt determinatæ, non poſſunt alio modo operari: ergo in agēdo nullo modo diſtinguuntur à rationis expertibus: quod tamen erat neceſſe, ſiquidem ante actionē ipſæ quoq; rationis expertes ſunt indifferentes ad oppoſitas actiones, & obiecta, vt aſpectus æque ad videndum album, atque ad videndum nigrum.

Poſtremo, quia, cum Ariſtoteles oſtēſurus eſſet rationales verſari in oppoſitis, non bene diuertit ad habitus ſcientiarum, tamen quia habitus non ſunt potentiæ, ſed potentiarum diſpoſitiones ad faciliorem, promptioremq; operationem; tum etiam, quia non inclinant ad oppoſita, ſed ad vnum tantum, vt ipſe etiā hoc capite docet, cum ait, Medicinam nō inclinare per ſe, niſi ad ſanitatem. Nam ſi vt habitus eſſent potentiæ rationales, ſatis foret, ſi eſſent vnius oppoſiti per ſe, & alterius per accidens: eæ quoque qualitates, quæ numerantur inter potentias rationis expertes, eſſent rationales, veluti calor, qui, cum per ſe calefaciat, nonnunquam per accidens frigefacit per antipariſtaſim.

De quibus potentiis hic ſermo ſit; quæ etiam, & quo pacto quædam earum dicantur rationales, & liberæ, quæ item ratione in contrarius verſari.

SECTIO II.

PRo reſolutione huius dubitationis illud primo recolendum eſt, quod diximus in expoſitione contextus, potentiarum nomen non accipi hoc loco pro iis ſolis potentiis, quæ ſpectant ad ſecundam qualitatis ſpeciem, quæ iuxta probabiliorem ſententiā de diuiſione ſpecierum qualitatis, ſolas natiuas, & minime acquiſita qualitates complectitur, ſed pro omnibus principiis, tam agendi, quam patiendi, quæcunque illa ſint, ſeu natiua, ſeu acquiſita, ne quis miretur, quod Ariſtoteles afferat in exemplum potentiarum rationalium ſcientias practicas; ſunt enim re vera quædam agendi principia, quia dirigunt artificioſas actiones, ad eaſque concurrunt, & in eis facile oſtendi poteſt indifferentia omnium potentiarum rationalium ad earum oppoſitas actiones & oppoſita obiecta. *Vt hic ſumatur potentiar. nomen.*

Illud etiam conſiderandum, duo eſſe genera rationalium potentiarum, vnum per eſſentiam, alterum per participationem. Potētia rationalis per eſſentiam eſt ſolus intellectus, quia eius ſolius natura in eo poſita eſt, vt ſit ratiocinandi facultas: per participationem vero ſunt eæ omnes, quæ intellectum ſequūtur, eiq; aliquid dictāti obediunt, politica tamen, ſeu ciuili obedientia, hoc eſt, non ſerui- *Duo genera rational. potent. per eſſentiam, & per participationem.*

uili coactave, ſi quæ enim ſunt, quæ ita ad nutum ei obediant, vt nõ poſſint non obedire, eas ipſa ſeruilis conditio à rationalium potentiarum genere merito excludet. Ita fit, vt prima, & præcipua potentia ex rationalibus per participationem ſit voluntas, tũ quia propinquior eſt intellectui, & ab eo inſeparabilis, tum etiam, quia natura ſua propenſior eſt ad ſequendum intellectum, quam ſenſum. Secundaria vero ratione vterque appetitus ſenſitiuus, vt eſt in homine, & humana phantaſia, quæ (*vt alibi diximus*) vnicus eſt ſenſus omnino interior, ſunt rationales per participationem. Cæteræ enim potentiæ, quæ in homine ſunt, rationales dici non poſſunt, vegetatiuæ quidem, & ſenſus omnes modo aliquo externi, (*vt communis ſenſus inter eos aliqua ratione numeretur*) quia in ſuis operationibus nullo modo rationi per ſe obediunt: motiuæ autem quia obediunt more ſeruorum, ſiue intellectui, ſiue phantaſiæ, concurrente tamen ſimul appetitu aliquo à quo illæ proxime moueri dicantur, ſeu rationalis ille ſit, ſeu ſenſitiuus. Cum igitur potentiæ rationales per participationem non agãt vt rationales, niſi præeunte aliqua intellectus cognitione, efficitur, vt quatenus rationales ſunt, non agant contraria, niſi quia intellectus contraria cognoſcit, eaque illis dictat, ac ſuggerit.

Lib. 5. q. 7. ſect. 3.

Duo item liberatum.

Eodem modo duo ſunt genera liberarum facultatum, vnum per eſſentiam, alterum per participationem. Potentia libera per eſſentiã eſt ſola volũtas, quia ea ſola eſt potẽtia electiua inter ea, de quib. intellectus deliberat. Intellectus autem, quia eſt omnis libertatis occaſio: quatenus n. oſtendit voluntati, quid eligi, quid reiici poſſit, aliquã libertatis rationem participet neceſſe eſt: & inter omnes potẽtias, quæ participatiuæ dicũtur liberæ, ipſe primum locum obtinere cenſetur. Appetitus vero iraſcibilis, & concupiſcibilis propterea modum aliquem libertatis participant, quia etſi ſæpe obediũt volũtati, ſæpe tamẽ renitũtur, eamq; trahunt ad amplectenda, aut reiicienda ea, quæ ipſis grata, aut moleſta ſunt. Deniq; humana phantaſia modo etiã ſuo libertatem participat, quatenus & illa ſic voluntati obedit, vt ſæpe etiã illi repugnet, multa enim imaginamur, de quibus nullo modo cogitare volumus, imaginatione nimirum voluntati non obſequente. De aliis potentiis, quæ nullo modo rationales ſunt, nullum eſt dubium, quin prorſus è numero earum, quæ participatiuæ ſunt liberæ, reiiciendæ ſint.

Quæ potent. nullo modo ſunt rational. nullo etiam ſunt liberæ.

Quæ hic contrarior. nomine comprehendat Ariſt.

Quia vero potentiæ rationales, ac liberæ dicuntur ab Ariſt. in contrariis verſari, conſiderandum eſt tertio loco, aliquando intelle- A ctum proponere voluntati ad electionem faciendam duo contraria modo aliquo poſitiua: ſeu vere contraria illa ſint, vt calidum, & frigidum in aqua potanda, ſeu priuatiue oppoſita, quorum illud etiam, quod priuatiuũ eſt, ratione ſubiecti eſt poſitiuum, vt maturũ, & immaturum in pomo edendo, & omnino quæuis alia duo, quorum alterum intellectus credat, aut ſuſpicetur aliqua ex parte perfectius eſſe, alterum imperfectius, tametſi alia B ratione contra exiſtimet, aut æque de vtroq; dubitet, aliquando vero proponere duo contradictoria, nempe rem quamlibet, & eius negationem, vt deambulare, & non deambulare. Sed cum nemo puram negationem eligat, niſi ratione alicuius coniuncti boni, honeſti ſcilicet, vel vtilis, vel iucundi; illud etiam conſiderandum, ſemper intellectum in proponenda pura negatione rei, adiungere poſitiuum aliquid quod bonum, & eligibile aut C ſit, aut videatur, vt eſt ſeſſio in non deambulando, cuius poſitiui ratione duo etiam contradictoria, inter quæ electio facienda eſt, modo aliquo contraria dici poſſunt: ſemper enim contrarii nomen poſitiuum aliquid ſonat.

Non offert intellectus eligendam purã negat. ſine poſitiuo.

Ita fit, vt merito Ariſtoteles ſpectata electionis natura, quæ ſemper quærit aliquid poſitiuum, quod ratione aliqua ſit melius, non ſine cauſa electionis radicem conſtituerit in D cognitione contrariorum, & eorum nomine contradictoria quoq; modo explicato comprehenderit.

Electionis radix cognitio contrarior.

Quarto loco animaduertendum eſt, voluntatem duplicem habere libertatem, duplicemque electionem exercere poſſe circa huiuſmodi contraria: vnam contrarietatis, alteram contradictionis, contrarietatis quidem, vt indifferenter alterum amplectatur, alterum reiiciat; contradictionis vero vt E vel electionem huiuſmodi faciat, vel ſe ab actu eligendi cohibeat, ipſumve inchoatum eligendi actum ſuſpendat. Quæ poſterior libertas & potior eſt, & vniuerſalior, cum per eam voluntas non modo poſſit in hac vita à quolibet actu ſuo inchoato ceſſare, ſed etiam nullum nouum inchoare: cum interim non ſit ei liberum quodlibet ex duobus contrariis amplecti, aut refutare. Nam propoſito vel bono & malo in commune vel felicitate & F miſeria ſecundum earum rationes proprias, & peculiares, vel iis rebus, quæ omnino neceſſariæ ſunt ad felicitatem, & vt tales iudicantur, earumque contrariis, non poteſt voluntas priores partes harum contrarietatũ refutare, nec poſteriores amplecti, ſed, ſi quẽ actũ circa eas exercere velit, priores quidẽ amplectatur, poſteriores autẽ reiiciat neceſſe eſt.

Duplex voluntat. libertas & electio, contrarietatis & contradictionis.

Contradict. libertas potior & vniuerſalior.

Ipſa etiam electio ſub ratione boni aut mali proponitur voluntati. Quando & per actum, quando ſine actu exerceatur.

Denique cum quælibet contraria in hac vita proponantur voluntati, vt alterum eligat, non ſolum intellectus (*ſi modo plenam attentionem habeat*) ei oſtendit, qualia ſint, & quid boni, aut mali coniunctum habeant; ſed aliquando etiam, quid boni, aut mali ſit in ipſa electione, aut in cohibendo electionis actu, ſi forte dubitetur, ſit ne tunc melius eligere, an actum eligendi non exercere. Si ergo nihil dubitetur de electione facienda, voluntaſque alterum eorum contrariorum, quæ propoſita erant, eligere debeat, aliquem actũ eliciat neceſſe eſt, vt patet. Quod ſi de electione facienda dubitetur, euenire poteſt, vt in ipſa determinatione voluntatis nullus actus exerceatur, ſaltem diſtinctus ab actu eligendi alterum è propoſitis initio contrariis. Nam ſi voluntas eligat non exercere electionem inter propoſita cõtraria, etſi id facere poteſt per actum poſitiuum eligendi, quo veluti dicat, volo me cohibere ab eligendo, ſeu (*quod idem eſt*) nolo electionem facere; id quod fere ſemper accidit, poteſt tamen ſe determinare ad negatiuam per ſolã ipſam cohibitionem, ſeu negationem actus.

Et quamuis etiam poteſt elicere actum eligendi ipſum electionis exercitiũ, antequam electionem inter propoſita contraria faciat, quod non raro fit, tamen per ſolum actum eligendi alterius propoſiti contrarii ſeſe ad electionem faciendam determinare poteſt, quod ipſum paſſim accidit. Ita patet, quonam modo cognitio contrariorum ſit quaſi ianua omnis libertatis exercendæ, & eius quæ contrarietatis dicitur, & eius quæ contradictionis; & quo pacto vtraque exerceatur: neque Ariſtotelem ſine cauſa omnem indifferentiam potentiarum rationalium, quocunque modo libertatem habeant, ad contrariorum notitiam reduxiſſe.

Diuiſionem in potentias rationales, & rationis expertes, recte traditam eſſe, & membra eius diuidentia apte diſtingui ab Ariſtotele.

SECTIO III.

Aſſertio.

HIs hoc pacto explicatis facile intelliges diuiſionem propoſitam eſſe adæquatam, eiuſque membra diuidentia recte diſtincta fuiſſe ab Ariſtotele. Prior pars ex eo probatur, quia etſi propoſita diuiſione ſolæ potentiæ animæ ad calcem primi Ethicorum diuiduntur, tamen ſi huiuſmodi potentiæ abſolute, ac in commune ſumantur, non datur vlla potentia, quæ non ſit rationis

Cap. vlt.

A particeps, aut rationis expers, vt inductione patet. Accedit, quod potentiæ rationis expertes ſunt eædem, atque naturales, ſeu naturaliter operantes, vt probatum eſt. Rationales autem, & liberæ, etſi ex rationibus ſuis non omnino eædem ſunt, (alioqui intellectus, qui magis rationalis eſt, vtpote per eſſentiam rationalis, eſſet magis liber, quam voluntas, & voluntas, quæ magis libera eſt, tanquam per eſſentiam libera eſſet magis ra-
B tionalis, quam intellectus, quod falſum eſſe proxima quæſtione apertius intelligetur) tamen reipſa ſunt eædem. Nulla enim rationalis, ſiue per eſſentiam, ſiue per participationem eſt, quæ non aliquo modo ſit libera, nullaque libera, quæ non aliquo modo ſit rationalis.

Quo pacto ſint ead. potentia rationales & liberæ.

Poſterior pars ea ratione oſtenditur, quia eſſe indeterminatum ad plura, & determinatum ad vnum habent vim contradictionis
C in genere potentiarum, quod apertum eſt. Sed de ipſa indeterminatione, ac determinatione quo pacto rationalibus potentiis, & rationis expertibus conueniant, tota hic eſt difficultas.

Quod ſi potent. eſſe indeterminatã ad contraria, vel determinatam ad vnum.

Dicendum igitur, cum Ariſtoteles ait, rationales potentias eſſe indeterminatas ad contraria, ſeu oppoſita, & rationis expertes determinatas ad vnum, nomine illius vnius non eſſe intelligendum obiectum adæqua-
D tum potentiæ, aut operationem eidem potentiæ adæquatam: quandoquidem rationales quoque ſunt per ſe determinatæ ad obiectum adæquatum, adæquatamque operationem. Cum etiam ait rationales eſſe indeterminatas ad agendum, indeterminationis nomen non eſſe accipiendum pro indeterminatione reſpectu diuerſorum obiectorum, aut materierum, aut temporum, aliarumve
E circumſtantiarum. Nam & rationis expertes ſunt, nonnunquam hoc pacto indeterminatæ, vt calor ad indurandum lutum, & liquefaciendam ceram, contrarioſque calores in rem eandem diuerſis temporibus inducendos, & alia aliis modis, & ſub aliis circumſtantiis facienda. Tota igitur ratio diſcriminis in eo ſita eſt, quod circa idem omnino obiectum, aut materiam ſingularem, in eodem tempore, vel momen-
F to, & ſub eiſdem circumſtantiis, ſublatiſque omnibus impedimentis, rationales, quatenus rationales ſunt, ſeu modo aliquo liberæ, ſunt indeterminatæ ad cõtrarias actiones ad agendumq; , & non agẽdum: rationis vero expertes, quatenus tales ſunt, ita determinatæ ſunt ad agendum circa idem obiectum materiamve ſingularem, ſub eiſdemque circumſtantiis temporis, loci, & ſi quæ ſunt aliæ,

quæ

quæ ad rem faciant,vt nec poſſint non agere, nec etiam alio modo agere.

Interdum rationales determinari ad vnū & rationis expertes eſſe indeterm.

Hoc autem dixi de rationalibus,quatenus rationales ſunt,&de rationis expertibus,quatenus rationis ſunt expertes, quia etſi rationales ſimpliciter, quales ſunt ſolus intellectus,& voluntas,indeterminatæ ſunt ad oppoſita, quatenus altera deliberat de non neceſſariis ad finem, altera natura ſua deliberationem aliquam ſequitur,(*hæc enim conueniūt potentiis rationalibus ſimpliciter*) tamen quatenus omnem deliberationem præueniunt,tā formalem,quam virtualē,& ſola naturæ propenſione in quædam obiecta feruntur, ſunt ad vnum determinatæ.intellectus quidem ad verū,in quo nulla ſuſpicio,aut formido falſitatis cernatur:voluntas vero ad bonū, in quo nulla ratio mali ſpectetur. Eodemq; modo, etſi appetitus ſenſitiuus,& phātaſia,quæ ſimpliciter à natura ſunt rationis expertes (*cum ſint etiam in brutis animalibus*) ex ſe determinatæ ſunt ad vnum, quatenus naturæ impulſu ducuntur: (*hoc enim potentias eſſe rationis expertes*) tamen quatenus in homine deliberationi alicui ſubduntur,ſunt indeterminatæ ad oppoſita. Vnde patet,non eſſe veram eam Scoti ſententiam, qua exiſtimat vnius potentiæ vnum tantum eſſe modum operandi, (*libere nimirum, aut naturaliter*) niſi aliter exponatur, atque à multis intelligitur:de qua re poſt agendum eſt accuratius. Itaque eadem potentia rationalis, ſiue ſimpliciter rationalis illa ſit, ſiue ſimpliciter rationis expers, ſed participatione quadam rationalis, poteſt diuerſis rationibus ſpectata, & libere, ſeu oppoſito modo circa quædam obiecta operari,&circa alia neceſſario,ac determinate.

In 1.d.2.q.7. & d.10.q.1. & in quodl. q.61.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

Sectio IV.

HINC ad primum argumentum oppoſitæ partis reſpondendum eſt,hac ratione diſtingui potentias rationales à rationis expertibus,quod omnis rationalis potentia, quatenus talis,indeterminata eſt ad oppoſita, omnis autem rationis expers, vt huiuſmodi eſt,determinata eſt ad vnum, etſi alia ratione illa ſit ad vnum determinata, hæc autem ad oppoſita indifferens.

Ad ſecundum ex dictis patet, qua ratione accipiendum ſit vnum illud, ad quod potentiæ rationis expertes determinatę ſunt,& circa quod rationales indeterminatæ.

Ad tertium dicendum, etſi intellectus eſt A determinatus ad aſſentiēdum veritatibus per ſe notis, aut euidenter demonſtratis, & voluntas ad amplectendam felicitatem, & ea, quæ euidenter iudicentur, eſſe neceſſaria ad illam obtinēdam:tamen circa cætera vtramque facultatem eſſe vtroq; modo indeterminatam:quod ipſum etiam in ſequentibus fiet apertius.

Ad quartum dicendum eſt concurrente prima cauſa ad cauſandum aliquem effectum B cum ſecunda non poſſe ſecundam non concurrere ad eundem, quia id repugnat hypotheſi. Quod ſi tam cauſa prima, quam ſecundæ ſpectentur in eo inſtanti, aut tempore,in quo cauſant, ſed tamen prius natura, aut conſideratione noſtra dicendum eſt, tam primam, quam ſecundas rationes expertes, ſeu naturales, eſſe determinatas ad certum ſpecie effectum, quia prima iam à ſe determinata determinat ſecundas ad effecta eaC rum naturalia ſecundum ſpeciem: cum tamē in ea prioritate naturæ,nec prima,nec ſecundæ rationales, ſeu liberæ ſint determinatæ ad certum ſpecie effectum,ſed in ſecundo quaſi momento naturæ, aut conſiderationis noſtræ,rationales ſecundæ ſe ipſas determinent ad effectum ſpecificum, concurrente prius natura, ſeu independenter, prima cauſa ad earum determinationem, vt oſtendimus libro 6.

Concurſus cauſæ primæ non tollit indeterminat. ſecundarum.

D Ad quintum dicēdum,etſi potentiæ rationales nihil cauſant, niſi quatenus iam ſunt determinatæ ad vnū oppoſitorum, quemadmodum & rationis expertes,tamen in hoc eſſe diſſimiles,quod rationis expertes non poſſunt concipi in aliquo inſtanti naturæ, aut conſiderationis vt indeterminatę ad illud,cū natura ſua ſint determinatæ: at rationales in eo inſtanti,in quo operantur,prius tamē natura,aut cōſideratione,quā operentur, nondum determinatæ ſunt, cum à ſe ipſis cōcurE rente prima cauſa generali ſuo concurſu ſeſe determinaturæ ſint.

Rational. potētias,etiā in inſtanti, quo operantur, concipi vt indeterminat. non ita alias.

Vltimum ſolutum relinquitur ex eo,quod iam dictum eſt,ſcientiarum quoque habitus merito hic comprehendi nomine potentiarum. Sunt enim principia multarum operationum,ſi non omnes quoad eorum ſubſtantiam (*de qua re capite 5. diſputabitur*) ſaltem quoad facilitatem, & promptitudinem opeF randi.Nec incommodum eſt,quod potentiæ vno modo acceptæ ſint diſpoſitiones earum potentiarum, quæ in alia ſignificatione ſumuntur. Quanquam vero habitus ſcientiarum ipſi per ſe ad oppoſita non inclinant, ſed ad vnum tantum; tamen ii, qui eis præditi ſunt, per ſe,& ex intētione vti poſſunt eorum cognitione ad oppoſita facienda, vt patet ex iis,

Sect.2.

Cur habitus inter potent. numerentur.

Cur inter rationales.

iis, quæ in expoſitione huius capitis dicta ſunt. Neque denique verum eſt, potentias rationis expertes eſſe vnquam, vel etiam conſideratione vlla, indifferentes ad agenda oppoſita in eadem numero materia, eodem tempore, & aliis circumſtantiis, cum natura ſua ad vnicum modum operandi iis ſuppoſitis determinatæ ſint.

Sit ne libertas præcipue in intellectu, an in voluntate?

QVÆSTIO II.

Opinio eorum, qui ponunt libertatem præcipue in intellectu, & eorum, qui ex æquo in vtraque facultate.

SECTIO I.

ETSI ex ſuperiori quæſtione colligi poteſt libertatem magis eſſe in voluntate, quam intellectu: tamen quia non deſunt, qui aliter ſentiant, quibuſdam è contrario aſſerentibus eam præcipue eſſe in intellectu, aliis vero dicentibus has potentias eſſe æque liberas, alio ſumpto principio tractanda per ſe eſt quæſtio hæc: neque enim caret difficultate, & quædam digna ſcitu continet eius explicatio.

Libert. præcipue eſſe in intellectu vult. Durand.

Durandus in ſecundum ſententiarum d.24. q.3. cum aliis quibuſdam exiſtimat libertatem non eſſe præcipue in voluntate, ſed in intellectu. Quæ opinio his fere argumẽtis ꝓbari ſolet. Primum, quia intellectus eſt magis indifferens ad oppoſita, quam voluntas: ſiquidem indifferentia voluntatis ab indifferentia intellectus prouenit: niſi enim intellectus eſſet indifferens ad iudicandum de oppoſitis, non eſſet voluntas indifferens ad vnum ex illis eligendum.

Deinde, quia illud eſt magis liberum, quod eſt minus dependens: libertas enim ſeruituti opponitur, quæ eſt magna quædam dependentia: qua de cauſa Ariſtoteles in proœmio huius operis docet eum eſſe liberum, qui eſt gratia ſui, nec ab alio ſuperiore pendet, huius autem conditionis eſſe primã philoſophiam reſpectu aliarum ſcientiarum: at intellectum minus dependentem eſſe à voluntate quam voluntatem ab intellectu, ex eo conſtat, quia voluntas operari non poteſt, niſi præcedente operatione intellectus: cum tamen multæ operationes intellectus antecedere poſſint, & re vera antecedant omnem operationem voluntatis.

Tertio, quia primus actus libertatis ad in- A tellectum pertinet, non ad voluntatem: is enim eſt iudicium illud, quod intellectus deliberationem concludit: quod iudicium conſtat electionem antecedere, quæ eſt primus actus liberæ ipſius voluntatis. Eſſe autem huiuſmodi iudicium liberum ea ratione patet, quia ex pluribus argumentis, quæ pro vtraq; parte in deliberatione afferuntur, intellectus concludit deliberationem, vnum eorum approbando, & alia reiiciendo: quod non dubium B videtur, quin ſit quoddam libertatis opus.

Quarto, quia libertas non conſiſtit in actu, quo voluntas vult finem, vt finis eſt, cum voluntas ante deliberationẽ de mediis ad finem ſit ad illum determinata: ſed conſiſtit in delectu ipſorum mediorum ad finem obtinendum, at delectus mediorum prius pertinet ad intellectum, quam ad voluntatem: niſi enim intellectus prius iudicet, quænam eorũ conC ducant, aut etiam magis cõducant ad finem, nullum eorum eliget voluntas, vt dictum eſt in primo argumento.

Poſtremo, quia vel ipſum liberi arbitrij nomen indicat libertatem præcipue pertinere ad intellectum: ſiquidem abitrari, iudicare re vera eſt: iudicare autem operatio eſt intellectus, non voluntatis.

Intellectui & voluntati ex æquo conuenire volunt aliqui.

In 2.d. 24.q. vnica ar.3.

Alij, qui tacito nomine ab Argentinate referuntur, exiſtimant libertatem æque conueD nire intellectui, & voluntati. Primum, quia ex æquo intellectus, & voluntas hac conditione præſtant aliis permultis facultatibus, vt cogi non poſſint: quandoquidem intellectus ad omnem apprehenſionem, & iudicium propenſus eſt tanquam ad proprias ſuas operationes, quemadmodũ voluntas ad omnem proprium ipſius actum.

Deinde, quia vt voluntas pendet ab intelE lectu ad eliciendum actum liberum, ita & intellectus à voluntate: actus enim intellectus, qui præcedunt omnem voluntatis actum, mere naturales ſunt, quemadmodum actus videndi & audiendi.

Denique, quia liberum arbitrium definiri ſolet *facultas rationis, & voluntatis*: in qua definitione æquales partes tribuuntur vtrique potentiæ.

F *Quotuplex ſit libertas, & de qua earum ſit quæſtio: num etiam liberum arbitrium ſit aliquid additum potentiis intellectus, & voluntatis.*

SECTIO II.

VT in hac re ordine procedamus, exponendum eſt primum, quotuplex ſit libertas, & de qua nobis ſit quæſtio: deinde, an li-

an liberum arbitrium ſit aliquid additum potentiis intellectus, & voluntatis: poſtremo veniendum ad id, de quo eſt propoſita controuerſia. A

Triplex libertatis acceptio.

Tribus modis potiſſimum ſumitur libertas. Vno, vt opponitur ſeruituti: altero, vt coactioni: tertio, vt neceſſitati: neque enim vna generali definitione tota eius ſignificatio cōprehendi poteſt.

Primo modo quæ ſint libera.

Primo modo ij prope dicuntur liberi, qui ſeruitutis iure aliis ſubiecti non ſunt, vt liberæ ciuitates, B quæ nulli Principi ſeruiunt: per translationem vero alia multa hoc pacto dicuntur libera, vt quæ exempta ſunt, & immunia ab aliqua moleſta conditione, quorum libertatem D. Bernardus in libro de libero arbitrio vocat libertatem à miſeria: in quo ſenſu ait Paulus, *Quia & ipſa creatura liberabitur à ſeruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.* Secundo modo libere vagantur aues in aere, piſces in mari: & omnia, quæ C ſponte ſua aliquid operantur, etſi eis naturali neceſſitate id contingat, libere, ſeu non coactè operari dicuntur: adeo vt ipſa etiam Spiritus ſancti productio, quæ maxime naturalis, & neceſſaria eſt, libera hoc pacto dicatur apud Scotum in 1. d. 10. q. 1. & aliis locis: (*ſic enim ſe ipſe re vera interpretatur, etſi quibuſdam non videatur id ſignificaſſe*) & aliquando apud D. Thomam Deus libere ſe amare aſſeratur, vt q. 10. de potentia Dei art. 2. D

Rom. 8.

Quæ ſecund.

Et quodli.

Quæ tertio.

Tertio modo ea ſola libere aliquid dicuntur agere, quæ poſitis iis omnibus, quæ ad agendum prærequiruntur, prius natura, aut conſideratione poſſunt oppoſita agere, aut etiam agere, & non agere, vt ij, qui ex virtute, aut vitioſe operantur. Dico autem, prius natura aut conſideratione: quia ita Deus libere operatur, vt non prius natura, ſed ſolo imperfecto noſtro conſiderandi modo potuerit, aut poſſit oppoſita ad extra operari, aut et- E iam operari, & non operari. Atque hæc eſt vera, & ſimpliciter dicta libertas, ex eo, quodlibet, nuncupata, & de qua nobis in præſentia eſt quæſtio.

Hæc 3. acceptio eſt propria & de ea agendum.

Vt autem videamus, num liberum arbitrium aliquid addat potentiis intellectus, & voluntatis, in quibus ſupponimus præcipue eſſe libertatem, vt patebit: animaduertere oportet, tria hac in re conſiderari poſſe, opus liberum, ſtatum libertatis, & ipſum liberum F arbitrium. Quid ſit opus liberum, res eſt ex proxime dictis perſpicua, cum nihil ſit aliud, niſi opus, quod cum libertate tertio modo dicta exercetur. Status libertatis eſt ita ſe habere eum, qui hoc pacto libere acturus eſt, vt nullum ſit impedimentum, quo minus libere agere poſſit, ſeu facile, ſeu cum aliqua difficultate id præſtare queat, id enim iam ad meliorem, aut deteriorem liberi arbitrij ſtatum pertinebit. Hoc pacto ij, qui mentis compotes ſunt, ſi vigilent, nec magna aliqua ecſtaſi quaſi extra ſe ſint poſiti, ſtatum libertatis habent: non autem amentes, aut phrenetici, nec pueri ante rationis vſum, nec dormientes aut qui ſunt in magno aliquo mentis exceſſu.

Quid ſit opus liberum.

Quid ſtatus libertatis.

Quid liberū arbit. ſit, variant. Auctores.

De libero autem arbitrio quid ſit, & num aliquid addat facultatibus intellectus, & voluntatis, non omnes idem ſentiunt, aut certe non ita loquuntur, vt in re ipſa conuenire videantur. Cum enim tria ſint in anima, vt Ariſtoteles tradit 2. Ethicorum c. 5. affectus, & omnino actus, habitus, & potentiæ; alij videntur ſentire liberum arbitrium eſſe actum, alij habitum, alij potentiam.

1. ſententiam conſiſtere in duob. actibus.

Heruæus ipſo initio primi ſui quodlibeti videtur ponere liberum arbitrium in duobus actibus: altero intellectus, altero voluntatis: nēpe in cogitatione de deliberando, & in voluntate, ſeu volitione deliberandi: facit enim deliberationem primum libertatis actum, qui nunquam exercetur, (vt putat) niſi præcedat ea cogitatio, & voluntas. Atque huic opinioni videtur fauere ipſum liberi arbitrij nomen, quod actum plane ſignificat, non habitum aut potentiam: eſt enim nihil aliud liberum arbitrium, ſi verbum ipſum ſpectes, quam iudicium liberum: iudicium autem eſſe actum intellectus apertum eſt: cumque actus intellectus non ſit libere ſine actu volūtatis, inde videtur Heruæus ſibi perſuaſiſſe eum duplicem actum, quem diximus, eſſe liberum arbitrium.

Refellitur.

Facile tamen refutatur hæc opinio. Primum, quia nemo dixerit, dormientes, & minus etiam vigilantes, cum non cogitant de deliberando, aut volūtatem deliberandi non habent, nō habere liberum arbitrium. Deinde, quia deliberatio non eſt primus actus libertatis, ſeu primus actus liber, ſed electio, quæ tamen ſequitur concluſionem deliberationis, vt in progreſſu patebit. Quanquam etſi deliberatio eſſet primus actus liber, non proinde ſequeretur cogitationem, & voluntatem deliberandi eſſe liberum arbitrium, ſiquidem hæ duæ liberi arbitrij dictiones, etſi ſeiunctæ ac per ſe actum ſignificant, tamen in vnum nomen conflatæ ex communi Patrū vſu, non pro actu, qui tranſit, ſed pro re aliqua fixa, & quæ permanet in liberis agentibus, accipitur. Vnde patet, neutrū argumentum Heruæi vim vllam habere: niſi forſitan illo nomine liberi arbitrij ſignificare voluit, non ipſum liberum arbitrium, ſed ſtatum libertatis: nec qualemcunq; ſtatum, ſed proximum,

ſmum,qui tunc habetur, cum de deliberando
cogitatur,voluntaſque deliberare inſtituit.

2. ſent. eſſe habitũ naturalẽ voluntati, & intellectui communem.

Magnus vero Albertus in 1.p.ſuæ ſummæ q.
91.membro 1.& 2.& in 2. ſentent. d. 24.art 5.
itemq; Bonauentura 2.ſentent.d 25.art.1.do-
cent liberum arbitrium eſſe habitum com-
munem intellectui, & voluntati, non tamen
acquiſitum,ſed naturalem. Nituntur autem
hac ratione, quia ex Auguſtini ſententia li-
berum arbitrium, quod fuit in primis paren-
tibus remanſit in nobis eorum delicto immi-
nutum,& debilitatum, quod dicendum non
eſſet, ſi illud eſſet potentia; ſiquidem poten-
tiæ ipſæ in tota eorum poſteritate remanent
integræ. Quod idem confirmant ex D. Ber-
nardi ſententia, qui in libro de gratia, & libe-
ro arbitrio definiens liberum arbitrium, ait,
eſſe habitum animi liberum ſui itemque ex
Magiſtro ſententiarum, qui, aſſerit illud eſſe
facultatem rationis,& voluntatis, quaſi faci-
litatem ad eligendum, quidquid libet:facili-
tas autem habitus eſt, non potentia.

Vt epiſt. 106. & de ſpiritu & anima c. 48.

In 2.d.24.

Reiicitur. Non lib. arb. ſed libertatis ſtatus per peccatum eſt imminutus.

Verum & hæc ſententia merito ab aliis re-
iicitur, vel hac vna ratione: quia habitus non
inclinat,niſi ad vnum determinate: liberum
autem arbitrium eſt indeterminatum ad op-
poſita. Quod autem Aug. ait de imminutio-
ne liberi arbitrij, non de ipſo libero arbitrio,
ſed de ſtatu libertatis dictum eſſe intelligen-
dum eſt. Neque enim liberum arbitrium ha
D bet in nobis eum ſtatum facilitatis,quem ha-
buit in primis parentibus,cum nondum ami-
ſerunt originalem iuſtitiam quæ illis omnem
liberi arbitrij vſum ad opera virtutum facili-
mum reddebat:cum tamen in nobis ea deſti-
tutis ſit non parum difficilis. Neq; item Ber-
nardus vtitur nomine habitus, vt diſtingui-
tur à potentia naturaliter inſita, ſed prout ſi-
gnificat principium illud operãdi, quod non
E ſemper eſt in actu cuiuſmodi ſunt multæ po-
tentiæ naturaliter inſitæ. Nec vero Magiſter
nomen facultatis vſurpat pro facultate potẽ-
tiis intellectus, & voluntatis adiecta: ſed pro
ipſis potentiis intellectus, & voluntatis, quæ
potentiæ facultates etiam appellantur quẽ-
admodum ipſe Ariſtoteles viciſſim hoc capi-
te nomine potentiarum comprehendit ipſos
ſcientiarum habitus.

Vera ſent. illud eſſe vnã vel plures animæ potent.

Eſſe autem liberum arbitrium potentiã ali-
quam vnã, per plures, non actum, aut habitũ
F potentiis adiectum, ex refutatione ſuperio-
rum ſententiarum, & paulo ante relata Ari-
ſtotelica diuiſione eorum, quę ſunt in anima,
planę colligitur: ſed in qua, vel in quibus po-
tentiis illud conſiſtat, non inter omnes con-
uenit. Refert enim D. Th. in q. 24. de Veritate
ar. 4. fuiſſe quoſdam qui dicerent liberum ar-
bitrium eſſe potentiam quandam vniuerſa-

Qui volũt eſſe potentiã intellectu & voluntate ſuperiorem, refelluntur.

A lem, quæ præeſſet, ac dominaretur intelle-
ctui,& voluntati, cœteriſque inferioribus fa
cultatibus, in quibus actus aliquis liber inue-
nitur, ſiue elicitus, ſiue imperatus. Sed eorum
ſententia nihil habet probabilitatis, quia hu-
iuſmodi potentia nullo modo eſt neceſſaria:
ſiquidem ad cognitionem rerum ſatis eſt in-
tellectus: ad mouendas vero, & applicandas
cœteras potentias ad actiones liberas, ſatis
eſt voluntas. veriſimilius eſſet dicere vtramq;
B potentiam intellectus & voluntatis ſimul ac-
ceptas eſſe liberum arbitriũ iuxta vulgarem
definitionem ex Magiſtro ſententiarum de-
ſumptam liberum arbitrium eſſe facultatem
rationis,& voluntatis. Sed cum diuerſa ſit li-
bertas intellectus, (*ſi is tamen ſimpliciter di-
cendum eſt liber*) & voluntatis: cum illa ſit iu-
dicij in rebus non neceſſariis, hæc vero ele-
ctionis in eiſdem: de quarum libertatũ com-
paratione in hac diſputatione agimus, vt vi-
C deamus vtra ſit verior, & principalior: ad hanc
autem collationem parum referat, num libe-
rum arbitrium comprehendat vtranque po-
tentiam quaſi duplicem completæ libertatis
fontem, an vero ſit eſſentialiter vna earum
tantum: ſupereſt, vt earum proprias, & pecu-
liares libere agendi rationes inter ipſas con-
feramus; & vtri earum potior libertatis titu-
lus tribuendus ſit, exponemus.

An ſit intellectus ſimul & voluntas vide ad fin. ſect. ſeq.

Loco citato.

Verius, magiſque conuenire libertatem voluntati, quam intellectui.

SECTIO III.

D. Th. 1.p.q. 93.a.4. & in 2.d.24 q.1. Scot. d. 2.5. Henr. quodl. 1.q.16.

DIVI Thomæ, Scoti, Henrici, & aliorum
multorum grauium ſcholaſticorum ac
pene communis ſententia eſt verius, magiſq;
conuenire voluntati rationem libertatis, ſeu
E potius libere agendi potentiæ, quam intelle-
ctui. Id quod imprimis videtur plane conſta-
re ex complurib. locis diuinarum literarum:
Eccleſiaſticus enim ca. 15 ad voluntatem ſim-
pliciter & abſolute refert hominis liberta-
tem; *Si volueris*, inquit, *mandata ſeruare, conſer-
uabunt te*: non ait, ſi intellexeris aut iudicaue-
ris. Item. *Ante hominem vita, & mors bonum &
malum quod placuerit ei dabitur illi*: non quid-
quid iudicauerit. Id quod Paul. 1. ad Corin. 7.
F magis perſpicue declarat. *Non habens*, inquit,
*neceſſitatem, poteſtatem autem habens ſuæ vo-
luntatis*: vt doceret, poteſtatem, qua liberi di-
cimur, ad voluntatem verius, quam ad intel-
lectum pertinere. Quod idem in ſacris literis
ſæpe numero ſignificatur.

Aſſertio.

Probatur ex ſcript. ſacra.

Ex partib.

Patres quoque etſi aliquando vtuntur ſim-
pliciter nomine liberi arbitrij, alias tamen

A inſerunt verbum voluntatis, vt doceant libertatem præcipue ad voluntatem ſpectare. Quale eſt illud Ambroſij ſecundo libro de fide capite 3. *Operatur*, inquit, *prout vult, id eſt, pro libero voluntatis arbitrio*: & illud Auguſtini in libro de libero arbitrio, & gratia, capite 2. *Reuelauit nobis Deus per ſcripturas ſanctas eſſe in nobis liberum volũtatis arbitrium.* Patres etiam ſecundi Arauſicani concilij eadem de cauſa ſæpe vocant liberum arbitrium B primorum parentum non ſine explicatione *liberum arbitrium*, ſed *liberum voluntatis arbitrium.* Denique ſacra Tridentina Synodus, cum explicat, qua ratione libere operemur, aut reſiſtamus gratiæ, ait id nos facere libera noſtra voluntate, vel ſola, cum reſiſtimus: vel cum Dei gratia, quando ipſi gratiæ cooperamur.

Seſſ.6.ca.5.

Rationib. ſtabilitur. Prima.

Sunt autem pro hac re magni momenti rationes. Prima deſumi poteſt ex eo fine, ad C quem libertas rationali creaturæ præcipue conceſſa eſt, nempe ad amplectenda opera virtutum, & fugienda vitia. Si enim libertas verius ad intellectum quam ad voluntatem pertineret, poſſet homo peccare ante voluntatis conſenſum: at hoc Theologi omnes negant cum Auguſtino in libro de vera religione capite 14. dicente, *Peccatum, ſi voluntarium non ſit, peccati rationem non habere.* Quod ſi quis reſpondeat in intellectu etiam reperiri peccata, cum totum peccatorum genus di- D uidatur in peccata ex ignorantia, fragilitate, & malitia; neminemq; expetere ignorantiam vt peccata primæ ſpeciei ad voluntatem poſſint pertinere: facile reſpondetur, Ignorantiam, quæ ita antecedit actum voluntatis, vt vitari non poſſit, vel, ſi poſſit, non debeat, non eſſe peccatum: ſed eam tantum, quam voluntas cum vitare valeat, ac debeat, vitare tamen negligit. Vnde patet in volunta- E te aut formaliter, aut interpretatiue, omne peccatum compleri: proinde etſi in intellectu aliqua libertas concedatur, verius tamen eam, magiſque ad voluntatem pertinere.

Quæ ignorantia ſit peccatum.

Secunda ratio.

Altera ratio perſpicue deſumitur ex ipſa abſolute, & ſimpliciter dictæ libertatis natura: Nam (*miſſa libertate, quæ ſeruituti opponitur, quia hoc loco ad rem non eſt*) cum libertas, de qua diſputamus, coactionem, & neceſſi- F tatem excludat, neceſſe eſt facultatem, quæ ab vtraque magis immunis eſt, verius, magiſque liberam eſſe: quod ſane de voluntate comparatione intellectus dicendum eſſe hinc perſpici poteſt. Nam ſi de actione loquamur, certum eſt intellectum aliquo modo cogi poſſe: voluntatem autem cogi omnino non poſſe. Id quod de actibus elicitis intelligendum eſt, vt D. Th. docet, non de imperatis: vtraq; enim potentia quoad imperatos cogi poteſt, vt ſi pedes alicui ligētur, cum eius voluntas vult, & eius intellectus imperat, vt moueantur. Quod autem intellectus quoad elicitos modo aliquo cogi poſſit, voluntas autem nullo pacto, ex eo perſpicitur, quia etſi intellectui in ſe ſpectato violentia inferri non poteſt, cum omnis apprehenſio, & omne iudicium congruat cum naturali ꝓpenſione intellectus, tamen, vt eſt potentia ſuppoſiti intelligentis, non dubium eſt, quin multa apprehendat, ac iudicet quæ ſunt contra eius ſic ſpectati propenſionem, quod ſuppoſito aliquod nocumentum afferant, aut afferre videantur: quo pacto Dæmones coacti euidentia maieſtatis & poteſtatis Diuinæ credunt, & contremiſcunt, vt Iacobus ait. At voluntas cum ſit naturalis propēſio totius ſuppoſiti, nullo modo cogi poteſt, nec ratione ſui, cum ſit naturaliter propenſa ad omnes actus ſuos: nec ratione ſuppoſiti, cum ipſum ſuppoſitum per eam propenſum ſit ad ea omnia, ad quæ illa inclinat. Neq; obeſt, quod aliquando voluntas videatur cogi ad actus, quos alias nollet: quia ſuppoſitum ad eos ꝓpenſum non ſit: vt cum quis naufragij vitandi cauſa proiicit merces in mare quas alioqui nollet proiicere. Nam neque actus proiiciendi, neq; ipſa proiiciendi voluntas in eo euentu quicquam coactionis habent, cum inſpectis, perpenſiſq; omnibus circumſtantiis & ipſa voluntas, & ipſum ſuppoſitum ſimpliciter, & abſolute tunc propenſa ſint ad eas proiiciendas. Vnde patet, non recte dixiſſe Durandum, æque liberum eſſe intellectum à coactione, atq; voluntatem. Neque etiam Marſilium, cum ſcripſit, voluntatem æque cogi poſſe, atque intellectum.

Quoad actus elicitos, intellectus modo aliquo voluntas nullo cogi poteſt. 1.2.q 6 ar.4.

Cap.2.

In 2.d.24.q.3.& de 25.q.4

In 2.q.1.ar.5.

Si vero quæſtio ſit de neceſſitate, hinc quoque intelligetur, multo magis voluntatem, quam intellectũ, ab ea exemptam eſſe. Nam etſi vtraq; potentia in alia vita æque neceſſitatur & quoad ſpeciem actus, & quoad exercitium, à ſummi boni clara contemplatione, & in hac vita à natura in iis motibus, quos vocant primo primos, qui non ſunt actus humani, ſed hominis, vt ait D. Th. tamen in cæteris alia ratio eſt. Nam ſi quæſtio ſit de neceſſitate quoad ſpeciem actus, non dubiũ eſt, quin intellectus neceſſitetur ad aſſentiēdum omnibus principiis per ſe notis, & concluſionibus demonſtratis: ita vt ſi ea approbare, aut reprobare oporteat, non poſſit ea reprobare, ſed approbare tantum. Eodemq; modo ſe habet ille in omnibus pronunciatis per ſe probabilibus, aut quæ ex per ſe probabilibus argumentis concluſa ſunt.

A neceſſitate magis immunem eſſe voluntatem, quam intellectum. 1.2 q.1.a.1.

C.3.tex.153.
Id quod in cauſa eſt,vt dicat Ariſtoteles in
3.libr.de Anima,etſi imaginamur, quæcunq;
volumus:tamen non quæcunq; opinari volu-
mus opinari nos poſſe; quod ea de cauſa do-
cent,quia intellectus nõ poteſt tanquam im-
probabilia reiicere,quę probabilia eſſe videt,
aut amplecti quaſi probabilia, quæ improba-
bilia eſſe intelligit. At voluntas hoc neceſſi-
tatis genere, ſolum neceſſitatur circa bonum
in commune, beatitudinemque in commu-
ne conceptam,& circa ea,quę cum illa ſic cõ-
cepta neceſſario coniuncta ſunt, vt eſſe,viue-
re,intelligere,quæ illa ſic vult, vt eadem nol-
lę,refutareque non poſſit: quo tamen modo
operari poteſt circa reliqua bona, quæcunq;
ſub bono in commune ſe offerant. Si vero
quæſtio ſit de neceſſitate quoad exercitium
actus, certum eſt voluntatem in hac vita ad
nullum neceſſitari: poteſt enim ſe à quolibet
humano eliciendo cohibere, & omnę elicitũ
ſuſpendere,quod inferius oſtendetur Intelle-
ctus autem ex D.Th.Scoti, Henrici, Gabrie-
lis,& communi ſcholaſticorum ſententia ne-
ceſſitatur ad aſſenſum principiorum poſita
clara terminorum cognitione, itemq; ad aſ-
ſenſum concluſionis conceptæ,& ex illis eui-
denti conſequentia deductæ, eo quod poſita
cauſa naturali ſufficiente, & ſufficienter ap-
plicata,ex neceſſitate ſequatur actio, vt viſio
apertis oculis,& obiecto debite propinquo.

D.Th.1.2.q.17.ar.6.Scot. in 1.d 2.q.4. Henr. quodl. 3.q.17. Gab. in 2.d.29.q. vnica.

Tertia ratio. Intellect. minus eſſe indeterminatos, quam voluntat.

Tertia ratio deſumi poteſt ex collatione in-
determinationis vtriuſq; potẽtiæ.Intellectus
enim non eſt indeterminatus ex ſe ad aſſenti-
endum,& diſſentiendum, niſi cum eius obie-
ctum non proponitur euidenter tale, quale
in ſe eſt,nempe vt determinatę verum,aut de-
terminate falſum:cum tamen re vera, & corã
Deo,aut determinate verum ſit,aut determi-
nate falſum:etiam ſi ſit de futuro contingeti,
vt oſtendimus lib.6.Hinc enim ſit, vt intelle-
ctus creatus ſæpe ſit indeterminatus ad aſſen-
tiendum,& diſſentiendum quibuſdam enun-
tiabilib.quia non omnia euidẽter cognoſcit;
diuinus autem intellectus circa nullum ſit in-
determinatus, quia omnia, vt in ſe ipſis ſunt
fuerunt, ac erunt,aut eſſe poſſunt euidenter
cognoſcit. At voluntas ex ſe ipſa eſt indeter-
minata ad quam plurima ipſius obiecta,quia
euidenter cognitis plurimis bonis non neceſ-
ſariis ad vltimum finem aſſequendum poteſt
quodlibet eorum eligere,aut reiicere:præſer-
tim cum id, quod hac, vel illa ratione reuera
bonum eſt,ſiue conueniens ad hunc vel illum
finẽ,alia ratione poſſit etiam eſſe re vera ma-
lum,& inconueniens, ſiue incommodum ad
eundem finem,&vt tale eſt euidenter cogno-
ſci,cum tamen id,quod intellectui obiicitur,
non poſſit in ſe ſimul eſſe verum, & falſum,vt

C.2.q.1.ſect. 6.7.& 8.

A nimirum ei euidenter cognito poſſit vllus in-
tellectus indifferenter aſſentiri, aut diſſenti-
re. Cum ergo libertas ſita ſit in indifferentia
harum potentiarum ad oppoſita, perſpicuũ
relinquitur, intellectum minus liberum eſſe
quam voluntatem, ſeu potius illum non eſſe
ex ſe liberum, ſed ſolam voluntatem, niſi li-
bertas alio modo ſumatur,vt conuenit intel-
lectui,alio vt voluntati.

Quarta ratio.

Duplex voluntatis in intellectum dominatus.

Quarta ratio ſumi poteſt ex dominatu vo-
B luntatis in intellectũ, qui dominatus duplex
eſt. Vnus,quo illũ mouet,ſiue applicat ad o-
perandum,& ab operatione cohibet, aut re-
uocat:alter,quo eius indifferentiam ad hãc,
vel illam operationem,ad operandumque,&
non operandum determinat. Nam voluntas
eſt,quę applicat intellectum ad contemplan-
dum hoc vel illud,vt patet in iis, qui piis me-
ditationibus,aut literarum ſtudiis dant ope-
ram eundemque à contemplatione,& ſtudio
C literarum cohibet,aut remouet, etiam cum
is complexione maxime delectatur.Eodemq;
modo illum mouet,vt his,vel illis actionibus
prę ſideat,veluti ad deſignandas ædificiorum,
& aliorum operum externorum forma. Ho-
rum autem dominatuum neutrum habet in-
tellectus in voluntatem,vt patebit quæſtione
ſequenti.

Poſtrema ratio.

Poſtrema ratio deſumitur ex eo, quod eſt
in noſtra poteſtate, in hoc enim tota poſita
eſt noſtra libertas. Nam cum operationis
D intellectus, quæ omnem voluntatis actum
præcedunt non ſint in noſtra poteſtate, quia
nullo pacto eas impedire poſſumus: nec
proinde nobis imputentur ſiue ad laudem,
ſiue ad reprehenſionem;tantum abeſt, vt in-
tellectus in ſuis operationibus ſit magis liber
quam voluntas, vt ſi quo modo is dicitur li-
ber in operando, non alia ratione id intelli-
gatur, niſi quia operationibus voluntatis eſt
E libertatis occaſio,vt Scotus ait aut metapho-
rice ianua,vt Henricus loquitur: aut liberta-
tis radix,vt Caietanus, & alii aptius declarat,
quod in hac locutione aliquam cauſandi ra-
tionem veramque originem intellectui attri-
buant. Niſi enim intellectus oppoſita ſimul
perciperet,eaque inter ipſa,& cum aliquo fi-
ne cõferret, ſiue expreſſa deliberatione id fa-
ceret,ſiue tacite, & virtuali non eſſet volun-
tas libera in ſuis operationibus.

Quo ſenſu intellectus liber dici queat. Scot. & Henr. locis citatis. Caiet. cum D. Th.12. q.17. art.1.

Vera aſſert. voluntatem eſſe formaliter liberam, intellectum libertatis radicem.

Ergo ii melius hac de re ſentiũt,ac loquũ-
F tur, qui dicunt ſolam volũtatem eſſe forma-
liter liberam,intellectum autem eſſe liberta-
tis radicem,ſeu (*vt loquuntur*) eſſe radicaliter
liberum, hæc enim aſſertio ex dictis manife-
ſta eſt. Namq; in ea potentia eſt libertas for-
maliter, in qua formaliter, ſiue complete eſt
poteſtas ad agendum, & non agendum in-

Quid ſit liber. arb.

differens, poſitis nimirum omnibus ad agendum, prærequiſitis, & ſublatis quibuſcunque impedimentis. Ea vero potentia eſt libertatis radix, & origo, quæ lucem, & quaſi facem voluntati præfert, vt ex plurib. vnum eligat aut ab eligendo ſe cohibeat, aut reuocet. Vnde patet, neque intellectum eſſe liberiorem voluntate, vt Durandus credidit; neq; has potẽtias eſſe æque liberas, vt alii putauerunt, neq; etiam liberum arbitrium eſſe aggregatum quiddam, & coniunctum ex his duabus facultatib. vt Magiſter videtur ſignificaſſe: ſed eſſe ipſam voluntatis potentiam, quatenus præeunte intellectu perceptiuo, & comparatiuo mediorum inter ipſa, & cum fine aliquo, vnũ præ aliis eligere poteſt, aut ab eligendo ſe cohibere, aut reuocare: niſi in liberi arbitrii definitione adhibere velimus ipſam libertatis radicem, quo pacto recte illud dicitur facultas rationis, & voluntatis, ad eligenda nimirũ ea quæ in noſtra poteſtate ſunt. Vnde etiam patet, quid addat liberum arbitrium voluntati, quod non eſt aliud, quam quidam realis modus ſe habendi ad ea, de quibus conſultatio haberi, & electio fieri poteſt.

Quid volũtati addat.

Solutio argumentorum oppoſitarum opinionum.

SECTIO IV.

Soluuntur prioris ſent. arg.

AD primum igitur argumentum eorum, qui volunt intellectum liberiorem eſſe voluntate, dicendum eſt, non ex eo, quod indifferentia voluntatis oritur; ab indifferentia intellectus effici, vt intellectus ſit magis liber, quam voluntas. Formalis enim libertas nõ in qualibet indifferentia poſita eſt, ſed in indifferentia electionis. Nam cum libertas ad actionem referatur, (*nemo enim dicitur liber, niſi quia eſt dominus ſuarum actionum, ſiue contrarie, ſiue contradictorie*) non poſſumus quenquã denominare liberum formaliter ex eo ſolum, quod indeterminatus ſit ad iudicandum de mediis, ſed ad ea eligenda. Quo fit, vt recte dicant aliqui D. Thomæ ſectatores, cum ille ait libertatem voluntatis pendere ab intellectu, non ita id eſſe accipiendum, quaſi velit libertatem voluntatis pendere à libertate intellectus, ſed quaſi dicat pendere ab indifferentia illius propria, & peculiari.

Libertas eſt indifferentia electionis, & refertur ad actionem.

Ad ſecundum dicendum eſt, primum quidem non loqui nos in hac diſputatione de ea libertate, quæ opponitur ſeruituti, à qua intellectus ea ratione magis liber dici poteſt, quam voluntas, quia eius operationes (*ſi abſolute loquamur*) minus pendent ab operationibus voluntatis, quam hæ ab illis, ſed de A ſola libertate, quæ opponitur neceſſitati: deinde, etſi operationes intellectus nõ pendent abſolute ab actibus voluntatis, tamen quandocunque libere eliciuntur, à voluntate vtiq; illum mouente habere, vt ſint liberæ, ac proinde ea ratione ab operationibus voluntatis eſſe dependentes.

Minus ſeruitutis, ſed non plus veræ libert. habet intellect.

Ad tertium negandum eſt, primum actum completæ libertatis, ſeu formalis, ac ſimpliciter dictæ, eſſe iudicium concluſiuum, nun- B quam enim huiuſmodi iudicium libere elicitur, niſi cum voluntas mouit intellectum ad deliberandum pro vtraq; parte, & ad concludendam eam, quam intellectus probabiliorẽ iudicaſſet, aut cum determinate illum mouit ad quærenda argumenta pro ea parte quam ipſa optabat eſſe probabiliorem.

Iudicium cõcluſiuum quando ſit liberum.

Ad quartum dicendum eſt, delectum mediorum prius pertinere ad intellectum iudicantem, quam ad voluntatem amplecten- C tem, aut reiicientem: attamẽ libertatem formalem non eſſe poſitam in iudicando, ſed in eligendo.

Ad vltimum dices libertatem voluntatis adeo cõnexam eſſe, cum aliquo iudicio intellectus vel præſenti vel præterito, vt ad illud ſignificandum non immerito Patres coniunxerint nomen, arbitrii cum adiectiuo, liberi, vt priori dictione ſignificarent potentiam elicitiuam iudicii præcedentis, poſteriori au- D tem potentiam elicitiuam electionis ſubſequentis. Quo pacto Ariſt. 6. Ethic. cap 2. ait, electionem poſſe dici vel appetitum intellectiuum, vel intellectum appetitiuum, cum tamen ea non ſit formaliter intellectus, h. e. intelligendi actus, ſed appetendi. Adde, quod Patres modeſtius nomine liberi arbitrii appellauerunt voluntatem, quatenus eſt eligẽdi potentia, nẽ ſi non adhiberent nomen aliquod, quo ſignificaretur iudicium præcedẽs, E viderentur dicere libertatem eſſe appetitum aliquem temerarie in hanc, vel illam partem ſine vlla diſcretione vertibilem. Vſi ſunt autem potius nomine arbitrii, quam iudicii, quia arbitri, etſi iudicio nituntur in componendis litibus, & controuerſiis, liberiores tamen ſunt, quam iudices, quod hi ex rigore iuris, illi autem ex bono & æquo iudicare ſoleant.

Notatio nominis, liberi arbit.

Cur ita vocata ſit voluntas, vt eſt eligendi potentia.

Ad primum vero eorum, qui ex æquo po- F nunt libertatem in intellectu, & voluntate, dicendum eſt, etſi vtraque facultas immunis eſt à coactione, ſi ſumatur ſecundum ſe, neq; in ea collatione habeatur ratio ſuppoſiti, vt recte probatur, tamen, quatenus hæ potentiæ referuntur ad ſuppoſitum, intellectum quidem cogi poſſe, voluntatem autem non poſſe; multa enim intelligunt homines, multarumq;

Soluuntur poſter. ſentẽtia argum.

Multa intelligimus inuiti, nihil ita volumus.

Pſal. 35.

tarumq; rerum recordantur, quas nec noſſe vellent, nec vt ipſis in mentem venirent, vt is, de quo ait Propheta, *Noluit intelligere, vt bene ageret*, & is, qui pollicenti ſibi artem mandãdi memoriæ reſpondit, velle ſe potius inuenire artem, qua rerum præteritarum obliuiſceretur, quod videlicet multarum recordaretur, quæ illi moleſtiam afferrent, cum tamen nemo ſit, qui vere dicere poſſit, ſe inuitum velle, quæ vult, quia id contradictionem inuoluit.

Themiſtocles apud Cic. 1. de finibus.

Quoad actus liberos diuerſo modo à ſe inuicem pendent intellect. & voluntas.

Ad ſecundum dicendum, etſi quoad actus liberos & intellectus à voluntate, & voluntas ab intellectu pendeat, tamen rationẽ dependentię diuerſam eſſe ex vtraq; parte. Nam voluntas pendet ab intellectu quoad eſſe ſuorũ actuum, non quoad eorum libertatem, quaſi libertas eius propria, quæ eſt formalis, prius conueniat intellectui: at è contrario intellectus quoad eſſe ſuorum actuum non pendet à voluntate, ſed quoad eorum libertatem, quandocunque libere eliciuntur: vnde non ſequitur libertatem æque illis conuenire, ſed prius voluntati, quam intellectui.

Ad vltimum huius ſententiæ ſimiliter dicendum, etſi vtraque potentia ponitur in ea definitione liberi arbitrii, tamen diuerſa ratione poni: vnde nihil efficit ea coniunctio vtriuſque, quominus liberum arbitrium magis, ſeu potius ſimpliciter ſit liberum à voluntate, quam ab intellectu, ſiquidem ab illa eſt liberum formaliter, ab hoc autem radicaliter, quo pacto ferme ſpecies quælibet, etſi habet in ſui definitione, genus, & differentiam, magis tamen, ſeu potius eſt ſpecies à differentia, quam à genere.

A quonam determinentur potẽtiæ rationales ad actus liberos?

QVÆSTIO III.

Explicatio tituli quæſtionis.

SECTIO I.

Triplex quæſt. ſenſus.

QVÆSTIO hæc proponi ſolet, ſub his verbis: A quonam moueantur potentiæ rationales ad actus liberos? Quo pacto triplicem ſenſum habere poteſt. Primus eſt, à quo excitentur, & ponantur in ſtatu libere operandi, ſeu (quod idem eſt) expedito ad liberas operationes exercendas, vt cum quis poſt ſomnum reducitur ad perfectam vigiliam, aut poſt aliquem mentis exceſſum redditur ſui compos. Secundus eſt, à quo earum indeterminatio ad agendum & non agen- A dum, itemque ad oppoſitos, ſeu diuerſos actus ad alteram partem determinetur; quandoquidem nulla potentia poteſt ſimul diuerſo modo agere: aut agere ſimul, & non agere. Tertius eſt, à quo eædem potentiæ effectiue exerceantur, ſeu (quod eodem redit) quænam ſiue obiecta, ſiue potentiæ, ſiue actus effectiue concurrant ad earum determinationem, qui ſenſus plane innuitur in verbo mouendi, quod actionem ſignificat. Omittendus B tamen eſt primus ſenſus, quod minus difficultatis habeat, quam vt per ſe tractandus videatur, ſatis enim conſtat has potentias interdum excitari ab obiectis, interdum ab interiore corporis diſpoſitione, interdum ab intenſis habitibus, & exerceri aſſuetis, intetdum ab externis agentibus, ſiue corporeis, ſiue incorporeis, ſeque interius inſinuantibus, potiſſimum vero à Deo, qui ſolus in mẽtes noſtras illabi poteſt. Tertius vero, cum ſit C de qualitate, ſeu modo concurrendi ad propoſitam determinationem, commodius, ac diſtinctius tractari poteſt poſt ſecundum: prius igitur de hoc ſecundo ſeorſim agendum eſt.

Primus. *Secundus.* *Tertius.*

Non tractatur primus, quia facilis.

Differtur tertius hic de ſecundo.

Nomine igitur rationalium potentiarum intelligendæ ſunt in hac quæſtione non ſolum eæ rationales, quæ ſemper ac neceſſario rationalem animam comitantur, & communes ſunt omnibus ſubſtantiis immaterialib. D cuiuſmodi ſunt ſolus intellectus, & voluntas, ſed etiam illæ, quæ quatenus animæ rationali in corpore exiſtenti obediunt modo aliquo rationales appellari poſſunt, cuiuſmodi ſunt imaginatio, ſeu phantaſia, (*quam ſolam diximus eſſe ſenſum omnino interiorem*) & vterque appetitus ſenſitiuus, vt ex ſupra dictis patet.

Late hic ſumi nomen rational. potentia.

Quærimus autem à quonam hæ omnes potentiæ determinentur ad actus liberos, E non autem ſimpliciter ad ſuos actus; quia ad actus earum naturales à natura ipſa determinatæ ſunt. Habent enim eæ potentiæ naturam ſuam peculiarem, cuius ratione naturaliter determinatæ ſunt ad certos genere actus, aut etiam ad certos ſpecie, idq; ab ipſo naturæ autore vt intellectus ad approbandum verum, & reprobandum falſum, aut quod tale eſſe videtur, & voluntas ad amplectendum bonum ſiue conueniens, & ad reiiciendum malum, & inconueniens, aut quod F videtur eſſe tale, imaginatio autem ad approbanda ea, quæ ſunt aut videntur conuenientia vtentibus ſenſu, & ad ea reprobanda, quæ eiſdem videntur non cõuenire, appetitus vero ſenſitiuus ad hæc eadem amplectenda, aut reiicienda. Omnes enim potentię, quę modo aliquo ſunt liberæ, habent in primo ſuo quaſi

Cur additũ ad actus liberos.

Omnes rational. potent. naturalem aliquam determ. habẽt.

ſi

ſi gradu (*qui naturæ gradus dici poteſt, & eſt primum quaſi fundamentum libertatis*) determinationem aliquam naturalem, etiam in Deo ipſo, qui etſi maxime liber eſt, tamen naturaliter, & neceſſario ſe intelligit, ſeſeque diligit.

Omnes potentias quouis modo rationales, ſeu liberas, à voluntate determinari ad actus liberos, non ſolum quoad exercitium operandi & non operandi, ſed etiam quoad operationem huius vel illius ſpeciei.

SECTIO II.

IVXTA duplicem indeterminationem, quã habent huiuſmodi potentię ex ſe ipſis, quatenus liberæ ſunt, vnam quoad exercitium agendi, vel nõ agendi, alteram quoad ſpeciem huius, vel illius operationis, duplex quoq; earum determinatio, vna quoad exercitium, altera quoad ſpecificationem.

Quoad exercitium; vide Auguſt. 12 de ciuit. c. 6. Damaſc. 2. fid. c. 16. D. Th. 1 p q. 82. art 4. & 1. 2. q. 16. art. 1. & 4. Probatur aſſertio.

Quod ergo attinet ad priorem determinationem, communis ac vera ſententia eſt, omnes huiuſmodi potentias determinari à voluntate, ita vt ſe etiam ipſa ad exercitium determinet. Quæ aſſertio inprimis quotidiana experientia conſtat: nemo enim, niſi qui vult, dicitur libere exercere ſuũ intellectum, aut imaginationem, aut appetitum ſenſitiuum, aut ſuam etiam voluntatem, aut è contrario ab eiuſmodi potentiarũ exercitio libere abſtinere: ſi qua enim operatio aliarum potentiarum, quæ voluntati obedire ſolent, voluntatis actum anteuertit, aut ei obedire renuit: eam nos libere à nobis prodiiſſe dicimus. Deinde ex eo probatur, quia omnis actus liber eſt vel elicitus, vel imperatus: elicitus autem non poteſt libere prodire, ſiue libere exerceri, niſi à potentia formaliter libera, vt eſt perſpicuum: (*elicere enim proprium actum, plane exercere eſt*) imperatus vero, vt imperatus, non exercetur, niſi imperante ſuperiori potentia, ſuperioris enim eſt imperare, vt inferioris obedire. Cum ergo ſuperius oſtenſum ſit ſolam voluntatem eſſe formaliter liberam, ac proinde in libertate cæteris quoquo modo liberis ſuperiorem, plene ſequitur nullam potentiam modo aliquo liberam determinari quoad exercitium ad actus liberos, niſi à voluntate.

Sup. q. ſect. 3.

Ratio finis, in quem voluntas tendit, eius eſt alias potent. exercere.

Tertio, quia ea potentia cæteras exercet, quæ agit propter finem communem finibus cæterarum; hoc enim cernimus & in naturalibus, & in moralibus, ſiquidem in naturalibus cauſæ vniuerſales, quæ reſpiciunt bonum commune vniuerſi, exercent particula-
A res cauſas, quæ reſpiciunt bona quædam particularia, & in moralibus ſupremus princeps, qui reſpicit bonum commune totius Reipublicæ exercet particulares Magiſtratus, ac ciues, qui reſpiciunt bona quædam particularia: quare cum obiectum voluntatis ſit bonũ commune ſuppoſiti operantis; (*eſt enim voluntas appetitus rationalis reſpiciens & ſenſibilia bona, & intelligibilia, quatenus ſuppoſito conueniunt*) ſub hoc autem communi bono contine-
B antur bona particularia, in quæ tendunt cæteræ potentiæ voluntati ſubiectę, perſpicuum relinquitur ad voluntatem pertinere, vt eas omnes, quatenus ſibi ſubiectæ ſunt, exerceat; tametſi illæ non raro eius operationem anteuertant, aut etiam politica libertate eius imperio reſiſtant.

Quarto, quia ad eam potentiam ſpectat determinatio aliarum ad exercitium operandi, & non operandi, in cuius poteſtate ſunt o-
C mnes liberæ operationes, & earum prohibitio, aut ceſſatio, vt ex ipſis terminis perſpicuũ eſt: at iſta non ſunt in poteſtate intellectus, & minus etiam in poteſtate imaginationis, aut appetitus ſenſitiui, quia huiuſmodi potentiæ ante actum volũtatis feruntur naturaliter in ſua obiecta, nec poſſunt in ea non ferri, cum commode, & ſine impedimento eis proponuntur: ſola ergo voluntas relinquitur, quæ & ſe, & cęteras modo aliquo liberas determi-
D nare poſſit ad exercitium operandi, & non operandi: ac merito quidem, quia ea ſola eſt, quæ poſito commode obiecto, & impedimẽtis ſublatis poteſt operari, & non operari.

Liberas operat. ſolũ eſſe in poteſtate volunt.

Poſtremo, quia cum fieri nequeat, vt potẽtiæ rationales ſimul in vtroq; oppoſitorum verſentur, vt ex ſe patet, & aſſeritur ab Ariſt c. 5. huius libri ad eam potentiam ſpectabit & ſui, & cæterorum determinatio ad operandũ, & non operandum ad quam ſatis conſtat ſpe-
E ctare electionem alterius partis huius oppoſitionis: at omnis electio ad ſolam voluntatẽ ſpectat; neq; enim iudicio intellectus (ad quẽ forſitan dicat aliquis electionem pertinere) aliquid eligimus, ſed tantum eligendum eſſe iudicamus.

Non poteſt rational. potent. verſari ſimul in vtroque oppoſito. Text. 10.

Obiectio.

Sed contra hæc ſic aliquis obiiciat. Cæteræ potentiæ, quæ modo aliquo ſunt liberæ, non ſemper obediunt voluntati, qua (vt paulo ante dictum eſt) ſæpe ei politica liber-
F tate reſiſtunt: ergo non ſemper ab ea determinantur quoad exercitium agendi, & non agendi. Ad quod reſpondendum eſt, non ſic eſſe intelligendam propoſitam aſſertionem, quaſi dictum ſit, ſemper cæteras potentias voluntati ſubiectas obedire determinationi voluntatis, quoad exercitium operandi, & non operandi, ſed ſic, vt nunquam ad alteram partem

Diluitur.

Solum hic agi de determ. libera.

partem huius oppoſitionis libere determinē- A tur, niſi per voluntatem. Quandocunque enim voluntati non obediunt,non libere,ſed naturæ impetu, aut renitentia id faciunt, vt cum quis, vel maxime volens,non poteſt applicare cogitationem, aut imaginationem, aut appetitum ſenſitiuum ad rem ſibi propoſitam aut è contrario has potentias ab ea diuertere.

Dici ſolet de termi. quoad ſpeciem actus eſſe ab obiecto cognito.

Quod vero attinet ad poſteriorem determinationem,quę eſt ad ſpeciem actus, fere di- B ci ſolet voluntatem determinari ab intellectu, ſeu potius ab obiecto cognito per intellectum: quemadmodum & appetitus ſenſitiuus ab imaginatione, ſeu ab obiecto per illam percepto. Ratio vero eſt, quia quemadmodum potentiæ ſumunt ſpeciem ab actibꝰ, ita & actus ab obiectis,vt traditur 2. lib. de Anima. Verum hæc aſſertio etſi certa eſt, non eſt tamen ad rem in hac materia: hæc enim determinatio eſt naturalis, non libera: quia C omnes cognoſcendi,&appetendi actus ex ordine ad ſuum obiectum naturam ſuam, & ſpeciem ſumit obiectumque ipſum, etiam vt cognitum, non habet poteſtatem determinandi voluntatem ad aliam ſpeciem actus, quam ad illam, quæ in illud ſuapte natura tendit:nos autem in hac quæſtione quemadmodum non agimus, niſi de determinatione ad actus liberos, vt ex ipſo titulo quæſtionis patet;ita non agimus de naturali determina- D tione,vt initio explicauimus,ſed de libera,vt intelligamus, à quonam potentiæ rationales libere determinentur, non ſolum, vt potius operentur, quam non operentur; aut contra; ſed etiam, vt potius eliciant actum huius ſpeciei, quam illius, cum ex ſe vtroq; modo ſint indeterminatæ.

Cap.4.tex.33

Vere,ſed non ad rem.

Vera aſſert. rationales potent. quoad ſpeciem determinari ad actus liberos à Volunt.

Dicendum igitur rationales potentias non ſolum quoad exercitium, ſed etiā quoad ſpecificationem à ſola voluntate determinari ad E actus liberos. Quod vel hac vna ratione patet:quia etſi datur naturalis determinatio ad quoſdam actus liberos quoad ſpecificationem,ſine determinatione quoad exercitium; vt datur in voluntate ad amplectendum bonum, qua ratione bonum eſt, & ad reiiciendum malum,qua malum eſt (*hanc enim determinationem habet voluntas etiam tunc, cum nihil operatur*) nunquam tamen datur determinatio libera quoad vllum actum, quin ſimul F detur determinatio quoad exercitium illius. Cum igitur ſola voluntas libere determinet potentias rationales quoad exercitium agēdi,& non agendi, vt probatum eſt,neceſſario efficitur, vt ea ſola ſit, quæ eaſdem determinet quoad ſpeciem cuiuſcunque actus liberi.

Non datur libera determinat. quoad ſpeciē actus ſine exercitio.

Itaque quemadmodum potentiæ naturales à naturales determinatæ ſunt ad exercitium, & ſpeciem actus, ſemperque operantur poſitis iis, quæ requiruntur; & remotis iis, quæ impedire poſſunt; ita rationales;quatenus liberæ ſunt, vtroque modo determinantur à voluntate. Neque id, quod D. Thomas ait 1. 2. q. 9. ar. 1. determinationem, videlicet quoad ſpeciem actus attribuendam eſſe obiecto,aut intellectui obiectum proponenti;aliter intelligi poteſt commodius; quam ſuppoſita determinatione exercitij, quæ fit à voluntate. Nam ad quemcunque actum libere ſe determinat voluntas, eum naturaliter ſpecificat obiectum, & à potentia, à qua illud proponitur.

Obiectio.

Sed aduerſus hanc aſſertionem ſic obiici poteſt,intellectus ante omnem actum voluntatis libere diſcurrit per varias materias, & argumenta, modo confirmandi aliquid,modo refutandi cauſa: non igitur negandum eſt intellectum libere ſe ipſum determinare & quoad ſpeciem actus, & quoad exercitium. Sed ad hoc reſpondendum eſt, huiuſmodi diſcurſum à voluntate non imperatum naturalem eſſe,non liberum,vtpote natum ex naturali propenſione, & ſagacitate intellectus, qui etiam ante omnem actum voluntatis,dū non cognoſcit euidenter rem ſibi obiectam; ſed vel dubius adhuc eſt, vel cum formidine oppoſiti eius partis, quam videt eſſe probabilem,aſſenſum aliquem præbet, non omnino conquieſcit à conquirendis argumentis pro vtraque oppoſitionis parte, vt rem omnino percipiat:qui diſcurſus naturalis per oppoſitas etſi ad radicem libertatis pertinet, tamen formaliter liber non eſt.

Solutio.

Intellectus ante voluntatis actū naturaliter,non libere, diſcurrit circa oppoſita.

Refutatur ſententia eorum, qui dicunt Voluntatem determinari, & quoad ſpeciem actus, & quoad exercitium ab vltimo dictamine, ſeu iudicio practico intellectus.

SECTIO III.

Proponitur hac ſentent.

SVnt tamen & multi, & graues etiam auctores, qui aſſerant voluntatem determinari & quoad ſpeciem actus, & quoad exercitium ab vltimo dictamine, ſeu iudicio practico intellectus, ita vt ſtante eo iudicio non poſſit voluntas illud non ſequi. Vocant autem vltimum dictamen, iudiciumque practicum,illud,quo intellectus omnibus inſpectis iudicat hoc, vel illud hic, & nunc eſſe faciendum, aut è contrario non eſſe faciendum. Quod vſq; adeo verum eſſe aſſerunt, vt in eo etiam,qui dixit:

Quod nā ſit apud eius autores vlt. dictamen.

Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas,

 locum

locum habere putent: vbi tamen nulla videtur habita ratio iudicij, ſed ſolius voluntatis: imo in eo, qui vel ſolius libertatis exercendæ cauſa expreſſius dicat, Volo oppoſitum eius, quod hic, & nunc ratio iudicat eſſe faciendũ. Aiunt enim illud iudiciũ non fuiſſe vltimum, ſed hoc potius, quo is iudicet illi iudicio eſſe repugnandum; quod vtique iudicium vltimate practicum eſt, & poſterius illo. Ita ſentiunt nonnulli D. Thomæ ſectatores, potiſſimum vero ex iis, quæ ille docet q. 24. de veritate art. 2. Durandus item, & alij, quorum argumenta hæc ſunt præcipua.

Aled. p. 1. q. 9. a. 1. Ianuel. hoc lib. q. 4. Bellar. l. 3. de grat. & lib. arb. cap. 8. Durand. in 2 d. 24. q. 1. nu. 23. & ſeq. & q. 3. n. 18.

Arg. pro hoc ſent.

Primum, quia voluntas non poteſt aliquid velle, niſi præcedente iudicio intellectus ſeu recto, ſeu peruerſo; cum ſit potentia cæca, & manuductione intellectus indigeat: quo fit vt ſi vltimo eius dictamini repugnet, iam non manuducatur ab intellectu, ſed aut temere feratur, quo neſcit; aut pedẽ, vt ita dicam, non moueat.

Secundum, quia nullum iudicium intellectus poteſt eſſe omnino determinatum niſi vltimum: hoc enim eſt, quod intellectus præcedẽtia iudicia, ſi qua tulit, determinat: cum illud cœteris præferat, eiſq; non obſtantibus executioni mandandum iudicet: atqui voluntas, cum ex ſe indeterminata ſit, non poteſt determinari à iudicio, quod nõ ſit omnino determinatum: (*quatenus enim non omnino determinatum fuerit, adhuc determinatione aliqua indigebit*) ergo à ſolo vltimo determinari vtroque modo poteſt, & quoad exercitium ſcilicet, & quoad ſpeciem actus, ſi modo actura aliquid ſit.

Tertium, quia niſi voluntas determinetur ab vltimo iudicio practico, non poterit reddi ratio, cur potius velit hoc, quam illud, aut cur potius operetur, quam ab operatione abſtineat: cum tamen id promptum admodum ſit, ſi dicamus, quia ſic tandem ratio iudicauit.

Quartum, quia id expreſſe videtur definiri ab Ariſtotele 7. Ethic. cap. 3. cum docet, qui vniuerſale iudiciũ tenet, deinde ſingulare adiungit, neceſſe eſſe, vt continuo agat: vt ſi iudicet, omne dulce guſtandum eſſe, & id ſingulare, quod offertur, eſſe dulce, continuo concluſioni aſſentiatur, atque adeo guſtet neceſſario. Quo loco nomine ſingularis iudicij, ſeu mentalis propoſitionis de re agenda, quæ concluditur, nihil aliud intelligit, quam vltimum iudicium omnino determinatum ad hic, & nunc.

Poſtremum, quia ſi voluntas non determinetur vtroque modo ab vltimo iudicio eo vtique exiſtente recto dari poſſet vitioſus actus in voluntate: cuius oppoſitum aſſerit Ariſtoteles 3. Eth. c. 1. 3. & 5. cum docet, omnem malum eſſe ignorantem, imo etiam ſacræ literæ, veluti cum dicitur Prou. 14. *Erant, qui operantur malum.* Quod etiam ex eo probatur, quia nemo intendens ad malum vt malum eſt, operatur, (quod Dionyſius ait) ſed vt aliquam boni rationem habet: quo fit, vt qui peccat, in eo ſit ignorans, quod præfert eum actum, qui ſimpliciter malus eſt, ei qui ſimpliciter eſt bonus. Vnde eſt illud Eſaiæ 5. *Væ, qui dicitis bonum malum, & malum bonum, ponentes tenebras lucem, & lucem tenebras.* Non dubium ergo, quin voluntas ſic determinetur ab vltimo iudicio practico, vt eo ſtante non poſſit illud non ſequi.

De diuin. nominib. c. 4.

Hæc tamen ſententia, niſi in ſenſu aliquo cum ſuperiori concilietur, non eſt probanda: quod his rationibus oſtendi poteſt. Primum, quia voluntas ea ratione dicitur libera, quod poſitis omnibus, quæ ad eius operationem prærequiruntur, poſſit operari, & non operari: ergo, ſi tale iudicium practicum prærequiritur ad omnem voluntatis operationem, eaque non poteſt illud non ſequi, non eſt profecto libera in operatione vlla. Deinde, quia vel tale iudicium ex neceſſitate elicitur ab intellectu, vel libere: ſi neceſſario, igitur & omnis actus, quo voluntas non poteſt ſe illi non conformare, eſt neceſſarius: ſi libere, ergo ab aliquo actu libero voluntatis profectum eſt; quandoquidem nulla potentia quouis modo rationalis eſt libera, niſi quatenus ſubditur voluntati, ea ratione, qua illa eſt formaliter libera, vt patet ex ſupra dictis: aut igitur voluntas in eo actu præcedente ſecuta eſt aliud determinatum iudicium intellectus, aut vllum: non quidem nullum quia cœca eſt, & ad iudicandum inepta: ergo aliud de quo rurſus quæri poteſt, fueritne liberum, an neceſſarium, & ſic in infinitum; niſi dicamus voluntatem ſtante etiam vltimo iudicio ad hic, & nunc determinato, poſſe illud non ſequi.

Refellitur propoſita ſent.

Tertio, quia ſi huius ſententiæ autores dicant propterea actum voluntatis, qui vltimum iudicium neceſſario ſequitur, eſſe liberum, quia voluntas poteſt ſe ab eo cohibere, aut diuertere intellectum, vt aliud iudicium ſuo affectui conſentaneum quærat; (hoc enim partim dicunt, partim dicant neceſſe eſt, vt libertatem voluntatis defendant) vt ex hac ipſa reſponſione earum opinio planius refutabitur; tum quia, ſi voluntas ſe cohibere poteſt ab actu ſequendi huiuſmodi iudicium; ergo eo poſito non neceſſario illud amplectitur, aut aſſerunt: tum etiam, quia ſi poteſt diuertere intellectũ, vt quærat illud iudicium, quod ſibi ſit gratius; (*quo pacto nonnunquam*

principes

Principes iubet ſenatui cōdenti legs, quas ipſi ferre A *nollent, vt alias condant ipſorum affectibus, aut vtilitatibus accommodatiores*) aliquo certe actu illum diuertet; quandoquidem per puram ſuſpenſionem ſui actus non poterit eum diuertere, cum ſæpenumero agere illum diuertat, per actum volendi diuertere: aliquo igitur ſimili iudicio opus habet, ſaltem ad eiuſmodi diuertendi actum, dicunt enim nullum elici poſſe à voluntate, niſi præcedente B tali iudicio. De eo igitur iudicio iterum quæretur, ſicut de primo, an voluntas illud neceſſario ſequatur nec ne? atque ita de alio atque alio, nec tandem de re conſtabit quoad ventum fuerit ad iudicium, quod poſitum voluntas non neceſſario ſequatur; quod vtique longe expeditius de primo dicendum foret.

Poſtremo probatur aſſertio ex ipſo vſu quotidiano; experimur enim nos paſſim repugnare iudiciis omnino determinatis ad hic, & nunc, & ſequi alia vel generalia, vel inde- C terminata, (*vt ſi quis diuertat intellectum à moleſto iudicio particulari per aliud iudicium generale de euitandis rebus moleſtis*) vel etiam determinata ad hic, & nunc: neque enim re vera pugnant inter ſe alterum affirrmatiuum, alterum negatiuum de eadem re, ſi ferantur ob diuerſa motiua; vt ſi alterum ſit de fruenda hic, & nunc de voluptate hac propter legem carnis vt eam Paulus vocat; alterum de ea non fruenda propter legem Dei. D

Rom. 7.

Explicatio veræ ſententiæ.

Sectio IV.

Primum notandum. De quo iudicio hic ſermo ſit.

SED vt vera ſententia, quam probauimus, planius intelligatur, ſimulque vt euidentius diſſoluantur oppoſitæ partis argumenta, illud inprimis intelligendum eſt, non eſ- E ſe hic directo ſermonem de eo, quod nonnulli vocant iudicium præceptiuum, cuiuſmodi hæc ſunt, *fac hoc, ne facias*: hæc enim re vera non ſunt formaliter iudicia, cum non ſignificent verum, aut falſum; ſed ſunt imperia, quæ vel ſpectant ad voluntatem, vel ad intellectum intimantem, quatenus permouetur à voluntate; de qua re inferius agendum eſt: ſed eſſe ſermonem formaliter de iudicio iudicatiuo, quod ſignificat verum, vel F falſum.

Secundum. Quonam iudic. iudicatiuo ſit opus ad actum liberum.

Illud deinde animaduertendum, nō quodlibet iudicium indicatiuum ſatis eſſe ad eliciendum actum liberum aut ab eo abſtinendum. Neq; enim ſatis eſt iudicium de bonitate rei propoſitę, hoc eſt, de eius honeſtate, aut vtilitate, aut iucunditate, vt eam voluntas amplectatur; aut de oppoſitis conditionibus, vt eam non amplectatur, aut etiam reiiciat, vt nonnulli volunt (*nondum enim iudicia hæc ſunt actui volūtatis eliciendo proxima*) ſeu neceſſariū eſt iudicium indicatiuum de actu libero particulari hic, & nunc eliciendo, quo nimirum iudicio intellectus dicat, hoc amplectendum eſſe hic, & nunc; vel non amplectendum, aut reiiciendum: quem iudicandi actum antecedunt vel tempore, vel natura iudicia illa remota de bonitate, ſeu conuenientia rei propoſitæ, aut de oppoſitis eius conditionibus. Intellectus enim quoad poteſt non ſolum deſcendit ad ſingularia, ſed etiam eorum circumſtantias neceſſarias pro dirigenda voluntate; ſiue ille in ea re vtatur recto iudicio, ſiue peruerſo: id quod ſatis experimur in nobis cum rationibus intra nos ipſos contendimus, de hac vel illa re amplectenda, vel non amplectenda.

Tertium. Trib. modis iudicium indicatiuum dici vlt.

Tertio loco illud conſiderandum, tribus modis iudicium indicatiuum dici poſſe vltimum, ſeu omnino determinatum. Primo modo, quatenus habet coniunctam executionem, vt illud ſolum tale dicatur, quod voluntas ſequitur. Verum de hoc modo vltimi iudicij nulla eſt difficultas, aut dubium de probatione aut voluntatis; ſiquidem hoc pacto in conceptu vltimi iudicij includitur exceptio actus voluntatis approbantis, ſeu ſequentis illud, & eſt omnino determinatum, etiam ex parte effectus. Secundo modo, ſi omnibus inſpectis ab intellectu ſimpliciter, & abſolute proferatur rem hanc hic, & nunc eſſe faciendam, hoc eſt, debere fieri, aut non faciendam, id eſt, fieri non debere: quo pacto autores impugnatæ ſententiæ dicunt, eum qui proiicit merces ſuas in mare, in quocunque euentu abſolute iudicare tunc eſſe proiiciendas: & plerique Theologi omni particulari occaſione pronunciant non eſſe tunc mentiendum. Qui modus vltimi iudicij etſi non excludit executionem actus voluntatis approbantis, illud tamen includit efficacem intentionem, ſiue propoſitum finis obtinendi: & hoc pacto iudiciū eſt omnino determinatum non item ex parte effectus. Quocirca ſi quis recte conſideret, non eſt hoc iudicium neceſſarium ad agendum; ſemper enim iudicium, quo iudicatur aliquid debere fieri humano actu, aut etiam non fieri humana cohibitione, aut deſitione, ſupponit aliquem finem, propter quem iudicatur illud faciendum eſſe, aut non faciendum; ſiquidem omnis actus humanus (& quod pari ratione addendum eſt) omnis humana, vt ita dicam, abſtinentia ab actu, propter aliquem finem exercetur, vt in ipſo Moralium librorum initio

Primus modus.

Secundus.

Iudicium, quo quid iudicatur faciendum humano actu, ſemper ſuppo nit aliquem finem intentum.

2 Eth. c. 1.

tanquam omnis doctrinæ moralis fundamentum ab Ariſtotele traditur, & ab omnibus recipitur. A Vnde neque is, qui merces ſuas in mare iactat, ſine vlla ſuppoſitione iudicat eſſe iactandas, ſed ſuppoſito naufragij periculo, quod vitare cupit. Id quod vel ex eo patet, quia non deſunt, qui abiicere eas renuant, reputantes minus malum eſſe cum omnibus ſuis facultatibus ſe naufragij periculo committere, quam eis omnino amiſſis miſeram vitam ducere. Neque etiam, B qui omne mendacium fugit ſine vlla ſuppoſitione iudicat non eſſe mentiendum: ſed ſuppoſita rationis rectitudine, quam ſe ſecuturum conſtituit: quam tamen rectitudinem plurimi non ſupponunt, quod moleſtior illis ſit eius obſeruatio, quam reatus, quem ex tranſgreſſione eius contrahunt. Itaque in omni iudicio, quod omnibus ſpectatis ſimpliciter, & abſolute profertur, vt voluntas actum libere eliciat, aut ab eliciendo C abſtineat, ſupponitur bonum aliquod ſiue conueniens iudicanti, quod ab eo prius tempore, aut natura approbatum, & intentum ſit: ſeu (*quod idem eſt*) cuius gratia aliquid agere, aut ab actione abſtinere velit. Verum hic modus vltimi iudicij non præcedit omnem voluntatis actum, quia non præcedit intentionem finis, quem ſemper ſupponit, ſed electionem mediorum ad aliquem finem. D

Tertius modus.

Tertio modo illud dicitur vltimum iudicium, quod ſatis quidem eſt ad eliciendum actum liberum, aut ab eo abſtinendum: ſed tamen non profertur ſimpliciter, & abſolute, nempe ſuppoſita efficaci intentione finis obtinendi, ſed ſub hac conditione, ſi finis hic, aut ille obtinendus eſt, vt cum intellectus iudicat fruendum eſſe præſenti voluptate vitioſa, ſi legi carnis, à qua eiuſmodi delitiæ imperantur, obediendum eſt: aut E cum è contrario dictat abſtinendum eſſe ab illa eadem, ſi parendum eſt legi ſpiritus, qua id genus voluptatum interdicitur. Ad quem modum vltimi iudicij reducendum eſt iudicium illud abſolutum, ſed inefficax: quod ſupponit ſolum velleitatis cuiuſdam, ſeu inefficacem finis obtinendi actum: cuiuſmodi actum diuina Scriptura ſignificat, cum ait, *Vult, & non vult piger.* Vtrumque enim iudicium eſt omnino determinatum quoad id, quod faciendum eſt, & quoad ne- F ceſſarias circumſtantias: non tamen quoad effectum, vt in prima ſignificatione, neque quoad intentionem finis obtinendi, vt in ſecunda.

Huc reduci iudic. quod ſupponit ſolā velleitatem finis.

Prou. 13.

Quartum notand.

Denique animaduertendum eſt, ſemper cum ſecundo modo vltimi iudicij coniunctum eſſe imperium: quia iudicium, quo ſimpliciter, & abſolute aliquid faciendum, aut non faciendum eſſe iudicatur propter finem intentum, non ſolum eſt indicatiuum, ſed etiam intimatiuum, & impulſiuum ad agendum, abſtinendumve ab actione: quod imperij proprium eſt. At cum iudicio tertio modo non eſt cōiunctum imperium, (*ſaltem propriè dictum, & efficax*) quia tale iudicium præcedit omnem ſaltem efficacem voluntatis actum circa finem.

Cum quo vl. iudicio coniūctum ſit imper.

Ex quibus primum patet, (*miſſa prima ſignificatione vltimi iudicii, de qua nullum eſt dubium*) etſi voluntas neceſſario ſequitur vltimum iudicium ſecundo modo ſumptum, quandiu ipſa non deſiſtit ab intentione finis, quam illud ſupponit: tamen ſimpliciter, & abſolute non neceſſario illud ſequi. Prior pars huius aſſertionis ex eo probatur, quia iudicare omnibus inſpectis aliquid faciendum eſſe, aut non faciendum propter finem qui intenditur, nihil aliud eſt, quam aſſerere neceſſario illud eſſe faciendum, aut non faciendum, ſi non eſt deſiſtendum à propoſito eius finis conſequendi. Poſterior pars ea ratione oſtenditur, quia cum voluntas deſiſtit ab intentione finis, eo ipſo deſiſtit ab electione eius medij, quod propter illum aſſumere intendebat. Neque enim datur electio mediorum, vt media ſunt, niſi detur intentio finis conſequendi.

Primum con- ſectarium.

Abſolute nūquam volun. neceſſario ſequi iudic. ſecundo modo ſumptum.

Patet etiam non eſſe neceſſarium iudicium vltimum ſecundo modo ſumptum ad omnes operationes liberas: tum quia voluntas libere ſe cohibere poteſt à ſequendo iudicio illo etiam efficacia, ſi deſiſtat ab intentione finis, quem illud ſupponit, tum etiam, quia ad agendum non opus eſt iudicio abſoluto, & efficaci, cum ſatis ſit conditionatum, veluti, Hoc faciendum eſt, aut non faciendum, ſi finis hic, aut ille eſt obtinendus: aut etiam abſolutum inefficax: conditionatum quidem, cum mercator non proiicit merces in mare, iudicante intellectu ſimpliciter, & abſolute omnibus inſpectis proiiciendas eſſe, quia ſequitur aliud iudicium conditionatum de non proiiciendis, ſi quod ſimul eſſe poteſt cum abſoluto: vt ſi iudicet non eſſe proiiciendas, ſi malit periculo mortis ſe committere, quam euadens omnibus ſuis bonis amiſſis ſumma inopia laborare: abſolutum autem inefficax, vt ſi quis habeat qualecunque dictamen corrigendæ vitæ, virtutis, aut honoris conſequendi cauſa, illudque ſequatur: cum tamen ſimul habeat iudicium aliud abſolutum de non corrigenda vita, vt quibus aſſueuit, voluptatibus perfruatur. Quanquam enim duo iudicia abſoluta

Secund. conſect. Non requiri id iudi. ad actus lib.

& efficac-

& efficacia de oppoſitis eff. ctis contradictoriis ſimul eſſe non poſſunt, quia iudicia de contradicentibus ſunt contraria, vt dicitur 2. lib. de Interpretatione, cap. vltimo, tamen nihil repugnat dari ſimul vnum abſolutum de vno oppoſito, & alterum, plurave conditionata, aut etiam abſoluta inefficacia de alio oppoſito.

Tertium confect. Conciliantur duæ ſuperiores ſent.

Demum patet, has opiniones ea ratione conciliari poſſe, ſi altera intelligatur de vltimo iudicio ſecundo modo ſumpto, non deſiſtente voluntate ab intentione finis; altera de vtrouis modo, ſecundo videlicet, aut tertio, depoſita in ſecundo propoſiti finis intentione, & aſſumpto propoſito alicuius alterius finis. Semper enim aliquis finis in omni actione, ac deliberatione præ oculis habẽdus eſt, vt Ariſt. docet ipſo initio Ethicorum ad Nicomachum, vt dictum paulo ante eſt, ſiue is proponatur abſolute, ſiue conditionate, ſiue efficaciter, ſiue inefficaciter, & frigido quodam, vt ita dicam, iudicio. Sic enim verum eſt, vno modo ſemper, ac neceſſario ex ſuppoſitione voluntatem conformari vltimo iudicio, alio modo, id eſt, ſimpliciter, & abſolute poſſe non conformari.

Solutio argumentorum partis oppoſitæ.

SECTIO V.

Nunquam voluntati deeſt iudiciũ vlt. quod ſequatur.

QVAPROPTER ad primum argumentum pro opinione Durandi, & aliorum, qui cum eo ſentiunt, quatenus conſtitutæ veritati repugnare poteſt, dicendum eſt, etiam cum voluntas vni iudicio vltimo, reſiſtit, non deeſſe ei aliud vltimum alterius generis, quod ſequatur. Cum enim non ſequitur abſolutũ, ſequi poteſt aliquod conditionatum, aut abſolutum inefficax de oppoſito effectu, ſiue illud ſit præſens de re propoſita cum præſentibus circumſtantiis, ſiue antiquum generale, quod intellectus applicet ad rem præſentem, & præſentes circumſtantias, ſiue etiam tunc nullum ſit abſolutum, ſed plura conditionata, qualia ſæpe dantur ante abſolutum, aut etiam nullo ſecuto abſoluto: veluti cum ingraueſcente tempeſtate mercator ſecum ita loquitur: Proiiciendæ mihi ſunt hic, & nunc omnia hæc bona mea in mare, ſi aliter ſaluus eſſe nequeam, vel certe non ſunt proiicienda, ſi mecum ſtatuã, potius me periculo naufragii committere, quam ſoſpes in extrema inopia, & abiectione viuere. Et qui dubius eſt de mendacio proferendo; Mentiar oportet, ſi ſtatuam morem gerere petenti à me falſum teſtimonium, vel oportet, vt non mentiar, ſi

A Dei voluntatem improbi hominis voluntati antepoſiturus ſum.

Secundum argumentum diſtinctione vltimi iudicii diſſoluitur, abſoluti nimirum, & conditionati: vtrumq; enim ſatis eſt, vt volũtas illud ſequi poſſit, quia poteſt eſſe proxima cauſa agendi aut ab actu abſtinendi.

Semper voluntat. poſſe reddere facti ſui rationem ſed non ideo præcipue dici rational.

Ad tertium dicendum nunquam voluntati deeſſe rationem aliquam, aut rectam aut apparenter rectam, quam ſequatur, ac red- B dere poſſit facti ſui. Hac enim de cauſa poteſt illa dici rationalis: tametſi ea præcipua cauſa eſt, quia ſuapte natura eſt propenſa ad rectam rationem ſequendam, quemadmodũ ad vere bonum proſequẽdum, licet ſæpe amplectatur apparentia bona, quia videntur vere bona. Ad hoc autem, vt aliquam facti ſui rationem reddat, non eſt neceſſe, vt ſemper eam reddat ex vltimo iudicio abſolute, ſat enim eſt, ſi ex conditionato, aut ex abſolu- C to inefficaci, quod ad conditionatum reducitur.

Hæc ratio nunc erit per ſe nota, nunc ex alia priore deducenda

Animaduertendum eſt tamen, aliquando rationem, quæ à voluntate reddi poteſt, eſſe per ſe notam, aliquando ex alia priori eſſe deducendam. Nam, quemadmodum roganti, cur videamus niuem, apte reſpondere poſſumus, quia colorem habet, & tamẽ, ſi idẽ vlterius roget, cur videamus colorem, ſeu (quod idem valet) cur color ſit obiectum viſus, inepte eius rei rationẽ reddere conabimur, cum D per ſe notum ſit colorem eſſe obiectum viſus ita in voluntate poſſe accidere. Quanquam enim quærenti ab aliquo cur ex duabus veſtibus, altera ſerica altera goſipia, potius velit ſericam, apte is reſpõdeat, quia ſerica eſt melior, tametſi eligat minus bonam; aut alterã è duabus eiuſdẽ omnino materiæ & formæ, ac magnitudinis, non poterit aliam vlteriorẽ rationem reddere, niſi quia voluit eam elige- E re. Prior enim reſponſio apte reddetur ex cõmuni ratione obiecti voluntatis, vt voluntas eſt, quod quidem eſt bonum. Poſterior autẽ ex peculiari ratione eiuſdem voluntatis, vt libera eſt, quandoquidem eſt bonum non neceſſario expetendum. Eſt enim per ſe notum, voluntatem, quatenus volũtas eſt, ſuapte natura ferri in bonum vt bonum, & eo magis, quo magis bonum, quatenus autẽ libera eſt, ferri in illud quod non neceſſario expetitur, quodcunque libuerit. Illud porro addẽdum, F cum voluntas eligit aliquid minus bonum relicto meliori, non eligere illud vt minus bonum ſiue deterius: iam enim excederet fines ſui obiecti, cum deterius, quatenus tale, & à bono deficit, eatenus non ſit bonum, ſed malum.

Ex quibus patet, non recte ſentire eos, qui

Falſi qui putant in eo, quod eligitur, ſemper debere cerni rationem aliq. melioris.

dicūt ſemper in eo, quod eligitur cerni oportere rationem aliquam melioris, qua voluntas alliciatur, vt illud potius eligat, quā quod in electione prætermittit. Nam etſi intellectus noſter, quia non omnia cognoſcit, ſicuti ſunt, duabus quibuſuis rebus ad electionem propoſitis, nititur quoad poteſt inuenire rationem maioris bonitatis in minus bona, aut in ea, quæ videtur æque bona, vt maiori cum luce ac certitudine proponat voluntati eius obiectum (*Vt nimirum voluntas nihil boni in electione imprudens prætereat:*) tamen cum ei liquido cōſtat alteram eſſe minus bonam, aut vtramque æque bonam, frequenti admodum experientia compertum eſt, non arctari voluntatem, vt in priori euentu meliorem eligat: aut in poſteriori ab electione facienda ſeſe cohibeat, ſed ſæpe rem minus bonam aut æque bonam eligere: tunc enim multo perfectius ſuam libertatem exercet, quam cū non eligit niſi quam intellectus dictat eſſe meliorem: aut, quia neutram videt vllum habere bonitatis exceſſum, ab eligendo abſtinet.

Vt in eo imitemur ſummam Dei libert.

Quod cū facit, magis imitatur perfectiſſimam Dei libertatem, qui omnes rerum gradus euidentiſſime cognoſcens, multa eligit facięda: quæ minus perfecta in ſe ſunt, quam alia infinita, quæ ab eo fieri poſſent, & omnium perfectiſſimo Redemptionis modo genus humanum redemit, cum poſſet aliis ſufficientibus longe tamen in ſe minus perfectis, vt omnes Theologi aſſerunt. Itaque ſolus Deus in eligendo non tenetur reddere rationem ſui facti, quia eius voluntas eſt ipſa eius ſumma ratio, & ſapientia, in eumque ſolum illud conuenire poteſt, *ſit pro ratione voluntas*; quod & Paulus plane ſignificauit, cum dixit: *Qui operatur omnia ſecundum conſilium voluntatis ſuæ.* Neque enim opus fuit, vt diceret *ſecundum conſilium intellectus ſui,* quia eius voluntas ex natura rei eſt formaliſſime eius intellectus. Qua in re docuit veram & germanam diuinarum actionum rationem tum reddi cum de Deo dicimus, *optime fecit, quia quod voluit fecit.* At nos propterea paſſim tenemur aliūde rationem reddere electionum noſtrarum, quam ex voluntate noſtra, quia noſtra voluntas non eſt ipſa noſtra ratio, quæ eſt noſtrarum actionum regula. Tunc autem ex voluntate noſtra reddere poſſumus factorum noſtrorū rationem, cum libera nobis relinquitur electio minoris boni relicto maiori, aut vnius æqualis relicto altero æquali, veluti in eligendo ſtatu coniugii relicto cœlibatu, qui perfectior eſt, aut in eligendo vnius artis exercitio, relicta profeſſione alterius ſimilis: quibus in reb⁹ propterea liberiores ſumus, magiſq; diuinam liber-

Cur is non teneatur ſuæ elect. rationē reddere: nos teneamur.

Epheſ. 1.

Cur nec nos etiam interdum teneamur.

A tatem imitamur, quia vtramque partem licite atque etiam ſancte, indifferenter amplecti poſſumus.

Qua neceſſitate quis iudicio vniuerſali ſingulare adhibens operari debeat.

Ad quartum dicendum eſt, quando Ariſt. eo loco docet, cum quis iudicio vniuerſali de re agenda adhibet ſingulare, neceſſe eſſe vt continuo agat, intelligendum eſſe de eo, qui voluntatem habet efficacem rei obtinendæ: dum enim eam voluntatem non deponit, neceſſe eſt vt continuo (*hoc eſt data occaſione*) eius B obtinendæ cauſa operetur: alioqui plane cōuincetur, depoſuiſſe efficacem voluntatem, quam habebat, nec retinuiſſe niſi fortaſſe quoddam inefficax eius obtinendæ propoſitum. Vnde patet eam neceſſitatem agendi, quam eo loco ponit Ariſtot. ſimpliciter quidem eſſe neceſſitatem quoad ſpecificationem, quia dum non deponitur voluntas illa efficax, non poteſt is, qui ſic affectus eſt, oppoſitum velle, data autem occaſione agendi, C iam neceſsitatem eſſe non ſolum quoad ſpecificationem ſed etiam quoad exercitiū, quia ſuppoſita voluntate efficaci, & occaſione oblata, neceſſario ex ea ſuppoſitione ſequitur operatio, niſi quid impediat. Voluntas enim efficax ea dicitur quæ data occaſione ſemper habet effectum niſi impediatur, vltimi argumenti ſolutio ſequentem poſtulat quæſtionem.

Quænam voluntas efficax.

Soluitur ad fin. ſect. 4.

D

Detur ne aliquis actus malus in voluntate ſine vlla ignorantia in intellectu?

QVÆST. IV.

Proponuntur duæ oppoſitæ ſententiæ, earumque argumenta.

E

SECTIO I.

DIFFICVLTAS vltimi argumenti ſuperioris quęſtionis poſtulat ſolutionem illius grauis & antiquę dubitationis, poſſit ne cum perfecta ſcientia in intellectu dari actum malum in voluntate: ſeu (*quod idem eſt*) dari ne poſſit aliquis actus malus in voluntate ſine vlla ignorantia in intellectu.

Scot. q. 1. Gabr. ead. diſt. & in 2. d. 22 q. 2.

Scotus enim in tertio d. 36. & ibidem Ochamus, Gabriel, & alii complures affirmant F dari poſſe. Primum, quia frequenti experientia id oſtendi videtur: plurimi enim peccant de induſtria, qui autem de induſtria peccant, prætendere non poſſunt vllam fragilitatis aut ignorantiæ excuſationem: neque ab eis talis excuſatio admittitur, ſed ea ſola de cauſa

Och. q. 12. Henr. quodl. 1. q. 17. & quodl. 10 q. 10. Baſſol. in 3. d. 25. Argent. in 2. d. 25. art. 2.

cauſa rei tenentur, quod peccauerint, quia peccare voluerint.

Affirm. ſent. argumenta. Deinde, quia ſatis eſt ſi intellectus iudicet, aut etiam ſolum apprehēdat, in actione peccati eſſe aliquid vtilitatis, aut voluptatis, vt voluntas alliciatur ad peccandum, cuiuſmodi iudicium, aut apprehenſio non continet vllum errorem intellectus, ſeu falſitatem, vt qui eius ductu peccant, ex ignorantia peccare dici poſſint.

Tertio quia cum plena ſcientia & vniuerſalium & ſingularium rerum, quæ voluntati proponuntur, & omnium circumſtantiarum cuiuſque actionis, datur in voluntate libertas tum contraria agendi, tum etiam agendi & non agendi, ac proinde pluribus modis peccandi: poteſt igitur dari peccatum in voluntate ſine vlla ignorantia in intellectu.

Cap. 2. His rationibus addunt auctoritatem, non modo humanarum, ſed etiā diuerſarum ſcripturarum. Ariſtot. enim 2. Ethicorum docet ſcientiam de moribus parum aut nihil valere ad virtutem, quod non dixiſſet, ſi cum perfecta ſcientia dari non poſſet peccatum contra bonos mores. Diuus quoq; Auguſtinus multis in locis ait homines ſæpe peccare contra conſcientiam: ſentit ergo nos peccare poſſe contra exactam ſcientiam. Conuentus etiam Pariſienſis nonnulla decreuit communi conſenſu in hanc ſententiam, nempe errorem eſſe ſi quis dicat, ratione exiſtente recta, neceſſario voluntatem eſſe rectam, & illud, erroris quoque notandum eſſe eum, qui aſſerat poſt concluſionem ſyllogiſmi deliberatiui de agendo vel non agendo, voluntatem nō poſſe in oppoſitum. Denique Lucæ 12. ait Dominus: *Seruus qui cognouit voluntatem Domini ſui, & non fecit ſecundum voluntatem eius, vapulabit multis.* Et Iacobi 4. dicitur *ſcienti bonum facere, & non facienti peccatum eſt illi.* Ex quib. locis & aliis compluribus perſpicuum videtur dari poſſe peccatum in voluntate ſine ignorantia in intellectu.

Citantur hi art. Pariſien à Scoto, & aliis.

Addunt & factum in Angelis, qui peccauerunt, & in protoparente, cum primum tranſgreſſus eſt diuinum præceptum. Neq; enim in eo actu felicitatis naturalis, in qua & Angeli ante peccatum, & primus homo in ſtatu originalis iuſtitiæ fuit, præcedere potuit primum peccatum ignorantia, cum hæc ad miſeriam pertineat, quæ peccatum ſecuta eſt.

Negatiua ſent. Caiet. & Conrad. eod. loco & Capr. in 3. d. 36. q. 1. Communior tamen Theologorum ſententia eſt, non poſſe dari peccatum in voluntate ſine aliqua ignorantia, aut inconſideratione in intellectu. Eamque tenet Diuus Th. 1. 2. q. 77. art 2. & aliis plerīſque locis, & eius doctrinæ ſectatores, Durandus item 2. d. 5. q. 1. & alii plurimi, quam his argumentis nituntur probare.

Argumenta. De diuin. nomin. c. 4. Primum, quia (vt D. Thomas argumentatur) voluntas, cū peccat, non poteſt appetere malum, vt malum eſt, nemo enim reſpiciens ad malum operatur, vt Dionyſ. ait: neceſſe eſt igitur, vt quidquid peccando appetitur, ſimpliciter quidem malum ſit, ſed tamen appetatur, quatenus non ſimpliciter ſed modo aliquo bonum eſt, h. e. vtile aut delectabile: ſi quidem, quatenus honeſtum, nihil mali appetitur: at nemo ſine peccato appetere poteſt, id, quod ſimpliciter malū eſt, etiamſi modo aliquo ſit bonum, niſi præcedente errore aliquo, aut inconſideratione, in intellectu, iudicante illud appetendum eſſe.

Deinde, quia nemo ea ſola ratione peccat, quia intellectus iudicat actionem hanc vel illam prauam eſſe bonam ſiue conuenientem ad hoc vel illud obtinendum, ſed quia iudicat eſſe bonam ſuppoſito, à quo exerceetur: nunquam enim bonum appetitur, niſi ſit aut putetur eſſe conueniens ipſi appetenti, iuxta illud Ariſtotelis 8 Eth. c. 2. *Amabile bonum, vnicuiq; autem proprium*; at hoc iudicium ſemper eſt erroneum, ſeu falſum, aut inconſideratum.

Tertio, quia ad bonam actionem opus eſt imperio prudentiæ, quæ eſt omnium bonarū actionum norma, ergo pari ratione in omni actione praua cernitur imperium imprudentiæ, hoc autem ſemper eſt coniunctum cum aliquo errore, aut inconſideratione.

Poſtremo idem confirmant ex Ariſt. 7. Eth. cap. 3. dicentem, opinionem diſtantem, quid hic & nunc agendum ſit, eſſe dominā noſtrorum actuum; dictare autem, ſeu iudicare faciendum eſſe id, quod facere non licet, ſemper eſt erroneum.

Examinantur vtriuſq; ſententiæ fundamenta.

SECTIO II.

Prioris ſent. fundamentū eſt, non determinari voluntat. ab intellectu.

IN hac igitur tantorum virorum controuerſia, pro priori quidem ſententia animaduertendum eſt, totum eius fundamentum in eo conſiſtere quod voluntas non determinatur ab intellectu, vt ſuperius oſtenſum eſt, ſed potius ipſa illum determinat ad alteram oppoſitionis partem, vt etiam Ariſtoteles hoc capite & capite 5. docet. Cum ergo res ita habeat, perſpicuum eſt, etiamſi ab intellectu depellatur omnis ignorantia, & inconſideratio, nunquam tamen intellectum determinatum eſſe voluntatem ad alteram partem oppoſitionis, ſemper enim voluntas manebit indifferēs ad vtrāuis: determinaret autem

item illam manifeſte, ſi ex omni recto iudicio intellectus (*hoc eſt, ab omni ignorantia & inconſideratione libero*) ſequeretur neceſſario rectus voluntatis actus, id eſt, bonus moraliter, ita vt eo iudicio poſito nullus poſſet moraliter male operari.

Quæ ſint ſatis ad omnẽ depellendam ignor.

Poſſe autem depelli ab intellectu omnem ignorantiam & inconſiderationem, quæ malum actum præcedunt, ex eo patet, quia ad id ſatis ſunt duo præſidia tam naturæ, quam gratiæ, quæ nulli denegantur. Vnum eſt duplicis notitię: alterum vnius conſiderationis, ſeu ponderationis. Nam ſi quis cognoſcat genus peccati, quod committendum offertur eiuſque grauitatem, & cõſequentem reatum: deinde videat actum committendum ad illud peccati genus pertinere: poſtremo conſideret, quam ſit minor vtilitas, aut voluptas actus committendi, qua voluntas allicitur, quam grauitas culpæ & conſequentis reatus, quo deterretur, depulſa iam erit omnis ignorantia, & conſideratio, quæ actum malũ præcedere poſſunt. Nulla enim iam erit cognitio aut conſideratio, quam voluntas ſibi defuiſſe cauſetur ex parte intellectus, eiuſque ſuperni auxilii, quo Deus cum illo concurrit, etiamſi alia plurima ignoret, & ea inter ſeipſa non conferat. Atqui nemo eſt, qui non ſæpe experiatur in ſeipſo hanc duplicem cognitionem, & vnicam conſiderationem, ſeu ponderationem, præſertim cum in ea occaſione tẽtatur, qua vacuus eſt paſſionibus, aut leui aliqua tangitur.

Tria notantur in huius ſent. arg.

Tria tamen ſunt, quæ in argumentis pro ea ſententia propoſitis, notari poſſunt. Vnum eſt non recte dici in ſecundo ſolam apprehẽſionem intellectus ſatis eſſe, vt voluntas ducatur ad appetendum, neque opus eſſe iudicio bonitatis ſeu conuenientiæ rei appetẽdæ: id enim falſum eſſe nunc ſupponatur, inferius oſtendendum. Alterum eſt illud Ariſtotelis ex ſecundo Ethicorum, non omnino ad rem eſſe, ſiquidem Ariſtoteles non loquitur in ea re de ſcientia, ſeu notitia ſingulari, ſed vniuerſali, qualis eſt ſcientia moralis; hæc enim aut parum iuuat ad bonos mores, aut etiam nihil, ſi voluntas cum doctrina non concurrat: proportione tamen ſeruata, ea ratione ad ſingularem notitiam accommodari poteſt quia neq; ita quicquam prodeſt, ſi voluntas auerſa ſit. Tertium eſt illud de peccato Angelorum, & prima tranſgreſſione primi parentis, poſterioris ſententiæ defenſoribus non placere. Multi enim ſunt, qui, etſi cõcedunt nõ præceſſiſſe peccata illa ignorantiam illius duplicis notitiæ quam diximus, aſtruunt tamen præceſſiſſe conſiderationem, ſeu defectum illius ponderationis, quam addidimus: in An-

A gelis quidem, quia peccauerint occupati affectu propriæ excellentiæ: in primo autem parente, quia affectu inuitantis vxoris. Verum tamẽ cum defectus conſiderationis, aut negligentia quædam ſit quæ peccatum eſt, aut alia ratione ad defectum aliquem illius felicitatis pertineat: non dubium eſt, quin prior ſententia ea ratione in hac re ſit præferenda poſteriori quo plus felicitatis tribuit illis ſtatibus, & plus culpæ (*vt par eſt,*) iis pec-

B catis, quæ in eis commiſſa ſunt, præſertim cum propter illa grauiſſimæ pœnæ inflictæ ſint.

Varii modi defendendi poſteriorem ſent.

Pro opinione autem poſteriori operæ pretium eſt videre, quam multis modis ea defendi ſoleat à ſectatoribus D. Tho. quem quaſi illius patronum ſcholaſtici agnoſcunt. Alii enim dicunt, cum D. Th docet non dari peccatum in voluntate, niſi præcedat falſum aliquod iudicium, aut ſaltem inconſideratio,

Primo; vt plurimum præire peccato intellectus errorẽ. Reiicitur.

C intelligendum id eſſe vt plurimum, qua intelligentia argumentis ſuperioris ſententiæ facile reſpondent. Verum hæc eorum expoſitio neque congruit cum ipſa concluſione D. Tho. ſæpius vniuerſe & ſine vlla exceptione aſſerta, adeo vt eam in illis etiam felicibus Angelorum, & primi hominis ſtatibus, veram eſſe velit: neque etiam cohæret cum ratione, qua illa probatur. Si enim verum eſt nunquam malum appeti, niſi apprehendatur ſub

D ratione alicuius boni, neque vnquam malum apprehendi vt bonum, niſi falſo, & ignoranti iudicio neceſſario efficitur, nunquam omnino ex eius ſententia dari actum malum in voluntate, quin detur in intellectu falſum, & deceptorium iudicium, aut inconſideratio.

Præoccupatur reſponſio.

Et quamquam ab his reſpõderi poſſit D. Th. in loco citato quæſtionis 77. non agere niſi de peccatis ex paſſione commiſſis, vt patet ex titulo eius articulo, in quo quæritur: *Vtrum*

E *ratio ſuperari poſſit à paſſione, contra ſuam ſcientiam*, hoc eſt contra rectum iudicium, idq; etiam colligatur ex veteri illa quæſtione eo loco repetita, in qua Socrates ſentiebat tantam eſſe vim ſcientiæ practicæ iudicantis hoc vel illud eſſe faciendum, vt nulla paſſio ei poſſet reſiſtere: tamen quæſtione ſequenti art. 7. ad primum, plane ſe Diuus Thom. explicat aſſerens in omni peccato, etiam ex malitia commiſſo (*in quo nulla videtur eſſe ratio ignorantiæ*)

F reuera ignorantia laborari. Quanquam enim ſciatur, peccatum eſſe id, quod committitur, tam in generali, quam in particulari, tamen ſemper in eo cernitur aliqua ignorantia, quia non conſideratur maius malũ eſſe, quod peccando incurritur, quam bonum, quod reſiſtendo obtinetur. Quod quo pacto verum ſit, paulo poſt patebit.

Alii

Secundus modus. Vide Codub. lib. 2. q. 13.

Alij volunt D. Th. vniuerſe quidem loqui vt nunc oſtenſum eſt; ſed vt ſe argumentis oppoſitæ ſententiæ defendant, vtuntur ratione illa, quæ ſecundo loco pro ſententia illius propoſita eſt, credentes voluntatē nunquam labi in peccatum niſi cum ſequitur intellectū iudicantem hoc, vel illud hic & nunc, omnibuſque conſideratis, tanquam ſimpliciter bonum huc ſuppoſito eſſe faciendum, vel non faciendum: cum tamen non ſit illi bonū ſimpliciter, licet ſit bonum ad hoc vel illud, veluti ad diuitias comparandas, aut ad honores obtinēdos. Quod iudicium eorum nōnulli appellant practice practicum, quia abſolutum eſt, & de re omnino determinata, determinatis etiam circumſtantiis, vt loci, & temporis, ac modi agendi. Sed neque hi recte ſentiunt oſtendimus enim ſuperiori quæſtione etſi ad agendum libere, aut libere ab actione abſtinendum, neceſſariū eſt iudicium de re particulari hic & nunc agenda, aut non agenda: tamen non neceſſe eſſe, vt illud ſit abſolutum, in quo falſitas eſſe poteſt: ſed ſatis eſſe, ſi ſit conditionatum, in quo poteſt, non eſſe falſitas.

Falſo eum niti fund.

Tertius.

Ita Capr. Caiet. & Cōrad. locis citatis.

Alij deinde plura, quam hi, requirentes, non ex quocunque falſo iudicio aut inconſideratione, ſed ex iudicio imperatiuo, rem vniuerſe oſtendere conantur. Dicunt enim ante omnem actum liberum, ſeu bonus, ſeu malus ſit præcedere in intellectu imperium eius actus. Vnde cum omne imperium includat iudicium abſolutum (*qui enim dicit, fac hoc,* aut, *ne facias, abſolute & ſine conditione iudicat id faciendum eſſe, aut non faciendum*) colligunt illi nunquam elici actum malum à voluntate, niſi præcedente peruerſo iudicio intellectus, aut in conſideratione aliqua. Hæc tamen explicatio longius aberrat à vero, quam ſuperior. Nam imperium intellectus, quo aliquis actus voluntatis imperari dicitur, pendet ab alio voluntatis actu præcedente, quo abſolute mouetur intellectus ad illum imperandum, ſeu intimandum: is autem prior actus voluntatis non poteſt non eſſe malus, cū moueat ad imperandum malum: quare, cum non procedatur in infinitum in quærendis retro malis actibus voluntatis præcedentibus, ſed neceſſario veniatur ad aliquem malum, qui non eliciatur à voluntate, præcedente in ea alio priori malo: efficitur, vt ſaltem ille non eliciatur præcedente in intellectu vllo iudicio imperatiuo. Adde, quod in actibus expreſſe deliberatis nūquam intellectus concludit imperatiue ſyllogiſmū deliberatiuū, ſed oſtenſiue tam in bonis, quā in malis: cum omnis concluſio indicatiua ſit, non imperatiua: id autem ſat eſt, vt voluntas amplectatur, aut reiiciat id, quod concluſum eſt: neque ad id neceſſarium eſt imperium, ſiue imperatiua intimatio, niſi ad executionem inferiorum facultatum, aut ad eliciendum alium vlteriorem actum voluntatis, vt inferius patebit. Quod autem dicimus de actibus expreſſe deliberatis, intelligendum pari ratione eſt de deliberatis virtute. Accedit illud quod diximus de iudicio conditionato, quod ſatis eſſe oſtendimus, ſiue ad bonos voluntatis actus, ſiue ad vitioſos: quod iudicium longius abeſt ab imperatiuo, quam indicatiuum, ſiue oſtenſiuum tantum.

Longius à vero abeſſe hoc fund.

Quartus mod.

Alij arctius adhuc reducunt ſententiam D. Tho. ad iudicium imperatiuum prudentiale, ſeu (*quod idem eſt*) ſupponens appetitu rectum. Sed contra hos illud obiici poteſt, non videri tribuendum eum ſenſum D. Th. in re præſertim adeo graui & controuerſa, cum pene per ſe notum ſit non eſſe admittendum, nec niſi ferme pueriliter in hac quæſtione adhiberi poſſit. Id enim nihil eſt aliud, quam dicere, non poſſe dari actum malum in voluntate præcedente iudicio prudentiali in intellectu, ſed neceſſario præcedere debere imprudens iudicium: quis enim de hac re dubitet? Accedit, quod 1.2.q.78. citata, art.1. ad 1. ipſe D. Th. reducit ignorantiam omnis peccati ad ignorantiam ſcientiæ, non ad ignorantiam prudentiæ, ſeu ad imprudentiam, vt luce clarius eſt, cum dicat in omni peccante præcedere defectum ſcientiæ. Deniq; contra hanc explicationē pugnat illud de iudicio imperatiuo, qualecunque ſit, quod in ſuperiori damnatum eſt.

Indignū eum eſſe mente D. Th.

In quonam ſenſu vera ſit poſterior, communiorque ſententia?

SECTIO III.

Duplex ignorantia formalis, & interpretatiua.

VT igitur in re difficili aliquid dicamus quod cum grauiſſima D. Thom. autoritate congruat, atque adeo cum Ariſtotelica ſentētia, quam eandem eſſe exiſtimamus, diſtinguenda nobis primum videtur ignorantia in formalem, & interpretatiuam: vt formalis dicatur defectus ſcientiæ, hoc eſt veræ cognitionis, interpretatiua autem defectus cōſiderationis, aut eius efficaciæ: ita vt ignorātia interpretatiua complectatur duas quaſi ſpecies: vnam, quæ ſit defectus conſiderationis, ſeu ponderationis maioris mali, quod incurritur quam ſit vtilitas aut iucunditas, quæ percipitur: altera quæ ſit defectus efficaciæ huius conſiderationis: ſæpe enim intellectus adeo inefficaciter confert malum quod peccando incurritur, cum bono, quod obtine-

obtinetur, vt videatur eam collationem non facere. Nam etſi is, qui hanc cōſiderationem non habet, aut inefficaciter habet, ſcire poſſit, aut etiā ſciat, nec ſolum habitu, ſed etiam actu, maius eſſe malum, quod incurritur, quam bonum, quod obtinetur; tamen perinde voluntas ſe gerit in ea re, ac ſi id ignoraret, aut non conſideraret.

Nō vult ſemper D. Th. quipeccat habere formalē ignor. ſed ſaltem interpret.

Iuxta hanc ergo diſtinctionem facile eſt oſtendere, ſic eſſe intelligendā, aut certe intelligi poſſe Diui Thomæ, communioremque grauiorum autorum ſententiam. Neq; enim, ſi de formali ignorantia intelligatur, verum eſſe pōt, quod ille ait in quæſtione citata, omneſq; vidētur probare, nullum malū committi poſſe, niſi percipiatur ſub ratione boni, quod eſt falſum iudicium: quandoquidē hoc iudicium non cernitur formaliter in omni peccato, quia nec in peccato Angelorum, nec in tranſgreſſione primi hominis, quem Paulus deceptum non eſſe in præuaricatione aſſerit, neq; etiam iis, qui exercitati ſunt in motib. animæ cognoſcendis, ſi quando ſunt paſſionibus vacui, aut leuiter iis tangūtur, vt ſuperius diximus: & tamen verū eſt, ſi de interpretatiua intelligatur, vt in moralib. intelligi ſæpe neceſſe eſt. Qui enim tentati prædictam conſiderationem in re tanti momenti nō habent, aut inefficaciter habent merito cēſendi ſunt ignorare actum illum vel in genere, vel in indiuiduo eſſe malum, vel certe ignorare maius eſſe malum peccare, quam vtilitate, aut voluptate peccati priuari. Nam & eos, qui poſtquam conferunt malum cum bono, nihilominus peccant, quia veluti apertis oculis ſe dant præcipites in peccatum, potius interpretari oportet carere in ea re conſiderationis vſu, quā ſcientes, aduertenteſq; id facere; vt ſi quis nimis intētus in rem aliquam apertis oculis in foueam incidat. Id quod Ariſt. li. 1. Ethicorum cap. 3. ſapienter docet, dum ait, incontinentes cum propter ſcientiam, rectūque iudicium, quod de vniuerſalibus habent, profitentur ſe rectum dictamen habere de ſingularibus actionibus, aut re vera non habere de iis rectum iudicium; aut ſi habēt, non eſſe illud rectum cenſendum in materia morali, quæ tota dirigitur ad rectas actiones, à quibus illi animo auerſi ſunt, nec de actibus virtutum aliter loquuntur, quam temulenti, cum carmina Empedoclis, graueſq; eius ſententias proferunt. Sic enim intelligendus eſt Ariſtotelico loco, cum de vltima enuntiatione practici ſyllogiſmi, quam continens quaſi doctus, & ſciens colligit, ſic ait, *Hanc aut non habet, qui in paſſione eſt: aut certe ſic habet, vt etiam habere non ſit ſcire, ſed ebriorum more dicere Empedoclis carmina,*

1. Tim. 2.

Itaque, vt in forma colligatur reſponſio ad quæſtionem propoſitam, dicendum eſt, non eſſe neceſſe ante omnem actum voluntatis præcedere vllam ignorantiam formalem, ſed aut formalem, aut interpretatiuam: atque in hoc poſteriori ſenſu negatiuam quæſtionis partem eſſe veram. Quod ſi ſermo ſit de ſola ignorantia formali, tunc veram eſſe primam Thomiſtarū expoſitionem, qua dicunt eam partem eſſe veram vt plurimum, quandoquidem ante omnia peccata, quæ ex ignorantia committuntur, perſpicue præcedit aliqua ignorantia, ex qua illa oriuntur: quæ autem committuntur ex paſſione, (*quorum multitudo apud nos eſt omnium maxima*) maxima quoque ex parte admiſtam habent præcedentem ignorantiam, corrumpente nimirum vt plurimum paſſione rectum iudicium: quę deniq; ex pura malitia perpetrantur, hoc eſt, ſine vlla formali ignorantia, aut inconſideratione; aut etiam paſſione iudicium corrumpente, rariſſima ſunt apud nos; etſi probabilius ſit hoc peccatorum genere peccaſſe primum hominem, & multo probabilius Angelos, qui ceciderunt. Id quod ad maiorem eorum interpretatiuā inconſiderationē referri poteſt, quod maiorem lucem habuerint, quam ij de quib. Iſaias cap 42. ſic ait, *Quis cæcus, niſi ſeruus meus? & ſurdus, niſi ad quem nuntios meos miſi? Quis cœcus, niſi qui venundatus eſt? & quis cæcus, niſi ſeruus Domini? qui vides multa, nonne cuſtodies? qui apertas habes aures, nonne audies?* Vnde & Aug. in paruis ſoliloquiis cap. 34. *Miſeri, qui neſciunt, quid amittant, & miſeriores vtique, qui ſciunt quid amittunt, qui cadunt apertis oculis, & deſcendunt in infernum videntes.*

Deciſio quæ. initio propoſita.

Non dari malum actum in voluntate ſine formali ignorantia conſequente in intellectu.

Sectio IV.

SI vero quæſtio intelligatur non de ignorantia præcedente actum voluntatis, ſed conſequente, (nam & hunc ſenſum admittit quæſtionis titulus) vniuerſe dicēdum eſt, nullum actum malum dari in voluntate ſine formali ignorantia in intellectu. Putamus enim iam dudum neceſſario dicendum eſſe, quandocunq; voluntas malum eligit, (*tametſi ſub ratione alicuius boni, aut veri, aut apparentis*) ſemper in intellectu conſequi iudicium abſolutum, quo actum voluntatis approbet, atque adeo exequendum præcipiat, ſi is actus efficax eſt, ac tendit in exercitium alicuius actus vlterioris; vt eſt actus, quo voluntas eligit exercitiū alicuius operis externi, aut motionem membrorum, ſubiectarum ve ſibi potentia-

Aſſertio.

Semper electionem ſequitur actus intellect. ſaltem approbatiuus,

tentia

tentiarum; ita vt etſi ante iudicaſſet melius A fore, ſi voluntas oppoſitum eligeret, tamen eo ipſo, quod voluntas hoc vel illud eligit ſimul etiam determinetur intellectus ad illud approbandum. Vnde fit, vt cum actus voluntatis eſt malus, neceſſario iudicium approbatiuum illius ſit erroneum, ſeu falſum.

Rem autem hoc pacto ſe habere ex eo primum patet; quia quemadmodum poſitis pnuntiatis per ſe notis non poteſt intellectus contemplatiuus nõ aſſentiri concluſionibus, B quæ ex illis deducuntur: ita poſitis bonis per ſe intentis (*ſeu vera illa ſint, ſeu apparentia*) non poteſt intellectus practicus non approbare actus voluntatis, ſeu elicitos, ſeu imperatos, qui ab illa diriguntur. Neque obſtat, quod aliquando intellectus videtur reprobare id, quod voluntas amplexus eſt, aut probare, quod illa reiicit. Si enim voluntas adhuc perſiſtit in eodem actu abſoluto, reprobatio illa, aut approbatio intellectus, quæ videtur pugnare cum actu voluntatis, non pugnat abſolute, cum re vera, ſi introſpiciatur, conditionate tantum ſe opponat oppoſito, abſolutoq; iudicio. Quo pacto in ipſa etiam voluntate aliquando videntur eſſe repugnantes actus, vt cum Sapiens de homine pigro dicit, *Vult & non vult piger*, laborare ſcilicet: nec tamen ſunt repugnantes, non enim vult abſolute & efficaciter velleitate tamen quadam & conditionate vult, vellet enim laborare, ſi labor ei moleſtus non eſſet. Itaq; cum voluntas ad aliquem actum malum ſe determinat, optaret quidem intellectus illum nõ approbare, nec re vera approbaret, ſi volũtas id, quod ipſe ante iudicabat, amplecteretur: at quando contra ab ea factum eſt, non potuit ille factum non approbare. Id quod Paulus indutus perſonam peccatoris docet, cum ait, *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati*, hoc eſt, trahentẽ me, vt approbem id, quod lex mentis reprobabat.

Praeuenitur obiectio.

Prou. 13.

Rom. 7.

Deinde non recte videretur conſulere autor naturæ liberis actibus voluntatis, niſi dediſſet intellectui propẽſionem naturalem ad approbandum ſimpliciter, & abſolute, quidquid illa ſimpliciter & abſolute vellet; licet antequam ea ſe determinaret, illi ſe opponeret iuxta ſanas agendi regulas. Niſi n. hæ potentiæ hoc pacto conuenirent, non dubium, quin moleſta, & impedita eſſet rationali creaturæ earũ ſocietas. Id quod Bernar. innuit in libro de libero arbitrio, *Eſt ratio*, inquit, *data voluntati, vt inſtruat illam, nõ vt deſtruat*. Nam quemadmodum ille mox ſubdit, [*Deſtrueret autem, ſi neceſſitatem vllã imponeret quominus pro arbitrio ſuo ſeſe volueret,*] ita par eſt adiungere: moleſtam & laborioſam ei futuram intellectus ſocietatem, ſi illa pro poteſtate ſua ſe determinante ad hanc vel illam partem intellectus cum ea non conueniret.

Tertio, quia voluntas nunquam ſe determinat ad hanc vel illam partẽ oppoſitionis, niſi præcedente aliquo iudicio intellectus vel abſoluto, vel conditionato, quod ſequatur, vt ſupra dictum eſt, ſi ergo ſequitur abſolutum, illud idẽ conuertatur neceſſe eſt directiuo in approbatiuum: (*neq; enim poteſt intellectus non approbare, quod abſolute faciendum iudicauit*) ſin autem ſequitur conditionatum, conſequens eſt, vt poſita iam electione illud ex conditionato mutetur in abſolutum. Verbi cauſa, ſi dictante abſolute intellectu hominis impbi committendum hic & nunc eſſe peccatũ, nihilominus eius voluntas ſequatur iudicium illud conditionatũ, quo intellectus ſimul dictabat non eſſe eiuſmodi peccatum commit- C tendum, ſi parendum eſſet Deo prohibenti: mutato vtiq; fine peccatoris ex malo in bonũ conſequens eſt, vt iudicium ea de re conditionatum, poſita iam in actu voluntate parẽdi Deo, tranſeat in abſolutum.

Vt iudiciũ directiuum tranſeat in approbatiu. & conditionatum in abſolut.

Accedit etiam ratio, quæ deſumi poteſt ex Ariſtotele 3. Ethicorum cap. 5. cum ait, *Qualis vnuſquiſque eſt, talis ei videtur finis*, & 2. Rhetoricorum ad Theodecten c. 1. cum ſcribit. *Amantibus, & obedientibus non eadem vi-* D *dentur*. Eſt n horum locorum, & aliorum ſimilium ſententia, iudicium intellectus ſequi affectum appetitus. Quod ſi iam tunc, cum voluntas nondũ ſtatuit, quid ſequatur ſed ſolũ inclinat in alteram oppoſitionis partẽ, intellectus quoq; ad eandem approbandam propendet, & eius rei gratia ſcrutatur rationes, quib. illi obſequatur, quãto propenſius inclinabit ad approbandũ eius actum iã abſolutum, & derminatum. Vſque adeo hoc certum E eſt, vt ex ſolo malitiæ cõtagio intellectus fiat cœcus iuxta illud Sapientiæ 2. *Excæcauit enim illos malitia eorum*. Quod ſi malitia, quæ maxime ex omnibus cauſis peccati oculata videtur eſſe, cœcum reddit intellectum, quanto magis illud excæcabit paſſionis perturbatio? Quãquam Sapiens eo loco accipit malitiam pro quocunque malo actu, aut effectu peccatricis voluntatis. Quin etiam eo ſerpit corruptio intellectus à malo actu, aut affectu ap- F petitus ſiue ſenſitiui, ſiue rationalis, cauſata, vt etiam lædere poſſit, & ſæpe lædat eius iudicium circa ipſa prima rerum agendarum principia, liberis alioqui exiſtentibus intellectu, & voluntate. Id quod Theologi docent, & ſæpius Ariſtoteles 3. 6. & 7. libro Ethicorum ſatis innuit: tantamque differentiam in æſtimatione boni, & mali moralis eſſe ait

Intellectus ſequitur, vt affectum, ſic & abſolutũ actũ volunt.

Corruptio à volunt. profecta lædit intellectum eo circa prima princ. practi.

Cap. 5. libro I. eiuſdem operis in diuerſis nimirum Rebuſpublicis, vt ea non natura, ſed lege poſitiua conſtituta eſſe videantur: quod compluribus exemplis facile oſtendi poteſt.

Solut. arg. poſiti ſup. q. ſect lit. B. Ex his ergo facile ſoluitur vltimum argumentũ eius ſententiæ, quæ in ſuperiori quæſtione refutata eſt, cuius cauſa præſentem diſputationem ſuſcepimus. Dicendum eſt enim, duo illa Ariſtotelis, & diuinæ Sapientiæ loca tribus modis poſſe intelligi, & omnibus vere ac proprie. *Triplex ſenſus locor. ſacræ ſcript. & Ariſt.* Vno, ſi intelligantur de ignorantia formali antecedente malum voluntatis actũ, non tamen ſemper, ſed vt plurimum. Altero de ignorantia antecedente, formali tamen, vel interpretatiua, quæ ſemper præcedit. Tertio de ignorantia, quæ ſemper conſequitur malam voluntatis operationem. *Tertius germanior.* Atque hic tertius ſenſus germanior videtur eſſe, cum vterq; locus de homine, qui iam malus eſt, & male agit, aperte loquatur: non de eo, qui vel temporis, vel naturæ ordine futurus eſt malus, aut male acturus, vt ſenſus ſit: Omnis, qui male operatur, imprudenter agit, etſi maxime ſibi in ea re videatur prudens. Huiuſmodi enim exiſtimata prudentia ſemper erroneum iudicium includit, nempe abſolutum de re mala ſimpliciter, tanquam bona ſimpliciter, quia ſimpliciter approbatur ab eo, qui peccat. *Locis citatis ſect. 1.* Scotus, & alij complures nec de ignorantia præcedente, nec de conſequente intelligunt eadem loca, & alia ſimilia, ſed de errore vitæ, vt aiunt, vt in eis ſignificetur non ignorantia, & error cognitionis, ac iudicij, ſed ipſius electionis, quæ eſt actus voluntatis: vt iis in locis dicantur non bene eligere, qui operantur malum. Sed, cum ignorantia ad intellectum pertineat, ad quem pertinet oppoſita ſcientia, ſeu certa cognitio, quælibet præcedentium expoſitionum magis congruit iis, & ſimilibus pronuntiatis, magiſque ad rem eſt in hac diſputatione, quã hæc Scoti. Cœtera, quæ in eodem argumento adduntur, ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facillime intelligi poſſunt.

Num voluntas ſeipſam determinet ad omnes actus liberos?

QVÆSTIO V.

Argumenta, quæ aſtruunt non poſſe illam ſe ipſam determinare ad actus primos, idq; videri ſenſiſſe D. Thomam.

SECTIO I.

Ratio dubitandi. ETSI ex ſuperioribus quæſtionibus patet cœteras potentias, quæ modo aliquo ſunt rationales ac liberæ, à voluntate determinari quoad actus liberos, ſiue quoad exercitium, ſiue quoad ſpeciem actus: non ſatis tamen inde conſtat, num illa ſe ipſam determinet ad omnes huiuſmodi actus. Quanquam enim ex prioribus actibus circa fines ſibi propoſitos ſe ipſam mouere poteſt, ac determinare ad eligenda hæc vel illa media interuentu conſilij, tamen non videtur ſe ipſam mouere poſſe, ſeu inducere, ac determinare ad primos, quos elicit circa fines tum primũ ſibi propoſitos: cum non præcedant alij priores, ex quibus diſcurrere poſſit ad eligenda media, quibus illos aſſequatur. Huiuſmodi autem ſunt primi actus operandi, aut etiam intendendi fines, qui nobis tum primum occurrunt, veluti cum primum quis peruenit ad vſum rationis, aut inchoat negotium aliquod pro re, de qua obtinenda nunquam cogitauerat. Cum enim tunc voluntas ex nullo actu priori inducta ſit ad eam rem expetendam, neceſſario quærendum videtur, quidnam illam mouerit, ac determinauerit ad eiuſmodi actum, cum ex ſe eſſet ad illum indeterminata.

Arg. Quod igitur illa ſe ipſam determinare non poſſit ad primos actus liberos, ex eo primum probatur, quia vt intellectus eſt pura potentia ad omnes actus intelligendi, ita & voluntas ad omnes actus volendi: atqui intellectus non ſe determinat ad primos actus aſſentiendi, qui ſunt actus approbandi prima principia, ſed à primo autore naturæ ad eorum aſſenſum determinatur: ergo nec volũtas ad primos ſuos actus, appetendi nempe bonum, vt bonum eſt, ſummumque bonum, ac demum omnes fines, quandocunque non appetuntur propter alios fines, ſed eſt etiam ab autore naturæ determinata ad eorum appetitionem.

Deinde, quia omnes actus liberi cadunt ſub electionem, vt Ariſtoteles ſæpe ait: cum igitur omnis actus, qui cadit ſub electionem, cadat etiam ſub conſilium, cuius interuentu fit electio: primi vero actus voluntatis non cadant ſub conſilium, quia in omni conſilio ſupponitur aliquis actus voluntatis prior, quo intenditur finis in conſultatione propoſitus, ad quem obtinendum facienda eſt mediorum electio: ſequitur, vt primi actus voluntatis non cadant ſub eius determinationem.

Poſtremo, quia voluntas non poteſt ſe ipſam determinare, ad eum actum, ad quem erat in potentia, niſi ſe ipſam mouet ad illum exercendum: (ſiquidem mouere ſe nihil eſt aliud, quam ſe è potentia in actum reducere) cum ergo ipſa non poſſit ſimul eſſe

mouens

mouens,& mota, niſi quatenus per aliquem priorem actum mouet, & per ſe ipſam ſuſcipit motum vlteriorem; (*hoc enim pacto duntaxat poteſt in ea dari diſtinctio mouentis, & moti*) fieri nõ poteſt, vt illa ſe ipſam moueat ad primos actus, ac proinde ſe ad eos determinet.

Sentent. D. Thomæ.

Diuus Tho. 1. 2. q. 9. art. 4. hanc negatiuam quęſtionis partem amplecti videtur. Ait enim voluntatem non mouere ſe ad primos actus, ſed à principio extrinſeco moueri, ab obiecto quidem quoad ſpecificationem, à Deo autem quoad exercitium. Eius ſententiam ipſius ſectatores varie exponunt, vt illam ab argumẽtis Scoti, Henrici, & aliorum complurium defendant.

q. 1. ar. 3. ad 8. contra 5. concl. q. 2. art. 3. ad arg. & Hen. Scot.

Capreolus enim in 2. d. 24. & 25. exiſtimat voluntatem ex opinione D. Thomæ mere paſſiue ſe habere ad primos actus, aut ſi non ſe habet omnino paſſiue, aliquid recipere à Deo, quo poſſit primos actus elicere, idque ad Deum pertinere, quia eſt naturæ autor: neq; id eſſe miraculum, quia ordinarium eſt, nec aliter fieri poteſt, quemadmodum non eſt miraculum creatio animæ rationalis, quæ ad generationem hominis omnino eſt neceſſaria. Probatque expoſitionem hanc, ac ſententiam ſuam, ex eo potiſſimum, quia voluntas ante actum primum, aut antequam recipiat aliquid, quo eliciat primum actum, non eſt in actu primo, quo aliquem actum poſſit producere.

Caietanus in locum citatum D. Thomæ, Ferrarienſis in tertium contra gentes ad cap. 89. & alii Thomiſtæ, ſic exponunt D. Thomã, vt non credant eum putaſſe voluntatem ſe habere mere paſſiue ad primos actus ſuos; ſed propterea dixiſſe illos eſſe à Deo, quia Deus ſpeciali quadam ratione, mediante voluntate tanquam naturæ autor eos effectiue producit: quo fere modo grauia, & leuia à generatibus mouentur, concurrentibus etiam ipſis grauibus, & leuibus ad ſuos motus effectiue quidem, ſed quaſi inſtrumẽtaliter, cauſandos. Quanquam inter eos hoc diſcrimen eſt, quod alii exiſtimant voluntatem concurrere ad eos motus & phyſice, (hoc eſt vere effectiue) & moraliter, alii autem phyſice, ſed non moraliter, quia non præcedente conſilio.

Vera quæſtionis reſolutio.

SECTIO II.

Aſſertio quadrimembris.

DICENDVM eſt tamen etſi voluntas non ſe mouet ad primos actus liberos motu excitatiuo, ſed à Deo tanquam naturæ, aut gratiæ autore, tamen mouere ſe ad illos, quẽadmodum & ad cæteros non primos, motu determinatiuo, nec D. Thomam ab hac ſententia alienum eſſe, ſed potius hoc pacto exponendum.

Aliud eſt mouere volunt. atq; eam determinare.

Pro intelligentia primæ partis aduertendũ eſt, aliud eſſe mouere voluntatem (*ſi proprie loquendum eſt*) aliud eã determinare ad alteram oppoſitionis partem. Multa enim mouẽt voluntatem, quæ illam non determinant, vt obiecta, quæ illi ab intellectu, & ſenſib. etiã mediante intellectu proponuntur, ſuaſiones etiam, quæ afferuntur, vt illa aliquid amplectatur, aut reiiciat, cauſæ quoq; naturales, quæ varios affectus, aut ſpõtaneos, gratoſque, aut moleſtos nobis ingerunt, tametſi non omnino voluntarios, vt lætitiam, mœrorem, ſpem, diffidentiam, & alios ſimiles, quos externæ cauſæ, veluti ſol aut luna, imprimunt, vel ex ipſa corporis diſpoſitione oriuntur: Denique Deus ipſe non ſolum vt autor gratię ſæpe nos mouet illuſtrando intellectum, & commouendo affectu aliquo voluntatem, vt aliquid velimus, aut nolimus, quoad ſupernaturalem beatitudinem ſit proportionatum, ſed etiam vt autor naturę aliquando nos excitat, vt magni alicuius momenti opus, arduumve quid aggrediamur, quod ad naturalem felicitatem pertineat, aut vt malum aliquod magnum aut extraordinarium euitemus, quam diuinam motionem etiam Philoſophi agnouerunt. Nec tamen vlla huiuſmodi cauſarum motio noſtram voluntatem determinat, aut etiam determinare poteſt ad vllum actum liberum, aut liberam eius cohibitionẽ, ſuſpenſionemve, vt oſtendimus lib. 6. Itaque hæ omnes cauſæ modo aliquo diſponere poſſunt, & præparare voluntatem ad aliquem actum liberum, aut liberam actus abſtinentiam, determinare autem nõ poſſunt, cum proprium & peculiare ſit voluntatis ſeipſam determinare, quod nihil eſt aliud, quam eligere, quẽadmodum proprium, & peculiare eſt animalis comedere, ambulare, & alia huiuſmodi, quæ cauſas cum eo ad comedendum, & ambulandum concurrentes denominare non poſſunt.

Vide Ariſt. 2. magn. moral. c. 9. & lib. 7. moral. Eud. c. 17. & 18.

Cap. 2. q. 5.

Cauſæ ſuperiores vt moueant. infer.

Diximus autẽ [*Si proprie loquendum ſit*] quia cauſæ etiam ſuperiores aliquando dicuntur mouere inferiores ſibi ſubordinatas ad particularium effecta, quatenus cum eis ad illa concurrunt: verum is loquendi modus improprius eſt, cum ſenſus nõ ſit, quod motum in eis efficiat, ſed quod cum eis efficiant motum, quo ipſæ inferiores ſua effecta producunt vt lib. 5. explicatum eſt.

Ad c. 2. maxime q. 9.

1. Aſſer. pars. Non excitat volunt. à ſe ipſa ad primos actus liberos.

His ergo ſic expoſitis prima pars propoſitæ aſſertionis ex eo perſpicue conſtat, quia motus, quo ſe voluntas excitat ad elicien-

dum actum, quo alteram oppoſitionis partẽ eligat, non eſt alius, quam is, quo ipſa in extentione alicuius finis procedit ad electionẽ mediorum, neque alius fingi poteſt: hic autẽ progreſſus non cernitur inprimis in actibus liberis, vt nunc explicati ſunt, alioqui neceſſe eſſet redire retrorſum in infinitum quęrendis huiuſmodi progreſſibus.

Secunda, moueri à Deo vt autore naturæ, aut gratiæ.

Secunda pars ex eo probatur, quia ad Dei prouidentiam, ſiue vt autor eſt naturæ: ſiue vt autor gratiæ, pertinet expedire potentias omnium creaturarum, vt quæque ſuo modo proprias operationes exercere poſſit. Quo pacto per obiecta externa excitat externos ſenſus, & per externos internos, & per hos intellectum, & vtrumque appetitum. Eo etiam modo ac ordine diſpoſuit hanc rerum vniuerſitatem pro omnibus temporibus, ac momentis, vt ipſi, vel directiue, vel permiſſiue tribuendis ſit occurſus, & cõcurſus omnium rerum naturalium, quibus aliæ ab aliis excitantur. Propter quos excitandi modos ipſe etiam ſæpe, aut præter, aut ſupra naturæ ordinem per ſe ipſum, aut Angelorum miniſterio expedit, aut impedit quarundam rerum potentias, vt vel poſsint operari, vel aliarum facultates impedire. Quia vero ſolis facultatibus intellectus, & voluntatis datum eſt, vt, cum aliquem actum ediderunt, ad alios eliciendos ſe ipſæ excitare ac mouere poſſent, (*tametſi intellectus naturaliter, voluntas autem libere, vt ſupra dictum eſt*) idcirco excitatio earum ad primos actus eiſdem tribui non poteſt; ſed neceſſe eſt recurrere ad ordinem diuinæ potentiæ, quæ ſic omnia diſpoſuit, vt hæ duæ potentiæ, antequam ſeipſæ excitare poſſent ad vllum actum, ad primos eliciendos extrinſecus excitarentur. Itaq; vt intellectus habita notitia principiorum ſua ipſe naturali ſagacitate ſe mouet, ac diſcurrit ad habendam notitiam concluſionum: ad ipſam vero principiorum notitiam non ſe ipſum mouet, ſed mouetur, & excitatur ab ipſo diuinæ prouidentiæ ordine: ita voluntas poſtquam rem aliquam propter eam ipſam appetiuit (hic enim appetendi actus neceſſario eſt primus, ne in infinitum abeamus in quærendis prioribus) ex ea prima appetitione ſe excitare ac mouere poteſt ad aliquam aliam exercendam. Ad ipſam vero primam appetitionem ſe ipſam excitare non poteſt quia neceſſe foret, vt alia priore appetitione ad illam excitaretur, ſed mouetur & excitatur ab eodem ordine diuinæ prouidentiæ, quæ talem diſpoſitionem in rebus inſtituit, vt voluntati tunc primum hoc, vel illud obiectum plena aduertentia cognitum offerretur, quod ſic oblatum libere amplecti, aut reiicere poſſet.

q.3 ſect.2.

Quid ad actus malos etiã ne Deus expedit voluntatem.

A Quod ſi quis obiiciat primos huiuſmodi actus poſſe eſſe malos; ergo, ſi Deus ad illos mouet, ad peccatum vtique mouere: reſpondendum eſt Deum non mouere in hoc caſu voluntatem, ſeu (vt purius loquamur) non expedire liberum arbitrium, vt operari poſſit, quidquid malit, vt ita voluntas malos actus eliciat, ſed vt bonos, ad quos ſolum ipſa naturaliter propenſa eſt, tametſi ea pro ſua libertate malos etiam ſic ad bonos expedita, eliciat.
B Et quanquam Deus ſæpe mouet, ſiue excitat ad actus quoſdam arduos & heroicos, aut etiam naturæ facultatem ſuperantes, ad eoſque exercendos vires ſubminiſtrat, nunquam tamen quenquam determinat ad huiuſmodi etiam actus, tametſi ad eos efficaciter mouet, ad effectumq; producit, cum in iis occaſionibus id facit, in quibus præſcit vnũquemque eiuſmodi motionib. obediturum, vt dictum eſt lib. 6.

Cap. 2. q. 5.

Tertia aſſer. pars.

C Tertia pars ex ſuperioribus quæſtionibus perſpicua eſt, cum in eis probatum ſit voluntatem, nec quoad exercitium nec quoad ſpecificationem actualem, determinari ab intellectu, à quo maxime determinari videri poſſet. Itemq; ex eo probatur, quod cum ipſa vtroq; modo determinet intellectum, & alias potentias, quæ libertatem modo aliquo participant, vt etiam ex dictis conſtat, nõ poteſt ab vlla earum determinari: alioqui huiuſmo-
D di potentiæ ſe inuicem impedirent, neq; eſſet in nobis potentia vlla huius generis, quæ abſolute dominaretur cæteris, quod abſurdum eſt, & contra Ariſt. qui c. 5. proæreſim, hoc eſt, voluntatem, vt libera, & electiua eſt, dominã facit etiam ipſius intellectus, qui natura ſua ſuprema eſt potentia, quod aliter intelligi nõ poteſt, niſi quoad determinationem eius ad alteram oppoſitionis partem. Adde, quod, vt voluntas ſe ipſam determinet ad eliciendum
E actum amplectendi, aut nõ amplectendi rem propoſitam quãtumcunque propter ſe expetibilem in hac vita, ſatis eſt, ſi ea proponatur cum plena aduertentia intellectus cognoſcẽtis non eſſe neceſſe, vt tunc eliciat vllum actũ circa illam: at eam hoc modo proponi poſſe, dum ſumus in via, nec cognoſcimus ſummũ bonum, ſicuti eſt, nemo eſt, qui dubitet. Accedit, quod ſi voluntas ab alio, quam à ſe ipſa, determinaretur ad alteram oppoſitionis par-
F tem, etiamſi eſſet à Deo, non eſſent eius actus liberi, niſi reſpectu determinantis, & eligentis alteram partem, ipſaq; iam non eligeret, ſed eligenti obediret, ac proinde nõ eſſet formaliter libera, eiuſque actus non eſſent libere ab ea eliciti, ſed libere ab alio imperati, quę omnia dici nullo modo poſſe, ex ſuperioribus manifeſtum eſt.

Vide q. 3. Volunt. ſe ipſam determinare etiã ad primos actus lib.

Ead. quæſt.

Text. 10.

Ad hoc quid ſit ſatis.

Quarta

Non diſſentire à nobis D.Th.
1.2.q.9.ar.4.
Non eum negare dari actus volunt. liberos, qui præcedant conſilium.

Quarta pars eo libentius probanda nobis eſt, quo plures ſunt, à quibus hac in re D. Thomas immerito carpitur. Nam quod quidam exiſtimant, illum in loco citato aſſerere, eos actus voluntatis, quos non præcedit conſilium, non eſſe liberos, ſed neceſſario elici, alieniſſimum eſt ab eius doctrina, tum quia ſæpe docet, nullum voluntatis actum in hac vita eſſe neceſſarium, quoad exercitium, ſed, quemadmodum elicitur, ita etiam poſſe non elici. Tum etiam, quia ibidem non agit de ſolis actibus voluntatis circa bonum, vt bonum eſt, aut circa id, quod concipitur vt omni ex parte bonum, qualis eſt beatitudo: *fortaſſe enim aliqui eorum dicant, illum vocare hos actus primos, eoſq; facere neceſſarios quoad ſpecificationẽ, non quoad exercitium)* loquitur enim plane de omnibus actibus primis circa quamlibet rẽ, q̃ tùm primum propter ſe, & nõ propter aliam expetitur, idq; non quoad exercitium, vt ipſe expreſſe docet, ſed quoad ſpecificationem. Tum denique, quia non priuat merito huiuſmodi actus primos, quaſi ſint primo primi, vt vocantur ii, qui ſine plena aduertentia eliciuntur, nec humani actus, ſed hominis appellantur: præſertim cum dicat Angelos primis ſuæ voluntatis actibus meruiſſe; cum interim certum ſit, omnem actum meritorium eſſe liberum.

Nec credere eos à ſolo Deo produci.

Iam qui volũt, illum exiſtimare hos actus à ſolo Deo produci, aperte pugnant cũ eius non ſolum ſententia, ſed etiam verbis expreſſis: ait enim eo loco Deum concurrere cum voluntate noſtra ad eos actus, tanquam primam cauſam, voluntatem vero noſtram tãquam proximam: nec loquitur de efficientia Dei tanquam cauſæ particularis, quo pacto ſolus ipſe producit animam rationalem, & dona gratiæ, quando illa ſine ſacramentis infundit.

Capr. locis cit.

Vnde inter eos non deſunt, qui exiſtiment, nulla alia ratione D. Thomę ſententiam defendi poſſe, niſi aſſerendis duobus actibus in voluntate noſtra, quandocunque libere aliquid volumus: vno, qui à ſolo Deo effectiue cauſetur, quo feramur in bonum, qui bonum eſt, aut etiam in felicitatẽ, quatenus completum eſt bonum, & cuius ratione cætera bona expectamus, altero, qui à Deo ſimul & à nobis producatur, quo feramur in particularia bona, ſeu fines propter ſummũ bonum, ſiue vltimum finem: quod nullam habet vel ſpeciem probabilitatis.

Cum quid libere volumus, non dari in voluntate duos actus.

Idem enim actus voluntatis fertur in bonum particulare & in bonum, quod de omnibus bonis particularibus dicitur, quemadmodum eadem eſt actio, quia ſubſtãtia particularis fit, & qua omnia communia eius prædicata eſſentialia, niſi quod huiuſmodi actio attribuitur Deo in producenda qualibet re naturali, quate- A nus eſt ens, aut ſubſtantia, aut etiam ſubſtantia corporea, quatenus autem talis res particularis, eatenus tribuitur agenti particulari. Nec etiam eſt neceſſe, vt quandocunque rem aliquam particularem appetimus, eam propter felicitatem appetamus, ſed ſatis eſt, ſi vel propter aliquam felicitatis partem, vel omnino non propter quicquam aliud, ſed propter eam ipſam.

Difficultas in D. Thom. mente exponenda.

Tota difficultas in eo poſita eſt, quo pa- B cto intelligendum ſit id, quod ait, voluntatem quoad eos primos actus, de quibus eſt quæſtio, nõ moueri à ſe, ſed à Deo. Nam cum illa à ſe, ſuaque libertate ex non volente fiat volens, & ex volente non volens, aut etiam nolens, etiam tunc cum elicit primos actus liberos, non videtur vlla ratione negari poſſe, illam à ſe ipſa moueri, cum à negatione actus primi ad primum actum tranſitum facit.

Tollitur.

Verum ex diuiſione motus, qua ex ſuperiore C quæſtione vſi ſumus in 1. & 2. parte aſſertionis, omnis difficultas tollitur, & Diui Thomæ ſententia dilucide explicatur. Eius enim mens eſt, non moueri voluntatem à ſe ipſa motu excitatiuo ad actus primos, moueri tamen ad omnes ſeu primos, ſeu non primos motu ſuo determinatiuo, ad alteram videlicet oppoſitionis partem.

Art.6.ad 3.

Id enim conceptis verbis affirmat ad calcem citatæ quæſtionis, cum ſic ait: *Deus mouet voluntatem hominis ſi-* D *cut vniuerſalis motor ad vniuerſale obiectum voluntatis, quod eſt bonum, & ſine hac vniuerſali motione* (hoc eſt, concurſu, vt ſuperius expoſuimus, vſurpat enim improprie verbum *Mouendi* in ea parte ſui pronuntiati) *homo non poteſt aliquid velle, ſed homo per rationem determinat ſe ad volendum hoc, vel illud, quod eſt vere bonum, vel apparens bonum* Hæc ille. Neque obiicias D. Thomam ſignificare his verbis voluntatem poſſe determinare ſe ad ſolos a- E ctus ſecundos, non ad primos, eo quod dicat [*per rationem*] quaſi dixiſſet [*per conſilium:*] id enim primum pugnat cum eo, quod ſæpe docet, vt paulo ante dictum eſt, voluntatem ad nullum actum neceſſitari in hac vita neceſſitate exercitii, ita vt non poſſit non prodire in illum, quod ſi poteſt ex ſe prodire, & non prodire ad primos, ergo & indifferenter ſe determinare ad illos, aut ad eorum cohibitionem.

Latius patet determinari ratione, quã conſilio.

Deinde latius patet determinari ratione, quam conſilio. Nam determinari ratione, F eſt determinari iudicio, quod poteſt fieri ſine diſcurſu, vt cum quis appetit rem aliquam, quia iudicat eam ſibi eſſe modo aliquo bonã, ſeu conuenientem, ſine quo iudicio nihil appetimus, vt ex ſolutione argumentorum patebit, at determinari conſilio, nunquam accidere poteſt ſine diſcurſu.

Volun-

Voluntatem non eſſe potentiam pure paſſiuam.

SECTIO III.

SED pro ſolutione argumentorum, quæ initio propoſita ſunt, tractãda eſt dubitatio illa, ſitne voluntas potentia pure paſſiua, an actiua etiam? nam quod nullo modo ſit paſſiua, nemo eſt, qui aſſerat.

Sent. eorum qui volunt. intellect. paſſibilem, & volunt. eſſe potent. pure paſſiuas.

Sunt, qui dicant intellectum poſſibilem, & voluntatem eſſe potentias pure paſſiuas, neutramque facultatem ſe ipſam mouere, ſed vtramque à ſolis phantaſmatibus lumine intellectus agentis irradiati, ordine tamẽ quodam, ita vt prius intellectus, deinde voluntas ab eis moueatur. Hos autores referunt Scotus, & alii ad 24. & 25. diſtinctionem ſecundi ſententiarum, quorum hæc fere ſunt argumenta.

Arg. aſtruitur. *Text. 12.* *Text. 17.* *Text. 70.*

Primum, quia mouens, & motum ſunt diſtincta ſubiecto, ſeu re ipſa, vt colligitur ex primo capite huius libri, & ex capite duodecimo libri quinti, tùm quia alioqui idem moueret ſe primo, quod fieri nequit, vt patet ex ſeptimo & octauo Phyſicorum, quia tale debet eſſe mouens in actu, quale eſt mobile in potentia: nihil autem poteſt eſſe ſimul actu, & potẽtia reſpectu eiuſdem formæ. Tum etiam, quia omne mouens refertur realiter ad mobile, ac proinde diſtinguitur realiter ab illo.

Text. 70.

Alterum, quia materia, & efficiens non coincidunt in idem numero, vt dicitur ſecundo Phyſicorum cap. 7. patiens autem ſe habet vt materia reſpectu agentis. Atque hæc argumenta ſunt communia intellectui, & voluntati.

Cap. 5. tex. 52.

Tertium, quia agens approximatum, patiente diſpoſito, neceſſario agit: (hinc enim eſt, cur Ariſt. dicat in ſecundo de Anima, ſi ſenſus eſſet actiuus in ſe, ſemper vtique ageret, quẽadmodum ignis approximato combuſtibili) quo fieret, vt voluntas ſemper eſſet in actu amãdi ſe ipſam, aut ſaltem, quia libera eſt, poſſet eſſe ſemper in eo actu, quod tamen nemo dixerit.

Vltimum, quia, niſi voluntas eſſet cauſſa effectiua ſui actus, nobilior eſſet effectus, quã cauſa efficiens, quod fieri nequit, in cauſis præſertim æquiuocis, qualis foret, inquiunt, voluntas reſpectu ſui actus, ſi eſſet eius productiua? Prima ſequela probatur, quia nobilior eſt voluntas actu volens, quam ipſa per ſe ſumpta, quo pacto fingitur ea productiua ſui actus. Ita concludunt ſola phantaſmata irradiata lumine intellectus agentis mouere

A intellectum, & voluntatem ad ſuos actus, ipſaque intelligendi, & volendi potentias eſſe pure paſſiuas. Quod ſi quis dicat phantaſmata, quibus repræſentantur obiecta & intellectus, & in uoluntatis, ſeu (quod eodem redit) in ipſa obiecta vt eis repræſentata, eſſe neceſſaria ad intelligẽdum, & volendum tanquam res, ſiue conditiones, ſine quibus nec intellectus intelligeret, nec voluntas vellet, non tamen tanquam veras cauſas effectiuas actu-

B um intelligendi, & volendi, ſed ipſas potentias intellectus, & voluntatis producere huiuſmodi actus, præſentibus rerum phantaſmatibus: reſpondent nihil momẽti id habere, quia eodem modo dicere quis poſſet, ignem non comburere lignum appoſitum, ſed ipſum lignum ſe ipſum comburere præſente igni, tanquam conditione, ſine qua ſe non combureret.

Dur. in 2. d. 24. q. 2. Arg. d. 25. q. vn. art. 1. *Huius ſent. cenſura.* *Rationibus vniuerſim refellitur.*

Verum hæc opinio, quam Durandus da-

C mnare non audet, Argentinas vero plane ſequitur, eamque ſuo Doctori Ægydio ex parte aſcribit, abſurda eſt admodum, & quod ad voluntatem attinet, videtur errorem continere, non tantum in Philoſophia, ſed etiam in Theologia. Primum, quia de ratione actus immanentis eſt, vt ſit in ipſo agente, quod patet vel ex ipſo immanendi verbo, ſignificat enim oppoſitam conditionem ei, quam declarat verbum tranſeundi, nempe in aliud patiens ab agente diuerſum: conſtat autem o-

D mnes actus intellectus, & voluntatis inter immanentes præcipue numerari. Deinde, quia nemo negauerit omnes actus intellectus, & voluntatis eſſe vitales, cum ſint excellentiſſimæ omnium trium vitarum operationes: actus autem vitales, vt vitales ſunt, à principio interno viuentis producantur neceſſe eſt, etiamſi non recipiantur ab ipſo viuente, aut ab ea parte viuentis, à qua produ-

E cuntur: patet in actu deambulationis, digeſtionis alimenti, generationis viuentium, & ſimilibus: etſi ergo actus intelligendi, & volendi non reciperentur in intellectu, & voluntate, tamen quia vitales ſunt ad animam rationalem pertinẽtes, ab aliqua eius potentia, aut potentiis producantur neceſſe eſt, neque ab aliis, quam ab intellectu & voluntate.

Omnis pot. pure paſſiua eſt ad vnum determinata.

Tertio, quia omnis potentia pure paſſiua eſt rationis expers, ſeu (vt ab Ariſtotele in hoc capite definitur) ad vnum duntaxat effectum

F determinata, ad eum videlicet, ad quem actiua potentia præſens, & non impedita eam determinat: neque enim vllo modo reſiſtere poteſt, cum ſit apta, & præparata ad recipiendam omnis agentis impreſſionem: conſtat autem intellectum, & voluntatem in rationalibus præcipue numerari, & eſſe ex ſe ipſis

ad

ad oppoſita effecta indeterminatas. Adde, A quod phantaſmata nihil recipiunt ab intellectu agente, quaſi irradiante illa, vt per qualitatem aliquam ab eo receptam agere poſſint, ſiue in intellectum poſſibilem, ſiue in voluntatem, vt lib. 5. diximus. Poſtremo, quia phantaſmatum actio quæcunque illa ſit, eſt naturalis, & vni addicta: ex quo fit, vt intellectum & voluntatem indifferenter ad alteram oppoſitionis partem determinare non poſſint. Atq; hæc ſatis ſint pro intellectu ſimul, & voluntate. B

Cap. 28. q. 8. ſect. 2. & 3.

Impugnatur quoad volunt.

Ad voluntatem autem per ſe hæc alia peculiari ratione pertinent. Primum, quia potentia pure paſſiua non poteſt eſſe libera libertate contradictionis, quæ eſt plena: & abſoluta libertas, cum non poſſit non recipere actionem agentis debite propinqui, & expediti: negant igitur plenam, & abſolutam libertatem voluntati, qui illam faciunt pure paſſiuã, quod non ſolum vere Philoſophiæ, C ſed etiam ſacræ Theologiæ dogmatis repugnat. Deinde: quia ſi voluntas eſſet pure paſſiua, non poſſet vtique peccare: quia nec pati malum eſt malum, nec pati iniuſtum eſt iniuſtum, vt Ariſtoteles ait quinto Ethicorum, quod etiam Theologi recipiunt: quemadmodum nec præmium virtutis meretur, qui libere non agit. Poſtremo, cum voluntas omnes ſibi obedientes potentias ad ſuas operationes applicet, vt experientia cõſtat, & ſuperius oſtenſum eſt: aliquam actiuitatem ex D ſe habeat, nec ſit pure paſſiua, neceſſe eſt. Vnde fit, vt non ſolum in humanis, ſed etiam in diuinis literis omnis culpa humanarũ actionum voluntati tribuatur. Qua de re ſic Auguſtinus loquitur lib. 5. de Ciuitate Dei c. 10. *Voluntates noſtræ faciunt, quidquid volentes facimus: quod non fieret, ſi nolemus.* Cum autem ab his petitur, quonam pacto in poteſtate volũtatis eſſe poſſit operatio, quæ in ea fit ab alio E agente, non concurrente ipſa effectiue ad illam reſpondet Argentinas, ea ratione eiuſmodi operationẽ eſſe in eius poteſtate, quia voluntas conſentire poteſt, & non conſentire agenti, à quo mouetur, non autem quia re ipſa aliquid agat. Si enim is, qui hinc inde trahitur à duobus dicitur aliquid agere, cum ab hoc aut illo duci ſe ſinit: non quod re vera quidquam agat, ſed quod alteri reſiſtat, ab altero vero ſe trahi patiatur. Verum, vt alia F huius reſponſionis abſurda mittantur, nec quæratur à quo ſit effectiue is conſenſus voluntatis, (*quod illi explicare non poteſt*) certe illud, quod ait de reſiſtentia, falſum omnino eſt: cum potentia pure paſſiua nulli impreſſioni agentis reſiſtere poſſit, quia ex æquo natura ſua eſt præparata ad quamlibet actionem accipiendam, vt iam diximus: quo fit, vt, ſi agentia hinc inde ſint æqualium virium in agendo, neutri eorum poſſit illa conſentire, ne ſimul admittat contrarios actus: ſin autem alterum fortius agat, non valeat eadem illius impreſſionem recuſare.

q. 3. ſect. 2.

Vt velit Argen. eſſe in volunt. poteſtatem actus, qui in ea fiãt

Refellitur.

Soluuntur argum.

Neq; argumenta pro hac opinione quicquam efficiunt. Nam etſi verum eſt, nihil primo in ſe ipſum agere, ſemperq; neceſſe eſt aliquam eſſe diſtinctionem inter agens, & patiens, vt ex locis citatis in prima argumentatione colligitur, noſq; ad caput primum admiſimus: non tamen inde ſequitur voluntatem non agere in ſe ipſam, quandoquidem voluntas non agit in ſe ipſam primo, hoc eſt, ipſa ſola: eodemq; modo ſpectata, ſed ſimul cum obiecto, aut intellectu: de qua re paulo inferius diſputabitur. Vnde patet reſponſio ad ſecundum.

Ad tertium reſpondet Argentinas voluntatem ſemper eſſe in actu ſemipleno amando ſe, quia vt Auguſtinus 10. de Trinitate capite 3. & 4. ait, volũtas ſemper ſe diligit: quod etiam in Angelis D. Thomas videtur concedere 1. p. q. 60. ar. 3. Sed quia hic nõ agimus de ſemipleno actu voluntatis, (*qui non poteſt eſſe actus, ſed habitualis quadam propenſio*) non admittimus voluntatem ſemper eſſe in actu amandi ſe, aut poſſe in hac vita ſemper eſſe in eius actus continuatione, vt experientia conſtat.

Ad vltimum dicendum, ſi voluntas ſola eſſet productiua ſuorum actuum fore, vt præſtantior vtiq; eſſet totalis effectus quam eius cauſa efficiens: at non ita rem habere patebit ex dicendis.

An voluntas feratur in bonum tantum, vt bonum eſt?

SECTIO IV.

Negatiua pars.

NEgatiuam partẽ ſibi perſuadent Ochamus in 3. ſententiarum q. 13. Ioan. Maior in 2. d. 28. q. 1. & alii nonnulli. Quibus fortaſſe occaſionem dedit, quod Scotum in ea viderint ancipitem in 1. d. q. 4. & in 2. d. 43. q. 2. Eorum argumenta præcipua hæc fere ſunt.

Aug. c. 2. ſuorum moral.

Arg. pro ead.

Primum, quia peccare ex malitia, nihil eſt aliud, quam velle malum ſub ratione mali: vnde eos malignos appellamus, qui de induſtria, non ex ignorantia, aut paſſione aliqua, ſed flagitii committendi cauſa peccant. Id quod Auguſtinus in confeſſionibus ſibi acciđiſſe narrat, cum fructus alienos ſola lædendi cauſa puer ſurriperet.

Lib. 2. à c. 4

Deinde, quia inuidus lætatur de malo proxi-

proximorũ, vt malum eſt, & (quod eſt conſequens) dolet de eorum bono, vt eſt bonum. A

Tertio, quia non eſſet voluntas noſtra plene libera, niſi malum, quemadmodum & bonum, poſſet amplecti: eſt enim libera quoad vtramq; oppoſitionis partem: non dubium ergo, quin voluntas poſſit etiam malum, vt malũ eſt, amplecti. Quod idem diuinæ Scripturæ videntur confirmare, cum dicunt, oppoſitum nobis eſſe hic bonum, & malum, vt alterutrum libere poſſimus eligere: & cum aſſerunt quoſdam de induſtria à Deo receſſiſſe. Vnde vel ea ſola de cauſa, vt experiamur omnem libertatem, poſſumus velle malum, vt malum eſt. B

Vt Deut. 30. & Eccl. 15.

Iob. 34.

Quarto, quia ita ſe habet voluntas ad bonum, & malum, vt intellectus ad verum, & falſum: at intellectus & verum vt verum, & falſum vt falſum percipere poteſt: ergo & voluntas amplecti non ſolum bonum, vt bonum eſt, ſed etiam malum, vt malum eſt. C

Quinto, quia vt in nobis eſſe poſſunt habitus inclinantes ad bonum, vt bonum eſt, cuiuſmodi ſunt omnes habitus virtutum: ita etiam inclinantes ad malum, vt malum eſt, quales ſunt habitus vitiorũ: at voluntas ferri poteſt in obiecta ſuorum habituum, quemadmodum & illi: ergo æque in mala, vt mala ſunt, atq; in bona, vt bona.

Poſtremo addi & illud poteſt, voluntatem eſſe non ſolum poſſibilium, ſed etiam impoſſibilium: (*multa enim appetimus, quæ poſſibilia non ſunt, vt beati non peccaſſe, poſtquam peccauerunt, & damnati Deum non eſſe peccatorum vindicem*) at quod impoſſibile eſt, bonum nõ eſt, quemadmodum neque ens: poſſumus igitur aliquid appetere, vt bonum non eſt, ac proinde vt malum. D

Pars affirm.

Partem oppoſitam aſſerunt Patres omnes poſt Dionyſium capite quarto de diuinis nominibus cum ait, neminem ad malum reſpicientem operari: itemque, malum eſſe præter voluntatem: ac demum, omnia bonum appetere. De qua re plurima Auguſtinus, & reliqui Patres. Cauſa vero huius rei optima redditur à Diuo Thoma 1.2. quæſt. 8. articul. 1. ex ratione ipſius appetitus. Nam cum appetitus nihil aliud ſit, quam inclinatio quædam appetentis in aliquid conueniens: conueniens autem idem ſit ac bonum, quod cũ ente conuertitur: (neque enim eius boni ratio in eo conſiſtit, quod ens ſit perfectum in ſuo quodque genere, aut in eo, quod exiſtat in rerum natura, quod non recte quoſdam exiſtimaſſe diximus lib. 4.) efficitur, vt omnis appetitus ſit inclinatio in aliquod bonum. Sed hoc eſt diſcrimen, quod appetitus naturalis eſt inclinatio in id, quod re vera bonum eſt: ſenſitiuus autem, & rationalis, ſeu intellectiuus in id, quod ſenſui, aut intellectui videtur bonũ, ſiue illud re vera bonum ſit, ſiue apparens bonum. Cum ergo voluntas ſit appetitus intellectiuus, fit, vt non inclinet, niſi in id, quod intellectui bonum, ſiue conueniens videtur. E F

Vide Aug. 33. de Trid. ca. 3. & in Enchir. c. 86. & Anſ. de con. ord. liberi arb. prædeſt.

Eius fund. ex D. Thom.

Cap. 2 q. 7. ſect. 6. & 8.

Corroborat. ex fundam.

De prima huius argumentationis oppoſitione non eſt, quod laboretur: tum quia inductione patet: tum quia appetitus datus eſt vnicuique rei, vt ſe conſeruet atq; perficiat: res autem non conſeruantur, nec perficiuntur, niſi iis, quæ conuenientia, & accommodata ſunt ad ipſarum naturas. Ad hanc autem huius affirmatiuę partis probationem, quam Diu. Thomas inchoauit reuocantur omnes, quæ afferri ſolent: qualis eſt illa, ita ſe habere voluntatem ad bonum & malum, vt ſe habet intellectus ad verum & falſum: intellectum autem non aſſentiri niſi vero, aut veroſimili, ſeu quod verum videtur: ergo nec voluntatem amplecti niſi bonum, aut quod videtur bonum. Et illa non alia ratione id, quod melius eſt, magis mouere voluntatem, (*in quolibet nimirum genere boni, honeſti ſc licet, vtilis, aut delectabilis*) niſi quia magis continet, aut continere videtur rationem bonitatis, ſeu conuenientiæ pertinentis ad illud genus: ergo adæquata ratio obiecti voluntatis eſt bonitas, ſiue conuenientia rei, ſeu vera æſtimata, ſeu in quolibet genere eorum, quæ ab illa appetuntur.

Nonnulla notanda.

Hæc tamen, vt melius intelligantur, aduertendum in primis eſt, etſi bonum, quod conuertitur cum ente in cõmune ſumptum, dicitur idem eſſe, quod conueniens abſolute: tamen contractum, ſiue applicatum cuique rei appetenti, idem eſſe, quod conueniens ipſi rei appetenti. Hoc enim eſt, quod Ariſtoteles octauo Ethicorum capite ſecundo explicauit, cum dixit, *Amabile bonum vnicuique autem proprium*: quo etiam pronuntiato ſapienter explicauit illud, quod quaſi baſim materiæ moralis poſuerat ipſo initio eius operis, *Bonum eſt, quod omnia appetunt*. Vnde etſi multa bona appetũtur & naturaliter, & moraliter, quia ſunt aliis rebus conuenientia: (*hac enim ratione auiculæ nidos præparant proli collocandæ, ac fouendæ, eiq; nutriendæ cibũ quærunt homines vero in colendis amicitiis ſæpiſſime non ſua, ſed amicorum placita, & commoda reſpiciũt*) tamen ea ipſa, quæ aliis appetuntur, ipſis etiam appetentibus ſunt accommodata: & eo magis, quo excellentius, ac proinde conuenientius cuiq; rei eſt, aliis ſe communicare, ſuoq; modo extendere, & quaſi multiplicare, quam indigentis more ab aliis accipere. Vn-

Bonum applicatum cuiq; rei idem eſſe quod ei conueniens.

Præoccupatur obiect.

re. Vnde fit, vt, quo magis quiſque ſe exuere A videtur ſuis commodis, vt Dei gloriam, aut proximorum ſalutem procuret, eo ipſe ex eadem re maiora bona percipiat.

Secundum notandum.

Deinde illud animaduertendum eſt, cum dicimus voluntatem eſſe tantum boni, ſeu (*quod idem eſt*) bonum eſſe adæquatum obiectum voluntatis: intelligendum id eſſe non de obiecto materiali, ſed de formali. Poteſt enim à nobis malum directo, ac expreſſe appeti, non tantum aliis, ſed etiam nobis ipſis, B vt perſpicuum eſt in inuido, & auaro: ille enim directo appetit malum alterius: auarus autem cum ſe bonorum ſuorum vſu de induſtria defraudat, malum ſibi directo, & ex inſtituto vult, ac infert. Verum hoc etſi eſt appetere malum vt malum: non eſt tamen appetere malum, quia malum appetenti, hoc eſt, quatenus appetenti inconueniens eſt, aut ipſe ſibi inconueniens eſſe iudicat: cum re vera hi illud appetant, quia ipſis con- C ueniens eſt, aut videtur, vel ad vindicandam alterius iniuriam, vt in inuido, vel ad bona ſua ſeruanda aut accumulanda, vt in auaro: imo & in eo etiam, qui ſe laqueo ſuſpendit, vt ſe præſenti aliquo malo aut vero, aut æſtimato liberet.

Bonum, eſt non materiale, ſed formale obiectum voluntat.

Tribus modis accipi malum, & ſolum tertio expeti nequire.

Denique ex his colligendum eſt, malum ſiue inconueniens tribus modis ſpectari poſſe: vno indirecte, ſeu quatenus per accidens D coniunctum cum bono, ſeu conuenienti: altero directe, & expreſſe, ſiue ex inſtituto: tertio, vt rationem expetendi aliquid. Et quanquam dici ſolet malum, non niſi primo modo eſſe expetibile, re tamen diligentius expenſa dicere poſſumus etiam ſecundo modo expeti poſſe, quandocunq; rationem aliquā cōuenientis inducit: nullo autem pacto poſſe expeti tertio modo, quia iam exiret limites obiecti formalis cuiuſvis appetitus. Quan- E quam ſecundus etiam modus dici poteſt appetendi per accidens, quia appetitur ratione coniuncti boni, qua loquendi forma nos aliquando vſi ſumus.

Vt l. 4. c. 2. q. 7. ſect. 8 Deciſ. q. Cai. & Conr. ad citatum loc. D. Th. Henr. quodl. 1. q. 16 & quodl. 13. q. 9. Bon. in 2 d. 34. ar. 1. q. 3 Gab. q. 1. ar. 3 Rich. d. 24. a. 3. q. 2. Ma. 16

Dicendum igitur voluntatem non ferri in obiectum (hoc eſt, non verſari circa illud actu proſecutiuo) niſi quatenus rationem aliquam boni aut veri, aut æſtimati induit, ſiue malum, quod in eo eſt, directo ac expreſſe expetatur ratione talis boni, ſiue ſolum per F accidens, & indirecte. Atq; hæc eſt communis Theologorum ſententia, excepto Ochamo, & aliis perpaucis: in quam tandem Scotus venit 4. ſent. lib. ad d. 49. q. 10. cum in 1. & 2. de hac re dubitaſſet.

Soluuntur negat. partis arg.

Quare ad primum argumentum in oppoſitum dicendum eſt, peccare ex malitia non idem eſſe. atq; velle malum ſub ratione mali, ſed velle malum non ex ignorantia, aut paſſione, ſed eo cognito, & ſedato etiam appetitu: qua ratione puer Auguſtinus furtum cōmittebat ingenii, aut induſtriæ cuiuſdam oſtendendæ cauſa, non quia fructibus indigeret, aut vt gulæ appetitui ſeruiret. Atque hi dicuntur maligni, quia malum cognitum de induſtria committunt: tametſi id nunquam faciunt niſi ratione alicuius adiuncti, aut veri, aut apparentis boni. Vnde patet ſolutio ſecundi argumenti.

Poſſe malum qua malum amplecti non pertinet ad libertatem.

Ad tertium dicendum non pertinere ad plenitudinem libertatis, poſſe voluntatem malum, qua ratione malum eſt, amplecti, tum quia alioqui Deus non eſſet plene liber: tum etiam, quia iam voluntas tranſiliret limites ſui obiecti formalis. Quod autem dicitur voluntatem eſſe liberam quoad vtramque oppoſitionis partem, de partibus oppoſitionis faciendi & non faciendi, aut faciendi hoc vel illud intelligendum eſt, modo vtraque pars contineatur ſub obiecto formali voluntatis. Neque alio modo diuinæ Scripturæ intelligendæ ſunt, ſiue cum dicunt oppoſitum nobis eſſe bonum, & malum, vt alterutrum libere eligere poſſimus: ſiue cum eos, qui de induſtria peccant, acrius reprehendunt. Quanquam Eliû apud Iobum capi. trigeſimoquarto non ait eos, de quibus loquitur, de induſtria à Deo receſſiſſe, ſed quaſi de induſtria quia videlic. ipſum malum auerſionis à Deo potuerunt non directo expetere, ſed indirecte, ac per accidens, vt pro ſuo arbitratu creaturis abuterentur. Quo fit, vt ne experiendæ quidem ſuæ libertatis cauſa, quiſquam poſſit malum propter ipſam malitiam amplecti. Eodemque modo dicendum eſt: neminem poſſe bonum ratione ipſius bonitatis, ſeu conuenientiæ reiicere, aut auerſari: licet per accidens poſſit, aut etiā directo, & expreſſe propter malum aliquod adiunctum, ſeu vt tale æſtimatum.

Quo ſenſu eod. modo ſe habeat voluntas circa bonum & malum & intellectus circa verum & falſum.

Ad quartum dicendum ita ſe habere voluntatem ad malum, & bonum actibus proſequendi, & fugiendi, ſeu auerſandi, vt ſe habet intellectus ad verum, & falſum, actibus aſſentiendi, & diſſentiendi, ſeu reprobādi iuxta illud Ariſtotelis 6. Ethicorum cap. 2. *Quod eſt in cogitatione affirmatio, & negatio (hoc eſt iudicium approbatiuum per aſſenſum, & reprobatiuum per diſſenſum) idem eſſe in appetitu proſecutionem, & fugam.* Vnde cum percipere verum, vt verum eſt, & falſum vt falſum, nihil aliud ſit in actu exercito, vt vocatur, qua approbare verum, & reprobare falſum, non recte ex ea ſimilitudine concluditur, poſſe voluntatem, & bonum vt bonum, & malum vt malū, amplecti: ſed illud amplecti, hoc auer-

ſari. Quod ſcite explicat D. Thomas 1.2.q.8. A ar.1. cum ait, etſi actus, quo voluntas bonum amplectitur, recte etiam voluntas vocatur, quemadmodum & ipſa potentia: tamen actum, quo malum refugit, ſeu refutat, non tam voluntatem, quam nolũtatem dici poſſe: ſic enim corrigenda ſunt eo loco eius verba librariorum vitio deprauata.

Habitus vitioſi vt inclinent ad malum.

Ad quintum dicito, neque habitus etiam vitioſos inclinare in malũ, qua ratione malum eſt, ſeu ꝓpter ſe auerſandum: ſunt enim B ſimiles iis actibus, à quibus geniti ſunt, quia non tendunt in malum, niſi ratione alicuius boni, vt dictum eſt.

Quia vero vltimi argumenti ſolutio poſtulat longiorem diſputationem de ea difficultate, ſitne voluntas non tantum poſſibilium, ſed etiam impoſſibilium, operæ pretium erit, ſi eam ſeorſim diſcutiamus.

Sitne voluntas non ſolum poſſibilium, ſed etiam impoſſibilium. C

SECTIO V.

Duplex gen. impoſſibil.

HAc in difficultate diſtinguenda primo ſunt impoſſibilia. Quædam enim ſunt impoſſibilia ſimpliciter, vt quæ nulla potentia eſſe poſſunt, quod vel explicite, vel implicite contradictionem inuoluant, vt eſſe hominem non hominem, eſſe hominem rationis expertem, Deum non exiſtere, & ſimilia. D Quædam vero ſunt impoſſibilia per cauſas naturales, ſumpto nomine naturalium cauſarum pro cauſis etiam liberis non ſupernaturaliter agentibus, quo pacto creatio eſt impoſſibilis, & huiuſmodi alia.

Voluntatis nomen hic ſumi pro actu proſecutiuo. Triplex is eſt.

Deinde aduertendum eſt, voluntatem in hac dubitatione accipi pro quouis actu voluntatis proſequutiuo, vt excludãtur omnes auerſatiui: actum autem proſecutiuum eſſe triplicem, vnum omnino abſolutũ, alterum E omnino conditionatum, tertium miſtum ex abſoluto, & cõditionato. Omnino abſolutus eſt is, quo voluntas ſine vlla vel expreſſa, vel tacita conditione aliquid vult, ſiue illud propter ſe expetibile, ſiue propter aliud: quo pacto Deus vult & ſe eſſe, & ea omnia, quæ in aliqua temporis differentia facere decreuit: noſq; volumus ea, quæ determinate facere, aut obtinere ſtatuimus. Omnino conditionatus eſt ille, quo voluntas non alio modo, F quam ſub aliqua cõditione, aliquid vult quo actu ii ſoli vtuntur, qui puro optandi modo aliquid expetunt, vt ſi quis vellet habere poteſtatem infinitam, ſi fieri poſſet, etſi intelligat id fieri non poſſe. Partim vero abſolutus partim conditionatus eſt, quo voluntas aliquid re vera determinate vult, ſed tamen adiuncta cõditione aliqua, vel expreſſa, vel ſubintellecta: quo pacto pius iudex vult abſoluere hominem ſuo tribunali oblatum, ſi tamen iuridice intelligat, illum non commiſiſſe crimen: & Deus vult omnes homines ſaluos fieri, modo ipſi obicem peccati diuinæ gratiæ non opponant.

Cap. 2. q. 10. ſect. 2.

Semper intentionem & electionem rei præcedit in voluntate amor & deſiderium.

Deniq; illud præmittendum, quod li.5. diximus, ante duos illos actus voluntatis, quib. circa fines, & media verſamur: hoc eſt, ante intentionem, & electionem (adde, & ante illos, qui interiecti eſſe poſſunt, vt eſt actus volendi deliberare de mediis, & ſi qui ſunt alii huiuſmodi) præcedere duos alios, amoris ſc. & deſiderii earum rerum, quæ propter ſe intenduntur, aut propter illas eliguntur: nihil enim intendimus, ſiue aſſequi ſtudemus, aut eius obtinendi cauſa eligimus, niſi quod amamus, & non dum habitum deſideramus. Inter quæ duo actuum genera illud diſcrimẽ eodem loco conſtituimus, quod intentio, & electio in voluntatibus creatis ſunt in genere cauſarum finalium effecta rerum, quæ intenduntur: amor autem, & deſiderium ſunt effecta earundem rerum in genera cauſarum efficientium eo pacto, quo obiecta in genere cauſarum efficientium concurrunt. Prius n. ſaltem natura res obiectæ per ſuas ſpecies, ac ſimilitudines ingenerant in voluntatẽ ſui amorem, & aliquando deſiderium, quam voluntas eas intendat, hoc eſt, aſſequi ſtudeat, & propter eas aliquid agere decernat. Verum is amor, & deſiderium, etſi ſponte procedunt à voluntate allecta bonitate rerum obiectarũ & ſunt eius actus vitales, non ſunt tamen deliberati etiam virtualiter, quatenus antecedunt omnem intentionem, libere nimirum aliquid agendi propter illas, ſiue vt eas obtineat, ſiue vt eis aliquid acquirat: nec voluntas ſe ipſam mouet ad eos actus eliciendos, ſed mouetur à rebus obiectis ipſa voluntate ſimul vitaliter concurrente, vt in motib. primo primis. Vnde, fit vt procedant à voluntate non tam per modum actuum, quam per modum paſſionum naturalium, in quib. nec meritum eſt, ne demeritum. Cum aũt accedit actus intẽtionis, qui iam libere elicitur à voluntate, ſaltem virtualiter deliberata, vtpote operãte ex plena cognitione, aduertentia, & iudicio intellectus, vt inferius patebit, tunc actus amoris, & deſiderii, quatenus intentionem ſequuntur, libere procedunt à voluntate ſe tam libere mouente: ſuntq; in nobis nõ ſolum actus hominũ, ſed ẽt humani, ac proinde ac meriti, & demeriti capaces: niſi quod deſiderium ceſſat obtenta re deſiderata, amor aũt perſeuerat etiam ea obtenta, in quo demũ ſtatu illum comitatur rei obtẽtæ fruitio.

Eum amorem & deſiderium, vt ſic non eſſe actus deliberatos.

Quomodo euadant deliberati.

Hoc

Vt concipiantur hi actus in Deo.

Hoc ipſum intelligimus in actibus etiam A diuinis: amor enim, quo ſe Deus ab æterno amauit, & creaturas omnes in eſſe poſſibili amore complacentiæ, antequam more conſiderandi noſtro vellet mundum condere, etſi vitalis actus fuit, & ſpontaneus, non tamen fuit liber, ſed naturalis, & neceſſarius, vt diximus l. 7. Poſtquam autem eodem conſiderandi modo voluit mundum condere, is actus (*quem eodem loco amorem communicationis appellauimus*) liber iam fuit, quo ſe Deus qui- B buſdam creaturis cõmunicare voluit: omnibus n. fieri non potuit. Quem amorem etſi in Deo non eſt proprie conſequutus actus deſiderii, antequam exiſterent creaturæ producendæ: tamen reſpectu Angelorum, & hominum, quos ad beatitudinem cõditurus erat, quoddã metaphoricũ deſiderium conſequutũ eſt, quo diuina voluntas optabat, vt eo fine non fruſtraremur. Quanquam huic deſiderio non reſpondet in Deo fruitio ex conſe- C quutione noſtræ beatitudinis, quia, vt nulla creatura habet rationem finis, ſed medii reſpectu Dei: ita Deus nulla earum fruitur, ſed vtitur: vt enim fruitio eſt finitum, ita vſus eſt mediorum.

Hos actus, quia tales, nec eſſe liberos, nec propter finem, ad quem nos ipſi moueamus.

Hinc patet non recte dici à quibuſdam actus amoris, & deſiderii, etiam quatenus antecedunt omnem intentionem finis, eſſe in nobis liberos, effecta cauſæ finalis, ad quam ipſi nos moueamus. Nam, etſi hoc pacto ſunt D effecta rei, quæ eſt cauſa finalis, nempe rei, quæ à nobis amatur, & deſideratur ſiue amore concupiſcentiæ, ſiue amicitiæ, quia bona, ſiue conueniens nobis eſt, noſq; ad eos actus vitaliter concurrimus: non ſunt tamen liberi, niſi accedat libera voluntas, qua ipſi nos agamus, & moueamus in illam vt in finem, aut in mediũ propter finem: quod fieri poſſe vno eodem actu inferius patebit. Vnde perſpicuũ relinquitur, pronuntiatum illud Ariſtoteli- E cum ab omnibus receptum, *Omne agens agere propter finem*, quo ii auctores ſuam ſententiã defendere nitũtur, nihil eos iuuare, cum plane ſic exponendum ſit iuxta omnium grauiũ Doctorum ſententiam, vt omne agens dicatur agere propter finem vel à ſe cognitum, ſi ſit cognitione aliqua præditum: vel non cognitum, ſi ſit cognitionis expers: quod ſi ſit cognitionis capax, vel propter illum cognitũ F tanquam finem, (vtpote comparatione mediorum) ſi ſit intellectus particeps: vel non cognitum vt finem, ſeu comparatiue ſi ſit intellectus expers: quod ſi agat propter finem comparatiue cognitum, id ſane faciet vel libere, ſi intendat aliquid, aut eligat: vel naturaliter, ſi nondum intendat quidquam, aut eligat, ſed ſolo præcedente (*ſaltem naturæ ordine*) amore, aut etiam deſiderio rei amatæ. Atque hinc naſcitur, id quod docent Theo. motus illos intellectus, & voluntatis, qui in vocationib. diuinis præcedunt peccatoris conſenſum, etſi ſunt ſpontanei, tamen non eſſe liberos, nec meriti vllius, donec accedat conſenſus peccatoris ad id, ad quod vocatur.

2. phyſ. c. 8. à tex. 58. & 1. Eth. c. 7.

Deciſio quæ. Prima aſſer.

His ita conſtitutis tribus aſſertionib. expedienda eſt propoſita difficultas. Prima ſit voluntatem abſolutam non eſſe impoſſibilium priori modo, ſi, vt talia ſunt, cognoſcãtur: poſſe tamen eſſe omnino cõditionatam. Prior pars ex eo probatur, quia nulla potentia tranſgredi poteſt fines ſui obiecti formalis: at formale obiectum voluntatis eſt bonũ apprehenſum vt bonum: impoſſibile autem priori modo, vt tale eſt, & vt tale cognoſcitur, quemadmodum nec eſt ens, nec cognoſcitur vt ens, ita nec eſt bonum, nec vt bonũ cognoſcitur. Item quia contradictoria obiecta non poſſunt eſſe ſimul volita: quia, cum alterum deſtruat alterum, ipſum quoq; velle hoc, & non hoc, ſeipſum deſtruit, qui n. vult non hoc, nõ vult hoc: impoſſibilia vero priori modo aut ſunt hoc, & non hoc, aut ea includunt. Additum eſt (*ſi vt talia cognoſcantur*) quia, ſi putentur eſſe poſſibilia, ea ratione poſſunt cadere ſub voluntatem, quo pacto Protoparens noſtra à ſerpente deluſa, vt Paulus docet abſolute voluit eſſe Deo ſimilis ſcientia boni, & mali, quia putauit id eſſe poſſibile. Poſterior pars ea ratione probatur, quia etſi impoſſibilia priori modo accepta cognoſcantur vt omnino impoſſibilia: tamen nihil impedit, quo minus conditionata omnino voluntate appeti poſſint: quo pacto nõ tranſgreditur voluntas terminos ſui obiecti formalis. Atq; in hoc ſenſu recte aiunt, qui dicunt Angelos apoſtatas potuiſſe appetere Dei æqualitatem, quaſi dicentes, Si poſſibile eſſet, vellemus non ſubiici diuinæ poteſtati: in qua velleitate perſiſtentes, poſtquam damnati ſunt, ſuæ ſuperbiæ pœnas luunt. Neque audiendi ſunt ii recentiores, qui exiſtimant, quemadmodum in aliis potentiis non datur huiuſmodi actus: neq; enim viſus elicit actũ, qui ſit, *Viderem* ſed *Video*: neq; auditus actum, qui ſit *Audirem*, ſed *Audio*, & ita in cæteris) ita neq; in voluntate dari actum, qui ſit *Vellem*, aut *Nollem*, ſed *Volo*, aut *Nolo*: addentes non aliud ſignificari à nobis, cum dicimus, *Vellem*, aut *Nollem*, quam quod eliceremus actum voluntatis proſecutiuum, aut reiectiuum circa hoc, aut illud, ſiquippiam aliud eſſet, vel non eſſet: quod non eſt in præſentia actũ voluntatis elicere, vt volunt. Non ſunt, inquam, audiendi cum pugnent cum communi omnium ſententia. Nam in potentiis intel-

1. ad Tim. 2.

Dari in voluntate actus conditionat.

intellectus, & voluntatis, quæ reflectuntur in ſuos actus, hoc ſentiunt omnes euenire poſſe, vt intellectus, quemadmodum ſæpe intelligit ſe in præſentia intelligere, ſic actu intelligere poſſit ſe intellecturum eſſe, aut fuiſſe, ſi quippiam aliud eſſet, vel fuiſſet: eodemque modo quemadmodum voluntas ſæpe vult actu, ſiue in præſentia, ſe aliquid velle, aut nolle, ſic poteſt actu velle ſe volituram, aut nolituram, ſi quippiã aliud eſſet, aut fuiſſet. Idq; etiam experietur quiſq; in ſe, ſi ſuam mentem conſulat. Qua de cauſa ſæpe fit, vt his velleitatib. peccetur etiam lethaliter, quia earum obiectum poteſt eſſe malum, atq; adeo graue malum, & deliberate volitum per actum in præſentia elicitum, quo pacto ab initio diabolus peccat, quatenus deliberate elicit eum actum velleitatis, quo quaſi dicat, Si poſſem, Deum è regno ſuo pellerem; ne me torqueret. Poteſt tamen velleitas committẽdi actum prohibitum purificari à lethali culpa, ſi adhibeatur hæc conditio, nempe ſi is actus nõ eſſet prohibitus, vt ſi quis vellet agere, quidquid liberet, ſi id non eſſet prohibitũ. Quanquam aut nunquam, aut raro hæc velleitas purificari poteſt à veniali peccato, quia nulla eſt neceſſitas, aut ſpiritualis vtilitas in ea elicienda.

Sæpe iis peccari.

1. Ioan. 3.

Vt purificentur à culpa, quid ſit ſatis.

Secunda aſſert.

Secunda aſſertio ſit, voluntatem abſolutam poſſe eſſe impoſſibiliũ, ſi poſteriori modo ſumantur. Hæc facile probatur, quia impoſſibilia omnia poſteriori modo ſupta ſunt ſimpliciter poſſibilia quia poſſibilia per abſolutam Dei potentiam: horum autem plurima poteſt volũtas creata abſolute, & ſine vlla cõditione velle. Itaq; etſi ad ea, quæ per cauſas naturales eſſe non poſſunt, non habemus appetitum naturalem, vt diximus l. 3. tamen poſſumus habere actum elicitum ea volendi, ſi cognoſcamus, ea eſſe nobis poſſibilia per abſolutam Dei potentiam. Quo pacto veriſimile eſt Luciferum diuinam ſubſiſtentiam appetiuiſſe, atq; ea de cauſa in peccatum inuidiæ lapſum adorare Chriſtum hominem futurum renuiſſe. Ex hac concluſione intelligitur omnes homines, etiam peccatores, dũ in via ſunt, abſolute velle beari ſupernaturali beatitudine, quia quidquid boni per alios obtinere poſſumus, etiam poſſumus abſolute velle. Secus eſt dicendum de damnatis, quia cum ſimpliciter impoſſibile ſit Dei voluntatem mutari: cognita determinatione diuinæ voluntatis de eorum perpetua damnatione nullo modo eorum voluntas poteſt abſolute velle beatitudinem, ſed tantum conditionata velleitate, ſi fieri poſſet.

Cap. 1. q. 2.

Probabile eſt luciferum appetiiſſe diuinam ſubſiſt.

Non poſſe damnatos abſolute velle beari.

Tertia aſſer.

Tertia aſſertio ſit, electionem, ſi proprie de ea loquendum eſt, nullo modo eſſe poſſe impoſſibilium priori modo, ſi vt talia cognoſcantur, ſed poſteriori. Hæc concluſio ex eo primum patet, quia electio proprie dicta ſignificat actum voluntatis determinatum ad agendum: hunc autem perſpicuum eſt non eſſe pure cõditionatum, vt poſſit eſſe impoſſibilium priori modo, ſed eſſe abſolutum, & poſſe eſſe impoſſibilium poſteriori modo: vtpote quo Deo autore, abſoluta eius potentia poſſumus adhibere media ad obtinendas res quas per cauſas naturales aſſequi non poſſumus. Deinde, quia electio, ſi proprie loquamur, ſupponit conſilium: conſilium autem non poteſt eſſe de impoſſibilibus priori modo, ſi vt talia eſſe cognoſcantur: poteſt autem iniri de iis, quæ abſoluta Dei poteſtate fieri poſſunt, ſi cognoſcantur eius beneficio nobis obuenire poſſe, vt in rebus ad æternam ſalutem pertinentibus.

Electio qur nõ impoſſib. eſſe queat.

Vnde patet Scotum improprie vſum fuiſſe electionis nomine, cum ſcripſit, quemadmodum voluntas poteſt eſſe impoſſibilium, ita & electionem. Nam etſi omnis liber actus voluntatis, etiãſi ſit pure conditionatus, poteſt proprie dici voluntas, quia voluntas eſt generale vocabulum ex ipſa potentia ſumptũ: tamen nullus proprie dici poteſt electio, aut intentio, niſi ſit abſolutus, & determinatus. Patet etiam non omnem actum voluntatis liberum eſſe intentionem, aut electionem, cum poſſit eſſe pure cõditionatus. Quia tamẽ omnis act⁹ voluntatis fertur in id, quod eſt finis, aut medium ad finem: cum feratur in bonum propter ſe, aut propter aliud: intẽtio autem verſatur circa finem, electio vero circa media ad finem: omnis vtiq; actus voluntatis reduci poteſt ad intentionem, aut electionem.

Id 2. d. 6. q. 1.

Actus conditionatus nec proprie eſt intentio, nec electio.

Confirmantur autem tres propoſitæ concluſiones ex Ariſt. 5. Ethic. ca. 2. vbi docet voluntatem poſſe eſſe impoſſibilium, electionẽ vero non eſſe, niſi poſſibilium: quę non aliter intelligenda ſunt, quam vt explicauimus. Ar. vero ſequũtur non modo Peripatetic. omnes Philoſophi, ſed etiam Nyſſenus Gregorius in ſua Philoſophia l. 5 c. 4. Damaſcen. l. 2. orthodoxæ fidei c. 22. & ſæpe reliqui Patres. Atq; ita patet ſolutio vltimi argumenti, cuius cauſa hæc diſputauimus.

Conſule D. Th. 1. 2. q. 13. ar. 5. & q. 16. de malo. a 3. ad 9. & Cap. in 2. d. 41. a. 3

Num omnis actus voluntatis ſupponat aliquam cognitionem rei, in quam fertur.

SECTIO VI.

TErtio loco ea dubitatio tractanda eſt, quænam cognitio neceſſaria ſit ad liberam

beram voluntatis determinationem, Sed A quia dubitatio hæc plures inuoluit: illam inprimis diſcutiemus, Num omnis actus voluntatis requirat aliquam cognitionem, neque enim id omnes concedunt: nam Bonauentura in opuſculo de myſtica Theologia, & in Itinerario animæ, & alii nonnulli ex Dionyſio Areopag. cap. 7. de diuinis nominibus & cap. 1. de myſtica Theologia aſſerunt aliquam eſſe voluntatis operationem, atque adeo excellentiſſimam earum, quæ in hac B vita haberi poſſunt, quam voluntas exercet in profundiſſima quadam caligine, ſine vlla cognitione. Et quamquam addunt eam operationem nõ eſſe liberam, nec meritoriã, quod verum eſt, ſi talis operatio voluntatis datur; tamen vtrum dari poſſit etiam diuina poteſtate, dubium eſt. Cuius dubii affirmatiuam partem tuetur Palud. in 4. d. 49. q. 1. ar. 1. eandemq; inſinuat Ferrar. ad cap. 89. li. 3. contra Gentiles. C

Qui putant dari operationem volunt. ſine cognitione intellectus Vide etiam Gerſ. Alpha. 66. litera O, & T.

Qui ſaltem dari poſſe diuinitus Numer. 19.

Eorum igitur, qui re vera dari exiſtimant, alii dicunt eam, etſi non inchoatur ſine aliqua præuia cognitione, tamen illa interrupta poſſe abſque eâ continuari. Aiunt enim vbi deſinit profundior contemplatio, poſſe incipere huius altiſſimum voluntatis affectum, relicta omni intellectus operatione. Alii autem exiſtimant, etiam nulla præuia cognitione fortaſſe cõtingere huiuſmodi affectum; quia id diuinæ poteſtati nihil repugnat D nec videatur negandum valde familiaribus Dei amicis.

Argument. pro hac ſent.

Sit ergo pro hac parte propoſitæ dubitationis primum argumentum, nullam contradictionem id implicare: quod ſi non implicat, non videri negandum ſaltem aliquando cõtingere, cum à piis Doctoribus aſſeratur.

Alterũ, multarum rerum nos ſæpe optare ac velle cognitioneã aſſequi, quam tamen non aſſequimur; quo fit, vt tunc affectus eo per- E ueniat, quo non peruenit intellectus: contraque ſæpe nos efficaciter velle nihil cogitare, quod cum obtinemus, iam datur affectus voluntatis ſine cogitatione vlla.

Tertium, ſæpe voluntatem applicare intellectũ nihil adhuc cogitantem, vt aliquid cogitet: eodemque modo phantaſiam imaginatione vacantem, vt aliquid imaginetur: præcedit igitur aliquando actus voluntatis F omnem actum potentiæ cognoſcentis: vnde fit, vt potiori ratione poſſit ſine illo continuari: alioqui, ſi omnem applicationem præcederet intellectio, & omnem intellectionẽ applicatio, daretur progreſſus infinitus præcedens.

Quartum, experientiam late huic ſententiæ & in humanis, & in diuinis rebus ſuffragari. Nam & qui inſtrumenta muſica pulſant, ſæpe integras & exquiſitas cantiones perſequuntur, cum de aliis longe diuerſis rebus cogitant; & qui Canonicas preces perſoluunt, ſæpe etiam nihil minus mente concipiunt, quam quæ verbis proferunt ac demum qui contemplationem diuinarum rerum abſoluunt, ſæpiſſime ſeruant & diu retinent eum mentis affectum, quem contemplando conceperunt, nihil interim de iiſdem rebus cogitantes.

Poſtremum, multa eſſe in diuinis Scripturis, quibus doceamur actum intellectus non ſolum non ſemper eſſe neceſſarium ad præcipuos actus voluntatis exercendos, ſed etiã ſæpe illis eſſe impedimento: quale eſt illud, quod Sponſus in Canticis c. 6. Sponſæ præcipit. *Auerte, inquit, oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt*: quod de oculis mentis intelligitur. Et illud, quod Moſes Exodi 3. non audebat aſpicere contra Dominum. Et quod Helias caput operiebat, vt frueretur in monte conſortio Domini; & alia plurima, quibus ſaltem ſignificari videtur, etſi intellectus initio præire ſolet tamen in progreſſu ſæpe voluntatem relinqui, vt excellentioribus actib. vtatur. Vnde eſt, cur ſæpe Patres negationib. potius, quam affirmationibus conſcendendũ exiſtiment ad diuini amoris vnionẽ: ex quibus Areopagita Dionyſius partem hanc vſq; adeo confirmare videtur vt profundiſſimum contemplantium affectum appellet ſapientiam irrationabilem, ſtultam, amentem, & ex ignorantia prouenientem: horteturq; Timotheum, vt viſibilia, & intelligibilia dimittens, ipſam ingrediatur ignorationis myſticam caliginem.

3. Reg. 19.

Cap. 7. de diuin. nominibus.

Aſſertio & quæſtio reſol.

Videtur tamen ſemper intellectus præire voluntatem in omnibus eius actibus, ſi non diſtincte in hac vita, ſaltem confuſe; ſicque intelligendos eſſe Patres, vt cum pro oppoſita parte videntur loqui, exponantur de diſtincta cognitione. Deniq; multo probabilius eſſe ne diuina quidem potentia oppoſitũ poſſe contingere. Intelligo autem nomine confuſæ cognitionis eam, ſub qua aliquam præſtantiam de rebus dilectis credimus, aut ſuſpicamur: quod qua de cauſa addamus mox aperietur.

Probatur.

Probatur autem primum aſſertio ex eo, quia voluntas eſt potentia omnino cœca, vt ne paſſum quidem progredi poſſit, niſi ab intellectu manu ducatur. Deinde, quia vt appetitus naturalis ſequitur formã naturalem, ſiue in re exiſtentem: ita ſenſitiuus formã apprehenſã per ſenſum: & rationalis, ſiue intellectiuus, per intellectũ: alioquin nullũ diſcrimen eſſet inter appetitũ naturalem, & ſuperiorem

natura-

naturali. Tertio, quia libertas voluntatis ad A eliciendos ſuos actus, aut continuandos, cohibendoſve aut ſuſpendendos, oritur ex intellectu viam aperiēte ad oppoſita: quo ergo pacto poteſt voluntas libere operari, aut hoc vel illo modo operari, ni intellectus ei oſtendat, quo ſe vertat, & quo pacto poſſit: Quarto, quia obiectum formale voluntatis eſt bonum non quomodocunq; ſed apprehenſum vt conueniens: nulla autem potentia operari B poteſt ſine ſuo obiecto formali. Quinto, (*quod fere in idem incidit*) quia nulla potentia fertur in ſuum obiectum, niſi illud præſens ſit intra ſuæ actiuitatis ſphæram, vt dici ſolet, quomodocunq; id intelligatur: nihil autem eſt, quod voluntati præſentet obiectum, vt oportet, niſi intellectus, aliave potentia cognoſcens, ſiqua alia ad id eſt ſatis, de qua re paulo poſt: nihilq; ad id confert, quod res ipſa obiecta alia ratione fiat præſens volunta- C ti, quantacunq; propinquitate alioqui ei cōiuncta ſit. Poſtremo, quia in diuinis etiam intelligentia præcedit amorem: vnde fit, vt productio diuini Verbi præcedat origine S. Spiritus proceſſionē: & in beatitudine prior ſit viſio, quam fruitio. Accedit Ariſt. ſententia, qui in 3. de anima c. 9. & 10. ait, appetitum moueri ab appetibili apprehenſo: & fuſa diſputatio Auguſt. initio decimi de Trinitate, qua diſputatione oſtendit voluntatem nihil D incognitum poſſe diligere: quem ſequitur Bernhardus in l. de gratia, & libero arbitrio, & fere reliqui Patres, qui diſtinctius hac de re loquuti ſunt. Itemq; D. Th. 1. p. q. 82. aliiſq; locis, & reliqui ferme Sententiarii ad diſtinctionem 25. l. 2.

Id exprimit tex. 54. c. 1. item l. 8. c. 4.

Ar. 4. ad 3. & 1. 2. q. 9. a. 1. Her. quodl. 1. q. 15.

Quæ dicatur hic confuſa cognitio.

Diximus autem neceſſariam eſſe ſaltem cognitionem confuſam, ſub qua intellectus credat, aut alia ratione concipiat aliquid maius, aut excellentius ſubeſſe in re dilecta quā E quod diſtincte de ea concipit: quia ſæpiſſime videmus, vel ſolam ſuſpitionem alicuius magnæ bonitatis rei, quæ nobis chara eſt, ſatis eſſe, vt moueamur ad eius proſecutionem: quod nemo faceret, niſi ſub ea confuſione conciperet maius aliquid, quam quod diſtincte percipit. Neque hoc alienum à ratione eſt, cum voluntas non feratur in res fruendas, vt ipſæ concipiuntur tantum: ſed præcipue, vt ipſæ in ſe inueniendæ ſperantur, cum F obtinebuntur.

Soluuntur prioris ſent. argum.

Quæ ſit contradictio, rem non cognitā amari.

Quare ad primum argumentum oppoſitæ partis dicendum eſt id, quod eſt rem nullo modo cognitam amari, hanc cōtradictionē videri omnino inuoluere, quod amor terminetur, & non terminetur ad obiectū amatum: res enim amata non terminat amorem ſola præſentia reali, ſed obiectiua: ſæpe enim eſt præſens, nec amatur: nunquam vero amatur, niſi obiiciatur amanti etiam in abſentia: cum ergo nulla ſit potentia, quæ ſic obiiciat, ſeu præſentet obiectum amabile appetitui, niſi potentia cognoſcens, vt inductione patet: obiectum vero ſit id, quod terminat potentiam, vt perſpicuum eſt; efficitur, vt ſi amor feratur in obiectum non cognitum, ipſe terminetur, & non terminetur ad obiectum amatum. Atque in hac ſententia videtur eſſe plane Auguſtinus in loco citato, eſtq; communis Theologorum opinio: neque cum ea pugnat experiētia piorū hominum, qui poſt illos ſui ipſorum quaſi raptus à ſenſibus, & ab omni diſcurſu intellectus, non dicunt nihil tunc ſibi obiectum fuiſſe, ſed ineffabile quiddam, cuius memoriam ſuauiſſime retinent, idque ſub conceptu ſummi boni, & aliorum attributorum ſuperexcedentium, quidquid perfectionis ex creaturis colligunt, aut etiam colligi poteſt.

Lib. 10. de Trinit. c. 1.

Quid, quando optamus, rem cognoſcere?

Ad ſecundum ſic fere reſpondet Auguſtinus. Cum optamus rem aliquam cognoſcere non optamus rem non cognitam, ſed ipſam eius peculiarem cognitionem, poteſt enim res eſſe nobis noxia, & tamen eius cognitio commoda: non poteſt autem à nobis optari peculiaris eius cognitio, niſi eam, ipſamque eius peculiarem cognitionem confuſe concipiamus quo fit, vt ne tum quidem perueniat affectus quo nullo modo peruenit intellectus. Cum autem efficaciter volumus nihil cogitare, plane excipienda à nobis eſt ea ipſa cogitatio optatæ vacationis ac omni futura cogitatione: quia ſaltem cogitandum nobis eſt de vacando ab illa.

Ad tertium dicendum, non poſſe voluntatem applicare vel intellectum ad intelligendum, phantaſiam ad cogitandum, vllamve aliam potentiam ſuæ poteſtati ſubiectam ad opus aliquod ſaltem inchoandū, niſi prius tempore, aut natura intellectus id concipiat. Nec tamen hinc ſequitur omnem applicationem præceſſiſſe infinitas intellectiones, & applicationes, oportet enim peruenire ad aliquam primam intellectionem, quæ, vt non poteſt eſſe libera, ita fieri ex applicatione voluntatis non neceſſe eſt: ſed fieri poteſt vel ex occurſu alicuius obiecti externi, aut interni ſenſus aliquid in ſe reſoluentis, vel ex inſtinctu primę cauſæ interius mouentis intellectum, aut ex ſuggeſtione alicuius creati ſpiritus in phantaſiam operantis.

An qui canit fidibus, ſemper habeat conceptum actionis quā exercet.

Ad quartum dicendum, quod quidem attinet ad experientiam deſumptam ex inſtrumentis Muſicis, precibuſq; Canonicis perſoluendis, ſatis quidem eſſe ſaltem cōfuſum aliquem conceptum eiuſmodi faciendorum

operum

operum, quem neceſſe eſt intellectus habeat, A dum externæ illę manus, aut linguæ actiones exercentur. Quod vero attinet ad experientiam pie contemplantium: iam dictum eſt, quemadmodũ illi poſt extraordinarios illos mentis exceſſus retinerent eundẽ affectũ, ita etiam retinere memoriam eius ſummi boni quod cõtemplati ſunt ſub quodam indiſtincto conceptu tranſcendente omnium creatarum & creabilium rerum conceptus.

Qui actus intellectus impediant pios affectus.

Ad vltimum dicendum, diuinas illas Scri- B pturas: & alias ſimiles, non loqui vniuerſe de actibus intellectus, quaſi impediant bonos, & pios affectus: ſed de quibuſdam eorũ circumſtãtiis, vt de curioſa indagatione, de nimio diſcurſu, de irreuerentia, & aliis huiuſmodi: alioqui quo altior eſt contemplatio, eo præſtantior excitatur affectus, vt patet ex ipſa tum naturalis, tum ſupernaturalis beatitudinis ratione. Nec Patres idcirco aiunt negationibus potius, quam affirmationib. con- C ſcendendum eſſe ad diuini amoris vnionem, quaſi ſolis negationibus progrediendum in ea re ſit: ſemper enim affirmatio miſcenda eſt cum eiuſmodi negationibus, ne Deo id ſolum attribuamus, quod ipſe non eſt, quodq; in quamcumq; rem etiam viliſſimam conuenire poſſit. Miſcẽda ergo ſemper eſt affirmatio ſuperexcedentis perfectionis, qua ipſam ſummam Dei naturam, perfectionemque ſignificemus. Adde, quod in ipſis etiam nega- D tionibus Deo attribuendis intelligentia vtimur. Deniq; nec Dionyſius excludit in affectu vllo contemplantium, quantumcunq; excelſo intelligentiã, ſed ſolum diſcurſum præcedentem per creaturas alias: per quæ nos ipſos, noſtramq; à Deo dependentiam: quippe qui idcirco eum excellentem mentis affectum appellat ſapientiã irrationabilem ſtultam, amentem, & ex ignorantia prouenientẽ quia coniunctus eſt cum altiſſima quadã ſa- E pientia, quę iam non diſcurrit, & ideo parum exercitatis ſtulta, & rationis expers videtur eſſe, non coniuncta cum iſta communi, & indagatrice eorum ſapientia.

Cur Dionyſ. excellentem mentem affectum vocet ſapienti m irrational.

Quænam cognitio neceſſario ſit ad liberam voluntatis determinationem.

SECT. VII.

CVm ergo ex proxime dictis conſtet omnem actuum voluntatis requirere cognitionem aliquam ſaltem præuiam: conſequens eſt vt videamus, qualis ea eſſe debeat, præcipue vero ad liberos actus, de quibus ex inſtituto diſputamus, hoc eſt, ad liberam voluntatis determinationem.

Non ſatis eſſe cognitionem ſenſitiuam.

Ac primum non ſatis eſſe (*ſaltem naturaliter*) cognitionem ſenſus ad vllum actũ voluntatis ex eo patet, quia voluntas eſt appetitus intellectiuus, ita ſe habeńs ad intellectũ, vt appetitus ſenſitiuus ad ſenſum, alioqui vnus tantum appetitus ſufficeret in homine, quod tamen repugnantia contrariarũ appetitionum, quam in nobis experimur, falſum omnino eſſe cõuincit. Neq; obeſt, quod voluntas mouetur àbono non ſolum apprehenſo per intellectum, veluti à virtute, ſed etiam per ſenſum veluti à deliciis, vt D. Th. annotauit 1.2.q.10.ar.3. nam etiam tunc intellect⁹ apprehendit eſſe bonum homini ſecundum partem ſenſitiuã id, quod ſenſus tale eſſe iudicat: ſiquidem intellectus eſt potentia vniuerſalis apprehenſiua eorum, quæ toti homini cõuenientia, & incommoda eſſe poſſunt. Nec D. Th. aliter intelligendus eſt loco citato, quam ſi apertius diceret, voluntatem non ſolum moueri, ac trahi ab intelligibilibus ſed etiam à ſenſibilib. tametſi ab his non immediate, (*ſi naturaliter loquamur*) ſed mediante intellectu. Addidi autem [*Si naturaliter loquamur*] quia non videtur negandum abſoluta Dei poteſtate, voluntatem noſtram operari poſſe præuia tantum cognitione ſenſus: cum ipſa etiã voluntas ſit potentia vniuerſalis appetitiua, & eorum ſcilicet, quæ ſolo intellectu percipi poſſunt, & eorum, quæ etiam ſenſu, vt dictum eſt: neque id vllam videatur inuoluere contradictionem.

De potentia Dei abſoluta videri ſatis.

Cum ergo voluntas ad omnes ſuas operationes naturaliter indigeat cognitione aliqua intellectus illud ſecundo loco expendendum eſt, ſatis ne ſit cognitio apprehenſiua, an neceſſario indigeat iudicatiua. Ac videri quidẽ poteſt ſatis eſſe prima apprehenſiua, ea nimirum, qua quæque res percipitur ante apprehenſionem conuenientis, aut incõmodi. Primum, quia prima conſideratio cuiuſq; rei ſatis eſſe videtur ad mouendam voluntatem, vt eam amplectatur, aut reiiciat: conſideratio autem conuenientis, aut incommodi poſterior eſt. Deinde, quia res, quæ mouet appetitum, non mouet ſecundum eſſe apprehenſum, quaſi ipſa apprehenſio ſit ratio, cur ille moueatur, ſed ſecundum eſſe reale, vt eſt, aut eſſe poteſt, aut videtur eſſe à parte rei, quę eſt vera ratio entis, non autem ratio apprehenſi vt conuenientis, aut inconuenientis. F Poſtremo, quia brutæ animantes ſolis ſimplicibus, & abſolutis rerum apprehenſionib. mouentur ad alia appetenda, alia reſpuenda: nec tantum illæ, ſed nos etiam ipſi, cum actibus omnino primis aliquid appetimus, neutiquam comparantes res ipſas nobis, vt iudicemus, ſint ne commodæ nobis, an incom-

Rationes, quæ aſtruunt ſufficere primam intellectus appreh.

Item Gab.q. 1.ar.3. Marſ. q.16.arti.1. Holcot.q.3. & alij.

modæ. Iiſq; vt illæ non indigent, ſic etiã nos nõ videmur indigere vllo iudicio ad res ſaltem naturaliter appetendas: quidquid ſit de liberis appetitionibus, de quibus mox agendum eſt. Atque in hac ſententia videtur fuiſſe Scotus in 2.diſt.6.q.1.

Ad res naturaliter appetendas ſatis eſſe apprehẽſ. boni & mali diſcretiuam.

Verum nec Scotus id ſentit, nec propoſitæ rationes probant. Neq; enim Scot. negat neceſſariam eſſe ad omnem actũ voluntatis aliquam cognitionem iudicatiuam, ſeu diſcretiuam boni, & mali: neq; etiam affirmat ſatis eſſe apprehenſiuam entis vt ens eſt, ſed negat (B) ad res naturaliter appetendas neceſſariam eſſe indicatiuam complexam per affirmationem & negationem, & affirmat ſatis eſſe apprehenſiuam, vt opponitur iudicatiuæ complexæ, dummodo (*quod ſubaudiendum eſt*) ſit boni, & mali diſcretiuã, quod ſolum propoſitæ rationes conuincunt: qua in re conuenit cum omnibus recte ſentientibus, quibus nos etiam ſubſcribimus.

C Probatur autem hæc ſententia tripliciter. Primum, quia obiectum voluntatis eſt bonum vt bonum eſt: quãquam aũt omne ens eſt bonum, ſiue conueniens alicui rei: tamen excepto ſummo bono in particulari ſumpto, & clare cognito, in cæteris omnibus, & in eorum appetitione quemadmodum cõcipi poteſt aliquid commodi, ita etiam aliquid incommodi: ergo vt voluntas aliquid appetat, non ſatis eſt, ſi illud apprehendatur quacunque apprehenſione, ſed neceſſario apprehendi debet apprehenſione ſuo modo diſcretiua conuenientis, & incommodi. Deinde, quia cum dubitamus, ſit ne res, quam apprehendimus, commoda, an incommoda, experientia conſtat voluntatem ſeſe cohibere, ne in eam feratur id autem non accidit, quia nõ illam apprehendamus, vt ens tale eſt: ergo quia huiuſmodi apprehenſio nondum eſt apprehenſio illius vt eſt nobis conueniens. Atq; hæ duæ rationes nituntur in eo pronuntiato Ariſtotelis ex 8. Ethic. deſumpto: *Amabile bonum, vnicuiq; autem proprium.* Poſtremo, quia idem accidit in appetitu ſenſitiuo, ex quo argumentum facile accommodatur ad voluntatem: experimur enim illum non commoueri ad proſequutionem, aut fugã apprehenſionibus phantaſiæ, quatenus phantaſia eſt, reſq; ipſas abſolute, vt res ſunt, apprehendit, niſi accedat aliqua perſuaſio intellectus, aut ipſius phantaſię, quatenus æſtimatiua eſt cõuenientis, aut inconuenientis: hæc autem æſtimatio rerum eſt prima, & abſoluta, ſed nõ ſecunda & comparata: ergo pari ratione nec ad commotionem voluntatis ſatis erit quæuis rerum apprehenſio per intellectũ, ſed neceſſe erit, vt illæ apprehẽdantur vt cõmodæ,

Cap. 2.

A aut incommodæ. Eſtq; ratio hæc conſentanea iis, quæ Ariſtoteles tradit 3. de Anima c. 3. Cum autem actus æſtimatiuæ, quib. præcedentibus omnia animalia amplectuntur cõmoda, & incommoda reiiciunt, appellentur apud D. Th. & alios graues autores iudicia, quia ex propenſione naturæ ſunt diſcretiui conuenientis, & incommodi, iuxta cauſas & circumſtantias, quæ obiiciuntur: eadem, & potiori ratione actus intellectus, qui præcedunt actus volũtatis omnino indeliberatos, ſeu primo primos, poſſunt appellari iudicia, quia ex ꝓpenſione etiam naturæ ſunt diſcretiui boni, & mali. Itaq; de omnibus actib. voluntatis dicendum eſt eos, cum minimum, requirere cognitionem apprehenſiuam conuenientis, aut inconuenientis, quæ illos ſaltem naturæ ordine præcedat.

Vt 1.p.q.78 ar.4. & 2.2. q.47. ar.3.

Poſſe eam appellari iudicium.

Quod vero attinet ſpeciatim ad actus liberos dicendum eſt eos vlterius requirere antecedentem (*ſaltem naturæ ordine*) cognitionẽ vere ac proprie iudicatiuam: ſiue ea ſimplex ſit, vt cum propoſita interrogatione aliqua ſimplici actu annuimus, aut renuimus: ſiue complexa, vt cum formaliter aliquid affirmamus, aut negamus, de qua re li. 6. actum eſt. Hæc autem iudicatiua cognitio non iam ſequitur naturæ propenſionem, vt in brutis animalibus, aut etiam in nobis ad actus primo primos: ſed colligitur ex deliberatione formali, aut virtuali, aut (*quod nonnulli addunt*) interpretatiua. Diximus eam cognitionem nõ iam oriri ex naturæ propenſione, quia nõ eſt determinata ad vnum, ad illud ſc. ad quod præſentes cauſæ, & circumſtantiæ inclinant, ſed indifferens eſt ad oppoſita. Nomine deliberationis formalis intelligimus eam, quę fit per expreſſum diſcurſum inquiſitiuum mediorum ad propoſitum finem qua deliberationem frequenter vtimur. Nomine autem deliberationis virtualis intelligimus eam cognitionem qua intellectus ſine diſcurſu ſufficienter proponit voluntati non ſolum oppoſita (*ſaltem contradictoria*) ſed ẽt eas rationes, quib. indifferenter eorum alterum eligere poſſimus. Cuiuſmodi deliberatio non ſolũ in nobis dari poteſt ac ſæpe datur, ſed etiã in ſubſtantiis ſeparatis, quarum conditionẽ nos in hac re participamus. Nec vero neceſſe eſt addere interpretatiuam deliberationem, niſi ratione culpæ veluti cũ iudices interpretantur reum cõſulto, ſeu mala deliberatione permiſſa, actionem malam perpetraſſe, de qua tamen deliberare debuerat ac poterat. Re n. vera deliberatio interpretatiua, ſi pure interpretatiua eſt, nõ eſt actus deliberandi ſeu bene, ſeu male, niſi fictus, & imputatus, ſiue re ipſa præceſſerit, ſiue non præceſſerit.

Ad actus liberos opus eſſe cognitione proprie iudicatiua.

c.1.q.3.ſect.4.

Eam ex deliberatione collig.

Formalis deliberatio.

Virtualis.

Interpretatiuam non eſſe verum actum.

Diuidi-

A Diuiditur autem à Theologis, & iuris peritis vtraque deliberatio tam formalis, quam virtualis, in plenam, & ſemiplenam: ad vſum iudicandi de grauitate delicti.

Plena deliberatio.

Plena eſt: qua intellectus proponit voluntati, quidquid neceſſarium eſt ad perfectum libertatis vſum, ad fugiendum nimirum tam leuia, quã grauia errata in operãdo: quod non fit, niſi cum quis omnino perfectè vigilat, & vehementibus paſſionibus, aut occupationibus in aliis rebus vacuus eſt.

Semiplena.

B Semiplena vero, cum intellectus imperfectè id faciat veluti cum quis non omnino perfectè vigilat, aut vehementi paſſione, aut attentione ad alia occupatum habet animum: qui ſtatus modo aliquo delictum minuit, quanquam vterque ſatis eſt, vt voluntas libere ſeſe ad alteram oppoſitionis partem determinet.

Obiectio.

Diluitur.

Nunquam intellectus tantum vnũ quid aſſumẽdum volũtati proponit.

Quod ſi quis obiiciat, ſæpe intellectum proponere voluntati vnum tantum medium: C ergo nullo pacto tunc illi oſtendere viam ad oppoſita, vt libere operetur: hoc pacto reſpõdendum eſt, nunquam intellectum proponere voluntati vnum aliquid duntaxat libere aſſumendum, niſi ſimul ei proponat eius oppoſitum, ſaltem contradictorie. Quanquã enim fieri poteſt, vt ei proponat vnumtãtum obiectum poſitiuum, veluti deambulationem: tamen neceſſe eſt, vt ſimul ei proponat negatiuum, veluti negationem deambulationis: D alioqui determinato intellectu ad vnum tantum, non poſſet voluntas velle oppoſitũ, vt ex ſupra dictis patet.

Mediũ Quod & medium Quo in fine obtinendo.

Quoniam vero duplex eſt medium, quo voluntas vti poteſt ad finem obtinendum alterum, quod aſſumit, vt deambulatio, quod dici poteſt medium. Quod alterum, quo illud aſſumit, diciq; poteſt medium Quo: nempe ipſe actus voluntatis, quo illud aſſumit: (*Neq; enim poſſumus libere aliquid velle, niſi etiam ſimul conſequutione quadam libere velimus actum ipſum* E *volendi, quo illud volumus*) etiam huius conſequutiui medii negationem neceſſe eſt proponat intellectus voluntati, ſi voluntas liberum actum elicitura eſt. Itaq; iam habemus duo media, quæ voluntas poſſit aſſumere, & totidem, quibus illa aſſumenda ſint, quæ omnia intellectus debet voluntati proponere, vt libere ex vtroq; genere, hoc vel illud aſſumat: tametſi ſatis eſt, vt expreſſe, ac directo F ei proponat media Quæ: implicite autem, & conſequutione quadam media Quibus: ſed quia non eſt ſatis, quod illi proponat media ſumenda, niſi etiam proponat rationes, ob quas aſſumi debeant, quę rationes, ſiue argumenta ſumuntur ex debita proportione ad finem propoſitum, hoc eſt, ex eo, quod ſint vtilia ad illum obtinendum: neceſſe eſt, vt intellectus vnam ſaltem rationem, ſiue argumentum proponat pro vtraque parte: nihil enim eſt aliud oſtendere viam ad oppoſita, quod intellectus præſtare debet.

Quanam pro ponenda neceſſario volũtati vt quippiam eligat.

Quo fit, vt ſeptem quædam, cum minimum, debeat intellectus partim expreſſe, partim conſequutiue proponere voluntati, vt aliquid eligat. Primo quidem ipſum finem intentum, qui quidem eſt felicitas ipſa, quacunque ratione concipiatur, ſiue in communi, ſiue in particulari, aut pars aliqua felicitatis, vt eſſe, viuere ſcientem eſſe, virtute prçditum, ſanum, liberum, pacifice ac iucũde vitam ducere, & ſimilia, atq; omnino quidquid per ſe eſt amabile, & expetibile. Secundo loco duo oppoſita media expreſſe eligibilia, cuiuſmodi ſunt reſpectu ſanitatis obtinendæ deambulatio, & eius negatio, ſub qua continentur cubitus, ſeſſio & ſtatio: nec enim negatiuum quidquam eligibile eſt, niſi ratione alicuius ſubintellecti poſitiui. Sub his autem duobus mediis conſequutiue intelliguntur oppoſiti actus eligendi & reiiciendi alterum ex illis. Tertio demum loco bina ſaltem argumenta, vnum pro vna, alterum pro altera oppoſitionis parte, veluti pro eligenda deambulatione, quod vtilis ſit ad ſanitatem conſeruandam: pro eius negatione, quod impediat fortaſſe opportunam ſomni quietem, vel certe aſſecutionem alicuius alterius finis diſparati, qui tunc ſe offert.

Obiectio.

Sed obiiciat aliquis de ipſa etiam in communi ſumpta felicitate poſſe nos deliberare, cum actus voluntatis circa illam ſic acceptã ſit liber, vt ſupra dictum eſt: ergo ſi pro initio & fundamento deliberationis debet intellectus proponere voluntati aliquem finẽ amabiliorem iis mediis, de quibus deliberamus, vt modo diximus, dabitur finis aliquis ſuperior ſupremo, quod fieri nequit.

Solutio.

Ad hanc obiectionem negandum eſt, poſſe nos deliberare de ipſa felicitate in cõmuni ſumpta expetenda, aut reiicienda per actũ contrarium: ſiquidem ea ratione neceſſario illã expetimus quoad ſpecificationem, quia intellectus nil mali in ea inuenit, vt volũtas poſſit illam reiicere. Et quanquam deliberare poſſumus de eliciendo, aut non eliciendo actu eius expetendę: ſumus n. in hac vita liberi quoad exercitium cuiuſlibet actus volũtatis (tñ ex hoc non ſequitur dari ſuperiorẽ finem ſupremo: nam ipſa felicitas eſt primũ fundamentũ deliberationis de eliciendo, aut non eliciendo eiuſmodi actu: poteſt n. voluntas ea ratione prouocari ad illum eliciendum, quia laudabilis & honeſtus eſt, ac proinde ad felicitatẽ conſequendam accommodatus: contra vero poteſt retrahi ab eo eliciendo, quia felicitatis con-

contemplatio tunc impedit aliam actionem A vtiliorem fortaſſe ad felicitatis aſſequutionẽ, aut alicuius alterius finis veræ felicitati repugnantis, qui tamen tunc cordi eſt, vt impuri amoris, aut priuatæ vindictæ.

Obiectio. Demum obiiciat aliquis, voluntatem determinare ſe poſſe in inſtanti ad alteram oppoſitionis partem, vt conſtat ex momentaneo conſenſu in peccatum, & momentanea peccatoris conuerſione ad Deum, vt tradunt B Theologi: at intellectũ non poſſe tam multa in eodem momento volũtati oſtendere, præſertim cum Ariſtoteles 2. Topicorum cap 4. doceat, etſi poſſumus multa ſimul ſcire, non poſſe tamen multa ſimul intelligere. *Reſponſ.* Sed ad hoc dicendum, quando multa reducuntur ad vnum, (*modo non ſint tam multa, vt capacitatem intelligentiæ excedant*) nihil repugnare, *Quo pacto non poſſimus multa ſimul intelligere.* quo minus ſimul intelligãtur, tametſi minus perfecte, quam ſi ſingula ſeorſim intelligerẽ- C tur: atq; hoc pacto diximus alibi intelligendum eſſe Ariſtotelem in loco citato. Habitualis enim ſcientia ſimul perfecte haberi poteſt de multis, ac diuerſis rebus, quia habitus vnius, ſiue ſcientia totalis ſit, ſiue partialis, non impedit habitum alterius, ſed potius alterũ iuuat, aut ad illum diſponit. *Qua deliberatio haberi queat in inſtanti.* Cum ergo deliberatio virtualis, (hæc enim ſola in momento haberi poteſt, ad vnum iudiciũ, quod voluntas in eligendo ſequitur, reducatur; nihil impedit, quo minus apprehenſiones, & D iudicia, quæ in ea includuntur, poſſint haberi in eodem inſtanti: præſertim cum alia expreſſe, alia implicite, & conſecutiue proponantur, & intelligantur. *Vt in eo concipiãtur, quæ ad illam opus ſunt.* Quin etiam quandocunque volumus diuerſitatem multarum rerum ſimul intelligere, (*quod nihil eſt aliud quam ſimul intelligere diuerſa, vt diuerſa ſunt*) ad ipſam diuerſitatem tanquam ad vnum quippiam reducitur eorum multorum perceptio: E ac proinde nihil impedit, quin ea ſimul vt diuerſa ſunt, intelligantur, ſed potius eſt omnino neceſſarium: veluti cum diuerſitatem partium totius alicuius ædificii, aut vrbis vno aſpectu percipimus: idq; docet Ariſt. 3. de Anima c. 2. cum de ſenſu communi diſputat. *A tex. 145.* Eo autem facilius percipiuntur omnia, quæ ad deliberationem pertinent, quod ſine conceptu & intento facile occurrit medium aliquod poſitiuum ad illum obtinendũ: & quia F nihil eſt immediatius affirmationi, quam negatiò, continuo occurrit medium negatiuũ, & aliqua eius vtilitas ad finem aſſequendum: ex quibus procliue eſt deliberationem concludere, ſiue in tempore, ſiue in momẽto. Accedit, quod habitus ſæpius in ratiocinando de rebus dubiis magnam facilitatem adiungit ſagacitati, ac perſpicaciæ intellectus, vt facilime hæc concipiat. Quod ſi ex deliberatione æqualis mediorũ vtilitas ad aſſecutionem finis afferatur: tunc liberior etiam relinquitur volũtas, vt ſe ad hoc, vel illud eligendum determinet, vt ſuperius oſtenſum eſt.

Summa doctrina hac ſect. tradita. Ex quibus perſpicuum relinquitur, quænam cognitio neceſſaria ſit ad liberam volũtatis determinationem. Conſtat enim ex dictis, nõ ſatis eſſe cognitionem ſenſus, ſed requiri cognitionem intellectus, ſaltem naturaliter: neq; etiã ſufficere cognitionem ipſarum rerum, vt res ſunt, ſed neceſſe eſſe, vt percipiantur, quatenus cõuenientes, aut aduerſæ ſunt, ſiue id apprehenſiua cognitione percipiatur, ſiue iudicatiua. Vt autẽ finis, & media percipiantur, ſatis eſſe apprehenſiuã eorum cognitionem: vt vero rationes pro vtraque parte proponantur, & concluſio deliberationis, ſiue cum diſcurſu, ſiue ſine diſcurſu, colligatur, opus eſſe cognitione iudicatiua, vel abſoluta ſcilicet, vel conditionata. Denique deliberationem poſſe concludi, aut vnico tantum iudicio abſoluto, quod intellectus proferat omnibus inſpectis, & alio, vel pluribus conditionatis: aut ſolis conditionatis. Vtrumq; autem concludatur, nunquam voluntatem addictam eſſe ad vllum certum iudicium ſequendum, etiamſi ſit abſolutum, quod intellectus omnibus inſpectis proferat: ſed ad aliquod indeterminate de eo, quod hic & nunc agendum ſit, quod intellectus vel abſolute iudicet fieri oportere, vel conditionate, ſi hoc aut illud obtinendum eſt.

Solutio argumentorum, quæ initio quæſtionis propoſita ſunt.

SECTIO VIII.

Non vt intellectus, ita & voluntas dici debet plura potent. AD primum igitur argumentum eorum, quæ initio quæſtionis pro altera parte propoſita ſunt, dicendum eſt, non eandem eſſe rationem in voluntate, atq; in intellectu, vt quemadmodum intellectus eſt pura potentia ad omnes actus intelligendi, ſic etiam voluntas ſit pura potentia ad omnes volendi. Non enim ſicut intellectus, vt actum intelligendi eliciat, indiget forma aliqua habituali, ſpecie nimirum intelligibili, qua informatus intelligere poſſit: ſic etiam voluntas, vt actum volendi exerceat, indiget habituali forma, quam informata eliciat actum volendi. Nullam enim formam in ſe recipit voluntas, vt aliquid velit: tametſi per ipſos volendi actus poteſt in ſe recipere habitus aliquos, aut diſpoſitiones, vt facilius, & accuratius verſetur circa ſua obiecta, veluti habitus virtutum, & vitiorum. Quod autem additur de com-

cõparatione voluntatis cum intellectu quo- A ad primos actus,partim verũ eſt, partim falſum. Nam etſi quemadmodum intellectus determinatus ita eſt ab Autore naturæ quoad ſpecificationem ad actus aſſentiendi principiis vtilis diſſentire nõ poſſit: ſic etiã voluntas eſt ab eodem determinata quoad ſpecificationem ad amplectendum ſummũ bonum aut bonum in communi, vt illud non poſſit auerſari,ac reiicere: tamen non ſicut intellectus determinatus eſt ab eodem Autore ad i- B pſum aſſentiendi exercitiũ circa prima principia, vt eis perceptis non poſſit non elicere ipſum aſſentiendi actum: ita etiam voluntas eſt determinata ad exercendum actũ amplectendi ſummum bonum, vt eo propoſito nõ poſſit non amplecti illud: nam etſi in eo nullam inuenit rationem mali,obquam illud reiiciat aut etiam amplectatur: tamen in ipſo amplectendi actu recipere poteſt aliquid aduerſi & incommodi,propterquod non ſolum C poſſit illum non exercere ſed etiam auerſari, veluti ſi is actus aliquem alium actum impediat,cuius exercitatio in pręſentia voluntati ſit charior. Imo etiam ſatis eſt, ſi intellectus iudicet non eſſe tunc neceſſe, vt ita illum ſi non auerſari,ſaltẽ non exercere poſſit. Quod vero attinet ad fines particulares, quorum nullus ſit ſummum bonum, ſed in eo includatur,cuiuſmodi ſunt eſſe, viuere, & intelligere:ad eos etſi naturæ Autor volũtatem de- D terminauit quoad ſpecificationem,etiã quatenus ſecundum ſe ſumuntur, non tamen vt coniuncta ſunt, aut eſſe poſſunt cum aliquo incommodo: hoc enim pacto voluntas non ſolum ea non amplecti, ſed etiã auerſari poteſt.Deniq; ,quod attinet ad inferiora bona, etiamſi ſ cundũ ſe appeti poſſint, vt ſunt comedere,deambulare,& ſimilia,nõ tamen ad ea etiam ſecundum ſe ſumpta determinauit naturæ Autor voluntatem quoad ſpecifica- E tionem,quia etiam ſecundum ſe aliquod incõmodum coniunctũ habent, propter quod reiici poſſint.Ex quibus liquido conſtat poſſe voluntatem ad omnes actus liberos etiam primos (*hoc eſt,qui alios voluntatis actus nõ ſupponunt*) ſeſe determinare, ſi non quoad ſpecificationem,quod in multis ſit ratione aliqua ab Autore naturæ determinata, certe quoad exercitium.

Similitudo & diſcrimen vtriuſq; quoad actus primos.

Etiam ad primos actus liberos voluntas ſe determinat.

Ad ſecundum dicendum eſt, omnes actus F liberos cadere ſub electionem, & ex conſequenti ſub conſilium, ſiue conſultationem, ſiue deliberationem: (*hæc enim tria idem ſunt*) ſed cum duplex ſit deliberatio, formalis ſcil. aut virtualis, ſatis eſſe, ſi primi actus liberi cadant ſub virtuali,ac proinde non opus eſſe, vt eos pręcedant alii priores,quia idem actus primus poteſt eſſe & finis intenti,& medii electi, vt lib. 6. dictum eſt.

Eos cadere ſub virtualẽ deliber

c.1.q.4.ſect.3

Ad tertium dicendum, voluntatem tunc mouere ſeipſam motu excitatiuo,cum ex intentione finis formaliter diſcurrit ad electionem mediorum: tunc enim alio actu intendit finem,alio eligit medium:nõ autem cum vno, & eodem actu eligit hoc propter illud: nihil enim ſe ipſum excitare poteſt ad eum actum,quo ſe excitat,ſed ad alium. Cęterum motu determinatiuo, ſeu reductiuo ſui ex potentia ad actũ,non dubium eſſe, quin ipſa ſe moueat,idq; effectiue: quia etſi eſt paſſiua reſpectu habituu,quos recipit, eſt tamen actiua reſpectu omniũ ſuarum operationum, vt ſuperius oſtenſum eſt. Cum aũt obiicitur, ſi mouens debet eſſe diſtinctum ab eo, quod mouetur,fieri non poſſe, vt voluntas ſe moueat ad primos actus, quia darentur actus priores primis, vt priorib. informata moueret ſe, & poſteriores ſecundum ſe ſpectata reciperet:hunc in modum reſpondendum, volũtatem non mouere ſe, ac proinde non agere in ſe ipſam, niſi concurrente intellectu, & hoc ſatis eſſe, vt quatenus mouens diſtinguatur à ſe ipſa vt ſuſcipiente motũ,quem efficit. Sed quia dubium non leue eſt,quo pacto intellectus concurrat cum ea ad omnes eius actus, effectiuene,(*quæ erat tertia vſurpatio verbi mouendi ex tribus, quas ſuperius explicauimus*) an vero obiectiue tantum tanquam proponens volũtati obiectum,in quod feratur,aut à quo diuertat, & finem, propter quem operetur: hoc ipſum è veſtigio diſcutiamus.

Non ſemper voluntas ſe mouet motu excitatiuo. Semper determinatiuo.

Obiectio.

Solutio.

Voluntas,vt mouet,ratione intellectus concurrentis diſtinguitur à ſe ipſa vt moueat. q. 3. ſect. 1.

Quonam pacto intellectus concurrat ad omnes voluntatis operationes?

QVÆST. VI.

Excluduntur quædam hac de re opiniones.

SECTIO I.

Cvm ex dictis conſtet neceſſario intellectum concurrere ad actus voluntatis:reliquum eſt, vt videamus,num effectiue concurrat, an in alio cauſæ genere: an vero non alia ratione operatio intellectus ſit neceſſaria ad operationem voluntatis quam vt conditio quædam, ſine qua voluntas operari nõ poſſit, quo pacto neceſſaria eſt propinquitas agentis, & patientis, vt alterum agat, alterum patiatur.

Sunt, qui hoc vltimum ſibi perſuadeant. Quod ea ratione probant, quia vt voluntas opere-

Prima ſent. eiuſq; fundamentum.

operetur, ſatis eſt, ſi intellectus ei præſentet A obiectum: ipſa n. ex ſe completam vim habet ad complectendum, aut reiiciendum hoc vel illud, ſi ei commode præſentetur: quod tunc fit, cũ intellectus ei oſtendit, ſit ne illud conueniens voluntatem habenti, an aduerſum: conſtat autem præſentationem obiecti non eſſe cauſam vllam operationis, ſed conditionem, ſine qua potentia non operatur, quemadmodũ de propinquitate agentis, & patientis dictum eſt. Quod ſi ita eſt, plane ſequitur B intellectum ſuis operationib. non concurrere ad operationes voluntatis in vllo genere cauſæ, ſed in genere præſentantis cauſam.

Scot. in 2. d. 25. q. 1. Henr. quodl. 9. q. 5. Ac Scotus quidem, & alii complures poſt Henricum, ſæpe dicunt, notitiam intellectus eſſe conditionem, ſine qua voluntas nõ operatur, quatenus præſentat voluntati ſuũ obiectum: atq; eo pacto intellectum eſſe cauſam per accidens operationis voluntatis: ſed cum non negent illum al a ratione eſſe veram cau C ſam operationum voluntatis, aut eas per ſe pendere ab operatione intellectus, ſed potius id ſæpe aſſerant: pauci admodũ erunt, qui expreſſe primam opinionem ſequantur: tametſi non pauci ſunt, qui in eã nolentes incidant.

Diſſoluitur. Nec certe ratio, cui illa innititur, aliquid cõficit, quia etſi voluntas habet ex ſe vim amplectendi bona, & reiiciendi mala, nõ tamen completam ſine intellectu de bono, & malo iudicante. D

Intellectum eſſe veram cauſam actuum voluntat. Sumamus ergo tanquam communem ſententiam intellectum eſſe veram, & per ſe cauſam operationum volũtatis, etſi alia ratione dici poſſit præſentare cauſam quia præſentat obiectum, in quocunq; genere illud ſit cauſa: ac proinde ea ratione eſſe cauſam per accidens illarum.

Secunda ſen. artic. 3. Marſilius in 2. q. 16. exiſtimat intellectum eſſe totalem cauſam effectiuam actuum indeliberatorum voluntatis: eorum autem, qui E deliberati ſunt, non aliter eſſe cauſam, quam inſtrumentalem, eo quod credat horum effectiuam principalem eſſe ſolam voluntatem. Priorem partem ex eo probat, quia ſi actus indeliberati eſſent effectiue à voluntate, non eſſent vtique naturales, ſiue neceſſarii, ſed liberi, quod falſum eſt. Poſteriorem autem ſupponit quaſi certam, eo quod actus deliberati ſint liberi, libertas autem ſit à volunF tate tanquam à principali cauſa, ab intellectu autem non aliter, quam vt moto à voluntate.

Refellitur. Verum hæc opinio facile refutatur quoad priorem partem. Primo, quia omnes actus voluntatis, ſiue liberi ſint, ſiue non liberi, ab ea potentia effectiue procedunt, cuius ſunt operationes vitales. Secundo, quia vt actus voluntatis ſint liberi, non ſatis eſt, ſi effectiue procedant à voluntate, neceſſe præterea eſt, vt voluntas nõ ſit ad illos naturaliter determinata: quod de ea quoad actus naturales dici non poteſt. Tertio, quia vnus & idem actus voluntatis poteſt eſſe prius naturalis, & poſtea liber, ſi à principio procedat indeliberate, poſtea vero continuetur cum aduertentia intellectus aperientis voluntati viam indifferentem ad oppoſita. Quoad poſteriorem vero ea ratione reiicienda eſt, quia etſi intellectus poteſt modo aliquo dici inſtrumentum voluntatis quoad exercitium, quia hoc pacto eſt illi ſubordinatus, & ſubiectus, imo etiam quoad indifferentiam ſpecificationis: tamen quoad ipſam ſpecificationem, quam actus naturaliter accipit ab obiecto, non eſt intellectus volũtati ſubordinatus, ſed potius voluntas intellectui, vt omnes concedunt: at ſpecies, & forma effectus nõ tribuitur inſtrumento, ſed principali agenti, vt forma animalis geniti ex ſemine non ſemini, ſed animali generanti, & forma nauis non ſecuri, ſed artifici.

Reſpectu quorum dici queat vtcumq; intellectus inſtrumentum voluntat.

Tertia ſent. Henr. quodl. 9. q. 5. & quo. 12. q. 26. Sco. in 2. d. 15. q. 1. Cap. q. 1. a. 3. Henricus quodlibeto 9. & 12. & poſt eum Scotus in 2. diſtinct. 25. Capreoluſq; ibidem cum aliis recentioribus D. Tho. ſectatoribus exiſtimant intellectum, ſeu (*quod eodem redit*) intellectionem non concurrere ad operationes voluntatis in genere cauſæ efficientis, ſed tantum cauſæ finalis, & formalis. Priorem partem multis argumentis probat. Primum, quia cum intellectus naturaliter operetur, ſi is concurreret effectiue ad omnes actus voluntatis, nulla voluntatis operatio eſſet libera: concurſus enim naturalis non cauſat effectum, niſi naturalem.

Arg. ad probandum intellectum nõ concurrere efficienter ad oper. volunt.

Deinde, quia intellectus non poteſt eſſe efficiens principale liberorum actuum, cum id munus voluntati debeatur: neque etiam inſtrumentale, cum actus intellectus nobiliores ſunt actibus voluntatis, neque id quod nobilius natura ſua eſt, ſoleat eſſe inſtrumentum ignobilioris.

Tertio, quia ſi intellectus effectiue concurret ad actus voluntatis, quo intenſiores eſſent actus intelligendi, eo eſſent intenſiores actus volendi: cum tamen ſæpe experiamur frigere voluntatem ad multa, quæ intellectus intenſius iudicat eſſe amplectenda, aut reiicienda: contraque non raro voluntatem incenſam eſſe ad ea, quæ intellectus aut nullo modo, aut remiſſius cenſet eſſe ſequenda, aut relinquenda.

Quarto, quia ſi qua probabilitate dicatur intellectus effectiue concurrere ad actus voluntatis, ea potiſſimum ratione id verum erit, quia notitia intellectus videtur eſſe for-

ma,

ma, qua voluntas operatur, & iuxta diuerſitatem notitiarum diuerſos actus elicit: at hoc fieri non poteſt: tum quia forma, qua agens operatur, debet eſſe in ipſo agēte: notitia vero intellectus non eſt in ipſa voluntate, ſed in intellectu: tum etiam, quia actio nō eſt principium agendi, cum actio, & agendi principium debent eſſe toto genere diſtincta.

Quinto, quia ſtante eadem notitia rei, poteſt voluntas per ſe, & non per accidens modo rem amplecti, modo reiicere: idem autem principium effectiuum nō poteſt habere per ſe contraria effecta.

Sexto, quia ſi actus intelligendi effectiue concurrit ad actus voluntatis, actus quoque phantaſiæ pari ratione concurret ad actum appetitus ſenſitiui: cum ergo phantaſia ſit in capite, appetitus autem ſenſitiuus in hepate, aut corde, dabitur cauſa efficiēs, quæ agat in paſſum non ſibi immediatum, quod eſt contra communem Philoſophorum ſententiam.

Poſtremo, quia ſuperuacaneum eſt ponere in intellectu concurſum vere effectiuum ad actus voluntatis, cum ad hoc, quod volūtas eliciat actus ſpecie diuerſos, ſatis ſit ipſa naturalis conſenſio, & correſpondentia potentiarum eiuſdem ſuppoſiti inter ipſas: hac enim poſita, non dubium, quin voluntas elicitura ſit actum huius, vel illius ſpeciei, quo ſe conformet cum notitia, quam intellectus habet de hac vel illa. Alioqui pari, & potiori etiam ratione, cum voluntas mouet intellectum ad intelligendum hoc, vel illud, dabitur in voluntate concurſus effectiuus in intellectum: nec ſatis erit, vt id fiat naturali quadam obedientia, qua ſe intellectus conformet propenſioni volūtatis: efficere autem voluntatem aliquid in intellectu vera, ſeu phyſica effectione, durum admodum videtur, præſertim cum nihil occurrat, quod voluntas in intellectu vere poſſit efficere, niſi forte cōcurrat ad ipſum intelligendi actum, quod tamen falſum eſt: operationes enim intellectus non pendent re ipſa ab operationibus voluntatis, cum potius eas ſuapte natura præcedant.

Vide etiam de veri. q. 22. ar. 12.

Addunt Thomiſtæ quidam hanc ſententiam eſſe D. Th. tum quia 1. p. q. 82. art. 4. & 1. 2. q. 9. art. 1. ait intellectum mouere voluntatem in genere cauſæ formalis, & finalis: voluntatem autem mouere intellectum, & alias potentias ſibi ſubiectas in genere cauſæ efficientis. Clariſſime autem in 1. contra Gentes cap. 72. ait intellectum non ſecundum modum cauſæ efficientis, & mouentis, ſed ſecundum modum cauſæ finalis mouere voluntatem.

Ratio, quæ a.

Poſteriorem partem aſſertionis ex eo probant, quia intellectus non aliter eſt cauſa operationis voluntatis, niſi quatenus ei propo nit obiectum: & quia obiectum voluntatis non eſt cauſa efficiens eius operationum (*vt aiunt*) ſed formalis intrinſeca, & finalis: non efficiens, quia ſæpe non exiſtit, cum appetitur à voluntate, & aliquando eſt res impoſſibilis credita poſſibilis: formalis autem, & finalis, quia operationes voluntatis ab eo ſpeciem ſumunt, & gratia illius ſunt: non eſt ergo intellectus cauſa efficiens operationum voluntatis in genere cauſæ efficientis, ſed formalis, & finalis.

Struit concurrere in genere cauſæ formæ. & final.

Hanc ſent. incidere in primam.

Quidquid tamen argumenta propoſita concludant, opinio hæc re ipſa incidit in primam, etſi eius autores id minime videantur aduertere. Si enim intellectus non aliter eſt cauſa formalis: & finalis operationum voluntatis, niſi quatenus ei proponit obiectum & finem earum operationum: non erit vtiq; earum cauſa formalis, & finalis, niſi per accidens, ac proinde nullo modo erit earum per ſe cauſa, ſi non eſt efficiens per ſe. Neque aliter ſiue pro hac, ſiue pro illa ſententia cū probabilitate aliqua reſpōderi poteſt, niſi ſi quis dicat intellectum non eſſe per ſe cauſam phyſicam earum operationum, ſed moralem: ſæpe enim cauſæ efficientes per accidens phyſice, ſunt per ſe efficientes moraliter: quo pacto nauclerus dormiens efficit naufragium per accidēs phyſice, ſed per ſe moraliter, cum nihil omnino efficiens phyſice, nihilominus ſit per ſe reus naufragii, & iacturæ mercium. Sed cum multo probabilius ſit notitiam intellectus non morali modo tantum, ſed reali, ac phyſico eſſe cauſam per ſe effectiue cōcurrentē ad operationes voluntatis: hæc demum ſententia expendenda, & conſtabilienda eſt.

Modus quo ſuſtineri queat.

Verior ſententia in hac quæſtione.

SECTIO II.

Vera quæſt. reſolutio.

CVm quatuor ſint vulgata cauſarum genera, materiale autem in hac re locum non habeat, in tribus aliis exiſtimat D. Thomas intellectum eſſe cauſam operationum voluntatis, nempe in generibus cauſarum formalis, finalis, & efficientis: atque in hoc vltimo genere eſſe non ſolum cauſam per accidens, quatenus voluntati proponit obiectum, cuius ratione voluntas operetur, & à quo eius operationes ſpecie accipiant: ſed etiam per ſe, quatenus per notitiam obiecti, quam in ſe producit cum eius ſpecie intelligibili, ad eas effectiue concurrit cum ipſa ſimul voluntate. Quo pacto Caietanus recte ſanctum Doctorem interpretatur, eiuſq;

Dur. q. 2. Greg. 25. q. vn. Gab. ar. 3. Och. quodl 1. q. 16. Palu. q. 3. Sonc. q. 11.

eiuſque ſententiam ſequitur prima parte q. 80. art. 2. & 12. q. 9. ar. 2. & q. 22. ar. 2. Eandem ſequuntur Durandus in 2. diſtinct. 24. Gregorius, & Gabriel eodem libro. Ochamus in quodlibet. Paludanus in 4. diſtinct. 49. Paulus Soncinas in hunc librum, & alii compluxes. A

Et quidem quod ſit per accidens cauſa finalis, & formalis extrinſeca earum operationum, quatenus voluntati offert obiectum, cum ex dictis pateat, & ab omnibus debeat concedi, non opus eſt, vt amplius confirmetur. Quod vero ſit per ſe cauſa earum efficiens, quatenus concurrit cum voluntate tanquam cauſa illarum effectiua, his rationibus probatur. B

Intellectum eſſe per ſe cauſam efficient. operationum volunt. probatur rationibus.

Prima rat. q. 3. ſect. 2.

Prima eſt, quia etſi voluntas & quoad exercitium actus, & quoad ſpecificationem determinet intellectum determinatione libera vt ſuperius oſtenſum eſt; tamen intellectus, quoad ſpecificationem determinat voluntatem determinatione naturali; ſiquidem voluntas ita libere determinat intellectum, vt viciſſim ab eo naturaliter ſpeciem eius actus accipiat. Cum ergo danda ſit aliqua forma, à qua effectiue ſpecificetur actus; nec alia reperiatur, niſi notitia ipſius ſuppoſiti agentis; efficitur, vt quandocunq; voluntas ſe libere determinat ad exercitium actus huius vel illius ſpeciei, tunc intellectus naturaliter concurrat effectiue ad eiuſdem actus ſpecificationem. C D

Vt queat voluntas per notitiam intellectui inhærentem tanquam per ſuam formam operari.

Neque obeſt, quod notitia intellectus non inhæret voluntati, vt voluntas per eam tanquam per ſuam formam operetur; ſatis enim eſt, ſi inhæreat intellectui partialiter concurrenti cum voluntate, præſertim cum non poſſit vtrique ſimul ineſſe. Quo pacto phantaſia, & intellectus agens ſimul concurrunt effectiue ad productionem ſpeciei intelligibilis per ipſum phantaſma, quod ſoli phantaſiæ inhæret: & viſio beatifica producitur ſimul à beatis, & à diuina eſſentia per ipſam eſſentiam diuinam ſupplentem locum ſpeciei intelligibilis; quæ tamen eſſentia intellectui beatorum non inhæret, vt tetigimus libro 1. E

C. 2. q. 3. ſect. 6.

Secunda ratio.

Secunda ratio. Actus primo primi voluntatis à notitia intellectus, ſeu (*quod eodem redit*) ab obiecto voluntatis, vt cognito, ſimul cum voluntate effectiue producuntur; ergo idem dicendum eſt de ſecundis, ſeu liberis. Antecedens probatur, quia actus illi ſunt naturales, & neceſſarii; eorum autem neceſſitas aliunde prouenire non poteſt, niſi ab efficaciâ obiecti cogniti, vt cognitum eſt. Conſequentia ex eo patet, quia ſi naturales effectiue cauſantur ab intellectu concurrente cum F

Actus primo primi, cur neceſſarii.

voluntate, ergo & liberi, cum iidem ipſi naturales accedente aduertentia, ſeu reflexione intellectus in eos poſſunt fieri liberi, quod & ipſa experientia docet. Nec ſatis eſt illa quorundam reſponſio, vt actus primo primi neceſſario eliciantur, ſatis eſſe ipſam naturalem propenſionem voluntatis ad bonum apprehenſum, nec dum deliberandum: id enim negamus, quia ad eliciendos quoſcunque actus voluntatis non ſatis eſt qualiſcunque eius efficientia; ſiquidem voluntas non poteſt efficiens completum ſine forma aliqua aut adæquata ſuo effectui, aut eminenter illum continente; quo pacto etſi ſol non operatur per formam adæquatam vni rei corruptibili; operatur tamen per formam eminenter continentem omnes corruptibiles: at voluntas, antequam operetur, nullam formam in ſe habet, ſiue particularem, ſiue vniuerſalem, quæ eminenter plures contineat, ſed in intellectu, quæ eſt notitia rei in quam voluntas fertur.

Tertia.

Tertia. Cæteræ potentiæ ſuperiores effectiue mouent inferiores, exceptis vegetatiuis, quæ non obediunt ſuperioribus: non eſt igitur, cur id negandum ſit intellectui reſpectu voluntatis quoad id, in quo ei voluntas ſubiecta eſt, nempe quoad ſpecificationem ſuorum actuum. Conſequentia patet, quia intellectus nobilior eſt voluntate, & eleuatior. Antecedens probatur, quia voluntas effectiue mouet imaginationem, appetitum ſenſitiuum, & potentias loco motiuas, vt videmur experiri. Et confirmatur hæc ratio ex eo, quod Ariſtoteles addit lib. 1. cætera animalia imagitionibus, & memoriis viuere, hominum vero genus arte, & ratione. Quibus verbis principium inſtrumentale motionis omnium animalium à ſe ipſis ſupremæ omnium potentiæ attribuit. Quod ſi obiicias, ergo voluntatem non poſſe viciſſim mouere effectiue intellectum, quod tamen omnes aſſerunt; reſpondendum eſt aliam eſſe rationem effectui motus potentiarum ſuperiorũ in inferiores, aliam inferiorum in ſuperiores; de quo diſcrimine in ſolutione argumentorum agendum.

Cap. 1.

Quarta.

Quarta. Magis indeterminata eſt voluntas creata ad agendum, quam creatus intellectus, vt ex ſupra dictis patet; at intellectus creatus non agit, niſi per formam aliquam adiectam, ergo nec voluntas creata: voluntati autem nihil adiici poteſt ad eliciendum actum volendi, ergo per formam adiectam intellectui, qui ſolus eſt potentia naturaliter illam præcedens ſua operatione.

Quinta ratio ducta ex diuini amoris ſpiratione.

Quinta. Quemadmodum ex diuina paternitate, vt Paulus ait, *Omnis paternitas in cælo, &c.*

Epheſ.3. *cœlo, & in terra nominatur*, hoc eſt, imitatione quadam intelligitur: ita ex diuini amoris ſpiratione omnis amoris origo intelligi poteſt: atqui fides Catholica docet perſonalem amorem in diuinis produci à Verbo diuino, quod eſt notitia diuina perſonalis: ergo & amor actualis creatarum voluntatũ ab actuali notitia intellectus producitur. Id quod Auguſtinus adeo ſibi perſuadet, vt ſæpe in libris de Trinit. ab origine amoris noſtri, quem ait à notitia intellectus & voluntate oriri, aſſurgat ad diuini amoris ſpirationem. Neque obeſt, vt Diuus Thomas ait prima parte quæſtione 37. art 1. quod verbum & amor in nobis ſunt accidentia, in Deo antem ſubſiſtentia: quoniam licet ſubſiſtentia adiuncta Verbo tollat imperfectionem cauſandi, tamen non mutat rationem principii productiui ab vno genere in aliud.

Sexta. Sexta. Actus fidei concurrit ad actum charitatis iuxta illud Pauli ad Galat. 5. *Fides, quæ per charitatem operatur*: non eſt igitur, cur notitia negetur effectiue cõcurrere ad actus voluntatis; quanquam enim voluntas eſt, quæ diligit, non autem intellectus; tamen intellectus dicitur operari per dilectionem, quia ad dilectionem effectiue concurrit: quemadmodum etſi Deus non dicitur comedere, aut ambulare, & alia plura opera noſtra facere: tamẽ quia concurrit effectiue ad illa: idcirco Propheta de eo ait, *Omnia opera noſtra operatus es nobis Domine.* *Eſaias 26.*

Vltima ratio Poſtrema ratio. Si ſola voluntas produceret ſuos actus: cum ipſa ſola eos recipiat, nulla eſſet in ea diſtinctio agentis, & patientis quoad abſoluta. Ergo cum Ariſtoteles, & cæteri Philoſophi ſæpe inculcent neceſſario dãdam eſſe diſtinctionem aliquam inter agens, & patiens, idq; plane intelligant quoad abſoluta: (*ſiquidem quoad relationes nihil erat dubii*) fit vt non ſola voluntas producat ſuos actus, (*cum ſola eos recipiat*) ſed ſimul cum intellectu. Nec mihi vnquam viſa eſt carere vitio diſtinctio illa (quam aliqui vſurpant,) de potẽtia formali, & actu virtuali, vbi nulla eſt diſtinctio in abſolutis: videtur enim verbis conficta ad euadendum, & ſumere quod erat probandum. Vbi ergo nulla eſt diſtinctio in abſolutis, vt alterum ſit actiuum, alterũ paſſiuum, qualia ſunt in eodem viuẽte pars mouens, & mota: vel alterum eſt forma, qua agens agit, alterum id, in quo eſt ea forma: *quo pacto diximus ſuperiori capite Angelum eſſe mouentem, & motum, quia agit motum per potẽtiam motiuam, & ſuo modo recipit motum nõ per ipſam motiuam potentiam*) non video, quo pacto ſeruetur ſufficiens ratio diſtinctionis agentis à patiente. Ita patet intellectum, eiuſque notitiam effectiue concurrere ad actus voluntatis.

Vide quæ diximus c.1.q.5.& ſeq. *q.8.ſect.1.*

Ex Ariſtot. probatur aſſert. In hac autem ſententia eſt Ariſtoteles 3. de Anima c.10. vbi ait appetibile cognitum eſſe mouens non motum: appetitũ verò eſſe mouens motum: mouens, quia mouet ipſum animal: *neq; aliter proculdubio, quam effectiue*) motum autem non quia recipiat aliquid ab appetibili cognito, ſiue ab ipſa eius notitia: ſed (*quod neceſſario ſubaudiendum eſt*) quia eius notitia concurrit effectiue ad ipſum actum appetitus: quo pacto cauſæ per ſe ſubordinatæ ſuperioribus cauſis dicuntur ab eis moueri non quod ab eis aliquid recipiant, ſed quia ſuperiores ad earum effecta concurrunt. *Tex.54.*

Qua in re Caietanus ad primam partem q. 80. ar. 2. ſcite philoſophatur exponens ea loca in quibus D.Th. facit voluntatem potentiam non ſolum actiuam, ſed etiam paſſiuã: ſic enim ratiocinatur. Si volũtas patiatur ab appetibili vt cognito, ſiue intellectu vt cognoſcente: nec patitur ab eo, recipiẽdo quidquam præuium ſuis operationibus: ergo ea ſola ratione ab eo patitur, quia eſt ei effectiue ſubordinata in operando. Quod idem aperte docet D.Th. q. de verit. artic. 12. cum ait, ſicut calor eſt ratio igni, vt calefaciat, ita notitiam eſſe voluntati rationem, vt velit.

Reiicitur quædam interpretatio loci Ariſt. Nec ſatisfaciunt, qua dicunt Ariſt. eo loco eſſe intelligendum de motione metaphorica qua finis dicitur trahere appetitum: totus enim is progreſſus, qui eo loco tractatur, eſt de vero motu, non de metaphorico, vt patet ex antecedentibus, & conſequentibus, quæ de cauſis vere efficientibus traduntur: tametſi cum motione vera, & reali ex parte cauſarum efficientiũ mediarum, miſceatur motus metaphoricus obiecti effectiue cauſantis per ipſam notitiam intellectꝰ. Cauſę enim mediæ efficientes non ſolum pendent à prima in genere cauſæ efficientis, ſed etiam finalis, cuius amore trahuntur ad agendum: cum tamen prima à nulla ſuperiori ſeu efficiente, ſeu finali pendeat, vt vel metaphorice ab illa moueatur. Quo in ſenſu propoſitam aſſertionem Commentator in librum 12. huius operis aperte declarat pronuntiato illo in vtraq; ſchola recepto, ac celebrato, *Balneum*, inquit, *in anima* (hoc eſt, vt apprehenſum tãquã cõueniens) *efficit deſiderium*. Atq; propter coniunctionem earum motionum veræ, ac metaphoricæ, quibus primum mouens mouet ſecunda mouentia, nonnulli à motione vera ad metaphoricam in cauſarum efficientium ſubordinatione diuerterunt. *Tex.35.*

Qui motus metaphoricus hic miſceatur.

Solutio argumentorum aliarum opinionum.

SECTIO III.

Nullum eſſe fundament. prim. ſent.

AD argumĕtum igitur primæ opinionis; ſi quis eam, vt ſonat amplectatur, ita reſpondendum eſt; ſi ſola præſentatio obiecti voluntatis, quam facit intellectus, ſatis eſſet, vt voluntas operaretur: neq; ipſum obiectū præſentatum quidquam in eam efficeret: eodem modo eludere poſſemus omnem actionem agentis propinqui, veluti præſentis colorati in oculum, & præſentis ignis in materiam combuſtibilem: dicere enim ſimiliter poſſemus, coloratum præſens non producere ſui ſpeciĕ in oculo, ſed oculum ad præſentiam illius; & materiam combuſtibilem non pati quicquam ab igne præſenti, ſed ipſam ſe comburere ad preſentiam ignis. Oportet igitur obiectum voluntatis non ſolum fieri voluntati præſens per notitiam intellectus, ſed etiam ipſum iam eo modo præſens effectiue cauſare, ac ſpecificare operationem voluntatis, etiam ſi voluntas ſit effectiua cauſa ſuarum operationum. Argumenta vero Marſilii ipſa eius ſententiæ impugnatione ſoluta relinquuntur.

Arg. ſecundæ ex impugnatione corruũt.

Ad arg. tert.

Primum denique tertiæ ſententiæ ſoluitur exemplo generalis cŏcurſus diuini. Nam quemadmodum is, cum effectiuus ſit reſpectu creatarum voluntatum, etiamſi naturalis, ac neceſſarius eſſet neceſſitate naturæ nihil impediret earum libertatem, vt oſtendimus lib. 6. quia determinatur ad certum ſpeciei effectum ab electione voluntatis creatæ: ita concurſus effectiuus intellectus noſtri ad actus noſtrarum voluntatum, cum generalis ſit, & ad vtramque oppoſitionis partem indeterminatus, per ipſum concurſum volūtatis, cum qua cooperatur, determinatur ad vtramlibet partem oppoſitionis nullatenus læſa eius libertate. Cum enim intellectus oppoſita indifferenter proponit voluntati, illaque hoc vel illud amplectitur, eadem notitia, quam ipſa ſequitur, cum ea cooperatur in ipſo libero amplectendi actu, atq; in cæteris. Alii breuius reſpondent, cum duæ cauſæ efficientes concurrunt ad eundem effectum, ſatis eſſe, ſi altera ſit libera, vt effectus, libere producatur: ſed, cum eius reſponſionis fundamentum quæritur, hoc ipſum reddendum eſt, quod nunc tradidimus.

c. 2. q. 3. ſect. 3

Vt concurſus intellectus à voluntatis concurſu determinetur.

Ad ſecundum dicendum eſt, intellectum eſſe partiale agens in operationibus voluntatis: proinde nec proprie principale, nec inſtrumentale. Habet tamen ſimilitudinem cum principali, quatenus eſt indifferens ad omnes voluntatis operationes: cum inſtrumentali autĕ, quatenus voluntas vtitur hoc vel illo eius iudicio ad hoc vel illud amplectendum, vel repudiandum. Sed hac ratione præcipue diſtinguuntur concurſus intellectus, & voluntatis ad eoſdem actus, quatenus ſola voluntas concurrit vt determinatiua liberorum.

Tertium facile diluitur ex ipſa voluntatis natura, cuiquemadmodum liberum eſt hanc potius oppoſitionis partem, quam illam ſequi: ita liberum eſt intenſius aut remiſſius id facere: nam & hoc conſequenter repræſentat intellectus, vt illa libere quaſi videat, non ſolum vtrum malit oppoſitorum, ſed etiam, vtrum malit amplectendi, aut refutandi modum: alioqui libera eſſet quoad ſubſtantiam operationis, non quoad modum operandi. Nec certe hunc modum repræſentădi oppoſita impedit aut intenſio, aut remiſſio repræſentationis: quantumcunq; enim illa ſit intenſa, aut remiſſa, ſemper oppoſita repræſentantur, vt dictum eſt. Alii reſpondent, etſi intellectus concurrens cum volŭtate intenſius operetur, non effici tamen, vt intenſius operetur voluntas, quia hæc, cum operetur libere; poteſt moderari naturalem cŏcurſum intellectus. Sed nŏ omnino placet ſolutio, quia voluntas libere ad agendum non tam ſpectat intentionem iudicii, quam indifferentiā oppoſitionis propoſitæ ab intellectu, & circa ipſa oppoſita obiecta, & circa oppoſitas actiones, & agendi modos.

Voluntati natura ſua liberum eſt intenſius, aut remiſſius agere.

Ad quartum dicendum eſt, cum omnis appetitus animalis, ſiue ſenſitiuus ille ſit, ſiue rationalis, ſequatur formā in eſſe apprehenſo, & in hoc diſtinguatur ab appetitu mere naturali, qui ſequitur formam in eſſe reali, neceſſe idcirco eſſe, vt ſequatur formam, quā in ſe non habet, ſed in ea potentia apprehenſiua, cui adiŭcta eſt quæ potentia eſt ſenſus, vel intellectus. Vnde tamen abeſt; vt neceſſe ſi voluntatem nŏ operari per notitiam, quæ in ſolo intellectu eſt, vt id ſit maxime conueniens, atq; adeo neceſſarium. Quod autem additur, vnam actionem non poſſe eſſe principium alterius actionis, falſum eſt in diuerſis potentiis, vt patet in externis actionibus animalibus, & humanis, ad quas concurrunt vel immediata principia actiones interiores, quibus exteriores per ſe ſubordinatæ ſunt: de qua re mox dicetur fuſius.

Cur appetitus animalis neceſſario debeat agere per formam alii potentiæ inhærentem.

Quando vna actio ſit principium alterius.

Ad quintum dicendum, nunquam in intellectu eſſe vnam tantum notitiam, ſi volūtas libere operatura eſt, cum neceſſe ſit, vt ei proponantur oppoſita, nec tantum quoad obiecta ipſa, ſed etiam quoad actiones, & agendi

gendi modos, vt ſuperius oſtenſum eſt. Alioqui ſi intellectus vnum tantum oppoſitorũ, & modum operandi proponeret, quod facit ſenſus in brutis animantibus, nõ operaretur libere voluntas, vt patet ex iis, quæ Ariſt. docet hoc cap. & inferius cap. 5.

Etiam phantaſiam effectiue concurrere cum appetitu ſenſitiuo.

Ad ſextum concedendum eſt, phantaſiam quoq; per æſtimationem boni, & mali effectiue concurrere cum appetitu ſenſitiuo ad eius operationes: addendumque nullum eſſe incommodum, ſi organum phantaſiæ diſtet ſitu ab organo appetitus, cum forma quæ eſt primum agendi principium, ſit in toto ſuppoſito. Qua in re nonnulla cernitur participatio diuinæ poteſtatis, quæ vbique præſens eſt, cum eius ope nihil repugnet res omnino ſeparatas, aut diſtantes inter ſe poſſe alias in alias agere, ſine interuentu alicuius interiectæ ſubſtãtiæ, in quam prius agant, vt Theologi tradunt, & ſæpe accidere concedunt: veluti cum diuina virtute abſentes ſe vident, & inter ſe colloquuntur. Quod autem Philoſophi dicunt nihil agere in remotum, niſi prius agat in propinquum, neque ab omnibus admittitur, neq; intelligitur, niſi de rebus ſuppoſito diſtinctis, de quib. ſoli diſputãt. Quin etiam in reactione ſæpe corpora interiecta nihil patiuntur, & tamen agentia & patientia hinc & inde in ſe mutuo agunt.

An verum ſit nihil agere in remotum, quin in propinquum.

Superiores potent. accommodant ſe inferiorib. quin aut impreſſione, aut concurſu, ab eis moueantur.

Ad vltimum dicendum, in potentiis quidem ſuperioribus apprehenſiuis, ad quarum operationes potentiæ inferiores concurrere non poſſunt, ſatis eſſe conſenſionem, & conuenientiam quandam inferiorum cum ipſis propter commune aliquod bonum ſuppoſiti, in quo vtræque ſunt: ſatis, inquam, eſſe, vt ſuperiores ſæpe inferioribus ſe accõmodent in operando. Hac enim ratione verum eſt id, quod Ariſt. ait 3. Ethic. *Qualis vnuſquiſq; eſt, talis ei videtur finis*, hoc eſt, iuxta effectum voluntatis, aut etiam appetitus ſenſitiui, ſæpe iudicat intellectus de fine propoſito, & ex conſequenti de mediis ad illum accommodatis. Quod idem cernimus in æſtimatiua, quæ ſæpe etiam iudicat aliquid eſſe conueniens, vel aduerſum appetenti, prout appetitus eſt affectus ad obiectum propoſitum, cum interim nec voluntas quidquam inprimat in intellectum, aut concurrat ad ipſum intelligendi actum: neq; item appetititus ſenſitiuus in æſtimatiuam, aut ad eius actum concurrat. At in potentiis appetiuis, & locomotiuis, quæ apprehẽſiuis internis ſubordinatæ ſunt, (excludamus enim motiuam cordis, & genitalium, quæ apprehenſiuarum operationem præueniunt) alia ratio eſt. Quod enim appetitiuæ concurrant effectiue ad operationem motiuarũ ſibi ſubordinatarum, pene oculata experientia conſtat, cum more potius inſtrumentorum ſeparatorum, quæ effectiue mouentur ab opificibus, obediant appetitiuis potentiis. Quod vero apprehenſiuę internæ effectiue cõcurrant cum appetitiuis, iam oſtenſum eſt, & nunc preſſius oſtendetur ex ita ſpecificatione actuum voluntatis, & appetitus. Neceſſe eſt enim, vt eorum ſpecificationis aſſignetur aliqua effectiua cauſa, non quæ ſolum gradum ipſum ſpecificum producat (nulla enim cauſa effectiua eſt, quæ non producat omnes gradus genericos ſui effectus ſimul cum ſpecifico) ſed cui peculiari ratione tribuatur eius productio. Quo pacto, etſi equus, cum producit equum, etiam producit animal ſimul, & viuens, & ſubſtantiam & ens: tamen ei, quatenus eſt equus, ſolum tribuitur, quod equum produxerit, vt à cæteris ſpeciebus animalium diſtinguitur. Nam quod equum genuerit quatenus animal, aut viuens, & ipſi etiã, quatenus animal eſt, aut viuens, & cauſis vniuerſalib. aſcribitur: quia animal fit per cauſas naturales ex non animali, & viuens ex non viuente, quatenus autem eſt ſubſtantia, vt ens, ſoli Deo attribuitur, quia nulla creatura facere poteſt aut ſubſtantiam ex non ſubſtantia, aut ens ex non ente. Cum ergo potentiæ appetitiuæ animales ſequantur in operando aliquam formam in eſſe concepto, ſeu apprehenſo, neceſſario efficitur, vt illam ſequantur quoad omnes eius gradus tam genericum, quam ſpecificum: vnde fit, vt nullum actum elicere poſſint, niſi concurrente ſimul apprehenſiua aliqua potentia.

Non ita motiua & appetitiua, apprehenſiuis.

Probatio de appetitiuis.

Quapropter non recte ſentiunt, qui putant ſatis eſſe ad actus voluntatis, & appetitus ſenſitiui ſpecificandos, ipſa eorum obiecta in genere cauſæ formalis obiectiuæ, ſeu terminatiuæ, prætermittentes omnino cauſam effectiuam eorum ſpecificationis, tradentes quæ ſolam generalem omnium, ipſam videlicet potentiam voluntat s, & appetitus ſenſitiui. Dicunt enim, quemadmodum loci, ad quos per motum localem tenditur, ſatis ſunt ad ſpecificandos motus locales, quia ſunt illorum terminatiui: ita ſatis eſſe ad ſpecificandos actus voluntatis eorũ obiecta, in quæ illi feruntur, & ad quę terminantur, etiãſi in cauſa effectiua motus, ſeu potius in eius principio effectiuo nullũ ſit ſpecificandi diſcrimen. Quod confirmant ex aſcenſu, & deſcẽſu grauium, & leuiũ, qui motus cum differant ſpecie, ſæpe tamen proueniunt à principio effectiuo eiuſdem ſpeciei, vt patet in aqua, quæ impulſu eiuſdem principii effectiui aſcendit in terra, & deſcendit in aere: & in aſcenſibus, & deſcenſibus progreſſiuis animalium,

Vt quidam contra philoſophentur.

 quæ

quæ impulſu eiuſdem principii effectiui aſcendunt,& deſcendunt. Nec deſunt etiam inter hos,qui vt diſtinctius loquantur, dicāt principium effectiuum eiuſdem ſpeciei,quo vterque appetitus producit actus tam multarum ſpecierum, eſſe diuerſas propenſiones voluntatis, & appetitus ſenſitiui ad diuerſa obiecta; neq; opus eſſe aliam ſpecificam diſtinctionem principiorum efficientium in cauſa effectiua quærere.

Impugnantur eorum fundamenta.

Sed ad hæc inprimis reſpondendū eſt, id, quod aiunt de elementis, falſum eſſe: aſcenſus.n.& deſcenſus eiuſdem elementi, cum in diuerſis ſurſum & deorſum mouetur,nō eſſe diuerſarum ſpecierum; quia vt ſunt ad eundem locum naturalem, ita ab eodem ſpecie principio effectiuo:aſcenſus autē,& deſcenſus diuerſorum, quemadmodum ſunt ad loca diuerſarum ſpecierum,ita & oriri à diuerſarum ſpecierum principiis; quod in omnib. aliis motibus naturalibus, vt diſtinguuntur à motibus animalib.cernere eſt. Deinde, in aſcenſibus,& deſcenſibus animalium,cum vt animalia, & non vt grauia, & leuia mouentur, imo & in aliis eorum motibus ſpecie diuerſis, vt in progreſſu,& regreſſu,ſaltatione, reuolutione,& ſimilibus,etſi principium generale eſt idem appetitus; tamen ſpecialia tā multa eſſe,quam multi ſunt ipſi motus: ſunt enim tam multa, quam multi ſunt ii conceptus,ſiue apprehenſiones locorum,aut ſituum qui huiuſmodi motibus petuntur,ita vt, quatenus hi loci, aut ſitus res ſunt ſint cauſæ formales, & finales terminatiuæ; quatenus aūt concepti, ſint principia ſpecialia effectiua talium motuum. Deniq; qui diſtinguunt propenſiones appetituum ab ipſis potentiis appetentibus, tanquam principia effectiua ab efficientibus,parum philoſophice loquūtur, quia iſto modo confundunt appetitum animalem cum naturali.Nam etſi voluntas, & appetitus ſenſitiuus, quatenus ex ſuis naturis & eſſentiis naturaliter appetunt quælibet obiecta conuenientia rebus appetentib. ſunt propenſiones quædam in eadem obiecta,neque ad id opus habent noua efficiendi vi, cum cuiuſq; earum propenſio ſemper ſit in actu ab ipſo rerum appetentium ortu; tamen quatenus ſunt appetitus animales,nihil appetunt, niſi præuia notitia ſpeciali obiecti conuenientis, in qua includitur notitia omnium graduum generalium ipſorum actuū. Cū ergo huiuſmodi appetitus non ſunt formaliter potentes ad producendos ſuos actus niſi per formas intentionales, quæ ſunt ipſæ obiectorum apprehēſiones; efficitur; vt nullos producere poſſint,niſi concurrentibus ſimul effectiue potētiis apprehenſiuis,etiamſi

A denominatio actuum ipſis ſolis appetitiuis conueniant. Nam etſi omne appetens concurrit effectiue ad appetitionem,tamen non omne,quod effectiue concurrit ad illam, etiam appetit, quod vel in Deo ipſo perſpicuū eſt, qui ad omnes appetitiones noſtras effectiue concurrit,non tamen omnia, quæ appetimus,appetit.

Varie locutum hac de re D. Thom.

Eſt tamen non leue dubium apud Thomiſtas circa opinionem D. Th. de concurſu B intellectus ad operationes voluntatis; quod dubium æque haberi poteſt de phantaſiæ concurſu ad operationes appetitus ſenſitiui. Nam D. Tho. vt pro parte oppoſita dictum eſt, expreſſe ait 1. contra gentes ca. 72. intellectum noſtrum non ſecundū modum cauſę efficientis,& mouentis,ſed ſecundum modū cauſæ finalis mouere voluntatem: in locis autem ſupra citatis ait, voluntatem eſſe potentiam paſſiuam, nec dubium quin reſpe- C ctu intellectus tanquā efficientis cauſæ;quæ duo quidem inter ſe videntur pugnare.

Sup. ſect.

In 2 d.25.q. vnica ar. 3. Prima dictorum eius expoſitio.

Capreolus ſic iſta conciliare nititur, vt dicat D. Thomam in loco citato cōtra Gentes intelligendum eſſe de motu vere effectiuo,in cæteris autem de motu metaphorico, quo nimirum repræſentando obiectum metaphorice dicitur illam trahere, quia cum illam alliciat, habet ſe more trahētis reſpectu illius.

Secunda.

Caietanus 1.parte quæſt.80.articul. 2. vtraq; D loca intelligit de cauſa vere efficiēte; ſed vbi D. Thomas negat intellectum cōcurrere ad actus voluntatis ſecundū modum cauſæ efficientis, idq; concedit ſecundum modum cauſæ finalis, & ex conſequenti formalis extrinſecæ,ſeu terminatiuæ,ſic ait eius ſententiam exponendam eſſe, quaſi dicat intellectum, id eſt, notitiam intellectus non concurrere ad actus volūtatis tanquam cauſam, quæ efficit,ſed tanquam principium,quo ef- E ficiens efficit;quod efficiendi principiū ſemper coincidit, ſeu potius eſt idem cum conditione, ſine qua finis nō cauſat,quia ſine eo non allicit cauſam efficientem ad agendū.

Tertia.

Deniq; Ferrarienſis in lib.citato D. Thomæ contra Gentes c.44. quaſi arbiter inter vtrūque autorem diſtinguens actus voluntatis in actus circa finē,& circa media, exiſtimat D.Thomam, cum ait intellectum non cauſare per modum cauſæ efficientis, intelligē- F dum eſſe de actibus voluntatis circa finem; cum autem ſignificat eſſe cauſam effectiuā, intelligendum eſſe de actib. voluntatis circa media, eo quod voluntas per actum, quo vult finem producat actus, quibus vult media ad finem.

Refellitur prima expoſitio.

Neutra tamen duarū extremarum expoſitionum placet,nec prima,inquam,nec tertia:

tia:

tia:non prima,quia etſi finis,vt finis eſt,hoc A
eſt,ſecundum eſſe reale,mouet metaphorice
voluntatem, tamen ſecundũ eſſe apprehen-
ſum,ſeu per apprehenſionem ſui ipſam mo-
uet effectiue. Vnde fit,vt cum Ariſt.reducit
omnes motus ad motum, quo primum mo-
uens mouet primum mobile, vt cauſa finalis
eius motus quo illud mouet,ſimul etiam re-
ducat illos ad motum,quo idem mouet illud
vt cauſa efficiens: ſiquidem primum moués,
quatenus eſt ſupremus finis, mouet primum B
mobile tanquam amabiliſſimũ quid,& pro-
pter quod primum mobile mouetur: quate-
nus autem à ſe ipſo apprehenditur,vt conue-
nientiſſimum primo mobili,& cæteris, quæ
ab illo pendent,mouet illud vt efficiens mo-
tum. Alioqui progreſſus Ariſt.quo l.12.huius
operis colligit primum mouens (vera nimi-
rum, & reali effficientia, quam demonſtrare
nititur) neque vniformis eſſet, neque etiam
certus. Tertia vero expoſitio, quæ quaſi me- C
dia à ſuo autore fingitur,nõ eſt ad rem: aliud
enim eſt actum volendi finem eſſe principiũ,
quo voluntas producit actusvolendi media,
quocunque modo id verum ſit, de qua re in
hac controuerſia non diſputamus: aliud no-
titiam finis eſſe principium eorum effectiuũ:
quod quemadmodum verum eſt, ita etiam,
atq; adeo potiori ratione eſt verum eandem
finis notitiam eſſe principium effectiuũ,quo
voluntas vult ipſum finem: niſi quod huius D
eſt immediatum principium,illorum autem
mediatum vt verius etiam dicatur principiũ
volendi finem,quam media ad finem.

Cap.6.& 7. à tex.3.
Reiicitur tertia.

Placet ſecun.

Placet ergo magis expoſitio, & ſententia
Caietani tanquam verior,& melius fundata
& in rebus ipſis,& in iis,quæ Diuus Thomas
diuerſis in locis ſcribit,etſi recentioribusqui-
buſdam minus placeat. Et vero licet Caieta-
nus bonus Diui Thomæ enarrator aliquan-
do dormitat, & nonnunquam obſcurius lo- E
quatur, commentationeſque ſuas ita exte-
nuet,vt euaneſcere,ſenſumque diffugere ne-
que in rebus extare videantur, nullus tamen
ſancti Doctoris expoſitor aut formalius ad
diſputationem, aut acutius ad examen aut
expeditus ad reſolutionem videtur loqu-
tus. Itaque notitia intellectus ex ſententia
Diui Thomæ in loco citato non mouet vo-
luntatem,ſed vt principium, quo ipſa ſe mo-
uet & in ſe efficit motum: ipſa enim volun- F
tas efficit in ſe motum volendi, non tamen
aliter, quam ſpecificatum à notitia in-
tellectus tanquam à principio effe-
ctiuo ſpecificationis
illius.

Num intellectus, & voluntas moueantur à phantaſia, & appetitu ſenſitiuo.

SECTIO IV.

Conſequens eſt, vt videamus, mouean-
tur ne viciſſim intellectus, ac voluntas
ab inferioribus facultatibus,quas illarum ar-
bitrio ſubeſſe, & ab eis moueri diximus. Ac
de motu excitatiuo non dubia eſt pars affir-
matiua, cum tota ſenſitiua pars in hac vita
ſit animæ noſtræ quaſi ſuburbium, quo & o-
mnis rerum notitia, & omnium affectuum
occaſio ad mentem quaſi ad aerem ingredi-
tur. Itaque per has potentias ponit diuina
prouidentia ſuperiores facultates in eo ſta-
tu, vt poſſint ſuo quæque modo libertatem
exercere. Sic enim per ſe cauſas naturales o-
mnia extrinſecus diſponit,ac preparat,vt to-
ta ſenſitiua parte certis temporibus ſuis mu-
neribus apte fungente,in plena nimirum vi-
gilia,adiuncta internorum, externorumque
membrorum ſanitate mens libero ſuo domi-
natu vti poſſit.

Non eſt dub. de motu excitatiuo.

De motu autem determinatiuo negatiua
pars certa eſt, quandocunque ſuperiores fa-
cultates ſolutæ ſunt,& minime ligatæ: ſem-
per enim hoc pacto abſoluta determinatio
ad alteram partem penes voluntatem eſt,
quidquid inferior pars reclamet, iuxta illud
Domini ad Cainum in Geneſi: *Sub te erit ap-
petitus eius*, (nempe peccati) *& tu dominaberis
illius*. Dixi (*Quandocunq; ſolutæ ſunt*) quia ſi
ſint ligatæ,& impeditæ vel ſomno,vel nimio
aliquo, ac vehementi affectu ſenſitiuæ par-
tis,vt nimio dolore,aut voluptate, non fun-
gentur ſuperiores contra impetum paſſionis
libertate ſua,niſi ſupernaturali gratiæ diuinæ
ſubſidio roborentur, quod in Beatis Marty-
ribus, & in multorum ſanctorum inſignibus
maximarum tentationum victoriis accidiſ-
ſe nouimus: Addidi (*Abſoluta determinatio*)
quia non negamus poſſe redundare in par-
tem ſuperiorem affectus quoſdam indeter-
minatos,hoc eſt,extra conſenſum, quos vo-
luntas ſuperare nequeat. Verum hoc non eſt
vinci ab inferiori parte ſed vehementer quaſi
tangi,& pulſari iuxta illud Auguſtini, *Non eſt
in poteſtate noſtra viſis non tangi*. Atque hæc aſ-
ſertio definita ſæpius eſt ab Eccleſia, & nu-
per in ſeſſione 6. Synodi Trident. Canone 5.
& 6. cõtra Lutheranorum inſaniam,qui nos
mancipia faciunt non modo vehementium
paſſionum,ſed omnis etiam concupiſcentię.
Non eſt tamen negandum aliquando peni-
tus trahi voluntatem paſſionibus etiam leui-
bus,ſi plenum intellectus iudicium anteuer-
tant, vt in motibus primo primis, in quibus

Quid dicendum de determinatiuo.

Cap.4.

Redundare in partem ſuperiorem inferioris affec.

Lib.3. de lib. arb.c.25.

illud certum eſt, etſi intellectus aduertat ad A id, quod pars ſenſitiua proponit, non tamen plene aduertere.

Quid cenſendum de concurſu phantaſiæ cum intellectu.

Deniq; de motu effectiuo,& omnino cauſatiuo in quouis alio cauſę genere diſtinctione opus eſt. Nam de phantaſia illud eſt non minus probabile, quam vulgatum inter Peripateticos Philoſophos,& grauiores Theologos, concurrere illam effectiue cum intellectu agente ad productionem primarũ ſpecierum intelligibilium: nec minus etiam probabile B eandem effectiuo etiam cauſandi modo concurrere cum intellectu poſſibili ſpecie aliqua intelligibili informato, ad determinatam ſingularium materialium notitiam: idque in huius mortalis vitæ ſtatu, in quo natura aliquanto parcior phantaſmatis ſuppleri voluit noſtratium ſpecierum intelligibilium inopiam, quæ inopia nulla erit ſiue in ſtatu animæ ſeparatæ, ſiue glorioſo iterum corpori vnitæ, de qua re non nihil actum eſt C lib.1.& fuſius agetur lib.12. De appetitu autem ſenſitiuo non eadem eſt ratio, cum inſtructa iam parte intellectiua vniuerſali, & particulari rerum cognitione, nihil opus ſit vlla efficientia appetitus in intellectum, ac voluntatem, ſiue vt intellectus ſingularia cognoſcat, ſiue vt voluntas eadem amplectatur, aut reiiciat.

c.2.q.3.ſect.6.& 5.

Quæſtio eſt de appetitu ſenſitiuo.

Communis aſſertio.

Eſt ergo communis Theologorum ſententia, appetitum ſenſitiuum nõ mouere ef- D fectiue intellectum, aut voluntatem: poſſe tamen indirecte voluntatem mouere in genere cauſæ finalis, & quodammodo formalis.

Probatur prior eius pars.

Prior pars huius aſſertionis ex eo primum cõſtat, quia vt proxime dictum eſt, efficientia ſenſitiuæ partis intellectum, ac voluntatem nullo modo eſt neceſſaria, inſtructa iam parte intellectiua vniuerſali,& particulari rerum cognitione. Deinde, quia rationi conſentaneum eſt, vt potentiæ ſuperiores ſe ha- E beant ad inferiores quoad efficientiã eo modo, quo ſuperiores orbes cœleſtes ſe habent ad inferiores, quod innuit Ariſtotel. 3. lib. de Anima cap. 10. præſertim, cum homo paruus mundus appelletur at ſuperiores orbes effectiue mouent inferiores, nec viciſſim ab eis mouentur.

Tex.55.

Præuenitur obiection.

Neque obeſt id, quod dictum eſt de efficientia phãtaſiæ in intellectum: nam præterquam quod in rebus æque rationi conſenta- F neis non quoad omnia quærenda eſt ſimilitudo, certum eſt phantaſiam nec ſolam, nec propria virtute agere in intellectum poſſibilem, ſed virtute intellectus agentis, aut etiam ipſius poſſibilis: efficientia vero appetitus ſenſitiui in intellectum, aut voluntatem ne virtute quidem earum potentiarum vllo pacto neceſſaria eſt, ſiue vt intellectus aliquid intelligat, ſiue vt voluntas aliquid velit, aut nolit, vt iam patuit.

Probatur poſterior.

Poſterior pars ea ratione probatur, quia cum intellectus iudicat de rebus appetendis & reſpuendis, prout ſunt conuenientes, aut aduerſæ toti ſuppoſito, aut cuicunq; eius parti, ſi appetitus ſenſitiuus vehementiori aliqua paſſione ſeu gratæ rei, ſeu moleſtæ teneatur, occaſionem prębebit intellectui, vt rem eandem repræſentet voluntati vt cõuenientem, & amplectendam, aut aduerſam fugiendamque, quam tamen contraria, aut alio modo diuerſa diſpoſitione affecto corpore non tale eſſe iudicaret. Hoc pacto applicatio ad ignẽ iudicatur ab intellectu conueniens,& amplectenda, cum friget corpus, quæ tamen aduerſa,& fugienda iudicaretur, ſi illud æſtu laboraret. Eademq; ratione ait Ariſtotel. 2. Rhet. ad Theodecten, non eadem iudicari ab iis, qui affectu amoris tenentur,& ab iis, qui perturbatione odii: nec ab iis, qui pacato ſunt animo: ſatis autem patet hunc modum, quo appetitus proponit voluntati ſibi conſentaneum obiectum (*quod nunquam facit, niſi mediante intellectu*) non eſſe directum ſed indirectum, quia appetitus non eſt potentia apprehenſiua, vt directo, ac per ſe illud poſſit ei proponere.

Cap.1.

Triplex impedimẽ. quod appetitus ſenſitiu affert libero arbit.

Probatur item eadem pars ex triplici illo impedimento, quod Theologi communiter dicunt, appetitum ſenſitiuum afferre libero arbitrio: namque ratio nunc propoſita non ex impedimento, ſed ex conſenſione potentiarum ducitur. Primum impedimentum eſt ligaminis, vt vocant, alterum diſtractionis, tertium contrarietatis. Tunc enim neceſſario quaſi ligatur,& omnino impeditur ratio, quæ radix eſt libertatis, ne ſuo munere fungatur, cum paſſio appetitus ſenſitiui ita eſt vehemens, vt hominem in inſaniam vertat: quæ nihil eſt aliud, quam tanta perturbatio phantaſiæ, vt rite miniſtrare non poſſit intellectui, ſiue id fiat læſo omnino eius organo, ſiue confuſis phantaſmatibus: quod fit tumultuantibus ſine vllo ordine iis ſpiritibus, quibus animalis, ſeu ſenſitiua vita adminiſtratur. Atque hoc impedimentum afferri ex parte ſubiecti perſpicuum eſt. Impedimentum vero diſtractionis, quod etiam ex parte ſubiecti rationi affertur, eſt, cum appetitus ſenſitiuus ita intentus eſt in ſuum obiectum, vt vel magnam partem vigoris animi, vel etiam totum ſuffuretur, vt parum, vel nihil ſit reliqui, quo tunc pars intellectiua vti poſſit. Cum enim naturalis virtus animæ noſtræ finita ſit, ſuæque habeat poteſtatis terminum, quanto magis ea vtitur vna potentia, eo minus re-

Primum ligaminis.

Quid inſania

Secundum diſtract.

nus reliquæ vti poſſunt. Tertium impedi- A

Tertium contrarietatis.

mentum, quod affertur ex parte obiecti, eſt, cum appetitus ſenſitiuus aduerſatur appetitui intellectiuo, &cum eo ex aduerſo pugnat oppoſitum iudicante phantaſia ei, quod iudicat intellectus, quæ pugna manifeſta eſt in homine continente, nec dum perfecte virtute edomito paſſionum impetu. Quam pugnam in ſe transfigurabat Paulus ad Romanos 7. cum dicebat: *Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quæ eſt in mēbris meis.* B

Deducitur probatio.

Ita patet appetitum ſenſitiuū nihil effectiue cauſare in potentias ſuperioris intellectus, & voluntatis, ſed ſolum obiectiue, idq; indirecte, ſeu, vt Caietanus ait, occaſionaliter, cum occaſio eſt, vt intellectus ſuo iudicio illi ſe accommodet, vt ex priori ratione patet: vel cum eo depugnet, & illum aliquando vincat aliquando ab eo vincatur, vt patet ex poſteriori. Obiectiua autem cauſandi ratio (*cum pure obiectiua eſt*) idcirco in ſolam finalem, & C formalem extrinſecam incidit, quia actus voluntatis tendit in obiectum conueniens vt in finem obtinendum, & terminatur ad illud tanquam ad id, vnde formam, ſiue ſpeciem quodammodo ſumit: effectiue enim à voluntate eam accipit, vt ſupra diximus, non nude tamen accepta, ſed notitia intellectus quaſi informata: ac proinde concurrente ad eam effectionem intellectu, obiectoq; D ipſo non ſecundum eſſe reale, quo pacto eſt finis, & quodammodo forma extrinſeca, ſed vt apprehenſum eſt, hoc eſt, ipſa ſui apprehenſione.

Recentiorum opinio hac de re. Quid vocent redundantiam.

Sunt tamen ex recentioribus, qui per ſolam redundantiam, vt appellant, exiſtiment appetitum ſenſitiuum aliquādo mouere voluntatem. Redundantiam autem vocant immediatam ſequelam, qua credunt volunta- E tem nonnunquam ſe accommodare appetitui ſenſitiuo nulla mediante repręſentatione intellectus, qua prius tempore, aut natura obiectum ſenſitiui appetitus ſuppoſito appetē- ti conueniens eſſe iudicetur: ſiue id accidat, quia appetitus effectiue eum motum cauſet, ſine quouis alio modo. Id quod primum ex eo probant, quia ſæpe euenit, vt cum appetitus intenſius afficitur erga rem aliquam, ſtatim ad eum voluntas trahatur. Deinde, quia F ſi nunquam voluntas accommodaretur appetitui contrarium cupienti, niſi variato iudicio intellectus, ſatis eſſet ponere virtutes moderatrices paſſionum in ſolo intellectu, quia ſatis eſſet rectificari iudicium rationis, vt paſſionibus moderatio adhiberetur: quo fieret, vt virtus continentiæ non in parte appetitiua, ſed in intellectiua ponenda eſſet cōtra omnes Theologos, & pari ratione cæteræ virtutes morales, veraq; eſſet erronea illa ſententia Socratis, virtutes morales nihil eſſe aliud, niſi quaſdam prudentias. Poſtremo, quia cum phantaſia immediate agat in intellectum, non eſt, cur pari ratione non ſit concedendum appetitum ſenſitiuum immediate agere in voluntatem.

Apud Ariſt. 6. Eth. c. 13.

Refutatur. q 5. ſect. 7.

Verum hæc opinio tanquam aliena à cōmuni Theologorum ſententia reiicienda omnino eſt, iuxta ea, quæ ſuperius dicta ſunt, vbi oſtendimus ſemper voluntatem ſequi aliquod iudicium intellectus aut abſolutum, aut conditionatum, præunte ſemper intellectu voluntatem, vt interiori ſenſu ſenſitiuū appetitum: præſertim cum indignum ſit reginam voluntatem immediate ſequi affectū veluti mancipii appetitus ſenſitiui. Neque argumenta eorum autorum quidquam efficiunt. Non primum, quia nihil refert, ſi ſæpe accidat, vt voluntas continuo ſequatur vehementiorem aliquam paſſionem, quandocunque prius tempore, aut natura iudicium intellectus accommodatur iudicio ſenſus. Non ſecundum, quia etſi neceſſaria eſt rectificatio iudicii ad rectitudinem, moderationemq; paſſionum efficiendam, non eſt tamē id ſatis, vt appetitus ſuauiter, ac prompte, (quod ex habitu) operetur, ſi in eo quoque non ſit ipſe habitus paſſionum moderator. Non tertium, quia alia ratio eſt in phantaſia alia in appetitu ſenſitiuo, vt illius actio in intellectum ſit neceſſaria, huius autem minime, vt paulo ante oſtendimus.

Quo pacto potentiæ rationales vtantur locomotiuis.

SECTIO V.

SVpereſt, vt explicemus, quo pacto quatuor interiores potentiæ, duæ apprehenſiuæ, & totidem appetitiuæ, quæ ſuo quæque modo in rationalibus numerantur, vtantur potentiis motiuis, quæ ſunt in membris ac muſculis, ad motum localem animalem, ſiue internum, ſiue externum, exercendum: ad quam dubitationem tria breuiter dicenda ſunt.

Prima aſſertio.

Vnum eſt, potentias motiuas animalium motu progreſſiuo (*de his enim hac in re cum Ariſtotele agimus*) eſſe diſtinctas ab apprehenſiuis, & appetitiuis, non ſolum ratione, & natura, ſed etiam reipſa. Tum quia in animalib. quæ habent vim progreſſiuam, apprehenſiuæ, & appetitiuæ, quib. progreſſio dirigitur, & principaliter adminiſtratur, habent certas ſedes in corpore; motiuę autē per totū diffuſæ ſunt. Tum, quia ſæpe apprehenſi-

næ &

uæ & appetitiuæ ſunt integræ, cum motiuæ A
ſunt læſæ, ac debilitatæ, vt in paralyticis.

Secundum.

Alterum eſt, non tantum apprehenſiuas,
& appetitiuas, ſed etiam motiuas habere ra-
tionem actiuarum, imo etiam motiuas, qua-
tenus motiuæ ſunt, eſſe formaliter tranſiti-
uas, apprehenſiuas autem & appetitiuas non
ita, ſed in ſuis ipſarum ſubiectis tantum eſſe
formaliter operatiuas: tametſi virtute, & effi-
cacia in aliud ſubiectum tranſire poſſint: ſa-
tis autem patet rationem potentiæ actiuæ B
magis participari à potentiis, quatenus in a-
liud ſubiectum tranſire poſſunt, quam qua-
tenus in ſuis operantur. Quod vero motiuæ
habeant rationem actiuarum, ex eo primum
conſtat, quia ſunt principia operationum vi-
talium: progreſſio enim operatio animalis
eſt, ne dum vitalis. Tum etiam, quia ab Ari-
ſtotele, & aliis Philoſophis, inter potentias
actiuas numerantur, vt patet in 2. de Anima

Vt c. 3. tex. 27 & lib. 3. c. 9. à tex. 41. à tex. 49.

pluribus locis. Tum denique, quia ipſe etiam C
Ariſtoteles vbi 3. eiuſdem operis cap. 10. & 11.
agit de potentia motiua animæ etſi docet a-
nimal eatenus eſſe motiuum, quatenus ap-
petitiuum: (*intellige, rei abſentis*) tamen fate-
tur illud indigere aliquo alio vt inſtrumento
quo ſe ipſum moueat: & quanquam loqui-
tur de primo inſtrumento, quod putat eſſe
cor, tamen eadem eſt ratio in toto corpo-
re, vbicunque ſunt peculiaria principia mo-
uendorum membrorum. Quare, cum inſtru- D
mentum omne actiuum ſit, & ad genus cau-
ſæ efficientis reducatur: nō dubium eſt, quin
quatenus inſtrumētum, potentiam aliquam

Tria principia effectiua ſunt opus ad motum progreſſiuum. 3. de Anim. c. 10. citato.

actiuam habeat. Vnde fit, vt ad motum pro-
greſſiuum tria principia effectiua ſint neceſ-
ſaria: directiuum, quod pertinet ad potentias
apprehenſiuas, impulſiuum, quod ad appeti-
tiuas: & executiuum, quod ad motiuas. Sed
tamen pro his omnibus merito ab Ariſtotele
tanquam præcipuum principium ſtatuitur E
appetitus rationalis in hominibus, & ſenſiti-
uus in brutis animantibus: quia eſt comple-
tum principium principale adminiſtratiuum
includens directionem intellectus, aut ſen-
ſus, & vtens motiuis potentiis, vt inſtrumen-
tis: ſatis enim patet effectum magis attribuē-
dum eſſe principali principio, quam inſtru-
mentali. Vnde fit, vt minus recte ſentiant,

Male quidā potent. motiuas ponunt in paſſiuis.

qui exiſtimant potentias motiuas, quia di-
ſponunt membra, vt moueantur ab appetitu, F
non eſſe actiuas, ſed paſſiuas: quaſi vero non
eadem potentia poſſit indigere concurſu al-
terius ſuperioris potentiæ (quod eſt ſuo mo-
do poſſe ab ea pati) & ſimul cum ea effecti-
ue concurrere ad communem effectum vtri-
uſque. Neque exiſtimandum eſt D. Th. huic
ſententiæ refragari, ſed potius vbicunq; do-
cere videtur potentias motiuas animaliū eſſe
paſſiuas, nihil aliud velle, quam non eſſe prin-
cipales actiuas, ſed inſtrumentales aliarum:

Vt 2. contra gent. c. 82. & 1. p. q. 75. a. 3.

præſertim cum aliquando eas appellet virtu-
tes, quibus ſe animalia mouent, vt 1. p. q. 78.
ad calcem 1. ar. & in materia grauium, & leui-
um non raro docere ſoleat, qualitates eorum
motiuas, imo & formas ſubſtātiales eſſe prin
cipia paſſiua: quod non alia ratione intelligi-
tur, niſi quia nō ſunt motiua principalia, ſed
quaſi inſtrumentalia generantium, quibus
motus grauium, & leuium tribuitur: cum in-
terim conſtet, eius etiam confeſſione, ea eſſe
vere, ac proprie actiua.

Ita docet in 2 & 8. phyſ. & in 2. d. 15. q. 1. art. 3 De potent. q. 5. art. 5. & in 2. d. 18. q. 1. ar. 2.

Tertium aſſertum.

Quæ potent. cum motiuis concurrant.

Tertium eſt, in brutis quidem animanti-
bus ſemper duas facultates cum potētiis mo-
tiuis effectiue concurrere, phantaſiam ſcili-
cet, & appetitum ſenſitiuum: in homine au-
tem quatenus, vt homo eſt, operatur, & has,
& ſimul intellectum, & voluntatem. Id quod
primum ex eo probatur, quia apprehenſiuæ
ſemper concurrunt effectiue cum appetitiuis
ſibi mutuo reſpondentibus, vt ex ſuperiori
diſputatione patet: quod autem appetitiuæ

Sup. ſect.

eodem etiam modo concurrant cum moti-
uis, potiori ratione concedendum eſt. Appre-
henſiuæ enim ex prima ſui conſideratione
non tendunt in res obiectas, ſed eas potius
ad ſe trahunt per earum ſpecies, vt eas apud
ſe cognoſcant, appetitiuæ autem ex ipſa et-
iam prima ratione ſua feruntur in res, quas
appetunt, & ad eas quodammodo egrediun-
tur: cum ergo apprehenſiuę nihilominus vir-
tute ſua quaſi ſecundaria egrediantur ad ap-
petitiuas, & ad earum actus concurrant, vt
probatum eſt: potiori ratione appetitiuæ e-
gredientur ad locomotiuas, vt effectiuē cum
eis concurrant. Vnde fit, vt vtræque tam ap-
prehenſiuæ, quam appetitiuæ concurrant ef-
fectiue ad operationes motiuarum. Deinde,
quia, qui aliquid ex arte conficiunt, per ar-
tem ipſam, quæ in ipſis eſt, ſunt cauſæ effi-
cientes externorum operum, vt omnes fa-
tentur cum Ariſt. ipſo: cum ergo non poſſint

6. met. c. 1. tex. 2. & li. 1. de partibus anim. c. 1. & l. 2. de gener. anim. c. 1.

illa conficere, niſi applicante ad id voluntate
motiuam aliquam potentiam tanquam in-
ſtrumentum operis faciendi: applicatio au-
tem inſtrumenti non fiat, niſi effectiue con-
currente applicatiuo principio ad opus in-
ſtrumenti: neceſſario efficitur, vt in operibus
artis ſuperior apprehenſiua, quæ eſt intelle-
ctus, & ſuperior appetitiua, quæ eſt volun-
tas, effectiue cōcurrant cum motiuis ad ipſa-
rum motiuarum opera. Idem autem dicendū
eſt de operib. quæ non fiunt ex arte, ſed ſolo
intellectu, & voluntate: ac demum in moti-
bus, qui ſola imaginatione, & appetitu fiunt,
vt in brutis animantibus, & in hominibus et-
iam

iam, quandocunq; in ſuis motibus operatione intellectus non vtuntur: eſt enim in omnibus par omnino ratio. Poſtremo, quēadmodum cætera animalia memoriis, aut imaginationibus ſine memoria viuunt, hoc eſt, exercēt operationes animalium proprias, ita homines arte, aut ratione ſine arte exercent operationes humanas, vt Ariſtoteles tradit ipſo huius operis initio: at omnes huiuſmodi operationes cum vitales ſint, procedunt effectiue à principiis internis eorum, à quib. exercentur, ergo omnes operationes brutorum animalium proprie procedunt effectiue ab imaginatione cum memoria, aut ſine memoria: & omnes eæ, quæ ſunt propriæ hominū procedunt effectiue à ratione arte prædita, aut adhuc artis experte. Cum ergo motus locales animalium proprii, quos vocamus progreſſiuos, & in vitalibus operationib. numeramus, nō procedant ab his principiis niſi per appetitum ſenſitiuum, aut rationalem: neq; ab appetitu, niſi per aliquod inſtrumentum internum, vt idem docet 3. de Anima c. 10. efficitur, vt imaginatio, & appetitus ſenſitiuus concurrant effectiue cum potentiis motiuis ad omnes motus locales animalium, vt animalia ſunt: & intellectus ac voluntas cum potentiis motiuis hominum, vt homines ſunt, ad omnes eorum motus locales humanos.

Tex. 54.

Primum notandum.

Hæc tamen vt melius intelligantur, nonnulla animaduertenda ſunt. Primum, potentias appetitiuas eſſe per ſe ſubordinatas apprehenſiuis, quia non ſequuntur formas in eſſe reali, ſed in eſſe apprehenſo vt ſuperius † dictum eſt: verum non omnes eſſe vtriq; apprehēſiuæ ſubordinatas, ſed appetitiuam rationalem rationi, & ſenſitiuā, hoc eſt, iraſcibilē, & concupiſcibilem imaginationi. Quod n. rationalis appetitus ſit per ſe rationi ſubordinatus, ex eo patet, quod tam in bonis actib. quā in peruerſis ſemper ſequitur aliquod iudicium rationis, vel abſolutum ſcil. vel cōditionatum, vt ſupra oſtenſum eſt. Quod aūt ſenſitiuus non ſit per ſe rationi ſubordinatus, non ſolum ex eo patet, quia in brutis animantibus nulla eſt ratio: ſed etiam, quia in hominibus mente etiam ſanis, & vigilantib. ſæpe appetitus ſenſitiuus in ſuis actibus anteuertit omnem operationem intellectus. Vnde fit, vt cum neceſſario ſequi debeat iudiciū aliquod ſenſitiuum, non per accidens, ſed per ſe ſit ſubordinatus imaginationi, quæ omne iudicium ſenſitiuum complectitur.

† Sect. 2 & 3.
Quæ appetitiuæ potent. quibus appreh. ſint per ſe ſubordina.

Secundum. Appetitum ſenſitiu. non ſubordinari per ſe voluntati.

Secundo loco illud conſiderandum ſenſitiuum appetitum non eſſe per ſe ſubordinatum voluntati, non ſolum, quia reperitur etiam in brutis animantibus, in quibus non eſt voluntas, & ſæpe in hominibus anteuertit omnem voluntatis operationem, etiam tunc cum nullo modo ratio ligata, ſeu impedita eſt: ſed etiam, quia ſæpe repugnat voluntati contra iudicium intellectus, quod volūtas ſequitur, vt patet in continentibus. Vnde patet, non ſemper voluntatem effectiue concurrere cum appetitu ſenſitiuo, ſed tunc ſolum cum iudicium imaginationis, quod hic appetitus ſequitur, eſt conſentaneum iudicio intellectus, quod ſequitur voluntas. Hoc autem cum fit, intenſior eſt actus appetitus ſenſitiui propter concurſum effectiuum voluntatis ſuperadditum ad eiuſmodi actum eliciendum. Quin etiam tunc videtur actus voluntatis intenſior eſſe: quam ſi appetitus ſenſitiuus ei repugnaret: non quia ſenſitiuus aliquid agat in voluntatem, ſed propter conſenſionem, qua ſuperiores potentiæ quaſi applaudunt operationibus inferiorum politicè ſibi obedientium, cum hæ ſe ſuperioribus accommodant.

Quando voluntas cum eo concurrat.

Tertium notandum.
Potentiæ motiuæ quibus appetitiu. per per ſe ſubordinentur.

Tertio loco illud intelligendum, potentias motiuas, etſi in brutis animantibus, & in homine, etiam cum ratione non vtitur, ſunt per ſe ſubordinatæ appetitui ſenſitiuo: in homine tamen cū ratio ſoluta ac libera eſt, non appetitui ſenſitiuo, ſed ſoli voluntati eſſe per ſe ſubordinatas. Imperante enim voluntate potentiis motiuis, nulla earum eius imperio reſiſtit, quantumcunque repugnet appetitus ſenſitiuus, vt patet in actu Scæuolæ, cum manum prunis impoſuit, & in acerbiſſimis Martyrum tormentis. Contraq; licet appetitus ſenſitiuus impellat hominis animum: vt in alium locum etiam optatiſſimum ſe conferat, aliumve motum exerceat, qui ei maxime ſit cordi, ſi volūtas repugnet, nihil omnino efficiet motiua potentia. Loquimur enim ſemper de ea, quæ per ſe cognitionem aliquā ſequitur, ne quis in hac aſſertione comprehendi exiſtimet motum cordis, aut genitalium membrorum.

Liu. decad. 1. lib. 2.

Cur appetitus non ſubordinetur per ſe voluntat.

Ratio autem, cur appetitus ſenſitiuus ſæpe non obediat voluntati, imo etiam aliquādo obedire non poſſit: huiuſmodi autem potentiæ motiuæ ſemper, ac neceſſario illi obediant, niſi vi aliqua, aut indiſpoſitione ſubiecti impediantur hæc eſt, quia nimirum appetitus ſæpe habet obiectum repugnans obiecto voluntatis: vt ſunt in homine continente, & in continente honeſtas, & impura voluptas: in homine autem forti, & ignauo bellica gloria, & indecora incolumitas, qua de cauſa non eſt ille per ſe ſubordinatus voluntati: at potentiæ motiuæ, cum non aliud obiectum, ſeu potius ſuarum operationum terminum habeant in homine vtente libero arbitrio: niſi quem ratio ſeu recta, ſeu per-

At potent. motiuæ, maxime.

uerſa illi præſcribit: neceſſe eſt, vt ſint per ſe A ſubord natæ voluntati: quicquid appetitus ſenſitiuus obmurmuret, aut etiam à ſuo obiecto deflectere, & voluntati obedire non poſſit. Quod addiderim, quia cum obiectum appetitus eſt vehementer aut terribile, aut amabile, ſiue illud exterius ſit præſens, vt dira flagella, ſiue interius ſentiatur nimium angere, vt tortiones viſcerum: (quod idem de voluptate afficientibus dicendum eſt) non poſſet appetitus ſenſitiuus obedire voluntati, et- B iamſi illa præciperet, vt non doleret, aut voluptate non afficeretur. In hac tamen inobedientia nulla culpa eſſet, tum quia eſſet imprudens præceptum, vtpote de re impoſſibili: tum etiam, quia in ſola voluntate culpa, & meritum perficitur.

Nequit interdum appetitus voluntati obedire.

Ad quam potentiam pertineat imperium? C

QVÆSTIO VII.

Quid ſit imperium, & quibus rationibus in voluntate à multis ponatur.

SECTIO I.

Eius iuxta poſteriorem deſcriptio.

IMperium aliquando ſumitur pro imperandi poteſtate, de quo Ciuil s, & Eccleſiaſti- D ci iuris periti agunt: aliquando pro ipſo imperandi, ſeu præcipiendi actu: oq; vel externo, qui verbo, aut ſcripto profertur, de quo idē: vel interno, de quo Philoſophi, & Theologi differūt. Eſt enim anima noſtra res quædam publica imperantium: & parentium facultatum, quibus paruus hic mundus adminiſtratur, de quarum actibus, eorumque ordine in hac conſideratione nec nullæ ſunt, nec minimæ difficultates. E

Eſt igitur imperium hac ratione ſpectatum actus quidam internus animæ noſtræ, quo ſuprema facultas mouet inferiores ſibi ſubiectas, intimādo, ſiue denuntiando, quid cuique earum faciendum, aut nō faciendum ſit. Eſſe enim ſupremæ potentiæ imperare ex eo perſpicuū eſt, quia obedire, quod ex altera parte imperio reſpondet, obedientis, & ſubiectę facultatis eſſe nemo dubitat. Eſſe etiam facultatis liberè mouentis, ea ratione pa- F tet: quia potentiæ, quæ naturaliter operātur, quatenus ſic operantur, non dicuntur dominari, hoc eſt, pro arbitrio agere, nec etiā, quæ libere operantur, dicuntur imperare, niſi vim obligandi, ac proinde natura ſua mouendi habeant: qua ratione is, qui conſilium alicui dat, etſi libere id facit, non tamen dicitur imperare, quia non eum obligat ex ipſa natura conſilii, ſed liberum relinquit, etiamſi ei aliquid perſuadeat. Oportere item, vt actus feratur in potentias ſubiectas, ex eo conſtat, quia vbi ſubiectio non eſt, nec obedientia, quæ imperio debetur, eſſe poteſt. Deniq; cōpleri actū imperandi imitatione, ea ratione probatur, quia imperiū in hac ſignificatione idem eſt, quod lex, aut præceptu temporale; id quod ex imperio externo intelligitur.

Intimationem eſſe de ratione imperii.

Sunt tamen nec pauci, nec inferioris notæ Philoſophi, ac Theologi, qui hanc vltimam imperii conditionē à ratione imperii remouendam exiſtiment. Dicunt n. actum imperandi non pertinere ad intellectum, cuius ſolius eſt intimare, ſiue declarare, quid quæq; inferior potentia facere, aut non facere teneatur; ſed ſolā voluntatem eſſe, quæ in nobis imperat; nihilq; aliud eſſe imperium, quā efficacem voluntatis actum, quo illa ſubiectas ſibi potentias libere ad operandum mouet aut ab operatione inchoāda cohibet aut ab inchoata remouet. In qua ſententia eſt Henricus Gandauenſ. quodlibet 9. Bonauen. Ochamus, & pene omnes Nominales in 3. ſententiarum, & aliis locis, quibus etiam videtur fauere Scotus in eundem tertium lib. diſtin. 36. eoſdemq; ſequuntur non pauci ex recentiorib. his fere ducti argumentis.

Sententia eorum qui imperiū dant voluntati.

Henr. q. 6. Bon. in 3. d. 17. ar. 1. q. 1. Och. q. 12. ar. 4. Aug. c. 1. ſuorum moral. Almair. tract. 3. c. 2.

Primum, quia cum per ſolam voluntatem dicamur domini noſtrarū actionum, ei ſoli conuenire poteſt imperandi actus.

Quæ id aſtruunt, argumenta.

Deinde, quia id perſuadere videtur diuiſio actuum liberorum ab omnibus recepta in elicitos, & imperatos: nam cum actus imperati non ſint imperia, ſed imperio ſubiecti: omnes autem actus aliarum potentiarū, quæ aliter atq; aliter operari poſſunt, imperentur à voluntate, efficitur, vt ſoli actus voluntatis ſint imperia.

Tertio, quia cum tres tantum ſint operationes intellectus, ſimplicium apprehenſio, cōpoſitio & diuiſio, ac diſcurſus, nullaq; earū ſit imperium, vt inductione patet; (*nam neq; affirmare, aut negare, nec ratiocinari imperare eſt*) efficitur, vt imperium non ſit ponendum in actibus intellectus, ſed voluntatis.

Quarto, quia imperium eſt actus mentis noſtræ præſtantiſſimus, ac proinde debetur præſtantiſſimæ potentiæ, quam eſſe voluntatem duabus potiſſimum rationibus probant. Vna, quia ſoli voluntati tribuitur meritum: altera, quia eſt ſedes reginæ virtutum omnium charitatis, vnde & apud Theologos charitas omnibus virtutibus imperare dicitur.

Quinto, quia potentia, quæ imperat, habere debet vim mouendi ad exequutionem

operis,

A operis, vt patet ex priorib. imperii cōditionibus: ſola autem voluntas inter omnes animæ facultates eſt primum mouens ad exercitium operis, vt in aliis diſputationib. conſtitutum eſt.

Sexto, quia non ſunt multiplicandæ entitates, vbi non eſt neceſſe: ad executionem autem operis ſatis eſt voluntas efficax, qua facultates exequutiuæ ad opus applicentur.

B Poſtremo, quia qui dicunt imperium eſſe actum intellectus, volunt illud ſupponere actum voluntatis præcedentem: aut ergo imperium eſt neceſſarium ad omnes actus voluntatis, aut ad quoſdam eſt, ad quoſdam nō eſt: ſi ad omnes, ergo omnis actus voluntatis ſupponit infinitos præcedentes: (*ſupponit enim quilibet aliquod imperium, & illud aliquem motum voluntatis, & ſic in cæteris*) ſi ad quoſdam tantum, ergo quemadmodum cæteri ſine eiuſmodi imperio elici poſſunt, ita & illi poterunt. C

Accedunt complura & Patrum, & Philoſophorum dicta, quæ ab Henrico, & aliis huius ſententiæ authoribus afferuntur, quibus aſſeritur voluntatem eſſe eam facultatem animæ, quæ imperat.

Imperium ad ſolum intellectum pertinere ſuppoſito nihilominus aliquo actu voluntatis.

D

SECTIO II.

Cap. vlt. c. 9. 10. & 11 ca. 3.

SEntentia tamen Ariſt. 1. & 6. Ethic. 1. Politicorum, & aliis locis complurib. eſt imperium ad intellectum formaliter, ſiue ſecūdum ſubſtantiam ſpectare, tametſi in voluntate quaſi radicem habeat, eiuſq; aliquem actum ſupponat. Quod idem docet D. Tho. 1. 2. q. 17. artic. 1. & 2. q. 83. artic. 1. & 10. quem ſequuntur E Caietanus, Capreolus, & fere cæteri Thomiſtæ. Idemque ſentiunt Richardus, Gabriel, & alii complures, quorum omnium ſententia à nobis amplectenda his argumentis probatur,

Caiet. 1. 2 q. 17. & q. 58. a. 4. Capr. in 1. d. 1. q. 2. concluſ. 9. Sco. de iuſt. q. 1. ar. 1. Rich. in 4. d. 15. art. 4. q. 1. Gab. in Can lect. 61. Probatur rationib. hac ſent. 6. Eth. ca 9. & 10.

Primum, quia imperare eſt præcipuus actus prudentiæ, vt tradit Ariſt. ſiquidem cōſultare de re gerenda, iudicare de mediis ad finem accōmodatis, niſi accedat imperium, quo vir prudens vel aliis, vel ſibi ipſi imponat F exequutionem operis, incompletum, & imperfectum actum prudentiæ eſſe nemo negabit: at prudentia in intellectu eſt, eiuſq; omnes actus ad intellectum ſecundum ſubſtantiam ſpectant, tametſi in voluntate ſupponant illum, quo finis intenditur, vt etiam tradit Ariſtoteles, & ipſa rei agendæ ratio docet. Deinde, quia imperium nihil aliud eſt quam ſignificatio, ſeu declaratio voluntatis eius, qui imperat, de re, quæ agenda, aut non agenda eſt, cum intimatione quadam: nullus autem actus voluntatis aut ſe ipſum, aut alium eiuſdem potentiæ declarare poteſt: omnis enim voluntatis actus ex ſe occultus eſt, alteri, niſi ei, qui omnia quantumcunq; occulta nouit, cui tamen nihil præcipi poteſt. Vnde ſi vel vnus Angelus alteri Angelo præcipere aliquid debet, actuali potentia declaratiua opus habet, vt ſuam voluntatem de re facienda illi manifeſtet: vis autem declarandi in intellectu primum ſita eſt. Tertio, quia proprium eſt imperii agendorum ordinem præſcribere: hoc enim totum eſt, quod faciunt leges, & præcepta quib. omnia imperia continentur: at ordinem præſcribere non eſt niſi potentiæ cognoſcentis, qualis non eſt voluntas: ſed intellectus: tametſi voluntatis eſt & ex fine aliquo deſiderato intellectum mouere, vt ordinem eius obtinendi præſcribat, & executrices facultates ad opus applicare. Nec refert, quod Scotus ait, nō ſolius intellectus eſſe ordinare, ſed etiā voluntatis, dum vult vnum propter aliud: ordinatio enim hæc voluntatis poſterior eſt ordinatione intellectus, & ſuo modo paſſiuá reſpectu illius, cum volūtas quaſi manuductione intellectus vnum propter aliud appetat.

Intimationē eſſe de ratione legis & imperii.

Quarto, quia intimatio ſuperioris per modum obligantis eſt de eſſentia legis, & præcepti, ac proinde omnis imperii: hinc enim eſt, cur ſubditi non teneantur obedire volūtati ſuperioris etiam notæ, atque perſpecte, niſi eis intimetur per modum obligantis: at omnis intimatio, cum declaratione fiat, ad intellectum formaliter ſpectat. Quod ſi quis obiiciat neceſſariam quidem eſſe intimationem in imperio exteriori, quia nullus homo, aut Angelus obedire tenetur, aut etiam poteſt, niſi ei præceptum intimetur: at imperio interiori non eſſe neceſſariam, quia facultates obedientes intellectui non ſunt intelligentes, vt intimationem intellectus percipere poſſint: hoc modo reſpōdendum: nullam potentiam proprie operari, ſed ſuppoſitum per ſuas potentias: proinde non eſſe neceſſe vt potentiæ eiuſdem ſuppoſiti, quæ ſuperiori facultati ſubditæ ſunt percipiant per ſe ipſas intimationem intellectus: ſed quemadmodum voluntas vult omnia, quæ conueniunt non ſolum ſibi, ſed etiam intellectui, & cæteris potentiis, ita intellectum intelligere omnia, quæ non ad ſe tantum, ſed etiam ad voluntatem, & ad cæteras inferiores facultates ſpectant: proinde omnes potentias intellectu inferiores per intellectum cenſe-

Obiectio.

Reſponſio.

Qua potētia intimationem percipiat.

ri percipere, quæ ipſis intimantur, ac decla- A rantur.

Art. 1. & 10. Quinto, quia imperare, & orare, ſeu obſecrare, vt D. Thomas docet 22. quæſt. 83. operationes ſunt eiuſdem potentiæ: & ea ratione, præter alias, differunt inter ſe: quod orare ſubditorum eſt, imperare ſuperiorum: cum ergo oratio proculdubio ſit operatio intellectus, fit, vt imperium etiam ſit operatio illius. Sexto, quia conſcientia interius vnicuiq; imperat, quemadmodum & quemque B obligat: id quod non ſolum ad veram, rectáque conſcientiam ſpectat, ſed ſuo etiam modo ad falſam, & erroneam, vt docent Theologi: at conſcientiam ad intellectum ſpectare nemo eſt, qui dubitet. Poſtremo, quia intellectus natura ſua eſt præſtantiſſima omnium facultatum: quippe cuius eſt præſtantiſſimus actus, qui eſt felicitas, ſiue ſummi boni apprehenſio, & poſſeſſio, imperium autem non niſi ad præſtantiſſimam facultatem pertinere poteſt. C

Confirmatur ex Patribus. Vt Auguſt. 14. de Ciuit. cap. 19. Accedit Auguſtini, & aliorum Patrum apertior ſententia, qui paſſim ſcribunt rationis eſſe natura, ac dignitate ſua imperare: appetitus autem vtriuſq; & rationalis, & ſenſitiui, inferiorumq; facultatum parere, & obedire: qui iidem non negant, ſed potius aperte innuunt, id non fieri, niſi poſito quaſi fundamento, & radice aliquo actu voluntatis, quod Auguſtinus his verbis exequitur: *Imperat animus, vt velit animus, nec alter eſt, nec facit* D *tamen. Vnde hoc monſtrum, & quare iſtud? Imperat, inquam, vt velit, qui non imperaret, niſi vellet, & non fit, quod imperat.* Atq; hac ratione intelligendum eſt id, quod idem & alii ſæpe contra aſſerere videntur, voluntatem eſſe eam facultatem, quæ imperat: ad cæteras autem, quæ varie operari poſſunt, naturaliter ſpectare, vt voluntati pateant: ac ſi apertius dicerent imperii radicem, & fundamentum E in voluntate eſſe, tametſi eius eſſentia, & formalitas ſit in intellectu.

8. confeſſ. c. 9.

Ibidem.

Refutatio ſententiæ eorum, qui dicunt imperium aut nullum eſſe reſpectu operationum ipſius imperantis, aut quamuis ſit vtile, nullo modo eſſe neceſſarium.

SECTIO III.

Qvanquam vero ex his conſtat imperiũ formaliter ad intellectum pertinere, idque non ſolum concedendum eſſe in imperio, quatenus exterius prodit, ſed etiam, quatenus exercetur inter potentias eiuſdem ſuppoſiti, imo vero hac ſola ratione de illo à nobis diſputari, relicta illa alia conſideratione A iuris peritis: tamen quidam contendunt, ſi de imperio, quod eſt actus intellectus, ſermo ſit, nullum exerceri inter intellectum, & alias potentias eiuſdem ſuppoſiti: alii autem recẽtiores volunt, exerceri quidem aliquando, & vtile eſſe, vt alacrius, & facilius ſubiectæ facultates operentur, ſed non eſſe neceſſarium. Nam de imperio pro actu voluntatis, quod radicem poti⁹ imperii appellauimus, omnes fatentur neceſſarium eſſe omnino ad mouendas libere alias facultates eiuſdem ſuppoſiti. B

Nullum exerceri imperiũ inter potent. eiuſd. ſuppoſiti, volunt aliqui.

A ii, vtile eſſe, ſed non neceſſarium.

Ratio priorũ. Ac priores quidem ea ratione ducuntur, quam nos pro priori opinione ſextam fecimus; quia nimirum non ſunt multiplicandæ entitates, vbi non eſt neceſſe, ſatiſq; eſſe voluntatem ad ſubiiciendas cæteras potentias ſubiectionis capaces. *Ratio poſter.* Poſteriores autem eo argumento probant dari in nobis aliquando huiuſmodi intimationes intellectus, quia nõ raro experimur quaſdam exhortationes intimas, præſertim cõſcientiæ, quæ eſt quaſi bo- C norum, & malorum actuum tribunal, quib. nobis ipſis præcipimus, *Fac hoc, Ne facias*; quẽ admodum & illas reprehenſiones, *Cur feciſti? Cur non feciſti?* cuiuſmodi erant loquutiones illæ, quibus regius Propheta ſe excitabat ad bene ſperandum, aut ſuarum operationum *Pſ. 41. & 42.* curſum dirigẽdum. *Quare triſtis es anima mea,* *Pſal. 114.* &c. *Spera in Deo. Conuertere anima mea in requiem tuam,* &c. Quod autem huiuſmodi imperia ſint vtilia ad alacrius, & facilius operã- D dum, ex ipſa quoq; experientia confirmant, præſertim, cum res difficiles, & arduæ nobis obiiciuntur: itemq; ea ratione, quia cum alienæ exhortationes non ſæpe moueant, non eſt, cur eandem vim negemus propriis, & peculiaribus noſtris: præſertim cum nobis ipſi ſimus amiciores.

Impugnatur prior. ſent. Sed contra priores illud eſt, quod tollunt de medio omne imperium prudentię mona- E ſticæ, hoc eſt, quæ iis ſolis virtutibus moralibus præeſt, quæ homini ſolitario ſunt neceſſariæ: illudque ſoli prudentiæ œconomicæ, ac politicæ concedunt ad dirigendas actiones aliorum, qui ſunt ex eadem familia, aut Republica. Aut enim imperium eſt actus intellectus, quod negant: aut prudentia, cuius illud eſt actus præcipuus, inhæret voluntati vt ſubiecto, quod manifeſtius abſurdum eſſe nemo dubitabit: aut certe volunt propriũ F eſſe prudentiæ imperare omnibus virtutib. moralibus, quod eſt contra omnium Philoſophorum ſententiã, nec reperitur vlla virtus moralis in voluntate, cui hoc munus cõcedi poſſit. Accedit quod cum impetum intimatiuum (quod ſolum verum, & formale imperium dicimus) ſoli prudentiæ œconomicæ, & politicæ concedant: idque reſpectu aliorum

aliorum hominum,non reſpectu proprii ſup A poſiti priuant has virtutes præcipuo earum munere, quod non tam eſt dirigere actiones aliorum, quam actiones vniuſcuiuſq; in ordine ad alios, vt omnes morales Philoſophi fatentur,quod ipſi ignorare non debuerant.

Vt ſuſtineri queat poſter.

Tolerabilius eſt,quod poſteriores dicunt, non eſſe huiuſmodi imperium neceſſarium, ſed vtile:poteſt enim ea negatio intelligi quo ad omnes actus liberos, vt ſi dicerent non o- B mnes imperari poſſe: quod verum eſt iuxta vtramq; opinionem: actus enim primi liberi non poſſunt eſſe imperati,ne aut procedatur in infinitum in quærendis prioribus imperatibus,aut iidē dicantur à ſe ipſis imperati. Verum non eſt hic eorum ſenſus, ſed nullum actum liberum eſſe neceſſario imperatum imperio intimatiuo intellectus: tametſi ſentiūt eius imitationem, cum in aliquem alium actum cadit,faciliorem,&perfectiorem in ſuo C genere illum reddere.

Vera reſolut. 2.2.q.83 ar.1 & 47. ar. 8. & q.51. Adr. quod .8. a.1.

Nos autem dicimus cum D. Tho. & grauioribus Theologis,ac omnibus (*quod rediderim*) Peripateticis Philoſophis; non ſolam prudentiam œconomicam,ac politicam,ſed etiam monaſticam eſſe imperatiuam actuū proprii ſuppoſiti imperio intimatiuo: non tamen omnium, quia non primorum liberorum,vt modo probatum eſt. Addimus etiam (*quod notandū eſt*) omnes, qui imperantur, D neceſſitate quadam naturæ imperari hoc ipſo intimatiuo imperio. Nam efficax voluntatis actibus de re agenda,aut nō agenda,qui neceſſario ſupponitur in omni imperio, trahit ſecum intellectum ad approbandum, & imperandum illū eundem actum, quem voluntas efficaciter elicit,idq nō tractu effectiuo,ſed conſenſionis cuiuſdam naturalis,qua potentiæ apprehenſiuæ naturaliter propenſę ſunt ad adiuuandam exequutionem potentiarum appetentium, cum earum appetitio- E nes efficaces ſunt, vt ſuperius diximus. Nec refert, quod ſæpe intellectus retinet apud ſe iudicium oppoſitum ei iudicio, quod includitur in ipſo imperio, vt patet in incontinente: poteſt enim illud eſſe vniuerſale, aut habituale,exiſtente hoc particulari, & actuali: quæ duo iudicia,vt Ariſtot. ait 7.Ethicorum c.3. ſimul eſſe poſsūt in eodē intellectu: quod intelligendum eſt ex diuerſis motiuis. F

Omnes actus qui imperantur, neceſſitate quadam naturæ imperari.

Sup. q. ſect. 3. & 4.

Solutio argumentorum prioris opinionis.

SECTIO IV.

Ad arg. prima ſect. propoſita.

QVare ad primum argumentum prioris opinionis dicendum eſt,nos etſi per ſolam voluntatem ſumus formaliter liberi, tamen non per ſolam voluntatem formaliter imperare: quia per eam nō intimamus, quid fieri aut non fieri velimus. Vnde patet imperium addere liberis actibus voluntatis, non quibuſcunque, ſed efficacibus, intimationem,qua leges,&temporalia præcepta complentur.

Quid imper addat liberis Voluntat. actibus.

Ad ſecundum dicendum,ex vulgata diuiſione actuum voluntatis in elicitos & imperatos:non colligi voluntatem formaliter imperare,ſed eſſe ad ſummum imperii radicem: cum imperium quoque voluntarium ſit, & liberum. Quanquam diuiſio illa non proprie eſt actuum voluntatis, ſed actuum liberorū in commune,cuiuſcunque potentiæ illi ſint: liberi enim actus dicuntur, vel quia libere eliciuntur à voluntate, vel quia libere imperantur, ſiue exercentur per potentias motiuas, ſiue etiam per appetitiuas, aut apprehenſiuas, vt paulo poſt patebit. Quo loco notanda eſt illa Diui Thomæ conſideratio: quemadmodum electio formaliter, ſiue ſecundum eſſentiam eſt actus voluntatis ex vi, & quaſi radice intellectus deliberantis: ita imperium eſſe formaliter, & ſecūdum eſſentiam actum intellectus ex vi, & quaſi radice voluntatis efficaciter volentis. Vnde oritur, vt motio,& obligatio naturalis,quam imperium imponit potentiis voluntati ſubiectis, & nonnunquam ipſi etiam voluntati & intellectui quoad aliquos harum potentiarum actus,vt etiam mox patebit, à voluntate ipſa proueniat.

Qui actus diuidi debeant in elicitos, & imperatos.

1.2.q.13.a.1. & q.17.ar.1.

Ad tertium dicendum, etſi non omnis affirmatio,& negatio eſt imperium, tamen omnes orationes intimatiuas,ſi non ſint merę promulgationes,eſſe imperia: intimationes enim, quæ fiunt per miniſtros Principum leges ferentium, aut aliquid in particulari præcipientium,ea ratione non ſunt imperia, quia ſunt puræ imperiorum promulgationes. Illæ igitur tantum imperia ſunt,quibus ſuperiores aliquid intimant ſuis ſubditis immediate, aut iis miniſtris,à quibus ſunt promulganda. Itaque,cum diximus. *Fac hoc, aut ne facias*, (*huiuſmodi enim orationes,ſiue internæ ſint,ſiue externæ,ſunt completa imperia*) ſenſus eſt, *Dico me velle,vt hoc cum obligatione facias, aut non facias*: quæ orationes, ſi interius formentur,ſemper ſunt veræ, ſi autem exterius,poſſunt eſſe veræ,aut falſæ:proinde omnes ſunt enuntiationes quædam non puræ indicatiuæ ſed intimatiuæ etiam de re faciēda, aut non facienda, habentes totam mouendi & obligandi vim ex voluntate imperantis per modum obligantis declarata. Aliud reſpondet D. Thomas huic argumento 2.2. q. 83. artic. 1 quod tamen in idem redit: nem-

Quæ intimationes ſint, aut non ſint imperia.

nempe Ariſtotelem ea diuiſione operationũ intellectus non fuiſſe complexum, niſi operationes ſpeculatiuas. Quæ enim in actu imperandi adduntur enuntiationibus pure indicatiuis, vt illum actum modo explicauimus, ad praxim ſine dubio ſpectant.

22.q.47.a.8. *† 6.Eth.c.10* Ad quartum, quidquid ſit de præſtantia imperii, quem actum Di. Thomas cum † Ariſtotele facit præſtantiſſimum actum prudentiæ, dicendum eſt voluntatem non eſſe præſtantiorem potentiam intellectu, vt probatum eſt vltima ratione poſterioris ſententiæ. Neq; obſtant argumenta in oppoſitum, quia præmium meritorum vitæ Beatorum, quod eſt clara Dei viſio, eſt præſtantius omnibus, & charitate etiam ipſa: cuius ſumma perfectio naſcitur ex aperto Dei conſpectu ad intellectum pertinente.

Cur formaliter nec voluntas ſit imperans, nec intellectus liber Ad quintum dicendum, etſi voluntas eſt primum mouens ad exercitium, & intellectus imperans eius vi mouet ad exequutionem operationis, non eſſe tamen illam formaliter imperantem, quia intimare non poteſt. Sic enim è contrario dicere ſolemus, etſi indifferentia ad oppoſita primum conuenit intellectui, cuius vi voluntas ad vtrumvis eligendum indifferens eſt, tamen non inde ſequi intellectum eſſe formaliter liberum, quia eligere non poteſt.

Ad ſextum dicito, ſatis quidem eſſe ad executionem operis voluntatem efficacem eius faciendi ſi non excludantur, quæ ex efficaci voluntate naſcuntur: cuiuſmodi eſt imperiũ, & vſus etiam earum facultatum, quibus operatio iniungitur: at ſi hæc excludantur, non eſſe ſatis, vt perſpicuum eſt, ſaltem propter vſum paſſiuum ſubiectarum facultatum, qui quemadmodum & ipſum imperium, ex actu efficaci voluntatis naturaliter ſequitur.

Non omnes actus voluntat. ſubiici imperio. Ad ſeptimum dicendum non ad omnes actus voluntatis neceſſarium eſſe imperium, quod recte probatum eſt, neque vnquam à quibuſdam D. Thomæ ſectatoribus contra opinantibus, ſanctique Doctoris ſententiam minime capientibus, ſolutum eſſe. Itaq primi actus liberi non ſolum non indigent imperio, ſed etiam non poſſunt imperari. Nulla vero conſequutio eſt, Hi non indigent imperio, ergo nec cæteri: ſiquidẽ reliqui & poſſunt imperari ſine illo incommodo, quod contra imperium primorum obiiciebatur, & eorum imperium naſcitur, ſeu potius occaſionem accipit ex actibus, quibus voluntas aliquid efficaciter fieri vult, idq; per conſenſionem intellectus cum voluntate efficaciter aliquid appetente, vt ſuperius dictum eſt.

Sup. ſect. Deniq; ad ea, quæ ab Henrico, & aliis afferuntur ex Patribus, & Philoſophis, vt probent voluntatis proprium eſſe imperare, dicendum eſt, iis locis nomine imperii intelligendam eſſe imperii radicem, ex qua tota vis mouendi, & obligandi ad executionem naſcitur, vt ſenſus non ſit formalis, ſed cauſalis: quod paſſim apud eos in aliis rebus cernere eſt: atq; in hoc ſenſu non raro apud D. Thomam actus voluntatis ad quamlibet executionem mouentis imperium appellatur. *Quo ſenſu Patres imper. tribuant voluntati.* *Vt 2.2.q.58. a.8. & 1.p.q. 25.ar.5.*

Num omnes potentiæ, quæ ſunt in homine imperio ſubdantur?

QVÆST. VIII.

Potentias vegetatiuas non ſubdi per ſe imperio, ſi earum opera naturaliter ſpectentur, ſed tantum aliquando moraliter, loco autem motiuas ſemper vtroq; modo ſubdi.

SECTIO I.

Vt colligamus ex iis, quæ dicta ſunt, quænam potentiæ in homine, & quo pacto ſubiiciantur eius imperio, eaque familiarius explicemus, ab iis, quæ cõmunia nobis ſunt cum omnibus viuentibus corporatis initium ſumendum eſt.

Aſſertum de vegetatiuis potent. Illud ergo inprimis aperte conſtat, potentias vegetatiuas, in quibus numerantur nutritiua, augmentatiua, & generatiua, ſi earũ quidem opera naturaliter conſiderentur, noſtro imperio nõ ſubdi per ſe: poſſe tamen ſubdi per accidens. Quod enim non ſubdantur per ſe, experientia patet: neq; enim quia homines nutriri volũt, aut maioris ſtaturę, corpulentiores ve eſſe, aut filios ſuſcipere, eo ipſo hæc aſſequuntur. Quod autem poſſint per accidens imperio ſubiici, ipſa item experientia, neque valde rationabili probatur: experimur enim nos libera appoſitione, aut ſubtractione cibi, vel exercitatione corporis, quieteve adhibita, aut admiſſo libere commodo, vel incommodo obiecto opera vegetatiuarũ facultatum melius, aut deterius obire, aut etiam omnino impedire. Experimur quoque, cum aliquod intentius contemplamur, aut commentamur, aut deniq; agimus, vires vegetatiuas ſuo munere aut ægre, aut nullo modo fungi: quia virtus animæ noſtræ finita eſt, nec poteſt multis ſimul actionibus impenſius intendere. Itaq; vel antecedenter, vel concomitāter hæc opera noſtro imperio ſubiici poſſunt: ſed tamen per accidẽs, ſi naturaliter

A liter ſpectentur, quia dum aliquid agimus, aliud naturaliter ſequitur. Quod ſi moraliter, ſeu ex intentione conſiderentur, non dubium, quin poſſint fieri per ſe: vt cum quis ex intentione copioſiori, aut parciori cibo pingueſcere, aut extenuari vult: prolixiori ve, aut vehementiori ſtudio piæ alicuius lectionis tentationem noxiam remouere, aut diuertere; vel diuturniori vigilia, precatione quietem corpori in pœnitentiam denegare. Vnde Theologi colligunt operationes vegetatiuarum facultatum poſſe eſſe meriti, aut culpæ capaces, quatenus ex intentione imperio ſubduntur. B

Aſſertum de locomotiuis. Illud etiam perſpicuum eſt, potentias locomotiuas: quas cum cæteris animalib. communes habemus, omnino ſubiici noſtro imperio, cum iam ratione vtimur: ita vt nullam habeant ei reſiſtendi facultatem: quo pacto ſerui (vt Ariſtoteles primo Politicorum tradit) nullum ciuile ius ſuis dominis repugnādi habent. Id quod Auguſtinus 8. l. Confeſſionum his verbis explicat, *Imperat animus, vt moueatur manus, & tanta eſt facilitas, vt vix à ſeruitio diſcernatur imperium.* Ratio vero non ex eo tantum ducitur, quia potentiæ locomotiuæ non habent certum obiectum, ſeu poti⁹ terminum, sed in illud feruntur: ad quod eas appetitus impellit, quo argumento multi cōtenti ſunt. Nam cum in homine duplex ſit appetitus, vnus rationalis, & alter ſenſitiuus, & vterq; vim habeat mouendi membra corporis: ambiguum relinquitur (*ſi nihil aliud addatur*) vtrum eorum ſequatur eiuſmodi potentiæ, ac proinde, num ſemper obediant imperio, quod in ſolo rationali radicem habet. *Cap. 3.* C *Cap. 9.* *Inſufficiens quorundam probatio.* D

Probatur prior pars. Prior igitur pars propoſitæ aſſertionis ea ratione probatur, quia ſemper id, quod eſt natura ſua ſupremum (ſi modo in ſtatu imperandi ſit) natura etiam ſua imperat, ſiue ei ab inferiori reſiſtatur, ſiue obediatur: id quod ex humano imperio exteriori, quod etiam proprie imperium dicitur, conſtat: imo etiam ex improprio imperio brutorum animalium: ſemper enim animali, quod fortius & valentius eſt natura ſua ſpecifica, aut indiuiduali cætera naturaliter obediunt: at ratio cuius eſt imperare, natura ſua ſuprema eſt in homine: quo fit, vt natura ſua potentiis motiuis imperet. Addidi, *ſi modo in ſtatu imperandi ſit*, quia imperandi actus exerceri non poteſt à potentia, quę nondum eſt in ſtatu proprii exercitii: quo pacto hæres, cum paruulus eſt, nihil differt à ſeruo, cum ſit cæterorum eius familiæ dominus, quia nondum eſt emācipatus, & in ſtatu imperandi conſtitutus. Sic ergo rationalis pars, dum eſt ſubiecta ſenſitiuæ, nec propriis actibus vti poteſt, non impe- E F

rat potentiis motiuis: ſed omnis dominatus, qui tunc in eas exercetur, eſt penes ſenſitiuam partem.

Poſterior pars ipſa experientia conſtat. Nam etiam tunc, cum pars ſenſitiua repugnat motui, ipſæ motiuæ potentiæ ad nutum obediunt rationis imperio, ſeu recto, ſeu peruerſo, vt patet in iis, qui aut ne quid turpe admittant, ſe potius cruciandos offerunt, aut deſperationis cauſa inaniſve gloriæ aucupādi cupiditate ſibimet ipſi violentas manus inferunt. Quod tamen ita intelligendum eſt, vt imperante parte intellectiua motum corporis, quantumcunque ſenſibus moleſtum, nunquam appetitus ſenſitiuus habeat actum contrarium abſolute, ſed ſolum per modum paſſionis renitentem. Voluntas enim efficax, quæ in imperio includitur, etſi admittit reſiſtentiam appetitus ſenſitiui, & eo repugnante mouet membra corporis: non ſinit tamen illum elicere actum abſolute refutandi eiuſmodi motum, ſed neceſſitat illum, vt etiam eo pacto abſolute obediat. Qua in re ſimilis eſt motus ſenſitiui appetitus motui ſecundi mobilis in cœlo, quod ita mouetur in oppoſitas partes primi mobilis, vt tamen nūquam abſolute moueatur in partem contrariam reſpectu ſpatii imaginarii, quod complectitur orientalem, & occidentalem eius ſpatii partem: ſemper enim primum mobile ſecum trahit inferiores orbes ab orientali in occidentalem ſpatii partem. Atque hoc pacto accipiendum id, quod Ariſtoteles docet in 3. de Anima cap. 11. cum ſcribit ſuperiorem appetitum trahere inferiorē, ſicut ſphæra ſuperior trahit inferiorem ſphæram: quandoquidem appetitus ſenſitiuus, quod attinet ad motum localem, non ſolum cum ſe accommodat imperio rationis, vt in iis, quæ ſibi grata ſunt: ſed etiam cum ei contra nititur, ſemper à rationis efficacia ſuperatur, & ad abſolutum conſenſum trahitur. *Probatur poſterior.* *Vt imperio obediant potent. motiuæ.* *Vt vel renitentes obediant appetitus ſenſitiu.* *Tex 57.*

Conſectarium. Ex quibus patet, ad motum localem eorum membrorum, quæ rationis imperio ſubiecta ſunt, non ſolum intellectum, & voluntatem, dum ratione vtimur: ſed etiam phantaſiam, & appetitum ſenſitiuū effectiue concurrere: nec ſolū cum hic appetitus, ſe voluntati omnino accommodat, ſed etiā cum ei repugnat: quippe cum etiā tunc abſolute motui conſentiant. Itaque cum omnino conſentit, vnum tantum actum elicit motuſq; inde ſequutus expeditius fit, quia nullatenus ſenſitiuus appetitus obſiſtit: cum autē repugnat, duos ſimul elicit, vnum reſiſtēdi per modum paſſionis renuentis motum, alterum abſolute conſentientis: qui quidem propterea non ſunt actus contrarii, quia reſpiciunt diuerſa obiecta. *Appetitus, etiam cum renititur, effectiue concurrit cum potē. locomotiu.* *Duo eius actus.*

obiecta formalia, ſeu motiua: vnum moleſtũ A partim ſenſitiuæ, alterum gratum intellectiuæ. Nec mirum, cum intra ipſam partem intellectiuam id non raro cernatur. Sæpe enim pars inferior rationis ſimul refugit imperiũ rationis, quod in parte ſuperiori eſt, (*per modum ſcilicet paſſionis, ſeu actus, incompleti, & non cõſummati*) & ſimul abſolutam volũtatem ſequitur, & ſimul abſolute, & omnibus inſpectis ille obtemperat. Quin etiam in brutis animantibus, vbi proprie nullum eſt imperiũ, B iidem duo actus, vnus per modum paſſionis, alter per modum abſoluti conſenſus, ſæpe ſimul cernuntur: nempe cum in re obiecta duo ſunt motiua, alterum incommodum, quod fugiendum repræſentatur in phantaſia, alterum commodum, quod repræſentatur amplectendum: veluti cum canis herbam guſtui ingratam carpit euomẽdi cauſa, aut cum feroci lupo ad pugnam congreditur. Itaq; appetitus ſenſitiuus concurrit effectiue ad mo- C tum per actum abſolutum conſenſus, quo in nobis ſe accommodat rationis imperio, in brutis autem inſtinctui naturæ, qui æſtimatione phantaſiæ adminiſtratur.

Etiam in brutis duo ſimul ſunt actus appetitus.

Diximus (*membrorum, quæ rationi ſubiecta ſunt*) vt excluderẽtur duo illa iam ſæpius cõnumerata, quæ ſicut per ſe non ſequũtur formam in eſſe apprehenſo, ſed reali: ita nec potentiis rationalibus: nec ſenſitiuis abſolute odediunt. Tametſi per accidens (*quod etiam* D *de vegetatiuis dictum eſt*) rationalium, & ſenſitiuarum potentiarum operationes non parũ faciunt ad eorum motus, ſed plus potius, quã ad motum vegetatiuarum facultatum: vt patet in iis, in quibus motus cordis præ vehementi mœrore, aut lætitia, quæ ex re obiecta aut commemorata concipitur, ita perturbatur, vt nonnunquam interimat: & in iis, qui diuertendis, aut euocandis turpibus aſpectibus, aut cogitationibus, continentes fiunt, E aut incontinentes.

Qua ratione pars ſenſitiua imperio ſubdatur?

SECTIO II.

De ſenſibus externis.

PARS ſenſitiua complectitur ſenſus omnes, & appetitum ſenſitiuum: ſi ergo de F ſenſib. externis quæſtio ſit, illud fateri oportet eos per ſe imperio non obedire, quia mere naturaliter patiuntur ab obiectis, cum ſpeciebus, quas ab eis recipiunt, eorumque præſentia intuitiuam notitiam eliciunt. Neque enim apertis oculis, & obiecto albo preſente, ſublatoque omni impedimento poſſumus non videre album: & ita res habet in cæteris ſenſibus: per accidens tamen in claudẽdis oculis, aut alio vertendis (quod fit miniſterio motiuarum facultatum) aut nimia occupatione alicuius alterius facultatis, poſsũt iidẽ imperio ſubeſſe, ſi electione ii motus fiat aut nimia occupatio potentiæ in aliqua alia re ponatur. Vnde patet intellectum, & volũtatem nunquam effectiue concurrere ad ſenſuum externorum operationes, ſed tantum B ad eos motus locales membrorum, quib. illi applicantur ad operandum, aut ab operatione diuertuntur.

De phantaſia quid cenſendum.

De phantaſia vero, ſeu imaginatione, quæ ſola omnino interior ſenſus eſt, experimento conſtat, eam per ſe imperio ſubeſſe, idque affirmat Ariſtot. 3. de Anima cap. 3. cum ait nos imaginari, cum volumus (*imo & quæ volumus, vt montem aureum, aut chimæram*) & eadem ratione ab imaginatione ceſſare. Cum C autem appetitus ſenſitiuus imaginationem ſequatur, nec poſſit vnquam ſine actu, aut ſaltem habitu imaginandi ſuum munus exequi (quemadmodum nec voluntas ſine actu, aut habitu intellectus) vt ex ſupra dictis patet, neceſſe eſt, vt etiam ſenſitiuus appetitus ſit imperio ſubiectus. Verum hæc vtriuſque ſubiectio non eſt ſeruilis, vt motiuarum facultatum, ſed ciuilis. Nam cum hæ potentiæ habeant propria, & peculiaria obiecta, quæ D ſæpenumero ſunt oppoſita obiectis intellectus, & voluntatis; vt cum aliquid repræſentatur imaginationi vt moleſtum, aut incommodum, intellectui autem vt gratum, aut commodum, ſæpe fit, vt hæ duæ potentiæ renitantur potentiis intellectus, & voluntatis, eaſque ad ſuum conſenſum trahant, niſi cum imperium eſt efficax, vt dictum eſt. Id quod inductione patet in ſumenda potione E amara ſanitatis cauſa victoriæ, cæteriſq; huiuſmodi, quæ ipſa per ſe quadam ex parte ſunt appetitui ſenſitiuo moleſta, alia vero ratione grata. Qua in re hac potiſſimum ratione animalia bruta ſuperamus, quod motum exequendum conferimus cum variis motiuis, quæ ſe nobis obiiciunt, illudque ſequimur in exequendo, aut non exequendo motu, quod pro libito volumus ſequi, etiamſi ſit moleſtius: bruta vero animalia illud tantum ſequuntur, ad quod ſequendum eorum F natura interuentu determinatæ æſtimatiuæ impellit.

Tex. 153.

Quid de appetitu ſenſitiuo.

Sup. ſect.

Diſcrimen hac in re inter nos & bruta animantia.

Verum ex his colligendum non eſt, quia & phantaſia, & appetitus ſenſitiuus noſtro imperio obediunt, ac proinde actibus intellectus, & voluntatis, qui in imperio cernuntur, neceſſario ſequi, actus intellectus, & voluntatis effectiue concurrere ad omnes actus phanta-

An intellectus & voluntas effectiue concurrãt ad actus imperatos phantaſiæ & appetitus?

phantaſiæ,&appetitus ſenſitiui,qui ex imperio à nobis eliciuntur. Eſt enim hac in re valde obſeruandum diſcrimen inter potentias apprehenſiuas, & appetitiuas: appetitiuæ enim ſunt per ſe ſubordinatæ apprehenſiuis in operando,atq; ab eis formalia principia operandi accipiunt, ſine quibus operari non poſſunt: apprehenſiuæ autem non ſunt in operando ſubordinatæ appetitiuis, quia non ab eis,ſed à ſuis obiectis formalia principia operandi capiunt: vnde fit, vt appetitiuæ nullo modo operari poſſint non concurrentibus effectiue (ſaltem habitu aliquo) apprehenſiuis; apprehenſiuæ autem poſſint,non cōcurrentibus appetitiuis. Neq; obeſt,quod apprehenſiuæ in nobis quoad actus liberos ſunt per ſe ſubordinatæ ſupremæ appetitiuæ, quæ eſt voluntas, quemadmodum & vterque appetitus, & omnes potentiæ motiuæ: actus enim liberi,quatenus liberi ſunt,nullam entitatem addunt ſubſtātiæ ipſorum actuum, ſed ſolum reſpectum, quemadmodum & extrinſecam denominationem fundatam in modo quodam ſe habendi ad voluntatem.

Deciſio.

Concurrunt ergo ſemper intellectus, & voluntas ad actus liberos totius partis ſenſitiuæ, verum non effectiue ad omnes, ſed ſolum ad actus ſenſitiui appetitus: ad actus autem phantaſiæ non effectiue, ſed pure determinatiue ꝓpter ſolam ſubiectionem,quam naturaliter habet phantaſia,vt ſequatur voluntatis determinationem de hac,vel illa re cogitanda.

Vt queat phātaſ cauſare in appetitu dolorem de peccatis propter Deū. 2.Corin.7. Pſal.83.

Dubium eſt tamen apud Theologos, quonam pacto phantaſia imperio excitata poſſit cauſare in appetitu ſenſitiuo dolorem de peccatis propter Deum,aut affectum exultationis in Deo iuxta illud Pauli ad Corinthios: *Gaudo,non quia contriſtati eſtis, ſed quia contriſtati eſtis ad pœnitentiam*: & illud Regij Prophetæ: *Cor meum,* (id eſt, voluntas mea), & *caro mea* (hoc eſt, ipſe meus appetitus ſenſitiuus) *exultauerunt in Deum viuum*: huiuſmodi enim cogitationes excedunt limites obiecti phantaſiæ, quæ Deum excipere non poteſt. Sed hæc dubitatio ita diſſoluenda eſt,vt dicamus huiuſmodi actus proprie quidem intellectus, & voluntatis eſſe: ſed quia impoſſibile eſt naturaliter intelligentem in hac vita phantaſmata non contemplari, id eſt, ſimul aliquid corporale per phantaſiam quaſi cernere: neceſſe eſſe, vt cum intellectus de Deo apud ſe cogitat, phantaſia quoque aliquam Dei imaginationem ſibi fingat, aut illum denominatiue in aliquo eius effectu concipiat.

A

Num pars etiam rationalis imperio ſubdatur.

SECTIO III.

Rationes dubitandi.

DENIQVE videamus, an pars etiam ipſa rationalis ſuo imperio ſubiiciatur, illud pro parte negatiua ſe offert, quod imperans, (B) & id, quod imperium ſuſcipit, duo ſint oportet: vnum, vt agat: alterum, vt patiatur, ſeu actioni ſubſit. Pro affirmatiua autem eſt illud Auguſtini 8. lib. Confeſſionum cap.6. cum ait, *Imperat animus, vt velit animus,nec tamen vult.*

Reſolutio quæſt.

Hac igitur in re illud ſit certum, ſemper aliquam diſtinctionem eſſe oportere inter id,quod imperat, & id,cui imperatur: quemadmodum inter id quod natura vel lege ſuperius eſt, & id,quod inferius. (C) Vnde cum rationalis pars duas potentias cōplectatur, intellectum, & voluntatem, perſpicuum eſt intellectum, ad quem imperium pertinere diximus, poſſe imperare voluntati. Neque obeſt, quod imperium, vt etiam dictum eſt, habet radicem in voluntate: poteſt enim voluntas velle, vt ſibi imperetur: quandoquidem & priuati homines Principem, aut Prælatum eligunt, vt ipſis imperet: & quanquam ratio, ſeu intellectus vna tan- (D) tum potentia eſt: tamen quia ratio diſtingui ſolet in ſuperiorem, & inferiorem: (quarum prior de actibus humanis iudicat ex conſideratione rerum æternarum, poſterior autem ex conſideratione temporalium) intellectuſque diſtinguitur ab Ariſtot. in ſpeculatiuum, qui ſolam veritatem ſpectat, & practicum, qui præcipue reſpicit actionem: non eſt contra rationem imperantis, & obedientis, quod ratio ſuperior imperet inferiori, & practicus (E) intellectus ſpeculatiuo: quia etſi intellectus, vt eſt ſpeculatiuus, ſit nobilioris conditionis, quam vt practicus, vtpote ſua ipſius operatione contentus: tamen vt eſt practicus, & liberas actiones dirigit, ſuperior eſt ſpeculatiuo, cuius operationes non exercentur libere, niſi quatenus practico ſubiiciuntur: ex quib. patet ſolutio allatarum rationum pro vtraque parte.

3.de anima c.7.a.tex.18. & 6.Eth.c.2

Non omnes actus intellectus & volunt. imperari poſſe.

Dubitari deinde poteſt, num omnes actus (F) intellectus, & voluntatis imperari poſſint. Ad quam dubitationem patet ex dictis negatiue reſpondendum eſſe. Nam neque vllus actus intellectus præcedens omnem actum voluntatis imperari poteſt, vt ex ipſa imperij ratione ſuperius tradita intelligitur: neq; vllus etiam actus voluntatis omnino indeliberatus; ſiquidem omne imperatum cadit ſub aliquam deliberationem imperātis vel forma-

lem, vel virtualem: neque demum vllus actus voluntatis, quo intellectus mouetur ad imperandum, alioqui ſi is etiam actus eſſet imperatus, oporteret præceſſiſſe illum infinitos alios, aut ipſum ſe ipſum præceſſiſſe. Is ergo omnis, ac ſolus actus ſeu intellectus, ſeu voluntatis imperari poteſt, quem præcedit aliquis actus complete electiuus. Voco autem complete electiuum eum, quo inſpectis circumſtantiis neceſſario inſpiciendis aliquid eligimus: is enim ſolus eſt efficax. Nam, cum aliquid nos acturos eligimus nondum conſideratis circumſtantiis, quæ ad agendum neceſſario conſiderandæ ſunt, nondum nobis ipſis imperamus, noſque vrgemus ad operandum, ſed ſuſpenſo adhuc animo ſumus: cum autem omnia conſideranda inſpeximus, noſque ad agendum reſolute determinamus, tunc intellectus ſe voluntati abſolute accommodans id eſſe agendum intimat. Et quanquam hic ordo apertius cernitur: cum imperium exercemus in inferiores facultates: tamen etiam tunc ſeruatur, cum complete eligimus nos elicituros aliquem vlteriorem actum intellectus, aut voluntatis, vt cum ſtatuimus nos hac vel illa hora mente peccaturos, vt vniuerſe dicendum ſit eos omnes ac ſolos actus ſiue intellectus, ſiue voluntatis, inferiorumve facultatum imperari, quos præcedit aliquis actus complete electiuus.

Sed quos præcedit complete electiuus.

Ordo actiuũ intellect. & voluntat.

Notitia rei.

Vt igitur totus ordo actuum intellectus, & voluntatis, cum aliquid agendum eſt, ſub vnum quaſi aſpectum ponatur, hoc modo rem ſe habere intelligendum eſt. Primo loco ſe offert notitia rei propter ſe, aut propter aliam expetendæ, aut fugiendæ.

Naturalis amor aut odiũ illius.

Secundo loco, ſi notitia non eſt plena, hoc eſt, cum cognitione oppoſiti coniuncta, ſequitur in voluntate naturalis quidam actus amoris, aut odij erga rem illam, nondum tamen completus per modum amplectentis abſolute, aut reiicientis, ſed per modum paſſionis cuiuſdam: in quo actu non eſt aut meritum, aut culpa, quemadmodum nec libertas. Quod ſi notitia plena ſit, tunc voluntas libere ſe determinat, vt rem propoſitam propter ipſam, aut propter aliam abſolute amplectatur, aut reiiciat. Hic autem determinandi actus in bonis quidem iis, quæ per ſe appetuntur, intentio, & propoſitum dicitur, in iis autem, quæ appetuntur propter alia, electio virtualis appellatur, quia ſemper eſt inter oppoſita ſaltem contradictorie: inanimalis vero nomine caret, dicique poteſt reiectio, & refutatio.

Libera volitio aut nolitio.

Medii inquiſitio, & oblatio.

Tertio loco intellectus à voluntate permotus, vel interdum naturali propenſione ſuæ A ſagacitatis incitatus medium aliquando ſuggerit, quo res propoſita obtineatur, ſi illud certum ſit, & determinatum, vt nauis ad nauigandum, & cibus ad famem ſedandam: ſi autem medium certum, & determinatum nõ ſit, veluti ad victoriam obtinendam, aut hoſtem declinandum: inquirit, quænam ad id appoſita videantur, & ex iis quænam aptiora: qua in re duplici actu prudentiæ opus eſt, in- B quiſitione nimirum, & iudicio, quorum ille ad eubuliam pertinet, hic autem ad ſineſim, quæ ſunt partes prudentiæ.

Cõſenſus vel electio & eorum diſcrimen.

Quarto loco, ſi vnum ac neceſſarium oblatum eſt medium, voluntaſque perſiſtit in propoſito rei obtinendæ, ſuccedit in ea conſenſus, quo ſe accommodat iudicio intellectus: eſt enim conſentire nihil aliud, quam idem cum altero ſentire, aut illi quouis alio modo accommodari. Quod ſi ab intellectu C plura ſunt oblata media, tanquam plus, minusve accommodata ad rem obtinendam: tũc adhibetur formalis electio, quæ eſt vnius præ alio approbatio, propriaq; voluntatis determinatio circa media ad finem: ſiue accõmodatiora illa ſint, ſiue minus accommodata: hoc enim integrum, ac liberum voluntati relinquitur. Qua electione, cum completa eſt per conſiderationem earum circumſtantiarum, quæ neceſſariæ ſunt ad agendum, ſe- D quitur in intellectu imperium, quo actio præcipitur ei potentiæ, à qua exercenda eſt: non quod voluntas per efficaciam eligendi actum non ſit potens ad permouendam potentiam, quæ operatura eſt: ſed quia à natura eſt inſtitutum, vt intellectus voluntatem complete determinatam adiuuet in promouendis omnibus animæ viribus imperio ſubiectis ad exequutionem operis. Quæ intellectus operatio eſt vltimus, ac præcipuus actus pruden- E tiæ: intelligo autem nomine actuum prudẽtiæ non tantum eos, qui à prudentiæ habitu procedunt, ſed etiam eos, quibus habitus prudentiæ acquiritur.

Imperium.

Executio.

Quinto loco facultates, cui executio percipitur, ſiue illa ſit intellectus, ſiue etiam voluntas, ſiue aliqua ex inferioribus potentiis, exercet actionem ipſam, quæ ad rem propoſitam obtinendam opportuna iudicata, electa, & præcepta eſt. In qua exequutione F duplex actus admiſcetur, quorum alter dicitur vſus actiuus, qui pertinet ad facultates imperantes: (comprehenſa voluntate nomine imperantium) alter vero vſus paſſiuus, ſpectat ad facultates exequentes, nec diſtinguitur ab ipſis actibus imperandi, & exequendi, niſi conſideratione quadam, quatenus actus imperandi eſt ſuperioris agentis, actus autem exequendi inferioris, & quaſi inſtrumentalis.

Vſus actiuus.

ſtrumentalis: vt ducta ſimilitudine quodammodo ex vſu actiuo fabri, & paſſiuo inſtrumenti, quo vtitur.

Rei adeptio.

Sexto loco ſuccedit adeptio rei propoſitæ, quæ per actionem obtinenda erat. Quæ adeptio interdum eſt actus diſtinctus ab actione, quæ illius obtinendæ cauſa exercebatur, veluti contemplatio Dei ab operibus virtutum moralium, quibus obtinetur: & informatio per formam ſubſtantialem à generatione præcedente, qua introducebatur: interdum vero eſt complementum ipſius actionis, veluti domus confecta, & abſoluta, & ſanitas acquiſita, quam non putamus eſſe qualitatem diſtinctam à complemento temperamento qualitatum, & humorum.

Fruitio.

Septimo tandem loco ſequitur rei acquiſitæ, ſeu finis obtenti fruitio: quæ nihil eſt aliud, quam quies in bono acquiſito, hoc eſt, actus quidam vitalis à voluntate per modum paſſionis de præſentia finis acquiſiti naturaliter elicitus, non à fine, qua finis eſt, cauſatus, vt putat Scotus. Fruitioni autẽ ſimilis eſt alius quidam actus de malo declinato, vt declinatum eſt, ſeu potius de ipſa mali declinatione, quatenus bonum eſt quoddam, in quo

In 1. d. 1. q. 3. Vide lib. 5. c. 2. q. 10. ſect. 2. Quieſcendi actus in declinatione mali.

A voluntas conquieſcit in fine actionis, qua malum declinatur.

Quæri etiam ſolet in hac re, num imperium, & actus imperatus poſſint eſſe vnus, & idem actus. Ad quam dubitationem breuiter dicendum, realiter quidem nunquam eundem eſſe poſſe, quia nihil à ſe ipſo effectiue cauſatur: moraliter autem, hoc eſt, ſi meritum, aut culpam ſpectes, poſſe eſſe & eundem, & diuerſum. Nam ſi actus imperij pro- B pter impedimentum non habeat effectum, hoc eſt, nõ exeat in actum imperatum, itemque repetatur, & in ipſa ſui repetitione effectum habeat: quemadmodum ille prior actus erit moraliter diuerſus à poſteriori, id eſt, diuerſi meriti, aut culpæ, ita erit diuerſus moraliter ab actu, qui imperatur à poſteriori imperio: at poſterior imperandi actus, cum habeat pro effectu ipſum actum imperatum, qui non eſt impeditus, idem moraliter cen- C ſetur eſſe cum eo, quia eſt eiuſdem numero meriti, aut culpæ: vt cum quis eodem actu imperandi interiori non multiplicato actum aliquem virtutis, aut vitij exteriorem ſequitur, veluti eleemoſynæ, aut furti.

An imperium & actus imperatus queant eſſe idem.

ΚΕΦ. γ.

Εἰσὶ a δέ τινες, οἵ φασιν, οἷον Μεγαρικοὶ, ὅταν ἐνεργῇ, μόνον δύνασθαι: ὅταν δὲ μὴ ἐνεργῇ, μὴ δύνασθαι: οἷον, τὸν μὴ οἰκοδομοῦντα, μὴ δύνασθαι οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ τὸν οἰκοδομοῦντα ὅταν οἰκοδομῇ: ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ ἄλλων οἷς τὰ συμβαίνοντα ἄτοπα, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν.

δῆλον b γὰρ, ὅτι οὔτε οἰκοδόμος ἔσται, ἐὰν μὴ οἰκοδομῇ: τὸ γὰρ οἰκοδόμῳ εἶναι, τὸ δυνατῷ εἶναί ἐστιν οἰκοδομεῖν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τεχνῶν.

εἰ c

CAPVT III.

SVnt a autem quidam, vt Megarici, qui ita rem habere dicant, vt cum quis operatur, tum ſolum poſſit: cum non operatur, non poſſit, veluti eum, qui ædificat, ædificare non poſſe: ſed eum, qui ædificat, cum ædificat: eodemque modo in cæteris: quibus quæ eueniant incommoda, non eſt difficile videre.

Eſt b enim perſpicuum neque ædificatorem fore, ſi non ædificet: ædificatoris enim eſſe id ipſum eſt, quod potentiis ædificare: quæ eadem ratio in alijs artibus.

Quod

CAPITIS TERTII EXPLANATIO.

SVnt a autem quidam.] Egit de multiplicitate, diſtinctioneque potentiarum: nunc collaturus potentias cum actibus, duos extremos errores excludit, vnum eorum, qui dicebant nec potentias præcedere vnquam tempore ſuos actus, nec etiam eos ſubſequi, ſed tum ſolum dari in rerum natura, cum actu operantur; quem errorem hoc caput refellit. Alterum eorum, qui aſſerebant quaſdam eſſe potentias, quæ actibus ſuis nunquam indigeant, adeo vt etſi earum actus dari non poſſint in rerum natura, ipſæ tamen in rebus inueniantur; quos redarguit capite ſequenti. Attribuit autem priorem ſententiam iis etiam, qui Zenonem Eleatem ſecuti ſunt, vt tradidit Alexander; hos enim ait propterea vocari ab Ariſtotele Megaricos, quod Zeno Megaris philoſophiam docuerit. Miſſis autem rationibus, quibus illi ſuam poſitionẽ confirmabant, quas Magnus Albertus quaſi diuidẽdo conatur inuenire, mox illam quinq; refutat argumẽtis.

Veterum error tunc ſolum dari potentias cum operantur. Tex. 5. Alter error, eſſe potent. quæ nunquã̃ actus habere queant. Prior quinq; refutatur argum. Primum arg.

b *Eſt enim perſpicuum.*] Primum eſt, quia eorum poſitio pugnat cum communi hominum ſententia: vocamus enim artifices non tantum eos, qui actu operantur, ſed etiam eos, qui aut nondum operantur, ſi aliquam artem ſibi compararunt, aut poſtquam operati ſunt, ab opere deſtiterunt: nec certe alia de cauſa, niſi quia potentiam artificioſe aliquid operandi habent; vt ædificatorem eum, qui ædificandi facultate præditus eſt, & ſic cæteros: neq; enim aliud quicquam ædificatoris nomine, quatenus ædificator eſt, concipere poſſumus.

 c Quod

εἰ c οὖν ἀδύνατον τὰς τοιαύτας ἔχειν τέχνας, μὴ μανθάνοντά ποτε καὶ λαμβάνοντα καὶ μὴ ἔχειν μὴ ἀποβάλλον. τά ποτε (ἢ γὰρ λήθῃ, ἢ πάθει τινὶ, ἢ χρόνῳ: οὐ γὰρ δὴ τοῦ γε πράγματος φθαρέντος, ἀεὶ γὰρ ἐστὶν) ὅταν παύσηται, οὐχ ἕξει τὴν τέχνην. πάλιν δ' εὐθὺς οἰκοδομήσει, πῶς λαβών; καὶ d τὰ ἄψυχα δὲ ὁμοίως: οὔτε γὰρ ψυχρὸν, οὔτε θερμὸν, οὔτε γλυκὺ, οὔτε ὅλως αἰσθητὸν οὐθὲν ἔσται, μὴ αἰσθανομένων. ὥστε τὸν Πρωταγόρου λόγον συμβήσεται λέγειν αὐτοῖς. ἀλλὰ e μὴν οὐδ' αἴσθησιν ἕξει οὐδὲν, ἂν μὴ αἰσθάνηται, μηδ' ἐνεργῇ. εἰ οὖν τυφλὸν τὸ μὴ ἔχον ὄψιν, πεφυκὸς δὲ, καὶ ὅτε πέφυκε, καὶ ἔτι ὥς, οἱ αὐτοὶ τυφλοὶ ἔσονται πολλάκις τῆς ἡμέρας, καὶ κωφοί. ἔτι f εἰ ἀδύνατον τὸ ἐστερημένον δυνάμεως, τὸ μὴ γινόμενον, ἀδύνατον ἔσται γενέσθαι: τὸ δ' ἀδύνατον γενέσθαι, ὁ λέγων ἢ εἶναι ἢ ἔσεσθαι, ψεύσεται: τὸ γὰρ ἀδύνατον τοῦτο ἐσήμαινεν. ὥστε οὗτοι οἱ λόγοι ἐξαιροῦσι καὶ κίνησιν, καὶ γένεσιν. ἀεὶ γὰρ τό, τε ἑστηκὸς ἑστήξεται καὶ τὸ καθήμενον καθεδεῖται: οὐ γὰρ ἀναστήσεται, ἂν καθέζηται: ἀδύνατον γὰρ ἔσται ἀναστῆναι, ὅ γε μὴ δύναται ἀναστῆναι.

εἰ οὖν

Quod c ſi fieri non poteſt, vt huiuſmodi artes habeat, niſi qui eas aliquando didicerit, atque acceperit: eaſque non habeat, niſi qui aliquando amiſerit, (aut enim obliuione, aut ægritudine aliqua, aut tempore: neque enim re perempta, cum ſemper ſit) certe cum ceſſauerit, artem non habebit. At is rurſus continuo ædificabit: quo pacto igitur accepit? Res d *etiam inanimes eodem modo ſe habebunt: nam nec frigidum, nec calidum, nec dulce, nec omnino quicquam ſenſibile erit nullo ſentiente. Ita eueniet, vt Protagoræ ſententiam ſequantur. Sed* e *neq; ſenſum habebit res vlla, ſi nec ſentiat, nec operetur. Quod ſi cæcum eſt, quod aſpectum non habet, cum aptum natura ſit, & quo tempore, ac modo aptum eſt, iidem ſæpe die eodem cæci, & ſurdi erunt. Præterea* f *ſi id impoſſibile eſt, quod potentia priuatum eſt, id ſane, quod non fit, impoſſibile erit fieri: qui autem dixerit aut eſſe, aut fore id, quod fieri non poteſt mentietur: hoc enim ſignificabat verbum impoſſibile. Ita fit, vt huiuſmodi ſententiæ & motum, & generationem de medio tollant. Semper enim & id quod ſtat ſtabit: & quod ſedet, ſedebit; cum fieri nequeat, vt ſurgat id, quod ſurgere non poteſt.*

Ergo

Secundum. c *Quod ſi fieri non poteſt.*] Secundum arg. eſt, ſi quandocunq; artifices non operantur, carent artificioſe operandi potentia, hoc eſt, arte (*idem enim ſunt*) fieri poteſt, vt ſimul atque operari deſtiterint, artem amittant, idque nec obliuione, nec morbo, nec tempore hoc eſt, longa diſſuetudine: quo pacto ars amitti ſolet rurſumq; modico interiecto temporis ſpatio, ſi iterum operentur, artem aſſequamur, non interuentu doctrinæ præceptoris, propriæve inuentionis, quarum vtraque longa exercitatione indiget: at hoc non modo abſurdum eſt, ſed etiam ridiculum.

Duo modi acquirendi artes & tres eaſd. amittendi. Quo loco Ariſt. illis verbis [*didicerit: atq; acceperit*] duos modos innuit acquirendi artes, doctrina videlicet, ac inuentione propria: parentheſi autem ſubiecta tres idem modos amittendi declarat, obliuione, morbo, & tempore, ſiue longa diſſuetudine: excludit autem quartũ modum, quo videri poſſet amitti artem quemadmodum vera opinio ſæpe amittitur, nempe corruptione, ſiue deſitione rei obiectæ, vt ſi cum opinaris Socratem, qui ſedebat adhuc ſedere, ille ſurgat.

Deſitione rẽ arti ſubiectã nunquam ab eſſe. Nam, vt ait, res arti ſubiecta ſemper eſt. Quod ideo dictum credit Alexander, quia materia, in qua operantur artifices, ſemper adeſt, nec ab eorum artibus pendet. Poteſt etiam intelligi rei nomine ipſum opus artificioſum vt domus, aut nauis, non quia ſemper ſit abſolute, ſed quia ſemper eſt ex ſe res factibilis, vt ita dicam, neq; ex huius, aut illius hominis arte, in eo quod factibilis eſt pendet, quo etiam modo dicere poſſumus rem contemplatiuæ ſcientiæ ſubiectam ſemper eſſe, non quia ſemper exiſtat, ſed quia ſemper eſt ſcibilis; præterquam quod ſemper eſt vt res vniuerſalis, quæ ob id dicitur ab autore aliis locs ſemper eſſe, quia nõ eſt per ſe corruptioni obnoxia eſi talis eſſe poteſt per ſua indiuidua.

Tertium argumentum. d *Res etiam inanimes.*] Tertium argumentum eſt, quia quod dictum eſt de artibus & ſcientiis, quæ ſunt potentiæ rationales, idem dicendum erit de potentiis irrationalib. inanimatarum rerum: eodemque modo hæ res ſe habebunt ad illas, atq; homines ad rationales facultates: eodem enim modo dicendum erit neq; aquam frigidam eſſe, neque ignem calidum, neque mel dulce: niſi cum frigus calor, & dulcedo harum rerum actu ſentientur: quo fit, vt nihil aliud ſit frigidum eſſe, quam percipi vt frigidum ſeu (*quod idem eſt*) iudicio ſenſuum eſſe frigidum, & ſic cætera. Quare cum fieri poſſit, vt aliis aliter res appareant, eueniet id, quod Protagoras Sophiſta dicebat, tales res eſſe, quales viderentur, quod lib. 4. refutatum eſt ea ratione, quod inde ſe-

Ca. 6. tex. 26 & 27. queretur contradictoria eſſe poſſe ſimul vera. Ex iis, quæ in hac ratione dicuntur ea Commentatoris argumentatio extrui poteſt, ſi qualitates ſenſibiles non ſint, niſi actu ſentiantur, fore vt ſublatis animalibus ipſæ quoque tollantur, quod eſt ridiculum.

Quartum. e *Sed neque ſenſum habebit.*] Quartum argumentum eſt ex hoc errore conſequi animal non

habe-

habere ſenſum, ſi actu non ſentiat, idemque ſæpius eodem die cæcum & ſurdum fore, ſi ſæpius vtatur aſpectu & auditu, ſæpius etiam non vtatur, erit enim iuxta hanc ſententiam ſæpius vere ac propri: his ſenſibus priuatus; cum careat ipſis ſentiendi potentiis, quo quid abſurdius?

f *Praterea ſi id impoſſibile.*] Quintum argumentum eſt: Si nulla res habet potentiam agendi quicquam aut patiendi niſi cum actu agit: aut patitur, impoſſibile erit fieri, quod actu non ſit, mentieturque qui dixerit aliquid fore quod nondum ſit: id enim dicitur impoſſibile, quod potentia priuatum eſt, ſiue actiua vt agat, ſiue paſſiua, vt patiatur, accipiatve, at hoc eſt merum cõmentum, tollit enim de medio & motum, & generationem, atque adeo ipſam materiam eorum omnium, quæ actu non mouentur, nec gignuntur, eo quod potentiam tollat ad ea omnia, quæ actu non fiunt. Sequitur etiam ex dictis animal, quod nunc ſtat, ſemper futurum eſſe, vt ſtet, ſi horum errore potentiam non habet, vt ſedeat, aut cubet, & quod ſedet ſemper fore vt ſedeat, ſi potentiis ſurgendi & cubandi eorum ſententia priuatum ſit. *Quintum. Text. 6.*

εἰ οὖν g μὴ ἐνδέχεται ταῦτα λέγειν, φανερὸν ὅτι δύναμις καὶ ἐνέργεια ἕτερόν ἐστιν: ἐκεῖνοι δ᾽ οἱ λόγοι, δύναμιν καὶ ἐνέργειαν ταὐτὸ ποιοῦσι: διὸ καὶ οὐ μικρόν τι ζητοῦσιν ἀναιρεῖν ὥστε ἐνδέχεται δυνατὸν μέν τι εἶναι μὴ εἶναι δέ: καὶ δυνατὸν μὴ εἶναι, εἶναι δέ ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων κατηγοριῶν δυνατὸν βαδίζειν ὄν, μὴ βαδίζειν δέ: καὶ μὴ βαδίζειν δυνατὸν, βαδίζειν. ἔστι h δὲ δυνατὸν τοῦτο, ᾧ, ἐὰν ὑπάρξῃ ἡ ἐνέργεια, οὗ λέγεται ἔχειν τὴν δύναμιν, οὐθὲν ἔσται ἀδύνατον: λέγω δὲ οἷον, εἰ δυνατὸν καθῆσθαι, καὶ ἐνδέχεται καθῆσθαι τούτῳ, ἐὰν ὑπάρξῃ τὸ καθῆσθαι, οὐδὲν ἔσται ἀδύνατον, καὶ εἰ κινηθῆναί τι, ἢ στῆναι, ἢ στῆσαι, ἢ εἶναι, ἢ γίνεσθαι, ἢ μὴ εἶναι, ἢ μὴ γίνεσθαι, ὁμοίως.

ἐλήλυθε i δ᾽ ἡ ἐνέργεια τοὔνομα ἡ πρὸς τὴν ἐντελέχειαν συντιθεμένη, καὶ ἐπὶ τὰ ἄλλα ἐκ τῶν κινήσεων μάλιστα δοκεῖ γὰρ ἡ ἐνέργεια μάλιστα κίνησις εἶναι. διὸ καὶ τοῖς μὴ οὖσιν οὐκ ἀποδιδόασι τὸ κινεῖσθαι, ἄλλας δέ τινας κατηγορίας: οἷον διανοητὰ καὶ ἐπιθυμητὰ εἶναι τὰ μὴ ὄντα, κινούμενα δὲ οὔ. τοῦτο δὲ ὅτι οὐκ ὄντα ἐνεργείᾳ, ἔσονται ἐνεργείᾳ. τῶν l γὰρ μὴ ὄντων, ἔνια δυνάμει ἐστίν: οὐκ ἔστι δὲ ὅτι οὐκ ἐντελεχείᾳ ἐστίν.

Ergo g ſi hæc dici non poſſunt, non dubium eſt quin potentia & actus aliud, atq; aliud ſint; cum interim illa ſententia potentiam, & actum, vnũ, atq; idem faciant: quocirca non exiguum aliquid demoliri nituntur. Itaq; fieri poteſt, vt aliquid poſſibile ſit eſſe, nec tamen ſit, itemq; poſſibile ſit non eſſe, cum ſit tamen, eodemq; modo in aliis prædicamentis: nempe vt aliquid ambulare poſſit, quod non ambulet. Illud h autem eſt poſſibile, cui ſi is actus euenerit, cuius potentiam habere dicitur, nihil eueniet impoſſibile. Verbi cauſa, ſi ſedere res ſit poſſibilis, & hic ſedere poſſit, is ſi ſedeat, nihil eueniet impoſſibile: eodemque modo ſi moueri aliquid, aut mouere, aut ſtatui, aut ſtatuere, aut eſſe, aut fieri, aut non eſſe, aut non fieri poteſt.

Porro i nomen actus, qui cũ forma, perfectione-ve copulatur, ad alia quoq; ex motib. maxime peruenit. Videtur n. actus eſſe motus maxime, vnde fit, vt iis quæ non ſunt, motus tribui non ſoleat, ſed alia quædam prædicata: ſic ea, quæ nõ ſunt, intelligibilia, & optabilia dicũtur; moueri autẽ minime: id quod ꝓpterea accidit, quod actu nõ ſunt, ſed actu futura ſunt. Eorum enim, quæ non ſunt, quædã potentia ſunt: non ſunt autẽ, quia actu non ſunt.

g *Ergo ſi hæc.*] Colligit ex dictis potentiam & actum diuerſa eſſe, hoc eſt, ſeparari poſſe, cum tamen refutatus error ea vnum atque idem faciat, id eſt, ea non ſeparet, nam quod ipſa diſtincta ſint, etiam autores eius fatentur. Nec mirum quod Ariſt. vtatur hoc loco ſenſu affirmatiuo pro huiuſmodi negatiuo: nam eodem vſus eſt lib. 4. cum dixit vnum & ens eſſe eandem naturã hoc eſt non diuerſam, magis autẽ ad rem 3. phyſicorum, cum ſcribit in perpetuis idẽ eſſe poſſe atque eſſe, h. e. potentiam & actum non ſeparari vnquam. Itaque cum hæc ſententia nunquam ſeparet potentiam ab actu, illud manifeſte eam ſequitur, nihil vnquam eſſe in potentia, ſed ſi quid vlla ratione eſt, eſſe in actu, vnde efficitur, vt tollantur de medio multa & magna firmamẽta philoſophiæ, cuiuſmodi ſunt materia, generatio, & ipſe motus, qui omnium oculis patet, rerumque naturalium à ſupernaturalibus diſtinctionem nobis attulit, quocirca contra hunc errorem è veſtigio concludit Ariſt. aliquid eſſe in potentia, quod aliquando futurum ſit in actu, contraque aliquid eſſe in actu, quod aliquando non ſit in actu futurum, ſiue id accidat in prædicamento ſubſtantiæ, cui præcipue debetur eſſe, ſiue in quouis alio. *Poſſe potentiam ab actu ſeparari. Cap 2. tex. 3. Cap. 4. tex. 32. Text. 7.*

h *Illud autem poſſibile.*] Quia ſecundum veram ſententiam diſtinxit, atque adeo ſeparari poſſe docuit id, quod poſſibile eſt, ab eo, quod eſt actu, definit id, quod eſt poſſibile, cuius etiam definitione vſurus eſt ad alterum errorem cap. proximo refutandum. Ait autem poſſibile id eſſe, cuius potentia ſi ad actum reduci ponatur, nihil euenire impoſſibile, id quod familiaribus exemplis declarat. Accommodate autem ad veram Chriſtianamq; philoſophiam lo- *Quid ſit poſſibile.*

quutus eſt Ariſtoteles:quia id ſolum re vera impoſſibile iudicandum eſt,quod contradictionē inuoluit,alioqui nihil infinitæ Dei potentiæ eſt impoſſibile,quantumcunque alia ratione eſſe non poſſe videatur,quo pacto Ariſt.inferius credit cœli motum non poſſe vnquam ceſſare.

Ad tex 1.

Actus nomē primo impoſitum ad ſignificandum motum.

Vnde deriuatum ad oper. motus expertes.

Tum, ad qualitates motus adminiſtras.

Poſtremo ad formas ſubſtant.

Quid præcipue ſignificet.

An rerum exiſtentias.

Quæ actu nō ſunt, ſed eſſe poſſunt, dici poſſibilia, quæ non poſſunt, impoſſ.

Vtraq; ſæpe dici nō entia

i *Porro nomen actus.*] Oſtendit vnde actus nomen originem habuerit, quidq; eo maxime videatur ſignificari:ait igitur nomen actus(*quod græce eſt* ἐνέργεια, &cum ἐντελεχείᾳ,*id eſt forma,ſeu perfectione copulatur,h.e.cum ea æque late patet,vt cap.1.diximus*)deſumptum fuiſſe maxime ex motibus:motus enim primum appellatus eſt actus,quod ex iis omnibus,quæ actus nomine ſignificantur,ſit patentiſſimum quippiam,nihil enim iis,qui primum philoſophari cœperunt,videbatur magis eſſe actu,quam quod moueretur. Quare,ſi vulgus conſulatur,motus maxime videbitur nomen actus ſibi vendicare. Vnde rebus,quæ non ſunt actu, etſi alia prædicata tribui ſolent,vt quod intelligibiles ſint,aut etiam optabiles,motus tamen non attribuitur, neque id alia de cauſa n ſi quia actu non ſunt.Itaque nomen actus primo quidem impoſitum eſt motui, deinde ex motu deriuatum eſt ad alias operationes,quæ non fiunt cum motu, vt ad videndi actum,& cætera huiuſmodi tum vero ex his omnibus accōmodatum eſt vocabulum ad eas qualitates,quibus motus operationes quæ aliæ adminiſtrantur, poſtremo tribui ſolet formis ſubſtantialibus,quæ ſunt prima principia effectiua motus,aliarumque operationum in rebus naturalibus.Si tamen quæratur,quid præcipue ſignificet,primus locus dari conſueuit formis ſubſtantialibus(*in rebus tamen ſenſibilib.*) ſecundus qualitatibus iis,quæ ſunt principia motuum aliarumque operationum,tertius iis operationibus, quæ ſine motu efficiuntur: poſtremo ipſi motui,quod hic aliquid potentiæ ſuo modo admiſtum habeat,fortaſſe tamē dari debet primus locus ipſis rerum exiſtentiis,deinde ordine propoſito formis ſubſtantialibus, cæteriſque deinceps actibus:quod ſimpliciter & abſolute ea dicamus eſſe actu ſiue ἐνεργείᾳ,quæ habent actualem exiſtentiam;ea vero potentia,ſiue δυνάμει, quæ illam habere poſſunt, nec dum tamen habent.]Eorum enim,quæ non ſunt. Senſus eſt:Eorum,quæ actu non exiſtunt,quædam potentia ſunt,ac proinde poſſibilia,quædam non ſunt potentia,ſed impoſſibilia. Priora dicuntur non eſſe,quia actu non ſunt,vt ii,qui naſcentur adhuc,poſteriora vero, quia eſſe non poſſunt, vt figmenta ea,quæ contradictionem aliquam inuoluunt.Vnde patet priora poſſe dici entia, etſi actu non ſint;poſteriora vero non item,quia actu eſſe non poſſunt;vtraque tamen ſæpe dicūtur non entia,quod actu non exiſtant.

ΚΕΦ. δ.

Εἰ a δ' ἔστι τὸ εἰρημένον δυνατὸν, ἢ ἀκολουθεῖ, φανερὸν ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἀληθὲς εἶναι τὸ εἰπεῖν, ὅτι δυνατὸν μὲν τοδί, οὐκ ἔσται δέ: ὥστε τὰ ἀδύνατα εἶναι ταύτῃ διαφεύγειν. λέγω b δὲ οἷον, εἴ τις φαίη δυνατὸν τὴν διάμετρον μετρηθῆναι, οὐ μέντοι μετρηθήσεται, ὁ μὴ λογιζόμενος, τὸ ἀδύνατον εἶναι, ὅτι οὐθὲν κωλύει δυνατόν τι ὂν εἶναι, ἢ γενέσθαι, μὴ εἶναι δὲ μηδὲ ἔσεσθαι. ἀλλ' c ἐκεῖνο ἀνάγκη ἐκ τῶν κειμένων, εἰ καὶ ὑποθοίμεθα εἶναι ἢ γεγονέναι, ὃ οὐκ ἔστι μὲν, δυνατὸν δὲ, ὅτι οὐθὲν ἔσται ἀδύνατον: συμβήσεται δέ γε, τὸ γὰρ μετρεῖσθαι, ἀδύνατον οὐ γὰρ ἐστι ταὐτὸ, τό, τε ψεῦδος, καὶ τὸ ἀδύνατον: τὸ γάρ σε ἑστάναι νῦν, ψεῦδος μὲν, οὐκ ἀδύνατον δέ.

ἅμα

CAPVT IV.

Qvod a ſi poſſibile eſt id,quod dictum eſt,quatenus ſequitur:perſpicuum eſt fieri non poſſe, vt verum ſit dicere,hoc poſſibile eſſe, nec tamen fore,ita vt nos hac ratione impoſſibilia diffugiant. Exemplum b eſto,vt ſiquis dicat diametrum menſurari poſſe:nec tamen futurū,vt menſuretur:non animaduertens,quid ſit impoſſibile, eo quod nihil prohibeat aliquid,quod poſſibile ſit,aut eſſe,aut fieri:nec tamen eſſe, aut fore.Sed illud ex iis,quæ poſita ſunt, neceſſario ſequitur, ſi ſupponamus eſſe, aut futurum eſſe id, quod non eſt quidem,eſt tamē poſſibile,nihil ſecuturū impoſſibile: at plane ſequetur,cum menſurari ſit impoſſibile.Neq; enim idem ſunt falſum, & impoſſibile: te enim nunc ſtare, falſum quidem eſt,ſed non impoſſibile.

Simul

CAPITIS QVARTI EXPLANATIO.

Refellitur eorum error, qui dicebant dari potētias quarū actus ſint impoſſibiles.

Sequi inde omnia eſſe poſſibilia.

Text.8.

Qvod a ſi poſſibile.]Refellit eorum errorem,qui contra atq; ii,qui ſuperiori cap refutati ſunt dicebant dari potentias,quæ vſque adeo non indigeant ſuis actibus ſeu vt perducantur ad ſuos actus,vt etſi actus earum nunquam futuri ſint,vel etiā eos eſſe repugnet,ipſę tamen potentiæ in rerum natura exiſtant. Qua ex ſententia abſurdiſſimum illud ſequitur, omnia eſſe poſſibilia, nihilque omnino eſſe impoſſibile. Nam ſi quis neget hoc vel illud eſſe poſſibile, eo quod potentia,cuius ratione illud dicitur poſſibile, ad actum perduci non poſſit reſpondebunt ii,quibus hæc ſententia placuerit,non eſſe id neceſſarium,vt ſit poſſibile,fieri enim poſſe, vt detur potentia,cuius actus dari nequeat.Hanc igitur erroneā poſitionem Ariſt. coarguit ex

defi-

definitione poſſibilis ſuperiori cap. poſita, ſi poſſibile, inquit, eſt id, quod diximus, quatenus ſequitur (*hoc eſt, quatenus ex aliqua potentia ſequitur, aut ſequi poteſt*) non dubium eſt, quin falſa ſit eorum ſententia, qui aſſerunt rem aliquam eſſe poſſibilem, nec tamen vnquam fore, eo nimirũ ſenſu, vt impoſſibilia nos fugiant, tollanturque omnino, tollentur enim prorſus, ſi aliqua ſic poſſibilia dicantur, potentiamque habere vt ſint, vt tamen ipſum eorum eſſe non modo non ſit futurum, ſed neque etiam eſſe poſſit (*quo pacto illi ſuam ſententiam exponunt*:) neque enim iam omnino aliquid reſtat, quod impoſſibile dici poſſit, ſi tale poſſibile admittatur, omnia enim impoſſibilia erunt hoc pacto poſſibilia. *Text. 8.*

b *Exemplum eſto.*] Exemplum eſt rei, quæ re vera impoſſibilis eſt, & tamen iſtorum ſententia eſt poſſibilis; nam dicere diametrum quadrati menſurari poſſe, hoc eſt, poſſe habere communẽ menſuram cum latere eiuſdem, eſt dicere rem, quæ re vera eſt impoſſibilis, poſſibilem eſſe, vtpote habentem potentiam, vt menſuretur, nec obeſſe quicquam, quod nunquam futurum ſit vt menſuretur, imo etiam repugnet eius menſurationem ad actum perduci. At hoc qui dixerit, plane falletur, nec animaduertet diſcrimen falſi poſſibilis, & eius quod re vera eſt impoſſibile, videns aliqua falſa poſſibilia, nempe quæ nũquam actu erunt, vt illum habiturum liberos, quos nunquam habebit, ſimulque credens, idem eſſe non perduci vnquam potentiam ad actum, atque non poſſe perduci, quo nihil ſtultius. *Exemplo res fit apertior.*

c *Sed illud ex iis.*] Hoc eſt, ſed tamen non eſſe verum, quod iſti dicunt ex definitione poſſibilis neceſſario colligitur, ſi enim ſupponamus menſurari diametrum, illud ſequetur impoſſibile, vt paria imparibus æqualia ſint, quod Mathematici demonſtrant: quare non eſt poſſibile diametrum menſurari. Illi autem in hunc errorem inciderunt, quod ignorarent, vt dictum eſt diſcrimen inter falſum poſſibile, & illud quod re vera eſt impoſſibile: hoc enim conſiſtit in repugnãtia alicuius contradictionis, illud in eo tantum, quod aliter habet aut habebit in re atq; dicitur aut creditur. *Diſcrimen inter impoſſibilia & falſa poſſib.*

ἅμα d δὲ δῆλον, καὶ ὅτι εἰ τοῦ α ὄντος, ἀνάγκη τὸ β εἶναι, καὶ δυνατοῦ ὄντος τοῦ α εἶναι, καὶ τὸ β ἀνάγκη εἶναι δυνατόν. εἰ γὰρ μὴ ἀνάγκη δυνατὸν εἶναι, οὐθὲν κωλύει μὴ εἶναι δυνατὸν εἶναι. ἔστω δὴ τὸ α δυνατόν: οὐκοῦν ὅτε τὸ α δυνατὸν εἴη εἶναι, εἴτε θείη τὸ α, οὐδὲν ἀδύνατον εἶναι συνέβαινε. τὸ δέ γε β ἀνάγκη εἶναι: ἀλλ' ἦν ἀδύνατον. ἔστω δὴ ἀδύνατον. εἰ δὴ ἀδύνατον, ἀνάγκη εἶναι τὸ α, ἀνάγκη καὶ τὸ β εἶναι. ἀλλ' ἦν ἄρα τὸ α δυνατόν: καὶ τὸ β ἄρα. αὖ ἄρα ἦ τὸ α δυνατόν, καὶ τὸ β ἔσται δυνατόν, εἴπερ οὕτως εἶχον, ὥστε τοῦ α ὄντος, ἀνάγκη εἶναι τὸ β. ἐὰν δὴ οὕτως ἐχόντων τῶν α β μὴ ᾖ δυνατὸν τὸ β οὕτως, οὐδὲ τὸ α β ἕξει ὡς ἐτέθη. καὶ εἰ τοῦ α δυνατοῦ ὄντος, ἀνάγκη τὸ β δυνατὸν εἶναι, εἰ ἔστι τὸ α, ἀνάγκη εἶναι καὶ τὸ β. τὸ γὰρ δυνατὸν εἶναι ἐξ ἀνάγκης τὸ β εἶναι, εἰ τὸ α δυνατὸν τοῦτο σημαίνει, ἐὰν ᾖ τὸ α, καὶ ὅτε, καὶ ὡς ἦν δυνατὸν εἶναι, κἀκεῖνο τότε, καὶ οὕτως εἶναι ἀναγκαῖον.

Simul d *autem & illud perſpicuum eſt, ſi cum* A. *eſt, neceſſe eſt* B. *eſſe, illud quoq; effici, vt ſi* A. *poſſibile ſit eſſe,* B. *etiam eſſe ſit poſſibile. Si enim nõ neceſſe eſt eſſe poſſibile, nihil prohibet non eſſe poſſibile. Sit igitur* A. *poſſibile, ergo cum* A. *poſſibile fuerit eſſe, ſi ipſum ponatur, nihil eueniet, quod eſſe ſit impoſſibile:* B *autem neceſſe eſt eſſe: at erat impoſſibile. Sit ergo impoſſibile: igitur ſi impoſſibile, neceſſe eſt* A. *eſſe, neceſſe eſt &* B. *eſſe: at* A *poſſibile erat: igitur &* B. *Quare ſi* A. *fuerit poſſibile;* B. *quoque poſſibile erit, ſi hoc quidem pacto ſe habebant, vt ſi* A. *eſſet,* B *eſſet neceſſario. Quod ſi hoc pacto ſe habentibus* A. B. *ipſum* B. *non ſit eodem modo poſſibile, neq;* A. B. *ſic ſe habebunt, vt poſitum erat. Quod ſi cum* A. *poſſibile eſt, neceſſe eſt* B *poſſibile eſſe; ſi* A. *quidem ſit, neceſſe eſt &* B. *eſſe. Poſſibile enim eſſe* B. *neceſſario, ſi* A. *eſt poſſibile, hoc profecto ſignificat, ſi ſit* A. *& quo tempore, & quomodo eſt poſſibile, tunc etiam illud, & eodem modo eſt neceſſario.*

d *Simul autem illud.*] Colligit ex dictis in conſequentia neceſſaria ex antecedente poſſibili ſemper effici conſequens poſſibile; ſi enim ex A. neceſſario ſequitur B. & A. eſt poſſibile, B quoque poſſibile ſit neceſſe eſt, ſumpto tamen poſsibili, vt eſt commune neceſſario & contingenti: nam ſi poſsibile ſumatur pro contingenti, hoc eſt, pro eo, quod poteſt eſſe & non eſſe, fieri poteſt vt antecedens ſit poſſibile, & conſequens, non ſit eo modo poſſibile, ſed neceſſarium; vt in hac conſequentia, Si Socrates ridet, Socrates eſt homo. Probat autem hoc ex dictis ſequi, quia ſi A. exiſtente poſſibili B. poſſit non eſſe poſsibile, ponatur igitur non eſſe poſsibile, ac proinde impoſsibile, quare, ſi A ponatur in eſſe, aliquid ex eo ſequatur impoſsibile, quod eſt contra definitionem poſsibilis, in qua dicebatur poſſibile eſſe id, quo poſito in actu nullum ſequitur impoſsibile. Rurſus autem regreditur Ariſtotel. à conſequente ad antecedens, vt idem probet; Sit ergo B. inquit, impoſsibile: igitur neceſſe eſt vtrumque, nimirum & A. eſſe & B. eſſe nempe impoſsibile (*quod ſupplendum eſt*;) nam, etſi ex impoſsibili aliquando ſequatur poſsibile ac neceſſarium, vt ſi dicas, *In conſequẽtia neceſſ. ex antecedente poſſibili ſemper effici conſequens poſſib.*

dicas. Homo eſt equus, ergo eſt animal, tamen impoſſibile non niſi ex impoſſibili ſequi poteſt, alioqui, ſi ſequeretur ex poſſibili, iam vitioſa eſſet prædicta poſſibilis definitio, quare, ſi aliquãdo videatur impoſſibile aliquid ex poſſibili ſequi, ſignum eſt apertiſſimum, ſi A. eſt non neceſſario eſſe B. hoc eſt, non eſſe neceſſariam conſequentiam, vt ponebatur, hoc enim ſignificabat, ſi A. poſſibile eſt, neceſſario B. eſſe poſſibile, videlicet neceſſario B. ſequi ex A. ſi A. ponatur in eſſe.

ΚΕΦ. ε.

Ἁπασῶν a δὲ τῶν ἀδυνάμεων οὐσῶν, τῶν μὲν συγγενῶν, οἷον τῶν αἰσθήσεων: τῶν δ' ἔθει, οἷον τῆς τοῦ αὐλεῖν: τῶν δὲ μαθέσει, οἷον τῶν τεχνῶν: τὰς μὲν ἀνάγκη προενεργήσαντας ἔχειν, ὅσαι b ἔθει καὶ λόγῳ: τὰς δὲ μὴ τοιαύτας, καὶ τὰς ἐπὶ τοῦ πάσχειν, οὐκ ἀνάγκη.

ἐπὶ c δὲ τὸ δυνατὸν, τὶ δυνατὸν καὶ ποτὲ, καὶ πῶς, καὶ ὅσα ἄλλα ἀνάγκη προσεῖναι ἐν τῷ διορισμῷ: καὶ τὰ μὲν κατὰ λόγον δύναται κινεῖν, καὶ αἱ δυνάμεις αὐτῶν μετὰ λόγου, τὰ δὲ ἄλογα καὶ αἱ δυνάμεις ἄλογοι, κἀκείνας μὲν ἀνάγκη ἐν ἐμψύχῳ εἶναι, ταύτας δὲ ἐν ἀμφοῖν: τὰς d μὲν τοιαύτας δυνάμεις ἀνάγκη, ὅταν ὡς δύνανται τὸ παθητικὸν, καὶ τὸ ποιητικὸν πλησιάζωσι, τὸ μὲν ποιεῖν, τὸ δὲ πάσχειν: ἐκείνας δ' οὐκ ἀνάγκη. αὗται γὰρ πᾶσαι, μία ἑνὸς ποιητική: ἐκεῖναι δὲ, τῶν ἐναντίων. ὥστε ἅμα ποιήσει τὰ ἐναντία: τοῦτο δὲ ἀδύνατον.

ἀνάγκη

CAPVT V.

Cvm a autem potentiarum omnium alia à natura inſint, vt ſenſus alia conſuetudine, vt tibiis canendi: alia diſciplina, vt artes: ea b quidẽ, quæ conſuetudine, aut ratione comparantur, ab iis, qui ante operati ſint, habeantur neceſſe eſt: quæ autem huiuſmodi non ſunt, & quæ in patiendo conſiſtunt, non eſt neceſſe.

Quoniam c vero id, quod poſſibile eſt, aliquid poteſt, & aliquando, & modo aliquo, cæteraq; habet, quæ in definitione neceſſario addenda ſunt: & alia quidem ratione mouere poſſunt, eorumq; potentiæ cum ratione ſunt: aliæ vero ſunt rationis expertia, eorumq; potentiæ ratione carent, & illæ quidẽ in rebus animatis neceſſario inſunt: hæ vero in vtroq; : in d his quidem potentiis, cum id, quod actiuum eſt, & paſſiuum, eo modo, quo poſſunt, propinqua ſunt, alterum agat, alterum patiatur neceſſe eſt: in illis autem non eſt neceſſe: harum enim omnium vnaquæque vnius effectiua eſt, illæ vero contrariorum. Faciunt igitur ſimul contraria: at hoc fieri nequit.

Ali-

CAPITIS QVINTI EXPLANATIO.

Potẽtiarum alias eſſe natura inſitas. Alias conſuetudine comparatas. Alias doctrina. Tex. 10.

CVM a *autem potentiis.*] Refutatis duobus erroribus, quorum alter nullam potentiam ante actum eſſe dicebat, alter etiam ad actus impoſſibiles potentiam extendebat, docet primũ hoc cap. quænam potentiæ actum præcedant. quæ vero minime, deinde quo pacto eæ, quæ actum præcedunt, ad illum perducantur: poſtremo tacitæ cuidã obiectioni reſpondet. Ait igitur tria eſſe potentiarum genera: vnum earum: quæ natura inſunt, ſiue illæ nimirum actiuæ ſint, vt calefaciendi: ſiue paſſiuæ vt accipiendi calorem, ſiue vtrumque munus habeant, vt ſentiendi facultates. Alterum earum, quæ conſuetudine acquiruntur, vt tibiis canendi, aut citharam pulſandi, ſiquidem huiuſmodi facultates fere ſola conſuetudine comparantur, tametſi nonnullis præceptionibus opus habeant. Tertium earum, quæ diſciplina, vt ſunt artes eæ, quæ lõga præceptoris doctrina & induſtria indigent, velut medicina & cæteræ actiuæ ſcientiæ. Quæ duo poſteriora genera actiuas tantum potentias continere mox docebit.

Virtutes aſſuetud. acquiri. In Menone Phædro, Phæd. & 10. de Repub.

Quo loco animaduertendum eſt, cum virtutes quoque non minus quam ſcientiæ, potentiarum nomine comprehendi debeant, eas non in tertio genere, vt Plato exiſtimabat, ponendas eſſe, ſed in ſecundo, vt quæ aſſuetudine magis, quam doctrina comparentur. Cæterum Plato non modo in re hac non recte ſentiebat, ſed in eo etiam, quod non credebat ſcientias diſciplina comparari, ſed magiſtrorum induſtria ordine interrogantium iam inde ab ortu quaſi dormiẽtes in nobis excitari.

Quæ potent. ſint actib. poſteriores quæ contra. Nullam potent. acquiſitam eſſe paſſiuam. Obiectio.

b *Eæ quidem, quæ conſuetudine.*] Docet ex tribus potentiarum propoſitis generibus eas omnes, quæ ſecundi, ac tertii generis ſunt, neceſſario eſſe poſteriores quibuſdam actib. iis videlicet, quibus acquiruntur, eas vero, quæ nec ad ſecundum, nec ad tertium genus pertinent, paſſiuaſque omnes (*neque enim vllam excipit*) non eſſe neceſſe, quippe cum ingenitæ ſint, & ab ortu habeantur. Quibus verbis ſatis declarat nullas ſecundi, ac tertii generis eſſe paſſiuas. Nec moueat quenquam, quod multæ virtutes in patiendo poſitæ videantur, vt ſobrietas, abſtinentia, & ipſa, quæ à patiendo dicitur, patientia, multæ quoque habituales diſpoſitiones ſint, quæ

longa

longa exercitatione comparentur ad durandum corpus, laboreſq; perferendos, quarum apud Lacedæmonios magnus erat vſus: nam illarum virtutum munus haud quaquam præcipue in patiendo poſitum eſt, ſed in actibus internis, quibus formatur animus, ne vitiis contrariis ſuccumbat, diſpoſitiones vero, quibus corpus ad labores fit robuſtius, non perpetiendi cauſa, ſed præcipue reſiſtendi aduerſis rebus, comparantur: aut reſiſtere, non pati ac ſuccumbere, ſed agere eſt, aut ſaltem actionem à rebus aduerſis illatam impedire. *Diluitur.*

Ex his colligitur potentias à natura inſitas præcedere ſuos actus, ſi non omnes omnino, omnes tamen exceptis iis, ſi quos habuerunt, cum primum productæ ſunt: quo pacto materia non præceſſit tempore formas eas, cum quibus à Deo condita eſt: eas vero, quæ conſuetudine, vel doctrina comparantur, non præcedere eos actus, quibus acquiruntur: ſed cum eiuſmodi actus imperfecti ſint, nec producantur ab iis facultatibus, quæ per eos gignuntur: ſi de actibus quidem earum ſermo ſit (*quo etiam modo de actibus inſitarum potentiarum loquimur*) vniuerſe dicendum eſt, omnes omnino potentias præcedere ſuos actus: niſi ſiquæ ſint potentiæ, quæ cum aliquibus ſimul in rerum natura eſſe incipiant, quos tamen adhuc naturæ ordine præcedunt.

Vniuerſe omnes potentias præcedere ſuos actus δυνατὸν hic acceptum & propoſſibili, & propotente.

c *Quoniam vero id.*] Vt doceat, qua ratione potentiæ ad ſuos actus reducantur, explicat familiarius definitionem poſſibilis, repetitque duas potentiarum diuiſiones, quæ cap. 2 propoſitæ ſunt. Ex his enim in vnum collectis facilius rem conficiet. Porro hic verbum δυνατὸν duplici ſignificacione vſurpatur, priori loco pro poſſibili, poſteriori pro potente: ac merito quidem, ſi res enim recte conſideretur, quicquid poſſibile eſt, aliquid poteſt, nempe aut eſſe aut agere, aut pati, aut horum oppoſita, quocirca melius eſſet, ſi verbum illud priori loco poneretur græce, poſteriori vero verteretur latine in altera tantum ſignificatione, (*quod fecimus lib. 5. cap. 12. in verbo ἀδύνατα*) niſi ipſa poſſibilis inſinuata definitio, quæ hic explicatur, nos cogeret, vt priori etiam loco latino poſſibilis nomine vteremur. *Tex. 17.*

d *In his quidem.*] Iam docet, quonam pacto potentiæ rationis expertes (*quas etiam naturales vocamus*) ad actum reducantur. Ait igitur nulla re alia ad id opus eſſe, quam ipſa earum rerum quæ per eas agere & pati poſſunt, conuenienti propinquitate: nam cum huiuſmodi potentiæ vnius tantum effectiuæ ſint, hoc eſt, eius ſolius, ad quod agentis naturalis forma & patientis naturalis propenſio inclinant, fieri non poteſt vt, ſi actiua & paſſiua naturalia conuenienti modo iungantur (*ita nimirum vt adſint omnes circunſtantiæ ad agendum neceſſariæ, omniaq; actionis impedimenta remoueantur*) alterum non agat, alterum non patiatur: alioqui huiuſmodi potentiæ otioſæ eſſent, aut certe ſuarum actionum dominæ, ac proinde rationis participes, non rationis expertes. Alia ratio eſt in rationalibus potentiis, quatenus modo aliquo ſunt liberæ: nam, vt ait Ariſt. etſi ea, quæ his potentiis agunt aut patiuntur, conuenienti modo propinqua ſint, (*nempe adhibitis omnibus ad agendum requiſitis, ſemotiſque iis omnibus, quæ actionem impedire poſſunt*) non eſt neceſſe, vt alterum agat, alterum patiatur: poſſunt enim indifferenter non tantum contraria modo aliquo poſitiua agere vel pati, ſed etiam agere & non agere, (*quæ nos etiam in contrariis neceſſario intelligenda eſſe ſuperius diximus*) quod in indifferentia agendi & non agendi præcipue libertas poſita ſit: alioqui ſi his poſitis neceſſe eſſet alterum agere, alterum pati, ſane aut ij, qui libere aliquid agere dicuntur, naturæ impetu in agendo ducentur, nec ſuarum actionum domini eſſent, ac proinde non liberi: aut certe per vim agerent, quod non modo repugnat libertati, ſed etiam ipſi rationi agendi, nulla enim res per vim agit, ſed patitur: tametſi quod ad mores attinet, ij dicuntur per vim ſeu coacti agere, qui iuſto timore aliquid contra voluntatem ſuam faciunt.

Potentias naturales per conuenientẽ rerum propinquit. reducis ad actum.

Non ita rationales.

Ad cap. 2.

Nec certe in hoc genere timendum eſt, ne potentia libera otioſa ſit, ſi cum omnia præparata ſunt ad agendum, ipſa non agat, ſuo enim quaſi iure libertatis vtetur. Huc accedit, quod ipſum non agere pro actione computatur, cum propter aliquod bonum coniunctum, aut quod bonum eſſe videatur, (*quod ſemper accidere ſuperius diximus*) actioni proponitur. Minus etiam verendum eſt, nequis dicat fore, vt agens vtrumque contrarium ſimul efficiat: id enim fieri non poſſe conſtat, cum ſit contra primum illud omnium commune principium, nihil ſimul eſſe, & non eſſe poſſe: de quo fuſe actum eſt lib. 4. proinde verba illa [*facient igitur ſimul contraria*] cum hoc moderamine intelligenda ſunt [*ſi more potentiarum rationis expertium egerint*] (*niſi interrogãtis more legantur, vt legit Perionius*: neque enim iam potior erit ratio, cur vnum efficiant, quam alterius.

Dum hæ poſitis omnib. requiſitis non agunt, non eſſe otioſas.

Ad c. 2. q. 5. ſect. 4.

Cap. 3. q. vnica.

ἀνάγκη e ἄρα ἕτερόν τι εἶναι τὸ κύριον: λέγω δὲ τοῦτο ὄρεξιν, ἢ προαίρεσιν. ὁποτέρου γὰρ ἂν ὀρέγηται, κυρίως τοῦτο ποιήσει, ὅταν ὡς δύναται ὑπάρχῃ, καὶ πλησιάζῃ τῷ παθητικῷ. ὥστε τὸ δυνα-

Aliquid e ergo aliud ſit neceſſe eſt, quod principatum teneat: appetitus, inquam, aut electio: vtrumuis f enim appetierit, id dominantis more faciet, cum erit, vt poteſt, eique proximum fuerit,

δυνατὸν κατὰ λόγον ἅπαν ἀνάγκη, ὅταν ὀρέγηται, οὗ τε ἔχει τὴν δύναμιν, καὶ ὡς ἔχει, τοῦτο ποιεῖν. ἔχει δὲ παρόντος τοῦ παθητικοῦ, καὶ ὡδὶ ἔχοντος, ποιεῖν: εἰ δὲ μή, ποιεῖν οὐ δυνήσεται.

id, quod patiendi vim habet. Itaq; id quod rationi potest, neceſſe eſt, vt cum id appetierit, cuius potentiam habet, & quomodo habet, tum id faciat: habet autem, vt faciat præſente, & ſic ſe habente eo, quod pati poteſt: ſin minus facere non poterit.

τὸ g γὰρ μηθενὸς τῶν ἔξω κωλύοντος, προσδιορίζεσθαι οὐδὲν ἔτι δεῖ: τὴν γὰρ δύναμιν ἔχει, ὡς ἔστι τοῦ δυνάμει ποιεῖν: ἔστι δ' οὐ πάντως, ἀλλ' ἐχόντων πῶς ἐν οἷς ἀφορισθήσεται καὶ τὰ ἔξω κωλύοντα. ἀφαιρεῖται γὰρ ταῦτα τῶν ἐν τῷ διορισμῷ προσόντων ἔνια. διὸ h οὐδὲ ἐὰν ἅμα βούληται, ἢ ἐπιθυμῇ ποιεῖν, δύο, ἢ τὰ ἐναντία οὐ ποιήσει: οὐ γὰρ οὕτως ἔχει αὐτῶν ἅμα τὴν δύναμιν, οὐδ' ἔστι τοῦ ἅμα ποιεῖν ἡ δύναμις, ἐπεὶ ὧν ἐστιν, οὕτως ποιήσει.

Nam g illud nullo externorum prohibente nihil iam neceſſe eſt adiungere: habet enim potentiam eo modo, quo licet, vi ſua faciendi: licet autem non quouis modo, ſed certo quodam ſe habentibus, quib. etiam ſeparabātur ea, quæ extrinſecus prohibent: hæc enim remouent nonnulla eorum, quæ in definitione inſunt. Quare h nec ſi ſimul velit, aut cupiat, aut duo, aut contraria faciet: neque enim hoc pacto ſimul habet eorum potentiam: neque etiam potentia, ipſa eſt ſimul faciendi: quandoquidem quorum eſt, ita faciet.

Vt potentiæ rationales ad actum reducantur, quid ſit opus.

e *Aliquid ergo*] Colligit ex dictis, & monſtrat quo pacto potentiæ rationales reducantur ad actum. Demonſtratio vero eſt, quia, cum ad vnum determinatæ non ſint, vt rationis expertes, nec fieri poſſit, vt vtrumque ſimul agant neceſſario efficitur, vt ſi quatenus tales ſunt, & aliquo modo liberæ, agere debeant, aliquid adſit, quod earum indifferentia ad agendum patiendumve determinet, quodque principatum teneat & pro arbitratu alterum eligat: quod certe nihil aliud eſſe poteſt, niſi appetitus, aut electio ſeu (*quod credendum eſt Ariſt. his verbis innuere*) voluntas, quatenus appetitus electiuus eſt, vt verba illa (appetitus, aut electio) in hoc ſenſu accipienda ſint (*appetitus aut potius electio, ſiue appetitus electiuus.*) Nam ſi quo in actu voluntas non eſt electiua, ſed naturæ impetu in obiectum fertur, nec poteſt ab eo actu ceſſare, in eo iam non eſt libera, ſed plane naturalis, quod ſolum accidere poſſe in ſummi boni clara & perfecta contemplatione Theologi demonſtrant: appetitus vero ſenſitiuus ſi quando hominem ratione vtentem ad alterum contradictorium determinat, nunquam id fit, niſi annuente aut permittente voluntate.

Obiectio.

Obiiciat fortaſſe aliquis electionem non eſſe finium, ſed mediorum ad finem: & tamen circa plurimos fines voluntatem eſſe liberam: ergo non omnem determinationem rationalium potentiarum ad ſuos actus eſſe à voluntate, quatenus electiua eſt, ſed aliquando etiam ab ea, quatenus appetitiua duntaxat: atq; ea de cauſa fortaſſe Ariſtotelem vſum fuiſſe diſiunctione, cum dixit (*appetitus, aut electio.*) Sed reſpondendum eſt, etiamſi circa bonum in commune, finemque

Solutio.

vltimum ſecundum generalem rationem ſummi boni, atq; adeo circa alios fines non vltimos, qui ad illum conſequendum omnino neceſſarij iudicantur, non poſſit dari electio contrarietatis, ita ſcilicet vt voluntas aliquem horum finium poſtponere poſſit alteri cuiquam rei, ac proinde aliquem eorum non ſolum amare, ſed etiam odiſſe poſſit: tamen circa hoc omnes poſſe dari, & reipſa dari frequenter electionem contradictionis, qua illi amari, & non amari poſſunt. Ita fit, vt omnis libera determinatio voluntatis, aliarumq; potentiarum rationalium quatenus modo aliquo ſunt liberæ, fiāt à voluntate, quatenus electiua eſt. Illud etiam, quod ad verba attinet, notandum eſt, eundem ſenſum reddidiſſe veterem interpretem cum illa verba, ἕτερόν τι εἶναι τὸ κύριον pene ſic vertit (*aliquid aliud eſſe, quod proprium ſit:*) nam verbum κύριον, vtrumq; ſignificat, & proprium & principale, ſiue, quod hic aptius dicitur, quod principatum tenet, aut quod dominatur: namq; voluntas, quatenus electiua eſt, proprium quid recte dici poteſt, cum indifferentiam ſuam, intellectuſque ad vnum contrariorum determinat; eſt enim electio vnius veluti cauſa particularis & propria, quæ ſub intellectu, & voluntate quaſi ſub duabus cauſis vniuerſalibus vtramq; appropriat, vt ita loquar, ad certum & peculiarem effectum.

Liberam determin. & voluntatis, & aliarum potentiar. fieri ab ea, qua electiua eſt.

Voluntas quando poſſit dici quid proprium.

Deniq; illud aduerte, etſi voluntas & vterq; appetitus ſenſitiuus appellantur potentiæ rationales nempe per participationem, vt ſupradictum eſt: tamen ſolam volūtatem dici appetitum rationalem & electiuum, vt ab appetitu ſenſitiuo diſtinguatur.

Solam eam dici appetitū rational.

Quomodo potent. rationales in actum prodeant.

f *Vtrumuis enim appetierit.*] Explicat quo pacto in actum exeant rationales potentiæ ſub dominatum appetitus electiui: ſenſus vero eſt, non ſatis eſſe, ſi agens & patiens propinqua ſint, ſed neceſſe eſſe, vt agens ita ſe habeat, vt poteſt, hoc eſt, cōuenienti modo ad agendum diſpoſitum ſit (quod idem de patiente intelligendum eſt ad patiendum) neque id quocunq; tempore ac modo, ſed certo quodam & peculiari, vt paulo ſuperius in hoc cap. dictum eſt, cum definitio

ñitio poſſibilis explicaretur;ſic enim ſe habentibus agente & patiente,neceſſe erit, vt alterum agat,alterum patiatur,ſi tamen(*quod ex dictis ſupplendum eſt*) voluntas electiua alterum contrariorum efficaciter amplexa fuerit,alioquin nihil fiet.

g *Nam illud nullo.*] Reſpondet obiectioni tacitæ, qua quis dicat non recte explicatam eſſe *Obiectio contra defin. poſſibilis.* poſſibilis definitionem,cum dictum eſt,poſſibile eſſe id,quod aliquādo & modo aliquo,id eſt, certo tempore,certoq; modo aliquid poteſt,cęteraq; quę in definitione addenda ſunt:cum hactenus non ſit additum hoc, quod neceſſario addendum videtur (ſi tamen impedimenta omnia remoueātur. Ait ergo additionem hanc eſſe ſuperuacaneam,cum in prædictis verbis pla- *Reſponſio.* ne intelligatur;ſic enim agens & patiens eo modo diſpoſita eſſe debent, quo alteri licitum eſt agere, alteri actionem recipere,perſpicuum eſt id fieri nō poſſe,niſi remoueantur omnia,quæ actionem impedire poſſunt.Itaque,ſi verba hæc adderentur, nonnulla eorum tollenda eſſent, quæ in definitione poſita erant:quo fit,vt & ſuperuacanea eſſent & inepte adiungerentur.

h *Quare nec ſi ſimul*] Ex eiſdem verbis colligit, nec ſi ſimul quis velit, aut cupiat diuerſa aut *Non poſſe potentiam ſimul facere contraria.* etiam contraria(*quod fieri poteſt,ſi diuerſis rationibus ea velit,aut cupiat, aut ſi vnum ratione approbet,alterū vero ſenſuum iudicio*) fore, vt vtrumq; ſimul facere poſſit: nam etſi alioqui ipſa contrarietatis repugnantia nihil impediret,ratio tamen potētiæ,qua dictum eſt,id, quod poteſt, non ferri in quiduis &quouis modo ſed in certum aliquid,& certo quodam modo ſatis eſt, vt intelligamus,quæcunq; ſimul repugnat fieri,ea à potentiis ad vtrumq; idoneis ſimul fieri non poſſe:neq; enim potentia vlla fertur in vtrunq; vt vtruq; ſimul faciat,aut patiatur,ſed vt eorū alterum. Quo loca verba illa ὡς ἐςί credibile eſt irrepſiſſe pro ὡς ἔςι vt legēdum non ſit(quorū eſt,ſed, quomodo eſt:alioqui, vt aptus ſit ſenſus, aliquid ſupplendum, quod facit Alexander,cum ſic interpretatur. Quorum eſt,hoc eſt,quorum habet facultatem,vt ſimul ipſa efficiat: verum hoc modo non ad contraria,aliove modo pugnantia, id referendum eſt, ſed ad alia quæ ſimul fieri nihil repugnat.

SINT NE HABITVS IN NOBIS NEceſſarij, an non?

QVÆSTIO I.

Quibus argumentis non videantur.

SECTIO I.

QVONIAM Ariſtoteles in hoc capite quædam tradit de generatione habituū reſque ipſa per ſe conſideratione digna eſt, nec parum difficultatis habet; rationi conſentaneum eſt,vt cum communi Schola de ea tota hoc loco diſputemus.

Tex. 15. Duplex habitus acceptio. Nomen habitus,quod ab habendo dicitur, multis modis vſurpatur apud Ariſtotelem ad finem prædicamentorum,& 5. lib. huius operis cap. 20. vt tamen habitus eſt qualitas, qua res bene, vel male habere dicitur duplex eſt: alter, qua bene vel male habet ad ſuum eſſe; cuiuſmodi ſunt ſanitas & morbus,pulchritudo & deformitas:alter,qua bene vel male habet ad ſuam operationem,vt ſcientia &error, virtus & vitium; quæ duo habituum genera complexus eſt Ariſtoteles poſteriori loco, cū dixit habituum eſſe diſpoſitionem qua aliquid bene, vel male ſe habet ad ſe vel ad aliud. *De vtro hic agendum.* Sed quia Ariſtoteles hoc capite non agit de habitibus prioris generis, ſed poſterioris; iiſque tantum, quæ vel doctrina, vel aſſuetudini acquiruntur: de eiſdem quoque nos fere ſolis hoc loco diſſeremus.

A Habitus ergo, qui cenſetur qualitas ac- *Habitus deſcriptio.* quiſita, & ad operationem deſtinata, communi ratione deſcribi ſolet, *Qualitas ſenſu nō percepta, & ex natura, aut modo inhærendi ſuo fixa, & ſtabilis, noſtriſq; actibus acquiſita, qua potentiæ faciliores, & promptiores redduntur ad certas quaſdam, & determinatas operationum ſpecies.* Hoc habituum genus numerat hoc loco Ariſtoteles inter potentias, late accepto potentiarum nomine, diuidens illas in eas,
B quæ innatæ ſunt, & ad ſecundam ſpeciem qualitatis ſpectant,& in eas,quæ ſunt acquiſitæ,& innatis adiunctæ, quæ ad primam ſpeciem pertinent. De his ergo habitibus nobis diſſerendum eſt,tametſi eos quoque,quatenus locus patietur, neceſſario attingemus, qui à nobis non acquiruntur, ſed à Deo infunduntur.

Nullos ergo huiuſmodi habituum eſſe *Arg. ad tollēdos habitus acquiſitos.* neceſſarios his argumentis ſuaderi poteſt.
C Primum, quia, cum potentiæ naturales, antequam his habitibus informentur, poſſint omnes operationum ſpecies ad ſe pertinentes exercere, non eſt, cur ad maiorem earum facilitatem, & promptitudinem determinationemque, aliæ qualitates adiungantur. Nam, cum tria hæc,facilitas, promptitudo, & determinatio ad certam ſpeciem,

non idem ſint, qua ratione ad huiuſmodi determinationem opus eſſet his qualitatib. adiectis, eadem opus eſſet ad maiorem facilitatem, & promptitudinem, ſicque habitus acquiſitus non eſſet qualitas vna, ſed tres, quod nemo dixerit. A

Deinde, quia multæ potentiæ facilitantur ex vſu, promptioreſq; fiunt ad certa & determinata effecta, quibus aſſueuerunt, nulla inſuper addita qualitate, vt guſtatus ad certos, & conſuetos ſapores: quod in aliis quoq; ſenſibus notari ſolet. B Quin etiam in potentiis vegetatiuis id euenit, vt in virtute retentiua, & digeſtiua, quæ aſſuetudine faciliores & promptiores fiũt ad quoſdam cibos retinendos, & dirigendos, à quibus antea abhorrebant: at in his facultatibus nemo habitus acquiſitos ponendos exiſtimat.

Tertio, quia maior facilitas, & promptitudo, determinatioq; ipſa potentiarũ ad certas quaſdam actiones & obiecta, videntur eſſe C modi quidam puri ſe habendi earum ad illa, ad quos ſe habendi modos nulla opus eſſe videtur noua entitate potentiis adiuncta: alioqui non poſſet vlla res alio modo ſe habere ad aliam, niſi nouam aliquam entitatem in ſe reciperet, quod falſum eſſe patet in re, quæ mouetur loco, aut ſitum in eodem variat, & in aliis quamplurimis, quæ nulla in ſe recepta forma inhęrente, alio modo ſe habent ad alias, quam ante habuerant. D

Quarto, quia maior facilitas & promptitudo potentiarum ad has operationes potius, quam ad illas, reduci poteſt ad maiorem intenſionem ipſarum potentiarum, vt celerior & vehementior actio caloris rei calidæ in frigidam: quo fit, vt ad hæc non opus ſit nouæ qualitatis acquiſitione.

Arg. ad tollẽdos infuſos. Poſtremo idem probari poteſt ex collatione horum habituum cum infuſis: nullos enim infuſos neceſſarios eſſe hac ratione probatur, quia omnia effecta, quæ illis tribuuntur, ſine illis haberi poſſunt, vt gratum eſſe Deo ſine qualitate vlla, ſed ſola Dei acceptatione: & actus credendi, ſperandi, & amandi Deum ſuper omnia, ſolo Dei concurſu ſpeciali cum intellectu & voluntate, vt Theologi aſſerunt. E Cum ergo in operibus naturæ nihil ſuperuacaneũ ſit, vt omnes Philoſophi docent, efficitur, vt nulli ſint concedendi habitus, qui adiungantur potentiis, & à nobis acquirantur, cum ad id potentiæ ipſę ſint ſatis concurrente prima cauſa ſolo generali & quaſi naturali concurſu ad omnia earum effecta. F

Dandos re vera eſſe habitus non modo infuſos à Deo, ſed etiam à nobis acquiſitos, qui in nobis inhæreant: quid ij ſint, & quæ eorum neceſſitas.

SECTIO II.

Dari tamen in nobis re vera habitus aliquos, vt nomen hoc & acquiſitos, & infuſos complectitur, ſine magna temeritate, imo etiam errore negari non poteſt. *Certum eſt dari habitus infuſos.* Nam de iis, qui ſunt per ſe infuſi, hoc eſt, naturalibus viribus acquiri nequeunt, vt ſunt gratia fides, ſpes & charitas, non modo error in fide eſt, ſed etiam hæreſis: ſiquidem in Tridentina Synodo aperte definitum eſt, cum in baptiſmo *Seſſ 6 c.7.* hæc dona nobis communicãtur, aliquid nobis inhærens infundi: nec dubium quin fixũ, & ex ſe ſtabile, & ad bonam operationem idoneum. Cumque multa naturalia ex ſupernaturalibus confirmata ſint, & certius etiam probata, hinc quoque conſtabiliri poſſunt ſimilitudine quadam ij habitus, qui naturaliter à nobis acquiri dicuntur.

Quod igitur hi poſteriores, de quibus ex inſtituto agimus, dandi re vera ſint, ex eo primum probatur, quia prӕter omnium opinionẽ eſſet, ſi quis eos negaret. *Probatur dari acquiſitos.* Vnus enim (*quod ſciam*) Ioannes Maior eſt, qui præter habitus infuſos exiſtimat facile defendi poſſe nullos *In 4.d.4 q.1* alios eſſe neceſſarios, cum reliqui quotquot ſunt Philoſophi, & Theologi, non modo qui Scholaſtici dicuntur, ſed etiam qui ſcholæ quaſi fontes extiterunt, aſſerant negari non poſſe huiuſmodi habitus eſſe aliquid adueniens ipſis potentiis, eiſq; inhærens: tametſi non omnes volunt eſſe qualitates, de qua controuerſia mox dicendum.

Deinde experientia ipſa aperte conſtat ex aſſuetudine, aut doctrina aliquid in nobis relinqui plus, minuſve fixum, & ſtabile, cuius adminicula poſtea facilius & promptius operamur, quod vocamus habitum.

Tertio, quia potentiæ rationales, in quibus vel ſolis vel maxime habitus acquiri dicuntur, quod indifferentes ſint ad bene vel male operandum, nihilominus ſunt naturaliter propenſæ ad ſui ipſarum perfectionem: alioqui non dediſſet nobis naturæ autor aptitudinem, vt quatenus ratione vtimur, perficeremur ipſi, ſed alia perficeremus, veluti vt domos, aut naues recte fabricaremus, quod abſurdiſſimum eſſet, & ab omni ratione alienum.

Quarto idem probatur ex ipſa ratione noſtra

ſtrarum actionum: aut enim ſunt tranſeuntes, aut immanentes; ſi immanentes, cum hæ potentiis ipſis inhæreant, habitus quoque in eis relicti eiſdem inhæreant neceſſe eſt; ſiquidem immanentes actiones, vt immanentes ſunt, nihil extra efficiunt: ſi tranſeuntes, cum quatenus humanæ ſupponant immanentes, quibus humanæ adminiſtrantur, eadem ratio erit de tranſeuntibus, vt per eas immanentes, quas ſupponunt aliquid in nobis ipſis acquiratur, quo faciliores ad externa opera, & promptiores ad bene aut male aliquid efficiendum reddamur, quod appellamus habitum.

Sine habitibus ruit perpetuitas naturalis felicitatis.

Quinto loco ex ipſa ſtabilitate in virtute. Neceſſe eſt enim, ſi tendendum nobis eſt in felicitatem naturalem, ad quam natura ipſa propenſi ſumus, vt ſemper, & vbique boni ſimus; non poſſumus autem ſemper eſſe boni per operationes, quæ non etiam ſemper operari poſſumus: ergo per aliquid in nobis relictum ex bonis operationibus, quod bonum habitum vocamus.

Habitibus adſcribendũ, quod ſi bonis operibus illi malis gaudeant.

Sexto ex ipſo habituum effectu. Alii enim delectantur operibus rectæ rationi conſentaneis, & oppoſitis triſtantur; alii contra vitioſis gaudent, & triſtantur bonis, ac laudabilibus: aliquid ergo in ſe ipſis habẽt omnes, qui permanenter ſunt boni, & qui praui, per actiones proprias acquiſitum, quo iis actionibus gaudeant, quibus alii triſtantur, iiſque triſtentur, quibus ii gaudent; ipſæ enim naturales potentiæ ex ſe ipſis hoc diſcrimen nõ habent in diuerſis hominibus.

Poſtremo ex ipſa neceſſaria rationalis naturæ præuentione. Nam ad diuinam prouidentiam pertinet aliquid inſtituiſſe in nobis qui rationem ducem ſequi debemus, quo in ſubitis motibus, in quibus deliberandi locus non eſt, parati eſſe poſſemus ad recte, & rationi conuenienter agendum: cum hoc igitur ab ortu nõ habeamus (alioqui omnes in huiuſmodi motibus eodem modo operaremur) aliquid, quod in nobis permaneat, acquirendum nobis eſt, quo in iis motibus ad recte agendum præparemur, idque in nobis ex aſſuetudine recte operandi relinquatur, quod habitum dicimus.

De habituũ natura variæ ſcientiæ. Prima ſent. eos eſſe puros ſe habendi modos.

Quid autem hoc ſit, non omnibus ſatis conſtat. Neque enim deſunt apud Paludanum in tertio diſt. 23. qui exiſtiment habitus, qui in potentiis acquiruntur, nihil eſſe aliud, quam modos quoſdam ſe habendi rerum, quos puros appellamus; eoſque conſurgere volunt ex varia diſpoſitione corporum, idque probant ex ſimilitudine ſanitatis & pulchritudinis, & contrariorum morbi & deformitatis; qui habitus ſunt ſenſibi-

A les; neque enim ſunt qualitates ſimplices, ſed, vt aiunt, modi quidam ſe habendi aliarum ſimplicium ad alias. Quod argumentum confirmare poſſent ex eo, quod Galenus tradit animi mores corporum complexiones conſequi; de qua re librum compoſuit. Sed hi neſcio, quo pacto non vident, exiſtente in nobis eadem diſpoſitione corporis, imo etiam cum mutatur a meliore in deteriorem, ſæpe maiorem facilitatem, &

Refellitur.

B promptitudinem ad quædam opera in nobis animaduerti: vt patet, cum æque bene habemus, & tamen multa opera, vel bona vel mala, auidius, quam antea, exercemus: & cum a media ætate in deteriorem corporis ſtatum labimur, ſæpe facilius & promptius contemplari, & bona opera exercere. Accedit, quod etſi maior facilitas, & promptitudo, & ipſa etiam noua determinatio ad certam ſpeciem operationum, ſint puri ſe habendi modi i-

C pſarum potentiarum; tamen non inde efficitur, vt ea, per quæ potentiæ ad eas operationes tales redduntur, ſint puri etiam modi ſe habendi earum, ſed veræ entitates, quas ii modi ſequantur. Denique cum certius ex diuinis humana confirmemus, quam ex humanis diuina; diuino autem oraculo in Tridentina Synodo accepto, vt dictum eſt, intelligamus habitus infuſos inhærere in nobis ipſis; inhærere autem non ſit eorum modo-

D rum, quos puros vocamus, ſed verorum accidentium: certiſſime hinc colligimus habitus illos eſſe vera accidentia, non puros ſe habendi modos. Quod ſi infuſi ſunt vera accidentia, cur non acquiſiti; Quod autem dicunt, ſanitatem, & pulchritudinem eſſe modos ſe habendi aliquarũ qualitatum ad alias, verum non eſt, cum potius ſint ipſæ qualitates commenſuratæ certo quodam modo inter ſe, nõ ipſæ earum cõmenſurationes, quẽ-

Euertitur eius fundam.

E admodum nec ſimplices qualitates, vt 7. lib. diximus. Quod vero Galenus ait, ſic in vero ſenſu accipiendũ eſt, quaſi dicat, iuxta complexionem cuiuſq; eſſe vnumquemq; ad hos aut ad illos mores propenſiorem. Quam tamen propenſionẽ non negat aſſiduitate contrariarum actionum, & acquiſitione conſequentium habituum ſuperari poſſe.

Cap. 16. q. 2.

Sunt alii, qui habitus in potentiis acquiſitos, & in eis re vera inhærentes, relationes

F quaſdam eſſe credunt. Id quod ex eo præcipue probant, quia Ariſtot. 7. Phyſ. ait, idcirco ad habitus non eſſe motum, alterationis ſcilicet, quia ſunt ad aliquid; & 5. lib. huius operis affirmat, ſcientias dici ad aliquid. Sed horum ſententia facile ex eo refutatur, quia relationes effectiuæ non ſunt, vt eſt omnium Philoſophorum communis ſententia; ha-

Secunda ſen. habitus eſſe rel. t. quaſdã apud A. gen. in 3. d. 23. art. 1.

C 3. tex. 17. & 18.

C. 15. tex 20.

 bitus

bitus autem, de quibus loquimur, quemadmodum ex actibus acquiruntur, ita & natura ſua operatiui ſunt actuum ſimilium, eo modo, qui poſtea explicabitur. Quod autem Ariſtoteles ait, ad habitus non eſſe motum, quia ſunt ad aliquid, ſeu relatiua quædam, hunc habet ſenſum: quia acquiruntur more relationum, nempe conſecutiue ad aliquem motũ determinatum ad aliquid aliud, quod relatiuum non eſt. Vt enim noua ſimilitudo Platonis cum Socrate acquiritur conſecutiue ad motum acquiſitionis nouæ qualitatis in vtroque, aut altero, ſic habitus, qui ſunt in potentiis apprehenſiuis, & appetitiuis, acquiruntur conſecutiue, ſeu concomitanter ad verum aliquem motum factum in organo phantaſiæ, aut appetitus ſenſitiui. Quo autẽ pacto ſcientia dicatur ad aliquid in loco poſterius citato, ibidem expoſitum eſt, vt intelligatur quoad denominationem ſui obiecti comparatione ſuarum ſpecierum: dicimus enim ſcientiam eſſe alicuius ſcibilis ſcientiam, non ſic medicinam alicuius medicabilis, &c.

Cur Ariſtot. dicat habitus eſſe ad aliquid.

Cum igitur habitus, qui noſtris actibus acquiruntur, non ſint puri modi ſe habendi potentiarum, à quibus dicuntur acquiri, ſed vera accidentia inhærentia ipſis potentiis, neq; etiam relationes, vt probatum eſt, nec deniq; ad aliud prædicamentum pertinere poſſint, quam qualitatis, vt inductione patet, efficitur, vt ſint verę qualitates: cumq; non ſint innatæ, vt potentiæ & impotentiæ, neq; etiam ſenſibiles, ſiue illæ intus & extra exiſtere poſſint, ſiue in ſola ſuperficie iuxta aptiorẽ qualitatis diuiſionem, de qua dictum eſt lib. 5. cõſequens eſt, vt ſint qualitates primæ ſpeciei; ſiue ſumantur, vt diſtinguuntur ſpeciei à diſpoſitionibus ratione cauſarum ſuapte natura vendicantium ſibi aut non vendicantium firmitatem in ſubiectis ſiue vt differunt ab illis ſola maiori aut minori perfectione intra eandem ſpeciem. Reliqua, quæ addita ſunt in explicatione notionis huiuſmodi habituum, perſpicua ſunt ex dictis.

Tertia & vera ſent. habitus eſſe veras qualit.

C. 14. q. 1. ſect 3 & ſeq.

Quo autem pacto hi habitus ſint neceſſarii, an potius dicendum ſit non eſſe neceſſarios, ex dictis colligitur. Patet enim non eſſe ſimpliciter neceſſarios, etiam ad finem, ſi cõparentur cum operationibus abſolute, nam cum acquirantur per potentiarum operationes manifeſtum eſt nõ eſſe ſimpliciter neceſſarios, vt illæ operentur. Si tamen comparentur cum perfecto, ac permanente ſtatu recte, ac commode degendi, non dubium, quin neceſſarii ſint, vt etiam apertum eſt ex dictis. Quod idem, ſed alia diſtinctione, dicendum eſt de infuſis: abſoluta enim Dei poteſtate ne-

Quam ſint neceſſarii habitus.

A ceſſarii non ſunt, vt probatum eſt vltimo negatiuæ partis argumento, ordinata vero neceſſarii ſunt, cum diuinitus reuelatum nobis ſit, ſine habitu gratiæ, & virtutum Theologicarum non poſſe nos ſalutem conſequi.

Solutio argumentorum negatiuæ partis.

SECTIO III.

B AD primum igitur argumentum negatiuæ partis dicendum eſt, per vnam & eandem qualitatem obtineri tres illos ſe habendi modos potentiarum ad ſuas operationes. Per quam enim qualitatem potentiæ ad has potius operationes, quam ad illas, vſu & conſuetudine ſe applicant, per eandem facilius, & promptius illas exercent.

C Ad ſecundum, diſparem eſſe rationem in potentiis modo aliquo rationalibus, & in iis, quæ rationis ſunt expertes. Nam cum rationis expertes ſint ad vnum naturaliter, & ſecũdum vltimum potentiæ determinatæ, nõ indigent vtique habitibus, quibus ad vnum potius, quam ad alterũ applicentur. Nam quod aliquando facilius, & promptius, quam antea, certas quaſdam operationes exercent, vt argumentum recte probat, id prouenit ex va- D ria diſpoſitione ſubiectorum, aut contrariorum agentium remotione.

Cur potent. rationis expertes non egeant habitibus.

Ad tertium dicendum, maiorem facilitatem, & promptitudinem, nouamque determinationem (*non natiuam, & eſſentialem*) potentiarum ad quaſdam operationum ſpecies, eſſe modos quoſdam potentiarum ſe habẽdi puros; ſed eos tamen nouam qualitatem in potentiis acquiſitam ſequi. Nec tamen neceſſe eſſe, vt quidquid nouum modum huiuſmodi ſe habendi acquirit, illum acquirat per no- E uam qualitatem in ſe receptam; poteſt enim illum acquirere acquiſitione nouę formæ externæ, aut noua eiuſdem circumpoſitione, vt patet, cum quis mutat locum, aut ſitum in eodem, aut etiam per nouam rei alterius prẹſentiam, & propinquitatem, aliave ratione, vt patet in agentibus, & patientibus, cum ſibi mutuo propinquant, & in aliis rebus quamplurimis.

Facultas maior, promptitudo, & noua determinatio ad certas operationum ſpecies ſunt puri modi potentiarum.

F Ad quartum dicito, potentias non intendi ex aſſuetudine operandi, etiamſi ſint ex illis, quæ recipiunt magis & minus, vt eſt calor ignis, & frigus aquæ: neque enim ignis, cum calefacit, fit calidior, aut nix frigidior cum frigefacit, vt experientia conſtat, & ea ratione probatur, quia alioqui agentia actionibus tranſeuntibus ſe ipſa interne perficerent, quod Ariſtoteles omnibus conſentientibus

Potentias nõ intendi vſu operandi.

tibus

Text.16. tibus negat inferius hoc ipſo lib.cap.9. Tantum abeſt, vt potentiæ quæ nõ recipiunt magis & minus, veluti intellectus & voluntas, ſuis operationibus intendantur. Adde, quod ſi potentiæ his aut illis operationibus intenderentur, faciliores & promptiores redderentur per eas ad cęteras omnes operationes; neque enim poſſunt eſſe intenſæ, verbi cauſa, vt quatuor vel quinque gradibus reſpectu quarundam operationum, reſpectu autem cæterarum pluribus aut paucioribus: non fieri autem intenſiores reſpectu omnium per hoc, quod magis exerceantur in quibuſdam, luce clarius eſt, cum potius difficiliores reddantur ad contrarias: quo pacto intellectus aſſuetus vſui vnius opinionis difficilior redditur ad aſſentiendum cõtrariæ, & voluntas, quo magis exercetur in actibus virtutum, eo difficilius ſe tradit vitiorũ actibus, & vice verſa. Cauſa vero cur habitus vſu intendantur, nõ item potentiæ, duplex eſt. Vna, quia potentiæ ſequũtur naturas ſuorum ſubiectorum, ac proinde quemadmodum ſubiecta certæ, ac mutatæ naturæ ſunt, ita & eorum potentiæ etiã illæ, quę magis & minus ſuſcipiunt; ſiquidem ignis, verbi cauſa, non vẽdicat ſibi natura ſua quemlibet calorem, ſed ſummum naturaliter poſſibilem, & eadem proportione res habet in cęteris: habitus autem non ſequuntur ſuorum ſubiectorum naturas, cum idem ſubiectum æque habere poſſit vnum habitum, atq; eius contrarium. Altera cauſa eſt, quia potentiæ non acquiruntur vſu, ſed vnica ſubiecti generatione, aut creatione cum eo eſſe incipiũt, habitus autem, quemadmodum exercitatione acquiruntur, ita, ſi ea frequentior aut diuturnior fit, intendi ac perfici poſſunt.

Cur habitus intẽdantur, non item potentiæ.

Ad vltimum dicendum, quemadmodum habitus infuſi non ſunt neceſſarii, ſi potentia Dei abſoluta ſpectetur, ſed ſi ordinata, nobiſque diuinitus reuelata, ita habitus acquiſitos non eſſe abſolute neceſſarios ad operandum, ſed ad perfecte operandum, vt explicatum eſt.

Qua ratione ſpecies intelligibiles, & ſenſibiles interiores habituum rationem habeant?

SECTIO IV.

Quominus hæ ſpecies ſint habitus, non obeſt eas acquiri in inſtantia.

De ſpeciebus ſenſibilibus, & intelligibilibus dubitari poteſt, num verorum habituum rationem habeant. Neque enim ea de cauſa hoc genere excludi debent, quia non acquiruntur aſſuetũdine, quaſi frequentatione actuum paulatim introduçantur, A cum gignantur in momento, quemadmodũ & actus ſentiendi, & intelligendi in momento eſſe incipiunt, vt tradit Ariſtoteles c. 6. huius libri: nam & habitus principiorum, & cõcluſionum in momento gignuntur, & tamen veri habitus ſunt, atq; adeo ex præcipuis.

Species expreſſas conſtat non eſſe habitus.

Ad hanc dubitationem dicendum eſt imprimis, non eſſe eam intelligendam de ſpeciebus expreſſis, vt vocantur, & in intellectu, & phantaſia ponuntur, quandoquidem eiuſmodi ſpecies ſunt eædem cum ipſis actibus B cognoſcendi, neque ab eis diſtinguuntur, niſi quatenus ratione ſolius egreſſionis à potentiis habent rationem verborum internorum, præſertim in intellectu; quatenus vero ab eis egrediuntur & in eiſdem recipiuntur, habent rationem actuum cognoſcendi, vt diximus ad lib. 7. Dicuntur ergo hæc verba ſpecies, quia ſunt rerum intentionales quædam ſimilitudines: cæterum, cum non permane- C ant, ſed tamdiu durent, quamdiu potentiæ ipſæ operantur, nullo modo habitus dici poſſunt.

C.8 q. 2. ſect. 5. & q. 3. ſect. 1. & vlt.

Idem dicendum de omnibus ſenſuũ exterior. ſpeciebus.

Non eſt etiam intelligenda dubitatio hæc de ſpeciebus externorum ſenſuum ſiue impreſſis ab obiectis, ſiue expreſſis à ſenſibus affectis huiuſmodi ſpeciebus. Primum, quia non permanent, ſed tamdiu durant, quamdiu ipſi ſenſus externi operantur, tam- D etſi poſt ſe aliquando relinquunt qualitates quaſdam ex vehementia rei ſenſibilis, aliquãdiu impreſſas, quibus non ſolum ipſi læduntur, ſed etiam deluduntur potentię internæ: vt cum oculos auertentes à ſole, quem attentius aſpeximus, videmur alibi videre alium ſolẽm, & cùm intuiti ſumus rem intenſe rubram, omnia tantiſper nobis rubra apparent. Neque enim putamus ſpecies ipſas externorum ſenſuum, vel ad minimum tem- E poris ſpatium permanere in organis ſentiendi abſentibus obiectis; hoc enim Ariſtoteles tradit 2. de Anima cap. 5. ſed aliquando eas qualitates, quas modo diximus, quibus cum lædantur organa, non mirum eſt, ſi deludamur credentes nos ſentire, quæ re vera ſenſu non percipimus: quo pacto exponi poteſt idem Ariſtoteles, cum in libello de inſomniis videtur oppoſitum ſignificare. Deinde, quia ſpecies huiuſmodi non ſunt inſtitutæ à na- F tura, vt per eas facilius, & promptius ſentiremus, ſed omnino vt ſentiremus, ſeu (*quod idem eſt*) non ſunt datæ ad modificationem actuum, ſed ad eorum ſubſtantiam; ſiquidem potentiæ apprehenſiuæ, quæcunq; illæ ſint, nullo modo operari poſſunt ſine ſpeciebus rerum, quas apprehendunt: vnde fit, vt potius ſint complementa huiuſmodi poten- tiarum

Relinqui interdum in iis quaſdam qualitates.

Tex.59. & 60.

tiarum in eſſe potentiarum actiuarum (qua ratione actus primi earum dici ſolent) quam habitus adiecti potentiis ipſis acceptis in eſſe completo.

Vniuerſim ſpecies impreſſas non eſſe proprie habitus.

Duabus etiam de cauſis ſpecies impreſſæ, tam intelligibiles, quam ſenſibiles, non propriе ſunt habitus acquiſiti: & quia non acquiruntur per actus earum potentiarum, in quibus ſunt, ſed per actus aliarum facultatũ præcedentium in operando, ſpecies quidem intelligibiles per actus phantaſiæ, & intellectus agentis ſimul, ſenſibiles autem interiores per actus ſenſuum exteriorum, & ſenſus etiã communis, qui eſt quoddam quaſi eorum cẽtrum, atque etiam præſes: & quia datæ ſunt à natura non facilius & promptius cognoſcendi cauſa, ſed omnino cognoſcendi. Dicũtur tamen habitus ſuo modo acquiſiti, quia neque habentur ab ortu, ſed nouis actionib. adduntur potentiis, neque etiam tranſeunt cum actibus, à quibus gignuntur; ſed, quemadmodum gignuntur per operationes quaſdam, ita & aliarum productiuæ ſunt (*eo modo, qui inferius explicabitur*) quarum etiam ratione actus primi appellantur.

Num habitus principiorum veri habitus ſint, & à nobis acquirantur?

QVÆST. II.

Refutantur tres de hac re opiniones.

SECTIO I.

*† Cap. 1. q. 4. ſect. 3. & 4. * Cap. 1. q. 2. ſect. 2. 3. & 4.*

NON eſt tamẽ prætereunda dubitatio de habitibus principiorum, quos in proxima quæſtione à nobis acquiri diximus Nam etſi ad lib. †1. & * 6. id explicatum, probatumque eſt, non pauci tamen ſunt, qui vel vniuerſe, vel ex parte id negent; quorum ſententia hoc loco quid valeat, paucis videndum eſt.

Prima opinio

Refertur à D. Thoma 2. contra Gentes cap. 78. fuiſſe quoſdam, qui dicerent nullum eſſe habitum acquiſitum, quo primis principiis aſſentiamur, ſed quidquid muneris huiuſmodi habitibus tribuimus, id totum conuenire intellectui agenti, atque ea de cauſa illum ab Ariſt. in 3. de Anima c. 5. appellatum fuiſſe habitum. Verum hi facile ex eo refutantur, quia omnis habitus inhæret potẽtiæ, quę per illum operatur: intellectus autem agens

Tex. 18. Refellitur.

A non eſt forma inhærens poſſibili intellectui, qui ſolus intelligit principia. Nec vero Ariſt. illum vocat habitum in loco citato, ſed quaſi habitum, quia in ea re ſimilis eſt habitui cõparatione intellectus poſſibilis, quod non recipiat quidquam in ſe ad agendum: quo pacto habitus artium, & virtutum nihil recipiunt in ſe ipſis, vt intellectus, & voluntas eorũ adminiculo operentur; ſed ipſi ſuo modo iis potentiis vim facilius & promptius operandi conferunt.

Quare Ariſt. intellectum agentem vocet quaſi habitum.

B Durandus in 2. ſententiarum d. 24. quæſt. 2. Nominales fere omnes variis locis, & ex Thomiſtis Scotus 1. de Iuſtitia & Iure, quæſt. 4. cum aliis pluribus ſentiunt habitum principiorum eſſe ipſum intellectum poſſibilem, quatenus perceptis principiorum terminis naturaliter illis aſſentitur; quod tribus potiſſimum rationibus probant. Prima, quia vt voluntas nõ indiget habitu acquiſito ad amplectenda ea bona, quæ per ſe primo appeti-

Secunda opinio.

Prima ratio pro hac ſententia.

C bilia ſunt, vt bonum in communi, ſummumque bonum, ita nec intellectus ad aſſentiendum iis, quæ per ſe primo ſunt vera; eiuſmodi ſunt omnia principia, quæ ſimpliciter & abſolute principia ſunt, nec ſolum ſumuntur vt principia inferioris ſcientiæ, cum tamen in ſuperiori demonſtrentur. Secunda, quia habitus acquiſitus non ponitur, niſi vt potentia

Secunda.

D vt facilius & promptius certas quaſdam operationes exerceat, vt initio ſuperioris quæſtionis dictum eſt: at intellectus eſt ex ſe determinatus ad aſſentiendum principiis per ſe primo notis, nec ad id habet vllam difficultatem, aut tarditatem, quemadmodũ nec ſenſus externi ad ſentiendum, in quibus nemo proinde ponendos eſſe habitus ad ſentiendũ exiſtimat. Tertia, quia ſi indigeremus habitibus acquiſitis ad aſſentiendum his principiis

Tertia.

E (*ſaltem prompte ac facile*) nulli principio hoc modo aſsẽtiremur ſine habitu acquiſito: hoc autem aut inducit infinitatem habituũ præcedentium, nempe ſi ante omnem actum prompte ac facile aſſentiendi dandus eſt aliquis habitus, aut negandũ eſt vllum eſſe principium per ſe notiſſimum, cui facilime ac promptiſſime aſſentiamur, quod eſt contra id, quod Ariſt. tradidit lib. 4. huius operis de communiſſimo principio.

C. 3. tex. 9.

Sed hæc ſententia ex eo facile refutatur,

Refutatur.

F quia intellectus poſſibilis non determinatur ad aſſentiendum his, vel illis principiis, niſi per has vel illas ſpecies intelligibiles, quibus eorum termini repræſentantur, ſpecies autem intelligibiles præcedunt ſaltem natura actum intelligendi tam ſimplicia, quam complexa omnia, ac proinde notitiam iudicatiuam

catiuam principiorum: cum ergo ex hac notitia hab tus iudicatiui principiorum in nobis relinqui poſſint, ſicut relinquuntur habitus ſcientiarum, & virtutum ex actibus ſciendi, & recta cum ratione agendi, ſuperuacaneum eſt ponere in nobis habitus principiorum ante ipſam ſpecierum receptionem, ac proinde (*quia hoc ſtatim abſurditatem præſe fert*) dicere habitus principiorum nihil eſſe aliud, quã ipſum intellectum poſſibilem, quo principiis aſſentimur.

Solutio communis propoſitar. rationum.

Quare ad omnes tres huius ſententiæ rationes ſimul dicendum eſt, habitus principiorum non eſſe neceſſarios ad primos actus, quibus principiis aſſentimur, quemadmodum nec habitus concluſionum ad primos actus, quibus aſſentimur concluſionibus; ſed vt iis facilius ac promptius aſſentiamur, quibus iam aſſenſum præbuimus etiamſi primis actibus facile ac prompte aſſenſum præbuerimus.

Ad primam rationem. In voluntate relinqui habitum ad facilius amplectendum bonum in commune, & ſummum bonum.

Ad primam vero priuatim dicendum, in voluntate relinqui habitum facilius amplectendi bonum in commune, & ſummum etiam bonum, ex aſſuetudine non ſolum eorum actuum, quibus illa primo amplexi ſumus, ſed etiam ex vſu amplectendi bona particularia, & participata; quo enim facilius & promptius hæc amplectimur, eo facilius & promptius amplectimur bonum, vt bonum eſt, ac ſummum bonum, quorum illud in omni particulari bono includitur, hoc autem ab eis participatur.

Ad ſecundã. Cur ſenſus externi ſint habituum expertes.

Ad ſecundam vero priuatim dicendum, propterea non fuiſſe inſtitutum à natura, vt ex actibus ſentiendi externorum ſenſuum relinquerentur in eis habitus ſentiendi, quia nullo modo ſentire poſſunt in abſentia ſuorum ſenſibilium, ſeu (*quod idem eſt*) quia habere non poſſunt notitiam abſtractiuam, quod de intellectu dicere non poſſumus.

Ad tertiam.

Ad tertiam dicimus, primum etiam & communiſſimum principium facilius & promptius à nobis approbari, poſtquam ſemel ac iterum approbatum eſt, etſi nulli cæterorum principiorum, cum quibus illud eo loco comparatur, facilius vnquam aut promptius aſſentiamur. Adde, quod primum etiam illud & communiſſimum ſuas quaſdam habet difficultates, quæ cernuntur in reddendis veris conditionibus contradicentium enuntiationum, de qua re Dialectici plus ſatis diſputare ſolent: ſicut etiam illud, *Omne totum eſt maius ſua parte*, quod negant nonnulli eorum, qui infinitum in actu admittunt, alii vero vix defendunt: & illud, *Quæ ſunt eadem vni tertio, ſunt eadem inter ſe*, de quo ſunt variæ expoſitiones apud Theo- A logos. Quo fit, vt mirum videri non debeat, ſi quemadmodum vera intelligentia huiuſmodi principiorum indiget conſideratione; ſic intellectus acquiſita facilius deinde, ac promptius illis aſſentiatur.

Tertia opin.

Ex ſectatoribus vero D. Thomæ (*qui pene omnes ſentiunt habitum principiorum eſſe qualitatem diſtinctam ab intellectu poſſibili, & in eo inhærentem*) Conradus, & Medina ad 1. 2. quæſtione 5. aliique nonnulli exiſtimant B illum ex ſententia Diui Thomæ, quam profitentur, non eſſe qualitatem acquiſitam, ſed concreatam cum anima ipſa, idque aliis tribus potiſſimum argumentis. Vno, quia ſæpe Diuus Thomas eum habitum vocat naturalem. Nam quod 1. 2. quæſtione 51. artic. 1. ait illum eſſe partim naturalem, partim acquiſitum, intelligendum eſſe volunt de habitu principiorum cum iis, quæ ad intelligendum neceſſario prærequiruntur, cuiuſmodi ſunt ſpecies, quas intellectus ſenſuum miniſterio ex rebus acquirit. Altero, C quia idem 1. part. quæſtione 58. artic. 3. ait Angelicum intellectum ita ſe habere ad cognitionem rerum naturalium, vt ſe habet humanus ad cognitionem primorum principiorum: cum ergo Angeli cognoſcant res naturales per habitus ſibi concreatos, colligunt illi Diuum Thomam plane ſenſiſſe concreatos nobis eſſe principiorum habitus. D Tertio, quia ſi eſſent acquiſiti ipſo vſu, vſu quoque intenderentur, ac perficerentur; quod non videmur, vt aiunt, experiri, cum æque perfecte aſſentiamur initio cuilibet principio tum primum nobis explicatis eius terminis, atque poſt longum aſſentiendi exercitium.

Ar. 1.

Arg. pro hac ſent.

Vt 1. 2. q. 91. ar. 2. & 2. 2. q. 5. ar. 4. ad 3.

Alterũ arg.

Reiicitur.

Verum nec ſententia hæc admittenda eſt, illa nimirum eadem ratione, qua ſecundam reiicimus; quia, inquam, ſuperuacaneum eſt ponere vllum habitum iudicatiuum E ante apprehenſiuos; cum iudicatiui omnes ex actibus iudicandi relinqui in nobis poſſint, vt ex actibus ſciendi, & recte agendi, relinquuntur habitus ſcientiarum, & virtutum. Nec primum eorum argumentum perſuadet putaſſe Diuum Thomam habitum principiorum eſſe animæ noſtræ concreatum: dicitur enim ſæpe ab eo, & ab Ariſtotele naturalis, quia intellectus, F cognitis duntaxat terminis, nullius medii interuentu, ſed ſolo ipſius naturali lumine illi aſſentitur. Neque item ſecundum quidquam efficit, quia comparatio ſcientiæ rerum naturalium, in Angelis cum habitibus principiorum in nobis in hoc ſita eſt, quod ſicut Angeli non diſcurrunt in cognoſcendis effectis ex cauſarum cognitione, ſed

Ad argumenta.

Habitus principior. cur dicatur naturalis.

ſimul cognoſcunt effecta in cauſis, & cauſas A in effectis: ita nos non diſcurrimus in approbandis principiis, ſicut diſcurrimus in approbandis concluſionibus ex principiorum aſſenſibus, ſed ſimul atque apprehendimus eorum terminos in eodem momento illis aſſentimur. Denique nec tertium veram experientiam aſſumit cum re vera maiorem facilitatem experiamur in aſſentiendo principiis ex frequenti eorum vſu, quod arguit maiorem eorum habituum perfectionem. Adde, B ꝙ non nunquam à D. Th. traditur, quo plures cõcluſiones ex principio aliquo deducimus, eo nos perfectius illud intelligere, illique aſſentiri, vt diximus lib. 6.

C.1.q.2.ſect. 4.

Veræ ſententiæ approbatio, & explicatio.

Sectio II.

Quarta, extremaque opinio eſt ipſa vera ſententia D. Thomæ 1. 2. q. 51. art. 1. & quæſtione 57. art. 6. vt eam explicant Caietanus eiſdem locis, & ſecundo poſteriorum, ca. vlt. Ferrarienſis ſecundo contra Gentes c. 75. & 78. tametſi nonnulli exiſtimant Caietanum primo loco ſentire ex notitia terminorum prius reſultare habitum, quam actis eliciatur: quod dicendum non eſt, cum contra accidat in habitibus artium, ſcientiarum, virtutum, vt ex hoc capite, & ſecundo Ethicorum libro patet. Eſt autem ſententia hæc ferme communis, habitum ſcilicet principiorum eſſe qualitatem, nõ creatam, ſed acquiſitam, vt Ariſtoteles pleriſque in locis tradit, & expreſſe capite vltimo ſecundi poſteriorum, ſexto quoque Eth. cap. 3. & 6. numerat habitum principiorum inter virtutes intellectuales: quas omnes facit acquiſitas. Probari autem primum poteſt impugnatione duarum proxime ſuperiorum ſententiarum. Item quoq; ex eo, quod, quemadmodum intellectus noſter, ex ſe nudus, & indeterminatus ad omnes operationes, determinatur ad primas, ſiue ſimplices, habitualiter per qualitates acquiſitas, quæ ſunt ipſæ ſpecies intelligibiles: ita determinari debet habitualiter ad ſecundas, ſiue complexas, per qualitates acquiſitas: neque enim aliud diſcrimen hac in re eſſe poteſt: niſi quod ad priores qualitates non poteſt intellectus ipſe (*de poſſibili enim loquimur*) effectiue concurrere, quia ante eas eſt pura potentia: ad acquiſitionem autem poſteriorum poteſt, cum iam ſit actuatus ſpeciebus intelligibilibus: atqui per ſolas ſpecies intelligibiles non poteſt determinari ad ſecundas operationes (*ſunt enim ipſæ ſpecies aptæ, vt bene & male connectantur inter ſe*) ergo habitus principiorum ſunt qualitates habituales, ſeu fixæ ex actibus intellectus acquiſitę, & ad ſimiles producendos propenſæ.

Cap.1. Cõmunis & vera ſententia.

Probari.

Poſtremo, quia ſi quis dicat intellectum ex ſe propenſum ad aſſentiendum principiis, nullamque difficultatem habere ad ea approbanda, ſi extrema apte copulentur, & cognoſcantur, ſicque nullo opus eſſe habitu relicto in intellectu, vt illis prompte & facile aſſentiamur: eodem modo dicendum erit nullo opus eſſe habitu ſcientiæ relicto in intellectu, vt prompte ac facile aſſentiamur concluſionibus demonſtratis: intellectus enim ex ſe propenſus eſt, vt illis aſſentiatur, apta forma diſpoſitis principiis, & plene perſpectis. Quare quemadmodum non obſtante propenſione intellectus ad omnem concluſionem approbandam, poſtquam tamen C ſemel apte collocauimus principia, eaque penetrauimus, & ex eorum aſſenſu concluſionem approbauimus, promptius deinceps, & facilius eis aſſentimur: ſi res habet in ipſis principiis, poſtquam ſemel, aut ſæpius ea approbauimus.

Num autem ſemper huiuſmodi habitus inductione acquirantur, quæſtio eſt, cuius negatiuam partem cum Scoto in tertio, diſtinctione vigeſima quarta quæſtione vnica, D defendunt nonnulli credentes ſola principia particularium ſcientiarum indigere inductione, vt eis aſſentiamur, non illa maxime generalia, quæ omnibus ſcientiis, ac pluribus ſunt communia. Nobis tamen cum Diuo Thoma, & communioris ſententiæ autoribus, imo cum ipſo Ariſtotele pars affirmatiua magis placuit libro primo: non quod inductio ſit neceſſaria tanquam ratio aſſen- E tiendi (*ea enim ratio continetur in ipſis principiorum terminis naturali lumine intellectus perceptis, & penetratis*) ſed vt ex ſingularium notitiis ſimplicibus, & experimentalibus iudiciis, vniuerſales rerum ſimplices conceptus vt plurimum colligantur, & intellectus ad vniuerſalia iudicia diſponatur, qui nunquam ſine aliquo erroris periculo vniuerſalia iudicia pronuntiat, niſi illa in pluribus ſingularibus conferat, neque in eis inſtantiam inueniat, vt ibidem annotauimus. Tametſi hæc F collatio minus neceſſaria eſt in principiis communiſſimis, quia experientia in eis eſt facilima, & vbique paratiſſima: quod in cauſa eſt, vt nulla opus eſſe videatur. Qua explicatione nonnulla loca, & Ariſtotelis, & Diui Thomæ, qui modo in hanc, modo in illam partem videtur inclinare, conciliari poſſunt.

An habitus princip. ſemper inductione acquirantur?

Affirmandũ Cap. 1. q. 4.

Sed

Sed quæri hoc loco poteſt, quot ſint principiorum habitus. Sunt enim, qui vnum tantum; ſunt, qui duos, ſunt etiam, qui plures, imo & plurimos eſſe dicant. Sed qui vnum tantum afferunt, non illum diſtinguunt ab ipſo intellectu, quos primo loco impugnauimus. Eorum autem, qui duos tantum eſſe volunt (*alterum ad ſcientias contemplatiuas, quem peculiari ratione intellectum appellant: alterum ad ſcientias practicas, quem ſinderesim nominant*) alij innatos eſſe dicunt, alij acquiſitos: ſed qui innatos faciunt iam ſecundo loco cum iis, qui nullum habitum principiorum ab intellectu diſtinguunt, reiecti ſunt. Qui autem acquiſitos eſſe merito ſentiunt, non recte duos tantum eſſe exiſtimant. Tum quia quemadmodum dantur principia communia pluribus ſcientiis, & particularia ſingularium; ita dandi ſunt habitus principiorum, vtriuſque generis, tam in toto genere contemplantium ſcientiarum, quam agentium. Vt enim communiſſima principia non ingrediuntur demonſtrationes particularium ſcientiarum, neque eas oſtenſiue demonſtrant, ſic eorum habitus non ſunt habitus principiorum ad particulares ſcientias pertinentium. Accedit, quod principia demonſtratiua contemplantium ſcientiarum, quibus affirmatiue concluditur, debent eſſe affirmatiua; quia ex negatiua propoſitione nihil affirmatiue demonſtratur, niſi deductione ad impoſſibile: primum autem principium cõtemplantium ſcientiarum (*adde agentium ſi placet*) eſt negatiuum illud, *Impoſſibile eſt ſiue non poſſibile, idem ſimul eſſe, & non eſſe*, patet ex libro quarto, quo fit, vt habitus principij contemplatiui non ſit habitus omnium principiorum contemplantium ſcientiarum. Non recte quoque dicitur ſynderesim eſſe habitum omnium principiorum ad practicas ſcientias pertinentium: neque enim pertinet ad artes, ſed ad ſcientias morum, cum habitus ſit boni & mali moralis duntaxat iudicatiuus, non boni & mali ædificij, aut alicuius alterius artificioſi operis: vnde & conſcientia dicitur, & regula humanæ vitæ, non regula aut norma rerum, quæ arte conficiuntur. Poſtremo rationes pene omnes, quas in libro ſexto in eam quæſtionem coniecimus, quia totales ſcientias, non qualitates ſimplices, ſed ſimplicium qualitatum ordinatam collectionem eſſe oſtendimus, eædem valent in habitus principiorum, quos etiam eodem loco partim ſuppoſuimus, partim probauimus eſſe plurimos. Ex quibus patet tam multos eſſe principiorum habitus, quam multa ſunt ipſa vera principia oſtenſiue indemonſtrabilia.

Quot ſint principior. habitus varia ſententiæ. Impugnantur.

Cap.3 q. vnica.

Synderesim non eſſe habitũ omnium ſcientiarum practic.

Cap.1.q.1.

Vera dubij reſolutio.

A B

Quænam potentiæ habituum ſubiecta eſſe poſſint?

QVÆSTIO III.

Quo pacto ſubiecti nomen in hac quæſtione vſurpetur, & quænam conditiones requirantur, ac ſufficiant, vt potentiæ ſint habituum capaces?

SECTIO I.

C CVM potentiæ ſint accidentia quædam; accidentia vero non poſſint per ſe ipſa ſuſtinere alia accidentia, quia non per ſe exiſtunt; perſpicuum eſt illas non dici ſubiecta & actuum, & habituum, niſi quia earum interuentu actus, & habitus inhærent ſubiectis per ſe exiſtentibus, quæ ſubiecta vel ſunt ſubſtantiæ immateriales, vel compoſita ex materia, & forma ſubſtantiali. Loquimur enim de habitibus operatiuis; non de diſpoſitiuis ad bene, vel male habendum quoad ipſum eſſe rerum; qui habitus, aut diſpoſitiones inhærent immediate in ipſa ſubſtantia ſubiectorum, vel in eorum quantitate nullius potentiæ ſuperadditæ interuentu, vt diſpoſitiones ad formam ſubſtantialem in materia prima, & ſanitas ac morbus, pulchritudoque & deformitas, in toto compoſito, iuxta eos inhærendi modos, quos ſuperiori libro tradidimus; qua etiam ratione iuxta probabiliorem D. Thomæ ſententiam diuina gratia inhæret immediate in ipſa eſſentia animæ rationalis, & Angelicæ naturæ.

Non eſt autem quælibet potentia eo modo, quo diximus, ſubiectum habitus, ſed ea ſola, quæ eſt productiua actuum immanentium non ſolum in præſentia obiectorum, ſed in abſentia. Dixi [*Actuum immanentium*] quia, cum habitus acquiſiti relinquantur ex actibus, ipſiſque potentiis maiorem felicitatem & promptitudinem ad cæteras operationes offerant, in eis ipſis potentiis ſubiectentur neceſſe eſt, vbi ſunt actus, ex quibus relinquuntur. Nulla enim potentia acquirit maiorem felicitatem, aut promptitudinem ad peculiare aliquod genus operationum, per id ſolum, quod in alia re efficit; quod cernimus

Quo ſenſu potentiæ dicantur ſubiecta habituum.

De quibus habit. ſit ſermo.

c.1.q.2. ſect. 4.

1.2.q.110.ar. 4.

Duæ conditiones potentiæ habituũ capacis. Prior probatur.

D E F

A in luce ſolis, & calore ignis, quæ qualitates non propterea facilius, aut promptius illuminant, aut calefaciunt, quia prius illuminauerint, aut calefecerint. Vnde patet, nec potentias non viuentium, neque etiam viuentium vegetatiuas, aut localis motus exequutiuas, eſſe capaces habituum: ſiquidem nulla earum eſt productiua actuum immanentium, ſed tranſeuntium.

Potentiæ habituum incapaces.

Obiectio.

B Si quis autem obiiciat, potentias exequutiuas motus localis in viuentibus facilitari magis ex vſu, promptioreſq; fieri ad eas operationes, quibus aſſueuerunt, vt colligi videtur ex aſſidua ſaltatione, & exercitio artis gladiatoriæ, & aliis huiuſmodi actionibus: ergo eſſe capaces habituum: hoc modo reſpondendum eſt, eam facilitatem, & promptitudinem non acquiri in ipſis potentiis motiuis, ſed in membris, quæ ab eis mouentur, actionemq; illarum tranſeuntem ſuſcipiunt. Motus enim localis viuentium proprius ſemper C egreditur ab aliqua parte in mota, vbi eſt vis motiua, quod Ariſt. tradit in libello de motu animalium: nec recipitur, niſi in ea, quæ mouetur, quia nulla ſe ipſam primo mouere poteſt. Facilitantur ergo potentiæ motiuæ animalium propriæ, promptioreſq; fiunt, non ex habitu aliquo in ſe ſuſcepto, ſed quia ipſa motus exercitatione extenuantur humores, qualitatibuſq; attemperatis accommodatiora redduntur membra ad ſuſcipiendos eos D motus, quibus aſſueſcunt: quo pacto melius præparato calamo facilius, & promptius facultate digitorum motiua ſcribere ſolemus, nullo habitu in digitis, eorumve motiua potentia acquiſito.

Solutio.

Potent. motiua animaliũ cur vſu faciliores reddantur.

Addidi oportere, vt potentia, q̃ habitus eſt capax, ſit productiua actuum immanentium non ſolum in præſentia obiectorum, ſed etiam in abſentia, quia ſenſus externi, in quibus primo inueniuntur actus immanentes, E ideo non ſunt capaces habituum, quia nihil in eis relinquitur ex præceptione obiectorũ præſentium, cuius ratione poſſint circa ea in abſentia verſari.

Poſterior cond. monſtratur.

Multi addunt, neceſſe quoq; eſſe, vt potentiæ habituum capaces habeant indifferentiam aliquam, ſaltem participatam, ad oppoſita: quod nobis non placet, niſi quæſtio reſtringatur ad habitus, quibus vtimur cum volumus: quo pacto habitus definitur ab Auer- F roe in 3. de Anima, commento 18. & hac ſola ratione requirit Diuus Thomas indifferentiam in potentiis habituum capacibus, vt patet ex iis, quæ tradit in tota quæſtione quingenteſima primæ ſecundæ. Alioqui ſatis eſt, quod potentiæ productiuæ actuum immanentium verſari poſſint circa oppoſita, etiamſi

Tertia conditio, quam multi addunt, reiicitur.

D. T. 1. 2. q. 49. ar. 4.

A illæ ex ſe indifferentiam non habeant, ſi modo in eis relinquatur aliquid ex earum actionibus, cuius ratione circa eadem obiecta in eorum abſentia verſentur. Vnde fit, vt negandum non ſit, ſenſus interiores brutorum animalium, & eorum appetitum eſſe habituum capaces: quia etſi ex ſe nullam habeant indifferentiam ad oppoſita, tamen ex naturalibus cauſis, à quibus interne, aut externe mouentur, interdum circa vnum oppoſitum, alias B circa aliud exercentur, & ſæpe diutius circa vnum, quam circa aliud verſantur: atque ita ex qualitatibus, quæ ex earum potentiarum actibus relinquũtur, facilius illæ ac promptius ſimiles operationes repetunt, & aſſuetudine augent. Id quod manifeſte deprehenditur in memoria, quæ in pleriſq; animalibus eſt maxima, & tenaciſſima: vt patet vel in auiculis, quæ ex longiſſime diſtantibus regionibus redeunt ad ea reconditiſſima loca, in quibus nidos anno ſuperiore extruxerant: itemque in pſittacis loquutionem humanam imitantibus, & in caniculis certa quadam ratione ſalientibus, aut ſaltantibus; id quod in genere tetigit Ariſtoteles initio huius operis, vbi quandã etiam experientiã quibuſdã tribuit, qua ab eis ſimilitudo quædam prudentiæ comparatur. Neque enim quia huiuſmodi habitus non ſunt vera prudentia, idcirco non ſunt habitus ex actibus relicti, de quibus habitibus, quicunque illi ſint, hoc loco diſſerimus.

Brutorum animant. internos ſenſus & appetitũ eſſe habituũ capaces.

Cap. 1.

Reliquum eſt igitur, vt ex potentiis apprehenſiuis ſolus ſenſus internus, & intellectus, quia poſſunt res ſibi obiectas & in præſentia & in abſentia percipere: & vterque appetitus tam rationalis, quam ſenſitiuus, quia æque amplecti, & refutare poſſunt abſentia, atque præſentia, ſint potentiæ habituum capaces: & quod attinet ad ſenſum internum, & appetitum ſenſitiuum, non ſolum in hominibus, ſed etiam pene in omnibus animalium generibus.

Num ſenſitiua potentia ſint ſubiecta aliquarum virtutum, quidque in ea re ſentiat Ariſtoteles.

SECTIO II.

DVBIVM tamen graue eſt, num habitus virtutum in interioribus potentiis ſenſitiuis vt in ſubiectis eſſe poſſint. Nam quod in intellectu, & voluntate ponantur aliquæ virtutes, ex eo perſpicuum eſt, quia ratio, & libertas ratione vtendi, quæ in omni virtutum vſu requiritur, in his duabus potentiis cernuntur. Vnde nemo eſt, qui non ponat

De intellectu & voluntate non eſt dub.

ponat in intellectu omnes virtutes, quæ ad cognitionem ſpectant, nempe habitum principiorum, ſcientiam, ſapientiam, prudentiam, & artem, in voluntate autem præcipuum genus earum, quę ad omnes pertinent, quod eſt iuſtitia cum religione, pietate, liberalitate, ac cæteris, quæ ad iuſtitiam reuocātur. Num autem in potentiis ſenſitiuis interioribus dentur virtutes, quæſtio non parua eſt. Atque vt ſtatim excludamus ab hac controuerſia apprehenſiuam interiorem, quæ phantaſia dicitur, (*ſiquidem nemo in ea veram vllam virtutem ponit, ſiue quæ ad cognitionem, ſiue quæ ad mores pertineat*) de ſola appetitiua, quæ concupiſcibilem, & iraſcibilem complectitur, reliqua erit diſputatio.

Quæſt. eſt de appetitu ſenſ.

Sent. Ariſt. *Cap. vlt.* *Cap. 10.*

Ariſtoteles ad calcem 1. Ethicorum docet non ſolum in parte animæ rationis participe, ſed etiam in rationis experte poſſe virtutes reperiri: tum lib. 3. ex tribus moralib. temperantia, fortitudine, & iuſtitia (prudentiam enim non tam moralem vocat, quam intellectualem) tradit temperantiam eſſe in appetitu concupiſcibili, & fortitudinem in iraſcibili, ac demum in 5. iuſtitiam eſſe in voluntate, vt in ſexto tradat omnes virtutes, quæ ad cognitionem ſpectant, & in intellectu vt ſubiecto exiſtunt. Ratio Ariſtotelis eſt, quæ ex virtutibus moralibus quædam verſantur in moderandis paſſionibus, quæ non reperiuntur niſi in appetitu ſenſitiuo: quædam autem verſantur in moderandis (hoc eſt, rectæ rationi conformandis) iis actionibus, quæ paſſiones non ſunt, quæ actiones, ſi de interioribus agamus, quæ ſunt primæ, ac præcipuæ, & origo externarum, in ſola voluntate inſunt. Cum ergo virtutes ibi eſſe debeant, vbi ſunt proprii earum actus, perſpicuumque ſit proprium actum temperantiæ eſſe moderari paſſiones concupiſcibilis, fortitudinis paſſiones iraſcibilis, efficitur, vt temperantia ſit in appetitu concupiſcibili, & fortitudo in iraſcibili. Ariſtoteli autem ſubſcribit D. Thom. 1. 2. quæſtio. 56. articul. 4. nec diſſentit D. Bonauent. Durand. Ægidius, & alii non pauci ad 3. lib. ſententiarum, quod quidam ita aſſerunt, vt omnino videantur velle nullum earum virtutum habitum acquiri in voluntate.

Bon. d. 33. q. 3. Dur. q. 4. Ægyd. quodl. 4. q. 18. Capr. diſt. citata. Ferrar 2. contra Gent. cap. 92.

Aſſertio horū doctorum

Argumenta.

Priorem partem huius aſſertionis probant eo modo, quo Ariſtoteles. Poſteriorem ex eo oſtendere conatur Diuus Thomas, quia etſi concurrentibus duabus potentiis ſubordinatis ad eundem actum, vtraque debet eſſe bene diſpoſita, vt recte operetur, *quo pacto non recte ſcribit, niſi qui & artem recte ſcribendi habet, & calamo apte præparato vtitur*) tamen quia voluntas ex ſe eſt bene diſpoſita, vt ſequatur bonum rationis in iis, quæ ad proprium ſuppoſitum priuatim pertinent, cuiuſmodi eſt honeſtum circa paſſiones; (nam ad honeſtum, quod eſt circa actiones, quæ paſſiones non ſunt, non eſt voluntas bene diſpoſita, quia conſiſtunt in communicatione cum aliis, ad quos nemo ita bene affectus eſt, atque ad ſe ipſum:) appetitus autem ſenſitiuus non eſt bene diſpoſitus ad bonum honeſtum, antequam habitum conformitatis cum ratione acquirat, idcirco per actus temperatos, aut fortes, acquiri habitum temperantiæ, aut fortitudinis in appetitu ſenſitiuo, non autem in voluntate.

Secundo vtramque etiam partem experientia ſuadent. Cernimus enim, inquiunt, mutatione facta in corpore multos intemperantes fieri temperatos, multoſque timidos fieri fortes, & vice verſa. Quod argumento eſſe volunt non in ipſa immateriali potentia voluntatis, ſed in ſubiecto corporali ineſſe has virtutes.

Tertio idem probant ex difficultate, ad quam ponitur virtus moralis, vt tradit Ariſt. 2 Ethic. Nam cum ibi debeat eſſe virtus, vbi eſt difficultas ſuperanda in voluntate autem nulla ſit difficultas ad frænandas paſſiones, ſed in ſenſitiuo appetitu; (*ad id enim ſpiritus promptus eſt, vt Chriſtus Dominus ait, caro autē infirma: & Paulus condelectatur legi Dei ſecundum interiorem hominem, videt autem aliam legem in membris ſuis repugnantem legi mētis ſuæ*) non dubium videtur, quin huiuſmodi virtutes non ſint ponendæ in voluntate, ſed in appetitu ſenſitiuo.

C. 3. & alii. *Matth. 26.* *Rom. 7.*

Quarto, quia ibi eſt virtus vt in ſubiecto, vbi eius actus conſummatur; actus autē virtutis temperantiæ, & fortitudinis non conſummantur in voluntate, ſed in appetitu ſenſitiuo, cum in eius paſſionum moderatione conſiſtant.

Quinto, quia virtutes, quæ circa paſſiones verſantur, ſunt veluti fræna, quibus illæ cum effrenatæ ſunt, domantur: & cum languidæ & inertes, excitantur, vt omnes ad mediocritatem reuocentur, at fræna non equitibus, (*cuiuſmodi voluntas eſt*) ſed equis adhibentur.

Poſtremo quia propterea in ſubſtantiis ſeparatis non ſunt morales virtutes, vt tradit Ariſtoteles 10. Ethic. cap. 8. (*quod potiſſimum intelligitur de temperantia, & fortitudine*) quia non ſunt in eis vllæ paſſiones.

Communior, & longe probabilior ſententia, & quo pacto ſuperior cum ea conciliari poſſit.

SECTIO III.

Aſſertio communis.

COMMVNIOR tamen & multo probabilior ſententia eſt, omnes virtutes morales eſſe in voluntate vt in ſubiecto, nullamque in appetitu ſenſitiuo, ſed tantum habitualem quandam earum diſpoſitionem & quaſi complementum. Quæ ſententia eſt Henrici quodlib. 4 quæſtio. 22. Scoti in 3. d. 33. & ibidem Richard. Ochami, Gabrielis, & aliorum plurimorum, ac ferme recentiorum.

Scot. q. vnic. Rich. ar. 1. q. 1. Gab. d. 23. q. 1. & d. 33. q. 1 Och. q. 10. & 11. Burid. 1. Eth. q. vlt.

Prior eius pars rationibus probatur.

Prior pars hiſce rationibus probatur. Primum, quia virtus moralis definitur *Habitus electiuus*, vt patet ex 2. Ethicor. cap. ſexto. electio autem proprius voluntatis actus eſt, non appetitus ſenſitiui, & in ea potentia eſt habitus, in qua exercetur actus, quod acquiritur. Neque obeſt, quod prudentia dici etiam poteſt habitus electiuus, nec tamen eſt in voluntate: non enim dicitur electiua, quaſi ipſa, aut homo per eam eligat, ſed quia iudicat, aut præcipit quid eligendum ſit.

Prudentia vt ſit electiua.

Deinde, quia omnis virtus moralis (cum faciat habentem bonum ſimpliciter, & eius opus abſolute bonum reddat) verſatur circa bonum honeſtum, obiectum autem appetitus ſenſitiui non eſt bonum honeſtum, ſed delectabile, aut vtile parti ſenſitiuę. Quod ſi dicatur, ex ſe quidem appetitum ſenſitiuum non verſari circa bonum honeſtum, ſed tamē verſari circa illud, quatenus rationi obedit, idque ciuili, & quodammodo libera obedientia: hoc ipſum argumento eſt non in eo appetitu, ſed in rationali parte virtutem reſidere: virtus enim gubernandi non in iis, quæ gubernantur, ſed in ipſo gubernante eſt, vt in equite non in equo, in principe non in ciuibus infimæ plebis.

Tertio, quia idem eſt ſubiectum virtutis, ac vitii oppoſiti: (*idem enim eſt contrariorum ſubiectum*) ac vitium oppoſitum virtuti non in corpore eſt, ſed in anima, illamque comitatur poſt ſeparationem à corpore, niſi ante detergatur. Eodem tendit argumentum, quod ducitur ex actu peccati, quo habitus vitii contrahitur, neque enim peccatum perficitur, niſi in voluntate, vbi eſt formaliter libertas.

A Quarto, ex illo eodem pronuntiato, quo vtuntur oppoſitæ partis autores, quia nimirum actus vnius potentiæ, quatenus alteri ſubordinatur, nunquam eſt perfectus, niſi vtraque potentia bene diſpoſita ſit ad eum actum: cum ergo actus appetitus ſenſitiui non pertineat ad virtutem, niſi quatenus hic appetitus mouetur à voluntate rationi conformata, efficitur, vt non ſit perfectus, niſi volūtas etiam ipſa bene diſpoſita ſit ad illū, quod B non fit, niſi per habitum virtutis. Neq; oppoſitæ ſententiæ autores ſatis reſpondent, cum dicunt voluntatem eſſe ex ſe diſpoſitam ad amplectendum id, quod eſt rationi cōforme, proinde non indigere habitu, quo diſponatur ad eiuſmodi actum perfecte exercendum; ſed ſolum appetitum ſenſitiuum, qui cum ſit ex ſe propenſus ad bonum conforme ſenſui, quod ſæpiſſime pugnat cum bono rationi conſentaneo, indiget habitu inclinante, & C afficiente illum ad huiuſmodi bonum. Non eſſe enim id ſatis his rationibus patebit.

Reſponſio autorum aduerſæ partis ad hoc arg.

Prima ratio, qua impugnatur hæc reſponſ. Voluntatem non minus, quam intellect. indigere habitibus.

Primum, quia intellectus etiam eſt ex ſe ſuo modo diſpoſitus ad approbandum omne verum, & tamen indiget habitibus principiorum, & concluſionum, vt facilius, & promptius approbet hæc, vel illa principia, & concluſiones: neque enim habitus requiruntur propter ſubſtantiam actuum (*modo non ſit quæſtio de ſupernaturalibus*) ſed pro- D pter maiorem facilitatem, & promptitudinem ad certos quoſdam.

Obiectio.

Quod ſi quis obiiciat, intellectum indigere ſpeciebus in ſe receptis ad approbandum falſum; voluntatem autem nihil in ſe recipere, vt amplectatur bonum, & malum reiiciat

Reſponſ.

reſpondendum eſt, quemadmodum intellectus præter ſpecies, quibus fit in actu primo, indiget habitibus, quibus facile, & promptius exerceat actum ſecundum approbandi verum, & re- E probandi falſum, ita voluntatem propter actum intellectus, quo ſuo modo fit in actu primo, vt ex ſupra dictis patet indigere habitibus, quibus facilius, & promptius exerceat actum ſecundum amplectendi bonum, & refutandi malum.

Super e. q. 8.

Altera ratio.

Altera ratio eſt, quia in appetitu ſenſitiuo ſunt duæ propenſiones, vna propria, & peculiaris ad bonum ſenſus, altera communis ſibi, & rationali appetitui ad bonum totius ſuppoſiti, in quo F bono etiam includitur bonum rationis: (*omnis enim potentia habet propenſionem ad id, quod conuenit toti ſuppoſito, quemadmodum & omnis pars ad conſeruandum ſuum totum*) ita dicendum eſt in appetitu rationali eſſe duas item propenſiones; vnam ad be-

ad bonum proprium, quod eſt bonum rationis: alteram communem ſibi, & appetitui ſenſitiuo, ad bonum totius ſuppoſiti, in quo bono includitur bonum ſenſus. Vnde quemadmodum duæ illæ inclinationes appetitus ſenſitiui ſæpe ſibi inuicem ſunt impedimento, cum appetitus per vnam appetit ea, quæ per alteram refugit, & propterea indiget habitibus, quibus amplectatur illa, quæ magis conueniunt ſuppoſito, & contraria fugiat: ita in voluntate accidat neceſſe eſt propter illas B duas propenſiones, quæ ſæpe feruntur in contraria, & ancipitem illam reddunt quam in partem ſe vertat. Tertia eſt, quia vt appetitus rationalis propenſus eſt ad bonum rationis, ita ſenſitiuus ad bonum ſenſus: cum ergo hac propenſione ſuppoſita, nihilominus in ſenſitiuo gignantur vitioſi habitus, ſeu vitioſæ diſpoſitiones, quibus ille magis afficitur ad ſenſibilia, vt experientia conſtat: non eſt cur in appetitu rationali (*etiamſi ſit ita propenſus ad bonum rationis, vt eſt ſenſitiuus ad bonum ſenſus*) non gignantur, quibus ille afficiatur magis ad ea, quæ ſunt rationi conſentanea.

Tertia ratio.

Quinto loco ex eo probatur eadem aſſertionis pars, quia cum omne bonum particulare, quod voluntati in hac vita obiicitur, concipi poſſit cum aliquo malo aut culpæ, aut pœnæ coniunctum, etiam ipſa beatitudo nondum obtenta; (*neque enim ſaltem ſine aliqua difficultate acquiſitionis repræſentatur*) opus ſane eſt habitu aliquo, quo voluntas facilius, & promptius illud expetat, ſuperata videlicet difficultate ac tarditate, quam in ſe experitur ad illud obtinendum. Dixi (bonum particulare) quia bonum ſub communi ratione boni nullo modo concipi poteſt vt coniunctum cum malo, oportet enim deſcendere ad particularia bona, ſi inconueniens aliquod cum bono apprehenſo coniunctum eſſe iudicari debet. Vnde fit, vt ad facilius, & promptius amplectendum bonum ſub ratione boni nullo alio habitu opus ſit, quam illis, quibus particularia bona facilius, & promptius appetuntur.

Omne bonũ particulare repræſentari in hac vita cum aliquo malo coniũctum.

Non ita bonum in communi.

Ideo ad id amplectend. non eſt habitus diſtinctus.

Sexto loco idem oſtenditur ex habitu continentiæ, quem omnes ponunt in voluntate. Nam continentia generatur per actus reſiſtendi vehementibus paſſionibus tactus, eiſdem autem actibus paulatim vincentibus generatur caſtitas: tum quia nulla potentia reſiſtit vni contrario, niſi tendendo in alterum; (*hinc enim fit, vt voluntas non reſiſtat delectationibus tactus, niſi appetendo moderationem earum paſſionum à ratione præſcriptam*) tum etiam, A quia continentia eſt imperfecta, ſeu inchoata caſtitas, imperfecta autem qualitas, & perfecta, ad eandem ſpeciem pertinent. Quare, quemadmodum continentia ponitur in voluntate ita & caſtitas ponēda eſt. Quod idem eadem ratione dicendum eſt de aliis virtutibus temperantiæ ſubiectis, vt de abſtinentia, & ſobrietate: deque fortitudine & aliis ſub ea contentis & eidem annexis, omnes enim acquiruntur cum difficultate, difficultas autem in eo cernitur, quod initio voluntas depugnans contra vehementiores paſſiones videtur nihil aliud agere, quam reſiſtere, ac vincere: cum tamen non vincat, niſi acquirendo aliquid virtutis contrariæ, & eius oblectationis, & quietis, quam illa ſecum affert. Itaque omnes virtutes, quæ ponuntur à contrariæ ſententiæ autoribus circa paſſiones, ſuas quaſdam habent continentias vehementium paſſionum, à quibus non C differunt, niſi tanquam perfectæ qualitates ab imperfectis, & inchoatis, quare ſi imperfectæ in voluntate ſunt, in eadem ſint perfectæ neceſſe eſt.

Vide D. Th. 22. q. 115. ar. 3

Voluntas nõ vincit paſſiones, niſi acquirendo virtutes cōtrar.

Poſtremo idem oſtenditur ex iis virtutibus, quas omnes ponunt in voluntate, ex iuſtitia, inquam, religione, & aliis huiuſmodi. Nam & in his acquirendis, & exercendis non parum difficultatis ſæpe cernitur in appetitu ſenſitiuo ex affectu, quem is habet ad ſenſibilia, quæ ſæpiſſime impediunt D earum virtutum exercitium, vt patet in cupido, auaro, homicida, proditore, maieſtatis contemptore ac ſimilibus. Quare cum huiuſmodi virtutes nihilominus ponantur in voluntate, quia etſi ſæpiſſime moderantur paſſiones impedientes ipſarum vſum, tamen tendunt per ſe, ac primo in bonum rationis erga alios, neceſſario quoque in eadem potentia ponenda ſunt temperantia, & fortitudo cum ſubiecta ſibi, & annexis virtuti- E bus, quia etſi ſemper verſantur in moderandis paſſionibus appetitus concupiſcibilis, & iraſcibilis; ſemper tamen, ac per ſe primo tendunt in bonum rationis vniuſcuiuſque erga ſe ipſum. Ita patet prior pars aſſertionis propoſitæ.

Poſterior autem pars & experientia, & ratione conuincitur. Experimur enim nos ipſos per aliquid in nobis relictum facilius, & propenſius expetere atque quæ- F rere ſecundum ſenſum ea, quibus ſponte noſtra magis aſſueuimus faciliuſque, & promptius ſecundum ſenſum reiicere contraria. Ratio quoq; id aperte docet, cum habitus nihil aliud ſint, quam quædam actuum, quibus, aſſueuimus, veſtigia. Atque in hac aſſertio-

Poſterior aſſert. pars probatur.

ſertionis parte non video vllam inter Philoſophos aut Theologos controuerſiam, niſi quod alii volunt hos habitus eſſe veras virtutes, idque ſentiunt prioris ſententiæ autores: alii autem non eſſe niſi quaſdam earum diſpoſitiones, quatenus frenãt appetitum ſenſitiuum, eumque magis obedientem rationi, veriſque virtutibus reddunt, quod ſentiunt ii, qui ſequuntur poſteriorem ſententiam, exceptis nonnullis, qui exiſtimant vtroſque habitus, & qui in voluntate ſunt, & qui in appetitu ſenſitiuo verarum virtutum rationem habere quandocunque illum faciunt rationi obedientem. Nobis placet magis, vt habitus qui in appetitu ſenſitiuo ſunt, nec dicantur veræ ac propriæ virtutes, neque item ſolum verarum virtutum diſpoſitiones, ſed etiam earum complementa. Loquimur autem de iis virtutibus, quæ circa paſſiones verſantur. Nã quia etſi potentiæ ſenſitiuæ interiores obediunt rationi, & inclinant etiam in bonum ſpirituale ſub ratione conuenientis ſuppoſito ex imperio rationis, non tamen ad id inclinant tamen ſub ratione boni ſpiritualis, aut honeſti (*neq; enim cognoſcũt ordinem ipſum paſſionum moderandum ad ipſam rationem moderantem*) idcirco in eis non habet locum vera ratio virtutis temperantię, aut fortitudinis ſed earum complementi. Complentur enim veræ virtutes temperantiæ & fortitudinis in ipſa paſſionum moderatione tanquam in eo munere, ad quod potiſſimum deſtinatæ ſunt. Nam virtutes quæ verſantur circa actiones: nec ſemper moderantur paſſiones, ſed dirigunt puras actiones voluntatis, vt in Angelis, & animabus ſeparatis, & ſæpe etiam in nobis, cum vacui paſſionibus opera iuſtitiæ, aut religionis, aut liberalitatis exercemus: nec per ſe ad id munus à natura inſtitutæ ſunt. Quãquam non eſt negandum his quoque virtutibus reſpondere in appetitu ſenſitiuo habituales quaſdam diſpoſitiones, quæ ſimul acquiruntur, cum repugnante appetitu ſenſitiuo ipſæ veræ virtutes acquiruntur.

Vt Gab. in 3. d.23.q.1.ar.2 Habitus, qui ſunt in appetitu ſenſitiuo, potius dici debere virtutum complementa, quam diſpoſitiones.

Conciliatur vtraq; ſententia.

Ex quibus facile intelligitur, priorem ſententiarum cum poſteriori conciliari poſſe, nec reputari illi contrariam, ſed eam potius profundius, & ſecurius fundare. Nam virtutes, quæ per ſe primo in moderatione adhibenda paſſionibus verſari debent, ſi intra cãcellos ſolius voluntatis contineantur, non aſſequentur vtique ſuum finem, hoc eſt, verum complementum ſuorum actuũ, proinde, ne quiſquam fallatur exiſtimans, ſatis eſſe ad virtutem temperantiæ, aut fortitudinis comparandas, interiores volũtatis actus circa temperata, aut fortia exercere, (*etiamſi millies velimus temperati eſſe, aut fortes*) prudenter

Ad cõparandas virt. paſſionum moderatrices parum proſunt mere interni volunt. actus.

A Ari. & cum eo D. Th. cæterique prioris ſententię autores ſtatuerunt, eas virtutes non in voluntate ſola, ſed in appetitu etiam ſenſitiuo eſſe collocandas, & adeo parum facere ad earum acquiſitionem nudos volũtatis actus, vt niſi deſcendant ad paſſiones reipſa coercendas, & rationi ſubiiciendas, nullo modo his virtutibus acquirendis proſint. Quod tamen de iis virtutibus, quarum inſtitutum nõ eſt verſari in moderandis paſſionibus, dici nõ B poteſt: tametſi D. Tho. aliquando ponit liberalitatem in vtroque appetitu, quia ſæpe neceſſario frenandus eſt ſenſitiuus, vt voluntas actum eius virtutis exerceat: quod idem dicendum erit de cæteris virtutibus, quæ ad iuſtitiam reuocantur, quandocumque ad earum exercitium neceſſaria eſt paſſionum moderatio.

1.2.q.60.ar.5 & 2.2.q.134 ar.4. Etiam in appetitu ſenſ. poni habitus virtutum iuſtit. ſubiectarum

---

C

Solutio argumentorum prioris ſententiæ.

Sectio IV.

Ad argumentum igitur illud, quod pro priore ſententia ex Ariſtotele deſumptũ eſt, concedimus habitum virtutum in iis potentiis eſſe, quarum actus ſunt earum pro D prii: modo id intelligatur non de quibuſcumque propriis, ſed de primis: alioqui iuſtitia, & aliæ virtutes ei ſubiectæ, & annexæ, eſſent in potentia motiua, qua fiunt commutationes & diſtributiones rationi conformes, aliaque earum virtutum externa opera. Quamquam ergo actus, quibus appetitus ſenſitiuus ex imperio rationis moderationẽ adhibet paſſionibus, ſunt proprii temperantiæ, & fortitudinis; tamen, quia non ſunt pri-E mi, (*prius enim actus voluntatis de paſſionib. moderandis conformandi ſunt cum recta ratione, quam ex eius imperio moderatio adhibeatur paſſionibus*) non inde efficitur, vt temperantia & fortitudo ſint in appetitu ſenſitiuo, ſed in voluntate.

Habitus virtut. & primi eius actus in ead. ſunt potentia.

Ad argumentum vero D. Tho. ex dictis patet, dicendum eſſe non ita bene diſpoſitam in nobis eſſe voluntatem ad recte operandum, cũ appetitu ſenſitiuo ſibi ſubordinato, vt non indigeat habitibus, quibus ad certos quoſdã F actus facilius, & promptius exercendos determinetur.

Ad ſecundum dicendum eſt, multum quidem conferre bonam corporis diſpoſitionem ad vſum virtutum, non modo earum, quas prior ſentẽtia ponit in appetitu ſenſitiuo, ſed etiam earum, quas omnes ponunt in voluntate. Verum nõ inde colligi propriam ſedem tempe-

temperantiæ, & fortitudinis eſſe appetitum ſenſitiuum, cum virtutes ipſę non aliter vtantur organis corporeis, quam vt ſubordinatis inſtrumentis partis intellectiuæ.

Virtutes ponendæ in iis potẽt. in quibus non maior ſed prima eſt difficultas.

Ad tertium concedendum, in iis potentiis ponendas eſſe virtutes morales, in quibus aliqua eſt difficultas, quam ſuperare debeant: non tamen ſemper in iis, in quibus præcipua difficultas eſt: ſed in quibus prima. Quamquam igitur in appetitu ſenſitiuo ſit præcipua difficultas, quæ vincenda eſt à virtutibus temperantiæ, & fortitudinis: non eſt tamen illa prima, ſed ea, quæ in voluntate cernitur: quæ potentia, cum formaliter ſit libera, prius ſe ipſam determinare debet, num potius ſenſuum iudicio, an rationis ſe accommodare debeat. Et quanquam voluntas, quatenus ſpiritui ſeruit, prompta ſit ad exercitium earum virtutum, quibus paſſiones appetitus ſenſitiui frænantur, & eadem ratione condelectetur legi Dei ſecundum profundiorem hominis conſiderationem: tamen, quatenus parti ſenſitiuæ præeſt, indiget temperantia, & fortitudine, ne ſe trahi ſinat ad eligenda ea, quæ ei parti conſentanea ſunt contra rationis iudicium: aut tota ipſa rationalis pars propter affectum, quem habet ad corpus conſeruandũ, & fouendum, ſuapte propenſione ad noxia corporis commoda inclinet.

Aperitur ſenſus Ariſt. & D. Th. hac in re.

Quartum argumentum (*vt credere par eſt*) dedit anſam & Ariſtoteli, & D. Th. vt ſimpliciter, & abſolute ponerent temperantiam, & fortitudinẽ in appetitu ſenſitiuo. Nam cum actus interiores harum virtutum non ſint compleri, niſi cum voluntas efficaciter reducit paſſiones ad debitam mediocritatem: exiſtimauerunt illi in vtraq; potentia ponendas eſſe huiuſmodi virtutes, ſed præcipue in appetitu ſenſitiuo, quia in eo actus ipſe voluntatis interius completur, vt mittamus exteriores operationes, quæ potentiis exequutiuis exercentur: non quod non crediderint actus ipſos efficaces volũtatis non eſſe eſſentialiter ſiue intrinſece completos: ſed quia nunquã hoc pacto completi ſunt, niſi cũ moderationem paſſionum efficiunt. Atq; hac de cauſa quærit D. Th. 1 2 q. 56. art. 2. num vna & eadem virtus poſſit eſſe in duab. potentiis, & reſpondet poſſe quidẽ eſſe in duabus, ſed præcipue in ea, q̃ operatur ex motione alterius. Vnde cum in homine ſit duplex appetitus, qui quodammodo integrant vnum hominis completum appetitum ſenſitiuus autem non operetur ſeu virtutum, ſeu vitiorũ opera, niſi quatenus mouetur à rationali appetitu, aut recta aut peruerſa ratione ducto: neceſſe eſt ad hoc, vt vterq; recte operetur, vterq; etiam ſit perfecte diſpoſitus. Et quanquã D. Th. ait rationalem eſſe ex ſe bene diſpoſitũ ad operationes virtutum temperantiæ, & fortitudinis: crediderim tamen non ſic eſſe intelligendum quaſi nullam difficultatem in eo eſſe viderit ad eiuſmodi operationes: ſed quod totam, aut pene totam intellexerit oriri ex conſenſione illius cum ſenſitiuo: ſicque cum ſenſitiuus perficitur per habitualem quandam diſpoſitionem rationalem quoq; per habitum ſibi peculiarem perfici: atq; his duabus qualitatibus integrari vnum habitum in genere moris, etiãſi ſint duo in genere naturæ. Quẽadmodum & ipſi actus appetitus ſenſitiui, & rationalis, etſi ſunt duo in genere naturæ; tamen ea ratione ſunt vnus & idem in genere moris, quia vnus & idem actus meritorius cenſentur, ſi ſunt rectæ rationi conformes: & vnum idem numero peccatum, ſi à recta ratione diſcordent, eo modo, quo id ſuperius explicauimus. Accedit in confirmationem huius explicationis, quod D. Th. agens de virtutibus ait liberalitatem & magnificentiam eſſe non ſolum in voluntate, ſed etiam in appetitu ſenſitiuo: nempe cum acquiruntur ſuperata aliqua difficultate ſenſitiui appetitus, quod fere ſemper in nobis fit. Sed tamen hoc eſt diſcrimen, quod habitus harum duarum virtutum, quemadmodum & iuſtitiæ, & præcipue in voluntate ponendos exiſtimat, non ſolum iis rationibus, quæ à nobis propoſitæ ſunt, quæ illum latere non potuerunt: ſed etiam, quia ad eas acquirendas pręcipua difficultas eſt in actionibus rectificandis, quibus cum aliis communicamus hominibus, cum etiam tunc difficultatem in ea re ſentiamus, cum paſſionibus non vrgemur: quod contra accidit in virtutibus temperantiæ, & fortitudinis, in quibus comparandis præcipuam, ac pene totam difficultatem experimur in ſedãdis propriis affectibus.

Appetitus rational. & ſenſitiu. in nobis vnum quodammodo integrant.

Item eorum habitus & actus circa eand. rem.

c. 2. q. vlt. in fin. 2. 2. q. 134 ar. 4.

Ad quintum dicendum eſt, virtutes, quæ circa paſſiones verſantur, non eſſe quaſi fræna, quæ equitibus adhibeantur, ſed quaſi manum equitis, aut aurigæ, qua equi gubernantur.

Scot. in 3. & 33.

Ad vltimum concedendum eſt, non dari in ſubſtantiis ſeparatis proprie dictas temperantiæ, & fortitudinis virtutes, quidquid Scotus, & alij velint: longe tamen diuerſam eſſe rationem in hominum animis ex iis, quæ dicta ſunt, ſatis apertum eſt.

Quid efficiant habitus in iis potentiis, in quibus inſunt.

QVÆSTIO IV.

Explicatio tituli, & opinionis Durandi, aliorumque eiuſdem ſententiæ.

SECTIO I.

A

DE proximo, & immediato habituum munere, quod nimirum illi præſtant in ipſis potentiis, quibus inhærent, hęc quæſtio ſuperiori ſuccedit, qua expedita de eorum generatione, augmento, imminutione, & corruptione commodiori ordine agetur. Et quidem initio primæ quæſtionis huius capitis dictum eſt, proprium munus eorum habituum, de quibus hoc loco cum Ariſtotele agimus, eorum, inquam, qui noſtris actib. acquiruntur, eſſe reddere potentias faciliores, & promptiores ad certas quaſdam, & determinatas operationum ſpecies. Vnde ſi efficiendi verbum in titulo huius quæſtionis fuſiſſime ſumatur, (*quo etiam pacto dicimus albedinem efficere papyrum albam, & diſpoſitiones, quæ ad introductionem formarum præmittũtur, efficere materiam diſpoſitam, vt nimirum idem ſit efficere, quod præſtare non ſolum effectiue, ſed etiam formaliter, aut diſpoſitiue*) perſpicuum eſt habitus efficere potentias formaliter faciliores, &c. Ex qua re deinde colligitur huiuſmodi operationes eſſe fines ipſorum habituum, vt quemadmodum potentiæ habituum capaces inſtitutæ ſunt ꝓpter ſuas operationes, ita & huiuſmodi habitus, vt illæ facilius & promptius operarentur; alioqui otioſi & inutiles eſſent. Sed dubitatio reſtat de modo, quo ad hoc munus ſunt vtiles; an ea ratione ſola, quod diſponant potentias ad eã facilitatem, & promptitudinem agendi; an quod effectiue concurrant cum potentiis facilius, & promptius agentibus: de qua re in hac quæſtione agendum eſt.

Proprium munus habituum acquiſitorum.

B

C

Formaliter efficiunt potentias faciliores.

D

An affectiuæ concurrant cum potentiis.

Durandus, & Paludanus in 3. d.23. poſt Aureolum exiſtimant habitum non concurrere effectiue ad actum facilius & promptius eliciendum, ſed tantũ diſponere potentiam ad illum, in quam ſentẽtiam inclinat Scotus in 1.d.17.q 2. Id quod duabus potiſſimum rationibus probant. Prior eſt, quia in actu nihil eſt, quod per ſe ab habitu effici poſſit; non ſubſtantia, ſiue entitas eius; non intẽſio; non bonitas, aut malitia, non facilitas, aut promptitudo: hæc enim ſola excogitari poſſunt effici ab habitu. Nam quod quidam addunt de oblectatione, ſuperuacaneum eſt, cum oblectatio actum ſequatur, tanquam eius comes, & pediſſequa, non autem præcedat, etiam naturę ordine. Quod ſubſtantia ipſius actus non fiat per ſe ab habitu, (nam per accidens ea etiam, quæ effectiue non concurrũt, dicuntur aliquid efficere, vt album ædifica-

Negant Dur. q.2. & 4. Palud q 2. Aureol. in 1.d. 17.ar.4.

E

Prior eorum ratio.

F

re) ex eo patet, quia, cum ante habitum acquiſitum ſola potentia producat actum, eadem etiam ſola poſt habitum acquiſitum ſimilem poteſt actum producere, pręſertim cũ per habitum ſit melius ad ſimilem producẽdum diſpoſita. Quod autem neq; eius intenſio, ex eo probant, quia intenſio, ſeu maior perfectio gradualis, aut eſt purus quidam eſſendi modus, qui per ſe non fit; aut eſt additio entitatis gradualis, de qua iam oſtenſum putant non fieri per ſe ab habitu, ſed à potentia. Accedit, quod habitus non poteſt perfectiorem actum producere, quam ſit perfectus is, à quo eſt productus, ſi re vera ab eo productus eſt. Quod vero nec eius bonitas, aut malitia, (*quarum nomine moralem intelligunt, præſertim cum tranſcendens bonitas manifeſte nihil reale addat entitati ipſius actus, neque etiam habeat contrariam malitiam*) ea ratione ſuadet, quia bonitas moralis, & malitia oppoſita in relatione conformitatis cum recta ratione, aut difformitatis ad illam cõſiſtunt; relationes autem non fiunt per ſe. Quod deniq; nec maior facilitas, aut promptitudo operandi ex habitu proueniant, ex eo oſtendunt, quia hæc non ſunt conditiones ipſius actus, ſed eius potentiæ, à qua ille producitur, quæ conditiones ex meliori diſpoſitione ſubiecti proueniunt, vt quo melius diſpoſitum eſt ſubiectum potentiæ, eo potentia facilius ac promptius operetur. Alteram rationem deſumunt ex collatione habitus cum actu quoad perfectionem. Nam cum habitus gignatur ex actu; quocunque modo ex eo gignatur (*id enim omnes concedũt*) nec ſit eiuſdem rationis cum illo ſed actus ſit habitu perfectior ſecundum ſpeciem; fieri non poteſt, vt habitus actum producat, quia nunquam effectus eſt perfectior ſua cauſa efficiente.

Poſterior.

Vera Ariſtotelis, D. Thomæ, & longe communior ſententia.

SECTIO II.

VERA tamen Ariſt. ſententia, quam D. Thomas 1.2.q.49.art.3. & alibi ſæpe, ac fere omnes graues autores ſequuntur; in quam etiam Scotus re melius expenſa ſe reduxit in 4. d. 49. q.1.q.2. eſt habitum effectiue concurrere ad actus, quos potentia illo affecta producit. Primum enim Ariſt. in hoc ipſo capite, & in præcedentibus, ac ſequentibus, numerat habitum inter potentias actiuas, vt luce clarius eſt. Deinde vbicunq; de ſcientiis practicis, artibus, prudentia, & aliis moralibus virtutibus agit, omnia hæc habituum genera actiua eſſe docet, neq; id per accidens,

Vera ſent. habitus effectiue concurrere cum potentiis.

Caiet. ead.q. Ca. in 1.d.17. Hern. quodl. q.13. Och. quod 3.q 20. Gabr. in 3. d. 23.q.1. Maior q.4.

cidens, ſed per ſe. Lege pro ſcientiis practicis, A eademq; ratione pro earum principiorũ habitibus primum cap. lib. 6. huius operis: pro virtutibus autem moralibus lib. 2. & 6. Ethicorum multis capitib. pro ſcientiis vero contemplatiuis, & earum principiis cap. 2. huius li. vbi Ariſt. ſcientias quoq; contemplatiuas, & pari ratione habitus principiorum, quib. illæ innituntur, expreſſe facit actiuas ſuorum actuum. Id quod etiam de omnib. ſcientiis tam practicis, quam contemplatiuis, & B earum principiorum habitibus colligitur ex definitione illa, qua demonſtratio dicitur ſyllogiſmus efficiens ſcientiam: id enim non ſolum intelligitur de ſcientia actuali, ſed etiam de habituali.

1. poſt. c. 2. tex 5.

Probatur rationibus.

Poteſt autem eadem ſentẽtia probari, primum ex ipſa radice maioris facilitatis, & promptitudinis operandi potentiarum, ad quas ponitur habitus. Duæ n. virtutes cernuntur in qualibet potẽtia habituum capaci C vna ad recipiendos actus, altera ad producendos: nulla enim potentia eſt capax habituum, niſi potentia actuum immanentium cum ergo in virtute receptiua, quæ eſt in huiuſmodi potẽtiis, nulla ſit difficultas aut tarditas ad recipiendos actus, cum vnaquæque indifferenter ſe applicet ad omnes, etiam ad contrarios; in virtute autem productiua maior difficultas, & ſegnities cernatur, cum potentia productura eſt intenſiores, quam cum D remiſſiores: idque, quia ad intenſiores indiget maiori conatu, quã ad remiſſiores, vt experientia patet: efficitur, vt habitus nihil iuuet potẽtiam quoad virtutem receptiuã ſuorum actuũ, ſed tantum quoad productiuã: ex quo ſequitur habitum ea ratione iuuare potentiam, quia ſupplet eius conatum, cum illa ex habitu operatur: quod idem experientia conſtat: manifeſte enim experimur nos, cum habitum comparauimus, minus conari E ad actus producendos, quam ante habitum acquiſitum. Quare cum omnis conatus ſit effectiuus, perſpicuum eſt omnem habitum, de quo eſt quæſtio, eſſe effectiuum.

Habitus ſupplet potentiæ conatum.

Deinde idem probatur ex ipſa natura habitus, qui eſt quædam quaſi proles ipſius potẽtiæ, quam illa in ſe ipſa ex ſuis actibus relinquit: ergo cum vis productiua potentiæ ad ipſam potentiam pertineat: limitatio autem actus, quo habitum producit, pertineat ad F ſpeciem intelligibilem, aut ſenſibilem interiorem, ſiue impreſſam, ſiue expreſſam, (*quod non ſolum in apprehenſiuis, ſed etiam in appetitiuis intelligitur*) neceſſe eſt, vt habitus ſapiat naturam vtriuſque ſicque habeat vim effectiuam à potentia, & limitatiuam à ſpecie intelligibili, aut ſenſibili.

Poſtremo conformari poteſt ex iis habitibus infuſis, qui in potentiis animæ ſubiectantur. Nam omnes hi ſunt effectiui, vt Theologi probant: non eſt autem, cur idem negetur habitibus operatiuis acquiſitis in ipſis potentiis.

Solutio prioris rationis partis oppoſitæ: & num habitus concurrere poſſit ad actus intenſiores iis, à quibus genitus, vel auctus eſt.

CAPVT III.

Ad primam igitur rationem oppoſitæ ſententiæ dicendum eſt, habitum acquiſitum ad omnia illa, quæ ibi aſſignantur, effectiue concurrere, nec per accidens, ſed per ſe: eo modo tamen, quo illa effici poſſunt. Concurrit enim ad ſubſtantiam actus tanquam principium ſubordinatum ipſi potentiæ, ſeu potius comprincipium, ita vt ſine potentia nihil poſſit efficere. Inde patet illum concurrere ad intenſionem actus, quia intenſio gradualis pertinet ad ſubſtantiam actus, vt patet ex lib. ſuperiori. Ad bonitatem vero & malitiam actus, non aliter, quam conſequutione quadam concurrit habitus, quemadmodum & potentia: actus enim boni & mali moraliter, ſi ſunt actus voluntatis, ſunt per ſe boni, aut mali, aut indifferentes in ſpecie, idque in 2. modo dicendi per ſe: proinde bonitas eorum, & malitia, ac indifferentia ſunt quædam eorum proprietates, vt quæſtione ſequenti patebit: cœterarum autem potentiarum actus dicuntur boni, aut mali, aut indifferentes, relatione quadam, aut denominatione extrinſeca, aut modo quodam ſe habendi ad actus voluntatis: quo fit, vt habitus, cum ſint actuum productiui, conſequentia etiam quadam ſint effectiuæ cauſæ huiuſmodi effectuum. Quod vero attinet ad facultatem & promptitudinem, dicendum eſt, has quidem conditiones ad ipſas potentias pertinere: ſed tamen ex ipſis habitibus oriri, vt potentiæ, in quibus ſunt, facilius, & promptius producant ſuos actus ob eas cauſas, quæ explicatæ ſunt. Itaque facilitas, & promtitudo ſunt quidam puri modi ſe habẽdi potentiarum ad ſuos actus producendos, qui modi non tantum proueniunt potentiis ex meliori diſpoſitione ſubiecti, ſed ex ipſis etiam habitibus: cum ex iis, qui æque bona, aut mala diſpoſitione corporis præditi ſunt, multi facilius, & promptius operentur propter ſolum acquiſitum ſic operandi habitum, vt dictum eſt.

Habitus effectiue ſed diuerſimode concurrunt ad ſubſtantiam actus.

Ad intenſionem.

Cap. 3. q. 1. & 2.

Ad bonitatem vel malitiam.

Ad facilitatem & promptitud.

An habitus queant producere actus perfectiores iis, à quibus producti ſunt.

Supereſt tamen illud hac in re, quod difficultatem habeat: num habitus poſſint producere actus perfectiores, ſiue intenſiores

Negāt aliqui.

iis,à quibus producti vel aucti ſunt. Non deſunt enim,qui negatiuam partem amplectātur, duobus potiſſimum argumentis. Vno, quia communis ſententia eſt habitus non eſſe productiuos, niſi actuum ſimiliū iis,à quibus producti ſunt: cui ſententiæ addendum eſt neceſſario, vel ab iis, à quibus ſunt aucti. Altero, quia nullū agens producit perfectiorem effectum, quam eius forma præſcribat, ne cauſa efficiens ſuperetur à ſuo effectu in perfectione,quod fieri nequit.Itaque dicunt, ſi quando potentia cum habitu producit actum intenſiorem, quam ipſe habitus natura ſua poſcit, hoc eſt, intenſiorem iis, à quibus genitus,auctuſve eſt, (*hoc autem ſæpe fieri negare nec poſſunt, nec audent*) non concurrere habitum ad illum totum producendum,ſed potentiam ſolam producere gradum illum vlteriorem.

Eorum arg. *Alterum.* *Conſectarium.*

Hæc tamen ſententia nullo modo probanda eſt. Nam ſiue in cauſis naturalibus per ſe ſubordinatis in agendo:ſiue etiam in ſupernaturalibus:ſeu deniq; in partialiter concurrentibus in eadem agendi ſpecie, vt in iis,qui trahunt aut portant vnum atque idem pondus ſemper effectus quoad totam formam ſuam producitur ab vtraque cauſa, ita vt nihil entitatis producatur ab vna, quin producatur ſimul ab alia. Id fatentur omnes in cauſis naturalibus, id etiam Theologi in ſupernaturalibus: ita vt in ipſis etiam operibus gratiæ nihil fit in opere digno vitæ æternę,quod non ſimul fit à diuina gratia, & à libero operantis arbitrio.

Refellitur conſectar.

Ad primu arg.

Ad primum vero argumentum in oppoſitum dicendum, etſi habitus natura ſua non inclinat, niſi ad actus ſimiles ijs,à quibus eſt genitus, aut perfectior factus: tamen virtute potentiæ,cui coniungitur, poſſe concurrere ad intenſiores, eo quod effectus vtriuſque ſit vnus,&idem,ſiue cum minus intenſus eſt, ſiue cum intenſior.

Ad ſecundum reſpondetur pronuntiatum illud, perfectionem effectus non poſſe ſuperare cauſæ effectiuæ perfectionem, non eſſe vſurpandum, niſi cum effectus cōfertur cum cauſa principali, ac integra, cuiuſmodi non eſt habitus, qui nec eſt principale efficiens, neq; etiam integrum: ſolam enim potentiam quando ſine habitu operatur, eſſe integrum efficiens,ſeu potius integrum principium efficiendi: quando autem operatur cum habitu,ipſam quidem eſſe,principale effectiuum, ſed non integrum:cum habitus etiam effectiue concurrat, nec ſit principium inſtrumentale.vt nonnulli putarunt, quia complet vnicum principale. Neque tamen neceſſario illud complet,quaſi ſine eo potentia non poſſit æque intenſum actum producere,ſi maiorem conatum ſine habitu adhibeat, ſed tantum vtiliter, vt cum quo potentia non opus eſt, vt ad talem actum tantum conatum adhibeat, quantum ſola neceſſario eſſet adhibitura.Hinc enim prouenit, vt potentia facilius & promptius eliciat cum habitu vnum,& eundem actum, quam ſine habitu eliceret, quia nimirum minus ſui conatus (vt ita dicam) expendit.

Habitum nō eſſe inſtrumētale actus principium.

Solutio poſterioris rationis, & num actus ſit habitu perfectior.

SECTIO IV.

PRo ſolutione poſterioris rationis oppoſitæ partis videndum eſt num actus re vera ſit habitu perfectior ſecundum ſpeciem, vt in argumento aſſumptum eſt: de hac enim perfectionę quæſtio eſſe poteſt, quæ ad rem faciat.

Habitū eſſe terminum intrinſecū actus,putat Burid. 2. Eth.q.3.

Sunt,qui exiſtiment actum, & habitū non differre inter ſe, niſi tanquam actionem, & terminum intrinſecum actionis, veluti calefactionem, & calorem. Idque ex eo probant, quia actus non ꝑducit habitum mediante actione à diſtincta: quo fit, vt nihil differat ab habitu, niſi tanquam via, ſeu tendentia quædam a ſuo intrinſeco termino; quæ differentia non eſt ſpecifica, ſed tanquam incompleti, & imperfecti cuiuſdam, à completo, & perfecto in eadem ſpecie. Verum hæc ſententia nullo modo eſt probanda. Nam ſi actus potentiarum, quibus habitus acquiruntur, pertinent entitatiue ad prædicamentum actionis, vt quidam volūt:cum habitus ſecundum ſuam entitatem & eſſentiam pertineant ad prædicamentum qualitatis, different vtique actus, & habitus non ſolum ſpecie, ſed etiam toto genere: ſin autem huiuſmodi actus ſunt qualitates ſecundum entitatem ſuam; quod verius eſſe putamus, fieri non poteſt, vt ſint qualitates incompletæ paulatim integrantes habitum, ſed per ſe ipſi completæ. Si enim integrarent habitum, manerent vtique poſt habitum acquiſitum in ipſo habitu incluſi,vt albedo in fieri in albedine in facto eſſe, quod falſum eſt.

Refutatur hæc opin.

Cum ergo actus, & habitus ſint diuerſæ ſpecies completæ, ac diſparatæ: nullæque duæ ſpecies poſſint eſſe æquales in perfectione, vt ex ſuperiori lib. patet: merito dubitatur, ſitne habitus ſpecifica perfectione actu perfectior,an contra. Qua in re etſi nō leuia ſint argumenta, quibus videatur maior perfectio habitui tribuenda: nam & eſt qualitas potentiæ ſimilior, & multorum actuum ſpecie diſtinctorum productiua: actus autem vnius ſpeciei non eſt productiuus, niſi vnius

Cap.3.tex.10. Ratio,qua maiorem in habitu perfectionem aſtruit.

ſpeciē

ſpeciei habitus,eius nimirum, qui ex eo relinquitur,qui ſemper eſt ſimilis actui, à quo productus eſt.tamẽ oppoſitum dicendum eſt, vt omnes ferme & Philoſophi, & Theologi ſentiunt. Cuius rei ea eſt præcipua ratio,quia habitus eſt propter actum, non actus propter habitum, vt patet in ſcientiis, artibus, & virtutibus, quarum omnium perfectio,& moralis virtutum bonitas ex perfectione actuum pendet. Accedit,quod beatitudo, quæ eſt hominis ſumma perfectio,non in habitu,ſed in actu conſiſtit,vt docuit Ariſt. omneſq; Theologi tradũt:adeò,vt nec habitus luminis gloriæ,quod charitate perfectius ſuapte natura eſt,præcedat perfectione actum videndi diuinam eſſentiam,ſed ſit illo inferior.Non tamẽ hinc colligas potentiam quoq; iſto modo inferiorem eſſe perfectione ſuo actu, quod etiã videatur eſſe propter ſuum actuum,non actus propter illam:alia enim ratio eſt de potentia, atque de habitu;habitus enim eſt quiddã non neceſſarium ſimpliciter ad operandum;potẽtia vero non ſolum eſt ad operandum neceſſaria, ſed etiam cum ipſa ſubſtantia ſubiecti computatur, & à multis creditur eſſe idem cum illa: at ſubſtantia ſubiecti (*actualem intellige,vt materiam excludas*) ſemper iudicatur perfectior quouis actu illi adueniente, etiam ſupernaturali, vt patet ex iis, quæ dicta ſunt initio libri 7.

Oppoſitum tenendum cum Ariſt. 1. magnor. moral. c. 3.

Ariſt. 1. Eth. c. 8. & ſæpe alibi D. Th. 1. 2. q. 3. ar. 2. Scot. in 4. d. 49. q. 1. Rich art. 1. q. 4. & alii.

Actus cur non ſit perfectior pot. qua eſt propter illum.

Ad argumentum igitur dicendum, etſi actus eſt ſecundum ſpeciem perfectior habitu poſſe tamen ab ipſo produci,aut potius comproduci,tum quia habitus non nihil ſapit naturam inſtrumenti in producẽdo actu virtute potentiæ; tum præcipue, quia complet vnum,& idem expeditius principium,à quo actus producitur, quod eſt ipſa potentia habitu affecta.

G. 1. q. 1. ſect. 2. 3. & 4. Diſſoluitur ratio oppoſita.

Si quis autem hoc loco quærat, num dari poſſit habitus,qui potentię tantam vim conferat, vt potentia poſſit aliquid efficere cum illo,quod ſine illo non poſſit: breuiter dicendum eſt, ſi de habitibus acquiſitis ſermo ſit, talem habitum dari non poſſe, cum omnis is habitus acquiratur per aliquem actum potẽtiæ:ſi vero de iis,qui per ſe infuſi ſunt,nullum eorum actũ ſine illis produci poſſe, niſi Deus ſuppleat eorum concurſum, cuiuſmodi ſunt actus virtutum Theologicarum: namq; ii omnes etiam ſecundum ſubſtantiam, entitateſve ſuas,ſupernaturalis ordinis ſunt.

Non poſſe dari habitum ex acquiſitis,ſine quo potentia nequeat actum producere.

ΚΕΦ. ϛ.

Ἐπεὶ a δὲ περὶ τῆς κατὰ κίνησιν λεγομένης δυνάμεως εἴρηται, περὶ ἐνεργείας διορίσωμεν, τί τέ ἐστιν ἡ ἐνέργεια, καὶ ποῖόν τι. καὶ γὰρ τὸ δυνατὸν, ἅμα δῆλον ἔσται διαιροῦσιν, ὅτι οὐ μόνον τοῦτο λέγομεν δυνατὸν, ὃ πέφυκε κινεῖν ἄλλο, ἢ κινεῖσθαι ὑπ' ἄλλου, ἢ ἁπλῶς, ἢ τρόπον τινά, ἀλλὰ καὶ ἑτέρως. διὸ b ζητοῦντες καὶ περὶ τούτων διήλθομεν.

Ἔστι c δ' ἡ ἐνέργεια τὸ ὑπάρχειν τὸ πρᾶγμα, μὴ οὕτως, ὥσπερ λέγομεν δυνάμει. λέγομεν δὲ δυνάμει, οἷον, ἐν τῷ ξύλῳ Ἑρμῆν, καὶ ἐν τῇ ὅλῃ τὴν ἡμίσει-

CAP. VI.

Voniam a *vero de ea potẽtia,quæ ad motum accommodatur,dictum eſt,de actu, & quid ſit,ipſe,& quale quid ſit,definiamus. Nam ſi hæc diſtinguamus, ſimul etiam poſſibile ipſum perſpicuum euadet,non ſolum,inquam, poſſibile nos dicere,quod aptum natura eſt,vt aliud moueat,aut ab alio moueatur, aut ſimpliciter, aut modo aliquo,ſed alia quoq; ratione. Quapropter* b *quærentium more de his etiam diſſeremus.*

Eſt c *autem actus, rem eſſe non eodem modo, quo dicimus potentia. Dicimus vero potentia eſſe,vt in ligno Mercurium, & in tota dimidiam, quod*

CAPITIS SEXTI EXPLANATIO.

Q*Voniam* a *vero.*]Hactenus de potentia diſſeruit,atque aperte quidem de ea ſola, quæ cum motu coniuncta eſt,nunc de actu aperire incipit,& quid ipſe ſit, & quæ eius qualitates, conditioneſue:ex qua diſputatione planius conſtabit,quid ſit poſſibile,nec tantum illud inueniri in iis,quæ mouere poſſunt,aut moueri,(ſeu quouis modo id accidat, ſeu bene atque apte) ſed in iis quoque,quæ ſine motu agere,aut pati quocunque modo poſſunt. Nam,cum ex actu potentia perfecte cognoſcatur,quanquam ex actu maniſeſtiſſimo,qui eſt motus, potentia cognita vtcunque ſit,plena tamen eius cognitio ex vberiori cognitione actus pendet,& ab ea petenda eſt.

Poſſibile reperiri in omnibus quæ agere aut pati quocunq; modo queunt.

b *Quapropter quærentium more*]Quoniam ardua res eſt de potentia & actu ita diſtincte agere,vt immaterialium quoque potentiarum & actuum alicuius momẽti cognitio habeatur, idcirco modeſte ait ſe de his rebus quærentis more diſputaturum.

Tex. 11.

c *Eſt autem actus.*] Docet primum,quid nam ſit actus,mox dicturus, quanta varietate diuerſis in rebus inueniatur;actus, inquit, eſt, ſeu potius eſſe actu, cum res,quæ potentia erat, aliter eſt, quam cum erat potentia. Vbi vero propoſuit exempla eorum, quæ ſunt potentia, in

Quid ſit actus,ſeu eſſe actu.

Actum in commune melius cognoſci analogia ſpecialium actuum.

in figura Mercurii, quæ eſt potentia in rudi ſaxo, quòd per certam quandam partium externarum detractionem reſultare in eo poſſit, & in dimidia parte lineæ, & in eo, qui nondum contemplatur, ſed contemplari poteſt, mox proponit alia exempla eorum, quæ ſunt actu, neque ea quidem pauca, eo quod tradita explicatio actus non ſit perfecta definitio, ac proinde melius cenſet illum explicari ſimilitudine quadam analogica ſpecialium actuum inter ſe, ex quibus communis quidam illius conceptus, tametſi imperfectus elici poteſt. Sic enim ſuo modo ſe habere debet actus in commune ad potentiam in commune, vt ſe habet actus ædificandi ad potentiam ædificandi, & actus vigilandi ad vigilandi potentiam, quæ eſt in dormiente, & actus videndi ad eum qui videre poteſt, neq; oculos apertos aut intentos habet, & forma ſeparata, h.e. educta ex materia, ſubiectove, ad ipſam materiam, ſiue ſubiectum, & elaborata aliqua figura, opusve aliud accuratum ad id, quod nondum perfectum eſt. Actus enim in commune, cum ſit quiddam valde generale, omniaque genera tranſcendat, atque adeo extra genera omnia reperiatur, vt in progreſſu dicetur, definitionem veram & germanam, quæ ex genere proprio propriaque differentia conficitur, habere non poteſt: nam propter huiuſmodi valde communia & tranſcendentia potiſſimum dictum eſt ab ipſo, non omnium quærendam eſſe definitionem, quod de perfecta intelligendum eſt. Ita merito explicatus eſt actus generaliter ſumptus per actus ſpeciales.

Eſſe illum extra omnia genera.

φαίσθαι, ὅτε ἀφαιρεθείη ἄν, καὶ ἐπιστήμονα καὶ τὸν μὴ θεωροῦντα, ἂν δυνατὸς ᾖ θεωρῆσαι. τόδε d ἐνέργεια (δῆλον δ' ἐπὶ τῶν καθ' ἕκαστα τῇ ἐπαγωγῇ, ὃ βουλόμεθα λέγειν, καὶ οὐ δεῖ παντὸς ὅρον ζητεῖν, ἀλλὰ τὸ ἀνάλογον συνορᾶν) ὅτι ὡς τὸ οἰκοδομοῦν πρὸς τὸ οἰκοδομικόν, καὶ τὸ ἐγρηγορὸς πρὸς τὸ καθεῦδον, καὶ τὸ ὁρῶν πρὸς τὸ μῦον μέν, ὄψιν δὲ ἔχον, καὶ τὸ ἀποκεκριμένον ἐκ τῆς ὕλης πρὸς τὴν ὕλην, καὶ τὸ ἀπειργασμένον πρὸς τὸ ἀνέργαστον. ταύτης e δὲ τῆς διαφορᾶς θάτερον μόριον, ἔστω ἡ ἐνέργεια ἀφορισμένη, θατέρῳ δὲ τὸ δυνατόν.

Λέγεται δὲ ἐνεργείᾳ οὐ πάντα f ὁμοίως, ἀλλ' ἢ τὸ ἀνάλογον, ὡς τοῦτο, ἐν τούτῳ, ἢ πρὸς τοῦτο, τὸ δ' ἐν τῷδε, ἢ πρὸς τόδε: τὰ μὲν γὰρ ὡς κίνησις πρὸς δύναμιν, τὰ δ' ὡς οὐσία πρός τινα ὕλην. ἄλλως g δὲ τὸ ἄπειρον, καὶ κενὸν καὶ ὅσα τοιαῦτα λέγεται καὶ δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ πολλοῖς τῶν ὄντων, οἷον τῷ ὁρῶντι, καὶ βαδίζοντι, καὶ ὁρωμένῳ. ταῦτα μὲν γὰρ ἐνδέχεται καὶ ἁπλῶς καὶ ἀληθεύεσθαί ποτε: τὸ μὲν γὰρ ὁρώμενον, ὅτι ὁρᾶται: τὸ δ' ὅτι ὁρᾶσθαι δυνατόν. τὸ δὲ ἄπειρον οὐχ οὕτω δυνάμει ἐστιν, ὡς ἐνεργείᾳ ἐσόμενον χωριστόν, ἀλλὰ γνώσει: τὸ γὰρ μὴ ὑπολείπειν τὴν διαίρεσιν ἀποδίδωσι τὸ εἶναι δυνάμει ταύτην τὴν ἐνέργειαν, τὸ δὲ χωρίζεσθαι οὔ.

t ἐπὶ

ia, non item vt ſeparetur.

quod auferri poſſit, & ſcientem eum, qui non contemplatur, ſi contemplari poteſt. Hoc d vero eſt actu. Erit autem id, quod dicere volumus, in ſingulis inductione perſpicuum, neque oportet cuiuſque rei definitionem quærere, ſed rationum ſimilitudinem conſiderare: ſic enim ſe habet, vt ædificans ad ædificatiuum, & quod vigilat ad id, quod dormit, & videns ad id, quod claudit quidem oculos, ſed aſpectum habet, & ſeparatum à materia ad materiam ipſam, & elaboratum ad imperfectũ. Huius e autem differentiæ pars altera ſit actus definitus, in altera vero ſit poſſibile.

Nec f vero omnia modo eodem dicuntur actu, ſed quadam ſimilitudine rationum, vt hoc in hoc, aut ad hoc, ſic illud in illo, aut ad illud: alia enim vt motus ad potentiam, alia vt ſubſtantia ad aliquam materiam. Alio g autem modo infinitum, & vacuum, & alia huiuſmodi dicuntur & potẽtia eſſe, & actu, atq; alia pleraque entia, vt vidẽs, ambulans, & quod videtur: hæc enim poſſunt & ſimpliciter, & aliquando vera eſſe. Dicitur enim videri aliquid, vel quia videtur, vel quia videri poteſt: at infinitum non ſic potentia eſt, vt actu ſit ſit ſeparandum, ſed cognitione. Etenim diuiſionem nunquam deficere hoc tribuit, vt hic actus ſit potẽ.

Quoniam

d *Hoc vero eſt actu.*] Quaſi dicat, hoc vero, quod ſequitur, eſt eſſe actu, interiecta prius admonitione illa non omnium quærendam eſſe definitionem.

e *Huius autem differentiæ.*] Hoc eſt, eius differentiæ, quæ in ſingulis propoſitis exemplis cernitur, pars altera ſit ac dicatur actu nobis vtcunq; definitus, ſiue explicatus, in altera vero ponatur poſſibile, ſeu potens, potentiaque ipſa.

Generalis varietas, quam in diuerſis rebus actus habent ad potent.

f *Nec vero omnia.*] Oſtendit quam variè res dicantur eſſe actu, ſeu quanta varietate actus in diuerſis rebus ad potentiam ſe habeant. Duo autem diſcrimina generalia proponit his verbis, quæ ſub ſe etiam alia plurima complectuntur. Alii enim actus ita cõparantur inter ſe, vt quemadmodum hic eſt in hac re habente potentiam ad ipſum, ita ille in illa, veluti ſicut motus, & quilibet alius actus accidentalis eſt in ſubiecto completo, à quo recipi poteſt, ſic ſuo modo actus ſubſtantialis (*qui hoc loco vocatur ſubſtantia*) ad primam materiam: alii vero ſic comparãtur, vt ſicut hic actus ſe habet ad hãc potentiam, à qua egreditur, ſic ille ad illam, vt ſicut calefactio ſe habet ad ignem, quatenus agens eſt, ſiue ad eius actiuam potentiam, ſic ſuo modo curatio ſe habet ad medicum, quatenus facultate curandi præditus eſt.

g *Alia*

g *Alio autem modo.*] Aliud diſcrimen ponit actuum inter ſe comparatione diuerſarum rerum, in quibus eſt potentia ad illos. Alii enim ſunt actus, qui poſſunt omnino à potentia ſeparari, id eſt, perfecte à potentia exire, vt actus potentiæ viſiuæ & ambulatiuæ, vt ſic loquar: alii autem non poſſunt omnino à potentia ſeiungi, & quaſi ab illa exire, eaq; quodammodo exui, vt diuiſio infinita continui, & vacui, h. e. ſpatii, eiuſque terminorum diuiſibilium, quæ à corporibus, cæteriſque magnitudinibus occupantur (videtur enim nomen vacui pro loco, ſeu ſpatio accepiſſe, vt in prædicamentis, tametſi vera ſpatii ſententia retenta, non illa veterum fabuloſa opinione.) Nam, etſi viſio & ambulatio perfecte exeunt à ſuis potentiis, ita vt nihil eorum in eis relinquatur, infinita tamen continui vacuiq; diuiſio nunquam tota exit à potentia eorum diuiſibilitatis, vt ita dicam, paſſiua, neq; item ab actiua paſſiuæ reſpondenti, quod idem in diuiſione partium gradualium cuiuſq; intenſiuæ qualitatis accidit. Itaque ad actus prioris generis aliquando res ſunt in potentia duntaxat, vt videns, & viſum (*nonnunquam enim hæc dicũtur, quia habent ſolum potentiam, illud vt videat, hoc vt videatur*) aliquando vero, quia habent actum completum, quo illud videat, hoc autem videatur. Ad actus vero poſterioris generis, etſi res poſſunt eſſe in potentia duntaxat, vt ſi magnitudo nondum ex parte vlla diuidatur, nunquam tamen eſſe poſſunt in actu perfecto & completo; datur enim diuiſio magnitudinis cœpta, darique poteſt quantumuis progreſſa, at finita & completa dari nunquam poteſt. Alii aliter vacuum intelligunt, nempe pro ſuperficie ambiente corpus locatum actumque, qui nunquam in eo fieri poteſt, aiunt eſſe repletionem, quæ fit à corporibus inuicem in eo ſuccedentibus [*quo etiam modo materiam ſimilem continuo ad diuiſionem, & vacuo ad repletionem eſſe affirmabunt*] ſed non placet eorum ſententia, quia eadem erit ratio in potentia viſiua ad varias viſiones ſibi ſuccedentes, maxime vero in intellectu, qui perpetuus in futurum eſt ad infinitas operationes futuras, cum tamen hæc omnia Ariſt. excludat hoc loco.

Alia varietas: Quoſdam actus non poſſe perfecte exire à ſuis potentiis.

ἐπεὶ h δ' τῶν πράξεων, ὧν ἔστι πέρας, οὐδεμία τέλος, ἀλλὰ τῶν πρὸς τὸ τέλος· οἷον τὸ ἰσχναίνειν, ἢ ἰσχνασία

Quoniam h vero ex iis actionibus, quarum extremum eſt, nulla eſt finis, ſed in iis numeratur, quæ ſunt ad finem; quo pacto extenuandi extenuatio eſt ipſe finis, i ea vero, quæ in extenuando cernuntur, in motu ſunt non exiſtentibus iis

h *Quoniam vero ex iis.*] Hæc omnia, quæ ferme ad vltima vſque verba huius capitis pertinent, deſunt in Latinis exemplaribus veteris interpretis Argyropyli, & Beſſarionis, cũ tamen in Græcis codicibus habeantur, vno (quod ſciam) excepto manuſcripto, quem Pariſienſes in Regia Bibliotheca magni faciunt. Proinde Latini expoſitores ea non explicant, niſi vnus aut alter ex recentioribus, ſed & Aphrodiſeus Alexander, ſiue quis alius quorundam ſententia eius nomine circumfertur, ea non attingit, quod forſitan valde corrupta erant, vt ea reperit Philoponus, qui tamen minime prætereunda merito putauit, continent enim ſententiam & grauem, & vtilem, & Ariſtotelis doctrinæ non parum conſentaneam: nam, præterquam quod alias hæc ferme docuit, hic locus plane reſpondet initio capitis, vbi pollicitus eſt ſe dicturum, quidnam ſit actus, & quale, quid ſit, ſiquidem, cum inductione quadam per actus ſpeciales naturam actus expoſuiſſet, cœpiſſetque diuerſam actuum qualitatem tradere, nempe, quod alii aliquando tandem omnino ſepararentur, ſiue exirent à ſuis potentiis, alii vero nunquam omni ex parte, nunc quaſi complens id, quod pollicitus erat, docet ex iis etiam actibus, qui omnino exeunt à ſuis potentiis alios imperfectos eſſe, alios perfectos, tãdemque ad finem capitis concludit ſe, quid & quale quid ſit actu aliquid eſſe, eatenus explicaſſe. Quod autem ad verba attinet, cum conſtet locũ eſſe deprauatum, alioſque alia atque alia verba vel demere, vel adiungere, vel commutare, dabitur nobis venia, ſi quam minima contextus varietate veram germanamque Ariſt. ſententiam reddiderimus.

Hanc cap. partem quã ferme carent Latini, non prætermittendam.

Quod igitur ad ſententiam huius loci attinet, Cyriacus Stroſa vir præſtanti ingenio & eruditione (*quique auſus eſt octo libris de Republica ab Ariſtotele compoſitis nonum & decimum, qui deerant adiungere, eoſque legendos & Græcis & Latinis exhibuit*) cum locum hunc reſtituere conatus eſſet, pauca quædam verba commentarii loco adiiciens doctam & vtilem diſtinctionem actus tetigit, ſeu potius innuit, quæ nobis in eius explanatione vſui eſſe poteſt. Ea vero eſt, etſi Græca nomina τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς ἐντελεχείας, quibus actus ſignificatur, communi quidem vſu apud Ariſtotelem ſpectato æque late patent, cum ille paſſim vtroque indifferenter vtatur ad quemlibet actum ſignificandum, vt ad initium huius libri diximus; tamen ſi vis eorum conſideretur ἐντελέχειαν magis ſignificare actum per modum habitus inſidentem (*quaſi idem ſit ἐντελέχεια, quod perfectio habita, ſeu habitualis, & quæ more dormientis carere operatione poteſt*) ἐνέργειαν vero ſolam potius operationem, eamque perfectam & completam, operatio enim ex ſe nullam imperfectionem præ ſe fert, tametſi aliquæ operationum formæ imper-

Diſcrimen inter ἐντελέχειαν, & ἐνέργειαν.

Quæ operationes dici nequeant ſimpliciter actus. imperfectæ eſſe poſſint. Hinc ſequitur operationes imperfectas, hoc eſt, quæ natura ſua tendũt in terminum aliquem, quo perficiuntur & complentur, ſi vis nominum ſpectetur, neq; abſolute dicendas eſſe ἐντελεχείας, neque etiam ἐνεργείας, ac proinde neque actus, vt actus hiſce nominibus reſpondet, ſed actus imperfectos.

Alios actus eſſe perfectos, alios imperfectos. Pergit ergo Ariſt. in oſtendenda diuerſa actuum qualitate, docetq; in actionibus, quas nomine πράξεως ſignificat, alios actus eſſe perfectos, alios imperfectos, etiamſi omnino exeant è ſuis potentiis. Quo loco actionis nomine non eſt intelligenda ea ſola actio, à qua ſcientiæ dicũtur actiuæ, ſeu practicæ, ſed quælibet actio, à qua ſcientiæ dicuntur act uæ, ſeu pr. ct. cæ, ſed quælibet actio, etiamſi ſit pura contemplatio. Probatio autem huic innititur fundamento, quod *Quaſdam actiones habere terminos intrinſecos, alias non itẽ.* actionum quædam habent extremum aliquid, h. e. terminum intrinſecum, in quod paulatim tẽdunt tanquam in finem & perfectionem ſuam, quo pacto ſe habet actus extenuandi ægrotum ad extenuationem eius futuram, & curandi ac ſanandi futuram ſanitatem: quædam non habẽt extremum, finemque internum, aut perfectionem ad quam tendant, ſed ipſæ in ſe ſunt fines ac perfectiones quædam, quales ſunt actus videndi & intelligendi, vt mox patebit. Cum igitur ea, quæ non ſunt aſſecuta fines ſuos internos, ſint in ſe ipſis imperfecta, quæ vero non tendunt in alium internum finem, ſed ipſa ſunt imperfectiones quædam, ſint in ſe perfecta, perſpicuum eſt quaſdam actiones, ac proinde quoſdam actus natura ſua eſſe perfectos, quoſdam imperfectos.

ἰσχνασία αὐτό: αὐτὰ i δ' ὅταν ἰσχναίνῃ, οὕτως ἐστὶν ἐν κινήσει, μὴ ὑπαρχόντων, ὧν ἕνεκα ἡ κίνησις: οὐκ ἔστι ταῦτα ἐνέργεια, ἢ οὐ τελεία γε. οὐ γὰρ τέλος, l ἀλλ' ἐκείνη ἐνυπάρχει τὸ τέλος, καὶ ἡ πρᾶξις: οἷον, m ὁρᾷ καὶ ἑώρακε, καὶ νοεῖ καὶ νενόηκεν, ἀλλ' οὐ μανθάνει καὶ μεμάθηκεν, οὐδ' ὑγιάζεται, καὶ ὑγίασται, ἀλλὰ n καὶ εὖ ζῇ καὶ εὖ ἔζηκε, καὶ εὐδαιμονεῖ καὶ εὐδαιμόνηκεν. εἰ δὲ μή, ἔδει ἄν ποτε παύεσθαι, ὥσπερ ὅταν ἰσχναίνῃ: νῦν δ' οὔ, ἀλλὰ ζῇ καὶ ἔζηκε. τούτων δὴ τὰς μὲν κινήσεις λέγειν, τὰς δ' ἐνεργείας. πᾶσα γὰρ κίνησις ἀτελής, ἰσχνασία, μάθησις, βάδισις, οἰκοδόμησις, αὗται δὲ κινήσεις, καὶ ἀτελεῖς γε: οὐ γὰρ ἅμα βαδίζει καὶ βεβάδικεν, οὐδ' οἰκοδομεῖ καὶ ᾠκοδόμηκεν,

iis, quorum cauſa fit motus: non ſunt hæc perfecto actus, aut certe non perfectus. Neque enim finis eſt, verum l illi finis, & actio ineſt, qualis eſt, videt, & vidit, intelligit, & intellexit; non tamen, diſcit, & didicit; curatur, & curatus eſt, ſed m *&, bene viuit, & bene vixit, beatus eſt, & beatus fuit: alioqui ceſſare aliquando oportebat, vt cum fit extenuatio, nunc autem non ita eſt, ſed viuit, ac vixit. Itaque* n *harum quaſdam motus dicere oportet, alias vero actus. omnis enim motus imperfectus eſt, quo pacto extenuatio, diſciplina, ambulatio, ædificatio motus ſunt, & imperfecti quidem. Neque enim quiſquam ſimul ambulat, & ambulauit, ædificat,*

i *Ea vero quæ in extenuando*] Senſus eſt, ea, quæ ad extenuandum ægrotum concurrunt, iam eſſe, cum ille extenuatur; non item ea, quæ completa extenuatione futura ſunt.

In his rationem actionis & perfectionis eandem eſſe. l *Verum illi.*] Hoc eſt, in illa vero actione, quæ non habet extremum, in quod tendat, ſane ratio & actionis, & perfectionis cernitur, cuiuſmodi ſunt actiones ſenſuum & intellectus, nam videt & vidit vnum atque idem ſunt eodemque modo intelligit & intellexit, vt clarius exponit ad finem capitis, nam videt, ſignificat actionem, quæ actu exercetur, vidit autem perfectionem viſionis, quæ ſimul atque exercetur, perfecta eſt & completa, nec per aliquem videndi progreſſum complementum viſionis expectat, quod idem euenit in actu intelligendi: hoc autem non *Non item in illis.* accidit in actu diſcendi, aut curandi, cum nemo ſimul diſcat & doctus ſit, curetur & curatus ſiue ſanus ſit, ſeparatur enim in his actio, quæ aliquandiu durat, à perfectione ſiue complemento actus, quod per actionem.

m *Sed & bene viuit.*] Reuertitur ad exempla perfecti actus, ſiue non expectantis complementum, cuiuſmodi eſſe ait bene viuere, & beatum eſſe. Nam bene viuere, id eſt, ſecundum *Bene viuere & beatum eſſe actus perfectos.* virtutem, ſimul eſt bene vixiſſe, hoc eſt, habet iam in ſe perfectionem viuendi: eodemque modo beatum eſſe (quo pacto in hac vita beatitudo haberi poteſt) ſimul eſt beatum fuiſſe, non quia neceſſe ſit eum, qui nunc beatus eſt, in tempore præterito beatum fuiſſe (quemadmodum nec qui videt antea vidiſſe, nec qui intelligit, antea intellexiſſe) ſed quia iam nunc complementum, perfectionemve habet beatitud nis, hoc eſt, quia iam habet beatitudinem ipſam, quemadmodum ille, qui ſimpliciter bene viuit, perfectionem habet virtutis, id eſt, ipſam virtutem, alioqui neque ille bene viueret, neque hic beatus eſſet, ſed vterque tenderet ad perfectionem, ille virtutis, hic beatitudinis. Nam ſi is, qui bene viuit non haberet virtutem, & qui beatam vitam ducit, non haberet beatitudinem, ſed bene viuere eſſet via quædam ad virtutem, & beatam vitam ducere ad beatitudinem, certe obtenta virtute aut beatitudine iam neque is, qui bene viuebat, bene viueret, nec qui beatam vitam ducebat beatus eſſet, quemadmodum is, qui extenuebatur, obtenta extenuatione, in quam tendebat, iam non extenuatur: at hoc dici non

poteſt:

poteſt: nam quo magis quiſque perfectus eſt virtute, eo melius viuit, & quo maiorem beatitudinem obtinuit, eo viuit beatius, atque hoc eſt, quod Ariſtoteles breuiſſime ait [*ſed viuit, & vixit*] nempe bene & beate, hoc eſt, actionibus completis, & perfectis, nõ iis, quæ viæ ſint ad complementum & perfectionem.

n *Itaq; harum.*] Concludit actiones, quæ tendunt in aliquod extremum ſeu finem, quo complentur non eſſe dicendas ſimpliciter actus, ſed motus, ſiue actus imperfectos: eas vero, quæ nõ tendunt in finem alium, ſed ipſæ ſunt non ſolum actiones, ſed & fines quidam completi actus nomine ſimpliciter & abſolute appellandas eſſe: quo loco id, quod non ſemel ait Ariſtoteles omnem motum eſſe imperfectum, non ſic intelligendum eſt, quaſi dicat, eſſe motum imperfectum, ſed actum imperfectum. *Omnem motum eſſe actum imperfectum. Tex.12.*

δόμηκεν, οὐδ᾽ ὁ γίγνεται καὶ γέγονεν, ἢ κινεῖ καὶ κεκίνηκεν· ἀλλ᾽ ἕτερον καὶ κινεῖ καὶ κεκίνηκεν· ἑώρακε δὲ καὶ ὁρᾷ ἅμα τὸ αὐτὸ, καὶ νοεῖ καὶ νενόηκε. τὴν μὲν οὖν τοιαύτην ἐνέργειαν λέγω, ἐκείνην δὲ κίνησιν. τὸ μὲν οὖν ἐνεργείᾳ τί τε ἐστὶ καὶ ποῖον, ἐκ τούτων καὶ τῶν τοιούτων δῆλον ἡμῖν ἔστω.

ædificat, & ædificauit: neque o *fit, & factus eſt: aut mouet, & mouit: ſed aliud eſt mouet, aliud mouit: vidit autem, & videt ſimul idem ſunt, itemque intelligit, & intellexit. Atque hanc quidem actionem actum voco: illam vero motum. Quid igitur, & quale ſit actu aliquid eſſe, ex his, & aliis huiuſmodi perſpicuum nobis ſit.*

o *Neque fit & factus eſt.*] Non ad momentaneam generationem hæc referenda ſunt, ſed ad temporariam, quæ momentaneam antecedit: nec enim momentanea proprie generatio eſt, ſed generationis terminus, vt alibi diximus. Nec moueat quenquam, quod autor ſexto Phyſicorum ait, quicquid mouetur, iam antea motum fuiſſe, & quicquid fit, iam antea factum fuiſſe, loquitur enim eo loco de imperfecto termino & incompleto, hic autem de perfecto, & completo. *Cap.5. & 6. à tex.40. vſque 59.*

ΚΕΦ. ζ.

Πότε a δὲ δυνάμει ἐστὶν ἕκαστον, καὶ πότε οὔ, διοριστέον· οὐ γὰρ ὁποτεοῦν, οἷον ἡ γῆ, ἆρ᾽ ἐστὶ δυνάμει ἄνθρωπος, ἢ οὔ, ἀλλὰ μᾶλλον ὅταν ἤδη γένηται σπέρμα, καὶ οὐδὲ τότε ἴσως; ὥσπερ οὖν οὐδὲ ὑπὸ ἰατρικῆς ἅπαν ἂν ὑγιασθείη, οὐδ᾽ ἀπὸ τύχης, ἀλλὰ ἔστι τι, ὃ δυνατόν ἐστι, καὶ τοῦτό ἐστιν ὑγιαῖνον δυνάμει.

ὅρος b δὲ τοῦ μὲν ἀπὸ διανοίας ἐντελεχείᾳ γιγνομένου, ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος, ὅταν βουληθέντος γίγνηται μηθενὸς κωλύοντος τῶν ἐκτός· ἐκεῖ δ᾽ ἐν τῷ ὑγιαζομένῳ, ὅταν μηθὲν κωλύῃ τῶν ἐν αὐτῷ· ὁμοίως δὲ δυνάμει καὶ οἰκία, εἰ μηθὲν κωλύει τῶν ἐν τούτῳ, καὶ τῇ ὕλῃ, τοῦ γίγνεσθαι οἰκίαν, οὐδ᾽ ἔστιν ὃ δεῖ προσγενέσθαι, ἢ ἀπογενέσθαι ἢ μεταβάλλειν, τοῦτο.

CAPVT VII.

Quando a autem quaque res potentia ſit, & quando non, explicandum eſt: neque enim quandocunque: veluti ſitne terra potentia homo, an non: ſed magis cum iam ſemen euaſerit, & ne hoc quidem fortaſſe: quemadmodum nec quiduis vtique à Medicina ſanari poteſt, neque etiam fortuito, ſed eſt quiddam, quod poſſibile eſt, idque eſt potentia ſanum.

Definitio b *autem eius, quod à mente fit actu, ex eo, quod eſt potentia, hæc eſto, cum voluntate alicuius fit, nullo exterius prohibente: illic autem in eo, quod ſanatur, cum nihil obſtat eorum, quæ ſunt in ipſo: eodemque modo potentia domus eſt, ſi nihil prohibeat eorum, quæ in hoc, ipſaque materia ſunt, quominus fiat domus: neque eſt quicquam, quod addere, aut demere, aut mutare oporteat, hoc, inquam, eſt potentia*

CAPITIS SEPTIMI EXPLANATIO.

Quando a autem quaque res.] cum docuiſſet capite ſuperiori quid, & quale quid ſit actus oſtendit hoc capite quo pacto res, ſiue in quali diſpoſitione exiſtentes dicantur eſſe in potentia ad ad actum neque enim quæuis diſpoſitio ſat eſt, vt dicantur in potentia ad quemuis actum: nam neque ex terra dicimus poſſe fieri hominem, ſed ex ſemine humano, & fortaſſe ne ex hoc quidem niſi certo quodam modo diſpoſito vt inferius dicetur: aut etiam ex embryone, qui proxime tranſmutatur in hominem: neque item dicimus quoduis humanum corpus ſanari poſſe ſiue ab arte Medicinæ, ſiue fortuito, id eſt, præter intentionem Medici, efficiente aliquando natura id, quod ars non efficit: nam fieri poteſt, vt medico deſint medicamenta, quibus vtatur in curatione: aut corpus ægroti non ſit ad curationem diſpoſitum: quo fit, vt aliquid inueniendum ſit, quod ſit poſſibile ſanari, idque proxima potentia ad ſanitatem recipiendam. *Non quæuis diſpoſitio ſat eſt, vt res dicantur eſſe in potentia ad quemuis actum. Quando res ſint in proxima potent. ad actum.*

b *Definitio autem.*] Iam tradit, quando res ſit in potentia proxima ad actum: ac ex parte

quidem potentiæ agentis per intellectum, tunc aliquid eſſe ait in potentia, cum voluntate alicuius fieri poteſt, nulla re extrinſecus prohibente: vt ſi artifex habeat vires & inſtrumenta ad agendum, nec quicquam extrinſecus impediat, quominus ab eo opus conficiatur. Quod idem mutatis iis, quæ mutanda ſunt, videtur dicendum ex parte agentis naturaliter: nempe, cum aliquid naturaliter ab aliqua re fieri poteſt nullo extrinſecus prohibente; vt ſi ſol in cancro exiſtens non impediatur imbribus ad maturandas ſegetes. Ait autem [*nullo extrinſecus prohibente*] quia quæ extrinſecus prohibent, quodammodo potentiam agentis imminuunt. Ex parte vero potentiæ patientis (hoc ſignificant verba illa, Illic autem in eo quod ſanatur) tunc aſſerit aliquid eſſe in potentia, cum nihil obſtat eorum, quæ ſunt in materia ſubiectove, quominus introducatur forma: vt ſi corpus ægroti medicamentis ſit obediens, & ligna, ex quibus fabricanda eſt nauis, ſint præparata, neque oporteat aliquid ab eis demere, veluti ab illis, quæ adhuc ſunt rudia, aut etiam in ſylua: & lateres, ex quibus conficienda eſt domus, cocti ſint, nec molles adhuc, vt eos durari & decoqui prius oporteat. Vocat autem Ariſtoteles totam hanc explicationem terminum, ſeu vt nos vertimus, definitionem, quia ex ea colligi poteſt definitio eius, quod in potentia proxima, vt ex eo fiat aliquid: id enim ex dictis in proxima potentia eſſe colligimus, quod vnica mutatione formam illius accipere poteſt, vt ligna præparata formam nauis, non ſylua, minus etiam terra, & ita in cæteris rebus, ſi pluribus mutationibus opus ſit, vt ex illis fiat aliquid nam ſiue impedimenta, quæ remoueri oportet, ſint externa, & ex parte agentis, vt ita dicã, ſe teneant, ſiue interna, atq; in materia, quæ ſunt formæ contrariæ aut repugnantes introductioni formæ rei faciendæ aut generandæ (in quibus etiam locus contrarius, aut ineptus numerari poteſt) plures neceſſe eſt intercedant mutationes, vt id, quod potentia tale aliquid eſt, fiat actu tale.

Definitio eius, quod eſt in potentia proxima.

τοῦτο δυνάμει οἰκία. καὶ c ἐπὶ τῶν ἄλλων ὡσαύτως, ὅσων ἔξωθεν ἡ ἀρχὴ τῆς γενέσεως, καὶ ὅσων d δὴ ἐν αὐτῷ τῷ ἔχοντι ὅσα μηθενὸς τῶν ἔξωθεν ἐμποδίζοντος ἔσται δι᾽ αὑτῶν: οἷον, τὸ σπέρμα οὔπω, δεῖ γὰρ ἐν ἄλλῳ, καὶ μεταβάλλειν: ὅταν δ᾽ ἤδη διὰ τῆς αὐτοῦ ἀρχῆς ᾖ τοιοῦτον, ἤδη τοῦτο δυνάμει: ἐκεῖνο e δὲ ἑτέρας ἀρχῆς δεῖται, ὥσπερ ἡ γῆ, οὔπω ἀνδριὰς δυνάμει: μεταβαλοῦσα γὰρ ἔσται χαλκός.

Ἔοικε f δὲ ὃ λέγομεν εἶναι οὐ τόδε, ἀλλ᾽ ἐκείνινον: οἷον τὸ κιβώτιον, οὐ ξύλον, ἀλλὰ ξύλινον, οὐδὲ τὸ ξύλον γῆ, ἀλλὰ γήινον. πάλιν ἡ γῆ, εἰ οὕτως μὴ ἄλλο, ἀλλὰ ἐκείνινον, ἀεὶ ἐκεῖνο δυνάμει ἁπλῶς τὸ ὕστερόν ἐστιν: οἷον, τὸ κιβώτιον, οὐ γήινον, οὐδὲ γῆ, ἀλλὰ ξύλινον, τοῦτο γὰρ δυνάμει κιβώτιον, καὶ ὕλη κιβωτίου αὕτη, ἁπλῶς μὲν τοῦ ἁπλῶς, τουδὶ δὲ τοδὶ ξύλον

tentia domus: quod idem in aliis accidit, & in c iis omnib. quorum generationis principium externũ eſt & in iis etiam quorũ d eſt in ipſo habente, quæ nullo exterius impediente per ſe ipſa erunt: quale nondum eſt ſemen, oportet n. in alio eſſe, mutariq́; cum vero iam per ſuum principium tale aliquid fuerit, iam id potentia erit. At e illud indiget alio principio, hoc pacto ſe habente terra, quæ nondum eſt potentia ſtatua mutata enim æs erit.

Id f autem, quod dicimus non illud videtur eſſe, ſed ab illo dici, vt arca non lignum, ſed lignea: nec lignum terra, ſed terreum. Rurſus autem ſi hoc pacto non ſit aliud, ſed ab illo cognominetur, ſemper omnino poſterius potentia eſt, vt arca non terrea, nec terra, ſed lignea: hoc enim potentia eſt arca, & arca quidem omnino hac omnino materia eſt, huius autem hac. Se

Quæ voluntate fiunt, nõ dici fieri naturaliter.

c *Et in iis omnibus.*] Nihil aliud ſignificant hæc verba, quam diuerſitatem artificialium, & omnino eorum, quæ voluntate fiunt, ab iis, quæ fiunt naturaliter: illa enim dicuntur habere principium effectiuum externum, quia fiunt voluntate, quæ ſuperat conditionem naturalium facultatum: hæc autem internum, quia fiunt virtute formarum naturaliter agentium. Vnde fit, vt naturalia dicantur fieri per ſe, hoc eſt, per proprias vires naturæ, artificialia vero & alia voluntaria non per ſe ſeu naturæ viribus, ſed aliena ſuperiorique quadam facultate.

d *Quorum eſt in ipſo habente.*] Id eſt, quorum principium effectiuum eſt in ipſa re naturali veluti immerſum, nec ad libertatem cauſæ voluntariæ quaſi eleuatum.

e *At illud indiget.*] De ſemine loquitur, quod indiget alio principio non ſolum efficiente, ſed etiam materiali quo pacto frumentum indiget aliqua terrena ſubſtantia, ex qua ſimul fiat herba, vnde tandem aliud frumentum oriatur. Quo eodem modo terra indiget humore aqueo, vt ex ea ſimul gignatur æs, ex quo tandem fiat ſtatua. Itaque in herba, cum ſpicam habuerit, erit proxima potentia paſſiua ad frumentum, quo pacto ſuo modo in metallo genito eſt potentia proxima ad ſtatuam.

Quo pacto cõpoſitũ accipiat nomen à materia in qua eſt potẽtia p̃xima.

f *Id autem quod dicimus.*] Docet, quo pacto compoſitum accipiat nomen à materia, atque non accipere illud ab ea, in qua ineſt potentia remota ad ſuam formam, ſed ab ea, in qua inest proxima; neque id quidem ita, vt dicatur eſſe illa, (*totum enim non eſt pars vlla earum ex quibus*

quibus re ipſa componitur, cum ſint res diuerſæ] ſed vt dicatur ab illa deriuato nomine: quo pacto ſtatua, quæ nec terra nec terrea dicitur, eo quod in terra non ſit potentia proxima ad formam ſtatuę, etſi non dicitur æs, quia æs altera pars eſt totius compoſiti artificioſi, dicitur tamen ænea deriuato nomine ab ære, quaſi ex ære confecta. Hoc autem non eſt intelligendum de materia tranſeunte, ſed permanente in compoſito: neque enim in rebus naturalibus genitum denominatur à materia eius, quod corruptum eſt, ſed à materia propria; quo pacto gallinarum pulli non denominantur à materia ouorum albuginei, aut lutei, ſed ſalubris alimenti à materia ipſorum propria. Vnde veteres ij, qui putabant materiam rerum naturalium eſſe ens aliquod actuale, veluti vnum ex vulgatis elementis, denominabant genitum ab eo, ex quo genitum erat: ſic enim ij, qui credebant primam materiam eſſe ignem, appellant terram aqueam, & aquam aeream, & aerem igneum, quod priora hæc fierent ex poſterioribus permanentibus in compoſitione. *Idq; à materia in ipſo permanente.*

Aliquando tamen vſus admittit, vt appellatio fiat à materia proxima tranſeunte, imo etiam ab ipſis rebus corruptis: quo pacto miſta à prædominantibus elementis, quæ veriori ſententia in miſtione corrumpuntur, appellantur vel terrea, vel aquea, vel lignea. Quin etiam multa cognominari ſolent à materia remota tranſeunte, quomodo in ſcripturis ſacris ſæpe homo dicitur terrenus, quod è terra primum genitus ſit, tandemque in terram vertatur. *Interdum à tranſeunte proxima. Imo & à remota.*

Quod autem ad verba attinet, videntur illuſtriores interpretes, & alij etiam recentiores, non rectè vertiſſe nomen ἐκείνινον factum ab Ariſtotele ex nomine ἐκεῖνο, quod eſt [*illud*] cum pro eo ponunt, illius modi: neque enim verbum [*illius modi*] ſignificat [*ex illo compoſitum*] quod ſignificare vult Ariſtoteles, ſed illi ſimile. Conſultius feciſſet vetus interpres, qui Græcum nomen retinuit Latinis tantum characteribus expreſſum, niſi obſcurius loqueretur, quam vt à Latinis poſſit intelligi. Ac quidem, ſi ex verbo [*hoc*] tale non fingendum eſſet, vtcunque forſitan tolerari poſſet [*Hocceum*] ſed cum ex verbo [*illud*] hac transformatione fingendum eſſet [*illudeum*] quod Latinæ aures non ferunt, ſatius fuit periphraſi vti, vt ἐκείνινον idem valeat, atque ab illo dictum, ſeu deriuatum. Senſus ergo loci eſt, Id autem, quod dicimus, nempe fieri ex illo vt materia non videtur eſſe illud, ex quo ita fiat, ſed nominis quadam transformatione ab illo appellari: quod in commune quidem ſimplici verbo non poteſt Latine dici, in particularibus autem facile exprimitur, vt cum arca dicitur non lignum, ſed lignea, & lignum non terra, ſed terreum, ſi in eo ex omnibus elementis principatum teneat, & quaſi dominetur terra: ſemperque omnino cognominatio fiet à materia proxima, ſiue in qua eſt proxima potentia.

ξύλον. εἰ δὲ g τι ἐστὶ τὸ πρῶτον, ὃ μηκέτι κατ' ἄλλο λέγεται ἐκείνινον, τοῦτο πρώτη ὕλη· οἷον εἰ ἡ γῆ ἀερίνη, ὁ δ' ἀὴρ μὴ πῦρ, ἀλλὰ πύρινος, τὸ πῦρ ὕλη πρώτη, ὡς τόδε τι, καὶ οὐσία.

τοῦτῳ

Si quid g autem primum eſt, quod non vlterius ex alio cognominetur, illud ſane prima materia eſt: vt ſi terra aerea ſit, aer autem non ſit ignis, ſed igneus, ignis vtiq; erit prima materia, & hoc aliquid, & ſubſtantia.

Hoc

g *Si quid autem primum eſt.*] Tradit ex dictis huiuſmodi regulam ad inueniendam primam materiam, quæ in omni proxima includitur. Si qua eſt materia, quæ non cognominetur ex alia, ex qua conſtet, ea erit prima materia: hoc pacto erit ignis prima materia, ſi quemadmodum ſubtiliſſimum elementum eſt, ita ex alia ſubtiliori re ſimpliciori ve haud conſtet: quod credebat Heraclitus, qui propterea ignem primum principium eſſe dicebat. Quo loco aduertendum, etſi dictiones illæ κατ' ἄλλο, hoc eſt, ad verbum, ſecundum aliud, ſeu per aliud, ſæpius accommodentur cognominationibus, quæ à formis dicuntur: qui tamen hoc loco vſurpatur ad ſignificandam ſolam cognominationem ex materia, idcirco Latine dicimus [*ex alio*] in fine autem capitis, quia eo loco ad vtramque cognominationem ſignificandam vſurpantur, communiori locutione vſi ſumus, cum vertimus, & à materia & ab affectionibus denominatiuum deduci. *Regula ad inueniendū, quæ ſit in quauis re materia prima.*

Non ſunt autem ea, quæ hic dicuntur, ſic intelligenda, quaſi materiæ propinquiores ſint compoſitæ ex prima materia & aliis formis præcedentibus (*vnica enim forma eſt in quauis re naturali, vt patet ex iis, quæ libro 7. diximus*) ſed compoſitio materiæ cuiuſlibet propinquioris ex prima materia referri debet ad eas diſpoſitiones accidentarias, quæ præcedentibus formis accommodatæ ſunt, quarum diſpoſitionum ratione eadem materia prima eo eſt propinquior aut remotior, quo per eas magis aut minus accedit ad eum ſtatum, quem vltima forma requirit. Dicitur autem hoc loco prima materia ſubſtantia & hoc aliquid, hoc eſt, actualis ſubſtãtia, *Ad cap. 12. Quo ſenſu materia propinqua dici queat compoſita ex remotiore.*

Vt lib. 7. c. 3. tex. 8.

& quæ ſibi ſufficiens eſt ad exiſtendum per ſe, non ex Ariſt. ſententia, qui alibi vtrumq; negat, eo quod re vera ſit pura potentia & per ſe exiſtere nõ poſſit, ſed ex veterum opinione, qui illam ens actuale, non puram potentiam eſſe exiſtimabant.

τούτῳ h γὰρ διαφέρει τὸ καθόλου, καὶ τὸ ὑποκείμενον, τῷ εἶναι καὶ τόδε τι, ἢ μὴ εἶναι: οἷον, τοῖς πάθεσι τὸ ὑποκείμενον ἄνθρωπος, καὶ σῶμα, καὶ ψυχή, πάθος δὲ τὸ μουσικόν, καὶ λευκόν. λέγεται i δὲ τῆς μουσικῆς ἐγγενομένης ἐκεῖνο οὐ μουσική, ἀλλὰ μουσικόν: καὶ οὐ λευκότης ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ λευκόν: οὐ δὲ βάδισις, ἢ κίνησις, ἀλλὰ βαδίζον, ἢ κινούμενον, ὡς τὸ ἐκείνινον. ὅσα l μὲν οὖν οὕτω, τὸ ἔσχατον οὐσία: ὅσα δὲ μὴ οὕτω, ἀλλ' εἶδός τι, καὶ τόδε τι τὸ κατηγορούμενον, τὸ ἔσχατον ὕλη, καὶ οὐσία ὑλική, καὶ ὀρθῶς m δὴ συμβαίνει τὸ ἐκείνινον λέγεσθαι κατὰ τὴν ὕλην καὶ τὰ πάθη, ἄμφω γὰρ ἀόριστα. πότε μὲν οὖν λεκτέον δυνάμει, καὶ πότε οὔ, εἴρηται.

Hoc h enim intereſt inter id, quod vniuerſale eſt, & quod ſubiectum, quod alterum hoc aliquid eſt, alterum non item: quo pacto id, quod eſt affectibus ſubiectum, homo eſt, & corpus, & anima: at affectio Muſicum, & album. Dicitur i autem illud, cum ei Muſica ineſt, non Muſica, ſed Muſicum: & homo non albedo, ſed album: nec ambulatio, aut motus, ſed ambulans, & id quod mouetur, vt denominatum. Quæ l igitur hoc modo dicuntur, in iis vltimum ſubſtantia eſt: quæ vero non hoc modo, ſed ſpecies quædã, & hoc aliquid eſt, quod prædicatur, id quod eſt extremum, materia eſt, materialiſq; ſubſtantia. Recteq; m accidit, vt denominatiuum & à materia, & ab effectionibus dicatur: vtraq; enim indefinita ſunt. Quando igitur aliquid dicendum ſit potentia eſſe, & quando non, hactenus dictum eſt.

Diſcrimen inter vniuerſale formar. ſubiectum, & vniuerſale prædicatum.

h *Hoc enim intereſt.*] Quoniam videbatur feciſſe materiam primam vniuerſale quippiam, cum dixit eam dici de omnibus rebus, quæ ex illa conſtarent: ponit diſcrimen inter vniuerſale ſubiectum formarum (accidentalium intellige, quas ſolas veteres cognoſcebant) & vniuerſale prædicatum, quod illud ſit ſubſtantia, qua ſuſtinentur eiuſmodi formæ, hoc autem non ſubſtantia, ſed affectio aliqua, accidentariumve attributum iuxta eorundem ſententiam: nam cum genera omnia & ſpecies, ex quibus prædicamenta conficiuntur, à forma aliqua ſumantur (*forma enim eſt, quæ diſtinguit*) ſi formæ omnes accidentia ſunt, neceſſe eſt vt omnia vniuerſalia, quæ in prædicamentis ponuntur, ſint accidentia, ſolumque primum eorum ſubiectum ſit ſubſtantia.

i *Dicitur autem & illud.*] Confert iterum vniuerſale ſubiectum, ſeu primam materiam, cum vniuerſali prædicato accidentario in eo, quod vtrunq; denominat ſubſtantiam compoſitam, in qua reperitur, vt enim aer iuxta Heracliti ſententiam non dicitur ignis, ſed igneus, ſic homo non dicitur muſica, ſed muſicum quid, & ita in cœteris. Eſt autem magnum diſcrimen inter has cognominationes, ſeu denominationes, quod denominatio ex materia, non eſt vera denominatio, cum materia pertineat ad eſſentiam compoſiti: quemadmodum & denominatio ex forma, ſi ea quoq; in eſſentia compoſiti contineatur quo pacto prædicatio denominatiua formæ rationalis de homine, & muſicę de toto hoc, ꝙ eſt homo muſicus nõ eſt vere denominatiua, ſed eſſentialis: diſtinguuntur enim ab Ariſt. multis in locis denominatiuæ prædicationes ab eſſentialibus: at denominatio ex accidentibus, & omnino ex iis, quæ nõ pertinent ad eſſentiam rerũ denominatarum, eſt vera & propria denominatio. Itaque prior eſt deriuatio quædam nominis, puraque cognominatio, poſterior vero proprie & ſimpliciter dicta denominatio.

Aliud diſcrimen quoad denominationes ex iis ortas.

Vt 2. Top. c. 2

Ad quod ſubiectum reſoluantur prædicata accidentaria, ad quod ſubſtantial.

l *Quæ igitur hoc modo.*] Confert prædicata accidentaria cum ſubſtantialib. in eo, quod accidentaria reſoluantur ad ſubiectum actuale ac per ſe ipſum ſubſiſtens, à quo ſuſtinentur: ſubſtantialia vero (*quæ more Platonico vocat Species, & hoc aliquid*) reſoluantur ad materiam primam: quam vocat materialem ſubſtantiam, vt eam diſtinguat à forma ſubſtantiali, quam alibi diuinum quiddam appellat. Nam iuxta veram Philoſophorum ſententiam, non illam veterum naturalium, vltimum omnino ſubiectũ, quo eſt materia prima, cum per ſe non habeat ſubſiſtentiam, non poteſt illam dare accidentibus: quod fit, vt accidentia indigeant ſubiecto aliquo per ſe ſubſiſtente, hoc eſt, quod poſſit per ſe ac ſeparatim exiſtere: ſic enim hoc loco accipimus ſubſiſtentiam, qualem habent ſolæ ſubſtantiæ completæ & anima rationalis: at ſubſtantialia prædicata reſolui debeant ad materiam primam, quia ſubſtantiarum primarum compoſitio in rebus naturalibus, cum ab ea incipiat generationis ordine, ad eam vltimo reſoluenda eſt.

1. phyſ. c. 9. tex. 81.

Tex. 13.

Cur ſubſtantia compoſita & à materia & ab accidẽt denominetur.

m *Recteq; accidit.*] Reddit rationem, cur ſubſtantia compoſita ab vtriſq; denominetur & à materia & ab accidentibus, tametſi (*vt diximus*) diuerſa admodum denominationis forma: ratio vero eſt, quia vtraque ſunt indefinita & indeterminata, cum per ſe ipſa ſubſiſtere non poſſint, ſed per ipſam compoſitam ſubſtantiam, in qua ſunt, quemadmodum & accidẽtia ſubiectorum ſimplicium ſiue immaterialium per ipſa eorum ſubiecta, ſemper enim id, pro quo talia denominatiua ſumuntur, ſe habet vt præcipuum quid & per ſe ſubſiſtens.

CAP.

ΚΕΦ. η.

Ἐπεὶ a δὲ τὸ πρότερον διώρισται ὁσαχῶς λέγεται, φανερὸν ὅτι πρότερον ἐνέργεια δυνάμεώς ἐστι. λέγω δὲ δυνάμεως, οὐ μόνον τῆς ὡρισμένης, ἣ λέγεται ἀρχὴ μεταβλητικὴ ἐν ἄλλῳ ἢ ᾗ ἄλλο, ἀλλ' ὅλως πάσης ἀρχῆς κινητικῆς ἢ στατικῆς. καὶ γὰρ ἡ φύσις ἐν ταὐτῷ γίγνεται, ἐν τῷ αὐτῷ γὰρ γένει τῇ δυνάμει, ἀρχὴ γὰρ κινητική, ἀλλ' οὐκ ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' ἐν αὐτῷ ᾗ αὐτό. πάσης b δὴ τῆς τοιαύτης προτέρα ἐστὶν ἡ ἐνέργεια καὶ λόγῳ, καὶ τῇ οὐσίᾳ: χρόνῳ δ' ἔστι μὲν ὥς, ἔστι δ' ὡς οὔ.

Τῷ c λόγῳ μὲν οὖν ὅτι προτέρα, δῆλον. τῷ γὰρ ἐνδέχεσθαι ἐνεργῆσαι δυνατόν, ἐστι τὸ πρώτως δυνατόν: οἷον λέγω οἰκοδομικὸν, τὸ δυνάμενον οἰκοδομεῖν: καὶ ὁρατικὸν, τὸ δυνάμενον ὁρᾶν, καὶ ὁρατὸν, τὸ δυνατὸν ὁρᾶσθαι. ὁ δ' αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων: ὥστε ἀναγκαῖον τὸν λόγον προϋπάρχειν, καὶ τὴν γνῶσιν τῆς γνώσεως.

Τῷ δὲ d χρόνῳ πρότερον ὧδε, τὸ τῷ εἴδει τὸ αὐτὸ ἐνεργοῦν πρότερον, ἀριθμῷ δ' οὔ. λέγω δὲ τοῦτο, ὅτι τοῦδε μὲν τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ἤδη ὄντος κατ' ἐνέργειαν, καὶ τοῦ σίτου καὶ τοῦ ὁρῶντος, πρότερον τῷ χρόνῳ ἡ ὕλη, καὶ τὸ σπέρμα, καὶ τὸ ὁρατικόν, ἃ δυνάμει μὲν ἐστιν ἄνθρωπος, καὶ σῖτος, καὶ ὁρῶν, ἐνεργείᾳ δ' οὔπω. ἀλλὰ τούτων τῷ χρόνῳ πρότερα ἕτερα ὄντα ἐνεργείᾳ, ἐξ ὧν ταῦτα ἐγένετο. ἀεὶ γὰρ ἐκ τοῦ δυνάμει ὄντος, γίνεται τὸ ἐνεργείᾳ ὄν, ὑπὸ ἐνεργείᾳ ὄντος. οἷον ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπου, μουσικὸς, ὑπὸ μουσικοῦ, ἀεὶ κινοῦντός τινος πρώτου: τὸ δὲ κινοῦν ἐνεργείᾳ ἤδη ἐστίν.

εἴρη-

CAP. VIII.

Quoniam a vero quot modis dicatur id, quod eſt prius, explicatum eſt, cõſtat vtiq; actum potentia priorem eſſe, potentia, inquam, non ſolum ea, quæ definita eſt, quæq; dicitur principium mutationis efficiendæ in alio, aut quatenus aliud eſt, ſed omni omnino principio mutationis, aut ſtabilitatis effectiuo. Etenim natura in eodem eſt genere, in quo eſt potentia, cum ſit principium mutationis efficiendæ, tametſi non in alio, ſed in ipſo, quatenus ipſum eſt. Itaq; b *omni huiuſmodi potentia prior eſt actus & ratione, & ſubſtantia, tempore autem partim eſt prior, partim non eſt.*

Ac c *ratione quidem priorem eſſe perſpicuum eſt. Ex eo enim, quod poſſibile in actu eſſe poteſt, eſt primo poſſibile: ſic dico ædificatiuum, quod ædificare poteſt: viſiuum, quod videre poteſt; & viſibile, quod poteſt videri: atq; eadem eſt ratio in cæteris. Tempore* d *autẽ prius eſt aliquid hoc pacto. Quod ſpecie idem eſt, prius eſt actu, quod autem numero, non item. Exempli cauſa, hoc homine, qui iam eſt actu, & frumento, & vidente prius ſunt tempore materia, & ſemen, & quod videndi facultatem habet, quæ potentia quidem ſunt homo, frumentum, & videns, actu vero nondum: verum his priora ſunt alia, quæ ſunt actu, ex quibus hæc facta ſunt. Semper enim ex eo, quod potentia eſt, id fit, quod actu eſt ab eo quod eſt actu: vt homo ab homine, Muſicus à Muſico, ſemper mouente primo aliquo: id vero, quod mouet, iam actu eſt.*

Dictum

CAPITIS OCTAVI EXPLANATIO.

Quoniam a vero.] Cum hactenus egiſſet de potentia & actu, reliquam libri partem in conferendo actu cum potentia conſumit. Ac primum hoc cap. docet ex iis, quæ lib. 5. cap. 11. explicata ſunt, cõſtare (ſiquis tamen ea conſideret) actum ſimpliciter & abſolute eſſe priorem potentia, nec ſolum effectiua motus in alio, aut quatenus aliud eſt, quam initio huius libri definiuit, ſeu potius ex quinto definitionem repetiuit, ſed etiam quouis alio modo actiua aut paſſiua ſeu motus, ſeu quietis, ac ſtabilitatis, id quod addit, vt non ſolum potentias omnes proprie dictas complectatur, ſed etiam naturam ipſam, quæ in rebus naturalibus fons eſt & origo potẽtiarum omnium, quibus illæ præditæ ſunt. Eſt enim natura veriſſime principium mutationis & quietis, atque adeo primum, vt ex definitione ipſius patet, cum interim, quatenus natura eſt, ſit principium mutationis, aut quietis non alio, ſed in eo ipſo, in quo eſt, idque vel actiuum, vt in viuentibus, vel certe paſſiuum, vt in aliis rebus, quod ad cap. 4. lib. 5. fuſe explicauimus. Quocirca, cum natura hoc loco dicitur eſſe in eodem genere cum potentia, improprie nomen generis accipiendum eſt, quatenus quandam analogicam communionem ſignificat, quam natura, quæ ſubſtantia eſt, habet cum proprie dictis potentiis ſeu facultatibus & actiuis & paſſiuis.

Tex. 16. in fi.

Nomine potentiæ hoc loco etiam naturam comprehendi.

2. phyſ. c. 1. text. 3.

q. 2.

b *Itaq; omni huiuſmodi.*] Exponit quot, quibuſque modis ſit actus prior potentia: atq; ratione quidem priorem omnino eſſe, itemque ſubſtantia, tempore autem modo quodam eſſe priorẽ, modo alio poſteriorem. Ex quibus pronuntiatis primum ac tertium expedit hoc cap. ſecũdum autem, quia maioris eſt operæ, differt in caput ſequens.

Tria pronuntiata.

c *Ratione quidem.*] Probat primum pronuntiatum, nempe actum eſſe ratione ſeu definitione priorem potentia; quia potentia non niſi per actum definiri poteſt, quod patet in contextu, tametſi ſupplendum eſt [cum interim actus non neceſſario definiatur per potentiam:] ſic videmus in ſecundo Phyſicorum naturam definitam eſſe per motum, nec tamen motum in tertio definitum eſſe per naturam, itemque in hoc ipſo libro 9. potentiam actiuam in communne de-

Actum eſſe definitione priorem potentiæ.

Cap. 1. tex. 3.

C. 1. tex. 9. & c. 2. tex. 16.

& c. 2. tex. 16.

Cap. 1. tex. 2.

definitam eſſe per actum, poſtea vero actum non eſſe definitum per potentiam, ſed, cum ſit ex primis rerum conceptibus obiectiuis, explicatum eſſe inductione quadam per actus ſpeciales. *Cap 6.* Quod ſi aliquando actus ſpecialis per potentiam definitur, ea definitio non eſt à priori, vt vocant, ſed à poſteriori, & deſcriptio potius, quam definitio Hoc loco (quem correximus ſublato articulo τὸ, & commutatis duabus primis dictionibus, vt dicatur τῷ γὰρ, &c. aduertendum eſt verba illa [*primo poſſibile*] nihil aliud ſignificare quam poſſibile ſecundum propriam & germanam rationem, ſiue definitionem poſſibilis: Illud etiam aduertendum ἐνεργῆσαι quod nos vertimus [*in actu eſſe*] minus conſiderate, à quibuſdam interpretibus reſtringi ad operationē, quaſi definitio poſſibilis ſit id quod operari poteſt; nam etſi ſæpe τὸ ἐνεργῆσαι idem ſit atque operari, hoc tamen loco latiſſime ſumendum eſt, quemadmodum & poſſibile, eo nimirum ſenſu quo ſignificat, quocunque modo eſſe in actu, ſiue per exiſtentiam, ſiue per operationem, ſeu actiue illa ſumatur ſeu paſſiue, atque adeo per quamcumque formam perfectionemve.

Actum in diuerſis rebus eiuſdem ſpeciei eſſe tempore priorem potentia in ead. numero poſteriorem. *C.7. à tex. 21* *Priorem eſſe in rebus diuerſarum poſteriorum.*

d *Tempore autem prius.*] Probat tertium pronuntiatum ex eo, quod in diuerſis rebus eiuſdem ſpeciei prior tempore eſt actus, quam potentia; In eadem autem re numero prior tempore eſt potentia, quam actu vt homo potentia, quam homo actu, frumentum potentia quam frumentum actu, videns potentia quam videns actu. Quoniam vero nihil reducitur è potentia ad actū niſi ab aliquo agente, quod eſt actu (*quod & inductione oſtendit, & ex iis, quæ tradiderat lib. 7.*) neceſſario efficitur, vt in diuerſis rebus, quæ eiuſdem ſpeciei ſunt, ſemper aliquid, quod ſit actu, præcedat id quod eſt potentia. Quod potiori ratione accidit in iis, quæ ſunt diuerſæ ſpeciei: oportet enim tunc, vt agens ſit actu nobiliori modo ſeu per formam nobiliorem, id enim, quod ignobilius eſt & minus perfectum, non poteſt inducere formam perfectiorem, quam ſit ea, per quam agit, quod eſt luce clarius. Recte autem ait Auicenna iccirco in qualibet re, quæ ex potentia ad actum perduci poteſt, priorem tempore eſſe potentiam quam actum, quia res quælibet huiuſmodi ex ſe habet potentiam ad eiuſmodi actum (*alioquin ad illum perduci non poſſet*) actum autem, quem ex ſe non habet ab alio recipiat atque expectet neceſſe eſt.

εἴρηται δ' ἐν τοῖς περὶ τῆς οὐσίας λόγοις, ὅτι ἅπαν τὸ γινόμενον, γίνεται ἐκ τινός τε, καὶ ὑπό τινος, καὶ τοῦ τῷ εἴδει τὸ αὐτό. διὸ καὶ δοκεῖ ἀδύνατον εἶναι οἰκοδόμον εἶναι, μὴ οἰκοδομήσαντα μηδέν, ἢ κιθαριστὴν μηδὲν κιθαρίσαντα: ὁ γὰρ μανθάνων κιθαρίζειν, κιθαρίζων μανθάνει κιθαρίζειν: ὁμοίως καὶ οἱ ἄλλοι.

ὅθεν f ὁ σοφιστικὸς ἔλεγχος ἐγίνετο, ὅτι οὐκ ἔχων τις τὴν ἐπιστήμην, ποιήσει οὗ ἡ ἐπιστήμη: ὁ γὰρ μανθάνων οὐκ ἔχει ἀλλὰ διὰ τὸ τοῦ γινομένου γεγενῆσθαί τι, καὶ τοῦ ὅλως κινουμένου κεκινῆσθαί τι (δῆλον δ' ἐν τοῖς περὶ κινήσεως τοῦτο) καὶ τὸν μανθάνοντα ἀνάγκη ἔχειν τι τῆς ἐπιστήμης ἴσως. ἀλλ' οὖν καὶ ταύτῃ γε δῆλον, ὅτι ἡ ἐνέργεια καὶ g οὕτως προτέρα τῆς δυνάμεως, κατὰ γένεσιν, καὶ χρόνον.

Dictum eſt autem in diſputatione de ſubſtantia, quicquid fit, & ex aliquo, & ab aliquo, atque eo, quod idem ſpecie ſit, fieri. Quocirca e *Videtur fieri non poſſe, vt aliquis ædificator ſit, qui nihil ædificauerit, aut ſit cytharædus, qui cithara nunquam ſit vſus, qui enim citharam pulſare diſcit, pulſando pulſandi artem capeſſit, eodemque modo alii.*

Hinc f *illa Sophiſtarum captio naſcebatur, aliquem, qui ſcientia præditus non eſſet, id effecturū, cuius eſſet ſcientia: qui enim diſcit, non habet. Verum quia eius, quod fit, aliquid factum eſt: & eius omnino, quod mouetur, aliquid motum eſt: (quod in libris de motu perſpicuum eſt) eum etiam, qui diſcit, aliquid fortaſſe habere ſcientiæ neceſſe eſt. Atque hac ratione patet actum hoc* g *quoque modo priorem eſſe potentia generatione, ac tempore.*

Tex. 14. *Occurritur obiectioni.*

e *Quocirca videtur.*] Cum ſuperius dictum ſit, quaſdam potentias exercitatione acquiri, vt facultatem ædificandi ædificando, & citharam pulſandi pulſando, ex iis autem, quæ proxime dixerat, colligi videatur contrarium, cum dictum ſit ſemper potētiam in eadem re numero tempore actum præcedere: hæc ita conciliat, vt dicat nihil obſtare, quo minus actus imperfectus, cuiuſmodi eſt, actus exercendi artem, quam quis nondum perdidicit, præcedat tempore potentiam perfectam, qualis eſt habitus ipſe artis perfectæ, ſeu potentia, in qua eſt habitus, cum aſſecuta eſt artis perfectionem. Vnde colligitur id, quod dictum eſt ſemper in eadem re numero potentiam eſſe priorem actu, de potentia perfecta, & actu perfecto intelligendum eſſe.

Sophiſtarum captio.

f *Hinc illa ſophiſtarum.*] Hæc captio, quæ ex Menone Platonis elicitur, ſic extrui poteſt; Qui diſcit artem, facit opus artis, vt qui ædificando diſcit artem ædificandi, & citharam pulſando pulſandi; at is, qui diſcit artē, non habet artē (*alioquin non eam diſceret*) ergo qui non habet artem

artem, facit opus artis, cuius oppoſitum Sophiſta initio ponebat ex confeſſione reſpondentis, vtpote neminem ſine arte poſſe facere opus artis. Solutio vero ex dictis patet; opus enim perfectum artis non fit niſi ab eo, qui perfecte iam tenet artis habitum, at opus imperfectum ab eo etiam effici poteſt, qui artem nondum habet ſaltem perfecte, qualis eſt is qui artem diſcit, neque enim artem habet, niſi imperfectam, & inchoatam Habere autem iam aliquid artis cōſentaneum eſt iis, quæ in Phyſicorum libris tradita ſunt; dictum eſt enim lib. 6. eius operis, quicquid fit, dum fit, iam antea aliqua ex parte factum fuiſſe & quicquid mouetur, dum mouetur, iam ante aliqua ex parte motum fuiſſe, quod nihil eſt aliud, quam eius formæ, quæ per generationem temporariā motumve acquiritur, aliquid iam acquiſitum eſſe in medio curſu; omnis enim eiuſmodi generatio motuſque, quantumvis breuis ſit mutatio, diuidi poteſt, in qualibet autem parte tranſacta aliquid formæ acquiſitum eſt eo modo, quo illa paulatim acquiri dicitur. At artes motu quodam acquiruntur, quod longa doctrina aut exercitatione indigeant, per quamlibet autem exercitationem pars aliqua aut diſpoſitio artis acquiritur. Addit autem (fortaſſe) quia acquiſitio artis non eſt omnino continua, cum fiat per plures actus minime continuatos inter ſe, & quorum aliqui in alios actus diuidi aliquando non poſſunt.

Tex. 15. Diſſoluitur.

Dum qui diſcit artem, aliquid artis habere.

Cap. 6. tex. 59.

g *Hoc quoque modo priorem.*] Hoc eſt, etiam in eadem re numero aliquando actum eſſe generatione ac tempore priorem potentia, hoc enim, etſi abſolute negatum erat, concedi tamen poteſt, ſi imperfectus actus cum perfecta potentia conferatur.

Etiam in ead. re numero interdū actum eſſe priorem tempore potent.

ΚΕΦ. θ.

Ἀλλὰ a μὴν καὶ οὐσίᾳ γε. πρότερον μὲν ὅτι, ὅτι τὰ τῇ γενέσει ὕστερα, τῷ εἴδει καὶ τῇ οὐσίᾳ πρότερα, οἷον, ἀνὴρ παιδὸς, καὶ ἄνθρωπος σπέρματος: τὸ μὲν γὰρ ἤδη ἔχει τὸ εἶδος, τὸ δ᾽ οὔ. καὶ b ὅτι ἅπαν ἐπ᾽ ἀρχὴν βαδίζει τὸ γινόμενον, καὶ τέλος, ἀρχὴ γὰρ τὸ οὗ ἕνεκα, τοῦ τέλους δὲ ἕνεκα ἡ γένεσις, τέλος δ᾽ ἡ ἐνέργεια, καὶ τούτου χάριν ἡ δύναμις λαμβάνεται οὐ γὰρ ἵνα ὄψιν ἔχωσιν ὁρῶσι τὰ c ζῷα, ἀλλ᾽ ὅπως ὁρῶσιν ὄψιν ἔχουσιν: ὁμοίως δὲ καὶ οἰκοδομικὴν, ἵνα οἰκοδομῶσι, καὶ τὴν θεωρητικὴν, ἵνα θεωρῶσιν, ἀλλ᾽ οὐ θεωροῦσιν, ἵνα θεωρητικὴν ἔχωσιν: εἰ μὴ οἱ μελετῶντες: οὗτοι δὲ οὐχὶ θεωροῦσιν, ἀλλ᾽ ἢ ὡδὶ, ἢ ὅτι οὐδὲν δέονται θεωρεῖν.

ἔτι

CAPVT IX.

SED a *& ſubſtantia prior eſt. Primum quidem, quia quæ generatione poſteriora ſunt, ſpecie, & ſubſtantia ſunt priora, vt vir puero, & homo ſemine: alterum enim iam habet ſpeciem, alterum non habet. Deinde,* b *quia quicquid fit, ad principium, finemque contendit, id enim cuius gratia, principium eſt: generatio autem ipſius finis gratia eſt; finis vero actus eſt, & huius gratia potentia ſuſcipitur. Neque* c *enim animalia vident, vt videndi potentiam habeant: ſed vt videant, potentiam habent; ſed vt videant, potentiam habent videndi: eodemque modo, vt ædificent, ædificandi facultatem habent homines, & vt contemplentur, contemplandi facultatem, non vt facultatem contemplandi habeant, contemplantur, niſi qui exercentur. Hi vero non contemplantur: ſed vel hoc modo, vel quia contemplatione non indigent.*

Pra-

CAPITIS NONI EXPLANATIO.

SED a *& ſubſtantia.*] Probat ſecundum illud pronuntiatum, quod ſuperiori c conſtitutum eſt, actum videlicet eſſe ſubſtantia priorem potentia, idque primum ex rebus iis, quæ aliquando potentia ſunt, aliquando actu, deinde ex ſempiternis. Quoniam vero eſſe prius ſubſtantia vt hoc loco intelligitur, eſt eſſe prius perfectione duabus rationibus. quarum prior ex forma generabilium ducitur, poſterior ex earum fine rem conficit. Prior eſt, quia ſemper ea, quæ generatione poſteriora ſunt, ſpecie ſiue ſubſtantia ſunt priora, vt vir puero, & homo ſemine, ex quo genitus eſt, ſemper enim generatio ab imperfecto ſtatu rei, quæ generatur, ad perfectum eiuſdem ſtatum progreditur, contra accidit in corruptione: at omnis generatio progreditur à potentia ad actum, cum in eadem re numero prior tempore ſit eſſe potentia, quam eſſe actu, vt dictum eſt ſuperiori c. Eſt igitur actus ſubſtantia ſeu perfectione prior, quam potentia. Loquitur autem Ariſt. de generatione non modo ſubſtantiali, cuiuſmodi eſt generatio hominis ex ſemine, ſed etiam accidentaria, qualis eſt viri ex puero: vtraque enim tēdit ab imperfecto ſtatu rei ad perfectum ſtatum eiuſdem: homo enim, dum eſt in ſemine, nondum habet formam hominis, neque eſt in ſpecie humana, niſi per materiam, vt autem eſt in ſe, vtrumque habet: eodemque Socrates puer imperfectæ adhuc ætatis eſt, vir autem factus perfectæ Accidentaria vero mutatio, qua res ad aliquid imperfectius progreditur, vt cum ex viro fit ſenex non generatio ſed corruptio cenſetur.

Actum eſſe ſubſtantia priorem pot.

Ratio ducta ex forma generabiliū.

b Dein-

b *Deinde quia quicquid ſit.*]

Alia ducta ex eorũ fine.

Poſterior ratio eſt, quia quicquid fit, ad id tendit, quod principii & finis rationem habet, finis enim, & id cuius gratia aliquid fit, idem ſunt: id autem, cuius gratia fit aliquid, principium eſt, hoc eſt, primum in intentione agentis, ac proinde præcipuum, cum ad illud totus ipſe generationis progreſſus dirigatur: cum igitur actus ſit finis potentiæ, vtpote propter quem natura rebus potentias indidit naturales, ipſæque rationales quæruntur, neceſſario efficitur actum eſſe perfectiorem potentia.

Et naturales potent indi à natura, & rational. acquiri propter actus. Aliquos tamen actus eſſe propter potent. Initio c. 5 & ad fin. 8. Quo modo hoc admittendum.

c *Neq; enim animalia*] Non naturales modo potentias, ſed rationales etiam propter actus vel inditas eſſe à natura, vel ab hominibus acquiri, inductione oſtendit. Fatetur nihilominus actus aliquos eſſe propter quaſdam potentias acquiſitas, nempe propter ſcientias & artes, quæ nonniſi exercitatione acquiruntur, vt ſupra dixerat: verum ait eiuſmodi actus imperfectos eſſe: contemplatio enim eorum, qui nondum ſcientiam aliquam contemplatiuam perfecte aſſecuti ſunt, non eſt dicenda ſimpliciter contemplatio, ſed vel hoc modo, hoc eſt, imperfecta & inchoata, vel, ſi aliquando perfecta eſt, vt in Mathematicis ſæpe accidit, non eſt iam contemplatio indigentium exercitatione ad acquirendum contemplandi habitum, ſed eſt contemplatio libera, & quæ non dirigitur ad habitum acquirendum, ſed ipſa ex ſe quaſi ex accidente relinquit habitum acquiſitum. Dici quoque poſſet eum, qui quemlibet actum exercet, vt habitum comparet, etſi propter habitum illum exerceat, non propter illum tamen ſimpliciter & abſolute id facere, ſed propter actus perfectiores, qui ex habitu acquiſito oriuntur, quod recte annotauit Albertus.

ἔτι d ἡ ὕλη ἔστι δυνάμει, ὅτι ἔλθοι ἂν εἰς τὸ εἶδος· ὅταν δέ γε ἐνεργείᾳ ᾖ, τότε ἐν τῷ εἴδει ἐστίν· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων, καὶ ὧν κίνησις τὸ τέλος. διὸ e ὥσπερ οἱ διδάσκοντες ἐνεργοῦντα ἐπιδείξαντες, οἴονται τὸ τέλος ἀποδεδωκέναι, καὶ ἡ φύσις ὁμοίως. εἰ γὰρ μὴ οὕτω γίγνεται, ὁ Παύσωνος ἑρμῆς ἔσται· ἄδηλος γὰρ ἡ ἐπιστήμη εἰ ἔσω ἢ ἔξω, ὥσπερ κἀκεῖνος. τὸ f γὰρ ἔργον, τέλος· ἡ δὲ ἐνέργεια, τὸ ἔργον, διὸ καὶ τοὔνομα λέγεται ἐνέργεια κατὰ τὸ ἔργον, καὶ συντείνει πρὸς τὴν ἐντελέχειαν.

ἐπὶ

Praterea d *materia potentia eſt, quia ad formam venire poteſt: quando vero eſt actu, tunc eſt in forma: eodemq; modo res habet in cæteris, eorum etiam, quorum motus eſt finis. Quo* e *fit, vt quemadmodum præceptores cum diſcipulum agentem exhibuerunt, finem ſe præſtitiſſe exiſtimant: ſic & natura ſe habet. Quod ſi non ita fiat, Pauſonis Mercurius eueniet: erit enim incertum, intus ne, an extra ſit ſcientia, quemadmodum & ille. Opus* f *enim finis eſt, actus autem eſt opus: quocirca & actus nomine ipſo dicitur ab opere, atq; ad formam extenditur.*

Cum

d *Praterea materia.*]

Etiam potẽt. paſſiuas eſſe propter actus. Lib. 2. c. 5. à tex. 21. Text. 16.

Quoniam omnia allata exempla ad potentias modo aliquo actiuas pertinebant (*ſenſus enim etſi paſſiuæ facultates ſunt, vt in libris de Anima tradit Ariſtoteles ſunt tamen etiam actiuæ*) affert alia ex iis potentiis, quæ ſunt omnino paſſiuæ, vtpote quæ in ſola receptione conſiſtunt. In quarum numero eſt potentia materiæ ad recipiendas omnes formas, quarum eſt capax, primumque ſubſtantialem, deinde alias quibus ipſa compoſita ex materia & forma ſua quæq; accidentia recipiunt, poſtremo alias, quæ ſunt in formis ipſis, ſi ſunt per ſe ſubſiſtentes, vt in anima rationis participe, quibus multi habitus aduenire poſſunt. Ait ergo materiam primam eſſe propter formam ſubſtantialem tanquam propter id, per quod ad actum perducitur, cum enim materia primum eſt actu, tum primum eſt in forma ſubſtantiali: & vice verſa, cum primum eſt in ſubſtantiali forma, hoc eſt, cum primum ab ea continetur & quaſi figuratur, tum primum eſt actu tam eſſentiæ nempe, tanquam eſſentialis pars alicuius rei naturalis, quam exiſtentiæ, cum naturaliter ſine forma exiſtere non poſſit, tunc vero eſt in actu diſpoſitiuo ad aliam formam cum accidentibus ad illam diſponentibus afficitur. Eodemque modo res habet in aliis ſubiectis, vt in toto compoſito, & in formis, quæ per ſe habent exiſtentiam, in iis enim omnibus, etiam in iis, quorum finis eſt motus, ſiue proprie dictus, vt eſt motus cœlorum, ſiue improprie, vt eſt adeptio ſcientiarum in anima, ſemper potentiæ omnino paſſiuæ, ſiue receptiuæ, diriguntur ad actus, & ſunt propter actus, non actus propter potentias, quod tamen vltimum non probat Ariſt. quia cum oſtenſum eſſet actus non eſſe propter potentias actiuas, quæ ſunt nobiliores, potiori ratione conſtat non eſſe propter paſſiuas. Ait autem Ariſtoteles: [etiam in iis, quæ ſunt propter motum] quia potentia paſſiua materiæ rerum, quæ gignuntur & intereunt, quæ primo quaſi gradu paſſiua eſt, non tam eſt propter motum, quam propter generationem.

e *Quo fit vt.*] Probat à ſigno potentiam eſſe propter actum, quia tunc præceptores finem docen-

docendi faciunt, cum diſcipulum exhibent operantem ea, quæ ſunt eius artis, quam ipſi profitentur: in eo enim plane & citra dubium oſtendunt, ſe potentiam actiuam habere docendi, & diſcipulum paſſiuam diſcendi: alioquin incertum erit, an ipſi ſcientia vera ſint præditi, intuſque illam in animo habeant, an vero extra, hoc eſt, ſcientia ſint deſtituti, aut certe, an diſcipuli ſint apti, ineptiue omnino ad ſcientiam capeſſendam. Id quod Ariſt. oſtendere videtur ſimilitudine picturæ Pauſonis cuiuſdam parum periti aut diligentis pictoris, cuius ipſe meminit & in 8. de Rep. & in lib. Poeticæ: non ſimilitudine ſculpturæ, vt putat Alexander: tametſi forſitan Pauſo ſculptor etiam erat. Nam cum ille parum elaboratam Mercurii effigiem depinxiſſet, primuſque fortaſſe cogitaſſet artem contegendi picturam vitro, vt figura perfectius depicta videretur: qui primi illam aſpexerunt, dubitabant, intuſne an in ſuperficie vitri depicta eſſet imago. Quod autem ad verba attinet, pro [*Pauſonis*] omnes Græci codices, quos viderim, habent [*Paſſonis*] quod non eſt ad rem vetus interpres (*niſi librariorum ſit mendum*) legit [*Praxonas*] quod anſam dedit expoſitoribus quibuſdam ad incerta quædam diuertendi. Veram lectionem aſſecutus eſt Syrletus Cardinalis ex codice vetuſto: quam etiam ſequitur Fridericus Silburgius in variis lectionibus, quas in opera Ariſt. nuper edidit.

Cap. 5. *Cap. 1.* *Pauſonis Mercurius.*

f *Opus enim finis.* Monſtrat, merito actum oſtendere potentiam, eamque certam & illuſtrem reddere, cum actus cuiuſque potentiæ ſit eius opus, & opus ſit finis, ac proinde perfectio potentiæ. Vnde colligit, actum apud Græcos recte nominatum fuiſſe ab opere, ſiue operatione; ἐνέργεια enim ἀπὸ τοῦ ἔργου dicitur quaſi ἐν ἔργῳ conſiſtens: indeque ad formam, quæ principium operationis eſt, ſiue proximum, ſiue primum ac remotum, extenditur, vt ſuperius quoque cum ipſo authore diximus.

Actum eſſe finem & perfectionem potentiæ.

Ἐπεὶ δ' g ἐστὶ τῶν μὲν ἔσχατον ἡ χρῆσις, οἷον ὄψεως ἡ ὅρασις, καὶ οὐδὲν γίγνεται παρὰ ταύτην ἕτερον ἀπὸ τῆς ὄψεως ἔργον: ἀπ' ἐνίων δὲ γίγνεταί τι, οἷον ἀπὸ τῆς οἰκοδομικῆς οἰκία παρὰ τὴν οἰκοδόμησιν: ὅμως οὐδὲν ἧττον, ἔνθα μὲν τέλος, ἔνθα δὲ μᾶλλον τέλος τῆς δυνάμεώς ἐστιν. ἡ γὰρ οἰκοδόμησις ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ, καὶ ἅμα γίγνεται, καὶ ἔστι τῇ οἰκίᾳ. ὅσων μὲν οὖν ἕτερόν τί ἐστιν παρὰ τὴν χρῆσιν τὸ γιγνόμενον, τούτων μὲν ἡ ἐνέργεια ἐν τῷ ποιουμένῳ ἐστίν, οἷον ἥ τε οἰκοδόμησις ἐν τῷ οἰκοδομουμένῳ, καὶ ἡ ὕφανσις ἐν τῷ ὑφαινομένῳ (ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων) καὶ ὅλως ἡ κίνησις ἐν τῷ κινουμένῳ. ὅσων δὲ μή ἐστιν ἄλλό τι ἔργον παρὰ τὴν ἐνέργειαν, ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει ἡ ἐνέργεια, οἷον ἡ ὅρασις ἐν τῷ ὁρῶντι, καὶ ἡ θεωρία ἐν τῷ θεωροῦντι, καὶ ἡ ζωὴ h ἐν τῇ ψυχῇ: διὸ i καὶ ἡ εὐδαιμονία, ζωὴ γὰρ καὶ ποιά τις ἐστίν.

ὥστε

Cum g autem quorundam extremum ſit ipſe vſus, vt videndi facultatis viſio, nullumque opus aliud præter hanc à videndi facultate fiat in quibuſdam vero aliquid fiat; veluti domus ab ædificandi facultate præter ipſam ædificandi operam: nihilominus tamen hic finis eſt: illic vero magis eſt, finis potentiæ. Nam ædificandi operatio in eo eſt, quod ædificatur, ſimulque fit atque eſt cum domo ipſa. In quibus igitur id, quod fit, aliquid aliud eſt præter operationem, in iis quidem actus in eo eſt, quod efficitur: vt ædificandi operatio in eo, quod ædificatur, & texendi actus in eo, quod texitur: eademque ratio eſt in aliis, & omnino motus in eo eſt, quod mouetur. In quibus vero præter actum nullum eſt opus, in eis ineſt actus, vt viſio in vidente, & contemplatio in contemplante, & vita h in anima, ac proinde i felicitas ipſa eſt: eſt enim vita quædam.

Ad cap. 5.

Item

g *Cum autem quorundam.*] Cum dixiſſet, opus ſiue operationem eſſe finem potentiæ, quia quæret aliquis, num eodem modo ſit finis in omnibus, docet hoc loco duo eſſe operationum genera: aliquando enim operatio ſiue vſus potentiæ eſt extremum id, quod ab ea proficiſcitur, vt viſio; nihil enim præter viſionem fit à videndi facultate; aliquando vero præter operationem aliquid aliud à potentia per ipſam operationem efficitur, vt à facultate ædificandi ædes, ſeu domus. Ait ergo, in vtriſque quidem operationem eſſe finem potentiæ, alio tamen atque alio modo. Nam operationes poſterioris generis, etſi tendunt ad aliquid aliud, quod per eas fit, tanquam ad vlteriorem finem: nihilo tamen minus etiam ipſæ ſunt fines potentiarum, quemadmodum & operationes prioris generis, cum potentiæ propter operationes ſint, vt ſuperius dictum eſt, non operationes propter potentias: veruntamen operationes prioris generis ſunt magis perfectiuſque ſuarum potentiarum fines, tum quia non tendunt in aliquid aliud, quod per eas fiat, tum etiam, quia ſunt in ipſis agentibus, eaque perficiunt: cum interim poſterioris generis operationes in aliud tendant, ſintque fines medii comparatione eorum, quæ per eas fiunt, & fines ſub finibus, vt vocat, nec agentia ipſa perficiunt, ſed externam materiam, in qua exercentur.

Duo operationum genera. *Diuerſo modo eas eſſe potentiarum fines.*

h *Et vita in anima.*] De vita ſenſitiua & intellectiua hoc intelligendum eſt, quæ ſola in

 actibus

Quæ vitales operationes, ſunt immanentes, quæ non ita. actibus immanentibus præcipue conſiſtit, ac proinde in iis potentiis exiſtit, eaſq; perficit, à quibus oritur; nam vita plantarum, quæ vegetatiua dicitur, tota poſita eſt in actionibus tranſeuntibus, attrahendi, retinendi, digerendi, conuertendi, & ſimilibus, quarum nulla eſt immanens.

Felicitat. eſſe in actionib. k *Ac proinde felicitas.*] Non poſſe vitam fœlicem in actionibus tranſeuntibus præcipue & quaſi eſſentialiter conſiſtere, ex eo conſtat, quia non eſſet vera & certa poſſeſſio felicis, quod eſt contra ipſam felicitatis rationem: poſſunt enim eiuſmodi actiones impediri, cum à materia externa pendeant. Sed de his fuſe Ariſt. in 1. Ethicorum, & aliis locis, pro qua etiam relegendum eſt Enchiridium Epicteti, qui ſapienter totum hominis felicis ſtatum ponit in iis rebus, quæ in nobis ſunt, noſtræque omnino poteſtati ſubiectæ.

ὥστε l φανερὸν, ὅτι ἡ οὐσία καὶ τὸ εἶδος, ἐνέργειά τίς ἐστι: κατά τε δὴ τοῦτον τὸν λόγον φανερὸν, ὅτι πρότερον τῇ οὐσίᾳ ἐνέργεια δυνάμεως: καὶ, ὥσπερ εἴπομεν, τοῦ χρόνου ἀεὶ προλαμβάνει ἐνέργεια ἑτέρα πρὸ ἑτέρας, ἕως τῆς τοῦ ἀεὶ κινοῦντος πρώτως.

ἀλλὰ m μὴν καὶ κυριωτέρως. τὰ μὲν γὰρ ἀΐδια, πρότερα τῇ οὐσίᾳ τῶν φθαρτῶν. ἔστι δ' οὐθὲν δυνάμει ἀΐδιον: λόγος δὲ ὅδε: πᾶσα δύναμις ἅμα τῆς ἀντιφάσεώς ἐστι, τὸ μὲν γὰρ μὴ δυνατὸν ὑπάρχειν, οὐκ ἂν ὑπάρξειεν οὐθενί: τὸ δυνατὸν δὲ πᾶν ἐνδέχεται μὴ ἐνεργεῖν. τὸ ἄρα δυνατὸν εἶναι, ἐνδέχεται καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι: τὸ αὐτὸ ἄρα δυνατὸν καὶ εἶναι καὶ μὴ εἶναι: τὸ δὲ δυνατὸν μὴ εἶναι ἐνδέχεται μὴ εἶναι: τὸ δὲ ἐνδεχόμενον μὴ εἶναι, φθαρτὸν, ἢ ἁπλῶς, ἢ τοῦτο αὐτὸ, ὃ λέγεται ἐνδέχεσθαι μὴ εἶναι, ἢ κατὰ τόπον, ἢ κατὰ τὸ ποσὸν, ἢ κατὰ τὸ ποιόν: ἁπλῶς δὲ τὸ κατ' οὐσίαν. οὐθὲν ἄρα τῶν ἀφθάρτων ἁπλῶς, δυνάμει ἐστὶν ὂν ἁπλῶς: (κατά τι δὲ οὐδὲν κωλύει, οἷον, ποιὸν, ἢ πού,) ἐνεργείᾳ ἄρα πάντα.

οὐδὲ

Ita l *perſpicuum eſt, ſubſtantiam, & formam actum eſſe quendam. Ex qua ratione patet, actum ſubſtantia priorem eſſe potentia, atque etiam tempore (vt diximus) ſemper alium actum accipi priorem alio vſque ad actum illius, quod ſemper primum mouet.*

Atqui m *& præcipue. Res enim ſempiternæ ſubſtantia priores ſunt corruptioni obnoxiis: nihil autem eſt potentia ſempiternum. Ratio vero hæc eſt. Omnis potentia ſimul eſt contradictionis: quod enim eſſe non poteſt, id nulli vnquam conueniet: quicquid autem eſt poſſibile, fieri poteſt, vt non ſit: ergo id, quod poſſibile eſt, & eſſe, & non eſſe poteſt: idem igitur eſſe poteſt, & non eſſe. Quod autem poteſt non eſſe, contingit non eſſe: quod vero contingit non eſſe, corruptibile eſt, aut ſimpliciter, aut quatenus contingit non eſſe, ſiue loci ratione, ſiue quantitatis, ſiue qualitatis, ſimpliciter autem ratione ſubſtantiæ: nihil igitur eorum, quæ ſimpliciter corrumpi non poſſunt, potentia eſt ſimpliciter, eſſe autem aliqua ex parte, vt qualitatis, aut loci ratione nihil prohibet: ſunt igitur actu omnia.*

Neque

Formam ſubſtan. eſſe principiū actuū. Tex. 17. l *Ita perſpicuum eſt.*] Ex his colligit, formam ſubſtantialem eſſe actum quendam, quaſi dicat [*præcipuum*] in rebus hiſce inferioribus, de quibus hactenus loquutus fuerat: eſt enim id, per quod cætera ſunt actu, non materia modo, ſed & cætera omnia, quæ ex materia & forma conſtant, ab eiſque procedunt. Ex qua re multo clarius infert præcipuam illam concluſionem, actum eſſe ſubſtantia perfectioneque priorem potentia. Quin etiam præter illud, quod ſuperiori capite oſtenderat, actum eſſe priorem tempore potentia in diuerſis rebus, vlterius concludit, tempore quoque in diuerſis rebus ſemper alium actum alio eſſe priorem, vſque ad illum, quo aliquid ita agit, vt ab alio non patiatur. *Semper in diuerſis rebus alium actum eſſe alio priorem.* Nam etſi nihil reducitur è potentia in actum, niſi ab alio, quod ſit actu, idque non fiat niſi per aliquam eius actionem, tamen ſemper in agentibus, quorum alia antiquiora ſunt aliis, veniendum eſt ad aliquod primum, quod antiquiſſimum ſit, in quo ſit primus & antiquiſſimus eius actus, & à quo primus motus ſit ortus. Hoc autem ita eſſe perſpicuum eſt, non tantum iuxta veram Chriſtianamque Philoſophiam, ſed etiam iuxta falſam authoris ſententiam, qui mundum ab æterno poſuit: nam etſi ea vera eſſet, ipſa tamen primi motoris actio antiquiſſima foret, omnium earum actionum, quarum aliæ alias tempore anteceſſiſſent, quippe quæ ſola vere eſſet æterna, & indiuiſa in ſe manens omnes alias complecteretur.

Actū ſubſtātia eſſe priorē potētia, oſtēditur ratione ducta à reb. ſempiternis. m *Atqui & præcipue.*] Hactenus probauit ex iis, quæ cernuntur in rebus caducis, actum eſſe ſubſtantia priorem potentia. Nunc idem probat ex collatione earum cum ſempiternis; quam probationem appellat præcipuam, quia actus & perfectio præcipue reperitur in ſempiternis. *Sempiterna, q̄ talia, nunquam eſſe ſubiecta.* Probatio vero hanc vim habet: ſempiterna ſunt priora ſubſtantia, & perfectione caducis; at ſempiterna, quatenus talia, nunquam ſunt potentia, ſed ſemper actu, caduca vero aliquando ſunt potentia; igitur actus omnino eſt prior potentia, & ſubſtantia, & perfectione: quæ enim rebus perfectioribus conueniunt, perfectiora quoque ſint neceſſe eſt; quod ipſe in

Topi-

Topicis vt commune proloquium tradiderat. Aſſumptionem ex eo probat, quia omnis potentia (*intellige paſſiuam*) ſimul contradictionis, hoc eſt, ad eſſe & non eſſe; nam ſi eſſet ad non eſſe tantum, eſſet vtraque ad impoſſibile, atque ita non eſſet potentia, ſi vero ad eſſe tantum, iam id, quod per eam eſſet, nunquam eſſet potentia: cum interim hoc loco ſermo ſit de potentia, per quam aliquid aliquando poſſit eſſe potentia, ſeu in potentia, quod non ſegniter animaduertendum eſt: quare, ſi quid per eam aliquando ſit potentia, & non actu, neceſſario concedendum eſt, eam eſſe indifferentem ad eſſe & non eſſe: quod ſi ita eſt, ergo quod eam habet, fieri poteſt, vt non ſit, & (*quod ſequitur*) id, quod per eam poſſibile eſt, poteſt eſſe & non eſſe. Quare cum id, quod poſſibile eſt eſſe, contingat non eſſe (*hæc enim duo idem valent*) quod autem contingit non eſſe, corruptibile ſit, aut ſimpliciter, ſiue ratione ſubſtantiæ, aut aliqua ex parte, quod eſt ratione loci aut quantitatis, aut qualitatis: efficitur, vt nihil eorum, quæ ſempiterna ſunt, ſiue corrumpi non poſſunt, habeat potentiam paſſiuam ſimpliciter: tametſi nihil prohibeat, quominus illam habeat ratione loci, aut qualitatis. Non addit autem [*aut quantitatis*] quia in ſempiternis non datur mutatio in quantitate: quanquam quoad partes detur mutatio loci, & qualitatis etiam, cuiuſmodi eſt mutatio lunæ, cum ex priuato lumine fit illuſtrata: vt interim mittamus mutationes ratione loci & qualitatum multarum, quæ in ſubſtantiis ſeparatis concedendæ ſunt, de quibus Ariſt. non loquitur. Ex quibus perſpicua relinquitur tota aſſumptio, quæ probanda erat, tametſi Ariſt. ſolam priorē partem aperte colligit, eamq; iterum repetit: ſunt igitur actu omnia, hoc eſt, actu tantum, ea videlicet, quæ ſempiterna ſunt. *Lib. 3. text.*

οὐδὲ n τῶν ἐξ ἀνάγκης ὄντων. καί τοι o ταῦτα πρῶτα, εἰ γὰρ ταῦτα μὴ ἦν, οὐθὲν ἂν ἦν. οὐδὲ p δὴ κίνησις, εἴ τις ἐστὶν ἀΐδιος, οὐδ' εἴ τι κινούμενον ἀΐδιον οὐκ ἔστι κατὰ δύναμιν κινούμενον, ἀλλ' ἢ πόθεν ποῖ: τούτου δ' ὕλην οὐθὲν κωλύει ὑπάρχειν.

διὸ q ἀεὶ ἐνεργεῖ ὁ ἥλιος, καὶ ἄστρα, καὶ ὅλος ὁ οὐρανὸς, καὶ οὐ φοβερὸν μή ποτε στῇ, ὃ φοβοῦνται οἱ περὶ φύσεως. οὐδὲ κάμνει τοῦτο δρῶντα: οὐ γὰρ περὶ τὴν

Neque n eorum, quæ neceſſario ſunt [aliquid ſimpliciter potentia eſt.] At o hæc prima ſunt: nam ſi hæc non eſſent, nihil vtique eſſet. Quare p nec motus, ſi quis ſempiternus eſt, nec ſi quid perpetuo mouetur, potentia mouetur, niſi ex loco in locum. Huius autem Materiam eſſe nihil prohibet.

Quapropter q ſol, & aſtra, totumque cœlum ſemper in actu ſunt: nec metuendum eſt, ne aliquando moueri deſinant, quod Phyſici metuunt:

n *Neque eorum, quæ neceſſario.*] Quod de rebus ſempiternis oſtenderat, concludit etiam de neceſſariis rerum connexionibus, qualia ſunt pronuntiata omnia, quæ ita vera ſunt, vt falſa eſſe non poſſint, vt hominem eſſe animal, eſſe diſciplinæ capacem, & ſimiles: nunquam enim ſunt in potentia vera, ſed ſemper actu, qualia item erant ante mundi conſtitutionem. Qua ſententia Nominalium opinio omnino reiicitur ab Ariſt. cum exiſtimant pronuntiata neceſſaria non eſſe vera ſimpliciter, niſi quando extrema eorum exiſtunt in rerum natura, alioqui ſola potentia eſſet vera, aut ſolo conditionali ſenſu, vt ſi dicamus, ſi homo eſt, animal eſt. *Enuntiationes neceſſarias ſemper eſſe actu veras.*

o *At hæc prima ſunt.*] De vtroque genere eorum, quæ proxime commemorauerat, & rerum, inquam, ſempiternarum, & pronuntiatorum ſempiternæ veritatis hoc tradit Ariſtoteles, quod prima ſint, & à quibus cætera pendeant: nam, vt ſublatis rebus ſempiternis, ſiue incorruptibilibus, nulla eſſet corruptibilis, cum hæ ex illis pendeant, ita ſublatis pronuntiatis ſempiternæ veritatis (*hoc eſt, ſi illa eſſent falſa*) nihil omnino eſſe verum, cum veritas contingentium propoſitionum veritati neceſſarium innitatur: nam ſi verum non eſſet hominem eſſe animal; nec verum quoque eſſet hominem videre, aut ambulare, &c. *Res & pnuntiata ſempiterna eſſe prima, & ab ipſis cætera pendere.*

p *Quare nec motus.*] Quod oſtenderat in rebus ſempiternis, rerumque omnium neceſſariis connexionibus, concludit etiam in motu ſempiterno, ſi quis dandus ſit; quem tamen eſſe concedendum ipſe lib. 12. & aliis locis affirmat. Concluſio vero eſt, nec motum ſempiternum potentia vnquam eſſe: nec corpus, quod eo mouetur, in potentia eſſe, vt moueatur; eſſe tamen in potentia, vt eius partes moueantur ex loco vno in alium, veluti vt ſol moueatur ex Oriente in Occidentem: nam cum motus ſit actus entis in potentia ad vlteriorem aut perfectiorem actum, ſiue terminum, erit quidem mobile, quod perpetuo motu cietur (*qui neceſſario circularis eſt*) in potentia ad aliquem actum ſiue terminum ratione partium: at in potentia ad aliquem motum aut terminum ratione totius nunquam erit. Quia vero motus, qualiſcunque ſit, indiget ſubiecto, colligit vlterius nihil prohibere, quominus huius, id eſt, mobilis (*neque enim ait τούτης, vt intelligi poſſit huius motus*) ſit materia. Non tamen id omnino affirmat, vel quia dubitat, num corpora incorruptibilia habeant materiam, vel potius quia credit ea non habere materiam eiuſdem ſpeciei cum materia corruptibilium, vt quæ non habeant potentiam contradictionis ſimpliciter, licet habeant ratione loci, aut qualitatis. *C. 8. text. 45. Motum ſempitern. nunq̃ eſſe potentia, Ariſt. Mobile eſſe in potent. ad illū ſolum ratione partium. Videri tribui cœlo materiā ſed alterius ſpeciei.*

 q Qua-

τὴν δύναμιν τῆς ἀντιφάσεως αὐτοῖς, οἷον τοῖς φθαρτοῖς, ἡ κίνησις, ὥστε ἐπίπονον εἶναι τὴν συνέχειαν τῆς κινήσεως. ἡ γὰρ οὐσία, καὶ ὕλη δύναμις οὖσα, οὐκ ἐνέργεια, αἰτία τούτου. μιμεῖται r δὲ τὰ ἄφθαρτα καὶ τὰ ἐν μεταβολῇ ὄντα, οἷον γῆ καὶ πῦρ: καὶ γὰρ ταῦτα ἀεὶ ἐνεργεῖ: καθ' αὑτὰ γὰρ, καὶ ἐν αὑτοῖς ἔχει τὴν κίνησιν.

αἱ δὲ ſ ἄλλαι δυνάμεις, ἐξ ὧν διώρισται, πᾶσαι τῆς ἀντιφάσεώς εἰσι. τὸ γὰρ δυνάμενον ὡδὶ κινεῖν, δύναται καὶ μὴ ὡδὶ, ὅσα γε κατὰ λόγον: αἱ δὲ ἄλογοι τῷ παρεῖναι καὶ μὴ, τῆς ἀντιφάσεως ἔσονται αἱ αὐταί.

εἰ τ.

tuunt, nec cum hoc faciunt, defatigantur. Neque enim eorum motus, quemadmodum eorum, quæ caduca ſunt, in potentia contradictionis verſatur, vt laborioſa eis ſit motus continuatio. Huius enim rei cauſa eſt ſubſtantia, & materia ea, quæ potentia quadam exiſtens actu non eſt. Imitantur r autem res eas, quæ non interierunt ea, quæ in tranſmutatione verſantur, vt terra, & ignis? Et enim hæ ſemper in actu ſunt, cum per ſe, & in ſe ipſis motum habeant.

Aliæ ſ vero potentiæ, de quibus actum eſt, in cõtradictione verſantur omnes: quicquid enim mouere hoc modo poteſt, poteſt etiam non hoc modo, ſi ratione moueat: quæ vero rationis expertes ſunt, eo quod aliquid adſit, & non adſit, in contradictione & ipſæ verſabuntur.

Qua-

q *Quapropter ſol.*] Quoniam exiſtimat, corpora, quæ ſemper actu mouentur, non habere potentiam contradictionis, vt moueantur, & non moueantur, credens nimirum ea neceſſario moueri ab intelligentia coniuncta, conſequenter colligit nihil metuendum eſſe, ne aliquando à motu ceſſent, vt quidam veteres Phyſici putauerunt, ex quibus fuit Empedocles, qui mundum aliquando lite dominante diſſoluendum eſſe credidit. Quod ſi quis dicat, defatiganda aliquando eſſe ea corpora, id refellit Ariſt. illa ipſa ratione, quia non habent potentiam contradictionis ad motum; hæc enim non reperitur, niſi in rebus, quæ ſunt corruptioni obnoxiæ, quarum materia cum potentia ſit ad diuerſas formas, aliquando actu non eſt per eandem, quam habebat; ſic enim intelligenda ſunt verba illa, [*& materia ea, quæ potentia quadam exiſtens actu non eſt:*] ex materia enim huiuſmodi prouenit contrarietas motuum; ex contrarietate autem motuum defatigatio in iis, quæ fatigationis ſunt capacia. Ariſt. tamen neque in aſſerenda neceſſitate motus cœleſtis, neque in neganda potentia contradictionis ad motum in cœleſtibus, recte ſenſit, vt patet ex iis, quæ diximus ad cap. 4. lib. 5. Hoc tantum hac in re conſtat, eam eſſe cœleſtium corporum naturam, vt poſſent perpetuo ſine vlla defatigatione moueri, quod neque corruptioni obnoxia ſint, neque vllam re vera habeant propenſionem ad certum motum, vt ei vllus alius repugnet, quod eo loco fuſius oſtendimus: tametſi maxime idonea ſunt & apta, vt eo, quo mouentur, moueantur.

Malè negat Ariſt. in cœlo potent. cõtradictionis ad motum. q. 2. ſect. 6. & 7.

Elementa & corpora cœleſtia ſemp. eſſe in actu mouendi alia. Tex. 18.

r *Imitatur autem res eas.*] Confert elementa cum cœleſtibus corporibus in eo, quod ſemper ſunt in actu mouendi alia, ſemper enim alia in alia agunt, tranſmutando ſeſe inuicem per ſuas partes extremas; quo pacto intelligendum eſt illud, [quæ in tranſmutatione verſantur] quod tamen non faciunt cœleſtia corpora, cum nec viciſſim in ſe agant, nec ita agant in corpora corruptibilia, vt ea in ſe conuertant, ſed ita, vt ſuperiora omnia moueant inferiora, & ad tranſmutationem corruptibilium concurrant. Quo loco verba illa [*cum per ſe & in ſe ipſis motum habeant*] idem valent, ac ſi dicitur, cum naturalia & interna principia ſeſe inuicem mouendi habeant.

Hactenus ergo elementa imitantur cœleſtia corpora, quod quemadmodum hæc ſemper incorrupta, & immota loco, perpetuo ſunt in actu mouendi inferiora, tum incorruptibilia, tum corruptibilia, ſiue locali motu, ſiue alteratiuo: neque ad mouendum potentiam contradictionis habent, vt poſſint etiam non mouere: ſic elementa incorrupta ſecundum ſe tota, & in ſuis quæque locis exiſtentia, perpetuo ſe inuicem mouent motu alteratiuo, qua parte ſeſe contingunt, neque ad eum motum potentiam habent contradictionis, vt ab eo ceſſare poſſit, cum perpetuo ſint inter ſe coniuncta.

Cur omnes rerum corruptibiliũ dici poſſint contradict.

ſ *Aliæ vero potentiæ.*] Confert cæteras potentias rerum corruptibilium (de quarum potentia & actu ſuperioribus egerat) cum potentiis incorruptibilium, atque omnes alias eſſe potentias contradictionis. Nam rationales, cum liberæ modo aliquo ſint, quatenus quidem ſunt liberæ, non dubium eſt, quin agere hoc modo & non hoc modo poſſint: quæ vero ſunt rationis expertes, ea ratione contradictionis eſſe conſtat, quod præſentiam & abſentiam materiæ, in quam agere, aut agentium, à quibus pati poſſunt, & agere poſſunt, & non agere, & pati & non pati; præſertim cum ſæpe accidat, vt agentia & patientia huius generis non ſint debita propinquitate coniuncta, quod tamen in elementis immediate cohærentibus accidere non poteſt. Atque hæc, quæ de potentiis rationis expertibus, ſeu naturalibus, hoc loco Ariſt. nihil repugnant

iis, quæ

iis, quæ ſupra dicta ſunt de eiſdem potentiis: etſi enim omnes ſunt determinatæ ad vnum; actiuæ quidem, ad agendum tantum iuxta proprias earum naturas; paſſiuæ autem, ad patiendum ſolum, recipiendumque id, ad quod naturalem propenſionem habent, id quidem ſpectatis earum naturis intelligitur, quod vero hic dicuntur eſſe contradictionis, non ad earum naturas, ſed ad defectum materiæ inquam agant, aut agentium, à quibus patiantur, referendum eſt; poſſunt enim eis ſæpe deeſſe, vt nihil mirum ſit, ſi, ſublatis etiam impedimentis omnibus propter ſolam abſentiam patientium aut agentium non agant nec patiantur,

Imo & omnes rerum naturalium in corruptib.

Illud etiam animaduertendum hoc pacto omnes potentias rerum omnium naturalium, ſiue corruptibilium, ſiue corruptionis expertium, dici poſſe potentias contradictionis, ſi in verbo, [*poſſe*] potentia Dei abſoluta intelligatur, qua fieri poteſt, vt omnibus potentiis actiuis ſubtrahatur materia, in quam agant, & omnibus paſſiuis agentia, à quibus patiantur.

εἰ t ἄρα τινές εἰσι φύσεις τοιαῦται, ἢ οὐσίαι, οἵας λέγουσιν οἱ ἐν τοῖς λόγοις τὰς ἰδέας, πολὺ μᾶλλον ἐπιστῆμον ἄν τι εἴη, ἢ αὐτὴ ἐπιστήμη, καὶ κινούμενον, ἢ κίνησις: ταῦτα γὰρ ἐνέργειαι μᾶλλον, ἐκεῖναι δὲ δυνάμεις τούτων. ὅτι μὲν οὖν πρότερον ἡ ἐνέργεια, καὶ δυνάμεως, καὶ u. πάσης ἀρχῆς μεταβλητικῆς, φανερόν.

Quare t ſi naturæ quædam tales, aut ſubſtantiæ ſunt, quales ij, qui in diſputationibus verſati ſunt, ideas eſſe dicunt: multo magis res, quæ ſcit aliquid erit, quam ſcientia ipſa; & quæ mouetur, quã ipſe motus: ſiquidem hæ magis ſunt actus, illæ vero harũ potentiæ. Actum u *igitur priorem eſſe & potentia, & omni mutandi principio, perſpicuum eſt.*

Impugnãtur Platonis ideæ.

t *Quare ſi naturæ.*] Occaſionem ex dictis arripit impugnandi ideas Platonis, cum enim oſtendiſſet, corpora cœleſtia & (*quod inde ſequi exiſtimat*) ſubſtantias ſeparatas ſemper eſſe in actu, has quidem mouendi (*neq; enim alias eſſe credit niſi quæ moueant cœlos*) illa vero ſuſcipiendi motum, agendique in inferiora res autem corruptioni obnoxias (*exceptis elementis, quæ perpetuo in ſe mutuo agunt*) aliquando eſſe in actu agendi aut patiendi, aliquando in potentia, docet nunc ex ſententia idearum oppoſitum ſequi. Nam ideæ, quæ à Platone ſempiternæ ponuntur, nec agunt nec patiuntur, ſed, ſi ſunt in rerum natura, in potentia ſunt, vt hæc noſtratia, quæ gignuntur & intereunt, per eas actu agant & patiantur; veluti ſcientia ipſa (*quo addito pronomine ille diſtinguebat ſeparatas ſpecies*) vt per eam ſinguli homines ſciant, & Motus ipſe, vt per eum moueantur. At hæc abſurda omnino ſunt, nec congruunt cum dignitate, qua diſtinguendæ ſunt res perpetuæ à caducis.

u *Et omni mutandi principio.*] Quaſi dicat, non paſſiuo tantum, ſed (*quod maius quoddam eſſe videtur*) actiuo etiam.

ΚΕΦ. ι.

Ὅτι a δὲ καὶ βελτίων καὶ σπουδαιοτέρα τῆς σπουδαίας δυνάμεως ἡ ἐνέργεια, ἐκ τῶνδε δῆλον: ὅσα b γὰρ κατὰ τὸ δύνασθαι λέγεται, ταὐτόν ἐστι δυνατὸν τἀναντία: οἷον, τὸ δύνασθαι, λεγόμενον ὑγιαίνειν, ταὐτόν ἐστι, καὶ τὸ νοσεῖν, καὶ ἅμα.

CAPVT X.

Qvod a autem actus ſit melior, & ſtudioſior ſtudioſa potentia, ex his patebit; in b *ijs enim, quæ ex potentia dicuntur, idem contraria poteſt; Hunc in modum id, quod ſanum eſſe poſſe dicitur, idem eſt, atque id quod ægrotare poteſt, idque ſimul: eadem enim eſt potentia bene haben-*

CAPITIS DECIMI EXPLANATIO.

Duæ concluſiones in bonis actuum eſſe potentia meliorem in malis deteriorem.

Qvod a autem actus.] Contulit à principio capitis ſeptimi actum cum potentia in ratione prioris & poſterioris; nunc eundem cum ea confert in ratione boni & mali; quod hoc vno capite breuiter exequitur his duabus concluſionibus, in bonis quidem meliorem eſſe actum potentia contra vero in malis actum eſſe potentia deteriorem. Id quod exemplis ſatis patet: melius enim eſt actu eſſe ſapientem, aut prudentem, aut iuſtum, aut ſanum, quam eſſe poſſe: contra vero deterius eſt actu eſſe furem aut homicidam, aut ægrotum, quam poſſe eſſe talem. Non loquitur autem Ariſt. hoc loco de bono tranſcendente, vt vocant, cum ei malum non opponatur omnia enim hoc bonitatis genere ſunt bona; nec de eo tantum bono quod in virtute cernitur, cum exempla ab eo propoſita ex aliis quoq; bonis aſſumantur: ſed de omni ac ſolo bono quod ſtudio, ſeu affectu & induſtria dignum cenſetur, quod quidem in honeſtum vtile, & iucundum diuidi ſolet: id quod ille ſignificat, cum verbo, [*melior*] quaſi explicationis cauſa adiungit verbum [*ſtudioſior*] neq; enim præciſe in eo ſenſu accipiendum eſt hoc vocabulum, quo ſola ſignificatione à virtute deduci ſolet (*nam neq; apud latinos, neq; apud græcos vllum eſt proprium à virtute denominatiuum*) ſed, vt ipſum ſonat, ab eo effectu, quo id, quod bonum eſt, ſtudio dignum creditur: ſic dicimus non ſolum virtutes meliores eſſe ea propenſione, quam ad illas habemus, quia honeſtiores ſunt: ſed etiam ſanitatem idonea conſtitutione corporis ad illam accipiendam, quia *Text. 19.*

vtilior eſt melioremque amici conſuetudinem, quam facultatem, qua quis illius amicitiam ſibi conciliare poteſt, eſt enim iucundior, quod contra in malis accidit, vt eſt luce clarius.

Probatur prior.

b *In ijs enim quæ.*] Probat priorem concluſionem ex eo quod vna, & eadem potentia eſt contrariorum, vt bene habendi & laborandi morbo: quod autem potentia eſt vtrumque contrarium, vt ſanum & ægrum, modo quodam eſt vtrumque, & alio modo neutrum; vtrumque quidem ſecundum quid, & quodam modo inchoatiue; neutrum autem ſimpliciter, ſiue actu. Cum igitur potentiæ ad contraria ſimul ſint (*ſunt enim vna & eadem*) ipſa vero contraria ſimul eſſe nequeant, & ſemper alterum eorum ſit bonum expetendumve, alterum malum ſiue non expetendum (*neq; enim contraria ſimul expeti poſſunt, cum ſibi mutuo repugnent*) efficitur, vt ſi id quod actu ineſt ſit bonum, non dubium ſit, quin ſit melius quam potentia; nam potentia non eſt bona eo bonitatis genere, niſi ſecundum quid ſiue quodam modo inchoatiue, actus autem ſimpliciter & abſolute. Atque hoc eodem modo Ariſt. propoſita poſteriori concluſione innuit eam probari poſſe. Nam vt potentia non eſt bona ſimpliciter in hac bonitatis ſignificatione, ita neque eſt mala ſimpliciter ea mali vſurpatione, quæ dictæ bonitati opponitur. Cum igitur ipſe actus malus ſimpliciter ſit malus & fugiendus, neceſſario efficitur illum eſſe deteriorem potentia. Porro cum habitus boni & mali ex bonis & malis actibus naturaliter gignantur, ſintque etiam ipſi actus quidam, qui potentiis diu inhærent, redderent quidem illi eos, quibus inhæſerint, bonos aut malos, niſi iam animus ab iis auerſus ſit; ſed tamen actus, præcipue vero qui ab eis orti fuerint, maiorem bonitatem aut malitiam habebunt, quod iis mereri & demereri poſſimus, non ipſis habitibus.

Probatur poſterior.

Etiam habitus eſſe quoſdam actus.

ἅμα· ἡ αὐτὴ γὰρ δύναμις τοῦ ὑγιαίνειν, καὶ κάμνειν καὶ ἠρεμεῖν καὶ κινεῖσθαι, καὶ οἰκοδομεῖν καὶ καταβάλλειν, καὶ οἰκοδομεῖσθαι καὶ καταπίπτειν. τὸ μὲν οὖν δύνασθαι τἀναντία ἅμα ὑπάρχει, τὰ δ' ἐναντία ἅμα ἀδύνατον ὑπάρχειν, οἷον, ὑγιαίνειν καὶ κάμνειν. ὥστ' ἀνάγκη τούτων θάτερον εἶναι τἀγαθόν: τὸ δὲ δύνασθαι, ὁμοίως ἀμφότερον, ἢ οὐδέτερον, ἡ ἄρα ἐνέργεια, βέλτιον.

ἀνάγκη δὲ καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν τὸ τέλος καὶ τὴν ἐνέργειαν εἶναι χεῖρον τῆς δυνάμεως: τὸ γὰρ δυνάμενον, ταὐτὸ ἄμφω τἀναντία. δῆλον c ἄρα ὅτι οὐκ ἔστι τὸ κακὸν παρὰ τὰ πράγματα: ὕστερον γὰρ τῇ φύσει τὸ κακὸν τῆς δυνάμεως. οὐκ d ἄρα οὐδ' ἐν τοῖς ἐξ ἀρχῆς, καὶ τοῖς ἀϊδίοις, οὐθέν ἐστιν οὔτε κακόν, οὔτε ἁμάρτημα, οὔτε διεφθαρμένον: καὶ γὰρ ἡ διαφθορὰ τῶν κακῶν ἐστιν.

habendi & ægrotandi, quieſcendi, & motum ſubeundi, ædificandi & deſtruendi, tum qua domus extrui, & qua corruere poteſt. Poſſe igitur contraria ſimul ineſt; ipſa vero contraria ſimul ineſſe impoſſibile eſt, veluti ſanum eſſe & ægrotare. Quocirca horum alterum ſit bonum neceſſe eſt: poſſe autem ſimiliter vtrumque eſt, aut neutrum: actus ergo eſt melior.

In malis autem neceſſe eſt finem, & actum potentia eſſe deteriorem. Quod enim poteſt, idem ſimul contraria poteſt. Patet c igitur malum non eſſe præter res ipſas: eſt enim malum natura poſterius potentia: quare d neq; in iis, quæ à principio ſunt, ſempiternisque malum eſt vllum aut peccatum, quicquamve corruptum. Eſt enim malum quoddam corruptio.

Non dari mali ideam.

c *Patet igitur malum.*] Colligit ex dictis malum non eſſe quicquam à rebus noſtratibus ſeiunctum & ſeparatum, quaſi quandam malorum noſtrorum ideam. Nam ideæ ſi tales ſunt, quales à Platone ponuntur, priores eſſe debent iis rebus, quæ apud nos ſunt, in quibus ſolis eius ſententia eſt potentia ad malum & bonum; cum igitur ex dictis pateat, malum ſimpliciter eſſe natura poſterius potentia, cum conſiſtat in defectu aliquo eius actus, quo ipſa perficitur, conſtat fieri non poſſe, vt ſit ſeparatum quaſi ſpecies quædam, quæ de omnibus malis dicatur, quanquam vero Plateo ideas malorum non ponebat, tamen Ariſt. hanc concluſionem fortaſſe quaſi in eius gratiam ex dictis collegit, vt oſtenderet eodem modo probari poſſe non dari bona ſeparata quaſi ideas honeſtorum, vtilium, & iucundorum; quod etiam hæc bona, etſi perfectionis ordine priora ſunt natura iis potentiis, quarum ſunt actus, ſunt tamen ordine generationis natura poſteriores, cum interim ideæ ponantur priores ordine naturæ non perfectionis tantum, ſed etiam generationis.

In rebus corruptibilibus non dari quidquam mali.

d *Quare neq; in ijs.*] Pro eiſdem accipit ea, quæ à principio, & quæ ſempiterna ſunt, quod putat vndecunque initium ſumatur, ſemper res eas, de quibus loquitur extitiſſe. Ait ergo ex dictis in iis, quæ re vera non ſunt corruptioni obnoxia; non dari quicquam mali corruptioniſq;, quæ malum quoddam eſt ac fugiendum. Ratio vero eſt, quia in ſempiternis non datur potentia contradictionis ad eſſe (*cum non poſſint non eſſe*) neque item ad alia contraria, quorum aliquod rationem mali habeat. Nam loca contraria Orientis & Occidentis, quæ ſubeunt aſtra, nihil defectus coniunctum habent, neq; vero proprie ſunt contraria, minus etiam quam motus ex vtraq; parte, qui etiam in libro de cœlo contrarii non eſſe probantur; lux vero & priuatio lucis, quæ in luna

Lib. 1. c. 4. text. 24.

ſuna & quibuſdam planetis interdum cernitur, non ſunt ita oppoſita, vt alterum mali rationem habeat, quemadmodum neque aſpectus aſtrorum, qui noxii aliquando dicuntur, cum ſimpliciter ſint vtiles mundi huius inferioris gubernationi, etſi quibuſdam ſint infeſti; quanquam quod malum in rebus perpetuis nullum inueniri ait, non reſpectu noſtri, ſed in ipſis intelligendum eſſe vult. Quod vero attinet ad contrarios effectus ſubſtantiarum immaterialium, vt amoris & odii, & aliorum conſequentium, non putauit Ariſtoteles eos eſſe concedendos, vt libro 12. patebit.

ΚΕΦ. ια.

Εὑρίσκεται a δὲ καὶ τὰ διαγράμματα ἐνεργείᾳ: διαιροῦντες γὰρ εὑρίσκουσιν. εἰ δ' ἦν διῃρημένα, φανερὰ ἂν ἦν: νῦν δ' ἐνυπάρχει δυνάμει. διὰ b τί δύο ὀρθαὶ τὸ τρίγωνον; ὅτι αἱ περὶ μίαν στιγμὴν γωνίαι ἴσαι δύο ὀρθαῖς. εἰ οὖν ἀνῆκτο ἡ περὶ τὴν πλευράν, ἰδόντι ἂν ἦν εὐθὺς δῆλον. διὰ c τί ἐν ἡμικυκλίῳ ὀρθὴ καθόλου, διότι ἐὰν ἴσαι αἱ τρεῖς, ἥ τε βάσις δύο, καὶ ἡ ἐκ μέσου ἐπισταθεῖσα ὀρθή, ἰδόντι δῆλον τῷ ἐκεῖνο εἰδότι.

ἐπεὶ

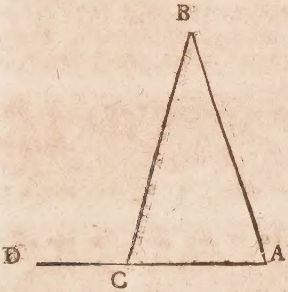
CAPVT XI.

INueniuntur a *autem & Geometricæ deſignationes actu: diuidentes enim inueniunt. Quod ſi eſſent diuiſa, manifeſtæ vtique eſſent; nunc autem potentia ſunt. Cur* b *triangulus ſint duo recti? Quia anguli, qui ſunt circa vnum punctum duobus rectis æquales ſunt. Si igitur is, qui ad latus eſt conficiatur ſtatim id videnti palam fiet. Cur* c *vniuerſe angulus, qui eſt in ſemicirculo, eſt reiectus? Quia ſi tres ſint æquales, baſis nimirum, quæ duo eſt, & recta, quæ è medio ſurgit, cernenti vtique, qui id ſciuit perſpicuum erit.*

Quære

CAPITIS VNDECIMI EXPLANATIO.

INueniuntur a autem.] Cum ſequenti capite ſit collaturus actum cum potentia in ratione veri & falſi, docet hoc capite quaſi præambulo, quod quidem attinet ad intelligentiam, priorem eſſe potentia, hinc enim oſtendet verum & falſum præcipue in actu conſiſtere. Neque obiicias iam hoc ſuperius explicatum fuiſſe, cum dictum eſt actum ratione eſſe priorem potentia; Eo enim loco ratio pro definitione ſumpta eſt, non pro quouis conceptu & intelligentia, quo pacto hic notitia mentis accipi debet. Ait ergo in rebus Mathematicis (ex quibus ad res a ias iudicium ſumendum eſſe vult) actum intelligentia præcedere potentiam: deſignationes enim ſiue deſcriptiones Geometricæ, quibus Geometrica Theoremata demonſtrantur non ſunt actu in rebus ipſis nempe in quantitatibus continuis, ſed potentia duntaxat, cum continua non ſint actu diuiſa, nec diuidantur actu, niſi vel reali diuiſione, vel deſignatione, vt diximus libro quinto, quæ deſignatio fit aut mente ſola, aut radio, aliove huius generis inſtrumento: cum igitur deſignationes huiuſmodi non ſint actu, ſed potentia, antequam intellectus eas inueniat ac fabricet, inde prouenit, vt non intelligantur, niſi cum intellectus ope è potentia ad actum perducuntur; ſi enim iam eſſent actu in quantitatibus (ſeu vt Ariſtoteles ait, ſi eſſent diuiſæ, hoc eſt, diuiſione fabricatæ) ſimul atque cernerentur, nemo eſſet, qui ante demonſtrationes Geometricas de Geometricis Theorematis dubitaret; Nunc autem tunc demum percipiuntur, cum actu fiunt deſignationes quia quæ potentia erant non intelliguntur, niſi cum ad actum perueniunt. *Actum eſſe intelligentia priorem.*

b *Cur triangulus.*] Duobus exemplis rem oſtendit. Alterum eſt; Si quis quærat num triangulus verbi gratia A. C. B. habeat ſuos omnes angulos duobus rectis æquales, neque adhibuerit vllam deſcriptionem, qua id ita eſſe oſtendatur ſane qui id audierit, de re propoſita dubitabit: quod ſi linea A.C. prætendatur vſque ad D. vt faciat angulum externum cum latere B. C. iam res manifeſta erit, ſi modo audiens teneat principium illud & quaſi fundamentum præcipuum, Angulos, qui circa vnum punctum ex recta ſuper rectam quomodocunque incidente ex eadem parte fiunt, rectos eſſe, aut æquales duobus rectis; neque ignoret illud quod ſupponi ſolet, Angulum externum cuiuſcunque trianguli eſſe æqualem duobus oppoſitis internis ſiue remotis, ſic enim; cum pateat angulos, qui ſunt circa C. eſſe æquales duobus rectis, & angulos C.A.B. & A.C.B. eſſe æquales angulo B.C.D. perſpicuum erit cernenti deſignationem, tres angulos A.B.C. qui initio ponebantur, eſſe duobus rectis æquales. *Exemplum.* *Euclid. lib. 1. Theor. 6. propoſit. 13.* *Theor. 22. propoſit. 32.*

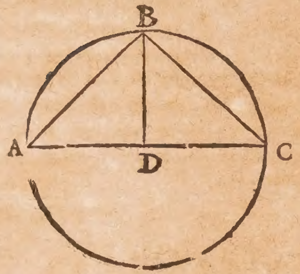
c *Cur*

Aliud exemplum.

e *Cur vniuerſa.*] Alterum exemplum eſt; ſi quis quærat, num vniuerſe angulus in medio arcu cuiuslibet ſemicirculi deſcriptus, cui pro baſi ipſa dimetiens ſubtendatur, ſit rectus; ſi nihil quidem aliud videat is, qui reſponſurus eſt, niſi verbi cauſa triangulum A. B. C. forſitan de propoſita re dubitabit, quod ſi dimetiens A. C. diuidatur in centro D. & ſuper aliud erecta fuerit linea D. B iam manifeſtum fiet angulum A.B.C. rectum eſſe, & quemcunque alium eodem modo fabricatum; videbit enim is, qui reſponſurus eſt lineas A.D. & B.C. & D.B. eſſe æquales; per Theorema illud, cuiuſque trianguli æqui cruris angulos, qui ſunt ad baſim, æquales eſſe intelliget angulum A. æqualem eſſe angulo A.B.D. & ſimiliter angulum C angulo C.B.D. Quare cum angulus A.B.D. ſit externus triangulo D. B. C. & ſimiliter angulus C.D.B. ſit externus triangulo A. D. B. erunt hi duo anguli, qui ſunt circa D. æquales quatuor angulis oppoſitis, & dupli totalis anguli B. At hi duo, qui ſunt circa D. ſunt recti, vel æquales duobus rectis, cum fiant ex recta incidente in rectam; ergo totalis angulus B. eſt rectus.

Theorem 1. propoſit. 5.

ὥστε d φανερὸν, ὅτι τὰ δυνάμει ὄντα, εἰς ἐνέργειαν ἀναγόμενα εὑρίσκεται. αἴτιον δ᾽, ὅτι νόησις ἡ ἐνέργεια. ὥστ᾽ ἐξ e ἐνεργείας ἡ δύναμις: καὶ διὰ τοῦτο ποιοῦντες γιγνώσκουσιν: ὕστερον γὰρ γενέσει ἡ ἐνέργεια ἡ κατ᾽ ἀριθμόν.

Quare d *non dubium eſt quin ea, quæ poteſtate ſunt, ad actum reuocata inueniantur. Cuius rei cauſa eſt, quia mentis notitia eſt actus. Itaque* e *ex actu potentia elicitur, eamque ob rem facientes cognoſcunt. Actus enim in eadem re numero poſterior generatione eſt.*

Inueniri eſſe quoddam cognoſci.

d *Quare non dubium eſt.*] Infert concluſionem, quam in hoc capite ſe oſtenſurum propoſuit, actum videlicet priorem eſſe intelligentia, quam potentia. Nam cum inueniri ſit quoddam cognoſci; Mathematicæ autem deſignationes, quæ potentia erant, tum demum inueniantur, cum reducantur ad actum per intellectum deſignantem, efficitur, vt etiam tum demum cognoſcantur. Huius autem rei cauſam efficientem eſſe ait ipſum intellectum per actualem notitiam, qua deſignationem conficit; reducit enim eo modo ad actum ea quæ erant potentia in quantitatibus continuis, dans illis quoddam eſſe obiectiuum, quod non eſt re ipſa in quantitatibus, ſed in ſola mentis cognitione. Neq; enim attendendum eſt ad ipſas materiales figuras, quæ radio aut atramento fiunt, quæ etſi male deſcribantur à Mathematicis, nihil tamen mendacii in eis deſcribendis committitur, vt ipſe alibi ait, eo quod mens non tam attendat ad ea, quæ illi exterius efficiunt, quam ad id, quod interius moliuntur. Itaq; intellectus ſimul efficit deſignationes, quæ potentia erant, illiſque dat actualem exiſtentiam obiectiuam, & eas cognoſcit. Vnde patet tum demum res, quæ potentia ſunt, poſſe cognoſci cum ad actum reducuntur; tametſi vbi res habeant eſſe actuale ſine operatione intellectus prius illæ ſint actu vel tempore vel natura, quam à nobis intelligantur; at vbi non habent eſſe niſi per operationem intellectus, tum primum ſint actu, cum à nobis intelliguntur, aut quoquo modo concipiuntur.

2. Phyſ. c. 2. text. 28.

Res, quæ ſunt potentia, cognoſci, cum reducantur ad actum.

Cap. 13. q. 6.

Quando indiuiſibilia ſint actu in continuo.

Hinc patet Ariſtotelis ſententiam eſſe, indiuiſibilia non eſſe actu in mediis magnitudinibus, vt diximus libro 5. ſed tum primum reduci ad actum, cum reali diuiſione aut mentis deſignatione ad actum perducantur, aut ipſæ magnitudines indiuiſibiliter eſſe contingunt, vt ſi perfectus globus aut radius contingat perfecte planum; quod naturaliter vix vnquam autem vix quidem accidit.

Potentiam per actum inueniri.

Cap. 4. text. 33.

e *Itaque ex actu.*] Notandum eſt hoc pronuntiatum [*potentiam ex actu elici, ſiue per actum inueniri*] vt enim potentiæ per actus diſtinguuntur (quod habes ſecundo libro de Anima) ita per illos inueniantur cognoſcanturque neceſſe eſt. Hinc ſit, vt facientes rem quamque (vt ait Ariſtoteles) eam cognoſcant in ipſa poſtquam eam ad actum perducunt, tametſi prius eam in ſe ipſis obiectiue moliantur, ſi illam ex arte faciunt; quo pacto primus architectus tum primum domum cognoſcit in ipſa, cum primum eam abſoluit, in ſe ipſo autem cum primum illam apud ſe excogitauit. Vtroq; tamen modo certum eſt in eadem re numero actum eſſe poſteriorē

potentia

potentia ordine temporis generationiſque, iuxta illud quod cap. 7. dictum eſt; quia prius tempore domus effici potuit, ſiue in mente, ſiue in re; quam ab architecto vtrouis modo confecta ſit.

ΚΕΦ. ιβ.

Ἐπεὶ a δὲ τὸ ὂν λέγεται, καὶ τὸ μὴ ὄν, τὸ μὲν κατὰ τὰ σχήματα τῶν κατηγοριῶν, τὸ δὲ κατὰ δύναμιν ἢ ἐνέργειαν τούτων, ἢ τἀναντία, τὸ δὲ κυριώτατον ὂν, ἀληθὲς ἢ ψεῦδος: τοῦτο b δ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἐστὶ τὸ συγκεῖσθαι, ἢ διαιρεῖσθαι. ὥστε ἀληθεύει μὲν ὁ τὸ διῃρημένον οἰόμενος διαιρεῖσθαι, καὶ τὸ συγκείμενον συγκεῖσθαι: ἔψευσται δὲ ὁ ἐναντίως ἔχων, ἢ τὰ πράγματα ποτ' ἐστὶν, ἢ οὐκ ἔστιν: ὥστε τὸ ἀληθὲς λεγόμενον, ἢ ψεῦδος. τοῦτο γὰρ σκεπτέον τί λέγομεν: οὐ γὰρ διὰ τὸ ἡμᾶς οἴεσθαι ἀληθῶς σε λευκὸν εἶναι, εἰσὶ λευκός: ἀλλὰ διὰ τὸ σε λευκὸν εἶναι, ἡμεῖς οἱ φάντες τοῦτο ἀληθεύομεν.

εἰ

CAPVT XII.

Qvoniam a vero ens, itemq; non ens partim dicitur per figuras prædicamentorum; partim per potentiam, & actum iſtorum, aut per contraria; id certe, quod maxime proprie ens eſt, verum eſt, aut falſum: Hoc b autem in rebus eſt componi, aut diuidi. Itaq; verum dicit, qui id, quod diuiſum eſt, diuiſum eſſe exiſtimat, & quod compoſitum componi: falſum autem, quod contrario modo ſe habet, atq; res, quando eſt, aut non eſt; quod verum dicitur, aut falſum. Hoc enim conſiderandum eſt, dicamus. Neq; enim quia nos putamus te vere album eſſe, tu albus es; ſed quia tu albus es, nos qui hoc dicimus, verum dicimus.

Si

CAPITIS DVODECIMI EXPLANATIO.

Qvoniam a vero ens.] Extremo hoc capite confert potentiam cum actu ſiue ens potentia cum ente actu in ratione veri & falſi, docetque vtrumque in ente actu ſpectari. Ait igitur, cum ens & non ens, vt dictum eſt cap. 7. lib. 5. vno modo dicantur ſeu diuidantur per varia prædicamenta (tametſi non eadem ratione, cum entia directo, non entia reductiue ad illa ſpectent;) alio vero modo per potentiam & actum iſtorum hoc eſt, entis & non entis; & per contraria ſiue oppoſita actus & potentiæ (ſiquidem ad actum & potentiam reducuntur eorum negationes) illud in hac controuerſia concludendum eſſe id, quod maxime proprie ens eſt, (quod quidem eſt ens actu) verum eſſe aut falſum, hoc eſt, in hoc ſolo entium genere repetiri verum & falſum. *In ſolis entibus actu verum & falſum reperiri.* Intellige autem nomine entis actu non ſolum id, quod in actu exiſtit in rerum natura, ſed etiam id, quod actu & non potentia ſola eſt hoc vel illud ens, aut tale vel tale, etiamſi actu non exiſtat, *Quid hic dicatur ens actu.* in vtroque enim genere entium actu datur veritas & falſitas, ſi quis nimirum ea inter ſe componat, diuidat; eſſe enim verum ex parte rerum ipſarum in earum compoſitione aut diuiſione conſiſtit, vt author ſtatim ſubiicit, mox explicaturus quo pacto id accidat. Loquitur autem in hac 1. cap. parte de ſola veritate complexa, quæ in affirmatione & negatione cernitur, tum quia notior eſt & vſurpatior, tum quia ei ſoli opponitur falſitas; nam veritas ſimplex, de qua paulo inferius differet, multis incognita eſt, paucis etiam ſatis cognita, neque oppoſita habet falſitatem. *De veritate complexa eſt ſermo. Text. 21.* Itaque in ſolis entibus realibus, quæ actu exiſtunt in rerum natura, aut actu ſunt hæc vel illa taliave aut talia, & non potentia duntaxat, merito agnoſcit Ariſtot. veritatem & falſitatem, quod hæc ſola per ſe ſufficiant ad vtramque ſimpliciter & abſolute fundandam. Nam de entibus realibus, quæ potentia ſunt hæc vel illa aut talia vel talia (vt de rudi lapide, quatenus eſt potentia ſtatua, aut quatenus ea ratione forſitan quingentis aureis æſtimatur) nihil vere affirmatur ſimpliciter, ſed omnia aut falſa ſimpliciter aut vera ſecundum quid, quo etiam modo author intellexit cap. 10. id de quo vtrumque contrarium potentia dicitur neutrum vere dici ſimpliciter, & vtrumque ſecundum quid: de entibus vero rationis, vt de ſpecie aut genere, quæcunque vere aut falſo dicuntur, ratione entium realium, in quibus fundatur, ſic prædicantur; quo pacto ſpecies dicitur vere prædicari de differentibus numero, & falſo de differentibus ſpecie, quia homo, albedo, & res aliæ ſimilis ambitus, ſic prædicantur.

Quod autem ad verba attinet, cum nimirum pendula præcederet oratio, nec ſenſus liquido conſtaret, ſuſpicati ſumus illud τὸ δὲ κυριώτατον ſic vertendum eſſe [*id certe*] vel [*id ſane, quod maxime proprie*] vt vocabulum δὲ, ſeu δὴ, quod forſitan fuit in prototypo, concludendi clauſulam vim habeat.

b *Hoc autem in rebus.*] Docet quo pacto verum & falſum in compoſitione & diuiſione conſiſtant. Eſt enim compoſitio & diuiſio & in rebus & in intellectu; ſed in rebus compoſitio eſt coniunctio eius quod prædicatur, cum eo quod ſubiicitur, diuiſio autem ſeparatio, ſiue non coniunctio; in intellectu autem compoſitio eſt affirmatio, diuiſio autem negatio. Cum igitur compoſitio aut diuiſio quæ eſt in intellectu; conformatur compoſitioni aut diuiſioni, quæ eſt in rebus, tunc eſt veritas; cum autem non conformatur eſt falſitas. Hoc enim conſiderandum eſſe ait, cum aliquid affirmamus aut negamus, ne forſitan fallamur, vt ii, qui veritatem aut falſitatem in *Quando in intellectu detur veritas aut falſitas.*

Pppp con-

Text. 21. conformitate rerum cum intellectu, non in conformitate intellectus cum rebus ipſis, poſitam eſſe exiſtimabant; non enim ita res habet, vt intellectus noſter ſit regula veritatis rerum, ſed cōtra res ipſæ, ipſave earum coniunctio aut diſiunctio regula eſt veritatis noſtri intellectus; quod Ariſt. familiari exemplo hominis albi oſtendit. Hinc fit vt dici ſoleat veritatem eſſe in rebus vt in cauſa, in intellectu autem vt in ſubiecto, in propoſitione vero externa vt in ſigno. Hæc etiam de falſitate, tametſi non omni eodem modo, aſſerenda ſunt; neque enim falſitas proprie eſt in rebus vt in cauſa: cum cauſa falſitatis potius erranti intellectui, quam rebus aſcribenda ſit: res enim non ſunt falſæ, niſi denominatione à falſa intellectus exiſtimatione, nempe quia intellectus male coniungit, quæ in rebus diſiuncta ſunt, vel male diſiungit, quæ ſunt in rebus coniuncta. Quanquam dici vtrumque poteſt, diſiunctionem, quæ in rebus eſt, eſſe cauſam cur falſa ſit coniunctio intellectus & coniunctionem cur falſa ſit diſiunctio. Non eſt etiam intelligendum veritatem aut falſitatem proprie eſſe in intellectu vt ſubiecto, cum ſint etiam rationis, ſed propterea eam loquutionem vſurpari, quia enuntiationes ipſæ internæ; quæ veræ ſunt aut falſæ, in intellectu ſunt vt ſubiecto.

Qua diuerſitate veritas ſit in intellectu, & in propenſione externa.

εἰ δὴ c τὰ μὲν ἀεὶ σύγκειται, καὶ ἀδύνατα διαιρεθῆναι, τὰ δ' ἀεὶ διῄρηται, καὶ ἀδύνατα συντεθῆναι, τὰ δ' ἐνδέχεται τἀναντία (τὸ d μὲν εἶναί ἐστι τὸ συγκεῖσθαι καὶ ἓν εἶναι, τὸ δὲ μὴ εἶναι, τὸ μὴ συγκεῖσθαι, ἀλλὰ πλείω εἶναι) περὶ μὲν οὖν τὰ ἐνδεχόμενα, ἡ αὐτὴ γίνεται ψευδὴς καὶ ἀληθὴς δόξα, καὶ ὁ λόγος ὁ αὐτός: καὶ ἐνδέχεται ὁτὲ μὲν ἀληθεύειν, ὁτὲ δὲ ψεύδεσθαι. περὶ δὲ τὰ ἀδύνατα ἄλλως ἔχειν; οὐ γίγνεται ὁτὲ μὲν ἀληθὲς, ὁτὲ δὲ ψεῦδος, ἀλλ' ἀεὶ ταῦτα ἀληθῆ καὶ ψευδῆ. περὶ e δὲ δὴ τὰ ἀσύνθετα, τί τὸ εἶναι, ἢ μὴ εἶναι, καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος; οὐ γάρ ἐστι σύνθετον: ὥστε εἶναι μὲν, ὅταν σύγκηται, μὴ εἶναι δὲ, ἐὰν διῃρημένον

Sic c ergo quædam ſemper compoſita ſunt & fieri non poteſt, vt diuidantur, quædam ſemper ſunt diuiſa nec fieri poteſt, vt componantur; quædam vero contraria ſubire poſſunt (atque d eſſe quidem eſt componi, ac vnum numero eſſe, non eſſe autem componi, ſed eſſe plura) in iis certe, quæ contingentia ſunt eadem opinio, & ratio eadem vera eſt, & falſa; fierique poteſt, vt aliquando verum aliquando falſum dicatur. At in iis, quæ aliter habere nequeunt, non euenit aliquando verum, aliquando falſum, ſed ſemper hæc vera ſunt, hæc falſa. Cæterum e in iis, quæ compoſita non ſunt, quidnam eſt, aut non eſt, verumque & falſum. Neque enim compoſitum eſt, vt ſit quidem, quando componatur, non ſit autem, ſi ſit diuiſum;

Cur quædam ſemper vera, quædam interdum, quædam ſemper falſa.

c *Sic ergo quædam.*] Tradit diuerſa veritatis & falſitatis genera, eaque colligit ex eo, quod proxime dixerat docet igitur ipſam rerum coniunctionem & diſiunctionem in cauſa eſſe, cur quædam ſemper ſint vera, quædam ſemper falſa; quædam interdum vera interdum falſa. Quædam enim ſemper coniuncta ſunt nec diſiungi vnquam poſſunt, vt natura ſenſitiua cum natura humana; quædam ſemper diſiuncta, nec coniungi vnquam poſſunt, vt natura equina cum humana eſt: quo fit, vt quædam neceſſario ſint vera, quædam neceſſario falſa, alia vero poſſint interdum vera eſſe, interdum falſa.

Significatio verbi eſſe in propoſition.

d *Atq; eſſe quidem.*] Declarat interiecta parentheſi nihil aliud ſignificari per verbum, [*Eſſe*] affirmatum in propoſitione; quam identitatem eius, quod ſubiicitur; cum eo quod prædicatur; per verbum autem negatiuum nihil aliud quam diuerſitatem.

e *Cæterum in iis.*] Sunt, qui hoc loco nomine eorum, quæ compoſita non ſunt, intelligant ſubſtantias ſeparatas, & alia entia quæ reipſa ſunt indiuiſibilia, in quibus etiam eſt D. Thomas quaſi, quia hæc indiuiſibilia ſunt, nec ex partibus reipſa diuerſis conſtant, non poſſunt in eis reperiri duo aliqua, quorum alterum de altero affirmetur, aut negetur; quemadmodum punctus quia ſecundum quantitatem, indiuiſibilis eſt, non habet partes diuerſas, quarum altera tangi poſſit, cum altera non tangitur. Sed ſententia non placet quia etſi in ſubſtantiis ſeparatis non dantur aliqua diuerſa ipſa, quorum altera de altero affirmari aut negari poſſit, ſeu vere ſeu falſo, dantur tamen diuerſi conceptus obiectiui, vt generis, ſpeciei, differentiarumque, & proprietatum, quæ per intellectum vere dicentem coniungantur, per eum vero, qui falſum dicat, diſiungantur. Potius ergo dicendum eſt tradere Ariſtot. hoc loco veritatem eam, quæ cernitur in ſimplici apprehenſione etiam rerum compoſitatum, (quæ etiam eſt Alexandri ſententia) primumque docere non eandem rationem eſſe in veritate compoſitionis & diuiſionis, quam intellectus facit affirmando aliquid de aliquo, aut negando, de qua diſputatum iam eſt, atque in veritate ſimplicis apprehenſionis ſiue conceptus, quo res ipſas apud nos quaſi loquendo formamus. Nam veritas illa ſuperior eſt conformitas coniunctionis, quam facit intellectus, cum coniunctione quæ eſt in rebus, & diſiunctionis, cum diſiunctione; quæ

Diſcrimen inter veritatem complexam, & ſimplicis apprehenſ.

veritas

veritas poteſt habere falſitatem oppoſitam, vt difformitatem coniunctionis, quam facit intellectus, cum diſiunctione quæ eſt in rebus, & diſiunctionis cum coniunctione. intellectus enim coniungere apud ſe poteſt quæ in rebus diſiuncta ſunt, & diſiungere quæ ſunt coniuncta: At vbi non eſt compoſitio nec diuiſio conceptuum per affirmationem aut negationem, non relinquitur aliquis alius conformitatis modus, niſi is, quo ſimplex conceptus (hoc eſt, nihil affirmans aut negans) rem conceptam repræſentat; ſi enim ille eſt conformis rei propoſitæ, verus eſt; ſi non conformis, iam non eſt eius conceptus, ſed alterius rei; ſemper enim cuilibet tali conceptui adæquate reſpondet obiectum aliquod vnum ſimplex, hoc eſt, non compoſitum in rebus ex prædicato & ſubiecto, etiamſi alia ratione compoſitum ſit, vt domus vel equus. Quanquam huiuſmodi conceptus ex accidente poteſt dici falſus, nempe ſi applicetur rei cuius non eſt conceptus. Verum in ea applicatione iam cernetur affirmatio, vt falſitas re vera ac per ſe in ſimplici conceptu non ſit concedenda, ſed in ſolo compoſito ex prædicato & ſubiecto, ſiue affirmatiuus ille ſit, ſiue negatiuus. Eſt & alius modus falſitatis, qui tribui poteſt ſimplicibus conceptibus, nempe ſi ſint eorum obiectorum, quæ in rerum natura eſſe non poſſunt; neque enim inuſitatum eſt, vt dicantur falſi, eo quod nihil eis reſpondeat à parte rei, vt dici ſolet. Verum hæc falſitas iam excluſa eſt initio capitis, cum Ariſtoteles dixit, ea, quæ maxime propriè ſunt entia, vera eſſe aut falſa.

Quæ falſitas admitti queat in ſimplicibus conceptibus.

Vt igitur contextum verborum exponamus, quærit Ariſt. quidnam ſit eſſe & non eſſe quidque verum & falſum, in iis quæ compoſita non ſunt; hoc eſt, an, & quo pacto hæc inueniantur in ſimplici rerum apprehenſione. Neque enim iam hic habet locum, inquit, illud eſſe & non eſſe, illaque compoſitio & diuiſio, in quibus conſiſti veritas affirmationis & negationis; vt cum dicimus lignum eſſe album, & diametrum non eſſe lateri cõmenſurabilem, vt eadem veritas, & falſitas, hic atque ibi ſit requirenda.

Cur alia ſit veritatis ratio in compoſitione, alia in conceptu ſimplici.

μένον ἢ (ὥσπερ τὸ λευκὸν ξύλον, ἢ τὸ ἀσύμμετρον τὴν διάμετρον) οὐδὲ τὸ ἀληθὲς καὶ τὸ ψεῦδος ὁμοίως ἔτι ὑπάρξει καὶ ἐπ' ἐκείνων. ἢ f ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἀληθὲς ἐπὶ τούτων τὸ αὐτὸ, οὕτως οὐδὲ τὸ εἶναι, ἀλλ' g ἔστι τὸ μὲν ἀληθὲς, τὸ δὲ ψεῦδος: τὸ μὲν θιγεῖν καὶ φάναι ἀληθὲς (οὐ γὰρ ταὐτὸ κατάφασις καὶ φάσις) τὸ δ' ἀγνοεῖν μὴ θιγάνειν; ἀπατη-

diuiſum; (velutì lignum album eſſe, & diametrum non eſſe commenſurabilem) nec verum, & falſum iam ſimiliter, atque in illis, erit. An f vt nec verum in his eſt idem, itaque neque eſſe: ſed g hoc vtique eſt verum, hoc falſum; tangere quidem ac dicere verum; (neque enim idem ſunt affirmatio, & dictio) ignorare autem non tangere. Neq;

f *An vt nec verum.*] Incipit iam dubitantis more reſpondere; atque nimirum eſſe, ſi in ſimplici rerum apprehenſione alia ſit veritatis & falſitatis ratio, atque in compoſitione & diuiſione, quandoquidem & aliud eſſe in eis cernitur: eſſe enim & non eſſe, affirmatione & negatione ſignificatum, eſt coniunctio & diſiunctio rerum, ſiue conceptuum obiectiuorum, vt vocant; eſſe autem, quod conceptui ſimplici reſpondet, eſt eſſe ſimplex, ſiue nihil coniungens aut diſiungens: quo fit, vt alia etiam in eo ſit veritatis & falſitatis ratio (ſi tamen in eo falſitas cernitur;) nam vt ſe res habet ad eſſe, ita & ad verum eſſe, quod eſt commune philoſophorum pronuntiatum ex 2. lib. huius operis deſumptum. Proinde melius inuertiſſet hoc loco Ariſtot. hunc in modum, An vt neque eſſe in his eſt idem, ita neque verum? ſed id fortaſſe ſcribendi feſtinatione non animaduertit, quod hæc reciproca ſint & recurrant inter ſe.

g *Sed hoc vtique eſt verum.*] Proſequitur reſponſionem, aperiens, quid tandem ſit verum eſſe, cum de ſimplici rerum apprehenſione agitur, quod item falſum, ſi quo modo in ea reperitur falſitas; aitque verum eſſe hac in re nihil eſſe aliud, quam attingere, hoc eſt, percipere rem obiectam, eamve ſimplici dictione interna (quod verbum mentis dicitur) aut etiam externa ſignificare (neque enim ſimplex dictio, inquit, eſt idem quod affirmatio,) falſum autem, ſi quis hoc vocabulo abutatur ad ignorationem ſignificandam (vt Alexander ait) nihil eſſe aliud, quam non attingere, ſiue non percipere tametſi nemo mentis compos ignorationem falſitatem appellet, quemadmodum nec cum in tenebris nihil videmus, falſam viſionem nos habere quiſquam dixerit. Itaque ſimplex apprehenſio, cui res aliqua poſſibilis obiicitur, per ſe quidem vera dici poteſt, falſa autem dici non poteſt; quemadmodum nec nomina ipſa externa rerum poſſibilium; ſeu verarum, falſa dicuntur; quis enim dicat nomina hominis & iuſti eſſe falſa, etſi illud non conueniat in ſimiam, neque hoc in ſceleratum hominem? quod ſi nomina verarum rerum male applicentur, ſiue interna illa ſint, ſiue externa, erit quidem tum falſitas, non tamen in verbis ipſis, ſed in eorum applicatione, in qua iam falſa compoſitio cernetur, vt ſuperius diximus quemadmodum & falſa diſiunctio, ſi negetur de rebus, quæ iis repræſentantur, aut ſignificantur.

Quid ſit verum ſimplex, quid item falſum.

ἀπατηθῆναι h γὰρ περὶ τὸ τί ἐστιν, οὐκ ἔστιν, ἀλλ' ἢ κατὰ συμβεβηκός. ὁμοίως i δὲ καὶ περὶ τὰς ἀσυνθέτους οὐσίας, οὐ γάρ ἐστιν ἀπατηθῆναι. καὶ πᾶσαί εἰσιν ἐνεργείᾳ, οὐ δυνάμει: ἐγίνοντο γὰρ ἄν, καὶ ἐφθείροντο. νῦν δὲ τὸ ὂν αὐτὸ οὐ γίνεται, οὐδὲ φθείρεται: ἔκ τινος γὰρ ἂν ἐγίνετο. ὅσα l δή ἐστιν ὅπερ εἶναί τι, καὶ ἐνεργείᾳ, περὶ ταῦτα οὐκ ἔστιν ἀπατηθῆναι, ἀλλ' ἢ νοεῖν, ἢ μή: ἀλλὰ τὸ τί ἐστι ζητεῖται περὶ αὐτῶν, εἰ τοιαῦτά ἐστιν, ἢ μή.

Τὸ

Neque h enim fit, vt circa ipſum quid eſt decipiamur, niſi per accidens, eodemque i modo circa ſubſtantias non compoſitas: nemo enim decipitur. Actu etiam ſunt omnes, non potentia: gignerentur enim, & interirent. nunc autem ens ipſum non oritur, nec interit: ex aliquo enim gigneretur. Quæcunque l igitur ſunt id quod proprie quid eſt, atque actu, in eis non datur decipi, ſed aut intelligi, aut minime: tametſi ipſum quid eſt de eis quæritur, an talia ſint, nec ne.

Ipſum

In conceptu definitiuo nõ dari falſitatem.

h *Neque enim fit.*] Quia non perſpicue negauerat in ſimplici rerum apprehenſione dari falſitatem, id nunc declarat in definitione, quæ item ſimplex conceptus eſt ſimplicitate oppoſita compoſitioni verbali; præſertim cum definitiuus conceptus in hoc ſolum differat à conceptu omnino ſimplici, quod illum quaſi dilucidat & explicat, nihil tamen aſſerendo, aut negando. Ait ergo Ariſtot. neminem decipi, hoc eſt, falſum aliquid apud ſe concipere, cum definitionem obiectiuam, ſiue ipſum, Quod quid eſt, percipit, quod idem docet lib. 3 de Anima cap. 6. cum ait, vt ſenſus circa propria obiecta ſemper eſt verus, ita intellectum circa Quod quid eſt. Admittit tamen poſſe dari per accidens in eo conceptu falſitatem, ſi ipſum Quod quid eſt rei propoſitæ applicetur ei, cuius Quod quid eſt non eſt, vt diximus de verbis ſimplicibus. Neque enim iam hic videtur eſſe locus ei falſitati, quam D. Th. docet inueniri poſſe in definitione, ſeu Quod quid eſt ei reſpondenti, ſi componatur ex iis, quæ re vera iungi non poſſunt, vt ſi quis pro definitione aliqua afferat animal non ſenſitiuum; Nam cum hoc loco ſermo ſit Ariſt. de veritate & falſitate, quæ in veris entibus cernitur, non eſt habendum in hac diſputatione per Quod quid eſt id, quod implicat contradictionem, & in rerum natura nullo modo dari poteſt, quodque reſpondet orationi quam ille lib. 5. huius operis appellat per ſe falſam. Itaque dabitur quidem per accidens falſitas huiuſmodi, ſi de Quod quid eſt communi poſſibilibus & impoſſibilibus loquamur, quemadmodum & nos paulo ante conceſſimus in verbis ſimplicibus confictitiarum rerum dari poſſe falſitatem, ſed tamen neque ad rem loquemur hoc loco, ſi additionem hanc admittamus, nec tale Quod quid eſt ſimpliciter Quod quid eſt appellari poteſt, cum ſit rei impoſſibilis.

Text. 26.

Niſi per accidens.

Cap. 29. text. 34.

In percipiendis ſubſtantiis ſeparatis non dari falſitatem.

i *Eodemque modo circa.*] Iam hic nomine ſubſtantiarum non compoſitarum intelligit ſubſtantias ſeparatas ſpeciatim, quanquam hactenus eas in genere comprehenderit nomine eorum, quæ compoſita non ſunt, hoc eſt, ſimplicibus conceptibus percipiuntur, atque adeo verius comprehenderit, quam naturales ſubſtantias. Ait ergo neminem in eis concipiendis decipi, quod ratione iam dicta perſpicuum eſt; quo fit, vt neque in eis concipiendis detur falſitas. Addit tamen rationem aliam ex earum perpetuitate ductam, vt tranſeat ad aliam rationem veritatis ſine falſitate, quæ in eis cernitur iuxta eius ſententiam. Eſt autem ratio huiuſmodi: ſubſtantiæ ſeparatæ ſemper ſunt actu, & nunquam potentia (*alioquin gignerentur & interirent, quod fieri nequit*) Igitur ſemper in eis datur veritas, ac proinde nunquam falſitas: nam quæ ſemper ſunt, ſemper vera ſunt, & nunquam falſa, veritate nimirum ſimplici, atque adeo potiori quam ſit ea, quam ipſa ex ſuis eſſentiis ſibi vendicant; vt patet ex iis, quæ diximus cum cap. 1. 2. lib. exponeremus. Quod autem fieri nequeat, vt ſubſtantiæ ſeparatæ gignantur & intereant, ex eo probat, quia ſunt ens ipſum, hoc eſt, per ſe ipſas primo habent eſſe, & non per aliquam formam receptam in materia, vt habet materia res quæ naturales ex ea compoſitæ: aut per hoc, quod ipſæ recipiantur in materia, vt eæ formæ rerum naturalium, quæ de eius potentia educuntur, ſed ipſæ ſunt formæ per ſe primo exiſtentes, nihilque pendentes à materia in ſuo eſſe: id autem, quod tale ens eſt, non poteſt generari aut corrumpi, ex alio quo enim gigneretur tanquam ex materia, qua tamen non indiget ſiue vt ex ea componatur, ſiue vt in ea exiſtat. Vt autem ſit verum quod ait Ariſt. ſubſtantias ſeparatas nunquam fuiſſe potentia, intelligendum id eſt, de potentia ex parte materiæ: alioquin falſum eſſet, cum aliquando fuerint potentia ex parte agentis. à quo creatæ ſunt: neque etiam eſſet ad rem id quod ait, ſi eſſent aliquando potentia, fore vt gignerentur & interirent: nam quod eſt in potentia ſolius agentis vt fuerunt omnia creata ante mundi conſtitutionem, non eſt neceſſe vt incipiat per generationem, aut deſinat per corruptionem. Quare non recte probauit Ariſt. ſubſtantias ſeparatas ſemper fuiſſe actu, ſemperque veras hoc præcipuo veritatis genere, niſi ſuppoſito illo eius errore, quo putauit nullam ſubſtantiam completam incipere poſſe niſi per generationem; de quo alias.

Eas nunquã eſſe potentia.

Nec poſſe gigni interiore.

Quo vero ſenſu nunquã fuerint potentia.

l *Quæcunque igitur.*] Concluſio eſt de ſubſtantiis ſeparatis, quiditatibuſque Platonicis, ſi

dentur.

dentur, vt ipſe eas poſuiſſe creditur; fecit enim Plato eas per ſe primo exiſtentes, nec pendentes in ſuo eſſe à materia. Sed quoniam forma humana eſt etiam per ſe exiſtens; addit Ariſtotel. verba illa [*atque actu*] hoc eſt, ſemper exiſtentia, vt illam excludat; ac merito quidem, nam cum illa non ſemper ſit, ſed incipiat eſſe cum ipſo compoſito, ac proinde aliquando ſit potentia, aliquando actu, non ſemper in ea datur veritas hæc præcipua, vt ipſe eam non ſolum ſemper dandam, ſed etiam ſemper datam fuiſſe putat in omnibus ſubſtantiis ſeparatis. Atque hæc eſt præcipua rerum veritas, qua diſcernantur res ſempiternæ ab iis, quæ tales non ſunt: quæ veritas de facto quidem, vt dici ſolet, Deo ſoli conuenit, etſi aliis rebus conueniret, ſi mundus ab æterno conditus fuiſſet. Ait ergo Ariſtotel. in concipiendis ſubſtantiis ſeparatis ſimplici conceptu, eodemque modo, quiditatibus rerum Platonico more poſitis, non dari deceptionem, quia ſemper fuerunt actu, & nunquam potentia; vnde qui eas talis naturæ concipit, vt ſibi vendicent ſemper fuiſſe ac fore, veram intelligentiam habet, qui vero alium conceptum de eis format, nihil tamen affirmando, aut negando, etſi eas non percipit, non tamen falſam conceptionem habet, ſed alienam ab earum natura, & quæ in aliquam aliam cadat, ſiue poſſibilem, ſiue impoſſibilem, quanquam ſi eam naturam, quam concipit, de eis affirmet aut neget, verum aut falſum pronuntiare poſſit.

Animā rationalem etiam in ſententia Ariſt. aliquādo eſſe potentia.

Non dari falſitatem in accipiẽdu quiditatib. Platonicis, ſi dentur.

Sunt, qui putent, Ariſtotel. ita ſibi perſuaſiſſe, ſubſtantias ſeparatas ſemper actu fuiſſe ac fore, vt crediderit, non dari in eis diſtinctionem exiſtentiæ ab eſſentia, quod ſi putaſſet, non dubium eſt, quin ſenſiſſet, eas non fuiſſe à Deo creatas ab æterno, ſed ex ſeipſis extitiſſe, quod tamen, quia falſum eſſe oſtendemus libro 12. non dubium eſt, quin crediderit dari in eis diſtinctionem exiſtentiæ ab eſſentia. Alia ratio eſt in ideis Platonicis ſi darentur: nam cum ideæ fieri nullo modo poſſent (neque enim eſſent ſingulares) neceſſario dicendum eſſet, non potuiſſe in eis dari diſtinctionẽ exiſtentiæ ab eſſentia, quod proprium ſolius Dei eſt; inde enim fit, vt in omni conceptu Dei proprio neceſſario includatur exiſtentia, ſiue Deus concipiatur vt actus purus, ſiue vt ens infinitæ perfectionis, ſiue vt ens ex ſe neceſſarium, ſiue vt id, quo maius aliquid cogitari non poteſt, ſiue quouis alio conceptu, qui ita in eum conueniat, vt in rem aliam conuenire nequeat.

Exiſtentias & eſſentias rerum diſtingui.

Præterquam in Deo.

τὸ m δὲ εἶναι ὡς τὸ ἀληθὲς, καὶ τὸ μὴ εἶναι, ὡς τὸ ψεῦδος· ἓν μὲν ἐστὶν εἰ σύγκειται, ἀληθὲς, τὸ δ᾽ εἰ μὴ σύγκειται, ψεῦδος: ἓν δὲ, εἴπερ ὄν, οὕτως ἐστίν, εἰ δὲ μὴ οὕτως, οὐκ ἔστι. τὸ δὲ ἀληθὲς, τὸ νοεῖν αὐτά: τὸ δὲ ψεῦδος, οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀπάτη, ἀλλὰ ἄγνοια, οὐχ᾽ οἷα ἡ n τυφλότης ἐστίν: ἡ μὲν γὰρ τυφλότης ἐστὶν, ὡς ἂν εἰ τὸ νοητικὸν ὅλως μὴ ἔχοι τις. Φανε-

Ipſum m *autem eſſe vt verum, & non eſſe vt falſum vno quidem modo, ſi componitur, verum eſt; ſi non componitur, falſum: alio vero modo, ſi proprie ens eſt, ſic eſt; ſi vero non hoc modo, non eſt. Eſt autẽ verum ea intelligere: falſum autem nõ eſt, nec deceptio, ſed ignoratio, non* n *qualis eſt cœcitas: eſt enim cœcitas perinde, ac ſi quis omnino intelligendi facultate careat.* Illud

m *Ipſum autem eſſe.*] Accommodat ea, quæ ſuperius dixerat de veritate ac falſitate quarumcunque rerum, ad veritatem & falſitatem, quæ cernitur in ſubſtantiis ſeparatis, eſſentiiſque rerum, vt eas Plato poſuiſſe dicitur, de quibus etiam proxime fuerat loquutus: aitque (tametſi breuius, & obſcurius, quam oporteret) eſſe vt verum, & non eſſe vt falſum in huiuſmodi rebus, vno quidem modo in ſola compoſitione, & diuiſione enuntiatiua dari poſſe; verum quidem, ſi compoſitio intellectus reſpondeat compoſitioni rerum, falſum vero, ſi non reſpondeat. Quo loco compoſitionis nomine affirmationem & negationem comprehendit, vt etiam libro 3. de Anima cap. 6. Alio autem modo hoc pacto rem habere: ſi proprie, inquit, ens eſt, hoc eſt, ſi res concepta eſt perpetua, ſic eſt hoc eſt, verus eſt conceptus; ſi vero non hoc modo, id eſt, ſi non concipitur vt perpetuæ naturæ, non eſt, hoc eſt, non eſt verus conceptus: ſed tamen addit ita priorem conceptum eſſe verum, vt poſterior non ſit deceptio, ſeu falſa conceptio, ſed ignoratio quædam. Aduerte autem hoc loco Ariſtotel. etſi putauit, ſubſtantias ſeparatas, quas poſuit ab æterno, fuiſſe nihilominus creatas, vt ſuo loco oſtendemus; crediſiſſe tamen illas eſſentia neceſſaria, quia exiſtimauit, Deum in earum productione egiſſe ex neceſſitate naturæ, ac proinde ſi quis eas vero conceptu apprehendit, neceſſe eſſe, vt conceptu æternæ naturæ apprehendat.

Quo pacto in ſeparatis ſubſtātiis & quiditatibus verū & falſum reperiatur. à text. 21.

n *Non qualis eſt cœcitas.*] Hoc loco exiſtimat D. Th. determinaſſe Ariſtot. quæſtionem illam, quam dubiam reliquerat ad finem cap. 6. libro 3. de Anima; num videlicet intellectus humanus in hac vita poſſit intelligere quiditatiue ſubſtantias ſeparatas: ait enim Ariſt. ſi quis earum naturam non percipiat, non proinde iudicandum eſſe priuatum facultate eas intelligendi, vt eſt cœcus facultate videndi, quod idem Alexander hoc loco affirmat, aſſerens id poſſe contingere iis, qui ad doctrinæ verticem peruenerint, ac optime vixerint; de qua re ſeorſim nobis agendum eſt.

Φανερὸν ο δὲ καὶ ὅτι περὶ τῶν ἀκινήτων οὐκ ἔστιν ἀπάτη κατὰ τὸ ποτέ, εἴ τις ὑπολαμβάνοι ἀκίνητα: οἷον, τὸ τρίγωνον, εἰ μὴ μεταβάλλειν, οὐκ οἰήσεται ποτὲ μὲν δύο ὀρθὰς ἔχειν, ποτὲ δὲ οὔ· μεταβάλλοι γὰρ ἄν. ἀλλὰ τι μὲν, τὶ δ' οὔ: οἷον ἄρτιον ἀριθμὸν πρῶτον μὲν εἶναι μηδένα, ἢ τινὰς δ' οὔ. ἀριθμῷ δὲ περὶ ἕνα οὐδὲ τοῦτο: οὐ γὰρ ἔτι τινὰ μὲν, τινὰ δὲ οὐκ οἰήσεται, ἀλλ' ἀληθεύσει ἢ ψεύσεται, ὡς ἀεὶ οὕτως ἔχοντος.

Illud o etiam perſpicuum eſt, circa immobilia non eſſe quandocunque deceptionem, ſi quis ea immobilia eſſe exiſtimet. Exempli cauſa, ſi quis credat triangulum non mutari, non putabit vtique aliquando duos rectos habere, aliquando vero minime; mutaretur enim: ſed aliquid quidem, aliquid vero non, veluti parem numerum nullum eſſe primum, aut quoſdam eſſe, quoſdam non eſſe. At circa vnum numero non hoc accidit; neque enim iam aliquem eſſe, aliquem non eſſe putabit, ſed verum, aut falſum dicet, quaſi ſemper ſic ſe res habeat.

Circa ea, quæ quis credit immobilia, aut ſemper decipi, aut ſemper vere iudicare.

o *Illud etiam perſpicuum eſt.*] Colligit ex dictis, circa immobilia neminem modo quidem decipi poſſe, modo autem veram conceptionem habere, ſi ea immobilia eſſe exiſtimet, ſed ſemper circa ea aut decipi, aut verum iudicium habere; veluti circa triangulum, ſi quis credat (vt res habet) illum immobiliter ſe habere in ſuorum angulorum quantitate; aut enim is ſemper decipietur, ſi putet non habere angulos duobus rectis pares, aut ſemper vere iudicabit, ſi oppoſitum exiſtimet; nam ſi modo hoc, modo illud ſibi perſuadeat, iam triangulus eius opinione mutabilis erit in quantitate ſuorum angulorum, cuius oppoſitum ſupponebatur. Addit tamen ſub re aliqua immobili, & re vera & iudicio alicuius, dari poſſe apud eundem viciſſitudinem deceptionis, & veri iudicii circa aliquas eius partes ſubiectas; vt ſub numero, quem quis immobiliter putet eſſe primum, vel non primum, hoc eſt, menſurari vel non menſurari ſolius vnitatis repetitione; fieri enim poteſt, vt idem exiſtimet, nullum parem numerum eſſe primum, aut quoſdam pares eſſe primos, aliquos vero minime (quod fortaſſe id nondum animaduertit in ipſis numeri ſpeciebus) cum tamen re vera ſolus binarius inter pares ſit primus. Cæterum ſi res immobilis, & re vera & iudicio alicuius, ſit vna numero, tum demum ſub ea non poſſe illum quandoque decipi, quandoq; verum iudicium habere, ſed aut ſemper verum, aut ſemper falſum concipere, eo quod vnum numero non habeat ſub ſe partes ſubiectas, in quibus dubitari poſſit de attributis, quæ ſpeciei ſine dubio tribuuntur. Videtur tamen hic, vt ſæpè alibi, vnum numero, ſiue indiuiduum, accipi pro ſpecie infima, cuiuſmodi eſt binarius; quod ſpecies infima non contineat ſub ſe varias & diſſimiles naturas, & quibus non æque tribuantur ea, quæ ſpeciei conueniunt.

Vt l. 1. de par. animal. c. 4.

Veritatẽ magis cõſiſtere in actu, quam in potentia.

Ex his patet, circa ſola contingentia, & quæ quis contingentia, & mutabilia eſſe putet, dari poſſe viciſſitudinem deceptionis & veri iudicii. Quare cum immobilia ſemper ſint actu, aut ſaltem actu talia, contingentia vero aliquando ſint potentia, colligit D. Thom. inde effici, vt veritas (adde & falſitas) in actu magis, quam in potentia conſiſtat.

LAVS DEO OPT. MAX.

INDEX

INDEX

RERVM, ET VERBORVM HVIVS TOMI INPRIMIS MEMORABILIVM LOCVPLETISSIMVS, ET ACCVRATISSIMVS, VBI NVMERVS PRIMVS paginam, ſecundus paginæ columnam ſignificat.

A.

ABſtractio ſuprema in creaturis eſt metaphyſica 60.1
Abſtractionem rebus quæ abſtrahuntur extrinſecam 58.2
Abſtractionem quartam facit lumen ſupernaturale 59.2
Abſtractiones tres ſequuntur naturale lumen ibid.
Abſtrahere quid ſit ibid.
Accidenti nullam quiditatem conuenire 224.1
Accidentia coniuncta num habeat veram definitionem dubitatur 228
Accidentia an abſtracte ſumpta ſint entia 195.2
abſoluta eſſe relata tranſcendendi & ita concipi 201.2
ſupernaturalia ſunt propter ſubiecta quæ perficiunt tanquam propter fines 210.2
in ſacra Euchariſtia ſola diuina virtute ſuſtentari affirmant veteres 263.1
Accidentia an habeant peculiares ideas 229.1
Accidentia naturalia non habere materiam 488
Accidentia immaterialia cur non pendeant à materia, vt materialia à forma 454.2
Accidentia quædam ſemper in corruptione comitari materiam, alia formam 450.1
Accidentia communia materialia pendere per ſe à forma rei, in qua ſunt 455.1
Accidētium diuerſitas eſt indicatio diuerſarum ſpecie formarum in diuerſis materiis, non in eadem 416.1
Actio & paſſio quomodo inter ſe & à termino diſtinguantur 301.2
Actionis humanæ eſſe in brutis veſtigia 51.2
Actionis nomine quid obſeruet autor 523.2
Actionis nomine ſignificari ſępe rationes agendi 299.2
Actionem, qua Deus creauit mundum, ſimpliciter æternam eſſe. 314.2
duobus modis ad ſuppoſitum terminari 446.2
Actiones cauſarum naturalium, prout à Deo ſunt, praxes eſſe 42.1
Actiui cauſarum influxus quid ſint 165
Actualem inhærentiam non eſſe de eſſentia accidentium 198.2
Actualis communicatio non eſt perfectio agentis increati, ſed creati 328
Actibus includi, ſi ſint liberi diuinæ voluntatis perfectiones quaſdam, quæ ab æterno poterunt non eſſe 326.1
Actus, in quibus Deus futura prænoſcit, quales 116.1
Actus omnino puri duplex conſideratio 60.1
Actus ſcientiæ cur euidens 9.1
Actus qualis eliciatur, quando medii ſcientifici obliti recordamur nos iam illud idem demonſtraſſe 10.2
procedens ab habitu fidei & ſcientię ſimul ſupernaturalis eſt 14.1
ſcientiæ fidei & opinionis quomodo differant 7.1
voluntatis & intellectus non omnes imperari poſſe 617.2
intellectus ſemper ſequitur electionem 578.2
omnes qui imperantur neceſſitate quadam naturæ operari 613.2
Actus non omnes voluntatis ſubiici imperio 614.1
Actus intellectus qui impediant pios affectus 593.1
ad Actus liberos proprie opus eſſe cognitione proprie iudicatiua 594.2
Actum intelligendi pertinere ad prædicamentum qualitatis 298
Actum diuinæ voluntatis tribus modis determinari 315.1
Actum fidei carere euidentia 8.1
Actum fidei ſemper eſſe certum, ſcientificoque certiorem 10.2
Adhæſionis firmitas de actibus dicitur, non de obiectis 9.2
Affirmare aliquid mente idem eſt, ac iudicare illud eſſe verum 28.1
Agens in quibus motibus diſtinguatur à patiente 551.1
Agenti opus eſt forma, qua agat 319.1
Agentia vniuoca an poſſint eſſe cauſæ in fieri & conſeruari 256.1
naturalia ad effectus ſimilares determinari à Deo 477.1
Agentia corporalia conſeruant res ſine motu, etſi non producant ſine illo 271.1
Agentia pure naturalia ſemper conſequi fines vniuerſales, licet à particulari ſæpe deueniant 139.1
Agentia libera deſtinata eſſe ad finem beatitudinis naturalis conditionatæ 139.1
Agentia naturalia, & agentia per intellectum 135.1
naturalia à Deo determinari ad ſingulos effectus 494
Agētium particularium ſpeciales cauſandi modos non eximi protſus ab imperfectione 262.1
Album vtrumque quid ſignificet 235.1
Alios facilius iudicare quam apprehendant alios contra quomodo intelligantur 30.2
Amor finis idem eſt ac odium rei illi oppugnantis 36.1
Angelos quamprimum creati ſunt, & Adamum in ecſtaſi Chriſtum agnouiſſe 188.2

Angelos

Angelos merito paulo poſt ſuam creationem beatos fuiſſe, non ita homines 189.1
Anima qua forma animalis habentis ſanguinem eſt principiũ effectiuum motus cordis 548.1
Anima cõcurratne ad compoſitionem totius vt pars materialis 465.2
Anima rationalis non eſt prima ſubſtantia 216.1
Animæ rationalis conſideratio quando non pertineat ad philoſophiam naturalem 3.1
Animal quo ſenſu dicatur vt ciuitas externi principis non indigens 550.1
Animal non eſſe vnum numero in diuerſis ſpeciebus, iuxta Ariſtotelem 400.1
Animalia omnia cur non ſine ſemine gigni queant 242.1
Animam rationalem interdum dici elementum 430.1
Antonius Andreas vult omnes formas intendi præter realem 481.2
Appetitus cur non ſubordinetur per ſe voluntati 609.2
Appetitus etiam cum remittitur effectiue concurrit cum potentia locomotiua 615.2
Aptitudo vt res ſint in pluribus præcedit operationem intellectus 383.2
Aptitudinem ex ſe habere terminos quantitatis ad inhærendum immediate ſubſtantiis ibid.
Aptitudinem eſſe modum purum male improbatur 390.2
de Aqua in nuptiis in vinum conuerſa 534.1
Ariſtoteles ſenſit, Deum eſſe cauſam ſubſtantiæ cœlorum 5.1
Ariſtoteles cur opus finem practicæ ſcientiæ ſtatuat 40.2
Ariſtoteles quo ſenſu innuat qualitates eſſe formas elementorum 481.2
Ariſtoteles cur quaſdam potentias vocet non analogice ſed æquiuoce tales 511.2
Ariſtoteles quare intellectum agentem vocet quaſi habitum 632.2
Ariſtotelem cognouiſſe potentiam effectiuam ſine motu 510.1
Ariſtotelẽ agnouiſſe qualitates in ſubſtantiis ſeparatis 506.1
Artes quam prius fuerint inuentæ 53.2
Artes omnes eſſe potentias 553.2. non vero ſcientias contemplatiuas ibid.
Artefacta & compoſita accidentalia habere ſuum eſſe à formis accidentariis 461.2
Artefactorum nomina & formam & materiam ſignificare 487.2
Artifex vt dicatur per ſe vtrunque contrarium ex arte efficere 555.2
Artifices creatos reflexe cognoſcere ſuas ideas 294.1
Aſſenſus certi & euidentis nomen quæ comprehendat 15.1
Aſtrorum vim dupliciter impediri, quã habent inferiora corpora 87.2
Attributa diuina poſſe duobus modis conſequi 285.1
Auerrhoiſtæ ſolas elementares formas intendi & remitti volunt 482.1
Augmentum & decrementum in aliquibus ſupernaturalibus dari certum eſt 470.2
Auxilia ſpecialia non ſortiri effectum ex nobis 171.2. ad quod ſint vel non ſint efficacia ibid.
Auxilia diuina omnia eſſe ſufficientia natura ſua, vt voluntas veniat ad Deum 152.1

B.

Bonis de operibus an cuilibet operari liceat 150.2
Difficultas non tollit facultatem 147.1
Bonum applicatum cuique rei idem eſſe quod ei conueniens 586.2
Brutorum animantium inter nos ſenſus & appetitus eſſe habituum capaces 630.2

C.

Calor quo pacto proprium ſit ignis 484.1
Carnes & oſſa quo pacto dicantur partes materiæ, non formæ 342
Caſſiopœiæ noua apparitio, & quid ea fuerit 88.1
Cauſam efficientem quæri ſolum in ipſo fieri, finem etiam in eſſe 427.2
Cauſas omnes ſecundas eſſe naturaliter impedibiles 85.1
Cauſa certa qua ratione demonſtretur ex certo effectu 249.1
Cauſæ æquiuocæ principales verius dicuntur cauſæ, quam vniuocæ 255
Cauſæ quę in agendo dicantur contingentes, quæ neceſſariæ 82.1
Cauſæ quæ concurrant cum effectu, quæ non 155.2
Cauſæ quæ poſſint, & quæ non poſſint ſuis effectis conferre id, quod non habent 219.2
Cauſæ ipſæ non dicuntur Entia per accidens 79.1
Cauſæ primæ concurſus non tollit indeterminationẽ ſecundarum 560.2
Cauſalitatem ſecundis cauſis nouam aliquam addere perfectionem nullam primæ 316.2
Cauſalitas in Deo quod ſit finalis 313.1
Cauſalitas actiua Dei eſt modus amandi creaturas amore communicationis 312.1
Cauſalitates quo pacto diſtinguantur à diuina eſſentia 314.1
Cauſarum naturaliũ inferiorum à Deo dependentia 85.2
Contingentium genera tria 82.1
in Cauſis liberis certum eſt dari effectus contingentes 82.2
Cauſalitates non eſſe res ipſas abſolute ſumptas 307.2
Certitudo prior eſt euidentia vel ineuidentia 9.2
Certitudo latius patet, quam euidentia 9.1
Chriſti corpus poni ſub ſpeciebus panis per modum ſubſtantiæ duo includit 530.1
Chriſti corporis poſitio ſub ſpeciebus non eſt abductio localis 531.2
Chriſti opera non fuiſſe à Deo quoad omnes circumſtantias præcepta 163.1
Chriſti Domini cognitionem omnem fuiſſe euidentem 65.1
Chriſtum Dominum eſſe cauſam meritoriam & exemplarem omnium prædeſtinatorum 188.2
Chriſtũ eſſe caput militantis & triumphantis Eccleſiæ in membraque omnia gratiam ab ipſo vt fonte deriuari 188.2
Circuli ſenſibiles quid ſint, quid intelligibiles 345.1
Circuli nomen ad communem & ſingulares non eſſe æquiuocum 343.1
Circuli motus cur & quando non habeat rationem veri motus 479.2
Cœli primi nomine quid author intelligat 86.1
Cœlum quo pacto cenſeatur principale agens in generatione perfectorum animalium 254.1
Cœlum quo pacto ſumendum, vt ei omnes effectus naturales aſſcribantur 89.1
Communia attributa etiã ſimul ſumpta poſſe multis ineſſe 404.1

Communis ratio quod iam creatura ex ſe eſſet impeccabilis 208.1
Compoſita ſingularia per ſe corrumpi non ita ſpecies 402.1
Compoſita ex ſubiecto & accidente an habeant quiditatem 222.1
Compoſita ſolum per ſe fieri ac proprie 274.1
Compoſita ſola fieri ex materia 489.2
Compoſitio quæ fiat ex genere & differentia 389.1
Compoſitio duplex ſubſtantiarũ corporearum 393.2
Concurſus intellectus vt à voluntatis concurſu determinetur 602.1
Compoſitum eſſe ſimpliciter ſeparabile 440.1
Compoſitum particulare partim definiri partim non item 393.1
Compoſitum tam phyſicũ quam metaphyſicum habere ſuam peculiarẽ exiſtentiam 449.1
Conceptus formalis & formalis ratio quo pacto ſumantur in diuinis 289.1
Conceptus intuitiuus eſt virtute ſaltem affirmatiuus exiſtentiæ rei 108.2
Conceptus formalis & formalis ratio quo pacto ſumantur in diuinis 289.1
Concluſionis aſſenſus etiam ſuper cõſequentiam cadit 36 2
Concluſionis aſſenſus formaliter cadere poſſe ſuper præmiſſas 35.1
Concurſus nomen cur Dei cauſalitati accommodetur etiam cum ſolus agit 308.2
in Conditionatis an partes cohærere debeant 125.2
Confirmatos in gratia libere implere præcepta 157.2
Cognitionem diuinam omnem eſſe certam & euidentem 124.2
Cognitionem diuinam exigere certitudinem & euidentiam in obiecto licet ab ea non dependeat 124.2.
Connexio conſecutiua ad quid conducat in rerum propoſitionibus 126.1
Connexiones non habent proprias ideas 292.1
in Conſequentia neceſſe eſt antecedente poſſibili ſemper effici conſequens poſſibile 623.2
Conſideratio vniuerſalis diſpoſitionis diuinæ prouidentiæ 178.1
Conſiderationis noſtræ imperfectio circa diuina 117.2
Conſideratio duplex quomodo motus materiam ad ſubſtantialem formam diſponat 484.2
Contemplatio quid ſit 40.2
Contingere raro quænam dicantur 79.2
Contingentia quo pacto detur Deo ex neceſſitate naturæ agente 98.2
Contingentia ad quod genus cauſæ reducenda 100.2
Contingentia reſpectu particularium cauſarum vnde oriatur 88.2
Contingentiæ veræ futurorum duo præcipua fundamenta 193.2
Contrariorum eandem eſſe ſcientiam docetur 23 1
Conuenientia & diſcrimen inter ſcientiam & omnipotentiam diuinam 123.1
Copulam ſine extremis non poſſe intelligi 32 2
Corporis acceptio duplex 278.1
Corporis Chriſti poſitio cuius virtute fiat ſub ſpeciebus. 533. 1. plura vide de tranſſubſtantiatione pag. 529.1.2
Corporum Sanct. Abundi & Abundantii inuentio 97.2
Corpus phyſicum organicum duobus modis ſumi 278.2
Corporeum accipi dupliciter 379.1
Corpus organicum & potentia habens vitam in quo differant 379.1
Corruptio à voluntate profecta lædit intellectum etiam circa prima principia practica 579 2
Creaturam dari non poſſe quæ naturaliter videat Dei eſſentiam 207.2
Creata diſtingui re ipſa à ſuis principiis formaliter productiuis 304.2
Creatio quare dicatur paſſiua relatio 311.1

D.

Definitio definitionis oſtẽdit quid ſit quiditas 222.1
Definitionis loco conuenire accidenti explicationem aliquam 225.1
Definitionem eſſe vnam ratione differentiarum 357.1
Definitionem ad minimum duo tenere categoremata 339.1
Definitionem omnem conuenire pluribus rebus, nec eſſe poſſe ſingulariũ 403.1
Definitiones conficiendi varii modi 356.1
Definitiones rerum reſpondent ideis diuinis 410.2
Definitioni propter quid quo pacto aſſignandæ ſint cauſæ accidentium 489.2
Deliberatio quod haberi queat in inſtanti 597.1
Democritus quid de forma ſenſerit 460.1
Demonſtratio perfecta ſit per definitionem ſubiecti 234.1
Dei influxus generalis & ſpecialis 165.
Dei conditionata cognitio 119.2
Dei ſolius reſpectu cur nihil eueniat per accidens 88.2
in Deo non dici eſſe plures conceptus 296.1
in Deo non dici eſſe plures conceptus vt plures rationales formæ 296.1
Deo quid attribuatur quando dicitur actu cauſa 314.1
in Deo an detur cognitio contingentium quæ actiuam diuinæ voluntatis cognitionem non ſupponat 118.2
in Deo ſucceſſionem non dari aut nouitatem in primo genere 320 2
Deo neceſſario agente non poſſe dari contingentia in naturalibus 99.1
Deum non fuiſſe ab æterno cauſam actu 314.2
Deum concurrere cum materia vt cauſam primam in eo genere 259.1
Deum non bene dici cauſam in potentia 320.1
Deum quicquid in tempore intuitiue cognoſcit, id ab æterno intuitiue cognouiſſe 106.1
Deum voluntatem mouere & determinare differunt 154.1
Deum non habere futurorum contingentium notitiam non ſequi ex Ariſtotelis doctrina 94.1
Deum prius natura quam cauſam ſecundã ad actus eius concurrere quid ſit 147.2
Deum ſolum natura ſua eſſe impeccabilem 208 1

Deum ad productionem rerum non eſſe addictum certo tempori 497.1
Deus quo pacto etiam effectiue conſeruet 268.1
Deus libere agens plus poteſt quam ſi ageret neceſſario 497.7
Deus cur homo 208.2
Deus nihil facit à ſe independens 273.1
Deus in conſeruatione ſupplet concurſum agentium vniuocorum 266.1
Deus an in priori conſiderationis ſigno nouerit quid in poſteriori eſſet decreturus 126.2
Deus nullum opus facit non propter ſe 187.2
quas res æquali quas maiori cõcurſu conſeruet 274.1
niſi euentus liberos per ſcientiam conditionatam præſciret incerta foret diuina prouidentia 121.2
Deus cur certo nouerit in quam partim inclinatura ſit quælibet voluntas 127.2
Deus ſolus eſt vario modo abſtrahibilis 60.1
Deus ſi aliter cognoſceret futura quam præſentia mutaretur 105.1
Deus quomodo cognoſcat in ſuis cauſis futura 130.1
Deus ſi omnia naturæ neceſſitate ageret ſcientia & intellectu careret 41.2
quicquid conſeruat per cauſas ſecundas externas poteſt ſolus conſeruare non tamen facere quicquid cum eis 448.1
Determinate] particulam non eſſe Ariſtotelis 92.1
Determinari ratione quam conſilio latius patet 583.2
Differentia ſpecifica natura ſua eſt perfectior & notior indiuiduante 410.2
Differentiam vltimam duntaxat in definitione primo generi adiungendam ne nugatoria fiat repetitio 358.1
in Differentiis per accidens non datur ordo 359.1
Dialecticæ locus quis ſit 35.1
Dictio ſiue expreſſio verbi non eſt intellectio 298.1
Dionyſius cur excellentem mentem affectum vocet ſapientiam irrationalem 593.1
Diſcrimen inter rem abſentem & non exiſtentem 108.1
Diſcrimen inter durationem Angelicæ & humanæ cognitionis 110.2
inter generale Dei auxilium & concurſum 312.2
Diſcrimen inter modum eſſendi & ſe habendi 310.1
inter conuerſionem formalem & ſubiectiuam 531.1
inter potentiam logicam & obedientialem 537.2
Diſcrimen inter res liberas & non liberas quando eleuantur ad actus ſupernaturales 527.2
inter poſſibilia & falſa poſſibilia 623.2
Diſtinctio inter productionem & conſeruationem rei quæ creatur 265
inter ſubſtantiam vocationis diuinæ & applicationem 172.1
Diſtinctio perfectionis ſubſtantialis ſumitur à forma non à materia 217.1
inter inferiora & ſuperiora materialia interdum ſumitur à materia interdum à forma 392.2
idearum in Deo 29.3
conceptus diuini in directum & reflexum 294.1
Diſtinctio alia in ideas actu & potentia 291.1
Diſtinctionis contingentium vtilitas 119.1
Diſcurſus quinam ſint proprie theologici qui reductitie 67.1
Diſputare de Ente per accidens ad Metaphyſ. ſpectat 71.1
Diuina prouidentia cur rerum contingentiæ non obſit ratio redditur 177.2
Diuinæ prouidentiæ omnia ſubdi 135.2
Diuinam præſcientiam non eſſe cauſam contingentium abſolute futurorum 131.1
præſcientiam quocunque modo ſumatur imponere futuris rebus neceſſitatem conſequentiæ non conſequentis 131.1
Duobus modis aliquid ex aliquo fit 486.1
Durationem Angeli non eſſe ipſam eius ſubſtantiam 498.1

E.

Effecta naturalia orta à cauſis impedientibus ſed non impeditis non eſſe contingentia 96.1
per accidens non eſt opus vt ſint ſimilia agenti 337.1
Effectiones quæ ſint à potentia quæ à mente 241.2
Effectiua principia actionum ſupernaturalium debere eſſe ſupernaturalia 527.1
Effectum non pendere à Deo ſolum mediante actione 260.2
Effectus extraordinarios eſſe diuinæ libertatis indices 88.1
formalis proximus non poteſt à ſolo Deo conſeruari 443.1
futuros naturales poſſe à natura cognoſci 89.2
Efficaciæ ſummæ nomine quid intelligat D.Th. 98.1
Electio ipſa ſub ratione boni aut mali proponitur voluntati 559.1
Elementa eſſe veluti materiam miſtorum 411.2
Elementorum formas virtute manere in miſto 420.2
Elementorum formas non eſſe qualitates 482.2
Ens & vnum vt ſunt communia non eſſe rerum ſubſtantias 412.1
per accidens nec generatur nec corrumpitur 70.1
& vnum cur non ponantur in definitionibus 506.1
Entia per accidens cur non ſint ſimpliciter non entia 71.1
quomodo reiiciantur à conſideratione metaphyſici tum per accidens tum rationis 68.1
Entis per accidens cum non ſit ſcientia germana ratio 73.2
Entis per accidens in particulari nõ ſunt determinatæ cauſæ 72.1
Entitas aut perfectio aliqua quę acquiratur aut amittatur 317.2
Entitatem realem propriam habere exiſtentiam 443.1
Entium per accidens cauſas eſſe etiam per accidens 79.1
Entium per accidens duo genera 70.1
Enuntiata de præſenti aut præterito cur etiam de reb⁹ occultiſſimis ſimpliciter dicantur determinate vera aut falſa 94.1
in Enuntiatione de futuris contingentibus etiam dari veram contradictionem ibid.
Enuntiationum de futuro duplex ſenſus 92.2

Eſſe

Eſſe actu & eſſe potentia ſunt rationes oppoſitæ 514.1
Eſſentia & exiſtentia æque late patent 1.2
Euentuũ contingenter futurorum cur non ſimplicem affirmationem aut negationem demus 92.2
Euidentia Dei teſtificantis quam vim habeat 11.1
Opinionis aſſenſus interdũ caret formidine 11.2
Exemplaris participatio qualis ſit 440 1
Exiſtere ſimpliciter eſſe effectum formalem propriæ exiſtentiæ 444.2

F.

Fatum & diuina prouidentia in quo differant 138.2
Fati vſurpationes duæ 86.2
Felicitas contemplatiua & actiua quid requirant 46.2
Fidei catholicæ habitum contemplatiuum ſimul & practicum eſſe 50.2
Fidei res ad quam euidentiam reſoluantur 63.1
Fidem etiam in ſacris literis ſcientiam dici 65.2
Fides ænigmatica impreſſio eſt diuinæ ſcientiæ 50.2
Fides humana multarum rerum quando ſit vnus numero habitus 22.2
Fidibus canens an ſemper habeat conceptum actionis quam exercet 592.2
Figura eſt vnum è præcipuis naturæ ſpecialis indiciis. 248. 2. Naturæ nomine quæ comprehendantur 241.2
Finis nomine quid intelligatur 45.1
Firmitatis quæ cauſa in aſſenſu ſcientifico 10.1. quæ in aſſenſu fidei ibid.
Forma ſæpe dicitur ſpecies 276 1
Forma & compoſitum ſunt magis entia quàm materia 213.2
Forma qua ratione ſit magis ens quam compoſitum 213 2
Forma quomodo etiam vilior ſit priuatione ignobilioris 490.1
Forma quo pacto prædicatur de materia 462 1
Formæ accidentariæ num etiam fiant per ſe 339.1
Formæ excellentiæ duæ ſupra materiam 217.2
Formæ non eſt per ſe generatio nec corruptio. 466.2. Specificas differentias dici formas indiuiſibiles 471.1
Formam eſſe ſuam eſſentiam compoſitum non item quo pacto intelligendum 464.1
Formam nullam ſecundum ipſam ſpeciem intendi vel remitti poſſe 470.1
Formam concurrere ad compoſitionem totius ſimul in ipſo & cum ipſo concipiendo 465.2
Formam cur per motum inducatur tria ponunt motum actionem & paſſionem 302.
Formam eſſe actum & perfectionem 459.
Formam non eſſe totam quiditatem rei naturalis 345.1
Formido opponitur firmæ adhæſioni & vtraque eſt accidens opinionis 11.2
Formas eductas ex eius potentia magis pendere quam eam ab ipſis 443.2
Formas ſolum connotatiue ſumptas dici cum aduerbiis magis & minus 471.1
Formas duas ſubſtantiales vniri non poſſe in eadem numero materia 485.2
à Fortuna quæ fiant quæ à caſu preſſe accepto nomine 242.1
Fractus & ductus qui differant 143.2
Fructus non informatur anima eadem qua plantæ 416.2
Futura a Deo cognoſci abſtractiue in aliquo ſuæ voluntatis actu 112.2
Futura pure conditionata aliqua entis & veri rationem habet 129.2

G.

Genera quæ dicantur materiæ intelligibilis 506.1
Genera ſuma & differentias non poſſe definiri 467
ex Genere & propria differentia cur fiat vnum 356.1
Generalis Dei concurſus dici nequit indifferens 312.2
Generatio ſimpliciter eſt generatio ſubſtantiæ 240.1
Generationis & nutritionis eadem eſt materia remota non proxima 247.1
Generationes propriæ quæ dicantur effectiones 241.2
Generibus ſingulis vel ſpeciebus ſingulas cónuenire aptitudines 389.1
Genus eſt vnitas formalis 388.1
Genus materialium obiectorum duplex 23.2. Itemq; formalium ibid.
Gloriari ne quis poſſit quod gratiæ cõſenſerit 170.2
Gradus qualitatum non acquiri eodẽ modo atque loca adæquata 473.1
Grauia & leuia non eſſe agentia inſtrumental. 542.1
Grauia & leuia effectiue concurrere ad motus ſibi naturales 541.1

H.

Habitib⁹ adſcribendũ quod hi bonis operibus illi malis gaudeant 629.1
Habitum ſimplicẽ totum eſſe vel practicum vel contemplatiuum 47.1
Habitum & diſcurſum non eſſe de ratione ſcientiæ ἁπλῶς ſumptæ 62.2
Habitus fidei quid conferat actui, quidditem habitus opinionis 14.2
Habitus ſcientiæ quid ſit 17.1
Habitus principiorum ſpecie ſunt diuerſi ab habitibus concluſionum quæ ex iis demonſtrantur 21.2
Habitus fidei non eſt repræſentatiuus 20.2
Habitus fidei & ſcientiæ naturalis diſcrimen 22.1
Habitus fidei idem ſunt ſpecie in fidelibus 22.1
Habitus etiam principiorum diſtingui per obiecta formalia 24.2
Habitus ſimplices ſpecie quot ſint ſcientiarum & principiorum indemõſtrabilium 24 2
Habitus nouus quando acquiratur & quando prior intendetur 25.1
Habitus diuerſorum principiorum cur ſpecie differant 25.2
Habitus deſcriptio 627.2
Habitus non poſſe componi ex partibus diſſimilaribus 26.2
Habitus cur intendantur non item potentia 631.2
Habitus operatiui quo pacto intendantur 471.2
Habitus an ſemper principiorum inductione acquirantur 634.2
Habitus virtutis & primi eius actus in eadem ſunt potentia 640.2
Habitus vitioſi vt inclinent ad malum 588.1
Habitus principiorum cur dicatur naturalis 633.2

Hominem etiam in iis quæ libere operatur ex gratia principalem cauſam dici debere vt ab inſtrumentali diſtinguitur 166.2
Hominem à Deo trahi quam ſit mirum ſed libere tamen 170.1
Hominum primos parentes non peccare potuiſſe duplici modo 192
Hæcceitates negari non poſſe 345.1
Homo cur ſit homo quærere & cauſam reddere vtrumque eſt ineptum 425.2.
Homo riſus capax, & ſimiles coniunctiones non ſunt entia per accidens 70.1
Homo licet non peccaſſe tria videri futura fuiſſe ſacramenta 193.1
Humanitatem non poſſe conſeruari non perſonatam 446.1

I.

IDeę cur ne virtute quidem plures dici poſſint ante operationem intellectus diuini 285.2.
Ideæ nomen quid ſignificet 278.1
Ideæ dici poſſunt actu & ſimpliciter plures & ſimiliter attributa qua talia 285.1.
Idearum diſtinctiones in Deo 293.1
De Ideis generum ſpecierum & indiuiduorum quid ſentiendum 292.2
Ideas eſſe agentibus rationes cognoſcendi ideata 283.2
Ideas non eſſe ponendas diſiunctas ab indiuiduis à natura primi artificis 401.1
Ideas diſtingui per imitabilitatem quæ ſunt relationum fundamenta 295.2
Ideati & veri dependentis eadem ratio 287.2
Ignis è medio aere cur ſurſum, terra vero deorſum tendat 547.1
Ignorantia duplex formalis & interpetatiua 577.2
Imitabilitates in Deo quid ſint 293.2
Immutabilitas cur in Deo dicatur immortalitas 318.1
Imperandi actus in Deo ſemper eſt virtute tranſiens 134.2
Imperium & actus imperatus an queant eſſe idem 619.2
Improprius modus eſſendi potentia 514.2
Indiuidua non eſſe definienda quod poſſint eſſe infinita 409.2
Inſtrumenta naturalia non indigent virtute addita 542.1
Intellectio eſt accidens completum 297.2
Intellectum etiam radicem eſſe contigentiæ 98.1
Intellectum prius apud ſe quaſi loqui quam intelligat cur opus ſit 305.1
Intellectum eſſe veram cauſam actuū voluntatis 598.1
Intellectum eſſe per ſe cauſam efficientem operationum voluntatis 600.1
Intellectus ſi de honeſtis iudicare non poteſt non eſt intellectus 209.1
Intellectus per quid determinetur ad notitias primæ & ſecundæ operationis 21.2
Intellectus ante voluntatis actum naturaliter non libere diſcurrit circa oppoſita 569.2
Intellectus nunquam vnumquid aſſumendum voluntati proponit 595
Intenſionem & remiſſionem ſine motu dari poſſe 471.2
Intenſionem qualitatis motiuæ ſequitur motus velocitas etiam in vacuo 547.2
Intentionem & electionem ſemper præcedere deſiderium 588.2
Intimationem eſſe de ratione imperii 610.2
Iudicia contraria in eodem intellectu ſimul dari nequeunt & quænam e iuſmodi 332.1
Iudicium concluſiuum quando ſit liberum 566.2
Iudicium ſemper eſſe qualitatem actu aut virtute compoſitam 32.1
Iudicium contemplatiuum quid ſit, quidve contemplatiua ſcientia 41.1
Iudicium ſeu dictamen practicum quid ſit 40.1
Iudicium quo quid iudicatur faciendum human. actum ſemper ſupponit aliquem finem intentum 571

L.

LAtitudo ad intenſionem in ſpecie intenſio in indiuiduis reperitur 476.2
Libera determinatio non datur quoad ſpeciem actus ſine exercitio 569.1
Liberas operationes ſolum eſſe in poteſtate voluntatis 568.2
à Libero arbitrio pendentia quo pacto in futurum ſint neceſſaria 102.2
Liberum arbitrium quid ſit variant autores 562.2
Libertas perfecta in quo conſiſtat 163.2.
Libertas eſt indifferentia electionis & refertur ad actiones 566.1
Libertas præcipue eſt in intellectu 561.1
Libertatem circa modos operandi redundare in ſubſtantiam operis 163.2
Libertatem etiam pueris & amentibus ſunt qui tribuunt 84.1
Librum de prædeſtinatione & gratia eſſe Auguſtini 150.1
Locum vt locus eſt nunquam poſſe definere 501.2
Lumen gloriæ cur nulli creaturæ poſſit eſſe naturale 208.1

M.

MAlum qua malum amplecti poſſe non pertinet ad libertatem 587.2.
Manum abſciſſam non eſſe manum 411.2
Mathematica cur de quantitate inſtituta agat & non de aliis accidentibus 58.1
Mathematicam conſiderandi modo Phyſica ſuperiorem eſſe 4.1
Materia quare per ſe neque eſt quid neque quantum 215.1
Materia cum ſuſtinet formas cum formis continet materiam 258.2
Materia rerum caducarum pendet in ſuo eſſe ab aliqua forma indefinite 218.1
Materia cur à ſolo Deo poſſit produci 218.1
Materia magis ſubiecta eſt accidentibus forma tamen magis ſuſtinet eorum eſſe 218.1
Materia & forma vnitæ tantum cauſaliter ſunt vnum 436.1
Materia ſine forma non poteſt ſuſtinere accidentia 455.1
Materia exiſtente eadem fieri diuerſa ſpecie compoſita ob diuerſitatem agentium 486.1
Materia dicitur fieri per accidens non vero forma 275.1
Materiæ nomine quid intelligatur 214.1
Materiæ diſtinctionem & naturam ſola ratione deprehendi 438.2
Materiam proximam tranſeuntem non

non ſemper eſſe eandem ſpeciẽ in generis eiuſdem ſpeciei 249.1
Materiam non poſſe exiſtere naturaliter ſine forma ſubſtantiali 447.2
Materiam non omnem eſſe generationi & corruptioni obnoxiam 441
Materiam ſine quantitate eſſe diuiſibilem remote 453.2
Materiam primam non eleuari poſſe ad operandum, ita nec relationes 525.1
Materiam non eſſe æque in potentia ad formas oppoſitas 490.1
Materiam eſſe puram potentiam quo pacto negent 518.1
Media naturalia nunquam deeſſe ad conſecutionem finis naturalis 139.2
Medicina eſt principium faciendi ſanum & ægrum 554.1
Medium diuerſarum concluſionum idem formaliter eſſe nequit, ſi ſit infitum 25.1
Meriti & demeriti fundamentum 84.2
Metaphyſicã merito dici Theologiam 6.1. numquid ſit ſcientia vniuerſalis affirmatiuæ & negatiuæ rationes ibid.
Metaphyſicus quo pacto non attingat Deum 602
Metaphyſicus quo pacto proprie agat de rerum quiditate 1.2
Metaphyſicam tantum vnam eſſe 57
Miracula non omnia fieri vrgente neceſſitate, aut noua occaſione magnę vtilitatis 192.2. Deus quid intenderit communicare mundo per incarnationem 192.2
Miſericordia Dei erga peccatores quæ ſit 191.2
in Miſtis dari formam ſubſtantialem 429.2
Modum, quo Chriſtus homines redemit, fuiſſe conuenientiſſimum 185.1
Modus definiendi Philoſophum naturalem proprius 4.1
More logico de naturis rerum diſſerere quid ſit more logico quidve phyſico 221.2
Motio inſtrumenti ſæpe neceſſaria eſt in naturalibus, in ſupernaturalibus nunquam 535.2
Motus & tempus cur non intendantur 480.2
de Motu grauium & leuium quid ſentiendum 546.1
Mulos ab equo & aſino genitos videri ſpecie diuerſos 487
Mutari vt quid poſſit, debet in ſe ipſo aliter ſe nunc habere atque prius 320.1
Mutationes apparentes à Deo remouendas non eſſe 322.2

N.

Naturalis perpetuitas felicitatis ruit ſine habitibus 629.1
Naturales quoſdam modos ſuppleri poſſe ſupernaturalibus 445.1
Naturæ ſingulares non dicuntur ſimpliciter quiditates 222.1
Naturæ ordo quo pacto gratiæ ordinem anteceſſerit 182.2
Naturæ communes quo ordine ſint poſteriores, quo priores indiuiduis 390.2
Naturas vniuerſales eſſe in ſuis ſingularibus 345.1
Naturas communes ſuas habere coexiſtentias 391.2
Naturalia modo aliquo ab vniuoco fieri 338
Naturalia quædam fieri more artefactorum etiam à non ſimilibus 338.1
Nihil omnino eſſe inutile 136.2
Nihil exiſtere poſſe ſola aliena exiſtentia 444.1
Nomen vnum poſſe à priori notum facere indiuiduum quodlibet 404.1
Nominales loqui ſibi conſequentius 382.2
Nominalium ſententia falſa circa libertatem voluntatis quando operatur 103.1
Notitia apprehenſiua terminorum & copulæ ſemper præcedit iudicatiuam 30.2
Notitia iudicatiua prius natura habet quod ſit apprehenſiua 31.1
Notitiam apprehenſiuam improprie reperiri in ſecunda operatione intellectus 28.1
Notitiam intuitiuam dari non poſſe niſi rei exiſtentis 108.1
Numerum non eſſe quid vnum ſimpliciter 429 2. Quiditatem eſſe principium quoddam 426.2

O.

Obiecta formalia variarum ſunt ſcientiarum 18.1
Obiecti nomine quid auctor intelligat 45.1
Obtemperandi præcepto duo modo 161.2
Omnia vere futura eſſe infallibiliter euentura 102.2
Opera quædam cur attribuantur verbo 306.1
Operatio latius patet, quam actio, & quaslibet cauſalitates complectitur 267.2
Opera Dei omnia per Chriſtum facta eſſe 188.1
in Operibus moraliter malis hominem eſſe & principalem & primam cauſam 167.2
Opinionis nomine quid plerunque intelligat Ariſtoteles 28.1
Oppoſitio priuationis & formæ vel introducendæ vel expulſæ 495.1
Ordo quinam totalem ſcientiam conſtituere poſſit 25.2

P.

Panis conuerſio in Euchariſtia ad quid terminetur ex vi verborum 377.2
Pater non producit λόγον vt intelligat 305.2
Pars integrans cur dici queat principium quod moueat, anima nõ itẽ 548.2
Partes definitionis reſpondere partib. rei definitæ 384.1
Partes quænam philoſophicę quæ vulgo dicantur organicæ 416.1
in Paruulis decedentibus in originali non deeſſe prouidentiam diuinam 140.1
Particula [Forte] & ſimiles quam vim habeant 130.1
Paſſiuas potentias eſſe omnes rationis expertes 553.2
Paſſiuam potentiam eſſe in patiente, actiuam in agente 512.2
Patres quo ſenſu negent futura pure conditionata cadere ſub præſcientiam diuinam 130.1
Paulini loci explicatio 140.2
Per] particula quæ agentia afficiat 537.1
Phantaſia quid 616
de Phantaſiæ concurſu quid ſentiendum 606.1
Philoſophi de quo actu opinandi agãt 16.2
Philoſophiæ primæ inuentio 55.1
Philoſophiam primam ſolam agere de ente, vt ens eſt 1.1
Philoſophiam naturalem eſſe contemplatiuam 3.1
Philoſophiam primam agere de rebus ſempiternis 5.1
Phyſicum non ſub omni conſideratione agere de ſubſtantiis ſenſibilibus 353.1

Plato cur ſpecies rerum poſuerit ſeparatas à corruptibilibus 413.2
Potentiæ à quibuſnam determinentur 23.1
Potentia actiua obedientialis proprie quid ſit 526
Potentia rationalis & irrationalis 552.2
Potentia ad exiſtendum ad quodnam genus ſpectet 516.1
Potentia logica non eſt quid poſitiuum 520.2
Potentia naturalis creaturarum quid ſit 522.1
Potentia obedientialis paſſiua quid ſit 527.2
Potentiæ & actus Mathematici 521.1
Potentiæ rationis expertes cur non egeant habitibus 630.2
Potentiæ quo ſenſu dicantur ſubiecta habituum 635.2
Potentiæ determinationem ad cauſandum requiri 494.2
Potentiæ rationales & liberæ quo pacto ſint eædem 559.2
Potentiæ naturales omnes habent aliquam determinationem 567.2
Potentiæ rationis expertes cur vnum tantum efficiant 554.1
Potentiæ motiuæ animalium cur vſu faciliores reddantur 636.1
Potentiæ actiuæ triplex genus 516.1
Potentia paſſiua duplex 516.1. curque non detur hic tertium genus 516.1
Potentię rationales facere contraria iis quæ fiunt à natura 556.1
Potentiæ rationalis duo genera per eſſentiam, & per participationem 557
Potentiæ obedientialis, materialis, & formalis exempla 527.2
Potentiæ quæ ſint æquiuoce dictæ 510.1
Potētiam eſſe indeterminatam ad contraria, vel dēterminatā ad vnū quid ſit 559.2
Potentiam impeditiuam non habere proprium actum 515
Potentiam poſſe ab actu ſeparari 621.1
Potentiam proximam ad idem amitti per actum cauſandi 494.1
Potentiarum alias eſſe natura inſitas, alias arte acquiſitas 624.1
Potentiarum tria genera 46.2
Potentiarum genera quatuor 515.1
Potentias non intendi vſu operandi 630.2
Potentias naturales per conuenientem rerum propinquitatem reduci ad actum 615.2
Potentias cauſæ finalis & exemplaris vocari à Scoto & aliis obiectiuas 519.2
in Potentiis cur admitti queat virtualis compoſitio, & non in habitibus 27.1
Potētias actiuam & paſſiuam eſſe quodammodo eaſdem 511.2
in Practicis ſcientiis cur non ſumatur diſtinctio ab abſtractione 23.2
Praxis quid ſit 39.2
Præcepta, vt præcepta ſunt, non præfinire actus voluntatis creatæ 157.1
Prædeſtinatio ipſa cooperatur in bonum 174.1
Prædicatum ſemper habet rationem formæ, ſubiectum vero materiæ 33.1
Præmiſſæ cur concluſiones certiores dicantur 35.2
Præmiſſarum notitia vt ſit aut non ſit cauſa effectiua concluſionis 35.2
Præmiſſas ſemper continere rationem formæ aſſentiendi concluſioni 36.1
Præmiſſis aſſentiendi modus duplex 35.1
Principia cur variis demonſtrationibus adhibitis perfectius cognoſcantur 26.1
Principia effectiua tria ſunt opus ad motum progreſſiuum 608
Prouidentiæ munus 132.2
Prouidentia duplex 132.2
Prouidentiæ actus interni quinam ſint 134.1
Prouidentiam ſimul ad voluntatem, ſimul & intellectum ſpectare 133.1
Proprietates quanam poſſint ſine ſubiecto conſeruari 449.2
Propoſitiones quo pacto dici queant quæ ſunt ex terminis non ſignificatiuis 30.2
Prudentia vt ſit electiua 638.1
Prudentia ſitne ſimplex qualitas 25.2

Q.

QVa ratione totum ſit prius, & qua poſterius ſuis partibus 347.1
in Quæſtione, propter quid ſemper aliud de alio quæri, licet non exprimatur 427
Quæ intendantur & remittantur, & quæ non 470.1
Quæſtioni propter quid non ſatisfieri, niſi reddita quiditate ſubiecti 426
Qualitas vbi deeſt contrarii reſiſtentia cur acquiratur in inſtanti 544.2
Qualitatem extra ſubiectum intendi poſſe a Deo 476.2
Qualitates habentes contrarium quo pacto produci queant in inſtanti 475.1
Qualitates habere naturalem terminum perfectionis 471.2
Quantitas cur dicatur materia intelligibilis 54.1
Quantitas quonam modo ſit proprietas materiæ 452.2
Quantitas ſenſu dici queat materiæ coæua 452.1
Quantitatis abſtractio cur ita curæ ſit Philoſophis inter reliqua accidentia 54.2
Quantitatem non deſinere per ſe in corruptione 45.2
Quid ſit quiditas, quid item id, cuius ſit quiditas 237.2
Quicquid mutatur, aliquid accipit aut amittit 317.1
Quiditas, quæ definitioni reſpondet, cur ſit quid vnum 355.2
Quiditatem rerum materialium neq; eſſe elementum, neque ex elementis 430.1
Quid partes monſtri ex duobus animalibus colligati 412.1
Quod Verbum aſſumpſit, nunquam dimiſit, quomodo intelligendum 380.2
Quiditatis nomine quid intelligat Ariſtoteles 222.1

R.

RAdicem diſtinctionis ſcientię practicæ à ſpeculo duci ex obiecto 45.1
Rarum & denſum ſignificant plus vel minus habere de materia 461.2
Ratio diuerſa inter totum phyſicum & integrale 436.1
Ratio totalis quare quantitas non intendatur 481.1
Rationem ſenſui anteferendam 458.2
Rationales animas certo numero præfinitas eſſe à Deo 158.2
Rebus in Mathematicis an detur bonum 56.2
Rebus in cognoſcendis difficultatem naſci ex materia 53.2
Rei operabilis nomine quid aliqui intelligant 43.2
Rem eandem numero non poſſe permanere amiſſa propria exiſtentia 443.2

Rem & eius quiditatem non eſſe naturas diſtinctas 233.2
Recentiores facere actiones & paſſiones puros ſe habendi modos 303.2
Rem figura declarare quid ſit 212.1
Res eadem non poteſt exiſtere numero, ſiue eadem numero exiſtentia 499.1
Res ſecundum realem exiſtentiam eſſe ab æterno Deo præſentes, non tamen illi coexiſtere 110.1
Res mathematicæ definiri ac intelligi poſſunt ſine materia ſenſibili. Non tamen ſine intelligibili 4.1
Rerum nomine quid intelligendum 308.1
Res à ſe ipſis quot modis moueantur 538.1
Res ſubiectas ſcientiis effectiuis non habere in ſe principium ſui motus & quietis 3.1
Res ſingulares non ſunt idem quod ſuæ quiditates 236.1
Res omnes à Deo pendere in fieri & cõſeruari de fide eſt 257.1
Res non cadere ſub ſcientiam vt ſunt, ſed vt vere concipiuntur 57.2
Res naturales & artefactæ quando perfecte definiantur 462.1
Relationem actualis inhærentiæ vniuoce dici de omnibus accidentibus 202.1
Relationes nouæ ſi Deo aduenirent, vere moueretur 321.2
Relationes rationis an fiant per actum confirmatiuum 295.2
Relationes vt ab æterno conueniant, non indigent mutatione extremorum 331.2
Relationis dependentiæ nomine quid intelligant in creatione Philoſophi 310.2
Relationis nomine dependentiæ quid intelligant in creatione ibid.
Repræſentatio vniuoca conceptus rei communis 382.2
Retentio effectiua harum formarum in ſuo eſſe an ſit actio 272.1
Rhetoricam & Dialecticam eſſe ſcientias 48.1

S.

Sanitas quodammodo fit ex ſanitate 243.2
Scientia ſimplicis intelligentiæ & viſionis quid 120.2
Scientia Dei diſtinctio in naturalem liberam, & quodammodo miſtam 120.2
Scientia vt ſit practica non opus eſt, dirigat quoad mores 43.1
Scientia alia docet quid agendum, alia quomodo agendum 47.1
Scientia ſimul atque acquiritur, habet perfectum ſtatum 23.1
Sciẽtia etiam haberi poteſt de Deo 16.1
Scientiæ ſi nobis eſſent ingenitæ quid inde ſequeretur 24.1
Scientiæ contemplatiuæ non tendunt in opus, vt confectum eſt, aut confici poteſt 44.1
Scientiæ practicæ generalis ratio 44.2
Scientię obiectum & ſubiectum in quo differant 45.1
Scientiæ ſubalternantis à ſubalternata diſtinctio 48.1
Scientiæ practicæ cur dicantur quaſi ancillæ contemplantium 51.1
Scientiæ contemplatiuæ ſintne omnes practicis nobiliores 51.1
Scientiæ moralis & prudentiæ diſcrimen 49.2
Scientiæ habitus roboratur per habitum fidei 12.2
Scientiæ habitus per modũ habitus, & per modũ potentiæ quo differat 13.2
Scientiæ quæ dicantur participare intelligentiam 1.1
Scientię habitus quibus actibus intendantur 231
ſub Scientiam Dei conditionatam quę cadant 121.1
Scientiam quia & propter quid diſtingui ex obiectis, non ex fine 47.2
Scientiam futurorum denegari non poſſe 102.1
Scientiam conditionatam nihil diuinę libertati derogare 126.2
Scientiam practicam non poſſe mutari in contemplatiuam 49.1
Scientiam practicam, licet agat de vniuerſalibus, eſſe quodammodo contemplatiuam 49.2
Scientiam natura ſua expetere perfectionem 46.2
Scientiam Dei practicam ſimul & ſpeculatiuam eſſe, & formaliter & eminenter 50.1
Scientiam moralem nobiliorem eſſe contemplatiua 51.2
Scientiam contemplatiuam aliqui vnum conſtituunt 55.2
Scientiarum contemplatiuarum diſtinctionem ſumi non poſſe ex diſtinctione naturalis & ſupernaturalis 59.1
Scientiam ſupernaturalem neceſſario dari de Deo cum peculiari abſtractione in Beatis 61.1
Scientiam nullam agere de entibus per accidens 68.1
Scientiam totalem in Angelis eſſe ſimplicem qualitatem 24.2
Scientiarum agentium & efficientium conſtitutionem ſumi ex concretione materiæ 52.2
Scientiarum practicarum vnde ſit petenda nobilitas 52.2
Scientias phyſicas non tres dari 57.1
Scientias non diſtinguit maior aut minor, ſed diuerſa abſtractio à materia ibid.
Scientias diſtingui per formalia 24.1
Scientias contemplatiuas plures vna eſſe 57.7
in Scientiis contemplatiuis poſſe eſſe propoſitiones practicas & è contra 49.1
Semicirculi cur non ponantur in definitione circuli 351.1
Senſus per quæ obiecta diſtinguantur 241
Signa prouidentiæ diuinæ variæ 184.1 & 2. & 183.1. & 2. 182.1 2
Similitudo prima quiditatum ſpecificatarum cum numeris 468
Similitudo ſpecifica nunquam in naturalibus deeſt 277.2
Singularia corporalia ſolo ſenſu diſtingui 346.1
Socrates cur dicatur ſapientiam è cœlo euocaſſe 59.1
Socratis mos in diſputando 28.2
Sophiſtam verſari circa non ens 69.1
Subſtantia quæuis produci poteſt à Deo accidentibus abſoluta non tamen ſine omni reſpectiuo 204.2
Subſtantia ſitne genus ſummum compoſita an ſimplex 393
Subſtantia aliqua vt ſit actu duo requiri 411.2
Subſtantia in ſubiecto an diuinitus poſſit inhærere 200.1
Subſtantia eſt prior cognitione 206.1
Subſtantiam nullam creari poſſe cui connaturalis ſit forma aliqua ſupernaturalis 209.2
Subſtantiam priorem eſſe accidente omnino verum eſſe 203.2
Subſtantiæ proprium non eſſe non fieri, niſi ab alia eiuſdem ſpeciei 339.1
Subſtantiæ olim receptæ quatuor acceptiones 213.2
in Subſtantiæ primæ definitione non intelligi etiam immateriales 216.2

Subſtantia-

Subſtantiarum nomine vtrum veniant ſenſibiles 463
à Subſtantiis ſeparatis oriri actum ſe intelligendi vt paſſionem naturalem 552.1
Subſtantias ſeparatas habere genera & differentias 467.2
Suppoſitalitas cur non faciat compoſitionem 517.1
Specie quæ conueniunt eiuſdem virtutis fiunt 21.1
Speciem vnamquanque rerum naturalium habere propriā materiam 485.2
Speciei intelligibilis & habitus diſcrimen 20.2
Species impreſſas non eſſe proprie habitus 632.1
Species primum ſcientiarum fundamentum 20.1
Speuſippus tria ſubſtantiarum genera ponebat 212.1
Status rerum conditionatus 119.2
Succeſſio vnius ad alterum quæ dici poſſit conuerſio 534.1
Syllogiſmus expoſitorius quando vim habeat 235.2

T.

TOtum cur nec ſeiungi queat à ſuis partibus, nec impediri, nec ab earum coniunctione reſultet 435.1
Totum phyſicum & metaphyſicum num ſit eſſentialiter diuerſum à ſuis partibus 437.1
in Theologia quoad per ſe credita non eſſe actus euidentes 64.2
Theologia quo pacto cum fide conueniat, & ab ea differat 66.2
Theologiam noſtram non manere in patria 67.1
Theologorum eſt rationibus defendere, nihil eorum, quæ fidei ſunt, eſſe impoſſibile 179.1
Tempus non eſſe aliam entitatem ab entitate cōtinuitatis ſucceſſiuæ motus 502.1

V.

VAcuum nec Angeli poteſtate dari poſſe 546.1
Veneris ſtella mirum portentum 88.1
Verbum adiectiuum ſolum habet rationem formæ 33.2
Verbum Eſt etiam vt ſolum copulat tenet ſe ex parte prædicati 33.2
Verbum diuinum in reſurrectione aſſumpſiſſe de nouo humanitatē 436.1
Verba externa ſimplicia continēt interdum enuntiationem 32.1
à Verbo diuino cur humana natura & non angelica ſit aſſumpta 191.1
Veriſim le quid 9.2
Verum quotuplex 9.2
Verum certum ibid.
Virtus ſeminaria ad viuentia producenda eſt naturalis cœli proprietas 251.2
Viuentia perfectiora eſſe non viuentibus vnde probetur 252.2
Viuentia vnde habeant, vt ſe ipſa moueant 542.2
Vnio ſacramentalis ſpecierum & corporis Chriſti in quo conſiſtat 528.2
Vnitas rerum omnium materialium quæ ſit vera cauſa. 508.2
Vniuerſalia quia talia ſunt nō eſſe ſubſtantias 394.1
Vniuerſalia non eſſe ſubſtantias à particularibus ſeparatas 598.1
Vniuerſale nullū eſſe ſubſtantiam 395
Vniuerſalia abſtrahere Socrates docuit 54.1
Vocationis formalis ratio, & quid ad eam reuocetur 172.1
Vocationis diuinæ efficacia vnde proueniat 172.2
Vocationis gratia aliqua ſitne per ſe efficax aliqua per ſe non efficax 173.1
Vocatorum hunc trahi, illum non trahi mirum eſſe 171.1
Voluntas Dei ad quæ determinetur 268.2
Voluntas cur congruam vocationem nunquam reſpuat 169.2
Voluntas cum aliquid amplectitur ſemper intellectum id efficacius quam oppoſitum conſideraſſe 174.2
Voluntas an queat ſuſpendere actum intellectus circa concluſionem poſt præmiſſarum aſſenſum 37.2
Voluntas Dei antecedens de omnium beatitudine 156
Voluntas in Deo duplex conſideratur, antecedens & conſequens 139.2
Voluntas duplex, libertas & electio contrarietatis & contradictionis 558.2
Voluntas non ſemper ſe mouet motu excitatiuo 597.2
Volūtatis libera determinatio eſt actus proprius ipſius, nec poteſt Deum denominare 166.2
Voluntatem creatam, etiam cum libere agit, ſubiectam eſſe Deo 164.1
Voluntatem amplecti poſſe quid vt æque bonum repræſentatur 175.1
Volūtatem creatam determinari à Deo in tempore 142.1
Voluntatem per naturam conformem eſſe primæ agendi regulæ 209.1
Voluntatum creatarum duplicem eſſe præparationem à Deo 148.1
Voluntatem creatam ſe ipſam ad liberos actus determinare 115.1
Voluntatem eſſe formaliter liberam intellectus libertatis radicem 565.2
Voluntatem ſemper poſſe reddere facti ſui rationem, ſed non ideo præcipue dicitur rationalis 573.2
Volūtatem à neceſſitate magis immunem eſſe, quam intellectum 564.2
Voluntatem mouere aliud eſt, quam determinare 581.2
Voluntati natura ſua liberum eſſe intenſius aut remiſſius agere 602.1
Voluntatis nomen interdum hic ſumi pro actu proſecutiuo 588.1

F I N I S.

196.81
F 733

24278

FONSECA, PETRUS, S. J.

AUTHOR

In Libros Metaphysicorum

TITLE

Aristotelis Vol. 3

DATE LOANED	BORROWER'S NAME	ROOM NUMBER
	Wright, J. H.	
	Sherman	
	STORAGE - CBPL	

24278